Cha’ tso’o nu nchcui’ ji’i Jesucristo nu xu’na na

Tataltepec Chatino New Testament

Contents

SAN MATEO 1
SAN MARCOS 59
SAN LUCAS 93
SAN JUAN 153
LOS HECHOS 195
ROMANOS 250
1 CORINTIOS 276
2 CORINTIOS 301
GÁLATAS 317
EFESIOS 327
FILIPENSES 336
COLOSENSES 342
1 TESALONICENSES 348
2 TESALONICENSES 353
1 TIMOTEO 356
2 TIMOTEO 363
TITO 368
FILEMÓN 371
HEBREOS 373
SANTIAGO 393
1 PEDRO 400
2 PEDRO 408
1 JUAN 413
2 JUAN 420
3 JUAN 421
JUDAS 422
APOCALIPSIS 425

Cha' tso'o nu nchcui' ji'ī Jesucristo nu xu'na na
New Testament in Chatino, Tataltepec (MX:cta:Chatino, Tataltepec)

copyright © 1981 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© 1981, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Chatino, Tataltepec

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Chatino, Tataltepec [cta], Mexico

Copyright Information

© 1981, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http:// creativecommons.org/ licenses/ by-nc-nd/ 3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.
The New Testament

in Chatino, Tataltepec
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.
2014-04-22

ISBN 978-1-5313-0175-0

PDF generated on 21 Sep 2016 from source files dated 20 Sep 2016
68385231-313d-5500-aff2-e6b6a207d978

This print-on-demand edition of Scripture is designed, produced, and provided at cost by the Digital Bible Society. This is made possible through partnerships with the Bible League of Canada, Open Doors International and other missions and translation agencies. We are deeply grateful for the sacrifices made in translating this edition of Scripture and the generosity of others in making this Bible available to you.

To order additional copies of this Bible or hundreds of translations like it or to learn more about our ministries and the mission of Scripture distribution in every language, we invite you to visit www.DBS.org (USA), www.BibleLeague.ca (Canada), and www.OpenDoors.org (Europe). May God bless your work in sharing and teaching these Scriptures, until, as it is written, the earth is *"filled with the knowledge of the glory of the LORD, as the waters cover the sea."* (Habakkuk 2:14)

Quityi nu nguscua San Mateo ñi'ya̱ ngua cha' ji'i̱ Jesús

Jyo'o cusu' ji'i̱ Jesucristo

1 Nde nscua na' qui'i ti cha' ji'i̱ lcaa ñati̱
nu ngua jyo'o cusu' ji'i̱ Jesucristo, cha' ñati̱
tya'a ji'i̱ jyo'o David laca yu, lo'o jua'a̱ ñati̱
tya'a ji'i̱ jyo'o Abraham laca yu, masi tyijyu'
ti.
2 Jyo'o Abraham bi' ngua sti Isaac;
li' jyo'o Isaac bi' ngua sti Jacob;
li' jyo'o Jacob bi' ngua sti Judá lo'o ca ta'a
tya'a ngula yu;
3 li' jyo'o Judá bi' ngua sti Fares lo'o Zara,
lo'o Tamar ngua naa xtya'a̱ ngu' bi'.
Li' jyo'o Fares bi' ngua sti Esrom;
li' jyo'o Esrom bi' ngua sti Aram;
4 li' jyo'o Aram bi' ngua sti Aminadab;
li' jyo'o Aminadab bi' ngua sti Naasón;
li' jyo'o Naasón bi' ngua sti Salmón;
5 li' jyo'o Salmón bi' ngua sti Booz, lo'o
Rahab ngua naa xtya'a̱ Booz bi'.
Li' jyo'o Booz bi' ngua sti Obed, lo'o Rut
ngua naa xtya'a̱ Obed bi'.
Li' jyo'o Obed bi' ngua sti Isaí;
6 li' jyo'o Isaí bi' ngua sti rey David;
li' jyo'o rey David ngua sti Salomón, lo'o
xtya'a̱ Salomón bi' ngua nu cuna'a̱
nu ngua clyo'o jyo'o Urías clyo.
7 Lo'o li' jyo'o Salomón bi' ngua sti Roboam;
li' jyo'o Roboam bi' ngua sti Abías;
li' jyo'o Abías bi' ngua sti Asa;
8 li' jyo'o Asa bi' ngua sti Josafat;
li' jyo'o Josafat bi' ngua sti Joram;
li' jyo'o Joram bi' ngua sti Uzías;
9 li' jyo'o Uzías bi' ngua sti Jotam;
li' jyo'o Jotam bi' ngua sti Acaz;
li' jyo'o Acaz bi' ngua sti Ezequías;
10 li' jyo'o Ezequías bi' ngua sti Manasés;
li' jyo'o Manasés bi' ngua sti Amón;
li' jyo'o Amón bi' ngua sti Josías;
11 li' jyo'o Josías bi' ngua sti Jeconías lo'o
tya'a ngula yu.
Tyempo bi' ndyaa lo'o ngu' Babilonia ji'i̱
ngu' Israel ca quichi̱ tyi ngu' ca tyijyu', ne'
chcua̱ ji'i̱ ngu' Babilonia ndyaa quiña'a̱ tsa
ngu' Israel bi' li'.
12 Ca tyijyu' bi' ngula Salatiel sñi' jyo'o Je-
conías bi';
li' jyo'o Salatiel bi' ngua sti Zorobabel;
13 li' jyo'o Zorobabel bi' ngua sti Abiud;
li' jyo'o Abiud bi' ngua sti Eliaquim;
li' jyo'o Eliaquim bi' ngua sti Azor;
14 li' jyo'o Azor bi' ngua sti Sadoc;
li' jyo'o Sadoc bi' ngua sti Aquim;
li' jyo'o Aquim bi' ngua sti Eliud;
15 li' jyo'o Eliud bi' ngua sti Eleazar;
li' jyo'o Eleazar bi' ngua sti Matán;
li' jyo'o Matán bi' ngua sti Jacob.
16 Lo'o li' sñi' jyo'o Jacob bi' ngua José nu
ngua clyo'o María xtya'a̱ Jesús,
lo'o jua'a̱ Cristo naa Jesús bi'.
17 Jua'a̱ naa jyo'o ngu' cusu' bi', tii jlyacua
tya'a ba'a ngu' lo'o ngutu'ú Abraham ña'a̱
cuayá' nu ngula jyo'o David. La cui' jua'a̱
tya tii jlyacua tya'a ba'a ngu' lo'o ngutu'ú
jyo'o David, ña'a̱ cuayá' nu ndyaa lo'o ngu'
xa' tsu' ji'i̱ ngu' Israel ca quichi̱ tyi ngu', nu
lo'o ngusu'ba ngu' ji'i̱ ngu' Israel ne' chcua̱
ca quichi̱ Babilonia tyijyu'. Lo'o la cui' jua'a̱
tya tii jlyacua tya'a ba'a ngu', li' ngula nu
laca Cristo.

Ñi'ya̱ ngua lo'o ngula Jesucristo

18 Nde nscua na' ñi'ya̱ ngua lo'o ngula
Jesucristo. Cua ngüiñi cha' ji'i̱ María bi',
cha' caja clyo'o lo'o nu José sñi' Jacob bi'.
Bilya tyalaa María slo José nu lo'o ngua
cuayá' ti' nu María bi', cha' cua ntsu'u sñi';
cña ji'i̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi ngua bi', cha'
ngua tana María bi'. 19 Pana nu José bi'
ni, tya'na ti' yu ji'i̱ María, tso'o tsa ntsu'u
tyiquee yu ña'a̱ yu ji'i̱. Lo'o cua ndyuna
yu cha' bi', ná nti' yu ta yu cha' tyuju'u ti'
ji'i̱ Mariá, masi nga'aa caja clyo'o yu lo'o
xqui'ya sñi', ngua ti' yu; tye cha' jua'a̱ ti
ngua ti' yu, cha' ná nti' yu sta yu qui'ya ji'i̱
ca toni'i̱ cña. 20 Laja lo'o nclyacua ti' yu ni
cha' laca ngua jua'a̱, li' ndu'u tucua sca xca̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi slo yu laja xcalá yu. Nchcui'
xca̱ bi' lo'o yu li':
—José —nacui̱ xca̱ ji'i̱ yu—, ñati̱ tya'a ji'i̱
jyo'o David laca nu'u̱ —nacui̱—. Ná cutsii̱
nu'u̱ caja clyo'o lo'o Mariá, cha' caa̱ cho'
toni'i̱ jinu'u̱. Si'i na cuxi ngua'ni María bi'
tsiya' ti; cña nu ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi
laca cha' ntsu'u sñi' Mariá juani. 21 Lo'o cala
sñi' nu cuna'a̱ bi', cubi' qui'yu caca nu bi'.
Lo'o xcua xtañi cubi' bi' li', bi' ca naa Jesús.
Lo'o nu Jesús bi' ni, bi' laca nu cua'ni lyaá

ji'i̱ ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui' Ni, cha'
clyaá ngu' ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu'.
22 Lo'o jua'a̱ ngua cha' bi', cha' nu cua
nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' sa'ni cha'
jua'a̱ caca. Tyempo sa'ni nguscua jyo'o
cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' bi'
lo quityi. Ndi'ya̱ nguscua ngu':
23 Caca tana sca nu cuna'a̱ nu ntucua ycui' ti,
lo'o li' qui'yu caca sñi';
Emanuel ñacui̱ ngu' ji'i̱ cubi' bi'.
Jua'a̱ nscua lo quityi, bi' cha' jua'a̱ ngua
ji'i̱ María li'. Nu nchcui' ngu' Emanuel ni,
ndi'ya̱ nti' ñacui̱ cha' bi': Ndi'i̱ ycui' Ndyosi
lo'o na.
24 Lo'o li' ngue ti' José, ndu'u yu ndyaa yu
slo María cha' caja clyo'o yu lo'o, ñi'ya̱ nu
nacui̱ xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ yu. Li' ñaa lo'o
yu ji'i̱ ca toni'i̱ ji'i̱ yu, 25 pana ná ngujua' yu
lo'o ña'a̱ cuayá' nu cua ngula sñi'. Lo'o cua
ngula cubi', li' ngua naa Jesús.

2

Lo'o ndyalaa ngu' tii

1 La cui' tyempo lo'o ngula Jesús nde
quichi̱ Belén, sca nu cusu' nu naa Herodes
ngua loo ji'i̱ nasiyu̱ bi'. Ca loyuu su
cuentya Judea, ca bi' ndi'i̱ quichi̱ Belén bi'.
Lo'o li' ndyalaa xi ngu' tii nde Judea bi';
ngutu'u ngu' tii bi' xa' quichi̱ nde su ntyu-
cua cuichaa, lo'o li' ndyalaa ngu' quichi̱
Jerusalén. Nchcui' ngu' tii bi' lo'o ngu' nu
ndyacua tya'a lo'o ngu' tyucuii̱:
2 —¿Macala ndi'i̱ cubi' nu ngula tsubi' ti
bi'? —nacui̱ ngu'—. Rey ji'i̱ cu'ma̱ ngu'
judío laca cubi' bi' —nacui̱ ngu'—. Cua na'a̱
ya cuii cucui nu ndacui cua̱ cuentya ji'i̱ cubi'
bi', bi' cha' ndyalaa ya ca nde cha' cua'ni
tlyu ya ji'i̱ cubi' bi' juani.
3 Lo'o nu rey Herodes ni, ndyutsii̱ tsa yu
lo'o ndyuna yu cha' nu nchcui' ngu' tii bi',
cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ chaca rey. Lo'o
jua'a̱ lcaa ngu' quichi̱ Jerusalén ndyutsii̱ tsa
ngu' ñi'ya̱ cua'ni rey Herodes. 4 Li' ngusi'ya
rey Herodes bi' ji'i̱ lcaa sti jo'ó nu laca loo,
lo'o jua'a̱ ji'i̱ mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne'
laa cha' ca̱a̱ ngu' slo. Nchcuane nu rey bi'
ji'i̱ ngu' li':
—¿Ha ná jlo ti' ma̱ macala nchcui' quityi
cha' cala Cristo? —nacui̱ rey ji'i̱ ngu'.
5 —Cala bi' nde quichi̱ Belén loyuu su
cuentya Judea re —nacui̱ ngu' ji'i̱—. Ndi'ya̱
nacui̱ quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi:
6 Quichi̱ sube ti laca Belén nu ntsu'u loyuu
su cuentya Judea, nacui̱ ycui' Ni.
Pana quichi̱ tyi sca ngu' tlyu tsa caca, masi
quichi̱ sube laca juani, nacui̱ Ni.
Caca nu qui'yu tlyu bi' loo,
lo'o jua'a̱ ña'a̱sii̱ yu ji'i̱ ngu' Israel 'na.
Jua'a̱ nscua lo quityi bi'.
7 Lo'o cua ndyuna rey Herodes cha' bi', li'
cuaana ti ngusi'ya yu ji'i̱ nu ngu' tii bi', cha'
ca̱a̱ ngu' slo cha' ta yu sca cha' lo'o ngu'.
Li' nchcuane rey bi' ji'i̱ ngu' ni jacua' na'a̱
ngu' cha' ndyu'u tucua cuii cucui bi' nde
cua̱. 8 Lo'o ndacha' ngu' ji'i̱, li' nchcui' rey
lo'o ngu' cha' tsaa ngu' nde quichi̱ Belén.
—Yaa clya ma̱ —nacui̱ rey ji'i̱ ngu' tii
bi'—, clyana ma̱ ma ntucua tyi cubi' bi'
—nacui̱—. Lo'o si quije ji'i̱ ma̱, li' xtyuu̱ ma̱
slo na' chaca quiya' cha' caca cuayá' ti' na'
macala ntsiya cubi' bi'. Lo'o na' tsa'a̱ cua'ni
tlyu na' ji'i̱ cubi' bi' nta̱'.
9 Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nu lo'o
ndyuna ngu' cha' nu nchcui' rey lo'o ngu'.
Chaca quiya' na'a̱ ngu' cuii bi' laja lo'o
ndyaa ngu' tyucuii̱ cha' tsaa ngu' ca quichi̱
Belén, la cui' cuii cucui nu na'a̱ ngu' clyo
ca su ntyucua cuichaa. Lo'o ngulu'u cuii
ji'i̱ ngu' macala nscua ni'i̱ su ndi'i̱ cubi',
ndyatu̱ cuii su ntucua ni'i̱ bi'. 10 Tso'o tsa
ntsu'u tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' cuii bi' chaca
quiya'. 11 Li' ndyatí ngu' ni'i̱ bi', na'a̱ ngu'
ji'i̱ cubi' lo'o ji'i̱ María xtya'a̱ cubi'. Hora ti
ndyatu̱ sti̱ ngu' tii bi' slo cubi' cha' cua'ni
tlyu ngu' ji'i̱. Lo'o li' ngusati̱' ngu' yu'ba
ji'i̱ ngu' cha' ta ngu' msta̱ ji'i̱ cubi' bi'; nda
ngu' oro ji'i̱ cubi' bi', nda ngu' yana jo'ó nu
quiña'a̱ tsa nga'a̱, lo'o jua'a̱ nda ngu' mirra
ji'i̱ cubi' bi'. (Jua'a̱ naa sca taná yaca nu
tyixi xtyi'i.) 12 Nu lo'o ndyaa ngu' caja' ngu',
li' nchcui' xcalá ngu'; nchcui' ycui' Ndyosi
lo'o ngu' laja xcalá cha' nga'aa tsaa ngu' slo
rey Herodes bi', cha' cuiñi tsa yu. Bi' cha'
ngusñi ngu' xa' tyucuii̱ cha' xtyuu̱ ngu' tyaa
ngu' quichi̱ tyi ngu' chaca quiya'.

Ngusna lo'o José ji'i̱ María nde Egipto

13 Nu lo'o cua ndu'u ngu' tii ndyaa ngu'
quichi̱ tyi ngu', li' nchcui' xcalá José.
Ndyu'u tucua sca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi slo yu
laja xcalá, nchcui' lo'o yu li':
—Que ti' nu'u̱ —nacui̱ xca̱ ji'i̱ José—. Ty-
atu̱ nu'u̱, xna clya nu'u̱ —nacui̱—, tsaa lo'o
nu'u̱ ji'i̱ xtya'a̱ cubi' tyijyu' nde loyuu su
cuentya Egipto. Tyi'i̱ ma̱ cajua ña'a̱ cuayá'

nu cachaʼ hi̱ chaʼ tsoʼo tyaa̱ ma̱ nde nasiyu̱
re chaca quiyaʼ. Tyaala tsa rey Herodes biʼ;
cua caa̱ ti yu quichi̱ re chaʼ clyana jiʼi̱ cubiʼ,
chaʼ cujuii jiʼi̱ cubiʼ ntiʼ yu.
14 Hora ti ngue tiʼ José, liʼ ndyaa loʼo jiʼi̱ cu-
biʼ loʼo jiʼi̱ xtyaʼa̱ cubiʼ masi tya talya; ndyaa
nguʼ nde Egipto liʼ. 15 Loʼo liʼ ndyanu nguʼ
ca biʼ ñaʼa̱ cuayáʼ nu cua ngujuii Herodes,
rey nu tyaala biʼ. La cuiʼ chaʼ biʼ nchcuiʼ
jyoʼo cusuʼ nu ngua tuʼba jiʼi̱ ycuiʼ Ndyosi
cua saʼni la loʼo nchcuiʼ ndiʼya̱: “Xiʼya naʼ
jiʼi̱ Sñiʼ naʼ chaʼ tyuʼu ca loyuu su cuentya
Egipto, chaʼ xtyu̱u̱ yu tyaa̱ yu quichi̱ tyi yu”,
nacui̱ ycuiʼ Ndyosi nu Xuʼna na. Biʼ chaʼ
juaʼa̱ ngua jiʼi̱ nguʼ tya liʼ, chaʼ ndyalaa nguʼ
nde Egipto.

Ndyujuii Herodes jiʼi̱ cubiʼ jiʼi̱ nguʼ

16 Loʼo nu rey Herodes biʼ ni, ñasi̱ʼ tsa yu
loʼo ngua tii yu chaʼ ngaʼaa ñaa nu nguʼ tii
biʼ slo. Liʼ ngulo rey biʼ cña jiʼi̱ msu, chaʼ
tsaa nguʼ cujuii nguʼ jiʼi̱ lcaa cubiʼ quiʼyu
nu ntsuʼu quichi̱ Belén, lcaa cubiʼ nu bilya
tye sna yija̱ jiʼi̱; loʼo juaʼa̱ cujuii nguʼ jiʼi̱ lcaa
cubiʼ quiʼyu nu ntsuʼu quichi̱ sube cacua ti.
Cua jlo tiʼ rey chaʼ nu cubiʼ biʼ bilya tye sna
yija̱, chaʼ juaʼa̱ nchcuiʼ nguʼ tii biʼ xquiʼya
cuii cucui nu cua naʼa̱ nguʼ. 17 La cuiʼ chaʼ biʼ
nchcuiʼ jyoʼo cusuʼ Jeremías nu ngua tuʼba
jiʼi̱ ycuiʼ Ndyosi nu ngua saʼni la. Ndiʼya̱
nacui̱:
18 Lye tsa nda xtyiʼi ñati̱ nde quichi̱ Ramá;
nxiʼya nguʼ, ndyunaa tsa nguʼ, chaʼ ngujuii
sñiʼ Raquel.
Nxiʼya tsa nu cunaʼa̱ biʼ, chaʼ cua ngujuii
sñiʼ.
Ni sca ñati̱ ná ngua jiʼi̱ xaalaʼ tyiquee nu
cunaʼa̱ biʼ, chaʼ ngaʼaa luʼú sñiʼ.
Juaʼa̱ chaʼ nscua lo quityi, masi bilya caca
chaʼ biʼ loʼo tya luʼú jyoʼo cusuʼ nu nguscua
chaʼ biʼ. Biʼ chaʼ juaʼa̱ ngua jiʼi̱ nguʼ Belén,
ngusiʼya tsa nguʼ chaʼ ngujuii sñiʼ nguʼ.
19 Ca tiyaʼ la liʼ ngujuii rey Herodes biʼ, loʼo
liʼ nduʼu tucua sca xca̱ jiʼi̱ ycuiʼ Ndyosi slo
José laja xcalá ti yu, chaʼ tya ndiʼi̱ José ca
loyuu su cuentya Egipto:
20 —Que tiʼ nuʼu̱ —nacui̱ xca̱ jiʼi̱ yu—,
tyatu̱ clya nuʼu̱, tyaa loʼo nuʼu̱ jiʼi̱ nu piti loʼo
jiʼi̱ xtyaʼa̱ yu nde nasiyu̱ Israel chaca quiyaʼ
—nacui̱—, chaʼ cua ngujuii nguʼ tyaala nu
ngua tiʼ cujuii jiʼi̱ cubiʼ cua tya tsubiʼ la.
21 Loʼo liʼ ndyatu̱ José, ndyaa loʼo jiʼi̱ nu
piti loʼo jiʼi̱ xtyaʼa̱ nu piti, ñaa nguʼ nde
nasiyu̱ Israel chaca quiyaʼ. 22 Loʼo liʼ ndyuna
yu chaʼ sñiʼ jyoʼo Herodes laca loo nde
Judea, la cuiʼ sñiʼ yu nu naa Arquelao laca
biʼ; ndyutsii̱ xi José xquiʼya chaʼ biʼ. Liʼ xaʼ
nchcuiʼ xcalá yu ñiʼya̱ cuaʼni yu, biʼ chaʼ
ndyaa nguʼ nde loyuu su naa Galilea liʼ.
23 Ca biʼ ndyalaa nguʼ quichi̱ Nazaret chaʼ
tyiʼi̱ nguʼ. La cuiʼ chaʼ biʼ nchcuiʼ jyoʼo
cusuʼ nu ngua tuʼba jiʼi̱ ycuiʼ Ndyosi nu ngua
saʼni loʼo nchcuiʼ nguʼ ndiʼya̱: nguʼ Nazaret
cuaʼni nguʼ jiʼi̱ nu biʼ. Juaʼa̱ nchcuiʼ jyoʼo
cusuʼ biʼ cua saʼni, biʼ chaʼ juaʼa̱ nduʼni nguʼ
jiʼi̱ Jesús juani.

3

Nda Juan cuii̱ loʼo nguʼ neʼ quixi̱ʼ su ná ndiʼi̱ ñati̱

1 Loʼo ngua tyempo, liʼ nguxana Juan nda
yu cuii̱ loʼo nguʼ nu ndyaʼa̱ slo yu su ndiʼi̱
yu ycuiʼ ti yu neʼ quixi̱ʼ; ntyucuatya yu jiʼi̱
nguʼ liʼ. La cuiʼ loyuu su cuentya Judea ndiʼi̱
yu; pana btyi tsa yuu su ndiʼi̱ Juan, ndiʼi̱ tsa
quee, loʼo ná ndiʼi̱ xaʼ ñati̱ cajua.
2 —Ca tyujuʼu tiʼ cuʼma̱ —nacui̱ Juan jiʼi̱
nguʼ—, xtyanu ma̱ jiʼi̱ chaʼ cuxi nu ndyuʼni
ma̱ —nacui̱—. Cua xana ti chaʼ caca ycuiʼ
Ndyosi loo neʼ cresiya jiʼi̱ ñati̱ chalyuu.
3 Loʼo nu Juan ni, laca yu la cuiʼ ñati̱ nu
nchcuiʼ jyoʼo cusuʼ Isaías jiʼi̱ saʼni, chaʼ jyoʼo
cusuʼ biʼ ngua tuʼba jiʼi̱ ycuiʼ Ndyosi. Ndiʼya̱
nscua lo quityi biʼ:
Cuii̱ xiʼya sca ñati̱ neʼ quixi̱ʼ:
“Xaala clya ma̱ sca tyucuii̱ su caa̱ ycuiʼ nu
Xuʼna na;
xquiñi tsoʼo ma̱ tyucuii̱ su tyeje tacui ycuiʼ”,
ñacui̱ ñati̱ biʼ.
Juaʼa̱ nguscua jyoʼo cusuʼ cuentya jiʼi̱ ñati̱
biʼ, loʼo Juan laca ñati̱ biʼ.
4 Loʼo nu Juan biʼ ni, lacuʼ yu sca lateʼ
quichaʼ camello, loʼo juaʼa̱ ndyaacaʼ juata
siiʼ yu; ndacu yu tscuʼ loʼo cuiñaaʼ cuityu̱.
5 Loʼo liʼ ndyuʼu tiʼi̱ quiñaʼa̱ ñati̱ slo yu; ñaa
nguʼ quichi̱ Jerusalén slo yu, loʼo juaʼa̱ ñaa
nguʼ lcaa quichi̱ sube ti nu ndiʼi̱ loyuu su
cuentya Judea biʼ slo yu, loʼo nguʼ nu ntsuʼu
cacua ti toʼ staʼa̱ Jordán, ñaa nguʼ slo yu. 6 Liʼ
ntyucuatya Juan jiʼi̱ nguʼ nu ndyaʼa̱ slo yu
nde lo hitya Jordán, ntyucuatya yu jiʼi̱ lcaa
nguʼ nu nchcuiʼ chaʼ ngua tyujuʼu tiʼ nguʼ
jiʼi̱ chaʼ cuxi nu ndyuʼni nguʼ.
7 Loʼo ngua sca tsa̱ naʼa̱ Juan jiʼi̱ tyu̱u̱
tyaʼa nguʼ fariseo loʼo nguʼ saduceo; tacati
tsa nduʼni ycuiʼ nguʼ ngua tiʼ nguʼ, lye tsa

ndu'ni tyucuaa ti' ngu' ji'i̱ tya'a ngu'. Lo'o xi ngu' bi' lijya̱ ngu' cha' tyucuatya Juan ji'i̱ ngu', pana ná ndiya ti' Juan jua'a̱.

—Ñi'ya̱ nti' cuaña tyaala, jua'a̱ nti' cu'ma̱ —nacui̱ Juan ji'i̱ ngu' bi'—. ¿Ha cua nchcutsii̱ ngu' ji'i̱ ma̱ lacua? ¿Ha juani ndube ti' ma̱ cha' ca ñasi̱' tsa ycui' Ndyosi lo'o xcube' Ni ji'i̱ ma̱ nu lo'o tye chalyuu? —nacui̱ yu—. [8] Tso'o lacua, culu'u ma̱ ji'i̱ ya si chañi cha' cua ngulochu̱' ma̱ ji'i̱ cha' cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ma̱. [9] Ná culacua ti' ma̱ cha' caca tso'o ji'i̱ ma̱ slo ycui' Ndyosi si xcui' ndyi'u ti' ma̱ ji'i̱ jyo'o cusu' ji'i̱ ma̱, nu cusu' Abraham bi'. Ná talo ycui' Ni ji'i̱ cha' cuxi nu ndu'ni ma̱ tsiya' ti, masi ñati̱ tya'a ji'i̱ jyo'o Abraham laca ma̱, nchcui' ma̱. Na cuiñi ma̱. Si nti' ycui' Ndyosi, taca ji'i̱ Ni cuiñá Ni ji'i̱ ñati̱ tya'a ji'i̱ jyo'o Abraham, masi lo'o quee to' sta'a̱ re, taca ji'i̱ Ni si nti' Ni. Nga'aa taquiya' Ni ji'i̱ cu'ma̱ li'. [10] Ñi'ya̱ ndu̱ sca ñati̱ lo'o hacha ji'i̱ cha' clyaja lo yaca si'yu ji'i̱ yu, jua'a̱ nti' ycui' Ndyosi; si'yu yu bi' ji'i̱ lcaa yaca nu ná nda si'yu tso'o cha' tyaqui̱ lo quii', lo'o jua'a̱ xcube' Ni ji'i̱ ñati̱ nu ná ntaja'a̱ xtyanu qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu'. [11] Lo'o na' ni, ntyucuatya na' ji'i̱ ma̱ lo'o hitya, si chañi cha' cua ngua tyuju'u ti' ma̱ ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ma̱; pana cua ca̱a̱ ti sca ñati̱ nu tso'o la que na'. Lo'o na', cua'ni tlyu na' ji'i̱ ñati̱ bi'; tso'o tsa caca tyiquee na', masi caña nu ntsu'u quiya' ñati̱ bi' culo na'. Lo'o nu ñati̱ bi' ni, ná tyucuatya yu ji'i̱ ngu' lo'o hitya ti; pana cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i̱ ngu' nu lo'o tyucuatya yu ji'i̱ ngu', lo'o li' subii Ni ji'i̱ ngu' lo'o xee ji'i̱ Ni cha' caca lubii ne' cresiya ji'i̱ ngu'. [12] Ñi'ya̱ ndu'ni xu'na ltya, jua'a̱ cua'ni Ni; ñi'ya̱ ndyu'u co'o yu nscua', pana ndaqui̱ yu cualya' lo'o nguti, jua'a̱ sa'be tya'a Ni ji'i̱ ñati̱, lo'o li' su'ba Ni ji'i̱ ñati̱ cuxi cha' tyaqui̱ ngu' lo quii' su nga'aa tye cha' tyaqui̱.

Jua'a̱ ngulu'u Juan ji'i̱ ñati̱ nu ndya'a̱ slo.

Ntyucuatya Juan ji'i̱ Jesús

[13] Tyempo bi' lo'o nga'a̱ Juan to' sta'a̱ Jordán, ndu'u Jesús nde loyuu su cuentya Galilea lijya̱ ca slo Juan, cha' lo'o ngua ti' Jesús cha' tyucuatya Juan ji'i̱. [14] Lo'o li' ngua ti' Juan cua'a yu ji'i̱ Jesús.

—Ná tso'o tyucuatya na' jinu'u̱ —nacui̱ Juan ji'i̱—. Tso'o la tyucuatya ycui' nu'u̱ jna'.

[15] Li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—Tso'o tyucuatya nu'u̱ jna' juani —nacui̱ Jesús ji'i̱ Juan—, cha' jua'a̱ tso'o si cua'ni na lcaa cña nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na.

Lo'o ndyuna Juan cha' nu nchcui' Jesús lo'o, ntyucuatya yu ji'i̱ Jesús li'. [16] Lo'o cua ngua cha' bi', ndu'u Jesús lo hitya, li' cua ndyaala tyucuii̱ nde cua̱. Lo'o li' na'a̱ Jesús cha' ngua'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi lo; ñi'ya̱ nda'ya sca tyupe' lo yuu, jua'a̱ ngua'ya Xtyi'i ycui' Ni lo Jesús. [17] Li' nguañi nchcui' ycui' Ndyosi ca su ntucua Ni nde cua̱. Ndi'ya̱ nacui̱ Ni:

—Nu nde laca Sñi' na' —nacui̱ Ni—. Tyaca'a tsa yu 'na, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ yu.

4

Nchcui' cuayá' xu'na cuiñaja lo'o Jesús

[1] Lo'o li' ndyaa lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i̱ Jesús ca ne' quixi̱' su btyi tsa yuu, su ná ndi'i̱ ñati̱, cha' tyacua tya'a yu lo'o nu xu'na cuiñaja cajua. Ngua ti' nu bi' tyiji̱loo ji'i̱ Jesús. [2] Lo'o li' tu'ba tsa̱ tu'ba talya ná ndyacu Jesús tsiya' ti, ntyute' tsa yu li'. [3] Lo'o li' ndyu'u tucua nu xu'na cuiñaja bi', cha' chcui' cuayá' lo'o Jesús:

—Si chañi cha' nu'u̱ laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi —nacui̱ nu xña'a̱ bi' ji'i̱ Jesús—, xñi nu'u̱ sca quee re lacua, cha' jua'a̱ cuiñá nu'u̱ xlyá lo'o quee re cha' cacu na.

[4] Lo'o li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱:

—Cua nscua sca cha' lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi —nacui̱ Jesús ji'i̱—. Ndi'ya̱ nchcui' cha' bi': "Si'i na cu'ú ñati̱ chalyuu lo'o cacu ngu' tyaja ti, masi lo'o cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, li' chañi cha' tyu'ú ngu'". Jua'a̱ nscua lo quityi.

[5] Lo'o li' ndyaa lo'o nu xu'na cuiñaja ji'i̱ Jesús nde quichi̱ Jerusalén, su tyaca'a tsa ji'i̱ ycui' Ndyosi; ca hique laa tonu ji'i̱ quichi̱ bi' ndyaa ngu', cua̱ tsa ntucua ngu' li'.

[6] —¿Ha chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'u̱? —nacui̱ nu xña'a̱ ji'i̱ Jesús—. Tso'o si tyú nu'u̱ ca lo yuu lacua, cha' cua nscua sca cha' lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi ndi'ya̱:

Culo ycui' Ndyosi cña ji'i̱ xca̱ ji'i̱ Ni cha'
ña'a̱sii̱ ngu' jinu'u̱, nacui̱ quityi.
Lo'o jua'a̱ nscua chaca cha':
Lo'o ya' ti xca̱ ji'i̱ Ni xatu̱ ngu' jinu'u̱,

cha' ná ca quicha quiya' nu'u su tyú nu'u
chu' quee.
Jua'a nscua lo quityi —nacui nu xña'a.
7 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':
—Pana ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i
ycui' Ndyosi: "Ná chcui' cuayá' ma lo'o
ycui' Ndyosi nu Xu'na ma", nacui quityi.
8 Lo'o ndye nchcui' ngu', xa' ndyaa lo'o nu
xu'na cuiñaja ji'i Jesús nde sca lo xlya ca'ya
nu cua tsa. Li' ngulu'u nu xña'a bi' lcaa
nasiyu tyucui ña'a chalyuu ji'i Jesús, cha'
tso'o tsa ña'a chalyuu bi'. 9 Lo'o li' nchcui'
cuayá' nu xña'a bi' lo'o Jesús chaca quiya':
—Ta na' chacuayá' caca nu'u loo ji'i lcaa
chalyuu nu ña'a nu'u ca ndacua —nacui nu
xña'a ji'i Jesús—, sca ti si tyu sti' nu'u loo
na', si cua'ni tlyu nu'u jna', li' caca nu'u loo.
10 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':
—Tyaatsu' nu'u slo na', Satanás —nacui
Jesús—. Yaa clya nu'u. Cua nscua sca cha'
lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya: "Sca ti ji'i
ycui' Ndyosi nu Xu'na ma cua'ni tlyu ma ji'i,
sca ti cha' ji'i ycui' Ni nga'a cha' taquiya' ma
ji'i nde chalyuu", nacui quityi.
11 Li' ndu'u xu'na cuiñaja ndyaa. Li' ndu'u
tucua xca ji'i ycui' Ndyosi cha' xtyucua ngu'
ji'i Jesús, cha' ta ngu' xi juersa ji'i yu.

Nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i ycui' Ndyosi nde loyuu su cuentya Galilea

12 Ca tiya' la ndu'u Jesús ndyaa, cha'
ndyuna yu cha' cua ntejeya' ngu' ji'i Juan,
ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ne' chcua. Li' ngux-
tyuu Jesús chaca quiya' nde quichi Nazaret,
nde loyuu su cuentya Galilea. 13 Pana ná
ndyanu yu nde Nazaret; nguxcutsa'a yu su
ndi'i yu, ndyaa yu ca quichi Capernaum
to' tayu'. Nscua quichi bi' loyuu su ndu'ni
ngu' sa'ni cha' su cuentya Zabulón lo'o su
cuentya Neftalí laca bi'. 14 La cui' ti cha' bi'
cua nchcui' jyo'o Isaías nu ngua tu'ba ji'i
ycui' Ndyosi cua sa'ni la. Ndi'ya nacui:
15 Ntsu'u loyuu su cuentya Zabulón lo'o su
cuentya Neftalí ca chaca tsu' sta'a
Jordán.
Tyeje tacui na loyuu bi', li' tyalaa na to'
tyujo'o,
cha' loyuu bi' laca Galilea su ndi'i ñati nu
si'i ngu' judío laca.
16 Cua ngujui'i sca xee tlyu slo ngu' nu ndi'i
su talya ña'a;
juani cua nguxee ji'i ngu', cua caja ti cha-
lyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi',
masi cua tye ti chalyuu ji'i ngu' bi' tya tsubi'
la.
Jua'a nchcui' jyo'o cusu' bi'. Bi' cha' loyuu
bi' nguti'i Jesús li'.
17 Lo'o li' nguxana nchcui' Jesús lo'o ngu'
nu ndya'a slo:
—Ca tyuju'u ti' ma —nacui Jesús ji'i
ngu'—, xtyanu ma ji'i lcaa cha' cuxi nu
ndyu'ni ma, cha' cua tyalaa ti hora cha' caca
ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ma.

Nxi'ya Jesús ji'i jacua tya'a ngu' nu ndyaa cuta cualya

18 Lo'o ngua sca tsa ndya'a Jesús to' tayu'
Galilea bi'. Li' na'a yu ji'i Simón lo'o Andrés
tya'a ngula Simón, nchcu ngu' taraya lo
hitya cha' xñi ngu' cualya, cha' bi' laca
cña nu ndu'ni ngu' bi' lcaa tsa. Lo'o nu
Simón bi' ni, Pedro ndu'ni ngu' ji'i. 19 Lo'o
li' nchcui' Jesús lo'o tyucuaa nu qui'yu bi':
—Tsaa ma lo'o na' juani —nacui Jesús ji'i
ngu' bi'—. Ñi'ya ngujui cualya ji'i ma lo'o
nguta'a ma cuta cualya, jua'a caja xa' cña
ji'i ma juani cuentya jna'; culu'u na' ji'i ma
ñi'ya nu clyana ma ji'i ñati chalyuu re nu
nguna' tsa ndu'ni, cha' caca ngu' ñati 'na.
20 Hora ti nguxtyanu ngu' ji'i taraya ji'i
ngu', ndyaa lca'a ngu' ji'i Jesús li'.
21 Lo'o nde loo la xi na'a Jesús ji'i Jacobo
sñi' Zebedeo lo'o Juan tya'a ngula yu; nga'a
ngu' ne' yaca ni'i sube ji'i ngu' lo'o sti
ngu', ndyu'ni cho'o ngu' taraya ji'i ngu'. Li'
ngusi'ya Jesús ji'i ngu' bi', cha' tsaa ngu'
lo'o. 22 Hora ti nguxtyanu ngu' ji'i sti ngu'
lo'o yaca ni'i ji'i ngu', ndyaa ngu' lo'o Jesús
li'.

Ngulu'u Jesús ji'i quiña'a tsa ñati

23 Lo'o li' ndyaa ngu' lcaa quichi su
cuentya Galilea lo'o Jesús. Lcaa quichi
ndya'a nclyu'u yu ji'i ngu' ne' laa ji'i ngu'
judío; nchcui' yu lo'o ngu' ñi'ya laca cha'
tso'o ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua ngulala ti
caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o jua'a
ngua'ni yu jo'o ji'i lcaa nu quicha, masi
quicha ti ti' ngu' ngua'ni Jesús cha' ndyaca
tso'o ngu'. 24 Li' nguañi cha' ji'i Jesús lcaa
quichi, hasta ca nde loyuu Siria nguañi cha'
ji'i yu; bi' cha' ñaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu'
quicha slo ycui' yu, cha' cua'ni yu jo'o ji'i
ngu'. Ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha, masi
ti'í tsa ngu' xqui'ya quicha nu ntsu'u ji'i
ngu'; ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' nu ntsu'u cui'i
cuxi ji'i ngu', masi nxalú cui'i ji'i ngu',

masi nchcu̱' tyucuí tyucui ña'a̱ ngu', masi
nchcuti sca tsu' ya' ngu'. Lo'o li' ngua'ni
Jesús cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'.
25 Bi' cha' ndu'u lca'a̱ quiña'a̱ tsa ñati̱ ji'i̱,
masi ngu' Galilea, masi ngu' lcaa quichi̱ nde
Decápolis, masi ngu' quichi̱ Jerusalén, masi
ngu' xa' quichi̱ nde loyuu su cuentya Judea,
masi ngu' quichi̱ chaca tsu' sta'a̱ Jordán.
Quiña'a̱ tsa quichi̱ ngutu'u ngu' ndyaa lca'a̱
ngu' ji'i̱ Jesús li'.

5

Ñi'ya̱ ngulu'u Jesús ji'i̱ ngu' nu ngua'a̱ sii' cua'a̱

1 Na'a̱ Jesús cha' quiña'a̱ tsa ñati̱ lijya̱ ngu'
slo yu, bi' cha' ndyacu̱i yu ndyaa la yu nde
sii' cua'a̱, ndyaca'a̱ yu xi cajua. Lo'o ndyu'u
ti'i̱ ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ slo, 2 li' nguxana
Jesús nclyu'u yu ji'i̱ ngu' bi'. Ndi'ya̱ nchcui'
yu lo'o ngu':

Ñati̱ nu tso'o ntsu'u tyiquee

3 —Tso'o ntsu'u tyiquee ñati̱ si jlo ti' cha'
sca ti lo'o ycui' Ndyosi caca cua'ni ngu' cha'
tso'o —nacui̱ Jesús—. Caca ycui' Ndyosi loo
ne' cresiya ji'i̱ ngu' bi', pana ná caca ji'i̱ ngu'
si jua'a̱ ti ngu'.
4 'Lo'o jua'a̱ tso'o ntsu'u tyiquee ñati̱ masi
xñi'i̱ ti' juani xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i̱,
cha' ndu'ni ycui' Ni cha' caca tso'o tyiquee
ñati̱ bi'.
5 'Lo'o jua'a̱ tso'o ntsu'u tyiquee ñati̱ nu
ná nti' tyiji̱loo ji'i̱ tya'a ñati̱, cha' ca su
ntucua ycui' Ni tyacua cha' tso'o nu ta ycui'
Ni ji'i̱ ñati̱ bi' li'.
6 'Lo'o jua'a̱ tso'o ntsu'u tyiquee ñati̱ si
tyaja'a̱ tsa cua'ni lcaa cha' tso'o, lcaa cha'
liñi; ji'i̱ ñati̱ bi' xtyucua ycui' Ndyosi cha'
taca ji'i̱ cua'ni lcaa cha' nu nti' ycui' Ni.
7 'Lo'o jua'a̱ tso'o ntsu'u tyiquee ñati̱ nu
tya'na ti' ji'i̱ tya'a ñati̱, cha' jua'a̱ cua'ni
tya'na ti' Ni ji'i̱ ycui' ngu' bi'.
8 'Lo'o jua'a̱ tso'o ntsu'u tyiquee ñati̱ nu
lubii cresiya ji'i̱, cha' ji'i̱ ñati̱ bi' cua nda
ycui' Ni chacuayá' cha' ña'a̱ ji'i̱ ycui' ca Ni
nde loo la.
9 'Lo'o jua'a̱ tso'o ntsu'u tyiquee ñati̱ nu
nxtyucua ji'i̱ tya'a ñati̱ cha' caca tso'o ti
ngu' lo'o tya'a cusu̱u̱ ngu'. "Sñi' na'", ñacui̱
ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱ nu jua'a̱ xaala' tyiquee
tya'a ngu'.
10 'Lo'o jua'a̱ tso'o ntsu'u tyiquee ñati̱ si
talo tyiquee ji'i̱ xa' ñati̱, masi lya' ti' ngu'
ji'i̱, masi ti'í ti' ngu' ji'i̱, xqui'ya cha' tso'o
nu ndu'ni cuentya ji'i̱ ycui' Ni. Tso'o ntsu'u
tyiquee ñati̱ bi' si talo tyiquee ji'i̱ ngu', cha'
jua'a̱ laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i̱
ñati̱ bi'.
11 'Lo'o jua'a̱ tso'o ntsu'u tyiquee ma̱ masi
xtyí lo'o ngu' ji'i̱ ma̱ xqui'ya na', masi lya'
tsa ti' ngu' ji'i̱ ma̱, masi cuiñi tsa ngu', masi
chcui' tsa ngu' cuentyu ji'i̱ ma̱ xqui'ya na'.
12 Li' caca tso'o tyiquee ma̱, ca chaa ti' ma̱
cha' cua laca nguxco'o ycui' Ndyosi sca cha'
tso'o nu tyacua ji'i̱ sa scaa ma̱ ca su ntucua
ycui' Ni. La cui' jua'a̱ ngua lya' tsa ti' jyo'o
cusu' sa'ni, nu lo'o na'a̱ ngu' ji'i̱ jyo'o cusu'
nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi tyempo bi'.

Ñi'ya̱ nti' teje', ñi'ya̱ nti' xee, jua'a̱ ndi'i̱ ma̱ chalyuu

13 'Ñi'ya̱ nu ndu'nijo'o tsa teje' ji'na cha'
cñi', cha' cua'ni tyuju̱' scuaa, jua'a̱ laca
cu'ma̱ nde chalyuu; na ndu'nijo'o tsa ma̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma̱ cña ji'i̱ Ni.
Si cua ngunu'u̱ teje' ji'na, nga'aa cua'nijo'o
bi' ji'na li'; tso'o si xcua̱a̱ na ji'i̱ teje' bi'
li', masi to' tyucui̱i su ntyeje tacui ñati̱.
Ná ndu'ni cha' masi sta quiya' ngu' hichu̱'
teje' ngunu'u̱ bi'. Ñi'ya̱ nti' ngu' lo'o teje'
ngunu'u̱ bi', jua'a̱ nti' ycui' Ndyosi lo'o ñati̱
nu ná taquiya' ji'i̱ Ni.
14 'Ñi'ya̱ nti' sca xee laca cu'ma̱, cha' cu-
lu'u ma̱ tyucui̱i ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ lcaa ñati̱
chalyuu. Sca quichi̱ nu ndi'i̱ lo xlya ca'ya
ni, ná ca tyi'i̱ bi' cuaana ti; ña'a̱ lcaa ñati̱
quichi̱ bi'. 15 Lo'o jua'a̱ si cua'a̱ ngu' sca
quii' quityee, ná su'ba cuatsi' ngu' ji'i̱ bi'
ne' caju̱ li'; cua̱ sta ngu' quityee cha' clyane
xee tyucui ña'a̱ ni'i̱ bi'. 16 Lo'o jua'a̱ cu'ma̱
ni, si xee laca ma̱ nu culu'u tyucui̱i ji'i̱ ñati̱,
xcui' cha' tso'o cua'ni ma̱ cha' ña'a̱ xa' ñati̱
ña'a̱ cha' tso'o nu ndu'ni ma̱, nu laca ma̱
sñi' ycui' Ndyosi. Lo'o li' tyi'u ti' ngu' ji'i̱
ycui' Ndyosi Sti na, cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui'
Ndyosi nu ntucua nde cua̱.

Nclyu'u Jesús cha' cuentya ji'i̱ cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i̱ jyo'o cusu' sa'ni

17 'Ná culacua ti' ma̱ cha' lijya̱ na' ca nde
cha' cua'ni tye na' ji'i̱ cha' cusu'; masi lcaa
cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Moisés,
masi lcaa cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu
ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi cua sa'ni la, ná
cuityi̱ na' ji'i̱ cha' bi'. Pana cua lijya̱ na'
cha' culu'u liñi na' ji'i̱ ñati̱ ñi'ya̱ nu nti'
ñacui̱ lcaa cha' nu nscua lo quityi bi'. 18 Cha'
liñi nda na' lo'o ma̱ juani, cha' ni sca si'yu

cha' nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni cuentya
ji'i̱ ycui' Ndyosi, ná taca cuityi̱ ngu' cha'
bi' ña'a̱ cuayá' nu tye chalyuu; chañi cha'
caca lcaa ca cha' nu nscua lo quityi ji'i̱ ycui'
Ndyosi cua sa'ni la. 19 Bi' cha' juani, nga'aa
ta Ni su tyi'i̱ ñati̱ slo ycui' Ni si ná taquiya'
ngu' ji'i̱ cua ña'a̱ ca cña̱ nu nda ycui' Ni ji'i̱
ngu' cha' cua'ni ngu', si culu'u ngu' ji'i̱ tya'a
ñati̱ ngu' cha' nga'aa ntsu'u cha' taquiya'
ngu' ji'i̱ cña bi'. Lo'o jua'a̱ ta Ni su tyi'i̱
ñati̱ ca slo ycui' Ni si taquiya' ngu' ji'i̱ lcaa
cña bi', si culu'u ngu' cña bi' ji'i̱ tya'a ñati̱
ngu'. 20 Ndi'ya̱ ñacui̱ na' ji'i̱ ma̱ juani: ná
caja chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱ ma̱, si
ná tso'o la cha' nu cua'ni ma̱, si'i ñi'ya̱ nu
ndu'ni ngu' tacati jua, nu ngu' fariseo bi'
lo'o jua'a̱ nu mstru cha' jo'ó bi'.

*Nclyu'u Jesús ji'i̱ ngu' cha' tye cha' ñasi̱'
ngu' lo'o tya'a ngu'*

21 'Cua ndyuna ma̱ ñi'ya̱ nu ngulo ycui'
Ndyosi cña ji'i̱ jyo'o cusu' nu ngua sa'ni.
Ndi'ya̱ nchcui' Ni: "Ná cujuii ma̱ ji'i̱ tya'a̱
ñati̱ ma̱", nacui̱ ycui' Ni. "Si cujuii ngu' ji'i̱
tya'a ngu', li' ntsu'u cha' tsaa ngu' ne' chcua̱
cha' cua'ni cuayá' bese ji'i̱ ngu' bi'." 22 Pana
quiña'a̱ la cha' chcui' na' lo'o ma̱ juani: masi
ca ti'í ti' ngu' ji'i̱ tya'a ñati̱, li' ntsu'u cha'
chcube' ngu' bi'; masi na chcui' ti ngu' cha'
cuxi ji'i̱ tya'a ñati̱, ntsu'u cha' tsaa ngu' bi'
slo ngu' nu laca loo ca Jerusalén, cha' caca
cuayá' ji'i̱ ngu' cajua li'. Lo'o jua'a̱ si ñacui̱
ngu' ji'i̱ tya'a ñati̱: "¡Na ple tsa nu'u̱! ¡Na
tonto tsa hique nu'u̱!" lo'o ñasi̱' tsa ngu'
ji'i̱ tya'a ñati̱, li' nga'a̱ cha' tsaa ngu' bi' ca
bilyaa su ná tye cha' tyaqui̱ quii'.

23 'Lo'o jua'a̱ laja lo'o ndyaa ti ma̱ ne' laa
cha' ta ma̱ msta̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, si tyi'u ti'
ma̱ cha' ntsu'u cha' ñasi̱' ti' ji'i̱ ma̱ lo'o tya'a
ma̱, 24 li' tso'o la xtyu̱u̱ ma̱ lo'o msta̱ ji'i̱ ma̱
chaca quiya' ca toni'i̱ ji'i̱ ma̱. Li' tsaa ma̱ tsaa
xaala' ma̱ tyiquee tya'a ma̱ tya clyo. Lo'o
li' xa' squi'ya ma̱ msta̱ bi' toni'i̱ ji'i̱ ma̱, tsaa
lo'o ma̱ ji'i̱ ne' laa chaca quiya'.

25 'Pana ndi'ya̱ cua'ni ma̱ si ntsu'u ñati̱
nu sta qui'ya ji'i̱ ma̱ ca toni'i̱ cña: hora ti
xaala' ma̱ cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ñati̱ bi', laja lo'o
bilya tyalaa ma̱ slo ngu' tisiya cha' cua'ni
cuayá' ngu' ji'i̱ cha' cusu̱u̱ bi'. Cuxi la cha'
si tyaala tsa ngu' tisiya, cha' li' xi'ya ngu'
ji'i̱ ngu' policía cha' su'ba ngu' ji'i̱ ma̱ ne'
chcua̱. 26 Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱, cha'
tiya' tsa tyu'u ma̱ su lubii, cha' li' ntsu'u cha'
ta ma̱ lcaa ca centavo nu jña ngu' tisiya ji'i̱
ma̱ cha' tyu'u ma̱ li'.

*Nchcui' Jesús sca cha' ji'i̱ ñati̱ nu ndu'ni
suba'*

27 'Cua ndyuna ma̱ ñi'ya̱ ngulo ycui'
Ndyosi cña ji'i̱ jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya̱
nchcui' Ni: "Ná cua'ni suba' ma̱ lo'o clyo'o
xa' ñati̱", nacui̱ ycui' Ni. 28 Pana, quiña'a̱ la
cha' chcui' na' lo'o ma̱ juani: si ña'a̱ sca nu
qui'yu ji'i̱ sca nu cuna'a̱, lo'o li' culacua ti'
yu cha' cua'ni suba' yu lo'o, stu'ba ntsu'u
cha' bi' lo'o yu ñi'ya̱ si cua laca ngua'ni
suba' yu lo'o nu cuna'a̱ bi', masi tyiquee ti
yu ntsu'u cha' cuxi bi'.

29 'Tso'o la si culo ma̱ si'yu cloo ma̱ la'a
tsu' cui̱, xcua̱a̱ ma̱ ji'i̱ li', si si'yu cloo ma̱
ndacui qui'ya cha' ndu'ni ma̱ cha' cuxi.
Masi cuityi̱' ma̱, tyanu lubii cresiya ji'i̱ ma̱
li', cha' ná tsaa ma̱ su lye ndyaqui̱ quii' ca
bilyaa. 30 Tso'o la xi'yu cu' ma̱ ya' ma̱ la'a
tsu' cui̱, xcua̱a̱ ma̱ ji'i̱ li', si ya' ma̱ ndacui
qui'ya cha' ndu'ni ma̱ cha' cuxi. Masi cu'
ya' ma̱, tyanu lubii cresiya ji'i̱ ma̱ li', cha' ná
tsaa ma̱ su lye ndyaqui̱ quii' ca bilyaa.

*Nchcui' Jesús sca cha' ji'i̱ ñati̱ nu
nguxtyanu ji'i̱ clyo'o*

31 'Ndi'ya̱ nchcui' jyo'o cusu' sa'ni: "Si
ñacui̱ sca nu qui'yu ji'i̱ clyo'o yu cha' tyaa
slo sti chaca quiya', cha' nti' yu xtyanu yu
ji'i̱ clyo'o yu, li' ntsu'u cha' culo yu sca
quityi cuentya ji'i̱ nu cuna'a̱ bi'. Quityi bi'
ñacui̱ cha' nga'aa si'i clyo'o yu laca juani."
32 Pana, quiña'a̱ la cha' chcui' na' lo'o ma̱
juani: ndyu'ni cuxi sca nu qui'yu si culo
yu quityi cha' xtyanu yu ji'i̱ clyo'o yu, si ná
ndacui nu cuna'a̱ bi' qui'ya. Lo'o li' si xa'
caja clyo'o nu cuna'a̱ bi' lo'o chaca ñati̱, li'
ndacui nu cuna'a̱ qui'ya, lo'o jua'a̱ chaca yu
bi' ndacui qui'ya, cha' clyo'o xa' ñati̱ bi' laca
nu cuna'a̱ bi'; pana tlyu la qui'ya nu ndacui
ji'i̱ nu qui'yu nu ngua clyo'o clyo.

*Nclyu'u Jesús cha' ji'i̱ ngu' cha' ná cua'ni
ngu' jura*

33 'Lo'o jua'a̱ cua ndyuna ma̱ ñi'ya̱ nu
ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i̱ jyo'o cusu' sa'ni.
Ndi'ya̱ nchcui' Ni: "Ná tso'o ta ma̱ sca cha'
lo'o ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma̱ sca cña,
si cha' cuiñi ti nda ma̱. Nga'a̱ cha' cua'ni
ma̱ ñi'ya̱ nu nacui̱ ma̱ ji'i̱ Ni cha' cua'ni
ma̱." 34 Pana, quiña'a̱ la cha' chcui' na' lo'o
ma̱ juani, cha' ná tso'o tsiya' ti cua'ni ma̱
jura nu lo'o chcui' ma̱ sca cha': masi chcui'

ma̱ cuentya ji'i̱ lcaa na nu ntsu'u nde cua̱,
ná cua'ni ma̱ jura jua'a̱, cha' ca bi' ntucua
ycui' Ni; 35 masi chcui' ma̱ cuentya ji'i̱ yuu
chalyuu re, ná chcui' ma̱ jura jua'a̱, cha'
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi laca chalyuu re;
masi chcui' ma̱ cuentya ji'i̱ quichi̱ Jerusalén,
ná cua'ni ma̱ jura jua'a̱, cha' ca bi' laca ycui'
Ni loo. 36 La cui' ti cha' ná cua'ni ma̱ jura
cuentya ji'i̱ scua' que ycui' ca ma̱, cha' sca
ti ycui' Ni ngüiñá Ni ji'i̱ cu'ma̱, lo'o ná caca
ji'i̱ ma̱ cuiñá ma̱ ni sca ca quicha̱' hique ma̱,
ni nu ngata, ni nu ngati̱. Ná tso'o cuentya
ji'i̱ ycui' Ndyosi tsiya' ti cha' cua'ni ma̱ jura.
37 Tsa bi' ti cha' ñacui̱ ma̱: "Chañi", si cha'
liñi laca; lo'o jua'a̱ ñacui̱ ma̱: "Si'i", si cha'
cuiñi. Cua ña'a̱ ca cha' nu chcui' ma̱ nu lo'o
ndu'ni ma̱ jura, cha' ji'i̱ nu xña'a̱ laca bi'.

Nclyu'u Jesús ñi'ya̱ cua'ni ngu' lo'o tya'a cusu̱u̱ ngu'

38 'Lo'o jua'a̱ cua ndyuna ma̱ cha' nu
nchcui' jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya̱ nacui̱: "Sca
ñati̱ tyaala ni, si cua ngüichu yu si'yu cloo
tya'a yu, li' ntsu'u cha' culo ngu' nu laca
cña si'yu cloo ycui' yu cha' cati̱ xqui'ya yu.
Lo'o jua'a̱ si nguxtyú yu sca la'ya tya'a yu,
li' ntsu'u cha' culo ngu' nu laca cña la'ya
ycui' yu, cha' cati̱ xqui'ya yu." Jua'a̱ nchcui'
ngu' nu ngua tya sa'ni li'. 39 Pana, quiña'a̱
la cha' chcui' na' lo'o ma̱ juani, cha' nga'aa
xu̱u̱ tya'a ma̱ lo'o ñati̱ nu ngua'ni cha' cuxi
lo'o ma̱. Lo'o quiji'i̱ ya' ngu' loo ma̱ la'a tsu'
cui̱, li' ta ma̱ chacuayá' quiji'i̱ ngu' chaca
tsu' loo ma̱, si nti' ngu'. 40 Si nti' sca ñati̱
tyaala xlyaá camxa ji'i̱ ma̱, hora ti ta ma̱ ji'i̱
li'; lo'o jua'a̱ ta ma̱ xi xa' la late' ji'i̱ yu, cha'
tyaala' ji'i̱ yu li'. 41 Jua'a̱ sca nu laca loo ni,
si culo yu cña ji'i̱ ma̱ cha' tsaa lo'o ma̱ yu'ba
ji'i̱ yu sca se'i̱, hora ti tsaa lo'o ma̱ yu'ba bi'
ji'i̱; lo'o jua'a̱ tso'o masi tya tsaa lo'o ma̱ ji'i̱
ca tyijyu' la xi, si jua'a̱ nti' yu. 42 Lo'o jña sca
ñati̱ cua ña'a̱ ca na ji'i̱ ma̱, ta ma̱ na bi' ji'i̱;
jua'a̱ si jña ngu' xi cñi ji'i̱ ma̱, tso'o ti chcui'
ma̱ lo'o ngu' bi' li'.

Nclyu'u Jesús cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ tya'a cusu̱u̱ ngu'

43 'Cua ndyuna ma̱ cha' nu nchcui' jyo'o
cusu' sa'ni. Ndi'ya̱ nacui̱: "Cua'ni tyaca'a
ma̱ ji'i̱ ngu' tya'a ma̱, lo'o jua'a̱ ca ti'í ti' ma̱
ji'i̱ tya'a cusu̱u̱ ma̱". 44 Pana, quiña'a̱ la cha'
chcui' na' lo'o ma̱ juani, cha' tso'o ti tyu'u
tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a cusu̱u̱ ma̱, lo'o
jua'a̱ tso'o ti chcui' ma̱ ji'i̱ ngu' nu nchcui'
cuentyu ji'i̱ ma̱, tso'o ti cua'ni ma̱ lo'o ngu'
nu ti'í ti' ji'i̱ ma̱; chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi
cuentya ji'i̱ ngu', masi ndyu'ni lya' ti' ngu'
ji'i̱ ma̱, masi nxtyí lo'o ngu' ji'i̱ ma̱. 45 Li' taca
tyuloo ñati̱ ji'i̱ ma̱ cha' laca ma̱ sñi' ycui'
Ndyosi nu ntucua nde cua̱. Ndu'ni Ni cha'
stu'ba ti tyucua cuichaa, masi ca su ndi'i̱
ñati̱ cuxi, masi ca su ndi'i̱ ñati̱ tso'o; ndu'ni
Ni cha' stu'ba ti ca'ya tyo, masi ca su ndi'i̱
ñati̱ tso'o, masi ca su ndi'i̱ ñati̱ cuxi. Bi' cha'
tso'o la si stu'ba ti cua'ni ma̱ lo'o lcaa ñati̱.
46 La cui' ti ná tso'o si xcui' ji'i̱ ngu' tya'a
tso'o ti ma̱ tso'o ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱
ji'i̱. Si'i na tso'o la taquiya' ycui' Ndyosi ji'i̱
ma̱ si jua'a̱ ti ndu'ni ma̱, cha' jua'a̱ ndu'ni
cua ña'a̱ ca ñati̱; masi ñati̱ tso'o, masi ñati̱
cuxi, masi ngu' msu ji'i̱ ngu' xa' tsu' nu
cuiñi ti nxñi quiña'a̱ tsa cñi cña loo ji'i̱ ma̱,
lcaa ngu' bi' ndu'ni tyaca'a ngu' ji'i̱ tya'a
tso'o ti ngu'. 47 Lo'o chcui' ma̱ cha' tso'o
sca ti lo'o tya'a tso'o ma̱, ná tso'o bi', cha'
la cui' jua'a̱ ndu'ni cua ña'a̱ ca ñati̱; masi
ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui' Ndyosi
tsiya' ti, lo'o ngu' bi' nchcui' tso'o lo'o tya'a
tso'o ngu'. Quiña'a̱ la cha' tso'o cua'ni ma̱
nti' ycui' Ndyosi. 48 Ycui' Ndyosi Sti na nu
ntucua nde cua̱ ni, xcui' cha' tso'o, xcui'
cha' liñi, xcui' cha' lubii ndu'ni Ni; ñi'ya̱
ndu'ni ycui' Ni, jua'a̱ nga'a̱ cha' cua'ni ma̱
xcui' cha' tso'o lo'o lcaa ñati̱, si chañi cha'
sñi' ycui' Ni laca ma̱.

6

Nclyu'u Jesús ji'i̱ ngu' ñi'ya̱ xtyucua ngu' ji'i̱ ñati̱ ti'i

1 'Lo'o chaca cha' ni, ná ta ma̱ sca na ji'i̱
ngu' ti'i nu lo'o ña'a̱ xa' ñati̱ ji'i̱ ma̱, cha'
ná ña'a̱ ngu' ñi'ya̱ laca cha' tso'o nu ndu'ni
ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ni. Ná taca xco'o ycui'
Ndyosi Sti na sca cha' tso'o nu tyacua ji'i̱ ma̱
ca su ntucua ycui' Ni, si cha' ña'a̱ xa' ñati̱ ji'i̱
ma̱ ndyu'ni ma̱ cha' tso'o ti. 2 Lo'o xtyucua
ma̱ ji'i̱ ngu' ti'i ni, ná ntsu'u cha' cacha' ma̱
cha' bi' ji'i̱ xa' ñati̱. Ná cua'ni ma̱ ñi'ya̱ nu
ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee
ngu', nu nti' tsa cha' ña'a̱ xa' ñati̱ ji'i̱; nu
lo'o nxtyucua ngu' bi' ji'i̱ ngu' ti'i, masi ne'
laa ji'i̱ ngu' judío tya'a na, masi to' calle ti,
sca ti nti' ngu' bi' cha' tso'o tsa chcui' ñati̱
ji'i̱. Ná cua'ni ma̱ jua'a̱. Cha' liñi nchcui' na'
lo'o ma̱: lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'i̱ ngu' bi'
ca slo ycui' Ndyosi nquicha', cua laca ngujui
cha' bi' ji'i̱ ngu' bi' nu lo'o cua na'a̱ xa' ñati̱

ti ji'i̱ ngu'. [3] Lo'o cu'ma̱ ni, nu lo'o ta ma̱ sca
na ji'i̱ ngu' ti'i, ta ma̱ ji'i̱ cuaana ti, cha' ná
ca cuayá' ti' xa' la ñati̱; masi tya'a ma̱, ná
caca cuayá' ti' ngu' ni cña ndyu'ni ma̱. [4] Sca
ti ycui' Ndyosi Sti na caca cuayá' ti' Ni ñi'ya̱
laca cha' tso'o nu ndu'ni ma̱ cuaana ti, lo'o
li' xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i̱ ma̱ nde
loo la.

Nclyu'u Jesús ji'i̱ ngu' ñi'ya̱ chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi

[5] 'Lo'o chaca cha' ni, lo'o chcui' ma̱ lo'o
ycui' Ndyosi, ná cua'ni ma̱ ñi'ya̱ nu ndu'ni
ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'. Ndu̱
ngu' cuiñi bi' slo ñati̱ ne' laa ji'i̱ ngu' judío
tya'a na, cha' nti' ngu' chcui' ngu' lo'o ycui'
Ndyosi laja lo'o ña'a̱ ñati̱ ji'i̱ ngu' bi'; la
cui' ti cha' bi' lo'o ndu̱ ngu' laja calle cha'
chcui' ngu' lo'o ycui' Ni. Cha' liñi nchcui'
na' lo'o ma̱: lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'i̱
ngu' bi' ca slo ycui' Ndyosi nquicha', cua
laca ngujui cha' bi' ji'i̱ ngu' nu lo'o cua na'a̱
ñati̱ chalyuu ti ji'i̱ ngu'. [6] Lo'o cu'ma̱ ni, nu
lo'o chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi, tsaa ma̱
sca se'i̱ su taca tyi'i̱ ma̱ cuaana ti. Si nga'a̱
ma̱ nde ni'i̱, li' tacu̱' ma̱ toni'i̱, cha' jua'a̱
cua'ni tlyu ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na cajua;
ndi'i̱ ycui' Ndyosi cacua ti slo ma̱, masi ná
nga'a̱ xa' ñati̱ slo ma̱. Sca ti ycui' Ndyosi Sti
na nchca cuayá' ti' ñi'ya̱ laca cha' tso'o nu
ndu'ni ma̱ cuaana ti, lo'o jua'a̱ xco'o Ni cha'
tso'o nu tyacua ji'i̱ ma̱ nde loo la.

[7] 'Nu lo'o chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi ni,
ná chcui' ma̱ la cui' ti cha' quiña'a̱ tsa
quiya', ni ná chcui' ma̱ quiña'a̱ tsa cha' nu
ná nchca cuayá' ti' ycui' ca ma̱, ñi'ya̱ nu
ndu'ni ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui'
Ndyosi tsiya' ti. Nclacua ti' ngu' bi', cha'
tso'o la taquiya' jo'ó ji'i̱ ngu' si quiña'a̱ tsa
cha' chcui' ngu', jua'a̱ nti' ngu' bi'. [8] Pana,
ná chcui' ma̱ jua'a̱, cha' jlo ti' ycui' Ndyosi
Sti na cua ña'a̱ ca cha' nu lyiji ji'i̱ ma̱, masi
bilya jña ma̱ cha' bi' ji'i̱ Ni. [9] Tso'o la si ndi'ya̱
chcui' ma̱ lo'o ycui' Ni lacua:

Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cua̱, tacati tsa
cha' jinu'u̱.

[10] Ca̱a̱ nu'u̱ nde chalyuu cha' caca nu'u̱ loo
ji'i̱ ya.

Cua'ni nu'u̱ cha' caca lcaa cha' nu nti'
nu'u̱ cha' caca nde chalyuu; ñi'ya̱ nu
ndu'ni nu'u̱ ca su ntucua nu'u̱, jua'a̱
caca nde lo yuu re li'.

[11] Ta nu'u̱ na cacu ya tsa̱ juani.

[12] Lo'o jua'a̱ cui'ya nu'u̱ cha' clyu ti' ji'i̱ ya ji'i̱
lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ya,
cha' jua'a̱ cua ngüi'ya ya cha' clyu ti'
ji'i̱ ñati̱ nu ngua'ni cha' cuxi lo'o ya.

[13] Ná ta nu'u̱ chacuayá' cha' cojolaqui cha'
cuxi ji'i̱ ya, pana cua'ni lyaá nu'u̱ ji'i̱
ya ya' nu xña'a̱.

Nu'u̱ laca loo tsiya' ti; lcaa chacuayá'
nu ntsu'u nde chalyuu, lo'o jua'a̱
chacuayá' nu ntsu'u nde cua̱, jinu'u̱
ntsu'u lcaa chacuayá' bi'. Ná nga'a̱
cha' tye cha' tlyu tsa laca nu'u̱. Jua'a̱
caca cha' tu'ni.

Jua'a̱ ñacui̱ ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi.

[14] 'Si cui'ya ma̱ cha' clyu ti' ji'i̱ ngu' nu
ngua'ni cha' cuxi lo'o ma̱, li' lo'o Sti na nu
ntucua nde cua̱ cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i̱ ma̱;
[15] pana si ná cui'ya ma̱ cha' clyu ti' ji'i̱ tya'a
ñati̱ ma̱, lo'o ycui' Ndyosi Sti na, ná cua'ni
clyu ti' Ni ji'i̱ ma̱ ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ma̱
li'.

Nclyu'u Jesús cha' ji'i̱ tsa̱ nu ná ndacu ngu'

[16] 'Lo'o chaca cha' ni: nu lo'o tyalaa tsa̱
ji'i̱ ma̱ lo'o ná cacu ma̱ xqui'ya cha' cua'ni
tlyu ma̱ ji'i̱ ycui' Ni, ná tso'o si tyu'u cha'
xñi'i̱ ti' tyiquee ma̱, ñi'ya̱ nu ndu'ni ngu'
nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'. Nti'
ngu' bi' cha' ña'a̱ ñati̱ ji'i̱ cha' tacati tsa nu
ndu'ni ycui' ca ngu', cha' ná ndyacu ngu'
tsa̱ bi'. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱, cha' cua
laca ngujui cha' ji'i̱ ngu'; lcaa cha' tso'o nu
tyacua ji'i̱ ngu' ca slo ycui' Ndyosi nquicha',
cua ngujui cha' bi' ji'i̱ ngu' nu lo'o cua na'a̱
xa' ñati̱ chalyuu ti ji'i̱ ngu'. [17] Pana cu'ma̱
ni, lo'o tyalaa sca tsa̱ nu ná cacu ma̱, cha'
tso'o la cua'ni tlyu ma̱ ji'i̱ ycui' Ni, li' tso'o
la tyaati̱ loo ma̱, jua'a̱ sube' ma̱ chcuu hique
ma̱, [18] cha' ná caca cuayá' ti' xa' ñati̱ ji'i̱
ma̱ cha' ná ndyacu ma̱ tsa̱ bi'. Sca ti ycui'
Ndyosi Sti na nchca cuayá' ti' ñi'ya̱ laca cha'
tso'o nu ndu'ni ma̱ cuaana ti. Lo'o li' xco'o
Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i̱ ma̱ nde loo la.

Cha' tso'o nu tyacua ji'i̱ ngu' ca su ntucua ycui' Ni

[19] 'Lo'o chaca cha' ni: ná xco'o ma̱ quiña'a̱
tsa cha' tso'o cuentya ji'i̱ ycui' ti ma̱ laja lo'o
ndi'i̱ ma̱ chalyuu re. Yala ti quiñu'u̱ cha'
tso'o bi' jua'a̱ ti; ntsu'u quiya' cacu tiña' ji'i̱,
cacu cuixu̱' ji'i̱, cua'ni ñu'u̱ ji'i̱ li'. La cui'
jua'a̱ cuaana ngu' ji'i̱ cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱
ma̱, nguna' cha' bi' ji'i̱ ma̱ li'. [20] Tso'o la lo'o
xco'o ycui' Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i̱ ma̱ ca

su ntucua ycui' Ni; nga'aa cacu tiña' ji'i̱ cha'
tso'o bi', nga'aa quiñu'u̱, lo'o jua'a̱ nga'aa
caca cuaana ngu' ji'i̱ cha' tso'o bi'. 21 Cha'
nu tyaca'a la ji'i̱ ma̱ ni, tyanu cresiya ji'i̱ ma̱
ca su ntsu'u cha' bi', masi sca cha' tso'o nu
ndyu'u co'o ji'i̱ ma̱ nde chalyuu, masi cha'
tso'o nu cua nchco'o Ni cuentya ji'i̱ ma̱ ca
su ntucua ycui' Ni.

Nu laca xee ji'i̱ tyucui ña'a̱ ngu'

22 'Nu si'yu cloo na ni, bi' laca nu nda xee
ji'i̱ tyucui ña'a̱ na. Nu lo'o tso'o ti si'yu cloo
na, li' taca ña'a̱ na cha' cua'ni na lcaa lo
cña nu ntsu'u cha' cua'ni na, taca cua'ni na
xcui' cha' tso'o. 23 Pana si quicha si'yu cloo
na, nga'aa caca cua'ni na cña, cha' talya xee
ña'a̱ na li'. Lo'o jua'a̱ ne' cresiya ji'i̱ ma̱ ni, si
ndyacu̱' xee ji'i̱ ma̱ cha' ntsu'u chalyuu cuxi
ji'i̱ ma̱, nga'aa tyu'u xee ne' cresiya ji'i̱ ma̱
tsiya' ti li'; talya tsa tyanu cresiya ji'i̱ ma̱ li'.

Ñi'ya̱ nchcui' ycui' Ndyosi cha' ji'i̱ cñi

24 'Ni sca ñati̱ ná taca ji'i̱ ngu' cua'ni ngu'
cña ji'i̱ tucua tya'a xu'na ngu' sca tyempo
ti. Ná taca taquiya' ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi la
cui' tyempo lo'o lye tsa ndya'a̱ cha' tyiquee
ma̱ cha' ji'i̱ cñi. Si jua'a̱ ni, cua ntsu'u tucua
tya'a xu'na ma̱ li'. Ná tyiquee' li' ca ti'í ti'
ma̱ ji'i̱ tsaca xu'na bi', lo'o jua'a̱ ca tiji̱' ti'
ma̱ ji'i̱ chaca xu'na bi'. La cui' jua'a̱ taquiya'
tso'o ma̱ ji'i̱ xu'na clyo bi', lo'o jua'a̱ cñilo'o
ti ma̱ ji'i̱ chaca bi' li'.

Ña'a̱si̱i tso'o ycui' Ndyosi ji'i̱ sñi' Ni

25 'Ndube ti' ycui' Ni ji'i̱ ma̱, bi' cha' ná
ntsu'u cha' culacua tsa ti' ma̱ ñi'ya̱ caca cha'
cu'ú ma̱, na ca cacu ma̱, na ca co'o ma̱ su
ndi'i̱ ma̱ chalyuu. Ná culacua tsa ti' ma̱ ma
caja ste' ma̱. Cuayá' tsa cha' na lu'ú ti na
juani, masi si'i quiña'a̱ tsa na nu cacu na;
cuayá' tsa cha' tso'o ti tyucui ña'a̱ na, masi
si'i na tso'o tsa ste' na. 26 Culacua xi ti' ma̱
ñi'ya̱ nu ndyaca ji'i̱ quiñi nu ndyacui cua̱:
ná ntyaa ni' nscua', ná ndu'ni ni' clacua,
ná ndiñá ni' ja'ba su xco'o ni' na cacu ni';
pana ycui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua̱,
nda Ni na cacu ni' jua'a̱ ti. Lo'o cu'ma̱ ni,
¿ha xti la ntsu'u loo ma̱ que quiñi bi' ca
slo ycui' Ndyosi? Si'i. Quiña'a̱ la ntsu'u
loo ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ni. 27 Pana nga'aa
caca caluu la ma̱ sa cla'be metro cua̱ la, masi
quiña'a̱ tsa cha' culacua ti' ma̱.

28 'Lo'o jua'a̱ cha' ji'i̱ ste' ma̱, ¿ni cha'
nclyacua tsa ti' ma̱ ji'i̱ cha' bi'? Culacua xi
ti' ma̱ lo'o ña'a̱ ma̱ queé nu ntsu'u lo quixi̱'
cua. Tso'o ti nclyuu bi', masi ná ndu'ni
bi' cña, masi ná nchca ji'i̱ cuiñá late' cacu'.
29 Nu jyo'o Salomón nu ngua rey culiya' tsa
cua sa'ni ni, tso'o tsa ña'a̱ ngua ste' jyo'o bi';
pana ná stu'ba ña'a̱ ste' yu lo'o queé cua,
cha' tso'o la ña'a̱ queé. 30 Ñi'ya̱ lo'o tso'o tsa
ngüiñá ycui' Ndyosi ji'i̱ queé cua, cha' nda
Ni sca lo ste' bi', masi sca ti tsa̱ talo queé bi'
lo'o li' tyaqui̱ ntsu'u quiya'; la cui' jua'a̱ ta
ycui' Ni late' cacu' ma̱, masi xti tsa cha' jlya
ti' ma̱ ji'i̱ ycui' Ni. 31 Bi' cha' ná ntsu'u cha'
culacua tsa ti' ma̱ ñi'ya̱ cha' cuxi tyacua ji'i̱
ma̱ ca nde loo la. Ná ñacui̱ lye ma̱: "¿Ma
caja na cacu ya?" Ná ñacui̱ ma̱: "¿Ma caja
hitya co'o ya?" Ni ná ñacui̱ ma̱: "¿Ma caja
ste' ya?" 32 Jua'a̱ nclacua ti' ñati̱ nu ná ntsu'u
cha' ji'i̱ lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti. Pana jlo ti'
ycui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua̱ cha'
lyiji cha' bi' ji'i̱ ma̱, 33 bi' cha' si'i ji'i̱ cha' bi'
clyana ma̱. Tso'o la si ta ma̱ tyempo ji'i̱ ycui'
Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i̱ ma̱, jua'a̱
tso'o la si cua'ni ma̱ lcaa cha' nu nti' ycui'
Ni cha' cua'ni ma̱ nde chalyuu; li' ta Ni lcaa
na nu lyiji xi ji'i̱ ma̱. 34 Lo'o jua'a̱ ná ntsu'u
cha' culacua ti' ma̱ cuentya ji'i̱ ñi'ya̱ nu caca
ji'i̱ ma̱ tsa̱ quee. Chaca tsa̱ laca bi'. Sca ti ji'i̱
tsa̱ juani culacua xi ti' ma̱ ñi'ya̱ cua'ni ma̱
cha' tyiji̱loo ma̱ ji'i̱ cha' cuxi nu tyacua ji'i̱
ma̱ juani.

7

Ná ntsu'u cha' sta ngu' qui'ya ji'i̱ tya'a ñati̱

1 'Lo'o chaca cha' ni: ná sta ma̱ qui'ya
ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱, cha' ná tyiquee' sta ycui'
Ndyosi qui'ya ji'i̱ ma̱ si cua'ni ma̱ jua'a̱. 2 La
cui' ñi'ya̱ nchcui' cuxi ma̱ ji'i̱ xa' la tya'a
ñati̱ ma̱, si tyaala tsa ma̱, la cui' jua'a̱ cua'ni
cuayá' ycui' Ni ji'i̱ ma̱. Lo'o jua'a̱, la cui'
cuayá' milya ñi'ya̱ nu nda ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱
ma̱, la cui' jua'a̱ ta ycui' Ni ji'i̱ ma̱. 3 ¿Ni
cha' yala tsa nchcui' ma̱ ji'i̱ sca cha' cuxi nu
ntsu'u ji'i̱ xa' la tya'a ñati̱ ma̱, masi ñi'ya̱
nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu ndyatí
cloo ngu'? Pana ná ndube ti' ma̱ cha' tlyu
tsa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ycui' ma̱, ñi'ya̱
nti' si laca bi' sca nguti tlyu nu ntsu'u cloo
ycui' ca ma̱. 4 ¿Ni cha' laca tlyu tsa tyiquee
ma̱ chcui' ma̱ lo'o tya'a ñati̱ ma̱ ndi'ya̱: "Ta
nu'u̱ chacuayá' culo na' yuu nu ntsu'u cloo
nu'u̱"? Jua'a̱ ñacui̱ ma̱, masi ná ña'a̱ ma̱
nguti nu ntsu'u cloo ycui' ca ma̱. 5 ¡Na cuiñi
ma̱! Clyo la tyu'u nguti tlyu nu ntsu'u cloo

ycui' ca ma̱, lo'o li' taca ña'a̱ tso'o ma̱ cha' culo ma̱ satya yuu nu ntsu'u cloo tya'a ma̱.
6 'Cha' lubii nu cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi ni, ná tso'o si tsaa chcui' ma̱ cha' bi' lo'o ñati̱ cuxi nu ná nti' cuna cha' bi' tsiya' ti, cha' ñi'ya̱ nti' xne', jua'a̱ nti' ngu' bi'; su'ba ñasi̱' ma̱ ji'i̱ ngu' cuxi bi', cha' cua'ni lya' ti' ngu' ji'i̱ ma̱ li'. Lo'o jua'a̱ ná tso'o sta ma̱ sca na tso'o nu quiña'a̱ tsa nga'a̱ su ndya'a̱ cube', cha' hora ti satá quiya' ni' na tso'o bi'.

Ñi'ya̱ nu tso'o la jña ngu' sca cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi

7 'Lo'o chaca cha' ni: jña ma̱ sca cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, lo'o jua'a̱ ta ycui' Ni cha' bi' ji'i̱ ma̱ li'; clyana ma̱ ji'i̱ ycui' Ni, lo'o jua'a̱ quije Ni ji'i̱ ma̱ li'; tyucui tyiquee ma̱ chcui' ma̱ lo'o ycui' Ni, cuna Ni cha' nu chcui' ma̱ lo'o Ni li'. 8 Cua ña'a̱ ca ñati̱ nu ndijña sca cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, caja cha' bi' ji'i̱ ngu' li'; cua ña'a̱ ca ñati̱ nu nclyana ji'i̱ ycui' Ni, quije Ni ji'i̱ ngu' li'; lo'o jua'a̱ cua ña'a̱ ca ñati̱ nu tyucui tyiquee nchcui' lo'o Ni, cuna Ni cha' nu nchcui' ngu' lo'o Ni li'.
9 'Ná ntsu'u ni tsaca cu'ma̱ nu ta sca quee cacu sñi' lo'o jña nu piti xlyá cacu. ¿Ha ntsu'u? 10 Ni ná ntsu'u ñati̱ nu ta cuaña ji'i̱ sñi' lo'o jña nu piti cualya cacu. ¿Ha ntsu'u? 11 Bi' cha' lacua, si jlo ti' ma̱ ñi'ya̱ ta ma̱ na tso'o ji'i̱ sñi' ma̱, masi cuxi ntsu'u cha' tyiquee ma̱, la cui' jua'a̱ caca cuayá' ti' ma̱ cha' jlo la ti' ycui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua̱ ñi'ya̱ nu ta Ni na tso'o ji'i̱ ngu' nu ndijña ji'i̱ Ni.
12 'Nga'a̱ cha' cua'ni tso'o ma̱ lo'o xa' ñati̱ si nti' ma̱ cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o ma̱. La cui' cña bi' ngulo ycui' Ndyosi lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a̱ cha' nu nguscua xa' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi sa'ni la; sca ti cuayá' ndyu'u cha' nu nchcui' lcaa ngu' bi' lo quityi.

To' lo'o chubi ti

13 'Lo'o chaca cha' ni, nga'a̱ cha' tyeje tacui ma̱ tolo'o chubi. Tlyu tsa tolo'o, lo'o jua'a̱ si̱i̱ tsa tyucui̱i̱ su tsaa ngu' ca bilyaa; tso'o tsa ña'a̱ tyucui̱i̱ bi' nti' ngu', bi' cha' quiña'a̱ tsa ñati̱ ndya'a̱ tyucui̱i̱ bi'. 14 Pana chubi tsa tolo'o, lati tsa tyucui̱i̱ su tsaa ngu' nu ngujui chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱ ngu'; xti ti ñati̱ nquije ji'i̱ tyucui̱i̱ bi'.

Lo'o ña'a̱ na si'yu, li' jlo ti' na ni yaca laca nu nda si'yu bi'

15 'Lo'o chaca cha' ni: cua'ni tii ti' ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ngu' cuiñi nu nchcui' cuiñi ti cha' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi nclu'u ngu' cha' ji'i̱ ma̱. Sca na'ni tso'o laca nu naa xlya'; lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, nti' ngu' cha' culacua ti' ma̱ cha' ñati̱ tso'o laca ngu' ñi'ya̱ laca xlya'. Tso'o tsa nchcui' ngu' bi' lo'o ma̱, tso'o tsa ndu'ni ngu' lo'o ma̱; pana cha' cuiñi laca nu nchcui' cha' tso'o tsa ngu' bi', cha' tyaala tsa ngu', cuiñi tsa ngu' bi'. Si'i ñi'ya̱ laca xlya' laca ngu' bi'; ñi'ya̱ laca sca bo'o nu tyaala tsa, jua'a̱ laca ngu' bi'. 16 Taca ji'i̱ ma̱ tyuloo ma̱ ji'i̱ ngu' cuiñi bi' lo'o ña'a̱ ma̱ ni cña ndu'ni ngu', si cha' tso'o, si cha' cuxi ndu'ni ngu'. Si'i ji'i̱ quiche' yane nsuu na si'yu losu' tyixi, cha' ná ta lti bi' si'yu tyixi; jua'a̱ si'i ji'i̱ yaca quiche' nsuu na si'yu tyixi. 17 Ji'i̱ lcaa yaca tso'o nsuu na si'yu tso'o; pana yaca nu cua btyi ni, nga'aa nda bi' si'yu nu cacu na. 18 Ná ta sca yaca tso'o si'yu nu ná tso'o; jua'a̱ sca yaca nu ná tso'o ni, ná ta bi' si'yu tso'o. 19 Lo'o li' si'yu ngu' ji'i̱ yaca btyi bi', cha' nga'aa tso'o bi'; taqui̱ ngu' yaca bi' li'. 20 Nchca cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ ndu'ni sca yaca lo'o ña'a̱ ma̱ si'yu yaca bi', lo'o jua'a̱ caca cuayá' ti' ma̱ si cuiñi ngu' bi' lo'o ña'a̱ ma̱ ñi'ya̱ laca cña nu ndu'ni ngu'.

Si'i lcaa ñati̱ nu tyatí ca su laca ycui' Ni loo

21 'Ntsu'u tsa ngu' nu nchcui' lo'o na': "Xu'na, Xu'na", nacui̱ ngu' 'na; pana si'i lcaa ngu' bi' nu tyatí ca su laca ycui' Ni loo. Sca ti ngu' nu taquiya' ji'i̱ cha' nu nchcui' Sti na' nu ntucua nde cua̱, bi' ngu' laca nu tyatí ca su laca ycui' Ni loo. 22 Nu lo'o tyalaa hora cha' cua'ni cuayá' ycui' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu, tyu'u tucua quiña'a̱ ñati̱ nu ñacui̱ 'na: "Xu'na, Xu'na", ñacui̱ ngu' 'na, "lo'o cuare, cua nchcui' ya lo'o ñati̱ cuentya jinu'u̱. Chacuayá' jinu'u̱ ngulo ya ji'i̱ cui'i̱ cuxi nu ngusñi ji'i̱ ñati̱, lo'o jua'a̱ cua ngua'ni ya xa' lo cha' tlyu chacuayá' jinu'u̱", ñacui̱ ngu' bi' 'na. 23 Lo'o li' ntsu'u cha' xacui̱ na' cha' ji'i̱ ngu' bi' ndi'ya̱: "Ná nslo na' ji'i̱ cu'ma̱ tsiya' ti. Yaa clya ma̱ cha' ngu' xña'a̱ laca ma̱."

Tucua lo ña'a̱ ngüiñá ngu' ni'i̱

24 'Lcaa ñati̱ nu cuna tso'o cha' nu nchcui' na' re, lcaa ñati̱ nu taquiya' tso'o ji'i̱ cha' nu nchcui' na', laca ñati̱ bi' ñi'ya̱ laca sca ñati̱ nu ngulacua xi ti' nu lo'o tya lyiji cuiñá yu ni'i̱ ji'i̱. Lo'o li' ngüiñá yu bi' ni'i̱ ji'i̱ yu chu̱' sca quee cuaja'. 25 Li' ngua'ya tsa tyo, ña'a̱

cuayá' nu ndyalaa hitya yuu ca quiya' ni'i̱
nu ntucua chu̱' quee bi'. Lo'o jua'a̱ ndyaca
tsa cui'i̱, pana ná nclyú ni'i̱ bi', cha' tso'o
tsa su ntucua chu̱' quee bi'. 26 Lo'o jua'a̱ lcaa
ñati̱ nu ndyuna cha' nu nchcui' na' re lo'o
ngu', pana ná ndaquiya' ngu' ji'i̱ cha' bi',
laca ngu' bi' ñi'ya̱ laca sca ñati̱ tonto nu ná
ngulacua ti' tsiya' ti; ngüiñá yu bi' sca ni'i̱
lo yusi̱ ti. 27 Li' ngua'ya tsa tyo, ña'a̱ cuayá'
nu nxlya'ba hitya yuu ji'i̱ ni'i̱ bi', lo'o jua'a̱
lye tsa ndyaca cui'i̱. Nga'aa ndalo ni'i̱ bi' li',
ndyú bi', ndye bi', ngunu'u̱ tsiya' ti li'; lo'o
jua'a̱ ñati̱ nu ná ntaja'a̱ taquiya' ji'i̱ cha' jna',
tye cha' ji'i̱ ngu' bi' tsiya' ti.
28 Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa cha' re ji'i̱
ngu', li' ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a̱ ji'i̱ cha'
nu ngulu'u yu ji'i̱ ngu'. 29 Ngua ti' ngu' cha'
tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i̱ yu lo'o nchcui'
yu lo'o ngu', si'i ñi'ya̱ nclu'u mstru cha' jo'ó
ti nclyu'u yu ji'i̱ ngu'.

8

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ sca nu quicha ndyatsu' cuaña'

1 Lo'o li' ngua'ya Jesús ca'ya bi'. Quiña'a̱
tsa ñati̱ ndya'a̱ lca'a̱ ji'i̱. 2 Lo'o li' ndu'u
tucua sca nu quicha slo. Ndyatu̱ sti̱' yu slo
ycui' Jesús, cha' nti' yu cuane yu ji'i̱ Jesús
cha' cua'ni jo'o ji'i̱ yu, cha' ngusñi quicha
ndyatsu' cuaña' ji'i̱ yu bi'.
—Xu'na —nacui̱ nu quicha bi' ji'i̱
Jesús—, cua'ni jo'o 'na. Jlo ti' na' cha' nchca
jinu'u̱ cua'ni nu'u̱ cha' caca lubii cuaña' na'.
3 Li' ngutacui ya' Jesús lo nu quicha bi',
ngusta ya' su ndyatsu' cuaña' yu.
—Cua'ni na' jo'o jinu'u̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱
nu quicha bi'—. Tyanu lubii cuaña' nu'u̱
juani —nacui̱.
Hora ti ngua tso'o nu quicha bi', ngua
lubii cuaña' yu. 4 Xa' nchcui' Jesús lo'o yu
li':
—Yaa clya nu'u̱ slo sti jo'ó —nacui̱—.
Cajua ta nu'u̱ msta̱ nu nacui̱ jyo'o Moisés
cha' ta na ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ndyaca tso'o
na ji'i̱ quicha nu ntsu'u ji'na. Ná cacha' nu'u̱
ji'i̱ xa' ñati̱. Taca ca cuayá' ti' lcaa ñati̱ cha'
cua ngua tso'o nu'u̱, nu lo'o cuna ngu' cha'
cua ngusñi sti jo'ó msta̱ nu nda nu'u̱.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ msu ji'i̱ xu'na sendaru

5 Lo'o li' ndyalaa Jesús to' quichi̱ Capernaum. Quichi̱ bi' ndyacua tya'a lo'o sca
capitán ji'i̱ sendaru romano nu ndijña ji'i̱
Jesús cha' cua'ni jo'o ji'i̱ sca nu quicha:
6 —Xu'na —nacui̱ capitán bi' ji'i̱ Jesús—,
quicha tsa msu 'na. Na ntsiya ti yu to' tyi
na' cha' nchcu̱' tyucui̱ tyucui ña'a̱ yu; ti'í tsa
nti' yu.
7 Li' nchcui' Jesús lo'o:
—Tsa'a na'. Cua'ni na' cha' tyaca tso'o yu
—nacui̱ Jesús ji'i̱ nu capitán bi'.
8 Hora ti nguxacui̱ capitán cha' ji'i̱ Jesús
li':
—Xu'na —nacui̱ yu ji'i̱ Jesús—, ná tso'o
tsaa nu'u̱ to' tyi na', cha' si'i ñati̱ tso'o laca
na'. Tsa bi' ti cha' nti' na', cha' culo nu'u̱
cña cha' cati̱ quicha bi' tsiya' ti; jlo ti' na'
cha' caca tso'o msu 'na li', masi tyijyu' ti
tyu̱ nu'u̱ chcui'. 9 Xu'na sendaru laca na';
laca na' loo ji'i̱ sca siyento tya'a sendaru,
lo'o jua'a̱ ntsu'u nu laca loo jna'. Si culo na'
cña ji'i̱ tsaca sendaru bi' ndi'ya̱: "Yaa clya
nu'u̱", hora ti tsaa yu, cha' nti' na' cha' tsaa
yu. Jua'a̱ si chcui' na' lo'o chaca yu: "Ca̱a̱
nu'u̱ ca nde", hora ti ca̱a̱ yu slo na' li'. Jua'a̱
si culo na' cña ji'i̱ msu 'na: "Cua'ni sca cña
'na", ñacui̱ na' ji'i̱; hora ti cua'ni yu cña bi'
'na —nacui̱ capitán ji'i̱ Jesús—. Jua'a̱ nu'u̱
ni, jlo ti' na' cha' taca jinu'u̱ culo cña cha'
cati̱ quicha bi'.
10 Ndube tsa ti' Jesús lo'o ndyuna cha' nu
nchcui' capitán bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o nu
quiña'a̱ tsa ñati̱ nu lca'a̱ ji'i̱:
—Liñi tsa cha' nchcui' na' lo'o ma̱ juani
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Bilya ña'a̱ na'
tsiya' ti ji'i̱ sca ñati̱ nu tso'o tsa jlya ti' ji'i̱
ycui' Ndyosi, ñi'ya̱ jlya ti' nu capitán re;
tyucui ña'a̱ nasiyu̱ Israel re ná ntsu'u ngu'
nu jlya ti' jua'a̱. 11 Chañi cha' tiya' la tyalaa
quiña'a̱ tsa ñati̱ tyijyu', masi ngu' loyuu su
ntyucua cuichaa, masi ngu' loyuu su ndyaa
cuichaa, tsaa ngu' cha' tyucua ngu' to' mesa
ca su laca ycui' Ndyosi loo nde cua̱; stu'ba
ti tsaa tucua ngu' to' mesa bi' lo'o jyo'o
Abraham lo'o jyo'o Isaac lo'o jyo'o Jacob.
12 Lo'o jua'a̱ ntsu'u xa' la ñati̱ nu laca sñi'
ycui' Ndyosi nacui̱ ngu', pana ná tyalaa ngu'
bi' slo ycui' Ni. Culo Ni cña ji'i̱ xca̱ ji'i̱ Ni
cha' tsaa xca̱ xcua̱a̱ ji'i̱ ngu' bi' ca su talya
tsa ña'a̱; xi'ya tsa ngu' bi' ca bi', ca ñasi̱'
tsa ngu' ña'a̱ cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha'
ñasi̱' ngu'.
13 Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu capitán bi':
—Yaa nu'u̱ to' tyi nu'u̱ lacua —nacui̱
ji'i̱—. Jlya ti' nu'u̱, bi' cha' cua ndyaca tso'o

nu quicha bi' jinu'u juani ti —nacui Jesús ji'i.

Lo'o la cui' hora ngua tso'o msu bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a laa Pedro

14 Ca tiya' la ndyaa Jesús nde ni'i ji'i Pedro. Li' na'a Jesús cha' na ntsiya ti xtya'a laa Pedro lo qui'ña, cha' tlyu tsa tyique' ntsu'u ji'i ma'. 15 Li' ngusta ya' Jesús chu' ya' ma' cusu' bi', lo'o hora ti ndyu'u tyique' ji'i; ndyatu ma' cusu' bi' li', cha' caque' xi na cacu Jesús lo'o ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu tya'a ngu' quicha

16 Lo'o cua ngusii, li' ndyalaa quiña'a ngu' slo Jesús, lijya lo'o ngu' ji'i ngu' quicha nu ngusñi cui'i cuxi ji'i. Li' ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi bi', cha' tyu'utsu' ji'i ngu' quicha; lo'o li' ndyaca tso'o ngu' bi'. Lo'o jua'a ngua'ni Jesús jo'o ji'i lcaa ngu' quicha nu ndya'a slo. 17 Jua'a ngua cha' ndyu'u tucua la cui' cha' nu nguscua jyo'o Isaías cua sa'ni la. Ndi'ya nscua cha': "Cua ngua tii ycui' Ni ma nde su ti'í ji'na, lo'o jua'a ñi'ya laca quicha nu ntsu'u ji'na; ngua'ni tye Ni quicha bi', ndyaca tso'o na li'". Jua'a nscua lo quityi, bi' cha' ndu'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha.

Ntsu'u ngu' nu nti' tya'a lo'o Jesús

18 Lo'o ngua sca tsa na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati ndya'a slo, bi' cha' ngulo yu cña ji'i ngu' tya'a ndya'a yu cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ycui' yu ne' yaca ni'i ca chaca tsu' tayu' bi'. 19 Lo'o cua tsaa ti ngu', li' ndyalaa sca mstru cha' jo'ó cha' chcui' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui mstru bi' ji'i Jesús—, lo'o na' nta' tya'a na' lo'o nu'u lcaa macala su tsaa nu'u.

20 Nguxacui Jesús cha' ji'i mstru bi' li':

—Nu naa cuatya' ni, ne' xtyuu ni' ndyu'ú ni'; lo'o jua'a quiñi sube, ne' xlyati ndyu'ú ni'. Pana na' ni, cua nda Ni 'na lijyaa chalyuu re cha' caca na' ñati, lo'o jua'a ná ntsu'u su xtyii na' caja' na', ná ntsu'u su chca'a cña' na'.

21 Lo'o li' nchcui' chaca nu qui'yu nu ndya'a lo'o Jesús nquicha':

—Cusu' —nacui yu ji'i Jesús—, ta xi chacuayá' 'na cha' tsa'a na' to' tyi na' cha' ña'asii na' ji'i sti na' ña'a cuayá' nu cajaa sti na', cha' xatsi' na' ji'i sti na' clyo. Li' tsa'a la lo'o nu'u.

22 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i yu:

—Tso'o la masi caa lca'a nu'u 'na juani ti —nacui Jesús ji'i—. Tya ntsu'u xi xa' la ñati chalyuu tya'a ma nu taca xatsi' ji'i ñati nu cua ngujuii.

Ngulo Jesús cña ji'i cui'i lo'o ji'i clyoo' lo tayu'

23 Lo'o li' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i piti; ndyatí ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o, ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. 24 Lo'o li' lye tsa ndyaca cui'i, lye tsa ndyatu clyoo' lo tayu'; cua quilyu'u ti yaca ni'i bi' ne' hitya xqui'ya clyoo', pana laja' Jesús ntsu'u ne' yaca ni'i bi'. 25 Li' nguxtyu'u ngu' tya'a ndya'a ji'i Jesús:

—Cusu' —nacui ngu' ji'i Jesús—, cua'ni lyaá clya ji'na. Cua quilyu'u ti yaca ni'i re ne' hitya, cajaa na si nti'.

26 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—¿Ni cha' ntsii tsa ma? —nacui ji'i ngu'—. ¡Xi tsa tyempo ndalo ma, cha' ná jlya ti' ma ji'i ycui' Ndyosi cha' caca ji'i Ni cua'ni Ni cña!

Lo'o li' ndyatu Jesús, nchcui' lo'o cui'i lo'o clyoo' cha' cua'a ji'i cha' bi'; hora ti ngua ti bi' li'. 27 Ndube tsa ti' ngu' bi' li', cha' ngua ti tsiya' ti clyoo' lo'o cui'i bi'.

—¿Ti ñati ta laca nu cusu' re? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. Ndaquiya' clyoo' ji'i, jua'a nduna cui'i cha' nu nchcui' nu cusu' re lo'o.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' Gadara nu ngusñi cui'i xña'a ji'i

28 Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' nde loyuu ji'i ngu' Gadara. Li' ndyacua tya'a tucua tya'a ngu' quicha lo'o Jesús; ngusñi cui'i xña'a ji'i tyucuaa ngu', bi' cha' tyaala tsa ngu' quicha bi'. Ndi'i ngu' ne' lo'o jyo'o, lo'o jua'a nga'aa nda ngu' chacuayá' tyeje tacui xa' ñati tyucuii jua. 29 Lo'o li' ngua'ni cui'i xña'a cha' cuii tsa ngusi'ya ngu' quicha bi':

—¿Ni cha' ndya'a nu'u slo cua, Jesús? —nacui ngu' quicha ji'i—. Nu'u laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. ¿Ha xcube' nu'u ji'i cua nti' nu'u, masi si'i tyempo juani caca cha' nchcube' bi'?

30 Lo'o ndejua la xi ndi'i quiña'a tsa cube', ndya'a nclyana ni' na cacu ni'. 31 Li' ngua'ni cui'i xña'a bi', cha' ngüijña ngu' quicha chacuayá' ji'i Jesús cuentya ji'i cui'i bi'.

—Jlo ti' ya cha' nti' nu'u culo cui'i nu ntsu'u ji'i ya, cha' cua'ni nu'u jo'o ji'i ya —nacui ngu' bi' ji'i Jesús—. Bi' cha' ta xi

chacuayá' ji'i̱ cui'i̱ cha' tsaa xñi ji'i̱ cube' nu ndya'a̱ jua.

32 Li' nda Jesús chacuayá' ji'i̱ cui'i̱ bi':

—Yaa clya ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ cui'i̱ bi'.

Lo'o li' ndyu'utsu' cui'i̱ xña'a̱ ji'i̱ tyucuaa nu quicha bi', ndyaa cui'i̱ bi' ngusñi ji'i̱ cube'. Hora ti ngusna lcaa cube' bi', ngua'ya ni' to' cua'a̱, ndyú ni' ne' hitya tayu', ndyi'o ni' hitya, ngujuii lcaa cube' bi' li'.

33 Lo'o na'a̱ ngu' nu ña'a̱sii̱ ji'i̱ cube' bi' ñi'ya̱ nu ngua ji'i̱ ni', ndyutsii̱ tsa ngu' li'. Ngusna ngu' ca quichi̱ cha' cacha' ngu' ji'i̱ ngu' quichi̱ ñi'ya̱ nu ngua ji'i̱ ngu' quicha nu ngusñi cui'i̱ xña'a̱ ji'i̱, lo'o jua'a̱ ndacha' ngu' ñi'ya̱ nu ngua ji'i̱ cube' bi'. 34 Lo'o ndyuna ngu' quichi̱ cha' bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu' slo Jesús. Lo'o ndyacua tya'a ngu' lo'o, li' lye tsa ngüijña ngu' bi' ji'i̱ cha' nga'aa tyanu Jesús loyuu quichi̱ tyi ngu', tyaa yu xa' se'i̱ nti' ngu'.

9

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ sca nu quicha nu nchcu̱' tyucuí tyucui ña'a̱ yu

1 Lo'o li' xa' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i̱ bi', cha' tyeje tacui lo tayu' cha' tyaa̱ quichi̱ tyi. 2 Lo'o ndyalaa quichi̱ bi', li' ñaa lo'o ngu' ji'i̱ sca nu quicha nu nchcu̱' tyucuí tyucui ña'a̱ yu; ñaa ngu' slo Jesús cha' cua'ni jo'o ji'i̱ nu quicha bi'. Ntsiya nu quicha bi' ne' sca catya̱. Pana jlo ti' Jesús cha' jlya ti' ngu' bi' ji'i̱, bi' cha' nchcui' lo'o nu quicha ndi'ya̱:

—Ca tso'o nu'u̱, sñi' —nacui̱ Jesús ji'i̱ nu quicha—. Cua ngua'ni clyu ti' na' ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u jinu'u̱.

3 Lo'o li' ngulacua xi ti' mstru cha' jo'ó nu ndu̱ cacua ti: "Cha' cuxi nchcui' nu qui'yu re cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi". Jua'a̱ ngulacua ti' ngu'. 4 Pana, ngua tii Jesús ji'i̱ lcaa lo cha' nu ntsu'u tyiquee ngu' bi'.

—¿Ni cha' chii̱ nti' ma̱ ña'a̱ ma̱ 'na juani? —nacui̱ Jesús ji'i̱ mstru bi'—. 5 Ná ndiya ti' ma̱ si ñacui̱ na' ji'i̱ nu quicha re: "Cua ngua'ni clyu ti' na' ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u hi̱". ¿Ha tso'o la si chcui' na' lo'o nu quicha lacua: "Tyatu̱ nu'u̱, xa tu'ba catya̱ hi̱ cha' tyaa lo'o ji'i̱ ca to' tyi"? —nacui̱ Jesús—. 6 Ntsu'u cha' ca cuayá' ti' ma̱ cha' ntsu'u chacuayá' 'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' cuityi̱ na' qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ chalyuu, cha' nu cua nda Ni 'na lijyaa̱ cha' caca̱ ñati̱. Ca cuayá' ti' ma̱ lo'o ña'a̱ ma̱ cha' tyaca tso'o nu quicha re juani.

Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu quicha bi':

—Tyatu̱ nu'u̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱—, xñi ji'i̱ catya̱ jinu'u̱ cha' tsaa lo'o ji'i̱ ca to' tyi.

7 Hora ti ndyatu̱ nu quicha bi', ngusñi ji'i̱ catya̱ ji'i̱, ndu'u yu, ndyaa yu ca to' tyi yu. 8 Quiña'a̱ tsa ñati̱ na'a̱ ji'i̱ cha' bi', ndyutsii̱ tsa ngu' li'. Ngua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi li', cha' cua nda Ni chacuayá' ji'i̱ ñati̱ chalyuu cha' cua'ni cña tonu jua'a̱, ngua ti' ngu'.

Ngusi'ya Jesús ji'i̱ Mateo

9 Ndu'u Jesús ndyaa, lo'o li' cua tyeje tacui ti to' ni'i̱ su ntucua Mateo nxñi cñi cña loo ngu'. Nchcui' Jesús lo'o nu Mateo bi' li':

—Tyu'u lca'a̱ nu'u̱ 'na —nacui̱ Jesús ji'i̱.

Hora ti ndyatu̱ Mateo, nguxtyanu cña ji'i̱, ndyaa lca'a̱ ji'i̱ Jesús li'.

10 Tiya' la li' nga'a̱ Jesús nde ne' ni'i̱ ji'i̱ Mateo, ntucua yu to' mesa cha' ndyacu yu. Lo'o li' quiña'a̱ la ñati̱ ndyalaa slo Mateo cha' cacu ngu' lo'o. Ndi'i̱ ngu' tya'a ndu'ni cña lo'o Mateo, lo'o xa' la ñati̱ nu nacui̱ ngu' ji'i̱ cha' ná tso'o ñati̱ bi', lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ Jesús; stu'ba ti ndyacu lcaa ngu' bi'. 11 Lo'o na'a̱ ngu' fariseo cha' ndyacu Jesús lo'o ngu' bi', hora ti nchcui' ngu' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu:

—¿Ni cha' stu'ba ti ndacu xu'na ma̱ lo'o ngu' nu ná tso'o, masi lo'o ngu' re nu laca msu ji'i̱ ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a̱ tsa cñi cña loo ji'i̱ ngu'? —nacui̱ ngu' fariseo bi'.

12 Pana ndyuna Jesús cha' nu nda ngu' bi', bi' cha' nchcui' ycui' yu lo'o ngu' li':

—Ngu' nu ná quicha ni, ná ntsu'u cha' caca jo'o ji'i̱ ngu' bi' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Sca ti ji'i̱ ñati̱ quicha ntsu'u cha' caca jo'o. 13 Yaa clya ma̱ cua'a̱ jyaca̱ ma̱ ji'i̱ cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi, nu ndi'ya̱ nchcui': "Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱, nacui̱ ycui' Ni. Bi' nu tso'o la, masi ná ta ma̱ quiña'a̱ tsa msta̱ 'na; ni na'ni scu̱' ma̱, ná ndu'ni cha' ta ma̱ msta̱ 'na." Jua'a̱ nscua lo quityi. Ná lijya̱ na' chalyuu cha' chcui' na' lo'o ñati̱ nu tso'o tsa ycui' ngu', nti' ngu'; cua lijya̱ na' chalyuu cha' chcui' na' lo'o ngu' nu jlo ti' cha' ntsu'u cha' cuxi tyiquee ngu', cha' caca tyuju'u ti' ngu' li'. Xtyanu ngu' ji'i̱ cha' cuxi bi' li'.

Ndacha' ngu' judío ji'i Jesús si ná cua'ni tacati yu ji'i tsa nu ná ndacu ngu'

14 Lo'o li' ndyalaa sca taju ñati slo Jesús,
la cui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan laja lo'o
ntyucuatya ji'i ngu' laca ngu' bi'. Li' nchcui'
ngu' bi' lo'o Jesús:

—Ntsu'u tsa nu ná ndacu cuare —nacui
ngu'—, lo'o ntsu'u tsa nu ná ndacu ngu'
fariseo, xqui'ya cha' ndu'ni tacati ya tsa bi';
pana nu'u, lo'o jua'a ngu' nu ndyaca tsa'a
jinu'u, lcaa tsa ndacu ma. ¿Ni cha' ta ndacu
cu'ma lcaa tsa lacua?

15 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Lo'o caja clyo'o ngu' ni, ndacu ngu'
nu ndya'a lo'o cutsii; ná ndi'i ngu' xñi'i ti'
ngu' tsa bi' lo'o ndi'i ngu' lo'o cutsii —nacui
Jesús ji'i ngu' li'—. Pana nu lo'o tyalaa tsa
li', nu lo'o tyaa lo'o ngu' ji'i cutsii, li' ná cacu
ngu' tya'a tso'o cutsii, cha' caca xñi'i ti' ngu'
li'. La cui' jua'a chaa ti' tya'a tso'o na' juani,
pana caca xñi'i ti' ngu' re nde loo la.

16 'Chaca cha' chcui' na' lo'o ma: ni sca
ngu' ná cua'ni cho'o ngu' late' cusu ji'i
ngu' lo'o sa yu'be late' cucui, cha' lo'o cua
ndyaati late' bi', tyatsii' late' cucui bi'; tyati'
jlyacua su ngalya late' bi' li'. 17 La cui' ti
cha', ná su'ba ngu' lcui nu chca ndyu'u ti
ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'i ne' tyaca'
cusu', yala ti catsu se'i tyaca' bi'; ndye
ngula'a tyaca' li', tye lcui tyalú li'. Ne' tyaca'
cucui tyu'u lcui nu chca ndyu'u ti; jua'a
talo tyucuaa cha' bi', lo'o lcui lo'o tyaca' bi'.
(Jua'a ngulu'u Jesús ji'i ngu' cha' ca cuayá'
ti' ngu' cha' ná tso'o quixa' ngu' cha' cucui
nu nclyu'u yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o
cha' nu nguxtyanu jyo'o cusu' cha' cua'ni
ngu'.)

Sñi' Jairo, lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

18 Laja lo'o nchcui' Jesús lo'o ngu' bi', li'
ndyalaa sca ngu' judío nu laca loo; ndatu sti'
yu slo Jesús li', cha' jña yu sca cha' clyu ti'
ji'i:

—Cua ngujuii ca ti sca nu piti cuna'a sñi'
na' —nacui nu cusu' ji'i Jesús—. ¿Ha ná
tsaa nu'u slo na' cha' sta ya' nu'u lo nu piti
bi'? —nacui—. Jlo ti' na' cha' nchca jinu'u
cua'ni cha' tyu'ú nu piti chaca quiya'.

19 Li' ndyatu Jesús lo'o ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i, ndyaa ngu' lo'o nu cusu' bi'. 20 Pana
tyucuii su ndyaa ngu' njyacua sca nu cuna'a
quicha ji'i Jesús, lijya nde chu' yu cha'
cala' ma' quiya' ste' yu; cua tii tyucuaa
yija quicha nu cuna'a bi', cha' ndyalú tañi.
21 Ndi'ya ngulacua ti' ma': "Masi cala' ti
na' ste' Jesús, li' tyaca tso'o na'". Jua'a ti
ngulacua ti' ma'. 22 Lo'o li' nguxtyacui Jesús,
nguxña'a ji'i nu cuna'a bi':

—Cua'ni cho'o tyiquee nu'u, sñi' —nacui
Jesús ji'i—. Jlya ti' nu'u 'na, bi' cha' ndyaca
tso'o nu'u juani.

Lo'o hora ti ndyaca tso'o nu cuna'a bi'.

23 Lo'o li' ndyalaa Jesús ca to' tyi nu laca
loo bi', na'a cha' cua ndyalaa ngu' musca slo
cha' nscua santo; nxi'ya tsa ngu' ndi'i ngu'
toni'i ji'i nu cusu' bi'. 24 Nchcui' Jesús lo'o
ngu' li':

—Tyaa ma tso'o la —nacui—. Na laja' ti
nu piti re, si'i na ngujuii re.

Nxtyí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús li', 25 pana
ngulo'o Jesús ji'i ngu' cha' caja su tyatí ycui'
yu ne' ni'i ca slo nu piti bi'. Li' ngusñi yu
ya' nu piti bi', ndaca'a nu piti li'. 26 Lo'o jua'a
ngua cha' nguañi cha' bi' lcaa quichi su ndi'i
ngu' ca bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tucua tya'a ngu' cuityi'

27 Lo'o li' ndu'u Jesús ca ne' ni'i bi' ndyaa
yu, lo'o jua'a ndya'a lca'a tucua tya'a ngu'
cuityi' ji'i yu. Ngusi'ya ngu' ji'i Jesús li':

—Cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i cua, cusu',
nu'u nu laca ñati tya'a ji'i jyo'o David
—ndu'ni ngu' ji'i.

28 Lo'o cua ndyalaa Jesús ndyatí ni'i ji'i,
lo'o nu ngu' cuityi' bi' lijya ngu' cacua la slo
yu. Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—¿Ha jlya ti' ma cha' caca jna' cua'ni na'
cha' tyaca tso'o ma? —nacui yu ji'i ngu'.

—Jlya ti' ya, cusu' —nacui nu ngu' cuityi'
bi' ji'i.

29 Lo'o li' ndyala' Jesús cloo tyucuaa ngu'
cuityi' bi':

—Tyaca tso'o ma lacua. Caca bi' ji'i ma si
jlya ti' ma 'na —nacui Jesús ji'i ngu' cuityi'
bi' li'.

30 Hora ti ngua tso'o si'yu cloo ngu', ña'a
tso'o ngu' li'. Lo'o li' lye nchcui' Jesús lo'o
ngu' bi':

—Ná cacha' ma ji'i ni sca ñati, cha' ná
caca cuayá' ti' ngu' ñi'ya ngua cha' ngua
tso'o cloo ma —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

31 Pana ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndacha'
ngu' ji'i lcaa ñati ñi'ya ngua cña nu ngua'ni

Jesús lo'o ngu'; bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui ña'a̱ loyuu jua.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ sca nu cu'u̱

32 Lo'o cua ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', li' ndyalaa chaca latya ñati̱, yaa̱ lo'o ngu' ji'i̱ sca yu cu'u̱; na cu'u̱ yu xqui'ya cui'i̱ cuxi nu ngusñi ji'i̱ yu. 33 Lo'o ngulo Jesús cui'i̱ cuxi ji'i̱ nu quicha bi', li' ngua nchcui' yu, masi cu'u̱ yu tsa̱ la. Ndube tsa ti' lcaa ñati̱ nu ndu̱ ndacua li'.

—Bilya ña'a̱ na sca cha' tlyu jua'a̱ —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'—. Ná ntsu'u ñati̱ tyucui ña'a̱ nasiyu̱ Israel re nu caca cua'ni jo'o jua'a̱ —nacui̱ ngu'.

34 Pana xa' ña'a̱ nchcui' ngu' fariseo bi':

—Na nclyo nu Jesús jua ji'i̱ cui'i̱ cuxi nu ngusñi ji'i̱ ngu' xqui'ya nu xu'na cuiñaja nu nda chacuayá' cha' cua'ni yu jua'a̱ —nacui̱ ngu' fariseo bi'.

Tya'na tsa ti' Jesús ji'i̱ ngu' quiña'a̱

35 Lo'o li' ndyaa Jesús lcaa quichi̱ sube, lcaa quichi̱ tonu, cha' culu'u ji'i̱ ngu' ne' laa ji'i̱ ngu' judío; quiña'a̱ tsa cha' nda Jesús lo'o ñati̱ ñi'ya̱ tso'o caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i̱ ngu'. Lo'o jua'a̱ ngua'ni jo'o ji'i̱ lcaa ngu' quicha, ji'i̱ lcaa ngu' nu ngunu'u̱ ti'. 36 Tya'na tsa ti' Jesús ji'i̱ nu quiña'a̱ tsa ñati̱ nu ndya'a̱ lca'a̱ ji'i̱, cha' ná nchca ji'i̱ ngu' bi'; nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya̱ nu tyi'i̱ tso'o la ngu'. Ñi'ya̱ ndu'ni xlya' nu ná ntsu'u nu ña'a̱sii̱ ji'i̱ ni', jua'a̱ ndu'ni ngu' quiña'a̱ bi', ngua ti' Jesús. 37 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, nda yu sca cuii̱ lo'o ngu' cuentya ji'i̱ ngu' quiña'a̱ bi'. Nacui̱ yu cha' bilya cuna tso'o ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' ñi'ya̱ laca sca xtya̱ nu tso'o tsa ndyatsi cha' cua ngulala ti caca clacua, jua'a̱ laca ngu' bi'.

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re cha' chcui' na lo'o ñati̱ cha' xñi ngu' cha' nu nchcui' na' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—. Lo'o jua'a̱, xti ti ngu' ntsu'u nu caca cua'ni cña re. 38 Bi' cha' chcui' ma̱ lo'o Sti na' nu laca Xu'na cña re, cha' tya ta Ni xi xa' la tya'a ñati̱ nu taca ji'i̱ cua'ni cña re.

10

Nu tii tyucuaa tya'a ñati̱ nu ngusubi Jesús ji'i̱ cha' ca tsa'a̱ ngu' ji'i̱

1 Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i̱ nu tii tyucuaa tya'a ñati̱ nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ cha' caa̱ ngu' slo. Nda yu chacuayá' ji'i̱ ngu' bi', cha' tsaa ngu' lo cña ji'i̱, cha' culo ngu' cui'i̱ cuxi nu ngusñi ji'i̱ ñati̱; jua'a̱ nda yu chacuayá' cha' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o ngu' quicha.

2 Nde nscua na' xtañi ca ta'a tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngusubi Jesús: nu clyo ngusubi yu ji'i̱ Simón, nu lo'o ndu'ni ngu' Pedro ji'i̱, lo'o Andrés tya'a ngula nu Simón bi'; li' ngusubi yu ji'i̱ Jacobo, lo'o Juan tya'a ngula Jacobo, nu laca sñi' Zebedeo; 3 lo'o jua'a̱ ngusubi yu ji'i̱ Felipe, lo'o ji'i̱ Bartolomé, lo'o ji'i̱ Tomás, lo'o ji'i̱ Mateo nu ngusñi cñi cña loo ngu' clyo; lo'o jua'a̱ ngusubi yu ji'i̱ Jacobo sñi' Alfeo, lo'o ji'i̱ Lebeo nu lo'o ndu'ni ngu' Tadeo ji'i̱; 4 ngusubi yu ji'i̱ Simón nu ngua ji'i̱ taju ngu' cananista, lo'o ji'i̱ Judas Iscariote nu cujui' cresiya ji'i̱ Jesús ji'i̱ ngu' cuxi ca tiya' la.

Ngulo Jesús cña ji'i̱ nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' chcui' ngu' lo'o ngu' xa' quichi̱

5 Ngulo Jesús cña ji'i̱ nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi' ndi'ya̱:

—Ná tsaa ma̱ tyucuii̱ nde xa' tsu' su ndi'i̱ ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti, ni ná tsaa ma̱ quichi̱ tyi ngu' Samaria —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—. 6 Sca ti slo ngu' Israel tya'a ma̱ tsaa ma̱, cha' tya'na tsa ngu'; ñi'ya̱ ndu'ni xlya' nu cua nguna', jua'a̱ ndu'ni ngu' bi'. 7 Ta ma̱ cha' lo'o ngu' lcaa quichi̱ cha' cua tyalaa ti hora cha' caca ycui' Ndyosi loo. 8 Cua'ni ma̱ cha' tyaca tso'o ngu' quicha, cua'ni ma̱ cha' chaca quiya' tyu'ú ngu' nu cua ngujuii; cua'ni ma̱ jo'o ji'i̱ ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha' nu xa' caca lubii cuaña' ngu' quicha bi'; culo ma̱ ji'i̱ cui'i̱ cuxi nu ngusñi ji'i̱ xa' la ñati̱. Ná ngusñi na' cñi lo'o nda na' chacuayá' ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱ jo'o ji'i̱ ngu' quicha, bi' cha' ná cui'ya ma̱ caya' lo'o cua'ni ma̱ jo'o ji'i̱ ngu'.

9 'Ná lo'o cñi cui'ya ma̱ tsaa ma̱, masi cñi oro, masi cñi plata, masi cñi sube; 10 ni ná lo'o quixu tyaja qui'ya ma̱ tsaa ma̱. Lo'o jua'a̱ ná qui'ya ma̱ chaca camxa, ni xa' caña, ni ná lo'o yaca tyu'u ya' ma̱ tsaa ma̱. Si cua nguxtyucua ma̱ ji'i̱ ngu', nga'a̱ cha' xacu ngu' ji'i̱ ma̱.

11 'Lo'o tyalaa ma̱ sca quichi̱, masi quichi̱ tlyu, masi quichi̱ sube ti, li' clyana ma̱ ji'i̱ sca ñati̱ nu tso'o ntsu'u tyiquee ña'a̱ yu ji'i̱ ma̱. Slo yu bi' tyi'i̱ ma̱ ña'a̱ cuayá' nu tsaa ma̱ xa' quichi̱. 12 Nu lo'o tyatí ma̱ to' tyi yu, jña ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ngu' ca tyi. 13 Si chañi cha' nti' ngu' nu ndi'i̱

ni'i̱ bi' cuna la ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi,
li' cua'ni Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ngu' bi';
pana si ñilo'o ti ngu' ji'i̱ ma̱ cha' nti' ngu'
cuna ngu', nga'aa culacua̱ Ni ji'i̱ ngu' bi'. Li'
nga'aa chcui' ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o
ngu' bi'. 14 Lo'o si ná nti' ngu' cha' tyanu ma̱
slo ngu', si ná ntaja'a̱ ngu' cuna ngu' cha'
nu nclu'u ma̱ ji'i̱ ngu', li' xtyanu ma̱ ji'i̱ ngu'
bi', masi xtyanu ma̱ ji'i̱ quichi̱ bi'; jua'a̱ salú
ma̱ sñii yuu nu ntsu'u quiya' ma̱ lo'o tyu'u
ma̱ quichi̱ bi'. 15 Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱,
cha' nu lo'o tyalaa tsa̱ nu cua'ni cuayá' ycui'
Ndyosi ji'i̱ lcaa ñati̱, li' xcube' tsa Ni ji'i̱ ngu'
quichi̱ su ná ntaja'a̱ ngu' cuna ngu' cha' nu
culu'u ma̱ ji'i̱ ngu'; tsa̱ bi' ca tso'o la cha'
ji'i̱ ngu' cuxi nu nguti'i̱ quichi̱ Sodoma, nu
nguti'i̱ quichi̱ Gomorra nu ngua sa'ni.

Cua'ni lya' ti' ngu' ji'i̱ ma̱

16 'Cua'a̱ jyaca̱ ma̱ 'na: Ta na' ji'i̱ ma̱ cha'
tsaa ma̱ xa' quichi̱ ñi'ya̱ si laca ma̱ xlya' nu
ndya'a̱ laja bo'o tyaala; bi' cha' tii ti ti' ma̱
tya'a̱ ma̱ laja ñati̱, ñi'ya̱ nti' ndya'a̱ cuaña
nu tii tsa ti'. Tso'o ti tya'a̱ ma̱, ná cua'ni
tyaala ma̱ ji'i̱ ngu' tsiya' ti. Caca ma̱ ñi'ya̱
laca paloma, cha' masu tsa ni', ná tyaala ni'
tsiya' ti. 17 Pana cua'ni tii ti ti' ma̱ lo'o ñati̱;
ná tyiquee' tsaa lo'o ngu' ji'i̱ ma̱ slo ngu'
tisiya, masi ná tyaala ma̱ ji'i̱ ngu'. Lo'o jua'a̱
quiji'i̱ ngu' ji'i̱ ma̱ ne' laa ji'i̱ ngu'. 18 Ntsu'u
ngu' nu tsaa lo'o ji'i̱ ma̱ slo ngu' nu laca
loo cha' ñasi̱' ti ngu', hasta tyalaa ma̱ ca slo
ycui' rey. Lo'o xcube' ngu' ji'i̱ ma̱ xqui'ya
na', li' caja xi tyempo cha' ta ma̱ xi cha'
jna' lo'o ngu' bi', masi lo'o ngu' xa' tsu'.
19 Nu lo'o tsaa lo'o ngu' ji'i̱ ma̱ slo ngu' tisiya
ni, ná culacua tsa ti' ma̱ ñi'ya̱ caca cha' nu
chcui' ma̱ lo'o ngu' bi', ñi'ya̱ caca xacui̱ ma̱
cha' ji'i̱ ngu' bi'. Cua'ni ycui' Ndyosi cha'
quije cha' liñi nu chcui' ma̱ lo'o ngu' bi',
20 cha' si'i cha' ji'i̱ ti ma̱ nu chcui' ma̱ li'; cha'
ji'i̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi Sti na, bi' caca cha' nu
chcui' ma̱ lo'o ngu'.

21 'Tii ti ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ lacua, cha' lo'o tya'a
ngula ma̱ tsaa lo'o ji'i̱ ma̱ cha' cuiñi ti sta
qui'ya ji'i̱ ma̱ slo ngu' tyaala bi'; lo'o jua'a̱
cujuii cuañi' sti ma̱ ji'i̱ ma̱. Hasta sñi' ma̱,
cujuii cuañi' ngu' ji'i̱ cu'ma̱ nu laca ma̱ sti
ngu' xtya'a̱ ngu' slo ngu' tyaala bi'; hasta
cujuii ngu' ji'i̱ ma̱ nti' nu sube bi'. 22 Lo'o
jua'a̱ caca ti'í ti' lcaa ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ma̱
xqui'ya na'. Pana ñati̱ nu talo ji'i̱ lcaa cha'
cuxi bi', clyaá ngu' li', caja chalyuu nu ná
nga'a̱ cha' tye ji'i̱ ngu' bi'. 23 Tso'o xna ma̱
nde xa' quichi̱ nu lo'o lye tsa cua'ni lya' ti'
ngu' ji'i̱ ma̱. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma
juani: Bilya ta ma̱ cha' 'na lo'o ngu' Israel
tya'a na nde lcaa quichi̱ tyi ngu' nu lo'o caa̱
na' chalyuu chaca quiya', na' nu cua nda Ni
'na lijyaa̱ cha' caca na' ñati̱.

24 'Ñati̱ nu laca mstru ji'i̱ ngu', bi' laca
nu jlo la ti', si'i na jlo la ti' ngu' cuañi' nu
ndyaca tsa'a̱ ca ti. Lo'o jua'a̱ ñati̱ nu laca
xu'na ngu', bi' laca loo ji'i̱ ngu', si'i msu nu
laca loo. 25 Sca ti cuayá' cha' ti'í caca ji'i̱
ngu' cuañi' bi' li', ñi'ya̱ nu ndyaca ji'i̱ mstru
ji'i̱ ngu'; sca ti cuayá' cña ti'i̱ caca ji'i̱ msu
bi' li', ñi'ya̱ nu ndyaca ji'i̱ xu'na ngu'. Bi'
cha' taca ca cuayá' ti' ma̱ cha' ti'í tsa chcui'
ngu' ji'i̱ ma̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o na',
cha' laca̱ nu Xu'na ma̱; cua nchcui' ngu' cha'
Beelzebú nu xu'na cuiñaja laca na'.

¿Ti ji'i̱ cutsii̱ ma̱?

26 'Bi' cha' nacui̱ na' cha' ná cutsii̱ ma̱ ji'i̱
ñati̱ chalyuu ti. Lcaa cha' nu ngua'ni ngu'
cuaana ti, nti' ngu', quijeloo cha' bi' ji'i̱ ñati̱
nde loo la; lcaa cha' nu ntsu'u cuatsi' ti ji'i̱
ngu', nti' ngu', caca cuayá' ti' ñati̱ ji'i̱ cha'
bi' nde loo la. 27 Lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o
cu'ma̱ nde su ndi'i̱ ma̱ ycui' ti ma̱, chcui'
ma̱ cha' bi' lo'o lcaa ñati̱ nde loo la; jua'a̱
scaa cha' nu nclyu'u na' ji'i̱ ma̱ cuaana ti,
cuii̱ chcui' ma̱ cha' bi' lo'o lcaa ngu' quichi̱.
28 Ná cutsii̱ ma̱ ji'i̱ ngu' nu cujuii ji'i̱ ma̱ nde
chalyuu ti, cha' ná nchca ji'i̱ ngu' cujuii ngu'
ji'i̱ cresiya ji'i̱ ma̱; tso'o la si cutsii̱ ma̱ ji'i̱
ycui' Ndyosi nu cua'ni cuayá' ji'i̱ ma̱ nde loo
la. Cutsii̱ ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi tu'ni, xqui'ya
cha' cua'ni Ni cha' tye cha' ji'i̱ ma̱ tsiya' ti si
tsaa ma̱ ca bilyaa.

29 'Cua jlo ti' ma̱ cha' tsa'ña tsa nga'a̱ quiñi
sube nu ndujui' ngu', masi tucua tya'a quiñi
sube caja ji'i̱ ma̱ sa paxu ti. Pana ycui' Sti
na laca loo, lcaa cha' jlo ti' Ni; masi sca ti
quiñi sube cajaa ni', pana cua jlo ti' ycui'
Ni cha' bi'. 30 Lo'o jua'a̱ cua ngulacua Ni
ji'i̱ lcaa quicha̱' hique ma̱, jlo ti' Ni ni lcua
tya'a quicha̱' ntsu'u hique scaa ngu'. 31 Lo'o
cu'ma̱ ni, quiña'a̱ tsa ntsu'u lo cu'ma̱ ca slo
ycui' Ndyosi; ná stu'ba ma̱ tsiya' ti masi lo'o
quiña'a̱ tsa quiñi sube. Bi' cha' ná ntsu'u
cha' cutsii̱ ma̱ ji'i̱ ñati̱.

Cha' ji'i̱ ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o Jesucristo

32 'Lo'o chaca cha' ni: lcaa ñatı̱ nu ntsu'u
cha' ji'ı̱ lo'o na', nu nchcui' cha' jna' lo'o
xa' ñatı̱, jua'a̱ na', chcui' na' lo'o Sti na' nu
ntucua nde cua̱ cha' tya'a tso'o na' laca ñatı̱
bi'. 33 Lo'o jua'a̱ lcaa ngu' nu nchcui' lo'o
xa' ñatı̱ cha' ná ntsu'u cha' ji'ı̱ ngu' lo'o na',
jua'a̱ na', chcui' na' lo'o Sti na' nu ntucua
nde cua̱ cha' si'i tya'a tso'o na' laca ñatı̱ bi'.

Ná stu'ba cha' ji'ı̱ ñatı̱ chalyuu xqui'ya Jesús

34 'Ná culacua ti' ma̱ cha' tı̱ ti tyi'ı̱ tyiquee
ñatı̱ chalyuu xqui'ya cha' cua lijya̱ na'. Ná
caca jua'a̱. Lye la xu̱u̱ tya'a ngu' xqui'ya
na'; 35 xu̱u̱ tya'a sca ñatı̱ lo'o sti yu xqui'ya
na', xu̱u̱ tya'a sca nu cuna'a̱ lo'o xtya'a̱ cho'
xqui'ya na', xu̱u̱ tya'a cuxı̱ı̱ ji'ı̱ ngu' lo'o
xtya'a̱ laa cho'. 36 Xu̱u̱ tya'a ngu' jua'a̱ ña'a̱
cuayá' caca lcaa tya'a ngu' tya'a cusu̱u̱ ngu'.
37 'Tso'o tsa lo'o ndu'ni tyaca'a ngu' ji'ı̱ sti
ngu', ji'ı̱ xtya'a̱ ngu'; pana si xti la ndu'ni
tyaca'a ngu' bi' 'na, ná taca tya'a̱ ngu' bi'
lo'o na'. Lo'o jua'a̱ tso'o lo'o ndu'ni tyaca'a
ngu' ji'ı̱ sñi' ngu', masi sñi' qui'yu, masi
sñi' cuna'a̱; pana si xti la ndu'ni tyaca'a
ngu' bi' 'na, ná taca tya'a̱ ngu' bi' lo'o na'.
38 Lo'o jua'a̱ ná taca ñacuı̱ ngu' cha' na' laca̱
Xu'na ngu', si ná nti' ngu' bi' tya'a̱ ngu' lo'o
na' tyucuı̱ı̱ nu culu'u na' ji'ı̱ ngu' cha' tsaa
ngu'. Ntsu'u cha' xñi ngu' tyucuı̱ı̱ bi', masi
cujuii xa' ñatı̱ ji'ı̱ ngu' bi' xqui'ya cha' jna'.
39 La cui' jua'a̱ ngu' nu ná ndyujuii ñatı̱ ji'ı̱
xqui'ya cha' lye la ndu'ni tyaca'a ngu' ji'ı̱
ycui' ca ti ngu', ná caja chalyuu nu ná nga'a̱
cha' tye ji'ı̱ ngu' bi'; pana caja chalyuu nu
ná nga'a̱ cha' tye ji'ı̱ ngu' si cujuii ñatı̱ ji'ı̱
xqui'ya cha' jna'.

Cha' tso'o nu tyacua ji'ı̱ ngu' nde loo la

40 'Chaca cha' ni: lo'o ta ñatı̱ su tyi'ı̱ ma̱ to'
tyi ngu', stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya̱ si cua nda
ngu' bi' su tyi'ı̱ na' to' tyi ngu'. Lo'o jua'a̱,
lo'o ta ngu' su tyi'ı̱ na' lo'o ngu', stu'ba
ndyu'u cha' ñi'ya̱ si cua nda ngu' bi' su
tyi'ı̱ ycui' Ndyosi lo'o ngu', cha' la cui' ycui'
Ndyosi laca nu cua nda Ni 'na lijya̱ na' ca
nde. 41 Lo'o si ta ngu' su tyi'ı̱ sca ñatı̱ nu laca
tu'ba ji'ı̱ ycui' Ndyosi, cha' cuentya ji'ı̱ ycui'
Ndyosi ndya'a̱ ñatı̱ bi', tso'o tsa caca ji'ı̱ ngu'
bi' nde loo la. Li' tyacua sca cha' tso'o nu
cua nguxco'o ycui' Ndyosi cuentya ji'ı̱ ngu'
bi', stu'ba ti caca ji'ı̱ ngu' bi' lo'o ji'ı̱ nu laca
tu'ba bi'. Lo'o jua'a̱ si ta ngu' su tyi'ı̱ sca ñatı̱
nu tso'o tsa tyiquee xqui'ya cha' ndaquiya'
yu cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi, stu'ba caca ji'ı̱ ngu'
bi' lo'o ji'ı̱ nu tso'o tsa tyiquee bi' nde loo
la, cha' cua nguxco'o ycui' Ndyosi sca cha'
tso'o nu tyacua ji'ı̱ ngu' bi' ca su ntucua
ycui' Ni. 42 Lo'o jua'a̱, si ta ñatı̱ masi sca sca'
ti hitya co'o ngu' cuañi' re xqui'ya cha' ngu'
nu ndyaca tsa'a̱ 'na laca ngu', chañi cha'
cua nguxco'o ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu
tyacua ji'ı̱ ñatı̱ bi' nde loo la.

11

Nda Juan ji'ı̱ ñatı̱ cha' tsaa slo Jesús

1 Nu lo'o ndye ngulu'u Jesús cha' bi' ji'ı̱ nu
tii tyucuaa tya'a ñatı̱ nu ndyaca tsa'a̱ ji'ı̱ yu,
ndu'u yu ndyaa yu cha' chcui' yu lo'o ngu'
tyu̱u̱ tya'a quichı̱ nu ndi'ı̱ cacua ti; ngulu'u
yu ji'ı̱ ngu' quichı̱ bi'.
2 Tya nga'a̱ Juan ne' chcua̱, pana cua
ndyuna nu Juan bi' ji'ı̱ lcaa ña'a̱ cña nu
ndyu'ni Jesús nu laca Cristo; bi' cha' ngulo
Juan cña ji'ı̱ ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'ı̱, cha'
tsaa ngu' bi' slo Jesús, 3 cha' xcuane ngu' bi'
ji'ı̱ Jesús cuentya ji'ı̱ Juan ndi'ya̱:
—¿Ha chañi cha' nu'u̱ laca ycui' nu cua
ca̱a̱ ti? —nacuı̱ ngu' bi' ji'ı̱ Jesús li'—. ¿Ha
tya ca̱a̱ la chaca nu caca ycui' Cristo?
4 Li' nguxacuı̱ Jesús cha' ji'ı̱ ngu' bi':
—Yaa ma̱ cacha' ma̱ ji'ı̱ Juan lcaa lo cha'
nu nduna ma̱ slo na', lcaa cha' nu ña'a̱ ma̱
slo na' —nacuı̱ Jesús ji'ı̱ ngu'—. 5 Cacha' ma̱
cha' nu cua na'a̱ ma̱ ca nde ji'ı̱ yu; cacha'
ma̱ ji'ı̱ cha' ndu'ni na' cha' ndyaca tso'o cloo
ngu' nu ngua cuityı̱', cha' ndya'a̱ ngu' nu
ngua quicha quiya', cha' ngua lubii cuaña'
ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha' nduna ngu'
nu ngua cu'u̱ jyaca̱, cha' ndyu'ú ngu' chaca
quiya' nu cua ngujuii, cha' nchca cuayá' ti'
ngu' ti'i ñi'ya̱ nu cua'ni lyaá ycui' Ni ji'ı̱ ñatı̱
chalyuu ji'ı̱ nu cuxi. 6 Tso'o tsa caca tyiquee
ñatı̱ nu ña'a̱ ti tya nxñi cha' 'na, masi ná
nchca cuayá' tso'o ti' lcaa cha'.
7 Lo'o cua ndyaa ngu' bi', li' nguxana Jesús
nchcui' yu cha' ji'ı̱ Juan bi' lo'o nu quiña'a̱
tsa ñatı̱ nu ndi'ı̱ cajua:
—Nu lo'o ndyaa ma̱ ne' quixı̱' su nguti'ı̱
Juan ca su ná ndi'ı̱ ñatı̱, ¿na ca ngulacua ti'
ma̱ cha' ña'a̱ ma̱ ca ndacua? —nacuı̱ Jesús
ji'ı̱ ngu'—. ¿Ha na'a̱ ma̱ sca yaca quii nu
nchcuta̱ cui'ı̱ ji'ı̱'? Si'i jua'a̱. 8 ¿Ni cha' laca
ndyaa ma̱ cajua lacua? ¿Ha na'a̱ ma̱ ji'ı̱ sca
nu qui'yu nu tso'o tsa ña'a̱ ste' yu? Si'i jua'a̱,
cha' nu ngu' nu lacu' ste' tso'o tsa ña'a̱ ni,

ndi'i̱ ngu' bi' slo ngu' culiya' nu laca loo.
9 Ná tyiquee' ngua tii ma̱ cha' laca Juan sca
ñati̱ nu laca tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi. Chañi
cha' laca yu jua'a̱, pana tlyu la cña ngujui
ji'i̱ Juan. 10 Ndi'ya̱ nguscua jyo'o cusu' cua
sa'ni la cha' ji'i̱ cña nu ntsu'u ji'i̱ Juan:

Culo na' cña ji'i̱ sca msu 'na cha' tsaa yu nde
loo nu'u̱,

cha' saala yu tyucuii̱ su ca̱a̱ nu'u̱.

Jua'a̱ nchcui' ycui' Ni ji'i̱ Cristo. 11 Cha' liñi
nchcui' na' lo'o ma̱ ji'i̱ Juan nu ntyucuatya
ji'i̱ ngu', cha' bilya cala sca ñati̱ chalyuu nu
jua'a̱ ntsu'u cña tlyu la ji'i̱, ñi'ya̱ nu ngua ji'i̱
Juan bi'. Pana cua lijya̱ na' cha' caca na' loo
ne' cresiya ji'i̱ ñati̱; juani cua ña'a̱ ca ñati̱ nu
ngusñi cha' 'na, tlyu la cha' ntsu'u ji'i̱ ngu'
bi' que Juan, masi ti'i ti ngu', masi cuañi'
ngu'.
12 'Tya lo'o lijya̱ Juan bi' tya clyo hasta
juani quiña'a̱ tsa cha' nchcui' ngu', cha' nti'
tsa ngu' cha' caca ycui' Ndyosi loo ji'i̱ ñati̱.
Lo'o jua'a̱ ntsu'u tsa ngu' nu lye tsa ndu'ni
juersa cha' tyalaa ngu' slo ycui' Ndyosi jua'a̱
ti. 13 Pana cua nchcui' lcaa jyo'o cusu' nu
ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi sa'ni la ñi'ya̱
caca lo'o xana caca ycui' Ni loo ne' cresiya
ji'i̱ ñati̱; la cui' jua'a̱ nchcui' cha' nu nguscua
jyo'o Moisés lo quityi, ñi'ya̱ laca cña nu
ngulo ycui' Ni ji'i̱ ñati̱. Lo'o ca tiya' la, li'
ndyalaa Juan. 14 La cui' bi' laca ñi'ya̱ ngua
Elías, nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi cua
sa'ni; la cui' cua sa'ni nscua cha' ca̱a̱ nu bi'
chaca quiya' juani, si tyaja'a̱ ma̱ xñi ma̱ cha'
bi'. 15 Cua'a̱ jyaca̱ tso'o ma̱ ji'i̱ cha' nu nda na'
re lo'o ma̱.
16 'Ná tso'o tsiya' ti ñi'ya̱ nu ndu'ni ñati̱
chalyuu tyempo juani. Ndu'ni ngu' ñi'ya̱
si laca ngu' nu sube nu ndya'a̱ ndijya ti
cla'be quichi̱, nu taja ti' ji'i̱ tya'a ndijya ngu'
cha' ná nti' ngu' quijya ngu' lo'o tya'a ngu'.
Bi' cha' nxi'ya ngu' ji'i̱ tya'a ngu': 17 "¿Ni
cha' ná ntyaja'a̱ ma̱ cula quiya' ma̱? Na
nclya'a ya xi jii̱ cha' ji'i̱ ma̱", nacui̱ nu sube
bi'. "¿Ni cha' ná ntyaja'a̱ ma̱ ca xñi'i̱ ti' ma̱
lo'o cua? Na nclya'a ya marcha, na nxi'ya
ya nga'a̱ ya." La cui' jua'a̱ ndyu'ni cu'ma̱
ñati̱ chalyuu juani; xcui' na taja ti' ma̱, ná
tso'o ntsu'u tyiquee ma̱ tsiya' ti ña'a̱ ma̱ ji'i̱
tya'a ñati̱ ma̱. 18 Nu lo'o ñaa Juan bi' ni,
ntsu'u quiña'a̱ tsa na nu ná ndacu yu, nu
ná ndyi'yu yu. Lo'o li' nchcui' ma̱ ji'i̱ yu:
"Ntsu'u cui'i̱ xña'a̱ ji'i̱ yu, bi' cha' ndu'ni yu
jua'a̱", nacui̱ ma̱. 19 Lo'o li' lijya̱ na' nu cua
nda Ni 'na lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱, ndacu
na' lcaa lo na lo'o ma̱, ndyi'yu na' lcaa lo na
lo'o ma̱, lo'o li' nchcui' ma̱ 'na: "¡Ña'a̱ ma̱
ña'a̱! Ndacu tsa yu jua, cu'bi tsa yu", nacui̱
ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱. "Ná tso'o yu jua cha' tya'a
tso'o yu laca ngu' nu nxñi cñi cña loo na,
lo'o jua'a̱ xi xa' la ngu' cuxi laca tya'a tso'o
yu", nacui̱ ma̱ 'na. Nacui̱ ma̱ jua'a̱ cha' ná
tso'o cha' nu nchcui' na', nti' ma̱; pana caca
cuayá' ti' ma̱ nde loo la cha' liñi tsa cha' nu
nchcui' ngu' nu nacui̱ cha' cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi laca na'.

Quichi̱ su ná ndaquiya' ngu' ji'i̱ ycui' Ni

20 Lo'o li' lye xi nchcui' Jesús cha' ji'i̱
quichi̱ su lu'ba ti ndya'a̱ yu, cha' quiña'a̱
cha' tlyu cua ngua'ni yu slo ngu' ca tyi bi',
pana ná ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i̱ cha' cuxi
nu ntsu'u ne' cresiya ji'i̱ ngu'; ná nguxtyanu
ngu' ji'i̱ cha' cuxi bi'.
21 —¡Tya'na tsa cu'ma̱ ngu' quichi̱
Corazín! —nacui̱ Jesús—. ¡Tya'na tsa
cu'ma̱ ngu' quichi̱ Betsaida! —nacui̱—.
Cua quiña'a̱ tsa cha' tlyu nu cua na'a̱ cu'ma̱,
pana ná nguju'u ti' ma̱ tsiya' ti ji'i̱ cha' cuxi
nu ndyu'ni ma̱, ná nguxtyanu ma̱ cha' bi'.
La cui' jua'a̱ tya sa'ni la xña'a̱ tsa ngu' quichi̱
Tiro lo'o ngu' quichi̱ Sidón, ngu' xa' tsu'
ngua ngu' bi'. Pana ná ngujui ñi'ya̱ caca
tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i̱ cha' cuxi nu ngua'ni
ngu', ná ngulochu̱ ngu' ji'i̱ cha' cuxi bi',
cha' bilya ña'a̱ ngu' bi' cha' tlyu ñi'ya̱ nu
ña'a̱ cu'ma̱ ngu' Israel; bi' cha' ná ngua xñi'i̱
ti' ngu' bi'. Ná ndyacu' ngu' late' ngata, ni
ná ngusu'ba ngu' jii hique ngu' ñi'ya̱ nu
ndu'ni ngu' su nscua jyo'o. 22 Liñi cacha'
na' ji'i̱ ma̱, cha' caca tso'o la ji'i̱ jyo'o ngu'
Tiro lo'o ji'i̱ jyo'o ngu' Sidón, nu lo'o tyalaa
tsa̱ tlyu lo'o cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i̱
ñati̱ chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i̱ cu'ma̱ li'.
23 Lo'o cu'ma̱ ngu' Capernaum ni, ¿ha tso'o
tsa quichi̱ tyi ma̱ nti' ma̱? ¿Ha laca quichi̱
tyi ma̱ loo ji'i̱ xa' quichi̱ nti' ma̱? Pana nde
loo la quiñu'u̱ tsiya' ti quichi̱ tyi ma̱, tyaa
ycui' ma̱ ca bilyaa li'. Quiña'a̱ tsa cha' tlyu
ngua'ni na' slo cu'ma̱, lo'o ná jlya ti' ma̱ 'na
tsiya' ti. La cui' jua'a̱ nu ngua sa'ni, xña'a̱
tsa ngua ngu' quichi̱ Sodoma; pana ná na'a̱
jyo'o ngu' bi' cha' tlyu ñi'ya̱ nu cua na'a̱
cu'ma̱ ngu' Capernaum. Si cua na'a̱ ngu'
cha' bi', cua ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i̱ cha'
cuxi nu ngua'ni ngu' li', cua ngulochu̱ ngu'

ji'i̱ cha' cuxi bi'; tya nscua quichi̱ tyi ngu'
bi' juani lacua. 24 Liñi cacha' na' ji'i̱ ma̱, cha'
caca tso'o la ji'i̱ jyo'o ngu' Sodoma bi' tsa̱
tlyu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ ñati̱ chalyuu;
lye la xcube' Ni ji'i̱ cu'ma̱ li'.

Ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ngu' xqui'ya Jesús

25 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi
Sti yu:

—Cua'ni tlyu na' jinu'u̱, Sti na'; la cui'
nu'u̱ laca Xu'na ya, masi nde cua̱, masi nde
chalyuu —nacui̱ Jesús ji'i̱ ycui' Ndyosi—.
Tsa xlya'be hi̱ cha' cua ngua'ni nu'u̱ cha'
ngua cuayá' ti' ñati̱ nu ná jlo tso'o ti'
nquicha'; pana xa' ñati̱ ñi'ya̱ nti' ngu' tii, ná
nchca cuayá' ti' ngu' bi' cha' jinu'u̱. Masi
ngu' nu nchca tsa ji'i̱, masi ngu' nu jlo tsa
ti' lcaa cha' jinu'u̱ nti' ngu', pana ná nchca
cuayá' ti' ngu' bi'. 26 Chañi cha' jua'a̱ nti'
ycui' nu'u̱, cha' caca cuayá' ti' ngu' nu ná
jlo ti' tsiya' ti.

27 Lo'o li' tya ngulu'u la Jesús xi ji'i̱ ngu':

—Lcaa chacuaya' ji'i̱ Sti na' ndyanu ya'
na'. Ni sca ñati̱ ná jlo ti' ñi'ya̱ laca cha' nu
ntsu'u ne' cresiya 'na nu laca̱ Sñi' ycui' Ni;
sca ti ycui' Ndyosi Sti na' jlo ti' ñi'ya̱ laca
cha' nu ntsu'u ne' cresiya 'na. Lo'o jua'a̱, ni
sca ñati̱ ná jlo ti' ñi'ya̱ laca cha' nu ntsu'u
ne' cresiya ji'i̱ Sti na'; sca ti na' nu laca̱ Sñi'
ycui' Ni jlo ti' na', lo'o jua'a̱ culu'u na' cha'
bi' ji'i̱ ñati̱ nu subi na' ji'i̱ cha' ca tsa'a̱ ngu'
'na. 28 Lcaa cu'ma̱ nu nga'aa talo ma̱ cha' ti'i̱
tsa cña nu ntsu'u ji'i̱ ma̱ nde chalyuu, nti'
ma̱, caa̱ ma̱ tyu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o na' juani;
ta na' chacuayá' cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ma̱
li'. 29 Xñi ma̱ cña nu ta na' ji'i̱ ma̱, lo'o li' ca
tsa'a̱ ma̱ lcaa cha' 'na. Tya'na tsa ti' na' ña'a̱
na' ji'i̱ ma̱, lo'o jua'a̱ talo tsa tyiquee na' ji'i̱
ma̱; ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ma̱ lo'o cua ngüityi̱ na'
cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i̱ ma̱. 30 Cha'
tso'o laca cha' nu ca tsa'a̱ ma̱ 'na; ná tucui
cha' bi', lo'o jua'a̱ lasa ti cña nu ta na' ji'i̱ ma̱.

12

Nsuu ngu' si'yu trigo tsa̱ nu ndi'i̱ cña' ngu'

1 Lo'o ngua tsa̱ ta'a nu ndi'i̱ cña' ngu'
judío, li' ndyaa Jesús su nscua xtya̱ trigo
ji'i̱ ngu' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱. Cua
ntyute' ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, bi' cha'
ngusuu ngu' xi si'yu trigo cha' cacu ngu'
ña'a̱ ye'e ti. 2 Li' na'a̱ ngu' fariseo cha'
ndyu'ni ngu' jua'a̱, nchcui' ngu' lo'o Jesús
li':

—¿Ha ná jlo ti' ma̱ cha' ná ntsu'u
chacuayá' cua'ni na cña juani, cha' tsa̱ nu
ndi'i̱ cña' na laca? —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱
Jesús—. Nu ngu' cua nu ndyaca tsa'a̱ jinu'u̱
ni, ¿ni cha' laca ndyu'ni ngu' cña juani
lacua?

3 Lo'o li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' ma̱ lo quityi ji'i̱ ycui'
Ndyosi nu nscua ñi'ya̱ nu ngua'ni jyo'o
David sa'ni? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Ngua
sca tsa̱ ntyute' tsa yu li', lo'o jua'a̱ ntyute'
tsa lcaa ngu' tya'a ndya'a̱ yu. 4 Pana jlo
ti' yu cha' ntucua xlyá nu laca msta̱ ji'i̱
ycui' Ndyosi lo mesa ne' ni'i̱ nu cuentya
ji'i̱ Ni cajua. Bi' cha' ndyaa ngu' ne' ni'i̱
bi', ndyacu ngu' xlyá bi', masi ná ntsu'u
chacuayá' cacu cua ña'a̱ ca ñati̱ ji'i̱; sca ti
ji'i̱ ngu' sti jo'ó ntsu'u chacuayá' cacu ngu'
xlyá bi'. 5 Lo'o jua'a̱ ntsu'u chaca cha' nu
nguscua jyo'o Moisés lo quityi, cha' ngu' sti
jo'ó ni, ná nga'a̱ cña' sti jo'ó ne' laa tonu
lo'o ndyaca tsa̱ nu ndi'i̱ cña' ngu'; ntsu'u
cña nu ndu'ni ngu' sti jo'ó bi'. Pana la cui'
ti ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ ngu' bi' cuentya ji'i̱
ycui' Ndyosi —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' fariseo
bi'—. 6 Chañi cha' nu nchcui' na', sca cha'
nu ndulo la ji'i̱ ma̱ que laa tonu bi' ji'i̱
ma̱. 7 Ná ndube ti' ma̱ ñi'ya̱ nu nchcui' cha'
nu nacui̱ ycui' Ndyosi, nu nscua lo quityi
ndi'ya̱: "Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ma̱ ji'i̱
tya'a ñati̱ ma̱", nacui̱ Ni, "bi' cña nu tso'o
la cha' cua'ni ma̱. Pana ná nti' na' cha' ta
ma̱ quiña'a̱ tsa msta̱ 'na; ni na'ni scu̱ ma̱, ná
ndu'ni cha' ta ma̱ 'na." Si cua ngua cuayá'
ti' ma̱ ñi'ya̱ nchcui' cha' nu nscua lo quityi
bi', ná sta ma̱ qui'ya ji'i̱ ngu' cha' cuiñi ti.
8 Lo'o jua'a̱ ta na' chaca cha' lo'o ma̱, cha' na'
nu cua nda Ni 'na lijyaa̱ cha' caca na' ñati̱ ni,
laca na' loo, masi tsa̱ nu ndi'i̱ cña' ngu'.

Cha' ji'i̱ sca yu quicha nu nchcu̱' ya'

9 Lo'o li' ndu'u Jesús, ndyaa yu xa' quichi̱,
ndyatí yu ne' laa ji'i̱ ngu' judío cajua. 10 Li'
na'a̱ yu cha' ndi'i̱ sca nu qui'yu nu quicha
ya', cha' cua nchcu̱' tyucuí sca tsu' ya'. Li'
nchcuane ngu' ji'i̱ Jesús:

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni
na jo'o ji'i̱ ngu' quicha tsa̱ ta'a, nu lo'o nga'a̱
cha' tyi'i̱ cña' na? —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús.

Nti' tsa ngu' bi' sta ngu' qui'ya hichu̱'
Jesús. 11 Lo'o li' nguxacui̱ yu cha' ji'i̱ ngu':

—¿Ha ná culo ma̱ ji'i̱ sca xlya' ji'i̱ ma̱ si
tyú ni' ne' tyuu? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—.

Culo ma̱ ji'i̱ ni' tu'ni, masi tsa̱ ta'a laca.
12 Lo'o ñati̱ ni, ndulo la cha' ji'i̱ ñati̱ que ji'i̱
sca xlya', bi' cha' ntsu'u chacuayá' xtyucua
na ji'i̱ ñati̱, masi tsa̱ nu tacati tsa ji'na, nu ná
ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na cña.
13 Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':
—Xquiñi nu'u̱ ya' —nacui̱ Jesús ji'i̱.
Lo'o nchquiñi nu quicha bi' ya', hora ti
ndyaca tso'o ya' nu quicha, stu'ba ngua bi'
lo'o chaca tsu' ya'. 14 Lo'o li' ngua ñasi̱' tsa
nu ngu' fariseo bi' ji'i̱ yu, ndu'u ngu', ndyaa
ngu'; ngua ti' ngu' si caja ñi'ya̱ caca cua'ni
tye ngu' cha' ji'i̱ Jesús li'.

Ñi'ya̱ nscua cha' ji'i̱ Jesús lo quityi cua sa'ni

15 Pana ngua cuaya' ti' Jesús lcaa ña'a̱ cha'
cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu' fariseo, bi' cha'
ndu'u yu ndyaa yu xa' se'i̱. Quiña'a̱ tsa ngu'
ngutu'u lca'a̱ ngu' ji'i̱ yu, lo'o jua'a̱ ngua'ni
yu cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'.
16 Lo'o li' ngulo yu cña ji'i̱ ngu' nu ngua
quicha bi', cha' ná cacha' ngu' tilaca laca
nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o ngu'. 17 Tya
sa'ni cua nda ycui' Ndyosi sca cha' lo'o jyo'o
Isaías cuentya ji'i̱ Cristo. Ndi'ya̱ nscua cha'
bi' lo quityi:
18 Ña'a̱ ma̱ ji'i̱ msu 'na nu cua ngusubi na' ji'i̱,
nacui̱ ycui' Ni.
Tyaca'a tsa bi' jna', lo'o tso'o tsa ntsu'u
tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ yu bi'.
Cua'ni na' cha' ca'ya Xtyi'i ycui' na' lo yu bi',
cha' chcui' yu lo'o lcaa ñati̱, masi si'i
ngu' judío laca ngu'.
Culu'u yu ji'i̱ ngu' ñi'ya̱ laca cha' liñi nu
ndu'ni na' lo'o ñati̱, nacui̱ ycui'
Ndyosi.
19 Ná xu̱u̱ tya'a yu, ni ná xi'ya yu cuii̱;
ná cañi xtyi'i yu laja calle ti.
20 Ycui' ca yu xtyucua yu ji'i̱ ngu' cha' xñi
la ngu' cha' jna', masi nti' ngu' ñi'ya̱
nti' sca yaca quii nu cua catsa ti, cha'
nguna'a̱ tsa ti' ngu'.
Lo'o jua'a̱ culu'u yu ji'i̱ ngu' cha' caca cuayá'
la ti' ngu' lcaa cha' nu cuentya ji'i̱
ycui' na',
masi cua tye ti cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee
ngu', masi laca ngu' ñi'ya̱ laca sca
candil nu cua tyubi' ti.
Jua'a̱ tyiji̱loo nu cha' liñi bi' ji'i̱ cha' cuxi.
21 Ndu̱ ti' ñati̱ tyucui ña'a̱ chalyuu cha' cua
ca̱a̱ ti yu.
Jua'a̱ nscua cha' ji'i̱ Cristo lo quityi bi'.

Nsta ngu' qui'ya ji'i̱ Jesús

22 Lo'o li' ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ chaca nu
quicha slo Jesús; cua ngusñi cui'i̱ xña'a̱
ji'i̱, bi' cha' ngua cu'u̱ tu'ba yu, jua'a̱ ngua
cuityi̱' yu. Hora ti ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ nu
quicha bi', cha' xa' nchcui' yu, xa' nda Jesús
xee ndyu'u cloo yu. 23 Ndube tsa ti' lcaa ngu'
nu na'a̱ ji'i̱ cha' bi' li'.
—¿Ha la cui' nu ñati̱ tya'a ji'i̱ jyo'o David
bi' laca nu qui'yu re? —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a
ngu'.
24 Lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' bi', xa'
ña'a̱ cha' nchcui' ngu' bi' ji'i̱ Jesús:
—Sca ti chacuayá' ji'i̱ Beelzebú nu laca
xu'na lcaa lo cui'i̱ cuxi, sca ti jua'a̱ nchca ji'i̱
nu qui'yu re culo ji'i̱ cui'i̱ cuxi nu ngusñi ji'i̱
ñati̱ —nacui̱ ngu' fariseo bi'.
25 Pana ngua tii Jesús ñi'ya̱ laca cha' cuxi
nu ntsu'u tyiquee ngu', bi' cha' nchcui' yu
lo'o ngu' bi' li':
—Si tya'be tya'a ngu' sca nasiyu̱ xqui'ya
cha' nxu̱u̱ tya'a ngu' nu laca loo, tye cha' ji'i̱
ngu' bi' jua'a̱ ti li' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—.
Lo'o jua'a̱ si xu̱u̱ tya'a ngu' sca quichi̱ ti, tye
cha' ji'i̱ ngu' bi' jua'a̱ ti; masi xu̱u̱ tya'a ngu'
nu ndi'i̱ sca ni'i̱ ti, la cui' ti cha' caca, tye
cha' ji'i̱ ngu' bi' lo'o tya'a ngu', tyaa ngu' li'.
26 La cui' jua'a̱ ná talo Satanás si xu̱u̱ tya'a
ycui' Satanás lo'o msu ji'i̱ ycui'; tye cha' ji'i̱
nu xña'a̱ yala ti li'. 27 ¿Ha cha' liñi nchcui'
ma̱ lacua, nu lo'o nchcui' ma̱ cha' chacuayá'
ji'i̱ Beelzebú nclyo na' ji'i̱ cui'i̱ cuxi? Ná
liñi nchcui' ma̱ tsiya' ti, cha' lo'o ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ ma̱ ni, nclyo ngu' ji'i̱ cui'i̱
cuxi chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi, nacui̱ ngu'.
Xqui'ya ngu' bi' caca cuayá' ti' ma̱ lacua;
caca cuayá' ti' ma̱ si cha' liñi nchcui' ma̱, si
cha' cuiñi ti nchcui' ma̱. 28 Pana chacuayá'
ji'i̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi nclyo na' ji'i̱ cui'i̱
cuxi, bi' cha' taca ca cuayá' ti' ma̱ cha'
cua nguxana cha' laca ycui' Ndyosi loo ne'
cresiya ji'i̱ ñati̱.
29 'Sca ñati̱ nguula ni, ná caja ñi'ya̱ tyatí
ngu' to' tyi yu cha' cuaana ngu' yu'ba ji'i̱
yu; sca ti si sca̱' ngu' ji'i̱ xu'na ni'i̱ clyo, taca
cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i̱ yu bi' li'.
30 'Ñati̱ nu ná ntaja'a̱ xñi cha' jna', na nxu̱u̱
tya'a ngu' bi' lo'o na', jua'a̱ ndyu'u cha'
bi'. Lo'o jua'a̱ ñati̱ nu ná nxtyucua 'na, na
ndaca'a ngu' bi' ji'i̱ tya'a ñati̱ ngu' cha' ná
xñi tya'a ngu' cha' jna' lacua.
31 'Bi' cha' ndacha̱' ji'i̱ ma̱ juani cha' taca
cui'ya ycui' Ni cha' clyu ti' ji'i̱ ñati̱ xqui'ya

lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu', masi cuxi tsa
nchcui' ngu' ji'i̱ ycui' Ni; pana lo'o cuxi tsa
nchcui' ngu' ji'i̱ cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui'
Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycui' Ni cha' clyu
ti' ji'i̱ ngu' bi' tsiya' ti. 32 Cui'ya Ni cha' clyu
ti' ji'i̱ ñati̱ nu nchcui' cha' cuxi jna' nu cua
nda Ni 'na lijyaa̱ cha' caca na' ñati̱; pana lo'o
chcui' ngu' cha' cuxi ji'i̱ cña nu ndu'ni Xtyi'i
ycui' Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycui' Ni cha'
clyu ti' ji'i̱ ngu' bi' lcaa tsa̱ lo'o tyi'i̱ ngu'
chalyuu, masi tyucui tyempo nde loo la.

Nslo na sca yaca lo'o ña'a̱ na si'yu nu nda yaca bi'

33 'Sca yaca ni, si tso'o yaca, ta si'yu tso'o
li'; lo'o jua'a̱ si ná tso'o yaca, ná ta si'yu nu
cacu na li'. Jlo ti' na si tso'o yaca lo'o ña'a̱
na si'yu nu nda yaca bi'. 34 Pana, ¡ñi'ya̱ nti'
cuaña tyaala, jua'a̱ nti' cu'ma̱! Ná nchca
chcui' ma̱ cha' tso'o laja lo'o ntsu'u tsa cha'
cuxi tyiquee ma̱; ñi'ya̱ nu ntsu'u tyiquee
scaa na, jua'a̱ ndyu'u cha' nu nchcui' na.
35 Cua ña'a̱ ca ñati̱ nu tso'o tyiquee ni, tso'o
tsa nchcui' ngu' bi'; lo'o cua ña'a̱ ca ñati̱
nu cuxi tyiquee, cuxi ti nchcui' ngu' bi'
li'. 36 Ta na' sca cha' lo'o ma̱ juani: nu lo'o
tyalaa tsa̱ nu cua'ni cuayá' ycui' Ni ji'i̱ lcaa
ñati̱, li' ntsu'u cha' cacha' lyiji ycui' ca ngu'
ji'i̱ lcaa cha' cuxi nu cua nchcui' ngu' nde
chalyuu. 37 Li' cui'ya Ni cuentya ji'i̱ lcaa cha'
nu cua nchcui' ma̱ chalyuu; ñacui̱ Ni ji'i̱ ma̱
si ntsu'u qui'ya ji'i̱ ma̱ lo'o ycui' Ni, jua'a̱ si
ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ ma̱.

Ngua ti' ñati̱ cuxi ña'a̱ sca cha' tlyu

38 Lo'o li' nga'a̱ xi mstru cha' jo'ó, lo'o ngu'
fariseo nga'a̱, nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱ Jesús li'—,
cua'ni nu'u̱ sca cha' tlyu cha' ña'a̱ cui'ya ya
ji'i̱.

39 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' bi':

—Na xña'a̱ tsa ma̱ ca ta'a ma̱, cha' xcui'
ndijña ma̱ cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha'
ña'a̱ cui'ya ma̱ ji'i̱; laca ma̱ ñati̱ nu ná jlya
ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi tsiya' ti —nacui̱ Jesús
ji'i̱ ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'a̱. Nga'a̱
cha' tyi'u ti' ma̱ na laca ngua ji'i̱ jyo'o Jonás
nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi cua sa'ni
la. 40 Ñi'ya̱ ndyanu nu Jonás bi' nde ne'
cualya tonu bi' sna tsa̱ lo'o sna talya, jua'a̱
na' nu cua nda Ni 'na lijyaa̱ cha' caca na'
ñati̱, tyanu na' ne' tyuu sna tsa̱ lo'o sna
talya. 41 Lo'o tyalaa tsa̱ nu cua'ni cuayá'
ycui' Ndyosi ji'i̱ lcaa ñati̱, li' sta jyo'o ngu'
Nínive qui'ya ji'i̱ cu'ma̱ nu lu'ú chalyuu
juani. Cacha' ngu' jyo'o bi' lcaa ña'a̱ cha'
nu ndyuna ngu', cha' nu nda jyo'o Jonás
lo'o ngu' tyempo bi', cha' li' ngua tyuju'u
ti' ngu' ji'i̱ lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ngu';
nguxtyanu ngu' ji'i̱ cha' cuxi bi' xqui'ya cha'
cua ngusñi ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ni. Pana ná
stu'ba cha' nu ngulu'u jyo'o Jonás bi' ji'i̱
ngu' sa'ni lo'o cha' nu nclyu'u na' ji'i̱ ma̱
juani; tlyu la cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi laca nu
nclyu'u na' ji'i̱ ma̱ juani, pana ná nduna
cu'ma̱ cha' bi' tsiya' ti. 42 Lo'o caca cuayá'
chalyuu ni, la cui' jua'a̱ tyatu̱ jyo'o reina
nu ngua loo ji'i̱ ngu' nde Sur, cha' sta nu
cuna'a̱ bi' qui'ya ji'i̱ cu'ma̱ nu lu'ú chalyuu
juani. Li' chcui' ma' cusu' bi' ñi'ya̱ ngua
lo'o ndyaa ycui' ma' slo jyo'o rey Salomón.
Tyijyu' tsa quichi̱ tyi ma' reina bi'; pana
cua ngujui cha' ji'i̱ ma' cha' ngua tsa ji'i̱
Salomón bi', cha' tso'o tsa cuii̱ nu nda yu.
Bi' cha' ndyalaa ma' slo nu rey bi' cha'
cuna ma' cuii̱ nu nda nu cusu' bi', masi xti
la cha' ngulu'u jyo'o Salomón bi' que cha'
nu nclyu'u na' ji'i̱ ma̱ juani. Tlyu la cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi laca nu nclyu'u na' ji'i̱ ma̱
juani, pana ná nduna ma̱ tsiya' ti.

Cui'i̱ cuxi nu xtyu̱u̱ chaca quiya'

43 'Lo'o xtyanu cui'i̱ cuxi ji'i̱ sca ñati̱, li'
tya'a̱ yu'u cui'i̱ bi' ne' quixi̱' tyijyu' su ná
ntsu'u ñati̱; tsaa cui'i̱ cuxi bi' tsaana su
chca'a̱ cña' xi. Lo'o ná quije su chca'a̱ cña'
bi' ni, 44 li' ñacui̱: "Tya'a na' ni, xtyu̱u̱ na'
nde su nguti'i̱ na' clyo". Jua'a̱ culacua ti'
cui'i̱ cuxi bi'. Lo'o tyalaa cui'i̱ bi' slo ñati̱ bi',
li' ña'a̱ cui'i̱ bi' cha' tya laja ndi'i̱ cresiya ji'i̱
ñati̱ su ngutu'ú nquicha'; si'i cha' ngua tso'o
la ñati̱ bi'. 45 Hora ti tsaa cui'i̱ chaca quiya'
tsaana ji'i̱ tya tyacati tya'a cui'i̱ nu xña'a̱ la,
cha' stu'ba ti xñi lcaa cui'i̱ bi' ji'i̱ ñati̱ bi',
cha' caja su tyi'i̱ cui'i̱ bi' lo'o ñati̱ nti'. Ca
cuxi la cha' ji'i̱ ñati̱ bi' li', cha' quiña'a̱ la
cui'i̱ xñi ji'i̱ li'. La cui' jua'a̱ cuxi la caca
cha' ji'i̱ ñati̱ nu ndi'i̱ nde chalyuu juani, cha'
xña'a̱ tsa ngu'.

Ndyalaa xtya'a̱ Jesús lo'o tya'a yu

46 Tya nchcui' Jesús lo'o ngu', li' ndyalaa
xtya'a̱ lo'o tya'a Jesús, ndu̱ ngu' nde liya'
cha' nti' ngu' chcui' ngu' lo'o Jesús. 47 Li'
ndacha' sca ñati̱ ji'i̱ Jesús:

—Xtya'a̱ nu'u̱ lo'o tya'a nu'u̱, ndu̱ ngu'
nde liya' —nacui̱ yu ji'i̱ Jesús—. Cua nti'
ngu' chcui' ngu' lo'o nu'u̱.

48 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu qui'yu bi':
—¿Tilaca nu chañi ca laca xtya'a na'?
—nacui Jesús ji'i—. ¿Tilaca nu chañi ca laca
tya'a na'?
49 Lo'o li' ngulu'u ya' yu ji'i ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i:
—Nu ngu' re ni, stu'ba ti ndulo ngu' 'na
ñi'ya ndulo xtya'a na' 'na, ñi'ya ndulo tya'a
na' 'na —nacui Jesús—. 50 Tya'a na' laca
lcaa ngu' nu ndu'ni ñi'ya nu nti' Sti na' nu
ntucua nde cua cha' cua'ni ngu'; ñati bi'
laca ñi'ya laca xtya'a na', ñi'ya laca tya'a
na', masi nu qui'yu, masi nu cuna'a.

13

Cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu

1 La cui' tsa bi' ndu'u Jesús toni'i, ndyaa
yu to' tayu' bi', cha' chca'a xi ca bi'. 2 Li'
ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati slo Jesús, bi' cha'
ndyatí yu ne' yaca ni'i piti, ndyaca'a yu xi
li'. Lo'o jua'a ndyanu ñati quiña'a bi' to'
hitya ti bi'. 3 Lo'o li' nchcui' Jesús xi cuii lo'o
ngu', cha' ca tsa'a ngu' lcaa cha' nu ngua ti'
Jesús culu'u yu ji'i ngu'. Ndi'ya nchcui' yu:
—Ngua sca tsa ndyaa sca ñati cataa si'yu
trigo —nacui Jesús—. 4 Li' lo'o nscui yu
si'yu bi', ndyú xi si'yu lo yuu tacalya to'
tyucuii; hora ti ñaa quiñi, ndye si'yu bi'
ndyacu ni'. 5 Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi'
su lati tu'ba yuu nscua chu' quee. Yala ti
ntyucua si'yu bi'; pana xti tsa yuu ntsu'u
chu' quee bi', 6 bi' cha' ná ngua xñi suu chu'
quee bi', ni ná ngua caluu tso'o. Ndye calya
bi' ndyanaa, cha' tyique' tsa cua. 7 Lo'o jua'a
ndyalú xi si'yu bi' su ngutu lti quiche'; yala
la nguluu lti quiche' bi' chaca quiya', ni ná
nda bi' chacuayá' caluu calya trigo tsiya' ti.
8 Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' lo yuu tso'o, su
tso'o tsa nguluu calya; ngutu'u tsa si'yu lo
juu bi' li', hasta sca siyento tya'a si'yu nda
sca juu, hasta snayala tya'a si'yu nda chaca
juu, hasta calaa tyii tya'a si'yu nda chaca
juu. 9 Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na'
lo'o ma juani, si chañi cha' nti' ma cuna ma
cha' tso'o bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii bi'

10 Lo'o li' ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i
cacua la slo Jesús. Nchcuane ngu' ji'i yu li':
—¿Ni cha' ndacha' nu'u cha' bi' ji'i ngu'
jua, ñi'ya nti' si nchcui' nu'u sca cña cua ti?
—nacui ngu' bi' ji'i Jesús.
11 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':
—Cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' cha' ca
cuayá' ti' ma sca cha' nu ntsu'u cuaana ti ji'i
jyo'o cusu', ñi'ya caca lo'o caca ycui' Ni loo
ne' cresiya ji'i ñati. Xa' ñati nu ná ngusñi
cha' ji'i ycui' Ndyosi ni, ná ta ngu' cuentya
lo'o cuna ngu' sca cuii nu nchcui' na'; tucui
tsa cha' bi' nti' ngu'. 12 Ñati nu jlya ti' cha' nu
nduna ngu' ji'i ycui' Ndyosi, tya ta la Ni cha'
lo'o ngu' bi', cha' jua'a tso'o la xñi ngu' cha'
ji'i ycui' Ni; pana ñati nu ná jlya ti' cha' bi',
nu ná nti' taquiya' ngu' ji'i cha' bi', cua'ni
ycui' Ni cha' ná caca ji'i ngu' xñi ngu' cha'
ji'i ycui' Ni tsiya' ti. 13 Bi' cha' nda na' cuii
bi' lo'o ngu', cha' masi ña'a ngu', ná ta ngu'
cuentya ñi'ya tyu'u liñi cha' bi'; masi cuna
ngu', ná ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya nti' ñacui
cha' bi', xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' jna'.
14 Lo'o ña'a na ji'i ngu' bi', li' caca cuayá'
ti' na cha' chañi tsa cha' ji'i ycui' Ndyosi
nu nguscua jyo'o Isaías cua sa'ni la. Ndi'ya
nacui cha' bi':

Ná tyiquee' cuna ma cha' bi', pana ná caca
cuayá' ti' ma ñi'ya nti' ñacui cha' nu
cua ndyuna ma, nacui ycui' Ni.
Ná tyiquee' ña'a ma cha' bi', pana ná ta ma
cuentya tsiya' ti ni cha' laca nu cua
na'a ma.
15 Tacalya tsa cresiya ji'i ngu' tya'a ma, cha'
ná nti' ngu' taquiya' ngu' jna'.
Ná nduna tso'o ngu', cha' ná ntaja'a ngu'
taquiya' ngu' cha' jna'.
Ná nti' ngu' ta ngu' cuentya, bi' cha' ná
nchca ji'i ngu' ña'a tso'o ngu'.
Ná ntaja'a ngu' culochu' ngu' cha' cuxi nu
ntsu'u ji'i ngu',
bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu ti'
ji'i ngu' ji'i cha' cuxi bi', nacui ycui'
Ndyosi.
Jua'a nscua lo quityi ji'i ycui' Ni.

16 'Pana tso'o ntsu'u tyiquee ma cha' tya
ntucua yaala cloo ma, tya ntucua yaala jya-
ca ma, cha' ta tso'o ma cuentya ji'i sca cha'
nu nchcui' ycui' Ni. 17 Chañi cha' nu nchcui'
na' lo'o ma, cha' quiña'a ngu' nu ngua tu'ba
ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la, lo'o jua'a quiña'a
tsa ngu' nu tso'o ntsu'u tyiquee ngu' ña'a
ngu' ji'i ycui' Ndyosi, cua ntajatya tsa ngu'
bi' ji'i cha' nu ña'a ma juani, cha' ña'a ngu'
ji'i; cua ntajatya tsa ngu' ji'i cha' nu nduna
ma juani, cha' cuna ngu' ji'i. Pana ngujuii
ngu' bi' li', masi bilya ña'a ngu' cha' bi',
bilya cuna ngu' cha' bi' tsiya' ti.

Ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu

18 'Ndi'ya laca cha' nu nda nu cuii ji'i ñati
nu ndyataa si'yu trigo bi': 19 Lo'o cuna ñati
cha', ñi'ya nu caca lo'o laca ycui' Ndyosi loo
ne' cresiya ji'i ngu', pana ná nchca cuayá'
ti' ñati bi' ni cha' laca bi', hora ti cua'ni
xu'na cuiñaja cha' cuityi cha' tso'o bi', cha'
nga'aa xñi ngu' bi' cha' tso'o bi'. Laca ñati
bi' ñi'ya laca lo'o ndyú si'yu to' tyucuii ti.
20 Lo'o si'yu nu ndyalú lo yuu lati tu'ba chu'
quee ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu tso'o tsa
ntsu'u tyiquee ngu' lo'o clyo ndyuna ngu'
cha' tso'o nu ji'i ycui' Ndyosi. 21 Pana si lya'
ti' xa' ñati ji'i ngu' bi', si xtyí lo'o ñati ji'i
ngu' xqui'ya cha' tso'o nu cua ndyuna ngu'
bi', ná talo ngu' li'. Laca ngu' bi' ñi'ya laca
lo'o ná ngusñi tso'o suu si'yu nu ntyucua lo
yuu lati tu'ba chu' quee bi', cha' ná ndalo
calya bi', ndyanaa bi' li'. 22 Si'yu nu ndyalú
lo yuu su ngutu lti quiche' ni, bi' laca ñi'ya
laca ñati nu cua ndyuna cha' tso'o bi', pana
ndya'a tsa cha' tyiquee ngu' bi' ñi'ya caca
ji'i ngu' nde chalyuu, cha' nti' tsa ngu' caca
culiya' ngu'. Bi' cha' ná nchca ji'i ycui'
Ndyosi cua'ni sca cña tso'o ne' cresiya ji'i
ngu' bi'. 23 Lo'o jua'a si'yu nu ndyalú su
ntsu'u yuu tso'o ni, bi' laca ñi'ya laca ngu'
nu cua ndyuna cha' tso'o bi', lo'o nchca
cuayá' ti' ngu' cha' bi'; xcui' na ndaquiya'
ngu' ji'i cha' bi', lo'o li' tso'o tsa cha' nu
tyu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a laca
ngu' bi' ñi'ya laca yuu tso'o bi'. Ntsu'u sca
ti juu trigo nu nda hasta sca siyento tya'a
si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda snayala
tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda calaa
tyii tya'a si'yu.

Cuii ji'i quixi' nu ntyucua laja xtya trigo

24 Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':
—Chcui' na' chaca cha' lo'o cu'ma, cha'
caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycui'
Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i
ngu'—. Laca ycui' Ni ñi'ya laca sca ñati nu
ndyataa xcui' si'yu tso'o lo xtya trigo ji'i.
25 Lo'o ngua talya, li' ngujua' ngu'. Pana
laja lo'o laja' ti xu'na xtya bi', li' ñaa tya'a
cusuu yu, ngusañi si'yu quixi' laja xtya trigo
ji'i yu. Lo'o ndye ngusañi si'yu quixi' bi',
ndyaa tya'a cusuu yu bi' li'. 26 Stu'ba ti
ntyucua tyucuaa lo si'yu, lo'o si'yu trigo,
lo'o quixi' bi'; tso'o tsa ndyaluu calya bi'
nquicha'. Tiya' la li' na'a ngu' cha' si'i xcui'
si'yu tso'o nu cua ndyataa bi' nu ntyucua;
tyucui ña'a lo xtya bi' nguixa' ntyucua trigo
lo'o quixi'. 27 Li' hora ti ndyaa msu slo
xu'na xtya bi', ndyaa cacha' ngu' ji'i yu ñi'ya
ndyaca: "Cusu'", nacui ngu' ji'i xu'na cña
bi', "¿ha si'i xcui' si'yu tso'o ndyataa nu'u
lo yuu jua? ¿Ni cha' laca ntyucua tsa xa'
quixi' laja calya juani?" 28 Lo'o li' nguxacui
nu xu'na cha' ji'i msu bi': "La cui' tya'a
cusuu na' ngua'ni cha' lya' ti' lo'o calya 'na
lacua", nacui xu'na xtya ji'i ngu'. "¿Ha nti'
nu'u cha' tsaa ya scuaa ya quixi' bi', cusu'?"
nacui msu ji'i xu'na xtya li'. 29 "Ná tso'o
jua'a", nacui xu'na xtya ji'i ngu'. "¿Ñi'ya
ta si lo'o calya trigo scuaa ma li'? 30 Tso'o
la jatya na xi cha' caluu tyucuaa lo, ña'a
cuayá' nu cumi trigo bi'. Li' clyo culo na'
cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' xi'yu ngu' quixi',
cha' tyaaca' cuentya yane ti cha' tyaqui lo
quii'; li' caca clacua, nu lo'o si'yu ngu' lcaa
trigo cha' tyu'u co'o ne' ja'ba."

Cuii ji'i si'yu cuxee

31 Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':
—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya
caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i
ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'ya
laca sca ti si'yu cuxee nu ndyataa sca ñati
ne' lo'o ji'i yu. 32 Sube tsa si'yu cuxee bi',
pana tonu tsa yaca laca lo'o nguluu bi', ña'a
cuayá' nu ñaa quiñi cha' cuiñá ni' xlyati lo
yaca bi'.

Cuii ji'i scua tiye'

33 Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':
—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya
caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati
—nacui Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'ya laca
sa ycu' scua tiye', nu xñi sca nu cuna'a cha'
su'ba ji'i lo sna sca' catyá xlyá; quixa' li',
cha' tsa tlyu ti tyacuí lcaa scua bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii lo'o ngu'

34 Ngulu'u Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati nu
ndi'i cajua jua'a, cha' xcui' cuii ti nchcui'
Jesús lo'o ngu' bi'; ná ngulu'u yu ni sca cha'
ji'i ñati bi' si ná lo'o sca cuii nda yu. 35 Cua
nchcui' sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i
ycui' Ndyosi cua sa'ni la ji'i cha' bi'. Ndi'ya
nchcui' yu:

Lo'o cuii ti chcui' na' lo'o ngu' cha' culu'u
na' sca cha' ji'i ngu', nacui Ni.
Chcui' na' ji'i sca cha' nu ntsu'u cuatsi' ti tya
lo'o ngüiñá na' chalyuu re.

Ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuii ji'i quixi' nu ntyucua lo xtya ji'i ngu'

36 Lo'o li' nguxtyanu Jesús ji'i nu quiña'a
tsa ñati bi', ndyaa nde ni'i. Li' ndyalaa nu
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu slo, nchcuane
ngu' ji'i yu li':
—Cusu', culu'u nu'u ji'i cua ñi'ya ndyu'u
cha' nu nda cuii nu cuentya ji'i quixi' nu
ntyucua lo xtya ji'i ngu' —nacui ngu' ji'i
Jesús.
37 —Tso'o —nacui Jesús ji'i ngu'—. Na'
nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati,
nu lo'o nclyu'u na' ji'i ñati ni, ndu'ni na'
ñi'ya laca si ndyataa na' si'yu tso'o lo xtya
'na. 38 Lo'o xtya 'na ni, bi' laca tyucui ña'a
chalyuu; lo'o jua'a calya trigo nu ndyaluu
lo'o ntyucua si'yu tso'o, bi' laca ñi'ya laca
ñati nu cua nda chacuaya' cha' caca Ni loo
ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o nu quixi' bi' ni, bi'
laca ñi'ya laca ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o nu
xña'a, 39 cha' tya'a cusuu na' laca nu ngusañi
si'yu quixi' bi' lo xtya 'na; la cui' nu xña'a
laca bi'. Tsa nu lo'o xana clyaja xtya ni, bi'
laca ñi'ya laca tsa tlyu lo'o tye chalyuu; lo'o
ñati nu si'yu quixi' lo xtya bi' ni, bi' laca
ñi'ya laca xca ji'i ycui' Ndyosi. 40 Lo'o xuti'i
ngu' quixi' cha' tyaqui, jua'a laca ñi'ya caca
ji'i ñati lo'o tye chalyuu. 41 Tsa bi', na' nu
cua lijyaa cha' caca na' ñati, ta na' ji'i xca
'na cha' xuti'i xca bi' ji'i lcaa ñati nu ngulu'u
qui'i ji'i tya'a cha' cua'ni ngu' cha' cuxi;
tyu'u ti'i lcaa ñati nu cuxi tyiquee, cha' ná
ntsu'u chacuayá' tyanu ngu' bi' ca su laca
ycui' Ndyosi loo. 42 Li' xcuaa xca ji'i ngu' bi'
lo quii' tlyu; xi'ya tsa ngu' ca bi' li', ca ñasi'
tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha'
ñasi' nti' ngu' li'. 43 Pana tyanu lcaa ngu' nu
lubii tyiquee ca su laca ycui' Ndyosi Sti na
loo; caca ndubi tsa ña'a loo ngu' bi' li', ñi'ya
ndubi xee cuichaa, xqui'ya cha' ngua lubii
cresiya ji'i ngu' tsiya' ti cuentya ji'i ycui' Ni.
Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o
ma, si chañi cha' nti' ma cuna ma.

Cuii ji'i sca yu'ba nu quiña'a nga'a nu nguatsi' ne' yuu

44 'Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya
caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i
ñati; laca ñi'ya laca sca yu'ba nu quiña'a tsa
nga'a. Nguxatsi' ngu' ji'i yu'ba nu quiña'a
nga'a bi' ne' yuu ne' lo'o ji'i ngu'. Nde loo la,
li' nquije ji'i chaca ñati mala ndyu'u cuatsi'
bi', chaa tsa ti' yu li'; bi' cha' hora ti xa'
ndacu' yu yuu lo su nguatsi' yu'ba bi', ndu'u
yu ndyaa yu lquichi cha' cujui' yu lcaa na
nu ntsu'u ji'i yu, cha' caja cñi ji'i yu cha'
cui'ya yu ña'a tsaca lo'o bi' su nguatsi' yu'ba
nu quiña'a nga'a bi'. Jua'a ngua cha' ngujui
yu'ba nu quiña'a nga'a bi' ji'i yu.

Cuii ji'i sca perla nu quiña'a tsa nga'a

45 'Lo'o chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya
caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i
ñati. Laca bi' ñi'ya laca si nclyana tsa sca
ñati ji'i perla nu tso'o tsa ña'a. Jlo ti' yu na
ca nu ndyaana yu, bi' cha' tyiquee' nclyana
yu ji'i perla tso'o cha' cui'ya yu ji'i, nti' yu.
46 Lo'o li' nquije sca perla nu quiña'a tsa
nga'a ji'i yu bi'; hora ti ndyujui' yu lcaa na
nu ntsu'u ji'i yu, cha' cui'ya nu sca ti perla
bi', cha' nga'aa ntsu'u na tso'o la cui'ya yu,
nti' yu.
(Cua nda Jesús tyucuaa cuii bi' lo'o ngu',
cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' sca ti cha' bi'
ndulo tsa ji'na, cha' quije chalyuu cucui su
laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'na.)

Cuii ji'i taraya nu tsaa ngu' cuta cualya lo'o

47 —Lo'o chaca cha' chcui' na' lo'o ma,
ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya
ji'i ñati —nacui Jesús—. Laca ñi'ya laca
sca taraya tlyu nu ntucu ngu' ji'i lo hitya
tyujo'o cha' xñi cualya, lo'o li' lcaa lo cualya
ndyatí ne' taraya bi'. 48 Li' tyojolaqui ngu' ji'i
taraya ngutsa'á bi' cha' tyu'u ca to' hitya,
tyaca'a ngu' xi cha' subi ngu' ji'i lcaa cualya
nu tso'o; su'ba ngu' cualya tso'o bi' ne'
chcubi, xcuaa ngu' cualya nu ná tso'o bi'.
49 Lo'o jua'a caca tsa tlyu lo'o tye chalyuu;
li' caa xca ji'i ycui' Ndyosi cha' sa'be tya'a
xca bi' ji'i lcaa ñati, cha' ná stu'ba tyi'i ngu'
nu xña'a tyiquee lo'o ngu' nu lubii tyiquee.
50 Xcuaa xca bi' ji'i ñati xña'a lo quii' tlyu,
masi xi'ya tsa ngu' bi' li'; ca ñasi' tsa ngu'
ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' nti'
ngu' li'.

Cha' ji'i na nu quiña'a nga'a, masi cucui, masi cusu'

51 '¿Ha ngua cuayá' ti' ma lcaa cha' nu
ngulu'u ca na' ji'i ma juani? —nacui Jesús
ji'i ngu' li'.
—Ngua cuayá' ti' ya —nacui ngu' ji'i.
52 Li' xa' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i:
—Sca mstru cha' jo'ó ni, si ngusñi yu
cha' jna', si ngua tsa'a yu ñi'ya caca lo'o

laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i̱ ñati̱
—nacui̱ Jesús—, li' laca yu bi' ñi'ya̱ laca sca
nu culiya' nu ntsu'u tsa cha' tso'o nu ndyu'u
co'o toni'i̱ ji'i̱; tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu,
bi' cha' ntsu'u tsa cha' tso'o nu caca culu'u
yu ji'i̱ xa' ñati̱, masi cha' cusu', masi cha'
cucui.

Ndyalaa Jesús nde quichi̱ Nazaret

53 Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa cuii̱ bi' ji'i̱
ngu', li' ndu'u yu ndyaa yu xa' se'i̱. 54 Ca tiya'
la nu lo'o ndyalaa yu quichi̱ tyi yu, li' ndyatí
yu ne' laa ji'i̱ ngu' jua, ngulu'u yu xi ji'i̱ ngu'
nu ndi'i̱ ne' laa bi'. Ndube tsa ti' ngu' bi' li':
—¿Mala ngua tsa'a̱ nu qui'yu re lcaa
cha' nu nchcui' yu? —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a
ngu'—. ¿Ñi'ya̱ ngua ji'i̱ yu cha' nchca ji'i̱ yu
ndu'ni yu cha' tlyu? 55 La cui' sñi' cuityi yaca
laca yu re. ¿Ha si'i? Lo'o María laca xtya'a̱
yu; lo'o Jacobo, lo'o José, lo'o Simón, lo'o
Judas, ngu' bi' laca tya'a yu re. 56 Lo'o jua'a̱
nu cuna'a̱ tya'a yu ni, tya ndi'i̱ ngu' quichi̱
re. ¿Macala ngua tsa'a̱ yu cha' bi' lacua?
57 Jua'a̱ ngua cha' chii̱ nti' ngu' ña'a̱ ngu'
ji'i̱ Jesús, bi' cha' ndi'ya̱ nchcui' Jesús lo'o
ngu' li':
—Lcaa se'i̱ ndu'ni tlyu ngu' ji'i̱ sca ñati̱
nu laca tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi —nacui̱ Jesús
ji'i̱ ngu'—. Sca ti quichi̱ tyi yu, ná nduna
ngu' bi' cha' nu nchcui' yu tsiya' ti; ni tya'a
yu, ná ndaquiya' ngu' ji'i̱ yu.
58 Xti tsa cha' tlyu ngua'ni Jesús quichi̱
bi'. Ná jlya ti' ngu' ji'i̱ tsiya' ti, bi' cha' ná
ngua'ni yu quiña'a̱ cha' tlyu ca bi'.

14

Ngujuii Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ngu'

1 La cui' tyempo bi' cua ndyuna Herodes
cha' ji'i̱ Jesús, lo'o nu Herodes bi' laca loo ji'i̱
ngu' Galilea tyempo bi'. 2 Li' nchcui' nu laca
loo bi' lo'o msu ji'i̱:
—La cui' jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i̱
ngu', la cui' bi' laca nu qui'yu jua —nacui̱
Herodes—. Cua ngujuii yu, pana ndyu'ú yu
chaca quiya' nti' na', bi' cha' nchca ji'i̱ yu
cua'ni cha' tlyu jua'a̱.
3 Ntsii̱ Herodes bi' ni, cha' cua ngusñi
yu ji'i̱ Juan bi' tya tsubi' la, ngusca̱' yu ji'i̱
lo'o ngusu'ba yu ji'i̱ ne' chcua̱. Ngua'ni
nu cusu' bi' cha' cuxi bi' xqui'ya Herodías
clyo'o Felipe tya'a ycui' Herodes bi'. 4 Tya
lu'ú nu Juan bi' lo'o nchcui' lo'o Herodes
ndi'ya̱:
—Ná ntsu'u chacuayá' tyi'i̱ nu'u̱ lo'o
clyo'o tya'a nu'u̱ —nacui̱ Juan ji'i̱ Herodes.
5 Nu ngua li' ngua ti' Herodes cujuii ji'i̱
Juan bi', pana ndyutsii̱ yu ji'i̱ ñati̱, cha' ngua
ti' ngu' cha' cua nchcui' Juan cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ngu'. 6 Lo'o ngua tsa̱ ngula nu
Herodes bi', li' ngua'ni yu sca ta'a. Tyuu̱
tya'a ngu' ndyu'u ti'i̱ ngu' slo yu, lo'o li' ñaa
nu cuna'a̱ sñi' Herodías, ndyula quiya' su
ntucua ycui' Herodes. Ngua chaa tsa ti' nu
cusu' bi' li', 7 bi' cha' ngua'ni yu jura cha' ta
yu lcaa na nu jña cho' bi' ji'i̱ yu. 8 Li' ndacha'
xtya'a̱ nu cuna'a̱ bi' ji'i̱, na ca nu jña cho'
ji'i̱ Herodes. Ti'í tsa ti' Herodías ña'a̱ ji'i̱ nu
Juan bi', bi' cha' ngua ti' cujuii ji'i̱ Juan.
—Hique Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ngu' nta̱'
—nacui̱ nu cuna'a̱ cuañi' bi' ji'i̱ Herodes
li'—. Caa̱ lo'o ngu' ji'i̱ scua' que yu ne' sca
tsi'yu —nacui̱.
9 Ngua xñi'i̱ xi ti' Herodes nu laca loo bi'
li'; pana cua ngua'ni yu jura slo lcaa ngu' nu
ndya'a̱ ta'a, bi' cha' ngulo yu cña cha' cua'ni
ngu' ñi'ya̱ nu nacui̱ nu cuna'a̱ bi'. 10 Ngulo
yu cña ji'i̱ sendaru cha' tsaa si'yu cu' ngu'
scua' que Juan ca ne' chcua̱. 11 Li' ngusta
ngu' scua' que yu bi' ne' tsi'yu, ñaa lo'o ngu'
ji'i̱ bi' li', nda ngu' ji'i̱ nu cuna'a̱ cuañi' bi'.
Li' ndu'u nu cuna'a̱ bi' ndyaa, ndyaa lo'o
tsi'yu bi' slo xtya'a̱.
12 Lo'o li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱
Juan, ngüi'ya ngu' ji'i̱ jyo'o bi', cha' tsaa lo'o
ngu' ji'i̱ cha' tyatsi'. Lo'o cua nguxatsi' ngu'
ji'i̱, li' ndyaa ngu' ndacha' ngu' ji'i̱ Jesús
ñi'ya̱ ngua cha' bi'.

Nda Jesús na nu ndyacu ca'yu mil tya'a ñati̱

13 Lo'o ndyuna Jesús ñi'ya̱ nu ngua ji'i̱
jyo'o Juan, ndyatí yu ne' yaca ni'i̱ cha' tyu'u
yu chaca to' tayu'; ngua ti' yu tsaa sca se'i̱
ca ne' quixi̱' su ná ntsu'u ñati̱. Pana yala
ti ngua cuayá' ti' quiña'a̱ ñati̱ cha' ndyaa
yu cajua, bi' cha' lo'o ti ndyaa lca'a̱ ngu'
ji'i̱ yu, masi quiya' ti ngu' lijya̱ ngu' nde
to' hitya ti. Lo'o ngu' tyuu̱ tya'a quichi̱
ndyaa ngu'. 14 Lo'o ndyalaa yaca ni'i̱ bi' to'
hitya, li' ngutu'u Jesús; na'a̱ yu cha' cua
ndyalaa quiña'a̱ tsa ñati̱ cajua li'. Tya'na
tsa ti' yu ji'i̱ lcaa ngu' bi', bi' cha' ngua'ni
yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha nu ndya'a̱
ngu' lo'o. 15 Tyucui tsa̱ ndi'i̱ ngu'; lo'o cua
ngusii̱, li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱
lo'o Jesús:

—Ne' quixi' ntsu'u na re. Ná ntsu'u ñati cacua ti su ndi'i na re —nacui ngu' ji'i Jesús—. Lo'o jua'a cua ngusii tsa juani. Tso'o la masi culo nu'u cña ji'i nu ngu' quiña'a cua cha' tsaa ngu' lcaa quichi ca ndacua, cha' cui'ya ngu' na cacu ngu'.

16 —Cu'ma ta ma na cacu ngu' bi' ca nde ti —nacui Jesús—. Ná nga'a cha' tyaa ngu'.

17 Ndube xi ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' li':

—Ca'yu tya'a ti xlyá teje' ntsu'u ji'na ca nde, cusu' —nacui ngu' ji'i Jesús—, lo'o jua'a ntsu'u tucua tya'a ti cualya nde. Tsa bi' ti cha'.

18 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Caa lo'o ma ji'i ca nde —nacui ji'i ngu'.

19 Li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaca'a ngu' xi lo quii. Li' ndaya' yu ji'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' bi' lo'o ji'i nu tucua tya'a cualya bi'; nxña'a yu nde cua li', ndya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi, lo'o li' nguxana yu nsa'be yu xlyá lo'o cualya bi', nda yu yu'be bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' tacha ngu' ji'i ñati bi'. 20 Jua'a ngua cha' ndyacu lcaa ngu', ña'a cuayá' nu nguaala' ji'i ngu'. Li' nxuti'i ngu' lcaa yu'be nu ndyanu, lo'o jua'a ngutsa'a tii tyucuaa tya'a chcubi lo'o yu'be bi'. 21 Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ndyacu ngu' slo Jesús tsa bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'a lo'o nu sube.

Ndya'a Jesús lo hitya tayu'

22 Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'i cha' tsaa ngu' nde loo la su tsaa ycui' ca chaca tsu' tayu' bi'; tyanu ycui' cha' chcui' salya' lo'o nu quiña'a tsa ñati bi', ngua ti' yu. 23 Lo'o cua ndyaa lcaa ngu' bi', li' ndyaa Jesús nde sii' ca'ya cha' chcui' lo'o ycui' Ndyosi su ndu yu ycui' ti yu. Lo'o cua tsaa ti cuichaa, tya ndu Jesús ycui' ti nde sii' ca'ya. 24 Laja li' tyijyu' ndya'a yaca ni'i bi' lo tayu'. Lqui'ya ti nxna yaca ni'i bi', xqui'ya cha' lye tsa ndyatu clyoo' lo hitya, cha' lye tsa ndyaca cui'i. 25 Lo'o cua quixee ti, li' lijya Jesús ndya'a lo hitya ti; 26 pana lo'o na'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ndya'a yu lo hitya ti, ndyutsii tsa ngu' li'.

—¡Cua lijya sca jyo'o! —nacui ngu'.

Li' ngusi'ya tsa ngu' cha' ndyutsii ngu'. 27 Hora ti ndacha' Jesús ji'i ngu':

—Cua'ni tlyu tyiquee ma —nacui Jesús ji'i ngu'—. Na' laca, ná cutsii ma.

28 Li' nguxacui Pedro cha' ji'i:

—¿Ha chañi cha' nu'u laca, cusu'? —nacui Pedro ji'i Jesús—. Si chañi cha' nu'u laca, culo nu'u cña 'na lacua, cha' lo'o na' tya'a na' lo hitya cha' tyalaa na' ca su ndu nu'u.

29 —Caa nu'u ca nde —nacui Jesús ji'i Pedro li'.

Lo'o li' ngutu'u Pedro ne' yaca ni'i, ndya'a yu lo hitya cha' tyalaa yu ca su ndu ycui' Jesús. 30 Pana hora ti ngua tii yu cha' lye tsa ndyaca cui'i, ndyutsii tsa yu li', nguxana cha' nclyu'u yu ne' hitya li'. Lo'o ti ngusi'ya yu ji'i Jesús:

—Xu'na —nacui Pedro ji'i—, culo nu'u 'na ne' hitya re.

31 Hora ti ngusñi Jesús ya' Pedro.

—Xti tsa tyempo ndalo nu'u cha' jlya ti' nu'u 'na —nacui Jesús ji'i Pedro bi'—. ¿Ni cha' ná jlya tso'o ti' 'na?

32 Lo'o li' ndyalaa lo'o Jesús ji'i Pedro ca su ndacui yaca ni'i, ndyatí ngu' ne' bi' li'; hora ti ngua ti cui'i li'. 33 Ngua'ni tlyu ngu' nu ndi'i ne' yaca ni'i bi' ji'i Jesús, lo'o ti ndatu sti' ngu' slo yu.

—Chañi cha' nu'u laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi —nacui ngu' ji'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha nde Genesaret

34 Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' bi', ndyalaa ngu' nde Genesaret. 35 Lo'o ndyuloo ngu' nu ndi'i cajua ji'i Jesús, li' hora ti nda ngu' cha' ndyaa lcaa quichi su cacua ti, cha' caca cuayá' ti' ngu' bi' cha' cua ndyalaa Jesús. Li' yaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha slo Jesús. 36 Ndijña ngu' chacuayá' ji'i yu cha' cala' ngu' quicha bi' masi quiya' ste' ti yu; lo'o ndyala' ngu' quicha bi' ste' yu, hora ti ngua tso'o ngu' bi' li'.

15

Na laca nu ndu'ni cha' caca cuxi tyiquee ñati

1 Li' ndyalaa sca taju ngu' tlyu slo Jesús. Ngu' quichi Jerusalén laca ngu' bi', ngu' fariseo lo'o ngu' mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa laca ngu' bi'.

2 —¿Ni cha' ná tso'o ndu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u? —nacui ngu' bi' ji'i Jesús—. Ná stu'ba ndu'ni ngu' lo'o cha' nu

cua nda jyo'o cusu' lo'o na sa'ni la, cha'
tyaati̱ tso'o ya' na nu lo'o bilya cacu na. Lo'o
nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ jinu'u̱ ni, ná ndu'ni
ngu' jua'a̱ —nacui̱ ngu' li'.
3 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' tlyu bi':
—Lo'o cu'ma̱ ni —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—,
¿ni cha' laca xti la cha' ntsu'u tyiquee ma̱
ji'i̱ cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na? Lo'o
jua'a̱ lye tsa ndube ti' ma̱ ji'i̱ scaa cha' nu
nda jyo'o cusu' lo'o na. 4 Cua nchcui' ycui'
Ndyosi lo'o na: "Tucuá ma̱ cña nu nchcui'
sti ma̱, nu nchcui' xtya'a̱ ma̱", nacui̱ Ni.
"Lo'o jua'a̱ si chcui' ma̱ cha' cuxi ji'i̱ sti ma̱,
ji'i̱ xtya'a̱ ma̱, li' ntsu'u cha' cujuii ngu' ji'i̱
ma̱", nacui̱ Ni. 5 Pana cu'ma̱ ni, xa' lo cha'
nchcui' ma̱ juani. Nclyu'u ma̱ cha' tso'o
tsa laca si ndi'ya̱ chcui' na lo'o sti na, lo'o
xtya'a̱ na: "Cua nda na' lcaa na nu ntsu'u
'na ji'i̱ ycui' Ndyosi, bi' cha' nga'aa caca
xtyucua na' ji'i̱ ma̱ juani". 6 Jua'a̱ laca cha'
cuxi nu nclyu'u ma̱ ji'i̱ ngu', cha' nga'aa
cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ sti ngu', ji'i̱ xtya'a̱ ngu';
jua'a̱ nchcui' ma̱, masi xa' ña'a̱ ngulo ycui'
Ndyosi cña ji'na. Nga'aa tso'o cha' nu nda
ycui' Ni lo'o na, nti' ma̱; tso'o la cha' nu nda
jyo'o cusu' cha' cua'ni na, nti' ma̱ cuentya
ji'i̱ ma̱. 7 Cuiñi tsa ma̱, cha' tucua cha' ntsu'u
tyiquee ma̱. Tya sa'ni la nchcui' jyo'o Isaías
cha' liñi ji'i̱ cu'ma̱. Ndi'ya̱ cha' nu nguscua
jyo'o bi' lo quityi:
8 Ndu'ni tlyu ngu' re jna' cha' tu'ba ti ngu',
nacui̱ ycui' Ni.
Si'i tyucui tyiquee ngu' ndu'ni tlyu ngu' 'na.
9 Na cuiñi tsa ngu' re, cha' nacui̱ ngu' cha'
ndyu'ni tlyu ngu' 'na, masi nclu'u
ngu' cha' nu nchcui' ñati̱ ti ji'i̱ tya'a
ngu';
pana nacui̱ ngu' cha' nclyu'u ngu' cha' jna'
ji'i̱ tya'a ngu'.
Jua'a̱ nguscua jyo'o Isaías bi' cuentya ji'i̱
ycui' Ndyosi.
10 Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i̱ nu quiña'a̱ tsa
ñati̱ nu ndi'i̱ cajua cha' ca̱a̱ ngu' cacua la xi,
cha' chcui' yu lo'o ngu' li':
—Cua'a̱ jyaca̱ ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu'—, cha' caca cuayá' tso'o ti' ma̱
—nacui̱—. 11 Si'i sca na nu ndacu ti ngu'
nu ndu'ni cha' caca cuxi tyiquee ngu'; cha'
nu ndyu'u nde tu'ba ngu', masi lcaa cha' nu
nchcui' ngu' ni, xqui'ya cha' bi' caca cuayá'
ti' na si ngunu'u̱ tyiquee ngu'.
12 Lo'o li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱
cacua la slo Jesús.
—Ná ndiya ti' nu ngu' fariseo bi' lo'o
ndyuna ngu' cha' nu nchcui' nu'u̱ —nacui̱
ngu' bi' ji'i̱ Jesús.
13 —Ycui' Ndyosi Sti na' nu ntucua nde
cua̱, xcua̱a̱ Ni lcaa quixi̱' nu si'i na cuiñii nu
ndyataa Ni, cha' ná tso'o quixi̱' bi' —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu'—. 14 Lo'o jua'a̱ ná tso'o ngu'
fariseo jua cuentya ji'i̱ ycui' Ni, bi' cha'
nga'a̱ cha' xtyanu ma̱ ji'i̱ ngu' bi'; ñi'ya̱
nti' ngu' cuityi̱', jua'a̱ nti' ngu' fariseo jua
—nacui̱ Jesús—. Si culu'u sca nu cuityi̱'
tyucuii̱ ji'i̱ chaca yu tya'a cuityi̱' ti yu, tyú
tyucuaa ngu' sca to' cua'a̱ li', cha' ni tsaca
ngu' ná nchca ña'a̱ ngu' tyucuii̱ su lijya̱ ngu'
li'.
15 Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:
—Culu'u nu'u̱ ji'i̱ cua ñi'ya̱ ndyu'u cha'
nu nda cuii̱ ji'i̱ na nu ndacu ngu' —nacui̱—.
Ná nchca cuayá' ti' ya.
16 —¿Ha lo'o cu'ma̱, ná ngua cuayá' ti'
ma̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi' li'—. 17 ¿Ha
bilya ta ma̱ cuentya? Lcaa na nu tyatí nde
tu'ba ngu' ni, nteje tacui na bi' nde ne'
ngu'. Lo'o tsaa ngu' liya', tye lyiji cha' ji'i̱
li'. 18 Pana sca cha' nu nchcui' ngu' ni, stu'ba
laca bi' lo'o cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i̱
ngu'; xqui'ya cha' nu nchcui' ngu', bi' cha'
nchca cuayá' ti' xa' la ñati̱ si cua ngunu'u̱
tyiquee ngu' bi'. 19 Ca ne' cresiya ji'i̱ ñati̱ ni,
ca bi' ntsu'u su̱u̱ lcaa cha' cuxi: masi cujuii
ngu' ji'i̱ tya'a ngu', masi tyu'u cha' ji'i̱ ngu'
lo'o clyo'o xa' ñati̱, masi cua'ni suba' ngu'
lo'o xa' ñati̱, masi cuaana ngu' na nu ntsu'u
ji'i̱ tya'a ngu', masi chcui' ngu' cha' cuiñi
ji'i̱ tya'a ngu', masi chcui' ngu' cuentyu ji'i̱
tya'a ngu'. 20 Si ntsu'u cha' cuxi bi' ne'
cresiya ji'i̱ ngu', bi' laca nu ndu'ni ñu'u̱ ji'i̱
tyiquee ngu'; pana lo'o cacu na sca na ni,
masi bilya tyaati̱ tso'o ya' na, ná sca cha'
cua'ni lo'o cresiya ji'na, cha' si'i jua'a̱ caca
cuxi tyiquee na.

Jlya ti' sca nu cuna'a̱ xa' tsu' ji'i̱ Jesús

21 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa nde loyuu su
cuentya quichi̱ Tiro lo'o loyuu su cuentya
quichi̱ Sidón; lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱
ji'i̱ ndyaa ngu' lo'o. 22 Lo'o li' ñaa sca nu
cuna'a̱ ca tyi quichi̱ bi' slo Jesús, ngusi'ya
tsa nu cuna'a̱ bi' ji'i̱ Jesús li':
—Cua'ni tya'na ti' nu'u̱ 'na, Xu'na
—nacui̱ nu cuna'a̱ bi' ji'i̱ Jesús—. Nu'u̱ nu
laca la cui' ñati̱ tya'a ji'i̱ jyo'o cusu' David,

cua'ni nu'u sca cha' tso'o lo'o na'. Nxalú tsa cui'i ji'i sñi' na'.

23 Ni sca cha' ná nguxacui Jesús ji'i nu cuna'a bi'. Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús:

—Culo nu'u cña ji'i nu cuna'a re cha' tsaa ma' xa' se'i —nacui ngu' ji'i Jesús—, cha' nxi'ya tsa ji'na.

24 —Nda ycui' Ni 'na lijya na' nde chalyuu cha' sca ti lo'o ngu' Israel chcui' na' —nacui Jesús li'—, cha' ñi'ya ndu'ni xlya' nu cua nguna', jua'a ndu'ni ngu' bi' —nacui.

25 Li' cacua la ndyalaa nu cuna'a bi', ndyatu sti' slo Jesús.

—Xu'na —nacui ji'i Jesús—, xtyucua nu'u ji'i cua.

26 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu cuna'a bi':

—Ná tso'o si xñi ngu' tyaja nu ndyacu sñi' ngu' cha' cacu xne' ti —nacui.

27 —Chañi cha' nu nchcui' nu'u, Xu'na —nacui nu cuna'a bi'—, pana tya ntsu'u chacuayá' ji'i xne' cha' cacu ni' satya ti nu ndyalú to' mesa laja lo'o ndyacu xu'na ni'.

28 —Chañi cha' jlya ti' nu'u cha' nu nda na' lo'o nu'u —nacui Jesús ji'i—. Caca cha' nu nti' nu'u lacua —nacui.

Hora ti ndyaca tso'o sñi' nu cuna'a bi' li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i quiña'a ngu' quicha

29 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa, ndyalaa yu ca to' tayu' Galilea bi'. Ndya'a yu xi to' tayu' bi', li' ndyacui yu xi sii' ca'ya cha' chca'a yu xi ndejua. 30 Quiña'a tsa ñati ndyalaa slo yu li'; ndya'a lo'o ngu' ji'i quiña'a tsa ngu' quicha, lo'o ngu' nu quicha quiya', lo'o ngu' cuityi', lo'o ngu' cu'u, lo'o nu cu' ya', nu cu' quiya', lcaa lo nu quicha. Nsta ngu' ji'i ngu' quicha bi' lo yuu slo Jesús, lo'o ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu' li'. 31 Ndube tsa ti' ngu' quiña'a lo'o na'a ngu' cha' xa' nchcui' ngu' nu ngua cu'u, xa' ngua tso'o tyucui ña'a ya' ngu' nu ngua cu' ya', xa' ndya'a ngu' nu ngua quicha quiya', xa' tyaca' xee ña'a ngu' nu ngua cuityi'. Li' lye tsa ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ni nu laca ycui' Ndyosi ji'i ngu' Israel xqui'ya cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'.

Nda Jesús na nu ndyacu jacua mil tya'a ñati

32 Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' caa ngu' slo. Nchcui' lo'o ngu' li':

—Tya'na tsa ti' na' ji'i nu ngu' quiña'a re —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cua sna tsa ndya'a ngu' lo'o na' juani, lo'o nga'aa ntsu'u na cacu ngu' tsiya' ti. Ná tso'o culo na' cña ji'i ngu' re cha' tyaa ngu' ña'a lo'o jbi'ña ti ndya'a ngu', cha' ná talo ngu' tyucuii jua'a.

33 Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o:

—¿Macala caja na cacu ngu' ji'na? Ne' quixi' nga'a na re su ná ndi'i ñati —nacui ngu' ji'i Jesús—. Lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o na re.

34 —¿Ni lcua tya'a xlyá ntsu'u ji'i ma? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'.

—Cati tya'a ti xlyá teje' lo'o ji'i ya —nacui ngu' ji'i—, lo'o ntsu'u xi cualya sube —nacui ngu'.

35 Li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' quiña'a cha' tyaca'a ngu' lo yuu. 36 Li' ngusñi Jesús nu cati tya'a xlyá bi' lo'o cualya bi', ndya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cha' ntsu'u na cacu ngu'. Li' ngusa'be Jesús xlyá lo'o cualya bi', nda yu'be bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ta ngu' ji'i nu ngu' quiña'a bi'. 37 Li' ndyacu lcaa ngu' xlyá bi' ña'a cuayá' nu nguaala' ji'i ngu'. Lo'o nxuti'i ngu' lcaa yu'be nu tya'a ndyanu su ndyacu ngu', li' ngutsa'a cati tya'a chcubi lo'o yu'be bi'. 38 Jacua mil tya'a nu qui'yu ndyacu tsa bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'a lo'o nu sube; lcaa bi' ndyacu. 39 Lo'o ndye ndyacu ngu', li' nchcui' salya' Jesús lo'o nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaa ngu' to' tyi ngu'. Li' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i sube, ndu'u yu ndyaa yu nde loyuu Magdala lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

16

Ña'a cui'ya ngu' sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús nti' ngu'

1 Lo'o li' ndyalaa sca taju ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo slo Jesús, cha' chcui' cuayá' ngu' lo'o yu, si caca tyijiloo ngu' ji'i yu nti' ngu'. Nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' culu'u sca cha' tlyu ji'i ngu', sca cha' tlyu nu tyu'u tucua nde cua chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi. 2 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu':

—Nu cu'ma ni, ndi'ya nchcui' ma lo'o cua tsaa ti cuichaa: "Lubii cua caca la quee, cha' tso'o tsa ña'a nscua coo tyubi' cua juani", nacui ma. 3 Lo'o ndi'ya nchcui' ma nde tlya lo'o ña'a ma nde cua: "Ca'ya tyo juani cha' lye xi ña'a coo cua, ngata tsa ña'a coo", nacui ma. ¿Ni cha' laca, cha' jlo tsa ti' ma ñi'ya caca sca tsa nu lo'o ña'a ti ma nde

cua̱? Pana ná jlo ti' ma̱ tsiya' ti ñi'ya̱ caca
ji'i̱ cu'ma̱ ngu' nasiyu̱ re tyempo juani. 4 Na
xña'a̱ tsa tyiquee ma̱ ca ta'a ma̱ cha' xcui'
nti' ma̱ cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha'
ña'a̱ cui'ya ma̱ ji'i̱; laca ma̱ ñati̱ nu ná jlya
ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi tsiya' ti —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'a̱. Nga'a̱ cha'
tyi'u ti' ma̱ na laca nu ngua ji'i̱ jyo'o Jonás
nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi cua sa'ni la.

Nga'aa nchcui' la Jesús lo'o ngu' bi' li',
ndu'u yu ndyaa.

Ngu' fariseo laca ñi'ya̱ nti' scua̱ tiye'

5 La cui' tsa̱ bi', cua nteje tacui ngu' lo
tayu' lo'o yaca ni'i̱ bi'. Ngutu'u ngu' chaca
tsu', li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱
Jesús cha' cua ngujlyaa ti' ngu' cha' qui'ya
lo'o ngu' xlyá teje' cha' cacu ngu' tyucuii̱.
6 Lo'o li' ndi'ya̱ nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Tii ti ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu' bi'—. Cui'ya ma̱ cuentya ñi'ya̱ ndu'ni
scua̱ tiye' nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo
lo'o ngu' saduceo —nacui̱.

7 Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ lo'o
tya'a ngu':

—Cha' ná lo'o xlyá teje' ndya'a̱ na, bi'
cha' nchcui' nu cusu' cha' ji'i̱ scua̱ tiye' lo'o
na —nacui̱ ngu'.

8 Pana, ngua tii Jesús cha' ná ngua cuayá'
ti' ngu' bi'.

—¿Ni cha' ndube ti' ma̱ cha' ná lo'o xlyá
teje' lijya̱ ma̱? —nacui̱ ji'i̱ ngu' bi'—. Xti
tsa cha' jlya ti' ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi. 9 ¿Ha
chañi cha' bilya caca cuayá' ti' ma̱? ¿Ha
ná ntsu'u ti' ma̱ ji'i̱ nu ca'yu tya'a ti xlyá
teje' nu ndyacu ca'yu mil tya'a ñati̱ tsubi'?
Tyu̱u̱ tya'a chcubi ngutsa'a̱ lo'o yu'be xlyá
tya'a ndyanu lo'o ndye ndyacu ngu' tsa̱ bi'.
10 Jua'a̱ nu cati tya'a xlyá teje' nu ndyacu nu
jacua mil tya'a ñati̱ ni, la cui' ti cha'; tyu̱u̱
tya'a chcubi ngutsa'á lo'o yu'be xlyá tya'a
nu ndyanu lo'o ndyacu ngu' li'. 11 ¿Ni cha'
laca nga'aa nda ma̱ cuentya, cha' ná nchcui'
na' cha' ji'i̱ xlyá nu ndacu ngu' lo'o nacui̱
na' cha' ji'i̱ scua̱ tiye'? Xa' cacha' na' ji'i̱ ma̱,
cui'ya ma̱ cuentya ñi'ya̱ ndu'ni scua̱ tiye'
nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo lo'o ngu'
saduceo.

12 Ngua cuayá' ti' ngu' li' cha' nchcui'
Jesús ji'i̱ lcaa cha' cuxi nu nclu'u ngu'
fariseo lo'o ngu' saduceo ji'i̱ ngu', cha'
nga'aa tso'o xñi ngu' cha' bi'; si'i cha' ji'i̱
scua̱ tiye' nu ndya' xlyá lo'o nu nti' Jesús
chcui' tsa̱ bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' ycui' Cristo laca Jesús

13 Lo'o ca tiya' la, li' ndyalaa ngu' loyuu
su cuentya quichi̱ Cesarea de Filipo. Xa'
nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱,
nchcuane yu ji'i̱ ngu' li':

—¿Na laca nacui̱ ñati̱ cuentya 'na?
¿Tilaca laca na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱
nde cha' caca na' ñati̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu' bi'.

14 —Ntsu'u ñati̱ nu nacui̱ cha' laca nu'u̱
jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ngu' tya tsubi'
la —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús—. Lo'o xa' ñati̱
ni, nacui̱ ngu' cha' jyo'o Elías laca nu'u̱.
Lo'o jua'a̱ ntsu'u xa' la ñati̱ nu nacui̱ cha'
jyo'o Jeremías laca nu'u̱. Lo'o jua'a̱ ntsu'u
ngu' nu nacui̱ cha' chaca quiya' cua ndyu'ú
chaca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ni
nu ngua sa'ni, la cui' bi' laca nu'u̱, nacui̱
ngu'.

Jua'a̱ nacui̱ ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ Jesús.
15 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Lo'o cu'ma̱ ni, ¿tilaca laca na' nti' ma̱?
16 Hora ti nguxacui̱ Simón Pedro cha' ji'i̱
Jesús li':

—Cristo laca nu'u̱ —nacui̱—. Sñi' ycui'
Ndyosi nu lu'ú ca laca nu'u̱.

17 —Tso'o ntsu'u tyiquee nu'u̱ Simón, sñi'
Jonás —nacui̱ Jesús ji'i̱ li'—. Si'i ñati̱ cha-
lyuu ti nu ngulu'u cha' bi' jinu'u̱; pana ycui'
Ndyosi Sti na' nu ntucua nde cua̱, nda Ni
cha' bi' nu ngua'ya hique nu'u̱. 18 Pedro naa
nu'u̱, lo'o jua'a̱ caca nu'u̱ ñi'ya̱ laca sca quee
quiya' ni'i̱. Nu lo'o nchcui' nu'u̱ tsa̱, cha' liñi
laca nu nchcui' nu'u̱; bi' laca su̱u̱ cha' ji'i̱
ñati̱ 'na, cha' tso'o tsa ndyanu tachaa cha'
nu nchcui' nu'u̱ jua'a̱. Ná taca ji'i̱ cuiñaja, ni
cui'i̱ cuxi, ni jyo'o, ni tsaca ñati̱, ná taca ji'i̱
ngu' tsiya' ti tyijiloo ngu' ji'i̱ ñati̱ 'na, masi
cajaa ñati̱ 'na xqui'ya cha' cuxi. 19 Ta na' lcaa
chacuayá' jna' jinu'u̱, cha' taca tyatí ñati̱ 'na
ca su laca ycui' Ndyosi loo. Nu lo'o ná cua'ni
clyu ti' nu'u̱ ji'i̱ ñati̱ xqui'ya sca cha' cuxi nu
ndyu'ni ñati̱ bi', la cui' jua'a̱ ná cua'ni clyu
ti' ycui' Ndyosi Sti na' ji'i̱ ñati̱ bi' nde loo la;
pana lo'o cua'ni clyu ti' nu'u̱ ji'i̱ ñati̱, la cui'
jua'a̱ cua'ni clyu ti' Ni ji'i̱ ñati̱ bi'.

20 Li' ngulo Jesús cña ji'i̱ ngu' nu ndyaca
tsa'a̱ ji'i̱ cha' ná cacha' ngu' ji'i̱ ni sca ñati̱
cha' Cristo laca ycui' yu.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

21 Lo'o tyempo bi' nguxana Jesús ngulu'u
yu ji'i ngu' cha' ntsu'u cha' tsaa yu nde
quichi Jerusalén. Pana ca quichi bi' tyacua
cha' ti'í ji'i yu xqui'ya cha' xcube' tsa ngu'
cusu' bi' ji'i yu; jua'a sti jo'ó nu laca loo,
lo'o mstru cha' jo'ó, lcaa ngu' bi' xcube'
ngu' ji'i yu ña'a cuayá' nu cujuii ngu' ji'i yu.
Pana tyu'ú yu chaca quiya' tsa nchca tyuna,
nacui yu. 22 Li' ngusñi Pedro ya' Jesús cha'
chcui' lo'o:

—Cua'ni tya'na ti' ycui' Ndyosi jinu'u,
Xu'na —nacui Pedro ji'i—. Ná caca bi' ñi'ya
nu nacui nu'u.

23 Hora ti nguxtyacui Jesús, na'a ji'i nu
Pedro bi'.

—Tyu'utsu' nu'u Satanás, cha' nga'aa
cua'a nu'u 'na —nacui Jesús ji'i Pedro—.
Si'i ñi'ya nu nclacua ti' ycui' Ndyosi ncly-
acua ti' nu'u juani; ñi'ya nu nclacua ti' ñati
chalyuu ti, jua'a nclyacua ti' nu'u juani.

24 Li' ngulu'u la Jesús ji'i nu ngu' nu ndy-
aca tsa'a ji'i bi':

—Si ntsu'u ñati nu chañi cha' nti' ngu'
tsaa ngu' lo'o na' —nacui—, nga'a cha'
xtyanu ngu' bi' ji'i lcaa cha' nu ntsu'u tsa
tyiquee ngu' ji'i, cha' tya'a ngu' lo'o na'
lcaa tsa, masi cujuii ñati ji'i ngu' bi' xqui'ya
na'. 25 Chcuna' chalyuu ji'i ñati nu xcui'
nclyacua tsa ti' ñi'ya caca tso'o ji'i ycui'
ca; pana quije chalyuu ji'i ngu' ca slo ycui'
Ni si tyaja'a ngu', masi cujuii ñati ji'i ngu'
xqui'ya na'. 26 Ná tyanu cha' tso'o ji'i ngu'
nu lo'o cajaa ngu', masi ngua'ni tsa ngu'
ngana nde chalyuu; nguna' lcaa chalyuu ji'i
ngu' bi' li', cha' ná taca ta ngu' caya' cha'
caja la chalyuu ji'i ngu'. 27 Chañi cha' chaca
quiya' caa na' nu cua nda Ni 'na lijya na'
cha' caca na' ñati, stu'ba ti caa na' lo'o lcaa
xca ji'i ycui' Ndyosi; ndubi tsa ña'a loo na'
lo'o xee ji'i ycui' Ndyosi Sti na' li'. Lo'o li'
ta na' xcaya' ngu', ni cña nu cua ngua'ni
scaa ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu. 28 Cha' liñi
nchcui' na' lo'o ma juani, cha' ntsu'u ngu'
nu tya ndu lo'o na chalyuu re juani, nu lo'o
tya lyiji cajaa ngu' ca cuayá' ti' ngu' cha'
cua nguxana cha' laca na' loo ne' cresiya ji'i
ñati, na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca
na' ñati.

17

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús ndu slo ngu'

1 Lo'o cua ndya'a scuá tsa, li' ndyaa lo'o
Jesús ji'i Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan tya'a
ngula Jacobo bi'; jacua tya'a ngu' bi' ndyaa
ngu' lo xlya ca'ya cua. 2 Li' laja lo'o na'a
ngu' ji'i Jesús, cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a
loo yu li'; ndubi tsa ña'a loo yu ñi'ya ndubi
xee cuichaa li'. Ñi'ya sca xee nu ngati tsa,
jua'a ngati tsa ña'a ste' yu. 3 Lo'o li' ndu'u
tucua jyo'o Moisés lo'o jyo'o Elías, ndu ngu'
nchcui' ngu' lo'o Jesús. Lo'o nu ngu' tya'a
ndya'a Jesús bi', na'a ngu' ji'i ngu' bi'. 4 Li'
nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Xu'na —nacui Pedro ji'i—, tso'o tsa
cha' nga'a ya re —nacui—. ¿Ha tso'o nti'
nu'u si cuiñá na' sna tya'a chcua'ya? Tsaca
laca su tyi'i ycui' nu'u, chaca su tyi'i La
Moisés, chaca su tyi'i La Elías.

5 Pana laja lo'o nchcui' Pedro, li' ndu'u
tucua sca coo nu ngati tsa ña'a, nu ndubi
tsa ña'a, ngüixii chu' ngu', tyucui ña'a su
ndu ngu'. Li' nguañi xtyi'i sca ñati. Hora
ti ngua cuayá' ti' ngu' bi', cha' nchcui' ycui'
Ndyosi lo'o ngu' laja coo bi':

—La cui' yu re laca Sñi' na', tyaca'a tsa yu
'na —nacui Ni—. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee
na' ña'a na' ji'i yu. Cua'a tso'o jyaca ma ji'i
lcaa cha' nu chcui' Sñi' na' re lo'o ma.

6 Lo'o ndyuna nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi'
cha' nu nchcui' ycui' Ni cuentya ji'i Jesús,
li' nclyú ngu' bi' nde lo yuu cha' ndyutsii
tsa ngu' bi'. 7 Lo'o li' ngusta ya' Jesús hichu
ngu' bi'.

—Tyatu ma —nacui Jesús ji'i ngu'—, ná
cutsii ma tsiya' ti.

8 Laja li' nxña'a nu sna tya'a ngu' nu
ndyaca tsa'a bi' su ndu jyo'o bi' tsa la, pana
na'a ngu' cha' nga'aa ndu ngu' bi'; sca ti
Jesús ndu ca bi' li'.

9 Lo'o lijya nda'ya ti'i ngu' sii' ca'ya bi', li'
ngulo Jesús cña ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Ná cacha' ma ji'i xa' ñati ñi'ya ngua
cha' nu cua na'a ma lo xlya ca'ya jua tsa
—nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Nu lo'o cua
ngujuii ycui' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa
cha' caca na' ñati, nu lo'o tyu'ú na' chaca
quiya', li' taca cacha' ma cha' bi' ji'i xa' ñati.

10 Li' nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i
Jesús:

—¿Ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' cha' jo'ó
lacua? Nchcui' cha' clyo la ntsu'u cha'

caa jyo'o Elías nde chalyuu chaca quiya' —nacui ngu' ji'i.

11 —Chañi cha' caa Elías clyo cha' cua'ni
cho'o ji'i lcaa lo na —nacui Jesús—. 12 Pana
cha' liñi cacha' na' ji'i ma juani cha' cua ñaa
nu laca Elías; ná ndyuloo ngu' ji'i, bi' cha'
cua ngua'ni cuxi ngu' lo'o. Lo'o jua'a xcube'
ngu' jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca
na' ñati.

13 Li' ngua cuayá' ti' ngu' cha' ji'i jyo'o
Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' laca cha' nu cua
nchcui' ca Jesús lo'o ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca yu cuañi' nu nxalú cui'i cuxi ji'i

14 Lo'o cua ngua'ya ngu' sii' ca'ya bi', xa'
ndyalaa ngu' su ndi'i ngu' quiña'a lo'o nu
xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús bi'.
Hora ti ñaa sca nu qui'yu, ndyatu sti' yu slo
Jesús, nchcui' yu bi' lo'o li':

15 —Cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i sñi' na',
cusu' —nacui yu bi' ji'i Jesús—. Quicha tsa
ti' sñi' na' cha' lu'ba tsa nxalú cui'i cuxi ji'i
yu; ndu'ni cui'i bi', cha' lu'ba tsa nclyú yu
lo quii', lu'ba ti nxtyú ji'i yu lo hitya. 16 Ñaa
lo'o na' ji'i nu quicha bi' slo ngu' nu ndyaca
tsa'a jinu'u, pana ná ngua ji'i ngu' cua'ni
ngu' cha' tyaca tso'o yu.

17 —Ná jlya ti' cu'ma tsiya' ti —nacui
Jesús ji'i ngu' bi'—. Cuxi tsa cresiya ji'i ma.
Nga'aa tso'o tyanu na' slo cu'ma, nga'aa
talo na' ji'i ma tsiya' ti. Pana caa lo'o ma
ji'i nu quicha jua slo na' juani.

18 Li' ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi bi', cha'
tyu'utsu' tsiya' ti ji'i nu quicha bi'. 19 Ca
tiya' la xi nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i
Jesús su ntucua ycui' ti ngu':

—¿Ni cha' ná ngua ji'i ya culo ya ji'i cui'i
cuxi bi' lacua? —nacui ngu' ji'i Jesús.

20 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Xti ti cha' jlya ti' ma ji'i ycui' Ni, bi'
cha' ná ngua ji'i ma —nacui Jesús ji'i ngu'
bi'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani,
cha' si chañi ca cha' jlya ti' ma cha' ji'i ycui'
Ndyosi, masi tsa lo cua sca si'yu cuxee ti
nu piti tsa, si jua'a ti jlya ti' ma cha' ji'i
Ni, li' taca chcui' ma lo'o ca'ya cua nde:
"Tyu'utsu' nu'u tyaa nu'u chaca se'i cajua
la", ñacui ma ji'i. Lo'o li' taquiya' ca'ya bi'
cha' nu nchcui' ma lo'o, tyu'utsu' ca'ya bi'
tsaa chaca se'i li'. Ná ntsu'u cha' nu ná caca
cua'ni ma si chañi ca cha' jlya ti' ma 'na.
21 Lo'o jua'a cha' culo ma ji'i cui'i cuxi bi' ni,
ná ca culo ma ji'i cui'i bi' si ná cua'a ma xi
ji'i ycui' ca ma; tso'o si ná cacu ma tyaja laja
lo'o chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i
nu quicha bi'. Jua'a cua'ni ma ña'a cuayá'
nu tyu'u cui'i bi' tyaa.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha' cajaa ycui' yu

22 Lo'o li' tya ndya'a ngu' xi loyuu su
cuentya Galilea, nu Jesús lo'o ngu' nu ndy-
aca tsa'a ji'i. Laja lo'o ndya'a ngu' nchcui'
Jesús lo'o ngu' bi':

—Ntsu'u sca ñati nu cujui' cresiya 'na ji'i
ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na',
masi cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati;
23 cujuii ngu' bi' jna' li'. Pana tyu'ú na' chaca
quiya' tsa nchca tyuna li'.

Ngua xñi'i tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu'
cha' bi'.

Nda ngu' cñi cuentya ji'i laa tonu

24 Cua tsa xi ndyalaa ngu' quichi Caper-
naum, lo'o li' ndyalaa xi ngu' nu laca cña ne'
laa slo Pedro; nxuti'i ngu' bi' cñi cuentya
ji'i laa tonu nu ntucua nde Jerusalén. Li'
nchcui' ngu' bi' lo'o Pedro:

—Nu mstru ji'i ma ni, ¿ha lo'o yu nda yu
cñi ne' laa bi'? —nacui ngu' ji'i Pedro.

25 —Nda yu —nacui Pedro ji'i ngu' li'.

Nu lo'o cua ndyalaa Pedro toni'i, li'
nchcui' Jesús lo'o yu:

—¿Ñi'ya nti' nu'u, Simón? —nacui Jesús
ji'i Pedro—. ¿Ti ji'i nclyo ngu' nu laca loo
cñi? ¿Ha culo ngu' cñi ji'i sñi' ngu' nti'
nu'u? ¿Ha si'i ji'i xa' ñati culo ngu' cñi?

26 —Ji'i xa' ñati nclyo ngu' nu laca loo cñi,
si'i ji'i sñi' —nacui Pedro li'.

—Chañi hi. Ná lo'o sñi' ngu' nda caya'
cuentya ji'i cha' bi' lacua —nacui Jesús ji'i
Pedro—. 27 Pana ná nti' na cha' ca ñasi'
ngu' ji'na, ngu' nu laca loo ne' laa tonu,
bi' cha' yaa clya nu'u to' tayu' cha' cu nu'u
chcua xñi cualya lo hitya, cha' xñi nu'u ji'i
sca cualya. Li' taya' nu'u ji'i cualya nu caja
jinu'u clyo, scana tu'ba cualya bi', cha' culo
nu'u cñi nu ntsu'u tu'ba ni'; tyu'u scua cñi
bi' cha' ta nu'u cñi ji'i ngu' cuentya jinu'u,
lo'o jua'a cuentya jna'.

18

Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' ji'i ycui' ca ngu'

1 La cui' tyempo bi' ndyalaa lcaa ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i slo Jesús cha' chcui' ngu'
lo'o:
—¿Tilaca laca nu ndulo la cha' ji'i ca
su laca ycui' Ndyosi loo? —nacui ngu' ji'i
Jesús.
2 Li' ngusi'ya Jesús ji'i sca nu piti cha' caa
slo yu, cha' tyatu nu piti slo ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i.
3 —Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma —nacui
Jesús ji'i ngu' bi'—, cha' ná caca tyatí ma
cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne'
cresiya ji'i ma si ná cha'a cha' tyiquee ma;
nga'a cha' caca tyiquee ma ñi'ya laca ty-
iquee nu piti re, cha' ná tyixi ndu'ni ngu'
sube. 4 Sca ñati nu laca ñi'ya laca nu piti
re, sca ñati nu ná tyixi tyiquee, nu ná nti'
tyijiloo ji'i tya'a cha' caca ycui' sca ñati tlyu,
bi' laca nu ndulo la cha' ji'i ca su laca ycui'
Ndyosi loo. 5 Nu lo'o xtyucua ma ji'i sca ñati
ñi'ya nti' nu piti re xqui'ya cha' ngusñi tso'o
ma cha' jna', la cui' jua'a na nxtyucua ma
'na laca.

Cuxi tsa caca ji'na si ntsu'u sca qui'ya nu ndiya la ti' na

6 'Si ntsu'u ñati nu ndatsaa ji'i xa' ñati
cha' cua'ni ngu' cha' cuxi', masi tatsaa ñati
bi' ji'i nu piti re cha' cua'ni yu cha' cuxi,
tso'o la masi tyaaca' sca quichi tonu yane
ñati cuxi bi', lo'o li' xtyú ngu' ji'i ñati bi'
lo hitya tyujo'o cha' tye cha' ji'i tsiya' ti;
tso'o la si cajaa ñati nu jua'a ndu'ni, cha'
nga'aa tatsaa ji'i xa' la ngu' sube cha' cua'ni
ngu' cha' cuxi. 7 ¡Tya'na tsa ñati chalyuu
re! Ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndu'ni ñu'u ji'i
tyiquee ñati. Lcaa hora ntsu'u cha' cuxi
jua'a nde chalyuu, pana tlyu tsa cha' caca
ji'i ñati nu ndatsaa ji'i tya'a cha' cua'ni ngu'
cha' cuxi; tlyu tsa cha' ti'í tyacua ji'i ñati bi'
nde loo la.
8 'Nga'a cha' xtyanu ma tsiya' ti lcaa cha'
cuxi nu ndiya tsa ti' ma ji'i, masi tiji' tsa ti'
ma ji'i sca cha' bi' ñi'ya laca si ya' ma laca,
ñi'ya laca si quiya' ma laca. Tso'o la xana
chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma, masi
ná lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' ma ji'i,
lo'o li' ná tyalaa ma su nga'aa tye tsiya' ti
cha' tyaqui quii'. 9 La cui' ti cha', masi ndiya
tsa ti' ma sca cha' cuxi nu ña'a ma ji'i, nga'a
cha' xtyanu ma cha' bi' tsiya' ti, ñi'ya si culo
ma ji'i ycui' cloo ma cha' nga'aa taquiya'
ma ji'i cha' cuxi bi' tsiya' ti. Tso'o la xana
chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma, masi ná
lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' ma ji'i, cha'
li' ná tsaa ma nde ca bilyaa su ná tye tsiya'
ti cha' tyaqui quii'.

Cuii ji'i sca xlya' nu cua nguna' ji'i ngu'

10 'Ná tso'o si ná taquiya' ma ji'i sca ñati
'na, masi ji'i sca nu piti. Cha' liñi nchcui' na'
lo'o ma, cha' ntsu'u xca ca su ntucua ycui'
Ni cuentya ji'i lcaa ngu' sube bi'; lcaa hora
ntsu'u chacuayá' chcui' xca bi' lo'o ycui'
Ndyosi Sti na' cuentya ji'i nu ngu' sube ji'i.
11 Cua nda Ni 'na lijyaa chalyuu chacuayá' ji'i
ycui' Ndyosi cha' caca na' ñati, cha' cua'ni
lyaá na' ji'i ñati nu cua nguna' chalyuu ji'i
xqui'ya cha' cuxi.
12 '¿Ñi'ya nti' ma ni? Cua ntsu'u sca
siyento tya'a xlya' ji'i sca ñati, lo'o li' nguna'
tsaca ji'i yu. ¿Ñi'ya cua'ni yu li'? Ndi'ya
cua'ni yu ñacui na': xtyanu yu ji'i taju xlya'
quiña'a bi' sii' ca'ya su tso'o ti ndi'i ni', cha'
tsaa yu tsaana yu ji'i xlya' nu nguna' ji'i yu
bi'. 13 Lo'o quije bi' ji'i yu, ca chaa tsa ti' yu
li', cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ña'a yu
ji'i nu sca ca xlya' nu cua nguna' ji'i yu; pana
ná ntsu'u cha' culacua ti' yu ji'i nu jacuayala
tyii ntucua caa tya'a xlya' nu ndyanu tso'o
ti. 14 Ñi'ya nu ndu'ni nu xu'na xlya' bi', cha'
ná chcuna' ni sca xlya' ji'i yu, la cui' jua'a
ndu'ni ycui' Ndyosi Sti ma nu ntucua nde
cua, cha' ná nti' Ni cha' chcuna' chalyuu ji'i
ni tsaca ñati xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ji'i.
Ná nti' ycui' Ni tsiya' ti cha' tye cha' ji'i ngu',
masi sube tsa ngu' nti' ma.

Ntsu'u cha' cua'ni clyu ti' na ji'i tya'a na

15 'Nu lo'o ntsu'u ngu' tya'a ma nu ngua'ni
sca cha' cuxi lo'o ma, li' tsaa ma slo ngu'
tya'a ma bi', cha' cuaana ti cacha' ma ji'i
ngu' bi' ñi'ya laca cha' cuxi nu ngua'ni ngu'
lo'o ma. Tso'o tsa li' si tyaja'a ngu' tya'a ma
bi' cuna ngu' cha' nu chcui' ma lo'o ngu';
ca xñi'i ti' ngu' li', xqui'ya cha' cua ngua'ni
ngu' cha' cuxi bi'. Li' xa' caca stu'ba cha'
ji'i ma lo'o ngu' tya'a ma bi'. 16 Pana si ná
tyaja'a ngu' tya'a ma bi' cuna ngu' cha' nu
nchcui' ma lo'o ngu', tso'o la si tsaa ma slo
ngu' bi' chaca quiya'; pana lo'o xi xa' la ngu'
tya'a ma tsaa ma li', cha' lo'o ngu' bi' cuna
ngu' cha' nu chcui' tyucuaa ma, cha' caca
ngu' bi' testigo. 17 Lo'o li', si ná tyaja'a ngu'
tya'a ma bi' taquiya' ngu' tsiya' ti ji'i tucua
sna tya'a ma, li' cacha' ma cha' bi' ji'i taju

ñatı̱ ji'ı̱ cu'ma̱, nu stu'ba ndu'ni tlyu ma̱ ji'ı̱
ycui' Ndyosi. Lo'o li' si ña'a̱ ti ná tyaja'a̱ nu
ngu' tya'a ma̱ bi' taquiya' ngu' ji'ı̱ cha' nu
nchcui' ca ta'a taju tya'a ma̱ lo'o ngu', li'
nga'aa cua'ni tya'a ma̱ lo'o ngu' bi' lacua.
Ñi'ya̱ si cua laca ngu' ñatı̱ nu ná ntsu'u cha'
ji'ı̱ lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti, ñi'ya̱ si laca
ngu' msu ji'ı̱ ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi
quiña'a̱ tsa cñi cña loo ji'ı̱ ma̱, jua'a̱ cua'ni
ma̱ lo'o ngu' bi' li'.
18 'Cha' liñi laca nu nchcui' na' re, cha'
lo'o ná cua'ni clyu ti' ma̱ ji'ı̱ ñatı̱ xqui'ya sca
cha' cuxi nu ndyu'ni ñatı̱ bi', la cui' jua'a̱ ná
cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'ı̱ ñatı̱ bi' nde
loo la; pana lo'o cua'ni clyu ti' ma̱ ji'ı̱ ñatı̱,
la cui' jua'a̱ cua'ni clyu ti' Ni ji'ı̱ ñatı̱ bi'.
19 'Chaca quiya' cacha̱' ji'ı̱ ma̱ cha' chañi
cha' cua'ni Sti na' nu ntucua nde cua̱ lcaa
cha' nu ndijña ma̱ ji'ı̱ Ni, masi tucua tya'a ti
ma̱ ndu̱ ma̱, si stu'ba cha' nu ntsu'u tyiquee
tyucuaa ma̱. 20 Lo'o na' nga'a̱ na' lo'o ma̱
macala su ndyu'u ti'ı̱ tucua sna tya'a ti ma̱
chacuaya' 'na.
21 Li' ñaa Pedro cacua la cha' cacha' ji'ı̱
Jesús:
—Xu'na —nacuı̱ ji'ı̱ Jesús—, ¿ni lcua
quiya' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'ı̱ yu tya'a
na' lo'o ndyu'ni yu cha' cuxi lo'o na'?
—nacuı̱—. ¿Ha tso'o cati quiya' cua'ni clyu
ti' na' ji'ı̱ yu?
22 Li' nguxacuı̱ Jesús cha' ji'ı̱ Pedro:
—Ná chcui' na cha' cati ti quiya' —nacuı̱
Jesús—. Tso'o cua'ni clyu ti' na ji'ı̱ tya'a
na masi snayala tyii ntucua cati quiya'
—nacuı̱.

Cuı̱ı̱ ji'ı̱ msu nu ná nti' cua'ni clyu ti' ji'ı̱ tya'a msu yu

23 'Chcui' na' chaca cha' lo'o ma̱, cha' caca
cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ caca lo'o laca ycui' Ni loo
ne' cresiya ji'ı̱ ñatı̱: Chcui' na' cha' ji'ı̱ sca
rey nu ngua ti' cua'ni tye tane', cha' ndacui
tsa msu ji'ı̱. 24 Lo'o nguxana ca ti nclyacua
ti' rey jua'a̱, hora ti ndu'u tucua ngu' slo rey
bi', ñaa lo'o ngu' ji'ı̱ sca msu nu ndacui tyu̱u̱
tsa miyu̱ paxu ji'ı̱. 25 Ná ntsu'u cñi tsiya' ti
ji'ı̱ msu bi', cha' tya tane' bi' ji'ı̱ xu'na yu;
bi' cha' ngulo xu'na yu cña cha' cujui' ngu'
ji'ı̱ msu bi', lo'o ji'ı̱ clyo'o yu, lo'o ji'ı̱ ca ta'a
sñi' yu, lo'o lcaa na nu ntsu'u ji'ı̱ msu bi'
ca caya' cha' tya cñi nu ndacui ji'ı̱ xu'na yu
li'. 26 Ndyutsı̱ı̱ tsa msu bi' li', nclyú yu lo
yuu su ndu̱ xu'na yu. Li' ndyatu̱ stı̱' slo yu
cha' jña xi tyempo ji'ı̱ xu'na yu: "Xu'na",
nacuı̱ msu bi' ji'ı̱ rey, "talo xi 'na. Ta la xi
tyempo 'na cha' tya na' lcaa cñi nu ndacui
na' jinu'u̱ ca tiya' la." 27 Ngua tya'na ti' xu'na
msu bi' ji'ı̱ li', ngua'ni clyu ti' ji'ı̱ msu ji'ı̱
cuentya ji'ı̱ tane' bi'. "Cua ndye tane' jinu'u̱
juani. Nga'aa ndacui nu'u̱ jna'", nacuı̱ xu'na
yu ji'ı̱ yu. Cua ndu'u msu bi' ndyaa li'.
28 Tyucuı̱ı̱ nde su ndyaa yu, li' ndyacua tya'a
yu lo'o tya'a msu yu nu ndacui xti ti cñi ji'ı̱
yu. Hora ti ngusñi yu yane tya'a, tyaala tsa
ngua'ni yu ji'ı̱ tya'a msu yu. "¿Ni hora tya
nu'u̱ cñi nu ndacui nu'u̱ 'na?" nacuı̱ yu ji'ı̱
tya'a msu yu. 29 Lo'o nu ndacui xti ti cñi
bi' ni, ndyatu̱ stı̱' slo msu tyaala bi', ndijña
xi cha' clyu ti' ji'ı̱ yu tyaala bi', cha' caca
tya'na ti' yu ji'ı̱: "Talo nu'u̱ xi 'na", nacuı̱
ji'ı̱ nu tyaala bi'. "Ta la xi tyempo 'na cha'
tya na' lcaa cñi nu ndacui na' jinu'u̱ ca tiya'
la xi." 30 Pana nu msu tyaala bi' ni, ná ngua
tya'na ti' yu ji'ı̱ tya'a msu yu tsiya' ti; hora ti
ngusta yu qui'ya ji'ı̱ ca toni'ı̱ cña, cha' su'ba
ngu' ji'ı̱ ne' chcua̱ ña'a̱ cuayá' nu tya cñi
nu ndacui ji'ı̱ yu. 31 Lo'o cua na'a̱ lcaa tya'a
msu yu ñi'ya̱ ngua cha' cuxi nu ngua'ni yu
tyaala bi', xñi'ı̱ xi ti' ngu' cuentya ji'ı̱ nu
nga'a̱ ne' chcua̱ bi' li'. Bi' cha' ndyaa ngu'
ca slo xu'na ngu' bi', ndacha' ngu' lcaa cha'
bi' ji'ı̱ xu'na, ñi'ya̱ nu ngua ji'ı̱ nu ndacui
cñi bi'. 32 Hora ti ngusi'ya xu'na yu ji'ı̱ msu
tyaala bi' cha' xa' tyaa̱ yu ca slo. "Cuxi tsa
tyiquee nu'u̱", nacuı̱ xu'na ji'ı̱ msu tyaala
bi'. "Cua ngüijña nu'u̱ cha' clyu ti' 'na, lo'o
jua'a̱ ngua'ni clyu ti' na' jinu'u̱ nquicha',
masi quiña'a̱ tsa cñi ndacui nu'u̱ 'na. 33 Lo'o
juani ni, ¿ni cha' ná ngua'ni tya'na ti' nu'u̱
ji'ı̱ tya'a msu nu ndacui xti ti cñi hı̱, ñi'ya̱
ngua'ni tya'na ti' na' jinu'u̱?" 34 Ngua ñası̱'
tsa xu'na msu bi' ji'ı̱ msu tyaala bi' li', ngulo
cña cha' xñi policia ji'ı̱, cha' su'ba ngu' ji'ı̱
ne' chcua̱, cha' xcube' ngu' ji'ı̱ ña'a̱ cuayá'
nu tya msu tyaala bi' lcaa cñi nu ndacui ji'ı̱
xu'na yu. Bi' laca cuı̱ı̱ ji'ı̱ rey lo'o msu ji'ı̱.
35 'Ñi'ya̱ ngua'ni rey bi' —nacuı̱ Jesús ji'ı̱
ngu'—, jua'a̱ cua'ni Sti na' nu ntucua nde
cua̱ lo'o lcaa ma̱ nu ná tyucui tyiquee ma̱
ndyi'ya ma̱ cha' clyu ti' ji'ı̱ tya'a ma̱.

19

Ngulu'u Jesús cha' ná xtyanu ngu' ji'ı̱ clyo'o ngu'

1 Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi' lo'o ngu',
li' ndu'u yu loyuu su cuentya Galilea bi',
ndyaa yu nde loyuu su cuentya Judea. Nteje
tacui Jesús sta'a Jordán, 2 lo'o quiña'a tsa
ñati ndya'a lca'a ji'i yu cha' cua'ni yu jo'o ji'i
lcaa nu quicha nu lijya lo'o ngu' bi'; ngua'ni
Jesús jo'o ji'i ngu' quicha bi', ngua tso'o ngu'
bi' li'.
3 Laja li' lijya xi ngu' fariseo slo Jesús cha'
chcui' cuayá' ngu' lo'o yu si caca tyijiloo
ngu' ji'i yu, ngua ti' ngu'.
—¿Ha ntsu'u chacuayá' cuentya ji'na
cha' xtyanu sca ñati ji'i clyo'o yu tsiya' ti,
si nga'aa nti' yu ji'i nu cuna'a bi'? —nacui
ngu' ji'i Jesús.
4 —¿Ha bilya chcui' ma lo quityi cha' ji'i
ycui' Ndyosi? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—.
"Clyo ngüiñá Ni ji'i ñati, sca nu qui'yu lo'o
sca nu cuna'a", jua'a nscua lo quityi bi'.
5 Lo'o jua'a ndi'ya nacui Ni: "Bi' cha' tyu'ut-
su' sca nu qui'yu slo sti yu, slo xtya'a yu,
cha' caja clyo'o lo'o sca nu cuna'a, cha' caca
ngu' sca ti xtañi tyucuaa ngu'". 6 Nga'aa si'i
tucua tya'a ñati laca ngu', cua laca ji'i ngu'
ñi'ya si laca ngu' sca ti ñati. Bi' cha' ná tso'o
xtyanu ngu' ji'i clyo'o ngu', cha' cua nda
ycui' Ndyosi cha' clyo'o ji'i ngu'.
7 Li' nguxacui ngu' bi' cha' ji'i Jesús:
—¿Ni cha' laca ngulo jyo'o Moisés cña
ji'na lacua? Cha' tso'o ji'i sca nu qui'yu,
nacui jyo'o cusu' bi', si culo yu sca quityi
cha' xtyanu yu ji'i nu cuna'a nu laca clyo'o
yu.
8 Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':
—Ná ndaquiya' ma ji'i ycui' Ndyosi tsiya'
ti, bi' cha' nda jyo'o Moisés chacuayá' ji'i
ma cha' xtyanu ma ji'i clyo'o ma lo'o sca
quityi ti —nacui Jesús ji'i ngu'—. Pana si'i
jua'a ngua ti' ycui' Ni tya lo'o ngüiñá Ni
chalyuu. 9 Cuentya jna' ni, ta na' sca cuii lo'o
ma juani: Si ntsu'u sca ñati nu nguxtyanu
ji'i clyo'o cha' caja clyo'o lo'o xa' nu cuna'a,
ngua'ni tyucuaa ti' yu lo'o nu cuna'a clyo'o
yu. Sca ti si clyo'o yu ngua'ni suba' lo'o
xa' nu qui'yu, liñi cha' xtyanu yu ji'i nu
cuna'a bi' li'. La cui' jua'a, nu cuna'a nu cua
nguxtyanu clyo'o ji'i bi', si xa' caja clyo'o
lo'o chaca ñati, cha' suba' cua'ni ngu' bi' li'.
10 Lo'o li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i
lo'o Jesús:
—Tso'o la si ná caja clyo'o na tsiya' ti,
si jua'a laca cha' ji'i ngu' qui'yu lo'o clyo'o
ngu' —nacui ngu'.
11 —Ntsu'u tsa ngu' qui'yu nu ná talo ngu'
cha' ntucua ngu' ycui' ti ngu' —nacui Jesús
ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'—. Sca ti si
culo ycui' Ndyosi cña ji'i sca ñati cha' ná
caja clyo'o, li' talo yu cha' ná cala' ji'i sca nu
cuna'a tsiya' ti, si xtyucua ycui' Ndyosi ji'i
yu bi'. 12 Ntsu'u tyuu lo cha' nu ndu'ni cha'
ná nchca caja clyo'o sca nu qui'yu: ntsu'u
ngu' nu quicha ngu' tya lo'o ngula ngu'; lo'o
jua'a ntsu'u xi ngu' nu quicha ngu' xqui'ya
cha' ngua'ni ñu'u ñati ji'i ngu' bi'; lo'o jua'a
ntsu'u xi ngu' nu cua ngusubi ycui' Ndyosi
ji'i cha' cua'ni ngu' cña ji'i Ni, bi' cha' tso'o
la masi ná caja clyo'o ngu' bi' li', nti' ngu',
cha' sca ti ycui' Ndyosi caca loo ji'i ngu' li',
nti' ngu'. Nu qui'yu bi' ni, ycui' yu nda yu
cuentya si caca ji'i yu tyi'i yu ycui' ti yu;
tso'o si talo yu bi' tyi'i yu ycui' ti yu lacua.

Ngulacua Jesús ji'i nu sube

13 Lo'o li' ngua sca quiya' ñaa lo'o ngu' ji'i
tyuu tya'a nu sube ca su nga'a Jesús. Ngua
ti' ngu' cha' sta ya' ycui' Jesús hique nu sube
bi', cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi cuentya
ji'i nu sube bi'. Li' ngua'ni tyaala nu ngu'
nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús ji'i ngu' bi', 14 pana
hora ti nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i li':
—Ta ma chacuayá' ji'i nu sube cha' caa
ngu' slo na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Ná
cua'a ma ji'i nu sube bi'. Ñi'ya laca lo'o jlya
ti' nu sube ji'i sti ngu', la cui' jua'a ntsu'u
cha' jlya ti' ñati ji'i ycui' Ndyosi nu lo'o caca
Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'.
15 Lí' ngusta ya' Jesús hique nu sube bi'.
Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

16 Ca tiya' la li' ñaa sca nu qui'yu cuañi' slo
Jesús.
—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacui
yu ji'i Jesús—. Cua'ni nu'u cha' tso'o cacha'
nu'u jna': ¿Na laca nu tso'o cua'ni na'
cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye 'na?
—nacui yu.
17 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o yu:
—¿Ni cha' nchcui' nu'u cha' tso'o tsa
ndu'ni na'? —nacui Jesús ji'i yu bi'—. Sca
ti ycui' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca
Ni. Pana taquiya' nu'u ji'i lcaa cña nu ngulo
ycui' Ndyosi ji'i ma, si nti' nu'u caja chalyuu
nu ná nga'a cha' tye jinu'u.
18 —¿Ñi'ya nu laca cña bi' nti' nu'u?
—nacui yu cuañi' bi' ji'i.

Li' ngulu'u Jesús xi cha' ji'i yu bi':
—Ná cujuii ma ji'i tya'a ñati ma. Ná
cua'ni ma cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati, ni
ná cuaana ma cha' tso'o nu ntsu'u ji'i tya'a
ñati ma. Ná chcui' ma cuentyu ji'i tya'a ñati
ma. 19 Lo'o jua'a cua'ni tlyu ma ji'i sti ma,
ji'i xtya'a ma. Cua'ni tya'na ti' ma ji'i tya'a
ñati ma, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' ma ji'i
ycui' ca ti ma.
20 Li' nguxacui yu bi' cha' ji'i Jesús:
—Tya lo'o cuañi' na' ndaquiya' na' ji'i
lcaa cña bi' lcaa tsa —nacui yu cuañi' bi' ji'i
Jesús—. ¿Ha tya ntsu'u la cha' nu tya lyiji
cua'ni na' lacua? —nacui.
21 —¿Ha chañi cha' nti' nu'u cha' ca lubii
cresiya ji'nu'u, cha' caja chalyuu nu ná
nga'a cha' tye jinu'u? —nacui Jesús ji'i yu
bi'—. Si chañi cha' nu nchcui' nu'u, yaa
clya cujui' nu'u lcaa cha' tso'o nu ntsu'u
jinu'u; tyu'u cñi cha' ta nu'u ji'i ngu' ti'i li'.
Lo'o li' sta ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu
tyacua jinu'u ca su ntucua ycui' Ni. Lo'o cua
ngua'ni nu'u cha' bi', li' caa nu'u slo na' cha'
tya'a nu'u lo'o na'.
22 Lo'o ndyuna yu cuañi' bi' cha' nu nda
Jesús lo'o yu, ndu'u yu ndyaa yu li'; xñi'i xi
ti' yu cha' nchcui' Jesús cha' bi', cha' culiya'
tsa yu.
23 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i:
—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani
—nacui—, tucui tsa caca ji'i ngu' culiya'
cha' tyatí ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha'
caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. 24 Lasa la
cña tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi
sca na'ni tonu ñi'ya nti' sca camello, lasa la
cha' bi'; tucui la tyalaa sca ngu' culiya' ca su
laca ycui' Ni loo.
25 Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i
lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.
—¿Tilaca laca nu taca ji'i clyaá ji'i nu cuxi
nu ntsu'u chalyuu cha' tyalaa ca slo ycui'
Ndyosi lacua? —nacui ngu' ji'i Jesús li'.
26 —Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni
ni sca ñati chalyuu; pana ycui' Ndyosi ni,
nchca ji'i Ni cua'ni cha' tyalaa ngu' slo Ni
—nacui Jesús ji'i ngu'.
27 Li' nchcui' Pedro xi lo'o Jesús:
—Lo'o cuare ni, cua nguxtyanu ya lcaa
na nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'u,
ñi'ya nu nacui nu'u cha' cua'ni ya —nacui
Pedro ji'i Jesús—. ¿Na laca caja ji'i ya nde
loo la li'?
28 —Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani
—nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' nu lo'o caca
chalyuu cucui bi' ni, li' caa na' nu cua nda Ni
'na lijyaa cha' caca na' ñati; tsaa tucua na'
ca su tso'o tsa ña'a ca bi', cha' cua'ni cuayá'
na' ji'i lcaa ñati chalyuu li'. Lo'o cu'ma nu
ndya'a ma lo'o na', tiya' la tyucua ma lo tii
tyucuaa tya'a yaca nu tso'o tsa ña'a, cha'
cua'ni cuayá' ma ji'i tya'a ñati ma, nu tii
tyucuaa tya'a taju ngu' Israel bi'. 29 Lo'o
jua'a cua ña'a ca ñati nu ntsu'u cha' tsaa
tyijyu' cha' cua'ni ngu' cña cuentya jna', nu
nguxtyanu lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu' cha'
ndyu'ni ngu' cña bi', ná xtyanu na' ji'i ngu'
bi' jua'a ti; masi tyi ngu', masi tya'a ngula
ngu', masi sti ngu', masi xtya'a ngu', masi
sñi' ngu', masi yuu nu ntsu'u ji'i ngu', masi
xtyanu ngu' lcaa cha' bi', pana caja chalyuu
nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'. Lo'o jua'a xa'
caja quiña'a la cha' ji'i ngu' bi', tsa ña'a nu
nguna' ji'i ngu' bi' ngua ti' ngu'. 30 Pana nu
ngu' nu tyu'u tucua lo'o cua tye ti cha' bi'
laca ngu' nu caca nde loo la; nu ngu' nu
ndu'u tucua clyo, bi' ngu' laca nu tyanu nde
chu' la li'.

20

Cuii ji'i ngu' nu ndya'a ne' xña ji'i ñati

1 'Chaca cha' nti' na' chcui' lo'o ma juani,
cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca
ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati. Chcui' na'
sca cuii cuentya ji'i sca nu laca xu'na msu.
Ngua sca tsa nde tlya ndu'u yu ndyaa yu
lcaya' cha' chcui' yu lo'o ngu' nu caca msu
ji'i, si cua'ni ngu' cña ne' lo'o ji'i yu ca su
ndyataa yaca si'yu losu' tyixi. 2 Ta yu xcaya'
msu ñi'ya nu nda ti ngu' tyempo bi', nacui
xu'na msu bi' ji'i ngu'; tso'o tsa nti' ngu'
msu bi', si caja tsa lo cua caya' ji'i ngu'. Li'
ndu'u msu bi' ndyaa ngu' ne' lo'o ji'i yu bi',
cha' cua'ni ngu' cña. 3 Nu lo'o cua ndye sna
hora ntsu'u ngu' cña, li' ndyaa xu'na ngu'
bi' lcaya' chaca quiya'. Ndacua na'a yu ji'i
xa' la ñati, pana ndu ti ngu' cha' bilya caja
cña ji'i ngu'. 4 Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi':
"Yaa clya ma, cua'ni ma cña ne' lo'o 'na.
Stu'ba cua'ni ma cña lo'o msu 'na, cha' cua
ntsu'u ngu' ndyu'ni ngu' cña 'na juani. Ta
na' caya' tso'o ji'i ma li'", nacui yu. Hora
ti ndyaa ngu' ne' xña ji'i xu'na msu bi' li'.
5 Lo'o li' xa' ndyaa xu'na msu bi' lcaya' nde
hora, jua'a chaca quiya' na'a yu ji'i xi xa'

la ngu' cha' na ndu̱ ti ngu'. La cui' ti cha'
nchcui' yu lo'o ngu' bi' li', lo'o li' la cui'
jua'a̱ ngua chaca quiya' hora cua sna nde
ngusii̱. 6 Nu lo'o cua ngusii̱ la ña'a̱ ti tya
ndu̱ xi ñati̱ lcaya' bi'. Nchcui' xu'na msu bi'
lo'o ngu' li': "¿Ni cha' laca na ndu̱ ti ma̱ ca
nde tyucui tsa̱?", nacui̱ yu ji'i̱ ñati̱ bi'. "¿Ha
ná ntsu'u cña ji'i̱ ma̱ lacua?" 7 "Ná ntsu'u
ñati̱ nu nti' msu juani", nacui̱ ngu' ji'i̱. "Yaa
clya ma̱ cua'ni ma̱ xi cña ne' lo'o 'na lacua",
nacui̱ xu'na msu bi' ji'i̱ ngu' li'. 8 Tiya' la
li' lo'o cua tyaa ti cuichaa, li' nchcui' xu'na
cña bi' lo'o nu laca loo ji'i̱ msu: "Xi'ya nu'u̱
ji'i̱ lcaa msu juani cha' ta nu'u̱ xcaya' ngu'",
nacui̱. "Clyo ta xcaya' msu nu ndyalaa ca
ti. Cuati su cua tye, li' ta nu'u̱ xcaya' ñati̱
nu ndyalaa tya tlya la." 9 Li' ndyalaa ngu'
nu nguxana ca ti cña ca slo yu, pana nda yu
xcaya' ngu' ñi'ya̱ si ntsu'u ngu' cña tyucui
tsa̱. 10 Ca tiya' la, li' ndyalaa ngu' nu nguxana
cña tya tlya la slo yu. Ngulacua ti' msu
bi' cha' quiña'a̱ la cñi caja xcaya' ngu' li',
pana stu'ba ti ngujui xcaya' lcaa msu ji'i̱.
11 Ñasi̱' xi msu nu nguxana cña tya tlya li'.
12 "Tyucui tsa̱ ngua'ni ya cña jinu'u̱", nacui̱
msu bi' ji'i̱ xu'na. "Masi tyique' tsa cua̱ nde
hora, ña'a̱ ti tya ngua'ni ya cña jinu'u̱. Lo'o
juani, stu'ba ngujui xcaya' lcaa tya'a ntsu'u
ya cña, masi sca hora ti ngua'ni ngu' jua cña
jinu'u̱", nacui̱ msu nu nguxana cña nde tlya
bi'. 13 Li' nguxacui̱ xu'na cña bi' cha' ji'i̱ msu
ñasi̱' bi': "Si'i cha' cuxi nu ndyu'ni na' lo'o
ma̱. ¿Ha si'i na cua ngüiñi cha' jna' lo'o ma̱
ni tsa lo xcaya' nu ta na' ji'i̱ ma̱? Lo'o jua'a̱,
tsa lo cua cñi xcaya' cu'ma̱ nda na' ji'i̱ ma̱
juani. 14 Xñi ma̱ xcaya' ma̱, tyaa ma̱ li'. Ná
ntsu'u cha' ca ñasi̱' cu'ma̱ 'na. Si nti' na'
cua'ni na' cha' stu'ba xcaya' cu'ma̱ lo'o nu
xa' la msu nu xti ti hora ngua'ni cña, tso'o
tsa lacua. 15 Ntsu'u chacuayá' jna' cua'ni na'
ñi'ya̱ nu nti' ti na' cua'ni na' lo'o cñi 'na.
¿Ha si'i jua'a̱? ¿Ni cha' laca liye' ti' ma̱ ña'a̱
ma̱ 'na, cha' tso'o ti xcaya' nda na' ji'i̱ lcaa
msu 'na?", nacui̱ xu'na msu bi'. 16 Pana nu
ngu' nu tyu'u tucua lo'o cua tye ti cha', bi'
laca ngu' nu caca nde loo la; ngu' nu ndu'u
tucua clyo, bi' laca ngu' nu tyanu nde chu̱' la
—nacui̱ Jesús—. Cua ndacane Ni ji'i̱ quiña'a̱
tsa ñati̱ cha' cua'a̱ jyaca̱ ngu' ni cha' nda Ni,
pana cua laca ti ñati̱ nsubi Ni ji'i̱ cha' caca
ngu' ñati̱ ji'i̱ Ni.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

17 Tya ndya'a̱ ngu' tyucuii̱ cha' tsaa ngu'
ca quichi̱ Jerusalén. Li' ndu'utsu' Jesús xi
to' tyucuii̱ lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, cha' chcui' xi lo'o ngu' bi'
li':

18 —Jlo ti' ma̱ cha' tyacuí na tyaa na
tyucuii̱ nde ca'ya juani, cha' cua tsaa ti na
nde Jerusalén —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—.
Cajua taya' ngu' 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa̱
cha' caca na' ñati̱, cha' tsaa lo'o ngu' 'na
slo sti jo'ó nu laca loo, slo mstru nu nclu'u
cha' jo'ó ne' laa. Cua'ni cuayá' ngu' bi' 'na
li', chcui' ngu' cha' ntsu'u qui'ya 'na, cha'
xqui'ya bi' ntsu'u cha' cajaa na'. 19 Li' tsaa
lo'o ngu' bi' 'na slo ngu' xa' tsu' nu laca loo,
cha' xtyí lo'o ngu' bi' 'na. Lo'o jua'a̱ quiji'i̱
ngu' bi' 'na lo'o reta, cujui'i̱ ca'a̱ ngu' bi' 'na
lo crusi li'. Pana, tsa̱ nchca tyuna, li' tyu'ú
na' chaca quiya' —nacui̱ Jesús.

Ndijña xtya'a̱ Jacobo sca cha' tso'o cuentya ji'i̱ sñi'

20 Lo'o li' yaa̱ xtya'a̱ Jacobo lo'o Juan ca slo
Jesús. Zebedeo laca sti tyucuaa nu qui'yu
bi'. Stu'ba ti yaa̱ nu cuna'a̱ bi' lo'o tyucuaa
sñi', li' ndyatu̱ sti̱' ma' slo Jesús cha' jña ma'
sca cha' tso'o ji'i̱. 21 Li' nchcuane Jesús ji'i̱ nu
cuna'a̱ bi':

—¿Na laca nti' nu'u̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱.

—Cua'ni nu'u̱ cha' tso'o ta nu'u̱
chacuayá' cha' stu'ba ti chca'a̱ sñi' na' lo'o
nu'u̱ ca su caca nu'u̱ loo nde loo la —nacui̱
nu cuna'a̱ bi'—. Culo nu'u̱ cña cha' chca'a̱
tsaca yu la'a tsu' cui̱ jinu'u̱, chaca yu bi'
chca'a̱ yu la'a tsu' coca jinu'u̱ —nacui̱.

22 Li' nchcui' Jesús lo'o tyucuaa nu qui'yu
bi':

—Ná nchca cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ laca cha'
nu ndijña ma̱ 'na juani —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu'—. ¿Ha taca ji'i̱ ma̱ chcube' ma̱ ñi'ya̱
nu chcube' na', ñi'ya̱ ca si ta ngu' sca taná
nu clyaa' tsa cha' co'o na? ¿Ha talo ma̱
si xcube' ngu' ji'i̱ ma̱ ñi'ya̱ nu nga'a̱ cha'
xcube' ngu' jna', nu lo'o cujuii ngu' 'na?

—Taca ji'i̱ cua —nacui̱ ngu' bi' li'.

23 —Chañi cha' lo'o cu'ma̱ co'o ma̱ taná
clyaa' nu ntsu'u cha' co'o na' bi', lo'o jua'a̱
chcube' ma̱ ñi'ya̱ nu chcube' na' —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu'—. Pana ná ntsu'u chacuayá'
ta na' sca se'i̱ nde sii' na' cha' chca'a̱ ma̱ lo'o
na' nde loo la, cha' cua laca ngusubi ycui'

Ndyosi Sti na' ji'i ñati nu chca'a nde sii' na' tyempo bi'.

24 Lo'o ndyuna nu chaca tii tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, chii tsa ngua ti' ngu' ña'a ngu' ji'i Jacobo lo'o ji'i tya'a yu li'.
25 Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i lcaa ngu' bi', cha' tyu'u ti'i ngu' slo.

—Jlo ti' ma cha' nu laca loo ji'i ngu' xa' tsu' ni, tyaala tsa ngu' bi' —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. Lye tsa nclo ngu' nu laca loo bi' cña ji'i ngu' ca quichi tyi ngu';
26 pana nu cu'ma ni, ná cua'ni ma jua'a. Lcaa lo cña nu taca xtyucua ma ji'i tya'a ñati ma, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni ma, si cua nti' ma cha' caca ma loo ji'i ngu'.
27 Lo'o jua'a, si nti' ma cha' ndulo la cha' ji'i ma cuentya ji'i ngu' tya'a ma, ntsu'u cha' cua'ni ma ñi'ya si laca ma msu ji'i tya'a ma, masi ná lo'o caya'.
28 Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ná lijya na' nde chalyuu cha' caja msu 'na; ycui' na' laca na' msu ji'i ñati, bi' cha' lijya na'. Na cua lijya na' cha' cajaa na' cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati, cha' cua'ni lyaá na' ji'i quiña'a tsa ñati li' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tucua tya'a ngu' cuityi'

29 Cua ndyalaa ngu' quichi Jericó. Cua tyu'u ti ngu' tyaa ngu' li', lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndu'u lca'a ji'i Jesús.
30 To' tyucuii su tyeje tacui ngu' nga'a tucua tya'a ngu' cuityi'; cua ndyuna ngu' cuityi' bi' cha' ycui' Jesús nteje tacui tyucuii jua, bi' cha' cuii ngusi'ya ngu' ji'i yu:

—Xu'na, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ya. Jlo ti' ya cha' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —nacui ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús.

31 Pana ná ndiya ti' nu ngu' quiña'a bi', cha' lye tsa ngusi'ya ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús.

—Cuaana ti cu'ma —nacui ngu' ji'i ngu' cuityi' bi'.

Ná ndyuna ngu' cuityi' bi', cuii la ngusi'ya ngu' bi' li':

—Xu'na, nu'u nu laca la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o David —nacui ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús—, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ya.

32 Li' ndyatu Jesús, ngusi'ya ji'i ngu' cuityi' bi', cha' caa ngu' slo.

—¿Na laca nti' ma cha' cua'ni na' lo'o ma? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'.

33 —Xu'na —nacui ngu' bi' ji'i—, nti' ya cha' tyaca' tso'o xee cloo ya ña'a ya chaca quiya'.
34 Tya'na tsa ti' Jesús ña'a yu ji'i ngu' bi'. Ngusta sne ya' yu chu' si'yu cloo ngu' bi' li', lo'o hora ti tyaca' tso'o xee loo ngu', ña'a ngu' chaca quiya'. Li' ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', nguta'a ngu' bi' lo'o Jesús.

21

Ngua'ni chi ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

1 Cua ngulala ti tyalaa ngu' quichi Jerusalén. Cua tyeje tacui ti ngu' sca quichi sube ti su naa Betfagé, sii' ca'ya Olivos ndi'i quichi bi'. Li' ngulo Jesús cña ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:
2 —Yaa ma nde lquichi re —nacui—. Yala ti quije sca huru nu ndu ndyaaca' ji'i ma; ndu ni' lo'o sñi' ni'. Xati' ma ji'i na'ni bi', cha' tyaa lo'o ma ji'i ni' ca nde.
3 Pana si xcuane ngu' ji'i ma: "¿Ni cña cua'ni ma lo'o huru jua?" Li' ñacui ma ji'i ngu' bi': "Ntsu'u cña cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni huru re". Li' hora ti ta ngu' chacuayá' ji'i ma cha' caa ma caa lo'o ma ji'i ni'.
4 La cui' ji'i cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'ya nscua cha' bi' lo quityi:
5 Cacha' ma ji'i ngu' quichi Sión:
"Ña'a ma ña'a cha' cua lijya ti nu laca loo ji'i ma.
Ná tyaala nu cusu' bi', hichu' huru ti ntyucua yu.
Sca huru cuañi' laca ni', sñi' na'ni nu ndyi'ya yu'ba laca huru cuañi' bi'."
6 Lo'o li' ndyaa nu tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lquichi bi', ñi'ya nu ngulo Jesús cña ji'i ngu'.
7 Ñaa lo'o ngu' ji'i huru bi' lo'o sñi'. Li' ngusta ngu' ste' ngu' hichu' huru cha' tyucua Jesús hichu' ni'. Li' ndyaa tucua Jesús hichu' ni'.
8 La cui' jua'a nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i ca bi' nguscana ngu' ste' ngu', ngusta ngu' ji'i tyucuii cha' caja tyucuii tso'o su ñaa Jesús ntucua hichu' huru bi'. Xa' la ñati ngusi'yu sta' yaca cha' sta ngu' tyucuii su ñaa yu.
9 Lo'o lcaa ngu' nxi'ya ngu' cha' chaa ti' ngu', masi ngu' nu ndyaa nde loo la, masi ngu' nu ñaa nde chu' la; chaa tsa ti' lcaa ngu' bi'.

—Cua'ni tlyu ya jinu'u, cha' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o rey David laca nu'u —nacui ngu' ji'i Jesús—. Tso'o tsa cua'ni ycui' Ni

lo'o nu'u̱ cha' lijya̱ nu'u̱ lo'o chacuayá' ji'i̱ ycui' nu Xu'na na. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi —nacui̱ ngu'.

10 Li' ndyalaa ngu' bi' lo'o Jesús to' quichi̱ Jerusalén, ndyatí ngu' to' lo'o quichi̱ bi'. Ndube tsa ti' ngu' quichi̱ bi' li'. Cuii̱ tsa nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca laca nu lijya̱ re? —nacui̱ ngu'.

11 Li' nguxacui̱ nu quiña'a̱ tsa ñati̱ bi' cha' ji'i̱ ngu' quichi̱ bi':

—Jesús Nazaret laca nu nde. Loyuu su cuentya Galilea laca quichi̱ tyi yu. Tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi laca yu re —nacui̱ ngu'.

Ngulo'o Jesús ji'i̱ ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

12 Lo'o li' ndyalaa Jesús to' laa tonu su ndu'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ndyatí yu ndyaa yu ne' laa bi'. Li' nguloʼo yu ji'i̱ lcaa ngu' nde liya', ngu' nu ndyujui' yu'ba nde ne' laa bi', jua'a̱ lcaa ngu' nu ndi'i̱ ndyi'ya yu'ba bi'; nguxasu Jesús mesa su nchcutsa'a̱ ngu' cñi ji'i̱ ngu', nguxasu yu yaca su ntucua ngu' nu ndujui' paloma.

13 —Ndi'ya̱ nscua cha' lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ laa re —nacui̱ Jesús li'—: "Ni'i̱ su caca chcui' lcaa ñati̱ lo'o ycui' Ndyosi, jua'a̱ ñacui̱ ngu' cha' ji'i̱ ni'i̱ 'na, nacui̱ Ni." Jua'a̱ nscua lo quityi, pana juani, cua ngua'ni ma̱ cha' to' tyi ngu' cuaana laca ni'i̱ re —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'.

14 Li' ñaa xi ngu' cuityi̱' ca su ndu̱ Jesús ca ne' laa tonu bi', lo'o jua'a̱ ñaa xi ngu' nu quicha quiya'; ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu' quicha bi' li'. 15 Na'a̱ sti jo'ó nu laca loo cha' tlyu nu ngua'ni Jesús; lo'o nu mstru cha' jo'ó bi', na'a̱ ngu' ñi'ya̱ ngua cha' ndyaca tso'o ngu' quicha bi'. Lo'o jua'a̱ na'a̱ ngu' cha' ndi'i̱ tyu̱u̱ tya'a nu sube, cha' cuii̱ tsa nchcui' nu sube bi' ndyu'ni chi̱ ngu' loo Jesús:

—Cua'ni tlyu ya jinu'u̱, cha' la cui' ñati̱ tya'a ji'i̱ jyo'o rey David laca nu'u̱ —nacui̱ nu sube bi'.

Nu lo'o ndyuna ngu' tlyu bi' ñi'ya̱ nu nchcui' nu sube, ngua ñasi̱' tsa ngu' nu laca loo bi' li'. 16 Hora ti nchcui' ngu' bi' lo'o Jesús:

—¿Ha ná ndyuna nu'u̱ cha' cuiñi nu nchcui' nu sube re cuentya jinu'u̱? —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱ Jesús.

—Cua ndyuna na' —nacui̱ Jesús li'—. Si'i cha' cuiñi laca cha' nu nchcui' nu sube re. ¿Ha bilya chcui' ma̱ lo quityi nu nscua sca cha' ndi'ya̱?:

Ndula tu'ba cubi', ndula tu'ba nu sube cuañi';
chañi cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi.

17 Ndu'u Jesús ndyaa li'; ndu'u yu quichi̱ tlyu, ndyaa nde sca quichi̱ piti nu naa Betania. Ca bi' ngujua' yu talya.

Ngua'ni Jesús cha' ngüityi sca yaca quityi

18 Ca chaca tsa̱ nguxtyu̱u̱ Jesús ñaa nde quichi̱ tlyu bi', ntyute' yu li'. 19 Lo'o li' na'a̱ yu sca yaca quityi nu ndu̱ to' tyucui̱i̱. Ndyaa na'a̱ yu ji'i̱ yaca bi' si ntsu'u si'yu lo yaca bi' cha' cacu yu; pana ná ntsu'u si'yu lo, xcui' laca' ti ntsu'u lo. Li' nchcui' Jesús ji'i̱ yaca bi':

—Nga'aa tyu'u tsiya' ti si'yu lo yaca cua chaca yija̱ —nacui̱.

Hora ti ngüityi yaca bi'. 20 Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ li':

—¿Na laca ngua ji'i̱ yaca quityi bi', cha' tsa tsiya' ca ngüityi yaca bi'? —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱ Jesús.

21 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' bi':

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱ juani —nacui̱—. Si chañi cha' jlya ti' ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, si si'i cha' tucua ti cha' ntsu'u tyiquee ma̱ nchcui' ma̱ lo'o Ni, lo'o cu'ma̱ caca ji'i̱ ma̱ cua'ni ma̱ sca cha' tlyu jua'a̱. Si'i cha' quityi sca yaca ti chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi li', masi taca chcui' ma̱ lo'o ca'ya jua ndi'ya̱: "Tyu'utsu' nu'u̱, yaa xcua nu'u̱ nde lo hitya tyujo'o", ñacui̱ ma̱ ji'i̱. Lo'o li' jua'a̱ caca ji'i̱, cha' tyu'utsu' ca'ya bi'. 22 Lcaa lo cha' nu jña ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi ni, si chañi cha' jlya ti' ma̱ ji'i̱ ycui' Ni, caja cha' bi' ji'i̱ ma̱ li'.

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi

23 Nu lo'o ndyalaa ngu' quichi̱ tlyu bi', li' xa' ndyatí Jesús ndyaa ne' laa tonu bi'; nclyu'u yu ji'i̱ ñati̱ chaca quiya'. Lo'o li' na'a̱ sti jo'ó nu laca loo lo'o xa' la ngu' cusu' nu laca loo, na'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús. Hora ti ñaa ngu' bi' slo yu cha' xcuane ngu' cha' ji'i̱ yu li':

—¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'u̱ cha' cua'ni nu'u̱ ñi'ya̱ nu ndyu'ni nu'u̱ juani? —nacui̱ ngu' nu laca loo bi' ji'i̱ Jesús—. ¿Ma nde ngujui chacuayá' cua jinu'u̱? —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱.

24 —Lo'o na' xcuane na' sca cha' ji'i̱ ma̱
lacua, ñi'ya̱ xacui̱ ma̱ cha' 'na li' —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu' bi' li'—. Si caja ñi'ya̱ xacui̱
ma̱ cha' re 'na, lo'o na' xacui̱ na' cha' ji'i̱
ma̱ li'; cacha' liñi na' ji'i̱ cu'ma̱ tilaca laca
nu nda chacuayá' 'na, cha' cua'ni na' ñi'ya̱
nu ndyu'ni na' re li'. 25 Tso'o lacua, nu lo'o
tya ntyucuatya Juan ji'i̱ ngu', ¿ha chacuayá'
ji'i̱ ycui' Ndyosi ngua bi'? ¿Ha chacuayá' ji'i̱
ñati̱ ti ngua bi'?

Li' cuaana ti nchcui' ngu' nu laca loo bi'
lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya̱ xacui̱ na cha' ji'i̱ yu? Si ñacui̱
na: "Chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi ntyucuatya
Juan bi' ji'i̱ ngu'", ná tso'o tyu'u cha' jua'a̱;
hora ti ñacui̱ yu ji'na li': "¿Ni cha' ná ngusñi
ma̱ cha' nu nchcui' yu lacua?" 26 Lo'o si
ñacui̱ na: "Chacuayá' ji'i̱ ñati̱ ti ntyucuatya
Juan bi'", la cui' ti ná tso'o si ñacui̱ na jua'a̱,
cha' ntsii̱ na ji'i̱ lcaa ngu' quichi̱ re, cha' lcaa
ngu' jlya ti' ngu' cha' chañi cha' ngua Juan
bi' tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi.

27 Bi' cha' ndi'ya̱ nguxacui̱ ngu' bi' cha' ji'i̱
Jesús:

—Ná jlo ti' ya —nacui̱ ngu' bi'.

—Tso'o lacua —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'
bi'—. Ni na', ná cacha' na' ji'i̱ ma̱ tilaca laca
nu nda chacuayá' 'na cha' cua'ni na' ñi'ya̱
nu ndu'ni na'.

28 Tya ngulu'u la Jesús xi cha' ji'i̱ ngu' li':

—Chcui' na' sca cuii̱ re lo'o ma̱, lo'o li'
xacui̱ ma̱ cha' jna' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—.
Cua ndi'i̱ sca nu cusu' nu ntsu'u tucua tya'a
sñi' qui'yu ji'i̱. Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o
sñi' nu ngula clyo: "Sñi'", nacui̱ ji'i̱ sñi' clyo
bi', "yaa nu'u̱ cua'ni cña ne' lo'o 'na juani,
su ntsu'u yaca si'yu losu' tyixi 'na". 29 "Ná
tsa'a̱", nacui̱ sñi' yu li'. Pana tsa cua tsa̱ ti xi
ngua tyuju'u ti' sñi' cha' ná ndaquiya' ji'i̱ sti,
lo'o li' ndu'u ndyaa cña bi'. 30 Lo'o la cui' ti
cña bi' ngulo sti ji'i̱ nu chaca sñi' yu. "Tsa'a
na', ná cube ti' nu'u̱", nacui̱ yu cuañi' bi'
ji'i̱ sti. Pana cha' cuiñi ti nchcui', cha' ná
ndyaa cña ji'i̱ sti. 31 ¿Ñi'ya̱ nti' cu'ma̱ ni? Nu
tyucuaa qui'yu cuañi' bi' ni, ¿tilaca laca nu
ngua'ni cña nu ngua ti' sti ngu' cha' cua'ni
ngu'?

—Sñi' clyo yu, bi' laca bi' —nacui̱ ngu' ji'i̱
Jesús li'.

—Chañi cha' ji'i̱ ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱ juani,
cha' ntsu'u ngu' cuxi, ñi'ya̱ nti' nu msu ji'i̱
ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a̱ tsa
cñi cña loo ngu', ntsu'u ngu' bi' nu yala la
tyati̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo
ne' cresiya ji'i̱ ngu'; jua'a̱ ntsu'u nu cuna'a̱
calle ti nu yala la tyati̱ ngu' cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i̱ ngu'.
Pana cu'ma̱ ni, tiya' tsa tyalaa cu'ma̱ ca su
ntucua ycui' Ni. 32 Nu lo'o ñaa jyo'o Juan bi'
ni, xcui' cha' liñi nchcui' yu lo'o ma̱. Liñi
tsa ngua'ni yu, pana ná ngua'ni cuentya ma̱
tsiya' ti ji'i̱ cha' nu nchcui' yu lo'o ma̱. Lo'o
nu ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu' ni, cua
ndaquiya' ngu' bi' ji'i̱ cha' nu nchcui' Juan
bi' li'; jua'a̱ nu cuna'a̱ calle bi', ndaquiya'
ngu' ji'i̱ cha' nu nchcui' Juan. Masi cua na'a̱
ma̱ ñi'ya̱ jlya ti' nu ngu' cuxi tyiquee bi'
cha' nu ngulu'u Juan, ná nchca caca tyuju'u
ti' ma̱ ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ycui' ca ma̱,
xqui'ya cha' ná ngusñi ma̱ cha' nu nchcui'
Juan bi' tsiya' ti.

Cuii̱ ji'i̱ msu xña'a̱

33 'Nde chcui' na' chaca cuii̱ lo'o ma̱: Ngua
sca ngu' culiya', li' ndyataa yu quiña'a̱ tsa
yaca si'yu losu' tyixi. Ngusu'ba yu culiya'
bi' sca lo'o hichu̱' yaca bi' li', xcui' yaca
ye'e ndya' lo'o bi'. Lo'o jua'a̱ ngüiñá yu
sca pilya cha' tyatá si'yu losu' ndacua, cha'
tyu'u hitya tyixi nu ntsu'u ji'i̱ si'yu bi'. Li'
ngüiñá yu sca ni'i̱ su tyu̱ ngu' cua̱ ji'i̱ cña
bi'.

'Li' nda nu xu'na yuu bi' yuu ngüijña xi
xa' la ñati̱, cha' cua'ni ngu' cña ne' lo'o
ji'i̱ yu, cha' ntsu'u sca cña tsaa yu tyijyu'.
34 Tiya' la lo'o cua ngulala ti tyempo xuu
ngu' si'yu bi', tyijyu' ndi'i̱ xu'na yuu bi'. Li'
ngulo yu cña ji'i̱ ngu' msu ji'i̱ yu cha' tsaa
ngu' ca su ntsu'u ngu' nu ndyu'ni cña ne'
lo'o ji'i̱, cha' tsaa squi'ya ngu' msu bi' sa
yu'be si'yu nu nga'a̱ cha' tyanu ji'i̱ xu'na
yuu bi'. 35 Pana lo'o na'a̱ ti nu ngu' nu
ndyu'ni cña bi' ji'i̱ ngu' msu nu ngulaa bi',
hora ti ndaya' ngu' ji'i̱ ngu' msu bi'; ngujui'i̱
ngu' ji'i̱ tsaca yu, ndyujuii ngu' ji'i̱ chaca yu,
ngujui'i̱ ngu' quee ji'i̱ xi xa' la ngu'. 36 Li'
nda xu'na yuu bi' ji'i̱ chaca latya msu, cha'
ndyaa ngu' slo nu ngu' nu ndyu'ni cña bi';
pana na'a̱ ti ngu' bi' ji'i̱ msu bi', li' la cui' ti
cha' cuxi ngua'ni ngu' bi' lo'o msu bi'.

37 'Ca tiya' la li' nda xu'na yuu bi' ji'i̱ sñi'
ycui' ca ndyaa slo ngu' nu ndyu'ni cña bi'.
"Ná tyiquee' taquiya' ngu' bi' ji'i̱ sñi' ycui'
na'", ngua ti' xu'na yuu bi'. 38 Pana na'a̱

ti ngu' bi' ji'i̱ sñi' nu culiya' bi', li' nchcui' ngu' lo'o tya'a̱ ngu': "Sñi' ycui' ndyalaa juani", nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'. "Nu cua caca xu'na yaca si'yu re nde loo la, bi' cha' tso'o la si cujuii na ji'i̱ yu, cha' tyanu lo'o re cuentya ji'na", nacui̱ ngu' bi'. 39 Lo'o li' ndaya' ngu' bi' ji'i̱ sñi' xu'na yuu bi', ndyaa lo'o ngu' bi' ji'i̱ yu nde chu̱' lo'o, ndyujuii ngu' bi' ji'i̱ yu li'.

40 '¿Na laca cua'ni xu'na yuu bi' lo'o nu ngu' xña'a̱ nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'i̱ yu, nu lo'o tyaa̱ yu chaca quiya', nti' ma̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' li'.

41 —Cujuii clya xu'na yuu bi' ji'i̱ lcaa ngu' tyaala bi' —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús—. Lo'o li' ta yu yuu bi' jña xa' ñati̱ cha' cua'ni ngu' cña lo yuu bi'. Culana xu'na yuu bi' ji'i̱ ñati̱ tso'o nu tyaja'a̱ ta xi si'yu ji'i̱ yu, caya' lo yuu bi'; ta ngu' si'yu lcaa yija̱ lo'o ndyaca tyempo nu nxuu ngu' si'yu bi'.

42 Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' ma̱ lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi? Ndi'ya̱ nscua cha':

La cui' quee tonu nu nguxcuaa̱ cuityi ni'i̱ ji'i̱
clyo, cha' ná tso'o ña'a̱ quee bi' nti'
ngu',
juani cua ngujui cña cua'ni quee bi';
ndu̱ bi' su ndulo la cha' ji'i̱ cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi.
Ycui' Ndyosi ngua'ni cha' jua'a̱ ngua cha'
bi', bi' cha' ndube tsa ti' na ji'i̱ cha'
tlyu bi'.

Jua'a̱ nchcui' cha' nu nscua lo quityi nu ngua tya sa'ni; 43 bi' cha' cacha' liñi na' ji'i̱ ma̱ juani, cha' nga'aa ta ycui' Ndyosi chacuayá' tyatí cu'ma̱ cha' ji'i̱ Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i̱ ma̱. Pana ta Ni chacuayá' tyalaa xa' la ñati̱ ca slo ycui' Ni, si tso'o ntsu'u tyiquee ngu' cha' cua'ni ngu' cña ji'i̱ Ni. 44 Lo'o cha' ji'i̱ quee tonu bi' ni, na' laca̱ ñi'ya̱ laca quee tonu bi'; ñi'ya̱ nu ngua'ni cuityi ni'i̱ lo'o quee bi', jua'a̱ ndyu'ni ma̱ lo'o na'. Pana si nti' ñati̱ tacu̱' ngu' lo cha' jna', nga'aa tso'o tyi'i̱ ñati̱ bi' li'; lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu, tye cha' tsiya' ti ji'i̱ ñati̱ nu ná ntaja'a̱ xñi cha' jna' nu lo'o yaa̱ ngu' nde chalyuu.

45 Sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo ni, nu lo'o ndyuna ngu' cuii̱ nu cua nchcui' ca ti Jesús lo'o ngu', nu nchcui' cha' ji'i̱ ngu' tyaala nu ngua'ni cña ne' lo'o ji'i̱ nu culiya' bi', lo'o jua'a̱ nu nchcui' cha' ji'i̱ ngu' cuityi ni'i̱ nu ná tso'o, li' ngua tii ngu' nu laca loo bi', cha' nchcui' ca'a̱ Jesús cha' ji'i̱ ycui' ngu' bi'. 46 Lye tsa ngua ti' ngu' bi' taya' ngu' ji'i̱ Jesús, cha' cujuii ngu' ji'i̱, ngua ti' ngu'; pana ná ngua ji'i̱ ngu' bi', cha' ndyutsii̱ ngu' ji'i̱ nu ñati̱ quiña'a̱ bi', cha' quiña'a̱ tsa ngu' jlya ti' ngu' cha' laca Jesús sca ñati̱ nu laca tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi.

22

Cuii̱ ji'i̱ ta'a su ngujui clyo'o ngu'

1 Nchcui' Jesús chaca cuii̱ lo'o ngu' li':

2 —Chcui' na' chaca cha' lo'o ma̱ cha' caca cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i̱ ñati̱ —nacui̱ Jesús li'—. Caca bi' ñi'ya̱ ngua sca tsa̱ lo'o ngua ta'a ngujui clyo'o sñi' rey. Ngua'ni rey ta'a li'. 3 Ngulo cña ji'i̱ msu ji'i̱ cha' tsaa ngu', tsaa chcui' ngu' lo'o lcaa ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o rey, cha' cua ndyalaa tsa̱ nu caca ta'a bi'; pana ná ntaja'a̱ ñati̱ bi' caa̱ ngu' slo rey nu ngua tsa̱ ta'a bi'. 4 Xa' ngulo rey bi' cña ji'i̱ msu ji'i̱, cha' tsaa ngu' slo ñati̱ bi' chaca quiya': "Chcui' ma̱ lo'o lcaa ñati̱ bi', cha' cua laca ngua'ni cho'o na' scuaa cha' cacu ngu'; cua ndyujuii na' bata lo'o chqueru. Cua laca ntsu'u xlyaa cacu ngu' juani, si cua'ni ngu' cha' tso'o caa̱ ngu' ta'a re yala ti, cha' cua ngujui clyo'o sñi' na'", nacui̱ rey ji'i̱ msu ji'i̱. 5 Pana ná ndu'u tucua ñati̱ bi', cha' ná ndube ti' ngu' cha' ngujui clyo'o sñi' rey bi'; ndyaa ngu' cña ne' quixi̱', ndyaa xi xa' la ngu' ndyujui' ngu' yu'ba ji'i̱ ngu'. 6 Lo'o jua'a̱ xi xa' la ñati̱ bi' ni, ndaya' ngu' ji'i̱ msu bi', nxtyí lo'o ngu' ji'i̱ msu bi'; cuati jua'a̱ ntsu'u su ngujui'i̱ ngu' ji'i̱ msu bi' ña'a̱ cuayá' nu ndyujuii ngu' ji'i̱. 7 Nu lo'o ndyuna rey cha' nu ngua'ni ngu' bi' lo'o msu ji'i̱, ngua ñasi̱' tsa rey bi' ña'a̱ ji'i̱ ñati̱ xña'a̱ bi'. Li' ngulo rey cña ji'i̱ sendaru ji'i̱ cha' cujuii ngu' ji'i̱ lcaa ñati̱ xña'a̱ bi', cha' su'ba ngu' quii' tyaqui̱ quichi̱ tyi ñati̱ bi'. 8 Li' nchcui' rey lo'o msu ji'i̱ chaca quiya': "Cua ngua'ni cho'o na' scuaa cha' caca ta'a ngujui clyo'o sñi' na'", nacui̱ rey bi'. "Pana nu ngu' nu cua nchcui' na' lo'o tsa̱ cha' caa̱ ngu' ta'a ca slo na', ná ntaja'a̱ ngu' bi' caa̱, bi' cha' ná cacu ngu' bi' scuaa tso'o nu ntsu'u 'na tsiya' ti. 9 Tso'o la tsaa clya ma̱ nde calle tlyu juani; chcui' ma̱ lo'o lcua ti tya'a ñati̱ nu ña'a̱ ma̱ ji'i̱ nde calle jua, cha' caa̱ ngu' ta'a ca slo na'." 10 Li' ndu'u

ngu' msu bi' ndyaa ngu' nde calle; nchcui'
ngu' lo'o cua ña'a̱ ca ñati̱ nu ndyacua tya'a
ngu' lo'o, masi ñati̱ tso'o, masi ñati̱ cuxi. Li'
ndyu'u ti'i̱ lcaa ñati̱ bi' slo rey ña'a̱ cuayá'
nu ngutsa'á ni'i̱ ji'i̱ rey, ndi'i̱ quiña'a̱ tsa ñati̱
nu cua ndyalaa ta'a slo rey bi'.
11 'Li' ndyatí ycui' rey bi', ndyaa nde ni'i̱
cha' chcui' lo'o lcaa ñati̱ nu ndi'i̱ ni'i̱ bi'. Li'
na'a̱ rey cha' nga'a̱ sca nu qui'yu nu ná lacu'
late' ji'i̱ ta'a. 12 Li' nchcuane rey ji'i̱ nu qui'yu
bi': "Chocue", nacui̱, "¿ni cha' ndyatí nu'u̱
ni'i̱ re lo'o ná lacu' nu'u̱ late' ji'i̱ ta'a nu cua
nda na' jinu'u̱?" Pana ná ngujui ñi'ya̱ xacui̱
nu qui'yu bi' cha' ji'i̱ rey li'; 13 bi' cha' ngulo
rey bi' cña ji'i̱ msu ji'i̱: "Xñi ma̱ ji'i̱ nu qui'yu
re, sca̱' ma̱ ya' yu, lo'o jua'a̱ sca̱' ma̱ quiya'
yu. Lo'o li' xcua̱a̱ ma̱ ji'i̱ yu nde ca bilyaa
su talya tsa ña'a̱, ca su nxi'ya tsa ngu' ndi'i̱
ngu', ca su lye tsa ndacu la'ya ngu' cha' ñasi̱'
ngu'", nacui̱ rey bi'. 14 Lo'o ycui' Ndyosi ni,
ndacane Ni ji'i̱ quiña'a̱ tsa ñati̱ cha' cua'a̱
jyaca̱ ngu' ji'i̱ lcaa cha' nu nchcui' Ni, pana
cua laca ti ñati̱ nu nsubi Ni ji'i̱ cha' caca ngu'
ñati̱ ji'i̱ Ni.

Cha' ji'i̱ cñi cña loo ngu'

15 Li' ndu'u ngu' fariseo ndyaa ngu' cha'
quiñi cha' ji'i̱ ngu' lo'o tya'a ngu', ñi'ya̱
nu caca ji'i̱ ngu' cñilo'o ngu' ji'i̱ Jesús cha'
chcui' yu sca cha' cuxi. 16 Li' ngulo ngu'
bi' cña ji'i̱ xi ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'a̱
cha' ji'i̱ ngu' fariseo, cha' chcui' cuayá' ngu'
cuañi' bi' lo'o Jesús, ngua ti' ngu'. Li' ndyaa
ngu' bi' slo Jesús lo'o xi xa' la ñati̱ nu ndya'a̱
lo'o taju ngu' nu cuentya ji'i̱ rey Herodes.

—Mstru —nacui̱ nu ngu' cuañi' bi' ji'i̱
Jesús li'—, jlo ti' ya cha' liñi tsa ndu'ni nu'u̱;
la cui' cha' liñi nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ndyosi,
bi' ti cha' laca nu nclu'u nu'u̱ ji'i̱ ngu'. Ná
ndube ti' nu'u̱ ñi'ya̱ ndañi cha' nu nchcui'
ngu' jinu'u̱; sca ti cuayá' nti' nu'u̱ ña'a̱ nu'u̱
ji'i̱ lcaa ñati̱, masi ngu' ti'i, masi ngu' tonu.
17 Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u̱, cacha' nu'u̱ cha'
liñi ji'i̱ ya: ¿Ha tso'o si ta na cñi cña loo na
ji'i̱ rey tlyu nu ndi'i̱ xa' tsu' bi'?
18 Pana ngua tii Jesús ñi'ya̱ laca cha' cuxi
nu nclyacua ti' ngu' bi', bi' cha' ndi'ya̱
nguxacui̱ yu cha' ji'i̱ ngu':

—Cuiñi tsa cu'ma̱ ni. ¿Ni cha' laca
nchcui' cuayá' ma̱ lo'o na'? —nacui̱ Jesús
ji'i̱ ngu' bi'—. 19 Culu'u ma̱ sca cñi 'na, la cui'
tya'a cñi plata nu nda na ji'i̱ ngu' nu nxñi
cñi cña loo na.

Li' ñaa lo'o ngu' ji'i̱ sca cñi plata bi' slo
Jesús.
20 —¿Tilaca nu ca ji'i̱ lcui̱ nga'a̱ chu̱' cñi
re? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—. ¿Ti ji'i̱ laca
xtañi nu nscua re? —nacui̱.
21 —Xtañi rey tlyu nu ndi'i̱ xa' tsu', bi'
nga'a̱ chu̱' cñi cua —nacui̱ ngu' li'.

—Tso'o —nacui̱ Jesús li'—, ji'i̱ rey tlyu
bi' tya ma̱ cñi cña loo nu nga'a̱ cha' ta ma̱
ji'i̱ lacua, lo'o jua'a̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi tya ma̱
lcaa na nu ntsu'u cha' tya ma̱ ji'i̱ Ni.
22 Ndube tsa ti' ngu' bi' li', cha' nchca tsa
ji'i̱ Jesús xtyacui cha' lo'o ngu'. Ndu'u ngu'
bi' ndyaa ngu' li'.

Nchcuane ngu' ji'i̱ Jesús ñi'ya̱ caca lo'o tyu'ú ñati̱ chaca quiya'

23 Lo'o la cui' tsa̱ bi' ñaa xi ngu' saduceo
slo Jesús, bi' laca sca latya ñati̱ nu nchcui'
cha' nga'aa tyu'ú ñati̱ chaca quiya' lo'o cua
ngujuii ngu'. Nchcuane ngu' bi' sca cha' ji'i̱
Jesús li':
24 —Mstru —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱—, sa'ni la
nda jyo'o Moisés sca cha' lo'o na cuentya
ji'i̱ tya'a ngula ngu'. Nu lo'o cua ngujuii
tsaca yu ni, si cua ngujui clyo'o yu pana
bilya caja sñi' yu, li' ntsu'u cña ji'i̱ tya'a
ngula yu nu ntucua ycui' ti cha' caja clyo'o
lo'o nu cuna'a̱ nu ngua clyo'o jyo'o tya'a
yu. Li' chcui' ngu' ji'i̱ sñi' clyo ngu' cha'
sñi' nu qui'yu nu cua ngujuii bi' laca bi',
cha' ná chcuna' xtañi yu nu cua ngujuii bi'.
Jua'a̱ nchcui' Moisés sa'ni la. 25 Ndi'ya̱ ngua
sca quiya': Ntsu'u cati tya'a nu qui'yu tya'a
ngula, tya'a quichi̱ tyi ya. Li' ngujui clyo'o
nu ngula clyo, pana yala tsa ngujuii yu, lo'o
bilya caja sñi' yu. Li' ndyanu nu cuna'a̱ bi'
cuentya ji'i̱ tya'a yu. 26 Li' ngujui clyo'o nu
cuna'a̱ bi' chaca quiya'. La cui' jua'a̱, yala
ti ngujuii chaca nu qui'yu tya'a ngula jyo'o
bi'. Jua'a̱ ngua ji'i̱ ca ta'a ngu' qui'yu tya'a
ngula jyo'o bi'. 27 Ca su ndye, li' ngujuii nu
cuna'a̱ bi'. 28 Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca
quiya' ni, ¿ñi'ya̱ nu laca clyo'o ca nu cuna'a̱
bi', cha' ca ta'a cati tya'a nu tya'a ngula ngu'
ngujui clyo'o ngu' lo'o?
29 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' bi':

—Ná jlo ti' ma̱ tsiya' ti, cha' ná nchca
cuayá' ti' ma̱ ji'i̱ quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi; ná
nchca cuayá' ti' ma̱ cha' nchca tsa ji'i̱ ycui'
Ni cua'ni Ni cña tonu. 30 Nu lo'o tyu'ú lcaa
jyo'o chaca quiya', nga'aa ntsu'u cha' caja
clyo'o ngu' ca bi'; tyi'i̱ ngu' li' ñi'ya̱ ndi'i̱

xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi ca slo Ni. 31 Chañi cha'
ntsu'u cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya'.
¿Ha bilya chcui' ma̱ cha' lo quityi nu nchcui'
ycui' Ndyosi lo'o ma̱? Ndi'ya̱ nchcui' quityi
bi': 32 "Ycui' Ndyosi Xu'na Abraham laca
na'," nacui̱ Ni, "ycui' Ndyosi Xu'na Isaac
laca na', lo'o la cui' ti ycui' Ndyosi Xu'na
Jacob laca na'", nacui̱ Ni. Ná nacui̱ quityi
bi' cha' na cua ngua ycui' Ndyosi Xu'na ngu'
bi'; ña'a̱ ti tya laca ycui' Ndyosi Xu'na ngu'
bi' juani, lo'o jua'a̱ laca ycui' Ndyosi Xu'na
lcaa ñati̱ lu'ú.
33 Lo'o ndyuna nu quiña'a̱ tsa ñati̱ nu
nga'a̱ slo cha' nu nclyu'u Jesús bi', ndube tsa
ti' ngu' ji'i̱ cha' bi' li'.

Cña nu ndulo la cha' cua'ni na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi

34 Nu lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' cua
ngua'ni Jesús ngana ji'i̱ nu ngu' saduceo bi',
li' ndyu'u ti'i̱ lcaa ngu' fariseo bi' slo Jesús.
35 Lo'o jua'a̱ nga'a̱ sca ngu' fariseo nu jlo
tsa ti' lcaa cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu nguscua
jyo'o Moisés. Li' nchcuane yu ji'i̱ Jesús cha'
chcui' cuayá' yu lo'o:
36 —Mstru —nacui̱ yu bi' ji'i̱ Jesús—,
¿ñi'ya̱ cha' laca nu ndulo la ji'na cha' cua'ni
na, cha' nu nda ycui' Ni lo'o jyo'o Moisés
sa'ni la?
37 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ yu bi':
—"Ntsu'u cha' tyucui tyiquee ma̱ tyu'u
cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ycui' Ndyosi; nu lo'o lubii ti
cresiya ji'i̱ ma̱, jua'a̱ lo'o lcaa cha' nu nda'ya
hique ma̱, tyu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o Ni". 38 Bi'
laca cha' nu tlyu la, nu ndulo la ji'na cha'
cua'ni na. 39 Lo'o jua'a̱ ntsu'u chaca cha'
tlyu: "Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' ma̱ ji'i̱
tya'a ñati̱ ma̱, ñi'ya̱ laca si ndu'ni tya'na
ti' ma̱ ji'i̱ ycui' ca ma̱". 40 Su̱u̱ lcaa cha'
nu nguscua jyo'o Moisés cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi laca tyucuaa cha' bi', lo'o jua'a̱ su̱u̱
lcaa cha' nu nchcui' ngu' nu ngua tu'ba ji'i̱
ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni laca cha' bi'.

Nchcuane Jesús ji'i̱ ngu' cuentya ji'i̱ Cristo

41 Laja lo'o tya ndyu'u ti'i̱ lcaa ngu' fariseo
bi' su ndu̱ Jesús, li' nchcuane yu sca cha' ji'i̱
ngu':
42 —¿Ñi'ya̱ nti' cu'ma̱ cuentya ji'i̱ Cristo
nu ntsu'u cha' ca̱a̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'
bi'—. ¿Tilaca ngua jyo'o cusu' ji'i̱ nu Cristo
bi' nti' ma̱?
—Ñati̱ tya'a ji'i̱ jyo'o rey David caca nu
bi' —nacui̱ ngu' ji'i̱.
43 Li' nchcuane Jesús ji'i̱ ngu' bi' chaca
quiya':
—¿Ñi'ya̱ ndyu'u ta cha' re nti' cu'ma̱,
cha' cua nchcui' jyo'o David cha' Xu'na yu
laca nu Cristo bi'? Cua ngulu'u Xtyi'i ycui'
Ndyosi cha' bi' ji'i̱ David, bi' cha' nchcui' yu
ndi'ya̱:
44 Ycui' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui̱ ji'i̱
Cristo nu Xu'na na' ndi'ya̱:
"Tyucua nu'u̱ nde la'a tsu' cui̱ 'na, ña'a̱
cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'i̱ lcaa
tya'a cusu̱u̱ jinu'u̱, cha' caca nu'u̱
loo ji'i̱ lcaa ca cha'", nacui̱ Ni ji'i̱
Cristo.
45 Xu'na na', nchcui' jyo'o David ji'i̱ Cristo.
¿Ñi'ya̱ caca chcui' na cha' ñati̱ tya'a ji'i̱ jyo'o
David bi' laca Cristo lacua?
46 Ná ntsu'u ni sca ñati̱ ca bi' nu ngua ji'i̱
xacui̱ cha' ji'i̱ Jesús li'. Lo'o jua'a̱ xa' la tsa̱
nde loo la nga'aa nchcuane ngu' cha' ji'i̱ yu
tsiya' ti, cha' ntsii̱ ngu' ji'i̱, ñi'ya̱ nu xacui̱
Jesús cha' ji'i̱ ngu'.

23

Ngusta Jesús qui'ya ji'i̱ ngu' fariseo lo'o jua'a̱ ji'i̱ mstru cha' jo'ó bi'

1 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o nu quiña'a̱ tsa
ñati̱ nu ndi'i̱ slo yu, jua'a̱ lo'o nu ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱:
2 —Nu ngu' fariseo bi', lo'o mstru nu
nclu'u cha' jo'ó ne' laa ni, jlo ti' ngu' bi' lcaa
cha' ñi'ya nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi.
3 Bi' cha' tso'o cua'a̱ jyaca̱ ma̱ ji'i̱ cha' nu
nclu'u ngu' bi' ji'i̱ ma̱, tso'o taquiya' ma̱ ji'i̱
cha' nu nclu'u ngu' bi'; pana ná cua'ni ma̱
ñi'ya̱ nu ndu'ni ti ngu' bi'. Tso'o ti nclu'u
ngu' cha' jo'ó bi', pana ná ndaquiya' ycui'
ca ngu' cha' bi'. 4 Lo'o jua'a̱ nu ngu' fariseo
bi' ni, nclyo ngu' cña ji'i̱ tya'a ngu' cha'
tonu tsa yu'ba qui'ya ngu'; ti'i̱ tsa yu'ba nsta
ngu' bi' scu̱ ñati̱, pana ycui' ca ngu' ni, ná
sicua̱ ngu' yu'ba bi' tsiya' ti. 5 Lcaa cha' nu
ndu'ni nu ngu' bi' ni, ndu'ni ngu' ji'i̱ cha'
ña'a̱ ti ñati̱ ji'i̱ ngu'; bi' cha' ndyaaca̱' juata
su nscua cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi hique ngu',
lo'o jua'a̱ scu̱ ngu', cha' nti' ngu' cha' chcui'
ñati̱ ji'i̱ ngu' cha' tacati tsa ndu'ni ngu'. Lo'o
jua'a̱ nchcu' ngu' bi' payu̱ nu tonu tsa lsu
ndacui lo cha' ña'a̱ ñati̱ ji'i̱. 6 Nu lo'o ndya'a̱
ngu' bi' sca ta'a, li' ndyaca'a̱ ngu' su tso'o la
ña'a̱ nti' ngu'; cuati jua'a̱ ne' laa, la cui' ti su
tso'o la ña'a̱ nti' ngu', ca bi' ntucua ngu' bi'.

7 La cui' jua'a̱, si tyacua tya'a ñati̱ lo'o ngu'
bi' nde calle, lo'o chcui' ñati̱ bi' lo'o ngu', na
cua'ni chi̱ ñati̱ loo nti' ngu' fariseo bi'; jua'a̱
cua nti' ngu' cha' ñacui̱ ñati̱ ji'i̱, cha' mstru
laca ngu'. Jua'a̱ nti' ngu' bi'.

8 'Pana cu'ma̱ ni, ná tso'o si ñacui̱ ngu'
ji'i̱ ma̱ cha' mstru laca ma̱; tso'o la si sca ti
cha' ntsu'u tyiquee ma̱ lo'o tya'a ma̱, cha'
sca ti mstru ntsu'u ji'i̱ ma̱, bi' laca Cristo.
9 Lo'o jua'a̱ ná nga'a̱ cha' ñacui̱ ma̱ cha' sti
ma̱ laca sca ñati̱ chalyuu ti, cha' sca ti ycui'
Ndyosi nu ntucua nde cua̱, bi' laca Sti ma̱.
10 Lo'o jua'a̱ ná ta ma̱ chacuayá' ji'i̱ ñati̱ cha'
chcui' ngu' ji'i̱ ma̱ cha' xu'na ngu' laca ma̱,
cha' sca ti Cristo laca Xu'na ma̱ nu chañi ca.
11 Nu cu'ma̱ nu ndulo la cha' ji'i̱ ma̱ cuentya
ji'i̱ tya'a ma̱, nga'a̱ cha' cua'ni ma̱ cua ña'a̱
ca cña nu culo lcaa tya'a ma̱ ji'i̱ ma̱, masi
laca ma̱ loo ji'i̱ ngu'. 12 Ñati̱ nu nti' cha' caca
tlyu la cuentya ji'i̱ tya'a ngu', ntsu'u cha'
ca tyuju'u ti' ngu' ca tiya' la; pana ñati̱ nu
ná ndu'ni tyixi lo'o tya'a ngu', nu ná nti'
tyiji̱loo ji'i̱ tya'a ngu', bi' laca nu chañi cha'
caca tlyu la cuentya ji'i̱ cu'ma̱.

13 '¡Tya'na tsa cu'ma̱ ngu' mstru cha' jo'ó,
lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ngu' fariseo, cha' tucua
cha' ntsu'u tyiquee ma̱! Na ndacu̱' ma̱
tyucuii̱ ji'i̱ ngu', cha' ná caca tyatí ngu' cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' ná caca ycui' Ni loo ne'
cresiya ji'i̱ ngu'. Ni ycui' ma̱, ná caca tyatí
ma̱ cha' bi', lo'o jua'a̱ ná nda ma̱ chacuayá'
cha' tyatí xa' la ñati̱ cha' bi'.

14 '¡Tya'na tsa cu'ma̱ ngu' mstru cha' jo'ó,
lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ngu' fariseo, cha' tucua
cha' ntsu'u tyiquee ma̱! Nxlyaá ma̱ ni'i̱ nu
ntsu'u ji'i̱ nu cuna'a̱ ti'i, lo'o li' tyiquee'
nchcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi slo ñati̱ cha'
ña'a̱ ti ñati̱ ji'i̱ ma̱. Ná ca cuayá' ti' xa' ñati̱
lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i̱ ma̱
li'. Bi' cha' lye la chcube' ma̱ ca nde loo la.

15 '¡Tya'na tsa cu'ma̱ ngu' mstru cha' jo'ó,
lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ngu' fariseo, cha' tucua
cha' ntsu'u tyiquee ma̱! Tyijyu' tsa ndya'a̱
ma̱, masi tyucuii̱ nde lo yuu ti, masi tyu-
cuii̱ nteje tacui ma̱ tyujo'o ndya'a̱ ma̱, cha'
clyana ma̱ ji'i̱ ñati̱, masi sca ti ñati̱ nu tyaja'a̱
xtyanu ji'i̱ nu xa' la jo'ó nu ndu'ni tlyu yu
ji'i̱, cha' xñi yu cha' nu culu'u cu'ma̱ ji'i̱ yu.
Li' culu'u ma̱ ji'i̱ yu cha' caca yu sñi' cuiñaja
nu tlyu la que cu'ma̱, cu'ma̱ nu ntsu'u cha'
tsaa ma̱ ca bilyaa.

16 '¡Tya'na tsa cu'ma̱! Na cua nti' ma̱
culu'u ma̱ ji'i̱ xa' ñati̱; pana cuityi̱' ycui'
ca cu'ma̱, cha' ná nda ma̱ cuentya tsiya'
ti. Ndi'ya̱ nchcui' ma̱: "Si cua'ni ngu' jura
cuentya ji'i̱ laa tonu re cha' cua'ni lyiji ngu'
sca cña, ná sca cha' laca", nacui̱ ma̱. "Pana
si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i̱ na oro nu
ntsu'u ne' laa cha' cua'ni ngu' cña bi', li'
ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa cña tsiya' ti
nu cua nchcui' ngu'", nacui̱ ma̱. 17 ¡Ple tsa
cu'ma̱, na cuityi̱' tsa ma̱! ¿Na laca nu ndulo
la cha' ji'i̱ nti' ma̱? ¿Ha tlyu la cha' ji'i̱ na
oro nu ntsu'u ne' laa bi'? ¿Ha tlyu la cha'
ji'i̱ laa tlyu su ntsu'u na oro bi', nti' ma̱?
Sca ti cuayá' ndyu'u cha' bi'. 18 Lo'o jua'a̱
chaca cha' nchcui' ma̱: "Si cua'ni ngu' jura
cuentya ji'i̱ mesa nu ntsu'u ne' laa re, cha'
cua'ni lyiji ngu' sca cña, ná sca cha' laca",
nacui̱ ma̱. "Pana si cua'ni ngu' jura cuentya
ji'i̱ msta̱ nu nsta ngu' lo mesa bi', cha' cua'ni
ngu' cña bi', li' ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa
cña tsiya' ti nu cua nchcui' ngu'", nacui̱ ma̱.
19 ¡Chañi cha' cuityi̱' cu'ma̱! ¿Na laca nu
ndulo la cha' ji'i̱, nti' ma̱? ¿Ha tlyu la cha'
ji'i̱ msta̱ bi'? ¿Ha tlyu la cha' ji'i̱ mesa su
nscua msta̱ bi', nti' ma̱? Sca ti cuayá' laca
cha' bi'; 20 bi' cha' nu lo'o cua'ni ngu' jura
cuentya ji'i̱ mesa bi', cha' cua'ni ngu' sca
cña, stu'ba ndyu'ni ngu' jura cuentya ji'i̱ na
nu nscua lo mesa bi'. 21 Lo'o jua'a̱, si cua'ni
ngu' jura cuentya ji'i̱ laa tonu re, la cui' jua'a̱
ndyu'ni ngu' jura cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi,
cha' lo'o ne' laa bi' ndya'a̱ ycui' Ni. 22 La cui'
ti cha' ni, si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i̱ sca
na nu ntsu'u nde cua̱, la cui' jua'a̱ ndyu'ni
ngu' jura cuentya ji'i̱ su tlyu ca su ntucua
ycui' Ni, lo'o jua'a̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ni li'.

23 '¡Tya'na tsa cu'ma̱ ngu' mstru cha' jo'ó,
lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ngu' fariseo, cha' tucua
cha' ntsu'u tyiquee ma̱! Tacati tsa ndu'ni
ma̱ lo'o ycui' Ndyosi lo'o lcaa na xca ti
nu ntsu'u ji'i̱ ma̱; si ntsu'u tii tya'a laca'
tyunu' xlya ji'i̱ ma̱ ni, masi si'yu hañi, masi
si'yu comino, hora ti nda ma̱ tsaca ji'i̱ ycui'
Ndyosi li', masi ná ndaquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu
ngulu'u Ni, nu ndulo la cha' ji'i̱. Cua nacui̱
ycui' Ndyosi cha' liñi ti cua'ni cuayá' ma̱ ji'i̱
ñati̱, lo'o jua'a̱ nacui̱ Ni cha' cua'ni tya'na
ti' ma̱ ji'i̱ ñati̱, cha' jlya tso'o ti' ma̱ ji'i̱ ycui'
Ni; pana ná nduna ma̱ cha' bi'. Ntsu'u cha'
taquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu ndulo la bi', masi tya
cua'ni ma̱ cha' tso'o ñi'ya̱ nu ndyu'ni ti ma̱

nu lo'o nda mạ mstạ sube ti bi'. [24] Nti' mạ
culu'u mạ cha' ji'ị ycui' Ndyosi ji'ị xa' ñatị;
pana na cuityị' ycui' ca mạ, cha' ndyacụ'
hique mạ ji'ị lcaa cha' liñi bi'. Ñi'yạ laca si
nsubii mạ hitya cha' co'o mạ, cha' ná co'o
mạ na'ni sube nu ntsu'u lo hitya bi', pana
ná ndu'ni cuentya mạ ji'ị, si cua ntyucụi' mạ
sca na'ni tlyu la, ñi'yạ nti' sca camello.

[25] '¡Tya'na cu'mạ ngu' mstru cha' jo'ó,
lo'o jua'ạ cu'mạ ngu' fariseo, cha' tucua
cha' ntsu'u tyiquee mạ! Tso'o tsa ndyaatị
loo mạ, ndyaatị chụ' cuaña' mạ, ñi'yạ nti'
ndyaatị sca tasa, ndyaatị sca ca'ña; pana
nde ne' cresiya ji'ị mạ xcui' cha' cuxi ntsu'u,
cha' nti' mạ xlyaá mạ na nu ntsu'u ji'ị xa'
ñatị, cha' lya' ti' mạ ji'ị ñatị. [26] Na cuityị' mạ,
lcaa cu'mạ ngu' fariseo. Clyo cua'ni lubii
mạ ne' cresiya ji'ị ycui' ca mạ, cha' tyanu
lubii tyucui ña'ạ mạ li', ñi'yạ nti' ndyaatị sca
tasa, sca ca'ña.

[27] '¡Tya'na tsa cu'mạ ngu' mstru cha' jo'ó
lo'o cu'mạ ngu' fariseo, cha' tucua cha'
ntsu'u tyiquee mạ! Ñi'yạ sca ni'ị sube nu
ndụ chụ' cuaá nu ndu'ni ngatị ngu' ji'ị,
tso'o tsa ña'ạ ni'ị bi' li', la cui' jua'ạ laca
cu'mạ. Pana xcui' tyijyạ jyo'o ntsu'u ne'
cuaá bi', xcui' na tyucụ ntsu'u bi'. [28] Lo'o
jua'ạ cu'mạ ni, tso'o tsa ña'ạ mạ nde chụ'
mạ, liñi tsa ndu'ni mạ nti' ñatị; pana lo'o
ña'ạ ycui' Ndyosi ca nde ne' mạ, tucua cha'
ntsu'u tyiquee mạ, cuxi tsa cha' nu ntsu'u
ne' cresiya ji'ị mạ, nti' Ni.

[29] '¡Tya'na tsa cu'mạ ngu' mstru cha' jo'ó,
lo'o jua'ạ cu'mạ ngu' fariseo, cha' tucua
cha' ntsu'u tyiquee mạ! Tso'o tsa ña'ạ
ni'ị sube nu ndiñá mạ chụ' cuaá su ndyat-
si' jyo'o nu cua yạạ nchcui' cha' ji'ị ycui'
Ndyosi lo'o ñatị nu ngua sa'ni la; tso'o tsa
ndalya' mạ ji'ị ni'ị bi' nu ntucua chụ' cuaá
su ndyatsi' jyo'o nu tso'o tsa tyiquee nu
ngua sa'ni la. [30] "Cuxi tsa ngua'ni jyo'o cusu'
ji'ị ya cua sa'ni", nacụị mạ. "Si cua nguti'ị
ya chalyuu nu ngua tyempo bi', ná lo'o cua
ndyujuii ya ji'ị ngu' nu ngua tu'ba ji'ị ycui'
Ndyosi bi'", nacụị mạ. [31] Jlo ti' mạ cha'
laca mạ la cui' tya'a ñatị lo'o jyo'o cusu'
ji'ị mạ nu cua ndyujuii ji'ị ngu' nu ngua
tu'ba ji'ị ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni; ña'ạ ti
cuxi tyiquee mạ juani, ñi'yạ nu cuxi tyiquee
jyo'o cusu' ji'ị mạ nu ngua li'. [32] Tso'o lacua.
Tya cua'ni la mạ cha' cuxi nu ngua'ni jyo'o
cusu' ji'ị mạ nu ngua sa'ni li'.

[33] '¡Ñi'yạ nti' cuaña, jua'ạ nti' cu'mạ!
Tajua' tsa ndyu'ni mạ cha' cuxi. ¿Ha nti'
mạ cha' clyaá mạ ji'ị ycui' Ndyosi cha' ná
chcube' mạ ca bilyaa? Ná taca ji'ị mạ jua'ạ.
[34] Bi' cha' ta na' ji'ị ñatị 'na cha' cạạ ca
slo mạ; masi ngu' nu laca tu'ba 'na, masi
ngu' nu jlo ti' cha' jna', masi ngu' mstru nu
cuentya jna', ta na' ji'ị ngu' cha' cạạ ngu'
ca slo mạ. Jlo ti' na' cha' tyaala tsa cu'mạ;
cujuii mạ ji'ị xi ñatị bi', cujui'ị ca'ạ mạ ji'ị xi
xa' la ñatị bi' lo crusi, quiji'ị mạ ji'ị xi xa' la
ñatị bi' lo'o reta. Masi ne' laa ji'ị mạ, cua'ni
lya' tsa ti' mạ ji'ị ngu' bi' ña'ạ cuayá' nu
culo'o mạ ji'ị ngu' bi', cha' ná tyanu ngu' bi'
quichị tyi mạ tsiya' ti. [35] Bi' cha' lacua, tyanu
qui'ya ji'ị mạ xqui'ya cha' cua ndyujuii jyo'o
cusu' ji'ị mạ ji'ị quiña'ạ tsa ñatị nu nchcui'
cha' liñi tya sa'ni la, tya lo'o ngujuii Abel
nu ngua tya clyo la, ña'ạ cuayá' nu ngujuii
Zacarías sñi' Berequías. Nu jyo'o Zacarías
ni, cua ndyujuii ngu' ji'ị yu su ndụ yu ne'
laa, ca su laja cla'be to' mesa su ndyaquị
mstạ, nu lo'o cua tsaa ti yu ni'ị su tacati tsa.
Stu'ba ndyu'u cha' ñi'yạ laca si ycui' ca mạ
cua ndyujuii mạ ji'ị jyo'o cusu' bi', cha' la
cui' cha' cuxi bi' ntsu'u tyiquee mạ juani.
[36] Cha' liñi nchcui' na' lo'o mạ juani, cha'
bilya cajaa mạ lo'o tlyu tsa cha' cuxi caca
ji'ị cu'mạ ngu' nasiyụ nde xqui'ya qui'ya nu
ndyanu ji'ị mạ.

Ngusi'ya tsa Jesús xqui'ya quichị Jerusalén

[37] '¡Tya'nạ tsa cu'mạ ngu' Jerusalén! Tu-
cui tsa cha' ntsu'u ji'ị mạ. Tya sa'ni la ndyu-
juii mạ ji'ị ñatị nu ngua'ạ lo ycui' Ndyosi
cña ji'ị, masi ngujui'ị mạ quee ji'ị ngu' nu
laca tu'ba ji'ị Ni. Tyụụ tsa quiya' ngua ti'
na' cha' cua'ni tyaca'a na' ji'ị mạ cha' ná ca
cuxi ji'ị mạ. Ñi'yạ nti' sca su'ụ nu nxuti'ị
ji'ị sñi' ne' lu'be ni', jua'ạ ngua ti' na' cua'ni
na' lo'o mạ; pana ná nda mạ chacuayá' 'na
tsiya' ti. [38] Bi' cha' xñi'ị ti tyanu quichị tyi
mạ juani. [39] Cha' liñi nchcui' na' lo'o mạ
juani, cha' nga'aa ña'ạ mạ 'na ña'ạ cuayá'
nu tyalaa tyempo lo'o chcui' mạ cha' 'na:
"Tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi lo'o ñatị nu
lijyạ chacuayá' ji'ị ycui' nu Xu'na na", ñacụị
mạ li'.

24

Ngulala ti catị laa tonu

[1] Lo'o li' ndu'u Jesús ne' laa tonu bi'; na
cua tyaa ti, lo'o lye tsa nchcui' ngu' nu

ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu lo'o yu cha' ji'i̱ laa tonu bi', cha' tso'o tsa ña'a̱ lcaa ni'i̱ nu cuentya ji'i̱ laa bi'. [2] Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' bi':

—Ña'a̱ tso'o ma̱ ji'i̱ lcaa cha' nu ntsu'u ji'i̱ laa tonu re —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱ juani, cha' tye laa re cati̱ ña'a̱ cuayá' ni sca quee nu ntsu'u sii' laa re, nga'aa tyanu bi' hichu̱' tya'a.

Cha' ti'í nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

[3] Li' ndyaa ngu' nde lo xlya ca'ya Olivos. Ca bi' ndyaca'a̱ Jesús, lo'o li' cuaana ti nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ lo'o yu, nchcuane ngu' ji'i̱:

—Cuacha' nu'u̱ ji'i̱ cua, ¿ni jacua' caca cha' cuxi bi' ji'i̱ laa tonu bi'? Lo'o jua'a̱, ¿ñi'ya̱ caca cha' lo'o ca̱a̱ nu'u̱, nu lo'o cua tye ti chalyuu? —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱.

[4] Li' ngulu'u la xi Jesús ji'i̱ ngu' bi':

—Cua'ni tii ti' ma̱, cui'ya ma̱ cuentya cha' ná tucui cñilo'o ji'i̱ ma̱ —nacui̱—. [5] Nde loo la ca̱a̱ tyu̱u̱ tya'a ngu' cuiñi nu ñacui̱ cha' cuentya jna' lijya̱ ngu'. "Cristo laca na'", ñacui̱ ngu' bi' ji'i̱ ma̱, lo'o jua'a̱ cñilo'o ngu' ji'i̱ quiña'a̱ ñati̱ nu jlya ti' cha' bi'. [6] Tyempo bi' cañi cha' nxu̱u̱ tya'a ngu' nasiyu̱ re lo'o ngu' xa' nasiyu̱, lo'o jua'a̱ caja cha' ji'i̱ ma̱ cha' nxu̱u̱ tya'a ngu' nasiyu̱ tyijyu'. Ná cutsii̱ ma̱ li'. Ntsu'u cha' caca jua'a̱, pana tya lyiji tye chalyuu li'. [7] Xu̱u̱ tya'a ñati̱ sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', lo'o jua'a̱ xu̱u̱ tya'a ñati̱ sca quichi̱ tlyu lo'o ñati̱ chaca quichi̱ tlyu. Li' caja jbi'ña ji'i̱ ngu', ca̱a̱ quicha nu xñi ji'i̱ lcaa ngu', lo'o jua'a̱ tyu̱u̱ se'i̱ clyacui̱ chalyuu li'. [8] Pana lcaa cha' bi' caca lo'o chca nguxana ti cha' chcube' ñati̱ chalyuu, si'i na cua ndye chalyuu li'.

[9] 'Nu lo'o xana cha' cuxi bi', tejeya' ngu' ji'i̱ ma̱ cha' xcube' ngu' ji'i̱ ma̱, hasta ña'a̱ cuayá' nu cujuii ngu' ji'i̱ ma̱, cha' ntsu'u ngu' tyucui ña'a̱ chalyuu nu caca ti'í ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ma̱ xqui'ya na'; [10] bi' cha' tyu̱u̱ tya'a ngu' tya'a ma̱ caca taja ti' ngu' jna', nga'aa talo ngu' cha' xñi la ngu' cha' 'na li'. Lo'o jua'a̱ ntsu'u ngu' tya'a ma̱ nu cujuii cuañi' ngu' ji'i̱ tya'a ma̱ ya' ngu' cuxi, jua'a̱ ntsu'u ngu' tya'a ma̱ nu caca ti'í ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ xa' la ngu' tya'a ma̱ li'. [11] La cui' jua'a̱ tyu'u tucua quiña'a̱ ngu' cuiñi, nu laca tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi, ñacui̱ ngu'. Cñilo'o ngu' bi' ji'i̱ tyu̱u̱ tya'a ma̱, cu'ma̱ nu laca ma̱ ñati̱ 'na. [12] Quiña'a̱ tsa cha' cuxi caca, ña'a̱ cuayá' nu quiña'a̱ tsa ngu' tya'a ma̱ nga'aa cua'ni tya'na ti' ngu' ji'i̱ xa' la ngu' tya'a ma̱. [13] Pana ná cube ti' ma̱, lcaa cu'ma̱ nu talo tyiquee ma̱ ji'i̱ cha' cuxi bi', cua'ni lyaá na' ji'i̱ cu'ma̱ li', ña'a̱ cuayá' nu tye chalyuu —nacui̱ Jesús—. [14] Ntsu'u cha' culu'u ma̱ cha' jna' ji'i̱ ñati̱, lcaa cha' tso'o nu nchcui' na', ñi'ya̱ caca lo'o laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i̱ ñati̱; ntsu'u cha' chcui' ma̱ cha' bi' lo'o ñati̱ tyucui ña'a̱ chalyuu, cha' caca cuayá' ti' ngu' ji'i̱ cha' bi' nde lcaa nasiyu̱. Lo'o li' tye chalyuu.

[15] 'Jyo'o Daniel nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi cua sa'ni ni, cua nchcui' yu cuentya ji'i̱ sca na nu suba' tsa, nu cua'ni ñu'u̱ ji'i̱ lcaa na lubii. (Caca cuayá' ti' cu'ma̱ ji'i̱ cha' bi' nu lo'o chcui' ma̱ lo quityi re.) Nu lo'o ña'a̱ ma̱ cha' ndu̱ na suba' bi' ca su tacati tsa ne' laa tonu bi' —nacui̱ Jesús—, [16] li' ca cuayá' ti' ma̱ cha' tso'o la si xna lcaa ma̱ nu ndi'i̱ ma̱ nde loyuu su cuentya Judea, xna ma cha' tyu'u cuatsi' ma̱ laja ca'ya. [17] Si ndu̱ ñati̱ que ni'i̱ ji'i̱ tsa̱ bi', nga'aa ta tyempo tyatí ngu' ni'i̱ cha' culo ngu' yu'ba nu ntsu'u ji'i̱ ngu'; nga'a̱ cha' ca'ya clya ngu' bi' nde lo yuu cha' xna clya ngu' li'. [18] Lo'o jua'a̱ si ntsu'u ngu' ne' quixi̱', nga'aa ta tyempo ji'i̱ ngu' cha' xtyu̱u̱ ngu' tya̱a̱ ngu' nde to' tyi ngu', cha' squi'ya ngu' te' quicha̱' ji'i̱ ngu'; nga'a̱ cha' xna clya ngu' bi' li'. [19] Lo'o jua'a̱ tya'na tsa caca ji'i̱ nu cuna'a̱ tana lo'o tyalaa tsa̱ bi', tya'na tsa ngu' cuna'a̱ nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ndyati' li'. [20] Tso'o si jña ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' ná ntsu'u cha' xna ma̱ lo'o caca tyempo tlya', cha' ná ntsu'u cha' xna ma̱ tsa̱ ta'a nu ndi'i̱ cña' ngu'. [21] Tyempo lo'o lye tsa chcube' ngu' caca bi', nu lo'o ntsu'u cha' xna ma̱ li'; bilya chcube' ñati̱ chalyuu jua'a̱ tya lo'o ngüiñá ycui' Ni chalyuu hasta juani, lo'o jua'a̱ nga'aa si'i jua'a̱ chcube' ñati̱ tyempo ca nde loo la. [22] Pana cua nacui̱ ycui' nu Xu'na na cha' xti ti tsa̱ caca tyempo nu chcube' ngu' jua'a̱; si tyiquee' talo tyempo cuxi bi', nga'aa clyaá ni tsaca ñati̱ chalyuu li'. Pana tya'na ti' ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ Ni, bi' cha' cua'ni Ni cha' xti ti tsa̱ caca tyempo cuxi bi'.

[23] 'Nu lo'o caca tyempo bi', si ñacui̱ ngu': "Ña'a̱ ma̱ ña'a̱, cua ndyalaa Cristo ca nde"; jua'a̱ si ntsu'u ngu' nu chcui' ndi'ya̱: "Cua ndyalaa Cristo quichi̱ jua", ná taquiya' ma̱

ji'i̱ cha' cuiñi nu nchcui' ngu' bi' li', [24] cha'
Cristo cuiñi caca nu bi'. Lo'o jua'a̱ tyu'u
tucua xi ngu' cuiñi nu chcui' cha' tu'ba ji'i̱
ycui' Ndyosi laca ycui' ca ngu', nu cuiñi ti
cua'ni cha' tlyu cha' cube tsa ti' xa' ñati̱;
cua'ni ngu' cuiñi bi' jua'a̱, cha' nti' ngu'
cua'ni ngu' ngana ji'i̱ ma̱, lo'o jua'a̱ ji'i̱ lcaa
ñati̱ nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱. [25] Cua
ndacha' na' cha' bi' ji'i̱ ma̱ juani, nu tya lyiji
caca cha' cuxi bi', [26] cha' ná cua'a̱ jyaca̱ ma̱
ji'i̱ ngu' si ñacui̱ ngu': "Tsaa na slo Cristo.
Nga'a̱ ycui' yu ne' quixi̱' jua juani." Ná tsaa
ma̱ lo'o ngu' li'. Ná taquiya' ma̱ ji'i̱ ngu' si
ñacui̱ ngu' ji'i̱ ma̱: "Cuaana ti ndi'i̱ yu ne'
ni'i̱ jua juani". Ná xñi ma̱ cha' nu chcui'
ngu' bi' tsiya' ti. [27] Ñi'ya̱ laca lo'o ndyubii
xee tyi'yu tyucui ña'a̱ nde cua̱, ña'a̱ lcaa ñati̱
ji'i̱ li'; jua'a̱ caca lo'o ca̱a̱ na' chaca quiya', la
cui' na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱ cha' caca
na' ñati̱. [28] Nu lo'o ntsiya sca na tyucu̱, hora
ti tyalaa culexu slo.

Ndi'ya̱ caca lo'o chaca quiya' ca̱a̱ ycui' nu cua lijya̱ cha' caca ñati̱

[29] 'Nu lo'o cua ndye tsa̱ nu nga'a̱ cha'
chcube' ngu', li' yala ti caca talya ña'a̱ xee
cuichaa, lo'o jua'a̱ nga'aa tyaca̱' xee co' li'.
Tyalú cuii lo'o cualya nu ntsu'u nde cua̱ ca
lo yuu, lo'o jua'a̱ xquiña Ni lcaa na nu ntsu'u
nde cua̱. [30] Li' nde cua̱ tyu'u tucua cuayá' nu
sta na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱ cha' caca na'
ñati̱. Lye tsa caca xñi'i̱ ti' lcaa ñati̱ chalyuu
nu ndi'i̱ cua ña'a̱ ca quichi̱ tyi ngu', xi'ya tsa
ngu' li'. Lo'o na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱
cha' caca na' ñati̱ ni, ña'a̱ ngu' 'na cha' lijya̱
na' laja coo nu ndubi tsa ña'a̱; lye xi ña'a̱
caca li', cha' lo'o lcaa juersa 'na ca̱a̱ na' li'.
[31] Nu lo'o lye cañi cui' chcua̱, li' culo na' cña
ji'i̱ quiña'a̱ tsa tya'a xca̱ 'na cha' ca̱a̱ xca̱ bi',
cha' xuti'i̱ se'i̱ ti ji'i̱ lcaa ñati̱ nu cua ngusubi
ycui' Ni ji'i̱; macala su ndi'i̱ ngu' tyucui ña'a̱
chalyuu tyu'u ngu' ca̱a̱ ngu' li'.

[32] 'Ntsu'u sca cha' nu ca tsa'a̱ na lo'o ña'a̱
na yaca, masi yaca quityi, masi yaca ntsati̱.
Nu lo'o xana tyucua sati̱, li' caluu laca' bi';
jlo ti' na cha' cua ngulala ti tyalaa ni tyo li'.
[33] Lo'o jua'a̱, lo'o ña'a̱ ma̱ cha' tyu'u tucua
lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱ tsa̱, li' ca
cuayá' ti' ma̱ cha' cua ngulala ti tyempo
lo'o tye cha' re. [34] Cha' liñi chcui' na' lo'o
ma̱ juani, cha' bilya cajaa lcaa ñati̱ nu lu'ú
chalyuu juani lo'o caca cha' nu cua nchcui'
na' ji'i̱ tsa̱. [35] Masi tye lcaa na nu ntsu'u nde
cua̱, masi tye chalyuu re, pana ná tye tsiya'
ti cha' nu nchcui' na' re, cha' xcui' cha' liñi
laca cha' nu nchcui' na'.

[36] 'Pana tsa̱ bi' ni, ni sca ñati̱ ná jlo ti' ni
tsa̱ caca, ni hora caca bi'. Ni xca̱ ji'i̱ ycui'
Ndyosi ná jlo ti' ngu', ni na' nu laca̱ nu sca ti
Sñi' ycui' Ni, ná jlo ti' na'; sca ti ycui' Ndyosi
Sti na' jlo ti' cha' bi'.

[37] 'Ñi'ya̱ ngua lo'o nguti'i̱ jyo'o Noé cha-
lyuu nu ngua sa'ni, jua'a̱ caca tsa̱ nu ca̱a̱ na'
nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱;
ná ca cuayá' ti' ñati̱ ni tsa̱ caca bi'. [38] Ñi'ya̱
ngua tyempo ji'i̱ Noé bi', nu lo'o bilya ca'ya
tyo clyaa, jua'a̱ caca tsa̱ bi'. Ndi'ya̱ ngua
sa'ni: ngua'ni ngu' ta'a, ndyacu ngu', ndyi'o
ngu', ngujui clyo'o ngu'; ná ntsu'u cha'
ngulacua ti' ngu' tsiya' ti, ngua ti' ngu',
hasta ña'a̱ cuayá' nu ndyati̱ Noé bi' ne' yaca
ni'i̱ ji'i̱. [39] Ná ngua tii ngu' hasta ña'a̱ cuayá'
nu nguxana ngua'ya tyo clyaa. Li' ndye cha'
ji'i̱ lcaa ngu' bi', cha' ná ndaquiya' ngu' ji'i̱
ycui' Ndyosi. La cui' jua'a̱ caca tsa̱ lo'o ca̱a̱
na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱ cha' caca na'
ñati̱, ná ca tii ngu' ni tsa̱ caca bi'. [40] Nu tsa̱ bi'
ni, si nga'a̱ tucua tya'a ñati̱ ne' quixi̱' cha'
cua'ni ngu' cña, li' tyaa lo'o xca̱ ji'i̱ ycui'
Ndyosi ji'i̱ tsaca ngu', tyanu chaca ngu' li';
[41] jua'a̱ tsa̱ bi' si nga'a̱ tucua tya'a nu cuna'a̱
sca ni'i̱ cha' coo ngu', li' tyaa lo'o xca̱ ji'i̱
ycui' Ndyosi ji'i̱ tsaca ngu', tyanu chaca
ngu' li'.

[42] 'Bi' cha' cua'ni tii ti' ma̱, cha' ná jlo ti'
ma̱ tsiya' ti ni tsa̱ laca nu ca̱a̱ ycui' nu Xu'na
ma̱. [43] Ñi'ya̱ nti' sca xu'na ni'i̱ si cua ngua
tii yu ni hora nde talya ca̱a̱ sca nu cuaana
to' tyi yu. Ná tyiquee' cua tii ti ti' yu nga'a̱
yu ni'i̱ ji'i̱ yu li', cha' ná ta yu chacuayá'
tsiya' ti tyati̱ nu cuaana bi' ne' ni'i̱ ji'i̱ yu li'.
[44] Lo'o jua'a̱ lcaa tsa̱ ntsu'u cha' tii ti' tyi'i̱ ma̱
chalyuu, cha' ná tyiquee' tsa tsiya' ca tyu'u
tucua na' ca̱a̱ na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱
cha' caca na' ñati̱. ¿Ñi'ya̱ cua'ni ma̱ si ná
ndi'i̱ ma̱ tii ti ti' ma̱ li'?

Cuii̱ ji'i̱ msu tso'o lo'o msu xña'a̱

[45] '¿Ha ntsu'u ngu' cu'ma̱ nu tyucui ty-
iquee ma̱ ntaja'a̱ ma̱ cua'ni ma̱ cña 'na?
Ndi'ya̱ cua'ni ma̱ lacua: Sca msu nu tso'o
ni, ta xu'na yu cña ji'i̱ yu cha' caca yu loo
ne' ni'i̱ ji'i̱ xu'na yu; culo xu'na yu cña ji'i̱
yu cha' xacu yu ji'i̱ lcaa ngu' nu ndi'i̱ ni'i̱
bi'. [46] Tso'o tsa ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o
ca̱a̱ xu'na yu chaca quiya', si chañi cha'

ndyu'ni yu cña nu cua ngulo xu'na yu ji'i̱
yu. 47 Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱ juani,
cha' tlyu la cña ta xu'na yu ji'i̱ msu bi' li',
cha' caca yu loo ji'i̱ lcaa cña nu ntsu'u ji'i̱
xu'na yu bi'. 48 Pana sca msu nu xña'a̱ ni,
masi ntsu'u cña nu ngulo xu'na yu ji'i̱ yu,
ná ndube ti' yu; "Tiya' tsa ca̱a̱ xu'na na'",
culacua ti' yu, bi' cha' hora ti ca'ya sca cha'
cuxi hique yu. 49 Li' xana yu bi' cua'ni xña'a̱
yu, cua'ni tyaala yu ji'i̱ tya'a msu yu; tsaa
yu cacu yu, tsaa yu co'o yu lo'o tya'a cu'bi
ti yu li'. 50 Lo'o li' ca̱a̱ xu'na msu xña'a̱ bi' sca
tsa̱ lo'o ná tii yu bi' li', cha' ná jlo ti' msu bi'
ni hora tyu'u tucua xu'na yu chaca quiya'.
51 Li' lye xcube' xu'na yu ji'i̱ msu xña'a̱ bi',
ña'a̱ cuayá' nu cajaa msu bi'; culo xu'na yu
cña ji'i̱ msu bi', cha' tsaa yu ca bilyaa su lye
tsa nchcube' ngu', ca su nxi'ya tsa ngu', lo'o
jua'a̱ ndacu tsa la'ya ngu' cha' ñasi̱' ngu'.
Stu'ba ti tsaa yu lo'o ngu' cuiñi nu tucua
cha' ntsu'u tyiquee ngu'.

25

Cuii̱ ji'i̱ tii tya'a nu cuna'a̱ cuañi'

1 'Ta na' chaca cha' lo'o ma̱ cha' ca cuayá'
ti' ma̱ ñi'ya̱ caca lo'o laca ycui' Ni loo ne'
cresiya ji'i̱ ñati̱: Ndyaa tii tya'a nu cuna'a̱
cuañi' ca to' tyi sca nu cuna'a̱ nu laca cuxii
ji'i̱ ngu'; ntsu'u candil ji'i̱ ca ta'a tii tya'a
ngu', cha' jatya ngu' ji'i̱ cutsii. 2 Tonto xi
nclacua ti' ca'yu tya'a nu cuna'a̱ bi', masi
tso'o la nclacua ti' nu chaca ca'yu tya'a ngu'
cuna'a̱ bi'. 3 Nu cuna'a̱ tonto bi' ni, lo'o
candil ji'i̱ ngu' ndya'a̱ ngu', pana ná lo'o
setye cha' tyu'u ne' candil bi', cha' tyu'u
xee ji'i̱. 4 Lo'o nu chaca ca'yu tya'a ngu'
cuna'a̱ nu tso'o ti nclacua ti', lo'o candil
ndya'a̱ ngu', cuati lo'o caatya̱ setye ndya'a̱
ngu'. 5 Lo'o li' tyiquee' tsa ntajatya ngu' ji'i̱
nu cutsii bi'; ngua'ya tsa xcalá ngu', ngu-
jua' ngu' li'. 6 Cla'be talya tsiya' ti nguañi
ngusi'ya sca ñati̱: "Cua lijya̱ cutsii juani",
nacui̱. "Tyu'u clya ma̱ nde liya' cha' tsaa
ma̱ tyacua tya'a ma̱ lo'o yu, cha' tya̱a̱ lo'o
ma̱ ji'i̱ nde ni'i̱." 7 Hora ti ngue ti' lcaa ngu'
cuna'a̱ bi' li', ngusi'yu ngu' nchcubi' ntucua
lo mecha ji'i̱ candil ji'i̱ ngu', lo'o cua su'ba
ti ngu' xa' setye ne' candil bi'. 8 Li' ndyi'u ti'
ngu' cuna'a̱ tonto bi' ji'i̱ setye. ¿Ma caja bi'?
Li' ngüijña ngu' bi' ji'i̱ tya'a ngu': "Ta ma̱
xi setye ji'i̱ cuare, cha' cua tyubi' ti candil
ji'i̱ cua", nacui̱ ngu' tonto bi'. 9 "Setye nu
ntsu'u ne' caatya̱ ji'i̱ cua, ná tyu'u scua ji'i̱
ca ta'a na cha' tyu'u ne' candil ji'i̱ lcaa na",
nacui̱ ngu' cuna'a̱ bi'. "Tso'o la yaa clya
ma̱ ca tienda cha' cui'ya ma̱ la xi." 10 Laja
lo'o ndyaa ngu' cuna'a̱ tonto bi', cha' cui'ya
ngu' la xi setye, li' ndyalaa cutsii. Nu ngu'
cuna'a̱ nu cua laca ngua'ni cho'o candil ji'i̱
ngu' ni, ndyaa ngu' nde ni'i̱ ji'i̱ cuxii̱ lo'o
cutsii bi', cha' cacu ngu' slo; hora ti ndyacu̱'
toni'i̱ li'. 11 Ca tiya' la xi ndyalaa ngu' cuna'a̱
tonto bi'. "Cua ndyalaa cuare juani", nacui̱
ngu'. "Xaala clya toni'i̱ cha' tya̱a̱ ya nde ni'i̱
su ndi'i̱ ma̱ cua", nacui̱ ngu' ji'i̱ cutsii. 12 Li'
nguxacui̱ cutsii cha' ji'i̱ ngu' cuna'a̱ tonto
bi': "Ná nslo na' ji'i̱ ma̱ tsiya' ti, ná jlo ti'
na' ti ñati̱ laca cu'ma̱", nacui̱ nu cutsii bi'
ji'i̱ ngu' li'.

13 Tya nchcui' la xi Jesús lo'o ngu' li':

—Bi' cha' tii ti ti' tyi'i̱ ma̱ lcaa hora, cha'
ná jlo ti' ma̱ ni tsa̱ ni hora ca̱a̱ na' chaca
quiya', na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱ cha' caca
na' ñati̱.

Cuii̱ ji'i̱ sna tya'a msu lo'o cñi

14 'Lo'o jua'a̱, ta na' chaca cha' lo'o ma̱,
cha' ca cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ caca lo'o laca
ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i̱ ñati̱: Cua tsaa ti
sca nu culiya' tyijyu', bi' cha' ngusi'ya yu
ji'i̱ ca ta'a msu ji'i̱, cha' ca̱a̱ ngu' slo. Li'
nguxtyanu xu'na ngu' xi cñi ji'i̱ scaa msu
bi', cha' cua'ni ngu' cña lo'o cñi bi' cuentya
ji'i̱ ycui' nu culiya' bi'.

15 'Nda nu cusu' ca'yu mil cñi plata ji'i̱ msu
nu ya̱a̱ tya clyo, lo'o jua'a̱ nda yu tucua mil
ji'i̱ chaca msu, lo'o jua'a̱ nda yu sca mil ji'i̱
chaca msu, cha' jlo ti' xu'na ngu' ñi'ya̱ caca
ji'i̱ scaa msu bi' cua'ni cña lo'o cñi bi'. Li'
ndu'u xu'na ngu', ndyaa tyijyu'. 16 Hora ti
ndyaa msu nu ntsu'u ca'yu mil cñi plata ji'i̱,
ngüi'ya yu yu'ba lo'o cñi bi'. Li' ndyujui' yu
yu'ba bi', ngua'ni yu ngana ña'a̱ cuayá' nu
ngujui chaca ca'yu mil cñi plata ji'i̱. 17 Lo'o
jua'a̱ ngua'ni chaca msu nu ntsu'u tucua mil
cñi plata ji'i̱, ngua'ni yu ngana ña'a̱ cuayá'
nu ngujui chaca tyucuaa mil cñi plata ji'i̱ yu.
18 Pana nu msu nu ntsu'u sca mil ti cñi plata
ji'i̱ ni, ngulu yu sca tyuu ne' yuu, ngusu'ba
cuatsi' yu cñi ji'i̱ xu'na yu ne' yuu bi' li'.

19 'Tyiquee' ndyaa xu'na msu bi', lo'o li'
ndyalaa yu to' tyi yu chaca quiya'. Li'
ngusi'ya yu ji'i̱ ca ta'a msu bi', cha' ca̱a̱ ngu'
slo, cha' ca cuayá' ti' ycui' ni cña ngua'ni
ngu' lo'o cñi ji'i̱. 20 Clyo ndyalaa msu nu nda

xu'na ca'yu mil cñi plata ji'i̱. “Xu'na”, nacui̱
msu bi', “nda nu'u̱ ca'yu mil cñi 'na, lo'o
nu juani cua ngujui la chaca ca'yu mil cñi
'na, nu lo'o cua ngua'ni na' cña lo'o cñi bi'
jinu'u̱”. 21 “Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu'u̱”,
nacui̱ xu'na msu bi' ji'i̱. “Sca msu tso'o laca
nu'u̱, cha' tso'o tsa ndaquiya' nu'u̱ ji'i̱ cha'
'na. Sca cña sube ti nda na' jinu'u̱ tsubi',
pana ta na' cña nu cua tlyu la jinu'u̱, cha'
cua'ni nu'u̱ nde loo la. Stu'ba ti tyi'i̱ nu'u̱ slo
na', cha' stu'ba ti ca tso'o tyiquee nu'u̱ lo'o
na'”, nacui̱ xu'na bi' li'. 22 Lo'o li' ndyalaa
chaca msu nu nda xu'na tucua mil cñi plata
ji'i̱. “Xu'na”, nacui̱ msu bi', “nda nu'u̱ tucua
mil cñi plata 'na, lo'o nu juani cua ngujui
la tya tyucuaa mil cñi 'na cha' ngua'ni na'
cña lo'o cñi bi' jinu'u̱”. 23 “Tso'o tsa cña nu
ngua'ni nu'u̱”, nacui̱ xu'na msu bi' ji'i̱ yu.
“Sca cña sube ti nda na' jinu'u̱ tsubi', pana
ta na' chaca cña nu cua tlyu la jinu'u̱, cha'
cua'ni nu'u̱ nde loo la. Stu'ba ti tyi'i̱ nu'u̱ slo
na', cha' stu'ba ti ca tso'o tyiquee nu'u̱ lo'o
na'”, nacui̱ xu'na yu li'. 24 Lo'o li' ndyalaa
chaca msu nu nda xu'na sca mil cñi ji'i̱ yu.
“Xu'na”, nacui̱ msu bi', “jlo ti' na' cha' ñati̱
tiji tsa laca nu'u̱, cha' ndu'ni nu'u̱ clacua
masi xa' ñati̱ ngua'ni cña bi'; jua'a̱ nscua' nu
nchcuá' xa' ñati̱, bi' laca nu caja jinu'u̱. 25 Bi'
cha' ndyutsii̱ na', lo'o li' ndyaa na' nguxatsi'
na' cñi jinu'u̱ ne' yuu. Nde laca cñi jinu'u̱
lacua.” 26 Ngua ñasi̱' xu'na lo'o msu bi' li'.
“Sca msu xña'a̱ laca nu'u̱”, nacui̱ xu'na ji'i̱
msu bi'. “Taja tsa nu'u̱”, nacui̱. “Nacui̱ nu'u̱
cha' jlo ti' nu'u̱ ñi'ya̱ nu ndu'ni na', cha'
nxuti'i̱ na' ltya masi ná ndyataa na' nscua';
lo'o jua'a̱ tyaa lo'o na' ji'i̱ nscua' masi ná
ngua'ni na' cña ji'i̱”, nacui̱ nu'u̱. 27 ¿Ni cha'
ná nda nu'u̱ cñi 'na ji'i̱ xa' ñati̱ lacua, cha'
cua'ni ngu' cña lo'o? Li' chca'a̱ sñi' cñi
bi' jna', cha' tya nu'u̱ jna' lo'o ndyalaa na'
chaca quiya'. 28 Tso'o la xñi ma̱ nu sca ti mil
nu ntsu'u ya' yu re, ta ma̱ ji'i̱ msu nu ntsu'u
tii mil ji'i̱ juani. 29 Jua'a̱ laca lo'o ñati̱ nu
ntsu'u xi cha' ji'i̱, tya ta na' quiña'a̱ la cha'
ji'i̱ ñati̱ bi', cha' quiña'a̱ la cha' tso'o tyu'u
ji'i̱ ngu' bi'; pana ñati̱ nu xixi ca cha' ntsu'u
ji'i̱, si ná nti' ngu' cua'ni ngu' cña lo'o, hasta
xlyaá na' nu xti ti cha' nu ntsu'u ji'i̱ ngu' li'.
30 Nu juani tsaa lo'o ma̱ ji'i̱ msu xña'a̱ re, cha'
xcuaa̱ ma̱ ji'i̱ yu ca bilyaa, su nxi'ya tsa ngu',
lo'o jua'a̱ lye tsa ndacu la'ya ngu' cha' ñasi̱'
ngu', cha' lye tsa nchcube' ngu' cajua.”

Cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa lo ñati̱ chalyuu

31 ’Nu lo'o tyaa̱ na' nu cua nda Ni 'na lijyaa̱
cha' caca na' ñati̱, caa̱ na' cha' caca na' loo
tsiya' ti ji'i̱ ñati̱. Stu'ba ti caa̱ na' lo'o lcaa
ngu' xca̱ 'na, lo'o li' tyaca'a̱ na' su tlyu su
cua cua̱ la xi, sca se'i̱ su ndubi tsa ña'a̱ laca
bi'. Ca bi' cua'ni cuayá' na' ji'i̱ lcaa ñati̱
li'. 32 Ntsu'u cha' tyu'u ti'i̱ se'i̱ ti lcaa ñati̱
tsiya' ti tyucui ña'a̱ chalyuu; ca slo ycui'
na' tyu'u ti'i̱ ngu', cha' cua'ni cuayá' na'
ji'i̱ ngu'. Li' sa'be tya'a na' ji'i̱ ngu'. La
cui' ñi'ya̱ nu ndu'ni ñati̱ nu ña'asii̱ ji'i̱ xlya',
jua'a̱ cua'ni na'; sca tsu' tyi'i̱ ña'a̱ latya xlya'
ji'i̱ ngu', chaca tsu' tyi'i̱ ña'a̱ latya chivo
ji'i̱ ngu'. 33 Jua'a̱ cua'ni na', cha' la'a tsu'
cui̱ 'na tyi'i̱ ña'a̱ tsaca taju ñati̱ 'na, ñi'ya̱
ndi'i̱ xlya' bi'; la'a tsu' coca su tyucua na',
ca bi' tyi'i̱ lcaa ñati̱ cuxi, ñi'ya̱ ndi'i̱ chivo
bi'. 34 Ca li' lo'o caca na' loo tsiya' ti, chcui'
na' lo'o taju ñati̱ nu ndi'i̱ la'a tsu' cui̱ 'na:
“Tyaa̱ ma̱ ca su ntucua ycui' Ni nu laca loo,
lcaa cu'ma̱ nu tso'o tsa nti' ycui' Ndyosi Sti
na' ña'a̱ Ni ji'i̱ ma̱, cha' cua ngua'ni cho'o
ycui' Ni su tyi'i̱ ma̱ slo Ni, tya lo'o ngüiñá
Ni chalyuu. 35 Cu'ma̱ ni, cua nguxacu ma̱
'na lo'o ntyute' na' nguti'i̱ na' nde chalyuu;
nu lo'o nguityi na' hitya, cua nda ma̱ hitya
ndyi'o na' li'; masi ná ndyuloo ma̱ 'na, pana
cua nda ma̱ to' tyi ma̱ cha' nguti'i̱ na' li';
36 lo'o quichi' ti na' su nguta'a̱ na' chalyuu,
cua nda ma̱ late' ndyacu' na' li'; lo'o ngua
quicha na' nde chalyuu, cua yaa̱ na'a̱ ma̱ 'na
li', nguxtyucua ma̱ 'na; lo'o nga'a̱ na' ne'
chcua̱, ná ndyutsii̱ ma̱ ndyaa ma̱ slo na' li'.”
Jua'a̱ ñacui̱ na' lo'o caca na' loo. 37 Li' xacui̱
ngu' nu lubii tyiquee cha' jna': “Xu'na, ¿ni
jacua' na'a̱ ya jinu'u̱ cha' ntyute' nu'u̱? ¿Ni
jacua' nguxacu ya jinu'u̱? ¿Ni jacua' nda ya
hitya ndyi'o nu'u̱ cha' ngüityi nu'u̱ hitya?
38 ¿Ni jacua' nda ya su nguti'i̱ nu'u̱ masi
ná ndyuloo ya jinu'u̱? ¿Ni jacua' nda ya
late' ndyacu' nu'u̱ lo'o nguta'a̱ quichi' ti
nu'u̱? 39 ¿Ni jacua' ndyaa na'a̱ ya jinu'u̱ lo'o
ngua quicha nu'u̱? ¿Ni jacua' ndyaa na'a̱
ya jinu'u̱ lo'o nga'a̱ nu'u̱ ne' chcua̱? Ná jlo
ti' ya, Xu'na.” 40 Lo'o li' na' nu laca na' loo
tsiya' ti, chcui' na' chaca quiya' lo'o ngu'
bi': “Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱ juani, cha'
lo'o nguxtyucua ma̱ ji'i̱ sca ngu' tya'a na'
nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o na', masi nguxtyucua
ma̱ ji'i̱ sca ngu' ti'i ti, bi' tyempo ngua lo'o
nguxtyucua ma̱ 'na”.

41 'Lo'o li' chcui' na' lo'o taju ñatı̱ nu ndi'ı̱
la'a tsu' coca 'na: "Tyu'u ma̱ liya', cu'ma̱ nu
ná ntsu'u su tyi'ı̱ ma̱ slo ycui' Ndyosi. Yaa
clya ma̱ ca su ná tye tsiya' ti cha' ndyaquı̱
quii', cha' stu'ba ti tyi'ı̱ ma̱ lo'o nu laca
xu'na cuiñaja lo'o lcaa xca̱ ji'ı̱, lcaa cui'ı̱
cuxi; cuentya ji'ı̱ nu cuiñaja bi' nguxtyu'u
ycui' Ni quii' bi'. 42 Cu'ma̱ ni, ná nda ma̱ na
cacu na' tsiya' ti lo'o ntyute' tsa na' nguti'ı̱
na' nde chalyuu; ná nda ma̱ hitya co'o na'
lo'o ngüityi na' hitya li'; 43 ná nda ma̱ su tyi'ı̱
na' slo ma̱ li', cha' ná ndyuloo ma̱ 'na; ni
ná nda ma̱ late' cacu' na' lo'o quichi' ti na'
nguta'a̱ na' li'; ná ndyaa na'a̱ ma̱ 'na lo'o
ngua quicha na', ni ná ndyaa ma̱ slo na'
lo'o nga'a̱ na' ne' chcua̱." 44 Li' xacuı̱ ngu'
nu cuxi tyiquee cha' jna' cha' laca na' loo:
"Xu'na", ñacuı̱ ngu' bi', "¿ni jacua' na'a̱ ya
jinu'u̱ cha' ntyute' nu'u̱? Nu lo'o ngüityi
nu'u̱ hitya, nu lo'o quichi' ti nu'u̱ nguta'a̱,
nu lo'o quicha nu'u̱, nu lo'o nga'a̱ nu'u̱ ne'
chcua̱, ¿ni jacua' ná nguxtyucua ya jinu'u̱?
Ná jlo ti' ya cha' bi'." 45 Lo'o na' cha' laca
na' loo, li' chcui' na' chaca quiya' lo'o ngu'
cuxi bi': "Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱ juani,
cha' ná nguxtyucua ma̱ ji'ı̱ ni sca ngu' ti'i
nu ntsu'u cha' ji'ı̱ lo'o na', bi' cha' nacuı̱
na' cha' ná nguxtyucua ma̱ 'na tsiya' ti".
46 Lo'o li' tyaa ngu' bi' ca bilyaa su ná tye cha'
chcube' ngu'; pana ngu' nu lubii tyiquee ni,
caja chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye tsiya' ti ji'ı̱
ngu' bi'.

26

Cuaana ti ngüiñi cha' ji'ı̱ ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' ji'ı̱ Jesús

1 Lo'o cua ndye nchcui' Jesús lcaa cha' bi',
li' nchcui' xi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'ı̱
bi':
2 —Jlo ti' ma̱ cha' tucua ti tsa̱ lyiji cha'
caca ta'a sı̱ı̱ ji'ı̱ ta'a pascua, lo'o li' tejeya'
ngu' xña'a̱ jna' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱ cha'
caca na' ñatı̱. Tyaa lo'o ngu' 'na cha' cujuii
ngu' 'na lo crusi li'.
3 La cui' tyempo nu nchcui' Jesús, li'
ndyu'u ti'ı̱ tyu̱u̱ tya'a sti jo'ó nu laca loo
lo'o mstru cha' jo'ó lo'o ngu' cusu' ji'ı̱ ngu'
judío; ndyu'u ti'ı̱ ngu' slo Caifás nu laca
xu'na lcaa sti jo'ó jua. 4 Li' ngua'ni stu'ba
ngu' cha' ji'ı̱ ngu' lo'o tya'a ngu' ñi'ya̱
nu cua'ni ngu' cha' tejeya' ngu' ji'ı̱ Jesús
cuaana ti, cha' cujuii ngu' ji'ı̱.
5 —Pana ná tso'o tejeya' na ji'ı̱ yu tsa̱ ta'a
—nacuı̱ ngu' bi'—. Ca ñası̱' tsa lcaa ñatı̱ nu
ndi'ı̱ ta'a, lo'o tlyu tsa cha' cusu̱u̱ caca bi' li'
—nacuı̱ ngu' bi'.

Nda'a̱ sca nu cuna'a̱ setye hique Jesús

6 Ngua sca tsa̱ nga'a̱ Jesús nde quichı̱ Be-
tania, to' tyi Simón nu ngusñi quicha ndy-
atsu' cuaña' yu. 7 Li' ndyalaa sca nu cuna'a̱
slo Jesús nu ndya'a̱ lo'o ji'ı̱ sca caatya̱ quee
alabastro nu tso'o tsa ña'a̱; ngutsa'á caatya̱
bi' ntsu'u setye tyixi xtyi'i nu quiña'a̱ tsa
nga'a̱. Li' ngusalú nu cuna'a̱ bi' setye lo xlya
hique Jesús su ntucua yu to' mesa. 8 Lo'o
na'a̱ ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'ı̱ yu ñi'ya̱ nu
ngua'ni nu cuna'a̱ bi', ngua ñası̱' ngu' ji'ı̱ nu
cuna'a̱ bi' li'.
—¿Ni cha' ngusalú ñu'u̱ ti nu cuna'a̱ cua
setye bi'? —nacuı̱ ngu' bi'—. 9 Quiña'a̱ tsa
nga'a̱ setye bi'. ¿Ni cha' ná ndyujui' ngu' ji'ı̱
cha' caja cñi ta ji'ı̱ ngu' ti'i? —nacuı̱ ngu'
nu ndyaca tsa'a̱ ji'ı̱ bi'.
10 Lo'o ngua tii Jesús cha' nu ngua'ya
hique ngu' bi', nchcui' lo'o ngu' li':
—¿Ni cha' ñası̱' ma̱ ji'ı̱ nu cuna'a̱ re?
—nacuı̱ Jesús ji'ı̱ ngu' bi' li'—. Sca cha' tso'o
tsa ngua'ni nu cuna'a̱ re lo'o na'. 11 Lcaa
tsa̱ ndi'ı̱ ngu' ti'i lo'o ma̱ nde chalyuu cha'
xtyucua ma̱ ji'ı̱ ngu', pana cua tye ti tsa̱ nu
tyi'ı̱ na' lo'o ma̱. 12 Cua ngusalú nu cuna'a̱
re setye lo na', masi tya lyiji cajaa na', cha'
cua'ni cho'o tyucui ña'a̱ na' cha' tyatsi' na'.
13 Cha' liñi chcui' na' lo'o ma̱ juani, cha' lcaa
su cañi cha' jna' tyucui ña'a̱ chalyuu, ca bi'
cuna ngu' lcaa cha' nu ngua'ni nu cuna'a̱ re
juani, cha' tyi'u ti' ngu' cha' tso'o tsa cña nu
ngua'ni nu cuna'a̱ re.

Ndyujui' Judas cresiya ji'ı̱ Jesús ji'ı̱ ngu' nu laca loo

14 Lo'o Judas Iscariote ni, tya'a ndya'a̱ yu
lo'o nu chaca tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca
tsa'a̱ ji'ı̱ Jesús, ndu'u yu ndyaa yu slo sti jo'ó
nu laca loo li'.
15 —¿Ni tsa lo cñi ta ma̱ caya' 'na si culu'u
na' tyucuı̱ı̱ ji'ı̱ ma̱, cha' tsaa ma̱ tejeya' ma̱
ji'ı̱ nu Jesús bi'? —nacuı̱ Judas ji'ı̱ sti jo'ó
bi'.
Li' nda ngu' calaa tyii tya'a cñi plata ji'ı̱
Judas bi'. 16 Lo'o li' nclyana yu ñi'ya̱ caca
xtyucua yu ji'ı̱ ngu' bi', ni jacua' caca ji'ı̱
yu cha' cuaana ti culu'u yu tyucuı̱ı̱ ji'ı̱ ngu',
cha' tsaa ngu' su nga'a̱ Jesús.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sii lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi'

17 Lo'o ngua tsa clyo ji'i ta'a nu lo'o ndacu
ngu' xlyá nu ná lo'o scua tiye' ndya', li' ñaa
nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo Jesús. Ndi'ya
nchcuane ngu' ji'i li':

—¿Macala nti' nu'u cha' cua'ni cho'o ya
cha' cacu na sii nu cuentya ji'i ta'a pascua?
—nacui ngu'.

18 —Tsaa ma lquichi ca su ndi'i tya'a tso'o
na' bi'. Ndi'ya chcui' ma lo'o: "Nacui mstru
ji'na cha' cua ngulala ti hora ji'i. Lo'o juani
nti' ycui' nu cusu' bi' cacu sii cuentya ji'i
ta'a pascua ca toni'i jinu'u lo'o nu ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i."

19 Li' ndu'u ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ndyaa
ngu' lquichi, ngua'ni ngu' lcaa cña nu cua
ngulo Jesús ji'i ngu'; ngua'ni cho'o ngu' lcaa
na nu cua'nijo'o ji'i ngu' cha' cacu ngu' sii
cuentya ji'i ta'a pascua.

20 Lo'o cua ngusii, li' ndyalaa Jesús ni'i
bi'. Li' ndyaca'a ycui' lo'o ca ta'a ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i to' mesa, ndyu'ni ngu' sii.
21 Laja li' nguxana nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Chañi cha' nchcui' na' lo'o ma juani,
cha' ntsu'u tsaca cu'ma nde nu cujui' cre-
siya 'na ji'i ngu' xña'a.

22 Xñi'i tsa ti' ngu' ngua lo'o ndyuna ngu'
cha' bi'. Li' nguxana ngu' nchcuane ngu' ji'i
Jesús:

—¿Ha na' nu ta jinu'u ya' ngu' xña'a,
Xu'na? —nacui tsaca yu ji'i Jesús.

—¿Ha na'? —nacui chaca yu li'.

Lo'o jua'a nacui xi xa' la ngu'. 23 Nguxacui
Jesús cha' ji'i ngu' li':

—Ntsu'u tsaca yu tya'a ndyacu na sii
juani, nu sca ti ca'ña ndyacu yu lo'o na', bi'
laca nu cujui' cresiya 'na ji'i nu ngu' xña'a
bi'. 24 Ñi'ya nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ni,
jua'a nga'a cha' caca 'na, na' nu cua nda Ni
'na lijyaa cha' caca na' ñati. Pana tya'na tsa
ñati nu ta 'na ya' ngu' xña'a, tso'o la ngua
ji'i yu masi ná ngula yu chalyuu tsiya' ti.

25 Lo'o Judas nu ngua'ni cha' cuxi bi', lo'o
yu bi' nchcuane yu ji'i Jesús li':

—Mstru —nacui Judas bi' ji'i Jesús—,
¿ha na' laca nu ta jinu'u ya' ngu' xña'a?

—La cui' nu'u —nacui Jesús ji'i Judas li'.

26 Laja lo'o ndyacu ngu', li' ngusñi Jesús
sca xlyá, ndya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi,
ngusa'be ji'i xlyá bi'. Li' nda Jesús yu'be
xlyá bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—Cacu ma xlyá re, cha' ñi'ya nti' cuaña'
na', jua'a nti' nu nde —nacui Jesús ji'i ngu'
bi'.

27 Lo'o li' ngusñi Jesús sca vaso vino, ndya
xlya'be ji'i ycui' Ndyosi. Li' nda vaso vino
bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—Lcaa cu'ma co'o ma vino re —nacui
Jesús—, 28 cha' ñi'ya nti' tañi na', jua'a nti'
nu nde. Laca bi' sca cha' nu culu'u liñi ji'i
ma cha' chaca quiya' quiñi cha' ji'i ycui'
Ndyosi lo'o ñati chalyuu, nu lo'o tyalú tañi
na' lo crusi. Jua'a cua'ni lyaá Ni ji'i quiña'a
tsa tya'a ma, nu lo'o cua'ni clyu ti' Ni ji'i
qui'ya nu ntsu'u ji'i ma. 29 Liñi tsa cha' nu
chcui' na' lo'o ma juani, cha' nga'aa co'o
na' vino juani, ña'a cuayá' nu tyalaa tsa bi'
lo'o co'o na' ji'i stu'ba ti lo'o cu'ma slo ycui'
Ndyosi Sti na', ca su ntucua ycui' Ni nu laca
loo.

Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo yu ji'i Jesús tsiya' ti

30 Lo'o ndyula tu'ba ngu' sca jii ji'i ycui'
Ndyosi, li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde ca'ya
Olivos. 31 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Caca tyuju'u ti' lcaa cu'ma ña'a ma 'na
talya ndyi. Caca bi' ñi'ya nu nscua lo quityi
ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la. Ndi'ya nchcui'
cha' bi': "Lo'o cujuii na' ji'i nu ña'asii ji'i
xlya', li' xna lcaa xlya' bi', tyaa ni'", nacui
quityi bi'. 32 Pana ca tiya' la lo'o tyu'ú na'
chaca quiya', li' nde loo la tsa'a na' nde
Galilea cuentya ji'i cu'ma.

33 Li' nchcui' Pedro lo'o:

—Ná xtyanu na' jinu'u tsiya' ti —nacui
Pedro li'—. Masi ca ta'a ngu' xna ngu'
jinu'u, pana na' ni, ná xna na' jinu'u.

34 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Pedro bi':

—Cha' liñi cacha' na' jinu'u juani
—nacui—, cha' nu lo'o bilya xi'ya ndye'e
talya ndyi, sna quiya' chcui' nu'u cha' ná
nslo nu'u 'na; jua'a ñacui nu'u ji'i ngu'.

35 Li' xa' nchcui' Pedro:

—Masi ntsu'u cha' cajaa na' stu'ba ti lo'o
nu'u, ná chcui' na' lo'o ñati cha' ná nslo na'
jinu'u —nacui Pedro li'.

Lo'o la cui' jua'a cha' nguxacui xa' la ngu'
nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús li'.

Nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

36 Lo'o li' ndyalaa Jesús lo'o nu ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i, ndyatí ngu' ne' sca lo'o su
naa Getsemaní nu nga'a ca to' quichi.

—Cua'a̱ ma̱ xi ndacua ti —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu' bi'—, laja lo'o tsa'a̱ ca nde la xi cha'
chcui' na' lo'o ycui' Ndyosi Sti na'.
37 Li' tya ndyaa la xi Jesús lo'o Pedro lo'o
tyucuaa sñi' Zebedeo. Ngua'ya sca cha' nu
xñi'i̱ tsa ti' Jesús xqui'ya cña tlyu nu cua
tyacua ti ji'i̱. 38 Li' nchcui' Jesús lo'o nu sna
tya'a ngu' bi':
—Ne' cresiya 'na ntsu'u sca cha' nu xñi'i̱
ti' na'. Nga'aa talo na' cha' xñi'i̱ tsa ti' na'.
Tyanu cu'ma̱ nde ti, pana tii ti ti' ma̱ tyi'i̱
ma̱ lo'o na'.
39 Li' tya ndyaa la xi yu ca nde bi' la. Nde
loo ti yu ndyaa stii yu lo yuu cha' xñi'i̱ tsa ti'
yu. Li' nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi, ndi'ya̱
nu nacui̱ yu:
—Sti na', ¿ha ná ntsu'u xi xa' la ña'a̱ nu
cua'ni na' cña re, cha' nga'aa chcube' la na'
lo'o cña tlyu re jinu'u̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱
ycui' Ndyosi Sti yu—. Pana nti' na' cua'ni
na' cña nu nti' nu'u̱ cha' cua'ni na'.
40 Lo'o li' nxtyu̱u̱ yu ñaa yu su ndi'i̱ nu ca
ta'a sna ngu' bi'. Laja' tsa ngu' li'. Lo'o li'
nchcui' yu lo'o nu Pedro bi':
—¿Ha ná nchca talo nu'u̱ ni sca hora ti
nu tii ti ti' nu'u̱ tyi'i̱ nu'u̱ lo'o na'? —nacui̱
Jesús ji'i̱—. 41 Tii ti ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ juani
lacua, cha' chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi cha'
ná tyijiloo nu cuiñaja ji'i̱ ma̱. Jlo ti' na' cha'
tyucui tyiquee ma̱ ntaja'a̱ ma̱ cua'ni ma̱ cña
re 'na, pana ná tyu'u scua juersa ji'i̱ ma̱, yala
tsa ndyaja' ma̱.
42 Li' xa' ndyaa Jesús, nchcui' lo'o ycui'
Ndyosi chaca quiya':
—Sti na' —nacui̱ yu ji'i̱ Ni—, si ná ntsu'u
xa' ña'a̱ nu cua'ni na' cña jinu'u̱, tso'o la si
chcube' na' lacua, cha' nti' na' cua'ni na'
lcaa cña nu nti' nu'u̱ cha' cua'ni na'.
43 Li' xa' nxtyu̱u̱ yu ñaa yu slo ngu' bi';
lo'o li' na'a̱ yu ji'i̱ ngu' cha' laja' ngu' chaca
quiya', cha' lye tsa ndyu'u xcalá ngu'. 44 Lo'o
li' nguxtyanu yu ji'i̱ ngu' bi', ndyaa yu
nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi chaca quiya';
la cui' ti cha' nu nchcui' yu tya tsa̱ la
nchcui' yu chaca quiya'. Nu nchca sna
quiya' nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu.
45 Lo'o li' nguxtyu̱u̱ yu ñaa yu slo ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱.
—¿Ha tya laja' ma̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ nu
ngu' bi' li'—. ¿Ha bilya tyaala' xcalá ma̱?
Que ti' ma̱ juani, cha' cua ndyalaa hora nu
xñi ngu' cuxi 'na, na' nu cua nda Ni 'na
lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱; 46 tyatu̱ ma̱ cha' tyaa
na, cha' cua ndyalaa yu nu ta 'na ya' ngu'
cuxi bi'.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ Jesús preso

47 Laja lo'o nchcui' Jesús jua'a̱, li' ndyalaa
Judas slo. La cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a̱
ji'i̱ Jesús laca nu Judas bi'. Lo'o jua'a̱ quiña'a̱
tsa xa' la ñati̱ lijya̱ lo'o yu, nu ntsu'u maxtyi
cusu̱u̱ ya', nu ntsu'u yaca ya'; lijya̱ ngu'
tyaala bi' cña nu ngulo sti jo'ó nu laca loo,
la cui' jua'a̱ cña nu ngulo lcaa ngu' cusu'
nu laca loo lijya̱ ngu'. 48 Lo'o Judas ni, bi'
laca nu cua ta ti ji'i̱ Jesús ya' ngu' tyaala bi'.
Cua ndacha' yu ji'i̱ ngu' cua tsa̱ la: "Sca ti
yu nu cacu na' saca' lo'o chcuicha' na' ji'i̱
yu, ji'i̱ bi' xñi ma̱". Jua'a̱ nacui̱ yu ji'i̱ ngu',
49 bi' cha' ndyaa Judas bi' ca su ndu̱ Jesús cha'
chcuicha' ji'i̱ yu.
—Nde ti ndu̱ nu'u̱, mstru —nacui̱ Judas
bi' ji'i̱ Jesús.
Li' ndyacu Judas saca' Jesús. 50 Li' nacui̱
Jesús ji'i̱ Judas bi':
—Tya'a tso'o na' ngua nu'u̱ nquicha'
—nacui̱—. ¿Ni cña lijya̱ nu'u̱ ca nde juani?
Li' ntejeya' ngu' tyaala bi' ji'i̱ Jesús, cha'
tyaa lo'o ngu' ji'i̱.
51 Lo'o tsaca ñati̱ nu ndya'a̱ lo'o Jesús,
hora ti ngulo yu maxtyi cusu̱u̱ ji'i̱ yu, ngu-
jui'i̱ yu maxtyi ji'i̱ msu ji'i̱ xu'na sti jo'ó;
ngusi'yu cu' jyaca̱ msu bi' li'. 52 Lo'o li' ngulo
Jesús cña ji'i̱ yu bi':
—Xco'o nu'u̱ maxtyi cusu̱u̱ cua hi̱
—nacui̱ ji'i̱ yu bi'—. Lcaa ngu' nu nxu̱u̱
tya'a lo'o maxtyi, jua'a̱ cajaa ngu' bi'
xqui'ya maxtyi. 53 ¿Ha ná jlo ti' nu'u̱ cha'
si jña na' ji'i̱ Sti na', hora ti culo ycui' Ni
cña cha' ca̱a̱ tii tyucuaa tya'a taju xca̱ ji'i̱ Ni,
cha' xtyucua xca̱ bi' 'na? 54 Pana ná nti' ya
jua'a̱. Nga'a̱ cha' caca ñi'ya̱ nu nscua cha'
lo quityi cusu' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na'.
55 Li' nchcui' Jesús lo'o nu taju ñati̱ tyaala
nu ñaa cha' xñi ngu' ji'i̱:
—¿Ni cha' lijya̱ ma̱ lo'o maxtyi cusu̱u̱
lo'o yaca ntsu'u ya' ma̱, cha' xñi ma̱ 'na?
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. ¿Ha sca nu cuaana
laca na' lacua? Tyu̱u̱ tsa tsa̱ ngua'a̱ na' ne'
laa tonu ji'i̱ ma̱, ngulu'u na' cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi ji'i̱ ñati̱, lo'o ná ngusñi ma̱ 'na li'.
56 Pana ñi'ya̱ nu nguscua ngu' nu ngua tu'ba
ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni, la cui' jua'a̱
ndyu'ni ma̱ lo'o na' juani.
Li' ndu'u lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱,
ngusna ngu'.

Nu ngu' nu laca loo ji'i̱ ngu' judío ngua'ni cuayá' ji'i̱ Jesús

57 Li' ndyaa lo'o ngu' tyaala bi' ji'i̱ Jesús
slo Caifás, xu'na sti jo'ó. Ni'i̱ bi' cua ndyu'u
ti'i̱ lcaa mstru cha' jo'ó lo'o lcaa ngu' cusu'
nu laca loo. 58 Lo'o nu Pedro bi' ni, tyijyu'
ti ndu'u lca'a̱ yu chu̱' ngu' bi', hasta ña'a̱
cuayá' nu ndyalaa ngu' ca to' lo'o ji'i̱ xu'na
sti jo'ó bi'. Li' ndyatí Pedro ne' lo'o, stu'ba
ti ngua'a̱ yu lo'o ngu' policia, cha' nti' yu
ña'a̱ yu ñi'ya̱ caca lo'o cua'ni tye ngu' cha'
ji'i̱ Jesús.

59 Lo'o li' lcaa ngu' tisiya, lo'o lcaa sti jo'ó
nu laca loo, lo'o lcaa ngu' cusu' bi', nclyana
ngu' ñi'ya̱ ca sta ngu' qui'ya ji'i̱ Jesús, cha'
nti' tsa ngu' cujuii ngu' ji'i̱. Pana ná ndu'u
tucua ñati̱ nu cujuii cuañi' ji'i̱ yu cuentya
ji'i̱ ngu' nu laca loo bi'. 60 Ná ngujui ñi'ya̱
nu cua'ni ngu', masi quiña'a̱ tsa ngu' cuiñi
ndyalaa ngu' slo ngu' nu laca loo bi', cha'
sta ngu' qui'ya ji'i̱ Jesús; ná stu'ba cha' nu
nchcui' nu ngu' cuiñi bi'. Su cua ndye, li'
ndyalaa tucua tya'a ngu' cuiñi nu ndi'ya̱
nchcui':

61 —Nacui̱ nu qui'yu re: "Taca jna' cuityi̱
na' laa tonu re ji'i̱ ycui' Ndyosi, lo'o li' xa'
cuiñá na' ji'i̱ chaca quiya'; chu̱' sna tsa̱ ti tye
tya' laa 'na", nacui̱ Jesús jua —nacui̱ ngu'
cuiñi bi'.

62 Li' ndyatu̱ xu'na sti jo'ó, nchcui' yu lo'o
Jesús:

—¿Ni cha' ngusta ngu' qui'ya re jinu'u̱?
—nacui̱ sti jo'ó bi'—. ¿Ni cha' ná nxacui̱
nu'u̱ ni sca cha' ji'i̱ ya?

63 Ni sca cha' nu nchcui' sti jo'ó, ná ngux-
acui̱ Jesús ji'i̱ tsiya' ti. Li' ngulo sti jo'ó bi'
cña ji'i̱ yu:

—Chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu lu'ú ca
nclyo na' cña re jinu'u̱ juani: Cacha' clya
nu'u̱ ji'i̱ cua si chañi cha' laca nu'u̱ Cristo,
nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi.

64 —La cui' laca na' —nacui̱ Jesús li'—,
ñi'ya̱ nu nacui̱ nu'u̱ laca na'. Lo'o chaca cha'
cacha' na' ji'i̱ ma̱ juani, cha' nde loo la ña'a̱
ma̱ 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa̱ cha' caca na'
ñati̱, nu lo'o tyucua na' la'a tsu' cui̱ ca su
ntucua ycui' Ndyosi Sti na', nu lcaa tsiya' ti
cña nchca ji'i̱ Ni. Li' caa̱ na' chaca quiya' laja
coo nde cua̱.

65 Lo'o li' nu xu'na sti jo'ó bi' ni, ycui' ca
yu ngusaa' ste' yu cha' ñasi̱' tsa yu.

—Cuiñi tsa yu re, cha' suba' nchcui' yu
re ji'i̱ ycui' Ndyosi —nacui̱ sti jo'ó bi' ji'i̱
lcaa tya'a ngu' nu laca loo li'—. Nga'aa nti'
na cha' sta xa' la ñati̱ qui'ya ji'i̱ yu re. Cua
ndyuna na cha' suba' tonu tsa nu nchcui' yu
re, nu lo'o nacui̱ yu cha' Sñi' ycui' Ndyosi
laca yu. 66 ¿Ñi'ya̱ nu ntsu'u tyiquee cu'ma̱
juani?

Hora ti nguxacui̱ ngu' cha' ji'i̱ xu'na sti
jo'ó bi':

—Ntsu'u cha' cajaa yu —nacui̱ ngu' bi'.

67 Li' ngutu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús,
ngujui'i̱ ngu' ndacu̱' ji'i̱; jua'a̱ ntsu'u xa' la
ngu' nu ngujui'i̱ ya' saca' Jesús. 68 Li' nacui̱
ngu' bi':

—Nacui̱ nu'u̱ cha' Cristo laca nu'u̱ nu nda
Ni ji'i̱ lijya̱ chalyuu. Tso'o lacua. Cacha' liñi
nu'u̱ ji'i̱ ya, ¿ni naa yu nu ngujui'i̱ jinu'u̱,
si chañi cha' tii nu'u̱? —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱
Jesús.

Nacui̱ Pedro cha' ná nslo ji'i̱ Jesús tsiya' ti

69 Lo'o nu Pedro bi' ni, nde liya' ti nga'a̱ yu
bi'. Li' ñaa sca nu cuna'a̱ cua' slo yu.

—Lo'o nu'u̱ ndya'a̱ stu'ba ti lo'o Jesús nu
ngu' Galilea jua —nacui̱ nu cuna'a̱ bi' ji'i̱
Pedro.

70 Li' cuii̱ nguxacui̱ Pedro cha' ji'i̱ nu cu-
na'a̱ ña'a̱ cuayá' nu cuna lcaa ngu':

—Ná nchca cuayá' ti' na' cha' nu nchcui'
nu'u̱ —nacui̱ Pedro ji'i̱.

71 Li' ndatsu' Pedro, ndyaa ndyatu̱ cacua
ti to' lo'o bi'. Lo'o li' na'a̱ chaca nu cuna'a̱
cua' ji'i̱ yu, nchcui' nu cuna'a̱ bi' lo'o ngu'
nu ndu̱ cacua ti:

—Stu'ba ti ndya'a̱ nu qui'yu re lo'o Jesús
Nazaret jua —nacui̱ nu cuna'a̱ bi' li'.

72 Chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro,
ngua'ni yu jura li':

—Ná nslo na' ji'i̱ nu qui'yu jua tsiya' ti
—nacui̱ Pedro ji'i̱ ngu' bi' li'.

73 Ca tiya' la xi ñaa xi xa' la ñati̱ nu nga'a̱
ndacua ti, nchcui' ngu' lo'o Pedro li':

—Chañi cha' tya'a ndya'a̱ nu'u̱ lo'o nu
qui'yu jua —nacui̱ ngu' ji'i̱—, cha' stu'ba
ti ndañi cha' nu nchcui' nu'u̱ lo'o cha' nu
nchcui' tya'a quichi̱ tyi yu jua.

74 Li' chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro
cha' xcube' ycui' Ni ji'i̱ yu si cha' cuiñi laca
nu nda yu.

—Ná nslo na' ji'i̱ nu qui'yu jua tsiya' ti
—nacui̱ Pedro ji'i̱ ngu'.

Hora ti ngusi'ya ndye'e li'. 75 Lo'o li'
ndyi'u ti' Pedro cha' nu nchcui' Jesús lo'o yu
tya tsa̱ la, nu lo'o ndi'ya̱ nacui̱ Jesús ji'i̱ yu:

"Nu lo'o bilya xi'ya ndye'e talya juani, sna quiya' chcui' nu'u̱ lo'o ñati̱ cha' ná nslo nu'u̱ 'na". Jua'a̱ nacui̱ Jesús tsa̱ la, bi' cha' ndu'u Pedro ndyaa yu li'; nxi'ya tsa yu ndyaa yu cha' xñi'i̱ tsa ti' yu li'.

27

Ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ Jesús slo Pilato

1 Lo'o nguxee chaca tsa̱, xa' ndyu'u ti'i̱ lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' cusu' ji'i̱ ngu' judío, cha' cua'ni stu'ba ngu' cha' lo'o tya'a ngu', ñi'ya̱ taca cujuii ngu' bi' ji'i̱ Jesús. 2 Li' nguscа̱' ngu' ji'i̱ Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ slo Poncio Pilato, nu ngua gobernador romano.

Ngujuii Judas

3 Lo'o nu Judas nu ndyujui' ji'i̱ Jesús ya' ngu' xña'a̱ bi' ni, na'a̱ yu cha' cua cujuii ti ngu' ji'i̱ Jesús; ngua xñi'i̱ ti' yu li'. Hora ti ndya yu nu calaa tyii cñi plata ji'i̱ ngu' nu laca loo bi' chaca quiya'.

4 —Ntsu'u qui'ya 'na —nacui̱ Judas bi' ji'i̱ ngu' nu laca loo—, cha' cua ndyujui' na' ji'i̱ sca ñati̱ lubii ji'i̱ ma̱, cha' cujuii ma̱ ji'i̱ —nacui̱.

Li' nguxacui̱ ngu' nu laca loo bi' cha' ji'i̱ Judas:

—¿Ha cha' ji'i̱ cua laca cha' bi'? —nacui̱ ngu' nu laca loo bi'—. Si ntsu'u qui'ya jinu'u̱, cha' jinu'u̱ laca bi'.

5 Li' ngusalú Judas cñi plata bi' lo yuu ne' laa tonu bi' su nga'a̱ ngu' nu laca loo bi', ndu'u yu ndyaa yu. Li' ndyujuii Judas ji'i̱ ycui' ca; nguscа̱' yu reta yane yu, lo'o nguscа̱' loo reta laja yaca nde cua̱; cuati nguxtyú yu ji'i̱ ycui' ca yu nde lo yuu, ngujuii yu li'.

6 Ngusñi sti jo'ó nu laca loo ji'i̱ cñi bi' li'.

—¿Ñi'ya̱ cua'ni na lacua? —nacui̱ sti jo'ó ji'i̱ tya'a ngu'—. Ná ntsu'u chacuayá' quixa' cñi re lo'o msta̱ nu cua nda ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi ne' laa re, cha' cñi nu ngujui ji'i̱ yu cha' ndyujui' yu ji'i̱ sca ñati̱ laca cñi re —nacui̱ sti jo'ó bi'.

7 Li' ngüiñi cha' ji'i̱ ngu' lo'o tya'a ngu', cha' lo'o cñi bi' cui'ya ngu' sca lo'o ji'i̱ ngu' su ndiña ngu' quityu̱' nquicha', cha' caja su tyatsi' jyo'o ngu' xa' tsu' ne' lo'o bi'. 8 Bi' cha' juani ndu'ni ngu' ji'i̱ yuu bi': Ne' lo'o su ndyalú tañi ñati̱; jua'a̱ naa yuu bi' ji'i̱ ngu' juani. 9 Nu jyo'o Jeremías nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi tya sa'ni la ni, cua nguscua yu sca cha' lo quityi cuentya ji'i̱ cñi plata bi', cha' nu caca nde loo la. Ndi'ya̱ cha' nu nguscua yu: "Calaa tyii tya'a cñi plata, tsa lo cua ti cñi laca caya' nu ntsu'u lo sca ñati̱, nacui̱ ngu' Israel tya'a na. 10 Li' ngusñi ngu' cñi bi', ngüi'ya ngu' sca lo'o ji'i̱ ñati̱ nu ndiña quityu̱' nquicha'. La cui' cña bi' laca nu ngulo ycui' nu Xu'na na 'na", nacui̱ Jeremías.

Ndu̱ Jesús slo Pilato

11 Lo'o li' ndyalaa Jesús slo nu laca gobernador bi', nchcuane yu nu laca loo bi' ji'i̱ Jesús li':

—¿Ha la cui' nu'u̱ laca rey ji'i̱ ngu' judío? —nacui̱ yu nu laca loo bi' ji'i̱ Jesús.

—La cui' laca na' —nacui̱ Jesús ji'i̱ li'—, la cui' ñi'ya̱ nu nacui̱ nu'u̱ laca na'.

12 Lo'o li' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' bi', ngusta ngu' qui'ya ji'i̱ Jesús; pana ni sca cha' ná nguxacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'. 13 Li' xa' nchcui' Pilato lo'o Jesús:

—¿Ha ná nduna nu'u̱ cha' cuxi nu nchcui' ngu' jinu'u̱? —nacui̱ nu laca loo bi' ji'i̱ Jesús.

14 Pana ná nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' tsiya' ti; ni sca cha' ná nchcui', bi' cha' ndube tsa ti' nu Pilato bi' ña'a̱ yu ji'i̱.

Ngulo Pilato cña cha' cujuii ngu' ji'i̱ Jesús

15 Lcaa yija̱ lo'o ndyaca tsa̱ ta'a bi' ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'i̱ sca ti preso, la cui' preso nu ndijña ngu' judío ji'i̱. 16 La cui' tyempo bi', ntsu'u sca nu qui'yu nu naa Barrabás ne' chcua̱, sca ñati̱ nu ntsu'u tsa qui'ya ji'i̱ ngua yu bi'. 17 Lo'o jua'a̱ ngua cha' quiña'a̱ tsa ngu' judío ndyu'u ti'i̱ ngu' to' ni'i̱ ji'i̱ gobierno, li' nchcuane Pilato bi' ji'i̱ ngu':

—¿Ti ji'i̱ nti' ma̱ cha' cua'ni lyaá na' ji'i̱ juani? ¿Ha tso'o clyaá Barrabás, o tso'o la clyaá Jesús nu ndu'ni ma̱ Cristo ji'i̱? —nacui̱ Pilato ji'i̱ ngu'.

18 Jlo ti' nu Pilato bi', cha' liye' tsa ti' ngu' nu laca loo bi' ña'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús, bi' cha' cua ngusu'ba ngu' ji'i̱ ne' chcua̱.

19 Tya nga'a̱ lcaa ñati̱ bi' slo Pilato, lo'o jua'a̱ tya ntucua ycui' yu lo yaca xlya cña su ndu'ni cuayá' yu ji'i̱ ñati̱. Li' ndyalaa sca msu slo yu, yaa̱ lo'o sca cha' nu cua nchcui' clyo'o Pilato bi': "Ná sca cha' cua'ni nu'u̱ lo'o nu qui'yu nu lubii tyiquee jua", nacui̱ nu cuna'a̱ bi' ji'i̱ Pilato. "Lye tsa ngua ti' na'

tyucui talya cuentya ji'i̱ yu bi'. Cua nchcui'
tsa xcalá na' xqui'ya yu bi'."
20 Pana nu ngu' sti jo'ó nu laca loo
lo'o ngu' cusu' bi', cua nchcui' tsa ngu'
bi' lo'o nu quiña'a̱ tsa ñati̱ bi', cha' jña
ngu' chacuayá' ji'i̱ Pilato cha' culaá yu ji'i̱
Barrabás nu ntsu'u ne' chcua̱ bi', cha' li'
cujuii Pilato ji'i̱ Jesús. 21 Li' xa' nchcuane
gobernador bi' ji'i̱ ngu' chaca quiya':
—¿Ti ji'i̱ cua'ni lyaá na' lacua? —nacui̱
nu Pilato bi'.
—Ji'i̱ Barrabás —nacui̱ ngu' quiña'a̱ li'.
22 —¿Na laca cua'ni na' lo'o Jesús nu
ndu'ni ma̱ Cristo ji'i̱ lacua? —nacui̱ Pilato
li'.
—Cujui'i̱ ca'a̱ ma̱ ji'i̱ lo crusi —nacui̱ ngu'
li'.
23 —¿Ni cha' laca nti' ma̱ cha' cujuii na'
ji'i̱ yu re? —nacui̱ Pilato bi' li'—. ¿Ni qui'ya
ntsu'u ji'i̱?
Cui̱i̱ tsa nxi'ya lo'o ngu' ji'i̱ li':
—Cujui'i̱ ca'a̱ ma̱ ji'i̱ lo crusi —nacui̱
ngu'.
24 Li' na'a̱ Pilato cha' tyaala tsa ndi'i̱ loo
ngu', cha' ñasi̱' tsa ngu'; jua'a̱ ná ntaja'a̱
ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' yu lo'o ngu'
tsiya' ti. Bi' cha' ngulo yu cña cha' ca̱a̱ lo'o
msu ji'i̱ sca tsi'yu ntsu'u hitya. Li' ndyaati̱
ya' yu slo lcaa ñati̱.
—Lubii tyanu ya' na', cha' si'i cha' jna'
cajaa yu nu lubii tyiquee re —nacui̱ Pilato
ji'i̱ ngu'—, cha' ji'i̱ cu'ma̱ laca cha' bi'.
25 —Tso'o —nacui̱ nu ngu' quiña'a̱ bi'—,
tyanu qui'ya hichu̱' ya, lcaa ya lo'o sñi' ya;
pana ntsu'u cha' cajaa yu re.
26 Li' ngua'ni lyaá Pilato ji'i̱ nu Barrabás
bi', cuati ngujui'i̱ ngu' ji'i̱ Jesús lo'o reta. Li'
ngulo nu Pilato bi' cña ji'i̱ ngu' sendaru cha'
tsaa lo'o ngu' ji'i̱ Jesús cha' cujui'i̱ ca'a̱ ngu'
ji'i̱ lo crusi.
27 Lo'o li' ntejeya' ngu' sendaru nu ndu̱
cua̱ slo gobernador bi' ji'i̱ Jesús, ndyaa lo'o
ngu' ji'i̱ nde ne' ni'i̱ ji'i̱ gobierno; ndacha'
ngu' ji'i̱ lcaa tya'a sendaru nu ndi'i̱ ni'i̱ bi',
cha' tyu'u ti'i̱ ngu' su ndu̱ Jesús. 28 Li' ngulo
ngu' ste' Jesús, nguxacu' ngu' ji'i̱ lo'o sca
late' nga'a ña'a̱. 29 Li' ngüixi̱i̱ ngu' lti quiche'
chu̱' tya'a cha' caca sca sne'; ngusta ngu'
sne' bi' hique Jesús, jua'a̱ ngusta ngu' sca
yaca quii ya' tsu' cui̱ ji'i̱ yu. Li' ndyatu̱ sti̱'
ngu' slo Jesús. Ngua ti' ngu' xtyí lo'o ngu'
ji'i̱, bi' cha' ngua'ni ngu' lcaa cha' bi', ñi'ya̱
si laca yu sca rey nde chalyuu.
—Ndyu'ni tlyu ya jinu'u̱ cha' laca nu'u̱
rey ji'i̱ ngu' judío —nacui̱ ngu' sendaru ji'i̱
Jesús li'.
30 Li' ndu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús;
ngusñi ngu' yaca quii bi', ngujui'i̱ ngu'
hique Jesús lo'o yaca quii bi' li'. 31 Lo'o ndye
ngustí lo'o ngu' ji'i̱ yu, li' ngulo ngu' late'
nga'a bi', nguxacu' ngu' ste' ycui' yu chaca
quiya'. Li' ndu'u ngu' sendaru bi', ndyaa
lo'o ngu' ji'i̱ yu to' quichi̱ cha' cujui'i̱ ca'a̱
ngu' ji'i̱ ca lo crusi.

Ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús lo crusi

32 Tyucui̱i̱ su ndyaa ngu', li' ndyacua tya'a
ngu' lo'o sca nu qui'yu nu naa Simón; ngu'
Cirene laca yu bi'. Lo'o li' ngulo sendaru
cña ji'i̱ nu Simón bi', cha' qui'ya yu crusi bi'
cuentya ji'i̱ Jesús.
33 Lo'o li' ndyalaa ngu' lo sca cuati̱ nu naa
Gólgota (Gólgota nti' ñacui̱ cha'cña ji'na:
ca'ya su nscua tyijya̱ hique jyo'o). 34 Li' nda
ngu' vino nguixa' lo'o sca taná clyaa' cha'
co'o Jesús; pana lo'o cua ndyi'o cuayá' xi ca
ti, li' nga'aa ntaja'a̱ yu co'o yu ji'i̱ vino bi'
tsiya' ti.
35 Lo'o ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ yu lo crusi
lo'o clavo, li' ngüijya sendaru bi' lo'o tya'a
ngu' cha' cua'ni ngana ngu' ji'i̱ tya'a ngu',
cha' tacha ste' Jesús ji'i̱ ngu'. La cui' cha' bi'
nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui'
Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'ya̱ nacui̱ quityi
bi': "Ndacha ngu' ste' na' ji'i̱ tya'a ngu' lo'o
ngüijya ti ngu'". 36 Nga'a̱ ngu' bi' cua̱ quiya'
crusi. 37 Cua ngusta ngu' letra hique crusi nu
nchcui' ni qui'ya ntsu'u ji'i̱ Jesús: "Nu nde
laca Jesús, rey ji'i̱ ngu' judío", nacui̱ letra
bi'.
38 Lo'o la cui' tsa̱ bi' ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱
tucua tya'a ngu' cuaana lo xa' la crusi tya'a
ndu̱ Jesús; tsaca yu nga'a̱ la'a tsu' cui̱ ji'i̱
Jesús, lo'o chaca yu nga'a̱ la'a tsu' coca ji'i̱.
39 Lo'o jua'a̱ ntsu'u tsa ñati̱ nu nteje tacui su
ndu̱ crusi bi', nxtyí lo'o ngu' bi' ji'i̱ Jesús.
40 —Nu'u̱ laca nu cuityi̱ ji'i̱ laa tonu bi'
nacui̱ nu'u̱, lo'o li' nacui̱ nu'u̱ cha' cuiñá
nu'u̱ ji'i̱ chaca quiya' chu̱' sna tsa̱ ti, ngua
ti' nu'u̱. Cua'ni lyaá nu'u̱ ji'i̱ ycui' ca lacua
—nacui̱ ngu' bi' ji'i̱ Jesús—. Si chañi cha'
nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'u̱, cua'ya
clya nu'u̱ lo crusi cua juani —nacui̱ ngu'.

41 Lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o
ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'i̱ ngu'
judío, ndya'a̱ ngu' ndyaa na'a̱ ngu' ca su
nga'a̱ Jesús lo crusi, cha' nxtyí lo'o ngu' bi'
ji'i̱ yu li'.
42 —Ngua'ni lyaá yu ji'i̱ xa' ñati̱, pana ji'i̱
ycui' ca yu ná nchca ji'i̱ yu cua'ni lyaá yu
—nacui̱ ngu' nu laca loo bi'—. Rey ji'i̱ ngu'
Israel laca yu, nacui̱ yu. Tso'o la si ca'ya yu
lo crusi cua juani, jlya ti' na ji'i̱ yu li' —nacui̱
ngu' bi' ji'i̱ tya'a ngu'—. 43 Ndu̱ ti' yu ji'i̱
ycui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'i̱ yu, nacui̱
yu. Tso'o la si cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i̱
yu juani, si chañi cha' tyaca'a yu ji'i̱ Ni; "Sñi'
ycui' Ndyosi laca na'", ndu'ni yu re.
44 Lo'o jua'a̱ nu ngu' cuaana nu tya'a ngu-
jui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ lo crusi, lo'o ngu' bi' nxtyí
lo'o ngu' ji'i̱ Jesús.

Ngujuii Jesús

45 Lo'o li' ngua talya chalyuu chu̱' sna
hora; nde hora nguxana cha' bi', hasta ña'a̱
cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusii̱.
46 Lo'o la cui' hora cua sna nde ngusii̱ bi', cuii̱
tsa ngusi'ya Jesús:
—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —nacui̱.
Ndi'ya̱ nti' ñacui̱ cha' cha'cña ji'na: Ndyosi
Sti na', Ndyosi Sti na', ¿ni cha' laca cha'
ngulaya' nu'u̱ 'na?
47 Lo'o ndyuna xi ngu' nu ndu̱ cacua ti cha'
bi', li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':
—Nxi'ya yu re ji'i̱ jyo'o Elías —nacui̱ ngu'
bi'.
48 Hora ti ngusna tsaca ngu' bi' ndyaa
qui'ya yu sca quiche, ngüicha' yu ji'i̱ lo'o
hitya tiye'. Li' ngusca̱' ji'i̱ lo sca yaca cha'
tyalaa su ntucua tu'ba Jesús cha' co'o yu.
49 Lo'o xi xa' la ñati̱ nacui̱ ji'i̱:
—Jatya na si ca̱a̱ jyo'o Elías cha' cua'ni
lyaá ji'i̱ yu —nacui̱ ngu' bi'.
50 Lo'o li' chaca tya quiya' cuii̱ tsa ngusi'ya
Jesús; li' ngutu'u cresiya ji'i̱ yu, ngujuii
yu. 51 La cui' hora bi' ngutaa' late' tlyu
nu ndacui ndyacu̱' sa cla'be ne' laa tonu.
Ca cua̱ ngutu'u ngutaa' late' bi'; tsa cu' ti
ngutaa', hasta ña'a̱ cuayá' nu ndyalaa ca
lo yuu. Lo'o li' lye tsa ngulacui̱ chalyuu
ña'a̱ cuayá' nu ngula'a quee tonu, 52 ña'a̱
cuayá' nu ndyaala cuaá su nguatsi' jyo'o. Li'
tyu̱u̱ tya'a ngu' jyo'o nu ntsu'u cha' ji'i̱ ngu'
lo'o ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni la, ndyu'ú
jyo'o bi' chaca quiya'. 53 Ca tiya' la lo'o cua
ndyu'ú ycui' Jesús chaca quiya', li' ndu'u
ngu' nu ngua jyo'o bi' ne' cuaá, ndyaa ngu'
bi' nde quichi̱ Jerusalén, quichi̱ nu tacati tsa
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. Lo'o li' tyu̱u̱ tya'a
ñati̱ na'a̱ ji'i̱ ngu' bi', cha' cua ndyu'ú ngu'
bi' chaca quiya'.
54 Lo'o nu sendaru nu nga'a̱ cua̱ ji'i̱ Jesús
bi', lo'o nu capitán ji'i̱ sendaru bi', ngulacua
tsa ti' ngu' bi' li'; tlyu tsa cha' ndyutsii̱ ti'
ngujui ji'i̱ ngu' bi' lo'o na'a̱ ngu' ñi'ya̱ ngua
cha' bi', ñi'ya̱ ngua lo'o ngulacui̱ chalyuu.
—Chañi tsa cha' Sñi' ycui' Ndyosi laca
jyo'o re —nacui̱ nu ngu' sendaru bi'.
55 Laja li', tyijyu' ti xi ndu̱ tyu̱u̱ tya'a ngu'
cuna'a̱ nu ndu'u nde Galilea; tya'a nguta'a̱
ngu' lo'o Jesús, nguxtyucua ngu' bi' ji'i̱ yu.
Ndu̱ ti nu ngu' cuna'a̱ bi', na'a̱ ngu' ji'i̱ crusi
su nga'a̱ Jesús; 56 lo'o María Magdalena, lo'o
María xtya'a̱ Jacobo xtya'a̱ José, lo'o jua'a̱
xtya'a̱ sñi' Zebedeo, na'a̱ ngu' bi' ñi'ya̱ ngua
ji'i̱ Jesús.

Nguatsi' jyo'o Jesús

57 Lo'o cua ngusii̱ la xi ñaa sca nu culiya',
sca ngu' quichi̱ Arimatea laca yu nu naa
José. Lo'o nu José bi' ngua tsa'a̱ yu ji'i̱ Jesús.
58 Tya tsa̱ la cua ndyaa yu slo Pilato, ngüijña
yu chacuayá' cha' tsaa lo'o yu ji'i̱ jyo'o Jesús
cha' tyatsi'. Li' nda Pilato chacuayá' ji'i̱ yu,
ngulo Pilato cña ji'i̱ ngu' sendaru cha' tya
ngu' jyo'o bi' ji'i̱ José. 59 Li' ngüixii̱ yu José
bi' sca tasá lubii hichu̱' jyo'o bi', ndyaa lo'o
yu ji'i̱ jyo'o cha' tyatsi'. 60 Nguxatsi' yu ji'i̱
jyo'o bi' ne' sca tyuquee nu cua ngulu ca ti
ngu' sii' cua'a̱, cha' caca cuaá su tyatsi' ycui'
José nquicha'. Ndacu̱' José bi' to' cuaá lo'o
sca quee tonu, ndu'u yu ndyaa yu li'. 61 Lo'o
jua'a̱ nga'a̱ María Magdalena lo'o nu chaca
María, nga'a̱ ngu' cacua ti to' cuaá bi'.

Ndu̱ ngu' cua̱ to' cuaá su ndyatsi' jyo'o Jesús

62 Ca chaca tsa̱ lo'o cua ndye ngua'ni yala
ngu' cña ji'i̱ ngu', cha' cua tyalaa ti tsa̱ ta'a
nu ntsu'u cha' tyi'i̱ cña' ngu', li' lcaa sti jo'ó
nu laca loo lo'o ngu' fariseo bi' ndyu'u ti'i̱
ngu' slo Pilato. 63 Nchcui' ngu' lo'o li':
—Cusu' —nacui̱ ngu' ji'i̱ nu Pilato bi'—,
ntsu'u ti' ya ji'i̱ cha' nu cua nchcui' nu cuiñi
bi' lo'o tya lu'ú yu: "Tyu'u scua sna tsa̱,
li' tyu'ú na' chaca quiya'", nacui̱ yu. 64 Bi'
cha' tso'o la si culo nu'u̱ cña cha' tyi'i̱ ngu'
cua̱ to' cuaá bi' sna tsa̱, cha' ná ta ngu'
chacuayá' ji'i̱ ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'i̱ yu, cha'
ná tsaa ngu' bi' cuaana ngu' ji'i̱ jyo'o bi'. Ná

caja ñi'ya nu chcui' ngu' cha' cua ndyu'ú
jyo'o bi' chaca quiya' li'. Cua ngusñi ngu'
cha' cuiñi nu nchcui' jyo'o bi' tya tsubi' la;
lo'o juani si jlya ti' ñati cha' ndyu'ú jyo'o bi',
tlyu la cha' cuiñi caca si xñi ngu' cha' bi'.
65 Li' nguxacui Pilato cha' ji'i ngu' nu laca
loo bi':
—Ndu ngu' sendaru cuentya ji'i ma
—nacui Pilato—. Yaa clya ma lo'o ngu'
sendaru bi', cha' tacu' tso'o ma to' cuaá bi'
ñi'ya nu nti' ycui' cu'ma.
66 Li' ndu'u ngu' nu laca loo bi', ndyaa ngu'
lo'o sca taju sendaru ji'i ngu', ndacu' tachaa
ngu' to' cuaá bi' lo'o sca lo nguiña' tacalya
nu ntsu'u sello ji'i, cha' ná cala' ngu' tsiya'
ti quee tonu nu ndyacu' to' cuaá bi'. Li'
nguxtyanu ngu' ji'i taju sendaru bi' cajua,
cha' tyi'i ngu' cua to' cuaá bi'.

28

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

1 Nu lo'o cua ndye tsa nu ndi'i cña' ngu',
cua quixee ti tsa clyo ji'i semana, li' ndyaa
María Magdalena lo'o nu chaca María bi',
cha' nti' ngu' ña'a ngu' su nguatsi' jy-
o'o Jesús. 2 Li' ngulacui tsa chalyuu, cha'
ngua'ya sca xca ji'i ycui' nu Xu'na na nu
ntsu'u nde cua, ngua'ya lo yuu ca to' cuaá
bi'. Li' nguxasu ji'i quee tonu nu nscua to'
cuaá, ndyaa tucua yu chu' quee bi'. 3 Ñi'ya
ndubi xee tyi'yu, jua'a ña'a loo xca bi', lo'o
jua'a ngati tsa ste' yu ñi'ya nu ngati tlya'.
4 Lo'o na'a ngu' sendaru ji'i xca bi', ndyutsii
tsa ngu' li', ña'a cuayá' nu nclyú ngu' lo yuu
ñi'ya laca si na cua ngujuii ngu'. 5 Li' nchcui'
xca bi' lo'o nu ngu' cuna'a bi':
—Ná cutsii ma —nacui ji'i ngu' cuna'a
bi'—. Jlo ti' na' cha' nclyana ma ji'i Jesús nu
ngujuii lo crusi. 6 Nga'aa ntsiya yu bi' ca nde
cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya', ñi'ya nu
nacui ycui' yu ji'i ma tya tsubi' la. Cuaa ma,
caa ma ña'a ma ca su ngustii jyo'o yu. 7 Li'
yaa clya ma cacha' ma ji'i nu ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i yu bi', cha' nga'aa ntsiya jyo'o bi'
ne' cuaá re, cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya';
cua tsaa ti ycui' yu nde Galilea nde loo la ji'i
cu'ma, ca bi' ña'a ma ji'i yu. Tsa lo cua ti
cha' ntsu'u cha' cacha' ji'i ma —nacui xca
ji'i nu ngu' cuna'a bi'.
8 Hora ti ndu'u nu ngu' cuna'a bi' to' cuaá
bi', ndyaa ngu'. Lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u
tyiquee ngu', masi ndyutsii ngu' xi. Ngusna
ngu' cha' ndyaa ngu' cacha' ngu' ji'i ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i Jesús. 9 Li' ndyacua tya'a
ycui' Jesús lo'o ngu' cuna'a bi', nchcui' yu
lo'o ngu'. Hora ti ndyatu sti' nu ngu' cuna'a
bi' slo Jesús, ngusñi ngu' quiya' yu, ngua'ni
tlyu ngu' ji'i yu li'.
10 —Ná cutsii ma —nacui Jesús ji'i ngu' bi'
li'—. Yaa clya ma cacha' ma ji'i ngu' tya'a
na' cha' ntsu'u cha' tsa'a na' nde Galilea; ca
bi' tyacua tya'a ngu' lo'o na', ñacui ma ji'i
ngu'.

Cha' nu nchcui' sendaru lo'o ngu'

11 Laja lo'o ndyaa nu ngu' cuna'a bi',
ndyaa ngu' sendaru nu ndi'i cua to' cuaá
bi'; lo'o ti ndyaa ngu' nde quichi, ndacha'
ngu' ji'i sti jo'ó nu laca loo lcaa cha' ñi'ya
nu ngua ca to' cuaá bi'. 12 Hora ti ndyu'u ti'i
lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' cusu'
ji'i ngu' judío, cha' ca stu'ba cha' ji'i ngu'
lo'o tya'a ngu', ñi'ya ña'a cha' nu ta ngu'
lo'o lcaa ñati. Li' nda ngu' nu laca loo bi'
quiña'a xi cñi ji'i ngu' sendaru bi', cha' tacu'
ngu' ji'i cha' ñi'ya nu ngua.
13 —Ndi'ya ñacui ma ji'i ñati: "Talya laja
lo'o laja' ti ya, li' ndyalaa nu ngu' nu ngua
tsa'a ji'i jyo'o Jesús bi', nguaana ngu' bi' ji'i
jyo'o bi'". Jua'a cha' ta ma lo'o ñati —nacui
ngu' nu laca loo bi' ji'i ngu' sendaru—.
14 Lo'o li' si cuna ycui' gobernador nu laca
loo ji'na cha' re, li' chcui' ya lo'o yu cha' ná
xcube' yu ji'i ma.
Jua'a cuii nda ngu' nu laca loo bi' lo'o
ngu' sendaru. 15 Li' ngusñi ngu' sendaru bi'
cñi bi'; ndu'u ngu' ndyaa ngu' nchcui' ngu'
lo'o ñati ñi'ya nu ntsu'u cña ji'i ngu' cha'
chcui' ngu'. Bi' cha' hasta juani ña'a ti jlya
ti' ngu' judío cha' jua'a ngua ji'i jyo'o Jesús.

Nda Jesús sca cña ji'i ngu' nu cua ngusubi yu ji'i tya tsubi' la

16 Lo'o li' ndu'u nu tii chaca tya'a ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i Jesús, ndyaa ngu' ca loyuu
su cuentya Galilea; ndyu'u ti'i ngu' lo xlya
ca'ya ca su nacui Jesús cha' tyacua tya'a
ngu' lo'o li'. 17 Lo'o na'a ngu' ji'i Jesús cha'
yaa yu nde slo ngu', li' ngua'ni tlyu ngu' ji'i
yu, masi ntsu'u xi tya'a ngu' nu bilya jlya
tso'o ti' ngu' ji'i. 18 Li' ñaa Jesús cacua la,
nchcui' lo'o ngu':
—Cua nda ycui' Ndyosi Sti na' lcaa
chacuayá' 'na cha' laca na' loo ji'i lcaa
na, masi lcaa na nu ntsu'u ca slo ycui'
Ni nde cua, masi lcaa na nu ntsu'u nde

chalyuu —nacuī Jesús ji'ī ngu'—. [19] Yaa
mā lcaa quichī nde chalyuu cha' ca tsa'ā
lcaa ñatī cha' jna'. Li' tyucuatya mā ji'ī
ngu' chacuayá' ji'ī ycui' Ndyosi Sti na', jua'ā
chacuayá' jna' nu lacā Sñi' ycui' Ndyosi,
jua'ā chacuayá' ji'ī Xtyi'i ycui' Ndyosi.
[20] Culu'u mā ji'ī ngu' bi', cha' taquiya' ngu'
lcaa cña nu cua ngulu'u na' ji'ī mā. Lo'o
jua'ā tyi'u ti' mā cha' nu nchcui' na' lo'o
mā, cha' tyi'ī na' lo'o mā lcaa tsā hasta ña'ā
cuayá' tye chalyuu.

Tsa lo cua ti cha' nacuī Jesús.

Quityi nu nguscua San Marcos ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

Nda Juan cuii lo'o ngu' ne' quixi' su ná ndi'i ñati

1 Nde nscua cha' nu ntsu'u suu cha' tso'o
ji'i Jesucristo, nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi.
2 Cua sa'ni nguscua jyo'o Isaías nu ngua
tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ñi'ya nu caca xana
cha' re. Ndi'ya nscua cha' bi':

Culo na' cña ji'i sca ñati nu caca xca 'na,
nacui ycui' Ndyosi ji'i Cristo,
cha' tsaa yu nde loo nu'u.
Bi' laca nu saala tyucuii su tsaa nu'u, nacui
Ni.
3 Cuii xi'ya yu ne' quixi'. Ndi'ya ñacui yu:
"Xaala clya ma sca tyucuii su caa
ycui' nu Xu'na na; xquiñi tso'o ma
tyucuii su tyeje tacui ycui'".

4 Ñi'ya nu nguscua Isaías cha' bi', jua'a
ndyu'u tucua Juan ne' quixi' su ná ndi'i
ñati. Lo'o li' nchcui' yu lo'o ngu' cha' caca
tyuju'u ti' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u
ji'i ngu', cha' culochu' ngu' ji'i cha' cuxi
bi', cha' jua'a cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi
ji'i ngu' bi'. Li' tyucuatya Juan ji'i ngu'
bi'. 5 Ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati slo Juan;
ñaa ngu' quichi sube ti nu ndi'i loyuu su
cuentya Judea slo yu, lo'o jua'a ñaa ngu'
Jerusalén nu quichi tonu bi' slo yu. Nu
ñati nu ngua tyuju'u tsa ti' ji'i cha' cuxi
nu ntsu'u ji'i ngu' ni, ngüijña ngu' ji'i ycui'
Ndyosi cha' cuityi Ni cha' cuxi bi', lo'o li'
ntyucuatya Juan ji'i ngu' bi' lo hitya sta'a
Jordán.

6 Lo'o nu Juan bi' ni, lacu' yu sca late'
quicha' camello, lo'o ndyaaca' juata sii' yu.
Ndacu yu tscu' lo'o cuiñaa' cuityu. 7 Ndi'ya
laca cha' nu nchcui' yu lo'o ñati bi':

—Ntsu'u sca ñati nu cua caa ti; cua nda
Ni 'na lijyaa yala la, pana ñati bi' laca loo
la —nacui Juan ji'i ngu'—. Lo'o na', cua'ni
tlyu na' ji'i ñati bi'; tso'o tsa caca tyiquee
na' masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' sati'
na' juata ti. 8 Lo'o hitya ti ntyucuatya na'
ji'i ma, pana ná tyucuatya yu bi' ji'i ngu'
lo'o hitya ti, masi cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i
ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' cha' caca
lubii ngu' tsiya' ti, nu lo'o tyucuatya yu ji'i
ngu'.

Ntyucuatya Juan ji'i Jesús

9 Lo'o li' ca tiya' la xi ngutu'u Jesús quichi
Nazaret nde loyuu su cuentya Galilea bi',
ndyaa yu su ndi'i Juan ca to' sta'a Jordán.
Li' ntyucuatya Juan ji'i ycui' Jesús lo hitya
sta'a. 10 Lo'o cua tyu'u ti Jesús lo hitya, li'
na'a cha' cua ndyaala tyucuii nde cua. Li'
ngua'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi su ndu Jesús;
ñi'ya ndyacui sca tyupe', jua'a ngua'ya Xty-
i'i ycui' Ndyosi lo Jesús li'. 11 Lo'o li' nguañi
nchcui' ycui' Ndyosi ca su ntucua Ni nde
cua. Ndi'ya nacui Ni:

—Nu sca ca Sñi' na' laca nu'u, lo'o
jua'a ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' jinu'u
—nacui ycui' Ni ji'i Jesús—. Tyaca'a tsa
nu'u 'na —nacui Ni.

Nti' nu xña'a tyijiloo ji'i Jesús

12 Lo'o li' hora ti ndyaa lo'o Xtyi'i ycui'
Ndyosi ji'i Jesús nde ne' quixi' su ná ndi'i
ñati. 13 Ndyaa Jesús li', tu'ba tsa ndyanu yu
ycui' ti yu ne' quixi', lo'o jua'a ndi'i na'ni
tyaala ne' quixi' bi'. Li' ndyalaa Satanás slo
yu, ngua ti' tyijiloo ji'i Jesús si cua'ni ca yu
cña cuxi. Lo'o cua ndye cha' bi', li' ndyalaa
xca ji'i ycui' Ndyosi slo Jesús cha' xtyucua
ngu' ji'i yu, cha' ta ngu' xi juersa ji'i yu.

Nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i ycui' Ndyosi Sti yu ca nde Galilea

14 Lo'o ca tiya' la ngusu'ba ngu' ji'i Juan
ne' chcua. Li' nguxtyuu Jesús nde loyuu su
cuentya Galilea, nclyu'u yu ji'i ngu' ñi'ya
laca cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi.

15 —Cua ndyalaa hora cha' caca ycui'
Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui
Jesús—. Ca tyuju'u ti' ma ji'i lcaa cha' cuxi
nu ntsu'u ji'i ma; culochu' ma ji'i cha' cuxi
bi', cha' li' taca xñi ma cha' tso'o nu ji'i ycui'
Ndyosi nu cua'ni lyaá ji'i ma.

Ngusi'ya Jesús ji'i jacua tya'a ñati nu ndya'a cuta cualya

16 Lo'o ngua sca tsa nu ndya'a Jesús to'
tayu' Galilea, li' na'a yu ji'i Simón, lo'o
Andrés tya'a ngula Simón; ndya'a ngu' cuta
cualya lo'o taraya, cha' bi' laca cña nu
ndu'ni ngu' bi' lcaa tsa. 17 Nchcui' Jesús lo'o
ngu' bi' li':

—Tsaa ma lo'o na' —nacui Jesús ji'i
ngu'—. Xa' cña culu'u na' ji'i ma juani,
cha' clyana ma ji'i ñati chalyuu nu nguna'

chalyuu ji'i̱ xqui'ya cha' cuxi, cha' caca ngu' bi' ñati̱ jna' —nacui̱.
18 Ndyuna ngu', lo'o hora ti nguxtyanu ngu' taraya ji'i̱ ngu', ndu'u ngu' ndya'a̱ ngu' lo'o Jesús li'.
19 Lo'o cua ndyaa la xi Jesús, li' na'a̱ yu ji'i̱ tyucuaa sñi' Zebedeo nu naa Jacobo lo'o Juan. Nga'a̱ ngu' ne' yaca ni'i̱ sube ti, ndyu'ni cho'o ngu' taraya ji'i̱ ngu'. 20 Li' ngusi'ya Jesús ji'i̱ ngu' cha' tsaa ngu' lo'o yu. Hora ti nguxtyanu ngu' ji'i̱ Zebedeo sti ngu', ndyanu nu cusu' bi' lo'o msu ji'i̱ ne' yaca ni'i̱ sube ti. Ndu'u ngu' ndyaa tyucuaa sñi' nu cusu' bi' lo'o Jesús.

Ngusñi cui'i̱ cuxi ji'i̱ sca nu qui'yu

21 Lo'o li' ndyalaa ca ta'a ngu' ca quichi̱ Capernaum. Tsa̱ ta'a lo'o ndi'i̱ cña' ngu', li' ndyaa Jesús ne' laa ji'i̱ ngu' cha' culu'u yu ji'i̱ ngu'. 22 Lo'o ndyuna ngu', li' ndube tsa ti' ngu' ñi'ya̱ cha' nclyu'u Jesús ji'i̱ ngu'. Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i̱ yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu', si'i ñi'ya̱ nclyu'u mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. 23 La cui' ne' laa bi' nga'a̱ sca nu qui'yu nu ntsu'u cui'i̱ cuxi ji'i̱. Ngusi'ya tsa yu ji'i̱ Jesús li':
24 —¿Ñi'ya̱ cha' nti' nu'u̱ chcui' lo'o na', Jesús Nazaret? —nacui̱ nu quicha bi'—. ¿Ha cua nti' nu'u̱ cua'ni tye nu'u̱ cha' jna'? —nacui̱—. Pana nslo na' jinu'u̱. Ycui' nu lubii laca nu'u̱, lo'o cua nda ycui' Ndyosi jinu'u̱ lijya̱ ca nde.
25 Li' ngua'a Jesús ji'i̱ cui'i̱ cuxi nu ntsu'u ji'i̱ nu quicha, ngulo ji'i̱ cui'i̱ cuxi bi' cha' tyaa tsiya' ti.
—Nga'aa chcui' nu'u̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱—. Nga'aa cua'ni xña'a̱ cui'i̱ lo'o nu'u̱.
26 Li' nguxalú cui'i̱ cuxi bi' ji'i̱ nu quicha. Cuii̱ ngusi'ya yu lo'o ngutu'u cui'i̱ bi' ndyaa li'. 27 Ndyutsii̱ tsa lcaa ngu' li'. Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ndi'ya̱:
—¿Ñi'ya̱ laca cha' re? —nacui̱ ngu'—. ¿Ha xa' cha' nclyu'u nu jua ji'i̱ ñati̱? —nacui̱ ngu'—. Nchca ji'i̱ yu jua culo yu cña, masi ji'i̱ cui'i̱ cuxi nclyo yu cña; hora ti nduna bi' cña nu ngulo yu ji'i̱, ndu'u nu cui'i̱ bi', ndyaa li'.
28 Yala ti nguañi cha' ji'i̱ Jesús lcaa quichi̱ nde loyuu su cuentya Galilea li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ xtya'a̱ laa Simón Pedro

29 Lo'o li' ngutu'u Jesús ne' laa bi' lo'o Jacobo lo'o Juan, ndyaa ngu' ca to' tyi Simón lo'o Andrés. 30 Li' ndacha' ngu' ji'i̱ Jesús cha' quicha tsa xtya'a̱ laa Simón; tlyu tsa tyique' ntsu'u ji'i̱ ma', ntsiya ti ma' lo qui'ña. 31 Li' ndyaa Jesús slo nu quicha bi', ngusñi yu ya' ma' cha' xtyucua yu ji'i̱ ma' tyatu̱ ma'. Hora ti ndyu'u tyique' ji'i̱ ma' bi'. Lo'o ti nguxana ma' ngua'ni cho'o xi scuaa cacu ngu' li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ quiña'a̱ tya'a ngu' quicha

32 Cua ngusii̱ tsa li'. Lo'o ndyaa cuichaa, li' ya̱a̱ lo'o ngu' ji'i̱ lcaa ngu' quicha slo Jesús, masi nu ngusñi cui'i̱ cuxi ji'i̱, masi nu ntsu'u xa' lo quicha ji'i̱. 33 Ña'a̱ tsaca quichi̱ cua ndyu'u ti'i̱ ngu' ca to' ni'i̱ ji'i̱ Simón. 34 Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ ngu' li', masi quiña'a̱ lo quicha ntsu'u ji'i̱ ngu'; masi ngu' nu ngusñi cui'i̱ cuxi ji'i̱, ndyaca tso'o ngu' lo'o ngulo Jesús ji'i̱ cui'i̱ bi'. Pana ná nda Jesús chacuayá' chcui' cui'i̱ cuxi bi', cha' cua ndyuloo cui'i̱ bi' ji'i̱ ycui' Jesús.

Nda Jesús cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ngu' ca nde Galilea

35 Lo'o bilya quixee chaca tsa̱, li' ndyatu̱ Jesús; ndu'u yu, ndyaa yu xi nde ne' quixi̱' su ti̱ ti ndu̱ chalyuu, cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi cajua. 36 Pana Simón lo'o xa' tya'a ndya'a̱ yu ni, ndyaa ngu' ndyaana ngu' ji'i̱ yu. 37 Nu lo'o nquije Jesús ji'i̱ ngu', li' nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús:
—Nclyana tsa ngu' jinu'u̱ —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús.
38 —Masi nclyana ngu' 'na ca nde, pana tya tsaa la na nde xa' quichi̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Lo'o ji'i̱ ngu' xa' quichi̱ ntsu'u cha' culu'u na' cha' tso'o nu cuentya jna' —nacui̱—. Bi' cña ntsu'u 'na cha' cua'ni na' nde chalyuu.
39 Ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o yu li'. Lcaa quichi̱ su ndya'a̱ Jesús nde Galilea bi' ndyaa yu ne' laa ji'i̱ ngu', cha' culu'u yu ji'i̱ ngu' bi'. Lo'o jua'a̱ ngulo yu cui'i̱ cuxi nu ngusñi ji'i̱ ngu', cha' tyaca tso'o ngu' quicha nu ntsu'u cui'i̱ ji'i̱.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ sca nu quicha ndyatsu' cuaña'

40 Ngua sca tsa̱ ndyalaa sca ngu' quicha slo Jesús, sca ngu' nu ndyatsu' cuaña' xqui'ya quicha nu ngusñi ji'i̱. Li' ndyatu̱ sti̱' yu quicha bi' slo Jesús, nchcui' lo'o:
—Si nti' nu'u̱ cha' tyaca na', jlo ti' na' cha' taca jinu'u̱ cua'ni cha' tyaca na' —nacui̱ nu quicha ji'i̱ Jesús.

41 Ngua tya'na ti' Jesús ji'i̱ nu quicha bi' li',
ndyala' yu cuaña' yu quicha bi' su ngutsu'.
—Tyaja'a̱ na', cua'ni na' jo'o jinu'u̱
—nacui̱ Jesús ji'i̱ yu quicha bi'—. Tyanu
lubii cuaña' nu'u̱ juani.
42 Hora ti ndyaca tso'o su ngutsu' cuaña';
ngua lubii cuaña', cha' cua ndye quicha bi'
ji'i̱ tsiya' ti li'. 43 Nu lo'o ngusalya' Jesús lo'o,
li' lye nchcui' yu lo'o nu ngua quicha bi'
ndi'ya̱:
44 —Ni sca ñati̱ ná cacha' nu'u̱ ji'i̱ tilaca
laca nu ngua'ni jo'o jinu'u̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱
nu ngua quicha bi'—. Yaa clya nu'u̱ slo sti
jo'ó cha' ta nu'u̱ msta̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi nu
ngua'ni cha' ndyaca tso'o nu'u̱. Ta nu'u̱
msta̱, tsa lo msta̱ nu nacui̱ jyo'o Moisés sa'ni
cha' ta na ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ngua lubii
cuaña' na. Jua'a̱ caca cuayá' ti' lcaa ñati̱ cha'
cua ndyaca tso'o nu'u̱, nu lo'o ña'a̱ ngu' lo'o
xñi sti jo'ó msta̱ nu ta nu'u̱.
45 Pana ná ndyuna tso'o nu ngua quicha
bi'. Ndu'u ndyaa, nchcui' lo'o lcaa ñati̱ ñi'ya̱
ngua cha' ngua tso'o, bi' cha' nga'aa ngua
ji'i̱ Jesús tyu'u ta'a̱ lquichi̱; ndyanu yu ne'
quixi̱' ti su ná ndi'i̱ ñati̱. Li' ndya'a̱ tsa
ngu' slo yu, masi ngu' xa' quichi̱ tyijyu' la
ngutu'u ngu' ndyaa ngu' slo yu.

2

*Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ sca ñati̱ nu nchcu̱'
tyucuí tyucui ña'a̱ yu*

1 Ca tiya' la xi nguxtyu̱u̱ Jesús ndyaa ca
quichi̱ Capernaum bi'. Hora ti nguañi cha'
tyucui ña'a̱ quichi̱ cha' cua ndyalaa yu. 2 Li'
quiña'a̱ tsa ñati̱ ndyu'u ti'i̱ ngu' slo yu; ná
ndyu'u scua nde ni'i̱ su tyi'i̱ ngu', lo'o la
cui' ti cha' to' ni'i̱ nde liya' tachaa tsa ndi'i̱
ngu'. Lo'o li' nclyu'u Jesús cha' tso'o ji'i̱
ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu'. 3 Li' ndyalaa jacua
tya'a ñati̱, ndi'ya ngu' ji'i̱ sca nu quicha nu
nchcu̱' tyucuí tyucui ña'a̱. 4 Ná ngua ji'i̱ ngu'
tyalaa ngu' ca slo Jesús lo'o nu quicha bi',
cha' tachaa tsa ndu̱ ñati̱; bi' cha' ndyacuí
ngu' hique ni'i̱ lo'o nu quicha bi'. Jlyacua
que ni'i̱ bi'. Lo'o li' ngusaala ngu' que ni'i̱
su ndi'i̱ Jesús cha' tyatí catya̱ su ntsiya nu
quicha. Li' nda'ya ngu' ji'i̱ catya̱ ca su nga'a̱
Jesús. 5 Lo'o na'a̱ Jesús cha' jlya tsa ti' ngu'
ji'i̱ yu, li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':
—Cua ngua'ni clyu ti na' jinu'u̱ ji'i̱ qui'ya
nu ntsu'u jinu'u̱, sñi' —nacui̱ Jesús ji'i̱.
6 Lo'o li' ndube tsa ti' mstru nu nclu'u cha'
jo'ó ne' laa nu nga'a̱ ne' ni'i̱ bi'. 7 "¿Ni cha'
nchcui' yu re jua'a̱?" ngulacua ti' ngu'. "Sca
ti ycui' Ndyosi caca cua'ni clyu ti' ji'i̱ ñati̱ nu
ntsu'u qui'ya ji'i̱. Sca qui'ya tlyu laca lo'o
nchcui' nu qui'yu re cha' cuityi̱ yu qui'ya nu
ntsu'u ji'i̱ ñati̱ chalyuu, cha' ná nchca ji'i̱ ni
sca ñati̱ chalyuu cuityi̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱
ñati̱." 8 Pana nda Jesús cuentya ñi'ya̱ laca
cha' nu nclyacua ti' ngu'. Nchcui' yu lo'o
mstru bi' li':
—¿Ni cha' cuxi tsa nclyacua ti' ma̱ ndi'i̱
ma̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ mstru bi'—. 9 Ná
ndiya ti' ma̱ cha' cua nacui̱ na' ji'i̱ nu quicha
re: "Cua ngua'ni clyu ti' na' jinu'u̱ ji'i̱ qui'ya
nu ntsu'u hi̱". ¿Ha tso'o la si chcui' na'
lo'o nu quicha lacua: "Tyatu̱ nu'u̱, xatu'ba
nu'u̱ catya̱ jinu'u̱ cha' tyaa lo'o ji'i̱ to' tyi"?
—nacui̱ Jesús—. 10 Tso'o lacua. Nti' na' cha'
caca cuayá' ti' ma̱ cha' ntsu'u chacuayá' jna'
cua'ni clyu ti' na' ji'i̱ ñati̱ chalyuu nu ntsu'u
qui'ya ji'i̱; ntsu'u chacuayá' jna', xqui'ya
cha' cua nda Ni 'na lijya̱a̱ lo yuu chalyuu
cha' caca na' ñati̱. Caca cuayá' ti' ma̱ lo'o
ña'a̱ ma̱ cha' tyaca tso'o nu quicha re juani
—nacui̱ Jesús.
Li' xa' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':
11 —Culo na' cña jinu'u̱ juani —nacui̱
Jesús ji'i̱—. Tyatu̱ nu'u̱, xatu'ba nu'u̱ catya̱
jinu'u̱, cha' tsaa lo'o nu'u̱ ji'i̱ ca to' tyi.
12 Hora ti ndyatu̱ nu quicha bi', ngusñi
catya̱ ji'i̱, ngutu'u ndyaa li'; na'a̱ lcaa ngu'
nu lo'o ndu'u nu ngua quicha bi' ndyaa lo'o
catya̱ ji'i̱. Ndube tsa ti' ngu', li' ngua'ni tlyu
ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya cha' bi':
—Ni sca ya bilya ña'a̱ ya sca cha' tlyu
ñi'ya̱ nu ngua'ni nu'u̱ juani —nacui̱ ngu' ji'i̱
ycui' Ndyosi li'.

Ngusi'ya Jesús ji'i̱ Leví

13 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca to' tayu'
bi' chaca quiya'. Li' ndyu'u ti'i̱ quiña'a̱ ñati̱
ca slo yu, cha' chaca quiya' nclyu'u yu ji'i̱
ngu'. 14 Laja lo'o ndya'a̱ ti Jesús, li' nteje
tacui yu to' ni'i̱ su ntucua Leví sñi' Alfeo nu
nxñi cñi cña loo ngu' cuentya ji'i̱ ngu' xa'
tsu' nu laca loo.
—Tsaa nu'u̱ lo'o na' —nacui̱ Jesús ji'i̱ nu
Leví bi'.
Lo'o li' hora ti ndyatu̱ Leví nguxana yu
ndya'a̱ yu lo'o Jesús.
15 Ca tiya' la ndyacu Jesús to' tyi Leví.
Stu'ba ndyacu yu lo'o tyu̱u̱ tya'a ngu' cuxi,

jua'a̱ lo'o tyuu̱ tya'a ngu' tya'a ndyu'ni cña
lo'o Leví, nu quiña'a̱ tsa cñi cña loo nxñi ji'i̱
ñati̱ cuentya ji'i̱ ngu' xa' tsu' bi'; quiña'a̱ tsa
ngu' bi' nti' ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui'
Jesús. Nga'a̱ Jesús ni'i̱ bi' lo'o nu ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱. 16 Li' nteje tacui xi ngu'
fariseo lo'o mstru cha' jo'ó nu tya'a ndya'a̱
ngu'. Tacati tsa ycui' ngu', nti' ngu', pana
lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' ji'i̱ xa' ñati̱.
Na'a̱ ngu' bi' ti lo'o ndyacu Jesús ne' ni'i̱ bi'.
Hora ti nchcui' ngu' bi' lo'o ngu' nu ndyaca
tsa'a̱ ji'i̱ Jesús:

—¿Ni cha' laca cha' ndyacu nu xu'na ma̱
lo'o ngu' cuxi jua, lo'o nu msu ji'i̱ ngu' xa'
tsu' nu quiña'a̱ tsa cñi cña loo ngu' nxñi
ngu' jua?

17 Lo'o ndyuna Jesús cha' nu nchcui' nu
ngu' tlyu bi', li' nacui̱ yu:

—Ná ntsu'u cha' caca jo'o ji'i̱ ñati̱ nu
tso'o ti ti' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—, caca jo'o
ji'i̱ ngu' quicha —nacui̱—. Lo'o na' ni, ná
lijya̱ na' cha' culu'u na' cha' tso'o ji'i̱ ycui'
Ndyosi ji'i̱ ñati̱ nu nclyacua ti' cha' tso'o tsa
ycui' ca ngu'; na cua lijya̱ na' ca nde cha'
culu'u na' cha' tso'o bi' ji'i̱ ñati̱ nu jlo ti' cha'
ntsu'u qui'ya ji'i̱ ngu' —nacui̱ Jesús.

Ndacha' ngu' judío ji'i̱ Jesús si ná cua'ni tacati yu ji'i̱ tsa̱ nu ná ndacu ngu'

18 Ngua sca tsa̱ tacati ji'i̱ ngu' nu ngua
tsa'a̱ ji'i̱ Juan lo'o ji'i̱ nu ngu' fariseo, nu
tacati tsa ndu'ni ngu', nti' ngu'. Ná ndacu
ngu' tyaja tsa̱ tacati bi'. Lo'o li' ndya'a̱ xi
ñati̱ slo Jesús, nchcui' ngu' lo'o yu:

—Ná ndacu ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'i̱ Juan
tsa̱ juani. La cui' ti jua'a̱ ngu' fariseo ni,
ná ndacu ngu' juani —nacui̱ ngu'—. Pana
nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ jinu'u̱ ni, ndacu
ngu' juani. ¿Ni cha' ná stu'ba ndyu'ni ngu'
cuentya jinu'u̱ lo'o cha' nu ndyu'ni ngu' bi'?
—nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús.

19 Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu' bi':

—Lo'o caja clyo'o ngu', lo'o ngu' nu
ndya'a̱ lo'o cutsii ndacu ngu'; ná ndi'i̱ ngu'
ntyute' ti ngu' tsa̱ bi' lo'o ndi'i̱ ngu' lo'o
cutsii —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' li'—. Chaa ti'
ngu' lo'o ndi'i̱ ngu' lo'o. 20 Pana nu lo'o
tyalaa tsa̱ nu lo'o tyaa lo'o ngu' ji'i̱ cutsii,
li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii, cha' caca
xñi'i̱ ti' ngu' li'. La cui' jua'a̱ chaa ti' tya'a
tso'o na' juani, pana caca xñi'i̱ ti' ngu' nde
loo la.

21 'Chaca cha' ni, sca ngu' nu nchca ji'i̱
jyacua̱ late', nu lo'o cua'ni cho'o ste' cusu̱,
ná talya sa yu'be late' cucui lo sca late' cusu̱,
cha' tyatsii' late' cucui; hora ti tyati̱' jyacua̱
su ngalya bi' li'. 22 La cui' ti cha', ná su'ba
ngu' ji'i̱ lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca'
cusu'. Si su'ba ngu' ji'i̱ ne' tyaca' cusu', yala
ti catsu se'i̱ tyaca' bi'; ndye ngula'a tyaca'
li', tye lcui tyalú li'. Ne' tyaca' cucui tyu'u
lcui nu lo'o chca ndyu'u ti.

Ngusuu ngu' si'yu trigo tsa̱ ta'a

23 Ngua sca tsa̱ ta'a lo'o ndi'i̱ cña' ngu'
judío, li' ndyaa Jesús su nscua xtya̱ trigo ji'i̱
ngu', ndyaa yu lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱
yu. Li' ngusuu nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ bi'
xi si'yu trigo cha' cacu ngu' laja lo'o ndyaa
ti ngu'. 24 Lo'o li' na'a̱ ngu' fariseo ñi'ya̱ nu
ngua'ni ngu' bi'. Li' nchcui' ngu' fariseo bi'
lo'o Jesús:

—Tsa̱ ta'a, tsa̱ ndi'i̱ cña' na laca juani
—nacui̱ ngu' fariseo ji'i̱ Jesús—. Tsa̱ tacati
laca. ¿Ni cha' laca ndyu'ni ngu' bi' cña
nu ná ntsu'u chacuayá' cua'ni na tsa̱ juani?
—nacui̱ ngu'.

25 Nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' li':

—¿Ha bilya ña'a̱ ma̱ lo quityi ji'i̱ ycui'
Ndyosi nu nscua ñi'ya̱ nu ngua'ni jyo'o
David? Ngua sca tsa̱ ntyute' tsa ycui'
yu, lo'o jua'a̱ ntyute' tsa tya'a ndya'a̱ yu
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. 26 Ngua jyo'o Abi-
atar loo ji'i̱ lcaa sti jo'ó tyempo bi', lo'o li'
ndyatí jyo'o David bi' ne' ni'i̱ su cuentya
ji'i̱ ycui' Ndyosi cajua, ngusñi yu xlyá nu
laca msta̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, nu ntucua tacati
lo mesa; ndyacu ngu' xlyá bi', masi sca ti
sti jo'ó ntsu'u chacuayá' cacu ji'i̱ nquicha'
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' fariseo bi'.

27 'Ná nti' ycui' Ndyosi xcube' ji'na lo'o
nchcui' Ni cha' caca sca tsa̱ nu tyi'i̱ cña' na;
tso'o la tyi'i̱ na si caja sca tsa̱ nu tyi'i̱ cña'
na, ngua ti' Ni. 28 Lo'o jua'a̱ ntsu'u chacuayá'
jna' cha' laca na' loo, masi tsa̱ nu ndi'i̱ cña'
ngu', cha' cua nda Ni 'na lijyaa̱ cha' caca na'
ñati̱.

3

Sca yu quicha nu nchcu̱' ya' yu

1 Ngua chaca quiya' ndyaa ngu' ne' laa ca
bi' tsa̱ nu ndi'i̱ cña' ngu', lo'o nga'a̱ sca nu
quicha nu nchcu̱' sca tsu' ya'. 2 Ña'a̱ tsa xi
ngu' tacati, nu ngu' fariseo bi', ña'a̱ tsa ngu'
ji'i̱ Jesús si cua'ni yu jo'o ji'i̱ nu quicha bi',

cha' tsa̱ ta'a nu ndi'i̱ cña' ngu' judío ngua.
Nti' ngu' tlyu bi' quijeloo qui'ya cha' sta
ngu' hichu̱' Jesús. 3 Lo'o li' nchcui' yu lo'o
nu quicha bi':
—Ca̱a̱ nu'u̱, tyu̱ cla'be ne' laa re —nacui̱
Jesús ji'i̱.
4 Li' nchcuane Jesús ji'i̱ lcaa ngu' bi':
—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cua'ni na
sca cha' tso'o tsa̱ nu ndi'i̱ cña' ngu'?
—nacui̱ yu ji'i̱ ngu' tlyu bi'—. ¿Ha tso'o la
si cua'ni na sca cha' cuxi tsa̱ bi'? —nacui̱—.
¿Ha ná tso'o cua'ni na jo'o ji'i̱ ngu' li', nti'
ma̱? ¿Ha tso'o la si ta na chacuayá' cajaa
ngu' quicha tsa̱ bi' lacua? —nacui̱ Jesús.
Nga'aa ngujui la ñi'ya̱ chcui' nu ngu' tlyu
bi' lo'o Jesús li'. 5 Ñasi̱' xi Jesús ña'a̱ yu ji'i̱
ngu' bi', jua'a̱ xñi'i̱ xi ti' yu cha' ná ntaja'a̱
ngu' cui'ya ngu' cuentya ji'i̱ cha' nu nclyu'u
yu ji'i̱ ngu'. Li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':
—Xquiñi nu'u̱ ya' —nacui̱ Jesús ji'i̱.
Nguxquiñi yu ya' yu li', lo'o hora ti ngua
tso'o ya' yu. 6 Lo'o ndu'u nu ngu' fariseo ne'
laa bi', li' ndyaa ngu' cha' chcui' ngu' lo'o
taju ngu' nu cuentya ji'i̱ rey Herodes; chcui'
ngu' ñi'ya̱ cua'ni ngu' cha' caca cujuii ngu'
ji'i̱ Jesús.

Ndyu'u ti'i̱ quiña'a̱ tsa ñati̱ to' tayu'

7 Lo'o li' ndyaa Jesús to' tayu' lo'o nu
ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱. Quiña'a̱ tsa ngu'
Galilea ndyaa ngu' ndyaa lca'a̱ ngu' ji'i̱ cha'
cuna ngu' cha' nu nclyu'u yu. 8 Cua ndañi
ñi'ya̱ laca cha' tonu nu ndyu'ni Jesús hasta
ca quichi̱ tyijyu', bi' cha' lo'o ngu' tyijyu'
ndyalaa ngu' cha' ña'a̱ ngu' ji'i̱ yu; ndyalaa
ngu' Judea, lo'o ngu' Jerusalén, lo'o ngu'
Idumea, lo'o ngu' chaca tsu' sta'a̱ Jordán,
lo'o ngu' Sidón, lo'o ngu' Tiro. 9 Na'a̱ Jesús
cha' quiña'a̱ tsa ñati̱ ndya'a̱ slo, li' nchcui'
yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu cha'
culana ngu' sca yaca ni'i̱ sube, cha' ná satá
ngu' ji'i̱ yu, cha' quiña'a̱ tsa ngu' ndi'i̱. 10 Jlo
ti' ngu' cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i̱ quiña'a̱
tsa ngu' quicha, bi' cha' tachaa tsa ndi'i̱ ngu'
quicha slo; cua nti' tsa ngu' cala' ngu' ji'i̱
ycui' Jesús. 11 Nu ngu' quicha nu ntsu'u cui'i̱
cuxi ji'i̱ ngu' ni, nu lo'o na'a̱ ngu' quicha bi'
ji'i̱ Jesús, li' ndyatu̱ sti̱' ngu' nde loo su ndu̱
yu. Cuii̱ nxi'ya ngu' xqui'ya cui'i̱ cuxi, cha'
nslo cui'i̱ bi' ji'i̱ Jesús:
—Nu'u̱ laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi
—ndu'ni ngu' quicha bi'.
12 Hora ti ngulo Jesús cña ji'i̱ cui'i̱ cuxi cha'
ná cacha' ngu' ji'i̱ xa' ñati̱ tilaca laca ycui'
yu.

Ngusubi Jesús ji'i̱ tii tyucuaa tya'a ñati̱ nu ca tsa'a̱ ji'i̱

13 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa ndyacuí yu
sii' ca'ya, ngusi'ya yu ji'i̱ tyu̱u̱ tya'a ñati̱ cha'
ca̱a̱ ngu' ca su ndu̱. Ndyaa ngu' bi' slo yu li'.
Lo'o li' laja ngu' bi' ngusubi Jesús ji'i̱ ñati̱ nu
cua'ni cña ji'i̱; 14 ngusubi yu ji'i̱ tii tyucuaa
tya'a ñati̱ bi', cha' ca tsa'a̱ ngu' ji'i̱ yu. Bi'
ngu' nu ta Ni ji'i̱ cha' tsaa ngu' slo ñati̱ xa'
quichi̱, cha' culu'u ngu' cha' tso'o ji'i̱ ycui'
Ni ji'i̱ lcaa ñati̱. 15 Nda Jesús chacuayá' ji'i̱
nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' cua'ni
ngu' jo'o ji'i̱ ngu' quicha, lo'o jua'a̱ culo
ngu' ji'i̱ cui'i̱ cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ngu'. 16 Nde
nscua xtañi ca ta'a tii tyucuaa tya'a ngu' nu
ngusubi Jesús ji'i̱: Simón nu ngusta Jesús
chaca xtañi Pedro ji'i̱ yu, bi' laca tsaca;
17 lo'o li' ngusubi yu ji'i̱ tyucuaa sñi' Zebe-
deo, nu Jacobo lo'o Juan, nu nchcui' Jesús
cha' sñi' tyi'yu laca ngu', (jua'a̱ ndyu'u cha'
Boanerges cha'cña ji'i̱ ngu' bi'); 18 lo'o jua'a̱
ngusubi yu ji'i̱ Andrés, lo'o ji'i̱ Felipe, lo'o
ji'i̱ Bartolomé, lo'o ji'i̱ Mateo, lo'o ji'i̱ Tomás,
lo'o ji'i̱ xa' Jacobo sñi' Alfeo, lo'o ji'i̱ Tadeo,
lo'o ji'i̱ xa' Simón nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ngu'
cananista; 19 ngusubi yu ji'i̱ Judas Iscariote
nu tiya' la tya ji'i̱ yu ya' ngu' xña'a̱ xqui'ya
cñi.

Nsta ngu' qui'ya ji'i̱ Jesús

Ca tiya' la ndyalaa Jesús to' tyi lo'o nu
ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu. 20 Xa' ndyu'u
ti'i̱ ñati̱ ca slo Jesús li'. Cha' quiña'a̱ tsa ñati̱
ndi'i̱, ná ngujui tyempo cha' cacu yu lo'o
tya'a ndya'a̱ yu. 21 Lo'o ndyuna tya'a Jesús
cha' bi', ngulacua tsa ti' ngu' li'. Hora ti
ndu'u ngu' lijya̱ ngu' slo Jesús, xqui'ya cha'
ntsu'u ñati̱ nu nacui̱ cha' cua ngua loco yu.
22 Lo'o li' lijya̱ mstru nu nclyu'u cha' jo'ó
ne' laa tonu ca Jerusalén. Nchcui' mstru bi'
lo'o ngu':
—Ngusñi Beelzebú xu'na lcaa lo cui'i̱
cuxi ji'i̱ Jesús cua —nacui̱ mstru bi'—, bi'
cha' lo'o chacuayá' ji'i̱ nu xña'a̱ bi' nchca ji'i̱
yu culo ji'i̱ cui'i̱ cuxi nu ngusñi ji'i̱ ñati̱.
23 Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i̱ mstru bi', cha'
ca̱a̱ ngu' slo; nda yu sca cuii̱ lo'o ngu' li':
—¿Ha culo Satanás ji'i̱ ñati̱ nu ji'i̱ ycui'
ca? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—. 24 Tyee cha'
ji'i̱ sca quichi̱ jua'a̱ ti si xcui' na xu̱u̱ tya'a sca

latya ngu' tisiya lo'o chaca latya ngu' tisiya.
25 La cui' jua'a lo'o ngu' tya'a ndi'i sca ni'i ti;
si xcui' na xuu tya'a ngu', tya'be tya'a ngu'
tyaa ngu' li'. 26 Bi' cha' ná talo Satanás si xuu
tya'a ycui' Satanás lo'o msu ji'i ycui' ca; tye
cha' ji'i nu xña'a yala ti li'.
27 'Sca ñati nguula ni, ná caja ñi'ya nu
tyatí ngu' to' tyi yu cha' cuaana ngu' yu'ba
ji'i yu. Sca ti si sca' ngu' ji'i xu'na ni'i clyo,
taca cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i yu bi' li'.
28 'Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma,
cha' nchca ji'i ñati jña ngu' cha' clyu ti'
ji'i ycui' Ndyosi Sti na' cuentya ji'i lcaa
qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', masi cha' cuxi
nu ngua'ni ngu', masi cha' cuxi nu nchcui'
ngu'; 29 sca ti ji'i ñati nu nchcui' cha' cuxi ji'i
cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi, ná cua'ni
clyu ti' ycui' Ni ji'i ñati bi'. Ná cuityi Ni
qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati bi'.
30 Nda Jesús cuii bi' lo'o ngu' xqui'ya cha'
nacui ngu' cha' ngusñi cui'i cuxi ji'i yu.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu

31 Lo'o li' ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu
to' ni'i su ndi'i Jesús. Nde liya' ndyanu ngu'.
Li' nda ngu' cha' ndyaa ca su ndu Jesús, cha'
tyu'u yu nde liya' cha' chcui' ngu' lo'o yu,
ngua ti' ngu'. 32 Pana tachaa tsa ndi'i ngu'
su ndu Jesús.
—Ndu xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u nde
liya' —nacui ngu' ji'i Jesús—. Cua nti' ngu'
chcui' ngu' lo'o nu'u —nacui ngu'.
33 —¿Tilaca nu chañi ca cha' laca xtya'a
na'? ¿Tilaca nu chañi cha' laca tya'a na'?
—nacui Jesús ji'i ngu' li'.
34 Li' nxña'a Jesús ji'i ngu' nu nga'a cacua
ti slo yu, xa' nchcui' yu lo'o nu ngu' quiña'a
bi':
—Nu ngu' re ni, stu'ba ti ndulo ngu' 'na,
ñi'ya nu ndulo xtya'a na' 'na, ñi'ya nu ndulo
tya'a na' 'na —nacui Jesús—. 35 Lo'o jua'a
lcaa ñati nu taquiya' ji'i ycui' Ndyosi, nu
cua'ni ñi'ya nu nti' ycui' Ni cha' cua'ni ngu',
ngu' bi' ndu'ni ñi'ya nti' si laca ngu' xtya'a
na', ñi'ya nti' si laca ngu' tya'a na', masi nu
qui'yu, masi nu cuna'a —nacui Jesús.

4

Cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu

1 Chaca quiya' nguxana Jesús ngulu'u yu
ji'i ñati to' tayu' bi'. Cua ndyu'u ti'i quiña'a
tsa ñati ca slo yu li'; hasta nga'aa ndyu'u
scua yuu su tyu quiya' yu, bi' cha' ndyatí yu
ca ne' sca yaca ni'i sube nu ndacui to' hitya
ti. Ne' yaca ni'i bi' ndyaca'a Jesús, ndyanu
nu xa' la ñati quiña'a lo yuu btyi to' tayu'
bi'. 2 Li' quiña'a tsa cuii nda Jesús lo'o ngu',
cha' ca tsa'a ngu' lcaa cha' nu ngua ti' yu
culu'u yu ji'i ngu'. Ndi'ya ngua sca cuii bi':
3 —Cua'a jyaca ma —nacui Jesús ji'i
ngu'—. Ngua sca tsa ndyaa sca ñati cataa
si'yu trigo. 4 Nguscui yu si'yu ji'i, lo'o ndyú
xi si'yu bi' lo yuu tacalya to' tyucuii. Hora
ti ñaa quiñi, ndye si'yu bi' ndyacu ni' ji'i.
5 Lo'o li' ndyalú xi si'yu su xti tsa yuu nscua
chu' quee. Yala ti ntyucua si'yu bi'; pana
cha' xca ti yuu ndyacu' chu' si'yu, 6 bi' cha'
ná ngua xñi suu chu' quee bi', ná ngua caluu
tso'o. Ndye calya bi' ndyanaa, cha' tyique'
tsa cua. 7 Lo'o chaca se'i ndyalú xi si'yu lo
yuu su ndu yaca quiche'. Yala la nguluu
yaca quiche' bi'; ná nda chacuayá' caluu
tso'o calya trigo tsiya' ti, bi' cha' nga'aa
ngutu'u si'yu lo bi' li'. 8 Lo'o jua'a ndyalú
xi si'yu lo yuu tso'o. Ntyucua tso'o si'yu
bi'; tso'o tsa nguluu calya, lo'o li' tso'o tsa
ngutu'u si'yu lo juu bi'. Ntsu'u juu nu nda
calaa tyii tya'a si'yu lo, lo'o jua'a ntsu'u juu
nu nda snayala tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u
juu nu nda sca siyento tya'a si'yu sca ti juu.
9 'Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na'
lo'o ma juani, si chañi cha' ntaja'a ma cuna
ma cha' tso'o bi' —nacui Jesús ji'i nu ngu'
quiña'a bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii lo'o ngu'

10 Ca tiya' la lo'o cua ndu'u ñati bi' ndyaa
tsa tlyu ti, li' lijya nu tii tyucuaa tya'a ngu'
nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús slo yu, lo'o jua'a
ñaa xa' la tya'a tso'o ngu' slo Jesús. Li'
nchcuane ngu' ji'i Jesús:
—¿Ñi'ya ntsu'u cha' nu nda nu'u nu ngua
tsa ti? —nacui ngu' bi' ji'i Jesús.
11 —Cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' cha'
ca cuayá' ti' ma sca cha' nu ntsu'u yacu'
ti, ñi'ya nu caca lo'o laca ycui' Ni loo ne'
cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—.
Xa' ñati nu ná ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi
ni, ná ta ngu' cuentya lo'o cuna ngu' sca
cuii; tucui tsa cha' bi' nti' ngu'. 12 Bi' cha'
nda na' cuii bi' lo'o ngu', cha' masi ña'a
ngu', ná ta ngu' cuentya ñi'ya nu tyu'u cha'
bi'; masi cuna ngu', ná ca cuayá' ti' ngu'
ñi'ya nu tyu'u cha' bi'. Jlo ta' cha' ná ntaja'a
ngu' culochu' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u

ji'i̱ ngu', bi' cha' ná nchca jna' cui'ya na' cha'
clyu ti' ji'i̱ ngu' ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu'.

Ñi'ya̱ nu ndyu'u cha' ji'i̱ cuii̱ ji'i̱ ñati̱ nu ndyataa si'yu

13 '¿Ha ná ngua cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ nti'
ñacui̱ cuii̱ bi'? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'
li'—. ¿Ñi'ya̱ caca ta ma̱ cuentya ji'i̱ xi xa' la
cuii̱ lacua, si ná nduna ma̱ cha' nu nchcui'
na' bi'? —nacui̱—. 14 Ñi'ya̱ laca ñati̱ nu
ndyataa si'yu bi', jua'a̱ laca ñati̱ nu nchcui'
cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o xa' la ñati̱.
15 Ñi'ya̱ laca si'yu nu ndyalú lo yuu tacalya
to' tyucuii̱ lo'o li' ndye si'yu ndyacu quiñi,
jua'a̱ laca ñati̱ nu lo'o ndyuna ngu' cha'
tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi, ná nduna tso'o ngu'
li'. Ñi'ya̱ laca yuu tacalya bi', jua'a̱ laca
cresiya ji'i̱ ñati̱ bi'. Ñi'ya̱ laca lo'o ndye
ndyacu quiñi si'yu to' tyucuii̱, jua'a̱ ca̱a̱
Satanás cha' cuityi̱ cha' tso'o bi', cha' nga'aa
tyi'u ti' ngu' cha' tso'o bi' li'. 16 Lo'o si'yu nu
ndyalú lo yuu lati tu'ba chu̱' quee ni, bi' laca
ñi'ya̱ laca ñati̱ nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee
ngu' lo'o clyo ndyuna ngu' cha' tso'o bi' ji'i̱
ycui' Ndyosi. 17 Pana si lya' ti' xa' ñati̱ ji'i̱
ngu' bi' xqui'ya cha' tso'o nu ndyuna ngu'
bi', si xtyí lo'o ñati̱ ji'i̱ ngu', ná talo ngu'
li'; laca ngu' bi' ñi'ya̱ laca si ná ngusñi tso'o
su̱u̱ si'yu nu ntyucua lo yuu lati tu'ba chu̱'
quee bi', lo'o li' ná ndalo calya bi' ndyanaa
li'. 18 Si'yu nu ndyalú lo yuu laja yaca quiche'
ni, bi' laca ñi'ya̱ laca ñati̱ nu ndyuna cha'
tso'o bi', 19 lo'o li' ndya'a̱ tsa cha' tyiquee
ngu' ñi'ya̱ cua'ni ngu' cha' caca culiya' ngu';
nclyana ngu' ñi'ya̱ ca caja quiña'a̱ tsa cha'
tso'o nu ntsu'u chalyuu re ji'i̱ ngu', cha'
caca stu'ba ngu' lo'o ñati̱ tlyu la. Bi' cha' ná
nchca tyanu cha' tso'o ne' cresiya ji'i̱ ngu'
bi'. 20 Ndi'ya̱ ndyu'u cha' ji'i̱ yuu tso'o su
ndyalú si'yu: lo'o ntyucua si'yu, li' tso'o tsa
nguluu calya, ngutu'u tsa si'yu lo li'; jua'a̱
laca ñati̱ nu ndyuna cha' tso'o bi', lo'o li'
tso'o tsa ndaquiya' ngu' ji'i̱ cha' bi'. Ntsu'u
yuu su nda sca ti ju̱u̱ trigo hasta calaa tyii
tya'a si'yu, lo'o jua'a̱ ntsu'u yuu su ndyu'u
snayala tya'a si'yu lo sca ti ju̱u̱, lo'o jua'a̱
ntsu'u yuu su ndyu'u hasta sca siyento tya'a
si'yu lo sca ti ju̱u̱.

Cuii̱ ji'i̱ xee nu tyu'u ne' ni'i̱

21 Chaca quiya' nda Jesús sca cuii̱ lo'o ngu'
bi':
—Lo'o ngua'a̱ na xee ni'i̱ ca talya, ¿ha
tacu̱' na lo xee bi'? ¿Ha sta na xee bi' ne'
qui'ña? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Ná ndu'ni
na jua'a̱ —nacui̱—. Cua̱ xi sta na xee cha'
tyaca̱' xee tyucui ña'a̱ nde ni'i̱. 22 Ndu'ni cha'
tyu'u lo xee lcaa na nu ndyu'u cuatsi' ji'i̱
ñati̱ juani; ná sca cha' ntsu'u cuaana ti juani
nu ná quijeloo ji'i̱ ñati̱ ca tiya' la. 23 Cua'a̱
jyaca̱ ma̱ xi ji'i̱ cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱
juani, si chañi cha' ntaja'a̱ ma̱ cuna̱ ma̱ cha'
tso'o bi'.
24 Tya ngulu'u la xi Jesús ji'i̱ ngu' li':
—Taquiya' tso'o ma̱ ji'i̱ cha' nu nchcui'
na' lo'o ma̱ juani —nacui̱ Jesús—. Ñi'ya̱ nu
ndu'ni ma̱ lo'o xa' ñati̱, la cui' jua'a̱ cua'ni
ycui' Ndyosi lo'o ma̱ li'. Lo'o jua'a̱ lo'o cuna
tso'o ma̱ cha' jna', quiña'a̱ la cha' tso'o tyu'u
ne' cresiya ji'i̱ ma̱ li'. 25 Lo'o ñati̱ nu jlya ti'
cha' jna', nu ndyaca tsa'a̱ cha' bi' ni, tya ta
la ycui' Ni cha' lo'o ngu' bi'; pana ñati̱ nu
ná jlya ti', nu ná nti' ca tsa'a̱ ngu', cua'ni
ycui' Ni cha' ná caca ji'i̱ ngu' bi' ca tsa'a̱ ngu'
tsiya' ti cha' ji'i̱ ycui' Ni li'.

Cuii̱ ji'i̱ su ntyucua si'yu

26 Lo'o li' nda Jesús chaca cuii̱ lo'o ngu':
—Ta na' sca cuii̱ lo'o ma̱ cha' caca cuayá'
ti' ma̱ ñi'ya̱ nu caca lo'o laca ycui' Ndyosi
loo ne' cresiya ji'i̱ ñati̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu'—. Ngua sca tsa̱ ndyataa sca ñati̱
nscua', 27 li' ngujua' yu talya; lo'o cua quixee
ti chaca tsa̱ ngue ti' yu. Jua'a̱ nteje tacui
tyu̱u̱ tsa̱ lo'o tyu̱u̱ talya. Laja li' ntyucua
si'yu bi', cua ndyaluu bi' li'. Ná jlo ti' yu
ñi'ya̱ caca caluu si'yu bi'. 28 Jua'a̱ nchca ji'i̱
sca si'yu nu lo'o cataa na ji'i̱. La cui' yuu
su ndyataa si'yu bi' laca nu ta juersa ji'i̱
si'yu cha' caluu. Tyucua calya cuañi' clyo,
li' tyu'u tucua nchu̱', lo'o li' caja ltya ji'na.
29 Lo'o cua btyi ltya, li' caca clacua, cha'
tyu'u ti'i̱ ltya.

Cuii̱ ji'i̱ si'yu cuxee

30 Lo'o li' nda Jesús chaca cuii̱ lo'o ngu' bi':
—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma̱ juani. Ta
na' sca cuii̱ lo'o ma̱ ñi'ya̱ nu caca lo'o ycui'
Ndyosi laca loo ne' cresiya ji'i̱ ñati̱ —nacui̱
Jesús—. 31 Caca bi' ñi'ya̱ laca sca ti si'yu
cuxee nu ndyataa ngu'. Si'yu bi' laca nu
si'yu sube la tyucui ña'a̱ chalyuu, cha' ná
ntsu'u xa' si'yu nu sube la. 32 Pana lo'o cataa
ngu' si'yu bi', yala ti tyucua, caluu yaca li'
cha' caca sca yaca tlyu. Lo'o li' ca'ya quiñi

laja sta̱' yaca bi', chca'a̱ cña' ni' su tyacala' laja laca' bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii̱ lo'o ngu'

33 Jua'a̱ ti ngulu'u Jesús cha' ji'i̱ ngu'; nda yu xi cuii̱ lo'o ngu', cha' culu'u cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu', ña'a̱ cuayá' nu ta tso'o ngu' cuentya ñi'ya̱ ntsu'u cha' ji'i̱ ycui' Ni. 34 Xcui' lo'o cuii̱ ti ngulu'u Jesús ji'i̱ ñati̱ quiña'a̱, masi ná nda tso'o ngu' cuentya ñi'ya̱ cha' nda cuii̱ bi'; pana tiya' la ngulu'u tso'o yu cha' bi' ji'i̱ nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu.

Ngulo Jesús cña ji'i̱ cui'i̱ lo'o ji'i̱ clyoo' lo tayu'

35 Lo'o cua ngusii̱ tsa, cua ndyaa cuichaa, li' nchcui' Jesús xi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱:

—Tyeje tacui na ca chaca tsu' tayu' re —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'.

36 Lo'o li' nguxtyanu ngu' ji'i̱ nu quiña'a̱ tsa ñati̱ nu ndi'i̱ cajua, ndyatí Jesús lo'o tya'a ndya'a̱ yu ne' yaca ni'i̱ su ngua'a̱ yu cha' ngulu'u yu ji'i̱ nu ngu' quiña'a̱ bi' tsa̱ la. Ndu'u ngu' ndyaa ngu', lo'o xa' yaca ni'i̱ ndyaa lo'o. 37 Lo'o li' lye tsa ndyaca cui'i̱, lye tsa ndyatu̱ clyoo' lo tayu', ña'a̱ cuayá' nu ndyatí tsa hitya clyoo' nde ne' yaca ni'i̱; cua cha'á̱ ti yaca ni'i̱ bi' ntsu'u hitya. 38 Pana laja' ti Jesús ntsu'u nde siyu' yaca ni'i̱, ngustii yu lo sca late' lcuti. Nguxtyu'u ngu' ji'i̱ yu li':

—Cusu' —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús—. Que ti' nu'u̱. ¿Ha ná ndube ti' nu'u̱ cha' cua cajaa ti na? —nacui̱ ngu'—. Cua quilyu'u ti yaca ni'i̱ re.

39 Li' ndyatu̱ Jesús, ngulo yu cña ji'i̱ cui'i̱, ngua'a ji'i̱ clyoo' lo tayu'.

—Caca ti̱ ti lo hitya re —nacui̱ yu.

Hora ti ngua ti̱ cui'i̱, ngua ti̱ clyoo'; ti̱ ti ndyanu tayu' li'. 40 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱:

—¿Ni cha' ntsii̱ tsa ma̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. ¿Ni cha' laca ná jlya ti' ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' caca ji'i̱ Ni cua'ni Ni jua'a̱? —nacui̱.

41 Ndube tsa ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús li':

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'—, cha' lo'o cui'i̱ ndaquiya' ji'i̱ yu, lo'o jua'a̱ nduna clyoo' lo tayu' cha' nu nda yu —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ndyaca tsa'a̱ ngu'.

5

Ngusñi cui'i̱ xña'a̱ ji'i̱ sca ngu' Gadara

1 Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu bi', nde loyuu su cuentya Gadara. 2 Cua tyu'u ti Jesús ne' yaca ni'i̱ lo'o ndyu'u tucua sca nu quicha, sca ngu' nu ngusñi cui'i̱ xña'a̱ ji'i̱. Ndi'i̱ nu quicha bi' ne' lo'o jyo'o. 3 Su nguatsi' jyo'o ti ndi'i̱ nu quicha bi', cha' ná ngua ji'i̱ ngu' sca̱' ji'i̱; ni lo'o chcua̱ ná ngua ji'i̱ ngu'. 4 Cua tyu̱u̱ quiya' ngusca̱' ngu' ji'i̱ lo'o carena nquicha', ndyaaca̱' quiya', ndyaaca̱' ya'; pana hora ti ngusi'yu cu' chcua̱ bi', ndyati̱' carena, ndyanu yu'be ti chcua̱ nu ndyaaca̱' nu quicha bi'. Ni sca ngu' ná ngué ngu' cha' tyijii̱loo ji'i̱ yu quicha bi'. 5 Lo'o nde tsa̱ lo'o nde talya ndya'a̱ nxi'ya ne' lo'o jyo'o, ndya'a̱ yu'u ti sii' cuati̱. Lo'o jua'a̱ ngusi'yu ji'i̱ ycui' ca lo'o quee. 6 Juani tyijyu' ti ndu̱ nu quicha bi' na'a̱ ji'i̱ Jesús. Li' ngusna lijya̱ ndatu̱ sti̱' slo Jesús, cha' cua'ni tlyu ji'i̱. 7 Cuii̱ ngusi'ya nu quicha bi' ji'i̱ Jesús li':

—¿Ñi'ya̱ cña nti' nu'u̱ jna'? —nchcuane yu quicha ji'i̱ Jesús li'—. Nu'u̱ laca Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, ycui' Ni nu laca loo la —nacui̱—. Chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi, ná xcube' nu'u̱ jna'.

8 Tsa̱ ti cua ngulo Jesús cña ji'i̱ cui'i̱ xña'a̱ bi', cha' tyatsu' ji'i̱ yu quicha bi', bi' cha' tya'na nchcui' lo'o Jesús juani cha' ná xcube' yu ji'i̱.

—Tyu'u nu'u̱, tyaa nu'u̱ tsiya' ti —nacui̱ Jesús ji'i̱ cui'i̱ xña'a̱ tsa̱ la.

9 Li' nchcuane Jesús ji'i̱ yu quicha bi':

—¿Ni naa nu'u̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱.

—Quiña'a̱ tsa lo naa na' —nacui̱ nu quicha—, cha' quiña'a̱ tsa tya'a cui'i̱ xña'a̱ ngusñi 'na —nacui̱.

10 Lo'o li' ndijña tsa nu quicha bi' cha' ná cua'ni Jesús jo'o ji'i̱, cha' ná culo Jesús ji'i̱ nu cui'i̱ xña'a̱ bi' cha' tyaa; ná nti' cui'i̱ xña'a̱ bi' cha' tsaa xa' chalyuu tyijyu' la. 11 La cui' tsa̱ bi' ndi'i̱ tsa cube' ndyacu ni' quixi̱' sii' ca'ya jua. 12 Li' xa' ndijña yu quicha bi' ji'i̱ Jesús cuentya ji'i̱ cui'i̱ xña'a̱ nu ngusñi ji'i̱:

—Ta nu'u̱ chacuayá' tsaa cui'i̱ cha' xñi ji'i̱ cube' jua —nacui̱.

13 Lo'o li' nda Jesús chacuayá' bi' ji'i̱ lcaa cui'i̱ xña'a̱ bi'. Li' ndu'u cui'i̱ ndyaa, ngusñi ji'i̱ cube'. Ndi'i̱ tucua mil tya'a cube', lo'o jua'a̱ ngusñi cui'i̱ bi' ji'i̱ lcaa ni'. Ngusna ni'

sii' cua'a li', ndyú ca ta'a ni' ne' hitya tayu';
ndyi'o ni' hitya, ngujuii lcaa cube' bi' li'.
14 Lo'o li' ndube tsa ti' ngu' nu ña'asii ji'i
cube' bi', ngusna ngu' ca quichi cha' cacha'
ngu' ji'i lcaa ngu' cacua ti ñi'ya cha' ngua
bi'. Hora ti ndu'u ngu' lijya ngu' cha' ña'a
ngu' ji'i cha' bi'. 15 Nu lo'o ngulaa ngu' slo
Jesús, li' na'a ngu' ji'i nu qui'yu nu ngua
quicha bi'; na'a ngu' cha' ti ti nga'a nu
qui'yu bi', lacu' ste', cha' cua ndyaca tso'o.
Nga'aa nxalú cui'i xña'a bi' ji'i. Ndyutsii
tsa ngu' li'. 16 Nchcui' tsa ngu' nu ña'asii
ji'i cube' bi' ñi'ya ngua cha' ji'i nu quicha,
cha' tsa tlyu ti nguxtyanu cui'i xña'a ji'i. Li'
ndu'u cui'i bi' ndyaa, ngusñi ji'i lcaa cube'
nu ndi'i bi'; ndye cha' ji'i cube' bi' li'. 17 Nu
lo'o ndyuna ngu' quichi cha' bi', li' nchcui'
tsa ngu' lo'o Jesús cha' tyatsu' yu tyaa yu xa'
se'i su tyijyu' la.
18 Lo'o cua tyatí ti Jesús ne' yaca ni'i sube
cha' tyaa, li' nchcui' nu ngua quicha bi' lo'o
Jesús; ngüijña chacuayá' ji'i Jesús cha' tsaa
lo'o. 19 Pana ná nda Jesús chacuayá' ji'i.
—Xa' xtyuu nu'u tyaa nu'u to' tyi
—nacui Jesús ji'i—. Ta nu'u cha' lo'o
lcaa ngu' tya'a nu'u ñi'ya ngua cha' tlyu
nu ngua'ni ycui' Ndyosi nu Xu'na na cha'
ngua'ni Ni cha' ndyaca tso'o nu'u, cha'
ngua'ni tya'na tsa ti' ycui' Ni jinu'u.
20 Lo'o li' ndu'u ndyaa nu qui'yu bi' lcaa
quichi nde Decápolis, nda cha' lo'o ngu',
lcaa lo cha' ñi'ya nu ngua'ni Jesús lo'o.
Ndube tsa ti' lcaa ngu' bi' li'.

Sñi' Jairo, lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

21 Lo'o li' ñaa Jesús ne' yaca ni'i ca nde tsu'
tayu' chaca quiya'. Xa' ndyu'u ti'i quiña'a
tsa ñati slo Jesús nde to' tayu' bi'. 22 Li'
ndyalaa sca nu qui'yu nu laca loo ne' laa jua.
Jairo naa nu cusu' bi'. Ndatu sti' nu cusu' bi'
slo Jesús, ndacui nclyú hique yu hasta lyuu.
23 Tya'na tsa nchcui' yu lo'o Jesús li':
—Cua cajaa ti sñi' na' —nacui yu ji'i—.
Cua'ni nu'u cha' tso'o tsaa nu'u ca su ntsiya
nu cuna'a piti bi' 'na, cha' cua'ni nu'u jo'o
ji'i cho'; sta ya' nu'u chu' nu piti cha' cu'ú
cho'.
24 Lo'o li' ndyaa Jesús lo'o yu bi', jua'a
ndyaa quiña'a ñati lo'o ngu', hasta tachaa
tsa ndi'i ngu' lo'o ndya'a ngu'. 25 Lo'o sca
nu cuna'a quicha ndya'a laja ñati quiña'a
bi'. Cua tii tyucuaa yija ntsu'u quicha ji'i nu
cuna'a bi', cha' ndyalú tsa tañi ma'. 26 Cua
ndye lcaa lo jo'o ngua'ni ngu' ji'i ma' quicha
bi', lo'o ná ngua ji'i ngu' cua'ni ngu' jo'o ji'i.
Ndye cñi ji'i ma', ndye lcaa lo cha' tso'o nu
ntsu'u ji'i ma' xqui'ya taná, lo'o lye la ngua
quicha ma' li'. 27 Cua ndyuna ma' quicha bi'
xi cha' ji'i Jesús, bi' cha' ñaa ma' laja ñati
nde chu' su ndu Jesús. Ndyala' ma' quicha
bi' ste' Jesús li'. 28 "Lo'o cala' ti na' ste' Jesús
re, tyaca tso'o na' li'", ngua ti' ma' quicha
bi'. 29 Hora ti ndyacu' cha' ndyalú tañi ma',
tsa tsiya' ca ngua tii ycui' ca ma' cha' cua
ndyaca tso'o li'. 30 Pana hora ti ngua tii Jesús
cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i sca ñati, masi ná
na'a yu ji'i nu quicha bi'. Li' nguxña'a yu ji'i
nu ñati quiña'a nu lijya nde chu' yu.
—¿Tilaca ndyala' ste' na'? —nacui yu ji'i
ngu'.
31 Li' ndube tsa ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i.
—Tachaa tsa ndi'i ngu' re slo na —nacui
ngu' bi' ji'i Jesús—. ¿Ni cha' laca nchcuane
nu'u ji'i ngu', "Tilaca ndyala' 'na"?
32 Lo'o li' ña'a tsa Jesús ji'i lcaa ngu' cha'
ca cuayá' ti' tilaca laca nu ndyala' ji'i. 33 Li'
ñaa nu cuna'a bi', ndatu sti' slo yu. Nchcuaa
ma' bi', cha' ndyutsii tsa ma', masi jlo ti'
cha' cua ndyaca tso'o. Li' ndacha' liñi ma'
ji'i Jesús ñi'ya ngua ji'i ma'.
34 —Tso'o tsa jlya ti' nu'u jna', sñi'
—nacui Jesús ji'i—, bi' cha' ndyaca tso'o
nu'u. Ti ti tyi'i tyiquee nu'u juani. Tso'o ti
tyaa nu'u, nga'aa xñi quicha bi' jinu'u chaca
quiya'.
35 Lo'o tya nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi',
li' ndyalaa sca msu ji'i Jairo nu laca loo ne'
laa bi', ndyacua tya'a lo'o ngu'. Nchcui' msu
bi' lo'o xu'na cuentya ji'i nu piti quicha:
—Cua ngujuii sñi' nu'u, cusu' —nacui
msu ji'i nu cusu' bi'—. Nga'aa ntsu'u la cha'
chcui' nu'u lo'o mstru re.
36 Lo'o Jesús ndyuna cha' nu nchcui' msu
bi', pana ná ndaquiya' Jesús ji'i cha' bi'.
—Ná cutsii nu'u —nacui Jesús ji'i nu laca
loo ne' laa bi'—. Tsa bi' ti cha' cua'ni nu'u
cha' jlya ti' nu'u 'na.
37 Lo'o li' ná nda Jesús chacuayá' ji'i ñati
cha' tsaa ngu' lo'o yu; sca ti ji'i Pedro,
lo'o Jacobo, lo'o Juan tya'a Jacobo, nda yu
chacuayá' tsaa ngu' lo'o yu. 38 Li' ndyalaa
ngu' to' ni'i ji'i nu laca loo ne' laa bi'.
Cua quiña'a ñati ndyu'u ti'i cajua, nxi'ya

tsa ngu' ndi'i̱ ngu'. Lye tsa ngua cha' cua
ngujuii nu piti bi'. 39 Ndyatí̱ Jesús ni'i̱ li'.
—¿Ni cha' laca nxi'ya tsa ma̱ ndi'i̱ ma̱?
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. ¿Ni cha' laca cha'
quiña'a̱ tsa nclyacua ti' ma̱? Si'i na ngujuii
nu piti quicha re, na laja' ti ntsiya —nacui̱
Jesús.
40 Li' nxtyí lo'o ngu' ji'i̱. Bi' cha' ngulo'o
Jesús ji'i̱ lcaa ngu' nu nxi'ya ndi'i̱ ngu';
ndyanu sti xtya'a̱ nu piti quicha lo'o ca ta'a
sna ngu' tya'a ndya'a̱ lo'o Jesús, ndyaa ngu'
bi' slo nu piti. 41 Li' ngusñi Jesús ya' nu piti
bi':
—Talita, cumi —nacui̱ Jesús ji'i̱, cha'cña
ji'i̱ ngu' bi'. (Ndi'ya̱ ndyu'u cha' bi': Mbixu̱',
nde cha' chcui' na' lo'o nu'u̱ juani: Tyatu̱
nu'u̱.)
42 Hora ti ndyatu̱ nu cuna'a̱ piti quicha bi',
nguxana ndya'a̱ li'. Tii tyucuaa ti yija̱ ntsu'u
cho'. Ndube tsa ti' ngu' bi' li'. 43 Lye nchcui'
Jesús lo'o ngu' bi', cha' ná chcui' ngu' lo'o
xa' ñati̱ ñi'ya̱ ngua cha' ndyaca tso'o nu piti
bi'. Li' ngulo yu cña ji'i̱ ngu' cha' ta xi na
cacu nu piti bi'.

6

Ndya'a̱ Jesús ca quichi̱ Nazaret

1 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa lo'o ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, ndyaa ngu' ca quichi̱ tyi yu.
2 Ndyatí̱ Jesús ndyaa ne' laa quichi̱ bi' tsa̱ nu
ndi'i̱ cña' ngu', tsa̱ ta'a bi'. Li' ngulu'u yu ji'i̱
ngu'. Ndube tsa ti' ngu' nu ndi'i̱ ne' laa bi'
lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o
ngu'.
—¿Mala ngua tsa'a̱ yu re lcaa cha' nu
nchcui' yu? —nacui̱ ngu'—. ¿Ñi'ya̱ ngua
cha' ngua cuayá' tso'o ti' yu? ¿Ha tii yu?
—nacui̱ ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' nchca
ji'i̱ yu cua'ni yu cha' tlyu? —nacui̱ ngu'
ji'i̱ tya'a ngu'—. 3 ¿Ha si'i cuityi yaca laca
yu re? —nacui̱ ngu'—. La cui' sñi' María
laca re; tya'a Jacobo, tya'a José, tya'a Judas,
tya'a Simón laca yu re. Nde quichi̱ tyi na
ndi'i̱ ngu' cuna'a̱ tya'a yu re —nacui̱ ngu'
ji'i̱ tya'a ngu'.
Chii̱ nti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús, 4 pana
ndi'ya̱ laca cha' nu nda Jesús lo'o ngu' li':
—Lcaa ngu' xa' quichi̱ ni, ndu'ni tlyu
ngu' ji'i̱ sca ñati̱ nu laca tu'ba ji'i̱ ycui'
Ndyosi nchcui' Ni lo'o ngu' —nacui̱ Jesús
ji'i̱ ngu'—, pana ngu' tya'a quichi̱ tyi yu ni,
ná ntaja'a̱ ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui'
yu tsiya' ti —nacui̱ Jesús—. Lcaa tya'a yu,
jua'a̱ ngu' tya'a ndi'i̱ yu, ná nduna ngu' cha'
nu nchcui' yu —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.
5 Lo'o jua'a̱ ngua cha' ná ngua cua'ni Jesús
cha' tlyu slo ngu' bi', xqui'ya cha' ná jlya ti'
ngu' ji'i̱; pana ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o
xti ti ngu' quicha lo'o ngusta ya' ti yu lo
ngu', tsa bi' ti cha' ngua'ni yu. 6 Ndube tsa
ti' Jesús cha' ná jlya ti' ngu' bi' ji'i̱ tsiya' ti.
Lo'o li' tya ndya'a̱ la yu ca xa' quichi̱ sube ti
nu ndi'i̱ cacua ti, ngulu'u yu ji'i̱ ngu' ca bi'
li'.

Nda Jesús ji'i̱ ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ cha' tsaa ngu' chcui' ngu' cha' ji'i̱ yu lo'o ngu' xa' quichi̱

7 Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i̱ nu tii tyucuaa
tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ bi', cha' chcui'
yu lo'o ngu'. Ngulo yu cña ji'i̱ ngu' bi',
cha' tyu'u ngu' tsaa ngu' cuentya latya ti
ngu'; stu'ba ti tsaa tucua tya'a ngu' scaa
quichi̱. Li' nda Jesús chacuayá' ji'i̱ ngu' cha'
culo ngu' ji'i̱ cui'i̱ cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱.
8 Nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ná lo'o yu'ba
qui'ya ngu' tsaa ngu'. Tsaa ngu' lo'o sca
yaca xca̱ ti; ná lo'o cujui̱, ná lo'o tyaja, ná
lo'o cñi tsaa ngu', nacui̱ Jesús. Jua'a̱ ti tsaa
ngu'. 9 Tyu'u cañ̃a quiya' ngu', cacu' ngu'
camxa, pana ná lo'o chaca camxa ji'i̱ ngu'
tsaa ngu'.
10 —Nu lo'o ta ngu' ni'i̱ su caja' ma̱
—nacui̱ Jesús—, li' tyanu ma̱ slo ngu' bi'
ña'a̱ cuayá' nu tyu'u ma̱ tsaa ma̱ xa' quichi̱.
11 Si ntsu'u sca quichi̱ su ná tyaja'a̱ ngu' ta
ngu' se'i̱ tyanu ma̱, sca quichi̱ su ná tyaja'a̱
ngu' cuna ngu' cha' nu chcui' ma̱ lo'o ngu',
li' tyu'u ma̱ quichi̱ bi', yaa clya ma̱ li'. Salú
ma̱ sñii yuu nu ntsu'u quiya' ma̱ to' quichi̱
bi'. Jua'a̱ caca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi
tsa cña nu ngua'ni ngu' lo'o ma̱. Cha' liñi
cacha' na' ji'i̱ ma̱ juani —nacui̱ Jesús—, lo'o
tyalaa tsa̱ cha' cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi
ji'i̱ lcaa ñati̱, lye la xcube' Ni ji'i̱ ñati̱ quichi̱
nu ná ntaja'a̱ cuna ngu' cha' nu nchcui' ma̱
lo'o ngu'; xti la xcube' Ni ji'i̱ jyo'o ñati̱ cuxi
nu nguti'i̱ quichi̱ Sodoma, nu nguti'i̱ quichi̱
Gomorra cua sa'ni.
Jua'a̱ nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca
tsa'a̱ ji'i̱.
12 Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde tyuu̱
tya'a quichi̱. Nda ngu' cuii̱ lo'o ngu' quichi̱
bi', cha' ca tyuju'u ti' ngu' quichi̱ ji'i̱ lcaa
cha' cuxi nu ndyu'ni ngu', cha' culochu̱'

ngu' quichi̱ ji'i̱ cha' cuxi bi' li'. 13 Ngulo ngu'
nu ndyaca tsa'a̱ bi' cui'i̱ cuxi nu ngusñi ji'i̱
tyuu̱ tya'a ñati̱, lo'o jua'a̱ nda'a̱ ngu' setye
tyixi xtyi'i lo xa' la ngu' quicha lo'o ngua'ni
ngu' jo'o ji'i̱ ngu' quicha bi'; ndyaca tso'o nu
ngu' quicha bi' li'.

Ngujuii Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ngu'

14 Tyempo bi' cua ndyuna rey Herodes
cha' ji'i̱ cha' tlyu nu cua ndyu'ni Jesús;
lcaa quichi̱ nguañi cha' bi', cha' scaa cha'
nchcui' scaa ñati̱ ji'i̱ Jesús. Pana ndi'ya̱ ngua
ti' ycui' rey bi':

—Jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ngu'
tsubi' la, bi' laca Jesús re— nacui̱ Herodes
bi'—. Ndyujuii ngu' ji'i̱ Juan bi', pana juani
cua ndyu'ú chaca quiya', bi' cha' nchca ji'i̱
cua'ni cha' tlyu jua'a̱ —nacui̱ rey.

15 —Si'i bi' —nacui̱ xa' ñati̱—. Jyo'o Elías
laca nu qui'yu re.

—Si'i jua'a̱ —nacui̱ xa' la ñati̱—. Sca ñati̱
nu laca tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi laca yu re,
ñi'ya̱ nu jyo'o cusu' nu nguti'i̱ sa'ni la nu
ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ni.

16 Lo'o ndyuna Herodes cha' nu nchcui'
xa' ñati̱ ji'i̱ Jesús bi', xa' nchcui' rey bi':

—Cua ndyu'ú jyo'o Juan chaca quiya'
—nacui̱—. Na' ngulo na' cña ji'i̱ ngu', lo'o
li' nteje cu' ngu' scua' que Juan bi'; pana ná
tyiquee' Juan laca nu qui'yu re —nacui̱ rey
Herodes.

17 Tya tsubi' la ngulo rey Herodes bi' cña
ji'i̱ ngu' cha' tsaa ngu' xñi ngu' ji'i̱ nu Juan
bi', cha' tsaa lo'o ngu' ji'i̱ ne' chcua̱. Ngua'ni
rey cha' cuxi bi' xqui'ya Herodías nu ngua
clyo'o Felipe tya'a Herodes, cha' cua ngusna
lo'o Herodes ji'i̱ nu cuna'a̱ bi', cha' caja
clyo'o lo'o.

18 —Ná ntsu'u chacuayá' tyi'i̱ nu'u̱ lo'o
clyo'o tya'a nu'u̱ —nacui̱ jyo'o Juan ji'i̱ rey
Herodes tya li'.

Bi' cha' ngusu'ba rey ji'i̱ Juan ne' ni'i̱
chcua̱, cha' nchcui' yu jua'a̱ lo'o rey bi'.
19 Ñasi̱' tsa Herodías xqui'ya Juan, cujuii ji'i̱
yu ngua ti' nu cuna'a̱ bi'. Pana ná ngujui
ñi'ya̱ cujuii ji'i̱ yu hora ti, 20 cha' ntsii̱ rey
Herodes ji'i̱ Juan. Jlo ti' rey cha' liñi tsa
cha' nu ngua'ni Juan, lubii tsa tyiquee Juan,
lo'o jua'a̱ ná ntsu'u cha' cuxi ji'i̱ yu; bi'
cha' nguna'a̱sii̱ rey ji'i̱ yu cha' ná cua'ni nu
cuna'a̱ bi' ni sca cha' cuxi lo'o. Ndiya ti'
rey Herodes cuna cha' nu ngulu'u Juan ji'i̱,
masi ná ngua cuayá' tso'o ti' rey ji'i̱ cha'
bi'. 21 Tso'o tsa nti' Herodías lo'o ngua tsa̱
ngula ycui' rey Herodes li'. Tsa̱ bi' ngua'ni
rey ta'a, lo'o ndyacu tyuu̱ tya'a ngu' tlyu
slo rey. Lo'o ngu' nu laca loo cuentya
ji'i̱ rey bi', lo'o xu'na sendaru ji'i̱ rey, lo'o
ngu' culiya' nde Galilea bi', lcaa ngu' tlyu
bi' ndyaa ngu' ndyacu ngu' slo rey. 22 Li'
ndyalaa sca nu cuna'a̱ cuañi' sñi' Herodías,
ndyula quiya' nu cuna'a̱ bi' slo ngu'. Chaa
tsa ti' rey Herodes li', lo'o jua'a̱ ndiya ti'
ngu' nu ndyacu slo lo'o na'a̱ ngu' ji'i̱ nu
cuna'a̱ cuañi' ndyula quiya'. Nchcui' rey
lo'o nu cuna'a̱ cuañi' bi' li':

—Cacha' clya nu'u̱ jna' juani ti na ca cha'
tso'o nu nti' nu'u̱ —nacui̱ rey ji'i̱—. Ta na'
cha' tso'o bi' jinu'u̱ —nacui̱—. 23 Xcube'
ycui' Ndyosi 'na si ná ta na' lcaa na nu
jña nu'u̱ 'na juani, masi sa cla'be yuu su
cuentya jna', ta na' jinu'u̱ —nacui̱ rey ji'i̱
nu cuna'a̱ cuañi' bi'. 24 Li' ndu'u nu cuna'a̱
cuañi' bi', ndyaa slo xtya'a̱.

—¿Na ca jña na' ji'i̱ rey? —nacui̱ ji'i̱
xtya'a̱ li'.

—Scua' que Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ngu'
—nacui̱ xtya'a̱ li'.

25 Yala ti ndyaa nu cuna'a̱ cuañi' bi' slo rey
chaca quiya', cha' jña cha' bi' ji'i̱.

—Scua' que Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ngu'
nti' na' —nacui̱ nu cuna'a̱ bi'—. Nu juani ti
nti' na scua' que yu bi' ne' sca tsi'yu —nacui̱
ji'i̱ rey.

26 Xñi'i̱ tsa ti' rey li', masi ná ngua ji'i̱ tacu̱'
cha' ji'i̱ nu cuna'a̱ bi'; ná caca jua'a̱, cha' slo
ngu' tya'a ndyacu cua ngua'ni rey jura cha'
ta lcaa na nu jña nu cuna'a̱ cuañi' bi' ji'i̱.
27 Li' hora ti ngulo rey cña ji'i̱ sca sendaru
ji'i̱ nu ndu̱ cua̱, cha' tsaa squi'ya sendaru
scua' que Juan. Ndu'u sendaru ndyaa ni'i̱
chcua̱, nteje cu' scua' que Juan. 28 Li' ñaa
lo'o sendaru ji'i̱ ne' tsi'yu, nda ji'i̱ nu cuna'a̱
cuañi' bi'. Li' ndyaa lo'o nu cuna'a̱ bi' ji'i̱ slo
xtya'a̱.

29 Ñi'ya̱ ngua li', lo'o ndyuna ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ Juan cha' nscua jyo'o bi',
hora ti ndyaa ngu' ca su ntsiya jyo'o Juan.
Li' ndyaa ngu' nguxatsi' ngu' ji'i̱ jyo'o bi'.

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati̱

30 Ca tiya' la xi xa' ndyalaa ngu' tya'a
ndya'a̱ Jesús slo yu, ngu' nu ndyaa nchcui'
lo'o ngu' xa' quichi̱ cha' ji'i̱ Jesús. Nda ngu'
cha' lo'o yu ñi'ya̱ nu ngua'ni ngu', ñi'ya̱ nu

ngulu'u ngu' ji'i̱ ñati̱ ca bi'. 31 Nchcui' Jesús
lo'o ngu' bi' li':
—Tsaa na xi chaca se'i̱ su tyi'i̱ ma̱ ycui' ti,
cha' chca'a̱ cña' ma̱ xi —nacui̱ Jesús ji'i̱ nu
tii tyucuaa tya'a ngu' bi'.
Jua'a̱ nchcui' Jesús lo'o ngu' bi', cha'
quiña'a̱ tsa ñati̱ ndi'i̱ slo ngu', hasta nga'aa
ngujui tyempo cacu ngu'. 32 Li' ndu'u ngu'
ndyaa ngu' ne' yaca ni'i̱ sube ti, cha' tsaa
ngu' xi su ná ntsu'u ñati̱. 33 Pana tyuu̱ tya'a
ñati̱ na'a̱ mala ndyaa ngu'. Ndyuloo ñati̱
bi' ji'i̱ ngu', lo'o li' nguañi cha' bi' ca tyuu̱
tya'a quichi̱. Bi' cha' ngusna ngu' quichi̱
bi' ndyaa ngu' to' tayu', nde loo la ndyalaa
ngu' su ndyaa Jesús lo'o tya'a ndya'a̱ yu.
34 Lo'o ndyalaa yaca ni'i̱ sube ti to' tayu',
ndu'u Jesús na'a̱ yu cha' quiña'a̱ tsa ñati̱
ndi'i̱. Lo'o jua'a̱, tya'na tsa ti' Jesús ña'a̱
yu ji'i̱ nu ngu' quiña'a̱ bi'; ngulacua ti' yu
cha' ñi'ya nti' xlya' nu ná ntsu'u nu ña'a̱sii̱
ji'i̱, jua'a̱ ndya'a̱ nu ñati̱ quiña'a̱ bi', ngua ti'
Jesús. Bi' cha' tyiquee' ngulu'u yu quiña'a̱
tsa cha' ji'i̱ ngu' bi'. 35 Lo'o cua ngusii̱, li' ñaa
ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu slo yu cha' chcui'
ngu' lo'o yu:
—Ná ndi'i̱ ñati̱ ca nde —nacui̱ ngu'—,
lo'o jua'a̱ ngusii̱ tsa juani. 36 Tso'o la si culo
nu'u̱ cña ji'i̱ ñati̱ quiña'a̱ re cha' tyaa ngu'
ca quichi̱ cacua ti, cha' cui'ya ngu' na cacu
ngu' —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús.
37 —Cu'ma̱, ta ma̱ na cacu ngu' re —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ li'.
—¿Ha tyu'u scua tucua siyento paxu
cui'ya ya xlyá teje' cacu ngu' re, cusu'?
—nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús.
38 —¿Ni lcua tya'a xlyá teje' ntsu'u ji'i̱ ma̱
lacua? —nacui̱ Jesús—. Culacua ma̱ xi ji'i̱
—nacui̱ ji'i̱ ngu'.
Ngulana ngu' si lo'o xi na cacu ndya'a̱
ñati̱ bi', li' xa' nchcui' ngu' lo'o Jesús.
—Ca'yu tya'a ti xlyá teje' lo'o tucua tya'a
ti cualya lo'o ji'i̱ ngu' nde —nacui̱ ngu' ji'i̱
Jesús li'.
39 Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i̱ ngu' quiña'a̱
cha' tyaca'a̱ ngu' xi lo quii sube cuentya
taju ngu'. 40 Li' cuentya taju ti ndyaca'a̱ ngu'
lo yuu; cuentya sca siyento tya'a ñati̱ sca
taju, cuentya tu'ba tyii tya'a ñati̱ sca taju,
jua'a̱ ndyaca'a̱ ngu'. 41 Li' ndaya' Jesús ji'i̱
nu ca'yu tya'a xlyá teje' lo'o nu tucua tya'a
cualya bi', nguxña'a̱ yu nde cua̱ cha' tya yu
xlya'be ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya xlyá, lo'o
jua'a̱ xqui'ya cualya. Ndya'be xlyá li', nda
yu xlyá yu'be ji'i̱ nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱
ji'i̱ cha' tacha ngu' ji'i̱ nu ngu' quiña'a̱ bi'; la
cui' jua'a̱ ngusa'be yu ji'i̱ cualya cha' cacu
ngu'. 42 Jua'a̱ ngua cha' ndyacu lcaa ngu',
lo'o nguaala' ji'i̱ ngu'. 43 Lo'o ndye ndyacu
ngu', nguxuti'i̱ ngu' lcaa yu'be nu ndyanu,
lo'o yu'be xlyá lo'o yu'be cualya; ngutsa'a̱
tii tyucuaa tya'a chcubi lo'o yu'be bi' li'.
44 Jua'a̱ ngua cha' ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu
ndyacu xlyá lo'o cualya nu ngua tsa̱ bi'.

Nguta'a̱ Jesús lo hitya tayu'

45 Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i̱ nu ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'i̱
sube ti, cha' tsaa ngu' nde loo la su tsaa ycui'
ca chaca tsu' tayu' hasta ca quichi̱ Betsaida.
Tyanu Jesús cha' chcui' salya' lo'o nu ngu'
quiña'a̱ bi', cha' tyaa ngu' quichi̱ ca to' tyi
ngu'. 46 Lo'o cua nchcui' salya' lo'o ngu',
ndu'u Jesús ndyaa ycui' ti yu nde sii' ca'ya
cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu. 47 Lo'o
ndyaa cuichaa ntsu'u ngu' tyijyu' lo hitya
ne' yaca ni'i̱ sube ti, ndyanu Jesús ycui' ti
nde lo yuu btyi. 48 Na'a̱ Jesús cha' lye tsa
ndyu'ni ngu' cña cha' xna yaca ni'i̱ bi' lo
hitya, cha' nguula tsa cui'i̱ ndyaca lo hitya.
Lo'o cua quixee ti, li' lijya̱ Jesús ndya'a̱ lo
hitya ti. Cua tyeje tacui ti Jesús, 49 lo'o li'
na'a̱ ngu' ji'i̱ yu ndya'a̱ yu lo hitya. Ngusi'ya
tsa ngu' li', cha' sca jyo'o laca ngua ti' ngu'.
50 Na'a̱ ca ta'a ngu' ji'i̱, lo'o jua'a̱ ndyutsii̱ tsa
ngu' li'. Hora ti ndacha' Jesús ji'i̱ ngu':
—Cua'ni tlyu tyiquee ma̱, na' laca̱
—nacui̱ yu—. Ná cutsii̱ ma̱ —nacui̱ Jesús
ji'i̱ ngu'.
51 Li' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i̱ lo'o ngu',
hora ti ngua ti̱ cui'i̱ li'. Ndube tsa ti' ngu' li',
ngulacua tsa ti' ngu'. 52 Ná nda ngu' cuentya
tsiya' ti ñi'ya̱ ngua cha' nguta'a̱ Jesús lo
hitya. La cui' ti cha' ná ngua cuayá' ti' ngu'
ñi'ya̱ nu ngua'ni Jesús lo'o ngusa'be yu ji'i̱
xlyá bi'. Na cua ndyacu̱' hique ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ ngu' quicha nde Genesaret

53 Li' ndyalaa yaca ni'i̱ chaca tsu' tayu'
lo'o ngu', ca loyuu su cuentya Genesaret
ndyalaa ngu' li'. Lo'o ngusca̱' ngu' ji'i̱ yaca
ni'i̱ bi', 54 li' ndyu'u ngu'. Hora ti ndyuloo
ñati̱ nu ca tyi bi' ji'i̱ Jesús. 55 Ngusna ngu'
ndyaa ngu' ca slo ca ta'a ngu' quicha, cha'
tyaa lo'o ngu' ji'i̱ ngu' quicha bi' slo Jesús;
masi ngu' quichi̱ cacua ti, masi ngu' tyijyu'
la xi, ndyi'ya ngu' ji'i̱ ngu' quicha lijya̱. Masi

ne' catya̱, masi lo jaa' ti ndyaa ngu', cha'
tyalaa ngu' ca su ndu̱ Jesús. 56 Tyu̱u̱ tya'a
quichi̱ su ndyaa Jesús, lo'o quichi̱ tlyu, lo'o
quichi̱ sube ti, lo'o to' tyi ñati̱ ti ne' quixi̱',
lcaa su ndya'a̱ yu ñaa ngu' ñaa lo'o ngu' ji'i̱
nu quicha ji'i̱ ngu'. Ndijña ngu' chacuayá'
ji'i̱ Jesús cha' cala' ti ngu' quicha masi quiya'
ste' ti yu. Lo'o lcaa nu quicha nu ndyala' ste'
Jesús ni, hora ti ngua tso'o ngu' bi' li'.

7

Na laca nu cua'ni ñu'u̱ ji'i̱ tyiquee ñati̱

1 Lo'o li' ndyalaa sca taju ngu' fariseo,
ndya'a̱ ngu' lo'o xi mstru nu nclu'u cha'
jo'ó ne' laa nde quichi̱ Jerusalén. Lijya̱ ngu'
ca su ndu̱ Jesús. 2 Ndube ti' ngu' bi', cha'
ntsu'u ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ Jesús nu
ndacu tyaja masi bilya tyaati̱ ya' ngu' ñi'ya̱
lo'o nclu'u mstru cha' jo'ó ji'i̱ ngu' cha'
cua'ni ngu'. 3 (Nu ngu' fariseo, lo'o jua'a̱
lcaa tya'a ngu' judío ni, ná cacu ngu' si bilya
tyaati̱ tso'o ya' ngu' ñi'ya̱ nu nguscua jyo'o
cusu' sa'ni la cha' cua'ni ngu'. 4 Lo'o tsaa
ngu' lcaya' cui'ya ngu' sca na cacu ngu',
tyaa̱ lo'o ngu' ji'i̱ toni'i̱ li'; pana ná ntsu'u
chacuayá' cacu ngu' ji'i̱ si bilya cua'ni lubii
ngu' ji'i̱ tyucui ña'a̱ ngu'. Quiña'a̱ tsa cña
tacati jua'a̱ cua ngulu'u jyo'o cusu' ji'i̱ ngu'
judío cha' cua'ni ngu'; ñi'ya̱ nu tyaati̱ tasa
ji'i̱ ngu', ñi'ya̱ nu tyaati̱ castyu, ñi'ya̱ nu
tyaati̱ quityu̱' chcua̱, ñi'ya̱ nu tyaati̱ ca'ña,
cha' caca lubii scaa na bi' cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi, ngua ti' ngu'.) 5 Bi' cha' ndi'ya̱
nchcuane ngu' ji'i̱ Jesús li', nu ngu' fariseo
bi' lo'o mstru cha' jo'ó bi' ni:

—¿Ni cha' laca ná tso'o ndyu'ni ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ jinu'u̱? —nacui̱ ngu' ji'i̱ yu—.
Ná ndaquiya' ngu' bi' ji'i̱ cña nu cua ngulu'u
jyo'o cusu' ji'na cua sa'ni la, cha' ná ndyaati̱
tso'o ya' ngu' lo'o cacu ngu' tyaja —nacui̱
ngu' bi' ji'i̱ Jesús.

6 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' bi':

—Liñi tsa cha' nu nchcui' jyo'o Isaías ji'i̱
ma̱ sa'ni, cha' ñati̱ nu tucua cha' ntsu'u
tyiquee ma̱ laca ma̱. Ndi'ya̱ nguscua nu
cusu' Isaías bi' lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi:

Ndu'ni tlyu ngu' re jna' cha' tu'ba ti ngu',
nacui̱ ycui' Ni,
si'i tyucui tyiquee ngu' ndu'ni tlyu ngu' 'na.
7 Na cuiñi tsa ngu' re; nacui̱ ngu' cha'
ndyu'ni tlyu ngu' 'na,
pana nclu'u ngu' cha nu' nchcui' ñati̱ ti ji'i̱
tya'a ngu',
masi nacui̱ ngu' cha' nclyu'u ngu' cha' jna'
ji'i̱ tya'a ngu', nacui̱ ycui' Ni.

Jua'a̱ nscua lo quityi. 8 Ná ndube ti' cu'ma̱
ñi'ya̱ nu ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i̱ ñati̱
chalyuu; ji'i̱ cña nu ngulu'u jyo'o cusu' ji'na,
bi' ti cña ndaquiya' ma̱ ji'i̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu' bi'.

9 Lo'o li' xa' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Tso'o tsa nti' ma̱ cha' nguxtyanu ma̱
cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na; ndulo la
cha' nu ngulu'u jyo'o cusu' ji'na, nti' ma̱
—nacui̱ Jesús—. 10 ¿Ha ná ntsu'u ti' ma̱ cha'
nu nchcui' jyo'o Moisés cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ñati̱ sa'ni? "Tucuá ma̱ cha' nu
nchcui' sti ma̱, cha' nu nchcui' xtya'a̱ ma̱",
nacui̱ Ni. "Si chcui' ma̱ cha' cuxi ji'i̱ sti ma̱
ji'i̱ xtya'a̱ ma̱, ntsu'u cha' cujuii ngu' ji'i̱ ma̱
li'", nacui̱ Ni. 11 Pana cuxi tsa cha' nu nchcui'
cu'ma̱. Na nclyu'u ma̱ ji'i̱ ngu' cha' tso'o
laca si chcui' sca ñati̱ lo'o sti ngu' lo'o xtya'a̱
ngu' ndi'ya̱: "Nga'aa caca 'na xtyucua na'
ji'i̱ ma̱, cha' Corbán laca lcaa cha' nu ta na'
ji'i̱ ma̱ nquicha'". (Corbán ni, ndi'ya̱ nti'
ñacui̱ cha' bi' cha'cña ji'i̱ ngu' bi': sca na nu
cua nda ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi.) 12 Nga'aa nda
ma̱ chacuayá' cha' xtyucua ngu' bi' ji'i̱ sti
ngu' ji'i̱ xtya'a̱ ngu' li' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'
bi'—. 13 Ná tso'o laca lo'o nclyu'u ma̱ jua'a̱.
Nga'aa ndaquiya' ma̱ ji'i̱ cña nu ngulo ycui'
Ndyosi ji'na, si jua'a̱ culu'u ma̱ ji'i̱ ngu'; lye
la ndaquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu nda jyo'o cusu'
lo'o ma̱. Lo'o jua'a̱ quiña'a̱ tsa xa' la cha'
cuxi ndu'ni ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.

14 Ngua chaca quiya' ngusi'ya Jesús ji'i̱
quiña'a̱ tsa ñati̱ nu lca'a̱ ji'i̱ cha' ca̱a̱ ngu'
cacua la xi.

—Cua'a̱ jyaca̱ lcaa cu'ma̱ ji'i̱ cha' nu ta
na' lo'o ma̱, cha' ca cuayá' ti' ma̱ sca cha'
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' li'—. 15 Ná ntsu'u na
ndacu ngu' nu cua'ni cha' caca cuxi tyiquee
ngu' —nacui̱ yu—. Lo'o nchcui' ngu' sca
cha', lo'o ndyu'ni ngu' sca cña, jua'a̱ caca
cuayá' ti' na si cuxi tyiquee ngu' bi'. 16 Lcaa
ma̱ nu nti' cuna ma̱, cua'a̱ jyaca̱ tso'o ma̱ ji'i̱
cha' bi' juani —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.

17 Lo'o ca tiya' la, li' ndyatí Jesús ndyaa ne'
sca ni'i̱. Ndyanu nu quiña'a̱ ñati̱ bi' nde liya'
ti. Lo'o li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱
ji'i̱, ñi'ya̱ ndyu'u cha' ji'i̱ cui̱i̱ nu nda ca ti yu.

18 —¿Ha lo'o cu'ma̱ ná ngua cuayá' ti' ma̱
cha' bi'? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' li'—. ¿Ha
ná jlo ti' ma̱ cha' si'i na nu cacu na laca nu
cua'ni cha' caca cuxi tyiquee na? Ná taca.
19 Lo'o cacu na sca na, li' tyatí bi' nde tyuu
tu'ba na, ca ti'i̱ bi' nde ne' na li'; lo'o tsaa na
liya' tye lyiji cha' ji'i̱ li' —nacui̱ Jesús.
Jua'a̱ nchcui' Jesús cha' ca cuayá' ti' na
cha' tso'o cacu na lcaa na nu ndacu ñati̱.
20 Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' bi' li':
—Sca cha' nu nchcui' ñati̱, sca cha' nu
ndyu'ni ñati̱, jua'a̱ caca cuayá' ti' na si
ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i̱ ngu' bi'. 21 Si
chañi cha' ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i̱
ñati̱, quiña'a̱ tsa cha' cuxi taca cua'ni ñati̱
bi' li': masi culacua cuxi ti' ngu', masi cua'ni
suba' ngu' lo'o xa' ñati̱, masi tyu'u cha' ji'i̱
ngu' lo'o clyo'o xa' ñati̱, masi cujuii ngu'
ji'i̱ tya'a ngu', 22 masi ngu' cuaana caca ngu',
masi tyacui ti' ngu' ji'i̱ sca na nu ntsu'u ji'i̱
xa' ñati̱, masi caca lya' ti' ngu' ji'i̱ xa' ñati̱,
masi tucua cha' tyu'u tyiquee ngu', masi
suba' tsa cua'ni ngu', masi caca liye' ti' ngu',
masi cuentyu tsa caca ngu', masi caca tyixi
tsa tu'ba ngu', masi ná cube ti' ngu' tsiya'
ti. 23 Na cua ntsu'u tyiquee ñati̱ ji'i̱ lcaa cha'
cuxi bi', bi' cha' ndiya ti' ngu' cua'ni ngu'
ji'i̱. Bi' laca cha' nu ndu'ni cha' ná lubii
cresiya ji'i̱ ñati̱ chalyuu.

Jlya ti' sca nu cuna'a̱ xa' tsu' ji'i̱ Jesús

24 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa tyijyu' nde
loyuu su cuentya quichi̱ Sidón, nde su
cuentya quichi̱ Tiro li'. Ngua ti' yu cha'
tyanu yu sca ne' ni'i̱ cuaana ti cajua; pana
ná ngua ji'i̱, cha' yala ti ngujui cha' ji'i̱ ngu'
macala ndi'i̱ yu. 25 Lo'o jua'a̱ ntsu'u sca nu
cuna'a̱ ngu' quichi̱ bi'; ngua cuayá' ti' mala
su ndi'i̱ Jesús, bi' cha' ya̱a̱ ma' su ndi'i̱ yu.
Cua ngusñi sca cui'i̱ cuxi ji'i̱ sca nu cuna'a̱
piti, sñi' nu cuna'a̱ bi'; bi' cha' ngutu̱ sti̱'
xtya'a̱ nu piti nde loo Jesús, 26 ngüijña ma'
cha' clyu ti' ji'i̱ yu, cha' culo yu cui'i̱ cuxi
nu ntsu'u ji'i̱ sñi', nti' ma'. Cha'cña ji'i̱ ngu'
griego nchcui' nu cuna'a̱ bi', cha' ngu' xa'
tsu' laca ma', ngu' sirofenicia.

27 —Clyo nda ngu' na cacu sñi' ngu'
—nacui̱ Jesús—. Ná tso'o si xñi ngu' tyaja
nu ndyacu sñi' ngu' cha' ta ngu' ji'i̱ xne' ti
—nacui̱ Jesús ji'i̱ nu cuna'a̱ bi'.

28 —Chañi cha' jinu'u̱ —nacui̱ nu cu-
na'a̱—, pana ntsu'u chacuayá' cacu xne'
satya nu ndyalú ne' mesa laja lo'o ndyacu
nu sube —nacui̱ ji'i̱ Jesús.

29 —Tso'o nchcui' nu'u̱ —nacui̱ Jesús—.
Tso'o ti tyaa nu'u̱ to' tyi juani, cha' cua
ndyaca tso'o sñi' nu'u̱ juani —nacui̱ yu ji'i̱
nu cuna'a̱ bi' li'.

30 Ndu'u nu cuna'a̱ bi' ndyaa, ndyalaa to'
tyi su ntsiya sñi' lo qui'ña. Li' na'a̱ nu
cuna'a̱ cha' cua ndyaca tso'o sñi', nga'aa
ntsu'u cui'i̱ cuxi ji'i̱.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ ñati̱ cu'u̱

31 Lo'o li' ndu'u ngu' quichi̱ Tiro, ñaa ngu',
nteje tacui ngu' quichi̱ Sidón, nteje tacui
ngu' nde Decápolis, la cui' loyuu su nscua tii
tya'a quichi̱. Li' nguxtyu̱u̱ ngu' ya̱a̱ nde to'
tayu' Galilea. 32 Li' ñaa xi ñati̱ slo Jesús, ñaa
lo'o ngu' ji'i̱ sca nu cu'u̱. Na cu'u̱ jyaca̱ yu,
jua'a̱ ná nchca chcui' tso'o yu. Li' nchcui'
ngu' lo'o Jesús cha' sta ya' hique nu quicha
bi'. 33 Ndyaa lo'o Jesús ji'i̱ nu quicha bi' sca
se'i̱ cacua ti su ná ndi'i̱ ñati̱. Li' ndyojo' sne
ya' Jesús tyuu jyaca̱ nu quicha bi', ngutu'u
hitya sañi' Jesús, cuati ngusta sne ya' lo ltse'
nu quicha. 34 Li' nguxña'a̱ Jesús nde cua̱, lye
tsa ñaa xtyi'i li'.

—Efata —nacui̱ Jesús ji'i̱ nu quicha bi'
li'. (Ndi'ya̱ ndyu'u cha' bi' cha'cña ji'i̱ yu:
Tyaala tyuu jyaca̱ nu'u̱, jua'a̱ nti' ñacui̱ cha'
bi'.)

35 Hora ti ndyaala tyuu jyaca̱ yu li'; nduna
tso'o yu, ngua tso'o ltse' yu cha' tso'o ti nda
yu cha' lo'o ngu'. 36 Li' ngulo Jesús cña ji'i̱
ngu' cha' ná cacha' ngu' ji'i̱ xa' ñati̱ ñi'ya̱
ngua ji'i̱ nu quicha bi'. Pana ná nduna ngu';
lye la nguañi cha' bi', masi lye ngulo Jesús
cña ji'i̱ ngu' cha' ná cacha' ngu' ji'i̱ tya'a
ngu'. 37 Ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu'
ñi'ya̱ ngua cha' bi'.

—Tso'o tsa ndu'ni yu bi' —nacui̱ ngu'—,
lo'o ji'i̱ ngu' nu cu'u̱ jyaca̱ nchca ji'i̱ yu
ndu'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu'; hasta lo'o
nchcui' ngu' quicha bi' chaca quiya' xqui'ya
yu, masi ngua cu'u̱ tu'ba ngu'.

8

Nda Jesús na ndyacu jacua mil tya'a ñati̱

1 Ngua chaca tsa̱. Tya tsubi' ndyu'u ti'i̱
quiña'a̱ tsa ñati̱ slo Jesús, bi' cha' nga'aa
ntsu'u na cacu ngu' juani. Li' nchcui' Jesús
lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱:

2 —Tya'na tsa ti' na' ji'i̱ nu ngu' quiña'a̱
re —nacui̱—, cha' sna tsa̱ cua nguta'a̱ ngu'
lo'o na'. Nga'aa ntsu'u tsiya' ti na cacu
ngu' juani. 3 Ná tso'o culo na' cña ji'i̱ ngu'

re cha' tyaa ngu' juani, ña'a̱ lo'o jbi'ña ti
ndya'a̱ ngu'; nga'aa talo ngu' tya'a̱ ngu'
tyucuii̱ cha' tyalaa ngu' to' tyi ngu', cha'
jua'a̱ ndi'i̱ xi ngu' nu tyijyu' tsa lijya̱ ngu'
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱.
4 —¿Ñi'ya̱ cua'ni na ca nde? —nacui̱ ngu'
bi' li'—, cha' ná ndi'i̱ ni sca ñati̱. Ná caja
ñi'ya̱ ta na na cacu ngu' re —nacui̱ nu ngu'
nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ bi'.
5 —¿Ni lcua tya'a xlyá ntsu'u ji'i̱ ma̱?
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi' li'.
—Cati tya'a ti xlyá teje' lo'o ji'i̱ ya
—nacui̱ ngu' ji'i̱.
6 Li' ngulo Jesús cña ji'i̱ nu ngu' quiña'a̱
bi', cha' tyaca'a̱ ngu' lo yuu. Ndaya' yu
ji'i̱ nu cati tya'a xlyá teje' bi', ndya xlya'be
ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya cha' ntsu'u na cacu
ngu'. Li' ngusa'be yu xlyá bi', nda yu yu'be
ji'i̱ nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ cha' tacha
ngu' ji'i̱ nu ngu' quiña'a̱ bi', cha' cacu ngu'
ji'i̱. 7 Lo'o xi cualya sube ntsu'u ji'i̱ ngu';
bi' cha' lo'o ngulacua̱ Jesús ji'i̱ cualya bi', li'
ngulo yu cña cha' tacha ngu' yu'be cualya
bi' ji'i̱ nu ngu' quiña'a̱ bi', cha' cacu ngu'
ji'i̱. 8 Lo'o ndyacu ngu' ji'i̱, nguaala' tsa ji'i̱
ngu' li'. Lo'o li' nguxuti'i̱ ngu' lcaa satya
nu tya'a ndyanu su ndyacu ngu', ngutsa'á
cati tya'a chcubi lo'o yu'be bi'. 9 La cui' tsa̱
bi' cua ndyacu jacua mil tya'a ñati̱. Lo'o
nchcui' salya' Jesús lo'o nu ngu' quiña'a̱ bi',
10 li' ndyatí yu ne' yaca ni'i̱ sube lo'o nu ngu'
nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, ndyaa yu lo'o ngu' nde
su naa Dalmanuta.

Ña'a̱ cui'ya ngu' sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús, nti' ngu'

11 Li' ndyu'u tucua xi ngu' fariseo slo Jesús
cha' xu̱u̱ ngu' lo'o yu. Ngua ti' ngu' cha' caja
ñi'ya̱ chcui' ngu' sca cha' cuxi ji'i̱ yu; bi' cha'
ndijña ngu' fariseo bi' ji'i̱ yu cha' culu'u yu
sca cha' tlyu ji'i̱ ngu', sca cha' tonu nu tyu'u
tucua nde cua̱ chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi.
12 Li' nda xtyi'i Jesús hasta ca ne' cresiya ji'i̱.
—Lcaa ñati̱ nu lu'ú nde chalyuu tyempo
juani ni, ¿ni cha' laca xcui' na nti' ngu' cha'
cua'ni na' sca cha' tlyu chacuayá' ji'i̱ ycui'
Ni cha' ña'a̱ ngu' ji'i̱? —nacui̱ Jesús—. Cha'
liñi nchcui' na' lo'o ma̱, cha' ná ta ycui' Ni
chacuayá' ña'a̱ ma̱ ni sca cha' tlyu —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu' bi'.
13 Lo'o li' nguxtyanu yu ji'i̱ ngu' fariseo bi';
xa' ndyatí yu ne' yaca ni'i̱ sube ti lo'o nu
ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ bi', nteje tacui ngu'
lo tayu', ngutu'u ngu' chaca tsu' li'.

Ngu' fariseo laca ñi'ya̱ nti' scua̱ tiye'

14 Ngujlyaa ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱
Jesús cha' tsaa lo'o ngu' na cacu ngu' tsa̱ bi',
sca xlyá teje' ti ntsu'u ji'i̱ ngu' nde ne' yaca
ni'i̱ sube. 15 Lo'o li' nda Jesús chaca cuii̱ lo'o
ngu':
—Tii ti ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ —nacui̱ yu—,
cui'ya ma̱ cuentya ñi'ya̱ ndu'ni scua̱ tiye' nu
nda ngu' bi', nu ngu' fariseo lo'o ngu' nu
cuentya ji'i̱ rey Herodes ni.
16 Cuaana ti nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a̱
ji'i̱ lo'o tya'a ngu' li':
—Xqui'ya cha' ná ntsu'u la xlyá teje'
ji'na, bi' cha' nchcui' yu cha' ji'i̱ scua̱ tiye'
lo'o na —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'.
17 Pana ngua tii Jesús cha' ná ngua cuayá'
ti' ngu' bi'.
—¿Ni cha' laca ndube ti' ma̱ cha' ná
ntsu'u na cacu ma̱? —nacui̱ yu ji'i̱ ngu' bi'
li'—. ¿Ha ná jlo ti' ma̱? ¿Ha ná nchca cuayá'
ti' ma̱? ¿Ha ndyacu̱' hique ma̱? —nacui̱
yu—. 18 Ntsu'u si'yu cloo ma̱, ¿ha ná nchca
ña'a̱ ma̱? Ntucua jyaca̱ ma̱, ¿ha ná nchca
cuna ma̱? ¿Ha ná ndyi'u ti' ma̱ tsiya' ti?
19 Nu lo'o ngusa'be na' ca'yu tya'a xlyá teje'
ndyacu nu ca'yu mil tya'a ñati̱ bi' ni, ¿ni
lcua tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá nu cua
nguxuti'i̱ ma̱ li'? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.
—Tii tyucuaa tya'a chcubi —nacui̱ ngu'
ji'i̱.
20 —La cui' jua'a̱ lo'o ngusa'be na' cati
tya'a xlyá teje' ndyacu nu jacua mil tya'a
ñati̱ bi', ¿ni lcua tya'a chcubi ntsu'u yu'be
xlyá nu cua nguxuti'i̱ ma̱ li'? —nacui̱ yu ji'i̱
ngu'.
—Cati tya'a chcubi —nacui̱ ngu' ji'i̱.
21 —¿Ha bilya caca cuayá' ti' ma̱ lacua?
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi' li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ sca ngu' cuityi̱' ca Betsaida

22 Lo'o li' ndyalaa ngu' ca nde quichi̱ Bet-
saida. Hora ti ñaa lo'o ngu' quichi̱ ji'i̱ sca nu
cuityi̱' slo Jesús. Ndijña tsa ngu' ji'i̱ yu cha'
sta ya' yu hique nu quicha, ngua ti' ngu'.
23 Bi' cha' ndaya' Jesús ya' nu cuityi̱', ndyaa
lo'o yu ji'i̱ ca to' quichi̱. Ngutu'u hitya sañi'
Jesús cloo nu quicha, ngusta ya' yu cloo nu
cuityi̱' bi' li'.
—¿Ha cua ña'a̱ nu'u̱ sca na? —nacui̱
Jesús ji'i̱ nu quicha.

[24] Cua ngulane ña'a̱ nu quicha cacua ti li'.
—Cua nchca ña'a̱ na' xi —nacui̱ nu
quicha—. Tsa lyiji tsa tyaca̱' ña'a̱ na', ñi'ya̱
ña'a̱ yaca ña'a̱ ngu' lo'o ndya'a̱ ngu' —nacui̱
nu quicha bi' ji'i̱ Jesús.
[25] Xa' ngusta ya' Jesús cloo nu quicha bi'.
Lo'o nguxña'a̱ tso'o nu quicha chaca quiya',
li' cua ngua ña'a̱ tso'o ji'i̱ lcaa ñati̱; cua
ndyaca tso'o cloo li'. [26] Pana ngulo Jesús cña
ji'i̱ cha' tyaa to' tyi:
—Ná tsaa nu'u̱ nde lquichi̱ juani, ná
cacha' nu'u̱ ji'i̱ ñati̱ na ca nu ngua jinu'u̱
—nacui̱ Jesús ji'i̱ nu ngua quicha bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' ycui' Cristo laca Jesús

[27] Tya ndyaa la Jesús lo'o nu ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, ndyaa ngu' tyu̱u̱ tya'a
quichi̱ sube ti ca loyuu su cuentya Cesarea
de Filipo. Laja lo'o ndya'a̱ ngu' tyucuii̱, li'
nchcuane Jesús ji'i̱ ngu':
—Lo'o nchcui' ñati̱ jna', ¿tilaca laca na',
nti' ngu'? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' nu ndyaca
tsa'a̱ ji'i̱.
[28] —Ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o
Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ngu' tya tsubi' la
laca nu'u̱ —nacui̱ ngu'—. Xa' la ñati̱ ni,
nchcui' ngu' cha' jyo'o cusu' Elías laca nu'u̱;
lo'o xa' la ñati̱ ni, nchcui' ngu' cha' sca jyo'o
cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi sa'ni la
laca nu'u̱.
[29] —Lo'o cu'ma̱ ni —nacui̱ Jesús—, ¿tilaca
laca na' nti' ma̱? —nacui̱ yu ji'i̱ nu ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱.
Hora ti nguxacui̱ Pedro cha' ji'i̱ yu:
—Cristo laca nu'u̱ —nacui̱ Pedro li'.
[30] Ngulo Jesús cña ji'i̱ ngu' li', cha' ná
cacha' ngu' cha' bi' ji'i̱ xa' la ñati̱.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

[31] Lo'o li' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i̱
ngu' ndi'ya̱:
—Ntsu'u cha' ca̱a̱ quiña'a̱ tsa cha' ti'í nu
caca ji'i̱ ycui' na', masi ycui' Ndyosi cua
nda Ni 'na lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱ —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu'—. Nde loo la chcui' tsa ngu'
cuentyu jna'; lo'o nu ngu' cusu', lo'o sti jo'ó
nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó ni, lcaa ngu'
bi' chcui' ngu' cha' nu cuiñi laca na'. Lo'o
jua'a̱ cujuii ngu' jna' li'; pana lo'o tyu'u scua
sna tsa̱, li' tyu'ú na' chaca quiya'.
[32] Liñi ngulu'u Jesús cha' bi' ji'i̱ nu ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱; bi' cha' ngusñi Pedro ya'
Jesús li', nchcui' lo'o yu cha' ngua ti' cua'a
ji'i̱ yu, cha' nga'aa chcui' Jesús jua'a̱. [33] Li'
nguxtyacui Jesús su ndu̱ ti, nxña'a̱ yu ji'i̱ nu
ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱; ndacu̱' yu tsiya' ti
cha' nu nchcui' Pedro li'.
—Tyu'utsu' nu'u̱ 'na, Satanás —nacui̱ yu
ji'i̱ Pedro—, cha' nga'aa tacu̱' loo nu'u̱ cha'
'na. Si'i ñi'ya̱ nu nclacua ti' ycui' Ndyosi
nclyacua ti' nu'u̱ juani, sca cha' nu ndya'a̱
tyiquee ñati̱ chalyuu ti nclyacua ti' nu'u̱
—nacui̱ Jesús ji'i̱ Pedro.
[34] Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i̱ nu ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, lo'o ji'i̱ nu quiña'a̱ tsa ñati̱
nu lca'a̱ ji'i̱ cha' tya̱a̱ ngu' slo yu. Nchcui' yu
lo'o ngu' li':
—Si ntsu'u ngu' nu chañi cha' nti' ngu'
tsaa ngu' lo'o na' —nacui̱ yu—, nga'a̱ cha'
xtyanu ngu' bi' lcaa cha' nu ntsu'u tsa
tyiquee ngu' bi' ji'i̱, cha' tya'a̱ ngu' lo'o na'
lcaa tsa̱, masi cujuii ñati̱ ji'i̱ ngu' bi' cuentya
'na. [35] Chcuna' chalyuu ji'i̱ ngu' si xcui'
nclyacua tsa ti' ngu' ñi'ya̱ caca ji'i̱ ycui' ti
ngu'; pana quije chalyuu nu ná nga'a̱ cha'
tye ji'i̱ ngu' si tyaja'a̱ ngu', masi cujuii ñati̱
ji'i̱ ngu' cuentya 'na, xqui'ya cha' nchcui'
ngu' cha' tso'o jna' lo'o xa' ñati̱. [36] Ná
tyanu cha' tso'o ji'i̱ ngu', masi ngua'ni tsa
ngu' ngana nde chalyuu nquicha'; lo'o cajaa
ngu', li' chcuna' lcaa chalyuu ji'i̱ ngu'. [37] Ná
taca ta ngu' caya' cha' caja la chalyuu ji'i̱
ngu'. [38] Caca tyuju'u ti' na' nu cua nda Ni 'na
lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱, nu lo'o ña'a̱ na' ji'i̱
scaa ñati̱ chalyuu nu ntyuju'u ti' jna', masi
tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i̱ cha' tso'o nu nchcui'
ti na'. Si xqui'ya na' tyuju'u ti' ngu' bi' slo
ngu' cuxi chalyuu juani, masi slo ngu' suba'
chalyuu juani, li' caca tyuju'u ti' na' ji'i̱ ngu'
bi' nu lo'o ca̱a̱ na' chaca quiya' nde loo la
cha' caca na' loo ji'i̱ ñati̱. Li' lye tsa ña'a̱ xee
caca lo'o tya̱a̱ na' chaca quiya' chacuayá' ji'i̱
Sti na'. Ca̱a̱ na' lo'o xca̱ nu tacati tsa ji'i̱ ycui'
Ni, cha' lubii tsiya' ti ngu' xca̱ bi' —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu'.

9

[1] Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':
—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱
—nacui̱ yu—, cha' ntsu'u ngu' nu tya ndu̱
lo'o na chalyuu re juani, nu ca cuayá' ti'
cha' cua nguxana cha' laca ycui' Ndyosi loo
ne' cresiya ji'i̱ ñati̱ chalyuu, nu lo'o tya lyiji
cajaa ngu'. Tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i̱ Ni
lo'o caca Ni loo li'.

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús

2 Lo'o cua ndya'a scuá tsa li' ndu'u Jesús
ndyaa; lo'o Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan
ndyaa lo'o. Jacua tya'a ti ngu' bi' ndyaa
ngu' lo xlya ca'ya cua, ná lo'o xa' ñati ndyaa
ngu'. Ca bi' laja lo'o na'a ngu' ji'i Jesús,
cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo yu. 3 Na'a
ngu' cha' ndubi tsa ña'a ste' Jesús, ngati tsa
ña'a. Ná nchca ji'i sca ñati chalyuu qui'í ji'i
ste' ngu' jua'a, masi jlo tsa ti' ngu' ñi'ya nu
tyaati late' ji'i ngu'. 4 Laja lo'o na'a ngu',
li' ndu'u tucua jyo'o Elías lo'o jyo'o Moisés,
ndu jyo'o bi' nchcui' ngu' lo'o Jesús. 5 Li'
nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Mstru —nacui—, tso'o tsa cha' ndi'i ya
ca nde lo'o nu'u. Ta nu'u chacuayá' cuiñá ya
sna tya'a chcua'ya, tsaca laca su tyi'i ycui'
nu'u, chaca su tyi'i La Moisés, chaca su tyi'i
La Elías —nacui Pedro ji'i Jesús.

6 Ndyutsii tsa Pedro lo'o tya'a ndya'a, bi'
cha' nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya cha' nu chcui'
ngu'. 7 Lo'o li' ndu'u tucua sca coo nguxii
tyucui ña'a hichu' ngu' su ndu ngu', li'
nguañi nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' laja
coo bi':

—La cui' yu re laca nu sca ti Sñi' na'
—nacui Ni—, tyaca'a tsa yu 'na. Cua'a jyaca
ma ji'i yu re lo'o chcui' yu lo'o ma.

8 Hora ti nguxña'a ngu' su ndu jyo'o bi'
tsa, pana na'a ngu' cha' nga'aa ndu nu ngu'
bi'; sca ti Jesús ndu lo'o nu sna tya'a ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i.

9 Li' ndu'u ngu' ñaa ngu'. Laja lo'o
ngua'ya ngu' lo xlya ca'ya, ngulo Jesús cña
ji'i ngu' cha' ná cacha' ngu' ji'i xa' ñati ñi'ya
ngua cha' nu cua na'a ngu' lo xlya ca'ya.

—Nu lo'o cajaa ycui' na' nu cua nda Ni
'na lijyaa cha' caca na' ñati, lo'o li' tyu'ú na'
chaca quiya', li' taca cacha' ma cha' bi' ji'i
xa' ñati —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

10 Ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' yu,
masi ndube tsa ti' ngu' ji'i cha' nu nchcui'
yu, nu lo'o cua nacui yu cha' tyu'ú ycui' yu
chaca quiya' lo'o ngujuii yu. 11 Li' nchcuane
ngu' bi' ji'i Jesús:

—Nu mstru cha' jo'ó bi' ni, ¿ñi'ya ndyu'u
cha' nu nchcui' mstru bi', lo'o nacui ngu'
cha' clyo ntsu'u cha' caa jyo'o Elías nde
chalyuu chaca quiya'? —nacui ngu' ji'i
Jesús.

12-13 —Chañi, ntsu'u cha' caa jyo'o Elías
clyo cha' cua'ni cho'o ji'i lcaa na —nacui
Jesús—. Cacha' liñi na' ji'i ma juani cha'
cua laca ndyalaa jyo'o Elías bi' nde chalyuu.
Lo'o jua'a cua ngua'ni ngu' lo'o yu ñi'ya nu
nscua lo quityi cha' caca ji'i —nacui Jesús
ji'i ngu' bi'—. La cui' jua'a, cua nscua cha'
jna' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi, cha' ntsu'u
cha' chcube' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa
cha' caca na' ñati, lo'o jua'a nscua cha'
ntsu'u cha' chcui' ngu' cha' suba' jna'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca yu cuañi' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i

14 Xa' ndyalaa ngu' su ndi'i nu xa' la tya'a
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús chaca quiya'.
Cua ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati slo ngu',
jua'a ndu xi mstru cha' jo'ó lo'o ngu'; nxlyú
mstru bi' cha' hichu' ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i Jesús. 15 Ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a lo'o
na'a ngu' ji'i Jesús lijya. Nxna ngu' slo yu
cha' chcui' ngu' lo'o yu li'.

16 —¿Ñi'ya cha' nchcui' ma lo'o ngu' jua?
—nacui Jesús ji'i ngu' li'.

17 Li' hora ti nguxana nchcui' sca ñati nu
ndu laja ngu' bi':

—Mstru —nacui ji'i Jesús—, na cua yaa
lo'o na' ji'i sñi' na' slo nu'u. Na cu'u yu
xqui'ya cui'i cuxi nu ngusñi ji'i yu. 18 Lcaa
se'i su nxalú cui'i cuxi bi' ji'i yu nclyú yu, li'
ndyu'u ngo' tu'ba yu; lye ndyacu la'ya yu,
lo'o li' lye ndyaca yaca cuaña' yu. Lo'o jua'a
cua ndijña na' ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a
jinu'u jua si tyaja'a ngu' cha' culo ngu' ji'i
cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i nu quicha re. Pana
ná ngua ji'i ngu' —nacui sti nu quicha bi' li'.

19 —Ná jlya ti' cu'ma tsiya' ti —nacui
Jesús ji'i ngu' bi'—. Cuxi tsa cresiya ji'i ma.
Nga'aa tso'o tyanu na' slo cu'ma, nga'aa
talo na' ji'i ma tsiya' ti. Pana caa lo'o ma
ji'i nu quicha jua slo na' juani.

20 Li' ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha slo
Jesús. Nu lo'o na'a cui'i cuxi bi' ji'i Jesús,
hora ti nguxalú ji'i nu quicha bi'; nclyú lo
yuu, nxasu, nxasu, ntyucua ngo' tu'ba li'.
21 Nchcuane Jesús ji'i sti nu quicha li':

—¿Ni jacua' nguxana quicha bi'?
—nacui Jesús.

—Tya lo'o cuañi' yu, tya li' ngusñi quicha
bi' ji'i yu —nacui sti nu quicha bi'—. 22 Tyuu
tsa quiya' cua nguxlyú bi' ji'i yu lo quii',
nguxtyú ji'i yu lo hitya cha' ngua ti' cui'i
cha' cujuii ji'i yu. Cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i
ya, cua'ni nu'u sca cha' tso'o, cua'ni nu'u

jo'o ji'i̱ yu si nchca jinu'u̱ —nacui̱ sti nu
quicha bi' ji'i̱ Jesús.
23 —¿Ni cha' laca nacui̱ nu'u̱ 'na jua'a̱, si
nchca 'na? —nacui̱ Jesús ji'i̱—. Lcaa lo cña
nchca ji'i̱ sca ñati̱ nu jlya ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi
—nacui̱.
24 Hora ti nchcui' sti nu quicha bi' li':
—Jlya ti' na' jinu'u̱ —nacui̱—, xtyucua
nu'u̱ 'na cha' jlya la ti' na' jinu'u̱ hora nu
lo'o nga'aa jlya tso'o ti' na' —nacui̱ ji'i̱
Jesús.
25 Lo'o na'a̱ Jesús cha' quiña'a̱ la ñati̱ cua
tyu'u ti'i̱ ti ngu' slo, li' ngulo yu cña ji'i̱ cui'i̱
cuxi bi':
—Cui'i̱ cuxi nu'u̱ ni, la cui' nu'u̱ laca
nu ngua'ni cu'u̱ ji'i̱ nu quicha re —nacui̱
Jesús—. Culo na' cña jinu'u̱ juani cha' tyu'u
nu'u̱ ji'i̱ yu cuañi' re. Nga'aa xlyú nu'u̱ ji'i̱
yu tsiya' ti —nacui̱ Jesús ji'i̱ cui'i̱ cuxi.
26 Ngua'ni bi' cha' cuii̱ ngusi'ya nu quicha,
xa' lye tsa nguxalú cui'i̱ ji'i̱ nu quicha bi' lo'o
ndu'u cui'i̱ ji'i̱ li'. Nclyú nu quicha bi', ntsiya
nguliji ti'. Cua quiña'a̱ tsa ngu' na'a̱ ji'i̱.
—Cua ngujuii yu —nacui̱ ngu' li'.
27 Li' ngusñi Jesús ya' nu quicha bi', ngux-
atu̱u̱ Jesús ji'i̱. Ndatu̱ nu quicha bi', cha'
ngua tso'o hora ti.
28 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa yu nde ne'
ni'i̱. Li' nchcui' nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱
lo'o yu su ntucua ycui' ti ngu':
—¿Ni cha' ná ngua ji'i̱ ya culo ya ji'i̱ cui'i̱
nu ntsu'u ji'i̱ nu quicha bi'? —nacui̱ ngu' ji'i̱
Jesús.
29 —Sca lo ti cui'i̱ cuxi laca bi' —nacui̱
Jesús—. Ná nchca ji'i̱ ma̱ culo ma̱ ji'i̱ sca
cui'i̱ jua'a̱, si ná jña ma̱ chacuayá' ji'i̱ ycui'
Ndyosi cha' caca.

*Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha'
cajaa ycui'*

30 Lo'o li' ndu'u ngu' bi' quichi̱ bi', nteje
tacui ngu' tyu̱u̱ tya'a quichi̱ loyuu su
cuentya Galilea bi'. Ná nti' Jesús cha' caja
cha' ji'i̱ ngu' quichi̱ bi', cha' nteje tacui ycui'
yu lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu, 31 cha'
nti' Jesús culu'u la ji'i̱ nu ngu' nu ndyaca
tsa'a̱ ji'i̱ laja lo'o ndya'a̱ ycui' ti ngu'.
—Ntsu'u sca ñati̱ nu cujui' cresiya 'na ji'i̱
ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na',
masi cua nda Ni 'na lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Cujuii ngu' bi' jna'
li'. Pana lo'o tyu'u scua sna tsa̱ tya lo'o cua
ndyujuii ngu' 'na, li' tyu'ú na' chaca quiya'
—nacui̱ Jesús.
32 Ná ngua cuayá' ti' ngu' nu ndyaca tsa'a̱
ji'i̱ ñi'ya̱ cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu';
pana ná ndacha' ngu' ji'i̱ yu ñi'ya̱ nu nti'
ñacui̱ cha' nu nda yu, cha' ntsii̱ ngu' chcui'
ngu' lo'o yu li'.

*Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' ji'i̱ ycui' ca
ngu'*

33 Lo'o li' ndyalaa ngu' nde quichi̱ Caper-
naum, ndyatí̱ ngu' ne' sca ni'i̱. Li' nchcuane
Jesús ji'i̱ ngu':
—¿Ni cha' nchcui' ma̱ lo'o tya'a ma̱ ca
tyucuii̱ bi' tsa̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'.
34 Ná ntaja'a̱ ngu' cacha' ngu' ji'i̱ yu ñi'ya̱
cha' nu cua nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu'
tyucuii̱, cha' ntyuju'u ti' ngu'. Tyempo bi'
cua nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' si ndulo
la cha' ji'i̱ tsaca tya'a ndya'a̱ ngu'. 35 Li'
ndyaca'a̱ Jesús, xa' nchcui' yu lo'o nu tii
tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱:
—Ñati̱ nu nti' caca loo la ji'i̱ tya'a ngu' ni,
ntsu'u cha' cua'ni ngu' bi' lcaa cña sube ti
cha' xtyucua ji'i̱ tya'a ngu', ñi'ya̱ ndu'ni sca
msu cña ji'i̱ xu'na —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'.
36 Lo'o li' ndu'u Jesús sca la'a ti, ñaa lo'o
ji'i̱ sca nu sube slo ngu'. Li' nguxatu̱ yu ji'i̱
nu piti bi' nde loo su ndi'i̱ ngu'. Laja lo'o
ngüityi Jesús ji'i̱ nu piti bi', li' nchcui' yu
lo'o ngu' chaca quiya':
37 —Lo'o xtyucua ma̱ ji'i̱ sca ñati̱ ñi'ya̱
laca nu piti re xqui'ya na', la cui' jua'a̱ na
nxtyucua ma̱ 'na laca —nacui̱ Jesús—. Lo'o
jua'a̱, lo'o ndu'ni ma̱ cña 'na, la cui' jua'a̱
ndu'ni ma̱ cña ji'i̱ ycui' Ni nu cua nda 'na
lijya̱a̱ nde chalyuu —nacui̱ Jesús.

*Stu'ba ti ntsu'u tyiquee ngu' lo'o na si ná
nxu̱u̱ tya'a ngu' bi' lo'o na*

38 —Mstru —nacui̱ Juan ji'i̱ Jesús—, cua
na'a̱ ya ji'i̱ chaca ñati̱ nu ngulo ji'i̱ cui'i̱
cuxi nu ngusñi ji'i̱ ñati̱. Ndu'ni yu cña bi'
chacuayá' jinu'u̱, nacui̱ yu, pana ná ndyaca
tsa'a̱ yu lo'o cua. Bi' cha' ngua ti' ya cua'a
ya ji'i̱ yu, cha' ná culo yu ji'i̱ cui'i̱ cuxi nu
ntsu'u ji'i̱ ñati̱ —nacui̱ Juan.
39 —Ná cua'a ma̱ ji'i̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu'—. Ñati̱ nu cua'ni sca cha' tlyu
chacuayá' jna' nacui̱ ngu', nga'aa ca chcui'
ñati̱ bi' cha' cuxi jna' nde loo la. 40 Stu'ba
ti ntsu'u tyiquee ñati̱ lo'o na si si'i na nxu̱u̱
tya'a ngu' lo'o na. 41 Chañi cha' nu chcui' na'
lo'o cu'ma̱ juani: si ta laja ti cua ña'a̱ ca ñati̱
masi sca tasa ti hitya co'o ma̱ xqui'ya cha'

ñatı̱ ji'ı̱ Cristo laca ma̱, nde loo la tyacua
cha' tso'o ji'ı̱ ñatı̱ bi'.

Cuxi tsa caca si ntsu'u sca qui'ya nu ndulo
la ji'na

42 'Ná tso'o culu'u sca ñatı̱ tyucuı̱ı̱ cuxi
ji'ı̱ ñatı̱ nu jlya ti' 'na ñi'ya̱ jlya ti' nu sube
—nacuı̱ Jesús—. Tso'o la masi tyaaca̱' sca
quichi tonu yane yu cuxi bi', li' xtyú ngu'
ji'ı̱ yu lo hitya tyujo'o. 43 Nga'a̱ cha' xtyanu
ma̱ tsiya' ti ji'ı̱ sca cha' cuxi nu ndiya tsa ti'
ma̱ ji'ı̱, masi ndulo tsa cha' bi' ji'ı̱ ma̱, nti'
ma̱, ñi'ya̱ si laca ya' ma̱. Tso'o la si xana
chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'ı̱ ma̱, masi ná
lo'o cha' cuxi nu ndulo tsa ji'ı̱ ma̱ nquicha',
cha' li' ná tyalaa ma̱ su cuxi tsa ca bilyaa.
Ná ntsu'u cha' tye cha' ndyaquı̱ quii' ca bi',
tsa cu' ti ndyaquı̱. 44 Ná tye cha' cacu conu'
cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaquı̱
quii' tsiya' ti. 45 La cui' ti cha', masi ndiya tsa
ti' ma̱ ji'ı̱ sca cha' cuxi nu ndyu'ni ma̱, masi
ndulo tsa cha' bi' ji'ı̱ ma̱ nti' ma̱, ñi'ya̱ si laca
quiya' ma̱, nga'a̱ cha' xtyanu ma̱ tsiya' ti ji'ı̱.
Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye
ji'ı̱ ma̱, masi ná lo'o cha' cuxi bi', cha' li' ná
tyalaa ma̱ su cuxi tsa ca bilyaa. 46 Ná tye cha'
cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha'
ndyaquı̱ quii' tsiya' ti. 47 La cui' ti cha', masi
ndiya tsa ti' ma̱ sca cha' cuxi nu ña'a̱ ma̱ ji'ı̱,
nga'a̱ cha' xtyanu ma̱ ji'ı̱ cha' bi' tsiya' ti,
ñi'ya̱ si na culo ma̱ ji'ı̱ ycui' cloo ma̱. Tso'o la
si xana chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'ı̱ ma̱,
masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu ndulo tsa ji'ı̱ ma̱
nquicha', cha' li' ná tyalaa ma̱ su cuxi tsa ca
bilyaa. 48 Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu'
ca bi', ni ná tye cha' ndyaquı̱ quii' tsiya' ti.
49 'Xñi ycui' Ndyosi lcaa mstа̱ nu tyucui
tyiquee ngu' sta ngu' cha' tyaquı̱ cuentya
ji'ı̱ ycui' Ni. Lo'o xi teje' sta ngu' lo mstа̱
bi'. Lo'o jua'a̱ xñi ycui' Ndyosi cha' ji'ı̱ cua
ña'a̱ ca ñatı̱ nu talo lo'o tyacua cha' ti'í
ji'ı̱ ngu'. 50 Tso'o tsa teje', ndu'nijo'o tsa
ji'na, pana si tye cha' cñi' nu ntsu'u ji'ı̱, li'
nga'aa cua'nijo'o ji'na, cha' nga'aa caca cñi'
bi' chaca quiya'. Lo'o lcaa cu'ma̱ ni, ñi'ya̱
laca teje' laca ma̱; tso'o tsa cña ndu'ni teje'
lo'o sca na cacu na, jua'a̱ tso'o tsa cña cua'ni
ma̱ laja ñatı̱ chalyuu si tso'o ti tyi'ı̱ ma̱ lo'o
tya'a ma̱.

10

Ngulu'u Jesús cha' ná xtyanu ngu' ji'ı̱ clyo'o
ngu'

1 Lo'o li' ndu'u Jesús quichı̱ Capernaum
bi', ndyaa tyijyu' ca xa' quichı̱ nu ntsu'u su
cuentya Judea lo'o xa' la quichı̱ nde chaca
tsu' sta'a̱ Jordán. Ca bi' ndyu'u ti'ı̱ quiña'a̱
tsa ñatı̱ slo yu. Nclyu'u Jesús ji'ı̱ ngu' li',
ñi'ya̱ nu nclu'u ti yu ji'ı̱ ñatı̱ nde lcaa quichı̱
su ndya'a̱ yu. 2 Li' ndyalaa xi ngu' fariseo
slo yu cha' ngua ti' ngu' bi' tyijı̱loo ngu' ji'ı̱
Jesús. Li' nchcuane ngu' ji'ı̱ yu:

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cuentya ji'ı̱ cha'
cusu' nu ntsu'u ji'na, cha' xtyanu sca ñatı̱
ji'ı̱ clyo'o yu? —nacuı̱ ngu' bi' ji'ı̱ Jesús.

3 Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' bi':

—¿Ni cña ngulo jyo'o Moisés ji'ı̱ ma̱ cua
sa'ni la lacua? —nacuı̱ Jesús ji'ı̱ ngu'.

4 —Nda jyo'o Moisés chacuayá' ji'ı̱ ngu'
qui'yu tya'a na cha' culo quityi cha' xtyanu
ngu' ji'ı̱ clyo'o ngu' tsiya' ti. Nu lo'o ndu'u
quityi ji'ı̱ nu qui'yu, ndye cha' clyo'o ngu'
tsiya' ti; nga'aa ntsu'u cha' clyo'o ngu' bi'
li' —nacuı̱ ngu' ji'ı̱ Jesús.

5 Nguxacuı̱ Jesús cha' ji'ı̱ ngu' li':

—Xqui'ya cu'ma̱ nguscua jyo'o Moisés
cha' bi', cha' ná ndaquiya' ma̱ tsiya' ti cha'
ji'ı̱ ycui' Ndyosi —nacuı̱ Jesús—. 6 Pana nu
lo'o nguxana ntucua quiya' chalyuu, nu lo'o
ngüiñá ycui' Ndyosi lcaa lo na, ná ngua'ni
ycui' Ndyosi jua'a̱. "Ngüiñá Ni ji'ı̱ ñatı̱;
ngüiñá Ni ji'ı̱ sca nu qui'yu, lo'o jua'a̱ ji'ı̱
sca nu cuna'a̱ ngüiñá Ni", nacuı̱ quityi ji'ı̱
ycui' Ndyosi. 7 "Bi cha' lo'o caja clyo'o sca
nu qui'yu, li' tyu'utsu' yu to' tyi sti xtya'a̱
yu, cha' tyi'ı̱ yu lo'o clyo'o yu, 8 cha' caca
ngu' sca ti xtañi tyucuaa ngu' li'." Nga'aa
si'i tucua tya'a ñatı̱ laca ngu', cha' cua laca
ji'ı̱ ngu' ñi'ya̱ si laca ngu' sca ti ñatı̱. 9 Bi' cha'
ná tso'o xtyanu ngu' ji'ı̱ clyo'o ngu', cha'
cua nda ycui' Ndyosi cha' clyo'o ji'ı̱ ngu'
—nacuı̱ Jesús ji'ı̱ ngu'.

10 Lo'o ndyaa Jesús ne' ni'ı̱ ji'ı̱ ngu', li'
nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'ı̱
cuentya ji'ı̱ cha' nu nda ca ti yu lo'o ngu'.
11 Nguxacuı̱ Jesús cha' ji'ı̱ ngu' li':

—Lo'o culo sca ñatı̱ quityi cha' xtyanu
ji'ı̱ clyo'o yu, cha' li' taca caja clyo'o yu lo'o
chaca nu cuna'a̱ nti' yu, cha' cuxi ndyu'ni
yu lo'o nu chaca ñatı̱ bi' —nacuı̱ Jesús—.
12 Lo'o jua'a̱ sca nu cuna'a̱ nu culo quityi cha'
xtyanu ji'ı̱ clyo'o, cha' li' taca caja clyo'o
lo'o chaca nu qui'yu nti', la cui' ti cha' cuxi
ndyu'ni bi' lo'o nu chaca ñatı̱ bi' —nacuı̱
Jesús ji'ı̱ ngu'.

Ngulacua Jesús ji'i nu sube

13 Lo'o li' ngua sca quiya' ñaa lo'o ngu' ji'i
tyuu tya'a nu sube ca su nga'a Jesús. Ngua
ti' ngu' cha' sta ya' ycui' Jesús hique nu sube
bi'. Pana ngua'ni tyaala nu ngu' nu ndyaca
tsa'a bi' ji'i ngu', cha' ná caa lo'o ngu' ji'i
nu sube. 14 Lo'o na'a Jesús ñi'ya nu ndyu'ni
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ná ndiya ti' yu cha'
ndyu'ni ngu' jua'a:

—Ta ma chacuayá' ji'i nu sube cha' caa
ngu' ca slo na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—.
Ná cua'a ma chacuayá' ji'i nu sube bi', cha'
caa ngu' slo na'. Ñi'ya laca lo'o jlya ti' nu
sube ji'i sti ngu', la cui' jua'a ntsu'u cha' jlya
ti' ñati ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o laca Ni loo
ne' cresiya ji'i ngu'. 15 Chañi cha' nu nchcui'
na' —nacui—, cha' ná caca tyatí ngu' cha'
ji'i ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya
ji'i ngu', si ná tyucui ti' tyiquee ngu' ñi'ya
nu ntsu'u tyiquee sca nu sube.

16 Lo'o li' ndyala' Jesús ji'i nu sube bi',
ngulacua yu ji'i nu sube lo'o ngusta ya' yu
hique ngu'.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

17 Tya ndyaa la Jesús tyucuii bi', lo'o li'
nxna sca nu qui'yu lijya lca'a ji'i Jesús.
Ndyatu sti' slo Jesús li'.

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacui
ji'i Jesús—. Cacha' nu'u jna', ¿na laca cua'ni
na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye
'na? —nacui yu.

18 —¿Ni cha' laca nti' nu'u cha' ñati tso'o
laca na'? —nacui Jesús ji'i li'—. Sca ti
ycui' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca
Ni —nacui—. 19 Jlo ti' nu'u lcaa cña nu
ngulo ycui' Ndyosi ji'i ñati cua sa'ni la: "Ná
cujuii ma ji'i tya'a ñati ma; ná cua'ni ma
cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati; ná cuaana
ma cha' tso'o nu ntsu'u ji'i tya'a ñati ma;
ná chcui' ma cuentyu ji'i tya'a ñati ma; ná
cua'ni ma ngana ji'i tya'a ñati ma cuaana
ti; lo'o jua'a, cua'ni tlyu ma ji'i sti ma, ji'i
xtya'a ma, taquiya' ma ji'i cha' nu nchcui'
ngu' bi'".

20 —Mstru —nacui nu qui'yu bi' li'—, tya
cuañi' na' ndaquiya' na' lcaa cña bi'; lcaa
yija ndaquiya' na' ji'i cha' bi'.

21 Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a ji'i nu
qui'yu bi'. Xa' nchcui' yu lo'o li':

—Sca ti cña lyiji cua'ni nu'u —nacui
Jesús ji'i—. Yaa clya cujui' nu'u lcaa cha'
tso'o nu ntsu'u jinu'u, cha' tyu'u cñi ta nu'u
ji'i ngu' ti'i li'; tyacua xi cha' tso'o jinu'u nde
loo la ca su ntucua ycui' Ndyosi. Li' xa' tyaa
nu'u ca slo na' cha' tya'a nu'u lo'o na'.

22 Lo'o ndyuna nu qui'yu bi' cha' nu
nchcui' Jesús lo'o, xa' ña'a ngulacua ti' li';
xñi'i tsa ti' cha' culiya' tsa nu qui'yu bi'.
Ndu'u ndyaa li'.

23 Nguxtyacui Jesús nxña'a ji'i ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i li'.

—Tucui tsa caca cha' tyalaa ngu' culiya'
ca su laca ycui' Ndyosi loo —nacui Jesús ji'i
ngu' bi' li'.

24 Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu
li', cha' nchcui' yu jua'a cha' ji'i ngu' culiya'.
Bi' cha' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Cu'ma ngu' cuañi' —nacui Jesús—, tu-
cui tsa caca cha' caca ycui' Ndyosi loo ne'
cresiya ji'i ngu', si tiji' tsa ti' ngu' ji'i lcaa
cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ycui' ca ngu'. 25 Lasa
la cña tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi
sca na'ni tonu ñi'ya sca camello. Lasa la
cha' bi', tucui la tyatí sca ngu' culiya' cha'
ji'i ycui' Ndyosi cha' caca ycui' Ni loo ne'
cresiya ji'i yu.

26 Lo'o ndyuna ngu' cha' bi' ndube tsa ti'
ngu' li'.

—¿Tilaca taca ji'i clyaá ji'i nu cuxi nu
ntsu'u chalyuu lacua, cha' tyalaa ca slo ycui'
Ndyosi? —nacui ngu' ji'i Jesús li'.

27 Lo'o ngua tii Jesús ñi'ya nu nclyacua ti'
ngu', li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

—Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ñati
chalyuu; pana ycui' Ndyosi ni, nchca ji'i Ni
cua'ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui Jesús
ji'i ngu'.

28 Nchcui' Pedro lo'o li':

—Lo'o cuare ni, cua nguxtyanu ya ji'i
lcaa na nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o
nu'u, ñi'ya nu nacui nu'u cha' cua'ni ya
—nacui Pedro ji'i Jesús.

29 —Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma
—nacui Jesús—, cha' cua ña'a ca ñati nu
ntsu'u cha' tsaa tyijyu' cha' cua'ni cña
cuentya jna', lo'o jua'a nguxtyanu ngu' lcaa
na nu ntsu'u ji'i ngu' cha' ndyu'ni ngu'
cña bi', ná xtyanu na' ji'i ngu' bi' jua'a ti.
Masi tyi ngu', masi tya'a ngula ngu' masi
qui'yu masi cuna'a, masi xtya'a ngu', masi
sti ngu', masi sñi' ngu', masi yuu nu ntsu'u
ji'i ngu', masi tyanu lcaa cha' bi', 30 pana la
cui' chalyuu juani xa' caja quiña'a la cha' ji'i
ngu' bi', tsa ña'a nu nguna' ji'i ngu' bi' ngua
ti' ngu'. Caja su caca tyi ngu', caja nu caca

tya'a ngula ngu', caja nu caca xtya'a̱ ngu', caja nu caca sñi' ngu', caja yuu su cua'ni ngu' cña; hasta sca siyento tsa lo cua cha' bi' caja ji'i̱ ngu'. Lo'o la cui' jua'a̱ tyacua cha' ti'í ji'i̱ ngu', pana ca nde loo la caja chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱ ngu' bi'. 31 Nde loo la caca ngu' nu tyu'u tucua su cua tye ti cha'; nde chu̱' la tyanu ngu' nu ndu'u tucua clyo —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

32 Xa' ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndyaa Jesús lo'o nu ngu' tya'a ndya'a̱ yu tyucuii̱ tsaa ngu' nde Jerusalén. Nde loo ndyaa ycui' Jesús. Lye tsa ngulacua ti' ngu' tya'a ndya'a̱ yu, jua'a̱ nu xa' la ñati̱ nu ndya'a̱ lca'a̱ ji'i̱ ngu', ntsii̱ tsa ngu'. Ndyaa lo'o Jesús ji'i̱ nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, ndyaatsu' ngu' sca la'a ti cha' chcui' Jesús lo'o ngu' bi' ñi'ya̱ cha' nu caca ji'i̱ ycui' yu nde loo la.

33 —Cua'a̱ jyaca̱ ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi' li'—, cua ngusñi na tyucuii̱ nde ca'ya juani cha' tsaa na Jerusalén. Cajua taya' ngu' 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa̱ cha' caca na' ñati̱, cha' tsaa lo'o ngu' 'na slo sti jo'ó nu laca loo, slo mstru cha' jo'ó. Cua'ni cuayá' ngu' bi' 'na li'. Chcui' ngu' cha' ntsu'u qui'ya 'na, lo'o jua'a̱ xqui'ya bi' ntsu'u cha' cajaa na'. Li' tsaa lo'o ngu' bi' 'na slo ngu' xa' tsu' nu laca loo ji'i̱ lcaa na. 34 Li' xtyí lo'o ngu' bi' 'na, tyu'u hitya sañi' ngu' bi' loo na', quiji'i̱ ngu' bi' 'na lo'o reta. Li' cujui'i̱ ca'a̱ ngu' bi' 'na lo crusi cha' cajaa na'. Pana lo'o tyu'u scua sna tsa̱, li' tyu'ú na' chaca quiya'.

Ndijña Jacobo lo'o Juan sca cha' tso'o ji'i̱ Jesús

35 Lo'o li' ñaa Jacobo lo'o Juan tya'a slo Jesús. Sñi' Zebedeo laca ngu' bi'.

—Mstru —nacui̱ ngu'—, tyu'u cha' clyu ti' jinu'u̱, ntsu'u sca cha' nu nti' ya cha' cua'ni nu'u̱ cuentya ji'i̱ ya —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús.

36 —¿Na laca nti' ma̱ cha' cua'ni na' cuentya ji'i̱ ma̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' li'.

37 —Cua'ni nu'u̱ cha' tso'o ta nu'u̱ chacuayá' ji'i̱ ya cha' stu'ba ti tyaca'a̱ ya lo'o nu'u̱ ca su tlyu su xee tsa, ca su caca nu'u̱ loo nde loo la —nacui̱ ngu' bi'—. Tsaca ya tyaca'a̱ ya la'a tsu' cui̱ su ntucua nu'u̱, chaca ya tyaca'a̱ ya la'a tsu' coca jinu'u̱.

38 —Ná jlo ti' ma̱ ñi'ya̱ cha' ndijña ma̱ 'na juani —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. ¿Ha taca ji'i̱ ma̱ cha' co'o ma̱ taná clyaa' nu nga'a̱ cha' co'o na'? ¿Ha talo ma̱ si xcube' ngu' ji'i̱ ma̱ ñi'ya̱ nu nga'a̱ cha' xcube' ngu' 'na nu lo'o cujuii ngu' 'na?

39 —Taca ji'i̱ ya —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús li'.

—Chañi cha' lo'o cu'ma̱ nga'a̱ cha' co'o ma̱ taná clyaa' nu nga'a̱ cha' co'o ycui' na' —nacui̱ Jesús—. Chañi cha' chcube' ma̱ ñi'ya̱ nu nga'a̱ cha' xcube' ngu' 'na. 40 Pana, nu tyaca'a̱ ma̱ la'a tsu' cui̱ 'na, nu tyaca'a̱ ma̱ la'a tsu' coca 'na ni, ná ntsu'u chacuayá' 'na cha' ta na' su tyaca'a̱ ñati̱ ca ndacua. Cua laca ngusubi ycui' Ni ji'i̱ ñati̱ nu tyaca'a̱ nde sii' na' tyempo bi' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.

41 Nu xa' la tii tya'a ngu' nu ndya'a̱ lo'o Jesús ni, lo'o ngua tii ngu' ñi'ya̱ cha' laca nu ngüijña Jacobo lo'o Juan ji'i̱ Jesús, chii̱ tsa ngua ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ngu' bi' li'. 42 Pana nchcui' Jesús lo'o ca ta'a ngu' sca tyempo ti:

—Jlo ti' ma̱ cha' nu ngu' nu laca loo ji'i̱ ngu' xa' tsu' ni, tyaala tsa ngu' bi' —nacui̱ Jesús—. Lye tsa nclyo ngu' bi' cña ji'i̱ ngu' ca quichi̱ tyi ngu'. 43 Pana nu cu'ma̱ ni, ná tso'o cua'ni ma̱ jua'a̱. Lcaa lo cña nu taca xtyucua ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni ma̱, si cua nti' ma̱ cha' caca ma̱ loo ji'i̱ ngu' bi'. 44 Lo'o jua'a̱ si nti' ma̱ cha' ndulo la cha' ji'i̱ ma̱ cuentya ji'i̱ ngu' tya'a ma̱, ntsu'u cha' cua'ni ma̱ ñi'ya̱ si laca ma̱ msu ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱, masi ná lo'o caya'. 45 Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa̱ cha' caca na' ñati̱, ná lijya̱ na' nde chalyuu cha' caja msu 'na; ycui' na' laca na' msu ji'i̱ ñati̱, bi' cha' lijya̱ na'. Na cua lijya̱ na' cha' cajaa na' xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱, cha' cua'ni lyaá na' ji'i̱ quiña'a̱ tsa ñati̱ li' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ Bartimeo nu cuityi̱'

46 Lo'o li' ndyalaa Jesús ca quichi̱ Jericó. Nteje tacui ngu' cla'be quichi̱ bi'. Nu lo'o cua tyaa ti Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, li' quiña'a̱ tsa ñati̱ ndyaa lo'o ngu' bi'. Jua'a̱ ngua li', to' tyucuii̱ nga'a̱ sca nu cuityi̱' nu naa Bartimeo, ndijña msta̱ ji'i̱ ngu' nu lijya̱ bi'. Sñi' Timeo laca nu quicha bi'. 47 Nu lo'o ngua tii yu quicha bi', cha' lijya̱ ycui' Jesús Nazaret, cuii̱ ngusi'ya ji'i̱ Jesús li':

—Jesús, ñatı̱ tya'a ji'ı̱ jyo'o David laca nu'ṵ —nacuı̱—, cua'ni tya'na ti' nu'ṵ jna' —nacuı̱ nu quicha bi' ji'ı̱ Jesús.

48 Tyṵṵ tya'a ñatı̱ ngua ti' cua'a ngu' ji'ı̱ nu quicha bi', cha' cuaana ti tyaca'a̱, ngua ti' ngu'; pana ná ntaja'a̱ nu quicha bi', cuı̱ı̱ la nxi'ya li':

—Cusu', ñatı̱ tya'a ji'ı̱ jyo'o David laca nu'ṵ —nacuı̱ nu quicha—, cua'ni tya'na ti' nu'ṵ jna'.

49 Li' ndatṵ Jesús, se'ı̱ ti ndṵ yu li'.

—Ñacuı̱ ma̱ ji'ı̱ yu cha' ca̱a̱ yu ca nde —nacuı̱ Jesús.

Li' nacuı̱ ngu' ji'ı̱ nu cuityı̱' cha' tsaa ca slo Jesús.

—Cua'ni tlyu tyiquee nu'ṵ juani —nacuı̱ ngu' ji'ı̱ nu quicha bi'—. Tyatṵ nu'ṵ, yaa clya nu'ṵ slo La Jesús jua —nacuı̱ ngu'.

50 Li' ngulo nu quicha plee ji'ı̱, nxtyanu ji'ı̱. Hora ti ndyatṵ ngusna ndyaa slo Jesús. 51 Li' nchcui' Jesús lo'o nu quicha bi':

—¿Na laca nti' nu'ṵ cha' cua'ni na' lo'o nu'ṵ? —nacuı̱ yu ji'ı̱.

—Mstru —nacuı̱ nu cuityı̱'—, cua'ni nu'ṵ jo'o 'na, cha' xa' tyaca̱ tso'o xee cloo na' ña'a̱ na' chaca quiya' —nacuı̱ ji'ı̱ Jesús.

52 —Tso'o —nacuı̱ Jesús ji'ı̱—, tyaa nu'ṵ to' tyi juani. Jlya ti' nu'ṵ 'na, bi' cha' cua ndyaca tso'o cloo nu'ṵ.

Hora ti ngua tso'o cloo nu cuityı̱' bi', na'a̱ chaca quiya'. Li' ndu'u lca'a̱ ji'ı̱ Jesús tyucuı̱ı̱.

11

Ngua'ni chı̱ ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

1 Ca tiya' la ndyalaa ngu' cacua ti to' quichı̱ Jerusalén su ndi'ı̱ tucua tya'a quichı̱ sube ti nde sii' ca'ya Olivos. Betfagé lo'o Betania naa quichı̱ sube bi'. Li' ngulo Jesús cña ji'ı̱ tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'ı̱:

2 —Yaa ma̱ ca quichı̱ sube ti ndacua ti —nacuı̱—. Lo'o tyalaa ma̱ to' quichı̱ bi', hora ti ña'a̱ ma̱ ndṵ sca huru ndyaaca̱' nu bilya tyucua ngu' chṵ'. Satı̱' ma̱ ji'ı̱, cha' tyaa̱ lo'o ma̱ ji'ı̱ ca nde. 3 Si ntsu'u ngu' nu cacha' ji'ı̱ ma̱ ni cha' laca ndyu'ni ma̱ jua'a̱, li' ñacuı̱ ma̱ ji'ı̱ ngu' bi': "Ntsu'u cña nu cua'ni huru re cuentya ji'ı̱ ycui' nu Xu'na na. Hora ti tyaa̱ lo'o ya ji'ı̱ ni' chaca quiya'." Jua'a̱ ñacuı̱ ma̱ ji'ı̱ ngu' bi' li'.

4 Ndu'u ngu' ndyaa ngu' quichı̱ sube ti bi'; nquije huru ji'ı̱ ngu' su ndṵ to' calle, ndyaa-ca̱' ni' nde toni'ı̱ ji'ı̱ ngu'. Lo'o ngusatı̱' ngu' ji'ı̱ ni', 5 li' nchcui' sca ñatı̱ nu ndṵ cacua ti lo'o ngu' bi':

—¿Ni cha' laca ngusatı̱' ma̱ ji'ı̱ huru jua? —nacuı̱ yu ji'ı̱ ngu'.

6 Ndacha' ngu' ji'ı̱ yu bi' ñi'ya̱ cña nu ngulo Jesús ji'ı̱ ngu' cha' chcui' ngu' lo'o. Li' nda yu chacuayá' cha' tsaa ngu' lo'o huru. 7 Ñaa lo'o ngu' ji'ı̱ huru slo Jesús li'. Ngusta ngu' camxa ji'ı̱ ngu' hichṵ' huru cha' tyucua Jesús hichṵ' ni', ndyaa tucua Jesús hichṵ' li'. 8 Lo'o jua'a̱ ngusta ngu' xa' late' lo yuu tyucuı̱ı̱ bi', jua'a̱ ndyaa ngu' ngusi'yu ngu' sta̱' yaca cha' sta ngu' laca' lo yuu, cha' ca tso'o ña'a̱ tyucuı̱ı̱ su tyeje tacui huru lo'o Jesús.

9 Ngusi'ya ngu' nu ndyaa nde loo Jesús, ngusi'ya ngu' nu lijya̱ nde chṵ'; lye tsa ndyu'ni chı̱ ngu' loo Jesús:

—Cua'ni tlyu na ji'ı̱ ycui' Ndyosi —nacuı̱ ngu'—. Culacua̱ ycui' Ni ji'ı̱ nu qui'yu re nu lijya̱ lo'o chacuayá' ji'ı̱ ycui' nu Xu'na na. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'ı̱ ycui' Ndyosi —nacuı̱ ngu'—. 10 Tso'o tsa si cua'ni tlyu na ji'ı̱ yu re, cha' cua ngulala ti cha' caca ycui' Ndyosi loo ca nde. Li' caca ñi'ya̱ nu ngua lo'o ngua jyo'o cusu' David loo cua sa'ni la —nacuı̱ ngu'—. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'ı̱ ycui' Ndyosi —nacuı̱ ngu'.

11 Li' ndyalaa ngu' bi' lo'o Jesús to' quichı̱ Jerusalén, ndyatı́ ngu' to' lo'o ji'ı̱ quichı̱ bi'. Hora ti ndyaa na'a̱ Jesús ne' laa tonu cajua li'. Na'a̱ yu ji'ı̱ lcaa lo na nu ntucua cajua, lo'o li' nguxtyṵṵ yu ñaa yu nde quichı̱ Betania chaca quiya' lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'ı̱, cha' ngusıı̱ tsa li'.

Ngusta Jesús yabe' ji'ı̱ sca yaca quityi nu ná lo'o si'yu

12 Lo'o nguxee chaca tsa̱ li' ndu'u ngu' quichı̱ Betania. Cuati ntyute' tsa Jesús li'. 13 Na'a̱ yu cua tyijyu' xi su ndṵ sca yaca quityi nu ntsu'u laca' ji'ı̱. Ndyaa na'a̱ yu si ntsu'u si'yu lo, pana laca' ti ntsu'u, ná ntsu'u si'yu lo bi' tsiya' ti, cha' tya lyiji tyalaa tyempo tyu'u si'yu lo yaca bi'.

14 —Nga'aa cacu ngu' tsiya' ti si'yu nu tyu'u lo yaca cua —nacuı̱ Jesús li'.

Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'ı̱ Jesús ni, ndyuna ngu' cha' nu nchcui' yu ji'ı̱ yaca bi'.

Ngulo'o Jesús ji'i̱ ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

15 Tya ndyaa la ngu' xi, ndyalaa ngu'
quichi̱ Jerusalén. Li' ndyatí Jesús ndyaa
ne' laa tonu jua, nguxana yu ngulo'o yu ji'i̱
ngu' nu ndujui' yu'ba cajua; lo'o ji'i̱ ngu'
nu ndyi'ya yu'ba bi', ngulo'o yu ji'i̱ ngu' bi'.
Lo'o nu ngu' nu nchcutsa'a̱ cñi ji'i̱ ñati̱ ni,
nguxasu yu mesa ji'i̱ ngu' bi', jua'a̱ nguxasu
yu yaca xlya ji'i̱ ngu' nu ndujui' paloma.
16 Ná nda Jesús chacuayá' tyeje tacui ngu'
lo'o yu'ba ji'i̱ ngu' ca ne' laa tonu bi'. 17 Li'
nda Jesús sca cha' lo'o ngu' jua:

—Ndi'ya̱ nscua lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi
cuentya ji'i̱ laa re: "Ni'i̱ su caca chcui' lcaa
ñati̱ lo'o ycui' Ndyosi, jua'a̱ ñacui̱ ngu' cha'
ji'i̱ ni'i̱ 'na, nacui̱ Ni". Jua'a̱ nscua lo quityi
—nacui̱ Jesús li'—, pana juani, cua ngua'ni
ma̱ cha' to' tyi ngu' cuaana laca ni'i̱ re
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'.

18 Ndyuna sti jo'ó nu laca loo cha' bi', jua'a̱
ndyuna mstru cha' jo'ó. Na'a̱ ngu' cha'
quiña'a̱ tsa ñati̱ ndaquiya' ngu' ji'i̱ cha' nu
nclyu'u Jesús ji'i̱ ngu', bi' cha' ntsii̱ nu ngu'
tlyu bi' si caca tlyu la Jesús; ngua ti' nu ngu'
tlyu bi' si caja ñi'ya̱ caca cujuii ngu' ji'i̱ Jesús
li'. 19 Lo'o cua ngusii̱ tsa, li' ñaa Jesús lo'o nu
ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱. Ná ndyanu ngu'
nde quichi̱ tlyu bi' talya.

Ngüityi yaca quityi bi'

20 Nguxee chaca tsa̱, li' xa' nteje tacui ngu'
cacua ti su ndu̱ yaca quityi bi'. Cua ngüityi
tsiya' ti yaca bi', tyucui ña'a̱ lo'o quiche
su̱u̱ ngüityi. 21 Li' ntsu'u ti' Pedro cha' nu
nchcui' Jesús ji'i̱ yaca bi' tya la caa.

—Mstru, ña'a̱ xi ca nde ña'a̱ —nacui̱
Pedro ji'i̱ Jesús—. Cua ngüityi yaca quityi
nu ngusta nu'u̱ yabe' ji'i̱.

22 —Nga'a̱ cha' jlya ti' ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' li'—. 23 Chañi cha' nu
nchcui' na' lo'o ma̱ juani, cha' si chcui' ma̱
lo'o ca'ya re: "Tyu'utsu' nu'u̱, yaa xcua nu'u̱
nde lo hitya tyujo'o", ñacui̱ ma̱, jua'a̱ cua'ni
ycui' Ni lo'o ca'ya bi'. Jua'a̱ caca si chañi
ji'i̱ ma̱ cha' jlya ti' ma̱ cha' caca sca cha' nu
jña ma̱ ji'i̱ Ni, pana si ná jlya ti' ma̱ cha' nu
nchcui' ycui' Ndyosi, ná caca bi' li'. 24 Lo'o
jua'a̱ lcaa lo cha' nu ndijña ma̱ ji'i̱ ycui' Ni
laja lo'o nchcui' ma̱ lo'o Ni, chañi cha' ta
ycui' Ni cha' bi' ji'i̱ ma̱, si chañi cha' jlya ti'
ma̱ ji'i̱ Ni. 25 La cui' jua'a̱, lcaa quiya' nu lo'o
ndu̱ ma̱ cha' chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi,
ntsu'u cha' cua'ni clyu ti' ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱
ma̱, si ntsu'u cha' ngusu'ba ñasi̱' ngu' ji'i̱
ma̱. Li' ycui' Ndyosi Sti ma̱ nu ntucua nde
cua̱, caca ji'i̱ Ni cua'ni clyu ti' Ni ji'i̱ ma̱ ji'i̱
cha' cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ma̱. 26 Pana ná cua'ni
clyu ti' ycui' Ndyosi Sti ma̱ ji'i̱ ma̱ ji'i̱ cha'
cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ma̱, si ná lo'o cua'ni clyu
ti' ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱.

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi

27 Li' xa' ndyalaa ngu' nde Jerusalén. Xa'
ndyatí Jesús ndyaa xi ne' laa tonu jua. Na'a̱
sti jo'ó tlyu ji'i̱ yu, lo'o jua'a̱ nu mstru cha'
jo'ó lo'o ngu' cusu' nu laca loo ji'i̱ quichi̱,
na'a̱ ngu' ji'i̱ yu. Li' ndyu'u ti'i̱ ngu' slo yu.

28 —¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jin-
u'u̱ cha' cua'ni nu'u̱ cña nu ndyu'ni nu'u̱?
—nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús—. ¿Tilaca laca nu
ngulo cña jinu'u̱? —nacui̱ ngu'.

29 —Lo'o jua'a̱ na', xcuane na' sca cha' ji'i̱
cu'ma̱ —nacui̱ Jesús li'—. Xacui̱ ma̱ cha' bi'
'na, lo'o li' cacha' na' ji'i̱ ma̱ tilaca laca nu
nda chacuayá' 'na —nacui̱ yu—. 30 Ndi'ya̱
laca cha' bi': ¿Tilaca laca nu ngulo cña
ji'i̱ jyo'o Juan cha' tyucuatya yu ji'i̱ ngu'?
¿Ha ycui' Ndyosi nda chacuayá' ji'i̱ Juan bi'
lijya̱? ¿Ha ñati̱ chalyuu ti nda chacuayá' ji'i̱
yu? Cacha' liñi cu'ma̱ jna' —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu'.

31 Li' cuaana ti nchcui' nu ngu' tlyu bi' lo'o
tya'a ngu':

—Si ñacui̱ na cha' ycui' Ndyosi ngulo cña
ji'i̱ jyo'o Juan bi', li' xacui̱ yu cha' ji'i̱ cua:
"¿Ni cha' laca ná ndaquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu
nchcui' yu lacua?" 32 ¿Ha tso'o la ñacui̱
na cha' ñati̱ chalyuu ti ngulo cña ji'i̱ Juan?
—nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'.

Na cua ntsii̱ nu ngu' nu laca loo bi' ña'a̱
ji'i̱ lcaa ngu' nu ndi'i̱ quichi̱ bi'. Jlo ti' nu
ngu' tlyu bi' cha' lcaa ngu' bi' cua ngusñi
ngu' cha' ji'i̱ jyo'o Juan cha' tu'ba ji'i̱ ycui'
Ndyosi ngua.

33 —Ná jlo ti' ya —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús li'.

—Tso'o lacua —nacui̱ Jesús—. Lo'o jua'a̱
na' ni, ná cacha' na' ji'i̱ ma̱ tilaca laca nu
ngulo cña 'na cha' cua'ni na' cña nu ndyu'ni
na' —nacui̱ yu ji'i̱ nu ngu' tlyu bi'.

12

Cuii̱ ji'i̱ msu xña'a̱

1 Lo'o li' nguxana Jesús nda yu sca cuii̱
lo'o nu ngu' tlyu nu ndu̱ cacua ti slo yu:

—Ntsu'u sca ñati̱, ndi'i̱ xi tyu̱u̱ tya'a yaca si'yu losu' tyixi ji'i̱ nu cua ndyataa yu. Ngüiñá yu sca lo'o chu̱' yaca bi'. Li' ngulu yu sca pilya tlyu ne' quee su tyatá si'yu, cha' tyu'u hitya tyixi ji'i̱ si'yu bi'. Lo'o jua'a̱ ngüiñá yu sca ni'i̱ su tyi'i̱ ngu' cua̱ ji'i̱ yaca si'yu bi'.

'Li' nda yu ne' lo'o su ndu̱ yaca bi' ngüijña xa' la ñati̱. Tsa cla'be ti si'yu nu tyu'u lo yaca bi' caja ji'i̱ ycui' li'. Li' ndu'u yu ndyaa yu xa' quichi̱ tyijyu' la. [2] Lo'o ndyalaa co' nu nga'a̱ cha' cumi̱ si'yu losu' bi', li' ngulo yu cña ji'i̱ msu ji'i̱ cha' tsaa slo ñati̱ bi', tsaa squi'ya xi si'yu losu' tyixi nu nga'a̱ cha' tyacua ji'i̱ ycui'. [3] Hora ti ntejeya' ngu' nu ndu̱ loo cña bi' ji'i̱ msu nu ndyalaa ca ti, ngujui'i̱ ngu' ji'i̱; ná nda ngu' ni sca ti si'yu losu' cacu xu'na cña bi'. [4] Xa' ngulo xu'na cña ji'i̱ chaca msu cha' tsaa na'a̱ msu bi' ji'i̱ yaca si'yu ji'i̱ yu. Chaca quiya' ngua'ni lya' tsa ti' ngu' bi' ji'i̱ msu nu ndyala slo ngu'. Ngujui'i̱ ndacu̱' ngu' scua' hique msu bi', lo'o jua'a̱ ngu̱ ngu' quee ji'i̱. [5] Xa' ngulo xu'na bi' cña ji'i̱ chaca msu, lo'o li' ndyujuii ngu' ji'i̱ nu msu bi'. Tyu̱u̱ tya'a msu cua nda xu'na cña ji'i̱ cha' tsaa squi'ya ngu' si'yu losu' bi', pana ngua'ni lya' tsa ti' nu ñati̱ bi' ji'i̱ ca ta'a msu nu ndyaa slo ngu'. Ntsu'u msu bi' ñaa ngujui'i̱ ti ngu' ji'i̱, lo'o jua'a̱ ntsu'u nu ndyujuii ngu' ji'i̱ tsiya' ti.

[6] 'Chaca tya ñati̱ ndyanu ji'i̱ xu'na cña bi', sca sñi' yu nu tyaca'a tsa ji'i̱ yu laca bi'. Li' nda xu'na cña ji'i̱ sñi' ycui' ca cha' tsaa na'a̱ ji'i̱ nu ngu' nu lya' ti' bi'. "Ná tyiquee' taquiya' ngu' ji'i̱ sñi' na'", ngua ti' xu'na bi'. [7] Pana lo'o na'a̱ nu ngu' nu lya' ti' bi' ji'i̱ sñi' ycui' xu'na cña bi', li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': "Nu jua caca xu'na yaca re nde loo la", nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'. "Tso'o la si ca ta'a na cujuii clya na ji'i̱ yu, cha' tyanu yaca re cuentya ji'na tsiya' ti", nacui̱ ngu'. [8] Li' ngusñi ngu' bi' ji'i̱ sñi' xu'na cña bi', ndyujuii ngu' bi' ji'i̱; nguxcua̱a̱ ngu' ji'i̱ jyo'o bi' ca chu̱' lo'o.

[9] Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu', nchcuane yu sca cha' ji'i̱ ngu' li':

—¿Ñi'ya̱ cua'ni xu'na cña bi' li'? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Ná tyiquee' ndi'ya̱ cua'ni yu: tya̱a̱ ycui' xu'na cña bi' ca su ndu̱ yaca bi'; li' cujuii yu ji'i̱ lcaa ñati̱ nu lya' ti' bi', cuati ta yu ji'i̱ yaca si'yu bi' jña xa' la ñati̱ cha' cua'ni ngu' cña ndacua. Jua'a̱ cua'ni xu'na cña bi'.

[10] '¿Ha bilya chcui' ma̱ lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi su nscua ndi'ya̱?:

Ntsu'u sca quee nu nguxcua̱a̱ cuityi ni'i̱ ji'i̱ clyo, cha' ná tso'o ña'a̱ quee bi' nti' ngu';

pana juani cua ngujui cña nu cua'ni quee bi', cha' ndu̱ bi' su ndulo la cha' ji'i̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi.

[11] Ycui' nu Xu'na na ngua'ni cha' jua'a̱ ngua cha' bi', bi' cha' ndube tsa ti' na ji'i̱ cha' tlyu bi'.

Jua'a̱ nchcui' quityi —nacui̱ Jesús.

[12] Lo'o li' ngua ñasi̱' nu ngu' tlyu bi' ji'i̱ Jesús, cha' ngua tii ngu' bi', cha' cua nchcui' Jesús cha' ji'i̱ ycui' ngu' bi' laja lo'o nda yu cui̱i̱ bi' lo'o ngu'. Xñi ngu' bi' ji'i̱ Jesús ngua ti' ngu'; pana ná ngua ji'i̱ ngu', cha' ntsi̱i̱ ngu' ji'i̱ nu ñati̱ quiña'a̱ bi'. Bi' cha' ndu'u nu ngu' tlyu bi', ndyaa ngu' li'.

Cha' ji'i̱ cñi cña loo ngu'

[13] Ca tiya' la li' ngulo nu ngu' tlyu bi' cña ji'i̱ tucua sna tya'a ngu' fariseo, jua'a̱ ji'i̱ xi ñati̱ nu cuentya ji'i̱ rey Herodes, cha' tsaa ngu' ca slo Jesús, cha' chcui' cuayá' ngu' lo'o yu. [14] Lo'o cua ndyalaa ngu' slo yu, li' nchcui' ngu' lo'o yu:

—Mstru —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús—, jlo ti' ya cha' liñi tsa ndu'ni nu'u̱; la cui' cha' liñi nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ndyosi, bi' ti cha' laca nu nclu'u nu'u̱ ji'i̱ ngu'. Ná ndube ti' nu'u̱ ñi'ya̱ cha' nu nchcui' ngu' jinu'u̱. Sca ti cuayá' nti' nu'u̱ ña'a̱ nu'u̱ ji'i̱ lcaa ñati̱, masi ngu' ti'i, masi ngu' tonu. Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u̱, ¿ha tso'o si ta na cñi cña loo na cuentya ji'i̱ rey tlyu nu ndi'i̱ xa' tsu' bi'? —nacui̱ ngu'—. ¿Ha ndu'ni tsa cha' ta na cñi bi' ji'i̱ ngu'? ¿Ha ná tso'o la masi ná ta na cñi bi' tsiya' ti?

[15] Ngua tii Jesús cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi'.

—¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' ma̱ 'na jua'a̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—. Ta ma̱ sca cñi plata 'na cha' ña'a̱ na' ji'i̱.

[16] Li' nda ngu' sca cñi ji'i̱. Nchcuane Jesús ji'i̱ ngu' li':

—¿Tilaca nu ca ji'i̱ lcui̱ nu nga'a̱ chu̱' cñi re? ¿Ti ji'i̱ xtañi yu nu nscua chu̱' cñi re? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.

—Xtañi nu rey tlyu nu ndi'i̱ xa' tsu', bi' nga'a̱ chu̱' cñi cua —nacui̱ ngu' li'.

17 —Tso'o —nacui̱ Jesús li'—, ji'i̱ rey tlyu
bi' tya ma̱ lcaa na nu nga'a̱ cha' ta ma̱ ji'i̱
lacua, lo'o jua'a̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi tya ma̱ lcaa
na nu ntsu'u cha' tya ma̱ ji'i̱ Ni.

Ndube tsa ti' ngu' cha' nchca tsa ji'i̱ Jesús
xtyacui cha' lo'o ngu' bi'.

Nchcuane ngu' ji'i̱ Jesús ñi'ya̱ caca lo'o tyu'ú ngu' chaca quiya'

18 Lo'o li' ndyalaa xi ngu' saduceo slo
Jesús; lo'o nu ngu' bi' ni, ná jlya ti' ngu' cha'
tya tyu'ú jyo'o chaca quiya'. Nchcuane ngu'
bi' sca cha' ji'i̱ Jesús li':

19 —Mstru —nacui̱ ngu' bi'—, sa'ni la
nguscua jyo'o Moisés sca cha' lo quityi
cuentya ji'i̱ tya'a ngula ngu'. Nu lo'o cua
ngujuii tsaca yu ni, si cua ngujui clyo'o yu
pana bilya caja sñi' yu, li' ntsu'u cña ji'i̱
tya'a ngula yu nu ntucua ycui' ti cha' caja
clyo'o lo'o nu cuna'a̱ clyo'o jyo'o tya'a yu.
Li' chcui' ngu' ji'i̱ sñi' clyo ngu' cha' sñi' nu
qui'yu nu cua ngujuii bi' laca bi', cha' ná
chcuna' xtañi yu nu cua ngujuii bi'. Jua'a̱
nchcui' Moisés cua sa'ni la. 20 ¿Ñi'ya̱ caca li'?
Ngua sca quiya' ndi'i̱ cati tya'a nu qui'yu,
xcui' tya'a ngula ngu'. Ngujui clyo'o nu
cusu' la, pana yala ti ngujuii li', lo'o bilya
caja sñi' ngu'. 21 Lo'o jua'a̱ ngujui clyo'o nu
cuna'a̱ ti'i bi' lo'o chaca yu tya'a ngula jyo'o
bi'. La cui' jua'a̱ ngujuii nu qui'yu bi', lo'o
bilya caja sñi' ngu'. Xa' ngujui clyo'o nu
cuna'a̱ ti'i bi' lo'o chaca yu tya'a jyo'o bi'.
22 Lo'o jua'a̱ ngua cha' ji'i̱ lo'o nu cati tya'a
ngu' qui'yu bi'. Ná ngujui sñi' ngu' tsiya' ti.
Su cua ndye, li' ngujuii nu cuna'a̱ bi'. 23 Nu
lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya' ni, ¿tilaca
caca clyo'o nu cuna'a̱ bi', cha' nu ca ta'a cati
tya'a ngu' bi' cua nguti'i̱ lo'o nu cuna'a̱ bi'?

24 —Ná jlo ti' ma̱ tsiya' ti —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu' bi'—, cha' ná nchca cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱
cha' nu nscua lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ná
nchca cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ ña'a̱ cña tonu tsa
nu nchca ji'i̱ ycui' Ndyosi cua'ni Ni. 25 Nu
lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', nga'aa
ntsu'u cha' caja clyo'o ngu' li'. La cui' ñi'ya̱
nu ndi'i̱ xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi ca su ntucua
Ni, la cui' jua'a̱ tyi'i̱ ngu' li'. 26 ¿Ha ná jlya
ti' ma̱ cha' tyu'ú jyo'o chaca quiya'? ¿Ha
bilya chcui' ma̱ lo quityi nu nguscua jyo'o
Moisés cua sa'ni la? Tso'o la si chcui' ma̱
ñi'ya̱ nscua cha' ji'i̱ yaca quiche' bi', nu
lo'o nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Moisés ndi'ya̱:
"Ycui' Ndyosi Xu'na Abram laca na'", nacui̱
ycui' Ni ji'i̱ Moisés; "ycui' Ndyosi Xu'na
Isaac laca na', ycui' Ndyosi Xu'na Jacob
laca na'". 27 Ná nacui̱ quityi bi' cha' na cua
ngua ycui' Ndyosi Xu'na ngu' bi', ña'a̱ ti tya
laca Ni Xu'na ngu' bi' juani; lo'o jua'a̱ laca
ycui' Ndyosi Xu'na lcaa ñati̱ lu'ú. Bi' cha'
nacui̱ na' cha' ná ngua cuayá' ti' ma̱ tsiya' ti
—nacui̱ Jesús ji'i̱ nu ngu' saduceo bi'.

Cña nu ndulo la cha' cua'ni na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi

28 Ndu̱ sca mstru cha' jo'ó slo Jesús li'.
Ndyuna mstru bi' ñi'ya̱ nu nguxacui̱ ngu'
cha' ji'i̱ Jesús, ñi'ya̱ ngua cha' tso'o tsa
nchcui' Jesús lo'o ngu'. Lo'o li' nchcuane
mstru bi' sca cha' ji'i̱ Jesús:

—Ca ta'a cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na
cha' cua'ni na ni, ¿ñi'ya̱ cña laca nu ndulo
la cha' cua'ni na ji'i̱? —nacui̱ ji'i̱ Jesús.

29 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ mstru bi':

—Ndi'ya̱ nchcui' cha' nu nscua clyo la bi':
"Cu'ma̱ ngu' Israel, cua'a̱ jyaca̱ ma̱ cha' sca
ti ycui' Ndyosi laca nu Xu'na na" —nacui̱
Jesús ji'i̱—. 30 "Lo'o jua'a̱ ntsu'u cha' tyucui
tyiquee ma̱ tyu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ycui'
Ndyosi nu Xu'na ma̱, nu lo'o lubii ti cresiya
ji'i̱ ma̱, jua'a̱ lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique
ma̱, jua'a̱ lo'o tyucui juersa ji'i̱ ma̱ tyu'u cha'
ji'i̱ ma̱ lo'o Ni." 31 Lo'o jua'a̱ nscua chaca cha'
nu nchcui' ndi'ya̱: "Cua'ni tya'na ti' ma̱ ji'i̱
tya'a ñati̱ ma̱ ñi'ya̱ nu ndu'ni tya'na ti' ma̱
ji'i̱ ycui' ca ma̱". Nga'aa ntsu'u xa' la cña nu
ndulo la ji'na cha' cua'ni na —nacui̱ Jesús.

32 —Cha' liñi laca cha' nu nchcui' nu'u̱,
mstru —nacui̱ mstru bi' ji'i̱ Jesús—, chañi
cha' nu nchcui' nu'u̱ cha' sca ti ycui' Ndyosi
nu chañi cha' laca Ni Xu'na na; nga'aa
ntsu'u chaca. 33 Lo'o jua'a̱ tyucui tyiquee na
nga'a̱ cha' tyu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi,
jua'a̱ lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique na, jua'a̱
lo'o tyucui juersa ji'na tyu'u cha' ji'na lo'o
Ni; ndu'ni tsa cha' cua'ni na jua'a̱. Lo'o jua'a̱
cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i̱ tya'a ñati̱ na,
ñi'ya̱ nu tya'na ti' na ña'a̱ na ji'i̱ ycui' ca na,
tso'o tsa cha' bi'. Nu lo'o cua'ni na cña jua'a̱,
quiña'a̱ tsa cha' tso'o ndyu'ni na li'. Xtyi la
cha' ndulo ji'na cha' tsaa lo'o na msta̱ nu
caca ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi msta̱ ndyaqui̱,
masi na'ni lu'ú nu cujuii na ca ne' laa cha'
caca msta̱.

34 Ngua cuayá' tso'o ti' nu qui'yu bi', ngua
ti' Jesús.

—Ná quiña'a̱ tsa lyiji jinu'u̱ cha' tyatí nu'u̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya jinu'u̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ mstru bi'.

Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', nga'aa nchcui' ngu' xi xa' la cha' lo'o, cha' ntsii̱ ngu' xi ji'i̱.

Nchcuane Jesús ji'i̱ ngu' cuentya ji'i̱ Cristo

35 Tya ndu̱ Jesús nclyu'u yu ji'i̱ ngu' ne' laa tonu bi'. Li' nchcuane yu ji'i̱ ngu':

—Nchcui' nu mstru cha' jo'ó bi' cha' la cui' ñati̱ tya'a ji'i̱ jyo'o David caca Cristo —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. ¿Ni cha' laca nchcui' mstru bi' jua'a̱? 36 Cua nchcui' ycui' jyo'o David tya sa'ni la cha' Xu'na yu laca ycui' Cristo. Xqui'ya cha' ngulu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i̱ David, bi' cha' nguscua yu ndi'ya̱:

Ycui' Ni nu laca Xu'na na nacui̱ ji'i̱ Cristo nu Xu'na na':
"Tyucua nu'u̱ nde la'a tsu' cui̱ 'na", nacui̱ Ni,
"ña'a̱ cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'i̱ lcaa tya'a cusu̱u̱ jinu'u̱,
cha' caca nu'u̱ loo ji'i̱ lcaa ca cha'", nacui̱ ycui' Ndyosi nu Xu'na na ji'i̱ Cristo.

37 Xu'na na', nchcui' jyo'o David ji'i̱ Cristo —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. ¿Ni cha' laca nchcui' ngu' cha' ñati̱ tya'a ji'i̱ jyo'o David caca ycui' Cristo lacua?

Tso'o tsa ndyuna ñati̱ cha' nu nda Jesús, lo'o jua'a̱ quiña'a̱ tsa ñati̱ ndu̱ ca bi'.

Ngusta Jesús qui'ya ji'i̱ mstru cha' jo'ó bi'

38 Lo'o li' tya nclyu'u la Jesús ji'i̱ ngu':

—Tii ti ti' ma̱ cha' ná cñilo'o mstru cha' jo'ó ji'i̱ ma̱. Ndiya tsa ti' ngu' bi', cha' tyijiloo ngu' ji'i̱ xa' la ñati̱ —nacui̱ Jesús—. Lacu' ngu' bi' late' tso'o ña'a̱ nu tyucui̱ cu', cha' lye tsa cua'ni chi̱ xa' ñati̱ loo ngu' bi' lo'o ndya'a̱ ngu' lcaya'. 39 Ndiya ti' mstru bi' tyucua lo yaca xlya nu tso'o la ña'a̱ ne' laa, jua'a̱ tyucua ngu' bi' ca su tso'o la lo'o ndyaca ta'a. 40 Hasta nxlyaá mstru bi' ni'i̱ ji'i̱ nu cuna'a̱ ti'i, jua'a̱ ji'i̱ lcaa na nu ntsu'u ji'i̱ nu cuna'a̱ bi' nxlyaá ngu'. Tyiquee' nchcui' mstru bi' lo'o ycui' Ndyosi; pana na cuiñi ti ndu'ni ngu' jua'a̱, cha' ña'a̱ ñati̱ ji'i̱ ngu' nti' ngu'. Bi' cha' lye la xcube' Ni ji'i̱ mstru bi', nu lo'o tyalaa tsa̱ cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱.

Msta̱ nu nda sca nu cuna'a̱ ti'i

41 Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyaa tucua yu xi ne' laa bi' cacua ti su ndu̱ caju̱ su nxu'ba ngu' cñi cha' caca msta̱. Na'a̱ yu ji'i̱ nu quiña'a̱ tsa ñati̱ nu ndya'a̱ nsu'ba msta̱ ne' caju̱ cajua. Ndya'a̱ xi ngu' culiya', quiña'a̱ tsa cñi ngusu'ba ngu' culiya' bi' ne' caju̱ bi'. 42 Li' ndyalaa sca nu cuna'a̱ ti'i, ngusu'ba tucua tya'a ti cñi sube ne' caju̱ bi', ñi'ya̱ nti' si laca bi' sca centavo ti. 43 Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ cha' ca̱a̱ ngu' slo:

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—, cha' tlyu la msta̱ nu nda nu cuna'a̱ ti'i jua que msta̱ nu nda lcaa lo xa' la ñati̱ nu ndya'a̱ re. 44 Xa' ñati̱ ni, nda ngu' cñi nu ntyucua ti ji'i̱ ngu'; pana nda nu cuna'a̱ ti'i jua lcaa na nu ntsu'u ti xi ji'i̱, lcaa nu nga'a̱ cha' caja xi na cacu ma' cua nda bi' juani.

13

Ngulala ti cati̱ laa tonu

1 Lo'o li' cua tyu'u ti Jesús ne' laa tonu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱.

—Mstru —nacui̱ tsaca yu ji'i̱ Jesús—, ña'a̱ tso'o nu'u̱ xi ji'i̱ laa tonu re cha' tso'o tsa ndya'. Tso'o tsa ña'a̱ quee nu ntsu'u sii' ni'i̱ re —nacui̱.

2 —¿Ha cua na'a̱ ma̱ cha' tonu tsa ni'i̱ quee re? —nacui̱ Jesús ji'i̱ li'—. Nde loo la tyalaa sca tsa̱ lo'o cuityi̱ ñati̱ ji'i̱ ni'i̱ re tsiya' ti, hasta nga'aa tyanu ni sca quee nu xñi ca'a̱ chu̱' tya'a.

Cha' ti'í nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

3 Lo'o ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde lo xlya ca'ya Olivos, ngua'a̱ ngu' xi su tyaca̱' tso'o laa tonu bi'. Nga'a̱ Jesús lo'o Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan lo'o Andrés, cuaana ti nchcuane ngu' bi' ji'i̱ yu li':

4 —Cuacha' nu'u̱ ji'i̱ ya, ¿ni jacua' cuityi̱ ngu' ji'i̱ laa tonu jua? —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱ Jesús—. ¿Ñi'ya̱ caca ca cuayá' ti' ya nu lo'o cua caca ti cha' cuxi bi'?

5 Ngulu'u la xi Jesús ji'i̱ ngu' li':

—Cui'ya ma̱ cuentya cha' ná tucui cñilo'o ji'i̱ ma̱ —nacui̱ Jesús—. 6 Nde loo la ca̱a̱ quiña'a̱ ñati̱ nu chcui' cha' cuiñi ti ji'i̱ ycui' na'. Chcui' ngu' cha' ycui' Cristo laca ngu', lo'o jua'a̱ cñilo'o ngu' bi' ji'i̱ quiña'a̱ ñati̱ nu jlya ti' cha' bi'.

7 'Tyempo bi' cañi cha' nxu̱u̱ tya'a ngu' nasiyu̱ re lo'o ngu' xa' nasiyu̱, lo'o jua'a̱

caja cha' ji'i̱ ma̱ cha' nxu̱u̱ tya'a ngu' nasiyu̱
tyijyu'. Ná cutsii̱ ma̱ li'. 8 Xu̱u̱ tya'a ñati̱ sca
tsu' lo'o ngu' chaca tsu', jua'a̱ xu̱u̱ tya'a ñati̱
sca quichi̱ tlyu lo'o ñati̱ chaca quichi̱ tlyu,
tyu̱u̱ se'i̱ clyacui̱ chalyuu li'. Lo'o jua'a̱ lcua
ti se'i̱ caja jbi'ña ji'i̱ ngu'. Pana lcaa cha' bi'
caca lo'o chca nguxana ti cha' chcube' ñati̱
chalyuu, si'i na cua tye ti chalyuu li'.

9 'Lo'o cu'ma̱ ni, tii ti ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ li'
—nacui̱ Jesús—. Tejeya' ñati̱ cuxi ji'i̱ ma̱,
jua'a̱ sta ngu' qui'ya ji'i̱ ma̱ slo ngu' tisiya;
quiji'i̱ ngu' bi' ji'i̱ ma̱, masi ca ne' laa ji'i̱
ngu'. Nga'a̱ cha' tsatu̱ ma̱ slo ngu' gobierno,
slo ngu' nu laca loo; cuentya jna' cacha' ma̱
lcaa cha' tso'o jna' ji'i̱ ngu' bi'. 10 Pana tya
lyiji tye chalyuu li', cha' clyo ntsu'u cha'
cañi cha' tso'o cuentya jna' slo lcaa ñati̱
tyucui ña'a̱ chalyuu. 11 Ná cutsii̱ ma̱ lo'o
tejeya' ngu' ji'i̱ ma̱ cha' tsaa lo'o ngu' ji'i̱ ma̱
slo ngu' tisiya cha' caca cuayá' ji'i̱ ma̱ lo'o
ngu' bi', ni ná culacua tsa ti' ma̱ ñi'ya cha'
nu xacui̱ ma̱ ji'i̱ ngu' bi'; ta ycui' Ndyosi lcaa
cha' nu nga'a̱ cha' chcui' ma̱ tsa̱ bi'. Nga'aa
si'i ycui' ti ma̱ chcui' ma̱ li', cha' lo'o tyucui
chacuayá' ji'i̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi chcui' ma̱.
12 Cuxi tsa caca tyempo li'; cujuii cuañi' ñati̱
ji'i̱ tya'a ngu' cha' cujuii ngu' ji'i̱, jua'a̱ cujuii
cuañi' ngu' ji'i̱ sñi' ngu'. Lo'o nu ngu' cuañi'
ni, caca ñasi̱' ngu' ji'i̱ sti ngu', ji'i̱ xtya'a̱
ngu' li'; ta nu ngu' cuañi' bi' ji'i̱ sti ngu', ji'i̱
xtya'a̱ ngu' cha' cujuii ngu' cuxi ji'i̱. 13 Lye
tsa caca ti'í ti' lcaa ñati̱ ji'i̱ ma̱ xqui'ya cha'
ñati̱ jna' laca ma̱. Ná cube ti' ma̱; lcaa cu'ma̱
nu talo ma̱ ji'i̱ cha' cuxi bi' ña'a̱ cuayá' nu
tye chalyuu, cua'ni lyaá ycui' Ni ji'i̱ ma̱ li'.

14 'Cua nscua lo quityi ji'i̱ jyo'o cusu'
Daniel nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi nu
ngua sa'ni, cha' ca tiya' la ña'a̱ ma̱ cha' tyu̱
sca na nu suba' tsa, nu cua'ni ñu'u̱ ji'i̱ lcaa
na lubii—. (Caca cuayá' ti' ma̱ cha' bi' nu
lo'o chcui' ma̱ lo quityi re.) —Nu lo'o ña'a̱
ma̱ cha' ndu̱ na suba' bi' ca ne' laa tonu
su ná ntsu'u chacuayá' tyu̱ —nacui̱ Jesús—,
li' tso'o la si xna lcaa ma̱ nu ndi'i̱ ma̱ nde
loyuu su cuentya Judea, xna ma̱ cha' tyu'u
cuatsi' ma̱ laja ca'ya. 15 Xna clya ma̱ tsa̱
bi' li'. Si nga'a̱ ñati̱ que ni'i̱ ji'i̱ li', nga'aa
caja tyempo ji'i̱ ngu' bi' tyaa̱ ngu' nde ne'
ni'i̱, cha' culo ngu' yu'ba nu ntsu'u ji'i̱ ngu';
nga'a̱ cha' ca'ya clya ngu' bi' nde lo yuu cha'
xna clya ngu' li'. 16 Lo'o jua'a̱ si nga'a̱ ñati̱
lo xtya̱ tsa̱ bi', nga'aa caja tyempo xtyu̱u̱
ngu' bi' ca to' tyi ngu' cha' squi'ya ngu' te'
quicha̱' ji'i̱ ngu', cha' ntsu'u cha' xna clya
ngu' bi' li'. 17 Tya'na tsa nu cuna'a̱ tana;
jua'a̱ nu cuna'a̱ nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya
ntyi', tya'na tsa caca ngu' bi' lo'o caca tsa̱
bi'. 18 Tso'o si jña ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
cha' ná caca tyempo tlya' bi' nu lo'o ntsu'u
cha' xna ma̱, 19 cha' lye tsa chcube' ngu' tsa̱
bi'. Ni sca quiya' bilya chcube' ñati̱ chalyuu
jua'a̱, tya lo'o ngüiñá ycui' Ndyosi chalyuu.
Lo'o jua'a̱ tyempo nu caca nde loo la, nga'aa
chcube' ngu' chaca quiya' jua'a̱. 20 Pana cua
nacui̱ ycui' nu Xu'na na cha' xtyi la tsa̱ caca
tyempo nu chcube' ngu' ca li'. Si tyiquee'
talo tyempo cuxi bi', nga'aa clyaá ni tsaca
ñati̱ chalyuu li'. Pana xqui'ya cha' tya'na ti'
ycui' Ni ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ Ni, bi' cha' cua'ni Ni cha'
xti ti tsa̱ caca tyempo cuxi bi'.

21 'Ca nde loo la ndi'ya̱ chcui' nu ngu' cuiñi
lo'o ma̱: "Ña'a̱ ma̱ ña'a̱, cua ndyalaa Cristo
ca nde", ñacui̱ ngu' cuiñi. Lo'o li': "Ña'a̱ ma̱
ña'a̱, cua ndyalaa Cristo quichi̱ jua", ñacui̱
xa' la nu cuiñi li'. Ná taquiya' ma̱ ji'i̱ cha'
nu chcui' ngu' bi'. 22 Cristo cuiñi caca ngu'
bi'. Lo'o jua'a̱ tyu'u tucua xi nu cuiñi nu
chcui' cha' tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi laca ycui'
ca ngu'; cha' cuiñi ti cua'ni ngu' bi' cha'
tlyu, cha' cube tsa ti' xa' ñati̱. Cua'ni ngu'
cuiñi bi' jua'a̱, cha' tyiji̱loo ngu' ji'i̱ ma̱ nti'
ngu', lo'o jua'a̱ ji'i̱ lcaa ñati̱ nu cua ngusubi
ycui' Ndyosi ji'i̱. 23 Cua ndacha' na' cha' bi'
ji'i̱ ma̱ juani, nu tya lyiji caca cha' cuxi bi',
cha' cui'ya ma̱ cuentya ñi'ya̱ caca cha' bi',
cha' caca tii ti' ma̱ li'.

Ndi'ya̱ caca lo'o chaca quiya' ca̱a̱ ycui' nu cua nda Ni ji'i̱ lijya̱ cha' caca ñati̱

24 Tya ngulu'u Jesús la xi cha' ji'i̱ ngu' li':
—Lo'o li' —nacui̱ yu—, nu lo'o ndye
nchcube' ñati̱, caca talya ña'a̱ xee cuichaa
li', lo'o jua'a̱ nga'aa tyaca̱' xee co' li'. 25 Tyalú
cuii lo'o cualya nu ntsu'u nde cua̱ ca lo yuu
li', lo'o jua'a̱ xquiña Ni ji'i̱ lcaa na nu ntsu'u
nde cua̱. 26 Lo'o na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱
cha' caca na' ñati̱ ni, ña'a̱ ngu' 'na, cha' ca̱a̱
na' laja coo nu ndubi tsa ña'a̱. Lye xi ña'a̱
caca li', cha' lo'o lcaa juersa 'na ca̱a̱ na'.
27 Li' culo na' cña ji'i̱ quiña'a̱ tsa tya'a xca̱ ji'i̱
ycui' Ndyosi, cha' tsaa xca̱ bi', cha' xuti'i̱ se'i̱
ti ji'i̱ lcaa ñati̱ nu cua ngusubi ycui' Ni ji'i̱;
tsaa xca̱ bi' lcaa su ndi'i̱ ñati̱ bi' tyucui ña'a̱
chalyuu.

[28] 'Ntsu'u sca cha' nu ca tsa'a na xi lo'o
ña'a na masi yaca quityi, masi yaca ntsati.
Nu lo'o xana tyucua sati, li' caluu laca'; caca
cuayá' ti' na li' cha' cua ngulala ti tyalaa
ni tyo. [29] Lo'o jua'a caca cuayá' ti' ma cha'
cua tye ti lcaa cha'; nu lo'o ña'a ma tyu'u
tucua lcua ti cha' nu cua ndacha' na' ji'i ma
tsa, cua caa ti ycui' na' li'. [30] Chañi cha' nu
nchcui' na' lo'o ma, cha' lo'o bilya tye cha'
ji'i lcaa ñati nu lu'ú chalyuu juani, li' caca
lcaa cha' nde chalyuu ñi'ya nu ndacha' na'
ji'i ma tsa. [31] Tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u
nde cua, tye cha' ji'i chalyuu, pana ná tye
tsiya' ti cha' nu cua nchcui' na' lo'o ma, cha'
xcui' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na'.
[32] 'Ni sca ñati ná jlo ti' ni tsa caca cha' bi',
ni hora caca; masi xca ji'i ycui' Ndyosi, masi
na' nu laca nu sca ti Sñi' ycui' Ni, ná jlo ti'
ya. Sca ti ycui' Ndyosi Sti na', jlo ti' Ni ni tsa
caca bi'.
[33] 'Tii ti ti' ma tyi'i ma, cua'ni yala ma lo'o
ntajatya ti ma ji'i ycui' Ni, cha' ná jlo ti' ma
ni jacua' caca tsa bi'. [34] Ñi'ya laca lo'o cua
tsaa ti sca ñati tlyu tyijyu': lo'o cua tsaa ti
yu, ta yu cña ji'i msu cha' ña'asii ngu' to'
tyi yu, sca cña scaa msu bi'; cuati culo nu
xu'na ni'i bi' cña ji'i nu qui'yu nu ndu cua
ca to' lo'o cha' cua'ni tii ti' yu. [35] Jua'a cu'ma
ni, tii ti ti' ma tyi'i ma cha' ná jlo ti' ma ni
jacua' tyaa nu Xu'na ma, masi nde ngusii,
masi cla'be talya, masi hora nxi'ya ndye'e,
masi lo'o cua nguxee chaca tsa. [36] Tii ti ti'
ma tyi'i ma lacua si tsiya' ca tyu'u tucua yu
caa yu, cha' ná tyalaa ycui' nu Xu'na ma
laja lo'o laja' ti ma. [37] Ndi'ya nchcui' na' lo'o
ma, jua'a lo'o lcaa ñati: Tii ti ti' ma tyi'i ma
lacua.

14

Cuaana ti ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' ji'i Jesús

[1] Tya lyiji tya tyucuaa tsa cha' caca ta'a
pascua, li' ndyaca ta'a su ndacu ngu' xlyá
nu ná ndya' lo'o scua tiye'. Nclyana sti jo'ó
nu laca loo, nclyana mstru cha' jo'ó, ñi'ya
nu cua'ni ngu' cha' caca tejeya' ngu' ji'i
Jesús cuaana ti, cha' cujuii ngu' ji'i. [2] Nchcui'
ngu' lo'o tya'a ngu' ñi'ya cua'ni ngu' cña bi':
—Ná tso'o tejeya' na ji'i yu tsa ta'a
—nacui ngu'—. Caca ñasi' tsa lcaa ñati nu
ndi'i ta'a si jua'a, tlyu tsa cha' cusuu caca bi'
li'.

Nda'a sca nu cuna'a setye hique Jesús

[3] Lo'o li' nga'a Jesús to' tyi Simón nu
ngusñi quicha ndyatsu' cuaña'. Ca quichi
Betania ntucua tyi nu Simón bi'. Lo'o nga'a
ngu' to' mesa ndyacu ngu', li' ndyalaa sca
nu cuna'a slo ngu' lo'o sca caatya quee
alabastro, nu ngutsa'á lo'o setye tyixi xtyi'i
nu laca setye nardo; quiña'a tsa nga'a setye
bi'. Li' ngucha nu cuna'a bi' tu'ba caatya,
ngusalú setye lo xlya hique Jesús su ntucua
yu. [4] Bi' cha' ngua ñasi' xi ñati tya'a ndyacu
ngu' nu lo'o na'a ngu' cha' bi':
—¿Ni cha' ngusalú nu cuna'a setye cua
jua'a ti? —nacui ngu'—. [5] ¿Ni cha' ná
ndyujui' ji'i cha' caja xi cñi cha' ta ji'i ngu'
ti'i? Sna siyento cñi plata nga'a tsa lo cua
setye tyixi xtyi'i bi' —nacui ngu' ji'i tya'a
ngu'.
Lye tsa nchcui' ngu' lo'o nu cuna'a bi' li'.
[6] —Nga'aa chcui' lye ma lo'o nu cuna'a
re —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ná cua'a ma
ji'i. Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu cuna'a re
cuentya jna'. [7] Lcaa tsa ndi'i ngu' ti'i lo'o
ma nde chalyuu, bi' cha' taca cua'ni ma cha'
tso'o lo'o ngu' ti'i ni jacua' nu nti' ti ma;
pana nu na' ni, cua tye ti tsa nu tyi'i na'
lo'o ma. [8] Cua ngua'ni nu cuna'a re lcaa
ña'a cha' nu nchca ji'i. Na cua ngua'ni ma'
cha' caca tyixi xtyi'i loo na' juani; masi tya
lyiji cajaa na', yala la ngua'ni cho'o ma' ji'i
tyucui ña'a na' cha' xatsi' ngu' 'na. [9] Chañi
cha' nu chcui' na' lo'o ma juani, cha' lcaa
su cañi cha' jna' tyucui ña'a chalyuu, ca bi'
cuna ñati lcaa cha' nu ngua'ni nu cuna'a re
juani, cha' tyi'u ti' ngu' cha' tso'o tsa cña nu
ngua'ni nu cuna'a re.

Ndyujui' Judas cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' xña'a

[10] Lo'o Judas Iscariote ni, la cui' tya'a ngu'
nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca bi'. Li' ndu'u
nu Judas bi' ndyaa slo sti jo'ó nu laca loo,
cha' cujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' bi'.
[11] Tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu ngu' tlyu bi'
lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Judas lo'o
ngu', bi' cha' nacui ngu' tlyu bi' ji'i cha' ta
ngu' cñi ji'i. Li' nclyana Judas ni hora caca
ji'i ta ji'i Jesús ya' ngu' xña'a bi'.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sii lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

[12] Lo'o ngua tsa clyo ji'i ta'a nu ndacu ngu'
xlyá nu ná lo'o scua tiye' ndya' bi', tsa bi'
ndujuii ngu' xlya' cuañi' cha' cacu ngu' ta'a

pascua. Li' nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús:

—¿Macala cua'ni cho'o ya na cha' cacu na sii nu cuentya ji'i ta'a pascua? —nacui ngu' ji'i yu.

13 Li' ngulo Jesús cña ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Yaa clya ma lquichi —nacui yu ji'i ngu' bi'—. Cajua tyacua tya'a ma lo'o sca nu qui'yu nu ntucua sca te'í hitya scu yu. Tsaa lca'a ma ji'i yu bi'. 14 Su tyatí yu ni'i, ndi'ya chcui' ma lo'o nu laca xu'na ni'i bi': "Ndi'ya nacui nu mstru ji'na jinu'u: Cua'ni nu'u cha' tso'o cacha' nu'u 'na, ¿macala ntsu'u su caa na' cha' cacu na' sii lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a 'na, cha' cua'ni ya ta'a pascua?" Jua'a ñacui ma ji'i ngu' nu ca tyi bi'. 15 Li' culu'u yu sca se'i tlyu ji'i ma, sca ba'a ni'i nde cua nu cua laca ngua tso'o, nu ntsu'u lcaa na nu cua'nijo'o ji'na li'. Ca bi' cua'ni cho'o ma sii cacu na —nacui Jesús.

16 Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' lquichi ndyalaa ngu' to' ni'i bi', lo'o ñi'ya nu nacui Jesús ji'i ngu', jua'a ngua cha' bi'. Ngua'ni cho'o ngu' na cacu ngu' sii cuentya ji'i ta'a pascua li'.

17 Lo'o cua ngusii, li' lijya Jesús lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. 18 Laja lo'o nga'a ngu' ndyacu ngu', li' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma —nacui Jesús—; ntsu'u tsaca cu'ma nu stu'ba ti ndyacu lo'o na juani, nu cua cujui' ti cresiya 'na ji'i ngu' xña'a.

19 Xñi'i xi ti' ngu' ndi'i ngu' li'. Hora ti lcaa ngu' lo'o tya'a ngu', nguxana nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—¿Ha na' nu ta jinu'u ya' ngu' xña'a? —nacui tsaca ji'i.

—¿Ha na'? —nacui chaca ji'i li'.

20 —Sca yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ma, bi' laca nu cujui' cresiya 'na ji'i ngu' xña'a —nacui Jesús ji'i ngu'—. Sca yu tya'a ma nu stu'ba ti ndyacu lo'o na ne' sca ti ca'ña scuaa re —nacui—. 21 Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati ni, caca cha' jna' ñi'ya nu nscua cha' lo quityi cuentya jna' cua sa'ni la. Pana tya'na tsa ñati nu ta 'na ya' ngu' xña'a li', tso'o la ngua ji'i yu masi ná ngula yu chalyuu tsiya' ti.

22 Tya ndyacu ngu' sii bi' lo'o ntejeya' Jesús ji'i sca xlyá, ndya yu xlya'be ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i xlyá bi', ngusa'be yu ji'i, cha' tacha ji'i ngu' cha' cacu ngu'.

—Cacu ma xlyá re —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' ñi'ya nti' cuaña' na', jua'a nti' nu nde.

23 Li' ntejeya' Jesús ji'i sca vaso vino, ndya yu xlya'be ji'i ycui' Ni, nda yu vaso ji'i ngu' cha' co'o ngu' li'. Ndyo'o lcaa ngu' vino bi' li'.

24 —Ñi'ya nti' tañi na', jua'a nti' nu nde —nacui Jesús ji'i ngu'—. Tyalú tañi na' cha' caja ñi'ya cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i lcaa ñati, cha' jua'a quiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu chaca quiya'. 25 Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' nga'aa co'o na' vino chaca quiya', ña'a cuayá' tyalaa tsa bi' lo'o co'o na' vino cucui lo'o cu'ma ca su laca ycui' Ndyosi loo; xa' co'o na' ji'i li'.

Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo ji'i Jesús tsiya' ti

26 Lo'o ndyula tu'ba ngu' sca jii ji'i ycui' Ndyosi, li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde ca'ya Olivos. 27 Xa' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li':

—Caca tyuju'u ti' lcaa cu'ma ña'a ma 'na —nacui Jesús ji'i ngu'—. Xtyanu ma xi 'na ca ndyi la. Li' caca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya: "Lo'o cujuii na' ji'i nu ña'asii ji'i xlya' bi', xna lcaa xlya' tyaa ni' li'". Jua'a nchcui' quityi. 28 Pana nu lo'o tyu'ú na' chaca quiya', tsa'a na' nde Galilea nu tya lyiji tsaa cu'ma.

29 —Masi lcaa ngu' xtyanu ngu' jinu'u, pana nu na' ni, ná xtyanu na' jinu'u tsiya' ti —nacui Pedro ji'i Jesús li'.

30 —Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u —nacui Jesús ji'i Pedro—. Ca ndyi sna quiya' chcui' nu'u lo'o ñati cha' ná nslo nu'u 'na. Jua'a cha' ta nu'u lo'o ñati nu lo'o bilya xi'ya ndye'e tucua quiya' talya ndyi.

31 —Ná chcui' na' lo'o ñati cha' ná nslo na' jinu'u —nacui Pedro ji'i Jesús—. Masi cujuii ngu' jinu'u, masi cua cujuii ti ngu' 'na, ná xacui na' cha' ji'i ñati cha' ná nslo na' jinu'u —nacui.

Lye tsa nchcui' Pedro, lo'o jua'a lcaa tya'a ngu', stu'ba ti nchcui' ngu'.

Nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

32 Lo'o li' ndyaa ngu' sca ne' lo'o su ndu xi yaca tyacala' ca su naa Getsemaní.

—Cua'a ma xi ca ndacua ti —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. Tsa'a na' ca

nde la xi cha' chcui' na' lo'o ycui' Ndyosi Sti
na' —nacuḭ yu.
33 Ndyaa yu la xi li', ndyaa lo'o yu ji'ḭ Pedro
lo'o Jacobo lo'o Juan. Li' lye tsa ngua xñi'ḭ
ti' Jesús, ndya'ạ tsa cha' tyiquee yu xqui'ya
cña tlyu nu cua tyacua ti ji'ḭ yu.
34 —Xñi'ḭ tsa ti' na' juani —nacuḭ Jesús
ji'ḭ ngu'—, nga'aa talo na' cha' xñi'ḭ tsa ti'
na'. Tyanu mạ ca nde ti, tii ti ti' mạ tyi'ḭ mạ
—nacuḭ.
35 Tya ndyaa Jesús la xi ca nde bi' la,
ndyatṵ stḭ' yu lo yuu ti, ngüijña yu ji'ḭ ycui'
Ndyosi si caja ñi'yạ nu caca cha' ná tyacua
cha' cuxi ji'ḭ yu.
36 —Sti na' —nacuḭ Jesús ji'ḭ ycui'
Ndyosi—, lcaa lo cña nchca cua'ni nu'ṵ. Bi'
cha' juani, ná ta nu'ṵ chacuayá' tyacua cha'
cuxi re 'na, si cajá la ñi'yạ nu caca cua'ni
na' cña re —nacuḭ Jesús ji'ḭ ycui' Ndyosi Sti
yu—. Pana si'i ñi'yạ nu nti' na' cha' caca,
masi cua'ni nu'ṵ lo'o na' ñi'yạ nu nti' ycui'
nu'ṵ.
37 Li' ñaa Jesús chaca quiya' su nga'ạ nu
sna tya'a ngu'. Na laja' ti ngu' bi' li'.
—Simón —nacuḭ yu ji'ḭ Pedro—, ¿ha laja'
tsa nu'ṵ? —nacuḭ—. ¿Ha ná nchca talo
nu'ṵ ni sca hora tii ti nu'ṵ xi? 38 Tii ti ti' mạ
tyi'ḭ mạ juani. Chcui' mạ lo'o ycui' Ndyosi
cha' ná cua'ni nu cuiñaja ngana ji'ḭ mạ. Jlo
ti' na' cha' tyucui tyiquee mạ ntaja'ạ mạ
cua'ni mạ cña re 'na; pana ná tyu'u scua
juersa ji'ḭ mạ, bi' cha' yala tsa ndyaja' mạ.
39 Xa' ndyaa Jesús xi, la cui' ti cha' ngüijña
yu ji'ḭ ycui' Ndyosi Sti yu chaca quiya'. 40 Li'
ñaa yu chaca quiya' slo ngu' bi'; pana xa'
laja' ngu' bi', cha' lye tsa ndyu'u xcalá ngu'.
Li' nga'aa jlo ti' ngu' ñi'yạ xacuḭ ngu' cha'
ji'ḭ yu. 41 Xa' ndyaa Jesús li'. La cui' jua'ạ sna
quiya' ñaa Jesús su ndi'ḭ ngu'.
—¿Tya laja' mạ? ¿Tya ntsiya cña' mạ?
—nacuḭ Jesús ji'ḭ ngu'—. Cuayá' juani, cua
ndyalaa hora nu tyaa lo'o ngu' jna' nu cua
nda Ni 'na lijyạạ cha' caca na' ñatḭ. Cua ta
ti ñatḭ jna' ya' ngu' xña'ạ juani. 42 Tyatṵ mạ,
cha' tyaa na lacua, cha' cua ndyalaa yu nu
cua ndyujui' cresiya jna' ji'ḭ ngu' xña'ạ.

Ndyaa lo'o ngu' ji'ḭ Jesús preso

43 Laja lo'o nchcui' Jesús, li' ndyalaa nu
Judas bi' slo, la cui' tya'a ngu' nu ndyaca
tsa'ạ ji'ḭ Jesús laca nu Judas bi'. Quiña'ạ
tsa ngu' tyaala ndya'ạ ngu' lo'o Judas, ñatḭ
nu cua ngulo ngu' tisiya cña ji'ḭ cha' cạạ
cạqui'ya ngu' ji'ḭ Jesús; lo'o maxtyi cusṵṵ,
lo'o yaca ndyi'ya ngu' lijyạ ngu'. Sti jo'ó
nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu'
cusu', bi' laca nu ngulo cña ji'ḭ ngu' tyaala
bi'. 44 Judas nu cua ta ti ji'ḭ Jesús ya' ngu' cuxi
bi' ni, cua nchcui' lo'o nu ngu' tyaala bi' cua
tsạ la, ñi'yạ nu cua'ni:
—Chcuicha' na' ji'ḭ nu qui'yu bi', cuati
cacu na' saca' yu —nacuḭ Judas ji'ḭ ngu'
tyaala—. Xñi mạ ji'ḭ hora ti, yaa lo'o clya
mạ ji'ḭ yu bi' —nacuḭ.
45 Bi' cha' lijyạ Judas bi' juani, ndyaa ca su
ndṵ Jesús cha' chcuicha' ji'ḭ yu.
—Nde ti ndṵ nu'ṵ, mstru —nacuḭ Judas.
Ndyacu Judas saca' Jesús li'. 46 Hora ti
ntejeya' nu ngu' tyaala ji'ḭ Jesús li', cha' tyaa
lo'o ngu' ji'ḭ yu.
47 Lo'o li' sca ngu' nu tya'a ndya'ạ Jesús
ngusicuạ maxtyi ji'ḭ, ngusi'yu cu' jyacạ sca
msu ji'ḭ sti jo'ó nu laca loo la. 48 Li' nchcui'
Jesús lo'o nu ngu' tyaala bi':
—¿Ha lo'o maxtyi cusṵṵ lo'o yaca ndya'ạ
mạ cha' tejeya' mạ 'na? —nacuḭ Jesús ji'ḭ
ngu' bi'—. ¿Ha sca ñatḭ cuaana laca na'
lacua? 49 Tyṵṵ tsa tsạ na'ạ mạ 'na lo'o nga'ạ
na' ne' laa tonu, ngulu'u na' cha' ji'ḭ ycui'
Ndyosi ji'ḭ ñatḭ, pana ná ntejeya' mạ 'na li'.
Jlo ti' na' ñi'yạ nu ndyaca juani, cha' la cui'
ña'ạ cha' nu nscua lo quityi ji'ḭ ycui' Ndyosi
cuentya jna', jua'ạ ndyaca juani.
50 Li' nguxtyanu lcaa tya'a ndya'ạ Jesús ji'ḭ
yu, ngusna ngu'. 51 Sca ti yu cuañi' ndyanu,
ndya'ạ lca'ạ ji'ḭ ngu' nu ndyaa lo'o ji'ḭ Jesús.
Sca tasá ti ngüixḭḭ chṵ' yu cuañi' bi'. Lo'o
jua'ạ ngua ti' ngu' tyaala tejeya' ngu' ji'ḭ yu
cuañi' bi'; 52 bi' cha' nguxtyanu ji'ḭ tasá ji'ḭ
ya' ngu', ngusna masi quichi' ti.

Ndṵ Jesús slo ngu' tisiya

53 Lo'o li' ndyaa lo'o ngu' ji'ḭ Jesús slo
xu'na sti jo'ó. Cua ndyu'u ti'ḭ lcaa sti jo'ó
nu laca loo lo'o ngu' cusu' lo'o mstru cha'
jo'ó cajua, cua ndyu'u ti'ḭ ngu' slo xu'na sti
jo'ó bi'. 54 Tyijyu' ti ndyu'u lca'ạ Pedro chṵ'
ngu' tyaala ña'ạ cuayá' nu ndyalaa ngu' ne'
lo'o ji'ḭ xu'na sti jo'ó. Li' ngua'ạ Pedro slo
ngu' nu nga'ạ cuạ ca ni'ḭ bi' su nga'ạ ngu'
to' lquii' cha' caca chcatsṵ ngu'.
55 Ngua ti' sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu'
tisiya bi' sta ngu' qui'ya ji'ḭ Jesús cha' cujuii
ngu' ji'ḭ yu, pana ná nquije ñi'yạ nu cujuii
cuañi' ngu' ji'ḭ yu. 56 Ndya'ạ tsa ngu' cuiñi
slo ngu' cha' sta ngu' qui'ya ji'ḭ Jesús, pana
ná stu'ba nchcui' ngu' bi'. 57 Su cua ndye li'

ndu̱ xi ngu' cuiñi, nchcui' ngu' lo'o nu ngu' tlyu bi':

58 —Cua ndyuna ya sca cha' nu nchcui' nu qui'yu re —nacui̱ sca ngu' cuiñi bi'—. Ndi'ya̱ nchcui' yu: "Cuityi̱ na' ji'i̱ laa tonu re nu ngüiñá ñati̱ chalyuu ti. Chu̱' sna tsa̱ ti cua'ni na' cha' tya' chaca nu ná cuiñá ñati̱ chalyuu", nacui̱ Jesús re. Cua ndyuna ya cha' jua'a̱ nchcui' yu —nacui̱ ngu' cuiñi bi'.

59 Pana ná stu'ba nchcui' nu ngu' cuiñi bi'.

60 Lo'o li' ndyatu̱ sti jo'ó nu laca loo la slo lcaa ngu' tlyu, nchcui' lo'o Jesús:

—¿Ha nga'aa ntsu'u cha' nu xacui̱ nu'u̱ ji'i̱ cua, cha' tyu'u lubii nu'u̱ cuentya ji'i̱ qui'ya nu ngusta ngu' jinu'u̱? —nacui̱ sti jo'ó bi' ji'i̱ Jesús.

61 Ti̱ ti ndu̱ Jesús, ni sca cha' ná nguxacui̱ yu tsiya' ti. Bi' cha' xa' nchcuane sti jo'ó nu laca loo la ji'i̱ yu li':

—¿Ha chañi cha' Cristo laca nu'u̱? —nacui̱—. ¿Ha nu'u̱ laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i̱? —nacui̱ sti jo'ó bi' ji'i̱ Jesús.

62 —Chañi cha' nu nda ma̱, na' laca̱ nu bi' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' li'—. Lo'o jua'a̱ nde loo la ña'a̱ ma̱ 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa̱ cha' caca na' ñati̱; ña'a̱ ma̱ 'na lo'o ntucua na' la'a tsu' cui̱ su tlyu bi', ca su ntucua ycui' Ndyosi Sti na' nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i̱ Ni; ña'a̱ ma̱ 'na lo'o caa̱ na' chaca quiya' laja coo nde cua̱ li'.

63 Ñasi̱' tsa sti jo'ó nu laca loo la, bi' cha' ngusaa' ste' ycui' slo ngu'.

—Nga'aa nti' na cha' sta xa' la ñati̱ qui'ya ji'i̱ nu qui'yu re —nacui̱ sti jo'ó bi' ji'i̱ ngu'—. 64 Na cua ndyuna ma̱ cha' tonu tsa cha' suba' nu nchcui' yu re ji'i̱ ycui' Ndyosi, nu lo'o nacui̱ yu cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca ycui' yu. ¿Ñi'ya̱ chcui' ma̱ ji'i̱ cha' bi'?

Lcaa ngu' nguxacui̱ ngu' cha' ji'i̱ nu laca loo bi', cha' nga'a̱ cha' cajaa Jesús.

65 Li' nguxana ngu' ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i̱ Jesús; ngutu'u hitya sañi' ngu' loo yu, jua'a̱ ndyiji'i̱ ngu' ji'i̱ laja lo'o ndyacu̱' loo yu lo'o sca late'.

—Juani ni, cua'ni nu'u̱ cha' ca tii nu'u̱ —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús li'—, cacha' nu'u̱ ji'i̱ ya, ¿tilaca laca nu ngujui'i̱ hi̱?

Lo'o nu ngu' nu ndu̱ cua̱ bi', ngujui'i̱ ngu' ndacu̱' ji'i̱ yu li'.

Nacui̱ Pedro cha' ná nslo ji'i̱ Jesús tsiya' ti

66 Tya nga'a̱ Pedro to' ni'i̱ ji'i̱ xu'na sti jo'ó, lo'o li' ndyu'u tucua sca nu cuna'a̱ cua' nu ndu'ni cña ji'i̱ sti jo'ó bi'. 67 Nxña'a̱ nu cuna'a̱ bi' ji'i̱ Pedro su nga'a̱ to' lquii', li' xa' nxña'a̱ tso'o ca ji'i̱ chaca quiya'.

—Lo'o nu'u̱ ndya'a̱ lo'o Jesús Nazaret bi' —nacui̱ nu cuna'a̱ bi' ji'i̱.

68 —Si'i na' —nacui̱ Pedro—. Ná jlo ti' na'. Ná nchca cuayá' ti' na' ni cha' nchcui' nu'u̱ —nacui̱ Pedro ji'i̱ nu cuna'a̱ bi'.

Li' ndu'u Pedro ndyaa to' lo'o ti. Nxi'ya ndye'e li'. 69 Xa' na'a̱ nu cuna'a̱ bi' ji'i̱ chaca quiya', nguxana nchcui' lo'o ngu' nu ndu̱ cacua ti:

—Lo'o nu qui'yu jua laca tya'a ngu' bi' —nacui̱ nu cuna'a̱ bi'.

70 Xa' nchcui' Pedro cha' ná lo'o ycui'. Pana ca tiya' la xi nchcui' ngu' nu ndu̱ cacua ti lo'o Pedro:

—Chañi cha' tya'a ndya'a̱ ngu' bi' laca nu'u̱ —nacui̱ ngu'—, cha' lo'o nu'u̱ laca ngu' Galilea —nacui̱ ngu' ji'i̱ Pedro.

71 Li' nguxana Pedro ngua'ni jura cha' xcube' ycui' Ni ji'i̱ si cha' cuiñi chcui' lo'o ngu'.

—Ná nslo na' ji'i̱ nu qui'yu nu nchcui' tsa ma̱ cha' ji'i̱ —nacui̱ Pedro ji'i̱ ngu'.

72 Hora ti xa' ngusi'ya ndye'e. Li' ntsu'u ti' Pedro ñi'ya̱ ngua cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o tsa̱: "Ndi'ya̱ cua'ni nu'u̱ ndyi, Pedro; chcui' nu'u̱ lo'o ñati̱ sna quiya' cha' ná nslo nu'u̱ 'na, nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e tucua quiya'". Bi' cha' nxi'ya tsa Pedro li'.

15

Ndu̱ Jesús nde loo Pilato nu laca loo

1 Lo'o nguxee chaca tsa̱ tya ndi'i̱ sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' cusu', lo'o mstru cha' jo'ó, ndi'i̱ lcaa ngu' tisiya cha' chcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i̱ cha' bi'. Li' ngusca̱' ngu' ji'i̱ Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ slo Pilato nu ngua gobernador romano cha' caca cuayá' ji'i̱. Nchcuane Pilato ji'i̱ Jesús li':

2 —¿Ha nu'u̱ laca rey ji'i̱ ngu' judío?

—La cui' ñi'ya̱ nu nacui̱ nu'u̱, la cui' laca na' —nacui̱ Jesús ji'i̱ gobernador bi'.

3 Lo'o li' ngusta sti jo'ó nu laca loo quiña'a̱ qui'ya ji'i̱ Jesús slo nu Pilato bi'. 4 Li' xa' nchcui' Pilato lo'o Jesús:

—¿Ha ná nchca xacui̱ nu'u̱ cha' ji'i̱ ngu' jua? —nacui̱ Pilato ji'i̱—. Na cua quiña'a̱ qui'ya ngusta ngu' jinu'u̱.

5 Nga'aa nchcui' Jesús lo'o ngu' tsiya' ti,
lo'o ndube tsa ti' Pilato li'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuii ngu' ji'i Jesús

6 Lcaa yija lo'o ndyaca tsa ta'a bi' ndu'ni
lyaá nu laca gobernador ji'i sca ti preso,
cua ña'a ca preso nu ndijña ngu' judío ji'i.
7 Ntsu'u tyuu tya'a ngu' ne' chcua, ngu' nu
cua ndyujuii ji'i ñati laja lo'o ngusuu tya'a
ngu' lo'o nu ngu' xa' tsu' nu laca loo. Sca
preso bi' laca Barrabás. 8 Li' ndyu'u ti'i
quiña'a ñati slo Pilato, ndijña ngu' ji'i cha'
cua'ni lyaá ji'i sca preso ñi'ya nu ndu'ni nu
laca loo lcaa yija.

9 —¿Ha cua nti' ma cha' cua'ni lyaá na'
ji'i yu cua nu laca rey ji'i cu'ma ngu' judío?
—nacui Pilato ji'i nu ngu' quiña'a bi'.

10 Cua nchcui' Pilato jua'a xqui'ya cha'
ngua tii cha' liye' tsa ti' sti jo'ó nu laca loo
ji'i Jesús, bi' cha' ndya'a lo'o ngu' ji'i yu slo
ycui' Pilato. 11 Pana ndijña ngu' quiña'a ji'i
Pilato cha' cua'ni lyaá ji'i Barrabás, si'i ji'i
Jesús. Na cua nchcui' nu ngu' quiña'a bi'
lo'o Pilato cha' clyaá ji'i Barrabás, xqui'ya
cha' la cui' sti jo'ó nu laca loo cua nchcui'
tsa lo'o ngu' cha' jua'a jña ngu' cha' ji'i
Pilato. 12 Xa' nchcuane Pilato ji'i ngu' li':

—¿Ñi'ya cua'ni na' lo'o yu re, nu nchcui'
ma ji'i cha' laca yu rey ji'i ngu' judío lacua?
—nacui Pilato ji'i nu ngu' quiña'a bi'.

13 Cuii ngusi'ya ngu' ji'i Pilato li':

—Cujuii clya ji'i yu lo crusi —nacui ngu'
ji'i.

14 —¿Ni cha' laca cha' nti' ma cha' cujuii
na' ji'i yu re? —nacui Pilato ji'i ngu'—. ¿Ni
qui'ya ntsu'u ji'i yu?

Lye la nxi'ya lo'o ngu' ji'i Pilato li':

—Cujuii clya ji'i yu lo crusi.

15 Lo'o li' ngua'ni lyaá Pilato ji'i Barrabás
cha' tyaala' tyiquee nu ngu' quiña'a bi'.
Lo'o lye ngujui'i sendaru ji'i Jesús lo'o reta,
li' ngulo Pilato cña ji'i sendaru cha' tyaa lo'o
ngu' ji'i Jesús cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i lo
crusi.

16 Ndyaa lo'o sendaru ji'i Jesús nde ne'
ni'i su ntucua ngu' nu laca loo bi', lo'o
jua'a ndyu'u ti'i ña'a lcaa sendaru nu ntsu'u
cajua. 17 Li' nguxacu' ngu' ji'i Jesús lo'o sca
late' cuaa ña'a. Ngüixii ngu' lti quiche' chu
tya'a cha' caca sca sne', ngusta ngu' sne' bi'
hique Jesús. 18 Li' ngua'ni tlyu ngu' ji'i yu
cha' cuiñi ti:

—Tso'o ti tyi'i nu'u, rey ji'i ngu' judío
—nacui sendaru ji'i.

19 Nguxana ngu' ngujui'i ngu' yaca quii
hique Jesús li'. Lye ngutu'u hitya sañi' ngu'
loo yu. Li' ndyatu sti' ngu' slo yu, ñi'ya
si cua'ni tlyu ngu' ji'i yu, masi cha' cuiñi
ti. 20 Nu lo'o ndye ngustí lo'o ngu' ji'i Jesús,
li' ngulo ngu' late' cuaa ña'a bi' ji'i; xa'
nguxacu' ngu' ste' ycui' ca yu li', cha' tsaa
lo'o ngu' ji'i yu ca su cujui'i ca'a ngu' ji'i lo
crusi. Ndu'u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i yu li'.

Ngujui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusi

21 Tyucuii lo'o ndya'a ngu', li' na'a ngu'
sendaru ji'i Simón ngu' Cirene; sti Alejan-
dro lo'o Rufo laca nu Simón bi'. Cua ñaa
Simón ca su ndyaa cña ne' quixi', lo'o li'
ngulo sendaru cña ji'i cha' qui'ya crusi bi'
cuentya ji'i Jesús.

22 Li' ndyalaa lo'o ngu' ji'i Jesús ca su naa
Gólgota. (Nu Gólgota ni, ca'ya su nscua
tyijya hique jyo'o, jua'a nti' ñacui cha' bi'
cha'cña ji'na.) 23 Li' nda ngu' vino nguxa'
lo'o taná mirra cha' co'o Jesús, pana ná
ntaja'a yu co'o yu vino bi'. 24 Li' ngujui'i ca'a
ngu' ji'i yu lo crusi. Lo'o li' ngüijya ngu'
sendaru lo'o tya'a ngu', cha' clyana ngu'
cha' lo'o tya'a ngu' tilaca nu caja ste' Jesús
ji'i. Jua'a ngua cha' ndye ndacha ngu' ste'
Jesús ji'i tya'a ngu'.

25 Hora cua caa nde tlya ngua lo'o ngujui'i
ca'a sendaru ji'i Jesús lo crusi. 26 Nde hique
crusi bi' cua nscua letra nu nchcui' ni qui'ya
nu ngusta ngu' ji'i Jesús: "Nu nde laca rey
ji'i ngu' judío", nacui letra bi'. 27 La cui' tsa
bi', ngujui'i ca'a ngu' ji'i tucua tya'a ngu'
cuaana lo crusi se'i ti lo'o Jesús. Crusi ji'i
tsaca ngu' cuaana bi' ndu la'a tsu' cui ji'i
Jesús, crusi ji'i chaca ndu la'a tsu' coca bi'.
28 Jua'a ngua cha' nu nguscua jyo'o cusu'
sa'ni lo quityi ji'i ycui' Ndyosi, nu nchcui'
ndi'ya: "Ngua ti' ngu' cha' tya'a ngu' cuxi
laca yu". Jua'a cha' nscua lo quityi bi'.

29 Ngustí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús lo'o nteje
tacui ngu' tyucuii, nchcui' tsa ngu' cha'
suba' ji'i yu.

—Jaa, nu'u laca nu nchcui' cha' cuityi ji'i
laa tonu jua —nacui ngu' bi'—, lo'o li' nacui
nu'u cha' xa' cuiñá nu'u ji'i chaca quiya'
chu' sna tsa ti, ngua ti' nu'u. 30 Cua'ni lyaá
nu'u ji'i ycui' ca lacua; cua'ya clya nu'u lo
crusi cua juani, si caca jinu'u —nacui ngu'.

31 Lo'o sti jo'ó nu laca loo, lo'o jua'a̱ mstru
cha' jo'ó, ngustí lo'o ngu' ji'i̱ Jesús.
—Ngua'ni lyaá yu ji'i̱ xa' ñati̱ —nacui̱ nu
ngu' tlyu bi' ji'i̱ tya'a ngu'—, pana ná nchca
clyaá ycui' ca yu. 32 Cristo laca yu, nu rey ji'i̱
ngu' Israel tya'a na laca yu, nacui̱ yu. Tso'o
la si ca'ya yu lo crusi ycui' ti yu, cha' ña'a̱
na si caca ji'i̱ yu. Jlya ti' na ji'i̱ yu li' —nacui̱
ngu' ji'i̱ tya'a ngu'.
Lo'o jua'a̱ nu ngu' cuaana tya'a ngujui'i̱
ca'a̱ ngu' ji'i̱ lo crusi, lo'o ngu' bi' nchcui'
ngu' cha' suba' ji'i̱ Jesús.

Ngujuii Jesús

33 Lo'o ndyalaa nde hora ngua talya xee
tyucui ña'a̱ loyuu. Sna hora ndalo cha' talya
xee. 34 Pana lo'o ngua hora cua sna nde
ngusii̱, li' cuii̱ ngusi'ya Jesús:
—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —nacui̱.
(Ndi'ya̱ nti' ñacui̱ cha' bi' cha'cña ji'na:
Ndyosi 'na, Ndyosi 'na, ¿ni cha' laca ngu-
laya' nu'u̱ 'na?)
35 Ndyuna xi ngu' nu ndu̱ cacua ti, pana
ná ngua cuayá' ti' ngu' ni cha' nchcui' yu:
—Cua'a̱ jyaca̱ ma̱, nxi'ya yu ji'i̱ jyo'o Elías
—nacui̱ ngu' bi'.
36 Li' ngusna sca ñati̱ ndyaa ndyiqui'ya
sca quiche; ngüicha' ngu' ji'i̱ quiche bi' lo'o
vino tiye' li', ngusicua̱ ngu' ji'i̱ lo'o sca yaca
quii cha' co'o Jesús.
—Jatya na xi —nacui̱ nu ñati̱ bi'—, ña'a̱
na si caa̱ jyo'o Elías cha' ta'ya ji'i̱ Jesús lo
crusi.
37 Cuii̱ ngusi'ya Jesús li', ngujuii li'. 38 Hora
ti ngutaa' late' tlyu nu ndacui ndyacu̱' tsa
cla'be ne' laa tonu bi', nde cua̱ nguxana
ngutaa' late' bi' ña'a̱ cuayá' nu ndyalaa ca
lo yuu. 39 Lo'o nu capitán nu laca loo ji'i̱
sendaru nu ndu̱ slo Jesús, na'a̱ capitán bi'
ñi'ya̱ ngua'ni Jesús lo'o ngujuii yu.
—Chañi cha' Sñi' ycui' Ndyosi nu laca loo
la laca jyo'o re —nacui̱ capitán bi'.
40 Laja li' tyijyu' ti ndu̱ sca taju ngu' cu-
na'a̱ ña'a̱ cui'ya ngu' ji'i̱ Jesús; lo'o María
Magdalena, lo'o chaca María xtya'a̱ Jacobo
nu cuañi' la, la cui' xtya'a̱ José laca bi', lo'o
Salomé ndu̱. 41 Nu lo'o tya ndya'a̱ Jesús nde
Galilea nu ngua tya tsubi' la, la cui' taju nu
cuna'a̱ bi' ndya'a̱ lo'o yu, cha' nguxtyucua
ngu' ji'i̱ yu lo'o ndyaque' ngu' na ndyacu
ngu'. Lo'o jua'a̱ ndu̱ tyuu̱ tya'a xa' la ngu'
cuna'a̱ cajua, tya'a ndyalaa ngu' lo'o Jesús
nde quichi̱ Jerusalén.

Nguatsi' jyo'o Jesús

42 Cua ngusii̱ xi, la cui' tsa̱ ta'a sii̱ laca
bi', cha' chaca tsa̱ bi' caca tsa̱ nu tyi'i̱ cña'
ngu' judío. 43 Lo'o jua'a̱ ndi'i̱ sca ngu' tisiya
nu naa José, ngu' Arimatea ngua bi', sca
ngu' tlyu. Lo'o José ndu̱ ti' cha' cua tyalaa
ti tsa̱ cha' caca ycui' Ndyosi loo; bi' cha'
ngua'ni tlyu tyiquee, ndyaa slo Pilato cha'
jña ji'i̱ jyo'o Jesús cha' tyatsi'. 44 Ndube tsa
ti' Pilato si chañi cha' ngujuii Jesús yala ti.
Bi' cha' ngusi'ya ji'i̱ nu capitán ji'i̱ sendaru
nu ndu̱ cua̱ quiya' crusi cha' caa̱ capitán
bi' slo, cha' cacha' ji'i̱ nu laca loo si chañi
cha' ngujuii Jesús. 45 Li' nacui̱ capitán bi' ji'i̱
Pilato cha' chañi cha' ngujuii jyo'o bi'; bi'
cha' nda Pilato chacuayá' ji'i̱ José cha' tsaa
lo'o ji'i̱ jyo'o bi', cha' tyatsi'. 46 Li' ngüi'ya
José sca tasá tso'o tsa ña'a̱; nda'ya nu cusu'
ji'i̱ jyo'o bi', ngüixii̱ tasá cucui hichu̱' jyo'o.
Li' ndyaa lo'o ji'i̱ ca sca tyuquee nu ngulu
ngu' nde sii' cua'a̱, nguxatsi' ji'i̱ jyo'o Jesús
ne' tyuquee bi'. Li' nguxasu ngu' sca quee
tonu to' tyuquee bi', tachaa ndacu̱' ngu'
ji'i̱ li'. 47 Lo'o María Magdalena, lo'o María
xtya'a̱ José ni, na'a̱ ngu' su nguatsi' jyo'o
Jesús.

16

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

1 Nu lo'o cua ndye tsa̱ nu ndi'i̱ cña' ngu'
judío, li' nu María Magdalena lo'o María
xtya'a̱ Jacobo lo'o Salomé ni, ndyaa ngu'
ngüi'ya ngu' setye tyixi xtyi'i; tsaa lo'o ngu'
ji'i̱ setye bi', cha' ta'a̱ setye bi' ña'a̱ tsaca
chu̱' jyo'o bi' nti' ngu'. 2 Cua nguxee chaca
tsa̱ li', tsa̱ clyo ji'i̱ semana. Lo'o ntyucua
cuichaa, li' hora ti ndu'u ngu' cuna'a̱ bi'
ndyaa ngu' su ntsu'u jyo'o Jesús tyuquee
bi'. 3 Laja lo'o ndya'a̱ ngu' tyucuii̱ nchcui'
ngu' lo'o tya'a ngu':
—¿Tilaca nu xtyucua ji'na cha' culotsu'
na quee tonu nu ndyacu̱' to' tyuquee bi'?
—nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'.
4 Lo'o ndyalaa ngu' cacua ti, li' nguxña'a̱
ngu' ji'i̱ tyuquee bi', lo'o li' na'a̱ ngu' cha'
cua ndyaatsu' quee tonu nu ndyacu̱' to'
tyuquee bi'; ntucua yaala to' tyuquee bi' li'.
5 Ndyatí ngu' nde ne' tyuquee, na'a̱ ngu' ji'i̱
sca nu qui'yu cuañi', ngua ti' ngu'; ngati̱
tsa ña'a̱ late' tyucui̱ cu' nu lacu' nu qui'yu
bi' nu nga'a̱ la'a tsu' cui̱ su nscua jyo'o bi'

nquicha'. Ndube tsa ti' nu ngu' cuna'a bi'
ña'a ngu' ji'i.
6 —Ná cutsii ma —nacui nu qui'yu bi' ji'i
nu ngu' cuna'a bi'—. Cua jlo ti' na' cha' ji'i
Jesús Nazaret nu ndyujuii ngu' ji'i lo crusi
nclyana ma. Pana nga'aa ntsiya jyo'o bi' ca
nde, cha' cua ndyu'ú yu bi' chaca quiya'.
Caa na'a ma xi ca nde su ngusta ngu' ji'i
jyo'o bi'. 7 Li' yaa clya ma cacha' ma ji'i
Pedro lo'o ji'i xa' la ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i
yu, cha' cua tsaa ti ycui' yu nde loo ji'i ma
nde Galilea; tyacua tya'a ma lo'o yu ca bi',
ñi'ya nu cua nacui yu ji'i ma tya tsubi'.
8 Li' ndu'u ngu' tyuquee nxna ngu' ndyaa
ngu'. Lye tsa nchcua ngu', cha' ndube tsa
ti' ngu'. Pana ná nchcui' ngu' lo'o xa' ñati
tyucuii cha' ndyutsii tsa ngu'.

Ndyu'u tucua Jesús slo María Magdalena

9 La cui' tsa clyo ji'i semana ngua bi' lo'o
ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Clyo ndyu'u
tucua yu slo María Magdalena. Tya tsubi'
la cua ngua'ni yu jo'o ji'i nu María bi', cua
ngulo yu cati tya'a cui'i cuxi nu ngusñi ji'i
nu cuna'a bi'. 10 Lo'o cua na'a María ji'i ycui'
Jesús, hora ti ndu'u María ñaa slo nu xa'
la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu, cha'
cacha' ji'i ngu' ñi'ya ngua cha'. Nxi'ya ngu'
nga'a ngu', cha' xñi'i tsa ti' ngu' cha' ngujuii
Jesús. 11 Pana masi jua'a, ná nduna ngu' cha'
nu nchcui' María lo'o ngu', cha' ná jlya ti'
ngu' cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'; ná
jlya ti' ngu' tsiya' ti cha' cua na'a María ji'i
ycui' Jesús.

Ndyu'u tucua Jesús slo tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

12 Tiya' la xi, li' ndyu'u tucua Jesús chaca
quiya', ngulu'u loo yu ji'i tucua tya'a ngu'
nu ndyaca tsa'a ji'i. Tyucuii su ndya'a ngu'
nde ne' quixi', ca bi' ngulu'u loo ycui' Jesús
ji'i ngu'. 13 Yala ti ñaa ngu' nde quichi,
ndacha' ngu' cha' bi' ji'i tya'a ngu'; pana ná
ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' nu tucua
tya'a ñati bi'.

Cña nu ngulo Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

14 Ca ngusii la xi, li' ndyu'u tucua Jesús
slo nu tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i su nga'a ngu' ndyacu ngu' to' mesa. Lye
nchcui' yu lo'o ngu' bi' ni cha' laca ná jlya
tso'o ti' ngu', ni cha' laca ndyacu' hique
ngu'. Lo'o jua'a nchcui' yu lo'o ngu' ni cha'
laca ná ndaquiya' ngu' ji'i ngu' tya'a ngu',
nu cua na'a ji'i yu clyo lo'o ndyu'ú ca ti yu
chaca quiya'.
15 —Tsaa ma tyucui ña'a chalyuu —nacui
Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Ta ma cha' lo'o
lcaa ñati cuentya jna'. Chcui' ma lo'o ngu'
cha' taca clyaá ngu' ji'i nu cuxi xqui'ya na'.
16 Nu lo'o xñi ñati cha' 'na, tyucuatya ngu'
chacuayá' jna' li', clyaá ngu' bi' ji'i nu cuxi
li'. Ñati nu ná tyaja'a xñi cha' 'na tsiya' ti,
tyanu qui'ya ji'i ngu' li'. 17 Ñati nu xñi cha'
'na ni, cua'ni ngu' bi' cha' tonu chacuayá'
jna', cha' cube tsa ti' xa' ñati: culo ngu'
bi' ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñati; caja
ñi'ya nu chcui' ngu' bi' cha'cña ji'i xa' ñati
chacuayá' jna'; 18 masi xñi ngu' ji'i cuaña
tyaala, masi co'o ngu' taná tyaala, ná sca
cha' cuxi caca ji'i ngu' bi' li'; lo'o sta ya' ngu'
bi' hichu' ngu' quicha, tyaca tso'o nu quicha
bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ndyaa Jesús nde cua

19 Lo'o ndye nchcui' Jesús nu Xu'na na, li'
ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndu'u yu ndyaa
yu nde cua; ndyaa tucua Jesús la'a tsu' cui
ji'i ycui' Ndyosi ca bi'. 20 Li' ndu'u ngu'
nu ngua tsa'a ji'i, ndyaa ngu' lcaa quichi
cha' chcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñati.
Nxtyucua tsa nu Xu'na na ji'i nu ngu' nu
ngua tsa'a ji'i, hasta ngua cuayá' tso'o ti'
ngu' lcaa quichi su ndyaa ngu' bi', cha'
chañi tsa cha' nu nchcui' ngu' cuentya ji'i
ycui' Ndyosi; ngua cuaya' ti' ngu' quichi bi'
lo'o na'a ngu' cha' tonu nu ngua'ni ngu' bi'
chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi.
Tsa lo cua ti cha'.

Quityi nu nguscua San Lucas ñi'ya nu ngua cha' ji'i Jesús

Cha'cña nu nscua clyo

1 Cua quiña'a ñati nguscua lo quityi ñi'ya
nu ngua lcaa cha' ji'i Jesús nde su ndi'i ya,
quityi historia laca bi'. 2 Lo'o jua'a ntsu'u
ngu' nu ngulu'u cha' bi' ji'na; ngu' bi' ni,
cua na'a ngu' cha' bi' clyo, tya lo'o nguxana
Jesús ngua'ni yu cña, lo'o jua'a ndyaa ngu'
nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o lcaa ñati. 3 Bi'
cha' lo'o na', ngulana tsa na' ñi'ya ngua lcaa
cha' nu nteje tacui tya lo'o nguxana cha' bi'.
Tso'o nti' na' si lo'o na' scua na' lcaa cha' bi',
cha' tsaa slo nu'u, cusu' Teófilo, 4 cha' caca
cuayá' ti' nu'u tso'o la lcaa cha' nu nda ngu'
lo'o nu'u.

Ndyaa xca ji'i ycui' Ndyosi ca slo Zacarías nu caca sti Juan Bautista

5 Tyempo nu ngua rey Herodes cña, lo'o
ngua yu loo ji'i ngu' loyuu su cuentya Judea,
li' ndi'i sca sti jo'ó nu naa Zacarías. Bi'
ndya'a lo'o taju sti jo'ó nu ndu cña su ngutu
jyo'o Abías nquicha'. Elisabet naa clyo'o
yu bi', laca ma' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o
Aarón nu ngua sti jo'ó tya clyo la. 6 Liñi
tsa ndu'ni tyucuaa ngu' bi' cuentya ji'i ycui'
Ndyosi, ndaquiya' ngu' lcaa cña ji'i ycui' Ni;
ndaquiya' tsa ngu' lcaa cha' nu cua nda Ni
lo'o ñati cua sa'ni la, jua'a ná tucui nchcui'
cha' cuxi ji'i ngu' bi'. 7 Pana ná ntsu'u ni sca
ñi' ngu'. Ná ndyiji ñi' Elisabet, lo'o jua'a
ngusu' tsa juani.

8 Cua ndyalaa semana ji'i taju sti jo'ó lo'o
nga'a Zacarías, cha' cua'ni ngu' cña ne' laa.
9 Ndi'ya ngua'ni sti jo'ó nu ngua li': lcaa taju
ngu' ngusubi ngu' ji'i sca tya'a sti jo'ó ngu',
cha' sca ti yu taca tyatí yu su tacati ne' laa
tonu, cha' taqui yu yana jo'ó lo mesa ca
bi' li'. Lo'o juani ndyanu cña bi' ji'i ycui'
Zacarías. 10 Hora nu ndyaqui yana jo'ó bi'
ne' laa, li' ndyu'u ti'i ngu' quichi nde liya'
ti, nchcui' tya'na ngu' lo'o ycui' Ndyosi. 11 Li'
ndu'u tucua sca xca ji'i ycui' nu Xu'na na ca
slo Zacarías su ndi'i yu ne' laa, na'a yu cha'
ndu xca bi' la'a tsu' cui slo mesa tacati su
ndyaqui yana jo'ó. 12 Lo'o na'a Zacarías ji'i
xca bi', nga'aa jlo ti' yu ñi'ya cua'ni yu, cha'
ndyutsii tsa yu ji'i. 13 Nchcui' xca bi' lo'o yu
li':

—Ná cutsii nu'u Zacarías —nacui—. Cua
ndyuna ycui' Ndyosi cha' nu tya'na tsa
nchcui' nu'u lo'o Ni, bi' cha' cala sca ñi'
Elisabet clyo'o nu'u. Juan caca naa yu, jua'a
caca xtañi nu sta nu'u ji'i. 14 Chaa tsa ti'
caca tyiquee nu'u lo'o cua ngula nu piti bi'.
Lo'o jua'a, tso'o tsa caca tyiquee quiña'a tsa
ñati lo'o ña'a ngu' ji'i nu piti bi', 15 cha' nu
bi' caca sca ñati tlyu nde loo ycui' Ndyosi.
Ná co'o Juan bi' lcui ngatsi, lo'o jua'a ni sca
lo lcui ná co'o yu. Tya hora nu cala yu,
li' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i
yu. 16 Cua'ni yu cha' xa' caca tso'o cresiya
ji'i quiña'a tya'a ngu' Israel, cha' taquiya'
ngu' ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na ngu'. 17 La cui'
xtyi'i nu nguti'i ne' cresiya ji'i jyo'o Elías
nu ndyaa lo'o ycui' Ndyosi ji'i tya sa'ni la,
la cui' xtyi'i bi' caja ji'i Juan juani. Ca nde
loo la caa Juan chcui' lo'o ñati, cha' tyaala'
tyiquee ñati, cha' nga'aa xuu tya'a ngu' lo'o
ñi' ngu'. Li' taca cha'a lcaa cha' nu ntsu'u
tyiquee ngu', cha' taquiya' ngu' ji'i lcaa cha'
nu liñi. Jua'a chcui' Juan lo'o ngu' cha'
cua'ni cho'o ngu' tyiquee ngu', cha' tyaja'a
ngu' xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi. Li' caa
ycui' Cristo.

18 Li' nchcuane Zacarías ji'i nu xca bi':

—¿Ñi'ya caca cha' ca cuayá' ti' na' si
chañi ca cha' bi'? Cusu' tsa na', lo'o jua'a
clyo'o na' cusu' tsa —nacui Zacarías ji'i xca
bi'.

19 —Gabriel naa na' —nacui xca ji'i yu
li'—. Na ndu ti na' ca slo ycui' Ndyosi; bi'
laca nu nda 'na lijyaa cha' chcui' na' lo'o
nu'u, cha' ta na' cha' tso'o re lo'o nu'u.
20 Cua'a jyaca nu'u jna' juani: caca cu'u
nu'u juani, cha' nga'aa caca chcui' nu'u
ña'a cuayá' nu cala cubi' bi' jinu'u; jua'a
caca jinu'u xqui'ya cha' ná jlya ti' nu'u jna'.
Chañi tyalaa tyempo bi', li' caca cuayá' ti'
nu'u cha' cha' liñi laca lcaa cha' nu nchcui'
na' lo'o nu'u —nacui xca bi' ji'i Zacarías.

21 Tya ndi'i ngu' quichi to' laa, ntajatya
ngu' ji'i nu Zacarías bi' ña'a cuaya' nu tyu'u
yu nde liya'; pana quiña'a tsa nclyacua ti'
ngu' ni cha' tyiquee' tsa ngutu'u Zacarías
nde ne' laa bi'. 22 Lo'o ndu'u Zacarías nde
liya', li' nga'aa ngua chcui' yu lo'o ngu'.
Ngua tii ngu' cha' ne' laa ngulu'uloo sca xee
tlyu ji'i yu nu ndu'u yaa ca slo ycui' Ndyosi.
Li' se'i ti ndu yu ndyu'ni ya' yu ji'i ngu',
pana ndyanu cu'u ti yu.

23 Lo'o cua ndye tsa lo'o ngua'ni Zacarías
cña ne' laa, li' nguxtyuu yu ndyaa yu quichi
tyi yu. 24 Tiya' la li', ngua tii clyo'o yu, nu
naa Elisabet ni, cha' ngujui sñi' ma'. Li'
cua ntsu'u cua ca'yu co' nu xcui' ne' ni'i
ti ndyanu ma'. 25 Ndi'ya ngulacua ti' ma':
"Ycui' Ndyosi nu Xu'na na laca nu ngua'ni
cha' re cuentya jna'. Cua ngua'ni Ni cha'
nga'aa chcui' la ñati cha' cuxi jna'."

Nchcui' xca ji'i ycui' Ndyosi lo'o María cha' cua cala ti Jesús

26 Lo'o cua ntsu'u scuá co' nu ndya'a tana
Elisabet, li' ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i sca
xca ji'i Ni, cha' tsaa ca quichi Nazaret, sca
quichi nde loyuu su cuentya Galilea. Lo'o
nu xca bi' ni, la cui' Gabriel laca bi'. 27 Nda
ycui' Ndyosi ji'i xca bi' ji'i Ni cha' tsaa slo
sca nu cuna'a nu ntucua ycui' ti. Na cua
ngüiñi cha' ji'i nu cuna'a bi', cha' caja clyo'o
lo'o sca nu qui'yu nu naa José; David laca
xtañi nu qui'yu bi', sca ti xtañi yu lo'o jyo'o
cusu' David nu ngutu'ú sa'ni la. María naa
nu cuna'a nu ntucua ycui' ti bi', lo'o jua'a la
cui' tya'a nu Elisabet bi' laca María. 28 Lo'o
ndyalaa xca slo nu cuna'a bi', li' nchcui'
lo'o:

—Tso'o ti tyi'i nu'u —nacui xca bi' ji'i—,
tyaca'a tsa nu'u ji'i ycui' Ndyosi. Tso'o
ndi'i Ni lo'o nu'u —nacui—. Quiña'a tsa
cha' tso'o nda ycui' Ndyosi jinu'u, masi ná
ndu'ni Ni jua'a lo'o xa' la nu cuna'a.

29 Cua na'a María ji'i xca bi'. Lo'o ndyuna
María cha' nu nchcui' yu, li' ngulacua tsa ti'
ni cha' laca nchcui' xca bi' jua'a. Ndyutsii
tsa li'. 30 Xa' nchcui' xca bi' lo'o nu cuna'a
cuañi' bi' li':

—María —nacui—, ná cutsii nu'u cha'
cua nda ycui' Ndyosi sca cha' tso'o hi
—nacui xca bi' ji'i—. 31 Caca tana nu'u, caja
sñi' nu'u; ñacui nu'u cha' Jesús ca naa cubi'
nu caja jinu'u. 32 Caca yu bi' sca ñati tlyu.
Ñacui ngu' ji'i yu cha' Sñi' ycui' Ndyosi nu
Xu'na na nu tlyu la caca yu. La cui' tya'a cña
tlyu nu ngua'ni jyo'o rey David, nu tya'a yu
nu yaa chalyuu cua sa'ni la, bi' cña laca nu
ta ycui' nu Xu'na na ji'i Jesús, 33 cha' lcaa tsa
ná tye cha' caca yu loo ji'i lcaa tya'a ngu'
Israel; jua'a ná tye cha' culo yu cña ji'i lcaa
ñati chalyuu.

34 Li' nchcui' María lo'o xca bi':

—¿Ñi'ya caca re lacua, cha' nu bilya caja
clyo'o na'? —nacui María ji'i xca bi'.

35 Li' nda xca sca cha' lo'o:

—Ta ycui' Ndyosi Xtyi'i Ni cha' tyaa su
ndi'i nu'u, cha' tyu'ú tyucui ña'a nu'u; sca
cha' tlyu nu cua'ni ycui' Ndyosi nu laca loo
caca cha' bi'. Nu lo'o cala sñi' nu'u, sca
ñati nu lubii tsa cuentya ji'i ycui' Ndyosi
caca cubi' nu cala bi', la cui' bi' laca nu
caca naa Sñi' ycui' Ndyosi. 36 Lo'o chaca
cha' chcui' lo'o nu'u —nacui xca ji'i—, cha'
lo'o Elisabet tya'a cusu' nu'u nguxana ngua
tana, masi cusu' tsa ma'. Tya tsubi' la nacui
ngu' cha' ná ndyiji sñi' ma' tsiya' ti, lo'o
juani cua ndya'a scuá co' ntsu'u sñi' ma'.
37 Ni sca cha' ná tucui nti' ycui' Ndyosi.

38 Li' nacui María ji'i xca bi' ndi'ya:

—Si nacui ycui' Ndyosi cha' cala sñi' na'
jua'a, cua laca cha' li'. Tso'o ntsu'u tyiquee
na' cua'ni na' cña ji'i Ni, lcaa ña'a cña nu
culo ycui' Ndyosi nu Xu'na na 'na —nacui
María.

Li' ndu'u xca bi', ndyaa.

Ndyaa María nde slo Elisabet tya'a

39 Li' ndu'u María ndyaa yala ti nde sca
quichi nu ndi'i laja ca'ya Judea. 40 Li' ndyalaa
María to' tyi Zacarías, nguxana nchcui' lo'o
Elisabet; 41 pana laja lo'o ndyuna Elisabet
cha' nu nchcui' María lo'o, hora ti ngüiña xi
cubi' nu ntsu'u ne' ma'. Li' ngutsa'á tyiquee
Elisabet ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi, 42 bi' cha'
cuii tsa nchcui' ma' lo'o María li':

—Tlyu tsa cha' tso'o nu nda ycui' Ndyosi
jinu'u —nacui Elisabet ji'i María—. Ná
cua'ni Ni jua'a lo'o xa' la nu cuna'a.
Lo'o jua'a tyaca'a tsa cubi' nu ntsu'u jin-
u'u cuentya ji'i ycui' Ndyosi —nacui—.
43 ¿Tilaca ta laca na' cha' cua ndyalaa nu'u
nu caca xtya'a nu Xu'na na ca slo na'?
44 Chañi cha' nu nda na' lo'o nu'u, cha' cua
ngüiña xi cubi' nu ntsu'u ne' na' cha' chaa
ti' yu laja lo'o ndyuna na' cha' nu nchcui'
nu'u lo'o na'. 45 Tso'o tsa tyiquee nu'u cha'
jlya ti' nu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua'ni
Ni lcaa cha' nu nda ycui' Ni lo'o nu'u.

Jua'a nacui Elisabet ji'i María. 46 Li'
ngua'ni tlyu María ji'i ycui' Ndyosi:

Tyucui tyiquee na' cua'ni tlyu na' ji'i ycui'
nu Xu'na na', nacui María.
47 Ca chaa ti' cresiya jna' xqui'ya ycui'
Ndyosi nu ngua'ni lyaá jna'.
48 Ndube tsa ti' ycui' Ni 'na cha' laca na' msu
ji'i Ni, masi sca ñati ti'i laca na'.

Su nguxana ti juani, ñacuḭ lcaa ñatḭ nu lijya
chalyuu nde loo la cha' tso'o tsa
ntsu'u tyiquee na'.
49 Tlyu tsa cña nu ndu'ni ycui' Ndyosi, lo'o
jua'a tlyu tsa cha' nu ndyu'ni Ni lo'o
na';
lubii tsa ycui' Ndyosi, nacuḭ María.
50 Ná culaya' ycui' Ndyosi ji'ḭ ñatḭ nu taquiya'
ji'ḭ cha' nu nchcui' Ni;
ña'a cuayá' lcaa tyempo lijya ñatḭ tyi'ḭ cha-
lyuu, chañi cha' cua'ni tya'na ti' Ni
ji'ḭ ngu' bi'.
51 Quiña'a tsa cña tlyu cua ngua'ni Ni.
Cua ngua'ni tye Ni cha' ji'ḭ ñatḭ nu xcui' cha'
tyixi ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu'.
52 Cua nguloʼo Ni ji'ḭ ñatḭ tlyu ca su ntucua
tlyu ngu' nti' ngu',
cua nda Ni su tso'o la cha' tyi'ḭ ngu' ti'i,
nacuḭ María.
53 Cua ngua'ni Ni cha' tyaala' ti' ñatḭ nu lyiji
tsa cha' tso'o ji'ḭ,
pana ngulo Ni cña cha' nga'aa caja la cha'
culiya' ji'ḭ ngu' culiya'.
54-55 Nguxtyucua tsa Ni ji'ḭ lcaa ngu' Israel
tya'a na, cha' laca na msu ji'ḭ ycui'
Ni;
tso'o tsa ngüiñi cha' ji'ḭ Ni lo'o jyo'o cusu'
ji'na.
Ná ngujlyaa ti' ycui' Ndyosi ji'na, ñatḭ tya'a
ji'ḭ jyo'o Abraham na; xcui' ngua
tya'na ti' Ni ji'ḭ ngu' tya'a na.
Lo'o ña'a ti tya cua'ni tya'na ti' Ni ji'na lo'o
ji'ḭ sñi' na tyucui tyempo nde loo la.
56 Tya xna co' ndyanu María slo Elisabet,
li' ndu'u ñaa nde to' tyi.

Lo'o ngula Juan Bautista

57 Cua ndyalaa tsa nu cala sñi' Elisabet.
Qui'yu cubi' nu ngula ji'ḭ. 58 Lo'o ndyuna
ngu' cha' ngula sñi' ma' cusu' bi', tso'o tsa
ntsu'u tyiquee lcaa ngu' tya'a, lo'o ngu' nu
nga'a cacua ti. Li' ndyalaa ngu' slo cha' ta
ngu' cha' lo'o ma' cusu' bi', cha' tso'o tsa
ngua'ni tya'na ti' nu Xu'na na ji'ḭ ma'. 59 Lo'o
ndu'u scua snu' tsa, li' ñaa ngu' toni'ḭ cha'
culacua ji'ḭ nu piti cuentya ji'ḭ ngu' judío
lo'o ngusi'yu quijḭ yu. Cua sta ti ngu' xtañi
Zacarías ji'ḭ nu piti bi' ñi'ya nu naa xtañi sti,
60 lo'o li' ngua'a xtya'a nu piti bi' ji'ḭ ngu':
—Nga'aa si'i jua'a caca naa yu —nacuḭ
Elisabet ji'ḭ ngu'—, Juan caca naa yu re.
61 —Ná ntsu'u tya'a ma nu naa jua'a
—nacuḭ ngu' tya'a ji'ḭ ma' cusu' bi'.
62 Ngua'ni ya' ngu' ji'ḭ sti nu piti li', cha'
ña'a ti tya cu'u nu cusu' bi'. Nchcuane ngu'
ji'ḭ yu li':
—¿Ñi'ya xtañi nu piti re scua nu'u nti'
nu'u? —nacuḭ ngu' ji'ḭ.
63 Li' ndijña nu cusu' sca ngoca' piti cha'
lo bi' scua letra. Ndi'ya nguscua nu cusu'
bi' li': "Juan ca naa yu". Li' ngulacua tsa ti'
lcaa ñatḭ nu ndi'ḭ slo. 64 Hora ti ndyaala tu'ba
Zacarías, nguxana ndyu'ni tlyu yu ji'ḭ ycui'
Ndyosi li'. 65 Ndube tsa ti' lcaa ñatḭ nu ndi'ḭ
cacua ti li'; lcua ti su ndi'ḭ ngu' nde quichḭ
ca'ya su cuentya Judea bi', nda ngu' cha'
lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu ngua ji'ḭ Zacarías.
66 Ngulacua tsa ti' lcaa ñatḭ nu ndyuna cha'
bi':
—¿Ni cña caca nu piti re? —nacuḭ ngu'
ji'ḭ tya'a ngu'.
Chañi cha' tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi
lo'o nu piti bi'.

Ngua'ni chḭ Zacarías loo ycui' Ndyosi, ndyula tu'ba yu sca jii

67 Cua ngutsa'á tyiquee Zacarías ntsu'u nu
Xtyi'i ycui' Ndyosi lo yu. Li' nguxana nu
cusu' bi' nda cha' lo'o ñatḭ ca bi', lcaa ña'a
cha' nu cua nda Ni lo'o ycui' yu. Ndi'ya
nchcui' yu:
68 Ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'ḭ ycui' Ndyosi
nu Xu'na na, nu laca ycui' Ndyosi
ji'na ngu' Israel, nacuḭ nu cusu' bi'
li'.
Cua chaca quiya' nguxana nchcui' Ni lo'o
ngu' tya'a na nu laca na ñatḭ ji'ḭ ycui'
Ni, juani ndyu'ni Ni cña cha' clyaá
na ji'ḭ nu cuxi.
69 Cua nda ca ti ycui' Ndyosi lijya sca nu
tso'o tsa nchca ji'ḭ, cha' cua'ni lyaá
yu ji'na ji'ḭ lcaa cha' cuxi nu ntsu'u
ji'na;
bi' laca sca ñatḭ nu la cui' ñatḭ tya'a ji'ḭ
jyo'o David nu ngua'ni cña ji'ḭ ycui'
Ndyosi cua sa'ni la.
70 La cui' jua'a cha' nu nda Ni lo'o ngu' tya'a
na tya sa'ni la, cha' cua ngua tyuu
siyento yija nu nda Ni cha' bi' lo'o
jyo'o cusu' ji'na nu ngua tu'ba ji'ḭ
ycui' Ndyosi.
71 Nacuḭ jyo'o cusu' bi', cha' cua'ni lyaá ycui'
Ndyosi ji'na laja lo'o nxuu tya'a ñatḭ
cuxi lo'o na,
lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na laja lo'o ti'í ti'
ñatḭ ña'a ngu' ji'na.

72 Cua'ni tya'na ti' ycui' Ndyosi ji'na, lo'o
jua'a ji'i jyo'o cusu' ji'na;
ná ngujlyaa ti' ycui' Ni cha' nu cua ngüiñi
ji'i Ni lo'o jyo'o tya'a na cua sa'ni,
nacui jyo'o cusu' bi'.
73 Nde laca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o
jyo'o Abraham, nu lo'o ngua'ni jura
ycui' Ndyosi lo'o yu:
74 nacui Ni cha' culo Ni ji'na laja ñati cuxi nu
nxuu tya'a lo'o na;
jua'a cua'ni Ni cha' ná cutsii na, laja lo'o
ndyu'ni na cña ji'i ycui' Ni tyucui
tyempo lo'o ndi'i na nde chalyuu.
75 Ta Ni chacuayá' bi' ji'na si lubii tyiquee na,
si tyucui tyiquee na taquiya' na ji'i
Ni, nacui nu cusu' Zacarías li'.
76 Lo'o nu'u juani, sñi', nacui yu ji'i nu piti
Juan, chcui' ngu' cha' nu'u laca nu
ta cuii lo'o ñati cuentya ji'i ycui'
Ndyosi nu laca loo.
Tya'a nu'u ca nde loo la ji'i ycui' nu Xu'na
na, cha' quiñi tso'o tyucuii su caa
ycui'.
77 Culu'u nu'u ji'i ñati cha' ji'i ycui' nu Xu'na
na;
cua'ni nu'u cha' ca cuayá' ti' ngu' cha'
cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i qui'ya
nu ntsu'u ji'i ngu', cha' li' taca clyaá
ngu' bi' ji'i nu cuxi.
78 Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni
ji'na; tya'na tsa ti' Ni ji'na, bi' cha'
cua ta ti ycui' Ni ji'i Cristo cha' caa
nde su ndi'i na.
Bi' laca sca xee tlyu nu tyu'ú ne' cresiya
ji'na, ñi'ya nti' xee ndubi nu ntyiji'i
su ndi'i na lo'o lijya ca ti cuichaa.
79 Li' ta Ni xee bi' cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i
ngu' nu nga'aa ndyiji ñi'ya cua'ni
ngu', cha' talya tsa ña'a ne' cresiya
ji'i ngu' bi'.
Masi tya lu'ú ngu' bi', pana ñi'ya nti' si na
cua ngujuii nti' ngu', xqui'ya cha'
cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'.
Culu'u Cristo ji'na ñi'ya cua'ni na cha' tyi'i
ti ti na lo'o tya'a na.
Cua ndye cha' nu nda Zacarías li'.
80 Cua ndyaluu la nu piti, lo'o jua'a cua
ngua tlyu la tyiquee yu. Pana xcui' ne'
quixi ndi'i yu ña'a cuayá' nu nguluu yu,
ña'a cuayá' nu ndu'u tucua yu slo ngu'
Israel tya'a yu.

2

Lo'o ngula Jesús

1 Tyempo bi', ñati nu laca loo la tyucui
ña'a chalyuu bi' ngua nu emperador; Au-
gusto naa yu, lo'o li' ngulo yu cña cha'
xcua xtañi ngu' lcaa quichi lo quityi. 2 Bilya
xcua xtañi ngu' jua'a nquicha', clyo juani
cua'ni ngu' cha' xcua xtañi ngu'. La cui'
tyempo laca Cirenio gobernador nde loyuu
su cuentya Siria, cña ji'i nu emperador bi'.
3 Li' ndyaa lcaa ñati quichi tyi jyo'o cusu' ji'i
ngu', cha' ca bi' nscua xtañi ngu' li'. 4-5 Cua
ndi'i sca quichi nu naa Belén nde loyuu su
cuentya Judea bi'; quichi bi' laca quichi tyi
jyo'o David nu ngua jyo'o cusu' ji'i José,
bi' cha' ndu'u José quichi Nazaret su laca
quichi tyi yu, ndyaa yu nde quichi Belén.
Stu'ba ti ndyaa yu lo'o María nu caca clyo'o
yu, cha' xcua xtañi ngu', masi ngua tana nu
cuna'a bi'. 6 Li' cua ndyalaa hora cala sñi' nu
cuna'a bi', laja lo'o ndi'i ngu' quichi Belén
bi'. 7 Qui'yu cubi' nu ngula ji'i María bi',
sñi' clyo nu cuna'a bi' laca cubi' bi'. Tso'o
ngüixii xtya'a late' hichu' cubi' bi', lo'o li'
ngusta ji'i cubi' ne' canoa su ndacu cuayu,
cha' ná ngujui ni'i su tyi'i ngu' tsiya' ti.

*Ngu' nu ntsu'u cua ji'i xlya' talya bi'
ndyuna cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o*

8 Cacua ti to' quichi bi' ndya'a ngu' nu
ña'asii ji'i xlya' ji'i ngu'. Talya bi' ntsu'u
ngu' cua ji'i taju xlya' bi'. 9 Tsiya' ca ndu'u
tucua sca xca ji'i ycui' Ndyosi su ndi'i ngu'
ca bi'; jua'a ngujui'i sca xee tlyu su ndi'i
ngu' bi', xee ji'i ycui' Ndyosi laca bi'. Ndyut-
sii tsa ngu' li'. 10 Pana nchcui' xca bi' lo'o
ngu':
—Ná cutsii ma tsiya' ti —nacui—. Cua
lijya na' re cha' ta na' sca cha' tso'o lo'o ma
—nacui—. Tso'o tsa caca tyiquee lcaa ñati
xqui'ya cha' nu ta na' lo'o ma juani —nacui
xca ji'i ngu' bi'—. 11 Cua lijya na' cacha'
na' ji'i ma cha' juani cua ngula sca cubi' ca
quichi tyi ma, cha' la cui' quichi tyi jyo'o
David laca bi'; cubi' bi' laca nu cuityi qui'ya
nu ntsu'u ji'i ma. Bi' laca nu Cristo nu laca
ycui' nu Xu'na na, nu cua nda ycui' Ndyosi
ji'i cha' lijya lo yuu chalyuu —nacui—. 12 Si
quije ji'i ma su ntsiya sca cubi' nu tso'o tsa
ngüixii late' chu', nu ntsiya ne' canoa su
ndacu cuayu, li' caca cuayá' ti' ma cha' bi'
laca nu naa Cristo.

13 Lo'o ndye nchcui' xcạ bi' lo'o ngu', li'
nde cuạ ndu'u tucua chaca taju xcạ nu
quiña'ạ la nu ndu'u nde slo ycui' Ndyosi;
tso'o tsa ndyu'ni tlyu xcạ bi' ji'i ycui'
Ndyosi. Ndi'yạ nchcui' ngu' xcạ bi' lo'o
ngu':
14 Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi, masi ca bi'
ca su tlyu su ntucua Ni, masi nde lo
yuu chalyuu, cha' tlyu tsa laca ycui'
Ni, nacui ngu' xcạ bi' li'.
Cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ñati chalyuu
lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u tsa
tyiquee Ni ña'ạ Ni ji'i ngu', nacui
ngu' xcạ li'.
15 Nguxtyụụ xcạ bi' ndyaa ngu' nde cuạ ca
slo ycui' Ndyosi. Lo'o nu ngu' nu ndi'i cuạ
ji'i xlya' bi' ni, nguxana nchcui' ngu' lo'o
tya'a ngu' li':
—Tyaa clya na nde Belén —nacui ngu'
ji'i tya'a ngu' li'—. Tsaa na'ạ na, na laca
nu ndyaca jua, ni cha' laca nu nchcui' ycui'
Ndyosi lo'o na.
16 Yala ti ndyaa ngu' li'; nquije María lo'o
José ji'i ngu', ndi'i ngu' lo'o sca cubi' nu
ntsiya ti ne' canoa su ndacu cuayu. 17 Lo'o
cua na'ạ ngu' ji'i cubi' bi', li' ndacha' ngu'
cha' bi' ji'i xa' ñati, lcaa ña'ạ cha' nu nchcui'
xcạ bi' lo'o ngu' cuentya ji'i cubi' bi'. 18 Pana
lo'o nchcui' ngu' nu ndya'ạ cuạ ji'i xlya'
cha' bi' li', ngulacua tsa ti' nu xa' la ngu'
bi'. 19 Tyiquee ti María ndyanu cha' bi',
quiña'ạ tsa ngulacua ti' cha' ngua jua'ạ. 20 Li'
ngutu'u ngu' nu ndya'ạ cuạ ji'i xlya', ndyaa
ngu'; tso'o tsa ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui'
Ndyosi cuentya ji'i lcaa cha' nu cua ndyuna
ngu', cuentya ji'i lcaa cha' nu cua na'ạ ngu'.
Chañi cha' cua nteje tacui cha' bi', lcaa cha'
nu cua nchcui' xcạ lo'o ngu' bi'.

Ngusta ngu' xtañi cubi', lo'o jua'ạ ngulacuạ ngu' ji'i

21 Cua ndu'u scua snu' tsạ, li' ngulacuạ
ngu' ji'i nu cubi' cuañi' bi' cuentya ji'i ngu'
judío. Li' ngusta ngu' xtañi cha' Jesús caca
naa yu, nacui ngu', cha' la cui' jua'ạ cua
ndacha' xcạ ji'i ycui' Ndyosi ji'i María lo'o
tya lyiji caca tana.
22 Tiya' la li', lo'o ndye nguxco'o ngu'
tsạ cuentya ji'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o
Moisés lo quityi sa'ni cha' cua ngula cubi',
li' ndyaa lo'o ngu' ji'i nu piti Jesús bi' ca
quichi Jerusalén cha' tya ngu' xlya'be ji'i
ycui' Ndyosi cuentya ji'i cubi' bi'. 23 Jua'ạ
ngua'ni ngu', cha' ndi'yạ nscua lo quityi ji'i
ycui' Ndyosi nu Xu'na na: "Cubi' qui'yu nu
ngula clyo ji'i mạ ni, ta mạ ji'i cha' caca
yu cña ji'i ycui' Ndyosi", nacui quityi. 24 Bi'
cha' ndyalaa ngu' bi', cha' sta ngu' mstạ
nu nscua lo quityi cusu' bi'. Nu mstạ bi'
laca tucua tya'a cru, masi tucua tya'a tyupe'
sube ti.
25 Tyempo bi' nde quichi Jerusalén ndi'i
sca nu cusu' nu naa Simeón; ñati tso'o laca
yu, nu ndaquiya' tsa cña ji'i ycui' Ndyosi, nu
ndalo tsa tyiquee nchcui' lo'o ycui' Ndyosi.
Ntajatya tsa yu ji'i sca ñati tlyu nu ta ycui'
Ndyosi ji'i cha' cạạ nde chalyuu, bi' laca
Cristo nu cạạ cha' cua'ni lyaá ji'i ngu' Israel
ji'i nu cuxi. Lo'o jua'ạ cua ndi'i Xtyi'i ycui'
Ndyosi lo'o nu Simeón bi'; 26 ngua'ni Ni cha'
ca cuayá' ti' yu cha' ná cajaa chca yu ña'ạ
cuayá' tyalaa tsạ nu ña'ạ yu ji'i nu Cristo,
nu ta ycui' Ndyosi ji'i cha' cạạ nde chalyuu.
27 Tsạ bi' ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha'
ndyaa nu cusu' bi' ca ne' laa tlyu, bi' cha'
ndyaa clya nu cusu' bi' li'. Ndi'i yu lo'o
ndyalaa sti xtya'ạ Jesús, ñaa lo'o ngu' ji'i
cubi' cha' cua'ni ngu' lo'o cua ña'ạ ca cha'
cusu' nu nscua cha' cua'ni ngu' ne' laa. 28 Li'
ndaya' Simeón ji'i nu cubi' bi', nguxana
ndyu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya
cubi' bi' li'. Ndi'yạ nacui yu ji'i Ni:
29 Ndyosi Xu'na ya, cua nda nu'ụ chacuayá'
cha' cajaa na' tso'o ti, nacui yu ji'i
ycui' Ndyosi.
Cua ndye ngua'ni nu'ụ cña nu nacui nu'ụ
cha' caca jna', cha' ndyu'ni na' cña
cuentya jinu'ụ, nacui nu cusu' bi'.
30 Lo'o si'yu cloo ycui' ca na' cua na'ạ na' ji'i
ycui' nu culo ji'i ñati laja cha' cuxi
nu ntsu'u ji'i ngu';
31 lo'o jua'ạ ñati tyucui ña'ạ chalyuu, ña'ạ
ngu' cha' bi'.
32 Caca ycui' nu bi' sca xee tlyu nu tyu'u ne'
cresiya ji'i ñati tyucui ña'ạ chalyuu;
tlyu tsa cha' tso'o caca ycui' nu bi' cuentya
ji'i ñati jinu'ụ, nu ngu' Israel bi'.
Jua'ạ cha' nda nu cusu' Simeón bi' lo'o ycui'
Ndyosi.
33 Li' ndube tsa ti' José lo'o xtya'ạ Jesús,
nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Simeón
lo'o ycui' Ndyosi, ñi'yạ nu caca ji'i nu cubi'
bi'. 34-35 Lo'o li' ngulacuạ nu cusu' Simeón ji'i
ngu' bi'. Nde laca cha' nu nda nu cusu' lo'o
María xtya'ạ Jesús li':

—Quiña'a̱ tsa cha' tso'o caca ji'i̱ ngu' Israel xqui'ya cubi' re —nacui̱ nu cusu' bi'—, masi ntsu'u ñati̱ nu chii̱ ntsu'u tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱, pana ntsu'u ñati̱ nu caja chalyuu cucui ji'i̱ xqui'ya cubi' re. Culo tu̱ cubi' re lcaa cha' nu ntsu'u yacu̱' ne' cresiya ji'i̱ ñati̱; caca cubi' re sca cha' tlyu nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱, masi ná tyaja'a̱ lcaa ñati̱ tucuá cha' ji'i̱ —nacui̱ Simeón ji'i̱ María xtya'a̱ cubi' bi'—. Lo'o jua'a̱ jinu'u̱ —nacui̱ nu cusu' bi'—, tyacua sca cha' xñi'i̱ ti' jinu'u̱ xqui'ya cha' ná taquiya' ngu' ji'i̱ sñi' nu'u̱.

36 Ntsu'u sca nu cuna'a̱ nu laca tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi, nu ndi'i̱ ne' laa bi'; Ana naa nu cuna'a̱ bi', sñi' Fanuel laca, lo'o la cui' ñati̱ tya'a ji'i̱ ngu' Aser laca nu cuna'a̱ bi'. Cusu' tsa ma' bi' juani. Tya cuañi' ma' lo'o ngujui clyo'o ma'; pana cati ti yija̱ nguti'i̱ ma' lo'o clyo'o ma', lo'o li' ngujuii nu qui'yu bi'. 37 Ndyanu ti'i ma' tyucui tyempo lo'o ndi'i̱ ma' chalyuu, lo'o nu juani ntsu'u jacuayala ntucua jacua yija̱ ma'. Tyucui tyempo ndi'i̱ ma' ca ne' laa tlyu bi', nde tsa̱ lo'o jua'a̱ nde talya ndyu'ni tlyu ma' ji'i̱ ycui' Ndyosi; ná ndacu ma' tyaja hora lo'o nchcui' ma' lo'o ycui' Ndyosi. 38 Lo'o ndye nchcui' Simeón lo'o xtya'a̱ Jesús, la cui' hora bi' ndyalaa ma' Ana bi' ca su nga'a̱ ngu' lo'o Jesús ca ne' laa, la cui' cubi' bi' ni. Ndya tsa ma' xlya'be ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya cha' cua na'a̱ ma' ji'i̱ nu cubi' bi'. Li' nchcui' tsa ma' lo'o tyuu̱ tya'a ngu' quichi̱ tyi ma', jua'a̱ lo'o lcaa ngu' nu ndu̱ ti' ji'i̱ Cristo ña'a̱ cuayá' tyalaa tsa̱ nu caa̱ yu cha' cua'ni lyaá yu ji'i̱ ngu' Jerusalén ya' ngu' xa' tsu'. Nacui̱ ma' ji'i̱ ngu' bi', cha' nu cubi' bi' laca nu culo lyiji ji'i̱ ngu' ji'i̱ yabe' nu cua nxtyanu ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu'.

Nguxtyuu̱ ngu' ndyaa ngu' nde quichi̱ Nazaret

39 Lo'o cua ndye ngua'ni ngu' lcaa cña nu nga'a̱ cha' cua'ni ngu', cña nu ngulo ycui' nu Xu'na na ji'i̱ ngu' judío cua sa'ni la cha' cua'ni ngu', li' nguxtyuu̱ ngu' ndyaa ngu' ca nde loyuu su cuentya Galilea; ndyalaa ngu' ca quichi̱ Nazaret nu laca quichi̱ tyi ngu' li'. 40 Ca Nazaret bi' nguluu nu piti bi'; ngua lye la juersa ji'i̱ yu, cua nchca cuayá' la ti' yu. Lo'o jua'a̱ ycui' Ndyosi, tso'o tsa nti' Ni ña'a̱ Ni ji'i̱ yu.

Nquije nu piti ji'i̱ ngu' cusu' ca su nga'a̱ yu ne' laa

41 Lcaa yija̱ ndya'a̱ ngu' cusu' ji'i̱ nu piti bi' ta'a nde quichi̱ Jerusalén, cha' ca bi' ndyu'ni tlyu ngu' ta'a pascua. 42 Cua ntsu'u tii tyucuaa yija̱ Jesús, lo'o ndyaa ngu' ta'a ca Jerusalén ñi'ya̱ nu ndu'ni ti ngu' lcaa yija̱. 43 Nu lo'o cua ndyu'u ta'a, li' nguxtyuu̱ ngu' ndyaa ngu' nde quichi̱ tyi ngu'. Ndyanu ycui' ti Jesús ca quichi̱ bi', pana ná ngua cuayá' ti' xtya'a̱ yu, ná jlo ti' ycui' José cha' cua ndyanu yu; 44 ngua ti' ngu' cha' ñaa yu laja tsa tlyu ti ñati̱ nu ñaa tyucuii bi'. Jua'a̱ cha' ngulacua ti' ngu', bi' cha' tya ndyaa la ngu' tyucuii tyucui tsa̱. Chacua' li' ngulana ngu' ji'i̱ yu laja ngu' tya'a tso'o yu, laja ngu' tya'a yu. ¿Ma caja yu li'? 45 Ná nquije yu ji'i̱ ngu' tsiya' ti; bi' cha' xa' nguxtyuu̱ ngu' chaca quiya' nde Jerusalén, nclyana ngu' ji'i̱ nu piti Jesús bi' li'.

46 Lo'o jua'a̱ ngua li', tsa̱ nchca tyuna nquije nu piti bi' ji'i̱ ngu', nga'a̱ yu ca ne' laa. Tyi'i̱ ca chu̱' nu piti bi' ndi'i̱ mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. Ndyuna nu piti bi' lcaa cha' nu nchcui' ngu', lo'o jua'a̱ tyuu̱ tsa cha' nchcuane nu piti ji'i̱ ngu' bi' li'. 47 Lcaa ñati̱ nu nga'a̱ cacua ti, ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cua ña'a̱ ca cha' nu nda nu piti bi'; ndube tsa ti' ngu' cha' nchca tsa ji'i̱ yu. 48 Lo'o jua'a̱ ngu' cusu' ji'i̱ nu piti bi' ni, ndube tsa ti' ngu' bi' lo'o na'a̱ ngu' ji'i̱ yu cha' stu'ba ti ntucua yu lo'o ngu' tlyu bi'. Li' nchcui' xtya'a̱ yu lo'o yu:

—¿Ni cha' laca ngua'ni nu'u̱ jua'a̱, sñi'? —nacui̱—. Quiña'a̱ tsa ngulacua ti' na' lo'o sti nu'u̱ macala su ndyanu nu'u̱.

49 Li' nchcui' Jesús lo'o xtya'a̱ yu:

—¿Ni cha' ndya'a̱ ma̱ nclyana ma̱ jna'? ¿Ha ná jlo ti' cu'ma̱ cha' ntsu'u cha' cua'ni na' cña ji'i̱ Sti na'? —nacui̱ Jesús li'.

50 Pana, ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti lo'o nchcui' Jesús lo'o ngu' jua'a̱.

51 Li' ndu'u nu piti bi' ndyaa nde Nazaret chaca quiya' lo'o ngu' cusu' ji'i̱ yu. Ña'a̱ ti tya ndaquiya' tsa yu ji'i̱ cha' nu nchcui' ngu' bi'. Lo'o jua'a̱ xtya'a̱ yu ni, nchco'o ma' lcaa cha' bi' ne' cresiya ji'i̱. 52 Ñi'ya̱ nu lijya̱ ndyaluu Jesús, jua'a̱ lijya̱ ndyaca cuayá' la ti' yu. Tso'o tsa nti' ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ yu; lo'o jua'a̱ ñati̱ chalyuu, tso'o nchcui' ngu' lo'o ña'a̱ ngu' ji'i̱ yu.

3

Nda Juan cuii̱ lo'o ngu' ne' quixi̱' su ná ndi'i̱ ñati̱

1 Cua ntsu'u ti'yu̱ yija̱ cha' laca Tiberio
emperador nu laca loo ji'i̱ ñati̱ tyucui ña'a̱
chalyuu: Poncio Pilato laca loo nde loyuu
su cuentya Judea cuentya ji'i̱ nu Tiberio bi'
li'; lo'o jua'a̱ nu naa Herodes bi' ni, laca
yu loo loyuu su cuentya Galilea tyempo bi';
lo'o Felipe, tya'a ngula Herodes bi', laca yu
loo loyuu su cuentya Iturea lo'o jua'a̱ loyuu
su cuentya Traconite la cui' tyempo bi'; lo'o
chaca nu naa Lisanias, laca yu loo loyuu
su cuentya Abilinia li'. 2 La cui' tyempo bi'
laca Anás lo'o Caifás xu'na sti jo'ó. Li' nda
ycui' Ndyosi cha' lo'o Juan sñi' Zacarías ca
su ndya'a̱ yu ne' quixi̱', 3 bi' cha' ndu'u Juan
ndya'a̱ yu nde nati̱' tyucui ña'a̱ to' sta'a̱
Jordán bi'; nchcui' tsa Juan lo'o lcaa ñati̱ nu
ndyu'u ti'i̱ slo yu, cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i̱
qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu', cha' xtyanu ngu'
lcaa cha' cuxi bi'. Li' ntyucuatya Juan ji'i̱
ngu' bi'. Jua'a̱ cui'ya ycui' Ndyosi cha' clyu
ti' ji'i̱ ngu' bi' li', nacui̱ Juan. 4 Laca cha' bi',
ñi'ya̱ laca cha' nu nguscua jyo'o cusu' Isaías
nu nda cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ñati̱ cua
sa'ni la. Ndi'ya̱ nchcui' quityi bi':

Cuii̱ ndañi nxi'ya sca ñati̱ ne' quixi̱':
"Xaala clya ma̱ sca tyucuii̱ su caa̱ ycui' nu
Xu'na na", nacui̱ nu nxi'ya bi'.
"Xquiñi tso'o ma̱ tyucuii̱ su tyeje tacui
ycui'.
5 Cua'ni cha'á ma̱ lcaa laja cua'a̱,
jua'a̱ cuityi̱ ma̱ lcaa ca'ya, lcaa cuati̱ yuu;
cua'ni liñi ma̱ lcaa su nxtyi'i̱ tyucuii̱,
jua'a̱ cua'ni stu'ba tso'o ma̱ tyucui ña'a̱
tyucuii̱", nacui̱.
6 "Cua ngulala ti cha' ña'a̱ ngu' tyucui ña'a̱
chalyuu, cha' taca cua'ni lyaá ycui'
Ndyosi ji'i̱ ñati̱."

Jua'a̱ nguscua jyo'o Isaías lo quityi bi'.

7 Quiña'a̱ ñati̱ ndyalaa su ndu̱ Juan cha'
tyucuatya ngu'. Li' nchcui' Juan lo'o ngu'
quiña'a̱ bi':

—Ñi'ya̱ nti' cuaña tyaala, jua'a̱ nti' cu'ma̱
—nacui̱ Juan—. ¿Ha cua nchcutsii̱ ngu'
ji'i̱ ma̱ lacua? ¿Ha juani ndube ti' ma̱ cha'
xcube' ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱ lo'o tye chalyuu?
—nacui̱—. 8 Tso'o lacua, culu'u ma̱ ji'i̱ ya si
chañi cha' cua ngulochu̱' ma̱ cha' cuxi nu
ntsu'u ji'i̱ ma̱; ná ñacui̱ ma̱ cha' sñi' ycui'
Ndyosi laca ma̱, xqui'ya cha' ndyu'u ma̱ ji'i̱
jyo'o Abraham. Cha' liñi ta na' lo'o ma̱
—nacui̱ Juan—, cha' taca ji'i̱ ycui' Ndyosi
subi Ni ji'i̱ xa' la ñati̱ nu caca sñi' Abraham
ñi'ya̱ laca na juani, masi nti' ma̱ cha' na ple
ti nu xa' la ñati̱ bi', masi nti' ma̱ cha' ñi'ya̱
laca quee re, jua'a̱ ti laca ngu' —nacui̱ Juan
ji'i̱ ngu'—. 9 Ñi'ya̱ ndu̱ sca ñati̱ lo'o hacha
ji'i̱ cha' clyaja lo yaca si'yu ji'i̱ yu, jua'a̱ nti'
ycui' Ndyosi. Si'yu yu bi' lcaa yaca nu ná
nda si'yu tso'o, cha' tyaqui̱ yaca bi' lo quii';
jua'a̱ xcube' Ni ji'i̱ ñati̱ nu ná ntaja'a̱ xtyanu
cha' cuxi nu ntsu'u ji'i̱.

10 Lo'o ndye ndyuna ngu' cha' bi', li'
ndacha' ngu' ji'i̱ Juan bi':

—¿Ni cña cua'ni ya lacua?

11 Li' ngulu'u Juan ji'i̱ ngu':

—Nde laca cña nu cua'ni ma̱ —nacui̱
Juan—. Si ntsu'u tucua tya'a camxa ji'i̱ sca
ma̱, ta ma̱ tsaca ji'i̱ sca ñati̱ ti'i nu ná ntsu'u
ji'i̱ tsiya' ti; si ntsu'u na cacu ma̱, li' sa'be ma̱
xi cha' ta ma̱ xi cacu ñati̱ nu ná ntsu'u tsiya'
ti ji'i̱ —nacui̱ Juan ji'i̱ ngu'.

12 Lo'o jua'a̱ yaa̱ xi ngu' cuxi nu nxñi
cñi cña loo ngu' cuentya ji'i̱ ngu' xa' tsu',
yaa̱ ngu' cha' tyucuatya Juan ji'i̱ ngu'. Li'
nchcuane ngu' bi' ji'i̱ Juan:

—¿Ñi'ya̱ cña cua'ni ya, mstru? —nacui̱
ngu' bi' ji'i̱ Juan.

13 —Ná tyeje tacui cuayá' cha' culo ma̱ cñi
cña loo ngu' —nacui̱ Juan ji'i̱ ngu' bi'.

14 Lo'o xi ngu' sendaru ndyalaa cha'
cacha' ji'i̱ Juan li':

—Jua'a̱ cuare, ¿ñi'ya̱ cña cua'ni ya?
—nacui̱ sendaru bi'.

—Nga'aa xlyaá ma̱ na nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱,
ni nga'aa xcutsii̱ ma̱ ji'i̱ ngu'; nga'aa sta ma̱
qui'ya laja ti ji'i̱ ngu', cha' caja cha' bi' ji'i̱
ma̱. Lo'o jua'a̱, nga'aa ñacui̱ ma̱ cha' xti
ti caya' ndyiji ji'i̱ ma̱ —nacui̱ Juan ji'i̱ ngu'
sendaru bi'.

15 Nclyacua tsa ti' ngu' su ndi'i̱ ti ngu', cha'
ngua ti' ngu' cha' Juan laca nu Cristo nu cua
caa̱ ti chalyuu. 16 Li' nchcui' Juan lo'o lcaa
ngu' nu ndi'i̱ bi':

—Lo'o hitya ti ntyucuatya na' ji'i̱ ma̱
—nacui̱ Juan—, pana cua caa̱ ti chaca ñati̱
slo cu'ma̱ nu nchca la ji'i̱ que na'. Lo'o na'
cua'ni tlyu na' ji'i̱ ñati̱ bi'. Tso'o tsa cña
ngujui 'na nti' na', masi caña ntsu'u quiya'
ñati̱ bi' sati̱' na' juata. Lo'o nu ñati̱ bi' ni,
ná tyucuatya yu ji'i̱ ngu' lo'o hitya ti, pana
cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne'
cresiya ji'i̱ ngu', nu lo'o tyucuatya yu ji'i̱

ngu'. Lo'o li' cua'ni lubii Ni ji'i̱ ngu' bi'
lo'o xee ji'i̱ Ni, cha' jua'a̱ caca tso'o tyiquee
ngu' —nacui̱—. 17 Ñi'ya̱ ndu'ni xu'na ltya,
jua'a̱ cua'ni Ni; ñi'ya̱ ndyu'u co'o yu ji'i̱
nscua' pana ndaqui̱ yu cualya' lo'o nguti,
jua'a̱ sa'be tya'a Ni ji'i̱ ñati̱. Li' su'ba Ni ji'i̱
ñati̱ cuxi cha' tyaqui̱ ngu' lo quii' nu nga'aa
ca tyubi'.
18 Jua'a̱ quiña'a̱ tsa cuii̱ nda Juan lo'o ñati̱,
nu lo'o nchcui' yu lo'o ngu' ñi'ya̱ laca cha'
tso'o nu caca ji'i̱ Jesús. 19 Lo'o li' ngusta
Juan qui'ya ji'i̱ gobernador Herodes cha'
nguaana ycui' nu cusu' bi' ji'i̱ Herodías
clyo'o tya'a yu nu naa Felipe. Lo'o jua'a̱ tya
ntsu'u la xa' cha' cuxi nu ngua'ni nu cusu'
Herodes bi'. 20 Pana ná ndaquiya' Herodes
bi' ji'i̱ cha' nu nchcui' Juan lo'o, masi cuxi
la ngua'ni yu, cha' ngusu'ba yu ji'i̱ Juan ne'
chcua̱.

Ntyucuatya Juan ji'i̱ Jesús

21 Nu lo'o tya lyiji tsaa Juan bi' ne' chcua̱,
tya ndu̱ yu to' sta'a̱ ntyucuatya yu ji'i̱
quiña'a̱ tsa ñati̱, li' ndyalaa Jesús slo cha'
tyucuatya Juan ji'i̱. Laja lo'o ntyucuatya yu
ji'i̱ Jesús, li' nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi;
ndyaala tyucuii̱ ca nde cua̱ li'. 22 Ngua'ya
Xtyi'i ycui' Ndyosi su ndu̱ Jesús; ñi'ya̱ nu
ndyacui sca tyupe', jua'a̱ ngua'ya Xtyi'i
ycui' Ndyosi lo xlya hique Jesús. Li' nguañi
nchcui' ycui' Ndyosi nde cua̱:
—Sñi' na', tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'
ña'a̱ na' jinu'u̱. Tyaca'a tsa nu'u̱ jna'
—nacui̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ Jesús.

Jyo'o cusu' ji'i̱ Jesucristo

23 Calaa tyii yija̱ cua ntsu'u Jesús lo'o
nguxana ndyu'ni yu cña ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti
yu. Ngua ti' ngu' cha' José ngua sti yu,
lo'o sti José bi' ngua jyo'o Elí;
24 lo'o sti Elí bi' ngua jyo'o Matat;
Leví ngua naa sti Matat bi';
Melqui ngua naa sti Leví bi';
Jana ngua naa sti Melqui bi';
lo'o chaca José ngua sti Jana bi';
25 Matatías ngua naa sti José bi';
Amós ngua naa sti Matatías bi';
Nahum ngua naa sti Amós bi';
Esli ngua naa sti Nahum bi';
Nagai ngua naa sti Esli bi';
26 Maat ngua naa sti Nagai bi';
lo'o chaca nu naa Matatías ngua sti Maat bi';
Semei ngua naa sti Matatías bi';
lo'o chaca nu naa José ngua sti Semei bi';
sñi' Judá ngua nu José bi';
27 Joana ngua naa sti Judá bi';
Resa ngua naa sti Joana bi';
Zorobabel ngua naa sti Resa bi';
Salatiel ngua naa sti Zorobabel bi';
Neri ngua naa sti Salatiel bi';
28 lo'o chaca nu naa Melqui ngua sti Neri bi';
Adi ngua naa sti Melqui bi';
Cosam ngua naa sti Adi bi';
Elmodam ngua naa sti Cosam bi';
Er ngua naa sti Elmodam bi';
29 Josué ngua naa sti Er bi';
Eliezer ngua naa sti Josué bi';
Jorim ngua naa sti Eliezer bi';
lo'o chaca Matat ngua sti Jorim bi';
30 lo'o chaca nu naa Leví ngua sti Matat bi';
Simeón ngua naa sti Leví bi';
lo'o chaca nu naa Judá ngua sti Simeón bi';
lo'o chaca nu naa José ngua sti Judá bi';
Jonán ngua naa sti José bi';
Eliaquim ngua naa sti Jonán bi';
31 Melea ngua naa sti Eliaquim bi';
Mainán ngua naa sti Melea bi';
Matata ngua naa sti Mainán bi';
Natán ngua naa sti Matata bi';
32 David ngua naa sti Natán bi';
Isaí ngua naa sti David bi';
Obed ngua naa sti Isaí bi';
Booz ngua naa sti Obed bi';
Salmón ngua naa sti Booz bi';
Naasón ngua naa sti Salmón bi';
33 Aminadab ngua naa sti Naasón bi';
Aram ngua naa sti Aminadab bi';
Esrom ngua naa sti Aram bi';
Fares ngua naa sti Esrom bi';
lo'o chaca nu naa Judá ngua sti Fares bi';
34 Jacob ngua naa sti Judá bi';
Isaac ngua naa sti Jacob bi';
Abraham ngua naa sti Isaac bi';
lo'o nu naa Taré ngua sti Abraham bi';
Nacor ngua naa sti Taré bi';
35 Serug ngua naa sti Nacor bi';
Ragau ngua naa sti Serug bi';
Peleg ngua naa sti Ragau bi';
Heber ngua naa sti Peleg bi';
Sala ngua naa sti Heber bi';
36 Cainán ngua naa sti Sala bi';
Arfaxad ngua naa sti Cainán bi';
Sem ngua naa sti Arfaxad bi';
Noé ngua naa sti Sem bi';
Lamec ngua naa sti Noé bi';
37 Matusalén ngua naa sti Lamec bi';

Enoc ngua naa sti Matusalén bi';
Jared ngua naa sti Enoc bi';
Mahalaleel ngua naa sti Jared bi';
lo'o chaca nu naa Cainán ngua sti Mahalaleel bi';
38 Enós ngua naa sti Cainán bi';
Set ngua naa sti Enós bi';
Adán ngua naa sti Set bi';
lo'o liñi la ñacuḭ na cha' ycui' Ndyosi laca sti jyo'o Adán bi', cha' ycui' Ni laca nu cua ngüiñá ji'ḭ nu Adán bi'.

Lcaa ngu' nu nscua xtañi lo quityi re ni, ngua ngu' jyo'o cusu' ji'ḭ Jesucristo nde chalyuu.

4

Ngua ti' nu xña'ạ tyijḭloo ji'ḭ Jesús

1 Ngutsa'ạ́ tyiquee Jesús ndi'ḭ Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'ḭ, nu lo'o ndu'u Jesús to' sta'ạ Jordán ñaa chaca quiya'; nde sca natḭ' btyi su ná ndi'ḭ ñatḭ ndyaa li', 2 cha' tu'ba tsạ ndyaa lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'ḭ yu. Ca bi' nchcui' cuayá' nu xña'ạ lo'o Jesús. Nu lo'o ndu'u scua tu'ba tsạ, ntyute' tsa Jesús li', cha' ná sca na ndyacu yu tsiya' ti. 3 Lo'o li' nchcui' nu xña'ạ bi' lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'ṵ —nacuḭ nu xña'ạ bi' ji'ḭ—, cua'ni nu'ṵ cha' caca nu quee re sca xlyá cacu na lacua.

4 Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Lo quityi ji'ḭ ycui' Ndyosi nscua cha' ndi'yạ: "Si'i na cu'ú ñatḭ chalyuu cha' cacu ngu' tyaja ti; lo'o cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, li' chañi cha' tyu'ú ngu'", —nacuḭ Jesús ji'ḭ nu xña'ạ bi'.

5 Li' ndyaa lo'o nu xña'ạ bi' ji'ḭ yu ca lo xlya ca'ya cuạ. Sca hora ti ngulu'u nu xña'ạ bi' tyucui ña'ạ chalyuu ji'ḭ Jesús. 6 Li' nchcui' nu xña'ạ bi' lo'o yu chaca quiya':

—Ta na' chacuayá' jinu'ṵ cha' caca nu'ṵ loo ji'ḭ lcaa chalyuu jua —nacuḭ nu xña'ạ bi'—, cha' caja lcaa na nu ndi'ḭ jua jinu'ṵ —nacuḭ—. Ntsu'u chacuayá' bi' jna'. Lo'o jua'ạ ta na' chacuayá' bi' ji'ḭ cua ña'ạ ca ñatḭ nu nti' na' cha' caca loo —nacuḭ—. 7 Sca ti si tyṵ stḭ' nu'ṵ loo na', si cua'ni tlyu nu'ṵ jna', li' caja chacuayá' bi' jinu'ṵ —nacuḭ nu xña'ạ bi' ji'ḭ Jesús.

8 Li' nguxacuḭ Jesús cha' ji'ḭ:

—Tyatsu' nu'ṵ slo na', Satanás —nacuḭ—. Lo quityi ji'ḭ ycui' Ndyosi ndi'yạ nchcui': "Sca ti ji'ḭ ycui' Ndyosi nu Xu'na mạ cua'ni tlyu mạ ji'ḭ, sca ti cha' ji'ḭ ycui' Ni nga'ạ cha' taquiya' mạ nde chalyuu". Si'i loo nu'ṵ tyṵ stḭ' na' lacua —nacuḭ Jesús ji'ḭ.

9 Li' ndyaa lo'o nu xña'ạ bi' ji'ḭ Jesús nde quichḭ Jerusalén, ngusacuḭ ji'ḭ Jesús ndyaa ca que laa tonu bi'. Lo'o li' xa' nchcui' nu xña'ạ bi' lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'ṵ —nacuḭ—, xtyú lo'o nu'ṵ ji'ḭ ycui' ca nu'ṵ ca chcua'ạ re. 10 Lo quityi ji'ḭ ycui' Ndyosi ndi'yạ nchcui':

Culo ycui' Ndyosi cña ji'ḭ xcạ ji'ḭ Ni cha' ña'ạsḭḭ ngu' jinu'ṵ.
11 Lo'o ya' ti xcạ xatṵ ngu' jinu'ṵ li',
cha' ná caca quicha quiya' nu'ṵ su tyú nu'ṵ chṵ' quee.
Jua'ạ nscua lo quityi ji'ḭ ycui' Ndyosi —nacuḭ nu xña'ạ bi' ji'ḭ Jesús.

12 Li' chaca quiya' nguxacuḭ Jesús cha' ji'ḭ nu xña'ạ bi':

—Lo'o jua'ạ ndi'yạ nchcui' lo quityi ji'ḭ ycui' Ndyosi: "Ná chcui' cuayá' mạ lo'o ycui' Ndyosi nu Xu'na mạ", nacuḭ quityi.

13 Cua ndye nchcui' nu xña'ạ bi' lo'o Jesús li', lo'o ná ngua ji'ḭ tyijḭloo ji'ḭ yu tsiya' ti. Hora ti ndu'u nu xña'ạ bi' ndyaa li'; ca tiya' la caja ñi'yạ caca nu tyijḭloo ji'ḭ Jesús, ngua ti'.

Cua nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'ḭ ycui' Ndyosi ca Galilea

14 Li' nguxtyṵṵ Jesús ndyaa nde loyuu su cuentya Galilea chaca quiya'. Tlyu tsa chacuayá' ngujui ji'ḭ Jesús xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi, ña'ạ cuayá' tyucui ña'ạ loyuu ca bi' ndañi nchcui' ngu' cha' ji'ḭ yu. 15 Lcaa quichḭ su ndya'ạ yu nda yu cha' lo'o ngu' ca ne' laa ji'ḭ ngu' judío, lo'o jua'ạ lcaa ñatḭ ngua'ni chḭ ngu' loo Jesús.

Lo'o ndi'ḭ Jesús nde quichḭ Nazaret

16 Li' ndyalaa Jesús nde quichḭ Nazaret, su nguluu yu. Lo'o ndyalaa tsạ nu ndi'ḭ cña' ngu', li' ndyaa yu ne' laa ji'ḭ ngu', cha' xcui' jua'ạ ndu'ni yu tsạ bi'. Li' ndatṵ Jesús cha' chcui' yu lo quityi nu nscua cha' ji'ḭ ycui' Ndyosi; 17 quityi nu nguscua jyo'o Isaías, bi' laca quityi nu nda ngu' ji'ḭ Jesús cha' chcui' yu lo. Li' nguscana Jesús quityi bi', ngulana macala nscua cha' nu nchcui' ndi'yạ:
18 Cua ngulacuạ ycui' Ndyosi nu Xu'na na jna', nacuḭ lo quityi bi'.

Cua ngua'a̱ loo Ni jna', bi' cha' cua ndi'i̱
Xtyi'i ycui' Ndyosi lo na', cha' chcui'
na' cha' tso'o lo'o ngu' ti'i.
Cua nda Ni jna' lijyaa̱ cha' cua'ni cho'o na'
tyiquee ñati̱ nu xñi'i̱ tsa ti', nacui̱ lo
quityi bi'.
Ntsu'u cha' chcui' na' lo'o ngu' nu laca
preso ji'i̱ nu xña'a̱, cha' cua tyu'u ti
ngu' ya' nu xña'a̱ bi'.
Ta na' xee nu tyu'u ne' cresiya ji'i̱ ñati̱ nu
ndyacu̱' hique ngu'.
Lo'o lya' tsa ti' ngu' ji'i̱ tya'a ngu' ni, li' ta na'
chacuayá' ji'i̱ ngu' cha' tyu'u ngu'
laja ti.
19 Na lijya̱ ti na' cha' chcui' na' lo'o ngu', cha'
cua ndyalaa tyempo tso'o la nu nda
ycui' Ndyosi nu Xu'na na ji'i̱ ngu'.
Jua'a̱ nscua lo quityi su nchcui' Jesús.
20 Li' nguxcatya'a Jesús quityi bi', xa' ndya
yu quityi bi' ji'i̱ xirta ne' laa bi', xa' ndyaa
tucua Jesús li'; pana lcaa ngu' nu ndi'i̱ ne'
laa bi' ña'a̱ tsa ngu' ji'i̱ yu. 21 Li' nguxana
Jesús nda yu cha' lo'o ngu':
—Hasta juani cua ndu'u tucua cha' bi' su
ntucua ycui' ma̱, cha' nu ndyuna ca ti ma̱
—nacui̱ Jesús.
22 Ndube tsa ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús
cha' tso'o tsa nchcui' yu, jua'a̱ ndiya tsa ti'
ngu' cha' nu nda yu lo'o ngu'. Ndi'ya̱ cha'
nu nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i̱ yu li':
—¿Ha si'i ca sñi' José laca yu re? —nacui̱
ngu'
23 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' bi':
—Ná tyiquee' tiya' la xi ta ma̱ cha' re lo'o
na': "Si nu jo'o laca nu'u̱, cua'ni nu'u̱ jo'o
ji'i̱ ycui' ca lacua". Lo'o jua'a̱ ná tyiquee'
ñacui̱ ma̱ jna': "Cua ndyuna ya cha' ji'i̱
lcaa cña tonu nu ngua'ni nu'u̱ nde quichi̱
Capernaum bi'", ñacui̱ ma̱. "La cui' jua'a̱
cua'ni nu'u̱ nde quichi̱ tyi na lacua, cha'
ña'a̱ ya xi", ñacui̱ ma̱ 'na li'. 24 Ta na' sca cha'
liñi lo'o ma̱ lacua —nacui̱ Jesús—. Macala
su chcui' sca ñati̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o
ngu' tya'a quichi̱ tyi yu, ná taquiya' ngu' ji'i̱
cha' nu nchcui' yu, cha' la cui' tya'a quichi̱
tyi ngu' laca yu. 25 Tyempo lo'o nguti'i̱ jyo'o
cusu' Elías chalyuu —nacui̱—, ntsu'u ti' ma̱
cha' cua nteje tacui sna yija̱ ntucua scuá co'
nu ná ngua'ya tyo tsiya' ti; tlyu tsa jbi'ña
ngua tyucui ña'a̱ chalyuu li'. Tyuu̱ tsa tya'a
nu cuna'a̱ ti'i nguti'i̱ loyuu re tyempo bi';
26 pana nda ycui' Ndyosi ji'i̱ Elías cha' tsaa yu
slo sca ti nu cuna'a̱ ti'i nu ndi'i̱ nde quichi̱
Sarepta, sca quichi̱ tyijyu' la nde loyuu su
cuentya Sidón. Ná ndyaa Elías slo ni sca nu
cuna'a̱ ti'i tya'a quichi̱ tyi ngu' Israel. 27 La
cui' jua'a̱ ngua lo'o nguti'i̱ jyo'o Eliseo. La
cui' tyempo bi', nguti'i̱ tsa ngu' quicha nu
ngutsu' cuaña' nde loyuu re; pana ni sca
ngu' bi', ná ndyaca tso'o ngu' ji'i̱ quicha bi'.
Sca ti nu Naamán bi', sca ti nu bi' ndyaca
tso'o; sca ngu' xa' tsu' ngua yu, cha' loyuu
su cuentya Siria laca su ngutu'u yu —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu' bi'.
28 Laja lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui'
Jesús su ndi'i̱ ngu' ne' laa bi', ngua ñasi̱' tsa
ngu' bi' li'. 29 Lo'o li' ndyatu̱ ngu' ndyaa lo'o
ngu' ji'i̱ Jesús, ngulo'o ngu' ji'i̱ yu cha' tyu'u
yu ca to' quichi̱. Li' ntejeya' ngu' ji'i̱ Jesús,
ntojolaqui ngu' ji'i̱ yu ña'a̱ cuayá' ndyalaa
ngu' lo'o yu ca to' cua'a̱, sca to' yuu nu
ntsu'u to' quichi̱ bi'. Ngua ti' ngu' cha' xtyú
ngu' ji'i̱ yu tsaa yu nde chcua'a̱, 30 pana tso'o
ca ti ndu'u Jesús ya' ngu'; ntejetacui yu laja
ngu', ndyaa yu li'.

Sca ñati̱ nu ngusñi cui'i̱ cuxi ji'i̱

31 Li' cua ndi'i̱ Jesús nde quichi̱ Caper-
naum, sca quichi̱ nu ndi'i̱ nde loyuu su
cuentya Galilea bi'. Nu lo'o ngua tsa̱ nu
ndi'i̱ cña' ngu', li' nguxana Jesús ngulu'u
yu ji'i̱ ngu' ca ne' laa ji'i̱ ngu'. 32 Ndube tsa
ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o nu nda
Jesús lo'o ngu'. Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa
chacuayá' ntsu'u ji'i̱ yu lo'o nchcui' yu lo'o
ngu'.
33 Ca ne' laa bi' ntsu'u sca nu qui'yu nu
ngusñi sca cui'i̱ cuxi ji'i̱. Cuii̱ tsa ngusi'ya
nu quicha bi' ji'i̱ Jesús lo'o na'a̱ cha' lijya̱ yu
nde ne' laa:
34 —¿Ni cña cua'ni nu'u̱ ca nde, Jesús
Nazaret? —nacui̱ nu qui'yu quicha bi'—.
¿Ha na cua nti' nu'u̱ cua'ni tye nu'u̱ cha' 'na
tsiya' ti? Nslo tso'o na' jinu'u̱, cha' ycui' nu
lubii laca nu'u̱; cua nda ycui' Ndyosi jinu'u̱
lijya̱ ca nde.
35 Ngua'a Jesús cha' ji'i̱ nu quicha li'; ngulo
yu cña ji'i̱ cui'i̱ cuxi bi', cha' nga'aa cua'ni
cuxi lo'o yu quicha bi'.
—Chca'a̱ ti̱ nu'u̱ —nacui̱ Jesús—. Nga'aa
cua'ni xña'a̱ cui'i̱ lo'o nu'u̱.
Li' nguxlyú nu cui'i̱ cuxi bi' ji'i̱ yu
quicha nde loo su ndi'i̱ ngu' quiña'a̱ bi'.
Lo'o li' ndu'u nu cui'i̱ cuxi bi' ndyaa,
nga'aa ngua'ni cuxi lo'o nu quicha bi' li'.

36 Ngulacua tsa ti' ngu' li', nguxana nchcui'
ngu' lo'o tya'a ngu':
—¿Macala ngujui cha' nu nchcui' Jesús
cua? —nacui ngu'—. ¿Ni cha' laca cha'
tso'o tsa ngujui chacuayá' ji'i yu cua cha'
culo yu cña ji'i cui'i cuxi? Hora ti nduna
cui'i cuxi cha' nu nchcui' yu lo'o, ndu'u cui'i
bi' ndyaa li' —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.
37 Bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui ña'a
loyuu ca bi', nchcui' tsa ngu' cha' ji'i Jesús
li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a laa Simón Pedro

38 Li' ndu'u Jesús nde ne' laa, ndyaa yu
to' tyi Pedro. Quicha tsa xtya'a laa Simón
Pedro bi', cha' tlyu tsa tyique' ngusñi ji'i
ma'. Tya'na tsa nchcui' ngu' lo'o Jesús cha'
tsaa na'a xi ji'i ma'. 39 Ndu ti Jesús slo
ma' ña'a tsa yu ji'i ma'. Li' ngua'a yu ji'i
tyique' bi', cha' tyu'u tyique' ji'i ma'. Hora
ti ndaca'a ma', ngua'ni cña ti' ma' cha' caja
xi na cacu ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu tya'a ngu' quicha

40 Lo'o ndyaa cuichaa, li' ndyaa lo'o ngu'
ji'i lcaa tya'a ngu' nu quicha tsa cha' ngusñi
tyuu lo quicha ji'i ngu', ndyalaa ngu' ca
slo Jesús. Li' ngusta ya' Jesús hichu' ngu'
quicha cuentya scaa ti ngu'. Hora ti ndyaca
tso'o ngu' li'. 41 Lo'o jua'a ngutu'u cui'i cuxi
ji'i tyuu tya'a ngu' quicha bi' li'. Ndu'u si'ya
cui'i bi' lo'o ndu'u ji'i ngu':
—Sca ti nu'u laca Sñi' ycui' Ndyosi
—nacui cui'i bi' ji'i Jesús.
Li' ngua'a Jesús chacuayá' ji'i cui'i cuxi
cha' nga'aa chcui' bi' tsiya' ti. Cua ndyuloo
cui'i bi' ji'i Jesús, cha' la cui' Cristo nu cua
nda ycui' Ndyosi ji'i lijya chalyuu laca yu bi'.

Nda Jesús cuii lo'o ngu' ca nde Galilea

42 Lo'o nguxee chaca tsa, li' ndu'u Jesús
ndyaa yu ca chaca se'i su tyi'i ycui' ti yu
ca ne' quixi'. Ngulana tsa ngu' ji'i li', ña'a
cuayá' nquije ji'i ngu' macala su nga'a yu.
Ngua ti' ngu' tatsaa ngu' ji'i Jesús cha'
nga'aa tsaa yu xa' se'i. 43 Li' nacui Jesús ji'i
ngu':
—Lo'o nde xa' quichi ntsu'u cha' ta na'
cha' tso'o nu ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati, cha'
cua ndyalaa tyempo cha' caca Ni loo ne'
cresiya ji'i ñati chalyuu. Bi' laca cña nu cua
nda Ni jna' lijyaa cha' chcui' na' cuentya ji'i
ycui' Ni.

44 Jua'a ti ndya'a Jesús lcaa ne' laa ji'i ngu'
ca nde Galilea, nda yu cuii lo'o ngu'.

5

Nguxtyucua Jesús ji'i ngu' lo'o ndyaa ngu' cuta cualya

1 Ngua sca tsa ndyaa Jesús to' tayu' Gene-
saret. Tyuu tsa tya'a ñati lca'a ji'i yu. Li'
tachaa tsa ndi'i ngu' ca su ndu yu to' tayu'
bi', cha' ngua ti' ngu' cuna ngu' lo'o nchcui'
yu cha' ji'i ycui' Ndyosi. 2 Cua na'a Jesús
su ndacui tucua tya'a yaca ni'i sube ti ca
to' tayu' bi'. Ná tucui nga'a ne' yaca ni'i
sube bi' tsiya' ti, pana cacua ti bi' ndu ngu'
ngui'í ngu' taraya ji'i ngu', cha' cua ndye
ngua'ni ngu' cña. 3 Li' ndyatí Jesús ne' sca
yaca ni'i ji'i Simón, nchcui' lo'o yu cha'
tucuni'i yu ji'i yaca ni'i cha' tsaa ca lo hitya
la xi. Ndyaa tucua Jesús nde siyu' ti yaca ni'i
bi', li' nguxana Jesús nclyu'u cha' ji'i ycui'
Ndyosi ji'i ngu' quiña'a bi'. 4 Lo'o cua ndye
ngulu'u Jesús ji'i ngu', li' nacui ji'i Simón:
—Yaa ma lo'o yaca ni'i re ca su clyaa la
hitya. Ca bi' cu ma taraya cha' caja cualya
ji'i ma —nacui Jesús.
5 Li' nguxacui Simón cha' ji'i:
—Cusu' —nacui—, tyucui talya nguta'a
ya lo tayu' ngu ya taraya; ni sca na ná ngujui
ji'i ya tsiya' ti. Pana si jua'a culo nu'u cña
'na, tsaa ya ca su nacui nu'u cha' cu ya
taraya cajua —nacui Simón li'.
6 Li' jua'a ngua'ni Simón lo'o tya'a yu,
lo'o quiña'a tsa cualya ngujui ji'i ngu' li'.
Xqui'ya cha' quiña'a tsa cualya ndyatí ne'
taraya ji'i ngu', hasta ngutaa' taraya ji'i ngu'
li'; 7 bi' cha' ngua'ni ya' ngu' ji'i tya'a ngu'
nu nga'a ne' chaca yaca ni'i bi', cha' caa
ngu' xtyucua ngu' ji'i. Hora ti yaa ngu' li',
ndojolaqui ngu' taraya ngutsa'á ne' ntsu'u
cualya, cha' su'ba ngu' ji'i ne' yaca ni'i. Xi
tya lyiji cha' clyu'u tyucuaa yaca ni'i bi' ne'
hitya xqui'ya cualya bi'. 8 Lo'o na'a Simón
Pedro lcaa cualya bi', ngua cuayá' ti' yu cha'
xqui'ya Jesús ngujui cualya ji'i ngu'. Hora ti
ndyatu sti' yu loo Jesús li', nchcui' yu lo'o:
—Tyu'u clya nu'u nde slo na', Xu'na
—nacui Simón ji'i—. Ntsu'u tsa xqui'ya na'
cha' ñati chalyuu ti laca na'.
9 Ndube tsa ti' Simón, lo'o jua'a tya'a
ndya'a yu ne' yaca ni'i ndube tsa ti' ngu',
xqui'ya cha' quiña'a tsa cualya ngusñi ca ti
ngu'. 10 Lo'o tyucuaa nu qui'yu sñi' Zebedeo

nu nga'a̱ ne' chaca yaca ni'i̱ bi', nu naa Jacobo lo'o nu naa Juan ni, lo'o ngu' bi' ndyutsii̱ tsa ngu'; la cui' tya'a ndya'a̱ Simón cña laca ngu' bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o Simón:

—Ná cutsii̱ ma̱ —nacui̱—. Tya tsubi' la cua laca ti cña ngua'ni ma̱, xcui' cña cuta cualya ngua'ni ma̱; pana juani, ta na' xa' cña ji'i̱ ma̱, cha' ca̱a̱ lo'o ma̱ ji'i̱ xa' ñati̱ ca slo na' —nacui̱ Jesús ji'i̱ Simón, jua'a̱ ji'i̱ tya'a ndya'a̱ yu cña.

11 Lo'o ndyalaa yaca ni'i̱ bi' ca to tayu' chaca quiya', li' nguxtyanu ngu' bi' ji'i̱ yaca ni'i̱, ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o Jesús li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ sca ngu' quicha nu ndyatsu' cuaña'

12 Lo'o ndi'i̱ ti Jesús sca quichi̱, li' ndyalaa sca yu quicha slo; lye tsa ndyatsu' cuaña' yu quicha bi'. Lo'o na'a̱ yu ji'i̱ Jesús, hora ti ndyatu̱ sti̱' yu, ndyanu tu'ba yu hasta ca lo yuu. Tya'na tsa nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Si nti' nu'u̱ cha' tyaca tso'o na', jlo ti' na' cha' taca jinu'u̱ cua'ni jua'a̱ jna' —nacui̱ nu quicha bi'.

13 Li' ngusta ya' Jesús chu̱' yu su ndyatsu' cuaña' yu:

—Tyaja'a̱ na' —nacui̱ Jesús ji'i̱—. Caca lubii tyucui ña'a̱ nu'u̱ juani ti.

Laja lo'o nchcui' Jesús jua'a̱, hora ti ndatsu' quicha nu ndyatsu' cuaña' yu li'. 14 Lo'o li' nacui̱ Jesús ji'i̱ yu, cha' ná cacha' yu ji'i̱ ñati̱ ñi'ya̱ ngua ji'i̱ yu. Ndi'ya̱ nchcui' lo'o yu:

—Yaa clya nu'u̱ chcui' lo'o sti jo'ó nu ndi'i̱ ne' laa —nacui̱ Jesús ji'i̱ nu quicha bi'—. Cajua ta nu'u̱ msta̱ nu nacui̱ jyo'o Moisés cha' ta na ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ndyaca tso'o na ji'i̱ quicha nu ntsu'u ji'na. Jua'a̱ ca cuayá' ti' ñati̱ lo'o ycui' sti jo'ó cha' cua ngua lubii tyucui ña'a̱ nu'u̱. Nga'aa ca quicha nu'u̱ juani.

15 Lcaa tsa̱ cua nguañi la cha' ji'i̱ Jesús li', cha' nchcui' tsa ngu' cha' ji'i̱. Bi' cha' quiña'a̱ tsa ñati̱ ndyu'u ti'i̱ slo Jesús, cha' cuna ngu' ña'a̱ cha' nu nda yu lo'o ngu', cha' cua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' ji'i̱ quicha nu ntsu'u ji'i̱ ngu'. 16 Pana ntsu'u quiya' ndu'u Jesús ndyaa yu ca ne' quixi̱', ca su caca tyi'i̱ yu ycui' ti yu, cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ sca ñati̱ nu nchcu̱' tyucuí tyucui ña'a̱ yu

17 Ngua sca tsa̱ nclyu'u Jesús cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ tyu̱u̱ tya'a ñati̱. Quichi̱ tyi ngu' bi' laca lcaa quichi̱ sube ti nu ntsu'u nde Galilea, nu ntsu'u nde Judea, nu ndi'i̱ cacua ti quichi̱ Jerusalén. Laja nu tsa tlyu ti ñati̱ bi', cua ndi'i̱ tyu̱u̱ tya'a ngu' fariseo. (Tacati tsa ycui' ngu', nti' ngu'; lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' ji'i̱ xa' ñati̱.) Lo'o jua'a̱ ndi'i̱ tyu̱u̱ tya'a mstru nu ngulu'u cha' jo'ó ne' laa. Ngua tii lcaa ngu' nu ndi'i̱ ca bi', cha' ycui' Ndyosi laca nu nxtyucua ji'i̱ Jesús lo'o ndyu'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. 18 Li' ndyalaa lo'o ngu' ji'i̱ sca nu quicha nu ntsiya ne' caty̱a̱, cha' cua nchcu̱' tyucuí tyucui ña'a̱ yu quicha bi'. Ngua ti' ngu' cha' tyatí ngu' toni'i̱ su nga'a̱ Jesús, cha' tsaa lo'o ngu' ji'i̱ nu quicha bi' ca su ndu̱ ycui' Jesús, ña'a̱ lo'o caty̱a̱ ngua ti' ngu'. 19 Pana ná ngujui ñi'ya̱ nu tyatí ngu' lo'o nu quicha bi' ni'i̱, cha' tachaa tsa ndi'i̱ ñati̱; bi' cha' ndyacuí ngu' nde que ni'i̱. Li' ngulotsu' ngu' cuxi'ña, ngucha ngu' yaca que ni'i̱, cha' jua'a̱ ngujui ñi'ya̱ nda'ya ngu' ji'i̱ nu quicha bi' liñi ca su nga'a̱ Jesús cla'be la su ndi'i̱ ñati̱. 20 Lo'o ti ngua cuayá' ti' Jesús cha' jlya tsa ti' ngu' bi' ji'i̱, bi' cha' nacui̱ ji'i̱ yu quicha bi':

—Cusu' —nacui̱—, na cua ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi jinu'u̱ ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u jinu'u̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ yu quicha bi'.

21 Li' ngulacua tsa ti' ngu' mstru cha' jo'ó lo'o ngu' fariseo: "¿Tilaca laca nu qui'yu re? ¿Ni cha' laca re? Cuxi tsa nchcui' yu cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o nchcui' yu jua'a̱", nclyacua ti' ngu'. "Ná taca ji'i̱ sca ñati̱ chalyuu ñi'ya̱ nti' yu re, ná taca cua'ni clyu ti' ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱; sca ti ycui' Ndyosi taca ji'i̱ Ni cuityi̱ Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱." Jua'a̱ nclyacua ti' ngu'.

22-23 Cua jlo ti' Jesús ni cha' laca nu nclyacua ti' ngu'. Li' nchcuane yu ji'i̱ ngu' bi':

—¿Ni cha' laca nti' ma̱ jua'a̱? ¿Ha nti' ma̱ cha' tucui la laca si ñacui̱ na' ji'i̱ nu quicha cua cha' cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ yu? ¿Ha nti' ma̱ cha' yala la caca si ñacui̱ na' ji'i̱ nu quicha: "Tyatu̱ clya nu'u̱ tya'a̱ nu'u̱"? ¿Ni cña yala la cua'ni na' cuentya ji'i̱ yu cua lacua? 24 Cua nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma̱ cha' cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' jna', cha' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ laja lo'o ndi'i̱ na' nde chalyuu —nacui̱ Jesús—.

Xqui'ya cha' bi' cua nda Ni 'na lijyaa nde chalyuu cha' caca na' ñati.

Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu nu nchcu' tyucuí tyucui ña'a yu:

—Nde laca cha' nu nda na' lo'o nu'u —nacui Jesús ji'i yu—, tyatu clya nu'u juani cha' tyaa nu'u nde to' tyi nu'u; tyaa lo'o nu'u ji'i catya su ngustii nu'u juani.

[25] Hora ti ndyatu yu quicha bi', laja lo'o na'a lcaa ñati bi' ji'i. Li' ndyaa lo'o yu ji'i catya su ngustii yu tsa la. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu lo'o ndu'u yu ndyaa yu, bi' cha' ndyu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi. [26] Ndube tsa ti' ngu' ca su ndi'i ti ngu', li' lcaa ngu' ca bi' ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi:

—Bilya ña'a na cha' ngua'ni ycui' Ndyosi sca cha' tlyu tsa lo cua —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Na ntsii ti ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' jua'a.

Ngusi'ya Jesús ji'i Leví cha' tya'a yu lo'o

[27] Ca tiya' la lo'o ndyaa Jesús xi lquichi, li' na'a yu ji'i sca ñati ca su ntucua yu nclyo yu cñi cña loo ngu'; Leví naa nu qui'yu bi'. Cña laca yu cha' culo yu cñi ji'i ñati cuentya ji'i ngu' xa' tsu'. Li' nacui Jesús ji'i yu:

—Tyaa lca'a nu'u jna' —nacui.

[28] Li' ndyatu Leví, nguxtyanu yu cña ji'i yu cha' tya'a yu lo'o Jesús li'.

[29] Tiya' la li' ngua'ni Leví sca ta'a tlyu ca to' tyi yu, cha' cua'ni chi yu loo Jesús. Lo'o jua'a ndyalaa tyuu tya'a ngu' slo, tya'a ndyu'ni Leví cña nclyo cñi cña loo ñati; jua'a ndi'i xi xa' la ñati. [30] Li' nguxana ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni ngu', nti' ngu', lo'o nu mstru cha' jo'ó bi', nguxlyú ngu' cha' hichu' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús.

—¿Ni cha' laca cha' stu'ba ti ndacu ma tyaja, stu'ba ti nga'a ma lo'o ngu' cuxi cua? —nacui ngu'—. Msu ji'i ngu' xa' tsu' laca ngu' cua, nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ñati. Lo'o jua'a ntucua xi xa' la ngu' nu ndya'a calle ti.

[31] Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ñati nu tso'o tyucui ña'a, ná clyana ngu' bi' ji'i sca nu jo'o; ngu' quicha laca nu ndyaana ji'i sca nu jo'o —nacui—. [32] Lo'o jua'a na', ná lijya na' cha' culana na' ji'i ñati nu nclyacua ti ti' cha' tso'o tsa ycui' ca ngu'; na cua lijya na' cha' chcui' na' lo'o ngu' cuxi, cha' culochu' ngu' qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

Ca chaa ti' ngu' laja lo'o ndi'i Jesús chalyuu

[33] Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—Lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan, lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ngu' fariseo, ¿ni cha' lu'ba ti nchcui' ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi? Lo'o jua'a ná ndacu ngu' tyaja tsa bi' lo'o nchcui' ngu' lo'o Ni. Pana ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, xa' ña'a ndu'ni ngu' bi'; xcui' tso'o tsa ndacu ngu', xcui' tso'o tsa ndyi'yu ngu' —nacui ngu' ji'i Jesús.

[34] Ndi'ya nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Lo'o caja clyo'o ngu' ni, ndacu ngu' nu ndya'a lo'o ji'i cutsii; ná ndi'i ngu' ntyute' ti ngu' tsa bi', nu lo'o ndi'i ngu' lo'o cutsii —nacui Jesús—. [35] Pana nu lo'o tyalaa tsa nu tyaa lo'o ngu' ji'i cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii; caca xñi'i ti' ngu' li'. La cui' jua'a chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'i ti' ngu' nde loo la —nacui Jesús li'.

[36] Lo'o li' nda Jesús cuii re lo'o ngu':

—Ná nsa'be ngu' sa yu'be ste' cucui ngu' cha' calya lo'o sca late' cusu ji'i ngu'. Si jua'a cua'ni ngu', ná tyanu tso'o late' cucui bi' li', tyati' jlyacua su ngalya bi'; lo'o nu yu'be late' bi', ná stu'ba xee loo lo'o nu late' cusu bi'. [37] Lo'o chaca cha' ni —nacui Jesús ji'i ngu'—, ná nsu'ba ngu' ji'i lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'i ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'i tyaca' bi'; clya'a tyaca', tye lcui tyalú li'. [38] Ne' tyaca' cucui tyu'ú lcui lo'o chca ndyu'u ti. [39] Pana lo'o cua ndyi'o ngu' lcui nu cua cusu', ná nti' ngu' co'o ngu' lcui nu chca ndyu'u ti. "Tyixi la ndyi'yu lcui nu cua cusu' bi'", ñacui ngu'.

Jua'a ngua cha' nu nda Jesús lo'o ngu'.

6

Ná ndiya ti' ngu' cña nu ngua'ni tya'a ndya'a Jesús

[1] Lo'o ngua sca tsa nu ndi'i cña' ngu', li' ndya'a Jesús tyucuii, lijya yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, nteje tacui ngu' su nscua xtya trigo ji'i ñati. Laja lo'o nteje tacui ti ngu', ngusuu ngu' xi si'yu trigo. Li' ngusatá ngu' ji'i tyuu ya' ti ngu' cha' tyalú si'yu trigo bi'; ndyacu ngu' xi si'yu li'. [2] Lo'o li' ntsu'u xi ngu' fariseo nu ndya'a lca'a ji'i ngu' bi', nu lye tsa nchcui' lo'o ngu' taju ji'i Jesús:

—¿Ni cha' laca ndyu'ni ma cña jua'a, cha' ngusuu ma si'yu trigo cua? ¿Ha ná

jlo ti' ma̱ cha' tsa̱ tacati laca juani? Ná
ntsu'u chacuayá' ji'na cua'ni na cña tsa̱
tacati —nacui̱ ngu' fariseo bi'.
3 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' bi':
—¿Ha bilya chcui' ma̱ lo quityi ji'i̱ ycui'
Ndyosi su nscua ñi'ya̱ nu ngua'ni jyo'o
David sa'ni? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Ngua
sca tsa̱ ntyute' tsa yu, lo'o jua'a̱ ntyute' tsa
lcaa ngu' tya'a ndya'a̱ yu. 4 Jlo ti' yu cha'
ntucua xlyá nu laca msta̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi lo
mesa ne' ni'i̱ nu cuentya ji'i̱ ycui' Ni cajua.
Bi' cha' ndyaa ngu' ne' ni'i̱ bi'; ndyacu ngu'
xlyá bi', masi ná ntsu'u chacuayá' cacu cua
ña'a̱ ca ñati̱ ji'i̱, cha' sca ti ji'i̱ ngu' sti
jo'ó ntsu'u chacuayá' ndacu ngu' xlyá bi'
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.
5 Lo'o li' chaca cha' nchcui' Jesús lo'o
ngu':
—Lo'o na' nu cua nda ycui' Ni lijya̱a̱ cha'
caca na' ñati̱ ni, laca na' loo, masi tsa̱ nu
ndi'i̱ cña' ngu'.

Sca yu quicha nu nchcu̱' ya'

6 Ngua chaca tsa̱ ta'a, tsa̱ tacati ji'i̱ ngu',
li' ndya'a̱ Jesús ca ne' laa. Ca bi' ndyaa
tucua yu, li' nguxana nclyu'u yu cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱. Ca bi' nga'a̱ sca ñati̱
nu ngüityi ya' yu la'a tsu' cui̱ ji'i̱ yu. 7 Lo'o
jua'a̱ nga'a̱ ngu' mstru cha' jo'ó ne' laa bi',
lo'o ngu' fariseo nga'a̱ lo'o. Ña'a̱ tsa ngu' bi'
ji'i̱ Jesús, si cua'ni Jesús jo'o ji'i̱ nu quicha bi'
tsa̱ tacati; nclyana ngu' cha', ñi'ya̱ caca sta
ngu' qui'ya ji'i̱. 8 Pana hora ti ngua cuayá' ti'
Jesús lcaa ña'a̱ cha' nu nclyacua ti' ngu'. Li'
nacui̱ Jesús ji'i̱ yu nu nchcu̱' ya' bi':
—Tyatu̱ clya nu'u̱, yaa tyu̱ cla'be laja
ngu' jua —nacui̱ Jesús ji'i̱ nu quicha bi'.
Li' ndyatu̱ yu quicha bi', ndyaa yu cajua
su nacui̱ Jesús ji'i̱ yu. 9 Li' nda Jesús sca cha'
lo'o nu ngu' nu ndu'ni ti cha' tacati bi':
—¿Ni cña tso'o la cha' cua'ni na tsa̱ tacati
lacua? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—. ¿Ha sca
cña tso'o cua'ni na li'? ¿Ha tso'o la cua'ni
na sca cña cuxi li', nti' ma̱? —nacui̱—. ¿Ha
tso'o la si cua'ni lyaá na ji'i̱ ñati̱ tsa̱ bi', cha'
ná cajaa ngu' li'? ¿Ha tso'o la nti' cu'ma̱
masi ta na chacuayá' cajaa ñati̱ li'? —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu'.
10 Li' nguxña'a̱ Jesús ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ndi'i̱
cacua ti slo, nchcui' lo'o nu quicha bi' li':
—Xquiñi nu'u̱ ya'.
Jua'a̱ ngua'ni yu bi', li' hora ti ndyaca
tso'o ya' yu. 11 Li' ngunasi̱' tsa nu ngu' nu
ndu'ni cha' tacati bi', nguxana ngu' nda
ngu' cha' lo'o tya'a ngu':
—¿Ñi'ya̱ cua'ni na cha' cua'a na ji'i̱ yu jua
cha' nga'aa cua'ni yu jua'a̱? —nacui̱ ngu' ji'i̱
tya'a ngu' li'.

Ngusubi Jesús ji'i̱ tii tyucuaa tya'a ñati̱ nu ca tsa'a̱ ji'i̱

12 Tyempo bi' ycui' ti Jesús ndyaa sca ca'ya
cha' chcui' lo'o ycui' Ndyosi Sti yu. Tyucui
talya ngua'a̱ yu nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi
li'. 13 Lo'o nguxee chaca tsa̱, li' ngusi'ya yu
ji'i̱ ñati̱ nu ndya'a̱ lo'o yu cha' tya̱a̱ ngu' slo
yu. Li' ngusubi yu ji'i̱ tii tyucuaa tya'a ngu';
nda yu chacuayá' ji'i̱ nu ngu' bi', cha' tsaa
culu'u ngu' ji'i̱ xa' ñati̱. 14 Ndi'ya̱ naa xtañi
ngu' nu ngusubi Jesús ji'i̱ nu ngua tya li':
Simón, nu ngusta Jesús chaca xtañi Pedro
naa yu, bi' laca tsaca ngu'; jua'a̱ Andrés
tya'a ngula Simón, jua'a̱ Jacobo, jua'a̱ Juan,
jua'a̱ Felipe, jua'a̱ Bartolomé, 15 jua'a̱ Mateo,
jua'a̱ Tomás, jua'a̱ chaca Jacobo sñi' Alfeo,
jua'a̱ chaca Simón nu laca ji'i̱ taju ngu'
cananista, 16 jua'a̱ Judas tya'a Jacobo, jua'a̱
Judas Iscariote nu cujui' cresiya ji'i̱ Jesús ji'i̱
ngu' cuxi ca tiya' la; jua'a̱ naa ngu' nu cua
ngusubi Jesús ji'i̱.

Ngulu'u Jesús ji'i̱ quiña'a̱ tsa ñati̱

17 Li' nguxtyu̱u̱ Jesús ngua'ya sii' cua'a̱ bi'
lo'o nu taju ñati̱ bi' ji'i̱, nguti'i̱ xi nde sca
su nati̱' lo'o nu tyu̱u̱ tya'a ñati̱ nu ndyaca
tsa'a̱ ji'i̱ bi'. Lo'o jua'a̱ ndyalaa quiña'a̱ tsa
xa' la ñati̱ slo Jesús, ngu' nu ndu'u loyuu
su cuentya Judea, lo'o jua'a̱ ngu' nu ndu'u
nde quichi̱ Jerusalén, lo'o jua'a̱ ngu' nu
ndu'u to' tyujo'o su ndi'i̱ quichi̱ Tiro, su
ndi'i̱ quichi̱ Sidón. Cua ndyalaa ngu' ca bi',
cha' cuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o
ngu'; jua'a̱ nti' ngu' cha' cua'ni Jesús jo'o
ji'i̱ quicha nu ntsu'u ji'i̱ ngu'. 18 Lo'o nu ñati̱
nu ngusñi cui'i̱ cuxi ji'i̱ ni, lo'o ngu' bi' nti'
ngu' cha' tyaca tso'o ngu'. 19 Lcaa ngu' bi'
nti' ngu' sta ya' ngu' chu̱' Jesús; nti' ngu'
cha' cua'ni yu jo'o ji'i̱ lcaa ñati̱ quicha bi',
xqui'ya cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i̱
yu. Ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi' li'.

Ñi'ya̱ nu ngulu'u Jesús ji'i̱ ngu' nu ngua'a̱ sii' cua'a̱

20 Nguxña'a̱ Jesús ji'i̱ nu ngu' nu ndyaca
tsa'a̱ ji'i̱, li' nguxana nchcui' yu lo'o ngu'
ndi'ya̱:

—Tso'o ntsu'u tyiquee cu'ma masi ti'i ti ndi'i ma nde chalyuu —nacui—. Ycui' Ndyosi laca nu ña'asii ji'i ma, cha' bi' nu laca Xu'na ma.

21 'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee cu'ma masi ñi'ya nti' si ntyute' tsa ma juani, cha' lye tsa nti' ma cuna ma sca cha' liñi —nacui—. Ca tiya' la, li' caca tyaala' ti' ma.

'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee cu'ma masi xñi'i ti ti' cu'ma ndi'i ma chalyuu juani, cha' ca tiya' la ca chaa ti' ma li' —nacui Jesús—.

22 'Lo'o jua'a tso'o ti caca tyiquee cu'ma masi ti'í ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ma, masi culo'o ngu' ji'i ma ca su ndi'i ma, masi suba' tsa chcui' ngu' lo'o ma, masi hasta nga'aa nti' ngu' chcui' ngu' lo'o ma, xqui'ya cha' jlya ti' ma jna', na' nu cua nda Ni lijyaa cha' caca na' ñati; 23 tso'o tsa caca tyiquee ma li', caca chaa ti' ma, masi cua'ni ngu' lcaa cha' lya' ti' lo'o ma jua'a. Ná cube ti' ma, cua laca ndyu'u co'o ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu cua tlyu xi nu tyacua ji'i scaa ma ca su ntucua ycui' Ni —nacui Jesús li'—. La cui' jua'a ngua tya sa'ni la, cha' lya' tsa ti' jyo'o cusu' ji'i ñati nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati —nacui Jesús—.

24 'Pana tya'na tsa cu'ma ngu' culiya'; masi chaa tsa ti' ma nquicha', cua laca ti tyempo caca chaa ti' ma —nacui—.

25 'Lo'o jua'a tya'na tsa cu'ma nu tso'o tsa nguaala' ti' ma nde chalyuu juani, cha' quiña'a tsa cha' caca nu lyiji ji'i ma nde loo la —nacui Jesús—.

'Lo'o jua'a tya'na tsa cu'ma nu lye tsa nxtyí lo'o ma ji'i tya'a ñati ma; ca tiya' la, li' lo'o cu'ma xi'ya ma cha' lye tsa caca xñi'i ti' ma —nacui Jesús—.

26 'Lo'o jua'a tya'na tsa cu'ma lo'o tso'o tsa nchcui' lcaa ñati ji'i ma. La cui' jua'a ngua'ni jyo'o cusu' ji'i ma nu ngua sa'ni, cha' tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i ngu' nu nchcui' cha' cuiñi ti ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'; ndiya tsa ti' ngu' ji'i cha' cuiñi bi'.

Jua'a ngulu'u Jesús ji'i lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

Tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a cusuu na

27 Tya nchcui' la Jesús li':

—Ndi'ya chcui' na' lo'o cu'ma nu tyaja'a ma cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na': Tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a cusuu ma, tso'o ti cua'ni ma lo'o ñati nu ti'í ti' ña'a ngu' ji'i ma. 28 La cui' tso'o ti chcui' ma lo'o ñati nu nda qui'ya ji'i ma, jua'a chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i ñati nu nchcui' cha' suba' lo'o ma. 29 Lo'o quiji'i ngu' ndacu' hique ma, li' xtyacui ma ta ma chaca tsu' saca' ma cha' quiji'i ngu' ji'i ma chaca quiya' li'. Lo'o xlyaá sca ñati late' tonu tu'ba nu nchcu' ma, li' ta ma chacuayá' cha' lo'o camxa ji'i ma qui'ya ngu' tsaa ngu'. 30 Ta ma ji'i ngu' na laca nu jña ngu' ji'i ma; lo'o qui'ya ngu' sca na ji'i ma, nga'aa jña ma ji'i chaca quiya'. 31 Nga'a cha' cua'ni tso'o ma lo'o ngu', si nti' ma cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o ma.

32 'Jlo ti' na' cha' tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i cua laca ti ñati nu jua'a tso'o nti' ngu' ña'a ngu' ji'i ma; pana lo'o ñati cuxi, taca ji'i ngu' cua'ni ngu' tsa lo cua ti cha'. Cua nti' Ni cha' ña'a tso'o ma ji'i cua ña'a ca ñati, ni si'i sca ti ji'i tya'a tso'o ti ma. 33 Lo'o jua'a ndu'ni ma cha' tso'o lo'o ñati nu cua ngua'ni sca cha' tso'o lo'o ma; pana lo'o ñati cuxi, taca ji'i ngu' cua'ni ngu' la cui' jua'a. Cua nti' Ni cha' cua'ni ma cha' tso'o lo'o cua ña'a ca ñati, ni si'i sca ti lo'o tya'a tso'o ti ma. 34 Na ndijñi' ti ma ji'i ñati nu xtyucua sca cha' tso'o ji'i ma, nti' ma. ¿Ha tso'o tsa ndu'ni ma nti' ma li'? Lo'o ñati cuxi ni, stu'ba ti ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', si xtyucua tya'a ngu' sca cha' tso'o ji'i ngu' li'. 35 Pana nu cu'ma ni, ntsu'u cha' tyu'u tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a cusuu ma, cua'ni ma cha' tso'o lo'o ngu' bi'. Ta ma jñi' ngu', ná tu ti' ma si ta ngu' sca cha' tso'o ji'i ma, si ná ta ngu'. Tlyu tsa cha' tso'o tyacua ji'i ma ca slo ycui' Ndyosi si tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ngu', cha' jua'a ndu'ni ñati nu laca sñi' ycui' Ndyosi. Lo'o ycui' Ndyosi ni, tya'na ti' Ni ji'i ngu', masi xña'a ngu', masi ná ndya ngu' xlya'be ji'i Ni; 36 bi' cha' cua'ni tya'na ti' ma ji'i ngu' lacua, ñi'ya nu tya'na ti' ycui' Ndyosi Sti na ji'i ngu'.

Ná ntsu'u cha' sta ngu' qui'ya ji'i tya'a ñati ngu'

37 'Ná sta ma qui'ya ji'i tya'a ñati ma, cha' li' ná ntsu'u cha' sta ycui' Ndyosi qui'ya ji'i ma. Ná xcube' ma ji'i tya'a ñati ma, cha' li' ná ntsu'u cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'i ma. Cui'ya ma cha' clyu ti' ji'i tya'a ñati ma, cha' li' cui'ya ycui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'i ma. 38 Ta ma cha' tso'o ji'i tya'a ñati ma,

cha' li' ta ycui' Ndyosi cha' tso'o jua'a̱ ji'i̱
ma̱; tso'o tsa cuayá' ngutsa'á̱ su'ba Ni cha'
tso'o ne' cresiya ji'i̱ ma̱ li'. Ñi'ya̱ nti' sca
milya nu tachaa tsa nsu'ba ngu' na ne', cua
nscui̱ ngu' ji'i̱ cha' ca'ya ti'i̱ la na bi', ntucua
tsa tu'ba milya bi', jua'a̱ laca lo'o cha' tso'o
nu su'ba Ni ne' cresiya ji'i̱ ma̱. Ñi'ya̱ nu
ndu'ni ma̱ lo'o tya'a ñati̱ ma̱, jua'a̱ cua'ni
ycui' Ndyosi lo'o cu'ma̱.
39 Nde laca cuii̱ nu nda Jesús lo'o ngu' li':
—Sca nu cuityi̱' ni, ¿ha taca culu'u tyu-
cuii̱ ji'i̱ tya'a cuityi̱'? Ná taca. Cuxi ti caca
ji'i̱ ngu' li', stu'ba ti tyú tyucuaa ngu' sca to'
cua'a̱ li', cha' ni sca ngu' bi' ná nchca ña'a̱
ngu' tyucuii̱ su lijya̱ ngu'. 40 Sca yu cuañi'
nu ndyaca tsa'a̱ ca ti, ná tyijilo yu ji'i̱ mstru
ji'i̱ yu; tsa bi' ti cha', lo'o tye ca tsa'a̱ yu, li'
stu'ba ti cuayá' ngua tsa'a̱ yu lo'o mstru ji'i̱
yu.
41 '¿Ni cha' yala tsa chcui' ma̱ ji'i̱ sca cha'
cuxi nu ntsu'u ji'i̱ xa' la tya'a ñati̱ ma̱, masi
ñi'ya̱ nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu
ndyatí cloo ngu'? Pana ná ndube ti' ma̱ cha'
tlyu tsa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ycui' ma̱,
ñi'ya̱ nti' si laca bi' sca nguti tlyu nu ntsu'u
cloo ycui' ca ma̱. 42 ¿Ni cha' laca tlyu tsa
tyiquee ma̱ cha' chcui' ma̱ lo'o tya'a ñati̱ ma̱
ndi'ya̱: "Ta nu'u̱ chacuayá' culo na' yuu nu
ntsu'u cloo nu'u̱"? Jua'a̱ ñacui̱ ma̱, masi ná
ña'a̱ ma̱ nguti nu ntsu'u cloo ycui' ca ma̱.
¡Na cuiñi ma̱! Clyo la tyu'u nu nguti tlyu
nu ntsu'u cloo ycui' ca ma̱, li' taca ña'a̱ ma̱
tso'o la cha' culo ma̱ satya yuu nu ntsu'u
cloo tya'a ñati̱ ma̱.

Nslo na ji'i̱ sca yaca lo'o ña'a̱ na si'yu nu nda yaca bi'

43 'Sca yaca tso'o, ná ta bi' si'yu nu ná
tso'o. Jua'a̱ sca yaca nu cua btyi ti, nga'aa
ta bi' si'yu nu cacu na. 44 Lcaa yaca nslo ngu'
ji'i̱ lo'o ña'a̱ ngu' ni si'yu laca ndyu'u lo. Ná
nsuu ngu' si'yu tyixi ji'i̱ sca yaca quiche'; la
cui' ti jua'a̱, ná nsuu ngu' si'yu losu' tyixi
ji'i̱ lti quiche' yane. 45 Cua ña'a̱ ca ñati̱ nu
tso'o tyiquee ni, tso'o tsa nchcui' ngu' bi';
lo'o cua ña'a̱ ca ñati̱ nu cuxi tyiquee ni,
cuxi ti nchcui' ngu' bi' li'. Cua ña'a̱ ca cha'
nu ntsu'u ne' cresiya ji'i̱ scaa ngu', jua'a̱
nchcui' ngu'.

Tucua lo quiya' ni'i̱ ngüiñá ngu'

46 Tya nda Jesús chaca cuii̱ lo'o ngu' li':
—¿Ni cha' ndu'ni tsa ma̱ jna' cha' Xu'na
ma̱ laca na', pana ná ndaquiya' ma̱ ji'i̱ cha'
nu nchcui' na' lo'o ma̱? —nacui̱—. 47 Bi'
cha' ta na' sca cuii̱ lo'o ma̱ juani, ñi'ya̱ laca
sca ñati̱ nu lijya̱ ca slo na' cha' cuna yu cha'
nu nchcui' na', lo'o li' ndaquiya' yu cha' bi':
48 cua laca yu ñi'ya̱ laca sca nu qui'yu nu
ngüiñá sca ni'i̱. Tso'o tsa ngüiñi tyuu su
ndu̱ quiya' ni'i̱ ji'i̱, cha' chu̱' quee tsiya' ti
nscua quiya' ni'i̱ bi'. Li' lye tsa ngua'ya tyo.
Lo'o cua ndyalaa hitya yuu ca quiya' ni'i̱ bi',
cua xlya'ba ti ji'i̱ ni'i̱; pana ná ngua ji'i̱ hitya
yuu bi' xlyú ji'i̱ ni'i̱ bi', cha' tachaa tsa ndu̱
quiya' ni'i̱ chu̱' quee bi'. 49 Pana ndi'ya̱ laca
chaca ñati̱ nu cua ndyuna cha' nu nchcui'
na' lo'o, lo'o li' ná ndaquiya' yu ji'i̱ cha' bi':
bi' laca ñi'ya̱ laca chaca nu qui'yu nu ngüiñá
sca ni'i̱ ji'i̱ lo yusi̱ ti. Ná qui'ñi ndyaa quiya'
ni'i̱ ji'i̱ yu bi'. Lo'o li' ngua'ya tyo clyaa,
ndyalaa hitya sta'a̱ ca quiya' ni'i̱ bi'. Li'
nguxlyú hitya yuu ji'i̱ ni'i̱ bi', ndye tsiya' ti
nguxlya'ba hitya yuu bi' ji'i̱.

7

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ sca msu ji'i̱ xu'na sendaru

1 Lo'o ndye nchcui' Jesús lo'o ñati̱ bi', li'
ndu'u yu ndyaa yu ca quichi̱ Capernaum.
2 Ca bi' ndi'i̱ sca capitán nu laca loo ji'i̱
sendaru ji'i̱ ngu' romano. Ntsu'u sca msu
ji'i̱ nu tyaca'a tsa ji'i̱; pana quicha tsa nu
msu bi', cua cajaa ti. 3 Lo'o cua ndyuna nu
capitán bi' quiña'a̱ cha' nu nchcui' ngu' cha'
ji'i̱ Jesús, li' nchcui' xi lo'o ngu' cusu' nu
ca tyi quichi̱ bi', cha' tsaa ngu' chcui' ngu'
lo'o Jesús cuentya ji'i̱, cha' jña ngu' ji'i̱ Jesús
cha' ca̱a̱ yu cua'ni yu jo'o ji'i̱ msu quicha
bi' ji'i̱. 4 Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Lo'o
ndyalaa ngu' bi' ca slo Jesús, li' nguxana
ngu' nchcui' ngu' lo'o yu cuentya ji'i̱ nu
capitán bi'.
—Tso'o tsa nu capitán bi' —nacui̱ ngu'
ji'i̱ Jesús—. Ndulo tsa yu jinu'u̱ cha' cua'ni
nu'u̱ jo'o ji'i̱ msu quicha bi' ji'i̱ yu —nacui̱
ngu'—. 5 Cua ngui'i̱ tsa nu cusu' bi' ji'na cha'
ndi'i̱ yu quichi̱ tyi na, hasta ycui' yu cua nda
yu cñi cha' tya' laa ji'na quichi̱ re —nacui̱
ngu'.
6 Li' ndyaa Jesús lo'o ngu' bi'. Lo'o bilya
tyalaa ngu' lo'o Jesús ca ni'i̱ ji'i̱ nu capitán
bi', li' nda capitán ji'i̱ xa' tya'a tso'o cha'
tsaa ngu' tyacua tya'a ngu' lo'o Jesús ca
tyucuii̱ su lijya̱:

—Ndi'ya̱ nchcui' nu capitán bi' —nacui̱
ngu' ji'i̱ Jesús li'—: "Ná quiña'a̱ tsa cha'
culacua ti' nu'u̱, cusu'", nacui̱, "masi ná caa̱
nu'u̱ to' ni'i̱ jna'", nacui̱. 7 "Bi' cha' ná lo'o
na' ndya'a̱ ngu' ndyiqui'ya ngu' jinu'u̱ tsa̱",
nacui̱. "Tsa bi' ti cña nti' na', si culo nu'u̱
cña, tyaca tso'o msu jna' jua'a̱ ti." Jua'a̱
nacui̱ nu capitán bi', cha' chcui' ya lo'o
nu'u̱. 8 Chaca cha' nacui̱ yu ji'i̱ cua: "Lo'o
jua'a̱ na'", nacui̱ yu, "ntsu'u xa' ñati̱ nu laca
loo la nu nclyo cña 'na. Lo'o jua'a̱ nclyo
na' cña ji'i̱ sendaru nu cuentya jna'", nacui̱.
"Tsaa ngu' lquichi̱ 'na, si culo na' cña ji'i̱
ngu' cha' tsaa ngu'; lijya̱ ngu' slo na', si xi'ya
na' ji'i̱ ngu' cha' caa̱ ngu'; hora ti cua'ni msu
jna' sca cña, si culo na' cña bi' ji'i̱ yu", nacui̱
nu capitán bi'. "Jua'a̱ nu'u̱ ni, jlo ti' na' cha'
taca jinu'u̱ culo nu'u̱ cña cha' cati̱ quicha
bi'." Tsa bi' ti cha' nti' capitán chcui' lo'o
nu'u̱ —nacui̱ ngu' tya'a tso'o nu capitán bi'
ji'i̱ Jesús.

9 Lo'o cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui'
ngu' lo'o, ndube tsa ti' yu. Li' nguxtyacui
Jesús su ndu̱ tyucuii̱, nchcui' yu lo'o ñati̱ nu
ndya'a̱ lo'o yu:

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱ juani
—nacui̱ Jesús—, cha' bilya ña'a̱ na' ji'i̱ sca
ñati̱ nu jlya tsa ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi ñi'ya̱ nu
jlya ti' nu capitán bi'. Tyucui ña'a̱ nasiyu̱
Israel re, ná ntsu'u ngu' nu jlya ti' jna' jua'a̱
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.

10 Lo'o li' nguxtyuu̱ tya'a tso'o nu capitán
bi', ndyaa ngu' ca to' ni'i̱ ji'i̱. Li' nquije cha'
ji'i̱ ngu' na'a̱ ngu' ji'i̱ msu quicha bi', cha'
cua ndyaca tso'o.

Ngua'ni Jesús cha' chaca quiya' ndyu'ú sca yu cuañi' nu ngujuii ca ti

11 Tiya' la li' ndyaa Jesús sca quichi̱ ca su
naa Naín; ndyaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱
lo'o, lo'o jua'a̱ quiña'a̱ tsa xa' la ñati̱ ndyaa
ngu' lo'o. 12 Lo'o cua ndyalaa ngu' ca to'
quichi̱ bi', li' na'a̱ ngu' cha' ndyaa lo'o ngu'
quichi̱ bi' ji'i̱ sca jyo'o cha' cua tyatsi'. Sñi'
sca nu cuna'a̱ ti'i laca jyo'o bi'; cua ndyanu
ma' ycui' ti ma' nu lo'o ngujuii sñi' ma', cha'
nu sca ti sñi' qui'yu ma' laca yu nu ngujuii
bi'. Tyuu̱ tsa tya'a ngu' quichi̱ bi' ndya'a̱
ngu' lo'o ma'. 13 Lo'o na'a̱ Jesús nu Xu'na na
ji'i̱ jyo'o bi', ngua tya'na ti' yu ji'i̱ nu cuna'a̱
ti'i xtya'a̱ jyo'o bi'. Li' nchcui' yu lo'o ma':

—Ná xi'ya nu'u̱ —nacui̱.

14 Li' yaa̱ Jesús cacua la slo ngu' bi', ngusta
ya' yu chu̱' caju̱. Li' ndatu̱ ngu' nu ndyi'ya
ji'i̱ jyo'o bi', nchcui' Jesús lo'o nu jyo'o bi':

—Yu cuañi' nu'u̱ —nacui̱—. Tyaca'a̱ clya
nu'u̱.

15 Hora ti ndaca'a̱ nu ngua jyo'o bi', ngux-
ana nchcui' yu lo'o ngu' li'. Xa' ndya Jesús
ji'i̱ nu qui'yu cuañi' bi' ji'i̱ xtya'a̱ yu li'.
16 Ndube tsa ti' lcaa ñati̱ ca bi' lo'o na'a̱
ngu' ji'i̱ yu nu ngujuii bi'. Li' nguxana ngu'
ndyu'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi.

—Tlyu tsa ñati̱ ndyalaa slo na juani
—nacui̱ ngu'—, bi' laca nu chcui' lcaa cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o na.

Jua'a̱ nacui̱ ngu' li'. Lo'o chaca cha' nacui̱
ngu':

—Cua ndyalaa ycui' Ndyosi juani cha'
xtyucua Ni ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ ycui' Ni —nacui̱ ngu'.

17 Cua ngañi lye cha' ji'i̱ lcaa cña tonu nu
ndyu'ni Jesús tyucui ña'a̱ loyuu su cuentya
Judea; jua'a̱ lcaa quichi̱ cacua ti, lo'o bi'
ngañi cha' bi'.

Nda Juan ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ cha' tsaa ngu' ca slo Jesús

18 Ngujui cha' ji'i̱ Juan ñi'ya̱ nu ngua cajua,
cha' nu ngu' cuañi' nu ndya'a̱ lo'o Juan,
bi' laca ngu' nu cua ndacha' ji'i̱ yu. 19 Li'
ngusi'ya Juan ji'i̱ tucua tya'a ngu' tya'a
ndya'a̱ yu bi'. Ngulo yu cña ji'i̱ ngu' cha'
tsaa ngu', tsaa xcuane ngu' ji'i̱ Jesús si chañi
cha' ycui' yu laca yu Cristo, nu ñati̱ tlyu nu
cua caa̱ ti; si tya ntsu'u cha' jatya la xi ngu'
ña'a̱ cuayá' nu caa̱ chaca ñati̱ nu cua tlyu la.
20 Li' ndyalaa ñati̱ ji'i̱ Juan ca su nga'a̱ Jesús.
Ndi'ya̱ nacui̱ ngu' ji'i̱:

—Cua nda Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ngu'
ji'i̱ ya lijya̱ ya —nacui̱ ngu'—, cha' xcuane
ya jinu'u̱ si chañi cha' la cui' Cristo laca
nu'u̱, nu ñati̱ tlyu nu cua caa̱ ti nde chalyuu.
Cua nti' ya cha' caja cha' liñi ji'i̱ ya si tya
ntsu'u cha' jatya la ya ji'i̱ chaca ñati̱ nu tlyu
la.

21 Nu lo'o ndi'i̱ ngu' bi' slo Jesús, li'
ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ tyuu̱ tya'a ñati̱; masi
cua sa'ni ngusñi quicha ji'i̱ ngu', masi
quicha ndya'a̱ ti, masi ngusñi cui'i̱ cuxi ji'i̱
ngu', hora ti ndyaca tso'o ngu' bi'. Lo'o nu
cuityi̱', ngua'ni Jesús cha' ngulane xee cloo
ngu' ña'a̱ ngu' chaca quiya'. 22 Bi' cha' ndi'ya̱
nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' bi' li':

—Yaa clya ma̱ cacha' ma̱ ji'i̱ nu Juan bi'
lcaa cha' nu cua na'a̱ ma̱ slo na', lcaa cha'
nu cua ndyuna ma̱ ca nde. Ñacui̱ ma̱ ji'i̱ yu

cha' xa' nda na' xee ña'a̱ tyu̱u̱ tya'a ngu' nu
ngua cuityi̱'; lo'o juani tso'o tsa ndya'a̱ ngu'
nu ngua quicha quiya'; jua'a̱ cua ngua lubii
cuañá' ngu' nu ndyatsu' cuañá'; lo'o juani
cua nduna tso'o ngu' nu ngua cu'u̱ jyaca̱;
jua'a̱ xa' ndyu'ú ngu' chaca quiya', ngu' nu
cua ngujuii; jua'a̱ ngu' ti'i ni, nduna ngu'
cha' tso'o nu nda na' lo'o ngu' ñi'ya̱ ndu'ni
lyaá Ni ji'i̱ ngu' ji'i̱ nu cuxi. Jua'a̱ ñacui̱ ma̱
ji'i̱ Juan bi'. [23] Taca caca tso'o tyiquee ma̱ si
ná caca tyuju'u ti' ma̱ ña'a̱ ma̱ jna' —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu'.

[24] Li' nguxtyu̱u̱ ngu' ndyaa ngu', ñati̱ nu
nguane Juan ji'i̱ cha' ca̱a̱ bi'. Li' nguxana
Jesús nchcui' cha' ji'i̱ nu Juan bi' lo'o ñati̱
nu ndyanu slo.

—¿Na laca ngua ti' ma̱, nu lo'o ndyaa
na'a̱ ma̱ ji'i̱ nu Juan bi' ca ne' quixi̱' su ná
ndi'i̱ ñati̱? —nacui̱ Jesús—. Ngua ti' ma̱
cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee yu nu lo'o
nchcui' yu lo'o ñati̱, ñi'ya̱ nti' lo'o ndya̱a̱
yaca quii tyucuaa chu̱' ca lo'o lijya̱ cui'i̱. ¿Ha
jua'a̱ nti' ma̱? [25] ¿Na laca ngua ti' ma̱ lo'o
na'a̱ ma̱ ji'i̱ yu bi' lacua? ¿Ha tso'o tsa ste'
yu lo'o na'a̱ ma̱ ji'i̱ yu ca bi'? Cua jlo ti' ma̱
cha' si'i ne' quixi̱' ndi'i̱ ñati̱ nu tso'o tsa ste',
si'i ne' quixi̱' ndi'i̱ ñati̱ nu ntsu'u tsa cñi ji'i̱
cha' culiji jua'a̱ ti; to' tyi nu culiya' nu laca
rey, ca bi' ndi'i̱ ngu' bi'. [26] Ná tyiquee' ngua
tii ma̱ cha' laca nu Juan bi' sca ñati̱ nu nda
cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ñati̱; chañi cha'
laca yu jua'a̱, pana lo'o sca cña tlyu la ngujui
ji'i̱ Juan. [27] Ndi'ya̱ nscua lo quityi cusu' cha'
ji'i̱ cña nu ntsu'u ji'i̱ Juan bi':

Culo na' cña ji'i̱ sca msu jna' cha' tsaa yu ca
nde loo la su tya'a̱ nu'u̱,
cha' saala clya yu tyucui̱i̱ su ca̱a̱ ycui' nu'u̱,
nacui̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ Cristo.

[28] Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱ ji'i̱ Juan nu
ntyucuatya ji'i̱ ngu', cha' bilya cala sca ñati̱
chalyuu nu jua'a̱ tlyu tsa cña nu ntsu'u ji'i̱,
ñi'ya̱ nu laca ji'i̱ Juan bi'. Pana cua lijya̱ na'
cha' caca na' loo ji'i̱ ñati̱, lo'o juani cua ña'a̱
ca ñati̱ nu jlya ti' 'na, tlyu la cha' nu ntsu'u
ji'i̱ ngu' bi' que Juan, masi ti'i ti ngu', masi
cuañi' ngu' —nacui̱ Jesús.

[29] Lo'o ñati̱ nu ndyaa slo Juan cha' tyucu-
atya yu ji'i̱ ngu' tya tsubi' la ni, lo'o ndyuna
ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu', li'
ngua'ni tlyu lcaa ngu' bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi,
masi nu ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu',
masi xa' la ñati̱. [30] Pana nu ngu' fariseo
lo'o ngu' mstru cha' jo'ó nu ná ntaja'a̱ cha'
tyucuatya Juan ji'i̱ ngu' nu ngua li', ná
ngua'ni ngu' cuentya ji'i̱ cña nu ndyu'ni
ycui' Ndyosi cha' nguxtyucua Ni ji'i̱ ñati̱. Li'
xa' nchcui' Jesús lo'o ngu':

[31] —Ná tso'o tsiya' ti ñi'ya̱ nu ndu'ni ñati̱
chalyuu tyempo juani —nacui̱—. [32] Ñi'ya̱
ndu'ni nu sube nu ndya'a̱ ndijya ti cla'be
quichi̱, jua'a̱ ndu'ni ñati̱ chalyuu juani. Taja
ti' nu sube ji'i̱ tya'a quijya ngu', cha' ná nti'
tya'a ngu' quijya la lo'o ngu' bi'. Li' nxi'ya
nu sube ji'i̱ tya'a ngu': "¿Ni cha' ná ntaja'a̱
ma̱ cula quiya' ma̱? Na nclya'á ya xi ji̱i̱ cha'
ji'i̱ ma̱", nacui̱ nu sube. "¿Ni cha' ná ntaja'a̱
ma̱ ca xñi'i̱ ti' ma̱ lo'o cua? Na nclya'á ya
marcha, na nxi'ya ya nga'a̱ ya." Lo'o cu'ma̱
ni —nacui̱ Jesús—, la cui' jua'a̱ ndyu'ni
cu'ma̱ ñati̱ chalyuu juani; xcui' na taja ti'
ma̱, cha' ná tso'o ntsu'u tyiquee ma̱ tsiya'
ti ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱. [33] Nde nclyú ti
nchcui' ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Lo'o
ya̱a̱ Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ñati̱ chalyuu, ná
ndyacu yu lo'o ma̱, ná ndyi'o yu lcui lo'o
ma̱; li' nacui̱ ma̱ cha' ntsu'u cui'i̱ xña'a̱ ji'i̱ yu
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. [34] Tiya' la li' ndu'u
tucua na' nu cua nda ycui' Ndyosi lijya̱a̱ cha'
caca na' ñati̱; tso'o ti ndacu na' lo'o ma̱ li',
stu'ba ti nga'a̱ na' lo'o ma̱. Bi' cha' nchcui'
ma̱ jna': "Ña'a̱ na ñi'ya̱ nu ndu'ni nu jua
juani", nacui̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱, "xcui' na cacu
ti yu jua nti' yu, xcui' na cu'bi ti yu ndya'a̱
yu. Ná tso'o yu jua cha' laca yu tya'a tso'o
ngu' nu nxñi cñi cña loo na, lo'o jua'a̱ xi xa'
la ngu' cuxi laca tya'a tso'o yu", nacui̱ ma̱
'na. [35] Lo'o jua'a̱ nacui̱ ma̱ cha' ná tso'o cha'
nu nchcui' na'; pana caca cuayá' ti' ma̱ nde
loo la cha' liñi tsa cha' nu nchcui' ngu', cha'
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi laca na'.

Ndyacu Jesús xlyaa ca slo sca ngu' fariseo

[36] Ntsu'u sca ngu' fariseo nu nchcui' lo'o
Jesús cha' tsaa cacu xlyaa lo'o yu ca toni'i̱
ji'i̱ yu. Lo'o ngu' fariseo ni, tacati tsa ndu'ni
ycui' ngu', nti' ngu'. Li' ndyaa Jesús ca toni'i̱
ji'i̱ yu, ndyaa tucua ca to' mesa. [37] La cui'
quichi̱ bi' ndi'i̱ sca nu cuna'a̱ nu quiña'a̱ tsa
nu qui'yu ntsu'u ji'i̱. Lo'o ngua cuaya' ti'
nu cuna'a̱ bi' cha' cua ndyalaa Jesús cacu
xlyaa ca slo yu fariseo bi', li' cha' ji'i̱ ti
ndu'u nu cuna'a̱ bi' ndyaa ca slo Jesús; ña̱a̱
lo'o cho' sca caatya̱ setye nu tyixi tsa xtyi'i.
[38] Ndyaca'a̱ cho' cacua ti slo quiya' Jesús

li'. Ndyunaa tsa cho', hasta ndyalú hitya cloo cho' chu̱' quiya' Jesús; lo'o quicha̱' hique cho' nsube' cho' chu̱' quiya' Jesús cha' xquityi ji'i̱ quiya' yu. Nchcuicha' cho' quiya' Jesús li', nda'a̱ cho' setye tyixi xtyi'i bi' chu̱' quiya' Jesús. 39 Lo'o nu yu fariseo nu cua nchcui' lo'o Jesús cha' tsaa cua'ni xlyaa ca slo yu ni, lo'o cua na'a̱ yu ji'i̱ nu cuna'a̱ bi', ndi'ya̱ cha' ngua'ya hique yu li': "Si'i cha' chañi laca re, cha' laca yu sca ñati̱ nu laca tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' chcui' Ni lo'o na. Si la cui' laca yu, li' ta yu cuentya tilaca laca nu cuna'a̱ nu nsta ya' lo quiya' yu juani; caca cuayá' ti' yu cha' sca nu cuna'a̱ nu chiya'a̱ tsa ndu'ni su ndi'i̱ chalyuu laca nu cua."

40 Li' nguxana Jesús nchcui' lo'o nu yu fariseo bi':

—Ntsu'u sca cha' nu ta na' lo'o nu'u̱, Simón —nacui̱ Jesús ji'i̱.

—Cuacha' clya nu'u̱ jna', cusu' —nacui̱ yu fariseo ji'i̱ li'.

41 Li' nchcuane Jesús sca cha' ji'i̱ yu fariseo bi':

—Ntsu'u tucua tya'a ngu' nu ntsu'u tane' hichu̱' ngu', cha' ngüijñi' ngu' cñi ji'i̱ sca nu culiya'. Tsaca yu ndacui yu ca'yu siyento paxu ji'i̱ nu culiya' bi', lo'o chaca yu ndacui yu tu'ba tyi ti paxu ji'i̱ li'. 42 Pana tyucuaa ngu' ná ngua ji'i̱ ngu' tya ngu' cñi ji'i̱ nu culiya' bi' li'. Bi' cha' nguta'a̱chu̱' nu culiya' bi' ji'i̱ cha' nu ndacui ngu' ji'i̱; ngüityi̱ yu cuentya ji'i̱ ngu', ngua'ni tye tane' ji'i̱ tyucuaa ngu' jua'a̱ ti. Cuacha' clya nu'u̱ jna' lacua —nacui̱ Jesús ji'i̱ yu fariseo bi'—, ¿tilaca laca nu tso'o la ntsu'u tyiquee ña'a̱ ji'i̱ nu culiya' bi'? Si tsaca yu, si chaca yu.

43 Li' nguxacui̱ Simón cha' ji'i̱ Jesús:

—Bi' laca nu quiña'a̱ la ndacui, nu ngüi'ya nu culiya' bi' cha' clyu ti' ji'i̱. Jua'a̱ nti' na' —nacui̱ Simón.

—Chañi cha' nu nchcui' nu'u̱ —nacui̱ Jesús li'.

44 Lo'o nxña'a̱ Jesús ca su nga'a̱ nu cuna'a̱ bi', li' xa' nchcui' lo'o nu Simón bi':

—Cui'ya nu'u̱ xi cuentya ñi'ya̱ nu ndyu'ni nu cuna'a̱ cua —nacui̱—. Nu lo'o ndyalaa na' toni'i̱ jinu'u̱ tsa̱, ná nda nu'u̱ hitya tyaati̱ quiya' na'; pana nu cuna'a̱ cua ni, cua ngui'í cho' quiya' na' lo'o hitya cloo cho', cua nguxquityi cho' quiya' na' lo'o quicha̱' que cho'. 45 La cui' jua'a̱ ná nchcuicha' nu'u̱ jna' lo'o ndyalaa na' ni'i̱ re; pana nu cuna'a̱ cua ni, tya lo'o ndyatí na' ñaa na' nde ni'i̱ re, tya lyiji tye chcuicha' cho' ji'i̱ quiya' na'. 46 Lo'o jua'a̱ ná nda'a̱ nu'u̱ setye hique na' tsa̱; pana nu cuna'a̱ cua ni, cua ngusalú cho' setye tyixi xtyi'i chu̱' quiya' na'. 47 Nde laca cha' nu ndacha' na' jinu'u̱ juani, cha' tso'o tsa ndyu'ni tya'na ti' nu cuna'a̱ cua jna', bi' cha' ca cuayá' ti' na cha' cua ngüityi̱ ycui' Ndyosi qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ cho', masi quiña'a̱ tsa qui'ya ntsu'u ji'i̱ cho' ca slo Ni. Pana ñati̱ nu ná lye ntsu'u qui'ya ji'i̱ cha' cuityi̱ ycui' Ndyosi ji'i̱, xti la xi cha' ndube ti' ngu' bi' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ycui' Ni —nacui̱ Jesús ji'i̱ Simón.

48 Li' nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a̱ bi':

—Cua ngüityi̱ ycui' Ndyosi lcaa qui'ya nu ntsu'u jinu'u̱ —nacui̱.

49 Lo'o nu ñati̱ nu ñaa stu'ba ti lo'o Jesús cha' cacu ngu' xlyaa slo Simón, nguxana ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? ¿Macala ngujui chacuayá' ji'i̱ yu cha' cuityi̱ yu qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu'? —nacui̱ ngu'.

50 Pana ndi'ya̱ nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a̱ bi' li':

—Cua ngulaá nu'u̱ ji'i̱ cha' cuxi nu ntsu'u jinu'u̱ xqui'ya cha' jlya ti' nu'u̱ 'na. Ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee nu'u̱, tyaa nu'u̱ lacua.

8

Nu ngu' cuna'a̱ nu nxtyucua ji'i̱ Jesús

1 Tiya' la li', ndu'u Jesús ndyaa yu tyu̱u̱ tya'a quichi̱, masi quichi̱ tonu, masi quichi̱ sube. Nchcui' tsa yu cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichi̱ bi'; nchcui' yu cha' cua lijya̱ ti ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i̱ ñati̱. Stu'ba ndya'a̱ Jesús lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱. 2 Lo'o jua'a̱, tyu̱u̱ tya'a nu cuna'a̱ ndyaa lo'o ngu'; cua ngua quicha nu ngu' cuna'a̱ bi' tya tsubi' la, pana cua ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu', lo'o jua'a̱ cua ngulo yu cui'i̱ Cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ngu' bi'. Ndya'a̱ sca nu cuna'a̱ nu naa María Magdalena lo'o ngu', ji'i̱ bi' cua ngutu'u cati tya'a cui'i̱ cuxi. 3 Lo'o jua'a̱ Juana naa chaca nu ndya'a̱ lo'o ngu'; clyo'o sca nu naa Chuza laca nu Juana bi', sca yu nu ndyi'ya cña loo rey Herodes laca clyo'o bi'. Jua'a̱ Susana, lo'o jua'a̱ tya tyu̱u̱ tya'a ngu' cuna'a̱ nu nxtyucua ji'i̱ Jesús lo'o cña nu ntsu'u ji'i̱ ngu'.

Cui̱i ji'i̱ ñati̱ nu ndyataa si'yu

4 Lo'o li' quiña'a tsa ngu' quichi cacua
ndu'u ngu' ñaa ngu' se'i ti cha' ña'a ngu' ji'i
Jesús. Nu lo'o cua ndyu'u ti'i ngu' quiña'a
bi' tsa tlyu ti, li' nda Jesús sca cuii lo'o ngu'.
Ndi'ya cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu' bi' li':
5 —Cua ndyaa sca ñati cataa nscua' trigo
ji'i. Ndi'ya ngua su nguscui yu si'yu bi':
ndyú xi si'yu bi' tyucuii su nteje tacui ngu',
ngusatá quiya' ngu' si'yu bi' li'; jua'a ñaa
quiñi ndyacu ni' ji'i. 6 Chaca ycu' si'yu
bi' ndyú su lati tsa tu'ba yuu nscua chu'
quee. Lo'o ntyucua si'yu bi', ná ngua caluu
tso'o cha' ná qui'ñi ndyaa quiche suu; ndye
calya bi' ndyanaa li', cha' ná tyacala' yuu
bi'. 7 Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su ndu yaca
quiche' nquicha'; li' yala la ntyucua nu yaca
quiche' bi', ña'a cuaya' nga'aa nda tyempo
caluu calya trigo bi' tsiya' ti. 8 Chaca ycu'
si'yu bi' ndyú su tso'o tsa yuu; tso'o tsa
nguluu calya bi', quiña'a tsa si'yu ngutu'u
lo juu bi' li'. Su ndyataa sca ti milya si'yu, ca
bi' tso'o tsa ngutu'u hasta sca siyento tya'a
milya si'yu li'.

Lo'o ndye nda Jesús cha' bi' lo'o ngu', li'
cuii tsa nchcui' yu ndi'ya:

—Cua'a jyaca ma si nti' ma cuna ma cha'
tso'o nu nchcui' na' lo'o ma.

Nde nchcui' Jesús ni cha' laca nda yu cuii lo'o ngu'

9 Li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i Jesús bi' ñi'ya ndyu'u cha' bi'. 10 Ndi'ya
nguxacui Jesús cha' ji'i ngu':

—Cu'ma nu ndya'a ma lo'o na', ntsu'u
tsa cha' nu nxtyucua ycui' Ndyosi ji'i ma
cha' caca cuayá' ti' ma scaa cha' nu ntsu'u
yacu' ti cua sa'ni la; bi' cha' taca ca cuayá'
ti' ma ñi'ya culo Ni cña ji'i ñati. Pana
lo'o xa' ñati ni, xcui' lo'o cña cua nchcui'
na' lo'o ngu' cha' ta na' sca cuii lo'o ngu',
cha' jua'a ná caca cuayá' ti' ngu', masi na'a
ngu' nquicha'; ná sca cha' tyanu hique ngu',
masi cua ndyuna ngu' nquicha'.

Nchcui' Jesús ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu

11 'Ndi'ya ndyu'u cha' ji'i cuii bi' —nacui
Jesús ji'i ngu'—. Ñi'ya laca nu si'yu nu cua
nscui yu bi', jua'a laca cha' tso'o nu nda
ycui' Ndyosi lo'o ñati. 12 Ñi'ya laca nu tsa
ycu' si'yu nu ndyú tyucuii bi', jua'a laca lo'o
ñati nu cua ndyuna cha' tso'o bi' nquicha',
lo'o li' hora ti lijya nu xña'a cha' cuityi
cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi';
nga'aa ndyi'u ti' ngu' cha' tso'o bi', ni ná
nchca clyaá ngu' bi' ji'i nu cuxi li'. 13 Ñi'ya
laca nu chaca ycu' si'yu nu ndyú lo yuu lati
tu'ba chu' quee, jua'a laca lo'o ñati nu tso'o
tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o ndyuna ngu'
cha' tso'o bi' nquicha'. Pana ñi'ya nti' nu
calya sube bi', cha' ná qui'ñi ndyaa quiche
suu chu' quee bi', jua'a nti' ñati bi', cha'
xti ti tyempo ndalo ngu' lo'o ngusñi ngu'
cha' tso'o bi'; lo'o lya' ti' xa' ñati ji'i ngu'
bi', yala ti tya'achu' ngu' li'. 14 Ndi'ya laca
cha' ji'i si'yu nu ndyalú laja yaca quiche':
bi' laca ñi'ya laca lo'o ñati nu cua ndyuna
cha' tso'o bi' nquicha', pana ntsu'u tsa cña
ji'i ngu', ntsu'u tsa cñi ji'i ngu', lo'o jua'a
ntsu'u tsa su culiji ngu' cñi cha' ji'i ti ngu';
bi' cha' ná nchca tyanu tso'o cha' tso'o bi'
ne' cresiya ji'i ngu'. 15 Ñi'ya laca si'yu nu
ndyú su tso'o tsa yuu, jua'a laca lo'o ñati nu
tyucui tyiquee ngu' ndyuna ngu' cha' tso'o
nu nda ycui' Ndyosi lo'o ngu'; ntaja'a ngu'
ndaquiya' ngu' cua ña'a ca cha' nu nda Ni
lo'o ngu'. Ndalo ngu' bi' li', ná xutacui ngu'
cha' ngusñi ngu' cha' bi'. Li' tso'o tsa cha'
tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

Cuii ji'i xee nu tyu'u ne' ni'i

16 'Ná cua'a ngu' xee ni'i, lo'o hora ti tacu'
ngu' loo xee bi' li'; la cui' ti, ná sta ngu' ji'i
sca xee sca ne' qui'ña ti. Ná ndu'ni ngu'
jua'a. Ndi'ya ndu'ni ngu' lo'o sca xee: nsta
ngu' ji'i su cua, cha' clyane xee cha' tyaca'
ña'a ngu' nu ndi'i ni'i bi'. 17 Lcaa cha' nu
nsu'ba yacu' ngu' ji'i, quijeloo cha' bi' ji'i
ngu' ca tiya' la; lcaa cha' nu ntsu'u cuaana
ti, quije cha' bi' ji'i ngu' ca tiya' la, cha' caca
cuayá' ti' na ji'i cha' bi' li'.

18 'Bi' cha' cua'a tso'o jyaca ma. Nu ñati
nu jlya ti' cha' nu ndyaca tsa'a ngu' ji'i Ni
ni, tya ta la ycui' Ndyosi cha' lo'o ngu' bi';
pana ñati nu ná jlya ti', nu ná nti' ca tsa'a
ngu', cua'ni ycui' Ni cha' ná caca ji'i ngu' bi'
ca tsa'a ngu' cha' ji'i ycui' Ni tsiya' ti.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o nu ngu' qui'yu tya'a Jesús

19 Lo'o li' ndyalaa xtya'a Jesús, ñaa lo'o
ngu' qui'yu tya'a yu, ndyalaa ngu' su ndi'i
yu li'. Ná ngua caa ngu' cacua la slo, cha'
quiña'a tsa ñati ndi'i. 20 Bi' cha' ndyaa cha'
slo Jesús li':

—Nde liya' ndu̱ xtya'a̱ nu'u̱ lo'o tya'a nu'u̱. Cua nti' ngu' chcui' ngu' lo'o nu'u̱ —nacui̱ ngu' ji'i̱.

21 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu':

—Ñati̱ nu nduna cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o, jua'a̱ ndu'ni ngu' bi' cua ña'a̱ ca cña nu nclyo Ni ji'i̱ ngu', ñati̱ bi' ndu'ni ñi'ya̱ si laca ngu' xtya'a̱ na', ñi'ya̱ si laca ngu' tya'a na' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.

Ngulo Jesús cña ji'i̱ cui'i̱ lo'o ji'i̱ clyoo' lo tayu'

22 Ngua sca tsa̱ ndu'u Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ bi', ndyaa ngu' to' tayu'. Li' ndyaa ngu' ca ne' sca yaca ni'i̱ piti ti.

—Ya'a ma̱ tsaa na nde chaca tsu' tayu' re —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.

Ndyaa ngu' li'. 23 Lo'o tya ndyaa ngu' lo'o yaca ni'i̱ bi' lo hitya, ndyu'u tsa xcalá Jesús; hora ti ngujua' yu. Li' nguxana cui'i̱, lye tsa ndyaca cui'i̱ lo tayu' bi'. Li' ndyatu̱ clyoo', ntyucua hitya ne' yaca ni'i̱ bi'; cua quilyu'u ti bi' ne' hitya. 24 Li' ndyaa nguxtyu'u ngu' ji'i̱ Jesús ca su ntsiya laja'. Nchcui' ngu' lo'o li':

—Cusu', cusu' —nacui̱ ngu' ji'i̱—, que ti' nu'u̱. Cua quilyu'u ti yaca ni'i̱ re, cajaa na li'.

Ndaca'a̱ Jesús li', ngulo yu cña ji'i̱ cui'i̱ lo'o ji'i̱ clyoo' bi'. Hora ti ngua ti̱ bi' li'; nga'aa ndyaca cui'i̱, nga'aa ntyucua clyoo'. 25 Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ bi':

—¿Ni cha' ná jlya ti' ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' caca ji'i̱ Ni cua'ni Ni jua'a̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'.

Pana ntsii̱ tsa ngu' bi', ndube tsa ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús li'.

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'—, cha' lo'o cui'i̱ ndaquiya' ji'i̱ yu, lo'o jua'a̱ nduna clyoo' lo tayu' cha' nu nda yu —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ndyaca tsa'a̱ ngu'.

Ngulo Jesús ji'i̱ cui'i̱ xña'a̱ nu ntsu'u ji'i̱ sca ñati̱

26 Nde tsu' tayu' bi', loyuu su cuentya Galilea laca; lo'o nu chaca tsu' tayu' bi' loyuu su cuentya ngu' Gadara laca. Li' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i̱ piti ti bi', ndyalaa ngu' ca loyuu ji'i̱ ngu' Gadara li'. 27 Lo'o cua ndu'u ngu' ne' yaca ni'i̱ bi', li' ndyacua tya'a Jesús lo'o sca nu qui'yu ngu' Gadara nu ntsu'u cui'i̱ xña'a̱ ji'i̱. Cua sa'ni ngusñi cui'i̱ ji'i̱ yu; tya li' ná nchcu' yu late', ná ndi'i̱ yu ni'i̱. Na ndya'a̱ yu'u ti yu, ndyija' yu ne' lo'o jyo'o. 28 Lo'o cua na'a̱ yu ji'i̱ Jesús, li' cuii̱ ngusi'ya yu, nclyú yu nde loo Jesús.

—¿Na laca cua'ni nu'u̱ lo'o na', cusu' Jesús? —nacui̱ yu quicha bi'—. Jlo ti' na' cha' nu'u̱ laca Sñi' ycui' Ndyosi nu laca loo la. Cua'ni nu'u̱ cha' clyu ti' jna', ná cua'ni nu'u̱ cha' ti'í lo'o na' —nacui̱ yu quicha bi' ji'i̱ Jesús.

29 Jua'a̱ nacui̱ yu cha' cua ngulo Jesús cña ji'i̱ cui'i̱ xña'a̱ bi', cha' nga'aa xñi cui'i̱ bi' ji'i̱ yu. Tya tsubi' la quiña'a̱ quiya' cua nguxalú cui'i̱ bi' ji'i̱ yu; bi' cha' nguti'i̱ ngu' cua̱ ji'i̱ yu, ndyaaca̱' ya' yu, ndyaaca̱' quiya' yu lo'o cadena chcua̱. Pana ná ngüi'ya yu cuentya ji'i̱ cadena bi', yala ti ngusi'yu cu' chcua̱ bi'. Li' ngujolaqui cui'i̱ xña'a̱ bi' ji'i̱ yu, ngusna yu ca ne' quixi̱' su ná ndi'i̱ ñati̱. 30 Lo'o ndyacua tya'a Jesús lo'o yu quicha bi', li' nchcuane ji'i̱ yu:

—¿Ni naa nu'u̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ yu.

—Quiña'a̱ tsa lo naa na' —nacui̱ yu quicha bi' ji'i̱, cha' quiña'a̱ tsa cui'i̱ xña'a̱ ndyu'ni lya' ti' ji'i̱ yu.

31 Ntsii̱ tsa cui'i̱ xña'a̱ bi' si culo Jesús cña ji'i̱ cha' tyaa cui'i̱ bi' ca su laca tyi cui'i̱ ca ne' yuu. Bi' cha' ngua'ni cui'i̱ cha' ngüijña yu quicha bi' ji'i̱ Jesús cha' ná culo yu cña cha' tyu'u cui'i̱ bi'. 32 Lo'o jua'a̱ tlyu tsa taju cube' nu ndya'a̱ sii' ca'ya nu ndi'i̱ cacua ti. Li' ngüijña yu quicha bi' chacuayá' ji'i̱ Jesús cha' tyanu cui'i̱ xña'a̱ lo'o cube' bi'. Nda Jesús chacuayá' ji'i̱ cui'i̱ bi' li'. 33 Lo'o li' ndu'u cui'i̱ xña'a̱ bi' ji'i̱ nu qui'yu quicha bi', ngusñi ji'i̱ cube' li'. Hora ti ngusna cube' bi' sii' cua'a̱ ca'ya, ndyú ni' ca lo hitya tayu' ngujuii ni' li', cha' ndye ndyi'o ni' hitya tayu' bi' li'.

34 Lo'o na'a̱ ngu' cha' bi', ngu' nu ndya'a̱ lo'o cube' bi' ni, ngusna clya ngu' li'. Ndyaa ngu' nde quichi̱ tyi ngu', ndyaa cacha' ngu' cha' bi' ji'i̱ tya'a quichi̱ tyi ngu'; lo'o ji'i̱ lcaa ngu' nu ndi'i̱ ne' quixi̱' cacua ti, ndacha' ngu' ji'i̱ ngu' bi' ñi'ya̱ ngua cha' bi'. 35 Li' ndu'u ngu' quichi̱ bi', ndyaa na'a̱ ngu' xi ji'i̱, na ca ngua. Lo'o ndyalaa ngu' su nga'a̱ Jesús, li' na'a̱ ngu' ji'i̱ nu qui'yu nu ntsu'u cui'i̱ xña'a̱ ji'i̱ tsa̱ la, cha' juani tso'o ti yu; lacu' yu ste' yu, ti̱ ti ntucua yu nde slo quiya' Jesús. Ndyutsii̱ tsa ngu' li'. 36 Lo'o nu ñati̱ nu cua na'a̱ lo'o ngulo Jesús cui'i̱ bi' ji'i̱ yu,

ndacha' ngu' bi' ji'i tya'a ngu' ñi'ya nu ngua
cha' ngua tso'o yu. 37 Li' nchcui' tsa lcaa
ngu' quichi bi' lo'o Jesús cha' tyu'utsu', cha'
nga'aa tyanu la Jesús loyuu bi'; ntsii tsa ngu'
ca tyi bi'. Bi' cha' ndu'u Jesús ndyaa yu
ne' yaca ni'i piti bi'. 38 Laja li' ndijña tsa nu
qui'yu nu cua ngutu'u ca ti cui'i xña'a ji'i,
cha' lo'o yu tsaa yu lo'o Jesús ne' yaca ni'i
bi'; pana ná nda Jesús chacuayá' tya'a yu
lo'o.

39 —Xa' xtyuu nu'u tyaa nu'u to' tyi
—nacui Jesús ji'i yu nu ngua quicha bi'—.
Ta nu'u cha' lo'o lcaa ngu', cua ña'a ca cha'
tlyu nu cua ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o nu'u.

Ndyaa yu li', nda yu cha' lo'o lcaa ñati
tya'a quichi tyi yu, lcaa ña'a cha' tlyu nu cua
ngua'ni Jesús lo'o yu.

Sñi' Jairo lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

40 Lo'o li' nguxtyuu Jesús ñaa nde tsu'
tayu' chaca quiya'. Chaa tsa ti' ngu' su ndi'i
ngu' cha' ndyalaa yu tsu' re chaca quiya' li';
tso'o tsa nchcui' ngu' lo'o yu, cha' ntajatya
tsa ngu' ji'i yu ni jacua' tyaa ycui' yu chaca
quiya'. 41 Lo'o cua ndyalaa Jesús, li' hora ti
ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Jairo slo; ngu'
cusu' laca yu, loo laca yu ne' laa ji'i ngu'
bi'. Yaa yu li', ndu sti' yu nde loo Jesús,
lye tsa ndijña yu cha' clyu ti' ji'i Jesús cha'
tsaa toni'i ji'i yu. 42 Sca ti sñi' ntsu'u ji'i nu
Jairo bi', sca nu cuna'a cuañi' nu ntsu'u tii
tyucuaa ti yija. Pana juani quicha tsa nu piti
bi', cua cajaa ti. Li' ndyaa Jesús lo'o nu cusu'
bi', lo'o quiña'a tsa ñati tya'a ndya'a lo'o;
cha' quiña'a ñati ni, tachaa tsa ndi'i ngu' slo
Jesús.

43 Laja ngu' bi' ndi'i sca nu cuna'a quicha.
Ndye tii tyucuaa yija quicha tsa nu cuna'a
bi', lu'ba ti nda'ya tañi ma'. Cua ndye cñi
ji'i ma' cusu' nguliji xcaya' ngu' jo'o, pana
ni sca ñati ná ngua ji'i cua'ni jo'o ji'i ma'.
44 Nu juani cua lijya ma' bi' nde chu' Jesús,
ndyala' quiya' ste' yu; hora ti ngusi'yu cu'
cha' ndyalú tañi ma', ngua tso'o ma'. 45 Li'
nchcuane Jesús ji'i ngu' nu ndi'i slo:

—¿Tilaca laca nu ndyala' 'na? —nacui.

Lcaa ñati nchcui' cha' ná tucui ndyala' ji'i
Jesús. Bi' cha' lo'o Pedro lo'o jua'a xa' tya'a
ndya'a yu, nguxacui ngu' cha' ji'i Jesús li':

—Cusu' —nacui ngu'—, tyi'i ca chu' nu'u
tachaa tsa ndi'i ñati, hasta nsatá tsa ngu'
chu' na. Ni cha' nchcui' nu'u lacua: "¿Tilaca
laca nu ndyala' 'na?"

46 Li' xa' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu'
chaca quiya':

—Chañi cha' cua ndyala' sca ñati jna'
—nacui—. Ngua tii na' cha' juersa 'na
ndyaa ngua'ni jo'o ji'i sca ñati.

47 Li' jlo ti' nu cuna'a bi', cha' cua nquije
cha' ji'i Jesús, bi' cha' yaa ma' nchcui' lo'o
yu, masi nchcuaa tyucui ña'a ma' lijya ma'
cha' ndyutsii ma'. Li' ndyatu sti' ma' nde
su ndu Jesús; slo lcaa ñati nu ndu ca bi'
ndacha' ma' ji'i yu ni cha' laca ndyala' ma'
ste' yu, lo'o li' hora ti ngua tso'o ma'. 48 Li'
nchcui' Jesús lo'o ma' cusu' bi':

—Cha' jlya ti' nu'u cha' caca ji'i ycui'
Ndyosi cua'ni Ni cña tonu bi', bi' cha' ngua
tso'o nu'u, sñi' —nacui Jesús ji'i nu cuna'a
bi'—. Ná cube ti' nu'u, tyaa clya nu'u juani.

49 Tya nchcui' Jesús, lo'o li' ndyalaa sca
ñati nu ndu'u to' tyi Jairo, nu cusu' bi' nu
laca loo ne' laa ji'i ngu' ca bi'. Ñati bi' ndyaa
nchcui' lo'o ycui' Jairo li':

—Cua ngujuii sñi' nu'u, cusu' —nacui
yu—. Nga'aa chcui' nu'u lo'o nu cusu' jua
cha' caa toni'i jinu'u.

50 Pana cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui'
yu lo'o nu cusu' bi'.

—Ná cutsii nu'u —nacui Jesús—, sca ti
si jlya ti' nu'u cha' caca ji'i ycui' Ndyosi, li'
caca tso'o nu piti sñi' nu'u —nacui Jesús ji'i
Jairo.

51 Lo'o ndyalaa ngu' to' tyi Jairo, li' ná nda
Jesús chacuayá' tyaa tsa tlyu ti ngu' ne' ni'i
lo'o yu; cua laca ti ñati tyaa nde ni'i nacui
yu.

—Lo'o Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan, lo'o
sti xtya'a nu piti quicha re, tsa lo cua ti tya'a
ngu' tyaa ngu' ni'i re —nacui yu.

52 Nxi'ya tsa xi xa' la ngu' ndi'i ngu' nde
liya' xqui'ya cha' ngujuii nu cuna'a piti bi'.
Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná xi'ya ma —nacui—. Si'i na ngujuii
nu quicha re, na laja' ti re —nacui Jesús ji'i
ngu'.

53 Nxtyí lo'o ngu' ji'i Jesús li', cha' jlo ti'
ngu' cha' chañi cha' ngujuii nu piti bi'. 54 Li'
ndyatí Jesús ni'i, ngusñi ya' nu piti, jua'a
cuii nchcui' lo'o li':

—Tyaca'a nu'u, mbixu' —nacui.

55 Li' xa' ndyalaa cui'i cresiya ji'i nu cuna'a
piti bi', hora ti ndaca'a li'; ngulo Jesús cña
ji'i ngu' cha' ta ngu' na cacu nu piti bi' li'.

56 Ndube tsa ti' ngu' cusu' ji'i̱ nu piti bi', pana
ngulo Jesús cña ji'i̱ ngu' cha' ná chcui' ngu'
lo'o xa' ñati̱ ñi'ya̱ nu ngua cha' bi'.

9

*Ngulo Jesús cña ji'i̱ nu tii tyucuaa tya'a ngu'
bi', cha' tsaa ngu' chcui' ngu' lo'o ngu' xa' quichi̱*

1 Nguxuti'i̱ Jesús ji'i̱ nu tii tyucuaa tya'a
ngu' nu ndyaca tsa'a̱ bi', cha' ta yu
chacuayá' ji'i̱ ngu' cha' culo ngu' ji'i̱ lcaa
lo cui'i̱ cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱, lo'o jua'a̱
cua'ni ngu' jo'o ji'i̱ lcaa lo quicha nu ntsu'u
ji'i̱ ñati̱. 2 Ngulo yu cña ji'i̱ nu tii tyucuaa
tya'a ngu' bi', cha' ta ngu' cha' tso'o ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ngu' quichi̱ su tsaa ngu', lo'o li'
cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o ngu' quicha. 3 Li'
nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná sca na ná cui'ya ma̱ tsaa ma̱ tyucuii̱
—nacui̱ yu ji'i̱ ngu'—, ni yaca xca̱, ni cuiji̱,
ni tyaja, ni cñi, ná cui'ya lo'o ma̱ ji'i̱. Sca ti
camxa nu ntsu'u ti ma̱ cui'ya ma̱ tsaa ma̱,
ná cui'ya ma̱ chaca. 4 Cua ña'a̱ ca toni'i̱ su
tyalaa ma̱ ni, ca bi' tyanu ma̱ hasta ña'a̱
cuayá' nu tyu'u ma̱ quichi̱ bi' tyaa ma̱ li'.
5 Si ntsu'u quichi̱ su ná ndiya ti' ngu' cha'
nu nchcui' ma̱ lo'o ngu', su ná nti' ngu' cha'
tyanu ma̱ slo ngu', hora ti tsaa ma̱ xa' se'i̱.
Lo'o jua'a̱ salú ma̱ sñii yuu nu ntsu'u quiya'
ma̱ lo'o tyu'u ma̱ quichi̱ bi'; xqui'ya cha' bi',
caca cuayá' ti' ngu' quichi̱ cha' cuxi tsa cña
nu ngua'ni ngu' lo'o ma̱ li'.

6 Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndya'a̱ ngu'
lcaa quichi̱ sube ti cajua. Li' nda ngu' cha'
lo'o ngu' quichi̱ bi' ñi'ya̱ ndu'ni lyaá Ni ji'i̱
ngu'; jua'a̱ ngua'ni ngu' jo'o ji'i̱ ngu' quicha
nu ndi'i̱ lcaa quichi̱ bi', ndyaca tso'o nu ngu'
quicha bi' li'.

Ngujuii Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ñati̱

7 Tyempo bi' Herodes naa nu laca gob-
ernador. Cua ngua cuayá' ti' yu lcaa cña
nu ngua'ni Jesús, lo'o nu juani nclyacua tsa
ti' yu: "¿Ti ñati̱ laca nu Jesús bi'?" Tyu̱u̱
tya'a ngu' nchcui' ngu' cha' cua ndyu'ú
jyo'o Juan chaca quiya'. 8 Lo'o jua'a̱ ntsu'u
ngu' nu nchcui' cha' Jesús laca jyo'o Elías nu
nguti'i̱ chalyuu sa'ni la, cha' chaca quiya'
ndyu'u tucua jyo'o bi'; jua'a̱ ntsu'u ngu' nu
nchcui' cha' la cui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba
ji'i̱ ycui' Ndyosi sa'ni la laca Jesús, cha' cua
ndyu'ú jyo'o cusu' bi' chaca quiya', nacui̱
ngu'. 9 Pana ndi'ya̱ nacui̱ Herodes:

—Ycui' na' ngulu̱ cña cha' teje cu' ngu'
scua' que Juan. Lo'o nu Jesús bi' ni, nu
quiña'a̱ tsa cha' ndañi nu nchcui' ngu' ji'i̱,
¿tilaca laca yu lacua?

Lo'o li' lye tsa ngua ti' Herodes cha' ña'a̱
ji'i̱ ycui' Jesús.

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati̱

10 Nu lo'o nguxtyu̱u̱ ngu' tya'a ndya'a̱
Jesús ndyalaa ngu' slo yu, li' nchcui' ngu'
lo'o yu lcaa ña'a̱ cña nu ngua'ni ngu' ca su
ndyaa ngu' bi'. Li' ndyaa yu lo'o nu ngu'
nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ bi' sca se'i̱ su ná ntsu'u
ñati̱ ngua ti' yu, sca se'i̱ cacua ti quichi̱
Betsaida. 11 Pana nu lo'o cua ngua jlo ti' xa'
ñati̱ macala su ndyaa Jesús, li' ndu'u lca'a̱
ñati̱ bi' ji'i̱ yu. Lo'o ndyalaa ngu' slo yu, li'
ndyanu ngu' cha' culu'u yu ji'i̱ ngu' ñi'ya̱
caca nde loo lo'o caca ycui' Ndyosi loo ne'
cresiya ji'i̱ ñati̱. Lo'o jua'a̱ lijya̱ ngu' quicha
cha' cua'ni yu cha' tyaca tso'o ngu', nti'
ngu'.

12 Nu lo'o cua ngusii̱, li' ndyu'u ti'i̱ ñati̱ nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ Jesús ca slo yu cha' chcui'
ngu' lo'o yu:

—Chcui' nu'u̱ lo'o ngu' jua cha' tsaana
ngu' na cacu ngu', su caja' ngu' talya ca
quichi̱ sube ti jua —nacui̱ ngu' nu ndyaca
tsa'a̱ ji'i̱—. Su ndi'i̱ na re, ná ntsu'u na cacu
ngu' tsiya' ti —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱ Jesús.

13 —Cu'ma̱ ta ma̱ na cacu ngu' quiña'a̱ jua
—nacui̱ Jesús ji'i̱ nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱
li'.

—Xti tsa na ntsu'u ji'i̱ ya re —nacui̱
ngu'—. Ca'yu tya'a ti xlyá teje' lo'o tucua
tya'a ti cualya lo'o ji'i̱ ya. Sca ti si tsaa
ya tsaana ya scuaa cha' cacu lcaa ngu' re
—nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús li'.

14 Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ti ndi'i̱ ngu'
bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca
tsa'a̱ ji'i̱:

—Chcui' ma̱ lo'o ngu' jua cha' tyaca'a̱
ngu' lo yuu cuentya qui'i ti, tu'ba tyii tya'a
ngu' sca qui'i —nacui̱ yu ji'i̱ ngu'.

15 Lo'o jua'a̱ ngua'ni nu tii tyucuaa tya'a
ngu' lo'o nu ngu' quiña'a bi', hora ti ndy-
aca'a̱ ngu'. 16 Li' ndaya' Jesús ji'i̱ nu ca'yu
tya'a xlyá teje' lo'o ji'i̱ nu tucua tya'a cualya
bi'. Nde cua̱ nguxña'a̱ yu cha' ndya xlya'be
ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya scuaa bi'. Li'
ngusa'be yu scuaa bi', cuati nda yu yu'be bi'
ji'i̱ ngu' tya'a ndya'a̱ yu cha' tacha ngu' ji'i̱
ngu' quiña'a̱ bi'. 17 Lcaa ngu' ndyacu ngu'

scuaa bi' li', nguaala' ji'i̱ lcaa ngu'. Ca tiya' la ngutsa'á̱ tii tyucuaa tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá lo'o cualya nu ndyanu, la cui' tya'a na nu ndyacu ngu' bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' ycui' nu Cristo laca Jesús

18 Ngua sca tsa̱ ndi'i̱ Jesús ycui' ti nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi. Li' lijya̱ ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ ca slo yu. Nchcuane Jesús ji'i̱ ngu' bi' li':

—¿Tilaca ta laca na' nacui̱ ngu'? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'.

19 —Ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i̱ ngu' tya tsubi' la laca nu'u̱ —nacui̱ ngu' ji'i̱—, lo'o jua'a̱ ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Elías laca nu'u̱, jua'a̱ ntsu'u xi xa' la ngu' nu nchcui' cha' nu'u̱ laca sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi sa'ni la; cua sa'ni tsa ngujuii ñati̱ bi', pana juani ndyu'ú chaca quiya' nacui̱ ngu' bi'.

20 —Cu'ma̱ ni —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi' li'—, ¿tilaca laca na' nti' cu'ma̱?

Li' nacui̱ Pedro ji'i̱:

—Cristo nu nda ycui' Ndyosi ji'i̱ lijya̱ nde chalyuu, bi' laca nu'u̱ —nacui̱ Pedro ji'i̱.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

21 Lye tsa nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ cha' ná cacha' ngu' tsiya' ti ji'i̱ xa' ñati̱ cha' Cristo laca ycui'.

22 —Na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱ —nacui̱ Jesús—, nscua cha' lye tsa xcube' ngu' jna'. Lo'o la cui' ti xtyanu ti'i̱ ngu' cusu' jna'; lo'o ngu' nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, xtyanu ti'i̱ ngu' jna'. Nga'a̱ cha' cujuii ngu' 'na; pana lo'o tyu'u scua sna tsa̱, li' tyu'ú na' chaca quiya' ca su ntsiya na' cha' nguatsi' na'.

23 Lo'o nteje tacui xi tyempo, li' nchcui' Jesús lo'o lcaa ngu':

—Si ntsu'u cu'ma̱ nu chañi cha' nti' ma̱ tsaa ma̱ lo'o na' —nacui̱ yu—, nga'a̱ cha' xtyanu ma̱ lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ma̱ ji'i̱, cha' tya'a̱ ma̱ lo'o na' lcaa tsa̱, masi cujuii ñati̱ ji'i̱ ma̱ xqui'ya na'. 24 Chcuna' chalyuu ji'i̱ ma̱ si xcui' nclyacua tsa ti' ma̱ ñi'ya̱ caca ji'i̱ ycui' ca ma̱; pana si tyaja'a̱ ma̱ xñi ma̱ cha' jna', masi cujuii ñati̱ ji'i̱ ma̱ xqui'ya na', quije chalyuu ji'i̱ ma̱ ca slo ycui' Ndyosi li'. 25 Ná xtyucua tsiya' ti cha' culiya' nu ntsu'u ji'i̱ ma̱, masi tlyu tsa chalyuu caja ji'i̱ ma̱, si xqui'ya cha' bi' chcuna' ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. 26 Ca tyuju'u ti' na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱ lo'o ña'a̱ na' ji'i̱ ma̱, si cua ngua tyuju'u ti' ma̱ ña'a̱ ma̱ jna', masi ntyuju'u ti' ma̱ ji'i̱ cha' tso'o nu nchcui' ti na'; nu lo'o ca̱a̱ na' chaca quiya' nde loo la cha' caca na' loo ji'i̱ ñati̱, li' ca tyuju'u ti' na' lo'o ña'a̱ na' ji'i̱ ma̱. Ndubi tsa ña'a̱ loo na' caca xqui'ya xee ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na' li'; stu'ba ti ca̱a̱ na' lo'o lcaa xca̱ ji'i̱ ycui' Ni, xca̱ nu lubii tsiya' ti. 27 Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱, cha' ntsu'u ngu' nu ndu̱ lo'o na chalyuu re juani, nu tya lyiji cajaa ngu' lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nguxana cha' laca ycui' Ndyosi loo nde chalyuu.

Cua ngutsa'a̱ ña'a̱ tyucui ña'a̱ loo Jesús ndu̱ slo ngu'

28 Nu lo'o cua ndu'u scua snu' tsa̱ tya lo'o nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyacuí yu sca ca'ya cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi; ndyaa lo'o yu ji'i̱ Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan. 29 Nu lo'o ndu̱ Jesús nchcui' lo'o ycui' Ndyosi Sti yu, li' hora ti ngutsa'a̱ ña'a̱ tyucui ña'a̱ loo Jesús; ñi'ya̱ ña'a̱ sca xee nu ngati̱ tsa, jua'a̱ ngati̱ tsa ña'a̱ ste' yu. 30 Li' ndu'u tucua tucua tya'a ngu' qui'yu ca slo Jesús, ndu̱ ti ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o Jesús; jyo'o cusu' Moisés lo'o jyo'o cusu' Elías nu nguti'i̱ chalyuu sa'ni ngua ngu' bi'. 31 Lo'o jua'a̱ tyucui ña'a̱ su ndu̱ ngu' ntyiji'i̱ sca xee nu lye tsa ña'a̱. Nchcui' ngu' lo'o Jesús ji'i̱ lcaa ña'a̱ cña nu cua nda ycui' Ndyosi Sti yu cha' cua'ni yu nde loo la xi, nu lo'o cajaa yu nde quichi̱ Jerusalén. 32 Masi ndyu'u tsa xcalá Pedro lo'o xa' tya'a ndi'i̱ yu ca jua, pana tya tii ngu'; bi' cha' na'a̱ ngu' bi' lcaa cha' tso'o ji'i̱ Jesús, lo'o ji'i̱ tyucuaa ngu' jyo'o nu nga'a̱ slo yu. 33 Nu lo'o cua tyaa ti tyucuaa ngu' bi', li' nacui̱ Pedro ji'i̱ Jesús:

—Xu'na —nacui̱—, tso'o tsa cha' ndi'i̱ ya nde. Cuiñá ya sna tya'a chcua'ya: tsaca laca su tyi'i̱ ycui' nu'u̱, chaca su tyi'i̱ La Moisés, lo'o chaca su tyi'i̱ La Elías —nacui̱.

Pana nu Pedro bi' ni, ná ngua cuayá' ti' yu ñi'ya̱ ndyu'u cha' nu nchcui' ycui' ca yu. 34 Tya nchcui' yu, lo'o li' ñaa sca coo nu ngüixii̱ hichu̱' ngu'. Lye tsa ndyutsii̱ ngu' su ntsu'u ngu' ne' coo bi', cha' lye tsa ña'a̱ coo bi'. 35 Li' nguañi xtyi'i sca ñati̱, pana hora ti ngua cuayá' ti' ngu' cha' nchcui' ycui' Ndyosi laja coo bi'.

—La cui' yu re laca Sñi' na'; tyaca'a tsa yu
'na —nacui Ni—. Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu
chcui' yu re lo'o ma —nacui Ni.
36 Lo'o cua ndyuna ngu' ña'a cha' nu
nchcui' ycui' Ndyosi ji'i Jesús, li' na'a ngu'
cha' sca ti Jesús ndu bi'. Cuaana tya ndyaa
ti'i ngu'; ni sca cha' nga'aa nchcui' ngu' lo'o
xa' ñati, ñi'ya ngua cha' nu na'a ngu' sii'
ca'ya bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca yu cuañi' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i

37 Ca chaca tsa nu lo'o ngua'ya ngu' sii'
ca'ya bi', tyuu tsa tya'a ngu' ndyaa ngu'
ndyacua tya'a ngu' lo'o Jesús. 38 Ndi'i sca nu
qui'yu laja ñati quiña'a bi' nu cuii nchcui'
lo'o Jesús:
—Mstru —nacui yu ji'i—, cua'ni cha'
tso'o ña'a nu'u xi ji'i sñi' na', cha' sca ti
bi' laca sñi' na' nu ntsu'u 'na. 39 Ntsu'u tsa
nxalú cui'i ji'i yu, ndu'ni bi' cha' cuii nxi'ya
yu li'; nxasu nu cui'i bi' ji'i yu ña'a cuayá'
ndyu'u ngo' tu'ba yu. Cuxi tsa ndu'ni cui'i
bi' lo'o yu, cha' ná ntaja'a bi' culaá ji'i yu.
40 Bi' cha' lye tsa ndijña na' ji'i nu ngu' nu
ndyaca tsa'a jinu'u cha' culo ngu' ji'i cui'i
cuxi nu ngusñi ji'i sñi' na', pana ná ngua ji'i
ngu' culo ngu' ji'i tsiya' ti.
41 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu':
—Ná jlya ti' ma 'na tsiya' ti, cu'ma ñati
chalyuu —nacui Jesús—, cha' cuxi tsa cre-
siya ji'i ma. Nga'aa tso'o tyanu na' slo
ma, nga'aa talo tyiquee na' ji'i ma tsiya' ti
—nacui Jesús ji'i ngu'—. Caa lo'o ji'i sñi' slo
na' —nacui Jesús ji'i sti nu quicha bi' li'.
42 Pana nu lo'o ñaa nu quicha bi' cacua la,
li' nguxlyú cui'i cuxi bi' ji'i yu quicha bi' nde
lo yuu, lo'o li' lye tsa nguxalú cui'i ji'i yu.
Li' ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u
ji'i yu cha' tyu'u bi' tyaa, cua ndyaca tso'o
yu quicha bi' li'. Cuati nacui ji'i sti yu cha'
caa qui'ya ji'i sñi', lo'o li' ndya Jesús ji'i yu
nu ngua quicha bi' ji'i sti yu chaca quiya'.
43 Lcaa ngu' ndube tsa ti' ngu' lo'o ña'a ngu'
cha' tlyu nu ndyu'ni ycui' Ndyosi.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha' cajaa ycui'

Lcaa ngu' ndiya tsa ti' ngu' ña'a ngu' cña
nu ndyu'ni Jesús. Pana laja lo'o ndube ti'
ngu', li' nacui Jesús ji'i nu ngu' nu ndya'a
lo'o yu:
44 —Cua'a jyaca ma ji'i cha' re, culacua xi
ti' ma ji'i: Ntsu'u sca ñati nu cujui' cresiya
'na ji'i ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o
na', masi na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha'
caca na' ñati —nacui Jesús.
45 Pana ná nda nu ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i yu bi' cuentya, ná ngujui ñi'ya caca ca
cuayá' ti' ngu' cha' bi'; jua'a ntsii tsa ngu'
cha' xcuane ngu' ji'i ycui' Jesús ñi'ya tyu'u
cha' nu nchcui' yu lo'o ngu'.

Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' ji'i ycui' ca ngu'

46 Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ni, lye
tsa nchcui' tube ngu' ñi'ya nu tya'a ngu'
laca nu ndulo la cha' ji'i. 47 Pana Jesús ni,
hora ti ngua cuayá' ti' lcaa ña'a cha' nu
ntsu'u tyiquee ngu'. Li' ngusñi yu ya' sca nu
piti, ngusta yu ji'i nu piti cacua ti slo ycui'
yu. 48 Li' nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:
—Lo'o xtyucua ma ji'i cua ña'a ca ñati
cuentya jna', masi ñati ñi'ya laca nu piti
re, la cui' jua'a na nxtyucua ma jna' laca
—nacui Jesús—. Jua'a ngu' nu tucuá cña
jna', lo'o cña ji'i ycui' Ndyosi tucuá ngu' bi'
li', cha' ycui' Ni laca nu nda jna' lijyaa ca slo
cu'ma. La cui' nu piti la ji'i tya'a ma, nu ná
ndulo cha' ji'i bi' nti' ma, bi' laca nu ndulo
la cha' ji'i cuentya jna', nti' na'.

Sca ñati nu ná nxuu tya'a lo'o na ni, bi' laca nu taca ji'i xtyucua ji'na

49 Li' nacui Juan ji'i Jesús:
—Mstru —nacui—, cua na'a ya cha' ndu
chaca ñati nu nclyo ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u
ji'i ñati chacuayá' jinu'u, nacui yu. Bi' cha'
ngua'a ya ji'i yu bi', cha' nga'aa cua'ni yu
jua'a, cha' ná lo'o yu bi' ndya'a yu ndyaca
tsa'a yu lo'o ya.
50 Pana ndi'ya nacui Jesús ji'i li':
—Ná cua'a ma ji'i, cha' sca ñati nu ná
nxuu tya'a lo'o na, ná tyiquee' taca ji'i bi'
xtyucua ji'na.

Ngua'a Jesús ji'i Jacobo lo'o ji'i Juan

51 Nu lo'o cua tyalaa ti tyempo cha' tyaa
Jesús nde cua, li' ngüiñi ti' yu cha' tyaa
yu nde Jerusalén. 52 Nda yu ji'i nu ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i yu cha' tsaa ngu' tyucuii
nde loo la, cha' chcui' ngu' lo'o ngu' quichi
sube ti su tyeje tacui yu lo'o ngu'. Li' ndyaa
ngu' bi' sca quichi sube ti, sca quichi tyi
ngu' Samaria; ngulana ngu' su tyi'i ngu' li'.
53 Pana ná ntaja'a ngu' quichi sube bi' ta
ngu' chacuayá' cha' tyanu ngu' bi' quichi,
cha' jlo ti' ngu' quichi bi', cha' nde quichi
Jerusalén tsaa ngu'. 54 Nu lo'o ndyuna tya'a

ndya'a̱ Jesús cha' bi', Jacobo lo'o Juan naa nu ngu' bi', li' nacui̱ ngu' bi' ji'i̱ Jesús:

—Cusu' —nacui̱ ngu' bi'—, ¿ha ná nti' nu'u̱ cha' jña ya quii' nde cua̱ cha' tyalú nde lo yuu su ndi'i̱ ngu' jua? Cua'ni tye bi' tsiya' ti ji'i̱ ngu' jua, tyaqui̱ ngu'. Jua'a̱ ngua'ni jyo'o cusu' Elías sa'ni —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús.

55 Li' ña'a̱ tsa Jesús ji'i̱ ngu' bi', nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Ná nda ma̱ cuentya tsiya' ti ñi'ya̱ ndyu'u cha' nu nchcui' ma̱ —nacui̱ Jesús—, si'i Xtyi'i ycui' Ndyosi laca nu ngulu'u ji'i̱ ma̱ cha' chcui' ma̱ cha' cuxi jua'a̱; nu xña'a̱ laca nu ngulu'u ji'i̱ ma̱ cha' chcui' ma̱ jua'a̱.
56 Si'i cha' cua'ni tye na' chalyuu ji'i̱ ñati̱ nda ycui' Ndyosi Sti na' 'na lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱; cha' cua'ni lyaá Ni ji'i̱ ñati̱ chalyuu, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni na' —nacui̱ Jesús.

Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' xa' quichi̱ sube ti.

Ñati̱ nu chañi cha' nti' tya'a̱ lo'o Jesús

57 To' tyucuii̱ su ndyaa ngu' na'a̱ ngu' ji'i̱ sca nu qui'yu.

—Cusu' —nacui̱ yu—, lo'o na' nti' na' tsa'a̱ lo'o nu'u̱, macala su tsaa nu'u̱ tsa'a na' lo'o nu'u̱.

58 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ nu qui'yu bi':

—Nu naa cuatya' ni, ne' xtyú ni' ndyu'ú ni'; lo'o nu quiñi sube ni, ne' xlyati̱ ndyu'ú ni'; lo'o na' ni, cua lijya̱ na' chalyuu cha' caca na' ñati̱, pana ná ntsu'u su xtyii na' caja' na', ná ntsu'u su chca'a̱ cña' na'.

59 Lo'o li' nacui̱ Jesús ji'i̱ chaca nu qui'yu:

—Ca̱a̱ tya'a̱ nu'u̱ lo'o na' —nacui̱.

—Cusu' —nacui̱ yu ji'i̱ Jesús li'—, ta nu'u̱ xi tyempo jna' cha' tyanu na' lo'o sti na' ña'a̱ cuayá' nu cajaa sti na', cha' ña'a̱ na' ji'i̱ tyatsi'.

60 Li' nacui̱ Jesús ji'i̱ yu:

—Tya ntsu'u xi xa' la tya'a ñati̱ ma̱ nu taca xatsi' ji'i̱ nu cua ngujuii; pana nu'u̱ ni, ntsu'u cha' tsaa nu'u̱ lo'o na' cha' chcui' nu'u̱ cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ñati̱.

61 Li' nacui̱ chaca nu qui'yu ji'i̱ Jesús:

—Cusu', lo'o na' nta̱' tsa'a̱ lo'o nu'u̱ —nacui̱ yu—, pana ta xi tyempo 'na cha' tsa'a na' salya' na' lo'o ngu' toni'i̱ 'na.

62 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ nu qui'yu bi':

—Sca ñati̱ nu nguxana sca cña ni, ná caca tyu'u scua cña bi' ji'i̱ yu si tya'a̱chu̱' yu ji'i̱; ñi'ya̱ nti' ñati̱ nu nclya'a yuu, ná ca cula'a tso'o yu yuu si ña'a̱ yu nde chu̱' yu; la cui' jua'a̱ lo'o caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i̱ cu'ma̱ ñati̱ chalyuu ni, ná ta Ni cña cua'ni ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' si nti' ma̱ tya'a̱chu̱' ma̱ ji'i̱ Ni.

10

Nda Jesús ji'i̱ snayala tyii tya'a ngu' ndyaa

1 Nu lo'o cua nteje tacui cha' bi', li' ngusubi Jesús chaca snayala tyii tya'a ngu' cha' tsaa ngu' nde loo ji'i̱ yu; cuentya tucua tya'a ti ngu' tsaa ngu' lcaa se'i̱ lo'o lcaa quichi̱ su nga'a̱ cha' tsaa yu nti' yu. 2 Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re, cha' chcui' na lo'o ñati̱ cha' xñi ngu' cha' nu nchcui' na' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—. Lo'o jua'a̱, xti ti ngu' nu caca cua'ni cña re; bi' cha' chcui' ma̱ lo'o Sti na', ycui' nu Xu'na cña re, cha' tya ta Ni xi xa' la tya'a ñati̱ nu taca ji'i̱ cua'ni cña re. 3 Yaa clya ma̱ lacua. Su ta na' ji'i̱ ma̱ tsaa ma̱, ca bi' tyi'i̱ ma̱ laja ñati̱ cuxi ñi'ya̱ si ndi'i̱ xlya' cuañi' laja bo'o tyaala; pana tyi'i̱ ycui' Ni lo'o ma̱ cha' ná sca caca ji'i̱ ma̱ li'. 4 Ná cui'ya ma̱ cuiji̱ su tyu'u cñi, ni xa' cuiji̱, ni caña ná chca'a̱ quiya' ma̱. Lo'o jua'a̱ ná tyu̱ ma̱ tyiquee' tyucuii̱ lo'o ta ma̱ cha' lo'o ñati̱. 5 Nu lo'o tyalaa ma̱ toni'i̱ ji'i̱ sca ñati̱, li' ndi'ya̱ chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ ñati̱ nu ndi'i̱ ni'i̱ bi': "Ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ngu' nu ca tyi re", ñacui̱ ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi li'. 6 Lo'o si chañi cha' nti' ngu' nu ndi'i̱ ni'i̱ bi' cuna la ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, li' cua'ni Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ngu' bi'; pana si ná nti' ngu' cuna ngu' cha' bi', nga'aa culacua̱ Ni ji'i̱ ngu' bi' jua'a̱. 7 Tyanu ma̱ toni'i̱ ji'i̱ ngu' tso'o bi', cacu ma̱ co'o ma̱ cua ña'a̱ ca na nu cacu ngu' bi'; sca ñati̱ nu ndyu'ni cña ni, ntsu'u chacuayá' ji'i̱ cha' cacu yu tyaja. Pana ná tya'a̱ ma̱ lcua ti toni'i̱ ji'i̱ ngu'. 8 Lo'o tyalaa ma̱ sca quichi̱ su tso'o tsa chcui' ñati̱ lo'o ma̱, cacu ma̱ lcaa na nu ta ngu' ji'i̱ ma̱, 9 cua'ni ma̱ jo'o ji'i̱ ngu' quicha nu ndi'i̱ bi'. Lo'o li' ñacui̱ ma̱ ji'i̱ ngu' bi': "Cua ngulala cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i̱ cu'ma̱". 10 Pana lo'o tyalaa ma̱ sca quichi̱ su ná nti' ngu' cha' chcui' ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ngu', hora ti tyu'u ma̱ nde to' calle ti. Li' ñacui̱ ma̱ ji'i̱ ngu': 11 "Scui̱ ya quiya' ya cha' tyalú snii yuu ji'i̱ quichi̱ tyi ma̱ nu ngusñi ca'a̱ quiya' ya; jua'a̱ ca cuayá' ti' ma̱ li' cha' xqui'ya cha' cuxi tyiquee ma̱, bi' cha' tyu'u ya quichi̱ tyi ma̱ tyaa ya. Pana

masi cuxi ma̱, ntsu'u cha' ca cuayá' ti' ma̱
cha' cua ngulala cha' caca ycui' Ndyosi loo
ne' cresiya ji'i̱ ma̱", ñacui̱ ma̱ ji'i̱ ngu' quichi̱
bi'. 12 Nchcui' na' cha' bi' lo'o ma̱ juani, cha'
nu lo'o tye chalyuu, li' tlyu la cha' ti'í caca
ji'i̱ ngu' quichi̱ bi'; xti la cha' chcube' ngu'
jyo'o quichi̱ Sodoma nu cuxi tsa ngua'ni cua
sa'ni la.

Quichi̱ su ná ntucuá ñati̱ cña ji'i̱ ycui' Ndyosi

13 '¡Tya'na tsa cu'ma̱ ngu' quichi̱ Corazín!
Lo'o jua'a̱, ¡tya'na tsa cu'ma̱ ngu' quichi̱
Betsaida! Cua quiña'a̱ tsa cha' tlyu nu cua
na'a̱ cu'ma̱, lo'o ná nguju'u ti' ma̱ tsiya' ti ji'i̱
cha' cuxi nu ndyu'ni ma̱. Cua sa'ni la xña'a̱
tsa ngua ngu' quichi̱ Tiro, lo'o ngu' quichi̱
Sidón; ngu' xa' tsu' ngua ngu' bi'. Pana ná
ngujui ñi'ya̱ caca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i̱ cha'
cuxi nu ngua'ni ngu', cha' bilya ña'a̱ ngu'
bi' ni sca cha' tlyu ñi'ya̱ nu cua na'a̱ cu'ma̱
ngu' Israel; bi' cha' ná ngua xñi'i̱ ti' ngu',
ná ndyacu' ngu' late' ngata, ni ná ngusu'ba
ngu' jii hique ngu' ñi'ya̱ nu ndu'ni ngu' su
nscua jyo'o. 14 Liñi cacha' na' ji'i̱ ma̱ cha'
caca tso'o la ji'i̱ ngu' jyo'o quichi̱ Tiro, lo'o
ji'i̱ ngu' jyo'o quichi̱ Sidón, nu lo'o tyalaa
tsa̱ tlyu lo'o cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i̱
ñati̱ chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i̱ cu'ma̱ li',
cha' ná nduna ma̱ tsiya' ti. 15 Lo'o cu'ma̱ ngu'
quichi̱ Capernaum ni, nti' ma̱ cha' tso'o tsa
caca ji'i̱ quichi̱ tyi ma̱. ¿Ha ná lo'o xcube' Ni
ji'i̱ ma̱ nti' ma̱? Pana culo'o Ni ji'i̱ ma̱ cha'
tyaa ma̱ ca bilyaa.

Tya nchcui' la Jesús lo'o nu snayala tyii
tya'a ngu' bi' li':

16 —Ñati̱ nu cua'a̱ jyaca̱ ji'i̱ cha' nu ta
cu'ma̱ lo'o, ñi'ya̱ si ndaca'a̱ jyaca̱ ngu' bi'
ji'i̱ cha' nu ta na' lo'o ngu' laca; lo'o ñati̱ nu
xlyú cha' hichu̱' cu'ma̱, ñi'ya̱ si nxlyú ngu'
bi' cha' hichu̱' na' laca. Lo'o jua'a̱ ñati̱ nu
xlyú cha' hichu̱' na' ni, na nxlyú ngu' cha'
bi' hichu̱' ycui' Ndyosi nu nda jna' lijya̱a̱;
jua'a̱ laca cha' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.

Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'.

Cua nguxtyu̱u̱ ngu' nu ngua'a̱ loo Jesús cña ji'i̱ ñaa ngu'

17 Ca tiya' la nguxtyu̱u̱ nu snayala tyii
tya'a ngu' ñaa ngu' slo Jesús. Chaa tsa ti'
ngu'.

—Cusu' —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús—, lo'o nu
cui'i̱ cuxi ndaquiya' ji'i̱ cña nu ngulo ya ji'i̱
chacuayá' jinu'u̱ —nacui̱ ngu'.

18 Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Jua'a̱ tu'ni. Lo'o na' na'a̱ na' ji'i̱ Satanás
lo'o ndyú yu lo yuu; ñi'ya̱ ndyalú tyi'yu nde
lo yuu, jua'a̱ ndyú yu. Ngulo'o ycui' Ndyosi
ji'i̱ nu xña'a̱ bi' ca su tlyu su ntucua Ni nde
cua̱, ndyú yu lo yuu li'; bi' cha' ndaquiya'
cui'i̱ cuxi bi' ji'i̱ cha' nu nchcui' ma̱ juani.
19 Lo'o jua'a̱ cua nda na' chacuayá' ji'i̱ cu'ma̱
cha' sta quiya' ma̱ hichu̱' cuaña, lo'o hichu̱'
chuni'i̱; chacuayá' jna' cua'a ma̱ chacuaya'
ji'i̱ nu xña'a̱ tsiya' ti. Lo'o jua'a̱ ná ca cuxi
ji'i̱ ma̱ tsiya' ti, ni sca cha' cuxi ná tyacua ji'i̱
ma̱ li'. 20 Pana ná ntsu'u cha' ca chaa ti' ma̱
cha' ndaquiya' cui'i̱ cuxi bi' ji'i̱ cña nu ngulo
ma̱ ji'i̱, tso'o la ca chaa ti' ma̱ cha' cua nscua
xtañi ma̱ ca su ntucua ycui' Ndyosi nde cua̱.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Jesús

21 Sca hora bi' tso'o tsa ntsu'u tyiquee
Jesús xqui'ya cha' ndi'i̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi
lo'o yu. Bi' cha' nchcui' Jesús lo'o ycui'
Ndyosi Sti yu li':

—Sti na', cua'ni chi̱ na' loo ycui' nu'u̱
juani. Nu'u̱ laca ycui' Ni nu laca loo nde cua̱,
jua'a̱ laca nu'u̱ loo nde lo yuu. Cua ngutu'u
yacu̱' ti cha' bi' cuentya ji'i̱ ñati̱ nu ngua tya
sa'ni la, cha' ná ca cuayá' ti' ngu' cha' bi'
tsiya' ti, masi nchca tsa ji'i̱ ngu'; pana tsa
xlya'be hi̱ cha' cua ngulu'u tso'o nu'u̱ cha'
bi' ji'i̱ ñati̱ jua'a̱ ti juani, masi ná jlo tso'o ti'
ñati̱ bi'. Ndyu'ni tlyu na' jinu'u̱ cha' jua'a̱
ngua ti' ycui' nu'u̱ cha' caca —nacui̱ Jesús
ji'i̱ ycui' Ndyosi.

22 Li' nchcui' yu lo'o ngu' nu ndyaa
cuentya ji'i̱ yu bi':

—Cua nda Sti na' lcaa na jna'. Ná tucui jlo
ti' cha' laca na' Sñi' ycui' Ni; sca ti ycui' Sti
na', bi' nu jlo ti'. Ná tucui jlo ti' tilaca laca
ycui' Sti na'; sca ti na', jlo ti' na' tilaca laca
Ni. Lo'o jua'a̱ ca jlo ti' xi xa' la ñati̱ nu nti'
na' cha' culu'u na' ji'i̱ ngu' tilaca laca ycui'
Sti na', ca cuayá' ti' ngu' bi' li'.

23 Li' nguxtyacui Jesús ca su ndu̱ nu ngu'
nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, ndu̱ ycui' ti ngu' nchcui'
yu lo'o ngu' bi' li':

—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñati̱ nu ña'a̱
cua ña'a̱ ca cha' tlyu nu cua na'a̱ cu'ma̱
juani. 24 Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱
re, cha' quiña'a̱ tsa ngu' nu ngua tu'ba ji'i̱
ycui' Ndyosi sa'ni la, lo'o jua'a̱ quiña'a̱ rey
nu ngua loo sa'ni la, cua ntajatya tsa ngu'
bi' ji'i̱ cha' tlyu nu cua na'a̱ ma̱ juani, cha'
ña'a̱ ngu' ji'i̱ nquicha'; cua ntajatya tsa ngu'

bi' ji'i̱ cha' nu nduna ma̱ juani, cha' ngua ti' ngu' cuna ngu' nquicha'. Pana ngujuii ngu' li', lo'o bilya ña'a̱ ngu' cha' bi', bilya cuna ngu' cha' bi' tsiya' ti —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱.

Sca cha' tso'o nu ngua'ni sca ngu' samaritano

25 Li' ndatu̱ sca mstru cha' jo'ó cha' chcui' cuayá' yu lo'o Jesús. Lo'o li' nchcuane yu ji'i̱ Jesús:

—Mstru —nacui̱—, ¿ñi'ya̱ cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye tsiya' ti jna'?

26 Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o yu:

—¿Ni cña ngulo ycui' Ndyosi ji'na nu nscua lo quityi nu ngua sa'ni? ¿Ñi'ya̱ ndyu'u ta cha' bi' nti' nu'u̱?

27 Li' nchcui' mstru cha' jo'ó bi':

—Ndi'ya̱ nchcui' cha' cusu' bi' —nacui̱ mstru bi'—, cha' tso'o tsa tyu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ycui' Ndyosi, jua'a̱ tyucui tyiquee na taquiya' na ji'i̱ ycui' Ni, jua'a̱ cua'ni tlyu na ji'i̱ Ni lo'o lcaa cha' nu ca'ya hique na, jua'a̱ tyucui juersa ji'na cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ni. Lo'o jua'a̱ nga'a̱ cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i̱ tya'a ñati̱ na, ñi'ya̱ nu nti' na cha' cua'ni tya'na ti' xa' ñati̱ ji'na.

28 Li' nacui̱ Jesús ji'i̱ yu bi':

—Tso'o tsa cha' nu nguxacui̱ nu'u̱ 'na. Si jua'a̱ cua'ni nu'u̱, caja chalyuu bi' jinu'u̱ li'.

29 Pana nu mstru cha' jo'ó bi' ni, cua nti' yu cha' tyu'u liñi la cha' nu cua nchcui' yu, bi' cha' nacui̱ yu ji'i̱ Jesús:

—¿Tilaca laca tya'a ñati̱ na' lacua?

30 Li' nchcui' Jesús cuii̱ re cha' xacui̱ cha' ji'i̱ mstru bi':

—Ngutu'u sca ngu' tya'a quichi̱ tyi na nde Jerusalén, ndya'a̱ yu lijya̱ yu tyucuii̱ ndyaa nde calacui, nde quichi̱ Jericó. Lo'o li' ndu'u tucua xi tucua sna tya'a ngu' cuaana, nguxlyaá ngu' lcaa na nu lo'o ji'i̱ yu; ngulo ngu' ste' yu, li' ti'í tsa ngujuii̱ ngu' xña'a̱ bi' ji'i̱ yu ña'a̱ cuayá' nu cua cajaa ti yu. Li' nguxtyanu ngu' ji'i̱ yu ña'a̱ ntsiya ti yu. 31 La cui' ti tyucuii̱ bi' nteje tacui sca sti jo'ó tya'a quichi̱ tyi na. Pana lo'o na'a̱ sti jo'ó bi' ji'i̱ nu quicha bi', li' yala ti nteje tacui chaca tsu' tyucuii̱, ndyaa li'. 32 Lo'o li' ñaa sca xirta, sca ngu' Levi, la cui' tyucuii̱ bi'. Ndyaa na'a̱ xi ji'i̱ yu quicha bi'; pana lo'o na'a̱ ji'i̱, tsa ndyubi ti nteje tacui xirta ndyaa li'. 33 Lo'o la cui' tyucuii̱ bi' ndya'a̱ sca nu qui'yu ngu' Samaria, sca ngu' xa' chalyuu. Lo'o na'a̱ ji'i̱ yu quicha bi', hora ti ngua tya'na ti' ji'i̱ yu. 34 Lo'o li' ndyaa ca su ntsiya yu quicha bi', ngua'ni jo'o ji'i̱ lcaa su quicha ji'i̱ yu bi' lo'o setye, cuati lo'o vino ngua'ni jo'o ji'i̱ yu su quicha bi'. Li' ngüixii̱ late' chu̱' yu su quicha bi', ngusta ji'i̱ yu quicha bi' hichu̱' huru ji'i̱ ycui', ndyaa lo'o ji'i̱ yu ca to' tyi sca ñati̱; ca bi' ña'a̱sii̱ ngu' ji'i̱ nu quicha bi' ngua ti'. 35 Ca chaca tsa̱ lo'o cua tsaa ti nu ngu' samaritano bi', li' ngulo tucua tya'a cñi plata cha' ta ji'i̱ ngu' nu ca ji'i̱ ni'i̱ su ntsiya nu quicha bi'. Ndi'ya̱ nacui̱ ji'i̱ ngu' ca tyi: "Ña'a̱sii̱ ma̱ ji'i̱ yu quicha re. Lo'o si tya culiji la ma̱ cñi lo'o yu, lo'o xtyu̱u̱ na' ca̱a̱ na' slo cu'ma̱ chaca quiya', li' tya na' cñi ji'i̱ ma", nacui̱ nu samaritano bi'.

Lo'o cua ndye nda Jesús cuii̱ re lo'o ngu', li' nchcuane yu ji'i̱ mstru bi':

36 —Tso'o lacua. Nu sna tya'a ñati̱ nu nteje tacui tyucuii̱ su ntsiya nu quicha bi' ni, ¿tilaca nu nguna'a̱sii̱ tso'o la ji'i̱ yu nu ngua quicha bi'? ¿Tilaca laca nu chañi cha' laca tya'a ñati̱ lo'o nu quicha bi'?

37 —Nu ngua'ni tya'na ti' ji'i̱ yu quicha bi' —nacui̱ mstru cha' jo'ó bi' ji'i̱ Jesús.

Li' nacui̱ Jesús ji'i̱ mstru bi':

—Yaa nu'u̱ lacua, lo'o la cui' jua'a̱ cua'ni nu'u̱ lo'o tya'a ñati̱ nu'u̱.

Nga'a̱ Jesús ca su ndi'i̱ Marta lo'o María

38 Ngusñi Jesús tyucuii̱, ndyaa yu lo'o ngu' tya'a ndya'a̱ yu. Lo'o li' ndyalaa ngu' sca quichi̱ piti ti su ndi'i̱ sca nu cuna'a̱ nu naa Marta. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Marta cha' ndyalaa Jesús slo, cha' nti' tsa ma' cuna ma' lcaa ña'a̱ cha' nu nda yu. 39 Lo'o jua'a̱ ntsu'u sca tya'a ngula Marta nu naa María. Hora ti ndyaca'a̱ nu María bi' cacua ti slo Jesús cha' cuna cha' nu chcui' yu; 40 pana nu Marta bi' ni, quiña'a̱ tsa cña ntsu'u cha' cua'ni ma'. Li' nchcui' ma' lo'o Jesús:

—Cusu' —nacui̱ Marta ji'i̱—, ¿ha ná ndube ti' nu'u̱ cha' quiña'a̱ tsa cña nguxtyanu María tya'a na' cha' cua'ni na' ycui' ti na'? Bi' cha' tso'o la si chcui' nu'u̱ lo'o cho' lacua, cha' ca̱a̱ cho' xtyucua xi cho' 'na.

41 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ Marta:

—Marta, Marta, ntsu'u tsa cña jinu'u̱ —nacui̱ Jesús—. Quiña'a̱ tsa nclyacua ti' nu'u̱ xqui'ya lcaa cña sube nu ntsu'u jinu'u̱. 42 Pana tya lijyi sca cha' nu tso'o cua'ni nu'u̱,

sca cha' nu ndulo la; bi' laca cha' nu cua nti' María cua'ni juani. Cua ndyu'ni cho' sca cña nu tso'o la, lo'o ná ntsu'u cha' xlyaá xa' ñatı̱ cña bi' ji'ı̱ cho'.

11

Ñi'yạ nu chcui' na lo'o ycui' Ndyosi

1 Ngua sca tsạ nga'ạ Jesús ndyu'ni tlyu ji'ı̱ ycui' Ndyosi. Lo'o ndye nchcui' yu lo'o Ni, li' nacuı̱ sca ngu' nu ndyaca tsa'ạ ji'ı̱:

—Cusu' —nacuı̱—, culu'u nu'ụ ji'ı̱ ya ñi'yạ caca chcui' ya lo'o ycui' Ndyosi, tsa ña'ạ nu ngulu'u jyo'o Juan ji'ı̱ ngu' nu nguta'ạ lo'o.

2 Li' nacuı̱ Jesús ji'ı̱:

—Nu lo'o chcui' mạ lo'o ycui' Ndyosi, ndi'yạ chcui' mạ:

Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cuạ, tacati tsa cha' jinu'ụ.

Cạạ nu'ụ nde chalyuu cha' caca nu'ụ loo ji'ı̱ ya.

Cua nti' ya cha' caca lcaa cha' nu nti' nu'ụ cha' caca nde chalyuu, ñi'yạ nu ndyaca cha' nu nti' nu'ụ nde cuạ.

3 Ta nu'ụ na cacu ya tsạ juani.

4 Cui'ya nu'ụ cha' clyu ti' ji'ı̱ ya ji'ı̱ lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ya, cha' jua'ạ cua ngüi'ya ya cha' clyu ti' ji'ı̱ ñatı̱ nu ngua'ni cha' cuxi lo'o ya.

Ná ta nu'ụ chacuayá' cha' cojolaqui cha' cuxi ji'ı̱ ya, pana cua'ni lyaá nu'ụ ji'ı̱ ya ya' nu xña'ạ.

Jua'ạ ngulu'u Jesús ji'ı̱ nu ngu' nu ndyaca tsa'ạ ji'ı̱ bi'. 5 Li' xa' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Nde chcui' na' sca cha': Sca yu tya'a cu'mạ ntsu'u sca tya'a tso'o yu. Lo'o li' sca talya ntsu'u cla'be talya, ndyaa yu toni'ı̱ ji'ı̱ tya'a tso'o yu cha' ñacuı̱ yu ji'ı̱: "Tyocue, ta xi sna tya'a tyaja jñi' ti na' xi. 6 Cua ndyalaa ca ti sca yu tya'a tso'o na' toni'ı̱ 'na, lo'o ná ntsu'u tsiya' ti na nu ta na' cha' cacu yu." 7 Lo'o li' nu yu ca tyi nu ntsu'u nde ni'ı̱ ji'ı̱ nguxacuı̱ cha' ji'ı̱ yu: "Ná ntạ' cha' chcui' cua ña'ạ ti lo'ụ. Cua ndyacụ' toni'ı̱ 'na. Lo'o nu sube 'na, cua ntsiya ngu' lo qui'ña laja' ngu' lo'ụ. Ná caca tyatụ na' cha' ta na' hı̱", nacuı̱ tya'a tso'o yu ji'ı̱ yu bi'. 8 Ndi'yạ nacuı̱ na' —nacuı̱ Jesús ji'ı̱ ngu'—, masi ná ntaja'ạ tya'a tso'o yu tyatụ cha' ta tyaja bi' ji'ı̱ yu bi', masi tso'o ti lo'o yu, pana tiya' la ngua ti' tya'a tso'o yu ta cha' bi' ji'ı̱ yu, xqui'ya cha' nga'aa nti' cha' xa' tsaa yu xtyu'u yu ji'ı̱ chaca quiya'; bi' cha' ndyatụ tya'a tso'o yu li', nda lcaa na nu nti' yu bi'. 9 Ndi'yạ nchcui' na' lo'o mạ lacua: Lo'o jña mạ sca cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi, ta Ni cha' bi' ji'ı̱ mạ li'; lo'o culana mạ ji'ı̱ ycui' Ni, quijeloo Ni ji'ı̱ mạ li'; lo'o tyucui tyiquee mạ chcui' mạ lo'o ycui' Ni, taquiya' Ni ji'ı̱ cha' nu chcui' mạ lo'o Ni li'. 10 Lcaa ñatı̱ nu jña sca cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi ni, caja cha' bi' ji'ı̱ ngu' li'; jua'ạ lcaa ñatı̱ nu culana ji'ı̱ ycui' Ni, quijeloo Ni ji'ı̱ ngu' li'; la cui' jua'ạ, lcaa ñatı̱ nu tyucui tyiquee chcui' lo'o Ni, taquiya' Ni ji'ı̱ cha' nu chcui' ngu' lo'o Ni li'.

11 'Nu cu'mạ ñatı̱ chalyuu nu ntsu'u nu sube ji'ı̱ mạ, ná nda mạ sca na cuxi cacu sñi' mạ lo'o jña ngu' na cacu ngu'. Ñi'yạ nti' si jña ngu' xlyá cacu ngu', ná ta mạ sca quee cacu ngu' li'; si jña ngu' cualya cacu ngu', ná ta mạ cuaña ji'ı̱ ngu' li'; 12 si jña ngu' sca xcube, ná ta mạ sca chuni'ı̱ cacu ngu' li'. 13 Bi' cha' lacua, si jlo ti' mạ cha' ta mạ na tso'o cacu sñi' mạ, masi xña'ạ tyiquee mạ, la cui' jua'ạ jlo ti' ycui' Ndyosi Sti mạ nu ntucua nde cuạ; lye la cua'ni tya'na ti' Ni ji'ı̱ mạ, cha' tya ta Ni Xtyi'i ycui' Ni tyanu ne' cresiya ji'ı̱ mạ si jña mạ cha' bi' ji'ı̱ Ni.

Ngusta ngu' qui'ya ji'ı̱ Jesús

14 Ntsu'u sca nu qui'yu nu ngua cu'ụ cha' cua ngusñi sca cui'ı̱ cuxi ji'ı̱ yu, pana ngulo Jesús ji'ı̱ cui'ı̱ cuxi nu ngusñi ji'ı̱ yu, ndyaa bi' li'. Nu lo'o ngutu'u cui'ı̱ nu ntsu'u ji'ı̱ nu qui'yu cu'ụ bi', ngua ji'ı̱ yu nchcui' yu li'. Ndube tsa ti' ñatı̱ lo'o na'ạ ngu' cha' bi'. 15 Pana ntsu'u ngu' nu nchcui' ndi'yạ:

—Nclyo nu qui'yu cua ji'ı̱ cui'ı̱ cuxi chacuayá' ji'ı̱ Beelzebú, nu laca xu'na lcaa lo cui'ı̱ cuxi —nacuı̱ ngu'.

16 Lo'o li' xa' la ñatı̱ ngua ti' ña'ạ cuayá' ngu' ji'ı̱ Jesús, bi' cha' ngüijña ngu' ji'ı̱ Jesús cha' cua'ni yu chaca cha' tlyu chacuayá' ji'ı̱ ycui' Ndyosi nu ntucua nde cuạ. 17 Pana cua ngua tii Jesús lcaa cha' nu nclyacua ti' ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' ndi'yạ:

—Tye cha' ji'ı̱ cua ña'ạ ca quichı̱ si xcui' cha' cusụụ cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu', si tsaca latya ngu' tisiya xụụ tya'a ngu' lo'o chaca latya ngu'. La cui' jua'ạ lo'o ngu' tya'a ndi'ı̱ ni'ı̱, si ntsu'u cha' cusụụ ji'ı̱ ngu' lo'o xa' la tya'a ngu', nga'aa caja ñi'yạ tyi'ı̱ ngu' lo'o tya'a ngu' sca ti ni'ı̱ bi'. 18 Bi' cha' ná talo cha' ji'ı̱ Satanás si xụụ tya'a nu Satanás bi' lo'o msu ji'ı̱ ycui'; tye cha' ji'ı̱ nu xña'ạ

yala ti li'. Pana nu na' ni —nacuī Jesús—,
cua nacuī mạ cha' ngulo na' ji'ī cui'ī cuxi
nu ntsu'u ji'ī ñatī chacuayá' ji'ī Beelzebú nu
laca xu'na cui'ī cuxi bi', jua'ạ nchcui' mạ
'na. 19 ¿Ha cha' liñi nchcui' mạ lo'o nchcui'
mạ cha' chacuayá' ji'ī Beelzebú nclyo na' ji'ī
cui'ī cuxi? Ná liñi nchcui' mạ tsiya' ti, cha'
lo'o ngu' nu ndyaca tsa'ạ ji'ī mạ nclyo ngu'
ji'ī cui'ī cuxi; chacuayá' ji'ī ycui' Ndyosi
nclyo ngu' cui'ī bi', nacuī mạ. Xqui'ya ngu'
bi' caca cuayá' ti' mạ lacua; caca cuayá' ti'
mạ si cha' liñi nchcui' mạ, si cha' cuiñi ti
nchcui' mạ. 20 Chacuayá' ji'ī ycui' Ndyosi
nclyo na' ji'ī cui'ī cuxi nu ntsu'u ji'ī ñatī, bi'
cha' taca ca cuayá' ti' mạ cha' cua ndyalaa
tsạ cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'ī
mạ.
21 'Ñi'yạ nti' sca ñatī tyaala, ndụ yu cuạ
nde toni'ī ji'ī yu. Cua laca ndi'ī maxtyi ji'ī
yu cacua ti su ndụ yu, cha' jua'ạ ná sca caca
ji'ī yu'ba nu ntsu'u ji'ī yu. 22 Sca ti lo'o cạạ
xa' la ñatī nu xña'ạ la, tyijīloo ngu' bi' ji'ī
yu li'; xlyaá ngu' lcaa chcuạ nu ntsu'u ji'ī yu
su ndụ yu cuạ, cuaana ngu' yu'ba ji'ī yu bi',
cha' caja xi ji'ī ca ta'a ngu' li'.
23 'Ñatī nu ná nti' xñi cha' jna', na nxụụ
tya'a ngu' bi' lo'o na' li', jua'ạ ndyu'u cha'
bi'. Lo'o jua'ạ ñatī nu ná nxtyucua 'na, na
ndaca'a ngu' bi' ji'ī tya'a ñatī ngu' cha' ná
xñi ngu' cha' jna' lacua.

Lo'o xtyụụ cui'ī cuxi chaca quiya'

24 'Lo'o xtyanu cui'ī cuxi ji'ī sca ñatī, li'
tya'ạ yu'u cui'ī bi' ne' quixī' tyijyu' su ná
ntsu'u ñatī; tsaa cui'ī cuxi bi' tsaana su
chca'ạ cña' cui'ī xi. Lo'o ná quije su chca'ạ
cña' cui'ī bi' ni, li' ñacuī: "Tya'a na' ni,
xtyụụ na' nde su nguti'ī na' clyo". 25 Lo'o
tyalaa cui'ī bi' slo ñatī bi' chaca quiya', li'
ña'ạ cha' laja ti ndi'ī cresiya ji'ī ñatī bi', si'i
na ngua tso'o la yu bi'. 26 Hora ti tsaa cui'ī
chaca quiya', tsaana ji'ī chaca cati tya'a cui'ī
cuxi nu xña'ạ la, cha' stu'ba ti xñi lcaa cui'ī
bi' ji'ī ñatī bi'; caja su tyi'ī cui'ī bi' lo'o ñatī
bi' nti'. Caca cuxi la cha' ji'ī ñatī bi' li', cha'
quiña'ạ la cui'ī xñi ji'ī yu li'.

Nu lo'o chañi cha' tso'o ntsu'u tyiquee na

27 Lo'o ndye nchcui' Jesús jua'ạ, li' nchcui'
sca nu cuna'ạ lo'o Jesús. Laja ñatī quiña'ạ
bi' ndụ nu cuna'ạ lo'o nchcui' bi':
—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma' cusu'
xtya'ạ nu'ụ nu ngua'ni cala jinu'ụ, nu nda
ndyati' nu'ụ —nacuī nu cuna'ạ bi'.
28 Li' nguxacuī Jesús cha' ji'ī:
—Si'i cha' bi' —nacuī—. Tso'o la ntsu'u
tyiquee ñatī nu cua'ạ jyacạ ji'ī lcaa cha' nu
nda ycui' Ndyosi lo'o ngu', nu taquiya' ji'ī
lcaa cha' bi'.

Ngua ti' ñatī cuxi ña'ạ ngu' sca cha' tlyu

29 Tya ndyu'u ti'ī la ngu' slo Jesús tsa tlyu
ti, li' chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ngu':
—Xña'ạ tsa ñatī chalyuu juani —nacuī
Jesús—. Cua nti' ngu' cha' cua'ni na' sca
cha' tlyu chacuayá' ji'ī ycui' Ndyosi, cha'
ña'ạ cui'ya ngu' ji'ī ñi'yạ si laca sca cuxe'
ti. Pana ná cua'ni na' jua'ạ. Nga'ạ cha'
tyi'u ti' mạ ñi'yạ nu ngua ji'ī jyo'o Jonás lo'o
nguti'ī yu chalyuu tya sa'ni la. 30 Tlyu tsa
cha' ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o nu Jonás bi'
tyucuii, nu lo'o ndyaa yu ca quichī Nínive
cha' chcui' yu cha' ji'ī ycui' Ndyosi lo'o ngu'
bi'. La cui' jua'ạ tlyu tsa cha' cua'ni Ni
lo'o na' nu lijyạạ cha' caca na' ñatī —nacuī
Jesús—, cha' caja ñi'yạ chcui' na' cha' ji'ī
Ni lo'o ñatī chalyuu juani. 31 Lo'o jua'ạ cua
laca ntsu'u yabe' ji'ī cu'mạ ñatī chalyuu ca
slo ycui' Ndyosi lo'o tye chalyuu xqui'ya
cha' cuxi nu ngua'ni mạ; li' tyu'u tucua
sca jyo'o cusu' nu ngua reina nu ngua loo
chalyuu sa'ni la, cha' sta ma' qui'ya ji'ī
mạ slo ycui' Ni. Li' chcui' ma' cusu' bi'
ñi'yạ ngua lo'o ndyaa ycui' ma' slo jyo'o rey
Salomón. Tyijyu' tsa quichī tyi ma' reina
bi', pana cua ngujui cha' ji'ī ma' cha' ngua
tsa ji'ī nu rey Salomón bi', cha' tso'o tsa cuii
nda yu lo'o ñatī; bi' cha' ndyalaa ma' slo
rey bi' li', cha' cuna ma' cuii nu nda rey bi'.
Pana cu'mạ ni, ná ntaja'ạ mạ cuna mạ cha'
ji'ī ycui' Ndyosi, masi tlyu la cña ndyu'ni Ni
juani, cha' ndi'ī na' chalyuu; xti la cha' ngua
ji'ī jyo'o Salomón tya li'. 32 Lo'o jua'ạ lo'o
ngu' jyo'o quichī Nínive ni, sta ngu' qui'ya
ji'ī cu'mạ tsạ bi' lo'o cua'ni cuayá' ycui'
Ni ji'ī cu'mạ. Cua ndyuna ngu' Nínive bi',
nu lo'o nchcui' Jonás lo'o ngu' chacuayá'
ji'ī ycui' Ndyosi; ngua tyuju'u ti' ngu' bi',
nguxtyanu ngu' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'ī
ngu' li'. Pana cu'mạ ni, ná ntaja'ạ mạ cuna
mạ cha' nu nda na' lo'o mạ, masi tlyu la cña
ndyu'ni ycui' Ndyosi juani; xti la cha' ngua
lo'o ndyaa jyo'o Jonás ca Nínive tyempo bi'.

Na laca nu ta xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'ī ñatī

33 'Ná tucui xtyu'u ji'ī sca quii' cha' li'
su'ba cuatsi' ti ngu' ji'ī. Ná su'ba cuatsi'

ngu' ji'i̱ ne' sca cajṵ; masi ca cua̱ ti sta
ngu' xee bi' to' candyeru, cha' ta xee lcaa
su ndya'a̱ ngu' ni'i̱. 34 Lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ni,
nda si'yu cloo ma̱ xee cha' tyaca̱' ña'a̱ ma̱
chalyuu. Nu lo'o tso'o ti si'yu cloo ma̱, li'
taca ña'a̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱ lcaa lo cña nu
ntsu'u cha' cua'ni ma̱, taca cua'ni ma̱ xcui'
cña tso'o; pana si quicha si'yu cloo ma̱, ná
caca cua'ni ma̱ cña, cha' talya xee ña'a̱ ma̱
li'. 35 Tii ti' ma̱ lacua; cui'ya ma̱ cuentya
cha' chañi cha' ntsu'u xee ne' cresiya ji'i̱ ma̱,
cha' si'i chalyuu cuxi ntsu'u tyiquee ma̱.
36 Lo'o lubii ti tyucui ña'a̱ ma̱, lo'o ná ntsu'u
cha' ji'i̱ ma̱ tsiya' ti lo'o chalyuu cuxi bi', li'
xee ti' ma̱, ñi'ya̱ si tso'o tsa ntyiji'i̱ sca xee
tyucui ña'a̱ ma̱.

Nchcui' Jesús ji'i̱ ngu' nu tacati tsa ndu'ni ycui' ngu', nti' ngu'

37 Nu lo'o ndye nchcui' Jesús, li' nchcui'
sca ngu' fariseo lo'o cha' tsaa to' tyi yu
fariseo bi', cha' cacu ngu' xlyaa. Bi' cha'
ndyaa Jesús lo'o yu, li' ndyaa tucua to' mesa
ji'i̱ yu. 38 Ndube xi ti' yu fariseo bi', nu
lo'o na'a̱ yu cha' ná ndyaati̱ ya' Jesús ñi'ya̱
nu ndu'ni ngu' judío lo'o cua cacu ti ngu'
tyaja. 39 Li' nchcui' ycui' nu Xu'na na lo'o yu
fariseo bi':

—Cu'ma̱ ngu' fariseo —nacui̱ Jesús—,
tso'o tsa ndyaati̱ loo ma̱, ndyaati̱ hichṵ'
cuaña' ma̱, ñi'ya̱ nti' ndyaati̱ sca tasa,
ndyaati̱ sca ca'ña. Pana nde ne' cresiya ji'i̱
ma̱ ni, xcui' cha' cuxi ntsu'u; nti' ma̱ xlyaá
ma̱ na nu ntsu'u ji'i̱ xa' ñati̱, lya' ti' ma̱ ji'i̱
ñati̱. 40 Tonto tsa cu'ma̱. ¿Ha si'i sca ti ycui'
Ndyosi nu ngüiñá tyucui ña'a̱ na, masi nde
ne' na, masi nde chṵ' na? Ngüiñá Ni ya'
na, lo'o jua'a̱ ña'a̱ Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne'
cresiya ji'na. 41 Pana si tyucui tyiquee ma̱ ta
ma̱ lcaa cha' tso'o ji'i̱ ma̱ cha' xtyucua ma̱
ji'i̱ ngu' ti'i, li' tucuá ycui' Ndyosi cña nu
ngua'ni ma̱ cha' lubii cresiya ji'i̱ ma̱.

42 'Tya'na tsa cu'ma̱ ngu' fariseo —nacui̱
Jesús—. Tacati tsa ndu'ni ma̱ lo'o ycui'
Ndyosi lo'o lcaa na xca ti nu ntsu'u ji'i̱ ma̱,
jua'a̱ lo'o nda ma̱ msta̱ ji'i̱ Ni ne' laa; sa
yu'be lcaa quixi̱' nu tso'o xtyi'i, sa yu'be
lcaa quixi̱' nu nda xtyi'i ji'i̱ scuaa, nda ma̱
cha' bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi clyo lo'o ngüi'ya ca
ti ma̱ ji'i̱. Pana ná liñi ndu'ni cuayá' ma̱ ji'i̱
ñati̱, lo'o jua'a̱ ná ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱
ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi tsiya' ti; bi' laca cña nu
nga'a̱ cha' cua'ni ma̱ yala la, masi ña'a̱ ti
cua'ni ma̱ nu xa' la cña sube bi'.

43 'Tya'na tsa cu'ma̱ ngu' fariseo. Ndiya
tsa ti' ma̱ tyucua ma̱ lo bancṵ su tso'o la
ne' laa, jua'a̱ ndiya tsa ti' ma̱ cha' cua'ni chi̱
ngu' loo ma̱ lo'o ndṵ ma̱ lcaya'.

44 'Tya'na tsa cu'ma̱ ngu' fariseo, lo'o cu'-
ma̱ ngu' mstru cha' jo'ó, cha' na ndu'ni ti
ma̱ cha' tacati ma̱. Ñi'ya̱ laca sca cuaá nu
ntsiya ne' lo'o jyo'o, su ná sca na nscua chṵ',
ni quee ná nscua, hasta nsta quiya' ngu'
chṵ' bi', cha' ná jlo ti' ngu' cha' cuaá laca;
jua'a̱ laca cu'ma̱, cha' na ñilo'o ti ma̱ ji'i̱ ñati̱.

45 Li' nchcui' sca mstru cha' jo'ó lo'o Jesús:

—Mstru —nacui̱—, lo'o nchcui' nu'ṵ
jua'a̱, lo'o ji'i̱ cuare nsta nu'ṵ qui'ya.

46 Nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ yu bi' li':

—Lo'o cu'ma̱ ngu' mstru cha' jo'ó, tya'na
tsa cu'ma̱. Ti'i̱ tsa cña nu nda ma̱ cha' cua'ni
ñati̱, ña'a̱ cuayá' ná nchca ji'i̱ ngu' tsiya' ti
cua'ni ngu' cña bi'. Lo'o cu'ma̱ ni, ná nda
ma̱ xi ya' ma̱ ji'i̱ ngu' cha' xtyucua ma̱ ji'i̱
ngu'; ni sca tsu' ya' ma̱, ná xtyucua ma̱ ji'i̱
ngu'.

47 'Tya'na tsa cu'ma̱, cha' tso'o tsa ni'i̱
ndiña ma̱ hique cuaá su ntsiya jyo'o cusu'
nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi cua sa'ni la;
pana la cui' jyo'o cusu' tya'a ma̱ laca nu
ndyujuii ji'i̱ jyo'o cusu' tso'o tyiquee bi'.
48 Lo'o jua'a̱ caca cuayá' ti' na cha' sca ti
cuayá' cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ma̱ lo'o
jyo'o cusu' tya'a ma̱; na cua ndyujuii jyo'o
cusu' bi' ji'i̱ ñati̱ nu ngua'ni cña ji'i̱ ycui'
Ndyosi cua sa'ni la, lo'o juani cu'ma̱ laca
nu ndiña ma̱ ni'i̱ hique cuaá su ntsiya ngu'
jyo'o nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi bi'.

49 'Tii tsa ycui' Ndyosi, bi' cha' ndi'ya̱
nchcui' Ni tya sa'ni la: "Tya culo na' cña ji'i̱
ngu' cha' caa̱ ngu' slo ñati̱ chalyuu. Chcui'
ngu' bi' cha' liñi lo'o xa' ñati̱ cuentya 'na.
Lo'o li' cujuii ñati̱ chalyuu ji'i̱ tyṵṵ tya'a
ngu' bi', jua'a̱ cua'ni lya' ti' ñati̱ ji'i̱ xa'
la ngu' bi'", nacui̱ quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi
bi'. 50 Pana xcube' ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱ nu
ndi'i̱ chalyuu re juani, xqui'ya cha' ndyujuii
ngu' ji'i̱ lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱
ycui' Ndyosi tya sa'ni la, tya lo'o ngüiñá Ni
chalyuu tya clyo la; 51 tya lo'o ngujuii jyo'o
Abel, ña'a̱ cuayá' nu ngujuii jyo'o Zacarías,
ndyujuii tsa ngu' ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ ycui' Ni. Lo'o
nu Zacarías bi' ni, cla'be ne' laa ndṵ yu;
sca la'a ti ntucua mesa su ndyaqui̱ msta̱,

chaca la'a nscua ni'i̱ nu tacati tsa ji'i̱ ycui' Ndyosi, cla'be laja bi' ndyujuii ngu' ji'i̱ yu. Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱, cha' xcube' ycui' Ni ji'i̱ cu'ma̱ ñati̱ chalyuu juani, xqui'ya cha' ngujuii ngu' bi' cua sa'ni la.

52 'Tya'na tsa cu'ma̱, mstru cha' jo'ó. Cua nquijeloo ji'i̱ ma̱ ñi'ya̱ nu ca tsa'a̱ ma̱ lcaa lo cha' nquicha', pana ná ntaja'a̱ ycui' ca ma̱ ca tsa'a̱ ma̱ cha' bi' tsiya' ti; jua'a̱ ndacu̱' ma̱ cha' ji'i̱ xa' ñati̱ nu lo'o ngua ti' ngu' ca tsa'a̱ ngu'.

53 Nu lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' nguxana ngu' mstru cha' jo'ó bi', lo'o ngu' fariseo bi', nguxlyú ngu' cha' hichu̱' ycui' Jesús. Cuxi tsa tyiquee ngu' bi', bi' cha' quiña'a̱ tsa cha' tucui nchcuane ngu' ji'i̱ Jesús li'. 54 Ngua ti' ngu' bi' cuna ngu' sca cha' cuxi si tyu'u tsaa tu'ba Jesús, cha' li' caja ñi'ya̱ nu sta ngu' bi' qui'ya ji'i̱ yu.

12

Nchcui' Jesús ji'i̱ ñati̱ nu tucua cha' ntsu'u tyiquee

1 Cua ndyu'u ti'i̱ tyu̱u̱ tsa mil tya'a ñati̱ slo Jesús li'. Tachaa tsa ndi'i̱ ngu' bi', ña'a̱ cuayá' nu nsatá quiya' ngu' ji'i̱ tya'a ngu'. Laja li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱:

—Tii ti' ma̱ ji'i̱ cña nu ndyu'ni ngu' fariseo, nu ngu' nu tacati tsa ndu'ni ycui' ca ngu', nti' ngu'. 2 Tiya' la quijeloo ji'i̱ ñati̱ lcaa cha' nu ntsu'u yacu̱' ti juani; jua'a̱ tiya' la caja ñi'ya̱ nu ca cuayá' la ti' ñati̱ lcaa cha' nu ndyaca cuaana ti juani. 3 Lcaa cha' nu cua nda ma̱ lo'o ngu' toni'i̱ ti ji'i̱ ngu', ca nde loo la cuna lcaa ñati̱ cha' bi'; lcaa cha' nu cua nchcui' cuaana ti ma̱ lo'o ngu', masi nga'a̱ ya' ni'i̱ su ndi'i̱ ma̱, ca nde loo la cu̱i̱ tsa cañi xi'ya ngu' cha' bi' tyucui ña'a̱ lquichi̱.

Nde cha' nu chañi cha' cutsi̱i̱ na ji'i̱

4 'Tya'a tso'o na' laca cu'ma̱, bi' cha' chcui' na' cha' re lo'o ma̱, cha' ná cutsi̱i̱ ma̱ ji'i̱ ñati̱ chalyuu nu caca cujuii ji'na, cha' nu nga'aa caca cua'ni ngu' xa' la cha' cuxi ji'na ca tiya' la, nu lo'o cua ngujuii na. 5 Cacha' na' ji'i̱ ma̱ juani, ti ji'i̱ nu chañi cha' nga'a̱ cha' cutsi̱i̱ ma̱ ji'i̱: ycui' Ndyosi ni, cutsi̱i̱ ma̱ ji'i̱ Ni. Nu lo'o qui'ya Ni cresiya ji'i̱ ñati̱, li' ntsu'u chacuayá' ji'i̱ Ni cha' culo Ni cña ji'i̱ cresiya ji'i̱ ngu' cha' tsaa ca bilyaa, si nti' Ni. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱ juani: tso'o la si cutsi̱i̱ ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi lacua.

6 'Cua jlo ti' ma̱ cha' tsa'ña tsa nga'a̱ quiñi sube nu ndujui' ngu', hasta ca'yu tya'a quiñi sube caja ji'i̱ ma̱ chu̱' tucua paxu ti; pana ycui' Ndyosi ni, ña'a̱si̱i̱ Ni ji'i̱ lcaa na'ni sube bi'. 7 Lo'o jua'a̱ cu'ma̱, nda Ni cuentya ji'i̱ scaa ma̱, cua jlo ti' Ni ni lcua tya'a quicha̱' hique scaa ma̱; bi' cha' ná cutsi̱i̱ ma̱, cha' quiña'a̱ tsa ntsu'u loo cu'ma̱ ca slo ycui' Ndyosi. Ná stu'ba ntsu'u loo quiñi sube lo'o ma̱ tsiya' ti, masi lo'o quiña'a̱ tsa bi'.

Ñati̱ nu ná ntsi̱i̱ chcui' cha' liñi ji'i̱ Jesús, masi slo xa' ñati̱

8 'Ndi'ya̱ nchcui' na' lo'o ma̱ juani: lo'o ná ca tyuju'u ti' ma̱ chcui' ma̱ slo xa' ñati̱ chalyuu cha' laca ma̱ ñati̱ 'na, la cui' jua'a̱ na' nu lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱, ná ca tyuju'u ti' na' chcui' na' cha' laca ma̱ ñati̱ 'na; chcui' na' jua'a̱ ca su tyi'i̱ na' lo'o xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi nde cua̱. 9 Pana si ntsu'u sca ma̱ nu chcui' lo'o xa' ñati̱ cha' ná ntsu'u cha' ji'i̱ tsiya' ti lo'o na', la cui' jua'a̱ na', tacu̱' na' cha' ji'i̱ ñati̱ bi' slo xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi nde cua̱.

10 'Cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱ nu chcui' cha' cuxi jna' nu lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱; pana ñati̱ nu chcui' cha' cuxi ji'i̱ cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi, nga'aa cua'ni clyu ti' Ni ji'i̱ ñati̱ bi'.

11 'Cu'ma̱ nu laca ma̱ ñati̱ 'na ni, ná cutsi̱i̱ ma̱ nu lo'o chcui' cuayá' ngu' lo'o ma̱ ne' laa, masi nu lo'o cua'ni cuayá' ngu' ji'i̱ ma̱ slo ngu' nu laca cña. Ná culacua tsa ti' ma̱ ñi'ya̱ caca cha' nu chcui' ma̱ lo'o ngu' bi', cha' clyaá ma̱ ji'i̱ ngu'; 12 Xtyi'i ycui' Ndyosi culu'u ji'i̱ ma̱ ñi'ya̱ nu chcui' ma̱ lo'o ngu' lo'o tyalaa tyempo bi'.

Nu culiya' tonto

13 Nga'a̱ sca nu qui'yu laja ñati̱ quiña'a̱. Nguxana yu nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Cusu' —nacu̱i̱ yu—, cuacha' clya nu'u̱ ji'i̱ yu tya'a na' cha' tya'be cha' culiya' nu nguxtyanu sti ya ji'i̱ ya lo'o yu.

14 Li' nguxacu̱i̱ Jesús cha' ji'i̱ yu bi':

—Si'i cña 'na laca cua, cha' cua'ni cuayá' na' ji'i̱ ma̱; si'i cña 'na laca bi', cha' sa'be na' cha' culiya' nu tyacua ji'i̱ scaa ma̱.

15 Lo'o li' chaca cha' nchcui' Jesús lo'o ñati̱ nu nga'a̱ slo:

—Tii ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ chalyuu. Ná tyacui tsa ti' ma̱ ji'i̱ lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ nu lo'o ndi'i̱ ma̱ nde chalyuu; ná caja chalyuu chañi ca ji'na xqui'ya cha' culiya'

na, ni si'i xqui'ya cha' ntsu'u quiña'a tsa
cha' tso'o ji'na.
16 Lo'o li' nda Jesús cuii re lo'o ngu':
—Ntsu'u sca yu culiya'. Tso'o tsa yuu
nu ntsu'u ji'i yu, quiña'a tsa ltya ngujui
ji'i yu li'. 17 Lo'o li' nguxana nu culiya'
bi', ngulacua ti' yu ndi'ya: "¿Na ca cua'ni
na' ni? Ná tyu'u scua su tyuco'o ltya 'na.
18 Ndi'ya cua'ni na' lacua: tso'o la cuityi na'
lcaa ja'ba 'na cha' tya' xa' ni'i tlyu la. Ca bi'
xco'o na' ltya 'na, lo'o jua'a lcaa lo yu'ba 'na.
19 Li' chaa ti' na' ñacui na': Tso'o tsa chalyuu
nu ngujui 'na juani. Quiña'a tsa cha' tso'o
cua ntsu'u co'o 'na, nu tyu'u scua tyuu yija
'na. Juani lasa ti tyi'i na' chalyuu; ntsu'u
tsa na cacu na' nde loo la ni, masi co'o na'
lcui, masi tya'a na' pasiya." 20 Li' nchcui'
ycui' Ndyosi lo'o yu: "Tonto tsa nclyacua
ti' nu'u. Talya ndyi ti cajaa nu'u", nacui Ni
ji'i nu culiya' bi'. "¿Ti ji'i tyanu lcaa cha'
tso'o nu cua nguxco'o ca ti nu'u, cha' caja
jinu'u nquicha'?" nacui Ni ji'i nu culiya'
bi'. 21 Jua'a caca ji'i ñati nu xcui' cha' caca
culiya' ycui' ti ngu' ndya'a tyiquee ngu',
pana ná ndube ti' ngu' si caca ngu' ñati tso'o
cuentya ji'i ycui' Ndyosi.

Ña'asii ycui' Ndyosi ji'i sñi' Ni nu ndi'i lo yuu chalyuu

22 Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i:
—Ndi'ya cha' chcui' na' lo'o ma juani:
Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' ma na laca
nu lyiji ji'i ma cha' cacu ma su ndi'i ma
chalyuu, ni ná culacua tsa ti' ma cha' ji'i ste'
ma. 23 Cuayá' cha' lu'ú ti na, masi si'i quiña'a
tsa na cacu na; cuayá' tsa si tso'o ti ti' na,
masi si'i tso'o tsa ña'a ste' na. 24 Culacua
xi ti' ma ñi'ya laca ji'i na'ni nu naa cuitya';
ná ntyaa ni' nscua', ná ndu'ni ni' clacua,
ná ntsu'u ni'i ji'i ni', ni ná ndiñá ni' ja'ba
su xco'o ni' na cacu ni'; pana nda Ni na
cacu ni' jua'a ti. Lo'o cu'ma ni, quiña'a la
ntsu'u loo cu'ma que cuitya' bi' cuentya ji'i
ycui' Ndyosi. 25 Nga'aa caca caluu la ma ni
sa cla'be metro cua la, masi quiña'a tsa cha'
culacua ti' ma; 26 masi cha' xca ti laca bi', ná
nchca cua'ni ma ji'i tsiya' ti. Lo'o jua'a ná
ntsu'u cha' culacua ti' ma ji'i sca cha' nu cua
tonu la.
27 'Ña'a ma xi queé nu ntsu'u laja quixi'
jua. Tso'o tsa nda bi' queé, masi ná ndu'ni
bi' cña, masi ná nchca ji'i bi' cua'ni cha' caja
late' cacu'. Ndi'ya ñacui na' ji'i ma cuentya
ji'i jyo'o Salomón: culiya' tsa jyo'o bi', tso'o
tsa ña'a ste' yu; pana ná stu'ba ña'a ste' yu
lo'o queé jua, cha' nu queé jua ni, tso'o la
ña'a bi'. 28 La cui' jua'a lo'o quii nu ndi'i
ne' quixi' jua juani, ndyaluu quii bi' tso'o
ti; pana chaca tsa, li' nga'aa tyaca' cha' cua
ndyaqui. Ycui' Ndyosi ndu'ni cha' tso'o tsa
ña'a quii; jua'a cu'ma ni, chañi cha' ta ycui'
Ni late' cacu' ma, masi xti tsa cha' jlya ti'
ma ji'i Ni. 29 Bi' cha' juani, nga'aa quiña'a tsa
cha' culacua ti' ma: "¿Na ca cacu na juani?
¿Na ca co'o na juani?" Si'i na xcui' tya'a
lube ma tsaana ma ji'i cha' bi', 30 cha' xcui'
jua'a nclacua ti' lcaa ñati chalyuu nu ndi'i
jua'a ti. Pana cu'ma ni, ná cube ti' ma, jlo
ti' ycui' Sti ma ñi'ya caca caja lcaa na nu
lyiji cha' tyiji yu'u ji'i ma chalyuu. 31 Si'i
xcui' cuentya ji'i ycui' ca ti ma culacua ti'
ma. Ndi'ya cua'ni ma: taquiya' ma ji'i lcaa
cha' nu nchcui' ycui' Ni, cha' caca Ni loo ne'
cresiya ji'i ma su ndi'i ma nde chalyuu; jua'a
ta Ni lcaa na nu lyiji xi ji'i ma li'.

Lcaa na nu ntsu'u ji'na tya na ji'i ycui' Ndyosi

32 'Ná cutsii cu'ma. Ñati 'na laca ma, masi
xti ti ngu' tya'a ma, cu'ma nu laca ma taju
ñati ji'i ycui' Ndyosi; cua ngujui chalyuu
tso'o ji'i ma cha' ycui' Ndyosi Sti na laca loo
ji'i ma, cha' jua'a nti' ycui' Ni. 33 Ná cube ti'
ma, cujui' ma na nu ntsu'u ji'i ma cha' ta
ma cñi ji'i ngu' ti'i. Lo'o jua'a nga'aa casu
cuiji su ntsu'u cñi ji'i ma, nga'aa tye na nu
nguxco'o ma ca slo ycui' Ndyosi nu ntucua
nde cua; ca bi' nga'aa caca tyucuaana ngu'
cñi bi', nga'aa caca cacu cuixu' ji'i. 34 Cua
ña'a ca cha' nu tyaca'a la ji'i ma chalyuu,
tyanu cresiya ji'i ma ca su ntsu'u cha' bi',
masi sca cha' tso'o nu ndyu'u co'o ji'i ma
nde chalyuu, masi cha' tso'o nu cua nchco'o
Ni cuentya ji'i ma ca su ntucua ycui' Ni.

Tii ti' na tyi'i na chalyuu

35-36 'Tii ti ti' ma tyi'i ma chalyuu cha' caca
cua'ni yala ma, ñi'ya lo'o ndu'ni yala ngu'
msu nu ndi'i na'asii ni'i ji'i ngu'. Talya
laca lo'o cua ndyaa xu'na ni'i bi' ta'a su
caja clyo'o ngu'. Tya tii msu bi', tya lacu'
ngu' ste' ngu', ña'a ti ntsu'u xee ni'i bi' su
ndyanu ngu' msu to' tyi xu'na ngu'; tya tii
ngu' cha' ntajatya ngu' ji'i xu'na ngu', ni
jacua' tyalaa ycui' xu'na bi'. Lo'o tyalaa
ycui', cujui'i ya' yu toni'i nde liya', yala ti

saala msu bi' toni'i̱ ji'i̱ li'. 37 Tso'o tsa caca ji'i̱
msu bi', si tya tii ngu' nu lo'o tyalaa xu'na
ngu' cha' cua'ni clya ngu' cña ji'i̱ xu'na ngu'.
Cha' liñi ta na' lo'o ma̱, cha' ndi'ya̱ ñacui̱
xu'na ni'i̱ bi' ji'i̱ ngu' msu ji'i̱: "Cua'a̱ clya
ma̱ to' mesa". Li' cua'ni cña ti' ycui' xu'na
ngu' cha' xacu ji'i̱ ngu'. 38 Tso'o tsa caca ji'i̱
ngu' bi' si tya tii ngu', masi talya tsa tyalaa
ycui' nu laca loo bi', masi tyeje tacui cla'be
talya tyalaa yu.

39 'Nda ma̱ cuentya ñi'ya̱ nu cua'ni sca
xu'na ni'i̱, si jlo ti' yu ni hora tyalaa sca
yu cuaana ni'i̱; cua'a yu toni'i̱, cha' ná ta
yu chacuayá' cuaana ngu' na nu ntsu'u
ni'i̱. 40 Lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ni, tii ti ti' tyi'i̱ ma̱
chalyuu; tya̱a na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a
cha' caca na' ñati̱, ná tyiquee' tya̱a na' sca
hora nu ná culacua ti' ma̱ cha' ca̱a na'.

Nu msu nu ndaquiya' tso'o ji'i̱ xu'na yu

41 —Cusu' —nacui̱ Pedro ji'i̱ Jesús li'—,
¿ha lo'o cuare ti nda nu'u̱ cuii̱ bi'? ¿Ha ná
tso'o la si cuna lcaa ñati̱ cha' bi', nti' nu'u̱?
—nacui̱ Pedro.

42 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ yu:

—¿Ha ntsu'u cu'ma̱ nu tyucui tyiquee
ma̱ ntaja'a̱ ma̱ cua'ni ma̱ cña 'na? Ndi'ya̱
cua'ni ma̱ lacua: sca msu nu tso'o ni, ta
xu'na yu cña ji'i̱ yu cha' caca yu loo ne' ni'i̱
ji'i̱ xu'na yu; culo xu'na yu cña ji'i̱ yu cha'
xacu yu ji'i̱ lcaa ngu' nu ndi'i̱ ni'i̱ bi'. 43 Tso'o
tsa ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o ca̱a xu'na yu
chaca quiya', si chañi cha' ndyu'ni yu cña
nu cua ngulo xu'na yu ji'i̱ yu. 44 Cha' liñi
nchcui' na' lo'o ma̱ juani, cha' tlyu la cña ta
xu'na yu ji'i̱ msu bi' li', ña'a̱ cuayá' caca yu
loo ji'i̱ lcaa cña nu ntsu'u ji'i̱ xu'na yu bi'.
45 Pana sca msu nu ná ndube ti' ji'i̱ cña nu
ngulo xu'na yu ji'i̱ yu, hora ti ca'ya sca cha'
cuxi hique yu: "Tiya' tsa ca̱a xu'na na'",
culacua ti' yu. Li' xana yu bi' cua'ni xña'a̱
yu; cua'ni tyaala yu ji'i̱ tya'a msu yu, masi
cuna'a̱, masi qui'yu ngu'. Tso'o tsa cacu yu
scuaa, tsa cu' ti co'o yu lcui, tsa cu' ti tya'a̱
yu cu'bi yu. 46 Lo'o li' tsiya' ca tyu'u tucua
xu'na yu sca tsa̱ lo'o ná tii yu. Ná jlo ti'
yu ni hora tyu'u tucua ycui' nu xu'na yu
chaca quiya', la cui' ti ná jlya ti' yu si tyalaa
xu'na yu tsa̱ bi'. Li' ti'í tsa xcube' xu'na yu
ji'i̱ yu xña'a̱ bi'. Stu'ba ti tsaa yu ca bilyaa
cha' chcube' yu lo'o ñati̱ nu ná ndaquiya' ji'i̱
ycui' Ndyosi tsiya' ti.

47 'Lo'o jlo ti' msu bi' ni cña ngulo xu'na yu
ji'i̱ yu, lo'o li' ná yala ti' yu cha' cua'ni yu cña
bi', xcube' xu'na yu ji'i̱ yu li'; ti'í tsa quiji'i̱
xu'na yu ji'i̱ yu. 48 Pana chaca msu nu ná
ngua cuayá' ti' ni cña ngulo xu'na yu ji'i̱ yu,
xti la cha' chcube' yu bi' li'; jo'o la xi quiji'i̱
xu'na yu ji'i̱ yu, masi ndacui cha' chcube'
lye yu xqui'ya cña nu ná ngua'ni yu bi'. Nu
lo'o ta ycui' Ndyosi tyu̱u̱ lo cha' ji'na, jua'a̱
tyu̱u̱ lo cña ndu'ni cha' cua'ni na cuentya ji'i̱
Ni; la cui' ti cha' lo'o xtyanu ñati̱ quiña'a̱ tsa
cña ji'na, li' ndu'ni cha' cua'ni na quiña'a̱ la
cña cuentya ji'i̱ ngu' bi'.

Xu̱u̱ tya'a ñati̱ chalyuu xqui'ya Jesús

49 'Cua lijya̱ na' nde chalyuu cha' cua'a̱ na'
quii' su ndi'i̱ ñati̱, pana tso'o la nti' na' si
cua laca ndyaqui̱ quii' bi'. 50 Cua xana ti sca
cha' tlyu, cua tyati̱ ti na' sca cña, ñi'ya̱ laca
lo'o cua ntyucuatya ngu' 'na; bi' cha' lye tsa
nclyacua ti' na' juani: ¿Ni jacua' xcua se'i̱
cña bi'? 51 ¿Ha xcui' ti̱ ti tyi'i̱ ñati̱ chalyuu
xqui'ya cha' cua lijya̱ na' lo yuu, nti' ma̱?
Si'i. Ná nchca tyi'i̱ ti̱ ti ñati̱ chalyuu, cha'
na xu̱u̱ tya'a ngu' nti' ngu'. 52 Ndi'ya̱ caca
juani: su ntsu'u ca'yu tya'a ñati̱ tya'a ndi'i̱
sca ti ni'i̱, li' xana sna tya'a ngu' nu ná
ngusñi ngu' cha' jna', xu̱u̱ tya'a ngu' bi' lo'o
nu tucua tya'a ngu' nu ngusñi cha' jna';
masi ntsu'u tucua tya'a ngu' nu ná ngusñi
cha' jna' lo'o sna tya'a ngu' nu ngusñi cha'
bi', la cui' ti xu̱u̱ tya'a ngu' xqui'ya na'
—nacui̱ Jesús—. 53 Xu̱u̱ tya'a sca ñati̱ lo'o
sñi' qui'yu yu, jua'a̱ xu̱u̱ tya'a sca yu qui'yu
lo'o sti yu; xu̱u̱ tya'a sca ma' cusu' lo'o sñi'
cuna'a̱, jua'a̱ xu̱u̱ tya'a sca cuna'a̱ cuañi' lo'o
xtya'a̱; xu̱u̱ tya'a sca ma' cusu' lo'o sñi' xii̱,
jua'a̱ xu̱u̱ tya'a sca cuxii̱ lo'o xtya'a̱ laa cho'
xqui'ya na' —nacui̱ Jesús.

Ná nchca ca tii ngu' na laca nu lijya̱ nde loo la

54 Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ñati̱, nu
lo'o ndi'i̱ ngu' slo:

—Nu cu'ma̱ ni, ntsu'u quiya' ña'a̱ ma̱
ndyatu̱ coo nde su ndyaa cuichaa, lo'o li'
ñacui̱ ma̱: "Tyo ca'ya". Chañi cha' ji'i̱ ma̱,
ca'ya tyo tu'ni. 55 Lo'o xana tyucua cui'i̱ lijya̱
nde calacui, li' ñacui̱ ma̱: "Cua xana caca
tyique' juani". Lo'o chañi, jua'a̱ caca li'.
56 ¡Cuiñi tsa cu'ma̱! Nchca ji'i̱ ma̱ ña'a̱ ma̱
sca na nu ndyaca nde chalyuu, masi sca na
nu ndyaca nde cua̱; cua nslo ma̱ ji'i̱ cha' bi'.
¿Ni cha' laca ná nchca ca tii ma̱ tsiya' ti na

ca ndyaca jna' nde chalyuu juani? —nacuı̱ Jesús ji'ı̱ ngu'.

Tso'o la xquiñi clya na cha' ji'na lo'o tya'a cusu̱u̱ na

[57] '¿Ni cha' laca ná nchca quiñi tso'o cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o tya'a ma̱? [58] Ndi'ya̱ tso'o la cua'ni ma̱, si ntsu'u cha' tsaa lo'o sca ñatı̱ ji'ı̱ ma̱ slo bese cha' sta yu qui'ya ji'ı̱ ma̱: cua'ni cña ti' ma̱ cha' xquiñi ma̱ cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o yu laja lo'o tya ndyaa ti ma̱ tyucuı̱ı̱. Pana si ná cua'ni ma̱ jua'a̱, li' tya bese ji'ı̱ ma̱ ya' policia. Lo'o ngu' bi' ni, su'ba ngu' ji'ı̱ ma̱ ne' chcua̱ li'. [59] Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma̱, cha' nga'aa tyu'u ma̱ tsiya' ti ña'a̱ cuayá' nu ta ma̱ lcaa ca centavo nu ndijña ñatı̱ bi' ji'ı̱ ma̱.

13

Nga'a̱ cha' culochu̱' na ji'ı̱ cha' cuxi nu ndyu'ni na

[1] La cui' tyempo bi' ndi'ı̱ xi ñatı̱ ca su ndu̱ Jesús. Ndacha' ngu' bi' ji'ı̱ yu li', ñi'ya̱ ngua lo'o ndyujuii gobernador Pilato ji'ı̱ tyu̱u̱ tya'a ngu' Galilea. Laja lo'o ndyu'ni tacati nu ngu' Galilea bi' ne' laa, nu lo'o ndyujuii ngu' na'ni nu caca msta̱ ji'ı̱ ycui' Ndyosi, li' ndyujuii sendaru nu ji'ı̱ nu Pilato bi' ji'ı̱ ngu' bi', nacuı̱ ngu'. [2] Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—¿Ha xqui'ya cha' xña'a̱ tsa ngu' Galilea, bi' cha' ndyujuii Pilato ji'ı̱ ngu', nti' ma̱? Ná xña'a̱ lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'ya̱ nu ndu'ni tya'a quichı̱ tyi ngu', [3] si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'. Lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ni, si ná ca tyuju'u ti' ma̱ ji'ı̱ lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ma̱, cha' culochu̱' ma̱ cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaa ma̱ li' —nacuı̱ Jesús ji'ı̱ ngu'—. [4] Lo'o nu xa' taju ti'ñu xna tya'a ñatı̱ bi' ni, ngujuii ngu' bi' ca to' hitya Siloé lo'o nclyú ni'ı̱ cua̱ bi' hichu̱' ngu' li'. ¿Ha xqui'ya cha' xña'a̱ tsa ngu' ngua jua'a̱ nti' cu'ma̱? Ná xña'a̱ lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'ya̱ nu ndu'ni tya'a ngu' quichı̱ Jerusalén, [5] si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'. Lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ni, si ná ca tyuju'u ti' ma̱ ji'ı̱ lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ma̱, cha' culochu̱' ma̱ cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaa cu'ma̱.

Yaca quityi nu ná nda si'yu tsiya' ti

[6] Li' ndacha' Jesús cha' re ji'ı̱ ngu':

—Ndi'ı̱ sca lo ñatı̱ nu ntsu'u sca yaca quityi nu tso'o tsa ji'ı̱, yaca nu nda si'yu tyacala'; ndu̱ yaca bi' laja su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi. Tiya' la li' ndyaa na'a̱ yu ji'ı̱ yaca quityi bi' si ntsu'u si'yu lo. Ni sca si'yu ná nga'a̱ lo, ná sca na ngujui ji'ı̱ yu tsiya' ti. [7] Bi' cha' nacuı̱ ycui' yu ji'ı̱ nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi': "Ndacui sna yija̱ ñaa na', ya̱a̱ na'a̱ na' si ntsu'u si'yu lo yaca quityi re, lo'o ná ngujui 'na tsiya' ti. Xi'yu ji'ı̱, culo ji'ı̱ tsiya' ti, cha' na ndu̱ laja ti yaca re; tso'o la si xa' la na cataa na lo yuu re", nacuı̱ nu ca ji'ı̱ yuu bi'. [8] Li' nguxacuı̱ nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' cha' ji'ı̱ xu'na yu: "Xtyanu nu'u̱ ji'ı̱ yaca re chaca tya yija̱, cusu'", nacuı̱ yu. "Xtyi'ı̱ na' yuu su ntucua su̱u̱ yaca re, su'ba na' quiña'a̱ xi yuu cataa su̱u̱. [9] Ná tyiquee' si tyaja'a̱ si'yu, tyu'u jua'a̱ li'; pana si ná tyu'u tsiya' ti, si'yu nu'u̱ ji'ı̱ li'."

Sca tsa̱ ta'a ngua'ni Jesús jo'o ji'ı̱ sca nu cuna'a̱ nu nchcu̱' tyucuí

[10] Ngua sca tsa̱ ta'a lo'o ndi'ı̱ Jesús ne' laa nclyu'u yu ji'ı̱ ñatı̱. [11] Ndacua nga'a̱ sca nu cuna'a̱ nu ngusñi cui'ı̱ cuxi ji'ı̱. Xqui'ya cui'ı̱ bi' ngua quicha ma' ti'ñu xna yija̱; cua nchcu̱' hichu̱' ma' tsiya' ti, ña'a̱ cuayá' nu nga'aa ngua ji'ı̱ ma' xquiñi ji'ı̱ ycui' ma'. [12] Lo'o na'a̱ Jesús ji'ı̱ ma' cusu' bi', li' nchcui' yu lo'o ma':

—Cua ndyaca tso'o nu'u̱ juani, nga'aa tyacua quicha jua jinu'u̱ chaca quiya' —nacuı̱ yu ji'ı̱ ma' cusu' bi'.

[13] Lo'o li' ngusta ya' Jesús hichu̱' ma'. Hora ti ngüiñi tyucuí hichu̱' ma'. Li' nacuı̱ ma' cha' tlyu tsa cña ndu'ni ycui' Ndyosi. [14] Pana nu qui'yu nu laca loo ne' laa bi' ni, ngunası̱' tsa yu bi', cha' ngua'ni Jesús jo'o ji'ı̱ ngu' tsa̱ ta'a.

—Scuá tsa̱ tso'o cha' cua'ni na cña —nacuı̱ nu laca loo bi'—, bi' tsa̱ tso'o cha' tya̱a̱ ma̱ cha' caca jo'o ji'ı̱ ma̱; nga'aa ca̱a̱ ma̱ tsa̱ ta'a li' —nacuı̱.

[15] —Cuiñi tsa nu'u̱ —nacuı̱ Jesús ji'ı̱ nu laca loo ne' laa bi' li'—. Lcaa cu'ma̱ lo'o tya'a ma̱ nsatı̱' ma̱ toro ji'ı̱ ma̱, masi huru ji'ı̱ ma̱, cha' tsaa lo'o ma̱ ji'ı̱ ni' cha' co'o ni' hitya, masi tsa̱ ta'a —nacuı̱ yu—. [16] Lo'o jua'a̱ nu cuna'a̱ re nu la cui' tya'a ñatı̱ ji'ı̱ jyo'o Abraham ni, cua ti'ñu xna yija̱ nguta'a̱ ma' ndatsaa Satanás ji'ı̱ ma'. ¿Ha ná tso'o nti' ma̱ si cua'ni lyaá na' ji'ı̱ ma', masi tsa̱ ta'a? —nacuı̱ Jesús.

[17] Nguju'u tsa ti' ngu' tya'a cusu̱u̱ Jesús cha' nguxacuı̱ yu cha' ji'ı̱ nu laca loo bi'

jua'a̱. Pana tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu xa' la ñati̱ nu ndu̱ ca bi', cha' na'a̱ ngu' lcaa cña tonu nu ngua'ni Jesús.

Cuii̱ ji'i̱ si'yu cuxee

18 Li' xa' ngulu'u Jesús sca cha' ji'i̱ ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma̱ juani, cha' caca cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i̱ ma̱: 19 Laca cha' bi' ñi'ya̱ nti' sca ti si'yu cuxee, nu ndyaa lo'o sca ñati̱ ji'i̱ ndyataa yu ji'i̱ ne' lo'o ji'i̱ yu. Lo'o li', lo'o cua ndyaluu la, sca yaca tonu tsa laca bi'. Li' nguxana ndyalaa quiñi cha' cuiñá ni' xlyati̱ laja sta̱' yaca bi', cha' tso'o tsa tonu yaca bi'.

Cuii̱ ji'i̱ scua̱ tiye'

20 Chaca quiya' nda Jesús sca cuii̱ lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma̱ ñi'ya̱ caca lo'o laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i̱ ma̱ —nacui̱—. 21 Laca cha' bi' ñi'ya̱ laca sca ycu' scua̱ tiye' nu ngusu'ba sca nu cuna'a̱ lo sna tya'a sca' catyá xlyá, nguixa' li', cha' tsa tlyu ti tyacuí scua̱ bi'.

Nu toni'i̱ chubi ti

22 Tyucuii̱ su ndyaa Jesús lo'o ngu' ca Jerusalén, ndya'a̱ ngu' nde tyuu̱ tya'a quichi̱ tonu; lo'o jua'a̱ tyuu̱ tya'a quichi̱ sube ndya'a̱ ngu', cha' chcui' yu cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichi̱ bi'. 23 Laja li' nchcuane sca ñati̱ ji'i̱ yu:

—¿Ha xti ti ñati̱ nu cua'ni lyaá Ni ji'i̱ lo'o cua tye ti chalyuu, cusu'? —nacui̱.

Nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ñati̱ bi' li':

24 —Chubi tsa toni'i̱ su tyatí ma̱ ca bi', bi' cha' cua'ni yala ma̱ cha' quije tyucuii̱ ji'i̱ ma̱ nu tyalaa ca toni'i̱ bi'. Ndi'ya̱ ñacui̱ na' ji'i̱ ma̱: Ntsu'u quiña'a̱ tsa ñati̱ nu cua nchcui' cha' cua tyatí ti ngu' toni'i̱ bi', pana na ndu'ni ti ngu' jua'a̱; ná nchca quije ji'i̱ ngu' tsiya' ti ñi'ya̱ caca nu tyatí ngu' toni'i̱ bi'. 25 Li' tyatu̱ xu'na ni'i̱ bi', cha' tacu̱' yu toni'i̱ bi'. Lo'o tyalaa cu'ma̱, li' xana ma̱ cujui'i̱ ya' ma̱ toni'i̱ bi', chcui' ma̱ lo'o: "Xaala ma̱ toni'i̱, cusu'". Li' ñacui̱ yu ji'i̱ ma̱: "Ná jlo ti' na' ti ñati̱ laca cu'ma̱". 26 Lo'o li' xacui̱ ma̱ cha' ji'i̱: "Cusu', cua ndyacu ya tyaja lo'o nu'u̱, cua ndyi'o ya hitya lo'o nu'u̱. Cua ndyaa nu'u̱ ngulu'u nu'u̱ ji'i̱ tya'a quichi̱ tyi ya", ñacui̱ ma̱. 27 Chaca quiya' chcui' yu lo'o ma̱ li': "Ná jlo ti' na' tsiya' ti, ti ñati̱ laca cu'ma̱. Tyaa clya ma̱ tso'o la; nga'aa nti' na' ña'a̱ na' ji'i̱ ma̱, cha' ñati̱ cuxi laca ma̱."

28 Xi'ya tsa ma̱ li', cacu la'ya ma̱ cha' lye tsa ñasi̱' ma̱. Ca xñi'i̱ tsa ti' ma̱ lo'o ña'a̱ ma̱ su ndi'i̱ quiña'a̱ tsa ñati̱ slo ycui' Ndyosi ca lo'o tye chalyuu; masi jyo'o Abraham, masi jyo'o Isaac, masi jyo'o Jacob, masi lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi sa'ni la, ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ngu' ndi'i̱ ngu' ca bi'. Lo'o cu'ma̱ ni, xtyanu Ni ji'i̱ ma̱ nde liya'. 29 Lcaa quichi̱ chalyuu ntsu'u ngu' nu tyaa̱ ngu' cacu ngu' lo'o ycui' Ndyosi, nu lo'o caca Ni loo lo'o tye chalyuu; nde su ntyucua cuichaa tyu'u ngu' tyaa̱ ngu', jua'a̱ tyu'u ngu' nde su ndyaa cuichaa, lo'o nde tyá' tyu'u ngu', lo'o nde calacui tyu'u ngu', tyaa̱ lcaa ngu' ca su tlyu su ntucua ycui' Ni. 30 Lo'o li' nde loo la caca xi ngu' nu tyu'u tucua su cua tye ti cha'; jua'a̱ nde chu̱' la tyanu xi ngu' nu ndu'u tucua clyo.

Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a̱ ji'i̱ ngu' quichi̱ Jerusalén

31 La cui' tyempo bi' lijya̱ xi tya'a ngu' fariseo cha' chcui' lo'o Jesús:

—Tyaa clya nu'u̱ juani —nacui̱ ngu' ji'i̱—. Tyu'u nu'u̱ su ndi'i̱ nu'u̱ re, yaa nu'u̱ tyi'i̱ chaca se'i̱, cha' cua nti' rey Herodes cujuii jinu'u̱.

32 Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Yaa cacha' ma̱ cha' re ji'i̱ nu cusu' tyaala bi': "Tsa̱ juani lo'o tsa̱ quee tya tyi'i̱ na' xi chalyuu re cha' culo na' cui'i̱ cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱, cha' cua'ni na' cha' tyaca tso'o xa' la ngu' quicha. Cuati tsa̱ nu nchca tyuna, li' tye cña nu nda ycui' Ndyosi Sti na' cha' cua'ni na'." Jua'a̱ ñacui̱ ma̱ ji'i̱ nu cusu' bi'. 33 Tya'a na' re juani. Tya quiña'a̱ xi tyucuii̱ lyiji su tya'a̱ na' juani, jua'a̱ la quee, jua'a̱ tsa̱ nu nchca tyuna li'. Ycui' cu'ma̱ jlo ti' ma̱ cha' nde quichi̱ Jerusalén ndyijii lcaa ngu' nu laca tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' fariseo bi'—. Bi' cha' tsa'a na' ca quichi̱ bi' cha' cajaa na', si jua'a̱ laca na' tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi nti' ma̱ —nacui̱ Jesús li'—.

34 'Tya'na tsa cu'ma̱ ngu' Jerusalén, cha' tucui tsa cha' nu ntsu'u ji'i̱ ma̱. Tya sa'ni ndujuii ma̱ ji'i̱ ngu' nu laca tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi, ngujui'i̱ ma̱ quee ji'i̱ ñati̱ nu ngua'a̱ lo Ni cña ji'i̱. Tyuu̱ tsa quiya' ngua ti' na' cha' cua'ni tyaca'a na' ji'i̱ ma̱, cha' ná ca cuxi ji'i̱ ma̱; ñi'ya̱ nti' sca su'u̱ nu nxuti'i̱ ji'i̱ sñi' ne' lu'be ni', jua'a̱ nti' na' cua'ni na' lo'o

ma̱, pana ná nda ma̱ chacuayá' 'na tsiya' ti. [35] Bi' cha' xñi'i̱ ti' tyanu quichi̱ tyi ma̱ juani. Nga'aa ña'a̱ ma̱ 'na ña'a̱ cuayá' nu tyalaa tyempo nu chcui' ma̱ cha' 'na: "Tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi xqui'ya yu nu lijya̱ chacuayá' ji'i̱ ycui' nu Xu'na na", ñacui̱ ma̱ li'.

14

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ sca nu qui'yu nu nchcube' tsa quicha quii̱ ji'i̱

[1] Sca tsa̱ nu ndi'i̱ cña' ngu' ndyaa Jesús ndyacu yu xlyaa to' tyi xu'na ngu' fariseo. Lo'o xa' ngu' fariseo ni, na'a̱ tsa ngu' ji'i̱ Jesús li'. [2] Nde loo Jesús nga'a̱ sca nu qui'yu nu nchcube' quicha quii̱ ji'i̱. [3] Li' nchcuane Jesús ji'i̱ ngu' mstru cha' jo'ó lo'o ji'i̱ ngu' fariseo bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'i̱ sca nu quicha tsa̱ ta'a, nti' ma̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—. ¿Ha ná ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'i̱ ngu' li'?

[4] Pana nga'aa nchcui' ngu' bi' tsiya' ti. Li' ntejeya' Jesús ji'i̱ nu quicha bi', ngua'ni cha' ndyaca tso'o yu. Lo'o li' nchcui' lo'o yu bi':

—Tyaa nu'u̱ to' tyi —nacui̱ Jesús ji'i̱ yu.

[5] Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' fariseo bi' chaca quiya':

—¿Ñi'ya̱ nti' cu'ma̱? ¿Ñi'ya̱ cua'ni ma̱ si tyú sca huru ji'i̱ ma̱, si tyú sca toro ne' tyuu tsa̱ nu ndi'i̱ cña' ngu'? ¿Ha si'i hora ti tsaa ma̱ culo ma̱ ji'i̱ ni', masi tsa̱ ta'a tlyu laca?

[6] Lo'o ná ngujui ñi'ya̱ nu xacui̱ ngu' cha' ji'i̱ Jesús tsiya' ti li'.

Ñati̱ nu tsaa tyi'i̱ lo'o ngu' ta'a nu caja clyo'o ngu'

[7] Li' na'a̱ Jesús cha' ngulana tsa ngu' fariseo bi' yaca xlya cha' tyucua ngu' su tso'o la nu nde que mesa. Bi' cha' nda Jesús cuii̱ re ji'i̱ ngu' bi' li':

[8] —Nu lo'o tsaa ma̱ su ndyaca ta'a caja clyo'o ngu', ná tyaca'a̱ ma̱ su tlyu su tyucua ngu' nu laca loo. ¿Ñi'ya̱ cua'ni ma̱ si tyalaa xa' ñati̱ nu cua tlyu la cha' ntsu'u ji'i̱ que cu'ma̱? [9] Lo'o li' nu ñati̱ nu ndyu'ni ta'a nu cua nchcui' lo'o ma̱ tya clyo cha' caa̱ ma̱ ni, ná tyiquee' chcui' yu lo'o ma̱ ndi'ya̱: "Ta ma̱ su ntucua ma̱ ji'i̱ nu cusu' cua", ñacui̱ yu. Lo'o li' ca tyuju'u tsa ti' ma̱, tsaa ma̱ tyaca'a̱ ma̱ ca su ná ntsu'u yaca xlya, ca bi' tyaca'a̱ ma̱ tsiya' ti li'. [10] Si'i xcui' na clyana ma̱ su tso'o tyaca'a̱ ma̱ lacua. Nu lo'o tsaa ma̱ sca ta'a, yaa ma̱ tyucua ma̱ sca la'a ti su taca tyucua cua ña'a̱ ca ñati̱. Lo'o li' caa̱ nu laca loo ji'i̱ ta'a cha' chcui' yu lo'o ma̱: "Cusu'", ñacui̱ yu ji'i̱ ma̱, "cuaa̱ nu'u̱ cha' tyucua xi ca su tso'o la re". Jua'a̱ caca chi̱ la loo ycui' cu'ma̱ laja ñati̱ quiña'a̱ nu ntucua to' mesa li'. [11] Cua ña'a̱ ca ñati̱ nu nti' cha' tlyu la cha' laca ji'i̱ ycui', bi' laca nu ca tyuju'u ti' ca tiya' la; lo'o nu ñati̱ nu xti ti cha' ntsu'u tyiquee ycui' yu, xtyucua ycui' Ndyosi ji'i̱ yu bi' li', cha' caca tlyu la tyiquee yu ca tiya' la.

[12] Li' ndi'ya̱ nacui̱ Jesús ji'i̱ nu ñati̱ nu cua nchcui' lo'o cha' caa̱ tyi'i̱ ta'a ca slo yu:

—Nu lo'o chcui' ma̱ lo'o ngu' cha' caa̱ ngu' cacu ngu' xlyaa lo'o ma̱, si'i lo'o tya'a tso'o ti ma̱ chcui' ma̱, ni si'i lo'o tya'a ngula ti ma̱ chcui' ma̱, ni si'i lo'o tya'a tyijyu' ti ma̱ chcui' ma̱, ni si'i lo'o ngu' culiya' ti nu ntucua tyi cacua ti slo ma̱ chcui' ma̱ li'. Stu'ba ti cua'ni ngu' bi' lo'o ma̱ ca tiya' la, nu lo'o ntsu'u sca ta'a ji'i̱ ngu'; ñi'ya̱ nu ngua'ni ma̱ lo'o ngu', jua'a̱ cua'ni ngu' bi' lo'o ma̱ li'. [13] Pana si'i jua'a̱ cua'ni ma̱; nu lo'o cua'ni ma̱ sca ta'a, li' xuti'i̱ ma̱ ji'i̱ ngu' ti'i, lo'o ji'i̱ ngu' quicha, lo'o ji'i̱ ngu' nu cu' quiya', lo'o ji'i̱ ngu' cuityi̱' cha' cacu ngu' lo'o ma̱. [14] Li' tso'o tsa tyi'i̱ ma̱ chalyuu si jua'a̱ cua'ni ma̱, cha' nu ngu' quicha bi' ni, ná caja ñi'ya̱ nu tya ngu' cha' tso'o ji'i̱ ma̱. Pana tiya' la caja cha' tso'o ji'i̱ ma̱, nu lo'o tyu'ú ma̱ chaca quiya' lo'o lcaa ngu' jyo'o nu ngua tso'o cresiya ji'i̱ ngu' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o tya nguti'i̱ ngu' chalyuu.

Cuii̱ ji'i̱ sca ta'a tlyu nu ngua'ni ngu'

[15] Tya ndi'i̱ ngu' to' mesa, ngua'a̱ jyaca̱ ngu' ji'i̱ cha' nu nda Jesús lo'o ngu'. Li' nguxacui̱ sca yu tya'a ntucua ngu' cha' ji'i̱ Jesús:

—Tso'o tsa caca ji'i̱ ñati̱ nu cacu scuaa ca su laca ycui' Ndyosi loo —nacui̱ yu bi'.

[16] Li' nguxacui̱ Jesús sca cuii̱ ji'i̱ yu, cha' ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya̱ caca ji'i̱ ñati̱ chalyuu lo'o caa̱ ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo.

—Sca nu qui'yu ngua'ni sca ta'a, nda yu sca sii̱ cha' cacu ngu' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Cua nchcui' yu lo'o quiña'a̱ tsa ñati̱ cha' tyi'i̱ ngu' ta'a. [17] Nu lo'o cua ndyalaa hora caca sii̱, li' ngulo yu cña ji'i̱ msu ji'i̱ cha' tsaa chcui' lo'o ngu' ndi'ya̱: "Cua laca ngua tso'o scuaa nu caca sii̱ ji'i̱ ma̱, nacui̱ xu'na na'". [18] Li' lcaa ngu' nu cua nchcui' yu lo'o

tya tsubi' la cha' caa ngu' ta'a bi', nguxana
ngu' ndijña ngu' cha' clyu ti' ji'i yu. Ndi'ya
nacui tsaca ngu': "Cua'ni clyu ti' nu'u jna',
ná caca 'na caa na' slo nu'u juani. Ntsu'u
cha' tsa'a tsaa na'a na' sca se'i su ngüi'ya ca
ti na' yuu, bi' cha' nti' na' cha' cua'ni clyu
ti' nu'u 'na." [19] Lo'o li' nacui chaca yu: "Na
ngüi'ya ca ti na' ca'yu latya toro masu; bi'
cha' tsa'a cua'ni cuayá' na' lo'o ni', si cua
caca cua'ni ni' cña. Cua'ni clyu ti' nu'u jna',
ná caca 'na caa na' slo nu'u juani." [20] Li'
nacui chaca yu: "Na ngujui clyo'o ca ti na',
bi' cha' ná ntsu'u chacuayá' caa na' slo nu'u
juani". [21] Lo'o ndyalaa msu slo xu'na chaca
quiya', li' lcaa cha' nu nacui ngu' ji'i ndacha'
ji'i xu'na. Lye tsa ngunasi' xu'na ni'i bi'
li'. Lo'o li' nacui yu ji'i msu bi': "Yaa clya
nu'u lquichi chaca quiya' cha' chcui' nu'u
lo'o ngu' nu ntsu'u nde calle jua, cha' caa
ngu' ta'a slo na'. Chcui' nu'u lo'o ngu' ti'i,
lo'o ngu' quicha, lo'o ngu' nu cu' quiya', lo'o
ngu' cuityi', lo'o lcaa ngu' quicha; li' tyaa
lo'o ji'i lcaa ngu' bi' ca nde", nacui xu'na
msu bi'. [22] Ca tiya' la li' nacui nu msu bi' ji'i
xu'na: "Cusu'", nacui, "cua ngua'ni na' lcaa
cña nu ngulo nu'u 'na, lo'o ña'a ti tya ntsu'u
la se'i su tyi'i ngu' ta'a re." [23] Li' nacui ycui'
nu xu'na msu bi': "Yaa nu'u nde calle, lcaa
tyucuii, cua'ni nu'u juersa lo'o ngu' cha'
tyaa ngu' ne' ni'i 'na, cha' cha'á ni'i re 'na
tyi'i ñati. [24] Ndi'ya cha' ta na' lo'o nu'u, cha'
ni tsaca ngu' nu cua nchcui' na' lo'o tya clyo
la, nga'aa cacu ngu' bi' sii re 'na tsiya' ti",
nacui xu'na ni'i bi'.

Cua ndye cuii nu nda Jesús lo'o ngu' li'.

Tlyu tsa cña caca lo'o xñi na cha' ji'i Jesús

[25] Quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o Jesús, lo'o
li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

[26] —¿Ha nti' ma tya'a ma lo'o na'? Ná
caca ji'i ma xñi ma cha' jna' si lye la ntsu'u
tyiquee ma ji'i sti ma, masi ji'i xtya'a ma,
masi ji'i clyo'o ma, masi ji'i sñi' ma, masi
ji'i tya'a ngula ma masi qui'yu masi cuna'a;
masi lye la ntsu'u tyiquee ma ji'i ycui' ca ti
ma cha' ña'asii ma ji'i ycui' ca ma, ná taca
caca ma ñati jna' jua'a. [27] Si ná tyaja'a ma
xñi ma tyucuii nu culu'u na' ji'i ma, ná caca
ma ñati jna' li'; ntsu'u cha' xñi ma tyucuii
bi', masi cujuii ñati ji'i ma xqui'ya cha' jna'.
[28] Si ntsu'u cu'ma nu nti' ma cuiñá ma sca
ni'i tlyu, ¿ha ná culacua ti' ma clyo ni tsa lo
cñi cua'nijo'o ji'i ma cha' tyu'u scua cña bi'?
Clyo culo ma cuentya ni tsa lo cñi cua'nijo'o
ji'i ma, cha' ña'a ma si tyu'u scua cñi ji'i ma
ña'a cuayá' nu xcua se'i cña bi'. [29] Si cuiñá
ma quiya' ni'i, lo'o ca tiya' la ná caca cua'ni
tye ma ni'i bi', xtyí lo'o ti ngu' ji'i ma li'.
Lcaa ñati, nu lo'o ña'a ngu' cña bi', li' xana
chcui' ngu'; xtyí lo'o ngu' ji'i xu'na cña bi'
li': [30] "Nu ñati jua ngua ti' cuiñá yu sca ni'i
tlyu, pana ná ngua ji'i yu sta se'i yu cña bi'",
ñacui ngu'.

[31] 'Ñi'ya nti' sca rey nu nti' xuu tya'a lo'o
chaca rey. ¿Ha ná culo yu cuentya clyo
si tyu'u scua tii mil tya'a ti sendaru, cha'
tyijiloo ji'i chaca rey nu lo'o calaa mil tya'a
sendaru lijya cusuu? [32] Lo'o si jlo ti' cha'
ná caca ji'i rey bi', nu lo'o tya tyijyu' lijya
nu chaca rey bi', li' hora ti ta yu ji'i ñati
cha' tsaa ngu' slo nu chaca rey bi', cha' ca
ti cha' cusuu bi' hora ca ti. Jua'a cua'ni rey
bi' —nacui Jesús—. [33] Lo'o jua'a cua ña'a ca
cu'ma nu lye la ntsu'u tyiquee ma ji'i lcaa
cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma, ná taca caca ma
ñati jna' li'.

Cha' ji'i teje' nu ná tso'o tsiya' ti

[34] 'Tso'o tsa teje'; pana si tye cha' cñi' nu
ntsu'u ji'i, nga'aa caja ñi'ya nu cua'nijo'o
teje' bi' ji'i ngu' li'. [35] Ná tso'o tsiya' ti, ni
cha' salú na ji'i lo yuu cha' xtyucua ji'i yuu,
ná tso'o; masi quixa' na ji'i lo'o yuu cataa,
ná tso'o tsiya' ti, bi' cha' nga'a cha' xcuaa na
ji'i —nacui Jesús—. Cua'a jyaca tso'o ma ji'i
cha' nu nda na' lo'o ma, si tyaja'a ma cuna
ma —nacui Jesús ji'i ngu'.

15

Cuii ji'i sca xlya' nu cua nguna' ji'i ngu'

[1] Lcaa nu msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi
ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu' bi' ni,
ñaa ngu' slo Jesús cha' cuna ngu' ni cha' nda
yu; jua'a xa' la ngu' cuxi, ñaa ngu' slo Jesús
li'. [2] Bi' cha' nguxana ngu' fariseo, lo'o jua'a
ngu' mstru cha' jo'ó, ngusta ngu' qui'ya ji'i
Jesús:

—Ndiya ti' yu re cua'ni tya'a yu lo'o ngu'
cuxi jua. Stu'ba ti ndacu yu tyaja lo'o ngu'
cuxi —nacui ngu' bi'.

[3] Li' nda Jesús sca cuii lo'o ngu':

[4] —Nu cu'ma ni, si ntsu'u sca siyento
tya'a xlya' ji'i ma, lo'o li' nguna' tsaca ji'i
ma —nacui Jesús—, ¿ha ná xtyanu ma ji'i
nu quiña'a la tya'a xlya' nu ndyanu taju ti
su tso'o ti ndi'i ni' ne' quixi'? Lo'o li' tsaa

ma tsaana ma ji'i xlya' nu nguna' bi' ji'i ma
ña'a cuayá' nu quije bi' ji'i ma. 5 No lo'o
cua nquije xlya' bi' ji'i ma, tso'o tsa caca
tyiquee ma li'. Hora ti sta ma ji'i ni' tyijya
scu ma, 6 tyaa lo'o ma ji'i toni'i. Lo'o cua
ndyalaa ma to' tyi ma, li' xuti'i ma ji'i lcaa
tya'a tso'o ma lo'o ji'i tya'a nga'a ti ma, cha'
ñacui ma ji'i ngu' ndi'ya: "Ca chaa ti' ma
lo'o ya juani cha' cua nquije xlya' nu cua
nguna' ji'i ya". 7 Ndi'ya ñacui na' ji'i ma:
ca chaa tsa ti' ycui' Ndyosi lo'o ñati ji'i Ni
ca su ntucua ycui' Ni —nacui Jesús ji'i ngu'
fariseo li'—, ca chaa ti' ngu' bi' masi sca ti
ñati chalyuu ca tyuju'u ti' ji'i cha' cuxi nu
ntsu'u ji'i, culochu' yu ji'i cha' cuxi bi' li'.
Ná ntsu'u cha' culacua ti' Ni cuentya ji'i nu
jacuayala tyii ntucua caa tya'a ñati tso'o nu
ná ntsu'u cha' cuxi ji'i ngu', nti' ngu'.

Cuii ji'i sca cñi nu cua nguna' ji'i ngu'

8 Nda Jesús chaca cuii lo'o ngu' li':
—¿Ñi'ya cua'ni sca nu cuna'a nu ntsu'u
tii tya'a cñi plata ji'i? Si nguna' sca cñi plata
bi' ji'i, ¿ñi'ya cua'ni li'? Nti' na' cha' cua'a
ma' xi quii' cha' culaja tso'o ni'i bi', ña'a
cuayá' nu quije cñi bi' ji'i. 9 Lo'o cua nquije
cñi bi' ji'i, li' xuti'i nu cuna'a bi' ji'i lcaa
tya'a tso'o lo'o ji'i lcaa tya'a nga'a cacua
ti, cha' cacha' ji'i ngu' ndi'ya: "Ca chaa ti'
ma lo'o na' juani, cha' cua nquije cñi nu
nguna' bi' jna'". 10 Chaa ti' nu cuna'a bi', cha'
cua nquije cñi ji'i; la cui' jua'a ca slo ycui'
Ndyosi, chaa tsa ti' ycui' Ni lo'o ñati ji'i Ni
nde cua, masi sca ti ñati chalyuu ca tyuju'u
ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i, culochu' yu ji'i
cha' cuxi bi' li'.

Sca nu qui'yu cuañi' nu ntucuna' ycui' ca ti yu chalyuu ji'i

11 Nda Jesús chaca cuii lo'o ngu' li':
—Ntsu'u sca nu cusu' nu ntsu'u tucua
tya'a sñi' qui'yu ji'i yu. 12 Lo'o nu cuañi'
la ni, nacui yu ji'i sti yu: "Sti na'", nacui,
"xtyanu clya nu'u lcaa cha' tso'o nu nga'a
cha' tyacua jna'". Lo'o li' hora ti ndacha
sti yu cha' tso'o nu ntsu'u ji'i tyucuaa sñi'.
13 Cua xtyi tyempo ndyaca, li' ndyujui' nu
qui'yu tya cuañi' la lcaa cha' tso'o nu nda
sti yu ji'i. Lo'o ngujui cñi ndyi'ya yu, ndyaa
yu tyijyu' li'. Ca chaca tsu' su ndyalaa yu,
li' xcui' na ngua'ni ñu'u ti yu chalyuu ji'i
yu; nguliji ñu'u ti yu cñi bi' ji'i yu. 14 Pana
nu lo'o cua ndye cñi ji'i yu nguliji yu, li'
ngua sca jbi'ña tlyu ca loyuu su ndya'a yu;
ná ntsu'u na cacu yu, lye tsa ntyute' yu li'.
15 La cui' quichi su ntsu'u yu bi' ndyaa yu ne'
xña ji'i sca ñati; ngulo nu ñati bi' cña ji'i
yu, li' ndyaa yu ne' sca lo'o ji'i ñati bi' su
ntsu'u cube' ji'i, cha' xacu yu ji'i cube' bi'
ji'i ngu'. 16 Lo'o li' ngua ti' yu si tyaala' la ji'i
yu lo'o cacu yu si'yu quixi' tya'a nu ndacu
cube', cha' ná tucui nda na cacu yu, lo'o
jua'a ntyute' tsa yu li'. 17 Hasta li' ngulacua
tso'o ti' yu: "¿Ni lcua tya'a msu ntsu'u to'
tyi sti na' ndyu'ni cña? Ná ndyiji jbi'ña ji'i
ngu' bi', hasta ntyucua na ndyacu ji'i ngu'.
Lo'o na' ni, nga'a na' ca nde ndyiji jbi'ña 'na
cha' nga'aa ndyiji na cacu na'. 18 Tso'o la
tya'a na' nde to' tyi sti na' cha' chcui' na'
lo'o: Sti na', ñacui na' ji'i, cua ntsu'u tsa
qui'ya hichu' na' cuentya ji'i ycui' Ndyosi
lo'o cuentya jinu'u, cha' nguta'a yu'u ti na'.
19 Nga'aa ntsu'u cha' ñacui nu'u cha' sñi'
nu'u laca na'; tso'o la masi ñi'ya nu ndu'ni
nu'u lo'o msu jinu'u, jua'a ti cua'ni nu'u lo'o
na'." Jua'a ngulacua ti' yu cha' chcui' yu
lo'o sti yu. 20 Li' ngutu'u yu ndyaa yu tyucuii
cha' ñaa yu nde to' tyi sti yu.

'Tya tyijyu' ñaa yu lo'o na'a sti yu ji'i
yu. Hora ti ndyaa sti yu ndyacua tya'a lo'o
yu; ngüityi sti yu ji'i yu li', nchcuicha' sti
yu ji'i yu cha' ngua tya'na ti' sti yu ji'i yu.
21 Li' nacui yu ji'i sti yu: "Sti na'", nacui yu,
"cua ntsu'u tsa qui'ya hichu' na' cuentya
ji'i ycui' Ndyosi lo'o jua'a cuentya jinu'u.
Nga'aa ntsu'u cha' ñacui nu'u cha' sñi' nu'u
laca na'." 22 Li' nacui ycui' nu cusu' ji'i msu:
"Yaa clya ma culo ma late' nu tso'o la cha'
xacu' ma ji'i yu re. Sta ma sca cui' sne ya'
yu, su'ba ma caña quiya' yu. 23 Lo'o li' tsaa
squi'ya ma chqueru nu taa la cha' cujuii ma
ji'i cha' cacu na. Cua'ni na sca ta'a, 24 cha'
ngua ti' na cha' cua ngujuii sñi' na' re, lo'o
juani xa' ndyu'u tucua yu; cua nguna' yu
ngua ti' na', lo'o xa' ndyalaa yu." Hora ti
nguxana ngua'ni ngu' sca ta'a li'.

25 'Jua'a ndyaca cha' lo'o ndyalaa sñi' nu
cua cusu' la, ndyalaa yu ndyaa yu cña. Cua
tyalaa ti yu toni'i ji'i yu, lo'o ndyuna yu
nclya'á ngu' musca, cha' cua laca ndyaca jii
lo'o ndyalaa yu. 26 Li' ngusi'ya yu ji'i sca yu
cuañi', nchcuane yu ji'i: "¿Na laca ndyaca
jua?" 27 Li' nguxacui nu yu cuañi' bi' ji'i
yu: "Yu tya'a nu'u nu ndya'a yu'u, cua xa'
ndyalaa yu bi' juani", nacui. "Bi' cha' nacui
sti nu'u cha' cujuii ya chqueru nu tso'o la

ña'a̱ bi', cha' tso'o tsa nti' sti nu'u̱ cha' cua
ndyalaa yu tso'o ti." 28 Ngunasi̱' tsa sñi' nu
cua cusu' la bi' li'. Lo'o na'a̱ sti yu cha' ná
ntaja'a̱ yu tyaa̱ yu ca toni'i̱, li' ndyaa sti yu
cha' chcui' lo'o yu. 29 Li' nacui̱ yu ji'i̱ sti
yu: "Jlo ti' nu'u̱ ni cua lcua yija̱ ndi'i̱ na'
ndyu'ni na' cña jinu'u̱, lo'o ni sca quiya'
ná ngua'ni xña'a̱ na' lo'o nu'u̱; lcaa cña nu
ngulo nu'u̱ 'na, ngua'ni na' ji'i̱. Pana ni sca
quiya' ná nda nu'u̱ masi sca chivo piti ti
jna' cha' cua'ni na' ta'a lo'o tya'a tso'o na'.
30 Nu juani chaca quiya' ndyalaa sñi' nu'u̱ nu
ndye cñi jinu'u̱ nguliji ñu'u̱ ti yu lo'o sa'a
yu. Lo'o ndyalaa yu bi', hora ti ndyujuii ma̱
chqueru taa̱ cha' caca ta'a ji'i̱", nacui̱ sñi' nu
cua cusu' la. 31 Li' nacui̱ nu cusu' sti yu ji'i̱ yu:
"Chañi cha' lcaa tsa̱ ndi'i̱ nu'u̱ lo'o na'. Lo'o
jua'a̱ lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jna', na jinu'u̱
laca lcaa cha' bi'. 32 Pana juani, tso'o la cha'
cua'ni na sca ta'a cha' ndyalaa tya'a nu'u̱
chaca quiya'. Ngua ti' na cha' cua ngujuii
yu, pana xa' ndyu'u tucua yu chaca quiya';
cua nguna' yu ngua ti' na, pana ndyalaa
yu chaca quiya'. Bi' cha' ndyu'ni na sca jii̱
juani, cha' chaa tsa ti' na."

16

Sca msu laca loo nu tajua' ti ngua'ni, masi cuxi ti tyiquee yu

1 Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca
tsa'a̱ ji'i̱:
—Ntsu'u sca nu culiya', lo'o jua'a̱ cua
ntsu'u sca ñati̱ nu laca loo ji'i̱ msu ji'i̱ yu
culiya' bi'. Lo'o li' ndacha' ngu' ji'i̱ nu
culiya' bi', cha' cua tye ti cha' tso'o nu
ntsu'u ji'i̱ yu, cha' nguliji ñu'u̱ ti msu nu laca
loo ji'i̱ cha' tso'o bi'. 2 Li' ngusi'ya xu'na ji'i̱
msu nu laca loo bi', cha' xcuane ji'i̱ msu bi':
"¿Ni cha' ta laca nu nchcui' ngu' lo'o na'
cha' jinu'u̱?", nacui̱ yu. "¿Ni cña ndyu'ni
nu'u̱ nu cua nchcui' ngu' lo'o na'? Tya nu'u̱
cuentya jna' juani, cuacha' clya nu'u̱ cha'
jna', ña'a̱ cha' nu cua ngua'ni nu'u̱. Nga'aa
caca nu'u̱ loo ji'i̱ msu 'na juani." 3 Quiña'a̱
tsa ngulacua ti' msu nu laca loo bi' li': "¿Na
laca cua'ni na' juani, si nga'aa ta xu'na na'
cña nu cua'ni na'? Nga'aa jlo ti' na' ñi'ya̱
cua'ni na' li'. Ná qué na' cha' cua'ni na'
cña lo yuu; lo'o si tsa'a̱ jña na' msta̱, la
cui' ti jua'a̱ ca tyuju'u tsa ti' na' li'. 4 Pana
cua jlo ti' na' ñi'ya̱ nu cua'ni na' cha' caja
su tyi'i̱ na' toni'i̱ ji'i̱ ñati̱, nu lo'o nga'aa ta
xu'na na' cña nu cua'ni na'." Jua'a̱ ngulacua
ti' msu bi', cha' cuxi ti tyiquee yu. 5 Li'
ngusi'ya yu ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ndacui ji'i̱ xu'na
yu, nchcuane yu ji'i̱ ngu' li': "¿Ni tsa lo ta
ndacui nu'u̱ ji'i̱ xu'na na'?" nacui̱ yu ji'i̱
tsaca ngu'. 6 "Sca mil tya'a litro setye ndacui
na' ji'i̱", nacui̱ ngu' bi' li'. Hora ti nacui̱
msu nu laca loo bi' ji'i̱ ngu' bi': "Nde nscua
quityi nu nscua cuentya jinu'u̱. Cua'a̱ clya
nu'u̱ re cha' cuiñá chaca quityi, nu ñacui̱
cha' ca'yu siyento ti litro setye ndacui nu'u̱
ji'i̱ nu cusu' bi'", nacui̱ msu bi' ji'i̱. 7 Li'
nchcuane yu ji'i̱ chaca ngu': "Nu'u̱ ni, ¿ni
tsa lo ndacui ji'i̱ xu'na na'?" "Sca siyento
tya'a cuju̱i nscua' trigo", nacui̱ ngu' bi' li'.
"Haa̱", nacui̱ yu, "nde nscua quityi nu nscua
cuentya jinu'u̱", nacui̱ nu msu bi'. "Cua'a̱
clya nu'u̱ ca nde cha' scua chaca quityi nu
ñacui̱ cha' jacuayala tya'a cuju̱i ti, tsa bi' ti
ndacui ji'i̱ nu cusu'." 8 Tiya' la ngua cuayá'
ti' ycui' nu laca xu'na yu ñi'ya̱ nu ndyu'ni
yu. "Tajua' tsa ndyu'ni msu nu laca loo bi'
'na laja lo'o ndyu'ni yu cña", nacui̱ nu cusu'
culiya' bi'.

Lo'o li' tya nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':
—Lo'o cu'ma̱ ni, nu nti' tsa ma̱ taquiya'
ma̱ ji'i̱ lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi
—nacui̱—, taca ca tsa'a̱ ma̱ xi lo'o ña'a̱ ma̱
ñi'ya̱ nu ndu'ni xa' la ñati̱ chalyuu lo'o tya'a
ngu', masi cuxi ti ngu'.
9 'Ndi'ya̱ chcui' na' lo'o ma̱ lacua: Tso'o ti
cua'ni ma̱ lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱
ma̱ nde chalyuu; xtyucua ma̱ ji'i̱ xa' ñati̱ lo'o
cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ ma̱ ña'a̱ cuayá' tye
chalyuu ji'i̱ ma̱, cha' jua'a̱ caja tya'a tso'o ma̱
nde chalyuu. Lo'o li' ta ycui' Ndyosi su tyi'i̱
ma̱ slo Ni, su ná nga'a̱ cha' tye chalyuu ji'i̱
ma̱ li'.
10 'Ñati̱ nu tso'o tsa ngua'ni lyiji sca cña
piti ti, jua'a̱ tso'o tsa cua'ni ngu' bi', masi
sca cña nu cua tlyu la; pana ñati̱ nu ñilo'o
ji'i̱ xu'na ngu' lo'o cua'ni ngu' sca cña piti
ti, ná tyiquee' ná caca cua'ni ngu' bi' sca
cña nu cua tlyu la. 11 Si ná nchca cña'asii̱ ma̱
sca cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ ma̱ nde chalyuu,
ni ná ta ycui' Ndyosi sca cña tso'o la cha'
cua'ni ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ni. 12 Lcaa cha'
tso'o nu ntsu'u ji'i̱ ma̱ chalyuu, na nda ycui'
Ndyosi cha' bi' jña ti ma̱; si ná cua'ni tso'o
ti ma̱ lo'o cha' bi', ¿ñi'ya̱ cua'ni ma̱ lo'o cha'
tso'o nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i̱
ma̱?

13 'Sca msu ni, ná caca cua'ni yu cña ji'i̱
tucua tya'a xu'na yu sca tyempo ti; ji'i̱ sca ti
xu'na yu taca cua'ni yu cña. Ná tyiquee' ti'í
ti' yu ña'a̱ yu ji'i̱ tsaca ñati̱ li', cuati ji'i̱ chaca
ñati̱ bi' tso'o ntsu'u tyiquee yu ña'a̱ yu ji'i̱;
hasta tso'o la cua'ni yu cña ji'i̱ ñati̱ bi', pana
ji'i̱ tsaca ñati̱ bi', lasa la cua'ni yu cña ji'i̱. Ná
caca xñi na cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu Xu'na
na si ntsu'u tsa tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ cñi,
cha' ñi'ya̱ si laca chaca xu'na na, jua'a̱ laca
cñi bi' li'.
14 Pana ntsu'u tsa tyiquee ngu' fariseo
cha' ji'i̱ cñi, bi' cha' lo'o ndyuna ngu' cha'
nu nchcui' Jesús, ngustí lo'o ti ngu' ji'i̱ yu.
15 Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' bi':
—Cu'ma̱ —nacui̱ yu—, tso'o tsa ndu'ni
ma̱ cha' ña'a̱ ti xa' ñati̱ ji'i̱ ma̱, pana cua
jlo ti' ycui' Ndyosi lcaa ña'a̱ cha' nu ntsu'u
tyiquee ma̱. Ñati̱ nu tlyu tsa ndu'ni ji'i̱ ycui'
ca ngu', xtyanu ti'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu' bi'.

Ñi'ya̱ ndyaca lo'o cha' tso'o nu ji'i̱ ycui' Ndyosi

16 'Nu tyempo cua sa'ni la ni, ntsu'u cha'
cusu' ji'i̱ ñati̱, la cui' cha' nu nda ycui'
Ndyosi lo'o Moisés, jua'a̱ lo'o ngu' nu ngua
tu'ba ji'i̱ Ni tya sa'ni la; pana nu lo'o ñaa
Juan, tya li' nguxana ngañi cha' tso'o ji'i̱
ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' tyiquee
ñati̱. Quiña'a̱ tsa ñati̱, lye tsa nda ngu'
juersa cha' xñi ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi.
17 'Ná tlyu cña tye lcaa na nu ntsu'u nde
cua̱, jua'a̱ tye tyucui ña'a̱ chalyuu; pana ná
tye tsiya' ti ni sca si'yu cha' ji'i̱ lcaa cha' nu
cua nda ycui' Ndyosi lo'o na nu ngua sa'ni
la.

Nchcui' Jesús cha' ji'i̱ ñati̱ nu xtyanu ti'i̱ ji'i̱ clyo'o

18 Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':
—Lo'o culo sca ñati̱ quityi cha' xtyanu yu
ji'i̱ clyo'o yu, cha' xa' caja clyo'o yu lo'o xa'
nu cuna'a̱, cha' suba' ndyu'ni yu bi' li'. Lo'o
jua'a̱ lo'o caja clyo'o sca nu qui'yu lo'o sca
nu cuna'a̱ nu cua nguxtyanu clyo'o ji'i̱, masi
cuentya ji'i̱ ley, la cui' ti cha' suba' laca nu
ndyu'ni nu qui'yu bi' li'.

Cha' ji'i̱ sca nu culiya' lo'o sca yu ti'i nu naa Lázaro

19 'Cua ntsu'u sca nu culiya', lo'o xcui'
late' quiña'a̱ nga'a̱, xcui' late' tso'o ña'a̱
nchcu' yu. Lo'o jua'a̱ lye tsa ndyu'ni yu, lcaa
tsa̱ ndyaca ta'a slo yu. 20 Pana ntsu'u sca ñati̱
ti'i nu naa Lázaro, nu xcui' quichu' ntucua
tyucui ña'a̱ yu. Toni'i̱ ti ji'i̱ nu culiya' bi'
nchca'a̱ Lázaro lcaa tsa̱. 21 Cua nti' yu ti'i bi'
masi cacu yu satya na nu ndyalú to' mesa su
ndyacu nu culiya' bi' li'. Lo'o jua'a̱ ndya'a̱
xne' su nga'a̱ yu cha' nclye'e loo quichu'
nu ntsu'u hichu̱' yu ti'i bi'. 22 Ndyalaa tsa̱
nu ngujuii nu ti'i bi'; lo'o nu xca̱ ji'i̱ ycui'
Ndyosi ni, ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ ca slo jyo'o
cusu' Abraham, ca su tlyu nu ngua'ni cho'o
ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a̱ ngujuii nu culiya'
bi', nguxatsi' ngu' ji'i̱ li'. 23 Pana nu lo'o
cua ntsu'u nu culiya' bi' su nchcube' yu ca
bilyaa, li' ngusicua̱ hique yu na'a̱ yu ji'i̱ jyo'o
cusu' Abraham tyijyu' ti, lo'o jua'a̱ na'a̱ yu
cha' stu'ba ti ntucua jyo'o Lázaro lo'o. 24 Li'
ngusi'ya nu culiya' bi' ji'i̱ Abraham: "Sti
ya Abraham, cua'ni tya'na ti' nu'u̱ jna'. Ta
nu'u̱ ji'i̱ Lázaro jua cha' ca̱a̱ ca̱lo'o xi hitya
cha' co'o na', masi lo'o sne ti yu cuicha'
yu xi tu'ba na' cha' ca'ya tyacala' xi ltse'
na', cha' lye tsa tyique' nti' na' su ntsu'u
na' lo quii' re." 25 Li' nacui̱ jyo'o Abraham
ji'i̱: "Sñi'", nacui̱, "tso'o tsa ngua hi̱ lo'o
nguti'i̱ nu'u̱ nde chalyuu. Lo'o Lázaro re ni,
si'i jua'a̱ ngua ji'i̱ yu, cha' lye tsa nchcube'
yu su nguti'i̱ yu chalyuu. Bi' cha' caja su
tso'o tyi'i̱ yu ca nde juani; lo'o nu'u̱ ni, nga'a̱
cha' chcube' nu'u̱. 26 Tya ntsu'u la cha' ji'i̱
cuare nde su ndi'i̱ ya, ntsu'u sca laja cua'a̱
tlyu cla'be laja su ndi'i̱ cuare lo'o cu'ma̱;
bi' cha' si ntsu'u ngu' nu nti' tsaa nde slo
cu'ma̱, ná caca ji'i̱ ngu' tyaa ngu'. Lo'o jua'a̱
cu'ma̱ nu ntsu'u ma̱ nde jua, ná caca ji'i̱ ma̱
tya̱a̱ ma̱ ca nde." 27 Li' tya'na tsa nchcui'
nu culiya' bi' lo'o: "Cua'ni nu'u̱ sca cha'
tso'o lo'o na', Abraham sti na'", nacui̱ nu
culiya' bi'. "Ta ji'i̱ Lázaro cha' tsaa yu to'
tyi sti na', 28 ca su ntsu'u ca'yu tya'a ngu'
tya'a na', cha' chcui' yu lo'o ngu', cha' ná
ca̱a̱ ngu' ca nde su ntsu'u na' nchcube' na'."
29 Pana nacui̱ Abraham ji'i̱: "Cua jlo ti' ngu'
bi' lcaa ña'a̱ cha' nu nguscua jyo'o Moisés;
jua'a̱ nu xa' la quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi nu
nguscua jyo'o cusu' cua sa'ni, ntsu'u bi' ji'i̱
ngu' tya'a nu'u̱. Tso'o si cua'a̱ jyaca̱ ngu' ji'i̱
cha' nu nscua lo quityi bi'." 30 Li' nguxacui̱
nu culiya' bi' cha' ji'i̱: "Tso'o lacua, sti na'
Abraham. Pana si tsaa sca ngu' jyo'o re ca
su ndi'i̱ ngu', li' culochu̱' ngu' cha' cuxi nu
ndyu'ni ngu'." 31 Xa' nchcui' jyo'o Abraham
lo'o nu culiya' bi' li': "Lo'o ná nti' ngu'
taquiya' ngu' ji'i̱ cha' nu nguscua Moisés,

lo'o jua'a ná taquiya' ngu' ji'i jyo'o cusu' nu
ngua'a loo ycui' Ndyosi cña ji'i cha' chcui'
lo'o ñati, la cui' jua'a ná taquiya' ngu' ji'i
xa' la cha' nu ta Ni lo'o ngu', masi tyu'ú sca
nu cua ngujuii chaca quiya' cha' chcui' lo'o
ngu'".

17

Cuxi tsa caca si ntsu'u sca qui'ya nu ndulo la ji'na

1 Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o nu ngu'
nu ndyaca tsa'a ji'i:
—Ntsu'u tsa ngu' nu nchcui' lo'o na cha'
cua'ni na sca cha' cuxi, pana tya'na tsa sca
ñati nu ndatsaa ji'i tya'a cha' cua'ni cha'
cuxi lo'o. 2 Tso'o la si tsaa ngu' xcuaa ngu'
ji'i yu lo tyujo'o lo'o sca quee quichi tyaaca'
yane yu, cha' nga'aa caja ñi'ya nu tatsaa
yu ji'i ni sca ñati ñi'ya nti' nu sube re, cha'
cua'ni ngu' cha' cuxi lo'o yu.
3 'Cui'ya ma cuentya si cua'ni sca ngu'
tya'a ndya'a ma sca cha' cuxi lo'o ma. Li'
chcui' ma lo'o yu cha' nga'aa cua'ni yu cha'
cuxi bi' lo'o ma. Lo'o si tya'achu' yu ji'i cha'
cuxi bi', cua'ni ma cha' clyu ti' ji'i yu li';
4 masi cati quiya' ta yu cha' ñasi' ti' ji'i ma
sca tsa, lo'o cati quiya' caa yu cha' chcui' yu
lo'o ma: "Cui'ya ma cha' clyu ti' jna', nga'aa
cua'ni na' jua'a juani", ñacui yu, li' nga'a
cha' cui'ya ma cha' clyu ti' ji'i yu.

Quiña'a tsa cha' caca ji'na si jlya ti' na ji'i ycui' Ndyosi

5 Li' nacui nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i
Jesús:
—Xtyucua nu'u ji'i ya cha' taca jlya la ti'
ya cha' jinu'u —nacui ngu' ji'i.
6 —Jlo ti' ma cha' piti tsa sca si'yu cuxee
—nacui Jesús ji'i ngu'—, lo'o jua'a cu'ma
ni, ná quiña'a tsa cha' nchca ji'i ma. Pana
masi xti ti cha' jlya ti' ma ji'i ycui' Sti na',
taca ñacui ma ji'i yaca quityi re: "Tyu'utsu'
nu'u ca su ndu re, yaa nu'u tyu nde lo hitya
tyujo'o". Lo'o li' ña'a ma cha' taquiya' yaca
bi' cha' nu cua nchcui' ma lo'o.

Ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni na si ndyu'ni na cña ji'i ycui' Ndyosi

7 '¿Ñi'ya nti' cu'ma ni? ¿Ñi'ya cua'ni ma
si ntsu'u sca msu ji'i ma nu ndyaa ne' quixi'
cha' cula'a yuu cuentya ji'i ma, masi ndyaa
yu cha' cña'asii yu ji'i bata ji'i ma? Nde
ngusii lo'o ndyalaa ca ti msu bi' ndyaa yu
cña bi', ná tyiquee' ná chcui' ma lo'o yu
ndi'ya: "Tyaa clya cua'a to' mesa cha' cua'ni
nu'u sii juani". 8 Ná yala ñacui ma ji'i yu
jua'a, nti' na'. Ná tyiquee' ndi'ya chcui' ma
lo'o yu: "Cua'ni cho'o clya caque' sii cha'
cacu ya. Clyo cacu ya co'o ya, cuati cacu
co'o nu'u", ñacui ma ji'i msu bi'. 9 ¿Ha tya
ma xlya'be ji'i msu bi', cha' ndaquiya' yu
cña nu ngulo ma ji'i? Ná ndu'ni xu'na msu
jua'a. 10 Ñi'ya laca msu, jua'a laca cu'ma;
nu lo'o ngua'ni ma lcaa cña nu culo ycui'
Ndyosi ji'i ma, nga'a cha' ñacui ma li': "Msu
cuxi ti laca cuare, cha' cña nu nga'a cha'
cua'ni ti ya, tsa bi' ti cña ngua'ni ya", ñacui
ma.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tii tya'a ñati nu ngusñi quicha nu ndyatsu' cuaña' ji'i

11 Nu lo'o ngusñi Jesús tyucuii ndyaa nde
Jerusalén, li' nteje tacui ngu' loyuu su
cuentya Galilea, ndyaa ngu' nde loyuu su
cuentya Samaria. 12 Nu lo'o ndyalaa Jesús
sca quichi piti bi', li' ndyacua tya'a yu lo'o
tii tya'a ngu' quicha nu cua lijya ngu' slo yu;
quicha nu ndyatsu' cuaña' ntsu'u ji'i ngu'
bi'. Pana tyijyu' ti ndyatu ngu' slo Jesús,
13 cuii tsa nchcui' ngu' lo'o yu li':
—Cusu' Jesús —nacui ngu' li'—, cua'ni
tya'na ti' nu'u ji'i cua.
14 Nu lo'o na'a Jesús ji'i ngu', li' nacui yu:
—Yaa clya ma slo sti jo'ó cha' ña'a yu ji'i
tyucui ña'a ma —nacui.
Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Pana su ndyaa
ngu' tyucuii ti, ngua tii ngu' cha' xa' ngua
lubii cuaña' ngu'; ndye cha' quicha ngu'
li'. 15 Bi' cha' nguxtyuu tsaca yu quicha
bi', cuii tsa nchcui' yu ndyu'ni chi yu loo
ycui' Ndyosi. 16 Li' ndyatu sti' yu slo Jesús,
ndyaa stii yu lo yuu nde loo yu cha' ndya
yu xlya'be ji'i Jesús. Ngu' Samaria laca yu
bi', ngu' xa' tsu' laca yu. 17 Li' nacui Jesús:
—¿Ha si'i tii tya'a ngu' nu ndyatsu'
cuaña' ngu' ndyaca tso'o ngu' tsa? ¿Mala
ngua nu chaca caa tya'a ngu' bi' juani? 18 Sca
ti yu re nu si'i ngu' Israel tya'a na laca, bi'
laca nu nguxtyuu cha' cua'ni tlyu yu ji'i
ycui' Ndyosi.
19 Li' nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu bi':
—Tyatu nu'u cha' tyaa nu'u juani
—nacui—. Cua ngua tso'o nu'u juani cha'
jlya ti' nu'u cha' nu nda na' lo'o nu'u.

Ndi'ya caca lo'o tyalaa tyempo cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati

20 Lo'o li' nchcuane ngu' fariseo ji'i Jesús
ni jacua' tyalaa tyempo cha' caca ycui'
Ndyosi loo ji'i ñati. Nguxacui Jesús cha' ji'i
ngu' bi' li':
—Si'i sca na nu tyaca' lijya tyijyu' laca
cha' bi'. 21 Ná caca ñacui na ndi'ya: "Nde ti
ndu bi'"; masi ndi'ya ná ñacui na: "Ndejua
ntucua bi'". Na cua laca ycui' Ni loo ca ne'
cresiya ji'i ñati juani.
22 Li' nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i:
—Nde loo la tyalaa tyempo nu nti' tsa ma
ña'a ma 'na, masi chaca tya tsa nde chalyuu
tya tyi'i na' lo'o ma nti' ma, na' nu cua
nda ycui' Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati;
pana nga'aa ña'a ma 'na li'. 23 Chcui' ngu'
lo'o ma cha' jna' li': "Nde ti ndu yu"; lo'o
jua'a chcui' ngu': "Ndacua ndu ycui' yu".
Pana ná tsaa ma, ná taquiya' ma ji'i cha'
cuiñi nu nchcui' ngu' bi' —nacui Jesús ji'i
ngu'—. 24 Se'i ti ntyiji'i xee tyi'yu nu lo'o
ndyubi, pana tyaca' ña'a ngu' xee bi' tyucui
nde cua; jua'a caca lo'o na' nu lijyaa cha'
caca na' ñati, nu lo'o tyalaa tsa bi' lo'o ña'a
ngu' jna' cha' caa na' chaca quiya'. 25 Pana
clyo nscua cha' lye tsa chcube' ycui' na'. La
cui' jua'a ngu' tya'a quichi tyi na xtyanu ti'i
ngu' 'na. 26 Ñi'ya ngua ji'i ñati nu nguti'i
chalyuu sa'ni la, tya'a stu'ba ngu' lo'o jyo'o
Noé bi', jua'a caca ji'i ñati chalyuu lo'o
chaca quiya' tyaa na' nu lijyaa cha' caca na'
ñati. 27 Tya'a stu'ba jyo'o Noé bi' ni, ngua'ni
ngu' ta'a, ndyacu ngu', ndyi'o ngu', ngujui
clyo'o ngu'; tsa bi' ti cha' ndube ti' ngu' ña'a
cuayá' nu ndyalaa tyempo ngüiñá nu Noé
bi' yaca ni'i tonu. Li' ndyatí yu ne' yaca
ni'i bi' lo'o lcaa na nu ntsu'u ji'i yu. Lo'o
li' ngua'ya tyo clyaa bi', ndye ñati chalyuu
ngujuii ngu'. 28 Lo'o la cui' ñi'ya ngua ji'i
ngu' quichi su nguti'i jyo'o Lot, jua'a caca
ji'i ñati chalyuu tsa bi'. Tya'a quichi tyi Lot
ni, ndyacu ngu', ndyi'o ngu', ngüi'ya ngu'
yu'ba, ndyujui' ngu' yu'ba, ndyataa ngu'
xtya, ngüiñá ngu' ni'i; tsa bi' ti cña nu ndiya
ti' ngu' ngua'ni ngu' bi', 29 ña'a cuayá' nu
ngulo ycui' Ndyosi ji'i yu Lot bi' nde quichi
Sodoma bi'. Li' ngusalú Ni quii' lo'o yuu
sufri ndyaqui lo yuu. Ndye cha' ji'i lcaa ngu'
Sodoma bi'; tya'a stu'ba Lot ni, ngujuii lcaa
ngu'. 30 Jua'a caca tsa bi' lo'o tyaa na' nu
lijyaa cha' caca na' ñati; lo'o ña'a ngu' 'na
chaca quiya', ná ca tii ngu' ni tsa caca bi'.

31 'Nu lo'o tyalaa tsa bi', si ntsu'u ngu' nu
ndu ca que ni'i ji'i ngu', lo'o ca'ya ngu' ná
caja tyempo ji'i ngu' cha' culo ngu' yu'ba
ji'i ngu' nu ndi'i nde ni'i ji'i ngu'. Lo'o jua'a
si ntsu'u ngu' ne' quixi', ná caja tyempo ji'i
ngu' cha' xtyuu ngu' tyaa ngu' nde to' tyi
ngu'. 32 Tyi'u ti' ma ñi'ya nu ngua ji'i nu
cuna'a ji'i Lot tyempo bi'; ngua ti' ma' xtyuu
ma' nde quichi, li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha'
ndyaca ma' sca quee. 33 Chcuna' chalyuu ji'i
ma si xcui' nclyacua tsa ti' ma ñi'ya nu caca
ji'i ycui' ca ma; pana quije chalyuu ji'i ma si
tyaja'a ma, masi cujuii ñati ji'i ma xqui'ya
na'.
34 'Cacha' na' ji'i ma ñi'ya nu caca si talya
lo'o caa na'; si ntsiya tucua tya'a ñati laja'
lo sca qui'ña ti, qui'ya ycui' Ndyosi ji'i tsaca,
tyanu chaca ycui' ti li'. 35 Lo'o jua'a si nga'a
tucua tya'a nu cuna'a ndyoo ngu' ndacua,
qui'ya Ni ji'i tsaca, tyanu chaca li'. 36 Lo'o
jua'a si ntsu'u tucua tya'a nu qui'yu lo cña
ji'i ngu' ne' quixi', qui'ya Ni ji'i tsaca, tyanu
chaca li'.
37 Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' ndacha'
ngu' ji'i Jesús:
—¿Macala caca jua'a, cusu'? —nacui
ngu'.
Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu':
—Ca su ntsiya sca na tyucu, ca bi' tyu'u
ti'i culexu; jua'a nu lo'o tyu'u ti'i ñati lo'o
tye chalyuu, chcube' tsa ngu' li'.

18

Cuii ji'i nu cuna'a ti'i nu cua ndatsaa ji'i bese

1 Ngulu'u Jesús ji'i ngu' cha' lu'ba ti chcui'
ngu' lo'o ycui' Ndyosi, cha' ná ca taja ti'
ngu' tsiya' ti lo'o chcui' ngu' lo'o Ni. Ndi'ya
ndyu'u cuii nu nda Jesús lo'o ngu' li':
2 —Sca quichi ntsu'u sca bese nu ná
ndu'ni chi loo ycui' Ndyosi, lo'o jua'a ná sca
cha' ndube ti' yu. 3 La cui' quichi bi' ntsu'u
sca nu cuna'a ti'i. Li' ndyaa ma' bi' ndyaa
na'a ma' ji'i bese bi', cha' ntsu'u cha' cuxi
nu ndyu'ni xa' ñati lo'o ma'; ngua ti' ma'
cha' quiñi tso'o cha' ji'i ma' lo'o tya'a cusuu
ma' slo bese. 4 Tyuu quiya' ndyaa ma' bi'
slo bese, lo'o ná ndaquiya' bese bi' ji'i cha'
nu nda ma' bi' lo'o. Ca tiya' la li' ngulacua
ti' nu bese bi': "Masi ná ndaquiya' na' ji'i
cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, ni ji'i cha' nu
nchcui' sca ñati chalyuu ná ndube ti' na';
5 pana cua'ni na' tisiya ji'i cha' nu nchcui' nu

cuna'a̱ ti'i re, cha' ña'a̱ ti ndya'a̱ nu cuna'a̱ re nchcui' cua ña'a̱ ti lo'o na'. Bi' cha' cua'a na' xi ji'i̱"̱, nacui̱ bese bi', "cua'ni na' tisiya ji'i̱ cha' nu nchcui' ma' re, cha' nga'aa ca̱a̱ la ma' su'ba ñasi̱' ma' 'na."

6 Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Jua'a̱ nchcui' nu bese xña'a̱ bi', li' nguxtyucua yu ji'i̱ ma' bi', masi ná tso'o tyiquee yu —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. 7 Pana tso'o tsa tyiquee ycui' Ndyosi, yala ti xtyucua Ni ji'i̱ ñati̱ nu cua ngusubi Ni ji'i̱, nu tya'na tsa nxi'ya ji'i̱ Ni tsa̱ lo'o talya. ¿Ha tiya' tsa xtyucua Ni ji'i̱ ngu' nti' ma̱? 8 Ñacui̱ na' ji'i̱ ma̱ cha' hora ti xtyucua Ni ji'i̱ ngu' bi', cua'ni Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ ngu'. Pana nu lo'o chaca quiya' tya̱a̱ na' nu cua nda Ni 'na lijya̱a̱ cha' caca na' ñati̱, ¿ha ña'a̱ ti tya quije 'na ñati̱ nu jlya ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na'?

Sca cuii̱ ji'i̱ tucua lo ñati̱ nu ndyaa ne' laa

9 Nde chaca cuii̱ nu nda Jesús lo'o ngu'; sca cuii̱ cuentya ji'i̱ ngu' nu tyixi tsa ndu'ni ji'i̱ ycui' ca ti ngu', cha' xcui' cha' liñi ndu'ni ngu' bi' nti' ngu', cha' xcui' nxtyí lo'o ti ngu' bi' ji'i̱ xa' ñati̱. Ndi'ya̱ nchcui' Jesús li':

10 —Tucua tya'a ñati̱ ndyaa ne' laa tlyu cha' chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi. Tsaca ngu' bi' laca ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni ycui' ngu', nti' ngu'; chaca ngu' laca sca ngu' cuxi nu nclyo cñi cña loo ngu' cuentya ji'i̱ ngu' xa' tsu'. 11 Nu yu fariseo bi' ni, na ndu̱ ti yu, ndi'ya̱ nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi li': "Ndyosi", nacui̱, "tsa xlya'be jinu'u̱ cha' ná ndu'ni na' ñi'ya̱ nu ndu'ni xa' ñati̱; xña'a̱ tsa ndu'ni ngu', cuaana tsa ngu', suba' tsa ndu'ni ngu' lo'o clyo'o xa' ñati̱. Pana na' ni, ná ndu'ni na' jua'a̱, ni ná ndu'ni na' ñi'ya̱ ndu'ni yu cuxi cua nu cuiñi ti nxñi quiña'a̱ tsa cñi cña loo ngu'", nacui̱ nu yu fariseo bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi. 12 "Tucua quiya' sca semana ná ndacu na' tyaja cha' ndu'ni tlyu na' jinu'u̱. Lo'o jua'a̱ nda na' sa yu'be lcaa na nu ngua'ni na' ngana scaa semana jinu'u̱", nacui̱ yu fariseo bi'. 13 Pana nu qui'yu nu nclyo cñi cña loo ngu' ni, tyijyu' ti ndyatu̱ yu; ná ntsu'u tyiquee yu cha' sicua̱a̱ yu xi cloo yu nde cua̱, cha' xñi'i̱ tsa ti' yu ndu̱ yu ndyu'u̱ ti yu tyiquee yu laja lo'o nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi: "Cua'ni tya'na ti' nu'u̱ jna', Ndyosi Sti na', cha' ntsu'u tsa qui'ya jna'", nacui̱ nu qui'yu bi'. Tsa bi' ti cha' nchcui' yu.

14 'Ndi'ya̱ laca cha' nu nti' na' chcui' na' lo'o ma̱, cha' nu qui'yu nu nclyo cñi cña loo ngu' bi' ni, cua ngüityi̱ ycui' Ndyosi qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ yu bi'; tso'o ti tyiquee yu lo'o nguxtyu̱u̱ yu ndyaa yu to' tyi yu. Pana ná ngua ji'i̱ yu fariseo bi' jua'a̱, cha' nu ñati̱ nu tlyu tsa ndu'ni ji'i̱ ycui' ca ti, ntsu'u cha' caca tyuju'u ti' ñati̱ bi' ca tiya' la; pana ñati̱ nu tyuju'u tsa ti' ji'i̱ cha' cuxi nu ntsu'u ji'i̱ juani, ca tiya' la caca tso'o la cresiya ji'i̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi.

Ngulacua̱ Jesús ji'i̱ nu sube

15 Lo'o li' ñaa lo'o ngu' ji'i̱ nu sube cuañi' cha' sta ya' ycui' Jesús hique ngu' sube bi'. Pana nu lo'o na'a̱ nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ bi' ji'i̱ ñati̱ nu lijya̱ lo'o nu sube bi', lo'o ti nguxana ngu' bi' ngua'ni tyaala ngu' ji'i̱ ñati̱ nu lijya̱ bi'. 16 Li' ngusi'ya Jesús ji'i̱ nu sube cha' ca̱a̱ ngu' slo yu. Li' nchcui' yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ bi':

—Ta ma̱ chacuayá' cha' ca̱a̱ nu sube ca slo na' —nacui̱—, cha' sca nu sube ni, tso'o tsa nxñi cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi tyucui tyiquee bi' tsiya' ti. Lo'o jua'a̱ taca culo Ni cña ji'i̱ ñati̱ nu jua'a̱ jlya ti' ji'i̱ Ni, ñi'ya̱ lo'o jlya ti' nu sube ji'i̱ Ni. 17 Cha' liñi nda na' re lo'o ma̱: Ñati̱ nu ná xñi cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi ñi'ya̱ nu nxñi sca nu sube cha' bi', ná ntsu'u chacuayá' tyatí̱ ñati̱ bi' ca su laca ycui' Ni loo.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

18 Ndacua ndu̱ sca ñati̱ tlyu nu laca loo ji'i̱ ngu' judío. Li' nchcuane yu bi' ji'i̱ Jesús:

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u̱ —nacui̱—. ¿Ñi'ya̱ cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye 'na? —nacui̱ nu qui'yu bi'.

19 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ yu:

—¿Ni cha' laca nacui̱ nu'u̱ cha' tso'o tsa na'? —nacui̱ Jesús ji'i̱ yu bi'—. Sca ti ycui' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni. 20 Cua jlo ti' nu'u̱ lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱ tya sa'ni la, cha' nu nchcui' quityi ndi'ya̱: "Ná cua'ni ma̱ cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati̱", nacui̱ quityi bi'. "Ná cujuii ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱; ná cuaana ma̱; ná chcui' ma̱ cuentyu ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱; cua'ni tlyu ma̱ ji'i̱ sti xtya'a̱ ma̱, jua'a̱ tucuá ma̱ cha' nu nchcui' ngu' cusu' ji'i̱ ma̱ lo'o ma̱." Jua'a̱ cha' nu nguxtyanu ycui' Ndyosi ji'na tya sa'ni la.

21 —Tya lo'o cuañi' na' cua ndaquiya' na'
lcaa cha' bi' —nacuḭ nu qui'yu bi' ji'ḭ Jesús.
22 Nu lo'o ndyuna Jesús cha' bi', li' nacuḭ:
—Chaca tya cha' tya lyiji cua'ni nu'ṵ: yaa
cujui' lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'ṵ, cha'
tyu'u cñi nu ta ji'ḭ ngu' ti'i; tyacua xi cha'
tso'o jinu'ṵ nde loo la ca su ntucua ycui'
Ndyosi li'. Lo'o cua ngua'ni nu'ṵ cña bi', li'
taca tya'ạ nu'ṵ lo'o na'.
23 Nu lo'o ndyuna nu qui'yu bi' cha' nu
nchcui' Jesús, hora ti ngua xñi'ḭ ti' yu, cha'
culiya' tsa yu. 24 Lo'o na'ạ Jesús cha' xñi'ḭ tsa
ti' yu, li' nacuḭ ji'ḭ ngu' nu ndi'ḭ slo:
—Tucui tsa laca cha' ji'ḭ ngu' culiya' cha'
tyatí ngu' lo cha' ji'ḭ ycui' Ndyosi, cha' caca
Ni loo ne' cresiya ji'ḭ ngu'. 25 Lasa la cña
laca cha' tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa,
masi sca na'ni tonu, ñi'yạ laca sca camello.
Lasa la cha' bi'; tucui la cña laca cha' tyatí
sca ngu' culiya' ca su laca ycui' Ndyosi loo
—nacuḭ Jesús.
26 Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', ndube tsa ti'
ngu'.
—¿Tilaca taca ji'ḭ clyaá ji'ḭ nu cuxi lacua,
cha' tyalaa ca slo ycui' Ndyosi? —nacuḭ
ngu'.
27 —Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni
ni sca ñatḭ chalyuu; pana ycui' Ndyosi ni,
nchca ji'ḭ Ni cua'ni Ni cha' tyalaa ngu' slo
Ni —nacuḭ Jesús ji'ḭ ngu' bi'.
28 —Cusu' —nacuḭ Pedro ji'ḭ—, cua
nguxtyanu ya lcaa cha' nu ntsu'u ji'ḭ ya
cha' tya'ạ ya lo'o nu'ṵ, ñi'yạ nu nacuḭ nu'ṵ
cha' cua'ni ya —nacuḭ.
29 Li' nguxacuḭ Jesús cha' ji'ḭ yu:
—Cha' liñi nda na' lo'o mạ juani, cha'
ná ntsu'u ni sca ñatḭ nu ndyaa tyijyu' cha'
cua'ni cña cuentya ji'ḭ ycui' Ndyosi, lo'o li'
nguxtyanu na' ji'ḭ ngu' bi' jua'ạ ti. Ntsu'u
quiya' ndyanu lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'ḭ
ngu' bi', nu lo'o ndyaa ngu' cuentya ji'ḭ ycui'
Ni; masi tyi ngu', masi clyo'o ngu', masi
sti ngu', masi xtya'ạ ngu', masi sñi' ngu',
nguxtyanu ngu' lcaa bi'. 30 Pana quiña'ạ la
cha' tso'o caja ji'ḭ ngu' bi' chalyuu juani, tsa
ña'ạ cha' nu nguna' ji'ḭ ngu' bi', ngua ti'
ngu'; jua'ạ nde loo la, li' caja chalyuu nu ná
nga'ạ cha' tye ji'ḭ ngu' bi'.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

31 Sca se'ḭ ti ngusi'ya Jesús ji'ḭ nu tii tyu-
cuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'ạ ji'ḭ, cha'
tyu'u ti'ḭ ngu' slo yu cha' chcui' yu lo'o ngu':
—Tsaa na nde Jerusalén juani —nacuḭ
yu—, su caca lcaa cña nu nguscua jyo'o
cusu' nu ngua tu'ba ji'ḭ ycui' Ndyosi cua
sa'ni la, nu nguscua ngu' ji'ḭ cua ña'ạ ca
cha' nu caca 'na, na' nu lijyạạ cha' caca na'
ñatḭ. 32 Cua ta ti ngu' 'na ji'ḭ ngu' xa' tsu'
cha' xtyí lo'o ngu' 'na, cha' chcui' ngu' cha'
ti'í 'na, lo'o jua'ạ tu'u ngu' hitya sañi' ngu'
'na. 33 Clyo quiji'ḭ ngu' 'na lo'o reta, cuati
cujuii ngu' 'na. Pana tsạ nchca tyuna ni,
li' tyu'ú na' chaca quiya'; ná tyanu na' lo'o
ngu' jyo'o.
34 Lcaa ngu' nu ndyaca tsa'ạ ji'ḭ Jesús bi',
ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi', ni ná jlo
ti' ngu' ni cha' laca nchcui' yu jua'ạ. Sca
cha' tucui ngua, ná nda ngu' cuentya ñi'yạ
ndyu'u cha' bi'.

Ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o sca nu cuityḭ' ngu' Jericó

35 Cua tyalaa ti Jesús to' quichḭ Jericó li'.
Ca bi' nga'ạ sca nu cuityḭ' to' tyucuḭḭ, ndijña
yu mstạ. 36 Cha' quiña'ạ tsa ñatḭ ndañi lijyạ
tyucuḭḭ, bi' cha' nchcuane nu cuityḭ' bi' ji'ḭ
xa' ñatḭ:
—¿Na ca ndyaca re? —nacuḭ yu.
37 Li' nacuḭ ngu' ji'ḭ yu cha' Jesús Nazaret
bi' lijyạ tyucuḭḭ juani. 38 Li' cuḭḭ tsa ngusi'ya
nu cuityḭ' bi':
—Jesús, cha' David ngua jyo'o cusu' jin-
u'ṵ —nacuḭ yu—, cua'ni tya'na ti' nu'ṵ jna'
—nacuḭ.
39 Ngu' nu ndyaa nde loo bi' ngusi'ya lo'o
ngu' ji'ḭ yu cha' ca tḭ yu cha' nxi'ya yu; pana
ná ndyuna yu, cuḭḭ la nxi'ya yu li':
—Nu'ṵ ni, nu tya'a ñatḭ ji'ḭ jyo'o David
—nacuḭ yu—, cua'ni tya'na ti' nu'ṵ jna'.
40 Li' ndatṵ Jesús cha' chcui' lo'o ngu' cha'
cạạ lo'o ngu' ji'ḭ yu quicha bi' slo. Nu lo'o
cua ndṵ yu cacua ti slo, li' nchcuane Jesús
ji'ḭ yu cuityḭ' bi':
41 —¿Na laca nu nti' nu'ṵ cha' cua'ni na'
lo'o nu'ṵ? —nacuḭ Jesús ji'ḭ.
—Cusu' —nacuḭ yu—, nti' na' cha' cua'ni
nu'ṵ jo'o ji'ḭ si'yu cloo na' —nacuḭ nu cuityḭ'
bi'.
42 —Caca tso'o cloo nu'ṵ lacua —nacuḭ
Jesús ji'ḭ—. Xqui'ya cha' jlya ti' nu'ṵ cha'
'na, bi' cha' tyaca tso'o nu'ṵ juani —nacuḭ
Jesús.

43 Hora ti ndyaca tso'o loo nu cuityi' bi',
ngua ji'i yu na'a yu. Lo'o li' ndu'u yu
ndya'a yu lo'o Jesús, ndyu'ni tlyu yu ji'i
ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a lcaa ñati nu na'a
cha' bi', lo'o ngu' bi' ngua'ni tlyu ngu' ji'i
ycui' Ndyosi li'.

19

Jesús lo'o Zaqueo

1 Lo'o li' ndya'a Jesús ndyaa yu cla'be
quichi Jericó bi'. 2 Ca bi' ntsu'u sca nu qui'yu
culiya' nu naa Zaqueo, xu'na ngu' nu nclyo
cñi cña loo ngu' laca yu. 3 Cua nti' yu tyuloo
yu ji'i Jesús, pana ná nchca ña'a yu ji'i cha'
quiña'a tsa ñati ndi'i. Lo'o Zaqueo ni, sata'
ti yu. 4 Li' ngusna yu ndyatu yu nde loo ngu';
cha' ña'a cuaana ti yu ji'i Jesús, ndyacuí yu
lo sca yaca quityi tyucuii su nga'a cha' tyeje
tacui Jesús cacua ti. 5 Nu lo'o nteje tacui
ti, li' nguxña'a Jesús nde cua, nchcui' lo'o
Zaqueo bi':

—Zaqueo —nacui Jesús ji'i yu—, cua'ya
clya nu'u, cha' nga'a cha' tyalaa na' to' tyi
nu'u juani.

6 Yala ntcha ti ngua'ya Zaqueo, cha' ndiya
tsa ti' yu cha' nu nchcui' Jesús lo'o yu;
tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ta yu su tyi'i
Jesús. 7 Nu lo'o na'a ngu' cha' ndyaa Jesús
slo Zaqueo bi', lcaa ngu' lye tsa nchcui' tube
ngu' cha' ndyaa Jesús cha' tyanu toni'i ji'i
sca ngu' cuxi, sca ñati nu ntsu'u tsa qui'ya
ji'i. 8 Li' ndatu Zaqueo cha' chcui' lo'o Jesús:

—Ña'a xi ya'a, cusu' —nacui yu—. Ta na'
sa cla'be cha' tso'o nu ntsu'u 'na ji'i ngu'
ti'i. Si tya ntsu'u na nu nguaana na' cha'
cua ngüiñilo'o na' ji'i ngu', tya na' na bi'
ji'i ngu', masi jacua tsa lo cua quije ji'i ngu'
—nacui Zaqueo li'.

9 —Juani cua ngulaá ngu' nu ndi'i ni'i re
ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' —nacui Jesús
li'—, cha' jua'a nu qui'yu re ni, tya'a ñati na
lo'o jyo'o Abraham laca yu. 10 Cua nda Ni 'na
lijyaa cha' caca na' ñati cha' clyana na' ji'i
ñati nu nguna' chalyuu ji'i xqui'ya nu cuxi,
lo'o jua'a cua'ni lyaá na' ji'i ngu' bi'.

Cuii ji'i tii tya'a cñi oro

11 Laja lo'o nga'a ti ngu' ndyuna ngu' cha'
nu nchcui' Jesús lo'o ngu', li' nda yu sca cuii
lo'o ngu'. Na cua ngulala ti tyalaa ngu' lo'o
Jesús to' quichi Jerusalén, lo'o ngua tii ngu'
cha' ycui' Jesús laca nu Cristo, nu ñati tlyu
nu cua caa ti chalyuu; ngua ti' ngu' cha' la
cui' hora nu caca Ni loo ji'i ngu' laca li'. 12 Bi'
cha' nda Jesús cuii re lo'o ngu':

—Ntsu'u sca nu qui'yu, sca ñati tso'o.
Cua tsaa ti yu tyijyu' ca chaca chalyuu, ca su
caja cña ji'i yu cha' caca yu loo ji'i ngu' tya'a
quichi tyi yu; lo'o cua ngujui cña bi' ji'i yu,
hora ti xtyuu yu tyaa yu chaca quiya', nti'
yu. 13 Nu lo'o tya lyiji tsaa yu, li' ngusi'ya yu
ji'i tii tya'a ñati nu laca msu ji'i yu, cha' ta yu
sca cñi ji'i scaa ngu', sca cñi oro nu quiña'a
ntsu'u loo. Li' nacui yu ji'i ngu' msu bi':
"Cua'ni ma ngana lo'o cñi re tyucui tyempo
nu tsa'a juani, ña'a cuayá' nu tyaa na' chaca
quiya'", nacui yu ji'i ngu'. 14 Pana nu ñati
tya'a quichi tyi yu, ná tso'o nti' ngu' ña'a
ngu' ji'i yu. Li' ngua'a lo ngu' bi' cña ji'i
sca taju ñati cha' tsaa lca'a ngu' ji'i yu, cha'
ñacui ngu' ji'i nu laca loo tyijyu' ndi'ya: "Ná
nti' ya cha' caca nu qui'yu jua rey ji'i ya,
cha' caca yu loo quichi tyi ya", nacui ngu'.
Pana ná ndube ti' nu laca loo tsiya' ti bi',
cha' nchcui' ngu' jua'a. 15 Bi' cha' ñaa yu lo'o
cua ngujui cña cha' laca yu rey, ndyalaa yu
to' tyi yu chaca quiya' li'. Nu lo'o ndyalaa
yu, li' ngulo yu cña cha' tyaa ngu' msu nu
nda yu cñi ji'i cha' cua'ni ngu' cña lo'o, cha'
ca cuayá' ti' yu ni tsa lo ngua'ni ngu' ngana
lo'o scaa cñi bi'. 16 Nacui msu nu ndyalaa
clyo bi': "Tii tya'a tsa lo nu nda nu'u 'na
ngua'ni na' ngana", nacui msu bi' ji'i yu.
17 Li' nguxacui rey cha' ji'i msu bi': "Tso'o
tsa lacua. Sca msu tso'o laca nu'u. Liñi
tsa ngua'ni nu'u, masi lo'o sca cña xti ti;
bi' cha' ta na' chacuayá' cha' caca nu'u loo
ji'i tii tya'a quichi cuentya jna'." 18 Ndyalaa
chaca msu li': "Cusu'", nacui, "ca'yu tya'a
tsa lo nu nda nu'u 'na ngua'ni na' ngana",
nacui. 19 La cui' ti cha' nacui rey bi' ji'i: "Culo
nu'u cña ji'i ca'yu tya'a quichi cuentya jna'
lacua", nacui rey ji'i msu bi'. 20 Li' ndyalaa
chaca msu bi': "Cusu'", nacui, "nde ñaalo'o
na' cñi jinu'u, cha' cua nguxco'o tso'o na'
ji'i ne' sca pañito. 21 Ntsii na' xi ña'a na'
jinu'u, cha' sca qui'yu tiji laca nu'u. Nscua'
nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu ndyiji jinu'u;
lo'o jua'a ndu'ni nu'u clacua, masi xa' ñati
ngua'ni cña bi'." 22 Li' nacui rey bi' ji'i: "Msu
nu xña'a tsa laca nu'u. Xqui'ya cha' nchcui'
nu'u jua'a, bi' cha' sta na' qui'ya hi li'",
nacui rey. "Jlo ti' nu'u cha' laca na' sca ñati
tiji, cha' nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca
nu caja jna'; jua'a ndu'ni na' clacua, masi

xa' ñatı̱ ngua'ni cña bi', nacuı̱ nu'u̱. 23 ¿Ni
cha' laca ná nda nu'u̱ cñi 'na jña xa' ñatı̱
lacua, cha' nu lo'o xtyuu̱ na' tyaa̱ na' chaca
quiya', quije cñi 'na li'? Lo'o xi sñi' cñi quije
'na li' cha' tya ngu' 'na." 24 Li' nacuı̱ rey ji'ı̱
ngu' nu ndi'ı̱ bi': "Xñi ma̱ cñi ji'ı̱ yu re cha'
ta ma̱ ji'ı̱ msu tso'o nu cua ntsu'u tii tya'a
cñi oro ji'ı̱ yu bi'. ¿Ni cha' tya caja la xa' cñi ji'ı̱
yu?" 26 Nguxacuı̱ rey cha' ji'ı̱ ngu' li': "Jua'a̱
laca lo'o ñatı̱ nu ntsu'u sca cha' ji'ı̱, tya ta
na' quiña'a̱ la cha' ji'ı̱ ñatı̱ bi'; pana ñatı̱ nu
xixi ca cha' ntsu'u ji'ı̱ ni, si ná nti' cua'ni cña
lo'o, hasta xlyaá na' nu xti ti cha' nu ntsu'u
ji'ı̱ li'. 27 Lo'o juani ni, nu ngu' tya'a cusu̱u̱
na' nu ná ngua ti' cha' caca na' rey ji'ı̱ ngu',
tyaa̱ lo'o clya ma̱ ji'ı̱ ngu' bi' ca nde, cha'
cujuii ma̱ ji'ı̱ ngu' ca slo na'."

Ngua'ni chı̱ ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde quichı̱ Jerusalén

28 Lo'o cua nchcui' Jesús cha' bi', li' ndu'u
yu ndyaa yu tyucuii̱ tsaa nde Jerusalén.
29 Nu lo'o cua tyalaa ti ngu' to' quichı̱
Betfagé, jua'a̱ to' quichı̱ Betania nu nscua
sii' ca'ya Olivos, li' ngulo Jesús cña ji'ı̱ tucua
tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'ı̱.
30 —Yaa ma̱ ca quichı̱ piti jua nu cacua ti
ndyaca. Nu lo'o tyalaa ma̱ jua, li' quije sca
huru cuañi' ji'ı̱ ma̱ nu ndu̱ ndyaaca̱' ni', nu
bilya tyucua ngu' chu̱' tsiya' ti. Xatı̱' ma̱ ji'ı̱
cha' tyaa̱ ma̱ tyaa̱lo'o ma̱ ji'ı̱ ni' ca nde. 31 Si
ntsu'u nu ñacuı̱ ji'ı̱ ma̱: "¿Ni cha' laca nxatı̱'
ma̱ ji'ı̱ huru cua?", li' ñacuı̱ ma̱ ji'ı̱ ngu' bi':
"Jesús nu Xu'na ma̱ nti' ji'ı̱ ni'".
32 Ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'ı̱ li'. La
cui' ñi'ya̱ nu cha' nu nacuı̱ Jesús, jua'a̱ ngua.
33 Nu lo'o ndu̱ ngu' nxatı̱' ngu' huru bi', li'
nchcuane nu laca xu'na huru bi' ji'ı̱ ngu':
—¿Ni cha' laca nxatı̱' ma̱ huru cua?
34 Li' nguxacuı̱ ngu' cha' ji'ı̱:
—Na cua'nijo'o ni' ji'ı̱ nu Xu'na na.
35 Ñaa lo'o ngu' ji'ı̱ huru bi' slo Jesús li'.
Ngusta ngu' ste' ngu' hichu̱' ni', lo'o li'
ngusacuı̱ ngu' ji'ı̱ Jesús hichu̱' ni' bi'. 36 Ñi'ya̱
su ndyaa Jesús tyucuii̱, jua'a̱ nguscana ngu'
late' lo yuu li'. 37 Cua ca'ya ti'ı̱ ti ngu' sii'
ca'ya Olivos, li' lo'o ti nguxana ngu' ndyu'ni
tlyu ngu' ji'ı̱ ycui' Ndyosi, cha' quiña'a̱ tsa
cha' tlyu cua na'a̱ ngu'; cuii̱ ngusi'ya ngu'
cha' chaa tsa ti' ngu' li':
38 —Tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi
xqui'ya yu nu lijya̱ re chacuayá' ji'ı̱ ycui'
Ni nu Xu'na na, cha' caca nu nde loo ji'na
—nacuı̱ ngu'—. Tı̱ ti tyi'ı̱ lcaa na nu ntsu'u
nde cua̱, nu cuentya ji'ı̱ ycui' Ni laca. Masi
juani ti cua'ni tlyu na ji'ı̱ ycui' Ndyosi.
39 Ntsu'u sca tucua ti ngu' fariseo laja ñatı̱
bi', lo'o li' nchcui' ngu' lo'o Jesús:
—Mstru —nacuı̱ ngu' bi'—, chcui' nu'u̱
lo'o ñatı̱ nu ndya'a̱ lo'o nu'u̱ cua, cha' tı̱ ti
chca'a̱ tu'ba ngu' xi.
40 Nguxacuı̱ Jesús cha' ji'ı̱ ngu' li':
—Si ca tı̱ ngu' re juani, xi'ya cua ña'a̱ ca
quee li' —nacuı̱ Jesús.
41 Lo'o cua ndyalaa Jesús cacua ti to'
quichı̱ Jerusalén, ngusi'ya tsa yu lo'o na'a̱
yu quichı̱ bi'. Li' nacuı̱ yu ji'ı̱ ngu':
42 —Masi tsa̱ juani ti nu lo'o tya ndyiji
xi tyempo ji'ı̱ ma̱, si tyaja'a̱ ma̱ cuna ma̱,
taca ta na' sca cha' lo'o ma̱; tso'o tsa caca
ji'ı̱ ma̱ li', tı̱ ti tyi'ı̱ ma̱ li'. Pana juani
—nacuı̱ Jesús—, ná nchca ca cuayá' ti' ma̱
cha' re, cha' cua ntsu'u yacu̱' ti cha' re ji'ı̱
ma̱ —nacuı̱—. 43 Pana tyalaa sca tsa̱ cuxi
ji'ı̱ ma̱. Lo'o li' cuiñá ngu' tya'a cusu̱u̱ ma̱
ngutu yuu tyucui ña'a̱ to' quichı̱. Li' su'ba
lo'o ngu' bi' tyucui ña'a̱ to' quichı̱. 44 Cuityı̱
ngu' quichı̱ tyi ma̱, ña'a̱ lo yuu ti, cujuii ngu'
ji'ı̱ tya'a ndi'ı̱ ma̱; ná xtyanu ngu' ni sca
quee nscua chu̱' tya'a quichı̱ tyi ma̱, xqui'ya
cha' ná ndyuloo ma̱ jna' hora juani lo'o ñaa
na' nu laca na' Sñi' ycui' Ndyosi ca su ndi'ı̱
ma̱.

Ngulo'o Jesús ji'ı̱ ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

45 Lo'o li' ndyaa Jesús lquichı̱, ndyatí yu
ndyaa yu ne' laa tonu bi'. Li' nguxana yu
ngulo'o yu ji'ı̱ ngu' nu ndyujui' yu'ba; jua'a̱
ji'ı̱ ngu' nu ndyi'ya yu'ba ca bi', lo'o ji'ı̱ ngu'
bi' ngulo'o Jesús li'. 46 Nchcui' yu lo'o ngu'
li':
—Ndi'ya̱ cha' nu nscua lo quityi ji'ı̱ ycui'
Ndyosi cuentya ji'ı̱ laa re —nacuı̱ Jesús—:
"Ni'ı̱ su caca chcui' lcaa ñatı̱ lo'o ycui'
Ndyosi, jua'a̱ ñacuı̱ ngu' cha' ji'ı̱ ni'ı̱ 'na",
nacuı̱ ycui' Ndyosi. Jua'a̱ nscua lo quityi,
pana juani cua ngua'ni ma̱ ji'ı̱ cha' to' tyi
ngu' cuaana laca ni'ı̱ re —nacuı̱ Jesús ji'ı̱
ngu' bi'.
47 Lcaa tsa̱ ndya'a̱ Jesús nclyu'u ji'ı̱ ngu'
ne' laa bi'. Lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o
mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'ı̱ quichı̱,

ndya'a̱ ngu' nclyana ngu' ñi'ya̱ caca cua'ni ngu' cha' cujuii ngu' ji'i̱ Jesús. 48 Pana ná ngujui ñi'ya̱ nu cua'ni ngu' cha' cuxi bi', cha' cua quiña'a̱ tsa ñati̱ ndya'a̱ lo'o yu, lo'o jua'a̱ ndiya tsa ti' ngu' nduna ngu' cha' nu nchcui' yu.

20

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi

1 Ngua sca tsa̱ nga'a̱ Jesús ne' laa nclyu'u yu ji'i̱ ñati̱; nchcui' yu cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, ñi'ya̱ nu ndu'ni lyaá Ni ji'i̱ ngu'. Lo'o li' lijya̱ lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'i̱ quichi̱ bi', stu'ba ti lijya̱ ngu' slo Jesús. 2 Nchcuane ngu' bi' ji'i̱ Jesús li':

—Cacha' clya ji'i̱ ya: ¿tilaca nda chacuayá' jinu'u̱ cha' cua'ni cña nu ndyu'ni nu'u̱? —nacui̱ ngu'.

3 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' bi':

—Jua'a̱ na' xcuane na' sca cha' ji'i̱ ma̱ cha' xacui̱ ma̱ cha' 'na: 4 ¿Tilaca nda chacuayá' ji'i̱ jyo'o Juan cha' ntyucuatya yu ji'i̱ ngu' lacua? ¿Ha ycui' Ndyosi? ¿Ha ñati̱ chalyuu nda chacuayá' ji'i̱ yu?

5 Lo'o li' nguxana ngu' nchcui' tube ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya̱ ñacui̱ na juani? —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'—. Si ñacui̱ na cha' ycui' Ndyosi nda chacuayá' ji'i̱ Juan bi', li' ndi'ya̱ xacui̱ yu jua cha' ji'na: "¿Ni cha' ná jlya ti' ma̱ cha' nu ngulu'u yu lacua?" 6 Si ñacui̱ na cha' ñati̱ chalyuu nda chacuayá' ji'i̱ Juan bi' ni, li' cujuii nu quiña'a̱ tsa ñati̱ nu ndi'i̱ re ji'na lo'o quee, cha' tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati̱ ngua jyo'o Juan bi', nti' ngu'.

7 Li' nguxacui̱ nu ngu' tlyu bi' cha' ná jlo ti' ngu' tilaca nda chacuayá' ji'i̱ jyo'o Juan bi', cha' ntyucuatya yu ji'i̱ ngu'.

8 Li' nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu':

—La cui' ti na', ná cacha' na' ji'i̱ ma̱ tilaca nda chacuayá' cha' cua'ni na' cña re —nacui̱.

Cui̱i ji'i̱ msu xña'a̱ ji'i̱ ngu'

9 Lo'o ti nguxana Jesús nda sca cui̱i lo'o ngu' nu ndu̱ slo:

—Ntsu'u sca nu qui'yu nu ntsu'u sca lo'o su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi ji'i̱ yu. Lo'o li' nda yu yuu su ndu'ni yu cña ngüijña xa' ñati̱. Chacua' li' ndu'u yu ndyaa yu tyijyu' tyu̱u̱ tsa tyempo. 10 Nu lo'o cua ndyalaa tyempo suu ngu' si'yu bi', li' ngulo nu xu'na yuu bi' cña ji'i̱ sca msu ji'i̱ yu, cha' tsaa jña ji'i̱ ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'i̱ yu, cha' ta ngu' sa yu'be si'yu nu nga'a̱ cha' tyacua ji'i̱ xu'na yuu bi'. Pana nu ngu' bi' ni, ngujui'i̱ ngu' ji'i̱ msu bi', ngulo'o ngu' ji'i̱; lo'o nguxtyu̱u̱ yu ñaa yu slo xu'na yu, ni sca na ná nda ngu' ji'i̱. 11 Li' nda xu'na yuu bi' chaca msu ndyaa. Pana la cui' jua'a̱ ngua'ni ngu' lo'o nu chaca msu bi'; chiya'a̱ tsa nchcui' ngu' lo'o, li' ngujui'i̱ ngu' ji'i̱, lo'o la cui' jua'a̱ ná nda ngu' ni sca si'yu ji'i̱. 12 Xa' nda xu'na yuu bi' ji'i̱ chaca msu ndyaa, cha' jña yu na nu ntsu'u lo cña bi'. Pana lo'o yu bi', ti'í tsa ngua'ni quicha ngu' nu ndyu'ni cña bi' ji'i̱, ña'a̱ cuayá' nu nguloʼo ngu' ji'i̱ nde chu̱' lo'o bi'.

13 'Lo'o li' ngulacua ti' xu'na yuu bi': "¿Ñi'ya̱ cua'ni na' juani? Ndi'ya̱ cua'ni na': Ta na' ji'i̱ sñi' ycui' ca na' nu tyaca'a tsa jna' cha' tsaa ca bi'. Ná tyiquee' tyaja'a̱ ngu' taquiya' ngu' ji'i̱ yu bi'", nacui̱ xu'na yuu bi' li'. 14 Nu lo'o na'a̱ ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' ji'i̱ yu cuañi' cha' lijya̱ yu, li' ndi'ya̱ nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': "Yu cua laca nu nti' cha' qui'ya ji'i̱ cña re. ¿Ñi'ya̱ cua'ni na cha' cujuii na ji'i̱ cha' tyanu cña re ji'na, cha' caca na xu'na lo'o re?" nacui̱ nu ngu' cuxi bi' ji'i̱ tya'a ngu' li'. 15 Hora ti nguloʼo ngu' ji'i̱ sñi' xu'na yuu bi' chu̱' lo'o. Li' ndyujuii ngu' ji'i̱.

Li' nchcuane Jesús ji'i̱ ngu' nu ndyuna cui̱i bi':

—¿Na laca cua'ni nu xu'na yuu bi' lo'o nu ngu' cuxi bi', nti' ma̱? 16 Nclyacua ti' na' cha' ca̱a̱ ycui' xu'na yuu tu'ni, cha' cujuii ji'i̱ nu ngu' cuxi bi', lo'o li' ta yuu bi' ji'i̱ xa' ñati̱ cha' cua'ni ngu' cña ndacua.

Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' nacui̱ ngu':

—¡Ná cua'ni ycui' Ndyosi jua'a̱!

17 Na'a̱ tsa Jesús ji'i̱ ngu', li' xa' nchcui' lo'o ngu' chaca quiya':

—¿Ni cha' laca nu nchcui' quityi cusu' ji'i̱ ycui' Ndyosi lacua? Ndi'ya̱ nchcui' quityi bi':

La cui' quee tonu nu nguxcua̱a̱ cuityi ni'i̱ ji'i̱
cha' ná tsoʼo ña'a̱ nti' ngu',
cua ngujui cña nu cua'ni quee bi' juani;
ndu̱ bi' su ndulo la cha' ji'i̱ cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi.

18 Na' lacạ ñi'yạ laca quee tonu bi' —nacụị
Jesús—, cha' ñi'yạ nu ngua'ni cuityi ni'ị lo'o
quee bi', jua'ạ ndyu'ni mạ lo'o na'. Pana
si nti' ñatị cua'a ji'ị cha' jna', nga'aa tso'o
tyi'ị ñatị bi' li'; lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'ị lcaa
ñatị chalyuu, tye cha' tsiya' ti ji'ị ñatị nu ná
ntaja'ạ xñi cha' jna' lo'o tya nguti'ị ngu' nde
chalyuu.

Cha' ji'ị cñi cña loo ngu'

19 Lo'o li' lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu'
mstru cha' jo'ó, ngua ti' ngu' cha' xñi ngu'
ji'ị Jesús cha' tyaa lo'o ngu' ji'ị preso la cui'
hora bi'; cua ngua cuayá' ti' ngu' bi', cha'
ji'ị ycui' ngu' nchcui' Jesús lo'o nchcui' yu
cụịị bi'. Pana ntsịị ngu' xi ji'ị ñatị quichị
bi'. 20 Li' Ngusta ngu' ji'ị ñatị cha' tyụ cuạ ji'ị
Jesús, cha' cui'ya ngu' cuentya ni cha' ta yu;
cuaana ti ngua'ni ngu' jua'ạ, cha' culacua ti'
Jesús cha' ñatị tso'o laca ngu'. Na cua nti'
ngu' cha' cuna ngu' sca cha' nu tyu'u tu'ba
Jesús, lo'o li' xqui'ya cha' bi' taca ji'ị ngu' sta
ngu' qui'ya ji'ị yu. Li' tyaa lo'o ngu' ji'ị yu
ya' ngu' gobierno, cha' cua'ni cuayá' ngu'
ji'ị yu. 21 Bi' cha' nchcuane ngu' cuiñi bi' ji'ị
Jesús li':

—Mstru —nacụị nu ngu' cuiñi bi'—, jlo
ti' ya cha' xcui' cha' liñi nchcui' nu'ụ. Tso'o
tsa ndyu'u lcaa cha' nu ngulu'u nu'ụ. Si'i
na tyaca'a la ndu'ni nu'ụ ji'ị sca ngu'; masi
culiya' ngu', masi nchca tsa ji'ị ngu', stu'ba
ti ndu'ni nu'ụ lo'o cua ña'ạ ca ñatị. Cha' liñi
ji'ị ycui' Ndyosi nclu'u nu'ụ. 22 Tyu'u cha'
clyu ti' jinu'ụ, cacha' liñi nu'ụ ji'ị ya: ¿Ha
ntsu'u chacuayá' ji'na cha' ta na cñi cña loo
na ji'ị rey tlyu nu ndi'ị xa' tsu' bi', o tso'o la
si ná ta na cñi cña loo ji'ị rey bi'? —nacụị
ñatị bi' ji'ị Jesús.

23 Ngua tii Jesús ña'ạ cha' cuiñi nu ntsu'u
tyiquee ngu' lo'o nchcuane ngu' ji'ị yu
jua'ạ. Li' nacụị yu ji'ị ngu':

—¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' mạ jua'ạ
lo'o na'? —nacụị yu ji'ị ngu'—. 24 Culu'u mạ
sca cñi plata 'na.

Li' ngulu'u ngu' nu cñi plata bi' ji'ị yu.

—¿Tilaca laca nu ca ji'ị lcụị nu nga'ạ chụ'
cñi re? ¿Ti ji'ị xtañi yu nu nscua chụ' cñi re?
—nacụị Jesús ji'ị nu ngu' cuiñi bi' li'.

25 Nguxacụị ngu' cha' ji'ị yu li':

—Xtañi rey tlyu nu ndi'ị xa' tsu', bi'
nga'ạ chụ' cñi cua —nacụị ngu' li'.

—Tso'o —nacụị Jesús li'—, ji'ị rey tlyu
bi' tya mạ lcaa na nu nga'ạ cha' ta mạ ji'ị
lacua; jua'ạ ji'ị ycui' Ndyosi tya mạ lcaa na
nu ntsu'u cha' tya mạ ji'ị Ni.

26 Ná ngujui ñi'yạ nu sta ngu' qui'ya ji'ị
Jesús nde su ndi'ị ngu' quichị bi'. Pana
ndube tsa ti' ngu' ji'ị yu xqui'ya cha' nu cua
nguxacụị yu ji'ị ngu' bi', bi' cha' tị tya ndyaa
ti'ị ngu' bi' li'.

Nchcuane ngu' ji'ị Jesús ñi'yạ caca nu lo'o tyu'ú jyo'o ñatị chaca quiya'

27 Ca tiya' la li' ndyalaa chaca taju ngu'
judío, ndyaa na'ạ ngu' ji'ị Jesús. Ngu' sa-
duceo laca ngu' bi', ngu' nu nacụị cha' ná
ntsu'u ni sca jyo'o nu taca ji'ị tyu'ú chaca
quiya'. 28 Lo'o li' nacụị ngu' bi' ji'ị Jesús:

—Mstru —nacụị ngu'—, nu ngua sa'ni
nguscua jyo'o Moisés sca cha' lo quityi nu
ndyanu ji'na. Ndi'yạ nchcui' cha' bi': nu
lo'o cua ngujuii sca nu qui'yu lo'o ndyanu
ti'i clyo'o yu, si ná ndi'ị ni sca sñi' ngu',
li' ntsu'u cha' ji'ị tya'a ngula yu nu ntucua
ycui' ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna'ạ ti'i
bi'. Lo'o caja sñi' ngu' li', sñi' tya'a yu nu
cua ngujuii laca sñi' clyo ñacụị ngu'. 29 Pana
ndi'yạ ngua sca quiya': Nguti'ị cati tya'a
ngu' qui'yu xcui' tya'a ngula ngu'. Ngujui
clyo'o nu cusu' la, pana ngujuii yu lo'o bilya
caja ni sca sñi' yu. 30 Tya'a ngula yu nu nchca
tyucuaa ngujui clyo'o lo'o nu cuna'ạ ti'i bi'
li', pana la cui' ti ngujuii yu lo'o bilya caja
sñi' yu. 31 Lo'o jua'ạ tya'a ngula yu nu nchca
tyuna, bi' ngujui clyo'o lo'o nu cuna'ạ bi';
jua'ạ lcaa tya'a ngu' bi', ngujui clyo'o ngu'
lo'o nu cuna'ạ bi'. Pana ngujuii ca ta'a cati
tya'a ngu' qui'yu bi', lo'o ni sca sñi' ngu'
ná ntsu'u lo'o nu cuna'ạ bi'. 32 Ca su ndye
cha' li', lo'o nu cuna'ạ bi' ngujuii li' —nacụị
ngu' ji'ị Jesús—. 33 Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o
chaca quiya', ¿tilaca laca nu caca clyo'o nu
cuna'ạ bi' chañi ca? Lo'o ngutu'ú nu cuna'ạ
bi' chalyuu, ngujui clyo'o cho' lo'o tsaca yu,
lo'o li' ngujui clyo'o cho' lo'o chaca yu, ña'ạ
cuayá' nu ngujui clyo'o lo'o ca ta'a cati tya'a
ngu' bi'. ¿Tilaca laca nu chañi ca cha' ngua
clyo'o cho' bi'?

34 Li' nguxacụị Jesús cha' ji'ị ngu' bi':

—Nde chalyuu cua ña'ạ ca ngu' qui'yu
lo'o ngu' cuna'ạ ndyiji clyo'o ngu'. 35 Pana
ñatị nu caja chaca chalyuu nu ná nga'ạ
cha' tye ji'ị ngu' ca slo ycui' Ndyosi ni,
nu lo'o tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', nga'aa
caja clyo'o ngu', ni nga'aa ta ngu' ji'ị sñi'
ngu' cha' caca clyo'o ngu', 36 cha' ca bi'

nga'aa ntsu'u cha' cajaa ngu' tsiya' ti. Caca
ngu' bi' ñi'ya̱ laca xca̱ nu ndi'i̱ slo ycui'
Ndyosi; caca ngu' sñi' ycui' Ndyosi tsiya' ti,
cha' cua ndyu'ú ngu' chaca quiya'. 37 Jyo'o
cusu' Moisés ndacha' ji'na cha' chañi cha'
tyu'ú jyo'o ñati̱ chaca quiya'. Lo quityi bi'
nguscua Moisés ñi'ya̱ ngua lo'o na'a̱ yu yaca
ca'cña ti nu ndyati̱ quii' tyucui ña'a̱ lo yaca
bi', pana ná ndye ndyaqui̱ bi'. Li' nguañi
nchcui' ycui' Ndyosi laja quii' bi' lo'o nacui̱
Ni cha' Xu'na jyo'o Abraham laca Ni, Xu'na
jyo'o Isaac laca Ni, Xu'na jyo'o Jacob laca Ni.
Ñati̱ tya'a na nu nguti'i̱ chalyuu re cua sa'ni
la ngua ngu' jyo'o bi'. 38 Pana ná nacui̱ quityi
bi', cha' na cua ngua ycui' Ndyosi Xu'na
ngu' bi', masi ña'a̱ ti tya laca Ni Xu'na ngu'
bi' juani; jua'a̱ ndyu'u cha' bi'. Bi' cha' lo'o
ji'i̱ ñati̱ lu'ú laca Ni loo, lo'o jua'a̱ nti' tsa Ni
cha' lcaa ñati̱ chalyuu tyi'i̱ cuentya ji'i̱ ycui'
Ni —nacui̱ Jesús.
39 Li' nacui̱ sca tucua ti mstru cha' jo'ó bi'
ji'i̱ Jesús:
—Cusu', tso'o tsa nchcui' nu'u̱ —nacui̱
ngu' ji'i̱.
40 Ndyutsii̱ ngu' li'. Nga'aa ngua'ni ty-
iquee ngu' cha' chcui' ngu' xi xa' la cha' lo'o
Jesús.

Nchcuane Jesús ji'i̱ ngu' cuentya ji'i̱ nu Cristo

41 Li' nchcuane Jesús ji'i̱ ngu':
—¿Ni cha' laca nacui̱ ngu' cha' rey David
ngua jyo'o cusu' ji'i̱ Cristo? 42 Ndi'ya̱ cha'
nguscua ycui' David bi' lo quityi Salmos:
Ycui' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui̱ ji'i̱
Cristo nu Xu'na na':
"Tyucua nu'u̱ nde la'a tsu' cui̱ 'na, cha'
stu'ba ti caca nu'u̱ loo lo'o na'",
nacui̱ Ni,
43 "ña'a̱ cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'i̱
lcaa tya'a cusu̱u̱ nu'u̱", nacui̱ ycui'
Ndyosi ji'i̱ Cristo li'.
44 Xu'na na', ngua'ni ycui' David ji'i̱ Cristo.
¿Ñi'ya̱ caca chcui' ngu' cha' jyo'o cusu' ti ji'i̱
Cristo ngua David lacua?

Ngusta Jesús qui'ya ji'i̱ mstru cha' jo'ó bi'

45 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱. Lo'o jua'a̱ lcaa ñati̱ nu ndi'i̱
slo nchca'a̱ jyaca̱ ngu' ji'i̱ cha' nu nchcui'
Jesús lo'o ngu' bi':
46 —Tii ti ti' ma̱ cha' ná cñilo'o mstru cha'
jo'ó jua ji'i̱ ma̱. Ndiya tsa ti' mstru bi', cha'
laca ngu' tlyu; bi' cha' lacu' ngu' bi' late'
tyucui̱ cu', cha' lye tsa cua'ni chi̱ ngu' loo
ngu' bi' lo'o tsaa ngu' bi' lcaya', jua'a̱ nti'
ngu' mstru bi'. Xcui' lo yaca xlya nu tso'o
la ña'a̱ ntyucua ngu' bi' ne' laa ji'i̱ ngu',
jua'a̱ ntyucua ngu' bi' ca su tso'o la lo'o
ndya'a̱ ngu' bi' ta'a. 47 Hasta nxlyaá ngu' bi'
ña'a̱ tsaca ni'i̱ ji'i̱ nu cuna'a̱ ti'i. Cñilo'o ti
ngu' bi' ji'i̱ ñati̱ cha' ñati̱ tso'o laca ngu' bi';
bi' cha' quiña'a̱ tsa cha' jo'ó nchcui' ngu',
tyiquee' tsa nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi
li'. Pana tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi';
bi' cha' tlyu la cha' ti'í caca ji'i̱ ngu' bi', lye
la chcube' ngu' bi' li'.

21

Cha' tso'o ji'i̱ nu cuna'a̱ ti'i

1 Lo'o li' na'a̱ Jesús ji'i̱ ngu' culiya' nu
ndya'a̱ ne' laa, cha' nsu'ba ngu' cñi ne' cñá'
su tyu'u msta̱. 2 Lo'o jua'a̱ na'a̱ yu ji'i̱ sca
nu cuna'a̱ ti'i nu ngusu'ba tucua tya'a ti cñi
sube ne' cñá' bi'. 3 Li' nchcui' Jesús lo'o tya'a
ndya'a̱ yu:
—Chañi cha' nu nda na' lo'o ma̱, cha'
quiña'a̱ la cñi nda nu cuna'a̱ ti'i jua que lcaa
xa' ñati̱. 4 Nu ngu' culiya' jua ni, nda ngu'
xi cñi nu cua ntyucua ti ji'i̱ ngu'; lo'o nu
cuna'a̱ ti'i jua ni, ti'i tsa, pana cua nda ma'
lcaa nu ntsu'u ti xi ji'i̱ ma' cha' tyiji̱ yu'u ji'i̱
ma' chalyuu re.

Ngulala ti cati̱ nu laa tonu bi'

5 La cui' hora ndu̱ xi ñati̱ nchcui' ngu' cha'
ji'i̱ laa tonu bi', lo'o jua'a̱ nchcui' ngu' cha'
ji'i̱ quee nu tso'o tsa ña'a̱ nu ntsu'u ji'i̱ laa
bi'; nchcui' ngu' cha' ji'i̱ na nu tso'o tsa ña'a̱,
na nu cua nda ngu' ña'a̱ msta̱ ti ji'i̱ cha' caca
tso'o la ña'a̱ ne' laa bi'. Li' nchcui' Jesús cha'
ji'i̱ laa bi':
6 —Tyalaa tsa̱ nu tye cha' ji'i̱ lcaa na nu
ña'a̱ cu'ma̱ re juani cati̱, ña'a̱ cuayá' nu
nga'aa tyanu ni sca quee nu xñi ca'a̱ chu̱'
tya'a.

Cha' ti'í nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

7 Li' nchcuane ngu' ji'i̱ Jesús:
—Mstru, ¿ni jacua' caca cha' bi'? —nacui̱
ngu' ji'i̱ Jesús—. ¿Ñi'ya̱ caca ca cuayá' ti' ya
lo'o cua caca ti cha' cuxi bi'?
8 —Cui'ya ma̱ cuentya —nacui̱ Jesús li'—,
cha' ná tucui cñilo'o ji'i̱ ma̱. Quiña'a̱ tsa
ngu' ca̱a̱ ngu' nu ñacui̱ cha' Cristo laca ycui'
ca ngu': "Juani ndyalaa tyempo bi'", ñacui̱
ngu' bi'. Pana ná xñi ma̱ cha' ji'i̱ ngu'
bi'. 9 Nu lo'o caja cha' ji'i̱ ma̱ cha' cua lijya̱

tyempo cusuu, masi nde quichi tyi ma, masi
tyijyu', ná cutsii ma li'. Nga'a cha' caca lcaa
cha' bi' clyo la, pana tya lyiji tyalaa hora tye
chalyuu.

10 Li' tya nda la Jesús cha' lo'o ngu':

—Xuu tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu' chaca
tsu', jua'a xuu tya'a ñati sca quichi tlyu lo'o
ñati chaca quichi tonu. 11 Lye tsa clyacui
chalyuu li', lye tsa caca jbi'ña ji'i ngu'; cua
ña'a ca quichi caa quicha tyaala nu xñi ji'i
lcaa ngu' li'. Lye tsa ña'a caca nde cua, tyi'i
yutsii tya chalyuu lo'o ña'a ngu' sca na tlyu
nu tyaca nde cua.

12 'Lo'o cu'ma ni, nu lo'o tya lyiji caca cha'
bi', li' xñi ngu' ji'i ma cha' sca' ngu' ji'i ma,
ta ngu' cha' ti'í ji'i ma, sta ngu' qui'ya ji'i ma
su ndyu'u ti'i ngu' ne' laa; lo'o jua'a su'ba
ngu' ji'i ma ne' chcua, tsaa lo'o ngu' ji'i ma
slo rey, jua'a slo xa' ngu' nu laca loo, xqui'ya
cha' ngusñi ma cha' 'na. 13 Masi cuxi tsa caca
cha', pana caja tyempo ji'i ma cha' chcui'
ma cha' jna' lo'o ngu' li'. 14 Ná quiña'a tsa
cha' clyacua ti' ma yala la, ñi'ya nu chcui'
ma lo'o ngu' nu laca cña cha' cua'ni lyaá
ycui' ca ti ma ji'i ma. 15 La cui' hora bi' cua'ni
na' cha' ca'ya cha' hique ma cha' ca jlo ti'
ma ñi'ya nu chcui' ma lo'o ngu' bi', cha'
ná caja cha' nu xtyacui tya'a cusuu ma lo'o
ma, cha' ná caja ñi'ya nu chcui' loo ngu' ji'i
ma. 16 La cui' sti ma, la cui' ngu' tya'a ngula
ma, masi tya'a tyijyu' ti ma, masi tya'a tso'o
ma, la cui' ca ngu' bi' tsaa lo'o ngu' ji'i ma
slo ngu' tisiya. Lo'o ntsu'u cu'ma nu cujuii
ngu' ji'i ma li', 17 cha' tyucui ña'a chalyuu
ntsu'u quiña'a tsa ngu' nu ti'í ti' ngu' ña'a
ngu' ji'i ma xqui'ya na'. 18 Pana ná chcuna'
ni sca quicha' hique cu'ma cuentya ji'i ycui'
Ndyosi. 19 Nu lo'o cua ndalo ma ji'i lcaa cha'
cuxi bi', li' tya caja chalyuu ji'i ma lo'o cua
ndye cha'.

20 'Pana nu lo'o ña'a ma cha' nsu'ba lo'o
ngu' cusuu tyi'i ca to' quichi Jerusalén re,
li' ca cuayá' ti' ma cha' cua tye ti cha' ji'i
quichi tyi ma re. 21 Lo'o li' lcaa cu'ma, lo'o
lcaa ngu' nu tya ndi'i loyuu su cuentya
Judea re, nga'a cha' xna ma tyaa ma tyu'u
cuatsi' ma nde ca'ya; jua'a ngu' nu ndi'i
quichi Jerusalén re, ntsu'u cha' tyu'utsu'
ngu' quichi re; jua'a ngu' nu ndi'i ne' quix-
i', nga'aa caja tyempo cha' tyaa ngu' nde
quichi. 22 Tsa chcube' ma caca tsa bi', lo'o
li' nga'a cha' tyu'u tucua lcaa cha' nu nscua
lo quityi cusu' cha' caca. 23 Tya'na tsa caca
ji'i ngu' cuna'a nu ntsu'u sñi' tsa bi'; jua'a
tya'na tsa caca ji'i nu ngu' cuna'a nu ntsu'u
cubi' cuañi' nu tya ndyati', cha' lye tsa tyu'u
cha' ti'í lo yuu; cuxi tsa cha' ti'í caca ji'i
ngu' li'. 24 Ntsu'u ngu' nu cajaa laja cha'
cusuu bi', lo'o jua'a ntsu'u xa' la ngu' nu
tyaa ngu' preso lcaa lo yuu su cuentya ji'i
xa' nasiyu tyijyu' la. Satá quiya' ngu' xa'
tsu' bi' ji'i quichi Jerusalén re, ña'a cuayá'
nu tye tyempo nu ngujui chacuayá' ji'i ngu'
bi', cha' caca ngu' loo ca nde.

Ndi'ya caca lo'o chaca quiya' caa ycui' nu
cua nda Ni ji'i lijya cha' caca ñati

25 'Tyu'u tucua cuayá' nu tyaca' ña'a ngu'
lo cuichaa li', jua'a lo co', la cui' jua'a lo
cualya nu ntsu'u nde cua. Lo'o li' lye tsa
quichi cha' hique ñati chalyuu; cutsii tsa
ngu' li', xqui'ya cha' lye tsa cañi ntyiji'i
clyoo' lo hitya tyujo'o. 26 Hasta tyucua ti
ti'i ñati, xqui'ya cha' cutsii tsa ngu' laja lo'o
ntajatya ngu' si tya caca la cha' cuxi bi'; lye
tsa culacua ti' ngu' na ca caca chalyuu. Lo'o
jua'a lye tsa quiña lcaa cuii nu ntsu'u nde
cua. 27 Li' ña'a ngu' ji'i ycui' na' nu cua nda
Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ña'a ngu' lo'o
tyaa na' laja coo nu ndubi tsa ña'a. Tlyu tsa
chacuayá' ngujui jna' cha' tyaa na' li'; jua'a
lye tsa quiji'i xee loo na' lo'o caa na' li', nu
lo'o caca na' loo. 28 Nu lo'o xana caca cha'
bi', li' cua'ni tlyu ma tyiquee ma, taca ca
chaa ti' ma chaca quiya' cha' cua ngulala tsa
clyaá ma li' —nacui Jesús.

29 Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii re lo'o
ngu' li':

—Ña'a ma xi ji'i cua ña'a ca yaca quityi,
ña'a ma xi ji'i yaca ntsati; 30 lo'o ña'a ma
cha' cua ntyucua laca', li' nchca cuayá' ti'
ma cha' cua ngulala ti caca ni tyo. 31 La cui'
jua'a caca lo'o caca lcaa cha' nu cua nchcui'
na', li' ca cuayá' ti' ma cha' cua caa ti ycui'
Ndyosi cha' caca Ni loo. 32 Chañi cha' nu nda
na' lo'o ma —nacui Jesús—, caca lcaa cha'
bi' lo'o bilya tye cha' ji'i ñati nu lu'ú chalyuu
juani. 33 Tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde
cua, tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde lo
yuu, pana ná tye cha' ji'i cha' nu cua nchcui'
na' lo'o ma; nga'a cha' caca cha' bi'.

34 'Cui'ya ma cuentya, cua'a ma ji'i ycui'
ca ma cha' tii ti ti' ma tyi'i ma lo'o tyalaa tsa
bi'; si culiji yu'u ti ma chalyuu ji'i ma jua'a ti
lo'o ndya'a tsa ma calle, lo'o cu'bi ti ma, la

cui' jua'a si ntsu'u tyuu tya'a cha' nu ndube
tsa ti' ma ji'i, ná caca tyi'i ma tii ti ti' ma
li'. Ñi'ya ndyacu' sca lco'o, 35 jua'a caca nu
lo'o tyalaa tsa bi' ca su ndi'i lcaa ñati lu'ú
tyucui ña'a chalyuu. 36 Tii ti ti' ma tyi'i ma
chalyuu lacua. Lcaa tyempo chcui' ma lo'o
ycui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'i ma, cha'
talo ma lo'o caca cha' cuxi bi' chalyuu. Lo'o
li' caja ñi'ya nu tyalaa ma su tyucua ycui'
na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na'
ñati, cha' cua'ni cuayá' na' ji'i ma —nacui
Jesús ji'i ngu'.
37 Lcaa tsa ndacua ndya'a Jesús nclyu'u yu
ji'i ngu' ne' laa tonu ca quichi Jerusalén bi';
lcaa talya ndyu'u yu ndyaa yu ndi'i yu nde
lo ca'ya nu ntucua cacua ti, nu naa ca'ya
Olivos. 38 Lcaa tsa, tlya tsa ndya'a quiña'a
ñati ne' laa tonu bi', cha' cuna ngu' ni cha'
nda Jesús.

22

Cuaana ti ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' ji'i Jesús

1 Cua ngulala ta'a nu lo'o ndacu ngu' judío
sca lo xlyá nu ná lo'o scua tiye' ndya'; ta'a
pascua, jua'a naa ta'a bi'. 2 Lo'o nu ngu' sti
jo'ó nu laca loo lo'o mstru cha' jo'ó bi' ni,
nclyana ngu' ñi'ya caca cha' cujuii ngu' ji'i
Jesús, masi ntsii ngu' ji'i ñati quichi.
3 Li' ndyatí ycui' nu xña'a nu naa Satanás
ne' cresiya ji'i Judas Iscariote, masi la cui'
tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca yu
bi'. 4 Bi' laca nu ndyaa, ndyaa na'a ji'i ngu'
sti jo'ó nu laca loo lo'o ji'i ngu' nu laca cña
ne' laa. Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi' ñi'ya nu
cua'ni yu cha' tya yu ji'i Jesús ya' policía,
cha' tyaa lo'o ngu' ji'i slo sti jo'ó bi'. 5 Tso'o
tsa ngua ti' ngu' sti jo'ó bi'. Lo'o li' nacui
ngu' bi' ji'i yu cha' ta ngu' cñi ji'i; 6 ngüiñi
cha' ji'i yu lo'o ngu', bi' cha' nguxana yu
ngulana yu ñi'ya nu cua'ni yu cha' tyaa lo'o
yu ji'i Jesús laja lo'o ná ndi'i ñati.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sii lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

7 Li' ndyalaa tsa ta'a nu ndacu ngu' xlyá
tiji; la cui' tsa bi' ntsu'u cha' cujuii ngu'
xlya' cuañi' cha' cacu ngu' sii ta'a pascua
bi'. 8 Li' ngulo Jesús cña ji'i Juan lo'o ji'i
Pedro:
—Yaa clya ma cha' cua'ni cho'o ma sii nu
cacu na cuentya ji'i ta'a pascua —nacui yu
ji'i ngu' bi'.
9 Li' nchcuane ngu' bi' ji'i yu:
—¿Macala nti' nu'u cha' cua'ni cho'o ya
sii bi'?
10 Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':
—Nu lo'o tyalaa ma to' quichi, li' tyacua
tya'a ma lo'o sca nu qui'yu nu ntucua sca
te'í hitya scu yu —nacui Jesús—. Tyu'u
lca'a ma ji'i yu ña'a cuayá' nu tyalaa ma
toni'i su tyatí yu ni'i. 11 Li' chcui' ma lo'o
ngu' ca tyi bi': "Ndi'ya ñacui mstru ji'na
jinu'u: ¿Macala ntucua cuarto su caa na'
cha' cacu na' sii lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a
'na, cha' cua'ni ya ta'a pascua re?" ñacui
ma ji'i yu. 12 Li' culu'u yu sca cuarto ji'i ma,
sca cuarto tlyu ca cua la nu cua laca ngua
tso'o. Ca bi' cua'ni cho'o ma sii bi' —nacui
Jesús ji'i ngu'.
13 Ndu'u ngu' ndyaa ngu' bi' li'; lo'o ñi'ya
nu nacui Jesús ji'i ngu' cha' caca cha' bi',
jua'a ngua cha'. Li' ngua'ni cho'o ngu' sii
cuentya ji'i ta'a pascua bi'.
14 Nu lo'o ndyalaa hora cha' cacu ngu' sii,
li' ndyaa tucua Jesús to' mesa lo'o nu ngu'
nu ndyaca tsa'a ji'i bi'. 15 Li' nacui yu ji'i ngu'
bi':
—Tya sa'ni nti' tsa na' cha' cacu na' sii
ta'a pascua re lo'o cu'ma, nu lo'o tya lyiji ti
cajaa na' —nacui Jesús—. 16 Nti' na' cacha'
na' ji'i ma cha' ni chaca quiya' nga'aa cua'ni
na' ta'a re lo'o cu'ma ña'a cuayá' nu tye
chalyuu, lo'o li' cacu na stu'ba ti lo'o caca
ycui' Ndyosi loo ji'i lcaa ñati.
17 Li' ngusñi Jesús sca vaso vino, ndya
xlya'be ji'i ycui' Ndyosi li'. Ndi'ya nacui yu
ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi' li':
—Co'o ma vino nu ntsu'u ne' vaso re, lo'o
jua'a ta ma vino re co'o ca ta'a tya'a ma
—nacui Jesús li'—. 18 Chañi cha' nu ndacha'
na' ji'i ma, cha' nga'aa co'o na' vino lo'o ma
ña'a cuayá' nu caca ycui' Ndyosi loo ji'i lcaa
ñati.
19 Nu lo'o cua ntsu'u xlyá bi' ya' Jesús,
li' ndya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi, cuati
ngusa'be yu xlyá bi', cha' tacha ji'i ngu'. Li'
nchcui' yu lo'o ngu':
—Nde laca na', ycui' cuaña' na' laca re.
Na cua nda ycui' Ndyosi Sti na' 'na cha'
cajaa na' cha' caca tso'o cha' ji'i cu'ma.
Tyi'u ti' ma 'na lo'o cacu ma xlyá re.
20 La cui' jua'a ngua'ni Jesús lo'o vaso bi'
lo'o ndye ndyacu ngu'.
—Lo'o co'o ma vino re tyi'u ti' ma ji'i cha'
cucui nu cua quiñi ti ji'i ycui' Ndyosi lo'o

ma̱ —nacui̱ Jesús li'—. Nu lo'o cajaa na' lo
crusi, li' tyalú tañi na' xqui'ya cu'ma̱.
21 'Pana nga'a̱ yu juani la cui' yu nu cujui'
cresiya 'na ji'i̱ ngu' cuxi; stu'ba ti nga'a̱ yu
bi' to' mesa re lo'o na' —nacui̱ Jesús li'—.
22 Nga'a̱ cha' tsa'a na' nu cua lijyaa̱ cha' caca
na' ñati̱, tsa'a̱ tyucuii̱ su cua nscua cuayá'
cha' tsa'a̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na'.
Pana tya'na tsa nu qui'yu nu cua cujui' ti
cresiya 'na ji'i̱ ngu' cuxi bi'.
23 Li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a
ndi'i̱ ti ngu':
—¿Tilaca laca nu tya ji'i̱ mstru ji'na re ya'
ngu' xña'a̱? —nacui̱ ngu'.

Nchcui' tyucuaa ti' ngu' lo'o tya'a ndyaca tsa'a̱ ti ngu'

24 Lo'o ti nguxana ngu' nchcui' tyucuaa ti'
ngu' lo'o tya'a ndyaca tsa'a̱ ti ngu', nchcui'
ngu' cha' ji'i̱ tilaca nu caca loo la ji'i̱ tya'a
ngu'. 25 Laja li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu'
chaca quiya':
—Cua ña'a̱ ca xu'na chalyuu, tso'o tsa
nclyo bi' cña ji'i̱ ñati̱ ji'i̱; ñati̱ nu tso'o tsa
ndu'ni laca nu laca loo bi', nacui̱ ngu' li'.
26 Pana cu'ma̱ ni, ná ntsu'u cha' cua'ni ma̱
jua'a̱ lo'o tya'a ma̱. Ndi'ya̱ cua'ni ma̱ tso'o
la: nu lo'o nti' ma̱ cha' ndulo la cha' ji'i̱ ma̱
que cha' ji'i̱ tya'a ma̱ ni, li' nga'a̱ cha' cua'ni
ma̱ ñi'ya̱ si laca ma̱ nu cuañi' la ji'i̱ tya'a ma̱
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—. Jua'a̱ cu'ma̱ nu
nti' ma̱ culo ma̱ cña ji'i̱ tya'a ma̱ ni, nga'a̱
cha' cua'ni ma̱ cña cuentya ji'i̱ lcaa tya'a
ma̱. 27 ¿Tilaca laca nu ndulo la cha' ji'i̱ lacua?
¿Ha nu ntucua to' mesa cha' cacu? ¿Ha msu
nu nxacu ji'i̱ yu? Chañi cha' yu nu ntucua
to' mesa ni, bi' laca nu ndulo la cha' ji'i̱, cha'
bi' laca xu'na ngu'. Pana nu na' ni, ñi'ya̱ si
laca na' sca msu ji'i̱ ma̱, jua'a̱ ti ndi'i̱ na' laja
cu'ma̱ —nacui̱ Jesús—.
28 'Cu'ma̱ ni, cua ndi'i̱ ma̱ lo'o na' lcaa
tyempo lo'o nchcube' na' ndi'i̱ na' chalyuu
re, 29 bi' cha' ta na' sca cña tso'o nu cua'ni
ma̱ cha' caca ma̱ cña lo'o na'; cña bi' caca
ñi'ya̱ laca cña nu nda Sti na' 'na, cha' caca
na' loo. 30 Nga'a̱ cha' stu'ba ti cacu ma̱ co'o
ma̱ lo'o na' ca su tlyu bi' su tyucua na'; nga'a̱
cha' stu'ba ti tyi'i̱ ma̱ lo'o na' nu lo'o cua'ni
cuayá' na' ji'i̱ lcaa ñati̱; lo'o jua'a̱ cua'ni
cuayá' ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱, nu tii tyucuaa
tya'a taju ngu' Israel tya'a na.

Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo yu ji'i̱ Jesús tsiya' ti

31 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o Simón Pedro
bi':
—Simón —nacui̱—, laca cha' ñi'ya̱ laca si
cua ngüijña Satanás chacuayá' cha' cua'ni
lya' ti' ji'i̱ lcaa cu'ma̱; cua nti' yu cua'ni
cuayá' yu ji'i̱ ma̱, cha' xcutsii̱ yu ji'i̱ ma̱.
Ñi'ya̱ laca lo'o nscuii̱ ngu' ji'i̱ si'yu trigo cha'
tyubii ji'i̱, jua'a̱ cua'ni yu lo'o ma̱, nti' yu.
32 Pana cua ngüijña na' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti
na' cha' jinu'u̱ Pedro, cha' ná tye cha' jlya
ti' nu'u̱ 'na. Lo'o cua nteje tacui cha' cuxi
bi' hi̱, nu lo'o xa' chcui' nu'u̱ cha' 'na, li' taca
xtyucua nu'u̱ ji'i̱ xa' la tya'a ma̱ cha' tso'o la
xñi ngu' cha' 'na.
33 —Cusu' —nacui̱ Simón li'—, ná ndu'ni
cha' jna' masi tsa'a̱ lo'o nu'u̱ ne' chcua̱, masi
cajaa na' lo'o nu'u̱ —nacui̱ ji'i̱ Jesús.
34 —Ndi'ya̱ nchcui' na' lo'o nu'u̱ juani,
Pedro —nacui̱ Jesús ji'i̱—, cha' nu lo'o tya
lyiji xi'ya ndye'e talya juani, li' sna quiya'
ñacui̱ nu'u̱ cha' ná nslo nu'u̱ 'na.

Cua ngulala ti hora nu chcube' Jesús

35 Li' nchcuane Jesús ji'i̱ ngu':
—Nu lo'o ngulo na' cña ji'i̱ ma̱ cha' tsaa
ma̱ xa' quichi̱ nu ná lo'o cujui̱ cñi ji'i̱ ma̱, ná
lo'o xa' cujui̱, ná lo'o caña ji'i̱ ma̱, ¿ha ntsu'u
na nu lyiji ji'i̱ ma̱ li'?
—Ná sca na lyiji ji'i̱ ya li' —nguxacui̱ ngu'
cha' ji'i̱.
36 Li' nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu':
—Jua'a̱ ngua tu'ni, pana xa' ña'a̱ nga'a̱
cha' cua'ni ma̱ juani. Nu cu'ma̱ nu ntsu'u
cujui̱ cñi ji'i̱ ma̱ ni, lo'o bi' cui'ya ma̱ tsaa
ma̱, lo'o xa' cujui̱ lo'o; si ná ntsu'u maxtyi
cusuu̱ ji'i̱ ma̱, nga'a̱ cha' cujui' ma̱ ste' ma̱
cha' cui'ya ma̱ maxtyi. 37 Jua'a̱ cha' nchcui'
na' lo'o ma̱ cha' nga'a̱ cha' tyu'u tucua cha'
cuxi nu nchcui' quityi cusu' cha' caca 'na.
Ndi'ya̱ nscua cha': "Ñi'ya̱ nu ndu'ni ngu'
lo'o ñati̱ cuxi, jua'a̱ cua'ni ngu' lo'o ycui'
Cristo". Lcaa cha' nu nscua cha' caca 'na,
jua'a̱ caca 'na tu'ni —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'.
38 Li' nacui̱ ngu' bi' ji'i̱:
—Cusu', nde ntsu'u tucua tya'a maxtyi
cusuu̱ —nacui̱ ngu'.
—Cuayá' cua lacua —nacui̱ Jesús li'.

Nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

39 Li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca lo ca'ya
Olivos, ñi'ya̱ nu ndu'ni ti yu. Lo'o nu ngu'
nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ bi', ndu'u lca'a̱ ngu' ji'i̱

yu li'. 40 Nu lo'o ndyalaa ngu' ca bi', li' nacuī
Jesús ji'ī ngu':
—Chcui' mā lo'o ycui' Ndyosi Sti na' cha'
ná tyijīloo nu xña'ā ji'ī mā —nacuī.
41 Li' ndu'utsu' Jesús nde slo ngu' ña'ā
cuayá' nu tyalaa sca quee cū na, ca bi' ndy-
atū stī Jesús cha' chcui' lo'o ycui' Ndyosi.
42 —Sti na' —nacuī yu—, ¿ha ná ntsu'u
xi xa' la ña'ā nu caca cua'ni na' cña re,
cha' nga'aa chcube' la na' lo'o cña tlyu re
jinu'ū? —nacuī Jesús ji'ī ycui' Ndyosi Sti
yu—. Pana nti' na' cha' cua'ni na' cua ña'ā
ca cña nu nti' nu'ū cha' cua'ni na'.
43 Li' ndu'u tucua sca xcā nu ngutu'u slo
ycui' Ndyosi nde cuā, cha' ta la juersa ji'ī
Jesús. 44 Nu lo'o lye tsa nchcube' Jesús, li'
lye la nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o li'
ntyucua jatá Jesús, ndyalú nchcua' lo yuu;
ñi'yā si nchcua' tañi ycui', jua'ā ña'ā.
45 Ndye nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti
yu, li' nguxtyūū yu ñaa yu slo nu ngu' nu
ndyaca tsa'ā ji'ī yu. Li' nquije ngu' ji'ī yu,
ndi'ī ngu' laja' ngu' cha' ndye juersa ji'ī
ngu', cha' xñi'ī tsa ti' ngu'. 46 Li' nacuī yu
ji'ī ngu':
—¿Ni cha' laca ndi'ī mā laja' ti mā? Tyatū
clya mā cha' chcui' mā lo'o ycui' Ndyosi,
cha' ná tyijīloo nu xña'ā ji'ī mā.

Ndyaa lo'o ngu' ji'ī Jesús preso

47 Tya nchcui' ca Jesús lo'o ngu' bi', li'
ndyalaa quiña'ā tsa ñatī. Nu naa Judas bi',
tsaca yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu
ndyaca tsa'ā ji'ī Jesús ni, ngulu'u yu tyucuii
ji'ī ngu' quiña'ā bi'. Ñaa yu ca slo Jesús cha'
chcuicha' yu saca' Jesús. 48 Li' nchcui' Jesús
lo'o yu bi':
—Judas —nacuī—, ¿ha bi' cha' chcuicha'
nu'ū 'na cha' tya nu'ū 'na ya' ngu' cuxi, na'
nu cua nda Ni 'na lijyāā cha' caca na' ñatī?
49 Lo'o na'ā ngu' nu ndū lo'o Jesús ñi'yā
caca cha' bi', li' nchcuane ngu' ji'ī yu:
—Cusu' —nacuī ngu'—, ¿ha cua'a ya
jinu'ū lo'o maxtyi, cha' ná cāā ngu' cua?
50 Li' ngusicuā tsaca tya'a ngu' bi' maxtyi
ji'ī yu, ngusi'yu yu jyacā sca msu ji'ī xu'na
sti jo'ó; ngusi'yu cu' yu scua' jyacā la'a tsu'
cuī ji'ī yu. 51 Li' nacuī Jesús ji'ī ngu':
—Cuayá' tsa lo cua ti. Ta ti'ī mā maxtyi
ji'ī mā.
Li' ngusta ya' Jesús lo scua' jyacā msu bi',
ngua tso'o ca scua' jyacā yu li'. 52 Lo'o ti
nchcui' Jesús lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo,
lo'o ngu' nu laca cña ne' laa, jua'ā lo'o ngu'
cusu' ji'ī quichī, lcaa ngu' nu ñaa cha' tyaa
lo'o ngu' ji'ī:
—¿Ha na ndu'u cu'mā lijyā mā lo'o max-
tyi ji'ī mā, lo'o yaca ji'ī mā, cha' quiji'ī yaca
mā 'na ñi'yā nu ntyiji'ī na ji'ī sca cuaana?
53 Lcaa tsā lo'o nguti'ī na' lo'o cu'mā ne' laa
tonu bi', ni sca quiya' ná ngusacuī ya' cu'mā
'na. Pana cua ngujui xi tyempo ji'ī mā cha'
cua'ni mā cha' cuxi bi' juani, cha' cua nda
nu xña'ā chacuayá' ji'ī mā; la cui' nu bi' laca
loo ji'ī mā.

Lye tsa nchcui' Pedro cha' ná nslo yu ji'ī Jesús

54 Lo'o li' ngusñi ngu' ji'ī Jesús cha' caca
preso, ndyaa lo'o ngu' ji'ī nde toni'ī ji'ī
xu'na sti jo'ó. Lo'o Pedro ni, ndyaa lca'ā yu
ji'ī ngu' tyijyu' ti li'. 55 Ca bi' nguxtyu'u ngu'
xi quii' cla'be la su laja to' ni'ī, lo'o li' ndyu'u
ti'ī ngu' to' lquii' bi'; lo'o Pedro ndyaca'ā
laja ngu'. 56 Li' na'ā sca nu cuna'ā cua' ji'ī
ngu' cha' lo'o Pedro nga'ā to' lquii' bi'. Ña'ā
tsa nu cuna'ā bi' ji'ī yu, li' nchcui' lo'o ngu':
—Lo'o nu qui'yu re ndya'ā lo'o nu Jesús
bi' —nacuī ji'ī ngu'.
57 Hora ti nguxacuī Pedro cha' ji'ī nu cu-
na'ā bi':
—Ma' cusu', ná nslo na' ji'ī yu jua
—nacuī Pedro li'.
58 Ca tiya' la xi na'ā chaca ñatī ji'ī.
—Lo'o nu'ū laca tya'a ndya'ā ngu' jua
—nacuī ñatī bi' ji'ī Pedro.
—Si'i na' —nacuī yu—. Ná laca na' tya'a
ndya'ā ngu' jua —nacuī Pedro ji'ī ngu'.
59 Cua nteje tacui sca hora, li' nchcui'
chaca ñatī lo'o tya'a ndya'ā ti yu ndacua:
—Chañi cha' lo'o nu qui'yu re ndya'ā lo'o
preso jua, cha' lo'o yu re laca ngu' Galilea
—nacuī yu li'.
60 —Chocue —nacuī Pedro li'—, ná jlo ti'
na' ni cha' nchcui' nu'ū.
La cui' hora nu lo'o tya ndū Pedro
nchcui', li' ngusi'ya sca ndye'e. 61 Li'
nguxtyacui loo Jesús su ndū ne' ni'ī, cha'
ña'ā ji'ī Pedro. Hora ti ndyi'u ti' Pedro
cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o yu tya tsā la.
Ndi'yā ngua cha' bi': "Nu lo'o tya lyiji xi'ya
ndye'e talya juani, li' sna quiya' ñacuī nu'ū
cha' ná nslo nu'ū 'na", nacuī Jesús tya li'.
62 Li' ndu'u Pedro nde liya', lye tsa ndyunaa
yu cha' ngua xñi'ī tsa ti' yu.

Nxtyí lo'o ngu' ji'ī Jesús

63 Lo'o ngu' nu ndu̱ cua̱ ji'i̱ Jesús ni, nxtyí
lo'o tsa ngu' ji'i̱ Jesús, lo'o jua'a̱ ngujui'i̱
ngu' ji'i̱ yu. 64 Ndacu̱' ngu' cloo Jesús lo'o
sca late', cuati ngujui'i̱ ya' ngu' saca' yu. Li'
nacui̱ ngu' ji'i̱ yu:
—Ca tii nu'u̱, ¿tilaca laca nu ngujui'i̱
jinu'u̱ lacua?
65 Lo'o jua'a̱ quiña'a̱ la cha' suba' nchcui'
ngu' bi' lo'o Jesús li'.

Ndu̱ Jesús nde loo ngu' nu laca cña

66 Lo'o nguxee, li' ndyu'u ti'i̱ ngu' cusu'
ji'i̱ ngu' judío, lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo,
lo'o ngu' mstru cha' jo'ó; ndyaa lo'o ngu' ji'i̱
Jesús nde loo ña'a̱ taju ngu' tisiya bi'. Ca bi'
nguxana ngu' ndacha' ngu' ji'i̱ yu:
67 —Cuacha' clya nu'u̱ ji'i̱ ya si nu'u̱ laca
Cristo —nacui̱ ngu' ji'i̱ yu.
Nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' li':
—Masi ñacui̱ na' ji'i̱ ma̱ jua'a̱, ná jlya ti'
ma̱ 'na. 68 Masi xcuane na' sca cha' ji'i̱ ma̱,
ná xacui̱ ma̱ cha' 'na. Cua jlo ta̱' cha' ná
culaá ma̱ 'na. 69 Pana nde loo la tyucua na'
nu lijyaa̱ cha' caca na' ñati̱, tyucua na' nde
la'a tsu' cui̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi nu lcaa tsiya' ti
cña nchca ji'i̱ Ni.
70 Lo'o ti nchcuane lcaa ngu' tonu ji'i̱ yu:
—¿Ha nu'u̱ laca Sñi' ycui' Ndyosi lacua?
Li' xa' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' chaca
quiya':
—Chañi cha' nu nchcui' cu'ma̱ lo'o nacui̱
ma̱ cha' bi' laca na' —nacui̱ yu ji'i̱ ngu'.
71 —Nga'aa nti' culana na xa' la ñati̱ nu jlo
ti' —nacui̱ ngu' li'—. Cua ndyuna lcaa na
cha' nu nchcui' yu re. Tu'ba ycui' ca yu cua
ndu'u cha' cuiñi.

23

Ndu̱ Jesús nde loo Pilato nu laca loo

1 Ndatu̱ lcaa ngu' tisiya li', ndyaa lo'o
ngu' ji'i̱ Jesús slo Pilato nu ngua gobernador
romano tyempo bi'. 2 Ca bi' nguxana ngu'
ngusta ngu' qui'ya ji'i̱ Jesús:
—Cua ngusñi ya ji'i̱ nu qui'yu re, cha'
ndatsaa tsa yu ji'i̱ ngu' judío tya'a ya. Nacui̱
yu cha' ná ntsu'u chacuayá' ta ya cñi cña
loo ya ji'i̱ nu laca cña ji'i̱ cu'ma̱, ngu' ro-
mano; lo'o jua'a̱ lye tsa nchcui' yu cha' ycui'
yu laca Cristo, ñi'ya̱ si laca yu rey ji'i̱ ya
—nacui̱ ngu' ji'i̱ Pilato.
3 Li' nchcuane Pilato ji'i̱ Jesús:
—¿Ha rey ji'i̱ ngu' judío laca nu'u̱?
—nacui̱.
Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ Pilato bi':
—La cui' cha' nu cua nchcui' nu'u̱, la cui'
bi' laca na' —nacui̱.
4 Li' nacui̱ Pilato ji'i̱ ngu' sti jo'ó nu laca
loo lo'o ji'i̱ xa' la ngu' nu ndya'a̱ lo'o:
—Ná nquije ni sca cha' cuxi 'na cha' sta
na' qui'ya ji'i̱ yu re —nacui̱ Pilato.
5 Pana nu ngu' bi' ni, chaca quiya' lye la
nchcui' ngu', cuii̱ tsa ngusi'ya ngu' ji'i̱ Pilato
bi' li':
—Na ngusu'ba ñasi̱' ti yu re ji'i̱ lcaa
ñati̱ Judea lo'o cha' nu ngulu'u yu ji'i̱ ngu'
—nacui̱ ngu'—. Nde Galilea nguxana yu re,
lo'o hasta ca nde nclyu'u yu cha' cuxi bi' ji'i̱
ngu' juani.

Ndu̱ Jesús nde loo Herodes

6 Lo'o cua ndyuna Pilato cha' bi', li'
nchcuane yu ji'i̱ ngu' si nde Galilea ngutu'u
Jesús lijya̱.
7 —La cui' —nacui̱ ngu'.
Li' ndyi'u ti' Pilato cha' ndi'i̱ Herodes
quichi̱ Jerusalén tsa̱ bi'. Lo'o nu Herodes
ni, laca yu loo loyuu su cuentya Galilea; bi'
cha' nda Pilato ji'i̱ Jesús ndyaa slo Herodes
bi' li'. 8 Lo'o na'a̱ Herodes ji'i̱ Jesús, tso'o
tsa ngua tyiquee yu li', cha' cua sa'ni tsa
nti' yu ña'a̱ yu ji'i̱ Jesús. Cua ndyuna yu
lo'o nchcui' ngu' cha' ji'i̱ Jesús, lo'o nti' tsa
yu ña'a̱ yu sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús.
9 Quiña'a̱ tsa cha' nchcuane yu ji'i̱ Jesús li',
pana ná nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ yu tsiya' ti.
10 Lo'o jua'a̱ ndi'i̱ ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o
ngu' mstru cha' jo'ó; ngu' bi' laca nu ngusta
qui'ya ji'i̱ Jesús, lo'o juani tya quiña'a̱ tsa
cha' cuxi nchcui' ngu' bi' ji'i̱. 11 Li' ngua'ni
lya' ti Herodes ji'i̱ Jesús; jua'a̱ sendaru ji'i̱
yu, cuxi tsa ngua'ni ngu' lo'o. Cha' caja
ñi'ya̱ nu xtyí lo'o ngu' ji'i̱, li' nguxacu' ngu'
late' tso'o tsa ña'a̱ ji'i̱; late' ndubi ña'a̱ ñi'ya̱
ña'a̱ ste' rey nguxacu' ngu' ji'i̱. Lo'o li' nda
Herodes ji'i̱ Jesús ndyaa chaca quiya' slo
Pilato. 12 Tsa̱ bi' ngua stu'ba cha' ji'i̱ Herodes
lo'o Pilato chaca quiya'; tya'a cusuu̱ ngu'
ngua ngu' bi', pana juani cua ndyaca tya'a
tso'o ngu'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuii ngu' ji'i̱ Jesús

13 Li' nguxuti'i̱ Pilato ji'i̱ lcaa sti jo'ó nu
laca loo, lo'o ji'i̱ lcaa ngu' tisiya, lo'o ji'i̱ lcaa
ñati̱. 14 Nchcui' yu lo'o ngu' li':
—La cui' cu'ma̱ ñaa lo'o ma̱ ji'i̱ nu qui'yu
re slo na', nu nacui̱ ma̱ cha' lye tsa ndu'ni
yu cha' ná tyi'i̱ ti̱ ti ngu' —nacui̱ yu ji'i̱

ngu'—. Pana cua nchcui' na' lo'o yu re
slo lcaa cu'ma̱; cua na'a̱ ma̱ cha' ná nquije
ni sca qui'ya ji'i̱ yu 'na, ñi'ya̱ nu qui'ya nu
ngusta cu'ma̱ ji'i̱ yu. 15 La cui' jua'a̱ Herodes,
ná ngujui ñi'ya̱ qui'ya nu sta nu cusu' bi' ji'i̱
nu Jesús re, bi' cha' cua nda nu cusu' bi' ji'i̱
yu ñaa slo na' chaca quiya'. Ná sca cha' cuxi
ná ngua'ni yu lacua, bi' cha' ná ndu'ni tsa
cha' cajaa yu cuentya jna'. 16 Xcube' na' xi
ji'i̱ yu clyo, cuati culaá na' ji'i̱ yu li' —nacui̱
Pilato ji'i̱ ngu'.

17 Lcaa yija̱ lo'o ndyaca tsa̱ ta'a pascua bi',
li' ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'i̱ sca
ti preso jua'a̱ ti; 18 bi' cha' nguxana ngu',
tyucui ña'a̱ taju ngu' stu'ba ti, cuii̱ tsa nxi'ya
ngu' ndijña ngu' chaca preso ji'i̱ Pilato:

—Si'i nu qui'yu re cua'ni lyaá nu'u̱ ji'i̱
—nacui̱ ngu'—. Yaa lo'o ji'i̱ yu re. Culaá ji'i̱
nu Barrabás bi' cha' tyu'u.

19 Na cua ngusu'ba ngu' ji'i̱ nu Barrabás bi'
ne' chcua̱ xqui'ya cha' ndatsaa tsa ji'i̱ ñati̱
quichi̱ cha' xu̱u̱ tya'a ngu' lo'o ngu' xa' tsu'
nu laca loo. Cuati cua ndyujuii Barrabás
ji'i̱ ñati̱. 20 Pana ngua ti' Pilato culaá ji'i̱
Jesús, bi' cha' xa' nchcui' yu lo'o ngu'. 21 Cuii̱
la nguxacui̱ nu quiña'a̱ tsa ñati̱ bi' cha' ji'i̱
Pilato li':

—¡Cujui'i̱ ca'a̱ clya ji'i̱ yu lo crusi cha'
cajaa yu! —nacui̱ ngu'—. ¡Cujui'i̱ ca'a̱ clya
ji'i̱ yu lo crusi! —nacui̱ ngu' quiña'a̱ bi' li'.

22 Nu nchca tyuna quiya' nchcui' Pilato
lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' cuxi ngua'ni yu re? Ná nquije
ni sca cha' cuxi ji'i̱ yu 'na —nacui̱ Pilato—,
bi' cha' ná ndu'ni tsa cha' cajaa yu. Tso'o la
si na xcube' ti na' ji'i̱ yu, ca tiya' la li' culaá
na' ji'i̱ yu.

23 Li' cuii̱ la ngusi'ya ngu' nguxacui̱ ngu'
cha' ji'i̱ nu Pilato bi', cha' cujui'i̱ ca'a̱ clya
ji'i̱ Jesús lo crusi. Lye tsa nchcui' ngu',
jua'a̱ sti jo'ó nu laca loo nchcui' tsa ngu',
bi' cha' ntaja'a̱ Pilato cua'ni ña'a̱ cha' nu
ngua ti' ngu'. 24 Li' nda yu chacuayá' cha'
caca cha' nu ngüijña ngu'. 25 Lo'o jua'a̱ ngulo
laja ti ji'i̱ yu Barrabás nu ngua'ni tsa cha'
cusu̱u̱, hasta ndyujuii ji'i̱ ñati̱, cha' bi' laca
nu ngusubi ngu' quichi̱ cha' tyu'u ne' chcua̱
tyaa tsa̱ bi'. Lo'o li' ndya Pilato ji'i̱ Jesús ji'i̱
ngu' cha' cua'ni ngu' ña'a̱ cha' nu nti' ti ngu'
cua'ni ngu' lo'o.

Ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús lo crusi

26 Lo'o li' ndyaa ngu' sendaru, ndyaa lo'o
ngu' ji'i̱ Jesús cha' cujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ lo
crusi. Li' ndyacua tya'a ngu' sendaru lo'o
sca ñati̱ nu naa Simón, nu lo'o ñaa yu ndyaa
yu ne' quixi̱'; ngu' quichi̱ Cirene laca yu bi'.
Lo'o li' ngulo ngu' cña ji'i̱ yu cha' tsaa lo'o
yu ji'i̱ crusi cuentya ji'i̱ Jesús.

27 Quiña'a̱ tsa ñati̱ lca'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús
ndyaa. Jua'a̱ ndya'a̱ quiña'a̱ tsa nu cuna'a̱,
ndyunaa tsa ngu'; cuii̱ tsa nxi'ya ngu' cha'
tiji̱' tsa ti' ngu' ji'i̱ Jesús. 28 Li' nguxña'a̱ Jesús
su ndu̱ ngu' cuna'a̱ bi', cha' chcui' lo'o ngu':

—Cu'ma̱ ngu' cuna'a̱ Jerusalén re, ná
xi'ya ma̱ xqui'ya na' —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu'—. Tso'o la xi'ya ma̱ xqui'ya ycui' ca
ti ma̱, cuati xqui'ya sñi' ma̱. 29 Cua tyalaa
ti tyempo cuxi, lo'o li' ñacui̱ ngu' ndi'ya̱:
"Juani tso'o la ndi'i̱ nu cuna'a̱ nu ná ngujui
sñi', nu bilya cua'ni cala sca ñati̱, nu bilya
ta cati' sca nu sube", ñacui̱ ngu'. 30 Li' xana
ñati̱ xi'ya ngu': "Tso'o la si clyú ca'ya cua̱
hichu̱' na, masi tyacu̱' cuati̱ yuu hichu̱' na,
cha' tye cha' ji'na tsiya' ti". Jua'a̱ ñacui̱ ngu'
li'. 31 Ña'a̱ ma̱ ñi'ya̱ nu ndyu'ni ngu' lo'o na'
juani. ¿Ñi'ya̱ ta cua'ni ngu' lo'o cu'ma̱ ngu'
judío li' lacua? Tso'o tsa cha' nu ntsu'u jna';
ntsu'u tsa chalyuu jna', cha' ñi'ya̱ nti' sca
yaca cuañi', jua'a̱ nti' na'. Pana cu'ma̱ ni,
ná tso'o cha' nu ntsu'u ji'i̱ ma̱; na culiji yu'u
ti cha' bi' ji'i̱ ma̱ jua'a̱ ti, cha' ñi'ya̱ nti' sca
yaca ncui, jua'a̱ nti' cu'ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱
ngu' bi'.

32 Lo'o jua'a̱ ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ tya tyu-
cuaa tya'a ñati̱ nu tlyu tsa qui'ya ntsu'u
ji'i̱; ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ tyucuaa ñati̱ bi',
cha' cujuii ngu' ji'i̱ ñati̱ bi' stu'ba ti lo'o
Jesús. 33 Lo'o ndyalaa ngu' su naa La Calav-
era (ca'ya su nscua tyijya̱ hique jyo'o), li'
ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús lo crusi ca bi'. La
cui' jua'a̱ ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ tyucuaa ñati̱
nu ntsu'u qui'ya tlyu ji'i̱ bi'; ngujui'i̱ ca'a̱
ngu' ji'i̱ tsaca yu cuxi bi' lo chaca yaca crusi
nu ndu̱ la'a tsu' cui̱ ji'i̱ Jesús, cuati ngujui'i̱
ca'a̱ ngu' ji'i̱ chaca yu cuxi bi' lo chaca yaca
crusi nu ndu̱ la'a tsu' coca. 34 Lo'o tya ndi'i̱
ngu' nu ngujui'i̱ ca'a̱ ji'i̱ ngu' lo crusi, li'
nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu:

—Sti na' —nacui̱ yu—, cui'ya nu'u̱ cha'
clyu ti' ji'i̱ ngu' re, cha' ná jlo ti' ngu' ni cha'
laca ndyu'ni ngu' jua'a̱.

Li' ndacha ngu' sendaru bi' ste' Jesús ji'i̱
tya'a ngu' laja lo'o ndijya ti ngu' lo'o tya'a

ngu'. 35 Lo'o jua'a̱ ndi'i̱ tsa ñati̱ cha' ña'a̱
cui'ya ngu' ji'i̱ Jesús. Lo'o ngu' tisiya ni,
nxtyí lo'o ngu' ji'i̱ Jesús li'. Ndi'ya̱ nacui̱
ngu' bi':

—Ngua'ni lyaá yu ji'i̱ xa' ñati̱ nquicha';
pana juani ntsu'u cha' cua'ni lyaá yu ji'i̱
ycui' ca ti yu, si chañi cha' laca yu Cristo
nu ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱ lijya̱ chalyuu re
—nacui̱ ngu' bi'.

36 Lo'o jua'a̱ ngu' sendaru bi', ngustí lo'o
ngu' ji'i̱ yu ñaa ngu' cacua ti su ndu̱ crusi,
cuati nda ngu' vino tiye' cha' co'o yu. 37 Li'
ndu'ni ngu' bi' ji'i̱ yu ndi'ya̱:

—Cua'ni lyaá nu'u̱ ji'i̱ ycui' ca si laca nu'u̱
rey ji'i̱ ngu' judío —nacui̱ ngu' sendaru bi'
ji'i̱ Jesús.

38 Cua nscua letra nde que la su nga'a̱
Jesús lo crusi bi'; ndi'ya̱ nchcui' letra bi':
"Nu nde laca rey ji'i̱ ngu' judío". Sna lo
cha'cña ji'i̱ ngu' nscua cha' bi': cha'cña
ji'i̱ ngu' griego nscua, lo'o cha'cña ji'i̱ ngu'
latín nscua, lo'o cha'cña ji'i̱ ngu' judío
nscua.

39 Li' chiya'a̱ tsa nchcui' sca nu cuaana
tya'a nga'a̱ Jesús lo crusi:

—Si chañi cha' Cristo laca nu'u̱, cua'ni
lyaá nu'u̱ ji'i̱ ycui' ca nu'u̱ lacua; lo'o jua'a̱
cua'ni lyaá nu'u̱ ji'i̱ cuare —nacui̱ ji'i̱ Jesús.

40 Li' nguxacui̱ chaca nu cuaana cha' ji'i̱
tya'a:

—¿Ha ná ntsii̱ nu'u̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi
lacua? Stu'ba nchcube' ngu' ji'i̱ ca ta'a sna
na juani —nacui̱ ji'i̱ tya'a cuaana—. 41 Liñi
tsa ntsu'u cha' nchcube' ngu' ji'na, cha' bi'
laca caya' ji'i̱ cha' cuxi nu ngua'ni na; pana
nu ñati̱ re ni, ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni
yu.

42 Li' nacui̱ yu bi' ji'i̱ Jesús:

—Cusu' Jesús —nacui̱—, tucuá nu'u̱ cha'
jna' nu lo'o xana nu'u̱ cha' caca nu'u̱ loo nde
chalyuu —nacui̱ nu cuaana bi'.

43 Nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ li':

—Chañi cha' nda na' lo'o nu'u̱ —nacui̱—,
juani ti taca tyi'i̱ nu'u̱ lo'o na' ca su tso'o nde
cua̱, ca su ntucua ycui' Ndyosi —nacui̱ Jesús
ji'i̱.

Ngujuii Jesús

44 Lo'o cua ngua nde hora, li' ngua talya
tyucui ña'a̱ loyuu; ngua cha' bi' hasta ña'a̱
cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusii̱,
45 jua'a̱ ngua talya loo cuichaa. Lo'o jua'a̱ nu
late' tlyu nu ndacui ne' laa tonu bi', ndya'be
late' bi' cla'be la. 46 Hora bi' cuii̱ tsa ngusi'ya
Jesús:

—Sti na', qui'ya nu'u̱ cresiya 'na —nacui̱
yu.

Nu lo'o cua nchcui' yu cha' bi', hora ti
ngujuii yu li'.

47 Lo'o na'a̱ nu capitán ji'i̱ sendaru ro-
mano ñi'ya̱ ngua cha' bi', li' ngua'ni tlyu ji'i̱
ycui' Ndyosi. Ndi'ya̱ nchcui' li':

—Chañi cha' ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ jyo'o re
tsiya' ti —nacui̱ nu capitán ji'i̱ sendaru bi'.

48 Li' lcaa ñati̱ nu ndi'i̱ hora bi', nu na'a̱
lcaa cha' nu ngua bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu'
li'. Ndyu'u̱ tya ngu' tyiquee ngu' ndyaa ngu'
cha' xñi'i̱ tsa ti' ngu'. 49 Pana ndyanu lcaa
ngu' tya'a tso'o Jesús ca su ndu̱ crusi, jua'a̱
nu cuna'a̱ nu cua ndya'a̱ lo'o yu nu lo'o
nguxana ti cña ji'i̱ yu nde Galilea, ndyanu
ngu' bi' tyijyu' ti ña'a̱ cui'ya ngu' cha' nu
ndyaca bi'.

Nguatsi' jyo'o Jesús

50 Cua ntsu'u sca ñati̱ tso'o nu ndyu'ni
tlyu ji'i̱ ycui' Ndyosi, José naa nu qui'yu bi'.
Arimatea laca quichi̱ tyi; loyuu su cuentya
Judea, bi' ndi'i̱ quichi̱ tyi. Sca nu laca
cña laca nu José bi', stu'ba ti ntucua lo'o
lcaa ngu' tisiya ji'i̱ ngu' judío. 51 Tya tsubi'
cua ntajatya nu José bi' ni jacua' ca̱a̱ ycui'
Ndyosi cha' caca Ni loo nde chalyuu, bi' cha'
ná ngua stu'ba cha' ji'i̱ lo'o tya'a ngu' tisiya
lo'o ngusta ngu' qui'ya ji'i̱ Jesús. 52 Ndyaa
José li', ndyaa slo Pilato cha' jña chacuayá'
tsaa lo'o ji'i̱ jyo'o Jesús cha' xatsi' ji'i̱ jyo'o
bi'. 53 Lo'o cua nda'ya ngu' ji'i̱ jyo'o bi' lo
crusi, li' ngüixii̱ José sca tasá lubii hichu̱'
jyo'o Jesús; ndyaa lo'o ji'i̱ jyo'o bi' ngusu'ba
ji'i̱ ne' cuaá nu ngulu ngu' sii' cua'a̱, su bilya
xatsi' ngu' ji'i̱ ñati̱ tsiya' ti. 54 Tsa̱ ta'a sii̱ laca,
bi' cha' tii ti ndi'i̱ ngu' cha' cua xana ti ta'a.

55 Lo'o nu ngu' cuna'a̱ nu ñaa lo'o Jesús
nde Galilea ni, ndyaa lca'a̱ ngu' ji'i̱ nu José
bi', ndyaa na'a̱ ngu' cuaá ji'i̱, cha' cui'ya
ngu' cuentya mala ngusta ngu' ji'i̱ jyo'o
Jesús bi'. 56 Li' nguxtyuu̱ ngu' ñaa ngu' nde
quichi̱ chaca quiya'. Li' ngua'ni cho'o ngu'
hitya tyixi xtyi'i, jua'a̱ setye nu tso'o tsa
xtyi'i cha' tyu'u chu̱' jyo'o bi'. Pana ngua'a̱
cña' ngu' tsa̱ ta'a bi', ñi'ya̱ nu nscua cña lo
quityi nu ngua sa'ni cha' cua'ni ngu'.

24

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

1 Nu lo'o cua quixee ti tsa clyo ji'i semana
bi', tlya tsa ndyaa nu ngu' cuna'a bi' to' cuaá
su nguatsi' jyo'o Jesús. Ndyi'ya ngu' hitya
tyixi xtyi'i nu cua ngua'ni cho'o ngu'. Lo'o
xa' nu cuna'a ndyaa ngu' lo'o. 2 Ngulaa ngu'
to' cuaá, li' na'a ngu' quee nu ndyacu' to'
cuaá bi', cha' nga'aa ntsiya quee bi' to' cuaá;
ntucua yaala ti cuaá bi'. 3 Li' ndyatí ngu'
ne' cuaá cha' ña'a ngu', pana nga'aa ntsiya
jyo'o Jesús. 4 Ndyutsii tsa ngu' li', nga'aa
jlo ti' ngu' ñi'ya nu cua'ni ngu'. Li' na'a
ngu' cha' ndu tucua tya'a nu qui'yu slo ngu';
ndubi tsa ña'a late' lacu' nu ngu' qui'yu bi'.
5 Ntyucua tii ti'i ngu' li', ndyaca'a ngu' lyuu
cha' ndyutsii tsa ngu' ji'i nu ngu' qui'yu bi'.
Lo'o li' nchcui' ngu' qui'yu bi' lo'o ngu':

—¿Ni cha' laca nclyana ma ji'i sca nu lu'ú
laja ngu' jyo'o re? —nacui ngu'—. 6 Nga'aa
ntsiya yu bi' ca nde, cha' cua ndyu'ú yu
chaca quiya'. Tyi'u ti' ma ñi'ya nu nacui
yu ji'i ma lo'o tya ndi'i ma ca Galilea. 7 Cua
nacui yu cha' ycui' nu lijya cha' caca yu ñati
ni, nga'a cha' ta ngu' ji'i yu ya' ngu' xña'a,
cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi. Lo'o
chu' sna tsa, li' tyu'ú yu chaca quiya' nacui
yu.

8 Li' ndyi'u ti' ngu' cuna'a bi' lcaa cha'
nu nda Jesús lo'o ngu' tya tsubi' la cuentya
ji'i ycui' yu. 9 Nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde
quichi, ndyalaa ngu' slo nu tii chaca tya'a
ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús. Li' ndacha'
ngu' cuna'a bi' lcaa cha' bi' ji'i ngu', lo'o
jua'a lcaa ngu' nu nguta'a lo'o Jesús ndyuna
ngu' cha' bi' li'. 10 Ndi'ya naa ngu' cuna'a nu
ndyaa to' cuaá bi': ndyaa María Magdalena,
cuati Juana, lo'o María xtya'a Jacobo, lo'o
xi xa' la ngu' cuna'a. 11 Pana si'i jua'a ngua,
ngua ti' ngu' nu ngua tsa'a bi'; na nguichi
tsa cha' hique ngu' cuna'a bi', ngua ti' ngu'.
Ná jlya ti' ngu' cha' nu nda ngu' cuna'a bi'
lo'o ngu' tsiya' ti.

12 Sca ti Pedro, hora ti ngusna ndyaa to'
cuaá bi'. Chacua' na'a Pedro ne' cuaá bi',
cha' ntsiya ti tasá nu ngüixii hichu' jyo'o
Jesús nquicha', na'a cha' chaca se'i nde la'a
ti ntsiya late' bi'; lo'o li' ngutu'u Pedro ñaa
nde toni'i, ngulacua tsa ti' na laca ngua cha'
ndyaa jyo'o bi'.

Su ndyaa ngu' tyucuii nde Emaús

13 La cui' tsa bi' ndu'u ndyaa tucua tya'a
ngu' nde quichi Emaús. Quichi bi' ntsu'u tii
chaca kilómetro cuayá' tyijyu' ji'i Jerusalén.
14 Ndya'a ti ngu' tyucuii, nchcui' tsa ngu'
lo'o tya'a ngu' ji'i lcaa cha' nu ngua bi'.
15 Tya nchcui' tube ngu' ji'i cha' bi', lo'o li'
ndyalaa ycui' Jesús slo ngu', stu'ba ti ndya'a
yu lo'o ngu'. 16 Masi na'a ngu' xi ji'i Jesús,
pana ná ngua tyuloo tso'o ngu' ji'i yu, cha'
ntsu'u sca cha' nu ngua'a ji'i ngu'. 17 Li'
nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ni cha' nchcui' tube cu'ma lo'o lijya
ma tyucuii re? ¿Ni cha' laca xñi'i ti' ma?
—nacui Jesús ji'i ngu'.

Se'i ti ndyatu ngu', 18 lo'o li' nguxacui
tsaca nu naa Cleofas cha' ji'i Jesús:

—Tyucui ña'a chalyuu cua jlo ti' ngu' na
laca nu ngua nde Jerusalén tsa nu nteje
tacui ca ti. ¿Ha sca ti nu'u nu ná jlo ti' na
laca nu ngua nde Jerusalén bi'? Jlo ti' lcaa
ngu' xa' quichi nu ñaa ta'a.

19 —¿Na laca ngua? —nacui Jesús ji'i
ngu'.

Li' nguxacui ngu' cha' ji'i yu:

—Cha' ji'i Jesús Nazaret —nacui ngu'—,
tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua yu bi' nchcui'
Ni lo'o ñati. Ngua tsa ji'i cha' tu'ba, lo'o
jua'a ngua tsa ji'i ngua'ni quiña'a tsa cha'
tlyu cuentya ji'i ycui' Ndyosi; jua'a quiña'a
tsa ñati na'a ji'i cha' tlyu bi'. 20 Li' nu ngu'
sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' nu laca cña,
nda ngu' ji'i yu ndyaa cha' cujuii ngu' ji'i yu
lo crusi. 21 Cua sna tsa nteje tacui nu ngua
cha' bi'. Lo'o cuare ni, jlya tsa ti' ya ji'i yu
nquicha', cha' bi' laca nu cua'ni lyaá ji'i ngu'
Israel tya'a na, cha' nga'aa caca loo ngu' xa'
tsu' ji'na, cha' tyi'i tso'o ti na loyuu quichi
tyi na, ngua ti' ya. 22 Pana juani nchcutsii
xi ngu' cuna'a tya'a ndya'a ya ji'i ya, cha'
tlya tsa juani ndyaa ngu' cuna'a bi' to' cuaá,
23 lo'o nga'aa nquije jyo'o Jesús bi' ji'i ngu'.
Ñaa ngu' li', nda ngu' cha' lo'o ya cha' cua
na'a ngu' sca cha' tlyu. Na ngulu'uloo ti
tucua tya'a xca ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu'
ngua ti' nu ngu' cuna'a bi'; nacui xca bi' ji'i
ngu' cha' lu'ú Jesús juani. 24 Lo'o ti ndyaa xi
ngu' tya'a ngua tsa'a cua to' cuaá li'. Lo'o
li' na'a ngu' ji'i xca bi' ñi'ya nu nacui ngu'
cuna'a bi' ji'i ya, pana ná na'a ngu' ji'i ycui'
Jesús.

25 Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu tya'a
ndyaa yu tyucuii:

—Lyiji tsa cha' ji'i cu'ma cha' ca cuayá'
ti' ma scaa cha'; tiya' tsa nxñi ma lcaa cha'
nu nda ngu' jyo'o nu ngua tu'ba ji'i ycui'

Ndyosi sa'ni la. [26] ¿Ha si'i na cua ntsu'u
cha' chcube' nu laca Cristo bi' ñi'ya nu ngua
juani? Tiya' la li' tyalaa Cristo su tso'o tsa
ña'a su tyucua ycui' li'.
[27] Li' nguxana Jesús ngulu'u yu cha' ji'i
ngu', ña'a cha' nu cua nscua lo quityi cusu'
cha' ji'i ycui' yu. Nguxana ngu' lo'o quityi
nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o li' nchcui'
ngu' lo lcaa quityi nu nguscua ngu' nu ngua
tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni.
[28] Cua tyalaa ti ngu' ca quichi su tsaa ngu',
li' ngua'ni Jesús ñi'ya si na tya tsaa la yu
tyucuii tyijyu' la. [29] Pana ndatsaa tsa ngu'
ji'i yu cha' tyanu yu slo ngu'. Nacui ngu' ji'i
yu:
—Tyanu nu'u lo'o cua cha' cua ngusii tsa
juani, cua ca talya ti.
Li' ndyatí Jesús ndyaa ni'i cha' tyanu yu
lo'o ngu'. [30] Pana nu lo'o cua nga'a yu lo'o
ngu' to' mesa, li' ngusñi yu sca xlyá, ndya yu
xlya'be ji'i ycui' Ndyosi; lo'o li' ngusa'be yu
xlyá bi', cha' ta yu ji'i ngu'. [31] Bi' hora laca nu
ndyaala cloo ngu', cha' ndyuloo tso'o ngu'
ji'i yu. Li' nguliji yu'u yu slo ngu', nga'aa
na'a ngu' ji'i yu li'. [32] Hora ti nacui tsaca ji'i
tya'a:
—¿Ha ná chañi cha' tso'o tsa ngua ti' na?
—nacui—. Ti ti nguti'i cresiya ji'na lo'o
lijya ycui' nchcui' lo'o na tyucuii, nu lo'o
nda yu cha' lo'o na, ñi'ya nu nchcui' quityi
cusu' —nacui ji'i tya'a.
[33] Li' xtyi'i ti ndyanu ngu', hora ti ngusñi
ngu' tyucuii nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde
Jerusalén chaca quiya'. Ca bi' ndyalaa ngu'
ca su ndyu'u ti'i nu tii chaca tya'a ngu' nu
ngua tsa'a ji'i Jesús bi', lo'o xi xa' la tya'a
ndya'a ngu' ndi'i ngu' bi'. [34] Hora ti nchcui'
ngu' nu nga'a ni'i bi' lo'o ngu' nu ndyalaa
ca ti li':
—Chañi cha' cua ndyu'ú Jesús chaca
quiya' —nacui ngu'—. Cua na'a Simón ji'i
yu.
[35] Lo'o nu ngu' nu ndyaa nde Emaús ni,
nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu ngua
ji'i ngu' tyucuii; nacui ngu' ñi'ya ngua cha'
ndyuloo ngu' ji'i ycui' Jesús nu lo'o ngu-
lacua yu ji'i xlyá bi'.

Ngulu'uloo Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu

[36] Tya nchcui' ti ngu' ji'i cha' bi' lo'o tya'a
ngu', lo'o li' ñaa ycui' Jesús. Ndatu yu cla'be
laja ngu' cha' chcui' yu lo'o ngu':
—Ti ti tyi'i tyiquee ma —nacui yu ji'i
ngu' bi' li'.
[37] Ntsii tya ngu' ndi'i ngu' li', nclyacua tsa
ti' ngu', cha' sca cui'i ti na'a ngu', nti' ngu'.
[38] Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':
—¿Ni cha' laca ntsii ma ndi'i ma?
—nacui—. ¿Ni cha' laca nclyacua tsa ti'
ma? —nacui yu ji'i ngu'—. [39] Ña'a ma ya'
na', ña'a ma quiya' na'; la cui' ti na' laca.
Cala' ma 'na, cha' taca jlya ti' ma cha' na'
laca. Sca cui'i ti ni, ná ntsu'u cuaña' ji'i,
lo'o jua'a tyijya ná ntsu'u ji'i; pana cua na'a
ma cha' ntsu'u cuaña' 'na —nacui Jesús ji'i
ngu'.
[40] Li' ngulu'u ya' ycui' yu, ngulu'u quiya'
yu ji'i ngu'. [41] Ná ngua tyuloo tso'o ngu' ji'i
yu xqui'ya cha' chaa tsa ti' ngu' ngua, cha'
ndube tsa ti' ngu' ña'a ngu' ji'i yu. Bi' cha'
nacui Jesús ji'i ngu':
—¿Ha ntsu'u na cacu na' ji'i ma?
[42] Li' nda ngu' sa yu'be cualya ngüi'i ji'i yu,
lo'o sa yu'be jble' cuiñaa' cuityu.
[43] —Tso'o —nacui Jesús li'.
Ngusñi yu ji'i na bi', ndyacu yu ji'i nde slo
ngu' li'. [44] Lo'o ti nchcui' yu lo'o ngu' li':
—Cha' nu ngua ca ti 'na, bi' laca cha'
nu cua ndacha' na' ji'i ma lo'o tya ndi'i na'
lo'o cu'ma tya tsubi' la —nacui yu—. Cua
nacui na' ji'i ma cha' nga'a cha' caca 'na lcaa
cha' nu cua nscua cuentya 'na lo quityi nu
nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a lo quityi nu
nguscua jyo'o ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui'
Ndyosi nu ngua sa'ni, lo'o jua'a lo quityi
Salmos nscua cha' bi'.
[45] Li' ngulu'u Jesús ji'i ngu' ña'a cha' nu
nchcui' quityi cusu' bi'. [46] Nacui yu ji'i ngu':
—Cua sa'ni nscua cha' cajaa ycui' na' nu
laca na' nu Cristo bi', lo'o tsa nchca tyuna
lo'o cua ngujuii na', li' nscua cha' tyu'ú na'
chaca quiya'. [47] Li' ntsu'u cha' ta ngu' cha'
ji'i ycui' na' lo'o ñati tyucui ña'a chalyuu.
Nde Jerusalén xana ma cacha' ma cha' bi'
ji'i ngu' clyo. Nga'a cha' chcui' ma lo'o
ñati cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi
nu ntsu'u tyiquee ngu', cha' xtyanu ngu'
ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu'; li' cua'ni clyu
ti' ycui' Ndyosi ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u
ji'i ngu'. [48] Lo'o cu'ma ni, taca chcui' ma
cuentya jna', cha' jlo ti' ma lcaa ña'a nu cua
ngua 'na. [49] Lo'o jua'a ta na' Xtyi'i ycui' na'
ji'i ma, cha' cua nchcui' Sti na' cha' ta Ni
Xtyi'i ycui' Ni ji'i ma; bi' cha' tyanu ma nde

Jerusalén re, ña'a̱ cuayá' nu caja juersa ji'i̱
Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱. Tyu'u bi' nde cua̱
cha' ca̱a̱ tyanu ne' cresiya ji'i̱ ma̱.

Ndyacuí Jesús ndyaa yu nde cua̱

50 Li' ndu'u Jesús quichi̱ Jerusalén bi',
ndyaa lo'o yu ji'i̱ ngu' ca to' quichi̱ Beta-
nia bi'. Nde bi' ngusicua̱ ya' Jesús cha'
culacua̱ yu ji'i̱ ngu'. 51 Laja lo'o nclyacua̱
yu ji'i̱ ngu', hora ti ndu'u yu ndyaa yu nde
cua̱ li'. 52 Ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i̱ yu, li'
xa' nguxtyu̱u̱ ngu' ñaa ngu' nde Jerusalén.
Tso'o tsa ngua tyiquee ngu' li', 53 lu'ba tsa
ndya'a̱ ngu' ne' laa cha' ndyu'ni tlyu ngu'
ji'i̱ ycui' Ndyosi. Tsa lo cua ti cha'.

Quityi nu nguscua San Juan ñi'ya̱ ngua cha' ji'i̱ Jesús

Ngua nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi ñati̱

1 Nu ngua tya clyo la ndi'i̱ ycui' Ndyosi,
lo'o jua'a̱ ndi'i̱ yu nu laca tyucui cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi; nguti'i̱ yu bi' lo'o ycui' Ndyosi.
Nu yu nu laca cha' bi', stu'ba ntsu'u cha'
ji'i̱ yu lo'o ycui' Ndyosi. 2 Stu'ba ti nguti'i̱
yu bi' lo'o ycui' Ndyosi nu ngua tya clyo la.
3 Lo'o yu bi' ngüiñá Ni lcaa lo na; ni sca na
nu ntsu'u chalyuu, ná ngüiñá Ni ji'i̱ si ná
lo'o yu bi'. 4 Ca slo ycui' Ndyosi ndu'u yu bi'
ya̱a̱ cha' caca tso'o cresiya ji'i̱ ñati̱ chalyuu
na. Ngua'ni yu cha' caca cuayá' ti' na lcaa
cha' liñi, xqui'ya xee nu ta Ni cha' tyanu
ne' cresiya ji'na. 5 Ña'a̱ ti tya ntyiji'i̱ xee bi'
su talya nu ntsu'u ne' cresiya ji'i̱ ngu' cuxi,
cha' ná caca ji'i̱ ngu' cuxi xubi' xee bi'.
6-7 Nda ycui' Ni ji'i̱ Juan cha' chcui' lo'o
ñati̱ cha' ji'i̱ xee nu cua ta ti Ni cha' tyu'ú
ne' cresiya ji'i̱ ñati̱. Cua ya̱a̱ Juan cha' ta
cha' bi' lo'o ñati̱, cha' xñi lcaa ñati̱ cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi xqui'ya cha' nu nchcui' Juan
lo'o ngu'. 8 Si'i nu xee nu nda ycui' Ndyosi
laca ycui' Juan, na ya̱a̱ ti Juan cha' culu'u
cha' bi' ji'i̱ ñati̱. 9 Nu laca xee nu chañi ca,
cua lijya̱ yu bi' lo yuu cha' ta xee nu caca
tyu'ú ne' cresiya ji'i̱ cua ña'a̱ ca ñati̱.
10 Ndi'i̱ yu bi' lo yuu, la cui' ti cha' nu cua
nda ycui' Ni lo'o ñati̱. Lo'o yu bi' ngüiñá
Ni chalyuu, pana ná ndyuloo ñati̱ chalyuu
ji'i̱ yu bi' li'. 11 Ya̱a̱ yu bi' chalyuu su laca tyi
nquicha', lo'o jua'a̱ ñati̱ chalyuu nu ngüiñá
yu, ná ndyuloo ngu' ji'i̱ yu. 12 Pana ndi'i̱ xi
ñati̱ nu cua ngusñi cha' ji'i̱ yu, jlya ti' ngu'
bi' ji'i̱ yu li'; ji'i̱ ñati̱ bi' nda Ni chacuayá'
cha' caca ngu' bi' sñi' ycui' Ndyosi. 13 Lo'o
ñati̱ nu laca sñi' ycui' Ndyosi ni, ná nclya
ngu' bi' ñi'ya̱ nu nclya scaa sñi' ñati̱; sñi'
ycui' Ndyosi laca ngu' bi', si'i sca ñati̱ cha-
lyuu laca nu ndu'ni cucui cresiya ji'i̱ ngu'
bi'.
14 Ngua yu bi' ñati̱, la cui' yu nu laca cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi. Stu'ba ti nguti'i̱ yu lo'o na
nde chalyuu. Cua na'a̱ ya ji'i̱ yu cha' tlyu tsa
cha' ntsu'u ji'i̱ yu, cha' laca yu nu sca ti Sñi'
ycui' Ndyosi. Xcui' tso'o tsa ndu'ni yu lo'o
na, xcui' cha' liñi nchcui' yu. 15 Nde laca cha'
nu nchcui' Juan cha' ji'i̱ nu Jesús bi'. Cuii̱
nchcui' Juan li':

—Nu nde laca nu qui'yu nu ni na' ji'i̱
ma̱ cha' tyu'u tucua tiya' la nde chalyuu
—nacui̱ Juan—, masi tlyu la cha' ntsu'u ji'i̱
ycui' yu que na'. Jua'a̱ ni na' ji'i̱ ma̱, cha' nu
lo'o bilya cala na' cua lu'ú ycui' yu.
16 Lcaa na tsiya' ti ntsu'u ji'i̱ Jesús, lo'o
lcaa tsa̱ ndyiji cha' tso'o ji'na xqui'ya Jesús.
17 Cua sa'ni nda jyo'o Moisés cha' lo'o ñati̱,
lcaa ña'a̱ cña nu ntsu'u cha' cua'ni ñati̱
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. Pana nu lo'o ya̱a̱
Jesucristo ni, xa' ña'a̱ ngua'ni Ni; nda tsa Ni
cha' xlya'be ji'na, ngulu'u Ni cha' liñi ji'na
li'. 18 Ni sca ñati̱ ná na'a̱ ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi;
sca ti Jesús nu ngulu'u ji'na ñati̱ chalyuu na
ñi'ya̱ laca ycui' Ndyosi. Lo'o nu Jesús bi'
ni, laca yu nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, nu
tyaca'a tsa ji'i̱ Ni.

Nchcuane ngu' judío ji'i̱ Juan Bautista: "¿Tilaca laca nu'u̱?"

19 Nda Juan cha' lo'o tyuu̱ tya'a sti jo'ó
lo'o ngu' xirta; ngutu'u ngu' nde quichi̱
Jerusalén, ndyalaa ngu' su ndi'i̱ nu Juan
bi' li'. Cua ngulo ngu' judío nu ndi'i̱ ca
bi' cña ji'i̱ ngu' bi', cha' ca̱a̱ ngu' slo Juan
cha' xcuane ngu' ji'i̱ Juan tilaca laca. 20 Ná
ntyuju'u ti' Juan; liñi nda cha' lo'o ngu' cha'
si'i ycui' laca Cristo, nu ñati̱ tlyu nu nda Ni
ji'i̱ cha' ca̱a̱ nde chalyuu.
21 —¿Tilaca laca nu'u̱ lacua? —nacui̱
ngu'—. ¿Ha jyo'o Elías laca nu'u̱?

—Si'i bi' laca na' —nacui̱ Juan.

—Cua tyu'u tucua ti sca nu cusu' nu
chcui' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ya, nti' ya
—nacui̱ ngu'—. ¿Ha si'i nu bi' laca nu'u̱?

—Si'i na' —nacui̱ Juan li'.
22 —¿Tilaca ta laca nu'u̱? —nacui̱ ngu'—.
Ntsu'u cha' xacui̱ ya cha' ji'i̱ ñati̱ nu ngulo
cña ji'i̱ ya cha' ca̱a̱ ya ca nde. ¿Ñi'ya̱ cha'
nchcui' ta nu'u̱ cha' ji'i̱ ycui' ca?
23 Li' nguxacui̱ Juan cha' ji'i̱ ngu' bi':

—Ndi'ya̱ cha' ndu'ni na' lo'o cuii̱ nchcui'
na' nda na' cha' lo'o ñati̱ su ndu̱ na' ne'
quixi̱': "Xquiñi clya ma̱ tyucuii̱ su ca̱a̱ nu
Xu'na na". Bi' laca sca cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
nu cua nchcui' jyo'o Isaías lo'o ngu' sa'ni.
24 Lo'o xi ngu' fariseo nguti'i̱ laja ngu' nu
ya̱a̱ slo Juan. Tacati tsa ndu'ni ngu' bi'.
25 Nchcui' ngu' bi' lo'o Juan li':

—¿Ni cha' laca ndu̱ nu'u̱ ntyucuatya nu'u̱
ji'i̱ ngu' si si'i nu ñati̱ tlyu bi' laca nu'u̱, si

si'i jyo'o Elías laca nu'u̱, si si'i nu cusu' nu chcui' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi laca nu'u̱?

26 —Lo'o hitya ti ntyucuatya na' ji'i̱ ngu' —nacui̱ Juan—. Pana ndu̱ chaca ñati̱ slo cu'ma̱ juani, masi ná nslo ma̱ ji'i̱ yu bi'. Tiya' la ya̱a̱ nu ndu̱ bi' nde chalyuu, na' ngula̱ yala la; pana tlyu la cha' nu ntsu'u ji'i̱ ycui', sube la cha' jna' —nacui̱ Juan ji'i̱ ngu'—. 27 Tso'o tsa cña ngujui 'na nti' na' —nacui̱—, masi caña nu ntsu'u quiya' ñati̱ bi' sati̱' na' juata.

28 Jua'a̱ ngua nde loyuu su cuentya Betábara, ca su ndu̱ Juan ntyucuatya ji'i̱ ngu'. Nde chaca tsu' sta'a̱ Jordán ntsu'u Betábara bi'.

Nu msta̱ lu'ú cha' cuityi̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱

29 Ca chaca tsa̱ na'a̱ Juan cha' cua lijya̱ ti Jesús slo. Lo'o li' nacui̱ Juan ji'i̱ ñati̱ nu ndu̱ slo:

—Ña'a̱ tso'o ma̱ ji'i̱ nu cusu' cua —nacui̱—. Cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱ nu cua cha' caca yu sca msta̱ lu'ú, cha' cuityi̱ lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ chalyuu —nacui̱—. 30 Cha' ji'i̱ yu bi' nchcui' na', nu lo'o ni na' ji'i̱ ma̱ cha' cua tyu'u tucua ti sca ñati̱ loyuu re. Tlyu la cha' ji'i̱ yu bi' que na', masi tiya' la ndu'u tucua bi'. Jua'a̱ ni na' ji'i̱ ma̱ cha' nu lo'o tya lyiji cala na', cua lu'ú yu bi'. 31 Lo'o na' ni, ná ndyuloo na' ji'i̱ ycui' yu bi'; pana cua ya̱a̱ na' ntyucuatya na' ji'i̱ ñati̱ lo'o hitya ti cha' caca tyuloo ngu' Israel ji'i̱ yu bi'.

32 Chaca quiya' tso'o tsa nchcui' Juan cha' ji'i̱ Jesús lo'o ngu':

—Cua na'a̱ na' lo'o ngutu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi nde cua̱ ya̱a̱ ngua'ya lo Jesús ñi'ya̱ nda'ya sca paloma —nacui̱—. 33 Ná ndyuloo na' ji'i̱ Jesús clyo, pana ycui' Ndyosi laca nu ndacha' cha' bi' 'na, ycui' Ndyosi laca nu ngulo cña jna' cha' tyucuatya̱ ji'i̱ ngu'. Ndi'ya̱ nchcui' Ni lo'o na': "Lo'o ña'a̱ nu'u̱ cha' lijya̱ nda'ya Xtyi'i ycui' Na' lo sca ñati̱", nacui̱ Ni, "li' caca cuayá' ti' nu'u̱ cha' yu bi' laca nu tyucuatya ji'i̱ ngu' lo'o Xtyi'i ycui' Na', nga'aa si'i lo'o hitya ti". 34 Ycui' ti na' cua na'a̱ na' ji'i̱ cha' bi'. Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma̱, cha' yu bi' laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi; na cua ngusubi Ni ji'i̱ yu bi'.

Ñati̱ nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ Jesús nu ngua clyo

35 Ngua chaca tsa̱, xa' ndu̱ Juan, ndu̱ lo'o tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱; ya̱a̱ Jesús li'. 36 Na'a̱ Juan ji'i̱ yu, lo'o li' nchcui' Juan cha' ji'i̱ Jesús:

—Nu cua caca msta̱ lu'ú nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱ cha' cajaa yu xqui'ya na.

37 Lo'o ndyuna nu tucua tya'a ngu' bi' cha' nu nacui̱ Juan, li' ndyaa lca'a̱ ngu' bi' ji'i̱ Jesús. 38 Nguxtyacui Jesús tyucui̱i̱ su ya̱a̱, na'a̱ yu cha' lca'a̱ ngu' bi' ji'i̱. Li' nchcuane Jesús ji'i̱ ngu':

—¿Na laca tsaana cu'ma̱?

—Mstru —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús—, ¿macala ndi'i̱ nu'u̱?

—Ca̱a̱ na'a̱ ma̱ xi 'na —nacui̱ Jesús li'.

39 Bi' cha' ndyaa ngu' ni'i̱ ca su ndyalaa Jesús, ndyaa chcui' ngu' lo'o yu. Ngua hora cua jacua nde ngusi̱i̱ lo'o ndyalaa ngu' ca bi', lo'o li' ndyanu ngu' lo'o yu tyucui nde ngusi̱i̱.

40 Ngua tucua tya'a ñati̱ nu ngutu'u lca'a̱ ji'i̱ Jesús li', nu lo'o cua ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Juan lo'o ngu'. Tsaca yu bi' nu naa Andrés, tya'a ngula Simón Pedro laca. 41 Hora ti ndyaa Andrés ndyaana ji'i̱ tya'a, la cui' nu Simón bi'. Li' nchcui' Andrés lo'o:

—Cua nquijeloo ji'i̱ ya ñi'ya̱ nu laca Cristo, nu ñati̱ tlyu nu nda Ni ji'i̱ lijya̱ nde chalyuu —nacui̱.

42 Lo'o li' ndyaa lo'o ji'i̱ Simón ca slo Jesús. Ña'a̱ tsa Jesús ji'i̱ Simón bi', ndi'ya̱ nacui̱ yu ji'i̱ li':

—Simón naa nu'u̱ —nacui̱—, sñi' Jonás laca nu'u̱; pana Cefas ca naa nu'u̱ nde loo la —ñi'ya̱ nti' na chcui' na cha'cña ji'na: sca quee; stu'ba ti ndyu'u cha' bi' lo'o Pedro.

Ngusi'ya Jesús ji'i̱ Felipe lo'o ji'i̱ Natanael

43 Ca chaca tsa̱, li' ngua ti' Jesús tyaa yu nde Galilea. Li' ndyacua tya'a yu lo'o sca nu qui'yu nu naa Felipe:

—Ya'a nu'u̱ lo'o na' —nacui̱ Jesús ji'i̱ Felipe li'.

44 La cui' ngu' Galilea laca Felipe bi', jua'a̱ laca Andrés lo'o Pedro; quichi̱ Betsaida laca quichi̱ tyi ngu'.

45 Li' ndyaa Felipe cha' chcui' lo'o Natanael tya'a ndya'a̱ nu Felipe bi':

—Cua na'a̱ ya ji'i̱ Cristo, nu ñati̱ tlyu nu cua sa'ni nguscua jyo'o Moisés cha' ji'i̱ lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi —nacui̱ Felipe—. La cui' cha' ji'i̱ yu bi' cua nchcui' lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi

sa'ni. Jesús naa yu bi', sñi' sca nu naa José.
Nazaret laca quichi̱ tyi yu.
46 —¿Ha tso'o quichi̱ bi'? —nacui̱
Natanael—. ¿Ha ntsu'u ñati̱ tso'o nde
quichi̱ Nazaret bi'?
—Yaa na'a̱ nu'u̱ xi ji'i̱ lacua —nacui̱ Fe-
lipe.
47 Lo'o na'a̱ Jesús cha' lijya̱ Natanael slo, li'
nacui̱:
—Nde cua lijya̱ sca ngu' Israel nu chañi
cha' ndyu'ni tlyu ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ná ntsu'u
cha' cuiñi ji'i̱ yu jua tsiya' ti.
48 Nchcuane Natanael ji'i̱ Jesús li':
—¿Ñi'ya̱ ngua jinu'u̱, cusu', cha' ndyuloo
nu'u̱ jna'?
Li' nacui̱ Jesús:
—Lo'o tya lyiji chcui' Felipe lo'o nu'u̱, tya
li' na'a̱ na' jinu'u̱ ca su ndu̱ ne' yaca quityi
ca bi'.
49 —Mstru —nacui̱ Natanael—, chañi
cha' nu'u̱ laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi,
nu'u̱ laca Rey nu laca loo ji'i̱ ngu' Israel.
50 Lo'o li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ Natanael:
—¿Ha bi' cha' jlya ti' nu'u̱ jna' —nacui̱
yu—, xqui'ya cha' cua nchcui' na' lo'o nu'u̱
cha' cua na'a̱ na' jinu'u̱ ca ne' yaca quityi
bi'? —nacui̱—. Cha' xca ti laca bi', tonu la
cha' ña'a̱ nu'u̱ nde loo la.
51 Lo'o li' nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu':
—Ta na' sca cha' liñi lo'o ma̱ juani
—nacui̱ yu—. Nde loo la ña'a̱ ma̱ cha'
tyucua yaala ca su ntucua ycui' Ndyosi nde
cua̱. Li' caca cuayá' ti' ma̱ cha' cua nda Ni
'na lijyaa̱ cha' caca na' ñati̱ chalyuu. Lo'o ca
su tyu̱ na' bi', ca bi' ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ngu' xca̱ nu
ndi'i̱ slo ycui' Ndyosi; tya'a̱ ngu' bi', tyacui̱
ngu' bi' nde cua̱, ca'ya ngu' bi' nde su tyu̱
na'.

2

Ndyaa Jesús su ngujui clyo'o ngu'

1-2 Lo'o ngua sna tsa̱, li' ndyaa xtya'a̱ Jesús
su ngujui clyo'o ngu' ca quichi̱ Caná nde
loyuu su cuentya Galilea. Lo'o jua'a̱ cua
nguane ngu' ji'i̱ Jesús lo'o ji'i̱ nu ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱, bi' cha' lo'o ngu' bi' ndyaa
ngu' ta'a. 3 Lo'o li' nga'aa ngujui vino co'o
ngu' nu ndi'i̱ ta'a bi', ndye bi'. Li' ndyaa
xtya'a̱ Jesús ndyaa cacha' ji'i̱ yu:
—Cua ndye vino ndyo'o ngu' —nacui̱.
4 Nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ xtya'a̱ li':
—¿Ha cña 'na laca cua? Tya lyiji tyalaa
hora cha' culu'u loo na' ji'i̱ ñati̱ tilaca laca
na'.
5 Masi jua'a̱ nchcui' yu, ndi'ya̱ nchcui'
xtya'a̱ yu lo'o msu li':
—Cua'ni ma̱ ñi'ya̱ nu ñacui̱ yu cha' cua'ni
ma̱ —nacui̱.
6 Nde cua ti ndu̱ scuá tya'a quityu̱' hitya,
quityu̱' tonu ndya' lo'o quee laca bi'. Lo'o
ngutsa'á̱ quityu̱' bi', ntsu'u masi jacuayala
litro, masi sca siyentu litro hitya, cha' cua
laca cña nu ntsu'u ji'i̱ ngu' judío bi', cha'
qui'í̱ quiya' ngu' lo'o tsaa ngu' ni'i̱. 7 Li'
nacui̱ Jesús ji'i̱ msu bi':
—Cua'ni cha'á̱ ma̱ quityu̱' cua lo'o hitya.
Ngua'ni cha'á̱ ngu' quityu̱' bi' ña'a̱ cuayá'
nu ngutsa'á̱ tso'o.
8 —Culo ma̱ xi hitya —nacui̱ Jesús li'—.
Yaa lo'o ma̱ ji'i̱ cha' co'o nu ñati̱ nu ndyu'ni
ta'a re.
Jua'a̱ ngua'ni ngu' li', nda ngu' xi hitya
co'o ngu'. 9 Ndyo'o cuayá' nu laca loo ji'i̱
ta'a bi', lo'o li' vino ndyaca. Ná jlo ti' nu
cusu' bi' macala ngutu'u vino bi', msu ti jlo
ti' cha' hitya ndyaa ndyiqui'ya ngu' tsa̱ laca
vino bi'. Li' ngusi'ya nu laca loo ji'i̱ ta'a bi'
ji'i̱ cutsii, nchcui' lo'o:
10 —Xa' ñati̱ ni —nacui̱—, xcui' vino nu
tso'o la laca nu nda ngu' ndyi'yu ñati̱ lo'o
nxana ti ta'a; ña'a̱ cuayá' nu nguaala' ti'
ngu' cha' ndyo'o tsa ngu' vino bi', ca li' nda
ngu' vino cuxi la cha' co'o ngu' nu ndi'i̱
ta'a —nacui̱ nu laca loo ji'i̱ ta'a ji'i̱ cutsii—.
Pana nu'u̱ ni, masi cua tye ti ta'a, hasta li'
nda nu'u̱ vino nu tso'o la cha' co'o na. Tso'o
tsa bi'.
11 Ca quichi̱ Caná nde loyuu su cuentya
Galilea ngua cha' bi' lo'o nguxana ngua'ni
Jesús cha' tlyu cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi.
Lo'o cha' tlyu bi' ngulu'u loo ycui' Jesús ji'i̱
ngu', cha' ña'a̱ ngu' cha' tlyu tsa cha' nu
ntsu'u ji'i̱ ycui' yu. Bi' cha' nguxana ngu'
nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu, jlya ti' ngu' ji'i̱ ycui'
ca Jesús.
12 Tiya' la li' ngutu'u Jesús ndyaa yu nde
quichi̱ Capernaum. Ndyaa yu lo'o xtya'a̱
yu, lo'o ngu' qui'yu tya'a yu, lo'o ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu ndyaa ngu'; pana xti ti
tsa̱ ndyanu ngu' ca bi'.

Ngulo'o Jesús ji'i̱ ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

13 Cua ngulala ti ta'a pascua ji'i̱ ngu' judío
bi', lo'o li' ndyaa Jesús ta'a nde Jerusalén.

14 Ndyaa Jesús ne' laa tonu ca bi', lo'o li' na'a
yu cha' ndi'i tsa ngu' ndyu'ni ngu' ngana
ne' laa bi'; ndujui' tsa ngu' toro, ndujui'
ngu' xlya', ndujui' ngu' paloma cha' caca
msta ji'i ngu' ne' laa. Lo'o jua'a nga'a ngu'
nu ndu'ni ngana ji'i ñati lo'o nchcutsa'a
ngu' cñi nu cua'nijo'o ji'i ngu' ne' laa, ntu-
cua ngu' bi' to' mesa ji'i ngu'. 15 Lo'o li'
ngusñi Jesús sca reta cha' quiji'i yu ji'i ngu'
nu ndyu'ni ngana bi', cha' culo'o yu ji'i
ngu' bi' tyu'u ngu' to' laa bi'; lo'o xlya' ji'i
ngu', lo'o toro ji'i ngu', lo'o lcaa yu'ba ji'i
ngu', ngulo'o yu ji'i ngu' ndu'u ngu' nde
liya'. Li' nguxlyú yu mesa su ntucua ngu' nu
nchcutsa'a cñi, nchcuaa yu ji'i cñi bi'. 16 Li'
nacui Jesús ji'i ñati nu ndujui' paloma bi':
—Yaa lo'o ma ji'i yu'ba cua nde liya'
—nacui yu—. Nga'aa cua'ni ma cha' ni'i
lcaya' caca ni'i tlyu re ji'i Sti na'.
17 Li' ndyi'u ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a
bi' ji'i sca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui'
Ndyosi cua sa'ni la: "Caca ñu'u ti' na' cha'
tiji' tsa ti' na' ji'i ni'i su laca tyi nu'u", nacui
quityi bi'.
18 Ñasi' tsa ngu' judío li', bi' cha' nchcuane
ngu' ji'i Jesús ndi'ya:
—¿Tilaca laca nu nda chacuayá' cha'
cua'ni nu'u jua'a? ¿Ñi'ya cua'ni nu'u cha'
jlya ti' ya hi?
19 —Cuityi ma ni'i re —nacui Jesús—, lo'o
li' chu sna tsa xa' cuiñá na' ji'i chaca quiya'.
20 Li' nacui ngu' ji'i Jesús:
—Tu'ba ntucua scuá yija ndye ndya' laa
tlyu re —nacui ngu'—. ¿Ha taca jinu'u
cuiñá ji'i chaca quiya' chu' sna tsa ti?
21 Pana si'i cha' ji'i laa tlyu nchcui' Jesús,
masi nda yu sca cha' lo'o ngu' ñi'ya nu caca
ji'i ycui' ca yu, ñi'ya nu tyu'ú ycui' chaca
quiya' lo'o cua ngujuii yu. 22 Bi' cha' lo'o cua
ndyu'ú Jesús chaca quiya', li' ndyi'u ti' ngu'
nu ndyaca tsa'a ji'i ñi'ya nu nacui Jesús ji'i
ngu' tsa bi'; li' jlya ti' ngu' cha' nu nscua
lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni, lo'o
jua'a jlya ti' ngu' ña'a cha' nu nda Jesús lo'o
ngu' tya li'.

Jlo ti' Jesús ñi'ya nu ntsu'u tyiquee lcaa ñati

23 Lo'o ndi'i Jesús Jerusalén ta'a pascua
bi', li' nxana quiña'a ñati jlya ti' ngu' cha' ji'i
ycui' yu, nu lo'o cua na'a ngu' lcaa cha' tlyu
nu ngua'ni yu. 24 Pana jlo ti' Jesús cha' ná
jlya tso'o ti' ngu' ji'i, cha' tso'o tsa ndyuloo
yu ji'i ngu', lcaa ña'a cha' nu ntsu'u ne'
cresiya ji'i scaa ñati. 25 Ná ntsu'u cha' cacha'
xa' ñati ji'i yu ñi'ya ntsu'u cresiya ji'i scaa
ngu', cha' jlo tsa ti' ycui' ca yu ñi'ya ntsu'u
cresiya ji'i lcaa ñati.

3

Jesús lo'o Nicodemo

1 Ntsu'u sca ngu' cusu' ji'i ngu' judío nu
naa Nicodemo, ngu' fariseo laca. Lo'o ngu'
fariseo ni, tacati tsa ndu'ni ycui' ngu', nti'
ngu'. 2 Ndyaa nu cusu' bi' sca talya su nga'a
Jesús:
—Mstru Jesús —nacui—, jlo ti' ngu' cha'
nu'u laca sca mstru nu nda ycui' Ndyosi ji'i
lijya chalyuu, cha' ná ngua jinu'u cua'ni ni
sca cha' tlyu si ná nxtyucua ycui' Ndyosi
jinu'u. Ná nchca ji'i ñati chalyuu cua'ni
ngu' jua'a —nacui Nicodemo ji'i Jesús.
3 Li' nchcui' Jesús lo'o:
—Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o nu'u juani:
ndu'ni ycui' Ndyosi Sti na' cha' cala ñati
chaca quiya', si nti' ngu' xñi ngu' cha' ji'i
ycui' Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'
—nacui.
4 —¿Ñi'ya caca cala na chaca quiya' si cua
cusu' na? —nacui Nicodemo ji'i Jesús—
¿Ha taca tyati na ne' xtya'a na chaca quiya'
cha' xa' cala na? —nacui.
5-6 —Ta na' sca cha' liñi lo'o nu'u juani
—nacui Jesús—. Ñati laca nu nclya lo'o
ndu'ni cala ñati chalyuu ji'i, pana Xtyi'i
ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' cha'a cre-
siya ji'i ngu' —nacui Jesús—. Ntsu'u cha'
caca cucui cresiya ji'i ma si cua nti' ma
cha' culo ycui' Ndyosi cña ji'i ma. Ntsu'u
cha' tyu'u ma lo hitya, lo'o jua'a ntsu'u cha'
tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma
—nacui Jesús ji'i Nicodemo—. 7 Ná culacua
tsa ti' nu'u cha' nchcui' na' lo'o nu'u cha'
ntsu'u cha' cala ñati chaca quiya'. 8 Cui'i
ni, nchca cui'i macala su nti'; masi nduna
na cha' ndañi nchca cui'i li', pana ná nchca
cuayá' ti' na macala ngutu'u, ma nde tsaa
cui'i bi' li' —nacui yu—. La cui' jua'a laca
lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi, ná nchca cuayá' ti'
ngu' ñi'ya nu ndu'ni Ni cha' caca cui cresiya
ji'i ngu' —nacui Jesús ji'i.
9 —¿Ñi'ya jua'a? ¿Ñi'ya caca cha' bi'?
—nacui Nicodemo li'.
10 Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o:
—¿Ha si'i mstru cusu' laca nu'u ji'i ngu'
judío? ¿Ni cha' laca ná nda nu'u cuentya ji'i
cha' bi' lacua? —nacui yu—. 11 Liñi tsa cha'

nu nda na' lo'o nu'u̱. Nu cuare, liñi nchcui'
ya ji'i̱ sca cha' nu cua jlo ti' ya, sca cha'
nu cua na'a̱ ya, pana ná ntucuá ma̱ tsiya' ti
cha' nu nchcui' ya —nacui̱ yu—. 12 Ntsu'u
cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma̱ cuentya ji'i̱
chalyuu re, pana ná jlya ti' ma̱ cha' bi'.
¿Ñi'ya̱ caca cha' jlya ti' ma̱ jna' si chcui' na'
lo'o ma̱ scaa cha' nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ndyosi
nu laca loo? —nacui̱ Jesús ji'i̱ Nicodemo—.
13 'Bilya tsaa ni tsaca ñati̱ ca slo ycui'
Ndyosi. Sca ti na' nu nda ycui' Ndyosi 'na
lijyaa̱ cha' caca na' ñati̱, cua ndya'a̱ na'
cajua, cha' cajua laca tyi na'. 14 Lo'o nguti'i̱
jyo'o Moisés nde nati̱' btyi bi' cua sa'ni la,
ngusicua̱ yu ji'i̱ sca cuaña chcua̱ nu ndacui
chu̱' yaca cha' ña'a̱ ngu' cuaña bi', cha' caca
jo'o ji'i̱ quicha nu ntsu'u ji'i̱ ngu' bi' —nacui̱
Jesús—. Ñi'ya̱ nu ngusicua̱ ji'i̱ cuaña bi',
jua'a̱ nga'a̱ cha' sicua̱ ngu' jna' lo crusi, na'
nu lijyaa̱ cha' caca na' ñati̱. 15 Lo'o li' cua
ña'a̱ ca cu'ma̱ nu xñi ma̱ cha' jna', li' caja
chalyuu tso'o ji'i̱ ma̱, chalyuu nu ná nga'a̱
cha' tye —nacui̱ Jesús ji'i̱ Nicodemo—.

Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'i̱ ñati̱

16 'Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni
ji'i̱ ñati̱ chalyuu, bi' cha' cua nda ycui' Ni
jna' nu laca̱ Sñi' ycui' ca Ni lijya̱ na' chalyuu.
Ná tsaa ñati̱ ca bilyaa si xñi ngu' cha' jna',
nu laca̱ sca ti Sñi' ycui' Ndyosi; caja chalyuu
tso'o ji'i̱ ngu' bi', chalyuu nu ná nga'a̱ cha'
tye —nacui̱ Jesús—. 17 Si'i cha' sta ycui'
Ndyosi Sti na' qui'ya ji'i̱ ñati̱ chalyuu nda Ni
jna' lijya̱ na' chalyuu, na cua lijya̱ na' cha'
cuityi̱ na' qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ chalyuu;
bi' cha' cua nda Ni jna' lijya̱ na' —nacui̱
Jesús—.
18 'Ná xcube' ycui' Ndyosi ji'i̱ cua ña'a̱ ca
ñati̱ nu xñi cha' jna'. Cua ngua'ni cuayá'
Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ná nxñi cha' jna', cha'
xcube' Ni ji'i̱ ngu', cha' ná ntaja'a̱ ngu' jlya
ti' ngu' jna' cha' laca̱ nu sca ti Sñi' ycui'
Ndyosi —nacui̱ Jesús—. 19 Na cua nda ycui'
Ndyosi xee lijya̱ lo yuu, pana ná ntaja'a̱ ñati̱
chalyuu tyi'i̱ su xee bi'. Ntsu'u tsa ngu' nu
ndiya la ti' tyi'i̱ ngu' su talya ña'a̱, cha' xña'a̱
tsa ngu' bi'; bi' cha' ntsu'u qui'ya nu ngusta
Ni ji'i̱ ngu' bi'. 20 Ná nti' nu ñati̱ xña'a̱ bi'
cha' ta ycui' Ndyosi xee nu tyu'ú ne' cresiya
ji'i̱ ngu'. Tyijyu' ti ndya'a̱ ngu' bi' su ná
ña'a̱ xa' ñati̱ ji'i̱ ngu', xqui'ya cha' xcui' cha'
cuxi ndu'ni ngu' bi' —nacui̱ Jesús—. 21 Ñati̱
nu xñi lcaa cha' liñi nu nda Ni lo'o ñati̱ ni,
nda ycui' Ndyosi xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i̱
ngu' bi'. Ndi'i̱ ngu' su xee bi', cha' taca ca jlo
ti' xa' ñati̱ cha' ndyu'ni ngu' bi' cua ña'a̱ ca
cña nu nclyo ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu'.

Xa' nda Juan Bautista cha' ji'i̱ Jesús lo'o ñati̱

22 Tiya' la li' ndyaa Jesús, ndyaa lo'o ñati̱
nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu, nguti'i̱ ngu' xi nde
loyuu su cuentya Judea. Ntyucuatya Jesús
ji'i̱ ngu' ca bi'. 23 Lo'o jua'a̱ nga'a̱ Juan cacua
ti, cha' lo'o tya ntyucuatya Juan ji'i̱ ngu'.
Sca se'i̱ su naa Enón, ca bi' ngutu̱ Juan,
cacua ti ji'i̱ sca se'i̱ su naa Salim. Ca bi'
ntyucuatya ji'i̱ ngu' cha' ca bi' ntsu'u tsa
hitya. Ndya'a̱ tsa ngu' cha' tyucuatya ji'i̱
ngu'. 24 Tya lyiji su'ba ngu' ji'i̱ Juan ne' chcua̱
tyempo bi'.
25 Lo'o li' nda xi ngu' judío cha' cusu̱u̱
lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ Juan; nguxlyú
ngu' cha' hichu̱' tya'a ngu' ñi'ya̱ nu tso'o la
cua'ni ngu' cha' caca lubii cresiya ji'i̱ ngu'
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. 26 Bi' cha' yaa̱ ngu'
slo Juan cha' chcui' ngu' lo'o:
—Mstru —nacui̱ ngu'—, nu ñati̱ nu yaa̱
slo nu'u̱ nde chaca tsu' sta'a̱ Jordán tya
tsubi' la, la cui' nu nacui̱ nu'u̱ cha' loo la laca
ycui' yu, cua ndyalaa yu bi' ntyucuatya yu
ji'i̱ ñati̱ nde tsu' re juani. Ndya'a̱ tsa ngu'
slo.
27 Li' nguxacui̱ Juan cha' ji'i̱ ngu' bi':
—Tsa lo cua ti cña nchca ji'i̱ scaa na
cua'ni na, tsa ña'a̱ nu nda ycui' Ndyosi
chacuayá' cua'ni scaa na —nacui̱—. 28 Cua
ndyuna ma̱ ñi'ya̱ nu ni na' ji'i̱ ma̱ tsubi' ti,
cha' si'i na' laca̱ Cristo, nu ñati̱ tlyu nu cua
caa̱ ti chalyuu. Cua laca ti cña ntsu'u jna'
cha' yala la ngutu'u tucua na' loyuu re cha'
quiñi tyucui̱i̱ su caa̱ ycui' —nacui̱ Juan—.
29 Ñi'ya̱ nu laca lo'o ngujui clyo'o ngu', sca ti
nu cutsii bi' ngujui clyo'o lo'o nu cuxii̱; pana
lcaa tya'a tso'o cutsii nu ndi'i̱ ca bi', tso'o tsa
ntsu'u tyiquee ngu'. Ñi'ya̱ lo'o chaa ti' ngu'
ndi'i̱ ngu' lo'o ngujui clyo'o ngu', jua'a̱ na'
tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' ña'a̱ na' ji'i̱
ngu' nu ndya'a̱ lo'o Jesús —nacui̱ Juan—.
30 Lo'o jua'a̱ caca tlyu la ycui' yu, sube la
nscua cha' caca na' li'.

Nde slo ycui' Ndyosi ngutu'u Jesús

31 Loo la laca ycui' Cristo cha' ngutu'u
yu nde cua̱ ca su ntucua ycui' Ndyosi, yaa̱
yu nde chalyuu. Pana nu Juan ni, sñi' sca
ñati̱ chalyuu ngua bi'; nde chalyuu ntsu'u
tyi, nchcui' ñi'ya̱ nu nchcui' ñati̱ ti. Nu

Jesucristo ni, yaa yu bi' nde cua ca su ndi'i
ycui' Ndyosi, 32 nda yu cha' liñi lo'o na
cuentya ji'i lcaa na nu cua na'a yu, lcaa
cha' nu cua ndyuna yu ca bi'. Pana ná
ntaja'a ñati xñi cha' nu nda yu lo'o ngu'. 33 Si
taquiya' na ji'i cha' nu nda Jesús, li' ndu'ni
na lo'o tya'a na cha' liñi tsa laca cha' nu
nda ycui' Ndyosi lo'o na. 34 Nda Ni ji'i nu
Jesucristo bi' yaa chalyuu, lo'o jua'a xcui'
cha' ji'i ycui' Ndyosi nda yu lo'o na xqui'ya
Xtyi'i ycui' Ndyosi. Lo'o ycui' Ndyosi ni, ná
ntsu'u cha' tye cha' ta Ni Xtyi'i ycui' Ni ji'na.
35 Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi Sti yu ña'a
Ni ji'i Sñi' Ni, la cui' Jesús bi'; lo'o jua'a lcaa
chacuayá' nu ntsu'u ji'i ycui' Ni, la cui' ti
cua nda Ni ji'i Sñi' Ni lijya. 36 Lo'o xñi ñati
cha' ji'i Jesús, Sñi' ycui' Ndyosi, ná nga'a
cha' tye chalyuu tso'o nu ta Ni ji'i ngu' bi'.
Pana ñati nu ná taquiya' tsiya' ti ji'i cha' nu
nchcui' Jesús, ná ta Ni chalyuu tso'o ji'i ngu'
bi'; xcube' tsa Ni ji'i ngu' bi' li'.

4

Nu cuna'a ngu' Samaria

1 Lo'o li' ndyuna ngu' fariseo, nda ngu'
cuentya cha' quiña'a la ñati ndya'a lo'o
Jesús cha' caca tsa'a ngu' ji'i yu, jua'a ntyu-
cuatya yu ji'i ngu'; xti la ngu' ndi'i nu
ndyaca tsa'a ji'i Juan. 2 Pana si'i ycui' Jesús
nu ntyucuatya ji'i ngu' bi'; nu ngu' cuañi'
nu ndyaca tsa'a ji'i, bi' laca nu ntyucuatya
ji'i ngu'. 3 Nu lo'o ngua cuayá' ti' Jesús cha'
cua ndyuna ngu' fariseo cha' bi', li' ndu'u yu
nde loyuu su cuentya Judea, ndyaa yu chaca
quiya' ca loyuu su cuentya Galilea bi' li'.

4 Nu lo'o ndyaa Jesús tyucuii, nteje tacui
yu nde loyuu su cuentya Samaria. 5 Li'
ndyalaa yu quichi Sicar, sca quichi su ndi'i
ngu' Samaria. Ndi'i quichi bi' lo yuu nu nda
jyo'o Jacob ji'i jyo'o José sñi'. 6 Ca bi' ndu sca
tyuu pilya nu nacui ngu' cha' tyuu ji'i jyo'o
Jacob laca bi'. Nde hora ngua li', lo'o jua'a
ngua cña' tsa Jesús tyucuii. Li' ndyaa tucua
yu to' tyuu bi'. 7-8 Cua ndyaa ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i lquichi, ndyaa ngu' cui'ya ngu' na
cacu ngu'. Lo'o li' yaa sca nu cuna'a ngu'
Samaria yaa qui'ya hitya.

—¿Ha ná ta xi hitya co'o na'? —nacui
Jesús ji'i nu cuna'a bi'.

9 —Ngu' judío laca nu'u —nacui nu cu-
na'a bi'—, lo'o na', ngu' Samaria laca na'.
¿Ni cha' laca ndijña nu'u hitya jna' cha' co'o
nu'u? —nacui nu cuna'a bi'.

Nacui jua'a cha' ná ntsu'u cha' ji'i ngu'
Samaria lo'o ngu' judío tyempo bi'. 10 Li'
nguxacui Jesús cha' ji'i nu cuna'a bi':

—¿Ha ná jlo ca ti' nu'u ña'a cha' tso'o nu
nda ycui' Ndyosi ji'i ñati? —nacui Jesús—.
Si jlo ca ti' nu'u tilaca laca nu ngüijña
hitya co'o jinu'u, ná tyiquee' chcui' nu'u
lo'o na' cha' ta na' hitya co'o ycui' nu'u li'
—nacui—, lo'o li' ta na' hitya co'o nu'u nu
chañi ca cha' cua'ni cu'ú cresiya jinu'u.

11 —Cusu' —nacui nu cuna'a bi' ji'i
Jesús—, qui'ñi tsa tyuu re; ná lo'o cubeta
jinu'u —nacui—. ¿Ñi'ya caca culo nu'u
hitya cha' cua'ni cu'ú nu'u 'na? —nacui—.
12 ¿Ha tlyu la nu'u que jyo'o cusu' Jacob ji'na
nu nda tyuu re ji'i ya? —nacui—. Ndyi'yu
jyo'o bi' hitya tyuu re, lo'o jua'a ndyi'yu sñi'
yu, lo'o scu' ngu' ndyi'yu hitya re.

13 —Lo'o co'o ngu' hitya tyuu re —nacui
Jesús—, xa' tyucua nguityi ngu' tiya' la
—nacui yu—. 14 Lo'o co'o ngu' hitya nu ta
na', nga'aa tyucua nguityi ngu' tsiya' ti li'
—nacui—. Ta na' sca lo hitya co'o ngu' nu
cua'ni cu'ú cresiya ji'i ngu'. Ndi'ya laca bi':
ñi'ya si laca sca suu hitya nde ne' cresiya
ji'i ngu', jua'a ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i
ngu' li'.

15 Li' nguxacui nu cuna'a bi' cha' ji'i Jesús:

—Ta clya nu'u hitya bi' co'o na', cusu'
—nacui—, cha' nga'aa tyucua nguityi na',
cha' nga'aa ta cña 'na cha' caa qui'ya na'
hitya ca nde.

16 Li' nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi':

—Yaa clya nu'u yaaqui'ya ji'i clyo'o cha'
caa ca nde.

17 —Ná ntsu'u clyo'o na' —nacui nu cu-
na'a bi' li'.

—Liñi nchcui' nu'u lo'o na' cha' ná
ntsu'u clyo'o nu'u —nacui Jesús li'—. 18 Cua
ca'yu quiya' ngujui clyo'o nu'u sa'ni la, lo'o
jua'a si'i clyo'o laca nu qui'yu nu nga'a
lo'o nu'u juani —nacui—. Liñi tsa cha' nu
nchcui' nu'u lo'o na'.

19 —Cusu' —nacui nu cuna'a bi'—, cua
ngua cuayá' ti' na' juani cha' tii tsa nu'u; sca
nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' nchcui'
Ni lo'o ñati laca nu'u —nacui—. 20 Ca'ya cua
cua ni, tacati tsa ca'ya cua cua ji'i jyo'o cusu'
ji'i ya, cha' nde bi' ti ngua'ni tlyu ngu' jyo'o
bi' ji'i ycui' Ndyosi; pana xa' cha' nti' cu'ma
ngu' judío, cha' nacui ma cha' ntsu'u cha'

cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi sca ti ca ne'
laa tlyu ca Jerusalén.
21 —Cua'a̱ jyaca̱ nu'u̱ jna' —nacui̱ Jesús ji'i̱
nu cuna'a̱ bi'—. Cua ngulala ti tyempo cha'
nga'aa cua'ni tlyu ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi nde
ca'ya tacati cua, ni si'i ca quichi̱ Jerusalén
—nacui̱—. 22 Cu'ma̱ ngu' Samaria ni, lo'o
ndu'ni tlyu ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi ná nslo
ma̱ ti ji'i̱ ndu'ni tlyu ma̱; pana ngu' judío
cuare, nslo ya ti ji'i̱ ndu'ni tlyu ya, cha'
sca ngu' quichi̱ tyi ya laca nu ñati̱ tlyu nu
cua'ni lyaá ji'i̱ lcaa ñati̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱
nu cuna'a̱ bi'—. 23 Cua ngulala ti hora, cua
la cui' hora ndyaca juani, cha' cua'ni tlyu
ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi tyucui tyiquee ma̱. Lo'o
jua'a̱ xtyucua Xtyi'i ycui' Ni ji'i̱ ma̱ li', cha'
jua'a̱ nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na lo'o
cua'ni tlyu na ji'i̱ Ni. 24 Ná taca ña'a̱ na ji'i̱
ycui' Ndyosi; ñi'ya̱ laca sca xee nu tso'o tsa
ntyiji'i̱ lijya̱, jua'a̱ laca ycui' Ndyosi. Ñati̱ nu
chañi cha' nti' ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui'
Ni, nga'a̱ cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ Ni tyucui
tyiquee ngu'; xtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i̱
ngu' bi' li'.
25 Lo'o li' nguxtyacui nu cuna'a̱ bi' cha'
lo'o Jesús chaca quiya':
—Nda na' cuentya cha' cua ca̱a̱ ti sca ñati̱
tlyu nu ta ycui' Ndyosi ji'i̱ cha' ca̱a̱ chalyuu,
nu caca naa Cristo —nacui̱—. Lo'o ca̱a̱ yu
bi', li' culu'u liñi yu lcaa cha' tucui ji'na.
26 Li' nacui̱ Jesús ji'i̱ nu cuna'a̱ bi':
—La cui' bi' laca na' nu nchcui̱' lo'o nu'u̱
juani.
27 Li' xa' ya̱a̱ ñati̱ nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱,
ndube tsa ti' ngu' cha' ntucua Jesús ndya
cha' lo'o sca nu cuna'a̱. Pana ná nchcuane
ngu' ji'i̱ nu cusu' bi': ¿Ni cha' nti' nu cuna'a̱
cua lo'o nu'u̱? ¿Ni cha' nda nu'u̱ lo'o nu
cuna'a̱ cua? 28 Li' ngusta nu cuna'a̱ bi' te'í
hitya lo yuu, ngutu'u ndyaa lquichi̱; ndyaa
cho' ndyaa ndacha' cho' ji'i̱ ngu' quichi̱ cha'
tsaa ngu' tsaa na'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús.
29 —Cajua ti ndu̱ sca ñati̱ nu tii tsa
—nacui̱ nu cuna'a̱ bi'—. Lcua ti lo cña nu
ngua'ni na' ya̱a̱ na' chalyuu, lcaa cha' bi' cua
ndacha' nu cusu' bi' jna'. ¿Ha bi' nu laca
Cristo nu ñati̱ tlyu nu cua ca̱a̱ ti, nti' cu'ma̱?
30 Li' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' ca su ntu-
cua Jesús. 31 Laja li' ndu̱ ñati̱ nu ndyaca tsa'a̱
ji'i̱, tya'na nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' cacu
yu xi tyaja.
—Mstru —nacui̱ ngu'—, cacu nu'u̱ xi.
32 —Cua nguaala' ti' na' —nacui̱ Jesús
li'—. Cua ntsu'u xi na ndyacu na' re nu ná
nslo ma̱ ji'i̱.
33 Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ lo'o
tya'a ngu':
—¿Ha ya̱a̱ ngu' ya̱a̱ lo'o ngu' na cacu yu?
—nacui̱ ngu'.
34 Ndi'ya̱ nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi' li':
—Lo'o ndu'ni na' cña ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti
na', li' ndyaala' ti' na' ñi'ya̱ si cua ndyacu
na', ñi'ya̱ si cua ndyo'o na' hitya —nacui̱
yu—. Nga'a̱ cha' cua'ni tye na' cña nu nda
Ni 'na lijya̱a̱ nde chalyuu —nacui̱—. 35 ¿Ha
ná chañi cha' nu nchcui' ngu' ndi'ya̱? "Lo'o
caca jacua co', lo'o ti caca clacua" —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱—. Pana
chaca cha' ñacui̱ na' ji'i̱ ma̱ juani, cha' xña'a̱
ma̱ xi ji'i̱ ñati̱ quiña'a̱ jua nu cua lijya̱ ti slo
na —nacui̱—. Nti' tsa ngu' bi' cuna ngu'
cha' nu chcui' na' lo'o ngu'. Ñi'ya̱ laca sca
xtya̱ nu tso'o tsa ndyatsi, cha' cua ngulala
ti caca clacua, jua'a̱ laca ngu' bi'. 36 Caja
xcaya' msu 'na nu cua'ni clacua bi', ni ná
nga'a̱ cha' tye cña nu cua'ni msu bi'. Lo'o
li' stu'ba ti caca chaa ti' ngu' bi' lo'o ngu'
nu cua ngusañi si'yu, la cui' ñati̱ nu ngusañi
cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi lcaa su ndi'i̱ ñati̱
tya clyo la; stu'ba ti caca chaa ti' ngu' bi'
lo'o ñati̱ nu cua na'a̱ lo'o ndyatí ca cha' bi'
ne' cresiya ji'i̱ ngu' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'
nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱—. 37 Chañi laca cha'
nu nchcui' ngu': "Tsaca laca nu ndyataa
nscua', chaca laca nu cua'ni clacua". 38 Nu
cu'ma̱ ni, cua ngulo na' cña ji'i̱ ma̱ —nacui̱
Jesús—, cha' tsaa ma̱ cua'ni tye ma̱ sca cña
nu bilya cua'ni ma̱, cha' tya̱a̱ ma̱ tya̱a̱ lo'o
ma̱ ji'i̱ ñati̱ ca slo na', cua ña'a̱ ca ñati̱ nu xñi
cha' 'na. Xa' ñati̱ cua ngua'ni cña bi' yala la,
lo'o juani ña'a̱ ma̱ ñi'ya̱ nu ndu'u tucua cña
nu ngua'ni ngu' tya li'.
39 Lo'o jua'a̱ tyu̱u̱ tya'a ngu' Samaria, ngu'
ca tyi ni, cua ngusñi ngu' cha' ji'i̱ Jesús
xqui'ya cha' nu nda nu cuna'a̱ bi' lo'o ngu':
"Lcua ti lo cña nu ngua'ni na' ya̱a̱ na' cha-
lyuu, lcaa cha' bi' nchcui' nu cusu' bi' lo'o
na'", nacui̱ nu cuna'a̱ bi' ji'i̱ ngu'. 40 Lo'o li'
ndyalaa ngu' Samaria bi' ca su ntucua Jesús,
tya'na nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' tyanu la
xi quichi̱ tyi ngu'. Bi' cha' ndyanu Jesús
ca bi' tya tyucuaa tsa̱ li'. 41 Lo'o ndyuna la
ngu' cha' nu nda ycui' Jesús lo'o ngu', cua

quiña'a̱ la ngu' ngusñi ngu' cha' ji'i̱ yu. 42 Li'
nacui̱ ngu' bi' ji'i̱ nu cuna'a̱ bi':
—Si'i xqui'ya nu'u̱ ngusñi ya cha' ji'i̱ yu
juani. Na cua nchcui' ycui' yu lo'o ya, bi'
cha' jlya ti' ya cha' nu nchcui' yu; cua nda
ya cuentya cha' chañi cha' laca nu cusu' re
Cristo, nu ñati̱ tlyu nu cua ca̱a̱ ti cha' cua'ni
lyaá ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i̱ sñi' ngu' laca cña

43 Lo'o ndu'u scua tucua tsa̱ bi', li' ngutu'u
Jesús loyuu su cuentya Samaria ndyaa nde
loyuu su cuentya Galilea. 44 Cua nacui̱ yu
cha' nga'aa ndu'ni chi̱ ngu' loo ñati̱ tya'a
quichi̱ tyi ngu', si ta ñati̱ bi' cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ngu'; bi' cha' ndyaa yu nde
Galilea chaca quiya'. 45 Lo'o cua ndyalaa yu
nde loyuu bi', tso'o tsa nchcui' ngu' Galilea
lo'o. Cua na'a̱ ngu' bi' lcaa cña tonu nu
ngua'ni Jesús nu lo'o ndyaa yu ta'a quichi̱
Jerusalén bi', cha' lo'o ngu' bi' ndyaa ngu'
ta'a.
46 Lo'o li' xa' ndyaa Jesús ca quichi̱ Caná
loyuu su cuentya Galilea chaca quiya';
quichi̱ bi' ngua su ngüiñá Jesús vino lo'o
hitya ti, cha' co'o ngu' nu nguti'i̱ ta'a bi'.
Ca bi' ntsu'u sca ñati̱ tlyu nu ndya'a̱ ne' xña
ji'i̱ rey, pana quicha tsa sñi' ntsiya ca to' tyi
nu cusu' bi' nde quichi̱ Capernaum. 47 Lo'o
cua ndyuna nu laca cña bi', cha' ngutu'u
Jesús loyuu su cuentya Judea ndyalaa yu sca
quichi̱ cacua ti su ndi'i̱ nu cusu' bi', la cui'
nde loyuu su cuentya Galilea, li' ndyaa nu
cusu' bi' slo Jesús. Ndijña tsa cha' clyu ti'
ji'i̱ Jesús cha' tsaa yu quichi̱ tyi nu cusu' bi',
cha' tsaa yu cua'ni yu jo'o ji'i̱ nu piti quicha
bi', cha' cua cajaa ti.
48 —¿Ni jacua' jlya ti' ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi?
—nacui̱ Jesús ji'i̱ nu cusu' bi' li'—. ¿Ha ná
jlya ti' ma̱ cha' caca cua'ni Ni cña si ná lo'o
cua'ni na' sca cña tonu cha' ña'a̱ cui'ya ma̱
xi ji'i̱?
49 —Cusu' —nacui̱ nu laca cña bi' ji'i̱
Jesús—, cua'ni cha' tso'o tsaa nu'u̱ to' tyi
na' juani, nu lo'o bilya cajaa ti sñi' na'.
50 —Tyaa nu'u̱ ca to' tyi —nacui̱ Jesús
ji'i̱—, ca tso'o sñi' nu'u̱ jua'a̱ ti. Ná cajaa bi'.
Jlya ti' nu laca cña bi' cha' nu nchcui'
Jesús lo'o. Li' ngutu'u nu cusu' bi' ndyaa
quichi̱ tyi. 51 Tyucuii̱ bi' su nguxtyu̱u̱ ndyaa,
ndyacua tya'a lo'o msu ji'i̱:
—Tya lu'ú sñi' nu'u̱, cusu' —nacui̱ msu
ji'i̱—. Nga'aa cajaa bi' juani.
52 —¿Ni hora ngua tso'o la sñi' na'?
—nchcuane nu laca cña bi' ji'i̱ msu li'.
—Tya la caa, hora cua tsaca nde ngusii̱,
li' ndyu'u tyique' ji'i̱ —nacui̱ msu ji'i̱.
53 Li' ngua cuayá' ti' sti nu piti bi', cha' la
cui' hora lo'o nchcui' Jesús lo'o cha' tyaca
tso'o sñi', la cui' hora bi' ngua tso'o sñi'. Li'
jlya ti' nu cusu' ji'i̱ Jesús, lo'o jua'a̱ jlya ti'
lcaa ngu' nu ndi'i̱ ca to'ni'i̱ ji'i̱.
54 Cua ngua tucua quiya' nu ngua'ni Jesús
sca cña tonu cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi nde
loyuu su cuentya Galilea bi', tya lo'o ngux-
tyu̱u̱ yu nde Galilea.

5

Ngu' nu nchcu̱' tyucuí nu ntsiya to' tayu'

1 Chaca yija̱ lo'o ngua ta'a nde Jerusalén
cuentya ji'i̱ ngu' judío, ndyaa Jesús ta'a
chaca quiya' li'. 2 Nde Jerusalén bi' ntsu'u
sca to' lo'o quichi̱ su naa to' lo'o ji'i̱ xlya'.
Ca bi' nscua sca tayu' piti, Betesda naa tayu'
bi' cha'cña ji'i̱ ngu' judío bi'. 3 Tyi'i̱ ca to'
tayu' piti bi' ndacui ca'yu tya'a corredor
su ndi'i̱ quiña'a̱ tsa ngu' quicha; nu cuityi̱',
nu cu' quiya', nu nchcu̱' tyucuí, ndi'i̱ ngu'
ca bi' ntajatya ngu' ña'a̱ cuayá' nu quiña
lo hitya tayu' bi'. 4 Nda ti' ngu' quichi̱ bi',
cha' tyijyu' ndacui cuayá' ti nda'ya sca xca̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi nu yaa̱ nde cua̱, ndyaa ne'
hitya tayu' bi', cha' xquiña lo hitya bi'; nu
quicha nu ndyaa yala la ndyaata chcu to'
hitya bi' lo'o nguiña ca ti lo hitya, bi' laca
nu ndyaca tso'o ji'i̱ cua ña'a̱ ca quicha nu
ntsu'u ji'i̱, nacui̱ ngu'. 5 Cua ntsiya sca nu
quicha quiya' ca bi'; cua calaa tyii ntucua
snu' yija̱ ntsiya quicha. 6 Lo'o na'a̱ Jesús ji'i̱
nu quicha bi' ca su ntsiya, li' ngua cuayá' ti'
yu cha' cua sa'ni ntsiya. Li' nchcuane Jesús
ji'i̱ nu quicha bi' si chañi cha' nti' tyaca
tso'o.
7 —Cusu' —nacui̱ ji'i̱ Jesús—, ná tucui
ntsu'u 'na nu caca xtyucua xi 'na cha' tsaa
lo'o 'na to' hitya lo'o nguiña lo hitya bi'.
Ndatu̱ ca na' lo'o yala la ndyaa xi xa' ñati̱
lo tayu' cua.
8 —Tyatu̱ clya nu'u̱ juani —nacui̱ Jesús
li'—, xcu̱' late' cua hi̱ lo'o jaa' cua, tyaa lo'o
ji'i̱ to' tyi.
9 Lo'o li' jua'a̱ ngua, hora ti ndyaca tso'o
nu quicha bi'. Li' nguxana ndu'u ta'a̱, ndyaa
lo'o ji'i̱ jaa' ji'i̱. Tsa̱ saru ngua li'. Tacati tsa
tsa̱ bi' ji'i̱ ngu' judío, nga'aa ndu'ni ngu' cña

li'. 10 Bi' cha' nchcui' nu ngu' judío bi' lo'o
nu ngua quicha bi':
—Tsa̱ nu ndi'i̱ cña' ngu' laca juani
—nacui̱ ngu' bi' ji'i̱—. Ná ntsu'u chacuayá'
jinu'u̱ tsiya' ti cha' tya'a̱ lo'o ji'i̱ jaa' cua hi̱
juani.
11 Li' nguxtyacui nu ngua quicha cha' lo'o
ngu':
—Nu ngua'ni jo'o 'na, bi' laca nu ngulo
cña 'na cha' tya'a̱ na' tyaa lo'u̱ ji'i̱ jaa' re
toni'i̱ 'na li' —nacui̱.
12 —¿Tilaca ngulo cña hi̱ cha' tyaa lo'o ji'i̱
jaa' cua hi̱? —nacui̱ ngu' bi'.
13 Ná jlo ti' nu ngua quicha quiya' bi' tilaca
ngua'ni jo'o ji'i̱. Nguti'i̱ tsa ngu' ca bi', lo'o
ná tucui na'a̱ ji'i̱ Jesús lo'o ngutu'u ndyaa.
14 Ca ngusii̱ la xa' ndyacua tya'a Jesús lo'o nu
ngua quicha bi' lo'o ndya'a̱ yu ne' laa. Li'
nacui̱ Jesús ji'i̱:
—Cua ndyaca tso'o nu'u̱ juani —nacui̱
yu—, bi' cha' xtyanu nu'u̱ tyucuii̱ cuxi cua
hi̱ cha' nga'aa tyacua xa' quicha tlyu la hi̱.
15 Ndyaa nu ngua quicha bi' li', ndyaa
ndacha' ji'i̱ ngu' judío bi', cha' Jesús naa nu
ngua'ni cha' ndyaca tso'o. 16 Ngua cuayá' ti'
ngu' bi' li', cha' ngua'ni Jesús cha' tlyu lo'o
nu quicha bi' tsa̱ ta'a lo'o ndi'i̱ cña' ngu',
bi' cha' ngunasi̱' tsa ngu' judío bi' ji'i̱ Jesús.
Nguxana ngu' bi' ngulacua cuxi ti' ngu' ña'a̱
ngu' ji'i̱ yu, ngua ti' ngu' cujuii ngu' ji'i̱ yu.
17 Pana nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' li':
—Tya lyiji tye cua'ni Sti na' cña —nacui̱
Jesús—, lo'o jua'a̱ na', tya ndyu'ni na' cña.
18 Bi' cha' chii̱ tsa ntsu'u tyiquee ngu'
judío bi' ña'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús, ntsu'u tsa ngu'
bi' nu nti' cujuii ji'i̱ Jesús li'. Ti'í ti' ngu' bi'
ña'a̱ ngu' ji'i̱ yu, cha' ná ndaquiya' yu tsa̱
ta'a ji'i̱ ngu', nacui̱ ngu'. Ná ndiya ti' ngu'
tsiya' ti cha' nacui̱ Jesús cha' ycui' Ndyosi
laca Sti yu, cha' stu'ba nti' ycui' ca yu lo'o
ycui' Ndyosi.

Ycui' Ndyosi Sti yu laca nu cua nda chacuayá' ji'i̱ Jesús

19 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu' judío bi':
—Ta na' sca cha' liñi lo'o ma̱ juani
—nacui̱ yu—. Ná sca cña caca cua'ni na'
ycui' ti na', na' nu laca̱ Sñi' ycui' Ndyosi.
Ñi'ya̱ cña nu ña'a̱ na' cha' ndu'ni Sti na',
jua'a̱ ti cña ndu'ni na' —nacui̱—. 20 Ycui'
Sti na' ni, ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni jna',
cha' Sñi' ycui' Ni laca na' —nacui̱ Jesús—.
Lcaa cña nu ndu'ni Sti na', nclu'u Ni jna'.
Lo'o jua'a̱ tya cua'ni la Ni cña tonu nu
bilya ña'a̱ ma̱ ji'i̱, cha' cube ti' ma̱ ji'i̱ ycui'
Ni. 21 Xa' ta ycui' Ndyosi chalyuu ji'i̱ ngu'
chaca quiya', ji'i̱ cua ña'a̱ ca ñati̱ nu nti' Ni
cha' ta Ni chalyuu ji'i̱; lo'o jua'a̱ la cui' cña
ndu'ni na' nu laca̱ Sñi' ycui' Ni, ta na' chaca
chalyuu ji'i̱ lcua ti ñati̱ nu nti' na' cha' ta̱
ji'i̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. 22 Ná ndu'ni
cuayá' Sti na' ji'i̱ ñati̱ chalyuu; na cua nda
Ni chacuayá' jna', cha' Sñi' ycui' Ni laca̱,
cha' cua'ni cuayá' na' ji'i̱ lcaa ñati̱. 23 Cua
nti' Ni cha' cua'ni chi̱ lcaa ñati̱ loo na' ñi'ya̱
nu ndu'ni chi̱ ngu' loo ycui' Ni. Pana si ná
tyaja'a̱ ñati̱ cua'ni chi̱ ngu' loo na' nu laca̱
Sñi' ycui' Ni, la cui' jua'a̱ ná taca cua'ni chi̱
ngu' loo ycui' Ndyosi nu nda 'na lijyaa̱.

24 'Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma̱ juani:
Cua ña'a̱ ca ñati̱ nu taquiya' ji'i̱ lcaa cha' nu
chcui' na' lo'o ngu', lcaa ñati̱ nu jlya ti' ji'i̱
ycui' Ndyosi Sti na' nu nda jna' lijyaa̱, bi'
ngu' laca nu ná nga'a̱ cha' tye chalyuu tso'o
nu ta ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu' bi'. Ná cua'ni
cuayá' Ni ji'i̱ ngu' bi', ná nscua cha' cajaa
ngu' bi'; lcaa tyempo tyi'i̱ ngu' bi' lo'o ycui'
Ndyosi —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. 25 Lo'o jua'a̱
ta na' chaca cha' liñi lo'o ma̱ —nacui̱—.
Cua ngulala ti hora, cua la cui' hora ndyalaa
juani, cha' xi'ya na' nu laca̱ Sñi' ycui' Ndyosi
ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ndi'i̱ chalyuu; ñi'ya̱ laca si na
cua ngujuii ngu' laca, xqui'ya cha' cuxi nu
ntsu'u ji'i̱ ngu'. Lo'o cuna ngu' bi' cha' nu
chcui' na' lo'o ngu', li' caja chalyuu tso'o ji'i̱
ngu', lcaa ñati̱ nu xñi cha' jna' —nacui̱ Jesús
ji'i̱ ngu'—. 26 Nchca ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na'
cua'ni cha' xtyacui cresiya ji'i̱ ngu' cuxi bi',
nchca ji'i̱ Ni ta Ni chalyuu nu ná nga'a̱ cha'
tye ji'i̱ ngu'. Lo'o jua'a̱ stu'ba nchca jna' lo'o
Sti na', cha' cua nda Sti na' chacuayá' cha'
cua'ni na' jua'a̱ —nacui̱ Jesús—. 27 Lo'o jua'a̱
ntsu'u chacuayá' jna' cha' cua'ni cuayá' na'
ji'i̱ ñati̱ chalyuu, xqui'ya cha' cua lijya̱ na'
chalyuu laca na' ñati̱. 28 Ná quiña'a̱ tsa cha'
culacua ti' ma̱; chañi cha' tyalaa hora lo'o
cañi xi'ya ycui' Ndyosi Sti na' ji'i̱ lcaa jyo'o
ca su ndi'i̱ ngu' nguatsi' ngu'. Li' taquiya'
ngu' bi' cha' nu chcui' Ni, tyu'u ngu' ne'
cuaá tyaa ngu' mala su ntsu'u cha' tsaa
ngu'. 29 Ñati̱ nu ngua tso'o cresiya ji'i̱ ni, tyaa
ngu' bi' tyi'i̱ ngu' lo'o ycui' Ndyosi; pana
ñati̱ nu ntsu'u cha' cuxi ji'i̱, tyaa ngu' bi' ca
su xcube' Ni ji'i̱ ngu', su tye tsiya' ti cha' ji'i̱
ngu' —nacui̱ Jesús—.

Chañi cha' stu'ba cha' nu ntsu'u ji'i Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu

30 ’Ná sca cña caca 'na si sca ti na' —nacui Jesús—. Lo'o ndyu'ni cuayá' na' ji'i ñati, ndu'ni na' ñi'ya nu nacui Sti na' 'na cha' cua'ni na'. Stu'ba ndu'ni cuayá' na' ji'i cua ña'a ca ñati, cha' ndu'ni na' ñi'ya nu nti' ycui' Sti na' nu nda 'na lijyaa chalyuu; ná ndu'ni na' sca cha' nu nda'ya hique ti na' —nacui Jesús li'—. 31 Ni si'i na ngulo hique ti na' cha' nu nchcui' na' lo'o ma. Ná jlya ti' xa' ñati si jua'a ti chcui' na'. 32 Ntsu'u chaca nu jlo ti' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na', lo'o jua'a jlo ti' na' cha' liñi nchcui' nu bi' —nacui—. 33 Cua nda ma msu nu ndyaa slo nu Juan bi', lo'o chañi cha' nu nchcui' Juan lo'o msu bi' cuentya jna'. 34 Pana ná ntsu'u cha' caja sca nu chcui' cha' liñi cuentya jna'. Na nda ti na' cha' bi' lo'o ma cha' caja ñi'ya clyaá ycui' ma tsa bi' lo'o caca cuayá' ji'i ma slo ycui' Ndyosi. 35 Nu Juan ni —nacui Jesús li'—, nda yu cha' jna' lo'o ngu' ñi'ya si laca yu sca xee nu ndubi tsa, nu nda xee tyi'i ca chu' su ndi'i yu bi'. Lo'o jua'a tso'o xi ngua ti' ma lo'o nchcui' Juan lo'o ma li' —nacui—. 36 Pana xti ti cha' 'na nchcui' Juan lo'o ma; cua quiña'a la cha' caca ña'a ma juani cuentya jna', nu lo'o ña'a ma cña tonu nu nda Sti na' 'na cha' cua'ni na'. Tya cua'ni na' cña bi' ña'a cuayá' tye bi'. Xqui'ya cña bi' caca cuayá' ti' ma cha' ycui' Sti na' ngulo cña jna' cha' caa na' nde chalyuu re —nacui Jesús—. 37 Jua'a ngulu'u liñi Sti na' cha' 'na ji'i ma, cha' la cui' Sti na' laca nu cua nda jna' lijyaa. Lo'o cu'ma ni, bilya cuna ma cha' nu nchcui' Ni, bilya ña'a ma ji'i ycui' Ni. 38 Ná ndyanu cha' nu nchcui' Sti na' ne' cresiya ji'i ma, cha' ná jlya ti' ma jna' cha' laca na' Sñi' ycui' Ndyosi nu cua nda Ni 'na lijyaa chalyuu —nacui—. 39 Lcaa tsa nchcui' tsa ma lo quityi cusu' ji'i ycui' Ndyosi; nti' ma cha' lo'o chcui' ma lo quityi bi', li' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma. Chañi cha' nu nscua lo quityi bi', jua'a taca tyuloo ñati jna' lo'o chcui' ngu' lo quityi bi'. 40 Pana ná ntaja'a ma jña ma chalyuu tso'o bi' jna'.

41 ’Si'i na nti' na' cha' cua'ni chi ñati loo na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. 42 Pana cu'ma ni, jlo ti' na' cha' xa' ña'a ndu'ni cu'ma, xqui'ya cha' ná ntsu'u tyiquee ma tsiya' ti ji'i ycui' Ndyosi Sti na'. 43 Cua nda ycui' Ndyosi 'na lijya na' cha' cua'ni na' cña ji'i Ni, pana ná ndaca'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma. Si caa xa' ñati nu cua'ni cña ji'i ycui' ca ti ngu', hora ti xni ma cha' ji'i ngu' bi' li'. 44 Bi' cha' ná caja ñi'ya caca xñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi —nacui Jesús—. Ndulo cha' ji'i ma cha' tso'o ti chcui' ñati ji'i ma, pana ná ndulo cha' ji'i ma cha' tso'o ti cua'ni ycui' Ndyosi lo'o ma. 45 Si'i na' nu sta qui'ya ji'i ma slo ycui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i ngu'—. Cua laca nscua qui'ya ji'i ma xqui'ya cha' nu cua nda jyo'o Moisés lo'o ma nu ngua tya sa'ni bi', la cui' cha' nu jlya tsa ti' ma ji'i, nacui ma. 46 Yala ti xñi ma cha' jna' si chañi cha' ngusñi ma cha' nu nda jyo'o Moisés bi' lo'o ma —nacui Jesús li'—. Cha' jna' nguscua jyo'o bi' lo quityi bi', 47 pana ná ngusñi ma tsiya' ti cha' nu nguscua jyo'o bi'. Lo'o jua'a ¿ñi'ya cua'ni ma cha' xñi ma cha' nu chcui' na' lo'o ma lacua?

6

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

1 Tiya' la li' ndu'u Jesús ndyaa nde chaca tsu' tayu' Galilea, la cui' tayu' Tiberias naa tayu' bi'. 2 Tsa tlyu ti ndyaa lca'a quiña'a ñati ji'i yu, bi' ñati laca nu cua na'a cña tonu nu ngua'ni yu lo'o ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. 3 Li' ndyaa Jesús sca lo cuatii, ndyaa tucua xi ca bi' lo'o ñati nu ndyaca tsa'a ji'i. 4 Cua ngulala ti ta'a pascua ngua bi' li', ta'a tlyu ji'i ngu' judío. 5 Lo'o li' na'a Jesús cha' tsa tlyu ti ndyalaa quiña'a tsa ñati ca su ntucua ycui'. Li' nchcuane yu ji'i Felipe:

—¿Macala cui'ya na tyaja cha' cacu ñati quiña'a cua? —nacui Jesús.

6 Jlo ti' Jesús ñi'ya cua cua'ni ti ycui', pana cua nti' yu cua'ni cuayá' yu ji'i Felipe ñi'ya ña'a cua'ni nu Felipe bi'. 7 Lo'o li' nguxacui Felipe cha' ji'i yu:

—Ná tyu'u scua tucua mil paxu cha' cui'ya na na cacu lcaa ngu' re, masi xca ti caja xi cacu scaa ngu' —nacui.

8 Pana ndu sca yu nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, nu naa Andrés, tya'a ngula Simón Pedro laca bi'. Nchcui' Andrés lo'o Jesús li':

9 —Ndu sca nu piti qui'yu re —nacui Andrés—, lo'o xi ca'yu tya'a xlyá teje' ji'i, lo'o tucua tya'a cualya sube ji'i —nacui—. Pana ná tyu'u scua cha' bi' cha' cacu ñati quiña'a re —nacui Andrés ji'i Jesús.

10 —Chcui' ma xi lo'o ñati quiña'a cua cha' tyaca'a ngu' xi lo yuu —nacui Jesús li'.

Sii xi loyuu su tso'o bi' lo'o quiña'a tsa quii sube ndi'i ca bi'. Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ti nguti'i tsa bi', nu nguti'i lo quii bi'. 11 Lo'o li' ndaya' Jesús ji'i xlyá bi', ndya yu xlya'be ji'i ycui' Ndyosi cha' cua nda Ni na cacu ngu'. Li' ngusa'be Jesús xlyá bi', nda yu ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, lo'o ngu' bi' laca nu ndacha xlyá ji'i ngu' quiña'a bi' ca su ndi'i ngu'. Lo'o cualya bi' nda Jesús cacu ngu'. Li' ndyacu ngu' ña'a cuayá' nu nguaala' ti' lcaa ngu'. 12 Lo'o cua ndye ndyacu ngu', li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i chaca quiya':

—Xuti'i ma lcaa yu'be nu ndyanu su ndyacu ngu' jua cha' ná chcuna' bi' —nacui yu.

13 Jua'a ngua'ni ngu' li', lo'o ndyanu tii tyucuaa tya'a chcubi ngutsa'á ntsu'u xlyá yu'be bi', yu'be nu ndyanu su ndyacu ngu'. 14 Lo'o cua na'a ngu' cña tonu nu ngua'ni ca Jesús, li' nacui ngu':

—Chañi cha' yu jua laca nu cusu' nu chcui' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o na, nu cua tyu'u tucua ti nde chalyuu.

15 Hora ti ngua tii Jesús cha' ngua ti' ngu' taya' ngu' ji'i, cha' tsaa lo'o ngu' ji'i cha' caca yu rey nu caca loo ji'i ngu'. Bi' cha' ndu'utsu' Jesús ndyaa cuaana ti nde ca'ya, ndyaa yu sca ti yu.

Ndya'a Jesús lo hitya tayu'

16 Cua ndyaa cuichaa li', lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ni, cua ndyaa ngu' nde to' tayu' chaca quiya'. 17 Ndyatí ngu' ne' yaca ni'i cha' xa' xtyuu ngu', cha' tyu'u ngu' nde chaca tsu' tayu', cha' tyalaa ngu' ca quichi Capernaum chaca quiya', ngua ti' ngu'. Cua ngua talya li', pana bilya tyalaa Jesús su ndi'i ngu'. 18 Lye tsa nchca cui'i lo hitya tayu' bi', hasta ndyatu clyoo'. 19 Cua ndyaa lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yaca ni'i ji'i ngu' xi ca'yu scuá kilómetro cuayá' tyijyu', li' na'a ngu' cha' lijya Jesús su ndi'i ngu'; cuayá' lo ti hitya ndya'a yu lijya yu lo hitya. Ndyutsii tsa ngu' lo'o na'a ngu' ji'i yu. 20 Bi' cha' hora ti nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Ná cutsii ma, na' laca re —nacui.

21 Tso'o tsa ngua ti' ngu' cha' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i bi'. Lo'o li' yala ti ngutu'u yaca ni'i chaca tsu' tayu' bi'.

Lijya lca'a ngu' ji'i Jesús

22 Ca chaca tsa li', tya ndi'i ñati tsa tlyu ti la cui' ca to' tayu' bi'. Sca ti yaca ni'i bi' na'a ngu' ngutacui to' hitya ngusii la caa, pana jlo ti' ngu' cha' ná ndyaa Jesús ne' yaca ni'i bi' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i; ycui' ti ngu' ndyaa ngu'. 23 Lo'o li' ngulaa xi xa' la yaca ni'i nu ngutu'u nde quichi Tiberias, ndyacui to' hitya cacua ti su ndyacu ngu' xlyá nu cua nda ycui' nu Xu'na na xlya'be ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i. 24 Lo'o cua ngua cuayá' ti' ngu' cha' nga'aa ndi'i Jesús to' tayu' bi', lo'o jua'a nga'aa ndi'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ca bi', li' ndyatí ngu' ne' yaca ni'i nu ndyalaa bi', ndyaa ngu' ca quichi Capernaum ndyaana ngu' ji'i Jesús.

Sca lo tyaja nu chañi cua'ni cha' tyaala' ti' na

25 Ca chaca tsu' bi' njyacua ngu' ji'i Jesús. Lo'o ti nchcuane ngu' ji'i yu li':

—Mstru —nacui ngu'—, ¿ni hora ngutu'u nu'u lijya ti nde?

26 Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu':

—Ndube tsa ti na' cha' cua lijya ma yaana ma jna' xqui'ya cha' nda na' xlyá nu ndyacu ma tsubi' ti —nacui—. Nguaala' ti' ma lo'o ndyacu ma li'. Chañi cha' xqui'ya cha' bi' lijya ma yaana ma jna', si'i xqui'ya cña tonu nu ngua'ni na' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. 27 Tso'o la —nacui Jesús li'—, si cua'ni cña ti' ma cha' caja sca cha' nu talo ji'i ma; chañi cha' tyaala' ti' ma li', si caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma. Nu na cacu na ni, xtyi'i ti talo na bi', yala ti quiñu'u na bi'. Pana na' nu lijyaa cha' caca na' ñati, ta na' sca cha' tso'o ji'i ma nu cua'ni cha' tyaala' ti' ma, lo'o ná tye tsiya' ti cha' bi' ji'i ma —nacui—. Na cua nda ycui' Ndyosi Sti na' chacuayá' jna' cha' ta na' cha' tso'o bi' ji'i ma.

28 Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ni'ya cua'ni ya lacua, cha' caca cua'ni ya cña nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni ya?

29 —Ndi'ya laca cña nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma —nacui Jesús—. Xñi ma cha' jna', cha' na' laca Sñi' ycui' Ndyosi, cha' cua nda Ni 'na lijyaa chalyuu.

30 Li' tya nchcuane la ngu' ji'i Jesús:

—¿Ñi'ya ña'a cña nu cua'ni nu'u lacua? ¿Ñi'ya ña'a cña tonu nu cua'ni nu'u cha' ña'a cui'ya ya xi ji'i, cha' xñi ya cha' jinu'u li'? —nacui ngu' ji'i Jesús—. 31 Cua nda ycui' Ndyosi na ndyacu jyo'o cusu' ji'na lo'o

nguta'a yu'u ngu' lo natı' btyi nu ngua sa'ni
li'. Ndi'ya nscua lo quityi cusu' ji'ı cha' bi':
"Cua nda Ni na ndyacu ngu', na nu ngutu'u
ca su ntucua ycui' Ndyosi ngua'ya nde lo
yuu".

32 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Liñi tsa cha' nu nchcui' na' lo'o ma
juani: Ycui' Ndyosi Sti na' laca nu ta cha'
tso'o nu cacu ma, la cui' cha' bi' laca nu
ndyu'u nde su ndi'ı ycui' Ni; si'i la cui' cha'
ñi'ya nu nda jyo'o Moisés ndyacu ngu' cua
sa'ni —nacuı—. 33 Juani ta Sti na' sca lo cha'
tso'o nu cacu ma nu chañi cha' cua'ni cha'
tyaala' ti' ma lo'o caja cha' bi' ji'ı ma, ñi'ya
laca lo'o ndyacu ma tyaja. Ndu'u cha' tso'o
bi' ca su ndi'ı ycui' Ndyosi, lijya bi' nde lo
yuu, nda bi' chalyuu nu ná nga'a cha' tye
ji'ı ma.

34 —Cusu' —nacuı ngu' ji'ı Jesús—, ta clya
nu'u cha' tso'o bi' cacu ya, lo'o li' cacu ya ji'ı
lcaa tsa.

35 —Ñi'ya ndu'ni tyaja lo'o ndye ndyacu
na ji'ı, jua'a cua'ni na' lo'o ñatı, si xñi ngu'
cha' jna' —nacuı Jesús li'—. Ta na' sca
chalyuu ji'ı ngu' su xcui' ndyaala' ti' ngu'
—nacuı Jesús ji'ı ngu' bi'—. Lo'o lcaa ñatı
nu tyu'u cha' ji'ı ngu' lo'o na', nga'aa jña
la ngu' xa' lo na cacu ngu'; lo'o xñi ngu'
cha' jna', nga'aa tyucua nguityi ngu' li'
—nacuı—. 36 Pana nu cu'ma ni, ñi'ya nu ni
na' ji'ı ma tsubi' cha' ná jlya ti' ma jna', masi
cua na'a ma jna' —nacuı Jesús—. 37 Lcaa
ñatı nu cua nda Sti na' jna', ngu' nu ngusñi
cha' jna' ni, caca ngu' bi' ñatı 'na li'. Tucuá
na' cha' ji'ı ngu' bi', ná culo'o na' ji'ı ngu'
cha' tyaa ngu' chaca se'ı. 38 Cua ngutu'u na'
nde slo ycui' Ndyosi Sti na', lijya na' nde
lo yuu cha' cua'ni na' cña nu ngulo Sti na'
'na; si'i cha' cua'ni na' ñi'ya nu nta' cua'ni
ta —nacuı Jesús—. 39 Na cua nti' Sti na' cha'
ná chcuna' ni sca ñatı nu cua ngusñi cha'
'na. Lo'o li' cua'ni na' cha' tyu'ú ngu' chaca
quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacuı—.
40 Nde laca cña nu nti' Sti na' nu cua nda
jna' lijyaa cha' caca: cua nti' Ni cha' ná tye
chalyuu su tyi'ı ngu' lo'o Ni, lcaa ñatı nu
ndyuloo jna' cha' laca Sñi' Ni, lcaa ñatı nu
xñi cha' jna'. Lo'o li' chañi cha' cua'ni na'
cha' tyu'ú ngu' chaca quiya' lo'o cua tye ti
chalyuu.

41 Lo'o li' ná ndiya ti' ngu' judío cha'
nchcui' Jesús lo'o ngu' ndi'ya: "Ñi'ya nu
ndu'ni tyaja, jua'a cua'ni na' si xñi sca ñatı
cha' jna'. Sca ti na' nu ngutu'u ca su ntucua
ycui' Ndyosi, sca ti na' taca cua'ni na' cha'
tyaala' ti' ñatı", nacuı Jesús. Nda tsa ngu'
cha' lo'o tya'a ngu' cha' ná tso'o cha' bi'.
42 Li' nacuı ngu':

—¿Ha si'i Jesús sñi' José laca nu jua?
—nacuı ngu'—. Cua nslo na ji'ı sti yu lo'o
xtya'a yu. ¿Ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' yu
jua cha' cua ngutu'u yu ca su ntucua ycui'
Ndyosi?

43 Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu':

—Nga'aa chcui' tsa ma lo'o tya'a ma ji'ı
cha' nu nda na' lo'o ma tsa —nacuı—. 44 Ná
tucui caca ñatı jna' si ná lo'o ycui' Ndyosi
Sti na' ngua'ni cha' caca ngu' jua'a. Lo'o
li' na' laca nu cua'ni cha' tyu'ú ngu' bi'
chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacuı
Jesús—. 45 Ndi'ya nchcui' sca cha' nu ngus-
cua sca jyo'o cusu' lo quityi nu ngua sa'ni:
"Ycui' Ndyosi laca nu culu'u cha' ji'ı ycui'
Ni ji'ı ñatı", nacuı quityi bi'. Bi' cha' ñatı
'na caca lcaa ñatı nu taquiya' cha' ji'ı ycui'
Ndyosi Sti na', lcaa ñatı nu caca tsa'a cha'
nu culu'u Ni ji'ı ngu'.

46 'Ná nacuı na' cha' cua na'a ñatı chalyuu
ji'ı Sti na' —nacuı Jesús—. Bilya. Sca ti na'
cua na'a na' ji'ı ycui' Ni, cha' cua ngutu'u
na' ca slo Ni. 47 Liñi tsa cha' nu nda na'
lo'o ma juani, cha' ñatı nu ngusñi cha' ji'ı
ycui' Ndyosi ni, cua laca ngujui chalyuu nu
ná nga'a cha' tye ji'ı ngu' —nacuı—. 48 Ta
na' sca chalyuu ji'ı ngu' su xcui' ndyaala'
tso'o ti' ngu'. 49 Cua ndyacu jyo'o cusu' ji'ı
ma na nu nda ycui' Ndyosi ji'ı ngu', ngua'ya
bi' lo yuu lo natı' btyi ca su nguti'ı ngu';
pana nga'aa lu'ú ngu' bi' juani, masi ndyacu
ngu' na bi' sa'ni la. 50 Ndi'ya nchcui' na'
lo'o ma juani —nacuı Jesús—, cuentya ji'ı
la cui' cha' tso'o nu ta Ni ji'ı ñatı, nu chañi
cua'ni cha' tyaala' ti' ngu': slo ycui' Ndyosi
ngutu'u cha' tso'o bi', lijya bi' chalyuu;
chañi cha' lo'o cacu sca ñatı ji'ı na bi', ná
nga'a cha' tye chalyuu ji'ı ngu' li'. 51 Na'
laca nu cha' tso'o nu caja ji'ı ñatı —nacuı
Jesús—. Ngutu'u na' nde slo ycui' Ndyosi
lijya na' chalyuu cha' caca na' ñatı, cha' caja
ñi'ya nu tyaala' ti' ngu'. Nu lo'o xñi ñatı
cha' jna', ná nga'a cha' tye chalyuu ji'ı ngu'
bi' li'; ta na' tyucui ña'a na' ji'ı ngu', cha'
jua'a caja chalyuu cucui ji'ı ngu'.

52 Li' nguxana ngu' judío bi', lye tsa nxlyú
ngu' cha' hichu' tya'a ngu'.

—¿Ñi'ya̱ cua'ni nu jua si ta yu cuaña' ycui' ca yu cha' cacu na?— nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'.
53 Li' nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ ngu':
—Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o ma̱ juani —nacui̱—, ná taca ca tso'o cresiya ji'i̱ ma̱ si ná caja lcaa cha' nu ji'i̱ ycui' na' ji'i̱ ma̱, na' nu cua lijya̱a̱ chalyuu cha' caca na' ñati̱. Nga'a̱ cha' tyatí cha' bi' ne' cresiya ji'i̱ ma̱, ñi'ya̱ si cacu ma̱, si co'o ma̱ sca na —nacui̱ Jesús—. 54 Cua ña'a̱ ca ñati̱ nu jua'a̱ ti caja tyucui ña'a̱ ycui' na' ji'i̱ ngu', ná nga'a̱ cha' tye chalyuu ji'i̱ ngu' bi'. Cua'ni na' cha' tyu'ú ngu' bi' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacui̱ Jesús—. 55 Chañi cha' taca caja tyucui ña'a̱ ycui' na' ji'i̱ ma̱, ñi'ya̱ laca si caja cuaña' na' cha' cacu ma̱, ñi'ya̱ laca si caja tañi na' cha' co'o ma̱. 56 Lo'o cua ña'a̱ ca ñati̱ nu jua'a̱ cacu ngu', nu jua'a̱ co'o ngu' cha' nu ta na' ji'i̱ ngu' —nacui̱—, lcaa tsa̱ tyi'i̱ ngu' bi' lo'o na', tyi'i̱ na' lo'o ngu' bi' li'. 57 Lcaa tyempo lu'ú Sti na' nu nda 'na lijya̱a̱ ca nde, lo'o jua'a̱ chacuayá' ji'i̱ ycui' Ni lu'ú na'; chacuayá' 'na tyu'ú ñati̱ nu xñi cha' 'na, ñati̱ nu caja tyucui ña'a̱ na' ji'i̱. 58 Na' laca̱ nu cha' tso'o nu cacu ngu' bi' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—, cha' ngutu'u na' nde slo ycui' Ndyosi lijya̱ na' lo yuu; si'i la cui' tya'a na nu ndyacu jyo'o cusu' ji'na lo nati̱' btyi cua sa'ni —nacui̱—. Nga'aa lu'ú ngu' bi' juani, masi cua ndyacu ngu' cha' bi' nu ngua sa'ni li'; pana lo'o caja cha' tso'o bi' ji'i̱ ma̱ cha' cacu ma̱ —nacui̱—, ná nga'a̱ cha' tye chalyuu ji'i̱ ma̱ li'.
59 Jua'a̱ cha' ngulu'u Jesús ji'i̱ ngu' Capernaum nde ni'i̱ su ndyu'u ti'i̱ ngu' cha' cuna ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi.

Taca caca cucui cresiya ji'na si taquiya' na cha' nu nda Jesús

60 Lo'o ndyuna tyu̱u̱ tya'a ñati̱ nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ Jesús cha' nu nchcui' yu, li' nacui̱ ngu' bi':
—Tlyu tsa cha' nchcui' nu cusu' re lo'o na. Tso'o la si nga'aa cuna na cha' bi' tsiya' ti.
61 Jlo ti' Jesús cha' nchcui' tsa nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ bi' lo'o tya'a ngu' cuentya ji'i̱ cha' nu cua nda ca ti yu lo'o ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':
—¿Ha ngua tyuju'u ti' ma̱ 'na xqui'ya cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱? —nacui̱ yu—.
62 ¿Ñi'ya̱ ta culacua ti' ma̱ lo'o ña'a̱ ma̱ jna' cha' tya'a na' ca su ngutu'u na' clyo, na' nu lijya̱a̱ chalyuu cha' caca na' ñati̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'—. 63 Nu xtyi'i nu ta Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, bi' laca nu nda chalyuu tso'o ji'na; si'i xqui'ya juersa nu ntsu'u ji'i̱ cuaña' ti na lu'ú na —nacui̱ Jesús—. Lo'o jua'a̱ lcaa cha' nu nda na' lo'o ma̱ juani, cuentya ji'i̱ sca na nu ta ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱ laca cha' bi', sca cha' nu tyu'ú ne' cresiya ji'i̱ ñati̱ laca bi'; caja chalyuu ji'i̱ ngu' si taquiya' ngu' ji'i̱ cha' bi'. 64 Pana tya ntsu'u xi ngu' tya'a ndya'a̱ ma̱ nu ná jlya ti' jna' —nacui̱ Jesús li'.
Tya lo'o nguxana ti cha', tya li' ngua tii Jesús tilaca laca nu ná jlya ti' ji'i̱ yu, tilaca laca nu cujui' cresiya ji'i̱ yu ca tiya' la. 65 Li' nacui̱ Jesús:
—Bi' cha' nacui̱ na' ji'i̱ ma̱ tsa̱ cha' ná tucui caca ñati̱ jna' si ná cua'ni Sti na' cha' ñati̱ 'na caca ngu' bi'.
66 Lo'o jua'a̱ ngua li', ngua tyuju'u ti' tyu̱u̱ tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ Jesús; nga'aa ntaja'a̱ ngu' bi' tya'a̱ lo'o yu. 67 Li' nchcuane Jesús ji'i̱ nu tii tyucuaa tya'a ñati̱ bi':
—¿Ha lo'o cu'ma̱ nti' ma̱ xtyanu ma̱ 'na?
68 Li' nguxacui̱ Simón Pedro cha' ji'i̱ Jesús:
—Cusu' —nacui̱—, ¿ma nde ntsu'u chaca se'i̱ su tsaa ya cha' cuna ya lcaa ña'a̱ cha' liñi nu nchcui' nu'u̱? Ná nga'a̱ cha' tye chalyuu ji'i̱ ya si cua'a̱ jyaca̱ ya ji'i̱ cha' nu nchcui' nu'u̱ —nacui̱—. 69 Jlya ti' ya jinu'u̱. Cua jlo ti' ya cha' ycui' Ndyosi laca nu cua ngusubi jinu'u̱, cha' sca ti nu'u̱ nu chañi cha' laca nu'u̱ Sñi' ycui' Ndyosi nu lijya̱ chalyuu.
70 Li' nacui̱ Jesús:
—Jua'a̱ na', cua ngusubi na' ji'i̱ ca ta'a tii tyucuaa tya'a ma̱, masi cuiñaja caca tsaca ma̱.
71 Nu nti' Jesús ñacui̱ cha' Judas sñi' Simón Iscariote, bi' laca nu ta ji'i̱ Jesús ji'i̱ ngu' xña'a̱ ca tiya' la. Lo'o nu Judas bi' ni, lo'o bi' nga'a̱ laja nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ Jesús.

7

Ná jlya ti' tya'a Jesús ji'i̱ yu

1 Tiya' la li' xcui' nde loyuu su cuentya Galilea ndya'a̱ Jesús; nga'aa ndya'a̱ yu loyuu su cuentya Judea bi', cha' nti' tsa ngu' bi' cujuii ngu' ji'i̱. 2 Cua ngulala sca ta'a ji'i̱ ngu' judío, nu ndu'ni ngu' ji'i̱: ta'a chcua'ya.
3 Lo'o li' nacui̱ nu ngu' qui'yu tya'a Jesús:
—Tyu'u nu'u̱ su ndi'i̱ nu'u̱ re, yaa nu'u̱ nde loyuu su cuentya Judea tso'o la —nacui̱

tya'a yu ji'i̱ Jesús—. Ntsu'u tsa ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ jinu'u̱ cajua; tso'o culu'u nu'u̱
xi cha' tlyu nu ndu'ni nu'u̱ ji'i̱ ngu' bi'. 4 Ná
cua'ni nu'u̱ cña bi' cuaana ti si nti' nu'u̱ cha'
tyuloo lcaa ñati̱ hi̱; culu'u loo ycui' nu'u̱ ji'i̱
lcaa ñati̱ cha' taca jinu'u̱ cua'ni cha' tlyu
jua'a̱.
5 Jua'a̱ nchcui' ngu', cha' lo'o ngu' tya'a
Jesús ni, ná jlya ti' ngu' ji'i̱ yu. 6 Li' nacui̱
Jesús:
—Tya lyiji tyalaa la cui' tyempo nu tya'a
na' ca bi'. Cua ña'a̱ ca tsa̱ tso'o cha' tsaa
cu'ma̱ —nacui̱ Jesús—, 7 cha' ná liye' ti'
ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ma̱; pana liye' tsa ti'
ngu' ña'a̱ ngu' 'na, cha' nchcui' liñi na' lo'o
ngu' cuentya ji'i̱ cha' cuxi nu ndu'ni ngu'
—nacui̱—. 8 Yaa clya ycui' ca ma̱ ta'a bi'; ná
tsa'a na', cha' tya lyiji tyalaa la cui' tyempo
nu tya'a̱ ca bi'.
9 Nga'aa nchcui' la Jesús li'. Ndyanu yu
nde Galilea.

Ndi'i̱ Jesús ta'a chcua'ya

10 Ndyaa nu ngu' qui'yu tya'a Jesús ta'a.
Ca tiya' la lo'o ycui' Jesús ndyaa. Ná ndyaa
yu tsa tlyu ti lo'o xa' ñati̱, ycui' ti yu ndyaa
yu cha' ná ña'a̱ ñati̱ ji'i̱ yu. 11 Lo'o ndyaca
ta'a bi', li' ndya'a̱ ngu' judío ndya'a̱na ngu'
ji'i̱ yu:
—¿Macala ndya'a̱ yu bi'? —ndu'ni ngu'.
12 Quiña'a̱ tsa cha' nda ngu' quichi̱ bi' lo'o
tya'a ngu' cuentya ji'i̱ Jesús. Ntsu'u ngu'
nu nchcui' ndi'ya̱: "Tso'o tsa ñati̱ bi'". Lo'o
ntsu'u xi xa' la ngu' nu ndu'ni: "Si'i. Xcui'
cha' cuiñi nda yu, na ñilo'o ti yu ji'i̱ ngu'".
13 Pana ntsii̱ ngu' si cuna ngu' judío cha' nu
nchcui' ngu', bi' cha' cuaana ti nchcui' ngu'
lo'o tya'a ngu'.
14 Sca semana ndalo ta'a bi'. Lo'o jua'a̱ tsa̱
nchca jacua ji'i̱ ta'a, li' ndyaa Jesús ne' laa
tonu; nguxana yu nclyu'u yu ji'i̱ ngu' ca bi'
li'. 15 Ndube tsa ti' ngu' judío cha' nchca tsa
ji'i̱ Jesús:
—¿Ni cha' laca cha' nchca tsa ji'i̱ yu jua
nclyu'u yu ji'i̱ ñati̱? Ná tyu̱u̱ yija̱ nguta'a̱ yu
scuelya, ná ngua tsa'a̱ tso'o yu jua —nacui̱
ngu'.
16 Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu' nu ndi'i̱
ne' laa bi':
—Ná nclyu'u na' ji'i̱ ngu' cha' nu nda'ya
hique ycui' ca ti na'; ña'a̱ cha' nu nclyacua
ti' ycui' Ndyosi nu nda 'na lijya̱a̱ chalyuu,
bi' laca cha' nu nclyu'u na' ji'i̱ ngu' —nacui̱
Jesús—. 17 Si nti' ma̱ cua'ni ma̱ cña nu nti'
ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma̱, li' caca cuayá'
ti' ma̱ mala ngutu'u cha' nu nclyu'u na' ji'i̱
ngu', si slo ycui' Ndyosi ngutu'u cha' bi',
si sca cha' nu nda'ya hique ti na' laca cha'
bi' —nacui̱ yu—. 18 Sca ñati̱ nu nchcui' cha'
ji'i̱ ycui' ca lo'o ngu', jua'a̱ nti' yu cha' caca
tlyu ycui' ca ti yu. Xa' ña'a̱ ndu'ni na', cha'
tyucui tyiquee na' ndu'ni tlyu na' ji'i̱ ycui'
Ndyosi nu Xu'na na' nu ngulo cña 'na ca̱a̱
na' nde chalyuu. Ná ntsu'u cha' cuiñi 'na
tsiya' ti.
19 '¿Ha si'i la cui' jyo'o cusu' Moisés nu
ngulu'u ji'na cha' cua'ni na lcaa cña nu nti'
ycui' Ndyosi? Pana ná ndaquiya' ma̱ tsiya'
ti ji'i̱ cha' bi' —nacui̱ Jesús—. Lo'o nu juani
nti' ma̱ cujuii ma̱ jna'. ¿Ni cha' laca bi'?
20 —Ñi'ya̱ nti' sca nu xña'a̱, jua'a̱ nti' nu'u̱
—ndu'ni ngu' ji'i̱ Jesús li'—. ¿Tilaca nti'
cujuii jinu'u̱ lacua?
21 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':
—Sca ti quiya' ngua'ni na' sca cha' tlyu
tsa̱ ta'a tsa̱ nu tacati tsa ji'i̱ ma̱, lo'o li' ndube
tsa ti' ma̱. 22 Ntsu'u sca cña nu ndaquiya' tsa
ma̱ ji'i̱ —nacui̱ yu—, sca cña laca nu nda
jyo'o Moisés cha' lo'o ma̱ sa'ni cha' cua'ni
ma̱; ni si'i Moisés bi' ngua nu nda cha' bi'
lo'o ma̱, cha' cua sa'ni la lo'o bilya cala
ycui' Moisés ndu'ni jyo'o cusu' ji'i̱ ma̱ cña
bi'. Ndyi'u tsa ti' ma̱ cha' si'yu ma̱ lo quiji̱
nu sube qui'yu sñi' ma̱ cha' culacua̱ ngu',
masi tsa̱ nu ndi'i̱ cña' ngu' laca bi' —nacui̱
Jesús—. 23 Nu lo'o ndu'u scua snu' tsa̱ tya
lo'o ngula sñi' ma̱, ndu'ni ma̱ cña bi', masi
ndi'i̱ cña' ngu' cha' ta'a, cha' ndaquiya' ma̱
lcaa cha' nu cua nda Moisés lo'o na. Bi'
cha' juani, ¿ni cha' laca cha' ñasi̱' ma̱ 'na?
—nacui̱ Jesús—. Laca cha' ngua'ni na' cha'
ngua tso'o sca ñati̱, masi sca tsa̱ ndi'i̱ cña'
ngu' ngua bi'. 24 Ná tso'o cua'ni cuayá' ma̱
ji'i̱ sca ñati̱ lo'o ña'a̱ ti ma̱ ji'i̱ —nacui̱ yu—.
Ñi'ya̱ nu tyu'u liñi cha' ji'i̱ sca ngu', jua'a̱
cua'ni cuayá' ma̱ ji'i̱ ngu' tso'o la.

Nchcui' Jesús mala ngutu'u yu lijya̱ yu

25 Lo'o ndyuna xi ngu' quichi̱ Jerusalén
cha' bi', li' nguxana nchcui' ngu' ji'i̱:
—Nu ñati̱ jua, ¿ha si'i na nclyana ngu'
ji'i̱ yu cha' cujuii ngu' ji'i̱? —nacui̱ ngu'—.
26 Lo'o juani ña'a̱ ma̱ ñi'ya̱ nu ndyu'ni yu
jua, ndu̱ yu nchcui' yu su ndi'i̱ lcaa ñati̱.
Ná nchca ji'i̱ ngu' tsiya' ti cua'a ngu' ji'i̱
yu cha' nga'aa chcui' yu —nacui̱ ngu' ji'i̱
tya'a ngu'—. ¿Ha ngujui cha' ji'i̱ nu laca

loo ji'na lacua, cha' nu jua laca Cristo, nu
ñatı̱ tlyu nu cua caa̱ ti? 27 Pana jlo ti' na
macala ngutu'u yu jua. Si'i jua'a̱ caca lo'o
nu Cristo nu ñatı̱ tlyu nu ntajatya na ji'ı̱ cha'
caa̱. Lo'o caa̱ nu bi', ná tucui caca cuayá' ti'
mala tyu'u nu bi' caa̱.
28 Bi' cha' cuii̱ nchcui' Jesús ca su ndu̱ yu
nclyu'u ji'ı̱ ngu' ne' laa tonu bi':
—Chañi cha' nslo ma̱ 'na, chañi cha' jlo
ti' ma̱ mala ngutu'u na' —nacuı̱—, pana si'i
cuentya jna' lijya̱ na' ca nde. Sca ti ycui'
Ndyosi nda 'na lijyaa̱ chalyuu, lo'o jua'a̱ ná
nslo ma̱ ji'ı̱ nu bi' —nacuı̱—. 29 Nslo na' ji'ı̱
ycui' Ni, cha' ca slo Ni ngutu'u na' lijyaa̱;
ycui' Ni laca nu ngulo cña 'na cha' caa̱ na'
ca nde.
30 Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li'
ndyalaa xi ngu' slo yu, ngua ti' ngu' cha'
taya' ngu' ji'ı̱ yu. Pana ni sca ngu' ná ndaya'
ngu' ji'ı̱ yu, cha' tya lyiji tyalaa tyempo ji'ı̱
Ni cha' xñi ngu' ji'ı̱ yu. 31 Masi jua'a̱ ngua'ni
ngu' bi', tya ndi'ı̱ quiña'a̱ ñatı̱ nu ngusñi
cha' ji'ı̱ yu. Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':
—La cui' ña'a̱ cña tonu cuentya ji'ı̱ ycui'
Ndyosi ndu'ni yu re, ñi'ya̱ nu nscua lo quityi
cha' cua'ni nu ñatı̱ tlyu nu cua caa̱ ti; bi' laca
yu re, nti' ya —nacuı̱ ngu'.

Ngua ti' ngu' fariseo su'ba ji'ı̱ Jesús ne' chcua̱

32 Cua ndyuna ngu' fariseo ña'a̱ cha' nu
nchcui' ngu' quichı̱ ji'ı̱ Jesús. Bi' cha' ngulo
ngu' cña ji'ı̱ policía ne' laa cha' tsaa ngu'
taya' ngu' ji'ı̱ Jesús. Jua'a̱ ngua'ni sti jo'ó nu
laca loo lo'o nu ngu' fariseo bi'. 33 Li' nacuı̱
Jesús ji'ı̱ ñatı̱ nu ndi'ı̱ ne' laa tonu bi':
—Tya tyi'ı̱ na' la xi lo'o ma̱ nde lo yuu
chalyuu —nacuı̱—, lo'o li' tya'a na' slo
ycui' nu Xu'na na' nu nda 'na lijyaa̱ ca nde
—nacuı̱—. 34 Li' tsaana ma̱ jna' macala su
ndi'ı̱ na', lo'o ná quije na' ji'ı̱ ma̱ tsiya' ti,
cha' ná caja chacuayá' tyalaa ma̱ ca su tyi'ı̱
na' li'.
35 —¿Macala tsaa yu jua, su ná taca quije
yu ji'na? —nacuı̱ nu ngu' judío bi' ji'ı̱ tya'a
ngu'—. ¿Ha tsaa yu tyijyu' la ca su ndi'ı̱
xa' la ngu' judío tya'a na? ¿Ha tsaa yu cha'
culu'u yu cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi ji'ı̱ xa' ñatı̱ nu
ndi'ı̱ ca bi'? —nacuı̱ ngu'—. 36 ¿Ñi'ya̱ nti' yu
jua cha' nchcui' yu ndi'ya̱: "Tsaana ma̱ jna'
macala su ndi'ı̱ na', lo'o ná quije na' ji'ı̱ ma̱
tsiya' ti, cha' ná caja chacuayá' tyalaa ma̱ ca
su tyi'ı̱ na' li'"? —nacuı̱ ngu'.

Suu̱ hitya nu tyu'u ne' cresiya ji'ı̱ ngu'

37 Lo'o cua tye ti ta'a, tsa̱ ycui' ta'a li' tya
ndu̱ Jesús ne' laa tonu. Cuii̱ nchcui' yu lo'o
ñatı̱ ca bi':
—Lo'o nguityi ca ma̱ hitya, caa̱ ma̱ ca slo
na' cha' ta na' hitya co'o ma̱ —nacuı̱ yu—.
38 Ñatı̱ nu ntsu'u cha' ji'ı̱ lo'o na' caca ji'ı̱
ngu' bi' ñi'ya̱ laca si ntsu'u sca suu̱ hitya ne'
cresiya ji'ı̱ ngu'. Tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u
ne' cresiya ji'ı̱ ngu' bi', cha' cua'ni tso'o ngu'
bi' lo'o tya'a ñatı̱ ngu' li' —nacuı̱ Jesús ji'ı̱
ngu'—. Lo quityi ji'ı̱ ycui' Ndyosi nguscua
cha' jua'a̱ caca ji'ı̱ ngu' bi'.
39 Cua nti' Jesús chcui' lo'o ngu' cha' cua ta
ti Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'ı̱
ñatı̱ nu cua ngusñi cha' ji'ı̱ ycui' Ni, bi' cha'
nacuı̱ yu jua'a̱. Bilya ta ycui' Ndyosi Xtyi'i
ycui' Ni caa̱ nde chalyuu, xqui'ya cha' bilya
tyaa Jesús ca su tlyu su ntucua ycui' Ndyosi
Sti yu.

Ná stu'ba nchcui' ngu' ji'ı̱ Jesús

40 Lo'o ndyuna ngu' quichı̱ cha' bi', ntsu'u
ngu' nu nchcui' ji'ı̱ Jesús ndi'ya̱:
—Chañi cha' yu jua laca nu cusu' nu cua
caa̱ ti cha' chcui' cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi lo'o
na.
41 Lo'o jua'a̱ nchcui' xi xa' la ngu' cha' ji'ı̱
yu:
—Yu jua laca nu ñatı̱ tlyu nu nda ycui'
Ndyosi ji'ı̱ cha' caa̱ —nacuı̱ ngu'.
Li' nguxtyacui xa' la ngu' quichı̱ cha' lo'o
tya'a ngu':
—Pana si'i nde Galilea tyu'u nu ñatı̱ tlyu
bi', si'i jua'a̱ caca. 42 Lo quityi cusu' bi' nscua
cha' sca ñatı̱ tya'a ji'ı̱ jyo'o David caca nu
ñatı̱ tlyu bi'; quichı̱ Belén cala yu bi', cha'
quichı̱ tyi ngu' David laca bi'.
43 Ná ngua stu'ba cha' ji'ı̱ ngu' lo'o tya'a
ngu' cha' ji'ı̱ Jesús. 44 Pana ná tucui ntejeya'
ji'ı̱ yu, masi ntsu'u ngu' nu ngua ti' ngu' xñi
ngu' ji'ı̱.

Ná jlya ti' ngu' laca cña ji'ı̱ Jesús

45 Chaca quiya' ndyaa nu policía ne' laa bi'
slo sti jo'ó nu laca loo, slo ngu' fariseo. Li'
nchcuane ngu' ji'ı̱ policía:
—¿Ni cha' laca ná lo'o yu bi' lijya̱ ma̱ slo
cua?
46 Li' nacuı̱ policía:
—Bilya cuna ya nchcui' sca ñatı̱ ñi'ya̱ nu
nchcui' yu jua.
47 Nguxacuı̱ ngu' fariseo cha' ji'ı̱ ngu' bi':

—¿Ha lo'o ji'i̱ cu'ma̱ ñilo'o yu jua lacua? —nacui̱ ngu'—. [48] Ná ntsu'u ni sca ñati̱ nu laca loo ji'na nu ngusñi cha' ji'i̱ yu bi'. Ni ngu' fariseo cua, ná jlya ti' ya cha' nu nchcui' yu —nacui̱ ngu'—. [49] Ná tso'o ngu' quichi̱, xcui' cha' cuxi ntsu'u ji'i̱ ngu', xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' ji'i̱ cha' nu nda jyo'o Moisés lo'o na.

[50] Li' ndyatu̱ tsaca ngu' fariseo laja ngu' bi'; Nicodemo naa yu, la cui' nu cusu' nu cua ndyaa slo Jesús talya bi' laca yu.

[51] —Lo'o cua'ni cuayá' na ji'i̱ sca ñati̱ —nacui̱ Nicodemo li'—, ná nscua chacuayá' ji'na cha' xcube' na ji'i̱ ñati̱ bi' si tya lyiji cuna na lcaa cha' nu ta yu, si bilya caca cuayá' ti' na ñi'ya̱ laca cha' cuxi nu ngua'ni yu bi' —nacui̱.

[52] —¿Ha la cui' ngu' Galilea laca nu'u̱ lacua? —nacui̱ tya'a fariseo ji'i̱ Nicodemo li'—. Lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi nu nscua sa'ni ña'a̱ nu'u̱ xi, cha' caca cuayá' la ti' nu'u̱ cha' si'i nde Galilea tyu'u ñati̱ nu culu'u cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'na.

Ngusta ngu' qui'ya ji'i̱ sca nu cuna'a̱

[53] Li' ndyaa ngu' to' tyi ngu'.

8

[1] Li' ndu'u Jesús, ndyaa yu sca ti nde ca'ya Olivos cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi. [2] Pana tsa cua cuxee ti, xa' ndatu̱ Jesús ne' laa tonu. Li' ndyu'u ti'i̱ lcaa ñati̱ ca slo yu. Ca bi' ndyaca'a̱ yu ngulu'u yu cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu'. [3] Li' yaa̱ ngu' fariseo bi' slo Jesús, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, yaa̱ lo'o ngu' ji'i̱ sca nu cuna'a̱ nu ndacui qui'ya ji'i̱. Cua ngujui nu cuna'a̱ bi' ji'i̱ ngu' la cui' tyempo nu ngua'a̱ cho' lo'o clyo'o xa' ñati̱. Li' nguxatu̱ ngu' bi' ji'i̱ nu cuna'a̱ bi' cla'be laja su ndi'i̱ ngu'. [4] Nchcui' ngu' lo'o Jesús li':

—Mstru —nacui̱ ngu' bi'—, cua ngujui nu cuna'a̱ re ji'i̱ ya la cui' tyempo lo'o ngua'a̱ cho' lo'o clyo'o xa' ñati̱ —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús—. [5] Cuentya ji'na, cuentya ji'i̱ cha' nu cua nda jyo'o Moisés lo'o na, ntsu'u cha' cujui'i̱ na quee ji'i̱ cho' cua cha' cujuii na ji'i̱. ¿Ñi'ya̱ ñacui̱ ta nu'u̱ ji'i̱?

[6] Na nchcui' cuayá' ti ngu' bi' lo'o Jesús, cha' cua nti' ngu' caja cha' ji'i̱ ngu' ñi'ya̱ caca sta ngu' qui'ya ji'i̱ Jesús. Bi' cha' ñi'ya̱ nu nga'a̱ ti yu ndati'i̱chu̱' yu xi, nguscua lo'o sne ya' ti yu lo yuu. [7] Lo'o jua'a̱ nchcuane ngu' ji'i̱ Jesús chaca quiya'. Li' ndaca'a̱ liñi Jesús, nchcui' yu lo'o ngu' nu yaa̱ lo'o ji'i̱ nu cuna'a̱ bi':

—Lo'o ntsu'u tsaca cu'ma̱ nu ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ ma̱ —nacui̱ yu—, bi' caca nu cujui'i̱ quee ji'i̱ nu cuna'a̱ cua clyo.

[8] Li' xa' ndati'i̱chu̱' Jesús nscua lo'o sne ya' ti yu lo yuu, nga'aa nchcui' yu li'. [9] Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', nguxana ngu' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' li', cha' cua jlo ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i̱ ycui' ngu'. Clyo la ndyaa nu ngu' cusu' la, li' ndyaa lcaa ngu' cuentya sca ti ngu'. Li' ndyanu Jesús chaca tya yu, lo'o ña'a̱ ti ndu̱ nu cuna'a̱ bi' ntajatya ji'i̱ yu ni jacua' chcui' yu lo'o. [10] Ndaca'a̱ Jesús chaca quiya', li' nacui̱ yu ji'i̱ nu cuna'a̱ bi':

—¿Macala ndyaa ngu' jua? —nacui̱—. ¿Ha tya ndu̱ nu ngusta qui'ya jinu'u̱?

[11] —Ná tucui ndu̱ nu ngusta qui'ya 'na, cusu' —nacui̱ nu cuna'a̱ bi'.

—Tso'o lacua —nacui̱ Jesús ji'i̱—. Jua'a̱ na', ná ntsu'u qui'ya nu sta na' jinu'u̱. Tyaa clya nu'u̱ juani —nacui̱—, nga'aa cua'ni la nu'u̱ cha' cuxi.

Xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i̱ ñati̱ laca Jesús

[12] Chaca quiya' nda Jesús cha' lo'o ngu' ne' laa bi'.

—Na' laca̱ nu nda̱ xee cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i̱ ñati̱ —nacui̱ yu—. Tyanu xee lubii jna' ne' cresiya ji'i̱ ñati̱ nu xñi cha' jna', lo'o jua'a̱ ná nga'a̱ cha' tye chalyuu ji'i̱ ngu' bi' li'; nga'aa ntsu'u cha' tya'a̱ yu'u ngu' bi', ñi'ya̱ nu ndu'ni ngu' nu ná ntsu'u xee jna' ne' cresiya ji'i̱ tsiya' ti.

[13] Li' nacui̱ ngu' fariseo ji'i̱ Jesús:

—Sca ti nu'u̱ nda cha' liñi cuentya ji'i̱ ycui' ca. Ná tucuá ngu' cha' jinu'u̱ si chcui' nu'u̱ jua'a̱.

[14] Nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' li':

—Tucuá ngu' cha' nu ta na' lo'o ngu' tu'ni. Masi sca ti na' nda̱ cha' liñi cuentya ji'i̱ ycui' ca na' —nacui̱ yu—. Cua jlo ti' na' macala ngutu'u na', lo'o cua jlo ti' na' ma nde tsa'a̱; pana nu cu'ma̱ ni, ná jlo ti' ma̱ tsiya' ti mala ngutu'u na', ná jlo ti' ma̱ ma nde tsa'a̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. [15] Cua laca ngusta ma̱ yabe' chu̱' na'. Lo'o ndyu'ni ma̱ jua'a̱, ndyu'ni ma̱ ñi'ya̱ ndu'ni ñati̱ chalyuu ti. Si'i na lijya̱ na' chalyuu cha' sta na' yabe' chu̱' ñati̱ —nacui̱—, [16] pana taca cua'ni cuayá' na' ji'i̱ ñati̱. Lo'o cua'ni cuayá' na' ji'i̱ ngu' ni, liñi cha' nu ta na' li', cha' si'i ycui' ti na' cua'ni cuayá' na' ji'i̱

ngu' li'; lo'o na' lo'o ycui' Ndyosi nu nda
jna' lijyaa re, stu'ba ti cua'ni cuayá' ya ji'i
ngu' li' —nacui Jesús—. 17 Ndaquiya' tsa na
ji'i cha' cusu' nu nscua lo quityi cua sa'ni
la; ndacua nscua sca cha' nu nchcui' cha'
tyu'u lubii ñati ji'i scaa cha' nu ntsu'u ji'i, nu
lo'o stu'ba ti chcui' tucua tya'a ngu' ji'i cha'
bi'. 18 Tsaca ngu' bi' laca na' —nacui Jesús—,
cha' nchcui' na' cha' liñi cuentya ji'i ycui' ca
na'; nu chaca ngu' bi' laca Sti na' nu nda jna'
lijyaa re.

19 —¿Macala ntsu'u Sti nu'u lacua?
—nacui ngu' ji'i Jesús li'.

—Ná nslo ma jna' tsiya' ti, lo'o la cui'
ti ná nslo ma ji'i Sti na' —nacui Jesús ji'i
ngu'—. Si cua ndyuloo ma jna', la cui' jua'a
cua ndyuloo ma ji'i Sti na' li'.

20 Nacui Jesús jua'a lo'o ngulu'u yu ji'i
ngu' ne' laa tonu, ntucua yu cacua ti su ndu
cñá' su cujui'i ngu' cñi nu caca msta ji'i ngu'
ne' laa. Lo'o ná tucui ngua'ni cha' tejeya' ji'i
Jesús, cha' tsaa lo'o ji'i yu ni'i chcua, cha'
tya lyiji tyalaa tyempo ji'i yu cha' xcube'
ngu' xña'a ji'i yu.

"Ná caja chacuayá' tsaa ma ca su tyi'i na'"

21 Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Tsa'a na' —nacui yu—, li' tsaana ma
jna' ca su ndya'a na', pana ná quije na' ji'i
ma tsiya' ti —nacui—. Tya lyiji quije na' ji'i
ma lo'o cajaa ycui' ma ña'a lo'o cresiya cuxi
ji'i ma, pana ná caja chacuayá' tsaa ma ca su
tyi'i na' li'.

22 —¿Ha cujuii yu ji'i ycui' ca yu? —nacui
ngu' judío ji'i tya'a ngu'—. ¿Ha jua'a
ntsu'u tyiquee yu lo'o nacui yu: "Ná caja
chacuayá' tsaa ma ca su tyi'i na' li'"?

23 Bi' cha' tya nda la Jesús xi cha' lo'o ngu'
bi':

—Nde chalyuu su ndi'i cu'ma cuxi tsa
ndu'ni ñati; pana na' ni, chaca chalyuu ca
slo ycui' Ndyosi ngutu'u na' —nacui yu—.
Cua ngui'i ma ji'i nu cuxi nu ndu'ni ñati
chalyuu; pana na' ni, ntsu'u tyiquee na' ji'i
ycui' Ndyosi Sti na' ca su ntucua ycui' Ni
—nacui Jesús—. 24 Bi' cha' ni na' ji'i ma cha'
cajaa ycui' ma ña'a lo'o cresiya cuxi ji'i ma;
chañi cha' bi': cajaa ma ña'a lo'o cresiya
cuxi ji'i ma, si ná jlya ti' ma cha' laca na'
ñi'ya nu ni na' ji'i ma cha' laca na'.

25 —¿Tilaca laca nu'u lacua? —nacui ngu'
ji'i Jesús li'.

—Tya tsubi' ni na' ji'i ma tilaca laca na'
—nacui Jesús li'—. 26 Tya quiña'a la cha'
taca chcui' na' lo'o ma nquicha' cuentya ji'i
qui'ya nu ntsu'u ji'i ma; pana liñi tsa cha'
nu nda ycui' Ndyosi nu nda 'na lijyaa, lo'o
jua'a cua ña'a ca cha' nu nda Ni lo'o na', bi'
ti cha' laca nu nda na' lo'o ñati chalyuu.

27 Ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' nu nchcui'
Jesús lo'o ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi Sti yu.
28 Bi' cha' tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Tiya' la lo'o sicua ma jna' lo crusi, li'
caca cuayá' ti' ma cha' laca na' ñi'ya nu ni
na' ji'i ma, na' nu lijyaa chalyuu cha' caca
ñati —nacui Jesús—. Ná sca cña ndu'ni na'
chacuayá' ji'i ycui' ca na'; ycui' Ndyosi Sti
na', bi' laca nu ngulu'u 'na lcaa ca cha' nu
nchcui' na' —nacui—. 29 Lcaa tsa ndi'i Ni
lo'o na', ycui' Ni laca nu nda jna' lijyaa re.
Ná nguxtyanu Sti na' jna', cha' xcui' cña nu
ndiya ti' Ni, bi' laca cña nu ndu'ni na'.

30 Lo'o ndyuna ngu' cha' nchcui' Jesús
jua'a, tyuu tya'a ngu' ngusñi hique ti ngu'
cha' nu nchcui' yu.

*"Nga'aa tatsaa ngu' ji'i ma cha' cua'ni ma
cña cuxi"*

31 Lo'o li' nda Jesús cha' lo'o ngu' judío nu
jlya ti' ji'i yu.

—Lo'o tyanu cha' nu nclyu'u na' ji'i ma
ne' cresiya ji'i ma, cha' ji'i ycui' Ndyosi bi',
li' chañi cha' laca ma ñati nu ndyaca tsa'a
jna' —nacui Jesús ji'i ngu'—. 32 Li' taca ca
cuayá' ti' ma lcaa cha' liñi; ná tucui caca
tatsaa ji'i ma cha' cua'ni ma cña cuxi ca su
ndi'i ma, xqui'ya cha' jlo ti' ma cha' liñi bi'.

33 —Ñati ji'i jyo'o Abraham laca ya
—nacui ngu' judío bi'—, ni sca ñati bilya
tatsaa ji'i ya cha' cua'ni ya cña cuxi. ¿Ñi'ya
nti' ta nu'u lo'o nacui nu'u cha': "Nga'aa
tatsaa ngu' ji'i ma cha' cua'ni ma cña cuxi
ca su ndi'i ma"? —nacui ngu' judío bi' ji'i
Jesús.

34 —Liñi tsa cha' ta na' lo'o ma juani
—nacui Jesús li'—, cha' cua laca ntsu'u
xu'na ñati chalyuu, lcaa ca ñati nu ntsu'u
qui'ya ji'i ngu'. 35 Lo'o sca ñati nu ntsu'u
xu'na ni, cua laca ti hora ndyiji cha' tso'o
ji'i ca su ndi'i yu to' tyi xu'na yu, cha' si'i
ñi'ya laca sñi' laca msu nu ndi'i slo xu'na
yu. Pana sñi' nu xu'na bi', lcaa tyempo ndi'i
sñi' lo'o sti, ndyiji tsa cha' tso'o ji'i —nacui
Jesús—. 36 Na' nu laca nu sca ti Sñi' ycui'
Ndyosi ni, lo'o cua'ni lyaá na' ji'i ma, chañi

cha' nga'aa caca tatsaa ngu' ji'i̱ ma̱ cha'
cua'ni ma cña cuxi chaca quiya' ca su ndi'i̱
ma̱ —nacui̱—. 37 Cua jlo ti' na' cha' tya'a
ñati̱ ji'i̱ jyo'o Abraham laca cu'ma̱, pana cua
nti' ma̱ cujuii ma̱ jna' cha' ná ntucuá ma̱
cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱ —nacui̱ Jesús—.
38 Nclyu'u na' ji'i̱ ma̱ cua ña'a̱ ca cha' nu cua
na'a̱ na' slo ycui' Ndyosi Sti na', bi' laca
cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱. Lo'o cu'ma̱ ni,
ndu'ni ma̱ lcaa ña'a̱ cña nu ngua tsa'a̱ ma̱
ji'i̱ sti ma̱, bi' cña ndu'ni ma̱.

39 Li' nguxtyacui ngu' cha' lo'o Jesús:

—Jyo'o Abraham bi' ngua jyo'o cusu' ji'i̱
ya, nu nguti'i̱ cua sa'ni la —nacui̱ ngu'.

—Si chañi cha' laca ma̱ tya'a ñati̱ ji'i̱ jyo'o
Abraham bi', li' cua'ni ma̱ ñi'ya̱ nu ngua'ni
ycui' Abraham bi' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'
bi'—. 40 Pana juani nti' tsa ma̱ cujuii ma̱
jna', masi xcui' cha' liñi nclu'u na' ji'i̱ ma̱,
la cui' cha' liñi nu nda ycui' Ndyosi lo'o na.
41 Ná ngua'ni jyo'o Abraham jua'a̱ —nacui̱
Jesús—. Chaca nu laca sti cu'ma̱, lo'o jua'a̱
cña nu nclyo nu bi', bi' laca cña nu ndiya la
ti' ma̱ cha' ndu'ni ma̱.

—Si'i sñi' nu xña'a̱ laca ya —nacui̱
ngu'—. Sca ti ycui' Ndyosi laca Sti ya
—ndu'ni ngu' judío lo'o Jesús li'.

42 —¿Ha ycui' Ndyosi laca Sti cu'ma̱
lacua? ¿Ni cha' laca ná ntsu'u tyiquee
ma̱ ña'a̱ ma̱ jna' lacua? —nacui̱ Jesús—.
Nde slo ycui' Ndyosi ngutu'u na'; xqui'ya
Ni, bi' cha' ndi'i̱ na' nde chalyuu —nacui̱
Jesús—. Si'i cuentya ji'i̱ ycui' ca ti na' lijya̱
na' chalyuu, ngulo ycui' Ndyosi cña jna'
cha' ca̱a̱ na'. 43 ¿Ni cha' laca ná ndaca'a̱
jyaca̱ ma̱ ji'i̱ cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱?
—nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' li'—. Ná nchca ji'i̱
ma̱ tsiya' ti caca cuayá' ti' ma̱ cha' nu nda
na' lo'o ma̱ —nacui̱ yu ji'i̱ ngu' judío bi'—.
44 Ycui' nu xña'a̱ laca sti cu'ma̱, lo'o jua'a̱
nti' ma̱ cua'ni ma̱ la cui' cña nu ngulo nu
bi' ji'i̱ ma̱. Tya lo'o nguxana chalyuu, tya li'
nguxana ndyu'ni ñu'u̱ nu bi' ji'i̱ cresiya ji'i̱
ñati̱ —nacui̱ Jesús—. Ná ngutu'u nu bi' ca
su ntsu'u su̱u̱ cha' liñi, ná ntsu'u cha' liñi
ji'i̱ nu bi' tsiya' ti —nacui̱—. Lo'o ñilo'o nu
bi' ji'i̱ ñati̱, xquicha' ycui' ca laca cha' cuiñi
nu nda nu bi' lo'o ngu'. Sca nu cuiñi laca
nu xña'a̱, bi' laca sti lcaa nu cuiñi. 45 Nda
na' cha' liñi lo'o ma̱, bi' cha' ná jlya ti' ma̱
jna' tsiya' ti, cha' si'i cha' cuiñi nda na' lo'o
ma̱. 46 Ná caca ñacui̱ ma̱ cha' ntsu'u xqui'ya
na'; pana lo'o ta na' sca cha' liñi lo'o ma̱, ¿ni
cha' laca ná jlya ti' ma̱ 'na li'? 47 Lcaa ñati̱ nu
nacui̱ cha' ycui' Ndyosi laca Sti ngu', tyaja'a̱
ngu' bi' cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' Ni
lo'o ngu' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' judío bi'—.
Pana si'i sñi' ycui' Ndyosi laca cu'ma̱, bi'
cha' ná nti' ma̱ cuna ma̱ cha' nu nchcui' na'
lo'o ma̱ tsiya' ti.

Cua laca lu'ú Jesús lo'o nguti'i̱ jyo'o Abraham tya sa'ni la

48 Li' nguxtyacui ngu' judío cha' lo'o Jesús:

—Liñi cha' nu nchcui' ya jinu'u̱ juani,
cha' ngu' Samaria laca nu'u̱. Ñi'ya̱ nti' sca
nu xña'a̱, jua'a̱ nti' nu'u̱ —nacui̱ ngu' li'.
49 —Ná ntsu'u cui'i̱ cuxi jna' tsiya' ti
—nacui̱ Jesús—. Chi̱ tsa ndu'ni na' loo
ycui' Ndyosi Sti na'; lo'o cu'ma̱ ni, ná ndu'ni
chi̱ ma̱ loo na'. 50 Pana si'i cha' nti' na'
cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' na', cha' ycui'
Ndyosi Sti na' ndu'ni cha' caca tlyu na'. Sca
ti ycui' Ndyosi laca nu cua'ni cuayá' ji'i̱ lcaa
ñati̱. 51 Lo'o chañi tsa cha' nu ta na' lo'o
cu'ma̱ ndi'ya̱: Lo'o taquiya' ngu' ji'i̱ cha' nu
nclyu'u na' ji'i̱ ngu', ná tye chalyuu tso'o nu
ta na' ji'i̱ ngu' bi', masi cajaa ngu'.

52 Li' xa' nchcui' ngu' judío bi' lo'o Jesús
chaca quiya':

—Juani jlo ti' ya cha' ñi'ya̱ nti' sca nu
xña'a̱, jua'a̱ nti' nu'u̱ —nacui̱ ngu'—. Sa'ni
ngujuii jyo'o Abraham, sa'ni ngujuii nu xa'
la jyo'o cusu' nu nda cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
lo'o ñati̱. ¿Ñi'ya̱ nti' nu'u̱ lo'o nacui̱ ca ti
nu'u̱: "Ná nga'a̱ cha' tye chalyuu ji'i̱ ñati̱
nu taquiya' ji'i̱ cha' nu nclyu'u na' ji'i̱"?
—nacui̱ ngu'—. 53 ¿Ha nti' nu'u̱ cha' xti
la cha' jlo ti' jyo'o cusu' Abraham ji'i̱ ya,
quiña'a̱ la cha' jlo ti' ycui' nu'u̱ lacua? ¿Ha
jua'a̱ nti' nu'u̱? Lo'o jyo'o Abraham, lo'o nu
xa' la jyo'o cusu' bi', cua ngujuii lcaa ngu'
bi'. ¿Tilaca laca nu'u̱, nti' nu'u̱?

54 Lo'o li' nacui̱ Jesús:

—Ná tso'o na' tsiya' ti si cua'ni na' cha'
caca tlyu ycui' ca ti na', pana ycui' Ndyosi
Sti na' ndu'ni cha' caca tlyu na' —nacui̱—.
Ndu'ni ma̱ cha' Sti ma̱ laca ycui' Ndyosi;
55 masi ná ndyuloo ma̱ ji'i̱ Ni, pana jua'a̱
ndu'ni ma̱. Nslo na' ji'i̱ Ni tu'ni. Ná taca
ñacui̱ na' cha' ná nslo na' ji'i̱ Ni; cuiñi na' si
jua'a̱ ñacui̱ na', ñi'ya̱ laca cu'ma̱, cha' cuiñi
tsa ma̱. Chañi cha' nslo na' ji'i̱ Ni, jua'a̱
ndaquiya' na' ji'i̱ lcaa cha' nu nchcui' Ni lo'o
na' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' judío bi'—. 56 Nu

Abraham jyo'o cusu' ji'i̱ ma̱ ni, lye tsa ngua
ti' yu ña'a̱ yu jna' lo'o cala na' chalyuu. Lo'o
li' ndi'ya̱ ngua, cha' cua na'a̱ nu cusu' jna',
tso'o tsa ndyu'u tyiquee yu li'.
57 Li' lye nchcui' ngu' judío lo'o Jesús:
—Bilya caca tu'ba tyi yija̱ nu'u̱ —nacui̱
ngu' ji'i̱—. ¿Ñi'ya̱ ngua cha' cua na'a̱ nu'u̱
ji'i̱ jyo'o Abraham lacua?
58 —Liñi tsa cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma̱
juani —nacui̱ Jesús—, cha' cua laca lu'ú na'
lo'o ngula jyo'o Abraham bi'.
59 Li' ngusñi ngu' quee cha' cu̱ ngu' ji'i̱
Jesús cujuii ngu' ji'i̱ li', pana ndyu'u cuatsi'
yu ji'i̱ ngu'. Ngutu'u yu ne' laa bi', nteje
tacui yu cla'be su ndi'i̱ ñati̱ ndyaa yu li'.

9

Nu qui'yu nu ca ña'a̱ cuityi̱' lo'o ngula

1 To' tyucuii̱ su ndyaa Jesús, na'a̱ yu ji'i̱
sca ngu' cuityi̱', ca ña'a̱ cuityi̱' lo'o ngula nu
quicha bi'. 2 Li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca
tsa'a̱ bi' ji'i̱ Jesús:
—Mstru —nacui̱ ngu'—, ¿tilaca ntsu'u
qui'ya ji'i̱ cha' cuityi̱' cloo yu cua lo'o ngula
yu? ¿Ha ycui' yu? ¿Ha ngu' cusu' ji'i̱ yu
ndacui qui'ya ji'i̱?
3 —Si'i xqui'ya yu cua, si'i xqui'ya ngu'
cusu' ji'i̱ yu —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Na
cuityi̱' yu lo'o ngula yu cha' taca ña'a̱ ngu'
ñi'ya̱ laca cña tonu nu cua'ni ycui' Ndyosi
lo'o cua'ni Ni cha' tyaca tso'o yu. 4 Lo'o
tya xee nga'a̱ cha' cua'ni na cña —nacui̱
Jesús—, lo'o cua ndyaa cuichaa nga'aa caca
cua'ni ni sca na cña li'. Lo'o jua'a̱ laca lo'o
na' —nacui̱—, nga'a̱ cha' cua'ni na' lcaa
ña'a̱ cña nu ngulo ycui' Ndyosi jna' lo'o
nda Ni jna' lijya̱ na' ca nde —nacui̱ Jesús—.
5 Lo'o tya tyi'i̱ na' chalyuu, tya ta na' xee nu
tyu'ú ne' cresiya ji'i̱ ñati̱.
6 Ndye nchcui' Jesús, li' ngusalú yu xi
hitya sañi' lo yuu, cha' nguxa' xi lo'o yuu
cha' caca nana'. Nda'a̱ yu nana' bi' chu̱'
scua' cloo nu quicha bi'. 7 Li' nacui̱ Jesús ji'i̱:
—Yaa nu'u̱, caata chcu nde tojo'o Siloé
—tojo'o bi' naa Siloé cha'cña ji'i̱ ngu', ñi'ya̱
nti' si ñacui̱ na cha'cña ji'na: tojo'o "su
nacui̱ ji'i̱ ngu' cha' tsaa ngu'".
Bi' cha' ndyaa nu quicha bi' ndyaata to-
jo'o bi' li'. Lo'o ñaa li', cua ndyaca tso'o
cloo. 8 Lo'o li' nu ngu' nu ndi'i̱ cacua ti su
ndi'i̱ nu ngua quicha bi', nu cua na'a̱ su
ngüijña msta̱ tsubi' la, li' nchcui' ngu' bi' ji'i̱:
—Nu qui'yu re, ¿ha la cui' yu re laca nu
ngua'a̱ calle ngüijña yu msta̱ ji'i̱ ngu'?
9 —La cui' yu bi'— nacui̱ tsaca ngu'.
—Si'i yu bi', masi sca ti cuayá' ña'a̱ loo yu
bi'— nacui̱ chaca ngu'.
Lo'o li' nguxacui̱ ycui' nu qui'yu bi' cha'
ji'i̱ ngu' bi':
—La cui' yu bi' laca na'.
10 Li' nchcuane ngu' ji'i̱ yu:
—¿Ñi'ya̱ ngua cha' ndyaca tso'o cloo
nu'u̱ juani?
11 —Nu ñati̱ nu naa Jesús, bi' laca nu
nguxa' xi nana' cha' nguta'a̱ chu̱' scua' cloo
na' —nacui̱ nu qui'yu bi'—. Lo'o li' ngulo
yu bi' cña 'na cha' tsa'a na' caata̱ nde tojo'o
Siloé, bi' cha' ndya'a̱ ndyaata̱ ca bi'; hora
ti ngua tso'o cloo na', tyaca̱' tso'o ña'a̱ na'
juani.
12 —¿Ma nde ndyaa yu bi'? —nacui̱ ngu'
ji'i̱ li'.
—Ná jlo ti' na' —nacui̱.

Nchcui' ngu' fariseo lo'o nu ngua cuityi̱'

13 Ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ nu qui'yu nu ngua
cuityi̱' bi' slo ngu' fariseo ne' laa. 14 Tsa̱ nu
ndi'i̱ cña' ngu' ngua bi', tsa̱ tacati ngua nu
lo'o nguxa' Jesús nana' bi', ngua'ni yu jo'o
ji'i̱ cloo nu cuityi̱' bi'. 15 Lo'o li' nguxana ngu'
fariseo, nchcuane ngu' ji'i̱ nu ngua cuityi̱'
bi':
—¿Ñi'ya̱ ngua cha' ngua tso'o cloo nu'u̱?
—Nguta'a̱ yu nana' chu̱' scua' cloo na'
—nacui̱ nu qui'yu bi'—, li' ndyaa na'
ndyaata̱ chcu, tyaca̱' tso'o ña'a̱ na' juani
—nacui̱.
16 Li' ntsu'u xi ngu' fariseo nu nacui̱:
—Si'i slo ycui' Ndyosi yaa̱ nu Jesús bi', bi'
cha' ná ndaquiya' yu tsa̱ ta'a ji'i̱ ngu'.
Lo'o jua'a̱ ntsu'u xi xa' ñati̱ nu nchcui' ji'i̱
yu ndi'ya̱:
—¿Ñi'ya̱ caca ji'i̱ yu bi' cua'ni yu cña tonu
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi si jua'a̱ ntsu'u tsa
qui'ya ji'i̱ yu?
Ná stu'ba cha' nu nchcui' ngu' bi' ji'i̱
Jesús. 17 Li' xa' nchcuane ngu' ji'i̱ nu ngua
cuityi̱' bi':
—Nu'u̱ ni, ¿ñi'ya̱ chcui' ta nu'u̱ cha' ji'i̱
yu bi' juani, cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i̱ cloo
nu'u̱?
Li' nguxacui̱ nu qui'yu bi' cha' ji'i̱ ngu':
—Sca nu cusu' nu nda cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ñati̱, jua'a̱ laca yu bi' —nacui̱.

18 Ná jlya ti' nu ngu' judío bi', cha' ca
ña'a̱ cuityi̱' nu qui'yu bi' lo'o ngula, lo'o nu
juani tyaca̱' tso'o xee ña'a̱. Su ndye cha',
li' ngusi'ya ngu' ji'i̱ ngu' cusu' ji'i̱. 19 Li'
nchcuane ngu' ji'i̱ ngu' cusu' bi':
—¿Ha sñi' cu'ma̱ laca yu re? —nacui̱
ngu'—. ¿Ñi'ya̱ ngua li'? ¿Ha ca ña'a̱ cuityi̱'
yu lo'o ngula yu? ¿Ñi'ya̱ ngua cha' ña'a̱ yu
juani?
20 Li' nguxacui̱ sti xtya'a̱ cha' ji'i̱ ngu'
fariseo bi':
—Jlo ti' ya cha' sñi' ya laca yu, jlo ti' ya
cha' ca ña'a̱ cuityi̱' yu lo'o ngula yu —nacui̱
ngu'—, 21 pana ná nda ya cuentya tsiya' ti
ñi'ya̱ ngua cha' ngujui xee nu ntsu'u cloo yu
juani. Ná jlo ti' ya tilaca laca nu ngua'ni jo'o
ji'i̱ yu. Xcuane ma̱ ji'i̱ ycui' yu; cua tlyu yu
bi', ycui' yu taca ta liñi yu cha' lo'o ma̱.
22 Jua'a̱ nacui̱ sti xtya'a̱ nu qui'yu bi' ji'i̱
ngu', cha' ntsii̱ tsa ngu' ji'i̱ ngu' judío bi';
na cua ngua'ni stu'ba ngu' laca cña cha' ji'i̱
ngu' lo'o tya'a ngu' cha' culo'o ngu' ji'i̱ ñati̱
ne' laa, cua ña'a̱ ca ñati̱ nu ñacui̱ cha' Jesús
laca Cristo, nu ñati̱ tlyu nu nda ycui' Ndyosi
ji'i̱ lijya̱ chalyuu. Nga'aa ta ngu' judío bi'
chacuayá' tsaa ngu' ne' laa li'. 23 Bi' cha'
nacui̱ sti xtya'a̱ nu ngua cuityi̱' bi': "Xcuane
ma̱ ji'i̱ ycui' yu, cua tlyu yu bi'".
24 Tya ngusi'ya ngu' ji'i̱ nu ngua cuityi̱' bi'
chaca quiya', lo'o li' lye nchcui' ngu' lo'o:
—Chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi, ta nu'u̱ cha'
liñi lo'o ya juani —nacui̱ ngu' ji'i̱—. Cua jlo
ti' ya cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'i̱ nu Jesús bi'.
25 —Ná nda na' cuentya si ntsu'u qui'ya
ji'i̱ yu —nacui̱ nu ngua cuityi̱' bi'—. Jlo
ti' na' cha' cuityi̱' na' clyo, lo'o juani cua
ntsu'u xee cloo na'. Tsa bi' ti cha' jlo ti' na'.
26 —¿Ñi'ya̱ ngua'ni yu bi' lo'o nu'u̱ lacua?
—nacui̱ ngu'—. ¿Ñi'ya̱ ngua'ni yu cha'
ndyaca tso'o cloo nu'u̱ juani?
27 —Cua ndacha' na' ji'i̱ ma̱ tsaca quiya'
tsa̱, lo'o ná ngua'a̱ jyaca̱ ma̱ ji'i̱ cha' bi'
—nacui̱ nu qui'yu bi'—. ¿Ni cha' laca xa'
nti' ma̱ cuna ma̱ cha' bi' chaca quiya'? ¿Ha
lo'o cu'ma̱ nti' ma̱ caca tsa'a̱ ma̱ cha' ji'i̱ yu?
28 Li' nchcui' nu ngu' judío bi' cha' ti'í lo'o:
—Nu'u̱ laca sca nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu
bi' —nacui̱ ngu'—, cuare laca ya ñati̱ nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ jyo'o cusu' Moisés. 29 Jlya ti'
ya cha' nda ycui' Ndyosi cha' lo'o nu Moisés
bi', pana ná jlo ti' ya tsiya' ti ma nde ngutu'u
nu Jesús bi' lijya̱.
30 Li' nguxtyacui nu qui'yu bi' cha' lo'o
ngu' fariseo bi':
—Tlyu tsa cha' nda ma̱ lo'o na' juani
—nacui̱—. Nde cua ti ndu̱ sca nu qui'yu
nu ngua'ni ca ti jo'o cloo na', lo'o ná jlo
ti' ma̱ tsiya' ti ma nde ngutu'u yu lijya̱ yu
—nacui̱—. 31 Jlo ti' lcaa tya'a na cha' ná
ndaquiya' ycui' Ndyosi ji'i̱ cha' nu nchcui'
ñati̱ cuxi lo'o Ni; ndaquiya' Ni ji'i̱ ngu' lo'o
nchcui' ñati̱ nu ndu'ni tacati, ñati̱ nu ndu'ni
cña nu ngulo Ni ji'i̱ —nacui̱—. 32 Tya lo'o
nguxana chalyuu, bilya cua'ni ngu' cha'
tyu'u xee cloo ñati̱ chaca quiya' nu lo'o ca
ña'a̱ cuityi̱' ngu' lo'o ngula ngu'. 33 Ná caca
ji'i̱ yu bi' cua'ni yu cña bi' si si'i ca slo ycui'
Ndyosi ngutu'u yu.
34 —Ngu' cuxi laca nu'u̱, pana nti' nu'u̱
culu'u xi cha' jo'ó ji'i̱ ya —nacui̱ ngu' judío
li'—. Cuxi nu'u̱ lo'o ngula nu'u̱, jua'a̱ cuxi ti
nguluu nu'u̱ —nacui̱ ngu'.
Lo'o li' nguloʼo ngu' ji'i̱ nu qui'yu bi',
nga'aa nda ngu' chacuayá' tsaa ne' laa tsiya'
ti.

Na cuityi̱' ngu' cha' ná jlya ti' ngu'

35 Li' ngujui cha' ji'i̱ Jesús, ndyuna yu cha'
nguloʼo ngu' ji'i̱ nu qui'yu bi' ne' laa. Lo'o
ngujyacua Jesús ji'i̱, nchcuane yu ji'i̱ li':
—¿Ha jlya ca ti' nu'u̱ ji'i̱ ycui' nu cua lijya̱
chalyuu cha' caca ñati̱? —nacui̱ Jesús ji'i̱.
36 —¿Tilaca laca yu bi', cusu'? —nacui̱ nu
qui'yu bi'—. Nti' tsa na' xñi na' cha' ji'i̱.
37 —Cua na'a̱ nu'u̱ ji'i̱ yu bi' —nacui̱
Jesús—. Na' laca̱ bi', na' nu nchcui̱' lo'o
nu'u̱ juani ti.
38 Hora ti ndyatu̱ sti̱' nu qui'yu bi' slo
Jesús.
—Jlya ti' na' jinu'u̱, Xu'na —nacui̱.
39 Li' nchcui' Jesús lo'o:
—Cua lijya̱ na' chalyuu cha' cua'ni cuayá'
na' ji'i̱ ñati̱, tilaca laca nu xñi cha' jna', tilaca
laca nu ná tyaja'a̱ xñi cha' jna' —nacui̱
Jesús—. Ta na' xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i̱
ngu' nu xñi cha' jna', masi ñi'ya̱ nti' cuityi̱'
ti ngu' ndi'i̱ ngu' chalyuu; tacu̱' na' xee ji'i̱
ngu' nu ná tyaja'a̱ xñi cha' jna' tsiya' ti, masi
ndu'ni ngu' cha' tso'o tsa ycui' ngu'.
40 Ndu̱ xi ngu' fariseo slo Jesús lo'o nchcui'
yu jua'a̱.
—¿Ha cuityi̱' cua lacua? —nacui̱ ngu' ji'i̱
yu.
41 —Ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ ma̱, si jlo ti' ma̱
cha' cuityi̱' ti ma̱ —nacui̱ Jesús—. Cha'

nchcui' ma̱ cha' taca ña'a̱ ma̱, bi' cha' ña'a̱ ti ntsu'u qui'ya ji'i̱ ma̱.

10

Cuii̱ ji'i̱ lo'o su ndyi'i̱ xlya' talya

1 ’Ta na' sca cha' liñi lo'o ma̱ juani —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' judío li'—. Tachaa tsa ndya' lo'o su ndyi'i̱ xlya' talya. Lo'o ndya'a̱ ngu' ne' lo'o bi', sca ti to' lo'o nga'a̱ cha' tyatí ngu'. Nu cuaana laca nu ndyacuí que lo'o, ndyatí chaca se'i̱ li' —nacui̱ Jesús—. 2 Nde to' lo'o ndyatí nu laca xu'na xlya' bi'. 3 Nslo nu ntsu'u cua̱ to' lo'o ji'i̱ xu'na xlya', bi' cha' nda chacuayá' ndyatí yu bi' ne' lo'o —nacui̱ Jesús—. Nslo xlya' xtyi'i xu'na ni'; lo'o nxi'ya yu ji'i̱ xlya' ji'i̱ ycui' ca, lijya̱ ni' slo yu, ndya'a̱ lo'o yu ji'i̱ xlya' bi' li'. 4 Lo'o cua ngutu'u lcaa xlya' nde liya', li' nde loo la ntyucua nu laca xu'na ni', nde chu̱' la lca'a̱ xlya' ji'i̱ yu, cha' nduna ni' lo'o nxi'ya xu'na ni' ji'i̱ ni'. 5 Ná ndyu'u lca'a̱ ni' ji'i̱ xa' ñati̱; lo'o nduna ni' cha' nu nchcui' xa' ñati̱ lo'o ni', xna ni' li', cha' ná nslo ni' xtyi'i xa' ñati̱.

6 Bi' ngua sca cha' nu nchcui' ne' ti Jesús lo'o ngu', pana ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti ñi'ya̱ ndyu'u cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu' li'.

Ña'a̱sii̱ tso'o Jesús ji'i̱ xlya' ji'i̱ yu

7 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o ma̱ —nacui̱ Jesús—. Ycui' ti na' laca̱ to' lo'o bi', cha' nchca'a̱ na' to' lo'o su ndyatí ni'. 8 Ná ndaquiya' xlya' bi' ji'i̱ ñati̱ nu ya̱a̱ yala la, cha' xcui' nu cuaana laca ngu' bi'; tsa cu' ti ntyucuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i̱ tya'a ñati̱ ngu' —nacui̱—. 9 Nu nga'a̱ to' lo'o, tso'o tsa ña'a̱sii̱ ji'i̱ xlya' ji'i̱; lo'o jua'a̱ na', tso'o tsa ña'a̱sii̱ na' ji'i̱ ñati̱ 'na —nacui̱ Jesús—. Taca tyeje tacui ngu' cha' tyatí ngu' ne' lo'o su nga'a̱ na', cha' ná caca cuxi ji'i̱ ngu' bi' li'. Tso'o ti tyatí ngu' ne' lo'o su nga'a̱ na', tso'o ti tyu'u ngu' chaca quiya', ñi'ya̱ nu ndu'ni xlya'. Caja ñi'ya̱ tyiji̱ yu'u ji'i̱ ngu' bi' li', ñi'ya̱ laca lo'o ndyiji na ndacu xlya'.

10 ’Tsa cu' ti cña cuaana ndu'ni nu ngu' cuaana bi' —nacui̱ Jesús—. Ndya'a̱ ngu' bi' cha' cua'ni ñu'u̱ ngu' ji'i̱ ñati̱, cha' chcuna' cresiya ji'i̱ ñati̱ bi'; na cua lijya̱ na' cha' ta na' chalyuu tso'o ji'i̱ ñati̱, su caca tyi'i̱ ngu' tyucui tyiquee ngu' li' —nacui̱—. 11 Tso'o tsa ña'a̱sii̱ na' ji'i̱ xlya' 'na. Ycui' ca na' tyaja'a̱ Na' caja̱a̱ cha' ná cajaa xlya' jna', cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ ngu' —nacui̱—. 12 Sca msu ti ni, ná ña'a̱sii̱ tso'o ji'i̱ xlya', xna yu lo'o ña'a̱ yu cha' lijya̱ bo'o. Si'i ycui' yu nu laca loo ji'i̱ xlya', si'i ycui' yu nu ca ji'i̱ ni', nti' yu. Bi' cha' caca lya' ti' bo'o ji'i̱ taju xlya' bi', li' tyijyu' cañi xlya' xna ni' —nacui̱ Jesús—. 13 Nxna msu tyijyu' cha' ne' xña ti ji'i̱ ngu' ndya'a̱ yu, si'i na ji'i̱ yu laca xlya' bi'.

14 ’Tso'o tsa ña'a̱sii̱ na' ji'i̱ xlya' 'na. Nslo na' ji'i̱ ñati̱ jna', lo'o jua'a̱ cua ngui'i̱ ñati̱ bi' jna'. 15 Ñi'ya̱ nslo Sti na' jna', jua'a̱ nslo na' ji'i̱ Sti na'; ñi'ya̱ ntsu'u cha' ji'i̱ Sti na' lo'o na', jua'a̱ ntsu'u cha' jna' lo'o ñati̱ jna'. Ycui' ca na' tyaja'a̱ na' caja̱a̱ cha' ná tye cresiya ji'i̱ ñati̱ 'na —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. 16 Tya ntsu'u la xa' ñati̱ 'na nu ndi'i̱ xa' quichi̱, nu ná stu'ba nga'a̱ lo'o taju ñati̱ re; nga'a̱ cha' tsa'a na' tsaqui'ya na' ji'i̱ ngu' bi', cha' lo'o ngu' bi' tya̱a̱ ngu' ca ne' lo'o re. Lo'o li' cuna ngu' cha' nu chcui' na' lo'o ngu'; caca ngu' sca ti taju ñati̱ 'na, lo'o jua'a̱ caca na' nu sca ti Xu'na ngu' —nacui̱ Jesús—.

17 ’Tye chalyuu 'na, cajaa na' cha' tyu'ú na' chaca quiya' ca tiya' la, bi' cha' ntsu'u tsa tyiquee Sti na' ña'a̱ 'na. 18 Ná tucui xlyaá cresiya 'na, ycui' ca ti na' ntaja'a̱ na' caja̱a̱ —nacui̱ Jesús—. Taca cua'ni na' jua'a̱, cha' cua nda ycui' Ndyosi Sti na' chacuayá' cajaa na', lo'o jua'a̱ cua nda Ni chacuayá' cha' tyu'ú na' chaca quiya'.

19 Tya chaca quiya' ná stu'ba cha' ji'i̱ ngu' judío lo'o tya'a ngu' cha' nchcui' Jesús jua'a̱. 20 Ntsu'u tsa ngu' nu nacui̱ ndi'ya̱:

—Ñi'ya̱ nti' sca nu xña'a̱, jua'a̱ nti' yu cua. Na tonto yu. Ná ntsu'u cha' cuna na cha' nu nchcui' yu cua.

21 Li' nacui̱ xa' la ñati̱:

—Ná taca chcui' ngu' ñi'ya̱ nu nchcui' yu cua juani si ntsu'u cui'i̱ xña'a̱ ji'i̱ ngu'. ¿Ha caca ji'i̱ nu xña'a̱ cua'ni cha' tyaca tso'o cloo nu cuityi̱'? Ná taca ji'i̱.

Nxu̱u̱ tya'a ngu' judío lo'o Jesús

22 Tyempo tlya' ngua li', nu lo'o sube tsa tsa̱. Nde quichi̱ Jerusalén ndyu'ni tlyu ngu' ji'i̱ ta'a su ngulacua̱ ji'i̱ laa tonu ca bi'. 23 Ndyaa Jesús to' laa ca su nchcui' ngu' ji'i̱: “Corredor ji'i̱ Salomón”. 24 Li' ndyu'u ti'i̱ tyu̱u̱ tya'a ngu' judío slo Jesús, nchcuane ngu' ji'i̱ yu:

—¿Ni jacua' chcui' liñi nu'u̱ lo'o cua, cha' caca cuayá' ti' ya si nu'u̱ laca nu ñati̱ tlyu nu ta ycui' Ndyosi ji'i̱ ca̱a̱? —nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús—. Ná talo ya si ná cacha' nu'u̱ lcaa cha' ji'i̱ cua. Tso'o si chcui' liñi nu'u̱ juani.

25 —Jua'a̱ ni na' tsaca quiya' ji'i̱ ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi' li'—, lo'o ná jlya ti' ma̱ cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱ tsiya' ti —nacui̱—. Lo'o ña'a̱ ma̱ cha' ndu'ni na' cña tonu bi' chacuayá' ji'i̱ Sti na', ndyiji cha' liñi ji'i̱ ma̱ li'; 26 pana ná jlya ti' ma̱ ji'i̱ cña bi', cha' si'i taju ñati̱ 'na laca ma̱. Nacui̱ na' jua'a̱ ji'i̱ ma̱ tsubi' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. 27 Ñi'ya̱ ndu'ni xlya', jua'a̱ nduna ñati̱ 'na jna' lo'o nchcui' na' lo'o ngu'. Cua nslo na' ji'i̱ ngu', cua ndya'a̱ ngu' lo'o na'. 28 Ná nga'a̱ cha' tye chalyuu nu ta na' ji'i̱ ngu' bi', ná chcuna' cresiya ji'i̱ ngu' li'. Ná tucui caca ji'i̱ xlyaá ji'i̱ ñati̱ bi' 'na, cha' tso'o tsa ña'a̱si̱i̱ na' ji'i̱ ñati̱ bi' —nacui̱ Jesús—. 29 Na cua nda Sti na' ñati̱ bi' jna', lo'o jua'a̱ nga'aa ntsu'u chaca nu stu'ba tlyu lo'o ycui' Ni; bi' cha' ná tucui caca ji'i̱ xlyaá ji'i̱ ngu' bi', nu lo'o ña'a̱si̱i̱ Sti na' ji'i̱ ngu'. 30 Lo'o jua'a̱ stu'ba ntsu'u cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na' lo'o na' —nacui̱ Jesús.

31 Chaca quiya' ngusñi nu ngu' judío bi' quee cha' cu̱ ngu' ji'i̱ Jesús, cujuii ngu' ji'i̱. 32 Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Cua quiña'a̱ tsa cña tso'o ngua'ni na' chacuayá' ji'i̱ Sti na' slo cu'ma̱, lo'o jua'a̱ cua na'a̱ ma̱ cña nu ngua'ni na'. ¿Ha xqui'ya sca cña tso'o nu ngua'ni na', bi' cha' nti' ma̱ cuta ma̱ quee 'na?

33 Li' nguxtyacui nu ngu' judío bi' cha' lo'o Jesús:

—Ná cujuii ya jinu'u̱ lo'o quee xqui'ya sca cña tso'o nu ngua'ni nu'u̱ —nacui̱ ngu'—, xqui'ya cha' cuxi nu nchcui' nu'u̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, bi' cha' cu̱ ya quee jinu'u̱. Sñi' ñati̱ chalyuu ti laca nu'u̱, pana ndu'ni nu'u̱ cha' laca nu'u̱ ycui' Ndyosi.

34 Li' nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu':

—Lo quityi nscua cha' cusu' nu jlya tsa ti' ma̱, ntsu'u sca cha' nu nchcui' ndi'ya̱: "Ndyosi laca lcaa cu'ma̱ cuentya jna'" —nacui̱ Jesús—. 35 Jlo ti' na cha' ná caca ji'na tacu̱' na ni sca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o na. Sca cha' nu nchcui' quityi bi' ni, nacui̱ cha' ñi'ya̱ laca ycui' Ndyosi, jua'a̱ laca ñati̱ nu ndaquiya' cha' nu nda Ni lo'o. 36 ¿Ni cha' laca ngusta cu'ma̱ qui'ya jna' slo ycui' Ndyosi lo'o nacui̱ ma̱ cha' nchcui' na' cha' cuxi ji'i̱ ycui' Ni? —nacui̱ Jesús—. Cua ngusubi Sti na' jna', nda Ni 'na lijya̱a̱ nde chalyuu. ¿Ni cha' laca ná tso'o nti' ma̱ cha' nacui̱ na' cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca na'? 37 Ná ntsu'u cha' jlya ti' ma̱ jna' —nacui̱ Jesús li'—, si ná ndu'ni na' cua ña'a̱ ca cña nu ndu'ni Sti na' —nacui̱—. 38 Pana nu lo'o ndu'ni na' cña ji'i̱ ycui' Ndyosi, li' caca jlya ti' ma̱ jna' xqui'ya cña nu ndu'ni na' bi', masi ná jlya ti' ma̱ cha' nu nchcui' na'. Lo'o li' caca cuayá' ti' ma̱, caca jlo ti' ma̱, cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'i̱ Sti na' lo'o na', stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o Sti na'.

39 Chaca quiya' ngua'ni cuayá' ngu' si caca taya' ngu' ji'i̱ Jesús. Li' nga'aa ndyanu yu, laja ti ngu' ngutu'u yu ngulaá yu ji'i̱ ngu'.

40 Li' ndyaa Jesús chaca quiya', ndyaa chaca tsu' sta'a̱ Jordán ca su ngutu̱ Juan ntyucuatya ji'i̱ ngu' tya clyo. Nde bi' nguti'i̱ yu, lo'o jua'a̱ ndya'a̱ tsa ngu' slo. 41 Li' nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu':

—Ná ngua'ni Juan ni sca cña tonu cha' cube ti' na ji'i̱. Pana liñi tsa ndyu'u lcaa cha' nu nchcui' nu Juan bi' tya tsubi' la cuentya ji'i̱ nu qui'yu re.

42 Lo'o li' cua nguxana tyu̱u̱ tya'a ngu', jlya ti' ngu' ji'i̱ Jesús lo'o nguti'i̱ ngu' nde bi'.

11

Ngujuii Lázaro

1 Ndi'i̱ sca nu qui'yu nu naa Lázaro. Quicha tsa bi'. Ngu' quichi̱ Betania laca, lo'o jua'a̱ María lo'o Marta laca tya'a ngula nu qui'yu bi'. 2 (Tya'a ngula María laca Lázaro nu quicha bi', lo'o jua'a̱ María laca nu su'ba setye tyixi xtyi'i chu̱' quiya' Jesús nde loo la, lo'o li' sube' cho' quicha̱' que ycui' cho' quiya' Jesús cha' quityi.) 3 Cua nda tyucuaa nu cuna'a̱ bi' cha' ndyaa ca slo Jesús:

—Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u̱, Xu'na —nacui̱ ngu' cuna'a̱ bi'—, nde lijya̱ cha', cha' caca cuayá' ti' nu'u̱ cha' ntsiya tya'a tso'o nu'u̱, quicha tsa yu.

4 Lo'o ndyuna Jesús cha' bi', li' nacui̱:

—Ná nga'a̱ cha' cajaa nu quicha bi'. Na quicha yu bi' cha' caca tlyu la ycui' Ndyosi, cha' cua'ni tlyu ngu' jna', cha' na' laca̱ nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. Lo'o ña'a̱ ngu' ñi'ya̱ cña tonu nu cua'ni na' cha' caca jo'o ji'i̱ yu, li' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi.

5-6 Lo'o ndyuna Jesús cha' quicha Lázaro,
li' tya ndyanu Jesús tya tyucuaa tsa su ndi'i
bi', masi ntsu'u tsa tyiquee yu ña'a yu ji'i ca
ta'a sna ngu' bi', ji'i Marta, lo'o ji'i nu chaca
cho' tya'a Marta, lo'o ji'i ycui' Lázaro. 7 Tiya'
la, li' nacui Jesús ji'i ñati nu ndyaca tsa'a ji'i:
—Tyaa na xtyuu na nde loyuu su cuentya
Judea —nacui.
8 Li' nguxacui ngu' bi' cha' ji'i:
—Mstru —nacui ngu'—, ná sa'ni ngua
bi' lo'o ngua ti' ngu' judío bi' cu ngu' quee
jinu'u cha' cujuii ngu' jinu'u, ngua ti' ngu'.
¿Ha cua tsaa ti nu'u nde jua chaca quiya'?
—nacui ngu'.
9 Li' nacui Jesús ji'i ngu' bi':
—Tii tyucuaa ti hora ntsu'u ji'i sca tsa.
Lo'o tya'a na ndacua, ná sca na tyacua
quiya' na, tyaca' su ndya'a na cha' tya xee
—nacui—. 10 Lo'o tyu'u ta'a na talya, li'
tyacua sca na nga'a tyucuii quiya' na, cha'
ná tyaca' xee ña'a na ji'i li'.
11 Lo'o cua nchcui' Jesús jua'a, li' nacui:
—Cua laja' Lázaro tya'a tso'o na. Nde jua
tsa'a na' juani cha' xtyu'u ji'i yu.
12 —Mstru —nacui ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i—, lo'o laja' ca yu, li' tyaca tso'o yu.
13 Ngua ti' ngu' cha' ndyu'u xcalá yu, masi
nti' Jesús ñacui ji'i ngu' cha' chañi cha'
ngujuii yu. 14 Lo'o li' liñi nchcui' Jesús lo'o
ngu':
—Ngujuii Lázaro —nacui—. 15 Tso'o ti
nti' na' cha' ná nguti'i na' nde jua lo'o
ngujuii yu. Juani taca tyu'u tso'o cha' ji'i
ycui' ma, taca xñi tso'o la ma cha' jna'
—nacui—. Tyaa na ca su nscua jyo'o.
16 Li' nchcui' Tomás nu Culaca' lo'o tya'a
ndyaca tsa'a ji'i Jesús:
—Tyaa na lo'o nu cusu' lacua, cha' stu'ba
ti cajaa na lo'o —nacui Tomás.

"Tyu'ú tya'a ngula nu'u chaca quiya'"

17 Lo'o ndyalaa Jesús ca bi', ngujui cha' ji'i
yu cha' cua jacua tsa nguatsi' jyo'o Lázaro.
18 Ná tyijyu' ndyi'ya tya'a quichi Betania
bi' lo'o quichi Jerusalén, ntsu'u xi tucua ti
kilómetro cla'be cuayá' tyijyu' ndi'i quichi
bi'. 19 Lo'o li' quiña'a ngu' quichi tonu bi'
ndyaa cha' xtyucua ngu' ji'i Marta lo'o ji'i
María cha' ngujuii tya'a ngula ngu'. 20 Tya
cuayá' ndyuna ngu' cha' cua lijya Jesús,
hora ti ngutu'u Marta ndyaa cha' tyacua
tya'a lo'o Jesús tyucuii. Sca ti María ndyanu
ni'i. 21 Lo'o li' nchcui' Marta lo'o Jesús:
—Ná ngujuii tya'a ngula na' si nguti'i
nu'u ca nde, cusu' —nacui nu cuna'a bi' ji'i
Jesús—. 22 Pana jlo ti' na' cha' masi juani
cua'ni ycui' Ndyosi lcaa cha' nu jña nu'u ji'i
Ni.
23 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Marta bi':
—Tyu'ú tya'a ngula nu'u chaca quiya'.
24 —Jlo ti' na' cha' chaca quiya' tyu'ú yu
bi' nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o lo'o cua tye ti
chalyuu —nacui Marta.
25 Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o nu cuna'a
bi':
—Na' laca nu ndu'ni cha' tyu'ú ñati, na'
laca nu ndu'ni cha' chañi caca tso'o cresiya
ji'i ñati —nacui Jesús—. Masi cajaa ngu',
tya tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', caja chalyuu
cucui ji'i ngu' si cua ngusñi ngu' cha' jna'
—nacui Jesús ji'i Marta—. 26 Lo'o jua'a lcaa
ñati nu tso'o ti ndi'i tyiquee cha' ngusñi
ngu' cha' jna', ná nscua cha' cajaa ngu' bi'
tsiya' ti. ¿Ha jlya ti' nu'u cha' bi'?
27 —Chañi cha' jlya ti' na', cusu' —nacui
nu cuna'a bi'—. Hasta juani jlya ti' na' cha'
nu'u laca Cristo nu ñati tlyu bi', nu'u laca nu
sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, lo'o jua'a cua nda Ni
jinu'u lijya.

Lo'o Jesús ndyunaa yu

28 Ndye nchcui' Marta, li' ndyaa nu cuna'a
bi', cuaana ti ngusi'ya ji'i María tya'a ngula:
—Cua tyalaa ti nu Mstru bi' juani
—nacui—. Nxi'ya yu jinu'u cha' tsaa nu'u
slo yu.
29 Lo'o ndyuna María cha' bi', hora ti
ngutu'u ndyaa slo Jesús li'. 30 Tya lyiji tyalaa
Jesús quichi, tya nga'a yu su ndyacua tya'a
Marta lo'o yu tya tsa la. 31 Lo'o nu ngu' judío
nu ndi'i nxtyucua ji'i María ni'i ni, lo'o na'a
ngu' cha' tsa tsiya' ca ngutu'u María ndyaa,
li' ndyaa lca'a ngu' ji'i cho'; ngua ti' ngu'
cha' to' cuaá ndyaa cho' cha' cunaa cho'.
32 Lo'o li' ndyalaa María ca su ndu Jesús.
Lo'o na'a cho' ji'i yu, hora ti ngutu sti' cho'
slo Jesús. Lo'o li' nacui María bi':
—Si nguti'i nu'u tsubi', cusu' —nacui—,
ná ngujuii tya'a ngula na' li'.
33 Xñi'i tsa ñaa xtyi'i Jesús li', ndube tsa ti'
yu cha' ndyunaa María, lo'o jua'a ngusi'ya
tsa ngu' judío tya'a ndya'a María. 34 Li'
nchcuane Jesús ji'i ngu':
—¿Macala nguxatsi' ma ji'i jyo'o bi'?
—Tsa na'a na xi ji'i, cusu' —nacui ngu'
li'.

35 Lo'o Jesús ngusi'ya li'.
36 —Tyaca'a tsa jyo'o bi' ji'i Jesús, ntsu'u
tsa tyiquee yu ña'a yu ji'i —nacui ngu' judío
bi'.
37 Lo'o jua'a ndi'i xi ngu' nu nacui:
—¿Ni cha' laca ná ngujui ñi'ya nu cua'ni
yu cha' ná cajaa Lázaro nquicha'? Nchca
ji'i yu cua'ni yu cha' tyaca tso'o cloo ngu'
cuityi'.

Ndyu'ú Lázaro chaca quiya'

38 Ca chaca quiya' xñi'i tsa ñaa xtyi'i Jesús,
lo'o li' ndyaa yu ca to' cuaá. Sca tyuquee
laca, lo'o ndu sca quee tlyu ndyacu' tu'ba
tyuquee bi'.
39 —Clyatsu' ma quee cua —nacui Jesús.
Li' nchcui' Marta tya'a ngula jyo'o bi' lo'o
Jesús:
—Tyucu tsa xtyi'i caca si tyu'utsu' quee
cua, cusu' —nacui—. Cua jacua tsa nguatsi'
jyo'o re.
40 Li' nacui Jesús:
—Caca ña'a ma cha' tlyu tsa nu ndu'ni
ycui' Ndyosi nu lo'o jlya ti' ma ji'i Ni. ¿Ha
si'i jua'a ni na' ji'i ma tsa?
41 Li' ngulotsu' ngu' quee nu ndyacu' tu'ba
tyuquee bi'. Li' nguxña'a Jesús nde cua.
—Sti na' —nacui Jesús li'—, tsa xlya'be
hi cha' cua ndyuna nu'u cha' nu nchcui'
na' lo'o nu'u. 42 Lcaa tsa cua jlo ti' na'
cha' nduna nu'u lcaa cha' nu nchcui' na'
lo'o nu'u; pana nchcui' na' lo'o nu'u juani
xqui'ya ñati nu ndi'i re, cha' taca ca jlya ti'
ngu' jna' cha' chañi cha' cua nda nu'u jna'
lijyaa chalyuu.
43 Li' cuii tsa nchcui' Jesús:
—Lázaro, tyu'u nu'u su ntsu'u nu'u
ndacua, tyaa nu'u nde liya' re.
44 Li' ngutu'u nu ngua jyo'o bi'; ña'a ti tya
ngüixii late' ngati tyucui ña'a hichu', ña'a ti
tya ndyacu' chaca late' loo.
—Xati' clya ma late' nu ntsu'u chu' yu
cua —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' ta ma
chacuayá' tya'a yu.

Nchcui' ngu' ñi'ya caca cujuii ngu' ji'i Jesús

45 Lo'o li' quiña'a tya'a ngu' judío bi' jlya
ti' ngu' ji'i Jesús, ñati nu ndi'i nxtyucua ji'i
María tsa la, cha' cua na'a ngu' cha' tlyu nu
ngua'ni ca ti Jesús cuentya ji'i ycui' Ndyosi.
46 Pana ntsu'u xi ngu' bi' nu hora ti ndyaa slo
ngu' fariseo, nda ngu' cha' lo'o ngu' ñi'ya
nu ngua'ni Jesús. 47 Bi' cha' nu ngu' sti jo'ó
nu laca loo lo'o ngu' fariseo bi', nguxana
nxi'ya ngu' ji'i lcaa ngu' tisiya, cha' tyu'u ti'i
ngu'. Lo'o li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':
—¿Ñi'ya cua'ni na juani? —nacui
ngu'—. Quiña'a tsa cha' tlyu ndyu'ni nu
qui'yu bi'. 48 Lo'o ta na chacuayá' ji'i yu cha'
tya cua'ni la yu jua'a, li' xñi lcaa ngu' quichi
cha' ji'i yu. Li' caa ngu' romano cha' cuityi
ngu' laa tlyu ji'na, culo'o ngu' ji'i ñati tya'a
na su ndi'i ngu' —nacui ngu'.
49 Li' ndatu tsaca ngu'; Caifás naa yu, lo'o
jua'a yija bi' laca yu xu'na sti jo'ó. Nchcui'
yu lo'o ngu' bi' li':
—Ni sca na ná jlo ti' ma, 50 ná nchca tii ma
tsiya' ti —nacui yu—. Tso'o la caca ji'i ma
si cajaa sca ti ñati, cha' ná cajaa lcaa ngu'
quichi tyi na. Cuxi la cña caca si cuityi ngu'
tyucui ña'a nasiyu re.
51 Si'i cha' nu ngua'ya hique ycui' ca yu
nchcui' yu jua'a; cha' yija bi' ngua yu xu'na
sti jo'ó, bi' cha' nacui yu jua'a, cha' cuentya
ji'i ycui' Ndyosi nda yu cha' lo'o ngu', ni
cña caca ji'i Jesús ca nde loo la lo'o cajaa
Jesús lo crusi. Si'i xqui'ya ñati chalyuu jua
ti cajaa Jesús, 52 masi cajaa Jesús cuentya ji'i
lcaa ñati lcua ti ña'a chalyuu, cha' stu'ba ti
caca tyiquee lcaa ñati nu jlya ti' ji'i ycui'
Ndyosi, ngu' nu cua ngusubi ycui' Ndyosi
ji'i cha' caca ngu' sñi' Ni.
53 Lo'o li' nguxana nchcui' ngu' nu laca
cña lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu caca cujuii ngu'
ji'i Jesús; 54 bi' cha' nga'aa ndyaa Jesús su
ndi'i ngu' judío, ngutu'u yu loyuu bi', ndyaa
yu chaca loyuu su tyijyu' la xi, ca to' yuu
btyi. Ndyalaa yu sca quichi su naa Efraín li',
ca bi' nguti'i Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i.
55 Cua ngulala tsa ta'a pascua, bi' laca sca
ta'a ji'i ngu' judío. Quiña'a ngu' ngutu'u
ngu' quichi tyi ngu', masi quichi ne' quixi',
ndyalaa ngu' quichi Jerusalén li'. Yala ti
ngua'ni lubii ngu' tyucui ña'a ngu' cuentya
ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o tya lyiji ti caca
ta'a. 56 Li' ndyaa ngu' ndyaana ngu' macala
ntsu'u Jesús. Lo'o ndi'i ngu' ne' laa, li'
nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':
—¿Ñi'ya nti' ma? —nacui ngu'—. ¿Ha
caa yu ta'a nti' ma?
57 Ndube tsa ti' ngu' cha' lo'o nu ngu' sti
jo'ó nu laca loo bi', lo'o ngu' fariseo, cua
ngulo ngu' cña ji'i lcaa ngu' quichi; nacui
sti jo'ó cha' lo'o caja cha' ji'i ngu' macala
ntsu'u Jesús, hora ti ntsu'u cha' cacha' ngu'

ji'i̱ ngu' nu laca loo. Li' tsaa ngu' policía xñi
ngu' ji'i̱ Jesús, nti' ngu' nu laca loo bi'.

12

Nda'a̱ sca nu cuna'a̱ setye chu̱' quiya' Jesús

1 Tya lyiji tya xcuá tsa̱ cha' caca ta'a pas-
cua, li' ñaa Jesús nde quichi̱ Betania chaca
quiya'. Laca Betania quichi̱ tyi Lázaro nu
ngujuii tya tsubi' la, lo'o li' ngua'ni Jesús
cha' ndyu'ú yu chaca quiya'. 2 Li' nda ngu'
sca sii̱ ji'i̱ Jesús, cha' tso'o tsa nti' ngu'
cha' ndyalaa yu slo ngu'. Nda Marta na
ndyacu ngu' li', lo'o jua'a̱ stu'ba ti ntucua
Lázaro lo'o ngu' su ndyacu ngu' sii̱ lo'o
Jesús. 3 Li' ndyalaa lo'o María ji'i̱ sca lyura
setye tyixi xtyi'i. Quiña'a̱ tsa nga'a̱ setye
bi' ji'i̱, cha' tyucui setye ji'i̱ quixi̱' nardo
laca. Li' nda'a̱ María setye bi' chu̱' quiya'
Jesús, lo'o quicha̱' que ycui' María ngusube'
chu̱' quiya' yu; tyucui ña'a̱ ni'i̱ ntyucua
xtyi'i setye tyixi xtyi'i bi' li'. 4 Nga'a̱ Judas
sñi' Simón Iscariote lo'o ngu', cha' ñati̱ nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ Jesús laca. La cui' bi' laca nu
cujui' cresiya ji'i̱ Jesús ji'i̱ ngu' cuxi ca tiya'
la. Na'a̱ nu Judas bi' ñi'ya̱ nu ngua'ni María,
lo'o li' lye nchcui' ni cha' laca ngua'ni María
jua'a̱:

5 —¿Ni cha' laca ná ngua caya' setye tyixi
xtyi'i ji'i̱ nu cuna'a̱ cua cha' caja cñi xtyucua
ji'i̱ ngu' ti'i? —nacui̱ nu Judas bi'—. Ná
tyiquee' caja tyu̱u̱ mil paxu lo setye bi'.

6 Cha' cuaana Judas, bi' cha' nacui̱ jua'a̱,
si'i cha' tya'na ti' ji'i̱ ngu' ti'i. Ycui' ca Judas
laca loo ji'i̱ cuiji̱ su ntsu'u cñi ji'i̱ ngu' tya'a
ndya'a̱ lo'o Jesús, pana na ntyucuaana Judas
cñi nu ntsu'u ji'i̱ lcaa ngu' bi'.

7 —Ta ma̱ chacuayá' cua'ni nu cuna'a̱ cua
jua'a̱ —nacui̱ Jesús—. Na cua nguxco'o
cho' setye bi' cha' cua'ni jo'o ji'i̱ ngu' lo'o
cua ngulala ti xatsi' ngu' jna' —nacui̱—.
8 Lcaa tyempo ndi'i̱ ngu' ti'i lo'o ma̱ nde
chalyuu, lcaa tsa̱ taca xtyucua ma̱ ji'i̱ ngu'
bi' nquicha'; pana nu na' ni, ná tyu̱u̱ tsa̱ tyi'i̱
na' slo cu'ma̱.

Lo'o ji'i̱ Lázaro ngua ti' ngu' cujuii ngu' ji'i̱

9 Ngujui cha' ji'i̱ ngu' cha' ndi'i̱ Jesús ca
bi', lo'o li' ndyaa quiña'a̱ tya'a ngu' judío;
tsa tlyu ti ngu' ndyaa na'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús.
Lo'o jua'a̱ nti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ nu ngua
jyo'o Lázaro bi', cha' ngua'ni Jesús cha'
ndyu'ú chaca quiya'. 10 Lo'o li' ngua'ni
stu'ba sti jo'ó nu laca loo cha' ji'i̱ ngu'
lo'o tya'a ngu', cha' lo'o ji'i̱ Lázaro cujuii
ngu', 11 cha' xqui'ya nu Lázaro bi', bi' cha'
nguxtyanu quiña'a̱ tya'a ngu' judío ji'i̱ sti
jo'ó, cha' ngusñi ngu' cha' ji'i̱ Jesús.

Ngua'ni chi̱ ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

12 Quiña'a̱ tsa ñati̱ ndyaa ngu' ta'a bi'. Ca
chaca tsa̱, li' ndyuna ngu' cha' cua lijya̱ ti
Jesús nde Jerusalén; bi' cha' ngutu'u ngu'
bi' ndyaa ngu' tsa tlyu ti cha' tyacua tya'a
ngu' lo'o Jesús. 13 Ndyaa lo'o ngu' ste' nga̱,
lo'o jua'a̱ cuii̱ ngusi'ya ngu' li':

—Cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na
—nacui̱ ngu' ji'i̱ Jesús—. Culacua̱ Ni jinu'u̱
cha' lijya̱ nu'u̱ lo'o chacuayá' ji'i̱ ycui' nu
Xu'na na. Masi juani ti, culacua̱ Ni jinu'u̱
cha' nu'u̱ laca Rey nu laca loo ji'i̱ ngu' Israel.

14 Li' ngujui sca huru ji'i̱ Jesús, ndyaa
tucua yu chu̱' huru bi', cha' ndi'ya̱ nscua
cha' lo quityi cusu':

15 Ná cutsii̱ cu'ma̱ ngu' ca tyi quichi̱ Sión;
cua lijya̱ nu Xu'na ma̱,
ntucua yu chu̱' sca huru.

16 Tyempo li' ná ngua cuayá' ti' ngu' cha'
bi'. Pana ca tiya' la, lo'o cua ngua lcaa cha'
tlyu nu ndyanu cha' cua'ni Jesús lo'o ya̱a̱ yu
lo yuu, nu lo'o ngua tlyu Jesús ca su ntucua
yu lo'o ycui' Ni nde cua̱, li' ndyi'u ti' ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu, ndyi'u ti' ngu' ji'i̱ cha'
nu nscua lo quityi bi' cua sa'ni la; ndyi'u ti'
ngu' cha' la cui' jua'a̱ ngua ji'i̱ Jesús.

17 Jua'a̱ ngua li'. Nu ñati̱ nu nguti'i̱ slo
Jesús nu lo'o ngusi'ya Jesús ji'i̱ jyo'o Lázaro
ca tyuquee su nguatsi' cha' tyu'ú Lázaro
chaca quiya', nda ngu' cha' lo'o ngu' quichi̱
ñi'ya̱ nu ngua cha' bi'; 18 bi' cha' ngutu'u ñati̱
quiña'a̱ bi', ndyaa ngu' cha' tyacua tya'a
ngu' lo'o Jesús tyucui̱i̱, cha' cua ndyuna
ngu' ñi'ya̱ ngua'ni Jesús cña tonu bi' lo'o
Lázaro. 19 Li' nchcui' ngu' fariseo lo'o tya'a
ngu':

—Ña'a̱ ma̱ ji'i̱ yu bi'. ¿Ñi'ya̱ cua'ni na
juani? Ná caca ji'na tsiya' ti tacu̱' na cha'
ji'i̱ yu bi'. Tyucui ña'a̱ chalyuu ngusñi ngu'
cha' ji'i̱ yu juani.

Lijya̱ xi ngu' xa' tsu' nclyana ngu' ji'i̱ Jesús

20 Lo'o ngu' griego ndyalaa laja ñati̱ nu
ndya'a̱ ta'a bi' nde Jerusalén. 21 Ñaa xi ngu'
griego bi' slo Felipe li'. Quichi̱ Betsaida
laca quichi̱ tyi nu Felipe bi'; nde loyuu su

cuentya Galilea, ca bi' ndi'i̱ quichi̱ bi'. Li'
nchcui' ngu' bi' lo'o Felipe:
—Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u̱, cusu', cua nti'
ya tyacua tya'a ya xi lo'o Jesús —nacui̱ ngu'.
22 Li' ngutu'u Felipe ndyaa slo Andrés
tya'a quichi̱ tyi; stu'ba ti ndyaa ngu', ndyaa
cacha' ngu' ji'i̱ Jesús. 23 Lo'o li' nda Jesús sca
cha' lo'o ngu':
—Cua ndyalaa hora cha' caca tlyu ycui'
na' lo'o cajaa na', na' nu cua lijyaa̱ chalyuu
cha' caca̱ ñati̱ —nacui̱ Jesús—. 24 Liñi tsa
cha' nu ta na' lo'o ma̱ juani, cha' sca si'yu nu
ndyataa ngu' ni, ñi'ya̱ laca sca si'yu trigo,
tyanu si'yu bi' jua'a̱ ti si ná cataa ngu' ji'i̱ lo
yuu —nacui̱—. Lo'o cua ndyataa ngu' si'yu
bi' lo yuu, li' catsu' scua' si'yu bi', ñi'ya̱ laca
si na ngujuii ti. Pana nu lo'o tyucua si'yu
bi', quiña'a̱ tsa si'yu tyu'u lo bi' li'. 25 Jua'a̱
laca lo'o ñati̱ nu nti' xñi cha' 'na —nacui̱
Jesús—. Cua ña'a̱ ca ñati̱ nu lye tsa ndu'ni
tyaca'a ji'i̱ ycui' ca ngu', chcuna' chalyuu
ji'i̱ ngu'; pana ñati̱ nu ná ntsii̱ cajaa ngu'
xqui'ya na', bi' laca nu caja chalyuu nu ná
nga'a̱ cha' tye ji'i̱ ngu'. 26 Lo'o nti' ñati̱ cua'ni
cña 'na —nacui̱ Jesús li'—, nga'a̱ cha' tsaa
ngu' mala nti' na' cha' tsaa, cha' li' taca tyi'i̱
msu bi' 'na ca su ndi'i̱ ycui' na'; lo'o ycui' Sti
Na' cua'ni chi̱ Ni loo ngu' nu cua'ni cña 'na
li'.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui' yu

27 Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':
—Quiña'a̱ tsa cha' nclyacua ti' na' juani.
¿Ha tso'o la si jña na' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na'
cha' cua'ni Ni cha' ná tyacua cha' cuxi re
'na? Si'i, ná chcui' na' jua'a̱. Cua ndyalaa
hora 'na juani cha' caca lcaa cña nu nga'a̱
cha' caca 'na.
28 Li' nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu:
—Sti na', tso'o la si caca tlyu ycui' nu'u̱.
Li' nguañi nchcui' ycui' Ndyosi nde cua̱.
Ndi'ya̱ nchcui' Ni:
—Cua laca ndu'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' ca
na', lo'o jua'a̱ tya caca tlyu la na' chaca
quiya' xqui'ya nu'u̱.
29 Li' nacui̱ nu ñati̱ quiña'a̱ nu ndi'i̱ cacua
ti cha' nguañi nchcui' tyi'yu, ngua ti' ngu'.
Xa' la ñati̱ nacui̱ cha' nde cua̱ ndyu'u cha'
nu nda sca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o Jesús.
30 Pana ndi'ya̱ nacui̱ ycui' Jesús:
—Xqui'ya cu'ma̱ laca cha' nguañi nchcui'
ycui' Ndyosi nde cua̱, si'i xqui'ya na'
—nacui̱ Jesús—. 31 Cua ndyalaa hora cha'
cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu, nu
lo'o tyiji̱loo na' tsiya' ti ji'i̱ nu xña'a̱ nu laca
loo nde chalyuu —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—.
32 Lo'o sicua̱ ngu' cuxi jna' ca su ndi'i̱ na' lo
yuu, cujui'i̱ ca'a̱ ngu' jna' lo crusi, li' cuane
na' ji'i̱ lcaa ñati̱ cha' xñi ngu' cha' 'na.
33 Jua'a̱ nacui̱ Jesús cha' caca cuayá' ti'
ngu' ñi'ya̱ nu caca lo'o cujuii ngu' ji'i̱ yu.
34 Li' nguxtyacui ngu' cha' lo'o Jesús:
—Cua ndyuna ya lo'o nchcui' ngu' lo
quityi cusu' ji'na, cha' ndi'ya̱ nscua, cha' ná
nga'a̱ cha' tye tsa̱ ji'i̱ Cristo, nu ñati̱ tlyu
nu ta ycui' Ndyosi ji'i̱ lijya̱ —nacui̱ ngu'—.
¿Ñi'ya̱ ndyu'u cha' nu nchcui' nu'u̱ cha'
ntsu'u cha' cujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ lo crusi, ji'i̱
Cristo nu yaa̱ chalyuu cha' caca ñati̱? ¿Ñi'ya̱
ña'a̱ ñati̱ laca nu Cristo bi'?
35 Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu':
—Tya xi ca tsa̱ tya tyi'i̱ na' slo cu'ma̱,
na' nu ta̱ xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i̱ ñati̱
—nacui̱ Jesús—. Bi' cha' juani yaa ma̱ su
nga'a̱ cha' tsaa ma̱ lo'o tya xee ti, cha' ná
cua'ni nu cuxi ngana ji'i̱ ma̱, nu cuxi nu nda
talya chalyuu. Nu lo'o talya ña'a̱ su ndya'a̱
na, ná jlo ti' na ma nde ndya'a̱ na li'. 36 Lo'o
jua'a̱ cu'ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—, tso'o
la si xñi ma̱ cha' jna' laja lo'o tya ndi'i̱ na'
chalyuu, na' nu ta̱ xee nu tyu'ú ne' cresiya
ji'i̱ cu'ma̱ ñati̱ chalyuu. Li' tyucui tyiquee
ma̱ caca ma̱ ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi.
Ndye nchcui' Jesús jua'a̱ lo'o ngu', li'
ngutu'u yu ndyaa yu ca su ná quije yu ji'i̱
ngu'.

Su̱u̱ cha' xqui'ya bi' ná jlya ti' ngu' judío ji'i̱ Jesús

37 Masi cua ngua'ni Jesús quiña'a̱ cha' tlyu
slo ñati̱ bi', ná ntaja'a̱ ngu' xñi ngu' cha' nu
nchcui' yu. 38 Jua'a̱ ngua cha' caca lcaa cha'
nu nguscua jyo'o Isaías lo quityi ji'i̱ ycui'
Ndyosi cua sa'ni la:

Ndyosi Xu'na na', nacui̱ lo quityi bi' ji'i̱, ná
ntaja'a̱ ngu' re xñi ngu' cha' jinu'u̱,
cha' nu nda ya lo'o ngu'.
Ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti si nu'u̱
ndu'ni cha' tlyu slo ngu'.

Jua'a̱ laca cha' nu nscua lo quityi bi'. 39 Bi'
cha' ná ngua ji'i̱ ngu' judío bi' xñi ngu' cha'
ji'i̱ Jesús. Lo'o jua'a̱ ntsu'u chaca cha' nu
nguscua jyo'o Isaías bi':

40 Cua ndacu̱' ycui' Ndyosi hique ngu' bi',
ngua'ni Ni cha' cu'u̱ ti hique ngu'
bi'.
Jua'a̱ ngua cha' ná ña'a̱ ngu' ni cha' laca bi',
cha' ná caca cuayá' ti' ngu' cha' bi'.
Lo'o jua'a̱ ná ntaja'a̱ ngu' culochu̱' ngu' ji'i̱
cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu',
bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i̱
ngu' ji'i̱ cha' cuxi bi' li', nacui̱ ycui'
Ni.
41 Nguscua jyo'o Isaías jua'a̱ cha' cua ngua tii
cha' tlyu tsa caca nu Cristo; cha' ji'i̱ ycui' yu
bi' nchcui' jyo'o Isaías li'.
42 Lo'o jua'a̱ ngua, ndi'i̱ xi ngu' nu laca cña
nu jlya ti' ji'i̱ Jesús; pana ntsii̱ ngu' bi' ji'i̱
ngu' fariseo, bi' cha' ná ntaja'a̱ ngu' chcui'
ngu' cha' ji'i̱ Jesús ca slo ñati̱. Ntsii̱ ngu'
si cua'a ngu' fariseo ji'i̱ ngu' cha' nga'aa ca
tsaa ngu' ne' laa ji'i̱ tya'a ngu' judío. 43 Ndiya
la ti' ngu' bi' cha' tso'o ti chcui' ñati̱ chalyuu
cha' ji'i̱ ycui' ngu'. Ná nti' ngu' cha' caca
tso'o tyiquee ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ ngu'.

Tilaca laca nu sta qui'ya ji'i̱ ñati̱ chalyuu

44 Li' cuii̱ tsa nchcui' Jesús lo'o ngu':
—Nu lo'o ngusñi ñati̱ cha' jna' ni, si'i ji'i̱
sca ti na' jlya ti' ngu' bi' li'; lo'o ji'i̱ ycui'
Ndyosi nu nda 'na lijya̱a̱ nde chalyuu xñi
ngu' cha' li' —nacui̱—. 45 Lo'o ña'a̱ ñati̱
jna', li' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ycui' Ni nu nclyo cña
jna'. 46 Cua lijya̱ na' chalyuu cha' caca na'
ñi'ya̱ laca sca xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i̱
ñati̱. Lo'o xñi ñati̱ cha' jna', li' nga'aa tyi'i̱
ngu' chalyuu ñi'ya̱ laca si ná ntsu'u xee ne'
cresiya ji'i̱ ngu' xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni
ngu'. 47 Nda na' cha' lo'o ngu'; pana si cuna
ngu' cha' bi', lo'o li' ná taquiya' ngu' ji'i̱
cha' bi', si'i na' nu sta̱ qui'ya ji'i̱ ngu' bi'
li' —nacui̱ Jesús—. Ná lijya̱ na' cha' cua'ni
cuayá' na' ji'i̱ ñati̱ chalyuu; cha' cua'ni lyaá
na' ji'i̱ ngu', bi' cha' lijya̱ na'. 48 Pana cua
ndyuna ñati̱ lo'o nchcui' na' lo'o ngu'; bi'
laca cha' nu tyanu cuentya ji'i̱ ngu', nu lo'o
cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu' lo'o cua
ndye chalyuu —nacui̱ Jesús—. Ca li' cua'ni
cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ná ndaquiya' ji'i̱
cha' nu nchcui' na', nu ná ntaja'a̱ xñi cha'
nu nchcui' na' lo'o ngu'. 49 Si'i chacuayá'
ji'i̱ ycui' ca ti na' nchcui' na' lo'o ñati̱;
ycui' Ndyosi Sti na' nu cua nda jna' lijya̱a̱
chalyuu, bi' laca nu ngulo cña 'na ñi'ya̱ cha'
nu ta na', ñi'ya̱ ña'a̱ cha' nu chcui' na' lo'o
ñati̱ —nacui̱ yu—. 50 Jlo ti' na' cha' talo tsa
lcaa cña nu nda Sti na' cha' cua'ni ma̱, ná
nga'a̱ cha' tye chalyuu ji'i̱ ma̱ si taquiya' ma̱
ji'i̱ cha' bi' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Bi' cha'
tsa ña'a̱ cha' nu cua nchcui' Sti na' lo'o na',
bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱ juani.

13

Ngui'í Jesús quiya' ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱

1 Tyucuaa tsa̱ tya lijyi cha' caca ta'a pas-
cua bi'; jlo ti' Jesús cha' cua ngulala tyempo
ji'i̱, cha' tyu'u yu chalyuu re tyaa yu ca
slo ycui' Ndyosi Sti yu. Xcui' cua ntsu'u
tsa tyiquee Jesús ña'a̱ ji'i̱ ñati̱ chalyuu nu
ngusñi cha' ji'i̱ yu; lo'o ña'a̱ ti tya ntsu'u tsa
tyiquee yu ña'a̱ yu ji'i̱ ñati̱ bi' li', ña'a̱ cuayá'
nu tye chalyuu ji'i̱.
2 Laja li' cua ngua'ni nu xña'a̱ cha'
ngua'ya cha' hique Judas sñi' Simón Iscari-
ote cha' cujui' cresiya ji'i̱ Jesús ji'i̱ ngu' cuxi.
3 Jlo ti' Jesús cha' lcaa cha' nu ntsu'u ji'i̱ ycui'
Ndyosi Sti yu cua nda Ni ji'i̱ yu. Lo'o jua'a̱ jlo
ti' yu cha' cua ngutu'u yu ca slo ycui' Ndyosi
ya̱a̱ yu chalyuu, cha' cua tyaa ti yu ca slo
ycui' Ndyosi chaca quiya'. Masi jlo ti' Jesús
cha' bi', 4 pana ndatu̱ Jesús to' mesa laja lo'o
ndyacu ngu' sii̱, ngulo yu late' tyucui̱ nu
lacu' yu, ndaya' yu chaca late' cha' sca̱' yu
sii' yu; 5 li' ngujui'i̱ yu hitya ne' sca tsi'yu,
ndyaa ngui'í yu quiya' ngu' nu ndyaca tsa'a̱
ji'i̱, nguxquityi yu quiya' ngu' lo'o late' nu
ndyaaca̱' sii' yu.
6 Lo'o ndyalaa Jesús ca su ntucua Simón
Pedro, li' nchcui' Pedro lo'o yu:
—¿Ha nu'u̱, cusu'? ¿Ha qui'í nu'u̱ quiya'
na'? —nacui̱ Pedro ji'i̱.
7 —Ná nchca cuayá' ti' nu'u̱ juani ni cha'
laca ndyu'ni na' jua'a̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱—,
pana ca tiya' la xi caca cuayá' ti' nu'u̱.
8 —Ná caja chacuayá' jinu'u̱ qui'í nu'u̱
quiya' na' tsiya' ti —nacui̱ Pedro li'.
Nguxtyacui Jesús cha' lo'o Pedro li':
—Ná caca tyu'u cha' jinu'u̱ lo'o na' si ná
qui'í na' quiya' nu'u̱ —nacui̱ yu.
9 —Tso'o lacua, cusu' —nacui̱ Simón Pe-
dro li'—. Si'i quiya' ti na' qui'í nu'u̱ lacua,
lo'o ya' na' lo'o scua' que na' xcaata nu'u̱.
10 —Lubii tsa tyucui ña'a̱ na si cua ndyaata
na chcu —nacui̱ Jesús li'—, nga'aa nti' na
caata na chcu chaca quiya' li'. Pana quiya' ti
na tyaati̱ lo'o tyatí na ni'i̱. Lo'o jua'a̱ cu'ma̱,
masi lubii tsa cresiya ji'i̱ ma̱, tya ntsu'u
chaca yu laja cu'ma̱ nu ná lubii cresiya ji'i̱.

11 Jua'a nacui Jesús: “Ntsu'u chaca yu laja
cu'ma nu ná lubii cresiya ji'i”, nacui, cha'
cua jlo ti' Jesús tilaca laca nu cujui' cresiya
ji'i yu ji'i ngu' cuxi.

12 Lo'o ndye ngui'í Jesús quiya' ngu', xa'
ndyacu' ste' yu, xa' ndyaa tucua yu to'
mesa. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—¿Ha ngua cuayá' ti' ma na laca nu
ngua'ni na' lo'o ngui'í na' quiya' ma jua'a?
—nacui yu—. 13 “Mstru”, ndu'ni ma 'na;
“Xu'na ya”, ndu'ni ma 'na, lo'o chañi tsa
cha' bi'. Jua'a laca na' cuentya ji'i ma
—nacui yu—. 14 Na' nu laca Xu'na ma, na'
nu laca Mstru ji'i ma ni, cua ngui'í na' quiya'
ma; bi' cha' jua'a ntsu'u cha' qui'í ycui' ma
quiya' tya'a ma —nacui yu—. 15 Ngua ti' na'
cha' ña'a ma ñi'ya nu ngua'ni na', cha' ñi'ya
ngua'ni na' lo'o nguxtyucua na' ji'i ma,
jua'a ntsu'u cha' cua'ni ma cha' xtyucua
ma ji'i tya'a ma —nacui Jesús ji'i ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i—. 16 Cha' liñi nchcui' na'
lo'o cu'ma, cha' ñati nu laca xu'na ngu', bi'
laca loo ji'i ngu', si'i msu nu laca loo; ñati
nu nclyo cña ji'i nu tsaa lquichi, bi' laca loo,
si'i nu ndya'a lquichi ti. 17 Lo'o juani lo'o
ngua cuayá' ti' ma lcaa ña'a cha' nu nda ca
ti na' lo'o ma, tso'o tsa caca tyiquee ma li',
si taquiya' ma ji'i cha' bi' —nacui—.

18 ’Ná nchcui' na' ji'i lcaa cu'ma. Jlo ti' na'
ti ji'i ngusubi na' cha' caca tsa'a ngu' jna'
—nacui Jesús—. Tya sa'ni nguscua ngu' sca
cha' ji'i ycui' Ndyosi lo quityi ndi'ya: “La
cui' ñati nu stu'ba ndyacu tyaja lo'o na',
bi' laca nu xuu tya'a lo'o na' juani”; jlo ti'
na' cha' nga'a cha' caca cha' bi' —nacui
Jesús—. 19 Na nda ti na' sca cha' lo'o ma
juani, nu lo'o tya lyiji caca cha' bi'; lo'o cua
ngua jua'a, li' caca jlya ti' ma jna', cha' chañi
cha' laca na' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi nu
lijya chalyuu, ñi'ya nu ni na' ji'i ma. 20 Ta
na' sca cha' liñi lo'o ma —nacui yu—. Nu
lo'o taquiya' ma ji'i sca ñati nu ta na' cha'
tya'a slo ma, li' stu'ba laca si taquiya' ma
jna'; lo'o taquiya' ma jna', li' stu'ba laca si
taquiya' ma ji'i ycui' Ndyosi Sti na' nu nda
jna' lijyaa.

Ndacha' Jesús ji'i ngu' tilaca laca nu cujui'
cresiya ji'i yu ji'i ngu' xña'a

21 Lo'o nchcui' Jesús jua'a, ti'í tsa nti'
cresiya ji'i yu nda yu cha' lo'o ngu' bi':

—Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma juani,
cha' ntsu'u sca ngu' tya'a ma nu cujui'
cresiya 'na ji'i ngu' cuxi —nacui Jesús li'.

22 Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i,
nguxña'a ngu' ji'i tya'a ngu' li'; ná nda ngu'
cuentya tsiya' ti ti ji'i cha' nu nchcui' yu.
23 Pana ntsiya tsaca lo ngoca' cacua ti su
ntucua Jesús; tyaca'a tsa nu qui'yu bi' ji'i
Jesús, 24 bi' cha' ngua'ni que ti Simón Pedro
ji'i yu bi', nchcuane ji'i:

—¿Ti ji'i nchcui' nu cusu' lo'o nacui
jua'a?

25 Bi' cha' ngusni yane nu qui'yu bi' nde
chu ña'a ntsiya ti, cha' caca cacua la ji'i
Jesús. Li' nchcui' lo'o Jesús:

—Xu'na, ¿tilaca laca nu bi'? —nacui.

26 —Ndi'ya cua'ni na' —nacui Jesús ji'i
li'—. Ta'a na' sa yu'be tyaja 'na ne' ca'ña
scuaa re. Ñati nu ta na' yu'be tyaja bi' ji'i
cha' cacu, nu bi' laca nu ni na' ji'i ma.

Li' nda'a Jesús sa yu'be tyaja ne' ca'ña,
nda ji'i Judas, sñi' Simón Iscariote. 27 Lo'o
ngusñi Judas ji'i tyaja bi', la cui' hora bi'
ndyatí ycui' nu xña'a nu naa Satanás, ndyaa
ne' cresiya ji'i nu Judas bi'. Li' nacui Jesús
ji'i:

—Yaa clya nu'u lquichi cua hi.

28 Ná tucui nu ntucua to' mesa ngua
cuayá' ti' ni cha' laca nchcui' Jesús lo'o
Judas jua'a. 29 La cui' Judas laca nu laca loo
ji'i cujui cñi nu tsa tlyu ntsu'u cñi ji'i lcaa
ngu' bi'; bi' cha' ntsu'u ngu' nu ngua ti' cha'
cua ngulo Jesús cña ji'i cha' tsaa cui'ya sca
na nu cua'nijo'o ji'i ngu' cha' caca ta'a; jua'a
ngua ti' xa' la ngu' cha' ntsu'u cña ji'i Judas
cha' tsaa ta msta ji'i ngu' ti'i. 30 Bi' cha' lo'o
ndye ndyacu Judas tyaja bi', ngutu'u ndyaa
ña'a talya ti li'.

Sca cña cucui cha' cua'ni na

31 Lo'o ngutu'u Judas ndyaa, li' nchcui'
Jesús lo'o ñati nu ndyanu bi':

—Cua ndyu'ni ycui' Ndyosi cha' caca tlyu
na', na' nu cua lijyaa chalyuu cha' caca na'
ñati —nacui yu—. Lo'o ji'i ycui' Ni cua'ni
tlyu ngu' xqui'ya na' —nacui—. 32 Nu lo'o
ndu'ni na' cha' caca tlyu Sti na' xqui'ya cha'
laca na' Sñi' ycui' Ni, la cui' jua'a cua'ni Ni
cha' caca tlyu la na'; yala ti cua'ni Ni jua'a.
33 Sñi' na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—, tya
xi ca tsa tya tyi'i na' nde chalyuu lo'o ma.
Ñi'ya nu ni na' ji'i ngu' judío tya tsubi', la
cui' ti cha' ta na' lo'o ma juani: Tsaana ma

jna', pana ná caja chacuayá' tsaa ma̱ ca su
tsa'a̱ —nacui̱ yu—. 34 Nde chcui' na' sca cña
cucui lo'o ma̱ cha' cua'ni ma̱: Nga'a̱ cha'
tso'o ti tyu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a
ñati̱ ma̱; ñi'ya̱ ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a̱ na'
ji'i̱ ma̱, la cui' jua'a̱ nga'a̱ cha' tyu'u tyiquee
ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱. 35 Li' caca
cuayá' ti' lcaa ñati̱ cha' ñati̱ nu ndyaca tsa'a̱
'na laca ma̱, si tso'o ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱
ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱ —nacui̱ Jesús.

Nacui̱ Jesús cha' cua xtyanu ti Pedro ji'i̱

36 Li' nchcui' Simón Pedro lo'o Jesús:
—Xu'na —nacui̱—, ¿macala tsaa nu'u̱?
—Ná caja chacuayá' cha' tya'a̱ nu'u̱ lo'o
na' ca su tsa'a̱ —nacui̱ Jesús—. Ca tiya' la
tsaa nu'u̱.
37 Li' nchcuane Pedro ji'i̱ yu:
—¿Ni cha' laca ná nti' nu'u̱ cha' tya'a̱
na' lo'o nu'u̱ ca su tsaa nu'u̱ juani ti?
—nacui̱—. Cajaa na' si caca clyaá ycui'
nu'u̱.
38 —¿Ha chañi hi̱ cha' tyaja'a̱ nu'u̱ cajaa
cha' clyaá na'? —nacui̱ Jesús ji'i̱—. Liñi tsa
cha' nu ta na' lo'o nu'u̱ juani: Lo'o tya lyiji ti
xi'ya ndye'e nde tlya, sna quiya' xacui̱ nu'u̱
cha' ji'i̱ ngu' cha' ná nslo nu'u̱ 'na.

14

Nclyu'u Jesús chaca tyucui̱i cucui ji'na

1 'Ná quiña'a̱ tsa cha' culacua ti' ma̱
cuentya 'na —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' li'—. Cua
ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, jua'a̱ xñi
tso'o ma̱ cha' jna' li'. 2 Quiña'a̱ tsa su tso'o
ntsu'u su tyi'i̱ ma̱ ca slo ycui' Ndyosi Sti
na'. Tsa'a na' ca bi' cha' cua'ni cho'o na' su
tyi'i̱ ma̱. Ná nchcui' na' lo'o cu'ma̱ jua'a̱, si
si'i cha' liñi nu nchcui' na' lo'o ma̱ —nacui̱
Jesús—. 3 Lo'o jua'a̱ tsa'a na' cha' cua'ni
cho'o na' su tyi'i̱ ma̱, li' ca̱a̱ na' lo yuu chaca
quiya', ca̱qui'ya na' ji'i̱ ma̱ cha' tyi'i̱ ma̱ lo'o
na'. 4 Cua jlo ti' ma̱ macala su tsa'a na', jlo
ti' ma̱ ñi'ya̱ nu cua'ni na' cha' tsa'a̱ ca jua.
5 —Cusu' —nacui̱ Tomás—, ná jlo ti' ya
macala tsaa nu'u̱. ¿Ñi'ya̱ cua'ni ya cha' quije
tyucui̱i bi' ji'i̱ ya? —nacui̱ ji'i̱ Jesús.
6 —Na' laca̱ nu nclyu'u̱ tyucui̱i —nacui̱
Jesús li'—, na' nclyu'u̱ lcaa cha' nu liñi
ca; na' nda̱ chalyuu tso'o ji'i̱ ngu', chalyuu
nu ná nga'a̱ cha' tye. Ná taca ji'i̱ ngu'
tyalaa ngu' ca slo ycui' Ndyosi si ná lo'o
na' —nacui̱ Jesús—. 7 Ndyuloo ma̱ 'na, bi'
cha' jua'a̱ cua ndyuloo ma̱ ji'i̱ Sti na' li'; cua
ndyuloo ma̱ ji'i̱ Ni juani, cha' cua na'a̱ ma̱
ji'i̱ ycui' Ni nu lo'o cua na'a̱ ma̱ jna'.
8 Li' nchcuane Felipe ji'i̱ Jesús:
—Cusu' —nacui̱—, culu'u nu'u̱ ji'i̱ Sti
nu'u̱ ji'i̱ ya, tsa bi' ti cha' nti' ya.
9 —Felipe —nacui̱ Jesús ji'i̱—, cua tyu̱u̱
tsa tsa̱ ndi'i̱ na' lo'o cu'ma̱, ¿ha tya lyiji
tyuloo ma̱ jna'? —nacui̱—. Cua na'a̱ ma̱
'na, bi' cha' jua'a̱ ji'i̱ Sti na' cua na'a̱ ma̱
li'. ¿Na laca nti' nu'u̱ lo'o ndi'ya̱ nchcui'
nu'u̱ lo'o na': Culu'u nu'u̱ ji'i̱ Sti nu'u̱ ji'i̱
ya? —nacui̱ Jesús ji'i̱ Felipe—. 10 ¿Ha ná jlya
ti' ma̱ cha' stu'ba ntsu'u cha' 'na lo'o ycui'
Ndyosi Sti' na'? Lo'o jua'a̱ lcaa hora ndi'i̱
ycui' Ndyosi Sti na' lo'o na' —nacui̱—. Si'i
cha' nu ngulo hique ti na' nu nchcui' na'
lo'o ma̱; stu'ba ntsu'u cha' ji'i̱ Sti na' lo'o
na', lo'o ycui' Ni laca nu nclyo cña 'na, ñi'ya̱
nu cua'ni na'. 11 Xñi ma̱ cha' jna' lacua, cha'
nu nacui̱ na' ji'i̱ ma̱ cha' stu'ba ntsu'u cha'
'na lo'o ycui' Ndyosi Sti na'. Si ná caca jlya
ti' ma̱ 'na jua'a̱, li' tso'o masi xqui'ya cña
tonu nu ndu'ni na', bi' cha' jlya ti' ma̱ jna'
—nacui̱ Jesús—. 12 Liñi tsa cha' nu ta na'
lo'o ma̱ juani, cha' lcaa ñati̱ nu xñi cha' jna',
taca cua'ni ngu' la cui' ña'a̱ cña tonu nu
ndu'ni ycui' na'; lo'o jua'a̱ tlyu la cña caca
cua'ni ngu' bi' li', cha' cua tya'a ti na' ca su
ndi'i̱ ycui' Ndyosi Sti na' —nacui̱ Jesús—.
13 Bi' cha' juani lcaa cha' nu jña ma̱ ji'i̱ ycui'
Ndyosi chacuayá' jna', cua'ni na' cha' bi'
—nacui̱—. Jua'a̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na'
cua'ni tlyu ngu', nu lo'o cua'ni tlyu ngu' 'na
nu laca̱ Sñi' ycui' Ni. 14 Lcaa cha' nu jña ma̱
ji'i̱ Sti na' chacuayá' jna', cua'ni na' cha' bi'
li'.

Ca̱a̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi xtyucua Ni ji'na

15 'Taquiya' ma̱ ji'i̱ lcaa cha' nu nchcui'
na' lo'o ma̱, si chañi cha' ntsu'u tyiquee
ma̱ 'na —nacui̱ Jesús—. 16 Lo'o tya'a na',
li' chcui' na' lo'o ycui' Ndyosi Sti na' cha'
ta Ni chaca nu xtyucua ji'i̱ ma̱; bi' laca
Xtyi'i ycui' Ndyosi nu laca su̱u̱ lcaa cha' liñi.
Tyanu nu bi' lo'o ma̱ ña'a̱ cuayá' nu tye
chalyuu —nacui̱—. 17 Ná caca tyanu Xtyi'i
ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i̱ ñati̱ cuxi, cha'
ná nchca ña'a̱ ngu' bi' ji'i̱ Ni, ná nslo ngu'
tilaca laca ycui' Ni. Nu cu'ma̱, nslo ma̱ ji'i̱ Ni
xqui'ya cha' ndi'i̱ nu bi' lo'o ma̱, lo'o jua'a̱
cua tyanu ti Ni ne' cresiya ji'i̱ ma̱ —nacui̱
Jesús ji'i̱ ngu'—. 18 Ná xtyanu na' ji'i̱ ma̱
ycui' ti ma̱, ñi'ya̱ si laca ma̱ ñati̱ nu ná tucui

ntsu'u ji'i̱ ma̱ —nacui̱—, tya ca̱a̱ na' su ndi'i̱ ma̱ chaca quiya'. [19] Ca tiya' la xi, li' nga'aa ña'a̱ ñati̱ chalyuu jna'; pana cu'ma̱, tya ña'a̱ ma̱ jna'. Li' caca tso'o tyiquee ma̱, xqui'ya cha' lu'ú na'. [20] Lo'o jua'a̱ caca cuayá' ti' ma̱ cha' stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o Sti na', cha' ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o na' —nacui̱ Jesús—, lo'o jua'a̱ ntsu'u cha' jna' lo'o cu'ma̱. [21] Lcaa ñati̱ nu chañi cha' ntsu'u tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' jna', bi' laca ñati̱ nu cua'a̱ jyaca̱ ji'i̱ lcaa cha' nu chcui' na' lo'o ngu'; taquiya' ngu' bi' ji'i̱ cha' bi' —nacui̱—. Lo'o ntsu'u tsa tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' jna', jua'a̱ Sti na' ntsu'u tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'i̱ ngu' bi' li'. Lo'o na', tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ ngu' bi', cuati culu'u na' ji'i̱ ngu' bi' lcaa cha' ñi'ya̱ nu laca ycui' Na'.

[22] Li' nchcui' nu chaca Judas bi', si'i nu naa Judas Iscariote:

—Nu lo'o nacui̱ nu'u̱ cha' culu'u nu'u̱ ñi'ya̱ nu laca ycui' ca nu'u̱ ji'i̱ cuare ti, ná lo'o ji'i̱ xa' ñati̱, ¿ñi'ya̱ ta nti' nu'u̱, Xu'na? —nacui̱ nu Judas bi' ji'i̱ Jesús.

[23] —Ñati̱ nu chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee jna', taquiya' ngu' ji'i̱ lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o ngu' —nacui̱ Jesús—. Lo'o li' tso'o tsa caca tyiquee ycui' Ndyosi Sti na' ña'a̱ Ni ji'i̱ ngu' bi'. Cuati ca̱a̱ ya lo'o Sti na' cha' tyanu ya lo'o ngu' bi' —nacui̱ Jesús—. [24] Pana ñati̱ nu ná ntsu'u tyiquee jna', ná ndaquiya' ngu' tsiya' ti ji'i̱ cha' nu nchcui' na' lo'o ngu'. Cua ndyuna cu'ma̱ cha' nu nda Sti na' 'na cha' culu'u̱ ji'i̱ ma̱, cha' si'i sca cha' nu nda'ya hique ti na' laca cha' nu nda na' lo'o ma̱.

[25] 'Cua nchcui' na' lcaa cha' bi' lo'o tya ndi'i̱ ti na' lo'o ma̱. [26] Tiya' la li' caca cuayá' la ti' ma̱ lcaa cha', nu lo'o culu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' bi' ji'i̱ ma̱ —nacui̱ Jesús—. Na cua ta ti ycui' Ndyosi Sti na' ji'i̱ Xtyi'i ycui' Ni cha' ca̱a̱ Ni chalyuu cha' xtyucua Ni ji'i̱ ma̱ lcaa hora chacuayá' jna'. Lo'o jua'a̱ cua'ni nu bi' cha' tyi'u ti' ma̱ lcaa cha' nu cua nchcui' na' lo'o ma̱.

[27] 'Ndi'ya̱ cua'ni na' lo'o ma̱ cha' cua tya'a ti na': cua'ni na' cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ma̱. Ná nchca ji'i̱ ñati̱ chalyuu tyi'i̱ ti̱ ti ngu', pana ycui' na' cua'ni na' cha' ti̱ ti tyi'i̱ ma̱ —nacui̱ Jesús—. Nga'aa culacua tsa ti' ma̱, nga'aa cutsii̱ ma̱ —nacui̱—. [28] Cua ndyuna ma̱ lo'o nchcui' na' ndi'ya̱: "Tya'a na', pana ca tiya' la li' ca̱a̱ na' su ndi'i̱ ma̱ chaca quiya'". Bi' cha' taca ca chaa ti' ma̱ lo'o cuna ma̱ cha' cua tya'a ti na' slo ycui' Ndyosi Sti na', si chañi cha' ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ jna'. Cua tlyu la cha' nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na', sube la cha' jna' —nacui̱ Jesús—. [29] Jua'a̱ ni na' ji'i̱ ma̱ lo'o tya lyiji caca cha' bi'; pana lo'o cua ndya'a na', li' taca jlya ti' ma̱ cha' bi'.

[30] 'Nga'aa quiña'a̱ tsa cha' chcui' na' lo'o ma̱ juani —nacui̱ Jesús li'—. Cua lijya̱ nu xña'a̱ nu laca loo nde chalyuu, cua lijya̱ nu bi' ca su ndi'i̱ na re. Ná ntsu'u chacuayá' ji'i̱ nu bi' cha' caca loo jna'. [31] Pana nga'a̱ cha' caca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na', bi' cha' ndu'ni na' lcaa cña nu nclyo ycui' Ni 'na —nacui̱ Jesús—. Pana juani tyatu̱ clya ma̱, ya'a clya ma̱ lo'o na'.

15

Yaca si'yu lo'o sta̱' yaca si'yu bi'

[1] 'Na' laca̱ ñi'ya̱ laca sca su̱u̱ yaca nu nda si'yu tyixi, jua'a̱ laca na' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Lo'o ycui' Ndyosi Sti na' laca nu ca ji'i̱ yaca bi'. [2] Tso'o tsa ña'a̱sii̱ Sti na' ji'i̱ lcaa sta̱' yaca bi', lo'o na' laca̱ yaca bi'. Ca quiya' sta̱' yaca nsi'yu Ni ji'i̱, nu lo'o ná nda si'yu lo tsiya' ti. Nsubii Ni xi lo yaca nu nda si'yu tso'o, cha' tya quiña'a̱ la si'yu tyu'u lo bi'; [3] lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ni —nacui̱ Jesús—, cua laca ngusubii na' ji'i̱ ma̱ nu lo'o ngusñi ma̱ cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱. [4] Cua'ni stu'ba tyiquee ma̱ lo'o na', cha' stu'ba ti nchca tyiquee na' lo'o ma̱. Ndi'ya̱ laca ñi'ya̱ si laca na' sca su̱u̱ yaca, lo'o jua'a̱ cu'ma̱ laca ma̱ sta̱' yaca bi' —nacui̱—. Pana sca sta̱' yaca si'yu ni, nga'aa ta sta̱' bi' si'yu si si'yu ngu' ji'i̱ ca quiya' sta̱' bi'; sca ti si stu'ba ti caluu sta̱' bi' ñi'ya̱ ntucua ti ji'i̱ su̱u̱ yaca, li' ta sta̱' bi' si'yu —nacui̱—. Jua'a̱ lo'o cu'ma̱, ná taca tyu'u cha' tso'o ne' cresiya ji'i̱ ma̱ cha' xtyucua ma̱ ji'i̱ xa' ñati̱ si ná stu'ba caca tyiquee ma̱ lo'o na'.

[5] 'Ñi'ya̱ laca su̱u̱ yaca nu nda si'yu tyixi ji'i̱, jua'a̱ laca na' cuentya ji'i̱ ma̱, cha' na' laca̱ su̱u̱ cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ ma̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'—. Ñi'ya̱ laca sta̱' yaca bi', jua'a̱ laca cu'ma̱, si ngusñi ma̱ cha' 'na. Stu'ba ti caca tyiquee ma̱ lo'o na', li' caja quiña'a̱ la cha' tso'o nu tyu'u ne' cresiya ji'i̱ ma̱ su ndi'i̱ ma̱ chalyuu, si laca na' su̱u̱ cha' tso'o ji'i̱ ma̱. Ni sca cha' ná caca ji'i̱ ma̱ si ná stu'ba caca tyiquee ma̱ lo'o na'

—nacui̱ Jesús—. 6 Culaya' Sti na' ji'i̱ ñati̱ nu
ná stu'ba nchca tyiquee ngu' lo'o na', ñi'ya̱
lo'o nchcua̱a̱ ngu' sta̱' yaca nu cua ndyanaa;
nxuti'i̱ montón ngu' sta̱' yaca btyi bi', nsta
ngu' ji'i̱ lo quii' cha' tye tyaqui̱ bi'.
7 'Nu lo'o stu'ba ti ntsu'u tyiquee ma̱ lo'o
na' —nacui̱ Jesús—, nu lo'o tyanu cha' nu
nchcui' na' ne' cresiya ji'i̱ ma̱, li' taca jña
ma̱ sca cha' ji'i̱ Sti na', lo'o jua'a̱ ta Ni cha'
bi' ji'i̱ ma̱. 8 Cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi
Sti na', si ña'a̱ ngu' cha' tso'o tsa ndu'ni ma̱
lo'o xa' ñati̱. Li' caca cuayá' ti' xa' ñati̱ cha'
ñati̱ nu ndyaca tsa'a̱ 'na laca ma̱ —nacui̱—.
9 Ñi'ya̱ nu ntsu'u tyiquee Sti na' ña'a̱ Ni
jna', jua'a̱ ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱
cu'ma̱. 10 Lcaa tsa̱ tyi'u ti' ma̱ su ndi'i̱ ma̱ cha'
ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ ma̱. Jua'a̱
tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ ma̱ si
taquiya' ma̱ ji'i̱ lcaa cha' nu nda na' lo'o ma̱.
Lo'o jua'a̱ na' —nacui̱ Jesús— cua ngua'ni
na' lcaa cña nu ngulo Sti na' 'na. Jlo ti' na'
cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni jna' tyucui
su ndi'i̱ na'.
11 'Nchcui' na' jua'a̱ lo'o cu'ma̱, cha' lo'o
ña'a̱ ma̱ cha' chaa ti' na' ndu'ni na' cña ji'i̱
ycui' Ndyosi Sti na', la cui' jua'a̱ cu'ma̱, ná
nga'a̱ cha' tye cha' caca chaa ti' ma̱. 12 Nde
laca cña nu ta na' ji'i̱ ma̱ —nacui̱ Jesús—,
cha' tso'o ti caca tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱
tya'a ñati̱ ma̱, ñi'ya̱ ntsu'u tyiquee na' ña'a̱a̱
ji'i̱ ma̱. 13 Si jua'a̱ ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na
ji'i̱ tya'a tso'o na, li' cua'ni lyaá na ji'i̱ ngu'
bi', masi cajaa ycui' na; nga'aa ntsu'u xa'
cña tlyu la nu caca cua'ni na cha' xtyucua
na ji'i̱ tya'a tso'o na. 14 Tya'a tso'o na' laca
cu'ma̱ si taquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu nda na'
lo'o ma̱ —nacui̱ Jesús—, 15 nga'aa ñacui̱ na'
cha' msu jna' laca ma̱. Sca msu ti ni, ná
jlo ti' yu lcaa cña nu ntsu'u ji'i̱ xu'na yu.
Ni na' cha' tya'a tso'o na' laca ma̱, cha' cua
ngulu'u na' ji'i̱ ma̱ lcaa cha' nu cua ndyuna
na' slo Sti na'. 16 Si'i cu'ma̱ nu ngusubi ma̱
'na cha' tya'a̱ ma̱ lo'o na' —nacui̱ Jesús—,
na' laca̱ nu cua nchcui' na' lo'o ma̱ clyo. Tya
li' ngulo na' cña ji'i̱ ma̱ cha' xcui' cha' tso'o
tyu'u ne' cresiya ji'i̱ ma̱, cha' jua'a̱ talo cña
tso'o nu ndu'ni ma̱; li' cua'ni Sti na' lcaa
cha' nu jña ma̱ ji'i̱ Ni chacuayá' 'na. 17 Bi'
cha' juani ndulo tsa cña re ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni
ma̱: cha' tso'o tsa caca tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱
ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱.

Na lya' ti' ñati̱ chalyuu ji'i̱ Jesús lo'o jua'a̱ ji'i̱ ñati̱ ji'i̱

18 Tya nchcui' la Jesús lo'o nu ngu' nu
ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ li':

—Chañi cha' ntsu'u quiya' liye' ti ti' tya'a
ñati̱ ma̱ ji'i̱ ma̱. Ná cube tsa ti' ma̱ li', cua
jlo ti' ma̱ cha' tya clyo la jua'a̱ ngua'ni liye'
ti' ngu' jna' —nacui̱ Jesús—. 19 Si cua'ni ma̱
ñi'ya̱ nu ndu'ni ñati̱ cuxi nde chalyuu, li'
chcui' tso'o ngu' lo'o ma̱, ñi'ya̱ si laca ma̱
tya'a ngu'. Pana juani nga'aa ntsu'u cha'
ji'i̱ ma̱ lo'o cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu,
cha' cua ngusubi na' ji'i̱ ma̱ cha' caca ma̱
ñati̱ 'na; bi' cha' liye' tsa ti' ngu' ña'a̱ ngu'
ji'i̱ ma̱ —nacui̱—. 20 Tyi'u ti' ma̱ cha' nu
nchcui' na' lo'o ma̱ tsubi': "Nu laca loo laca
nu nclyo cña, si'i ngu' msu ti". Ñi'ya̱ ndu'ni
lya' ti' ngu' jna', jua'a̱ cua'ni lya' ti' ngu' ji'i̱
ma̱. Ná ndaquiya' ngu' ji'i̱ cha' nu ngulu'u
na' ji'i̱ ngu', la cui' jua'a̱ ná taquiya' ngu' ji'i̱
cha' nu chcui' cu'ma̱ lo'o ngu' bi'. 21 Jua'a̱
cua'ni ngu' lo'o cu'ma̱ xqui'ya na' —nacui̱
Jesús—, cha' ná nslo ngu' tilaca laca nu nda
'na lijya̱a̱ nde chalyuu.

22 'Ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ ngu' bi' lo'o bilya
ca̱a̱ na' chcui' na' lo'o ngu'; pana juani ni,
nga'aa cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu'
bi' ji'i̱ cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. 23 Nu lo'o
liye' ti' ngu' ña'a̱ ngu' jna', jua'a̱ ji'i̱ ycui'
Ndyosi Sti na' liye' ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱
Ni —nacui̱ Jesús—. 24 Ná ntsu'u qui'ya ji'i̱
ngu' bi' clyo, pana juani ni, cua nguti'i̱
na' slo ngu' bi', cua ngua'ni na' cña nu ná
caca ji'i̱ xa' ñati̱ cua'ni; cua na'a̱ ngu' lcaa
ña'a̱ cña tonu nu ngua'ni na', bi' cha' liye'
ti' ngu' ña'a̱ ngu' jna'. Lo'o jua'a̱ ji'i̱ Sti
na' liye' ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ Ni, bi' cha'
cua ndyanu yabe' hichu̱' ngu' bi' —nacui̱
Jesús—. 25 Nga'a̱ cha' caca cha' jua'a̱, cha'
nu nscua lo quityi cusu' ji'i̱ ngu' bi'; ndi'ya̱
nchcui' cha' bi': "Liye' ti' ngu' ña'a̱ ngu'
jna', masi ná ntsu'u su̱u̱ cha' ji'i̱ ngu' cha'
cua'ni ngu' jua'a̱".

26 'Cua'ni na' cha' ca̱a̱ nu laca Xtyi'i ycui'
Ni lo yuu, Xtyi'i nu ndu'u slo ycui' Ndyosi
—nacui̱ Jesús—. Bi' laca nu culu'u ji'i̱ ma̱
lcaa cha' nu liñi ca, bi' laca nu xtyucua ji'i̱
ma̱ lcaa tyempo chacuayá' 'na. Nu lo'o ca̱a̱
nu bi' lo yuu, li' culu'u Ni lcaa cha' liñi nu
ntsu'u 'na ji'i̱ ma̱ —nacui̱ Jesús—. 27 Lo'o
cu'ma̱ ni, cua nguti'i̱ ma̱ lo'o na' tya clyo,
bi' cha' taca ji'i̱ ma̱ chcui' liñi ma̱ cha' jna'
lo'o xa' ñati̱.

16

1 ’Yala la nchcui' na' lcaa cha' bi' lo'o ma̱,
cha' ná xtyanu ma̱ cha' jna' lo'o cua'ni lya'
ti' ngu' ji'i̱ ma̱, 2 masi ná ta ngu' chacuayá'
ji'i̱ ma̱ cha' tsaa ma̱ ne' laa ji'i̱ ngu' li'
—nacui̱ Jesús—. Tyalaa sca tyempo nu
culacua ti' ngu' cha' cña tacati cua'ni ngu'
si cujuii ngu' ji'i̱ ngu' tya'a ma̱. 3 Jua'a̱ cua'ni
ngu' bi', cha' ná nslo ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi
Sti na'; la cui' jua'a̱ ná nslo ngu' jna' —nacui̱
Jesús—. 4 Cua nchcui' na' lcaa cha' bi' lo'o
ma̱ juani, cha' nu lo'o tyalaa tyempo cuxi
bi', li' taca tyi'u ti' ma̱ ñi'ya̱ nu cua nchcui'
na' lo'o ma̱ juani.

Cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi

’Tya clyo ná nda na' cha' bi' lo'o ma̱, cha'
tya ndi'i̱ na' lo'o ma̱ —nacui̱ Jesús—. 5 Pana
juani cua tsa'a ti na' ca su ndi'i̱ ycui' Ndyosi
Sti na' nu nda 'na lijya̱a̱, masi bilya xcuane
ma̱ jna' ma nde tsa'a̱. 6 Xñi'i̱ tsa ti' ma̱
xqui'ya cha' nu nda na' lo'o ma̱ tsa̱. 7 Pana
ná cube tsa ti' ma̱. Cha' liñi nda na' lo'o
ma̱ juani —nacui̱ Jesús—, cha' tso'o la tyi'i̱
ma̱ si cua ndya'a na'. Ná ca̱a̱ Xtyi'i ycui'
Ni nu xtyucua ji'i̱ ma̱ lcaa tsa̱ si ná tya'a
na', cha' nu lo'o tya'a na', li' ta na' ji'i̱ nu
bi' ca̱a̱ Ni. 8 Nu lo'o ca̱a̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi
lo yuu chalyuu —nacui̱ Jesús—, cua'ni Ni
cha' cube ti' lcua ti tya'a ñati̱ chalyuu cha'
ntsu'u qui'ya nu ngusta ycui' Ndyosi ji'i̱
ngu'; jua'a̱ cua'ni Ni cha' tyi'u ti' ñati̱ jna',
cha' liñi tsa laca ycui' na'; jua'a̱ cua'ni Ni
cha' ca cuayá' ti' ñati̱ cha' ntsu'u cha' cua'ni
cuayá' ycui' Ndyosi ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu
—nacui̱—. 9 Cua'ni Xtyi'i ycui' Ni cha' cube
ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i̱ ngu' cuentya
ji'i̱ ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' jlo ti' ngu'
cha' ná ndaquiya' ngu' ji'i̱ cha' nu nchcui'
na' —nacui̱ Jesús—. 10 Lo'o jua'a̱ cua'ni Ni
cha' tyi'u ti' ngu' jna' cha' liñi tsa ndu'ni
na', cha' liñi tsa cha' nu nchcui' na'; pana
cua tsa'a ti na' slo ycui' Ndyosi Sti na', lo'o
li' nga'aa ña'a̱ ma̱ 'na —nacui̱—. 11 Jua'a̱
cua'ni Ni cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u
cha' cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i̱ lcaa ñati̱
chalyuu, xqui'ya cha' cua ngusta Ni yabe'
hichu̱' nu xña'a̱ nu laca loo ji'i̱ ñati̱ chalyuu.

12 ’Tya quiña'a̱ la cha' ntsu'u cha' nti' na'
chcui' na' lo'o ma̱ nquicha' —nacui̱ Jesús
ji'i̱ ñati̱ nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱—, pana ná talo
ma̱ cua'a̱ jyaca̱ ma̱ ji'i̱ cha' bi' juani, cha'
tucui tsa cha' bi'. 13 Nu lo'o ca̱a̱ Xtyi'i ycui'
Ndyosi nu tyu'u nde slo ycui' Ni, li' culu'u
nu bi' lcaa cha' nu liñi ca ji'i̱ ma̱; li' chcui'
liñi nu bi' lo'o ma̱ lcaa cha' nu cuentya 'na
—nacui̱—. Ná chcui' nu bi' chacuayá' ji'i̱
ycui' ca Ni; tsa ña'a̱ cha' nu cua ndyuna ti Ni
ca slo ycui' Ndyosi, bi' ti cha' ta nu bi' lo'o
ma̱ —nacui̱ Jesús—. Lo'o jua'a̱ ta nu bi' cha'
lo'o ma̱, lcaa cha' nu caca jna'. 14 Cua'ni tlyu
Xtyi'i ycui' Ni jna'. Lcaa cha' nu culu'u nu
bi' ji'i̱ ma̱, cha' jna' laca bi'; na' laca̱ su̱u̱ cha'
bi' —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' nu ndyaca tsa'a̱
ji'i̱—. 15 Lcaa cha' nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ndyosi
Sti na' cua nda Ni 'na; bi' cha' ni na' ji'i̱ ma̱
lacua, cha' lcaa cha' nu culu'u Xtyi'i ycui'
Ndyosi ji'i̱ ma̱, cha' jna' laca bi'.

Caca chaa ti' na, masi xñi'i̱ tsa ti' na ndi'i̱ na

16 ’Ca tiya' la xi, nga'aa ña'a̱ ma̱ jna',
xqui'ya cha' tya'a na' slo ycui' Ndyosi Sti
na'; pana tiya' la li' ña'a̱ ma̱ jna' chaca
quiya' —nacui̱ Jesús.

17 Lo'o li' ntsu'u xi ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱
Jesús nu ndi'ya̱ nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—Nacui̱ nu cusu' cha' ngulala ti cha'
nga'aa ña'a̱ na ji'i̱ ycui' yu —nacui̱ ngu'
bi'—. Lo'o li' nacui̱ yu cha' tiya' la ña'a̱
na ji'i̱ yu chaca quiya'. Lo'o jua'a̱ chaca
cha' nacui̱ nu cusu', cha' tsaa yu ca slo
ycui' Ndyosi Sti yu. 18 ¿Ñi'ya̱ ntsu'u ta cha'
nu nchcui' nu cusu' jua cha' “tiya' la xi”?
—nchcuane ngu' ji'i̱ tya'a ngu'—. Ná jlo ti'
na ni cha' laca nchcui' nu cusu' jua'a̱.

19 Cua jlo ti' Jesús lcaa ña'a̱ cha' nu nti'
ngu' xcuane ngu' ji'i̱, bi' cha' nguxtyacui yu
cha' lo'o ngu' bi' li':

—Cua nacui̱ na' ji'i̱ ma̱ cha' ca tiya' la xi
nga'aa ña'a̱ ma̱ jna', lo'o jua'a̱ ca tiya' la, li'
ña'a̱ ma̱ jna' chaca quiya'. ¿Ha xqui'ya cha'
bi' nchcui' tsa ma̱ lo'o tya'a ma̱? 20 Liñi tsa
cha' nu ta na' lo'o ma̱ juani —nacui̱ Jesús
ji'i̱ ngu' bi' li'—, cha' chañi xi'ya ma̱, chañi
cunaa ma̱ nu lo'o cua ndya'a na', masi chaa
ti' xa' la ñati̱ chalyuu. Pana ná cube tsa ti'
ma̱, masi xñi'i̱ ti' ma̱; caca chaa ti' ma̱ lo'o
tyu'ú na' chaca quiya' li'. 21 Lo'o cua ndyalaa
hora cha' cala sñi' sca nu cuna'a̱ ni —nacui̱
Jesús—, ti'í tsa cña caca ji'i̱ nu cuna'a̱ bi';
pana lo'o ngula cubi' bi', li' cjlyaa ti' nu
cuna'a̱ bi' cha' ti'í tsa cña bi' ji'i̱, tso'o tsa
ntsu'u tyiquee cha' cua laca ngula sca ñati̱.
22 Lo'o jua'a̱ cu'ma̱ —nacui̱—, xti ti tyempo
caca xñi'i̱ ti' ma̱; pana ca̱a̱ na' ca̱a̱ na'a̱ na'

ji'i̱ ma̱ chaca quiya', lo'o li' caca chaa ti' ma̱ chaca quiya'. Ná tucui taca cua'a ji'i̱ ma̱ cha' ná caca chaa ti' ma̱ li'.

23 'Nu lo'o tyalaa tyempo bi', nga'aa si'i jna' jña ma̱ sca cha' —nacui̱ Jesús—. Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma̱, cha' lcaa cha' nu jña ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na' chacuayá' 'na, ta Ni cha' bi' ji'i̱ ma̱ —nacui̱—. 24 Si'i chacuayá' 'na ngüijña ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na' sa'ni la; pana jua'a̱ jña ma̱ cha' ji'i̱ Ni juani, cha' caja cha' bi' ji'i̱ ma̱, cha' xcui' na caca chaa ti' ma̱ su ndi'i̱ ma̱ li'.

Cua ntiji̱loo Jesús ji'i̱ nu xña'a̱

25 'Xcui' cuii̱ ti nda na' lo'o ma̱ —nacui̱ Jesús—, cha' caca cuayá' ti' ma̱ scaa cha'; pana tyalaa sca tsa̱ lo'o nga'aa si'i cuii̱ ti chcui' na' lo'o ma̱ li', liñi ti ta na' cha' lo'o ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na'. 26 Nu lo'o tyalaa tyempo bi' —nacui̱—, li' taca jña ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na' chacuayá' 'na. Ná ni na' ji'i̱ ma̱ cha' chcui' na' lo'o Sti na' cuentya ji'i̱ ma̱, cha' jua'a̱ ta Ni lcaa cha' nu jña ma̱ ji'i̱ Ni; 27 la cui' ycui' Ndyosi Sti na' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'i̱ ma̱. Ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ jna', jua'a̱ jlya ti' ma̱ cha' ca slo ycui' Ndyosi ngutu'u na', bi' cha' ntsu'u tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'i̱ ma̱ —nacui̱—. 28 Nde su ndi'i̱ Sti na' ngutu'u na' lijya̱ na' nde chalyuu; lo'o juani cua tyu'u ti na' chalyuu, tsa'a na' ca slo Sti na' chaca quiya'.

29 Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a̱ bi' lo'o Jesús:

—Tso'o tsa nchca cuayá' ti' ya cha' nu nda nu'u̱ lo'o ya juani —nacui̱ ngu' ji'i̱—, nga'aa si'i ñi'ya̱ nchcui' sca cuii̱ ti nda nu'u̱ cha', 30 bi' cha' ná ntsu'u cha' xcuane ngu' ni tsaca cha' jinu'u̱. Juani tso'o tsa nchca cuayá' ti' ya cha' jlo ti' nu'u̱ lcaa ca cha', bi' cha' jlya ti' ya cha' ca slo ycui' Ndyosi ngutu'u nu'u̱.

31 Li' nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu':

—¿Ha jlya ti' ma̱ jna' juani? —nacui̱ Jesús—. 32 Cua'a̱ jyaca̱ ma̱ xi ji'i̱ cha' nu chcui' na' re lacua: Cua ngulala ti hora, cua la cui' hora ndyaca juani cha' tyaa ma̱ toni'i̱ ji'i̱ scaa ma̱. Li' tyanu na' ycui' ti na' —nacui̱—, pana si'i sca ti na' tyanu na', cha' stu'ba ndi'i̱ Sti na' lo'o na'. 33 Cua nda na' lcaa cha' bi' lo'o ma̱ cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ma̱ xqui'ya na' —nacui̱—. Nde chalyuu ti'í ti' ñati̱ ña'a̱ ji'i̱ ma̱. Pana ná cube ti' ma̱, cua'ni tlyu tyiquee ma̱; na' laca̱ loo nde chalyuu, cha' cua ntiji̱loo na' tsiya' ti ji'i̱ nu xña'a̱.

17

Nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu cuentya ji'i̱ ñati̱ ji'i̱

1 Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' nguxña'a̱ yu nde cua̱, lo'o jua'a̱ cuii̱ tsa nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu:

—Chcui' na' lo'o nu'u̱, cha' nu'u̱ laca Sti na' —nacui̱—. Cua ndyalaa hora 'na cha' caja̱a̱. Lo'o juani cua'ni nu'u̱ cha' caca tlyu la na', cha' laca na' Sñi' nu'u̱, cha' li' taca cua'ni na' cha' caca tlyu la ycui' nu'u̱. 2 Na cua nda nu'u̱ chacuayá' jna' cha' caca na' loo ji'i̱ lcaa ñati̱, cha' ta na' chaca chalyuu ji'i̱ ñati̱ nu nda nu'u̱ 'na, chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye —nacui̱ Jesús ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti yu—. 3 Chalyuu nu ta na' ji'i̱ ngu' laca cha' tyuloo ngu' jinu'u̱, nu'u̱ nu laca sca ti ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua̱; lo'o jua'a̱ tyuloo ngu' jna', cha' laca na' Jesucristo nu nda nu'u̱ lijya̱a̱.

4 'Nde lo yuu re su nguti'i̱ na' cua ngua'ni na' cha' tlyu tsa laca nu'u̱ —nacui̱ Jesús—, jua'a̱ cua ndye ngua'ni na' lcaa cña nu nda nu'u̱ 'na cha' cua'ni na' ca nde. 5 Sti na' laca nu'u̱, bi' cha' cua'ni nu'u̱ cha' caca tlyu la na', ñi'ya̱ ngua nu lo'o nguti'i̱ na' lo'o nu'u̱ tya clyo lo'o tya lyiji xana chalyuu. Cua'ni nu'u̱ cha' caca tlyu na', la cui' ñi'ya̱ laca tlyu nu'u̱ ca su ntucua nu'u̱.

6 'Lcaa ca cha' ñi'ya̱ laca ycui' nu'u̱ ni, cua ndye nchcui' na' cha' bi' lo'o ñati̱ chalyuu nu cua ngusubi nu'u̱ ji'i̱ cha' caca ñati̱ jna', ña'a̱ cuayá' nu ndyuloo tso'o ngu' jinu'u̱ —nacui̱—. Ñati̱ jinu'u̱ laca ngu' bi', pana cua nda nu'u̱ ngu' bi' jna'. Cua ndaquiya' ngu' lcaa cha' nu nda nu'u̱ lo'o ngu'. 7 Lo'o jua'a̱ ngua cuayá' ti' ngu' juani cha' nu'u̱ laca nu nda lcaa cña nu ngua'ni na', cha' lcaa ca cha' nu ntsu'u jna', na cua nda nu'u̱ jna'. 8 Lo'o jua'a̱ cua ngulu'u na' ji'i̱ ngu' lcaa cha' nu ngulu'u nu'u̱ 'na —nacui̱ Jesús—, ndaquiya' tsa ngu' cha' bi' juani. Jlo tsa ti' ngu' cha' ca slo nu'u̱ ngutu'u na' lijya̱a̱, jlya ti' ngu' cha' nu'u̱ laca nu cua nda jna' lijya̱a̱.

9 'Sti na', chcui' na' lo'o nu'u̱ juani —nacui̱ Jesús—, cha' xtyucua nu'u̱ ji'i̱ ngu' bi'. Ná chcui' na' ji'i̱ cua ña'a̱ ca ñati̱ chalyuu, sca ti ji'i̱ ñati̱ nu nda nu'u̱ jna' chcui' na' cha' lo'o nu'u̱, cha' laca ngu' bi'

ñatı̱ jinu'ṵ. [10] Lcaa ngu' nu ngusñi cha' 'na,
laca ngu' bi' ñatı̱ jinu'ṵ —nacuı̱—. La cui'
ti cha', ñatı̱ jna' laca ngu', xqui'ya cha' laca
ngu' ñatı̱ ji'ı̱ ycui' nu'ṵ. Lo'o ña'ạ xa' ñatı̱
chalyuu ji'ı̱ ngu' bi', hora ti caca cuayá' ti'
ngu' cha' tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u jna'.

[11] 'Nga'aa tyi'ı̱ na' lo yuu chalyuu —nacuı̱
Jesús—, cha' cua tyạạ ti na' nde su ntucua
nu'ṵ; pana ngu' bi', tya tyi'ı̱ la ngu' nde
chalyuu. Lubii tsa laca nu'ṵ, Sti na', bi' cha'
ndijña na' cha' clyu ti' jinu'ṵ cuentya ji'ı̱
ngu' nu cua nda nu'ṵ 'na. Cua nti' na' cha'
cua'a nu'ṵ ji'ı̱ ngu' bi' lo'o juersa ji'ı̱ ycui'
nu'ṵ, cha' ná quiñu'ṵ tyiquee ngu'. Ñi'yạ nu
stu'ba cha' jinu'ṵ lo'o na' —nacuı̱—, jua'ạ
cua'ni nu'ṵ lo'o ngu' bi', cha' caca stu'ba
cresiya ji'ı̱ ngu' bi' lo'o tya'a ngu' nu ngusñi
cha' jinu'ṵ. [12] Lo'o tya ndi'ı̱ na' lo'o ñatı̱ nu
nda nu'ṵ 'na —nacuı̱ Jesús—, li' ndaca'a na'
ji'ı̱ ngu' bi' lo'o juersa ji'ı̱ ycui' nu'ṵ. Ná nda
na' chacuayá' tyacua cha' cuxi ji'ı̱ ngu'; ni
tsaca ngu' bi', ná nguna' chalyuu ji'ı̱ ngu'.
Sca ti nu ñatı̱ nu nguscua tya sa'ni la cha'
chcuna' cha' ji'ı̱, bi' laca nu ndye cha' ji'ı̱
tsiya' ti, cha' nga'ạ cha' caca lcaa cha' nu
nguscua ngu' lo quityi cusu' cuentya jinu'ṵ.

[13] 'Bi' cha' juani tyạạ na' su ntucua nu'ṵ,
Sti na' —nacuı̱ Jesús ji'ı̱ ycui' Ndyosi Sti
yu—. Lo'o tya ndi'ı̱ na' nde chalyuu, li'
nda na' cha' bi' lo'o ngu', cha' ñi'yạ lo'o
chaa ti' ycui' na' re, jua'ạ caca chaa ti' ngu'
bi' tyucui tyiquee ngu'. [14] Lcaa cha' nu cua
nchcui' nu'ṵ lo'o na', cua nda na' cha' bi'
lo'o ngu' bi' —nacuı̱—. Lo'o juani, ñi'yạ
lo'o liye' ti' ñatı̱ chalyuu 'na, jua'ạ ca liye'
ti' ñatı̱ ña'ạ ji'ı̱ ngu' bi', xqui'ya cha' ná
ntsu'u cha' ji'ı̱ ya lo'o nu cuxi nu ntsu'u nde
chalyuu. [15] Bi' cha' chcui' na' lo'o nu'ṵ juani,
Sti na' —nacuı̱ Jesús—, cha' nti' na' cha'
ña'ạsıı̱ nu'ṵ ji'ı̱ ngu' bi', cha' ná cua'ni lya' ti'
nu xña'ạ ji'ı̱ ngu', masi si'i cha' cạạ cạqui'ya
nu'ṵ ji'ı̱ ngu' bi' chcui' na' lo'o nu'ṵ. [16] Jua'ạ
na' lo'o ngu' bi', ná ntsu'u cha' ji'ı̱ ya lo'o
nu cuxi nu ntsu'u nde chalyuu —nacuı̱—.
[17] Liñi tsa cha' nu nda nu'ṵ, lo'o jua'ạ tya ta
la nu'ṵ cha' liñi bi' lo'o ngu' bi', cha' cha'ạ
cresiya ji'ı̱ ngu'; nga'aa si'i cha' cuxi tyu'u
tyiquee ngu' bi', ñi'yạ lo'o ntsu'u tyiquee
ngu' tya sa'ni la. [18] Ñi'yạ nda nu'ṵ 'na cha'
lijyạạ nde chalyuu —nacuı̱ Jesús ji'ı̱ ycui'
Ndyosi Sti yu—, jua'ạ cua nda na' ji'ı̱ ngu'
bi', cha' tsaa ngu' culu'u ngu' cha' jinu'ṵ
nde lo tyucui ña'ạ chalyuu. [19] Lo'o juani ta
na' tyucui ña'ạ ycui' ca na' cuentya ji'ı̱ ñatı̱
bi', cha' cua'ni na' lcaa cña nu nti' nu'ṵ cha'
cua'ni na' —nacuı̱—. Lo'o jua'ạ lcaa ñatı̱
nu ngusñi cha' jinu'ṵ ni, nti' na' cha' cha'ạ
cresiya ji'ı̱ ngu', cha' ta nu'ṵ cha' liñi nu
tyanu ne' cresiya ji'ı̱ ngu' cuentya jinu'ṵ.

[20] 'Si'i sca ti ji'ı̱ ngu' nu cua ngusñi cha'
'na chcui' na' lo'o nu'ṵ —nacuı̱ Jesús ji'ı̱
ycui' Ndyosi Sti yu—, lo'o chcui' na' cha'
ji'ı̱ lcaa ñatı̱ nu xñi cha' jna' ca tiya' la, nu
lo'o chcui' ngu' lo'o ñatı̱ bi'; lo'o cha' ji'ı̱
ñatı̱ bi' chcui' na' lo'o nu'ṵ juani —nacuı̱—.
[21] Ndijña na' jinu'ṵ cha' caca stu'ba cre-
siya ji'ı̱ ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. Sti na',
ñi'yạ stu'ba ntsu'u cha' jinu'ṵ lo'o na', ñi'yạ
stu'ba nchca tyiquee na' lo'o nu'ṵ, jua'ạ
cua'ni nu'ṵ cha' caca stu'ba tyiquee ngu' bi'
lo'o na; li' taca jlya ti' xa' ñatı̱ cha' nu'ṵ nda
'na lijyạạ —nacuı̱ Jesús—. [22] Cua ngua'ni
nu'ṵ cha' caca tlyu na' nde chalyuu, lo'o
jua'ạ cua ngua'ni na' cha' caca ñatı̱ bi' ñi'yạ
laca ycui' na'. Ñi'yạ lo'o stu'ba tsa nchca
tyiquee nu'ṵ lo'o na', jua'ạ nti' na' cha' caca
stu'ba tyiquee ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. [23] Nu
lo'o stu'ba ti ntsu'u tyiquee na' lo'o ngu'
bi', lo'o jua'ạ stu'ba ntsu'u tyiquee nu'ṵ
lo'o na' —nacuı̱—, li' chañi cha' caca stu'ba
cresiya ji'ı̱ ngu' lo'o tya'a ngu'. Lo'o li' caca
cuayá' ti' xa' ñatı̱ chalyuu cha' cua nda nu'ṵ
'na lijyạạ lo yuu, cha' ñi'yạ lo'o tyaca'a na'
jinu'ṵ, jua'ạ cua'ni tyaca'a nu'ṵ ji'ı̱ ngu' nu
ngusñi cha' 'na.

[24] 'Sti na' —nacuı̱ Jesús ji'ı̱ ycui' Ndyosi
Sti yu—, cua nti' na' cha' tyi'ı̱ ñatı̱ nu nda
nu'ṵ 'na ca su tyucua na'. Li' ña'ạ ngu'
bi' 'na nde su tlyu la su nda nu'ṵ 'na, cha'
tyaca'a tsa na' jinu'ṵ tya lo'o tya lyiji xana
chalyuu. [25] Sti na' —nacuı̱ Jesús—, xcui'
cha' liñi ndu'ni nu'ṵ. Nslo na' jinu'ṵ, masi
ná nslo ñatı̱ chalyuu jinu'ṵ. Pana jlo ti' ñatı̱
nu ngusñi cha' jna' cha' nu'ṵ laca nu nda
'na lijyạạ nde chalyuu. [26] Cua ngulu'u na' ji'ı̱
ngu' bi' lcaa cha' nu nda nu'ṵ jna', lo'o jua'ạ
tya cua'ni la na' cha' ca cuayá' tso'o ti' ngu'
bi' tilaca laca nu'ṵ. Bi' cha' taca caca tso'o
tyiquee ngu' ña'ạ ngu' ji'ı̱ tya'a ñatı̱ ngu',
ñi'yạ ntsu'u tsa tyiquee nu'ṵ ña'ạ nu'ṵ 'na,
lo'o li' tyanu Xtyi'i ycui' na' ne' cresiya ji'ı̱
ngu'.

18

Ndyaa lo'o ngu' ji'ı̱ Jesús preso

[1] Ndye nchcui' Jesús cha' bi' lo'o ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i, li' ngutu'u Jesús ndyaa yu
lo'o ngu'. Nteje tacui ngu' ndyaa ngu' ca
chaca tsu' sta'a Cedrón, sca sta'a lati nu
nscua to' quichi Jerusalén. Tacala' xi lo yuu
nde bi' su ndi'i xi yaca cuiñii ji'i ngu', ca bi'
ndyaa Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.
[2] Lo'o nu Judas nu cua ndyujui' cresiya ji'i
Jesús ji'i ngu' cuxi ni, lo'o Judas jlo ti' mala
su ndyaa ngu', cha' cua tyuu quiya' ndyu'u
ti'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús ca
bi'. [3] Bi' cha' ndyaa lo'o Judas ji'i sca taju
sendaru lo'o policía nu nda ngu' tlyu ji'i
ndyaa, la cui' sti jo'ó nu laca loo bi' lo'o
ngu' fariseo. Lo'o xee lámpara, lo'o quii'
quityee, lo'o chcua cusuu ntucua ya' ngu'
ndyaa ngu'. Li' ndyaa lo'o Judas ji'i ngu'
bi' ca su ndi'i yaca cuiñii bi'. [4] Jlo ti' Jesús
lcaa cha' nu nga'a cha' cua'ni ngu' lo'o yu,
bi' cha' ndyaa yu ndyacua tya'a yu lo'o ngu'
xña'a bi' tyucuii su lijya ngu'. Li' nchcuane
Jesús ji'i ngu':

—¿Ti ji'i lijya ma yaana ma? —nacui yu
ji'i ngu' bi'.

[5] —Ji'i Jesús, ngu' Nazaret, bi' laca nu
nclyana ya ji'i —nacui ngu'.

—Na' laca bi' —nacui Jesús ji'i ngu' li'.

Lo'o jua'a stu'ba ti ndu Judas lo'o ngu',
nu Judas nu cua ndyujui' cresiya ji'i Jesús
ji'i nu ngu' xña'a bi'. [6] Lo'o cua nchcui'
Jesús cha': "Na' laca bi'", nacui yu, hora ti
nguta'achu' ngu' li', ndyaa stii ngu' lo yuu.
[7] Chaca quiya' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ti ji'i nclyana ma ndya'a ma?
—nacui.

—Ji'i Jesús, ngu' Nazaret, yu bi' laca nu
nti' ya —nacui ngu'.

[8] —Cua ni na' ji'i ma tsa cha' na' laca bi'
—nacui Jesús ji'i ngu' li'—. Si jna' ti nti' ma,
ta ma chacuayá' tyaa laja ti nu xa' la ngu'
tya'a ndya'a na' re.

[9] Nchcui' Jesús lo'o ngu' jua'a, cha' caca
ñi'ya nu cua nchcui' ca Jesús lo'o ycui'
Ndyosi Sti yu, nu lo'o cua nacui yu ndi'ya:
"Ni tsaca ñati nu cua nda nu'u 'na, ná
nguna' ngu' 'na". [10] Li' ngulo Simón Pedro
xlyu cusuu nu nga'a sii', ngujui'i Pedro xlyu
ji'i ngu', ngusi'yu cu' jyaca la'a tsu' cui sca
nu naa Malco; msu ji'i xu'na sti jo'ó laca bi'.
[11] Hora ti nchcui' Jesús lo'o Pedro:

—Xco'o clya xlyu cua hi ne' quiji. Na cua
nda ycui' Ndyosi Sti na' chacuayá' ji'i ngu'
cha' xcube' ngu' 'na. ¿Ha ná tso'o cha' jua'a
caca 'na nti' nu'u?

Ndu Jesús nde loo xu'na sti jo'ó

[12] Cua ngua li', lo'o nu sendaru, lo'o xu'na
sendaru, lo'o policía ji'i ngu' judío, ntejeya'
ngu' ji'i Jesús, tachaa nguscа' ngu' ji'i yu li'.
[13] Clyo ndyaa lo'o ngu' ji'i yu slo sca nu cusu'
nu naa Anás, sti laa Caifás nu ngua xu'na sti
jo'ó yija bi'. [14] La cui' Caifás ngua nu nda cha'
lo'o ngu' judío tya tsubi' la cha' caca tso'o la
xi ji'i ngu' quichi masi cajaa sca ñati, cha' ná
ntsu'u cha' cajaa lcaa ñati li'.

Ndyutsii Pedro cha' tyuloo ji'i Jesús slo ñati

[15] Ndya'a Simón Pedro lca'a ji'i Jesús ty-
ijyu' ti. Lo'o jua'a chaca nu ndyaca tsa'a
ji'i Jesús, lo'o nu qui'yu bi' lca'a ji'i Jesús.
Ndyuloo tso'o nu bi' ji'i sti jo'ó Anás, bi' cha'
ndyaa lca'a ji'i Jesús ca nde ni'i tlyu, nu laca
to' tyi sti jo'ó bi'. [16] Pana ndyanu Pedro nde
liya'; bi' cha' ndyaa nu chaca, ndyaa nchcui'
lo'o sca nu cuna'a cua' nu ndu cua toni'i.
Li' ndyaa lo'o ji'i Pedro nde ni'i. [17] Nacui nu
cuna'a cua' nu ndu toni'i bi' ji'i Pedro:

—¿Ha lo'o nu'u ndyaca tsa'a ji'i yu jua
lacua? —nacui nu cuna'a bi' ji'i.

—Si'i na' —nacui Pedro.

[18] Laja li' nu ngu' msu lo'o ngu' policía bi',
cua nguxtyu'u ngu' quii' nchcubi' nde bi',
cha' tlya' tsa; ndu ngu' to' lquii' bi', cha'
caca chcatsu ngu'. Lo'o Pedro ndu lo'o ngu'
bi' li', cha' lo'o nti' caca chcatsu ti' to' lquii'.

Nchcuane sti jo'ó nu laca loo ji'i Jesús

[19] Nchcuane sti jo'ó nu laca loo ji'i Jesús
li':

—¿Tilaca laca nu ndyaca tsa'a jinu'u?
¿Ñi'ya cha' laca nu nclu'u nu'u ji'i ngu'?

[20] Li' nguxacui Jesús cha' ji'i sti jo'ó bi':

—Lcua ti se'i su ndya'a na', liñi nchcui'
na' lo'o ngu' ña'a cuayá' nu cuna lcaa ñati
—nacui yu—. Masi ne' laa sube ti, masi
ne' laa tlyu, lcaa su ndyu'u ti'i ngu' judío,
ca bi' ngulu'u na' ji'i ngu'; ni sca quiya' ná
nchcui' na' cuaana ti lo'o ngu'. [21] ¿Ni cha'
laca nchcuane nu'u jna'? Cuacha' nu'u ji'i
ñati nu cua ndyuna cha' nu nchcui' na' ni
cha' nda na' lo'o ngu' bi'. Jlo ti' ngu' lcaa
cha' nu ngulu'u na' ji'i ngu'.

[22] Lo'o nchcui' Jesús jua'a, li' ngujui'i ya'
sca policía tu'ba yu:

—Ná tso'o xacui nu'u cha' jua'a ji'i sti
jo'ó nu laca loo —nacui policia li'.

23 —Si cuxi ti nchcui' na' ngua ti' ma̱,
cuacha' clya ma̱ 'na ni cha' cuxi laca bi'
—nacui̱ Jesús li'—. Pana cua nchcui' na'
cha' liñi lo'o ma̱. ¿Ni cha' laca ngujui'i̱ ya'
ma̱ tu'ba na' li'? —nacui̱ Jesús.
24 Li' ngulo nu cusu' Anás cña ji'i̱ ngu' cha'
tyaa lo'o ngu' ji'i̱ Jesús, ña'a̱ ndyaaca̱' ti, slo
Caifás, nu laca xu'na sti jo'ó bi'.

Tya chaca quiya' ná ntaja'a̱ Pedro ta cha'
liñi lo'o ngu'

25 Laja li' ndu̱ Pedro to' lquii' cha' caca
chcatsu̱ ti'. Nchcui' nu xa' ñati̱ nu ndi'i̱ nde
bi' lo'o Pedro li':
—¿Ha lo'o nu'u̱ ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ yu jua?
Ná ntaja'a̱ Pedro ta cha' liñi lo'o ngu'.
—Ná lo'o na' —nacui̱.
26 Lo'o nde bi' ndi'i̱ sca msu ji'i̱ xu'na sti
jo'ó bi', la cui' tya'a lo'o nu ngusi'yu cu'
Pedro jyaca̱ bi'. Nchcui' msu bi' lo'o Pedro
li':
—¿Ha ná cua na'a̱ na' hi̱ tsaca quiya' tsa̱
lo'o ndyaa nu'u̱ lo'o yu jua ne' yaca cuiñii
bi'? —nacui̱ msu bi'.
27 Xa' nchcui' Pedro cha' ná lo'o ndyaa,
lo'o la cui' hora li' ngusi'ya ndye'e.

Ngua cuayá' ji'i̱ Jesús slo Pilato

28 Li' ngutu'u ngu' slo Caifás, ndyaa lo'o
ngu' ji'i̱ Jesús ca su ndi'i̱ nu gobernador
romano nu naa Pilato. Cua cuxee ti ndyaca
li', bi' cha' ná ntaja'a̱ nu ngu' judío bi'
tyatí ngu' ne' ni'i̱ ji'i̱ gobernador; tacati
tsa ndu'ni ngu' bi' xqui'ya ta'a. Ngua ti'
ngu' cha' quiñu'u̱ cha' ji'i̱ ngu' si tyatí ngu'
ne' ni'i̱ ji'i̱ ngu' xa' tsu', cha' ná ntsu'u
chacuayá' cacu ngu' sii̱ ta'a bi' li';
29 bi' cha'
ngutu'u nu naa Pilato, nu laca gobernador
bi', ndyaa slo ngu' judío cha' xcuane ji'i̱ ngu'
ndi'ya̱:
—¿Ni qui'ya ngusta ma̱ hichu̱' yu re?
—nacui̱ Pilato ji'i̱ ngu'.
30 Li' nguxtyacui ngu' cha' lo'o Pilato:
—Si ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ yu, ná caa̱ lo'o ya
ji'i̱ yu slo nu'u̱, cusu' —nacui̱ ngu' ji'i̱.
31 —Yaa lo'o ma̱ ji'i̱ yu re cha' cua'ni
cuayá' ma̱ ji'i̱ yu cuentya ji'i̱ cha' cusu' nu
ntsu'u ji'i̱ ycui' ca ma̱ —nacui̱ Pilato ji'i̱ ngu'
li'.
Nguxacui̱ nu ngu' judío bi' cha' ji'i̱ Pilato
li':
—Ná ntsu'u chacuayá' ji'i̱ ya cha' cujuii
ya ji'i̱ sca ñati̱ jua'a̱, cha' ngu' judío laca ya
—nacui̱ ngu'.
32 Lo'o ngua'ni ngu' jua'a̱, li' ngutu'u tu-
cua cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o ngu', ñi'ya̱
ña'a̱ cajaa ycui' ca.
33 Li' nguxtyuu̱ Pilato
ndyaa toni'i̱ ji'i̱, ngusi'ya ji'i̱ Jesús cha' tyaa̱
slo:
—¿Ha nu'u̱ laca rey nu laca loo ji'i̱ ngu'
judío? —nacui̱ Pilato ji'i̱ Jesús.
34 Nchcui' Jesús lo'o nu cusu' bi' li':
—¿Ha cha' ngua'ya hique ycui' ca nu'u̱
laca cha' cua? ¿Ha xa' ñati̱ ndacha' jinu'u̱
cha' jua'a̱ laca na'? —nacui̱ Jesús ji'i̱ Pilato.
35 —¿Ha ngu' judío laca na' nti' nu'u̱?
—nacui̱ Pilato li'—. Jlo ti' nu'u̱ cha' ñati̱
tya'a quichi̱ tyi nu'u̱, lo'o jua'a̱ sti jo'ó nu
laca loo ji'i̱ ngu', bi' ngu' laca nu cua yaa̱ lo'o
jinu'u̱ cha' ca cuayá' jinu'u̱ slo na'.
36 —Si laca na' sca rey jua'a̱ —nacui̱
Jesús—, li' cua nxu̱u̱ tya'a ngu' tya'a ndya'a̱
na' lo'o ngu' judío jua cha' ná xñi ngu' 'na
—nacui̱—. Pana si'i ñati̱ chalyuu laca nu
cua ngusta 'na cha' caca na' loo ji'i̱ ngu'.
37 —¿Ha laca nu'u̱ rey lacua? —nacui̱
Pilato.
Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o nu cusu' bi'
chaca quiya':
—Nu'u̱ nacui̱ cha' laca na' rey. Cña nu
ntsu'u 'na laca cha' chcui' liñi na' ji'i̱ lcaa
cha' nu ntsu'u slo ycui' Ndyosi lo'o ngu'; bi'
cha' ngula na' chalyuu, bi' cha' lijya̱ na' lo
yuu cha' chcui' liñi na' lcaa cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ñati̱. Cuna ngu' lcaa cha' nu
nchcui' na' si ná ndyacu̱' hique ngu' ji'i̱ cha'
liñi bi'.
38 Li' nchcui' Pilato lo'o Jesús:
—Ná jlo ti' na' si ntsu'u cha' liñi jua'a̱ nde
chalyuu —nacui̱.

Ngulo Pilato cña cha' cujuii ngu' ji'i̱ Jesús

Li' ngutu'u Pilato nde liya', ndyaa nde su
ndu̱ nu ngu' judío bi' chaca quiya'.
—Cuentya jna', ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ yu
jua, ná ntsu'u cha' xcube' na' ji'i̱ yu —nacui̱
Pilato ji'i̱ ngu' judío—.
39 Pana cua ngui'i̱
ma̱ cha' ndu'ni lyaá na' ji'i̱ sca ngu' preso
lcaa yija̱ lo'o nchca tsa̱ ta'a pascua —nacui̱
Pilato li'—. ¿Ha cua nti' ma̱ cha' cua'ni lyaá
na' ji'i̱ yu jua nu laca rey ji'i̱ cu'ma̱ ngu'
judío?
40 Cui̱i̱ ngusi'ya lo'o ngu' ji'i̱ chaca quiya':
—Si'i ji'i̱ yu jua nti' ya. Ji'i̱ Barrabás
cua'ni lyaá nu'u̱ —nacui̱ ngu'.

Lo'o nu naa Barrabás ni, si'i ñati̱ tso'o laca bi'; tyaala tsa Barrabás, la cui' ñati̱ cuaana laca.

19

1 Li' ngulo Pilato cña cha' tyaa lo'o ngu' ji'i̱ Jesús, cha' ti'í tsa quiji'i̱ ngu' ji'i̱ yu lo'o juata. 2 Ngüiñá ngu' sendaru sca sne' quiche' cha' sta ngu' hique Jesús, li' nda ngu' sca late' cuaa ña'a̱ cha' cacu' yu, ñi'ya̱ ña'a̱ si laca yu rey. 3 Li' lu'ba ti, lu'ba ti ndyaa ngu' slo yu cha' chcuicha' ngu' ji'i̱ yu; na cuiñi ti ngu' cha' ndyu'ni chi̱ ngu' loo yu.

—Tso'o ti tyi'i̱ nu'u̱, cusu', cha' nu'u̱ laca rey nu laca loo ji'i̱ ngu' judío —ndu'ni ngu' ji'i̱ Jesús li'.

Lo'o li' ngujui'i̱ ya' ngu' loo Jesús.

4 Chaca quiya' ngutu'u Pilato ni'i̱ ndyaa su ndi'i̱ ngu' judío.

—Cua lijya̱ yu jua —nacui̱ Pilato—, lijya̱ lo'o na' ji'i̱ yu jua slo ma̱ chaca quiya', cha' caca cuayá' ti' ma̱ cha' ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ yu cuentya jna'.

5 Li' ngutu'u Jesús lo'o sne' quiche' ntucua hique yu, lo'o late' cuaa ña'a̱ lacu' yu.

—Ña'a̱ ma̱ ji'i̱ yu cua ña'a̱ —nacui̱ Pilato li'.

6 Lo'o sti jo'ó nu laca loo lo'o msu ji'i̱ ngu' ni, cuii̱ ngusi'ya lo'o ngu' ji'i̱ Pilato lo'o na'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús lijya̱.

—¡Cujuii clya ma̱ ji'i̱ yu! ¡Cujuii clya ma̱ ji'i̱ yu jua! —nacui̱ ngu' ji'i̱.

Nchcui' Pilato lo'o ngu' li':

—Ycui' ca ma̱ yaa lo'o ma̱ ji'i̱ yu cha' cujui'i̱ ca'a̱ ma̱ ji'i̱ lo crusi —nacui̱ Pilato ji'i̱ ngu'—. Cuentya jna' ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ yu.

7 Li' nguxacui̱ ngu' judío cha' ji'i̱ Pilato bi':

—Ntsu'u sca cha' ji'i̱ cuare —nacui̱ ngu'—. Cuentya ji'i̱ ya ntsu'u qui'ya ji'i̱ yu, cha' nacui̱ yu cha' laca yu nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi; xqui'ya cha' bi' ntsu'u cha' cajaa yu.

8 Lo'o ndyuna Pilato cha' bi', ndyutsii̱ tsa yu li'. 9 Xa' nguxtyu̱u̱ Pilato ndyaa nde ni'i̱ ji'i̱, nchcuane ji'i̱ Jesús:

—¿Macala ngutu'u nu'u̱ lijya̱?

Ná nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ tsiya' ti li'.

10 —¿Ni cha' laca ná nti' nu'u̱ chcui' lo'o na'? —nacui̱ Pilato ji'i̱ Jesús—. Cua jlo ti' nu'u̱ cha' ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni lyaá na' jinu'u̱, lo'o jua'a̱ ntsu'u chacuayá' 'na cha' cujuii na' jinu'u̱ lo crusi.

11 —Ná ntsu'u chacuayá' jinu'u̱ tsiya' ti cha' caca nu'u̱ loo jna' —nacui̱ Jesús ji'i̱ Pilato—. Ycui' Ndyosi nu laca loo la, bi' laca nu ta chacuayá' ji'na; bi' cha' tlyu la qui'ya ntsu'u ji'i̱ yu nu cua ndyujui' cresiya 'na jinu'u̱.

12 Li' nguxana ndyu'ni cña ti' Pilato, si caja ñi'ya̱ nu cua'ni lyaá yu ji'i̱ Jesús. Pana ña'a̱ ti ndu'ni nu ngu' judío bi', cuii̱ ngusi'ya lo'o ngu' ji'i̱ Pilato:

—Si cua'ni lyaá nu'u̱ ji'i̱ nu qui'yu jua ni, li' nga'aa tso'o nu'u̱ cuentya ji'i̱ César nu laca xu'na cu'ma̱ ngu' romano —nacui̱ ngu'—. Cua nacui̱ nu qui'yu jua cha' sca rey laca yu, bi' cha' tya'a cusu̱u̱ yu ji'i̱ César nu laca xu'na ma̱.

13 Lo'o ndyuna Pilato ñi'ya̱ nacui̱ ngu' judío bi', li' ndu'u yu ndyaa tucua yu ca su ndu'ni cuayá' yu ji'i̱ ngu'. Li' ngulo yu cña cha' ca̱a̱ lo'o ngu' ji'i̱ Jesús ca su ntucua yu, la cui' se'i̱ su ntsiya quee cuaja' nu ngua naa Gabata cha'cña ji'i̱ ngu' judío. 14 Nde hora ngua bi', tsa̱ ta'a sii̱ ji'i̱ ta'a pascua. Lo'o li' nacui̱ Pilato ji'i̱ ngu' judío:

—Yu re laca rey nu laca loo ji'i̱ ma̱.

15 Lye tsa nchcui' ngu' judío lo'o Pilato li':

—¡Yaa lo'o ma̱ ji'i̱ yu! ¡Yaa lo'o ma̱ ji'i̱ yu! Cujuii clya ma̱ ji'i̱ yu lo crusi.

—¿Ha nti' ma̱ cha' cujuii ya ji'i̱ rey nu laca loo ji'i̱ ma̱? —nacui̱ Pilato ji'i̱ ngu'.

—Nga'aa ntsu'u chaca rey nu laca loo ji'na —nguxacui̱ ngu' ji'i̱—. Sca ti César laca loo ji'na.

16 Bi' cha' jua'a̱ ngua li'. Ngulo Pilato cña ji'i̱ sendaru cha' cujuii ngu' ji'i̱ Jesús, cha' cujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ yu lo crusi li'.

Ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús lo crusi

17 Li' ndaya' sendaru ji'i̱ Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ Jesús ca su cajaa yu. Ngüi'ya Jesús ji'i̱ crusi nu ji'i̱ ycui' ca yu, ndyaa yu li'. Ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ yu nde su naa Gólgota cha'cña ji'i̱ ngu' judío, nu jua'a̱ nti' tyu'u cha'cña bi': Su nscua tyijya̱ hique jyo'o. 18 Ca bi' ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ Jesús lo crusi, lo'o tya tyucuaa tya'a ñati̱ tya'a ndyujuii ngu' ji'i̱ lo'o Jesús; la'a tsu' cui̱ nguxtyu̱ ngu' crusi ji'i̱ tsaca yu, la'a tsu' coca nguxtyu̱ ngu' crusi ji'i̱ chaca yu li'. Crusi ji'i̱ Jesús nguxtyu̱ ngu' cla'be la. 19 Li' ngulo Pilato cña cha' ndi'ya̱ scua sca cha' hique crusi bi': "Nu nde laca Jesús Nazaret, rey ji'i̱ ngu' judío". Jua'a̱ cha' nguscua bi'. 20 Quiña'a̱ tsa ngu' judío na'a̱ ji'i̱ cha' nu nscua hique crusi bi', cha' ná tyijyu', to' quichi̱ ti ngua su ndyujuii

ngu' ji'i Jesús lo crusi. Sna lo cha'cña ji'i
ngu' nscua cha' bi' hique crusi: cha'cña ji'i
ngu' judío nscua bi', cha'cña ji'i ngu' latín
nscua bi', lo'o cha'cña ji'i ngu' griego nscua
bi'. 21 Bi' cha' ndyaa sti jo'ó nu laca loo ji'i
ngu' judío, ndyaa cacha' ngu' ji'i Pilato:

—Ná tso'o cha' nguscua nu'u cha' rey
laca yu bi', cha' laca yu loo ji'i cuare ngu'
judío —nacui ngu'—. Tso'o la si scua nu'u
cha' ycui' yu nacui yu cha' laca yu rey ji'i
ngu' judío.

22 Li' nguxacui Pilato cha' ji'i ngu':

—Tyanu cha' bi' ñi'ya nu nscua ti, na cua
nscua juani —nacui.

23 Lo'o cua ngujui'i ca'a sendaru ji'i Jesús
lo crusi, li' ndaya' sendaru bi' ste' yu. Ndi'i
jacua tya'a sendaru ca bi' lo'o cua ngusa'be
ngu' ste' Jesús cha' caja xi ndaca ji'i ca ta'a
jacua ngu'. Lo'o late' tyucui ji'i Jesús ndaya'
ngu' ji'i. Ña'a tsa cu' ti ngalya late' bi', ná
ntsu'u su ngujyacua late' bi'. 24 Bi' cha' nacui
ngu' ji'i tya'a ngu':

—Ná cusaa' na late' re. Quijya na lo'o
tya'a na cha' quije cha' ji'na tilaca nu ca ji'i
late' re.

Lo'o jua'a ngua cuayá' ti' na cha' chañi
cha' nu nscua lo quityi cusu cua' sa'ni, nu
nchcui' ndi'ya: "Cua ngusa'be ngu' ste' na'
lo'o tya'a ngu', cua ngüijya ngu' lo'o tya'a
ngu' cha' quije cha' ji'i ngu' tilaca nu ca ji'i
late' bi'". Jua'a nacui lo quityi bi', lo'o la cui'
jua'a ngua'ni ngu' sendaru bi' li'.

25 Laja li' ndu xtya'a Jesús cacua ti su
ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi bi'. Ndu
lo'o sca nu cuna'a tya'a ngula, lo'o María
clyo'o Cleofas, lo'o María Magdalena. 26 Na'a
Jesús ji'i xtya'a yu, lo'o jua'a na'a yu ji'i sca
nu qui'yu nu ndyaca tsa'a ji'i nu tyaca'a tsa
ji'i Jesús bi', na'a yu cha' stu'ba ti ndu ngu'
cacua ti slo crusi. Li' nacui Jesús ji'i xtya'a
yu:

—Ma'a —nacui—, yu cua caca sñi' nu'u
juani.

27 Lo'o jua'a nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu
bi':

—Ma' cusu' cua caca xtya'a nu'u juani.

Li' ndyaa lo'o nu qui'yu bi' ji'i xtya'a
Jesús, nda su tyi'i ma' ca toni'i ji'i li'.

Ngujuii Jesús

28 Jua'a ngua lo'o cua ngua tii Jesús cha'
cua ngua lcaa cha' nu ntsu'u cha' caca ji'i
ycui' yu, li' nacui yu ñi'ya nu nacui sca cha'
nu nscua lo quityi cusu':

—Nguityi tsa na' hitya —nacui yu.

29 Nde jua ndu sca te'í vino tiye'. Li'
ngujui'i ngu' sca quiche ne' te'í su ntsu'u
vino bi', ña'a cuayá' nu ngutsa' tso'o ti;
ngusta ngu' quiche bi' si' chcua cha, ngu-
sicua ngu' ji'i quiche ña'a cuayá' nu tyalaa
ca su ntucua tu'ba Jesús. 30 Lo'o cua nguxcui
Jesús vino bi', li' nacui yu:

—Cua ngua lcaa cha'.

Li' ngua'ya tacui hique yu, ngujuii yu li'.

Ndyojo' sendaru chcua cha sii' Jesús

31 Ta'a sii pascua ngua, lo'o jua'a ná nti'
nu ngu' judío bi', cha' tyanu jyo'o lo crusi
chaca tsa. Ndube tsa ti' ngu' cha' tacati tsa
tsa ta'a bi'; bi' cha' ndyaa ngu' slo Pilato,
ngüijña ngu' cha' ji'i nu cusu' cha' cula'a
sendaru tyijya quiya' ngu' nu ndacui lo
crusi, cha' cajaa clya ngu' li'. Hasta li' caja
ñi'ya nu caca ta'ya ngu' ji'i jyo'o bi' lo yuu.
32 Bi' cha' ndyaa sendaru ca su ndu crusi
ji'i tya'a ngujuii Jesús; ngula'a ngu' quiya'
su ndyaa ngu' clyo, li' ngula'a ngu' quiya'
nu chaca. 33 Pana lo'o ndyaa ngu' ca su
ndu crusi ji'i Jesús, li' na'a ngu' cha' cua
laca ngujuii yu, bi' cha' nga'aa ngula'a ngu'
quiya' Jesús.

34 Ña'a cuayá' nu ndyojo' sca sendaru
chcua cha sii' Jesús, li' tsiya' ca ndyalú tañi
nguxa' lo'o hitya lubii. 35 Lo'o na' nu nscua
quityi re, Juan laca na', na'a na' cha' jua'a
ña'a ngua cha' bi'. Chañi cha' jlo ti' na', bi'
cha' nchcui' na' cha' liñi lo'o cu'ma, cha'
lo'o ma taca jlya ti' ma cha' bi'. 36 Cua ngua
jua'a, ñi'ya nu nscua cha' lo quityi ji'i ycui'
Ndyosi ndi'ya: "Ná catsa ni tsaca tyijya yu".
37 Lo'o ntsu'u chaca cha' nu nscua lo quityi
bi' nu nchcui' ndi'ya: "Ndyojo' ñati chcua
cha sii' yu, lo'o li' nguxña'a ngu' bi' ji'i nu
quicha bi'".

Nguatsi' jyo'o Jesús

38 Nde ngusii la ndyaa tsaca yu nu naa
José Arimatea slo nu Pilato bi'. La cui'
ñati nu ngua tsa'a ji'i Jesús laca bi', masi
cuaana ti ndyaca tsa'a nu José bi'. Ntsii yu
si ca cuayá' ti' ngu' judío tya'a quichi tyi
yu cha' ndyaca tsa'a yu ji'i Jesús. Ndyaa
yu ngüijña yu chacuayá' ji'i Pilato cha' tsaa
lo'o yu ji'i jyo'o Jesús cha' tyatsi', lo'o li' nda
Pilato chacuayá' tyaa lo'o yu ji'i. Li' ndyaa
José ca su ndu crusi, ndyaa ndyiqui'ya ji'i

jyo'o Jesús, cha' tsaa lo'o yu ji'i̱ ca to' cuaá.
39 Lo'o Nicodemo nguxtyucua ji'i̱ yu, la cui'
Nicodemo nu ndyaa slo Jesús talya tya sa'ni
xi bi'. Ndyaa lo'o Nicodemo sca yu'ba styi'
yaca nu tyixi xtyi'i; mirra naa sca lo styi'
yaca bi', nguxa' lo'o chaca nu naa áloes.
Calaa tyii kilo cuayá' ti'i̱ yu'ba bi'. 40 Ngusta
ngu' na tyixi xtyi'i bi' lo sca late' lati loo,
li' ngüixii̱ ngu' late' bi' tyucui ña'a̱ hichu̱'
jyo'o Jesús, ñi'ya̱ nu ndu'ni ngu' judío nu
lo'o nxatsi' ngu' ji'i̱ jyo'o nu ndyijii ji'i̱ ngu'.
41 Ca su ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ ngu' lo crusi,
ca bi' ntsu'u sca lo'o su ndi'i̱ yaca tyacala'
ji'i̱ ngu'. Ne' lo'o bi' ntsu'u sca tyuquee nu
ngulu ca ti ngu' sii' cua'a̱ cha' caca cuaá ji'i̱
ngu'. Bilya tyatsi' ngu' ne' cuaá bi'. 42 Cacua
ti ntucua tyuquee bi', bi' cha' ndacua ti
nguxatsi' ngu' ji'i̱ jyo'o Jesús li', cha' cua
ca talya ti ta'a sii̱ pascua, cuentya ji'i̱ ngu'
judío.

20

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

1 Ndyu'u scua cuacha li', tsa̱ clyo ji'i̱ se-
mana; jua'a̱ tya lyiji quixee tso'o ti, lo'o
ngutu'u María Magdalena ndyaa to' cuaá.
Na'a̱ cha' cua laca ngutu'u tsu' quee tlyu nu
ndyacu̱' to' cuaá bi', 2 bi' cha' ngusna María
ndyaa ca su nga'a̱ Simón Pedro lo'o chaca
nu qui'yu nu ndyaca tsa'a̱ nu tyaca'a tsa ji'i̱
Jesús. Ndacha' María ji'i̱ ngu' bi':

—Cua ngulo ngu' ji'i̱ jyo'o Xu'na na
su nguxatsi' ngu' ji'i̱ ne' tyuquee —nacui̱
María ji'i̱ ngu'—. Ná jlo ti' ya mala ndyaa
lo'o ngu' ji'i̱.

3 Li' ngutu'u Pedro lo'o nu chaca yu,
ngusna ngu' ndyaa ngu' nde to' cuaá.
4 Tyucuaa ngu' ngusna ngu', pana lye la
ngusna nu chaca yu, yala la ngulaa bi' to'
cuaá. 5 Li' nguxña'a̱ yu ne' tyuquee bi', na'a̱
yu cha' tya ntsiya late' lati loo nu ngüixii̱
ngu' chu̱' jyo'o, pana ná ndyaa yu ca ne'
tyuquee bi'. 6 Li' ngulaa Simón Pedro to'
cuaá lijya̱ lca'a̱ ji'i̱ nu chaca yu bi'. Hora ti
ndyatí Pedro ndyaa ne' tyuquee, na'a̱ cha'
ndi'i̱ late' lati loo bi' tyuquee bi'. 7 Lo'o
jua'a̱ na'a̱ Pedro late' nu ndyacu̱' loo jyo'o,
nguxcu̱' ti late' bi', ntsiya chaca se'i̱; nga'aa
ntsiya lo'o late' lati loo nu ngüixii̱ chu̱'
jyo'o, ycui' ti late' bi' ntsiya. 8 Li' lo'o nu
chaca yu nu ngulaa yala la, lo'o yu bi' ndyatí
yu ne' tyuquee, ndyaa na'a̱ yu ñi'ya̱ ña'a̱
ne' cuaá. Ca li' jlya tso'o ti' yu; 9 li' ngua
cuayá' ti' ngu' cha' ñi'ya̱ nu nscua lo quityi
cusu' cha' ntsu'u cha' tyu'ú Jesús chaca
quiya' lo'o nguatsi', jua'a̱ ngua cha' bi'. 10 Li'
nguxtyu̱u̱ ngu', tyucuaa ngu' nu ngua tsa'a̱
ji'i̱ Jesús bi', ndyaa ngu' su ndi'i̱ ngu' tya'a
ngua tsa'a̱ ngu'.

Ngutu'u tu̱ Jesús su ndu̱ María Magdalena

11 Pana nu María bi' ni, ndyanu cho' to'
tyuquee bi', ndyunaa tsa cho'. Laja lo'o
ndyunaa ti cho', li' nguxña'a̱ cho' nde ne'
tyuquee bi', 12 na'a̱ ji'i̱ tucua tya'a xca̱ ji'i̱
ycui' Ndyosi nu ngutu'u ya̱a̱ nde cua̱. Ngati̱
tsa ña'a̱ ste' ngu' nu ndu'u tucua nde bi'.
Ca su nguscua jyo'o Jesús tya la ti ti, ca
bi' ndyaa tucua ngu'; tsaca yu ndyaa tucua
nde su nguscua hique jyo'o bi', chaca yu
ndyaa tucua nde su nguscua quiya' yu. 13 Li'
nchcuane xca̱ bi' ji'i̱ María:

—¿Ni cha' laca lye tsa ndyunaa nu'u̱?

Li' nguxacui̱ María cha' ji'i̱ xca̱ bi':

—Cua ngulo ngu' ji'i̱ jyo'o Xu'na na'
—nacui̱—, lo'o ná jlo ti' na' mala ndyaa lo'o
ngu' ji'i̱ ndyaa.

14 Lo'o ndye nchcui' María lo'o xca̱ bi',
nguxña'a̱ cho' nde chu̱' cho', lo'o li' na'a̱
cho' cha' ndu̱ Jesús nde bi', pana ná ndyuloo
María ji'i̱ yu. 15 Li' nchcuane Jesús ji'i̱:

—¿Ni cha' laca lye tsa ndyunaa nu'u̱?
—nacui̱ yu ji'i̱ nu Maria bi'—. ¿Ti ji'i̱
nclyana nu'u̱ ndya'a̱?

Ngua ti' María cha' nu ca ji'i̱ yaca tyacala'
laca nu ndu̱ bi', bi' cha' nchcui' lo'o yu li':

—Si nu'u̱ laca nu ngulotsu' ji'i̱ jyo'o nu
nguatsi' re, cusu' —nacui̱ ji'i̱ yu—, cua'ni
nu'u̱ cha' tso'o cuacha' clya xi 'na mala
ndyaa lo'o nu'u̱ ji'i̱, cha' li' tsaa lo'o na' ji'i̱
jyo'o bi' chaca se'i̱ su tso'o la.

16 —¡María! —nacui̱ Jesús ji'i̱ li'.

Lo'o li' nguxtyacui María na'a̱ su ndu̱
Jesús.

—¡Raboni! —nacui̱. (Sca cha' hebreo
laca; La Mstru 'na, jua'a̱ nti' ñacui̱ cha' bi'.)

17 Li' nchcui' Jesús lo'o María:

—Ná cala' nu'u̱ jna' cha' tya lyiji tya'a na'
nde cua̱ ca su ntucua Sti na' —nacui̱—. Nu
juani, yaa clya nu'u̱ su ndi'i̱ nu xa' la ñati̱
nu cua ngusñi cha' 'na, yaa cacha' nu'u̱ ji'i̱
ngu' bi', cha' cua tyacuí ti na' tya'a na' ca
su ntucua ycui' Ndyosi Sti na', nu laca Sti
ma̱. Tya'a na' ca su ntucua ycui' Ndyosi nu

Xu'na na', nu bi' nu laca ycui' Ndyosi nu Xu'na ma.

18 Li' ndyaa María Magdalena su ndi'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i, ndyaa cacha' ji'i ngu':

—Cua na'a na' ji'i ycui' nu Xu'na na tsa —nacui.

Lo'o li' nda nu cuna'a bi' cha' lo'o ngu', lcaa ña'a cha' nu cua nacui Jesús ji'i.

Xa' la tyempo lo'o ndu'u tucua Jesús slo ñati ji'i

19 La cui' talya tsa clyo ji'i semana bi', cua nga'a ya' ni'i su ndyu'u ti'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús, cha' ntsii ngu' ji'i ngu' judío. Li' yaa Jesús, ndatu slo ngu' bi'.

—Ti ti tyi'i tyiquee ma, ná culacua tsa ti' ma —nacui yu ji'i ngu' bi'.

20 Li' ngulu'u Jesús tyuu ya' yu ji'i ngu', ngulu'u yu sii' yu ji'i ngu', su ngua quicha yu. Lo'o na'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i ycui' nu Xu'na ngu', tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' li'. 21 Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Ti ti tyi'i tyiquee ma, ná culacua tsa ti' ma —nacui yu ji'i ngu'—. Ñi'ya lo'o nda Sti na' 'na lijyaa chalyuu, jua'a ta na' ji'i ma cha' tsaa ma tyucui ña'a chalyuu.

22 Ngulo tu'u Jesús lo ngu' bi' li'.

—Tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma juani —nacui yu ji'i ngu' bi'—. 23 Cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati lo'o chcui' ma lo'o ngu' cha' cua'ni clyu ti' Ni ji'i ngu', lo'o jua'a tyanu qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati lo'o chcui' ma lo'o ngu' cha' ná cua'ni clyu ti' Ni ji'i ngu'.

Na'a Tomás ji'i ycui' Jesús

24 Cua ntsu'u sca nu qui'yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ngu', nu naa Tomás nu Culaca'. Ná lo'o Tomás ndi'i lo'o nu xa' tya'a ngu' nu ngua tsa'a bi', nu lo'o ndyaa Jesús slo ngu'. 25 Li' nacui ngu' tya'a ngua tsa'a ji'i Tomás:

—Cua na'a ya ji'i ycui' nu Xu'na na —nacui ngu'.

Li' nchcui' Tomás lo'o ngu':

—Lo'o cua na'a na' ca su ngujuo' ngu' clavo ya' ycui', li' jlya ti' na' cha' la cui' yu laca bi' —nacui—. Lo'o cua ndyojo' sne ya' na' cuityu su ngujuo' ngu' clavo ya' yu, lo'o cua ndyojo' ya' na' ca su ntucua cuityu sii' yu, ca li' jlya ti' na' —nacui Tomás.

26 Li' cua ndu'u scua snu' tsa, ndyalaa ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús toni'i chaca quiya'; lo'o Tomás ndi'i lo'o ngu' li'. Cua ndyacu' toni'i, li' ndyatí Jesús ni'i jua'a ti, ndyatu yu slo ngu' bi'. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—Ti ti tyi'i tyiquee ma.

27 Li' nchcui' Jesús lo'o ycui' Tomás:

—Cuaa nu'u ca nde, cojo' sne ya' nu'u su ntucua cuityu ya' na' —nacui—. Ña'a tso'o nu'u su ntucua cuityu ya' na' re. Cuaa nu'u, cojo' ya' sii' na'. Nga'aa cua'ni nu'u cha' ná jlya ti' nu'u 'na, taca jlya tso'o ti' nu'u 'na juani —nacui Jesús.

28 —Xu'na na' laca nu'u, cusu' —nacui Tomás ji'i Jesús—, lo'o jua'a Ndyosi jna' laca nu'u.

29 —Jlya ti' nu'u juani cha' cua na'a nu'u jna' —nacui Jesús ji'i Tomás—, pana tso'o la caca tyiquee ñati nu jlya ti' 'na lo'o bilya ña'a ngu' 'na.

Ni cha' laca cua nscua quityi re

30 Chañi cha' ngua'ni Jesús quiña'a la cha' tlyu cha' cube ti' ñati ji'i ycui' Ndyosi Sti yu. Na'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i cha' bi', masi ná nchcui' quityi re cha' ji'i lcaa cha' bi'. 31 Cha' nu nscua lo quityi re ni, nscua bi' cha' taca jlya ti' ma cha' Jesús laca Cristo nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i lijya chalyuu, cha' taca xñi ma cha' ji'i Jesús, cha' laca yu nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. Li' caja chalyuu tso'o nu ná nga'a cha' tye ji'i ma chacuayá' ji'i ycui' Jesús.

21

Ngutu'u tucua Jesús su ndu ngu' to' tayu'

1 Tiya' la xi xa' ngulu'u loo Jesús ji'i nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i, nu lo'o ndyaa ngu' nde to' tayu' Tiberias. Ndi'ya ngua cha' bi': 2 Tsa tlyu ti ndyaa Simón Pedro, lo'o Tomás nu Culaca', lo'o Natanael ngu' quichi Cana, sca quichi nu ndi'i nde loyuu su cuentya Galilea; lo'o sñi' Zebedeo, lo'o tya tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús, ndyaa ngu' to' tayu' bi'. 3 Li' nacui Simón Pedro ji'i ngu' bi':

—Tsaa na cuta cualya —nacui.

—Tsa taju ti na tsaa na lacua —nacui ngu' ji'i tya'a ngu' li'.

Ndyatí ngu' ne' yaca ni'i ndyaa ngu' li', pana ná sca na ngujui ji'i ngu' ndyaa ngu' talya bi'. 4 Tsa cua cuxee ti chaca tsa, li' ndu Jesús to' tayu'. Tya ntsu'u ngu' lo hitya, pana ná jlo ti' ngu' nu ngua tsa'a ji'i yu si la cui' Jesús laca nu ndu to' tayu' bi'. 5 Li' ngusi'ya lo'o Jesús ji'i ngu':

—¿Ha ngujui xi na cacu ma, La?

—Ná sca na ngujui ji'i̱ ya tsiya' ti —nacui̱ ngu' ji'i̱ yu li'.
6 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ntsu'u lo hitya bi':
—Cu̱ ma̱ taraya ji'i̱ ma̱ nde la'a tsu' cui̱, tsu' bi' caja xi cualya ji'i̱ ma̱ —nacui̱ yu.
Ngua'ni ngu' jua'a̱, lo'o nga'aa ngua ji'i̱ ngu' tyojolaqui ngu' ji'i̱ taraya tyaa̱ nde ne' yaca ni'i̱ bi'; quiña'a̱ tsa cualya ndyatí ne' taraya ji'i̱ ngu'. 7 Li' nchcui' nu qui'yu nu ngua tsa'a̱ ji'i̱ Jesús nu tyaca'a tsa ji'i̱ yu, nacui̱ ji'i̱ Pedro:
—Nu ndu̱ ca bi' laca ycui' nu Xu'na na —nacui̱.
Nu lo'o ndyuna Pedro cha' bi', li' ndyacu' ste' cha' quichi' ti ndyu'ni cña, ngutacua̱ Pedro ndyú lo hitya, ngutu'u to' tayu'.
8 Tiya' la ngutu'u nu xa' la ñati̱ bi' lo'o yaca ni'i̱; ndyojolaqui ngu' ji'i̱ taraya ngutsa'á ntsu'u cualya ne', ngutu'u ngu' to' hitya. Ná tyijyu' ntsu'u ngu' to' tayu' bi', cuayá' sca siyento metro ti ndyaa ngu' lo hitya bi'. 9 Lo'o ngua'ya ngu' to' hitya, ngutu'u ngu' ne' yaca ni'i̱ bi', li' na'a̱ ngu' cha' cua laca ndyu'u tu'u quii' nchcubi'; nscua cualya nchqui'i lo quii', lo'o xi xlyá nscua.
10 Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':
—Tyaa̱ lo'o ma̱ xi cualya nu ngujui ji'i̱ ma̱ ca nde —nacui̱ yu ji'i̱ ngu'.
11 Li' ndyatí Pedro ne' yaca ni'i̱, ngujolaqui taraya ngutu'u ca lo yuu btyi; ngutsa'á ne' taraya bi' ntsu'u cualya tonu. Sca siyento cla'be ntucua sna tya'a cualya ndyatí ne' taraya ji'i̱ ngu', ni ná ngutaa' taraya, masi quiña'a̱ tsa cualya ndyatí ne'.
12 —Tyaa̱ ma̱ cacu ma̱ msaa —nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi' li'.
Pana ná tucui ngua ti' xcuane ji'i̱: ¿tilaca laca nu'u̱? Jlo ti' ngu' cha' la cui' Jesús nu Xu'na ngu' laca yu bi'. 13 Li' ndyaa Jesús slo ngu', ndaya' xlyá cha' ta yu cacu ngu' bi'; jua'a̱ lo'o cualya nda yu ndyacu ngu'.
14 Cua ngua sna quiya' li' nu ngulu'u loo Jesús ji'i̱ nu ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'i̱, tya lo'o ndyu'ú yu chaca quiya' lo'o ngujuii yu.

Nchcui' Jesús lo'o Simón Pedro

15 Lo'o ndye ngua'ni ngu' msaa, li' nchcuane Jesús ji'i̱ Simón Pedro:
—Simón, sñi' Juan —nacui̱ Jesús ji'i̱—, ¿ha ntsu'u la tyiquee nu'u̱ ña'a̱ jna'? ¿Ha ntsu'u la tyiquee nu'u̱ ña'a̱ ji'i̱ tya'a tso'o nu'u̱?
Li' nguxacui̱ Pedro cha' ji'i̱ Jesús:
—Cua jlo ti' nu'u̱, Xu'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'aa̱ jinu'u̱ —nacui̱ Pedro ji'i̱.
—Culu'u nu'u̱ cha' 'na ji'i̱ ñati̱ nu ngusñi ca ti cha' bi' lacua, ñi'ya̱ lo'o ña'a̱sii̱ nu'u̱ ji'i̱ na'ni cuañi' scu̱' nu'u̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ Pedro.
16 Xa' nchcui' Jesús lo'o chaca quiya':
—Simón, sñi' Juan —nacui̱—, ¿ha chañi cha' hi̱ cha' ntsu'u tyiquee nu'u̱ ña'a̱ 'na?
—Xu'na̱, cua jlo ti' nu'u̱ cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'aa̱ jinu'u̱ —nacui̱ Pedro ji'i̱ Jesús.
—Ña'a̱sii̱ nu'u̱ ji'i̱ ñati̱ 'na lacua —nacui̱ Jesús ji'i̱ li'.
17 Cua ngua sna quiya' nu nchcuane Jesús ji'i̱:
—¿Ha chañi hi̱ cha' ntsu'u tyiquee nu'u̱ ña'a̱ 'na?
Cua xñi'i̱ ti' Pedro cha' cua sna quiya' nchcuane Jesús ji'i̱ si chañi cha' ntsu'u tyiquee ña'a̱ ji'i̱ yu, bi' cha' nchcui' ndi'ya̱:
—Lcaa ca cha' jlo ti' nu'u̱, Xu'na —nacui̱ Pedro ji'i̱ yu—. Cua jlo ti' nu'u̱ cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a̱ na' jinu'u̱.
—Culu'u nu'u̱ cha' 'na ji'i̱ ñati̱ 'na lacua —nacui̱ Jesús ji'i̱—. 18 Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o nu'u̱ juani, cha' nu lo'o ngua cuañi' nu'u̱ ni —nacui̱ Jesús—, li' ngua ji'i̱ ycui' ca nu'u̱ sca̱' nu'u̱ juata ndi'i̱ sii' nu'u̱, ngua jinu'u̱ tsaa macala su nti' nu'u̱ tsaa li'; pana lo'o casu' nu'u̱, li' xquiñi nu'u̱ scu̱ cha' sca̱' tachaa ngu' xa' chalyuu jinu'u̱, li' tsaa lo'o ngu' jinu'u̱ macala su ná nti' nu'u̱ tsaa.
19 Nacui̱ Jesús jua'a̱ cha' caca cuayá' ti' Pedro ñi'ya̱ ña'a̱ cujuii ngu' ji'i̱ ca tiya' la; xqui'ya cha' cajaa Pedro jua'a̱, bi' cha' lye la cua'ni tlyu xa' ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi li'.
—Tya'a̱ nu'u̱ lo'o na' lacua —nacui̱ Jesús ji'i̱ Pedro li'.

Nu qui'yu nu tyaca'a tsa ji'i̱ Jesús

20 Li' nguxña'a̱ Pedro ca su ndi'i̱ nu xa' la tya'a ngu', na'a̱ cha' lca'a̱ nu qui'yu nu ngua tsa'a̱ ji'i̱ Jesús, nu tyaca'a tsa ji'i̱ yu, lijya̱ lca'a̱ bi' ji'i̱ ngu'. La cui' bi' laca nu tya tsubi' la nguxni yane nde chu̱' cha' caca cacua la slo Jesús su ndyacu ngu' sii̱, cha' nchcuane ji'i̱ Jesús ndi'ya̱: "¿Xu'na, tilaca laca nu cujui' cresiya jinu'u̱ ji'i̱ ngu' cuxi?" nacui̱. 21 Na'a̱ Pedro cha' lca'a̱ nu qui'yu bi' ji'i̱ ngu', bi' cha' nchcuane Pedro ji'i̱ Jesús:

—¿Na ca caca ji'i̱ yu bi' nde loo la?
—nacui̱ Pedro ji'i̱.
22 Nguxacui̱ Jesús cha' ji'i̱ Pedro li':
—Ná culacua tsa ti' nu'u̱ —nacui̱ yu
ji'i̱—. Si nti' na' cha' tyanu yu chalyuu
re ni jacua' nu tyaa̱ na' chaca quiya', ná
ntsu'u cha' cube ti' nu'u̱ ji'i̱ cha' bi' —nacui̱
Jesús—. Nu'u̱ ni, tya'a̱ nu'u̱ lo'o na'.
23 Lo'o ndyuna ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱
Jesús cha' bi', nchcui' tsa ngu' lo'o tya'a
ngu' cha' nga'aa nscua cha' cajaa nu qui'yu
bi' ngua ti' ngu'. Pana liñi la cha', ná nacui̱
Jesús cha' ná cajaa chca; tsa bi' ti cha' nacui̱
yu: "Ná culacua tsa ti' nu'u̱. Si nti' na' cha'
tyanu yu chalyuu re ni jacua' nu tyaa̱ na'
chaca quiya', ná ntsu'u cha' cube ti' nu'u̱".
Tsa bi' ti cha' nda Jesús lo'o ngu'.
24 Lo'o na' laca̱ nu qui'yu nu ngua tsa'a̱ ji'i̱
Jesús bi'. Na' nguscua̱ cha' re lo quityi, lo'o
jlo ti' na' cha' liñi tsa nchcui' na' lo'o ma̱. Jlo
ti' na' cha' liñi laca lcaa cha' nu nscua na' re.
25 Lo'o jua'a̱ tya ntsu'u quiña'a̱ la cha' nu
ngua'ni Jesús; si lo quityi scua ngu' cha' ji'i̱
lcaa ca cha' nu ngua'ni Jesús nu lo'o yaa̱
yu nde chalyuu, ná tyu'u scua tyucui ña'a̱
chalyuu cha' tyuco'o quityi bi', nti' na'. Tsa
lo cua ti cha' nscua na' re.

Ndi'ya ngua'ni ñati tya clyo lo'o ngua tsa'a ngu' ji'i Jesús

Nchcui' Jesús cha' caa Xtyi'i ycui' Ni

1 Tya tsubi' la cua nscua na' sca quityi nu
ndyaa slo nu'u, Teófilo. Quityi bi' ndacha'
ji'i cua ña'a ca cña nu ngua'ni Jesús, cua
ña'a ca cha' nu ngulu'u Jesús tya lo'o ngux-
ana ndyu'ni yu cña, 2 lcaa cha' nu ngua'ni
yu lo'o nguti'i yu nde chalyuu. Bilya tyaa
Jesús ca slo ycui' Ndyosi lo'o ngusubi yu
ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu tsaa chcui'
cha' ji'i ycui' yu nde chalyuu. Nguxtyucua
Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i Jesús lo'o ngulo yu
cña ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', ñi'ya
ntsu'u cña nu cua'ni ngu' bi'. 3 Lo'o cua
ngujuii Jesús, ndyu'ú yu chaca quiya', li'
ndu'u tucua yu slo ngu' bi'. Tya tu'ba tsa
ndya'a Jesús chalyuu, lo'o jua'a tyuu quiya'
ndu'u tucua yu slo ngu' bi'; tso'o tsa ngulu'u
yu ji'i ngu' cha' chañi cha' cua ndyu'ú yu
chaca quiya'. Lo'o jua'a ngulu'u yu ji'i ngu'
bi' ñi'ya nu caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya
ji'i ñati. 4 Bilya tyaa Jesús lo'o nchcui' yu lo'o
ngu' bi', cha' tyanu ngu' quichi Jerusalén.
—Jatya ma ca quichi re —nacui Jesús
ji'i ngu'—, ña'a cuayá' nu caa Xtyi'i ycui'
Ndyosi cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'i ma,
ñi'ya nchcui' Sti na' tya sa'ni la; jua'a nda
na' la cui' ti cha' lo'o ma tsubi' ti. 5 Clyo
cua ntyucuatya Juan ji'i ñati lo'o hitya ti;
pana cua tyalaa ti tsa nu caa Xtyi'i ycui'
Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma, jua'a
tyucuatya ycui' Ndyosi ji'i ma.

Ndyaa Jesús nde cua

6 Li' lcaa tya'a ngu' cua ndyu'u ti'i ngu'
se'i ti, nchcuane ngu' bi' ji'i Jesús li':
—Xu'na —nacui ngu'—, ¿ha si'i juani nu
cua'ni nu'u cha' tyanu cha' ji'i cua, cha' caca
ya loo ji'i loyuu su cuentya quichi tyi ya
chaca quiya', cha' la cui' ngu' Israel laca ya?
7 Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':
—Ná ndyi'ya ma chacuayá' cha' caca
cuayá' ti' ma ni tsa caca, ni tyempo caca nu
cua'ni ycui' Ndyosi cña. Sca ti ycui' Ndyosi
Sti na' jlo ti' cha' bi', nguxtyanu tso'o Ni
cha' ji'i. 8 Juani xa' chcui' na' lo'o ma, cha'
caja ñi'ya cua'ni ma nu lo'o tyanu Xtyi'i
ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma, cha' li' taca
chcui' ma cha' tso'o lo'o lcaa ñati, nu cha'
ji'i ycui' na'. Chcui' ma lo'o ngu' nde quichi
Jerusalén, jua'a lo'o ngu' loyuu su cuentya
Judea, jua'a lo'o ngu' loyuu cacua ti nu naa
Samaria bi'; chcui' ma lo'o ngu' lcaa quichi
su ndi'i ngu' chalyuu.
9 Lo'o cua ndye nchcui' Jesús cha' bi', laja
lo'o na'a ngu' ji'i ndyiqui'ya ycui' Ndyosi ji'i
yu ndyaa yu nde cua li'. Ndyacu' sca coo
hichu' yu cha' nga'aa tyaca' ña'a ngu' ji'i yu.
10 Hora nu ndyaa bi', li' nguxña'a ngu' nde
cua. Lo'o ti ndu tucua tya'a ñati nu ngati
ste'. Ndu ngu' slo ngu' bi' li', 11 nchcui' ngu'
lo'o ngu' bi':
—Cu'ma ngu' Galilea —nacui ngu'—, ¿ni
cha' laca ndu ma ña'a ma nde cua? —nacui
ngu'—. Jesús nu nguxtyanu ca ti ji'i ma
cua ndyaa nde cua, tya caa yu lo yuu chaca
quiya'. Ñi'ya nu tyaca' lo'o ndyaa yu, jua'a
tyaca' lo'o caa yu chaca quiya' —nacui ngu'
nu ngati ste' bi' li'.

Ngusubi ngu' ji'i Matías cha' cua'ni cña loo Judas

12 Li' ndu'u ngu' nde lo cuati Olivos, ngux-
tyuu ngu' nde quichi Jerusalén. Cacua ti
ndi'i quichi; ná ntsu'u chacuayá' ji'i ngu'
judío cha' tsaa ngu' tyijyu' la tsa ta'a, nu lo'o
ndi'i cña' ngu'. 13 Yala ti ndyalaa ngu' quichi
bi', li' ndyaa ngu' ni'i tucua ba'a su ndi'i
ngu': ndyaa Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan,
lo'o Andrés, lo'o Felipe, lo'o Tomás, lo'o
Bartolomé, lo'o Mateo, lo'o chaca Jacobo
sñi' Alfeo, lo'o Simón nu ngua sca ngu'
ji'i taju cananista, lo'o Judas tya'a Jacobo.
14 Stu'ba ti nclacua ti' ngu' bi', lu'ba ti
nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o tya'a
Jesús ndi'i lo'o ngu' bi', lo'o María xtya'a
Jesús, lo'o tyuu tya'a nu cuna'a nu ndya'a
lo'o yu.
15 Ngua sca tsa ndyu'u ti'i lcaa ñati nu cua
ngusñi cha' ji'i Jesucristo ca quichi bi'; sca
siyento ntucua calaa tya'a ñati ntsu'u nu
ngutu'u ti'i tsa bi'. Li' ndatu Pedro cha'
chcui' yu lo'o ngu' bi':
16 —Cu'ma tya'a ndi'i na re —nacui Pedro
ji'i ngu' bi'—, nu ngua sa'ni nguxtyucua
Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i jyo'o cusu' David lo'o
nguscua jyo'o bi' lo quityi ñi'ya caca cña
nu cua'ni jyo'o Judas nde loo la. Ycui'
Judas ngulu'u tyucuii ji'i ngu' xña'a lo'o
ngusñi ngu' ji'i Jesús preso; pana ñi'ya nu
ndyanu cha' caca ji'i yu, jua'a ngua cha'

bi'. [17] Stu'ba ti nguta'a̱ jyo'o Judas lo'o na,
stu'ba ti ngua'ni yu cña lo'o na nquicha'.
[18] Lo'o li' ndyaa jyo'o bi' ngüi'ya sca yuu lo'o
caya' nu nda ngu' ji'i̱ yu cha' ngua'ni yu cha'
cuxi, nu lo'o ndyujui' yu cresiya ji'i̱ Jesús ji'i̱
ngu' xña'a̱ bi'. Ycui' ca yu nguxtyú yu ji'i̱
yu lo yuu, ngutaa' ne' yu ndu'u tri se'i̱ yu,
ngujuii yu li'. [19] Hora ti ngua cuayá' ti' lcaa
ngu' quichi̱ Jerusalén, bi' cha' nchcui' ngu'
cha'cña ji'i̱ ngu' cha' Acéldama naa yuu su
nclyú yu; ndi'ya̱ ndyu'u cha'cña bi': "Yuu
su ndyalú tañi ñati̱". [20] Lo'o jua'a̱ ngutu'u
tucua cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi
Salmos nu nchcui' ndi'ya̱:

Laja ti tyanu tyi yu,
nga'aa tyanu ñati̱ lu'ú cajua.
Lo'o xa' nchcui' quityi bi' chaca quiya':
Cua'ni xa' ñati̱ cña su ndu̱ yu.

'Jua'a̱ nchcui' quityi bi' —nacui̱ Pedro ji'i̱
ngu'—, [21-22] bi' cha' juani tso'o si cua'ni xa'
ñati̱ tya'a na cña loo jyo'o Judas. Ñati̱ bi'
caca sca ngu' tya'a na nu ndya'a̱ lo'o na
lcaa tsa̱ lo'o nguti'i̱ Jesús lo'o na chalyuu re.
Ndya'a̱ yu lo'o na, masi clyo lo'o ntyucuatya
jyo'o Juan ji'i̱ ñati̱, masi tsubi' ti lo'o ndu'u
Jesús ndyaa nde cua̱. Ñati̱ bi' cua na'a̱ ñi'ya̱
ngua lo'o ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua
ngujuii, bi' cha' taca chcui' yu lo'o xa' ñati̱
cha' caca cuayá' ti' ngu' ñi'ya̱ nu ngua cha'
bi'.

[23] Li' ngusubi ngu' tucua tya'a nu qui'yu;
sca yu nu naa José Barsabás nu nchcui' ngu'
cha' Justo naa yu, lo'o chaca yu nu naa
Matías. [24] Li' nchcui' lcaa ngu' bi' lo'o ycui'
Ndyosi:

—Ndyosi nu Xu'na ya —nacui̱ ngu'—, jlo
ti' nu'u̱ ñi'ya̱ nu ntsu'u tyiquee lcaa ñati̱
chalyuu. Culu'u nu'u̱ ji'i̱ ya ti ji'i̱ nu tucua
tya'a nu qui'yu re nu cua ngusubi ycui' nu'u̱
ji'i̱, [25] cha' taca tsaa yu bi' xa' quichi̱, cha'
chcui' yu cha' jinu'u̱ cña su ndu̱ jyo'o Judas
nquicha'. Na cua nguxtyanu jyo'o bi' cña
cha' xña'a̱ tsa bi', lo'o li' ndyaa ca su ndyanu
cha' tsaa.

[26] Li' ngua'ni ngu' sca cña cha' ngusubi
ngu' ji'i̱ tsaca ngu', ti ji'i̱ tyanu cña bi'. Jua'a̱
nquijeloo ji'i̱ ngu' cha' Matías caca ñati̱ bi'.
Li' stu'ba ti ndya'a̱ yu bi' lo'o nu tii chaca
tya'a ngu' cha' caca tya'a ngu' nu nda Ni cña
ji'i̱ cha' chcui' cha' ji'i̱ Jesucristo nde lo yuu
chalyuu.

2

Ndyalaa Xtyi'i ycui' Ndyosi

[1] Ngua tsa̱ ta'a Pentecostés, sca ta'a ji'i̱
ngu' judío, li' ndyu'u ti'i̱ lcaa ñati̱ nu ngusñi
cha' ji'i̱ Jesucristo ca bi' se'i̱ ti. [2] Hora ti
nguañi nde ne' ni'i̱ su nga'a̱ ngu' ñi'ya̱ laca
lo'o lye tsa ndyaca cui'i̱. Lcaa ngu' bi'
ndyuna ngu' lo'o nguañi bi'. [3] Li' ndu'u
tucua tyu̱u̱ tya'a na ñi'ya̱ slu quii' ti ña'a̱,
ngutacui bi' lo xlya hique lcaa ngu' bi';
[4] jua'a̱ ngua lo'o ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi
ne' cresiya ji'i̱ lcaa ngu' bi'. Li' nguxana
nchcui' ngu' cha'cña ji'i̱ xa' ñati̱, cha' Xtyi'i
ycui' Ndyosi ngua'ni lo'o ngu' cha' ngua ji'i̱
ngu' li'.

[5] Tyempo nu ndyaca ta'a bi' nde quichi̱
Jerusalén ndi'i̱ quiña'a̱ tsa ngu' judío;
ngutu'u ngu' lijya̱ ngu' tyu̱u̱ quichi̱ loyuu
tyijyu', cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'i̱ ycui'
Ndyosi. [6] Li' nguxana ndyu'u ti'i̱ ngu' bi' ca
su ndañi cha' bi'. Ná ngua cuayá' ti' ngu'
bi' tsiya' ti ñi'ya̱ nu ngua, cha' lcaa ngu'
tyijyu' ndyuna ngu' cha' nchcui' nu ñati̱
ji'i̱ Jesucristo bi' cha'cña ji'i̱ ycui' ca ngu'
tyijyu' bi'. [7] Ndube tsa ti' ngu' tyijyu' bi' li',
ngulacua tsa ti' ngu' bi':

—¿Ha si'i xcui' ngu' quichi̱ su cuentya
Galilea laca ngu' jua? —nacui̱ ngu' bi' lo'o
tya'a ngu'—. [8] ¿Ni cha' laca ndyuna na
nchcui' ngu' jua cha'cña ji'na? —nacui̱
ngu'—. [9] Quiña'a̱ tsa quichi̱ ndu'u na: laca
na ngu' Partia, ngu' Media, ngu' Elam, ngu'
Mesopotamia, ngu' Judea, ngu' Capadocia,
ngu' Ponto, ngu' loyuu su cuentya Asia,
[10] ngu' Frigia, ngu' Panfilia, ngu' Egipto,
ngu' Africa nu ndi'i̱ nde loo la ji'i̱ quichi̱
Cirene; lo'o jua'a̱ ngu' romano, lo'o ndi'i̱
ngu' bi' ca nde —nacui̱ ngu' bi'—. Ntsu'u
nu laca sñi' ngu' judío tya'a na, lo'o jua'a̱
ntsu'u xa' ngu' romano nu stu'ba ti ndyu'ni
tlyu ji'i̱ ycui' Ni lo'o na. [11] Lo'o jua'a̱ ndi'i̱
ngu' Creta, ndi'i̱ ngu' Arabia. Pana lcaa
na lo'o tya'a na ndyuna na nchcui' ngu'
cha'cña ji'na, stu'ba ti ndyuna na lcaa ña'a̱
cha' tlyu nu ngua'ni ycui' Ndyosi.

[12] Ndube tsa ti' lcaa ngu' bi'. Ná jlo ti' ngu'
tsiya' ti na ca ngua. Tya nchcui' ngu' lo'o
tya'a ngu' li':

—¿Na laca ndyaca re? —nacui̱ ngu' bi'.

[13] Lo'o jua'a̱ nxtyí lo'o xa' la ñati̱ ji'i̱ ñati̱
ji'i̱ Jesucristo bi':

—Cu'bi tsa ngu' jua cha' nchcui' ngu'
jua'a —nacui ngu'.

Cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu'

14 Lo'o li' ndu Pedro lo'o nu tii chaca tya'a
ñati bi', cuii nchcui' yu lo'o nu ngu' quiña'a
bi' li':
—Ngu' cusu' cu'ma, ngu' judío —nacui
Pedro—, lo'o lcaa cu'ma nu ndi'i nde quichi
Jerusalén juani —nacui yu—, cua'a jyaca
ma ji'i cha' nu chcui' na' lo'o ma —nacui
yu—. 15 Cu'bi cuare, nti' ma; pana si'i na
cu'bi cuare, cha' hora cua caa nde tlya ti
laca juani. 16 Ndi'ya ndyaca cha' re: na cua
ngua cha' tlyu bi', ñi'ya nu nchcui' cha' nu
cua nguscua jyo'o cusu' Joel nu ngua sa'ni
la. Ndi'ya nchcui' quityi bi':
17 Tyempo nde loo la lo'o cua tye ti chalyuu,
nacui ycui' Ndyosi,
ta na' Xtyi'i ycui' na' cha' tyanu ne' cresiya
ji'i ñati chalyuu, nacui Ni.
Li' ta sñi' ma cha' jna' lo'o ngu'.
Lo'o jua'a ña'a ngu' cuañi' cha' tlyu nu
ndu'ni ycui' Ni,
culu'u na' cha' tlyu bi' ji'i ngu';
lo'o jua'a chcui' xcalá ngu' cusu'.
18 Ta na' Xtyi'i ycui' na' cha' tyanu ne' cre-
siya ji'i lcaa ñati nu ndu'ni cña nu
nclyo na' ji'i ngu' bi', nacui Ni.
Li' chcui' ñati bi' lcaa cha' nu ta na' lo'o ngu'
cha' chcui' ngu'.
19 Cua'ni na' cha' tlyu nde cua,
lo'o jua'a cua'ni na' cha' tlyu nde lo yuu;
lye tyalú tañi li', tyaqui quii' tonu, xcui' snii
caca nde lo yuu, nacui Ni.
20 Na' laca ycui' nu Xu'na ma;
cua tyalaa ti tsa lo'o cua'ni cuayá' na' ji'i
lcaa ñati chalyuu.
Cua'ni na' cha' tyacu' lo xee cuichaa,
cha' nga'a ña'a caca co', ñi'ya tañi ña'a,
nacui Ni.
Sca tsa tlyu tsa caca bi', liñi caca cuayá' ti'
lcaa ñati chalyuu lo'o tyalaa tsa bi'.
21 Pana cua'ni lyaá na' ji'i lcaa ñati nu ndijña
cha' clyu ti' 'na.
Jua'a nchcui' ycui' Ndyosi. Nguscua jyo'o
Joel cha' bi' lo quityi —nacui Pedro—.
22 'Cu'ma ngu' Israel —nacui yu—, cua'a
jyaca ma ji'i cha' nu chcui' na' lo'o ma juani:
Ngu' Nazaret laca Jesús. Nguxtyucua ycui'
Ni ji'i yu lo'o ngua'ni yu xcui' cña tonu
ca slo ma. Ngulacua tsa ti' ma lo'o na'a
ma cña tonu bi', lo'o ngua cuayá' ti' ma
cha' xcui' cña ji'i ycui' Ndyosi ngua. 23 Cua
sa'ni la cua jlo ti' ycui' Ndyosi, tya li' cua
nchcui' Ni ñi'ya nu caca ji'i Jesús. Ndacha'
lo Ni ji'i ngu' cha' cujuii ñati cuxi ji'i ycui'
Jesús. Jua'a ngua li'; tsubi' ti ngusñi ma
ji'i yu, ngujui'i ca'a ma ji'i yu lo crusi. Cua
ndyujuii ma ji'i yu lo'o nda ma cña ji'i ñati
cuxi bi', cha' cua ngua'ni ngu' cña cuxi bi'
cuentya ji'i ma, ñi'ya nu nacui Ni cha' caca.
24 Pana ná nscua cha' tyanu Jesús ne' cuaá
ña'a jyo'o ti yu, bi' cha' ngua'ni ycui' Ndyosi
Sti yu cha' ndyu'ú yu chaca quiya'. 25 Cua
ntsu'u chaca cha' nu nguscua jyo'o cusu'
David sa'ni la nu nchcui' cuentya ji'i Jesús
ndi'ya:
Xu'na, nacui yu, xcui' ndya'a nu'u lo'o na';
cacua tsa nga'a nu'u slo na', cha' caca tlyu
tyiquee na' lo'o nxtyucua nu'u jna';
26 bi' cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na', jua'a
tso'o tsa nchcui' na' xqui'ya nu'u,
cha' chaa tsa ti' na'.
Ti ti ndi'i tyucui ña'a na' xqui'ya cha' ndi'i
nu'u cha' ña'asii nu'u jna'.
27 Ná tyanu cresiya jna' su ndi'i jyo'o, xqui'ya
cha' ná ta nu'u chacuayá' catsu'
cuaña' na' jua'a ti, cha' ntsu'u tsa
tyiquee nu'u ña'a nu'u jna';
28 cua ngulu'u nu'u tyucuii su tsa'a na' cha'
tyi'i na' ca slo nu'u.
Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' stu'ba ti
tyi'i na' lo'o nu'u li'.
Jua'a nguscua jyo'o David lo quityi.
29 'Pana jlo ti' cu'ma cha' chañi cha' ngu-
juii David, nu jyo'o cusu' ji'na —nacui Pe-
dro—. Sa'ni tsa ngujuii bi'; nguxatsi' ngu'
ji'i li', lo'o jua'a tya ntsiya cuaá ji'i jyo'o bi'
juani. 30 Tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua jyo'o
David bi'; jlo ti' yu cha' nda Ni cha' liñi lo'o
yu lo'o nchcui' Ni cha' sca ñati tya'a nati ji'i
ycui' yu cala nde loo la, bi' caca nu Cristo.
Caca Cristo bi' rey, ñi'ya lo'o ngua ycui'
David rey. 31 Ngua cuayá' ti' yu tya sa'ni la
cha' ntsu'u cha' tyu'ú nu Cristo bi' chaca
quiya' lo'o cua ngujuii, bi' cha' nchcui' yu
cha' ná tyanu cresiya ji'i Cristo su ndi'i
jyo'o, ná catsu' cuaña' Cristo li'. 32 Cha' liñi
laca cha' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú
Jesús chaca quiya' —nacui Pedro—. Liñi
nda ya cha' lo'o cu'ma, cha' cua na'a ya ji'i
yu chaca quiya' cha' lu'ú yu. 33 Li' ñaa ycui'
Ndyosi yaqui'ya Ni ji'i Jesús cha' tyaa yu ca
slo ycui' Ni. Juani ndi'i Jesús nde la'a tsu'

cuı̱ su tlyu ca su ntucua ycui' Ndyosi. Cua
nda ycui' Ndyosi Sti yu Xtyi'i ycui' Ni ji'ı̱
Jesús, lo'o nu juani cua nda Jesús Xtyi'i ycui'
Ni cha' tyalaa nde chalyuu. Lcaa cha' nu
cua ndyuna ma̱, lcaa cha' nu cua na'a̱ ma̱
tsa̱ juani, bi' laca cña nu ngua'ni ycui' Jesús.
34 Ná ndyaa jyo'o David ña'a̱ lu'ú ti ca slo
ycui' Ndyosi, bi' cha' jlo ti' na cha' si'i cha'
ji'ı̱ ycui' ca yu nchcui' cha' nu nguscua nu
David bi' lo quityi, nu ndi'ya̱ nchcui':
Cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o nu Xu'na na':
"Tyucua nu'u̱ la'a tsu' cuı̱ jna'.
35 Caca nu'u̱ loo ji'ı̱ lcaa ñatı̱ nu laca tya'a
cusuu̱ nu'u̱", nacuı̱ ycui' Ndyosi ji'ı̱.
Jua'a̱ nguscua jyo'o David lo quityi —nacuı̱
Pedro—.
36 'Ntsu'u sca cha' ji'ı̱ ycui' Jesús nu nga'a̱
cha' ca cuayá' ti' lcaa na nu laca na ngu'
Israel: La cui' Jesús nu ngujui'ı̱ ca'a̱ na ji'ı̱
lo crusi cha' cujuii na ji'ı̱, la cui' yu bi', cua
nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'ı̱ yu cha' caca
yu Xu'na na, cha' laca yu nu Cristo.
37 Lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro,
ntyuju'u tsa ti' ngu' li'. Nchcuane ngu' ji'ı̱
Pedro lo'o ji'ı̱ lcaa ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'ı̱
Jesús tya clyo:
—¿Ñi'ya̱ cua'ni ya juani? —nacuı̱ ngu'
ji'ı̱ ngu' bi'.
38 —Tso'o si caca tyuju'u ti' ma̱ ji'ı̱ cha'
cuxi, lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ma̱
xtyanu ma̱ ji'ı̱ li' —nacuı̱ Pedro ji'ı̱ ngu'—.
Lo'o jua'a̱ tyucuatya ngu' ji'ı̱ ma̱ chacuayá'
ji'ı̱ Jesús li'. Cuityı̱ Ni lcaa qui'ya nu ntsu'u
ji'ı̱ ma̱ li', jua'a̱ ta Ni Xtyi'i ycui' Ni cha'
tyanu Ni ne' cresiya ji'ı̱ ma̱. 39 Liñi tsa cha'
nu nda ycui' Ndyosi lo'o ma̱ lo'o nchcui' Ni
cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'ı̱ ma̱,
lo'o ne' cresiya ji'ı̱ sñi' ma̱ tyanu Xtyi'i ycui'
Ni, lo'o ne' cresiya ji'ı̱ ngu' nu ndi'ı̱ tyijyu'
tyanu Ni; tyanu Ni ne' cresiya ji'ı̱ lcaa ñatı̱
nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'ı̱.
40 Tya quiña'a̱ la cha' nchcui' Pedro lo'o
ngu' li'. Liñi tsa ngulo yu cña ji'ı̱ ngu':
—Xtyanu ma̱ ji'ı̱ ñatı̱ nu ndu'ni xcui' cha'
cuxi —nacuı̱ yu ji'ı̱ ngu'.
41 Lcaa ngu' nu jlya ti' cha' nu nchcui' Pe-
dro lo'o ngu', ndyaa ngu' bi' cha' tyucuatya
ngu' ji'ı̱ ngu' bi' chacuayá' ji'ı̱ Jesús. La cui'
tsa̱ bi' nguxana sna mil tya'a ñatı̱ ngusñi
ngu' cha' ji'ı̱ Jesucristo. 42 Ndyuna tso'o lcaa
ngu' bi' cha' nu ngulu'u ngu' nu ngua tsa'a̱
ji'ı̱ Jesucristo tya clyo ji'ı̱ ngu'. Tso'o ntsu'u
tyiquee ngu' bi', stu'ba ti ndi'ı̱ ngu', lu'ba
ti nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi; stu'ba ti
ndacu ngu', stu'ba ti ndyu'ni tlyu lcaa ngu'
bi' ji'ı̱ Jesucristo.

Ndi'ya̱ ngua'ni ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo clyo

43 Ndube tsa ti' lcaa ngu' quichı̱ bi' ji'ı̱ cña
nu ndyu'ni ycui' Ndyosi, cha' cua quiña'a̱
cña tonu ngua'ni ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'ı̱
Jesucristo tya clyo chacuayá' ji'ı̱ Ni. 44 Lcaa
ngu' stu'ba ti ndi'ı̱ ngu' lo'o tya'a ngu' nu
ntsu'u cha' ji'ı̱ Jesucristo, nda ngu' cha'
tso'o nu ntsu'u ji'ı̱ ngu' cha' tacha ngu' ji'ı̱
tya'a ngu'; 45 ndyujui' ngu' lcaa na nu ntsu'u
ji'ı̱ ngu', cha' caja cñi nu tacha ngu' ji'ı̱ tya'a
ngu' nu ná ntsu'u cha' tso'o ji'ı̱ tsiya' ti.
46 Lcaa tsa̱ ndyu'u ti'ı̱ ngu' bi' ne' laa tonu
ji'ı̱ ngu' judío, jua'a̱ stu'ba ti ndacu ngu' bi'
to' tyi tya'a ngu'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee
ngu' bi', tso'o ti nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu',
47 cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'ı̱ ycui' Ndyosi.
Tso'o nchcui' lcaa ñatı̱ quichı̱ ji'ı̱ ngu' bi',
jua'a̱ lcaa tsa̱ quiña'a̱ la ñatı̱ ngusñi ngu'
cha' ji'ı̱ Jesucristo; ndyu'ni lyaá Ni ji'ı̱ ngu'
bi' li'. Bi' cha' quiña'a̱ la ñatı̱ ndyatu̱ nu
ndyu'u ti'ı̱ lo'o taju ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo bi' li'.

3

Ngua'ni ngu' jo'o ji'ı̱ nu quicha quiya'

1 Ngua sca tsa̱ ndyaa Pedro lo'o Juan ne'
laa tonu. Hora cua sna nde ngusıı̱ ngua, bi'
hora laca nu nchcui' ngu' loyuu bi' lo'o ycui'
Ndyosi. 2 Nga'a̱ sca nu quicha quiya' to' laa,
ca ña'a̱ quicha quiya' yu nu lo'o ngula yu.
Lcaa tsa̱ ndya'a̱ lo'o tya'a nu quicha bi' ji'ı̱
yu to' laa tonu, nu to' laa nu nda'ya tsa
ña'a̱ ndu'ni ngu' quichı̱ ji'ı̱. Nga'a̱ yu to' laa
ndijña yu mstı̱ ji'ı̱ ngu' nu lo'o lijya̱ ngu'
to' laa li'. 3 Cua na'a̱ nu quicha bi' ji'ı̱ Pedro
lo'o ji'ı̱ Juan, lijya̱ ngu' cha' tsaa ngu' ne' laa,
ngüijña yu mstı̱ ji'ı̱ ngu' bi' li'. 4 Ndyatu̱ se'ı̱
ti Pedro lo'o Juan cha' ña'a̱ tso'o ngu' ji'ı̱ nu
quicha bi'. Li' ndacha' Pedro ji'ı̱ yu:
—Ña'a̱ nu'u̱ xi ji'ı̱ ya —nacuı̱ Pedro ji'ı̱ yu.
5 Ndyuna tso'o yu, ngua ti' yu cha' cua ta
ti ngu' mstı̱ ji'ı̱ yu.
6 —Ná ntsu'u cñi jna' —nacuı̱ Pedro ji'ı̱—,
chaca lo cña ntsu'u jna' cha' cua'ni na' lo'o
nu'u̱ —nacuı̱—. ¡Chacuayá' ji'ı̱ Jesucristo
Nazaret ni!, tyatu̱ nu'u̱ cha' tya'a̱ nu'u̱ ycui'
ti.
7 Li' ngusñi Pedro ya' yu tsu' cuı̱ cha' xatu̱
ji'ı̱ yu li'. Hora ti ngua tso'o quiya' yu, lo'o

yane quiya' yu ngua tso'o. [8] Tajua' tsa ndatu
yu bi', nguxana yu ndya'a yu li'; ndyatí yu
ndyaa yu ne' laa tonu lo'o ngu' bi' li', ndya'a
yu ndyacua yu cha' chaa tsa ti' yu, cha' ngua
tso'o quiya' yu ndya'a yu. Ngua'ni tlyu yu
ji'i ycui' Ndyosi cha' ngua'ni Ni cha' ngua
tso'o quiya' yu. [9] Cua na'a lcaa ñati ji'i yu
ne' laa, cha' tso'o ti nchca ndya'a yu, cha'
ndyu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi. [10] Nslo ngu'
ji'i yu, cha' la cui' yu quicha quiya' nu cua
nchca'a to' laa bi' ndijña yu msta ji'i ngu'
lcaa tsa laca yu bi'. Ndube tsa ti' ngu' li',
ngulacua tsa ti' ngu' cha' cua ngua tso'o
quiya' yu.

Cha' nu nda Pedro lo'o quiña'a ñati

[11] Ndu Pedro lo'o Juan to' laa tonu su
nacui ngu' "Corredor ji'i Salomón" li'. Lo'o
nu qui'yu nu ngua tso'o quiya' bi' ni, ndu
yu lo'o ngu'; ña'a ti nga'a yu ngusñi yu ya'
ngu' bi'. Li' quiña'a tsa ngu' quichi ngusna
lijya slo ngu' bi', cha' ndube tsa ti' nu ngu'
quiña'a bi' ñi'ya nu ngua, cha' ngua tso'o
quiya' yu quicha bi' li'. [12] Cua na'a Pedro ji'i
ñati cha' quiña'a tsa ngu' ndyalaa ngu' slo.
Li' nchcui' Pedro lo'o ngu' quiña'a bi' ñi'ya
nu ngua ji'i nu quicha bi':

—Cu'ma ngu' Israel —nacui Pedro ji'i
ngu'—, ¿ni cha' laca ndube tsa ti' ma?
—nacui—. Na ndu ti ma nxña'a tsa ma ji'i
ya —nacui—. Ndube tsa ti' ma ña'a ma
na ca ndyaca ji'i nu qui'yu re. Nacui ma
cha' nchca tsa ji'i ya; ngua'ni ya cha' ndyaca
tso'o yu re xqui'ya cha' tso'o tsa cha' nu
ndu'ni ya lcaa tsa, nti' ma. Si'i jua'a. Jesús
laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o quiya' yu
re. [13] Ycui' Ndyosi Sti na ni, la cui' Ni laca nu
ngua'ni tlyu jyo'o cusu' ji'na ji'i tya sa'ni la,
masi jyo'o Abraham, masi jyo'o Isaac, masi
jyo'o Jacob; lcaa jyo'o cusu' ji'na ngua'ni
tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi bi'. Ycui' Ndyosi
laca nu cua nda chacuayá' ji'i Jesús Sñi'
ycui' Ni cha' caca tlyu yu. Ntejeya' ma ji'i
nu Jesús bi' tsubi' ti, ndyaa lo'o ma ji'i yu,
ndyaa ma ngusta ma qui'ya ji'i yu slo ngu'
nu laca loo; nu lo'o ngua ti' gobernador
Pilato cha' tyu'u Jesús laja ti, ná ntaja'a
ma li'. [14] Xcui' cha' tso'o ngua'ni nu Jesús
bi', xcui' lubii cresiya ji'i yu, lo'o ná nda
ma chacuayá' tyu'u yu laja ti li'. Ngüijña
ma chacuayá' ji'i gobernador bi', cha' tyu'u
laja ti chaca nu laca preso, nu cua ndyujuii
ji'i tyuu tya'a ñati. [15] Lo'o li' ngüijña ma
chacuayá' cujuii ngu' ji'i Jesús, masi ycui'
Jesús laca nu nda chalyuu nu ná nga'a cha'
tye ji'i ñati. Li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha'
ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujuii
yu. Jlo ti' ya cha' chañi laca cha' cua ndyu'ú
yu chaca quiya', cha' cua na'a ya ji'i yu ña'a
lu'ú ti yu chaca quiya'.

[16] 'Cua nslo ma ji'i nu qui'yu re nu
ngua quicha yu nquicha' —nacui Pedro ji'i
ngu'—. Lo'o juani cua ngua'ni Jesús cha'
ndyaca tso'o yu re, xqui'ya cha' jlya ti' ya ji'i
Jesús. Nchca tsa ji'i nu Jesús bi' cua'ni cha'
tyaca tso'o ñati; taca ña'a ma cha' chañi
cha' bi', cha' ngua tso'o yu re juani.

[17] 'Cu'ma ngu' tya'a quichi tyi na, jlo ti' na'
cha' ná ngua tii ma tilaca ngua Jesús nu lo'o
ngüijña ma chacuayá' cha' cujuii sendaru
ji'i yu. Lo'o jua'a nu ngu' nu laca loo ji'i ma,
ná ngua tii ngu' na laca nu ngua'ni ngu',
si cha' tso'o, si cha' cuxi ngua'ni ngu' li'.
[18] Cua laca cha' juani, la cui' cha' nu nda
ycui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na sa'ni la, la
cui' cha' nu nguscua ngu' lo quityi ji'i ycui'
Ndyosi. Quityi bi' nchcui' cha' ti'í tsa cua'ni
quicha ngu' ji'i Jesucristo; jua'a cujuii ngu'
ji'i Jesús, la cui' Jesús nu nda ycui' Ndyosi
ji'i yaa lo yuu chalyuu. [19] Bi' cha' ntsu'u cha'
ca tyuju'u ti' ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u
tyiquee ma ji'i, cuati jña ma cha' clyu ti'
ji'i ycui' Ndyosi cha' cuityi Ni lcaa cha' cuxi
nu ngua'ni ma. Cua'ni nu Xu'na na cha'
taca ca tso'o cresiya ji'i ma chaca quiya' li'.
[20] Cuati culo ycui' Ndyosi cña ji'i Jesús cha'
tyaa chaca quiya', la cui' Jesús nu ngusubi
Ni ji'i cha' caca nu Xu'na na. [21] Ntsu'u cha'
tyanu Jesús ca slo Ni nu juani ti; pana tiya'
la, li' tyalaa sca tsa lo'o chaca quiya' cua'ni
cucui ycui' Ndyosi ji'i lcaa na nu ntsu'u
chalyuu, cha' li' tyaa Jesús. Jua'a laca cha'
nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na,
cha' nu nguscua ngu' lo quityi cua sa'ni la.
[22] Tyempo bi' ndi'ya nguscua jyo'o Moisés
bi': "Ñi'ya ngulo ycui' Ndyosi cña jna' cha'
ta na' cha' ji'i Ni lo'o ma, jua'a culo nu Xu'na
na cña ji'i sca nu cusu' tya'a quichi tyi na ca
nde loo la. Taquiya' ma lcaa cha' nu chcui'
nu cusu' bi' lo'o ma. [23] Si ntsu'u sca ñati nu
ná nti' taquiya' cha' nu ta nu cusu' bi', tye
cha' ji'i ñati bi' li'; ná caca ñati bi' ñati ji'i
ycui' Ndyosi." Jua'a nscua cha' lo quityi bi'.

[24] 'La cui' jua'a nguscua lcaa jyo'o cusu'
ji'na lo quityi ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la; masi

quityi nu nguscua jyo'o Samuel, masi quityi
nu nguscua lcaa jyo'o cusu' bi', nguscua
ngu' cha' caa Jesucristo lo yuu chalyuu.
Lo'o juani cua ngua cha' nu nchcui' ngu'
bi'. [25] Lcaa na laca na tya'a ñati ji'i jyo'o
cusu' nu nguscua quityi ji'i ycui' Ndyosi bi';
na cua ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o jyo'o cusu'
ji'na bi', lo'o jua'a ngua cha' ndyanu cha'
bi' cuentya ji'na juani, cha' tya'a ñati ji'i
jyo'o cusu' bi' laca na. Ndi'ya nchcui' ycui'
Ndyosi lo'o Abraham, nu jyo'o cusu' ji'na
bi': "Sca ñati tya'a nu'u nu tyi'i chalyuu nde
loo la", nacui Ni ji'i, "bi' laca nu cua'ni cho'o
cresiya ji'i lcaa lo ñati chalyuu". [26] Ngua'ni
ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú nu sca ti Sñi' ycui'
ca chaca quiya' lo'o ngujuii yu, jua'a ngulo
Ni cña ji'i yu cha' clyo caa yu ca slo na ca
nde. Cua nti' Ni cha' ca lubii cresiya ji'na,
bi' cha' cua ñaa Sñi' ycui' Ni cha' xtyucua
ji'na, cha' caca culotsu' na ji'i lcaa cha' cuxi
nu ntsu'u ji'na.

4

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Pedro lo'o ji'i Juan

[1] Tya ndu Pedro lo'o Juan nchcui' lo'o
ngu' ne' laa nu lo'o ngulaa sti jo'ó. Yaa
ngu' lo'o xu'na ngu' policía nu ndi'i cua ne'
laa tonu, lo'o nu ngu' saduceo yaa. [2] Ñasi'
tsa ngu' bi', cha' nclyu'u Pedro lo'o Juan
ji'i ñati; nclyu'u ngu' cha' ñi'ya lo'o ndyu'ú
Jesucristo chaca quiya' lo'o ngujuii yu, jua'a
nga'a cha' tyu'ú lcaa jyo'o ñati chaca quiya'
nde loo la. [3] Li' ngulo ngu' cña cha' xñi ngu'
policía ji'i Pedro lo'o ji'i Juan, cha' su'ba
ngu' ji'i ne' chcua sca talya, cha' ngusii tsa
lo'o ngujui ngu' bi' ji'i ngu'. [4] Tso'o tsa
ndyuna quiña'a ñati cha' ji'i ycui' Ndyosi
nu ngulu'u ngu' bi' ji'i ngu', hora ti ngusñi
ngu' cha' bi'. Cua ntsu'u ca'yu mil tya'a nu
qui'yu ti nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo li'.

[5] Ca chaca tsa ndyu'u ti'i ngu' nu laca loo
ji'i ngu' quichi Jerusalén, lo'o ngu' cusu' ji'i
quichi, lo'o ñati nu nclu'u cha' jo'ó ji'i ngu'
ne' laa. [6] Nga'a Anás nu ngua xu'na sti jo'ó,
jua'a nga'a Caifás, lo'o Juan, lo'o Alejandro,
nga'a lcaa tya'a sti jo'ó nu laca loo. [7] Ngulo
ngu' ji'i Pedro lo'o ji'i Juan ne' chcua, ñaa
lo'o ngu' ji'i ngu' bi' ca slo ngu' nu laca loo.
Li' nchcuane nu ngu' cusu' bi' ji'i ngu':

—¿Ñi'ya ngua'ni ma cha' ndyaca tso'o yu
quicha quiya' bi'? —nacui ngu' ji'i ngu'—.
¿Tilaca laca nu nda chacuayá' cha' cua'ni
ma jo'o ji'i yu?

[8] Li' tso'o tsa nguxtyucua Xtyi'i ycui'
Ndyosi ji'i Pedro, bi' cha' ngua ji'i yu ngux-
acui yu cha' ji'i ngu' nu laca loo, jua'a ji'i
ngu' cusu' bi':

—Cu'ma ngu' cusu' nu laca loo ji'i ya
—nacui Pedro ji'i ngu'—, [9] cua nchcuane
ma ji'i ya ni cha' laca nguxtyucua ya ji'i yu
re nu ngua quicha quiya' —nacui—, ni cha'
ngua'ni ya jo'o ji'i yu re —nacui—. [10] Cua'a
jyaca ma xi lacua. Ta na' sca cha' lo'o ma,
lo'o lcaa ngu' loyuu re, cha' ycui' Jesucristo
laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o nu quicha
re. La cui' Jesús Nazaret nu ndyujuii ma ji'i
lo crusi, bi' laca nu cua ngua'ni ycui' Ndyosi
cha' ndyu'ú chaca quiya' lo'o ngujuii. Ycui'
Jesús bi' nda chacuayá' cha' ngua tso'o
quiya' yu re, bi' cha' ndu yu ca nde tso'o
ti yu juani. [11] Ñi'ya laca sca cuityi ni'i nu
nchcuaa sca quee tonu cha' ná tso'o nti'
cuityi, masi stu'ba tsa ña'a loo, jua'a laca
cu'ma cha' ná ntaja'a ma cuna ma cha' nu
cua nchcui' Jesús lo'o ma; ñi'ya laca quee
bi' nu cua nchcuaa ma ji'i, jua'a laca ycui'
Jesús, cha' ná ndaquiya' ma ji'i yu tsiya' ti.
Pana juani loo la laca nu Jesús bi', [12] bi' cha'
nchca ji'i cua'ni lyaá ji'na ji'i lcaa cha' cuxi
nu ntsu'u ji'na; ná ntsu'u xa' ñati tyucui
ña'a chalyuu nu nchca la ji'i, cha' sca ti ji'i
Jesús cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' cua'ni
cña bi'.

[13] Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro,
cuati ña'a tsa ngu' ji'i Pedro lo'o Juan:

—¿Ni cha' laca ná ntsii ngu' re nchcui'
ngu' lo'o na? —nacui ngu'—. Si'i ñati tlyu
laca ngu', si'i ñati nu ngua tsa'a quityi laca
ngu' re.

Li' ngua tii ngu' cusu' cha' cua nguta'a
ngu' lo'o Jesús. [14] Nga'aa ngujui la cha' nu
chcui' ngu' cusu' lo'o ngu' bi', cha' stu'ba ti
ndu ngu' lo'o yu nu ngua quicha bi'. [15] Li'
ngulo ngu' cña cha' tyu'u nu ca ta'a sna ti
ngu' bi' nde liya', cha' cuaana ti chcui' ngu'
cusu' lo'o tya'a ti ngu':

[16] —¿Ñi'ya cua'ni na lo'o ngu' jua?
—nacui ngu' cusu'—. Cua ngua'ni ngu'
sca cha' tlyu, lo'o jlo ti' lcaa ngu' quichi
Jerusalén re cha' bi' —nacui ngu'—. Ná
taca ñacui na cha' cha' cuiñi laca bi' —nacui
ngu'—. [17] Pana ná tso'o si cuna xa' la ñati
cha' ji'i Jesús; bi' cha' tso'o si xcutsii na ji'i

ngu' jua, cha' ná culu'u ngu' ji'i̱ xa' ñati̱
tilaca laca Jesucristo.
18 Li' ngusi'ya ngu' cusu' ji'i̱ ngu' bi', cha'
tyaa̱ ngu' nde ni'i̱ chaca quiya'. Ngulo ngu'
cusu' cña ji'i̱ ngu' bi' li':
—Nga'aa chcui' ma̱ tsiya' ti cha' ji'i̱ Je-
sucristo lo'o xa' ñati̱ —nacui̱ ngu' cusu' ji'i̱
ngu'.
19 Nguxacui̱ Pedro lo'o Juan cha' ji'i̱ nu
ngu' cusu' bi' li':
—Ná cube tsa ti' cu'ma̱, ngu' cusu'
—nacui̱ ngu' ji'i̱ ngu' bi'—. ¿Ha ntsu'u cha'
cua'ni ya cña nu culo cu'ma̱ ji'i̱ ya? ¿Ha
ná tso'o la nti' cu'ma̱ cha' cua'ni ya cña nu
ngulo ycui' Ndyosi ji'i̱ ya? 20 Tso'o la nti' ya
cha' cua'ni ya cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i̱
ya; bi' cha' ná tye chca cha' chcui' ya lo'o
ñati̱, lcaa cha' nu cua na'a̱ ya ji'i̱ Jesús, lo'o
lcaa cha' nu cua ndyuna ya, cha' nu nchcui'
yu lo'o ya.
21 Ngua ti' ngu' cusu' xcutsii̱ ngu' ji'i̱ Pe-
dro lo'o Juan, bi' cha' chaca quiya' lye la
nchcui' ngu' cusu' bi' lo'o ngu'. Lo'o li' nda
ngu' cusu' chacuayá' cha' tyaa ngu' laja ti;
ná ngua ji'i̱ ngu' nu laca loo xcube' ngu' ji'i̱
Pedro lo'o ji'i̱ Juan, cha' ndyutsii̱ ngu' cusu'
bi' ji'i̱ ngu' quichi̱, cha' nu ngu' quichi̱ ni,
lye tsa ndya xlya'be ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi
cha' ngua tso'o yu quicha quiya' bi'. 22 Cua
nteje tacui tu'ba yija̱ ntsu'u nu quicha bi'
lo'o ngua'ni Ni cha' ndyaca tso'o yu.

Ca ta'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nchcui' lo'o ycui' Ndyosi

23 Nu lo'o nda ngu' cusu' chacuayá' cha'
tyaa ngu' laja ti, li' hora ti ndu'u ngu' ndyaa
ngu' ca slo nu ngu' tya'a ndya'a̱ ngu'. Nda
Pedro lo'o Juan cha' lo'o lcaa tya'a ngu', lcaa
ña'a̱ cha' nu nchcui' sti jo'ó, lcaa ña'a̱ cha'
nu nda ngu' cusu' bi' lo'o ngu'. 24 Lo'o cua
ndyuna tya'a ngu' cha' bi', stu'ba ti nchcui'
lcaa ngu' lo'o ycui' Ndyosi li':
—Ndyosi Sti ya —nacui̱ ngu'—, nu'u̱ laca
nu Xu'na ya, nu'u̱ laca nu laca loo la —nacui̱
ngu'—. Cua ngüiñá nu'u̱ lcaa chalyuu, lo'o
lcaa nde cua̱, lo'o lcaa tyujo'o; cua ngüiñá
nu'u̱ lcaa na nu ntsu'u chalyuu —nacui̱
ngu'—. 25 Nda nu'u̱ Xtyi'i ycui' nu'u̱ ji'i̱
David jyo'o cusu' ji'i̱ ya, nu lo'o nguscua yu
cha' cuentya jinu'u̱ lo quityi. Ndi'ya̱ nscua
cha' lo quityi bi':
¿Ni cha' laca tyaala tsa ngu' xa' loyuu?
Nclyacua tsa ti' ngu' bi', cha' cua'ni cuxi
ngu'; pana ná nchca ji'i̱ ngu' cua'ni
ngu' cha' cuxi bi'.
26 Cua ndyu'u ti'i̱ lcaa nu laca xu'na chalyuu
re lo'o nu laca loo ji'i̱ lcaa quichi̱,
cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o ycui' Ndyosi
nu Xu'na na, jua'a̱ lo'o Cristo nu
ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱.
27-28 'Ñi'ya̱ nu cua nchcui' quityi jinu'u̱ nu
nguscua jyo'o David sa'ni la bi' —nacui̱ ngu'
ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na—, jua'a̱ cua ndyu'u
ti'i̱ ngu' nu laca loo ji'i̱ quichi̱ re cha' cua'ni
cuxi ngu' lo'o Jesús Sñi' ycui' nu'u̱, masi
xcui' lubii tsiya' ti cresiya ji'i̱ nu Jesús bi';
la cui' yu laca nu ngusubi nu'u̱ ji'i̱ —nacui̱
ngu'—. Ndyu'u ti'i̱ Herodes lo'o Poncio
Pilato, lo'o ngu' xa' loyuu, lo'o ngu' tya'a ya
nde loyuu re. Li' ngua'ni ngu' lcaa cña nu
nda nu'u̱ chacuayá' ji'i̱ ngu' bi' cha' cua'ni
ngu'; ñi'ya̱ nu nda nu'u̱ cha' lo'o ngu' sa'ni,
la cui' jua'a̱ ngua cha' yija̱ re —nacui̱ ngu'
ji'i̱ ycui' Ndyosi—. 29 Xu'na ya, ña'a̱ nu'u̱ ca
nde juani cha' tyaala tsa ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱
ya. Nti' ya cua'ni ya cña nu ngulo nu'u̱ ji'i̱
ya, bi' cha' xtyucua nu'u̱ ji'i̱ ya juani cha'
caja juersa ji'i̱ ya, cha' ná cutsii̱ ya nu lo'o ta
ya cha' jinu'u̱ lo'o ñati̱ re —nacui̱ ngu'—.
30 Ta nu'u̱ chacuayá' cha' tyaca tso'o ngu'
quicha; cua'ni Jesús Sñi' nu'u̱ nu xcui' lubii
cresiya ji'i̱ quiña'a̱ tsa cña tonu, cha' jua'a̱
cube tsa ti' ngu' jinu'u̱. Tsa lo cua ti cha'
chcui' ya juani.
31 Lo'o cua ndye cha' nchcui' ngu' lo'o
ycui' Ndyosi, li' ngüiña ni'i̱ su nga'a̱ ngu'
bi'. La cui' hora jlo ti' ngu' cha' chañi cha'
ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i̱
lcaa ngu' bi' li', bi' cha' nga'aa ndyutsii̱ ngu'
lo'o nda ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o xa'
ñati̱.

Lcaa na nu ntsu'u ji'i̱ ngu' ngusa'be ngu' ji'i̱ lo'o lcaa tya'a ngu'

32 Se'i̱ ti ndi'i̱ lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i̱
Jesucristo, stu'ba tsa ndu'ni lcaa ngu' bi'
lo'o tya'a ngu', sca ti cha' ntsu'u tyiquee
lcaa ngu'. Nda ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'i̱
ngu' cha' xtyucua ji'i̱ lcaa ngu' lo'o tya'a
ngu'. 33 Lo'o nu ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'i̱
Jesucristo tya clyo ni, tlyu tsa tyiquee ngu'
nchcui' ngu' lo'o xa' ñati̱ cha' cua na'a̱
ycui' ca ngu' ji'i̱ Jesús nu Xu'na na lo'o cua
ndyu'ú yu chaca quiya', nu lo'o ngujuii yu.
Lo'o jua'a̱ nguxtyucua ycui' Ni ji'i̱ lcaa ngu'

bi', cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o lcaa ñati.
34 Tso'o tsa tyiquee lcaa ngu' nu ntsu'u cha'
ji'i lo'o Jesucristo, bi' cha' ni sca tya'a ngu'
nga'aa ntsu'u na nu lyiji ji'i ngu', cha' lcaa
ngu' nu ntsu'u ni'i ji'i, lcaa nu ntsu'u xi yuu
ji'i, ndyujui' ngu' na bi', cha' caja ñi'ya tyiji
yu'ú ji'i ngu' lo'o tya'a ngu'. 35 Nda ngu' cñi
bi' ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya
clyo cha' tacha ngu' cha' bi' ji'i tya'a ngu'
li'. Ngu' bi' jlo ti' si ntsu'u na nu lyiji ji'i xa'
tya'a ngu'. 36 La cui' jua'a ngua'ni sca ngu'
Chipre nu naa José. Ngu' Leví laca yu; ñi'ya
ndu'ni xirta cña ne' laa, jua'a ndu'ni ngu'
Leví bi' cña. Xa' xtañi ngusta nu tii tyucuaa
tya'a ngu' bi' ji'i nu José bi'; Bernabé ngua
xtañi yu li', cha' tso'o tsa nxaala' yu tyiquee
tya'a ñati. 37 Ntsu'u xi yuu ji'i yu bi'. Lo'o
cua ndyujui' yu yuu bi' ji'i xa' ñati, li' ñaa
nu Bernabé bi', nda yu lcaa cñi caya' lo yuu
bi' ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya
clyo.

5

Ñilo'o Ananías lo'o Safira ji'i ycui' Ndyosi

1 Lo'o jua'a ntsu'u chaca yu nu naa
Ananías, lo'o clyo'o yu naa Safira. Ndyujui'
ngu' xi yuu ji'i ngu' ji'i xa' ñati. 2 Li' ndyaa
nu qui'yu bi' slo nu tii tyucuaa tya'a ngu'
nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo; pana
tsa cla'be ti cñi nda yu ji'i ngu', cha' cuaana
ti nguxco'o yu nu chaca tya cla'be cñi bi'
toni'i ji'i yu. Lo'o jua'a ngua cuayá' ti' clyo'o
yu lcaa ña'a nu ngua'ni yu bi'. 3 Nchcui'
Pedro lo'o yu li':

—Ananías —nacui—, ¿na laca ngua
hi? ¿Ni cha' laca nda nu'u chacuayá' ji'i
nu xña'a nu naa Satanás cha' caca loo
ne' cresiya jinu'u? Bi' laca nu ngua'ni
cha' nguñilo'o nu'u ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi
—nacui Pedro ji'i yu bi'—. Nacui nu'u cha'
nde laca lcaa cñi nu ngujui jinu'u lo yuu bi',
lo'o si'i lcaa cñi laca re. 4 Yuu jinu'u laca
bi' nquicha', lo'o jua'a cua ntsu'u chacuayá'
jinu'u cua'ni na laca nu nti' nu'u cua'ni lo'o
cñi bi'. ¿Ni cha' laca nguñilo'o nu'u ji'i ya
lacua? Ná liñi cha' nu ngua'ni nu'u, cha' nu
cua nacui nu'u cha' lcaa cñi bi' laca re, lo'o
si'i jua'a laca bi'. Si'i lo'o ñati ti nda nu'u
cha' cuiñi bi', lo'o ycui' Ndyosi cua nda nu'u
cha' cuiñi bi' —nacui Pedro ji'i nu qui'yu
bi'.

5 Lo'o ndyuna Ananías cha' bi', li' nclyú
yu lo yuu. Na nclyú ti yu, ngujuii yu li'.
Ndyutsii tsa lcaa ngu' nu ndi'i cacua ti li'.
6 Yala ti lijya xi ngu' cuañi', ngüixii ngu' late'
chu' jyo'o bi', ngulo ngu' ji'i nde liya'. Li'
ndyaa lo'o ngu' ji'i, ndyaa cha' tyatsi'.
7 Cua nteje tacui sna hora lo'o ñaa clyo'o
jyo'o bi' li', pana ná jlo ti' ma' na laca ngua
ji'i jyo'o bi'. 8 Li' nchcui' Pedro lo'o nu
cuna'a bi':

—Cacha' nu'u jna' —nacui ji'i—, ¿ha tsa
lo cua ti cñi nda ngu' ji'i ma cha' ndyujui'
ma yuu bi' ji'i ngu'?

—Chañi —nacui nu cuna'a bi'—, la cui'
tsa lo cua ti cñi nda ngu' ji'i ya.
9 —¿Ni cha' laca ngua'ni ma jua'a?
—nacui Pedro li'—. Tyucuaa ma, cua
ngua'ni stu'ba ma cha' lo'o tya'a ma cha'
cua'ni cuayá' ma ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi,
si jlo ti' Ni, si ná jlo ti' Ni cha' cuiñi ma
—nacui—. Cua'a jyaca xi ñi'ya ndañi quiya'
ngu' cuañi' nu lijya ndyaa nguxatsi' ngu' ji'i
jyo'o clyo'o nu'u. La cui' jua'a tsaa lo'o ngu'
jinu'u juani.
10 Hora ti nclyú nu cuna'a bi' lo yuu;
slo ti Pedro nclyú, ngujuii ca li'. Li' ñaa
ngu' cuañi' na'a ngu' cha' lo'o nu cuna'a
bi' ngujuii. Hora ti ndyi'ya ngu' ji'i jyo'o
ma', ndyaa lo'o ngu' ji'i, ndyaa cha' tyatsi'
sii' ti cuaá su nguatsi' jyo'o clyo'o; ca bi'
nguxatsi' ngu' ji'i. 11 Ndyutsii tsa lcaa ngu'
nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo cha' jua'a ngua
ji'i jyo'o Ananías lo'o clyo'o yu, lo'o jua'a
ndyutsii tsa lcaa ñati nu ndyuna cha' bi'.

Ngua'ni ngu' tyuu tya'a cha' tlyu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi

12 Quiña'a tsa chacuayá' nda ycui' Ndyosi
ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo,
bi' cha' ngua'ni ngu' quiña'a tsa cha' tlyu ca
su ndi'i ngu' quichi. Ngulacua tsa ti' ngu'
quichi xqui'ya cña tlyu bi'. Lcaa ngu' nu
ngusñi cha' ji'i Jesucristo ni, ndyu'u ti'i ngu'
ca su nacui ngu': "Corredor ji'i Salomón",
cha' stu'ba ti ntsu'u tyiquee lcaa ngu' bi'; ca
to' laa tonu laca corredor bi'. 13 Xa' la ngu'
quichi ni, ndyutsii tsa ngu'; ná ndya'a ngu'
slo ngu' bi', masi tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i
lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo.
14 Li' ndyuna tyuu tya'a ñati cha' ji'i ycui'
Jesucristo nu Xu'na na, jlya ti' ngu' cha' bi'
li'. Stu'ba ti ngusñi ngu' cha' bi', masi nu
cuna'a, masi nu qui'yu, ngusñi ngu' cha' ji'i

ycui' nu Xu'na na. 15 Li' ndyaa ngu' quichi
bi', ndyaa qui'ya ngu' ji'i ngu' quicha nu
ntsiya slo ngu'. Li' ngusta ngu' ji'i ngu'
quicha bi' lo jaa', masi lo qui'ña, cha' tsaa
lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi' ca to' calle su
tyeje tacui Pedro. Ngua ti' ngu' masi cua'a
ti tyacala' nu nda Pedro loo ngu' quicha
bi', nu lo'o nteje tacui yu. Tyaca tso'o nu
quicha bi' li'. 16 Nguañi cha' bi' lcaa quichi
cacua ti, lcaa su ndi'i ñati quicha; bi' cha'
ñaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha nu ntsu'u
slo ngu', lo'o ji'i ngu' nu cua ngusñi cui'i
cuxi ji'i. Ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi'
nde quichi Jerusalén slo Pedro, lo'o jua'a
ngua tso'o lcaa nu ngu' quicha bi' li'.

Nchcube' ngu' ji'i Pedro lo'o Juan

17 Ñasi' tsa xu'na sti jo'ó ña'a ji'i ngu' nu
ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo, xqui'ya cha'
quiña'a tsa cña tlyu ndyu'ni ngu' cuentya
ji'i Jesús. Lo'o jua'a ngu' saduceo nu tya'a
ndya'a sti jo'ó ni, ti'í ti' ngu' ña'a ngu' ji'i
ngu' bi'. 18 Bi' cha' ngulo ngu' cña cha' xñi
ngu' ji'i ca ta'a nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi',
cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ngu' bi' ne' chcua.
19 Nu lo'o ngua talya, li' ndyalaa sca xca ji'i
ycui' Ndyosi, ngusaala toni'i su ntsu'u ngu'
ne' chcua cha' tyu'u ngu' nde liya'. Lo'o cua
ngutu'u ngu' nde liya', li' nchcui' xca bi' lo'o
ngu':

20 —Yaa clya ma —nacui—, yaa ma ne'
laa tonu jua cha' culu'u ma cha' ji'i Jesús
ji'i tya'a ñati ma —nacui—. Ta ma cha'
lo'o ngu' ñi'ya caca cucui cresiya ji'i ngu'
xqui'ya Jesucristo.

21 Ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui'
xca bi' lo'o ngu'; bi' cha' lo'o nguxee, li'
ndyatí ngu' bi' ndyaa ngu' ne' laa tonu cha'
culu'u ngu' cha' bi' ji'i ñati nu ndi'i ca bi'.

Li' ndyaa xu'na sti jo'ó lo'o ngu' tya'a
ndya'a yu, ngulo yu cña cha' tyu'u ti'i lcaa
ngu' cusu', lcaa nu laca loo ji'i ngu' Israel.
Cuati ngulo yu cña cha' tsaa ngu', tsaa culo
ngu' ji'i ngu' nu ntsu'u ne' chcua bi', cha'
tyaa ngu' bi' slo yu. 22 Ndyaa ngu' li'; pana
nu lo'o ndyalaa ngu' toni'i chcua, nga'aa
tucui ntsu'u ne' chcua bi'. Hora ti nguxtyuu
ngu' ñaa ngu' slo nu ngu' cusu' bi'.

23 —Ndyalaa ya toni'i chcua —nacui ngu'
ji'i ngu' nu laca loo bi'—. Nga'a ya' toni'i
chcua bi', lo'o ña'a ti tya ndi'i ngu' cua
—nacui—. Pana nu lo'o ngusaala ya toni'i
chcua, nga'aa tucui ndi'i ne' chcua na'a ya
li'.

24 Ngulacua tsa ti' sti jo'ó lo'o nu laca
loo ji'i ngu' policía nu nga'a cua, nu lo'o
ndyuna ngu' cha' nga'aa ntsu'u preso bi'.
25 Li' ndyalaa sca ñati slo ngu':

—¿Ha ná jlo ti' ma mala ndi'i ngu' nu
ngusu'ba ma ji'i ne' chcua la caa? —nacui
yu ji'i nu ngu' cusu' bi'—. Cua ndi'i ngu' bi'
ne' laa tonu nclyu'u ngu' ji'i ñati ca bi'.

26 Hora ti ndu'u nu laca loo ji'i ngu' nu
nga'a cua bi', ndyaa ndyiqui'ya ji'i preso
bi'. Lo'o nu ngu' policía nu nga'a cua ni,
ndyaa ngu' lo'o. Ná ngulo policía juersa ji'i
ngu' lo'o ngusñi ngu' bi' ji'i ngu', cha' ntsii
policía ji'i ngu' quichi, ñi'ya si cu ngu' quee
ji'i ycui' policía. 27 Ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' bi'
slo ngu' cusu' cha' ca cuayá' ji'i ngu' bi'. Li'
nguxana sti jo'ó nu laca loo bi' nchcui' lo'o
ngu':

28 —Cua ngulo ya cña ji'i ma —nacui sti
jo'ó ji'i ngu' preso—, cha' ná culu'u ma cha'
ji'i jyo'o Jesús bi' ji'i ñati —nacui—. ¿Na
laca ngua ji'i ma juani? ¿Ni cha' laca ná
nduna ma? —nacui—. Nclyu'u ma cha' bi'
ji'i lcaa ngu' quichi Jerusalén re, lo'o jua'a
nti' ma sta ma qui'ya ji'i ya cha' ndyujuii ya
ji'i Jesús.

29 Nguxacui Pedro cha' ji'i sti jo'ó bi' li',
cuentya ji'i lcaa ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesu-
cristo tya clyo nchcui' yu:

—Ntsu'u cha' taquiya' ya ji'i cña nu
ngulo ycui' Ndyosi ji'i ya, masi xa' cña
culo ñati chalyuu ji'i ya —nacui Pedro ji'i
ngu'—. 30 Cua ndyujuii ma ji'i Jesús, ngujui'i
ca'a ma ji'i lo crusi. Lo'o juani ni, ycui'
Ndyosi nu ngua ycui' Ndyosi ji'i lcaa jy-
o'o cusu' ji'na, bi' laca Ni nu ngua'ni cha'
ndyu'ú Jesús chaca quiya'. 31 Nchca ji'i Jesús
bi' cuityi yu cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ñati
chalyuu. Ycui' Jesús laca nu Xu'na na, bi'
cha' la'a tsu' cui ca su ntucua Ni nda ycui'
Ndyosi su tyi'i Jesús. Ngua'ni Ni jua'a cha'
caja ñi'ya caca tyuju'u ti' na nu laca na ngu'
Israel ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, lo'o jua'a
cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'na li'. 32 Cha' liñi
nchcui' ya lo'o ma cha' cua na'a ya ji'i ycui'
Jesús bi'. Cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui'
Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i lcaa ñati nu
ndu'ni cña nu ngulo Ni ji'i ngu'. Lo'o jua'a
Xtyi'i ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' taca

ca jlo ti' ya cha' chañi laca cha' ji'i Jesucristo
nu nclyu'u ya ji'i lcaa ñati.
33 Lye tsa ngunasi' ngu' cusu' li', lo'o
ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro lo'o
ngu'; nti' tsa ngu' cujuii ngu' ji'i ngu' nu
ngua tsa'a ji'i Jesucristo bi' li'. 34 Pana hora ti
ndatu sca nu cusu' slo ngu' li'. Gamaliel naa
nu cusu' bi'. Ngu' fariseo laca nu Gamaliel
bi', nu tso'o tsa nclyu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi
ji'i tya'a quichi tyi yu. Nclyu'u yu cha' nu
nguscua jyo'o cusu' lo quityi sa'ni, lo'o jua'a
ndiya tsa ti' lcaa ñati ña'a ngu' ji'i nu cusu'
bi'. Juani nchcui' yu lo'o ngu' cha' tso'o la
si tsaa nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo
bi' nde liya' sca hora ti. 35 Lo'o li' nchcui' nu
Gamaliel bi' lo'o lcaa ngu' cusu' bi':

—Cu'ma, laca ma loo ji'i ngu' Israel
—nacui yu ji'i ngu'—, tso'o la si cui'ya na
cuentya ñi'ya cña nu cua'ni na lo'o ngu'
nu ndu nde liya' bi' —nacui—. 36 Ntsu'u ti'
na cha' tya tsubi' la ngulaa sca nu qui'yu
nu tyaala tsa, nu naa Teudas; nguti'i yu xi
loyuu re. Jlya tsa ti' ngu' cha' nu nchcui'
yu bi', cha' nacui yu cha' ñati tlyu ngua yu.
Li' ndya'a jacua siyento tya'a ñati lo'o yu;
pana nu lo'o ndyujuii ñati ji'i yu, li' ngusna
lyiji nu ñati tya'a ndya'a yu li'. Ndye cha'
ji'i yu jua'a ti li'. 37 Chaca quiya' ndyalaa
sca ngu' Galilea tyempo lo'o nguscua ngu'
nu laca cña xtañi ngu' quichi, jyo'o Judas
ngua bi'. Ngusi'yana jyo'o Judas bi' ji'i tyuu
tya'a ñati cha' tyu'u lca'a ngu' ji'i yu, cha'
xuu tya'a ngu' lo'o ngu' sendaru. Lo'o li'
ñi'ya nu ngua ji'i Teudas bi', jua'a ngua lo'o
Judas bi', cha' ndyujuii ñati ji'i yu. Ndye
cha' ji'i yu jua'a ti li', ngusna lcaa ngu' tya'a
ndya'a yu. 38 Bi' cha' juani, tso'o la si ná sca
na cua'ni na lo'o ngu' nu ndu nde liya' bi';
tso'o la si nga'aa cala' na ji'i ngu' bi'. Si ñati
ti ngulo cña ji'i ngu' bi', tye cha' ji'i ngu'
jua'a ti li'; 39 si chañi cha' ycui' Ndyosi laca
nu ngulo Ni cña ji'i ngu' bi', cu'ma ná nchca
ji'i ma cua'ni tye ma cha' ji'i ngu' bi' li'. Na
nxuu tya'a ma lo'o ycui' Ndyosi laca si cua'a
ma ji'i ñati ji'i Ni.
40 Ndyuna ngu' cusu' cha' nu nchcui' nu
cusu' bi' lo'o ngu'. Li' ngusi'ya ngu' ji'i ngu'
nu ndu nde liya' bi' cha' tyaa ngu' nde ni'i
chaca quiya'. Ngulo ngu' cña ji'i xca cha'
quiji'i ji'i preso bi'. Li' liñi tsa ngulo ngu'
cusu' bi' cña ji'i preso bi', cha' nga'aa chcui'
ngu' cha' ji'i Jesucristo lo'o xa' ñati. Lo'o
cua ndye cha', li' ndyaa laja ti ngu' nu ngua
tsa'a ji'i Jesucristo. 41 Ndu'u ngu', chaa tsa
ti' ngu' li', masi cua nchcube' ngu' nu laca
loo bi' ji'i ngu' xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha'
ji'i Jesús. 42 Lcaa tsa nclyu'u ngu' ji'i ñati
ne' laa tonu, lo'o jua'a nde to' tyi ñati; xcui'
nclyu'u ngu' cha' ji'i Jesucristo ji'i ngu', cha'
Jesús laca ycui' nu Xu'na na, cha' bi' laca nu
ntajatya tsa ngu' ji'i tya tsubi' la.

6

Nda ngu' cña ji'i nu cati tya'a ñati

1 Tyempo bi' ngua quiña'a la ngu' tya'a
ngu' judío nu cua ngusñi cha' ji'i Jesu-
cristo, pana ná stu'ba ntsu'u tyiquee ngu'
nu nchcui' cha' griego lo'o ngu' nu nchcui'
cha'cña ji'i ngu' judío:

—Ná stu'ba ndacha ngu' na cacu nu
cuna'a ti'i —nacui ngu' nu nchcui' cha'
griego—. Ná tso'o ndu'ni ngu', cha' nda
ngu' ji'i nu cuna'a ti'i nu nchcui' cha'cña
ji'i ngu' judío, lo'o jua'a ná nda ngu' ji'i nu
cuna'a ti'i tya'a ya nu nchcui' cha' griego
—nacui ngu'.
2 Bi' cha' nguane nu tii tyucuaa tya'a ngu'
bi' ji'i ngu' cha' tyu'u ti'i lcaa ngu' nu laca
ñati ji'i Jesucristo, cha' chcui' ngu' lo'o ñati
bi':

—Ntsu'u cña ji'i ya cha' culu'u ya cha' ji'i
ycui' Ndyosi ji'i lcaa ñati —nacui ngu' nu
ngua tsa'a ji'i Jesús bi'—, bi' cha' ná tso'o
si xcui' ndya'a tyiquee ya ji'i na cacu ngu'
re —nacui ngu' bi'—. 3 Cu'ma ngu' tya'a na,
tso'o la si subi ma tya chcati tya'a ngu' tya'a
ma nu caca cña bi', cha' stu'ba ti xtyucua
ngu' ji'i lcaa ngu' ti'i tya'a na. Nga'a cha'
caca ngu' bi' ñati nu tso'o tsaa nchcui' ngu'
ji'i, ñati nu nclyacua tso'o ti', ñati nu ntsu'u
Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i cha' ta la
juersa ji'i, cha' taca cña'asii tso'o ngu' lcaa
na nu ntsu'u ji'na. Tso'o si jua'a laca ñati
nu cua'a lo ma cña ji'i cha' caca ngu' cña bi'.
4 Li' caja la xi tyempo cha' chcui' ya lo'o ycui'
Ndyosi, cha' culu'u ya cha' ji'i Jesucristo ji'i
xa' ñati.
5 —Tso'o lacua —nacui lcaa ngu'—, jua'a
cua'ni ya.

Li' ngusubi ngu' ji'i Esteban, sca yu nu
jlya tsa ti' ji'i Jesucristo; chañi cha' ntsu'u
Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i yu bi'.
Lo'o jua'a ngusubi ngu' ji'i Felipe, lo'o ji'i
Prócoro, lo'o ji'i Nicanor, lo'o ji'i Timón,

lo'o ji'i̱ Parmenas, lo'o ji'i̱ Nicolás nu ngu' quichi̱ Antioquía. Ñi'ya̱ nu jlya ti' ngu' judío, jua'a̱ jlya ti' Nicolás nu ngua tya clyo la. 6 Li' ndyaa lo'o lcaa ñati̱ nu ndi'i̱ bi' ji'i̱ nu cati tya'a ngu' bi' slo nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'i̱ Jesucristo tya clyo. Lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi' ni, nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi cha' ji'i̱ nu cati tya'a ngu' bi'. Cuati ngusta ya' ngu' hique nu cati tya'a ngu' bi' chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' tyanu ngu' lo cña bi'.

7 Lcaa tsa̱ nda ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o quiña'a̱ la ñati̱ nu ntaja'a̱ cua'a̱ jyaca̱ ji'i̱ cha' bi'. Jua'a̱ ngua quiña'a̱ la ngu' nu ndyaca tsa'a̱ cha' ji'i̱ Jesucristo nde quichi̱ Jerusalén, lo'o jua'a̱ ngua tyu̱u̱ tya'a sti jo'ó ji'i̱ ngu' judío nu ngusñi cha' ji'i̱ Jesucristo li'.

Ngusñi ngu' ji'i̱ Esteban

8 Tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu Esteban bi' xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi. Cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' cha' ngua'ni yu tyu̱u̱ tya'a cña tonu cha' cube tsa ti' xa' ñati̱. 9 Pana ntsu'u ñati̱ nu lijya̱ ngutu'u nde xa' loyuu nu naa Cirene, lo'o ngu' quichi̱ Alejandría, lo'o ngu' Cilicia, lo'o ngu' Asia; ca ta'a ngu' ndya'a̱ ngu' ne' laa ji'i̱ ngu' libertades, su ndyu'u ti'i̱ ngu' nu ngua preso ji'i̱ ngu' tsubi' la. Li' nguxana ngu' bi' nxu̱u̱ tya'a tsa ngu' lo'o Esteban. 10 Ná ngua ji'i̱ ngu' cua'ni ngu' ngana ji'i̱ Esteban, cha' cua nda Xtyi'i ycui' Ndyosi juersa ji'i̱ yu cha' caja ñi'ya̱ xtyacui yu cha' lo'o ngu' bi'. 11 Li' nguane ngu' bi' ji'i̱ xa' ñati̱ cha' ta ngu' xi cha' cuiñi lo'o ngu' quichi̱. Nacui̱ ngu' cuiñi bi' cha' cua ndyuna ngu' cha' suba' nu nchcui' Esteban ji'i̱ ycui' Ndyosi; lo'o jua'a̱ ji'i̱ jyo'o Moisés nchcui' yu cha' cuxi, nacui̱ ngu' cuiñi bi'. 12 Nda ngu' cuiñi bi' cha' bi' lo'o lcaa ngu' quichi̱, masi lo'o ngu' cusu', masi lo'o ngu' nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi' lo'o ngu', ngunasi̱' tsa ngu' ji'i̱ Esteban li'. Ngusñi ngu' ji'i̱ yu, ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ yu slo ngu' nu laca loo cha' caca cuayá' ji'i̱ yu lo'o ngu'. 13 Lo'o jua'a̱ ndacua nga'a̱ ngu' nu nchcui' cha' cuiñi bi':

—Lcaa tsa̱ chiya'a̱ nchcui' nu qui'yu re —nacui̱ ngu' cuiñi bi'—. Nchcui' ca'a̱ yu ji'i̱ laa tonu re, lo'o jua'a̱ nchcui' ca'a̱ yu ji'i̱ quityi nu nscua cña lo, la cui' cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na —nacui̱. 14 Cua ndyuna ya lo'o nchcui' yu re cha' cua'ni ñu'u̱ Jesús ji'i̱ laa tonu re, la cui' Jesús Nazaret ni. Lo'o jua'a̱ xa' la cha' ngulu'u yu ji'i̱ ñati̱, nu ná stu'ba lo'o cha' nu nguscua jyo'o Moisés cua sa'ni la; pana cua nguscua liñi jyo'o Moisés lcaa ña'a̱ cña ji'i̱ ycui' Ndyosi nu nga'a̱ cha' cua'ni na —nacui̱ nu ngu' cuiñi bi' ji'i̱ ngu'.

15 Ña'a̱ tsa ngu' cusu' nu laca loo bi' ji'i̱ Esteban li', cha' ñi'ya̱ ña'a̱ loo xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, jua'a̱ ña'a̱ loo Esteban, cha' laca yu sca ñati̱ nu lubii tsa cresiya ji'i̱.

7

Cha' nu nchcui' Esteban lo'o ngu' nu laca loo

1 Li' nchcuane xu'na sti jo'ó ji'i̱ Esteban:

—¿Ha cha' liñi laca cha' nu nchcui' ngu' re? —nacui̱.

2 Nguxacui̱ Esteban cha' ji'i̱ li':

—Cu'ma̱ ngu' cusu', cu'ma̱ ngu' tya'a quichi̱ tyi na —nacui̱ yu—, cui'ya ma̱ cha' clyu ti' 'na, chcui' na' xi lo'o ma̱ —nacui̱ yu—. Tlyu tsa cha' ntsu'u ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i̱ Ni. Cua sa'ni ngulu'u loo Ni ji'i̱ jyo'o cusu' ji'na nu ngua naa Abraham. Tya ndi'i̱ jyo'o cusu' bi' nde quichi̱ tyi yu, nde loyuu su cuentya Mesopotamia, cha' bilya tyalaa yu ca quichi̱ Harán nu ngua li'. 3 "Xtyanu nu'u̱ ji'i̱ loyuu quichi̱ tyi nu'u̱, tyu'utsu' nu'u̱ ji'i̱ ngu' tya'a nu'u̱", nacui̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ Abraham bi' li'. "Tsaa nu'u̱ ca chaca chalyuu ca su culu'u na' jinu'u̱ cha' tyi'i̱ nu'u̱", nacui̱ Ni. 4 Bi' cha' ngutu'u Abraham loyuu ji'i̱ ngu' Caldea, ndyaa yu quichi̱ Harán, ndyanu yu ca quichi̱ bi' tyu̱u̱ yija̱. Nu lo'o ngujuii sti Abraham, li' ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i̱ yu cha' tsaa yu tyijyu' la ña'a̱ cuayá' nu ndyalaa yu loyuu re su ndi'i̱ na juani. 5 Pana ná nda ycui' Ndyosi chacuayá' caja yuu ji'i̱ yu tsiya' ti, lo'o jua'a̱ ni sca sñi' Abraham ná ntsu'u tyempo bi'. Li' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu: "Ta na' yuu re jinu'u̱, jua'a̱ ji'i̱ sñi' nu'u̱ ca tiya' la, nu lo'o cua ntsu'u nu sube jinu'u̱", nacui̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ yu. 6 Lo'o li' nda ycui' Ndyosi cha' lo'o Abraham chaca quiya': "Tsaa sñi' ste' nu'u̱ nde ca chaca chalyuu", nacui̱ Ni. "Li' tyanu ñati̱ jinu'u̱ tyijyu' chaca tyajacua siyento yija̱, su xcube' ngu' ca tyi ji'i̱ ñati̱ jinu'u̱", nacui̱ Ni. "Ntsu'u cha' cua'ni ngu' cña ji'i̱ ngu' ca tyi bi' laja ti, ná lo'o caya'. 7 Li' xcube' na' ji'i̱ ngu' bi' xqui'ya cha' ti'í tsa

xcube' ngu' ji'i̱ ñati̱ jinu'u̱. Tyu'u ñati̱ jinu'u̱
loyuu bi' li', tyaa̱ ngu' ca nde chaca quiya',
cua'ni tlyu ngu' bi' jna' li'." [8] Ngüiñi cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham li'; bi'
cha' ngulo Ni cña ji'i̱ yu cha' xi'yu ngu' quiji̱
lcaa nu qui'yu sñi' yu, cha' jua'a̱ tyi'u ti'
sñi' yu cha' cua ngüiñi cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
lo'o sti ngu'. Jua'a̱ ngua cha', ngusi'yu jyo'o
Abraham quiji̱ sñi' nu ntsu'u cua snu' ti tsa̱
ngula; la cui' Isaac ngua naa sñi' yu. Nu lo'o
cua ngusu' jyo'o Isaac bi', li' ngula sñi' yu,
lo'o la cui' jua'a̱ ngua'ni yu, cha' ngusi'yu
quiji̱ sñi' yu. Jacob ngua naa sñi' yu, lo'o
li' tii tyucuaa tya'a sñi' ngula ji'i̱ jyo'o Jacob
bi'; jyo'o cusu' ji'i̱ lcaa na laca ngu' bi'.

[9] 'Tsaca sñi' Jacob ngua naa José. Ngua
sca tsa̱ ngua ñasi̱' tsa tya'a yu ji'i̱ nu José
bi', bi' cha' ndyujui' ngu' ji'i̱ yu ji'i̱ xa' ñati̱.
Ngüi'ya ngu' ji'i̱ nu José bi', ndyaa lo'o ngu'
ji'i̱ yu ca loyuu su cuentya Egipto. Pana
ná ngulaya' ycui' Ndyosi ji'i̱ José, [10] ngua'ni
Ni cha' nga'aa ngua'ni cuxi ngu' lo'o yu
li'. Tyempo bi' ntsu'u rey ji'i̱ ngu' Egipto
nu ngua naa Faraón, lo'o li' ngua'ni ycui'
Ndyosi cha' ngua cuayá' ti' Faraón cha' ngu'
tii ngua nu José bi'. Bi' cha' ndiya ti' rey
Faraón ji'i̱ yu, nda rey cña ji'i̱ yu, cha' ngua
nu José bi' loo ji'i̱ lcaa ngu' Egipto, lo'o jua'a̱
ji'i̱ lcaa msu nu ntsu'u toni'i̱ ji'i̱ rey Faraón
bi'.

[11] 'Lo'o li' ndyalaa sca jbi'ña loyuu Egipto,
lo'o jua'a̱ ca loyuu su cuentya Canaán. Ti'í
tsa ña'a̱ ndyanu ngu', nga'aa ngujui na
cacu jyo'o cusu' ji'na. [12] Li' ngujui cha' ji'i̱
Jacob cha' tya ntsu'u na cacu ngu' ca loyuu
Egipto, bi' cha' ngulo yu cña ji'i̱ sñi' yu
cha' tsaa squi'ya ngu' nscua' cha' cacu ngu'
lo'o tya'a ngu', la cui' sñi' yu bi' laca jyo'o
cusu' ji'na. Li' ndyaa ngu' bi' sca quiya'.
[13] Lo'o ndyaa ngu' nu nchca tyucuaa quiya',
li' ngua cha' ndyuloo ngu' ji'i̱ jyo'o José,
cha' la cui' tya'a ngu' laca yu. Ngua cuayá'
ti' rey Faraón tilaca laca sti José, tilaca laca
tya'a yu li'. [14] Lo'o li' nda José cha' ndyaa
cacha' ji'i̱ sti yu cha' tyaa̱ nu cusu' ca su ndi'i̱
yu lo'o lcaa tya'a yu. Cua ntsu'u snayala
tyii nga'yu tya'a ngu' tya'a sti José tyempo
bi'. [15] Ndyaa nu Jacob bi' nde loyuu su
cuentya Egipto lo'o lcaa tya'a ngu' li', jua'a̱
tya ndalo nu cusu' xi tyu̱u̱ yija̱ hasta ña'a̱
cuayá' nu ngujuii yu. Li' ngujuii lcaa sñi'
jyo'o Jacob, nu jyo'o cusu' ji'na bi' ni. [16] Pana
ná ndyanu tyijya̱ jyo'o cusu' ji'na ca loyuu
su cuentya Egipto, cha' nu lo'o ndu'u ngu'
ndyaa ngu', ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ tyijya̱ jyo'o
bi', cha' xatsi' ngu' ji'i̱ tyijya̱ chaca quiya'
ne' tyuquee nde quichi̱ Siquem; tyuquee
bi' ngua nu ngüi'ya jyo'o Abraham ji'i̱ ngu'
Hamor nu ngua tya sa'ni la, cha' tsaa sñi'
tsaa xatsi' ji'i̱ ycui'.

[17] 'Cua ndyatu̱ la tya'a jyo'o cusu' ji'na ca
loyuu su cuentya Egipto; li' ndyalaa tyempo
nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham
nu ngua sa'ni la, tyempo cha' tyu'u ngu'
tyaa ngu'. [18] Xa' rey ngua loo ji'i̱ ngu'
Egipto li', nu bilya cuna tilaca ngua jyo'o
José bi'. [19] Nguñilo'o rey bi' ji'i̱ jyo'o cusu'
ji'na, nguxcube' rey bi' ji'i̱ ngu'. Jua'a̱ ngulo
rey bi' cña cha' xcuaa̱ ngu' ji'i̱ lcaa cubi'
qui'yu ji'i̱ ngu', cha' cajaa cubi', cha' nga'aa
catu̱ la ngu' bi'. [20] Tyempo bi' ngula jyo'o
Moisés, lo'o jua'a̱ tso'o tsa ntsu'u tyiquee
ycui' Ndyosi ña'a̱ ji'i̱ nu piti bi'. Sna co'
ti nguti'i̱ yu lo'o xtya'a̱ yu lo'o sti yu, cha'
nguxcati' xtya'a̱ yu ji'i̱ yu. [21] Li' ndyalaa
tyempo nu ntsu'u cha' xcuaa̱ ngu' cusu' ji'i̱
cubi' bi'. Pana sca nu cuna'a̱ sñi' rey xña'a̱
bi' nquije cubi' bi' ji'i̱, ndyi'ya ji'i̱ ndyaa to'
tyi li' cha' caca cubi' sñi' miña'a̱. [22] Nu lo'o
cua ngusu' la nu Moisés bi', ngua tsa'a̱ yu
lcaa cha' nu jlo ti' ngu' tii nde loyuu su
cuentya Egipto. Jlo tsa ti' nu Moisés bi' ña'a̱
cha' nu chcui' yu lo'o ngu', cha' ngua tsa ji'i̱
yu.

[23] 'Cua ntsu'u tu'ba yija̱ Moisés, lo'o nti'
tsa yu tsaa na'a̱ yu ji'i̱ ngu' Israel tya'a yu,
si tso'o ndi'i̱ ngu'. [24] Li' na'a̱ yu ji'i̱ sca
ngu' Egipto nu ti'í tsa nchcube' ji'i̱ sca ngu'
Israel. Nguxtyucua Moisés ji'i̱ nu ngu' tya'a
yu bi', ngujui'i̱ yu ji'i̱ nu ngu' Egipto bi'
ña'a̱ cuayá' nu ndyujuii yu ji'i̱ bi'. [25] Ndi'ya̱
ngulacua ti' Moisés li': "Juani ngua cuayá'
ti' tya'a na' cha' cua'ni lyaá Ni ji'i̱ ngu' Israel
tya'a na' xqui'ya na'". Jua'a̱ ngulacua ti' nu
Moisés bi', pana si'i cha' bi' nti' ngu' Israel
tya'a yu. [26] Nguxee chaca tsa̱ ndyalaa yu ca
su ngusu̱u̱ tya'a tucua tya'a ngu' Israel. Ná
ndiya ti' Moisés cha' nxu̱u̱ tya'a ngu' bi':
"¿Ni cha' laca nxu̱u̱ tya'a ma̱?" nacui̱ yu ji'i̱
ngu' li'. "La cui' ca ngu' tya'a na laca ma̱.
Ná tso'o cha' nxu̱u̱ tya'a ma̱." [27] Li' ntejeya'
chaca nu xña'a̱ la bi' ji'i̱ Moisés, nguxacui̱
cha' ji'i̱ yu ndi'ya̱: "¿Tilaca laca nu nda
chacuayá' jinu'u̱ cha' caca nu'u̱ loo ji'i̱ cua?"

nacuḭ ji'ḭ nu Moisés bi', "¿Ha cua'ni cuayá'
nu'ṵ ji'ḭ cua?" nacuḭ. 28 "Ñi'yạ nu ndyujuii
nu'ṵ ji'ḭ nu ngu' Egipto bi' la caa, ¿ha jua'ạ
cujuii nu'ṵ jna' nti' nu'ṵ juani?" 29 Nu lo'o
ndyuna Moisés cha' bi', li' ngusna yu, ndyaa
yu ca chaca chalyuu su naa Madián. Ngu'
xta laca nu Moisés bi', nu nguti'ḭ yu loyuu
bi'. Ngujui clyo'o yu li', lo'o jua'ạ ngujui
tucua tya'a sñi' qui'yu yu.

30 'Cua nteje tacui tu'ba yijạ, li' ntsu'u sca
tsạ nga'ạ Moisés sca loyuu btyi su ná ntsu'u
hitya nu co'o ngu'. Cacua ti sca ca'ya nu naa
Sinaí, ca bi' ndya'ạ yu li'. Na'ạ yu sca yaca
quiche' ndyaquḭ, pana laja quii' bi' ngulu'u
loo sca xcạ ji'ḭ ycui' Ndyosi ji'ḭ yu. 31 Ndube
tsa ti' Moisés li'. Ndyaa yu cacua la xi slo
yaca quiche' bi', lo'o li' ndyuna yu cha' nu
nchcui' ycui' Ndyosi nu Xu'na na lo'o yu:
32 "Ycui' Ndyosi laca na'", nacuḭ nu Xu'na
na. "La cui' na' lacạ, ngua'ni tlyu jyo'o cusu'
jinu'ṵ jna'", nacuḭ Ni. "Lo'o jyo'o Abraham,
lo'o jyo'o Isaac, lo'o jyo'o Jacob ngua'ni
tlyu ngu' 'na." Ndyutsḭḭ tsa nu Moisés bi'
li', hasta nchcuạ tya yu; nga'aa ngua ña'ạ
cui'ya yu ji'ḭ quii' tsiya' ti. 33 Chaca quiya'
nchcui' ycui' nu Xu'na na lo'o yu li': "Clyo
clya nu'ṵ caña nu nga'ạ quiya' nu'ṵ", nacuḭ
Ni, "cha' slo na' ndṵ nu'ṵ. Tacati tsaa ca
nde cha' ycui' Ndyosi laca na'. 34 Cua na'ạ
na' ji'ḭ lcaa ngu' Israel tya'a nu'ṵ ca su ndi'ḭ
ngu' nde loyuu Egipto. Cua ngusubi na' ji'ḭ
lcaa cu'mạ cha' caca mạ ñatḭ 'na, pana juani
lye tsa nchcube' ngu' cuxi bi' ji'ḭ ñatḭ 'na.
Ndyuna na' cha' xñi'ḭ tsa ndañi nxi'ya ngu',
bi' cha' ndyalaa na' cha' cua'ni lyaá na' ji'ḭ
ngu'. Juani culo na' cña jinu'ṵ cha' xtyṵṵ
nu'ṵ tyaa nu'ṵ nde loyuu su cuentya Egipto
chaca quiya'."

35 'Nu ngua sa'ni la ná ntaja'ạ ngu' Israel
tya'a yu cha' caca nu Moisés bi' loo ji'ḭ ngu':
"¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'ṵ cha'
caca nu'ṵ loo ji'ḭ cua, cha' cua'ni cuayá'
nu'ṵ ji'ḭ cua?" nacuḭ ngu' ji'ḭ yu sa'ni la.
Pana la cui' Moisés bi' ni, cua ngusubi ycui'
Ndyosi ji'ḭ yu cha' caca yu loo ji'ḭ ngu' Israel
tya'a yu, cha' cua'ni lyaá Ni ji'ḭ ngu' bi', cha'
ti'í tsa nchcube' ngu' bi'; bi' cha' ngulo ycui'
Ndyosi cña ji'ḭ Moisés nu lo'o na'ạ yu ji'ḭ
xcạ ji'ḭ ycui' Ndyosi ndṵ laja yaca quiche' su
ndyaquḭ bi'. 36 Nda ycui' Ndyosi chacuayá'
ji'ḭ jyo'o Moisés cha' cua'ni yu cña tonu cha'
cube ti' ngu' ca loyuu su cuentya Egipto.
Xqui'ya cha' ngua ji'ḭ yu ngua'ni yu cña
tonu bi', bi' cha' ngua ji'ḭ yu ngulo yu cña
ji'ḭ lcaa ngu' Israel tya'a yu, cha' ngutu'u
ngu' loyuu su cuentya Egipto nguta'ạ lo'o
Moisés ji'ḭ ngu' bi'. Xa' ngua'ni yu cña tonu
to' tyujo'o nu naa Tyujo'o Nga'a. Li' nguta'ạ
yu lo'o ngu' nde sca loyuu btyi su ná ntsu'u
hitya nu co'o ngu', lo'o jua'ạ chaca quiya'
ngua'ni yu cña tonu cha' cube ti' ngu' ji'ḭ
ycui' Ndyosi. Cua tu'ba yijạ nguta'ạ nu
Moisés bi' lo'o ngu'. 37 La cui' Moisés ngua
nu nchcui' lo'o ngu' bi' ndi'yạ: "Cua ngulo
ycui' Ndyosi cña jna' cha' ta na' cha' ji'ḭ Ni
lo'o mạ, la cui' jua'ạ culo Ni cña ji'ḭ chaca
ngu' tya'a na nde loo la", nacuḭ nu Moisés
bi' ji'ḭ ngu' nu ngua li'. 38 La cui' Moisés
bi' nga'ạ lo'o ngu' ca su ndyu'u ti'ḭ ngu'
cla'be loyuu btyi bi'. Li' nchcui' xcạ ji'ḭ ycui'
Ndyosi lo'o nu cusu' bi' ca lo xlya ca'ya su
naa Sinaí. Lo'o jua'ạ nda Moisés cha' bi'
lo'o lcaa ngu' bi', la cui' jyo'o cusu' ji'na laca
ngu' bi'. Nu cha' nu cua nchcui' Moisés lo'o
ngu' bi' li', ná nga'ạ cha' tye cha' bi' tsiya'
ti; bi' cha' tya ntsu'u cha' nu nguscua jyo'o
Moisés bi', cha' ca cuayá' ti' na ji'ḭ juani.

39 'Pana ná ndyuna tso'o jyo'o cusu' ji'na
cha' nu nda Moisés lo'o ngu', cha' ná nti'
ngu' cua'ạ jyacạ ngu' ji'ḭ. Ndyi'u tsa ti' ngu'
cha' ji'ḭ loyuu su cuentya Egipto, bi' cha'
ngua ti' ngu' xtyṵṵ ngu' loyuu bi' chaca
quiya'. 40 Tya ntsu'u nu Moisés bi' lo ca'ya,
lo'o li' ndi'yạ nguane ngu' ji'ḭ jyo'o Aarón
nu ngua sca sti jo'ó: "¿Ha ná cuiñá nu'ṵ
sca jo'ó cuentya ji'na cha' cua'ni tlyu na
ji'ḭ, ñi'yạ ndu'ni tlyu ngu' ji'ḭ sca jo'ó?"
nacuḭ ngu' ji'ḭ nu Aarón bi'. "Cua ngulu'u
Moisés tyucuḭḭ ji'na su ngutu'u na loyuu
su cuentya Egipto, pana juani nga'aa jlo ti'
na na laca ngua ji'ḭ yu bi'." 41 Li' ngüiñá
ngu' sca toro cuañi' lo'o oro cha' caca bi'
jo'ó ji'ḭ ngu'. Ndyujuii ngu' bata ca slo jo'ó
bi' ji'ḭ ngu', cha' ta ngu' mstạ ji'ḭ jo'ó, cha'
cua'ni tlyu ngu' ji'ḭ jo'ó bi'. Chaa tsa ti' ngu'
lo'o na'ạ ngu' ji'ḭ jo'ó nu ngüiñá ycui' ca
ngu' ji'ḭ. 42 Xa' ña'ạ cha' ngulacua ti' ycui'
Ndyosi ña'ạ Ni ji'ḭ ngu': "Culaya' na' ji'ḭ ngu'
jua tsiya' ti cha' ndyu'ni ngu' cña cuxi bi'
li'", nacuḭ Ni. "Xcui' cha' xña'ạ nti' ngu'
jua." Jua'ạ ngulacua ti' ycui' Ndyosi, bi' cha'
nguxtyanu Ni ji'ḭ ngu' cha' cua'ni tlyu ngu'
bi' ji'ḭ lcaa na nu ntsu'u nde cuạ; jo'ó laca
cuichaa ngua ti' ngu' li', jo'ó laca co' ngua

ti' ngu', lo'o cualya, lo'o cuii. Xcui' cha' cuxi
ngua'ni ngu' li'. Cuentya ji'i̱ cha' cuxi nu
ngua'ni ngu', bi' laca cha' nu nguscua jyo'o
cusu' lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi ndi'ya̱:
Ngu' Israel laca lcaa ma̱; nguta'a̱ yu'u ma̱
tu'ba yija̱ lo nati̱' btyi, nacui̱ ycui'
Ndyosi.
¿Ni cha' laca ná ngua'ni tlyu ma̱ 'na tyempo
bi' lo'o ndyujuii ma̱ na'ni bi'?
Si'i na tyucui tyiquee ma̱ nda ma̱ na'ni bi',
cha' caca ni' msta̱ 'na.
43 Ndyi'ya lo'o ma̱ ji'i̱ ni'i̱ sube ji'i̱ jo'ó Moloc,
ndyi'ya lo'o ma̱ ji'i̱ sca cuii nu laca jo'ó
Renfán;
tucua tya'a jo'ó bi' ngüiñá ma̱ cha' caca jo'ó
bi' xu'na ma̱.
Bi' cha' cua'ni na' cha' tsaa lo'o ngu' xa' tsu'
ji'i̱ ma̱ nde chaca chalyuu nu tyijyu'
la;
tsaa ma̱ chaca tsu', nde quichi̱ Babilonia
cha' chcube' ma̱ cajua.
Jua'a̱ nchcui' ycui' Ndyosi lo'o nguscua jy-
o'o cusu' cha' ji'i̱ Ni lo quityi nu ngua sa'ni.
44 'Nguta'a̱ yu'u jyo'o cusu' ji'na ca lo nati̱'
btyi. Ntsu'u sca ni'i̱ quiji̱ na'ni ti ji'i̱ ngu',
nu ndyi'ya lo'o ngu' ji'i̱ ndya'a̱ ngu', cha'
ndyi'u ti' ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya ni'i̱
quiji̱ bi'. Ycui' Ndyosi ngulu'u cña ji'i̱ jyo'o
Moisés bi' ñi'ya̱ nu cuiñá ngu' ni'i̱ bi'. 45 Nu
lo'o ngujuii nu Moisés bi', li' ngusubi Ni ji'i̱
jyo'o Josué cha' caca yu loo ji'i̱ jyo'o cusu'
ji'na. Lo'o ni'i̱ quiji̱ bi', ñaa lo'o ngu' ji'i̱
lo'o ndyalaa ngu' loyuu re. Li' ngulo'o ycui'
Ndyosi ji'i̱ xa' la ñati̱, ngulo'o Ni ji'i̱ lcaa
ngu' ca tyi bi', cha' tyanu yuu re laja ti.
Nguxtyanu ngu' ji'i̱ ni'i̱ quiji̱ bi' to' tyi sca
ñati̱ hasta ña'a̱ cuayá' nu ndyalaa tyempo
lo'o ngua jyo'o David loo ji'i̱ ngu'. 46 Tso'o
tsa ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱
nu David bi'. Li' ngua ti' David cuiñá sca ni'i̱
su caca tyi ycui' Ndyosi, cha' ycui' Ndyosi
laca loo ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ Jacob. 47 Pana ná tso'o
nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni David jua'a̱; nu
lo'o cua nguluu sñi' jyo'o David nu ngua naa
Salomón, li' nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i̱
yu cuañi' bi', cha' cuiñá yu ni'i̱ bi'. 48 Lo'o
ycui' Ndyosi ni, ná ntaja'a̱ Ni tyanu Ni ne'
ni'i̱ nu ngüiñá ñati̱ ti, cha' laca ycui' Ndyosi
loo ji'i̱ lcaa ca chalyuu. Ñi'ya̱ nguscua sca
jyo'o cusu' cha' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi tya
sa'ni la:
49 Ntsu'u tyi na' nde cua̱, nacui̱ ycui' Ndyosi
nu Xu'na na.
Sca ti na' ndyi'ya loo na' ji'i̱ tyucui ña'a̱
chalyuu, nacui̱ Ni,
bi' cha' ná ca cuiñá sca ñati̱ chalyuu sca ni'i̱
su tyi'i̱ na', nacui̱ Ni,
ná ntsu'u su xtyii cña' na'.
50 Ycui' na' ngüiñá na' lcaa na nu ntsu'u
tyucui ña'a̱ chalyuu.
51 Tya nchcui' la Esteban lo'o ngu' cusu'
li':
—Ná ntaja'a̱ ma̱ taquiya' ma̱ cha' nu
nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ma̱. Tacalya tsa
hique ma̱, cha' ná nduna ma̱ cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi tsiya' ti; jua'a̱ lcaa tsa̱ chii̱ nti' ma̱
lo'o nclyacua ti' ma̱ cha' ji'i̱ Xtyi'i ycui'
Ndyosi. La cui' ñi'ya̱ ngua'ni jyo'o cusu'
ji'na cha' cuxi sa'ni, la cui' jua'a̱ ndyu'ni
ma̱ juani. 52 Cua nguxcube' jyo'o cusu'
ji'na ji'i̱ lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱
ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati̱ cua
sa'ni. Cua ndyujuii ngu' bi' ji'i̱ jyo'o cusu'
nu nguscua cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ndi'ya̱:
"Tyalaa sca ñati̱ nde chalyuu re; xcui' lubii
tsa cresiya ji'i̱ yu bi' caca", nacui̱ jyo'o cusu'
bi'. Lo'o jua'a̱ tsubi' ti cua ndyalaa la cui'
ñati̱ nu nchcui' quityi cha' ji'i̱. Chiya'a̱ tsa
ngua'ni ma̱ nu lo'o ndyujuii ma̱ ji'i̱ yu. 53 Xca̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi laca nu nda cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ma̱ sa'ni la, cña nu ngulo ycui'
Ni ji'i̱ ma̱ laca cha' bi'. Tya ntsu'u quityi bi'
ji'i̱ ma̱ juani, pana ná ntaja'a̱ ma̱ taquiya' ma̱
ji'i̱ cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ma̱ lo
quityi bi'.

Ndyujuii ngu' ji'i̱ Esteban

54 Nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui'
Esteban, ngua ñasi̱' tsa ngu' li', tyaala tsa
ndi'i̱ cloo ngu' cha' ñasi̱' ngu'. 55 Nxña'a̱
Esteban nde cua̱, li' na'a̱ yu sca xee tlyu tsa
nu ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' ña'a̱ yu
ji'i̱; xee ji'i̱ ycui' Ndyosi ngua bi'. Lo'o li'
na'a̱ yu ji'i̱ ycui' Jesús ndu̱ la'a tsu' cui̱ ca su
ntucua ycui' Ndyosi.
56 —Ña'a̱ ma̱ yi'a̱ —nacui̱ Esteban ji'i̱ ngu'
li'—, cua ngusaala ycui' Ndyosi nde cua̱
—nacui̱—. Cua na'a̱ na' ji'i̱ ycui' nu nda Ni
ji'i̱ lijya̱ cha' laca yu ñati̱, ndu̱ yu la'a tsu' cui̱
ca su ntucua ycui' Ndyosi.
57 Cui̱i̱ tsa ngusi'ya ngu' li', ndacu̱' ngu'
jyaca̱ ngu' cha' nga'aa nti' ngu' cuna ngu'
cha' nu nchcui' Esteban. 58 Ntejeya' ngu' ji'i̱
nu Esteban bi', lo'o li' yala ntchaa ngutu'u

ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i yu nde to' quichi. Li' ngu ngu' quee ji'i yu cha' cujuii ngu' ji'i yu, pana ngusta ngu' bi' ste' ngu' ca su ndu sca yu cuañi' nu naa Saulo. 59 Laja lo'o ngu ngu' quee ji'i nu Esteban bi', nchcui' yu lo'o Jesús:

—Jesús Xu'na na' —nacui Esteban—, cua'ni nu'u cha' tso'o qui'ya nu'u cresiya jna'.

60 Li' ngucha sti' yu lo'o lye tsa nchcui' yu chaca quiya':

—Xu'na na' —nacui yu—, ná sta nu'u qui'ya ji'i ñati re cha' ngu ngu' quee jna' —nacui Esteban ji'i Jesús.

Lo'o jua'a tsa tsiya' ca ngujuii yu li'.

8

Tyaala tsa Saulo ji'i ñati ji'i Jesucristo

1 Tso'o tsa ngua ti' nu Saulo bi', cha' cua ndyujuii ngu' ji'i Esteban. La cui' tsa bi' nguxana yu, ti'í tsa nchcube' yu ji'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo ca quichi Jerusalén. Lya' tsa ti' yu ji'i ngu' bi'; bi' cha' ngusñi ngu' tyucuii, ndyaa ngu' xa' la quichi nde loyuu su cuentya Judea, lo'o jua'a loyuu su cuentya Samaria. Pana nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo ni, ndyanu ngu' bi' nde Jerusalén. 2 Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu xñi'i tsa ti' xqui'ya cha' ngujuii Esteban. Tyuu tya'a ngu' bi', ngu' nu tyucui tyiquee ngu' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi ni, ndyaa lo'o ngu' bi' ji'i jyo'o Esteban ca su nguatsi'; jua'a nxi'ya tsa ngu' nu ndyaa lo'o ji'i bi'. 3 Lo'o nu Saulo bi' ni, ngua ti' yu cha' lye tsa xcube' yu ji'i lcaa ñati ji'i Jesucristo li'. Ndyatí yu ca ni'i ji'i ngu', ntejeya' yu ji'i ngu' qui'yu bi', ntejeya' yu ji'i ngu' cuna'a bi', cha' tyaa lo'o yu ji'i ngu' ne' chcua.

Ndyalaa cha' ji'i Jesús loyuu su cuentya Samaria

4 Lo'o nu ngu' nu ndyaa xa' quichi bi' ni, nda ngu' cha' ji'i Cristo nu Xu'na na lo'o ngu' lcaa quichi ca su ndyaa ngu'. 5 La cui' jua'a ndya'a sca ñati nu naa Felipe, ndyaa yu nde loyuu su cuentya Samaria; li' ndyalaa yu sca quichi ca bi', nda yu cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu' quichi bi'. 6 Tso'o tsa ndyuna lcaa ngu' quichi cha' bi', lo'o jua'a na'a ngu' cña tonu cuentya ji'i ycui' Ndyosi nu ngua'ni Felipe slo ngu'. 7 Ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o tyuu tya'a ngu' quicha, jua'a ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i. Cuii nxi'ya ngu' nu ntsu'u cui'i cuxi ji'i, cuati ndu'u nu cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' bi' ndyaa. Lo'o jua'a ngua tso'o ngu' nu quicha quiya', ngua tso'o ngu' nu nchcu' tyijya. 8 Tso'o tsa ntsu'u tyiquee lcaa ngu' quichi bi' li'.

9 Quichi bi' ndi'i sca nu qui'yu nu naa Simón, ngu' cucha'a laca bi'. Nchcui' nu Simón bi' cha' ngu' tlyu laca ycui' ca; lo'o jua'a ngusñi ngu' quichi cha' nu nchcui', jlya ti' ngu' cha' laca nu Simón bi' sca ñati tlyu. 10 Ndaquiya' ngu' culiya' ji'i; lo'o jua'a ngu' ti'i, lo'o ngu' nu laca loo ji'i quichi, lo'o nu sube, lcaa ngu' lo'o tya'a ngu' ndyuna tso'o ngu' lcaa cha' nu nchcui' nu Simón bi'.

—Cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i nu qui'yu re cha' cua'ni cua ña'a ca cña tonu nu nti' yu cua'ni yu —nacui ngu' quichi bi' li'.

11 Cua tyuu yija ngua'ni cucha'a nu Simón bi' ji'i lcaa ñati quicha, bi' cha' jlya ti' ngu' lcaa cha' nu nchcui' yu cucha'a bi', nu lo'o bilya tyalaa Felipe quichi bi'. 12 Li' ndyalaa Felipe ca bi', nda yu cha' ji'i Jesucristo lo'o lcaa ngu' quichi; ndacha' yu ji'i ngu' ñi'ya caca si laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Felipe li', ngusñi ngu' cha' bi'; bi' cha' ntyucuatya yu ji'i lcaa ñati nu ngusñi cha' bi', masi ngu' qui'yu, masi ngu' cuna'a. 13 Lo'o ycui' Simón ni, ngusñi cha' bi' li', jua'a ntyucuatya Felipe ji'i. Li' lcaa tsa ndya'a lca'a ji'i Felipe, cha' ndube tsa ti' Simón lo'o na'a lcaa cña tonu nu ngua'ni nu Felipe bi'.

14 Li' ndyuna ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo nu ndyanu ca Jerusalén cha' lo'o ngu' Samaria bi', cua ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi. Cuati ngulo ngu' bi' cña ji'i Pedro lo'o Juan cha' tsaa ngu' ca loyuu su cuentya Samaria bi'. 15 Ndyalaa ngu' ca bi', li' nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa ngu' quichi nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo ca bi', ngüijña ngu' ji'i ycui' Ndyosi cha' ta Ni Xtyi'i ycui' Ni, cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'i ngu' bi'. 16 Bilya tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' bi', masi cua ntyucuatya Felipe ji'i ngu' nu lo'o ngua ti' ngu' caca ngu' ñati ji'i Jesucristo. 17 Ngusta ya' Pedro lo'o Juan hique ngu', li' ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

18-19 Na'a Simón cha' nu lo'o ngusta ya'
ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo hique ngu',
ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i
ngu' li'. Nchcui' Simón lo'o ngu' bi' li':
—Ta na' cñi ji'i ma si xtyucua ma jna'
cha' jua'a cua'ni na' xi cña jua —nacui
Simón—. Lo'o na' nta' cha' sta ya' na'
hique ñati cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne'
cresiya ji'i ngu' —nacui.
20 —Stu'ba ti cua'ni tye ycui' Ndyosi jin-
u'u lo'o lcaa cñi jinu'u —nacui Pedro ji'i
Simón li'—. Nu cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ycui'
Ndyosi, ná taca ca caya' bi' —nacui—. 21 Ná
ntsu'u cha' jinu'u lo'o ycui' Ndyosi tsiya'
ti, bi' cha' ná ta Ni chacuayá' jinu'u cha'
cua'ni nu'u cña lo'o ya. 22 Culochu' nu'u
ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jinu'u,
cha' caca chcui' nu'u lo'o ycui' Ndyosi cha'
cui'ya Ni cha' clyu ti' jinu'u ji'i lcaa cha' cuxi
nu ngua'ni nu'u. 23 Jlo ti' na' lcaa ña'a cha'
cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jinu'u, cha' tyaala
tsa nu'u; ya' nu xña'a cua ntsu'u nu'u, bi'
cha' ndacha' na' jinu'u juani cha' culochu'
nu'u ji'i cha' cuxi nu ntsu'u jinu'u.
24 Nguxacui Simón cha' ji'i ngu' li':
—Cua'ni ma cha' tso'o chcui' ma lo'o
ycui' nu Xu'na na cuentya jna' —nacui
Simón ji'i ngu'—, cha' cui'ya Ni cha' clyu
ti' 'na —nacui—, cha' nga'aa cua'ni ycui'
Ndyosi ñi'ya nu nacui ma jna'.
25 Quiña'a la cha' ji'i ycui' Ndyosi ngulu'u
Pedro lo'o Juan ji'i ngu' li', nchcui' ngu'
ñi'ya ngua lcaa cha' ji'i Jesús. Lo'o li'
ndu'u ngu' yaa ngu' nde Jerusalén. Cla'be
tyucuii nteje tacui ngu' tyuu quichi loyuu
su cuentya Samaria, ngulu'u ngu' ji'i ngu'
lcaa quichi bi' ñi'ya nu ndu'ni lyaá Jesús ji'i
ñati chalyuu.

Ndyacua tya'a Felipe lo'o sca ngu' Etiopía

26 Lo'o li' nchcui' sca xca ji'i ycui' Ndyosi
lo'o Felipe:
—Nslo nu'u tyucuii nu ndu'u Jerusalén
ndyaa nde quichi Gaza. Tsaa nu'u xi tyucuii
bi' —nacui xca bi' ji'i Felipe.
Nscua tyucuii bi' nde sca nati' btyi su
ná ntsu'u hitya. 27 Li' ndu'u Felipe ndyaa
tyucuii bi', lo'o li' na'a ji'i sca nu qui'yu ngu'
Etiopía. Sca ñati tlyu laca nu cusu' bi', cha'
laca yu loo ji'i lcaa cñi nu ntsu'u ji'i reina
nu laca loo ji'i loyuu Etiopía bi'; nu cuna'a
reina bi' ngua naa Candace. Cua ndyaa nu
qui'yu bi' Jerusalén cha' cua'ni tlyu yu ji'i
ycui' Ndyosi. 28 Li' nguxtyuu tyucuii ñaa
yu cha' tyaa quichi tyi yu. Ntucua yu ne'
carreta nu ntojolaqui cuayu ji'i, nchcui' yu
lo quityi nu nguscua jyo'o Isaías cuentya
ji'i ycui' Ndyosi. 29 Nchcui' ycui' Ndyosi
lo'o Felipe li'; Xtyi'i ycui' Ni nu ndyanu ne'
cresiya ji'i Felipe nchcui' ndi'ya:
—Yaa nu'u cha' jyacua ji'i carreta jua
—nacui Ni ji'i Felipe.
30 Ngusna tsa Felipe ndyaa lca'a ji'i carreta
li'. Sii' ti carreta ndya'a xi, lo'o jua'a ndyuna
cha' nu nchcui' nu cusu' bi' lo quityi laja
lo'o ntucua ne' carreta; la cui' quityi nu
nguscua jyo'o Isaías ngua bi'. Li' nguxana
nchcui' Felipe lo'o nu cusu' bi':
—¿Tsaa xi la? —nacui Felipe ji'i.
—Tsa'a xi.
—¿Ha nchca cuayá' ti' nu'u cha' nu
nchcui' nu'u lo quityi cua? —nacui Felipe
ji'i.
31 —Ná nchca jna' cha' ná ntsu'u nu cu-
lu'u 'na —nacui nu cusu' bi' li'—. Tyacuí
nu'u ne' carreta re cha' tyaa na stu'ba ti.
Li' ndyaa tucua Felipe ne' carreta lo'o nu
cusu' bi'. 32 Stu'ba ti nchcui' tyucuaa ngu'
lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nu ntsu'u ya' nu
cusu' bi'; la cui' laca' quityi su na'a cui'ya
nu cusu' bi', la cui' se'i bi' nchcui' tyucuaa
ngu' li'. Ndi'ya nchcui' quityi bi':

Tsaa lo'o ngu' ji'i yu cha' cujuii ngu' ji'i,
ñi'ya si laca yu sca xlya'.
Lo'o jua'a, ñi'ya ndu'ni xlya' nu ná nxi'ya
lo'o nsi'yu ngu' quicha' hichu' ni',
jua'a cua'ni yu nu cala nde loo la;
masi cujuii ngu' ji'i yu, ná sca cha' xacui yu
ji'i ngu' bi' li'.
33 Lye tsa xcube' ngu' ji'i yu bi', cha' ná liñi
cua'ni cuayá' ngu' nu laca loo ji'i yu.
La cui' jua'a, ná caca chcui' na cha' tya caja
sñi' yu,
xqui'ya cha' cua cujuii ti ngu' ji'i yu bi';
nga'aa tyiquee' tyi'i yu nde chalyuu
li'.
Jua'a nscua cha' lo quityi bi'.

34 Li' nchcuane nu cusu' Etiopía bi' ji'i
Felipe:
—Cua'ni nu'u cha' tso'o culu'u xi jna' lo
quityi re —nacui yu ji'i—. ¿Ti ji'i cujuii ngu'
nacui quityi re? —nacui yu—. ¿Ha nguscua
ca jyo'o cusu' Isaías cha' ji'i ycui' ca ti? ¿Ha
si'i cha' ji'i chaca nu qui'yu nguscua jyo'o
cusu' bi'?

35 Nguxacui̱ Felipe cha' ji'i̱ nu cusu' bi'
li'; ngulu'u Felipe ñi'ya̱ nu ndyu'u cha' nu
nscua lo quityi bi' ji'i̱, lcaa cha' ji'i̱ Jesucristo
ngulu'u ji'i̱ nu cusu' bi' li'. 36 Nu lo'o ndyaa
ngu' tyucuii̱ bi', li' ndyalaa ngu' ca su ntsu'u
hitya. Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o Felipe:

—Nde nscua hitya —nacui̱ yu—. ¿Ha
ná cua'ni cha' tso'o ta chacuayá' tyucuatya
nu'u̱ jna'?

37 —Tso'o —nacui̱ Felipe ji'i̱—. Tso'o si
chañi cha' tyucui tyiquee nu'u̱ ngusñi nu'u̱
cha' ji'i̱ Jesucristo.

—Cua ngusñi na' cha' bi' tu'ni —nacui̱
nu cusu' bi'—. Jlya ti' na' cha' sca ti Jesu-
cristo laca Sñi' ycui' Ndyosi.

38 Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o msu ji'i̱
cha' tsatu̱ carreta ji'i̱ cha' ca'ya nu cusu'
bi' loyuu lo'o Felipe. Ndyaa ngu' lo hitya,
ntyucuatya Felipe ji'i̱ nu cusu' bi' li'. 39 Ndye
ntyucuatya ji'i̱, li' ndu'u ngu' lo hitya bi'.
Hora ti ndyaa Felipe, ndyaa lo'o Xtyi'i ycui'
Ndyosi ji'i̱ cha' tsaa chaca se'i̱; nga'aa na'a̱
nu cusu' bi' ji'i̱ Felipe li'. Ndyaa nu cusu', nu
ngu' Etiopía bi' ni, ndyaa yu ca loyuu quichi̱
tyi yu li'; jua'a̱ tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu
cusu' bi' li'. 40 Nu lo'o ngua tii nu Felipe bi',
cua ndyalaa quichi̱ Azoto. Ndyaa nde su
ndi'i̱ tyu̱u̱ tya'a quichi̱ cha' culu'u cha' ji'i̱
Jesucristo ji'i̱ ñati̱ bi'. Ca tiya' la, li' ndyalaa
Felipe nde quichi̱ Cesarea.

9

Nguxcutsa'a̱ ycui' Ndyosi cresiya ji'i̱ Saulo

1 Ña'a̱ ti ñasi̱' tsa Saulo ji'i̱ lcaa ngu' nu
ngusñi cha' ji'i̱ ycui' nu Xu'na na. Nti' tsa
Saulo xcube' yu ji'i̱ ngu' bi', ña'a̱ cuayá' nu
cujuii yu ji'i̱ ngu' nti' yu; bi' cha' ndyaa yu
ca slo xu'na sti jo'ó ji'i̱ ngu' judío, 2 cha'
nti' yu culo yu quityi chacuayá' ji'i̱ cha'
tsaa sca̱' yu ji'i̱ ngu' nu ngusñi cha' ji'i̱
Jesucristo. Nti' yu tsaa yu quichi̱ Damasco
cha' culu'u yu quityi chacuayá' bi' ji'i̱ ngu'
nu laca loo ne' laa bi', nu laa ji'i̱ ngu' judío
bi'. Li' nti' Saulo sca̱' ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ Jesucristo
quichi̱ bi', cha' xtyu̱u̱ yu tya̱a lo'o yu ji'i̱ ngu'
nde Jerusalén; masi ngu' qui'yu, masi ngu'
cuna'a̱, lcua ti ña'a̱ ñati̱ bi' tejeya' yu ji'i̱
ngu', nti' yu. 3 Ngusñi yu tyucuii̱ ndyaa yu
ca quichi̱ Damasco bi' li'. Cua tyalaa ti yu
quichi̱ bi', li' tsi tsiya' ca ngua'a̱ sca xee tlyu
ji'i̱ ycui' Ndyosi slo yu; lcaa su ndu̱ Saulo
ntyiji'i̱ xee bi' lo yuu. 4 Nclyú yu lo yuu lo'o
ndyuna yu cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o yu:

—Saulo, Saulo —nacui̱ Ni—, ¿ni cha' laca
lye tsa nxu̱u̱ tya'a nu'u̱ lo'o na'?

5 —¿Tilaca laca nu'u̱, Cusu'? —nacui̱
Saulo.

—Jesús laca na' —nacui̱ Ni—. Na nxu̱u̱
tya'a nu'u̱ lo'o na' laca —nacui̱ Ni—. La
cui' ca nu'u̱ ndu'ni cha' quicha ti' ycui'
nu'u̱. Ñi'ya̱ nu ndu'ni sca toro, jua'a̱ ndu'ni
nu'u̱; na ntyiji'i̱ quiya' toro la cui' se'i̱ su
ndatu̱ ngu' yaca cha siyu' ni', lo'o jua'a̱ nu'u̱,
ndu'ni ñu'u̱ ji'i̱ ycui' ca ti nu'u̱.

6 Lye tsa nchcua̱ Saulo cha' ndyutsii̱ yu li'.

—¿Ñi'ya̱ nu nti' nu'u̱ cha' cua'ni na',
Xu'na? —nacui̱ Saulo li'.

—Tyatu̱ nu'u̱ ni —nacui̱ Jesús ji'i̱— cha'
tye tyalaa ca quichi̱ Damasco jua. Ca ndacua
ndi'i̱ sca ñati̱ nu culu'u jinu'u̱ ñi'ya̱ caca cña
nu cua'ni nu'u̱ cuentya jna'.

7 Ndyutsii̱ tsa ngu' tya'a ndya'a̱ Saulo,
nga'aa ngua chcui' ngu' li'; cua ndyuna ngu'
cha' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Saulo, masi ná
na'a̱ ngu' ji'i̱ Ni, tilaca laca nu cua nchcui'.
8 Li' ndatu̱ Saulo, ngusaala yu cloo yu; pana
nga'aa ngua ña'a̱ yu, ngua talya loo yu tsiya'
ti. Li' ntejeya' chaca ñati̱ ya' yu cha' nga'aa
ngua ña'a̱ yu, ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ yu nde
quichi̱ Damasco. 9 Sna tsa̱ ndyanu yu sca ni'i̱
ti; ná sca na ndyacu yu chu̱' sna tsa̱, ni xixi
ca na, ná ndyo'o yu, lo'o xcui' talya ña'a̱ xee
cloo yu.

10 La cui' quichi̱ Damasco ndi'i̱ sca nu
qui'yu nu naa Ananías, nu ngusñi cha' ji'i̱
Jesucristo. Ñi'ya̱ laca lo'o nchcui' xcalá na,
jua'a̱ nchcui' ycui' nu Xu'na na lo'o Ananías
bi'.

—Ananías —nacui̱ Ni.

—Nde ti nga'a̱ na', Xu'na —nacui̱
Ananías.

11 —Yaa nu'u̱ toni'i̱ ji'i̱ Judas nu ntucua
to' calle liñi bi' —nacui̱ nu Xu'na na—, yaa
xcuane nu'u̱ ji'i̱ ngu' bi' si ndi'i̱ Saulo nu ca
tyi quichi̱ Tarso ndacua. Nta̱' cha' tsaa nu'u̱
ca slo yu bi', xqui'ya cha' nga'a̱ yu nchcui'
yu lo'o ycui' Ndyosi Sti na' juani. 12 La cui'
jua'a̱ cua ngua'ni Ni cha' nchcui' xcalá yu;
laja xcalá yu na'a̱ yu jinu'u̱ cha' ndyaa nu'u̱
slo yu cha' cua'ni nu'u̱ jo'o ji'i̱ cloo yu, cha'
sta ya' nu'u̱ lo yu cha' tyaca tso'o cloo yu
chaca quiya'.

13 —Xu'na —nacui̱ Ananías—, tyu̱u̱
quiya' cua ndañi cha' nu nchcui' ngu' ji'i̱ nu

Saulo bi', cha' tyaala tsa yu ji'i̱ ñati̱ jinu'u̱ nu ndi'i̱ nde quichi̱ Jerusalén. 14 Lo'o juani cua ndyalaa yu quichi̱ re, ndyi'ya lo'o yu ji'i̱ quityi chacuayá' ji'i̱ xu'na sti jo'ó cha' sca̱' ji'i̱ cua, lcaa ngu' tya'a ya nu ngusñi ya cha' ji'i̱ ycui' nu'u̱.

15 Nguxacui̱ ycui' nu Xu'na na cha' ji'i̱ Ananías li':

—Ntsu'u cha' tsaa nu'u̱ ca slo nu Saulo bi' —nacui̱ Ni ji'i̱—. Cua ngusubi na' ji'i̱ yu cha' cua'ni yu cña jna' —nacui̱ Ni—. Tsaa yu bi' ca slo ngu' xa' loyuu, tsaa yu ca slo nu laca xu'na loyuu tyijyu', lo'o jua'a̱ tsaa yu ca slo tya'a ma̱, nu ngu' Israel bi'. Ta yu cha' jna' lo'o lcaa ñati̱ ca su tya'a̱ yu, bi' laca cña jna' nu cua'ni yu. 16 Culu'u na' ji'i̱ yu ñi'ya̱ cha' ti'í nu tyacua ji'i̱ yu lo'o ta yu cha' jna' lo'o ñati̱.

17 Li' ndyaa Ananías slo Saulo ca to' tyi Judas bi'. Ndyatí Ananías ni'i̱, ngusta ya' yu lo Saulo, nchcui' yu lo'o nu Saulo bi' li':

—Saulo, tya'a na' —nacui̱ yu—. La cui' Jesucristo nu laca Xu'na na cua ngulu'uloo Ni jinu'u̱ tyucuii̱ su lijya̱ nu'u̱ ca quichi̱ re. Lo'o nu juani cua ngulo nu Xu'na na cña 'na cha' ca̱a̱ na' slo nu'u̱ cha' cua'ni na' jo'o ji'i̱ cloo nu'u̱, cha' caca ña'a̱ nu'u̱ chaca quiya'; bi' cha' lijya̱ na' slo nu'u̱ juani, xqui'ya cha' nti' Xtyi'i ycui' Ndyosi tyanu ne' cresiya jinu'u̱.

18 Nu lo'o ndyaala cloo Saulo, ngua ti' yu cha' ngutu'u sca na cloo yu, ñi'ya̱ si laca sa yu'be quiji̱. Hora ti ngua tso'o cloo yu li', ña'a̱ tso'o yu chaca quiya'. Li' ntyucuatya Ananías ji'i̱ yu. 19 Lo'o li' ndyacu Saulo cha' quije juersa ji'i̱ yu chaca quiya', cha' ñi'ya̱ ngua yu tya tsubi' la, jua'a̱ ndyaca yu chaca quiya'. Li' stu'ba nguti'i̱ yu xi lo'o ñati̱ ji'i̱ Jesucristo ca quichi̱ Damasco bi'.

Nchcui' Saulo cha' ji'i̱ Jesucristo lo'o ngu' quichi̱ Damasco

20 Hora ti nguxana Saulo ndya'a̱ yu lcaa ne' laa ji'i̱ ngu' judío quichi̱ bi', ngulu'u yu ji'i̱ ngu' cha' chañi cha' laca Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. 21 Quiña'a̱ tsaa ngulacua ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.

—¿Ha si'i Saulo jua laca nu lye tsa nchcube' ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ Jesucristo ca quichi̱ Jerusalén? —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'—. ¿Ha si'i nu jua laca nu ndyalaa nde quichi̱ re cha' sca̱' ji'i̱ ñati̱ bi', cha' caca cuayá' ji'i̱ ngu' ca slo xu'na sti jo'ó?

22 Lye la ngulu'u Saulo ji'i̱ ngu' cha' chañi cha' Cristo laca ycui' Jesús, la cui' nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i̱ ya̱a̱ chalyuu. Nga'aa ngujui la ñi'ya̱ nu xacui̱ ngu' cha' ji'i̱ nu Saulo bi' li', lcaa tya'a ngu' judío nu ndi'i̱ quichi̱ Damasco bi'.

Ngulaá Saulo ji'i̱ ngu' judío

23 Cua nteje tacui tyu̱u̱ tsa̱, li' nguane ngu' judío ji'i̱ tya'a ngu' cha' cujuii ngu' ji'i̱ Saulo. 24 Pana ngua tii Saulo cha' cua nti' ngu' cujuii ngu' ji'i̱. Ca to' quichi̱ bi' ntsu'u sca lo'o tlyu, xcui' quee laca lo'o bi'; cua̱ tsa lo'o bi', lo'o jua'a̱ lcaa to' lo'o bi' nga'a̱ ngu' cua̱ cha' xñi ngu' ji'i̱ Saulo. Ntsu'u ngu' cua̱ to' lo'o tsa̱ talya. 25 Ngua sca talya, li' ndyalaa xi tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo; ndyacuí ngu' que lo'o bi', cha' culo ngu' ji'i̱ Saulo ne' lo'o. Li' ndyatí Saulo ne' sca chcubi tlyu, lo'o li' nda'ya ngu' ji'i̱ Saulo, ngua'ya yu chaca chu̱' lo'o lo'o reta; ndu'u yu ne' chcubi li', ngusñi yu tyucuii̱ ndyaa yu.

Ndyalaa Saulo ca Jerusalén

26 Ndyalaa Saulo ca quichi̱ Jerusalén li', ndyalaa yu slo ñati̱ ji'i̱ Jesucristo ca quichi̱ bi'. Pana ndyutsii̱ ngu' bi' ji'i̱ Saulo, cha' ná jlya ti' ngu' cha' chañi cha' cua ngusñi yu cha' ji'i̱ Jesús. 27 Li' ndyaa lo'o Bernabé ji'i̱ yu slo ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'i̱ Jesucristo tya clyo, cha' chcui' yu lo'o ngu':

—Cua na'a̱ Saulo re ji'i̱ ycui' nu Xu'na na —nacui̱ Bernabé ji'i̱ ngu'—. Cua na'a̱ yu ji'i̱ ycui' Jesús nu lo'o ndya'a̱ yu nde quichi̱ Damasco, nchcui' Ni lo'o yu li' —nacui̱—. Lo'o jua'a̱ ná ndyutsii̱ Saulo li', ngulu'u yu cha' ji'i̱ Jesucristo ji'i̱ ngu' quichi̱ bi'.

28 Li' jlya tso'o ti' ngu' cha' nu nchcui' Bernabé ji'i̱ Saulo, bi' cha' ndyanu Saulo lo'o ngu' quichi̱ Jerusalén cha' tya'a ndya'a̱ ngu' cña laca yu. 29 Lo'o jua'a̱ ná ndyutsii̱ yu, nda yu cha' ji'i̱ ycui' Jesús lo'o ngu' quichi̱ bi'. Pana ndi'i̱ xi ngu' judío nu nchcui' cha' griego, nchcui' ngu' bi' lo'o Saulo li'; lye tsa nxu̱u̱ tya'a ngu' lo'o yu li', hasta ngua ti' ngu' bi' cujuii ngu' ji'i̱ yu. 30 Ngua tii nu ngu' tya'a ndya'a̱ lo'o Saulo cha' nti' ngu' bi' cujuii ngu' ji'i̱ yu, bi' cha' ngutu'u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ yu nde quichi̱ Cesarea. Nchcui' ngu' lo'o Saulo li', cha' tso'o la si tyaa yu ca quichi̱ Tarso.

31 Li' ndyaa ti'i̱ ti̱ ñati̱ ji'i̱ Jesucristo, masi ca loyuu Judea, masi ca loyuu Galilea, masi

ca loyuu Samaria; lcaa tsa̱ ndyaca tsa'a̱ la
ngu' cha' ji'i̱ Jesucristo. Ndyu'ni tlyu ngu'
ji'i̱ Jesús, lo'o jua'a̱ ndyu'ni ngu' lcaa cña
nu nti' ycui' Ndyosi nu Xu'na na cha' cua'ni
ngu'. Xtyi'i ycui' Ndyosi nda juersa ji'i̱ ngu'
bi', lo'o jua'a̱ ndyatu̱ la ngu' nu ngusñi cha'
ji'i̱ Jesús li'.

Ngua'ni Pedro jo'o ji'i̱ Eneas

32 Lo'o nu Pedro bi' ni, ndya'a̱ Pedro slo
lcaa ngu' nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o Jesucristo,
lcua ti quichi̱ su ndi'i̱ ngu' bi'. Li' ndyalaa
yu ca su ndi'i̱ ñati̱ ji'i̱ Jesucristo bi' ca quichi̱
Lida. 33 Lo'o jua'a̱ ndi'i̱ sca nu qui'yu quicha
nu naa Eneas quichi̱ bi'; cua nchcu̱' tyucui̱
yu, cua snu' yija̱ ntsiya yu lo qui'ña li'. 34 Li'
nchcui' Pedro lo'o yu quicha bi':

—Eneas —nacui̱— cua ngua'ni Je-
sucristo cha' ndyaca tso'o nu'u̱ juani
—nacui̱—. Bi' cha' tyatu̱ nu'u̱, xcua tso'o
late' lo qui'ña cua.

Hora ti ndatu̱ Eneas li'. 35 Lcaa ñati̱ na'a̱
ngu' ji'i̱ nu Eneas bi', cha' ndyaca tso'o
yu; na'a̱ ngu' tya'a quichi̱ tyi yu, lo'o jua'a̱
ngu' quichi̱ Sarón na'a̱ ngu' ji'i̱ yu. Li'
ngusñi ngu' cha' ji'i̱ ycui' Jesús nu Xu'na na,
ngulochu̱' ngu' ji'i̱ cha' cuxi nu ntsu'u ne'
cresiya ji'i̱ ngu'.

Ndyu'ú Dorcas chaca quiya'

36 Cua ndi'i̱ sca nu cuna'a̱ nu naa Tabita
nde quichi̱ Jope, jua'a̱ ñati̱ ji'i̱ Jesucristo laca
ma' bi'. Dorcas nchcui' ngu' cha'cña ji'i̱
ngu' griego ji'i̱ ma'. Tso'o tsa tyiquee nu
cuna'a̱ bi', tso'o tsa nxtyucua ma' ji'i̱ lcaa
ngu' ti'i. 37 Pana la cui' tyempo nu lo'o ndi'i̱
Pedro quichi̱ Lida, ngusñi sca quicha ji'i̱
ma', ngujuii ma' li'. Nu lo'o cua nguxcaata
ngu' ji'i̱ jyo'o, li' ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ ngusta
ngu' ji'i̱ ca chaca ba'a ni'i̱ bi' nde cua̱. 38 Cua
ngujui cha' ji'i̱ ngu' cha' ndi'i̱ Pedro quichi̱
Lida, bi' cha' nguane nu ñati̱ ji'i̱ Jesucristo
ji'i̱ tucua tya'a ñati̱ ji'i̱ cha' tsaa ngu' cuane
ngu' ji'i̱ Pedro cha' ca̱a̱ yu hora ti, cha' cacua
ti quichi̱ Jope ndi'i̱ quichi̱ Lida bi'. Ngulaa
ngu' slo Pedro li', nchcui' ngu' lo'o yu:

—Cua'ni cha' tso'o ca̱a̱ nu'u̱ nde quichi̱
Jope lo'o ya hora ti —nacui̱ ngu' ji'i̱ nu
Pedro bi' li'.

39 Hora ti ndu'u Pedro lijya̱ lo'o ngu' li'.
Nu lo'o ndyalaa ngu' ca toni'i̱, ngulu'u
ngu' ji'i̱ Pedro macala su nscua jyo'o bi'.
Ndi'i̱ lcaa nu cuna'a̱ ti'i ca slo, nxi'ya tsa
ngu' ndi'i̱ ngu' cha' cua ngujuii. Nda ngu'
cha' lo'o Pedro cha' quiña'a̱ tsa cha' tso'o
ngua'ni nu jyo'o bi' lo'o ngu', jua'a̱ ngulu'u
ngu' ji'i̱ yu lcaa late' nu cua ngujyacua̱ nu
jyo'o bi' cha' ta xlya'be ti ji'i̱ ngu'. 40 Nchcui'
Pedro lo'o ngu' li':

—Tyu'u ma̱ xi nde liya' —nacui̱ yu ji'i̱
ngu'.

Nu lo'o ndye ndu'u ngu' nde liya', li' ndy-
atu̱ sti̱' Pedro nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi.
Nu lo'o ndye nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi, li'
ndyaa yu nde su nscua jyo'o bi', nchcui' yu
lo'o jyo'o bi' li':

—Tabita —nacui̱ yu—, tyatu̱ nu'u̱ juani.

Lo'o li' tsa tsiya' ca nguxuti'i̱ Tabita bi'
cloo; li' nguxña'a̱ ji'i̱ Pedro, hora ti ndaca'a̱
li'. 41 Ngusñi Pedro ya' ma', nguxatu̱ yu ji'i̱
ma'; li' ngusi'ya yu ji'i̱ ngu' nu ndi'i̱ nde
liya'. Hora ti ñaa nu ñati̱ ji'i̱ Jesucristo bi'
nde ni'i̱ lo'o lcaa nu cuna'a̱ ti'i bi', na'a̱ ngu'
ji'i̱ Tabita cha' cua ndyu'ú ma' chaca quiya'.
42 Lcaa ngu' quichi̱ Jope ni, nu lo'o ndyuna
ngu' ñi'ya̱ ngua cha' ji'i̱ nu cuna'a̱ bi', ndube
tsa ti' ngu' li'; quiña'a̱ tsa ngu' bi' ngusñi
ngu' cha' ji'i̱ ycui' Jesús nu Xu'na na li'.
43 Ndyanu Pedro tyu̱u̱ tsa̱ quichi̱ Jope bi' li';
to' tyi Simón nu cuityi quiji̱, ca bi' ndyanu
yu.

10

Nchcui' Pedro lo'o Cornelio

1 Ndi'i̱ sca nu qui'yu nu naa Cornelio ca
quichi̱ Cesarea; laca Cornelio capitán ji'i̱
sca latya ngu' sendaru nu nacui̱ ngu' cha'
latya Italiano laca ngu'. 2 Ndyu'ni tlyu nu
Cornelio bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o lcaa ngu'
tya'a nga'a̱ ti yu, masi ngu' xa' tsu' laca yu.
Tso'o tsa tyiquee yu, nxtyucua tsa yu ji'i̱
ngu' ti'i. Lcaa tsa̱ ntsu'u yu nchcui' yu lo'o
ycui' Ndyosi. 3 Lo'o li' ntsu'u sca tsa̱ ndyalaa
sca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi slo yu bi', hora cua
sna nde ngusi̱i̱ ndyalaa xca̱ bi'. Ñi'ya̱ ngua
si nchcui' xcalá ti yu, jua'a̱ ngua cha' bi'. Li'
nchcui' xca̱ bi' lo'o yu:

—Cornelio —nacui̱ xca̱ ji'i̱ yu.

4 Ndyutsi̱i̱ tsa Cornelio lo'o na'a̱ yu ji'i̱ xca̱
bi' li'.

—Xu'na —nacui̱ yu—, ¿ñi'ya̱ cha' laca
nti' nu'u̱ jna'?

—Cua ndyuna ycui' Ndyosi cha' nu cua
nchcui' nu'u̱ lo'o Ni —nacui̱ xca̱ bi'—. Lo'o
jua'a̱ cua na'a̱ Ni cha' tso'o tsa ndu'ni nu'u̱
lo'o ngu' ti'i, bi' cha' cua ndyi'u ti' ycui'
Ndyosi jinu'u̱. 5 Juani culo nu'u̱ cña ji'i̱ ngu'

cha' tsaa ngu' quichi̱ Jope. Quichi̱ bi' ndi'i̱
sca nu qui'yu nu naa Simón, lo'o xtañi yu
laca Pedro. 6 Cua ndyalaa yu toni'i̱ ji'i̱ chaca
Simón nu laca cuityi quiji̱ nu ntucua tyi
cacua ti to' tyujo'o. Ta nu Simón Pedro bi'
sca cha' lo'o nu'u̱, ni cña ntsu'u cha' cua'ni
nu'u̱.
7 Ndu'u xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi bi', ndyaa
li'. Lo'o li' ngusi'ya Cornelio ji'i̱ tucua tya'a
msu ji'i̱, lo'o ji'i̱ sca sendaru nu ndu'ni cña
ji'i̱; lo'o sendaru bi' ndyu'ni tlyu yu ji'i̱ ycui'
Ndyosi. 8 Li' nchcui' Cornelio lo'o nu ca ta'a
sna ngu' lcaa ña'a̱ cha' nu ngua ji'i̱ ycui'
tsa̱; li' ngulo yu cña ji'i̱ ngu' cha' tsaa ngu'
tsaqui'ya ngu' ji'i̱ Pedro ca quichi̱ Jope bi'.
9 Nguxee chaca tsa̱ ndya'a̱ ngu' nde tyu-
cuii̱ Jope. Lo'o ndyalaa nde hora, xi tya
lyiji tyalaa ngu' quichi̱ bi'. La cui' hora bi'
ndyacuí Pedro ndyaa yu que ni'i̱ cha' chcui'
yu lo'o ycui' Ndyosi. Jlyacua tsa que ni'i̱
bi'. 10 Li' ntucua Pedro ntyute' tsa yu, jña tsa
ti' yu cacu yu li'; na cua nguxana ndyique'
ngu' scuaa, pana tya lyiji xi caque'. Lo'o
li' ngua'ya xcalá yu, nchcui' xcalá yu ña'a̱
nu ntucua ti yu que ni'i̱ bi'. 11 Laca cha'
nxña'a̱ yu nde cua̱, na'a̱ yu ngusaala ycui'
Ndyosi nde cua̱; ngutacui ñi'ya̱ nti' sca tasá
tlyu tsa nu ndyaaca̱' juu̱ ca ta'a jacua jyaca̱,
lijya̱ ndati'i̱ tasá bi' lo yuu. Jua'a̱ ña'a̱ nti'
yu. 12 Tyuu̱ tsa tya'a na'ni cuxi ntsu'u ne'
tasá nu ndati'i̱ nde lo yuu bi': ntsu'u na'ni
nu ntucua quiya', ntsu'u na'ni lu'be, lo'o
jua'a̱ ntsu'u cuaña. 13 Li' ndyuna Pedro cha'
nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu, ngua ti' yu:

—Pedro —nacui̱ Ni ji'i̱ yu—, cujuii clya
nu'u̱ ji'i̱ na'ni cua cha' cacu nu'u̱ ji'i̱.

14 —Ná nchca jna', Xu'na —nacui̱ Pedro
ji'i̱—. Ni sca quiya' bilya cacu na' cuaña'
na'ni jua; na'ni cuxi laca jua cuentya ji'i̱
cuare.

15 Xa' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu li':

—Ná tso'o ñacui̱ nu'u̱ cha' na'ni cuxi laca
jua, si cua nacui̱ ycui' Ndyosi cha' lubii ni'.

16 Sna quiya' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o
Pedro jua'a̱, li' ndyuco'o tasá bi' ndyaa nde
cua̱ chaca quiya', ña'a̱ ndacui ti lo'o juu̱.
17 Laja lo'o ndube tsa ti' Pedro, cha' ná ngua
cuayá' ti' yu ni cha' laca nchcui' xcalá jua'a̱,
li' ndyalaa ngu' bi' to' ni'i̱; la cui' nu ca ta'a
sna ngu' nu ngulo Cornelio cña ji'i̱ cha' caa̱
ngu' laca ngu' bi'. Cua nchcuane ngu' ji'i̱
ngu' quichi̱ mala ntucua tyi Simón nu laca
cuityi quiji̱, jua'a̱ ndyalaa ngu' to' ni'i̱. 18 Li'
cuii̱ ndacha' ngu' ji'i̱ nu laca tyi si nga'a̱
Simón Pedro. 19 Laja li' quiña'a̱ tsa ngulacua
ti' Pedro ni cha' nchcui' xcalá yu, lo'o li'
nchcui' Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o yu:

—Cua ndyalaa sna tya'a ñati̱ nclyana
ngu' jinu'u̱ —nacui̱ Ni ji'i̱ Pedro ña'a̱ ntucua
ti yu que ni'i̱—. 20 Cua'ya nu'u̱ yala ti cha'
tsaa nu'u̱ lo'o ngu' re. Ná cube ti' nu'u̱ cha'
ji'i̱ ngu', na' ngulu̱ cña ji'i̱ ngu' cha' caa̱ ngu'
ca nde.
21 Li' hora ti ngua'ya Pedro cha' chcui' lo'o
ngu' bi'.

—La cui' na' laca̱ nu ndya'a̱ ma̱ nclyana
ma̱ —nacui̱ Pedro ji'i̱ ngu'—. ¿Ni cña cua'ni
ta na' ji'i̱ ma̱ nti' ma̱?

22 —Cua ngulo nu cusu' Cornelio cña ji'i̱
ya cha' caa̱ ya ca nde —nacui̱ ngu' ji'i̱
Pedro—. Tso'o tsa tyiquee nu Cornelio bi',
ndu'ni tlyu yu ji'i̱ ycui' Ndyosi, lo'o jua'a̱
tso'o tsa nchcui' lcaa ngu' judío tya'a nu'u̱
ji'i̱ nu cusu' bi'. Cua ndacha' xca̱ ji'i̱ ycui'
Ndyosi ji'i̱ Cornelio cha' ta yu ji'i̱ ya caa̱ ya
ca nde, caqui'ya ya jinu'u̱ cha' tsaa na ca
slo nu cusu' bi', ca quichi̱ Cesarea. Ntsu'u
cha' cuna ycui' Cornelio cua ña'a̱ ca cha' nu
chcui' nu'u̱ lo'o.
23 —Tyaa̱ ma̱ ni'i̱ —nacui̱ Pedro ji'i̱
ngu'—. Ntsu'u su caja' ma̱ ca nde. Ca la
quee tsaa na cajua.

Nguxee chaca tsa̱, li' ndu'u ngu' quichi̱
Jope ndyaa ngu', ndyaa ngu' lo'o tucua sna
tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nu ca tyi quichi̱ bi'.
24 Tsa̱ nchca tyucuaa ndyalaa ngu' quichi̱
Cesarea. Nga'a̱ Cornelio ntajatya ji'i̱ ngu';
cua laca ndyu'u ti'i̱ ngu' toni'i̱ ji'i̱, lcaa ñati̱
tya'a nu cusu' lo'o tya'a ndya'a̱ ti ngu'.
25 Nu lo'o ndyalaa Pedro to' tyi Cornelio, li'
ndu'u nu cusu' ñaa nde liya', ndyatu̱ sti̱'
nde loo Pedro cha' cua'ni tlyu ji'i̱ yu ngua
ti' Cornelio, ñi'ya̱ ndu'ni tlyu na ji'i̱ ycui'
Ndyosi. 26 Hora ti ndaya' Pedro ya' Cornelio,
nguxatu̱ yu ji'i̱ nu cusu' bi' li'.

—Tyatu̱ nu'u̱, cusu' —nacui̱ Pedro ji'i̱—,
tyucuaa na laca na ñati̱ chalyuu ti.

27 Tya nchcui' la Pedro lo'o ngu' lo'o ndy-
atí ngu' ndyaa ngu' ni'i̱. Li' na'a̱ Pedro cha'
cua quiña'a̱ ñati̱ ndyu'u ti'i̱ ni'i̱ bi'. 28 Nda
Pedro cha' lo'o ngu' bi' li':

—Jlo ti' ma̱ cha' ná ntsu'u chacuayá' ji'i̱
cua nu laca ya ngu' judío, cha' tyu'u ti'i̱ ya
lo'o cu'ma̱ ngu' xa' tsu' —nacui̱ Pedro ji'i̱

ngu'—. Ná ntsu'u chacuayá' tyatí ya ni'i ji'i
ngu' xa' tsu' —nacui—. Pana cua ngulu'u
ycui' Ndyosi jna' cha' ná tso'o chcui' na' ji'i
xa' ñati cha' ñati cuxi laca ngu', cha' si'i
ñati lubii laca ngu', masi ngu' xa' tsu' laca
ngu'. 29 Bi' cha' lijya na' ca nde juani. Nu
lo'o ndyalaa ti msu jinu'u ca slo na', hora
ti ndu'u na' lijya na' lo'o ngu' re; nga'aa
nchcui' tsa na' lo'o msu bi'. Bi' cha' juani,
¿ni cña cua'ni ta na' ji'i cu'ma nti' ma?
30 Nguxacui Cornelio cha' ji'i Pedro li':
—Cua ngua jacua tsa nchcui' na' lo'o
ycui' Ndyosi su nga'a na' ni'i re —nacui ji'i
Pedro—, lo'o hora ti ndyalaa sca ñati slo na'
nu lacu' late' ngati, hasta ntyiji'i xee ndubi
lo late' bi'. Hora cua sna nde ngusii ndyalaa
yu bi', nu lo'o bilya cacu na' li'. 31 Nchcui'
yu bi' lo'o na': "Cornelio", nacui yu, "cua
ndyuna ycui' Ndyosi cha' nu nchcui' nu'u
lo'o Ni, jua'a cua na'a ycui' Ni cha' tso'o tsa
ndu'ni nu'u lo'o ngu' ti'i; bi' cha' cua ndyi'u
ti' ycui' Ndyosi jinu'u. 32 Juani culo nu'u cña
ji'i ngu' cha' tsaa ngu' quichi Jope; quichi
bi' ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Simón,
lo'o xtañi yu laca Pedro. Tsaa ngu', tsaa
cacha' ngu' ji'i yu cha' caa yu ca nde. Cua
ndi'i yu to' tyi chaca Simón nu laca cuityi
quiji nu ntucua tyi cacua ti to' tyujo'o. Nu
lo'o tyalaa yu ca nde, li' culu'u yu sca cha'
nu tso'o tsa jinu'u." 33 Jua'a nacui ñati bi'
jna' —nacui Cornelio—. Bi' cha' hora ti
ngulo na' cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' ca
su ndi'i nu'u. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'
cha' ndyalaa nu'u slo na' juani; bi' cha' cua
ndyu'u ti'i lcaa tya'a ya se'i ti chacuayá' ji'i
ycui' Ndyosi, cha' cuna ya lcaa cha' nu cua
nda ycui' Ni lo'o nu'u cha' chcui' lo'o ya.

Cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu' slo Cornelio

34 Li' nguxana Pedro ngulu'u yu ji'i ngu'
bi':
—Juani cua ngua cuayá' ti' na' cha' stu'ba
tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o lcaa ñati cha-
lyuu —nacui—. 35 Tso'o tsa ntsu'u tyiquee
ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i lcaa ñati chalyuu nu
chañi cha' ndu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ni, ñati
nu ndu'ni lcaa ña'a cha' nu nti' Ni. 36 Cua
nda ycui' Ndyosi cha' lo'o ya nu laca ya ngu'
Israel, cha' ti ti tyi'i cresiya ji'i ñati chalyuu
xqui'ya Jesucristo, nu laca Xu'na lcaa ñati.
37 Jlo tso'o ti' ma ña'a cha' nu nteje tacui
tya tsubi' la loyuu re, su ca tyi ngu' judío.
Clyo nda Juan cha' bi' lo'o ngu' nu lo'o
ntyucuatya ji'i ngu', li' nda Jesús cha' bi'
lo'o ngu' ca loyuu su cuentya Galilea. Tiya'
la li' nda Jesús cha' bi' lo'o lcaa ngu' tya'a
ngu' Israel. 38 Jlo ti' ma ñi'ya nguti'i Jesús
chalyuu, la cui' Jesús Nazaret. Cua ngusubi
ycui' Ndyosi Sti yu ji'i Jesús, nda la Ni juersa
ji'i nu Jesús bi' nu lo'o ndyalaa Xtyi'i ycui'
Ni lo yu. Lcaa su nguta'a yu ngua'ni yu
cha' tso'o lo'o ñati, lo'o jua'a ngua'ni yu
cha' ndyaca tso'o ngu' nu quicha tsa, masi
ñati nu ntsu'u tsa cha' ti'í ji'i xqui'ya cha'
ngusñi cui'i cuxi ji'i ngu'. Ngua'ni Jesús cña
jua'a, cha' nguxtyucua ycui' Ndyosi ji'i yu.
39 Cua na'a ya lcaa cña nu ngua'ni Jesús ca
quichi Jerusalén, lo'o jua'a cña nu ngua'ni
yu lcaa quichi tyi ngu' judío tya'a ya. Na
cua nguta'a ya lo'o yu, bi' cha' chañi cha'
nu nchcui' ya lo'o ma. Li' ntejeya' ngu' ji'i
Jesús, ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi; jua'a
ngujuii yu li'. 40 Pana nu lo'o ndya'a sna tsa,
li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús
chaca quiya'. 41 Li' ndu'u tucua yu nde su
ndi'i ya; ná na'a lcaa ngu' quichi bi' ji'i yu,
cua laca ti ñati tya'a ya na'a ya ji'i yu. Cua
ngusubi ycui' Ndyosi ji'i ya cha' culu'u ya
cha' ji'i ycui' Ni ji'i xa' ñati, bi' cha' cua
na'a ya ji'i Jesús lo'o ndyu'ú yu chaca quiya'.
Stu'ba ti ndyacu ya lo'o ycui' yu li'. 42 Tya li'
cua ngulo Jesús cña ji'i ya cha' ta ya cha' liñi
ji'i ycui' lo'o ñati, cha' cua nda ycui' Ndyosi
cña ji'i nu Jesús bi', cha' cua'ni cuayá' yu ji'i
lcaa ñati chalyuu, masi nu cua ngujuii, masi
nu tya lu'ú. 43 Na cua nguscua jyo'o cusu' xi
cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni;
lcaa quityi bi' nchcui' cha' ntsu'u cha' caa
sca ñati tlyu lo yuu chalyuu tyempo nde loo
la; bi' laca nu cuityi yabe' nu ntsu'u ji'i lcaa
ñati, si xñi ngu' cha' ji'i yu, nacui cha' nu
nscua lo quityi bi'. Na cua ndyalaa yu bi' lo
yuu re juani, Jesús naa yu.

Ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' xa' tsu'

44 Tya ndu Pedro nchcui' lo'o ngu' bi', lo'o
li' ndyalaa Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i
lcaa ñati nu ndyuna cha' nu nclyu'u Pedro
ji'i ngu'. 45 Ndube tsa ti' ñati ji'i Jesucristo
tya'a ndya'a Pedro. Ngu' judío laca ngu'
bi', bi' cha' ndube tsa ti' ngu' cha' lo'o ngu'
xa' tsu', cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni
cha' tyanu ne' cresiya ji'i ngu'. 46 Li' jlo ti' nu
ngu' judío bi', cha' chañi cha' cua nda ycui'
Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni ji'i Cornelio lo'o ji'i

tya'a yu, nu lo'o ndyuna ngu' cha' nchcui'
ngu' bi' cha'cña ji'i̱ ngu' xa' quichi̱, masi
bilya chcui' ngu' jua'a̱ nquicha'. Lo'o jua'a̱
lye tsa ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi.
Li' nchcui' Pedro lo'o tya'a ndya'a̱ yu:
47 —Ñi'ya̱ nu lo'o ndyanu Xtyi'i ycui'
Ndyosi ne' cresiya ji'na, la cui' jua'a̱ cua
ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i̱
ngu' re juani —nacui̱ Pedro ji'i̱ tya'a ndya'a̱
yu—, bi' cha' tso'o la si tyucuatya na ji'i̱
ngu' re.
48 Li' nchcui' ngu' bi' lo'o ñati̱ tya'a Cor-
nelio bi':
—Tso'o la si tyucuatya ya ji'i̱ ma̱ juani,
cha' ca cuayá' ti' ngu' quichi̱ re cha' ñati̱ ji'i̱
Jesucristo laca ma̱.
Lo'o li' xa' nchcui' nu ngu' ca tyi lo'o
Pedro cha' tyanu yu la xi lo'o ngu' bi'.

11

Nchcui' Pedro lo'o ñati̱ ji'i̱ Jesucristo ca Jerusalén

1 Cua ngujui cha' ji'i̱ quiña'a̱ ñati̱ nu ndi'i̱
loyuu su cuentya Judea, cha' lo'o ngu' xa'
tsu' cua ngusñi ngu' cha' ji'i̱ Jesús; cua ngu-
jui cha' ji'i̱ ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'i̱ Jesucristo
tya clyo, lo'o jua'a̱ cua ngujui cha' bi' ji'i̱
lcaa ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nu ndi'i̱ ca bi'. 2 Bi'
cha' lo'o nguxtyu̱u̱ Pedro ñaa yu nde quichi̱
Jerusalén, ndyacua tya'a yu lo'o xi ngu'
judío nu ngusñi cha' ji'i̱ Jesús, pana ña'a̱ ti
tya tiji̱' ti' ngu' ji'i̱ cha' cusu'. 3 Li' nchcuane
ngu' ji'i̱ Pedro:
—¿Ni cha' laca ndyaa nu'u̱ slo ngu' xa'
tsu'? —nacui̱ ngu' ji'i̱ Pedro—. ¿Ni cha'
laca ndyacu nu'u̱ stu'ba ti lo'o ngu' bi'?
4 Li' nchcui' Pedro lo'o ngu' ñi'ya̱ nu ngua
lo'o ndyaa yu slo ngu' bi':
5 —Ngua sca tsa̱ nga'a̱ na' ca quichi̱ Jope
—nacui̱ Pedro—. Laja lo'o nchcui' na' lo'o
ycui' Ndyosi, li' ñaa sca xcalá na'. Laja
lo'o nchcui' xcalá, li' nguxña'a̱ na' nde cua̱;
ñi'ya̱ sca tasá tlyu, jua'a̱ ña'a̱ na nu lijya̱
ndati'i̱ nde cua̱ cha' ca'ya nde lo yuu. Ca ta'a
jacua jyaca̱ tasá bi' ntucua ju̱u̱, jua'a̱ tso'o ti
lijya̱ tasá bi' ndati'i̱ lo yuu ca su nga'a̱ na'.
6 Li' na'a̱ tsa na' ji'i̱ na nu ntsu'u ne' tasá bi',
cha' na'a̱ na' cha' ntsu'u tyu̱u̱ tsa lo na'ni:
ntsu'u na'ni nu ntucua quiya', ntsu'u na'ni
tyaala, lo'o jua'a̱ ntsu'u cuaña, ntsu'u na'ni
lu'be. 7 Li' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na':
"Pedro", nacui̱ Ni, "cujuii clya nu'u̱ ji'i̱ na'ni
cua cha' cacu nu'u̱ ji'i̱". 8 Lo'o li' nguxacui̱
na' cha' ji'i̱ Ni: "Ná nchca 'na cacu̱ na'ni nu
ña'a̱ jua'a̱, Xu'na", nacui̱ na' ji'i̱ Ni. "Ni sca
quiya' bilya cacu na' ji'i̱ na'ni cuxi jua, cha'
nchcui' cuare cha' ná tso'o cacu ya na'ni nu
ña'a̱ jua'a̱." 9 Li' xa' nguañi nchcui' ycui' Ni
nde cua̱: "Ná tso'o ñacui̱ nu'u̱ cha' laca bi'
na'ni cuxi, cha' na cua nacui̱ ycui' Ndyosi
cha' laca bi' na'ni lubii". 10 Sna quiya' nteje
tacui cha' bi' su nga'a̱ na', li' nguxtyacui
tasá bi' ndyaa nde cua̱ chaca quiya'. 11 Hora
ti ndyalaa sna tya'a ñati̱ ca ni'i̱ su nga'a̱
na' li'. Cua ngulo sca ngu' quichi̱ Cesarea
cña ji'i̱ ngu' bi', cha' ca̱a̱ ngu' su ndi'i̱ na'.
12 Nchcui' Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na' li', cha'
ná culacua tsa ti' na', cha' tsa'a na' lo'o ngu'
bi'. Ca ta'a scua ñati̱ re ndyaa ngu' lo'o na'
slo ñati̱ bi' ca quichi̱ Cesarea. 13 Li' nda nu
cusu' bi' cha' lo'o ya ñi'ya̱ ngua cha' bi'. Cua
na'a̱ yu sca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ndyatí
lijya̱ ni'i̱ ji'i̱ yu cha' ta sca cha' lo'o yu: "Culo
nu'u̱ cña ji'i̱ msu jinu'u̱", nacui̱ xca̱ bi' ji'i̱ nu
cusu' bi', "cha' tsaa msu ca quichi̱ Jope, cha'
tsaa cacha' ji'i̱ Simón Pedro cha' ca̱a̱ yu ca
nde. 14 La cui' Simón bi' ta cha' lo'o nu'u̱, lo'o
lcaa tya'a nu'u̱, cha' caja ñi'ya̱ nu cua'ni lyaá
ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱." Jua'a̱ nacui̱ xca̱ bi' ji'i̱
nu cusu' bi'. 15 Li' ndyalaa ya ca to' tyi ngu'
bi'. Nguxana na' ngulu'u na' cha' ji'i̱ ngu',
lo'o li' hora ti ngua'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi lo
ngu'. La cui' ñi'ya̱ ndyanu Xtyi'i ycui' Ni ne'
cresiya ji'na nu ngua tya clyo, la cui' jua'a̱
ndyanu Xtyi'i Ni ne' cresiya ji'i̱ ngu' bi' li'.
16 Ntsu'u ti' na' li', cha' tya tsubi' la nchcui'
ycui' nu Xu'na na lo'o na ndi'ya̱: "Tsubi'
cua ntyucuatya Juan ji'i̱ ñati̱ lo'o hitya ti",
nacui̱, "pana xa' ña'a̱ cua'ni ycui' Ndyosi
cha' caca lubii cresiya ji'i̱ ma̱ nu lo'o tyanu
Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i̱ ma̱". 17 Na
cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni ji'i̱ ngu'
xa' tsu' la cui' ñi'ya̱ nu nda Ni Xtyi'i ycui' Ni
ji'na, nu lo'o ngusñi na cha' ji'i̱ Jesucristo nu
Xu'na na; bi' cha' ná tso'o si cua'a na cña nu
ndu'ni ycui' Ndyosi lacua.
18 Nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui'
Pedro lo'o ngu', nga'aa ngua chcui' tyaala
ngu' bi' lo'o Pedro. Li' ngua'ni tlyu ngu' bi'
ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ndi'ya̱ nchcui' ngu' lo'o Ni
li':
—Ndyosi Sti ya, tso'o tsa ndu'ni nu'u̱ lo'o
ngu' xa' tsu', masi si'i ngu' judío laca ngu'
bi' —nacui̱ ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi—. Ndu'ni
nu'u̱ cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i̱ lcaa cha' cuxi

nu ntsu'u ji'i̱ ngu', cha' caja chalyuu nu ná
nga'a̱ cha' tye ji'i̱ ngu' bi'.

Ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nde quichi̱ Antioquía

19 Cua sa'ni xi ngua lo'o ndyujuii ngu' ji'i̱
Esteban, lo'o la cui' tyempo bi' ngua ti'
ngu' xcube' ngu' ji'i̱ lcaa ngu' nu ntsu'u
cha' ji'i̱ lo'o Jesús; bi' cha' tyuu̱ tsa tya'a
ngu' bi' ndatsu' ngu' ndyaa ngu' tyijyu'.
Ntsu'u ngu' nu ndyaa ca loyuu su cuentya
Fenicia, ntsu'u tya'a ngu' nu ndyaa ca loyuu
su cuentya Chipre, lo'o jua'a̱ ntsu'u tya'a
ngu' nu ndyaa ca quichi̱ Antioquía. Lcaa
su ndyaa ngu' ngulu'u ngu' cha' tso'o ji'i̱
Jesucristo ji'i̱ tya'a ngu' judío ti, ná ngulu'u
ngu' cha' bi' ji'i̱ xa' ñati̱. 20 Tiya' la li', ndyaa
xi xa' la ñati̱ ji'i̱ Jesús ca quichi̱ Antioquía;
ngu' ca tyi loyuu su cuentya Chipre lo'o
jua'a̱ loyuu su cuentya Cirene laca ngu' bi'.
Nchcui' ngu' bi' lo'o lcaa ngu' quichi̱, masi
lo'o ngu' judío, masi lo'o xa' ñati̱; ngulu'u
ngu' cha' tso'o ji'i̱ Jesucristo ji'i̱ lcaa ngu'
quichi̱ bi'. 21 Tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i̱
ngu' xqui'ya Jesús nu Xu'na na, bi' cha'
ngusñi quiña'a̱ ñati̱ cha' ji'i̱ ycui' Ni, bi'
cha' nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu ntsu'u tsa
tyiquee ngu' ji'i̱ clyo.

22 Li' ngujui cha' bi' ji'i̱ taju ñati̱ ji'i̱ Je-
sucristo nu ndi'i̱ nde Jerusalén, bi' cha'
nchcui' ngu' lo'o Bernabé cha' tsaa yu ca
quichi̱ Antioquía. 23 Li' ndu'u Bernabé ndyaa
yu, ndyalaa yu ca quichi̱ bi', na'a̱ yu ñi'ya̱
laca cha' tso'o nu ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o
ngu' bi'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Bernabé
li'. Nda yu sca cuii̱ lo'o taju ñati̱ ji'i̱ Jesu-
cristo ca bi', cha' tyucui tyiquee ngu' cua'ni
ngu' cña lcaa tsa̱, lcaa ña'a̱ cña nu nti' ycui'
nu Xu'na na cha' cua'ni na. 24 Tso'o tsa
tyiquee Bernabé; cua ndyanu Xtyi'i ycui'
Ndyosi ne' cresiya ji'i̱ yu, lo'o jua'a̱ tso'o tsa
jlya ti' yu ji'i̱ Jesucristo. Bi' cha' quiña'a̱ la
ñati̱ cua ngusñi ngu' cha' ji'i̱ nu Xu'na na
xqui'ya nu Bernabé bi' li'.

25 Lo'o li' ndu'u yu bi' ndyaa yu nde quichi̱
Tarso, ndyaana yu ji'i̱ Saulo. Lo'o nquije yu
ji'i̱, li' ngutu'u yu ñaa lo'o yu ji'i̱ Saulo ca
quichi̱ Antioquía chaca quiya'. 26 Li' nguti'i̱
ngu' sca yija̱ lo'o taju ñati̱ ji'i̱ Jesucristo
ca bi', nclu'u ngu' ji'i̱ quiña'a̱ ñati̱. Quichi̱
Antioquía bi' ngua su ngutu'u suu̱ cha' nu
nchcui' ngu' cha' ngu' cristiano laca ñati̱ nu
ngusñi cha' ji'i̱ Jesucristo.

27 Tyempo bi' ndyalaa tucua sna la tya'a
ñati̱ nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ndu'u
ngu' quichi̱ Jerusalén ndyalaa ngu' quichi̱
Antioquía li'. 28 Agabo naa tsaca ngu' bi'.
Cua nda Xtyi'i ycui' Ndyosi sca cuii̱ lo'o
nu Agabo bi' cha' chcui' yu lo'o ngu'. Li'
nchcui' Agabo lo'o ngu' cha' cua ca̱a̱ ti sca
jbi'ña tlyu tsa tyucui ña'a̱ chalyuu. Chañi
cha' jua'a̱ ngua cha' nu nda Agabo bi', pana
nde loo la ngua cha' bi', nu lo'o ngua Clau-
dio rey nu laca loo. 29 Li' ngüiñi cha' ji'i̱ ñati̱
ji'i̱ Jesús lo'o tya'a ngu' cha' ta ngu' msta̱
ji'i̱ tya'a ti'i ti ngu', ngu' nu ndi'i̱ quichi̱ su
cuentya Judea. 30 Jua'a̱ ngua'ni ngu' li'. Nda
ngu' msta̱ bi' ji'i̱ Bernabé lo'o ji'i̱ Saulo cha'
tsaa lo'o ngu' ji'i̱, cha' ta ngu' cñi bi' ji'i̱ ngu'
cusu' ca bi'. Li' tacha ngu' cñi bi', caja xi
ndaca ti ji'i̱ tya'a ti'i ti ngu'.

12

*Ndyujuii ngu' ji'i̱ Jacobo lo'o ngusu'ba ngu'
ji'i̱ Pedro ne' chcua̱*

1 Nu ngua tyempo bi', rey nu ngua naa
Herodes ni, nchcube' tsa ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ Jesu-
cristo. 2 Ngulo rey bi' cña ji'i̱ msu ji'i̱ cha'
cujuii ngu' ji'i̱ Jacobo lo'o maxtyi. (Jacobo
bi' ngua tya'a ngula Juan.) 3 Chaa tsa ti'
ngu' judío cha' ndyujuii rey ji'i̱ Jacobo, bi'
cha' lo'o ji'i̱ Pedro ntejeya' nu rey bi' li'.
La cui' tsa̱ nu ngusñi rey ji'i̱ yu, li' ngua
sca ta'a ji'i̱ ngu' judío, ta'a nu lo'o ndacu
ngu' xlyá tiji nu ná lo'o scua̱ tiye' ndya'.
4 Ntejeya' ngu' ji'i̱ Pedro, li' ndyaa lo'o ngu'
ji'i̱, ngusu'ba ngu' ji'i̱ ne' chcua̱. Li' ndyatu̱
jacua latya sendaru cua̱ ji'i̱, jacua tya'a
sendaru ntsu'u ji'i̱ sca latya ngu'; ndi'i̱ ngu'
bi' cua̱ to' ni'i̱ chcua̱ su ntsu'u Pedro. Nu
lo'o tye tsa̱ ta'a pascua, li' tyu'u ti'i̱ lcaa ngu'
quichi̱ cha' cua'ni cuayá' nu Herodes bi' ji'i̱
Pedro, nti' ycui' rey bi'; 5 bi' cha' ntsu'u
cha' ña'a̱sii̱ tso'o sendaru ji'i̱ yu lo'o ntsu'u
yu ne' chcua̱. Pana laja li' lye tsa nchcui'
tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo lo'o ycui' Ndyosi
cha' cua'ni lyaá Ni ji'i̱ Pedro.

Nclyo ycui' Ndyosi ji'i̱ Pedro ne' chcua̱

6 Cua ngua talya li'. Chaca tsa̱ cua culo
ti Herodes ji'i̱ Pedro cha' ca cuayá' ji'i̱ yu
slo ngu' quichi̱ bi'. Cua nguscа̱' ngu' ji'i̱
Pedro lo'o tucua tya'a carena, sca carena
ntsu'u ya' sca sendaru. Lo'o jua'a̱ ndu̱ xa'
la sendaru cua̱ toni'i̱ chcua̱ nde liya'. Li'
ngua'ya xcalá ti Pedro. 7 Laja lo'o laja' ti yu,

hora ti ndu'u tucua sca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi
su nga'a̱ yu. Tso'o tsa xee ngulane ne'
ni'i̱ chcua̱ li'. Nguxtyu'u xca̱ bi' ji'i̱ Pedro,
nchcui' xca̱ lo'o yu li':

—Tyatu̱ clya nu'u̱ —nacui̱ xca̱ bi' ji'i̱ yu.

Hora ti ndyati̱' carena chcua̱ nu ndyaaca̱'
ya' yu. [8] Xa' nchcui' xca̱ lo'o yu li':

—Xca̱' nu'u̱ sii' —nacui̱—. Xu'ba nu'u̱
caña quiya'.

Ngua'ni Pedro jua'a̱, lo'o li' nchcui' xca̱
lo'o yu chaca quiya':

—Quixii̱ nu'u̱ te' quicha̱' hichu̱'. Ya'a clya
tyu'u lca'a̱ nu'u̱ jna' —nacui̱ xca̱ bi' ji'i̱.

[9] Li' ndu'u lca'a̱ Pedro ji'i̱ xca̱ bi', pana
ná ngua tii yu cha' chañi cha' ndyalaa xca̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi slo yu; ngua ti' yu cha' laja
xcalá ti yu ngua cha' bi'. [10] Nteje tacui ngu'
slo sendaru nu nga'a̱ cua̱ ne' ni'i̱ chcua̱, lo'o
jua'a̱ nteje tacui ngu' slo xi xa' la sendaru
nu nga'a̱ cua̱. Li' ndyalaa ngu' ca toni'i̱
chcua̱ tlyu, xcui' chcua̱ laca toni'i̱ bi'. Lo'o
li' ndyaala toni'i̱ bi' ycui' ti; jua'a̱ ngua
ngutu'u ngu' to' calle, ndyaa ngu' ndyalaa
ngu' nde sca jyaca̱ calle bi'. Lo'o li' ndu'u
nu xca̱ bi' ndyaa, chaca tya Pedro ndyanu
calle bi'. [11] Li' nda Pedro cuentya:

—Juani nchca cuayá' ti' na' cha' cua
ngulo ycui' nu Xu'na na' cña ji'i̱ xca̱ bi'
ji'i̱ Ni, cha' nu ñaa ngulo jna' ni'i̱ chcua̱
jua —nacui̱ yu—. Ngua ti' Herodes xcube'
jna', cha' xña'a̱ tsa ntsu'u tyiquee ngu' judío
tya'a na' ña'a̱ ngu' jna'; pana ná ngua ji'i̱
cua'ni cña cuxi bi'.

[12] Ngulacua tsa ti' Pedro su ndu̱ ycui' ti yu.
Nu lo'o ngua cuayá' ti' yu, li' ndyaa yu ca slo
María xtya'a̱ Juan Marcos. Ca ni'i̱ bi' ndyu'u
ti'i̱ tyuu̱ tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesús, nchcui' ngu'
lo'o ycui' Ndyosi. [13] Ngujui'i̱ ya' yu toni'i̱,
lo'o li' sca nu cuna'a̱ cuañi' nu naa Rode, bi'
nu ndyaa na'a̱ toni'i̱. Ña'a̱ ndu̱ ti nu cuna'a̱
bi' toni'i̱ nde ni'i̱ ti. [14] Hora ti ndyuloo nu
cuna'a̱ bi' xtyi'i Pedro lo'o nchcui' yu. Chaa
tsa ti' cho' li'. Ngusna cho' ndyaa chcui' lo'o
tya'a ndi'i̱ cho' ni'i̱ bi', pana ña'a̱ ti tya ndu̱
ycui' Pedro nde liya' cha' bilya saala ngu'
toni'i̱.

[15] —Cua ngua tonto hique nu'u̱ —nacui̱
ngu' ji'i̱ Rode li'.

Pana lye la nchcui' nu cuna'a̱ bi' lo'o ngu'
li', cha' chañi cha' Pedro laca nu ndu̱ toni'i̱
bi' nde liya'.

—Si'i —nacui̱ ngu' li'—. ¿Ha si'i nu xca̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ña'a̱sii̱ ji'i̱ Pedro laca bi'?
—nacui̱ ngu' ji'i̱.

[16] Ña'a̱ ti tya ndu̱ Pedro nde liya' ntyiji'i̱
ya' yu toni'i̱. Li' ndyaa ngu' cha' saala ngu'
toni'i̱. Lo'o na'a̱ ngu' ji'i̱ Pedro ndu̱, li'
ndube tsa ti' ngu' cha' cua ndyalaa ycui'
yu. [17] Ngua'ni ya' yu ji'i̱ ngu' li', cha' ca ti̱
ti ngu'. Ndacha' yu ji'i̱ ngu' ñi'ya̱ ngua lo'o
ngua'ni ycui' Ndyosi nu Xu'na na cha' tso'o
cha' ngulo Ni ji'i̱ yu ne' chcua̱.

—Chcui' ma̱ lo'o Jacobo lo'o lcaa ngu'
tya'a ndya'a̱ na —nacui̱ Pedro ji'i̱ ngu'—, ta
ma̱ cha' lo'o ngu' ñi'ya̱ nu ngua'ni ycui' Ni
lo'o na' lo'o ngulo Ni 'na ne' chcua̱.

Ndu'u yu ni'i̱ ndyaa yu xa' se'i̱ li'.

[18] Nu lo'o nguxee chaca tsa̱ quiña'a̱ tsa
ngulacua ti' sendaru bi', cha' nga'aa ngua
cuayá' ti' ngu' macala ndyaa Pedro. [19] Li'
ngulo rey Herodes cña ji'i̱ sendaru cha' tsaa
ngu' tsaana ngu' ji'i̱ yu. Ndyaa ngu' li',
pana nga'aa nquije yu ji'i̱ sendaru bi'. Li'
nchcuane Herodes ji'i̱ sendaru nu nga'a̱ cua̱
ji'i̱ Pedro ni'i̱ chcua̱, pana nga'a ndyiji ñi'ya̱
nu xacui̱ sendaru cha' ji'i̱ rey, cha' ná jlo
ti' ngu' ñi'ya̱ ngua ji'i̱ Pedro; bi' cha' ngulo
Herodes cña ji'i̱ xa' sendaru cha' cujuii ngu'
ji'i̱ lcaa sendaru nu ngua'a̱ cua̱ ji'i̱ nu Pedro
bi'. Li' ndu'u rey bi' loyuu su cuentya Judea,
ndyaa ca quichi̱ Cesarea, cha' ca bi' tyi'i̱ xi
ngua ti'.

Ngujuii Herodes

[20] Lo'o li' ngua ñasi̱' tsa nu Herodes bi' ji'i̱
ngu' quichi̱ Tiro, lo'o jua'a̱ ji'i̱ ngu' quichi̱
Sidón. Nu ngua tya clyo la cua nda rey
Herodes na cacu ngu' quichi̱ bi', lo'o li'
nga'aa nda rey na cacu ngu', cha' ñasi̱' tsa
ti' rey ña'a̱ ji'i̱ ngu'. Stu'ba ti ntsu'u tyiquee
lcaa ngu' quichi̱ bi' lo'o tya'a ngu', cha' tsaa
ngu' slo rey cha' chcui' ngu' lo'o. Li' tso'o
tsa nchcui' ngu' quichi̱ lo'o nu cusu' Blasto
nu laca cña ji'i̱ rey bi'; bi' cha' tso'o nchcui'
nu Blasto bi' lo'o rey cuentya ji'i̱ ngu' quichi̱
bi', cha' tyaala' cha' ji'i̱ rey lo'o ngu' bi'. [21] Li'
ngusta Herodes sca tsa̱ cha' tyu'u ti'i̱ ngu'
sca se'i̱ ti. Ndyacu' Herodes lcaa late' tso'o
nu ntsu'u ji'i̱ cha' laca rey, ndyaa ntucua lo
yaca xlya tso'o su ntyucua ycui' rey, cha' ta
sca cuii̱ lo'o ngu' nu lo'o ndyu'u ti'i̱ ngu' slo.
Li' nguxana rey nda cuii̱ lo'o ngu' bi'. [22] Cuii̱
tsaa ngusi'ya lo'o ngu' ji'i̱ rey li':

—Ndyosi laca nu'u̱ —nacui̱ ngu' ji'i̱ rey—. Si'i sca ñati̱ chalyuu ti laca nu'u̱ nu nchcui' lo'o cuare juani.

23 Hora ti ndyalaa sca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi
slo rey cha' ta sca quicha tlyu ji'i̱ nu
Herodes bi', ndyatí conu' ne' rey bi' li'. Ti'í
tsa ne' rey li', cha' ndyacu conu' bi' ne'.
Ngujuii rey li', cha' cua nda chacuayá' ji'i̱
ngu' cha' ngua'ni tlyu ngu' ji'i̱ rey ñi'ya̱ nu
ndu'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi; masi sca ñati̱
chalyuu ti ngua rey bi', pana nda chacuayá'
cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱.
24 Li' quiña'a̱ tsa ñati̱ ndyuna cha' ji'i̱ ycui'
nu Xu'na na, ndyatu̱ la ngu' nu ngusñi cha'
ji'i̱ Jesucristo li'.
25 Nu lo'o cua ndye cña ji'i̱ Bernabé lo'o
Saulo ca quichi̱ Jerusalén, li' nguxtyu̱u̱ ngu'
ñaa ngu' nde quichi̱ Antioquía chaca quiya'.
Ñaa lo'o ngu' ji'i̱ Juan, la cui' nu naa Juan
Marcos.

13

Nguxana Bernabé lo'o Saulo ngua'ni ngu' cña ji'i̱ ycui' Ndyosi

1 Nu taju ñati̱ ji'i̱ Jesucristo ca quichi̱
Antioquía bi' ni, laja ngu' bi' ntsu'u xi ngu'
nu laca tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi. La cui' jua'a̱
laja ngu' bi' tya ntsu'u la xa' tya'a ngu'
nu tso'o tsa nclyu'u cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
ji'i̱ tya'a ngu'; ngu' nu nclyu'u ji'i̱ tya'a
ngu' ngua Bernabé, lo'o Simón nu ngata,
lo'o Lucio Cirene, lo'o Saulo, lo'o Manaén.
(Nu Manaén bi' ngua tya'a miña'a̱ Herodes
nu laca gobernador ji'i̱ loyuu su cuentya
Galilea.) 2 Ngua sca tsa̱ nu lo'o tyucui tsa̱ ná
ndyacu ngu' taju bi', xqui'ya cha' ngua'ni
tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu Xu'na na. Li'
nchcui' Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi':

—Ta ma̱ chacuayá' ji'i̱ Bernabé lo'o jua'a̱
ji'i̱ Saulo, cha' tsaa ngu' xa' quichi̱ cha'
cua'ni ngu' cña nu ta na' ji'i̱ ngu' cha' cua'ni
ngu' —nacui̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu'.
3 Tyu̱u̱ hora ná ndyacu ngu' li', cha' tsa cu'
ti nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi. Li' ngusta
ya' lcaa tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo bi' hique
Bernabé, lo'o jua'a̱ hique Saulo, cha' tso'o
ti tsaa ngu' ca su cua'ni ngu' cña cuentya
ji'i̱ ycui' Ndyosi.

Nda ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ca loyuu su cuentya Chipre

4 Li' ndyaa Bernabé lo'o Saulo ca quichi̱
Seleucia cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'i̱, cha'
tsaa ngu' chaca tsu' tyujo'o ca loyuu su naa
Chipre. Ca bi' cua'ni ngu' cña nu ngulo
Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu'. 5 Li' ndyaa
ngu' ne' yaca ni'i̱ ca quichi̱ Salamina. Lo'o
ndyalaa ngu' chaca tsu' bi', li' ndyatí ngu'
ndyaa ngu' ne' laa ji'i̱ ngu' judío quichi̱ bi',
cha' culu'u ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱
ñati̱ nu ndi'i̱ ne' laa bi'. Tyempo bi' tya
ndya'a̱ Juan lo'o ngu' cha' xtyucua ji'i̱ ngu'.
6 Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' tyu̱u̱ tya'a quichi̱
nde Chipre bi', ndyaa ngu' ndyalaa ngu' ca
quichi̱ Pafos li'. Quichi̱ bi' ndyacua tya'a
ngu' lo'o sca nu qui'yu nu cucha'a̱ tsa nu
naa Barjesús. Ngu' judío laca nu qui'yu
bi', lo'o jua'a̱ nacui̱ yu cha' laca yu tu'ba
ji'i̱ ycui' Ndyosi; pana si'i cha' liñi nda yu.
7 Ndi'i̱ nu cucha'a̱ bi' slo gobernador nu naa
Sergio Paulo. Ngua tsa nu gobernador bi',
lo'o jua'a̱ nti' tsa cuna cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi;
bi' cha' nguane gobernador ji'i̱ Bernabé lo'o
ji'i̱ Saulo cha' ca̱a̱ ngu' ca slo, cha' culu'u
ngu' cha' bi' ji'i̱. 8 Pana ná ndiya ti' nu
cucha'a̱ bi' nu lo'o ndyuna gobernador cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi. (Elimas naa nu cucha'a̱
bi' cha'cña ji'i̱ ngu' quichi̱ Pafos bi'.) Lye
tsa nxu̱u̱ tya'a yu lo'o Saulo lo'o Bernabé,
cha' cua nti' yu cua'a yu ji'i̱ gobernador cha'
nga'aa xñi nu cusu' bi' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
nu nchcui' ngu' lo'o. 9 Li' na'a̱ tsa Pablo ji'i̱
nu cucha'a̱ bi'. (Nu juani naa Pablo nu ngua
naa Saulo clyo.) Xtyi'i ycui' Ndyosi laca nu
nda juersa ji'i̱ nu Pablo bi', 10 bi' cha' nchcui'
lo'o nu cucha'a̱ bi':

—Lye tsa ñilo'o nu'u̱ ji'i̱ ngu' —nacui̱
Pablo ji'i̱ nu cucha'a̱ bi'—. Liye' tsa ti' nu'u̱
ña'a̱ nu'u̱ ji'i̱ ya, cha' msu ji'i̱ nu xña'a̱ laca
nu'u̱ —nacui̱—. Ndaca'a tsa nu'u̱ ji'i̱ ngu'
cha' ná cua'ni ngu' sca cha' tso'o ti; bi' cha'
juani culo na' cña jinu'u̱ cha' nga'aa cua'a
nu'u̱ ji'i̱ ngu' nu nti' xñi cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
nu Xu'na ya. 11 Xcube' nu Xu'na ya jinu'u̱
juani, cha' nga'aa caja ñi'ya̱ ña'a̱ nu'u̱ xee
cua̱; tyu̱u̱ tsa̱ tyanu cuityi̱' ti nu'u̱ li'.

Hora ti ngua cuityi̱' yu cucha'a̱ bi' li',
nga'aa ngua ña'a̱ yu tsiya' ti. Li' nclyana yu
ji'i̱ sca ñati̱ nu xñi ya' yu cha' tsaa lo'o ji'i̱ yu
nde liya'. 12 Lo'o na'a̱ gobernador cha' ngua
cuityi̱' nu cucha'a̱ bi', li' hora ti ngusñi nu
cusu' bi' cha' ji'i̱ Jesucristo. Jua'a̱ ndube tsa
ti' nu cusu' bi' ji'i̱ cha' nu ngulu'u ngu' ji'i̱
cuentya ji'i̱ ycui' nu Xu'na na.

Ndyaa Pablo lo'o Bernabé ca quichi̱ Antioquía Pisidia

13 Lo'o li' ndu'u Pablo lo'o tya'a ndya'a̱
yu, ndu'u ngu' quichi̱ Pafos ndyaa ngu'.
Ndyatí ngu' ne' yaca ni'i̱ ndyaa ngu' chaca
tsu' tyujo'o, ndyalaa ngu' ca quichi̱ Perge ca
loyuu su cuentya Panfilia li'. Nga'aa ndya'a̱
Juan lo'o ngu' li', na cua ndyaa yu quichi̱ tyi
yu. 14 Ndu'u ngu' quichi̱ Perge ndyaa ngu'
chaca quichi̱ Antioquía ca loyuu su cuentya
Pisidia. Nu ngua tsa̱ ta'a nu ndi'i̱ cña' ngu',
li' ndyatí Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' ne'
laa ji'i̱ ngu' judío. Ca bi' ndyaa tucua ngu'
xi. 15 Li' nchcui' sca nu cusu' lo quityi ji'i̱
ycui' Ndyosi cha' cuna lcaa ñati̱ nu ndi'i̱
ne' laa bi'; nchcui' lo quityi nu nscua cña
nu ngulo Ni ji'i̱ ngu', li' nchcui' nu cusu'
bi' sca cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua
tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni. Lo'o li'
nchcuane nu cusu' nu laca loo ne' laa bi' ji'i̱
Pablo lo'o Bernabé:

—¿Ha ntsu'u sca cuii̱ ji'i̱ ma̱ cha' ta ma̱
lo'o ya juani? —nacui̱ ji'i̱ ngu'.

16 Li' ndyatu̱ Pablo ngua'ni ya' yu ji'i̱ ngu'
cha' cua'a̱ jyaca̱ ngu' ji'i̱ yu. Nchcui' Pablo
lo'o ngu' li':

—Tyu'u cha' clyu ti' ji'i̱ ma̱ cua'a̱ jyaca̱
ma̱ ji'i̱ cha' nu chcui' na' lo'o ma̱ juani
—nacui̱ Pablo ji'i̱ ngu'—. Ngu' Israel laca
na, lo'o jua'a̱ ndu'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi.
17 La cui' ycui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i̱,
la cui' Ni laca nu ngusubi ji'i̱ jyo'o cusu' ji'na
cha' tyu'u tucua quiña'a̱ ñati̱ ji'i̱ ngu' nde
loo la. Tya ndi'i̱ jyo'o cusu' ji'na ca loyuu
Egipto lo'o ndyatu̱ quiña'a̱ tsa tya'a ngu',
masi si'i quichi̱ tyi ngu' ngua quichi̱ bi'. Li'
tlyu tsa cña ngua'ni ycui' Ndyosi, cha' ngulo
Ni ji'i̱ jyo'o cusu' ji'na ca loyuu Egipto bi'.
Jua'a̱ ngua cuayá' ti' xa' ñati̱ chalyuu cha'
tonu tsa cña nu ndu'ni ycui' Ndyosi nde
chalyuu. 18 Nu lo'o nguta'a̱ ngu' loyuu btyi
bi' tya tu'ba yija̱, ndalo tsa tyiquee ycui'
Ni ji'i̱ jyo'o cusu' ji'na li', masi quiña'a̱ tsa
cha' cuxi ngua'ni ngu' bi'. 19 Li' ngua'ni tye
Ni cha' ji'i̱ cati tya'a nación ñati̱ nu nguti'i̱
loyuu su cuentya Canaán, la cui' ñati̱ nu
nguti'i̱ loyuu bi' tya clyo la; nda Ni yuu bi'
cha' caja su tyi'i̱ jyo'o cusu' ji'na li'. 20 Lo'o
jua'a̱ nda Ni ñati̱ nu ngua loo ji'i̱ jyo'o cusu'
ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. Li' cua ndya'a
jacua siyento cla'be yija̱, tya lo'o ndyalaa
ngu' loyuu Canaán bi', ña'a̱ cuayá' nu ngula
jyo'o Samuel nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi.
21 Li' ngüijña ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' ta Ni
sca rey cha' caca loo ji'i̱ ngu', bi' cha' nda
Ni ji'i̱ jyo'o Saúl sñi' Cis ji'i̱ ngu'; ngua yu bi'
loo ji'i̱ ngu' tu'ba yija̱ li'. Jyo'o Saúl bi' ngua
tya'a ñati̱ ji'i̱ ngu' Benjamín. 22 Nu lo'o ndye
tu'ba yija̱, li' nga'aa nda Ni cña bi' ji'i̱ yu
bi', nda Ni jyo'o David cha' caca loo ji'i̱ ngu'
cña su ndu̱ Saúl nquicha'. Cua nchcui' ycui'
Ndyosi cha' ji'i̱ nu jyo'o David bi': "Ntsu'u
tsa tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ David sñi' Isaí",
nacui̱ ycui' Ndyosi. "Cua nda na' cuentya
cha' laca yu bi' sca ñati̱ nu tyaja'a̱ cua'ni
lcaa cña nu nti' na' cha' cua'ni yu." 23 Cua
sa'ni nda ycui' Ndyosi cha' lo'o na cha' nde
loo la cala sca ñati̱ tya'a ji'i̱ jyo'o David bi',
nu cua'ni lyaá ji'i̱ lcaa na nu laca na ngu'
Israel; yu bi' laca Jesús. 24 Nu lo'o bilya xana
Jesús culu'u cha' ji'i̱ ngu' tya'a quichi̱ tyi
na, nda jyo'o Juan cha' lo'o ngu' tya'a na,
cha' ca tyuju'u ti' ngu' tya'a na ji'i̱ qui'ya
nu ntsu'u ji'i̱ ngu' lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o li'
ntyucuatya jyo'o Juan bi' ji'i̱ ngu' nu ngusñi
cha' bi'. 25 Nu lo'o cua tye ti cña ji'i̱ jyo'o Juan
bi', li' nchcui' yu lo'o ngu' tya'a quichi̱ tyi
na ndi'ya̱: "Xa' ñati̱ ntajatya ma̱ ji'i̱", nacui̱
Juan ji'i̱ ngu'; "si'i na' laca̱", nacui̱ yu. "Ca
nde loo la caa̱ sca ñati̱ nu tlyu la chacuayá'
ntsu'u ji'i̱. Lo'o na', cua'ni tlyu na' ji'i̱ ñati̱
bi'; tso'o tsa caca tyiquee na' masi caña nu
ntsu'u quiya' ñati̱ bi' sati̱' na' juata ti." Jua'a̱
nchcui' jyo'o Juan cuentya ji'i̱ Jesús.

26 'Lcaa na nu laca na la cui' tya'a ñati̱
ji'i̱ jyo'o Abraham, lo'o jua'a̱ lcaa ma̱ nu
ndaquiya' ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, cuentya ji'i̱
lcaa na laca cha' tso'o nu nda Ni lo'o na,
cha' tso'o nu nchcui' ñi'ya̱ ndu'ni lyaá Ni
ji'i̱ ñati̱ chalyuu. 27 Ná ngua cuayá' ti' ngu'
quichi̱ Jerusalén tilaca laca Jesús, lo'o jua'a̱
ná ngua cuayá' ti' ngu' nu laca loo ji'i̱ quichi̱
bi' tilaca laca yu. Ná nda ngu' cuentya ñi'ya̱
ndyu'u cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua
tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi sa'ni; masi ndyuna
ngu' lo'o ndya'a̱ nchcui' ngu' lo quityi bi'
ne' laa lcaa tsa̱ nu ndi'i̱ cña' ngu', ná nda
ngu' cuentya si cha' ji'i̱ ycui' Jesús nchcui'
quityi bi'. Bi' cha' cuxi tsa cña ngua'ni ngu'
lo'o Jesús nu lo'o ngusta ngu' qui'ya ji'i̱ yu.
La cui' tya'a cña nu nguscua jyo'o cusu' lo
quityi cha' cua'ni ngu' lo'o yu, cua ngua'ni
ngu' li'. 28 Masi ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ Jesús
tsiya' ti, ngüijña ngu' ji'i̱ gobernador, la cui'

nu Pilato bi', cha' culo cña ji'i̱ ngu' cha'
cujuii ngu' ji'i̱ Jesús. 29 Nu lo'o cua ndye
ngua'ni ngu' lcaa cha' ñi'ya̱ nchcui' lo quityi
bi' cha' caca ji'i̱ Jesús, li' nda'ya ngu' ji'i̱
jyo'o bi' su nga'a̱ lo crusi, nguxatsi' ngu'
ji'i̱ jyo'o bi' li'. 30 Pana ngua'ni ycui' Ndyosi
cha' ndyu'ú yu chaca quiya' li'. 31 Tyu̱u̱ tsa̱
ndu'u tucua ycui' ca Jesús su ndi'i̱ ngu' tya'a
ndya'a̱ yu. La cui' ngu' nu cua ñaa lo'o yu
tya lo'o ndu'u ngu' nde Galilea ñaa ngu' ca
quichi̱ Jerusalén, bi' ngu' laca nu nda cha'
liñi ji'i̱ Jesús lo'o ñati̱ juani.

32 'Lo'o juani cua lijya̱ ya ca nde cha'
culu'u ya cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi bi' ji'i̱
cu'ma̱. Tya sa'ni la cua ngüiñi cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na; 33 lo'o
nu juani cua ngua'ni Ni cha' bi' cuentya
ji'na, nu lo'o cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'.
Ndi'ya̱ nchcui' Salmo nu nchca tyucuaa cha'
ji'i̱ Jesús: "Sñi' na' laca nu'u̱", nacui̱ ycui'
Ni ji'i̱ Jesús. "Juani cua ngua'ni na' cha'
tyu'ú nu'u̱ chalyuu." 34 Chaca cha' nchcui'
quityi cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' tyu'ú Jesús
chaca quiya' lo'o ndyujuii ngu' ji'i̱, lo'o jua'a̱
nchcui' quityi bi' cha' ná quiñu'u̱ cuaña'
Jesús ne' cuaá. "Ta na' lcaa cha' tso'o ji'i̱
ma̱, la cui' ña'a̱ cha' tso'o nu nchcui' na'
lo'o David cha' caja ji'i̱ ma̱", nacui̱ ycui' Ni.
35 Lo'o jua'a̱ ntsu'u chaca Salmo, chaca jii̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi, nu nchcui' ñi'ya̱ nu nacui̱
Jesús ji'i̱ ycui' Ni: "Jlo ti' na' cha' ná ta
nu'u̱ chacuayá' quiñu'u̱ cuaña' na', cha' na'
laca̱ Sñi' ycui' nu'u̱", nacui̱. 36 Ngua'ni jyo'o
David cña ji'i̱ ycui' Ndyosi lcaa tyempo lo'o
nguti'i̱ nu cusu' bi' chalyuu. Lo'o ngujuii
yu, li' nguxatsi' ngu' ji'i̱ se'i̱ ti lo'o xa' la
jyo'o cusu' ji'na; ndye cuaña' yu ngutsu'
li'. 37 Pana Jesús ni, ná ngunu'u̱ cuaña'
Jesús lo'o nguatsi' yu, xqui'ya cha' ngua'ni
ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú yu chaca quiya'.
38 Bi' cha' ntsu'u cha' ca cuayá' ti' lcaa
cu'ma̱, cha' xqui'ya Jesús cua'ni clyu ti'
ycui' Ndyosi ji'i̱ lcaa cha' cuxi nu ngua'ni
ma̱; 39 taca tyu'u laja ti ma̱ ji'i̱ qui'ya nu
ntsu'u ji'i̱ ma̱ si xñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesús. Ná
ndu'ni cha' masi tso'o tsa ndaquiya' ma̱ ji'i̱
lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés sa'ni, ná
nchca ji'i̱ cha' bi' cuityi̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱
ma̱. 40 Tso'o la si cui'ya ma̱ cuentya cha'
ná tyacua cha' cuxi ji'i̱ ma̱, la cui' cha' nu
nguscua jyo'o cusu' sa'ni cuentya ji'i̱ cu'ma̱
nu nchcui' ndi'ya̱:

41 Clyacua tso'o ti' ma̱, lcaa cu'ma̱ nu nti' ma̱
xtyí lo'o ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi;
cube xi ti' ma̱, tyaa ma̱ cuaana ti li'.
Ycui' Ndyosi laca na', nu tlyu tsa cña tonu
cua'ni na' tyempo nu ndi'i̱ ma̱ cha-
lyuu, nacui̱ Ni.
Ná caca jlya ti' ma̱ cha' ndu'ni na' cña bi'
tsiya' ti,
masi tso'o tsa culu'u ñati̱ ñi'ya laca cha' bi'
ji'i̱ ma̱.
Cua ndye nchcui' Pablo lo'o ngu' li'.

42 Na cua tyu'u ti ngu' ne' laa tsaa ngu',
lo'o li' ngüijña tsa tyu̱u̱ tya'a ñati̱ bi' ji'i̱
Pablo lo'o ji'i̱ Bernabé cha' culu'u la ngu'
cha' ji'i̱ Jesús ji'i̱ ngu' chaca quiya' ca xnu'
tsa̱. 43 Jua'a̱ lo'o ndye ndyu'u ti'i̱ ngu' ne' laa
bi', li' ndyaa ngu' lo'o Pablo lo'o Bernabé.
Tyu̱u̱ tya'a ngu' judío ndyaa ngu' lo'o ngu'
bi', lo'o jua'a̱ xa' ñati̱ nu ndu'ni tlyu ji'i̱ ycui'
Ndyosi stu'ba ti lo'o nu ngu' judío bi', la cui'
ti ndyaa ngu' lo'o ngu' bi' li'. Ngulu'u la
ngu' bi' ji'i̱ nu quiña'a̱ ngu' bi' li', cha' tso'o
ti tyanu cha' ji'i̱ Jesús tyiquee ngu', cha' ca
cuayá' tso'o ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee
ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu.

44 Nu lo'o ngua snu' tsa̱, li' ndyu'u ti'i̱ lcaa
tya'a ngu' quichi̱ ne' laa bi', cha' cuna ngu'
cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi chaca quiya'. 45 Ñasi̱'
tsa nu ngu' judío bi' lo'o na'a̱ ngu' ji'i̱ nu
quiña'a̱ tsa ñati̱ bi'. Nchcui' suba' ngu' judío
lo'o Pablo li', nacui̱ ngu' cha' cuiñi tsa cha'
nu nclu'u yu bi'. 46 Pana ná ndyutsii̱ Pablo
lo'o Bernabé cha' xacui̱ ngu' cha' ji'i̱ ngu'
judío bi':

—Clyo ntsu'u cha' chcui' ya cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ma̱ nquicha', cha' ngu' judío
tya'a na laca ma̱. Pana juani tsaa ya culu'u
ya cha' bi' ji'i̱ ngu' xa' tsu', xqui'ya cha' ná
ntaja'a̱ ma̱ cuna ma̱ cha' nu nchcui' ya. Na
cua ngüiñi cha' ji'i̱ ma̱ lo'o tya'a ma̱, cha' ná
nti' ma̱ caja chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱
ma̱. 47 Jua'a̱ cña ngulo ycui' nu Xu'na na ji'i̱
ya nu nchcui' quityi cusu' bi' ndi'ya̱:
Ñi'ya̱ nti' sca xee ndubi nu nclyu'u xee
tyijyu',
jua'a̱ nga'a̱ cha' ta ma̱ cha' jna' lo'o ngu' xa'
tsu', nacui̱ ycui' Ndyosi,
cha' ca cuayá' ti' lcaa ñati̱ chalyuu tilaca
laca nu cua'ni lyaá ji'i̱ ngu'.

48 Ndyuna nu ngu' xa' tsu' cha' bi', lo'o li'
tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu'. Tso'o tsa laca
cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu Xu'na na, ngulacua

ti' ngu' bi'; jua'a̱ ngusñi ngu' cha' bi'. Jlya
ti' ngu' bi' cha' ji'i̱ Jesús, lcaa ngu' nu cua
ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱; ngujui chalyuu nu
ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱ ngu' bi' li'. 49 Jua'a̱ ngua,
lo'o li' ndyaa ngu', ndya'a̱ nchcui' ngu' cha'
ji'i̱ nu Xu'na na lo'o lcaa ñati̱ lcaa quichi̱
ca loyuu bi'. 50 Hora ti nchcui' ngu' judío
lo'o ngu' nu laca loo ji'i̱ quichi̱, jua'a̱ lo'o
ngu' cuna'a̱ tlyu, cha' su'ba ñasi̱' ji'i̱ ngu'
quichi̱ lo'o ña'a̱ ngu' ji'i̱ Pablo lo'o Bernabé.
Ngua ti'í ti' ngu' ji'i̱ ngu' bi' li', ngulo'o ngu'
ji'i̱ ngu' bi', cha' tsaa Pablo lo'o Bernabé
xa' se'i̱. 51 Lo'o li' nu Pablo lo'o Bernabé bi'
ni, ngusalú ngu' snii yuu nu ntsu'u quiya'
ngu' to' quichi̱. Jua'a̱ ngua'ni ngu' cha' ta
ngu' quichi̱ bi' cuentya cha' ná tso'o cña nu
ngua'ni ngu', nu lo'o ngulo'o ngu' quichi̱
ji'i̱ tyucuaa ngu' bi'. Ndu'u ngu' ndyaa
ngu' ca quichi̱ Iconio li'. 52 Lo'o nu ñati̱ ji'i̱
Jesucristo nu ndyanu quichi̱ Antioquía bi'
ni, chaa ti' ndyanu ngu' quichi̱ tyi ngu' cha'
cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya
ji'i̱ ngu'.

14

Ndi'i̱ Pablo lo'o Bernabé ca quichi̱ Iconio

1 Lo'o cua ndyalaa Pablo lo'o Bernabé ca
quichi̱ Iconio, ndyatí ngu' ndyaa ngu' ne'
laa ji'i̱ ngu' judío tya'a ngu'. Ndejua ngulu'u
ngu' cha' ji'i̱ Jesús; bi' cha' quiña'a̱ tsa ngu'
ngusñi ngu' cha' bi', masi ngu' judío, masi
xa' ñati̱. 2 Li' hora ti ngunasi̱' xa' la tya'a
ngu' judío, ngu' nu ná jlya ti' cha' bi'. Su'ba
ñasi̱' ngu' ji'i̱ xa' ñati̱ nti' ngu', cñilo'o
ngu' ji'i̱ ngu' quichi̱ nti' ngu', cha' ca ti'í
ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ngu' nu ngusñi cha'
bi'. 3 Tyiquee' xi ndyanu Pablo lo'o Bernabé
quichi̱ bi', cha' ná ndyutsii̱ ngu' culu'u ngu'
cha' ji'i̱ nu Xu'na na ji'i̱ ngu' quichi̱ bi'.
Lo'o jua'a̱ ngua'ni Pablo lo'o Bernabé cña
tonu chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi, bi' cha'
ngua ji'i̱ ngu' quichi̱ ta ngu' cuentya cha'
xcui' cha' liñi nclyu'u ngu' bi' ji'i̱ ngu'. 4 Ná
stu'ba cha' ji'i̱ ngu' quichi̱ lo'o tya'a ngu' li'.
Ntsu'u ngu' nu ndaquiya' tsa ji'i̱ tya'a ngu'
judío, lo'o jua'a̱ ntsu'u ngu' nu ndaquiya' ji'i̱
cha' nu nda ngu' nu ndya'a̱ nchcui' cha' ji'i̱
Jesucristo bi'. 5 Li' ngüiñi cha' ji'i̱ ngu' judío
bi' lo'o xa' ñati̱ tya'a quichi̱ tyi ngu', lo'o nu
laca loo ji'i̱ quichi̱, cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o
Pablo lo'o tya'a ndya'a̱ yu; nti' ngu' cu̱ ngu'
quee ji'i̱ ngu' bi'. 6 Pana ngua cuayá' ti' Pablo
lo'o tya'a ndya'a̱ yu cha' bi', ngusna ngu'
ndyaa ngu' ca xa' quichi̱ loyuu su cuentya
Licaonia li', ndyalaa ngu' ca quichi̱ Listra.
Lo'o li' ndyaa lye la ngu' ca quichi̱ Derbe lo'o
lcaa quichi̱ cacua ti. 7 Ngulu'u ngu' cha' bi'
ji'i̱ ngu' lcaa quichi̱, cha' ndu'ni lyaá Jesús
ji'i̱ ñati̱ chalyuu.

Ngu̱ ngu' quee ji'i̱ Pablo ca quichi̱ Listra

8 Ndi'i̱ sca nu qui'yu ca quichi̱ Listra bi' nu
ná nchca tya'a̱ tsiya' ti, cha' quicha quiya'.
Ni sca quiya' ná ngua ji'i̱ nu qui'yu bi' tyatu̱,
xqui'ya cha' quicha quiya' tya lo'o ngula;
xcui' na nchca'a̱ ti nu quicha bi'. 9 Tso'o tsa
ndyuna nu quicha bi' laja lo'o nclyu'u Pablo
ji'i̱ ngu'; li' na'a̱ yu ji'i̱ nu quicha bi', ngua
cuayá' ti' yu cha' jlya ti' nu quicha cha' taca
ji'i̱ ycui' Ndyosi cua'ni cha' tyaca tso'o. 10 Li'
nchcui' Pablo lo'o nu quicha bi':

—Tyatu̱ liñi nu'u̱ juani —nacui̱ Pablo ji'i̱.
Hora ti ndatu̱ nu quicha bi', ngua ji'i̱
ndya'a̱ li'. 11 Quiña'a̱ ñati̱ cua na'a̱ ñi'ya̱ nu
ngua ji'i̱ nu quicha bi', bi' cha' ndube tsa ti'
ngu'. Li' nxi'ya lo'o tsa ngu' ji'i̱ tya'a ngu':

—Cua ndyalaa tucua tya'a jo'ó ca slo
na juani —nacui̱ ngu'—. Ñi'ya̱ ña'a̱ ñati̱,
jua'a̱ ña'a̱ jo'ó re —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'
cha'cña ji'i̱ ngu' Licaonia.

12 Nchcui' ngu' cha' jo'ó Júpiter laca Bern-
abé, lo'o jo'ó Mercurio laca Pablo nacui̱
ngu', xqui'ya cha' nda tsa Pablo cha' lo'o
ngu'. 13 Ntsu'u sca laa ji'i̱ jo'ó Júpiter ca
to' quichi̱ bi', lo'o jua'a̱ ndi'i̱ sca sti jo'ó
cuentya ji'i̱ laa bi'. Li' yala ti ndyalaa sti
jo'ó bi' lo'o toro, lo'o jua'a̱ ndi'i̱ tyaaca̱'
queé yani toro bi'. Ngua ti' lcaa ngu' bi'
cujuii ngu' ji'i̱ toro bi' li', cha' cua'ni tlyu
ngu' ji'i̱ nu tucua tya'a jo'ó nu ndyalaa ca
ti slo ngu'. 14 Ñati̱ nu ndya'a̱ tyijyu' nchcui'
cha' ji'i̱ Jesucristo laca Pablo lo'o Bernabé
ni, bi' cha' ngua xñi'i̱ tsa ti' tyucuaa ngu'
lo'o nda ngu' cuentya ñi'ya̱ nu ndyu'ni ngu'
quichi̱ bi'. Li' ngusaa' ycui' ca ngu' ste' ngu',
cha' caca cuayá' ti' ngu' quichi̱ cha' ná tso'o
cña nu ndyu'ni ngu'. Li' ngusna Pablo lo'o
Bernabé ndyaa ngu' lcaa laja ñati̱ quiña'a̱
bi', cuii̱ tsa ngusi'ya lo'o ngu' ji'i̱ ngu' quichi̱
bi':

15 —Ngu' cusu' cu'ma̱ —nacui̱ Pablo lo'o
Bernabé ji'i̱ ngu' quichi̱—. ¿Ni cha' laca
ndyu'ni ma̱ jua'a̱? —nacui̱ ngu'—. Laca
ya ñati̱ chalyuu ti, ñi'ya̱ nu laca cu'ma̱; si'i
ndyosi laca ya. Cua ndyalaa ya ca nde cha'

ta ya cha' lo'o ma̱, cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu lu'ú ca. Ná tso'o cua'ni tlyu ma̱ ji'i̱ xa' la jo'ó, sca ti ji'i̱ ycui' Ndyosi nu lu'ú nga'a̱ cha' tyu'u tyiquee ma̱ ji'i̱; bi' laca nu ngüiñá lcaa na nu ntsu'u lo yuu, lo'o lcaa na nu ntsu'u nde cua̱, lo'o lcaa tyujo'o, lo'o lcaa na nu ntsu'u ca bi'. 16 Cua sa'ni la ndalo tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu, masi ngua'ni ngu' cua ña'a̱ ca cha' cuxi nu nti' ngu' cha' cua'ni ngu'. 17 Lo'o jua'a̱ nda Ni lcaa cha' tso'o nu ndyiji ji'na: nda Ni tyo nu nda'ya lo yuu cha' caluu tso'o si'yu nu ntyaa na, cha' tso'o caca clacua ji'na li'; ndyiji cha' bi' ji'na cha' cacu tso'o na, cha' jua'a̱ tso'o tsa caca tyiquee na li'. Jua'a̱ laca cha' nu nclyu'u ycui' Ndyosi ji'na cha' caca cuayá' ti' na tilaca laca Ni.

18 Tyucuaa ngu' bi', lye tsa nchcui' ngu' lo'o ngu' quichi̱, pana lqui'ya tsa ngua cuayá' ti' ngu' quichi̱ cha' ná tso'o tsiya' ti' si cujuii ngu' toro cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ngu' bi'.

19 Lo'o li' ndyalaa la xi ngu' judío nu xña'a̱ tsa tyiquee, ngu' nu ndu'u quichi̱ Antioquía bi'; lo'o xa' la tya'a ngu' nu ndu'u quichi̱ Iconio ndyalaa ngu'. Nchcui' ngu' bi' lo'o ngu' quichi̱ cha' su'ba ñasi̱' ngu' ji'i̱ ngu' quichi̱ bi' lo'o Pablo. Li' ngu̱ ngu' quichi̱ quee ji'i̱ Pablo cha' ngua ti' ngu' cujuii ngu' ji'i̱ yu bi'. Lo'o ngua ti' ngu' cha' cua ngujuii yu, li' ngujolaqui ngu' ji'i̱ yu ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ yu ca to' quichi̱. 20 Pana ndyu'u ti'i̱ ngu' nu ngusñi cha' ji'i̱ Jesucristo slo Pablo su ntsiya yu; li' ndaca'a̱ yu, ndyaa yu nde quichi̱ lo'o ngu' chaca quiya'. Ca chaca tsa̱ ndu'u Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' ca quichi̱ Derbe.

21 Li' nda ngu' cha' lo'o ngu' quichi̱ ñi'ya̱ nu ndu'ni lyaá Jesús ji'i̱ ñati̱ chalyuu, bi' cha' quiña'a̱ ngu' quichi̱ bi' ntaja'a̱ ngu' xñi ngu' cha' ji'i̱ Jesús. Li' nguxtyu̱u Pablo lo'o Bernabé ñaa ngu' nde quichi̱ Listra lo'o quichi̱ Iconio lo'o quichi̱ Antioquía bi' chaca quiya'. 22 Ca ta'a quichi̱ su ndyaa ngu' bi', nchcui' ngu' lo'o ñati̱ ji'i̱ Jesucristo cha' tso'o la tyatí̱ tyiquee ngu' lo cha' ji'i̱ Jesús, cha' tlyu cua'ni tyiquee ngu', cha' ná cutsi̱i ngu' tsiya' ti.

—Cua'ni lya' ti' ngu' ji'na tu'ni —nacui̱ Pablo lo'o Bernabé ji'i̱ ngu'—, lo'o jua'a̱ xcube' ngu' ji'na; pana lo'o cua nteje tacui cha' bi', li' tsaa na tyi'i̱ na su laca ycui' Ndyosi loo.

23 Lo'o jua'a̱ ngusubi Pablo lo'o Bernabé ji'i̱ ñati̱ cha' caca ngu' loo ji'i̱ scaa taju ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nu ndi'i̱ scaa quichi̱ tyi ngu'; ngua'ni Pablo lo'o Bernabé cña bi' lcaa quichi̱ su ndyaa ngu'. Tyu̱u hora ná ndyacu ngu' tyaja tsa̱ nu lo'o nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi cha' subi ngu' ji'i̱ ñati̱ nu caca loo ji'i̱ taju tya'a ngu'. Ndijña ngu' ji'i̱ ycui' nu Xu'na na cha' cua'a Ni ji'i̱ ngu' bi', cha' ná caca cuxi ji'i̱ ngu', cha' tso'o tsa ngusñi lcaa ñati̱ bi' cha' ji'i̱ ycui' Ni.

Nguxtyu̱u Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' ca quichi̱ Antioquía Siria

24 Ndu'u nu Pablo lo'o Bernabé bi', ndyaa ngu' li', nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Pisidia, ndyalaa ngu' loyuu su cuentya Panfilia li', 25 cha' tsaa ngu' ca quichi̱ Perge. Ngulu'u ngu' ji'i̱ ngu' quichi̱ bi' ñi'ya̱ laca cha' ji'i̱ Jesucristo. Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca quichi̱ Atalia, 26 ndyatí̱ ngu' ne' yaca ni'i̱ ndyaa ngu' chaca tsu' tyujo'o bi' ca quichi̱ Antioquía su nguti'i̱ ngu' clyo. La cui' quichi̱ bi' ndi'i̱ ngu' nu lo'o ngusta ya' tya'a ngu' lo ngu' cuentya ji'i̱ Jesucristo, nu lo'o cua tsaa ti ngu' tyijyu' tya clyo. Cua ndye cña su ndyaa ngu' tyijyu' juani, 27 bi' cha' ndyalaa ngu' chaca quiya' quichi̱ Antioquía bi'. Li' ndyu'u ti'i̱ lcaa ñati̱ ji'i̱ Jesucristo slo ngu'; ndu̱ Pablo lo'o Bernabé nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu', lcaa ña'a̱ cha' nu cua ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o ngu' ca su ndyaa ngu' tyijyu', cha' jua'a̱ cua nda Ni chacuayá' cha' xñi ngu' xa' tsu' cha' ji'i̱ Jesucristo. 28 Tyiquee' ndyanu Pablo lo'o Bernabé quichi̱ bi', stu'ba ti ndi'i̱ ngu' lo'o tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo quichi̱ bi'.

15

Ndyu'u ti'i̱ ngu' ca quichi̱ Jerusalén

1 Ngua sca tsa̱ ndyalaa xi ñati̱ nu ndu'u nde loyuu su cuentya Judea, ndyalaa ngu' quichi̱ Antioquía bi'. Li' nguxana nclyu'u ngu' ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ Jesucristo cha' ná chañi cha' cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu', si bilya xi'yu ngu' quiji̱ ngu' qui'yu bi', cha' culacua̱ ngu'. Jua'a̱ laca cña nu ngulo jyo'o Moisés ji'i̱ ngu' sa'ni cha' cua'ni ngu', nacui̱ ngu' bi'. 2 Li' nguxana Pablo lo'o Bernabé nxlyú ngu' cha' hichu̱' ngu' bi'. Xqui'ya cha' ná nchca caca stu'ba cha' bi' lo'o ngu'

tsiya' ti, bi' cha' nu ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo bi' ni,
ngusubi ngu' ji'ı̱ Pablo, lo'o ji'ı̱ Bernabé, lo'o
ji'ı̱ xi xa' la ñatı̱, cha' tsaa ngu' nde quichı̱
Jerusalén. Tsaa ngu' slo ngu' nu ngua tsa'a̱
ji'ı̱ Jesucristo tya clyo, slo ngu' cusu' nu ji'ı̱
la cui' tya'a taju ngu', cha' chcui' tube ngu'
ñi'ya̱ caca cha' bi' ji'ı̱ ngu': si xi'yu ngu' quijı̱
ngu', si ná xi'yu ngu' quijı̱ ngu'.
3 Li' nchcui' salya' ngu' lo'o tya'a ngu',
lcaa ngu' taju ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo quichı̱ An-
tioquía ngusalya' lo'o Pablo, lo'o Bernabé,
lo'o tya'a ndya'a̱ ngu'. Li' ndu'u ngu' ndyaa
ngu' tyucuı̱ı̱ nu tsaa nde Jerusalén. Nteje
tacui ngu' loyuu su cuentya Fenicia, lo'o
loyuu su cuentya Samaria, nchcui' ngu'
lo'o lcaa taju ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo nu ndi'ı̱
quichı̱ tyucuı̱ı̱ su nteje tacui ngu'. Ndacha'
ngu' ñi'ya̱ nu ngua'ni ycui' Ndyosi, cha'
nguxcutsa'a̱ Ni cresiya ji'ı̱ ngu' xa' tsu', cha'
juani cua ngusñi ngu' xa' tsu' cha' ji'ı̱ ycui'
Ndyosi. Lo'o ndyuna ngu' quichı̱ bi' cha'
bi', tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' li', cha' lo'o
ñatı̱ xa' tsu' ngusñi ngu' cha' ji'ı̱ Jesucristo;
nga'aa si'i ngu' judío ti nu ngusñi cha' bi'.
4 Ndyalaa Pablo lo'o Bernabé lo'o tya'a
ndya'a̱ ngu' ca quichı̱ Jerusalén li'. Tso'o
nchcui' ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo bi' lo'o ngu' li';
jua'a̱ ndi'ı̱ ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'ı̱ Jesús tya
clyo, ndi'ı̱ ngu' nu laca loo ji'ı̱ taju ñatı̱
quichı̱ bi'. Lo'o li' nguxana Pablo lo'o
Bernabé ndacha' ngu' ji'ı̱ ngu' bi' ñi'ya̱ nu
ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o ñatı̱ xa' tsu' ca su
ndyaa ngu'. 5 Pana lo'o xi ngu' fariseo nu
ngusñi cha' ji'ı̱ Jesucristo nga'a̱ lo'o ngu' bi'.
Li' ndatu̱ ngu' fariseo bi' cha' chcui' ngu':

—Nga'a̱ cha' xi'yu ngu' quijı̱ nu qui'yu
ngu' xa' tsu' nu ngusñi cha' ji'ı̱ Jesús, cha'
culacua̱ ngu' —nacuı̱ ngu' fariseo bi'—.
Ntsu'u cha' taquiya' ngu' bi' lcaa cha' nu
nguscua jyo'o Moisés sa'ni —nacuı̱ ngu'.
6 Li' ndyu'u ti'ı̱ lcaa ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'ı̱
Jesucristo tya clyo lo'o lcaa ngu' nu laca loo
ji'ı̱ taju ñatı̱ bi'; nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu',
si tso'o cha' culacua̱ ngu' jua'a̱, si ná tso'o
laca cha' culacua̱ ngu'. 7 Lye tsa nchcui' tube
ngu' cha' bi', lo'o li' ndatu̱ Pedro nchcui'
lo'o ngu':

—Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ Jesu-
cristo —nacuı̱ Pedro—. Jlo ti' ma̱ tilaca laca
na'. Clyo ngusubi ycui' Ndyosi jna' nu lo'o
tya nguti'ı̱ na' lo'o cu'ma̱, cha' tsa'a̱ culu'u
na' ji'ı̱ ngu' xa' tsu' ñi'ya̱ ndu'ni lyaá Jesús
ji'ı̱ ñatı̱ chalyuu. Lo'o jua'a̱ ngusñi ngu' bi'
cha' ji'ı̱ Jesús li'. 8 Cua na'a̱ ycui' Ndyosi
lcaa ña'a̱ nu ntsu'u tyiquee ngu' bi', lo'o li'
nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya
ji'ı̱ ngu' bi', masi ngu' xa' tsu' laca ngu'.
Ñi'ya̱ nu ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o na, la
cui' jua'a̱ ngua'ni Ni lo'o ngu' xa' tsu' bi';
9 stu'ba ngua'ni Ni, masi lo'o na, masi lo'o
ngu' xa' tsu' bi'. Nu lo'o ngusñi ngu' cha'
ji'ı̱ Ni, li' ngua'ni lubii Ni cresiya ji'ı̱ ngu'
bi'. 10 Lo'o nu juani, ná ndiya ti' ma̱ cña nu
ngua'ni ycui' Ni lo'o ngu' bi'; nti' ma̱ cha'
cua'ni ngu' bi' lcaa cña ñi'ya̱ nu nguxtyanu
jyo'o Moisés ji'na. Pana tucui tsa cña bi', ná
ngua ji'na tsiya' ti cua'ni na lcaa cña bi'; ni
lcaa jyo'o cusu' ji'na, ná ngua ji'ı̱ ngu' cua'ni
ngu' cña tucui bi'. 11 Ná tso'o cha' chcui'
ma̱ jua'a̱. Cua ngusñi na cha' ji'ı̱ Ni, cha'
ngua'ni lyaá ycui' Jesús ji'na ji'ı̱ qui'ya nu
ntsu'u ji'na, xqui'ya cha' tso'o ti nti' Ni ña'a̱
Ni ji'na; la cui' jua'a̱ ngua'ni Ni lo'o ngu' xa'
tsu' nu ngusñi cha' ji'ı̱ Ni.
12 Cuaana ti ndi'ı̱ lcaa ngu' li'. Tso'o ti
ndyuna ngu' lo'o nda Bernabé lo'o Pablo
cha' lo'o ngu', lcaa ña'a̱ cha' tlyu nu ngua'ni
ycui' Ndyosi ca su nguta'a̱ ngu' slo ñatı̱ xa'
tsu'. 13 Lo'o ndye nda Bernabé lo'o Pablo
cha' lo'o ngu', li' nchcui' Jacobo lo'o lcaa
ngu' bi':

—Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ Jesu-
cristo —nacuı̱ Jacobo ji'ı̱ ngu'—, cua'a̱ jyaca̱
ma̱ xi 'na. 14 Cua nchcui' Simón Pedro lo'o
na ñi'ya̱ nu ngua'ni ycui' Ndyosi tya clyo,
nu lo'o nguxana ndyuna ngu' xa' tsu' cha'
ji'ı̱ Ni. Li' nguxana Ni ngusubi Ni ji'ı̱ tyu̱u̱
tya'a ñatı̱ bi', cha' lo'o ngu' bi' caca ngu'
ñatı̱ ji'ı̱ ycui' Ndyosi. 15 Cua sa'ni nguscua
jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'ı̱ ycui' Ndyosi
la cui' tya'a cha', nu lo'o nchcui' quityi ji'ı̱
ycui' Ndyosi ndi'ya̱:

16 Tya̱a̱ na' chaca quiya', nacuı̱ ycui' Ni.

Ñi'ya̱ laca sca ni'ı̱ ngunu'u̱, jua'a̱ nti' cu'ma̱,
cha' cua ngujlyaa ti' ma̱ jna', nacuı̱
Ni.

Pana ñi'ya̱ lo'o ndu'ni tiji ngu' sca ni'ı̱ nu
cua ngunu'u̱ bi', la cui' jua'a̱ xa'
cua'ni na' cha' taquiya' ma̱ jna'.

Li' taca taquiya' ma̱ jna' ñi'ya̱ ndaquiya'
jyo'o cusu' ji'ı̱ ma̱ jna', nu lo'o tya
lu'ú jyo'o cusu' David.

17 Na' laca̱ nu Xu'na nu laca loo.

Jua'a cua'ni na' lo'o ma, cha' clyana cua ña'a
ca ngu' xa' tsu' jna';
na cua ngusubi na' ji'i ñati bi' sa'ni, cha'
caca ngu' ñati jna'.
18 Jua'a nacui ycui' Ndyosi lo'o nda Ni cha'
lo'o jyo'o cusu' nu ngua sa'ni, cha'
cua jlo ti' Ni lcaa ña'a cña nu cua'ni
Ni nde loo la.
19 'Bi' cha' nti' na' cha' ná tso'o si tatsaa na
ji'i ngu' xa' tsu' nu ngusñi cha' ji'i Jesús cha'
taquiya' ngu' lcaa cha' cusu' ji'i ngu' judío
tya'a na juani, nu lo'o nguxana ca ti cha'
nchcutsa'a Ni cresiya ji'i ngu' cha' caca ngu'
ñati ji'i ycui' Ni —nacui Jacobo—. 20 Tsa bi'
ti cha' cua'ni na, nti' na'; scua na xi cha'
tso'o cha' tsaa slo ngu' bi' nu nacui ndi'ya:
Ná tso'o si cacu ngu' msta ji'i jo'ó, xqui'ya
cha' cua'ni ñu'u msta bi' ji'i cresiya ji'na
si cacu na ji'i; lo'o jua'a ná tso'o tsiya' ti
tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñati; ná
tso'o cacu ngu' na'ni nu ná ndye ndyalú
tañi ji'i ni', nu lo'o cua ndyujuii ngu' ji'i; ni
ná tso'o cacu ngu' tañi. 21 Pana cuentya ji'i
cha' nu nguscua jyo'o Moisés nu ngua sa'ni,
tsa lo cua ti cha' scua na cha' tsaa slo ngu'
xa' tsu', cha' jua'a ntsu'u quityi nu nguscua
jyo'o bi' ne' laa ji'i ngu' judío lcaa quichi.
Ndya'a ngu' ne' laa tsa nu ndi'i cña' ngu',
lcaa semana ña'a ngu' lo quityi bi'.
Nga'aa nchcui' la Jacobo bi' li'.
22 Ngua stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu'
li', lcaa ñati ji'i Jesucristo nde Jerusalén,
lo'o ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya
clyo, lo'o ngu' nu laca loo ji'i taju ngu'. Li'
ngua ti' ngu' cha' subi ngu' xi xa' la tya'a
ngu' cha' tsaa ngu' lo'o Pablo lo'o Bernabé
ca quichi Antioquía; ngusubi ngu' ji'i Judas
nu laca xtañi Barsabás, lo'o ji'i Silas, ñati nu
ndaquiya' tsa ngu' bi' ji'i. 23 Ndyaa lo'o ngu'
ji'i quityi nu nguscua ngu' Jerusalén bi'.
"Xlyo ni'i ji'i lcaa ma", nacui quityi bi',
"lcaa cu'ma nu laca ma ñati ji'i Jesucristo
tya'a na, masi ngu' xa' tsu' laca ma, masi
ndi'i ma ca quichi Antioquía, masi ndi'i
ma ca quichi loyuu su cuentya Siria, masi
ndi'i ma ca quichi loyuu su cuentya Cilicia.
Cuare nu nguta'a ya lo'o Jesucristo tya clyo,
lo'o ngu' cusu' ji'i taju tya'a na re, lo'o tyuu
tya'a ñati ji'i Jesús ca nde, stu'ba ti nscua ya
quityi re cha' caa ca slo ma. 24 Cua ndyuna
ya cha' cua ndyaa xi ngu' tya'a ya ca slo
cu'ma, lo'o jua'a cua ngulu'u ngu' ji'i ma
cha' ntsu'u cha' xi'yu ma quiji ngu' qui'yu
tya'a ma; nacui ngu' bi' cha' ntsu'u cha'
cua'ni ma lcaa cña nu nguscua jyo'o Moisés
lo quityi nu ngua sa'ni. Pana ná ngulo ya
cña ji'i ngu' bi', cha' tsaa ngu' slo cu'ma;
jlo ti' ya cha' xñi'i xi ti' ma ndi'i ma nu lo'o
ná nchca cuayá' ti' ma si cha' liñi laca cha'
bi'. 25 Bi' cha' juani cua ngua stu'ba cha' ji'i
ya lo'o tya'a cuare, ngusubi ya tucua tya'a
ngu' tya'a ya, la cui' ñati ji'i Jesucristo tya'a
na laca ngu'; tsaa ngu' slo ma lo'o Bernabé
lo'o Pablo tya'a na. Ntsu'u tsa tyiquee na
ña'a na ji'i nu ngu' tya'a na bi', 26 masi ntsu'u
tyuu tya'a ñati nu ngua ti' cujuii ngu' ji'i
tya'a na bi' xqui'ya cña nu ngulo Jesucristo
nu Xu'na na ji'i ngu' tya'a na bi'. 27 Judas
lo'o Silas laca ngu' nu cua ngulo ya cña ji'i
cha' tsaa ngu' slo ma, cha' ta ngu' cha' liñi
lo'o ma. 28 Nguxtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi
ji'i cuare lo'o nchcui' ya lo'o tya'a ya, bi'
cha' ndi'ya ti chcui' ya lo'o ma juani, cha' ná
tso'o si culo ya xa' la cña tucui ji'i ma: 29 Ná
tso'o cacu ma cuaña' na'ni nu laca msta, nu
cua nda ngu' ji'i jo'ó; ná tso'o cacu ma tañi;
ná tso'o cacu ma na'ni nu ná ndye ndyalú
tañi lo'o ndyujuii ngu' ji'i; la cui' ti cha' ná
tso'o tsiya' ti si tyu'u cha' ji'i ma lo'o clyo'o
xa' ñati. Si taquiya' ma ji'i lcaa cha' nu
nscua re, tso'o ti tyi'i ma li'. Tsa lo cua ti
cha' nscua ya."

30 Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o quityi bi',
ndyalaa ngu' ca quichi Antioquía. Ndyu'u
ti'i lcaa ñati ji'i Jesucristo quichi bi' lo'o
nda ngu' quityi ji'i ñati bi'. 31 Lo'o cua
nchcui' ngu' bi' lo quityi, li' tso'o tsa ngua
tyiquee ngu' xqui'ya cha' nu nchcui' quityi
lo'o ngu'. 32 Tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua nu
Judas lo'o Silas bi', bi' cha' ngua ji'i ngu'
ngulu'u ngu' xi ji'i ngu' quichi bi'; li' tlyu
la ngua tyiquee lcaa ñati ji'i Jesucristo bi',
xqui'ya cha' nu ngulu'u ngu' bi' ji'i ngu'.
33 Tyiquee' xi nguti'i ngu' bi' quichi Antio-
quía, li' nchcui' salya' ñati ji'i Jesucristo
lo'o ngu'. Nti' tya'a ngu' cha' xtyucua ycui'
Ndyosi ji'i ngu' tyucuii su ñaa ngu' nde slo
xa' la tya'a ngu'. 34 Li' nacui Silas cha' nga'aa
tyaa ycui' yu, tyanu yu lo'o ngu'. 35 Lo'o
jua'a ndyanu Pablo lo'o Bernabé quichi An-
tioquía bi'; ngulu'u la ngu' ji'i tya'a ngu',
nda la ngu' cha' ji'i ycui' nu Xu'na na lo'o
tya'a ngu'. Lo'o jua'a tya ntsu'u tya tyuu la
tya'a ngu' nu ndi'i ndejua nu nchcui' cha'
ji'i ycui' nu Xu'na na lo'o tya'a ngu'.

Ndyaa Pablo chaca quiya' cha' chcui' cha' ji'i Jesucristo nde xa' quichi

36 Ngua sca tsa nchcui' Pablo lo'o Bernabé:
—Tyaa na —nacui—, tsaa na chaca
quiya' slo ñati nu tya'a ntsu'u cha' ji'na
lo'o Jesucristo, ngu' nu ndi'i tyijyu' —nacui
Pablo ji'i Bernabé—. Xa' tsaa na lcaa quichi
su ngulu'u na cha' ji'i Jesucristo tsubi', tsaa
na'a na si tso'o ti ndi'i tya'a na bi'.
37 Ngua ti' Bernabé cha' lo'o Juan tsaa
Juan lo'o ngu', la cui' nu Juan Marcos bi'.
38 Pana ná nti' Pablo tsaa lo'o ji'i Juan, cha'
lo'o ngulaa ngu' nde loyuu su cuentya Pan-
filia tya clyo, ndu'u Juan ndyaa li', cha'
nga'aa ndalo Juan cha' cua'ni cña bi'. 39 Ná
stu'ba ntsu'u tyiquee Pablo lo'o Bernabé li',
nga'aa ndya'a ngu' stu'ba ti; bi' cha' ndyaa
Bernabé ndyatí ne' yaca ni'i cha' tsaa ca
loyuu Chipre chaca quiya'; lo'o nu Marcos
bi' ndyaa lo'o Bernabé li'.
40 Li' ngusubi Pablo ji'i Silas cha' tsaa
lo'o. Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', nu lo'o
cua nchcui' tya'a ngu' lo'o ycui' Ndyosi nu
Xu'na na cha' xtyucua Ni ji'i ngu' tyucuii.
41 Ndyaa ngu' ca loyuu su cuentya Siria, li'
ndyaa la ngu' ca loyuu su cuentya Cilicia;
nchcui' ngu' lo'o tya'a ñati ji'i Jesucristo nu
ndyu'u ti'i tsa tlyu ti ca bi', cha' tlyu cua'ni
tyiquee ngu', cha' tyatí tachaa la cha' ji'i
Jesús tyiquee ngu'.

16

Ndyaa Timoteo lo'o Pablo lo'o Silas

1 Ndyalaa Pablo lo'o Silas ca quichi Derbe,
li' ndyalaa ngu' ca quichi Listra. Quichi
bi' ndyacua tya'a ngu' lo'o sca yu cuañi'
tya'a ngusñi ngu' cha' ji'i Jesucristo nu naa
Timoteo. Xtya'a yu laca sca nu cuna'a judío
nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo, pana ngu'
griego ngua sti yu. 2 Nu ñati ji'i Jesús ca
quichi Listra bi', tso'o tsa nchcui' ngu' cha'
ji'i nu Timoteo bi', lo'o jua'a tso'o nchcui'
ngu' ji'i yu bi' ca quichi Iconia. 3 Ngua ti'
Pablo cha' tsaa Timoteo lo'o ngu' li', bi' cha'
ngusi'yu Pablo quiji Timoteo cha' culacua
yu. Ná ca ñasi' ngu' judío lcaa quichi su
tya'a yu lo'o ngu' li', masi jlo ti' lcaa ngu'
cha' ngu' griego ngua sti yu. 4 Nchcui' ngu'
lo'o tya'a ñati ji'i Jesús lcaa quichi su ndya'a
ngu', cha' ca cuayá' ti' ngu' bi' lcaa ña'a
cha' nu nguscua ngu' Jerusalén lo quityi bi';
nguscua ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya
clyo lo'o ngu' cusu' quityi bi', cha' ca cuayá'
ti' ngu' xa' tsu' lcaa ña'a cña nu ntsu'u
cha' cua'ni ngu' nu laca ñati ji'i Jesucristo.
5 Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' cua ngua tlyu
la tyiquee ngu' cha' ji'i Jesucristo; nga'aa
ndyutsii ngu' li'. Lo'o jua'a ngua cha' lcaa
tsa ndyatu la ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o
Jesucristo.

Nchcui' sca ngu' Macedonia lo'o Pablo laja xcalá yu

6 Lo'o li' ná nda Xtyi'i ycui' Ndyosi
chacuayá' ji'i ngu' cha' culu'u ngu' cha' ji'i
Jesucristo ca quichi nde loyuu su cuentya
Asia, bi' cha' nteje tacui ngu' loyuu su
cuentya Frigia, lo'o jua'a loyuu su cuentya
Galacia, 7 ndyalaa ngu' tyucuii nu tsaa ca
loyuu su cuentya Misia li'. Ngulacua ti'
ngu' cha' tya tsaa la ngu' ca loyuu su
cuentya Bitinia, pana ná nda Xtyi'i ycui'
Jesús chacuayá' cha' tsaa ngu' cajua; 8 bi'
cha' nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Misia
ndyaa lye la ngu', ndyalaa ngu' quichi Troas
ca to' tyujo'o li'. 9 Ngua sca talya laja
lo'o ndi'i Pablo quichi bi', li' nchcui' xcalá
yu. Cua na'a Pablo sca ngu' Macedonia nu
ndacha' ji'i yu: "Tyeje tacui ma chaca tsu'
tyujo'o, caa ma xa' tsu' ca nde Macedonia,
loyuu quichi tyi na'", nacui nu qui'yu bi',
"cha' xtyucua ma ji'i cua", nacui ji'i Pablo
laja xcalá. 10 Lo'o li' ngusñi ya tyucuii cha'
tsaa ya chaca tsu' tyujo'o bi' ca loyuu Mace-
donia, xqui'ya cha' nchcui' xcalá Pablo.
(Lo'o na' ndya'a na' lo'o ngu'. Lucas naa
na', na' nu nscua quityi re.) Jlo ti' ya cha'
ycui' Ndyosi laca nu ngulo cña ji'i ya cha'
tsaa ya ndejua, cha' ta ya cha' ji'i Jesucristo
lo'o ñati nu ndi'i ndejua.

Ndi'i Pablo lo'o Silas ca quichi Filipos

11 Hora ti ndyaa ya ndyatí ya ne' yaca ni'i
cha' tsaa ya chaca tsu', ndu'u ya ndyaa ya
li'. Cuati na'a ya ca su naa Samotracia,
sca loyuu piti ti cla'be tyujo'o laca bi'. Ca
chaca tsa ndyalaa ya chaca tsu' tyujo'o
bi', ca quichi Neápolis. 12 Ca bi' ngusñi ya
tyucuii ndyaa ya nde quichi Filipos, quichi
nu laca loo ji'i lcaa quichi loyuu su cuentya
Macedonia laca quichi Filipos bi'. (Lo'o
nguxana ti quichi bi', ngüiñá ngu' romano
ji'i.) Lo'o li' ndyanu ya tyuu tsa quichi bi'.
13 Lo'o nu ngua tsa nu ndi'i cña' ngu' judío,
li' ndu'u ya quichi ndyaa ya ca to' sta'a su
ndyu'u ti'i ngu' judío cha' chcui' ngu' lo'o

ycui' Ndyosi tsa̱ bi'; ngulu'u ya xi ji'i̱ ngu' cuna'a̱ nu ndyu'u ti'i̱ ndacua ti. [14] Lidia naa sca nu cuna'a̱ bi'; ngu' Tiatira laca, lo'o cña ji'i̱ laca cha' ndujui' late' nde quichi̱ Filipos bi', sca lo late' nu cuaa ña'a̱, nu tso'o xi ña'a̱. Ndu'ni tlyu ma' cusu' bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' tso'o ndyuna ma' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu Xu'na na; jua'a̱ nguxtyucua Ni ji'i̱ ma' cha' cui'ya tso'o cuentya ñi'ya̱ nu ndyu'u cha' nu ngulu'u Pablo ji'i̱ ngu'. [15] Li' ntyucuatya ngu' ji'i̱ Lidia lo'o ji'i̱ lcaa tya'a ngu' nu ndi'i̱ slo.

—Si chañi cha' nclyacua ti' ma̱ cha' laca na' ñati̱ ji'i̱ Jesucristo —nacui̱ nu cuna'a̱ bi' ji'i̱ ya—, tyaa̱ ma̱ to' tyi na', tyanu ma̱ xi slo cua lacua.

Tyuu̱ quiya' nchcui' ma' lo'o ya cha' tsaa ya, bi' cha' ndyaa ya lo'o ma' ca toni'i̱ ji'i̱ ma'.

[16] Ngua sca tsa̱ ndyaa ya su ndyu'u ti'i̱ ngu' cha' chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi, lo'o li' ndyacua tya'a ya lo'o sca nu cuna'a̱ cuañi' tyucuii̱. Quicha nu cuna'a̱ bi', cha' cua sa'ni tsa ngusñi cui'i̱ ji'i̱. Cuentya ji'i̱ cui'i̱ bi' nchca tii nu cuna'a̱ bi' ñi'ya̱ nu lijya̱ tyempo ji'i̱ ngu' ca nde loo la, bi' laca cha' nu nda cui'i̱ bi' lo'o nu cuna'a̱ bi'. Msu nu ngüi'ya ti ngu' laca nu cuna'a̱ bi', lo'o ná nda xu'na cho' caya' ji'i̱. Ngua'ni tsa xu'na cho' ngana, cha' nda ngu' quichi̱ quiña'a̱ tsa cñi ji'i̱ xu'na cho', cha' caja cha' ji'i̱ ngu' ñi'ya̱ nu caca ji'i̱ ngu' nde loo la lo'o nchcui' nu cuna'a̱ bi' lo'o ngu'. [17] Ndyaa lca'a̱ cho' ji'i̱ Pablo lo'o ji'i̱ cuare. Cuii̱ tsa ngusi'ya nu cuna'a̱ quicha bi' lijya̱:

—Msu ji'i̱ ycui' Ndyosi nu laca loo laca ngu' re —nacui̱ nu quicha bi'—. Culu'u ngu' ji'i̱ ma̱ ñi'ya̱ nu cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱.

[18] Tyuu̱ tsa̱ lca'a̱ nu cuna'a̱ bi' ji'i̱ ya, lo'o la cui' jua'a̱ nxi'ya tsa. Li' nga'aa ndiya ti' Pablo cha' nxi'ya cho'. Nguxtyacui yu nde chu̱' yu tyucuii̱ su ndyaa yu, nchcui' yu lo'o nu cuna'a̱ quicha bi' cha' ji'i̱ cui'i̱ nu ngusñi ji'i̱ cho', cha' tyu'u cui'i̱ bi' tyaa li':

—Chacuayá' ji'i̱ Jesucristo nchcui' na' —nacui̱ Pablo ji'i̱. —Tyu'u cui'i̱ nu ntsu'u laja cuaña' nu'u̱ juani, tyaa nde liya'.

Hora ti ngutu'u cui'i̱ bi' ndyaa li'. Ngua tso'o nu cuna'a̱ bi' li'.

[19] Tyaala tsa ngu' nu laca xu'na nu cuna'a̱ bi'. Hora ti ngusñi xu'na bi' ji'i̱ Pablo lo'o ji'i̱ Silas, ndyaa lo'o xu'na bi' ji'i̱ ngu' slo ngu' nu laca loo ji'i̱ quichi̱, cha' nda xu'na nu cuna'a̱ bi' cuentya cha' nga'aa caca cua'ni ngu' ngana lo'o nu cuna'a̱ bi' si nga'aa ntsu'u cui'i̱ cuxi ji'i̱. [20] Ngusta ngu' qui'ya ji'i̱ Pablo lo'o Silas ca slo bese li':

—Ngu' judío laca ngu' re —nacui̱ ngu' ji'i̱ bese—. Cuxi tsa ndyu'ni ngu' re, bi' cha' ñasi̱' tsa ngu' quichi̱ juani. [21] Xa' cha' nclu'u ngu' re ji'na nu ná ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na, cha' ngu' romano laca na.

[22] Ñasi̱' tsa lcaa ngu' quichi̱ li'. Ngulo bese cña cha' tyu'u ste' Pablo lo'o ste' Silas, cha' quiji'i̱ ngu' ji'i̱ ngu' bi' lo'o yaca. [23] Quiña'a̱ tsa quiya' ngujui'i̱ yaca ngu' ji'i̱ ngu' bi', li' ngusu'ba ngu' ji'i̱ ngu' bi' ne' chcua̱. Lo'o jua'a̱ ngulo ngu' cña ji'i̱ ngu' nu nga'a̱ cua̱ to' ni'i̱ chcua̱ cha' tso'o tsa ña'asii̱ ngu' ji'i̱ ngu' bi'. [24] Bi' cha' ngua'ni clya nu laca loo ji'i̱ ni'i̱ chcua̱ bi', ngusu'ba yu ji'i̱ ngu' ne' cuarto cla'be ni'i̱ chcua̱ bi', lo'o li' nguscа̱' yu quiya' ngu' lo'o yaca.

[25] Nu lo'o ngua cla'be talya nga'a̱ Pablo lo'o Silas ne' chcua̱ bi'; nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi, ndyula tu'ba ngu' jii̱ ji'i̱ ycui' Ni. Lo'o jua'a̱ ndyuna lcaa preso tya'a ntsu'u ngu' ne' chcua̱. [26] Tsi tsiya' ca ngulacui̱ chalyuu li', lye tsa ngüiña ni'i̱ chcua̱; ndyaala lcaa toni'i̱ chcua̱ bi' li', xqui'ya cha' ngulacui̱ tsa chalyuu, lo'o jua'a̱ ngusi'yu cu' juu̱ chcua̱ su ndyaaca̱' ngu'. [27] Hora ti ngue ti' nu laca loo ji'i̱ ni'i̱ chcua̱ bi', na'a̱ yu cha' ntucua yaala toni'i̱. Ndyutsii̱ tsa yu li', cha' ngulacua ti' yu cha' cua ngusna lcaa preso ji'i̱. Hora ti ngusñi yu maxtyi ji'i̱ cha' cujuii yu ji'i̱ ycui' ca yu. [28] Cuii̱ ngusi'ya Pablo ji'i̱ yu li':

—Ná ntsu'u cha' cua'ni nu'u̱ jua'a̱ —nacui̱ Pablo ji'i̱ yu—. Nde ti ndi'i̱ lcaa cuare.

[29] Ngusi'ya nu laca loo cha' caa̱ lo'o ngu' ji'i̱ quii'. Li' ndyatí yu ni'i̱ chcua̱, lye tsa nchcua̱ yu lijya̱ yu li', cha' ndyutsii̱ tsa yu. Ndatu̱ sti̱' yu slo Pablo lo'o Silas li'. [30] Li' ngulo yu ji'i̱ ngu' ne' chcua̱.

—Cusu' —nacui̱ yu ji'i̱ Pablo lo'o Silas—, cuxi tsa ñati̱ laca na'. ¿Ñi'ya̱ cua'ni na' cha' cua'ni lyaá Ni jna'? —nacui̱ nu laca loo bi'.

[31] —Xñi nu'u̱ cha' ji'i̱ ycui' Jesucristo nu Xu'na na —nacui̱ Pablo ji'i̱ yu—, bi' nu taca ji'i̱ cua'ni lyaá ji'i̱ lcaa ma̱, lo'o jinu'u̱, lo'o ji'i̱ sñi' nu'u̱, lo'o ji'i̱ lcaa ngu' nu ndi'i̱ slo nu'u̱.

32 Nu Pablo lo'o Silas ni, ngulu'u ngu' cha'
ji'i Jesús ji'i lcaa ngu' nu ndi'i ca slo nu laca
loo ji'i ni'i chcua bi' li'. 33 Talya tsa ngua li',
pana ngui'í nu laca loo bi' ji'i su ti'í ji'i Pablo
lo'o ji'i Silas, su ngujui'i yaca ngu' ji'i ngu'.
Li' ntyucuatya ngu' ji'i nu laca loo bi', lo'o
ji'i lcaa ngu' nu ndi'i slo. 34 Ndyaa lo'o yu ji'i
Pablo lo'o Silas ni'i ji'i yu, cha' ta yu na cacu
ngu'. Tso'o tsa tyiquee nu laca loo bi' juani,
cha' cua ngusñi yu cha' ji'i ycui' Ndyosi; la
cui' ti tso'o ntsu'u tyiquee lcaa ngu' nu ndi'i
slo yu.

35 Nguxee chaca tsa, li' ngulo bese cña ji'i
policía cha' tsaa ngu' chcui' ngu' lo'o nu
laca loo ji'i ni'i chcua bi', cha' culaá ji'i ngu'
bi'. 36 Li' nchcui' nu laca loo bi' lo'o Pablo
lo'o Silas:

—Cua ngulo bese cña jna' cha' culaá na'
ji'i ma —nacui yu ji'i ngu'—, bi' cha' tso'o
ti tyaa ma lacua.

37 —Ná tso'o —nacui Pablo ji'i policía—.
Cua na'a lcaa ngu' quichi re nu lo'o ngujui'i
yaca ngu' ji'i ya, masi ngu' romano laca
cuare. Bilya ca cuayá' ji'i ya lo'o ngusu'ba
ngu' ji'i ya ne' chcua re —nacui—. Lo'o
juani nti' ngu' cha' culaá ngu' ji'i ya cuaana
ti. Si'i jua'a nga'a cha' caca. Tso'o la caa
ycui' ngu' cha' culaá ngu' ji'i ya.

38 Ndyaa policía li', ndacha' ngu' ji'i bese
lcaa ña'a cha' nu nchcui' Pablo lo'o ngu'. Nu
lo'o ngua cuayá' ti' bese cha' ngu' romano
laca Pablo lo'o Silas, ndyutsii tsa bese bi' li'.
39 Hora ti ndyaa ycui' bese ca to' ni'i chcua
li':

—Cusu' —nacui bese bi' ji'i Pablo lo'o
Silas—, cui'ya ma cha' clyu ti' ji'i ya
—nacui.

Ngulaá ngu' ji'i Pablo lo'o Silas li'.

—Cua'ni ma cha' tso'o tyaa ma chaca
quichi —nacui ngu' ji'i Pablo lo'o Silas.

40 Li' ndu'u Pablo lo'o Silas ni'i chcua,
ndyaa ngu' slo ma' Lidia chaca quiya'. Xa'
nchcui' ngu' lo'o ñati ji'i Jesucristo bi', cha'
caca tlyu tyiquee ngu' xqui'ya Jesús. Ndu'u
ngu' ndyaa ngu' li'.

17

Ñasi' tsa ngu' Tesalónica

1 Ndyaa Pablo lo'o Silas tyucuii nde
Tesalónica. Clyo nteje tacui ngu' quichi An-
fípolis, li' nteje tacui ngu' quichi Apolonia,
lo'o li' ndyalaa ngu' nde quichi Tesalónica.
Ntucua sca laa ji'i ngu' judío quichi bi', 2 bi'
cha' ndyaa Pablo ne' laa bi' ñi'ya nu ndya'a
yu ne' laa ji'i ngu' judío lcaa quichi. Tsa nu
ndi'i cña' ngu' judío ndyu'u ti'i ngu' quichi
ne' laa, lo'o jua'a ndyatí Pablo ndyaa yu ne'
laa tsa bi'. Cua ndyaa sna semana nchcui'
yu lo'o ngu' ca bi'; 3 ngulu'u yu cha' ji'i ycui'
Ndyosi ji'i ngu', cha' nu nchcui' quityi cusu'
ji'i Cristo ñi'ya nu ntsu'u cha' xcube' ngu'
ji'i, lo'o li' ñi'ya tyu'ú nu Cristo bi' chaca
quiya' lo'o cua ndyujuii ngu' ji'i.

—Nchcui' na' lo'o ma cha' ji'i Jesús
—nacui Pablo ji'i ngu' li'—. Ñi'ya nu
nchcui' quityi ji'i nu Cristo bi', la cui' jua'a
ngua ji'i Jesús —nacui—. La cui' Cristo laca
nu Jesús bi'.

4 Ngusñi tucua sna tya'a ti ngu' judío
cha' bi', li' ndya'a ngu' bi' lo'o Pablo lo'o
Silas; jua'a ngusñi tyuu tya'a ngu' griego nu
ndu'ni tlyu ji'i ycui' Ndyosi cha' bi'; jua'a
tyuu tya'a nu cuna'a tlyu nu ndi'i quichi
bi', ngusñi ngu' cha' bi' li'. 5 Pana ñasi' tsa
ngu' judío nu ná jlya ti' cha' bi'; tyaala tsa
ngu' bi', bi' cha' nchcui' ngu' lo'o ñati xña'a
nu xcui' ndya'a calle ti, ñati taja ti, cha'
xtyucua ngu' xña'a bi' ji'i ngu'. Cuxi tsa
ngua'ni ngu' bi' li', lo'o jua'a ngua ñasi' lcaa
ngu' quichi. Ndyaa ngu' slo Jasón li', ndyatí
ngu' ni'i ji'i yu Jasón bi', cha' nclyana ngu'
ji'i Pablo lo'o Silas. Xñi ngu' ji'i ngu' bi' nti'
ngu', cha' tsaa lo'o ngu' ji'i Pablo lo'o Silas
ca slo ngu' quichi. 6 Pana ná nquije Pablo
lo'o Silas ji'i ngu', bi' cha' ngusñi ngu' ji'i
ycui' Jasón lo'o ji'i tya'a ndya'a yu, ndyaa
lo'o ngu' ji'i ngu' bi' ca slo ngu' tisiya. Cuii
nchcui' ngu' lo'o ngu' tisiya li', ngusta ngu'
qui'ya ji'i Jasón lo'o ji'i tya'a ndya'a yu:

—Tyaala tsa ngu' bi' —nacui nu ngu'
xña'a bi'—. Lcaa quichi su ndya'a ngu' bi'
nga'aa si'i ti ti ndi'i ngu' quichi bi' xqui'ya
cha' cuxi nu nchcui' ngu' bi' —nacui
ngu'—. Lo'o juani cua ndyalaa ngu' xña'a
bi' quichi tyi na, 7 ndi'i ngu' slo yu Jasón
re. Ná ndaquiya' ngu' bi' ji'i cña nu ngulo
rey tlyu ji'na nu laca na ngu' romano, cha'
nchcui' ngu' cha' ntsu'u chaca rey nu tlyu la
nu naa Jesús; bi' laca nu taca culo cña ji'na,
nacui ngu' bi'.

8 Lo'o ngua cuayá' ti' ngu' tisiya qui'ya nu
ngusta ngu' ji'i ngu' bi', ñasi' tsa ngu' li',
ñasi' lcaa ngu' quichi; 9 bi' cha' ngüijña ngu'
tisiya cñi ji'i Jasón lo'o ji'i tya'a ndya'a yu

xqui'ya Pablo, lo'o jua'a̱ xqui'ya Silas. Nda ngu' cñi, lo'o ti ngutu'u ngu' laja ti li', nu Jasón lo'o tya'a ndya'a̱ yu.

Ndyalaa Pablo lo'o Silas nde quichi̱ Berea

10 Nu ngu' nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o Jesús ca bi', hora ti ngua'ni cho'o ngu' tyucuii̱ ji'i̱ Pablo lo'o Silas cha' tyaa ngu'; la cui' talya ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca quichi̱ Berea. Lo'o ndyalaa ngu' nde quichi̱ bi', li' ndyatí ngu' ndyaa ngu' ne' laa ji'i̱ ngu' judío. 11 Tso'o la tyiquee ngu' quichi̱ Berea bi'; si'i na cuxi tyiquee ngu' bi' ñi'ya̱ laca tyiquee ngu' Tesalónica. Nti' tsa ngu' cuna ngu' cua ña'a̱ ca cha' nu nda Pablo lo'o Silas lo'o ngu'. Lcaa tsa̱ nclyana ngu' lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi si cha' liñi laca nu nchcui' ngu' bi'; 12 bi' cha' ngusñi tyuu̱ tya'a ngu' quichi̱ cha' bi', lo'o ngu' judío, lo'o jua'a̱ ngu' griego, masi nu qui'yu, masi nu cuna'a̱ tlyu, ngusñi ngu' cha' bi'. 13 Li' ngujui cha' ji'i̱ ngu' judío nu ndi'i̱ nde quichi̱ Tesalónica cha' nclyu'u Pablo cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu' Berea. Ngua ñasi̱' tsa ngu' bi' li', yala ti ndyalaa ngu' ca quichi̱ Berea bi' li'. Ndyaa ngu' nda ngu' sca cha' cuiñi lo'o ngu' quichi̱ bi', cha' xuu̱ tya'a ngu' lo'o Pablo. 14 Lo'o ngua tii ñati̱ ji'i̱ Jesucristo cha' jua'a̱ nti' ngu' judío bi', hora ti ngusalya' ngu' lo'o Pablo cha' tyaa yu tyucuii̱ to' tyujo'o; pana ndyanu Silas lo'o Timoteo quichi̱ bi'. 15 Ndyaa xi ngu' Berea lo'o Pablo ña'a̱ cuayá' nu ndyalaa ngu' ca quichi̱ Atenas. Hora ti nguxtyuu̱ ngu' Berea nde quichi̱ tyi ngu' li', cha' ta ngu' cha' lo'o Silas lo'o Timoteo, cha' lo'o ngu' tsaa ngu' yala ti xi cha' tyacua tya'a ngu' lo'o Pablo ca quichi̱ Atenas bi'.

Ca quichi̱ Atenas

16 Ntajatya Pablo ji'i̱ Silas lo'o Timoteo ña'a̱ cuayá' nu tyalaa ngu' ca quichi̱ Atenas. Xñi'i̱ tsa ti' Pablo lo'o na'a̱ yu cha' quiña'a̱ tsa jo'ó ntsu'u quichi̱ bi'; 17 bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' ca ne' laa ji'i̱ ngu' judío bi', nchcui' yu lo'o ngu' judío, jua'a̱ lo'o ngu' xa' tsu' nu ndu'ni tlyu ji'i̱ ycui' Ndyosi cajua, lo'o jua'a̱ nchcui' yu lo'o lcaa ngu' nu ndi'i̱ lo caya'. Lcaa tsa̱ nclyu'u yu ji'i̱ ngu' quichi̱ bi'. 18 Cua ntsu'u sca taju ngu' nde quichi̱ bi', ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ cha' nu nclu'u ngu' epicúreo, lo'o jua'a̱ ntsu'u chaca taju ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'i̱ cha' nu nclu'u ngu' estoico. Ndyacua tya'a nu ngu' nu ndyaca tsa'a̱ tyucuaa lo cha' bi' lo'o Pablo li'. Nchcui' tsa ngu' cha' ji'i̱ yu lo'o tya'a ngu':

—¿Ni cha' nda nu qui'yu re nu nchcui' tsa lo'o na? —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'.

—¿Ha si'i cha' ji'i̱ xa' jo'ó nchcui' yu? —nacui̱ tya'a ngu' li'.

Pana cua ndyuna ngu' lo'o ngulu'u Pablo cha' ji'i̱ Jesús, cha' ngulu'u yu ji'i̱ ngu' ñi'ya̱ ngua cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya'. 19 Li' ngusñi ngu' ya' Pablo cha' tsaa lo'o ngu' ji'i̱ ca su ndyu'u ti'i̱ ngu' cusu' quichi̱ bi', sca yuu laja ti nu naa Areópago.

—Nti' ya cha' caca cuayá' ti' ya, ¿ñi'ya̱ ndyu'u cha' nu nclyu'u nu'u̱ ji'i̱ ya? —nacui̱ ngu' ji'i̱ Pablo—. Sca cha' cucui laca cha' nu nchcui' nu'u̱ re; 20 bilya cuna ya cha' bi', tya lyiji ta ya cuentya —nacui̱ ngu'—. Bi' cha' juani, ta nu'u̱ cha' lo'o ya ¿ñi'ya̱ ndyu'u cha' bi'?

21 Nu ngu' quichi̱ Atenas ni, xcui' nti' ngu' cuna ngu' cua ña'a̱ ca cha' cucui nu caca chcui' ngu' lo'o tya'a ngu', sca cha' nu bilya cuna ngu'. La cui' jua'a̱ ndu'ni lcaa ngu' xa' tsu' nu ndi'i̱ quichi̱ bi', xcui' ca ndiya ti' ngu' chcui' ngu' ji'i̱ sca cha' cucui.

22 Bi' cha' ndatu̱ Pablo cla'be laja ñati̱ ca Areópago bi', nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Cu'ma̱ ngu' Atenas —nacui̱ Pablo ji'i̱ ngu'—. Cua na'a̱ na' cha' jlya tsa ti' ma̱ ji'i̱ jo'ó nu ntsu'u ji'i̱ ma̱ —nacui̱ yu—. 23 Ndyaa na'a̱ na' xi calle quichi̱ re, lo'o li' na'a̱ na' lcaa jo'ó nu cuentya ji'i̱ cu'ma̱. Li' na'a̱ na' sca mesa nu ndu̱ laja ti su nscua sca cha'cña nde sii' mesa bi' nu ndi'ya̱ nchcui': "Nde laca mesa ji'i̱ jo'ó nu bilya tyuloo ya ji'i̱". Cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu bilya slo ma̱ tilaca laca Ni, cha' ji'i̱ nu ycui' Ndyosi bi' ta na' lo'o ma̱ juani —nacui̱ yu—.

24 'Cua ngüiñá ycui' Ndyosi tyucui ña'a̱ chalyuu lo'o lcaa na nu ntsu'u chalyuu; laca ycui' Ndyosi nu Xu'na nu laca loo, masi nde cua̱, masi nde lo yuu chalyuu —nacui̱ Pablo ji'i̱ ngu'—. Pana ná ndi'i̱ Ni ne' sca laa nu ndiñá ñati̱ ti. 25 Ni sca cha' ná lyiji ji'i̱ ycui' Ndyosi, ná nga'a̱ cha' xñi Ni ni sca na nu nda ñati̱ ji'i̱ Ni. Cua ngua'ni cu'ú Ni ji'i̱ lcaa ñati̱, cua nda Ni xtyi'i ngu' cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i̱ scaa ngu', lo'o jua'a̱ cua nda Ni lcaa cha' nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ chalyuu.

26 'Cua ngüiñá ycui' Ndyosi ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu lo'o sca ti lo cuaña' ñati̱. Lo'o

jua'a̱ ngusta ycui' Ndyosi ni tyempo cala
scaa ngu', ndu'ni Ni mala su caca quichi̱
tyi scaa ngu'. 27 Na cua nda Ni ji'i̱ ñati̱
lijya̱ ngu' chalyuu cha' clyana ngu' ji'i̱ ycui'
Ni, cha' quije Ni ji'i̱ ngu'. Pana ná tyijyu'
ndi'i̱ ycui' Ndyosi ji'na, cacua ti su ndi'i̱
lcaa na ndi'i̱ ycui' Ni. 28 Chacuayá' ji'i̱ Ni
lu'ú na, chacuayá' ji'i̱ Ni ndya'a̱ na, lo'o
jua'a̱ chacuayá' ji'i̱ Ni ndyu'ni na lcaa cña.
Ntsu'u sca cha' nu nguscua jyo'o ngu' tii
tya'a ma̱ lo quityi sa'ni, cha' nu ndi'ya̱
nchcui': "Tya'a ycui' Ndyosi laca na". Jua'a̱
nacui̱ jyo'o cusu' bi' ji'i̱ ma̱. 29 Si chañi cha'
ycui' Ndyosi laca tya'a na —nacui̱ Pablo ji'i̱
ngu'—, ná taca chcui' na cha' laca Ni sca
lcui̱, masi lcui̱ oro, masi lcui̱ plata, masi lcui̱
quee ndu̱. Na ndiñá ti ñati̱ chalyuu lcui̱
bi' ñi'ya̱ nu nda'ya cha' hique ti ngu' cha'
cuiñá ngu' ji'i̱. 30 Cua ndalo tsa tyiquee ycui'
Ndyosi ji'i̱ ñati̱ chalyuu tyempo sa'ni lo'o
bilya ca jlo ti' ngu' lcaa cha' bi', pana juani
cua ngulo Ni cña ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu cha'
culochu̱' ngu' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i̱
ngu'. 31 Cua ngusta Ni sca tsa̱ cha' cua'ni
cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu, lo'o jua'a̱ ca
ngusubi Ni sca ñati̱ nu caca bese. Jesucristo
laca bi'. Tso'o tsa ngua'ni Ni cha' tyanu
tachaa cha' bi' ji'i̱ ñati̱ chalyuu, nu lo'o
ngua'ni Ni cha' ndyu'ú nu ñati̱ bi' chaca
quiya' lo'o cua ndyujuii ngu' ji'i̱.

32 Nu lo'o ndyuna ngu' quichi̱ cha' bi',
cha' cua ndyu'ú sca ñati̱ chaca quiya' ca
su ntsiya ngujuii, li' nxtyí lo'o tsa ngu' ji'i̱
Pablo. Lo'o jua'a̱ ntsu'u xi xa' la ngu' nu
nchcui' lo'o yu:

—Culu'u nu'u̱ cha' bi' ji'i̱ ya chaca quiya'
chaca tsa̱ —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱ yu.

33 Li' ngutu'u Pablo ca Areópago su ntu-
cua ngu'. 34 Pana ndu'u lca'a̱ xi ngu' ji'i̱ yu
li', xqui'ya cha' jlya ti' ngu' bi' cha' nu cua
nchcui' yu lo'o ngu'. Sca nu qui'yu nu naa
Dionisio ngusñi cha' bi', masi laca Dionisio
sca ngu' cusu' nu ndya'a̱ ca Areópago; jua'a̱
sca nu cuna'a̱ nu naa Dámaris ngusñi cha'
bi', lo'o xi xa' la ñati̱ ngusñi cha' bi'.

18

Ca quichi̱ Corinto

1 Li' ndu'u Pablo quichi̱ Atenas ndyaa yu
ca quichi̱ Corinto. 2 Quichi̱ bi' ndyacua tya'a
yu lo'o sca ngu' judío nu naa Aquila, ngu'
quichi̱ Ponto laca nu Aquila bi'. Nguti'i̱
ngu' nde Italia nquicha', nu Aquila bi' lo'o
clyo'o nu naa Priscila; pana ndu'utsu' ngu'
ndyalaa ngu' nde quichi̱ Corinto, nu lo'o
ngulo rey Claudio cña cha' culo'o ngu' ji'i̱
lcaa ngu' judío nu nguti'i̱ quichi̱ Roma,
quichi̱ nu laca loo ji'i̱ loyuu su cuentya Italia
bi'. Toni'i̱ ji'i̱ nu Aquila bi' ndyalaa Pablo
li'. 3 Stu'ba ti ngua'ni Pablo cña lo'o ngu'
bi' li', cha' cuityi ni'i̱ late' laca ngu'; bi' cha'
ndyanu yu slo ngu' cha' cua'ni yu cña lo'o
ngu'. 4 Ndyaa Pablo ne' laa ji'i̱ ngu' judío
lcaa tsa̱ ta'a nu ndi'i̱ cña' ngu', cha' culu'u
yu cha' ji'i̱ Jesús ji'i̱ ngu' nu ndyu'u ti'i̱ li',
masi ji'i̱ ngu' judío, masi ji'i̱ ngu' xa' tsu'.

5 Cua ndu'u Silas lo'o Timoteo ca Mace-
donia, li' ndyalaa ngu' slo Pablo. Lo'o
cua ndyalaa ngu' bi', li' lcaa tsa̱ lcaa hora
nclyu'u Pablo cha' ji'i̱ Jesús ji'i̱ ngu' judío.
Nchcui' yu cha' laca Jesús ycui' Cristo, nu
ntajatya tsa ngu' ji'i̱ cha' ca̱a̱ nde chalyuu.
6 Pana ngunasi̱' tsa ngu' judío bi' ji'i̱ Pablo li',
suba' tsa nchcui' ngu' lo'o; bi' cha' nguscui̱
yu ste' yu slo ngu' cha' ca cuayá' ti' ngu'
cha' cuxi tsa nchcui' ngu' lo'o yu.

—Nguna' tsa ndu'ni cu'ma̱ —nacui̱ Pablo
ji'i̱ ngu'—. Xqui'ya ycui' ma̱ laca; ná ntsu'u
qui'ya 'na, cha' xcui' cha' liñi laca nu ngu-
lu'u na' ji'i̱ ma̱. Cua tya'a ti na' lacua. Juani
tsa'a na' cha' ta na' cha' re lo'o ngu' xa' tsu',
cha' ná nduna cu'ma̱, ngu' judío.

7 Li' ndu'u yu ne' laa bi', ndyaa yu ca slo
sca ñati̱ nu naa Justo; cacua ti to' laa bi'
ntucua tyi yu. Sca ñati̱ nu ndyu'ni tlyu ji'i̱
ycui' Ndyosi laca nu Justo bi'. 8 Lo'o jua'a̱
yu Crispo ngusñi cha' ji'i̱ ycui' nu Xu'na na.
Crispo laca sca nu cusu' nu laca loo ne' laa
ji'i̱ ngu' judío. Jlya ti' nu Crispo bi' ji'i̱ ycui'
nu Xu'na na, lo'o jua'a̱ jlya ti' lcaa ngu' nu
ndi'i̱ slo. Quiña'a̱ tya'a ngu' Corinto ngusñi
ngu' cha' ji'i̱ Jesús, bi' cha' ntyucuatya ngu'
bi' li'. 9 Lo'o li' cua na'a̱ Pablo ji'i̱ Jesús nu
Xu'na na, ñi'ya̱ si na nchcui' xcalá yu ngua.

—Ná cutsii̱ nu'u̱ —nacui̱ Jesús ji'i̱ yu—.
Ná ca taja ti' nu'u̱ cha' culu'u nu'u̱ cha' jna'
ji'i̱ ñati̱ —nacui̱ Ni—. 10 Ndi'i̱ na' lo'o nu'u̱
cha' xtyucua na' jinu'u̱, bi' cha' nga'aa caca
xñi ngu' jinu'u̱ cha' xcube' ngu' hi̱. Lo'o
jua'a̱ ntsu'u tsa ngu' quichi̱ re nu taca xñi
ngu' cha' jna' nde loo la, si ta nu'u̱ cha' lo'o
ngu'.

11 Li' ndyanu Pablo sca yija̱ cla'be ca

quichi̱ Corinto bi', xcui' cha' ji'i̱ Jesús ngulu'u yu ji'i̱ ngu' quichi̱ bi'.
12 Lo'o li' ngua Galión gobernador ji'i̱
loyuu su cuentya Acaya bi'; tyempo bi'
ndyu'u ti'i̱ tyu̱u̱ tya'a ngu' judío se'i̱ ti cha'
xu̱u̱ tya'a ngu' lo'o Pablo, masi tya'a ngu'
judío laca yu. Li' ngusñi ngu' bi' ji'i̱ yu
cha' tsaa lo'o ngu' ji'i̱ yu ca slo ngu' tisiya;
13 ngusta ngu' qui'ya ji'i̱ yu ca slo nu gobernador bi' li':
—Ndya'a̱ nu qui'yu re laja quichi̱ tyi na,
pana ná tso'o cha' nu nclu'u yu ji'i̱ ñati̱
—nacui̱ ngu' ji'i̱ nu laca loo bi'—. Nclu'u
yu ji'i̱ ngu' cha' xa' ña'a̱ cua'ni tlyu ngu'
ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi ná nda gobierno
chacuayá' cha' cua'ni ngu' jua'a̱.
14 Ngua ti' Pablo xacui̱ yu cha' ji'i̱ ngu' li',
pana clyo nchcui' nu cusu' Galión bi':
—Ná tyiquee' taquiya' na' ji'i̱ cha' nu
nchcui' cu'ma̱ ngu' judío, si ntsu'u sca cha'
nu cuxi tsa —nacui̱ Galión bi' ji'i̱ ngu'—.
Pana si'i jua'a̱ laca cha' re —nacui̱—. 15 Cua
ñasi̱' ma̱ xqui'ya cha' nclyu'u yu re xi xa'
lo cha' ji'i̱ ngu'. Sca cha' ji'i̱ jo'ó cuentya
ji'i̱ cu'ma̱ laca cha' re, cha' ná stu'ba cha'
nu nchcui' yu lo'o cha' nu nchcui' cu'ma̱
cuentya ji'i̱ cha' cusu' nu ntsu'u ji'i̱ ma̱; bi'
cha' ná ndiya ti' ma̱ cha' nclu'u yu cha' bi'
ji'i̱ ngu'. Cua'ni cuayá' ycui' ca ti ma̱ ji'i̱ cha'
re lacua. Ná ndu'ni cha' ca̱a̱ lo'o cu'ma̱ ji'i̱
yu ca slo na'.
16 Lo'o li' ngulo gobernador cña cha' culo
ngu' ji'i̱ ngu' judío nde liya'. 17 Li' hora
ti ndaya' lcaa ngu' quichi̱ bi' ji'i̱ nu cusu'
Sóstenes, cha' laca nu cusu' bi' loo ne' laa
ji'i̱ ngu' judío. Ti'í tsa ngujui'i̱ ngu' ji'i̱ nu
cusu' bi' ca slo gobernador Galión; pana nu
Galión bi' ni, ná ndube ti' bi' tsiya' ti.

Ngua sna quiya' lo'o ndyaa Pablo ca chaca tsu'

18 Tya ndyanu Pablo quichi̱ bi' tya tyu̱u̱
tsa̱; li' ngutu'u yu ndyaa yu lo'o Aquila
lo'o Priscila bi', ndyaa ngu' ne' yaca ni'i̱
ca quichi̱ Cencrea. Li' tsaa ycui' Pablo ca
loyuu su cuentya Siria. Ca quichi̱ Cencrea
bi' ngusi'yu ngu' quicha̱' hique Pablo, cha'
caca cuayá' ti' ngu' jua'a̱ cha' ntsu'u sca cha'
nu cua ngüiñi ji'i̱ yu lo'o ycui' Ndyosi tya
tsubi' la. 19 Ndu'u ngu' ndyaa ngu' ne' yaca
ni'i̱, li' ndyalaa ngu' ca quichi̱ Efeso su tyanu
Aquila lo'o Priscila. Ndyatí Pablo ycui' ti ne'
laa cha' chcui' yu lo'o ca ta'a ngu' judío nu
ndyu'u ti'i̱ cajua. 20 Ngua ti' ngu' quichi̱ bi'
cha' tyanu Pablo nde quichi̱ tyi ngu', pana
ná ntaja'a̱ yu. 21 Ngusalya' yu lo'o ngu' bi' li':
—Ntsu'u cha' tsa'a na' ca Jerusalén cha'
cua ngulala ta'a —nacui̱ Pablo ji'i̱ ngu'—.
Li' xtyu̱u̱ na' chaca quiya' nde quichi̱ re, si
jua'a̱ nti' ycui' Ndyosi —nacui̱ yu.
Ndu'u Pablo quichi̱ Efeso ndyatí yu ne'
yaca ni'i̱, ndyaa yu li'. 22 Lo'o cua ndyalaa
yaca ni'i̱ bi' ca quichi̱ Cesarea, li' ndu'u
Pablo ndyaa yu ca quichi̱ Jerusalén. Tso'o
ti nchcui' yu lo'o tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo
cajua, lo'o li' hora ti ndyaa yu ca quichi̱ Antioquía. 23 Ndyanu yu sca tucua co' ca quichi̱
bi', li' ndu'u yu ndyaa yu chaca quiya' cha'
tsaa yu ca slo lcaa taju ñati̱ ji'i̱ Jesucristo
nu ndi'i̱ ca loyuu su cuentya Galacia, su
cuentya Frigia. Nchcui' yu lo'o ngu' cha'
tyanu tachaa la cha' ji'i̱ Jesucristo tyiquee
ngu'.

Ndyalaa Apolos ca quichi̱ Efeso

24 La cui' tyempo ndyalaa sca nu qui'yu
ngu' judío nde quichi̱ Efeso. Apolos naa yu
bi', lo'o Alejandría naa quichi̱ tyi yu. Jlo
tsa ti' yu lcaa cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu nscua
lo quityi tya sa'ni la, lo'o jua'a̱ tso'o tsa
nchcui' yu cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ñati̱.
25 Tya tsubi' la cua ngulu'u tso'o ngu' ji'i̱ yu
lcaa cha' nu cuentya ji'i̱ ycui' nu Xu'na na;
bi' cha' yala ti ti' yu, ná taja ti' yu tsiya' ti
cha' chcui' yu cha' bi'. Tso'o tsa nclyu'u yu
cha' ji'i̱ Jesús lo'o ñati̱ li'; jua'a̱ ntyucuatya
yu ji'i̱ ngu' ñi'ya̱ nu ntyucuatya jyo'o Juan,
cha' bilya ca cuayá' ti' yu lcaa cha' ji'i̱ Jesús.
26 Ná ntsii̱ yu Apolos cha' culu'u yu ji'i̱ ngu'
ne' laa ji'i̱ ngu' judío, pana nu lo'o ndyuna
Priscila lo'o Aquila ñi'ya̱ nu ngulu'u yu cha'
ji'i̱ ngu' ne' laa, li' nchcui' ngu' lo'o yu. Liñi
la ngulu'u ngu' ji'i̱ Apolos ñi'ya̱ nu xñi ngu'
tyucuii̱ ji'i̱ ycui' Ni li'. 27 Ca tiya' la ngua ti'
Apolos tsaa yu ca loyuu su cuentya Acaya.
Tso'o ntsu'u tyiquee tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo
cha' tsaa yu cajua, bi' cha' nguscua ngu' sca
quityi cha' tsaa slo tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo
cajua, cha' tso'o ti chcui' ngu' lo'o yu nu
lo'o tyalaa yu ca su ndi'i̱ ngu'. Ndyaa yu li',
ndyalaa yu ca loyuu su cuentya Acaya bi'.
Li' nguxtyucua tsa yu ji'i̱ ngu' nu ntsu'u cha'
ji'i̱ lo'o Jesucristo lcaa quichi̱ su ndyaa yu.
Xqui'ya cha' tso'o tsa tyiquee ycui' Ndyosi
ña'a̱ Ni ji'i̱ ngu', bi' cha' cua ngusñi ngu'
cha' ji'i̱ Ni. 28 Ngulu'u nu Apolos bi' ji'i̱ lcaa

ngu' cha' cuiñi tsa laca cha' nu nda nu ngu' judío bi', masi ñatı̱ tya'a yu laca ngu'; jua'a̱ ngulu'u yu cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi nu nscua lo quityi tya sa'ni la, nu nchcui' cha' ji'ı̱ nu Cristo nu ntajatya tsa ngu' ji'ı̱ bi'. Cristo laca Jesús, nacuı̱ yu. Tso'o tsa nchcui' yu, bi' cha' ná tucui ngua ji'ı̱ tacu̱' cha' ji'ı̱ yu.

19

Ndyalaa Pablo ca quichı̱ Efeso

1 Laja lo'o ndi'ı̱ Apolos quichı̱ Corinto, la cui' tyempo bi' ndyaa Pablo nde ca'ya, ña'a̱ cuayá' nu ndyalaa yu nde quichı̱ Efeso. Ca bi' ndyacua tya'a yu lo'o xi ñatı̱ nu ndyu'ni tlyu ji'ı̱ ycui' Ndyosi.

2 —¿Ha cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'ı̱ ma̱ tya lo'o ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ ycui' Ni? —nacuı̱ Pablo ji'ı̱ ngu'.

—Ná ndyanu Ni —nacuı̱ ngu' ji'ı̱ Pablo—. Ná jlo ti' ya na laca nu naa Xtyi'i ycui' Ndyosi.

3 —¿Ni cha' laca ntyucuatya ngu' ji'ı̱ ma̱ lacua? —nacuı̱ Pablo ji'ı̱ ngu' li'.

—Cua ntyucuatya ngu' ji'ı̱ ya ñi'ya̱ nu ngulu'u jyo'o Juan ji'ı̱ ngu' cha' caca —nacuı̱ ngu' ji'ı̱ yu.

4 —Cua ntyucuatya Juan ji'ı̱ ñatı̱ cha' caca cuayá' ti' xa' ñatı̱ cha' cua ngulochu̱' ngu' bi' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'ı̱ ngu' —nacuı̱ Pablo ji'ı̱ ngu'—. Nchcui' Juan lo'o ngu' cha' cua ca̱a̱ ti chaca ñatı̱ nu laca Jesucristo, lo'o jua'a̱ ntsu'u cha' xñi ngu' cha' ji'ı̱ yu bi' li'.

5 Ndyuna ngu' cha' nu ngulu'u Pablo ji'ı̱ ngu', bi' cha' chaca quiya' ntyucuatya ngu' cuentya ji'ı̱ ycui' Jesús nu Xu'na na. 6 Li' ngusta ya' Pablo hique ngu'. Ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'ı̱ ngu' li'; hora ti nchcui' ngu' cha'cña ji'ı̱ xa' ñatı̱, lo'o jua'a̱ nchcui' ngu' ña'a̱ cha' nu nda ycui' Ni ji'ı̱ ngu' cha' chcui' ngu' lo'o tya'a ngu'. 7 Tii tyucuaa tya'a ngu' qui'yu ngua nu cua ntyucuatya li'.

8 Lo'o li' ndyaa Pablo ne' laa ji'ı̱ ngu' judío cha' chcui' yu cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi lo'o ngu', cha' culu'u yu ji'ı̱ ngu' ñi'ya̱ nclyo ycui' Ni cña. Ndya'a sna co' nu ngua'ni yu jua'a̱. 9 Pana ntsu'u ngu' nu nchcui' cuxi ji'ı̱ cha' nu nclu'u Pablo bi', xqui'ya cha' liye' ti' ngu'; ná ntaja'a̱ ngu' bi' xñi ngu' cha' ji'ı̱ Jesús. Li' ndu'u Pablo ndyaa lo'o yu ji'ı̱ ngu' nu cua ngusñi cha' bi', ndyaa ngu' nde ne' ni'ı̱ scuelya ji'ı̱ sca nu cusu' nu naa Tiranno. Li' tya ngulu'u yu ji'ı̱ ngu' lcaa tsa̱. 10 Tucua yija̱ ngua'ni yu jua'a̱, ña'a̱ cuayá' nu ndyuna lcaa ngu' loyuu su cuentya Asia cha' ji'ı̱ Jesús. Nchcui' yu lo'o lcaa ngu' bi', masi lo'o ngu' judío, masi lo'o xa' la ngu'. 11 Lo'o jua'a̱ nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'ı̱ Pablo cha' cua'ni yu tyu̱u̱ tya'a cña tonu ca slo ngu', bi' cha' ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. 12 Lo'o jua'a̱ ngusñi ngu' lcaa late' nu cua ndyala' Pablo ji'ı̱, ndyaa lo'o ngu' ji'ı̱ late' bi' ca slo ngu' quicha tya'a ngu'. Ngua tso'o nu ngu' quicha bi' li', lo'o jua'a̱ ngu' quicha nu ngusñi cui'ı̱ cuxi ji'ı̱, ndu'utsu' cui'ı̱ ji'ı̱ ngu' bi' ndyaa li'.

13 Quichı̱ bi' ndi'ı̱ xi ngu' judío nu ná ntsu'u quichı̱ tyi, na ndya'a̱ yu'u ti ngu' bi'. Nchcui' ngu' cha' nchca ji'ı̱ ngu' bi' culo ngu' cui'ı̱ cuxi nu ngusñi ji'ı̱ ngu' quicha. Lo'o li' ngua ti' ngu' cha' culo ngu' cui'ı̱ chacuayá' ji'ı̱ Jesús nu Xu'na na, masi ná ngusñi ngu' cha' ji'ı̱ ycui' Jesús.

—Chacuayá' ji'ı̱ Jesús tyu'utsu' cui'ı̱ nu ngusñi ji'ı̱ ma̱ —nacuı̱ ngu' ji'ı̱ ngu' quicha bi'—, la cui' Jesús nu nclu'u Pablo cha' ji'ı̱ —nacuı̱ ngu'.

14 Jua'a̱ ngua'ni nu cati tya'a sñi' Esceva; lo'o nu cusu' Esceva ni, ngua bi' sca sti jo'ó nu laca loo cuentya ji'ı̱ ngu' judío. 15 Jua'a̱ nchcui' sñi' Esceva bi' sca quiya', lo'o hora ti nguxacuı̱ nu quicha bi' cha' ji'ı̱ ngu' bi' li':

—Cua nslo na' ji'ı̱ Jesús —nacuı̱ cui'ı̱ bi'—, lo'o jua'a̱ nslo na' ji'ı̱ Pablo, ti ñatı̱ laca bi' —nacuı̱—. Pana nu cu'ma̱ ni, ¿tilaca laca cu'ma̱?

16 Li' ntejeya' nu quicha bi' ji'ı̱ ca ta'a sñi' Esceva, ngua'ni lya' ti' ji'ı̱ ngu', ngujui'ı̱ tsa ji'ı̱ ngu'. Hora ti ngusna ngu' ña'a̱ quichi' ti ngu', cha' ndye ste' ngu' ngutaa'. Ti'í tsa ngua quicha ngu' bi' li'. 17 Lo'o li' ngujui cha' bi' ji'ı̱ lcaa ngu' quichı̱ Efeso, masi ngu' judío, masi xa' la ñatı̱. Ndyutsı̱ı̱ tsa ngu' li', lo'o jua'a̱ ngua'ni tlyu ngu' ji'ı̱ ycui' Jesús nu Xu'na na li'.

18 Lo'o li' ya̱a̱ tyu̱u̱ tya'a ngu' nu cua ngusñi cha' ji'ı̱ Jesús, nu ntyuju'u tsa ti' ji'ı̱ lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ngu'; 19 jua'a̱ ngu' nu ngua'ni cucha'a̱, ya̱a̱ lo'o ngu' ji'ı̱ quityi cuxi bi' ji'ı̱ ngu', ndaquı̱ ngu' quityi cucha'a̱ bi' li'. Ngulacua ngu' ni tsa lo nga'a̱ quityi nu ndaquı̱ ngu' bi'; tu'ba tyi mil cñi plata, tsa lo cua ntsu'u lo quityi nu ndaquı̱ ngu'

bi' li'. 20 Jua'a ngua cha' quiña'a la ñati ngua
cuayá' ti' cha' ji'i ycui' nu Xu'na na, ngua
cuayá' ti' ngu' cha' tlyu tsa laca cha' ji'i ycui'
nu Xu'na na.

21 Lo'o li' ngua ti' Pablo cha' tsaa yu ca
loyuu su cuentya Macedonia, lo'o ca loyuu
su cuentya Acaya, cha' tsaa yu slo lcaa taju
ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i loyuu bi'. Nde loo
la, li' tsaa yu ca Jerusalén ngua ti' yu. Lo'o
jua'a nchcui' Pablo cha' lo'o ntsu'u cha' tsaa
yu ca nde quichi Roma ca tiya' la. 22 Pana
clyo nchcui' yu lo'o Timoteo lo'o Erasto
cha' tsaa ngu' ca Macedonia nde loo la ji'i
yu, tyanu la xi ycui' yu nde loyuu Asia, nti'
yu.

Ñasi' tsa ngu' Efeso

23 Li' nguxana ngunasi' ngu' quichi Efeso
xqui'ya ñati nu ngusñi tyucuii ji'i ycui' nu
Xu'na na. 24 Ndi'ya ngua cha': Sca ñati
nu naa Demetrio ngua suu cha' ñasi' ngu'
bi'; cuityi plata laca Demetrio bi', ndiñá
yu lcui plata ji'i ni'i su ndya'a ngu' quichi
ndu'ni tlyu ngu' ji'i jo'ó xu'na quichi, nu
jo'ó Diana bi'. Lo'o jua'a ndyiji tsa ngana
ji'i ngu' xqui'ya cña bi'. Ntsu'u tsa msu ji'i
Demetrio, cha' nxtyucua msu bi' ji'i yu lo'o
cña bi' ji'i. 25 Li' ndyu'u ti'i lcaa ñati ji'i yu,
lo'o jua'a lcaa cuityi plata nu ntsu'u quichi
bi', ndyu'u ti'i ngu' se'i ti.

—Cu'ma tya'a ndu'ni na cña —nacui
Demetrio ji'i ngu'—, jlo ti' ma cha' ndyiji tsa
ngana ji'na lo'o cña nu ntsu'u ji'na —nacui
yu—. 26 Lo'o juani cua na'a ma cha' ndya'a
nu Pablo bi' quichi tyi na re, lo'o jua'a
ndya'a yu nde lcaa quichi loyuu su cuentya
Asia re. Cua ndyuna ma cha' nu nclyu'u yu
bi' ji'i ngu', cha' ná tso'o cua'ni tlyu ngu'
ji'i jo'ó nu ndiñá ñati ti; si'i ycui' Ndyosi
laca jo'ó bi', nacui Pablo. Lo'o nu juani
ntsu'u tsa ngu' quichi re nu ngusñi cha' nu
nchcui' yu bi'. 27 Cuxi tsa ndyu'u cha' bi', si
nga'aa nti' ngu' cui'ya ngu' lcui nu ndiñá
na; nga'aa caja cña nu cua'ni na li'. Lo'o
li' nga'aa tyaja'a ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'i
xtya'a na jo'ó Diana nu laca loo tsiya' ti ne'
laa ji'i quichi tyi na re. Juani lcaa ñati loyuu
su cuentya Asia ndyu'ni tlyu ji'i jo'ó bi', lo'o
jua'a lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu ndyu'ni
tlyu ji'i. Ná tso'o si cua'ni tye ngu' cha' ji'i
jo'ó tlyu nu ntsu'u ji'na.

28 Lo'o ndyuna ngu' nu ndiñá lcui jo'ó cha'
bi', ñasi' tsa ngu' li'. Cuii ngusi'ya lo'o ngu'
ji'i tya'a ngu' li':

—Tlyu tsa xtya'a na jo'ó Diana, bi' laca
jo'ó ji'i lcaa ngu' Efeso tya'a na —nacui
ngu'.

29 Ná jlo ti' ngu' quichi na laca ngua ji'i
ngu' cha' nxi'ya tsa ngu' jua'a, pana ngusna
lcaa ngu' ndyaa ngu' cha' ña'a cui'ya ngu' xi
ji'i. Li' ntejeya' ngu' ji'i Gayo lo'o Aristarco
xqui'ya cha' ndya'a ngu' lo'o Pablo, masi
ngu' Macedonia laca ngu' bi', ndyaa lo'o
ngu' bi' ji'i ngu' ca su ndyu'u ti'i ngu' quichi.
30 Li' ngua ti' Pablo tsaa su ndyu'u ti'i ngu'
cha' chcui' yu lo'o ngu' quichi bi', pana nu
tya'a ñati ji'i Jesús bi', ngua'a ngu' ji'i yu
cha' ná tsaa yu. 31 Lo'o jua'a ntsu'u xi tya'a
tso'o Pablo nu laca loo ji'i loyuu su cuentya
Asia bi', lo'o ngu' bi' nda ngu' cha' lo'o
Pablo cha' ná tsaa ycui' yu tsiya' ti ca su
ndyu'u ti'i ngu' quichi. 32 Quiña'a tsa ñati
ndyu'u ti'i se'i ti li'; pana sca cha' nchcui'
tsaca ngu', xa' cha' nchcui' chaca ngu' li',
cha' ná jlo ti' ngu' quichi ni cha' laca cha'
ndyu'u ti'i ngu'. 33 Li' ndyojolaqui ngu' judío
ji'i sca nu qui'yu cha' tyu yu ca nde loo ngu'
quichi bi', Alejandro naa yu bi'. Li' ngua'ni
ya' yu cha' ca ti lcaa ngu', cha' caja ñi'ya nu
chcui' yu lo'o ngu'. 34 Pana nu lo'o ngua tii
ngu' cha' lo'o Alejandro laca ngu' judío, lye
la nxi'ya lo'o ti nu ngu' quiña'a bi' ji'i
tya'a ngu' ndi'ya:

—Tlyu tsa xtya'a na jo'ó Diana, bi' laca
jo'ó ji'i lcaa ngu' Efeso tya'a na —ndu'ni
ngu'.

35 Lo'o li' ngua'ni scaranu quichi bi' cha'
ngua ti nu ngu' quiña'a bi':

—Cu'ma ngu' Efeso —nacui scaranu bi'
ji'i ngu' quichi—, jlo ti' lcaa ñati chalyuu
cha' ngu' tya'a na laca nu ña'asii na ji'i laa
ji'i xtya'a na jo'ó Diana —nacui yu—, na
ña'asii na ji'i ycui' jo'ó Diana nu ndyú nde
cua. 36 Ná tucui taca ñacui cha' si'i jua'a laca
cha' bi'; bi' cha' cuaana ti ma lacua, culacua
xi ti' ma na laca ndyu'ni ti ma juani. 37 Cua
ñaa lo'o ma ji'i ngu' re, masi ni sca cha' cuxi
ná ngua'ni ngu' ne' laa ji'i ma, ni sca quiya'
ná nchcui' suba' ngu' ji'i jo'ó ji'i ma. 38 Lo'o
Demetrio ni, lo'o tya'a ndu'ni Demetrio cña
bi', si ntsu'u qui'ya cha' sta ngu' ji'i ngu' re,
ntsu'u cha' tsaa ngu' ca toni'i cña; ca slo

bese sta ngu' qui'ya ji'i̱ ngu', cha' ca cuayá'
cha' bi' li'. 39 Si ntsu'u xa' la cha' nu nti'
ma̱ chcui' ma̱ ji'i̱ ngu', chcui' ma̱ lo'o ngu'
cusu' quichi̱ re la cui' tsa̱ lo'o tyu'u ti'i̱ ngu'.
40 ¿Ñi'ya̱ caca chcui' na lo'o gobierno? Si ca̱a̱
ngu' gobierno bi' sta ngu' qui'ya ji'i̱ quichi̱
re cha' lye tsa ngusu̱u̱ tya'a na tsa̱ juani,
nga'aa ntsu'u cha' nu xacui̱ na ji'i̱ ngu' bi'
li'. Ná tyiquee' culacua ti' ngu' bi' cha' na
nxu̱u̱ tya'a na lo'o ycui' gobierno li'.
41 Jua'a̱ nchcui' scaranu lo'o ñati̱ quiña'a̱,
lo'o li' ngulo yu cña ji'i̱ ngu' cha' tyaa ngu'
to' tyi ngu'. Lo'o jua'a̱ ngua cha' ngua ti̱ cha'
bi', ndyaa ngu' li'.

20

Tsaa Pablo ca Macedonia lo'o ca Grecia

1 Nu lo'o cua ndye cha' ngunasi̱' ngu'
quichi̱, li' ngusi'ya Pablo ji'i̱ lcaa ñati̱ ji'i̱
Jesucristo nu ndi'i̱ quichi̱ bi', cha' tya̱a̱ ngu'
ca slo. Li' ngulu'u yu la xi ji'i̱ ngu'; jua'a̱
ngusalya' yu lo'o ngu', ndu'u yu ndyaa yu
ca loyuu su cuentya Macedonia li'. 2 Nguta'a̱
yu ca slo lcaa taju ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nu ndi'i̱
loyuu bi', lo'o jua'a̱ tlyu ngua'ni tyiquee
ngu' xqui'ya lcaa cha' nu ngulu'u yu ji'i̱
ngu' bi'. Lo'o li' ndyaa yu chaca loyuu
su cuentya Grecia; 3 loyuu bi' ndyanu yu
sna co'. Li' cua tsaa ti yu ne' yaca ni'i̱ ca
loyuu su cuentya Siria, lo'o li' ngua tii yu
cha' ngua ti' tya'a ngu' judío cua'ni cuxi
lo'o yu, bi' cha' xa' tyucui̱i̱ ndyaa yu li';
ndyaa yu nguxtyu̱u̱ yu tyucui̱i̱ ndyaa nde
Macedonia. 4 Ndya'a̱ Sópater ngu' Berea
lo'o ya, lo'o jua'a̱ Aristarco lo'o Segundo
ngu' Tesalónica, lo'o jua'a̱ Gayo ngu' Derbe,
lo'o Timoteo bi', lo'o jua'a̱ Tíquico lo'o
Trófimo ngu' Asia; ca ta'a ya ndya'a̱ ya lo'o
yu li'. 5 Lo'o li' lcaa ngu' tya'a ndya'a̱ Pablo
bi', ndyaa ngu' nde loo la ca quichi̱ Troas;
6 ndyanu Pablo lo'o na' ti (la cui' Lucas laca
na' nu nscua na' quityi re). Ndyanu ya
nde quichi̱ Filipos cha' tyeje tacui ta'a lo'o
ndacu ngu' xlyá nu ná lo'o scua̱ tiye' ndya'.
Ndu'u ya ndyaa ya li', ndyatí̱ ya ne' yaca ni'i̱
cha' tsaa ya tyacua tya'a ya lo'o ngu' bi' ca
quichi̱ Troas. Ca'yu tsa̱ nguti'i̱ ya ne' yaca
ni'i̱ cha' tyaala ya chaca tsu' tyujo'o bi', lo'o
li' cati tsa̱ nguti'i̱ lcaa ya quichi̱ bi'.

Ndyalaa Pablo ca quichi̱ Troas

7 Lo'o ngua tsa̱ domingo, li' ndyu'u ti'i̱
ngu' nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o Jesús cha' stu'ba
ti cacu ngu' si̱i̱. Nclyu'u Pablo cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi ji'i̱ ngu' li'; hasta ca cla'be talya
nclyu'u yu ji'i̱ ngu', xqui'ya cha' chaca tsa̱
cua tyaa ti ya li'. 8 Ndyu'u ti'i̱ ya sca ba'a ni'i̱
nde cua̱ su nchca tyuna ba'a ni'i̱ bi'. Quiña'a̱
quii' ntsu'u ne' ni'i̱ bi'. 9 Lo'o jua'a̱ nga'a̱ sca
nu qui'yu cuañi' nu naa Eutico, nu ntucua
nde tyuni'i̱ ventana. Ndyu'u tsa xcalá yu
cuañi' bi', cha' tyiquee' tsa nchcui' Pablo.
Li' ngua'ya xcalá yu, ndyú yu lo yuu nde
liya'. Ndyaa ngu' cha' xatu̱ ngu' ji'i̱ yu, pana
cua ngujuii yu. 10 Li' hora ti ngua'ya Pablo
lo ndyiya', ndyaa ngüityi Pablo ji'i̱ yu nu
ngujuii bi', lo'o ntejeya' Pablo ji'i̱ yu bi' li'.
—Ná ca xñi'i̱ ti' ma̱, na lu'ú yu re juani
—nacui̱ Pablo ji'i̱ ngu' li'.
11 Xa' ndyacuí̱ Pablo ndyaa lo ndyiya', li'
ngua'ni yu si̱i̱. Lo'o li' xa' nguxana ngulu'u
yu ji'i̱ ngu' ña'a̱ cuayá' nguxee chaca tsa̱.
Ndu'u ya ndyaa ya li'. 12 Lo'o nu yu cuañi'
nu ngua tso'o ca ti ni, ndyaa lo'o ngu' ji'i̱ yu
ca to' tyi yu. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu'
cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya'.

Ndu'u ngu' quichi̱ Troas, ndyaa ngu' ca Mileto

13 Lo'o li' ndu'u ya ndyaa ya nde loo la,
ndyatí̱ ya ne' yaca ni'i̱ cha' tsaa ya ca quichi̱
Asón, pana ndyanu ycui' Pablo cha' tsaa yu
xa' tyucui̱i̱ nde lo yuu btyi. 14 Xa' ndyacua
tya'a yu lo'o ya ca quichi̱ Asón bi', ndyatí̱
yu ne' yaca ni'i̱ lo'o ya, ndyaa ya ca quichi̱
Mitilene li'. 15 Xa' ndu'u ya ndyaa ya li',
nteje tacui ya loyuu su cuentya Quío; ca
chaca tsa̱ li' ndyalaa ya ca quichi̱ Samos.
Nde loo la ndyanu ya xi nde quichi̱ Trogilio,
lo'o jua'a̱ ca chaca tsa̱ ndyalaa ya ca quichi̱
Mileto. 16 Ná ndyaa ya ca quichi̱ Efeso, cha'
ná ntaja'a̱ Pablo tyanu yu tyiquee' ca loyuu
su cuentya Asia bi'; ngua ti' yu tsaa clya yu
ca Jerusalén cha' tyi'i̱ yu quichi̱ bi' lo'o caca
tsa̱ ta'a Pentecostés, si caca ji'i̱.

Ngulu'u Pablo ji'i̱ ngu' cusu' ji'i̱ taju ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nu ndi'i̱ quichi̱ Efeso

17 Laja lo'o ndyanu ya ca Mileto bi', nda
Pablo sca cha' ndyaa slo ngu' cusu' ji'i̱ taju
ñati̱ ji'i̱ Jesucristo ca quichi̱ Efeso, si tya̱a̱
ngu' slo yu. 18 Nu lo'o ndyalaa ngu', li'
ngulu'u Pablo xi ji'i̱ ngu':
—Cua jlo ti' ma̱ ñi'ya̱ nu ngua'ni na' lcaa
tsa̱ lo'o nguti'i̱ na' ca loyuu su cuentya Asia
re, su ndi'i̱ na' quichi̱ tyi ma̱ —nacui̱ Pablo
ji'i̱ ngu'—. 19 Jlo ti' ma̱ cha' lcaa tsa̱ ngua'ni

na' cña ji'i Jesús tyucui tyiquee na'; ná
ngua'ni tyucuaa ti' na' lo'o ma. Lo'o jua'a
ngusi'ya tsa na' xqui'ya ñati cuxi loyuu re.
Ngua quicha ti' na' nu lo'o ngua ti' nu ngu'
judío tya'a na' cua'ni cuxi ngu' lo'o na'. 20 Jlo
ti' ma cha' lcaa tsa tsa cu' ti nclu'u na' lcaa
cha' tso'o bi' ji'i ma, cha' taca tyi'i tso'o la
cresiya ji'i ma, masi ngulu'u na' ji'i ma nu
lo'o ndyu'u ti'i ma tsa tlyu ti, masi ngulu'u
na' ji'i ma ca to' tyi scaa ti ma. 21 Sca ti cuaya'
nchcui' na' lo'o lcaa ngu', masi lo'o ngu'
judío tya'a na', masi lo'o xa' la ñati; sca ti
cha' ngulu'u na' ji'i lcaa ma, cha' nga'a cha'
culochu' ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i
ma lo'o xñi ma cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na
na. 22 Lo'o nu juani tsa'a ca Jerusalén, cha'
jua'a cua ndatsaa Xtyi'i ycui' Ni 'na cha'
tsa'a ca ndacua, masi ná nchca cuayá' ti'
na' ñi'ya nu caca jna' lo'o tyalaa na' cajua.
23 Tsa bi' ti cha' jlo ti' na' cha' lcaa quichi su
ndya'a na' nacui ngu' cha' cua tejeya' ti ngu'
jna', cha' su'ba ngu' jna' ne' chcua; nacui
ngu' cha' lye tsa ca quicha ti' na' ca quichi
Jerusalén bi'. Tsa lo cua ti cha' jlo ti' na',
cha' jua'a laca cha' nu cua nda Xtyi'i ycui'
Ndyosi lo'o na'. 24 Pana ná ntsii na' xqui'ya
cha' nu nchcui' ngu' bi', ná ndu'ni cha' jna'
masi cujuii ngu' jna'. Sca ti cha' nti' na',
cha' tso'o ti tye cña nu nda ycui' Jesús jna',
cha' ta na' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o xa'
ñati, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i
ñati chalyuu.

25 'Cua nguta'a na' lo'o cu'ma, cua ngulu'u
na' ji'i ma lcaa ña'a cña nu nclyo ycui' Ni;
pana juani chañi cha' nu nchcui' na' re,
cha' nga'aa ña'a na' ji'i ma chaca quiya'.
26 Bi' cha' nchcui' na' lo'o ma juani, cha' ná
ndacui na' qui'ya si chcuna' cresiya ji'i sca
ñati tya'a cu'ma. 27 Cua nda na' cha' lo'o
ma, lcaa cha nu' ngua ti' ycui' Ndyosi cua'ni
Ni lo'o ma; ni sca cha' ná ndyu'u cuaana ti
tyiquee na'. 28 Nu juani ntsu'u cha' ña'asii
ma ji'i ycui' ca ma, lo'o jua'a ña'asii ma ji'i
ca ta'a ñati ji'i Jesucristo ca quichi tyi ma,
cha' cua nda Xtyi'i ycui' Ndyosi cña ji'i ma
cha' caca ma loo ji'i taju ñati bi'. Tlyu tsa
cña nu ngua'ni ycui' nu Xu'na na cha' ca ti
qui'ya nu ntsu'u ji'na tya lo'o ngujuii yu lo
crusi, nu lo'o ndyalú tañi ycui' ca yu. 29 Jlo ti'
na' cha' nu lo'o nga'aa ndya'a na' ca nde, li'
caa ñati cuiñi cha' cua'ni ñu'u ji'i taju ñati
tya'a ma; ñi'ya ndu'ni tyaala bo'o ji'i sca
taju xlya', jua'a cua'ni ñu'u nu ngu' cuiñi bi'
ji'i taju ñati tya'a ndya'a ma. 30 Lo'o jua'a laja
ycui' ngu' tya'a ma tyu'u tucua xi ngu' cuiñi
bi'; cha' cuiñi ti culu'u ngu' bi' ji'i lcaa tya'a
ñati ji'i Jesucristo, cha' nga'aa tyi'u ti' ngu'
ni sca cha' liñi nu cua nchcui' ma lo'o ngu'.
31 Cui'ya ma cuentya lacua. Tyi'u ti' ma cha'
cua ndya'a sna yija ngulu'u na' ji'i ma tsa
lo'o talya, lo'o jua'a ntsu'u quiya' ngusi'ya
tsa na' xqui'ya cu'ma.

32 'Xtyanu na' ji'i cu'ma ya' ycui' Ndyosi
cha' xtyucua Ni ji'i ma juani. Taquiya' ma
ji'i lcaa cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o
ma, la cui' cha' laca nu ndu'ni cha' caca
nguula ti' cresiya ji'i ma, cha' tlyu tsa laca
cha' ji'i ycui' Ndyosi. Jua'a caca cuayá' ti'
ma cha' quiña'a tsa cha' tso'o tyacua ji'i
ma stu'ba ti lo'o lcaa ñati nu ngusubi ycui'
Ndyosi ji'i. 33 Ná ngua ti' na' xñi na' cñi
ji'i ngu'; ni late' nu ta ngu' 'na, ná ntaja'a
na' xñi na' ji'i. 34 Jlo ti' ma cha' ycui' na'
ngua'ni na' cña lo'o ya' ti na' cha' caja cñi
cha' tyiji yu'u jna' chalyuu. Lo'o jua'a tya
nda na' xlya'be ji'i ngu' nu ndya'a lo'o na'.
35 Ngua'ni na' jua'a cha' culu'u na' ji'i ma
ñi'ya nu cua'ni ma lo'o ngu' nu ntsu'u tsa
cha' nu lyiji ji'i. La cui' jua'a ntsu'u cha'
tyi'u ti' na ji'i cha' nu cua nchcui' ycui' Jesús
nu Xu'na na lo'o na ndi'ya: "Tso'o ntsu'u
tyiquee ma si ta ngu' sca cha' xlya'be ji'i ma,
pana tlyu la cha' tso'o laca si ta ma sca cha'
xlya'be ji'i tya'a ñati ma", nacui Jesús ji'na.
36 Lo'o cua ndye nchcui' Pablo lo'o ngu',
li' ngutu sti' ya cha' chcui' ya lo'o ycui'
Ndyosi; stu'ba ti nchcui' lcaa ya lo'o ycui'
Ni li'. 37 Lo'o jua'a nxi'ya tsa ngu' bi' laja lo'o
ngüityi ngu' ji'i Pablo, nchcuicha' ngu' ji'i
yu lo'o nchcui' salya' ngu' lo'o. 38 Xñi'i tsa
ti' ngu' cha' nchcui' Pablo cha' nga'aa ña'a
ngu' bi' ji'i yu. Li' ndyaa lo'o latya ngu' bi'
ji'i ya tyucuii cha' tyaa ya ne' yaca ni'i chaca
quiya'.

21

Tsaa Pablo ca Jerusalén

1 Nguxtyanu ya ji'i tya'a ya li'. Ndu'u ya
ndyaa ya ne' yaca ni'i ca loyuu su cuentya
Cos. Ca chaca tsa ndyalaa ya ca quichi
Rodas, lo'o li' ndyalaa ya ca quichi Pátara.
2 La cui' quichi bi' ngujui chaca yaca ni'i
ji'i ya nu cua tsaa ti nde loyuu su cuentya
Fenicia. Ndyatí ya ne' yaca ni'i bi', ndu'u

ya ndyaa ya li'. 3 Cua nteje tacui ya cacua
ti loyuu su cuentya Chipre, la'a tsu' coca
ndyanu yuu btyi bi', cha' tsaa liñi ya ca
loyuu su cuentya Siria. Ntsu'u cha' tsaa
yaca ni'i ca quichi Tiro cha' tyanu yu'ba ji'i
ndejua. Lo'o ndyalaa ya quichi bi' ndu'u
ya ne' yaca ni'i bi', 4 ndyaa ya slo taju ñati
ji'i Jesucristo nu ndi'i quichi bi'; ndyanu ya
cati tsa lo'o ngu' bi' li'. Nchcui' ngu' bi' lo'o
Pablo cha' ná tsaa yu ca quichi Jerusalén,
cha' cua ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha'
ngua cuayá' ti' ngu' bi' ñi'ya nu caca ji'i
Pablo ca quichi bi'. 5 Lo'o ndye cati tsa, li'
ndu'u ya ndyaa ya. Nguxtyucua lcaa tya'a
ngu' ji'i ya tyucuii su ndyaa ya to' tyujo'o;
lo'o jua'a lcaa nu cuna'a lo'o nu sube ji'i
ngu', ndyaa ngu' lo'o ya. Li' ngutu sti lcaa
ya ca to' tyujo'o cha' stu'ba ti chcui' ya
lo'o ycui' Ndyosi. 6 Ngusalya' ngu' lo'o ya,
ngüityi ngu' ji'i ya, li' ndyatí ya ne' yaca ni'i;
cuati nguxtyuu ngu' yaa ngu' nde toni'i ji'i
ngu'.

7 Ndu'u ya quichi Tiro ndyaa ya ca quichi
Tolemaida. Xa' ndu'u ya ne' yaca ni'i li';
nchcuicha' ya ji'i ñati ji'i Jesucristo tya'a na
nu ndi'i quichi bi', jua'a ndyanu ya lo'o ngu'
sca talya ti. 8 Ca chaca tsa ndu'u ya ndyaa ya
tyucuii ca quichi Cesarea; ndyalaa ya to' tyi
Felipe li', la cui' Felipe nu nchcui' lo'o ngu'
cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na. Nga'a Felipe
ji'i nu cati tya'a ngu' nu laca cña ji'i ñati nu
ngusñi cha' ji'i Jesús tya clyo. Ndyanu ya slo
yu li'. 9 Ntsu'u jacua tya'a sñi' Felipe, xcui'
cuna'a nu ntucua ycui' ti laca sñi' yu. Cua
nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i nu cuna'a
bi', cha' chcui' ngu' cua ña'a ca cha' nu nda
ycui' Ndyosi lo'o ngu' cha' chcui' ngu' lo'o
ñati. 10 Cua nguti'i ya slo ngu' tyuu tsa, lo'o
li' ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Agabo; ca
loyuu su cuentya Judea ndu'u yu bi'. Sca nu
laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi laca yu bi', tii tsaa
yu. 11 Lo'o ndyalaa yu ca slo ya, li' ngulo yu
juata nu ndyaaca' sii' Pablo, li' ya' yu lo'o
quiya' yu ngusca' yu lo'o juata bi'.

—Cua nchcui' Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na'
cha' ñi'ya nu ndyaaca' ycui' na', jua'a sca'
ngu' judío tya'a na ji'i ñati nu ca ji'i juata re
ca Jerusalén —nacui Agabo ji'i ya—. Tsaa
lo'o ngu' ji'i ñati bi' slo ngu' xa' tsu' cha'
xcube' ngu' ji'i yu —nacui.

12 Ndyuna ya cha' nu nchcui' Agabo, lo'o
li' ca ta'a ya lo'o ngu' Cesarea tya'a na,
tya'na nchcui' ya lo'o Pablo cha' ná tsaa yu
ca Jerusalén.

13 —¿Ni cha' laca nxi'ya ma? —nacui
Pablo ji'i ya li'—. ¿Ni cha' laca ndyu'ni
ma cha' ca xñi'i ti' na'? —nacui—. Cua
laca cha' tsa'a ca Jerusalén; tyaja'a na' tsa'a,
masi lo'o sca' ngu' jna', masi lo'o cujuii ngu'
jna' cajua xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

14 Ngua cuayá' ti' ya li' cha' ná ngua ji'i ya
cua'a ya ji'i yu.

—Tso'o si caca ñi'ya nu nacui ycui'
Ndyosi cha' caca lacua —nacui ya li'.

15 Lo'o ngua'ni cho'o ya ji'i ya, li' ndu'u
ya ndyaa ya ca Jerusalén. 16 Tyuu tya'a ngu'
tya'a na ndyaa lo'o ji'i ya cha' culu'u ngu'
ji'i ya macala ndi'i chaca yu tya'a na nu naa
Mnasón. Ngu' Chipre laca nu Mnasón bi'.
Cua ngusñi yu cha' ji'i Jesús tya sa'ni la, lo'o
nu juani ntucua tyi yu ca Jerusalén. Slo yu
bi' ndyanu ya li'.

Ndyacua tya'a Pablo lo'o Jacobo

17 Tso'o ntsu'u tyiquee ñati ji'i Jesucristo
tya'a na cha' cua ndyalaa ya ca Jerusalén.
18 Nguxee chaca tsa ndyaa Pablo lo'o ya ca
slo Jacobo. Cajua ndyu'u ti'i lcaa ngu' cusu'
ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo
quichi bi'. 19 Nchcuicha' Pablo ji'i ngu' bi',
li' nchcui' yu lo'o ngu', ndacha' yu lcaa ña'a
cña nu ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o nguti'i ya
slo ngu' xa' tsu'. 20 Nu lo'o cua ndyuna
ngu' cha' bi', li' ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui'
Ndyosi. Nchcui' ngu' lo'o Pablo li':

—Tso'o tsa lacua —nacui ngu' ji'i yu—.
Juani ni, jlo ti' nu'u cha' cua ntsu'u tyuu mil
tya'a ngu' judío tya'a na nu ngusñi cha' ji'i
Jesús tya tsubi' la. Nacui ngu' cha' ntsu'u
cha' taquiya' lcaa na lo'o tya'a na cua ña'a
ca cha' cusu' nu nguxtyanu jyo'o Moisés
ji'na cua sa'ni la —nacui ngu'—. 21 Lo'o jua'a
cua nquijeloo cha' ji'i ngu' cha' ngulu'u
nu'u ji'i ngu' judío tya'a na nu ndi'i xa'
quichi, cha' nga'aa ntsu'u cha' taquiya' ngu'
bi' ji'i cha' cusu' nu nguscua jyo'o Moisés
bi', ni ná ntsu'u cha' xi'yu ngu' quiji sñi'
ngu' cha' culacua ngu'; ngulu'u nu'u cha' ná
nga'a cha' cua'ni ngu' bi' ñi'ya nu ndu'ni na
cha' laca na ngu' judío, nacui ngu'. 22 ¿Na
laca cua'ni na lacua? Ná tyiquee' tyu'u ti'i
lcaa ngu' judío tya'a na, lo'o caja cha' ji'i
ngu' cha' cua ndyalaa nu'u quichi re. 23 Bi'
cha' ta ya sca cuii lo'o nu'u ñi'ya nu cua'ni
nu'u juani. Cua ndi'i jacua tya'a ngu' qui'yu

re nu cua ngüiñi sca cha' ji'i̱ ngu' lo'o ycui'
Ndyosi. 24 Tsaa lo'o nu'u̱ ji'i̱ ngu' bi', cha'
stu'ba ti cua'ni lyiji ma̱ cha' nu cua ngüiñi
ji'i̱ ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi. Nu'u̱ cui'ya
lcaa na nu nga'a̱ cha' caca msta̱ ji'i̱ ngu'
ne' laa. Li' taca xi'yu ngu' quicha̱' hique
ngu' lo'o cua ndye cha' bi'. Caca cuayá' ti'
lcaa ngu' li', cha' lo'o nu'u̱ ndaquiya' nu'u̱
ji'i̱ lcaa cha' nu nguxtyanu jyo'o cusu' ji'na,
cha' si'i cha' liñi nu cua nchcui' ñati̱ jinu'u̱
li'. 25 Lo'o nu ngu' xa' tsu' nu cua ngusñi cha'
ji'i̱ Jesucristo ni, cua nguscua ya sca quityi
cha' tsaa slo ngu' bi', cha' ca cuayá' ti' ngu'
cha' ná ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha'
nu ntsu'u ji'i̱ ngu' judío tya'a na. Nguscua
ya cha' ndi'ya̱: ná tso'o cacu ngu' cuaña'
na'ni nu cua nda ngu' cha' caca msta̱ ji'i̱
jo'ó, ni ná tso'o cacu ngu' tañi, ni ná tso'o
cacu ngu' na'ni nu ná ndyalú tso'o tañi ni'
lo'o ndyujuii ngu' ji'i̱, ni ná tso'o chca'a̱ ngu'
lo'o ñati̱ nu si'i clyo'o ngu'.

Ngusñi ngu' ji'i̱ Pablo preso to' laa tlyu

26 Ca chaca tsa̱, li' ndyaa lo'o Pablo ji'i̱ nu
jacua tya'a ñati̱ bi', ngua'ni lubii ngu' ji'i̱
ycui' ca ngu' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. Li'
ndyaa ngu' ne' laa tlyu, cha' cacha' ngu'
ji'i̱ ngu' bi' ni tsa̱ tye tyuco'o tsa̱ ji'i̱ ngu'
lo'o tya'a ngu', cha' li' taca ca̱a̱ ngu' ne' laa
jua, ca̱a̱ lo'o ngu' msta̱ nu ta ngu' ji'i̱ ycui'
Ndyosi li'.
27 Cua tya'a ti cati tsa̱, cua tye ti cña ji'i̱
ngu'. Pana cua ntsu'u xi ngu' judío nu laca
tyi ca Asia, lo'o jua'a̱ cua na'a̱ ngu' bi' ji'i̱
Pablo su ndya'a̱ yu ne' laa tlyu bi'. Hora ti
ngua'ni cui̱i̱ ngu' bi' sca cuentyu lo'o ngu'
quichi̱, cha' caca ñasi̱' ngu' ji'i̱ Pablo li'.
28 Ngusi'ya ngu' judío bi' ji'i̱ ngu' quichi̱ li':

—Cu'ma̱ ngu' Israel tya'a na —nacui̱
ngu'—, xtyucua ma̱ ji'i̱ ya —nacui̱ ngu'—.
Cua ngulu'u nu qui'yu re ji'i̱ ngu' lcaa quichi̱
su nguta'a̱ yu cha' ná tso'o na nu laca na
ngu' judío; ná tso'o cha' cua'ni tlyu na ji'i̱
cha' nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a̱ ná
tso'o laa tlyu re, nacui̱ yu re. Lo'o chaca cha'
ni, cua ndyaa lo'o yu re ji'i̱ ngu' xa' tsu' ne'
laa tlyu re cha' cua'ni ñu'u̱ ngu' ji'i̱ laa su
ndu'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi.
29 Nchcui' ngu' jua'a̱ cha' cua na'a̱ ngu' ji'i̱
Pablo ndya'a̱ lquichi̱ lo'o Trófimo, sca ngu'
Efeso. Ngua ti' ngu' li', cha' cua ndyaa lo'o
yu ji'i̱ ne' laa tlyu bi'.
30 Nxna lijya̱ lcaa ngu' quichi̱ li', cha'
tejeya' ngu' ji'i̱ Pablo. Hora ti ngulo'o ngu'
ji'i̱ yu ne' laa, ndacu̱' ngu' to' laa li'. 31 Ngua
ti' ngu' cujuii ngu' ji'i̱ Pablo; pana ndyaa
xi xa' la ngu' slo nu xu'na sendaru ngu'
romano, ndyaa cacha' ngu' ji'i̱ cha' lye tsa
nxu̱u̱ tya'a lcaa ngu' quichi̱. 32 Bi' cha' ngulo
nu xu'na sendaru bi' cña ji'i̱ capitán ji'i̱
cha' tsaa lo'o ngu' ji'i̱ ña'a̱ latya sendaru,
tsaa ngu' lo'o ycui' xu'na ngu' bi' ca su
ndi'i̱ ngu' quichi̱. Ngusna ngu' ndyaa ngu'
su ndyu'u ti'i̱ lcaa ngu' quichi̱ li'. Nga'aa
ngujui'i̱ ngu' quichi̱ ji'i̱ Pablo lo'o na'a̱ ngu'
ji'i̱ sendaru lo'o xu'na sendaru bi' lijya̱. 33 Li'
ndyaa xu'na sendaru bi' cacua ti slo nu
Pablo bi'; ngulo cña cha' tejeya' sendaru
ji'i̱ yu, cha' sca̱' ngu' ji'i̱ yu lo'o tucua tya'a
carena chcua̱. Li' nchcuane xu'na sendaru
bi' ji'i̱ ngu' quichi̱, cha' caca cuayá' ti' ycui'
tilaca laca preso bi' ji'i̱, ñi'ya̱ laca qui'ya
nu ntsu'u ji'i̱ yu. 34 Pana nxi'ya tsa ngu'
quichi̱ ndi'i̱ ngu' li'; nxi'ya tsaca ngu' lo'o
nxi'ya chaca ngu', bi' cha' ná jlo ti' xu'na
sendaru bi' na laca ngua ji'i̱ ngu'. Li' ngulo
cña cha' tsaa lo'o sendaru ji'i̱ Pablo ca to'
tyi sendaru. 35 Lo'o cua ndyalaa sendaru su
tyacui̱ lo ndyiya' to' ni'i̱ ji'i̱ ngu', li' ngusñi
sendaru ji'i̱ Pablo, ngüi'ya cua̱ ngu' ji'i̱ yu
cha' ñasi̱' tsa ngu' quichi̱ ji'i̱ yu. 36 Tlyu tsa
taju ñati̱ nu ndyaa lca'a̱ ji'i̱ sendaru.

—Cujuii clya ma̱ ji'i̱ —nacui̱ ngu' bi' ji'i̱
sendaru bi'.

Nda Pablo cha' lo'o ngu' quichi̱ ñi'ya̱ ngua ji'i̱ yu

37 Cua tyatí ti ngu' toni'i̱ ji'i̱ sendaru, li'
nchcui' Pablo lo'o xu'na sendaru bi':

—Cusu', cua'ni cha' tso'o ta nu'u̱
chacuayá' chcui' na' xi —nacui̱ Pablo ji'i̱.

—¿Ha nchca jinu'u̱ chcui' cha' griego?
—nacui̱ xu'na sendaru ji'i̱ Pablo li'.

—Nchca 'na —nacui̱ Pablo.

38 —¿Ha si'i nu'u̱ laca nu ngu' Egipto
nu ngua loo ji'i̱ ngu' nu ngusu̱u̱ tya'a lo'o
gobierno tsubi'? —nacui̱ ji'i̱ Pablo—. ¿Ha
si'i nu'u̱ ndyaa lo'o ji'i̱ jacua mil tya'a ñati̱
cuxi ca lo nati̱' btyi?
39 —Si'i na' —nacui̱ Pablo—. Ngu' judío
laca na'. Tarso naa quichi̱ tyi na', la cui'
sca quichi̱ tlyu xi ca loyuu su cuentya Cilicia
—nacui̱—. Cua'ni nu'u̱ cha' tso'o ta nu'u̱
chacuayá' jna' chcui' na' xi lo'o ngu' quichi̱
re juani.

40 Li' nda xu'na sendaru chacuayá' chcui'
Pablo, bi' cha' ndatu yu lo ndyiya' quee bi'
li', ngutacui ya' yu cha' ca ti nu ngu' quiña'a
bi'. Lo'o ngua ti ngu', li' cha' hebreo nchcui'
Pablo lo'o ngu', cha' bi' laca cha'cña ji'i ngu'
judío.

22

1 —Cu'ma ngu' cusu', ngu' tya'a na'
—nacui Pablo ji'i ngu'—, cua'a jyaca ma ji'i
cha' nu chcui' na' lo'o ma —nacui—, si caca
cua'ni lyaá na' ji'i ycui' ca na' lo'o chcui' na'
lo'o ma.
2 Ndyuna ngu' judío cha' nchcui' Pablo
cha'cña ji'i ngu' lo'o ngu', bi' cha' ti ti ndi'i
ngu' laja lo'o nchcui' yu:
3 —Tya'a cu'ma ngu' judío laca na'
—nacui Pablo ji'i ngu'—. Quichi Tarso
ngula na' ca loyuu su cuentya Cilicia; tiya'
la ndyalaa na' quichi Jerusalén re, cha' ngua
tsa'a na' slo mstru Gamaliel li'. Tso'o ngua
tsa'a na' lcaa cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o
jyo'o cusu' ji'na nu nscua lo quityi. Tyucui
tyiquee na' ngua ti' na' taquiya' na' lcaa
cha' ji'i ycui' Ndyosi, la cui' ñi'ya nu ndyu'ni
ma tsa juani. 4 Cua sa'ni la lo'o ycui' na' lca'a
cusuu na' ji'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o
Jesucristo, cha' cujuii na' ji'i ngu'. Ntejeya'
na' ji'i ngu' bi', masi ngu' qui'yu, masi ngu'
cuna'a, ngusu'ba na' ji'i ngu' ne' chcua. 5 Jlo
ti' xu'na sti jo'ó, lo'o jua'a ngu' cusu' quichi
re ni, jlo ti' ngu' cha' bi'; bi' cha' cua nda
ngu' quityi jna' nu nguscua ngu' cha' tsaa
slo ngu' judío tya'a na ca quichi Damasco.
Ndya'a na' ca bi' cha' clyana la na' ji'i ñati
nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo, cha' tyaa
lo'o na' ji'i ngu' bi' nde Jerusalén re, cha'
xcube' ma ji'i ngu' bi'.

Nda Pablo cha' lo'o ngu' ñi'ya nguxcutsa'a Jesús cresiya ji'i yu

6 'Ndya'a na' tyucuii, cua tyalaa ti na' ca
quichi Damasco bi'. Nde hora ngua, lo'o
tsi tsiya' ca ndaca'a sca xee tlyu ji'i ycui'
Ndyosi nde cua; tyucui ña'a lo yuu su ndu
na' ngujui'i xee bi'. 7 Nclyú na' tyucuii
li', ndyuna na' cha' nchcui' sca ñati lo'o
na': "Saulo, Saulo", nacui yu, "¿ni cha'
laca nxuu tya'a nu'u lo'o na'?" 8 "¿Tilaca
laca nu'u, cusu'?" nacui na' ji'i li'. "Jesús
Nazaret laca na'", nacui yu jna'. "Nxuu
tya'a nu'u lo'o ycui' na', bi' cha' nchca
quicha ti' na'." 9 Cua na'a ngu' nu ndya'a
lo'o na' xee bi'. Ndyutsii tsa ngu' li', masi
ná ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o
na'. 10 "¿Na laca nu nti' nu'u cha' cua'ni
na', Xu'na?" nacui na' ji'i Jesús li'. "Tyatu
nu'u", nacui nu Xu'na na jna', "tsaa nu'u
ca quichi Damasco. Ndejua ndi'i sca ñati
nu culu'u jinu'u lcaa ña'a cña nu ntsu'u
cha' cua'ni nu'u." 11 Ngua cuityi na' xqui'ya
xee tlyu bi' li', bi' cha' nu ngu' tya'a ndya'a
na' bi', ngusñi ngu' ya' na' cha' tsaa la ya
tyucuii nde quichi Damasco bi'.
12 'Ndi'i sca nu cusu' nu naa Ananías
quichi bi', nu ndaquiya' tsa ji'i lcaa cha' nu
nguscua jyo'o Moisés lo quityi sa'ni. Lcaa
ngu' judío tya'a na nu ndi'i quichi Damasco
ni, nchcui' ngu' cha' tso'o tsa tyiquee nu
Ananías bi'. 13 Ndyalaa nu cusu' bi' slo na'
li': "Saulo tya'a na", nacui yu jna', "cua'ni
ycui' Ndyosi cha' tyaala cloo nu'u chaca
quiya' juani". Hora ti ndyaala cloo na'
chaca quiya', na'a na' ji'i ycui' Ananías li'.
14 "Ycui' Ndyosi nu ngua'ni tlyu sti na ji'i, bi'
laca nu ngusubi jinu'u cua sa'ni la", nacui
Ananías jna'. "Ngusubi ycui' Ni jinu'u cha'
ca cuayá' ti' nu'u ña'a cha' nu nti' ycui' Ni,
cha' ña'a nu'u ji'i ycui' nu liñi ca, cha' cuna
nu'u cha' nu chcui' Ni lo'o nu'u", nacui jna'.
15 "Ntsu'u cha' tsaa nu'u slo lcaa ñati cha'
cacha' nu'u ji'i ngu' lcaa ña'a cha' nu cua
na'a nu'u, lcaa ña'a cha' ji'i ycui' Ndyosi
nu cua ndyuna nu'u. 16 Nga'aa ntsu'u cha'
jatya la nu'u ca nde; tyatu clya nu'u juani;
cua ngüityi ycui' Ni qui'ya nu ntsu'u jinu'u,
xqui'ya cha' ngusñi nu'u cha' ji'i Jesús. Lo'o
li' tyucuatya ngu' jinu'u." Jua'a nchcui'
Ananías lo'o na' li'.

Ndyaa Pablo slo ngu' xa' tsu'

17 'Nu lo'o nguxtyuu na' nde Jerusalén,
li' ndyaa na' ne' laa tlyu jua cha' chcui'
na' lo'o ycui' Ndyosi. Ñi'ya nti' si nchcui'
sca xcalá na, 18 jua'a cua na'a na' ji'i ycui'
nu Xu'na na. "Tyaa clya nu'u", nacui nu
Xu'na na jna', "tyu'u nu'u quichi Jerusalén
re; yaa clya nu'u", nacui Ni, "cha' ná jlya
ti' ngu' nde lo'o chcui' nu'u cha' jna' lo'o
ngu'." 19 "Xu'na", nacui na' ji'i nu Xu'na na
li', "jlo ti' ngu' quichi re cha' nguta'a na'
ne' laa lcaa quichi, cha' ngusñi na' ji'i ngu'
nu ntsu'u cha' ji'i lo'o nu'u, ngusu'ba na' ji'i
ngu' bi' ne' chcua, ngujui'i na' ji'i ngu' bi'.
20 Nu lo'o ngu ngu' quee ji'i Esteban, ndyalú
tañi yu; ndyujuii ngu' ji'i yu xqui'ya cha' liñi

nchcui' yu cha' jinu'u̱ lo'o ngu'. Lo'o na' ni, stu'ba ti ndu̱ na' lo'o ngu' bi' li', nguna'a̱sii̱ na' ste' ngu' nu ndyujuii ji'i̱ yu. Tso'o nti' na' tyempo bi', nu lo'o na'a̱ na' cha' cua ngujuii yu bi'." Jua'a̱ nchcui' na' lo'o ycui' Ndyosi ne' laa bi'. 21 "Tyaa nu'u̱ juani", nacui̱ ycui' nu Xu'na na jna' li'. "Culo na' cña jinu'u̱ cha' tsaa nu'u̱ xa' quichi̱ tyijyu' la, cha' culu'u nu'u̱ ji'i̱ xa' ñati̱; nga'aa si'i ji'i̱ ngu' judío tya'a nu'u̱ ti culu'u nu'u̱."

Ntsu'u Pablo preso ji'i̱ xu'na sendaru

22 Lo'o ndyuna ngu' quichi̱ cha' bi', nga'aa nti' ngu' cuna la ngu' cha' li'. Nxi'ya lo'o tsa ngu' ji'i̱ sendaru cha' ñasi̱' ngu':

—Cujui ma̱ ji'i̱ nu qui'yu re —nacui̱ ngu'—. Nga'aa tso'o cha' tyi'i̱ yu chalyuu.

23 Cuii̱ ngusi'ya lo'o ngu' ji'i̱ Pablo li', ngusaa' ngu' ste' ycui' ca ngu', ngusñi ngu' yuu ngu̱ nde cua̱ cha' ñasi̱' tsa ngu'. 24 Bi' cha' ngulo xu'na sendaru cña cha' tsaa lo'o sendaru ji'i̱ preso ni'i̱, cha' quiji'i̱ sendaru ji'i̱ yu lo'o juata nu ntsu'u chcua̱ laja. Cua'ni ngu' jua'a̱ ngua ti' xu'na sendaru, cha' li' tyaja'a̱ yu cacha' yu ña'a̱ cha' cuxi nu ngua'ni yu, cha' ngusi'ya tsa ngu' quichi̱ xqui'ya cha' bi'. 25 Cua nguscа̱' ngu' ji'i̱ yu cha' quiji'i̱ juata ngu' ji'i̱ yu, lo'o li' nchcui' Pablo lo'o nu capitán bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'i̱ ma̱ quiji'i̱ ma̱ ji'i̱ sca ngu' romano? —nacui̱ Pablo ji'i̱ capitán—. ¿Ha si'i na cua'ni cuayá' ngu' tisiya ji'i̱ ngu' romano clyo?

26 Hora ti ngusna capitán ndyaa nda xi cha' lo'o xu'na sendaru li':

—Cui'ya nu'u̱ cuentya ñi'ya̱ ña'a̱ cua'ni nu'u̱ lo'o nu qui'yu jua —nacui̱ capitán ji'i̱ xu'na—. Sca ngu' romano laca yu.

27 Hora ti lijya̱ nu xu'na sendaru bi' slo Pablo li'.

—¿Ha chañi cha' nu'u̱ laca ngu' romano? —nacui̱ ji'i̱ Pablo.

—Chañi —nacui̱ Pablo ji'i̱.

28 —Quiña'a̱ tsa caya' nda na' cha' laca na' ngu' romano —nacui̱ xu'na sendaru li'.

—Ná lo'o caya' nda na', cha' ngu' romano laca sti na' —nacui̱ Pablo ji'i̱.

29 Nu sendaru nu ndi'i̱ slo yu cha' quiji'i̱ ngu' ji'i̱ yu ni, hora ti ndatsu' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' yu. Li' cua ndyutsii̱ tsa xu'na sendaru cha' cua ngulo cña ji'i̱ ngu', cha' nguscа̱' ngu' ji'i̱ sca ngu' romano, masi ná lo'o chacuayá' ji'i̱ ycui' bese.

Ndu̱ Pablo slo ngu' nu laca loo ji'i̱ ngu' judío

30 Ca chaca tsa̱ tya nti' xu'na sendaru ca cuayá' ti' ni qui'ya laca nu ngusta ngu' judío bi' ji'i̱ Pablo. Ngusati̱' ngu' carena chcua̱ nu ndyaaca̱' Pablo li'. Ngulo xu'na sendaru bi' cña ji'i̱ sti jo'ó tlyu lo'o ji'i̱ lcaa ngu' cusu' cha' tyu'u ti'i̱ ngu' se'i̱ ti. Li' ndyaa lo'o ji'i̱ Pablo ca slo ngu' bi'.

23

1 Cua ndyu'u ti'i̱ lcaa ngu' cusu' bi'. Li' ña'a̱ tsa Pablo ji'i̱ ngu' cusu' nu cua'ni cuayá' ji'i̱ yu.

—Cu'ma̱ ngu' cusu' tya'a na' —nacui̱ Pablo ji'i̱ ngu' li'—, lcaa tsa̱ tso'o ndi'i̱ na'. Lubii cresiya jna' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi.

2 Ananías naa nu laca xu'na sti jo'ó bi'; li' ngulo nu Ananías bi' cña ji'i̱ ngu' nu ndu̱ cacua ti cha' quiji'i̱ ya' ngu' tu'ba Pablo.

3 —La cui' jua'a̱ quiji'i̱ ycui' Ndyosi jinu'u̱ tu'ni —nacui̱ Pablo ji'i̱ xu'na sti jo'ó bi' li'—. Cuiñi nu'u̱. ¿Ha liñi tsa ndu'ni nu'u̱ nti'? Nde ndyu'ni cuayá' ma̱ jna' cuentya ji'i̱ chacuayá' nu ntsu'u ji'na, pana cua ngulo nu'u̱ cña cha' quiji'i̱ ya' ngu' tu'ba na', masi ná ntsu'u chacuayá' cua'ni nu'u̱ jua'a̱.

4 Nchcui' ngu' nu ndu̱ cacua ti lo'o Pablo li':

—¿Ha nchcui' suba' nu'u̱ lo'o xu'na sti jo'ó nu laca cña ji'i̱ ycui' Ndyosi? —nacui̱ ngu' ji'i̱ Pablo.

5 —Cu'ma̱ ngu' cusu' tya'a na' —nacui̱ Pablo—, ná jlo ti' na' si xu'na sti jo'ó laca jua. Ná tso'o cha' nu nchcui' na' si jua'a̱, cha' cua nscua sca cha' lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi ndi'ya̱: "Ná chcui' cuxi ma̱ ji'i̱ xu'na ma̱".

6 Pana ngua cuayá' ti' Pablo li' cha' nga'a̱ ngu' fariseo, lo'o jua'a̱ nga'a̱ xi ngu' saduceo laja ngu' cusu' bi'. Cuii̱ nchcui' Pablo chaca quiya' li':

—Cu'ma̱ ngu' cusu' tya'a na' —nacui̱ yu ji'i̱ ngu'—, ngu' fariseo laca na' —nacui̱ Pablo—, lo'o jua'a̱ ngu' fariseo ngua sti na'. Ndyu'ni cuayá' ma̱ jna' xqui'ya cha' jlya ti' na' cha' ntsu'u cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya' ca nde loo la.

7 Nu lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' nguxlyú ngu' cha' hichu̱' tya'a ngu'; ngu' fariseo nxu̱u̱ tya'a lo'o ngu' saduceo li'. 8 Ná jlya ti' ngu' saduceo cha' tya taca tyu'ú sca ñati̱

chaca quiya' lo'o cua ngujuii, ni ná jlya ti'
ngu' cha' ntsu'u xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, ni
ná jlya ti' ngu' cha' ntsu'u cui'i̱; pana ngu'
fariseo ni, jlya ti' ngu' lcaa cha' bi'. 9 Bi' cha'
lye tsa nxu̱u̱ tya'a ngu' bi'. Lo'o li' ndyatu̱ xi
ngu' fariseo nu nslo tso'o ji'i̱ quityi ji'i̱ ycui'
Ndyosi.

—Ná ngua'ni nu qui'yu re cha' cuxi
—nacui̱ ngu' bi'—. Ná tso'o xu̱u̱ tya'a na
lo'o ycui' Ndyosi si chañi cha' cua nchcui'
sca cui'i̱ tso'o lo'o yu re, si cua nchcui' sca
xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o yu.

10 Lye la nxu̱u̱ tya'a ngu' xqui'ya cha' bi'
li'. Ngulacua tsa ti' xu'na sendaru si cujuii
ngu' ji'i̱ Pablo, bi' cha' ngulo cña ji'i̱ sendaru
cha' tejeya' ngu' ji'i̱ Pablo, cha' xa' tsaa lo'o
ngu' ji'i̱ yu ca to' tyi sendaru chaca quiya'.

11 Lo'o ngua talya lye, li' ndyalaa ycui' nu
Xu'na na slo Pablo.

—Cua'ni tlyu tyiquee nu'u̱ Pablo —nacui̱
Ni—. Ñi'ya̱ cua nchcui' nu'u̱ cha' jna' nde
quichi̱ Jerusalén re, jua'a̱ ntsu'u cha' chcui'
nu'u̱ cha' jna' ca quichi̱ Roma.

Ngua ti' ngu' cujuii ngu' ji'i̱ Pablo

12 Lo'o cua nguxee chaca tsa̱, li' ngüiñi
cha' ji'i̱ ngu' judío lo'o tya'a ngu' cha' cujuii
ngu' ji'i̱ Pablo. Ndi'ya̱ ngua'ni ngu' jura li':

—Ña'a̱ ycui' Ndyosi ji'na cha' chañi ca
cha' ná cacu na ná co'o na tsiya' ti ña'a̱
cuayá' nu cua ndyujuii na ji'i̱ nu Pablo bi'
—nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'.

13 Cua ntsu'u tu'ba tya'a ñati̱ nu ngua ti'
cua'ni cña cuxi bi'. 14 Bi' cha' ndyaa ngu',
nchcui' ngu' lo'o sti jo'ó nu laca loo lo'o
ngu' cusu' quichi̱ bi':

—Cua ngüiñi cha' ji'i̱ ya lo'o ycui' Ndyosi
—nacui̱ ngu' ji'i̱ ngu' nu laca loo—. Nchcui'
ya lo'o Ni cha' ná cacu ya tsiya' ti ña'a̱
cuayá' nu cua ndyujuii ya ji'i̱ nu Pablo bi'
—nacui̱ ngu'—. 15 Bi' cha' juani, lcaa cu'ma̱
ngu' cusu' lo'o ngu' tisiya, jña ma̱ ji'i̱ xu'na
sendaru bi' cha' ca̱a̱ lo'o ngu' ji'i̱ Pablo ca slo
ma̱ chaca quiya'. Ta ma̱ cha' lo'o ngu' cha'
tya nti' ma̱ cua'ni cuayá' ma̱ la xi ji'i̱ yu bi'.
Li' tsaa ya chca'a̱ cuaana ya to' tyucui̱i, cha'
cujuii ya ji'i̱ yu laja lo'o tyeje tacui ngu' lo'o
yu li'.

16 Laja li' cua ngujui cha' ji'i̱ sñi' tya'a
Pablo, ña'a̱ cha' nu nchcui' ngu' bi'. Yala ti
ndyaa yu cuañi' bi' to' tyi sendaru cha' ta yu
cha' lo'o chi tya'a yu. 17 Li' ngusi'ya Pablo ji'i̱
sca capitán:

—Cua'ni cha' tso'o tsaa lo'o ji'i̱ yu cuañi'
re ca slo xu'na ma̱ —nacui̱ Pablo ji'i̱—.
Ntsu'u sca cha' nu ta yu lo'o nu laca xu'na
ma̱.

18 Ndyaa lo'o capitán ji'i̱ yu cuañi' bi' slo
xu'na ngu' li':

—Cua ngusi'ya Pablo jna' —nacui̱
capitán ji'i̱ xu'na—, nu Pablo nu ntsu'u ne'
chcua̱ —nacui̱ capitán—. Nacui̱ yu 'na cha'
ca̱a̱ lo'o na' ji'i̱ yu cuañi' re slo nu'u̱, cha'
ntsu'u sca cha' nu nti' chcui' lo'o nu'u̱.

19 Ntejeya' xu'na sendaru ya' yu cuañi' bi'
li', ndyaa lo'o ji'i̱ su ná cuna xa' ñati̱ cha' nu
chcui':

—¿Ha ntsu'u sca cha' nu nti' nu'u̱ chcui'
lo'o na'? —nacui̱ xu'na sendaru ji'i̱ yu
cuañi' bi' li'.

20 —Cua ngüiñi cha' ji'i̱ nu ngu' judío bi'
lo'o tya'a ngu' cha' jña ngu' cha' clyu ti'
jinu'u̱, cha' ca̱a̱ lo'o nu'u̱ ji'i̱ Pablo ca slo
ngu' tisiya bi' la quee —nacui̱ yu cuañi' bi'
ji'i̱ xu'na sendaru li'—. Chcui' ngu' lo'o
nu'u̱ cha' tya nti' la ngu' cua'ni cuayá' ngu'
xi ji'i̱ Pablo slo ngu'. 21 Cha' cuiñi laca bi'.
Cua ntsu'u masi tu'ba tya'a ñati̱ nu ntajatya
ngu' ji'i̱ ma̱ cuaana ti to' tyucui̱i bi'; cua
nchcui' ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi cha' ná
cacu ngu' ná co'o ngu' tsiya' ti, ña'a̱ cuayá'
nu cua ndyujuii ngu' ji'i̱ nu Pablo bi'. Lo'o
jua'a̱ cua laca ndi'i̱ ngu' juani, ntajatya ngu'
cha' chcui' ngu' lo'o nu'u̱.

22 Li' ngulo xu'na sendaru cña ji'i̱ yu
cuañi' bi', cha' ná cacha' ji'i̱ xa' ñati̱ cha'
nu cua nda lo'o sendaru. Li' ngusalya' yu
cuañi' bi' lo'o xu'na sendaru, ndu'u ndyaa.

Nda xu'na sendaru ji'i̱ Pablo cha' tsaa yu ca slo Félix nu laca gobernador

23 Lo'o li' ngusi'ya xu'na sendaru ji'i̱ tucua
tya'a capitán cha' ca̱a̱ ngu' slo. Ngulo
cña ji'i̱ capitán bi', cha' cua'ni cho'o ngu'
ji'i̱ ngu' cha' tsaa ngu' lo'o quiña'a̱ tya'a
sendaru ca quichi̱ Cesarea; nacui̱ cha' hora
cua caa nde talya tsaa ngu'. Tsaa lo'o ngu'
ji'i̱ tucua siyento tya'a sendaru nu tya'a̱
quiya' ti, lo'o jua'a̱ tya xna yala tyi tya'a
sendaru nu tyucua hichu̱' cuayu ti, lo'o
jua'a̱ tya tyucuaa siyento tya'a sendaru nu
tya'a̱ lo'o clya chcua̱, tsaa lo'o ngu' ji'i̱ li'.
24 Lo'o jua'a̱ ngulo cña cha' cua'ni cho'o ngu'
ji'i̱ cuayu nu tyucua Pablo. Ntsu'u cha'
cua'a tso'o sendaru ji'i̱ Pablo tyucui̱i ña'a̱

cuayá' nu tyalaa tso'o ti yu ca slo gobernador Félix. 25 Li' nguscua xu'na sendaru sca quityi cha' tsaa slo nu Félix bi'; ndi'ya nchcui' quityi bi':

26 "Claudio Lisias nscua quityi re cha' tsaa slo nu'u, gobernador Félix, cha' nu'u laca loo. Xlyo ni'i. 27 Cua ntejeya' ngu' judío ji'i nu qui'yu re, cua cujuii ti ngu' ji'i yu lo'o ndyalaa na' lo'o sendaru. Ngua tii na' cha' ngu' romano laca yu re, bi' cha' ngulo na' ji'i yu ya' ngu' cuxi bi'. 28 Lo'o li' ngua ti' na' ca cuayá' ti' na' ni qui'ya ntsu'u ji'i yu lo'o ngu', bi' cha' ndyaa lo'o na' ji'i yu ca slo ngu' nu laca loo ji'i ngu' judío. 29 Li' ngua cuayá' ti' na' cha' cua ngusta ngu' qui'ya ji'i yu cuentya ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'i tya'a ngu' judío ti, pana ná ntsu'u cha' cujuii ngu' ji'i yu, ná ntsu'u cha' su'ba ngu' ji'i yu ne' chcua. 30 Li' ngua tii na' cha' cuaana ti cua ngüiñi cha' ji'i tyuu tya'a ngu' judío cha' cujuii ngu' ji'i yu re, bi' cha' nda na' ji'i yu lijya yu slo nu'u juani. Ngulo na' cña ji'i nu ngu' judío bi', cha' caa ngu' ca slo nu'u cha' sta ngu' qui'ya ji'i yu re, si ntsu'u sca qui'ya ji'i yu cuentya ji'i ngu'. Tsa lo cua ti cha' nscua na' juani." Jua'a nguscua nu xu'na sendaru bi' lo quityi.

31 Ñi'ya nu ngulo xu'na sendaru cña ji'i ngu', jua'a ngua cha' bi' li'. Lo'o ngua talya, li' ndyaa ngu' ndyaa qui'ya ngu' ji'i Pablo, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ca quichi Antípatris. 32 Ca chaca tsa nguxtyuu sendaru nu ndya'a quiya' ti, ñaa ngu' nde to' tyi ngu'. Tya ndyaa la ngu' nu ntucua hichu' cuayu bi', ndyaa lo'o ngu' ji'i Pablo tyucuii. 33 Ndyalaa ngu' ca quichi Cesarea li', nda ngu' quityi ji'i gobernador, lo'o jua'a nguxtyanu ngu' ji'i preso slo nu cusu' bi' li'. 34 Nchcui' gobernador lo quityi bi', li' nchcuane ji'i Pablo ma ngu' laca. Nguxacui Pablo cha' ji'i li':

—Loyuu su cuentya Cilicia ndi'i quichi tyi na' —nacui Pablo.

35 —Ña'a na' ñi'ya caca cha' jinu'u lo'o caa ngu' bi' slo na' cha' sta ngu' qui'ya jinu'u —nacui gobernador ji'i Pablo.

Lo'o li' ngulo nu gobernador bi' cña ji'i sendaru cha' tyi'i ngu' sendaru cua ji'i Pablo ca toni'i cña su ngutucua jyo'o rey Herodes cua sa'ni la.

24

Ndacha' Pablo ji'i Félix ñi'ya ngua ji'i yu

1 Lo'o cua ndya'a ca'yu tsa, li' ndyalaa Ananías nu xu'na sti jo'ó bi'; ndyalaa yu lo'o ngu' cusu' lo'o sca ñati nu laca tu'ba nu naa Tértulo. Li' ndyaa ngu' bi' slo gobernador cha' sta ngu' qui'ya ji'i Pablo, 2 bi' cha' ngulo gobernador cña ji'i sendaru cha' caa lo'o ngu' ji'i Pablo ca slo. Li' nchcui' Tértulo bi' lo'o Félix nu laca gobernador bi':

—Cha' clyu ti' tyu'u jinu'u, cusu', chcui' ya xi lo'o nu'u —nacui Tértulo—. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya cha' xcui' cña tso'o ndu'ni nu'u lo'o laca nu'u loo loyuu chalyuu re. Tso'o ti ndi'i ya, cha' tso'o tsa jlo ti' nu'u ñi'ya culo nu'u cña ji'i ya —nacui—. 3 Bi' cha' tso'o ntsu'u tyiquee ya, nxñi ya cua ña'a ca cha' tso'o nu ndyu'ni nu'u lo'o ya, macala ndyu'ni nu'u cña. Lo'o nu juani ndyu'ni chi ya loo nu'u, cusu' —nacui—. 4 Cui'ya cha' clyu ti' ji'i ya, masi sca hora ti culo laja nu'u xi; cua'ni nu'u sna Ndyosi cuna xi lo'o chcui' na' sca cha' re lo'o nu'u. 5 Cua lijya ya ca nde cha' cacha' liñi ya jinu'u lcaa ña'a cña cuxi nu ngua'ni yu re. Nslo ya ji'i yu re cha' suba' tsa nchcui' yu, lya' tsa ti' yu. Nsu'ba yu cha' cusuu ji'i ñati lcaa quichi su ndya'a yu slo ngu' judío tya'a ya, cha' yu re laca loo ji'i taju ngu' nazareno. 6 Ngua ti' yu tsaa lo'o yu ji'i xi ngu' xa' tsu' ca ne' laa ji'i cuare, ca su ná ntsu'u chacuayá' cha' tsaa xa' ñati; bi' cha' ntejeya' ya ji'i yu, ndyaa lo'o ya ji'i yu cha' ca cuayá' ji'i yu lo'o ya xqui'ya cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ya. 7 Li' ndyalaa Lisias nu xu'na sendaru quichi bi'. Tyaala tsa ngua bi' lo'o nguxlyaá ji'i nu Pablo bi' ya' ya, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu li'. 8 Ngulo Lisias cña ji'i ya cha' caa ya slo nu'u cha' sta ya qui'ya ji'i yu ca nde. Tso'o la si xcuane nu'u ji'i yu si cha' liñi nchcui' ya ji'i yu.

9 Lo'o jua'a nchcui' nu ngu' judío nu ndu lo'o Tértulo bi', cha' liñi tsa cha' nu nchcui' Tértulo cuentya ji'i Pablo. 10 Nda gobernador chacuayá' chcui' ycui' Pablo li':

—Tso'o ntsu'u tyiquee na' si caca cua'ni lyaá na' ji'i ycui' ca na' laja lo'o chcui' na' lo'o nu'u —nacui Pablo ji'i Félix bi'—. Cua jlo ti' na' cha' cua tyuu yija laca nu'u loo ji'i nación re —nacui—. 11 Liñi cha' nu nchcui' na' re, taca ca cuayá' ti' nu'u cha' liñi tsa laca cha' bi'. Cua tii tyucuaa ti tsa

ntsu'u lo'o ndyalaa na' nde quichi Jerusalén
cha' cua'ni tlyu na' ji'i ycui' Ndyosi. 12 Ná
nguxlyú na' cha' hichu' ñati; ná ngua'ni
cuxi na' lo'o ñati, masi ne' laa tonu, masi
xa' ne' laa, masi laja quichi ti, ná nchcui' na'
cha' cuxi lo'o ñati li'. 13 Qui'ya laja ti ngusta
ngu' re 'na. Ná tucui ndu nu taca chcui' cha'
liñi laca cha' nu nchcui' ngu' re jna'. 14 Chañi
laca cha' ndu'ni tlyu na' ji'i ycui' Ni, la cui'
ycui' Ndyosi bi' laca nu ngua'ni tlyu jyo'o
cusu' ji'i ya ji'i Ni. Lo'o jua'a cua ngusñi
na' cha' cucui nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o
na nu ngua tsubi' ti, masi nchcui' ngu' re
cha' cha' cuiñi laca bi'. Pana ña'a ti tya
ndaquiya' na' ji'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o
Moises lo quityi sa'ni, lo'o jua'a ndaquiya'
na' ji'i lcaa quityi nu nguscua jyo'o cusu' nu
ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni.
15 Ñi'ya nu jlya ti' ngu' judío re, jua'a jlya
ti' na'. Chañi cha' cua'ni ycui' Ndyosi cha'
tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', masi ñati tso'o
ngua jyo'o bi', masi ñati cuxi ngua ngu'; 16 bi'
cha' nti' na' cua'ni na' xcui' cha' tso'o laja
lo'o ndi'i na' chalyuu, cha' ná caja ñi'ya nu
cutsii na' ca slo ycui' Ndyosi, lo'o jua'a ná
cutsii na' slo ñati ti li'.

17 'Tyuu yija ndya'a na' xa' quichi tyi-
jyu' la, lo'o tsubi' ti nguxtyuu na' ndyalaa
na' nde loyuu su ndi'i quichi tyi ya chaca
quiya', cha' ta na' sca msta nu xtyucua xi
ji'i ngu' ti'i nde jua, la cui' msta nu cua nda
ngu' tyijyu' cha' tsaa slo ngu' ti'i bi'. Lo'o
jua'a na', ngua ti' na' cha' ta na' sca msta ji'i
ycui' Ndyosi. 18 Ñi'ya nu nscua cha' cua'ni ya
cha' laca ya ngu' judío, jua'a ngua'ni lubii
na' ji'i ycui' ca na' cha' tsa'a ne' laa. Nga'a
na' ne' laa tonu li', nda na' msta bi'; ti ti
nguti'i na' ne' laa, ná ndi'i quiña'a ñati. Lo'o
li' ndyalaa xi ngu' judío tya'a ya nu ca tyi
loyuu su cuentya Asia, na'a ngu' bi' jna' li'.
19 ¿Ni cha' laca ná ñaa ngu' bi' ca nde cha' sta
ngu' qui'ya jna' lacua, si chañi cha' ntsu'u
qui'ya 'na lo'o ngu'? 20 Masi ná ñaa ngu'
bi', pana taca xcuane nu'u ji'i ngu' re ñi'ya
laca qui'ya nu ntsu'u jna', nu nquijeloo ji'i
ngu' tisiya nu lo'o ndu na' slo ngu' nu laca
loo bi'. 21 Ná jlo ti' na' si chcui' ngu' cha'
cuxi ngua cha' bi', nu lo'o cuii nchcui' na'
lo'o ngu' ndi'ya: "Ndyu'ni cuayá' ma jna'
juani xqui'ya cha' jlya ti' na' cha' chañi,
cua'ni ycui' Ndyosi cha' tyu'ú lcaa jyo'o
chaca quiya'", nacui na' ji'i ngu' li'.

22 Ndyuna Félix lcaa cha' nu nchcui'
Pablo, lo'o li' ná ntaja'a yu cua'ni cuayá'
yu ji'i Pablo la cui' tsa bi'; jlo ti' Félix ñi'ya
nu nchca ji'i ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o
Jesucristo, bi' cha' ca tiya' la ngua ti' yu.

—Tso'o la si xa' chcui' ma lo'o na' chaca
quiya' lo'o tyalaa Lisias, nu xu'na sendaru
bi' —nacui Félix ji'i ngu'.

23 Li' nchcui' Félix lo'o capitán ji'i sendaru
nu nga'a cua ji'i Pablo, cha' ta chacuayá' ji'i
yu cha' cua'ni yu ñi'ya nu nti' ti yu, masi
ña'a ti tya chca'a ngu' cua ji'i yu; jua'a nda
chacuayá' cha' caa ngu' tya'a ndya'a yu ca
slo yu cha' ta ngu' na laca nu lyiji xi ji'i.
Ndu'u Félix ndyaa li'.

24 Lo'o nteje tacui la xi tsa, li' ndyalaa
Félix quichi bi' chaca quiya'; stu'ba ti
ndyalaa nu cusu' bi' lo'o clyo'o nu naa
Drusila, ngu' judío laca nu cuna'a bi'. Li'
ngulo Félix cña cha' caa lo'o ngu' ji'i Pablo
slo, cha' culu'u Pablo ñi'ya nu ntsu'u cha'
cua'ni ngu' si xñi ngu' cha' ji'i Jesucristo.
25 Li' ngulu'u Pablo ji'i ngu' cha' nti' ycui'
Ndyosi cha' xcui' cha' liñi ti cua'ni ñati
chalyuu, cha' cua'a ngu' ji'i ycui' ca ngu'
cha' nga'aa cua'ni ngu' cha' cuxi, bi' laca
cña nu nti' ycui' Ndyosi; jua'a ngulu'u yu
cha' ntsu'u cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati
nu lo'o cua ndye chalyuu. Ndyutsii xi Félix
li'.

—Tyaa nu'u juani —nacui nu cusu' bi'
ji'i Pablo—. Xi'ya na' jinu'u chaca quiya' si
ntsu'u sca hora nu laja xi jna'.

26 Ndi'ya ngulacua ti' Félix: si tyiquee'
tyanu Pablo ne' chcua, li' ta yu cñi cha'
culaá Félix ji'i yu; bi' cha' lu'ba ti nxi'ya
Félix ji'i yu cha' caa yu ca slo. 27 Jua'a ti nteje
tacui tucua yija. Li' ngutsa'a nu laca loo;
nga'aa si'i Félix laca gobernador li', Porcio
Festo naa gobernador cui. Pana nguxtyanu
Félix ji'i Pablo ne' chcua cha' caca tso'o
tyiquee ngu' judío ña'a ngu' ji'i ycui' Félix,
ngua ti' nu cusu' bi'.

25

Ndu Pablo slo Festo

1 Lo'o li' ndyalaa Festo ca quichi Cesarea
cha' caca yu gobernador. Sna tsa ti nguti'i
yu quichi bi', li' ndyaa clya yu ca quichi
Jerusalén. 2 Nu lo'o ndyalaa yu quichi bi',
li' nu sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' ji'i
ngu' judío ni, nchcui' ngu' cha' ti'í ji'i Pablo

ca slo Festo bi' li'; [3] jua'a ndijña ngu' ji'i yu si
cua'ni yu cha' tso'o cha' caa lo'o ji'i Pablo ca
Jerusalén. Ndijña ngu' jua'a cha' cuaana ti
cua ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha'
cujuii ngu' ji'i Pablo laja lo'o ñaa lo'o ngu'
ji'i tyucuii. [4] Pana ná ntaja'a Festo tsiya' ti;
nacui yu cha' ca quichi Cesarea ntsu'u Pablo
ne' chcua, lo'o jua'a yala ti xtyuu ycui' yu
nde quichi bi'.

[5] —Tso'o la si stu'ba ti tsaa ngu' nu laca
loo ji'i ma lo'o na' —nacui Festo ji'i ngu'—.
Tsaa ma lo'o na' ca Cesarea cha' sta ma
qui'ya ji'i yu bi' cajua, si ntsu'u sca cha' cuxi
nu ngua'ni yu lo'o ma.

[6] Nguti'i nu cusu' Festo snu' tsa, masi tii
tsa nguti'i yu ca Jerusalén, li' nguxtyuu yu
ndyaa yu nde Cesarea chaca quiya'. Ca
chaca tsa ntucua Festo lo yaca xlya tso'o ca
su ntucua ycui' gobernador nu lo'o ndyu'u
ti'i ngu' cha' ca cuayá' ji'i ngu'. Li' ngulo
yu cña ji'i ngu' cha' caa lo'o ngu' ji'i Pablo
ca slo yu. [7] Ñaa lo'o ngu' ji'i Pablo li'. Lo'o
jua'a ndi'i nu ngu' nu laca loo ji'i quichi
Jerusalén, cua ndyalaa ca ti ngu'. Cacua ti
slo Pablo ndu ngu' bi', lo'o li' tlyu tsa qui'ya
ngusta ngu' ji'i nu Pablo bi'; pana ná tucui
ndu nu chcui' si cha' liñi laca nu nchcui'
ngu' bi' ji'i Pablo. [8] Nchcui' ycui' Pablo lo'o
ngu' bi' cha' tyu'u lubii cha' ji'i ycui' lo'o
ngu':

—Ni sca cha' cuxi ná ngua'ni na' —nacui
Pablo—. Ná ngua'ni na' cha' cuxi cuentya
ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu' judío tya'a
ya, ni ná ngua'ni cuxi na' ne' laa tonu, la cui'
ti ná ngua'ni na' cha' cuxi cuentya ji'i cña
nu ngulo rey nu laca loo ji'i ngu' romano;
bi' cha' nti' na' cha' ná ntsu'u qui'ya 'na.

[9] Pana nu Festo bi' ni, ngua ti' yu cha'
cua'ni tya'a yu lo'o ngu' judío, bi' cha'
nchcuane yu ji'i Pablo ndi'ya:

—¿Ha nti' nu'u tsaa ca Jerusalén?
—nacui Festo ji'i Pablo—, cha' ca cuayá'
jinu'u lo'o na' ca ndacua.

[10] —Ca nde laca su ndu'ni cuaya' ma ji'na
cuentya ji'i rey ji'i ngu' romano nu laca loo
la —nacui Pablo ji'i nu cusu' bi'—, ca nde
ca cuayá' jna' lo'o nu'u lacua —nacui—. Jlo
tso'o ti' nu'u cha' ni sca cha' cuxi ná ngua'ni
na' cuentya ji'i ngu' judío tya'a na'. [11] Si'i
ñati xña'a laca na'; lo'o tyalaa hora cha'
cajaa na', ná cutsii na' cha' cajaa li'. Si ná
laca na' ñati xña'a, ná ntsu'u cha' ta nu'u
chacuayá' tsaa na' slo ngu' bi' li'; bi' cha'
jña na' chacuayá' jinu'u juani cha' tsa'a ca
slo ycui' rey ji'i ngu' romano nu laca loo la,
cha' cua'ni cuayá' yu bi' jna' cajua.

[12] Nu lo'o cua ndyuna Festo cha' bi', li'
nchcui' yu xi lo'o ngu' cusu' nu nxtyucua ji'i
yu. Li' nchcui' yu lo'o Pablo chaca quiya':

—Tso'o —nacui Festo ji'i Pablo—. Cua
ndijña nu'u cha' tsaa slo rey ji'i ngu' ro-
mano nu laca loo la cha' caca cuayá' jinu'u
ca quichi bi', tsaa nu'u ca bi' lacua.

Ndu Pablo slo rey Agripa

[13] Nu lo'o cua nteje tacui xi tsa, li' ndyalaa
rey Agripa ca quichi Cesarea. Ndyalaa rey
lo'o sca nu cuna'a tya'a nu naa Berenice,
cha' ta ngu' xlyo ni'i ji'i nu cusu' Festo bi'.
[14] Tyuu tsa ndyanu ngu' slo Festo. Laja li'
nchcui' Festo cha' ji'i Pablo lo'o ngu':

—Ntsu'u sca ñati ca nde nu ngusu'ba
Félix ji'i ne' chcua —nacui Festo ji'i ngu'—.
[15] Nu lo'o nguti'i na' nde Jerusalén, li' nu sti
jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' ji'i quichi bi'
ni, nchcui' ngu' lo'o na', ngusta ngu' qui'ya
ji'i yu bi'; ngua ti' ngu' cha' culo na' cña
cha' cujuii ngu' ji'i yu li'. [16] Pana nguxacui
na' cha' ji'i ngu' cha' si'i jua'a ndu'ni ngu'
romano; ná taca cua'ni cuayá' ya ji'i yu, nu
lo'o bilya ta ya tyempo ji'i yu cha' tyu'u lubii
cha' ji'i ycui' yu lo'o ngu' su ndu ngu' nu
ngusta qui'ya ji'i. [17] Ndyalaa ngu' ca nde
slo na' li'. Lo'o ngua chaca tsa, hora ti
ntucua na' lo yaca xlya tso'o ca su ntucua
gobernador nu lo'o ndu'ni cuayá' na' ji'i
ñati. Li' ngulo na' cña cha' caa lo'o ngu' ji'i
nu qui'yu bi'. [18] Ngua ti' na' cha' cua ngua'ni
yu sca cha' cuxi, pana si'i jua'a ngua qui'ya
nu ngusta ngu' bi' hichu' yu; [19] cuentya ji'i
cha' nu jlya tsa ti' ngu' judío ti, tsa bi' ti cha'
ngua bi'. Lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' ji'i sca
ñati nu naa Jesús nu cua ngujuii, nacui ngu',
pana nacui nu Pablo bi' cha' xa' ndyu'ú nu
Jesús bi' chaca quiya'. [20] Ná jlo ti' na' ñi'ya
quiñi cha' jna' lo'o ngu' bi'. Li' nchcuane na'
ji'i Pablo si nti' yu tsaa yu ca Jerusalén cha'
ca cuayá' ji'i yu lo'o na' cajua; [21] pana cua
ndijña Pablo chacuayá' jna' cha' ca cuayá'
ji'i yu ca slo rey Augusto nu laca loo la. Bi'
cha' ngulo na' cña cha' tyanu yu ne' chcua,
cha' ta na' ji'i yu cha' tsaa yu slo rey nu laca
loo la bi'.

[22] Nchcui' rey Agripa lo'o Festo li':

—Lo'o na' nta' cuna na' cha' nu nchcui' yu bi' —nacui Agripa ji'i.

—La quee taca cuna nu'u ni cha' ta yu —nacui Festo li'.

23 Ca chaca tsa nu Agripa lo'o ma' Berenice bi', ndyacu' lcaa ste' ngu' nu tso'o tsa ña'a cha' cua'ni chi ngu' quichi loo. Li' ndyaa ngu' su ndyu'u ti'i ngu'; lo'o lcaa xu'na sendaru, lo'o ngu' nu laca loo ji'i quichi, ndya'a ngu' lo'o ngu' bi'. Li' ngusi'ya Festo ji'i sendaru cha' caa lo'o ngu' ji'i Pablo ca slo.

24 —Ña'a nu'u yi'a, rey Agripa —nacui Festo—, jua'a lcaa cu'ma nu ndyu'u ti'i ma ca nde, ña'a tso'o ma ji'i nu qui'yu re. Cua tyuu tya'a ngu' judío nchcui' cha' ji'i yu re lo'o na', masi ca Jerusalén, masi quichi Cesarea re. Lcaa quiya' lo'o nchcui' ngu' lo'o na' nacui ngu' cha' ntsu'u cha' cajaa yu,
25 pana ná nchca cuayá' ti' na' ni cha' laca cha' ntsu'u cha' cajaa yu. Li' ngüijña yu 'na cha' ca cuayá' ji'i yu lo'o rey Augusto nu laca loo la, bi' cha' ngulacua ti' na' cha' ta na' ji'i yu cha' tsaa yu ca slo rey bi'. 26 Tsa bi' ti cha', ná jlo ti' na' ñi'ya nu scua na' quityi nu tsaa slo xu'na na', nu rey nu laca loo la bi', cha' ta na' xi cha' cuentya ji'i yu re. Bi' cha' ngusi'ya na' ji'i yu cha' caa yu tyatu yu slo lcaa cu'ma, jua'a slo ycui' nu'u, rey Agripa. Juani taca xcuane nu'u ji'i yu na laca nu ngua'ni yu, li' caja ñi'ya scua na' cha' lo quityi bi'. 27 Ná taca tsaa yu preso cajua si ná lo'o quityi nu nscua ñi'ya laca qui'ya nu ntsu'u ji'i yu.

26

Nchcui' Pablo si caca cua'ni lyaá ji'i ycui'

1 —Ta na' chacuayá' chcui' nu'u juani, si caca tyu'u lubii cha' jinu'u lo'o ngu' re —nacui rey Agripa ji'i Pablo li'.

Ngua'ni ya' Pablo ji'i rey, li' nguxana nchcui' yu lo'o ngu':

2 —Tso'o ntsu'u tyiquee na', rey Agripa —nacui Pablo—, cha' slo nu'u ndu na' juani —nacui—, cha' ta na' sca cha' lo'o cu'ma, ñi'ya nu ngua cha' ngusta ngu' judío tya'a na qui'ya bi' jna'. 3 Jlo ti' na' cha' nchca cuayá' ti' nu'u lcaa cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu' judío tya'a na; nu lo'o lye tsa nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu', nchca cuayá' ti' nu'u li'. Bi' cha' cua'ni nu'u cha' tso'o, talo tyiquee nu'u cua'a jyaca nu'u ji'i lcaa cha' nu chcui' na' lo'o nu'u juani.

Nu lo'o bilya culu'u loo Jesucristo ji'i Pablo

4 'Jlo ti' lcaa ngu' judío tya'a na ñi'ya nu ngua'ni na' lcaa yija lo'o nguti'i na' ca quichi tyi na', masi lo'o nguti'i na' ca quichi Jerusalén; 5 jlo ti' ngu' cha' bi'. Si nti' ngu', taca chcui' ngu' lo'o ma cha' ngu' fariseo laca na' tya lo'o cuañi' na', lo'o jua'a liñi la ndaquiya' ngu' fariseo ji'i lcaa cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu' judío. 6 Ñi'ya nu jlya ti' jyo'o cusu' ji'na cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu', jua'a jlya ti' na' juani; bi' cha' nchca cuayá' jna' lo'o ma juani. 7 Ca ta'a tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel nu laca ngu' tya'a na ni, ntajatya ngu' ni jacua' cua'ni ycui' Ndyosi cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya'; bi' cha' ndu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi, lcaa tsa lo'o lcaa talya ndu'ni tlyu ngu' ji'i Ni. La cui' jua'a lo'o na', jlya ti' na' cha' bi', rey Agripa; bi' cha' laca ngusta ngu' judío tya'a na qui'ya jna'. 8 ¿Ni cha' laca ntsu'u ñati cu'ma nu ná jlya ti' cha' nchca ji'i ycui' Ndyosi cua'ni Ni cha' tyu'ú jyo'o chaca quiya'?

Ngua'ni lya' ti' Pablo ji'i nu ñati ji'i Jesucristo nu ngua sa'ni la

9 'Clyo ngua ti' na' cha' lye tsa xcube' na' ji'i ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Jesús Nazaret,
10 bi' cha' ngua'ni lya' ti' na' ji'i ngu' bi' ca quichi Jerusalén. Ngusñi na' ji'i tyuu tya'a ñati ji'i Jesucristo li', ngusu'ba na' ji'i ngu' ne' chcua xqui'ya chacuayá' nu cua nda sti jo'ó nu laca loo jna'; stu'ba ntsu'u tyiquee na' lo'o ngu' nu ndyujuii ji'i ñati ji'i Jesucristo bi'. 11 Chañi cha' lye tsa ngua'ni lya' ti' na' ji'i ñati bi', ngua tsa ti' na' cha' xtyanu ngu' tsiya' ti cha' ji'i Jesús. Jua'a ngua'ni na' lcaa ne' laa ji'i ngu' judío, masi quichi loyuu re, masi quichi tyijyu' la su ngusna ngu', cha' ñasi' tsa na' ji'i ngu' bi'.

Ngusñi Pablo cha' ji'i Jesucristo

12 'Lo'o li' ngua sca tsa ndya'a na' tyucuii su tsaa quichi Damasco. Ntsu'u quityi chacuayá' nu nda sti jo'ó nu laca loo la jna', cha' cua'ni na' la cui' cña cuxi bi' ca quichi bi'. 13 Nde hora ngua, rey Agripa, li' ndaca'a sca xee tlyu ji'i ycui' Ndyosi nde cua; lcaa su ndu cua lo'o tya'a ndya'a ya ngujui'i xee bi' lo yuu. Jo'o la ngujui'i xee cuichaa, lye la ngujui'i xee bi'. 14 Lcaa ya

nclyú ya tyucuii bi', cha' ndyutsii tsa ya. Li'
nchcui' Ni xi lo'o na'; cha'cña 'na, cha'cña
ji'i ngu' judío nchcui' Ni lo'o na': "Saulo,
Saulo", nacui Ni jna', "¿ni cha' laca lye tsa
nxuu tya'a nu'u lo'o na'?" nacui Ni. "La
cui' ca nu'u ndu'ni cha' quicha ti' ycui' nu'u;
ñi'ya ndu'ni sca toro, jua'a ndu'ni nu'u. Na
ntyiji'i quiya' toro la cui' se'i su ndatu ngu'
yaca cha siyu' ni'; lo'o jua'a nu'u, ndu'ni
ñu'u ji'i ycui' ca ti nu'u." [15] "¿Tilaca laca
nu'u, Xu'na?" ni na' ji'i Ni li'. "Jesús laca
na'", nacui Ni. "Ji'i ycui' na' ndyu'ni nu'u
cha' ca quicha ti' na'", nacui Ni. [16] "Tyatu
nu'u juani. Cua ngulu'u loo na' jinu'u juani
cha' cua'ni nu'u cña jna', cha' cacha' nu'u
ji'i xa' ñati cha' cua na'a nu'u jna' tsa juani.
Lo'o jua'a ntsu'u cha' ta nu'u cha' lo'o ngu',
lcaa ña'a cha' nu culu'u na' jinu'u nde loo la.
[17] Cua'ni lyaá na' jinu'u ya' ngu' judío tya'a
cusuu nu'u, lo'o ji'i ngu' xa' tsu' si cua'ni
tyaala ngu'. Lo'o jua'a culo na' cña jinu'u
cha' tsaa nu'u slo ngu' xa' tsu', [18] cha' ñi'ya
si ndya'a ngu' cuityi', jua'a ndya'a ñati bi'
chalyuu; ñi'ya si talya tsa ña'a su ndya'a
ngu', jua'a ndyu'ni ngu' bi'. Bi' cha' ntsu'u
cha' culu'u nu'u cha' jna' ji'i ngu' bi', cha'
xñi ngu' cha' jna'. Li' nga'aa tya'a ngu' su
talya ña'a, ñi'ya si cuityi' ti ngu'; taca tya'a
ngu' tyucuii su xee cuentya ji'i ycui' Ndyosi,
taca ña'a ngu' li'. Satanás laca nu nclyo
cña ji'i ngu' bi' juani, pana ca li' caca ngu'
ñati ji'i ycui' Ndyosi. Ntsu'u cha' xñi ngu'
bi' cha' jna', cha' taca cui'ya ycui' Ni cha'
clyu ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' bi'.
Li' caca stu'ba cha' ji'i ngu' bi' lo'o ñati nu
cua lubii cresiya ji'i xqui'ya na'", nacui ycui'
Jesús 'na li'.

Ndaquiya' Pablo ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu

[19] 'Cusu' rey Agripa, cua ngua'ni na' cña
nu ngulo Jesús jna', nu lo'o ngulu'u loo
Jesús jna'. [20] Clyo ngulu'u na' ji'i ngu' judío
tya'a na nu ndi'i ca quichi Damasco, cha'
culochu' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u
tsa tyiquee ngu' ji'i tya sa'ni la, cha' xñi
ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi li'; lo'o jua'a xcui'
cha' tso'o ntsu'u cha' cua'ni ngu' li', cha' ca
cuayá' ti' xa' ñati cha' cua nguxcutsa'a Ni
cresiya ji'i ngu' bi'. La cui' jua'a ngulu'u na'
ji'i ngu' Jerusalén, lo'o ji'i ngu' lcaa quichi
nu ndi'i loyuu su cuentya Judea re. Lo'o li'
ngulu'u na' cha' bi' ji'i ngu' xa' tsu'. [21] Bi'
cha' ntejeya' ngu' judío tya'a na jna' to' laa
tlyu, cha' ngua ti' ngu' cha' cujuii ngu' jna'.
[22] Ná sca nti' na' lo cña re, cha' nxtyucua
ycui' Ndyosi jna' lcaa tsa cha' culu'u na' cha'
ji'i Ni ji'i lcaa ñati, masi ji'i ngu' tlyu, masi
ji'i ngu' ti'i. La cui' ti cha' nclyu'u na' ji'i
ngu' juani ñi'ya nu nguscua jyo'o cusu' nu
ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni
la; cua nguscua ngu' lcaa cha' nu caca nde
loo la, lo'o la cui' cha' bi' laca nu nguscua
jyo'o Moisés. [23] Cua nguscua ngu' cha' lye
tsa xcube' ñati ji'i nu Cristo bi' nde loo la;
ntsu'u cha' cajaa yu, lo'o li' Cristo laca nu
clyo nu tyu'ú chaca quiya' lo'o cua ngujuii
yu. Cua nguscua ngu' cha' tyu'ú yu chaca
quiya' cha' cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa na, masi
ngu' judío tya'a na, masi ngu' xa' tsu'. Jua'a
nclyu'u na' ji'i ñati.

Ngua tsa ti' Pablo cha' xñi rey Agripa cha' ji'i Jesús

[24] Nu lo'o nchcui' Pablo jua'a lo'o ngu', li'
lye nchcui' Festo lo'o:

—Na loco nu'u, Pablo —nacui Festo
ji'i—. Cha' lye tsa nchcui' nu'u lo quityi, bi'
cha' cua ngüichi yaa hique nu'u —nacui.

[25] Nguxacui Pablo cha' ji'i nu cusu' bi' li':

—Si'i na loco na', cusu' —nacui Pablo ji'i
Festo—. Ná nguichi cha' nu nchcui' na',
xcui' cha' liñi nda na' lo'o ma. [26] Cua jlo ti'
rey Agripa re, xqui'ya cha' nchca cuayá' ti'
nu cusu' cha' bi'; bi' cha' tlyu tyiquee na'
lo'o nchcui' na' lo'o nu cusu' re. Lo'o jua'a
jlo ti' nu cusu' ñi'ya ngua cha' bi', cha' si'i
na cuaana ti ngua cha' ji'i Jesús. [27] Cusu'
rey Agripa, ¿ha jlya ti' nu'u cha' nu nguscua
jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu
ngua sa'ni? Jlo ti' na' cha' lo'o nu'u jlya ti'
cha' bi' —nacui Pablo ji'i rey Agripa.

[28] —¿Ha yala ti nti' nu'u cha' caca na' ñati
ji'i Jesucristo? —nacui rey Agripa ji'i Pablo
li'.

[29] —Masi yala ti, masi ca tiya' la —nacui
Pablo—, tso'o tsa si xñi lcaa tya'a ma cha'
bi', lo'o nu'u, rey Agripa, lo'o lcaa cu'ma nu
ndyuna ma cha' nu' nchcui' na' lo'o ma tsa
juani; tso'o tsa si caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o
na' lo'o xñi ma cha' bi' li'. Sca ti cha' ná
tso'o, si sca' ngu' ji'i ma lo'o carena chcua
ñi'ya nu nguscа' ngu' jna'.

[30] Cua ndye nchcui' Pablo lo'o ngu', li'
ndatu rey, ndatu gobernador lo'o ma'
Berenice, lo'o jua'a ndatu lcaa ngu' nu nga'a

lo'o ngu' bi' li'. 31 Ndu'u ngu' lijya̱ ngu' nde
liya' li'. Nchcui' tsaca ngu' lo'o tya'a ngu':
—Ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni nu
qui'yu jua —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'—. Ná
ntsu'u cha' cujuii ngu' ji'i̱ yu, ni ná ntsu'u
cha' tyu'ú yu ne' chcua̱.
32 Nchcui' Agripa lo'o Festo li':
—Taca culaá na ji'i̱ yu re nquicha', si ná
ngüijña ycui' yu cha' ca cuayá' ji'i̱ yu ca slo
rey nu laca loo la —nacui̱ Agripa ji'i̱ Festo.

27

Nda ngu' ji'i̱ Pablo ndyaa ca quichi̱ Roma

1 Lo'o li' ngua stu'ba cha' ji'i̱ ngu' lo'o
tya'a ngu' cha' ta ngu' ji'i̱ Pablo tsaa yu
ca loyuu su cuentya Italia. Lo'o na' nu
nscua̱ quityi re, nguta'a̱ na' lo'o ngu' li'.
Ngulo ngu' cña ji'i̱ sca capitán ji'i̱ sendaru
nu naa Julio cha' tsaa lo'o ji'i̱ Pablo lo'o xa'
preso. Julio laca capitán ji'i̱ taju sendaru
nu cuentya ji'i̱ Augusto. 2 Lo'o jua'a̱ ndyaa
Aristarco ngu' Tesalónica lo'o ya. (Quichi̱
Tesalónica ndi'i̱ ca loyuu su cuentya Mace-
donia.) Ndyaa ya ndyatí ya ne' sca yaca
ni'i̱ nu cua tsaa ti nde tyu̱u̱ tya'a quichi̱ nde
loyuu su cuentya Asia. Lo'o jua'a̱ quichi̱ tyi
xu'na yaca ni'i̱ bi' naa Adramitio. 3 Ndu'u
ya ndyaa ya li', ca chaca tsa̱ ndyalaa ya ca
quichi̱ Sidón. Tso'o tsa tyiquee nu Julio
bi', nda bi' chacuayá' ji'i̱ Pablo cha' tsaa yu
slo tya'a tso'o yu nu ndi'i̱ quichi̱ bi', cha'
xtyucua xi tya'a yu ji'i̱ yu. 4 Lo'o li' ndu'u
ya ndyaa ya chaca quiya' lo'o yaca ni'i̱ bi'.
Cacua ti tu'ba yuu Chipre nteje tacui ya li';
la'a tsu' coca ndyanu loyuu btyi bi', cha'
ná nda cui'i̱ chacuayá' tsaa ya chaca tsu'
loyuu bi'. 5 Jua'a̱ ngua cha' ndyaa ya tyucui̱i̱
lo tyujo'o nu nteje tacui cacua ti tu'ba yuu
Cilicia lo'o Panfilia, ña'a̱ cuayá' nu ndyalaa
ya quichi̱ Mira ca loyuu su cuentya Licia.
6 Ca quichi̱ bi' ngujui chaca yaca ni'i̱ ji'i̱
capitán ji'i̱ sendaru bi'. Quichi̱ tyi xu'na
yaca ni'i̱ bi' naa Alejandría. Na cua tsaa ti
bi' ca loyuu su cuentya Italia, bi' cha' ngulo
capitán bi' cña ji'i̱ ya cha' tyatí ya ne' yaca
ni'i̱ bi', cha' tsaa lo'o ji'i̱ ya ndejua. 7 Tyu̱u̱
tsa tsa̱ nguta'a̱ ya lo hitya li', cha' tiya' tsa
ndya'a̱ yaca ni'i̱ bi'. Lqui'ya ti ndyalaa ya
cacua ti quichi̱ Gnido li', cha' lye tsa ngua'a
cui'i̱ ji'i̱ yaca ni'i̱ bi'. Li' nteje tacui ya cacua
ti to' quichi̱ Salmón cha' tsaa ya cacua la
to' yuu nu naa Creta nu ndi'i̱ cla'be tyujo'o,
cha' nga'aa ndyaca lye cui'i̱ nde jua, ngua ti'
ngu'. 8 Tiya' tsa ndya'a̱ yaca ni'i̱ bi', laja lo'o
nteje tacui cacua ti to' loyuu bi'; li' ndyalaa
ya su naa Buenos Puertos, nu ndi'i̱ cacua ti
quichi̱ Lasea.
9 Cua quiña'a̱ tsa tsa̱ nguna' ji'i̱ ya xqui'ya
cui'i̱ bi', cha' lqui'ya tsa cua nteje tacui yaca
ni'i̱ lo tyujo'o tyucui̱i̱ su lijya̱ ya ca Buenos
Puertos. Cua ndyatí co' tlya' nu lye tsa
ndyaca cui'i̱ tlya' li'; bi' cha' nchcui' Pablo
lo'o ngu' nu laca loo li':
10 —Nga'aa tso'o cha' tsaa la na juani,
cusu' —nacui̱ Pablo ji'i̱ ngu'—. Cua ngua
tii na' cha' quiñu'u̱ yaca ni'i̱ re, chcuna'
lcaa yu'ba li' —nacui̱—, lo'o jua'a̱ ntsu'u nu
cajaa lo hitya li'.
11 Pana ná ndyuna capitán ji'i̱ sendaru
cha' nu nchcui' Pablo lo'o; jlo la ti' ngu' nu
nclya' ya' yaca ni'i̱ lo'o nu laca loo ji'i̱ yaca
ni'i̱ bi', ngua ti' ngu'. 12 Tyu̱u̱ tya'a ngu',
ngulacua ti' ngu' cha' tso'o la si tya tsaa la
yaca ni'i̱ bi' ca quichi̱ Fenice ca nde loo la
xi; la cui' loyuu Creta bi' ndi'i̱ quichi̱ Fenice,
pana nde loo la xi. Jlo ti' ngu' cha' nde
quichi̱ Fenice tso'o la tyanu yaca ni'i̱ tyucui
tyempo tlya', cha' ná ndyaca lye cui'i̱ tlya'
ndejua; bi' cha' ná tso'o tyanu yaca ni'i̱ ca
Buenos Puertos, ngua ti' ngu'.

Lye tsa ndyaca cui'i̱ lo tyujo'o

13 Lo'o li' nguxana ndyaca sca cui'i̱ tso'o,
bi' cha' ngulacua ti' ngu' cha' tso'o la masi
tsaa clya ya ca quichi̱ Fenice bi'. Ndu'u ya
ndyaa ya lo'o yaca ni'i̱ li'. Ndyanu ya cacua
ti to' loyuu su cuentya Creta bi', 14 pana
tiya' la ngutsa'a̱ cui'i̱; chaca quiya' tyaala
tsa ngua bi' li', cha' nde lo yuu btyi bi' lijya̱
cui'i̱. Tyaala tsa cui'i̱ nu naa Nordeste bi',
15 nducuni'i̱ cui'i̱ bi' ji'i̱ yaca ni'i̱ macala su
nti' tsaa lo'o ji'i̱ ya li'. 16 Nteje tacui ya
cacua ti su ndi'i̱ sca yuu cla'be sube ti nu
naa Clauda; jo'o la xi ngua cui'i̱ sca hora
ti li', bi' cha' sa cu' ti ntucua laqui ya ji'i̱
canoa cha' tyu'u bi' lo hitya, cha' xco'o ya
ji'i̱ ne' yaca ni'i̱. Ntucua ju̱u̱ hique canoa
bi', cha' tyucua laqui ya ji'i̱. 17 Nu lo'o cua
ndyu'u co'o canoa bi', li' ngüixii̱ ngu' reta
tonu sii' tyi'i̱ ca chu̱' yaca ni'i̱ bi', cha' ná
cula'a clyoo' ji'i̱ yaca ni'i̱. Ntsii̱ tsa ngu'
si tyacua ya su lati hitya cla'be tyujo'o, ca
lo yusi̱ nu naa Sirte, bi' cha' nda'ya ngu'
tasá nu ngutacui lo yaca ni'i̱ cha' nga'aa
tucuni'i̱ cui'i̱ ji'i̱ late' bi', cha' nga'aa xna

lo'o lye cui'i̱ ji'i̱ yaca ni'i̱ bi' li'. 18 Ca chaca tsa̱
ña'a̱ ti lye tsa ndyaca cui'i̱, lo'o jua'a̱ lye tsa
ntyiji'i̱ clyoo' ji'i̱ yaca ni'i̱, bi' cha' nguxana
ngu' nchcua̱a̱ ngu' yu'ba nu ntsu'u ne' yaca
ni'i̱ lo hitya tyujo'o. 19 Tsa̱ nchca tyuna, li'
nchcua̱a̱ ya lcaa ya' xña nu ntucua ji'i̱ yaca
ni'i̱ bi', nu ndu'ni ngu' cña lo'o nquicha';
lo'o ya' ycui' ya nguxcua̱a̱ ya ya' xña bi' lo
hitya. 20 Tyu̱u̱ tsa̱ nga'aa na'a̱ ya xee cuichaa
li', nga'aa na'a̱ ya cualya lo'o cuii nu nga'a̱
nde cua̱, hasta lo'o nga'aa tyu'ú ya xqui'ya
cui'i̱ tyaala bi', ngulacua ti' ya.

21 Cua ngua tyu̱u̱ tsa̱ nu nga'aa ndyacu ya
tsiya' ti, bi' cha' ndatu̱ Pablo cha' chcui' yu
lo'o ngu' bi' li':

—Cu'ma̱ ngu' tya'a ndya'a̱ na —nacui̱
Pablo ji'i̱ ngu'—, tso'o la ngua si cua ngüi'ya
ma̱ cuentya ji'i̱ cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱
tya clyo, cha' tyanu na ca loyuu su cuentya
Creta bi'. Juani nguna' yu'ba ji'i̱ ma̱, lo'o
jua'a̱ cua ngunu'u̱ yaca ni'i̱ re. 22 Pana cua'ni
tlyu tyiquee ma̱ juani, taca jlya ti' ma̱ cha'
ni sca ma̱ ná nscua cha' cajaa ma̱, masi
chcuna' yaca ni'i̱ re. 23 Jlo ti' ma̱ cha' ycui'
Ndyosi laca nu Xu'na na', cha' cña ji'i̱ ycui'
Ni ndyu'ni na'. Talya ti ngulu'u loo sca
xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi 'na; 24 ndi'ya̱ nchcui' nu
bi' lo'o na': "Ná cutsii̱ nu'u̱, Pablo", nacui̱
xca̱ bi' jna'. "Na cua nscua cha' tyatu̱ nu'u̱
slo rey ji'i̱ ngu' romano nu laca loo la",
nacui̱, "bi' cha' cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i̱
lcaa ngu' tya'a ndya'a̱ nu'u̱ ne' yaca ni'i̱ re
xqui'ya nu'u̱, cha' nu'u̱ laca tu'ba ji'i̱ Ni."
25 Cua'ni tlyu tyiquee ma̱ lacua. Jlya ti' na'
cha' nu cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na';
jlo ti' na' cha' caca cha' ji'na ñi'ya̱ nu nacui̱
xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi jna', 26 masi clyo ntsu'u
cha' tsaa lo'o cui'i̱ ji'na ca sca loyuu cla'be
tyujo'o.

27 Cua ndye tucua semana nu ndyaa lo'o
cui'i̱ ji'i̱ ya jua'a̱ ti, ca li' ndyalaa ya sca
tyujo'o su nchcui' ngu' ji'i̱, tyujo'o Adria.
Ngua cla'be talya nu lo'o ngua tii ngu' nu
nclya' ya' yaca ni'i̱ cha' ntsu'u yuu btyi
cacua ti; 28 bi' cha' ngusu'ba cuayá' ngu' ji'i̱
hitya, ni tsa lo cuayá' clyaa hitya. Li' nquije
cha' ji'i̱ ngu' cha' calaa tyii ntucua scuá
metro cuayá' clyaa hitya bi'. Ca nde loo la xi
ngusu'ba cuayá' ngu' ji'i̱ hitya chaca quiya',
calaa ntucua cati ti metro cuayá' clyaa hitya
li'. 29 Ntsii̱ ngu' si tya'ni ca'a̱ siyu' yaca ni'i̱
chu̱' quee tlyu, bi' cha' nguxlyu'u ngu' jacua
tya'a chcua̱ ngratu lo ju̱u̱ nde siyu' yaca ni'i̱,
cha' nga'aa tya'a̱ la. Lo'o li' ndyutsii̱ tya
ngu' ndi'i̱ ngu', ntajatya ngu' ña'a̱ cuayá'
nu quixee chaca tsa̱. 30 Laja li' nu ngu' nu
ndyala' ya' yaca ni'i̱ bi' ni, cuaana ti nda'ya
ngu' ji'i̱ canoa lo hitya lo'o ju̱u̱; cha' cuiñi
ti nchcui' ngu' cha' cua tsaa ti ngu' xlyu'u
ngu' xa' chcua̱ ngratu nde que yaca ni'i̱,
cha' ngua ti' ngu' tyaa ngu' cuaana ti ne'
canoa bi'. 31 Li' nchcui' Pablo lo'o sendaru,
jua'a̱ lo'o capitán ji'i̱ ngu':

—Si ná tyanu ngu' nu ndyala' ya' yaca
ni'i̱, cajaa lcaa ma̱ ne' hitya —nacui̱ Pablo
ji'i̱ sendaru.

32 Hora ti ngusi'yu sendaru ju̱u̱ nu ndyaa-
ca̱' ji'i̱ canoa li', nguxtyú ngu' ji'i̱ jua'a̱ ti lo
hitya, ndyaa li'; ná lo'o ñati̱ ndyaa.

33 Cua quixee ti chaca tsa̱, li' nchcui' Pablo
lo'o ngu' cha' cacu ngu' xi.

—Cua ndye tucua semana juani —nacui̱
Pablo ji'i̱ ngu'—, lo'o ná ndyacu ma̱ tsiya' ti,
ni ná ngujua' tso'o ma̱ —nacui̱—. 34 Tso'o la
si cacu ma̱ xi juani cha' caja juersa ji'i̱ ma̱.
Ni sca cu'ma̱ ná nscua cha' cajaa ma̱, ni ná
ca quicha ma̱.

35 Lo'o ndye nchcui' Pablo lo'o ngu', li'
ngusñi yu sca xlyá. Ndya yu xlya'be ji'i̱ ycui'
Ndyosi slo lcaa ngu', ngusa'be yu xlyá bi',
ndyacu yu li'. 36 Tso'o la ngua tyiquee ngu'
cha' na'a̱ ngu' ñi'ya̱ nu ngua'ni Pablo, bi'
cha' ndyacu lcaa ngu' xi li'; 37 tucua siyento
ntucua snayala tyii ntucua scuá tya'a ñati̱,
tsa lo cua tya'a ya ntsu'u ya ne' yaca ni'i̱
bi'. 38 Lcaa ngu' ndyacu ngu' ña'a̱ cuayá' nu
nguaala' ti' ngu'. Li' ngulo ngu' yu'ba ji'i̱,
ndye nguxcua̱a̱ ngu' ji'i̱ lcaa si'yu trigo bi'
lo hitya, cha' ca lasa la xi yaca ni'i̱ li'.

Ndye cha' ji'i̱ yaca ni'i̱

39 Lo'o nguxee chaca tsa̱, li' na'a̱ ya cha'
cua ndyalaa ya sca to' yuu, pana ná ngüi'ya
ngu' cuentya macala laca su ndyalaa ya.
Na'a̱ ngu' su nga'a̱ xi yusi̱ to' yuu btyi bi',
lo'o jua'a̱ ti̱ ti nscua hitya ca bi'. Ngua ti'
ngu' cha' tso'o la si xtyii yaca ni'i̱ lo yusii̱ bi',
si caja ñi'ya̱ nu tyeje tacui yaca ni'i̱ cajua;
40 bi' cha' ngusi'yu ngu' reta ji'i̱ chcua̱ ngratu
su ndyaaca̱' yaca ni'i̱ nde siyu', ndyanu
chcua̱ ngratu ne' hitya. Li' ngusati̱' ngu'
ya' yaca ni'i̱, ngutacui ngu' tasá lo yaca
cha' tucuni'i̱ cui'i̱ ji'i̱ yaca ni'i̱ tsaa ca bi'.
41 Ndyaa ya li', ndyalaa yaca ni'i̱ sca se'i̱ su
nxna tucua tya'a ya' hitya. Lati tsa hitya jua

xqui'ya yusi̱, bi' cha' ndyaa scua hique yaca
ni'i̱ lo yusi̱ bi' li', nguxana nclya'a clyoo'
tonu ji'i̱ siyu' yaca ni'i̱ bi' li'. 42 Ngulacua
ti' sendaru cha' si ntsu'u cha' xcuatya ngu'
lo hitya, lo'o ti xna lcaa preso ji'i̱ ngu'; bi'
cha' ngulacua ti' ngu' cha' tso'o la cujuii
ngu' ji'i̱ lcaa preso yala ti. 43 Pana ná nda
capitán chacuayá' ji'i̱ sendaru cha' cujuii
ngu' ji'i̱ preso, cha' ná nti' capitán bi' cujuii
ji'i̱ Pablo. Li' ngulo capitán cña ji'i̱ lcaa
ngu' nu nchca ji'i̱ ngu' xcuatya ngu', cha'
tsaa ngu' lo hitya cha' tyu'u tso'o ti ngu'
ca loyuu btyi; 44 ngu' nu ná nchca xcuatya
ni, ntsu'u cha' xñi ngu' ngoca', masi xñi
ngu' yu'be yaca ni'i̱ ti bi'. Lo'o jua'a̱ tso'o
ti ndyalaa lcaa ya to' yuu btyi bi' li'.

28

Ndi'i̱ Pablo loyuu su cuentya Malta nde cla'be tyujo'o

1 Cua ndu'u ya to' tyujo'o, lo'o li' nchcui'
ngu' ca tyi lo'o ya cha' loyuu su ca tyi ngu'
bi' naa Malta. 2 Ngua'ni tya'na ti' ngu' ca
tyi ji'i̱ ya li'; nguxtyu'u ngu' sca quii' tlyu
to' hitya, xqui'ya cha' nda'ya tyo, lo'o jua'a̱
tlya' tsa ndyaca, li' nchcui' ngu' lo'o ya
cha' tsaa ya to' lquii' cha' ca chcatsu̱ ya xi.
3 Ndyaa Pablo xi xaca, li' ngusta yu la xi
yaca lo quii'; cha' tyique' tsa, hora ti ndyu'u
tucua sca cuaña tyaala nu ndyacu ya' yu, li'
ndyanu ndacui cuaña ya' yu. 4 Na'a̱ ngu' ca
tyi ji'i̱ cuaña nu ndacui ya' Pablo, lo'o hora
ti nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Ñati̱ nu cua ndyujuii ji'i̱ tya'a laca nu
qui'yu cua —nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'—.
Masi cua ngulaá yu ji'i̱ tyujo'o, pana cajaa
yu juani, cha' ñati̱ xña'a̱ laca yu.

5 Li' nchquiña Pablo ya' yu cha' xtyú ji'i̱
cuaña lo quii', ngua ti' yu. Ná sca ngua ji'i̱
yu li'. 6 Ntajatya ngu' ca tyi, ña'a̱ tsa ngu'
ji'i̱ yu si tyacuí̱ quii̱ ya' Pablo, si clyú yu lo
yuu cha' cajaa yu, ngua ti' ngu'. Tyiquee'
ntajatya ngu', li' na'a̱ ngu' cha' ná sca ngua
ji'i̱ Pablo; xa' ngulacua ti' ngu' li', xa' cha'
nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—Sca jo'ó laca nu qui'yu re —nacui̱ ngu'
ji'i̱ tya'a ngu' li'.

7 Cacua ti su ndi'i̱ ya cua nscua xi yuu
ji'i̱ sca nu cusu' nu naa Publio. Lo'o nu
Publio ni, laca bi' loo ji'i̱ yuu cla'be nu naa
Malta bi'. Li' nchcui' ycui' nu cusu' bi' lo'o
ya cha' tsaa ya ca to' tyi ycui'. Ndyaa ya
li'; sna tsa̱ nguti'i̱ ya lo'o nu cusu' bi', lo'o
tso'o tsa ngua tyiquee nu cusu' bi' ña'a̱ ji'i̱
ya. 8 Ngua quicha sti Publio; ntsu'u tyique'
ji'i̱, lo'o jua'a̱ cutse' tañi ndyu'ni ji'i̱. Ndyaa
na'a̱ Pablo ji'i̱ sti Publio bi' li'. Nchcui' yu
lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ nu quicha bi',
ngusta ya' yu chu̱' nu quicha; hora ti ngua
tso'o nu quicha bi' li'. 9 Lo'o li' ngujui cha' bi'
ji'i̱ lcaa ngu' quicha nu ndi'i̱ loyuu bi', cuati
ndyalaa ngu' slo ya cha' cua'ni Pablo jo'o ji'i̱
ngu'; ndyaca tso'o ngu' bi' li'. 10 Quiña'a̱ tsa
cha' tso'o nda ngu' ji'i̱ ya li', lo'o jua'a̱ lye
tsa ngua'ni chi̱ ngu' loo ya ña'a̱ cuayá' nu
ndu'u ya ndyaa ya. La cui' tsa̱ bi', ñaa lo'o
ngu' ji'i̱ lcaa na nu lyiji ji'i̱ ya, ngusu'ba ngu'
ji'i̱ ne' yaca ni'i̱ cha' tsaa ya lo'o.

Ndyalaa Pablo ca quichi̱ Roma

11 Sna co' nguti'i̱ ya loyuu su cuentya
Malta bi', li' ndyatí̱ ya ne' sca yaca ni'i̱ cha'
tyaa ya; na cua ndyanu yaca ni'i̱ bi' nde
Malta tyucui tyempo tlya'. Alejandría naa
quichi̱ tyi xu'na yaca ni'i̱ bi', lo'o jua'a̱ cua
ndu̱ lcui̱ jo'ó que yaca ni'i̱ bi', la cui' lcui̱
jo'ó culaca' Cástor lo'o Pólux. (Jua'a̱ naa
jo'ó bi'.) Ndu'u ya ndyaa ya lo'o yaca ni'i̱
bi' li'. 12 Xti ti tsa̱ ngua lo'o ndyalaa ya ca
quichi̱ Siracusa, lo'o li' sna tsa̱ nguti'i̱ ya
quichi̱ bi'. 13 Xa' ndu'u ya li', ndyaa yaca
ni'i̱ cacua ti to' yuu btyi cha' tyalaa ya ca
quichi̱ Regio. Ca chaca tsa̱ tso'o tsa ndyaca
cui'i̱, bi' cha' tsa̱ nchca tyuna ndyalaa ya
ca quichi̱ Puteoli. 14 Ca bi' ndyacua tya'a ya
lo'o tyu̱u̱ tya'a ngu' nu laca tya'a ñati̱ ji'i̱
Jesucristo. Nchcui' ngu' lo'o ya cha' tyanu
ya slo ngu', bi' cha' cati tsa̱ nguti'i̱ ya lo'o
ngu' bi'. Li' ndu'u ya ndyaa ya tyucuii̱ nu
ndyaa quichi̱ Roma. 15 Cua ngujui cha' ji'i̱
tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nu ca tyi nde Roma
cha' cua lijya̱ ya tyucuii̱, bi' cha' ndu'u ngu'
to' tyi ngu' lijya̱ ngu' cha' tyacua tya'a ngu'
lo'o ya tyucuii̱. Ndyacua tya'a ya lo'o sca
taju ngu' bi' ca quichi̱ Foro de Apio, lo'o li'
ndyacua tya'a ya lo'o chaca taju ngu' ca su
naa Tres Tabernas; ndya tsa Pablo xlya'be
ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o na'a̱ yu ji'i̱ ca ta'a ngu'
bi', ngua tlyu la tyiquee yu li'. 16 Ndyalaa ya
ca quichi̱ tlyu nu naa Roma li', ndyalaa lo'o
capitán ji'i̱ lcaa preso bi' slo xu'na chaca
latya sendaru nu ndi'i̱ cua̱ cajua. Lo'o li' nda
ngu' chacuayá' ji'i̱ Pablo cha' tyi'i̱ yu xa' ni'i̱,
masi ña'a̱ ti ndi'i̱ sca sendaru cua̱ ji'i̱ yu lcaa
hora.

Ngulu'u Pablo cha' ji'i̱ ycui' nu Xu'na na ca Roma

17 Cua ngua sna tsa̱ tya lo'o ndyalaa ya ca
quichi̱ Roma, li' nda Pablo cha' ndyaa slo
ngu' cusu' ji'i̱ taju tya'a ngu' judío nu ndi'i̱
quichi̱ bi'. Ndyu'u ti'i̱ ngu' slo Pablo li':
—Cu'ma̱ ngu' cusu' tya'a na —nacui̱
Pablo ji'i̱ ngu'—, ná sca cha' cuxi ngua'ni
na' lo'o ngu' judío tya'a na; ná sca cha'
cuxi ngua'ni na' cuentya ji'i̱ cha' cusu' nu
jlya ti' na, nu nda jyo'o cusu' ji'na lo'o na.
Pana ntejeya' ngu' jna' ca Jerusalén, preso
laca na' lo'o nda ngu' jna' ya' ngu' romano.
18 Ngua cuayá' jna' lo'o ngu' romano bi' li';
pana nacui̱ ngu' bi' cha' ná ntsu'u qui'ya 'na
xqui'ya bi' cujuii ngu' jna'. Ngua ti' ngu'
bi' cua'ni lyaá ngu' jna' li'. 19 Ná ntaja'a̱ nu
laca loo ji'i̱ ngu' judío tya'a na tsiya' ti. Su
cua ndye, li' ngüijña na' cha' ca cuayá' jna'
lo'o rey ji'i̱ ngu' romano nu laca loo la, nu
ndi'i̱ quichi̱ re, masi ná nti' na' sta na' qui'ya
ji'i̱ ngu' tya'a quichi̱ tyi na. 20 Lo'o nu juani
nti' na' ña'a̱ na' ji'i̱ ma̱ cha' chcui' na' lo'o
ma̱, bi' cha' cua nda na' cha' lijya̱ slo ma̱,
cha' cua'ni ma̱ cha' tso'o ca̱a̱ ma̱ ca slo na'.
Ca ta'a na laca na ngu' Israel; jua'a̱ ntajatya
tsa na ji'i̱ ycui' Ndyosi, ni jacua' cua'ni Ni
lcaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o jyo'o cusu'
ji'na cua sa'ni la. Lo'o na', jlya ti' na' cha'
bi' stu'ba ti lo'o cu'ma̱, bi' cha' ngusca̱' ngu'
jna' lo'o carena chcua̱ re.

21 Nguxacui̱ ngu' cusu' cha' ji'i̱ Pablo li':
—Bilya tyalaa ni sca quityi slo ya nu cua
nguscua ngu' nu ndi'i̱ loyuu su cuentya
Judea cha' chcui' cha' jinu'u̱ lo'o ya —nacui̱
ngu' ji'i̱ Pablo—. Bilya tyalaa xa' ngu' judío
tya'a na nu nti' chcui' cha' cuxi jinu'u̱ lo'o
ya —nacui̱ ngu'—. 22 Nti' ya cuna ya tyucui
ña'a̱ cha' nu ntsu'u cha' ta nu'u̱ lo'o ya
cuentya ji'i̱ tyucuii̱ cucui bi', cha' jlo ti' ya
cha' lcaa quichi̱ ntsu'u ngu' nu ñasi̱' tsa ji'i̱
ngu' nu cua ngusñi tyucuii̱ bi'.

23 Li' ngüiñi cha' ji'i̱ ngu' ni tsa̱ tyu'u ti'i̱
lcaa ngu' slo Pablo. Tsa̱ bi' quiña'a̱ tsa ñati̱
ndyu'u ti'i̱ slo yu. Tyucui tsa̱ ngulu'u yu
ji'i̱ ngu'; ngulu'u yu ñi'ya̱ nu nclyo ycui'
Ndyosi cña, ñi'ya̱ ngua cha' nu nguscua
jyo'o Moisés cuentya ji'i̱ Ni, ñi'ya̱ ngua cha'
nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱
Ni lo quityi lo'o nchcui' ngu' cha' ji'i̱ Jesús.
24 Ntsu'u ngu' nu jlya ti' cha' nu nchcui'
Pablo lo'o ngu' li', lo'o jua'a̱ ntsu'u ngu' nu
ná jlya ti' cha' bi' tsiya' ti; 25 ná nchca ca
stu'ba tyiquee ngu'. Li' ngua ti' ngu' tyaa
ngu', pana xa' nchcui' Pablo lo'o ngu':
—Liñi tsa cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi
lo'o jyo'o Isaías nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui'
Ndyosi nu ngua sa'ni, cha' nu nchcui' bi'
lo'o jyo'o cusu' ji'na. Ndi'ya̱ ntsu'u cha' bi':
26 Tsaa nu'u̱ slo ngu' jua cha' chcui' nu'u̱ lo'o
ngu' cua ña'a̱ ca cha' nu ta na' lo'o
nu'u̱, nacui̱ ycui' Ndyosi.
Ndi'ya̱ chcui' nu'u̱ lo'o ngu':
Ná tyiquee' cuna ma̱ cha' jna', pana ná ca
cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ ndyu'u cha' nu
cua ndyuna ma̱;
ná tyiquee' ña'a̱ ma̱ cha' jna', pana ná ta ma̱
cuentya ni cha' nu cua na'a̱ ma̱.
27 Tacalya tsa cresiya ji'i̱ ngu' tya'a ma̱, cha'
ná nti' ngu' bi' taquiya' ngu' ji'i̱ cha'
nu nchcui' na' tsiya' ti.
Ná nduna tso'o ngu' bi', xqui'ya cha' ná
ntaja'a̱ ngu' ca cuayá' ti' ngu' cha'
jna';
ná nti' ngu' bi' ta ngu' cuentya, cha' ná
nchca ji'i̱ ngu' ña'a̱ tso'o ngu';
ná ntaja'a̱ ngu' bi' culochu̱' ngu' ji'i̱ cha'
cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ngu'.
Bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i̱
ngu' xqui'ya cha' cuxi bi'.
Jua'a̱ nacui̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu'. 28 Taca ca
cuayá' ti' ma̱ juani cha' cua nguxana Ni nda
Ni cha' ji'i̱ ycui' Ni ndyaa ca su ndi'i̱ ngu' xa'
tsu'; tyaja'a̱ Ni cuityi̱ Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i̱
ngu' bi', nu lo'o xñi ngu' cha' ji'i̱ Ni. Lo'o
jua'a̱ nga'aa caca tye cha' bi' juani, chañi
cha' cuna ngu' bi' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi.
29 Lo'o ndye nchcui' Pablo, li' ndu'u ca ta'a
ngu' judío ndyaa ngu'; pana lye tsa nguxlyú
ngu' cha' hichu̱' tya'a ngu'.
30 Tucua yija̱ ndyanu Pablo ca Roma ne'
sca ni'i̱ ngüijña ti. Tso'o ntsu'u tyiquee yu
ña'a̱ yu ji'i̱ lcaa ngu' nu ndya'a̱ slo yu, 31 ná
ntsii̱ yu culu'u yu ji'i̱ ngu' ñi'ya̱ caca ycui'
Ndyosi loo ne' cresiya ji'i̱ ngu'. Lo'o jua'a̱
ná ngua'a ngu' ji'i̱ yu cha' ná ta yu lcaa cha'
ji'i̱ Jesucristo lo'o ngu'.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nde quichi̱ Roma

1 Pablo laca na' nu nscua̱ quityi re cha' ca̱a̱
nde quichi̱ Roma ca su ndi'i̱ ma̱, cu'ma̱ nu
ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesucristo. Ndyu'ni na'
cña ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' ycui' Ni ngusubi
Ni jna' cha' tsa'a na' chcui' na' cha' tso'o ji'i̱
Ni lo'o ñati̱.
2 Nu lo'o tya lyiji ca̱a̱ Jesucristo nde cha-
lyuu, tya li' cua nchcui' liñi ycui' Ndyosi
ñi'ya̱ nu caca cha' bi' tyempo nu lijya̱ nde
loo la. Cua nda Ni cha' bi' lo'o xi ñati̱ nu
ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ni, cha' nchcui' Ni lo'o
ñati̱ nu ngua sa'ni la; nguscua ngu' cha' bi'
lo quityi li'. 3 Cha' tso'o ji'i̱ Jesucristo nu
Xu'na na, nu laca Sñi' ycui' Ndyosi, bi' laca
cha' nu nscua lo quityi bi'. Ngula Jesús lo
yuu ñi'ya̱ nu nclya cua ña'a̱ ca sñi' ñati̱, cha'
la cui' tya'a ñati̱ ji'i̱ jyo'o David laca Jesús;
4 lo'o jua'a̱ laca Jesús nu sca ti Sñi' nu ntsu'u
ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ndi'ya̱ caca cuayá' tso'o ti'
na cha' bi': chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti yu
ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujuii
yu, tlyu tsa cha' ngua'ni Ni li'. Nu lo'o nda
ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni ji'i̱ Jesús, nda
Ni cha' lo'o na cha' Sñi' ycui' ca Ni laca nu
Jesús bi'. 5 Tso'o tsa ngua'ni ycui' Ndyosi
lo'o na' xqui'ya Jesucristo. Cua ngulo Ni cña
jna' cha' tsa'a na' tyucui ña'a̱ chalyuu mala
su ndi'i̱ ñati̱; chacuayá' ji'i̱ ycui' Ni tsa'a na'
chcui' na' cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o
ñati̱. Nti' Ni cha' caja ñati̱ ji'i̱ ycui' Ni lcua
ti se'i̱, ñati̱ nu xñi cha' ji'i̱ ycui' Ni, ñati̱ nu
taquiya' ji'i̱ cha' nu nchcui' Ni. 6 Lo'o cu'ma̱
ni, cua ngusubi Ni ji'i̱ ma̱ cha' caca ma̱ ñati̱
ji'i̱ Jesucristo.
7 Nscua na' quityi re cha' ca̱a̱ nde quichi̱
Roma ca su ndi'i̱ ma̱. Nda na' xlyo ni'i̱ ji'i̱
ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na, cuentya
ji'i̱ Jesucristo nu Xu'na na, cha' ntsu'u tsa
tyiquee ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ ma̱. Cua
ngusubi Ni ji'i̱ ma̱ cha' tyucui tyiquee ma̱
taca caca ma̱ ñati̱ ji'i̱ Ni. Ndi'ya̱ nti' na', cha'
ña'a̱ ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o
lo'o ma̱, cha' cua'ni Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee
ma̱ xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nti' tsa Pablo tsaa na'a̱ xi ji'i̱ ngu' bi'

8 Su nguxana ti quityi re, ndyu'ni tlyu na'
ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo. Tso'o tsa
nti' na' cha' cua ngusñi lcaa tya'a ma̱ cha'
ji'i̱ Jesús, ca lcaa quichi̱ ndañi cha' jlya ti'
ma̱ cha' bi'. 9 Lo'o na' ni, cua ngujui cña jna'
cha' chcui' na' cha' tso'o ji'i̱ Jesucristo Sñi'
ycui' Ndyosi lo'o xa' ñati̱; tyucui tyiquee na'
ndyu'ni na' cña bi' cuentya ji'i̱ Ni. Jlo ti'
ycui' Ndyosi cha' lu'ba ti ndyi'u ti' na' ji'i̱ ma̱
laja lo'o nchcui' na' lo'o ycui' Ni. 10 Lo'o jua'a̱
lcaa tsa̱ ndijña na' chacuayá' ji'i̱ Ni cha' tsa'a
na' slo cu'ma̱, cha' tyi'i̱ na' xi lo'o ma̱, cua
ña'a̱ ca hora nu nti' ycui' Ni. 11 Nti' tsa na'
tyacua tya'a na' xi lo'o cu'ma̱, cha' cua nti'
na' ta̱ sca cuii̱ lo'o ma̱; Xtyi'i ycui' Ndyosi
laca nu xtyucua 'na, cha' taca jlya la ti' ma̱
ji'i̱ Jesús. Li' tyatí la ti' tyiquee ma̱. 12 Tso'o
si caca cua'ni na cha' caca tyatí la ti' tyiquee
tya'a na, cha' stu'ba ti xñi tso'o la na cha' ji'i̱
Jesús li'.
13 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, nti'
na' cha' caca cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ nu ntsu'u
tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ cu'ma̱. Tyuu̱ quiya'
ngua ti' na' ca̱a̱ na' ca su ndi'i̱ ma̱, pana
hasta juani bilya caja ñi'ya̱ caca nu ca̱a̱ na'.
Ñi'ya̱ nu ngua'ni na' ca xa' loyuu chalyuu,
jua'a̱ cua nti' na' cha' caca su ndi'i̱ cu'ma̱;
nti' na' cha' taquiya' xa' la ñati̱ cha' ji'i̱
Jesús, lo'o jua'a̱ nti' na' cha' tya culu'u la na'
cha' bi' ji'i̱ ma̱. 14 Cua ngulo Ni cña 'na cha'
tsa'a̱ chcui̱' lo'o ngu' xa' tsu', masi ndi'i̱ ngu'
bi' quichi̱ tonu, masi ndi'i̱ ngu' tyijyu' la ca
ne' quixi̱'; ngulo Ni cña jna' cha' sca ti cha'
chcui' na' lo'o ngu', masi lo'o ngu' nu nchca
tsa ji'i̱, masi lo'o ngu' nu ná ndyi'ya cuentya
tsiya' ti. 15 Bi' cha' nti' na' tsa'a̱ cha' chcui'
na' cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o cu'ma̱
ngu' Roma, ñi'ya̱ lo'o cua nda na' cha' bi'
lo'o xa' ñati̱.

Tlyu tsa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ cha' nu nda Jesús cha' chcui' na lo'o ñati̱

16 Ná ntyuju'u ti' na' tsiya' ti cha' culu'u
na' cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ Jesús ji'i̱ ñati̱.
Lijya̱ cha' bi' lo'o lcaa chacuayá' ji'i̱ ycui'
Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ nu
xñi cha' ji'i̱ ycui' Ni. Tya clyo nda Ni cha'
tso'o bi' lo'o ngu' judío ti, li' lo'o nda Ni
cha' tso'o bi' lo'o ngu' xa' tsu'. 17 Lo'o cuna
na cha' tso'o ji'i̱ Jesús bi', li' caca cuayá' ti'
na ñi'ya̱ ndu'ni ycui' Ndyosi cha' ca tso'o
cresiya ji'i̱ ñati̱ cuxi; xqui'ya cha' nu jlya
ti' na ji'i̱ cña nu ngua'ni Jesús, bi' cha' taca

caca tsoˈo cresiya jiˈi̱ ñati̱ cuxi na, sca ti si
xñi na chaˈ jiˈi̱ ycuiˈ Ni. Ndiˈya̱ ndyuˈu sca
chaˈ nu nscua lo quityi cusuˈ: “Nu loˈo jlya
tiˈ na jiˈi̱ ycuiˈ Ni chaˈ taca cuaˈni Ni chaˈ
caca tsoˈo cresiya jiˈna, liˈ caja sca chalyuu
nu ná ngaˈa̱ chaˈ tye jiˈna”.

Yabeˈ nu ndyanu hichu̱ˈ ñati̱ chalyuu

18 Loˈo cuna na chaˈ jiˈi̱ Jesús biˈ, liˈ ca
cuayáˈ tiˈ na chaˈ ñasi̱ˈ tsa ycuiˈ Ndyosi ca
su ntucua Ni nde cua̱; xcubeˈ tsa ycuiˈ Ni jiˈi̱
cua ñaˈa̱ ca ñati̱ cuxi. Na ñasi̱ˈ Ni jiˈi̱ nguˈ
biˈ, chaˈ cuxi tsa nduˈni nguˈ; cuxi tsa nguˈ
biˈ, loˈo juaˈa̱ ná nda nguˈ chacuayáˈ cuna
xaˈ ñati̱ lcaa ñaˈa̱ chaˈ liñi nu cua nda ycuiˈ
Ndyosi loˈo ñati̱ chalyuu. 19 Nchca cuayáˈ tiˈ
nguˈ cuxi biˈ lcaa lo chaˈ nu caca cuayáˈ tiˈ
ñati̱ nquichaˈ, chaˈ jiˈi̱ ycuiˈ Ndyosi, chaˈ cua
nguluˈu ycuiˈ Ni chaˈ biˈ jiˈi̱ nguˈ. 20 Ycuiˈ
Ndyosi ni, ná nchca jiˈna ñaˈa̱ na jiˈi̱ Ni ca su
ntucua Ni nde cua̱, ni ná taca ca cuayáˈ tiˈ
na ñiˈya̱ laca chaˈ ná tye chca chaˈ tlyu nu
nduˈni Ni. Pana tya loˈo nguxana chalyuu
tya clyo, tya liˈ taca tyuloo na jiˈi̱ ycuiˈ Ni;
tya liˈ ngujui ñiˈya̱ caca cuayáˈ tiˈ na tilaca
laca ycuiˈ Ni, si clyana na jiˈi̱ Ni. Taca tyuloo
ñati̱ jiˈi̱ Ni loˈo ñaˈa̱ nguˈ jiˈi̱ lcaa lo na nu
ngüiñá Ni. Biˈ chaˈ ná ntsuˈu chaˈ clyu tiˈ jiˈi̱
ycuiˈ Ndyosi loˈo ñati̱ cuxi biˈ. 21 Masi nslo
nguˈ cuxi biˈ tilaca laca ycuiˈ Ni, ná ntajaˈa̱
nguˈ biˈ cuaˈni tlyu nguˈ jiˈi̱ Ni; masi ycuiˈ
Ndyosi laca Ni, ná ndya nguˈ biˈ xlyaˈbe
jiˈi̱ Ni. Xcuiˈ chaˈ cuxi ti ntsuˈu tyiquee
nguˈ. Ngüichi̱ yaa chaˈ hique nguˈ chaˈ ná
ntajaˈa̱ nguˈ xñi nguˈ chaˈ liñi biˈ. 22 Nacui̱
nguˈ chaˈ nchca tsa jiˈi̱ ycuiˈ ca nguˈ, pana
lye tsa ndyuˈni tyucuaa tiˈ nguˈ loˈo nchcuiˈ
nguˈ juaˈa̱; ple tsa nguˈ xquiˈya chaˈ cuxi nu
nduˈni nguˈ. 23 Ná ntiˈ nguˈ cuaˈni tlyu nguˈ
jiˈi̱ ycuiˈ Ndyosi nu laca loo la, la cuiˈ Ni laca
nu ná tye chalyuu jiˈi̱ tsiyaˈ ti; ndiya la tiˈ
nguˈ cuaˈni tlyu nguˈ jiˈi̱ lcui̱ ñati̱ nu ndyijii
ti. Loˈo juaˈa̱ nduˈni tlyu nguˈ jiˈi̱ lcui̱ quiñi
nu ndacui nde cua̱, loˈo jiˈi̱ lcui̱ naˈni nu
ntucua quiyaˈ, loˈo jiˈi̱ lcui̱ naˈni nu nsubeˈ
neˈ niˈ lo yuu; biˈ laca chaˈ nu nduˈni tlyu
nguˈ jiˈi̱.

24 Biˈ chaˈ cua ngulayaˈ Ni jiˈi̱ nguˈ cuxi biˈ;
juani cua nda Ni tyempo jiˈi̱ nguˈ chaˈ caca
subaˈ nguˈ, chaˈ cuaˈni subaˈ nguˈ loˈo tyaˈa
nguˈ, sca lo chaˈ cuxi nu ntyujuˈu tsa tiˈ na
chaˈ chcuiˈ na jiˈi̱. 25 Cua nguxtyanu nguˈ
biˈ lcaa chaˈ liñi nu nguluˈu ycuiˈ Ndyosi
jiˈi̱ nguˈ, ndiya la tiˈ nguˈ chaˈ xñi nguˈ lcua
ti lo chaˈ cuiñi; nduˈni tlyu nguˈ jiˈi̱ joˈó
cuiñi, ndaquiyaˈ nguˈ jiˈi̱ lcui̱ scaa na nu cua
ngüiñá ti ycuiˈ Ndyosi, ngaˈaa siˈi jiˈi̱ ycuiˈ
Ni nu ngüiñá chaˈ biˈ nduˈni tlyu nguˈ. La
cuiˈ ycuiˈ Ndyosi nu ntsuˈu tsa tyiquee na
ñaˈa̱ na jiˈi̱, chaˈ xcuiˈ tsoˈo ti nduˈni Ni loˈo
na laca Ni. Juaˈa̱ laca chaˈ tuˈni.

26 Nguxtyanu Ni jiˈi̱ nguˈ cuxi lacua, chaˈ
cuaˈni subaˈ nguˈ loˈo tyaˈa nguˈ; sca lo chaˈ
cuxi nu ná ntiˈ na chcuiˈ na jiˈi̱ loˈo ñati̱, biˈ
laca chaˈ cuxi nu nduˈni nguˈ biˈ. La cuiˈ ti
nu nguˈ cunaˈa̱ ngaˈaa ndiˈi̱ loˈo nguˈ quiˈyu
ñiˈya̱ nu ndiˈi̱ cua ñaˈa̱ ca ñati̱ tsoˈo, xcuiˈ
loˈo tyaˈa cunaˈa̱ ti nduˈni nguˈ chaˈ subaˈ;
27 loˈo juaˈa̱ nu nguˈ quiˈyu ngaˈaa ndiˈi̱ loˈo
nguˈ cunaˈa̱ ñiˈya̱ nu ndiˈi̱ ñati̱, ndacui tsa
tiˈ nguˈ jiˈi̱ xaˈ quiˈyu, nduˈni subaˈ nguˈ loˈo
tyaˈa quiˈyu nguˈ. Laja cuañaˈ ti nguˈ nda
ycuiˈ Ndyosi chaˈ tiˈí jiˈi̱ nguˈ, chaˈ cuxi tsa
cña nu ndyuˈni nguˈ biˈ.

28 Juaˈa̱ laca jiˈi̱ nguˈ, chaˈ ná ntiˈ nguˈ tyu-
loo nguˈ jiˈi̱ ycuiˈ Ndyosi; biˈ chaˈ nguxtyanu
Ni jiˈi̱ nguˈ chaˈ cuaˈni nguˈ chaˈ cuxi biˈ,
nda Ni xi tyempo cuaˈni nguˈ ñiˈya̱ nu ntiˈ
ti nguˈ cuaˈni nguˈ. 29 Ná tsoˈo tsiyaˈ ti cña
nu nduˈni nguˈ loˈo tyaˈa ñati̱ nguˈ: xcuiˈ
chaˈ subaˈ ti nduˈni nguˈ, cuxi tsa nduˈni
nguˈ; ndacui tsa tiˈ nguˈ jiˈi̱ scaa chaˈ tsoˈo
nu ntsuˈu jiˈi̱ tyaˈa ñati̱ nguˈ, tiˈí tsa tiˈ nguˈ
ñaˈa̱ nguˈ jiˈi̱ tyaˈa nguˈ; ntiˈ nguˈ chaˈ tsoˈo
la caca jiˈi̱ ycuiˈ nguˈ que jiˈi̱ xaˈ la tyaˈa
nguˈ, pana nxu̱u̱ tyaˈa nguˈ biˈ hasta ndujuii
nguˈ jiˈi̱ tyaˈa nguˈ; nduˈni nguˈ ngana jiˈi̱
tyaˈa nguˈ; chiyaˈa̱ tsa chaˈ ntsuˈu tyiquee
nguˈ ñaˈa̱ nguˈ jiˈi̱ tyaˈa ñati̱ nguˈ, hasta
nclo que nguˈ cuentyu jiˈi̱ tyaˈa nguˈ, 30 hasta
nchcuiˈ nguˈ chaˈ tiˈí jiˈi̱ tyaˈa nguˈ; liyeˈ tiˈ
nguˈ ñaˈa̱ nguˈ jiˈi̱ ycuiˈ Ndyosi, chaˈ subaˈ
nchcuiˈ nguˈ; tyixi nduˈni nguˈ loˈo tyaˈa
nguˈ, nduˈni tyucuaa tsa tiˈ nguˈ loˈo tyaˈa
ñati̱ nguˈ. Loˈo juaˈa̱ tya nclyana la nguˈ chaˈ
cuxi nu cuaˈni nguˈ, ni ná ndaquiyaˈ nguˈ
jiˈi̱ sti nguˈ, jiˈi̱ xtyaˈa̱ nguˈ. 31 Ni sca chaˈ ná
ndube tiˈ nguˈ biˈ tsiyaˈ ti; ná nduˈni nguˈ ni
sca cña nu cua nacui̱ nguˈ chaˈ cuaˈni nguˈ.
Ná ntsuˈu tyiquee nguˈ ñaˈa̱ nguˈ jiˈi̱ tyaˈa
nguˈ, ñiˈya̱ nduˈni ñati̱ tsoˈo; la cuiˈ ti ná
nduˈni tyaˈna tiˈ nguˈ jiˈi̱ tyaˈa nguˈ. 32 Nda
nguˈ biˈ cuentya chaˈ nu cua nchcuiˈ ycuiˈ
Ndyosi jiˈi̱ nguˈ, chaˈ ntsuˈu chaˈ cajaa nguˈ
biˈ xquiˈya chaˈ cuxi nu nduˈni nguˈ. Masi

jlo ti' ngu' cha' bi', ná ndube ti' ngu' bi'; ña'a̱ ti ndu'ni ngu' cha' cuxi bi' ji'i̱ ngu'. Lo'o jua'a̱ tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o ña'a̱ ngu' ji'i̱ xa' ñati̱ nu ndyu'ni la cui' tya'a cha' cuxi bi'.

2

Liñi tsa cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱ chalyuu

1 Lo'o cu'ma̱ ni, nchcui' tsa ma̱ ji'i̱ sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñati̱; pana ná caja ñi'ya̱ nu cua'ni clyu ti' Ni ji'i̱ ycui' ma̱, nu lo'o nclyotu̱ ma̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ xa' ñati̱, lo'o jua'a̱ ycui' ca ma̱ ntsu'u qui'ya bi' ji'i̱ ma̱. Ñi'ya̱ ndu'ni cuayá' bese ji'i̱ ñati̱ cuxi, jua'a̱ ndu'ni ma̱, nu lo'o nchcui' ma̱ jua'a̱ ji'i̱ ñati̱; pana stu'ba ntsu'u qui'ya ji'i̱ ma̱ lo'o nu ñati̱ cuxi bi'. 2 Cua jlo ti' ma̱ cha' liñi tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o nchcube' Ni ji'i̱ ngu' nu ndu'ni lcaa lo cha' cuxi. 3 ¿Ni cha' laca nti' ma̱ cha' ná caca ji'i̱ cu'ma̱ ñi'ya̱ nu ndyaca ji'i̱ nu ngu' cuxi bi'? Cha' cuiñi, ná clyaá ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi nu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱; na nsta ma̱ qui'ya ji'i̱ ñati̱ bi', masi ndu'ni ma̱ la cui' tya'a cha' cuxi nu ndu'ni ngu' bi'. 4 ¿Ni cha' laca ná ndube ti' ma̱ cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'na? Ntucuá Ni cña ji'na, ndalo tsa tyiquee Ni ji'na; tso'o tsa nti' ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'na, cha' caja ñi'ya̱ nu tya'a̱chu̱' na ji'i̱ cha' cuxi nu ndiya tsa ti' na ji'i̱. 5 Ná ntaja'a̱ ma̱ taquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ma̱, ná ntaja'a̱ ma̱ ca tyuju'u ti' ma̱ tsiya' ti; bi' cha' ndyanu cha' xcube' Ni ji'i̱ ma̱ lo'o tyalaa tsa̱, nu lo'o ña'a̱ ngu' cha' liñi tsa cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ ñati̱ chalyuu. 6 Tsa̱ bi' tya Ni ji'na tsa ña'a̱ nu ngua'ni na lo'o nguti'i̱ na chalyuu; 7 sca chalyuu tso'o nu ná nga'a̱ cha' tye, bi' laca nu ta Ni ji'i̱ ngu' tso'o, nu ná nchca taja ti' ndu'ni ngu' cña tso'o lo'o tya'a ngu'. Xcui' ndya'a̱ cha' tyiquee ngu' bi' ji'i̱ cha' tso'o nu ntsu'u ca slo ycui' Ndyosi, xcui' nti' ngu' cha' tyi'i̱ tso'o ti ngu' cuentya ji'i̱ Ni, xcui' ndube ti' ngu' ji'i̱ chalyuu nu lijya̱ nde loo la. 8 Pana nu ñati̱ cuxi ni, nu xcui' cha' ji'i̱ ycui' ca ngu' ntsu'u tyiquee ngu', tlyu tsa cha' ti'í ta Ni ji'i̱ ngu' bi'; ñasi̱' tsa ycui' Ndyosi ji'i̱ lcaa ngu' bi', cha' ná ntaja'a̱ ngu' taquiya' ngu' tsiya' ti ji'i̱ lcaa cha' liñi nu nclyu'u Ni ji'i̱ ngu', cha' ndijña tsa ti' ngu' ji'i̱ cua ña'a̱ ca cha' cuxi nu ña'a̱ ngu'. 9 Xcube' tsa Ni ji'i̱ ngu' bi' li', tlyu tsa cha' ti'í caca ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu, cua ña'a̱ ca ñati̱ nu ndu'ni xcui' cha' cuxi. Clyo tyacua cha' ti'í bi' ji'i̱ ngu' judío, li' la cui' jua'a̱ tyacua ji'i̱ ngu' xa' tsu', nu si'i ngu' judío laca ngu'. 10 Pana lcaa ñati̱ nu ndu'ni cha' tso'o ni, ta ycui' Ndyosi cha' tso'o nu ntsu'u ca slo Ni ji'i̱ ngu' bi'; cua'ni chi̱ loo Ni ji'i̱ ngu' bi' ca slo ycui' Ni li', cua'ni Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ngu' li'. Clyo tyacua cha' tso'o bi' ji'i̱ ngu' judío, lo'o li' la cui' jua'a̱ tyacua ji'i̱ ngu' xa' tsu'.

11 Si'i cua laca ti ñati̱ nu ndu'ni tyaca'a ycui' Ndyosi ji'i̱, sca ti cuayá' ndu'ni Ni lo'o cua ña'a̱ ca ñati̱ chalyuu. 12 Ngu' xa' tsu' ni, masi bilya cuna ngu' lcaa cha' nu cua nda Moisés lo'o ngu' judío, pana tye cha' ji'i̱ ngu' jua'a̱ ti, si ntsu'u qui'ya ji'i̱ ngu'. La cui' jua'a̱ xcube' ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu' judío, nu cua ndyuna cha' liñi nu nda jyo'o Moisés lo'o ngu'; si ntsu'u qui'ya ji'i̱ ngu', cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ ngu' cuentya ji'i̱ cha' nu nchcui' Moisés bi' li'. Lo'o jua'a̱ sca ti cuayá' cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ndu'ni cha' cuxi. 13 Ná caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ndyuna ti na cha' liñi nu nda Ni lo'o na; sca ti si taquiya' na ji'i̱ cha' bi', si cua'ni na lcaa ña'a̱ cña nu ngulo Ni ji'na, li' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i̱ Ni. 14-15 Ntsu'u ngu' xa' tsu' ni, cua laca ndu'ni ngu' ñi'ya̱ nu nscua lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi bilya cuna ngu' cha' bi'. Jua'a̱ jlo ti' na cha' nchca cuayá' ti' ngu' bi' ni cña laca nu nti' ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' tyucui tyiquee ngu' ndu'ni ngu' tsa ña'a̱ cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' judío sa'ni la, masi bilya ta Ni cha' lo'o ngu' xa' tsu' bi'; hique ti ngu' bi' nda'ya cha' tso'o nu ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñati̱ ngu'. Lo'o jua'a̱ hora ti nda ngu' bi' cuentya cha' qui'ya laca lo'o ndyu'ni ngu' sca cha' cuxi, pana ná ntsu'u cha' culacua ti' ngu' lo'o ndu'ni ngu' sca cha' tso'o. 16 Jua'a̱ caca lacua, nu lo'o tyu'u lubii lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i̱ ñati̱, tsa̱ li' lo'o culo Ni cña ji'i̱ Jesucristo cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱; la cui' tyempo bi' culotu̱ Ni lcaa cha' nu ntsu'u cuaana ti ne' cresiya ji'i̱ ngu'. Jua'a̱ laca cha' nu nchcui' na' lo'o ñati̱ laja lo'o nclyu'u na' cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu'.

Cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i̱ jyo'o Moisés cha' cua'ni ngu' judío

17 Pana nu cu'ma̱ ni, nacui̱ ma̱ cha' ngu'
judío laca ma̱, bi' cha' jlya tsa ti' ma̱ ji'i̱ lcaa
cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Moisés
nu ngua sa'ni. Lye tsa ndu'ni tyucuaa ti'
ma̱ lo'o xa' ñati̱, cha' nacui̱ ma̱ cha' sca ti
cu'ma̱ laca ma̱ ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi. 18 Na cua
jlo ti' ma̱ ñi'ya̱ laca cña nu nti' ycui' Ndyosi
cha' cua'ni ma̱, nti' ma̱; cua nguscua Moisés
cha' bi' lo quityi cuentya ji'i̱ ma̱, bi' cha'
cua nda la ma̱ xi cuentya ñi'ya̱ laca sca cha'
tso'o, ñi'ya̱ laca sca cha' cuxi. 19 Lo'o jua'a̱
nti' ma̱, cha' ycui' ma̱ nchca ji'i̱ ma̱ culu'u
ma̱ tyucuii̱ liñi ji'i̱ ñati̱ nu ná jlo ti'; nti' ma̱
cha' taca ta ma̱ cha' lo'o ngu' nu ná ndyiji
ñi'ya̱ nu caca cuayá' ti' ngu' sca cha' liñi;
20 nti' ma̱ cha' taca culu'u qui'i ma̱ ji'i̱ ñati̱
nu ná nduna tso'o, cha' ple ti ngu' xi; nti'
ma̱ cha' caca ma̱ mstru ji'i̱ ñati̱ nu bilya caca
tsa'a̱ tsiya' ti. Nti' ma̱ cha' caca ma̱ jua'a̱,
xqui'ya cha' jlya tsa ti' ma̱ cha' nu nguscua
jyo'o Moisés bi'; laja cha' bi' nscua lcaa cha'
nu caca jlo ti' na, lcaa cha' liñi nu ntsu'u nde
chalyuu, nti' ma̱. 21 Na nclyu'u ma̱ ji'i̱ tya'a
ñati̱ ma̱ tu'ni, ¿ni cha' laca ná nchca culu'u
ma̱ ji'i̱ ycui' ca ti ma̱? Nacui̱ ma̱ cha' ná
tso'o cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i̱ xa' ñati̱.
¿Ha ná lo'o cu'ma̱ tya ntucuaana ma̱ ntsu'u
quiya'? 22 Nacui̱ ma̱ cha' ná tso'o tyu'u
cha' ji'i̱ ngu' lo'o clyo'o xa' ñati̱. ¿Ni cha'
laca cha' lo'o cu'ma̱ ndu'ni ma̱ cha' cuxi bi'
lacua? Si ná ndiya ti' ma̱ tsiya' ti lo'o ndu'ni
tlyu xa' ñati̱ ji'i̱ jo'ó nu si'i ycui' Ndyosi
laca, ¿ni cha' laca ndya'a̱ ma̱ ntucuaana ma̱
cha' tso'o nu ntsu'u ne' laa ji'i̱ ngu' bi'?
23 Nacui̱ ma̱ cha' tso'o la tsiya' ti laca cha'
nu nda jyo'o Moisés lo'o ma̱, pana ndyu'ni
tsa ma̱ cha' cuxi lo'o ycui' Ndyosi nu lo'o
ná ndaquiya' ma̱ ji'i̱ cha' bi'. 24 Na ndu'ni
ti ma̱ ñi'ya̱ nu nacui̱ quityi cusu', quityi ji'i̱
ycui' Ndyosi nu nchcui' ndi'ya̱: "Cuxi tsa
nchcui' ngu' xa' tsu' ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya
cu'ma̱". Jua'a̱ cha' nscua lo quityi.

25 Jlya tsa ti' ma̱ cha' nu nacui̱ cha' si'yu
ma̱ quiji̱ ngu' qui'yu sñi' ma̱ lo'o tya cuañi'
ngu', cha' culacua̱ ngu'. Tso'o tsa si lo'o
taquiya' ma̱ lcaa cha' nu nda ycui' Ndyosi
lo'o jyo'o Moisés; pana si ná taquiya' ma̱
lcaa cha' bi', cua laca ma̱ ñi'ya̱ si ná nsi'yu
quiji̱ ma̱ tsiya' ti li'. 26 Lo'o jua'a̱ nu ngu' xa'
tsu' nu ná nsi'yu quiji̱ ngu' ni, si taquiya'
ngu' bi' cha' nu nda Moisés lo'o na, li' stu'ba
ti tucuá ycui' Ndyosi cha' ji'i̱ ngu' bi', ñi'ya̱
ntucuá Ni cha' ji'i̱ ngu' judío tya'a na nu
cua nsi'yu quiji̱ ngu'. 27 Chañi cha' ná ngua'a̱
cuayá' lo quiji̱ ngu' bi' jua'a̱; ná ntsu'u cha'
bi' ji'i̱ ngu', cha' ngu' xa' tsu' laca ngu'. Pana
si ndu'ni ngu' bi' lcaa cña nu nti' Ni cha'
cua'ni ngu', ta ngu' cha' tyuju'u ti' ji'i̱ cu'ma̱
ngu' judío, cha' ná ndaquiya' ma̱ ji'i̱ cha'
bi', masi cua ndyuna ma̱ cha' liñi ji'i̱ ycui'
Ndyosi, masi cua ngua'a̱ cuayá' lo quiji̱ ma̱.
28 Si'i na tyucui tyiquee ngu' judío laca na
lo'o tacati tsa ndyu'ni na ji'i̱ ycui' Ni cha'
ña'a̱ ti ngu' ji'na. Ná caca cña jua'a̱, masi
ngua'a̱ cuayá' lo quiji̱ na; 29 si'i jua'a̱ laca na
ngu' judío. Tyucui tyiquee ngu' judío laca
na lo'o xñi tso'o na cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi;
liñi la tyu'u cha' ji'na lo'o Ni si chca'a̱ cuayá'
ji'i̱ ycui' Ndyosi ca ne' cresiya ji'na. Li' taca
culo Ni cña ji'na lo'o Xtyi'i ycui' Ni, si'i lo'o
sca cha' nu nscua lo quityi ti. Lo'o li' tso'o
tsa cua'ni ycui' Ndyosi lo'o na, nga'aa si'i
ñati̱ chalyuu ti nu chcui' tso'o ji'na li'.

3

1 Tso'o ti xi na cha' laca na ngu' judío
lacua, tso'o xi cha' nsi'yu quiji̱ na, cha' jua'a̱
ngulacua̱ na. 2 Ndi'ya̱ laca sca cha' tso'o nu
ntsu'u ji'na cha' laca na ngu' judío: Sca ti
lo'o ngu' judío tya'a na cua nda ycui' Ndyosi
cha' ji'i̱ Ni tya clyo. 3 Masi ntsu'u xi ngu'
judío nu nga'aa jlya ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi, ná
culaya' Ni ji'i̱ cua ña'a̱ ca ngu' judío xqui'ya
nu xti ti ñati̱ bi'. 4 Ná nti' Ni cua'ni Ni jua'a̱.
Xcui' cha' liñi ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o ñati̱
ji'i̱ Ni, masi cha' cuiñi laca nu ndu'ni lcua ti
lo ñati̱ chalyuu. Cua nscua sca cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo quityi nu nchcui' ndi'ya̱:

Lo'o chcui' nu'u̱, li' caca cuayá' ti' ngu' cha'
liñi tsa ndu'ni nu'u̱;
lo'o caca cuayá' jinu'u̱ slo ñati̱, taca cua'ni
lyaá nu'u̱ ji'i̱ ycui' ca li'.

5 Cha' nu na ni, ntsu'u tsa cha' cuxi nu
ndyu'ni na; lo'o nu cha' cuxi bi' ni, ndu'ni
cha' taca ca cuayá' la ti' na cha' liñi tsa laca
ycui' Ndyosi. ¿Ñi'ya̱ ta ñacui̱ na li'? ¿Ha
ná liñi ndu'ni Ni lo'o na? ¿Ha ná tso'o si
xcube' Ni ji'na lo'o ndyu'ni na cha' cuxi?
Ntsu'u ñati̱ nu nchcui' jua'a̱. 6 Pana liñi
tsa ndu'ni Ni. Ná caca xcube' Ni ji'i̱ ñati̱
chalyuu xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu',
si ná liñi ndu'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱.

7 Ná tyiquee' ñacui̱ ngu' cha' na cuiñi
na'. Tso'o, cha' cuiñi nda na' lacua. Pana
xqui'ya na', bi' cha' nchca cuayá' la ti' xa'

ñatı̱ cha' liñi nu nda ycui' Ndyosi lo'o na;
jua'a̱ ndyu'ni tlyu la ngu' ji'ı̱ Ni xqui'ya na'.
Ná ntsu'u cha' sta Ni qui'ya 'na lacua. [8] La
cui' ti ná tso'o laca cha' cua'ni la na cha'
cuxi cha' caca tso'o la cha' ji'na nde loo la;
pana ntsu'u ngu' nu ñilo'o ji'ı̱ tya'a ngu'
lo'o nchcui' ngu' cha' jua'a̱ laca cha' cuxi nu
nchcui' ya. Liñi tsa cua'ni ycui' Ndyosi lo'o
xcube' Ni ji'ı̱ ngu' nu nchcui' cha' cuiñi ji'na
jua'a̱.

Lcaa ñatı̱ ntsu'u qui'ya ji'ı̱ ngu' cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi

[9] Ndi'ya̱ ñacuı̱ na lacua: Ná caca chcui' na
cha' tso'o la na cha' laca na ngu' judío, cha'
si'i cha' bi' tsiya' ti; cua ngua cuayá' ca ti'
na cha' stu'ba ti ntsu'u cha' cuxi ji'ı̱ ngu'
judío lo'o ji'ı̱ ngu' xa' tsu', cha' ntsu'u tsa
cha' cuxi nu laca loo ji'ı̱ lcaa ñatı̱ chalyuu.
[10] La cui' cha' nscua lo quityi ji'ı̱ ycui' Ndyosi
nu nchcui' ndi'ya̱:
Ni tsaca ngu' ná ntsu'u nu xcui' cha' tso'o
ndu'ni;
[11] ná ntsu'u ñatı̱ nu nchca cuayá' ti' cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi,
ná tucui nclyana ji'ı̱ ycui' Ni.
[12] Cua ndyu'utsu' lcaa ngu' ji'ı̱ tyucuı̱ı̱ liñi,
stu'ba ti ngua cuxi cresiya ji'ı̱ lcaa
ngu';
ná ntsu'u ni sca ñatı̱ nu xcui' cha' tso'o
ndu'ni.
[13] Ñi'ya̱ nti' xtyi'i tyucu̱ nu ntsu'u to' cuaá
nu tya lyiji tyacu̱' lo, jua'a̱ laca ngu'
bi',
cha' xcui' cha' cuxi ndyu'u tu'ba ngu'.
Lye tsa ñilo'o ngu' ji'ı̱ tya'a ngu' laja lo'o
nchcui' ti ngu'.
Ñi'ya̱ laca hitya tyaala nu ntsu'u tu'ba
cuaña, jua'a̱ laca ngu',
cha' tyaala tsa nchcui' ngu'.
[14] Ná nxutacui ngu' cha' nda ngu' qui'ya ji'ı̱
tya'a ngu';
[15] cujuii clya ngu' bi' ji'ı̱ tya'a ngu', nti' ngu'.
[16] Xcui' na cua ndu'ni ñu'u̱ ngu' ji'ı̱ tya'a
ngu', ndu'ni ngu' cha' ca xñi'ı̱ ti' xa'
ñatı̱ macala su ndya'a̱ ngu' bi'.
[17] Ná nslo ngu' ji'ı̱ tyucuı̱ı̱ liñi nu cua'ni cha'
tı̱ ti tyi'ı̱ tyiquee ngu'.
[18] Pana ná ntsı̱ı̱ ngu' tsiya' ti ña'a̱ ngu' ji'ı̱
ycui' Ndyosi, nacuı̱ ngu'.
Jua'a̱ cha' nscua lo quityi bi'.

[19] Cua jlo ti' na cha' cua nscua lcaa cha'
cusu' bi', cha' cube ti' ngu' judío nu ntsu'u
cha' ji'ı̱ lo'o cha' bi'; jua'a̱ nguscua jyo'o
cusu', cha' cua nti' ycui' Ndyosi cha' caca
cuayá' ti' lcaa ñatı̱ tyucui ña'a̱ chalyuu cha'
ná caja ñi'ya̱ nu cua'ni lyaá ngu' ji'ı̱ ycui' ca
ngu' lo'o Ni, cha' nga'a̱ cha' cua'ni cuayá'
Ni ji'ı̱ ngu'. [20] Masi cua'ni na lcaa ca cha'
nu nguscua ngu' lo quityi cusu' bi', ná caca
ca tso'o tyiquee na cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi
lo'o ndyu'ni ti na jua'a̱; tsa bi' ti cña ndu'ni
quityi bi', cha' caca cuayá' ti' na cha' ntsu'u
tsa qui'ya ji'na cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi.

Cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'ı̱ ñatı̱ lo'o xñi ngu' cha' ji'ı̱ Jesucristo

[21] Lo'o juani cua ngutu'u tucua sca cha'
cucui nde chalyuu, ná stu'ba tsiya' ti cha'
bi' lo'o cha' cusu' bi'. Lo'o nclyu'u ycui'
Ndyosi cha' bi' ji'na, li' caca cuayá' ti' na
ñi'ya̱ caca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'ı̱
ycui' Ni. Cua nscua xi cha' nu nchcui' ji'ı̱
cha' bi' lo quityi cusu' bi', masi lo quityi nu
nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'ı̱ ycui'
Ndyosi nchcui' Ni lo'o ñatı̱ sa'ni. [22] Nchcui'
quityi cha' cua'ni ycui' Ndyosi cha' caca
tso'o cresiya ji'na cuentya ji'ı̱ ycui' Ni, si
xñi na cha' ji'ı̱ Jesucristo. Stu'ba ti cua'ni
Ni lo'o ca ta'a na nu laca na ngu' judío;
jua'a̱ lo'o lcaa ñatı̱ nu cua ngusñi cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi ca chaca tsu' chalyuu, stu'ba
ti cua'ni Ni lo'o lcaa ñatı̱. [23] Lcaa na ntsu'u
qui'ya ji'na cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi, cha' ná
ngua'ni na tsiya' ti cña nu nti' Ni cha' cua'ni
na. [24] Pana cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya
ji'na, cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee Ni ña'a̱ Ni
ji'na; sca cha' tso'o nu ngua'ni ti Ni cuentya
ji'na laca, cha' tlyu tsa cña nu ngua'ni ycui'
Jesucristo cha' catı̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na,
nu lo'o ngujuii yu lo crusi cha' cua'ni lyaá
yu ji'na. [25] Nda ycui' Ndyosi ji'ı̱ Jesús ñaa
chalyuu cha' tyaja'a̱ yu cajaa yu; masi ycui'
yu chcube' yu cña loo lcaa ñatı̱ chalyuu,
cha' qui'ya ycui' yu yabe' nu ntsu'u ji'na.
Caca cha' bi' ji'na si tyaja'a̱ na xñi na cha'
ji'ı̱ Jesús. Lo'o jua'a̱ nti' Ni culu'u Ni ji'na
cha' xcui' cha' liñi ndu'ni Ni lo'o na, masi
ná ngua'ni cuentya Ni ji'ı̱ qui'ya nu ntsu'u
ji'ı̱ jyo'o cusu' ji'na; pana ndalo tsa tyiquee
Ni ji'ı̱ ngu' bi' li'. [26] Nu juani ngulu'u Ni ji'na
cha' liñi tsa ndu'ni ycui' Ni; jua'a̱ taca ji'ı̱ Ni
cua'ni lubii cresiya ji'ı̱ scaa na, si tyaja'a̱ na
xñi na cha' ji'ı̱ Jesús.

[27] Cha' cuiñi nchcui' na si ñacuı̱ na cha'
nchca tsa ji'ı̱ ycui' ca na ñatı̱ chalyuu, cua'ni
na cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'ı̱

ycui' Ndyosi. Ná taca. Lye tsa ndyu'ni tyucuaa ti' na lo'o Ni si jua'a nti' na. ¿Ñi'ya jua'a? Ná nchca ji'na cua'ni na cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o taquiya' ti na lcaa cha' cusu', sca ti nu lo'o xñi na cha' ji'i Jesús caca tso'o cresiya ji'na. Pana nga'aa tso'o chcui' na cha' tyixi li', cha' si'i ycui' na laca nu ndu'ni cha' ca tso'o cresiya ji'i ycui' ca na. [28] Bi' cha' ni na' ji'i ma cha' ntsu'u sca ti ña'a, ñi'ya nu caca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi; ntsu'u cha' xñi na cha' ji'i Jesús, masi ná nchca ji'na cua'ni na lcaa lo cha' cusu' nu nguscua ngu' sa'ni.

[29] Si'i sca ti ji'i ngu' judío ti laca ycui' Ndyosi loo, lo'o ji'i ngu' xa' tsu' laca Ni loo. [30] Chañi tsa laca cha' bi', cha' sca ti ycui' Ndyosi laca loo tyucui ña'a chalyuu; ná ntsu'u chaca nu laca loo la. Cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'i ngu' judío lo'o xñi ngu' cha' ji'i Ni; la cui' jua'a cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'i ngu' xa' tsu', nu lo'o xñi ngu' bi' cha' ji'i Ni. [31] Tso'o lacua. Na jlya ti ti' na ji'i cña nu ngua'ni Jesús, tsa bi' ti cha' cua'ni na cha' clyaá na ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na. ¿Ha nga'aa ntsu'u cha' taquiya' na lcaa cha' nu nguscua jyo'o cusu' cha' cua'ni na lacua? Si'i cha' bi', masi tso'o la taquiya' na cha' cusu' bi' juani, nu lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesús.

4

Ñi'ya ngua ji'i Abraham

[1] Juani ta na' sca cha' lo'o ma ñi'ya ngua ji'i Abraham, nu jyo'o cusu' ji'na nu ngua tya sa'ni. [2] Ycui' ca Abraham ni, ná ngua cua'ni yu cha' ca tso'o cresiya ji'i ycui' ca yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ni ná ngua ji'i yu xacui yu cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' ngua ji'i ycui' yu. [3] Nde laca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: "Ngusñi Abraham cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o yu; bi' cha' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o yu cha' caca tso'o cresiya ji'i yu, xqui'ya cha' jlya ti ti' yu ji'i Ni". Jua'a nscua lo quityi bi'. [4] Lo'o ndya'a na ne' xña ji'i ñati ni, nda ngu' xcaya' na li'; si'i na nda laja ti ngu' cñi ji'na, cñi nu ndacui ngu' ji'na laca, cha' ngua'ni na cña. [5] Pana nu lo'o jlya ti ti' na ji'i Jesús cha' ngulotsu' yu yabe' nu ntsu'u ji'na, li' taca xquiñi Ni cha' ji'i Ni lo'o na cha' caca tso'o cresiya ji'na, masi ná sca na ndacui Ni ji'na. [6] Tya sa'ni la nacui jyo'o David cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñati nu cua laca ngua'ni lubii ycui' Ndyosi cresiya ji'i. Cua nacui Ni cha' lubii cresiya ji'i ngu', masi ná sca cña ngua'ni ngu' cuentya ji'i Ni cha' caca lubii ycui' ngu'. [7] Li' nacui David ndi'ya:

Tso'o ntsu'u tyiquee na lo'o cua'ni clyu ti' Ni ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, lo'o culotsu' Ni yabe' nu ntsu'u ji'na, nacui.

[8] Tso'o ntsu'u tyiquee na si nga'aa cua'ni Ni cuentya ji'i lcaa cha' cuxi nu cua ngua'ni na.

[9] Si'i xcui' ngu' judío ti nu tso'o ntsu'u tyiquee ngu' jua'a, taca ñacui na cha' lo'o ngu' xa' tsu' caca tso'o tyiquee ngu' jua'a. Cua nchcui' ca ti na cha' ngusñi Abraham cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o yu, bi' cha' cua nacui Ni ji'i yu cha' ca tso'o cresiya ji'i yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' jlya ti ti' yu ji'i Ni. [10] ¿Ni jacua' ngua cha' bi'? ¿Ha cua laca cha' cua nsi'yu lo quiji yu ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío cha' clyacua ngu'? Si'i. Tya lyiji xi'yu ngu' quiji yu tyempo bi'; [11] ca tiya' la, li' ngulacua yu jua'a. Sca cuayá' ti ngua bi', cha' caca cuayá' ti' ngu' cha' ngua tso'o cresiya ji'i yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o jlya ti ti' yu ji'i Ni. Yala la ngua cha' ngusñi yu cha' ji'i ycui' Ndyosi, tiya' la ngulacua yu. Bi' cha' lcaa ma nu ntsu'u ma xa' tsu' nu ngusñi ma cha' ji'i Jesús, laca ma ñi'ya laca si Abraham laca jyo'o cusu' ji'i ma nu yaa chalyuu tya clyo la. Lo'o xñi cua ña'a ca na cha' ji'i Jesús, li' quiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o na cha' caca lubii cresiya ji'na. [12] La cui' jua'a laca tyiquee ngu' judío tya'a na nu stu'ba ti ngusñi cha' ji'i Jesucristo lo'o na. Chañi cha' Abraham ngua jyo'o cusu' ji'i ngu'; pana tso'o la cha' jlya ti ti' ngu' ji'i ycui' Ndyosi, ñi'ya jlya ti' nu jyo'o Abraham bi', masi tya lyiji clyacua yu.

Ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o ñati xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'i cña nu ngua'ni Jesús

[13] Lo'o jua'a ngua cha' ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham, lo'o ñati ji'i Abraham nu ñaa chalyuu ca tiya' la; nacui Ni cha' tyucui ña'a chalyuu caca ji'i ngu' bi' ca tiya' la. Pana bilya ta Ni cha' lo'o jyo'o Moisés nu ngua li', cha' bilya cala nu Moisés bi'; bi' cha' ná ndaquiya' jyo'o Abraham ji'i cña nu ngulo Moisés, cha' tya lyiji caja cha' bi' ji'i ngu'. Ngua tso'o cresiya ji'i ngu' bi'

cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'i̱ cha' nu nchcui' Ni, bi' cha' ngüiñi cha' ji'i̱ Ni lo'o ngu'. 14 Ná nti' ycui' Ndyosi cha' tsa lo cua ti ngu' caja chalyuu cucui ji'i̱ ngu', ngu' nu taquiya' ji'i̱ lcaa cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o ngu'; tya nti' Ni cha' xñi cua ña'a̱ ca ñati̱ cha' ji'i̱ Jesús, cha' jua'a̱ ti taca quiñi cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ngu' li'. 15 Xcui' na xcube' ti Ni ji'na, nu lo'o caca cuayá' ji'na slo ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ cha' cusu' bi'; pana ná caja ñi'ya̱ nu sta Ni qui'ya ji'na si ná nscua sca cha' nu ndaca'a ji'na jua'a̱.

16 Ngüiñi cha' ji'i̱ Ni lo'o jyo'o Abraham lo'o ngusñi ti yu cha' ji'i̱ Ni, cha' caca cuayá' ti' lcaa na cha' xcui' cha' tso'o ntsu'u tyiquee Ni; bi' cha' nda Ni cha' bi' lo'o na. Ndyanu cha' bi' ji'i̱ lcaa ñati̱ ji'i̱ Abraham nu cala chalyuu ca nde loo la. Ni si'i tsa lo cua ti ñati̱ nu taquiya' ji'i̱ cha' cusu' ti laca nu tyanu cha' tso'o bi' ji'i̱, la cui' jua'a̱ tyanu cha' bi' ji'i̱ lcaa ñati̱ tya'a na nu xñi na cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ñi'ya̱ ngusñi ycui' Abraham cha' ji'i̱ Ni; jua'a̱ nti' na lo'o nacui̱ na cha' sti lcaa na ngua jyo'o Abraham bi' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. 17 Ndi'ya̱ nchcui' cha' nu nda Ni lo'o Abraham, nu nscua lo quityi: "Cua nda na' chacuayá' cha' caca nu'u̱ sti tyu̱u̱ lo tya'a ñati̱ nu catu̱ chalyuu nde loo la", nacui̱ Ni ji'i̱ Abraham. Cua ngüiñi cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham sa'ni, cha' ngusñi yu cha' nu cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu, la cui' Ni nu ndyu'ni cha' tyu'ú jyo'o chaca quiya'. Lo'o jua'a̱ ngulo Ni cña cha' tyu'u tucua lcaa cha' nde loo la, cha' nu cua nacui̱ Ni ji'i̱ yu lo'o nchcui' Ni ñi'ya̱ si cua laca ndi'i̱ cha' bi' ji'i̱ yu nu ngua li'.

18 Masi ngua ti' jyo'o Abraham cha' ná caja sñi', ná ndube ti' yu; jlya ti' yu ji'i̱ ycui' Ndyosi, ntajatya yu ni jacua' caja sñi' yu. Bi' cha' ngua jyo'o Abraham sti tyu̱u̱ tya'a ñati̱ nu ndyatu̱ lo yuu ca nde loo la, ñi'ya̱ nu cua nchcui' Ni lo'o yu: "Quiña'a̱ tsa ñati̱ tyu'u jinu'u̱ tyempo nde loo la", nacui̱ Ni ji'i̱ yu. 19 Ná ngujlyaa ti' Abraham cha' bi'; ña'a̱ ti jlya ti' yu cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o yu, masi ndube ti' yu cha' ngusu' tsa yu, cha' cua tyalaa ti sca siyento yija̱ ntsu'u yu. Jlo ti' yu cha' cua ngulala ti cajaa tyucuaa ngu', lo'o ycui', lo'o ma' Sara clyo'o yu; nga'aa ntsu'u tyempo cha' caja sñi' Sara, ngua ti' yu. 20 Pana ná nguta'a̱chu̱' yu, ná ngujlyaa ti' yu cha' nu cua nchcui' Ni lo'o yu; jlya tso'o ti' yu cha' bi'. Ngua'ni tlyu yu ji'i̱ ycui' Ndyosi, 21 cha' jlo ti' yu cha' taca ji'i̱ Ni cua'ni lyiji Ni ji'i̱ cha' nu ngüiñi ji'i̱ Ni lo'o yu. 22 Bi' cha' nda Ni chacuayá' cha' caca tso'o cresiya ji'i̱ yu, xqui'ya cha' jlya tsa ti' yu ji'i̱ Ni.

23 Jua'a̱ nscua lcaa cha' bi' lo quityi nu nchcui' cha' ngüiñi cha' ji'i̱ Ni lo'o nu Abraham bi', cha' ngua tso'o cresiya ji'i̱ yu lo'o ngusñi ti yu cha' ji'i̱ ycui' Ni. Si'i cuentya ji'i̱ jyo'o Abraham ti nscua cha' bi', 24 masi lo'o cuentya ji'na nscua cha' caca jua'a̱; lo'o ji'na cua nchcui' ycui' Ndyosi cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ni si xñi na cha' ji'i̱ Ni, la cui' Ni nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús nu Xu'na na chaca quiya' lo'o ngujuii yu. 25 Nda Ni chacuayá' cujuii ngu' ji'i̱ Jesús, cha' cuityi̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na; lo'o li' ndyu'ú Jesús chaca quiya', cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi.

5

Ñi'ya̱ caca lo'o caca stu'ba cha' ji'i̱ ngu' lo'o ycui' Ndyosi

1 Jua'a̱ laca lacua; xqui'ya cha' ngusñi ti na cha' ji'i̱ Jesús, bi' cha' cua ngua tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. Lo'o li' ti̱ ti ndi'i̱ tyiquee na, stu'ba ti ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na. 2 Tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi lo'o na chacuayá' ji'i̱ Cristo, nu lo'o ngusñi na cha' ji'i̱ nu Cristo bi'. Ngua'ni Ni cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ni, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' tya'a̱chu̱' na ji'i̱ Ni; tso'o tsa ntsu'u tyiquee na, cha' jlo ti' na cha' ca tiya' la caja sca se'i̱ nu tso'o tsa su tyi'i̱ na ca su ntucua ycui' Ndyosi, cha' jua'a̱ tso'o ti ndu'ni Ni lo'o na. 3 Masi juani tso'o ntsu'u tyiquee na laja lo'o ndi'i̱ na chalyuu; masi lya' tsa ti' ngu' ji'na, jlo ti' na cha' taca talo na lo'o nchcube' na jua'a̱. 4 Lo'o ngualoo cha' ti'í bi', cua jlo ti' na cha' cua ngua'ni cuayá' ti Ni ji'na. Lo'o li' si ña'a̱ ti tya tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, li' cua ndu̱ ti' na cha' caca tso'o ji'na nde loo la. 5 Lo'o jua'a̱ si'i sca cha' nu nda ti ti' na laca cha' bi', sca cha' chañi laca bi'; cua'ni Ni ji'i̱. Cua ngua'ni Ni cha' ca tii cresiya ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'na; ngua'ni Ni jua'a̱ nu lo'o nda Ni Xtyi'i ycui' Ni ji'na.

6 Jlo ti' na cha' ná caca cua'ni lyaá na ji'i̱
ycui' ca ti na ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana
lo'o ndyalaa la cui' hora nu ngusta ycui'
Ndyosi, li' ngujuii Jesús xqui'ya na, ñati̱ cuxi
na. 7 Tlyu tsa cha' cua'ni na si tyaja'a̱ na
cajaa na cha' caja ñi'ya̱ nu cua'ni lyaá na
ji'i̱ chaca ñati̱; masi sca ñati̱ nu xcui' cha'
tso'o ndu'ni, ná nti' na cajaa na cuentya ji'i̱
yu. Sca ti si sca ñati̱ nu tso'o tsa ndu'ni laca
bi', tso'o tsa nchcui' lo'o tya'a, ná tyiquee'
tyaja'a̱ sca ngu' cajaa cuentya ji'i̱ ñati̱ bi',
si caca cua'ni lyaá ngu' ji'i̱ nu ñati̱ bi' li'.
8 Pana jua'a̱ ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o na,
cha' culu'u Ni ji'na cha' ntsu'u tsa tyiquee
Ni ña'a̱ Ni ji'na; nda Ni ji'i̱ Cristo cha' cajaa
cuentya ji'na, masi tya ntsu'u tsa qui'ya
ji'na. 9 Tso'o lacua. Cua laca ngua tso'o cre-
siya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, xqui'ya
cha' ndyalú tañi ycui' Cristo lo'o ngujuii yu
lo crusi. La cui' jua'a̱ cua lijya̱ nclyaá na
juani; xqui'ya Cristo nga'aa xcube' Ni ji'na
lo'o tye chalyuu. 10 Tya'a cusu̱u̱ ycui' Ndyosi
ngua na; pana juani ngua stu'ba cha' ji'na
lo'o Ni, nu lo'o ngujuii Sñi' ycui' Ni lo crusi.
Bi' cha' juani ngua ti̱ cha' ji'na lo'o ycui'
Ndyosi, lo'o jua'a̱ cua'ni lyaá Ni ji'na xqui'ya
cha' cua ndyu'ú nu Jesús bi' chaca quiya'.
11 Ni si'i tsa lo cua ti cha', masi lo'o cha'
tso'o tsa ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ycui'
Ndyosi xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, cha'
bi' laca nu ngua'ni cha' caca ca stu'ba cha'
ji'na lo'o Ni.

Xqui'ya sca ti ñati̱ ngua cuxi chalyuu

12 Cua ngua cha', xqui'ya cha' cuxi nu
ngua'ni sca ti jyo'o cusu' nu naa Adán, bi'
cha' nguxana cha' ntsu'u qui'ya ji'i̱ ñati̱
chalyuu; bi' cha' ntsu'u cha' ndyijii ñati̱.
Lo'o jua'a̱ tiya' la ntsu'u cha' cajaa lcaa na,
cha' ntsu'u qui'ya ji'i̱ lcaa na. 13 Jua'a̱ ntsu'u
qui'ya ji'i̱ ñati̱ chalyuu nu ngua tya clyo,
masi bilya culo ycui' Ndyosi cña cha' ná
cua'ni ngu' cha' cuxi tyempo bi'. Tsa bi' ti
cha', ná nacui̱ ngu' cha' qui'ya ngua, cha'
ná jlo ti' ngu' cha' ná ndiya ti' Ni cña cuxi
nu ndyu'ni ngu'. 14 Tya lo'o ngutu'ú nu
Adán bi' chalyuu, hasta ca lo'o nda ycui'
Ndyosi cha' lo'o jyo'o Moisés, xcui' ngujuii
ñati̱ xqui'ya cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'i̱ ngu',
masi ná stu'ba cha' cuxi nu ngua'ni ngu'
bi' ñi'ya̱ nu ngua'ni jyo'o Adán tya clyo, nu
lo'o ná ndaquiya' yu sca cña nu ngulo ycui'
Ndyosi ji'i̱ yu. Sca lo ti cña ngua'ni jyo'o
Adán, sca ti cha' cuxi ngua'ni yu; pana nu
Jesucristo nu ñaa chalyuu tiya' la ni, chaca
lo cña ngua'ni yu, cña tso'o ngua'ni.

15 Nu jyo'o Adán ni, nguxtyanu yu yabe'
hichu̱' na xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni ycui'
ca yu; xqui'ya sca ti nu qui'yu bi' ngua
cuxi chalyuu tya li', bi' cha' quiña'a̱ tsa ñati̱
ndyijii. Pana juani ni, xqui'ya sca ti ñati̱
nu naa Jesucristo, chaca lo cha' nda ycui'
Ndyosi lo'o na, sca cha' tso'o tsa laca bi';
tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni ycui' Ndyosi
cuentya ji'na li'. Nacui̱ Ni cha' laja ti taca
cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i̱ lcaa cha' cuxi nu
ntsu'u ji'na. Lo'o jua'a̱ quiña'a̱ tsa ñati̱ laca
nu ndyu'ni Ni cha' ndyaca lubii cresiya ji'i̱
ngu'. 16 Ná stu'ba ndyu'u cha' ji'i̱ cña nu
ngua'ni jyo'o Adán lo'o cña nu ndyu'ni ycui'
Ndyosi. Nu Adán bi' ni, sca ti cha' cuxi
ngua'ni yu su clyo, lo'o li' ndyanu yabe'
hichu̱' yu; lo'o jua'a̱ ndyanu yabe' hichu̱'
lcaa na lo'o tya'a na juani xqui'ya cha' cuxi
bi'. Lo'o juani quiña'a̱ tsa cha' cuxi ndu'ni
na lacua. Pana Jesús ni, sca cña laja ti
ngua'ni cuentya ji'na nu lo'o ngua'ni lyaá
ji'na ji'i̱ nu cuxi; ngua'ni Ni cha' caca tso'o
cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi li'.
17 Ntsu'u cha' cajaa na xqui'ya qui'ya nu
ntsu'u ji'i̱ nu sca ti Adán bi', masi sca ti cha'
cuxi ngua'ni yu; pana tlyu la cña ndyu'ni
ycui' Ndyosi cuentya ji'na juani, nu lo'o
ndyu'ni lubii Ni cresiya ji'na. Quiña'a̱ tsa
cha' xlya'be ngua'ni Ni lo'o na; jua'a̱ caja
chalyuu cucui ji'na juani xqui'ya Jesucristo,
masi sca ti ñati̱ laca bi'.

18 Ndi'ya̱ ngua li': lo'o ngua'ni jyo'o Adán
cha' cuxi bi', la cui' jua'a̱ ndyanu yabe'
hichu̱' na, lo'o hichu̱' lcaa tya'a ñati̱ na.
Pana ndi'ya̱ ndyu'u cha' lo'o ngua'ni Je-
sucristo sca cha' tso'o: li' laja ti ngua'ni
Ni cha' cuityi̱ Ni yabe' nu ntsu'u hichu̱'
na, cha' caja chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye
ji'na. 19 Tya clyo cua ntsu'u sca ñati̱ nu ná
ndaquiya' ji'i̱ cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i̱
yu, bi' cha' ndyanu qui'ya ji'i̱ lcaa na lo'o
tya'a na juani. Lo'o tiya' la li', ya̱a̱ chaca
ñati̱ nu ndaquiya' ji'i̱ cña nu ngulo Ni ji'i̱;
xqui'ya nu bi' ndyaca tso'o cresiya ji'i̱ lcaa
na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi juani.

20 Nu lo'o cuna na ni cña laca nu nclyo
ycui' Ndyosi ji'na, li' nchca cuayá' la ti' na
ñi'ya̱ laca qui'ya nu sta Ni ji'na. Masi ndube
tsa ti' na cha' ntsu'u tsa cha' cuxi ji'na, la

cui' jua'a̱ jlo ti' na cha' ntaja'a̱ Ni cua'ni lyaá
Ni ji'na; jlo ti' na cha' nchca ji'i̱ Ni, cha' tso'o
tsa ndu'ni Ni lo'o na. 21 Nu cuxi laca loo
ji'na, bi' cha' ndyijii na; pana juani nti' ycui'
Ndyosi caca Ni loo ji'na, cha' tya'na tsa ti' Ni
ji'na. Lo'o caca tso'o cresiya ji'na cuentya
ji'i̱ Ni, li' ta Ni sca chalyuu nu ná nga'a̱ cha'
tye ji'na xqui'ya Jesús nu Xu'na na.

6

Xqui'ya Cristo, bi' cha' taca caja chalyuu cucui ji'i̱ ñati̱

1 Ndi'ya̱ ñacui̱ na lacua: Ná tso'o si ña'a̱ ti
tya cua'ni na cha' cuxi, cha' li' tya quiña'a̱
la cha' tso'o cua'ni ycui' Ndyosi lo'o na, nti'
na. 2 Ná tso'o tsiya' ti cua'ni na ñi'ya̱ nu
ngua'ni na sa'ni la. Juani laca na ñi'ya̱ laca
si cua ngujuii na lo'o Cristo, cha' xa' tyucuii̱
tsaa na juani; ná tso'o si ña'a̱ ti tya cua'ni na
cha' cuxi lacua. 3 Nu lo'o ntyucuatya ngu'
ji'na lo'o nguxana ca ti cha' tyu'u cha' ji'na
lo'o Jesucristo, li' ñi'ya̱ si na cua ngujuii
na stu'ba ti lo'o Jesús, jua'a̱ ngua. 4 Lo'o
ntyucuatya ngu' ji'na, ndyaa na ne' hitya li',
ñi'ya̱ laca si cua ndyaa na nguatsi' na stu'ba
ti lo'o Cristo ne' cuaá. Ca bi' ntsiya jyo'o na,
cha' taca tyu'ú na chaca quiya', ñi'ya̱ lo'o
ngutu'u na nde lo hitya, cha' jua'a̱ tlyu tsa
cha' nu ngua'ni ycui' Ndyosi Sti yu nu lo'o
ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Lo'o jua'a̱ caja
sca chalyuu cucui ji'na xqui'ya Cristo.
5 Jua'a̱ ndyaca cha' cua laca ntsu'u cha'
ji'na lo'o nu Cristo bi'. Ngujuii yu nu lo'o
ngüityi̱ yu qui'ya nu ntsu'u ji'na. Lo'o na
ni, ñi'ya̱ laca si na cua ngujuii na, jua'a̱
laca na; pana lo'o tyu'ú na chaca quiya',
li' caja chaca chalyuu cucui ji'na, ñi'ya̱ lo'o
ndyu'ú Jesús chaca quiya'. 6 Cuxi tsa ñati̱
ngua na; pana juani laca na ñi'ya̱ laca si lo'o
na ngujuii na lo sca crusi lo'o ngujuii ycui'
Jesús, cha' ngüityi̱ yu tsiya' ti cha' cuxi nu
ntsu'u ne' cresiya ji'na li'. Bi' cha' juani
nga'aa caca ji'i̱ cha' cuxi bi' caca loo ji'na
chaca quiya'. 7 Lo'o cua ngujuii sca ñati̱ ni,
cua ndye cha' ji'i̱ lo'o qui'ya nu ntsu'u ji'i̱
nde chalyuu li'. 8 Lo'o na laca na jua'a̱, nu
lo'o ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, cha' laca
na ñi'ya̱ si cua ngujuii na lo'o Cristo; lo'o
li' caca na ñi'ya̱ laca si cua ndyu'ú na lo'o
Cristo chaca quiya'. 9 Jlo ti' na cha' cua
ngulo Ni ji'i̱ Cristo ca su ntsiya nguatsi' yu;
nga'aa cajaa yu chaca quiya', nga'aa caca
tyatsi' yu chaca quiya'. 10 Cua ngujuii Cristo,
cha' sca ti quiya' cua'ni tye Ni ji'i̱ lcaa qui'ya
nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ chalyuu na; lo'o li' cua
ndyu'ú yu chaca quiya', cha' tyucui tyempo
tyi'i̱ yu cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti yu.
11 Lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ni, ñi'ya̱ si cua ngua'ni
tye ma̱ tsiya' ti ji'i̱ cha' cuxi nu ntsu'u ne'
cresiya ji'i̱ ma̱, jua'a̱ culacua ti' ma̱; ñi'ya̱
si cua ndyu'ú ma̱ chaca quiya' cha' xcui'
cua'ni ma̱ cña ji'i̱ ycui' Ndyosi stu'ba ti lo'o
Jesucristo nu Xu'na na, jua'a̱ culacua ti' ma̱.
12 Bi' cha' juani nga'aa ta ma̱ chacuayá'
cha' caca loo cha' cuxi bi' ji'i̱ ma̱ lo'o ndi'i̱
ma̱ nde chalyuu. Ná tso'o cha' taquiya' na
ji'i̱ lcaa lo cha' cuxi nu jña ti' na cha' cua'ni
na ji'i̱, cha' laca na ñati̱ chalyuu ti. 13 Ni sca
ti tsu' ya' ma̱, ni sca ti tsu' quiya' ma̱, ná
ta ma̱ ji'i̱ cha' jña nu xña'a̱, cha' ná caca
ma̱ msu ji'i̱ nu bi', cha' ná cua'ni ma̱ cha'
cuxi lo'o. Xa' ña'a̱ culacua ti' ma̱ juani; ta
ma̱ tyucui ña'a̱ ma̱ cha' caca ma̱ cuentya
ji'i̱ ycui' Ndyosi, ñi'ya̱ laca si ngujuii ma̱
tsaca quiya', lo'o li' xa' ndyu'ú ma̱ chaca
quiya'. Bi' cha' juani nga'a̱ cha' ta ma̱ tyucui
ña'a̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱ cña ji'i̱ ycui' Ndyosi,
laja lo'o ndu'ni ma̱ cha' tso'o ca su ndi'i̱
ma̱. 14 Nga'aa si'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu
nu caca loo ji'i̱ ma̱ juani. Si'i xcui' cha'
ntsii̱ ti ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ chalyuu, ñi'ya̱ si lo'o
nchcube' tsa cha' cusu' bi' ji'i̱ ma̱; taca tyi'i̱
tso'o ti ma̱ chalyuu juani, cha' xcui' tlyu tsa
cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o ma̱.

Nga'a̱ cha' cui'ya ngu' cuentya tilaca laca nu laca loo ji'i̱ ngu'

15 Ná tso'o ñacui̱ na cha' juani nga'aa
ntsu'u cha' taquiya' na ji'i̱ cha' cusu' bi',
cha' ndaquiya' na ji'i̱ cha' nu nchcui' ycui'
Ndyosi nu xcui' cha' xlya'be ti ndu'ni lo'o
na. Ná tso'o laca si tya cua'ni la na cha'
cuxi li', cha' nga'aa ntsu'u chacuayá' ji'na
cha' cua'ni na jua'a̱. 16 Nu lo'o ndya'a̱ na
ne' xña ji'i̱ sca ñati̱ ni, taquiya' na sca cña
nu culo ñati̱ bi' ji'na li'; jlo ti' na cha' nu
ñati̱ bi' laca xu'na na, lo'o jua'a̱ nga'a̱ cha'
taquiya' na ji'i̱ cha' nu nchcui' nu xu'na bi'.
Lo'o nu cuxi nu ndyu'ni cha' caca na cuxi
ni, si ndyu'ni cha' cuxi bi' cha' laca bi' loo
ji'na, li' ntsu'u cha' cajaa na tsiya' ti; pana
si ycui' Ndyosi laca loo ji'na, taquiya' na ji'i̱
cha' nu nchcui' Ni li', caca tso'o cresiya ji'na
li'. 17-18 Tso'o tsa nti' na' cha' tyucui tyiquee
ma̱ ndyu'ni ma̱ cña ji'i̱ ycui' Ndyosi, tsa ña'a̱
cha' nu ngulu'u ngu' ji'i̱ ma̱. Nu cha' cuxi,

bi' laca nu ngua loo ji'i̱ ma̱; pana lo'o cua
ngulaá ma̱ ji'i̱ nu cuxi bi', li' nguxana ma̱
ndu'ni ma̱ cña cha' caja chaca chalyuu su
caca lubii cresiya ji'i̱ ma̱, cha' ycui' Ndyosi
laca loo ji'i̱ ma̱ juani. [19] Jua'a̱ laca cha' nu
nda na' lo'o cu'ma̱, cha' caca cuayá' la ti'
ma̱ tilaca laca nu laca loo ji'i̱ ma̱. Tya tsubi'
la cua nda ma̱ tyucui ña'a̱ ma̱ cha' cua'ni
ma̱ cha' suba', cha' cua'ni ma̱ cha' cuxi, lo'o
jua'a̱ lye la ndyacua cha' cuxi ji'i̱ ma̱ li'; bi'
cha' juani ta ma̱ tyucui ña'a̱ ma̱ cha' xcui'
cña tso'o cua'ni ma̱, cha' xcui' cuentya ji'i̱
ycui' Ndyosi tyi'i̱ ma̱ chalyuu.
[20] Cua tsubi' la lo'o tya ndu'ni ma̱ xcui'
cha' cuxi, ná ngua ji'i̱ ma̱ cua'ni ma̱ cña
tso'o ñi'ya̱ nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni
na; [21] ni sca quiya' ná ngua tso'o cha' ji'i̱ ma̱
lo'o ngua'ni ma̱ cha' cuxi nu ngua li'. Lo'o
juani ntyuju'u tsa ti' ma̱ xqui'ya cha' cuxi
nu ngua'ni ma̱. Tsa bi' ti cña ndu'ni nu
cha' cuxi bi', cha' cua'ni tye bi' ji'i̱ ñati̱ si
taquiya' ngu' ji'i̱; nga'aa caca tyu'u cha' ji'i̱
ngu' lo'o ycui' Ndyosi si jua'a̱ ndu'ni ngu'.
[22] Pana juani ni, nga'aa caca ji'i̱ nu cuxi bi'
culo cña ji'i̱ ma̱, cha' cua ndyatí ma̱ lo cña
ji'i̱ ycui' Ndyosi. Chaa ti' ma̱ ndyu'ni ma̱ cña
ji'i̱ Ni juani, cha' xcui' na ndi'i̱ ma̱ chalyuu
cuentya ji'i̱ ycui' Ni; li' ná nga'a̱ cha' tye
chalyuu nu ta Ni ji'i̱ ma̱ lo'o cua ndye lcaa
cha'. [23] Tsa bi' ti caya' caja ji'na lo'o ndu'ni
na cha' cuxi, cha' chcuna' lyiji cresiya ji'na
lo'o; pana si stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o
Jesús nu Xu'na na, li' ta ycui' Ndyosi sca
chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'na. Sca cha'
xlya'be nu nda ti Ni ji'na laca.

7

Cua nscua sca cha' nu ndaca'a ji'i̱ ñati̱ nu ntsu'u clyo'o

[1] Cu'ma̱ ngu' tya'a na, ntsu'u ngu' tya'a
ma̱ nu tso'o tsa jlo ti' lcaa cña nu ngulo ycui'
Ndyosi ji'na; cua jlo ti' ma̱ cha' ndatsaa cha'
bi' ji'na tyucui tyempo lo'o tya lu'ú ti na.
[2] Ñi'ya̱ laca sca nu cuna'a̱ nu ntsu'u clyo'o ni,
cuentya ji'i̱ cña nu ngulo Ni ji'i̱ jyo'o cusu'
ji'na bi', nga'a̱ cha' tyi'i̱ nu cuna'a̱ bi' lo'o
clyo'o tyucui tyempo lo'o tya lu'ú ti yu; sca
ti nu lo'o cua ngujuii yu, li' nga'aa cua'a
cha' bi' ji'i̱ nu cuna'a̱ bi', nga'aa ntsu'u nu
cuentya ji'i̱ li'. [3] Ndi'ya̱ laca cha': si tyu'u
cha' ji'i̱ nu cuna'a̱ bi' lo'o chaca nu qui'yu
lo'o tya lu'ú ti clyo'o, cña cuxi laca nu cua'ni
nu cuna'a̱ bi' li'. Pana si cua ngujuii clyo'o
nu cuna'a̱ bi', nga'aa ndatsaa cha' bi' ji'i̱;
taca caja clyo'o nu cuna'a̱ bi' lo'o xa' nu
qui'yu, cha' si'i sca cña cuxi laca nu cua'ni
li', nu lo'o nga'aa lu'ú clyo'o nu cuna'a̱ bi'.
[4] Ndi'ya̱ laca na juani cuentya ji'i̱ cha'
cusu' nu ndaquiya' tsa na ji'i̱ tya sa'ni la:
ñi'ya̱ laca sca nu cuna'a̱ nu nga'aa ntsu'u
clyo'o, jua'a̱ laca lcaa tya'a na nu ntsu'u cha'
ji'na lo'o Cristo. Na cua ngujuii Cristo lo
crusi, bi' cha' juani nga'aa ntsu'u cha' ji'na
lo'o nu cha' cusu' bi'. Cua ngua stu'ba cha'
ji'na lo'o Cristo nu lo'o ndyu'ú yu chaca
quiya' lo'o cua ngujuii yu, bi' cha' taca ji'na
cua'ni na cña ji'i̱ ycui' Ndyosi laja lo'o tya
ndi'i̱ ti na nde chalyuu. [5] Nu ngua cua tsubi'
la, cuxi ti ndi'i̱ na, cha' ñati̱ chalyuu laca
na; ngua ti' na cua'ni na lcaa lo cha' cuxi
nu ndiya ti' na ji'i̱, masi cua ndyuna na cha'
cusu' nu nti' cua'a ji'na. Bi' cha' la cui' cha'
cuxi bi' ngua'ni lo'o na cha' chcuna' lyiji
chalyuu ji'na. [6] Pana juani cua ndi'i̱ laja ti
na cuentya ji'i̱ nu cha' cusu' bi', nga'aa caca
ji'i̱ cha' bi' culo cña ji'na. Cua ngua laja ji'na
juani cha' cua'ni na cña nu nti' ycui' Ndyosi,
xqui'ya cha' cua ngujui chaca chalyuu cucui
nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na.

Loo laca nu cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i̱ ngu'

[7] Ndi'ya̱ ñacui̱ na lacua: Si'i la cui' cha'
cusu' nu ndu'ni cha' caca cuxi. Nu lo'o
bilya cuna na' cha' bi', bilya ca cuayá' ti' na'
na ca laca sca cha' cuxi; ná ngua cuayá' ti'
na' nquicha', masi cuxi tsa laca cha' tyacui
ti' na' ji'i̱ sca na nu ntsu'u ji'i̱ tya'a na'.
Pana lo'o cua ndyuna na' ni cña ngulo ycui'
Ndyosi ji'na, cha' ná tyacui ti' na ji'i̱ cha'
bi' tsiya' ti, li' ngua cuayá' ti' na' cha' ná
tso'o laca cha' ndacui ti' na' ji'i̱ sca na jua'a̱.
[8] Pana ngua'ni nu cuxi ngana 'na li'. Masi
jlo ti' na' cha' cuxi tsa cha' bi', ña'a̱ ti ndiya
ti' na' cua'ni na' lcaa lo cha' cuxi; si ná
lo'o nscua sca cha' nu cua'a 'na, ná ta na'
cuentya cha' cuxi laca sca cña nu ndyu'ni
na'. [9] Ngua ti' na' cha' tso'o tsa nguti'i̱ na',
nu lo'o tya lyiji ca cuayá' ti' na' ni cha' nda
cha' cusu' bi'; pana nu lo'o ngua cuayá' ti'
na', li' ngua tii na' cha' ntsu'u tsa qui'ya
jna'. Na cua chcuna' ti chalyuu 'na ngua
li'. [10] Ngua ti' ycui' Ndyosi cha' caja chalyuu
ji'na nquicha', nu lo'o taquiya' na ji'i̱ lcaa
cña nu ngulo Ni nu ngua sa'ni. Pana si'i

jua'a̱ ngua lo'o na'; cua chcuna' ti chalyuu
'na li', cha' ngua tii na' cha' ntsu'u tsa qui'ya
'na li'. 11 Cha' cuxi laca nu ngua'ni ngana 'na;
bi' cha' tya ngua'ni la na' cha' cuxi, masi cua
nchcui' cha' cusu' bi' lo'o na' cha' ná cua'ni
na' jua'a̱. Na nchcube' tsa cha' cuxi bi' 'na,
cua laca cha' 'na ñi'ya̱ laca si cua ngujuii na'.
12 Chañi cha' sca cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi
laca cha' cusu' bi'; lcaa cña nu ngulo Ni
ji'na, ca slo ycui' Ni ngutu'u cha' bi'. Liñi tsa
ndu'ni ycui' Ndyosi, tso'o tsa ndyu'u cha'
nu nda Ni lo'o na; 13 bi' cha' ná taca ñacui̱
na' cha' cua chcuna' ti chalyuu 'na xqui'ya
cha' bi'. Cha' cuxi nu ndyu'ni na', bi' laca
nu ndu'ni ñu'u̱ ji'i̱ chalyuu 'na. Lo'o juani
nchca cuayá' ti' na' ñi'ya̱ laca sca cha' cuxi;
laja lo'o ndyuna na' cha' tso'o tsa ndyu'u
cha' cusu' bi', la cui' hora li' ndu'ni nu cha'
cuxi bi' ngana 'na. Bi' cha' tso'o la nchca
cuayá' ti' na' cha' lye tsa laca nu cha' cuxi
nu ndu'ni na'.
14 Jlo ti' na cha' cña nu ngulo ycui' Ndyosi
laca nu cha' cusu' bi'; sca ti si lo'o Xtyi'i
ycui' Ndyosi cua'ni cña ne' cresiya ji'na, li'
taca ji'na taquiya' na ji'i̱ cña bi'. Pana nu
na' ni, ñati̱ chalyuu ti laca na', loo la laca
nu cha' cuxi bi' ne' cresiya jna'. 15 Ná nchca
ca cuayá' ti' na' ni cha' laca ndu'ni na' xcui'
cha' cuxi. Nti' na' cua'ni na' sca cña tso'o
nquicha', pana ná nchca 'na tsiya' ti; cha'
cuxi nu ná ndiya ti' na' ji'i̱, bi' laca nu ndu'ni
na'. 16 Cha' ná tso'o nti' na' lo'o ndu'ni
na' cha' cuxi bi', bi' cha' jlo ti' na' cha'
stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o nu cha' cusu' bi',
masi ná ndaquiya' na' ji'i̱. 17 Bi' cha' lacua,
si'i ycui' na' laca̱ nu ndu'ni cha' cuxi bi';
masi nu cha' cuxi nu laca loo ne' cresiya
jna', bi' laca nu ndatsaa 'na cha' cua'ni na'
ji'i̱ li'. 18 Cua jlo ti' na' cha' ná tso'o laca
cha' nu ntsu'u ne' cresiya jna', cha' ñati̱
chalyuu ti laca na'; masi nti' tsa na' cua'ni
na' xcui' cha' tso'o nquicha', pana ná nchca
jna' tsiya' ti. 19 Ná nchca jna' cua'ni na'
cha' tso'o nu nti' na' cua'ni; ña'a̱ ti ndu'ni
na' cha' cuxi, masi nga'aa nti' na' cua'ni
na' jua'a̱. 20 Ndi'ya̱ ndyu'u cha' lacua: lo'o
ndyu'ni na' sca cha' nu ná tso'o nti' na', si'i
ycui' na' nu ndu'ni cha' cuxi bi' li'; masi nu
cha' cuxi nu laca loo ne' cresiya jna', bi' laca
nu ndatsaa 'na cha' ndyu'ni na' ji'i̱.
21 Lo'o li' ndi'ya̱ ndyaca cha' 'na lacua:
Masi nti' tsa na' cua'ni na' sca cha' tso'o
nquicha', nchca cuayá' ti' na' cha' xcui' cha'
cuxi ntsu'u ne' cresiya jna'. 22 Tyucui ty-
iquee na' ndiya tsa ti' na' cua'ni na' lcaa cña
nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na nu ngua sa'ni;
23 pana nchca cuayá' ti' na' cha' ndi'i̱ chaca
nu laca loo ji'i̱ tyucui ña'a̱ na'. Nxu̱u̱ tya'a
bi' lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee na'
ji'i̱; bi' laca cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya
jna', nu ndu'ni lo'o na' cha' cua'ni na' cña
ji'i̱, ñi'ya̱ nti' si cua laca na' sca preso.
24 Xñi'i̱ tsa ti' na' lacua. ¿Tilaca caca ji'i̱
cua'ni lyaá ji'i̱ tyucui ña'a̱ na', cha' nga'aa
cua'ni na' cha' cuxi jua'a̱? Cua chcuna' ti
chalyuu 'na xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ne'
cresiya 'na. 25 Sca ti ycui' Ndyosi Sti na taca
ji'i̱ Ni cua'ni lyaá Ni 'na, xqui'ya cña nu
ngua'ni Jesucristo nu Xu'na na. ¡Bi' cha'
quiña'a̱ tsa xlya'be tya na' ji'i̱ ycui' Ndyosi
lacua! Pana tsa bi' ti cha' jlo ti' na', cha'
nga'a̱ cha' taquiya' na' ji'i̱ cña nu ngulo
ycui' Ndyosi; ná nchca jna' cua'ni lyaá na'
ji'i̱ ycui' ca na' cha' ñati̱ chalyuu ti laca na',
lo'o jua'a̱ ña'a̱ ti tya ndyu'ni ñati̱ chalyuu
cha' cuxi.

8

Chalyuu cucui nu ntsu'u ji'i̱ ngu' xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi

1 Pana juani ni, ndi'ya̱ ngua'ni ycui'
Ndyosi: Nga'aa ndyanu yabe' hichu̱' na,
si stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo;
nga'aa taca ji'i̱ nu cuxi nu ntsu'u chalyuu
cojolaqui ji'na juani, cha' Xtyi'i ycui' Ndyosi
laca loo ji'na lo'o ndi'i̱ na nde chalyuu. 2 Nu
lo'o laca Xtyi'i ycui' Ndyosi loo ji'na, li' caja
chalyuu cucui ji'na xqui'ya Jesucristo, cha'
stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni; na cua ngulo
Ni ji'na ya' nu cuxi nu ndyu'ni cha' chcuna'
chalyuu ji'na. 3 Cua ngua'ni Ni sca cha' tlyu
nu ná ngua cua'ni nu cha' cusu' nu nda jyo'o
Moisés lo'o ñati̱ nu ngua sa'ni. Ná ngua
cña cha' bi', xqui'ya cha' cuxi tsa tyiquee
ñati̱ chalyuu na; pana ngua ji'i̱ ycui' Ndyosi
cua'ni cha' tlyu bi', nu lo'o nda Ni ji'i̱ Sñi'
ycui' ca Ni ya̱a̱ chalyuu re cha' ngua ñati̱.
Nda Ni ji'i̱ nu Jesús bi' ya̱a̱, cha' caca yu
sca msta̱ lu'ú; bi' laca msta̱ nu ngua ji'i̱
cuityi̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na. Ngua Jesús
ñati̱; stu'ba ti ngua yu ñi'ya̱ laca cua ña'a̱ ca
ñati̱ chalyuu, cha' jua'a̱ ngua ji'i̱ yu cua'ni
tye yu ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ cuxi na.
Bi' cha' ngua Ni ñati̱. 4 Lo'o nu juani taca
cua'ni na cña nu ngulo Ni ji'na, la cui' cña

laca nu nchcui' cha' cusu' bi' cha' cua'ni na;
taca cua'ni na ji'i juani, xqui'ya cha' nga'aa
caca cojolaqui nu cuxi nu ntsu'u chalyuu
ji'na, cha' Xtyi'i ycui' Ndyosi laca loo ji'na
lo'o ndi'i na chalyuu juani.

5 Nu lo'o cua'ni na ñi'ya nu ndu'ni ñati
chalyuu ti, la cui' cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ñati
bi', bi' laca loo ne' cresiya ji'na li'; pana si
Xtyi'i ycui' Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'i
na chalyuu, li' taca taquiya' na ji'i lcaa cha'
nu nchcui' ycui' Ndyosi. 6 Chcuna' chalyuu
ji'na, si xcui' cua'ni na cha' cuxi nu ntsu'u
nde chalyuu ti; pana caja chalyuu cucui
ji'na cha' ti ti tyi'i tyiquee na, si taquiya' na
ji'i lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi. 7 Tya'a
cusuu ycui' Ndyosi laca na, si ña'a ti ndu'ni
na cha' cuxi ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu ti;
ná nchca ji'na tsiya' ti taquiya' na ji'i cha'
nu nda ycui' Ni lo'o na, si ña'a ti tya nti' na
cua'ni na cha' cuxi. 8 Bi' cha' ná taca ji'na
cua'ni na cña nu nti' ycui' Ni cha' cua'ni
na, si tiji' tsa ti' na ji'i cha' cuxi nu ntsu'u
chalyuu.

9 Nga'aa si'i jua'a ndi'i ma juani, nga'aa
nchca tiji' ti' ma ji'i cha' cuxi nu ntsu'u nde
chalyuu; stu'ba ntsu'u cha' ji'i ma lo'o ycui'
Ndyosi juani, cha' cua nda ycui' Ndyosi
Xtyi'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma. Lo'o
jua'a ná ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo tsiya'
ti, si bilya tyanu Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya
ji'na, la cui' Xtyi'i nu ndyu'u ji'i Cristo.
10 Masi ngua'ni nu cuxi nu ntsu'u chalyuu
cha' chcuna' chalyuu ji'i ma, pana tya lu'ú
ma juani, xqui'ya cha' lu'ú Xtyi'i ycui' Ni
ne' cresiya ji'i ma si ntsu'u cha' ji'i ma lo'o
Cristo. Ndyanu Xtyi'i ycui' Ni lo'o ma nu
lo'o ngua tso'o cresiya ji'i ma cuentya ji'i
ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i Jesús. 11 La cui'
Xtyi'i ycui' Ndyosi laca bi', la cui' laca nu
ngulo ji'i jyo'o Jesús ca su ntsiya nguatsi',
ndyu'ú yu chaca quiya' li'. Lo'o jua'a cua
nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu
ne' cresiya ji'i ma, cha' nu lo'o cajaa ma, li'
cua'ni Ni cha' tyu'ú ma chaca quiya' xqui'ya
Xtyi'i ycui' Ni.

12 Cu'ma ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o
Cristo, juani nga'aa caca ji'i ñati culo ngu'
cña ji'na, cha' cua'ni na cha' cuxi ñi'ya
ndu'ni ñati chalyuu ti. 13 Chcuna' chalyuu
ji'i ma si xcui' culana ma ji'i cha' cuxi lo'o
ndi'i ma chalyuu; pana chacuayá' ji'i Xtyi'i
ycui' Ni taca tyijiloo ma ji'i cha' cuxi nu
ntsu'u ji'i ma, cha' nga'aa cua'ni la ma ji'i.
Caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma li'.

14 Cua ña'a ca na, cua laca na sñi' ycui'
Ndyosi si ndu'ni na cua ña'a ca cña nu nclyo
Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na. 15 Na cua nda ycui'
Ndyosi Xtyi'i Ni ji'i ma, cha' ndu'ni Xtyi'i
Ni cha' caca ma sñi' ycui' Ndyosi; ndu'ni bi'
cha' ndi'ya taca chcui' na lo'o ycui' Ndyosi:
"Sti ya", ñacui na ji'i Ni. Si'i cha' cuxi ndu'ni
Xtyi'i Ni nu lo'o nclyo bi' cña ji'i ma, si'i cha'
xcutsii ji'i ma ñi'ya nu ntsii ma cua sa'ni la,
si'i jua'a cña ndu'ni nu bi'. 16 Cha' nu ntsu'u
ne' cresiya ji'na ni, stu'ba nchcui' cha' bi'
lo'o cha' nu nda Xtyi'i Ni lo'o na, cha' cua
laca na sñi' ycui' Ni. 17 Nu lo'o cua laca na
sñi' ycui' Ni, lo'o ji'na tyacua lcaa cha' tso'o
nu ta Ni li', lcaa ña'a cha' nu cua nda Ni ji'i
Cristo; pana si cua nti' na cha' stu'ba ti tyi'i
na lo'o Cristo ca su tlyu ca su ntucua Ni, li'
ntsu'u cha' talo na lo'o ndyu'ni lya' ti' ngu'
ji'na nde chalyuu ti, ñi'ya ndalo ycui' Cristo
lo'o ngua'ni lya' ti' ngu' ji'i yu.

18 Ntsu'u quiya' ndyiji xi cha' ti'í ji'na laja
lo'o ndi'i ti na nde chalyuu; pana xca ti
cha' laca cha' bi', ná stu'ba laca cha' ti'í bi'
lo'o cha' tso'o nu caja ji'na ca nde loo la,
nti' na'. Lo'o jua'a tya lyiji culu'u Ni lcaa
cha' ji'na, ñi'ya caca cha' tso'o bi' nde loo
la. 19 Lcaa ca na lu'ú nu cua ngüiñá ycui'
Ndyosi nde chalyuu ni, ntajatya tsa na bi'
ji'i ycui' Ndyosi, ni jacua' culu'u Ni ji'i ñati
chalyuu tilaca nu chañi cha' laca ngu' sñi'
ycui' Ni. 20 Cua ngunu'u lcaa chalyuu; lcaa
lo na nu ntsu'u nde chalyuu ni, ná lcaa
na bi' ngua ñi'ya nu ngua ti' ycui' Ndyosi
cha' caca cha' bi' lo'o ngüiñá Ni ji'i. Cua
nguxtyanu Ni chalyuu cha' tyanu jua'a ti,
masi si'i jua'a ndiya ti' lcaa lo na nu ntsu'u
chalyuu bi'. Pana ná nga'a cha' tyanu cha'
jua'a tyucui tyempo; 21 cua tyalaa ti sca tsa
nu tye lcaa cha' cuxi nu ndu'ni cha' quiñu'u
chalyuu, lcaa cha' cuxi nu laca loo ji'na.
Lo'o li' tso'o tsa caca lcaa lo na nu ngüiñá
Ni nde chalyuu, cha' stu'ba ti cua'ni lyaá Ni
ji'i nu na bi' lo'o ji'na nu laca na sñi' ycui'
Ni. 22 Tya lyiji caca cha' tlyu bi', pana jlo ti'
na cha' ntsu'u tsa cha' ti'í, ntsu'u tsa cha'
quicha ti' ji'i lcaa na nu ngüiñá ycui' Ndyosi
nde chalyuu. Ñi'ya lo'o lijya ti'í ji'i sca nu
cuna'a cha' cua cala ti sñi', jua'a ntsu'u cha'
ti'í chalyuu juani. 23 La cui' jua'a lo'o lcaa
tya'a na nu ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na,

nxi'ya na ndi'i̱ na cha' ntsu'u tsa cha' ti'í
ji'na juani. Na cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni ji'na
lo'o ndi'i̱ na nde chalyuu, sca cha' tso'o nu
nda Ni ji'na yala la laca. Laja li' ntajatya tsa
na ji'i̱ tsa̱ tlyu bi', cha' cua'ni lyaá lyiji Ni
ji'na, cha' xcutsa'a̱ Ni ji'i̱ tyucui ña'a̱ na li'.
Lo'o li' ta Ni su tyi'i̱ na slo Ni, cha' cua laca
na sñi' ycui' Ni. [24] Jlya ti' na cha' ngua'ni lyaá
Ni ji'na, masi nga'a̱ cha' jatya na ji'i̱ tsa̱ tlyu
bi', cha' cua'ni tye Ni cña nu ndyu'ni Ni. Sca
na nu ntajatya na ji'i̱ ni, lo'o cua na'a̱ na ji'i̱,
cha' ndu'u tucua cha' bi', nga'aa nti' cha'
jatya la na ji'i̱ li'; si'i na tya ntajatya na ji'i̱,
na cua na'a̱ na ji'i̱ li'. [25] Pana lo'o chañi cha'
tya ntajatya na ji'i̱ sca cha', li' ntsu'u cha'
talo na ji'i̱, masi tya lyiji ña'a̱ na ji'i̱, masi
talo na tyiquee' ña'a̱ cuayá' nu ña'a̱ na ji'i̱
cha' cua ndyu'u tucua.

[26] Bi' cha' laca cha' nxtyucua Xtyi'i ycui'
Ndyosi ji'na, cha' ná nchca ji'na tsiya' ti.
Ná jlo ti' na ñi'ya̱ nu tso'o la chcui' na lo'o
ycui' Ndyosi, pana Xtyi'i ycui' Ni laca nu
nclu'u ji'na ñi'ya̱ nu chcui' na lo'o Ni. Cua
jlo ti' Xtyi'i ycui' Ni cha' ti'i̱ tsa cha' nu
ntsu'u tyiquee na, cha' ná ndyiji ñi'ya̱ caca
chcui' na cha' bi' lo'o Ni; bi' cha' lo'o Xtyi'i
ycui' Ndyosi nchcui' lo'o ycui' Ndyosi Sti na
cuentya ji'na li'. [27] Nclyotu̱ ycui' Ndyosi lcaa
ca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i̱ ñati̱. Lo'o
jua'a̱ jlo ti' Ni lcaa cha' nu nti' Xtyi'i ycui' Ni
ta lo'o Ni, cha' nu lo'o ndijña nu bi' sca cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na cuentya ji'na, stu'ba
nti' Xtyi'i Ni lo'o lcaa cha' nu nclyacua ti'
ycui' Ndyosi Sti na.

Nga'aa ntsu'u nu cuxi nu caca cua'ni cha' culaya' ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ Ni

[28] Jlo ti' na cha' cua nda ycui' Ndyosi
chacuayá' ñi'ya̱ caca lcaa cha' nu ndyaca
chalyuu, cha' caca tso'o chalyuu su ndi'i̱ na
si ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ Ni. Na cua
ngusubi Ni ji'na juani, cha' caca na ñi'ya̱
nu ngua ti' Ni tya clyo cha' caca na. [29] Masi
tya lo'o nguxana chalyuu, tya li' jlo ti' ycui'
Ni tilaca laca nu tyaja'a̱ xñi cha' ji'i̱ Ni nde
loo la. Ngua ti' Ni cha' caca na ñi'ya̱ laca
Jesús, Sñi' ycui' ca Ni, ngua ti' Ni cha' caca
Jesús tya'a na; quiña'a̱ tsa tya'a sñi' ycui' Ni
caca na li', pana loo la laca Jesús. [30] Jua'a̱
ngua ti' Ni tya clyo la cha' caca na, bi' cha'
ngusubi Ni ji'na. Nu lo'o cua ngusubi Ni
ji'na, li' ngua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya
ji'na cuentya ji'i̱ Ni; nu lo'o ndye caca tso'o
cresiya ji'na, li' ta Ni su tyi'i̱ na ca su tlyu ca
su ntucua ycui' Ni.

[31] Lo'o cua ndyuna na lcaa cha' tso'o bi',
li' taca ñacui̱ na cha' ná ntsu'u nu caca xu̱u̱
tya'a lo'o na, cha' ycui' Ndyosi laca nu ndi'i̱
lo'o na. [32] Ná nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i̱
Jesús cha' tya'a̱chu̱' yu ji'i̱ cña ji'i̱ Ni jua'a̱ ti,
masi nu sca ti Sñi' ycui' Ni laca yu; nda Ni
ji'i̱ yu cha' cajaa lo crusi cuentya ji'i̱ lcaa na
lo'o tya'a na. Cua nda Ni lcaa cha' tso'o nu
ji'i̱ ycui' ca Ni ji'i̱ Jesús, la cui' nu laca nu sca
ti Sñi' ycui' Ni. Lo'o jua'a̱ sca ti cuayá' nu ta
Ni cha' bi' ji'na, ñi'ya̱ lo'o nda Ni cha' bi' ji'i̱
Sñi' ycui' Ni. [33] Ná tucui taca sta qui'ya ji'na
lacua, cha' cua laca ngusubi ycui' Ndyosi
ji'na; ycui' Ndyosi laca nu cua ngulo yabe'
ji'i̱ lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na. [34] Ná ntsu'u
nu caca xcube' ji'na li', cha' xqui'ya na cua
ngujuii Jesús, xqui'ya na cua ndyu'ú yu
chaca quiya'. Lo'o juani ntucua Cristo la'a
tsu' cui̱ ca su ntucua ycui' Ndyosi, ndijña yu
cha' clyu ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti yu cuentya
ji'na. [35] Ni sca cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu
ná taca cua'ni cha' culaya' Cristo ji'na juani,
cha' ntsu'u tsa tyiquee nu Cristo bi' ña'a̱ Ni
ji'na. Ná sca caca ji'na, masi quicha tsa na,
masi ti'í ti ndi'i̱ na chalyuu, masi xcube' tsa
ngu' ji'na, masi ndyiji jbi'ña ji'na, masi tye
ste' na ngusu̱, masi ntsu'u tsa cha' cuxi su
ndi'i̱ ti na, masi cujuii ngu' ji'na; lcaa cha'
bi' ná caca cua'ni cha' culaya' Cristo ji'na.
[36] Ndi'ya̱ nchcui' sca cha' nu nscua lo quityi
ji'i̱ ycui' Ndyosi:

Xqui'ya ycui' Ndyosi, cua ña'a̱ ca hora
ndyujuii ngu' ji'na.

Ndyu'ni ngu' lo'o na ñi'ya̱ si laca na xlya', la
cui' xlya' nu ndya'a̱ lo'o ngu' ji'i̱ slo
ñati̱ nu ndujuii ji'i̱.

[37] Masi jua'a̱, lye tsa ntyiji̱loo na ji'i̱ nu cuxi
bi'; nga'aa nchca ji'i̱ nu cuxi bi' culo cña
ji'na tsiya' ti xqui'ya Jesús, cha' ntsu'u tsa
tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'na. [38] Bi' cha' jlo ti'
na' juani cha' nga'aa ntsu'u ni sca na nu
caca cua'ni cha' culaya' ycui' Ndyosi ji'na,
cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'na; masi
cua ngujuii na, masi tya lu'ú na, ná culaya'
Ni ji'na. Ni xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ntucua
nde cua̱, ni sca cui'i̱ nu laca loo nde lo yuu,
ná nchca ji'i̱ tsiya' ti cua'ni cha' culaya' Ni
ji'na. Masi chalyuu su ndi'i̱ na juani, masi
chalyuu nu caca nde loo la, ná culaya' Ni
ji'na. Ná ntsu'u nu laca loo nde chalyuu nu

nchca ji'i culo ji'na ya' nu Xu'na na; 39 ná sca
na nu ntsu'u nde cua, ná sca na nu ntsu'u
nde qui'ñi ne' yuu, ná sca na tyucui ña'a
chalyuu nu ngüiñá ycui' Ndyosi, ná caja
ñi'ya nu culo ji'na ya' Jesucristo nu Xu'na
na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.

9

Na cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i ngu' judío cha' caca ngu' ñati ji'i Ni

1 Ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo laca
na', bi' cha' xcui' cha' liñi ta na' lo'o cu'-
ma; si'i cha' cuiñi nchcui' na'. Xtyi'i ycui'
Ndyosi ngua'ni cha' ngua'ya cha' hique na',
bi' cha' liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma juani.
2 Xñi'i tsa ti' na', ti'í tsa ntsu'u tyiquee na'
xqui'ya ngu' judío tya'a na'; 3 tyucui tyiquee
na' tyaja'a na' cha' masi tyanu yabe' nu
ntsu'u ji'i ngu' bi' hichu' ycui' ca na', masi
nga'aa ña'a Cristo jna' tsiya' ti nti' na', si
jua'a ti taca cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' tya'a
quichi tyi na' bi'. 4 Laca ngu' bi' la cui' tya'a
ñati ji'i jyo'o cusu' Israel, ñati ji'i nu yaa
chalyuu nde loo la; sca ti tañi ntsu'u ji'i ngu'
lo'o jyo'o bi', lo'o jua'a cua nda ycui' Ndyosi
chacuayá' cha' caca ngu' bi' ñati ji'i ycui'
Ni. Tlyu tsa cha' nu ngua'ni Ni, cha' ntaja'a
ycui' Ni tyi'i Ni lo'o ngu' bi'. Cua ngüiñi cha'
ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi'; cua ngulo Ni
cña ji'i Moisés, lcaa ña'a cña nu culo yu ji'i
ngu' bi'; cua nda Ni cha' lo'o ngu' bi', ñi'ya
nu caca lo'o cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ni; lo'o
jua'a yala la nda Ni cha' lo'o ngu' bi', ñi'ya
nu caca ji'i Cristo nu ntsu'u cha' caa nde loo
la. 5 Sñi' jyo'o cusu' ji'na laca ngu' bi'. Nu
lo'o ngula Cristo chalyuu ngua Ni ñati, la
cui' tya'a ngu' Israel ngua yu li'. La cui' jua'a
laca Cristo ycui' Ndyosi nu laca loo ji'i lcaa
na tsiya' ti, bi' cha' lcaa tyempo ndu'ni tlyu
ngu' ji'i Ni. Chañi tsa cha' bi'.

6 Si'i na ngujlyaa ti' ycui' Ndyosi cha' nu
nguxquiñi Ni lo'o ngu' Israel tya sa'ni la,
cha' nu cua'ni lyaá Ni ji'i ngu'; pana nu tya'a
ñati ji'i jyo'o Israel nu yaa chalyuu nde loo
la ni, ná lcaa ngu' bi' ndaquiya' ngu' ji'i cha'
nu nchcui' ycui' Ndyosi, ñi'ya ndaquiya'
ycui' jyo'o Israel ji'i cha' bi' cua sa'ni la.
7 Lo'o jua'a si'i cua ña'a ca ñati tya'a ji'i jyo'o
Abraham nu chañi ca laca ngu' judío. Ná
stu'ba ngua'ni jyo'o Abraham lo'o lcaa sñi'
yu, cha' cua nda ycui' Ndyosi cha' lo'o yu
tya tsubi' la ndi'ya: "Sca ti sñi' nu'u, nu
Isaac ni, ji'i bi' tucuá na' cha' ji'i; jua'a tucuá
na' cha' ji'i lcaa ñati nu tyu'ú ji'i yu tyempo
nde loo la", nacui ycui' Ndyosi ji'i Abraham.
8 Jua'a nchca cuayá' ti' na cha' ná caca ngu'
sñi' ycui' Ndyosi sca ti xqui'ya cha' tya'a
ñati ji'i jyo'o Abraham lo'o ji'i jyo'o Israel
laca ngu'; sca ti si tyucui tyiquee ngu' jlya ti'
ngu' cha' cua'ni Ni lcaa cña nu ngüiñi cha'
ji'i Ni lo'o ngu' tya sa'ni la cha' cua'ni Ni, li'
chañi cha' laca ngu' ñati ji'i ycui' Ni. 9 Nde
laca cña nu cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi
lo'o jyo'o Abraham cua sa'ni li': "Chaca yija
tyaa na'", nacui Ni ji'i Abraham. "Hasta ca
li' ta na' sca sñi' nu'u lo'o ma' Sara."

10 Cua nchcui' ycui' Ndyosi cha' bi' lo'o nu
Isaac bi'. Clyo'o jyo'o cusu' Isaac bi' ngua
naa Rebeca. Lo'o li' ngula tucua tya'a sñi'
nu Rebeca bi' lo'o sca ti sti ngu'. 11-13 Masi
tya lyiji cala nu sube bi', tya lyiji cuna ngu'
ni sca cha' tso'o, ni sca cha' cuxi, li' ndacha'
ycui' Ndyosi ji'i Rebeca: "Nu cala clyo ni, bi'
caca msu ji'i nu cuañi' la", nacui Ni. Ndi'ya
cha' nu nscua lo quityi lo'o nchcui' ycui'
Ndyosi ji'i tyucuaa nu sube bi': "Tyaca'a tsa
Jacob 'na", nacui Ni, "pana nga'aa ndiya ti'
na' ji'i Esaú tsiya' ti". Jua'a ndyanu cha',
cha' ntsu'u chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi cha'
subi Ni ji'i cua ña'a ca ñati nu nti' ycui' Ni;
si'i xqui'ya cña nu ndyu'ni ti na caca na ñati
ji'i ycui' Ndyosi lacua.

14 ¿Ha tso'o ñacui na cha' ná liñi ndu'ni
ycui' Ndyosi lacua? Ná taca chcui' na jua'a.
15 Nde laca cha' nu nda Ni lo'o Moisés tya
sa'ni la: "Cua ña'a ca ñati nu nti' na' cua'ni
tya'na ti' na' ji'i, bi' laca ñati nu cua'ni
tya'na ti' na' ji'i", nacui Ni. "Tso'o nti'
na' ña'a na' ji'i cua ña'a ca ñati nu ntsu'u
tyiquee na' ña'aa ji'i." 16 Bi' cha' laca cha' si'i
na ndu'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'na xqui'ya
cha' nu ndiya ti ti' na ji'i Ni, si'i na ndu'ni
clyu ti' Ni ji'na xqui'ya cha' nguula tsa
ndyu'ni na cña ji'i Ni; laca cha' tya'na ti ti'
Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' ngua'ni lyaá Ni ji'na.
17 Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu',
la cui' cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o
rey ji'i ngu' Egipto nu ngua li': "Cua nda na'
chacuayá' jinu'u cha' caca nu'u rey", nacui
Ni, "cha' caca cuayá' ti' nu'u cha' nguula tsa
cña nu ndu'ni na' chalyuu. Lo'o jua'a caca
cuayá' ti' ñati tyucui ña'a chalyuu tilaca
laca na'", nacui Ni ji'i rey bi'. 18 Ca cuayá' ti'
na li', cha' tya'na ti' Ni ña'a Ni ji'i cua ña'a ca

ñati nu nti' Ni cua'ni tya'na ti' Ni ji'i; jua'a
ndacu' Ni cha' ji'i cua ña'a ca ñati nu nti' ti
Ni tacu' Ni cha' ji'i, cha' nga'aa cuna ngu'
cha' ji'i Ni.
19 ¿Ni cha' laca nsta ycui' Ndyosi qui'ya ji'i
ñati chalyuu lacua, si jua'a ná nchca ji'na
tsiya' ti cua'ni na xi xa' la cha', si jua'a cua
laca ngusubi ycui' Ndyosi ji'i ña'a ñati nu
nti' ti Ni ji'i? 20 Pana na nu laca na ñati
chalyuu ti, ná tso'o si xlyú na cha' jua'a
hichu' ycui' Ndyosi. Ñi'ya laca sca quityu'
ni, ná nchca ji'i quityu' bi' xlyú cha' hichu'
ñati nu ngüiñá ji'i lo'o yuu; ná nchca chcui'
quityu' bi' ndi'ya: "¿Ni cha' laca ngüiñá
nu'u jna' jua'a?" 21 Ntsu'u chacuayá' ji'i
cuityi yuu cha' cuiñá ma' na laca nu nti' ma'
cuiñá ma' lo'o yuu ji'i. Taca ji'i ma' cuiñá
ma' sca quityu' tso'o nu quiña'a nga'a, lo'o
jua'a taca ji'i ma' cuiñá ma' sca quityu' nu
canta' ti ña'a, si jua'a nti' ma'; masi lo'o la
cui' tya'a yuu ndya' nu tso'o bi', lo'o jua'a
ndya' nu canta' ti bi'.
22 Ngua ti' ycui' Ndyosi culu'u Ni ji'na
ñi'ya ña'a xcube' Ni ji'i ñati cuxi, cha' ca
cuayá' ti' na cha' nguula tsa cña nu ndu'ni
Ni. Ndalo tsa tyiquee Ni ji'i ñati cuxi
bi', masi cua ntsu'u tsa chacuayá' ji'i ycui'
Ndyosi cha' ca ñasi' Ni ji'i ngu', cha' jua'a
cityi Ni ji'i ngu' tsiya' ti. 23 Pana ngua ti'
Ni cha' caca cuayá' ti' na ñi'ya tlyu tsa cha'
tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o na, cha' tya'na tsa
ti' Ni ña'a Ni ji'na. Tya tsubi' la cua ngusubi
ycui' Ndyosi ji'na, cha' lo'o na caja cha'
tso'o nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi ji'na. 24 Ñati
ji'i ycui' Ndyosi laca na; stu'ba ti ngusubi Ni
ji'na, masi laca na ngu' judío, masi laca na
ngu' xa' tsu'. 25 Bi' laca cha' nu nguscua jyo'o
Oseas lo quityi, nu lo'o nacui ycui' Ndyosi
ndi'ya:

Cusubi na' ji'i ñati nu caca ñati jna', masi si'i
jua'a ngua ngu' nquicha';
la cui' ñati nu ná ntsu'u tyiquee na' ña'a na'
ji'i nquicha',
la cui' ngu' bi' tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a
na' ji'i ngu' juani, nacui Ni.

26 Lcaa quichi su nacui ji'i ngu' bi' tya tsubi'
la: "Si'i ñati ji'i ycui' Ndyosi laca ma",
ca bi' ñacui ji'i ngu' juani: "Sñi' ycui' Ndyosi
nu lu'ú ca laca ma".

27-28 Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu nchcui'
jyo'o Isaías ji'i ngu' Israel ndi'ya: "Ná
ndu'ni cha' masi quiña'a tsa ñati tyu'ú ji'i
Israel nde loo la; masi ñi'ya laca yusi nu
ndi'i to' tyujo'o, tsa lo cua tya'a ñati caca
na. Cua nacui ycui' Ndyosi nu Xu'na na cha'
yala ti cuityi Ni ji'na nu lo'o xcube' Ni ji'na,
pana tya tyanu xi tya ñati tya'a na nu cua'ni
lyaá Ni ji'na." 29 La cui' jua'a nchcui' Isaías
chaca cha' ndi'ya:

Tya sa'ni la ndye cha' tsiya' ti ji'i ngu'
quichi Sodoma lo'o ji'i ngu' quichi
Gomorra;
la cui' jua'a taca cua'ni tye ycui' nu Xu'na
na ji'i lcaa ngu' Israel tya'a na.
Pana cua nda Ni chacuayá' clyaá tucua sna
tya'a ti ngu' tya'a na, xqui'ya cha'
tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na.

Ná ntaja'a ngu' judío xñi ngu' cha' tso'o nu nda Jesucristo lo'o ngu'

30 Ndi'ya ñacui na lacua: Cua ngua tso'o
cresiya ji'i ngu' xa' tsu' cuentya ji'i ycui'
Ndyosi, xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i
Jesús, masi si'i ngu' judío laca ngu' bi'; ngua
tso'o cresiya ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' jlya
ti' ngu' cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, si'i na
ngua'ni tsa ngu' cña cha' caca tso'o cresiya
ji'i ycui' ca ngu'. 31 Pana nu ngu' nu ngutu'ú
ji'i jyo'o Israel ni, ná ngujui ñi'ya caca tso'o
cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi;
cua ndyuna ngu' cha' nu nda Ni lo'o ngu'
nquicha', pana ná ndaquiya' ngu' lcaa cha'
bi'. 32 ¿Ni cha' laca ná ngua tso'o cresiya
ji'i ngu' judío lacua? Laca cha' ná jlya
ti' ngu' cha' taca ji'i Jesús cua'ni cho'o ji'i
cresiya ji'i ñati. Nti' nu ngu' judío bi' cha'
caca tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycui'
Ndyosi laja lo'o ndyu'ni ti ngu' cña nu ngulo
jyo'o Moisés ji'i ngu'. Ngua cuxi cha' ji'i
ngu' li', ñi'ya laca si cua nclyú ti'i ngu' chu'
sca quee nu ntsiya cla'be tyucuii su ndya'a
ngu'. 33 Cha' ji'i quee bi' nscua sca cha' lo
quityi cusu', nu nchcui' ndi'ya:

Sta na' sca quee nu xtyii tyucuii su ndya'a
ngu' Israel, ngu' quichi Sión bi',
nacui ycui' Ndyosi.

Jesús laca ñi'ya laca quee bi', lo'o jua'a ta
Jesús sca cha' tyuju'u ti' ji'i ngu' bi'; tyuu
tya'a ngu' bi' ca tyuju'u ti' ngu' xqui'ya
Jesús bi'. Pana ná ntsu'u cha' caca taja ti'
ngu' ji'i Jesús, si cua ngusñi ngu' cha' ji'i.

10

1 Cu'ma ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o
Jesús, tyucui tyiquee na' lye tsa nchcui'

tya'na na' lo'o ycui' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá
Ni ji'i̱ ngu' judío tya'a na'. 2 Liñi tsa cha' nu
chcui' na' ji'i̱ ngu' bi', cha' tso'o tsa ndu'ni
tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi nquicha', pana ná
jlo tso'o ti' ngu' ñi'ya̱ laca cña nu nti' Ni
cha' cua'ni ngu'; 3 ná nchca cuayá' ti' ngu'
bi' ñi'ya̱ ndu'ni Ni cha' ca tso'o cresiya ji'i̱
ñati̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ni. Xa' ña'a̱ nti' ngu'
bi'; cha' ji'i̱ ycui' ca ngu' nclyana ngu' ñi'ya̱
caca tso'o cresiya ji'i̱ ngu', cha' ná ntaja'a̱
ngu' jlya ti' ngu' ji'i̱ cña nu ndyu'ni ycui'
Ndyosi. 4 Pana cua ñaa Jesús chalyuu juani,
cua ngusñi na cha' ji'i̱ yu, bi' cha' taca ca
tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi;
nga'aa nti' cha' taquiya' tsa na cha' cusu' nu
cua nda jyo'o Moisés bi', cha' si jua'a̱ taca ca
tso'o cresiya ji'na.

5 Ndi'ya̱ laca cha' nu nguscua jyo'o Moisés
lo quityi lo'o nchcui' yu ñi'ya̱ caca tso'o cre-
siya ji'na, si taquiya' na lcaa cha' cusu' bi':
"Tso'o ti tyi'i̱ na chalyuu, si cua'ni na lcaa
ca cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na". Jua'a̱
nchcui' quityi bi'. 6 Pana chaca cha' nscua
lo quityi ñi'ya̱ caca ca tso'o cresiya ji'na lo'o
xñi ti na cha' ji'i̱ Jesús; ndi'ya̱ nchcui' quityi
bi': "Ná nga'a̱ cha' tsaa na tsaana na ji'i̱
Cristo ca su ntucua ycui' Ndyosi nde cua̱",
nacui̱ quityi, "cha' tya̱a̱ lo'o na ji'i̱ Cristo
nde lo yuu. 7 Ná nga'a̱ cha' tsaa na tsaana na
ji'i̱ Cristo ca su ntsiya jyo'o", nacui̱ quityi,
"cha' tya̱a̱ lo'o na ji'i̱ nde lo yuu chaca
quiya'." 8 Ndi'ya̱ ntsu'u cha' lo'o jlya ti' na
ji'i̱ Ni: "Cacua tsa ntsu'u cha' ji'i̱ Jesús ji'na.
Taca tyu'u cha' ji'i̱ Cristo nde tu'ba na, taca
tyu'u cha' bi' nde ne' cresiya ji'na." Bi' laca
cha' tso'o nu ta na lo'o ngu', cha' taca cua'ni
lyaá Ni ji'na ji'i̱ nu cuxi, si chañi cha' xñi
na cha' ji'i̱ Jesús. 9 Tsa bi' ti cha' nti', cha'
cacha' na ji'i̱ ngu' cha' Jesús laca nu Xu'na
na, lo'o jua'a̱ tyucui tyiquee na jlya ti' na
cha' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús
chaca quiya' ca su nguatsi'. Li' taca ji'i̱ Ni
cua'ni lyaá Ni ji'na, 10 cha' nde ne' cresiya
ji'na ntsu'u cha' ji'i̱ Jesús nu cua ngusñi na,
lo'o la cui' jua'a̱ nde tu'ba na ntsu'u cha' ji'i̱
Jesús nu nchcui' na lo'o ñati̱; li' taca ca tso'o
cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, lo'o
jua'a̱ cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i̱ lcaa cha' cuxi
nu ntsu'u chalyuu.

11 Cua nscua chaca cha' lo quityi ji'i̱ ycui'
Ndyosi ndi'ya̱: "Ni tsaca na, tya'a ngusñi
na cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, ná ntsu'u cha'
caca taja ti' na ji'i̱ Ni li'". Jua'a̱ nchcui'
quityi. 12 Sca ti cuayá' tyacua cha' bi' ji'i̱
ngu' judío, la cui' jua'a̱ tyacua cha' bi' ji'i̱
ngu' xa' tsu', cha' sca ti ycui' Ndyosi nu
Xu'na na laca loo ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu; sca
ti cuayá' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o lcaa ñati̱
nu jña cha' clyu ti' ji'i̱ ycui' Ni chacuayá'
ji'i̱ Jesús. 13 Ndi'ya̱ ndyu'u cha' nu nscua lo
quityi cusu': "Cua'ni lyaá Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ nu
jña cha' clyu ti' ji'i̱ Ni chacuayá' ji'i̱ ycui' nu
Xu'na na". 14 Pana ná caca chcui' ngu' lo'o
ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i̱ Jesús si bilya xñi
ngu' cha' ji'i̱ yu; jua'a̱ ná caca xñi ngu' cha'
ji'i̱ Jesús si bilya cuna ngu' cha' bi'; ni ná
caca cuna ngu' cha' bi' si bilya caja ñati̱ nu
ta cha' bi' lo'o ngu'. 15 Pana ná tucui caca ji'i̱
tsaa cha' ta cha' bi' lo'o xa' la ngu' si ná culo
Ni cña ji'i̱ cha' tsaa. Ndi'ya̱ nchcui' quityi
cusu': "Tso'o tsa nti' na lo'o tyalaa ngu' slo
na cha' ta ngu' cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi
lo'o na, cha' culu'u ngu' ñi'ya̱ caca cha' ti̱
ti tyi'i̱ tyiquee na". Jua'a̱ nchcui' quityi.

16 Ná ndyuna tso'o lcaa ñati̱ cha' nu nda
na lo'o ngu', nu lo'o ndacha' na ji'i̱ ngu'
ñi'ya̱ cua'ni lyaá Ni ji'i̱ ñati̱. La cui' jua'a̱
ngua lo'o jyo'o Isaías cua sa'ni. "Ndyosi
Xu'na ya, ná tucui ndu̱ tsiya' ti nu ngusñi
cha' jinu'u̱ nu nchcui' ya lo'o ngu'", nacui̱
jyo'o bi'. 17 Pana nu na ni, cua ngusñi na cha'
ji'i̱ Jesús nu ngua tya clyo, tya lo'o ndyuna
na cha' tso'o nu cua nchcui' ngu' lo'o na
cha' ji'i̱ Cristo.

18 Nti' na' xcuane na' sca cha' ji'i̱ cu'ma̱:
¿Ha bilya cuna ngu' judío cha' ji'i̱ Cristo
lacua? Cua ndyuna ngu', cha' cua nscua sca
cha' lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya̱:

Tyucui ña'a̱ chalyuu nguañi cha' nu nda
ngu' lo'o;

lcaa se'i̱ ndyalaa cha' nu nchcui' ngu', masi
ca su cua tyijyu' la cua ndyalaa cha'
bi'.

Jua'a̱ nchcui' quityi. 19 Chaca cha' xcuane
na' ji'i̱ ma̱ li': ¿Ha ná nda ngu' judío cuentya
ñi'ya̱ ndyu'u cha' bi' lacua? Sa'ni tsa ngus-
cua jyo'o Moisés cha' ji'i̱ ngu' bi', ndi'ya̱
nchcui' quityi bi':

Cua'ni na' cha' caca liye' ti' ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱
xa' ñati̱ nu si'i ñati̱ tso'o laca ngu'
nti' ma̱, nacui̱ Ni.

Nacui̱ ma̱ cha' ple tsa ngu'; ná nchca cuayá'
ti' ngu', nti' ma̱.

Ta na' cha' ñasi̱' ti' ji'i̱ ma̱, xqui'ya cha' cua
ngusñi ñati̱ bi' cha' jna'; masi cu'ma̱
ni, ná nti' ma̱ cuna ma̱ cha' jna',
nacui̱ Ni.
20 Lo'o jua'a̱ liñi tsa cha' nu nda jyo'o Isaías
nu ngua sa'ni cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi:
La cui' ñati̱ nu bilya clyana ngu' cha' 'na,
cua ngujui cha' jna' ji'i̱ ngu' juani,
nacui̱ Ni.
Masi bilya jña ngu' sca cha' tso'o jna', cua
nclyu'uloo na' ji'i̱ ngu' bi' juani.
21 Pana xa' ña'a̱ nguscua jyo'o Isaías cha' ji'i̱
ngu' Israel: "Tyucui tsa̱ ngusi'yana na' ji'i̱
ngu'", nacui̱ Ni, "pana ná ndaquiya' ngu' bi'
'na tsiya' ti; xcui' na nxu̱u̱ tya'a ti ngu' lo'o
na'". Jua'a̱ nchcui' quityi.

11

Si'i lcaa ngu' judío nu nguxtyanu ngu' ji'i̱ ycui' Ni

1 Ná nti' ycui' Ndyosi tsiya' ti culaya' Ni ji'i̱
ngu' judío, cha' laca ngu' ñati̱ ji'i̱ ycui' Ni.
Lo'o jua'a̱ ycui' na' laca na' ngu' judío, cha'
sca ti lo tañi na' lo'o jyo'o Abraham; laca na'
tya'a jyo'o cusu' Benjamín. 2 Nu ngua sa'ni
ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu' Israel, cha'
caca ngu' ñati̱ ji'i̱ Ni; juani nga'aa culaya'
Ni ji'i̱ ngu' bi'. ¿Ha ná ntsu'u ti' ma̱ cha' nu
nscua lo quityi cuentya ji'i̱ nu Elías bi'? Sca
jyo'o cusu' nu nda cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o
ñati̱ sa'ni ngua jyo'o Elías bi'; pana nu lo'o
nchcui' Elías lo'o ycui' Ndyosi, ngusta yu
qui'ya ji'i̱ ngu' Israel ndi'ya̱: 3 "Ndyosi Xu'na
na', cua ndyujuii ngu' bi' ji'i̱ lcaa ñati̱ nu
laca tu'ba jinu'u̱", nacui̱ nu Elías bi'. "Cua
ngüityi̱ ngu' ji'i̱ lcaa su tlyu su ndu'ni tlyu
ya jinu'u̱ nquicha'. Chaca tya na' ndyanu
na' juani; lo'o jua'a̱ na', cujuii ngu' jna' cua
nti' ngu'", nacui̱ yu ji'i̱ ycui' Ndyosi. 4 Li'
nguxacui̱ Ni cha' ji'i̱ yu bi': "Ná cube ti'
nu'u̱. Tya ndu̱ tya chcati mil tya'a ngu'
qui'yu nu caca cña 'na, ñati̱ nu bilya tyu̱ sti̱'
slo lcui̱ jo'ó Baal", nacui̱ Ni ji'i̱ Elías. 5 La cui'
jua'a̱ laca tyempo juani, si'i lcaa ngu' judío
nu nguxtyanu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi; tya
ndi'i̱ xi ñati̱ nu cua ngusubi Ni ji'i̱, xqui'ya
cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'i̱
ñati̱ bi'. 6 La cui' jua'a̱ tya'na tsa ti' Ni ña'a̱
Ni ji'na, bi' cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na.
Si'i na clyaá na ji'i̱ nu cuxi xqui'ya sca cña
nu ngua'ni ycui' ca ti na, cha' ná ntsu'u cha'
ñacui̱ na cha' ycui' Ndyosi ngua'ni lyaá ji'na
si cua ngua'ni lyaá na ji'i̱ ycui' ca na, nti' na.
7 Ndi'ya̱ ngua li': Ná lcaa ngu' Israel ngua
ji'i̱ ngu' cua'ni ngu' cha' ca tso'o cresiya ji'i̱
ngu' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, ñi'ya̱ ngua
ti' ngu' cha' cua'ni ngu'. Ñati̱ nu ngusubi
ycui' Ndyosi ji'i̱ ni, ngujui ñi'ya̱ caca cha'
bi' ji'i̱ ngu'; pana nu xa' la tya'a ngu' Is-
rael bi', tsa tyempo ti ndyacu̱' jyaca̱ ngu'.
8 Ndi'ya̱ nchcui' quityi cusu' cha' ji'i̱ ngu' bi':
"Nga'aa nda ycui' Ndyosi chacuayá' cha' ca
cuayá' ti' ngu' bi'. Laca ngu' bi' ñi'ya̱ si
ntsu'u cloo ngu', pana ná sca na ña'a̱ ngu'
tsiya' ti; laca ngu' ñi'ya̱ si ntucuá jyaca̱ ngu',
pana ná nduna ngu' tsiya' ti. Lo'o jua'a̱ ña'a̱
ti ndu'ni ngu' bi' juani." 9 La cui' tya'a cha'
nda jyo'o rey David, lo'o nacui̱ yu ndi'ya̱:
Quiña'a̱ tsa cha' tso'o ngusta ycui' Ndyosi lo
mesa ji'i̱ ngu' Israel,
pana cua ngunu'u̱ cresiya ji'i̱ ngu' xqui'ya
cha' tso'o bi';
bi' cha' nchcube' Ni ji'i̱ ngu', ñi'ya̱ laca si na
cua ndyú ngu' ne' sca lco'o,
ñi'ya̱ laca si na cua nclyú ngu' cha' ntyucua
quee quiya' ngu'.
10 Tso'o si caca cuityi̱' ti ngu', cha' nga'aa
caca ña'a̱ ngu';
tso'o si caja cña ti'i̱ ji'i̱ ngu', cha' catsa
hichu̱' ngu' tsiya' ti.
Jua'a̱ nscua lo quityi bi'.

Ñi'ya̱ cua'ni lyaá Ni ji'i̱ ngu' xa' tsu'

11 Chaca cha' ñacui̱ na' juani: Nu lo'o
nclyú ngu' judío bi', si'i na ngua cuxi ji'i̱
ngu' tsiya' ti; xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu'
bi' tsiya' ti ji'i̱ ycui' Ndyosi, bi' cha' ngujui la
xi tyempo ji'i̱ ngu' xa' tsu' cha' clyana ngu'
ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i̱ ngu'.
Cua nti' ycui' Ndyosi cha' ña'a̱ ngu' judío
ñi'ya̱ ngusñi ngu' xa' tsu' cha' ji'i̱ ycui' Ni,
lo'o li' jña ngu' judío cha' clyu ti' ji'i̱ ycui' Ni
cha' cua'ni lyaá Ni ji'i̱ ycui' ca ngu'. 12 Jua'a̱
ngua cha' tso'o la ndyuna ngu' tyucui ña'a̱
chalyuu cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi cha' cuxi
ngua'ni ngu' judío bi'. La cui' jua'a̱ ngua
tso'o la cha' ji'i̱ ngu' xa' tsu' cuentya ji'i̱
ycui' Ndyosi, masi ngua cuxi la chalyuu ji'i̱
ycui' ngu' judío. Bi' cha' tlyu tsa cha' tso'o
caca, nu lo'o xcutsa'a̱ Ni tyiquee cua ña'a̱
ca ngu' judío lo'o xñi ngu' cha' tso'o nu ji'i̱
Jesús.
13 Lo'o cu'ma̱ ngu' xa' tsu' ni, nti' na'
ta na' xi cha' lo'o ma̱. Ycui' Ndyosi laca

nu ngusubi 'na, cha' tsa'a na' ta na' cha'
ji'i Jesús lo'o cu'ma nu ndi'i ma xa' tsu'.
Nchcui' na' lo'o cu'ma jua'a, xqui'ya cha'
ndulo tsa cña nu nda Ni 'na. 14 Nti' tsa na'
cha' lo'o xi ngu' judío tya'a na' jña ngu' ji'i
ycui' Ndyosi, cha' ta Ni la cui' ti cha' tso'o
nu ntsu'u ji'i ma ji'i ngu' judío bi', cha' caca
cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi'. 15 Nu lo'o ngulaya'
Ni ji'i ngu' judío, li' ngua'ni Ni cha' caca
stu'ba cha' ji'i ycui' Ni lo'o ngu' xa' tsu'.
Tso'o la tsiya' ti caca cha' lo'o quiñi cha' ji'i
Ni lo'o ngu' judío chaca quiya', cha' li' caca
ji'i lcaa ñati ñi'ya laca si xa' ta Ni chalyuu
ji'i ñati nu cua ngujuii. 16 Cuentya ji'i ngu'
judío ni, na ji'i ycui' Ndyosi laca sca xlyá nu
ndya' tya clyo, lo'o li' si cua nda ngu' tsa
lo cua ji'i Ni, na ji'i ycui' Ni laca ña'a tsaca
ngulu' scua xlyá bi'. La cui' jua'a laca lo'o
sca yaca nu ndyataa ngu' cha' caca cuentya
ji'i ycui' Ndyosi; lo'o caluu yaca bi', lo'o
cuentya ji'i ycui' Ni caca lcaa sta' yaca bi'.
Ndi'ya ndyu'u tyucuaa cha' bi', cha' ñi'ya
ngua jyo'o Abraham ñati ji'i ycui' Ndyosi
cha' ngusñi yu cha' ji'i Ni, jua'a laca lcaa
ñati chalyuu ñati ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o
xñi ngu' cha' ji'i Ni.

17 Laca ngu' judío ñi'ya si laca ngu' sca
yaca cuiñii, sca yaca olivo ni. Na cua
ngusi'yu ycui' Ndyosi ji'i tyuu tya'a sta'
yaca bi', ngulotsu' Ni ji'i sta' yaca bi' li';
pana juani la cui' ca su ngutucua sta' yaca
bi' nquicha', ndacua nguscа' Ni tyuu tya'a
sta' yaca quixi', cha' xñi ca'a sta yaca quixi'
bi' ji'i yaca cuiñii bi'. Ñi'ya laca sta' yaca
quixi', jua'a laca cu'ma ngu' xa' tsu', cha'
cua ngujui la cui' cha' tso'o ji'i ma, ña'a
cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' judío. Laca ma
ñi'ya laca si sca ti suu yaca laca ma lo'o ngu'
judío, si sca ti si'ye laca ma lo'o ngu' bi'.
18 Bi' cha' ná tso'o laca si culacua ti' ma cha'
tso'o la cu'ma, cuxi la ngu' judío, nu ngu' nu
laca ñi'ya laca sta' ycui' yaca. Si jua'a nti'
ma, tso'o la si tyi'u ti' ma cha' si'i cu'ma nu
ndyu'ni cu'ú ma ji'i suu yaca bi', la cui' suu
bi' laca nu nda cha' tso'o ji'i cu'ma.

19 Ná tyiquee' ñacui ma 'na: "Ca su
ngusi'yu Ni ji'i sta' yaca bi', ca bi' ngujui
su xñi ca'a ya ji'i yaca olivo bi'", ñacui ma.
20 Chañi cha' ji'i ma. Pana ndi'ya laca cha':
cua ngulotsu' ycui' Ndyosi ji'i ngu' judío ji'i
yaca bi', xqui'ya cha' ná ngusñi ngu' cha'
ji'i Ni; pana cu'ma ni, xqui'ya cha' ngusñi
ma cha' ji'i ycui' Ni, bi' ti cha' cua ngujui
chacuayá' ji'i ma cha' xñi ca'a ma ji'i yaca
bi' ca su ntucua ma juani. Bi' cha' ná ntsu'u
cha' cua'ni tyucuaa ti' ma lo'o ngu' judío bi'.
Culacua tso'o ti' ma xi. 21 Ná ngua'ni ycui'
Ndyosi cha' clyu ti' ji'i ngu' judío, ngu' nu
laca sta' ycui' yaca bi'; ngusi'yu cu' Ni ji'i
sta' bi'. Lo'o jua'a ná cui'ya Ni cha' clyu
ti' ji'i cu'ma, si jua'a xtyanu ma ji'i ycui'
Ni. 22 Cui'ya ma cuentya lacua, cha' taca
ji'i Ni cua'ni tso'o Ni lo'o ñati, lo'o jua'a
xa' tyempo taca ji'i Ni cua'ni tyaala Ni ji'i
ñati, si jua'a nti' Ni. Tyaala tsa ngua'ni
Ni lo'o ngu' bi', xqui'ya cha' ná ndaquiya'
ngu' ji'i ycui' Ni; lo'o jua'a tso'o ti cua'ni
Ni lo'o cu'ma, si ña'a ti taquiya' ma ji'i
Ni nu ndyu'ni tsa cha' tso'o lo'o ma. Si
nga'aa taquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' Ni,
la cui' jua'a culaya' Ni ji'i ma li'. 23 Pana xa'
quiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' judío, si
xcutsa'a ngu' bi' cha' nu ntsu'u ne' cresiya
ji'i ngu', si taquiya' ngu' ji'i ycui' Ni chaca
quiya'. Li' xñi ca'a ngu' ji'i suu yaca bi'
chaca quiya', la cui' se'i bi' su ngutucua
ngu'; taca ji'i ycui' Ndyosi sta tso'o Ni ji'i
ngu' judío chaca quiya' ca la cui' su tso'o su
ngutucua ngu' clyo. 24 Ná stu'ba cha' ji'i ma
lo'o ngu' judío cua sa'ni la. Na cua ngulotsu'
ti Ni ji'i ma ca su ngutucua ma lo sca suu
yaca quixi'; li' cua nguscа' Ni ji'i ma, cha'
xñi ca'a ma ji'i suu yaca cuiñii bi'. Pana si'i
jua'a ndyaluu yaca bi' clyo. Lo'o nu ngu'
judío ni, ná tlyu cña masi xa' scа' Ni ji'i ngu'
lo la cui' suu yaca su ngutucua ngu' tya clyo;
yala ti xñi ca'a ngu' ji'i suu yaca bi' chaca
quiya', cha' sta' ycui' yaca bi' laca ngu'.

Lo'o cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa ngu' judío

25 Cu'ma ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o
Cristo, nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma cha'
tucui re, sca cha' ji'i ycui' Ndyosi nu ntsu'u
cuatsi' ti nquicha'; lo'o caca cuayá' ti' ma
cha' re, nga'aa chcui' ma cha' tyixi lo'o ngu'
judío li'. Ndi'ya laca cha': Quiña'a tsa tya'a
ngu' judío ntsu'u nu ndyacu' hique ngu'
tsiya' ti, cha' ná caca cuna ngu' cha' ji'i
Jesús; ña'a cuayá' nu tye cuna lcaa ngu' xa'
tsu' nu nga'a cha' xñi cha' ji'i Jesús, 26 li'
cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i lcaa ngu' nu
chañi ca tya'a ñati ji'i Israel. Ndi'ya nscua
cha' lo quityi cusu':

Tyaa nu cua'ni lyaá ji'i ma, nde quichi Sión
bi' tyu'u yu caa yu.

Culotsu' yu bi' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i̱
ngu' Israel tya'a yu,
27 lo'o li' cuityi̱ na' lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i̱
ngu' bi', nacui̱ ycui' Ndyosi.
Li' tyu'u tucua cha' nu nguxquiñi na' lo'o
ngu' bi' nu ngua sa'ni.
Jua'a̱ nchcui' quityi.
28 Tya'a cusuu̱ ycui' Ndyosi laca ngu' judío
juani, xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' cha' chañi
cha' cua ngua'ni lyaá Ni ji'i̱ ngu'; bi' cha' cua
ngujui la xi tyempo ji'i̱ cu'ma̱ ngu' xa' tsu',
cha' xñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesucristo xqui'ya ngu'
judío. Pana ña'a̱ ti tya ntsu'u tsa tyiquee
ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ ngu' bi', xqui'ya cha'
cua ngusubi Ni ji'i̱ jyo'o cusu' ji'i̱ ngu' bi' tya
clyo cha' caca ngu' ñati̱ ji'i̱ Ni. 29 Ná tya'a̱chu̱'
ycui' Ni ji'i̱ sca cha' nu cua nda Ni lo'o na, ná
culaya' Ni ji'i̱ sca ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o
ycui' Ni. 30 Lo'o jua'a̱ cu'ma̱, ná ndaquiya'
ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi cua sa'ni la; pana
tya'na ti' Ni ña'a̱ Ni ji'i̱ ma̱ nu lo'o nga'aa
jlya ti' ngu' judío ji'i̱ Ni. 31 Masi ná ndaquiya'
ngu' judío bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi juani, pana la
cui' jua'a̱ cua'ni tya'na ti' ycui' Ndyosi ji'i̱
ngu' bi' ca nde loo la, ñi'ya̱ nu ndu'ni tya'na
ti' Ni ji'i̱ ma̱. 32 Sca ti cuayá' nguxtyanu Ni
ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu cha' ná taquiya' ngu'
ji'i̱ ycui' Ni, si jua'a̱ nti' ngu', cha' jua'a̱ ná
ntaja'a̱ ngu' taquiya' ngu' ji'i̱ Ni tsiya' ti.
Pana tiya' la li' caca ji'i̱ ycui' Ni cua'ni tya'na
ti' Ni ji'i̱ ngu' lo'o clyana ngu' ji'i̱ Ni chaca
quiya'.
33 Tlyu tsa cha' tso'o ndyu'u ca slo ycui'
Ndyosi; lcaa cha' nchca cuayá' ti' Ni, lcaa
cha' jlo ti' ycui' Ni. Sca ti ycui' Ndyosi jlo
ti' na ca laca nu lijya̱ nde loo la, sca ti ycui'
Ndyosi jlo ti' na laca nu ndu'ni ycui' Ni.
Ndi'ya̱ cha' nscua lo quityi cusu' cuentya
ji'i̱ cha' bi': 34 "¿Tilaca caca cuayá' ti' ñi'ya̱
laca cha' nu ca'ya hique ycui' Ni? ¿Ha
ntsu'u ñati̱ nu nchca ji'i̱ ta sca cuii̱ lo'o ycui'
Ndyosi? 35 Ná caja ñi'ya̱ nu ta na sca na nu
jña ycui' Ni, cha' tiya' la tya Ni caya' ji'i̱
ji'na." 36 Lcaa na nu ntsu'u chalyuu, na ji'i̱
ycui' Ndyosi laca bi', cha' cua ngüiñá ycui'
Ni lcaa na, cha' caca bi' cña ji'i̱ Ni. Nga'aa
caca tye cha' cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi.
Lo'o jua'a̱ chañi tsa cha' bi'.

12

Ta na tyucui ña'a̱ na ji'i̱ ycui' Ndyosi cha'
xcui' na tyi'i̱ na chalyuu cuentya ji'i̱ Ni

1 Cu'ma̱ ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o
Cristo, xqui'ya cha' lye tsa ndu'ni tya'na ti'
Ni ji'na, bi' cha' nchcui' na' lo'o ma̱ juani.
Ta ma̱ tyucui ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha'
cua'ni ma̱ cua ña'a̱ ca cña nu nti' Ni cha'
cua'ni ma̱ nde chalyuu; ta ma̱ tyucui ña'a̱
ma̱ ji'i̱ Ni cha' xcui' na tyi'i̱ ma̱ chalyuu
cuentya ji'i̱ ycui' Ni, cha' laca ma̱ ñi'ya̱ nti'
sca msta̱ lu'ú ti. La cui' jua'a̱ nti' ycui'
Ndyosi, cha' laca ma̱ ñati̱ ji'i̱ Ni. Na cua laca
ntsu'u cha' cua'ni ma̱ jua'a̱. 2 Nga'aa ta ma̱
tyempo cha' tatsaa ngu' ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni
ma̱ cha' cuxi; xa' ña'a̱ tyi'i̱ ma̱ chalyuu
juani, cha' cua nchcutsa'a̱ Ni lcaa cha' nu
ntsu'u ne' cresiya ji'i̱ ma̱. Bi' cha' caca
cuayá' ti' ma̱ cua ña'a̱ ca cña nu nti' ycui'
Ndyosi cha' cua'ni ma̱: ña'a̱ cña laca nu
tso'o la cha' cua'ni ma̱, ña'a̱ cña nu ndiya la
ti' ycui' Ndyosi ji'i̱, ña'a̱ cña nu tyu'u tso'o
la ji'i̱ ma̱ su cua ndye cha' bi'; lcaa cha' bi'
caca cuayá' ti' ma̱ li'.
3 Tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni ycui'
Ndyosi lo'o na', nu lo'o nda Ni cña jna';
bi' cha' nchcui' tsa na' lo'o ma̱ juani, cha'
nga'aa cua'ni tyucuaa ti' ma̱ lo'o xa' ñati̱.
Nga'a̱ cha' culacua ti' ma̱ cha' lcaa cña nu
cua nchca ji'i̱ ma̱ juani, Cristo ngua'ni cha'
caca ji'i̱ ma̱, nu lo'o ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Ni.
4 Tyuu̱ tsa tya'a tyijya̱ ntsu'u laja cuañá' scaa
na, pana scaa cña ntsu'u ji'i̱ scaa tyijya̱ bi'.
5 Lo'o jua'a̱ laca na, lcaa tya'a na nu ntsu'u
cha' ji'na lo'o Cristo, cha' masi tyuu̱ tsa ngu'
tya'a na, pana sca ti taju ñati̱ laca na lo'o
tya'a na; sca ti ñati̱ laca tsaca na, pana lcaa
na stu'ba ti ntsu'u cha' ji'na lo'o tya'a na.
6 Xi xa' la cña nchca cua'ni sa scaa na, ña'a̱
cña nu nda Ni chacuayá' cha' cua'ni scaa
na, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Ni ña'a̱ Ni
ji'na. Nu lo'o ntsu'u ngu' tya'a ma̱ nu nchca
ji'i̱ ngu' chcui' ngu' sca cha' nu nti' ycui'
Ndyosi ta Ni lo'o ma̱, bi' cña cua'ni ngu'
lacua. La cui' ñi'ya̱ nduna ngu' bi' cha' nu
nda ycui' Ndyosi, ñi'ya̱ ngusñi ngu' cha' bi',
la cui' jua'a̱ ta ngu' cha' bi' lo'o ma̱. 7 Lo'o
nchca ji'i̱ tsaca ma̱ xtyucua ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱,
tyucui tyiquee ma̱ xtyucua ma̱ ji'i̱ ngu' bi'
lacua. Lo'o nchca ji'i̱ tsaca ma̱ culu'u ma̱
cha' liñi ji'i̱ tya'a ma̱, tyucui tyiquee ma̱
culu'u ma̱ cha' bi' ji'i̱ ngu' lacua. 8 Nu lo'o
ta ma̱ sca cuii̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o
ngu', tyucui tyiquee ma̱ ta ma̱ cha' bi' lacua.
Nu lo'o ta ma̱ cha' xlya'be ji'i̱ ngu', tyucui

tyiquee mạ ta mạ cha' tso'o ji'ị ngu' lacua. Si laca mạ loo ji'ị ngu' tya'a mạ, cui'ya mạ cuentya cha' tso'o ti cua'ni mạ lacua. Nu lo'o cua'ni tya'na ti' mạ ji'ị ngu', tso'o ti caca tyiquee mạ laja lo'o cua'ni mạ cña bi' cuentya ji'ị ngu' li'.

Ñi'yạ nu tso'o la tyi'ị na chalyuu si ñatị ji'ị ycui' Ndyosi laca na

9 Cua'ni mạ cha' tso'o tsa caca tyiquee mạ ña'ạ mạ ji'ị xa' la ñatị, cha' si'i sca cha' nu nda ti mạ laca bi', nu lo'o chcui' tso'o mạ lo'o ngu', masi lo'o cua'ni mạ cha' tso'o lo'o ngu'. Nga'aa taquiya' mạ ji'ị cha' cuxi, tyucui tyiquee mạ clyana mạ ji'ị cha' tso'o. 10 Ndi'yạ caca tyiquee mạ ña'ạ mạ ji'ị ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'ị mạ lo'o Cristo: caca ñi'yạ si laca ngu' bi' tya'a ngula mạ tsiya' ti; bi' cha' cua'ni chị mạ loo tya'a mạ, xti ti cha' tyu'u tyiquee ycui' ca mạ li'.

11 Ná cua'ni taja mạ lo'o cua'ni mạ cña ji'ị ycui' Ndyosi; na cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ca ne' cresiya ji'ị mạ, bi' cha' caca tlyu tyiquee mạ cha' cua'ni la mạ cña bi'.

12 Ndu'ni cha' tso'o tsa caca tyiquee mạ lo'o jatya mạ ji'ị ycui' Ndyosi cha' cạạ Ni cua'ni lyaá Ni ji'ị mạ. Ná xtyanu mạ ji'ị cha' bi', masi ti'í tsa xcube' ngu' ji'ị mạ su ndi'ị mạ chalyuu. Lcaa tsạ chcui' mạ lo'o ycui' Ndyosi Sti na.

13 Nu lo'o lyiji sca na ji'ị sca ngu' tya'a ngusñi mạ cha' ji'ị Cristo, nga'ạ cha' tya'be cha' tso'o nu ntsu'u ji'ị ycui' ca mạ, cha' ta mạ na ji'ị ngu' bi', na laca nu lyiji ji'ị ngu'. Lcaa tyempo ta mạ to' tyi mạ cha' tyi'ị ñatị nu lijyạ ti.

14 Chcui' mạ lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'ị ñatị nu ndyu'ni lya' ti' ji'ị mạ; pana ná jña mạ cha' tyanu yabe' ji'ị ngu' bi', masi xcui' cha' tso'o ti jña mạ cuentya ji'ị ngu' bi'.

15 Cua'ni chaa ti' mạ lo'o xa' ñatị, nu lo'o ña'ạ mạ ji'ị ngu' cha' chaa ti' ngu' ndi'ị ngu'; lo'o jua'ạ tso'o si caca xñi'ị ti' mạ lo'o ngu', nu lo'o ña'ạ mạ cha' xñi'ị ti ti' ngu' ndi'ị ngu'. Cua'ni mạ cha' caca stu'ba tyiquee mạ lo'o xa' ñatị.

16 Sca ti cha' chcui' mạ lo'o lcaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'ị mạ lo'o Jesucristo; ná cua'ni tyucuaa ti' mạ lo'o ngu' ti'i tya'a mạ, tso'o ti chcui' mạ lo'o ngu' bi'. Stu'ba ti tya'ạ mạ lo'o ngu' bi', ná culacua ti' mạ cha' nchca la ji'ị ycui' ca mạ.

17 Nu lo'o cuxi ti cua'ni ngu' lo'o mạ, ná tya mạ cha' cuxi ji'ị ngu' chaca quiya'; clyana mạ sca cña tso'o nu caca cua'ni mạ cuentya ji'ị ngu', cha' jua'ạ ña'ạ tsa ñatị ji'na. 18 Cua'ni mạ cha' cajá ñi'yạ tyi'ị tso'o ti mạ lo'o lcaa ñatị, cha' ná caja tya'a cusụụ mạ. 19 Cu'mạ tya'a tso'o na', ni sca quiya' ná xtyacui mạ cha' cuxi ji'ị ngu' nu cua'ni lya' ti' ji'ị mạ, masi ta mạ tyempo ji'ị ycui' Ndyosi cha' xcube' Ni ji'ị ngu' bi'. Tso'o la jua'ạ. La cui' jua'ạ ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu' ndi'yạ: "Cña 'na laca cha' caca ñasị' na' ji'ị ngu', cha' ta na' nu ti'í ji'ị ngu', nacụị Ni". Bi' laca cha' liñi nu nda ycui' nu Xu'na na lo'o na. 20 Lo'o jua'ạ tya nda Ni xi xa' la cha': "Nu lo'o ngujui jbi'ña ji'ị tya'a cusụụ mạ", nacụị Ni, "tso'o la si ta mạ na cacu ngu' bi'; nu lo'o nguityi tsa tya'a cusụụ mạ hitya, ta mạ na co'o ngu' li'. Jua'ạ ta mạ sca cha' tyuju'u ti' ji'ị ngu'." Jua'ạ cha' nscua lo quityi. 21 Bi' cha' nga'aa ta mạ tyempo ji'ị nu cuxi cha' cua'ni bi' ngana ji'ị mạ. Juani taca tyijịloo mạ ji'ị nu cuxi, xqui'ya cha' xcui' cha' tso'o ndyu'ni mạ.

13

1 Lcaa cu'mạ ngu' tya'a na, nga'ạ cha' taquiya' mạ ji'ị ngu' nu laca cña. Ycui' Ndyosi laca nu cua nda chacuayá' ji'ị ngu' bi', cha' caca ngu' loo ji'na; ná ntsu'u chaca nu taca ta chacuayá' bi' ji'ị ngu'. 2 Bi' cha' lacua, nu lo'o xụụ tya'a na lo'o ngu' nu laca cña, laca ñi'yạ si nxụụ na lo'o ycui' Ndyosi, cha' ycui' Ni ngusta Ni ji'ị ngu' bi' cha' caca ngu' loo ji'na. Si jua'ạ xụụ tya'a na lo'o ngu', caja ñi'yạ nu xcube' ngu' ji'na li'; 3 pana ná caca xcutsịị ngu' nu laca loo ji'na si cña tso'o ti ndyu'ni na, sca ti ji'ị ngu' xña'ạ xcutsịị ngu' bi'. Si chañi cha' nti' mạ cha' ná cutsịị mạ ji'ị ngu' nu laca cña, xcui' cha' tso'o ti cua'ni mạ li'. Ná tyiquee' lo'o ngu' nu laca cña bi' cua'ni chị ngu' loo mạ, si jua'ạ xcui' cha' tso'o ti ndu'ni mạ. 4 Chacuayá' ji'ị ycui' Ndyosi laca ngu' bi' loo ji'na, cha' taca xtyucua ngu' ji'na; pana si cua'ni mạ cha' cuxi, li' ntsu'u cha' cutsịị mạ, cha' ntsu'u chacuayá' xcube' ngu' bi' ji'ị mạ li'. Chacuayá' ji'ị Ni laca ngu' bi' loo ji'na lacua, cuentya ji'ị Ni nchcube' ngu' ji'ị ngu' cuxi; 5 bi' cha' ntsu'u cha' taquiya' mạ ji'ị cha' nu nchcui' ngu' bi'. Xcube' ngu' bi' ji'na si ná taquiya' na ji'ị ngu'. Lo'o jua'ạ jlo ti' na cha' nga'ạ cha' taquiya' na ji'ị ngu'

bi', xqui'ya cha' liñi nu ntsu'u hique scaa
na. 6 La cui' jua'a sca cha' tso'o laca si tya
ma lcaa cñi cña loo nu jña ngu' bi' ji'i ma,
cha' msu ji'i ycui' Ndyosi laca ngu' nu laca
cña bi', cha' bi' laca cña nu nda Ni ji'i ngu'
bi', cha' cua'ni ngu' nde chalyuu.
7 Tya ma ji'i ngu' laca cña lcaa na nu
ntsu'u chacuayá' ji'i ngu' cha' jña ngu' ji'i
ma. Ná tyacui ma cñi cña loo, ni ná tyacui
ma cñi ji'i sca cña nu cua ngua'ni ngu';
tya ma caya' bi' ji'i ngu'. Lo'o jua'a cua'ni
tlyu ma ji'i ngu' bi', cua'ni chi ma loo ngu',
tucuá ma cña ji'i ngu' bi'. 8 Nga'aa su'ba
ma tane' hichu' ma. Sca lo ti cña lyiji cha'
cua'ni ma lo'o xa' ñati, cha' tso'o tsa cua'ni
ma ña'a ma ji'i ngu'; cua laca ndyu'ni ma
lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na, nu lo'o
tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a
ñati ma. 9 Tyuu lo cña ngulo Ni ji'i ñati nu
lo'o nda Ni cha' lo'o Moisés nu ngua sa'ni;
ndi'ya nacui Ni: "Ná tyu'u cha' ji'i ma lo'o
clyo'o xa' ñati", nacui Ni. "Ná cujuii ma ji'i
tya'a ñati ma. Ná cuaana ma na nu ntsu'u
ji'i tya'a ñati ma. Ná tyacui ti' ma na nu
ntsu'u ji'i tya'a ñati ma", nacui Ni. Sca ti
cuayá' ndyu'u lcaa cha' bi' lo'o chaca cha'
nu nchcui' quityi re: "Ntsu'u cha' cua'ni
tya'na ti' ma ji'i tya'a ñati ma, ñi'ya laca si
ndu'ni tya'na ti' ma ji'i ycui' ca ma", nacui
Ni. 10 Nu lo'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i
tya'a ñati na jua'a, ná taca cua'ni na cha'
cuxi lo'o ngu' bi' li'. Bi' cha' na cua ndye
ndyu'ni na lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi
ji'na, nu lo'o cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a
ñati na, cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i
ngu'.
11 Cua'ni ma cha' tyi'u ti' ma lcaa cha' bi'.
Cua jlo ti' ma cha' cua ndyalaa hora cha'
clyana na ji'i ycui' Ndyosi; bi' cha' juani
que ti' ma lacua, cha' tii ti ti' ma tyi'i ma
chalyuu. Cua tyaa ti ycui' Jesús cha' cua'ni
lyaá Ni ji'na, cha' caqui'ya Ni ji'na. Nu lo'o
ngusñi na cha' ji'i Jesús tya clyo, li' ngua
ti' na cha' tya lyiji tsa tyalaa tsa bi' cha'
tyaa ycui' Jesús; pana juani cua ngulala ti
tyalaa tsa bi'. 12 Ñi'ya laca chalyuu talya,
jua'a laca lo'o ndi'i na chalyuu, xqui'ya cha'
cuxi nu ntsu'u ji'na. Pana juani cua tye ti
talya bi', cua tyaa ti Cristo cha' culotsu' Ni
cha' cuxi bi'. Li' caca chalyuu ji'na ñi'ya si
cua nguxee tso'o, cha' lubii tsa xee caca li'.
Bi' cha' nga'a cha' xtyanu na ji'i cha' cuxi
nu ndu'ni ngu', cha' cuxi tsa tyiquee ngu'
nu ndya'a chalyuu talya bi'. Cua'ni cho'o
na tyucui ña'a na, cha' nguula tsa cua'ni na
cña cuentya ji'i Cristo nde chalyuu, ñi'ya
si laca na sendaru ji'i Cristo. 13 Clyana na
ñi'ya caca tyi'i tso'o ti na lo'o ñati, ñi'ya si
laca na ñati nu xcui' ndya'a ndacua ti su
caca ña'a ñati ji'na. Li' ná tso'o laca si culiji
na chalyuu ji'na jua'a ti lo'o ndya'a na cha'
cu'bi na, masi xa' la juersa ji'na culiji na lo'o
xcui' ndi'i ti na ta'a. Ná tso'o bi'. Lo'o jua'a
ná ntsu'u cha' cua'ni suba' na lo'o xa' ñati,
ná ntsu'u cha' clyana na xa' la cha' cuxi nu
cua'ni na lo'o ñati; ni nga'aa clyana na cha'
cusuu lo'o ngu', nga'aa cua'ni liye' ti' na ji'i
ngu'. 14 Ta ma chacuayá' cha' caca loo ycui'
Jesucristo nu Xu'na na ji'i tyucui ña'a ma;
nga'aa taquiya' na ji'i lcaa lo cha' cuxi, cha'
nu tiji' tsa ti' na ji'i xqui'ya cha' laca na ñati
ti.

14

Ná chcui' ngu' cha' cuxi ji'i xa' la ñati tya'a ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Cristo

1 Tso'o ti chcui' ma lo'o sca ñati tya'a
ngusñi na cha' ji'i Jesús, masi tya lyiji ca
cuayá' tso'o ti' cha' bi'; ná xuu tya'a ma
lo'o nu ñati bi' xqui'ya sca cha' nu ná nchca
cuayá' tso'o ti'. 2 Ntsu'u ñati nu jlya tsa ti'
ji'i Cristo, bi' cha' ná ntsii ngu' cacu ngu'
lcaa lo na. Xa' la ñati nu ná jlya tso'o ti' ji'i
Cristo, ntsii ngu' bi' si cua'ni ngu' cha' cuxi
xqui'ya sca na cacu ngu'; bi' cha' ná ntaja'a
ngu' bi' cacu ngu' cuaña'. Ndacu ngu' si'yu,
ndacu ngu' cuu, ndacu ngu' caatya, tsa bi'
ti na ndacu ngu' bi'. 3 Pana nu ngu' nu ná
ntsii ndacu cuaña' ni, ná tso'o si xtyí lo'o
ngu' ji'i xa' la tya'a ngu' nu ntsii cacu bi'. La
cui' ti cha', nu ngu' nu ntsii cacu cuaña' bi',
ná tso'o si chcui' cuxi ngu' bi' ji'i ngu' nu
ndacu lcaa lo na nu nda ycui' Ndyosi cha'
cacu na, cha' cua nda Ni chacuayá' ji'i ngu'
cha' caca ngu' sñi' ycui' Ni. 4 Ná tso'o si
chcui' cuxi ma ji'i xa' la ñati tya'a ngusñi
na cha' ji'i Ni. Ycui' Ndyosi laca Xu'na
ngu', si'i cuentya ji'i cu'ma laca ngu' bi';
cuentya ji'i ycui' Ndyosi laca cña nu ndyu'ni
ngu', si cha' tso'o ndyu'ni ngu', si cha' cuxi
ndyu'ni ngu'. Lo'o jua'a ná tyacua cha' cuxi
ji'i ngu' xqui'ya cha' bi', cha' lo'o ngu' bi'
ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' nu Xu'na na; jua'a
xtyucua Ni ji'i ngu', cha' tyi'i tso'o ti ngu'
chalyuu cuentya ji'i ycui' Ni.

5 Ntsu'u ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o
Cristo nu ndu'ni tacati ji'i sca tsa, ná ntsu'u
cha' ji'i xa' la tsa cuentya ji'i ngu' bi'; xa'
la ñati nchcui' cha' na ji'i ycui' Ndyosi laca
lcaa tsa. Ta ma chacuayá' cua'ni scaa ñati
tsa ña'a nu nclyacua ti' ycui' ca ngu'. 6 Si
tacati tsa sca tsa cuentya ji'i tsaca ngu', bi'
laca tsa nu nga'a cha' cua'ni chi ngu' bi'
loo ycui' Ndyosi lacua; lo'o jua'a taca cua'ni
chi nu xa' la ñati loo ycui' Ndyosi, masi ná
ntsu'u cha' tacati ji'i ngu' lo'o tsa bi'. La cui'
jua'a ndyu'u cha' lo'o ñati nu ná ntsii cacu
cuaña' bi'; xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i
ycui' Ndyosi, bi' cha' ná ntsii ngu' bi'. Ndya
ngu' xlya'be ji'i ycui' Ni lo'o ndacu ngu' ji'i.
Lo'o nu ntsii cacu cuaña' bi' ni, la cui' ti
xqui'ya ycui' Ndyosi ntsii ngu' cacu ngu' ji'i;
lo'o ngu' bi' ndya ngu' xlya'be ji'i ycui' nu
Xu'na na cha' nda Ni na cacu ngu'.

7 Ntsu'u cha' caca na cña ji'i Ni, masi tya
lu'ú na, masi cajaa na. Si'i cha' ji'i ycui' ti
na ndi'i na chalyuu, si'i cha' ji'i ycui' ti na
cajaa na; 8 cha' caca na cña ji'i ycui' Ndyosi,
bi' cha' ndi'i na lo yuu chalyuu. Nu lo'o
ntsu'u cha' cajaa na, cha' ji'i Ni laca li', cha'
na ji'i ycui' Ni laca na, masi tya lu'ú na, masi
cua ngujuii na. 9 Cua ngujuii Cristo, lo'o
jua'a cua ndyu'ú Cristo chaca quiya', cha'
ca cuayá' ti' lcaa ngu' cha' ycui' Ndyosi laca
Xu'na lcaa jyo'o nu ngusñi cha' ji'i Ni nu
lo'o nguti'i ngu' chalyuu. Lo'o jua'a ycui' Ni
laca Xu'na ñati nu jlya ti' ji'i Ni nde chalyuu
juani.

10 Ñati ji'i Cristo laca cua ña'a ca ngu' tya'a
ngusñi na cha' ji'i Ni, bi' cha' ná nga'a cha'
chcui' cuxi ma ji'i cña nu ndu'ni scaa ngu'
tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Ná chcui'
cuxi ma ji'i ngu' bi', ñi'ya nu ngua'ni ma tya
tsubi' la; ntsu'u cha' tyalaa tsa bi' lo'o tyaa
lcaa tya'a na ca su ntucua ycui' Ndyosi. Nde
loo ycui' Ni tsatu na li', cha' cua'ni cuayá'
Ni ji'na. 11 Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi
cusu' nu nacui ycui' Ndyosi ndi'ya:

Ycui' Ndyosi lu'ú laca na', nacui Ni, nga'a
cha' tyatu sti' lcaa ñati nde loo su
ntucua na',
cha' chcui' liñi ngu' lo'o tya'a ñati cha' laca
na' ycui' Ndyosi Sti ngu'.

12 Bi' cha' lacua, lcaa na lo'o tya'a na nga'a
cha' xacui na cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o
tyalaa tsa bi', lcaa cha' ñi'ya nu ngua'ni scaa
na lo'o ñaa na chalyuu.

Ná ta ngu' tyempo ji'i tya'a ngu' cha'
tya'achu' ngu' ji'i Jesús

13 Nga'aa chcui' cuxi ma ji'i cña nu
ndyu'ni scaa ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i
Jesús lacua. Ndi'ya cua'ni ma juani: nga'aa
ta ma tyempo ji'i ngu' tya'a ma cha' cua'ni
ngu' cha' cuxi xqui'ya cu'ma. 14 Cua nchcui'
Cristo lo'o na', cua jlo ti' na' cha' ni sca na
cuxi ná nda ycui' Ndyosi cha' cacu ñati; lcaa
na nu ndacu ñati chalyuu, na tso'o laca bi'.
Pana ntsu'u ñati nu ná nchca cacu sca na,
xqui'ya cha' nti' ti ngu' cha' na cuxi laca
bi'; cuxi tsa laca na bi' cuentya ji'i ngu' bi'
si cacu ngu' ji'i li'. 15 Lo'o ngu' tya'a ntsu'u
cha' ji'i ma lo'o Jesús ni, si ña'a ngu' cha'
ndyacu ma sca na nu ná ntsu'u chacuayá'
cacu ycui' ngu', nti' ngu', chiya'a culacua
ti' ngu' bi' li'; ñi'ya laca si ná tso'o ntsu'u
tyiquee ma ña'a ma ji'i ngu', bi' cha' ndyacu
ma na bi' culacua ti' ngu'. Ná tso'o jua'a.
Ná ntsu'u chacuayá' ji'i ma cacu ma na laca
nu nti' ti ma, si jua'a cua'ni ma cha' xtyanu
ngu' tya'a ma cha' ji'i Cristo xqui'ya cha'
ndyacu ma na bi'. Lo'o ngu' bi', laca ngu'
cuentya ji'i ycui' Ndyosi; xqui'ya ngu' bi',
bi' cha' ngujuii Cristo. 16 Masi ndi'i tso'o ti
ma, ná nga'a cha' ta ma tyempo ji'i ngu' cha'
chcui' ngu' cha' cuxi ji'i cña nu ndyu'ni ma
xqui'ya cha' ndyacu ma na bi'. 17 Nu lo'o laca
ycui' Ndyosi loo ji'na ni, ná ndulo tsa cha'
ji'na cuentya ji'i sca na nu ndacu na, sca na
nu co'o na; nu ndulo tsa ji'na laca cha' tyaa
Xtyi'i ycui' Ndyosi tyanu ne' cresiya ji'na,
cha' ca tso'o cresiya ji'na xqui'ya Jesús. Bi'
cha' ti ti taca tyi'i tyiquee na chalyuu, taca
ca chaa ti' na xqui'ya ycui' Ndyosi; lcaa
cha' bi' caca nu lo'o laca Ni loo ji'na. 18 Li'
tso'o ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ma, lo'o
jua'a ñati chalyuu cua'ni chi ngu' loo ma, si
cua'ni ma lcaa ña'a cña nu ngulu'u Cristo
ji'na.

19 Tso'o lacua. Lcaa tya'a na nga'a cha'
clyana na cua ña'a ca cha' nu cua'ni cha'
caca tyi'i tso'o na lo'o tya'a ñati na, ña'a
cha' nu cua'ni cha' xtyucua na ji'i tya'a ñati
na, cha' tso'o ti tyi'i na cuentya ji'i Cristo;
20 ná cua'ni ñu'u ma ji'i cña nu ndyu'ni ycui'
Ndyosi xqui'ya sca na nu ndacu ma. Chañi
cha' tso'o tsa laca lcaa na nu nda Ni cha'
cacu ñati, pana caca cuxi na bi' cuentya ji'i
ma, si ntsu'u ngu' nu xtyanu cha' ji'i Jesús
xqui'ya cha' ndacu ma ji'i. 21 Tso'o la masi

ná cacu mạ cuaña' tsiya' ti, masi ná co'o
mạ lcui tsiya' ti, si nti' mạ cha' cuxi laca
na bi' cuentya ji'ị tya'a ñatị mạ. Ni sca na
ná cua'ni mạ nu cua'ni cha' tya'ạchụ' ngu'
tya'a mạ ji'ị Jesús, cha' cua'ni ngu' cha' cuxi,
cha' quiñu'ụ cresiya ji'ị ngu'. 22 Nu lo'o nti'
mạ cha' tso'o tsa cuentya ji'ị ycui' Ndyosi
laca sca cña nu ndu'ni mạ, masi ntsu'u
ñatị nu ná ndiya ti' cha' ndu'ni mạ jua'ạ,
tsiya' ti cua'ni mạ cña bi' li' ca su nga'ạ
ycui' ti mạ, ca su ña'ạ sca ti ycui' Ndyosi
ji'ị mạ. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñatị nu
ngui'ị ndu'ni jua'ạ, ná ntsu'u cha' culacua
tsa ti' ngu' bi'; cua jlo ti' ngu' bi' cha' si'i
cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. 23 Pana ná tso'o
ndyu'ni ñatị lo'o ndyacu cuaña' si nti' ngu'
cha' cuxi laca cha' bi' cuentya ji'ị ycui' Ni;
qui'ya laca ji'ị ngu' bi', cha' si'i na tyucui
tyiquee ngu' ndyacu ngu' cuaña' bi' li'. Lcaa
cña nu ndyu'ni na cha' siya' ti tyiquee na,
qui'ya ji'na laca bi'.

15

Si'i xcui' cña ji'ị ycui' ca na nu tyu'u tyiquee na

1 Lcaa na nu nguula ti' tyiquee na xqui'ya
cha' ngusñi na cha' ji'ị Cristo, ntsu'u cha'
talo tyiquee na ji'ị tya'a ngusñi na cha' ji'ị
Cristo nu tya lyiji xñi tso'o cha' bi'; ntsu'u
cha' xtyucua na ji'ị ngu'. Si'i xcui' cña ji'ị
ycui' ca na nu nga'ạ cha' tyu'u tyiquee na
ji'ị; 2 clyana na ñi'yạ caca cha' caca tso'o
ji'ị ngu' tya'a na nu nga'ạ cacua ti slo na.
Xtyucua na ji'ị ngu' bi', cha' tyatí la ti'
tyiquee ngu' lo'o jlya ti' ngu' ji'ị Cristo;
3 ñi'yạ nu ngua'ni ycui' Cristo, ni sca cña ná
ngua'ni yu cha' ji'ị ti yu. Cua ntsu'u sca cha'
nu nscua lo quityi cusu', sca cha' nu nda yu
lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ndi'yạ: "Lcaa cha'
cuxi nu nchcui' ngu' jinu'ụ, cua ndyanu
cha' bi' hichụ' na'; yabe' nu ngusta ngu'
jinu'ụ laca bi'". 4 Lcaa quityi nu nguscua
jyo'o cusu' tya sa'ni la ni, nclyu'u quityi
bi' ji'na ñi'yạ nu caca jatya na ji'ị sca cha'
nu lijyạ nde loo la; nda quityi cha' lo'o na
ñi'yạ xtyucua ycui' Ndyosi ji'na cha' talo tsa
tyiquee na laja lo'o ndụ ti' na ji'ị Ni. 5 Lo'o
jua'ạ cua nti' ya cha' xtyucua Ni ji'ị cu'mạ,
la cui' nu sca ti ycui' Ndyosi nu nxtyucua ji'ị
lcaa na cha' talo tyiquee na, nu ndu'ni cha'
ca tlyu tyiquee na. Xtyucua Ni ji'ị cu'mạ,
cha' jua'ạ talo tyiquee mạ ji'ị tya'a ntsu'u
cha' ji'ị mạ lo'o Ni, cha' caca stu'ba tyiquee
mạ lo'o tya'a mạ xqui'ya Jesucristo. 6 Lo'o
ngua stu'ba cha' ji'ị mạ lo'o tya'a mạ, li' sca
ti cha' taca tyu'u tyiquee mạ, sca ti cha'
taca tyu'u tu'ba mạ lo'o cua'ni tlyu mạ ji'ị
ycui' Ndyosi Sti na, nu laca Sti Jesucristo nu
Xu'na na.

Nduna ngu' xa' tsu' cha' tso'o nu nda Jesús

7 Ñi'yạ tso'o tsa nchcui' Cristo lo'o mạ,
jua'ạ nga'ạ cha' chcui' tso'o mạ lo'o tya'a
ñatị mạ, cha' caja ñi'yạ cua'ni tlyu ngu' ji'ị
ycui' Ndyosi lo'o ña'ạ ngu' ji'ị mạ. 8 Cua
ñaa Cristo cha' cua'ni lyaá yu ji'ị ngu' judío,
ñi'yạ nu ngüiñi cha' ji'ị ycui' Ndyosi lo'o
jyo'o cusu' ji'ị ya sa'ni la; caca cuayá' ti' na
jua'ạ cha' liñi tsa cha' nu nda Ni lo'o jyo'o
cusu' bi'. 9 Ñaa nu Cristo bi', cha' jua'ạ caja
ñi'yạ nu cua'ni tlyu ngu' xa' tsu' mạ ji'ị ycui'
Ndyosi, cha' lo'o ji'ị cu'mạ cua'ni tya'na tsa
ti' Ni, ñi'yạ nu ndyu'u sca cha' nu nscua lo
quityi cusu' nu ndi'yạ nchcui':

Cua'ni tlyu na' jinu'ụ laja ngu' xa' tsu',
xqui'ya cha' ngua'ni lyaá nu'ụ ji'ị
ngu';
cula tu'ba na' jii jinu'ụ, cha' cua'ni chị na'
loo nu'ụ, nacuị jyo'o David.

10 Ntsu'u chaca cha' nu nscua lo quityi cusu'
nu nchcui' ndi'yạ:

Cu'mạ ngu' xa' tsu', stu'ba ti ca chaa ti'
mạ lo'o lcaa ñatị nu ngusubi ycui'
Ndyosi ji'ị, nacuị jyo'o Moisés.

11 Lo'o jua'ạ tya ntsu'u chaca cha' nu nchcui'
ndi'yạ:

Cua'ni tlyu lcaa ngu' xa' tsu' ji'ị ycui' nu
Xu'na na;
lcaa ngu' cula tu'ba ngu' jii nu chcui' cha'
ji'ị lcaa cha' tlyu nu ngua'ni ycui' Ni,
nacuị jyo'o David.

12 Lo'o jyo'o Isaías nguscua sca cha' lo quityi
cusu' nu nacuị ndi'yạ:

Tyu'u tucua sca ñatị tya'a ñatị ji'ị jyo'o Isaí,
caạ yu bi' lo yuu cha' caca yu loo ji'ị ngu' xa'
tsu'.
Ndụ ti' ngu' xa' tsu' ji'ị yu bi', cha' cua'ni
lyaá yu ji'ị ngu'.
Jua'ạ nchcui' quityi cusu' bi'.

13 Bi' cha' juani nti' na' cha' cua'ni Ni cha'
xñi tso'o la mạ cha' ji'ị ycui' Ni, cha' tso'o
tsa caca tyiquee mạ, cha' tị ti taca tyi'ị
tyiquee mạ li'. Nu lo'o tyanu Xtyi'i ycui'
Ndyosi ne' cresiya ji'na, li' nga'aa caca taja

ti' na lo'o ntajatya na ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' caa̱ Ni.

14 Cu'ma̱ tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo,
nslo tsa na' ji'i̱ ma̱ cha' tso'o tsa tyiquee ma̱;
tso'o tsa nchca cuayá' ti' ma̱ cha' ji'i̱ Cristo,
lo'o jua'a̱ nchca tsa ji'i̱ ma̱ ta ma̱ cuii̱ lo'o
ngu' tya'a ma̱. 15 Cua nscua na' quityi re cha'
caa̱ ca su ndi'i̱ ma̱; ná ntsii̱ na' tsiya' ti cha'
chcui' na' cha' bi' lo'o ma̱, cha' xñi tso'o la
ma̱ cha' bi'. Ntsu'u chacuayá' cha' chcui'
na' lo'o ma̱, cha' ycui' Ndyosi cua nda Ni
cña bi' 'na, cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na'.
16 Cua ngusubi ycui' Ndyosi 'na cha' cua'ni
na' cña ji'i̱ Jesucristo; cña bi' laca cha' tsa'a
na' ta na' cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ngu'
xa' tsu', lcaa su ndi'i̱ ngu'. Jua'a̱ ndyu'ni na',
cha' tyucui tyiquee ngu' caca ngu' bi' ñati̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya cña nu cua'ni Xtyi'i
ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i̱ ngu'. Li' tyaja'a̱
Ni quiñi cha' ji'i̱ Ni lo'o ngu' bi' xqui'ya na'.
17 Xqui'ya Jesucristo ntsu'u tsa cha' nu
taca chcui' na' lo'o cu'ma̱ nquicha'; taca
chcui' na' ji'i̱ cña nu cua ngua'ni na'
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, ni si'i cha' cua'ni
tyucuaa ti' na' lo'o ma̱ laca si chcui' na'
jua'a̱. 18 Pana tsa bi' ti cha' chcui' na' lo'o
ma̱, cha' ji'i̱ cña nu ngua'ni Jesús, cha' caja
ñi'ya̱ nu taquiya' ngu' xa' tsu' ji'i̱ cha' nu
nchcui' ycui' Ndyosi. Si'i sca ti na' nu
ngua'ni na' cña bi', pana Xtyi'i ycui' Ndyosi
ngua'ni cña lo'o na' lo'o nchcui' na' lo'o
ngu'. 19 Ngua'ni Ni cña tonu nu ná ca cua'ni
ñati̱ chalyuu, cha' cube ti' xa' ñati̱ cha' ycui'
Ndyosi laca nu ndyu'ni cña bi'. Jua'a̱ ngua
cha' cua ndya'a̱ na' ndi'i̱ na' ca loyuu tyijyu'
la. Nguxana na' nde quichi̱ Jerusalén, ña'a̱
cuayá' ndyalaa na' loyuu su cuentya Ilírico.
Lcaa quichi̱ su ndya'a̱ na', quiña'a̱ tsa cha'
tso'o ji'i̱ Cristo nda na' lo'o ngu' ña'a̱ cuayá'
nu ngua 'na. 20 Lye tsa ndyu'ni cña ti' na',
cha' tsa'a na' tsaana na' lcua ti quichi̱ su
bilya cuna ngu' cha' ji'i̱ Cristo. Bi' ti quichi̱
ndyanu na' nclu'u na' cha' tso'o bi' ji'i̱ ngu',
cha' ná nti' na' tyati̱ yu'u na' lo'o cña nu
ndyu'ni xa' tya'a ñati̱ ji'i̱ Cristo. 21 Nti' na'
cha' tyu'u tucua sca cha' nu nscua lo quityi
cusu' nu nchcui' ndi'ya̱:

Ca quichi̱ su bilya chcui' ngu' cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ngu', ca bi' tyuloo tso'o
ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi;
ca su bilya cuna ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ni, ca bi'
ca cuayá' tso'o ti' ñati̱ cha' ji'i̱ Ni.

Nti' tsa Pablo tsaa ca quichi̱ Roma

22 Tyijyu' tsa ndya'a̱ na', bi' cha' bilya caja
ñi'ya̱ nu caa̱ na' ca su ndi'i̱ ma̱, 23 masi cua
ngua tyuu̱ yija̱ nu ngua ti' na' cha' caa̱ na'
chcui̱' lo'o ma̱. Ca juani ngua laja 'na lijyaa̱,
cha' nga'aa ntsu'u cña nu cua'ni na' ca nde;
24 bi' cha' cua nti' na' cha' caa̱ na' tyi'i̱ na' xi
ca su ndi'i̱ ma̱, tyucuii̱ su tsa'a̱ nde España.
Li' taca ta na' xi cha' lo'o ma̱. Nu lo'o ngua
chaa xi ti' na lo'o tya'a na, li' taca chcui'
salya' ma̱ lo'o na', cha' xtyucua ma̱ jna'
tyucuii̱ su tsa'a̱ nde loo la. 25-26 Pana clyo la
ntsu'u cha' tsa'a na' nde quichi̱ Jerusalén.
Nu ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo
nu ndi'i̱ nde Macedonia, nu ndi'i̱ nde Acaya
ni, tso'o tsa tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ xa'
ñati̱; bi' cha' cua nguxuti'i̱ ngu' tsa ycu' cñi
nu caca msta̱, cha' cua nti' ngu' xtyucua
ngu' ji'i̱ ngu' ti'i tya'a na, nu ñati̱ ji'i̱ Cristo
nu ndi'i̱ nde Jerusalén. Bi' cha' tsa'a na'
tsaa lo'o na' ji'i̱ cñi bi' ca slo ngu' ti'i bi'.
27 Chañi cha' tyucui tsa tyiquee ngu' bi' nda
ngu' msta̱ bi'. Taca ñacui̱ na cha' ñi'ya̱
laca si na ndacui ti ngu' bi' ji'i̱ tya'a ngu',
jua'a̱ laca cña nu ndyu'ni ngu' juani. Tya
clyo ngu' judío laca nu cua nda cha' ji'i̱
Cristo lo'o ngu' xa' tsu'; xqui'ya cha' bi'
ngua tso'o cresiya ji'i̱ ngu' cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi, masi ngu' xa' tsu' laca ngu'. Bi' cha'
juani lo'o ngua ti'i nu ngu' judío bi', tso'o si
xtyucua ngu' xa' tsu' ji'i̱ ngu' bi', cha' tya'a
ñati̱ ji'i̱ Cristo laca ngu'. 28 Clyo cua'ni na'
cha' xcua se'i̱ ti cña bi', ña'a̱ cuayá' nu cua
nda na' cñi bi' ji'i̱ ngu'; li' xñi na' tyucuii̱
tsa'a̱ nde España. Pana laja tyucuii̱ tyeje
tacui na' ca su ndi'i̱ cu'ma̱. 29 Nu lo'o tyalaa
na', li' jlo ti' na' cha' quiña'a̱ tsa cha' tso'o
ji'i̱ Cristo ntsu'u cha' chcui' na' lo'o ma̱, cha'
caja ñi'ya̱ nu tyati̱ la ti' tyiquee ma̱ li'.

30 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi, tyu'u cha' clyu ti' ji'i̱ ma̱ lo'o na'
xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, cha' jua'a̱
ntsu'u tsa tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱
ma̱, xqui'ya cña nu ndyu'ni Xtyi'i ycui' Ni
ne' cresiya ji'i̱ ma̱. Cua'ni ma̱ cha' caca
stu'ba tyiquee ma̱ lo'o na', cha' lu'ba tsa
chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi cuentya jna'.
31 Jña ma̱ cha' clyu ti' ji'i̱ ycui' Ni, cha' clyaá
na' ji'i̱ nu ngu' tyaala nu ná jlya ti' tsiya' ti
cha' ji'i̱ Cristo, nu ngu' nu ndi'i̱ nde Judea ni.
Lo'o jua'a̱ jña ma̱ cha' ji'i̱ Ni cuentya ji'i̱ ñati̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ndi'i̱ nde Jerusalén, cha'

tso'o ti tyu'u tyiquee ngu' tya'a na chcui'
ngu' lo'o na', nu lo'o xñi ngu' mstą nu ta na'
ji'i ngu'. 32 Lo'o jua'ą jña mą cha' ji'i Ni, cha'
tso'o ti caca tyiquee na' lo'o tyalaa na' ca
su ndi'i mą, cha' xa' caca nguula ti' tyiquee
na' nu lo'o tyi'i na' lo'o mą, si jua'ą nti' Ni
cha' caca. 33 Xtyucua Ni ji'i lcaa cu'mą lacua,
la cui' ycui' Ndyosi nu ndu'ni cha' ti ti tyi'i
tyiquee na nde chalyuu. Chañi tsa cha' caca
jua'ą.

16

Nchcuicha' Pablo ji'i tyuu tya'a ñati ji'i Cristo

1-2 Lo'o tyalaa ma' Febe slo mą, chcui' tso'o
mą lo'o ma' xqui'ya ycui' nu Xu'na na, ñi'yą
nu nga'ą cha' cua'ni mą, cha' tya'a ngusñi
na cha' ji'i Cristo laca ma' bi'. Tya'a na laca
ma' Febe, ndyu'ni ma' cña cuentya ji'i taju
ñati ji'i Cristo nu ndi'i quichi Cencrea. Ta
mą na nu lyiji ji'i ma' cusu' bi', cha' cua
nguxtyucua tsa ma' ji'i quiña'ą tsa ñati tya
tsubi' la; lo'o jua'ą na', cua nguxtyucua tsa
ma' jna'.

3 Chcuicha' mą ji'i Priscila lo'o Aquila,
tya'a ndyu'ni na' cña ji'i Jesucristo. 4 Cua
tsubi' la hasta cua cajaa ti ycui' ngu' ngua
cuentya jna', cha' ngua'ni lyaá ngu' jna'
lo'o ntsu'u na' sca su cuxi tsa. Lo'o ycui'
na' ndya na' xlya'be ji'i ngu' bi'; jua'ą lcaa
tya'a ngu' xa' tsu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o
Cristo nde quichi tyijyu' la, jua'ą nti' ngu',
cha' ta ngu' tsaa xlya'be ji'i ngu' bi'. 5 Cuati
chcuicha' mą ji'i lcaa ñati ji'i Cristo nu
ndyu'u ti'i ca toni'i ji'i nu Aquila bi'. Lo'o
jua'ą chcuicha' mą ji'i Epeneto tya'a tso'o
na', ngu' Asia nu clyo ngusñi cha' ji'i Cristo
laca yu bi'. 6 Jua'ą chcuicha' mą ji'i María,
cha' ngua'ni tsa ma' cña cuentya ji'i mą.
7 Lo'o jua'ą chcuicha' mą ji'i Andrónico lo'o
Junias tya'a quichi tyi na', tya'a ngutu'u na'
ni'i chcuą. Tyucuaa ngu' bi' laca ngu' ñati
nu cua nda Cristo ji'i ndyaa, cha' ta ngu'
cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' nu cua tyijyu'
la; nguula tsa cña nu ngua'ni ngu' cuentya
ji'i nu Xu'na na. Pana yala la ngusñi ngu' bi'
cha' ji'i Jesús, lo'o li' tiya' la ngusñi na' cha'
bi'.

8 Lo'o jua'ą chcuicha' mą ji'i lcaa ngu'
tya'a nscua xtañi ngu' lo quityi re: ji'i
Amplias, cha' tyaca'a tsa yu 'na xqui'ya
ycui' nu Xu'na na; 9 lo'o jua'ą ji'i Urbano,
tya'a ndyu'ni na' cña ji'i Jesucristo; jua'ą
ji'i Estaquis, la cui' jua'ą tyaca'a tsa yu 'na;
10 jua'ą ji'i Apeles, cha' cua jlo ti' na cha'
ngusñi tso'o yu cha' ji'i Cristo xqui'ya lcaa
cña nu ngua ji'i yu cuentya ji'i Cristo; jua'ą
ji'i lcaa ngu' tya'a Aristóbulo; 11 jua'ą ji'i
Herodión tya'a quichi tyi na'; jua'ą ji'i lcaa
ngu' tya'a Narciso nu jlya ti' ji'i ycui' nu
Xu'na na; 12 jua'ą ji'i Trifena lo'o Trifosa, nu
ndyu'ni tsa cña ji'i ycui' nu Xu'na na; jua'ą
ji'i Pérsida tya'a tso'o na', cha' quiña'ą tsa
cña tso'o ji'i ycui' nu Xu'na na ngua'ni ma'
bi'; 13 lo'o jua'ą chcuicha' mą ji'i Rufo, sca
ñati ji'i Cristo nu tso'o tsa cha' nchcui' ngu'
ji'i; lo'o jua'ą ji'i xtya'ą Rufo, nu nguna'ąsii
tsa jna' ñi'yą si laca ma' xtya'ą na'; 14 lo'o
jua'ą ji'i Asíncrito, ji'i Flegonte, ji'i Hermas,
ji'i Patrobas, ji'i Hermes, lo'o jua'ą ji'i lcaa
tya'a ñati ji'i Cristo nu ndyu'u ti'i ca slo ngu'
bi'; 15 lo'o jua'ą chcuicha' mą ji'i Filólogo, ji'i
Julia, ji'i Nereo, ji'i nu cuna'ą tya'a ngula
yu, ji'i Olimpas; lo'o jua'ą ji'i lcaa tya'a ngu'
nu stu'ba ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Cristo.
Nti' na' cha' chcuicha' mą ji'i lcaa ñati bi'
cuentya jna'.

16 Nu lo'o chcuicha' mą ji'i tya'a mą,
tyucui tyiquee mą quityi mą ji'i tya'a mą
chacuayá' ji'i Cristo. Lcaa taju ñati nu
ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo ca nde, cua nti'
ngu' chcuicha' ngu' ji'i mą.

17 Cu'mą tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo,
lye chcui' na' lo'o mą juani, cha' tii ti ti' tyi'i
mą xi, cha' ná tyu'u tucua ñati nu ta cha'
cusuu ji'i mą lo'o tya'a mą, cha' ná tacu' loo
ngu' bi' cha' liñi ji'i Cristo nu cua ndyuna
mą. Ná xñi mą cha' ji'i ngu' bi', 18 cha' si'i
cña ji'i Cristo laca bi', si xa' la cha' nchcui'
ngu' lo'o mą. Ndu'ni ngu' bi' lcaa cha' cuxi
nu nclyacua ti' ycui' ngu' cha' cua'ni ngu'.
Lo'o jua'ą ndyu'ni ngu' cha' quichi yaa cha'
hique ngu' ti'i, cha' tso'o tsa ndañi cha' nu
nda ngu', cha' tajua' ti nchcui' ngu'. 19 Pana
nu cu'mą ni, tso'o tsa nchcui' ñati cha' ji'i
mą lcaa quichi, cha' tso'o tsa ndaquiya' mą
cha' ji'i Cristo. Tso'o tsa nti' na' ña'ą na' ji'i
mą lo'o nduna na' cha' bi'; cua nti' na' cha'
yala ti tyatí ti' mą cha' cua'ni mą cua ña'ą
ca cha' tso'o, cha' ná tyatí ti' mą tsiya' ti
cha' cua'ni mą ni sca cha' cuxi. 20 Ná tyuu
tsą lyiji cha' cua'ni tye ycui' Ndyosi ji'i nu
xña'ą, cha' nga'aa tyacą' cña cuxi nu ndu'ni
nu xña'ą bi' tsiya' ti. Cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i

tyiquee ma̱, ñi'ya̱ ntsu'u tyiquee ycui' Ni;
lo'o jua'a̱ ña'a̱ ti cua'ni Jesucristo nu Xu'na
na cha' tso'o lo'o lcaa tya'a ma̱.
21 Lo'o Timoteo tya'a ndya'a̱ na' cña, lo'o
Lucio, lo'o Jasón, lo'o Sosípater ngu' tya'a
quichi̱ tyi na', cua nti' ngu' chcuicha' ngu'
ji'i̱ ma̱.
22 Cuati lo'o na', scaranu ji'i̱ Pablo laca na'
lo'o nscua ya quityi re, Tercio naa na'; lo'o
na', nti' na' chcuicha' na' ji'i̱ ma̱ chacuayá'
ji'i̱ ycui' nu Xu'na na.
23 Lo'o yu Gayo nda yu cha' lo'o na' cha'
chcuicha' na' ji'i̱ ma̱; la cui' to' tyi yu nda
yu su tyi'i̱ na', jua'a̱ nda yu toni'i̱ ji'i̱ yu su
tyu'u ti'i̱ ña'a̱ taju ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o
Cristo re. Cuati lo'o Erasto nu laca loo ji'i̱
cñi quichi̱ re, nti' yu chcuicha' yu ji'i̱ ma̱; la
cui' ti cha' nti' Cuarto, yu tya'a na.
24 Bi' cha' lacua, xtyucua ycui' Jesucristo
nu Xu'na na ji'i̱ lcaa ma̱ lo'o tya'a ma̱, ña'a̱
ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o ma̱; jua'a̱ nti' na
cha' caca.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

25 Cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi lacua.
Taca ji'i̱ Ni ta Ni juersa ji'i̱ ma̱, cha' tyi'i̱
ma̱ ñi'ya̱ nu nga'a̱ cha' tyi'i̱ ti na chalyuu,
si xñi tso'o na cha' ji'i̱ Jesús. Cha' tso'o ji'i̱
la cui' Jesucristo, bi' laca cha' nu nda na'
lo'o ngu', masi tyu̱u̱ tsa siyento yija̱ ntsu'u
cuatsi' ti cha' nu nchcui' ñi'ya̱ nu cua'ni
ycui' Ndyosi nde loo la; 26 pana juani cua
ngulu'u tso'o Ni cha' bi' ji'na. Bi' cha' nga'a̱
cha' cañi cha' ji'i̱ Cristo tyucui ña'a̱ lo yuu
chalyuu su ndi'i̱ ñati̱ ña'a̱ cuayá' cuna lcaa
ngu' xa' tsu', cha' taca xñi ngu' cha' ji'i̱ sca
ti ycui' Ndyosi, cha' taquiya' ngu' ji'i̱ cha'
nu nchcui' Ni. La cui' cha' bi' laca nu cua
nscua lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi, nu nguscua
jyo'o cusu' ñi'ya̱ caca cha' nde loo la. Ngua
ti' ycui' Ndyosi cha' caca cha' bi', bi' cha'
jua'a̱ ndyaca juani; ycui' Ndyosi laca nu ná
nga'a̱ cha' tye chalyuu ji'i̱ Ni tsiya' ti.
27 Sca ti ycui' Ndyosi jlo ti' lcaa cha', bi'
cha' lcaa tyempo ná nga'a̱ cha' tye cha'
cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ni chacuayá' ji'i̱
Jesucristo. Jua'a̱ nti' na cha' caca tu'ni.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo nde quichı̱ Corinto

1 Pablo laca na' nu nscua̱ quityi re, lo'o
jua'a̱ stu'ba ti ntucua na' lo'o Sóstenes tya'a
ndyu'ni na' cña. Chacuayá' ji'ı̱ ycui' Ndyosi
ndya'a̱ na' nchcui' na' cha' ji'ı̱ Jesucristo
lo'o lcaa ñatı̱. 2 Nscua na' quityi re cha'
caa̱ slo cu'ma̱, ngu' taju ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo
nu ndi'ı̱ ma̱ nde quichı̱ Corinto. Xqui'ya
Jesucristo cua ngusubi Ni ji'ı̱ ma̱, lo'o juani
laca ma̱ ñatı̱ ji'ı̱ ycui' Ni; nga'a̱ cha' tyi'u
ti' ma̱ ji'ı̱ Ni lcua ti lo cña nu ndu'ni ma̱ su
ndi'ı̱ ma̱ chalyuu. Stu'ba cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o
cua ña'a̱ ca ñatı̱ nu ndu'ni tlyu ji'ı̱ Jesucristo
nu Xu'na na tyucui ña'a̱ chalyuu, cha' ñi'ya̱
laca Ni Xu'na na, jua'a̱ laca Ni Xu'na ngu'
bi'. 3 Ndi'ya̱ nti' na': cha' ña'a̱ ti cua'ni
ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma̱, cha'
cua'ni Ni cha' tı̱ ti tyi'ı̱ tyiquee ma̱ xqui'ya
Jesucristo nu Xu'na na.

Lcaa cha' tso'o nu caja ji'na xqui'ya Cristo

4 Lcaa tsa̱ nda na' xlya'be ji'ı̱ ycui' Ndyosi
xqui'ya cu'ma̱, cha' cua nda Ni cha' tso'o
lo'o ma̱ xqui'ya Jesucristo. 5 Ntsu'u tsa cha'
nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ma̱, cha' cua
ngua stu'ba cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o Cristo; bi' laca
cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'ı̱ ma̱ juani. Bi'
cha' cua jlo tso'o ti' ma̱ lcaa cha' nu ji'ı̱ Jesús,
lo'o jua'a̱ nchca ji'ı̱ ma̱ nchcui' ma̱ cha' bi'
lo'o ñatı̱. 6 Jua'a̱ nchca cuayá' ti' xa' ñatı̱
cha' liñi laca cha' nu ngusñi ma̱ ji'ı̱ Jesús,
cha' cua na'a̱ ngu' lcaa cña nu ndu'ni ma̱
su ndi'ı̱ ma̱ chalyuu. 7 Ná sca cha' lyiji ji'ı̱
ma̱ ne' cresiya ji'ı̱ ma̱; lcaa cña nchca ji'ı̱
ma̱ tyempo juani, xqui'ya cha' ndu̱ tsa ti'
ma̱ cha' caa̱ Jesucristo nu Xu'na na chaca
quiya'. 8 Ycui' Jesús laca nu cua'ni cha'
tyanu tachaa cha' ne' cresiya ji'ı̱ ma̱ ña'a̱
cuayá' nu tye chalyuu ji'ı̱ ma̱. Lo'o li' ná
ntsu'u qui'ya nu sta ycui' Ndyosi hichu̱' ma̱
lo'o caa̱ Jesucristo nu Xu'na na cha' cua'ni
cuayá' Ni ji'ı̱ ñatı̱ chalyuu. 9 Ycui' Ndyosi
ndu'ni cña, lcaa cña nu cua nacuı̱ Ni cha'
cua'ni Ni; bi' laca nu ngusubi ji'ı̱ ma̱ cha'
caca stu'ba cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o Jesucristo nu
Xu'na na, nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi.

Tsa cla'be ti ngu' nchcui' ngu' tsaca cha'

10 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ Cristo,
chcui' na' lo'o cu'ma̱ juani chacuayá' ji'ı̱
ycui' Jesucristo nu Xu'na na, cha' caca
stu'ba cha' ji'ı̱ lcaa cu'ma̱ lo'o tya'a ma̱, cha'
ná chcui' ma̱ tucua lo cha'. Tso'o ti tyi'ı̱
ma̱ lo'o tya'a ma̱, sca ti cha' culacua ti' ma̱,
sca ti cha' tyu'u tyiquee ma̱. 11 Tsubi' ti
ngujui cha' jna', nu lo'o nacuı̱ ngu' tya'a
Cloé 'na cha' ntsu'u tsa cha' cusu̱u̱ ji'ı̱ ma̱
lo'o tya'a ma̱, cha' ná stu'ba cha' ji'ı̱ ma̱
lo'o tya'a ma̱; 12 xa' ña'a̱ nchcui' sa scaa ma̱.
Ntsu'u sca taju ji'ı̱ ma̱ nu nacuı̱: "Ji'ı̱ Pablo
ngusñi ya cha'"; chaca taju ji'ı̱ ma̱ nacuı̱:
"Ñatı̱ ji'ı̱ Apolos laca ya"; jua'a̱ tya xa' la
ngu' taju ji'ı̱ ma̱ nacuı̱ ngu': "Ñatı̱ ji'ı̱ Pedro
laca ya"; jua'a̱ tya xa' la ngu' nacuı̱: "Ñatı̱
ji'ı̱ Cristo laca ya". 13 ¿Ha tyu̱u̱ tya'a nu laca
Cristo ntsu'u chalyuu cha' cua'ni lyaá ji'ı̱ ma̱
lacua? ¿Ha jna' nu ngujui'ı̱ ca'a̱ ngu' 'na
lo crusi cha' cajaa na' xqui'ya cu'ma̱? ¿Ha
cuentya jna' cua ntyucuatya ma̱? 14 Ni tsaca
ma̱ ná ntyucuatya na' ji'ı̱ ma̱. Tso'o jua'a̱
nti' na' cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi cha' si'i na'
laca̱ nu ngua'ni ji'ı̱, masi ntsu'u tucua tya'a
ti ngu' nu cua ntyucuatya na' ji'ı̱, yu Crispo
lo'o yu Gayo. 15 Ná ca ñacuı̱ ngu' cha' cua
ntyucuatya ma̱ cuentya jna' lacua. 16 Tyu'u
cha' clyu ti' ji'ı̱ ma̱, ndyi'u ti' na' cha' lo'o
ji'ı̱ yu Estéfanas, lo'o ji'ı̱ ngu' tya'a ndi'ı̱ yu,
cua ntyucuatya na' ji'ı̱ ngu' bi'; pana ná
ntsu'u ti' na' si cua ntyucuatya na' ji'ı̱ xa'
la ngu'. 17 Si'i cha' tyucuatya na' ji'ı̱ ñatı̱ nda
ycui' Ndyosi cña 'na lijyaa̱; cua ngulo Ni cña
'na cha' tsa'a̱ chcuı̱' cha' tso'o nu ntsu'u ji'ı̱
Jesús lo'o ñatı̱. Si'i na lijya̱ na' lo'o quiña'a̱
tsa cha' nu culo hique ti na', ñi'ya̱ nchcui'
ñatı̱ chalyuu nu nchca tsa ji'ı̱; si jua'a̱, ná
ca cuaya' ti' ñatı̱ ñi'ya̱ ngua cha' tlyu nu
ngua'ni Cristo lo'o ngujuii yu lo crusi.

Cristo ntucua su̱u̱ lcaa cha' nu cua nti' ycui' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na ji'ı̱

18 Ñatı̱ nu ngunu'u̱ chalyuu ji'ı̱ xqui'ya
cha' cuxi nu ndu'ni ngu', ná nchca cuayá' ti'
ngu' bi' tsiya' ti; na nxtyí lo'o ti ngu' ji'na
si chcui' na lo'o ngu' ñi'ya̱ ntsu'u cha' ji'ı̱
Cristo, cha' ngujuii yu lo crusi xqui'ya na
cha' cuityı̱ Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. Pana
nu na ni, nu clyaá na ji'ı̱ qui'ya nu ntsu'u
ji'na xqui'ya Cristo, tlyu tsa cña ngua'ni
ycui' Ndyosi, jua'a̱ nti' na. 19 Ntsu'u sca cha'

nu nscua lo quityi cusu' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu
nchcui' ndi'ya̱:
Cua'ni tye na' ji'i̱ lcaa cha' nu nchcui' ñati̱
nu nchca tsa ji'i̱, nacui̱ ycui' Ndyosi.
Nga'aa taquiya' na' ji'i̱ cha' nu nclyo hique
ti ñati̱ nu ngua tsa'a̱ tso'o ti, nacui̱
Ni.
20 ¿Ni cña tso'o cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi
ndu'ni ñati̱ nu nchca tsa ji'i̱ lacua? ¿Ni cña
ndu'ni ngu' nu ngua tsa'a̱ tso'o ti? ¿Ni cña
ndu'ni ngu' nu nchca tsa nchcui' lacua? Sca
ti nde chalyuu cua'nijo'o cña bi' ji'i̱ ngu'.
Cua nacui̱ ycui' Ndyosi ji'na cha' ná tso'o
tsiya' ti sca cha' nu ngua tsa'a̱ ñati̱ chalyuu
ti, cha' tonto laca bi'. 21 Ngua'ni Ni cha' ná
caja ñi'ya̱ tyuloo ñati̱ chalyuu ji'i̱ Ni cha'
hique ti ngu'; jua'a̱ tso'o la, ngua ti' ycui'
Ndyosi. Pana ndu'ni lyaá Ni ji'i̱ ñati̱ nu xñi
cha' ji'i̱ Ni; la cui' cha' nu ndacha' na ji'i̱
ngu', masi cha' tonto nchcui' na, nacui̱ ngu'
li'.
22 Cua nti' ngu' judío cha' cua'ni na sca
cha' tlyu slo ngu', cha' jlya ti' ngu' cha' nu
chcui' na lo'o li'; cuati nu ngu' xa' tsu' ni,
cua nti' ngu' cha' tso'o tsa jlo ti' na lcaa cha'
lo'o chcui' na lo'o ngu'. 23 Pana nu na ni,
ndacha' na ji'i̱ ngu' cha' ji'i̱ Cristo nu cua
ngujuii lo crusi cha' cua'ni lyaá ji'na. Li'
chiya'a̱ nti' ngu' judío lo'o ndyuna ngu' cha'
nu nchcui' na re; lo'o jua'a̱ ngu' xa' tsu', cha'
tonto nchcui' na nti' ngu' bi', si'i cha' bi'
tsiya' ti nti' ngu' bi'. 24 Pana xa' ña'a̱ nti' lcaa
tya'a na nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'na,
masi laca na ngu' judío, masi laca na ngu'
xa' tsu'. Sca ti cha' ji'i̱ Cristo nchcui' na,
cha' ji'i̱ ycui' Cristo ntsu'u lcaa chacuayá',
lcaa cha' tso'o nu cua nti' ycui' Ndyosi cha'
caca cuayá' ti' na. 25 Tso'o tsa ndyu'u cua
ña'a̱ ca cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, masi
ñacui̱ ñati̱ chalyuu cha' tonto tsa laca cha'
bi'; pana cuxi la ndyu'u lcaa cha' tlyu nu
nda ñati̱ chalyuu nu nchca tsa ji'i̱, nti' ngu'.
La cui' jua'a̱ nguula la cña ndyaca, cua ña'a̱
ca cña nu ndu'ni ycui' Ndyosi, masi ñacui̱
ngu' cha' ná nchca ji'i̱ Ni; pana cuxi la cña
ndyaca nu ndu'ni ycui' ca ñati̱. 26 Cu'ma̱
tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo, tyi'u ti' ma̱
juani ñi'ya̱ ña'a̱ ñati̱ ngua ma̱ tya clyo, nu
lo'o ngusubi ca ti Ni ji'i̱ ma̱: sca tucua ti
ma̱ nu nchca tsa ji'i̱ ma̱; si'i ñati̱ tlyu laca
ma̱, si'i ñati̱ culiya' laca ma̱ su ndi'i̱ ma̱
chalyuu, sca tucua ti cu'ma̱ nu tso'o laca
xi ji'i̱ ma̱. 27 La cui' cu'ma̱ nu nacui̱ ngu'
cha' ná tso'o ma̱ tsiya' ti, nu juani laca ma̱
ñati̱ nu nti' la ycui' Ndyosi ji'i̱. Jua'a̱ cua
nti' ycui' Ndyosi ta cha' tyuju'u ti' ji'i̱ ñati̱
nu nchca tsa chcui', nti' ycui' ngu'; bi' cha'
cua ngusubi Ni ji'i̱ cu'ma̱, masi ñati̱ ti'i laca
ma̱. Lo'o jua'a̱ ndu'ni Ni cha' tyuju'u ti' ñati̱
nu tlyu tsa cña nchca ji'i̱, nti' ycui' ngu';
bi' cha' ngusubi Ni ji'i̱ cu'ma̱ nu ná nchca
lye ji'i̱ ma̱. 28 Ndu'ni Ni cha' nga'aa nchca
chcui' tsiya' ti nu ñati̱ nu ndulo tsa ji'i̱ ycui'
ca; bi' cha' nsubi Ni ji'i̱ ngu' ti'i, nsubi Ni
ji'i̱ ngu' nu nxtyí lo'o ñati̱ ji'i̱, nsubi Ni ji'i̱
ngu' nu ná sca na ntsu'u ji'i̱ tsiya' ti, bi' ngu'
laca nu nsubi ycui' Ndyosi ji'i̱ cha' caca ngu'
ñati̱ ji'i̱. 29 Jua'a̱ ca cuayá' ti' lcaa na cha' ná
tso'o si cua'ni tyucuaa ti' na ji'i̱ tya'a ñati̱
na, si ndube ti' na ji'i̱ ycui' Ndyosi. 30 Ndi'ya̱
laca cha': cua nacui̱ ycui' Ndyosi cha' caca
stu'ba cha' ji'na lo'o Jesucristo, lo'o jua'a̱
cua nda Ni ji'i̱ Jesucristo ji'na. Masi ná
nchca ji'na, pana nu Jesucristo ni, lcaa cha'
nchca ji'i̱ ycui'. Xqui'ya nu Jesús bi' nchca
tso'o cresiya ji'na ñati̱ cuxi na cuentya ji'i̱
ycui' Ndyosi; xqui'ya Jesús taca caca na ñati̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' Jesús laca nu ngua'ni
lyaá ji'na ji'i̱ nu cuxi. 31 Bi' cha' cua'ni na
ndi'ya̱, ñi'ya̱ nu nscua lo quityi cusu': "Si
nti' na chcui' na lo'o xa' ñati̱ cuentya ji'i̱ sca
cha' tlyu, li' tso'o la si chcui' na ji'i̱ cha' tlyu
nu ngua'ni ycui' nu Xu'na na". Jua'a̱ nacui̱
quityi bi'.

2

Ni cha' laca ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ Cristo lo crusi

1 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo,
tyi'u ti' ma̱ ñi'ya̱ ngua'ni na' tya clyo, lo'o
ndyalaa na' su ndi'i̱ ma̱ cha' chcui' na' lo'o
ma̱ cha' tso'o nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o
na, cha' ji'i̱ Jesucristo bi'; ná quiña'a̱ tsa
cha' tucui nchcui' na' lo'o cu'ma̱ li', si'i cha'
nchca tsa na' nchcui' na' lo'o cu'ma̱ li'. 2 Laja
lo'o nguti'i̱ na' quichi̱ tyi ma̱, ngüiñi ti' na'
cha' ná ta na' xi xa' la cha' lo'o ma̱ tsiya' ti;
sca ti cha' ji'i̱ ycui' Jesucristo, la cui' Cristo
nu ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ lo crusi, tsa bi' ti
cha' nchcui' na' lo'o ma̱ li'. 3 Lo'o ndyalaa
na' su ndi'i̱ ma̱, nguna'a̱ tya ti' na' ndu̱ na'
li'; nchcua̱ tya na' cha' ngulacua tsa ti' na'
ni cha' xacui̱ ma̱ 'na li'. 4 Lo'o nda na' cha'
bi' lo'o ma̱, ná ngulana na' quiña'a̱ tsa cha'
nu tyu'u tu'ba na', ná ngua'ni na' ñi'ya̱ nu

ndu'ni ñatı̱ nu nchca tsa chcui'. Pana cua nda ycui' Ndyosi juersa jna'; cua nchcui' na' lo'o ma̱ lcaa cha' nu cua nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na', cha' caca cuayá' tso'o ti' ma̱.
5 Xqui'ya cña nu ngua'ni ycui' Ndyosi, bi' cha' ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ Jesús li'; si'i xqui'ya sca cha' nu ngulo hique ti na' cha' nchca tsa jna'.

Sca cha' tso'o nu nti' ycui' Ndyosi chcui' Ni lo'o ñatı̱

6 Masi jua'a̱, cua ntsu'u cha' tso'o nu nchcui' na lo'o ñatı̱ nu nduna tso'o cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi; cha' nu ngua'ya hique ycui' Ndyosi laca cha' bi', si'i sca cha' nu jlo ti' ñatı̱ chalyuu. La cui' ti ná jlo ti' nu laca loo chalyuu cha' bi', masi cua lijya̱ tye cha' culo ngu' bi' cña. 7 Cua nda ycui' Ndyosi cha' tso'o bi' lo'o na cha' chcui' na lo'o ñatı̱. Bilya caca cuayá' ti' ñatı̱ chalyuu ji'ı̱ cha' bi' tya sa'ni la, cha' ná nti' Ni cha' cuna ñatı̱ nu ngua li'. Pana tya lo'o bilya tya' chalyuu, tya li' ngulacua ti' Ni ñi'ya̱ nu cua'ni Ni; ngua ti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni lyaá Ni ji'na lo'o xñi na cha' ji'ı̱ Jesús. Tlyu tsa cha' tso'o caca ji'na li'. 8 Ni sca ñatı̱ nu laca loo chalyuu, ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi'. Si ngua jlo ti' ngu' cha' bi', ñi'ya̱ nu ngua ti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni Ni, ná ngujui'ı̱ ca'a̱ ngu' bi' ji'ı̱ Jesús lo crusi li', ycui' Jesús nu Xu'na na nu tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'ı̱. 9 Ñi'ya̱ nu nscua cha' lo quityi cusu', jua'a̱ laca cha' bi'. Ndi'ya̱ nchcui' quityi bi':

Cua ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi cha' tso'o nu tyacua ji'ı̱ ñatı̱ nu ntsu'u tyiquee ji'ı̱ ycui' Ni;
laca bi' cha' nu bilya ña'a̱ ñatı̱ chalyuu ji'ı̱, cha' nu bilya cuna ñatı̱ ji'ı̱,
ni ná ngulacua ti' ngu' cha' caca cha' bi'.

10 Pana nu na, ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ Cristo, cua ngulu'u Ni ji'na ñi'ya̱ caca cha' tso'o bi' xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni nu cua nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na. Tso'o tsa ndacha' loo Xtyi'i ycui' Ni ji'na lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi cha' cua'ni Ni nde chalyuu, tso'o tsa jlo ti' na cha' bi' xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni.

11 Nu ñatı̱ chalyuu na ni, hique ti na ntsu'u co'o lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee na; sca ti ycui' na lo'o ycui' Ndyosi caca jlo ti' na lcaa cha' nu nclyacua ti' na. Lo'o jua'a̱ laca ycui' Ndyosi, sca ti Xtyi'i ycui' Ni jlo ti' lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee Ni. 12 Si'i sca cui'ı̱ cuxi nu ntsu'u nde chalyuu ti laca Xtyi'i nu cua nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na juani; na cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni ji'na, cha' cua ngusñi na cha' ji'ı̱ Ni. Lo'o jua'a̱ xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni caca cuayá' ti' na lcaa cña tso'o nu ndu'ni Ni ne' cresiya ji'na. 13 Nu lo'o cacha' na cha' tso'o nu ji'ı̱ ycui' Ndyosi bi' ji'ı̱ ñatı̱ ji'ı̱ ycui' Ni, nu ngu' nu ntsu'u Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'ı̱, li' clyana na sca cha' nu chcui' na, sca cha' nu ta Xtyi'i ycui' Ni lo'o na; ná clyana na quiña'a̱ tsa cha' chcui' na ñi'ya̱ nu ndu'ni ñatı̱ nu nchca tsa ji'ı̱ ycui' ca ngu'.

14 Pana ñatı̱ nu ná stu'ba cha' ji'ı̱ lo'o ycui' Ndyosi ni, ná taca ca cuayá' ti' ngu' bi' ni sca cña nu ndu'ni ycui' Ndyosi cuentya ji'ı̱ Xtyi'i ycui' Ni; ná nchca ca cuayá' ti' ngu' bi' ji'ı̱ cha' bi' tsiya' ti. Sca ti si ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, li' caca cuayá' ti' na ni cha' laca bi', bi' cha' ná sca cha' laca nti' ngu' bi'. 15 Taca ca cuayá' ti' na ñi'ya̱ ndyu'u lcaa cha' si cua ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, lo'o li' ná taca xacuı̱ ngu' xi xa' la cha' ji'na. 16 Ndi'ya̱ nscua lo quityi ji'ı̱ ycui' Ndyosi: "¿Tilaca nchca cuayá' ti' ni cha' laca nu nda'ya hique ycui' Ndyosi? ¿Ha caca ji'na ta na sca cuii̱ lo'o Ni?" nacuı̱ quityi. Pana nu na ni, xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi cua ngujui cha' ji'na ni cha' laca nu nclyacua ti' ycui' Cristo.

3

Sca ti cña ji'ı̱ ycui' Ndyosi ndu'ni ca ta'a ngu' nu ngulu'u cha' ji'ı̱ Jesús

1 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi, tyucui tyempo lo'o nguti'ı̱ na' ca slo ma̱ nu ngua tya li', ná ngua 'na chcui' na' lcaa cha' nu ngua ti' na' chcuı̱' lo'o ma̱, cha' bilya xñi tso'o ma̱ cha' ji'ı̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi nu nda Ni ji'na. Xti ti cha' nchcui' na' lo'o ma̱ li', cha' ña'a̱ ti cuxi ti ngulacua ti' ma̱. Ñi'ya̱ laca nu sube cuañi', jua'a̱ ngua cu'ma̱, cha' bilya xñi tso'o ma̱ cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi; 2 bi' cha' tiya' ti ngulu'u na' scaa cha' ji'ı̱ ma̱. Ñi'ya̱ laca lo'o sca cubi' cuañi', styi' xtya'a̱ ti ntyi' cubi' bi', cha' ná nchca cacu tso'o; jua'a̱ ngua cu'ma̱, cha' ná ngua cuna tso'o ma̱ scaa cha'. Masi juani tya lyiji cua'ni yala ma̱ cha' ca tsa'a̱ tso'o ma̱, 3 cha' ña'a̱ ti tya ndiya la ti' ma̱ ña'a̱ cha' cuxi nu ndyu'ni ñatı̱ chalyuu. Nu lo'o liye' ti' ma̱ ji'ı̱ tya'a ñatı̱ ma̱, nu lo'o lye nxu̱u̱ tya'a ma̱, tyaca̱' tyijyu' cha' ndiya la ti' ma̱ cha'

cuxi nu ntsu'u nde chalyuu. Tya ndu'ni mạ
ñi'yạ nu ndu'ni ñatị cuxi. 4 Nu lo'o ñacuị sca
ngu' tya'a mạ cha' ndi'yạ: "Ñatị ji'ị Pablo
laca ya", cuati ñacuị xa' la ngu' tya'a mạ
cha' ndi'yạ: "Ñatị ji'ị Apolos laca ya", ñi'yạ
ndu'ni ñatị cuxi, jua'ạ ndu'ni mạ li'.

5 ¿Tilaca laca nu Apolos bi' lacua? ¿Tilaca
laca na' lacua? ¿Ha si'i cña ji'ị ycui' Ndyosi
ndyu'ni ca ta'a ya? ¿Ha si'i xqui'ya cha' nda
ya cha' lo'o mạ, bi' cha' ngusñi mạ cha' ji'ị
Cristo li'? Cua laca cña ndyu'ni scaa ya, la
cui' cña ñi'yạ nu cua nda ycui' nu Xu'na na
cha' cua'ni ya. 6 Ñi'yạ laca sca ñatị nu cataa
sca si'yu, lo'o li' chaca laca nu su'ba hitya
sụụ na cuiñii bi', jua'ạ laca cuare lo'o mạ;
na' lacạ nu yaạ ndacha' na' cha' bi' ji'ị mạ
su clyo, lo'o tiya' la li' ñaa Apolos nda la cha'
bi' lo'o mạ. Pana sca ti ycui' Ndyosi laca nu
ndu'ni cha' tyanu tso'o cha' bi' ne' cresiya
ji'ị mạ; 7 ná ndu'ni cha' tilaca laca nu cua
nda cha' bi' lo'o mạ tya clyo la, ná ndu'ni
cha' tilaca laca nu tya nda la cha' bi' lo'o mạ
ca tiya' la. Sca ti ycui' Ndyosi laca nu ndulo
tsa cha' ji'ị, cha' ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni
cha' tyanu tachaa cha' ji'ị Ni ne' cresiya ji'ị
mạ. 8 Sca ti cuayá' ndu'ni ya lo'o tya'a ya,
masi nda ya cha' lo'o cu'mạ su clyo, masi
nclyu'u tso'o la ya cha' bi' ji'ị mạ ca tiya'
la. Ycui' Ndyosi ni, tya ta la Ni cha' tso'o
ji'ị ya, tsa ña'ạ nu ndyu'ni tso'o ya cña ji'ị
Ni. 9 Tya'a ndyu'ni ya cña ji'ị ycui' Ndyosi
laca cuare; lo'o cu'mạ ni, ndu'ni Ni cña ne'
cresiya ji'ị mạ, cña ji'ị ycui' Ndyosi laca bi'.

Lo'o jua'ạ taca ta na' chaca cuịị lo'o mạ
juani: ñi'yạ si laca mạ sca ni'ị tonu, jua'ạ
laca mạ cuentya ji'ị ycui' Ndyosi; 10 lo'o na',
ñi'yạ nti' sca cuityi ni'ị cuentya ji'ị ycui'
Ndyosi, jua'ạ laca na' lo'o cu'mạ, laja lo'o
nclyu'u na' ji'ị mạ cha' ji'ị ycui' Ni. Ndi'yạ
ndyu'ni na' lo'o mạ: ñi'yạ nti' si cua ngusta
tso'o na' quiya' sca ni'ị, lo'o li' ndyalaa xa'
la ngu' cuityi cha' cua'ni lyiji ngu' cha' tya'
ni'ị bi', bi' laca ñatị nu tya'a ndya'ạ na' cña
nu cua ngulu'u tso'o la ji'ị mạ. Lcaa ngu'
cuityi nga'ạ cha' culacua ti' clyo ñi'yạ ña'ạ
xana tya' ni'ị; lo'o jua'ạ lcaa ya tya'a ndyu'ni
ya cña, nga'ạ cha' cui'ya tso'o ya cuentya
ñi'yạ nu caca culu'u tso'o la ya cha' bi' ji'ị
ñatị. 11 Jua'ạ laca cha' lacua: cua laca ngusta
ycui' Ndyosi ji'ị Jesucristo, cha' sca ti yu bi'
caca sụụ lcaa cha' bi', cha' ycui' Jesús laca
nu ntucua quiya' cha' nu cua ngusñi na ji'ị
ycui' Ndyosi Sti na; nga'aa ntsu'u xa' la jo'ó
xa' la ñatị nu laca sụụ cha' bi'. 12 Ntsu'u
ngu' tya'a na nu nclyu'u tso'o la ji'ị lcaa
tya'a na, ñi'yạ nti' si cuiñá chca ngu' sca
ni'ị tso'o, ñi'yạ laca si tya' ni'ị bi' masi lo'o
oro, masi lo'o plata, masi lo'o quee ndubi nu
quiña'ạ tsa nga'ạ tya' ni'ị bi'. Pana ntsu'u
xa' la ngu' tya'a na nu cuxi la nclyu'u ji'ị
tya'a, ñi'yạ laca si cuiñá chca ngu' sca ni'ị
yaca ti, nu canta' ti tya' lo'o quii lo'o quixịị
ti. 13 Tiya' la li' lo'o cạạ Jesucristo chaca
quiya' cha' cua'ni cuayá' ji'ị ñatị chalyuu,
li' quijeloo cha' ji'ị ycui' Ndyosi ñi'yạ ña'ạ
cña nu ngua'ni scaa ngu'. Tsạ bi' tsaa cña
nu ngua'ni scaa ñatị lo sca quii' tlyu, cha'
cua'ni cuayá' Ni ji'ị; si tyaquị cña bi', ná
tso'o ngua cña bi' li'; si ná tyaquị, li' caca
cuayá' ti' Ni cha' tso'o tsa cña bi' li'. 14 Nu
lo'o talo cña nu ngua'ni sca ñatị lo'o cua
ndyaa lo quii' bi', li' ta Ni cha' tso'o nu
tyacua ji'ị ñatị bi'. 15 Cuati ñatị nu tyaquị
cña ji'ị lo quii' bi', nga'aa ña'ạ ngu' ji'ị li';
chcuna' cña bi' tsiya' ti. Pana tya culaá Ni
ji'ị ngu' bi', masi tya xi tya lyiji cha' tyaquị
ycui' ngu'.

16-17 Nu laa tlyu su ndu'ni tlyu ngu' judío
ji'ị ycui' Ndyosi tyaca'a tsa ji'ị Ni laca bi',
cha' cuentya ji'ị Ni ndya' ni'ị bi'; tyaala tsa
ycui' Ni si cua'ni ñu'ụ ñatị ji'ị laa bi'. Lo'o
cu'mạ ni, tyucui ña'ạ taju cu'mạ nu ngusñi
mạ cha' ji'ị Cristo, tyaca'a tsa mạ cuentya
ji'ị ycui' Ndyosi; na cua ndyanu Xtyi'i ycui'
Ndyosi ne' cresiya ji'ị mạ. Lo'o jua'ạ cua'ni
tye ycui' Ni ji'ị cua ña'ạ ca ñatị nu cua'ni
ñu'ụ tyucuịị ji'ị sca ñatị nu tya'a ngusñi na
cha' ji'ị Jesús.

18 Cua ngusñi na cha' ji'ị Cristo, bi' cha'
tso'o la si ná cñilo'o na ji'ị ycui' ca na cha'
ngua tsa ji'na, ñi'yạ ndu'ni ñatị chalyuu nu
ngua tsa ji'ị ngu'. Ná tso'o si jua'ạ nclyacua
ti' na; nga'ạ cha' culacua ti' na cha' ná ngua
ji'na tsiya' ti, lo'o li' taca cua'ni ycui' Ndyosi
cha' ca'ya sca cha' liñi hique na. 19 Masi
ndu'ni ñatị chalyuu cha' ngua tsa ji'ị, cha'
tso'o tsa nclyacua ti' ngu', si'i jua'ạ nti' ycui'
Ndyosi ña'ạ Ni ji'ị ngu' bi'; ná tso'o tsiya' ti
cha' nu nchcui' ñatị chalyuu nti' Ni. Cua
nscua sca cha' lo quityi cusu' nu nchcui'
ndi'yạ: "Ndu'ni ycui' Ndyosi cha' quichị
yaa cha' hique ñatị chalyuu, masi tso'o
tsa ndu'ni ngu' nti' ngu'", nacuị lo quityi.
20 Lo'o ndi'yạ laca cha' nu nscua chaca se'ị lo

quityi bi': "Cua jlo ti' ycui' Ndyosi cha' ná
tso'o tsiya' ti cha' nu nchcui' ñatı̱ chalyuu
nu nchca tsa ji'ı̱ ndu'ni". [21] Bi' cha' nga'aa
cua'ni tyixi ma̱ lo'o tya'a ma̱, nga'aa tyu'u
lca'a̱ tsa ma̱ ji'ı̱ sca ti ñatı̱ tya'a ya. Cuentya
ji'ı̱ cu'ma̱ laca cua ña'a̱ ca tya'a ndyu'ni ya
cña, [22] masi na', masi Apolos, masi Pedro;
lo'o jua'a̱ cuentya ji'ı̱ cu'ma̱ laca cua ña'a̱
ca cha' nu ndyaca nde chalyuu, masi lu'ú
na, masi cua ngujuii na, masi sca cha' nu
ndyaca juani, masi sca cha' nu caca tyempo
nde loo la; cuentya ji'ı̱ cu'ma̱ laca lcaa cha'
nu ndyaca nde chalyuu lacua. [23] Pana cu'ma̱
ni, cuentya ji'ı̱ Cristo laca ma̱; lo'o nu Cristo
bi', cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi laca Ni.

4

Cristo laca nu nda cña bi' ji'ı̱ Pablo lo'o ji'ı̱ tya'a ndya'a̱ yu cña

[1] Nga'a̱ cha' tyi'u ti' ma̱ cha' cña ji'ı̱ ycui'
Cristo ndyu'ni ya. Na ndi'ya lo ya cña cha'
culu'u ya ji'ı̱ ñatı̱ lcaa cha' nu cua ngulu'u
ycui' Ndyosi ji'ı̱ ya; sca cha' nu bilya cuna
ñatı̱ chalyuu tsiya' ti, bi' laca cha' nu culu'u
ya ji'ı̱ ngu'. [2] Lo'o ñatı̱ nu cui'ya loo sca cña
ni, lcaa tsa̱ nga'a̱ cha' tyi'u ti' ngu' ji'ı̱ lcaa
cña nu culo xu'na ngu' ji'ı̱ ngu'. [3] Cuentya
jna', ná ntsı̱ı̱ na' ji'ı̱ ma̱, ná ntsı̱ı̱ na' ji'ı̱ cua
ña'a̱ ca cha' nu chcui' ma̱ jna'; masi chcui'
cua ña'a̱ ca ñatı̱ chalyuu jna', ná ntsı̱ı̱ na'
ji'ı̱ ngu' tsiya' ti. Ná sca cha' cuxi ntsu'u
jna' si nti' ngu' sta ngu' qui'ya 'na, nti'
na'; [4] lo'o jua'a̱ cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi, ná
ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni na', nti' na'.
Pana ná ñacuı̱ na' cha' ná ntsu'u cha' sta
Ni qui'ya 'na tsiya' ti, sca ti ycui' Ndyosi nu
Xu'na na taca cua'ni cuayá' Ni jna' ca lo'o
tye chalyuu. [5] Lo'o jua'a̱ cu'ma̱, ná yala tsa
clyacua ti' ma̱ cha' sta ma̱ qui'ya ji'ı̱ sca ñatı̱;
jatya ma̱ ña'a̱ cuayá' ca̱a̱ ycui' nu Xu'na na,
bi' laca nu cua'ni cuayá' ji'ı̱ ca ta'a na. Li'
culotu̱ Ni ji'ı̱ lcaa cha' cuxi nu ntsu'u cuaana
ti ne' cresiya ji'na, masi sca cha' nu ná nti'
na cacha' na ji'ı̱ tya'a ñatı̱ chalyuu na. Jua'a̱
cacha' Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya
ji'ı̱ lcaa ñatı̱ chalyuu, lo'o li' ta Ni nu tso'o
ji'na, cua ña'a̱ ca cha' tso'o nu ñacuı̱ Ni cha'
tyacua ji'ı̱ scaa na.

[6] Nchcui' na' cha' bi' lo'o cu'ma̱ cha' taca
tyi'ı̱ tso'o ti ma̱. Cua nchcui' tsa na' ji'ı̱ tyu-
cuaa ya, na' lo'o Apolos, cha' taca culacua
xi ti' ma̱ ñi'ya̱ ntsu'u cha' ji'ı̱ ya; jua'a̱ caca
cuayá' ti' ma̱ cha' ná tso'o xñi ma̱ xi xa' la
cha', nu si'i ñi'ya̱ nu nscua lo quityi cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi. Ná tso'o cha' chcui' tso'o ma̱
lo'o sca yu tya'a ya nu lca'a̱ tsa ma̱ ji'ı̱, lo'o
li' cua'ni xña'a̱ ma̱ lo'o chaca yu tya'a ya.
[7] ¿Ni cha' laca cha' ndulo tsa cha' ji'ı̱ ycui'
ma̱ cuentya ji'ı̱ ma̱, pana ná ndube ti' ma̱ ji'ı̱
xa' ñatı̱? Ycui' Ndyosi cua nda lcaa na nu
ntsu'u ji'ı̱ ma̱, lcaa cña nu nchca ji'ı̱ ma̱; bi'
cha' lacua ná ntsu'u cha' cua'ni tyucuaa ti'
ma̱ ji'ı̱ tya'a ma̱. Si'i xqui'ya cña nu ndyu'ni
ycui' ma̱ ngutsa'a̱ chalyuu ji'ı̱ ma̱, xqui'ya
ycui' Ndyosi cua laca ma̱ ñi'ya̱ nu laca ma̱
juani.

[8] Ndu'ni ma̱ cha' ndulo tsa cha' ji'ı̱ ycui'
ma̱, nga'aa ntsu'u na nu lyiji ji'ı̱ ma̱ tsiya'
ti, nti' ma̱; ndyu'ni ma̱ ñi'ya̱ nu ndu'ni
ngu' culiya', ndi'ı̱ ma̱ ñi'ya̱ ndi'ı̱ nu laca loo
chalyuu. Lo'o cuare ni, si'i ñatı̱ tlyu laca
ya, nti' ma̱. Pana si chañi cha' laca ma̱ loo
ji'ı̱ ya, ¿ha ná ta ma̱ chacuayá' masi caca
stu'ba xi cha' ji'ı̱ ya lo'o ma̱ li', cha' lo'o
ya caca ya ñatı̱ tlyu li'? [9] Nti' na' cha' cua
nguxtyanu ycui' Ndyosi ji'ı̱ cuare, masi clyo
ngulo Ni cña ji'ı̱ ya cha' tsaa ya tyijyu' cha'
chcui' ya cha' ji'ı̱ Ni; pana nu juani tyanu
chu̱' la ya ji'ı̱ lcaa ngu' tya'a na, ñi'ya̱ laca
preso nu tyiquee' ntajatya cha' cujuii ngu'
ji'ı̱. Cua laca ya sca cuxe', masi ña'a̱ ñatı̱
chalyuu ji'ı̱ ya, masi xca̱ nu ntsu'u ji'ı̱ ycui'
Ndyosi nde cua̱ ña'a̱ ji'ı̱ ya. [10] ¡Xqui'ya ycui'
Cristo tonto tsa ya tu'ni! Lo'o cu'ma̱ ni, nti'
ma̱ cha' tso'o tsa jlo ti' ma̱ cha' ji'ı̱ Cristo.
¡Xti la cña nchca ji'ı̱ cuare, nguula la cña
nchca ji'ı̱ cu'ma̱ nti' ma̱! ¡Chiya'a̱ la ndu'ni
ngu' lo'o cuare tu'ni; chı̱ la ndu'ni ngu' loo
cu'ma̱! [11] Masi la cui' tyempo juani ti ntsu'u
quiya' lo'o ná ndyiji na cacu ya, ná ndyiji
na co'o ya, masi late' cusu̱ lacu' ya ntsu'u
quiya'; ntyiji'ı̱ ngu' ji'ı̱ ya, ni ná ntsu'u tyi
cua, xcui' na ndya'a̱ yu'u ti ya. [12] Ti'ı̱ tsa cña
nu ndu'ni ya cha' caja ñi'ya̱ nu tyijı̱ yu'u ji'ı̱
ya chalyuu. Nu lo'o ti'í tsa cha' nu nda ngu'
lo'o ya, ná nsacuı̱ tu'ba ya ji'ı̱ ngu'; tso'o
ti nchcui' ya lo'o ngu' li'. Lo'o ndu'ni lya'
ti' ngu' ji'ı̱ ya, ndalo ya li'; ná nsacuı̱ ya' ya
ji'ı̱ ngu' tsiya' ti. [13] Masi chiya'a̱ tsa nchcui'
ngu' lo'o ya, ndalo tyiquee ya ji'ı̱ ngu' li',
nxaala' ya cha' ji'ı̱ ngu'. Masi juani ña'a̱ ti
tya ndyu'ni cuxi ñatı̱ lo'o cua, ñi'ya̱ si laca
ya nana' nu ndyanu lo hitya yuu; ñi'ya̱ nti'
sca nguti nu nchcua̱a̱ ngu', jua'a̱ laca ya cha'
ná ntsu'u cuentya ya tsiya' ti, ndu'ni ngu'

lo'o tya'a ngu'.

14 Lo'o nscua na' quityi re, ná nti' na' cha'
ca tyuju'u ti' ma̱; tsa bi' ti cha' nti' na' cha'
cua'a na' ji'i̱ ma̱ cha' ná cua'ni tyixi ma̱ lo'o
ya. Na tyaca'a cu'ma̱ jna' ñi'ya̱ si laca ma̱
sñi' na'. 15 Ntsu'u tsa ngu' tya'a ntsu'u cha'
ji'na lo'o Cristo nu taca xtyucua ngu' ji'i̱ ma̱,
pana sca ti na' ndu'ni na' ñi'ya̱ nu ndu'ni
sti ma̱, cha' ndye ndacha' na' cha' tso'o nu
cua nda Jesucristo lo'o na ji'i̱ ma̱; xqui'ya
na' ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesús. 16 Bi' cha' juani
nchcui' tsa na' lo'o ma̱ cha' cua'ni ma̱ ñi'ya̱
nu cua na'a̱ ma̱ cha' ndu'ni na'.

17 Juani nda na' ji'i̱ yu Timoteo lijya̱ yu ca
su ndi'i̱ ma̱, cha' laca nu Timoteo bi' ñi'ya̱
laca sca sñi' na', cha' tyaca'a tsa yu 'na;
jua'a̱ tso'o tsa ngusñi yu cha' ji'i̱ Jesucristo.
Lcaa se'i̱ su ndya'a̱ na' slo taju ñati̱ ji'i̱ Jesús
nu ndi'i̱ sca quichi̱, ca bi' nclyu'u na' ña'a̱
cha' tso'o nu nga'a̱ cha' cua'ni na chalyuu
nu lo'o cua ngusñi na cha' ji'i̱ Jesucristo;
jua'a̱ ndu'ni na' tyucui tyempo xqui'ya Je-
sucristo. Lo'o Timoteo cacha' yu ji'i̱ ma̱ cha'
jua'a̱ ndu'ni na'. 18 ¿Ni cña ndu'ni xi ngu'
tya'a ma̱ nu lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ji'i̱
tya'a ma̱? Ná caa̱ na' ca quichi̱ Corinto slo
ma̱, nti' ma̱. 19 Pana ná cube ti' ma̱, caa̱ na'
yala ti ca su ndi'i̱ ma̱ chacuayá' ji'i̱ ycui'
Ndyosi nu Xu'na na. Lo'o li' quijeloo cha'
ji'i̱ ma̱ jna', nu lo'o ña'a̱ na' ñi'ya̱ ndyu'ni
nu ngu' tyixi bi'; si'i na ntucuá na' ji'i̱ ngu'
xqui'ya cha' nu nda ti ngu' bi' li'. 20 Ná taca
tyatí yu'u na cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' laca
Ni loo ji'na si na nchcui' ti na cha' ji'i̱ Ni; na
cua nti' Ni cha' cua'ni na cña ji'i̱ Ni, tsa ña'a̱
cña nu ndu'ni ycui' Ni. 21 Cua jlo ti' na' cha'
tso'o la caca ji'i̱ ma̱ si tso'o ti tyu'u tyiquee
na' ña'a̱ na' ji'i̱ ma̱ lo'o tyalaa na' ca slo ma̱;
tso'o la si tso'o ti chcui' na' lo'o cu'ma̱ li'.
Ná tso'o ca ti' ma̱ si ta na' cha' cusu̱u̱ lo'o
ma̱ li'.

5

Nga'a̱ cha' culo'o ngu' ji'i̱ tya'a ngu' nu ngua'ni cha' cuxi

1 Cua ngujui cha' 'na, cua ndyuna na' cha'
suba' tsa ngua'ni sca ñati̱ tya'a ngusñi ma̱
cha' ji'i̱ Jesucristo; ngua'ni yu sca cña nu
cuxi tsa. Pana ni ngu' xa' tsu', ná ndu'ni
ngu' tsa lo cua cha' cuxi, masi ná ndaquiya'
ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi tsiya' ti. Ndi'ya̱ cña
ngua'ni yu: ngua'a̱ yu lo'o xtya'a̱ miña'a̱ yu.

2 Lo'o ña'a̱ ti tya ndu'ni tyucuaa ti' ma̱ ji'i̱
tya'a ma̱, masi nga'a̱ cha' ca xñi'i̱ tsa ti' ma̱
xqui'ya cha' cuxi bi'. Nga'a̱ tsa cha' culo'o
ma̱ ji'i̱ ñati̱ nu ngua'ni cha' cuxi bi', cha'
nga'aa tya'a̱ yu stu'ba ti lo'o cu'ma̱. 3 Sca
ti cuayá' ndyu'u cha', masi ná ndi'i̱ na' lo'o
ma̱ juani cha' cua'ni cuayá' na' ji'i̱ yu bi';
pana cacua tsa slo cu'ma̱ ndi'i̱ na', nti' na',
xqui'ya cha' ndyi'u tsa ti' na' ji'i̱ ma̱. Cua
laca ngusta na' qui'ya ji'i̱ ñati̱ nu ngua'ni
cha' cuxi bi'. 4 Bi' cha' lacua tyu'u ti'i̱ ma̱
tsa tlyu ti ma̱ chacuayá' ji'i̱ Jesús nu Xu'na
na, cha' cua'ni cuayá' ma̱ ji'i̱ yu bi' yala
ti. Sca ti cha' ntsu'u tyiquee na' lo'o ma̱,
lo'o jua'a̱ cua nda ycui' Jesucristo chacuayá'
cha' cua'ni ma̱ jua'a̱. 5 Li' xtyanu ma̱ ji'i̱ yu
bi' ya' nu xña'a̱. Masi quiñu'u̱ ycui' yu li',
quiñu'u̱ cha' ji'i̱ yu su ndi'i̱ yu chalyuu, pana
ca lo'o tye chalyuu, ca li' cua'ni lyaá ycui' nu
Xu'na na ji'i̱ yu, qui'ya Ni cresiya ji'i̱ yu.

6 Si'i cha' tso'o ndu'ni ma̱ cha' ndu'ni
tyucuaa ti' ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱. ¿Ha ná jlo
ti' ma̱ ñi'ya̱ ndu'ni scua̱ tiye'? Masi xti ti
scua̱ tiye' tyu'u ji'i̱ catyá xlyá, cua'ni bi'
cha' tyacui̱ quiña'a̱ scua̱ li'. 7 La cui' jua'a̱
laca cu'ma̱, cha' ntsu'u qui'ya bi' chu̱' ma̱.
Laca qui'ya bi' ji'i̱ ma̱ ñi'ya̱ laca scua̱ tiye'
nu nga'aa tso'o tsiya' ti; tso'o si xcuaa̱ ma̱
ji'i̱, chaca quiya' quixa' cucui scua̱ bi'. Lo'o
jua'a̱ cu'ma̱, nga'a̱ cha' culotsu' ma̱ qui'ya
nu ntsu'u ji'i̱ ma̱, cha' xcutsa'a̱ Ni cha' nu
ntsu'u tyiquee ma̱, cha' caca lubii cresiya
ji'i̱ ma̱. Na cua laca lubii bi' ji'i̱ ma̱ xqui'ya
Jesús. Lo'o caca ta'a pascua ni, li' tyi'u ti'
na cha' ngua'ni tye ycui' Cristo ji'i̱ qui'ya
nu ntsu'u ji'na. Xqui'ya lcaa na ngujuii Ni
lo crusi, ngua Cristo msta̱ lu'ú cuentya ji'i̱
qui'ya nu ntsu'u ji'na. 8 Bi' cha' tso'o la si
tyi'u ti' na ji'i̱ Cristo lcaa tsa̱, cha' xa' ña'a̱
cua'ni na li'; tso'o ti cua'ni na lo'o ñati̱,
xcui' cha' liñi chcui' na lo'o ñati̱. Laca na
ñi'ya̱ laca xlyá cui nu ndya' chaca quiya'
li'; nga'aa ntsu'u cha' cua'ni na ñi'ya̱ nu
ngua'ni na sa'ni lo'o ntsu'u cha' cuxi ji'na,
lo'o ntsu'u cha' suba' ji'na, cha' ngua na
ñi'ya̱ ngua tsa ycu' xlyá nu ná tso'o tyempo
bi'.

9 Lo quityi nu nda na' ndyaa slo ma̱ tya
clyo la, bi' nguscua na' cha' ná cua'ni tya'a
ma̱ lo'o ñati̱ nu xcui' cha' suba' ndu'ni;
10 pana ná nguscua na' cha' nga'aa chcui' ma̱
tsiya' ti lo'o ñati̱ cuxi bi'. Ntsu'u tsa ñati̱
chalyuu nu ná ndaquiya' ji'i̱ ycui' Ndyosi,

nu ndu'ni suba', nu ndacui ti', nu cuaana,
nu ndu'ni tlyu ji'i̱ lcui̱ jo'ó ti; lo'o jua'a̱
ná caca tyu'utsu' na ji'i̱ ngu' bi', sca ti si
tyu'u na chalyuu tyaa na tsiya' ti. 11 Pana
ná tso'o cha' tyu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ñati̱ nu
ndu'ni jua'a̱, masi ndu'ni ngu' bi' lo'o ma̱
cha' tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo laca ngu' bi';
bi' laca cha' nu ngua ti' na' chcui̱' lo'o ma̱.
Ná caca stu'ba cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ngu' si suba'
ndu'ni ngu', si ndacui ti' ngu', si ndu'ni tlyu
ngu' ji'i̱ lcui̱ jo'ó ti, si cuxi tsa nchcui' ngu'
lo'o ñati̱, si cu'bi ngu', si cuaana ngu'; ná
caca xñi ma̱ cha' ji'i̱ ngu' nu ndu'ni jua'a̱.
Masi nacui̱ ñati̱ bi' cha' stu'ba ti ntsu'u cha'
ji'i̱ ngu' lo'o Jesús, ná caca tyu'u cha' ji'i̱
ma̱ lo'o ngu'. La cui' ti cha', ni ná tso'o
chca'a̱ ma̱ cacu ma̱ tyaja lo'o ñati̱ nu ndu'ni
jua'a̱. 12-13 Si'i cuentya jna' laca ñati̱ nu ná
ndaquiya' ji'i̱ ycui' Ndyosi tsiya' ti, caca
cuayá' ji'i̱ ngu' bi' slo ycui' Ndyosi. Pana nu
ngu' tya'a ma̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o Cristo,
tso'o la si cua'ni cuayá' ycui' cu'ma̱ ji'i̱ ngu',
nti' na'. Bi' cha' lacua culo'o ma̱ ji'i̱ nu cuxi,
cha' ná cua'ni tya'a ngu' bi' lo'o ma̱ tsiya' ti.

6

Nu lo'o ntsu'u cha' cusu̱u̱ ji'na lo'o tya'a ñati̱ na

1 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, nu
lo'o ndyaca sca cha' cusu̱u̱ ji'i̱ ma̱ lo'o tya'a
ñati̱ ma̱, ¿ha tso'o la cha' ndya'a̱ ma̱ slo
bese, nti' ma̱? ¿Ha tso'o nti' ma̱ cha' ndya'a̱
ma̱ slo ñati̱ nu ná ndaquiya' ji'i̱ ycui' Ndyosi
tsiya' ti? ¿Ha ná tso'o la si tsaa ma̱ slo ngu'
tya'a ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesús? Jua'a̱ taca ca
ti̱ cha' ji'i̱ ma̱ lo'o tya'a ma̱ li'. 2 Cua jlo ti' ma̱
cha' cua nscua cha' ycui' na cua'ni cuayá'
na ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu lo'o cua tye ti cha',
cha' cua ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi.
Si jua'a̱ caca cña nu cua'ni ma̱ ca tiya' la,
¿ha ná caca ji'i̱ ma̱ cua'ni cuayá' ma̱ ji'i̱ sca
cha' xca ti nde chalyuu juani? 3 Lo'o jua'a̱ nu
ngu' xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi ca nde cua̱, nda ma̱
cuentya cha' lo'o ngu' bi' nga'a̱ cha' cua'ni
cuayá' na ji'i̱; bi' cha' ycui' ca na taca xquiñi
na sca cha' nu ndyaca ji'na lo'o tya'a na nde
chalyuu. 4 Lo'o ndyaca sca cha' cusu̱u̱ ji'i̱ ma̱
lo'o tya'a ma̱, ná tso'o tsaa lo'o ma̱ ji'i̱ tya'a
ma̱ cha' caca cuayá' ji'i̱ ma̱ slo xa' ñati̱ nu ná
stu'ba cha' ji'i̱ lo'o tya'a ngusñi ma̱ cha' ji'i̱
Jesús. 5 Nscua na' cha' re cha' caca tyuju'u ti'
ma̱ slo ycui' Ndyosi. ¿Ha ná ntsu'u ni tsaca
ngu' tya'a ma̱ nu nchca cuayá' ti' ñi'ya̱ caca
xquiñi cha' ji'i̱ ma̱ lo'o tya'a ma̱? 6 Pana xa'
tsa ña'a̱ ndu'ni ma̱ ca jua. Masi ñati̱ tya'a
ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesús, ndya'a̱ lo'o ma̱ ji'i̱
ca slo ngu' nu ná ndaquiya' ji'i̱ ycui' Ndyosi
tsiya' ti, cha' cua'ni cuayá' ngu' bi' ji'i̱ ngu'
tya'a ma̱.
7 Nu lo'o ntsu'u cha' cusu̱u̱ ji'i̱ ma̱ lo'o
tya'a ma̱, li' hora ti caca cuayá' ti' na cha'
tya lyiji xñi tso'o ma̱ cha' ji'i̱ Jesús. ¿Ha
ná tso'o la, masi ta ma̱ chacuayá' cha' caca
cha' cuxi bi' ji'i̱ ma̱ jua'a̱ ti? ¿Ha ná tso'o
la, masi cuaana ngu' cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱
ma̱ jua'a̱ ti? 8 Pana si'i na tso'o la ndu'ni ma̱;
cha' cuxi ndyu'ni ma̱ lo'o ycui' ngu' tya'a
ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesús, hasta ntyucuaana
ma̱ na nu ntsu'u ji'i̱ tya'a ma̱.
9 Jlo ti' na cha' ná lo'o ñati̱ cuxi taca tsaa
ca su tlyu ca su laca ycui' Ndyosi loo. Tso'o
si liñi tsa caca cuayá' ti' ma̱ cha' ná tsaa
ngu' cuxi ca su tso'o bi': ñati̱ nu suba' tsa
ndu'ni lo'o tya'a, lo'o jua'a̱ ñati̱ nu ndu'ni
tlyu ji'i̱ lcui̱ jo'ó ti, lo'o jua'a̱ ñati̱ nu ntsu'u
cha' ji'i̱ lo'o clyo'o xa' ñati̱, jua'a̱ nu ngu'
qui'yu nu ndu'ni suba' lo'o tya'a qui'yu ti
ngu', 10 lo'o jua'a̱ nu cuaana, lo'o jua'a̱ nu
nxlyaá na nu ntsu'u ji'i̱ tya'a ngu', lo'o jua'a̱
nu cu'bi, lo'o jua'a̱ nu nchcui' cha' cuxi ji'i̱
tya'a ngu', lo'o jua'a̱ nu cuxi ti ndu'ni ngana
ji'i̱ tya'a ngu', ná tsaa chca ñati̱ cuxi bi' ca
su tso'o su ntucua ycui' Ndyosi. 11 Lo'o jua'a̱
ntsu'u xi cu'ma̱ nu ngua'ni ma̱ la cui' tya'a
cha' cuxi bi' tya sa'ni la; pana cua xa' ña'a̱
ndu'ni ma̱ juani, cha' cua ngüityi̱ Jesús lcaa
qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ma̱ tya li', cua ndyatí
ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi li'. Cua ngüiñi
cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ycui' Ndyosi nu lo'o ngusñi
ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Jesucristo nu Xu'na na, lo'o
li' cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne'
cresiya ji'i̱ ma̱.

Ña'a̱ tsaca tyucui ña'a̱ na laca na ji'i̱ ycui' Ndyosi

12 Ntsu'u quiya' nchcui' ñati̱: "Ntsu'u
chacuayá' 'na cha' cua'ni na' cua ña'a̱ ca
cha', ñi'ya̱ nu nti' na' cha' cua'ni na'", nacui̱
ngu'. Chañi cha' ji'i̱ ngu', pana ntsu'u cha'
nu cua'ni na nu ná ntsu'u su xtyucua ji'na.
Lo'o na, taca ñacui̱ na cha' ntsu'u chacuayá'
ji'na cha' cua'ni na ñi'ya̱ nu nti' ti na cua'ni
na; pana ná tso'o si qui'i̱ tsa na ji'i̱ sca
cha' nu ndu'ni na ña'a̱ cuayá' nu nga'aa
caca xtyanu na ji'i̱. 13 Ntsu'u chaca cha' nu

nchcui' ñatı̱: "Taca cacu na lcua ti lo na nu nti' na cacu na", nacuı̱ ngu', "bi' cha' ntsu'u quijı̱ ne' na cha' cua'ni cha'á na bi' lo'o na cacu na", nacuı̱ ngu'. Chañi cha' bi', pana sca ti cuayá' cua'ni tye ycui' Ndyosi ji'ı̱ na ndacu na lo'o jua'ạ ji'ı̱ cuaña' ycui' na. La cui' jua'ạ cua ngüiñá ycui' Ndyosi ji'ı̱ tyucui ña'ạ na lijyạ na chalyuu, pana si'i cha' culiji ti cuaña' na lo'o ndu'ni suba' na lo'o ñatı̱, si'i xqui'ya cha' bi' ngüiñá Ni ji'na; cha' caca na ñatı̱ ji'ı̱ ycui' Ni, cha' caca Ni nu Xu'na na, bi' cha' cua nda ycui' Ndyosi ji'na lijyạ na chalyuu. [14] Tlyu tsa cha' ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o Jesús nu Xu'na na lo'o ngua'ni Ni cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya', ngulo Ni ji'ı̱ yu ca su ntsiya yu ngujuii. La cui' jua'ạ tlyu tsa cha' caca lo'o cua'ni Ni cha' tyu'ú na chaca quiya', qui'ya Ni ji'na tyaa lo'o Ni ji'na ca lo'o tye chalyuu.

[15] Cristo ca ji'ı̱ tyucui ña'ạ tsaca mạ lacua, stu'ba ti ntsu'u cha' ji'ı̱ mạ lo'o nu xa' la ñatı̱ tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ Cristo. Lo'o laca na ñatı̱ ji'ı̱ Cristo ni, ¿ha caca sa'a na ji'ı̱ sca nu cuna'ạ calle ti? Ná tso'o cua'ni na jua'ạ tsiya' ti. [16] ¿Ha ná jlo ti' mạ cha' stu'ba ti tyiquee na, sca ti tañi na lo'o ñatı̱ bi', si tyu'u cha' ji'na lo'o, masi sa'a ti na ji'ı̱? La cui' jua'ạ cha' nscua lo quityi cha' jo'ó nu ndi'yạ nchcui': "Laca nu tyucuaa ngu' bi' ñi'yạ si laca ngu' sca ti ñatı̱". Jua'ạ nchcui' quityi bi'. [17] La cui' jua'ạ caca ji'na lo'o tyu'u cha' ji'na lo'o Jesús nu Xu'na na; nchca stu'ba cha' ji'na lo'o Jesús li', cha' ntsu'u Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'na.

[18] Bi' cha' ná cua'ni suba' mạ lo'o xa' ñatı̱. Cua ña'ạ ca qui'ya nu ntsu'u ji'na, ná cua'ni ñu'ụ bi' ji'ı̱ ycui' na; pana lo'o cala' na ji'ı̱ xa' ñatı̱ nu si'i ñatı̱ ji'na, ycui' ca na cua'ni ñu'ụ na ji'na li'. [19-20] ¿Ha ná nda mạ cuentya cha' tyaca'a tsa mạ ji'ı̱ ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' nda Ni Xtyi'i ycui' Ni nu ndyanu ne' cresiya ji'ı̱ mạ? Nga'aa si'i cuentya ji'ı̱ ycui' ti mạ ndya'ạ mạ, cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi laca mạ. Quiña'ạ tsa cha' tso'o ngua'ni Ni cuentya ji'na cha' ngulaá mạ ji'ı̱ nu cuxi, cha' laca mạ ñatı̱ ji'ı̱ ycui' Ni; bi' cha' cua'ni tlyu mạ ji'ı̱ ycui' Ndyosi lcaa su ndya'ạ mạ, tyi'u ti' mạ ji'ı̱ Ni, lo'o jua'ạ tyucui tyiquee mạ cua'ni mạ lcaa cña nu culo ycui' Ni ji'ı̱ mạ.

7

¿Ha tso'o la si caja clyo'o na?

[1] Juani scua na' xi cha', cha' xacuı̱ na' cha' ji'ı̱ mạ cuentya ji'ı̱ quityi nu nguscua mạ, nu ndyalaa slo na' tsubi' ti. Nu na ngu' qui'yu, tso'o la si ná caja clyo'o na; tyanu na jua'ạ ti, nti' na'. [2] Pana nde chalyuu su ndi'ı̱ na, ntsu'u tsa cha' suba' nu ndu'ni ngu' lo'o ngu' cuna'ạ; bi' cha' ni na' ji'ı̱ mạ cha' tso'o la si lcaa ñatı̱ caja clyo'o ngu', caja sca nu cuna'ạ ji'ı̱ sca nu qui'yu, lo'o jua'ạ nu cuna'ạ caja qui'yu ji'ı̱. [3] Nga'ạ cha' tyi'ı̱ tso'o nu qui'yu lo'o clyo'o yu, ñi'yạ nu nga'ạ cha' caca; lo'o jua'ạ nu cuna'ạ ni, nga'ạ cha' tyi'ı̱ tso'o lo'o clyo'o ñi'yạ nu nga'ạ cha' caca. [4] Bi' cha' nga'aa culo sca nu cuna'ạ cña ji'ı̱ ycui' ca si cua ngujui clyo'o, cha' nu qui'yu laca loo ji'ı̱; lo'o jua'ạ nu qui'yu, nga'aa si'i ycui' ca yu nu culo cña ji'ı̱ yu lo'o cua ngujui clyo'o yu, cha' nu cuna'ạ laca loo ji'ı̱ yu li'. [5] Ná tso'o si tyeje tacui tyụ̱ụ̱ tsạ nu ná ndi'ı̱ mạ lo'o clyo'o mạ; sca ti si tyu'utsu' mạ xi ji'ı̱ tya'a mạ cha' caja xi tyempo chcui' mạ lo'o ycui' Ndyosi Sti mạ. Lo'o nteje tacui cha' bi', xa' tyi'ı̱ mạ lo'o clyo'o mạ li', ñi'yạ nu ndi'ı̱ ti mạ. Si ná cua'ni mạ jua'ạ, ná tyiquee' quiñu'ụ cha' ji'ı̱ mạ lo'o clyo'o mạ cha' ná nchca talo mạ tyụ̱ụ̱ tsạ. Lo'o li' cua'ni nu xña'ạ ngana ji'ı̱ mạ.

[6] Ná ñacuı̱ mạ cha' nclyo na' cña ji'ı̱ mạ cha' caja clyo'o mạ; nde laca sca cha' nu nda ti na' lo'o mạ, [7] cha' cuentya jna' tso'o la si tyanu ngu' ycui' ti ngu' ñi'yạ nu ndi'ı̱ na', jua'ạ nti' na'. Pana xi xa' ca ña'ạ ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o scaa ñatı̱, cha' cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' ñi'yạ tyi'ı̱ scaa na; tsaca lo ña'ạ ndi'ı̱ tsaca ñatı̱, chaca lo ña'ạ ndi'ı̱ chaca ñatı̱, tsa ña'ạ chacuayá' nu nda Ni ji'na.

[8] Nde laca cha' nu ta na' lo'o cu'mạ nu bilya caja clyo'o mạ, cuati jua'ạ lo'o ngu' tya'a na nu ndyanu ti'i ti: tso'o la caca ji'ı̱ mạ si tyi'ı̱ mạ ñi'yạ nu ndi'ı̱ ti na', nti' na'. [9] Sca ti si ná talo mạ tyi'ı̱ mạ jua'ạ ti, tso'o la si caja clyo'o mạ li', cha' ná tso'o si quiñu'ụ ti' na cha' xcui' ndijña tyiquee na ji'ı̱ ñatı̱ nu caca clyo'o na.

[10] Nu cu'mạ nu ndi'ı̱ lo'o clyo'o mạ ni, ndi'yạ cña ntsu'u cha' cua'ni mạ; ni si'i cuentya jna' ngulo na' cña re ji'ı̱ mạ, ndi'yạ cña nclyo ycui' Ndyosi nu Xu'na na ji'ı̱ mạ: Ná xtyanu ti'ı̱ cu'mạ ngu' cuna'ạ ji'ı̱ clyo'o mạ. [11] Si cua nguxtyanu mạ ji'ı̱ nu qui'yu, nga'ạ cha' tyanu mạ ycui' ti mạ, sca ti si

tyaja'a̱ ma̱ tyaa ma̱ lo'o clyo'o ma̱ chaca
quiya'. Lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ngu' qui'yu, ná
ntsu'u chacuayá' ji'i̱ ma̱ cha' culo'o ma̱ ji'i̱
clyo'o ma̱.
12 Nu juani ta na' sca cha' lo'o cu'ma̱ ngu'
qui'yu tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, nu
ntsu'u clyo'o ma̱ nu tya lyiji xñi cha' ji'i̱
Jesús; si tyaja'a̱ bi' tyi'i̱ bi' ñi'ya̱ nu ndi'i̱
ti lo'o ma̱, tso'o li'. Ná ntsu'u chacuayá'
ji'i̱ ma̱ cha' culo'o ma̱ ji'i̱ nu cuna'a̱ bi' cha'
tyaa ngu'. Na' laca̱ nu ngulo na' cña bi'
ji'i̱ ma̱; masi ná ndu̱ ycui' Ndyosi lo'o na',
pana sca ti cuayá' ndyu'u cha' bi'. 13 La
cui' ti cha' ta na' lo'o cu'ma̱ ngu' cuna'a̱
tya'a na nu ntsu'u clyo'o ma̱ nu bilya xñi
cha' ji'i̱ Jesús, tya'a cha' nu ngusñi ma̱: ná
tso'o culo'o ma̱ ji'i̱ nu qui'yu clyo'o ma̱ si
tya ndi'i̱ tso'o ti ngu' lo'o ma̱. 14 Ntucuá
ycui' Ndyosi ji'i̱ cha' nu nchcui' ngu' cuna'a̱
bi' lo'o ycui' Ni cuentya ji'i̱ clyo'o ngu',
tso'o cha' bi' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi cha'
clyo'o laca ngu'. Lo'o jua'a̱ nu ngu' cuna'a̱
nu tya lyiji xñi cha' ji'i̱ Jesús, tya'a cha'
nu cua ngusñi clyo'o, ntucuá ycui' Ndyosi
ji'i̱ cha' nu nchcui' nu qui'yu bi' lo'o ycui'
Ni cuentya ji'i̱ clyo'o ngu'; tso'o cha' bi'
cuentya ji'i̱ Ni cha' clyo'o laca ngu'. Nga'a̱
cha' caca jua'a̱ xqui'ya nu sube sñi' ma̱.
Nga'aa laca ngu' sube bi' ñi'ya̱ nu laca sñi'
xa' ñati̱ nu ná ndaquiya' ji'i̱ ycui' Ndyosi
tsiya' ti, cha' cua ngusñi Ni cuentya ji'i̱ nu
sube bi' xqui'ya cu'ma̱. 15 Sca ti cha' ji'i̱ ñati̱
nu ná ntaja'a̱ xñi cha' ji'i̱ Jesús bi', si cua
nti' ngu' xtyanu ngu' ji'i̱ clyo'o ngu', si lya'
ti' ngu' ji'i̱ clyo'o ngu' cha' ngusñi clyo'o
ngu' cha' ji'i̱ Jesús, li' ta ma̱ chacuayá' cha'
tyaa ngu' nu ná ngusñi cha' ji'i̱ Jesús bi'. Nu
ngu' tya'a na nu ngusñi cha' ji'i̱ Jesús, masi
qui'yu, masi cuna'a̱, cua ntsu'u chacuayá'
ji'i̱ ma̱ cha' xtyanu ma̱ ji'i̱ clyo'o ma̱, sca ti
si jua'a̱ ti taca tyi'i̱ ma̱ ti̱ ti chalyuu. Cua
nti' ycui' Ndyosi cha' tyi'i̱ tso'o na chalyuu.
16 Cu'ma̱ ngu' cuna'a̱, ná tyiquee' xñi clyo'o
ma̱ cha' ji'i̱ Jesús xqui'ya cu'ma̱ cha' jlya ti'
ma̱ ji'i̱ Jesús; clyaá yu bi' ji'i̱ nu xña'a̱ li'. La
cui' jua'a̱ cu'ma̱ ngu' qui'yu, ná tyiquee' xñi
clyo'o ma̱ cha' ji'i̱ Jesús xqui'ya cha' jlya ti'
ma̱ ji'i̱ Jesús; clyaá cho' ji'i̱ nu cuxi li'.

Ná ndulo tsa cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi na ca laca scaa na

17 Nu lo'o tya lyiji cusubi ycui' Ndyosi
ji'na, tya li' cua laca nda Ni ji'na ñi'ya̱ nu
tyi'i̱ scaa na chalyuu. Ycui' Ndyosi laca nu
nda chalyuu ji'na tya clyo, lo'o jua'a̱ ycui' Ni
laca nu ngusubi ji'na cha' xñi na cha' ji'i̱ Ni
juani. Tya la cui' chalyuu bi' laca nu ntsu'u
ji'na juani, la cui' ña'a̱ chalyuu nu ngujui
ji'na tya clyo; pana juani tyucui tyiquee na
ndi'i̱ na chalyuu. La cui' ti cha' nchcui'
na' lo'o ngu' lcua ti quichi̱ su ndi'i̱ ngu' nu
ngusñi cha' ji'i̱ Cristo. 18 Ñi'ya̱ nti' ngu' judío
ni, lo'o ngusñi ngu' cha' ji'i̱ Jesús xqui'ya
cha' ngusubi Ni ji'i̱ ngu', ná tso'o si caca
tyuju'u ti' ngu' cha' ngusi'yu ñati̱ quiji̱ ngu'
cha' laca ngu' judío; ntsu'u cha' tyanu ngu'
ñi'ya̱ nu ña'a̱ ti ngu' lo'o ngua cuañi' ngu'.
Ngu' xa' nasiyu̱ ni, ná ntsu'u cha' ji'i̱ ngu'
cha' xi'yu quiji̱ ngu' jua'a̱, nu lo'o xñi ngu'
bi' cha' ji'i̱ Jesús; ná ntsu'u cha' cua'ni ngu'
ñi'ya̱ nu ndu'ni ngu' judío, tyanu ngu' ñi'ya̱
nu ndi'i̱ ti ngu' li'. 19 Ná ndu'ni cha' cuentya
ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi ngulacua̱ na jua'a̱,
masi ná ngulacua̱ na jua'a̱; nu ndu'ni cha'
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi laca cha' cua'ni
na cña nu nclyo Ni ji'na. 20 Bi' cha' juani
ña'a̱ ti tya nga'a̱ cha' tyi'i̱ na chalyuu, ñi'ya̱
ndi'i̱ ti na tya lo'o ngusubi Ni ji'na cha' caca
na ñati̱ ji'i̱. 21 Ná ndu'ni cha' masi msu nu
ngüi'ya ñati̱ laca ma̱ nu lo'o ngusubi Ni ji'i̱
ma̱, pana tso'o laca si caja nu ta caya' cha'
tyu'u ma̱ laja ti. 22 Ñati̱ nu jua'a̱ tya ntsu'u
xu'na ngu' nu lo'o cua ngusubi ycui' Ndyosi
ji'i̱ ngu', juani ndi'i̱ tso'o ti ngu' bi', xqui'ya
cha' cua ngusñi ngu' bi' cha' ji'i̱ Jesús; masi
ña'a̱ ti tya laca ngu' ñati̱ ji'i̱ xu'na ngu', taca
taquiya' ngu' bi' ji'i̱ cha' nu nchcui' ycui'
Ndyosi juani. Lo'o jua'a̱ nu ngu' msu nu
ndi'i̱ tso'o ti ni, lo'o cusubi Cristo ji'i̱ ngu'
bi', la cui' jua'a̱ caca ngu' bi' msu ji'i̱ ycui'
Ndyosi. 23 Quiña'a̱ tsa cha' tso'o ngua'ni
ycui' Ndyosi cuentya ji'na, cha' ngulaá ma̱
ji'i̱ nu xña'a̱; bi' cha' ná ta ma̱ chacuayá'
ji'i̱ ñati̱ chalyuu ti nu nti' cua'a ji'i̱ ma̱ cha'
ná tyi'i̱ tso'o ti ma̱. 24 Cu'ma̱ tya'a ngusñi
na cha' ji'i̱ Cristo, ndi'ya̱ clyacua ti' scaa
ma̱: nga'a̱ cha' tyi'i̱ ma̱ chalyuu ñi'ya̱ nu
ndi'i̱ ti ma̱ nu lo'o ngusubi Jesús ji'i̱ ma̱ tya
clyo, ña'a̱ ti tya xñi tso'o ti ma̱ cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi.

25 Bilya ta ycui' nu Xu'na na cha' lo'o
na' ñi'ya̱ cua'ni ñati̱ nu ntucua ycui' ti, si
caja clyo'o ngu', si ná caja clyo'o ngu'; bi'
cha' cuentya jna' ti, ta na' xi cha' lo'o ma̱.
Taca xñi ma̱ cha' jna', xqui'ya cha' lo'o na'

ngua'ni tya'na ti' Ni 'na; bi' cha' ndyu'ni
na' cña ji'i Ni. [26] Lye tsa laca chalyuu juani,
ndyacua tsa cha' ti'í ji'na; bi' cha' tso'o la si
tyanu na ñi'ya nu ndi'i ti na, nti' na'. [27] Si
ntsu'u clyo'o ma, tyi'i tso'o ma lo'o lacua,
ná culo'o ma ji'i; si ndi'i ma ycui' ti ma, ná
culana ma ji'i ñi'ya nu caca clyo'o ma, nti'
na'. [28] Pana la cui' ti cha', si'i qui'ya laca masi
caja clyo'o ma; lo'o jua'a sca nu cuna'a nu
bilya caja clyo'o, si'i qui'ya laca masi caja
clyo'o bi'. Tsa bi' ti cha' ndube ti' na' ji'i
ma, lcaa ña'a cha' ti'í nu caca ji'i ma nde
loo la su ndi'i ma chalyuu. Ná nti' na' cha'
quiña'a tsa cha' ti'í tyacua ji'i ma xqui'ya
cha' ntsu'u clyo'o ma, xqui'ya cha' ndi'i sñi'
ma li'.

[29] Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús,
ndi'ya laca cha' nu ta na' lo'o ma: Tya xti
tya tyempo tya lijya ji'na chalyuu. Bi' cha'
cua'ni yala ma su ndi'i ma chalyuu; masi
ntsu'u clyo'o ma, si'i xcui' cha' ji'i clyo'o
ma tyu'u tyiquee ma; [30] masi nxi'ya ma, ná
ñacui ma cha' xñi'i ti' ma; masi nxtyí ma,
ná ñacui ma cha' chaa tsa ti' ma; masi cui'ya
ma sca yu'ba, ná culacua ti' ma cha' tsa cu' ti
na ji'i ma laca bi'; [31] masi ntsu'u tsa cha' tso'o
ji'i ma nde chalyuu, ná culiji tsa ma tyempo
ji'i ma xqui'ya cha' tso'o bi'. Cua lijya ti tye
tyucui ña'a chalyuu, lo'o jua'a lcaa na nu
ntsu'u chalyuu nga'a cha' tye cha' bi'.

[32] Cua nti' na' cha' ná caca xa' la cha' ji'i
ma, cha' jua'a xqui'ya cha' bi' ná caca cua'ni
tso'o ma cña. Cu'ma ngu' qui'yu nu bilya
caja clyo'o ma, taca cua'ni ma tsa lo ti cña
ji'i ycui' Ndyosi li'; cua'ni ma ñi'ya nu nti'
ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni na li'. [33] Pana
nu cu'ma nu ntsu'u clyo'o ma, cua ntsu'u
tsa cña ji'i ma cha' caja ñi'ya nu tyiji yu'u ji'i
ma chalyuu, cha' cua'ni ma ñi'ya nu tso'o la
nti' clyo'o ma. Tucua lo cha' ntsu'u tyiquee
ma li'. [34] Lo'o jua'a cu'ma ngu' cuna'a nu
ntucua ycui' ti, lo'o jua'a nu cuañi' nu bilya
caja clyo'o, taca cua'ni ma tsa lo ti cña ji'i
ycui' nu Xu'na na; jua'a caca ma ñati ji'i
ycui' Ndyosi tyucui ña'a tsaca ma, tyucui
tyiquee ma. Pana nu cu'ma nu cua ntsu'u
clyo'o ma, cua ntsu'u tsa cha' ndube ti' ma
cha' caja ñi'ya nu tyiji yu'u ji'i ma chalyuu,
cha' cua'ni ma ñi'ya nu tso'o la nti' clyo'o
ma.

[35] Nti' tsa na' cha' xtyucua na' ji'i cu'ma,
bi' cha' nda na' cha' bi' lo'o ma. Si'i na
ndaca'a na' ji'i ma cha' ná caja clyo'o ma,
cha' ntsu'u cha' cua'ni ma ñi'ya nu tso'o
la cuentya ji'i sa scaa ma. Na cua nti' na'
cha' tyucui tyiquee ma cua'ni ma cña ji'i
ycui' Ndyosi, lo'o li' ná caja nu cua'ni ñu'u
tyucuii nu cua ngulu'u Jesús ji'i ma.

[36] Tso'o si ta sti nu cuna'a cuañi'
chacuayá' caja clyo'o sñi', si'i qui'ya laca
bi'. Cua ndyalaa ti' cho', cua la cui' tyempo
caja clyo'o. Nga'a cha' cua'ni sti nu cuna'a
ñi'ya nu tso'o la nti' yu cuentya ji'i sñi';
ná ntsu'u qui'ya ji'i, masi caja clyo'o sñi'.
[37] Pana la cui' ti tso'o cua'ni xa' la ngu' tya'a
ma, nu tso'o la nti' masi ná caja clyo'o sñi'
tsiya' ti. Ná tso'o si tatsaa ngu' ji'i sca ñati
cha' ta ji'i sñi' cha' caja clyo'o lo'o sñi' ngu'.
Ntsu'u chacuayá' ji'i sca ñati cha' cua'ni
ñi'ya nu tso'o la nti' yu cuentya ji'i sñi' yu.
[38] Jua'a laca cha' cuentya ji'i nu cuna'a cuañi'
tya'a ma; tso'o si ta ma ji'i sñi' ma cha' caja
clyo'o lo'o xa' ñati, lo'o jua'a sca ti cuayá'
tso'o ndu'ni ñati nu ná nda ji'i, nti' na'.

[39] Cu'ma ngu' cuna'a nu cua ngujui clyo'o
ma, ná ntsu'u chacuayá' caja clyo'o lo'o
chaca ñati laja lo'o tya lu'ú clyo'o ma. Sca ti
si cua ngujuii nu qui'yu ji'i ma, ca li' ntsu'u
chacuayá' caja clyo'o ma chaca quiya'. Taca
caja clyo'o ma li' chaca quiya' lo'o cua ña'a
ca nu qui'yu nu nti' ma, sca ti si lo'o yu
bi' laca ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús.
[40] Pana nti' na' cha' tso'o la tyu'u tyiquee
ma si ná caja clyo'o ma, si tyanu ma ycui' ti
ma. Jua'a nclyacua ti' na', cha' Xtyi'i ycui'
Ndyosi nacui 'na cha' chcui' na' jua'a, nti'
na'.

8

¿Ha cacu na sca na nu cua nscua slo jo'ó?

[1] Nde scua na' chaca cha' nu tsaa slo ma,
cha' ca cuayá' ti' ma ni cha' ndyu'ni ma lo'o
ndacu ma msta nu cua ngusta ngu' slo jo'ó
tya clyo. Ntsu'u cu'ma nu ñacui ma: "Cua
jlo ti' ya, cua nda ya cuentya cha' ná ntsu'u
cha' tacati ji'i jo'ó jua; taca cacu ya msta
bi'", ñacui ma. Chañi tsa cha' bi'. Pana tyixi
cua'ni na lo'o tya'a ñati na nu lo'o chcui' na
jua'a. Sca ti si ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i
tya'a ñati na, si cube ti' na ji'i ngu' bi', ca li'
taca xtyucua na ji'i ngu'. [2] Nu lo'o ndu'ni na
lo'o ngu' cha' cua jlo ti' na sca cha', cha' cua
laca ngua tsa'a na sca cha', cha' tyixi nda
na lo'o ngu' li'. Laca bi' ñi'ya si ná jlo ti' na
tsiya' ti, si bilya ca tsa'a na tso'o ti sca cha'
nu nga'a tsa cha' ca tsa'a na. [3] Pana si tso'o

ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycui' Ndyosi,
tyuloo Ni ji'na li', tyu'u cha' ji'i Ni lo'o na
li'.

4 Tso'o lacua. Ta na cha' lo'o tya'a na si
tso'o cuentya ji'i ycui' Ndyosi cha' cacu na
msta nu cua ngusta ngu' slo jo'ó tya clyo.
Cua jlo ti' na ñi'ya nu laca sca lcui jo'ó,
lcui ti laca bi'. Ná tyaca ña'a na sca na
nu lu'ú, ñi'ya nu ña'a lcui jo'ó bi'. Sca ti
ycui' Ndyosi Sti na ntsu'u chalyuu. 5 Chañi
cha' quiña'a tsa jo'ó ntsu'u chalyuu, lo'o
jua'a nde cua ntsu'u xa' la jo'ó, ntucua bi'
cuentya ji'i ñati chalyuu. Ndu'ni ngu' ji'i
jo'ó bi', cha' laca bi' jo'ó cuentya ji'i ngu';
ndu'ni ngu' cha' laca bi' xu'na ngu'. 6 Pana
nu ñati tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús, sca
ti ycui' Ndyosi Sti na jlya ti' na ji'i tsiya' ti; la
cui' ti jua'a sca ti ycui' Jesucristo nu Xu'na
na ngusñi na cha' ji'i. Ngüiñá Ni tyucui
ña'a chalyuu, xqui'ya Jesús ndya' lcaa lo
na; cuentya ji'i ycui' Jesús laca lcaa lo na
nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a xqui'ya ycui'
Jesús ndi'i na chalyuu.

7 Pana ná lcaa ñati nchca cuayá' ti' cha'
bi'. Ntsu'u ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i
Jesús nu ná nchca cacu sca na nu cua nscua
slo jo'ó tya clyo. Nu ngua tya sa'ni la, cua
ngui'i tsa ngu' bi' ji'i jo'ó bi'; lo'o juani ña'a
ti tya ntsu'u ti' ngu' bi' cha' na cacu jo'ó laca
na nu cacu ngu' bi'. Bi' cha' ná ndalo ngu'
bi' tsiya' ti cha' cacu ngu' cuaña' nu ngua
msta bi'; cha' cuxi laca cha' bi' cuentya ji'i
ngu' bi'. 8 Masi jlo ti' na cha' sca na cacu
na ni, si'i bi' laca nu ndu'ni cha' tso'o la na
cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Si'i na caca tso'o
la na, masi cacu na ji'i; lo'o jua'a ná sca cha'
caca ji'na, masi ná cacu na ji'i. 9 Bi' cha'
cui'ya ma cuentya ñi'ya cua'ni ma slo ngu'
nu tya nclyacua tsa ti' bi'. Ntsu'u chacuayá'
ji'na cha' cacu na cua ña'a ca na tu'ni; pana
ná tyiquee' tyu'utsu' ngu' bi' ji'i tyucui liñi
si ná tso'o ti cua'ni ma slo ngu', si cacu ma
msta nu nscua slo jo'ó tya clyo. 10 Ndi'ya cha'
caca lo'o ñati nu tya quiña'a tsa nclyacua ti'
ji'i na nu nscua slo jo'ó bi' li'. Nti' ngu' cha'
cua jlo tso'o ti' ma lcaa cha' ji'i Jesús. Nu
lo'o ña'a ngu' ji'i ma cha' nga'a ma slo jo'ó,
ndacu ma na laca nu nscua slo jo'ó, lo'o ngu'
cua'ni ngu' ñi'ya nu ndyu'ni ma nti' ngu'
li', masi cha' cuxi laca bi' cuentya ji'i ngu'.
11 Lo'o jua'a caca cuxi ji'i ngu' li', chcuna'
tyucui ji'i ngu' xqui'ya cu'ma nu cua jlo
ti' ma cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi. Tso'o la
tyi'u ti' ma cha' lo'o xqui'ya ngu' bi' ngujuii
Cristo. 12 Cha' cuxi ndyu'ni ma lo'o ycui'
Cristo li', xqui'ya cha' ngua'ni ma cha' cuxi
bi' lo'o ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i Ni; na
ndyu'ni ñu'u ma ji'i ycui' ngu' li', xqui'ya
cha' tya nclyacua tsa ti' ngu' bi'. Ná talo
ngu' bi' si ña'a ngu' cha' ndu'ni ma jua'a.
13 Lo'o jua'a na', tso'o la masi ná cacu na'
cuaña' nu cua nscua slo jo'ó, cha' jua'a ná
cua'ni ngu' tya'a na' cha' cuxi xqui'ya na'
li'. Ná nti' na' cha' tyu'utsu' ngu' tya'a na'
ji'i tyucui liñi.

9

*Ntsu'u chacuayá' ji'i Pablo, cha' ycui'
Ndyosi laca nu cua nda cña ji'i yu*

1 Cua ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni na'
cua ña'a ca lo cha'. Cua ngua'a loo ycui'
Ndyosi 'na cha' cua'ni na' cña ji'i Ni, nu lo'o
na'a na' ji'i ycui' Jesús nu Xu'na na. Ngusñi
ma cha' ji'i Jesús juani xqui'ya cha' ndu'ni
na' cña ji'i Ni, 2 masi nti' xa' ñati cha' si'i cña
ji'i Ni laca na'; pana cu'ma ngu' Corinto cua
nslo ma 'na, cha' cua nda na' cha' ji'i Jesús
lo'o ma tya clyo. Chañi cha' bi'. Taca jlo ti'
ngu' cha' jua'a laca cña nu ndyu'ni na', lo'o
ña'a ngu' ñi'ya ndyaca cha' bi' lo'o ma.

3 Ndi'ya nxacui na' cha' ji'i ngu' nu lo'o
nchcui' chu ti ngu' 'na: 4 Ntsu'u chacuayá'
'na cha' xñi na' xi na cacu na' lo'o na co'o
na' caya' lo cña nu ndyu'ni na', ni na' ji'i
ngu' bi'. 5 Lo'o jua'a taca caja clyo'o na' lo'o
sca nu cuna'a nu tya'a ngusñi na' cha' ji'i
Jesús, cha' tya'a lo'o na' ji'i tyucui lcaa su
ndya'a na' tyijyu', ni na' ji'i ngu' bi'. Jua'a
ndu'ni tya'a ndya'a na' cña, masi tya'a ycui'
nu Xu'na na, masi Pedro, ntsu'u clyo'o ngu'
bi'. 6 Si'i sca ti na' lo'o Bernabé nu nga'a
cha' cua'ni lye ya cña cha' caja na cacu ya,
laja lo'o nclyu'u ya cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i
ngu'. 7 ¿Ha ná jlo ti' ma ñi'ya ndu'ni ñati
chalyuu cha' tyiji yu'u ji'i ngu' chalyuu?
Ñi'ya nti' ngu' sendaru ni, ná ndya'a bi'
cusuu laja ti, ntsu'u nu nda caya' ji'i ngu'.
Lo'o jua'a ñati nu ntsu'u cña ne' quixi' ni,
ndyiji na cacu ngu' lo na nu ntyaa ngu';
nu ngu' nu ndya'a lo'o scu ñati ni, ndyi'yu
ngu' styi' nu ndyu'u ji'i scu' ngu'. Bi' cha'
ntsu'u chacuayá' ji'i ya cha' caja na nu tyiji
yu'u ji'i ya chalyuu. Jua'a ni na' ji'i ngu'
bi'. 8 Nchcui' na' re ñi'ya nu laca cha' ji'i

ñatı̱ chalyuu, ñi'ya̱ nu ndyiji na ndacu ngu';
pana la cui' jua'a̱ nchcui' cha' nu nscua lo
quityi ji'ı̱ ycui' Ndyosi, cha' jo'ó nu nguscua
Moisés tya sa'ni. 9 Ndi'ya̱ nchcui' lo quityi
bi': "Ná xca̱' ma̱ tu'ba toro lo'o nxatá ni'
nguata trigo cha' tyu'u si'yu bi'". Jua'a̱ cha'
nchcui' lo quityi bi'. Ni si'i cha' ji'ı̱ toro ti
nchcui' ycui' Ndyosi, cha' tya'na ti' Ni ji'ı̱ ni'
cha' caja xi tyempo cacu ni'; 10 lo'o cha' ji'ı̱
ya nchcui' Ni, ji'ı̱ cuare nu ndya'a̱ ya tyijyu'
cha' chcui' ya cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi lo'o ñatı̱.
Ñi'ya̱ nu laca ji'ı̱ ngu' nu nclya'a yuu lo'o
toro, ñi'ya̱ nu laca ji'ı̱ ngu' nu ndu'ni clacua,
jua'a̱ laca ji'ı̱ ya; lo'o cuare ntsu'u chacuayá'
ji'ı̱ ya cha' jña ya xi cha' tso'o nu ntsu'u ji'ı̱
ngu' nu lo'o cua ndye cña ji'ı̱ ya. 11 Nu cña nu
ndyu'ni ya cuentya ji'ı̱ ma̱ ni, si'i sca cña nu
taca ña'a̱ ma̱ ji'ı̱ laca bi', ne' cresiya ji'ı̱ ma̱
ndyaca cña bi'; pana taca tyi'u ti' ma̱ ji'ı̱ ya,
na laca nu lyiji ji'ı̱ ya cha' tyijı̱ yu'u ji'ı̱ ya
nde chalyuu. 12 Xa' la tya'a ndyu'ni ya cña
ndyiji na laca nu lyiji ji'ı̱ ngu' nu lo'o nda
ma̱ xi xcaya' ngu' bi'. ¿Ha ná tso'o si la cui'
ti cha' caja ji'ı̱ ya, ñi'ya̱ nu ndyiji ji'ı̱ ngu' bi'?

Tsa bi' ti cha', ná ndijña ya cha' tso'o bi'
ji'ı̱ ma̱ tsiya' ti. Ndalo tsa ya ji'ı̱ cua ña'a̱
ca cha' ti'í nu ndyacua ji'ı̱ ya, cha' ná nti'
ya tsiya' ti tacu̱' ya ji'ı̱ cha' tso'o ji'ı̱ Cristo
nu nchcui' ya lo'o ma̱, cha' ná cuna ñatı̱ ji'ı̱
cha' bi'. 13 Ná tyiquee' cua jlo ti' ma̱ ñi'ya̱ nu
ndyaca ji'ı̱ nu laca cña ne' laa tlyu ji'ı̱ ngu'
judío. ¿Ha si'i la cui' ti ne' laa bi' ndyiji na
ndacu ngu' bi'? Ndyiji na cacu sti jo'ó ne'
laa bi' nu tsa cu' ti nxñi msta̱ nu ndya'a̱ lo'o
ngu' ne' laa, cha' taqui̱ lyiji ngu' ji'ı̱ lo mesa
ji'ı̱ ycui' Ndyosi; sa yu'be ti msta̱ bi' caja ji'ı̱
sti jo'ó bi' cha' cacu ngu'. 14 Lo'o cuare, lo'o
ncliji chalyuu ji'ı̱ ya su ndya'a̱ ya tyijyu' cha'
nchcui' ya cha' tso'o nu ji'ı̱ ycui' Ndyosi lo'o
ñatı̱, tso'o si ta ngu' xi na tyijı̱ yu'u ji'ı̱ ya
chalyuu. 15 Pana ná ngüijña na' na cacu na'
ji'ı̱ ngu' tsiya' ti lcaa se'ı̱ su ndya'a̱ na'. La
cui' jua'a̱ ná nscua na' quityi re cha' jña na'
na cacu na' ji'ı̱ cu'ma̱, cha' ná xñi na' na nu
ta ngu' 'na masi cajaa ycui' na'; tso'o la nti'
na' cha' ndu'ni na' cña re jua'a̱ ti, ná lo'o
caya'.

16 Ná tso'o si tyucuaa ti' na' ji'ı̱ ma̱ xqui'ya
cha' ndya'a̱ na' nchcui' na' cha' tso'o nu ji'ı̱
Jesús lo'o ñatı̱, na cua ngua'a̱ loo Ni 'na cha'
cua'ni na' cña bi'. Tlyu tsa cha' ti'í caca 'na
si ná chcui' na' cha' ji'ı̱ Jesús lo'o ñatı̱. 17 Nu
lo'o cua'ni na' sca cña cuentya 'na ti, ndu̱
ti' na' cha' caja xcaya' na' li'. Pana xa' ña'a̱
cña laca cña nu nda Ni 'na; na cua ndyanu
cña bi' 'na cha' bi' ti cña cua'ni na', cha' cua
ndatsaa Ni 'na cha' cua'ni na' ji'ı̱. Bi' cha'
ndyu'ni na' cña bi'. 18 ¿Ha ná caja xcaya'
na' li'? Chañi cha' caja bi' 'na, pana xa'
lo na laca bi' li'; laca cha' tso'o tsa ntsu'u
tyiquee na' nu lo'o nchcui' na' cha' tso'o ji'ı̱
Jesús lo'o ñatı̱. Bi' cha' tso'o tsa nti' na',
masi ná nda ngu' xcaya' na'. Ná nti' na' jña
na' xcaya' na' ji'ı̱ ma̱, masi ntsu'u chacuayá'
cha' jña na' cha' bi' ji'ı̱ ma̱, laja lo'o ndyu'ni
na' cña ji'ı̱ ycui' Ni.

19 Ntsu'u chacuayá' cua'ni na' ni cña laca
nu nti' na' cua'ni na'. Ná tucui ndatsaa 'na
cha' cua'ni na' cña ji'ı̱ ngu' nquicha'; pana
nti' na' cha' quiña'a̱ la ñatı̱ xñi ngu' cha'
ji'ı̱ Cristo, bi' cha' nda na' chacuayá' ji'ı̱ cua
ña'a̱ ca ngu' cha' tatsaa ngu' 'na. 20 Nu lo'o
nga'a̱ na' slo ngu' judío, li' ndyu'ni na' ñi'ya̱
nu ndu'ni lcaa ngu' judío, cha' xñi la ngu'
judío cha' ji'ı̱ Cristo. Nchcui' na' cha' ji'ı̱
Jesús lo'o ngu' bi', bi' cha' ñi'ya̱ nu ndu'ni
ngu' judío lo'o tya'a ngu', jua'a̱ ndu'ni na'
slo ngu', masi nga'aa ntsu'u cha' taquiya'
na' ji'ı̱ cha' cusu' ji'ı̱ ngu' bi', nu cña nu
nguscua jyo'o Moisés lo quityi cha' cua'ni
ngu' bi' tya sa'ni la. Pana laca cha' cua
nti' na' cha' quiña'a̱ la ñatı̱ bi' xñi ngu' cha'
ji'ı̱ Cristo. 21 Ngu' xa' tsu' ni, ná nga'a̱ cha'
taquiya' ngu' ji'ı̱ cha' nu laca ji'ı̱ ngu' judío.
Bi' cha' ñi'ya̱ si laca na' ñatı̱ tya'a ngu', jua'a̱
ndi'ı̱ na' lo'o ngu' xa' tsu' li', cha' tso'o la xñi
ngu' bi' cha' ji'ı̱ Cristo. Laja li' ndaquiya' na'
lcaa cha' nu nda ycui' Ndyosi Sti na lo'o na,
cha' jua'a̱ nga'a̱ cha' caca si taquiya' na ji'ı̱
Cristo. 22 Lo'o li', lo'o ndi'ı̱ na' lo'o ngu' tya'a
ngusñi na cha' ji'ı̱ Jesús nu tya lyiji jlya tso'o
ti' ngu' cha' ji'ı̱ Jesús, ñi'ya̱ si stu'ba ti cha'
laca 'na lo'o ngu', jua'a̱ ndi'ı̱ na' lo'o ngu' li',
cha' cuna la ngu' bi' cha' ji'ı̱ Cristo. Lcua ti
lo cña cua'ni na' cha' tyaja'a̱ la ñatı̱ xñi ngu'
cha' ji'ı̱ Cristo. 23 Jua'a̱ ndu'ni na' lcua ti se'ı̱
su ndya'a̱ na', cha' nchcui' na' lo'o ngu' cha'
tso'o ji'ı̱ Jesús. Cua nti' na' cha' ñi'ya̱ ndyaca
tso'o ne' cresiya 'na xqui'ya cha' bi', la cui'
jua'a̱ caca tso'o ne' cresiya ji'ı̱ lcaa ñatı̱.

24 Ndi'ya̱ laca cña nu nda Ni 'na, ñi'ya̱
ndyaca lo'o cua'ni ngu' sca posta lo'o nxna
ngu'. Tyu̱u̱ tya'a ngu' xna ngu' stu'ba ti li',
masi sca ti yu tyijı̱loo ji'ı̱ ca ta'a ngu' su tye

cha' bi'. La cui' jua'a caca lo'o na, nga'a
cha' tsa cu' ti cua'ni na cña ña'a cuayá' nu
tye chalyuu ji'na. 25 Lo'o cua xna ti ngu'
sca posta ni, ná taquiya' ngu' ji'i sca cha'
nu cua'a ji'i ngu' cha' ná xna tso'o ngu';
talo ngu' ña'a cuayá' nu tyijiloo ngu' ji'i
tya'a ngu', cha' cua'ni ngu' ngana. Su cua
ndye, li' caja xi cha' tso'o ji'i ngu' nu ngua'ni
ngana bi', masi xti ti tyempo talo cha' bi',
pana xa' ña'a cha' ndyaca lo'o na. Lye tsa
ndyu'ni cña ti' na lcaa hora, ña'a cuayá' ta
Ni sca cha' tso'o ji'na, sca cha' nu ná nga'a
cha' tye tsiya' ti. 26 Lo'o na', ñi'ya laca sca
ñati nu nxna posta, jua'a ndu'ni na' nde
chalyuu; liñi tsa nxna na' ña'a cuayá' tyalaa
na' su ndye tyucuii. La cui' ñi'ya laca si
nxuu tya'a na' lo'o ndacu' ti na', ná nducu
na' ndacu' na' lo cui'i ti. 27 Nchcube' na' ji'i
ycui' ca na', cha' talo chalyuu 'na, cha' ná
xtyanu ti'i Ni 'na tsiya' ti. Quiña'a tsa cha'
cua ngulu'u na' ji'i xa' ñati cuentya ji'i ycui'
Ni, lo'o jua'a ntsu'u cha' taquiya' ycui' na'
ji'i cha' bi'.

10

Ná cua'ni tlyu na ji'i cua ña'a ca lcui jo'ó

1 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tya
nti' na' cacha' na' ji'i ma chaca quiya' ñi'ya
ngua ji'i jyo'o cusu' ji'na, nu lo'o nguta'a
ngu' lo'o jyo'o Moisés nu ngua sa'ni. Ndacui
sca coo nde cua su nguta'a ngu' bi', cha'
ná ña'a ngu' xña'a bi' ji'i ngu'. Tso'o ti
nteje tacui ngu' bi' cla'be lo hitya su naa
Tyujo'o Nga'a, ngutu'u ngu' chaca tsu' li'.
2 Coo nu ndacui bi', lo'o jua'a hitya tyujo'o
bi', bi' laca nu ngua'ni cha' ngusñi ngu' cha'
ji'i Moisés; bi' cha' ngutu'u lca'a ngu' ji'i,
ñi'ya laca cha' lo'o tyucuatya na cuentya
ji'i Jesús. 3 Ycui' Ndyosi laca nu nda na
ndyacu ca ta'a ngu' bi'; 4 la cui' jua'a ngujui
na ndyi'o lcaa ngu' bi', cha' ycui' Ndyosi
laca nu cua nda lcaa na bi' ji'i ngu'. Sca quee
tlyu nu nga'a ca sii' cua'a, ca quiya' quee bi'
ngutu'u hitya nu ndyi'o ngu'. Ycui' Ndyosi
laca nu nda hitya nu ndyi'o ngu' bi', cha'
masi tya li' nguta'a ycui' Cristo lo'o ngu' bi',
nguna'asii Ni ji'i ngu' su nguta'a ngu'. 5 Masi
jua'a ngua'ni ycui' Ndyosi, ná ntaja'a ngu'
bi' taquiya' ngu' cha' ji'i Ni tsiya' ti. Bi' cha'
ngua taja ti' Ni ji'i ngu' li', nguxtyanu ti'i Ni
ji'i ngu'; ca lo nati' btyi bi' ngujuii ngu' li',
ndyanu tyijya ngu' bi' to' tyucuii bi'.

6 Lo'o jua'a na, taca tyi'u ti' na ñi'ya nu
ngua'ni jyo'o cusu' bi' nu ngua sa'ni. Ná
tso'o si xcui' na tyu'u tyiquee na ji'i cha'
cuxi, cha' la cui' jua'a ngua'ni ngu' bi' tya
li'. 7 La cui' ti ná tso'o cha' cua'ni tlyu na ji'i
lcui jo'ó, ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi'. Ndi'ya
nchcui' cha' nu nscua lo quityi cusu' cha' ji'i
ñati bi': "Tsa cu' ti ndya'a ngu' jii. Na ndi'i
ti ngu' ndyacu ngu' ndyi'o ngu' lo'o tya'a
ngu', li' ndatu ti ngu' cha' quijya ngu' lo'o
tya'a ngu'", nacui lo quityi bi'. 8 La cui' ti
ná tso'o cha' cua'ni suba' na lo'o xa' cuna'a,
ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi' li'. ¿Ñi'ya ngua li'?
Sca ti tsa ngujuii calaa ntucua sna mil tya'a
ñati bi' xqui'ya cha' cuxi bi'. 9 Jua'a ná tso'o
cha' xtyí lo'o ti na ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na
na, cha' quiña'a tsa cha' clyu ti' ngüi'ya Ni
ji'na. Jua'a ngua'ni ngu' bi' nu ngua sa'ni,
li' ngusu'ba Ni cuaña lijya cha' ndyujuii ni'
ji'i ngu' bi'. 10 La cui' ti cha' ná ntsu'u cha'
chcui' cuxi na ji'i ycui' Ndyosi. Cua ntsu'u xi
jyo'o cusu' bi' nu ngua'ni ngu' jua'a, lo'o li'
ndye ngu' ndyujuii Ni ji'i ngu' bi', cha' nda
Ni sca xca lijya nu ndyujuii ji'i ngu' bi'.

11 Lcaa cha' tlyu bi' ngua ji'i jyo'o cusu'
bi' nu ngua sa'ni, cha' caja ñi'ya tyi'u ti'
xa' ñati nde loo la na laca nu ngua ji'i jyo'o
cusu' bi', ni cha' laca ngua ji'i ngu' bi' jua'a.
Lo'o jua'a tya nscua cha' bi' lo quityi cha'
cube ti' na ji'i cha' bi'. Cua ngulala ti tye
chalyuu su ndi'i na juani; 12 bi' cha' tso'o si
cube ti' ma cha' ná tyu'utsu' ma ji'i tyucuii
nu liñi ca, si nti' ma cha' tso'o ti tyi'i cresiya
ji'i ma, cha' ná tyacua sca cha' cuxi ji'i ma
tsiya' ti. 13 Lcaa quiya' lo'o tyacua sca cha'
cuxi ji'i ma, ná cube ti' ma li', la cui' jua'a
ndyaca ji'i cua ña'a ca ñati chalyuu. Pana
ná cube ti' ma, ña'a ycui' Ndyosi ji'na; lcaa
cña nu nacui Ni cha' cua'ni Ni cuentya ji'na,
ndu'ni Ni cña bi'. Ná ta Ni chacuayá' cha'
tyijiloo sca cha' cuxi ji'i ma ña'a cuayá' nu
nga'aa caca xtyanu ma ji'i; pana la cui' hora
lo'o cua cñilo'o ti cha' cuxi bi' ji'i ma, li'
xtyucua Ni ji'i ma cha' ná cua'ni ma ji'i, lo'o
li' taca clyaá ma ji'i cha' cuxi bi'.

14 Cu'ma tya'a tso'o na, ntsu'u tsa tyiquee
na' ña'a na' ji'i ma, bi' cha' nchcui' tsa na'
lo'o ma juani cha' ná cua'ni tlyu ma tsiya'
ti ji'i lcui jo'ó ji'i ngu', nga'aa tsaa ma su
ntucua bi'. 15 Nti' na' cha' nduna tso'o ma,
cua laca nclyacua tso'o ti' ma nti' na', bi'
cha' nchcui' na' lo'o ma jua'a. Taca cui'ya

ma̱ cuentya cha' chañi laca cha' nu nda
na' lo'o ma̱ juani. [16] Lo'o ndyu'u ti'i̱ na
stu'ba ti lo'o ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i̱
Jesús ndyi'yu na, lo'o jua'a̱ ndacu na li';
jua'a̱ ndu'ni na xqui'ya cha' ngulacua̱ Jesús
ji'i̱ cha' bi' tya clyo. Bi' cha' clyo nda na
tsa xlya'be ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya cña nu
ngua'ni Jesús bi'. Lo'o ndyi'yu na vino bi', li'
stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Jesús lo'o
lcaa ngu' tya'a na, nu lo'o ntsu'u ti' na cha'
cua ndyalu tañi ycui' Jesús lo'o ngujuii Ni
lo crusi xqui'ya na. Lo'o ndacu na xlyá bi',
la cui' jua'a̱ li', stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o
Jesús lo'o lcaa ngu' tya'a na, nu lo'o ntsu'u
ti' na cha' nda Jesús ji'i̱ tyucui ña'a̱ ycui' ca
cha' ngujuii Ni lo crusi xqui'ya na. [17] Sca ti
ycu' xlyá nscua lo mesa su ndacu na stu'ba
ti; lo'o ndya'be xlyá bi', li' ndyiji na cacu ca
ta'a na, masi tyu̱u̱ tsa tya'a na. Tsa tlyu ti
ndi'i̱ na cha' stu'ba ti laca na ñati̱ ji'i̱ Jesús.

[18] Cui'ya ma̱ xi cuentya ñi'ya̱ nu ndu'ni
ngu' judío. Ndya'a̱ lo'o ngu' ji'i̱ msta̱ cha'
sta ngu' ji'i̱ lo mesa su ndu'ni tlyu ngu' ji'i̱
ycui' Ndyosi. Lo'o li' ntsu'u nu laca cña
ne' laa bi', nu ndacu na nu ngua msta̱ bi'.
Ntsu'u cha' ji'i̱ nu ndyacu msta̱ bi' lo'o ycui'
Ndyosi, cha' xqui'ya Ni ntucua mesa bi'.
[19] Xa' ña'a̱ ndu'ni ngu' xa' tsu' lo'o lcui̱ jo'ó
ji'i̱ ngu'. Lo'o ngu' bi' nsta ngu' cuaña' lo
mesa cha' caca msta̱ ji'i̱ jo'ó ji'i̱ ngu'. ¿Ha
tso'o la chacuayá' ntsu'u ji'i̱ lcui̱ jo'ó bi'
lacua? Ná ntsu'u cha' ji'i̱ bi' tsiya' ti. Stu'ba
ti ña'a̱ cuaña' msta̱ bi' lo'o xa' la cuaña'.
[20] Ndi'ya̱ laca cha' lo'o ndu'ni tlyu ngu' ji'i̱
jo'ó bi': Si'i ji'i̱ ycui' Ndyosi ndu'ni tlyu ngu'
bi', ji'i̱ tyu̱u̱ lo cui'i̱ xña'a̱ ndu'ni tlyu ngu'
lo'o ndu'ni ngu' jua'a̱. Lo'o cu'ma̱ ni, ná
tso'o cua'ni tya'a ma̱ lo'o cui'i̱ xña'a̱ bi'. [21] Ná
tso'o co'o ma̱ cuentya ji'i̱ cui'i̱ xña'a̱ bi', lo'o
li' co'o ma̱ na nu cua nda Jesús nu Xu'na na
cha' co'o na. Ná tso'o tsiya' ti cha' bi'; ni
ná tso'o cacu ma̱ cuentya ji'i̱ cui'i̱ xña'a̱ bi',
li' nde loo la cacu ma̱ cuentya ji'i̱ Jesús nu
Xu'na na. [22] ¿Ha nti' na cha' ca chii̱ ti' ycui'
Ndyosi nu Xu'na na ña'a̱ Ni ji'na? ¿Ha nchca
la ji'na que ycui' Ndyosi lacua, nti' na?

Cube ti' na ji'i̱ xa' ñati̱, si'i xcui' cha' ji'i̱ ycui' ca na cube ti' na

[23] Chañi tsa cha' nu nchcui' ñati̱: "Ntsu'u
chacuayá' cua'ni na cua ña'a̱ ca cha' nu nti'
ti na cua'ni na", nacui̱ ngu'. Pana ntsu'u xi
cha' nu ndu'ni na nu ná taca xtyucua ji'na
tsiya' ti. Chañi cha' taca cua'ni na ñi'ya̱ nu
nti' ti na, pana si'i lcaa cha' bi' ndu'ni cha'
xñi tso'o na cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi. [24] Nga'a̱
cha' culacua ti' na ñi'ya̱ nu caca tso'o la
cha' ji'i̱ xa' ñati̱, si'i xcui' na cuentya ji'na
ti culacua ti' na.

[25] Taca cacu ma̱ lcaa na ndacu nu nchca
caya' ni'i̱ lcaya'; ná sca culacua ti' ma̱ na ca
laca bi', si tso'o, si ná tso'o laca bi' cuentya
ji'i̱ ma̱. [26] Ycui' Ndyosi Sti na ca ji'i̱ tyucui
ña'a̱ chalyuu, lo'o jua'a̱ la cui' Ni ngüiñá Ni
lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu.

[27] Ná cube ti' ma̱ si chcui' sca ñati̱ lo'o ma̱
cha' cacu ma̱ xi slo ngu', masi sca ñati̱ nu
ná ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui' Ndyosi laca bi'.
Tso'o si tsaa ma̱ slo ngu' bi' si nti' ma̱ lacua.
Lo'o li' cacu ma̱ ji'i̱ na laca nu ta ngu' ji'i̱ ma̱;
ná ntsu'u cha' cube ti' ma̱ ji'i̱ na bi', si tso'o,
si ná tso'o laca bi' cuentya ji'i̱ ma̱. [28] Sca ti si
cacha' sca ñati̱ tya'a ndyacu ma̱ cha' msta̱
nu nscua slo jo'ó laca nu cuaña' nu ndyacu
ma̱ bi', li' ná tso'o cha' cacu ma̱ ji'i̱. Tso'o la
si cui'ya ngu' bi' cuentya cha' cuxi laca na
bi' cuentya ji'i̱ ma̱, cha' caca jlo ti' ngu' cha'
ná ntsu'u cha' cacu ma̱ na bi' lo'o ngusñi ma̱
cha' ji'i̱ Jesús. [29] Cu'ma̱ cua jlo ti' ma̱ cha'
bi'. Chaca yu bi' tya lyiji caca cuayá' tso'o
ti' yu, bi' cha' ná nti' na cha' tyu'utsu' yu
ji'i̱ tyucuii̱ liñi si ña'a̱ yu cha' ndyacu ma̱ na
bi'.

Ná tyiquee' ñacui̱ ma̱ 'na li': "¿Ni cha'
laca xcui' cuentya ji'i̱ xa' ñati̱ culacua ti'
na'? Ntsu'u chacuayá' cua'ni na' ñi'ya̱ nu
nti' na' cua'ni na'. [30] Si nda tsa na' xlya'be ji'i̱
ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ na ndacu na', ¿ni
cha' laca chcui' ñati̱ cha' cuxi 'na lo'o ndacu
na' ji'i̱ lacua?" ñacui̱ ma̱ 'na. [31] Tso'o lacua
masi cacu ma̱, masi co'o ma̱, masi cua'ni ma̱
lcua ti lo cña nu ndyu'ni ma̱, pana tyi'u ti'
ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi laja lo'o cua'ni ma̱ lcaa
cña bi', cha' caca cuayá' ti' ngu' li' cha' tso'o
tsa laca cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, la cui' cha'
nu cua ngusñi ma̱. [32] Ná ta ma̱ chacuayá'
tyu'utsu' ni tsaca ngu' ji'i̱ tyucuii̱ liñi ji'i̱
Cristo; ni ngu' judío, ni ngu' xa' tsu' nu si'i
ngu' judío laca, ni tsaca ñati̱ tya'a ngusñi
ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, ná tso'o tsiya' ti si
tyú ngu' ya' nu xña'a̱. [33] Lcaa su ndyu'ni na'
cña ndube ti' na' ji'i̱ xa' ñati̱, si caca tso'o
cresiya ji'i̱ ngu' lo'o cua'ni na' cña bi'. Si'i
na tyacua cha' tso'o ji'i̱ ycui' ca na', nti' na'
cha' caca tso'o cresiya ji'i̱ cua ña'a̱ ca ñati̱,
cha' caja ñi'ya̱ clyaá ngu' ji'i̱ nu cuxi li'.

11

1 Bi' cha' cui'ya tso'o ma̱ cuentya ña'a̱ cña
nu ndu'ni na', lo'o la cui' jua'a̱ cua'ni ma̱ li',
cha' ñi'ya̱ laca cña nu ngua'ni Cristo, jua'a̱
laca cña nu ndu'ni na'.

Ñi'ya̱ cua'ni nu ngu' cuna'a̱ lo'o ndyu'u ti'i̱ ngu' lo'o na

2 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo,
tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a̱a̱ ji'i̱ ma̱,
cha' xcui' ndyi'u ti' ma̱ 'na, lo'o jua'a̱ ndu'ni
ma̱ lcaa lo cha' nu ngulu'u na' ji'i̱ ma̱.
3 Ndi'ya̱ nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma̱:
Ycui' Ndyosi laca loo ji'i̱ Cristo, lo'o jua'a̱
Cristo laca loo ji'i̱ lcaa ñati̱; la cui' jua'a̱ nu
qui'yu laca loo ji'i̱ nu cuna'a̱. 4 Bi' cha' ná
tyucua smalyu scua' que ngu' qui'yu ne' laa
su ndyu'u ti'i̱ ma̱; masi chcui' yu lo'o ycui'
Ndyosi, masi cacha' yu sca cha' ji'i̱ Ni ji'i̱
ñati̱, ná tyucua smalyu hique yu. Loo laca
Cristo ji'i̱ yu, bi' cha' ná cua'ni tyucuaa ti'
yu ji'i̱ Ni ñi'ya̱ si tyucua smalyu hique yu.
5-6 Pana nu ngu' cuna'a̱ ni, tso'o si sta ngu'
payu̱ hique ngu' lo'o ndyu'u ti'i̱ lcaa ngu'
ne' laa; masi chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi,
masi cacha' ngu' sca cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
ji'i̱ ñati̱, sta ngu' payu̱ hique ngu', cha' ná
cua'ni tyucuaa ti' ngu' cuna'a̱ ji'i̱ clyo'o ngu'
ca su ndyu'u ti'i̱ ngu' li', cha' loo la laca nu
qui'yu ji'i̱ nu cuna'a̱. Nclyá cu'ma̱ quicha̱'
hique nu cuna'a̱ nu ngua sa'a ji'i̱ ngu', cha'
ca tyuju'u ti'; la cui' jua'a̱ stu'ba ti laca
nu cuna'a̱ nu ná sta payu̱ hique ne' laa.
Bi' cha' cu'ma̱ ngu' cuna'a̱, si ná nti' ma̱
cua'ni tyucuaa ti' ma̱ ji'i̱ nu ngu' qui'yu su
ndyu'u ti'i̱ ma̱ lo'o ngu', tso'o la si tacu̱' ma̱
hique ma̱ li'; ná ntsu'u cha' ca tyuju'u ti'
ma̱ li'. 7 Ná ntsu'u cha' tacu̱' ngu' qui'yu
hique ngu', cha' ycui' Ndyosi ngüiñá ji'i̱ sca
nu qui'yu tya clyo; ñi'ya̱ nu ña'a̱ ycui' Ni,
jua'a̱ ña'a̱ ngüiñá Ni ji'i̱ nu qui'yu bi'. Pana
xa' cha' laca ji'i̱ nu cuna'a̱, tso'o tsa ña'a̱
nu cuna'a̱ xqui'ya nu qui'yu. 8 Clyo ngüiñá
ycui' Ndyosi ji'i̱ nu qui'yu, tiya' la li' ngüiñá
Ni ji'i̱ nu cuna'a̱. Tyijya̱ sii' nu qui'yu ngulo
Ni cha' ngüiñá Ni ji'i̱ nu cuna'a̱, si'i tyijya̱
nu cuna'a̱ ngulo ycui' Ndyosi lo'o ndya' nu
qui'yu; 9 bi' cha' xqui'ya nu qui'yu ndya' nu
cuna'a̱ nu ngua clyo, si'i xqui'ya nu cuna'a̱
ndya' nu qui'yu. 10 Tso'o la tyacu̱' hique nu
cuna'a̱ lacua, cha' caca cuayá' ti' ngu' cha'
ntsu'u nu laca loo ji'i̱ ngu'. Hasta nu xca̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi nde cua̱ nu ndya'a̱ lo yuu
su ndyu'u ti'i̱ ma̱, lo'o bi' caca cuayá' ti'
cha' bi' li', lo'o ña'a̱ ngu' ji'i̱ ngu' cuna'a̱.
11 Pana juani stu'ba ti ngusñi na cha' ji'i̱
Jesús, masi qui'yu na, masi cuna'a̱ na. Ná
caja ñi'ya̱ tyi'i̱ nu qui'yu chalyuu si ná lo'o
nu cuna'a̱; jua'a̱ nu cuna'a̱ ni, ná caja ñi'ya̱
tyi'i̱ chalyuu si ná lo'o nu qui'yu. 12 Chañi
cha' xqui'ya nu qui'yu ndya' nu cuna'a̱ tya
clyo, pana la cui' jua'a̱ chañi cha' nu cuna'a̱
laca nu ndu'ni cala ji'i̱ nu qui'yu juani; lo'o
jua'a̱ ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyu'ú
tyucuaa lo ngu' bi' chalyuu.
13 Ycui' ca ma̱ cacha' liñi ma̱ 'na si tso'o
nti' ma̱ cha' chcui' sca nu cuna'a̱ lo'o ycui'
Ndyosi lo'o ntucua yaala ti hique nu cuna'a̱
bi'. 14 Nu na ñati̱ chalyuu na, cua jlo ti' na
ñi'ya̱ ña'a̱ quicha̱' hique na. Jua'a̱ laca cha'
ji'na, ntyuju'u tsa ti' na si tonu tsa quicha̱'
hique nu qui'yu. 15 Si'i jua'a̱ nti' na lo'o nu
cuna'a̱, tso'o tsa nti' na si tyucui̱ quicha̱'
hique nu cuna'a̱. Cua'nijo'o quicha̱' hique
ngu' ji'i̱ ngu', cha' ná ca tyuju'u ti' ngu'. 16 Si
chcui' cuxi ngu' xqui'ya cha' ndyacu̱' hique
ngu', tso'o si caca cuayá' ti' ngu' bi', cha' sca
ti cuayá' ndu'ni ya ñi'ya̱ nu ndu'ni lcaa ñati̱
ji'i̱ Jesucristo lcua ti quichi̱ tyi ngu'.

Cha' cuxi nu ndyaca nu lo'o ndyacu ngu' sii̱ nu ngulu'u Jesús ji'na cha' cua'ni na

17 Chaca cha' nscua na' re, cha' caca
cuayá' ti' ma̱ cha' ná ndiya ti' na' cña nu
ndyu'ni ma̱ lo'o ndyu'u ti'i̱ ma̱ cha' cacu ma̱
sii̱ nu ngulu'u Jesús ji'na cha' cua'ni na. Cua
nscua cha' caca tso'o cresiya ji'i̱ ma̱ li', nu
lo'o cacu ma̱ sii̱ bi'; pana xa' ña'a̱ ndyu'ni
bi' lo'o ma̱, ndyu'ni ñu'u̱ bi' ji'i̱ cresiya ji'i̱
ma̱ juani. 18 Nacui̱ ngu' cha' ná tso'o ndu'ni
ma̱ su ndyu'u ti'i̱ ma̱ cha' cacu ma̱ sii̱ bi'. Xi
xa' ca ña'a̱ ndu'ni sa scaa ma̱, nacui̱ ngu'.
Cua jlo ti' na' cha' la cui' jua'a̱ ndyaca lo'o
cu'ma̱ si nti'. 19 Si jua'a̱ ná stu'ba ntsu'u cha'
ji'i̱ ma̱ lo'o tya'a ma̱, chañi tiya' la li' taca
ca cuayá' ti' na tilaca nu chañi ca ndaquiya'
cha' ji'i̱ Jesús. 20 Pana ná tso'o cha' nga'aa
ndu'ni ma̱ sii̱ ñi'ya̱ tya'a sii̱ nu ngulu'u ycui'
Jesús ji'na, cha' cua'ni na nu lo'o ndyu'u ti'i̱
ma̱ lo'o tya'a ma̱ li'. 21 Lo'o ndyalaa hora
cacu ma̱, li' yala ti ndacu ma̱ sii̱ ji'i̱ ycui' ti
ma̱, ná nda ma̱ tyempo tsiya' ti cacu xa' la
tya'a ma̱; bi' cha' ntsu'u ngu' tya'a ma̱ nu ná
ndyiji cacu tso'o, lo'o jua'a̱ ntsu'u xa' la ngu'
nu hasta nchca cu'bi ngu', cha' quiña'a̱ tsa
na ngusñi ngu' ndyi'o ngu'. 22 Taca cacu ma̱

co'o ma̱ to' tyi ma̱ si ntyute' tsa ma̱. Pana ñi'ya̱ nu ndu'ni ma̱ juani, na ndu'ni ñu'u̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ndi'i̱ ma̱, tya'a ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, ña'a̱ cuayá' nda ma̱ cha' tyuju'u ti' ji'i̱ ngu' ti'i tya'a ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesús. Ná tyiquee' cua ngua cuayá' ti' ma̱ na laca nu nti' na' chcui̱' lo'o ma̱ juani, cha' nga'aa ntsu'u cha' tso'o nu caca chcui̱' lo'o ma̱ tsiya' ti cuentya ji'i̱ cha' bi'.

Sii̱ nu ngulu'u Jesús nu Xu'na na cha' cacu na

23 Ndi'ya̱ cha' nclyu'u na' ji'i̱ ma̱, la cui' cha' nu ndyuna na' lo'o nchcui' ñati̱ nu ngua tsa'a̱ ji'i̱ ycui' nu Xu'na na tya clyo: La cui' talya nu lo'o ndyujui' ngu' cresiya ji'i̱ Jesús, laja lo'o tya ndi'i̱ ñati̱ bi' lo'o Jesús, li' ndaya' Jesús ji'i̱ xlyá, 24 ndya yu xlya'be ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na, lo'o li' ngusa'be yu xlyá bi'; li' nacui̱ Jesús ji'i̱ tya'a ndya'a̱ yu: "Jacu ma̱ xlyá re; ñi'ya̱ nti' cuaña' na', jua'a̱ nti' xlyá re. Cuentya ji'i̱ ma̱ laca cha' nu chcube' na' lo crusi, bi' cha' tyi'u ti' ma̱ 'na lo'o cacu ma̱ xlyá re", nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu' bi'. 25 Tiya' la li' lo'o cua ndye ngua'ni ngu' sii̱, li' ndaya' Jesús ji'i̱ vaso; ndi'ya̱ nacui̱ yu ji'i̱ ngu' li': "Lo'o co'o ma̱ na nu ntsu'u ne' vaso re, li' tyi'u ti' ma̱ cha' tyalú tañi na' xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ lcaa ñati̱, cha' jua'a̱ quiñi cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na' lo'o ngu'. Lo'o co'o ma̱ na re, tyi'u ti' ma̱ 'na li'", nacui̱ Jesús ji'i̱ ngu'. 26 Bi' cha' lcaa quiya' lo'o cacu ma̱ xlyá bi', lo'o co'o ma̱ na nu ntsu'u ne' vaso bi', ña'a̱ cuayá' nu caa̱ Jesús chaca quiya', liñi culu'u ma̱ ji'i̱ ñati̱ cha' ngujuii Jesús lo crusi xqui'ya na.

Ñi'ya̱ nu nga'a̱ cha' cacu na sii̱ bi'

27 Ndi'ya̱ ndyaca li': ntsu'u qui'ya ji'na lo'o ycui' Ndyosi, si ná tyucui tyiquee na cacu na co'o na sii̱ ji'i̱ ycui' Ni; na ndu'ni cuxi na ji'i̱ ycui' nu Xu'na na li', cha' ná ndyi'u tso'o ti' na cha' nda Jesús ji'i̱ tyucui ña'a̱ ycui' ca yu ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ yu lo crusi, cuati ndyalú tañi yu lo crusi lo'o ngujuii yu jua'a̱ xqui'ya na. 28 Bi' cha' ntsu'u cha' culacua tso'o ti' na lo'o cacu na sii̱ bi'; li' tyucui tyiquee na cacu na xlyá bi', co'o na na nu ntsu'u ne' vaso bi'. 29 Si ná culacua tso'o ti' na ni cha' laca nu ndacu na ji'i̱, ni cha' laca nu ndyi'yu na ji'i̱, li' ntsu'u qui'ya ji'na lo'o ycui' Ndyosi, cha' ná ndyi'u ti' na ji'i̱ ycui' Jesús, lo'o jua'a̱ ná ntsu'u ti' na ji'i̱ tya'a na nu stu'ba ndyu'ni tlyu na ji'i̱ Ni. 30 Bi' cha' quiña'a̱ tsa cu'ma̱ nchca quicha ma̱, lo'o jua'a̱ nchca ñu'u̱ ti' ma̱, lo'o jua'a̱ ntsu'u cu'ma̱ nu ndyijii tsiya' ti; 31 pana si culacua tso'o ti' na tya clyo lo'o cacu na sii̱ bi', ná ntsu'u cha' ca tyaala Ni ji'na jua'a̱ li'. 32 Nchca tyaala Ni ji'na juani, lo'o jua'a̱ nchcube' Ni ji'na xqui'ya cha' cuxi nu ndyu'ni na, cha' tiya' la lo'o cua ndye chalyuu ná tsaa na ca bilyaa lo'o ñati̱ nu ná ndaquiya' ji'i̱ Ni tsiya' ti.

33 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, tyi'u ti' ma̱ cha' bi' lo'o tyu'u ti'i̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱ sii̱ bi'; jatya ma̱ xi ji'i̱ tya'a ma̱ cha' stu'ba ti xana cacu ma̱ lo'o lcaa tya'a ma̱. 34 Si ntsu'u ma̱ nu ntyute' ma̱, jacu ma̱ tyaja to' tyi ti ma̱ clyo. Lo'o li' nga'aa cua'ni cuxi ma̱ lo'o tyu'u ti'i̱ ma̱, li' ná ntsu'u cha' caca tyaala Ni ji'i̱ ma̱. Lo'o caa̱ na', taca quiñi nu xa' la cha' bi' ji'na lo'o cu'ma̱ li'.

12

Cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' caca cua'ni sa scaa na

1 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, ntsu'u sca cha' nu nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma̱ cuentya ji'i̱ cña nu caca ji'i̱ sa scaa na xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi.

2 Cua jlo ti' ma̱ ñi'ya̱ nu ngua'ni ma̱ tya sa'ni la, nu lo'o bilya cuna ma̱ cha' ji'i̱ Jesús; na nguñilo'o lcui̱ jo'ó ji'i̱ ma̱, jo'ó nu cu'u̱ ti, cha' jlya ti' ma̱ lcua ti lo cha' nu ntsu'u ji'i̱ jo'ó bi'. 3 Bi' cha' nti' tsa na' cha' caca cuayá' ti' ma̱ cha' re. Si'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni cha' ñacui̱ ngu': "Cuiñaja laca nu Jesús bi'". Ná taca ñacui̱ ngu' jua'a̱ xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi. Lo'o ñacui̱ ngu': "Xu'na na laca Jesús", Xtyi'i ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' ñacui̱ ngu' jua'a̱ li'.

4 Tyuu̱ lo cha' nda ycui' Ndyosi ji'na cha' caca cua'ni na sca cña ji'i̱ Ni, pana sca ti Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni cha' taca cua'ni na cña bi'. 5 Lo'o jua'a̱ xa' ña'a̱ cña ndyu'ni sa scaa na, pana cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi ndyu'ni lcaa na cña bi'. 6 Masi ná stu'ba ndyu'ni lcaa na, pana sca ti ycui' Ndyosi ndu'ni cha' taca cua'ni na cña bi', ca ta'a na. 7 Ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na cha' taca cua'ni lcaa na sca cña cuentya ji'i̱ ycui' Ni, ca ta'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús; bi' laca sca lo cña nu xtyucua ji'i̱ ca ta'a na, lo'o jua'a̱ xqui'ya cha' bi' cua jlo ti' na cha' cua ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na.

8 Ndi'ya laca cña nu taca cua'ni na xqui'ya
Xtyi'i ycui' Ndyosi: ntsu'u ngu' nu ndacha'
liñi ñi'ya nu ngua ji'i Jesús; lo'o jua'a ntsu'u
ngu' nu tso'o tsa nclyu'u tyucuii cha' xñi
na cha' ji'i ycui' Ndyosi; 9 lo'o jua'a ntsu'u
ngu' nu tso'o tsa jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi; lo'o
jua'a ntsu'u ngu' nu nchca ji'i cua'ni cha'
tyaca tso'o nu quicha chacuayá' ji'i Jesús;
10 lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchca ji'i ndu'ni
xa' la cha' tlyu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi,
cña nu ná nchca cua'ni ñati nquicha'; cuati
ntsu'u xa' la ngu' nu nchca ji'i ndacha' ji'i
ñati sca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ngu'
bi'; cuati jua'a ntsu'u ngu' nu nchca tii ni
cña ndu'ni sa scaa ngu', si cuentya ji'i Xtyi'i
ycui' Ndyosi ndu'ni ngu' cña, si si'i cuentya
ji'i ycui' Ndyosi ndu'ni ngu' cña; lo'o jua'a
ntsu'u ngu' nu nchca ji'i nchcui' cha'cña ji'i
xa' la ñati; jua'a tya ntsu'u xa' la ngu' nu
nchca ji'i xtyacui cha' bi', cha' caca cuayá'
ti' lcaa ñati ni cha' nda ngu' bi' li'. 11 Sca
ti Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni cha' nchca ji'i
ñati cua'ni lcaa cña bi'; bi' laca nu nda sca
lo cña cua'ni sa scaa na, ñi'ya nu ntsu'u
tyiquee Ni cha' caca ji'na.

Sca ti ñati laca na lo'o lcaa ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús

12 Nu ycui' na ni, sca ti ñati laca sca na,
masi tyuu tsa tya'a tyijya ntsu'u laja cuaña'
scaa na. La cui' jua'a laca lo'o ña'a taju tya'a
ngusñi na cha' ji'i Cristo; sca ti taju ñati laca
na, masi xa' ca ña'a ndu'ni sa scaa na. 13 Ca
ta'a na, masi ngu' judío, masi ngu' xa' tsu'
laca na, masi msu nu ngüi'ya ñati, masi msu
nu ndi'i tso'o ti laca na, na cua ntyucuatya
na chacuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi; cua
ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi bi' ne' cresiya ji'i
sa scaa na, cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o
lcua ti tya'a ñati nu ngusñi cha' ji'i Cristo.

14 Tyuu tsa tya'a tyijya ntsu'u laja cuaña'
na nu nxtyucua ji'na nu lo'o ndyu'ni na cña
nde chalyuu, si'i sca ti tyijya nu ndulo la
ji'na. 15 Si ndi'ya chcui' quiya' na lo'o na:
"Si'i ya' nu'u laca na', bi' cha' ná ntsu'u cha'
jna' lo'o nu'u", ñacui bi'. ¿Ñi'ya ñacui ta na?
Pana ná nchca xuu bi', ca ña'a ngalya bi'
ji'i tyucui ña'a na. 16 Lo'o li' si ndi'ya ñacui
jyaca na ji'na: "Si'i cloo nu'u laca na', bi'
cha' ná ntsu'u cha' jna' lo'o nu'u", ñacui bi'.
¿Ñi'ya ñacui ta na? Pana ná nchca xuu bi',
na ca ña'a ngalya bi' ji'i tyucui ña'a na. 17 Ná
ntsu'u su cuna na li', si xcui' cloo na laca
tyucui ña'a na. ¿Ñi'ya caca cui' na sca na si
xcui' jyaca na laca tyucui ña'a na? 18 Na cua
ngusta se'i ti ycui' Ndyosi scaa tyijya laja
cuaña' na, cha' ñi'ya nu ndiya ti' Ni, jua'a
ngüiñá Ni ji'na. 19 Ná laca na sca ñati si sa
yu'be ti na; 20 pana jua'a laca cha' ji'na cha'
sca ti ñati laca sca na, masi tyuu tsa tya'a
tyijya ntsu'u laja cuaña' na.

21 Ná ca ñacui cloo na ji'i ya' na: "Ná
cua'nijo'o nu'u 'na". Lo'o jua'a ná ca ñacui
scua' hique na ji'i quiya' na: "Ná ntsu'u su
cua'nijo'o nu'u 'na". 22 Masi nti' na cha' xti
la cña ndu'ni sca lo tyijya na, bi' laca nu
lye la ndulo ji'na; 23 lo'o jua'a lacu' na ste'
cha' nti' na cha' ná tso'o ña'a xa' la se'i
laja cuaña' na. Sca se'i su tacati ji'na, nu
ntyuju'u ti' na si ña'a ngu' ji'i, lcaa hora
ndyacu' late' lo se'i bi'; 24 pana xa' la se'i laja
cuaña' na, nda na chacuayá' masi ná tacu'
late' lo bi'. Jua'a ngüiñá ycui' Ndyosi ji'i
tyucui ña'a na, cha' la cui' se'i laja cuaña'
na nu ná ña'a ngu' ji'i, bi' laca nu tacati la
cuentya ji'na. 25 Pana stu'ba ti ndu'ni lcaa
tyijya laja cuaña' na cña, stu'ba ti cha' ji'i
sca tyijya na su ngalya lo'o xi xa' la tyijya
na. 26 Lo'o quicha xi sca tyijya na, tyucui
ña'a na ti'í li'; lo'o ndaca'a na ji'i sca tyijya
na, tyucui ña'a na tso'o nti' na li'. (La cui'
jua'a laca ma, tyucui ña'a tsaca taju cu'ma
nu cua ngusñi cha' ji'i Cristo).

27 Ca ta'a cu'ma lacua, stu'ba cha' ji'i ma
lo'o lcaa ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo
scaa quichi; lo'o jua'a sa scaa ma laca ma
ñati ji'i Cristo. 28 Tso'o tsa ngusubi ycui'
Ndyosi ji'i ñati nu caca cña ji'i laja lcaa
tya'a ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Cristo scaa
quichi: clyo ngusubi Ni ji'i ñati nu ndya'a
xa' quichi tyijyu' la cha' chcui' ngu' cha'
ji'i Jesús lo'o ngu' quichi bi'; li' ngusubi
Ni ji'i ñati nu ndacha' ji'i tya'a ngu' sca
cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ngu'; lo'o
jua'a ntsu'u ñati nu liñi tsa nclyu'u cha' ji'i
Jesús ji'i tya'a ngu'; lo'o jua'a ntsu'u ñati nu
ndu'ni cha' tlyu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi,
cña nu ná nchca cua'ni ñati nquicha'; lo'o
jua'a ntsu'u ñati nu nchca ji'i cua'ni cha'
tyaca tso'o nu quicha chacuayá' ji'i Jesús;
lo'o jua'a ntsu'u ñati nu nchca ji'i xtyu-
cua ji'i tya'a ngu' lo'o cua ña'a ca lo cña;
lo'o jua'a ntsu'u ñati nu laca cña cuentya
ji'i tya'a ngu', ntsu'u ñati nu nchca chcui'
cha'cña ji'i xa' la ñati. Laja ñati ji'i Ni, nsubi

ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu' nu caca lcaa lo cña
bi'. [29] Pana ná lcaa na ndya'a̱ na tyijyu' cha'
chcui' na cha' ji'i̱ Jesús lo'o xa' ñati̱, ni ná
lcaa na nchca ji'na cacha' na sca cha' nu
nda ycui' Ndyosi lo'o ñati̱; jua'a̱ cua laca
ti na taca culu'u liñi na cha' ji'i̱ Jesús ji'i̱
ñati̱, cua laca ti na nchca cua'ni na cha' tlyu
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi; [30] jua'a̱ ná lcaa na
nda Jesús chacuayá' ji'na cha' cua'ni na cha'
tyaca tso'o nu quicha; la cui' jua'a̱ ná lcaa
na nchcui' na cha'cña ji'i̱ xa' la ñati̱, ni ná
lcaa na nchca xtyacui na cha' bi', cha' caca
cuayá' ti' xa' ñati̱ ni cha' nda ngu' tya'a na
lo'o ngu' li'. [31] Bi' cha' nga'a̱ cha' jña ma̱
chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' caca cua'ni
la ma̱ cña, cha' caca xtyucua ma̱ ji'i̱ xa' la
ngu' tya'a ma̱. Lo'o jua'a̱ tya ntsu'u chaca
cha' nu ndulo la ji'i̱ ma̱, nu bilya culu'u na'
ji'i̱ ma̱; bi' laca cha' nu culu'u na' ji'i̱ ma̱
juani.

13

Tso'o si ntsu'u tsa tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ tya'a ñati̱ na

[1] Ná ndu'ni cha' masi nchca tsa chcui'
na lcaa lo cha'cña ji'i̱ ñati̱ chalyuu, masi
cha'cña ji'i̱ xca̱ nu ntucua ca slo ycui'
Ndyosi nde cua̱ chcui' na; si ná ntsu'u
tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ xa' la ñati̱, ná sca cha'
tso'o ntsu'u tyiquee na li'. Laca na ñi'ya̱
nti' sca sniquiji̱ nu ntyiji'i̱ na ji'i̱ jua'a̱ ti,
jua'a̱ laca na ñi'ya̱ laca sca cui'chcua̱ nu lye
tsa nclyatu'u na ji'i̱; ná ntsu'u cha' taquiya'
ngu' ji'na li'. [2] Ná ndu'ni cha' masi cacha'
na lcaa cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ñati̱,
si ná ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ngu'. Ná
ndu'ni cha' masi jlo ti' na lcaa cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi, masi tso'o tsa nchca cuayá' ti' na
sca cha' nu ná ngujui ñi'ya̱ nu caca cuayá'
ti' ñati̱ nu ngua sa'ni la; ná sca na laca na
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi si ná ntsu'u tyiquee
na ña'a̱ na ji'i̱ ñati̱. La cui' ti masi jlya tsa ti'
na ji'i̱ ycui' Ndyosi ñi'ya̱ nti' si caca cuityi̱ na
ji'i̱ sca ca'ya cua̱, pana si ná ntsu'u tyiquee
na ña'a̱ na ji'i̱ ñati̱, ná sca na laca na li'.
[3] La cui' ti ná sca na laca na masi tacha na
lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'na ji'i̱ ñati̱, si ná
ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ngu' bi' li'. Ná
ndu'ni cha' masi cua'ni lya' ti' ngu' ji'na,
masi su'ba ngu' ji'na lo quii' cha' cajaa na
xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, si la
cui' tyempo bi' ná ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na
ji'i̱ tya'a ñati̱ na, ná sca cha' laca na. Si'i na
tso'o la na si ná ndu'ni na jua'a̱.

[4] Si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na
ji'i̱ ñati̱, talo tyiquee na ji'i̱ ngu' li', cua'ni
tya'na ti' na ji'i̱ ngu' li'; si'i na tyiji̱ ti' na
cha' ji'i̱ ngu' li', si'i na chcui' tyucuaa ti' na
lo'o ngu', ni si'i na cua'ni tyixi na lo'o ngu'
li'. [5] Si chañi cha' bi', ná cua'ni suba' na lo'o
ngu', si'i xcui' cha' ji'na ti tya'a̱ tyiquee na,
ni ná ca ñasi̱' na ji'i̱ ngu' lu'ba ti. Ntsu'u cha'
clyu ti' ji'na lo'o ngu', si chañi cha' ntsu'u
tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ngu'. [6] La cui' jua'a̱
si'i na chaa ti' na lo'o ndyacua sca qui'ya
ji'i̱ ngu', tso'o la nti' na si xñi ngu' bi' sca
cha' liñi. [7] Si ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱
ñati̱, talo tyiquee na ji'i̱ ngu', masi cua ña'a̱
ca cha' cuxi cua'ni ñati̱ bi'; jlya ti' na cua
ña'a̱ ca cha' tso'o, ndu̱ ti' na cha' tso'o la
caca cha' nde loo la, masi ná jlo ti' na; jua'a̱
tyiquee' talo na lo'o cua ña'a̱ ca cha' nu
ndyaca ji'na.

[8] Nde loo la ná ntsu'u cha' tye cha' ntsu'u
tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ñati̱. Nde loo la
tyalaa tyempo nu lo'o nga'aa ndu'ni cha'
tya chcui' la ycui' Ndyosi lo'o na nde cha-
lyuu, nga'aa ndu'ni cha' chcui' la na cha'cña
ji'i̱ xa' ñati̱, ni nga'aa ndu'ni cha' caca
cuayá' ti' na lcaa cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ca
lo'o caca tyempo bi'; pana ná tye chca cha'
ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ñati̱. [9] Juani
bilya caca cuayá' ti' na lcaa cha' ji'i̱ Ni, ná
caja ñi'ya̱ chcui' na lcaa ca cha' nu ntsu'u
tyiquee Ni; [10] pana nde loo la li', lo'o cua'ni
ycui' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha',
li' nga'aa tyi'u ti' na nu xca ti cha' nu nchca
cuayá' ti' na juani.

[11] Lo'o tya sube na ni, xcui' cña nu ndu'ni
nu sube ngua'ni na; ñi'ya̱ nu nclacua ti' sca
nu sube, jua'a̱ nchcui' na li', jua'a̱ ngua'ya
cha' hique na, jua'a̱ ngulacua ti' na. Pana
lo'o nguluu na, li' nga'aa nclacua ti' na ñi'ya̱
nu nclacua ti' nu sube. [12] Jua'a̱ laca cha'
ji'na su ndi'i̱ na chalyuu; juani nguxa' ti
ndyiji sca cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'na, si'i tsa
liñi ti nduna na cha' bi'. Ñi'ya̱ nti' si ña'a̱
na ji'i̱ ycui' ca na lo sca cuanaa, tsa lyiji
ti ña'a̱ na ji'na; pana nde loo la, li' caca
cuayá' tso'o ti' na lcaa cha' bi'. Cua laca
ti cha' jlo ti' na juani, pana nde loo la ta
na cuentya ji'i̱ lcaa lo cha'; li' tyuloo na ji'i̱
ycui' Ndyosi ñi'ya̱ ndyuloo Ni ji'na. [13] Bi'
cha' lacua, lcaa tyempo ndu'ni cha' tyi'u ti'

na ji'i̱ ycui' Ndyosi, lcaa tyempo ndu'ni cha' tu̱ ti' na cha' caca tso'o la ji'na ca nde loo la, lo'o jua'a̱ tyucui tyempo ndu'ni cha' tyu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ tya'a ñati̱ na. Bi' laca cña nu ndulo la cha' cua'ni na, cha' tyu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ tya'a ñati̱ na.

14

¿Ha chcui' na cha'cña ji'i̱ xa' ñati̱ laja lo'o ndyu'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi?

1 Cua'ni ma̱ cha' xcui' tso'o tyu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱ lacua. Lo'o jua'a̱ jña ma̱ chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' taca cua'ni ma̱ la cui' cña nu nda Xtyi'i ycui' Ni ji'na. Pana lo'o chaca cña ntsu'u nu ndulo tsa ji'i̱ ma̱, cha' ca tsa'a̱ ma̱ ta ma̱ cha' lo'o ñati̱, lcaa ña'a̱ cha' nu cua nti' ycui' Ndyosi cha' ta Ni lo'o ngu' bi'. 2 Sca ñati̱ nu nchcui' cha'cña ji'i̱ xa' ñati̱ laja lo'o ndyu'u ti'i̱ ti ma̱ ni, si'i lo'o cu'ma̱ nchcui' yu, cha' ná nchca cuayá' ti' ma̱ ni cha' nda yu; sca ti lo'o ycui' Ndyosi nchcui' yu bi', cha' Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni cha' ta yu sca cha' nu ná nga'a̱ cha' cuna ngu' tya'a ma̱. 3 Xa' la ñati̱ nu ndacha' liñi sca cha' nu nda Ni lo'o ngu', lo'o cu'ma̱ nchcui' ñati̱ bi'. Taca xtyucua ngu' bi' ji'i̱ ma̱ cha' taquiya' tso'o la ma̱ cha' ji'i̱ Ni, taca cua'ni ngu' cha' tyatí la tyiquee ma̱ ji'i̱ cha' bi'; jua'a̱ taca cua'ni ngu' cha' tyi'i̱ ti̱ ti tyiquee ma̱ li'. 4 Tso'o tsa cuentya ji'i̱ ycui' ca ngu' nu nchca nchcui' cha'cña ji'i̱ xa' ñati̱, cha' ndyatí la ti' tyiquee ycui' ca ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi; pana tso'o la ndu'ni ñati̱ nu ndacha' liñi sca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ñati̱ bi' ji'i̱ tya'a ngu', cha' ndu'ni ngu' cha' tyatí la ti' tyiquee lcaa ngu' tya'a ndu'ni tlyu ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi.

5 Jua'a̱ na', tso'o nti' na' si lcaa cu'ma̱ caca chcui' ma̱ cha'cña ji'i̱ xa' ñati̱; pana cña nu ndulo la cha' ji'i̱ ma̱ laca si ta ma̱ cha' lo'o tya'a ma̱, la cui' cha' nu cua nti' ycui' Ndyosi chcui' Ni lo'o ma̱. Tso'o la si jua'a̱ taca ta ma̱ cha' lo'o tya'a ma̱; ná ntsu'u cha' chcui' ma̱ cha'cña ji'i̱ xa' ñati̱ li', sca ti ca si ntsu'u chaca ngu' nu taca ji'i̱ xtyacui cha' bi' cha' caca cuayá' ti' tya'a ndyu'u ti'i̱ ma̱. Li' tso'o la tyatí ti' tyiquee ngu' tya'a ma̱. 6 Lo'o tyalaa na' su ndi'i̱ ma̱, si'i na xtyucua na' ji'i̱ ma̱ si xcui' cha'cña ji'i̱ xa' ñati̱ chcui' na' lo'o ma̱; taca xtyucua na' ji'i̱ ma̱ sca ti si caja sca cha' 'na, sca cha' nu cua nti' ycui' Ndyosi ta Ni lo'o ma̱. Sca ti si culu'u liñi na' ji'i̱ ma̱ cha' ca tsa'a̱ tso'o la ma̱ cha' ji'i̱ Ni, jua'a̱ taca xtyucua na' ji'i̱ ma̱ li'.

7 Cua ña'a̱ ca chcua̱ musca, masi cui'chcua̱, masi rube, nga'a̱ cha' cula'á tso'o na ji'i̱ cha' cuna tso'o ngu' ni jii̱ laca nu ndañi bi'. 8 Jua'a̱ sendaru ni, ná tsaa ngu' cusu̱u̱ si ná cañi cuii̱ cula'á cui'chcua̱ nu xi'yane ji'i̱ ngu'. 9 La cui' jua'a̱ laca lo'o cu'ma̱, ná caca cuayá' ti' ngu' ni cha' nti' ma̱ ta ma̱ lo'o ngu' si ná liñi chcui' ma̱ cha'cña ji'i̱ ngu' lo'o ngu'; lo'o cui'i̱ ti nchcui' ma̱ si ná nchcui' ma̱ cha'cña jua'a̱. 10 Chañi cha' quiña'a̱ tsa lo cha'cña nchcui' ñati̱ chalyuu, lo'o jua'a̱ ntsu'u scaa lo ñati̱ nu nduna sca lo cha'cña. 11 Pana si ná nduna na sca cha' nu nchcui' sca ñati̱ slo na, li' culacua ti' na cha' ngu' xta laca yu; ná ntsu'u cha' ji'na lo'o yu bi' li', masi tya'a quichi̱ tyi na laca yu. 12 Cua jlo ti' na' cha' nti' tsa ma̱ cha' caca cua'ni ma̱ cua ña'a̱ ca cña nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na; bi' cha' jña la ma̱ chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' taca ji'i̱ ma̱ cua'ni ma̱ lcaa lo cña tso'o, cua ña'a̱ ca cña nu xtyucua ji'i̱ ngu' tya'a ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesús ca bi', cha' tyatí la ti' tyiquee ngu'.

13 Tso'o lacua, si nchca chcui' na cha'cña ji'i̱ xa' la ñati̱, pana tso'o la si jña na chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na ni cha' nda na lo'o ngu'. 14 Ndi'ya̱ ndyaca si cha'cña ji'i̱ xa' ñati̱ chcui' na nu lo'o ndu'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi: Chañi cha' ne' cresiya ji'na nchcui' na lo'o Ni tu'ni, pana ni ycui' na, ná nchca cuayá' ti' na ni cha' nda na. 15 Ndi'ya̱ cua'ni na lo'o cua'ni tlyu na ji'i̱ Ni lacua: Taca chcui' na lo'o Ni cha' ji'na ti, sca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na, pana nga'a̱ cha' caca cuayá' ti' na ni cha' nda na slo ngu' tya'a na; la cui' jua'a̱ nu lo'o cula tu'ba na jii̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, cula tu'ba na cha' ji'na ti tu'ni, pana lo'o ndu'ni cha' caca cuayá' ti' na ñi'ya̱ ndyu'u cha' nu nchcui' jii̱ bi'. 16 Si ná cua'ni na jua'a̱, li' ná caja ñi'ya̱ ñacui̱ ngu' cha': "Jua'a̱ caca cha' lacua", lo'o ndye nchcui' na li'. Cua ña'a̱ ca ñati̱ nu ndi'i̱ slo na ni, si cha' ji'na ti laca cha' nu chcui' na lo'o ndu'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi, nga'aa caja ñi'ya̱ chcui' ngu' li', cha' ná nchca cuayá' ti' ngu' ni cha' nda na, masi tso'o tsa ta na xlya'be ji'i̱ ycui' Ndyosi. 17 Ná tyiquee' tso'o tsa nchcui' na lo'o Ni, pana cha' nu nchcui' na bi' ná xtyucua ji'i̱ xa' la ngu' tya'a na tsiya' ti. 18 Tso'o tsa nti' na'

ña'aa ji'i ycui' Ndyosi cha' nchca 'na nchcui'
na' cha'cña ji'i xa' la ñati; nchca la jna', xti
la cha' nchca ji'i cu'ma, nti' na'. 19 Pana nu
lo'o ndyu'u ti'i na cha' cua'ni tlyu na ji'i
ycui' Ndyosi, nti' na' cha' tso'o la si chcui'
na' lo'o ma sca tucua ti si'yu cha' nu nchca
cuayá' ti' ma cha' ca tsa'a la ma li'; ná ndulo
cha' ji'i ma masi chcui' na' tii mil tya'a si'yu
cha' nu nchcui' xa' ñati nu ná nduna ma ji'i
tsiya' ti, ná sca cha' laca bi'.
20 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo,
tso'o la si ná jlo ti' ma tsiya' ti na ca laca sca
cha' cuxi; ñi'ya laca nu sube, jua'a caca ma
cha' ná jlo ti' ngu' sube cha' bi'. Pana nga'aa
culacua ti' ma ñi'ya nu nclacua ti' nu sube;
juani culacua tso'o ti' ma, ñi'ya nclacua ti'
ngu' cusu'. 21 Ndi'ya cha' nda quityi cusu':
"Chcui' na' lo'o ñati re", nacui ycui' Ndyosi,
"ta na' ji'i xa' ñati ca xa' nasiyu tyijyu'
la cha' caa ngu' chcui' lo'o ngu' re; pana
masi cua'ni na' jua'a, ná xñi ngu' re cha'
'na". Jua'a nacui ycui' Ndyosi nu Xu'na na.
22 Ntsu'u quiya' nu ndu'ni Ni cha' caca chcui'
ngu' cha'cña ji'i xa' ñati cha' cube ti' ñati
nu bilya xñi cha' ji'i Ni. Ná ntsu'u cha' caca
jua'a xqui'ya ngu' nu cua ngusñi cha' ji'i
ycui' Ni; pana lo'o ta na sca cha' nu cua nda
Ni lo'o ñati, bi' laca cuentya ji'i ngu' tya'a
ngusñi na cha' ji'i Jesús, si'i cuentya ji'i ñati
nu bilya xñi cha' bi'. 23 Ná tyiquee' tyalaa
xi xa' la ñati ca su ndyu'u ti'i ma, ngu' nu
bilya xñi cha' ji'i Jesús, jua'a ngu' nu si'i
tya'a ndyu'ni tlyu ma ji'i ycui' Ndyosi laca
ngu'. Si tyalaa ngu' bi' su ndyu'u ti'i ma tsa
tlyu ti, lo'o li' ña'a ngu' ji'i ma cha' xcui'
cha'cña ji'i xa' ñati nchcui' ma, li' ñacui
ngu' bi' cha' cua ngua loco ma. 24 Xa' ña'a
caca si xcui' cha' nu cua nda ycui' Ndyosi
lo'o ma laca cha' nu chcui' ma lo'o tya'a
ma; nu lo'o tyalaa ngu' su ndyu'u ti'i ma, si
ngu' nu bilya xñi cha' ji'i Jesús, nu si'i tya'a
ndyu'ni tlyu ma ji'i ycui' Ndyosi laca ngu',
li' ca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i qui'ya nu ntsu'u
ji'i ngu', nu lo'o cuna ngu' cha' nu nchcui'
ma. Li' caca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi tsa laca
ycui' ngu', 25 ycui' ca ti ngu' caca cuayá' ti'
lcaa cha' cuxi nu ntsu'u yacu' ti ne' cresiya
ji'i ngu'. Lo'o jua'a tyatu sti' ngu' li' cha'
cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi, ñacui ngu'
cha' chañi cha' ndi'i Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o
cu'ma.

Tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a na lo'o tyu'u ti'i na cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi

26 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús,
ndi'ya cua'ni ma nu lo'o tyu'u ti'i ma lo'o
tya'a ma: Tyatu tsaca ma cha' cacha' ni
jii caca nu cula tu'ba ma cuentya ji'i ycui'
Ndyosi; cuati tyatu chaca nu culu'u cha' ji'i
ycui' Ni ji'i tya'a ma; lo'o li' chcui' tsaca
ngu' sca cha' nu nti' Ni ta Ni lo'o ma; lo'o
jua'a taca ta ma xi cha' lo'o cha'cña ji'i xa'
ñati, si lo'o nchca ji'i ma xtyacui ma cha'
bi', cha' caca cuayá' ti' lcaa ñati nu nga'a ca
ndacua. Lcaa ña'a nu cua'ni ma ntsu'u cha'
tyatí la ti' tyiquee lcaa ñati tya'a ndyu'u ti'i
ma. 27 Nu lo'o chcui' ma cha'cña ji'i xa' ñati
ni, li' tso'o masi tucua sna tya'a ti ma chcui'
ma, sa scaa ti ma chcui' ma li'. Cuayá' tsa
jua ti ngu'. Lo'o jua'a nga'a cha' caja sca nu
xtyacui cha' bi', cha' caca cuayá' ti' lcaa ma;
28 pana si ná caja sca nu xtyacui cha' bi', li'
tso'o la masi ná chcui' ma cha'cña ji'i xa'
ñati laja lo'o ndyu'u ti'i ma. Sca ti tso'o si
chcui' ma cha'cña bi' ca su ntucua ma ycui'
ti ma. Sca ti ycui' Ndyosi caca cuayá' ti'
cha' bi' li'. 29 Lo'o chcui' ma sca cha' nu cua
nti' Ni ta Ni lo'o ngu' tya'a ma ni, li' chcui'
tucua sna tya'a ti ma; nu xa' la ñati tya'a
ndi'i ma ca ndacua, culacua ti' ma si liñi ca
ndyu'u cha' nu nchcui' tya'a ma. 30 Lo'o li' si
ta Ni sca cha' lo'o chaca ñati nu nga'a lo'o
ma ca ndacua, tso'o la si cua'a ma ji'i nu
nchcui' clyo, cha' xutacui cha' nu nchcui'
yu. 31 Lcaa tya'a ma nu cua ngujui sca cha'
ji'i ma, sca cha' nu cua nti' Ni ta Ni lo'o ma,
tso'o si chcui' sa scaa ma li' lacua, cha' ca
tsa'a ma ca ta'a ma cha' bi', lo'o li' caca tlyu
la tyiquee ma. 32 Cu'ma nu nchcui' lo'o ngu'
sca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ma,
ycui' ca ma nga'a cha' cua'a ma ji'i ycui' ma,
cha' ná tyeje tacui ma chacuayá' ji'i scaa
ma. 33 Nti' Ni cha' tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a
na lo'o tyu'u ti'i na, ná tso'o nti' Ni si lye tsa
nguixa' nu ndu'ni na.

Ndi'ya ndu'ni ca ta'a ngu' tya'a ngusñi
na cha' ji'i Jesús scaa quichi, nu lo'o ndyu'u
ti'i ngu': 34 Ná nda ngu' chacuayá' chcui'
ngu' cuna'a ca su ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui'
Ndyosi; nga'a cha' tucuá nu cuna'a cha' nu
nchcui' nu qui'yu, cha' jua'a cña ngulo Ni
ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. 35 Ca toni'i taca
xcuane nu cuna'a ji'i clyo'o si ntsu'u sca
cha' nu nti' ngu' cha' caca cuayá' ti' ngu'.
Si'i cha' tso'o laca si chcui' sca nu cuna'a

laja su ndyu'u ti'i̱ ngu'.
36 Nga'a̱ cha' tyi'u ti' ma̱ cha' si'i cu'ma̱
laca nu ya̱a̱ nchcui' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu
ngua su clyo, ni si'i ngu' tya'a quichi̱ tyi ti
ma̱ nu cua ndyuna cha' bi' tya clyo. 37 ¿Ha
ntsu'u chacuayá' ji'i̱ ma̱ cha' chcui' ma̱ cha'
nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' nti' ma̱?
¿Ha ji'i̱ cu'ma̱ ti cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni
cha' cua'ni ma̱ cña ji'i̱ Ni? Cua'a̱ jyaca̱ ma̱
lacua; cña nu nclyo na' ji'i̱ ma̱ lo'o nscua
na' quityi re, chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi laca
cña bi', 38 bi' cha' ná tucuá ma̱ cha' ji'i̱ ñati̱ nu
ná ntaja'a̱ taquiya' ji'i̱ cha' re.
39 Jua'a̱ caca lacua, cu'ma̱ tya'a ngusñi na
cha' ji'i̱ Jesús, jña ma̱ chacuayá' ji'i̱ ycui'
Ndyosi cha' caca chcui' ma̱ lcaa cha' ji'i̱ Ni
nu cua nti' Ni cha' ta Ni lo'o ñati̱. La cui'
jua'a̱ tso'o laca si ná cua'a ma̱ ji'i̱ ñati̱ nu
nchcui' cha'cña ji'i̱ xa' ñati̱. 40 Tsa bi' ti cha',
xcui' tso'o ti cua'ni ma̱ lo'o tyu'u ti'i̱ ma̱ lo'o
tya'a ma̱; liñi ti cua'ni ma̱, ñi'ya̱ nu nga'a̱
cha' caca.

15

Cua ndyu'ú Jesucristo chaca quiya'

1 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, cua
nti' na' cha' tyi'u ti' ma̱ ji'i̱ cha' nu cua
ndacha' na' ji'i̱ ma̱ tya clyo, cha' ndu'ni lyaá
ycui' Jesús ji'na ji'i̱ nu cuxi; bi' laca cha'
nu cua ndyuna ma̱ tya clyo, lo'o juani cua
ndyanu tso'o ti cha' bi' ne' cresiya ji'i̱ ma̱.
2 Xqui'ya cha' cua nchcui' na' cha' ji'i̱ Jesús
lo'o ma̱, bi' cha' ngulaá ma̱ ji'i̱ nu cuxi; lo'o
juani tya nga'a̱ cha' taquiya' tso'o ma̱ ji'i̱
cha' bi', cha' ná ngusñi ma̱ ji'i̱ cha' bi' cha'
culiji yu'u cha' bi' jua'a̱ ti.
3 Tya clyo cua ndacha' na' ji'i̱ ma̱ lcaa
cha' ji'i̱ Jesucristo nu cua ngulu'u ngu'
'na. Ndi'ya̱ ngulu'u na' ji'i̱ ma̱, cha' ngu-
juii Cristo lo crusi cha' cuityi̱ Ni qui'ya nu
ntsu'u ji'na; la cui' ñi'ya̱ nu cua nscua lo
quityi cusu' cha' caca ji'i̱ Cristo, jua'a̱ ngua.
4 Li' nguxatsi' ngu' ji'i̱ jyo'o bi' ne' cuaá;
pana lo'o ndu'u scua sna tsa̱, li' ndyu'ú yu
chaca quiya'. Cua ndacha' liñi quityi cusu'
tya clyo la cha' jua'a̱ caca ji'i̱ nu Cristo bi'.
5 Lo'o li' ngulu'u loo Jesús ji'i̱ Pedro, lo'o
jua'a̱ ji'i̱ ca ta'a tii chaca ngu' nu ngua tsa'a̱
ji'i̱ tya clyo. 6 Tiya' la li' ngulu'u loo Jesús ji'i̱
tyu̱u̱ tsa tya'a ñati̱, nteje tacui ca'yu siyento
tya'a ñati̱ nu ndi'i̱ se'i̱ ti li'. Lo'o ña'a̱ ti tya
tyu̱u̱ tya'a ngu' bi' tya lu'ú ngu', masi ntsu'u
xi ngu' bi' nu cua ngujuii. 7 Lo'o li' ngulu'u
loo Jesús ji'i̱ Jacobo, lo'o jua'a̱ ji'i̱ lcaa tya'a
ngu' nu ndya'a̱ nchcui' cha' ji'i̱ Jesús lo'o
ñati̱ tyijyu' la.
8 Su cua ndye li', lo'o 'na ngulu'u loo Ni
'na, masi ná ntsu'u cha' cua'ni Ni lo'o na'
jua'a̱. Laca na' ñi'ya̱ si laca̱ sca cubi' nu
ngula cuañi' ti, cha' ná lo'o na' nguta'a̱ na'
lo'o ñati̱ nu ngua tsa'a̱ tya clyo. 9 Ná tso'o
na' tsiya' ti nti' na', masi ngusubi Ni 'na cha'
sañi na' cha' ji'i̱ Jesús ca xa' quichi̱ tyijyu',
cha' ntsu'u xa' la ngu' tya'a ya nu nchca la
ji'i̱ ngu' cua'ni ngu' cña bi'. Ná stu'ba na'
lo'o ngu' bi', cha' tya tsubi' la lya' tsa ti' na'
ji'i̱ lcaa ñati̱ ji'i̱ Jesucristo. 10 Pana tya'na ti'
ycui' Ndyosi, bi' cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee
Ni ña'a̱ Ni jna'; jua'a̱ ngua'ni Ni cha' ndya'a̱
na' cña ji'i̱ Ni li'. Ni si'i na nguliji yu'u cha'
bi' jua'a̱ ti lo'o ngua'ni Ni cha' tso'o lo'o na';
masi lo'o nu xa' la ngu' tya'a ya ndyu'ni
ngu' la cui' cña nu ndyu'ni na', pana tlyu la
cña ntsu'u jna' que ngu' bi'. Si'i na nchca tsa
'na, pana ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni lo'o
na' cha' caca chcui' na' lo'o ñati̱, cha' tso'o
ti ntsu'u tyiquee Ni ña'a̱ Ni 'na. 11 Lo'o juani
ná ndu'ni cha' jna' tilaca laca nu nchcui'
lo'o ma̱, masi nchcui' na', masi nchcui' xa'
la ñati̱; sca ti cuayá' nchcui' lcaa ya lo'o
nchcui' ya cha' bi' lo'o ñati̱, la cui' ti cha'
nu cua ngusñi ma̱.

Tyu'ú ñati̱ chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'

12 Chañi laca cha' nu nda ya lo'o cu'ma̱,
cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya' lo'o
ngujuii yu. ¿Ni cha' laca lacua nchcui' xi
ñati̱ tya'a cu'ma̱ cha' nga'aa ntsu'u cha'
tyu'ú ñati̱ chaca quiya' lo'o cua ngujuii
ngu'? 13 Si chañi laca cha' nga'aa ntsu'u
cha' tyu'ú ñati̱ chaca quiya' lo'o cua ngujuii
ngu', ni ycui' Cristo ná ndyu'ú yu lo'o cua
ngujuii yu lacua. 14 Na ñilo'o ngu' ji'na si
jua'a̱, ni ná caja cha' nu ta ya lo'o ma̱ li',
si cha' cuiñi laca cha' ndyu'ú Cristo chaca
quiya'. Jua'a̱ ná caja cha' ji'i̱ Jesús nu xñi
ma̱ si chañi cha' nga'aa ndyu'ú yu bi'. 15 La
cui' ti ngu' cuiñi laca ya cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi si ná ngua jua'a̱. Cua nchcui' ya
tya clyo cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'
chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi; pana ná ngua
cua'ni ycui' Ndyosi jua'a̱ lo'o Jesús, si nga'aa
caca tyu'ú ñati̱ chaca quiya' lo'o cua ngujuii
ngu'. 16 Ná chañi cha' ndyu'ú Cristo chaca

quiya' lo'o cua ngujuii yu si nga'aa caca
tyu'ú ñatı̱ chaca quiya'. 17 La cui' ti ná ntsu'u
cha' xñi ma̱ cha' ji'ı̱ Jesús si jua'a̱ ngua, cha'
ná ndyu'ú yu chaca quiya' li', ña'a̱ ti tya
ntsu'u qui'ya chu̱' ma̱ lacua. 18 Lo'o jua'a̱
lcaa jyo'o cusu' nu ngusñi cha' ji'ı̱ Cristo tya
tsubi' la, cua nguna' cha' ji'ı̱ ngu' bi' si jua'a̱.
19 Tso'o tsa cha' si'i sca ti nde chalyuu su
ndu̱ ti' na ji'ı̱ Cristo cha' ña'a̱ na ji'ı̱. Si nde
chalyuu ti xtyucua Cristo ji'na, xñi'ı̱ tsa ti'
na caca na su ndi'ı̱ na li'; xñi'ı̱ la ti' na caca
na que lcaa ngu', nti' na'. Pana ná ndyaca
jua'a̱ lo'o na, cha' cua ndyu'ú Cristo chaca
quiya'.

20 Chañi tsa cha' cua ndyu'ú Cristo chaca
quiya' lacua. Lo'o ca tiya' la, li' tyu'ú
quiña'a̱ la ñatı̱ chaca quiya', lcaa ñatı̱ nu
ntsu'u cha' ji'ı̱ ngu' lo'o Cristo; tyu'ú jyo'o
su ntsiya nguatsi' nquicha', xa' tyu'ú ngu'
chaca quiya', li' tsaa ngu' tyi'ı̱ ngu' lo'o
Cristo. Pana juani cua yala la ndyu'ú Cristo
chaca quiya' cha' ta na cuentya ñi'ya̱ caca
cha' bi'. 21 Xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'ı̱ sca
ti ñatı̱, bi' cha' ntsu'u cha' ndyijii na; la
cui' jua'a̱ sca ñatı̱ ngua nu ngua'ni cha'
tyu'ú na chaca quiya', masi cua ngujuii na.
22 Adán naa ñatı̱ nu ngutu'u tucua chalyuu
clyo, lo'o lcaa na laca na ñatı̱ nu ngutu'ú
ji'ı̱ jyo'o Adán tiya' la, bi' cha' ntsu'u cha'
ndyijii na nde chalyuu. Cristo laca nu ñatı̱
nu ndyu'ú chaca quiya' bi', xqui'ya bi' taca
tyu'ú na chaca quiya' si ntsu'u cha' ji'na lo'o
nu Cristo bi'. 23 Ntsu'u ñi'ya̱ caca cha' re: tya
clyo cua ndyu'ú ycui' Cristo chaca quiya';
tiya' la lo'o tyalaa tsa̱ nu ca̱a̱ Cristo chaca
quiya', li' tyu'ú na, lcaa na nu ntsu'u cha'
ji'na lo'o ycui' Ni; 24 li' tye chalyuu. Cua'ni
tye Cristo ji'ı̱ lcaa nu laca loo, ji'ı̱ lcaa ngu'
tisiya, ji'ı̱ lcua ti ña'a̱ ñatı̱ nu nxu̱u̱ tya'a
lo'o ycui' Ndyosi. Li' chaca quiya' tya Jesús
lcaa chacuayá' nu cua nda ycui' Ndyosi ji'ı̱
tya clyo, cha' caca Ni loo ji'ı̱ lcua ti lo ñatı̱
li'. 25 Ndi'ya̱ ndyaca cha': Juani tya ntsu'u
chacuayá' culo Jesús cña ji'ı̱ lcaa ñatı̱, ña'a̱
cuayá' cua'ni tye ycui' Ndyosi ji'ı̱ lcaa ñatı̱
nu nxu̱u̱ tya'a lo'o Jesús. 26 Lo'o cua ndye
lcaa cha', li' cua'ni tye Ni cha' ndyijii ñatı̱.
27 Pana juani ti cua nda ycui' Ndyosi Sti yu
lcaa chacuayá' ji'ı̱ Sñi' Ni, cha' caca Cristo
loo ji'ı̱ lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu. Nu
lo'o nacui̱ quityi cha' lcaa na tsiya' ti caca
cuentya ji'ı̱ Cristo, cua jlo ti' na cha' ná lo'o
ji'ı̱ ycui' Ndyosi Sti yu culo Cristo cña, cha'
ycui' Ni laca nu cua nda chacuayá' ji'ı̱ Sñi'
Ni tya clyo; ná nchcui' Ni cha' ji'ı̱ ycui' ca Ni
li'. 28 Tiya' la li', nu lo'o cua ndaquiya' lcaa
lo na nu ntsu'u chalyuu ji'ı̱ Cristo, li' tsaa
Jesús ca su ntucua ycui' Ndyosi Sti yu, lo'o
li' xa' tya Jesús lcaa cña cuentya ji'ı̱ ycui'
Ndyosi Sti yu chaca quiya'. Bi' laca nu cua
nda chacuayá' ji'ı̱ Cristo tya clyo, cha' laca
yu Sñi' ycui' Ni. Lo'o li' sca ti ycui' Ndyosi
caca loo ji'ı̱ lcaa ca na nu ntsu'u chalyuu,
jua'a̱ lo'o lcaa ca na nu ntsu'u nde cua̱.

29 Ntsu'u xi ngu' tya'a ma̱ nu ntyucuatya
ngu', masi si'i cuentya ji'ı̱ ycui' ca ngu'
ntyucuatya ngu' bi', cuentya ji'ı̱ jyo'o tya'a
ngu' ntyucuatya ngu'. Cua jlya ti' jyo'o ngu'
ji'ı̱ Jesús lo'o tya lu'ú ngu' chalyuu, pana
ná ngulala ji'ı̱ jyo'o ntyucuatya li'. ¿Ni cha'
laca ntyucuatya ngu' bi' si nga'aa tyu'ú ñatı̱
chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'?

30 Lo'o cuare, quiña'a̱ tsa cha' cuxi ndy-
acua ji'ı̱ ya ca su ndya'a̱ ya tyijyu'; ná tsaa ya
tsiya' ti si ná jlo ti' ya cha' cua ndyu'ú Jesús
chaca quiya'. 31 Lo'o na', cua ña'a̱ ca tsa̱ cua
cajaa ti na' xqui'ya Cristo; pana ná talo na'
cua'ni na' cña bi' si ná ndyu'ú Jesús chaca
quiya'. Lo'o juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee
na' cha' ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ Jesucristo nu
Xu'na na, tyu̱u̱ tya'a cu'ma̱ ca quichı̱ Cor-
into bi'. 32 Lo'o nguta'a̱ na' ca quichı̱ Efeso,
lye tsa ngua'ni lya' ti' ngu' quichı̱ bi' 'na;
tyaala tsa ngua'ni ngu' 'na, hasta ngusu̱u̱
tya'a ngu' lo'o na' ñi'ya̱ ndu'ni na'ni tyaala.
¿Ni cha' laca ndya'a̱ na' cajua si ná jlo ti'
na' cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'? Si'i
ngana ndya'a̱ na' cajua. Ntsu'u ñatı̱ nu
nchcui' ndi'ya̱: "Cacu na tyaja, co'o na lcui,
cha' la quee ti cajaa na", ndu'ni ngu' lo'o
na. Jua'a̱ cua'ni na' si ná jlo ti' na' cha' lu'ú
Jesús.

33 Chañi tsa laca cha' nu nchcui' ñatı̱
ndi'ya̱: "Si xcui' lo'o ñatı̱ cuxi ndya'a̱ na,
xtyanu na ji'ı̱ cha' tso'o nu ndu'ni na li'".
Ná tucuá ma̱ cha' ji'ı̱ ñatı̱ nu ñacui̱ cha' ná
caca cuxi tyiquee na lo'o ndu'ni na cha'
cuxi. 34 Nga'a̱ cha' xtyanu ma̱ ji'ı̱ cha' cuxi
nu ndyu'ni ma̱, xana culacua tso'o ti' ma̱ li';
tso'o ti cua'ni ma̱ lo'o tya'a ma̱. Nti' na' cha'
ntsu'u xi cu'ma̱ nu bilya ca cuayá' tso'o ti'
ma̱ cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi, bi' cha' nchcui' na'
lo'o ma̱ jua'a̱ cha' caca tyuju'u ti' ma̱.

Ñi'ya̱ ña'a̱ ngu' lo'o tyu'ú ngu' chaca quiya'

35 Ná tyiquee' xcuane ma̱ 'na ndi'ya̱:
"¿Ñi'ya̱ caca tyu'ú ñati̱ nu cua ngujuii?
¿Ñi'ya̱ ña'a̱ tyucui ña'a̱ ngu' bi', nu lo'o
tyu'ú ngu' chaca quiya'?" 36 Ná tso'o ndyu'u
cha' si chcui' ma̱ jua'a̱. Lo'o cataa na sca
si'yu ni, catsu' scua' si'yu bi' ñi'ya̱ laca si
na cua ngujuii, cha' tyucua bi' li'. 37 Si'i na
cua laca ntyucua si'yu lo'o ndyataa na ji'i̱;
si'yu ti ndyataa na, masi si'yu trigo, masi xi
xa' la si'yu. 38 Tiya' la li' ndu'ni ycui' Ndyosi
cha' caluu na cuiñii bi' li', ndyaluu ñi'ya̱ nu
nga'a̱ cha' caluu bi', cha' sca si'yu caca sca
lo na cuiñii. Xqui'ya cha' bi' caca cuayá' ti'
na cha' ntsu'u sa scaa ca ña'a̱ sca lo na lu'ú
bi', 39 ná stu'ba ña'a̱ lcaa lo na bi': tsaca lo
ña'a̱ ñati̱ chalyuu, xa' lo ña'a̱ na'ni, xi xa' lo
ña'a̱ na'ni lu'be, chaca lo ña'a̱ cualya; ntsu'u
sa scaa ca ña'a̱ sca lo na nu ntsu'u chalyuu.
40 Ntsu'u na nu nga'a̱ nde cua̱, cuati jua'a̱ xa'
lo na ntsu'u chalyuu. Pana xa' ña'a̱ laca sca
na nu nga'a̱ nde cua̱, chaca lo ña'a̱ na nu
ntsu'u nde lo yuu chalyuu: 41 xa' ña'a̱ xee
cuichaa, lo'o jua'a̱ xa' ña'a̱ xee coo', xa' ña'a̱
xee cuii nu nga'a̱ nde cua̱. Jua'a̱ nu cuii bi',
si'i sca ti cuayá' ña'a̱ xee bi'. 42 La cui' jua'a̱
caca na lo'o tyu'ú na chaca quiya'. Lo'o
cua ndyaa jyo'o ne' yuu, catsu' bi' li'; pana
lo'o tyu'ú bi' chaca quiya', nga'aa quiñu'u̱
bi' tsiya' ti li'. 43 Chiya'a̱ ña'a̱ jyo'o lo'o
tyatsi', pana lubii tsa ña'a̱ caca lo'o tyu'ú
chaca quiya'; sca na nu xcui' quicha ti ti'
laca jyo'o nu tyatsi', pana nguula ti' bi' lo'o
tyu'ú chaca quiya'; 44 cuaña' tya na laca nu
tyatsi', pana xa' ña'a̱ caca tyucui ña'a̱ na nu
lo'o tyu'ú na chaca quiya'. Nde chalyuu ti
cua'nijo'o cuaña' na, ñi'ya̱ nu laca na juani;
pana cha'a̱ tyucui ña'a̱ na cha' caca tyi'i̱ na
lo'o ycui' Ndyosi chalyuu nde loo la.

45 Ndi'ya̱ nscua lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi:
"Ñati̱ lu'ú ngua Adán nu ñati̱ nu nguti'i̱
chalyuu clyo, lo'o jua'a̱ ycui' Ndyosi laca
nu cua nda cresiya ji'i̱ yu". Jua'a̱ cha' nda
quityi cusu'. Tiya' la li' nda Ni ji'i̱ chaca ñati̱
nu ya̱a̱ chalyuu; ngua bi' ñati̱, la cui' ñi'ya̱
nu ngua Adán ñati̱. Pana tso'o la ña'a̱ ñati̱
ngua nu Jesús bi'; cua nda ycui' yu chaca
cresiya nu tso'o la ji'i̱ ñati̱, cha' caca stu'ba
cha' ji'i̱ yu lo'o ycui' Ndyosi. 46 Lo'o ngula na
chalyuu tya lyiji caca tso'o tyucui ña'a̱ na
cha' caja chalyuu cucui ji'na, cha' tya clyo
ndya' na ñi'ya̱ nu laca cuaña' ti na; tiya' la
li' ntsu'u cha' caca tso'o tyucui ña'a̱ na cha'
taca tsaa tyi'i̱ na lo'o ycui' Ndyosi. 47 Lo'o
yuu ti ngüiñá Ni ji'i̱ Adán nu nguti'i̱ chalyuu
clyo. Pana ca slo ycui' Ndyosi ngutu'u nu
chaca ñati̱ nu ya̱a̱ chalyuu ca tiya' la, la cui'
Jesucristo nu Xu'na na. 48 Ñi'ya̱ laca ñati̱ nu
ndya' lo'o yuu ti bi', jua'a̱ laca lcaa na cha'
laca na ñati̱ chalyuu; ñi'ya̱ laca Cristo nu
ngutu'u ya̱a̱ nde cua̱, jua'a̱ taca caca na si
xñi na cha' ji'i̱ yu. 49 Lo'o ndi'i̱ na chalyuu,
xti ti tyempo talo tyucui ña'a̱ na; pana lo'o
tsaa na tyi'i̱ na slo ycui' Ni, li' xa' ña'a̱ caca
na. Ñi'ya̱ nu laca ycui' Cristo, jua'a̱ caca na
li'.

50 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo,
ntsu'u sca cha' nu nti' na' chcui' na' lo'o
ma̱: Ñi'ya̱ nu ña'a̱ ti cuaña' na juani, ná caca
tyu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi lo'o culo Ni
cña lo'o cua ndye chalyuu; ná caca tsaa na
ñi'ya̱ nu quicha ti ti' na ca chalyuu cucui nu
caca nde loo la, su ná ntsu'u quicha tsiya' ti.
51 Nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma̱ sca cha' nu
bilya cuna ñati̱: Ná lcaa na cajaa na; ntsu'u
na nu ña'a̱ lu'ú ti na caca na lo'o qui'ya
Ni ji'na, nu lo'o cua tye ti chalyuu. Pana
lcaa na tsi tsiya' ca cha'a̱ tyucui ña'a̱ na
52 laja lo'o nchquiña ti quiji̱ cloo na. Li' cañi
cula'á cui'chcua̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi. Lo'o cañi
cui'chcua̱ bi', li' tyu'ú lcaa jyo'o nu ngusñi
cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ya̱a̱ ngu' chalyuu;
tyu'ú ngu' chaca quiya' cha' nga'aa ntsu'u
cha' cajaa ngu' bi' tsiya' ti. Li' xcutsa'a̱ Ni ji'i̱
tyucui ña'a̱ tsaca na. 53 Nde chu̱' la lo'o tya
ndi'i̱ na chalyuu, ná tso'o ycui' na tsiya' ti,
cha' xcui' na quiñu'u̱ ti na; pana nde loo la,
tso'o tsa caca tyucui ña'a̱ na, nga'aa ntsu'u
cha' quiñu'u̱ na, nga'aa ntsu'u cha' tye na
tsiya' ti. 54 Lo'o cua ngua nguxcutsa'a̱ Ni
ji'i̱ tyucui ña'a̱ na cha' nga'aa quiñu'u̱ na
tsiya' ti li', nga'aa caca na ñi'ya̱ nu ngua
na tyempo nu nteje tacui; xcutsa'a̱ Ni lcaa
cha' ji'na. Li' tyu'u scua sca cha' nu nscua
lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya̱: "Cua
ngua'ni tye Ni cha' ndyijii ñati̱ chalyuu, cua
ntiji̱loo ycui' Ndyosi ji'i̱ lcaa tya'a ngusu̱u̱
Ni; 55 nga'aa caca cua'ni nu xña'a̱ ngana ji'na
cha' cajaa na, nga'aa caca cua'ni lya' ti' cha'
ti'í bi' ji'na juani", nacui̱ quityi bi'. 56 Ti'í tsa
cha' nchca ji'na lo'o ndyijii na xqui'ya cha'
ntsu'u tsa qui'ya ji'na. Jlo ti' na cha' ntsu'u
qui'ya ji'na, xqui'ya cha' ná ndaquiya' na
cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na tya clyo cha'
cua'ni na. 57 Pana cua xa' ña'a̱ laca juani,

cua nda Ni chacuayá' cha' tyijiloo na ji'i nu xña'a xqui'ya cña nu ngua'ni Jesús nu lo'o ndyu'ú yu chaca quiya', bi' cha' quiña'a tsa xlya'be ta na ji'i ycui' Ndyosi lacua.

58 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ntsu'u tsa tyiquee na' ña'aa ji'i cu'ma. Ndi'ya ñacui na' ji'i ma, cha' ña'a ti xñi tso'o ma cha' ji'i ycui' Ndyosi, lcaa tsa jlya ti' ma ji'i Ni; xcui' lye tsa cua'ni ma cña ji'i ycui' nu Xu'na na, ná ca taja ti' ma lo'o cua'ni ma cña bi'. Cua jlo ti' ma cha' ná culiji jua'a ti sca cña nu ndyu'ni ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi.

16

Msta cha' xtyucua ji'i tya'a ti'i ti ngu' ca Jerusalén

1 Cua nda na' cha' nu ndyaa slo ca ta'a ngu' nu ndyu'u ti'i cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi ca lcaa quichi ca loyuu su cuentya Galacia; cua nchcui' na' ñi'ya cua'ni ngu' lo'o xti'i ngu' msta. La cui' jua'a cua'ni cu'ma nu lo'o xti'i ma msta bi', cha' xtyucua ma ji'i ngu' ti'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús nu ndi'i ca loyuu su cuentya Judea. 2 Tsa clyo nu nxana sca semana, li' tso'o si lcaa ma xñi ma xi xcaya' ma, caya' nu cua ngujui ji'i ma semana nu ndye. Tyuco'o bi' li', lo'o li' ná ntsu'u cha' xti'i ma msta bi' yala ntchaa ti nu lo'o tyalaa na'. 3 Lo'o cua ngulaa na', li' ta na xi ñati nu tsaa ca quichi Jerusalén, cua ña'a ca ngu' nu cuane ma ji'i cha' tsaa ngu', ñati nu cua ndyuloo tso'o ma ji'i. Ta na xi quityi cui'ya ngu' tsaa ngu', quityi bi' cacha' ñi'ya laca cña nu ndya'a ngu'. Li' tsaa lo'o ngu' bi' ji'i msta nu ta ma ji'i ngu' ti'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús ca Jerusalén bi'. 4 Ca li' ñacui na' si tsa'a, si ná tsa'a lo'o ngu' bi'. Ná jlo ti' na' ñi'ya caca cña re 'na, si ta chacuayá' tsa'a.

Tyucuii su tsaa Pablo

5 Ntsu'u cña tsa'a tyuu quichi ca loyuu su cuentya Macedonia; lo'o tye cña bi', li' tyalaa na' ca quichi tyi ma ca ndacua, 6 tyanu na' xi lo'o ma li'. Ná tyiquee' tyanu na' lo'o ma tyucui tyempo tlya'. Laja lo'o ty-i'i na' lo'o cu'ma, li' taca xtyucua ma xi 'na cha' quiñi la tyucuii 'na cha' tsa'a tyijyu' la, macala su ntsu'u cha' tsa'a. 7 Ná nti' na' cha' tyeje tacui na' jua'a ti slo ma; na cua nti' na' tyanu na' xi tyempo lo'o ma, chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na. 8 Juani ti tyanu na' ca quichi Efeso re ña'a cuayá' tyalaa tsa ta'a Pentecostés. 9 Tso'o tsa ndyaca 'na su ndi'i na' quichi re, cha' ntsu'u tsa ngu' quichi nu tso'o tsa ndaca'a jyaca lo'o nchcui' na' lo'o ngu', masi ña'a ti ntsu'u tsa ñati nu nxuu tya'a lo'o na'.

10 Si tyalaa Timoteo cajua, chcui' tso'o ma lo'o yu, cha' ná ca xñi'i ti' yu laja lo'o tyi'i yu lo'o ma. Cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na ndya'a yu, la cui' tya'a cña nu ndya'a na'. 11 Ni tsaca ma, ná cña'a ti'í ma ji'i yu; tso'o la si xtyucua ma ji'i yu cha' quiñi tyucuii ji'i yu cha' tyalaa yu ca slo na'. Ntajatya tsa ya ji'i yu, na' lo'o lcaa tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo ca nde.

12 Cua nchcui' tsa na' lo'o Apolos tya'a tso'o ma, cha' caa na'a yu xi ji'i ma; caa yu lo'o xa' la ngu' tya'a na re. Pana ná ntaja'a yu caa yu yala ti; ca lo'o laja ji'i yu, ca li' caa yu su ndi'i ma.

Cha' nu nguscua Pablo su cua tye quityi

13 Tii ti ti' ma tyi'i ma chalyuu. Xñi tso'o ma cha' ji'i Jesús. Cua'ni tlyu tyiquee ma, ná cutsii ma. 14 Xcui' tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ñati lcua ti se'i su ndyu'ni ma cña.

15 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cua jlo ti' ma cha' lcaa ngu' tya'a Estéfanas ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús clyo; clyo ca ngua ngu' bi' ji'i lcaa cu'ma ngu' quichi nu ndi'i cacua ti nde Acaya. Lcaa tsa ntaja'a ngu' bi' xtyucua ngu' ji'i ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi. 16 Nti' na' cha' taquiya' ma ji'i ngu' bi'; la cui' jua'a taquiya' ma ji'i lcaa ngu' nu cua'ni cña stu'ba ti lo'o ngu' bi', lo'o jua'a ji'i lcaa ñati nu tso'o tsa cua'ni cña ñi'ya nu ndyu'ni ngu' bi'. 17 Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' cua ndyalaa Estéfanas lo'o Fortunato lo'o Acaico slo na' ca nde. Ná ndu'ni cha' masi ná ndi'i ma lo'o na' juani, cha' nu ngu' bi' ni, nxtyucua tsa ngu' 'na; 18 cua ngua'ni ngu' bi' cha' nguula la ti' tyiquee na', la cui' ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi' lo'o cu'ma. Nga'a cha' taquiya' ma ji'i lcaa ñati nu ndyu'ni cña jua'a.

19 Lcaa quichi ca loyuu su cuentya Asia su ntsu'u ñati nu ndyu'u ti'i cuentya ji'i Jesús, nda ngu' xlyo ni'i ji'i ma. Lo'o jua'a Aquila lo'o Priscila, cuati jua'a lcaa ñati nu ndyu'u ti'i to' tyi ngu' bi', nda ngu' xlyo ni'i ji'i ma cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na. 20 Lcaa ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cua nti' ngu'

chcuicha' ngu' ji'i̱ ma̱; tyucui tyiquee ma̱
quityi ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱ chacuayá' ji'i̱ Cristo.
21 Lo'o ycui' na' nda na' xlyo ni'i̱ ji'i̱ ma̱,
nu nscua na' xtañi na' lo quityi re, Pablo.
22 Chaca tya cha' chcui' na' lo'o ma̱ juani:
Si ntsu'u ngu' tya'a ndyu'u ti'i̱ ma̱ nu ná liñi
cha' tso'o ntsu'u tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱
ycui' nu Xu'na na, xtyanu ti'i̱ ma̱ ji'i̱ ngu'
li', cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'i̱. ¡Tya̱a̱ nu'u̱,
Xu'na, ca su ndi'i̱ ya!
23 Xtyucua Jesucristo nu Xu'na na ji'i̱ ma̱.
24 Tyi'u ti' ma̱ 'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee
na' ña'a̱ na' ji'i̱ ma̱ xqui'ya Jesucristo. Jua'a̱
caca cha' lacua.

Quityi nchca tyucuaa nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñatī jiʼīʼ Jesucristo nde quichī Corinto

1 Pablo laca naʼ. Seʼī ti ndiʼī naʼ ca nde
loʼo Timoteo tyaʼa ngusñi na chaʼ jiʼīʼ Cristo.
Nscua ya quityi re chaʼ caa slo lcaa cuʼma
ca quichī Corinto nu tsa tlyu ti ndyuʼni tlyu
ma jiʼīʼ ycuiʼ Ndyosi, loʼo juaʼa tyaa quityi
re slo lcaa ñatī nu ntsuʼu chaʼ jiʼīʼ loʼo ycuiʼ
Ndyosi tyucui ñaʼa loyuu su cuentya Acaya.
Cua nda ycuiʼ Ndyosi cña ʼna chaʼ tsaʼa naʼ
chcuiʼ naʼ loʼo nguʼ xaʼ quichī ca tyijyuʼ la,
lcaa chaʼ nu jiʼīʼ Jesucristo. 2 Cua ntiʼ tsa ya
chaʼ ñaʼa ti cuaʼni ycuiʼ Ndyosi Sti na chaʼ
tsoʼo loʼo ma, chaʼ cuaʼni Ni chaʼ tī ti tyiʼīʼ
tyiquee ma xquiʼya Jesucristo nu Xuʼna na.

Nxtyucua tsa ycuiʼ Ndyosi jiʼna loʼo quiña'a tsa chaʼ tiʼí ndyacua jiʼna

3 Cuaʼni tlyu na jiʼīʼ ycuiʼ Ndyosi nu laca Sti
Jesucristo nu Xuʼna na, xquiʼya chaʼ tyaʼna
tiʼ Ni ñaʼa Ni jiʼna, loʼo juaʼa nxtyucua tsa
Ni jiʼna loʼo ndyacua cua ñaʼa ca chaʼ tiʼí
jiʼna. 4 Nu nxtyucua Ni jiʼna ni, juaʼa nduʼni
Ni chaʼ tiyaʼ la taca xtyucua na jiʼīʼ xaʼ ñatī,
nu loʼo tyacua cua ñaʼa ca chaʼ tiʼí jiʼīʼ nguʼ;
ñiʼya loʼo nguxtyucua ycuiʼ Ndyosi jiʼna, la
cuiʼ juaʼa taca xtyucua na jiʼīʼ xaʼ ñatī liʼ.
5 Ñiʼya loʼo nguaʼni lyaʼ tiʼ ñatī jiʼīʼ Cristo tya
saʼni la, juaʼa nda nguʼ quiña'a tsa chaʼ tiʼí
jiʼna juani, nu loʼo nchcuiʼ na chaʼ jiʼīʼ Cristo;
pana ña'a ti nxtyucua tsa Cristo jiʼna, la cuiʼ
hora loʼo nchcubeʼ na. 6 Masi tyacua chaʼ
tiʼí jiʼīʼ ya, masi lyaʼ tiʼ nguʼ jiʼīʼ ya, xquiʼya
cuʼma laca chaʼ tiʼí biʼ, chaʼ taca xtyucua la
ycuiʼ Ndyosi jiʼī ma chaʼ caja ñiʼya clyaá ma
jiʼīʼ nu cuxi liʼ. Nu loʼo xtyucua Ni jiʼīʼ ya ni,
xquiʼya cuʼma nduʼni Ni juaʼa liʼ, chaʼ caja
ñiʼya xtyucua ya jiʼīʼ ma; juaʼa ta Ni juersa
jiʼī ma chaʼ loʼo cuʼma talo ma jiʼīʼ chaʼ tiʼí, la
cuiʼ ñaʼa chaʼ tiʼí nu ndyaca jiʼīʼ ya. 7 Ndyiʼu
tsa tiʼ ya jiʼīʼ cuʼma. Jlo tiʼ ya chaʼ ñiʼya
ndyuʼni lyaʼ tiʼ nguʼ jiʼīʼ ya, juaʼa cuaʼni lyaʼ
tiʼ nguʼ jiʼīʼ ma; pana ñiʼya nxtyucua Ni jiʼīʼ
ya, juaʼa xtyucua Ni jiʼīʼ cuʼma.
8 Cuʼma tyaʼa ngusñi na chaʼ jiʼīʼ Cristo,
cua ntiʼ ya chaʼ caca cuayáʼ tiʼ ma ñiʼya ngua
loʼo ngujui chaʼ tiʼí jiʼīʼ ya ca quichī su ndyaa
ya ca loyuu su cuentya Asia, chaʼ tlyu tsa
chaʼ cuxi nu ndyacua jiʼīʼ ya nu ngua liʼ. Ná
jlo tiʼ ya tsiyaʼ ti ñiʼya caca chaʼ tyijiloo ya
jiʼīʼ chaʼ cuxi biʼ nquichaʼ; ngua tiʼ ya chaʼ
ngaʼaa tyuʼú ya, 9 chaʼ cua ndyalaa tyempo
nu cua cajaa ti ya. Pana juaʼa ngua chaʼ
tsoʼo la jlya tiʼ ya jiʼīʼ sca ti ycuiʼ Ndyosi, chaʼ
nchca jiʼīʼ Ni cuaʼni Ni chaʼ tyuʼú ñatī chaca
quiyaʼ masi cua ngujuii nguʼ; biʼ chaʼ nchca
jiʼīʼ Ni cuaʼni lyaá Ni jiʼna, siʼi na culacua tiʼ
na chaʼ ycuiʼ ca ti na ntsuʼu chaʼ cuaʼni na
chaʼ clyaá na laja chaʼ cuxi biʼ. 10 Cua nguaʼni
lyaá ycuiʼ Ndyosi jiʼīʼ ya tyempo biʼ, chaʼ ná
ngujuii ya, masi cuxi tsa ngua chaʼ ca biʼ;
loʼo juaʼa tya cuaʼni lyaá la Ni jiʼīʼ ya ca nde
loo la. Cua ngusñi ya chaʼ jiʼīʼ ycuiʼ Ndyosi,
biʼ chaʼ jlya tiʼ ya jiʼīʼ ycuiʼ Ni, chaʼ ña'a ti
tya cuaʼni lyaá Ni jiʼīʼ ya. 11 Loʼo juaʼa taca
xtyucua ma jiʼīʼ ya nu loʼo chcuiʼ ma loʼo
ycuiʼ Ndyosi cuentya jiʼīʼ cuare. Tucuá Ni
chaʼ nu chcuiʼ ma loʼo Ni, chaʼ tyuu tyaʼa
ma; liʼ cuaʼni Ni chaʼ caca tsoʼo jiʼīʼ ya. Loʼo
liʼ tyuu tyaʼa ma taca tya ma xlyaʼbe jiʼī ycuiʼ
Ndyosi cuentya jiʼī ya, nu loʼo cua ngulaá ya
jiʼī nu cuxi.

Ná ngua jiʼī Pablo tsaa nde Corinto

12 Tsoʼo tsa ntiʼ ya chaʼ xcuiʼ nguaʼni tyu-
cui tyiquee ya loʼo ma, xcuiʼ nda ya chaʼ liñi
loʼo ma, ñiʼya nu nguaʼni ya loʼo xaʼ ñatī;
juaʼa ntiʼ ya. Ngua jiʼī ya cuaʼni ya juaʼa loʼo
ma xquiʼya chaʼ lye tsa nguaʼni tyaʼna tiʼ
ycuiʼ Ndyosi jiʼna laja ti; siʼi chaʼ ndaʼya chaʼ
hique ti ya, biʼ chaʼ nduʼni ya juaʼa. 13-14 Tsa
lo cua ti chaʼ nguscua ya lo quityi nu caa
slo ma, sca chaʼ nu taca chcuiʼ cuʼma, sca
chaʼ nu taca ca cuayáʼ tiʼ ma. Masi juani cua
ngua cuayáʼ tiʼ ma xi, pana cua ntiʼ ya chaʼ
tya caca cuayáʼ tsoʼo la tiʼ ma chaʼ biʼ. Loʼo
tyalaa tsa biʼ, nu loʼo caa Jesús nu Xuʼna na
chaca quiyaʼ, liʼ caca tsoʼo tyiquee ma ña'a
ma jiʼīʼ ya; juaʼa cuare tsoʼo ca tiʼ ya ña'a ya
jiʼī ma ca liʼ.
15 Juaʼa ngua tiʼ naʼ, biʼ chaʼ ngulacua tiʼ
naʼ tsaʼa naʼ slo cuʼma tya clyo. Ná tyiqueeʼ
tsaa naʼa naʼ jiʼī cuʼma tucua quiyaʼ ngua
tiʼ naʼ nquichaʼ, chaʼ ca tsoʼo cresiya jiʼī
ma. 16 Clyo ngua tiʼ naʼ tyeje tacui naʼ
nde su ndiʼī ma tyucuii loʼo ndyaʼa naʼ ca
Macedonia. Nu loʼo nguxtyuu naʼ ndyaʼa
naʼ ca Macedonia biʼ, tyaa naʼ ca su ndiʼī
ma chaca quiyaʼ, chaʼ caca xtyucua cuʼma
jnaʼ tsaʼa naʼ nde tyucuii Judea, ngua tiʼ

na'. [17] Pana lo'o ná yaa na' slo cu'ma ni,
li' ngua ti' ma cha' ná ngulacua tso'o ti'
na'. Ná tso'o cha' chcui' ma cha' laca na'
sca ñati nu nchcui' tucua ti cha'; nu lo'o
ngüiñi tyucuii 'na tya clyo, ná nñilo'o na'
ji'i ni sca ñati. [18] Cua jlo ti' ycui' Ndyosi cha'
ná nchcui' ya tucua cha' lo'o cu'ma, ñi'ya
si nacui ya cha' jua'a laca, lo'o li' nacui ya
cha' si'i jua'a. Ná ndu'ni ya jua'a, [19] cha'
nu Jesucristo bi', nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi
ni, si'i tucua cha' ntsu'u tyiquee Ni. Cua
nchcui' ya cha' ji'i Ni su ndi'i cu'ma, lo'o na',
lo'o Silvano, lo'o Timoteo, nchcui' cua cha'
ji'i Ni. Ná chcui' Ni cha' si'i jua'a laca sca
cha' si cua nchcui' Ni tsaca quiya' cha' jua'a
laca cha' bi'. Sca ti Cristo laca nu chañi cha'
nchcui' Ni cha' liñi, [20] sca ti nu Cristo bi' nu
ndu'ni cha' chañi cha' tyu'u tucua lcaa cha'
nu nda ycui' Ndyosi lo'o na; bi' cha' xqui'ya
Jesucristo taca chcui' na: "Amén, jua'a caca
cha' lacua". Jua'a ñacui na laja lo'o ndu'ni
tlyu na ji'i ycui' Ndyosi. [21] Ycui' Ndyosi laca
nu ngua'ni lo'o ya cha' ngusñi tso'o ya cha'
ji'i Cristo, lo'o jua'a ngua'ni Ni lo'o cu'ma;
na cua ngua'ni ycui' Ndyosi cha' laca na ñati
ji'i Ni. [22] Ndi'ya laca ñi'ya si ngusta ycui'
Ni sca cuayá' nu ji'i Ni hichu' na, nu lo'o
nda Ni Xtyi'i ycui' Ni nu ndyanu ne' cresiya
ji'na. Xtyi'i ycui' Ndyosi laca nu nda ycui'
Ndyosi ji'na yala la, cha' caca cuayá' ti' na
cha' chañi cha' cua'ni Ni lo'o na lcaa ña'a
cha' nu nacui Ni cha' cua'ni Ni.

[23] Ná nguta'a na' quichi tyi ma tu'ni, cha'
ná nti' na' cha' caca ñasi' na' ji'i cu'ma.
Chañi cha' xqui'ya cha' bi' ti, bi' cha' ná
ndya'a na' ca slo ma li'. Cua jlo ti' ycui'
Ndyosi cha' bi'. Qui'ya ycui' Ndyosi cresiya
'na si ná chañi cha' nu nchcui' na' re. [24] Pana
tso'o la masi si'i xqui'ya cuare ti taquiya' ma
cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' ne' tyiquee ycui'
ca ma cua ngusñi tso'o ma cha' ji'i Jesús. Na
cua nti' ya xtyucua ya ji'i ma cha' ca chaa la
ti' ma laja lo'o ndyu'ni tlyu ycui' ca ma ji'i
Jesús.

2

[1] Bi' cha' ngulacua ti' na' cha' nga'aa su'ba
na' cha' xñi'i ti' tyiquee ma lo'o tsa'a slo ma
chaca quiya'. [2] Ndi'ya laca cha': tso'o tsa
nti' na' lo'o ña'a na' ñi'ya nu ndyu'ni cu'ma;
cua nda na' cha' xñi'i ti' ji'i ma tsaca quiya',
bi' cha' ná tso'o si jua'a cua'ni na' chaca
quiya', [3] cha' jua'a ngua cha' nu nguscua na'
lo quityi bi' tya tsubi' la. Ná nti' na' tsa'a
na' slo cu'ma nquicha'; ná tyiquee' cua'ni
ma cha' ca xñi'i ti' na', ngua ti' na'. Pana
tso'o la si tso'o ti caca tyiquee na', cha' jua'a
si tso'o ntsu'u tyiquee na', lo'o cu'ma tso'o
ti caca tyiquee ma li', ngua ti' na'. [4] Nu lo'o
nguscua na' quityi bi', quiña'a tsa ngulacua
ti' na' li'; xñi'i tsa ti' na' ngua li', hasta
ndyunaa na' xqui'ya cu'ma. Pana si'i cha' ca
xñi'i ti' cu'ma nguscua na' quityi bi'; ngua
ti' na' cha' ca cuayá' ti' cu'ma cha' ntsu'u
tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i cu'ma, bi' cha'
nguscua na' quityi bi'.

Tyu'u cha' clyu ti' ji'i cu'ma lo'o ngu' cuxi bi'

[5] Cua ngua xñi'i ti' ma xqui'ya cha' cuxi
nu ngua'ni nu ñati bi'. Lo'o ngua'ni yu jua'a
ni, si'i sca ti na' ngua xñi'i ti' na' li'; lo'o lcaa
cu'ma ngua xñi'i xi ti' tyiquee ma xqui'ya
cha' cuxi bi'. Pana juani nga'aa ntsu'u cha'
cuxi bi', bi' cha' nga'aa nti' na' cua'ni tyaala
na' ji'i cu'ma. [6] Cuayá' tsa cha' nu ngua'ni
cu'ma lo'o yu bi', cha' cati xqui'ya yu bi',
nu lo'o ndyu'u ti'i ma tsa tlyu ti nu ngua li'.
[7] Bi' cha' juani cui'ya cu'ma cha' clyu ti' ji'i
yu bi', xaala' ma cresiya ji'i ma lo'o yu, cha'
ná chcuna' chalyuu ji'i yu bi' xqui'ya cha'
xñi'i tsa ti' yu. [8] Ndijña ya cha' clyu ti' ji'i ma
juani cha' xtyucua ma xi ji'i yu bi', cha' ca
cuayá' ti' yu cha' ña'a ti tya ntsu'u tyiquee
ma ña'a ma ji'i yu. [9] Cua laca nguscua na'
quityi bi', cha' lijya slo cu'ma, cha' ngua ti'
na' quijeloo cha' 'na si chañi cha' ji'i ma cha'
cua'ni cu'ma ñi'ya nu ni na' ji'i ma li'; ná jlo
ti' na' nquicha', si tyaja'a cu'ma cua'ni ma
jua'a. [10] Lo'o na', cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i yu
bi', si cua ngua'ni clyu ti' cu'ma ji'i yu. Lo'o
cu'ma cua ngua'ni yu cha' cuxi bi', pana na'
ngüi'ya cha' clyu ti' ji'i yu bi' cuentya ji'i
ma, masi tyijyu' ndi'i na', masi sca ti Cristo
ndu lo'o na'. Bi' cha' jua'a culacua tso'o ti'
ma lacua, [11] cha' ná caca tyijiloo nu xña'a
nu naa Satanás ji'na; cua jlo tsa ti' na cha'
tajua' tsa nu xña'a bi'.

Ngulacua tsa ti' Pablo nga'a yu ca quichi Troas

[12] Ndya'a na' ca quichi Troas tya tsubi'
la, ndyaa cacha' na' cha' ji'i Jesús ji'i ngu'
quichi bi'. Lo'o jua'a ngua li', cha' tso'o
tsa ndyuna ngu' quichi bi' cha' ji'i ycui'
Ndyosi, xqui'ya cha' cua nda ycui' nu Xu'na
na chacuayá' 'na cha' cua'ni na' cña ji'i Ni

ca ndacua. [13] Pana ná ndalo na' ca bi', cha'
ngulacua tsa ti' na' ni cha' laca bilya tyalaa
Tito tya'a ndya'a̱ ya cña slo na'; bi' cha'
yala ti ngusalya' na' lo'o ngu' quichi̱ bi'.
Li' tya ndyaa la na' nde loyuu su cuentya
Macedonia.

Ntiji̱loo na ji'i̱ nu cuxi xqui'ya Cristo

[14-15] Ndya tsa na' xlya'be ji'i̱ ycui' Ndyosi
cha' stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo. Laca cha'
ñi'ya̱ si ndya'a̱ lo'o ycui' Ndyosi ji'na ndya'a̱
qui'i ti na calle, cha' ndyu'ni chi̱ Ni loo
Jesucristo cha' cua ntiji̱loo yu ji'i̱ nu cuxi.
Jua'a̱ ji'na ta Ni su tya'a̱ na laja ñati̱ bi',
cha' lo'o na nsañi na cha' ji'i̱ ycui' Cristo
ca slo lcaa ñati̱; ndacha' na cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi ca slo ñati̱, masi nchcui' na lo'o ñati̱
nu nti' clyaá ji'i̱ nu cuxi, masi nchcui' na
lo'o xa' ñati̱ nu ná nti' cuna cha' tso'o bi'.
Pana ñi'ya̱ laca sca na tyixi xtyi'i nu nda
xtyi'i ntyucua lcaa se'i̱, jua'a̱ laca cña nu
ndu'ni na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ndiya
tsa ti' ycui' Ndyosi ji'i̱, la cui' jua'a̱ ndiya
ti' Ni cña nu ndyu'ni Cristo nde chalyuu
xqui'ya na. [16] Ñati̱ nu chiya'a̱ tsa ndu'ni ni,
ná ndiya' ti' ngu' cha' nu nchcui' na tsiya'
ti; na ndacane la cha' bi' ji'i̱ ngu' cha' cua
chcuna' ti chalyuu ji'i̱ ngu' xqui'ya cha' cuxi
nu ndyu'ni ngu'. Pana ñati̱ nu nti' clyaá ji'i̱
nu cuxi ni, xa' ña'a̱ ndu'ni ngu' bi'; cua jlo
ti' ngu' cha' ntsu'u chaca chalyuu tso'o la
nu caja ji'i̱ ngu'. Ntsu'u tsa ñati̱ nu ná caca
cua'ni cña bi'; pana cuare ni, taca cua'ni ya
ji'i̱ chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi. [17] Si'i ngana
ndyu'ni ya lo'o cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi bi', si'i
na nchcutsa'a̱ ya ji'i̱ lo'o xa' la cha'; tyucui
ti' tyiquee ya nchcui' ya lo'o ñati̱ ñi'ya̱ laca
si na ndi'i̱ ycui' Ndyosi slo ya, xqui'ya cha'
ycui' Ndyosi laca nu ngua'a̱ loo ji'i̱ ya cha'
cua'ni ya cña bi' cuentya ji'i̱ Cristo.

3

Nde laca sca cha' nu cua nguxana ca ti

[1] Ná nchcui' tyucuaa ti' ya lo'o cu'ma̱. Ná
nti' ya cha' chcui' ma̱ cha' tlyu tsa ñati̱ laca
ya. Lo'o ndya'a̱ ya slo ma̱, ná ntsu'u cha'
qui'ya ya sca quityi nu ñacui̱ cha' tso'o ti
ndyu'ni ya cña; jua'a̱ lo'o ndyaa ya chaca
se'i̱, ná ntsu'u cha' jña ya sca quityi jua'a̱ ji'i̱
ma̱. [2] Ná ntsu'u cha' tyu'ú quityi ji'i̱ ya jua'a̱,
cha' taca ña'a̱ ngu' ji'i̱ cu'ma̱. Cua jlo ti' ngu'
cha' xqui'ya cuare tso'o tsa ndyuna ma̱ cha'
ji'i̱ Jesús, jlo ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee
ya ña'a̱ ya ji'i̱ cu'ma̱. [3] Cristo ngua'ni cña bi'
ne' cresiya ji'i̱ cu'ma̱, nu lo'o nda Ni ji'i̱ cua
cha' ndyaa ya ca su ndi'i̱ ma̱; bi' laca sca cña
ji'i̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi nu lu'ú ca, nu ngua'ni
Ni ne' cresiya ji'i̱ cu'ma̱ ñati̱ chalyuu, ni si'i
cha' nscua sca cha' chu̱' quee cuaja' ti.

[4] Taca chcui' na jua'a̱, cha' tlyu tsa ndyaca
tyiquee na xqui'ya cha' jlya ti' na ji'i̱ ycui'
Ndyosi, cha' cua ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús.
[5] Cuentya ji'na, ná nchca ji'na cua'ni na
cña ji'i̱ ycui' Ndyosi tsiya' ti; pana ycui' Ni
ndu'ni Ni lo'o na cha' taca ji'na cua'ni na
lcaa lo cña ji'i̱ Ni nu ndyu'ni na. [6] Laca bi'
sca cha' nu cua nguxana ca ti, sca cña nu
ndyu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi laca. Ná laca bi'
ñi'ya̱ laca sca cña nu ndacane ti quityi cusu'
ji'na cha' cua'ni na. Ndyijii na xqui'ya yabe'
nu ntsu'u ji'na xqui'ya cña nu nclyo quityi
cusu' bi' ji'na, pana juani ndyiji chalyuu
cucui ji'na xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi.

[7] Cña nu ngulo Moisés ji'i̱ ngu' bi' cuentya
ji'i̱ ycui' Ndyosi ni, chu̱' quee cuaja' nscua
cha' bi'; nguscua Ni letra hichu̱' quee cuaja'
bi', cha' chcui' ngu' lo. Ndubi tsa ña'a̱ xee
ji'i̱ ycui' Ndyosi ngua, nu lo'o nda ca ti Ni
cha' cusu' bi'; hasta tyucui ña'a̱ loo nu cusu'
Moisés ndubi tsa ña'a̱ ngua, ni nga'aa ngua
ña'a̱ tya'a ngu' Israel ji'i̱ loo nu cusu' bi'.
Pana yala ti nteje tacui cha' bi', xtyi'i ti
nguliji xee bi' loo yu li'. Lo'o xee ndubi
ndyalaa cha' cusu' bi' lacua, masi xcui' jua'a̱
ndyijii ñati̱ lo'o yabe' nu ntsu'u ji'i̱ ngu'
xqui'ya cña nu nclyo cha' cusu' bi'; [8] pana
juani tlyu la cha' ndyaca nu lo'o nda na cha'
ji'i̱ Jesús lo'o ñati̱, lo'o li' ndu'ni Xtyi'i ycui'
Ni cña ne' cresiya ji'i̱ ngu' bi'. [9] Cña nu nclyo
cha' cusu' ni, bi' ndu'ni cha' quijeloo qui'ya
nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱; ntsu'u cha' chcube' ngu'
li', masi ndubi tsa ña'a̱ xee nu ngua ca su
ntucua quiya' cha' cusu' bi'. Bi' cha' juani
tlyu la cha' laca cha' ji'i̱ ycui' Jesús bi', cha'
jua'a̱ ndyaca lubii cresiya ji'na cuentya ji'i̱
ycui' Ndyosi xqui'ya Jesús bi'. [10] Juani tlyu
la cha' tso'o ndyaca ca su ndi'i̱ na, bi' cha'
nga'aa ña'a̱ na ji'i̱ cha' tso'o nu ngua ji'i̱
cha' cusu' bi', masi tso'o tsa ña'a̱ ngua cha'
bi' tya clyo la. [11] Xti ti tyempo ndalo nu
cha' cusu' bi', masi tlyu xi xee ngua lo'o tya
lyiji calo cha' bi'. Pana tyucui tyempo nu
lijya̱ nde loo la, ná nga'a̱ cha' tye cha' nu
nguxana ca ti bi' juani; tlyu la cha' laca bi'
tsiya' ti.

12 Lo'o juani nga'aa ntsii na chcui' na lo'o
ñati, cha' jlo ti' na cha' tso'o tsa laca cha'
ji'i Jesús nu nchcui' na re. 13 Nga'aa nti'
cha' tyacu' sca late' loo na ñi'ya nu ngua'ni
jyo'o Moisés nu ngua sa'ni bi', cha' ná ña'a
ngu' Israel loo yu lo'o nguliji xee bi' jua'a
ti. 14-15 Ndyacu' tsa cha' hique ngu' Israel nu
ngua li', cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' ji'i
ycui' Ndyosi tsiya' ti. Masi chalyuu juani,
jua'a laca lo'o quityi cha' jo'ó nu nguscua
jyo'o Moisés, la cui' cña nu ngulo ycui'
Ndyosi ji'i ñati nu ngua sa'ni bi'; nu lo'o
chcui' ti ngu' judío lo quityi cha' jo'ó bi',
ña'a ti ná nchca ca'ya cha' bi' hique ngu'
bi'. Tsiya' ti taca ca'ya cha' bi' hique ngu'
lo'o xñi ngu' bi' cha' ji'i Jesús; li' saala Ni
hique ngu' cha' cuna tso'o ngu' cha' ji'i Ni.
16 Pana lo'o xñi na cha' ji'i ycui' nu Xu'na
na, li' tye cha' nu ndyacu' hique na. 17 Lo'o
nchcui' ca ti quityi re cha' ji'i nu "Xu'na na",
bi' nti' ñacui cha' Xtyi'i ycui' Ndyosi laca
nu bi'. Lo'o jua'a nu lo'o laca Xtyi'i ycui'
Ndyosi nu Xu'na na loo ji'na, nga'aa tucui
caca ji'i tatsaa ji'na cha' cua'ni na cua ña'a
ca cña cuxi li'. 18 Jua'a laca cha' ji'na, lcaa na
lo'o tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús,
tyaca' tyijyu' cha' cua nda nu Xu'na na xee
nu tyu'u loo na. Pana ná nga'a cha' tyacu'
sca late' loo na, cha' la cui' cha' tlyu bi' laca
nu ña'a ti tya lye la ndyu'ni cña lo'o na cha'
cha'a tyucui ña'a na, cha' caca na ñi'ya laca
ycui' Ndyosi nu Xu'na na tsiya' ti. Ca slo
ycui' nu Xu'na na nu laca Xtyi'i bi', ca bi'
ndyu'u nu cha' tlyu bi'.

4

1 Bi' cha' ná nchca taja ti' ya ji'i cña nu
ndyu'ni ya. La cui' ycui' Ndyosi laca nu
cua nda cña bi' ji'i ya, xqui'ya cha' tya'na
ti' Ni ña'a Ni ji'i ya. 2 Cua nguxtyanu ya
ji'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' cuaana
ti, lcaa cha' nu ntyuju'u tsa ti' ngu' cua'ni
ngu' ji'i. Si'i na nñilo'o ya ji'i ngu', la cui'
jua'a ná nchcutsa'a ya cha' ji'i ycui' Ndyosi
lo'o xi xa' la cha', nu lo'o nchcui' ya cha' bi'
lo'o ngu'; tso'o ti nclyu'u ya tyucui cha' ji'i
Jesús ji'i ngu'. Lo'o jua'a chañi tsa laca cha'
bi', cha' jua'a caca cuayá' ti' lcaa ñati cha'
tyucui tyiquee ya ndu'ni ya cña ji'i ycui'
Ndyosi; jua'a nti' ycui' Ni ña'a Ni ji'i ya.
3 Lo'o li' si ntsu'u ñati nu ñacui cha' tucui
tsa ndyu'u cha' tso'o ji'i Jesús nu nchcui'
ya lo'o ngu', liñi la ñacui na li' cha' ñati
bi' laca nu nguna' ndu'ni, bi' cha' ná nchca
cua'a jyaca ñati bi' ji'i cha' bi'. 4 Ná ntaja'a
ngu' bi' xñi ngu' cha' bi' xqui'ya nu xña'a nu
ñilo'o ji'i ñati chalyuu. Ndacu' nu cuxi bi'
cha' ji'i ngu' cha' ná cuna ngu' cha' tso'o nu
cuentya ji'i Cristo, bi' cha' ná nchca tyanu
xee lubii ji'i Cristo ne' cresiya ji'i ngu' bi'.
Tlyu tsa cha' laca ji'i Cristo; lcaa cha' nu
ntsu'u ji'i Ni, stu'ba ntsu'u cha' ji'i Ni lo'o
ycui' Ndyosi Sti Ni ca su ntucua Ni juani.
5 Nu cha' nu nda ya lo'o ngu' ni, si'i cha' ji'i
ycui' ca ya nchcui' ya. Ndi'ya laca cha' nu
nchcui' ya lo'o ngu': Jesucristo laca Xu'na
tyucui ña'a nde cua, lo'o la cui' Ni laca Ni
loo ji'i tyucui ña'a nde chalyuu. Bi' cha'
ñacui ya cha' xqui'ya Jesús nu Xu'na na
ndyu'ni ya cña cuentya ji'i ma. 6 La cui'
ycui' Ndyosi laca nu nda xee lubii ji'i Ni cha'
tyanu ne' cresiya ji'na; bi' cha' caca cuayá'
ti' na lcaa cha' tlyu nu tso'o tsa nu ntsu'u
ji'i ycui' Ndyosi, la cui' ti cha' nu nchca tii
na cha' ndyu'ni Ni cña ne' cresiya ji'na nu
lo'o xñi na cha' ji'i Cristo. Ycui' Ni ngulo
Ni cña cha' tyucua xee ca su ngua chalyuu
talya nu ngua tya sa'ni la.

Ndi'ya tyi'i na nde chalyuu lo'o ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi

7 Masi tlyu tsa cha' tso'o nu ntsu'u ne' cre-
siya ji'na xqui'ya Cristo, pana ñati chalyuu
ti laca na, si'i na nguula tsa ti' na ycui' ca
na. Ñi'ya laca sca quityu' nu ndya' lo'o yuu
ti nu xtyi'i ti ncla'a, jua'a ti laca na. Tso'o la
jua'a, cha' li' taca ca cuayá' ti' na cha' sca ti
ycui' Ndyosi laca nu lcaa cña nchca ji'i Ni;
nga'aa si'i ycui' ca na nu nchca ji'na. 8 Lcua
ti se'i su ndya'a ya, tlyu tsa cña ndyacua ji'i
ya, pana ná nchca tyijiloo nu cuxi ji'i ya.
Lu'ba ti nclyacua tsa ti' ya, pana ná nchca
taja ti' ya lo'o xñi'i ti' ya. 9 Ntsu'u tsa tya'a
cusuu ya, pana la cui' ti cha' ná lyiji tya'a
tso'o ya. Masi ntsu'u ngu' nu ndyu'ni cha'
quicha ya, pana ná nchca cua'ni tye ngu'
ji'i ya. 10 Macala su ndya'a ya nde chalyuu,
lu'ba ti nchca quicha ya, ntsu'u tsa cha' ti'í
nu ndyu'ni ngu' lo'o ya, tsa ña'a nu ngua
ji'i Cristo lo'o yaa yu nde chalyuu, nu lo'o
ndyujuii ngu' ji'i yu. Pana li' ca jlo ti' xa'
ñati cha' ña'a ti tya lu'ú ycui' Cristo, nu lo'o
ña'a ngu' bi' cha' ña'a ti tya lu'ú ya. 11 Cua
ña'a ca hora lo'o ndi'i ya chalyuu ntsu'u tsa
cha' cuxi nu taca cujuii ji'i ya, cha' quiña'a

tsa cha' cuxi ndyacua ji'i̱ ya lcaa se'i̱ su
ndya'a̱ ya xqui'ya Jesús. Pana jua'a̱ taca
ña'a̱ ngu' cha' tya ndi'i̱ Jesús lo'o ya; bi' cha'
laca tya ntsu'u chalyuu ji'i̱ ya, masi quicha
ti ti' ya ndya'a̱ ya. 12 Jua'a̱ laca cha' ji'i̱ cuare,
na ncliji tyucui ña'a̱ ya xqui'ya cha' ti'í nu
ndyacua ji'i̱ ya nde chalyuu; pana cu'ma̱ ni,
cua ngujui chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱
ma̱ xqui'ya cña nu ngua'ni ya.
13 Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu'
su nchcui' ngu' ndi'ya̱: "Jlya ti' na' cha'
chañi laca cha' bi', bi' cha' nchcui' na' cha'
liñi bi' lo'o xa' ñati̱", nacui̱ jyo'o cusu' bi'.
Lo'o jua'a̱ cuare, nchcui' ya cha' ji'i̱ Jesús
cha' cua ndyatí tyiquee ya ji'i̱ yu, xqui'ya
cha' ngusñi ya cha' ji'i̱ yu. 14 Chañi jlya ti' ya
cha' ngulo ycui' Ndyosi ji'i̱ Jesús nu Xu'na
na ca su ntsiya yu nguatsi' yu, lo'o la cui'
jua'a̱ ca̱qui'ya Ni ji'na, cha' stu'ba ti tyalaa
na ca su ntucua ycui' Ni. 15 Ndalo ya ji'i̱ lcaa
cha' ti'í nu ndyacua ji'i̱ ya xqui'ya cu'ma̱;
tiya' la li' tyatu̱ quiña'a̱ la tya'a ñati̱ ma̱ nu
taca tya xlya'be ji'i̱ ycui' Ndyosi cuentya
ji'i̱ ya, cha' jua'a̱ quiña'a̱ tsa tya'a ñati̱ ma̱
ntsu'u nu cua ngujui xlya'be nu ta ycui'
Ndyosi ji'i̱ ma̱. Lo'o li' stu'ba ti taca cua'ni
chi̱ na loo ycui' Ndyosi.
16 Bi' cha' ná nchca taja ti' na ji'i̱ cña nu
ndyu'ni na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi
ncliji tyucui ña'a̱ cuaña' na jua'a̱ ti; pana
ña'a̱ ti lu'ba ti ndu'ni ycui' Ndyosi cha' ca
tso'o la cresiya ji'na. 17 Si'i na tlyu tsa cha'
ti'í nu ndyacua ji'na chalyuu re juani, xti
ti tyempo talo cha' ti'í bi'; pana tiya' la ni,
tlyu tsa cha' tso'o nga'a̱ cha' tyacua ji'na ca
slo ycui' Ndyosi, lo'o ná nga'a̱ cha' tye bi'
tsiya' ti. Ná stu'ba cha' ti'í re lo'o cha' tso'o
nu nga'a̱ cha' tyacua ji'na nde loo la. 18 Ná
ntsu'u tyiquee na ji'i̱ sca na nu tso'o ña'a̱ ti,
cha' ná talo lcaa na nu tso'o ña'a̱ bi' tsiya' ti;
na nclyana na ji'i̱ sca cha' nu ná nchca ña'a̱
na ji'i̱ juani ti, pana nde loo la tyu'u tucua
cha' bi', ña'a̱ na ji'i̱ li'. Bi' laca nu ná nga'a̱
cha' tye cha' ji'i̱.

5

1 Jlo ti' na cha' ñi'ya̱ nti' sca ni'i̱ canta'
ti, jua'a̱ nti' cuaña' na, cha' si cua ngujuii
na ni, cua ndye cuaña' na nguti̱. Pana cua
ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi chaca ni'i̱ nu ty-
acua ji'na, chaca cha' laca bi'; ycui' Ndyosi
xcutsa'a̱ tyucui ña'a̱ na, lo'o ná nga'a̱ cha'
tye cha' ji'na tsiya' ti li'. Ca su ntucua ycui'
Ndyosi laca cha' bi', si'i ñati̱ nu cuiñá ni'i̱ bi'.
2 Ná tso'o nti' na ndi'i̱ na nde chalyuu, cha'
xcui' quicha tsa ti' na. Chañi cha' cua nti' na
tyu'utsu' na nde chalyuu, tyaa clya na ca slo
ycui' Ndyosi, cha' yala la caja ni'i̱ cucui bi'
ji'na li'. 3 Ni'i̱ bi' laca nu tacu̱' lo tyucui ña'a̱
na, cha' caja su tyi'i̱ cresiya ji'na, cha' ná
tyi'i̱ na jua'a̱ ti. 4 Nchca taja ti' na su ndi'i̱ na
nde chalyuu, cha' ndyacua tsa cha' ti'í ji'na.
Si'i na nti' na cha' cajaa na yala ti, pana nti'
tsa na cha' caca cucui tyucui ña'a̱ na; bi' laca
nu cua'ni ycui' Ndyosi lo'o tyalaa na ca su
ntucua Ni. Lo'o li' tye cha' cuxi ji'na, tye
tyucui ña'a̱ cuaña' na nu nscua cha' cajaa,
cha' li' taca quije chaca chalyuu nu tso'o la
ji'na, nu ná nga'a̱ cha' tye tsiya' ti. 5 Na cua
ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi cha' jua'a̱ caca
ji'na ca li'; cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha'
tyanu ne' cresiya ji'na juani. Laca bi' sca
cha' nu nda Ni ji'na yala ti, cha' tyi'u ti' na
lcaa cha' nu cua'ni Ni cuentya ji'na ca nde
loo la.
6 Bi' cha' nchca tlyu tyiquee na, cha' ndu̱
ti' na cha' jua'a̱ cua'ni ycui' Ndyosi. Nu lo'o
tya lu'ú na chalyuu, jlo ti' na cha' tyijyu'
tsa to' tyi na ca slo ycui' Ndyosi, cha' tya
lyiji tyalaa na ca su ntucua ycui' nu Xu'na
na. 7 Ndalo na ndi'i̱ na chalyuu xqui'ya cha'
jlya ti' na cha' nu nda Ni lo'o na, si'i na cua
na'a̱ na ñi'ya̱ caca cha' nde loo la. 8 Cha' nu
tlyu nchca tyiquee na, bi' cha' cua nti' tsa na
cha' xtyanu na ji'i̱ chalyuu re su quicha ti ti'
na ndi'i̱ na, cha' tsaa na tyi'i̱ na ca slo ycui'
nu Xu'na na; 9 ndyu'ni cña ti' na cha' cua'ni
na lcaa ña'a̱ cña nu ndiya' la ti' nu Xu'na
na, masi tya lu'ú na, masi cua ngujuii na.
10 Lcaa na lo'o tya'a na nga'a̱ cha' tyalaa na
ca su ntucua ycui' Cristo cha' cua'ni cuayá'
Ni ji'na. Lo'o li' tyacua cha' ji'i̱ scaa na, ña'a̱
cha' nu nga'a̱ cha' tyacua ji'na xqui'ya cña
nu cua ngua'ni scaa na nde chalyuu, si cha'
tso'o ngua'ni na, si cha' cuxi ngua'ni na.

Chcui' na sca cha', ñi'ya̱ nu caca cati̱ qui'ya ji'na lo'o ycui' Ndyosi

11 Xqui'ya cha' ndube tsa ti' ya cha' ña'a̱
ycui' Ndyosi ji'i̱ ya, bi' cha' nchcui' tsa ya
cha' ji'i̱ Jesús lo'o xa' ñati̱. Tso'o tsa nslo
ycui' Ndyosi ji'i̱ ya, ñi'ya̱ ndu'ni sa scaa
ya. Lo'o jua'a̱ cu'ma̱, nti' ya cha' liñi tsa
ndyuloo ma̱ ji'i̱ ya, 12 si'i cha' tyixi ti ya
nchcui' tso'o ti ya cha' ji'i̱ ycui' ca ti ya.
Ndi'ya̱ nti' ya: caja ñi'ya̱ xtyacui ma̱ cha'

lo'o ngu' cuentya ji'i̱ ya, si tso'o ti nti' ma̱
ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ya. Ntsu'u ñati̱ ca bi' nu ná
ndube ti' ñi'ya̱ ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu',
pana ndube la ti' ngu' bi' ñi'ya̱ ndu'ni chi̱
ngu' loo ycui' ca ngu'. 13 Ná ndu'ni cha'
masi ñacui̱ ngu' bi' cha' tonto tsa ya; jua'a̱
laca ya tu'ni, xqui'ya cha' ndyu'ni ya cña ji'i̱
ycui' Ndyosi. Masi jua'a̱ laca ya nti' ngu' bi',
pana tyucui tyiquee ya taca xtyucua ya ji'i̱
cu'ma̱ li'. 14 Cua jlo ti' na cha' sca ti ycui'
Cristo ngujuii lo crusi cuentya ji'i̱ lcaa ñati̱
chalyuu; ñi'ya̱ nti' si cua ngujuii lcaa ñati̱
chalyuu xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu',
jua'a̱ laca cha', xqui'ya cha' ngujuii yu lo
crusi bi'. Lo'o juani jlo ti' na cha' ntsu'u tsa
tyiquee Cristo ña'a̱ Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu,
bi' cha' nga'a̱ cha' chcui' na cha' ji'i̱ Jesús
lo'o xa' ñati̱. 15 Xqui'ya lcaa ñati̱, bi' cha'
ntaja'a̱ Cristo ngujuii yu lo crusi. Cua nti' yu
cha' nga'aa tyi'i̱ ñati̱ chalyuu cha' ji'i̱ ycui'
ti ngu'; tyi'i̱ ngu' ni, pana xcui' cuentya ji'i̱
Cristo, cha' bi' laca nu cua ngujuii cuentya
ji'i̱ ngu', bi' laca nu cua ndyu'ú chaca quiya'
cuentya ji'i̱ ngu'. 16 Bi' cha' juani nga'aa
chcui' tyucuaa ti' na lo'o xa' ñati̱ si ná ndiya
ti' na ñi'ya̱ ndu'ni ngu' bi' nde chalyuu. Nu
ngua tya sa'ni la, la cui' ti cha' ná ndiya ti' ya
cña nu ngua'ni ycui' Cristo; si'i ñati̱ nguula,
si'i ñati̱ tlyu laca yu ngua ti' ya tya li'. Pana
juani nga'aa si'i jua'a̱ nclyacua ti' ya ña'a̱ ya
ji'i̱ Cristo. 17 Lo'o juani nu lo'o cua ngusñi
sca ñati̱ cha' ji'i̱ Cristo, li' cua nguxcutsa'a̱
Ni cha' ji'i̱ ñati̱ bi'; cua ndye cha' ji'i̱ yu lo'o
cha' cuxi nu ngua'ni yu nu ngua tya tsubi'
la. Chaca chalyuu cucui, bi' laca nu cua
ngujui ji'i̱ yu juani.

18 Ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni lcaa cha'
bi', cha' cua ndyaca stu'ba cha' ji'na lo'o
Ni xqui'ya Cristo. Lo'o juani cua nda Ni
cña ji'na cha' chcui' na lo'o ngu' ñi'ya̱ caca
stu'ba cha' ji'i̱ ngu' lo'o ycui' Ni. 19 Xqui'ya
Cristo ndu'ni Ni cha' cati̱ qui'ya nu ntsu'u
ji'i̱ ñati̱ chalyuu lo'o Ni, nga'aa culotu̱ Ni
ji'i̱ cha' cuxi nu cua ngua'ni ñati̱. Lo'o
li' cua ngua'a̱ lo Ni ji'na, cha' cua'ni na
cña cuentya ji'i̱ Ni, cha' chcui' na lo'o ñati̱
ñi'ya̱ taca ca stu'ba cha' ji'i̱ ngu' lo'o ycui'
Ndyosi; 20 bi' cha' laca ndya'a̱ ya ca slo
ma̱ chacuayá' ji'i̱ ycui' Cristo. Ndi'ya̱ laca
lo'o nchcui' ya lo'o ma̱, ñi'ya̱ laca si ycui'
Ndyosi nchcuane Ni ji'i̱ ma̱ cha' cua'a̱ jyaca̱
ma̱ ji'i̱ cha' nu nchcui' Cristo. Nchcui' ya
lo'o cu'ma̱ chacuayá' ji'i̱ Cristo lacua, cha'
cua'ni ma̱ cha' caca stu'ba cha' ji'i̱ ma̱ lo'o
ycui' Ndyosi. 21 Masi ná ntsu'u qui'ya ji'i̱
Cristo tsiya' ti, pana ycui' Ndyosi ngua'ni
cha' ndyanu qui'ya nu ntsu'u ji'na hichu̱'
Cristo. Si cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o
Cristo, li' caca lubii cresiya ji'na ñi'ya̱ nu nti'
ycui' Ndyosi cha' caca na.

6

1 Ngu' tya'a ndyu'ni na cña ji'i̱ ycui'
Ndyosi laca ma̱; bi' cha' nchcui' tsa ya lo'o
cu'ma̱, cha' ná culiji ma̱ cha' tso'o jua'a̱ ti,
cha' tso'o nu cua nda Ni cha' tyanu ne'
cresiya ji'i̱ ma̱. Na cua ngusñi ma̱ cha' bi'
tsaca quiya', bi' cha' ña'a̱ ti taquiya' ma̱ ji'i̱
cha' bi' juani. 2 Ndi'ya̱ nchcui' sca cha' nu
nscua lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi sa'ni la:

Cua nti' tsa na' cha' cua'ni cho'o na' cresiya
ji'i̱ ma̱, nacui̱ ycui' Ndyosi, bi' cha'
ntucuá na' cha' ji'i̱ ma̱ lo'o nchcui'
ma̱ lo'u̱.
Cua nti' na' cha' cua'ni lyaá na' ji'i̱ ma̱, bi'
cha' nguxtyucua tsa na' ji'i̱ ma̱.

Jua'a̱ nacui̱ ycui' Ndyosi. Lo'o nu juani cua
laca tyempo cha' cua'ni cho'o Ni cresiya ji'i̱
ma̱, juani cua laca la cui' tyempo cha' cua'ni
lyaá ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱ ji'i̱ nu cuxi.

3 Ná nti' ya cha' xtyí lo'o ngu' ji'i̱ ya
xqui'ya cña nu ndyu'ni ya, cha' lo'o ji'i̱ ycui'
Ndyosi xtyí lo'o ngu' bi' li'; bi' cha' ná ta ya
chacuayá' cha' tyu'u tucua sca cha' cuxi, nu
xqui'ya bi' taca chcui' ngu' ji'i̱ ya. 4 Tso'o
la nti' ya si caca cuayá' ti' ngu' cha' ndya'a̱
ya lo cña ji'i̱ ycui' Ndyosi, nu lo'o ña'a̱ ngu'
cña nu ndyu'ni ya cuentya ji'i̱ Ni. Ndalo tsa
ya ji'i̱ cha' ti'í nu ndu'ni ngu' lo'o ya, masi
ntsu'u tsa na nu lyiji ji'i̱ ya, masi ntsu'u tsa
cha' tucui nu ndyaca ji'i̱ ya. 5 Cua ngujui'i̱
juata ngu' ji'i̱ ya, jua'a̱ cua ngusu'ba ngu'
ji'i̱ ya ne' chcua̱; cua ndyu'u ti'i̱ tsa tlyu ti
ñati̱ ca slo ya cha' cua'ni lya' ti' ngu' ji'i̱ ya;
lo'o jua'a̱ ntsu'u quiya' nteje tacui ya cuayá'
cña nu ndyu'ni ya, ntsu'u quiya' ná nchca
caja' ya, ntsu'u quiya' nu lye tsa ntyute' ya.
6 Pana ndi'ya̱ ca cuayá' ti' ngu' cha' cña ji'i̱
ycui' Ndyosi laca nu ndya'a̱ ya lo'o: na cua
ngua lubii cresiya ji'i̱ ya cuentya ji'i̱ ycui' Ni;
liñi tsa nchca cuayá' ti' ya cha' ji'i̱ Ni; ndalo
tsa tyiquee ya ña'a̱ ya ji'i̱ ngu', cha' ndyanu
Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i̱ ya, lo'o
jua'a̱ chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a̱

ya ji'i̱ tya'a ñati̱ ya; 7 liñi tsa cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi nu nchcui' ya lo'o ñati̱, lo'o jua'a̱
tyucui chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi nda Ni nu
ndya'a̱ lo'o ya. Bi' cha' nu lo'o ña'a̱ ngu' lcaa
cha' nu ndyaca ji'i̱ ya, li' taca ca cuayá' ti'
ngu' cha' cña ji'i̱ ycui' Ndyosi laca nu ndya'a̱
ya lo'o. Na cua ngua tso'o cresiya ji'i̱ ya
juani cuentya ji'i̱ ycui' Ni, bi' cha' cua ngujui
juersa ji'i̱ ya cha' taca xu̱u̱ tya'a ya lo'o nu
xña'a̱; jua'a̱ taca cua'a ya ji'i̱ nu bi', cha' ná
cua'ni ñu'u̱ nu bi' ji'i̱ ya. 8 Ntsu'u quiya' nu
ndu'ni chi̱ ngu' loo ya; xa' la tyempo, li'
nchcui' ngu' cha' ti'í ji'i̱ ya. Nchcui' ngu'
cha' tso'o ji'i̱ ya, lo'o jua'a̱ nchcui' ngu' cha'
cuxi ji'i̱ ya. Nchcui' ngu' cha' nu cuiñi tsa
ya; xa' la tyempo, li' nchcui' ngu' cha' liñi
tsa cha' nu nchcui' ya. 9 Ntsu'u quiya' ndu'ni
ngu' cha' ndyuloo ngu' ji'i̱ ya; xa' la quiya',
li' ndu'ni ngu' cha' ná nslo ngu' ji'i̱ ya tsiya'
ti. Ntsu'u quiya' ndya'a̱ ya su cua cajaa ti
ya nchca, pana ña'a̱ ti tya lu'ú ya; nchcube'
tsa ngu' ji'i̱ ya, pana ná nchca cujuii ngu'
ji'i̱ ya. 10 Masi xñi'i̱ tsa ti' ya xqui'ya cha' ti'í
nu ndyacua ji'i̱ ya tu'ni, pana ña'a̱ ti chaa ti'
ya; ti'i tsa ya tu'ni, pana ndyiji juersa ji'i̱ ya
cha' xtyucua ya ji'i̱ tyu̱u̱ tya'a ñati̱. Masi ná
sca na ntsu'u ji'i̱ ya tsiya' ti lo'o ndi'i̱ ya nde
chalyuu; pana ycui' Ndyosi nxtyucua ji'i̱ ya,
lcaa na ntsu'u ji'i̱ ya li'.
11 Cu'ma̱ ngu' tya'a na, ngu' Corinto,
ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a̱ ya ji'i̱ ma̱, bi' cha'
cua liñi tsa nchcui' ya lo'o cu'ma̱ lcaa cha'
nu ntsu'u tyiquee ya. 12 Si'i na nga'aa nti'
ya xtyucua ya ji'i̱ ma̱, la cui' cu'ma̱ laca nu
lqui'ya tsa ntaja'a̱ ma̱ xtyucua ma̱ ji'i̱ ya;
13 bi' cha' juani tya'na tsa nchcui' na' lo'o
cu'ma̱. Ndi'ya̱ nti' na' chcui' na' lo'o cu'ma̱,
ñi'ya̱ nchcui' ngu' lo'o sñi' ngu': Cui'ya ma̱
cha' clyu ti' ji'i̱ ya, tyucui tyiquee ma̱ cua'ni
cho'o ma̱ tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ya.

Tyaca'a tsa na ji'i̱ ycui' Ndyosi nu lu'ú ca

14 Ná clyana ma̱ ñi'ya̱ caca quiñi cha' ji'i̱
ma̱ lo'o ñati̱ nu ná ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui'
Ndyosi, ná cua'ni tya'a ma̱ lo'o ñati̱ bi' tsiya'
ti. Ná taca ca stu'ba cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ngu' bi',
cha' nu ñati̱ nu cua ngua lubii cresiya ji'i̱
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi ni, ná taca cua'ni
tya'a ngu' lo'o ñati̱ nu ná ndaquiya' ji'i̱ Ni
tsiya' ti; lo'o jua'a̱ ñati̱ nu ntsu'u xee ji'i̱
ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i̱, ná taca ca stu'ba
cha' ji'i̱ ngu' bi' lo'o ñati̱ nu ndiya la ti'
chalyuu talya. 15 Ná taca tsiya' ti ca stu'ba
cha' ji'i̱ Cristo lo'o Satanás; lo'o jua'a̱ ñati̱ nu
cua ngusñi cha' ji'i̱ Cristo ni, ná taca cua'ni
tya'a ngu' lo'o ñati̱ nu ná ntaja'a̱ xñi cha' bi'
tsiya' ti. 16 Ñi'ya̱ nti' cu'ma̱ nu tyaca'a tsa ma̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi ni, ná taca cua'ni tya'a ma̱
lo'o xa' ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ cua ña'a̱ ca
jo'ó; tyaca'a tsa na ji'i̱ ycui' Ndyosi nu lu'ú
ca xqui'ya cha' ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi
ne' cresiya ji'na. Ndi'ya̱ nacui̱ ycui' Ndyosi:
Tyi'i̱ na' ca slo ñati̱ bi', lo'o jua'a̱ tya'a̱ na'
lo'o ñati̱ bi';
caca na' ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ ngu' bi',
bi' cha' taca caca ngu' bi' ñati̱ 'na.
Jua'a̱ nacui̱ Ni. 17 Lo'o jua'a̱ nchcui' ycui' nu
Xu'na na chaca quiya' lo'o na, nu ngusñi na
cha' ji'i̱ Ni. Ndi'ya̱ nacui̱ Ni:
Tyu'utsu' ma̱ nde su ndi'i̱ ngu' cuxi; ná
cua'ni tya'a ma̱ lo'o nu ngu' cuxi bi',
cha' ná tyatí cha' ji'i̱ ma̱ lo'o cha' cuxi nu
ndyu'ni ngu' bi'.
Li' quiñi cha' 'na lo'o ma̱,
18 caca na' Sti ma̱;
jua'a̱ cu'ma̱ caca ma̱ sñi' na', masi nu cu-
na'a̱, masi nu qui'yu.
Jua'a̱ nacui̱ ycui' Ndyosi nu Xu'na ma̱, nu
lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i̱ Ni.

7

1 Cu'ma̱ ngu' tya'a na, nu ntsu'u tsa ty-
iquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ ma̱, jua'a̱ laca cha'
nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o na, cha' nu
caca ji'na nde loo la. Bi' cha' lacua, ntsu'u
cha' cua'ni tye na ji'i̱ lcaa cha' cuxi nu nti'
cua'ni ñu'u̱ ji'i̱ cresiya ji'na, ji'i̱ tyucui ña'a̱
na. Lo'o jua'a̱ lye tsa cua'ni na cña cha' caca
na ñati̱ ji'i̱ ycui' Ni; na laca nu cua'ni na nde
chalyuu, cua'ni na ji'i̱ ñi'ya̱ nti' si cua ndu̱
ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'na.

Nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu cua ngua'ni ngu'

2 Cua'ni cho'o tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ya
lacua. Ni sca quiya' ná ngua'ni ya cha' cuxi
lo'o cu'ma̱, ni scaa cu'ma̱ ná ngua'ni ñu'u̱ ya
chalyuu ji'i̱ ma̱; ná ntsu'u mala su nñilo'o
ya ji'i̱ ma̱, ni sca tya'a ma̱. 3 Ná nti' na' sta
na' qui'ya hichu̱' ma̱. Ndi'ya̱ nti' na' chcui'
na' lo'o ma̱, ñi'ya̱ nu nacui̱ na' ji'i̱ ma̱ tsubi':
lcaa tyempo ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a̱ na'
ji'i̱ cu'ma̱; masi cua ngujuii na, masi ña'a̱ ti
tya tyiquee' tyi'i̱ na chalyuu, pana ña'a̱ ti
stu'ba ntsu'u tyiquee na' lo'o cu'ma̱. 4 Tso'o
tsa nti' na' lo'o ndyi'u ti' na' ji'i̱ cu'ma̱, la
cui' jua'a̱ nti' na' lo'o nchcui' na' cha' ji'i̱ ma̱

lo'o xa' ñati. Ña'a ti ndyaca tlyu tyiquee na', ña'a ti chaa ti ti' na' ndi'ii, masi cua ngua lcaa cha' ti'í bi' ji'i ya.

5 Tya lo'o ndyalaa ya ca loyuu su cuentya Macedonia re, nga'aa ngujui tyempo cha' chca'a cña' ya tsiya' ti, cha' lcua ti se'i tucui tsa cña ndyacua ji'i ya. Lcaa se'i su ndya'a ya nda tsa ngu' cha' cusuu lo'o ya, lo'o jua'a hasta ca ne' cresiya ji'i ya ndyatí cha' ntsii ya. 6 Pana ycui' Ndyosi ni, nda la Ni juersa ji'i ñati nu xñi'i ti ti' nga'a; bi' cha' xa' juersa nda Ni ji'i ya cha' caca nguula la tyiquee ya, xqui'ya cha' cua ndyalaa Tito ca nde. 7 Lo'o jua'a tso'o tsa cha' nu nda yu lo'o ya cuentya ji'i cña nu ndyu'ni cu'ma; nacui yu cha' cua nti' tsa cu'ma ña'a loo ma ji'i ya chaca quiya', lo'o jua'a nacui yu cha' ntyuju'u ti ti' ma ndi'i ma xqui'ya cha' cuxi nu ngua ji'i ma tya li', nacui yu cha' nga'aa ndiya ti' ma cha' cuxi nu nchcui' ngu' 'na tsubi' la. Xqui'ya lcaa cha' bi', chaa la ti' na' ndi'i na' juani.

8 Chañi cha' ndube ti' na' cha' ngua xñi'i xi ti' ma xqui'ya quityi nu nguscua na' tya li', pana ná ntyuju'u ti' na'; ná tya'achu na' ji'i cha' nu cua nguscua na' li', masi ntsu'u tsa nu ntyuju'u ti' na' cha' nguscua na' cha' bi'. Jlo ti' na' cha' ngua xñi'i ti' ma nquicha', pana xtyi'i ti ngualo cha' bi'. 9 Nu juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' cua ndaquiya' ma cha' bi', cha' cua ngua xñi'i xi ti' ma, lo'o li' nguxtyanu ma cha' cuxi nu ngua'ni ma tya li'. Ngua xñi'i ti' ma tu'ni, pana ngua ti' ycui' Ndyosi cha' caca tso'o ji'i ma lo'o cua ndye cha', bi' cha' si'i na cua ngunu'u tyiquee ma juani xqui'ya cha' ngua tyaala na' ji'i ma li'. 10 Nu lo'o ndube ti' na ji'i ycui' Ndyosi laja lo'o nga'a na xñi'i ti' na, li' caja ñi'ya xtyanu na ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni na; clyaá na ji'i nu cuxi li', nga'aa ntsu'u cha' culacua tsa ti' na li'. Pana ñati nu xñi'i xi ti', nu ná ndube ti' ji'i ycui' Ndyosi ni, ná ntaja'a ñati bi' ca tyuju'u ti' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i; chcuna' chalyuu ji'i ngu' bi' jua'a ti li'. 11 Culacua xi ti' ma ñi'ya ndyaca ji'i ma juani, tya lo'o ngua'ni na' cha' ngua xñi'i ti' ma nu ngua li': tyucui tyiquee ma nclyacua ti' ma juani, cha' cua nti' tsa ma juani cha' tyu'u lubii ma ji'i cha' bi'; tsa cla'be ngua ñasi' ma, tsa cla'be ti ndyutsii ma, pana ndyi'u tsa ti' ma jna' li', ña'a cuayá' nu lye tsa ngua ti' ma cha' ña'a loo ma 'na chaca quiya'; yala ti ngua ti' ma chcube' ma ji'i yu nu ngua'ni cha' cuxi bi'. Jua'a nchca cuayá' ti' ya cha' nga'aa ndyanu yabe' ji'i ma xqui'ya cha' cuxi bi'. 12 Bi' cha' laca nguscua na' nu quityi bi'; si'i na ngulacua tsa ti' na' xqui'ya yu nu ngua'ni cha' cuxi bi', ni si'i na ngulacua tsa ti' na' xqui'ya ngu' nu ngua cuxi ji'i. Ngua ti' na' cha' culacua tso'o ti' ma ji'i cha' nu cua nchcui' ya lo'o ma, ñi'ya laca si ndu ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'na; bi' cha' nguscua na' quityi nu ndyaa slo ma bi'. 13 Lo'o nu juani tso'o la nti' ya cuentya ji'i cu'ma.

Tso'o ti nti' ycui' ya lacua; lo'o jua'a lye la chaa ti' ya juani cha' cua na'a ya ji'i Tito, cha' tso'o tsa ngua ti' yu. Ca ta'a cu'ma ngua'ni ma cha' ti ti cresiya ji'i yu ndyalaa yu juani. 14 Lo'o tya ndi'i yu ca slo na', cua ni na' ji'i yu cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' ji'i Jesús, lo'o jua'a chañi tsa cha' bi'. La cui' jua'a lcaa quiya' lo'o nchcui' ya, chañi tsa laca cha' ji'i Jesús nu nchcui' ya lo'o ma; lo'o jua'a chañi ngua cha' nu ni na' ji'i Tito, cha' tso'o ti nti' ycui' ya ña'a ya ji'i ma. 15 Tya cuayá' nu tso'o la ntsu'u tyiquee Tito ña'a yu ji'i ma juani, nu lo'o ndyi'u ti' yu ji'i lcaa cu'ma cha' cua ndaquiya' tsa ma ji'i lcaa cha' nu cua nacui yu ji'i ma; na'a yu cha' ndube tsa ti' ma xqui'ya cha' nu cua nda yu lo'o ma, lo'o jua'a ná nguxtyacui ma xi xa' la cha' lo'o yu li'. 16 Lo'o jua'a na', tso'o tsa nti' na' juani cha' taca tyi'u ti' na' ji'i cu'ma jua'a.

8

Nda ngu' cñi cha' caca msta cuentya ji'i Cristo

1-2 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, juani ta na' sca cha' lo'o ma cuentya ji'i la cui' ngu' tya'a na, nu ñati ji'i Cristo nu ndi'i ca loyuu Macedonia. Tso'o tsa ngua ti' ca ta'a ngu' nu ndi'i tyuu quichi su cuentya Macedonia bi'; cua tlyu tsa msta nu nguxti'i ngu' bi', ñi'ya laca si na culiya' tsa ngu'. Masi lye tsa ngua ti' ngu' bi' xqui'ya cha' ti'í nu cua ndyacua ji'i ngu', pana ña'a ti tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' li'. Lo'o jua'a ngua ji'i ngu' nda ngu' msta bi' xqui'ya cha' quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o ngu' jua'a ti, jua'a ngulacua ti' ngu' bi'. 3 Chañi tsa cha' nu ta na' lo'o ma cuentya ji'i ngu' bi': Cha' tso'o ti tyiquee ngu' bi'

ni, cua nda ngu' lcaa ña'a̱ nu ngujui ti xi
ji'i̱ ngu'; lo'o jua'a̱ tya quiña'a̱ la cñi nda
ngu', masi ná ndyu'u scua cñi nu ndyanu ji'i̱
ngu'. 4 Hasta ngüijña ngu' chacuayá' ji'i̱ ya
cha' ta ngu' msta̱ bi', cha' xtyucua ngu' ji'i̱
xa' la tya'a ñati̱, ngu' nu cua ngusñi cha' ji'i̱
Jesús ca xa' quichi̱ su ntsu'u tsa na nu lyiji
ji'i̱ ngu'. 5 Ni ná ngulacua ti' ya cha' ta ngu'
jua'a̱. Tya clyo ntaja'a̱ ngu' tyucui tyiquee
ngu' cha' cua'ni ngu' ñi'ya̱ nu nti' ycui'
Ndyosi; lo'o li' nacui̱ ngu' cha' cua'ni ngu'
ñi'ya̱ nu nti' ya cha' cua'ni ngu' chacuayá'
ji'i̱ ycui' Ndyosi. 6 Bi' cha' cua nchcui' ya lo'o
yu Tito bi', cha' cua'ni lyiji yu cha' xti'i̱ yu
msta̱ nu nda cu'ma̱ cha' tso'o ntsu'u tyiquee
ma̱, cha' tya tsubi' la cua nguxana nxti'i̱ yu
msta̱ bi'. 7 Nu cu'ma̱ ni, tso'o tsa jlya ti'
ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, tso'o tsa nchca ji'i̱ ma̱
culu'u ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ xa' ñati̱,
tso'o tsa nchca cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ ndyu'u
sca cha'; na cua nti' tsa ma̱ xtyucua ma̱ ji'i̱
ngu', la cui' jua'a̱ ntsu'u tsa tyiquee ma̱ ña'a̱
ma̱ ji'i̱ ya. Nchca tsa ji'i̱ ma̱ cuentya ji'i̱ lcaa
cña, nti' ya; bi' cha' nclyacua ti' ya cha' ná
tyiquee' yala tsa cua'ni ma̱ cha' xti'i̱ ma̱ cñi
bi'.

8 Si'i na nclyo na' cña ji'i̱ ma̱ re; nu lo'o
ña'a̱ ma̱ ji'i̱ xa' la ngu' tya'a na, cha' nti' tsa
ngu' xtyucua ngu' ji'i̱ tya'a ñati̱ ji'i̱ Cristo,
li' taca cua'ni cuayá' ma̱ ji'i̱ ycui' ca ma̱ si
chañi ca cha' ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱
la cui' ngu' tya'a ma̱. 9 Cua jlo ti' ma̱ ñi'ya̱
ndu'ni Jesucristo nu Xu'na na, cha' xcui'
tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o ñati̱. Lcaa na cua
ntsu'u ji'i̱ Ni, pana cua ntaja'a̱ Ni ngua Ni
sca ñati̱ ti, ñi'ya̱ nti' sca ñati̱ ti'i nu ná sca na
ntsu'u ji'i̱ tsiya' ti. Xqui'ya cu'ma̱, bi' cha'
ngua'ni Ni jua'a̱, cha' tiya' la li' taca caja
lcaa na nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ni ji'i̱ ma̱.

10 Ndi'ya̱ nti' na', tso'o la si cua'ni ma̱
cha' xcua se'i̱ cña bi' lacua, cha' tya yija̱
na ndyu'ni ma̱ ji'i̱. Si'i la xña cua'ni ti ma̱
ji'i̱; pana xqui'ya cha' ndiya ti' ma̱ ndu'ni
ma̱ jua'a̱, bi' cha' ta ma̱ msta̱ bi'. 11 La
cui' jua'a̱ cua'ni ma̱ cña bi', ña'a̱ cuayá' nu
xcua se'i̱ cña bi'. Tso'o tsa ngua ti' ma̱
nu lo'o nguxana cña bi', lo'o jua'a̱ tso'o si
tyucui tyiquee ma̱ cua'ni lyiji ma̱ ji'i̱, tsa
ña'a̱ cuayá' cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ scaa
ma̱ ta ma̱ msta̱ bi'. 12 Si chañi cha' ntsu'u
tyiquee ngu' ta ngu' tsa ña'a̱ nu ntsu'u xi
ji'i̱ ngu', tso'o ti xñi ycui' Ndyosi msta̱ bi'
ji'i̱ ngu', ñi'ya̱ nu nchca ti ji'i̱ ngu' li'; ná nti'
Ni cha' ta ngu' msta̱ si ná sca na ntsu'u ji'i̱
ngu'.

13 Ná nti' na' cha' lyiji tsa na ji'i̱ ma̱ laja
lo'o ta ma̱ cñi, cha' caja na nu lyiji ji'i̱ ngu'
ti'i tya'a na. 14 Laca cha' cua ngujui xi cha'
tso'o ji'i̱ ma̱ juani ti, bi' cha' ntsu'u ñi'ya̱
nu taca xtyucua ma̱ ji'i̱ xa' la ngu' tya'a
na nu lyiji tsa cha' ji'i̱. Nde loo la li', si
lyiji ñi'ya̱ nu tyiji̱ yu'u ji'i̱ ma̱ chalyuu, ná
tyiquee' lo'o ngu' bi' taca xtyucua ngu' ji'i̱
cu'ma̱ li', cha' jua'a̱ caca stu'ba cha' ji'i̱ ma̱
lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi. 15 La cui' jua'a̱ nscua lo quityi ji'i̱
ycui' Ndyosi. Ndi'ya̱ nacui̱: "Masi nteje
tacui cuayá' nguxuti'i̱ ngu' na cacu ngu',
nga'aa ntyucua la ji'i̱ ngu' tsiya' ti li'; lo'o
nu ngu' nu nguxuti'i̱ xti ti cha' bi', nga'aa
lyiji ji'i̱ ngu' tsiya' ti lo'o cua ndye cha' li'".

Sca cha' cuentya ji'i̱ Tito lo'o tya'a ndya'a̱ yu

16 Tso'o tsa nti' ya lo'o nchcui' ya lo'o ycui'
Ndyosi, cha' nu Tito, tya'a ndya'a̱ ya cña bi'
ni, nti' tsa yu xtyucua yu ji'i̱ ma̱. Stu'ba ti
nti' yu lo'o na' cha' xtyucua ya ji'i̱ cu'ma̱.
17 Tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ngua'ni yu cña
nu cua ni na' ji'i̱ yu; lo'o juani nti' tsa yu
xtyucua yu ji'i̱ ma̱, bi' cha' tsaa yu tsaa na'a̱
yu ji'i̱ cu'ma̱ chaca quiya', cha' ji'i̱ ti yu.

18 Lo'o yu ta ya chaca yu tya'a ntsu'u cha'
ji'na lo'o Cristo, cha' caa̱ lo'o Tito ji'i̱ yu
ca slo ma̱. Cua laca ndyuloo ma̱ ji'i̱ yu bi',
cha' tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i̱ yu macala
su ndyu'u ti'i̱ ngu' cuentya ji'i̱ Cristo, cha'
tso'o tsa nda yu cha' ji'i̱ Cristo lo'o ngu'. 19 La
cui' jua'a̱ nu ñati̱ ji'i̱ Cristo nu ndyu'u ti'i̱
lcaa quichi̱ cua ngusubi ngu' ji'i̱ yu tya'a na
bi', cha' tya'a̱ yu lo'o ya, cha' xtyucua yu ji'i̱
ya lo'o ndyu'ni ya cña cha' xti'i̱ ya msta̱ nu
nda ngu'. Ndyu'ni ya cña bi' cuentya ji'i̱ nu
Xu'na na, cha' jua'a̱ taca cua'ni chi̱ ya loo
Ni; lo'o jua'a̱ nti' ya cha' yala ti cua'ni ma̱
cña bi', xqui'ya cha' ndiya ti' ma̱ ndu'ni ma̱
jua'a̱. 20 Li' ná taca chcui' ngu' ji'i̱ ya xqui'ya
cha' cua nxti'i̱ ya cñi nu nda ma̱ cha' xlya'be
ti bi'. 21 Ndube ti' ya ji'i̱ ycui' nu Xu'na na,
lo'o jua'a̱ ndube ti' ya ñi'ya̱ nu chcui' ñati̱;
bi' cha' nti' ya cha' xcui' lubii ti cua'ni ya
lcaa cña bi'.

22 Lo'o jua'a̱ tya nda ya chaca yu tya'a
ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo cha' stu'ba ti caa̱
yu lo'o nu xa' ñati̱ ngu' tya'a na bi'. Quiña'a̱

tsa cña cua ngua'ni yu cuentya ji'i̱ nu Xu'na
na, bi' cha' jlo ti ya cha' ndiya ti' yu cua'ni
yu cña lo'o na. Masi juani tyaca̱' tyijyu' cha'
ndyi'u tsa ti' yu ji'i̱ ma̱. [23] Bi' cha' juani si
xcuane ngu' ji'i̱ ma̱ ni cña laca ndya'a̱ Tito,
ndi'ya̱ ñacui̱ ma̱ ji'i̱ ngu': Tya'a ndya'a̱ na
cña laca yu re. Lo'o jua'a̱ xacui̱ ma̱ cha'
ji'i̱ ngu' cha' stu'ba ndyu'ni yu cña lo'o cua
cuentya ji'i̱ cu'ma̱. La cui' jua'a̱ si xcuane
ngu' ji'i̱ ma̱, ni cña laca nu ndya'a̱ xa' la tya'a
ndya'a̱ Tito bi', ndi'ya̱ xacui̱ ma̱ cha' ji'i̱ ngu'
li': Ndya'a̱ ngu' bi' cuentya ji'i̱ lcaa latya
ngu' xa' quichi̱ nu ndyu'ni tlyu ji'i̱ Cristo,
cha' ndu'ni chi̱ ngu' loo Cristo. [24] Bi' cha'
chcui' tso'o ma̱ lo'o ngu' bi' lacua, cha' ca
cuayá' ti' xa' la ngu' tya'a na cha' chañi cha'
ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ Tito lo'o tya'a
ndya'a̱ yu. Lo'o jua'a̱ tso'o tsa nti' ya lo'o
ña'a̱ ya ñi'ya̱ nu ndyu'ni ma̱ lo'o ngu' bi'.
Ca tiya' la li' caja cha' bi' ji'i̱ lcaa taju ñati̱
nu cuentya ji'i̱ Cristo bi'.

9

Msta̱ nu nda ma̱ cha' xtyucua ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱

[1] Nga'aa nti' cha' chcui' la na' lo'o cu'ma̱
cuentya ji'i̱ msta̱ nu nxti'i̱ ma̱ cha' xtyucua
ji'i̱ ngu' tya'a ma̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o
Cristo, [2] cha' cua jlo ti' na' cha' tso'o ti nti'
ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ngu'. Lu'ba ti nchcui' na' lo'o
ngu' ca tyi re, ca loyuu su cuentya Mace-
donia re, cha' tso'o tsa ndyu'ni ma̱, cu'ma̱
ngu' ca tyi nde loyuu su cuentya Acaya bi';
ni na' ji'i̱ ngu' cha' yala tsa ti' cu'ma̱, cha'
tya yija̱ na ngua'ni cña ti' ma̱ cha' xti'i̱ ma̱
msta̱ bi'. Lo'o nu ngu' Macedonia re ni, cua
ngua chaa la ti' tyiquee ngu' lo'o na'a̱ ngu'
cha' yala tsa ndyu'ni ma̱ cña. [3] Masi jua'a̱
ña'a̱ ti tya ta na' ji'i̱ ngu' tya'a na bi', cha' ca̱a̱
ngu' ca slo ma̱. Li' taca cua'ni ma̱ tsa ña'a̱
nu cua nacui̱ na' ji'i̱ ngu' cha' ndu'ni ma̱, si'i
cha' laja ti nchcui' na' ji'i̱ ma̱ lacua. Bi' cha'
cua'ni ma̱ cha' xti'i̱ ma̱ msta̱ bi', cha' cua
laca ti nguscua se'i̱ cha' bi' nu lo'o ca̱a̱ na'.
[4] Ná jlo ti' na' si lo'o xi tya'a na nu laca ngu'
Macedonia re ca̱a̱ na' li'. ¿Ñi'ya̱ cua'ni na
li', si ña'a̱ ngu' cha' ná ngua'ni yala ma̱? Ca
tyuju'u tsa ti' ya li', cha' cua nchcui' ya lo'o
ngu' cha' tso'o tsa ndu'ni ma̱; jua'a̱ cu'ma̱
caca tyuju'u ti' ma̱ li'. [5] Bi' cha' cua nchcui'
na' lo'o ngu' tya'a na re, cha' tsaa ngu' nde
loo la que na', cha' xtyucua ngu' ji'i̱ ma̱ cha'
cua'ni cho'o ma̱ msta̱, ñi'ya̱ nu nacui̱ ma̱ 'na
cha' ta ma̱; cua laca nscua se'i̱ ti cha' bi' lo'o
ca̱a̱ na' li'. Jua'a̱ laca bi' sca cña tso'o nu
ngua'ni ma̱ xqui'ya cha' ndiya ti' ma̱ ndu'ni
ma̱ ji'i̱, si'i sca cña nu ndatsaa tsa ya ji'i̱ ma̱
laca nu ngua'ni ma̱ li'.

[6] Tyi'u ti' ma̱ ñi'ya̱ ndyaca lo'o ntyaa na
na cuiñii. Si xti ti si'yu na cuiñii bi' cataa
na, xti ti cha' tso'o tyu'u ji'na li'; pana si
quiña'a̱ si'yu cataa na, quiña'a̱ la cha' tso'o
tyu'u li'. [7] La cui' jua'a̱ lo'o ta na cñi xlya'be
ti, nga'a̱ cha' quiñi ti' na ni tsa lo ta scaa na.
Ná tso'o si cha' cuiñi ti na ta na ji'i̱, la cui'
ti ná tso'o si cha' juersa ti ta na ji'i̱; ndiya
la ti' ycui' Ndyosi si tso'o ntsu'u tyiquee na
ta na ji'i̱. [8] Taca xtyucua ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱
lo'o quiña'a̱ tsa cha', lo'o li' tyu'u scua ji'i̱
ma̱ lcaa cha' nu lyiji ji'i̱ ma̱; lo'o jua'a̱ tya
caja la ñi'ya̱ xtyucua ma̱ ji'i̱ xa' ñati̱ lo'o cua
ña'a̱ ca cña tso'o. [9] Ndi'ya̱ nchcui' cha' nu
nscua lo quityi cusu':

Sca ñati̱ nu ndaquiya' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi,
quiña'a̱ tsa cha' xlya'be nda yu ji'i̱
ngu' ti'i tya'a yu;
bi' cha' lcaa tyempo tyi'u ti' ngu' ji'i̱ cña
tso'o nu ndu'ni yu.

[10] Nda ycui' Ndyosi na cuiñii cataa na, jua'a̱
nda Ni na cacu na; la cui' jua'a̱ ta Ni lcaa
na nu lyiji ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱ sca cña
tso'o lo'o ñati̱ chalyuu. Lo'o jua'a̱ xtyu-
cua Ni ji'i̱ ma̱ cha' tyu'u scua cha' tso'o
nu ndyu'ni ma̱, cha' xqui'ya bi' caca tso'o
tyiquee ñati̱. [11] Bi' cha' jua'a̱ ndyaca, cha'
cua ndyiji lcaa na ji'i̱ ma̱, ña'a̱ cuayá' taca
ta ma̱ cha' xlya'be ji'i̱ xa' ñati̱. Lo'o cua
ndye, li' tso'o tsa tya ngu' xlya'be ji'i̱ ycui'
Ndyosi xqui'ya msta̱ nu cua nda ma̱, nu tsaa
lo'o ya ji'i̱ cha' tyalaa ca su ndi'i̱ ngu' ti'i
bi'. [12] Nu lo'o nda ma̱ na nu xtyucua ji'i̱
ngu' tya'a na ni, li' caja na nu lyiji cha' tyiji̱
yu'u ji'i̱ ngu' bi' chalyuu; jua'a̱ tso'o tsa caca
tyiquee ngu' bi'. Lo'o chcui' ngu' lo'o ycui'
Ndyosi, [13] cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi
li'. Taca ña'a̱ ngu' bi' ji'i̱ ma̱, cha' chañi
cha' ndaquiya' ma̱ ji'i̱ cha' tso'o nu cua nda
Cristo lo'o ma̱; ca cuayá' ti' ngu' cha' bi'
lo'o ña'a̱ ngu' cña nu cua ngua'ni ma̱ cha'
caja xlya'be ji'i̱ ngu' bi'. Cua'ni chi̱ ngu' loo
ycui' Ndyosi li', xqui'ya cha' tso'o tsa nda
ma̱ msta̱ ji'i̱ ngu' bi', la cui' ñi'ya̱ nu nda
ma̱ ji'i̱ lcaa ñati̱. [14] Li' chcui' ngu' bi' lo'o
ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ ma̱, cha' tso'o tsa

ntsu'u tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ma̱; tyi'u
ti' ngu' cha' quiña'a̱ tsa cha' tso'o ndu'ni
ycui' Ndyosi lo'o ñati̱ xqui'ya msta̱ nu cua
nda ma̱ ji'i̱ ngu' bi'. 15 Tso'o tsa laca si tya na
xlya'be ji'i̱ ycui' Ndyosi lacua, cha' tlyu tsa
cha' tso'o laca nu cua nda Ni ji'na, ni nga'aa
nchca ca cuayá' ti' na cha' bi'.

10

Ycui' Ndyosi nda chacuayá' macala su cua'ni Pablo cña

1 Pablo laca na' nu nchcui' na' lo'o cu'ma̱
juani; tyu'u cha' clyu ti' ji'i̱ ma̱, masi chcui'
liñi na' lo'o ma̱. Nacui̱ ngu' cha' ntsii̱ na'
lo'o nchcui' na' lo'o ma̱ nu lo'o ndi'i̱ na' slo
ma̱, pana tyaala tsa ndu'ni na' lo'o ma̱ nu
lo'o nga'a̱ na' tyijyu'; jua'a̱ cha' nda ngu'.
Tyi'u ti' ma̱ lacua, cha' xcui' tso'o ti nti'
Cristo lo'o ña'a̱ Ni ji'na. 2 Nu juani tya'na
nchcui' na' lo'o ma̱, cha' ná cua'ni lye ma̱
lo'o na', cha' jua'a̱ ná cua'ni tyaala na' lo'o
ma̱ chaca quiya' lo'o tyalaa na' ca su ndi'i̱
ma̱. Taca cua'ni tyaala na' lo'o ñati̱ tu'ni,
ñati̱ nu cua nñilo'o ji'i̱ ma̱ cha' cuxi tsa cña
ndyu'ni ya. 3 Chañi tsa cha' laca na ñati̱
chalyuu, pana ná ndyu'ni na ngana ji'i̱ ngu'
ñi'ya̱ nu ndu'ni xa' ñati̱; 4 si'i na nxu̱u̱ tya'a
na lo'o ngu' cuxi ñi'ya̱ nu nxu̱u̱ tya'a sca
ñati̱ chalyuu. Ycui' Ndyosi ni, nchca tsa ji'i̱
Ni, bi' laca nu stu'ba ti ndu'ni cña lo'o na
cha' taca tyiji̱loo na ji'i̱ lcaa cha' cuxi nu
nxu̱u̱ lo'o na. 5 Ntsu'u cha' tyiji̱loo na ji'i̱ lcaa
cha' cuiñi nu nchcui' ngu' ji'i̱ Cristo; jua'a̱
ntsu'u cha' tyiji̱loo na ji'i̱ lcaa cha' cuxi nu
tiji̱' tsa ti' ngu' ji'i̱, nu ndaca'a tsa ji'i̱ ngu'
cha' ná xñi ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi. Nu
lo'o cua nguxtyanu ngu' ji'i̱ lcaa cha' cuxi
bi', li' taca cua'ni na cha' taquiya' ngu' ji'i̱
cha' nu ntsu'u ji'i̱ Cristo. 6 Bi' cha' lo'o cu'ma̱
ni, nga'a̱ cha' taquiya' lyiji ma̱ lcaa cha' nu
ntsu'u ji'i̱ Cristo, cha' tiya' la li' taca culo'o
ya ji'i̱ nu xa' la ñati̱ nu ná ntaja'a̱ taquiya'
ji'i̱ cha' bi' tsiya' ti.

7 Na la xña nchcui' ti ma̱ ji'i̱ ya. Pana tso'o
la si culacua xi ti' ma̱ ñi'ya̱ ndyu'u scaa cha'
nu liñi ca; nu ñati̱ nu nti' cha' cuentya ji'i̱
Cristo laca ngu' bi' ni, ndu'ni cha' culacua
tso'o la xi ti' ngu' bi', cha' caca cuayá' ti'
ngu' li', cha' lo'o cuare laca ya cuentya ji'i̱
Cristo. 8 Cua nchcui' tsa na' lo'o ma̱ cha' cua
nda ycui' nu Xu'na na chacuayá' ji'i̱ ya, nu
lo'o ndya'a̱ ya slo cu'ma̱; lo'o jua'a̱ ná nchca
tyuju'u ti' na' masi nchcui' na' jua'a̱ lo'o ma̱.
Cua lo'o chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi ndya'a̱
ya, cha' taca tyatí la ti' tyiquee ma̱ cha' ji'i̱
Ni; si'i na cua'ni ñu'u̱ lyiji ya ji'i̱ ma̱. 9 Ná nti'
na' cha' ñacui̱ ma̱ cha' na nchcutsii̱ ti na' ji'i̱
ma̱ lo'o quityi nu nscua na' cha' ya̱a̱ slo ma̱.
10 Nacui̱ ngu': Tonu tsa cha' nu nda nu Pablo
bi', tyaala tsa ndu'ni yu lo'o na, nu lo'o ndi'i̱
yu tyijyu'. Nda yu cha' nu lijya̱ ca slo na,
nacui̱ ngu' ji'i̱ ma̱, pana ná nchca culo tso'o
yu cña ji'na nu lo'o ndi'i̱ yu slo na; ná nduna
na tsiya' ti cha' nu nda yu li', nacui̱ ngu' bi'
li'. 11 Tso'o si caca cuayá' ti' ngu' bi' lacua,
cha' sca ti cuayá' ndyu'u cha' nu nscua ya lo
quityi nu lo'o nga'a̱ ya tyijyu', la cui' ñi'ya̱
nu cua'ni ya lo'o ma̱ nu lo'o tyi'i̱ ya ca slo
ma̱.

12 Si'i na caca stu'ba cha' ji'i̱ ya lo'o ñati̱
bi', nti' ya; tyixi tsa ndu'ni ngu' bi' lo'o
tya'a ngu', tonto tsa ngu' bi'. Na ña'a̱
cuayá' ngu' bi' ji'i̱ ycui' ca ngu', bi' cha'
nti' ngu' cha' tso'o tsa ndyu'ni ycui' ngu'.
13 Pana nu cuare ni, ná nti' ya cha' chcui'
tso'o ti ngu' ji'i̱ ya cuentya ji'i̱ sca cña nu
cua ngua'ni xa' ñati̱; tso'o masi chcui' ngu'
ji'i̱ cña nu ndyu'ni ycui' ca ya, cha' ycui'
Ndyosi laca nu nda chacuayá' macala su
nga'a̱ cha' cua'ni scaa ya cña. Lo'o jua'a̱
nda Ni chacuayá' cha' ndyalaa ya ca slo
cu'ma̱, ngu' Corinto. 14 Bi' cha' lacua, cua
lo'o chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi ndyaa ya ca
slo ma̱ tya clyo, cha' nchcui' ya cha' tso'o
nu ntsu'u ji'i̱ Cristo lo'o ma̱; si'i na ntyiji̱loo
ya ji'i̱ chacuayá' nu nda Ni ji'i̱ ya bi'. 15 Ná
ntsu'u cha' chcui' ya ji'i̱ cña nu ndyu'ni xa'
ñati̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, chcui' ya ji'i̱
tsa bi' ti cña nu nda Ni chacuayá' cha' cua'ni
ycui' ca ya ca slo ma̱. Na cua nti' ya cha' xñi
tso'o la ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nde loo la,
cha' li' quiña'a̱ la cña taca cua'ni ya laja ngu'
tya'a ma̱, ñi'ya̱ nu cua nda Ni chacuayá' cha'
cua'ni ya. 16 Lo'o li' xqui'ya cu'ma̱ caja ñi'ya̱
chcui' ya cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ Cristo lo'o
ngu' xa' quichi̱ nu ndi'i̱ tyijyu' la, nde loo la
ca su ndi'i̱ cu'ma̱. Bi' cha' lacua, ná ndu'ni
cha' chcui' ya cha' ji'i̱ cña nu cua ngua'ni xa'
ñati̱ cuentya ji'i̱ Cristo.

17 Si nga'a̱ cha' chcui' na ji'i̱ sca cha', tso'o
la chcui' na ji'i̱ sca cña nu ndyu'ni ycui'
Ndyosi lacua. 18 Si'i na taquiya' tso'o la Ni ji'i̱
ñati̱ nu nchcui' tsa ji'i̱ cña nu ndyu'ni ycui'
ca ngu'; nu lo'o tso'o ti nti' Ni ña'a̱ Ni ji'i̱

ñatı̱, li' taquiya' Ni ji'ı̱ cña nu ndyu'ni ngu' bi'.

11

Nu ngu' nu cuiñi ti nclyu'u cha' ji'ı̱ Jesús

1 Lo'o juani tyu'u cha' clyu ti' ji'ı̱ ma̱ lo'o
na', talo tyiquee ma̱ xi jna', masi cha' tonto
ti na' nchcui' tsa na' cha' ji'ı̱ ycui' ca ti na'.
2 Na tijı̱' tsa ti' na' ña'a̱ na' ji'ı̱ cu'ma̱. Ni
tyiquee' la cui' jua'a̱ nti' ycui' Ndyosi ña'a̱
Ni ji'ı̱ cu'ma̱. Na cua ngüiñi cha' 'na lo'o
ycui' Ndyosi cha' ta na' ji'ı̱ ma̱ cha' caca
ma̱ ñatı̱ ji'ı̱ Cristo, ñatı̱ nu lubii tyiquee, la
cui' ñi'ya̱ laca lo'o sca nu cuna'a̱ cuañi' nu
caja clyo'o lo'o sca ti nu qui'yu ji'ı̱; 3 ndube
tsa ti' na' si quiñu'u̱ chca cresiya ji'ı̱ ma̱.
Tya sa'ni ni, cua nguñilo'o nu cuaña ji'ı̱ Eva,
cha' tajua' tsa nchcui' nu xña'a̱ bi'. Pana ná
nti' na' cha' quiñu'u̱ cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o Cristo
jua'a̱, ná nti' na' cha' ñilo'o nu xña'a ji'ı̱ ma̱
xqui'ya xa' ñatı̱; juani tso'o tsa cha' tyucui
tyiquee ma̱ cua ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ ycui'
Cristo. 4 Ngujui cha' jna' cha' ndi'ya̱ ndu'ni
ma̱: tso'o tsa nchcui' ma̱ lo'o cua ña'a̱ ca
ñatı̱ nu lijya̱ ca slo ma̱, masi xa' ña'a̱ cha' nu
nda ngu' cuentya ji'ı̱ Jesús, masi ná stu'ba
cha' nu nda ngu' bi' lo'o cha' nu cua nda ya
lo'o ma̱ tya clyo la. La cui' jua'a̱ nduna ma̱
chaca cha', pana si'i cha' tso'o ji'ı̱ Jesús nu
ndu'ni lyaá ji'na ji'ı̱ nu cuxi nu cua nchcui'
ya lo'o ma̱ laca bi'. Bi' cha' laca cha' chaca
xtyi'i ndyu'ú ne' cresiya ji'ı̱ ma̱ juani, nga'aa
si'i Xtyi'i ycui' Ndyosi laca bi'. 5 Ni si'i na
cuxi la laca cha' nu nchcui' na', si'i na tso'o
la cha' nu nchcui' nu xa' ñatı̱ bi'; nti' ma̱
jua'a̱, masi cua nguñilo'o ngu' ji'ı̱ ma̱ lo'o
nchcui' ngu' cha' laca ngu' cña ji'ı̱ Cristo.
6 Masi ná nchca 'na chcui' liñi na' lo'o ñatı̱,
nti' ma̱, pana ndye cha' ngua tsa'a̱ tso'o na'
cha' ji'ı̱ Jesús bi'; lo'o jua'a̱ jlo ti' ma̱ cha'
chañi tsa cha' nu nchcui' na' re, cha' tyu̱u̱
quiya' cua na'a̱ ma̱ 'na, lcaa ca cha' nu cua
ngua 'na.
7 Ná ngusñi na' caya' ji'ı̱ ma̱ tsiya' ti nu
lo'o ndi'ı̱ na' ngulu'u na' cha' tso'o ji'ı̱ ycui'
Ndyosi ji'ı̱ ma̱. Cua ntaja'a̱ na' li' cha' caca
ti'í la na' xqui'ya cu'ma̱, cha' caja ñi'ya̱
caca tso'o la tyiquee ycui' cu'ma̱. ¿Ha ná
tso'o cha' ngua'ni na' jua'a̱, nti' cu'ma̱? 8 Ca
ta'a taju ngu' tya'a na nu ngusñi cha' ji'ı̱
Jesucristo xa' quichı̱ ni, bi' laca ngu' nu
nxtyucua 'na lo'o cñi tyucui tyempo lo'o
ngua'ni na' cña ca su ndi'ı̱ cu'ma̱; ná ngusñi
ti na' caya' ji'ı̱ ngu' bi', cha' jua'a̱ ngua
nxtyucua na' ji'ı̱ ma̱ li'. 9 Tyucui tyempo nu
lo'o nguti'ı̱ na' lo'o cu'ma̱, nu lo'o lyiji cñi
'na, li' ná ngüijña na' ji'ı̱ ma̱ cha' xtyucua
ma̱ xi 'na; nu ngu' ca tyi Macedonia, tya'a
ngusñi na cha' ji'ı̱ Cristo, cua ya̱a̱ ya̱lo'o
ngu' bi' lcaa na nu nguliji ti xi 'na. Jua'a̱
ngua'ni na' nu ngua li', cha' ná ta na'
quiña'a̱ tsa cña ji'ı̱ cu'ma̱, ngua ti' na'. La
cui' jua'a̱ tya cua'ni la na' tyempo nde loo
la, nti' na'. 10 Tso'o la nti' na' cha' ndyaca
jna' jua'a̱. Bi' cha' juani macala su tya'a̱ na'
tyucui loyuu su cuentya Grecia, nga'aa nti'
na' cha' ta ngu' caya' 'na; cua jlo ti' ma̱ cha'
chañi tsa cha' nu nchcui' na' re, xqui'ya cha'
laca na' ñatı̱ ji'ı̱ Cristo. 11 Si'i xqui'ya cha' ná
ntsu'u tyiquee na' ña'a̱ na' ji'ı̱ ma̱, bi' cha'
nchcui' na' jua'a̱; cua jlo ti' ycui' Ndyosi cha'
tso'o tsa nti' na' ña'a̱ na' ji'ı̱ cu'ma̱.
12 Lo'o jua'a̱ tya cua'ni la na' ña'a̱ nu
ndu'ni ti na' juani, cha' jua'a̱ ná caca chcui'
lye nu xa' ñatı̱ bi' ji'ı̱ ya, lo'o ñacuı̱ ngu'
cha' ndyu'ni ya cña ñi'ya̱ nu ndu'ni ycui'
ngu'. 13 Ná chañi cha' ndyu'ni ngu' bi' cña
ji'ı̱ Cristo; na cuiñi ti ngu' bi', quiña'a̱ tsa
cha' cuiñi nda ngu' bi' lo'o ñatı̱ macala su
ndya'a̱ ngu'. Xa' ña'a̱ xi ndu'ni loo ngu' bi',
cha' ñilo'o ngu' ji'ı̱ xa' ñatı̱ cha' laca ngu'
bi' ñatı̱ tso'o, cha' ñatı̱ nu ndyu'ni cña ji'ı̱
Cristo laca ngu' bi'. 14 Ná tlyu cña laca cha'
ndu'ni ngu' bi' jua'a̱, cha' lo'o nu xña'a̱ nu
naa Satanás taca ji'ı̱ ñilo'o ji'ı̱ ñatı̱, nu lo'o
xa' ña'a̱ cua'ni loo yu ña'a̱ cuayá' nu ca ti'
ngu' cha' laca yu sca xca̱ nu ndyu'u tucua
lo'o xee ji'ı̱ ycui' Ndyosi; pana ná chañi laca
cha' bi'. 15 La cui' jua'a̱ lo'o ngu' nu ndyu'ni
cña cuentya ji'ı̱ nu xña'a̱ bi'; ná tlyu cña
cha' cua'ni ngu' cha' xa' ña'a̱ loo ngu', ña'a̱
cuayá' nu ñilo'o ngu' bi' ji'ı̱ xa' la ñatı̱ cha'
cña ji'ı̱ ycui' Ndyosi laca nu ndyu'ni ngu' bi'.
Pana nu lo'o tyalaa hora cha' caca cuayá' ji'ı̱
ngu' lo'o ycui' Ndyosi, li' chcube' ngu' bi'
ñi'ya̱ nu nga'a̱ cha' tyacua ji'ı̱ ngu' xqui'ya
cña cuxi nu cua ngua'ni ngu' lo'o ya̱a̱ ngu'
chalyuu.

Cha' ti'í nu cua ngujui ji'ı̱ Pablo lcaa su nguta'a̱ yu

16 Chaca quiya' chcui' na' lo'o ma̱, cha' ná
nga'a̱ cha' chcui' ma̱ cha' nu tonto ti laca
na'. Masi jua'a̱ nti' ma̱, cha' tonto laca na',
pana ta ma̱ xi chacuayá' 'na chcui' na' xi ji'ı̱
lcaa cha' nu cua ngua 'na. 17 Ná ndiya ti' na'

cha' nchcui' na' ji'i̱ cha' bi', cha' si'i cha' nu
cua nda ycui' Ndyosi cha' chcui' na' lo'o ñati̱
laca cha' bi', nti' na'. Chañi cha' tonto tsa
na', nti' na', si lye tsa chcui' na' cha' ji'i̱ ycui'
ca na'. 18 Pana ná ndube ti' na', chcui' na' xi
juani, cha' ntsu'u tsa ngu' nu jua'a̱ nchcui'
tsa ngu' cha' caca chi̱ la loo ycui' ca ngu',
nti' ngu'; bi' cha' lo'o na' ntsu'u chacuayá'
chcui' na' xi, nti' na'. 19 ¡Nu cu'ma̱ nchca
tsa ji'i̱ ma̱! Bi' cha' tso'o tsa ndalo tyiquee
ma̱ ji'i̱ ngu' nu tonto ti ndu'ni. 20 Na ndalo
tsa tyiquee ma̱ ji'i̱ lcaa ngu' tonto bi', masi
lye tsa nclyo ngu' cña ji'i̱ ma̱, masi ndyu'ni
ngu' ngana ji'i̱ ma̱, masi ndatsaa tsa ngu' ji'i̱
ma̱ cha' cua'ni ma̱ cha' cuxi, masi ndu'ni
tyucuaa tsa ti' ngu' lo'o ma̱, masi lu'ba ti
ntyiji'i̱ ngu' saca' ma̱; cua ndalo tsa tyiquee
ma̱ ji'i̱ ngu' bi'. 21 Lo'o li' nacui̱ ma̱ cha' ná
ngulo tso'o ya cña ji'i̱ ma̱. ¡Chañi cha' ná
ngua'ni tyaala ya ji'i̱ cu'ma̱ ñi'ya̱ nu ndyu'ni
nu ñati̱ bi'!

Tso'o lacua, chcui' na' xi cha' ji'i̱ ycui'
ca ti na', masi cha' tonto ti ndyu'ni na'
jua'a̱; si'i ngu' bi' ti nu ntsu'u chacuayá'
chcui' ngu' ji'i̱ ycui' ca ngu'. 22 Laca na' ngu'
hebreo stu'ba ti lo'o ngu' bi'; jua'a̱ laca na'
ngu' Israel stu'ba ti lo'o ngu' bi', cha' jua'a̱
ndyu'u cha' jna' lo'o jyo'o Abraham stu'ba
ti lo'o ngu' bi'. 23 Nacui̱ ngu' bi', cha' cña ji'i̱
Cristo ndyu'ni ngu'; la cui' cña bi' ndyu'ni
na'. Masi tonto ti nchcui' na', pana tso'o
la cña nu ndyu'ni na' que cña nu ndyu'ni
ngu' bi'; lye la ngua'ni na' cña, lu'ba la
ngusu'ba ngu' 'na ne' chcua̱, tyuu̱ tsa quiya'
cua ngujui'i̱ ngu' juata hichu̱' na', lu'ba ti
ndyaca cha' cua cajaa ti na' xqui'ya Cristo.
24 Calaa tyii ntucua caa quiya' ndya'ni ngu'
cuxi cuentya ji'i̱ ngu' judío ni, lo'o jua'a̱
ca'yu quiya' ngujui'i̱ ngu' judío 'na tsa lo
cua quiya'; 25 jua'a̱ sna quiya' ngujui'i̱ ngu'
romano yaca hichu̱' na', lo'o jua'a̱ tsaca
quiya' ngu̱ ngu' quee 'na cha' ngua ti' ngu'
cujuii ngu' 'na. Sna quiya' ngua cuxi ji'i̱
yaca ni'i̱ su ndya'a̱ na', ngüilyu'u bi' nde
ne' hitya; lo'o jua'a̱ sna quiya' ngua cha'
ndyanu na' nchcuatya ti na' lo hitya sca tsa̱
lo'o sca talya. 26 Quiña'a̱ tsa se'i̱ ndya'a̱ na'
tyucuii̱ su caca cuxi 'na nquicha': ntsu'u
hora ndyacua na' cla'be sta'a̱ lo'o ndyaluu
bi'; la cui' jua'a̱ ntsu'u tsa ñati̱ cuaana
tyucuii̱; masi ngu' judío tya'a na', masi ngu'
xa' tsu', ngua ti' ngu' cua'ni cuxi ngu' lo'o
na'; la cui' jua'a̱ masi ndya'a̱ na' nde quichi̱
tonu, masi ndya'a̱ na' nde ne' quixi̱', masi
ndya'a̱ na' nde lo tyujo'o, ntsu'u tsa cha'
cuxi nu ndyacua 'na; lo'o jua'a̱ ntsu'u ngu'
nu stu'ba ndya'a̱ lo'o ñati̱ ji'i̱ Jesucristo,
pana cha' cuiñi ndyu'ni ngu' bi', cuxi ti
ngulacua ti' ngu' ña'a̱ ngu' 'na. 27 Tucui tsa
cña nu ndyacua 'na, ti'í tsa cña ndyacua 'na
ca su ndya'a̱ na', ña'a̱ cuaya' tyuu̱ tsa quiya'
ná ngua caja' na'; ntsu'u quiya' ntyute' na',
jua'a̱ ntsu'u quiya' nguityi na' hitya, lo'o
jua'a̱ ntsu'u tsa̱ nu ná ngujui tsiya' ti na cacu
na', ntsu'u tsa̱ lo'o lye tsa nchca tlya' na', la
cui' jua'a̱ ná ngujui late' cacu' na'. Lcaa cha'
bi' ndyacua 'na ca su ndya'a̱ na'.

28 Lo'o jua'a̱ tya ntsu'u la xi xa' la cha' 'na;
lcaa tsa̱ ndube tsa ti' na' ñi'ya̱ ndyaca ji'i̱
lcaa taju ñati̱ nu cuentya ji'i̱ Cristo ca xa'
quichi̱, lye tsa nclyacua ti' na' ne' cresiya
jna' lo'o ndyi'u ti' na' ji'i̱ ngu' bi'. 29 Lo'o ná
ndyiji juersa ji'i̱ scaa ngu' bi', li' caca ñu'u̱ ti'
na' cuentya ji'i̱ ngu' bi'; lo'o ndyacua qui'ya
ji'i̱ scaa ngu' bi', la cui' jua'a̱ na', xñi'i̱ tsa
ti' na' li'. 30 Laja lo'o nchcui' ti na', tso'o si
chcui' na' ji'i̱ lcaa cha' nu ná nda chacuayá'
cha' caja juersa jna' su ntucua ycui' ti na'.
31 Ycui' Ndyosi Sti Jesucristo nu Xu'na na ni,
tyucui tyempo nga'a̱ cha' cua'ni tlyu na ji'i̱
Ni: la cui' Ni jlo ti' Ni cha' si'i cha' cuiñi
laca nu nda na' lo'o cu'ma̱. 32 Ndi'ya̱ cha'
ngua 'na lo'o nguti'i̱ na' ca quichi̱ Damasco:
Nu laca xu'na quichi̱ ca jua, cuentya ji'i̱ rey
Aretas laca yu cña; lo'o jua'a̱ ngulo yu bi'
cña ji'i̱ ngu' policia cha' tsatu̱ ngu' to' lo'o
quichi̱ bi' cha' tejeya' ngu' 'na, cha' tyaa lo'o
ngu' 'na nde ne' chcua̱ li'. 33 Pana xa' tyucuii̱
ngusñi na' nguta'a̱ na' li'; yaa̱ lo'o ngu' tya'a
na sca chcubi, cha' chca'a̱ na' nde ne' chcubi
bi', lo'o li' ngusu'ba ngu' 'na toni'i̱ ventana
cha' ngua'ya ti'i̱ na' nde chu̱' lo'o quichi̱
bi' nde liya'. Jua'a̱ ngua, bi' cha' laca cha'
ngulaá na' ji'i̱ xu'na quichi̱ bi'.

12

Ngulu'uloo ycui' Ndyosi ji'i̱ Pablo laja xcalá yu

1 Tya nti' cha' chcui' na' la xi cha' ji'i̱ ycui'
ca ti na', masi ná tso'o chcui' na' jua'a̱ lo'o
xa' ñati̱. Juani ta na' sca cha' lo'o ma̱ ñi'ya̱
nu cua nchcui' xcalá na' tsaca quiya'. Laja
xcalá ti na', li' ngulu'uloo ycui' nu Xu'na na
'na, lo'o jua'a̱ nda Ni sca cha' lo'o na' li'. 2 Sca
ñati̱ nu cua ngusñi cha' ji'i̱ Cristo laca na';

nu juani cua ntsu'u tii jlyacua yija̱ tya lo'o
ngua ti' na' cha' ya̱a̱ ycui' Ndyosi ya̱qui'ya
Ni 'na, cha' li' ndya'a̱a̱ ca chaca chalyuu nde
cua̱ la, ca su ntucua ycui' Ndyosi. Nga'aa jlo
ti' na' si chañi cha' ndya'a̱ na' ca ndacua, si
laja xcalá ti na' ngulu'uloo ti cha' bi' 'na; sca
ti ycui' Ndyosi jlo ti'. 3 Chaca quiya' chcui'
na' lo'o cu'ma̱ cha' ná jlo ti' na' si chañi cha'
ndyaa lo'o lye ycui' Ndyosi 'na ca chalyuu
bi' su tso'o tsa ña'a̱ lcaa na, si na nchcuilo'o
ti 'na cha' ndya'a̱ na' ca bi'; sca ti ycui'
Ndyosi jlo ti'. 4 Ca bi' cua ndyuna na' quiña'a̱
tsa cha'; cua ntsu'u tsa cha' nu ná nchca
chcui' na' ji'i̱, jua'a̱ ná caja ñi'ya̱ chcui' ñati̱
chalyuu ji'i̱ cha' bi' tsiya' ti. 5 Pana tso'o si
chcui' na' xi lo'o ma̱, cha' jua'a̱ ngua 'na tya
li'; ná tso'o chcui' na' xa' la cha' cuentya
ji'i̱ ycui' ca na', sca ti si chcui' la na' xi ji'i̱
scaa cha' nu ná nda chacuayá' 'na cha' caja
juersa 'na su ntucua na' ycui' ti na'. 6 Ni
si'i na tonto laca na' cha' nchcui' tsa na' ji'i̱
ycui' ca ti na' jua'a̱, cha' liñi laca nu nda na'
lo'o ma̱ juani. Pana nga'aa nti' na' chcui' na'
quiña'a̱ la cha' lo'o ma̱ juani, cha' ná nti' na'
cha' cua'ni chi̱ ngu' loo na' si bilya ña'a̱ ngu'
ñi'ya̱ ndyu'ni na', si bilya cuna ngu' cha' nu
nda na'; tsa ña'a̱ cuayá' nu ndyuloo ti ngu'
'na, jua'a̱ ti taca cua'ni chi̱ ngu' loo na' nti'
na'.

7 Lo'o li' nda ycui' Ndyosi chacuayá' cha'
caja xi cha' chcube' na', cha' ná lye tsa caca
tyucuaa ti' na' lo'o ñati̱ xqui'ya cha' tlyu
ca nde cua̱ nu cua na'a̱ na' laja xcalá; nda
Ni sca lo quicha 'na nu ti'í tsa ndyu'ni lo'o
na'. Lo'o jua'a̱ laca bi' ñi'ya̱ laca lo'o ntsu'u
na ya' nu xña'a̱ nchcube' ji'na, cha' ti'í tsa
ndyu'ni quicha bi' lo'o na', cha' ná caca
tyucuaa ti' na' lo'o xa' ñati̱. 8 Cua ndya'a sna
quiya' nchcui' na' lo'o ycui' Ndyosi; tya'na
tsa nchcui' na' lo'o Ni cuentya ji'i̱ quicha
bi' cha' tyu'utsu' bi' jna'. 9 Pana ndi'ya̱
nacui̱ Ni 'na li': "Tsa bi' ti cha' nga'a̱ cha'
tyi'u ti' nu'u̱, cha' xcui' cha' tso'o ndu'ni
na' lo'o nu'u̱ jua'a̱ ti. Lye la caca cua'ni
na' cña xqui'ya nu'u̱, nu lo'o ná quiña'a̱ tsa
juersa ntsu'u ji'i̱ ycui' ca nu'u̱", nacui̱ Ni
jna'. Bi' cha' juani tso'o tsa nti' na' masi ná
ndyiji juersa 'na, cha' li' taca tyanu juersa
ji'i̱ ycui' Cristo ne' cresiya 'na. 10 Tso'o nti'
na' lacua, masi ná ntsu'u juersa 'na tsiya'
ti, masi quiña'a̱ tsa cha' ti'í nchcui' ngu'
jna', masi ti'i tsa na', masi lya' tsa ti' ngu'
'na, masi tucui tsa laca cña su ndya'a̱ na'
cuentya ji'i̱ Cristo; la cui' tyempo lo'o ná
nchca 'na tsiya' ti, la cui' hora bi' tso'o tsa
ndyiji juersa 'na xqui'ya Cristo.

*Ndube tsa ti' Pablo ñi'ya̱ ndyaca ji'i̱ ngu'
Corinto nu ngusñi cha' ji'i̱ Cristo*

11 Cu'ma̱ ngua'ni ma̱ lo'o na' cha' nchcui'
na' cha' tonto re, pana cu'ma̱ laca nu nga'a̱
cha' chcui' tso'o ma̱ 'na nquicha'. Masi ná
sca cha' ndyaca 'na tsiya' ti, si'i na xti la cña
nchca 'na lo'o quiña'a̱ la cña nchca ji'i̱ nu
ngu' cuiñi bi', masi tyaca'a tsa ndyu'ni ma̱
ji'i̱ ngu'; si'i jua'a̱ ndyu'u cha'. 12 Cua ndalo
tsa na' laja lcaa cha' cuxi nu ngua 'na, cha'
ndyu'ni na' cña nu cua nda nu Xu'na na 'na,
cha' ndu̱ na' nchcui' na' lo'o cu'ma̱. Cua
jlo ti' ma̱ cha' ycui' Ndyosi laca nu cua nda
cña bi' 'na nu lo'o cua na'a̱ ma̱ cha' tlyu nu
cua ngua'ni Ni ca slo ma̱ xqui'ya na', cha'
jua'a̱ cube la ti' ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ná
nchca cua'ni ñati̱ chalyuu cña bi' jua'a̱ ti.
13 Tsa bi' ti cha', ná ngüijña na' ji'i̱ cu'ma̱ cha'
xtyucua ma̱ 'na, bi' cha' nti' ma̱ cha' chii̱ nti'
na' ña'a̱ na' ji'i̱ cu'ma̱; tso'o la ndu'ni na'
lo'o ngu' xa' quichi̱, nti' ma̱. Tyu'u xi cha'
clyu ti' ji'i̱ ma̱ lo'o na' lacua, cha' ná ndijña
na' cha' bi' ji'i̱ cu'ma̱.

14 Cua tya̱a̱ ti na' ca su ndi'i̱ ma̱ chaca
quiya'. Cua tya'a ti sna quiya' cha' ca̱a̱ na'
slo ma̱ juani, lo'o ña'a̱ ti ná lijya̱ na' cha'
culo na' sca cña tlyu ji'i̱ cu'ma̱. Sca ti nti'
na' cha' caca ma̱ ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, ná
nti' na' cha' jña na' cñi ji'i̱ ma̱. Ñi'ya̱ nti' na
ni, si ntsu'u sñi' na, ycui' ti na ta na caya'
lo na laca nu lyiji ji'i̱ sñi' na; si'i sñi' na nu
ta caya' lo ycui' na. 15 Lo'o jua'a̱ na', tso'o
tsa nti' na' masi culiji na' lcaa na nu ntsu'u
xi 'na, masi tye juersa ji'i̱ ycui' na' tsiya' ti,
cha' caja ñi'ya̱ xtyucua na' xi ji'i̱ cu'ma̱. Bi'
cha' ná tso'o laca si xti ti ntsu'u tyiquee ma̱
ña'a̱ ma̱ 'na, masi tso'o la ntsu'u tyiquee na'
ña'a̱a̱ ji'i̱ cu'ma̱.

16 Ná quiña'a̱ tsa cñi nguliji ma̱ lo na' li';
pana ña'a̱ ti tya ntsu'u xi ngu' tya'a ma̱ nu
nchcui' cha' cua nguñilo'o na' ji'i̱ ma̱ cha'
cua'ni na' ngana ji'i̱ ma̱. 17 ¿Ñi'ya̱ jua'a̱? Ná
nda na' ñati̱ lijya̱ ca slo ma̱ cha' cua'ni ngu'
ngana ji'i̱ ma̱ cuentya 'na, si'i jua'a̱ nti' na'.
18 Chañi cha' nchcui' na' lo'o yu Tito bi', cha'
tsubi' ti tsaa yu ca su ndi'i̱ ma̱; ndyaa yu lo'o
chaca yu tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús bi'
li'. Pana si'i Tito laca nu ngua'ni ngana ji'i̱
ma̱; sca ti cuayá' ndyu'ni yu cña ñi'ya̱ nu

ndyu'ni na' cña, sca ti cha' ntsu'u tyiquee
tyucuaa ya.
[19] Ni si'i xcui' na cua nti' ya cha' tyu'u lubii
cha' ji'i̱ ya lo'o cu'ma̱; laca cha' ndube ti' ya
cha' ña'a̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ ya, bi' cha' tsa lo
cua ti cha' nchcui' ya, tsa ña'a̱ cha' nu nti'
ycui' Cristo cha' chcui' ya lo'o cu'ma̱. La cui'
jua'a̱ lcaa cña nu ndyu'ni ya, na xtyucua ya
ji'i̱ ma̱ laca cña bi', cha' ntsu'u tsa tyiquee
ya ña'a̱ ya ji'i̱ cu'ma̱ tya'a tso'o na. [20] Quiña'a̱
xi nclyacua ti' na' xqui'ya cu'ma̱ juani. Lo'o
tyalaa na' ca su ndi'i̱ ma̱, si quije cha' 'na
lo'o ma̱ cha' xa' ña'a̱ ndu'ni ma̱, nga'aa si'i
ñi'ya̱ nu ngulu'u na' ji'i̱ ma̱ tya clyo, ¿ñi'ya̱
cua'ni ta na' lo'o ma̱ li'? Ca cuayá' ti' ma̱
cha' taca cua'ni tyaala na' xi lo'o ma̱ li', masi
ná ndiya ti' ma̱ cha' cua'ni na' jua'a̱. Ndube
ti' na' cha' tya ntsu'u xi ngu' tya'a ma̱ nu
ña'a̱ ti nxu̱u̱ tya'a ngu', nu ti'í tsa ti' ngu'
ña'a̱ ji'i̱ tya'a ngu', nu ñasi̱' tsa ngu' ña'a̱ ji'i̱
tya'a ngu', nu sca ti ji'i̱ ycui' ca ngu' ndube
ti' ngu'; lo'o jua'a̱ nchcui' ca'a̱ ti ngu' ji'i̱
tya'a ngu', cuentyu tsa ti' ngu' lo'o tya'a
ngu', ntyucuaa tsa ti' ngu' ndyu'ni ngu' lo'o
tya'a ngu'. Lcaa lo cha' cuxi bi' ndyu'ni
ngu' cha' ná ndube ti' ngu' tsiya' ti. [21] Nu
lo'o tyalaa na' chaca quiya' ca slo ma̱ juani
ti, si quije cha' jna' cha' jua'a̱ ndu'ni ma̱,
ná tyiquee' quiña'a̱ tsa cha' tyuju'u ti' caca
'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi nu laca Xu'na
na', nu lo'o ña'a̱ na' ji'i̱ cu'ma̱. Xi'ya tsa
na' li', ña'a̱ cuayá' xñii hitya cloo na'; xi'ya
na' xqui'ya ngu' nu ngua'ni cha' cuxi bi' tya
tsubi' la, cha' bilya ca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i̱
cha' suba' nu ngua'ni ngu', cha' ntsu'u tsa
cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' lo'o tya'a ngu',
cha' ná lubii cresiya ji'i̱ ngu' bi' tsiya' ti.

13

*Liñi nchcui' Pablo lo'o ngu' lo'o ndye ngus-
cua yu quityi*

[1] Cua tya'a ti sna quiya' juani cha' ca̱a̱ na'a̱
na' ji'i̱ cu'ma̱. Ndi'ya̱ cua'ni na juani: Xcui'
nga'a̱ cha' cua'ni cuayá' na ji'i̱ ñati̱ cuxi lo'o
tucua sna tya'a ñati̱ nu cua na'a̱ ji'i̱ cha' cuxi
bi'. [2] Bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o lcaa
cu'ma̱ ngu' Corinto nu cua ngusñi cha' ji'i̱
Jesucristo, lo'o jua'a̱ nchcui' na' lo'o cu'ma̱
ngu' taju ji'i̱ Jesús ca ndacua nu ngua'ni
cha' cuxi tya tsubi' la. Nu lo'o ñaa na' nu
ndyaca tyucuaa quiya' ni, cua laca nda na'
cha' re lo'o cu'ma̱ li', pana juani lo'o ndi'i̱
na' tyijyu', tya chaca quiya' chcui' na' cha'
bi' lo'o ma̱, cha' ni sca ñati̱ nu ndu'ni cha'
cuxi ná nga'a̱ cha' clyaá ngu' lo'o ca̱a̱ na'
chaca quiya'; cua'ni cuayá' na' ji'i̱ lcaa ngu'
bi'. [3] Ca li' caca cuayá' ti' ma̱ cha' ycui'
Cristo laca nu nda cha' nu nchcui' na'; lo'o
jua'a̱ si'i na xti ti cña nchca ji'i̱ Cristo lo'o
xcube' Ni ji'i̱ ma̱, masi lye tsa cua'ni Ni
cña cha' chcube' ma̱ li'. [4] Chañi tsa cha'
ndye juersa ji'i̱ Cristo nu lo'o ndyujuii ngu'
ji'i̱, lo'o ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ lo crusi; pana
tlyu tsa cña ngua'ni ycui' Ndyosi cuentya
ji'i̱ yu, bi' cha' laca cha' ña'a̱ ti tya lu'ú yu
juani. Ñi'ya̱ nti' Cristo, cha' ná nguxlyú
cha' hichu̱' ñati̱ nu ndyujuii ji'i̱, la cui' jua'a̱
cuare, si'i na lye tsa nclyo ya cña ji'i̱ cu'ma̱
nquicha'; pana juani caca cuayá' ti' ma̱ cha'
ña'a̱ ti tya lu'ú ya xi, cha' la cui' chacuayá'
ji'i̱ ycui' Ndyosi ndya'a̱ lo'o ya lijya̱ ya, la cui'
tya'a chacuayá' nu ntsu'u ji'i̱ Cristo.

[5] Cua'ni cuayá' ma̱ ji'i̱ ycui' ca ma̱ lacua,
cha' ca cuayá' ti' ma̱ si chañi cha' tya
ndyanu tyucui cha' ji'i̱ Jesucristo ne' cresiya
ji'i̱ ma̱. Nga'a̱ cha' tyi'u ti' ma̱ cha' ndyanu
Xtyi'i Jesucristo ne' cresiya ji'i̱ sa scaa ma̱;
sca ti si cua ngunu'u̱ cresiya ji'i̱ ma̱ lo'o ycui'
Ndyosi tsiya' ti, nga'aa tyanu Ni lo'o ma̱ li'.
[6] Lo'o jua'a̱ nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma̱
cha' ji'i̱ cuare, cha' si'i na ngunu'u̱ cresiya
ji'i̱ ya lo'o Ni. [7] Lu'ba ti ndijña ya cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi, cha' ná ta Ni chacuayá' cha'
cua'ni ma̱ xa' la cha' cuxi; na cua nti' ya cha'
xtyucua Ni ji'i̱ ma̱ cha' tso'o ti caca tyiquee
ma̱. Ná ndube ti' ya, masi ñacui̱ ngu' cha' ná
nchca ji'i̱ ya tsiya' ti. [8] Ná ntsu'u cha' cua'ni
tyaala ya lo'o ma̱ si ña'a̱ ti tya ndyanu tso'o
cha' ne' cresiya ji'i̱ ma̱, nu cha' ji'i̱ Jesús nu
cua ngusñi ma̱; pana si ndyu'ni ñu'u̱ ca ma̱
ji'i̱ nu cha' ji'i̱ Jesús bi', li' cua'ni tyaala ya
lo'o ma̱. [9] Si tso'o tsa ndyanu tachaa cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i̱ ma̱, tso'o tsa
nti' ya li', masi xti ti cha' nchca ji'i̱ ycui'
ya; bi' cha' ndijña ya cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
cuentya ji'i̱ cu'ma̱ lacua, cha' jua'a̱ caca
tyucui la ti' tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ycui'
Ndyosi. [10] Lo'o jua'a̱ nscua na' quityi re, masi
tyijyu' tsa ndi'i̱ na' cuentya ji'i̱ cu'ma̱, cha'
ná caca tyaala na' lo'o cu'ma̱ nu lo'o cua
ndyalaa na' ca quichi̱ tyi ma̱. Chañi cha'
cua nda ycui' nu Xu'na na chacuayá' 'na,
pana ndi'ya̱ ndyu'u cha' bi': cua'ni na' cha'
caja ñi'ya̱ tyanu tachaa la cha' bi' ne' cresiya

ji'i ma; ná ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni
ñu'u lyiji na' ji'i cu'ma.
11 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesu-
cristo, chcui' salya' na' lo'o ma juani, nu
lo'o cua tye ti xcua se'i cha' nu nscua na'
lo quityi re. Cua'ni lyiji ma ñi'ya nu nga'a
cha' cua'ni ma cha' laca ma ñati ji'i ycui'
Ndyosi. Cua'a jyaca ma ji'i lcaa cha' nu nda
na' lo quityi re. Cua'ni ma cha' caca stu'ba
tyiquee ma lo'o xa' ñati tya'a ma. Tso'o ti
tyi'i ma lo'o lcaa ñati. Lo'o li' la cui' ycui'
Ndyosi laca nu tyi'i lo'o ma lcaa tsa; ntsu'u
tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, lo'o jua'a ndu'ni
Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee na. 12 Chcuicha' ma
ji'i tya'a ma tyucui tyiquee ma, quityi ma ji'i
tya'a ma chacuayá' ji'i Cristo. 13 Lcaa ngu'
tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi ca nde,
cua nti' ngu' ta ngu' xlyo ni'i ji'i lcaa ngu'
tya'a ma nu ndi'i cajua.
14 Lo'o juani nti' tsa na' cha' ná tye cha'
stu'ba cha' ji'i lcaa cu'ma cajua lo'o Jesu-
cristo nu Xu'na na, la cui' Ni laca nu quiña'a
tsa cha' tso'o ndu'ni lo'o na lcaa tsa. Jua'a
nti' na' cha' lcaa tsa caca stu'ba cha' ji'i ma
lo'o ycui' Ndyosi, la cui' Ni laca nu ntsu'u
tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. Jua'a nti' na'
cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya
ji'i ma, la cui' Ni laca nu ndu'ni cha' stu'ba
ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni, jua'a lo'o xa' la ngu'
tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi. Jua'a
caca cha' lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo nde Galacia

1 Pablo laca na' nu nscua̱ quityi re. Cña
'na laca cha' tsa'a na' chcui' na' cha' ji'ı̱
Jesucristo lo'o lcaa ñatı̱. Si'i ñatı̱ chalyuu
ti laca nu cua nda cña bi' 'na, si'i ñatı̱
laca nu nguane 'na cha' cua'ni na' cña bi';
Jesucristo lo'o ycui' Ndyosi Sti Jesús, bi' laca
nu cua nda cña bi' 'na. Ycui' Ndyosi ni,
bi' laca nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús chaca
quiya' lo'o ngujuii yu. 2 Lo'o na', lo'o lcaa
tya'a ndi'ı̱ na' ca nde nu ntsu'u cha' ji'ı̱ ngu'
lo'o Jesús, nscua ya quityi re cha' tsaa lcaa
quichı̱ tyi cu'ma̱ ngu' gálatas, lcaa quichı̱ su
ntsu'u cu'ma̱ taju ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo. 3 Nti'
tsa na' cha' ña'a̱ ti tya cua'ni ycui' Ndyosi
Sti na cha' tso'o lo'o ma̱, cha' cua'ni Ni cha'
tı̱ ti tyi'ı̱ cresiya ji'ı̱ ma̱ xqui'ya Jesucristo
nu Xu'na na. 4 La cui' Jesús laca nu nda ji'ı̱
ycui' ca lo'o ngujuii yu cha' cuityı̱ qui'ya nu
ntsu'u ji'na, cha' jua'a̱ cua'ni lyaá Ni ji'na
nde chalyuu su ngunu'u̱ tsa tyiquee ñatı̱
xqui'ya cha' cuxi; ngulo ycui' Ndyosi Sti na
cña ji'ı̱ Jesús, li' ngua'ni yu cña bi' cuentya
ji'na. 5 Bi' cha' ná nga'a̱ cha' tye tsa̱ nu cua'ni
tlyu na ji'ı̱ ycui' Ndyosi. Jua'a̱ caca cha' bi'
lacua.

Nga'aa ntsu'u xa' la cha' nu taca cua'ni lyaá ji'ı̱ ñatı̱ ji'ı̱ nu cuxi

6 Ndube tsa ti' na' cha' yala ti nguta'a̱chu̱'
ma̱ ji'ı̱ ycui' Ndyosi, masi ngusubi Ni ji'ı̱ ma̱
xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a̱
ji'na; ndube ti' na' cha' nduna ma̱ chaca
cha' nu si'i cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi laca, nu
nacuı̱ ngu' cha' taca cua'ni lyaá ji'na ji'ı̱ nu
cuxi. 7 Pana liñi la ñacuı̱ na cha' nga'aa
ntsu'u xa' la cha' tso'o ji'ı̱ Jesucristo nu
taca cua'ni lyaá ji'na. Ndi'ya̱ ndyaca cha':
Ntsu'u xi ñatı̱ nu ndyu'ni cha' quichı̱ yaa
cha' hique ma̱; cua nti' tsa ngu' bi', cha'
xcutsa'a̱ ngu' ñi'ya̱ ntsu'u cha' ji'ı̱ Cristo.
8 Pana tlyu tsa qui'ya sta Ni ji'ı̱ ñatı̱ nu chcui'
sca cha' cuiñi lo'o ma̱ ñi'ya̱ nu caca clyaá
ma̱ ji'ı̱ cha' cuxi, nu culu'u ji'ı̱ ma̱ sca cha'
nu si'i la cui' cha' liñi laca, nu si'i cha' nu
cua nchcui' ya lo'o ma̱ tya clyo. Lo'o cuare,
sta ycui' Ndyosi qui'ya ji'ı̱ ya si xcutsa'a̱ ya
cha' nu cua nda ya lo'o ma̱; masi sca xca̱ nu
ngutu'u ca slo ycui' Ndyosi laca nu chcui'
cha' cuiñi jua'a̱, xcube' Ni ji'ı̱, cha' tlyu tsa
qui'ya laca bi'. 9 Jua'a̱ ni na' ji'ı̱ ma̱ tya tsubi'
la, lo'o la cui' cha' laca nu ta na' lo'o ma̱
chaca quiya' juani: Tlyu tsa cha' ti'í tyacua
ji'ı̱ ñatı̱ si ta ngu' xa' la cha' lo'o ma̱, ñi'ya̱
nu cua'ni ma̱ cha' clyaá ma̱ ji'ı̱ nu cuxi, nu
si'i la cui' cha' nu cua ndyuna ma̱ tya clyo.
10 Lo'o nacuı̱ na' jua'a̱, si'i cha' ndyu'ni
cña tsa ti' na' cha' caja ñatı̱ 'na nu cua'ni chı̱
loo na'. Tsa bi' ti cha' tso'o nti' na', si ycui'
Ndyosi cua'ni chı̱ Ni loo na'; si'i na cua nti'
na' cha' tso'o ti chcui' ñatı̱ jna'. Nga'aa caca
cua'ni na' cña ji'ı̱ Cristo, si xcui' cha' cua'ni
tya'a na' lo'o ñatı̱ ntsu'u tyiquee na'.

Ñi'ya̱ ngua cha' ngujui cña ji'ı̱ Pablo

11 Cua nti' na' cha' caca cuayá' tso'o ti'
ma̱ cha' bi', cha' si'i sca cha' nu ngua'ya
hique ti ñatı̱ laca cha' nu cua nda na' lo'o
ma̱; cha' ji'ı̱ Jesús laca bi', cha' nu nchcui'
ñi'ya̱ taca clyaá ma̱ ji'ı̱ nu cuxi. 12 Si'i ñatı̱
laca nu nda cha' bi' lo'o na' tya clyo, ni sca
ñatı̱ chalyuu ná ngulu'u cha' bi' 'na; ycui'
Jesucristo ngulu'u loo yu 'na, ycui' bi' laca
nu cua nda cha' bi' lo'o na' li'.
13 Cua jlo ti' ma̱ ñi'ya̱ nu ngua'ni na' nde
chalyuu tya sa'ni la, ñi'ya̱ ndaquiya' tsa na'
ji'ı̱ lcaa cña tacati nu ndu'ni ngu' judío tya'a
ya. Cua jlo ti' ma̱ cha' ti'í tsa nguxcube' na'
ji'ı̱ lcaa ñatı̱ nu ntsu'u cha' ji'ı̱ lo'o Jesucristo
nu ngua li'; ngua ti' na' cua'ni tye na' ji'ı̱
ñatı̱ bi' tsiya' ti. 14 Lye la ngua'ni na' lcaa
cña tacati nu ndu'ni ngu' judío tya'a ya nu
lo'o ndu'ni tlyu ya ji'ı̱ ycui' Ndyosi. Xa'
ngu' quichı̱ tyi na' nu tya'a stu'ba ti na'
lo'o, ná stu'ba ngua'ni ngu' ñi'ya̱ nu ngua'ni
na'; lye la ndaquiya' na' ji'ı̱ lcaa lo cha' nu
ntsu'u ji'ı̱ ya, nu cua nda jyo'o cusu' lo'o
ngu' judío tya'a ya tya sa'ni la. 15 Pana yala
la ngua'ni ycui' Ndyosi; masi bilya cala na'
cua ngusubi Ni 'na cha' caca na' ñatı̱ ji'ı̱
Ni, xqui'ya cha' jua'a̱ ngua ti' ycui' Ni; na
cua ngusubi Ni 'na xqui'ya cha' ntsu'u tsa
tyiquee Ni ña'a̱ Ni 'na. 16-17 Lo'o jua'a̱ ngua'ni
Ni cha' ndyuloo na' ji'ı̱ Jesús, nu sca ti Sñi'
ycui' Ni, cha' li' nchca 'na ta na' cha' ji'ı̱ Ni
lo'o lcaa cu'ma̱, ñatı̱ nu ndi'ı̱ xa' tsu'. Li'
ndacha' na' ji'ı̱ lcaa ma̱ cha' xqui'ya Jesús
taca clyaá ma̱ ji'ı̱ cha' cuxi nu ntsu'u ji'ı̱
ma̱. Nu lo'o ngusñi ca ti na' cha' bi', li'
hora ti ndu'u na' nguta'a̱ na' nde loyuu su

naa Arabia; ca bi' nguti'i̱ na' ycui' ti na'.
Ná nguta'a̱ na' ndyaana na' sca cuii̱ nu ta
sca ñati̱ lo'o na'; la cui' ti jua'a̱ ná nguta'a̱
na' nde quichi̱ Jerusalén cha' chcui' na' lo'o
ngu' tya'a ndyu'ni na' cña nu ndi'i̱ nde jua,
masi cua nda ngu' bi' cha' ji'i̱ Jesús lo'o
ñati̱ clyo la, nu lo'o tya lyiji cuna na' cha'
bi'. Pana nguta'a̱ na' nde Arabia, lo'o tiya'
la li' nguxtyu̱u̱ na' nguta'a̱ na' nde quichi̱
Damasco.
18 Nga'aa ndya'a na' nde Jerusalén li';
pana ca lo'o ndu'u scua sna yija̱, li' nguta'a̱
na' nde jua. Lo'o li' ndyuloo na' ji'i̱ Pedro,
nguti'i̱ na' ti'ñu tsa̱ lo'o yu li'. 19 Ná na'a̱ na'
ji'i̱ xa' tya'a ngu' nu ngua tsa'a̱ ji'i̱ Cristo tya
clyo ca bi'; sca ti yu Jacobo tya'a Jesús nu
Xu'na na, bi' nu cua na'a̱ na' ji'i̱. 20 Chacuayá'
ji'i̱ ycui' Ndyosi, liñi tsa cha' nu nscua na'
lo quityi re; ni sca cha' cuiñi ná nscua na'
tsiya' ti re.
21 Tiya' la li' nguta'a̱ na' nde loyuu su
cuentya Siria, jua'a̱ nde loyuu su cuentya
Cilicia. 22 Pana nu xa' la taju ñati̱ tya'a
ngusñi na cha' ji'i̱ Jesucristo nu ndi'i̱ quichi̱
su cuentya Judea, tya lyiji tyuloo ngu' bi'
'na nu ngua li'. 23 Pana cua ndyuna ngu'
cha' 'na lo'o nchcui' ñati̱ 'na ndi'ya̱: "Nu
ñati̱ nu ngua ti' cua'ni tye ji'na bi', juani
cua nguxcutsa'a̱ Ni cresiya ji'i̱ yu, cha' cua
ntsu'u cha' ji'i̱ yu lo'o Jesús", nacui̱ ngu' ji'i̱
tya'a ngu'. "Juani ndya'a̱ yu nda yu cha'
lo'o xa' la ñati̱, cha' lo'o ñati̱ bi' caca xñi
ngu' cha' ji'i̱ Jesús", nacui̱ ngu'. 24 Lo'o li'
nguxana ngua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi
xqui'ya na'.

2

Nu xa' la tya'a ñati̱ nde Jerusalén ntucuá ngu' cha' nu nchcui' Pablo

1 Cua ndya'a tii jlyacua yija̱, li' xa' ndya'a̱
nde Jerusalén chaca quiya'; lo'o Bern-
abé ndya'a̱, lo'o jua'a̱ ndyaa lo'o ya ji'i̱
Tito. 2 Ndyaa ya Jerusalén, xqui'ya cha' cua
ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ngua'ya sca cha'
hique na' cha' tyaa ya; bi' cha' lo'o cua
ndyalaa ya quichi̱ bi', li' ndya'a̱ ca su ntucua
ngu' ycui' ti ngu', nchcui' na' lo'o ngu' nu
laca loo la ji'i̱ taju tya'a ñati̱ ji'i̱ Cristo quichi̱
bi'. Li' ndacha' na' ji'i̱ ngu' bi', nchcui' na' ni
cha' nu nda na' lo'o ngu' xa' tsu' cuentya ji'i̱
Cristo, cha' ngua'ni lyaá Cristo ji'na ji'i̱ nu
cuxi. Jua'a̱ nchcui' na' lo'o ngu' bi', xqui'ya
cha' ná nti' na' cha' culacua cuxi ti' ngu' bi'
ña'a̱ ngu' jna'; ná nti' na' cha' chcui' ngu'
cha' ná tso'o laca cha' nu nda na' lo'o cu'ma̱
ngu' xa' tsu' tya tsubi' la, masi chcui' ngu'
cha' ná tso'o ndu'ni na' juani. 3 Lo'o jua'a̱
yu Tito tya'a ndya'a̱ na' ni, ná nchcui' ngu'
lo'o yu cha' si'yu quiji̱ yu cha' culacua̱ yu
ñi'ya̱ ndu'ni ngu' judío, masi ngu' xa' tsu'
laca yu. 4 Pana ngulaa xi xa' la ñati̱ slo ya li',
ngu' nu cuiñi ti nchcui' cha' ntsu'u cha' ji'i̱
ngu' lo'o Cristo; na ndu'ni ti ngu' cha' tya'a
na laca ngu' bi'. Cuaana ti nguti'i̱ ngu' bi'
laja lcaa tya'a na cha' ña'a̱ cuayá' ngu' bi'
ji'i̱ ya, si culacua̱ ngu' nu ndya'a̱ lo'o ya, si
ná culacua̱ ngu'. Ngua ti' ngu' bi' tacu̱' cha'
tso'o ji'i̱ Jesús lo'o na, cha' ná ndiya ti' ngu'
cha' tso'o ndi'i̱ tyiquee na chalyuu xqui'ya
Jesús; ngua ti' ngu' bi' tatsaa ngu' ji'na cha'
cua'ni na lcaa lo cña nu ngulo jyo'o cusu' ji'i̱
ngu' judío tya'a ya. 5 Pana ná ndaquiya' ya
ji'i̱ cha' nu nchcui' ngu' bi' tsiya' ti. Ngua
ti' ya cha' ná chcuna' tsiya' ti ni sca cha'
liñi nu cua nda Cristo lo'o na, nu lo'o cua
ngua'ni lyaá yu ji'na; ngua ti' ya cha' tyanu
tso'o lcaa cha' bi' ne' cresiya ji'i̱ ma̱.

6 Ná ndube ti' na' masi nacui̱ ngu' cha'
tlyu tsa ñati̱ laca nu ngu' nu laca loo ji'na
bi'; jlo ti' na' cha' sca ti cuayá' laca lcaa
na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. Pana masi loo
laca ngu' bi', ná ngulo ngu' bi' cña jna' cha'
culu'u na' xa' la cha' ji'i̱ cu'ma̱ ngu' xa' tsu'.
7 Ndi'ya̱ ngua: ngutucuá ngu' bi' ji'i̱ cha' nu
nchcui' na' lo'o ngu'; cua ngüiñi cha' ji'i̱
ngu' bi' lo'o na' li'; cua ngua cuayá' ti' ngu'
cha' cua nda ycui' Ndyosi cña 'na cha' tsa'a̱
ta na' cha' ji'i̱ Ni lo'o cu'ma̱ ngu' xa' tsu',
ñi'ya̱ taca clyaá ma̱ ji'i̱ nu cuxi. Lo'o jua'a̱
nacui̱ ngu' cha' cua nda Ni la cui' cña ji'i̱ nu
Pedro bi', cha' chcui' yu cha' tso'o bi' lo'o
ngu' judío. 8 La cui' ycui' Ndyosi nu nda ji'i̱
Pedro ndyaa nclyu'u yu cha' ji'i̱ Ni ji'i̱ ngu'
judío, la cui' ycui' Ndyosi bi' laca nu cua nda
Ni 'na ndya'a na' nclyu'u na' cha' tso'o bi'
ji'i̱ ngu' xa' tsu'.

9 Bi' cha' ngutucuá ngu' cña 'na, nu Ja-
cobo lo'o Pedro lo'o Juan bi', la cui' ngu'
nu laca loo ji'i̱ ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i̱
Cristo. Stu'ba ti nchcui' ngu' bi', cha' tso'o
tsa ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o na' nu lo'o nda
Ni cña bi' 'na. Li' ngusñi ya' tya'a ya lo'o
ngu' bi', na' lo'o Bernabé, cha' caca cuayá'
ti' ya cha' tso'o ti nti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ya,
cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'i̱ ngu' lo'o ya, cha'

tya tsaa la ya quichi̱ tyi ngu' xa' tsu'. Tyanu
ycui' ngu' bi' ca su ndi'i̱ tya'a ya, nu ngu'
judío bi' li'. 10 Tsa bi' ti cha' nchcui' ngu' lo'o
ya, nu ngüijña ngu' ji'i̱ ya cha' lcaa tyempo
tyi'u ti' na na laca nu lyiji ji'i̱ nu ngu' ti'i
tya'a na nu ndyanu nde Judea. Bi' laca nu
ndyu'ni cña ti' na' cha' cua'ni na'.

Lye xi nchcui' Pablo lo'o Pedro nde quichi̱ Antioquía

11 Lo'o li' ndyalaa Pedro nde quichi̱ Antio-
quía, ca su ndi'i̱ na'. Tiya' la li' ndya'a̱ na' slo
yu, ngua'a na' ji'i̱ yu xqui'ya cha' cua ntsu'u
sca cha' cuxi nu ndyu'ni yu. 12 Ndi'ya̱ ngua
cha' bi': Nu lo'o ndyalaa ca ti yu, ná ngua
tyuju'u ti' yu; ndyacu yu lo'o ngu' tya'a na
ca bi', masi ngu' xa' tsu' laca ngu'. Pana nu
lo'o ndyalaa xi xa' la tya'a ngu' judío nu nda
Jacobo ji'i̱ lijya̱, li' nguta'a̱chu̱ yu; nga'aa
ntaja'a̱ cacu yu lo'o ngu' xa' tsu' bi' li'. Cua
ndyutsii̱ yu si ña'a̱ ngu' judío tya'a yu ji'i̱
yu cha' ndyacu yu lo'o ngu' xa' tsu' bi', cha'
ná ntsu'u chacuayá' ji'i̱ ngu' judío cha' cacu
ngu' lo'o ngu' xa' tsu', xqui'ya cha' ná lubii
ngu' xa' tsu' tsiya' ti ngua ti' ngu' judío.
13 Lo'o li' la cui' jua'a̱ ngua'ni xa' la ngu'
judío tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, sca
ti cuayá' siya' tyiquee ngu' lo'o Pedro; lo'o
ycui' Bernabé ngua ti' yu cua'ni yu ñi'ya̱ nu
ngua'ni ngu' bi', cha' siya' tsa tyiquee ngu'.
14 Pana nu lo'o ngua cuayá' ti' na' cha' ná
ndyu'ni ngu' ñi'ya̱ nu ndyu'u cha' tso'o nu
ngulu'u Cristo ji'na cha' clyaá na ji'i̱ nu cuxi,
li' nchcui' na' lo'o Pedro slo lcaa ngu' nu
ngusñi cha' ji'i̱ Cristo quichi̱ bi'. Ndi'ya̱ ni
na' ji'i̱ yu li': "Ngu' judío laca nu'u̱", nacui̱
na' ji'i̱ Pedro bi'. "Tya lo'o ndyalaa nu'u̱ ca
nde, cua ngua'ni nu'u̱ ñi'ya̱ nu ndu'ni ngu'
xa' tsu' re, cha' tya'a na laca ngu' cuentya
ji'i̱ Cristo; ná ngua'ni nu'u̱ ñi'ya̱ nu ndu'ni
ngu' judío tya'a quichi̱ tyi na. Bi' cha' lacua,
ná tso'o si juani nti' nu'u̱ cha' tatsaa nu'u̱
ji'i̱ ngu' xa' tsu' re, cha' cua'ni ngu' ñi'ya̱ nu
ndu'ni ngu' judío." Jua'a̱ nacui̱ na' ji'i̱ yu.

Stu'ba cha' laca ji'i̱ ngu' judío lo'o lcaa ñati̱ chalyuu

15 Nu cuare ni, ngu' judío laca ya tya
lo'o ngula ya chalyuu nu ndaquiya' ji'i̱ lcaa
cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ya; si'i na
ndaquiya' ya ji'i̱ cua ña'a̱ ca cha' cuxi ñi'ya̱
ndu'ni ngu' xa' tsu'. 16 Pana jlo ti' ya cha' ná
taca ca tso'o cresiya ji'i̱ ya cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi, masi ndu'ni ti ya cua ña'a̱ ca cña nu
nda jyo'o Moisés cha' cua'ni ya; sca ti si jlya
ti' ya ji'i̱ cña nu ngua'ni Jesucristo cuentya
ji'na, li' taca ca tso'o cresiya ji'i̱ ya. Bi' cha'
lo'o cuare cua ngusñi ya cha' ji'i̱ Jesucristo,
cha' taca ca tso'o cresiya ji'i̱ ya cuentya ji'i̱
ycui' Ni, cha' nu jlya ti ti' ya ji'i̱ Jesús, nga'aa
si'i xqui'ya cña nu ndyu'ni ya nu nda jyo'o
Moisés ji'i̱ ya. Ni sca na ná taca ji'na ca
tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi
xqui'ya cha' ndaquiya' ti na sca cha' nu nda
jyo'o cusu' lo'o na.

17 Tso'o lacua. Masi ngu' judío laca ya, cua
jlo ti' ya cha' xqui'ya cña nu cua ngua'ni
Cristo cuentya ji'na, bi' cha' taca caca lubii
cresiya ji'i̱ ya cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. La
cui' ti cha', nga'a̱ cha' chcui' ya ji'i̱ ycui' ca
ya cha' lo'o lcaa ngu' judío tya'a ya ntsu'u
qui'ya ji'i̱ ya, ñi'ya̱ lo'o nacui̱ ya cha' ntsu'u
qui'ya ji'i̱ ngu' xa' tsu'. Pana si'i Cristo laca
nu ngua'ni cha' laca ya ñati̱ cuxi. 18 Bi' cha'
nga'aa ndaquiya' ya ji'i̱ cha' cusu' nu jlya tsa
ti' ya ji'i̱ nquicha'; lo'o juani si xa' taquiya'
ya ji'i̱ cha' cusu' nu ntsu'u ji'i̱ ya, li' ntsu'u
qui'ya ji'i̱ ya lo'o ycui' Ndyosi chaca quiya'
xqui'ya cha' si'i na tyucui tyiquee ya ngusñi
ya cha' ji'i̱ Jesucristo. 19 Lo'o na' ni, ná nchca
cua'ni na' lcaa cha' cusu' bi', bi' cha' cua
ndye cha' jna' lo'o cha' bi'; juani xcui' ndi'i̱
na' chalyuu cha' cua'ni na' lcaa ña'a̱ cña nu
nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na'. 20 Cuentya
ji'i̱ cha' cusu' bi' laca na' ñi'ya̱ laca si cua
ngujuii na', ñi'ya̱ laca si stu'ba ti nga'a̱ na'
lo crusi lo'o Jesús; juani nga'aa si'i ycui'
ca ti na' laca na' loo ne' cresiya 'na, cha'
Cristo laca nu laca loo ne' cresiya 'na juani.
Ndi'i̱ tso'o ti na' chalyuu juani sca ti xqui'ya
cha' jlya ti' na' ji'i̱ cña nu cua ngua'ni ycui'
Jesús, nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi; bi' laca nu
ntsu'u tsa tyiquee ña'a̱ jna', bi' laca nu cua
nda chacuayá' ji'i̱ ngu' cha' cujuii ngu' ji'i̱
ycui' yu cuentya jna'. 21 Si'i cha' ná ndube
ti' na' ji'i̱ lcaa cha' tso'o nu ngua'ni ycui'
Ndyosi lo'o ngu' judío tya'a ya; laca cha'
ndube tsa ti' na' cha' ná taca ca tso'o cresiya
ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi tso'o tsa
ndaquiya' na ji'i̱ cña nu nclyo cha' cusu'
bi' ji'na. Ndube tsa ti' na' cha' ná ngujuii
Jesús jua'a̱ ti; ntsu'u cña nu ngua'ni yu lo'o
ngujuii yu lo crusi bi', na cua ngua'ni tso'o
yu ji'i̱ cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi
nu ngua li'.

3

Sca ti lo'o xñi na cha' ji'i̱ Cristo, li' caca quiñi tso'o cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi

1 Na tonto tsa ma̱, cu'ma̱ ngu' gálatas,
cha' nduna ma̱ cha' nu nda nu ngu' cuiñi bi';
laca ma̱ ñi'ya̱ si ntsu'u nu ngua'ni cucha'a̱
ji'i̱ ma̱. Bi' cha' juani nga'aa nti' ma̱ xñi
la ma̱ cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o na.
Pana lo'o nda ya cha' ji'i̱ Cristo lo'o ma̱ tya
clyo, li' ngulu'u tsa ya ji'i̱ ma̱ ñi'ya̱ ngua
lo'o ngujuii Jesucristo lo crusi xqui'ya na;
jua'a̱ ngulu'u ya ji'i̱ ma̱ ña'a̱ cuayá' nu ngua
cuayá' tso'o ti' ma̱ cha' bi'. 2 Xacui̱ ma̱
cha' 'na lacua: ¿Ha cua ndyanu Xtyi'i ycui'
Ndyosi ne' cresiya ji'i̱ ma̱ juani? ¿Ñi'ya̱
ngua ji'i̱ ma̱ cha' ngujui Xtyi'i ycui' Ndyosi
ji'i̱ ma̱ lacua? ¿Ha ngujui Xtyi'i Ni ji'i̱ ma̱
xqui'ya cha' cua ngua'ni ma̱ cña nu nscua
lo cha' cusu' bi' cha' cua'ni ma̱? Si'i. Cua
jlo ti' ma̱ cha' ngujui Xtyi'i ycui' Ni ji'i̱ ma̱
lo'o ngusñi ma̱ cha' liñi nu cua nda ya lo'o
ma̱, cha' ji'i̱ ycui' Cristo. 3 ¿Ni cha' laca tonto
tsa nclyacua ti' ma̱ juani? Xqui'ya cña nu
ndyu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ma̱, bi' cha'
nguxana ca ti ma̱ cha' ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱
lo'o ycui' Ndyosi nquicha'; pana nu juani ni,
xqui'ya cha' lye tsa cua'ni cña ti' ycui' ca
ma̱, jua'a̱ nti' ma̱ cha' caca ji'i̱ ycui' ca ma̱
quiñi tso'o cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ycui' Ni. 4 Masi
ngua'ni Ni quiña'a̱ cha' tlyu ca slo ma̱ tya
tsubi' la, ntsu'u quiya' nclyacua ti' na' cha'
ná ngua tso'o cresiya ji'i̱ ma̱ tsiya' ti, nu lo'o
ña'a̱ na' ñi'ya̱ nu ndyu'ni ma̱. Pana jlo ti' na'
cha' ngua tso'o la xi cresiya ji'i̱ ma̱ xqui'ya
cha' tlyu bi'. 5 Na cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i
ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i̱ ma̱, lo'o
xqui'ya nu bi' cua ngujui ñi'ya̱ caca tyu̱u̱
lo cha' tlyu nu ndyu'ni ycui' Ndyosi nde su
ndi'i̱ cu'ma̱. Lo'o ndu'ni Ni jua'a̱, si'i xqui'ya
cha' ndaquiya' ma̱ ji'i̱ cha' cusu' bi'; pana
ndu'ni Ni jua'a̱, xqui'ya cha' jlya ti' ma̱ lo'o
ndyuna ma̱ cha' tso'o ji'i̱ cña nu cua ngua'ni
Jesús cuentya ji'na.

6 Nu jyo'o cusu' ji'i̱ ya, nu Abraham bi'
ni, cua jlya tsa ti' nu cusu' bi' lcaa cha' nu
cua nda ycui' Ndyosi lo'o yu. Xqui'ya cha'
cua jlya ti' yu cha' bi', li' ntucuá Ni cha' ji'i̱
yu ñi'ya̱ si ngua yu sca ñati̱ nu ndu'ni xcui'
cha' tso'o. 7 Lo'o jua'a̱ nga'a̱ cha' ca cuayá'
ti' ma̱ cha' cua ña'a̱ ca ñati̱ nu ngusñi cha'
ji'i̱ Cristo, chañi cha' laca ñati̱ bi' ñi'ya laca
ngu' judío, cha' ndyu'ni ngu' bi' la cui' ñi'ya̱
nu ngua'ni jyo'o Abraham, masi tyempo
juani. 8 Cua nscua lo quityi cusu' cha' ndi'ya̱
nchcui' ycui' Ndyosi lo'o nu Abraham bi'
nu ngua sa'ni: "Caca tso'o cresiya ji'i̱ lcaa
ñati̱ nu ndi'i̱ xa' tsu' xqui'ya nu'u̱", nacui̱ Ni
ji'i̱ Abraham. Ycui' Ndyosi laca nu cua nda
cha' bi' lo'o jyo'o bi' yala la, cha' jua'a̱ lo'o
cu'ma̱ ngu' xa' tsu' caca tso'o cresiya ji'i̱ ma̱
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi nde loo la, nu lo'o
xñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ni. 9 Tso'o ti nti' Ni ña'a̱
Ni ji'i̱ Abraham nu ngua sa'ni, xqui'ya cha'
ngusñi nu cusu' bi' cha' nu nchcui' ycui' Ni
lo'o yu; bi' cha' caca cuayá' ti' na cha' tso'o
nti' Ni ña'a̱ Ni ji'na, cua ña'a̱ ca na nu xñi na
cha' ji'i̱ Cristo.

10 Pana cua ña'a̱ ca ñati̱ nu tsa bi' ti cña
nti' cha' taquiya' ji'i̱ cha' cusu' nu nguscua
jyo'o Moisés, tyanu yabe' hichu̱' ñati̱ bi',
cha' ndi'ya̱ nchcui' quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi:
"Tyanu yabe' hichu̱' lcaa ñati̱ si ná taquiya'
ngu' ji'i̱ lcaa ca cha' nu nscua lo quityi bi'".
11 Bi' cha' caca jlo ti' na cha' ná nchca ca lubii
cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o
ndaquiya' ti na ji'i̱ cña nu nda cha' cusu'
bi', cha' ná nchca tyi'u ti' na lcaa ca cha'
bi'. Chaca cha' nchcui' quityi bi': "Caca
tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi
xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i̱ ycui' Ni; li'
taca caja sca chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye
tsiya' ti ji'na". 12 Pana lo'o xcui' ndaquiya'
na ji'i̱ cha' cusu' bi', li' ná ntsu'u sca cha'
ji'i̱ Cristo nu nga'a̱ cha' xñi na hasta ca ne'
cresiya ji'na, cha' ndi'ya̱ nchcui' cha' cusu'
bi' lo'o na: "Sca ti si cua'ni na lcaa ca cña nu
culo ycui' Ndyosi ji'na, caca tyi'i̱ tso'o ti na
chalyuu li'", nacui̱ quityi bi'.

13 Cua ngulo Cristo ji'na ji'i̱ yabe' nu
ngusta ycui' Ndyosi hichu̱' na xqui'ya cha'
ná ndaquiya' na ji'i̱ lcaa cha' tsiya' ti nu
nda Ni lo'o na; yabe' nu ntsu'u ji'na bi' cua
ndyanu hichu̱' ycui' Jesús li'. Ndi'ya̱ nscua
cha' lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi: "Si tlyu tsa
yabe' ntsu'u ji'i̱ sca ñati̱, ntsu'u cha' cujui'i̱
ca'a̱ ngu' ji'i̱ ña'a̱ lu'ú ti lo sca yaca ndu̱ cha'
cajaa yu". 14 Jua'a̱ ngua cha' lo'o ngu' xa' tsu'
caja cha' tso'o ji'i̱ ngu' xqui'ya Jesucristo,
cha' tso'o nu cua ngüiñi ji'i̱ ycui' Ndyosi
lo'o nu jyo'o Abraham bi' nu ngua sa'ni. Li'
caca ji'i̱ ngu' xa' tsu' ñi'ya̱ nu nchcui' ycui'
Ndyosi lo'o Abraham, cha' caja Xtyi'i ycui'
Ni ji'i̱ lcaa na nu lo'o xñi na cha' ji'i̱ Cristo.

Sa'ni la cua ngüiñi cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o

Abraham

15 Cu'ma tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo,
ta na' sca cuii lo'o ma juani cuentya ji'i sca
ñati nu nti' quiñi sca cha' ji'i yu lo'o tya'a
yu. Clyo culo ngu' sca quityi. Lo'o cua
ndye ngua stu'ba cha' bi' ji'i ngu', li' nga'aa
caca ji'i xa' ñati tacu' ngu' ji'i cha' bi';
nga'aa caca xcutsa'a la ngu' cha' bi'. 16 Jua'a
ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o nu Abraham bi';
cua ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o jyo'o cusu' bi',
jua'a lo'o sca ñati nu tyu'u ji'i jyo'o cusu'
bi' tyempo nde loo la. Ná nacui quityi ji'i
ycui' Ndyosi cha' quiñi cha' ji'i Ni lo'o tyuu
tya'a ñati bi'. "Na cua ngüiñi cha' ji'i ycui'
Ndyosi lo'o sca ti ñati nu tyu'u ji'i Abraham
nde loo la", nacui quityi. Lo'o nu sca ti ñati
bi' ni, Cristo laca bi'. 17 Ndi'ya cha' nti' na'
chcui' na' lo'o ma: Cua ngua stu'ba cha' ji'i
ycui' Ndyosi lo'o Abraham nu ngua li'; cua
ndya'a jacua siyento ntucua calaa tyii yija
tya lo'o cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ni lo'o nu
cusu' bi', lo'o li' nda ycui' Ndyosi cha' lo'o
Moisés cha' culo yu cña ji'i ngu' cuentya
ji'i Ni. Bi' cha' ná ngua ji'i cha' nu nda
Moisés bi' tacu' lo cha' nu cua ngüiñi ji'i
ycui' Ndyosi lo'o Abraham nu ngua sa'ni la,
cha' ná taca cua'a ngu' ji'i cha' bi' tsiya' ti.
18 Si ntsu'u cha' taquiya' na ji'i lcaa cña nu
ngulo Moisés ji'na, cha' jua'a clyaá na ji'i
nu cuxi, li' nga'aa nti' cha' jlya ti' na cha'
nu cua ngüiñi ji'i ycui' Ndyosi lo'o na cha'
cua'ni lyaá Ni ji'na. Pana cha' liñi laca cha'
cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ni lo'o Abraham,
cha' cua'ni Ni sca cha' xlya'be lo'o na nu lo'o
cua'ni lyaá Ni ji'na.

19 ¿Ni cha' laca ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i
nu jyo'o Moisés bi', cha' nguscua yu cña bi'
lo quityi cuentya ji'i Ni lacua? Tiya' la ngua
cha' nda Ni cha' bi' lo'o Moisés, cha' caca
cuayá' ti' na ñi'ya nu nacui ycui' Ndyosi
cha' laca scaa cha' cuxi. Pana xti ti tyempo
ndalo cha' bi' ña'a cuayá' nu ndyalaa Cristo,
la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o Abraham; na cua
nchcui' ycui' Ndyosi cha' ji'i nu Cristo bi' nu
lo'o cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ni lo'o jyo'o
cusu' Abraham bi' tya clyo. Nu lo'o nda Ni
cha' bi' lo'o nu jyo'o Moisés bi' ni, lo'o xca
ji'i ycui' Ni ndu lo xlya ca'ya bi' cuentya
ji'i ycui' Ndyosi, cha' chcui' lo'o nu cusu'
Moisés bi'. Cla'be la bi' ngutu jyo'o Moisés
bi' cha' chcui' yu lo'o ñati, cha' tu'ba ji'i
ycui' Ndyosi ngua nu cusu' bi'. 20 Pana juani
ná ndu'ni cha' caja sca ñati chalyuu nu caca
tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' chcui' Ni lo'o na.
Cua ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o na nu ngua sa'ni
si jlya ti' na ji'i cha' bi', la cui' cha' nu cua
ngua'ni Jesús cuentya ji'na juani.

Nde laca cña nu ngua'ni cha' cusu' bi'

21 Tso'o si cua'ni na cña nu nscua lo quityi
cusu' cha' cua'ni na lacua. Lo'o jua'a ndu'ni
tsa cha' xñi na lcaa cha' nu nda ycui' Ndyosi
lo'o ñati. Pana masi taquiya' na ji'i lcaa
cha' cusu' bi', ná taca caja chalyuu cucui bi'
ji'na jua'a ti; ná taca ca tso'o cresiya ji'na
cuentya ji'i ycui' Ni xqui'ya cha' ndyu'ni
ti na lcaa cña nu nscua lo quityi cusu' bi'
cha' cua'ni na; ná caca jua'a tsiya' ti. 22 Cua
nchcui' quityi ji'i ycui' Ndyosi cha' nu cuxi
laca loo la ji'i lcaa ñati chalyuu, ñi'ya si na
cua laca na preso ji'i. Si jlo ti' na cha' nu
cuxi laca loo ji'na, li' taca ji'i Ni cua'ni lyaá
Ni ji'na; ta Ni chalyuu cucui ji'na li', nu lo'o
xñi na cha' ji'i ycui' Jesucristo. Bi' laca nu
cha' tso'o nu cua ngüiñi ji'i ycui' Ni lo'o na.

23 Lo'o tya lyiji caa Jesucristo ni, tya lyiji
caja ñi'ya jlya tso'o ti' na cha' ji'i ycui' Ni; bi'
cha' ngua cha' cusu' bi' loo ji'na, ña'a cuayá'
caca jlya tso'o ti' na ji'i Ni xqui'ya Cristo.
24 Laca cha' cusu' bi' loo ji'na ñi'ya nti' si
laca na sca nu sube; ngulu'u cha' cusu' bi'
xi cha' liñi ji'na ña'a cuayá' nu ñaa ycui'
Cristo. Pana juani cua'ni Cristo cha' caca
tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi,
ñi'ya nu nti' ycui' Ni cha' caca na nu lo'o
jlya ti' na ji'i nu Cristo bi'. 25 Lo'o juani
taca jlya tso'o ti' na ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya
Jesucristo, nga'aa si'i cha' cusu' nu laca loo
ji'na.

26 Sñi' ycui' Ndyosi laca lcaa cu'ma juani
lo'o ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo, xqui'ya
cha' cua ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Ni. 27 Lo'o
ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Ni, li' cua ntyu-
cuatya ngu' ji'i lcaa na chacuayá' ji'i Cristo,
cha' jua'a cua ndyanu lcaa cha' ji'i Cristo
ne' cresiya ji'na, ñi'ya nti' si cua laca cha'
bi' sca late' nu quixii chu' na. 28 Nu lo'o cua
ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Jesucristo, la cui'
tyempo bi' ngua stu'ba cha' ji'na lo'o tya'a
ñati na; bi' cha' nga'aa chcui' na cha' ngu'
judío laca ya, cha' ngu' xa' tsu' laca ma;
nga'aa chcui' na cha' msu nu ngüi'ya ñati
laca ma, cha' ñati nu ndi'i tso'o ti laca na;
nga'aa chcui' na cha' qui'yu laca na, cha'
cuna'a laca ma. Lcaa na, stu'ba cha' ji'na

lo'o tya'a na juani. [29] Nu lo'o ngusñi na cha'
ji'i̱ ycui' Cristo, li' la cui' jua'a̱ laca na ñati̱
nu ndyu'u ji'i̱ jyo'o Abraham, masi tiya' la
ñaa na chalyuu. Su cua ndye, li' tyanu cha'
ji'na, lcaa ña'a̱ cha' nu cua ngüiñi ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o nu Abraham bi' cua sa'ni la cha'
tyacua ji'na.

4

[1] Ndi'ya̱ cha' nti' na' ta na' lo'o ma̱: Sca
nu sube ni, masi nguxtyanu jyo'o sti lcaa
cha' tso'o ji'i̱ lo'o ngujuii sti, cha' tya cuañi'
nu sube bi', stu'ba nti' lo'o msu nu ngüi'ya
ti sti; na ji'i̱ nu sube bi' laca lcaa cha' tso'o
bi', pana tya lyiji casu' yu. [2] Ni jacua' tyalaa
tsa̱ nu caja cha' nu nguxtyanu jyo'o sti nu
sube bi' ji'i̱, xa' ñati̱ laca loo ji'i̱ nu sube bi',
xa' ñati̱ laca nu ndyi'ya loo cña ji'i̱ nu sube
bi'. [3] La cui' jua'a̱ laca ji'na lo'o Jesús. Lo'o
tya lyiji cuna na cha' ji'i̱ Jesús, caca ñacui̱
na cha' tya sube na, xqui'ya cha' tya ndu'ni
na cña nu ndatsaa cua ña'a̱ ca jo'ó ji'na,
ñi'ya̱ nu ndu'ni ti xa' ñati̱. [4] Pana lo'o cua
ndyalaa tsa̱ nu ndu'u scua cha' nu ngüiñi
ji'i̱ Ni lo'o na, li' cua nda ycui' Ndyosi ji'i̱
Sñi' ycui' ca Ni ñaa chalyuu; sñi' sca nu
cuna'a̱ ngu' judío ngua nu Jesús bi', lo'o
jua'a̱ ndaquiya' tsa yu ji'i̱ lcaa cha' cusu'
nu jlya ti' ngu' judío. [5] Jua'a̱ ñaa Jesús nde
chalyuu cha' cua'ni lyaá yu ji'na ji'i̱ yabe'
nu ntsu'u ji'na xqui'ya cha' cusu' bi'. Lo'o
jua'a̱ ta Ni chacuayá' juani cha' cua cusu' la
na, cha' tyanu cha' ji'na ñi'ya̱ nu nscua cha'
tyacua ji'na, xqui'ya cha' laca na sñi' ycui'
Ni.

[6] Bi' cha' laca cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i
ycui' Ni nu tyanu ne' cresiya ji'i̱ ma̱, cha'
culu'u Ni ji'i̱ ma̱ cha' cua laca ma̱ sñi' ycui'
Ni. Xtyi'i ycui' Ni ndu'ni cha' taca chcui' na
lo'o ycui' Ndyosi chañi ca: "¡Papá! ¡Sti na'!"
ñacui̱ na. [7] Nga'aa laca ma̱ ñi'ya̱ laca sca
msu nu ngüi'ya ti ñati̱, na cua laca ma̱ sñi'
ycui' Ndyosi; bi' cha' juani ta Ni lcaa cha'
nu ndyanu cha' tyacua ji'i̱ ma̱ chacuayá' ji'i̱
Cristo, cha' laca ma̱ sñi' ycui' Ni.

Ndube tsa ti' Pablo ñi'ya̱ nu nguñilo'o ngu' ji'i̱ ngu' gálatas

[8] Sa'ni la lo'o tya lyiji caca cuayá' tso'o ti'
ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, xa' la jo'ó ndatsaa
ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱ cña ji'i̱, jo'ó nu si'i
jo'ó nu chañi ca. [9] Lo'o juani cua nslo ma̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi; hasta tso'o la ñacui̱ na, cua
ndyuloo ycui' Ni ji'i̱ ma̱. ¿Ni cha' laca nti'
ma̱ tya'a̱chu̱' ma̱ ji'i̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
lacua? Xa' cua'ni ma̱ cña nu ndatsaa cua
ña'a̱ ca jo'ó nu cuxi ti bi' ji'i̱ ma̱ li', jo'ó
nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ ti; pana ná ndyu'u tso'o
cha' bi' tsiya' ti, ná caca cua'ni lyaá jo'ó bi'
ji'na. [10] Lo'o juani caca tso'o cresiya ji'i̱ ma̱
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi si taquiya' ma̱ ji'i̱
tsa̱ tacati ji'i̱ ngu' judío, nti' ma̱, masi ta'a
nu ndacui snu' tsa̱, masi ta'a lo'o cuañi' co',
masi ta'a nu ndu'ni ngu' ndacui sca yija̱;
[11] bi' cha' quiña'a̱ tsa cha' nclyacua ti' na' si
ná ngua'nijo'o tsiya' ti lcaa cha' nu ngulu'u
na' ji'i̱ ma̱, si xlya'be ti ngulu'u na' cha' bi'
ji'i̱ ma̱.

[12] Cu'ma̱ tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesu-
cristo, tya'na chcui' na' lo'o ma̱ juani, cha'
cua nti' na' cha' caca ma̱ ñi'ya̱ nu laca na'
tsiya' ti. Nga'aa nchca tatsaa ngu' 'na juani
lo'o cha' cusu' bi', masi ngu' judío laca na';
stu'ba ti laca na' lo'o cu'ma̱ juani, cha' cua
ngulaá na' ji'i̱ nu cha' cusu' nu ndatsaa tsa
'na. Tya lo'o ñaa na' ca slo ma̱ tya clyo, ná
sca cha' cuxi ngua'ni ma̱ lo'o na'. [13] Cua jlo
ti' ma̱ ñi'ya̱ ngua 'na nu lo'o nda na' cha'
lo'o ma̱ tya clyo, cha' taca cua'ni lyaá Cristo
ji'na; quicha tsa na' nu ngua li', bi' cha' ngua
laja 'na cha' ta na' cha' bi' lo'o ma̱. [14] Lo'o
jua'a̱ ná nchcui' cuxi ma̱ 'na li', ná ngulo'o
ma̱ 'na, masi tya xi tya ndalo ma̱ 'na cha'
quicha tsa na'; xa' ña'a̱ ngua'ni ma̱ lo'o na'
li', ntucuá ma̱ cha' jna' ñi'ya̱ si cua laca na'
sca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, ñi'ya̱ si cua laca na'
ycui' Jesucristo. [15] Tso'o tsa ntsu'u tyiquee
ma̱ ña'a̱ ma̱ 'na nu ngua tyempo bi'; hasta
culo ma̱ la cui' ca si'yu cloo ma̱ cha' ta ma̱
'na ngua ti' ma̱ nquicha', cha' cua nti' tsa
ma̱ xtyucua ma̱ jna'. Lo'o juani ni, ¿na laca
ngua ji'i̱ ma̱ juani? [16] ¿Ha nti' ma̱ cha' tya'a
cusu̱u ma̱ laca na' xqui'ya cha' liñi nu nda
na' lo'o ma̱?

[17] Chañi cha' nti' tsa nu ngu' cuiñi bi',
cha' taquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu nchcui' ngu' bi'
lo'o ma̱. Pana si'i cha' tso'o tyiquee ngu'
ndyu'ni ngu' jua'a̱; na cua nti' ngu' bi', cha'
nga'aa taquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu nchcui' ya
lo'o ma̱, cha' taquiya' la ma̱ ji'i̱ ycui' ca ngu'
bi'. [18] Tso'o tsa si lo'o xa' la ñati̱ culu'u ngu'
la xi cha' liñi ji'i̱ ma̱, si ntsu'u cha' tso'o
tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ma̱. Tso'o si jua'a̱
caca tyucui tyempo, masi ndi'i̱ na' lo'o ma̱,
masi ná ndi'i̱ na'. [19] Chaca quiya' ti'í tsa

ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i ma, cha' ñi'ya
laca sñi' na', jua'a laca ma; ña'a na' ji'i ma
ñi'ya si laca na' sca nu cuna'a nu ti'í tsa
nchcube' ji'i cha' cua cala ti sñi'. Talo cha'
ti'í bi' 'na ña'a cuayá' nu tyu'u xcui' cha'
ji'i Cristo tyiquee ma. [20] Pana ná jlo ti' na'
tsiya' ti ñi'ya scua na' quityi re nu tsaa slo
ma juani; tso'o la si caja ñi'ya nu tsa'a na'
slo ma cha' chcui' na' xi lo'o ma, cha' ná
tyiquee' xa' ña'a cha' chcui' na li'.

Ñi'ya ngua cha' ji'i Agar lo'o ji'i Sara

[21] Cu'ma, cua nti' ma taquiya' ma ji'i cha'
cusu' bi' ti. Tso'o lacua. ¿Ha bilya cuna
ma cha' re, nu nchcui' cha' ji'i Abraham?
[22] Nacui quityi cha' ngula tucua tya'a sñi'
jyo'o Abraham bi': nu clyo ngua sñi' nu
cuna'a cua', sca nu cuna'a nu cua ngüi'ya yu
cha' cua'ni cña ji'i yu; nu chaca bi' ngua sñi'
ycui' clyo'o yu, sca nu cuna'a nu ndi'i tso'o
ti. [23] Sñi' nu cuna'a cua' bi' ni, ngula bi' jua'a
ti, ñi'ya nu nclya lcaa nu sube chalyuu; pana
sñi' ycui' clyo'o yu ni, ngula bi' xqui'ya sca
cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o sti, xtya'a
sa'ni la, nu lo'o nacui Ni cha' cala sñi' ngu'.
[24] Sca cuii nu nda na' lo'o ma laca cha' bi':
tucua tya'a ngu' cuna'a ngua bi', nu jua'a
nti' ñacui cha' ntsu'u tucua lo cha' nu nda
ycui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu. Lo xlya ca'ya
Sinaí nu nscua nde Arabia, ca bi' nguxana
tsaca cha'; stu'ba nti' cha' bi' lo'o Agar, nu
cuna'a nu ngüi'ya ti jyo'o Abraham. Ñati nu
jlya tsa ti' ji'i cha' bi', laca ngu' ñi'ya laca
sca msu nu ngüi'ya ti ñati. [25] Stu'ba ña'a
naa Agar bi' lo'o ca'ya Sinaí bi', cha' jua'a
ndyu'u cha' bi' cha'cña ji'i ngu' Arabia; la
cui' ca'ya bi' laca su nda ycui' Ndyosi cha'
lo'o ngu' judío tya clyo. Hasta juani tlyu
tsa cña nga'a cha' cua'ni lcaa ngu' judío
cuentya ji'i cha' cusu' bi', tsa lo cña ñi'ya
nu ngua'ni jyo'o Agar cuentya ji'i jyo'o
Abraham nu ngua sa'ni la. Lo'o nu ngu'
judío nu ndi'i quichi Jerusalén ni, cua nti'
ngu' bi' tatsaa ngu' ji'na juani cha' taquiya'
na ji'i lcaa cña bi'. [26] Pana cua ngujui chaca
cha' ji'na, xqui'ya chaca nu cuna'a bi' nu
ngua clyo'o Abraham, nu cuna'a nu ndi'i
tso'o ti bi'. Chaca lo Jerusalén cucui laca loo
ji'na, bi' laca ñi'ya si laca quichi tyi lcaa na
nu jlya ti' na ji'i Jesucristo; taca tyi'i tso'o ti
na ca bi'. [27] Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi
cusu' nu nchcui' ndi'ya:
Cua'ni chaa ti' nu'u, ma' cusu' nu ná ndyiji
sñi', masi ná tucui ntsu'u jinu'u.
Chaa ti' xi'ya nu'u, ma' cusu', masi bilya
jlo ti' nu'u ñi'ya ndyaa cha' nclya nu
sube.
Ntsu'u quiña'a la sñi' nu cuna'a nu ná ngu-
jui sñi' tya clyo;
ndi'i xti la sñi' nu cuna'a nu ntsu'u qui'yu
ji'i.
Jua'a nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi.
[28] Isaac sñi' ycui' clyo'o Abraham ngula
xqui'ya sca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi
lo'o ngu' cusu' ji'i, cha' caca jua'a. Lo'o
cu'ma, tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús ni,
lo'o cu'ma lo'o na' laca na sñi' ycui' Ndyosi
juani, xqui'ya sca cha' nu cua nda Ni lo'o
na. [29] Nu lo'o nguti'i jyo'o Abraham bi'
chalyuu, nu sñi' nu ngula jua'a ti ni, bi' laca
nu ngua'ni lya' ti' ji'i Isaac, sñi' ycui' clyo'o
yu, masi ngula nu Isaac bi' xqui'ya sca cha'
nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'. La
cui' jua'a laca juani, cha' nxuu tya'a ngu'
bi' lo'o na, cha' si'i sñi' ycui' Ndyosi laca
ngu' bi'. [30] Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu
nchcui' quityi cusu' bi', cha' ndi'ya nacui
clyo'o Abraham bi': "Culo'o ji'i nu cuna'a
nu ngüi'ya ti nu'u cha' tyaa cho', tyaalo'o ji'i
sñi' bi'. Ná taca tyanu cha' tso'o nu ntsu'u
jinu'u lo'o tyucuaa sñi' nu'u. Ná nchca ca
stu'ba cha' ji'i sñi' nu cuna'a cua' bi' lo'o sñi'
na', cha' sca nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti laca
na'", nacui clyo'o Abraham bi'. [31] Lo'o lcaa
na tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo ni, si'i sñi'
nu cuna'a nu ndi'i ndyu'ni cña msu ti laca
na; na ndi'i tso'o ti na ñi'ya nguti'i Isaac,
sñi' nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti bi'.

5

Ña'a ti tya tyi'i tso'o ti na chalyuu lacua

[1] Cua ngua'ni lyaá Cristo ji'na, cha' taca
tyi'i tso'o ti na chalyuu. Bi' cha' ña'a ti tya
tyi'i tso'o ti ma chalyuu lacua; nga'aa ta ma
tyempo cha' caca loo xa' ñati ji'i ma, ñi'ya si
cua ngüi'ya ngu' ji'i ma cha' cua'ni ma cña
ji'i ngu'.
[2] Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na'
lo'o ma. Pablo laca na' nu nda na' cha'
re lo'o ma. Ndi'ya nacui na' ji'i ma:
Nga'aa caca xtyucua Cristo ji'i ma si ta ma
chacuayá' cha' si'yu ngu' quiji ma ñi'ya nu
ndu'ni ngu' judío cha' culacua ngu'. [3] Tya
chcui' na' cha' bi' lo'o ma chaca quiya': Lo'o
ngulacua ma ñi'ya si laca ma sca ngu' judío,

li' ntsu'u cha' cua'ni ma̱ lcaa ña'a̱ cha' nu
nscua lo quityi cusu' cuentya ji'i̱ ngu' judío
bi'. 4 Nu cu'ma̱ nu jlya tsa ti' ma̱ cha' caca
tso'o cresiya ji'i̱ ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi
si ndu'ni tacati ma̱ ji'i̱ cha' cusu' bi', na
cua ngulochu̱' ma̱ ji'i̱ Cristo; nga'aa ndube
ti' ma̱ cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi
ña'a̱ Ni ji'i̱ ma̱ si jua'a̱ ndu'ni ma̱. 5 Pana
nu na ni, tso'o tsa ntsu'u tyiquee na ndu̱ ti'
na cha' cua'ni Ni cha' ca tso'o lijyi cresiya
ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ni, nu lo'o tsaa na
tsaa tyi'i̱ na lo'o Ni. Bi' laca cña nu ndu'ni
Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'na, xqui'ya cha'
ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo. 6 Lo'o jua'a̱ si chañi
cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo,
li' ná ndu'ni cha' masi ngulacua̱ na, masi ná
ngulacua̱ na. Sca ti cha' ndulo tsa ji'na cha'
cua'ni na, cha' xñi tso'o la na cha' ji'i̱ ycui'
Ni; lo'o li' caca cua'ni na cha' tso'o ti tyu'u
tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ tya'a ñati̱ na.

7 Tso'o tsa ndyu'ni ma̱ nquicha'. ¿Tilaca
laca nu ndacu̱' cha' ji'i̱ ma̱, cha' nga'aa
taquiya' la ma̱ ji'i̱ cha' liñi nu cua nda Cristo
lo'o ma̱? 8 Ycui' Ndyosi ngusubi ji'i̱ ma̱ tya
clyo, pana si'i ycui' Ni laca nu ngua'ni cha'
nñilo'o ngu' ji'i̱ ma̱ juani. 9 Culacua xi ti' ma̱
ni cña cua'ni xi ca ti scua̱ tiye', nu lo'o su'ba
ngu' ji'i̱ lo quiña'a̱ catyá xlyá; la cui' jua'a̱
cña nu cua'ni cha' cuxi nu nda ngu' bi' lo'o
ma̱. 10 Cuentya jna', ndyi'u tsa ti' na' ji'i̱ ma̱
xqui'ya ycui' nu Xu'na na, cha' jlya ti' na'
cha' stu'ba ti ntsu'u tyiquee ma̱ lo'o cha' nu
cua nchcui' ca na'. Ná ndu'ni cha' tilaca laca
nu ndya'a̱ nchcui' cha' cuiñi lo'o ma̱ cha'
xcutsii̱ ji'i̱ ma̱, xcube' tsa ycui' Ndyosi ji'i̱
ñati̱ bi'.

11 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo, jlo
ti' ma̱ cha' nga'aa cua'ni lya' ti' ngu' judío
'na si cacha' na' ji'i̱ ma̱ cha' culacua̱ ma̱ ñi'ya̱
ndu'ni ngu' bi'; pana ña'a̱ ti ti'í ti' ngu' bi'
jna', xqui'ya cha' ná nda na' cha' bi' lo'o
ma̱, cha' sca ti nchcui' na' lo'o cu'ma̱ ñi'ya̱
ndyu'u cha' lo'o ngujuii Jesús lo crusi. 12 Nu
ngu' nu ndya'a̱ ndatsaa ji'i̱ ma̱ cha' culacua̱
ma̱ cuentya ji'i̱ ngu', tso'o la masi tye cuaña'
ycui' ca ngu' si'yu ngu', si jua'a̱ nti' ngu'.

13 Cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱ cha'
caca tyi'i̱ tso'o ti ma̱ chalyuu. Tsa bi' ti cha',
tii ti ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ chalyuu; ná clyana ma̱
cha' cuxi nu cua'ni ma̱ laja lo'o ndi'i̱ tso'o
ti ma̱, cha' si'i na ndi'i̱ tso'o ti na cha' culiji
na na nu ntsu'u ji'na jua'a̱ ti. Ntsu'u cha'
xtyucua na ji'i̱ tya'a ñati̱ na xqui'ya cha'
ntsu'u tsa tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ngu', bi'
cha' ndi'i̱ tso'o ti na. 14 Li' taca cua'ni na
lcaa cña nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na,
si taquiya' na ji'i̱ sca ti cha'cña nu nchcui'
ndi'ya̱: "Nga'a̱ cha' tso'o ti tyu'u tyiquee
na ña'a̱ na ji'i̱ xa' la ñati̱, ñi'ya̱ nu tso'o
tsa ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ycui' ca ti
na". 15 Pana si xcui' cha' cusu̱u̱ ntsu'u ji'i̱ ma̱
lo'o tya'a ma̱, si xcui' na cua'ni ñu'u̱ ma̱ ji'i̱
tya'a ma̱ nti' ma̱, ná tyiquee' tye cha' ji'i̱ ma̱
lo'o tya'a ma̱ tsiya' ti. Nga'a̱ cha' cui'ya ma̱
cuentya cha' ná cua'ni ma̱ jua'a̱.

Tso'o la si cube ti' na ji'i̱ cha' nu nda Xtyi'i
ycui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'na

16 Ndi'ya̱ cha' ta na' lo'o ma̱: Ta ma̱
chacuayá' cha' caca Xtyi'i ycui' Ndyosi loo
ne' cresiya ji'i̱ ma̱ ca su ndi'i̱ ma̱; li' nga'aa
jña ti' tyiquee ma̱ cha' cua'ni ma̱ cua ña'a̱
ca cha' cuxi nu ndiya ti' ma̱, cha' laca ma̱
ñati̱ chalyuu. 17 Nu cha' cuxi nu ndiya ti'
na ni, nxu̱u̱ tya'a cha' bi' lo'o cha' nu nda
Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya
ji'na. Lo'o jua'a̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi ni, bi'
laca nu nxu̱u̱ tya'a lo'o cha' cuxi nu ndiya ti'
na cha' cua'ni na, cha' laca na ñati̱ chalyuu.
Ná stu'ba cha' bi' tsiya' ti; bi' cha' nga'aa
caca cua'ni ma̱ cua ña'a̱ ca cha' cuxi nu
ndiya ti' ma̱, nu ngua'ni ma̱ cua tsubi' la.
18 Lo'o taquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu nda Xtyi'i
ycui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'i̱ ma̱,
li' nga'aa si'i cha' cusu' nu nda ñati̱ ti nu
caca loo ji'i̱ ma̱ li'.

19 Ndi'ya̱ laca cha' cuxi nu ndiya ti' ñati̱
chalyuu, si ná ta ngu' chacuayá' cha' caca
Xtyi'i ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i̱ ngu':
xcui' na nñilo'o ti ngu' ji'i̱ nu cuna'a̱, xcui'
na ndu'ni suba' ngu' lo'o ñati̱, cuxi tsa
ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñati̱ ngu'; 20 jua'a̱
ndu'ni tlyu ngu' ji'i̱ lcui̱ jo'ó; jua'a̱ ndu'ni
cucha'a̱ ngu' bi' ji'i̱ tya'a ñati̱ ngu', lo'o jua'a̱
liye' ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ tya'a ñati̱ ngu',
lye tsa nxu̱u̱ tya'a ngu'; jua'a̱ ndacui tsa ti'
ngu' ji'i̱ cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ tya'a ñati̱
ngu', cha' xi ndaca tsa nchca ñasi̱' ngu'; ná
ntaja'a̱ ngu' tsiya' ti tya'a̱ tyiquee ngu' cha'
ji'i̱ tya'a ñati̱ ngu', tsa cu' ti ndya'a̱ tyiquee
ngu' cha' ji'i̱ ycui' ca ngu'; jua'a̱ nclyana tsa
ngu' cha' cusu̱u̱ lo'o tya'a ñati̱ ngu', ndatsaa
ngu' ji'i̱ tya'a ñati̱ ngu' cha' ná cua'ni stu'ba
cha' ji'i̱ ngu' lo'o xa' la tya'a ngu'; 21 la cui'
jua'a̱ xcui' na nxlyaá ti ngu' na nu ntsu'u ji'i̱

tya'a ñatı̱ ngu', ndujuii ngu' ji'ı̱ tya'a ngu';
xcui' na cu'bi ti ngu', lo'o jua'a̱ ntsu'u ngu'
nu chcu̱' tsa ndacu, cha' quiña'a̱ tsa na nti'
ngu' bi' cacu ngu'; lo'o jua'a̱ tya ntsu'u xa' la
cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Liñi tsa cha' nu ta
na' lo'o ma̱ juani ñi'ya̱ nu ni na' ji'ı̱ ma̱ tya
tsubi' la, cha' ná caca tyu'u cha' ji'na lo'o
ycui' Ndyosi nu lo'o caca ycui' Ni loo ca nde
loo la, si tsa cu' ti cua'ni na cha' cuxi jua'a̱.
22 Xa' ña'a̱ cña ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi
ne' cresiya ji'na: ndu'ni Ni cha' tyu'u ty-
iquee na ña'a̱ na ji'ı̱ tya'a ñatı̱ na; jua'a̱
ndu'ni Ni cha' chaa ti' na cuentya ji'ı̱ Ni,
cha' tı̱ ti tyi'ı̱ tyiquee na, cha' talo tyiquee
na ji'ı̱ tya'a ñatı̱ na; jua'a̱ ndu'ni Ni cha' ca
tya'na ti' na ña'a̱ na ji'ı̱ ñatı̱, cha' xcui' tso'o
ti cua'ni na lo'o ñatı̱, cha' liñi ti cua'ni na
lo'o ñatı̱; 23 jua'a̱ ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi
lo'o na cha' ná quiña'a̱ cha' ntsu'u tyiquee
na cuentya ji'ı̱ ycui' ca na, ndu'ni Ni cha'
taca ji'na cua'a na ji'ı̱ ycui' ca na li'. Nga'aa
ntsu'u cha' sta ycui' Ndyosi qui'ya ji'na,
si cua'ni na jua'a̱. 24 Cua ngujuii Cristo lo
crusi cha' catı̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na; bi'
cha' cua ngua'ni tye na ji'ı̱ lcaa cha' cuxi
nu ntsu'u ne' cresiya ji'na tya tsubi' la, lcaa
na nu ndacui ti' na ji'ı̱ nquicha', ngua'ni
tye na ji'ı̱ xqui'ya cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o
ycui' Cristo. Lo'o jua'a̱ lcaa cha' nu tijı̱' ti'
na ji'ı̱, cua nguxtyanu na ji'ı̱ cha' cuxi bi'
juani. 25 Tya lo'o ngusñi na cha' bi' clyo,
li' ngujui chalyuu tso'o ji'na xqui'ya Xtyi'i
ycui' Ndyosi. Juani tso'o la si taquiya' na
cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na cha'
tyanu ne' cresiya ji'na lcaa se'ı̱ su ndi'ı̱ na.
26 La cui' ti ná tso'o si chcui' tyucuaa ti'
na lo'o ñatı̱, cha' jua'a̱ caja quiña'a̱ tsa cha'
cusu̱u̱ ji'na lo'o tya'a ñatı̱ na li', cha' tyixi
tyiquee na. Lo'o jua'a̱ ná tso'o si ña'a̱ ti'í na
ji'ı̱ tya'a na.

6

Xtyucua na ji'ı̱ ñatı̱ tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo

1 Cu'ma̱ ngu' tya'a na, ndi'ya̱ nga'a̱ cha'
cua'ni ma̱ lo'o ña'a̱ ma̱ cha' ngua cuxi cre-
siya ji'ı̱ sca ngu' tya'a ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' ngua'ni yu sca
cha' cuxi: nga'a̱ cha' xtyucua ma̱ xi ji'ı̱ yu
bi', cha' catı̱ qui'ya nu ntsu'u ji'ı̱ yu, cha'
tucuá yu cña ji'ı̱ Cristo chaca quiya', cha'
tya'a ntsu'u cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o Xtyi'i ycui'
Ndyosi laca yu. Tsa tso'o ti chcui' ma̱ lo'o
yu bi'. Lo'o jua'a̱ tii ti ti' ma̱ tyi'ı̱ ycui' ca ma̱
cha' ná cua'ni ma̱ la cui' cha' cuxi ñi'ya̱ nu
ngua'ni yu bi'. 2 Cua'ni ma̱ cha' stu'ba ti caca
tyiquee ma̱ lo'o tya'a ma̱, cha' caca xtyucua
ma̱ ji'ı̱ ngu' lo'o sca cha' nu ntsu'u ji'ı̱ ngu',
cha' ná cua'ni ngu' sca cha' cuxi. Jua'a̱ taca
taquiya' tso'o na lcaa cña nu nda Cristo cha'
cua'ni na.

3 Na ñilo'o ti na ji'ı̱ ycui' ca na si culacua
ti' na cha' tso'o tsa laca na cuentya ji'ı̱ ycui'
Ndyosi; tso'o la si ta na cuentya cha' ná sca
na laca na cuentya ji'ı̱ ycui' Ni. 4 Ntsu'u
cha' cui'ya na cuentya ñi'ya̱ nu ndi'ı̱ scaa
na chalyuu. Si chañi cha' tso'o tsa ndu'ni
na, cha' ji'ı̱ ycui' na laca cha' bi'; ná ntsu'u
cha' cua'ni tyucuaa ti' na lo'o xa' la ñatı̱.
5 Nga'a̱ cha' talo na ji'ı̱ cña ji'na, lcaa cha' nu
ndyacua ji'na chalyuu.

6 Lcaa tya'a na nu ndyaca tsa'a̱ na cha'
tso'o nu cua nda Cristo bi', ntsu'u cha' ta
na xi cha' tso'o nu ntsu'u ji'na cha' caja cua
ña'a̱ ca na nu tyijı̱ yu'u ji'ı̱ mstru nu ngulu'u
cha' tso'o bi' ji'na.

7 Ná culacua ti' ma̱ cha' caca cñilo'o na ji'ı̱
ycui' Ndyosi. Ná tucui caca ji'ı̱ cua'ni jua'a̱,
cha' ñi'ya̱ nu ndyu'ni sa scaa na chalyuu,
jua'a̱ tyacua cha' ji'na tiya' la nde slo ycui'
Ndyosi. Ñi'ya̱ nti' lo'o cataa na sca si'yu
ni, cha' la cui' si'yu nu ndyataa na, nde loo
la la cui' bi' tyu'u lo na nu ndyataa na, si'i
xa' lo si'yu; 8 jua'a̱ laca ñatı̱ na lo'o ndi'ı̱
na chalyuu, cha' lo'o cua'ni na cua ña'a̱ ca
cha' cuxi nu ndiya ti' na cha' cua'ni na, ná
sca cha' tso'o tyacua ji'na nu lo'o cua ndye
chalyuu. Tsa lo cua ti cha', ntsu'u cha' cajaa
na, lo'o jua'a̱ ti culiji yu'u ti lcaa cha' tso'o
nu ntsu'u ji'na. Pana si cua'ni na lcaa ña'a̱
cña nu nti' Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' cua'ni
na, tso'o tsa tyu'u cha' ji'na li'; caja chalyuu
nu ná nga'a̱ cha' tye ji'na. Talo ycui' ca na
li', ná tye cña ji'na jua'a̱ ti. 9 Bi' cha' ná
tso'o si ca taja ti' na cha' cua'ni na cha' tso'o
laja lo'o ndi'ı̱ na chalyuu. Lo'o tyalaa hora
bi', li' tyu'u tucua cha' tso'o nu nacuı̱ Ni
cha' tyacua ji'na nde loo la, la cui' cha' nu
tyiquee' tsa ngujuatya na ji'ı̱; pana ntsu'u
cha' talo na, cha' ná ca taja ti' na ndu'ni
na cña tso'o. 10 Bi' cha' tso'o si lcaa quiya'
lo'o ña'a̱ na ñi'ya̱ caca xtyucua na ji'ı̱ cua
ña'a̱ ca ñatı̱, li' cua'ni clya na cha' xtyucua
na ji'ı̱ ngu' bi'. Clyo ndu'ni cha' xtyucua na

ji'i̱ tya'a na, nu ngu' nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o
Cristo.

Cha' nu nscua Pablo su cua tye ti quityi

11 Lo'o juani scua ycui' ca ti na' tucua sna
tya si'yu cha' lo quityi re. Tyaca̱' cha' tonu
letra nscua na'. 12 Nu ñati̱ nu ndatsaa tsa
ji'i̱ ma̱ cha' si'yu quiji̱ ma̱ ñi'ya̱ nu ndu'ni
ngu' judío cha' culacua̱ ngu' ni, ndu'ni ngu'
jua'a̱ cha' nti' ngu' cha' caca stu'ba cha' ji'i̱
ycui' ngu' lo'o tya'a ngu' judío; li' ná cua'ni
lya' ti' tya'a ngu' judío ji'i̱ ngu' bi' si ngusñi
ngu' cha' ji'i̱ Jesucristo nu ngujuii lo crusi,
nti' ngu'. 13 Lo'o ycui' ngu' nu cua ngulacua̱
ngu' jua'a̱ ni, ná ndaquiya' ngu' ji'i̱ lcaa ca
cña nu nscua lo cha' cusu' cha' cua'ni na bi'.
Tsa bi' ti cha' nti' ngu', cha' caja ñi'ya̱ nu
chcui' ngu' cha' tyixi lo'o tya'a ngu': Cua
ngulacua̱ ngu' jua xqui'ya ycui' ya, ñacui̱
ngu' ji'i̱ tya'a ngu' li'. 14 Pana nu na' ni, sca
ti cha' tso'o ntsu'u chalyuu nti' na', cha'
nu ngujuii ycui' Jesucristo nu Xu'na na lo
crusi cuentya ji'na; bi' cha' nga'aa nti' na'
ta na' xa' la cha' lo'o ñati̱. Lo'o jua'a̱ xqui'ya
cha' ngujuii ycui' Cristo, nga'aa caca tatsaa
nu cuxi nu ntsu'u chalyuu jna', cha' nga'aa
ntsu'u cha' jna' lo'o cha' cuxi nu ntsu'u
chalyuu juani. 15 Nu lo'o stu'ba ntsu'u cha'
ji'na lo'o Jesucristo, ná ndu'ni cha' masi
ngulacua̱ na, masi ná ngulacua̱ na, sca ti
cuayá' laca na. Sca ti cha' nu ndulo la
ji'na juani, cha' xcutsa'a̱ Ni tsiya' ti lcaa
cha' nu ndu'ni na lo'o ndi'i̱ na chalyuu, cha'
xcui' cha' tso'o cua'ni na li'. 16 Lcaa ñati̱ nu
ndu'ni jua'a̱ xqui'ya Jesús laja lo'o ndi'i̱ ngu'
chalyuu, taca tyi'i̱ tyiquee ngu' ti̱ ti li', lo'o
jua'a̱ cua'ni tya'na ti' ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu'
bi' li'; jua'a̱ cua'ni Ni lo'o lcaa na nu chañi
cha' laca na ñati̱ ji'i̱ Ni.

17 Tya tsubi' la, tlyu tsa cña nda ma̱ 'na,
cha' ná ndaquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu nchcui'
na' lo'o ma̱; bi' cha' juani nga'aa cua'ni
ma̱ cha' cusu̱u̱ lo'o na' chaca quiya'. Cua
ntsu'u cuayá' nu nscua lo cuaña' na', bi' laca
cuayá' su nguxcube' ngu' 'na xqui'ya cha'
ndyu'ni na' cña ji'i̱ Jesús.

18 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi, lcaa hora tyi'u ti' ma̱ ji'i̱ ycui' Jesu-
cristo nu Xu'na na, cha' xcui' tso'o ti ndu'ni
Ni lo'o ma̱. Lo'o jua'a̱ chañi tsa cha' caca
cha' bi'.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo nde quichı̱ Efeso

1 Pablo laca na' nu nscua na' quityi re.
Ngulo ycui' Ndyosi cña 'na, bi' cha' ndya'a̱
na' nchcui' na' cha' ji'ı̱ Jesucristo lo'o ngu'
xa' quichı̱ tyijyu' la. Lo'o nu juani nscua na'
quityi re cha' caa̱ ca slo cu'ma̱ ngu' Efeso,
cha' laca ma̱ ñatı̱ ji'ı̱ ycui' Ndyosi, cha' tso'o
tsa ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ Jesucristo. 2 Ndi'ya̱
nti' na', cha' ña'a̱ ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o
ma̱, cha' cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tı̱ ti
tyi'ı̱ tyiquee ma̱ si xñi ma̱ cha' ji'ı̱ Jesucristo
nu Xu'na na.

Lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'na xqui'ya Cristo

3 Lye tsa tya na xlya'be ji'ı̱ ycui' Ndyosi Sti
na, nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na. Cua
ndyaca stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo; bi' cha'
lo'o ycui' Ndyosi, tso'o tsa nti' Ni ña'a̱ Ni
ji'na. Lcaa lo cha' tso'o nu tyacua ji'na cha'
ngusñi na cha' ji'ı̱ Jesucristo, cua ngua'ni
Ni cha' bi' lo'o na xqui'ya Cristo. 4 Lo'o tya
lyiji tya' chalyuu, tya li' cua ngusubi ycui'
Ndyosi ji'na cha' caca na ñatı̱ ji'ı̱ ycui' Ni, nu
lo'o caca stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo. Ngua
ti' Ni cha' tyu'utsu' na ji'ı̱ lcaa lo cha' cuxi,
cha' jua'a̱ nga'aa nti' cha' sta Ni qui'ya ji'na
tsiya' ti. 5 Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi
ña'a̱ Ni ji'na, bi' cha' tya li', ngua ti' Ni cha'
tyatı́ cha' ji'na lo'o Ni, ñi'ya̱ si laca na sñi' Ni
xqui'ya Jesucristo. 6 Lo'o juani ntsu'u cha'
cua'ni tlyu na ji'ı̱ ycui' Ndyosi, cha' jua'a̱
tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni Ni lo'o na.
Xlya'be tsa nti' Ni ña'a̱ Ni ji'na, cha' cua nda
Ni ji'ı̱ Sñi' ycui' ca Ni lijya̱, nu tyaca'a tsa
ji'ı̱ Ni, cha' jua'a̱ caca stu'ba cha' ji'na lo'o
Ni. 7 Cua ngulaá na ji'ı̱ nu cuxi nu ntsu'u
ji'na, xqui'ya cha' cua ngujuii Sñi' ycui' Ni lo
crusi cuentya ji'na, cha' cua ngüi'ya Ni cha'
clyu ti' ji'na ji'ı̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na li'; tlyu
tsa cha' tso'o nu cua ngua'ni ycui' Ndyosi
lo'o na laca bi'. 8 Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱
Ni ji'na, bi' cha' ngua'ni Ni jua'a̱. Ndu'ni
Ni cha' ca jlo ti' na lcaa cha' ji'ı̱ Ni, cha'
ca cuayá' ti' na ñi'ya̱ caca cha' bi'. 9 Ñi'ya̱
nu ngua'ya cha' hique Ni tya sa'ni, jua'a̱
ngua'ni Ni li'; masi ná ndacha' Ni ji'ı̱ ñatı̱
chalyuu nu ngua sa'ni ñi'ya̱ caca cha' bi',
tya li' ngua ti' Ni cha' cua'ni Ni cha' cala
Cristo nde chalyuu. Hasta juani cua ngua
cuayá' tso'o ti' na ñi'ya̱ ngua ti' ycui' Ndyosi
cha' cua'ni Ni xqui'ya Cristo; 10 ngua ti' Ni
cha' caca stu'ba lcaa lo na nu ntsu'u nde
chalyuu, lo'o sca ti Cristo nu Xu'na na caca
loo la li'. Lo'o tyalaa tyempo bi', li' xuti'ı̱ Ni
lcaa na nu ntsu'u loyuu chalyuu, lo'o jua'a̱
lcaa na nu ntsu'u nde cua̱; li' sca ti Cristo
caca loo ji'ı̱ lcaa na bi'.
11 Lcaa cha' nu ndyaca nde chalyuu, ndy-
aca bi' xqui'ya cha' nti' Ni cha' caca jua'a̱.
Lo'o jua'a̱ na ni, tya clyo cua ngusubi Ni
ji'na cha' caca na ñatı̱ ji'ı̱ Ni, cha' caca stu'ba
cha' ji'na lo'o Cristo, xqui'ya cha' jua'a̱ nti'
ycui' Ndyosi cha' caca. 12 Jua'a̱ ngua cha' nu
ngua'ni Ni, cha' taca chcui' ñatı̱ cha' tlyu tsa
laca Ni, nu lo'o ña'a̱ ngu' ji'ı̱ ya laja lo'o ndi'ı̱
ya nde chalyuu; cha' nu cuare ni, cua ngusñi
ya cha' ji'ı̱ Cristo nde loo la ji'ı̱ xa' ñatı̱.
13 Lo'o li' la cui' jua'a̱ ndyaca lo'o cu'ma̱. Clyo
ndyuna ma̱ cha' liñi bi' ji'ı̱ Cristo; tso'o tsa
ngua ti' ma̱ lo'o ndacha' ngu' cha' bi' ji'ı̱
ma̱, cha' cua ngua'ni lyaá Ni ji'ı̱ ma̱ ya' nu
cuxi. Ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ Cristo li', lo'o li'
nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya
ji'ı̱ ma̱, ñi'ya̱ si na cua ngusta Ni cuayá' nu
ji'ı̱ ycui' ca Ni hichu̱' ma̱ cha' laca ma̱ ñatı̱
ji'ı̱ Ni; la cui' cña nu nacuı̱ Ni cha' cua'ni Ni,
cua laca ngua'ni Ni li'. 14 Xtyi'i ycui' Ndyosi
ni, bi' laca nu nda Ni ji'na yala la, cha' caca
cuayá' ti' na cha' chañi cha' cua'ni Ni lo'o
na ñi'ya̱ nu nacuı̱ Ni cha' cua'ni Ni lo'o lcaa
ñatı̱ ji'ı̱ Ni; ndyu'ni Xtyi'i ycui' Ni cha' taca
ca cuayá' ti' na cha' tye cua'ni lyaá lyiji Ni
ji'ı̱ lcaa na nu ngusñi na cha' ji'ı̱ Ni. ¡Bi' cha'
ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'ı̱ ycui' Ni, cha'
tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o na!

Cua nti' Pablo cha' tso'o la caca cuayá' ti' ngu' cha' ji'ı̱ Cristo

15 Cua ndyuna na' ñi'ya̱ nu ndyu'ni ma̱
tya lo'o ngusñi tso'o ma̱ cha' ji'ı̱ Jesús nu
Xu'na na; nacuı̱ ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee
ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'ı̱ ñatı̱ tya'a ngusñi ma̱ cha'
ji'ı̱ ycui' Ndyosi. 16 Bi' cha' juani, tsa cu'
ti ndya na' xlya'be ji'ı̱ ycui' Ndyosi xqui'ya
cu'ma̱; ndyi'u ti' na' ji'ı̱ ma̱ laja lo'o nga'a̱
na' ndyu'ni tlyu na' ji'ı̱ ycui' Ndyosi. 17 Tlyu
tsa cha' tso'o ntsu'u ji'ı̱ ycui' Ndyosi Sti na,
la cui' ycui' Ndyosi nu laca Sti Jesucristo
nu Xu'na na. Nchcui' na' lo'o Ni cha' ta Ni

Xtyi'i ycui' Ni ji'i̱ ma̱, cha' jua'a̱ ca cuayá' ti' ma̱ lcaa cha' li'; culu'u Xtyi'i ycui' Ni ji'i̱ ma̱ ñi'ya̱ laca ycui' Ni, lo'o li' taca tyuloo tso'o la ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi. [18] Lo'o jua'a̱ nchcui' na' lo'o Ni cha' saala Ni hique ma̱, cha' ca cuayá' tso'o ti' ma̱ ña'a̱ cha' tso'o nu tyacua ji'i̱ ma̱ juani, cha' cua ngusubi Ni ji'i̱ ma̱; tlyu tsa cha' tso'o cua nacui̱ Ni cha' tyacua ji'i̱ ma̱, lo'o ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ Ni. [19] Nchcui' na' lo'o Ni cha' ca cuayá' tso'o ti' ma̱ lcaa cha' nu nchcui' na' re, cha' ndu'ni tsa Ni cña ne' cresiya ji'na, lcaa na nu ngusñi na cha' ji'i̱ Ni. Cña nu ndu'ni Ni lo'o na cha' caca na ñati̱ ji'i̱ Ni, [20] la cui' tya'a cña tonu laca, ñi'ya̱ nu ngua'ni Ni nu lo'o nda Ni xtyi'i ñaa ne' cresiya ji'i̱ Cristo chaca quiya', cha' tyu'ú yu nu lo'o ngujuii yu; tiya' la li' ndyalo'o Ni ji'i̱ yu cha' ndyaa tucua yu la'a tsu' cui̱ ca su ntucua ycui' Ndyosi, ca chaca chalyuu tso'o la hasta ca nde cua̱. [21] Ca bi' laca Cristo loo la ji'i̱ lcaa ñati̱; nga'aa ntsu'u nu tlyu la que Cristo ca bi', nga'aa ntsu'u nu culo cña ji'i̱ yu. Ná ntsu'u chaca xu'na ñati̱ nde chalyuu nu taca tyiji̱loo ji'i̱ Cristo; la cui' ti ca chaca chalyuu ca nde cua̱ ni, ná ntsu'u cui'i̱ cuxi, ni ná ntsu'u ñati̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi nu taca tyiji̱loo ji'i̱ Cristo. [22] Cua nda Ni lcaa na tsiya' ti ji'i̱ Cristo cha' culo yu cña ji'i̱. Lo'o li' xqui'ya cha' laca yu Xu'na lcaa ca chalyuu, bi' cha' ngusta Ni ji'i̱ Cristo cha' caca yu loo ji'i̱ lcaa taju ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ Cristo cua ña'a̱ ca quichi̱ su ndi'i̱ ngu'. [23] Ca ta'a na nu ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo scaa quichi̱, tsa tlyu ti na ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Ndi'ya̱ laca na cuentya ji'i̱ Cristo: ñi'ya̱ nti' si laca na sca tsu' ya' Cristo, cha' cua'ni na cña nu ntsu'u ji'i̱ Ni chalyuu. La cui' jua'a̱, lcaa ca na nu ña'a̱ na nu ntsu'u nde chalyuu ni, cua ntsu'u bi' xqui'ya Cristo.

2

Ngua'ni lyaá Cristo ji'na jua'a̱ ti, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'na

[1] Cua nda ycui' Ndyosi chalyuu ji'i̱ ma̱ chaca quiya' xqui'ya cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Nu ngua tsubi' la, ñi'ya̱ laca si na cua ndye chalyuu ji'i̱ ma̱, jua'a̱ ngua ma̱ xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ma̱ lo'o ycui' Ndyosi, cha' ná ndaquiya' ma̱ tsiya' ti ji'i̱ cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi. [2] Nu ngua tyempo bi', ndya'a̱ tsa ma̱ ndu'ni ma̱ cua ña'a̱ ca cha' cuxi nu ndu'ni ñati̱ chalyuu; ndaquiya' tsa ma̱ ji'i̱ nu xña'a̱ nu laca loo ji'i̱ lcaa cui'i̱ cuxi nu ndya'a̱ nde chalyuu, la cui' nu cuxi bi' laca nu ndatsaa ji'i̱ ñati̱ chalyuu cha' ná taquiya' ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi. [3] Ca ta'a na ni, chañi cha' ñi'ya̱ nu ndaquiya' ngu' bi' ji'i̱ nu cuxi, jua'a̱ ngua'ni na tya tsubi' la; ngua'ni na cua ña'a̱ ca cha' cuxi nu ndijña ti' cresiya ji'na. Na laca nu ngua ti' ycui' ca na cha' cua'ni na, ngua'ni na ji'i̱ li'; cua ña'a̱ ca cha' cuxi nu ngua'ya hique ti na, ngua'ni na cha' bi'. Bi' cha' ndyanu cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'na, cha' ñasi̱' tsa Ni xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni na lo'o Ni; stu'ba ti xcube' Ni ji'na lo'o cua ña'a̱ ca ñati̱ chalyuu li'.

[4] Pana ndyi'ya tsa ycui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'na; [5] bi' cha' nda ycui' Ndyosi chalyuu ji'na chaca quiya', xqui'ya cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Cua ndye chalyuu ji'na ngua ti' na nquicha', xqui'ya cha' ná ndaquiya' na ji'i̱ cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi; pana xqui'ya cha' xcui' tya'na tsa ti' Ni ña'a̱ Ni ji'na, bi' cha' cua ngulaá na ji'i̱ nu cuxi, cha' cua ngüityi̱ Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. [6] Cua chcuna' ti cresiya ji'na nquicha', lo'o li' cua ngua'ni lyaá Ni ji'na, cha' cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Jesús. Ñi'ya̱ lo'o nda Ni xtyi'i ñaa ne' cresiya ji'i̱ Jesucristo chaca quiya', cha' tyu'ú yu nu lo'o ngujuii yu, jua'a̱ ngua'ni Ni lo'o na, cha' clyaá na ji'i̱ nu cuxi. Cua nti' Ni cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o Jesús, masi chalyuu juani, masi ca chaca chalyuu tso'o la nde cua̱ ca su laca ycui' Ni loo. [7] Sca ti quiya' ngua'ni Ni lcaa cha' bi', cha' ca cuayá' ti' lcaa ñati̱ nu caa̱ chalyuu nde loo la cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'i̱ ñati̱ chalyuu. Xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Jesucristo ña'a̱ Ni ji'na, bi' cha' ca cuayá' ti' na cha' ná ntsu'u su tye cha' ndu'ni tso'o ycui' Ndyosi lo'o na; [8] na cua ngulaá na ji'i̱ nu cuxi, xqui'ya cha' jua'a̱ ti ndu'ni Ni cha' tso'o lo'o na lo'o ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo. Ni si'i sca cña nu ngua'ni ycui' ca na laca bi', sca cha' tso'o nu ngua'ni ycui' Ndyosi cuentya ji'na jua'a̱ ti laca bi'. [9] Ná caca chcui' tyucuaa ti' ma̱ lo'o xa' ñati̱ lacua, cha' si'i cu'ma̱ nu ngua'ni cha' tlyu bi', cha' jua'a̱ ndyaca ji'i̱ ma̱ juani. [10] Na cua ngüiñá Ni ji'i̱ ca ta'a na, cua ngua'ni stu'ba Ni cha' ji'na lo'o Jesucristo; juani cua nti' Ni

cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni na lo'o ndi'i na chalyuu, cha' cua laca nda Ni cña tso'o nu taca cua'ni sa scaa na nde chalyuu.

Ngua'ni Jesús cha' sca ti ñati laca na

11 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tyi'u ti' ma ñi'ya ngua ji'i ma tya tsubi' la; xa' lo ñati laca ma tyempo bi', xa' quichi tyijyu' la ngula ma, ná stu'ba tsiya' ti cha' ji'i ma lo'o ngu' judío tya'a na' nu ngua li'. Ndu'ni ngu' judío ji'i ma cha' laca ma ñati nu ná ngulacua Ni ji'i; pana ycui' ngu' judío ni, cua ngulacua Ni ji'i ngu', nacui ngu'. Nu ngulacua ngu' bi' ni, bi' laca sca cuayá' su nsi'yu ngu' judío quiji ngu' qui'yu sñi' ngu'. 12 Ñati nu ndi'i xa' chalyuu laca cu'ma, bi' cha' ná stu'ba cha' ji'i ma lo'o ngu' judío, nu ngu' nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i nu ngua sa'ni, cha' caca ngu' bi' ñati ji'i Ni. Ni sca quiya' sa'ni la ná nda Ni cha' lo'o cu'ma ngu' xa' tsu'; ná ntsu'u cha' tso'o nu caca ji'i ma nde loo la, cha' ná jlo ti' ma ni sca cha' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti chalyuu bi' ca su ndi'i ma. Ná ntsu'u cha' ji'i cu'ma lo'o Cristo tsiya' ti nu ngua tsubi'.

13 Pana juani xa' ña'a cha' ndyaca ji'i ma, tya lo'o ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Jesucristo. Nu ngua sa'ni la, ná nslo ma ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti; tyijyu' tsa ntucua ycui' Ndyosi ca su ndi'i ma, ngua ti' ma. Pana juani cacua tsa ntucua ycui' Ndyosi ji'i ma; cua nguije Ni ji'i ma, xqui'ya cha' ngujuii nu Cristo bi' lo crusi. 14 Cristo laca nu ngua'ni cha' ngua ti cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi, lo'o jua'a ngua'ni Cristo cha' nguaala' cha' ji'i ngu' judío tya'a na' lo'o ngu' xa' tsu' tya'a ma; bi' cha' juani cua ndyaca na sca ti ñati. Sa'ni la cua ntsu'u sca cha' nu ndaca'a ji'na; ndatsaa tsa cha' bi' ji'na cha' ná cua'ni tya'a ngu' judío tya'a na' lo'o xa' ñati tsiya' ti, cha' ná nchca tyaala' cha' ji'i ya lo'o ngu' xa' tsu'. 15 La cui' cha' cusu' nu jlya tsa ti' nu ngu' judío tya'a na' ji'i, bi' laca nu nñilo'o ji'i ya cha' ná ca ti cha', cha' ntsu'u tsa su ndatsaa cha' bi' ji'i ya. Pana cua ngua'ni tye Jesús ji'i cha' cusu' bi', nu lo'o ngujuii yu lo crusi; bi' cha' tyucuaa lo ñati na, cua ndyaca na chaca tya ñati juani, xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a ndu'ni Ni cha' caja ñi'ya caca tyi'i ti ti na lo'o Ni, jua'a lo'o tya'a ñati na. 16 Lo'o jua'a ngua cha' ngua'ni tye Cristo ji'i cha' cusuu nu ntsu'u ji'i ya lo'o cu'ma ngu' xa' tsu', nu lo'o ngujuii yu lo crusi; juani ngua ti cha' ji'i tyucuaa lo ñati na lo'o ycui' Ndyosi xqui'ya Cristo, cha' ngua'ni Cristo cha' ndyaca na sca ti ñati.

17 Cua ñaa Cristo ni, nda yu sca cuii nu tso'o tsa lo'o ngu' tya'a na, cha' ti ti tyi'i na lo'o ycui' Ndyosi, jua'a lo'o tya'a ñati na; cua nchcui' Cristo lo'o cu'ma ngu' nu ndi'i tyijyu', lo'o jua'a cua nchcui' yu lo'o ngu' judío tya'a na' nu ndi'i cacua ti. 18 Lo'o juani ná ndu'ni cha' masi ngu' judío laca ya, masi xa' ñati laca ma, sca ti lo ñati laca na lo'o lcaa tya'a na xqui'ya Cristo, sca ti Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni cha' tyuloo na ji'i Ni; 19 bi' cha' juani nga'aa tyijyu' ycui' Ndyosi ji'i cu'ma. Cuentya ji'i ycui' Ndyosi ni, ná laca ma ñi'ya si laca ma ngu' xta nu ndi'i sca chalyuu tyijyu' nu si'i quichi tyi ma; lcaa chacuayá' nu ntsu'u ji'i ycui' Ni cua nda ycui' Ndyosi ji'i ma juani, cha' laca ma ñati ji'i Ni. Stu'ba ntsu'u cha' ji'i ma lo'o lcaa ñati nu ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi xa' quichi, bi' cha' laca ma ñi'ya nti' si stu'ba ti ndi'i ma lo'o ycui' Ndyosi. 20-21 Lcaa cu'ma nu ngusñi ma cha' ji'i Cristo, cua laca ma tya'a na; sca ti Cristo laca nu ndulo tsa cha' ji'i cuentya ji'na. Xqui'ya Cristo, bi' cha' cua ndyanu tso'o cha' ji'i ma lo'o ycui' Ndyosi; xqui'ya Cristo, bi' cha' cua ngujui cña nu cua'ni scaa ma, cha' caca ma cña ji'i Ni, cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Ni. Ñi'ya nti' sca ni'i nu tso'o tsa ndya', jua'a nti' ma. Tachaa tsa ntsu'u quiya' ni'i bi', cha' ntsu'u sca quee tlyu nu cui'ya ji'i, nu ta juersa ji'i ni'i bi'; chu' bi' lijya ndya' ña'a tsaca ni'i li'. Nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo, lo'o jua'a jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nchcui' Ni lo'o ñati nu ngua sa'ni la, ngu' bi' laca nu ngusta suu cha', cha' ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi; pana sca ti Cristo laca nu ndulo la cha' ji'i cuentya ji'i ma. 22 Cua ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Cristo; bi' cha' juani lo'o cu'ma, lo'o lcaa xa' ñati nu ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi, stu'ba ti taca ca stu'ba cha' ji'i ma lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o li' taca tyi'i ycui' Ndyosi lo'o ma, xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni nu cua nda Ni ji'i ma.

3

Tyijyu' ndya'a Pablo, cha' nchcui' yu cha' ji'i Cristo lo'o ngu' xa' tsu'

1 Xqui'ya cha' nu cua nchcui' ca na', bi'
cha' nchcui' tsa na' lo'o Cristo cuentya ji'i
cu'ma. La cui' Pablo laca na'; ntsu'u na'
ne' chcua juani xqui'ya cha' cua nchcui' na'
cha' ji'i Jesucristo lo'o ñati, cha' nguxtyu-
cua na' ji'i cu'ma nu si'i ngu' judío laca ma.
2 Cua ngua cuayá' ti' ma cha' ycui' Ndyosi
laca nu nda cña bi' 'na, cha' xtyucua na'
ji'i ma, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni
ña'a Ni ji'na. 3 Cua ndacha' Ni jna' ñi'ya
nu nti' Ni cua'ni Ni nde chalyuu. Masi ná
ndacha' Ni ji'i ñati sa'ni la ñi'ya cua'ni Ni
nde chalyuu, hasta juani ndacha' Ni cha' bi'
jna', la cui' ti cha' nu cua nscua tya sa'ni
nu caca tyempo juani; cua laca nscua na' xi'
cha' bi' lo quityi re nu cua caa ti slo cu'ma.
4 Lo'o chcui' ma lo quityi re, li' caca cuayá' ti'
ma cha' nu nda na' lo'o ma cuentya ji'i cña
nu nti' Cristo cua'ni nde chalyuu; 5 ni sca
ñati ná ngujui ñi'ya caca cuayá' ti' ngu' cha'
bi' tyempo nu cua nteje tacui. Pana juani
xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni cua ngulu'u Ni cha'
bi' ji'i ngu' nu laca cña ji'i ycui' Ndyosi, nu
ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo bi'. La
cui' jua'a ngulu'u Ni cha' bi' ji'i ngu' nu tya
nda la cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati juani.
6 Bilya cuna ñati chalyuu cha' nu ndacha'
Ni 'na. Pana ndi'ya ndyu'u cha' bi': Ngu'
nu si'i ngu' judío laca ngu' ni, caca ngu' bi'
la cui' ñi'ya laca ngu' judío nu ntsu'u cha'
ji'i lo'o ycui' Ndyosi, nu lo'o ca cuayá' ti'
ngu' cha' ji'i Cristo; si xñi ngu' bi' cha' ji'i
Jesucristo, lo'o ngu' bi' caca tso'o cresiya ji'i
ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi li'. Caca stu'ba
cha' ji'i tyucuaa lo ngu' li', cha' tsa tlyu ti
tya'a ngusñi ngu' cha' ji'i Cristo caca ngu'.
Lo'o ji'i ngu' nu si'i ngu' judío laca ngu' bi',
tyacua lcaa cha' nu cua nacui Ni cha' tyacua
ji'i ngu' xqui'ya Jesucristo.

7 Cua nda ycui' Ndyosi cña bi' jna' cha'
tsa'a chcui' na' lo'o ñati, masi tyijyu' ntsu'u
ngu', xqui'ya cha' tso'o ti nti' ycui' Ndyosi
ña'a Ni 'na. Tlyu tsa cña ngua'ni Ni lo'o
na' cha' caca na' cña bi'. 8 Ná tso'o la na'
tsiya' ti que cua ña'a ca ñati nu ngusñi cha'
ji'i ycui' Ndyosi, tso'o la ngu' bi' que na';
pana nda Ni chacuayá' cha' tsa'a slo ñati nu
ndi'i xa' tsu'. Tso'o tsa cña nda Ni 'na, cha'
cacha' na' cha' tso'o bi' ji'i ngu', masi tya
lyiji tsa cha' tye ca cuayá' ti' ycui' na' lcaa
cha' tso'o nu ndu'ni Cristo lo'o ñati. 9 Cua
nchcui' Ni lo'o na' lacua. Ycui' Ndyosi nu
ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u chalyuu, nti' Ni
cha' culu'u na' cha' bi' ji'i lcaa ñati, cha' li'
caca cuayá' ti' ngu' ñi'ya laca cña nu nti'
Ni cha' cua'ni ngu'. Nu ngua tya sa'ni la,
bilya cuna ñati cha' nu ngua ti' ycui' Ndyosi
cua'ni Ni xqui'ya Cristo; 10 pana juani caca
cuayá' ti' lcaa cui'i nu laca loo nde cua, nu
lo'o ña'a cui'i bi' ji'i ñati chalyuu nu tsa
tlyu ti ndyu'ni tlyu ji'i Cristo. Lo'o jua'a
cui'i nu ngua ti' tyijiloo ji'i ycui' Ndyosi
sa'ni la ni, caca cuayá' ti' cui'i bi' cha' nchca
la ji'i ycui' Ndyosi que cua ña'a ca na nu
ngüiñá ycui' Ni. 11 Ngua'ni Ni cha' tlyu bi',
nu lo'o nda Ni ji'i Jesucristo nu Xu'na na
ñaa chalyuu, ñi'ya nu ngua ti' Ni cua'ni Ni
tya lo'o bilya tya' chalyuu. 12 Lo'o juani cua
ntsu'u chacuayá' ji'na cha' tyu'u cha' ji'na
lo'o ycui' Ndyosi xqui'ya la cui' Jesucristo
bi'; tyucui tyiquee na taca chcui' na lo'o
ycui' Ndyosi xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i
Jesucristo Sñi' ycui' Ni. Lo'o jua'a nga'aa
ntsu'u cha' cutsii na lo'o chcui' na lo'o ycui'
Ndyosi. 13 Bi' cha' juani chcui' na' lo'o ma
cha' ná ca taja ti' ma, cha' ná tya'achu' ma
ji'i ycui' Ndyosi, masi nchcube' na' xi ca su
ndi'i na' re cuentya ji'i cu'ma; sca cha' tso'o
cuentya ji'i cu'ma laca cha' bi'.

Ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a yu ji'i ñati

14 Ndyu sti' na' lo'o nchcui' na' lo'o ycui'
Ndyosi Sti Jesucristo nu Xu'na na lacua.
15 Lcaa na lo'o tya'a na ndyu'u tsa na ji'i
ycui' Ndyosi ni, cha' ngüiñá Ni lcaa lo ñati,
masi nde cua, masi nde loyuu chalyuu. Lo'o
jua'a nda Ni xtañi lcaa na. 16 Juani chcui' na'
lo'o ycui' Ndyosi Sti na cuentya ji'i cu'ma;
quiña'a tsa cha' tso'o ntsu'u ji'i Ni, bi' cha'
taca xtyucua Ni ji'i ma. Ndijña na' ji'i Ni
cha' ta Ni juersa nu tyanu ne' cresiya ji'i
ma, cha' caca tlyu tyiquee ma nu lo'o ta Ni
Xtyi'i ycui' Ni cha' tyi'i bi' lo'o ma; 17 ndijña
na' ji'i Ni cha' ca cuayá' ti' ma cha' ngua'ni
Ni cha' cua ndyanu Xtyi'i ycui' Jesús ne'
cresiya ji'i ma, nu lo'o ngusñi tso'o ma cha'
ji'i ycui' Ndyosi; ndijña na' ji'i Ni cha' tsa cu'
ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati
ma, xqui'ya cha' tso'o tsa ngusñi suu cha'
bi' ne' cresiya ji'i ma; 18 ndijña na' ji'i Ni cha'
taca ca cuayá' ti' ma ñi'ya nu ndu'ni ycui'
Cristo lo'o na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni
ña'a Ni ji'na. Nu ntsu'u tyiquee Cristo ña'a
Ni ji'i ñati ni, jyacua Ni ji'i cua ña'a ca ñati,
ta Ni cha' bi' lo'o ngu', masi ñati tlyu laca

ngu', masi laca ngu' ñatı̱ jua'a̱ ti. 19 Bi' cha'
nti' tsa na' cha' ca cuayá' tso'o ti' ma̱ cha'
ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a̱ Ni ji'na, masi
sca cha' tlyu tsa nu ná nchca ca cuayá' tso'o
ti' na ji'ı̱ laca cha' bi'. Lo'o jua'a̱ nti' na' cha'
tyi'ı̱ ycui' Ndyosi lo'o lcaa ma̱, cha' ná tyu'u
tyiquee ma̱ ji'ı̱ xa' la cha' tsiya' ti.
20 Tso'o lacua. Chcui' na cha' tlyu tsa laca
ycui' Ndyosi. Nchca tsa ji'ı̱ Ni, hasta nde
loo la ndu'ni Ni cuentya ji'ı̱ lcaa cha' nu
ndijña na ji'ı̱ Ni; ná nchca ca cuayá' ti' na
ñi'ya̱ ndu'ni Ni lcaa cha' bi'. La cui' ycui'
Ndyosi ndu'ni cña laja na, hasta nde ne'
cresiya ji'na, cha' cua'ni Ni cña nu nti' Ni
cua'ni Ni lo'o na. 21 Cua'ni tlyu na ji'ı̱ ycui'
Ndyosi, lcaa na nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu na
ji'ı̱ Ni; la cui' ti tlyu tsa laca Ni cuentya ji'ı̱
Jesucristo. Jua'a̱ caca ji'ı̱ Ni tyucui tyempo
nde chalyuu, la cui' ti ná ntsu'u tsa̱ nu tye
cha' ji'ı̱ Ni tsiya' ti. Jua'a̱ caca cha' tu'ni.

4

Sca ti cha' ntsu'u ji'ı̱ ca ta'a na nu cua ngusñi na cha' ji'ı̱ Cristo

1 Preso laca na' juani xqui'ya cha' nda na'
cha' ji'ı̱ nu Xu'na na lo'o ñatı̱. Pana nchcui'
na' lo'o ma̱ cha' tso'o ti cua'ni ma̱ lo'o xa'
ñatı̱; ñi'ya̱ nu nchcui' cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi
nu ngua tsa'a̱ ma̱ tya lo'o ngusubi Ni ji'ı̱
ma̱ tya clyo, la cui' jua'a̱ cua'ni ma̱ lo'o xa'
ñatı̱. 2 Ná cua'ni tyucuaa ti' ma̱ lo'o tya'a
ñatı̱ ma̱, tso'o ti chcui' ma̱ lo'o lcaa ngu',
talo tyiquee ma̱ ji'ı̱ ngu'; jua'a̱ xtyucua ma̱
ji'ı̱ ngu' cha' ca cuayá' ti' xa' ñatı̱ cha' chañi
cha' ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'ı̱ tya'a
ñatı̱ ma̱. 3 Cua'ni cña ti' ma̱ lacua, lo'o jua'a̱
xtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'ı̱ ma̱, cha' sca
ti cha' taca tyu'u tyiquee ma̱ lo'o ngu' tya'a
ntsu'u cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o Cristo lcaa tsa̱. Lo'o
jua'a̱ cua'ni stu'ba cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o tya'a ma̱
cha' taca tyi'ı̱ tso'o ti ma̱ lo'o ngu'. 4 Lcaa
na nu ngusñi na cha' ji'ı̱ Cristo, sca ti ñatı̱
laca na, sca ti Xtyi'i ycui' Ndyosi ndi'ı̱ lo'o
na; ndu̱ ti' na cha' stu'ba ti tyacua cha' ji'na
chalyuu ca nde loo la, bi' cha' cua ngusubi
Ni ji'na. 5 Sca ti Xu'na na ntsu'u ji'ı̱ ca
ta'a na, sca ti cha' jlya ti' na cuentya ji'ı̱
Cristo, sca ti cuayá' ntyucuatya na cuentya
ji'ı̱ Cristo, 6 cha' sca ti ycui' Ndyosi ntsu'u; la
cui' Sti lcaa na laca bi', lo'o jua'a̱ la cui' bi'
laca loo ji'ı̱ lcaa na. Ndu'ni Ni cña laja lcaa
ñatı̱ nu cua ngusñi cha' ji'ı̱ Ni, lo'o jua'a̱ ndi'ı̱
Ni lo'o lcaa ñatı̱ ji'ı̱ Ni.
7 Pana cua nda Ni sca cña cha' cua'ni scaa
na cuentya ji'ı̱ Ni; tsa ña'a̱ juersa nu nda
Cristo ji'ı̱ scaa na, jua'a̱ taca cua'ni na cña
bi'. 8 Ndi'ya̱ nscua lo quityi cusu' bi':

Nu lo'o ngutu'u Ni ndyacuí Ni ndyaa Ni nde
cua̱, ndyalo'o Ni ji'ı̱ quiña'a̱ tsa ñatı̱
nu ngua preso nde chalyuu.
Lo'o li' nda tsa Ni tyu̱u̱ lo cha' tso'o ji'ı̱ ñatı̱
chalyuu nu ngusñi cha' ji'ı̱ Ni.
Jua'a̱ nscua lo quityi bi'.

9 ¿Ni cha' laca nacuı̱ quityi cha' cua ndyaa
Ni nde cua̱? Na cua ngua'ya ti'ı̱ Ni clyo, ñaa
Ni loyuu chalyuu ca su ndi'ı̱ ñatı̱ cuxi tya'a
na. 10 La cui' Jesús nu ngua'ya nde loyuu ni,
bi' laca nu ndyacuí ndyaa ca su tlyu la, ca su
ntucua ycui' Ni ca nde cua̱. Lo'o juani cua
ntsu'u Xtyi'i ycui' Jesús tyucui ña'a̱ loyuu
chalyuu, lo'o jua'a̱ ntsu'u Xtyi'i ycui' Jesús
lcaa se'ı̱ nde cua̱. 11 Xqui'ya cha' tyu̱u̱ lo
cha' tso'o nda Jesús lo'o ñatı̱ chalyuu, bi'
cha' taca cua'ni ñatı̱ cña nu nda Ni ji'ı̱ ngu'
cha' cua'ni ngu': clyo cua ngua'a̱lo Cristo
cña ji'ı̱ la cui' ñatı̱ nu ngua tsa'a̱ ji'ı̱ yu;
lo'o jua'a̱ cua nda Ni cña ji'ı̱ ngu' cha' caca
chcui' ngu' na laca nu cua cua'ni ti ycui'
Ndyosi chalyuu; lo'o xa' la ñatı̱ ji'ı̱ Ni ntsu'u
cña ji'ı̱ cha' cacha' liñi ji'ı̱ ñatı̱ ñi'ya̱ caca
clyaá ngu' ji'ı̱ nu cuxi; lo'o jua'a̱ ngua'a̱lo Ni
cña ji'ı̱ ñatı̱ nu caca loo ji'ı̱ tya'a, cha' caca
ngu' bi' mstru, cha' culu'u ngu' bi' cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi ji'ı̱ tya'a ngu'. 12 Jua'a̱ ndu'ni
cho'o Ni ji'na, ñatı̱ nu ntsu'u cha' ji'ı̱ lo'o Ni,
cha' taca cua'ni na cña ji'ı̱ Ni, cha' tachaa
la tyanu cha' ne' cresiya ji'na nu tsa tlyu ti
ngusñi na cha' ji'ı̱ Cristo. 13 Lo'o jua'a̱ lcaa
na lo'o tya'a na, sca ti cuayá' taca xñi na
cha' ji'ı̱ Cristo, sca ti cuayá' taca tyuloo na
ji'ı̱ Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. Li' caca
na ñatı̱ tyucui tyiquee, taca caca na ñi'ya̱ nu
nti' Cristo cha' caca na. 14 Li' nga'aa cua'ni
na ñi'ya̱ ndu'ni nu sube nu lu'ba ti ncha'a̱
cña ji'ı̱, cha' nu ndijya ngu'; ni ná ta na
chacuayá' cojolaqui ngu' ji'na xa' tyucuı̱ı̱,
nu lo'o chcui' ngu' lo'o na cua ña'a̱ ca cha'
nu bilya cuna na ji'ı̱. Ntsu'u tsa cha' cuiñi
nu nda ñatı̱ nu tajua' tsa nchcui' lo'o na,
ñatı̱ nu nti' tsa cha' tsalo'o ji'na nde tyucuı̱ı̱
cuxi. 15 Pana xa' ña'a̱ cua'ni na. Chcui' na
lo'o ngu' ji'ı̱ lcaa cha' liñi nu ntsu'u ji'ı̱ ycui'
Ndyosi; culu'u na ji'ı̱ ngu' cha' ntsu'u tsa

tyiquee na ña'a na ji'i lcaa tya'a ñati na, cha' nga'a cha' xñi tso'o na lcaa cha' ji'i Cristo cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o ycui' Ni. Nu Cristo bi' ni, la cui' bi' laca loo ji'i lcaa tya'a na nu tsa tlyu ti ngusñi na cha' ji'i Ni; [16] xqui'ya Cristo, bi' cha' ndyaca na sca ti ñati cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Ntsu'u cña cha' cua'ni sa scaa na lo'o tya'a na; nga'a cha' cua'a na ji'i tya'a na cha' ná xñi na tyucuii cuxi, cha' jua'a stu'ba ti ntsu'u tyiquee na lo'o tya'a na. Si tso'o ti ndi'i na lo'o tya'a na, li' tsa tlyu ti xtyucua na ji'i tya'a na, cha' tachaa la tyanu cha' ji'i Jesús ne' cresiya ji'i scaa na, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i tya'a na.

Chalyuu cucui nu ngujui ji'na xqui'ya Cristo

[17] Chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na chcui' na' xi lo'o cu'ma juani: Nti' tsa na' culo na' cña ji'i cu'ma cha' nga'aa cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu ná nslo ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti; cua ña'a ca cha' cuxi nu nda'ya hique ngu', xcui' jua'a ndu'ni ngu' bi' chalyuu. Sca cha' tonto tsa ndu'ni ngu' bi', [18] talya tsiya' ti chalyuu nu ntsu'u ji'i ngu' bi'; bi' cha' ná nchca ca cuayá' ti' ngu' tsiya' ti. Ná ntsu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o chalyuu cucui nu cua nda ycui' Ndyosi ji'na cha' tyi'i tso'o ti na, xqui'ya cha' ná jlo ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' ná ntaja'a ngu' bi' xñi tyiquee ngu' sca cha' liñi. [19] Nga'aa nchca ca tyuju'u ti' ngu' bi', bi' cha' quiña'a la cha' cuxi ndyu'ni ngu', ña'a cuayá' nda ngu' chacuayá' ji'i cua ña'a ca cha' cuxi cha' caca bi' loo ji'i ngu'. Ná tucui caca cua'a ji'i ngu' bi' lo'o ndu'ni ngu' cua ña'a ca cha' suba' lo'o tya'a ngu'. [20] Pana nu cu'ma ni, si'i na ngua tsa'a ma ji'i Cristo cha' cua'ni ma cha' cuxi bi'. [21] Chañi cha' cua ndyuna ma cha' ji'i Cristo, cua ngua tsa'a tso'o ma cha' liñi ji'i Jesús nu ngulu'u ngu' ji'i ma; [22] bi' cha' cua'ni tye ma ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ma tya sa'ni la. Quiña'a tsa cha' ndatsaa cha' cuxi bi' ji'i ma nu ngua li', ndacui tsa ti' ma ji'i cha' cuxi bi', ña'a cuayá' nu chcuna' tsiya' ti chalyuu ji'i ma xqui'ya cha' cuxi bi'. [23] Juani nga'a cha' cua'ni cucui ma ji'i lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma, jua'a lcaa cha' nu ca'ya hique ma; [24] nga'a cha' xñi tso'o ma cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' xa' ña'a cua'ni ma su ndi'i ma chalyuu, cha' taca cua'ni ma ñi'ya nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma. Bi' cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ma chalyuu, xcui' cha' lubii cua'ni ma, si chañi cha' laca ma ñati ji'i ycui' Ndyosi.

[25] Juani nga'aa chcui' ma cha' cuiñi lo'o tya'a ñati ma lacua; xcui' cha' liñi chcui' scaa ma lo'o tya'a ma, cha' sca ti ñati laca na, sca ti cha' ntsu'u ji'na lo'o tya'a na.

[26] Lo'o ntsu'u quiya' ñasi' ma xi, cui'ya ma cuentya cha' ná tyanu qui'ya ji'i ma li'; ná tso'o si caca ñasi' ti' ma tyucui tsa, tsa tyeje tacui ti cha' cua'ni ma ji'i. [27] Ná ta ma tyempo tsiya' ti ji'i nu xña'a cha' caca bi' loo ji'i ma.

[28] Cu'ma nu nguaana ma na nu ntsu'u ji'i ñati tya tsubi' la, nga'a cha' xtyanu ma cña bi' ji'i ma, clyana ma cña tso'o la nu cua'ni ycui' ma; tso'o la si cua'ni ma cña lo'o ya' ycui' ma, cha' jua'a caja xi ñi'ya nu xtyucua ma ji'i tya'a ma nu lyiji tsa ji'i.

[29] Ná chcui' ma cha' ti'í lo'o tya'a ñati ma; clyana ma cha' tso'o nu chcui' ma lo'o tya'a ma; clyana ma ñi'ya nu caca xtyucua ma ji'i ngu' cha' tyatí la ti' ngu' ji'i ycui' Ndyosi, cha' tyanu sca cha' tso'o ne' cresiya ji'i ngu' nu lo'o cuna ngu' cha' nu chcui' ma. [30] Ná cua'ni ma cha' ca xñi'i ti' Xtyi'i ycui' Ndyosi; nu Xtyi'i ycui' Ndyosi ni, ñi'ya laca si cua ngusta Ni cuayá' nu ji'i ycui' ca Ni hichu' na, cha' laca na ñati ji'i Ni, jua'a laca bi'. Tyanu bi' lo'o na ña'a cuayá' nu tye chalyuu ji'na, ña'a cuayá' nu tyalaa tsa nu cua'ni lyaá Ni ji'na.

[31] Cua'ni tye ma ji'i lcaa cha' su chii nti' ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma lacua; jua'a cha' liye' ti' ma, jua'a cha' ñasi' ti' ma, cua'ni tye ma ji'i lcaa cha' bi'. Nga'aa xi'ya cuii ma cha' suba' ji'i tya'a ma, nga'aa chcui' ma cuentyu ji'i tya'a ma, nga'aa ntsu'u cha' chcui' cuxi ma ji'i tya'a ma tsiya' ti. [32] Xa' ña'a cua'ni ma juani. Xcui' tso'o ti cua'ni ma lo'o tya'a ñati ma, tyu'u tsa cha' clyu ti' ji'i ma lo'o tya'a ma; cua'ni clyu ti' ma ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' jua'a cua ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'na xqui'ya Cristo.

5

Nga'a cha' cua'ni na cha' tso'o lo'o ndi'i na chalyuu, si laca na sñi' ycui' Ndyosi

[1] Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ma, xqui'ya cha' laca ma sñi' ycui' Ni; bi' cha' cua'ni ma cha' caca ma ñi'ya nu laca ycui' Ndyosi tsiya' ti. [2] Tso'o ti tyu'u tyiquee

ma ña'a ma ji'i ñati, cha' la cui' jua'a ntsu'u
tsa tyiquee Cristo ña'a Ni ji'na. Nu lo'o ñaa
Jesús chalyuu ni, cua ntaja'a Jesús nda yu
tyucui ña'a ycui' ca yu cha' caca sca msta ji'i
ycui' Ndyosi cuentya ji'na. Tso'o tsa ngua
ti' ycui' Ndyosi li'.

3 Nu juani cha' laca ma ñati ji'i ycui'
Ndyosi, ná tso'o si xcui' cha' ji'i nu cuna'a
ntsu'u tyiquee ma; ná cua'ni ma cha' suba'
lo'o ñati, ni ná chcui' ma tsiya' ti ji'i lcaa
cha' bi' lo'o tya'a ñati ma; ná tyacui ti' ma
ji'i cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ñati. 4 Nga'aa
ntsu'u cha' tyu'u cha' suba' tu'ba ma. La
cui' ti ná chcui' ma cha' tonto, ná chcui'
ma sca cha' nguna' ti lo'o tya'a ñati ma.
Tso'o la si tya ma xlya'be ji'i ycui' Ndyosi.
5 Sca cha' chañi tsa laca re: Ñati nu jua'a
xcui' cha' cuxi ndu'ni ni, ná caja chacuayá'
tyaa ngu' bi' ca su ntucua ycui' Ndyosi lo'o
Cristo ca tiya' la, nu lo'o caca Ni loo; ñati nu
xcui' cha' ji'i nu cuna'a ntsu'u tyiquee ngu',
ñati nu ndu'ni suba', ñati nu ndacui ti', ná
caja chacuayá' tyaa ngu' bi' ca su ntucua
Ni. Nu ndacui ti' na ji'i sca cha' ni, laca
cha' ntsu'u tsa tyiquee na ji'i cha' bi', ñi'ya
lo'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i sca jo'ó.
6 Ná ta ma chacuayá' cha' ñilo'o ngu' ji'i ma
lo'o sca cha' tonto ti. Xqui'ya cha' cuxi bi'
ñasi' tsa ycui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu nu ná
ndaquiya' ji'i cha' nu nchcui' Ni; xcube' tsa
Ni ji'i ngu' bi' lo'o tye chalyuu. 7 Bi' cha'
nchcui' na' lo'o ma, cha' ná tyu'u cha' ji'i
ma lo'o ñati nu ndu'ni jua'a.

8 Nu ngua sa'ni la, talya tsiya' ti chalyuu
ji'i ma; pana juani cua ngua xee chalyuu
ji'i ma, tya lo'o ngusñi ma cha' ji'i ycui' nu
Xu'na na. Ñi'ya ndu'ni ñati nu cua ntsu'u
lo xee ji'i Cristo, jua'a nga'a cha' cua'ni ma
su ndi'i ma chalyuu juani. 9 Na cua ntsu'u
nu xee lubii ji'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i
ma, bi' laca nu ndu'ni lo'o ma cha' cua'ni
ma cha' tso'o; ndu'ni bi' cha' tso'o ti tyu'u
tyiquee ma ña'a ma ji'i xa' ñati, cha' xcui'
cha' liñi chcui' ma. 10 Clyana ma cua ña'a
ca cha' tso'o nu nti' ycui' nu Xu'na na cha'
cua'ni ma, lo'o li' cua'ni cha'a ma cha' tso'o
bi'. 11 Ná tyu'u cha' ji'i ma lo'o ñati nu
xcui' cha' cuijya ti, nu xcui' cha' tonto ti
ndu'ni ngu', xqui'ya cha' talya chalyuu nu
ntsu'u ji'i ngu'; ta ma sca cuii lo'o ngu' bi',
cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi ti ndyu'ni
ngu'. 12 Pana ntsu'u cha' cuxi nu ndu'ni ngu'
cuaana ti, nu tyuju'u tsa ti' na si chcui' na
ji'i cha' bi'. 13 Nu lo'o quijeloo cha' ji'i tya'a
quichi tyi ngu' ñi'ya ngua cha' cuxi bi', li' ca
cuayá' liñi ti' lcaa ngu' cua ña'a ca cha' cuxi
nu ngua'ni ngu'. Liñi tsa sca cha' nu cua
ndu'u lubii. 14 Bi' cha' ndi'ya nchcui' quityi
cusu':

Quee ti' cu'ma, cha' ñi'ya laca si na laja'
ma, si na ngujuii ma, jua'a laca ma
xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ma.
Nga'aa tyu'u cha' ji'i ma lo'o cha' cuxi,
cha' li' taca ta Cristo xee nu tyu'ú ne' cre-
siya ji'i ma.
Jua'a nscua lo quityi.

15 Tso'o lacua, culacua tso'o ti' ma ñi'ya
nu cua'ni ma laja lo'o ndi'i ma chalyuu; ná
cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ñati nu ná nduna
tsiya' ti, cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ñati nu
nclyacua tso'o ti'. 16 Clyana ma cha' tso'o nu
cua'ni ma laja lo'o ndi'i ma chalyuu, cha' ná
tyu'u cha' ji'i ma lo'o cha' cuxi nu ndyu'ni
xa' ñati tyempo juani; 17 ná caca ma tonto
lacua, cua'ni cha'a ma lcaa ña'a cha' nu nti'
ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni ma chalyuu.
18 Ná ca cu'bi ma; ndu'ni ñu'u tsa nu xña'a ji'i
ñati cha' chcuna' chalyuu ji'i ngu', xqui'ya
cha' cu'bi ngu'. Xa' ña'a cua'ni ma, cha'
xtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i ma lo'o cua
ña'a ca cña nu cua'ni ma chalyuu. 19 Cula
tu'ba ma lcaa lo jii ji'i ycui' Ndyosi nu lo'o
tyu'u ti'i ma lo'o tya'a ma cha' cua'ni tlyu
ma ji'i Ni, masi jii salmo nu nscua lo quityi
tya sa'ni, masi cua ña'a ca jii nu nchcui' cha'
ji'i ycui' Ndyosi nu ca'ya hique ma; tyucui
tyiquee ma cua'ni tlyu ma ji'i ycui' Ndyosi
lo'o jii bi'. 20 Lo'o jua'a cua ña'a ca hora
tso'o tya ma xlya'be ji'i ycui' Ndyosi Sti na
chacuayá' ji'i Jesucristo nu Xu'na na; tya
ma xlya'be ji'i Ni cuentya ji'i lcaa cha' nu
ndyaca ji'i ma, masi tso'o cha' bi', masi ná
tso'o cha' bi'.

Nu lo'o tyucuaa ngu' lo'o clyo'o ngu' ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi

21 Taquiya' tso'o ma ji'i clyo'o ma xqui'ya
ycui' Ndyosi.

22 Cu'ma ngu' cuna'a ni, taquiya' ma cha'
nu nchcui' clyo'o ma ñi'ya lo'o ndaquiya' na
cha' nu nchcui' ycui' nu Xu'na na. 23 Loo
laca sca nu qui'yu ji'i clyo'o yu. La cui'
jua'a Cristo laca loo ji'i lcaa ñati nu tsa
tlyu ti ndyu'ni tlyu ji'i ycui' Ni; Cristo laca
nu ndaca'a ji'i lcaa ñati ji'i yu, cha' ná

cua'ni ñu'u̱ nu cuxi ji'i̱ ngu' lo'o tya'a ngu'.
24 Cu'ma̱ ngu' cuna'a̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱
Cristo, nga'a̱ cha' cua'ni chi̱ ma̱ loo clyo'o
ma̱; tucuá ma̱ lcaa cña nu culo clyo'o ma̱
ji'i̱ ma̱, ñi'ya̱ nu ndyaca lo'o lcaa ngu' tya'a
ma̱ nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu ma̱ ji'i̱ Cristo,
ntucuá ma̱ cña ji'i̱ Cristo.

25 Nu cu'ma̱ ngu' qui'yu ni, tyu'u tso'o
tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ clyo'o ma̱, cha' la
cui' jua'a̱ tso'o tsa ntsu'u tyiquee Cristo
ña'a̱ yu ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ yu nde chalyuu; bi' cha'
ntaja'a̱ yu ngua'a̱ yu lo crusi xqui'ya ñati̱ nu
xñi cha' ji'i̱ yu ca tiya' la. 26 Ngujuii yu cha'
caja ñi'ya̱ cua'ni lubii yu ji'i̱ ñati̱ nu xñi cha'
ji'i̱ yu; ngua ti' Jesús cha' cuna ngu' lcaa cha'
ji'i̱ ycui' yu, cha' taca cuityi̱ Ni qui'ya nu
ntsu'u ji'i̱ ngu', cha' ta Ni chalyuu cucui ji'i̱
ngu'. Jua'a̱ ngua'ni Ni cha' sca ti quiya' laca
ngu' bi' ñati̱ ji'i̱ Ni. Lo'o li' taca tyucuatya
ngu' ji'i̱ ngu' bi' cuentya ji'i̱ Jesús. 27 Ngua
ti' Cristo cha' tyi'i̱ ñati̱ ji'i̱ yu ca slo ycui'
Ndyosi lo'o tye chalyuu; tlyu tsa cha' tso'o
caca nu lo'o tyi'i̱ na ñati̱ ji'i̱ Ni ca slo Ni
tsa tlyu ti, nu lo'o lubii tyiquee na, nu lo'o
nga'aa ntsu'u qui'ya ji'na, nu ná lo'o yabe'
ji'na, nu ná lo'o chaca cha' cuxi, cha' ná
talo ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ ni sca cha' cuxi.
28 Cu'ma̱ ngu' qui'yu nu ntsu'u clyo'o ma̱ ni,
nga'a̱ cha' cua'ni tyaca'a ma̱ ji'i̱ clyo'o ma̱,
ñi'ya̱ ndu'ni tyaca'a ma̱ ji'i̱ ycui' ca ma̱. Si
tyaca'a clyo'o na ji'na, laca cha' ndu'ni na
sca cha' tso'o ji'i̱ ycui' ca na, 29 cha' ni sca
na, ni sca quiya' ná nchca cuxi tyiquee na
ña'a̱ na ji'i̱ ycui' ca na. Na ndacu tso'o na,
na ña'a̱sii̱ tso'o na ji'i̱ ycui' ca na; la cui'
jua'a̱ ndu'ni tyaca'a Cristo ji'i̱ ñati̱ ji'i̱, 30 cha'
sca ti taju laca ca ta'a na cuentya ji'i̱ Cristo,
cha' ntsu'u cña nu ndu'ni scaa na cuentya
ji'i̱ Ni. 31 Ndi'ya̱ laca cha' nu nscua lo quityi
cusu': "Xtyanu sca nu qui'yu ji'i̱ sti yu ji'i̱
xtya'a̱ yu su ndi'i̱ ngu', cha' tsaa tyi'i̱ yu lo'o
clyo'o yu; lo'o li' nu tyucuaa ngu' bi' caca
ngu' sca ti ñati̱ tsiya' ti cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi", nacui̱ quityi bi'. 32 Tlyu tsa cha'
nu nscua lo quityi cusu' bi'. Nti' na' cha'
cuentya ji'i̱ Cristo nchcui' quityi bi', lo'o
jua'a̱ cuentya ji'i̱ ca ta'a na nu ndu'ni tlyu
na ji'i̱ Ni tsa tlyu ti, bi' laca cha' nu nchcui'
ycui' Ndyosi lo quityi bi'. 33 Pana la cui' jua'a̱
nchcui' quityi bi' cuentya ji'i̱ lcaa cu'ma̱,
cha' cua'ni tyaca'a cu'ma̱ ngu' qui'yu ma̱
ji'i̱ clyo'o ma̱ ñi'ya̱ nu ndu'ni tyaca'a ma̱ ji'i̱
ycui' ca ma̱. La cui' jua'a̱ nga'a̱ cha' cua'ni
chi̱ ngu' cuna'a̱ ma̱ loo clyo'o ma̱.

6

1 Cu'ma̱ ngu' cuañi' ni, tucuá ma̱ cña nu
culo ngu' cusu' ji'i̱ ma̱, cha' cua nti' tsa ycui'
Ndyosi nu Xu'na na cha' cua'ni ma̱ jua'a̱.
2 Sca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ñati̱ tya
clyo, ndi'ya̱ nscua cha' bi': "Cua'ni chi̱ ma̱
loo sti ma̱, loo xtya'a̱ ma̱". Lo'o li' nda ycui'
Ndyosi chaca cha' lo'o na si cua'ni na jua'a̱:
3 "Cha' jua'a̱ caca tso'o tyiquee ma̱; lo'o li'
quiña'a̱ yija̱ talo ma̱ tyi'i̱ ma̱ chalyuu", nacui̱
ycui' Ndyosi.
4 Cu'ma̱ nu laca ma̱ sti nu sube ni, ná
su'ba ñasi̱' ma̱ ji'i̱ sñi' ma̱. Laja lo'o ndyu'ni
cu'ú ma̱ ji'i̱ sñi' ma̱, tya'ni ngu' xi si chañi
cha' cuxi ndyu'ni ngu'; culu'u tso'o ma̱ ji'i̱
ngu' cha' taca taquiya' ngu' cha' ji'i̱ ycui' nu
Xu'na na.
5 Cu'ma̱ ngu' msu nu ngüi'ya ñati̱ ji'i̱ ma̱
cha' cua'ni ma̱ cña ji'i̱ ngu' laja ti, cua'ni ma̱
lcaa cña nu culo xu'na ma̱ ji'i̱ ma̱ nde loyuu
chalyuu. Cube xi ti' ma̱ ñi'ya̱ nu cua'ni ma̱
cña ji'i̱ ngu', cha' tyucui tyiquee ma̱ cua'ni
ma̱ cña bi'; cua'ni ma̱ cña bi' ñi'ya̱ laca si cña
ji'i̱ Cristo laca cña nu ndyu'ni ma̱.
6 Cua'ni ma̱ cña ji'i̱ ngu' lacua; si'i na
cua'ni ti ma̱ jua'a̱ cha' tyanu tso'o ma̱
lo'o ngu', nu lo'o ndu̱ ti ngu' ndyi'ya ngu'
cuentya ji'i̱ ma̱ si ndyu'ni ma̱ cña. Tso'o
la si tyi'u ti' ma̱ cha' la cui' msu ji'i̱ Cristo
laca ma̱, bi' cha' tyucui tyiquee ma̱ cua'ni
ma̱ lcaa ña'a̱ cña nu nti' ycui' Ndyosi cha'
cua'ni na. 7 Tso'o ti cua'ni ma̱ lcaa cña lacua,
tyi'u ti' ma̱ cha' cña ji'i̱ ycui' nu Xu'na na
laca nu ndyu'ni ma̱, si'i cña ji'i̱ ñati̱ chalyuu
ti. 8 Ná ndu'ni cha' masi msu nu ngüi'ya ti
ñati̱ laca ma̱, masi msu nu ndi'i̱ tso'o ti laca
ma̱; cua jlo ti' na cha' ycui' nu Xu'na na tya
cha' tso'o ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ndu'ni cña tso'o
cuentya ji'i̱ Ni.
9 Nu cu'ma̱ ngu' xu'na msu bi' ni, la cui'
jua'a̱ nga'a̱ cha' cña'a̱sii̱ tso'o ma̱ ji'i̱ msu
ji'i̱ ma̱. Ná xcutsii̱ ma̱ ji'i̱ ngu', ni ná cua'ni
tyaala ma̱ lo'o ngu' bi'; tyi'u ti' ma̱ cha' sca
ti nu Xu'na na laca loo ji'i̱ cu'ma̱ lo'o ji'i̱ ngu'
bi', lo'o jua'a̱ sca ti cuayá' ndu'ni Ni lo'o cua
ña'a̱ ca ñati̱.

Ya' xña nu cua'nijo'o ji'i̱ ngu' nu ngusñi
cha' ji'i̱ Cristo, cha' xu̱u̱ tya'a ngu' lo'o nu xña'a̱

10 Juani ni, cua'ni ma̱ cha' caca nguula ti'
tyiquee ma̱, cha' stu'ba ti ndu'ni ma̱ cña

lo'o ycui' nu Xu'na na, lo'o jua'a̱ nguula tsa
juersa ntsu'u ji'i̱ ycui' Ni. 11 Lcaa tyempo
tyi'u ti' ma̱ lcaa cha' nu cua nda ycui' Ndyosi
lo'o ma̱, cha' taca cua'a ma̱ ji'i̱ ycui' ca ma̱,
cha' ná cñilo'o nu xña'a̱ ji'i̱ ma̱. 12 Si'i na
nxu̱u̱ tya'a na lo'o ñati̱ chalyuu ti, siya' la
juersa ntsu'u ji'i̱ ngu' bi'; tya'a cusu̱u̱ na laca
lcaa cui'i̱ cuxi nu ntsu'u nde cua̱. Nguula
tsa nu bi', hasta ngua ti' bi' tyijiloo ji'i̱ ycui'
Ndyosi; pana ná ngua ji'i̱. La cui' laca nu
ngua ti' caca xu'na chalyuu, lo'o jua'a̱ nclyo
bi' cña ji'i̱ ñati̱ cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha'
cuxi nde chalyuu juani. 13 Pana cha' nu cua
nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na ni, ñi'ya̱ laca
ste' sendaru nu ndya'a̱ cusu̱u̱, jua'a̱ laca
cha' bi'; xcui' chcua̱ laca ste' sendaru cha'
cua'a ji'i̱ ycui' ca ngu'. Taquiya' ma̱ ji'i̱ cha'
bi', xñi tso'o ma̱ ji'i̱ cha' bi' juani; lo'o tyalaa
tyempo cuxi bi', li' taca talo ma̱ cha' xu̱u̱
tya'a ma̱ lo'o nu xña'a̱, cha' ngusñi ma̱ cha'
tso'o bi', masi tya'a cusu̱u̱ na laca nu xña'a̱
bi'. Si jua'a̱ cua'ni ma̱, nu lo'o tye cha'
cusu̱u̱ bi', li' tya tyu̱ ma̱ ñi'ya̱ nu ndu̱ ti ma̱.
14 Bi' cha' cua'ni tajua' ma̱ lacua; ñi'ya̱ lo'o
ndyaaca̱' ne' sendaru lo'o juata cha' xñi ca'a̱
tso'o ste' ngu', jua'a̱ cu'ma̱, xñi tso'o ma̱
cha' nu nchcui' Ni bi'. Xcui' cha' liñi chcui'
ma̱, cha' li' taca xu̱u̱ tya'a ma̱ lo'o nu cuxi.
Sca sendaru ni, ndyacu̱' chcua̱ lo tyiquee yu
lo'o nde chu̱' yu, cha' cua'a yu ji'i̱ tyiquee
yu. Lo'o jua'a̱ cu'ma̱, ná taca sta ngu' qui'ya
ji'i̱ ma̱ si xcui' cha' liñi ndu'ni ma̱. 15 Ndyu'u
xapatu quiya' sendaru. Lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ni,
quiñi ti' ma̱ cha' tsaa chcui' ma̱ cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ñati̱; chcui' ma̱ cha' taca cua'ni
lyaá Ni ji'i̱ ngu' bi' cha' taca cua'ni Ni cha' ti̱
ti tyi'i̱ tyiquee ngu'. 16 Lo'o jua'a̱ ndacui sca
chcua̱ cuaja' ya' sendaru; nu lo'o cu̱ tya'a
cusu̱u̱ yu clya nu nga'a̱ quii' lo ji'i̱ yu, li'
cua'a yu ji'i̱ ycui' ca yu lo'o chcua̱ cuaja' bi'.
Jua'a̱ caca ji'i̱ ma̱ si chañi cha' ngusñi ma̱
cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, taca cua'a ma̱ ji'i̱ ycui'
ca ma̱ lcaa hora cha' ná cua'ni lya' ti' nu
cuxi ji'i̱ ma̱. 17 Smalyu chcua̱ ntucua hique
ngu' sendaru cha' cua'a ji'i̱ hique ngu'. Lo'o
jua'a̱ cu'ma̱, cua ngua'ni lyaá Ni ji'i̱ ma̱, bi'
cha' ntsu'u nu ña'a̱sii̱ ji'i̱ ma̱ li'. Xñi ma̱ lcaa
cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ma̱ cha'
caja ñi'ya̱ nu chcui' ma̱ lo'o sca ñati̱, ñi'ya̱
laca si cua ngusñi ma̱ sca maxtyi cusu̱u̱ ji'i̱
sendaru. 18 Chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi nu
lo'o nxu̱u̱ tya'a ma̱ lo'o nu cuxi, cha' jña
ma̱ chacuayá' ji'i̱ Ni; lcaa tyempo xtyucua
Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱ cha' taca chcui'
ma̱ lo'o Ni. Lo'o jua'a̱ chcui' ma̱ lo'o Ni
cuentya ji'i̱ lcaa ñati̱ nu cua ngusñi cha' ji'i̱
Ni. Bi' cha' lacua, tii ti ti' ma̱ chcui' ma̱ lo'o
Ni, cha' ná ca taja ti' ma̱. 19 La cui' jua'a̱
tso'o si chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi Sti na
cuentya jna', cha' tya ta la Ni cha' nu chcui'
na' lo'o ñati̱, cha' caca tlyu la tyiquee na'
chcui' na' lo'o ñati̱ ña'a̱ cuayá' nu ca cuayá'
ti' ngu' cha' taca cua'ni lyaá Cristo ji'i̱ ngu'
ya' nu cuxi; sca cha' nu bilya cuna ngu' laca
bi'. 20 Cua ngusubi Ni 'na cha' tsa'a̱ tyijyu',
cha' ta na' cha' bi' lo'o ñati̱; bi' cha' laca
na' preso juani. Chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi
cuentya jna' lacua, cha' taca chcui' liñi na'
cha' bi' lo'o ñati̱, ñi'ya̱ nu nga'a̱ cha' chcui'
na'.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

21 Cua nda na' ji'i̱ yu Tíquico cha' caa̱ slo
ma̱. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya cha' stu'ba
tsa ndu'ni ya cña ji'i̱ ycui' nu Xu'na na lo'o
yu. Cacha' lyiji yu ji'i̱ ma̱ lcaa cha' ñi'ya̱
nu ndyaca 'na ca nde, ñi'ya̱ cña nu ndyu'ni
na'. 22 Bi' cha' cua nda na' ji'i̱ yu lijya̱ yu slo
cu'ma̱, cha' tso'o la tyanu tyiquee ma̱ lo'o
cuna ma̱ ñi'ya̱ nu ndyaca cha' ji'i̱ cuare.
23 Chcui' na' lo'o ycui' Ndyosi Sti na, lo'o
jua'a̱ lo'o Jesucristo nu Xu'na na cuentya ji'i̱
cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo; cua'ni
Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ma̱, cha' tso'o ti
tyu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a na, cha'
lcaa tyempo jlya ti' ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi.
24 Lo'o jua'a̱ nti' na' cha' ña'a̱ ti cua'ni Ni cha'
tso'o lo'o lcaa cu'ma̱ nu ntsu'u tyiquee ma̱
ji'i̱ Jesucristo nu Xu'na na, cu'ma̱ nu nga'aa
nti' tya'a̱chu̱' ma̱ ji'i̱ Cristo. Chañi cha' jua'a̱
caca cha' bi'.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa slo ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo nde quichı̱ Filipos

1 Pablo lo'o Timoteo laca cuare. Tyucuaa
ya ndyu'ni ya cña ji'ı̱ Jesucristo, bi' cha'
nscua ya quityi re cha' caa̱ ca slo cu'ma̱,
cha' tya'a ñatı̱ ji'ı̱ ycui' Ndyosi laca na. Cua
ngusñi na cha' ji'ı̱ Jesucristo, bi' cha' laca
na ñatı̱ ji'ı̱ ycui' Ndyosi. La cui' jua'a̱ lo'o
quityi re chcui' ya xi lo'o lcaa ngu' cusu' nu
laca loo ji'ı̱ ña'a̱ taju cu'ma̱, jua'a̱ chcui' ya
xi lo'o xa' la ngu' nu laca cña, nu ntsu'u cha'
xtyucua ji'ı̱ ma̱. 2 Ndi'ya̱ nti' na', cha' ña'a̱ ti
cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma̱,
cha' tı̱ ti tyi'ı̱ tyiquee ma̱ xqui'ya Jesucristo
nu Xu'na na.

Nchcui' Pablo lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'ı̱ ngu' Filipos bi'

3 Lcaa quiya' lo'o ndyi'u ti' na' ji'ı̱ cu'ma̱,
li' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'; ndya na'
xlya'be ji'ı̱ ycui' Ndyosi cuentya ji'ı̱ lcaa ma̱
li'. 4 Lo'o nchcui' na' lo'o Ni cuentya ji'ı̱
ma̱, chaa ti ti' na' nchcui' na' lo'o Ni li'.
5 Tya lo'o ndyuna ma̱ cha' tso'o ji'ı̱ Cristo tya
clyo, ña'a̱ ti tsa cu' ti nxtyucua ma̱ 'na cha'
chcui' na' cha' bi' lo'o xa' la ñatı̱; 6 bi' cha'
cua jlo ti' na' juani cha' ña'a̱ ti tya cua'ni
ycui' Ndyosi cña ne' cresiya ji'ı̱ ma̱, ña'a̱
cuayá' nu tyu'u scua cña bi', nu lo'o tyaa̱
Jesucristo chaca quiya', cha' la cui' ycui' Ni
laca nu nguxana ngua'ni cña ne' cresiya ji'ı̱
ma̱ tya clyo. 7 Tso'o si culacua xi ti' na'
jua'a̱ cuentya ji'ı̱ cu'ma̱, xqui'ya cha' lcaa
tsa̱ ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a̱ na' ji'ı̱ cu'ma̱;
stu'ba ti ndyaca cha' ji'ı̱ cu'ma̱ lo'o na', tso'o
tsa ndyu'ni Ni lo'o na cha' ndyu'ni na cña
ji'ı̱ Jesucristo. Nguxtyucua ma̱ jna' tsubi'
lo'o nguta'a̱ na' slo ngu' nu laca loo cha'
nxacuı̱ na' cha' ji'ı̱ ngu' bi'; nacuı̱ na' ji'ı̱
ngu' cha' tso'o tsa laca cha' nu cua nda ycui'
Ndyosi lo'o na, lo'o jua'a̱ ndacha' liñi na'
ji'ı̱ ngu' ñi'ya̱ laca cha' liñi bi'. Lo'o juani
tya nxtyucua ma̱ 'na, masi ntsu'u na' ne'
chcua̱ xqui'ya cha' nchcui' na' cha' ji'ı̱ Jesús
lo'o ñatı̱. 8 Cua jlo ti' ycui' Ndyosi cha' ñi'ya̱
ntsu'u tyiquee ycui' Jesucristo ña'a̱ Ni ji'ı̱
lcaa cu'ma̱, la cui' jua'a̱ ntsu'u tsa tyiquee
na' ña'a̱ na' ji'ı̱ cu'ma̱. 9 Ndi'ya̱ laca cha'
nu nchcui' na' lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'ı̱
ma̱: ndijña na' chacuayá' ji'ı̱ Ni cha' ña'a̱ ti
tso'o la tyu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'ı̱ tya'a
ñatı̱ ma̱, cha' jua'a̱ taca ca cuayá' la ti' ma̱
lcaa cha', cha' jua'a̱ taca culacua tso'o la ti'
ma̱; 10 ndijña na' cha' lcaa tyempo taca ca'ya
cha' hique ma̱ ñi'ya̱ nu tso'o la cha' cua'ni
ma̱. Jua'a̱ nga'aa tyaja'a̱ ma̱ cua'ni la ma̱
cha' cuxi, nga'aa tyanu yabe' hichu̱' ma̱ nu
lo'o tyalaa tsa̱ cha' caa̱ Cristo chaca quiya'.
11 Quiña'a̱ tsa cha' tso'o taca cua'ni ma̱ lcaa
su ndi'ı̱ ma̱ chalyuu xqui'ya Jesucristo, cha'
ndyu'ni Cristo cña ne' cresiya ji'ı̱ ma̱; bi'
cha' taca cua'ni tlyu ma̱ ji'ı̱ ycui' Ndyosi,
taca cua'ni chı̱ ma̱ loo Ni.

Sca ti cha' nti' Pablo nde chalyuu, cha' caca yu cña ji'ı̱ Cristo

12 Cu'ma̱ ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱
Cristo, nti' na' cha' caca cuayá' tso'o ti' ma̱
cha' cua lijya̱ ngañi la cha' tso'o ji'ı̱ Jesús laja
ngu' quichı̱ re, xqui'ya cha' cuxi nu ndyaca
'na re. 13 Nga'a̱ na' ne' chcua̱ juani, bi' cha'
jlo ti' lcaa ñatı̱ nu ndi'ı̱ ni'ı̱ tlyu ji'ı̱ gobierno
re, cha' cua ngusu'ba ngu' 'na ne' chcua̱
xqui'ya cha' ndya'a̱ na' lo cña ji'ı̱ Cristo;
masi lcaa sendaru nu ndi'ı̱ ca nde, masi xa'
la ñatı̱, cua jlo ti' ngu'. 14 Lo'o jua'a̱ cua
ña'a̱ ca ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ Jesús,
tsa ndu̱ cua tso'o la jlya ti' ngu' cha' ji'ı̱ nu
Xu'na na juani, cua tlyu la xi tyiquee ngu'
juani; nga'aa ntsı̱ı̱ ngu' chcui' ngu' cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi lo'o xa' ñatı̱, xqui'ya cha' ná
ntsı̱ı̱ na' lo'o ntsu'u na' ne' chcua̱ re.

15 Chañi cha' ntsu'u ñatı̱ nu nchcui' cha'
ji'ı̱ Cristo lo'o tya'a xqui'ya cha' chı̱ı̱ ti nti'
ñatı̱ bi', na cua nti' tsa ñatı̱ bi' xu̱u̱ tya'a
lo'o ya; pana tya ntsu'u la xi xa' la ngu' nu
nchcui' cha' bi' xqui'ya cha' tso'o ti tyiquee
ngu'. 16-17 Ntsu'u tsa tyiquee ngu' bi' ña'a̱
ngu' ji'ı̱ ycui' Ndyosi, lo'o jua'a̱ jlo ti' ngu'
cha' cua nda Ni cña 'na cha' xacuı̱ na' cha'
ji'ı̱ ñatı̱ nu xu̱u̱ tya'a lo'o na xqui'ya cha'
tso'o ji'ı̱ Cristo. Nu ñatı̱ nu chı̱ı̱ nti' ni, si'i
na tyucui tyiquee ñatı̱ bi' nchcui' ngu' cha'
ji'ı̱ Cristo; laca cha' cua nti' ngu' tyijı̱loo
ngu' ji'ı̱ tya'a ngu'. Lo'o jua'a̱ cua nti' tsa
ngu' cha' ta la ngu' cha' ti'í 'na laja lo'o
ndi'ı̱ na' ne' chcua̱. 18 Ná ndube ti' na' ñi'ya̱
ndyu'ni ngu' bi', masi tyucui tyiquee chcui'
ngu' cha' ji'ı̱ Cristo lo'o ñatı̱, masi cha' cuiñi
ti ntsu'u tyiquee ngu' nu lo'o nchcui' ngu'
cha' bi'; pana tso'o tsa nti' na' si ña'a̱ ti tya
cañi la cha' ji'ı̱ Cristo bi'.

Lo'o jua'a̱ tya caca chaa la ti' na' tyempo
nde loo la. [19] Ndu̱ ti' na' cha' yala ti caca
tso'o la cha' jna' re, cha' cua jlo ti' na' ñi'ya̱
ndijña tsa ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' tyu'u
na' ne' chcua̱ re, cha' tyu'u na' nde liya';
jlo ti' na' cha' nxtyucua tsa la cui' Xtyi'i
ycui' Jesucristo 'na. [20] Ndi'ya̱ nti' na' cua'ni
na': nti' tsa na' cha' ná caca tyuju'u ti' na'
lo'o chcui' na' cha' ji'i̱ Jesús lo'o ñati̱; masi
tyempo nu lijya̱ nde loo la, masi tyempo
juani, tlyu caca tyiquee na' lo'o chcui' na'
cha' ji'i̱ Jesús. Jua'a̱ nti' na' cua'ni na', cha'
ña'a̱ ti cua'ni tlyu na' ji'i̱ Cristo, masi tya
lu'ú ti na', masi cua ngujuii na'. [21] Sca ti cha'
nti' na' cua'ni na' nde chalyuu, cha' caca na'
cña ji'i̱ Cristo. Tso'o la masi cajaa na', nti'
na', cha' li' taca ña'a̱ na' ji'i̱ ycui' Ni; [22] pana
ná jlo ti' na' na laca nu tso'o la cha' cua'ni
na', cha' ná tyiquee' tya taca cua'ni na' tya
quiña'a̱ la xi cña ji'i̱ nu Xu'na na, si tya tyi'i̱
la na' xi chalyuu. [23] Tyucuaa lo cha' nti' na'
cha' caca 'na lacua: Nti' tsa na' cha' xtyanu
na' ji'i̱ chalyuu re, cha' li' taca tyi'i̱ na' lo'o
Cristo, cha' bi' nu tso'o la nti' na'; [24] pana
juani ni, ndulo la cha' ji'i̱ cu'ma̱ si tya tyi'i̱ la
na' xi chalyuu. [25] Nda ti' na' cha' jua'a̱ caca
'na, cha' tya tyi'i̱ la na' xi chalyuu. Li' taca
xtyucua la na' ji'i̱ lcaa cu'ma̱, cha' xñi tso'o
la ma̱ cha' ji'i̱ Cristo; jua'a̱ caca chaa la ti'
ma̱ lo'o jlya tso'o ti' ma̱ ji'i̱ Ni. [26] Lo'o ca̱a̱ na'
cha' tyi'i̱ na' slo ma̱ chaca quiya', li' tso'o
tsa caca tyiquee ma̱ cuentya ji'i̱ Jesucristo
xqui'ya na'.

[27] Bi' cha' juani, cui'ya ma̱ cuentya ñi'ya̱
nga'a̱ cha' cua'ni ma̱ chalyuu cuentya ji'i̱
cha' ji'i̱ Cristo nu cua ngusñi ma̱. Si jua'a̱
ndu'ni ma̱, li' ná ndu'ni cha' masi ca̱a̱ na'
ca quichi̱ tyi ma̱, masi ná caca ca̱a̱ na'. Ná
tyiquee' caja cha' 'na cha' sca ti cha' ntsu'u
tyiquee ma̱ lo'o tya'a ma̱, cha' ndalo tsa
tyiquee ma̱ ji'i̱ tya'a cusu̱u̱ ma̱ ca bi'; ná
tyiquee' stu'ba ti culacua ti' ma̱ lo'o tya'a
ma̱ laja lo'o tyiquee' tsa nchcui' ma̱ lo'o
ngu' cha' xñi ngu' cha' tso'o bi' ji'i̱ Cristo.
[28] Lo'o ndu'ni ma̱ jua'a̱, li' nga'aa ntsu'u
cha' cutsii̱ ma̱ ji'i̱ ngu' tya'a cusu̱u̱ ma̱, cha'
taca ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nscua cha'
cuityi̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ lcaa ñati̱ cuxi. Pana
cu'ma̱ ni, cua ngulaá ma̱ ji'i̱ nu cuxi bi';
ycui' Ndyosi ndu'ni cha' taca tyijii̱loo ma̱ ji'i̱
ñati̱ cuxi bi'. [29] Tso'o tsa laca cha' nda ycui'
Ndyosi chacuayá' cha' ngusñi ma̱ cha' ji'i̱
Cristo; pana cua nscua cha' caja xi cha' ti'í
ji'i̱ ma̱, nu lo'o cua ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Cristo
bi'. [30] Stu'ba ti ndyaca cha' ji'i̱ cu'ma̱ lo'o
na', ti'i̱ tsa cña nu cua ngujui ji'na. Pana
cua na'a̱ ma̱ ñi'ya̱ ngua'ni na' cña tya tsubi'
la, cha' lye tsa nxu̱u̱ tya'a na' lo'o nu cuxi;
lo'o ña'a̱ ti taca ca cuayá' ti' ma̱ cha' lye tsa
ndyu'ni na' cña juani.

2

Ngua Jesús sca ngu' ti'i lo'o ya̱a̱ yu chalyuu,
cha' tiya' la li' tlyu tsa chacuayá' nda ycui'
Ndyosi ji'i̱ yu

[1] Ná tyiquee' cua nguula la ti' tyiquee
ma̱ juani, xqui'ya cha' cua ngusñi ma̱ cha'
ji'i̱ Cristo; cua tso'o la nti' ma̱ cha' ntsu'u
tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'i̱ ma̱. La cui' ti
cha' xqui'ya nu Xtyi'i ycui' Ndyosi stu'ba ti
ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o tya'a ma̱, jua'a̱ lo'o
ycui' Ni, ña'a̱ cuayá' nu nchca tya'na ti' ma̱
ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱, ña'a̱ cuayá' nu tso'o
ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱. [2] Bi'
cha' lacua, si chañi cha' jua'a̱ nti' ma̱, li'
cua'ni ma̱ cha' caca tso'o tyiquee na'; jua'a̱
caca nu lo'o ña'a̱ na' cha' stu'ba tsa ntsu'u
cha' ji'i̱ ma̱ lo'o tya'a ma̱, cha' sca ti cha'
ntsu'u tyiquee ma̱, cha' sca ti cha' nclyacua
ti' ma̱, cha' sca ti cuayá' tso'o ti nti' ma̱ ña'a̱
ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱. [3] Cua'ni ma̱ cha' ná quiña'a̱
cha' tyu'u tyiquee ma̱ lo'o cua'ni ma̱ sca
cña; si'i xcui' cha' ji'i̱ ycui' ca ma̱ culacua
ti' ma̱, ni si'i na cua'ni tyucuaa ti' ma̱ lo'o
tya'a ma̱. Tso'o la si culacua ti' ma̱ cha' tso'o
la laca nu xa' la ngu' tya'a ma̱, pana ná tso'o
ycui' ca ma̱; [4] cube la ti' ma̱ ñi'ya̱ caca cha' ca
tso'o cha' ji'i̱ xa' la ngu' tya'a ma̱, si'i xcui'
cha' ji'i̱ ycui' ca ma̱ nu nga'a̱ cha' cube ti'
ma̱.

[5] Tso'o si culacua ti' ma̱ ñi'ya̱ nclyacua
ti' ycui' Jesucristo. Ndi'ya̱ ngua cha' ji'i̱
yu: [6] Tyucui tyempo ycui' Ndyosi tsiya' ti
laca Jesucristo, ná ntsu'u tyempo nu ná laca
yu ycui' Ndyosi; pana lo'o ya̱a̱ yu lo yuu
chalyuu, ná ngulacua ti' Jesús cha' ca̱lo'o yu
lcaa chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi ntsu'u
tsa chacuayá' ji'i̱ yu slo Ni nquicha', cha'
stu'ba ti ntsu'u cha' ji'i̱ yu lo'o ycui' Ndyosi
Sti yu. [7] Pana nguxtyanu yu chacuayá' nu
ntsu'u ji'i̱ yu ca slo ycui' Ndyosi Sti yu,
cha' tso'o la ngua ti' yu lo'o ngua'ni yu
jua'a̱. Lo'o li' ntaja'a̱ yu ngua yu ñati̱, cha'
caja ñi'ya̱ xtyucua yu ji'na; ñi'ya̱ nclya lcaa
ñati̱, jua'a̱ ngula yu nde chalyuu, ñati̱ tsiya'

ti ngua yu. [8] Ngua yu sca ñati ti'i, lo'o
jua'a tso'o tsa ndaquiya' yu cña nu cua nda
ycui' Ndyosi Sti yu ji'i yu; ngujuii yu, hasta
ngujuii yu lo crusi, masi jua'a ndujuii ngu'
ji'i ngu' nu xña'a tsa nu ngua li'. [9] Bi' cha'
juani cua ndyaa lo'o Ni ji'i yu cha' stu'ba
ti tyi'i yu ca su tlyu la ca su ntucua ycui'
Ni; juani tlyu tsa chacuayá' cua nda Ni ji'i
Jesús. Tyucui ña'a chalyuu nga'aa ntsu'u
la xa' chacuayá' nu tlyu la, [10] cha' jua'a tyu
sti' lcaa na lu'ú nde loo Jesús, masi ñati,
masi cui'i. Ná ntsu'u su tye cha' cua'ni chi
ngu' loo yu xqui'ya chacuayá' nu cua nda
Ni ji'i yu, masi nu ndi'i ca nde cua, masi nu
ndi'i nde lo yuu chalyuu, masi ngu' nu cua
nguatsi', lo'o jyo'o bi' cua'ni chi ngu' loo yu.
[11] Cuii tsa chcui' lcaa ñati cha' Jesucristo laca
Xu'na lcaa ca chalyuu, jua'a tso'o tsa cua'ni
tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi Sti na.

Ñi'ya nu ntyiji'i xee cuii nde talya, jua'a cua'ni na lo'o ndi'i na chalyuu

[12] Cu'ma ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma
'na, cua ndaquiya' tsa ma ji'i cha' nu nchcui'
na' lcaa tsa lo'o nguti'i na' lo'o ma; ña'a ti
tya ndulo tsa cha' ji'i ma cha' taquiya' la ma
ji'i cha' nu nchcui' na', masi tyijyu' tsa nga'a
na' ca su ndi'i ma juani. Ña'a ti cua'ni cña
ti' ma cha' caca lyiji lcaa cha' nu ngua ti'
ycui' Ndyosi cua'ni Ni ne' cresiya ji'i ma lo'o
ngua'ni lyaá Jesucristo ji'i ma. Xti ti cha'
tyu'u tyiquee ma cuentya ji'i ycui' ma, pana
cube la ti' ma ji'i ycui' Ndyosi. [13] Tyi'u ti' ma
cha' lcaa tsa ndu'ni ycui' Ndyosi cña laja ne'
cresiya ji'i ma, cha' taca cua'ni ma cña ji'i
Ni; jua'a ndu'ni Ni cha' tyaja'a ma cua'ni ma
lcaa ña'a nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma.
[14] Lcaa lo cña nu cua'ni ma ni, ná caca chii
nti' ma ña'a ma ji'i ngu' lo'o ndyu'ni ma cña
bi', ná xlyú ma cha' hichu' ngu', [15] cha' ná
caca ñacui ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i ma
li', lo'o jua'a ná caja su lyiji cua'ni ma sca
cha' li'. Tso'o la si caca cuayá' ti' ngu' cha'
chañi cha' laca ma sñi' ycui' Ndyosi tyucui
tyiquee ma, masi xcui' ndi'i ti ma chalyuu
laja ñati cuxi, laja ñati nu chii nti' ngu' ña'a
ji'i tya'a ngu'. Xqui'ya cu'ma nga'a cha' cañi
cha' ji'i Jesús lcaa su ndi'i ñati bi'; ñi'ya nu
ntyiji'i xee cuii nde talya, jua'a caca ma xee
nde chalyuu, [16] nu lo'o ta ma cha' lo'o ngu',
si chcui' ma cha' tso'o ji'i Cristo nu taca
ta chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'.
Si jua'a cua'ni ma, tso'o tsa caca tyiquee
na' ña'a na' ji'i ma lo'o tyalaa tsa nu cua'ni
cuayá' Cristo ji'i lcaa ñati. Li' taca ca cuayá'
ti' na' cha' tso'o ti ngutu'u scua cña bi' 'na,
si'i na nguliji yu'u cña bi' jua'a ti. [17-18] Jlo ti'
na' cha' si'i cha' xca ti laca nu ngua'ni ma
lo'o ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi; quiña'a
tsa na nguxtyanu ma, tyuu quiya' cua nda
ma tyucui ña'a ma cha' caca ma cña ji'i
Cristo, xqui'ya cha' cua ngusñi ma cha' ji'i
Ni. Lo'o juani lo'o na' ni, cujuii ngu' 'na, nti'
na'; chcuna' chalyuu 'na jua'a ti cuentya ji'i
cu'ma. Pana ná ntsii na'; masi jua'a caca
'na, chaa tsa ti' na' ndi'ii. Lo'o jua'a nti' na'
cha' ca chaa ti' cu'ma, cha' stu'ba ti ca chaa
ti' na' lo'o cu'ma.

Nchcui' Pablo cha' ji'i Timoteo lo'o ji'i Epafrodito

[19] Chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na, ná
tyiquee' ta na' ji'i yu Timoteo cha' tsaa yu
ca su ndi'i ma yala ti, cha' quije xi cha' 'na
ñi'ya nu ndi'i ca ma; tso'o tsa caca tyiquee
na' lo'o cuna na' cha' bi'. [20] Sca ti yu bi'
laca nu chañi cha' stu'ba ti nti' yu lo'o na',
nu chañi cha' ntsu'u tyiquee yu ña'a yu ji'i
cu'ma; [21] ná ndi'i xa' la ngu' tya'a na ca nde
nu ndube ti' ñi'ya ndyaca cña ji'i Jesucristo
ca su ndi'i ma, xcui' na ntsu'u la tyiquee
ngu' ji'i cña ji'i ycui' ca ngu'. [22] Lo'o cu'ma,
cua jlo ti' ma cha' lubii tsa cña nu ndyu'ni
yu Timoteo bi'. Stu'ba ti ndyu'ni yu cña lo'o
na' ñi'ya nti' si cua laca yu sñi' na', stu'ba
ti ndya'a ya nchcui' ya cha' tso'o ji'i Jesús
lo'o xa' ñati. [23] Lo'o tye caca cuayá' jna', li'
ta na' ji'i yu cha' hora ti tsaa yu ca su ndi'i
ma, [24] masi nda ti' na' cha' lo'o ycui' na' taca
caa na' yala ti ca su ndi'i ma chacuayá' ji'i
ycui' nu Xu'na na.
[25] Lo'o jua'a ndu'ni tsa cha' caa chaca yu
ca slo ma, nti' na'; Epafrodito laca yu bi'.
La cui' yu tya'a ndya'a ya cña laca yu, lo'o
jua'a nguula tsa cña ngua'ni yu lo'o ya lo'o
nguxacui ya cha' ji'i ngu' cuxi. La cui' yu
bi' laca nu nda ma yaa ca slo na' tya tsubi'
la, cha' xtyucua yu 'na lo'o na laca nu lyiji
xi 'na cha' tyiji yu'u 'na chalyuu. [26] Tiji' tsa
ti' yu ji'i cu'ma, bi' cha' nti' yu caa na'a yu
ji'i ma chaca quiya'; ngulacua tsa ti' yu lo'o
ngujui cha' ji'i yu cha' cua ndyuna ma cha'
quicha tsa yu. [27] Chañi tsa cha' quicha tsa yu
nu ngua li', cua cajaa ti yu ngua; pana ycui'
Ndyosi ngua'ni tya'na ti' Ni ji'i yu. La cui'
jua'a ngua tya'na ti' Ni ña'a Ni 'na, cha' cua

laca ngujui tsa cha' xñi'i̱ ti' 'na ca nde; lo'o
li' lye la ngua xñi'i̱ ti' na' si cua ngujuii yu,
pana ndyaca tso'o yu li'. 28 Bi' cha' tso'o tsa
nti' na' juani si yala ti caa̱ yu ca slo cu'ma̱,
cha' lo'o cu'ma̱ caca chaa tsa ti' ma̱, nu lo'o
ña'a̱ ma̱ ji'i̱ yu chaca quiya'. Nga'aa culacua
tsa ti' na' cuentya ji'i̱ cu'ma̱ li'. 29 Caca chaa
ti' ma̱ lo'o yu lacua; tso'o tsa chcui' ma̱ lo'o
yu lo'o tyalaa yu ca slo ma̱, cha' laca yu tya'a
ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ nu Xu'na na. Lo'o jua'a̱
cua'ni chi̱ ma̱ loo cua ña'a̱ ca ñati̱ nu cua'ni
ñi'ya̱ nu ngua'ni yu bi'; 30 ná ndyutsii̱ yu,
masi cua cajaa ti yu laja lo'o nguxtyucua yu
ji'i̱ ya lo'o cña ji'i̱ Cristo re tya tsubi'. Masi
ná ngua caa̱ cu'ma̱ ca nde, pana cua nda ma̱
ji'i̱ ycui' yu lijya̱ yu cha' cua'ni yu la cui' cña
nu ná ngua cua'ni cu'ma̱, nu nxtyucua tsa
ji'i̱ ya li'.

3

Ñi'ya̱ nu chañi ca cha' ca ti̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi

1 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús,
juani cua nti' tsa na' cha' ca chaa ti' ma̱
xqui'ya ycui' nu Xu'na na. Ná ndu'ni cha'
'na, masi tya chaca quiya' chcui' na' la
cui' tya'a cha' nu nguscua na' tya clyo; ná
tyiquee' xtyucua na' xi ji'i̱ ma̱, si chcui'
na' chaca quiya'. 2 Tii ti ti' ma̱, cui'ya
tso'o ma̱ cuentya ji'i̱ nu ngu' cuxi bi', cha'
ñi'ya̱ ndu'ni xne' taja, jua'a̱ ndyu'ni ngu'
bi'. Xqui'ya cha' cusu' nu jlya tsa ti' ngu'
bi' ji'i̱, bi' cha' ndatsaa ngu' ji'i̱ xa' ñati̱ cha'
xi'yu ngu' quiji̱ ngu', masi sca cña nu cua'ni
ñu'u̱ ji'i̱ ngu' laca; si'i sca cha' tso'o laca bi'.
3 Pana nu na ni, chañi laca cha' ngulacua̱
ycui' Ndyosi ji'na, masi xa' ña'a̱ nchcui' nu
ngu' bi'. Cua ndu'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi
xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni; chaa tsa ti' na ndi'i̱
na chalyuu nu lo'o cua ngujui chalyuu ji'na
xqui'ya Jesucristo, cha' nga'aa jlya ti' na ji'i̱
sca cha' nu ndatsaa ñati̱ chalyuu ji'na cha'
cua'ni na ji'i̱. 4 Lo'o na', jlya tsa ti' na' ji'i̱ nu
cha' cusu' bi'. Tya tsubi' la ni, ná njyacua
xa' la ñati̱ 'na, lye la ndaquiya' na' lcaa cha'
cusu' nu ntsu'u ji'i̱ ngu' judío tya'a ya. 5 Cua
snu' ti tsa̱ ntsu'u na' lo'o ngusi'yu ngu' quiji̱
na' cha' ngulacua̱ ngu' 'na; ngu' judío laca
na' tya lo'o ngula na', tañi ngu' hebreo laca
tañi na'. Jua'a̱ la cui' tya'a ñati̱ ji'i̱ ngu'
Benjamín ngua ngu' cusu' 'na. Ngu' fariseo
laca na', bi' cha' ndaquiya' tsa na' lcaa ca
cña nu ntsu'u cha' cua'ni ya cuentya ji'i̱ cha'
cusu' ji'i̱ ngu' judío; 6 cha' jlya tsa ti' na' ji'i̱
nu cha' cusu' bi', bi' cha' nguxcube' tsa na'
ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ Jesucristo,
lya' tsa ti' na' ji'i̱ ngu' bi'. Lo'o jua'a̱ ná
ntsu'u qui'ya 'na lo'o ngu' judío cuentya ji'i̱
cha' cusu' bi', cha' cua ndaquiya' tsa na'
lcaa nu cha' cusu' bi'; tya sa'ni cua ngua
lubii cresiya jna', si chañi cha' caca tso'o
cresiya ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi jua'a̱
ti. 7 Sa'ni la ngua ti' na' cha' tso'o tsa ñati̱
laca na' xqui'ya cha' cusu' bi', pana juani
nga'aa nclyacua ti' na' ji'i̱ cha' bi' xqui'ya
Cristo. 8 Lo'o jua'a̱, masi tucuna' na' lcaa
cha' nu ndiya tsa ti' na' nde chalyuu, ná
cube ti' na'; tlyu la tsiya' ti laca cha' tso'o nu
cua ngujui 'na juani, laja lo'o ndyuloo na' ji'i̱
Jesucristo nu Xu'na na'. Xqui'ya Cristo, bi'
cha' cua nguxtyanu na' ji'i̱ lcaa cha' cusu'
bi'; nga'aa tso'o cha' cusu' bi' tsiya' ti, nti'
na', hasta xcuaa̱ na' ji'i̱, nti' na'. Tsa bi'
ti cha' nti' na', cha' xñi tso'o na' cha' ji'i̱
Cristo, 9 cha' stu'ba ti tyu'u tyiquee na' lo'o
Ni. Ná ngüityi̱ ycui' Ndyosi qui'ya 'na nu
lo'o ndaquiya' tsa na' ji'i̱ nu cha' cusu' bi';
laca cha' cua ngüityi̱ ycui' Ni qui'ya 'na lo'o
jlya ti ti' na' ji'i̱ cña nu ngua'ni Cristo, tsa
bi' ti cha'. Bi' cha' ngua'ni Ni cha' caca tso'o
cresiya jna'. 10 Lo'o juani ni, tsa bi' ti cha' nti'
na', cha' tyuloo lyiji na' ji'i̱ Cristo, cha' ca
tii na' cha' tya ndyu'ni ycui' Ndyosi cña lo'o
na' lo'o la cui' tya'a juersa nu cua ntsu'u ji'i̱
Ni lo'o ngua'ni Ni cha' ndyu'ú Jesús chaca
quiya'. Ná ndu'ni cha' masi jua'a̱ chcube'
na' ñi'ya̱ nu cua nchcube' ycui' Jesús, masi
chcuna' chalyuu 'na tsiya' ti ñi'ya̱ lo'o cua
ngujuii ycui' Cristo lo crusi. 11 Lo'o juani ndu̱
ti' na' cha' caja chaca chalyuu 'na tiya' la,
sca chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye, masi cua
ngujuii na'.

Cua'ni cña ti' na cha' jyacua na ji'i̱ cha' tlyu nu caja ji'na nde loo la

12 Ná nacui̱ na' cha' cua ndye ngua tso'o
cresiya jna' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi sca ti
quiya', lo'o juani nga'aa ntsu'u qui'ya 'na;
ná ni na' jua'a̱. Na cua laca nacui̱ Jesucristo
cha' laca na' ñati̱ ji'i̱ ycui' Ni, bi' cha' lye
tsa ndyu'ni cña ti' na' cha' ca tso'o lyiji
cresiya 'na. 13 Cu'ma̱ ngu' tya'a ngusñi na
cha' ji'i̱ Cristo, cua jlo ti' na' cha' tya lyiji
caca jua'a̱ lo'o na'. Tsa bi' ti cha' ndulo tsa
cuentya 'na, cha' cua'ni yala na' juani cha'

jyacua na' ji'i̱ cha' tlyu nu cua lijya̱ nde loo la, cha' ca tso'o lyiji cresiya 'na lo'o ycui' Ndyosi, masi nga'aa tyi'u ti' na' lcaa ña'a̱ cha' nu ngua 'na nu ngua tya sa'ni la. [14] Bi' cha' lacua, liñi tyucuii̱ nxñi na' cha' jyacua na' ji'i̱ nu cha' tlyu bi', cha' bi' laca nu cua ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi cuentya ji'na ca su ntucua ycui' Ni. Taca caja cha' bi' ji'na ca li', xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Jesucristo.

[15] Tso'o tsa si la cui' jua'a̱ culacua ti' ca ta'a na nu cua ngusñi tso'o na cha' ji'i̱ Jesús; ycui' Ndyosi laca nu culu'u liñi la ji'i̱ ma̱ li', si ntsu'u ngu' tya'a ma̱ nu nclyacua ti' xi xa' la cha'. [16] Tso'o lacua, tya cua'ni la na la cui' tya'a cha', ñi'ya̱ nu ngua cuayá' tso'o ti' na tya clyo.

[17] Cu'ma̱ ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, tso'o si cua'ni ma̱ tsa ña'a̱ cha' nu cua na'a̱ ma̱ 'na cha' ndu'ni na'. La cui' jua'a̱ cui'ya tso'o ma̱ cuentya ñi'ya̱ nu ndyu'ni xa' la ngu' tya'a na, nu ndu'ni ñi'ya̱ nu ndu'ni ti cuare, cha' jua'a̱ cua'ni ma̱. [18] Cua tyuu̱ tsa quiya' cua nda ya la cui' cha' re lo'o cu'ma̱, lo'o juani chcui' na' chaca quiya' lo'o ma̱, masi xñi'i̱ tsa ti' na' chcui' na' ndi'ya̱: Ntsu'u tsa ngu' tya'a cusuu̱ Cristo, masi cua ngujuii yu lo crusi cuentya ji'i̱ ngu'; tya'a cusuu̱ Cristo laca ngu' bi', cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndu'ni ngu' lcaa se'i̱ su ndya'a̱ ngu'. [19] Nga'a̱ cha' tyaa ngu' bi' ca chalyuu talya nu lo'o cajaa ngu', xqui'ya cha' sca ndyosi cuiñi ntsu'u ji'i̱ ngu' bi'; cua ña'a̱ ca na nu ndacui tsa ti' ngu' ji'i̱ cha' caja ji'i̱ ngu' nde chalyuu, bi' laca ndyosi ji'i̱ ngu' bi'. Lo'o jua'a̱ tyixi tsa ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', masi nga'a̱ cha' ca tyuju'u tsa ti' ngu'; xcui' ntsu'u tyiquee ngu' ji'i̱ cua ña'a̱ ca na nu ntsu'u nde chalyuu. [20] Pana nu na ni, ca su ntucua ycui' Ndyosi tsiya' ti, ca ndacua ntsu'u quichi̱ tyi na nu chañi ca. Lo'o juani chaa tsa ti' na ntajatya na ji'i̱ Jesucristo nu Xu'na na, ni jacua' tyu'u Ni nde cua̱ su ntsu'u quichi̱ nu ca tyi na, cha' ca̱qui'ya Ni ji'na nde chalyuu, cha' cua'ni lyaá lyiji Ni ji'na. [21] Xcutsa'a̱ Ni ji'i̱ tyucui ña'a̱ na li', cha' caca na ñi'ya̱ laca ycui' Ni. Quicha ti ti' tyucui ña'a̱ na juani, pana ycui' Ndyosi ni, tso'o tsa ña'a̱ tyucui ña'a̱ Ni; la cui' jua'a̱ caca tyucui ña'a̱ na nde loo la li'. Taca ji'i̱ Ni culo Ni cña ji'i̱ lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a̱ taca ji'i̱ Ni xcutsa'a̱ Ni ji'i̱ tyucui ña'a̱ na tsiya' ti.

4

Lcaa tsa̱ caca chaa ti' na xqui'ya ycui' nu Xu'na na

[1] Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, tyaca'a tsa cu'ma̱ 'na; ñati̱ nu cua nda ycui' Ndyosi jna' laca cu'ma̱, xqui'ya cha' ndyu'ni na' cña ji'i̱ Ni. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' xqui'ya cu'ma̱, lo'o jua'a̱ xñi'i̱ xi ti' na' lo'o ná ndi'i̱ na' ca slo cu'ma̱. Nga'a̱ cha' cua'ni ma̱ cha' tyanu tso'o cha' ji'i̱ ycui' nu Xu'na na ne' cresiya ji'i̱ ma̱.

[2] Lo'o cu'ma̱ ma' Evodia lo'o ma' Síntique ni, cui'ya ma̱ cha' clyu ti' 'na, cua'ni ma̱ cha' stu'ba ti tyu'u tyiquee ma̱ lo'o tya'a ma̱. Ngu' tya'a na laca ma̱ xqui'ya nu Xu'na na, bi' cha' cua'ni ma̱ cha' cati̱ cha' cusuu̱ nu ntsu'u ji'i̱ ma̱ lo'o tya'a ma̱. [3] Lo'o nu'u̱ nu tso'o tsa tya'a ndya'a̱ na cña, cua nti' na' cha' xtyucua nu'u̱ ji'i̱ tyucuaa ma' cusu' bi', cha' taca ca tso'o tyiquee ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. Tyucuaa ma' cusu' bi' cua ngua'ni tsa ngu' cña cha' cañi la cha' tso'o ji'i̱ Jesús nquicha'; stu'ba ti ngua'ni ngu' bi' cña lo'o na', lo'o Clemente, lo'o xa' la ngu' tya'a ndya'a̱ ya cña. Cua nscua xtañi lcaa ngu' bi' lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi, nu nscua xtañi ñati̱ nu caja chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱.

[4] Nti' na' cha' lcaa tsa̱ caca chaa ti' ma̱ xqui'ya ycui' nu Xu'na na; masi tucua quiya' chcui' na' cha' bi' lo'o ma̱: Nti' na' cha' caca chaa ti' ma̱. [5] Xcui' cua'ni tya'na tsa ti' ma̱ lo'o lcaa ñati̱, cha' ca cuayá' ti' ñati̱ cha' jua'a̱ ndu'ni ma̱. Cua ngulala ti ca̱a̱ ycui' nu Xu'na na chaca quiya'.

[6] Ni sca cha' ná culacua tsa ti' ma̱ ji'i̱, pana jña ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ cua ña'a̱ ca cha' nu tyacua xi ji'i̱ ma̱. Lo'o jua'a̱ ta ma̱ xlya'be ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' jua'a̱ ndyaca cha' ji'i̱ ma̱, nu lo'o chcui' ma̱ lo'o ycui' Ni. [7] Lo'o li' cua'ni Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ma̱, masi ná caca cuayá' ti' ñati̱ chalyuu ni cha' laca ma̱ jua'a̱. Nga'aa ca'ya cha' cuxi hique ma̱ li', nga'aa caca cuxi cresiya ji'i̱ ma̱ li', xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i̱ ma̱ lo'o Jesucristo.

Tyu'u tyiquee na ji'i̱ cua ña'a̱ ca cha' nu tso'o laca

[8] Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo, ndi'ya̱ ti culacua ti' ma̱ tyucui tyempo nu ndi'i̱ ma̱ chalyuu: Cua ña'a̱ ca cha' nu chañi

tsa cha' jua'a laca, bi' laca nu nga'a cha' tyu'u tyiquee ma ji'i; jua'a lcaa cha' nu cua'ni chi ngu' loo, lcaa cha' nu liñi ca, lcaa cha' su lubii ntsu'u tyiquee na, lcaa cha' nu tso'o tsa ña'a, lcaa cha' nu tso'o tsa nti' ngu' ña'a ngu' ji'i, masi lcaa cha' tso'o bi', nu jua'a tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i, bi' laca nu nga'a cha' tyu'u tyiquee ma ji'i. [9] Cua'ni ma cha' tyi'u ti' ma ji'i lcaa cha' nu cua ngua tsa'a ma 'na, masi sca cha' nu cua ndyuna ma tya lo'o nda na' cha' lo'o ma, masi sca cha' nu cua na'a ma cha' ndyu'ni na'; bi' laca cha' nu nga'a cha' cua'ni ma, lo'o li' cua'ni ycui' Ndyosi cha' ti ti tyi'i tyiquee ma.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Pablo cha' cua yaa lo'o ngu' msta cha' xtyucua ji'i

[10] Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' lo'o na'a na' cha' cua ndyalaa msta nu nda cu'ma lijya slo na'. Tso'o nti' na' cha' cua ndyi'u ti' ma 'na chaca quiya', lo'o jua'a tso'o tsa nti' na' cha' cua nda ma msta bi' 'na xqui'ya ycui' nu Xu'na na. Jlo ti' na' cha' si'i na ngujlyaa ti' ma 'na, laca cha' nga'aa ngujui ñi'ya nu xtyucua ma 'na tya tsubi' la. [11] Ná nacui na' cha' lyiji tsa cha' tso'o 'na, cha' tso'o tsa ndyaala' ti' na' lo'o na laca nu ndyiji ti xi 'na. [12] Ntsu'u quiya' lyiji tsa cha' 'na, lo'o jua'a ntsu'u quiya' quiña'a tsa cha' tso'o ndyiji 'na; jua'a ti ngui'i na', cha' cua ngui'i na' cha' tyaala' ti' na' lcaa su tya'a na' lo cña re. Ná ndu'ni cha' masi tso'o tsa ndyiji na cacu, masi ntyute' ti na'; masi quiña'a tsa na ntsu'u 'na, masi xti ti cha', ná ndulo cha' bi' 'na. [13] Cua nda ycui' Cristo juersa 'na cha' talo na' ji'i cua ña'a ca cha', na laca nu tyacua ti xi 'na. [14] Masi jua'a, tso'o tsa nti' na' cha' cua nguxtyucua ma 'na laja lo'o ndyacua cha' cuxi 'na ca nde.

[15] Cu'ma ngu' Filipos, cua jlo ti' ma ñi'ya ngua lo'o ngutu'u na' nde loyuu su cuentya Macedonia, ndya'a na' nchcui' na' cha' ji'i Jesús lo'o ngu' bi'; li' sca ti taju cu'ma nu ndyu'ni tlyu ma ji'i ycui' Ndyosi ca jua, cua ndya ma msta cha' caca sca xlya'be 'na, xqui'ya cha' tso'o tsa ngua tsa'a ma cha' ji'i Jesús laja lo'o nguti'i na' lo'o ma. [16] Lo'o jua'a tyuu quiya' cua nda ma sca xlya'be 'na nu lo'o nguliji xi cha' tyiji yu'u 'na ca quichi Tesalónica. [17] Ni si'i cha' caja sca cha' xlya'be ti 'na nclyacua ti' na', tso'o la nti' na' si tyanu tso'o cha' ji'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma. [18] Ndi'ya xacui na' cha' ji'i ma juani: Cua quiña'a tsa na nda ma 'na, bi' cha' cua nti' tsa na' tya na' tsa xlya'be ji'i ma; nga'aa ntsu'u chaca na nu lyiji 'na tsiya' ti juani, tya lo'o yaa yu Epafrodito, yalo'o yu lcaa cha' tso'o nu cua nda ma 'na. Ñi'ya laca sca msta nu ndiya tsa ti' ycui' Ndyosi ji'i, cha' tyixi tsa xtyi'i nda bi' nu ndacui lcua ti se'i, jua'a laca cha' tso'o nu nda ma 'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi. [19] Tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'i ycui' Ni, bi' cha' ta Ni lcaa na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'i ma chalyuu; cua jlo ti' na' cha' jua'a ndu'ni ycui' nu Xu'na na' lo'o ñati xqui'ya Jesucristo. [20] Tso'o si tyucui tyempo cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi Sti na lacua. Jua'a caca tu'ni.

Ngusalya' yu lo'o ngu'

[21] Chacuayá' ji'i Jesucristo nda na' xlyo ni'i ji'i lcaa tya'a ma, ñati ji'i ycui' Ndyosi cajua; la cui' jua'a nti' lcaa ngu' tya'a ndya'a ya ca nde. [22] Lo'o lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi ca quichi re, jua'a ngu' nu ndi'i ndyu'ni cña ca ni'i tlyu cuentya ji'i nu xu'na tlyu nu laca emperador, cua nti' tsa ngu' chcuicha' ngu' ji'i ma.

[23] Cua nti' tsa na' cha' ña'a ti tya cua'ni la Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o ma tyucui tyempo nu lijya nde loo la. Jua'a caca tu'ni.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo nde quichı̱ Colosas

1 Pablo laca na' nu nscua na' quityi re.
Ycui' Ndyosi ngulo cña 'na, bi' cha' ndya'a̱
na' nchcui' na' cha' ji'ı̱ Jesucristo lo'o ngu'
xa' quichı̱ ca tyijyu' la. Stu'ba ti ndi'ı̱ na'
ca nde lo'o yu Timoteo tya'a ngusñi na cha'
ji'ı̱ Cristo. 2 Nda na' quityi re cha' caa̱ ca slo
cu'ma̱ ca quichı̱ Colosas jua, cu'ma̱ ngu' nu
ntsu'u cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o ycui' Ndyosi, cu'ma̱
nu laca ma̱ ngu' tya'a na xqui'ya cha' cua
ngusñi tso'o ma̱ cha' ji'ı̱ Cristo.

Ndi'ya̱ nti' na', cha' ña'a̱ ti cua'ni ycui'
Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma̱, cha' cua'ni
Ni cha' tı̱ ti tyi'ı̱ tyiquee ma̱, ca su ndi'ı̱ ma̱
ca jua.

Nchcui' Pablo lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'ı̱ ngu' bi'

3 Nu lo'o nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi Sti
Jesucristo nu Xu'na na cuentya ji'ı̱ cu'ma̱,
lu'ba ti ndya ya xlya'be ji'ı̱ ycui' Ndyosi
xqui'ya cu'ma̱. 4 Cua ngujui cha' ji'ı̱ ya cha'
tso'o tsa ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ Jesucristo, lo'o
jua'a̱ nacuı̱ ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee ma̱
ña'a̱ ma̱ ji'ı̱ lcaa ngu' tya'a ngusñi ma̱ cha'
ji'ı̱ ycui' Ndyosi. 5 Tya clyo lo'o ndyuna
ma̱ cha' tso'o bi', cha' nu nchcui' ji'ı̱ ycui'
Ndyosi nu chañi ca, li' ngua cuayá' ti' ma̱
cha' tya ntsu'u chaca cha' nu cua tlyu la nu
nga'a̱ cha' tyacua ji'na tyempo nde loo la
lo'o tyalaa na ca su ntucua ycui' Ndyosi. Ca
bi' ntsu'u co'o cha' bi' cuentya ji'ı̱ ma̱; bi'
laca cha' nu tyacua ji'ı̱ ma̱ ca tiya' la xqui'ya
cha' ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ Cristo, lo'o jua'a̱
tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'ı̱ xa' la
tya'a ñatı̱ ma̱. 6 Cua lijya̱ ngañi la cha' tso'o
ji'ı̱ Jesús bi' tyucui ña'a̱ chalyuu, lo'o jua'a̱
lijya̱ ndyaca tso'o la cresiya ji'ı̱ ñatı̱ macala
su nduna ngu' cha' bi'. La cui' jua'a̱ ndyaca
tya lo'o ndyuna ma̱ cha' bi' tya clyo; tya li'
cua ndyuna ma̱ cha' ndu'ni tsa ycui' Ndyosi
cha' xlya'be lo'o ñatı̱, li' ngua cuayá' ti' ma̱
cha' chañi tsa laca cha' bi'. 7 Cua ngujui
cha' bi' ji'ı̱ ma̱ lo'o ngulu'u yu Epafras ji'ı̱
ma̱; tso'o tsa tya'a ndya'a̱ ya cña laca yu bi'.
Jlo ti' ya cha' tso'o tsa nchcui' yu cha' ji'ı̱
Cristo lo'o ngu' lcaa su ndya'a̱ yu cuentya
ji'ı̱ ya. 8 La cui' yu bi' laca nu nacuı̱ ji'ı̱ ya
cha' ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' ntsu'u
tsa tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'ı̱ xa' la ñatı̱.

9 Bi' cha' juani lu'ba ti nchcui' ya lo'o
ycui' Ndyosi cuentya ji'ı̱ cu'ma̱; tya lo'o
ngujui cha' ji'ı̱ ya cha' cua ngusñi ma̱ cha'
bi', ndijña ya cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi cha' ta
Ni chacuayá' cha' caca cuayá' lyiji ti' ma̱
lcaa cha' ñi'ya̱ nu nti' Ni cha' cua'ni ma̱,
cha' jua'a̱ taca culacua tso'o ti' ma̱, taca
ca'ya cha' tso'o hique ma̱ xqui'ya Xtyi'i
ycui' Ndyosi li'. 10 Lo'o li' lcaa tsa̱ lo'o ndya'a̱
ma̱ chalyuu taca cua'ni ma̱ cña, cua ña'a̱
ca cña nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma̱;
taca cua'ni ma̱ lcaa lo cña tso'o cuentya ji'ı̱
ycui' Ndyosi li', lo'o jua'a̱ taca ca cuayá' la
ti' ma̱ ñi'ya̱ ndyu'u lcaa cha' ji'ı̱ Ni. 11 Nguula
tsa cña ndu'ni ycui' Ndyosi ca su tlyu ca su
ntucua ycui' Ni; bi' cha' cua ndijña na' ji'ı̱
Ni cha' ta Ni la cui' juersa bi' ji'ı̱ ma̱, cha'
caca tso'o ti tyiquee ma̱ talo ma̱ ji'ı̱ cua ña'a̱
ca cha' cuxi nu tyacua ji'ı̱ ma̱. 12 Lo'o jua'a̱
tya ma̱ xlya'be ji'ı̱ ycui' Ndyosi Sti ma̱ nu
cua nda chacuayá' cha' tyacua cha' tso'o ji'ı̱
ma̱, la cui' ti cha' nu cua nchco'o Ni cha'
tyacua ji'ı̱ ñatı̱ ji'ı̱ ycui' Ni, nu lo'o tyalaa
ngu' ca su xee tsa ca su ntucua ycui' Ni. 13 Na
cua ngua'ni lyaá Ni ji'na, cua ngua'ni tye Ni
ji'ı̱ chalyuu talya su nguta'a̱ na, lo'o jua'a̱
cua ngulu'u Ni chaca tyucuı̱ı̱ ji'na nu tsaa ca
chalyuu tso'o su laca Cristo loo ji'na. Sñi'
ycui' Ndyosi laca Cristo, lo'o jua'a̱ tyaca'a
tsa yu ji'ı̱ ycui' Ni; 14 xqui'ya Cristo cua
ngulaá na ji'ı̱ nu cuxi, xqui'ya Cristo cua
ngüi'ya Ni cha' clyu ti' ji'na ji'ı̱ qui'ya nu
ntsu'u ji'na lo'o Ni.

Cua nguaala' cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi lo'o ñatı̱ chalyuu

15 Ná nchca ña'a̱ na ji'ı̱ ycui' Ndyosi tsiya'
ti; pana nu lo'o ya̱a̱ Cristo Sñi' ycui' Ni
chalyuu, li' ngujui ñi'ya̱ nu ña'a̱ na ji'ı̱ ycui'
Ni. La cui' yu bi' laca nu nguti'ı̱ tya clyo
la lo'o ycui' Ndyosi, la cui' jua'a̱ laca yu
loo ji'ı̱ lcaa lo na nu ngüiñá Ni chalyuu.
16 Stu'ba ti ndu̱ yu bi' lo'o ycui' Ndyosi Sti yu
lo'o ntucua quiya' ndya' chalyuu, masi lo'o
ndya' tyucui ña'a̱ nde cua̱, masi lo'o ndya'
tyucui ña'a̱ nde lo yuu. Cua ngüiñá Ni lcaa
na nu nchca ña'a̱ na ji'ı̱ nde lo yuu chalyuu;
lo'o jua'a̱ cua ngüiñá Ni lcaa na nu ná nchca
ña'a̱ na ji'ı̱, ñi'ya̱ nti' lcaa cui'ı̱ nu laca loo

nde cua; jua'a cua ngüiñá Ni lcaa lo xu'na nu
culo cña ji'i ngu', masi nde lo yuu chalyuu,
masi nde cua. Stu'ba ti ndu Cristo lo'o ycui'
Ndyosi Sti yu nu lo'o ngüiñá Ni tyucui ña'a
chalyuu; la cui' jua'a xqui'ya yu bi', bi' cha'
ndya' lcaa lo na. 17 Cua laca ntucua yu bi'
lo'o tya lyiji tya' chalyuu, lo'o jua'a lcaa tsa
ndu'ni yu cña cha' tyi'i tso'o ti lcaa na nu
ntsu'u lo yuu chalyuu. 18 Ycui' yu laca yu
loo ji'i lcaa taju ñati nu ndyu'ni tlyu ji'i ycui'
Ndyosi tsa tlyu ti, ycui' laca nu nda chalyuu
ji'i ngu' bi'. Tya clyo la cua ndyu'ú ycui' yu
chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu, cha' li' taca
ji'i yu tyucua yu ca su laca yu loo ji'i lcaa lo
cha'. 19 Cua nacui ycui' Ndyosi cha' caca Sñi'
Ni ñi'ya laca ycui' Ni tsiya' ti, 20 cha' jua'a
ngua ti' Ni cua'ni Ni, cha' chaca quiya' caca
Ni loo ji'i tyucui ña'a chalyuu xqui'ya yu bi'.
Cua nguaala' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati
chalyuu lo'o ngujuii Cristo lo crusi xqui'ya
na; jua'a ngua'ni yu cha' xa' caca tyucui
ña'a chalyuu cuentya ji'i ycui' Ndyosi chaca
quiya', masi nde lo yuu chalyuu, masi nde
cua.

21 Nu ngua cua tsubi' la, tyijyu' tsa nguta'a
ma ji'i ycui' Ndyosi; tya'a cusuu ma ji'i ycui'
Ndyosi ngua ma tyempo bi' xqui'ya cha'
cuxi nu cua ngulacua ti' ma, xqui'ya cha'
cuxi nu cua ngua'ni ma. Pana juani cua
ngua'ni Ni cha' taca cati qui'ya nu ntsu'u
ji'i ma lo'o ycui' Ni, 22 xqui'ya cha' tyucui
ña'a ycui' Cristo Sñi' Ni, nchcube' tsa yu
lo'o ndyujuii ngu' ji'i lo crusi. Jua'a ngua'ni
Ni tya li' cha' taca caca ma ñati ji'i ycui'
Ni, ñati nu nga'aa ntsu'u yabe' hichu' ma
tsiya' ti, cha' nga'aa caca sta ngu' qui'ya ji'i
ma lo'o Ni, nu lo'o caa Ni caqui'ya Ni ji'na
cha' tsalo'o Ni ji'na ca su ntucua Ni. 23 Pana
juani ña'a ti ndulo tsa cha' ji'i ma cha' tyanu
tachaa la cha' ji'i Cristo ne' cresiya ji'i ma,
cha' ycui' yu bi' laca suu lcaa cha' bi'. Ná
ta ma chacuayá' cha' cñilo'o ngu' ji'i ma,
cha' si jua'a, nga'aa culacua ti' ma ji'i cha'
tso'o nu tyacua ji'i ma nde loo la, la cui'
cha' nu cua ndyuna ma ji'i tya clyo. Xqui'ya
cha' tso'o ji'i Cristo bi', bi' cha' ndya'a ngu'
tyucui ña'a chalyuu nchcui' ngu' cha' bi'
lo'o ñati. Lo'o jua'a na', Pablo, ndya'a tsa
na' lo cña bi'.

Ndyu'ni Pablo cña cuentya ji'i ñati nu
ngusñi cha' ji'i ycui' Ni ca lcaa quichi

24 Tso'o nti' na' masi cua ngujui xi cha'
ti'í 'na cuentya ji'i cu'ma; tso'o nti' na' cha'
cuentya ji'i ca ta'a taju ñati nu ngusñi cha'
ji'i Cristo lcaa quichi, bi' cha' ndyacua cha'
ti'í bi' 'na. Nchcube' tsa Cristo nde chalyuu
xqui'ya na, cha' laca na ñati ji'i ycui' yu;
jua'a ndyacua cha' ti'í 'na, cha' cua lijya
caca stu'ba la cha' ji'na lo'o ycui' Cristo lo'o
cha' ti'í nu ndyaca ji'na nde chalyuu cha'
ngusñi na cha' ji'i Cristo. 25 Ycui' Ndyosi laca
nu cua nda cña bi' 'na, cha' caca na' cña ji'i
ca ta'a ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni lcaa quichi,
cha' nguula la caca tyiquee ma. Nga'a cha'
ña'a ti tya ta la na' cha' ji'i Cristo lo'o xa'
ñati ña'a cuayá' nu tye cuna ngu' cha' bi'.
26 Tyucui tyempo nu ngua sa'ni la, ná ngujui
ñi'ya nu caca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; cua
ntsu'u yacu' ti cha'. Pana juani cua ngulu'u
ycui' Ndyosi cha' bi' ji'i lcaa ñati nu ntsu'u
cuentya ji'i Ni. 27 Sca cha' tlyu nu tso'o tsa
laca cha' bi', sca cha' nu caja ji'i lcaa lo ñati
chalyuu laca cha' ji'i ycui' Ndyosi bi'; pana
ná ngujui chacuayá' cha' caca cuayá' ti' ñati
ji'i ycui' Ndyosi cha' bi' nu ngua cua sa'ni la.
Ndi'ya ndyu'u cha' bi', cha' nu bilya cuna
ngu': Taca tyi'i Cristo lo'o na nde chalyuu,
masi juani ti; lo'o jua'a tiya' la li' taca tyu'u
cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi ca su tlyu su xee
tsa ca su ntucua ycui' Ni.

28 Bi' cha' lye tsa nchcui' ya cha' ji'i Cristo
lo'o lcaa ñati; tso'o ti, qui'i ti nclyu'u ya cha'
bi' ji'i ngu', ndacane ya ji'i ngu' cha' nga'aa
cua'ni ngu' cha' cuxi. Cua nti' tsa ya cha'
tso'o tsa caca tyucui ti' tyiquee scaa ngu'
cuentya ji'i Cristo nu lo'o tyalaa ngu' ca slo
ycui' Ni. 29 Bi' cha' lye tsa ndyu'ni na' cña
cuentya ji'i cha' bi'; nguula tsa cña ndyu'ni
na', lo'o jua'a tlyu tsa juersa nda ycui' Cristo
'na cha' tyu'ú ne' cresiya 'na, cha' talo na'
cua'ni na' cña bi'.

2

1 Ta na' sca cha' lo'o ma, cha' caca cuayá'
ti' ma cha' lye tsa ngua'ni na' cña cuentya
ji'i ma, lo'o jua'a cuentya ji'i ngu' quichi
Laodicea, lo'o jua'a cuentya ji'i tyuu tya'a
ngu', masi tya lyiji tyuloo ngu' 'na. 2 Jua'a
ndyu'ni na' cña, cha' caca tyucui ti' tyiquee
ngu', cha' stu'ba ti caca tyiquee ngu' lo'o
xa' la tya'a ngu'. Nga'aa cutsii ngu' nu
lo'o chcui' ngu' cha' ji'i Cristo li', xqui'ya
cha' tso'o tsa nchca cuayá' ti' ngu' ji'i cha'
bi'. Jua'a li' quijeloo cha' ji'i ngu', cha'

ycui' Cristo laca cha' bi', la cui' cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi nu bilya caca cuayá' ti' ngu' ji'i̱
cua sa'ni la. 3 Xqui'ya cha' ngusñi na cha'
ji'i̱ Cristo, bi' cha' taca quijeloo cha' ji'na
macala su ntucua quiya' lcaa cha' nu ntsu'u
tyiquee ycui' Ndyosi, masi lcaa cha' nu
nda'ya hique Ni cha' cua'ni Ni nde chalyuu.
4 Cua nti' tsa na' cha' ná tucui cñilo'o ji'i̱
ma̱, masi nti' ma̱ cha' tso'o tsa nchcui' ngu'
bi'; bi' cha' laca nchcui' na' lo'o cu'ma̱ jua'a̱.
5 Masi juani ti ná ndi'i̱ na' ca su ndi'i̱ ma̱,
pana lu'ba ti ndyi'u ti' na' ji'i̱ cu'ma̱. Tso'o
tsa nti' na' lo'o ndyuna na' cha' tso'o tsa
ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Cristo. Lo'o jua'a̱ tso'o
tsa nti' na' cha' tso'o ti ndi'i̱ ma̱ lo'o xa' la
ngu' tya'a ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi.

6 Na cua ngüiñi ti' ma̱ lo'o Jesucristo cha'
caca Ni nu Xu'na ma̱, bi' cha' cui'ya ma̱
cuentya cha' stu'ba ti caca tyiquee ma̱ lo'o
Ni lcaa tsa̱ lo'o tyi'i̱ ma̱ chalyuu. 7 Jua'a̱ xñi
tso'o ma̱ cha' ji'i̱ Jesús, cha' ca cuayá' ti' ma̱
lcaa cha' nu laca su̱u̱ cha' bi'; cha' nu Jesús
ni, bi' laca su̱u̱ lcaa cha' nu cua ngusñi na,
la cui' ti cha' nu cua ngulu'u ngu' ji'i̱ ma̱ tya
tsubi' la. Lo'o jua'a̱ lcaa tsa̱ tya ma̱ xlya'be
ji'i̱ nu Cristo bi' li'.

Xqui'ya Cristo cua ngulacua̱ ngu'

8 Cui'ya tso'o ma̱ cuentya lacua, cha' ná
tucui taca cñilo'o ji'i̱ ma̱ lo'o cua ña'a̱ ca
cha' cuiñi nu chcui' ngu' lo'o ma̱, masi
tajua' tsa chcui' ngu' bi'. Si'i ycui' Cristo nu
ntucua quiya' cha' ji'i̱ ngu' lo'o nchcui' ngu'
jua'a̱; bi' laca cña cua̱ ti, bi' laca cha' cuiñi
nu nchcui' ñati̱ chalyuu ti, masi nchcui'
ngu' cha' ji'i̱ sca jo'ó, masi nchcui' ngu' cha'
ji'i̱ sca cui'i̱ nu ntsu'u nde chalyuu ti.

9 Pana nu Cristo bi' ni, ñi'ya̱ laca tyucui
ña'a̱ ycui' Ndyosi, jua'a̱ laca yu lo'o ya̱a̱ yu
nde chalyuu. 10 Ycui' Cristo laca loo ji'i̱ lcaa
nu laca xu'na na, jua'a̱ ji'i̱ lcaa cui'i̱ nu laca
loo; lo'o cu'ma̱ ni, xqui'ya cha' cua ntsu'u
cha' ji'i̱ ma̱ lo'o Cristo, bi' cha' cua ngua
tyucui ti' tyiquee ma̱, cua ngujui tyucui
chalyuu ji'i̱ ma̱. 11 La cui' jua'a̱ xqui'ya
Cristo cua ngulacua̱ Ni ji'i̱ ma̱; ni si'i na
ngusi'yu lo quiji̱ ma̱ lo'o ngulacua̱ ma̱ ñi'ya̱
nu ndu'ni ngu' judío lo'o sñi' ngu', ycui'
Cristo ngulacua̱ ji'i̱ ma̱ lo'o cua ngua'ni lyaá
Ni ji'i̱ ma̱ ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ma̱ nde
chalyuu. 12 Lo'o cua ntyucuatya ma̱ ni, ñi'ya̱
laca si cua nguatsi' ma̱ ne' cuaá lo'o Cristo,
jua'a̱ laca ma̱ lo'o Cristo; lo'o li' ñi'ya̱ si
cua ndyu'ú ma̱ stu'ba ti lo'o Cristo chaca
quiya', jua'a̱ laca cha' bi' li'. Ycui' Ndyosi
laca nu ndu'ni cha' tyu'ú ma̱, xqui'ya cha'
ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o Ni. 13 Ñi'ya̱ laca si
cua ngujuii ma̱, jua'a̱ ngua cu'ma̱, xqui'ya
cha' cua ntsu'u tsa qui'ya ji'i̱ ma̱ lo'o ycui'
Ndyosi. Lo'o jua'a̱ ná ngujui ñi'ya̱ nu cu-
lacua̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱ li', xqui'ya cha' ná
ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ tsiya' ti lo'o Ni nu ngua
tyempo bi'. Pana juani cua ngua'ni Ni cha'
tyu'ú ma̱ chaca quiya' ñi'ya̱ nu ndyu'ú ycui'
Cristo. Cua ngüi'ya Ni cha' clyu ti' ji'na ji'i̱
lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o Ni. 14 Cua
ngua'ni tye Ni cha' ji'i̱ quityi bi' su nscua
lcaa cña nu nga'a̱ cha' cua'ni na cuentya ji'i̱
ycui' Ndyosi. Na cua ndyanu yabe' chu̱' na
xqui'ya quityi bi'; pana tya lo'o ngujui'i̱ ca'a̱
ngu' ji'i̱ Cristo lo crusi, tya li' cua ngüityi̱ Ni
qui'ya bi' ji'na tsiya' ti. 15 La cui' ti lo crusi
bi' cua ntiji̱loo Cristo ji'i̱ lcaa nu laca xu'na
na, jua'a̱ ji'i̱ lcaa cui'i̱ nu laca loo ji'na. Lo'o
ngua'ni chi̱ Ni loo Cristo xqui'ya cha' cua
ntiji̱loo yu ji'i̱ lcaa xu'na na bi', li' ndyalo'o
Cristo ji'i̱ xu'na bi' laja ñati̱ nu lijya̱ qui'i ti,
cha' ña'a̱ cui'ya lcaa ñati̱ cha' cua ntiji̱loo
Cristo ji'i̱ lcaa xu'na bi'.

Tso'o tsa laca cua ña'a̱ ca cha' tso'o nu ndyu'u ca slo ycui' Ndyosi

16 Nga'aa ta ma̱ chacuayá' cha' culo xa'
ñati̱ cña ji'i̱ ma̱ lacua, na laca nu cacu ma̱,
na laca nu co'o ma̱ cha' cua'ni tacati ma̱ lo'o
ycui' Ndyosi. La cui' jua'a̱ ná tso'o laca si
ñacui̱ ngu' ji'i̱ ma̱ ni tsa̱ laca nu cua'ni ma̱
ta'a; masi ta'a lo'o ndi'i̱ cña' na nu ndacui
snu' tsa̱ ti, masi ta'a lo'o cuañi' co', masi
chaca ta'a nu ndu'ni ngu' nu ndacui yija̱
ti, ná ntsu'u cha' cua'a̱ jyaca̱ ma̱ ji'i̱ ngu'
bi' tsiya' ti, nti' na'. 17 Sa'ni la xcui' ntsu'u
ta'a bi' nde chalyuu, cha' taca ca cuayá'
ti' ngu' scaa cha' nu ngua ti' ycui' Ndyosi
chcui' lo'o ngu' nu ngua tya li'; pana juani
ni, cua ñaa ycui' Cristo chalyuu, bi' cha'
nga'aa nti' na cha' cusu' bi'. Cua na'a̱ na
ji'i̱ ycui' Cristo, bi' laca nu chañi ca. 18 Ná
cube ti' ma̱ ji'i̱ cua ña'a̱ ca ñati̱ nu cua'ni
tyucuaa ti' lo'o ma̱, ngu' nu tacati la ndu'ni
ycui' ngu', nti' ngu', cha' ndyu'ni tlyu ngu'
ji'i̱ sca xca̱ nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ndyosi ca nde
cua̱; si'i ji'i̱ ycui' Ndyosi ndyu'ni tlyu ngu'
bi'. Ñati̱ nu ndu'ni jua'a̱ ni, nti' ngu' cha' xa'
la cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi cua ngulu'uloo ji'i̱
ngu'. Lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' bi' lo'o

tya'a ngu', masi ná ntsu'u cha' cua'ni ngu'
bi' jua'a̱, cha' ña'a̱ ti tya ntsu'u cha' cuxi
ne' cresiya ji'i̱ ngu' bi'; 19 nga'aa ndaquiya'
ngu' bi' ji'i̱ Cristo nu laca loo la ji'na. Cristo
laca loo ji'i̱ lcaa taju ñati̱ nu ndu'ni tlyu ji'i̱
ycui' Ndyosi tsa tlyu ti; bi' cha' tso'o tsa
stu'ba cha' ji'na lo'o xa' la tya'a ñati̱ na, bi'
cha' tso'o la ndyanu tachaa cha' ji'na lo'o
Ni, cha' quiña'a̱ la cña ndyu'ni Cristo ne'
cresiya ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ Ni, tsa ña'a̱ nu nti' ycui'
Ndyosi cha' caca.

20 Pana cu'ma̱ ni, cua nguxtyanu ma̱ ji'i̱
xa' la jo'ó nu ngua xu'na ma̱ cua tsubi' la,
cua nguxtyanu ma̱ ji'i̱ lcaa cha' nu jlya tsa
ti' ñati̱ chalyuu ji'i̱. Tya lo'o ngujuii Cristo
lo crusi cha' cua'ni tye ji'i̱ cha' bi', tya li'
cua nguxtyanu ma̱ ji'i̱ cha' bi'. Nga'aa nti'
cha' tya cua'ni ma̱ ñi'ya̱ nu ndu'ni xa' la
ñati̱ chalyuu; nga'aa nti' cha' taquiya' ma̱
ji'i̱ lcaa xa' la cña nu nclyo ngu' ji'i̱ ma̱, 21 nu
lo'o ñacui̱ ngu' ndi'ya̱: "Tacati tsa nu cua.
Ná cala' ma̱ ji'i̱, ná cacu ma̱ ji'i̱", nacui̱ ngu'.
22 Lcaa na bi' ni, na culiji ti laca na bi'; ya' nu
cua nguliji bi', nga'aa ña'a̱ na ji'i̱ li'. Nu lo'o
nchcui' ngu' jua'a̱, sca cña nu ndyu'ni ñati̱
chalyuu ti laca bi'. 23 Chañi laca cha' tso'o
tsa ndyu'u cha' bi' ngua ti' na nquicha',
ndatsaa tsa cha' bi' ji'na cha' cua'ni tlyu na
ji'i̱ jo'ó bi'; lo'o jua'a̱ bi' laca nu ndu'ni tsa
cha' caca tacati na, cha' xcube' na ji'i̱ tyucui
ña'a̱ na. Jua'a̱ ndu'ni cha' bi' tu'ni; pana si'i
jua'a̱ nga'a̱ cha' caca, nu cati̱ cha' cua'ni na
cha' cuxi nu tiji̱' tsa ti' na ji'i̱.

3

1 Pana cu'ma̱ ni, cua ngujui chaca chalyuu
cucui ji'i̱ ma̱ xqui'ya cha' cua ngua stu'ba
cha' ji'i̱ ma̱ lo'o Cristo; bi' cha' lacua, xcui'
na tyu'u tyiquee ma̱ ji'i̱ cua ña'a̱ ca cha'
tso'o nu ndyu'u ji'i̱ Cristo lijya̱, cha' ntucua
Cristo nde la'a tsu' cui̱ su tlyu su ntucua
ycui' Ndyosi. 2 Cua'ni cha' tyanu tachaa cha'
bi' tyiquee ma̱, nga'aa tyaala' ti' ma̱ lo'o cua
ña'a̱ ca cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu.
3 Nu juani ni, nga'aa ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱
lo'o cha' cuxi nu ndyaca nde chalyuu; cua
ndyanu tso'o cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ycui' Ndyosi
xqui'ya Cristo. 4 Nu chaca chalyuu cucui nu
ngujui ji'i̱ ma̱ xqui'ya Cristo, bi' laca cha' nu
ndulo la cha' ji'i̱ ma̱ juani. Stu'ba ti tyatu̱
na lo'o Cristo tsa̱ bi', nu lo'o tyu'u tucua yu
lijya̱ yu chaca quiya'; li' taca caca stu'ba cha'
ji'i̱ ma̱ lo'o nu Cristo bi' ca su caca tlyu la
ycui' yu, ca su ntucua ycui' Ndyosi.

*Cua nguxtyanu ngu' chalyuu cusu' ji'i̱ ngu'
cha' jua'a̱ ngujui chaca chalyuu cucui ji'i̱ ngu'*

5 Cua'ni tye ma̱ lcaa cha' cuxi nu ndiya
tsa ti' ma̱ ji'i̱ lacua: nga'aa cua'ni cuxi ma̱
lo'o clyo'o xa' ñati̱, nga'aa cua'ni ma̱ cha'
suba' lo'o tya'a ñati̱ ma̱, nga'aa tyacui' ti'
ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱, cua'ni tye ma̱
ji'i̱ lcaa lo cha' cuxi nu ndijña tsa ti' tyiquee
ma̱ cha' cua'ni ma̱ ji'i̱, nga'aa tyacui ti' ma̱
ji'i̱ scaa cha' tso'o nu ntsu'u chalyuu. Sca
na nu ndacui ti' na ji'i̱ ni, stu'ba ti cuxi laca
cha' bi' ñi'ya̱ nti' si cua'ni tlyu na ji'i̱ sca
lcui̱ jo'ó ti; 6 nchca ñasi̱' tsa ycui' Ndyosi lo'o
ñati̱ nu ndu'ni cha' cuxi jua'a̱. 7 La cui' tya'a
cha' cuxi bi' cua ngua'ni ma̱ lcaa su ndya'a̱
ma̱ nu ngua cua tsubi' la, 8 pana juani nga'a̱
cha' xtyanu ma̱ ji'i̱ lcaa cha' cuxi bi'; masi
nchca ñasi̱' tsa ma̱ cua sa'ni la, masi lu'ba
ti nxu'ba ñasi̱' ma̱ ji'i̱ ycui' ca ma̱ tya li',
masi liye' ti' ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱ tya tsubi'
la, pana nga'aa cua'ni ma̱ jua'a̱ juani. La
cui' jua'a̱ nga'aa chcui' ma̱ cuentyu ji'i̱ tya'a
ñati̱ ma̱, nga'aa chcui' suba' ma̱ lo'o ngu',
9 nga'aa ta ma̱ cha' cuiñi lo'o tya'a ma̱; na
cua nguxtyanu ma̱ ji'i̱ chalyuu cusu' ji'i̱ ma̱,
jua'a̱ cua nguxtyanu ma̱ ji'i̱ lcaa cha' cuxi
nu ngua'ni ma̱ tya tsubi' la, 10 cha' juani cua
ngujui chaca chalyuu cucui ji'i̱ ma̱. Chaca
lo ñati̱ cua laca ma̱ juani; cua nguxcutsa'a̱
ycui' Ndyosi lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya
ji'i̱ ma̱ juani, cha' jua'a̱ caca ma̱ ñi'ya̱ nu
laca ycui' Ni, nu lo'o ndyaca tsa'a̱ lyiji ma̱
lcaa cha' nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ni. 11 Bi' cha'
juani nga'aa ndulo tsa cha' ji'na lo'o tya'a
na, masi la cui' ngu' judío laca na, masi
si'i ngu' judío laca ma̱; nga'aa ndu'ni cha'
masi cua ngulacua̱ na, masi ná ngulacua̱ na;
nga'aa ndu'ni cha' si ngu' xa' tsu' laca na,
masi ngu' tyaala laca na, masi ngu' nu ndi'i̱
tso'o ti laca na, masi msu nu ngüi'ya ti ñati̱
laca ma̱ cha' cua'ni ma̱ cña ji'i̱ ñati̱ laja ti.
Nga'aa ndulo tsa cha' bi' ji'na juani, cha' sca
ti Cristo laca nu ndulo tsa cha' ji'i̱ cuentya
ji'na. Ndi'i̱ Cristo lo'o lcaa ñati̱ ji'i̱ Ni, ñi'ya̱
nu laca ngu', macala su ndi'i̱ ngu'.

12 Ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi laca cu'ma̱ lacua;
na cua ngusubi Ni ji'i̱ ma̱, xqui'ya cha'
ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'i̱ ma̱. Bi' cha'
ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' ma̱ ji'i̱ xa' ñati̱;
tso'o ti cua'ni ma̱ lo'o ngu', ni ná cua'ni

tyucuaa ti' ma̱ lo'o ngu', masi tiya' ti chcui'
ma̱ lo'o ngu', jua'a̱ talo tsa tyiquee ma̱ ji'i̱
ngu'. 13 Talo tyiquee ma̱ ji'i̱ xa' la tya'a ñati̱
ma̱ lacua, ña'a̱ cuayá' nu cui'ya ma̱ cha' clyu
ti' ji'i̱ ngu' lo'o ntsu'u qui'ya ji'i̱ ngu' lo'o
ma̱. Tsa ña'a̱ nu ndyi'ya nu Xu'na na cha'
clyu ti' ji'i̱ ma̱, jua'a̱ nga'a̱ cha' cua'ni clyu
ti' ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱. 14 La cui' jua'a̱ tso'o
tsa caca tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ xa' la tya'a
ñati̱ ma̱, cha' jua'a̱ stu'ba tsa caca cha' ji'i̱
ma̱ lo'o ngu' li'. 15 Ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ma̱
lacua, xqui'ya cha' ycui' Ndyosi laca loo ji'i̱
ma̱; cua ngusubi Ni ji'i̱ ma̱, jua'a̱ ji'i̱ xa' la
tya'a ñati̱ ma̱, cha' caca ma̱ sca ti taju ñati̱
cuentya ji'i̱ ycui' Ni. Tso'o si lcaa hora tya
ma̱ xlya'be ji'i̱ ycui' Ni xqui'ya lcaa lo cha'.

16 Nga'a̱ cha' tyanu tyucui cha' ji'i̱ Cristo
ca ne' cresiya ji'i̱ ma̱. Tso'o tsa ndyu'u
cha' bi', bi' cha' tso'o ti culu'u ma̱ cha' bi'
ji'i̱ tya'a ma̱ ña'a̱ cuayá' nu cuna tso'o lcaa
ngu'. La cui' jua'a̱ cula tu'ba ma̱ lcaa lo jii̱
nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi jii̱ salmo
nu nscua lo quityi nu ngua sa'ni, masi cua
ña'a̱ ca jii̱ nu ca'ya hique ma̱ nu nchcui' cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi; cula tu'ba ma̱ jii̱ cha' cuna
ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' tso'o tsa ntsu'u
tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ycui' Ni. 17 Lcaa ña'a̱
cña nu nti' ma̱ cha' cua'ni ma̱, lcaa ña'a̱ cha'
nu nti' ma̱ chcui' ma̱ lo'o ñati̱, chacuayá' ji'i̱
Jesús nu Xu'na na cua'ni ma̱ ji'i̱ lacua. Lo'o
jua'a̱ la cui' hora bi' tya ma̱ xlya'be ji'i̱ ycui'
Ndyosi Sti na xqui'ya Jesús.

Cha' tso'o nu cua'ni na lo'o laca Cristo loo ji'na

18 Cu'ma̱ ngu' cuna'a̱ ni, taquiya' ma̱ ji'i̱
clyo'o ma̱. Ndulo tsa cha' ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni
ma̱ jua'a̱, cha' cua ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o
Cristo nu Xu'na na. 19 Cu'ma̱ ngu' qui'yu ni,
caca tso'o tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ clyo'o ma̱;
ná cua'ni tyaala ma̱ ji'i̱ clyo'o ma̱. 20 Cu'ma̱
ngu' cuañi' ni, nga'a̱ cha' taquiya' ma̱ cña
nu culo ngu' cusu' ji'i̱ ma̱, cha' tso'o tsa nti'
nu Xu'na na lo'o ndu'ni ma̱ jua'a̱. 21 Cu'ma̱
ngu' cusu' nu ntsu'u sñi' ma̱ ni, ná su'ba
ñasi̱' ma̱ ji'i̱ sñi' ma̱, cha' ná tso'o si caca
taja ti' ngu' bi' xqui'ya ma̱. 22 Cu'ma̱ ngu'
msu nu ndyu'ni cña ji'i̱ ngu' laja ti, taquiya'
ma̱ lcaa cña nu culo ñati̱ nu laca loo ji'i̱ ma̱
nde chalyuu. Si'i na cua'ni ti ma̱ jua'a̱ cha'
tyanu tso'o cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ngu' lo'o ndu̱ ti
ngu' slo ma̱, cha' ndyi'ya ngu' cuentya ji'i̱
ma̱ si ndu'ni ma̱ cña; pana tyucui tyiquee
ma̱ cua'ni ma̱ cña bi', xqui'ya cha' lcaa hora
ndube ti' ma̱ ji'i̱ ycui' nu Xu'na na. 23 Cua
ña'a̱ ca cña nu cua'ni ma̱, lubii tsa cña cua'ni
ma̱ li'. Ndi'ya̱ culacua ti' ma̱: ñi'ya̱ laca si
cña ji'i̱ ycui' Ndyosi nu Xu'na na laca nu
ndyu'ni ma̱, nga'aa si'i cña ji'i̱ ñati̱ chalyuu
ti. 24 Cua jlo ti' ma̱ cha' ycui' nu Xu'na na laca
nu nguxco'o cha' tso'o nu tyacua ji'i̱ scaa
ma̱ lo'o cua tye ti cha'. Cristo laca nu Xu'na
ma̱ nu chañi ca; cuentya ji'i̱ ycui' Cristo bi',
bi' cha' ndyu'ni ma̱ cña. 25 Pana xcube' ycui'
Ndyosi ji'i̱ cua ña'a̱ ca ñati̱ nu ndu'ni cha'
cuxi; stu'ba ti ndu'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcua ti
ña'a̱ ñati̱, masi ñati̱ tonu, masi ñati̱ sube.

4

1 Cu'ma̱ ngu' xu'na msu, lcaa cha' nu
ndyaca ji'i̱ ma̱ lo'o ngu' msu ji'i̱ ma̱, cua'ni
liñi ma̱ cha' bi'; tso'o ti cua'ni ma̱ lo'o ngu'
bi'. Tyi'u ti' ma̱ cha' lo'o cu'ma̱, ntsu'u nu
laca loo la ji'i̱ ma̱, ntucua nu bi' ca su tlyu
ca su ntucua ycui' Ndyosi.

2 Lcaa cu'ma̱, ná ca taja ti' ma̱, lcaa tsa̱
chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a̱ tii ti
ma̱ tyi'i̱ ma̱ lo'o chcui' ma̱ lo'o Ni, jua'a̱ ta
ma̱ xlya'be ji'i̱ Ni lo'o chcui' ma̱ lo'o Ni. 3 La
cui' tyempo bi' jña ma̱ cha' clyu ti' ji'i̱ ycui'
Ndyosi cuentya ji'i̱ ya cha' caja la juersa
ji'i̱ ya, cha' chcui' ya cha' tso'o ji'i̱ Cristo
lo'o xa' la ñati̱, cha' cuna ngu' cha' bi' masi
bilya caja ñi'ya̱ nu cuna ngu' cha' bi' yala
la; xqui'ya cha' cua nchcui' tsa na' lo'o ngu'
jua'a̱, bi' cha' ntsu'u na' ne' chcua̱ juani.
4 Pana chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi lacua, cha'
xtyucua Ni 'na cha' tya chcui' liñi na' ji'i̱
lcaa cha' bi', ñi'ya̱ nu nga'a̱ cha' chcui' na'
ji'i̱.

5 Tii ti ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ slo xa' ñati̱ nu bilya
xñi cha' ji'i̱ Jesucristo; ná cua'ni ma̱ cha'
tonto slo ngu' bi', cha' jua'a̱ lcaa quiya' lo'o
ta ngu' tyempo cha' chcui' ma̱ lo'o ngu', li'
tso'o tsa ta ma̱ cha' ji'i̱ Jesús lo'o ngu'. 6 Laja
lo'o nchcui' ma̱ lo'o ngu' ni, tso'o ti chcui'
ma̱ ña'a̱ cuayá' nu cua'a̱ jyaca̱ ngu' ji'i̱ cha'
nu nchcui' ma̱; tso'o si caja ñi'ya̱ nu xacui̱
ma̱ cha' ji'i̱ lcaa ngu'.

Cha' nu nchcui' Pablo su cua tye ti quityi re

7 Yu Tíquico tya'a na ni, ta yu cha' lo'o
ma̱, lcaa cha' ñi'ya̱ nu ndyaca jna' ca nde.
Ntsu'u tsa tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ yu bi',
lo'o la cui' jua'a̱ tya'a ndyu'ni ya cña ji'i̱ nu
Xu'na na laca yu; lcaa tsa̱ ndyu'ni yu cña bi',

ná nchca taja ti' yu ji'i. 8 Bi' cha' nda na' ji'i
yu cha' caa yu ca su ndi'i ma, cha' ca chaa
ti' ma chaca quiya' lo'o ña'a ma ji'i yu; nti'
na' cha' cacha' yu ji'i ma ñi'ya nu ndyaca
ji'i lcaa tya'a ya su ndi'i ya ca nde. 9 Stu'ba
ti caa yu lo'o Onésimo tya'a quichi tyi ma;
na tyaca'a tsa nu Onésimo bi' ji'i ya, xqui'ya
cha' ná nchca taja ti' yu nchcui' yu cha' ji'i
nu Xu'na na. Tyucuaa ngu' bi', ta ngu' cha'
lo'o ma ñi'ya nu ndyaca lcaa cha' ca su ndi'i
ya ca nde.

10 Aristarco tya'a ntsu'u na' ne' chcua,
lo'o yu nda yu xlyo ni'i ji'i ma; la cui'
jua'a cha' nda Marcos tya'a Bernabé. (Tya
tsubi' la cua nda na' sca cha' nu ndyaa ca
slo cu'ma cuentya ji'i nu Marcos bi', cha'
tso'o ti chcui' ma lo'o yu nu lo'o tyalaa yu
slo ma). 11 Lo'o jua'a Jesús nu laca xtañi
Justo, cua nti' yu chcuicha' yu ji'i ma. Tyuu
tya'a ngu' judío cua ngusñi cha' ji'i Cristo
nquicha'; pana nu sna tya'a ti ngu' bi' ni,
Aristarco lo'o Marcos lo'o Justo, tsa bi' ti
ngu' ntaja'a tya'a lo'o na' ca su ndya'a na'
nchcui' na' lo'o xa' la ñati ñi'ya caca cha'
lo'o caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i
ñati. Lo'o jua'a cua nxtyucua tsa ngu' bi'
'na. 12 Lo'o yu Epafras tya'a quichi tyi ma,
nda yu xlyo ni'i ji'i ma; stu'ba ti ndya'a yu
lo cña ji'i Jesucristo lo'o ya. Lcaa tsa ndijña
tsa yu cha' clyu ti' ji'i ycui' Ndyosi cuentya
ji'i cu'ma, ndijña yu chacuayá' ji'i ycui' Ni
cha' ná tya'achu' ma tsiya' ti cha' ji'i Ni.
Ndi'ya nti' yu, cha' tyucui tyiquee ma tsiya'
ti cua'ni ma na laca nu nti' Ni cha' cua'ni
ma nde lo yuu chalyuu. 13 Jlo ti' na' cha'
lye tsa ngua'ni yu cña cha' xtyucua yu ji'i
cu'ma, jua'a ji'i ngu' quichi Laodicea, jua'a
ji'i ngu' quichi Hierápolis tya'a ngusñi na
cha' ji'i Cristo. 14 Lo'o Lucas tya'a tso'o na
nu ndyu'ni jo'o ji'i ngu', lo'o jua'a Demas,
nda ngu' xlyo ni'i ji'i ma.

15 Lo'o jua'a ta ma xlyo ni'i ji'i ngu'
tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo nde quichi
Laodicea, lo'o jua'a ji'i ma' Ninfas lo'o lcaa
ngu' tya'a na nu ndyu'u ti'i ca slo ma' cusu'
bi'. 16 Chcui' ma lo quityi re clyo, lo'o li' tya
ta ma quityi re tsaa ca slo ngu' Laodicea
tya'a ndu'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi. La cui'
jua'a ndulo tsa cha' ji'i ma cha' chcui' ma
lo chaca quityi nu nda na' cha' ndyalaa slo
ngu' Laodicea bi'. 17 Ndi'ya chcui' ma lo'o
yu Arquipo tya'a na: "Cua ngua'a lo ycui'
nu Xu'na na jinu'u cha' cua'ni nu'u cña bi'
cuentya ji'i ycui' Ni", ñacui ma ji'i yu, "bi'
cha' juani cua'ni cña ti' nu'u cha' caca tso'o
cña bi'".

18 Su cua ndye quityi re, nde laca sca cha'
nu cua nscua na' lo'o ya' ycui' ti na': Pablo
laca na', nda na' xlyo ni'i ji'i ma; tyi'u ti' ma
jna' cha' ntsu'u na' ne' chcua juani. Lo'o
jua'a tya cua'ni la ycui' Ndyosi cha' xlya'be
lo'o ma tyucui tyempo nu lijya nde loo la.
Jua'a caca cha' lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nde quichi̱ Tesalónica

1 Pablo laca na'. Lo'o Silvano lo'o Timoteo
ndi'i̱ ngu' ca nde lo'o na'. Nscua ya quityi
re cha' tsaa slo cu'ma̱, ña'a̱ taju ti ma̱ ngu'
quichi̱ Tesalónica nu ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o
ycui' Ndyosi Sti na, jua'a̱ ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱
lo'o Jesucristo nu Xu'na na. Nti' tsa ya cha'
ña'a̱ ti cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o ma̱,
cha' cua'ni Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ma̱.

Tso'o tsa ngusñi ngu' bi' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi

2 Lcaa quiya' lo'o nchcui' ya lo'o ycui'
Ndyosi cuentya ji'i̱ cu'ma̱, ndya ya xlya'be
ji'i̱ ycui' Ni li'. 3 Ntsu'u ti' ya cha' ntsu'u tsa
cha' tso'o nu ndyu'ni ma̱, cha' ntsu'u tsa
tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱, xqui'ya
cha' ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesucristo. Ndalo
tsa tyiquee ma̱ xqui'ya cha' jlo ti' ma̱ cha'
ntucua Jesucristo nu Xu'na na ca slo ycui'
Ndyosi Sti na; bi' cha' xcui' cha' tso'o
ndyu'ni ma̱, masi tlyu tsa cña. 4 Lo'o jua'a̱
ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱
ma̱. Cu'ma̱ ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i̱
Jesús, jlo ti' ya cha' cua ngusubi Ni ji'i̱ ma̱,
5 xqui'ya cha' ngusñi ma̱ cha' tso'o nu cua
nchcui' ya lo'o ma̱, la cui' cha' tlyu nu nda
Xtyi'i ycui' Ni cha' chcui' ya lo'o ma̱; Xtyi'i
ycui' Ndyosi ngua'ni cña laja lo'o nchcui' ya
lo'o ma̱, bi' cha' ngusñi ma̱ cha' bi'. Lo'o
jua'a̱ jlo ti' ma̱ ñi'ya̱ ngua cña nu ngua'ni ya
lo'o nguti'i̱ ya ca slo cu'ma̱.
6 Bi' cha' juani ndyu'ni ma̱ cña nu ndyu'ni
ya, la cui' tya'a cña nu ndyu'ni ycui' nu
Xu'na na. Cua ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ni,
masi ti'í tsa ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ma̱; pana
tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma̱ xqui'ya Xtyi'i
ycui' Ndyosi. 7 Lo'o li' na'a̱ xa' la ñati̱ ji'i̱
Jesucristo ñi'ya̱ ndyu'ni ma̱; bi' cha' juani
ndyu'ni ngu' ñi'ya̱ nu ndyu'ni cu'ma̱, masi
ca ta'a ngu' Macedonia nu ngusñi cha' ji'i̱
ycui' nu Xu'na na, masi ca ta'a ngu' Acaya
nu ngusñi cha' bi'. 8 Cua ngañi cha' ji'i̱ ycui'
nu Xu'na na nde lcaa quichi̱ xqui'ya cu'ma̱.
Si'i ngu' Macedonia ti, ni si'i ngu' Acaya ti,
masi ca ta'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo, cua ndyuna
ngu' cha' bi' tyucui ña'a̱ chalyuu; nga'aa
ntsu'u cha' ta ya cha' lo'o ngu' bi' cuentya
ji'i̱ ma̱, cha' ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi,
cha' cua jlo ti' ngu' cha' bi'. 9 La cui' ngu' bi'
nda ngu' cha' lo'o ya ñi'ya̱ ngua lo'o ndyalaa
ya slo ma̱ tya clyo, cha' li' nguxtyanu ma̱
ji'i̱ lcua ti lo jo'ó nu ntsu'u ji'i̱ ma̱ tya sa'ni
la, cha' cua'ni ma̱ cña ji'i̱ ycui' Ndyosi nu
lu'ú ca, nu sca ti Ndyosi nu chañi ca. 10 Lo'o
jua'a̱ nchcui' ngu' cha' juani ndu̱ ti' ma̱ ni
jacua' tya̱a̱ Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi,
nu cua tyu'u ca su ntucua ycui' Ndyosi cha'
ca̱a̱ nde chalyuu chaca quiya'. La cui' Jesús
nu ngujuii, lo'o li' ngua'ni ycui' Ndyosi Sti
yu cha' ndyu'ú yu chaca quiya', bi' laca nu
ngua'ni lyaá ji'na cha' nga'aa xcube' ycui'
Ndyosi ji'na, nga'aa caca ñasi̱' Ni ji'na lo'o
tyalaa tsa̱ bi'.

2

Cña nu ngua'ni Pablo lo'o nguti'i̱ yu quichi̱ Tesalónica

1 Cu'ma̱ ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i̱
Jesús, jlo ti' ma̱ cha' ná nguna' cña nu
ngua'ni ya lo'o nguti'i̱ ya slo cu'ma̱. 2 Cua
ngua'ni ycui' Ndyosi cha' tlyu tyiquee ya,
cha' ngulu'u ya cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ ycui'
Ndyosi ji'i̱ ma̱ lo'o ngulaa ya slo cu'ma̱, masi
lya' tsa ti' ngu' ji'i̱ ya tya tsubi' la ca quichi̱
Filipos. Jlo ti' ma̱ cha' cuxi tsa ngua'ni ngu'
bi' lo'o ya li', lo'o jua'a̱ ntsu'u ngu' quichi̱
tyi ma̱ nu cuxi nti' ña'a̱ ngu' ji'i̱ ya. 3 Si'i
cha' cuiñi ngulu'u ya ji'i̱ ma̱ nu ngua li', si'i
na cuxi tyiquee ya ña'a̱ ya ji'i̱ ma̱, ni si'i na
nñilo'o ya ji'i̱ ma̱. 4 Cua nda ycui' Ni cha'
bi' lo'o ya cha' culu'u ya ji'i̱ ñati̱, bi' cha'
liñi nchcui' ya lo'o ngu' nde lcaa quichi̱. Si'i
ñati̱ chalyuu laca nu Xu'na na, ycui' Ndyosi
laca nu Xu'na na; bi' cha' cuentya ji'i̱ ycui'
Ni nclu'u ya cha' tso'o bi' ji'i̱ Ni ji'i̱ lcaa ma̱,
cha' jlo ti' Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya
ji'i̱ ya. 5 Si'i na tso'o tsa ndyu'ni ya lo'o ma̱
cha' cua'ni ya ngana ji'i̱ ma̱, ni si'i na tso'o
tsa nchcui' ya lo'o ma̱ cha' caja cha' tso'o nu
ntsu'u ji'i̱ ma̱ ji'i̱ ya. Jlo ti' ycui' Ndyosi cha'
xcui' cha' liñi nchcui' ya; lo'o jua'a̱ cu'ma̱,
cua ndyuna ma̱ cha' bi'. 6 Ná nti' ya cha'
cua'ni chi̱ ma̱ loo ya, masi chacuayá' ji'i̱
ycui' Jesucristo ndyalaa ya slo cu'ma̱; si'i
na nchcui' tyucuaa ti' ya lo'o ma̱, cha' loo
laca ya ji'i̱ ma̱, ni si'i na tyixi ya cha' loo
laca ya ji'i̱ xa' ñati̱. 7 Pana ñi'ya̱ nu ña'a̱si̱i̱

sca nu cuna'a ji'i sñi', jua'a nguna'asii ya ji'i
ma, nu lo'o nguti'i ya ca slo ma nu ngua li'.
8 Ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i ma, cha'
cua nda ya cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o
ma; lye tsa nclyacua ti' ya cuentya ji'i ma,
hasta tso'o ntsu'u tyiquee ya masi cujuii
ngu' ji'i ya xqui'ya cu'ma. 9 Cu'ma ngu' tya'a
na, tyi'u ti' ma cha' lye tsa ngua'ni ya cña
cha' caja ñi'ya tyiji yu'u ya chalyuu; tsa lo'o
talya ngua'ni ya cña lo'o ya' ti ya, cha' ná
culiji ma cñi ji'i ma lo ya laja lo'o ngulu'u
ya cha' tso'o bi' ji'i ma.
10 Cua na'a ma, lo'o jua'a cua na'a ycui'
Ndyosi, cha' tso'o ti nguti'i ya slo cu'ma
nu ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Ni. Ñati lubii
laca ya, ná ntsu'u cha' jña ngu' qui'ya ji'i
ya li'. 11 Ñi'ya ndu'ni sca ñati lo'o sñi', jua'a
ngulu'u ya ji'i ma li': nu lo'o ngua'ni ma
cha' tso'o, li' nguxtyucua ya ji'i ma; nu lo'o
ngua'ni ma cha' cuxi, li' nda ya sca cuii lo'o
ma. 12 Nguxtyucua ya ji'i ma cha' tyucui
tyiquee ma cua'ni ma ña'a cha' tso'o nu nti'
ycui' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu,
cha' jua'a xñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi cha'
tsaa ma ca su tlyu su xee tsa su laca Ni loo.
13 Lo'o jua'a lcaa hora ndya ya xlya'be ji'i
ycui' Ndyosi cuentya ji'i ma, xqui'ya cha' nu
lo'o ndyuna ma cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi,
la cui' cha' nu cua nda ya lo'o ma, li' jlya
ti' ma cha' bi'. Ngua cuayá' ti' ma cha' laca
cha' bi' nu cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi, si'i cha'
ngua'ya hique sca ñati ti; ngusñi ma cha'
bi' li', bi' cha' ndyu'ni ycui' Ndyosi cña ne'
cresiya ji'i ma. 14 Ñi'ya nu ngua tya tsubi' la,
cha' ngua'ni lya' ti' ngu' judío ji'i ña'a taju
ñati tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo
ca loyuu su cuentya Judea, jua'a ngua'ni
lya' ti' ngu' tya'a quichi tyi ma ji'i cu'ma
li'. Cu'ma ngu' tya'a na, la cui' tya'a cha'
ti'í ngua ji'i ma ñi'ya nu ngua ji'i ngu' judío
tya'a na bi'. 15 Ñi'ya lo'o ndyujuii ngu' judío
cuxi nu nguti'i nu ngua sa'ni la ji'i jyo'o
nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi, la cui' jua'a
cua ndyujuii nu ngu' judío cuxi bi' ji'i ycui'
Jesús nu Xu'na na cua tsubi'. Ca tiya' la
li' lo'o ji'i cuare ngulo'o nu ngu' judío bi'.
Ná ndiya ti' ycui' Ndyosi cha' ndyu'ni ngu'
bi' jua'a, cha' nxuu tya'a ngu' bi' lo'o lcaa
ñati. 16 Ná nda ngu' judío cuxi bi' chacuayá'
ji'i ya cha' chcui' ya cha' ji'i Jesucristo lo'o
ngu' xa' tsu', cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ngu'
xa' tsu' bi' li'; bi' cha' jua'a nchca tlyu la
qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' judío cuxi bi', ña'a
cuayá' nchca ñasi' tsa ycui' Ndyosi ji'i ngu'
bi'. Ntsu'u cha' xcube' tsa Ni ji'i ngu' bi' nde
loo la.

Nti' tsa Pablo tsaa na'a ji'i ngu' chaca quiya'

17 Masi xa' quichi ndi'i ya juani, nti' ya
xtyuu ya slo cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i
Jesús; ndyi'u tsa ti' ya ji'i ma, masi ná nchca
ña'a ya ji'i ma, bi' cha' nti' ya tyaa ya tyaa
na'a ya ji'i ma chaca quiya'. 18 Tyuu quiya'
ngua ti' ya caa ya nquicha'. Lo'o na' ni,
la cui' Pablo laca na', nti' tsa na' caa na';
pana lcaa quiya' ngua'a Satanás cha' ji'i ya
cha' ná caa ya. 19 Tso'o tsa ntsu'u tyiquee
ya xqui'ya cu'ma, cha' lo'o cu'ma nscua cha'
tyatu ma lo'o ya slo Jesucristo nu Xu'na na
lo'o tyaa Jesús nde chalyuu chaca quiya'.
Li' tso'o tsa caca tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ya,
xqui'ya cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' ji'i Ni
nu cua nchcui' ya lo'o ma. 20 Nchcui' tsa ya
lo'o xa' ñati cha' tso'o tsa ndu'ni ma, cha'
tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'ma.

3

1-2 Lo'o li' nga'aa ndalo ya, xñi'i tsa ti' ya
cha' tyijyu' tsa ndi'i ma; bi' cha' nda na' ji'i
Timoteo ndyaa yu slo ma. Tso'o la tyanu
na' quichi Atenas ngua ti' na', masi ná lo'o
tya'a ndya'a na'. Tya'a na laca nu Timoteo
bi' ni, la cui' cña ji'i ycui' Ndyosi ndyu'ni
ya; tya'a ndyu'ni ya cña laca yu lo'o nda ya
cha' tso'o ji'i Jesucristo lo'o ñati. Li' ndyaa
nu Timoteo bi' nde slo ma cha' xñi la ti'
tyiquee ma, cha' caca tlyu la tyiquee ma
lo'o ngusñi ma cha' tso'o bi'. 3 Ná nti' ya cha'
ca taja ti' ni tsaca ngu' tya'a ma, masi lye tsa
ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i ma; jlo ti' ma cha'
jua'a ndyu'ni ngu' lo'o ñati ji'i Jesucristo
lcua ti lo quichi. 4 Lo'o tya nguti'i ya slo ma,
li' tyuu quiya' nda ya cha' lo'o ma ndi'ya:
"Cua'ni lya' ti' ngu' ji'na", nacui ya. Lo'o
chañi lya' tsa ti' ngu' ji'i ma juani. 5 Lo'o
ngua cuayá' ti' na' cha' bi', nga'aa ndalo na'
li'; xñi'i tsa ti' na' cha' ná jlo ta ñi'ya ndyaca
cha' ji'i ma. Bi' cha' nda na' ji'i yu tya'a na
ñaa yu slo ma, cha' ca cuayá' ta si ña'a ti
nxñi tso'o ma cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, si
tyijiloo ma ji'i nu xña'a nu nti' cha' cua'ni
ma cha' cuxi. Cua nguna' cña ji'i ya lo'o ma
si ná caca tyijiloo ma ji'i nu xña'a bi'.
6 Lo'o juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya
xqui'ya cu'ma. Cua ndyalaa Timoteo ca

nde chaca quiya'; cua ndacha' yu ji'i̱ ya
ñi'ya̱ ndyu'ni ma̱, cha' tya ngusñi ma̱ cha'
tso'o ji'i̱ ycui' Ni, cha' ntsu'u tsa tyiquee
ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱ xqui'ya ycui' nu
Xu'na na. Nacui̱ yu cha' ndube tsa ti' ma̱
ji'i̱ ya, ndu̱ tsa ti' ma̱ ni jacua' tyacua tya'a
na chaca quiya'. Stu'ba ti ntsu'u tyiquee
na, ¿ni jacua' tyacua tya'a na lacua? 7 Lo'o
cua ndyuna ya cha' jua'a̱ ndyaca cha' bi' ji'i̱
ma̱, ngua chaa la ti' ya li', masi lya' tsa ti'
ngu' ji'i̱ ya ca nde, masi ndyiji tsa cha' ti'í
ji'i̱ ya. Ngusñi tso'o ma̱ cha' bi', 8 bi' cha'
chaa la ti' ya; nguula la ti' ya xqui'ya cu'ma̱,
cha' tlyu tyiquee ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' nu
Xu'na na. 9 Ná nchca tye cha' tya ya xlya'be
ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na xqui'ya cu'ma̱, cha'
tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'ma̱.
10 Nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi nde tsa̱ lo'o
nde talya. Tya'na tsa nchcui' ya lo'o Ni cha'
ta Ni chacuayá' ji'i̱ ya cha' tyacua tya'a na
chaca quiya', cha' bilya tye culu'u ya ji'i̱ ma̱
lcaa cha' tso'o nu nga'a̱ cha' caca cuayá' ti'
ma̱, cha' jua'a̱ xñi tso'o ma̱ cha' ji'i̱ Jesús.

11 Ntajatya ya ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na
lo'o ji'i̱ Jesús nu Xu'na na ni jacua' ta Ni
chacuayá' tsaa ya ca slo cu'ma̱. 12 Lo'o jua'a̱
ndijña ya ji'i̱ nu Xu'na na cha' cua'ni Ni cha'
tso'o la tyu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a
ma̱, lo'o jua'a̱ ji'i̱ lcaa ñati̱, cha' ntsu'u tsa
tyiquee ya ña'a̱ ya ji'i̱ cu'ma̱ xqui'ya ycui'
Ndyosi; 13 ndijña ya cha' cua'ni Ni cha' caca
lubii cresiya ji'i̱ ma̱, cha' tyanu tso'o cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i̱ ma̱. Li' nga'aa
ntsu'u cha' sta ycui' Ndyosi Sti na qui'ya ji'i̱
ma̱ tsa̱ bi', nu lo'o ca̱a̱ Jesús nu Xu'na na nde
chalyuu chaca quiya'. Ca̱a̱ ycui' nu Xu'na na
lo'o lcaa ñati̱ ji'i̱ Ni tsa̱ bi'.

4

*Cha' tso'o nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni
na nde chalyuu*

1 Cu'ma̱ ngu' tya'a na, juani ndijña ya ji'i̱
ma̱ chacuayá' ji'i̱ Jesús nu Xu'na na, cha'
ña'a̱ ti cua'ni ma̱ lcaa ña'a̱ cha' tso'o nu nti'
ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma̱ laja lo'o tyi'i̱ ma̱
chalyuu. Li' tso'o la caca cua'ni ma̱ cña ji'i̱
ycui' Ndyosi. Chañi cha' tso'o tsa ndyu'ni
ma̱, pana cua nti' ya cha' ña'a̱ ti tya cua'ni
la ma̱ la cui' cña nu cua ngulu'u ya ji'i̱ ma̱
tya tsubi' la cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi.

2 Tyi'u ti' ma̱ ji'i̱ cña nu ngulo ya ji'i̱ ma̱
cuentya ji'i̱ Jesús nu Xu'na na, 3 cha' ndi'ya̱
nti' ycui' Ndyosi: caca lubii cresiya ji'i̱ ma̱,
ná cua'ni suba' ma̱ lo'o ñati̱; 4 lcaa cu'ma̱,
tso'o caja clyo'o ma̱, pana nga'aa ña'a̱ ma̱
ji'i̱ xa' nu cuna'a̱ li'. Lo'o jua'a̱ tso'o ti tyi'i̱
ma̱ lo'o clyo'o ma̱; tyu'u tyiquee ma̱ ña'a̱
ma̱ ji'i̱ clyo'o ma̱, 5 cha' ná nti' ycui' Ndyosi
cha' cua'ni suba' ma̱ lo'o clyo'o ma̱, ñi'ya̱
nu ndu'ni ngu' nu ná ndaquiya' ji'i̱ ycui' Ni
tsiya' ti. 6 Nga'aa xlyaá ma̱ ji'i̱ nu cuna'a̱ ji'i̱
ngu' tya'a ma̱, masi ji'i̱ clyo'o ngu', masi ji'i̱
sñi' ngu'. Cua nchcui' tsa ya lo'o ma̱ cha'
lcaa cha' ña'a̱ ycui' nu Xu'na na; jlo ti' ycui'
Ndyosi, lo'o jua'a̱ ntsu'u cha' xcube' Ni ji'i̱
lcaa ñati̱ nu ná taquiya' ji'i̱ cha' bi', 7 cha' cua
ngusubi ycui' Ndyosi ji'na cha' caca na ñati̱
nu lubii cresiya ji'i̱, si'i cha' caca na ñati̱ nu
ndyu'ni suba'. 8 Si'i sca cha' nu nchcui' ñati̱
chalyuu ti laca cha' nu nchcui' na' lo'o ma̱
juani, cha' liñi nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o
na laca cha' bi'; bi' cha' si ná taquiya' ma̱
ji'i̱ cha' bi', na cua nguxtyanu ma̱ ji'i̱ ycui'
Ndyosi nu nda Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu Ni
ne' cresiya ji'na.

9 Ná nga'a̱ cha' scua la na' lo quityi re cha'
tso'o ti tyu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ñati̱
tya'a ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ni; cua laca
ntsu'u tsa tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ngu' bi',
xqui'ya cha' cua ngulu'u ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱
ñi'ya̱ nu cua'ni ma̱ lo'o tya'a ma̱. 10 Ni si'i
sca ti ji'i̱ ngu' tya'a quichi̱ tyi ti ma̱ ntsu'u
tyiquee ma̱, lo'o jua'a̱ ntsu'u tsa tyiquee ma̱
ña'a̱ ma̱ ji'i̱ lcaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱
lo'o ycui' Ndyosi nde lcaa lo quichi̱ loyuu su
cuentya Macedonia. Tya'a na laca ngu' bi',
bi' cha' nchcui' ya lo'o ma̱ cha' tya cua'ni la
ma̱ cha' tso'o bi'. 11 Tso'o ti cua'ni ma̱ lo'o
tya'a ma̱ cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ma̱ li'. Ná
tso'o si culo ma̱ cña ji'i̱ taju ñati̱ tya'a ma̱,
lo'o li' taja ycui' ma̱; cua'ni ma̱ cña cha' caja
xi na cacu ma̱ ñi'ya̱ nu cua nchcui' ya lo'o
ma̱, 12 cha' caca chcui' ngu' ji'i̱ ma̱ cha' tso'o
tsa ndyu'ni ma̱ cña. Ná ntsu'u na laca nu
lyiji ji'i̱ ma̱ li'.

Tya ca̱a̱ Jesús nu Xu'na na chaca quiya'

13 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús,
juani ta ya xi cha' lo'o ma̱ cuentya ji'i̱ ngu'
tya'a na nu cua ngujuii, cha' ca cuayá' ti'
ma̱ cha' ñi'ya̱ laca si na laja' ti ngu', jua'a̱
laca jyo'o bi'. Ná ca xñi'i̱ ti' ma̱ cuentya
ji'i̱ jyo'o tya'a ma̱ lacua, cha' ná stu'ba laca
na lo'o ñati̱ nu bilya xñi cha' ji'i̱ Jesucristo.
14 Jlo ti' na cha' ngujuii Jesús, lo'o li' ndyu'ú

yu chaca quiya'; bi' cha' caca cuayá' ti' na
cha' lo'o caa ycui' Jesús nde chalyuu chaca
quiya', li' cua'ni ycui' Ndyosi cha' chaca
quiya' tyu'ú lcaa jyo'o nu ngusñi cha' ji'i
Jesucristo tya clyo la, cha' stu'ba ti caa ngu'
lo'o Jesús li'.
15 Cua nchcui' ycui' nu Xu'na na ñi'ya caca
ji'i lcaa na tsa bi', nu lo'o caa ycui' nu Xu'na
na chaca quiya': Lcaa na nu tya lu'ú na
ni, ná tyijiloo na ji'i ngu' tya'a na nu cua
ngujuii. 16 Ndi'ya caca cha' lo'o tyalaa tsa
bi': Nde cua caa ycui' nu Xu'na na, ca'ya
Ni lo yuu; li' stu'ba ti cañi Xtyi'i ycui' Ni
lo'o xtyi'i xca ji'i Ni nu laca loo, jua'a cañi
cui'chcua ji'i ycui' Ndyosi li'. Clyo tyacuí
lcaa jyo'o ñati ji'i Jesucristo tyaa ngu' nde
cua; 17 li' tyacuí lcaa ngu' tya'a na ña'a lu'ú
ti na, cha' tyalo'o ycui' Ni ji'na. Ca laja coo
nde cua tyacua tya'a na lo'o jyo'o tya'a na
li', cha' lcaa na, stu'ba ti tyacua tya'a na lo'o
ycui' nu Xu'na na ca bi'. Tsa cu' ti tyi'i na
lo'o ycui' Ndyosi li'. 18 Bi' cha' lacua, ta ma
cha' bi' lo'o ngu' tya'a ma, cha' tso'o ti caca
tyiquee lcaa ma.

5

1 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ná
ntsu'u cha' scua ya sca quityi cha' cacha'
ya ji'i ma ni jacua' tyalaa tsa lo'o caa Jesús
chaca quiya', ni jacua' tyalaa tyempo bi';
2 cua laca ngua cuayá' ti' ma cha' ni sca ñati
chalyuu, ná jlo ti' ngu' ni tsa caa ycui' nu
Xu'na na. Ñi'ya ndyalaa sca nu cuaana to'
ni'i ji'i ngu' talya, jua'a cuaana ti caa Jesús.
3 "Ti ti ndi'i chalyuu, tso'o ti ndi'i na", ñacui
ngu'; pana la cui' hora bi' tye cha' ji'i lcaa
ñati chalyuu, nga'aa caja mala xna ngu' li'.
Ñi'ya laca sca nu cuna'a tana, cha' ná jlo ti'
ni hora caca nu cala sñi', ni hora caa nu ti'í
ji'i; jua'a caca lo'o cua tyalaa ti hora bi' li',
cha' ná jlo ti' na ni tsa caca. 4 Pana nu cu'ma
ni, ná ntsu'u cha' xcutsii tsa bi' ji'i ma, masi
jlo ti' ma cha' cuaana ca ti tyalaa tsa bi'; si'i
na ndya'a ma su talya ña'a xqui'ya cha' cuxi,
ñi'ya ndya'a xa' la ñati. 5 Cua ntsu'u xee
nu nda ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma; bi'
cha' ñati nu ndya'a su xee laca ma, ñati nu
lubii cresiya ji'i laca ma. Ná laca na ñati nu
ndya'a su talya ña'a, cha' si'i ñati nu nguna'
chalyuu ji'i xqui'ya cha' cuxi laca na. 6 Bi'
cha' tii ti ti' na tyi'i na chalyuu; si'i ñi'ya
nti' si xcui' na laja' ti na tyi'i na chalyuu,
masi jua'a ndu'ni xa' la ñati nu ná ndaquiya'
ji'i Jesucristo tsiya' ti. Lo'o jua'a ña'asii na
ji'i ycui' ca na cha' ná caca cu'bi na. 7 Xcui'
na ndyija' ti ñati ñi'ya si talya laca, xqui'ya
cha' ná ndube ti' ngu'; xcui' na cu'bi ti ngu'
bi', cha' ná ndube ti' ngu' tsiya' ti. 8 Pana
nu na ni, ntsu'u xee ji'i ycui' Ndyosi ne'
cresiya' ji'na, bi' cha' tii ti ti' na tyi'i na
chalyuu; cua ngusñi na cha' ji'i ycui' Ni, na
cua ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati
na xqui'ya Ni, lo'o jua'a nga'a cha' cua'a na
ji'i ycui' ca na cha' ná cua'ni na cha' cuxi
nu nti' cua'ni ñu'u ji'i cresiya ji'na. Na ndu
ti' na ji'i ycui' Ndyosi, ni jacua' tye cuityi
Ni ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na, bi' cha'
nga'a cha' ña'asii na ji'i ycui' ca na. 9 Ná
ngusubi ycui' Ni ji'na cha' xcube' Ni ji'na;
cua ngusubi Ni ji'na cha' cua'ni lyaá Ni ji'na
xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, 10 la cui' nu
ngujuii cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na. Bi'
cha' taca tyi'i na slo ycui' Ndyosi li', masi
ña'a ti tya lu'ú na chalyuu lo'o caa Jesús,
masi cua ngujuii na li'; stu'ba ti tyi'i na ca
slo Ni li'. 11 Laja lo'o ndu ti' na ji'i Jesús, tya
culu'u ma cha' bi' ji'i nu xa' la ngu' tya'a ma,
cha' caca tlyu la tyiquee ma li'. Jlo ti' na'
cha' jua'a ndu'ni ma tu'ni.

Xa' la cuii nu nda Pablo lo'o ngu'

12 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús,
ndijña ya ji'i ma cha' cui'ya ma cuentya ji'i
lcaa ña'a cha' tso'o nu ndyu'ni ngu' nu laca
cña ji'i ma. Cua nda ycui' nu Xu'na na cña
ji'i ngu' bi' cha' caca ngu' loo, cha' culu'u
ngu' bi' ji'i ma cua ña'a ca cha' tso'o nu caca
cua'ni ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi. 13 Tso'o
ti cua'ni ma lo'o ngu' bi' lacua, cha' tso'o
tsa cña ndyu'ni ngu' bi' cuentya ji'i ycui'
Ndyosi; tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i
ngu' bi'. La cui' jua'a tso'o ti tyu'u tyiquee
ma ña'a ma ji'i lcaa tya'a ma, cha' nga'aa
tyu'u cha' cusuu ji'i ma lo'o tya'a ma li'.
14 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús,
ndi'ya chcui' ya lo'o ma: Culo ma cña ji'i
ngu' tya'a ma nu ná nti' cua'ni cña, nu xcui'
na taja ti nti' ngu'; cua'ni ma cha' caca tlyu
la tyiquee ngu' tya'a ma nu xñi'i ti ti', cha'
xñi tso'o la ngu' cha' ji'i Jesús; xtyucua ma
ji'i ngu' tya'a ma nu ná ndyiji juersa ji'i
cha' xuu tya'a ngu' lo'o nu cuxi, jua'a talo
tyiquee ma ji'i cua ña'a ca ngu' tya'a ma.
15 Si cua'ni xña'a ñati lo'o ma, ná chcui'
ma cha' ti'í ji'i ngu' bi' li'; xtyucua ma ji'i

ngu' tya'a ma̱ cha' talo ma̱ ji'i̱ ngu' xña'a̱,
cha' xcui' tso'o ti cua'ni ma̱ lo'o lcaa ñati̱,
masi lo'o tya'a ma̱, masi lo'o xa' ñati̱.
16 Tso'o ti caca tyiquee ma̱ lcaa tsa̱.
17 Tyucui tyempo chcui' ma̱ lo'o ycui'
Ndyosi. 18 Lo'o jua'a̱ tya ma̱ xlya'be ji'i̱
ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ cua ña'a̱ ca cha' nu
ndyaca ji'i̱ ma̱. Nti' Ni cha' cua'ni ma̱ jua'a̱
si chañi cha' ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesucristo.
19 Ñi'ya̱ nti' sca xee, jua'a̱ laca Xtyi'i ycui'
Ndyosi; ná xubi' ma̱ ji'i̱ xee bi'. 20 Ná xtyí lo'o
ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱ lo'o chcui' ngu' sca cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi lo'o ma̱; 21 pana cua'ni cuayá'
ma̱ ji'i̱ cua ña'a̱ ca cha' nu nchcui' ngu' bi',
si tso'o ndyu'u cha', si ná tso'o. Li' xñi ma̱
cha' tso'o bi', 22 pana culochu̱' ma̱ ji'i̱ lcaa
cha' cuxi li'.
23 Ndu'ni ycui' Ndyosi cha' ti̱ ti tyi'i̱ ty-
iquee na. Bi' cha' juani cua'ni Ni cha' caca
ma̱ ñati̱ liñi tsiya' ti; caca tso'o tyiquee ma̱,
caca lubii cresiya ji'i̱ ma̱, caca ma̱ ñati̱ nu
tyucui tyiquee tsiya' ti. Si lubii cresiya ji'i̱
ma̱ lo'o ca̱a̱ ycui' Jesucristo nu Xu'na na
chaca quiya', li' nga'aa ntsu'u cha' sta Ni
qui'ya ji'i̱ ma̱; 24 cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱
ma̱ cha' caca ma̱ ñati̱ ji'i̱ Ni tsiya' ti. Si'i sca
cha' cuiñi nu nda Ni lo'o nchcui' Ni lo'o ma̱
jua'a̱, chañi cha' cua'ni Ni cha' caca ma̱ ñati̱
nu lubii cresiya ji'i̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

25 Cu'ma̱ ngu' tya'a na, ña'a̱ ti tya chcui'
ma̱ lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ ya.
26 Xlyo ni'i̱ ji'i̱ lcaa cu'ma̱ ngu' tya'a na.
27 Nde cña nu culo na' ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni
ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' nu Xu'na na, cha'
chcui' ma̱ lcaa cha' nu nscua lo quityi re
ña'a̱ cuayá' cuna lcaa ngu' tya'a na.
28 Ndi'ya̱ nti' ya cha' ña'a̱ ti cua'ni ycui'
Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o ma̱.
Jua'a̱ caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo chaca quityi ndyaa ca slo ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo nde quichı̱ Tesalónica

1 Pablo, Silvano, Timoteo naa ya. Nscua
ya quityi re cha' tsaa ca slo ña'a̱ taju cu'ma̱
ngu' quichı̱ Tesalónica nu ngusñi cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi Sti na, cu'ma̱ nu cua ngusñi
cha' ji'ı̱ Jesucristo nu Xu'na na. 2 Ndi'ya̱ nti'
ya, cha' ña'a̱ ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na
cha' tso'o lo'o ma̱, cha' cua'ni Ni cha' tı̱ ti
tyi'ı̱ tyiquee ma̱ xqui'ya Jesucristo nu Xu'na
na laja lo'o ndi'ı̱ ma̱ chalyuu.

Xcube' ycui' Ndyosi ji'ı̱ ñatı̱ nu ná nti'
taquiya' ji'ı̱ cha' nu nchcui' Ni

3 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ Jesús,
ntsu'u cha' tya ya xlya'be ji'ı̱ ycui' Ndyosi
lcaa quiya' lo'o chcui' ya lo'o Ni cuentya
ji'ı̱ cu'ma̱; ndu'ni tsa cha' cua'ni ya jua'a̱,
xqui'ya cha' lcaa tsa̱ tachaa la ndyanu cha'
ji'ı̱ Jesús ne' cresiya ji'ı̱ ma̱, lcaa tsa̱ ntsu'u
la tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'ı̱ tya'a ñatı̱ ma̱.
4 Tso'o tsa li'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya
xqui'ya cu'ma̱, bi' cha' nda ya cha' ji'ı̱ ma̱
lo'o lcaa taju ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o
ycui' Ndyosi. Nacuı̱ ya ji'ı̱ ngu' cha' tso'o
tsa ndyu'ni ma̱, cha' tlyu tsa tyiquee ma̱
xqui'ya ycui' Ndyosi, masi ndyiji tsa cha'
ti'í ji'ı̱ ma̱, masi lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu'
ji'ı̱ ma̱. Tso'o tsa cha' ndalo tyiquee ma̱ ji'ı̱
ngu', masi cuxi tsa ndyu'ni ngu' bi' lo'o ma̱
jua'a̱. 5 Liñi tsa ndu'ni cuayá' ycui' Ndyosi
ji'ı̱ ñatı̱; bi' cha' caja su tyi'ı̱ ma̱ ca su laca
ycui' Ndyosi loo ca nde loo la, masi xña'a̱
tsa ngu' lo'o ma̱ juani xqui'ya cha' ji'ı̱ ycui'
Ndyosi nu cua ngusñi ma̱.

6 Liñi tsa ndu'ni ycui' Ndyosi, lo'o jua'a̱
chañi cha' ca tiya' la xcube' Ni ji'ı̱ lcaa
ñatı̱ nu nchcube' ji'ı̱ cu'ma̱ juani. 7 Nga'aa
cua'ni lya' ti' ngu' ji'na tsiya' ti lo'o tyu'u
tucua ycui' Jesús nu Xu'na na nde cua̱. Laja
xee tlyu tyaa̱ Jesús li'; stu'ba ti caa̱ Ni lo'o
quiña'a̱ tsa ngu' xca̱ ji'ı̱ Ni, cha' tlyu tsa cña
nchca ji'ı̱ xca̱ bi' nu ndu'ni ngu' cuentya ji'ı̱
ycui' Ndyosi. 8 Li' xcube' ycui' Ndyosi ji'ı̱
cua ña'a̱ ca ñatı̱ nu ná ntaja'a̱ taquiya' ji'ı̱
Ni, lo'o jua'a̱ xcube' Ni ji'ı̱ ñatı̱ nu ná ntaja'a̱
xñi cha' tso'o ji'ı̱ ycui' Jesús nu Xu'na na.
9 Chañi cha' xcube' Ni ji'ı̱ ngu' bi'; nga'aa
ña'a̱ ngu' bi' ji'ı̱ ycui' nu Xu'na na tsiya' ti,
nga'a̱ cha' tsaa ngu' ca su ná nga'a̱ cha' tye
cha' chcube' ngu'. Nga'aa ña'a̱ ngu' bi' xee
ndubi ji'ı̱ ycui' Ni li', nga'aa ña'a̱ ngu' ji'ı̱
ycui' Ndyosi nu nchca ji'ı̱ ndu'ni lcaa cña
tsiya' ti. 10 Jua'a̱ xcube' Ni ji'ı̱ ngu' bi' tsa̱ lo'o
tyaa̱ Jesús chaca quiya'. Pana si ntsu'u cha'
ji'na lo'o Ni, li' cua'ni tlyu na ji'ı̱ Ni tsa̱ bi'; la
cui' jua'a̱ cua'ni chı̱ na loo ycui' Ndyosi lo'o
tya'a na lo'o tyalaa tsa̱ bi', si cua ngusñi na
cha' ji'ı̱ Ni. Lo'o cu'ma̱, stu'ba ti tyu'u ti'ı̱
ma̱ lo'o ya slo Jesús tsa̱ bi', cha' ngusñi ma̱
cha' ji'ı̱ Jesús lo'o ngulu'u ya cha' bi' ji'ı̱ ma̱
nu ngua tya clyo la.

11 Bi' cha' lcaa tsa̱ nchcui' ya lo'o ycui'
Ndyosi Sti na cha' cua'ni Ni cña ne' cresiya
ji'ı̱ ma̱, cha' tso'o ti cua'ni ma̱ cña nu nda Ni
ji'ı̱ ma̱ tya lo'o ngusubi Ni ji'ı̱ ma̱. Nchcui'
ya lo'o Ni cha' xtyucua Ni ji'ı̱ ma̱, cha' jua'a̱
cua'ni lyiji ma̱ lcaa cha' tso'o nu nclyacua
ti' ma̱ cha' cua'ni ma̱ cuentya ji'ı̱ ycui' Ni,
lcaa lo cha' tso'o nu ndyu'ni ma̱ xqui'ya
cha' ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi. 12 Jua'a̱
ndu'ni tlyu ma̱ ji'ı̱ Jesucristo nu Xu'na na,
nu lo'o ndu'ni ma̱ cña ji'ı̱ Ni; jua'a̱ ca cuayá'
ti' ngu' li' cha' ndyanu Xtyi'i ycui' Ni ne'
cresiya ji'ı̱ ma̱. Lo'o li' caca cuayá' ti' ngu'
cha' tso'o tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o ma̱,
cha' stu'ba ti ndu'ni ycui' Ndyosi Sti na cña
lo'o Jesucristo nu Xu'na na.

2

Caa̱ sca nu xña'a̱ chalyuu

1 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ Jesús,
jlo ti' na cha' tya caa̱ Jesucristo nu Xu'na
na chaca quiya', cha' tsalo'o Ni ji'na cha'
tyacua tya'a na lo'o Ni ca bi'; bi' cha' liñi
nchcui' ya lo'o ma̱ juani, 2 cha' ná tya'a̱chu̱'
ma̱ ji'ı̱ cha' tso'o bi'. Ná cutsı̱ı̱ ma̱ si nti'
ngu' xcutsı̱ı̱ ngu' ji'ı̱ ma̱: masi chcui' ngu'
cuentya ji'ı̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi, nacuı̱ ngu';
masi culu'u ngu' cha' liñi ji'ı̱ ma̱, nacuı̱ ngu';
masi chcui' ngu' lo quityi nu nda ya lijya̱
slo ma̱, nacuı̱ ngu'. Cha' cuiñi laca si ñacuı̱
ngu' cha' nde tsa̱ laca nu caa̱ ycui' nu Xu'na
na, cha' ná jlo ti' ngu' tsiya' ti. 3 Ná taquiya'
ma̱ ji'ı̱ ngu' cuiñi nu chcui' jua'a̱. Nu lo'o
tya lyiji tyalaa tsa̱ bi', lye tsa xu̱u̱ tya'a ñatı̱
chalyuu lo'o ycui' Ndyosi; li' caa̱ sca ñatı̱
nu ndu'ni cña ji'ı̱ nu xña'a̱ nde chalyuu, nu
ntsu'u cha' tsaa ca bilyaa lo'o tye chalyuu.

4 Bi' laca nu nti' cua'a ji'i̱ lcaa lo jo'ó cha'
ná cua'ni tlyu ngu' ji'i̱; ni ná cua'ni tlyu
ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi, nti' yu, cha' nti' nu yu
xña'a̱ bi' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' ca yu.
Tyatí yu ne' laa tonu, tsaa tucua yu ca bi'; li'
chcui' yu lo'o lcaa ñati̱ cha' cua'ni tlyu ngu'
ji'i̱ ycui' ca yu, cha' ycui' Ndyosi laca ycui'
yu, ñacui̱ yu.
5 Cua jlo ti' ma̱ cha' tyuu̱ quiya' ngulu'u
na' la cui' ti cha' ji'i̱ yu xña'a̱ bi' ji'i̱ ma̱, nu
lo'o tya ndi'i̱ na' lo'o cu'ma̱; 6 jlo ti' ma̱ ñi'ya̱
ndaca'a Ni ji'i̱ yu xña'a̱ bi' juani, cha' ná
caca bi' loo ña'a̱ cuayá' tyu'u tucua tsa̱ ji'i̱
yu bi' ca nde loo la. 7 Na cua nguxana cña
cuxi bi' laja ñati̱ chalyuu, masi juani ti tya
ndaca'a Ni ji'i̱ yu xña'a̱ bi'; pana lo'o nga'aa
ndaca'a Ni ji'i̱ yu bi', cha' cua ndyaa Ni, 8 li'
caca yu xña'a̱ bi' loo. Ca tiya' la ca̱a̱ Jesús
nu Xu'na na, lo'o li' cujuii Jesús ji'i̱ yu xña'a̱
bi' nu lo'o culutu'u ti Jesús ji'i̱ yu bi' lo'o
cui'i̱ nu ntsu'u tu'ba Ni; tye cha' ji'i̱ yu xña'a̱
bi' lo'o ca̱a̱ Jesús, cha' ná talo yu ña'a̱ yu ji'i̱
xee ndubi ji'i̱ ycui' nu Xu'na na. 9 Pana lo'o
ca̱a̱ yu xña'a̱ bi', ca̱a̱ yu lo'o chacuayá' ji'i̱
ycui' Satanás bi', bi' cha' nchca tsa ji'i̱ yu bi'
cua'ni yu cha' tlyu cha' cñilo'o ti yu ji'i̱ ñati̱
chalyuu, cha' culacua ti' ngu' cha' tlyu tsa
laca ycui' yu xña'a̱ bi'. 10 Tucua cha' ntsu'u
tyiquee yu bi', pana ca jlya ti' ñati̱ chalyuu
ji'i̱ lcaa cha' cuiñi nu chcui' yu bi', jlya ti'
ngu' xqui'ya cha' cua tsaa ti ngu' ca bilyaa;
ná nti' ngu' bi' xñi ngu' cha' tso'o nu caca
cua'ni lyaá ji'i̱ ngu', 11 bi' cha' culaya' ycui'
Ndyosi ji'i̱ ngu', xqui'ya cha' jlya la ti' ngu'
ji'i̱ nu cha' cuiñi bi'. 12 Chañi cha' tsaa ngu'
bi' ca su ná nga'a̱ cha' tye chcube' ngu', lcaa
ngu' nu ná jlya ti' cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi,
ngu' nu ndiya la ti' cua'ni cua ña'a̱ ca lo cha'
cuxi.

Ngusubi Ni ji'na cha' clyaá na ji'i̱ nu cuxi

13 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús,
ntsu'u tsa tyiquee ycui' nu Xu'na na ña'a̱ Ni
ji'i̱ ma̱. Lo'o jua'a̱ ntsu'u cha' tya ya xlya'be
ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya cu'ma̱, cha' ngusubi
Ni ji'i̱ ma̱ tya lo'o nguxana ti chalyuu cha'
cua'ni lyaá Ni ji'i̱ ma̱; bi' cha' ngua'ni Xtyi'i
ycui' Ni cha' ngua lubii cresiya ji'i̱ ma̱ lo'o
ngusñi ma̱ cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi. 14 Cua
ngusubi Ni ji'i̱ ma̱, bi' cha' ndyuna ma̱ cha'
tso'o ji'i̱ Jesucristo nu ngulu'u ya ji'i̱ ma̱; nti'
Ni cha' stu'ba ti tyi'i̱ ma̱ lo'o Jesucristo nu
Xu'na na ca su tlyu su xee tsa su ndi'i̱ ycui'.
15 Cu'ma̱ ngu' tya'a na, juani tyi'u tso'o ti'
ma̱ lcaa cha' nu ngulu'u ya ji'i̱ ma̱; cua'ni
ma̱ cha' caca cuayá' tso'o ti' ma̱ lcaa cha'
nu cua nchcui' ya lo'o ma̱, lcaa cha' nu
cua nguscua ya lo quityi cha' ca̱a̱ ca slo
ma̱. 16-17 Ndi'ya̱ nti' na' cha' cua'ni Ni lo'o
ma̱, masi Jesucristo nu Xu'na na, masi ycui'
Ndyosi Sti na: cua'ni Ni cha' caca nguula
ti' tyiquee ma̱, cha' caja juersa ji'i̱ ma̱, cha'
taca cua'ni ma̱ cua ña'a̱ ca cha' tso'o, cha'
xcui' cha' tso'o chcui' ma̱ lo'o tya'a ma̱.
Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ni ña'a̱ Ni ji'na, bi'
cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na, cha' ti̱ ti tyi'i̱
tyiquee na lcaa hora laja lo'o ntajatya na ji'i̱
ycui' Jesús cha' ca̱a̱ Ni.

3

Chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ ya

1 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús,
chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ ya,
cha' xtyucua Ni ji'i̱ ya laja lo'o nclyu'u ya
cha' ji'i̱ ycui' nu Xu'na na ji'i̱ ngu', cha' ná
tacu̱' ngu' lo cua ña'a̱ ca cha' nu nclyu'u ya
ji'i̱ ngu'. Ñi'ya̱ lo'o ngusñi ma̱ cha' bi' juani,
jua'a̱ nti' ya cha' yala ti xñi tya quiña'a̱ la
ñati̱ cha' bi', nde lcaa quichi̱ su nchcui' ya
cha' bi'. 2 Chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi cha'
cua'a Ni ji'i̱ ya cha' ná tyijḻoo ngu' cuxi
ji'i̱ ya, masi ngu' nu cuxi tsa tyiquee ngu';
ntsu'u tsa ñati̱ chalyuu nu ná jlya tso'o ti' ji'i̱
ycui' Ndyosi. 3 Chañi cha' ndu'ni nu Xu'na
na lcaa cha' nu ñacui̱ Ni ji'na, cua'ni Ni cha'
caca tlyu tyiquee ma̱, cua'a Ni ji'i̱ ma̱ cha' ná
cala' nu xña'a̱ ji'i̱ ma̱. 4 Jlo ti' ycui' nu Xu'na
na cha' ndyu'ni ma̱ cña nu ngulo ya ji'i̱ ma̱,
cha' tya cua'ni la ma̱ cña bi'. 5 Lo'o jua'a̱
cua'ni ycui' nu Xu'na na cña ne' cresiya ji'i̱
ma̱, cha' tyi'u ti' ma̱ cha' ntsu'u tsa tyiquee
ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ ma̱; li' talo tyiquee
ma̱ ñi'ya̱ lo'o ndalo tyiquee ycui' Cristo lo'o
nguta'a̱ yu lo'o ñati̱ tya clyo.

Nga'a̱ cha' cua'ni na cña

6 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús,
chaca quiya' culo ya cña ji'i̱ ma̱ chacuayá'
ji'i̱ Jesucristo nu Xu'na na: ná tya'a̱ ma̱
stu'ba ti lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi ma̱ cha'
bi' nu ná ntaja'a̱ cua'ni cña, la cui' ngu' tya'a
ma̱ nu ná ntaja'a̱ taquiya' ji'i̱ cha' nu cua
nda ya lo'o ma̱. 7 Si'i na taja ya lo'o nguti'i̱
ya lo'o cu'ma̱ nu ngua li', bi' cha' tso'o si
tyaja'a̱ ma̱ cua'ni ma̱ cña ñi'ya̱ ngua'ni ya
lo'o ya' ti ya. 8 Ná ndyacu laja ti ya slo cu'ma̱

nu ngua li'; nda ya caya' cha' nguxacu mạ
ji'ị ya, cha' ngua'ni ya cña cha' cajá ñi'yạ nu
tyijị yu'u ji'ị ya. Tsạ lo'o talya ngua'ni ya
cña lo'o ya' ti ya, cha' si'i cu'mạ nu ngüi'ya
mạ na nu ndyacu ya li'. 9 Pana tso'o si ta
mạ xi caya' ji'ị ngu' nu culu'u ji'ị mạ; masi
cuare ni, taca xtyucua mạ xi ji'ị ya si nti' mạ.
Pana ná ngusñi ya caya' nu ngua li', xqui'ya
cha' ngua ti' ya culu'u ya ji'ị mạ cha' ná ca
taja mạ, cha' cua'ni mạ cña cha' caja na nu
lyiji cha' tyijị yu'u ji'ị mạ chalyuu. 10 Lo'o
tya ndi'ị ya slo cu'mạ, tya li' ngulo ya cña
ji'ị mạ ndi'yạ: ná ta mạ na cacu ñatị nu ná
nti' cua'ni cña. 11 Pana juani cua ngujui cha'
ji'ị ya cha' ntsu'u xi ngu' tya'a mạ nu ná
tso'o ndu'ni; nga'aa ndyu'ni ngu' bi' cña,
ndya'ạ ngu' nchcui' ngu' cha' cuiñi ti lo'o
tya'a ngu', xqui'ya cha' taja ngu'. 12 Bi' cha'
juani nclyo ya cña ji'ị ngu' bi' chacuayá'
ji'ị Jesucristo nu Xu'na na, cha' ntsu'u cha'
cua'ni ngu' bi' cña; jua'ạ caja ñi'ya cacu ngu'
cuentya ji'ị scaa ngu'.
13 Cu'mạ ngu' tya'a na, ná ca taja ti' mạ
cha' cua'ni mạ cha' tso'o lo'o ñatị. 14 Ñatị
nu ná ntaja'ạ taquiya' ji'ị lcaa cha' nu nscua
ya lo quityi re ni, cui'ya mạ cuentya tilaca
laca ngu' bi'; li' nga'aa tya'ạ mạ stu'ba ti
lo'o ngu' bi', cha' jua'ạ caca tyuju'u ti' ngu'.
15 Pana si'i tya'a cusụụ mạ laca ngu' bi', tya'a
mạ laca ngu'; bi' cha' ntsu'u cha' ta mạ sca
cuịị lo'o ngu', ñi'yạ laca lo'o nchcui' mạ lo'o
sca ngu' tya'a mạ.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

16 Cua'ni ycui' nu Xu'na na lo'o mạ cha' tị
ti tyi'ị tyiquee mạ lcaa tsạ, masi tsạ tso'o ji'ị
mạ, masi tsạ cuxi ji'ị mạ, xqui'ya cha' lcaa
hora tị ti ndi'ị tyiquee ycui' Ni. Lo'o jua'ạ
tyanu ycui' nu Xu'na na lo'o mạ li'.
17 Xlyo ni'ị ji'ị mạ. Pablo laca na' lo'o ycui'
na' nscua na' letra juani, cha' caca cuayá'
ti' mạ cha' chañi cha' quityi nu nguscua na'
lijyạ slo mạ laca quityi re. 18 Nti' ya cha' ña'ạ
ti cua'ni Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o
lo'o lcaa cu'mạ. Jua'ạ caca cha' lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo tya clyo cha' ndyaa ca slo Timoteo

1 Pablo laca na'. Sca ñati̱ nu ndya'a̱
nchcui' cha' ji'i̱ Jesucristo nde xa' quichi̱
laca na', cha' ycui' Ndyosi nu ndu'ni lyaá
ji'i̱ ñati̱ ngulo cña jna' cha' cua'ni na' cña
bi'; ngulo Jesucristo cña jna', la cui' nu
Cristo nu ndu̱ ti' na ji'i̱ cha' tyaa̱ Ni chaca
quiya'. 2 Nscua na' quityi re cha' caa̱ slo
nu'u̱, Timoteo, cha' ñi'ya̱ si laca nu'u̱ sñi'
na', jua'a̱ nti' na' ña'a̱ na' jinu'u̱, cha' ngusñi
nu'u̱ cha' ji'i̱ Jesucristo tya lo'o ngulu'u na'
cha' bi' jinu'u̱. Ndi'ya̱ nti' na', cha' ña'a̱
ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o
nu'u̱, cha' cua'ni tya'na ti' Ni jinu'u̱, cha'
jua'a̱ cua'ni Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ cresiya jinu'u̱
xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Ná tso'o cha' jlya ti' ngu' cuentyu ti

3 Lo'o cua tsa'a ti na' ca Macedonia, li'
cua nchcui' na' lo'o nu'u̱ cha' tyanu nu'u̱
nde quichi̱ Efeso; chaca quiya' chcui' na'
lo'o nu'u̱ juani, cha' tyanu nu'u̱ ca quichi̱
bi'. Ntsu'u ngu' quichi̱ Efeso nu nclu'u xa'
lo cha' ji'i̱ ngu' tya'a na; nga'a̱ cha' culo nu'u̱
cña ji'i̱ ngu' bi', cha' nga'aa culu'u tsa ngu'
xa' la cha' ji'i̱ tya'a ngu'. 4 Lo'o jua'a̱ culo
nu'u̱ cña cha' nga'aa ca tsa'a̱ ngu' cuentyu
cusu', nga'aa cua'a̱ jyaca̱ ngu' ji'i̱ cña cua̱
nu ndyanu ji'i̱ jyo'o cusu' ji'i̱ ngu' sa'ni.
Nguichi̱ tsa cha' bi', lo'o jua'a̱ ná tye chca
cha' bi' tsiya' ti. Ná xtyucua cha' bi' ji'na
cha' cua'ni na cña ji'i̱ ycui' Ndyosi; sca ti si
xñi na cha' ji'i̱ ycui' Jesús, li' caca cua'ni na
cña ji'i̱ Ni.
5 Culo nu'u̱ cña ji'i̱ ngu' cha' tso'o tsa
tyu'u tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu',
cha' bi' laca cña nu ndu'ni ñati̱ nu ngua
lubii cresiya ji'i̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi; jlo
ti' ñati̱ bi' ñi'ya̱ laca cña tso'o, lo'o jua'a̱
ndyu'ni ngu' bi' cña tso'o bi' li'. Chañi
cha' ngusñi ngu' bi' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi si
ntsu'u tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'.
6 Pana ntsu'u xi xa' la ñati̱ nu ná ntaja'a̱ ngu'
cuna ngu' cha' bi'; xa' tyucuii̱ ngusñi ngu'
bi', cha' nchcui' tsa ngu' cuentyu. 7 Mstru
caca ngu' bi', nti' ngu', ngu' nu nclu'u
ñi'ya̱ cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱, nu
nguscua jyo'o Moisés; pana ná nda ngu' bi'
cuentya ñi'ya̱ ndyu'u cha' nu nchcui' ycui'
ca ngu', ñi'ya̱ ndyu'u cha' nu nda cha' cusu'
bi', masi lye tsa nclu'u ngu' cha' bi' ji'i̱ tya'a
ñati̱ ngu'.
8 Jlo ti' na cha' tso'o tsa cha' cusu' nu
nguscua jyo'o Moisés bi', si taquiya' na
ji'i̱. 9 Pana si'i xqui'ya ñati̱ nu tso'o ty-
iquee nda ycui' Ndyosi cha' cusu' bi'; na
cua nda Ni cha' bi' xqui'ya ñati̱ nu ná nti'
cua'ni cha' tso'o, xqui'ya ñati̱ nu ná ntaja'a̱
taquiya' ji'i̱ cha' bi', xqui'ya ñati̱ nu ná
ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui' Ndyosi, xqui'ya
ñati̱ nu ntsu'u qui'ya ji'i̱, xqui'ya ñati̱ nu
cuxi tyiquee, xqui'ya ñati̱ nu nchcui' suba'
ji'i̱ ycui' Ndyosi, xqui'ya ñati̱ nu ndujuii
ji'i̱ sti ngu', ji'i̱ xtya'a̱ ngu', xqui'ya ñati̱
nu ndujuii ji'i̱ tya'a ñati̱, 10 xqui'ya ñati̱ nu
ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a̱, xqui'ya nu cu-
na'a̱ nu ndu'ni suba' lo'o nu qui'yu, xqui'ya
nu qui'yu nu ndu'ni suba' lo'o tya'a qui'yu
ti, xqui'ya ñati̱ nu ntucuaana ji'i̱ tya'a ñati̱
cha' tsalo'o ji'i̱ ngu' jua'a̱ ti, xqui'ya nu
cuiñi, xqui'ya ñati̱ nu nchcui' cha' cuiñi slo
ngu' tisiya. Nda ycui' Ndyosi cha' cusu' bi',
cha' jua'a̱ ca cuayá' ti' lcaa ñati̱ nu ná nti'
taquiya' ji'i̱ cua ña'a̱ ca cha' nu liñi ca nu
nclu'u na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. 11 La
cui' cha' tso'o bi' nclu'u na' chacuayá' ji'i̱
ycui' Ndyosi juani, lo'o nclu'u na' cha' tlyu
tsa laca ycui' Ndyosi, cha' tso'o tsa ntsu'u
tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'na.

Tso'o tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o na

12 Ndya tsa na' xlya'be ji'i̱ Jesucristo nu
Xu'na na cha' ngua'ni Ni cha' caca cua'ni
na' cña ji'i̱ Ni; ndya na' xlya'be ji'i̱ Ni cha'
ngusubi Ni jna' cha' cua'ni na' cña ji'i̱ Ni,
cha' jlo ti' Ni cha' ndaquiya' na' ji'i̱ Ni.
13 Ngusubi Ni jna', masi suba' tsa nchcui' na'
ji'i̱ Ni cua sa'ni la, tyempo lo'o nguxcube'
na' ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ Jesucristo; tyaala tsa na' nu
ngua li'. Pana ná jlo ti' na' tyempo bi', cha'
bilya xñi na' cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi, bi'
cha' ngua tya'na tsa ti' Ni jna'. 14 Ntsu'u
tsa tyiquee nu Xu'na na ña'a̱ Ni 'na, bi'
cha' ngusñi na' cha' ji'i̱ ycui' Jesucristo li';
lo'o nu juani ntsu'u tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱
Jesús, lo'o jua'a̱ ntsu'u tyiquee na' ña'a̱ na'
ji'i̱ tya'a ñati̱ na'.
15 Taca xñi tso'o ngu' cha' nu nchcui'
ndi'ya̱: Cua yaa̱ Jesucristo nde chalyuu cha'
cua'ni lyaá Ni ji'i̱ ñati̱ chalyuu nu ntsu'u
qui'ya ji'i̱. Lo'o na', tlyu la xqui'ya na' que

xa' la ñatı̱, cha' cuxi tsa cña nu ngua'ni
na' lo'o ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo nu ngua sa'ni la.
16 Ngüi'ya tsa Jesucristo cha' clyu ti' 'na lo'o
ngüityı̱ Ni qui'ya nu ntsu'u 'na, cha' culu'u
ycui' Ndyosi ji'ı̱ xa' la ñatı̱ ñi'ya̱ caca xñi
ngu' cha' ji'ı̱ Ni. Ñi'ya̱ lo'o tya'na ti' Jesús
jna' tya clyo, jua'a̱ ca tya'na ti' Ni ji'ı̱ lcaa
ñatı̱ nu xñi cha' ji'ı̱ Jesús ca nde loo la, cha' si
jlya ti' ngu' ji'ı̱ Ni, ná nga'a̱ cha' tye chalyuu
ji'ı̱ ngu' li'. 17 Bi' cha' cua'ni tlyu na ji'ı̱ ycui'
Ndyosi juani, cua'ni chı̱ na loo Ni, cha' ná
tye tsa̱ nu laca Ni loo tyucui ña'a̱ chalyuu;
ná tye cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi, cha' ná ntsu'u
cha' cajaa Ni. Ná nchca ji'na ña'a̱ na ji'ı̱ Ni
cha' laca na ñatı̱ chalyuu ti, pana sca ti ycui'
Ni laca ycui' Ndyosi. Jua'a̱ laca cha' ji'ı̱ Ni
tu'ni.
18 Culo na' cña jinu'u̱ juani, Timoteo, cha'
ñi'ya̱ nti' na' ña'a̱ na' ji'ı̱ sca sñi' na', jua'a̱
nti' na' ña'a̱ na' jinu'u̱: Tya cua'ni la nu'u̱
cña ji'ı̱ ycui' Ndyosi ñi'ya̱ nu cua nacuı̱ ngu'
nu laca tu'ba ji'ı̱ ycui' Ni cha' cua'ni nu'u̱;
tyi'u ti' nu'u̱ cha' nu cua nchcui' ngu' bi'
jinu'u̱ tya tsubi' la, cha' caca nguula la ti'
tyiquee nu'u̱. Li' ñi'ya̱ caca ji'ı̱ sca sendaru
tso'o, jua'a̱ taca jinu'u̱ xu̱u̱ tya'a lo'o nu cuxi
nu ntsu'u chalyuu; 19 taca xu̱u̱ tya'a nu'u̱
lo'o nu cuxi bi' si xñi tso'o nu'u̱ cha' ji'ı̱
Jesucristo, si xcui' cha' tso'o cua'ni nu'u̱
lo'o ñatı̱. Ntsu'u ngu' nu ngua jlo ti' ñi'ya̱
laca sca cha' liñi, pana nga'aa ndyu'ni ngu'
cha' liñi bi' juani; cua ndya'a̱chu̱' ngu' bi'
ji'ı̱ ycui' Ndyosi, cha' nguxtyanu ngu' cha'
tso'o bi'. 20 Ñi'ya̱ nti' yu Himeneo lo'o yu
Alejandro ni, nga'aa ndaquiya' ngu' ji'ı̱ cha'
liñi, bi' cha' cua nguxtyanu na' ji'ı̱ ngu' bi'
ya' nu xña'a̱, cha' ca cuayá' ti' ngu' cha'
tlyu tsa cha' cuxi laca lo'o nchcui' ngu' cha'
suba' ji'ı̱ ycui' Ndyosi.

2

Ndi'ya̱ cua'ni na lo'o chcui' na lo'o ycui' Ndyosi

1 Nga'a̱ cha' chcui' na lo'o ycui' Ndyosi
cuentya ji'ı̱ lcaa ñatı̱ chalyuu, nu lo'o jña na
cha' ji'ı̱ Ni, lcaa cha' nu lyiji ji'ı̱ ñatı̱; chcui'
na cuentya ji'ı̱ xa' ñatı̱ lo'o nchcui' na lo'o
ycui' nu Xu'na na, jua'a̱ lo'o tya na xlya'be
ji'ı̱ ycui' Ndyosi cuentya ji'ı̱ ñatı̱. 2 Nga'a̱
cha' chcui' na lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'ı̱
lcaa ngu' nu laca loo, cuentya ji'ı̱ lcaa ngu'
nu laca cña; jña ma̱ cha' cua'ni Ni cha' tı̱ ti
tyi'ı̱ tyiquee na, cha' ná xu̱u̱ tya'a ngu' laca
loo bi' lo'o na, cha' ta ngu' bi' chacuayá'
cha' cua'ni na lcaa lo cha' tso'o, ñi'ya̱ nu
nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na. 3 Jua'a̱ nti'
ycui' Ndyosi nu ndu'ni lyaá ji'na; tso'o nti'
Ni si jua'a̱ chcui' na lo'o Ni, 4 cha' nti' Ni
cha' cua'ni lyaá Ni ji'ı̱ lcaa ñatı̱ chalyuu,
nti' Ni cha' ca cuayá' ti' lcaa ñatı̱ ñi'ya̱ nu
ntsu'u cha' liñi ji'ı̱ ycui' Ndyosi. 5 Sca ti ycui'
Ndyosi ntsu'u tsiya' ti, lo'o jua'a̱ ntsu'u sca
ti ñatı̱ nu ndi'ı̱ slo ycui' Ni nu nchcui' lo'o Ni
cuentya ji'ı̱ ñatı̱ chalyuu; la cui' Jesucristo
laca nu ñatı̱ bi'. 6 Nda Jesucristo chacuayá'
cha' ndyujuii ngu' ji'ı̱ yu cua tsubi' la; jua'a̱
nda yu caya' lo qui'ya nu ntsu'u ji'ı̱ ñatı̱
chalyuu, nu lo'o ngujuii yu lo crusi. Ngua'ni
ycui' Ndyosi cña bi' la cui' hora lo'o ngua
ti' Ni cha' cua'ni Ni ji'ı̱. 7 Ngusubi Ni 'na
cha' ndya'a na' nda na' cha' tso'o bi' lo'o
ñatı̱ cuentya ji'ı̱ ycui' Ni, cha' lo'o ngu' xa'
tsu' ndyuna ngu' cha' tso'o bi' li'; ndya'a na'
ngulu'u na' ji'ı̱ ngu' ñi'ya̱ caca xñi ngu' cha'
ji'ı̱ ycui' Ndyosi. Cha' liñi nscua na' nde, si'i
cha' cuiñi nchcui' na'.

8 Bi' cha' lacua, lcaa se'ı̱ su ndyu'u ti'ı̱ ngu'
nu ntsu'u cha' ji'ı̱ lo'o Jesucristo tsa tlyu ti,
nti' na' cha' chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi.
Tso'o ti tyiquee ngu' ta ngu' cha' lo'o ycui'
Ndyosi li', cha' ná tso'o chcui' ngu' lo'o Ni
si ñası̱' ngu', ni ná tso'o chcui' ngu' lo'o
Ni laja lo'o nxu̱u̱ tya'a ngu'. 9 Lo'o nu ngu'
cuna'a̱ ni, cacu' ngu' ste' tso'o ti, si'i late' nu
quiña'a̱ tsa nga'a̱; ná talya' lye ngu' quicha̱'
hique ngu', ná cacu' lye ngu' oro ni quee
ndubi nu quiña'a̱ tsa nga'a̱, cha' ná tso'o
cha' cua'ni tyixi tsa ngu' ji'ı̱ ycui' ca ngu'
cha' xña'a̱ xa' nu qui'yu ji'ı̱ ngu' li'; 10 tso'o
la ña'a̱ nu cuna'a̱ nu xcui' cha' tso'o ndu'ni
cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi. 11 Nga'a̱ cha' tyi'ı̱ tı̱
ti ngu' cuna'a̱ lo'o culu'u ngu' cha' ji'ı̱ ycui'
Ndyosi laja lo'o ndyu'u ti'ı̱ ngu', cha' lo'o
ngu' cuna'a̱ bi' ca tsa'a̱ lo'o ngu', cha' lo'o
ngu' cuna'a̱ taquiya' ji'ı̱ cha' bi'. 12 Ná ta na'
chacuayá' ji'ı̱ sca nu cuna'a̱ cha' culu'u cha'
ji'ı̱ ycui' Ndyosi ji'ı̱ tya'a ngu' lo'o ndyu'u
ti'ı̱ ngu' tsa tlyu ti, cha' ná tso'o si culo nu
cuna'a̱ cña ji'ı̱ nu qui'yu jua'a̱. Tı̱ ti tyi'ı̱
ngu' cuna'a̱ tso'o la. 13 Nu ngua tya clyo
ni, ngüiñá ycui' Ndyosi ji'ı̱ nu qui'yu Adán;
tiya' la xi, li' ngüiñá Ni ji'ı̱ sca nu cuna'a̱
nu ngua naa Eva. 14 Lo'o jua'a̱ si'i ji'ı̱ jyo'o
Adán bi' ngua'ni nu xña'a̱ ngana tyempo

bi'; ji'i̱ nu cuna'a̱ ji'i̱ yu ngua'ni bi' ngana,
nu lo'o ngua'ni jyo'o Eva bi' cha' cuxi. 15 Bi'
cha' tlyu tsa cña ntsu'u ji'i̱ ngu' cuna'a̱ lo'o
cala sñi' ngu' juani; pana cua'ni lyaá ycui'
Ndyosi ji'i̱ ngu' cuna'a̱ si xñi tso'o ngu' cha'
ji'i̱ Ni, si ntsu'u tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱
tya'a ngu'. Cua'ni Ni cha' ca lubii cresiya ji'i̱
ngu' cuna'a̱ bi', si talo ngu' cua'ni ngu' cha'
tso'o bi', si nchca ji'i̱ ngu' cuna'a̱ bi' cua'a
ji'i̱ ycui' ca ngu' cha' ná ca tyucuaa ti' ngu'
ji'i̱ ñati̱.

3

Ñati̱ nu caca loo ji'i̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús

1 Nga'a̱ cha' jlya tso'o ti' ma̱ cha' liñi nu
nchcui' ndi'ya̱: Tso'o tsa si tyaja'a̱ sca ngu'
tya'a ma̱ caca loo ji'i̱ ña'a̱ taju ti ma̱ nu
ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' tso'o
tsa cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi si nti' sca ñati̱
cua'ni cña bi'. 2 Si laca sca ñati̱ loo ji'i̱ ña'a̱
taju tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo, li' ntsu'u cha'
cua'ni yu xcui' cha' tso'o lo'o ñati̱, cha' ná
caja ñi'ya̱ jña ngu' qui'ya ji'i̱ yu li'. Caja
clyo'o yu bi' lo'o sca ti nu cuna'a̱; jua'a̱
ntsu'u cha' culacua tso'o ti' yu, cha' cua'a
yu ji'i̱ cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ycui'
ca yu, cha' tso'o ti tyi'i̱ yu lo'o tya'a ñati̱.
Ntsu'u cha' ta yu ni'i̱ ji'i̱ yu lo'o jña ñati̱ nu
lijya̱ tyijyu', jua'a̱ ntsu'u cha' ta yu na cacu
ngu' bi'. Ntsu'u cha' culu'u yu cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi ji'i̱ ñati̱, bi' cha' ná tso'o si ná nchca
ji'i̱ yu. 3 Ná caca yu cña bi' si cu'bi yu, si xu̱u̱
tya'a yu lo'o ñati̱; nga'a̱ cha' talo tyiquee yu
ji'i̱ tya'a ñati̱ yu, cha' ná caja tya'a cusu̱u̱ yu.
Ná tso'o cha' jña yu cñi ji'i̱ tya'a ñati̱, cha'
caca culiya' tsa ycui' ca yu. 4 Ntsu'u cha'
culo tso'o yu bi' cña ji'i̱ ngu' tya'a ndi'i̱ ti
yu, cha' jua'a̱ taquiya' sñi' yu cña nu nclyo
yu ji'i̱ ngu', cha' cua'ni chi̱ sñi' yu loo yu.
5 Ná caca ji'i̱ sca ñati̱ caca loo ji'i̱ taju tya'a
ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi si ná lo'o culo tso'o yu
bi' cña to' tyi yu; 6 bi' cha' ná tso'o caca loo
sca ñati̱ nu ngusñi ca ti cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi,
cha' tya lyiji ca tsa'a̱ tso'o yu. Ná tyiquee'
lye tsa cua'ni tyucuaa ti' yu ji'i̱ tya'a yu,
lo'o li' ntsu'u cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'i̱ yu
ñi'ya̱ lo'o xcube' Ni ji'i̱ nu xña'a̱. 7 Nu ñati̱
nu caca loo bi' ni, tso'o si caca yu sca ñati̱
nu nchcui' ngu' quichi̱ ji'i̱ yu cha' tso'o ti
ndu'ni yu, masi ngu' nu ná ndaquiya' cha'
ji'i̱ Jesucristo tsiya' ti chcui' ngu' jua'a̱ ji'i̱
yu. Lo'o li' ná caca chcui' ngu' cuentyu ji'i̱
yu bi', ná caca cojolaqui nu xña'a̱ ji'i̱ yu bi',
cha' cua'ni yu cha' cuxi.

Ñati̱ nu laca cña ji'i̱ ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús

8 Lo'o jua'a̱ ñati̱ nu laca cña ji'i̱ ngu' tya'a
ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús ni, lo'o ngu' bi'
ntsu'u cha' cua'ni ngu' xcui' cha' tso'o. Ná
tso'o si tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi'
lo'o ndu'ni ngu' cña bi'; ná tso'o si cu'bi
ngu' bi', ni ná tso'o si jña ngu' bi' cñi ji'i̱
tya'a ñati̱ cha' caca culiya' tsa ycui' ca ngu'.
9 Ntsu'u cha' xñi tso'o ngu' bi' lcaa cha' liñi
ji'i̱ ycui' Ndyosi, tya'a cha' nu ngusñi lcaa
na, cha' jua'a̱ tyucui tyiquee ngu' cua'ni
ngu' xcui' cha' tso'o. 10 Lo'o jua'a̱ ntsu'u
cha' cua'ni cuayá' ma̱ ji'i̱ ñati̱ bi', cha' ña'a̱
ma̱ si xcui' cha' tso'o ndu'ni ngu'. Ñati̱ nu
ndu'ni tso'o ni, taca caca ngu' cña ji'i̱ tya'a
ngu' cha' xtyucua ngu' ji'i̱ ña'a̱ taju ngu'
nu ngusñi cha' ji'i̱ Jesús, cha' cuentya ji'i̱
ycui' Ndyosi cua'ni ngu' bi' cña li'. 11 Lo'o
nu ngu' cuna'a̱ ni, ntsu'u cha' cua'ni ngu'
xcui' cha' tso'o nu lo'o caca ngu' cña cha'
xtyucua ngu' ji'i̱ ña'a̱ taju ngu' nu ngusñi
cha' ji'i̱ Jesús; ná tso'o cha' chcui' nu cuna'a̱
bi' cuentyu ji'i̱ tya'a ngu' lo'o xa' ñati̱. Nga'a̱
cha' culacua tso'o ti' nu cuna'a̱ bi', cha' talo
ji'i̱ cña nu nda ngu' ji'i̱. 12 Ñati̱ nu laca cña
ji'i̱ ña'a̱ taju ngu' nu ngusñi cha' ji'i̱ Jesús
ni, caja clyo'o ñati̱ bi' lo'o sca ti nu cuna'a̱;
nga'a̱ cha' culo tso'o ñati̱ bi' cña ji'i̱ sñi'
ngu', cha' taquiya' tso'o lcaa ñati̱ nu ndi'i̱
to' tyi ngu' cha' nu chcui' ngu' bi'. 13 Lo'o
jua'a̱ tso'o tsa chcui' cua ña'a̱ ca ñati̱ ji'i̱ ngu'
bi' si tso'o ndu'ni ngu' cha' laca ngu' cña,
cha' nxtyucua ngu' ji'i̱ ngu' tya'a na; li' tyatí
la ti' ngu' ji'i̱ Jesucristo, lo'o jua'a̱ caca tlyu
tyiquee ngu' cha' culu'u ngu' cha' liñi ji'i̱ xa'
ñati̱.

Ñi'ya̱ laca cha' ji'i̱ Jesús nu cua ngusñi na

14-15 Yala ti caa̱ na' slo nu'u̱, nti' na'. Jua'a̱
nta̱', pana ná jlo ti' na' ni jacua' caca 'na,
si ntsu'u nu tacu̱' tyucuii̱ jna'; bi' cha' juani
nscua na' quityi re cha' caca cuayá' la ti'
nu'u̱ ñi'ya̱ nga'a̱ cha' cua'ni ñati̱ ji'i̱ Jesu-
cristo lo'o tya'a ngu', ñi'ya̱ nu ntsu'u cha'
cua'ni ngu' lo'o ndyu'u ti'i̱ ngu' tsa tlyu ti.
Ndu'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi nu lu'ú ca,
lcaa taju na lo'o tya'a na, lo'o jua'a̱ nclu'u
lcaa ngu' tya'a na cha' liñi ji'i̱ ycui' nu Xu'na
na ji'i̱ xa' ñati̱. Ná tye cha' liñi bi' tsiya'

ti nde chalyuu xqui'ya lcaa taju ngu' tya'a
na li'. 16 Chañi cha' tlyu tsa cha' tso'o ji'i
Jesucristo nu ngusñi na. Ndi'ya nchcui' cha'
bi':
Nu ngua sa'ni la ni, ni sca ñati ná ngua
cuayá' ti' ñi'ya cua'ni lyaá ycui'
Ndyosi ji'i ngu';
pana nu juani jlo ti' na, xqui'ya cha' ngula
Jesucristo chalyuu, cha' ngua ycui'
Ni sca ñati.
Lo'o jua'a nchcui' Xtyi'i ycui' Ni cha' ji'i yu,
cha' sca ñati nu lubii tsa laca yu;
cua na'a xca ji'i ycui' Ndyosi ji'i Jesús, nu
ñati lubii bi'.
Li' nclyu'u ngu' cha' ji'i Jesucristo bi' ji'i
ñati ca quiña'a tsa quichi tyucui
ña'a chalyuu;
ngusñi ñati lcaa quichi cha' nu nchcui' ngu'
ji'i Ni li'.
Cua ndyaa Jesús ca slo ycui' Ndyosi Sti na
nde cua, lo'o juani tlyu tsa laca Jesús
cajua.

4

Tya'achu' ngu' ji'i cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi ca tiya' la

1 Xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi nchca cuayá'
ti' na ñi'ya caca tyempo nde loo la, cha'
ntsu'u ñati nu cua ngusñi tyucuii ji'i Jesu-
cristo nquicha', lo'o li' tyu'utsu' ngu' bi'
tyucuii ji'i ycui' nu Xu'na na. Xtyanu ñati
bi' ji'i Ni li', cha' cñilo'o cui'i cuxi nu ndu'ni
cña cuentya ji'i nu xña'a ji'i ngu'; tyijiloo
cui'i cuxi bi' ji'i ngu' bi' li'. 2 Ntsu'u ngu'
nu nchcui' tucua lo cha', nu nga'aa ntyuju'u
ti' cha' ngusñi ngu' cha' cuiñi nu nchcui'
nu xña'a; ji'i ngu' cuiñi bi' cuna xi ngu'
tya'a na, tyu'utsu' ngu' ji'i tyucuii tso'o li'.
3 Nclu'u ngu' cuiñi bi' cha' ná tso'o caja
clyo'o na; nclu'u ngu' cha' ntsu'u tsa na
ndacu na nu ná tso'o cacu na, nacui ngu'
bi'. Tlyu tsa cha' cuiñi nu nda ngu' bi'.
Pana ngüiñá ycui' Ndyosi lcaa na nu ndacu
na cha' tso'o ti cacu na ji'i, lcaa tya'a na
nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; bi' cha'
tya na xlya'be ji'i ycui' Ndyosi lo'o cua cacu
ti na, cha' jlo ti' na cha' tso'o ji'i ycui' Ni.
4 Tso'o tsa cña ngua'ni Ni, tso'o ngüiñá Ni
lcaa lo na; bi' cha' ná tso'o si xcuaa na sca
cha' tso'o nu ngüiñá Ni. Xñi na lcaa cha'
tso'o bi', lo'o li' ndi'ya chcui' na lo'o ycui'
Ndyosi: "Tsaa xlya'be jinu'u, Ndyosi Sti ya",
ñacui na. 5 Jua'a chcui' na lo'o ycui' Ndyosi
cha' nda Ni lcaa na nu tso'o cha' cacu na;
culacua Ni ji'i lcaa na nu ndacu na li', cha'
chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi ndacu na ji'i.

Ña'a ti cua'ni tso'o nu'u cña ji'i ycui' Ndyosi

6 Culu'u nu'u lcaa cha' nu nscua na' lo
quityi re ji'i ca ta'a ñati ji'i Jesucristo cajua,
cha' caca nu'u sca ñati nu tso'o tsa ndu'ni
cña ji'i Jesucristo, Timoteo. Tyi'u tso'o ti'
nu'u lcaa cha' liñi nu cua ngusñi nu'u, cha'
ji'i ycui' Ni; ña'a ti xñi tso'o nu'u tyucuii
ji'i ycui' nu Xu'na na li', ñi'ya nu ndyu'ni
ti nu'u. 7 Ná taquiya' nu'u ji'i cuentyu nu
ná nchcui' cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi, cha'
cuxi tsa laca cha' bi'. Pana nu'u ni, ntsu'u
cha' qui'i nu'u cha' cua'ni nu'u xcui' cña
nu ndiya ti' ycui' Ndyosi. 8 Tso'o xi cha'
ngui'i quiya' na cha' tya'a na, ngui'i ya' na
cha' cua'ni na cña; pana tso'o la si qui'i
tyiquee na cha' taquiya' na ji'i ycui' Ndyosi
lcaa tyempo. Tso'o ti tyi'i na nde chalyuu,
nu lo'o cua'ni na cua ña'a ca cña nu nti' nu
Xu'na na cha' cua'ni na; la cui' tso'o ti tyi'i
na ca slo ycui' Ndyosi, si cua'ni na ñi'ya nu
nti' Ni cha' cua'ni na. 9 Chañi tsa cha' nu
nscua na' nde, jua'a ntsu'u cha' xñi tso'o na
cha' bi'. 10 Jlya ti' na ji'i ycui' Ndyosi nu lu'ú
ca; bi' cha' lye cua'ni na cña ji'i Ni, masi lya'
tsa ti' ngu' ji'na. Lo'o ycui' Ndyosi ni, cua'ni
lyaá Ni ji'i lcaa ñati si taquiya' ngu' ji'i Ni.
Lo'o xñi na cha' ji'i Ni, li' ca cuayá' tso'o la
ti' na cha' bi'.
11 Culo nu'u cña nu nguscua na' re ji'i lcaa
ngu' tya'a ma, culu'u tso'o nu'u cha' bi' ji'i
ngu'. 12 Ná ta nu'u chacuayá' xtyí lo'o ngu'
jinu'u cha' tya cuañi' nu'u, nti' ngu'. Cua'ni
nu'u xcui' cña tso'o cha' ña'a lcaa tya'a ñati
ji'i Jesucristo; xcui' cha' tso'o chcui' nu'u,
xcui' cha' tso'o cua'ni nu'u, lo'o jua'a tso'o
tsa tyu'u tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i xa' la
ñati. Li' ca cuayá' ti' ngu' cha' tso'o tsa
ngusñi nu'u cha' ji'i Jesucristo, xqui'ya cha'
xcui' lubii ti cresiya jinu'u ndyu'ni nu'u cña.
13 Laja lo'o tya lyiji ti tyalaa na' slo nu'u,
ña'a ti tya chcui' nu'u lcaa cha' nu nscua lo
quityi ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'; tya chcui'
la nu'u ñi'ya laca cha' liñi bi', tya culu'u la
nu'u cha' tso'o bi' ji'i ngu' tsa tlyu ti lo'o
tyu'u ti'i ngu'. 14 Na cua nda ycui' Ndyosi
tyucui chacuayá' ji'i Ni jinu'u lo'o ngusta
ya' ngu' cusu' hique nu'u, cha' cua'ni nu'u
cña cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na. Cua
nchcui' ngu' cuentya ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi
cha' cua'ni nu'u cña bi'; bi' cha' cui'ya tso'o

nu'u cuentya ji'i cha' tso'o nu cua nda ycui'
Ndyosi jinu'u tsa bi', cha' talo nu'u ji'i cña
nu ntsu'u jinu'u.
15 Lo'o ycui' nu'u ni, cui'ya tso'o nu'u
cuentya ji'i lcaa cha' nu nguscua na' nde; li'
ña'a ngu' cha' cua ndyaca tsa'a tso'o nu'u
cha' caca nu'u loo ji'i ngu'. 16 Talo nu'u ji'i
cña bi'. Cua'a nu'u ji'i ycui' ca cha' xcui'
cha' tso'o ti cua'ni nu'u. Tso'o ti culu'u nu'u
ji'i ngu' tya'a na, cha' jua'a cuna tso'o ngu'
cha' nu nclu'u nu'u ji'i ngu', cha' cua'ni lyaá
ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi' li'. Lo'o jua'a cua'ni
lyaá Ni jinu'u li'.

5

*Tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a ngusñi na cha'
ji'i Jesús*

1 Ná cua'ni tyaala nu'u ji'i sca ngu' cusu'
si ngua'ni cuxi yu; ta nu'u sca cuii lo'o yu
ñi'ya lo'o nchcui' na lo'o sti na. La cui' ti
cha' lo'o nu ngu' qui'yu cuañi' ni, ta sca cuii
lo'o ngu' ñi'ya lo'o nclu'u na ji'i tya'a na.
2 Lo'o sca ma' cusu' ni, ta sca cuii lo'o ma'
ñi'ya lo'o nchcui' na lo'o xtya'a na; la cui'
ti cha' lo'o nu ngu' cuna'a cuañi' ni, ta sca
cuii lo'o ngu' ñi'ya lo'o nclu'u na ji'i sca nu
cuna'a tya'a na. Pana xcui' lubii ti cresiya
jinu'u ña'a nu'u ji'i ngu' bi'.
3 Ntsu'u cha' ña'asii ngu' ji'i lcaa ngu'
cuna'a ti'i si cua ngujuii nu laca clyo'o ngu',
si ndyanu ycui' ti ngu'. 4 Si ntsu'u sñi' nu
cuna'a ti'i, masi sca sñi' ste', ntsu'u cha'
ña'asii ngu' bi' ji'i xtya'a ngu' li'; nga'a cha'
ca tsa'a sñi' ngu' cha' ña'asii ngu' ji'i ngu'
cusu' ji'i, ñi'ya lo'o nguna'asii ngu' cusu' bi'
ji'i sñi' ngu' lo'o ngua cuañi' ngu'. Bi' laca
cña nu ndacui ji'i ngu' cuañi' cha' cua'ni
ngu' cuentya ji'i ngu' cusu' ji'i, cha' tso'o
ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi lo'o ña'a Ni ji'i
ngu' cuañi' nu ña'asii tso'o ji'i ngu' cusu'
ji'i. 5 Sca ti ji'i ycui' Ndyosi ndu ti' ngu'
cuna'a ti'i nu chañi cha' ndyanu ycui' ti
ngu'; sca ti ycui' Ni xtyucua Ni ji'i ngu' nti'
ngu', bi' cha' nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi
tsa lo'o talya, ndijña ngu' ji'i Ni na ca nu
lyiji ji'i ngu'. 6 Si'i jua'a ndu'ni nu cuna'a
ti'i nu ndyu'ni cua ña'a ca cha', ñi'ya nu
nti' ti cresiya ji'i ycui' ngu'; nti' ngu' cha'
tso'o ti ndi'i ngu' chalyuu, pana cua tye ti
cha' ji'i ngu' bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi.
7 Ntsu'u cha' culo nu'u cña ji'i lcaa ngu' bi',
cha' ná caca sta xa' la ñati qui'ya ji'i cu'ma
ñati ji'i Jesucristo xqui'ya ngu' cuna'a ti'i
bi'. 8 Ná tso'o ndu'ni ñati nu ná ndube ti'
ji'i tya'a, masi ji'i sti ngu', masi ji'i xtya'a
ngu', masi ji'i sñi' ngu'; cha' cuiñi nchcui'
ngu' lo'o nacui ngu' cha' ngusñi ngu' cha'
ji'i Jesucristo si ná ña'asii ngu' ji'i tya'a
ngu', cha' tso'o la ndyu'ni xa' ñati nu ná
ndaquiya' cha' ji'i Jesucristo tsiya' ti.
9 Tso'o la scua ngu' cusu' xtañi lcaa nu
cuna'a ti'i nu cua ndye snayala yija ji'i, ma'
cusu' nu sca ti quiya' ngujui clyo'o, nu sca ti
lo'o clyo'o ma' nguti'i ma' chalyuu. 10 Scua
ngu' xtañi ma' cusu' nu nchcui' ngu' ji'i cha'
tso'o tsa cña ndu'ni ma' cusu' bi': si cua
ngua'ni cu'ú tso'o ma' ji'i nu sube; si cua
nda ma' su tyi'i ñati nu lijya tyijyu'; si cua
nguxtyucua ma' ji'i tya'a ñati ji'i Jesucristo,
masi tlyu cña ntsu'u cha' cua'ni ma'; si ngua
tya'na ti' ma' ji'i ñati nu quicha ti'. Si jua'a
xcui' cña tso'o ndu'ni ma' cusu' bi', scua
ngu' xtañi ma' lo quityi bi' lacua.
11-12 Ná scua ngu' xtañi nu cuna'a cuañi' la
nu ndyanu ti'i, cha' ntsu'u quiya' ná talo nu
ngu' cuañi' bi'. Pana nu cuna'a nu nscua
xtañi lo quityi ni, sca ti cua'ni ngu' cña
ji'i Jesucristo nti' ngu', bi' cha' ngüiñi cha'
ji'i ngu' lo'o ycui' Ndyosi li'. Ñi'ya caca si
tiya' la xa' caja clyo'o nu cuna'a cuañi' bi',
lo'o li' nga'aa cua'ni ngu' ñi'ya nu nacui
ngu' cha' cua'ni ngu' cuentya ji'i Jesucristo
li', jua'a ntsu'u qui'ya ji'i nu cuna'a bi' li'.
13 Bi' cha' tso'o la si ná scua ngu' tsiya' ti
xtañi nu cuna'a cuañi' nu ndyanu ti'i. Ná
tyiquee' xcui' paseya ti tya'a ngu' cuañi'
bi' slo ñati; pana si jua'a cua'ni ngu', caca
taja ngu' cuna'a bi', chcui' tsa ngu' cuentyu
ji'i xa' ñati li', masi ji'i tya'a ngu', masi
ji'i xa' la ñati. Ni si'i sca ti cha' taja nu
cuna'a ti'i nu ndu'ni jua'a, masi lo'o chcui'
tsa ngu' cuna'a bi' lo'o tya'a ngu' lcua ti lo
cha' nu ná tso'o cha' chcui' na. 14 Bi' cha'
tso'o la si xa' caja clyo'o nu cuna'a cuañi' nu
ndyanu ti'i, nti' na'; caja sñi' ngu' li', ña'asii
ngu' to' tyi ycui' ngu', cha' ná caja ñi'ya nu
sta ngu' qui'ya ji'na xqui'ya nu cuna'a bi'.
15 Jua'a nta' cha' cua'ni ma, cha' cua ntsu'u
xi ngu' cuna'a cuañi' nu ndyanu ti'i nu cua
ngulochu ji'i cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua
ngusñi ngu' tyucuii ji'i Satanás nu xña'a li'.
16 Culo nu'u cña ji'i ca ta'a ñati ji'i Jesu-
cristo jua, masi ji'i ngu' qui'yu, masi ji'i ngu'
cuna'a, cha' ña'asii ngu' ji'i nu cuna'a ti'i
tya'a ngu'; ná xtyanu ngu' ji'i nu cuna'a ti'i
tya'a ngu' cha' caca bi' cuentya ji'i taju ñati

ji'i̱ Jesucristo. Li' caca xtyucua tyucui taju
ngu' bi' ji'i̱ nu cuna'a̱ nu chañi cha' ti'i ngu',
nu ngu' cuna'a̱ ti'i nu ná ntsu'u ni sca ñati̱
ji'i̱ cha' xtyucua ji'i̱.
17 Cua'ni chi̱ ma̱ loo ngu' cusu' nu laca loo
ji'i̱ taju ji'i̱ ma̱ si tso'o ti ndu'ni ngu' lo'o
ma̱. Lye la cua'ni chi̱ ma̱ loo ngu' cusu' nu
nchcui' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ma̱, ngu'
cusu' nu nclu'u cha' bi' ji'i̱ ma̱. Ta ma̱ caya'
ji'i̱ ngu' cusu' bi'. 18 La cui' ti cha' nscua
lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi nu nchcui' ndi'ya̱:
"Ná sca̱' ma̱ tu'ba toro laja lo'o nxatá ni' ji'i̱
trigo cha' tyu'u si'yu; cacu ni' xi, tso'o la li'",
nacui̱ quityi. Xa' nchcui' lo quityi bi' ndi'ya̱:
"Liñi ndyu'u cha' xñi ngu' caya' lo cña nu
ngua'ni ngu'", nacui̱ quityi.
19 Ná tucuá nu'u̱ cha' ji'i̱ ngu' si sta sca ñati̱
qui'ya ji'i̱ sca ngu' cusu' bi'; sca ti si stu'ba
ti sta tucua sna tya'a ñati̱ qui'ya bi' ji'i̱ ngu'
cusu' bi', li' nga'a̱ cha' tucuá nu'u̱ cha' ji'i̱
ngu'. 20 Si chañi cha' ndyu'ni ngu' cusu' bi'
cha' cuxi, li' chcui' nu'u̱ lo'o nu cusu' bi'
slo tyucui taju ñati̱ ji'i̱ Jesucristo bi', cha'
cube ti' lcaa ngu', cha' ná cua'ni cuxi ngu'
jua'a̱. 21 Nclyo na' cña bi' jinu'u̱, Timoteo,
cha' cua'ni nu'u̱ lcaa cña nu nguscua na' lo
quityi re; lo'o jua'a̱ jlo ti' ycui' Ndyosi cha'
nu nguscua na' re, jlo ti' Jesucristo, jlo ti'
xca̱ nu ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱. Nu lo'o
ntsu'u cha' cua'ni cuayá' nu'u̱ ji'i̱ sca ngu'
tya'a ma̱ ni, jatya nu'u̱ xi cha' ca cuayá' tso'o
ti' nu'u̱ lcaa lo cha' ji'i̱ ngu' bi', cha' sca ti
cuayá' liñi tyu'u cha' ji'i̱ ngu' bi', masi tya'a
tso'o nu'u̱, masi chaca tya'a ngu'. 22 Ná yala
tsa cua'ni nu'u̱ cha' sta ya' nu'u̱ hichu̱' sca
ñati̱, cha' caca yu loo ji'i̱ sca taju ñati̱ ji'i
Jesucristo; jatya xi cha' ña'a̱ si chañi cha'
ñati̱ nu xcui' ndu'ni cha' tso'o laca yu, si
chañi cha' tso'o tsa cña ndyu'ni yu, cha' ná
tyanu qui'ya yu hichu̱' nu'u̱ si ntsu'u cha'
cuxi ne' cresiya ji'i̱ yu bi'. Lo'o nu'u̱ ni, xcui'
lubii ti cresiya jinu'u̱ cua'ni nu'u̱ cña.
23 Jlo ti' na' cha' quicha xi ti' nu'u̱; bi' cha'
nga'aa co'o nu'u̱ xcui' hitya ti, tso'o co'o
nu'u̱ xi vino nu ndyu'u lo si'yu losu' cha'
caca jo'o ne' nu'u̱.
24 Ntsu'u ñati̱ nu ntsu'u qui'ya ji'i̱, pana
jlo ti' xa' ñati̱ ni cha' cuxi ndyu'ni ngu' bi',
masi bilya caca cuayá' ji'i̱ ngu' bi'. Lo'o jua'a̱
ntsu'u ñati̱ nu cuxi tyiquee ngu', pana ná jlo
ti' xa' ñati̱ ni cha' cuxi ndyu'ni ngu' bi'; lo'o
caca cuayá' ji'i̱ ngu' bi', hasta li' ca cuayá'
ti' xa' ñati̱ ñi'ya̱ laca qui'ya nu ntsu'u ji'i̱
ngu' bi'. 25 La cui' jua'a̱ lo'o ñati̱ nu tso'o
tsa tyiquee, jlo ti' xa' ñati̱ ni cha' tso'o nu
ndyu'ni ngu' bi'. Pana si ntsu'u ñati̱ nu tso'o
tyiquee, nu ná jlo ti' xa' ñati̱ ji'i̱, ca nde loo
la tyu'u tucua cha', ca cuayá' ti' ngu' ji'i̱ cha'
tso'o nu ngua'ni ngu' bi' li'.

6

1 Lcaa ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nu laca msu nu
ngüi'ya ñati̱ ntsu'u cha' cua'ni chi̱ ngu' loo
xu'na ngu', masi ti'i̱ tsa cña nu nda xu'na
ji'i̱. Li' ná caca chcui' cuxi ngu' ji'i̱ ycui'
Ndyosi xqui'ya msu bi', ni ná caca chcui'
cuxi ngu' ji'i̱ cha' ji'i̱ Jesucristo nu nclu'u na.
2 Ñati̱ nu laca msu nu cua ngüi'ya tya'a ñati̱
ji'i̱ Jesucristo sa'ni la ni, ná tso'o si cua'ni
tyixi msu bi' lo'o xu'na ngu', cha' stu'ba
ntsu'u tyiquee ngu' lo'o Jesucristo; ntsu'u
cha' lye la cua'ni chi̱ msu bi' loo xu'na ngu',
tso'o la cua'ni msu bi' cña ji'i̱ xu'na ngu',
cha' nu tya'a ngusñi ngu' cha' ji'i̱ Jesús laca
ngu' juani, lo'o jua'a̱ ntsu'u tyiquee ngu'
ña'a̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'. Stu'ba ti ngusñi
ngu' cha' ji'i̱ Jesucristo, bi' cha' culu'u nu'u̱
cha' bi' ji'i̱ ngu', lo'o jua'a̱ culo nu'u̱ cña ji'i̱
ngu' cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' nu nscua
lo quityi re.

Ná culacua tsa ti' na cha' ji'i̱ cñi

3 Liñi tsa cha' ji'i̱ ycui' Jesucristo nu Xu'na
na; cua ña'a̱ ca ñati̱ nu nclu'u xi xa' la cha'
ji'i̱ ma̱, ná liñi ndyu'ni nu ñati̱ bi', ná ntaja'a̱
ngu' tsiya' ti taquiya' ngu' ji'i̱ cha' liñi bi'.
4 Na nclu'u ngu' bi' xa' la cha' xqui'ya cha'
ná jlo ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' tyixi tsa
tyiquee ngu'. Ná tso'o tyiquee ngu' bi', cha'
xcui' na ndiya tsa ti' ngu' xu̱u̱ tya'a ngu'
cuentya ji'i̱ scaa cha' nu nchcui' ngu'; ná
tso'o cña nu ndu'ni ngu' bi', cha' jua'a̱ caca
liye' ti' ngu' ji'i̱ tya'a ngu', lo'o jua'a̱ xu̱u̱
tya'a ngu' bi' li', cha' xcui' cuentyu chcui'
ngu' ji'i̱ tya'a ngu', lo'o jua'a̱ sta ngu' qui'ya
laja ti ji'i̱ tya'a ngu' li'. 5 Lye tsa nchcui' ngu'
bi', xqui'ya cha' ná ngusñi tso'o ngu' cha'
liñi ji'i̱ ycui' Ndyosi, jua'a̱ nga'aa nclyacua
tso'o ti' ngu' bi'; cha' cuiñi ti ndu'ni tlyu
ngu' bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' caja cñi ji'i̱
ngu', nti' ngu'. Ná tya'a̱ nu'u̱ stu'ba ti lo'o
ngu' bi'. 6 Chañi cha' ntsu'u xi cha' tso'o nu
tyacua ji'na xqui'ya ycui' Ndyosi, si cua'ni
tlyu na ji'i̱ Ni tyucui tyiquee na; pana sca
ti si nguaala' ti' na lo'o lcaa cha' tso'o nu

ntsu'u ji'na nde chalyuu. 7 Ná sca na lo'o
ji'na nu lo'o ngula na chalyuu, lo'o jua'a ná
sca na tyalo'o na lo'o cajaa na. 8 Cuayá' ji'na
nde chalyuu si ntsu'u na cacu na, si ntsu'u
ste' na; 9 pana ntsu'u ñati nu nti' tsa cha'
caca culiya' ngu'. Ná tso'o cha' bi', cha' li'
cua'ni cuayá' nu xña'a ji'i ngu' si caca tyu'u
cha' cuxi tyiquee ngu'; tye chalyuu ji'i ngu'
li', chcuna' cresiya ji'i ngu'. 10 Lo'o ntsu'u tsa
tyiquee ñati ji'i cñi, bi' laca suu quiña'a tsa
cha' cuxi. Ntsu'u ñati nu tiji' tsa ti' ji'i cñi,
bi' cha' cua ngulochu' ngu' cha' ji'i nu Xu'na
na, cha' nga'aa taquiya' ngu' bi' cha' ji'i Ni.
Xñi'i tsa ti' ndi'i ngu' bi' li', cha' nchcube'
ngu' ji'i ycui' ca ngu'.

Tya nda Pablo xi cha' lo'o yu Timoteo

11 Lo'o nu'u Timoteo, ñati ji'i ycui' Ndyosi
laca nu'u, bi' cha' xtyanu nu'u ji'i lcaa cha'
cuxi bi'; xcui' cha' liñi cua'ni nu'u, cua
ña'a ca lo cha' tso'o nu nti' ycui' Ndyosi
cha' cua'ni na. Tya nxñi tso'o nu'u cha'
ji'i ycui' Ndyosi, jua'a cua'ni nu'u cha' tso'o
tsa ntsu'u tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i lcaa
ñati; talo nu'u masi xcube' ngu' jinu'u, jua'a
cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ñati. 12 Tyucui
tyiquee nu'u cua'ni nu'u cña ji'i ycui' nu
Xu'na na, xqui'ya cha' ngusñi tso'o nu'u
cha' ji'i Ni. Cua jlo ti' nu'u cha' ná nga'a
cha' tye chalyuu jinu'u, cha' ngusubi ycui'
Ndyosi jinu'u, lo'o li' cua nda nu'u cha'
lo'o tyuu tya'a ñati ñi'ya ngua lo'o ngusñi
nu'u cha' ji'i Jesucristo; si'i sca cha' cuaana
ti ngua bi'. 13 Culo na' cña jinu'u juani
chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi nu ndu'ni cu'ú ji'i
lcaa na lu'ú nu ntsu'u chalyuu; la cui' jua'a
culo na' cña jinu'u chacuayá' ji'i Jesucristo
nu tso'o tsa nguxacui cha' ji'i Poncio Pilato
nu laca loo nu lo'o ngua cuayá' ji'i Jesús. Ná
ntsii yu nguxacui yu cha' cuentya ji'i cña nu
ndyaca ji'i yu cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi
laca yu. 14 Culo na' cña jinu'u cha' xcui' tso'o
ti cua'ni nu'u, cha' cua'ni lyiji nu'u lcaa cha'
nu nguscua na' lo quityi re, lo'o jua'a ná ta
nu'u tyempo nu caja ñi'ya sta ngu' qui'ya
jinu'u. Na ntajatya na ji'i Jesucristo nu
Xu'na na ña'a cuayá' tyaa Ni chaca quiya',
15 cha' tsa nu nti' ycui' Ndyosi cha' caa Jesús,
li' tyu'u tucua Ni chaca quiya'. Nu ycui'
Ndyosi ni, tso'o ntsu'u tyiquee Ni tyucui
tyempo, lo'o jua'a ycui' Ni laca loo tsiya' ti;
laca Ni rey nu tlyu la, nu Xu'na nu laca loo
la. 16 Ná ntsu'u cha' cajaa ycui' Ndyosi tsiya'
ti, ná tye cha' ji'i Ni. Ndubi tsa ña'a xee ca
su ntucua ycui' Ndyosi, ni ná ntsu'u ñati nu
caca tsaa ca slo Ni jua'a ti xqui'ya xee tlyu
bi'. La cui' jua'a ná ntsu'u ñati nu cua na'a
ji'i ycui' Ndyosi, cha' ná nchca ña'a ñati ji'i
Ni nde chalyuu. Bi' cha' cua'ni chi na loo
ycui' Ndyosi lacua, cha' laca Ni nu tlyu la.
Jua'a laca cha' tu'ni.
17 Lo'o jua'a ntsu'u cha' culo nu'u cña ji'i
ngu' culiya' tya'a ngusñi ma cha' ji'i Jesús,
cha' ná cua'ni tyucuaa ti' ngu' bi' lo'o tya'a
ngu'. Ná tso'o si xcui' culacua tsa ti' ngu'
bi' ji'i cñi ji'i ngu'; la cui' ti ná culacua tsa
ti' ngu' ji'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu',
cha' yala ti ndye cñi ji'na. Tso'o la si cube
ti' ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi nu lu'ú ca, cha'
cua nda Ni lcaa lo na nu ntsu'u ji'na cha'
caca tso'o tyiquee na nde chalyuu. 18 Culo
nu'u cña ji'i ngu' culiya' bi' ndi'ya: Xcui'
cha' tso'o cua'ni ngu'; cua'ni tya'na ti' ngu'
ji'i xa' ñati, lo'o jua'a tyi'u ti' ngu' ji'i ngu'
ti'i, cha' ta ngu' na nu lyiji ji'i ngu' ti'i bi'.
19 Jua'a ti caca culiya' ngu' slo ycui' Ndyosi
xqui'ya cha' tso'o nu ngua'ni ngu' ca nde,
xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' tso'o ji'i ycui'
Ni. Ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' bi' li'.

Chaca tya cña nclyo Pablo ji'i yu

20 Lo'o nu'u Timoteo, cua'ni tyaca'a nu'u
ji'i cha' nu ntsu'u cha' culu'u nu'u ji'i ñati
cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Ná taquiya' nu'u
tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu nchcui' nu ngu'
cuiñi bi'. Jlo tsa ti' ycui' ca ngu', jua'a nti' nu
ngu' cuiñi bi'; pana ná nda ngu' bi' cuentya
tsiya' ti ñi'ya laca sca cha' liñi. 21 Ntsu'u
ngu' nu jlya ti' cha' cuiñi nu nchcui' ngu'
cuiñi bi', pana juani nga'aa ndya'a stu'ba
ngu' bi' lo'o ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i
ycui' Ndyosi.

Ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o
nu'u. Jua'a caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo chaca quityi nu ndyaa ca slo Timoteo

1 Pablo laca na'. Cua nda ycui' Ndyosi cña
'na cha' lijya na' tyijyu' ca nde quichi tyi
ma, cha' ta na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ma.
Nacui Ni cha' ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i
ñati nu xñi cha' ji'i Jesucristo. 2 Nscua na'
quityi re cha' caa slo nu'u, Timoteo, cha'
sñi' na' laca nu'u nti' na', jua'a ntsu'u tsa
tyiquee na' ña'a na' jinu'u. Ndi'ya nti' na',
cha' ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o
lo'o nu'u, cha' cua'ni tya'na ti' Ni jinu'u,
cha' jua'a cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i cresiya
jinu'u xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nchcui' Pablo ji'i cha' tlyu nu ndyu'ni ycui' Ndyosi lo'o ñati

3 Ñi'ya nu tyucui tyiquee jyo'o cusu' ji'na
ngua'ni ngu' cña ji'i ycui' Ndyosi nu ngua
sa'ni la, jua'a tyucui tyiquee na' ndyu'ni na'
cña ji'i ycui' Ndyosi juani. Ndya na' xlya'be
ji'i ycui' Ni lo'o nchcui' na' lo'o Ni cuentya
jinu'u, cha' tsa lo'o talya nchcui' na' lo'o
Ni. 4 Ntsu'u ti' na' cha' ngusi'ya nu'u lo'o
ndu'u na' ndyaa na', bi' cha' nti' tsa na'
ña'a na' jinu'u chaca quiya' cha' ca chaa ti'
na. 5 Ntsu'u ti' na' cha' chañi cha' ngusñi
nu'u cha' ji'i Jesús. Xtya'a cusu' nu'u, nu
ma' Loida ni, bi' laca nu cua ngusñi cha' bi'
tya clyo; lo'o li' ma' Eunice xtya'a nu'u cua
ngusñi cha' bi'; la cui' jua'a nu'u, tso'o tsa
ngusñi nu'u cha' ji'i Jesús.

6 Ta na' sca cuii lo'o nu'u juani: Cua'ni
tyaca'a nu'u ji'i cha' tso'o nu cua nda ycui'
Ndyosi jinu'u tya lo'o ngusta ya' na' hique
nu'u, cha' taca cua'ni nu'u cña cuentya ji'i
ycui' nu Xu'na na. 7 Ná nti' ycui' Ndyosi
cha' cutsii na; bi' cha' nda Ni Xtyi'i ycui'
Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, cha' ca tlyu
tyiquee na, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na
ña'a na ji'i tya'a ñati na, cha' taca cua'ni na
ñi'ya nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na lcaa
tsa. 8 Ná ca tyuju'u ti' nu'u; ta nu'u cha' lo'o
ngu', ñi'ya nu ngusñi nu'u cha' ji'i ycui' nu
Xu'na na. La cui' ti ná ca tyuju'u ti' nu'u
cha' ntsu'u na' ne' chcua. Nchcube' ngu'
jna' xqui'ya cha' nchcui' na' cha' ji'i ycui' nu
Xu'na na, bi' cha' ná quiña'a tsa culacua ti'
nu'u si lo'o jinu'u xcube' ngu' cha' nchcui'
nu'u cha' tso'o ji'i Jesucristo lo'o ngu'. Ta
ycui' Ndyosi juersa ji'na cha' talo na, 9 cha'
ycui' Ndyosi laca nu ngua'ni lyaá ji'na; cua
ngusubi Ni ji'na cha' cua'ni na cña nu nti'
Ni cha' cua'ni na. Ntaja'a Ni cua'ni lyaá
Ni ji'na cha' tso'o tyiquee ti Ni, masi si'i
xqui'ya cha' tso'o nu ngua'ni ycui' ca na.
Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; jua'a laca
cha' nu ngulu'u Jesucristo ji'na, cha' ngua
ti' ycui' Ndyosi cua'ni Ni cha' tso'o lo'o na
nu lo'o tya lyiji cuiñá Ni chalyuu. 10 Cua
nchca cuayá' ti' na cha' bi' juani, xqui'ya
cha' cua yaa Jesucristo chalyuu, cha' bi' laca
nu ngua'ni lyaá ji'na; ntijiloo Jesús tsiya' ti
ji'i nu xña'a nu lo'o ndyu'ú yu chaca quiya'
lo'o cua ngujuii yu, bi' cha' ná nga'a cha' tye
chalyuu ji'i lcaa na nu xñi na cha' ji'i Ni, cha'
ngua'ni lyaá Jesús ji'na.

11 Cha' ji'i Jesucristo, bi' laca cha' nu
nchcui' na' lo'o ñati. Cua ngusubi ycui'
Ndyosi 'na cha' ndya'a na' nclyu'u na' cha'
bi' ji'i ngu' xa' tsu' cuentya ji'i ycui' Ni,
12 bi' cha' ndyiji cha' ti'í 'na juani. Pana
ná tyuju'u ti' na', cha' cua jlo ti' na' tilaca
laca nu ngusñi na' cha' ji'i Ni. Jlo ti' na'
cha' nchca ji'i Ni ña'asii Ni 'na; nchca ji'i Ni
xtyucua Ni 'na lo'o ndyu'ni na' cña nu nda
Ni 'na, cha' taca tyu'u tso'o cña 'na tsa bi'
lo'o tyaa Jesús nde chalyuu chaca quiya'.

13 Ña'a ti tya tyi'u ti' nu'u lcaa cha' nu
cua ngulu'u na' jinu'u lacua. Cha' liñi laca
bi', jua'a tso'o tsa si xñi tso'o nu'u cha'
bi'. Tso'o ti tyu'u tyiquee nu'u ña'a nu'u
ji'i ñati, xqui'ya cha' ntsu'u cha' jinu'u lo'o
Jesucristo. 14 Cua'ni tyaca'a nu'u ji'i cha'
tso'o nu nda ycui' Ndyosi lo'o na; xtyucua
Xtyi'i ycui' Ni jinu'u cha' cua'ni nu'u cña bi',
bi' cha' ndyanu Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya
ji'na.

15 Jlo ti' nu'u cha' quiña'a ñati ji'i Jesu-
cristo cua nguxtyanu ngu' 'na; masi cua
ña'a ca ngu' nde loyuu su cuentya Asia,
lo'o yu Figelo, lo'o yu Hermógenes, cua
nguxtyanu ngu' bi' 'na. 16 Sca ti yu Onesíforo
ni, nguxtyucua tsa yu bi' 'na; ná ngua
tyuju'u ti' yu cha' ntsu'u na' ne' chcua, pana
ndyaa yu ndyaa na'a yu 'na ca bi'. Bi' cha'
nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ycui' Ndyosi ji'i
yu, lo'o jua'a ji'i lcaa ngu' nu ndi'i slo yu
bi'. 17 Nu lo'o ndyalaa yu nde quichi Roma
re, li' ngulana tsa yu 'na cha' caa yu ca slo
na'. 18 Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ycui'

nu Xu'na na ji'i̱ yu bi', nu lo'o tyalaa tsa̱
nu cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱. Lo'o jua'a̱
cua jlo tso'o ti' nu'u̱ lcaa ña'a̱ cña tso'o nu
ngua'ni yu lo'o na ca quichi̱ Efeso.

2

Tlyu cua'ni tyiquee Timoteo, nti' Pablo

1 Sñi' na', nti' na' cha' ta na' chaca cuii̱ lo'o
nu'u̱ juani: Caca tlyu tyiquee nu'u̱ xqui'ya
Jesucristo nu xcui' cha' tso'o ndu'ni lo'o na.
2 Cua ndyuna nu'u̱ lcaa cha' nu ngulu'u na'
ji'i̱ tyu̱u̱ tya'a ñati̱; nu juani la cui' ñi'ya̱ nu
ngulu'u na', jua'a̱ culu'u nu'u̱ ji'i̱ ñati̱ nu
tyucui tyiquee nti' ngu' culu'u ngu' cha' bi'
ji'i̱ xi xa' la ñati̱, cha' ca tsa'a̱ tso'o nu xa' la
ngu' bi' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi.
3 Ñi'ya̱ ndalo sca sendaru lo'o ndya'a̱ yu
cusu̱u̱, jua'a̱ talo nu'u̱ si cajá cha' ti'í jinu'u̱
lo'o ndyu'ni lya' ti' ngu' jinu'u̱, cha' sendaru
ji'i̱ Jesucristo laca nu'u̱ juani. 4 Sca ti cña
sendaru caca cua'ni sendaru; ná caca cua'ni
yu xi xa' lo cña, si nti' yu cha' ca tso'o
tyiquee xu'na yu lo'o yu, cha' bi' laca nu cua
ngusubi ji'i̱ yu cha' caca yu sendaru. 5 Jua'a̱
si ntsu'u sca cha' cuijya ji'i̱ ngu' lo'o tya'a
ngu' ni, cua laca nscua cha' ñi'ya̱ nu tso'o la
quijya ngu', cha' taca cua'ni tsaca yu ngana
ji'i̱ tya'a yu. Si ná taquiya' ngu' ji'i̱ cha' nu
cua nscua bi', li' ná caja cha' xlya'be ji'i̱ ñati̱
nu cua ngua'ni ngana ji'i̱ tya'a yu lo'o cua
ndye cha' cuijya ji'i̱ ngu' li'. 6 Chaca cha' ni,
sca ñati̱ nu tlyu tsa cña ngua'ni lo xtya̱ ji'i̱
yu, clyo cacu ycui' yu na nu ndyu'u lo xtya̱
bi'. 7 Culacua xi ti' nu'u̱ ji'i̱ cha' nu ngulu'u
ca ti na' jinu'u̱, lo'o jua'a̱ xtyucua ycui' nu
Xu'na na jinu'u̱ cha' ca cuayá' ti' nu'u̱ lcaa
cha' bi'.
8 Tyi'u ti' nu'u̱ ji'i̱ Jesucristo, cha' ycui'
laca nu ndyu'ú chaca quiya' lo'o ngujuii yu.
Tya'a ñati̱ ji'i̱ jyo'o David laca yu bi'. La
cui' cha' tso'o ji'i̱ Jesús nu lu'ú ca nda na'
lo'o ñati̱, 9 bi' cha' ndu'ni lya' ti' ngu' 'na
juani. Ñi'ya̱ nu nchcube' ngu' ji'i̱ sca ñati̱
cuxi, jua'a̱ nguscạ' ngu' jna' ne' chcua̱ juani.
Ngusu'ba ngu' jna' ne' chcua̱ tu'ni, pana ná
nchca ji'i̱ ngu' su'ba yacu̱' ngu' ji'i̱ cha' tso'o
ji'i̱ ycui' Ndyosi jua'a̱; 10 bi' cha' talo tyiquee
na' ji'i̱ ngu', masi nchcube' tsa ngu' jna'.
Talo na' ji'i̱ cha' cuxi bi' cuentya ji'i̱ ca ta'a
ñati̱ nu ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱, cha' lo'o
ñati̱ bi' ngua'ni lyaá Jesucristo ji'i̱, cha' caja
chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱ ñati̱ bi'.
Caca tyi'i̱ ngu' bi' ca slo ycui' Ndyosi su tso'o
tsa ña'a̱ lcaa cha'.
11 Nga'a̱ cha' xñi tso'o ma̱ cha' liñi nu
ndi'ya̱ nchcui':
Si cajaa na cha' laca na ñati̱ ji'i̱ Jesucristo,
lo'o ti tyaa na tyi'i̱ na lo'o ycui'
Ndyosi li'.
12 Si talo na lo'o xcube' ngu' ji'na xqui'ya
cha' ji'i̱ Ni, li' caja su tyi'i̱ na lo'o
ycui' Jesús ca su laca Ni loo ca bi'.
Si ñacui̱ na cha' ná ntsu'u cha' ji'na lo'o
Jesucristo, jua'a̱ ycui' Ni, ñacui̱ Ni
cha' ná ntsu'u cha' ji'i̱ Ni lo'o na.
13 Masi tya'ạchu̱' na ji'i̱ ycui' Ni, ña'a̱ ti tya
tso'o tsa ndu'ni Jesucristo lo'o na;
ná ncha'a̱ cha' ji'i̱ Jesús, ña'a̱ ti tya cua'ni
Ni ñi'ya̱ nu cua nacui̱ ycui' Ni cha'
cua'ni Ni.

Ñati̱ nu tso'o tsa cña ndyu'ni

14 Lu'ba ti chcui' nu'u̱ lo'o ngu' cha'
taquiya' ngu' lcaa cha' nu nscua na' re. Cua
jlo ti' ycui' nu Xu'na na lcaa ña'a̱ nu ndyu'ni
scaa ngu', bi' cha' culo nu'u̱ cña cha' nga'aa
xtyacui ngu' cha' lo'o tya'a ngu' cuentya ji'i̱
cua ña'a̱ ca cuentyu nu nchcui' ñati̱. Ná
tso'o tsiya' ti jua'a̱, cha' lye tsa quichi̱ cha'
hique ngu' nu ndyuna cha' bi'. 15 Lye tsa
cua'ni nu'u̱ cña nu cua nda ycui' Ndyosi
jinu'u̱, cha' ná ca tyuju'u ti' nu'u̱ xqui'ya
cña nu ngua'ni nu'u̱ nu lo'o tsaa nu'u̱ tyi'i̱ ca
slo Ni. Chañi tsa laca cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi,
bi' cha' tya culu'u la nu'u̱ cha' liñi bi' ji'i̱
ngu' lacua; tso'o ti caca tyiquee Ni ña'a̱
Ni jinu'u̱ li'. 16 Ná cua'a̱ jyaca̱ nu'u̱ tsiya'
ti ji'i̱ cha' cuxi nu nchcui' nu ngu' cuiñi
bi', cha' tyijyu' tsa ndya'ạchu̱' ngu' bi' ji'i̱
ycui' Ndyosi; nga'aa ndya'a̱ ngu' bi' tyucui̱i
ji'i̱ ycui' Ndyosi tsiya' ti. 17 Cha' cuxi laca
nu nclu'u ngu' bi', lo'o jua'a̱ tlyu la caca
cha' cuxi bi' nde loo la. Ñi'ya̱ ndyaluu sca
quichu' tyaala nu nga'a̱ lo cuaña' na, ña'a̱
cuayá' cua'ni ñu'u̱ ji'i̱ ña'a̱ tsaca cuaña' na,
la cui' jua'a̱ laca cha' cuiñi nu nclyu'u yu
Himeneo lo'o yu Fileto bi'. 18 Nguxtyanu
ngu' bi' cha' liñi ji'i̱ ycui' Ndyosi, lo'o nu
juani nacui̱ ngu' bi' cha' nga'aa tyu'ú na
chaca quiya': "Na cua ndyu'ú ngu' chaca
quiya', lcaa ngu' nu ntsu'u cha' tyu'ú",
nacui̱ ngu' cuiñi bi'. Pana ntsu'u xi ngu'
tya'a na nu cua ngusñi cha' nu nchcui' ngu'
bi', lo'o juani nga'aa jlo tso'o ti' ngu' ni
cha' nu jlya ti' ngu' tya clyo. 19 Liñi tsa laca

cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi; cua'ni Ni cha'
ná xtyanu na cha' bi', si jlya ti' na cha' nu
nchcui' ycui' Ndyosi ndi'ya: "Cua nslo ycui'
nu Xu'na na tilaca laca ñati ji'i Ni". Lo'o
chaca cha' nchcui' ndi'ya: "Cua ña'a ca ñati
nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo ni, ntsu'u cha'
xtyanu ngu' bi' lcaa cha' cuxi". Jua'a nacui
quityi ji'i ycui' Ndyosi.
20 Ntsu'u tsa ya' xña ne' cosiña ji'i sca ni'i
tlyu: ntsu'u na oro, jua'a ntsu'u na plata,
jua'a ntsu'u na yaca, lo'o jua'a ntsu'u na
yuu. Xcui' cña tso'o ti ndu'ni ngu' lo'o ca'ña
oro, lo'o ca'ña plata; pana ná ndube ti' ngu'
ji'i ca'ña yaca, ji'i ca'ña yuu, cha' tsa'ña ti
nga'a bi'. 21 Ñi'ya nti' ya' xña nu ntsu'u ne'
cosiña, jua'a laca ñati ji'i Jesucristo; nti' na
cha' cua'ni ycui' nu Xu'na na cha' tso'o lo'o
na, cha' cube ti' Ni ji'na ñi'ya lo'o ndube ti'
xu'na ni'i ji'i ca'ña ji'i, nu quiña'a tsa nga'a.
Ná caca cua'ni na cha' tso'o bi' si ná lubii
cresiya ji'na; bi' cha' ndu'ni cha' xtyanu na
lcaa cha' cuxi cha' caca lubii cresiya ji'na,
cha' sca ti cña nu nda ycui' Ndyosi ji'na
cua'ni na li'.
22 Ngu' cuañi' laca nu'u, lo'o jua'a ntsu'u
tsa cha' cuxi nu ndiya ti' ngu' cuañi'; pana
nga'aa cua'ni nu'u cha' bi'. Ña'a ti tya cua'ni
nu'u cha' tso'o ndi'ya: xñi tso'o nu'u cha'
liñi bi', tso'o ti tyu'u tyiquee nu'u ña'a nu'u
ji'i ñati; tso'o ti tyi'i nu'u lo'o tya'a ma nu
cua ngua lubii cresiya ji'i ngu', la cui' tya'a
ntsu'u cha' ji'i ma lo'o ycui' nu Xu'na na.
23 Nga'aa xacui nu'u cha' ji'i ñati nu ná jlo
ti' tsiya' ti ñi'ya laca sca cha' liñi; ná sca
cha' jlo ti' ngu' bi', pana nti' ngu' xuu tya'a
ngu' lo'o nu'u xqui'ya sca cha' laja ti. 24 Nu
ñati nu ndyu'ni cña ji'i ycui' nu Xu'na na ni,
ná tso'o si xcui' nxuu ti ngu' ndi'i ngu' lo'o
tya'a ngu'; ntsu'u cha' chcui' tso'o ti ngu'
bi' lo'o lcaa ñati. Tso'o si nchca ji'i ngu'
bi' culu'u ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i xa'
ñati; jua'a ntsu'u cha' talo tyiquee ngu' bi'
ji'i ñati nu cua'ni lya' ti' ji'i ngu', 25 jua'a ji'i
ñati nu ñasi ji'i ngu'. Tso'o ti chcui' ngu'
bi' lo'o ñati nu ñasi', cha' jua'a taca cua'ni
ycui' nu Xu'na na cña ne' cresiya ji'i ñati nu
ñasi bi', cha' taca culu'u Ni ji'i ngu' ñi'ya
laca lo'o cha' liñi bi'. Tso'o tsa si culochu'
ñati nu ñasi bi' lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni
ngu', 26 cha' li' taca culo Ni ji'i ngu' ya' nu
xña'a. Na cua ngusñi nu xña'a ji'i ñati nu
ñasi bi' tya tsubi' la cha' cua'ni ngu' cña
cuxi cuentya ji'i.

3

Tyempo cuxi nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

1 Culacua tso'o xi ti' nu'u, Timoteo; nu
lo'o cua tye ti chalyuu, li' lye tsa caca
cha' ji'i ngu' xqui'ya quiña'a tsa cha' cuxi.
2 Tyempo nde loo la, li' tyi'i tsa ngu' cuxi:
masi ngu' nu sca ti cña ji'i ycui' ca ngu' cube
ti', masi ngu' nu tyaca'a tsa cñi ji'i, masi
ngu' nu tyixi tsa cua'ni lo'o tya'a ngu', masi
ngu' nu nti' cha' tlyu tsa ycui' ca ngu', masi
ngu' nu suba' tsa chcui' ji'i ycui' Ndyosi,
masi ngu' nu ná taquiya' ji'i sti ngu', ni ji'i
xtya'a ngu', masi ngu' nu ná tya xlya'be
ji'i ycui' Ndyosi, ni ji'i tya'a ñati ngu', masi
ngu' nu ná tyaja'a cua'ni chi ngu' loo ycui'
Ndyosi tsiya' ti, 3 masi ngu' nu ná ntsu'u
tyiquee ña'a ngu' ji'i tya'a ngu', masi ngu'
nu ná cui'ya cha' clyu ti' ji'i tya'a ngu', masi
ngu' nu lye tsa chcui' cuentyu ji'i tya'a ngu'
lo'o xa' ñati, masi ngu' nu ná tyaja'a cua'a
ji'i ycui' ca ngu' cha' nti' ngu' cua'ni ngu'
lcaa cha' cuxi nu ndiya ti' ngu' cua'ni ngu',
masi ngu' nu tyaala tsa cua'ni, masi ngu' nu
ná ndiya ti' tsiya' ti ni sca cha' tso'o, 4 masi
ngu' nu nñilo'o ji'i tya'a tso'o ti ngu', masi
ngu' nu ná cube ti' tsiya' ti' si lye tsa ndyu'ni
tyucuaa ti' ji'i tya'a ngu'; cua'ni ngu' cua
ña'a ca cha' cuxi nu jña cresiya ji'i ycui' ca
ngu', cha' nga'aa nti' ngu' bi' taquiya' ngu'
ji'i ycui' Ndyosi. 5 Na cuiñi ti lcaa ngu' bi'
lo'o cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi, cha'
ná ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' ji'i Ni tsiya' ti.
Xtyanu nu'u ji'i lcaa ngu' bi'. 6 Lo'o jua'a
ntsu'u xi ngu' cuxi bi' nu nñilo'o ji'i ñati,
nu ndya'a ne' ni'i ji'i ñati cha' culu'u ngu'
cha' cuiñi ti ji'i ngu' cuna'a nu ná nclyacua
tso'o ti'. Na tonto tsa ngu' cuna'a bi', cha'
ntsu'u tsa qui'ya ji'i ngu', cha' nti' tsa ngu'
xñi ngu' ji'i cua ña'a ca cha' cuxi. 7 Nti' tsa
nu ngu' cuna'a bi' ca tsa'a ngu' sca cha',
pana ná nchca ca cuayá' ti' ngu' ni sca cha'
liñi. 8 Ñi'ya ngua ti' jyo'o Janes lo'o jyo'o
Jambres, nu ngu' cucha'a nu ngusuu tya'a
lo'o jyo'o Moisés nu ngua sa'ni, jua'a nti' nu
ngu' cuxi bi'; bi' cha' nxuu tya'a ngu' lo'o
lcaa cha' liñi. Nga'aa nchca culacua tso'o ti'
ngu', cha' ná jlya ti' ngu' bi' ji'i Jesús tsiya'
ti. 9 Pana ná talo tyiquee ñati tyuu tsa ji'i
cha' cuxi nu ndyu'ni nu ngu' cuxi bi'. Ñi'ya
lo'o ngua cuayá' ti' ngu' sa'ni cha' cuiñi tsa
jyo'o Janes lo'o jyo'o Jambres nu ngua li', la
cui' jua'a ca cuayá' ti' lcaa ñati cha' xcui'

na nñilo'o ti ngu' cuxi bi' ji'i̱ ñati̱ chalyuu juani.

Chaca quiya' nclyo Pablo cña ji'i̱ Timoteo

10 Lo'o nu'u̱ ni, Timoteo, jlo ti' na' cha' ná ndu'ni nu'u̱ ñi'ya̱ nu ndu'ni nu ngu' cuxi bi'. Stu'ba ti nti' nu'u̱ lo'o na', bi' cha' ndu'ni nu'u̱ ñi'ya̱ nu ngulu'u na' jinu'u̱; ndyu'ni nu'u̱ cña ñi'ya̱ nu ndyu'ni na' cña, cha' jlya ti' nu'u̱ cha' ji'i̱ Jesús ñi'ya̱ jlya ti' na' ji'i̱. Cua na'a̱ nu'u̱ cha' ndalo tyiquee na' ji'i̱ ñati̱, cha' ntsu'u tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ ñati̱, cha' ndalo na', 11 masi lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' 'na, masi quicha ti' na'. Cua jlo ti' nu'u̱ ñi'ya̱ ndalo na' ca quichi̱ Antioquía, ca quichi̱ Iconio, ca quichi̱ Listra, nu lo'o ngua'ni lya' ti' ngu' 'na ca bi'; pana cua ngulo ycui' nu Xu'na na 'na ji'i̱ lcaa cha' cuxi bi'. 12 Chañi cha' xcube' ñati̱ ji'i̱ lcaa tya'a na nu nti' na cha' caca lubii cresiya ji'na cuentya ji'i̱ Jesucristo. 13 Pana ngu' nu ndu'ni cha' cuxi ni, cua nscua cha' tya cuxi la cua'ni ngu' bi'; ngu' cuiñi ni, cua nscua cha' tya cuiñi la cua'ni ngu', jua'a̱ ña'a̱ ti tya jlya la ti' ycui' ca ngu' cha' cuiñi li'.

14 Pana nu'u̱ ni, ña'a̱ ti xñi tso'o nu'u̱ lcaa cha' nu ngua tsa'a̱ nu'u̱; na cua ngua cuayá' ti' nu'u̱ ji'i̱ cha' bi', cha' liñi laca bi'. Cua jlo ti' nu'u̱ tilaca laca nu ngulu'u cha' bi' jinu'u̱ tya clyo. 15 Tya cuañi' tsa nu'u̱ lo'o nguxana nu'u̱ ndyaca tsa'a̱ nu'u̱ lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi; quityi bi' laca nu culu'u liñi ji'na ñi'ya̱ taca clyaá na ji'i̱ nu cuxi, si xñi tso'o na cha' ji'i̱ Jesucristo. 16 Ycui' Ndyosi ngua'ni cha' ngua'ya cha' hique ñati̱ chalyuu, cha' xcua ngu' tyucui cha' ji'i̱ Ni lo quityi bi', bi' cha' tso'o tsa si tya culu'u la na cha' nu nscua lo quityi bi' ji'i̱ ñati̱, cha' ca cuayá' ti' ngu' tyucui cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' cua'a ji'i̱ ngu' lo'o ndyu'ni ngu' cha' cuxi. Culu'u quityi bi' ji'na ñi'ya̱ caca xñi tso'o na cha' ji'i̱ Ni chaca quiya', ñi'ya̱ caca ca tsa'a̱ na cha' cua'ni na xcui' cha' tso'o. 17 La cui' quityi bi' laca nu culu'u ji'i̱ lcaa tya'a na nu laca na ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, ñi'ya̱ taca cua'ni tso'o na lcaa cña nu nda Ni ji'na cha' cua'ni na nde chalyuu.

4

Cua ngulala ti tye chalyuu ji'i̱ Pablo

1 Culo na' cña jinu'u̱ chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi, jua'a̱ chacuayá' ji'i̱ Jesucristo nu cua'ni cuayá' ji'i̱ lcaa ñati̱ lu'ú lo'o ji'i̱ lcaa ñati̱ nu cua ngujuii. Ca̱a̱ Jesucristo chaca quiya' cha' caca Ni loo ji'i̱ lcaa ñati̱. 2 Culo na' cña jinu'u̱ cha' culu'u nu'u̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱; ña'a̱ ti tya culu'u nu'u̱ cha' bi' ji'i̱ lcaa ñati̱, masi nti' ngu' cuna ngu' cha' bi', masi ná nti' ngu' cuna ngu' cha' bi'. Tyucui tyiquee nu'u̱ culu'u nu'u̱ ji'i̱ ngu', cha' ta ngu' cuentya ji'i̱ lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i̱ ngu'; jua'a̱ xtyucua nu'u̱ ji'i̱ ngu' cha' culochu̱' ngu' cha' cuxi bi'. Talo tyiquee nu'u̱ ji'i̱ ngu' cha' tso'o ti culu'u nu'u̱ cha' tso'o bi' ji'i̱ ngu', 3 cha' ca nde loo la nga'aa tyaja'a̱ ngu' cuna ngu' cha' tso'o bi' li'; culana ngu' ji'i̱ quiña'a̱ xa' la ñati̱ nu culu'u ji'i̱ ngu' lcua ti cha' cuxi nu ndiya la ti' ngu' bi' cuna ngu'. 4 Li' culochu̱' ngu' ji'i̱ lcaa cha' liñi nu cua ndyuna ngu' nquicha', cha' nga'aa nti' ngu' cuna ngu' cha' liñi bi'; pana xñi tso'o ngu' cua ña'a̱ ca cha' cuiñi, lcaa cuentyu li'. 5 Lo'o nu'u̱ ni, culacua xi ti' nu'u̱ na laca nu tso'o la cha' cua'ni nu'u̱, cha' talo tyiquee nu'u̱ lo'o lya' tsa ti' ngu' jinu'u̱, cha' ña'a̱ ti chcui' nu'u̱ cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ñati̱, cha' tya cua'ni la nu'u̱ lcaa cña nu ntsu'u cha' cua'ni nu'u̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi.

6 Lo'o na' ni, cua tye ti cña jna' nde chalyuu cuentya ji'i̱ cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi; cua ngulala ti cajaa na', nti' na'. 7 Cua ngusu̱u̱ tya'a na' lo'o nu cuxi; cua ndye nguta'a̱ na' tyucui̱i̱ ji'i̱ Jesucristo, bi' cha' cua tyalaa ti na' ca slo ycui' Ndyosi. Nu cha' tso'o nu cua ngusñi na' ni, cua ndyanu tso'o cha' bi' ne' cresiya 'na, 8 bi' cha' jlo ti' na' cha' ntsu'u sca cha' tso'o nu tyacua 'na; ta ycui' nu Xu'na na cha' tso'o bi' jna' nu lo'o tyalaa tsa̱ lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱, cha' liñi tsa ndu'ni cuayá' ycui' Ndyosi. Ta Ni cha' tso'o bi' ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ntajatya tsa ji'i̱ Cristo ni jacua' ca̱a̱ Ni chaca quiya', xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ Ni; si'i jna' ti ta Ni cha' bi'.

Cha' nu nda Pablo lo'o ndye quityi

9 Quiñi clya tyucui̱i̱ jinu'u̱ cha' ca̱a̱ ca nde slo na' yala ti. 10 Cua nguxtyanu Demas 'na xqui'ya cha' ndiya la ti' yu ji'i̱ cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu, ndyaa yu ca quichi̱ Tesalónica. Nda na' ji'i̱ Crescente ndyaa ca Galacia, jua'a̱ nda na' ji'i̱ Tito ndyaa ca Dalmacia; 11 sca ti Lucas tya ndi'i̱ ca nde lo'o na'. Tsaana nu'u̱ ji'i̱ Marcos cha' ca̱lo'o ji'i̱ yu ca nde, cha' nchca ji'i̱ yu xtyucua

yu xi 'na lo'o cña re. [12] Ngulo na' cña ji'i
Tíquico cha' tsaa yu ca quichi Efeso. [13] Nu
lo'o caa nu'u ca nde, calo'o ji'i capa jna' nu
nguxtyanu na' to' tyi Carpo ca quichi Troas,
lo'o jua'a lcaa quityi 'na calo'o nu'u ji'i, cha'
tiji' tsa ti' na' ji'i quityi nu nguscua na' lo.
[14] Alejandro, nu cuityi chcua bi' ni, lye tsa
ngua'ni lya' ti' yu 'na; cuxi tsa cña ngua'ni
yu lo'o na'. Cua jlo ti' ycui' nu Xu'na na lcaa
cha' bi', jua'a tya ta Ni cha' cuxi ji'i yu bi'.
[15] Pana tii ti' nu'u cha' ná tacu' nu Alejandro
bi' cha' jinu'u, nu lo'o ta nu'u cha' tso'o ji'i
ycui' Ndyosi lo'o ñati.
[16] Lo'o nguta'a na' slo ngu' tisiya clyo, ni
sca ñati ná nguxtyucua ngu' 'na li', cha'
ngusna ngu'; bi' cha' ndijña na' ji'i ycui'
Ndyosi cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i ngu'
bi'. [17] Nguxtyucua ycui' nu Xu'na na jna'
li', cua nda Ni juersa 'na cha' tya ngulu'u
la na' cha' tso'o ji'i Jesucristo ña'a cuayá'
ndyuna lcaa ñati xa' tsu' nu ndi'i ca nde.
Cua ngua'a ycui' Ni 'na ji'i cuichi tyaala bi'.
[18] Lo'o jua'a tya cua'a Ni jna' ji'i lcaa lo cha'
cuxi nu tyacua na' ji'i; jlo ti' na' cha' ña'a ti
tya ña'asii Ni jna', cha' tso'o ti tyalaa na' su
nclyo ycui' Ndyosi cña. Nga'aa tye tsa cha'
cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi ca bi'. Jua'a
caca cha' tu'ni.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

[19] Ta nu'u xlyo ni'i ji'i Prisca, lo'o ji'i
Aquila, lo'o ji'i lcaa ngu' ca to' tyi Onesíforo
cuentya jna'. [20] Ndyanu Erasto ca quichi
Corinto, lo'o jua'a cua nguxtyanu na' ji'i
Trófimo ca quichi Mileto cha' quicha ti' yu.
[21] Quiñi clya tyucuii jinu'u cha' tyalaa nu'u
ca nde lo'o bilya xana tyempo tlya'. Lcaa
ngu' re nda ngu' xlyo ni'i jinu'u, lo'o Eu-
bulo, lo'o Pudente, lo'o Lino, lo'o Claudia,
lo'o lcaa tya'a ñati ji'i Jesucristo quichi re.
[22] Tyanu Xtyi'i ycui' Jesucristo lo'o nu'u,
cha' taca caca nguula la ti' tyiquee nu'u.
Ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o
lcaa cu'ma. Jua'a caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo quityi ndyaa ca slo Tito

1 Pablo laca na'. Ndya'a̱ na' lo cña ji'i̱ ycui'
Ndyosi, lo'o jua'a̱ ngua'a̱ lo Jesucristo cña
'na cha' tsa'a̱ chcui' na' cha' tso'o ji'i̱ Jesús
lo'o xa' ñati̱; nga'a̱ cha' chcui' na' lo'o ñati̱
nu cua laca ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱ cha'
caca ngu' ñati̱ ji'i̱ ycui' Ni, cha' jlya tso'o
la ti' ngu' bi' ji'i̱ Ni li'. Cua nda Jesucristo
'na lijya̱a̱ cha' ca cuayá' ti' ngu' lcaa cha'
liñi ji'i̱ Ni, cha' taca cua'ni tlyu lcaa na ji'i̱
ycui' Ndyosi, 2 lo'o jua'a̱ taca jatya na ji'i̱
chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'na li'. Ná
cuiñi ycui' Ndyosi. Sa'ni tsa nchcui' Ni cha'
caja chalyuu bi' ji'na, tya lo'o ngüiñá Ni
chalyuu; tya li' nda Ni cha' lo'o ñati̱ ji'i̱ Ni
nde chalyuu cha' taca tyi'i̱ ngu' slo Ni. 3 Lo'o
juani cua nti' Ni cha' tso'o tsa tyempo cha'
cañi tyijyu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ndyu'ni
lyaá ji'na, lo'o jua'a̱ cua ngulo Ni cña jna'
cha' culu'u na' cha' tso'o bi' ji'i̱ xa' ñati̱.
4 Nscua na' quityi re cha' ca̱a̱ slo nu'u̱, Tito,
cha' ñi'ya̱ si laca nu'u̱ sñi' na', jua'a̱ nti' na'
ña'a̱ na' jinu'u̱, cha' stu'ba ti ngusñi na cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ndi'ya̱ nti' na' cha' ña'a̱
ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o
nu'u̱, jua'a̱ Jesucristo nu ngua'ni lyaá ji'na;
cua'ni Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee nu'u̱ li'.

Cña nu ndyu'ni Tito ca loyuu Creta

5 Nguxtyanu na' jinu'u̱ ca loyuu Creta
bi', cha' cua'ni lyiji nu'u̱ cña nu nga'a̱ cha'
cua'ni nu'u̱, cha' subi nu'u̱ ji'i̱ ngu' cusu'
nu caca loo ji'i̱ taju ñati̱ tya'a ngusñi na
cha' ji'i̱ Jesús lcaa quichi̱ cajua; subi nu'u̱ ji'i̱
ngu' cusu' bi' ñi'ya̱ nu nacui̱ na' jinu'u̱ tya
tsubi' la. 6 Xcui' tso'o ti nga'a̱ cha' cua'ni
ngu' cusu' bi', cha' ná taca sta ñati̱ qui'ya
ji'i̱ ngu'. Caja clyo'o ngu' bi' lo'o sca ti nu
cuna'a̱, ni ná tso'o tyu'u cha' ji'i̱ ngu' bi'
lo'o xa' nu cuna'a̱. Ntsu'u cha' xñi sñi' ngu'
cusu' bi' cha' ji'i̱ Jesucristo, lo'o jua'a̱ ná
cua'ni suba' sñi' ngu' lo'o xa' ñati̱; ntsu'u
cha' taquiya' sñi' ngu' ji'i̱ cha' nu nchcui'
ngu' cusu'. 7 Lo'o jua'a̱ ngu' nu caca loo ji'i̱
taju ñati̱ tya'a na ni, ná tso'o si ntsu'u cha'
sta ñati̱ qui'ya ji'i̱ ngu' bi', cha' cña ji'i̱ ycui'
Ndyosi ndyu'ni ngu' bi'. Bi' cha' clyana nu'u̱
ji'i̱ ngu' nu ná ndu'ni tyucuaa ti' ji'i̱ tya'a
ngu', ngu' nu ná ñasi̱', ngu' nu ná cu'bi, ngu'
nu ná ntsu'u cha' cusu̱u̱ lo'o tya'a ñati̱, ngu'
nu ná ndacui tsa ti' ji'i̱ cñi; 8 clyana nu'u̱ ji'i̱
ngu' nu nda su tyi'i̱ ñati̱ nu lijya̱ tyijyu', ngu'
nu ndiya ti' cua'ni xcui' cha' tso'o, ngu' nu
tso'o ti nchcui' lo'o ñati̱, ngu' nu sca ti cha'
ji'i̱ Jesús ntsu'u tyiquee ngu', nu ndu'ni cua
ña'a̱ ca cha' nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni
na, ngu' nu nchca ji'i̱ cua'a ji'i̱ ycui' ca ngu'.
9 Tso'o tsa ñati̱ nu cua ngui'i̱ tsa ji'i̱ cha' liñi
nu ngulu'u na ji'i̱, ñati̱ nu nchca ji'i̱ culu'u
cha' liñi bi' ji'i̱ tya'a ñati̱, ñati̱ nu nchca ji'i̱
tacu̱' tsiya' ti cha' ji'i̱ ngu' cuiñi.
10 Cua ntsu'u tyu̱u̱ tya'a ngu' nu ná ntaja'a̱
taquiya' ngu' ji'i̱ cha' nu nchcui' ngu' nu
laca loo, ntsu'u quiña'a̱ tsa ngu' judío nu
ndyu'ni jua'a̱; cuiñi tsa cha' nu nchcui' ngu'
bi', cha' jua'a̱ cñilo'o ngu' ji'i̱ tya'a ngu'.
11 Nga'a̱ cha' tacu̱' ma̱ tu'ba ngu' cuiñi bi',
cha' ná tacu̱' ngu' cha' ji'i̱ quiña'a̱ ñati̱, ña'a̱
tya'a nga'a̱ ni'i̱ ti ngu' nu cua ngusñi cha'
liñi bi'. Nclyu'u ngu' cuiñi bi' cha' ji'i̱ tya'a
na; pana na cuiñi ngu' bi', cha' cua nti' ngu'
caja cñi ji'i̱ ngu'.
12 Cha' liñi nchcui' sca jyo'o cusu' tya'a
quichi̱ tyi ngu' Creta su ndi'i̱ nu'u̱, nu ngua
tu'ba ji'i̱ jo'ó ji'i̱ ngu' cua sa'ni. Ndi'ya̱
nchcui' bi': "Cuiñi tsa lcaa ngu' Creta tya'a
na', xña'a̱ tsa ngu'. Lo'o jua'a̱ ndacu tsa
ngu', pana ná ntaja'a̱ ngu' cua'ni ngu' cña
tsiya' ti", nacui̱ jyo'o cusu' bi'. 13 Chañi
cha' nu nchcui' jyo'o bi'; bi' cha' lye chcui'
nu'u̱ lo'o ngu' bi', cha' tso'o ti xñi ngu'
lcaa cha' ji'i̱ Jesús nu nchcui' na lo'o ngu',
14 cha' nga'aa cua'a̱ jyaca̱ ngu' ji'i̱ cuentyu
nu nchcui' ngu' judío, cha' nga'aa taquiya'
ngu' ji'i̱ cha' nu nchcui' ñati̱ chalyuu ti nu
cua ngulochu̱' ji'i̱ lcaa cha' liñi.
15 Lubii tsa laca lcaa lo na, jua'a̱ nti' sca
ngu' nu lubii cresiya ji'i̱ cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi; pana ná ntsu'u na lubii tsiya' ti
nti' ngu' nu cuxi tyiquee, cha' ná jlya ti'
ngu' bi' ji'i̱ cha' liñi. Lo'o cua'ni ngu' nu
cuxi tyiquee cha' cuxi, li' nga'aa nda ngu'
bi' cuentya cha' xcui' cha' cuxi laca nu
ndu'ni ngu'. 16 Ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi laca ngu'
bi', nacui̱ ycui' ngu', pana ná ndyu'ni ngu'
tsiya' ti ñi'ya̱ nu nti' ycui' Ndyosi; bi' cha'
caca cuayá' ti' na cha' cuiñi ngu' bi'. Cuxi
tsa ndyu'ni ngu' bi', cha' ná ntaja'a̱ ngu'
taquiya' ngu' ji'i̱ cha' nu liñi ca; ni sca cha'
tso'o ná ca cua'ni ngu' bi' tsiya' ti.

2

Cha' liñi culu'u Tito ji'i ñati cha' caca tso'o tyiquee ngu' lo'o tya'a ngu'

1 Lo'o nu'u ni, Tito, xcui' cha' liñi culu'u
nu'u ji'i ñati. 2 Culu'u nu'u ji'i ngu' nu cusu'
la cha' ná caca cu'bi ngu', cha' xcui' cha' liñi
jlya ti' ngu', cha' cua'a ngu' ji'i ycui' ca ngu',
cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ngu' li'; culu'u
nu'u ji'i ngu' bi' cha' jlya tso'o ti' ngu' lcaa
cha' liñi, cha' tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu'
ji'i tya'a ñati ngu', cha' talo tyiquee ngu'
lo'o ndyu'ni lya' ti' ñati ji'i ngu'. 3 Lo'o jua'a
culu'u nu'u ji'i ma' cusu' ñi'ya nu nga'a
cha' tyi'i ma' cha' cua'ni chi ma' loo ycui'
Ndyosi, cha' ná chcui' ma' cuentyu ji'i ñati,
cha' ná ca cu'bi ma', cha' culu'u ma' xcui'
cha' tso'o ji'i tya'a ñati ma'. 4 Li' lo'o ña'a
nu cuna'a cuañi' la ji'i ma' cusu', jua'a ca
tsa'a ngu' cha' tso'o tsa tyu'u tyiquee ngu'
ña'a ngu' ji'i clyo'o ngu', ña'a ngu' ji'i sñi'
ngu'; 5 ca tsa'a nu cuna'a cuañi' la cha' cua'a
ngu' ji'i ycui' ca ngu', cha' xcui' cha' tso'o
cua'ni ngu', ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni ngu'
nu cua ngua lubii cresiya ji'i cuentya ji'i
ycui' Ndyosi; ca tsa'a ngu' ñi'ya nu tso'o
ti cua'ni ngu' cña to' tyi ngu', ñi'ya caca
tya'na ti' ngu' ji'i tya'a ñati ngu', ñi'ya nu
taquiya' ngu' ji'i clyo'o ngu'. Si xcui' tso'o ti
ndu'ni nu cuna'a cuañi' ni, li' ná ntsu'u cha'
chcui' cuxi xa' ñati ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya
ngu' bi' li'.
6 La cui' jua'a, ta nu'u cuii lo'o nu ngu'
qui'yu cuañi' cha' cua'a ngu' ji'i ycui' ca
ngu', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ngu'.
7 Xcui' tso'o ti cua'ni nu'u, cha' jua'a ca tsa'a
nu ngu' cuañi' bi' lcaa cha' tso'o lo'o ña'a
ngu' cua ña'a ca cha' nu ndyu'ni nu'u; lcaa
cha' liñi culu'u tso'o nu'u ji'i ngu' bi', si'i
cha' laja ti chcui' nu'u lo'o ngu'. 8 Xcui' cha'
liñi culu'u nu'u ji'i ngu', cha' ná tucui taca
ñacui cha' cuiñi nu'u. Ca tyuju'u ti' ngu'
nu cuxi tyiquee li', cha' ná caja ñi'ya chcui'
ngu' cha' cuxi ji'na li'.
9 Chcui' nu'u lo'o ngu' nu laca msu nu
ngüi'ya ñati cha' taquiya' ngu' ji'i lcaa cha'
nu nchcui' xu'na ngu', cha' tso'o ti cua'ni
ngu' lcaa cña ji'i ngu', cha' ná xlyú ngu'
cha' hichu' nu laca xu'na ngu'. 10 Ná tso'o
si cuaana ngu' msu na nu ntsu'u ji'i xu'na
ngu', masi xtyi ti cha'; xcui' cha' liñi cua'ni
ngu' msu lacua. Cua'ni chi ngu' loo xu'na
ngu', cha' ca cuayá' ti' xa' ñati cha' tso'o tsa
laca cha' ji'i ycui' Ndyosi nu ndyu'ni lyaá
ji'na.
11 Tso'o tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o ñati
chalyuu cha' cua nti' Ni cha' clyaá ngu' ji'i
nu cuxi; 12 jua'a cua ngulu'u Ni ji'na ñi'ya
taca tyi'i tso'o ti na nde chalyuu. Nti' Ni
cha' cua'a na ji'i ycui' ca na, cha' tso'o ti
cua'ni na lo'o tya'a ñati na. Taca cua'ni tlyu
na ji'i ycui' Ndyosi nu lo'o cua ngulochu'
na ji'i lcaa cha' cuxi nu ná ndiya ti' Ni ji'i,
nu lo'o nga'aa ndu'ni na lcaa cha' suba' nu
ndiya ti' ñati chalyuu ti. 13 Jua'a ti ngulu'u
Ni ji'na, cha' taca ca tso'o tyiquee na laja
lo'o ntajatya na ji'i ycui' Ndyosi nu tlyu tsa
cha' nu ntsu'u ji'i Ni, ni jacua' caa Ni chaca
quiya'. Ndubi tsa xee ntsu'u ji'i Ni li', nu lo'o
tyu'u tucua Jesucristo nu ngua'ni lyaá ji'na.
14 Nu lo'o nda Jesús chacuayá' cha' ndyujuii
ngu' ji'i, nda yu tyucui ña'a ycui' ca yu cha'
taca clyaá na ji'i nu cuxi. Ngua'ni lubii Ni
ji'i cresiya ji'na li' cha' caca na ñati ji'i Ni,
cha' tyaja'a na cua'ni na xcui' cha' tso'o li'.
15 Jua'a laca cha' nu nga'a cha' ta nu'u lo'o
ngu', pana lye chcui' nu'u lcaa cha' bi' lo'o
ngu'. Culo nu'u cña ji'i ngu', lcaa lo cha'
tso'o nu cua'ni ngu', lcaa lo cha' nu ná tso'o
cha' cua'ni ngu', cha' nu'u laca loo; ná ta
nu'u chacuayá' ji'i ngu' cha' chcui' ngu' cha'
cuxi jinu'u.

3

Ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni na si laca na ñati ji'i Jesús

1 Culu'u nu'u ji'i ngu' cha' taquiya' ngu'
ji'i lcaa ngu' nu laca loo, ji'i lcaa ngu' tisiya;
nga'a cha' cua'ni ngu' lcaa lo cña tso'o nu
culo ngu' bi' ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. 2 Ná
tso'o chcui' ngu' cuentyu ji'i xa' ñati, ni ná
tso'o xuu tya'a ngu' lo'o ñati; ntsu'u cha'
cube ti' ngu' ji'i xa' ñati, cha' tso'o ti chcui'
ngu' lo'o lcaa ñati.
3 Cua sa'ni la ná nda na cuentya tsiya'
ti ñi'ya ntsu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi; ná
ndaquiya' na ji'i Ni li', cha' cua ngüiñilo'o
nu xña'a ji'na cha' cua'ni na lcaa cha' cuxi
nu ndijña cresiya ji'na cha' cua'ni na. Ngua
chaa ti' na lo'o ndyu'ni na cha' cuxi bi' li',
masi ngua'ni lya' ti' na ji'i ñati, masi ngua
liye' ti' na ña'a na ji'i ngu', masi ngua ti'í
ti' na ña'a na ji'i tya'a na; lo'o jua'a ngu'
tya'a na, ngua ti'í ti' ngu' ña'a ngu' ji'na.
4 Lo'o li' ngua tsa'a na cha' nti' tsa ycui'

Ndyosi cua'ni lyaá Ni ji'na, cha' ntsu'u tsa
tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'na, ñati̱ chalyuu na.
5 Lo'o li' ngua'ni lyaá Ni ji'na cha' tya'na tsa
ti' Ni ña'a̱ Ni ji'na; pana si'i cha' ngua'ni
na sca cha' tso'o, sca cña tacati, lo'o li'
xqui'ya bi' ngua'ni tya'na ti' Ni ji'na. Si'i
jua'a̱. Na cua ngua'ni lubii Ni ji'i̱ cresiya
ji'na, bi' cha' caca chcui' na cha' cua ngula
na chaca quiya'; cua ngua cucui cresiya
ji'na xqui'ya cña nu cua ngua'ni Xtyi'i ycui'
Ndyosi lo'o na. 6 Tso'o tsa nda Ni Xtyi'i ycui'
Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na chacuayá' ji'i̱
Jesucristo nu ngua'ni lyaá ji'na; 7 tlyu tsa
cha' tso'o nu ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o na
jua'a̱, cha' caca na ñi'ya̱ si laca na sñi' ycui'
Ni, nu ndu̱ ti' na cha' caja chalyuu cucui nu
ná nga'a̱ cha' tye ji'na.

8 Nga'a̱ cha' jlya tso'o ti' ma̱ cha' liñi nu
nscua na' re, bi' cha' lye chcui' nu'u̱ cha'
bi' lo'o lcaa ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi ca bi', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni
ma̱ li'. Tso'o tsa laca cha' liñi, taca xtyucua
cha' bi' ji'i̱ cua ña'a̱ ca ñati̱; 9 pana ná tso'o
chcui' ma̱ cha' laja ti, jua'a̱ ná tso'o si xlyú
ma̱ cha' hichu̱' tya'a ma̱ xqui'ya jyo'o cusu'
ji'na, masi xqui'ya sca cha' nu nguscua jyo'o
Moisés nu ngua sa'ni la. Ná sca cha' tso'o
ná taca cua'ni ma̱ jua'a̱. Chcuna' tyempo ji'i̱
ma̱ jua'a̱, cha' xcui' cha' nu ndacui lo cui'i̱ ti
nchcui' ma̱ li'.

10 Tucua quiya' chcui' nu'u̱ lo'o ngu' cha'
cua'a nu'u̱ ji'i̱ ngu' nu nti' xu'ba cha' cusu̱u̱
laja cu'ma̱ nu laca ma̱ ñati̱ ji'i̱ Jesucristo. Si
ná cuna ngu' bi', li' xtyanu ma̱ ji'i̱ ngu' bi'.
11 Cua ngunu'u̱ tsiya' ti cha' nu ntsu'u hique
ngu', lo'o jua'a̱ ntsu'u qui'ya ji'i̱ ngu' bi';
hasta ycui' ngu' bi' jlo ti' ngu' cha' ntsu'u
qui'ya ji'i̱ ngu'.

Ngusalya' Pablo lo'o Tito

12 Nu lo'o tyalaa ti masi Artemas, masi
Tíquico, nu cua nda na' ji'i̱ cha' ca̱a̱ slo nu'u̱,
li' yala ti tsaa nu'u̱ ca quichi̱ Nicópolis si
caca jinu'u̱; tyacua tya'a na cajua li', cha'
tyi'i̱ na' ca quichi̱ bi' tyempo tlya' nta̱'.
13 Xtyucua nu'u̱ ji'i̱ Zenas, nu yu nu laca
tu'ba bi', lo'o ji'i̱ Apolos. Li' cui'ya nu'u̱
cuentya cha' nga'aa ntsu'u na nu lyiji ji'i̱
ngu' lo'o tya tsaa la ngu' tyucui̱i. 14 Ntsu'u
cha' ca tsa'a̱ ca ta'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo tya'a
na cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' tso'o, cha'
taca xtyucua ngu' ji'i̱ tya'a ñati̱ ngu' nu lyiji
xi ji'i̱; ná tso'o si taja ti ndi'i̱ ngu' chalyuu.

15 Lcaa ngu' ca nde lo'o na' nchcui' ya xlyo
ni'i̱ jinu'u̱. Tso'o ti chcui' nu'u̱ lo'o lcaa ngu'
nu tso'o ti ntsu'u tyiquee ña'a̱ ngu' ji'i̱ cua
cha' laca ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús.
Ña'a̱ ti cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o
lcaa cu'ma̱. Jua'a̱ caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo quityi ndyaa ca slo Filemón

1 Pablo laca na', lo'o juani ntsu'u na' ne'
chcua̱ cuentya ji'i̱ Jesucristo. Nscua na'
quityi re lo'o Timoteo tya'a na, cha' ta ya
cha' lo'o nu'u̱, Filemón, cha' tso'o tsa tya'a
tso'o na laca nu'u̱, cha' la cui' tya'a cña
ndyu'ni na. 2 Lo'o jua'a̱ nscua ya quityi re
cha' taca cuna lcaa ngu' nu ndyu'u ti'i̱ ca
slo nu'u̱ cha' nu nchcui' ya re, lo'o ma' Apia
tya'a na, lo'o Arquipo nu stu'ba ti lo'o cuare
nxu̱u̱ tya'a lo'o nu cuxi cuentya ji'i̱ ycui'
Ndyosi. 3 Ndi'ya̱ nti' na' cha' ña'a̱ ti cua'ni
ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma̱, cha'
cua'ni Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ma̱ xqui'ya
Jesucristo nu Xu'na na.

Ña'a̱ ti ntsu'u tsa cha' ji'i̱ Filemón lo'o Jesucristo, cha' ngusñi tso'o yu cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi

4 Ndya na' xlya'be ji'i̱ ycui' Ndyosi
cuentya jinu'u̱, Filemón, lcaa quiya' lo'o
nchcui' na' lo'o ycui' Ndyosi. 5 Hasta ca su
ndi'i̱ na' re, cua ndañi cha' tso'o tsa ngusñi
nu'u̱ cha' ji'i̱ Jesús nu Xu'na na, jua'a̱ ntsu'u
tsa tyiquee nu'u̱ ña'a̱ nu'u̱ ji'i̱ Jesús lo'o ji'i̱
lcaa ñati̱ ji'i̱ Cristo cajua. Lcaa cha' bi' cua
ndyuna na' ji'i̱; 6 bi' cha' ndijña na' cha' clyu
ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' ca cuayá' tso'o ti'
lcaa ngu' nu ndyuna cha' nu nchcui' nu'u̱
lo'o ngu' cuentya ji'i̱ Jesucristo, cha' lo'o
ña'a̱ ngu' jinu'u̱, li' ca cuayá' tso'o ti' ngu'
cha' xcui' tso'o tsa ndyu'ni Cristo lo'o na.
7 Tso'o tsa tyiquee na' juani, tlyu tyiquee
na' xqui'ya nu'u̱, lo'o ngujui cha' 'na cha'
ntsu'u tsa tyiquee nu'u̱ ña'a̱ nu'u̱ ji'i̱ ngu'
tya'a na, cha' nxtyucua tsa nu'u̱ ji'i̱ ngu'
tya'a na cha' talo tyiquee ngu'. Chañi cha'
tya'a na cuentya ji'i̱ Jesucristo laca nu'u̱.

Ndijña Pablo sca cha' tso'o cuentya ji'i̱ Onésimo

8-9 Lo'o juani ndijña na' sca cha' clyu ti'
jinu'u̱. Jlo ti' na' ñi'ya̱ ntsu'u tsa tyiquee
nu'u̱ ña'a̱ nu'u̱ ji'i̱ ñati̱, bi' cha' si'i sca
cña nu culo na' jinu'u̱ laca re, masi ntsu'u
chacuayá' jna' cha' chcui' na' jua'a̱. Pablo
laca na', cua ngusu' na' juani, lo'o jua'a̱
ntsu'u na' ne' chcua̱ juani xqui'ya cha'
nchcui' na' cha' ji'i̱ Jesucristo lo'o ñati̱.
10 Pana chcui' na' sca cha' lo'o nu'u̱ cuentya
ji'i̱ yu Onésimo, cha' ñi'ya̱ nti' na' ña'a̱ na'
ji'i̱ sca sñi' na', jua'a̱ nti' na' ña'a̱ na' ji'i̱ yu
bi' juani, cha' ne' chcua̱ re ngusñi yu cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya na'.

11 Nu Onésimo bi' ni, ná tso'o ca ngua'ni-
jo'o yu jinu'u̱ nu ngua tya sa'ni la. Pana
juani xa' ña'a̱ cua'ni yu; masi cuentya jin-
u'u̱, masi cuentya jna', tso'o tsa ndu'ni yu
cña juani. 12 Cua ngulo na' cña ji'i̱ yu cha'
xtyu̱u̱ yu tya̱a̱ yu ca slo nu'u̱ chaca quiya',
masi ñi'ya̱ laca si la cui' cresiya 'na cua
nda na' ndyaa ca slo nu'u̱. 13 Jlo ti' nu'u̱
cha' ntsu'u na' ne' chcua̱ nde xqui'ya cha'
cua nchcui' na' cha' tso'o ji'i̱ Jesucristo lo'o
ñati̱, lo'o jua'a̱ tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'
si ndyanu yu ca nde lo'o na', cha' xtyucua
yu jna' ñi'ya̱ laca si na cua ndi'i̱ ycui' nu'u̱
ca nde. 14 Pana nti' na' quiñi cha' 'na lo'o
nu'u̱ clyo, Filemón. Tso'o tsa tyiquee nu'u̱,
lo'o nti' na' cha' cua'ni nu'u̱ lo'o yu ñi'ya̱ nu
nti' ycui' nu'u̱; ná nti' na' culo na' cña jinu'u̱
cha' tyanu yu lo'o na'. 15 Ná tyiquee' ngusna
yu xi jinu'u̱ cha' tya ta la ycui' Ndyosi ji'i̱
yu cha' tyalaa yu ca slo nu'u̱ chaca quiya',
cha' juani tyanu yu slo nu'u̱ tyucui tyempo
nu tyi'i̱ yu chalyuu. 16 Nga'aa si'i msu jua'a̱
ti caca yu juani, tya'a na laca yu; tya'a na'
laca yu nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a̱
na' ji'i̱. Lo'o jua'a̱ tya'a nu'u̱ nu tso'o la laca
yu juani; msu tso'o jinu'u̱ caca yu juani, cha'
la cui' tya'a ñati̱ ji'i̱ Jesucristo laca ma̱.

17 Bi' cha' chcui' tso'o nu'u̱ lo'o yu lo'o
tyalaa yu ca slo nu'u̱, ñi'ya̱ nchcui' tso'o
nu'u̱ lo'o na' lo'o ndyalaa na' ca slo nu'u̱,
xqui'ya cha' stu'ba ti ngusñi na cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi. 18 Si ntsu'u cuentya nu ndacui yu
jinu'u̱ xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni yu cua
sa'ni la, sta nu'u̱ tane' bi' cuentya 'na; 19 tya
na' cñi bi' jinu'u̱, bi' cha' nscua na' xtañi
na' ca nde ndi'ya̱: Pablo. Ná chcui' na ji'i̱
cha' nu ndacui nu'u̱ jna', masi sca tane' tlyu
laca bi', cha' ngujui chalyuu nu ná nga'a̱
cha' tye jinu'u̱ xqui'ya na'. 20 Tya'a na laca
yu chacuayá' ji'i̱ Jesucristo, bi' cha' ñi'ya̱
nu ngüijña na' jinu'u̱ tsa̱ cha' tso'o ti chcui'
nu'u̱ lo'o yu, jua'a̱ cua'ni nu'u̱ lo'o yu, cha'
jua'a̱ taca xtyucua nu'u̱ 'na cha' talo na' ca
nde.

21 Jlo ti' na' cha' taquiya' nu'u̱ ji'i̱ cha'
nu nchcui' na' lo'o nu'u̱, bi' cha' nscua na'
quityi re cha' ca̱a̱ slo nu'u̱; jlo ti' na' cha'
tya quiña'a̱ la cha' tso'o tya cua'ni la nu'u̱.
22 Lo'o chaca cha' ni, nduna ycui' Ndyosi cha'

lu'ba ti ndijña mạ sca cha' cuentya jna', bi' cha' tso'o si cua'ni cho'o mạ sca se'ị su tyi'ị na'; ndụ ti' na' cha' laja ti tyu'u na' ne' chcuạ nde, cạạ na' ca slo cu'mạ li'.

Nchcui' salya' lo'o ngu'

23 Lo'o yu Epafras tya'a ntsu'u na' ne' chcuạ re xqui'ya Jesucristo, lo'o yu bi' nda yu xlyo ni'ị ji'ị mạ. 24 Lo'o jua'ạ Marcos, lo'o Aristarco, lo'o Demas, lo'o Lucas, ca ta'a ngu' ndyi'u ti' ngu' jinu'ụ. Nxtyucua tsa ngu' bi' 'na lo'o cña ji'ị ycui' Ndyosi ca nde.

25 Ña'ạ ti cua'ni Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa cu'mạ lacua. Jua'ạ caca cha' lacua.

Quityi nu ndyaa ca slo ngu' judío tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo

Xqui'ya Cristo, bi' cha' cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ñati̱ chalyuu

1 Nu ngua tya sa'ni la, tyuu̱ tsa quiya' cua
nchcui' ycui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na,
quiña'a̱ xi cha' nda Ni lo'o jyo'o bi'; cua nda
ycui' Ndyosi cha' lo'o jyo'o bi', cha' chcui'
ngu' lo'o lcaa tya'a quichi̱ tyi ngu'. 2 Pana
nu juani lo'o cua tye ti chalyuu, cua nchcui'
Ni lo'o na, xqui'ya cha' cua ñaa Jesús nde
chalyuu ca su ndi'i̱ na, la cui' Jesús nu laca
sca ti Sñi' ycui' Ni. Cua nguti'i̱ nu Jesús
bi' lo'o ycui' Ndyosi Sti yu nu lo'o ngüiñá
Ni chalyuu tya clyo; tya lo'o ngüiñá Ni lcaa
lo na nu ntsu'u nde cua̱ lo'o lcaa lo na nu
ntsu'u lo yuu chalyuu, cua laca ndu̱ Jesús
lo'o ycui' Ndyosi Sti Jesús li'. Lo'o jua'a̱
cua nda Ni chacuayá' ji'i̱ cha' caca ycui'
Jesús loo ji'i̱ lcaa na bi'. 3 Lcaa xee lubii nu
ntsu'u ca slo ycui' Ndyosi, cua ndyanu xee
bi' lo Jesús Sñi' Ni lo'o ñaa Jesús nguti'i̱ yu
chalyuu. Ñi'ya̱ nu laca ycui' Ndyosi, la cui'
jua'a̱ laca nu Jesús bi'; liñi tsa nclyo Jesús
cña ji'i̱ lcaa na nu ntsu'u chalyuu tsiya' ti,
bi' cha' laca ndi'i̱ tso'o ti lcaa na bi'. Nu lo'o
ndye ngua'ni Jesús cña nu ntsu'u ji'i̱ yu nde
chalyuu, cha' ngüityi̱ yu yabe' nu ntsu'u ji'i̱
ñati̱, li' nguxtyuu̱ yu ndyaa yu ca slo ycui'
Ndyosi Sti yu, ndyaa tucua yu nde la'a tsu'
cui̱ su tlyu ca su ntucua ycui' Ni.

Ná caca stu'ba cha' ji'i̱ xca̱ ji'i̱ ycui' Ni lo'o Jesús

4 Tlyu la chacuayá' ntsu'u ji'i̱ Jesús nu sca
ti Sñi' ycui' Ndyosi que xca̱ ji'i̱ ycui' Ni nu
ntsu'u nde cua̱, xqui'ya cña nu cua ngua'ni
yu cuentya ji'i̱ Sti yu; quiña'a̱ tsa chacuayá'
nguxtyanu Ni ji'i̱ Jesús, xqui'ya cha' stu'ba
cha' ji'i̱ yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu. 5 Nde
laca sca cha' nu cua nchcui' ycui' Ndyosi
cuentya ji'i̱ Jesús nu laca Sñi' ycui' ca Ni:

Sñi' na' laca nu'u̱; cua nda na' chalyuu
jinu'u̱ cha' laca nu'u̱ Sñi' na'.

Lo'o jua'a̱ cua nchcui' ycui' Ndyosi chaca
cha' cuentya ji'i̱ Jesús:

Na' caca̱ Sti yu; caca yu Sñi' na' lacua.

Si'i cha' ji'i̱ sca xca̱ nu ntsu'u nde cua̱
nchcui' Ni cha' bi', cuentya ji'i̱ Jesús nda Ni
cha' bi'. 6 Tya clyo lo'o cua ta ti ycui' Ndyosi
ji'i̱ Sñi' ycui' ca Ni cha' caa̱ yu chalyuu, li'
nacui̱ Ni:

Lcaa xca̱ nu ntsu'u cuentya jna' nde cua̱,
nga'a̱ cha' cua'ni tlyu ngu' xca̱ bi' ji'i̱
Sñi' na'.

7 Jua'a̱ nchcui' ycui' Ndyosi ji'i̱ Sñi' Ni; pana
nu laca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi bi' ni, ndi'ya̱
nchcui' Ni cuentya ji'i̱ xca̱ bi':

Laca bi' ñi'ya̱ laca cui'i̱ ti, masi cui'i̱ nu tso'o
tsa ndu'ni.

Ñi'ya̱ ndyatu̱ sca quii' tlyu, cha' tyijyu' tsa
ntyiji'i̱ xee, jua'a̱ laca xca̱ bi' ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ndu'ni bi' cña.

8 Xa' ña'a̱ nchcui' ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱
Jesús nu laca Sñi' ycui' ca:

Ná nga'a̱ cha' tye cha' caca nu'u̱ loo, cha'
ycui' Ndyosi laca nu'u̱, nacui̱ Ni,

liñi ti ndu'ni nu'u̱ lo'o ñati̱ ca su laca nu'u̱
loo.

9 Ndiya tsa ti' nu'u̱ lcaa cha' liñi nu ndu'ni
ñati̱; ñasi̱' tsa nu'u̱ lo'o ndyu'ni ñati̱
cha' cuxi lo'o ycui' Ndyosi Sti nu'u̱.

Bi' cha' ngusubi na' jinu'u̱ cha' tya'a̱ nu'u̱ lo
cña jna', nacui̱ ycui' Ndyosi.

Jua'a̱ tso'o tsa nti' nu'u̱ juani, cha' tlyu la
chacuayá' cua nda na' jinu'u̱ que ji'i̱
xa' la ñati̱, nacui̱ ycui' Ndyosi.

10 Tya chaca cha' cua nchcui' ycui' Ndyosi
lo'o Jesús nu laca Sñi' ycui' ca Ni:

Nu'u̱ laca Xu'na tyucui ña'a̱ chalyuu, nacui̱
ycui' Ndyosi.

Tya clyo ngüiñá nu'u̱ lcaa na nu ntsu'u
chalyuu, lo'o jua'a̱ ngüiñá nu'u̱ lcaa
na nu ntsu'u nde cua̱.

11 Tiya' la li' culiji lcaa cha' bi' jua'a̱ ti; pana
ná sca caca jinu'u̱ tsiya' ti,

masi casu̱ chalyuu, masi casu̱ lcaa na nu
ntsu'u nde cua̱ ñi'ya̱ laca lo'o ndya-
su̱ sca ste' na.

12 Xco'o nu'u̱ cha' bi', ñi'ya̱ laca lo'o nch-
co'o na sca late' nu nga'aa cua'nijo'o
ji'na;

nchcutsa'a̱ na ji'i̱ cha' caja xa' nu cucui.

Pana ña'a̱ ti tya ndi'i̱ ycui' nu'u̱;

ná ntsu'u cha' casu' nu'u̱ tsiya' ti, nacui̱
ycui' Ndyosi ji'i̱ Jesús Sñi' ycui' ca
Ni.

13 Nde ntsu'u chaca cha' nu nscua lo quityi
cusu' cuentya ji'i̱ Jesús:

Cuaa clya nu'u ca nde, tyucua nu'u ca su
ntucua na' re;
ña'a cuayá' tyijiloo na' ji'i lcaa tya'a cusuu
nu'u tyucua nu'u, cha' caca nu'u loo
ji'i ngu' bi' tsiya' ti.
Ni sca quiya' bilya chcui' ycui' Ndyosi jua'a
cuentya ji'i xca ji'i Ni nde cua, sca ti lo'o
Jesús cua nchcui' Ni jua'a. 14 Lcaa nu laca xca
ji'i ycui' Ndyosi nde cua ni, lcaa tsa ndu'ni
bi' cña nu nclyo ycui' Ndyosi ji'i; cui'i nu
tso'o tsa laca nu ngu' xca bi'. Nda Ni ji'i
ngu' xca bi' caa nde chalyuu, cha' xtyucua
ngu' ji'i ca ta'a ñati nu cua clyaá ti ji'i nu
cuxi xqui'ya Jesús, cha' cua ngulala ti tye
chalyuu.

2

Tlyu tsa cha' laca cha' cua ngulaá na ji'i nu cuxi

1 Tlyu tsa cha' laca ji'i Jesús juani lacua, bi'
cha' nga'a cha' xñi tso'o na lcaa cha' nu cua
nchcui' Jesús lo'o na, cha' ná tyu'utsu' na
ji'i tyucuii liñi nu ngusñi na. 2 Tyempo sa'ni
la nchcui' xca bi' lo'o ñati cuentya ji'i ycui'
Ndyosi. Liñi tsa nchcui' xca bi' lo'o ngu',
cha' tyempo bi' lye tsa nguxcube' Ni ji'i
lcaa ñati nu ngua'ni cha' cuxi; la cui' jua'a
nguxcube' Ni ji'i ñati nu nga'aa ndaquiya'
ji'i cha' nu nchcui' Ni. 3 La cui' ti cha' caca
ji'na juani, si ná taquiya' na ji'i cha' nu cua
ndyuna na bi', cha' clyaá na ji'i nu cuxi;
ná caja ñi'ya clyaá na ji'i ycui' Ndyosi lo'o
cua ndye chalyuu, nu lo'o cua'ni cuayá' Ni
ji'i lcaa ñati. Clyo ndacha' ycui' Jesús nu
Xu'na na cha' bi' ji'i ñati nu ngua tsa'a ji'i
yu, jua'a ndyuna ngu' bi' cha' nu nchcui' yu;
tiya' la li', lo'o ji'na ndacha' ngu' bi' cha'
bi'. Bi' cha' jlo ti' na cha' chañi laca cha'
bi'. 4 Lo'o jua'a ngua'ni ycui' Ndyosi cña
cha' ca cuayá' ti' na cha' chañi tsa laca cha'
nu nchcui' ngu', ngua'ni Ni quiña'a tsa cha'
tlyu slo na cha' ña'a na ji'i. Tyuu tsa cha'
nu ná nchca cua'ni ñati chalyuu ngua'ni Ni,
cha' cube tsa ti' na ji'i ycui' Ni lo'o ña'a na
cha' tlyu bi'. Lo'o li' cua nda Ni Xtyi'i ycui'
Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ñati chalyuu,
tsa ña'a nu ntsu'u tyiquee ycui' Ni nda Ni
ji'i ngu'; bi' cha' nchca ji'na cua'ni na tyuu
lo cña cuentya ji'i ycui' Ndyosi, nu ná nchca
ji'i ñati cua'ni ycui' ca ngu'.

Tya'a na laca Jesús xqui'ya cha' ngua Ni ñati

5 Cha' ji'i chalyuu cucui bi' nchcui' na
juani, pana si'i nu ngu' xca ji'i ycui' Ndyosi
laca nu cua ngujui chacuayá' ji'i cha' caca
ngu' loo ji'i chalyuu cucui; sca ti ycui'
Ndyosi culo cña li'. 6 Ntsu'u sca cha' nu
nscua lo quityi cusu'; ndi'ya nchcui' cha' bi':
Ndyosi Xu'na ya, ná sca na tsiya' ti laca ñati
chalyuu, ná nga'a cha' cube ti' nu'u
ji'i ngu';
ná nga'a cha' cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ngu',
cha' laca ngu' ñati ti, nacui jyo'o
cusu'.
7 Masi sube tsa ñati laca ngu' cuentya jinu'u,
pana cua nda nu'u sca ñati nu lijya
chalyuu;
jua'a cua laca ti tyempo nda nu'u chacuayá'
cha' caca xca jinu'u loo ji'i yu bi'.
Ca tiya' la, li' ta nu'u sca su tso'o tsa su
tyucua yu lo'o nu'u, ñi'ya laca su
ntucua tlyu sca xu'na ñati, sca se'i
su caca chi loo.
8 Lo'o jua'a cua nda nu'u chacuayá' cha' caca
yu loo ji'i lcaa na.
Jua'a nacui quityi bi'. Cuentya ji'i lcaa ca
na tsiya' ti nchcui' quityi bi', nu lo'o nacui
quityi cha' cua nda Ni chacuayá' cha' caca
yu loo ji'i lcaa na, masi juani ti bilya ña'a
na cha' laca yu loo ji'i lcaa na bi'. 9 Pana
cua jlo ti' na ñi'ya ngua ji'i Jesús nu ngua
li', cha' xti ti tyempo ngua lcaa xca ji'i ycui'
Ndyosi loo la ji'i ycui' Jesús. Ngujuii yu lo
crusi cuentya ji'i lcaa ñati chalyuu, xqui'ya
cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o
na. Lo'o jua'a ndube tsa ti' na ñi'ya ndyaca
ji'i yu juani, cha' tso'o tsa ndyu'ni chi ngu'
loo yu; ndyu'ni tlyu ngu' ji'i yu xqui'ya cha'
cua ngujuii yu, xqui'ya cha' ti'í tsa ngua ti'
yu cuentya ji'na.
10 Clyo ngüiñá ycui' Ndyosi lcaa ca na nu
ntsu'u chalyuu, jua'a tya ña'asii Ni lcaa na;
lo'o jua'a nti' Ni cha' tyalaa ca ta'a na nu
laca na sñi' Ni ca su tso'o tsa ca su ntucua
ycui' Ni. Bi' cha' clyo ndulo tsa cha' ji'i Ni
cha' tye lcaa cña nu ngua'ni Jesucristo; lo'o
nu juani cua ngulaá na ji'i nu cuxi xqui'ya
Jesús, masi ti'í tsa ngua ti' yu lo'o ngua'ni
yu cña bi'. 11 Na cua ngua'ni lubii Jesús ji'i
cresiya ji'i ñati chalyuu, bi' cha' juani laca
ycui' Ndyosi Sti na; lcaa na nu cua ngua
lubii cresiya ji'na xqui'ya Jesús ni, ntsu'u
sca ti Sti na lo'o ycui' Jesús, cha' laca ycui'
Ndyosi Sti na juani. Lo'o jua'a ná ndube

ti' Jesús, nchcui' yu cha' tya'a ycui' yu laca
na. 12 Cua nscua tsaca cha' nu cua nacui yu
ndi'ya:
Ndyosi Sti na', tso'o ti chcui' na' cha' jinu'u
su ndi'i na' lo'o ngu' tya'a na';
cula tu'ba na' jii lo'o cua'ni tlyu na' jinu'u
ca su ndyu'u ti'i lcaa ñati.
13 Lo'o jua'a chaca cha' nacui yu ndi'ya:
Lo'o na' xñi na' cha' ji'i ycui' Ndyosi Sti na',
nacui.
Lo'o li' nchcui' yu chaca quiya' ndi'ya:
Nde ti ndi'i ya, cha' stu'ba ti ndi'i na' lo'o
sñi' na' nu cua nda ycui' Ndyosi 'na.
Jua'a nchcui' cha' nu cua nscua lo quityi
cusu' bi'.
14 Nu na, ñati chalyuu na ni, sca ti cuaña'
na, sca ti tañi na lo'o ngu' cusu' ji'na, jua'a
lo'o ngu' tya'a na. Ca ta'a na nu cua ngusñi
na cha' ji'i Jesús laca na ñati chalyuu; bi'
cha' lo'o nu Jesús bi' ngua yu ñati, cha' li'
ngua ji'i yu ngujuii yu cuentya ji'na. Sca ti
jua'a ngujui ñi'ya tyijiloo yu ji'i nu xña'a nu
nclyo cña nde ca bilyaa, su nti' nu xña'a bi'
cha' tsaa cresiya ji'i lcaa ñati. 15 Lo'o jua'a
ngua'ni lyaá yu ji'i ñati nu ntsii tsa cha'
cajaa ngu'; lcaa tsa lo'o ñaa ngu' bi' chalyuu,
cuxi ti ndi'i ngu' bi', ti'í tsa cña nti' ngu',
xqui'ya cha' xcui' na ntsii tsa ngu' si cajaa
ngu'. Ngua'ni tye Jesús cha' ntsii ngu' jua'a,
ndu'ni yu cha' tso'o ti tyi'i ngu' bi' juani.
16 Ná yaa Jesús chalyuu cha' xtyucua yu ji'i
ngu' xca ji'i Ni nde cua; cuentya ji'na ñati
chalyuu na yaa Jesús, cha' xtyucua yu ji'na
ngua ti' yu, cha' ca ta'a na laca na tya'a ñati
ji'i jyo'o Abraham, masi cua lijya na chalyuu
tiya' la xi. 17 Bi' cha' lacua, stu'ba ti ntsu'u
cha' ji'i Jesús lo'o ñati ji'i ycui' nde chalyuu.
Ngujuii yu lo crusi cuentya ji'na, lo'o juani
ntucua yu ca slo ycui' Ndyosi cha' chcui'
yu lo'o Ni, cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u
ji'na. Juani laca Jesús ñi'ya laca sca sti jo'ó
nu laca loo la nu ndyi'u tsa ti' ji'na, nu jua'a
tso'o tsa ndu'ni tya'na ti' ji'na. 18 Juani taca
cua'ni lyaá Jesús ji'i ñati lo'o ndyojolaqui nu
cuxi ji'i; nchca ji'i yu cua'ni jua'a, xqui'ya
cha' lo'o ji'i ycui' yu ngua ti' nu cuxi cua'ni
ngana ji'i, cha' lo'o ycui' yu ngua tii yu ji'i
cha' ti'í lo'o yaa yu nde chalyuu.

3

Ná stu'ba Moisés lo'o Jesús

1 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo,
cu'ma nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i ma,
culacua tso'o ti' ma tilaca laca Jesucristo.
Cua nda ycui' Ndyosi Sti yu ji'i yu cha' yaa
yu nde chalyuu, lo'o nu juani laca yu ñi'ya
laca sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na, cha'
ngusñi na cha' ji'i ycui'. 2 Ndaquiya' Jesús
lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi Sti yu ji'i
yu, ndyi'u ti' yu ji'i ycui' Ni nu nguane ji'i
yu cha' caa yu nde chalyuu tya clyo. La
cui' jua'a ndaquiya' jyo'o Moisés ji'i cña nu
ngulo ycui' Ndyosi ji'i nu ngua sa'ni bi'.
3 Pana juani lye la ndu'ni tlyu na ji'i Jesús,
cha' ná stu'ba jyo'o Moisés lo'o yu bi'. Ñi'ya
laca lo'o ndye ndya' sca ni'i ni, tso'o tsa
nchcui' ngu' cha' ji'i cuityi nu ngüiñá ji'i ni'i
bi', masi ná nchcui' lye ngu' cha' ji'i ycui'
ni'i; la cui' jua'a laca lo'o Jesús ni, lye la
ndyi'u ti' ngu' ji'i ycui' Jesús, masi nga'aa
lye ndyi'u ti' ngu' ji'i nu Moisés bi'. 4 Cua
ña'a ca ni'i nu ndiñá ñati ni, cua ntsu'u
xu'na ni'i bi'; pana ycui' Ndyosi ngüiñá
lcaa ca na, lo'o lcaa ca chalyuu, lo'o lcaa
ñati nu ndi'i chalyuu. 5 Tso'o tsa cña nu
ngua'ni nu Moisés bi' lo'o ngua yu cña sa'ni,
cha' cuentya ji'i ñati ji'i ycui' Ndyosi nde
chalyuu ngua yu cña; nchcui' tsa jyo'o bi'
lcaa cha' nu ngua ti' ycui' Ndyosi cha' chcui'
Ni lo'o ngu' bi'. 6 Pana nu Cristo bi' ni, tso'o
la cña ndu'ni yu, xqui'ya cha' laca yu Sñi'
ycui' Ndyosi, lo'o jua'a laca yu loo ji'i lcaa
ñati nu ntsu'u cuentya ji'i Ni. La cui' ñati
ji'i ycui' Ni laca na, si ña'a ti ná ntsii na
ña'a cuayá' tye chalyuu ji'na, si ña'a ti tya
tso'o ntsu'u tyiquee na laja lo'o ndu ti' na
ji'i Cristo cha' cua'ni lyaá lyiji yu ji'na.

Caja ñi'ya nu tso'o ti tyi'i tyiquee na, si taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi

7 Lo quityi cua nscua sca cha' nu nda
Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ñati sa'ni. Ndi'ya
nchcui' Ni lo'o ngu' tya li':
Juani ti cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nda na'
lo'o ma:
8 Nga'aa tyu'u cha' cuxi tyiquee ma ña'a ma
'na chaca quiya',
ni nga'aa cua'ni ma ñi'ya nu ngua'ni jyo'o
cusu' ji'i ma tsaca quiya' nu ngua
sa'ni la.
Nu ngua li' lye tsa ngusuu tya'a ngu' lo'o na'
ca ne' quixi' su nguta'a yu'u ti ngu',
nacui Ni.
Nu ngua li' ngua ti' ngu' cua'ni cuayá' ngu'
'na, si cua'ni tyaala na' ji'i ngu'.

9 Ngua ti' jyo'o cusu' ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni cuxi
ngu' lo'o na' nu ngua li';
cua nxtyí lo'o ti ngu' 'na tyucui tu'ba yija̱,
masi na'a̱ ngu' lcaa cha' tlyu nu cua
ngua'ni na' cuentya ji'i̱ ngu' lcaa
yija̱ bi', nacui̱ Ni.
10 Bi' cha' ngua ñasi̱' tsa na' ji'i̱ ngu' bi' li'.
Ni na' li': "Xcui' cuxi ti nclyacua ti' ngu' bi',
ná ntaja'a̱ ngu' tsiya' ti cha' tyanu
cha' jna' ne' cresiya ji'i̱ ngu';
ná ntaja'a̱ ngu' cua'ni ngu' ñi'ya̱ nu ni na'
ji'i̱ ngu' cha' cua'ni ngu'", nacui̱ na'
li'.
11 Ngua ñasi̱' tsa na' ji'i̱ ngu' bi' li', ña'a̱
cuayá' lye tsa nchcui' na' lo'o ngu'
bi' li':
"Nga'aa tyalaa ma̱ ca slo na' cha' tyi'i̱ tso'o
ti ma̱ lo'o na'".
Jua'a̱ ntsu'u cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o
ngu' tya li'.
12 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús,
ña'a̱sii̱ ma̱ ji'i̱ ycui' ca ma̱, cha' ni tsaca ma̱
ná tya'a̱chu̱' ma̱ ji'i̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu
lu'ú ca, cha' ná caca cuxi cresiya ji'i̱ ma̱,
ñi'ya̱ si nga'aa taquiya' ma̱ cha' ji'i̱ Ni. 13 Ná
tso'o si cñilo'o nu cuxi ji'i̱ ma̱, lo'o li' xana
caca cuxi cresiya ji'i̱ ma̱. Bi' cha' lcaa tsa̱
nga'a̱ cha' xtyucua ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱, cha'
tyanu tachaa la cha' ji'i̱ Jesús ne' cresiya ji'i̱
ngu' tya'a ma̱, cha' ná cñilo'o nu cuxi ji'i̱ ma̱
tyucui lo'o tya ndi'i̱ ti ma̱ chalyuu. 14 Lcaa na
lo'o tya'a na, tya ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo
si ña'a̱ ti xñi na cha' ji'i̱ Ni ña'a̱ cuayá' nu tye
chalyuu ji'na, la cui' ñi'ya̱ lo'o jlya ti' na ji'i̱
yu nu ngua tya clyo.
15 Ndi'ya̱ nchcui' ycui' Ndyosi cha' nu
nscua lo quityi bi':
Juani ti cua'a̱ jyaca̱ ma̱ ji'i̱ cha' nu ta na' lo'o
ma̱:
Nga'aa tyu'u cha' cuxi tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱
'na chaca quiya',
nga'aa cua'ni ma̱ ñi'ya̱ ngua'ni jyo'o cusu'
ji'i̱ ma̱ tsaca quiya' tya sa'ni la;
nu ngua li' lye tsa ngusu̱u̱ tya'a ngu' lo'o na'.
16 Lcaa ñati̱ nu cua ndyalo'o Moisés ji'i̱ nu
lo'o ngutu'u ngu' ca loyuu Egipto ni, bi'
ñati̱ ngua nu cua ndyuna cha' nu nchcui'
ycui' Ndyosi lo'o ngu' nu ngua li', pana
lye tsa ngusu̱u̱ tya'a ngu' lo'o Ni li'; 17 bi'
cha' ngua ñasi̱' tsa ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱ bi'
tyucui tyempo lo'o ngutu'u scua tu'ba yija̱,
bi' cha' ndyanu tyijya̱ jyo'o bi' jua'a̱ ti to'
tyucui̱i̱ ca ne' quixi̱' ca su nguta'a̱ yu'u ti
ngu'. 18 Cua lye tsa nchcui' Ni cha' ji'i̱ ngu'
nu ngusu̱u̱ tya'a lo'o Ni: "Nga'aa tyalaa ngu'
bi' ca slo na', cha' tyi'i̱ tso'o ti ngu' ca nde",
nacui̱ Ni li'. 19 Nchca cuayá' ti' na lacua,
cha' nga'aa ndyalaa ngu' bi' ca su nacui̱ Ni
ji'i̱ ngu' cha' tsaa ngu', xqui'ya cha' nga'aa
ndaquiya' ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi.

4

1 Cha' nu laca juani, cua nguxtyanu Ni sca
cha' lo'o na, cha' taca tyalaa na ca slo Ni,
cha' tyi'i̱ tso'o ti na ca bi'. Tso'o si cube ti'
na ji'i̱ lcaa ngu' tya'a na, cha' ná tyu'utsu'
ni tsaca ngu' ji'i̱ tyucui̱i̱ liñi nu tsaa ca su
tyi'i̱ na lo'o ycui' Ndyosi. 2 Ñi'ya̱ lo'o ndyuna
jyo'o cusu' bi' cha' tso'o nu nchcui' ycui'
Ndyosi lo'o ngu' cha' clyaá ngu', la cui' jua'a̱
cua ndyuna na cha' tso'o nu nchcui' Jesús.
Pana nu jyo'o bi' ni, ná ngua tso'o cresiya ji'i̱
ngu', masi cua ndyuna ngu' cha' bi', xqui'ya
cha' ná jlya ti' ngu' cha' bi', ná ngusñi tso'o
ngu' cha' bi'. 3 Nu lo'o ngusñi na cha' ji'i̱ Ni,
li' taca tyalaa na slo ycui' Ndyosi cha' tyi'i̱
tso'o ti na ca bi'. Pana ñi'ya̱ nu nscua lo
quityi re, jua'a̱ ngua cha' ji'i̱ jyo'o bi', cha'
nchcui' ycui' Ndyosi ndi'ya̱:
Ngua ñasi̱' na' li', nacui̱ Ni. Lye nchcui' na'
ji'i̱ ngu' bi',
cha' ná tyalaa ngu' bi' ca slo na', cha' ná tyi'i̱
tso'o ti ngu' ca nde.
Nacui̱ ycui' Ndyosi jua'a̱, masi cua ndye lcaa
cña ji'i̱ ycui' Ni tya lo'o ndya' chalyuu. 4 Cua
nscua sca cha' lo quityi cusu' nu nchcui'
cha' ji'i̱ tsa̱ nchca cati, tsa̱ ndi'i̱ cña' ti na.
Ndi'ya̱ nacui̱ quityi:
Nguti'i̱ cña' ycui' Ni tsa̱ nu nchca cati li',
cha' ná ngua'ni Ni cña tsa̱ bi' li'.
5 Pana ndi'ya̱ nchcui' lo quityi nu nscua
jyo'o bi':
Nga'aa tyalaa ngu' bi' ca slo na' cha' tyi'i̱
tso'o ti ngu' ca nde.
6 Bi' ñati̱ laca nu clyo ndyuna cha' tso'o nu
cua nchcui' Ni lo'o ngu', cha' clyaá ngu' ji'i̱
nu cuxi, lo'o li' ná ngua tyalaa ngu' bi' ca
slo ycui' Ndyosi, ná ngua tyi'i̱ tso'o ti ngu'
ca su nacui̱ Ni cha' tyi'i̱ ngu', xqui'ya cha' ná
ntaja'a̱ ngu' bi' taquiya' ngu' cha' bi'. Pana
tya lyiji xi cha' tyu'u ti'i̱ lcaa ñati̱ nu nscua
cha' tyi'i̱ tso'o ti ca slo ycui' Ndyosi; 7 tya
nda la Ni xi tyempo ji'na, cha' juani ti tya
taca cuna na cha' bi'. Cua ngua tyu̱u̱ yija̱ tya

lo'o ngujuii jyo'o Moisés bi', nu lo'o nchcui'
ycui' Ndyosi lo'o David. Ndi'ya̱ nacui̱ Ni:
Juani ti cua'a̱ jyaca̱ ma̱ ji'i̱ cha' nu nda na'
lo'o ma̱,
ná tyu'u cha' cuxi tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ jna'.
8 Nu ngua cua sa'ni bi', ná ngua ji'i̱ jyo'o
Josué tyalo'o yu ji'i̱ ñati̱ bi' sca ti quiya' ca
su ndi'i̱ ycui' Ndyosi; bi' cha' tiya' la tya nda
la Ni xi tyempo cha' cuna na cha' bi'. 9 Lo'o
juani ni, si ña'a̱ ti tya xñi tso'o na cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi, tya taca tyi'i̱ tso'o ti na lo'o Ni
li', ñi'ya̱ lo'o ngua'a̱ cña' ycui' Ni tsa̱ nchca
cati bi'. 10 Masi tye cña ji'na nde chalyuu,
tsaa na ca slo ycui' Ndyosi, li' taca tyi'i̱ tso'o
ti na lo'o Ni ca bi', ñi'ya̱ nu nguti'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o ngua'ni tye Ni cña ji'i̱ Ni lo'o
ngua tsa̱ nchca cati bi'. 11 Lcaa tsa̱ cua'ni cña
ti' na lacua, cha' ña'a̱ ti tyu'u cha' ji'na lo'o
ycui' Ni, cha' taca tyi'i̱ tso'o ti na. Ná cua'ni
na ñi'ya̱ nu ngua'ni jyo'o cusu' bi', nu ná
ndaquiya' tsiya' ti ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' li'
ná ngua tyalaa ngu' bi' ca su nacui̱ Ni cha'
tsaa ngu'.
12 Lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o
ñati̱ ni, ñi'ya̱ nti' sca na lu'ú, jua'a̱ laca cha'
bi'. Lcaa tyempo ndu'ni bi' cña ne' cresiya
ji'i̱ ñati̱ nu cuna cha' bi'. Laca cha' bi' ñi'ya̱
si laca sca xlyu nu cha tsa tu'ba tyucuaa
chu̱'; ndu'ni bi' cha' saala cuaña' na ña'a̱
cuayá' nu tyalaa ca su ntsu'u tyijya̱ na, ña'a̱
cuayá' tyaca̱' ycua nu ntsu'u ne' tyijya̱ na.
La cui' jua'a̱ laca lo'o cuna na cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi bi', na nchcui' ca'a̱ ti cha' bi' ji'i̱
tyucui ña'a̱ na, jua'a̱ lo'o cresiya ji'na. Lo'o
nduna na sca cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi
lo'o ñati̱, liñi tsa quijeloo cha' ji'i̱ Ni, lcaa
cha' nu ntsu'u tyiquee na cha' caja ji'na,
lcaa cha' nu nclyacua ti' scaa na. 13 Ná taca
tyu'u cuaana ti cha' tyiquee na, ni tsaca cha'
nu ntsu'u ji'na, cha' ná ca cuayá' ti' ycui'
Ndyosi ji'i̱ cha' bi'. Ná taca. Ña'a̱ Ni ji'i̱
lcaa ñati̱ nu cua ngüiñá Ni, nu cua ngusta
Ni chalyuu; nchca tii Ni lcaa cha' nu ntsu'u
ji'na. Ná taca cua'ni na ni sca cña ca slo
ycui' Ndyosi cha' tyu'u cuatsi' ti sca cha',
cha' nga'a̱ cha' xacui̱ na cha' ji'i̱ ycui' Ni
cuentya ji'i̱ lcaa cña nu ngua'ni scaa na nde
chalyuu, nu lo'o tye chalyuu ji'na.

Sti jo'ó cuentya ji'na ca slo ycui' Ndyosi laca Jesús

14 Lo'o cua ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, li'
nga'a̱ cha' cua'ni na cha' tso'o ti tyanu cha'
bi' ne' cresiya ji'na. Cua laca ntsu'u sca
sti jo'ó nu laca loo la nu ndu̱ cuentya ji'na;
Jesús laca bi', nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca
yu. Cua ndyaa Jesús ca su ndi'i̱ ycui' Ndyosi
Sti yu; juani ndu̱ Jesús slo Ni, nchcui' cha'
ji'na lo'o Ni. 15 Laca Jesús sti jo'ó nu laca loo
la cuentya ji'na, lo'o jua'a̱ tya'na tsa ti' Jesús
ña'a̱ yu ji'na. Cua jlo ti' yu cha' ntsu'u tsa
quiya' lo'o cua cua'ni ti nu cuxi ngana ji'na,
cha' nu lo'o tya ndi'i̱ Jesús lo yuu chalyuu,
la cui' jua'a̱ lye tsa ngua'ni cuayá' nu xña'a̱
ji'i̱ yu, si cua'ni yu cha' cuxi. Pana nu Jesús
bi' ni, ni sca cha' cuxi ná ngua'ni yu, bi' cha'
taca caca yu sti jo'ó nu laca loo la cuentya
ji'na, cha' jlo ti' Jesús ñi'ya̱ nñilo'o tsa nu
xña'a̱ ji'na. 16 Ná cutsii̱ na tsiya' ti lacua,
tyucui tyiquee na jña na sca cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi ca su tlyu ca su laca Ni loo; chcui' na
lo'o ycui' Ndyosi nu xcui' tso'o tsa ndu'ni
lo'o ñati̱, cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'na,
cha' xtyucua Ni ji'na, masi la cui' ca hora
nu lyiji tsa cha' ji'na.

5

1 Xa' la xu'na sti jo'ó nu ndi'i̱ nde chalyuu
ni, nsubi ngu' ji'i̱ tya'a ngu' tilaca caca
xu'na sti jo'ó, cha' caca yu bi' cña ji'i̱ ycui'
Ndyosi cuentya ji'i̱ ñati̱. Nsta sti jo'ó bi'
msta̱ nu lijya̱ lo'o xa' ñati̱ ji'i̱ lo mesa ji'i̱
ycui' Ndyosi, jua'a̱ ndijña tsa yu cha' clyu ti'
ji'i̱ Ni xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ bi' li'.
2 Ñati̱ chalyuu ti laca sti jo'ó bi'; lo'o ycui' yu
ntsu'u cha' cuxi nu ndyu'ni yu, bi' cha' tso'o
ti nchcui' yu lo'o ñati̱ nu ná nduna tsiya' ti,
nu ndyu'ni tsa cha' cuxi. 3 La cui' tyempo
lo'o ndyu'ni yu bi' cña cuentya ji'i̱ xa' ñati̱,
la cui' jua'a̱ cuentya ji'i̱ ycui' ca yu nga'a̱
cha' jña yu cha' clyu ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi,
xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ycui' yu.
4 Ni sca ñati̱ ná ntsu'u chacuayá' cha' caca
yu xu'na sti jo'ó hora nu nti' ti yu cha' caca
yu cña bi'; ycui' Ndyosi laca nu nsubi tilaca
nu tso'o cha' caca xu'na sti jo'ó cuentya ji'i̱
Ni, ñi'ya̱ ngusubi Ni ji'i̱ jyo'o Aarón cha'
ngua yu xu'na sti jo'ó. 5 Lo'o Cristo ni, laca
Ni sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na; si'i
cha' ji'i̱ ycui' ti Ni ndu'ni Ni jua'a̱, cha' ná
ngüijña Ni cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti Ni cha'
caca tlyu la Ni. Ycui' Ndyosi laca nu cua
nchcui' lo'o Sñi' Ni tya clyo:
Sñi' na' laca nu'u̱; ycui' na' cua nda na'
chalyuu jinu'u̱, cha' laca nu'u̱ Sñi'

na'.
Jua'a̱ cha' nda Ni lo'o Cristo. [6] Lo'o li' cua
nchcui' ycui' Ni chaca cha' ndi'ya̱:
Lcaa ca tyempo caca nu'u̱ sti jo'ó;
la cui' ñi'ya̱ nu ngua'ni jyo'o Melquisedec
nu ngua cua sa'ni la, jua'a̱ cua'ni
nu'u̱ cuentya ji'i̱ ñati̱ juani.
[7] Nu lo'o tya ndi'i̱ Jesús lo yuu chalyuu, tyu̱u̱
tsa quiya' ngusi'ya tsa yu lo'o nchcui' yu
lo'o ycui' Ndyosi Sti yu; lye tsa ngua ti'
cresiya ji'i̱ yu lo'o ngüijña yu cha' ji'i̱ Ni,
cha' nchca tsa ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ngua ji'i̱ Ni
cua'a ji'i̱ ñati̱ cha' ná cujuii ngu' ji'i̱ Jesús
nquicha'; pana ndyuna Ni cha' nu nchcui'
Jesús lo'o Ni, cha' ntaja'a̱ yu cua'ni yu lcaa
cña nu nti' ycui' Ndyosi Sti yu. [8] Bi' cha'
ndaquiya' Jesús lcaa cña nu nti' ycui' Ni
cha' cua'ni yu. Nchcube' tsa yu lo'o nguti'i̱
yu nde chalyuu; masi nu sca ti Sñi' ycui'
Ndyosi laca yu, pana tya ngua tsa'a̱ la yu
cua ña'a̱ ca cña nu cua'ni yu cuentya ji'i̱
Ni. [9] Tiya' la li', lo'o cua ngua lcaa cha'
ji'i̱ Jesús cha' cua ngua'ni yu cña nu cua
nda ycui' Ndyosi ji'i̱ yu cha' cua'ni yu, tya
li' ntucua quiya' cha' cua'ni lyaá Jesús ji'i̱
cua ña'a̱ ca ñati̱ chalyuu nu tyaja'a̱ cua'a̱
jyaca̱ ji'i̱ cha' nu cua nchcui' yu lo'o; ná
tye tsiya' ti cha' cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i̱ cha'
cuxi nu ntsu'u ji'na. [10] Bi' cha' cua nacui̱ Ni
cha' laca Jesús sti jo'ó nu laca loo la; la cui'
ñi'ya̱ nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua
cua sa'ni la, jua'a̱ cua'ni Jesús cuentya ji'na
juani.

Caca cuxi cha' ji'na si tya'a̱chu̱' na ji'i̱ Jesús

[11] Cua quiña'a̱ tsa cha' nti' ya chcui' ya
lo'o ma̱ cha' ji'i̱ Cristo, cha' quiña'a̱ tsa cha'
tya lyiji ca cuayá' ti' ma̱. Pana ná nchca
culu'u tso'o ya lcaa cha' bi' ji'i̱ ma̱; tlyu
tsa cña caca, xqui'ya cha' ycui' cu'ma̱ ná
ndyu'ni yala ma̱ cha' ca cuayá' ti' ma̱ cha'
bi'. [12] Tya sa'ni tsa ngua lo'o ndyuna ma̱
cha' ji'i̱ Cristo tya clyo; cua nteje tacui tyu̱u̱
tsa tyempo, ña'a̱ cuayá' taca caca ma̱ mstru
cuentya ji'i̱ Cristo nquicha', pana ña'a̱ ti
ndi'i̱ ma̱ juani. Tya nti' cha' culu'u la ngu'
ji'i̱ ma̱ tya chaca quiya' ñi'ya̱ ntucua quiya'
cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, la cui' cha' nu ngua
ti' Ni cha' cacha' Ni ji'i̱ ñati̱ chalyuu. Ñi'ya̱
ndu'ni sca cubi' nu tya ntyi', cha' bilya cacu
bi' tyaja, jua'a̱ ndyu'ni ma̱, cha' ná nchca ca
cuayá' ti' ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi bi'. [13] Tya
cuañi' tsa ngu' nu tya ntyi'; la cui' jua'a̱ laca
cu'ma̱, cha' ná jlo ti' ma̱ tsiya' ti ñi'ya̱ nga'a̱
cha' cua'ni ma̱ lo'o ngua tso'o cresiya ji'i̱ ma̱
cuentya ji'i̱ Jesús, masi ntsu'u cha' tso'o nu
nga'a̱ cha' cua'ni ma̱ juani. [14] Ñati̱ nu cua
nguluu xi laca nu ndacu tyaja; lo'o cu'ma̱
caca jua'a̱, si qui'i̱ ma̱ cha' culacua tso'o ti'
ma̱ ñi'ya̱ laca sca cha', si cha' tso'o laca, si
cha' cuxi laca.

6

[1] Cua'ni yala na lacua, cha' cuna tso'o na
lcaa cha' nu ntsu'u ji'i̱ Cristo; cua'ni na cha'
caca na ñati̱ nu nclyacua tso'o ti ti', cha'
ná tso'o si xcui' na nchcui' na ji'i̱ cha' nu
ngua tsa'a̱ na tya clyo ti. Juani cua jlo tso'o
ti' na macala ntucua quiya' cha' ji'i̱ Cristo:
cua nchcui' na ñi'ya̱ caca tyu'utsu' na ji'i̱
cha' cuxi nu ngua'ni na tya sa'ni la, ñi'ya̱
caca xñi na cha' ji'i̱ Cristo; [2] jua'a̱ cua nchcui'
na ñi'ya̱ caca tyucuatya na chacuayá' ji'i̱
Cristo, ñi'ya̱ caca sta ya' ngu' hique na
chacuayá' ji'i̱ Cristo; cua nchcui' na cha' tya
tyu'ú na chaca quiya' nde loo la, masi cua
ngujuii na, cha' li' ntsu'u cha' cua'ni cuayá'
Ni ji'i̱ lcaa na lo'o tya'a na. [3] Lo'o nu juani
ni, nga'a̱ cha' cua'ni yala ti na cha' taquiya'
na lcaa cha' ji'i̱ Jesús nu tya lyiji xñi tso'o
na; jua'a̱ cua'ni na lacua, si tya ta la ycui'
Ndyosi xi chalyuu ji'na.

[4] Ná caja ñi'ya̱ cua'ni na lo'o ñati̱ nu
nguxtyanu tsiya' ti ji'i̱ cha' bi'. Cua jlo ti'
ngu' ñi'ya̱ laca lo'o cua ndyaala hique ngu'
cha' ngulacua tso'o ti' ngu', jua'a̱ cua jlo ti'
ngu' cha' tso'o tsa cua ña'a̱ ca cha' nu nda
ycui' Ndyosi ya̱a̱ slo ngu'. Lo'o ngu' bi', cua
ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cña ne' cresiya
ji'i̱ ngu' xqui'ya Jesús nquicha'. [5] Cua jlo ti'
ngu' bi', cha' cua na'a̱ ngu' cha' tso'o tsa
lcaa cha' nu nacui̱ Ni ji'na cha' cua'ni Ni
lo'o na; cua na'a̱ ngu' bi', cha' tlyu tsa cha'
nu ndyaca lo'o cua nguxana tyalaa chalyuu
cucui ji'i̱ ycui' Ndyosi ca su ndi'i̱ ngu'. [6] Lo'o
li' cua ndya'a̱chu̱' ngu' bi' ji'i̱ Jesús. Nga'aa
caca cua'ni na cha' chaca quiya' xñi tso'o
ngu' bi' cha' ji'i̱ Jesús; xcui' na nda ngu' bi'
cha' ti'í ji'i̱ Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi,
cha' ndyu'ni ngu' ñi'ya̱ laca si ntyiji'i̱ ca'a̱
ngu' ji'i̱ Jesús lo crusi chaca quiya', cha' xa'
xtyí lo'o ti ñati̱ chalyuu ji'i̱ yu. [7] Ñi'ya̱ nti'
sca yuu tso'o su ndyu'ni ngu' cña ni, lu'ba
ti nda'ya tyo ndyalú lo yuu bi'; ndyi'yu yuu
hitya tyo bi' li', cha' jua'a̱ nxtyucua ycui'

Ndyosi ji'i yuu cha' tyucua na cuiñii nu cua
ndyataa lo yuu, cha' cua'nijo'o ji'i ngu' nu
ndyu'ni cña bi'. 8 Pana ná tso'o yuu tsiya'
ti si tyucua xcui' quixi', xcui' yaca quiche';
xtyanu ngu' ji'i yuu nu ndu'ni jua'a, cha'
ñi'ya laca si cua ngusta ycui' Ndyosi yabe'
ji'i yuu bi', jua'a ndyu'u cha'. Nga'a cha'
cua'a ngu' quii' lo yuu bi', cha' tye tyaqui
lcaa na cuxi nu ntsu'u ca ndacua. Ñi'ya nu
caca ji'i yuu nu ná tso'o tsiya' ti bi', jua'a
caca cuxi ji'na si xtyanu na cha' ji'i Jesús.

Ña'a ti tya xñi tso'o na cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' ná xtyanu chca Ni ji'na

9 Cu'ma tya'a tso'o na, nu ntsu'u tsa ty-
iquee ya ña'a ya ji'i ma, nga'aa ntsu'u cha'
culacua ti' ya cha' ji'i ma jua'a, masi nchcui'
ya ñi'ya nu cua nchcui' ca ti ya. Cua jlo
ti' ya cha' tso'o ti ndyaca ji'i ma juani,
tya lo'o ngua'ni lyaá Jesús ji'i ma ji'i nu
cuxi. 10 Lo'o jua'a liñi tsa ndu'ni ycui' Ndyosi
lo'o na. Ná cjlyaa ti' Ni lcaa cha' tso'o nu
cua ndyu'ni ma, nu lo'o nxtyucua ma ji'i
ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cha' cua
quiña'a xi cña ndyu'ni ma cuentya ji'i ngu'
bi'. Xqui'ya cha' ndyu'ni ma jua'a, bi' cha'
jlo ti' xa' ñati cha' ntsu'u tsa tyiquee ma
ji'i Jesús, cha' ña'a ti tya ndyu'ni ma cha'
tso'o lo'o ngu' juani. 11 Tso'o si ña'a ti tya
cua'ni ma tyucui tyempo nde loo la nti' ya,
cha' ndu ti' ma ji'i ycui' Ndyosi ña'a cuayá'
tyu'u tucua lcaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o
ma. 12 Ná nti' ya cha' caca taja ma; na cua
nti' ya cha' cua'ni ma ñi'ya nu ngua'ni xa'
la tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús tya clyo la,
nu cua ndalo tsa tyiquee cha' ndu ti' ngu' ji'i
ycui' Ndyosi. Bi' cha' cua ngujui lcaa cha' ji'i
ngu', ñi'ya nu nacui Ni cha' tyacua ji'i ngu'.
13 Nu ngua sa'ni la lo'o ngüiñi cha' ji'i
ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham, li' ngulotu
Ni xtañi ycui' Ni lo'o nacui Ni ndi'ya ji'i
nu cusu' bi': "Chacuayá' ji'i ycui' ca ti na'
cua'ni na' cña bi' cuentya jinu'u", nacui Ni.
Nga'aa ntsu'u la xa' ñati nu tlyu la cha' ji'i
que ycui' Ndyosi, bi' cha' ngulotu Ni xtañi
ycui' Ni, cha' quiñi cha' ji'i Ni lo'o Abraham
bi'. 14 Xa' nchcui' Ni lo'o jyo'o bi' li': "Chañi
cha' nu chcui' na' lo'o nu'u, cha' tso'o tsa
cua'ni na' lo'o nu'u, cha' quiña'a tsa ñati
jinu'u tyatu nde lo yuu tyempo ca nde loo
la". Jua'a nacui Ni nu ngua li'. 15 Ndalo tsa
tyiquee Abraham bi' li', cha' ndu ti' yu ji'i
cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o yu; bi' cha'
ngutu'u tucua lcaa cha' ji'i yu, ñi'ya nu cua
nacui Ni ji'i yu cha' caca ji'i. 16 Ndi'ya ndu'ni
ñati chalyuu: Si nti' ngu' cha' tyanu tachaa
sca cha' nu cua quiñi ti ji'i ngu' lo'o tya'a
ngu', li' nclyotu ngu' tañi sca jo'ó, masi
xtañi sca ñati tlyu laja lo'o nda ngu' cha';
ná caja ñi'ya xuu tya'a ngu' cuentya ji'i cha'
bi' li'. 17 La cui' jua'a ngua'ni ycui' Ndyosi.
Ngua ti' Ni cacha' liñi Ni ji'i ngu' ñi'ya nu
caca cha' bi' ji'i ngu' bi' ca nde loo la, cha'
ca cuayá' ti' ngu' cha' nga'aa tya'achu' Ni
tsiya' ti ji'i sca cha' nu cua nacui Ni tsaca
quiya'; bi' cha' xtañi ycui' Ni ngulotu Ni
clyo, cha' jua'a ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o jyo'o
bi'. 18 Xqui'ya lcaa cha' bi' cua jlo ti' na cha'
ná nga'a cha' cha'a tsiya' ti sca cha' nu cua
nacui ycui' Ndyosi cha' caca, cha' ná nti'
Ni cñilo'o Ni ji'na tsiya' ti. Tso'o ti ndi'i
tyiquee na juani, cha' ni sca cha' cuxi ná
taca xcutsii ji'na, xqui'ya cha' jlya ti' na cha'
nu nda ycui' Ndyosi lo'o na; cua ngua'ni
Ni cha' ndyaca tlyu la tyiquee na, cha' xñi
tso'o na lcaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o na
ña'a cuayá' nu tyu'u tucua cha' bi'. 19 Ñi'ya
nti' chcua ngratu nu nsalú ngu' nde siyu'
yaca ni'i, cha' tachaa ti xñi ca'a chcua bi' ji'i
quee nde siyu' hitya, cha' tyacui se'i ti yaca
ni'i bi' lo hitya, cha' ná caca tyu'utsu' yaca
ni'i bi' tsiya' ti li'; la cui' jua'a ndu'ni Jesús
lo'o na, cha' ndu'ni yu cha' tyanu tachaa
cha' ji'i ycui' Ni ne' cresiya ji'na, cha' ná
tya'achu' na ji'i Ni tsiya' ti. Cua ndyalaa
Jesús nde cua, ñi'ya laca si cua nteje tacui yu
tasá tlyu nu ndacui cla'be ne' laa tonu; juani
cua ndyaa tucua yu la cui' ca su ntucua ycui'
Ndyosi. 20 Cuentya ji'na, cua ndyaa Jesús ca
bi' nde loo la, cha' taca xtyucua yu ji'na.
Ná nga'a cha' tye cha' laca Jesús sti jo'ó nu
laca loo la cuentya ji'na; la cui' ñi'ya nu
ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni,
jua'a cua'ni Jesús cuentya ji'na juani.

7

Ñi'ya ngua Melquisedec sti jo'ó, jua'a laca Jesús cuentya ji'na juani

1 Nu jyo'o Melquisedec bi' ni, xu'na quichi
Salem ngua nu cusu' bi'; cuentya ji'i ycui'
Ndyosi nu laca loo la ngua'ni yu cña cha'
ngua yu sti jo'ó. Nu ngua tyempo bi' cua
ndyaa lca'a jyo'o Abraham ji'i tyuu tya'a rey
xña'a, cha' ngusuu tya'a yu lo'o ngu' bi',
ndyujuii yu ji'i nu ngu' xña'a bi' li'. Tyucuii

lo'o ñaa yu, li' ngutu'u nu Melquisedec bi'
ndyaa to' tyucuii cha' tyacua tya'a lo'o nu
Abraham bi'; ngulacua ji'i yu chacuayá' ji'i
ycui' Ndyosi li'. 2 Bi' cha' ngusa'be Abraham
lcaa yu'ba nu nquije ji'i yu chaca quiya', nu
nguaana nu ngu' xña'a bi'; tii tya'a yu'be
ngusa'be yu lcaa cha' bi', lo'o li' nda yu
ña'a tsaca yu'be ji'i nu cusu' Melquisedec
bi'. Ndi'ya ndyu'u xtañi nu cusu' bi': "xu'na
quichi nu liñi ca ndu'ni", jua'a ndyu'u cha'
bi' cha'cña ji'na; lo'o jua'a cha' xu'na quichi
Salem ngua nu cusu' bi', bi' cha' taca chcui'
na: "ti ti ndi'i cresiya ji'i ngu' xqui'ya
nu xu'na ngu'", cha' jua'a ndyu'u xquicha'
Salem cha'cña ji'na. 3 Ná nchcui' quityi
ñi'ya naa sti xtya'a nu Melquisedec bi',
jua'a ni sca cha' ná nscua lo quityi cuentya
ji'i jyo'o cusu' ji'i nu cusu' bi'; ná nchcui'
ni jacua' ngula, ni jacua' ngujuii. Ñi'ya
ngua Melquisedec, jua'a laca Jesús, cha'
lcaa tyempo laca yu sti jo'ó cuentya ji'na;
pana Jesús ni, laca yu nu sca ti Sñi' ycui'
Ndyosi.

4 Culacua xi ti' ma lacua, ni cha' ngua nu
cusu' bi' tlyu la que Abraham. Ji'i nu cusu'
Melquisedec bi' cua nda jyo'o cusu' ji'na
ña'a tsaca yu'be yu'ba, la cui' yu'ba nu cua
nquije ji'i yu chaca quiya', nu nguaana nu
ngu' xña'a bi'. 5 Chalyuu nu ngua sa'ni bi',
sca ti nu ñati tya'a ji'i jyo'o Leví laca sti jo'ó;
bi' ti ngu' nu nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i
cha' xñi ngu' msta nu nda cua ña'a ca ngu'
Israel ji'i ycui' Ndyosi. Msta bi' laca sa yu'be
lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu'. Lo'o jua'a
laca sti jo'ó bi' la cui' tya'a ñati lo'o tya'a
quichi tyi ngu' nu cuentya ji'i Abraham.
6 Pana nu cusu' Melquisedec bi' ni, si'i tya'a
ngu' Leví ngua Melquisedec bi' tsiya' ti,
masi ngusñi yu msta nu cua nda Abraham
ji'i ycui' Ndyosi; li' ngulacua nu cusu' bi' ji'i
Abraham, xqui'ya cha' cua ngüiñi cha' ji'i
ycui' Ndyosi lo'o Abraham tya clyo la. 7 Bi'
cha' cua jlo ti' na cha' tlyu la ngua jyo'o
Melquisedec bi' que jyo'o Abraham; na cua
ngulacua nu cusu' bi' ji'i jyo'o Abraham nu
ngua li', bi' cha' tlyu la chacuayá' ntsu'u
ji'i ycui' nu cusu' bi' que Abraham. 8 Xcui'
na ndyijii sti jo'ó nu nxñi msta nu nda
ñati chalyuu ti ji'i ycui' Ndyosi, tsa yu'be ti
cha' tso'o nu ntsu'u ji'i scaa ngu' nda ngu'
bi'; pana ná nscua lo quityi cusu' ni jacua'
ngujuii nu Melquisedec bi', la cui' nu cusu'
nu cua ngusñi msta nu nda Abraham nu
ngua li'. 9 Taca ñacui na cha' lo'o ycui' jyo'o
Leví cua nda msta ji'i nu Melquisedec bi'
nu ngua tsa bi', masi tiya' la yaa nu Leví
bi' chalyuu; la cui' jyo'o Leví nu ngua jyo'o
cusu' ji'i lcaa tya'a ngu' Leví nu ngua'ni
ngu' cña sti jo'ó, cha' ngusñi ngu' msta nu
nda ñati chalyuu ji'i ycui' Ndyosi. 10 Nu lo'o
ndyacua tya'a Melquisedec lo'o Abraham,
ñi'ya laca si lo'o Leví nda msta, jua'a ngua
li', masi tya lyiji cala Leví chalyuu, xqui'ya
cha' Abraham ngua jyo'o cusu' ji'i yu, cha'
sñi' ste' Abraham ngua sti Leví bi'.

11 Nu sti jo'ó nu yaa chalyuu tiya' la bi',
la cui' jua'a tya'a ñati ji'i jyo'o Leví, nclyu'u
qui'i ngu' bi' ji'i ngu' Israel cha' cua'ni ngu'
lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i ngu'.
Pana ná ndalo sti jo'ó bi' cua'ni tyucui cña
bi', bi' cha' juani ngutu'u tucua chaca nu
laca sti jo'ó nu cuentya ji'na. Ná laca yu
sti jo'ó ñi'ya ngua Aarón lo'o tya'a Aarón
sti jo'ó, masi laca yu sca sti jo'ó nu ñi'ya
ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni la,
la cui' jua'a cua'ni yu cuentya ji'na juani.
12 Nu lo'o ncha'a cha' ji'i sti jo'ó ni, la cui'
jua'a ncha'a cña nu nga'a cha' cua'ni na
cuentya ji'i ycui' Ndyosi. 13 Cha' ji'i Jesús
nu Xu'na na nchcui' cha' nu nscua lo quityi
cusu' bi'; pana ycui' Jesús ni, xa' ñati laca
bi', si'i tya'a ñati ji'i Leví laca yu. Ni sca
ñati tya'a xtañi Jesús ná ngua ngu' sti jo'ó
nde chu' la. 14 Cua jlo ti' ngu' cha' Judá ngua
xtañi Jesús tya lo'o ngula yu; pana nu lo'o
nchcui' jyo'o Moisés tilaca nu caca sti jo'ó,
ná nchcui' tsiya' ti ji'i ngu' tya'a xtañi Judá
bi'.

15 Lo'o nu juani laca Jesús sti jo'ó
nu xa' ña'a cua'ni; ñi'ya ngua'ni jyo'o
Melquisedec, jua'a cua'ni Ni cña ji'i sti jo'ó.
Bi' cha' tso'o la nchca cuayá' ti' na juani
cha' cua ntyeje tacui cha' ji'i cha' cusu' bi',
cha' cua ngutu'u tucua Jesús nu sti jo'ó
cucui ji'na. 16 Cua nda ycui' Ndyosi cña ji'i
Jesús cha' caca Ni sti jo'ó, xqui'ya cha' ná
ngua ji'i ñati chalyuu cujuii ngu' ji'i yu sca
ti quiya'; cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'
lo'o cua ngujuii yu. Juani ná nga'a cha' tye
chalyuu ji'i Ni; bi' cha' laca Jesús sti jo'ó
cuentya ji'na juani, si'i cha' cua'ni Ni lcaa
cña nu ndyu'ni ngu' tya'a Leví nu laca ñati
chalyuu ti. 17 Cua nscua lo quityi cusu' cha'
ndi'ya nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Ni:

Lcaa ca tyempo caca nu'u̱ sti jo'ó;
ñi'ya̱ nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu
ngua sa'ni, la cui' jua'a̱ cua'ni nu'u̱
cuentya ji'i̱ ñati̱ juani.
18 Bi' cha' cua ngulotsu' ycui' Ndyosi ji'i̱ cha'
cusu' nu lye tsa ngulo cña ji'na, cha' ná
caca xtyucua cha' cusu' bi' ji'na; ná nchca
cati̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o ycui' Ndyosi
jua'a̱. 19 Tya lyiji tsa cha' ca tso'o cresiya
ji'na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi cua
ngua'ni na lcaa cña nu ngulo jyo'o Moisés
ji'i̱ ngu' tya'a na nu ngua li', cha' ná ngua
cua'ni lyaá cha' cusu' bi' ji'na ji'i̱ nu cuxi;
pana juani taca xñi na cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi.
Cacua tsa laca ycui' Ni ji'na juani xqui'ya
Jesús, cha' tso'o la tsiya' ti laca cha' nu
ya̱lo'o Jesús cha' chcui' Ni lo'o na.
20 Tso'o la laca Jesús, xqui'ya cha' cua
ngüiñi tso'o cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o Sñi'
ndi'ya̱: "Chacuayá' ji'i̱ ycui' ca na' caca nu'u̱
sti jo'ó", nacui̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ Jesús. 21 Ná
nchcui' Ni jua'a̱ lo'o sti jo'ó tya'a ngu' Leví.
Pana ndi'ya̱ nchcui' ycui' Ni lo'o Jesús tya
lo'o nguxana cha' caca Jesús sti jo'ó:
Liñi tsa nda na' cha' cuentya jinu'u̱, nacui̱
ycui' Ndyosi,
nga'aa tya'a̱chu̱' na' tsiya' ti ji'i̱ cha' nu cua
nacui̱ na' bi':
"Lcaa ca tyempo caca nu'u̱ sti jo'ó.
Ñi'ya̱ nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu
ngua sa'ni, la cui' jua'a̱ cua'ni nu'u̱
cuentya ji'i̱ ñati̱ juani."
22 Bi' cha' cua tso'o la ngüiñi cha' ji'i̱ ycui' Ni
lo'o na juani, xqui'ya cña nu ngua'ni Jesús
cuentya ji'na. 23 Pana nu sti jo'ó tya'a ngu'
Leví bi' ni, xcui' na ndyijii ngu' bi', lo'o li'
xa' la tya'a ngu' ndyatí̱ lo cña sti jo'ó bi';
bi' cha' ngua quiña'a̱ tsa sti jo'ó chu̱' tyu̱u̱
yija̱ li'. 24 Lo'o nu Jesús bi' ni, ña'a̱ ti lu'ú
yu; ná nscua cha' cajaa Ni, bi' cha' ná nga'a̱
cha' tye cha' caca Ni sti jo'ó cuentya ji'na,
cha' ná ntsu'u cha' cua'ni xa' ñati̱ cña ji'i̱.
25 Lcaa ca tyempo, masi juani, masi nde loo
la, taca ji'i̱ Ni cua'ni lyaá Ni ji'i̱ cua ña'a̱
ca ñati̱ nu xñi cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya
Jesús. Tyucui tyempo ndi'i̱ Jesús ca slo
ycui' Ndyosi, cha' chcui' Ni lo'o ycui' Sti Ni
cuentya ji'na.
26 Xñi na cha' ji'i̱ Jesús lacua; bi' laca
sti jo'ó nu laca loo la, nu chañi cha' taca
xtyucua ji'na. Ñati̱ lubii tsiya' ti laca Ni, cha'
ná ntsu'u cha' cuxi, ná ntsu'u qui'ya ji'i̱ Ni.
Xa' ña'a̱ laca Jesús, nu ná nda ycui' Ndyosi
chacuayá' cha' tyanu yu slo ñati̱ chalyuu
nu ndu'ni tsa cha' cuxi; cua nda Sti yu su
tyucua yu la cui' su tlyu ca su ntucua ycui'
Ndyosi Sti yu. 27 Ndulo la tsiya' ti cha' nu
ntsu'u ji'i̱ Jesús que cha' nu ntsu'u ji'i̱ xa' la
sti jo'ó nu ndi'i̱ chalyuu. Lcaa tsa̱ nsta ngu'
bi' msta̱ lo mesa tacati, cha' jua'a̱ cati̱ la
qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu' lo'o ycui' Ndyosi;
clyo ndu'ni ngu' cha' cati̱ qui'ya ji'i̱ ycui'
ca ngu', lo'o li' ndu'ni ngu' cha' cati̱ qui'ya
nu ntsu'u ji'i̱ lcaa ngu' quichi̱ bi'. Pana nu
Jesús bi' ni, sca ti quiya' ngusta yu msta̱
lo'o nguti'i̱ yu chalyuu cha' cati̱ qui'ya nu
ntsu'u ji'i̱ ñati̱; tyucui ña'a̱ ycui' yu ngua
msta̱ bi', nu lo'o ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ yu
lo crusi. 28 Ñati̱ chalyuu ti laca sti jo'ó nu
ndu'ni cña nu cua nacui̱ jyo'o Moisés cha'
caca, ñati̱ nu tya ntsu'u qui'ya ji'i̱ laca ngu'
bi'; pana nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi ni, lubii
tsiya' ti cresiya ji'i̱ Ni. Cua tyeje tacui ti
tyempo cusu' lo'o ndaquiya' tsa ngu' ji'i̱ cña
nu ngulo jyo'o Moisés. Bi' cha' nguane ycui'
Ndyosi ji'i̱ Sñi' ycui' ca, nu Jesús bi' ni, cha'
caca Ni sti jo'ó cuentya ji'na. Cua nchcui' Sti
Ni lo'o Ni: "Chacuayá' ji'i̱ ycui' ca na' caca
nu'u̱ sti jo'ó", nacui̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ Jesús.

8

*Jesús laca nu ndi'i̱ ca slo ycui' Ndyosi, cha'
chcui' lo'o Ni cuentya ji'na*

1 Ndi'ya̱ ndyu'u cha' nu nti' na' chcui̱' lo'o
ma̱ juani: Ca cua̱ ntucua Jesús, nde la'a tsu'
cui̱ ca su ntucua ycui' Ndyosi, cha' nclyo Ni
cña tyucui ña'a̱ chalyuu; ca bi' ntucua Jesús
cha' laca Ni sti jo'ó nu laca loo la cuentya
ji'na. 2 Ndu'ni Ni cña ca sca se'i̱ su tacati tsa
nu ngüiñá ycui' Ndyosi; si'i ñati̱ chalyuu ti
nu ngüiñá ji'i̱, cha' laca bi' ñi'ya̱ nu ngua
ti' ycui' Ndyosi cha' caca. 3 Lcaa xu'na sti
jo'ó nde chalyuu ni, ntsu'u cha' sta ngu'
msta̱ ca slo ycui' Ndyosi, ntsu'u cha' taqui̱
ngu' xa' la msta̱ lo mesa quii', cha' bi' laca
cña ji'i̱ ngu'; lo'o jua'a̱ Jesús ni, ntsu'u msta̱
nu nda Ni ca slo ycui' Ndyosi cuentya ji'na,
4 masi ná ngua Jesús sti jo'ó lo'o nguti'i̱ yu
nde chalyuu. Ná nda ngu' cña bi' ji'i̱, cha'
cua laca ndi'i̱ xa' la sti jo'ó nu nsta msta̱
nu ntsu'u cha' ta ngu' quichi̱ chacuayá' ji'i̱
jyo'o Moisés. 5 Pana nu xa' la sti jo'ó bi' ni,
ñati̱ nu cajaa ti laca ngu' bi'; cua laca ti cña
ndu'ni ngu'. Xqui'ya ngu' bi' nchca cuayá'

ti' na cha' tso'o la tsiya' ti sti jo'ó laca Jesús,
nu ntucua ca slo ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a
nu chcua'ya late' nu ngüiñá jyo'o Moisés
su ngua'ni tlyu jyo'o cusu' ji'na ji'i ycui'
Ndyosi nu ngua li', ndi'ya nchcui' Ni lo'o nu
cusu' bi' cuentya ji'i chcua'ya bi': "Cui'ya
nu'u cuentya cha' cuiñá ma ni'i bi' ñi'ya
nu ngulu'u na' ji'i ma cha' cuiñá ma ji'i, nu
lo'o ngutu nu'u nchcui' nu'u lo'o na' lo xlya
ca'ya cua bi'", nacui Ni. Pana sca na nu culiji
yu'u ti ngua bi', tso'o la tsiya' ti su ntucua
Ni nde cua. 6 Bi' cha' cua nchca cuayá' ti'
na cha' tso'o la tsiya' ti cña nu ndu'ni Jesús
cuentya ji'na, siya' la cña nu ndyu'ni nu xa'
la sti jo'ó nde chalyuu. Lo'o juani ndulo tsa
cha' ji'na, la cui' cha' nu cua ngüiñi ji'i ycui'
Ndyosi lo'o na xqui'ya Jesús, cha' xcui' cha'
liñi tsiya' ti nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na.

7 Ntsu'u tsa cha' nu lyiji ji'i cha' cusu' nu
ngua tya clyo, nu cua ngüiñi ji'i Ni lo'o ñati
tyempo bi', bi' cha' nda ycui' Ndyosi chaca
cha' lo'o ñati. Ná ndyu'u scua cha' cusu' bi',
cha' taca ca tso'o cresiya ji'i ñati cuentya ji'i
ycui' Ndyosi, 8 cha' ná tso'o ngua'ni ñati bi'
li'. Ndi'ya nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi
cuentya ji'i cha' bi':

Cua ngulala ti tyalaa tsa cha' quiñi cha' 'na
lo'o tya'a ngu' Israel chaca quiya',
la cui' jua'a lo'o tya'a ngu' Judá, nacui ycui'
Ndyosi nu Xu'na na.
9 Si'i la cui' cha' ñi'ya nu cua ngüiñi 'na lo'o
jyo'o cusu' ji'i ngu' bi' nu ngua sa'ni,
nacui Ni.
Nu ngua li' ntejeya' na' ji'i ngu' cha' ngutu'u
ngu' ca quichi tyi ngu' Egipto, ndyaa
ngu'.
Pana ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu cua
ngüiñi 'na lo'o ngu';
ña'a ti ngua'ni tsa ngu' cha' cuxi, bi' cha'
nga'aa ntucuá na' cha' ji'i ngu',
nacui ycui' Ndyosi nu Xu'na na.
10 Lo'o juani nde laca cha' cucui nu cua quiñi
ti 'na lo'o ngu' Israel juani, nacui Ni.
Nu lo'o tyalaa tyempo, li' cua'ni na' cha'
tyanu tso'o lcaa cha' ne' cresiya ji'i
ngu', ñi'ya nu chcui' na' lo'o ngu' li'.
Tyucui ti' tyiquee ngu' cua'ni ngu' cña 'na
li';
caca na' ycui' Ndyosi nu Xu'na ngu' li', lo'o
jua'a caca ngu' bi' ñati jna'.
11 Taca jlo ti' ngu' tilaca laca na' li',
lcaa ngu' lo'o tya'a ngu', masi nu sube, masi
ñati cusu'.
Lo'o li' nga'aa ntsu'u cha' cacha' ngu' ji'i
tya'a ngu' tilaca laca na';
nga'aa nti' cha' culu'u ngu' ji'i tya'a quichi
tyi ngu' cha' laca na' ycui' Ndyosi nu
Xu'na ngu' li'.
12 Cua'ni clyu ti' na' ji'i ngu' ji'i qui'ya nu
ntsu'u ji'i ngu' li'; nga'aa culotu na'
qui'ya ji'i ngu' li'.
Jua'a nchcui' quityi ji'i ycui' Ndyosi bi'. 13 Na
cua culiji yu'u ti cha' cusu' nu ngua tya clyo;
jua'a ndyu'u cha' bi' li', nu lo'o nchcui' ycui'
Ndyosi ji'i chaca cha' cucui nu cua quiñi ti
ji'i Ni lo'o na. Sa'ni tsa nguxana cha' cusu'
bi'; cua jyo'o ti cha' bi' juani, cua culiji ti
cha' jua'a ti.

9

*Cristo laca nu cua ngusaala tyucuii ji'na
cha' caa na slo ycui' Ndyosi*

1 Nu cha' cusu' nu cua nda Ni lo'o ngu'
Israel nu ngua li', nchcui' bi' ñi'ya cua'ni
ngu' lo'o ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi.
Lo'o jua'a cua ntsu'u sca ni'i nu tacati ji'i
ngu', su ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i Ni, masi
ñati ti ngua ngu' nu ngüiñá ni'i bi'; 2 sca
chcua'ya late' ngüiñá ngu' bi' nu nscua
cla'be ne' lo'o su ndya'a sti jo'ó ti. Nde ne'
chcua'ya bi' cua ntucua candyeru chcua su
ndyaqui quii' lcaa hora; jua'a ntucua sca
mesa su nscua xlyá lo, nu caca msta ji'i ycui'
Ndyosi. Lcaa tsa ngusta sti jo'ó msta bi'. 3 Ca
ne' tasá nu ndacui cla'be ne' chcua'ya bi',
ca bi' ntsu'u chaca cuarto nu tacati tsa ji'i
ngu'. 4 Nde ne' cuarto bi' ntucua mesa oro
su ndaqui sti jo'ó yana jo'ó lo; la cui' ca bi'
ntucua cñá' tacati, nu ngüixii tyi'i ca chu'
yaca lo'o chcua oro. Ne' cñá' bi' cua ntsu'u
co'o tsa yu'be ti na nu ñi'ya ña'a scua ña'a,
nu nda ycui' Ndyosi cha' ndyacu ngu' Israel
ca lo nati' btyi su nguta'a yu'u ngu' nu ngua
sa'ni; ne' sca caatya oro ntsu'u co'o na nu
ndyacu ngu' bi'. Lo'o jua'a ca ne' cñá' bi'
ntsu'u co'o yaca xca ji'i jyo'o Aarón, yaca
nu ntyucua sati chu' jua'a ti; jua'a ntsu'u
tyucuaa quee cuaja', nu nscua nu tii tya'a
cha' bi' lo, nu ndacha' ni cña nu cua ngulo
ycui' Ndyosi ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. Ca
ta'a na bi' ntsu'u co'o ne' cñá' tacati bi'.
5 Chu' cñá' bi' ntucua lcui ji'i tucua tya'a xca
ji'i ycui' Ndyosi nu ndubi tsa ña'a; ngatya'a
ti lo lu'be xca ndubi bi' chu' cñá', cha' tyi'u

ti' ñatı̱ cha' ca bi' lijya̱ ycui' Ndyosi cha'
catı̱ qui'ya nu ntsu'u ji'ı̱ ngu'. Xca̱ ndubi bi'
cua ntucua cha' ca cuayá' ti' ngu' Israel cha'
lcaa tsa̱ nga'a̱ ycui' Ndyosi laja su ndi'ı̱ ngu'.
Pana ná caja tyempo chcui' na ji'ı̱ lcaa cha'
bi' juani.

6 Jua'a̱ ngua cha' ntucua lcaa yaca bi' ne'
chcua'ya late' bi' su ngua'ni tlyu ngu' ji'ı̱
ycui' Ndyosi, cha' lcaa tsa̱ ndyatí sti jo'ó
ndyaa ne' chcua'ya bi', ngua'ni cña ji'ı̱ ycui'
Ndyosi ca jua; 7 pana sca ti sti jo'ó nu laca
loo nguta'a̱ ca ne' cuarto nu tacati tsa bi' ji'ı̱
ngu', sca ti quiya' nguta'a̱ nu cusu' bi' sca
yija̱. Lo'o tañi na'ni ndyaa nu cusu' bi' li',
cha' scuı̱ ji'ı̱ slo ycui' Ndyosi ca ne' cuarto
tacati bi', cha' jua'a̱ cuityı̱ Ni qui'ya nu
ntsu'u ji'ı̱ ycui' nu cusu' bi', lo'o jua'a̱ cuityı̱
Ni lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'ı̱ lcaa ngu' quichı̱,
masi qui'ya nu ná nda ngu' cuentya si cha'
cuxi ngua'ni ngu' nquicha', cha' cuentya ji'ı̱
ycui' Ndyosi ngua'ni nu cusu' cña bi'. 8 Laja
lo'o nchcui' na ji'ı̱ chcua'ya late' bi' ndu'ni
Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' ca cuayá' ti' na, cha'
tya lyiji xñi tso'o na tyucuı̱ı̱ cha' ca̱a̱ na slo
ycui' Ndyosi si ña'a̱ ti tya ndu̱ ni'ı̱ cusu' bi',
si tya ndu'ni tlyu na ji'ı̱ ycui' Ndyosi ñi'ya̱
nu ngua'ni ngu' tya sa'ni bi'; tya lyiji caja
ñi'ya̱ nu ca̱a̱ na slo ycui' Ndyosi nu lubii
tsiya' ti cha' ji'ı̱ Ni li', si jua'a̱. 9 Xqui'ya
lcaa cha' bi' tso'o la ca cuayá' ti' na cha'
nu ndyaca juani; ná caja ñi'ya̱ nu ca tso'o
cresiya ji'na cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi laja
lo'o ndyu'ni tlyu ti na ji'ı̱ Ni ñi'ya̱ nu ngua'ni
ngu' bi', masi quiña'a̱ tsa msta̱ ta na ji'ı̱
Ni, masi taquı̱ tsa na na'ni lo mesa cha'
catı̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na. 10 Xcui' cha' nu
nchcui' ñatı̱ chalyuu ti laca, masi ñacuı̱ ngu'
cha' ná tso'o cacu na co'o na sca lo na, masi
ñacuı̱ ngu' ñi'ya̱ cua'ni na cha' caca lubii
cresiya ji'na; cña nu ndatsaa ti ñatı̱ chalyuu
ji'na cha' cua'ni na, jua'a̱ laca cha' bi'. Xti
ti tyempo talo cha' bi' ña'a̱ cuayá' xcutsa'a̱
ycui' Ndyosi lcaa cha'.

11 Lo'o juani cua ya̱a̱ Cristo, nu laca chaca
lo sti jo'ó nu laca loo; cua laca nguxana
ndyaca tso'o chalyuu xqui'ya Ni. Ná ndyaa
Ni ngua'ni Ni cña ne' sca ni'ı̱ tlyu nu ngüiñá
ñatı̱ ti, cha' ná ndu'ni cha' tyu'u cha' ji'ı̱
Ni lo'o sca cha' nu ntsu'u nde chalyuu.
12 Ndi'ya̱ ña'a̱ cña nu ngua'ni Cristo cuentya
ji'na, nu lo'o ndyaa Ni la cui' ca su tacati
tsa ca su ntucua ycui' Ndyosi: ná nguta'a̱
Ni lo'o tañi chivo lo'o tañi chqueru, cha'
scuı̱ Ni tañi bi' nde slo ycui' Ndyosi cha' catı̱
qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana ngujuii Cristo
lo crusi, ndye tañi ycui' yu ndyalú cuentya
ji'ı̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na. Bi' cha' sca ti
quiya' tsiya' ti ngua'ni lyaá Cristo ji'na, lo'o
jua'a̱ ná nga'a̱ cha' tye cha' ngulaá na ji'ı̱
nu cuxi, xqui'ya cña nu ngua'ni Ni cuentya
ji'na. 13 Nu ngua sa'ni la ni, si ntsu'u sca
cha' nu ngua'ni cha' nga'aa lubii sca ñatı̱, li'
nguscuı̱ sti jo'ó tañi chivo tañi toro lo ngu',
cha' caca lubii ngu' hichu̱' ti ngu' cuentya
ji'ı̱ ycui' Ndyosi; jua'a̱ nguscuı̱ sti jo'ó jii lo
ngu', jii ji'ı̱ chqueru msta̱ nu cua ndyaquı̱
cuentya ji'ı̱ ngu'. 14 Masi jua'a̱ ngua'ni ngu'
cña nu ngua li', pana tlyu la cña nu ngua'ni
Cristo juani, cha' ndyalú tañi ycui' yu lo'o
ngujuii yu lo crusi cuentya ji'na. Xqui'ya
Xtyi'i ycui' Ni, bi' cha' ngua ji'ı̱ Cristo ta yu
tyucui ña'a̱ ycui' ca yu, cha' sca ti quiya' catı̱
qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o ycui' Ndyosi; nu
ycui' Cristo ni, ná ntsu'u qui'ya ji'ı̱ yu tsiya'
ti, bi' cha' taca cua'ni lubii Ni cresiya ji'na,
nu lo'o tyi'u ti' na ñi'ya̱ nu ngua'ni Ni lo'o
ndyalú tañi ycui' Ni. Li' cuityı̱ Ni lcaa cha'
cuxi nu ndyu'ni ñu'u̱ tsa ji'na, jua'a̱ taca
ji'na cua'ni na cña ji'ı̱ ycui' Ndyosi nu lu'ú
ca nde chalyuu li'.

15 Bi' cha' lacua, Cristo laca nu ngüiñi sca
cha' cucui ji'ı̱ ycui' Ndyosi lo'o ñatı̱ chalyuu,
masi lo'o cua ña'a̱ ca ñatı̱ nu cua ngusubi
ycui' Ndyosi ji'ı̱. Jua'a̱ ngua'ni Cristo, nu
lo'o ngujuii yu, cha' jua'a̱ ngulaá na ji'ı̱ lcaa
cha' cuxi nu ngua'ni na lo'o tya ndaquiya'
tsa na ji'ı̱ cha' cusu' bi'. Nu juani taca tyacua
lcaa cha' nu cua nacuı̱ ycui' Ndyosi Sti na
ji'na cha' tyacua ji'ı̱ lcaa ngu' nu ngusubi
Ni ji'ı̱; ná nga'a̱ cha' culiji yu'u cha' bi' ji'na
tsiya' ti. 16 Sca quityi nu nclyo ñatı̱ cha'
tyanu xi cha' tso'o ji'ı̱ tya'a ngu' lo'o cua
ngujuii ngu' ni, ndi'ya̱ ndyaca cha' ji'ı̱ quityi
bi': ná caja cha' tso'o bi' ji'ı̱ tya'a ngu',
si bilya cajaa nu ca ji'ı̱ cha' tso'o bi'; 17 ná
cua'nijo'o quityi bi', si tya lu'ú nu ca ji'ı̱
cha' tso'o bi'. Sca ti si cua ngujuii yu bi',
li' cua'nijo'o quityi bi' ji'ı̱ ngu'. 18 Lo'o jua'a̱
nu cha' cusu' nu ngua clyo bi' ni, ngua'ni
cha' bi' cña cuentya ji'ı̱ ngu', xqui'ya cha'
ndyujuii ngu' sca na'ni nu ngua msta̱ cha'
catı̱ qui'ya nu ntsu'u ji'ı̱ ngu'. 19 Nu ngua tya
clyo ndacha' jyo'o Moisés lcaa cha' cusu' bi'
ji'ı̱ lcaa ngu' quichı̱, ndacha' yu lcaa cña nu

cua ngulo ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu' cha' cua'ni
ngu'. Li' ngusñi yu xi tañi chqueru lo'o tañi
chivo nu ndyujuii ca ngu', nguxiya' yu tañi
bi' lo'o xi hitya lubii. Li' ntejeya' yu ji'i̱ sca
sta̱' yaca nu ntsu'u quicha̱' xlya' nu nga'a
ña'a̱ chu̱'; lo'o quicha̱' xlya' bi' nguscui̱ yu
tañi bi' lo ngu' quichi̱ bi', jua'a̱ lo cha' cusu'
bi' nu nscua lo quee cuaja'. 20 Lo'o li' nchcui'
yu lo'o ngu' bi': "Lo'o tañi re ndatsaa ycui'
Ndyosi ji'i̱ ma̱, cha' cua'ni ma̱ lcaa lo cña
nu cua ngulo Ni ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱,
nu lo'o ngüiñi cha' ji'i̱ Ni lo'o ma̱", nacui̱
Moisés ji'i̱ ngu' bi' li'. 21 La cui' jua'a̱ nguscui̱
Moisés tañi lo chcua'ya bi', jua'a̱ lo lcaa na
nu ntucua ca su ndu'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui'
Ndyosi. 22 Cuentya ji'i̱ cha' cusu' bi', xcui'
lo'o tañi sca na'ni nu cua ndyujuii ngu',
jua'a̱ ngua lubii lcaa na; lo'o jua'a̱ juani, sca
ti ndyiji cha' clyu ti' ji'na lo'o ycui' Ndyosi,
cha' nu cua ngujuii Cristo cuentya ji'na.

Ngüityi̱ Cristo qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ nu lo'o ngujuii yu lo crusi

23 Ngua'ni jyo'o cusu' ji'na jua'a̱ lo'o
ngua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi ne' laa nu
ngua li', cha' caca lubii lcaa na nu cua'nijo'o
ji'i̱ ngu'; nde chalyuu ti ntucua lcaa na bi',
masi ndi'i̱ bi' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. Pana
tlyu la cña laca cati̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱
chalyuu ca slo ycui' Ndyosi, tso'o la cña laca
nu cua'ni lyaá Ni ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ cha' cuxi bi'.
24 Bi' cha' nga'aa ndyaa Cristo nde ne' laa
nu ngüiñá ñati̱ nde chalyuu ti, masi ntucua
bi' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi; na cua ndyaa
liñi Ni ca slo ycui' Ndyosi ca nde cua̱. Ca
bi' ntucua Ni juani, cha' chcui' lo'o ycui'
Ndyosi cuentya ji'na. 25 Cuentya ji'i̱ cha'
cusu' ni, sca ti quiya' sca yija̱ ndya'a̱ sti jo'ó
nu laca loo ji'i̱ tya'a ngu' judío ne' cuarto nu
tacati tsa cuentya ji'i̱ ngu' bi'; ndya'a̱ lo'o
nu cusu' ji'i̱ tañi na'ni nu cua ndyujuii ca ti
ngu' ji'i̱ cha' caca msta̱, cha' cuityi̱ qui'ya
nu ntsu'u ji'i̱ ngu' quichi̱. Pana si'i tyu̱u̱
quiya' ndyaa Cristo ca slo ycui' Ndyosi nde
cua̱. 26 Si jua'a̱ ngua, ná tyiquee' cua tyu̱u̱
tsa quiya' cua ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ Cristo
lo crusi tya lo'o ndya' chalyuu; pana si'i
jua'a̱ ngua cha' bi', sca ti quiya' cua ya̱a̱
yu chalyuu nu ngua sa'ni xi lo'o cua tye
ti chalyuu cusu', cha' cuityi̱ yu qui'ya nu
ntsu'u ji'i̱ lcaa ñati̱ lo'o ngujuii yu lo crusi.
27 Cua ña'a̱ ca na ndyijii na sca ti quiya', lo'o
li' ndu'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'na; 28 lo'o
jua'a̱ Cristo, sca ti quiya' ngujuii yu lo crusi,
cha' jua'a̱ ngüityi̱ yu qui'ya nu ntsu'u ji'i̱
quiña'a̱ tsa ñati̱. Tya ca̱a̱ Cristo chaca quiya'
ca tiya' la; pana nga'aa si'i cha' cuityi̱ Ni
qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱ ca̱a̱ Ni li', cha' cua
ndye ngua'ni Ni cña bi'. Li' cua'ni lyaá lyiji
Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ntajatya tsa ji'i̱ Ni, ña'a̱
cuayá' nu ca̱a̱ Ni chaca quiya'.

10

1 Nu lo'o nduna na xcui' cha' cusu' nu nda
jyo'o Moisés lo'o jyo'o cusu' ji'na, ná nchca
ca cuayá' ti' na ñi'ya̱ tyacua cha' tso'o ji'na
nde loo la xqui'ya Jesús, cha' ná nchcui' cha'
cusu' bi' ji'na ñi'ya̱ caca lcaa cha' bi'; xti
tsa cha' ndacha' cha' cusu' bi' ji'na, ñi'ya̱
nti' sca cuityi nu sta cuayá' ti ñi'ya̱ caca sca
cña lo yuu. Nu ngu' judío tya'a na, lcaa yija̱
ndu'ni ngu' la cui' ca ti cha'; lcaa yija̱ ndya'a̱
lo'o ngu' ji'i̱ la cui' ca msta̱ cha' cati̱ qui'ya
nu ntsu'u ji'i̱ ngu' lo'o ycui' Ndyosi chaca
quiya', xqui'ya cha' ná ntsu'u su tye cña
tacati nu ndyu'ni ngu', cha' ná nchca cua'ni
lubii msta̱ nu ndya'a̱ lo'o ngu' ne' laa ji'i̱
cresiya ji'i̱ ñati̱ bi' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi.
2 Ná ndyiji ñi'ya̱ nu cua'ni lubii cha' cusu'
bi' ji'i̱ cresiya ji'i̱ ngu' bi', nu lo'o ndya'a̱
ngu' ndu'ni tlyu ngu' ji'i̱ Ni. Si ngua lubii
cresiya ji'i̱ ngu', nga'aa ngua tii ngu' yabe'
nu ntsu'u ji'i̱ ngu' li'; nga'aa nti' cha' tya̱lo'o
ngu' ji'i̱ msta̱ ji'i̱ ngu' chaca quiya' li'. 3 Pana
tsa bi' ti cña ndu'ni msta̱ bi' cuentya ji'i̱
ngu': lcaa yija̱ tsiya' ti ndu'ni cha' ndyi'u ti'
ngu' cha' tya ntsu'u qui'ya ji'i̱ ngu' lo'o ycui'
Ndyosi; 4 ná nchca cati̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱
ñati̱, masi nscui̱ sti jo'ó tañi toro, masi nscui̱
tañi chivo lo ngu'.

5-6 Nu lo'o tya lyiji ca̱a̱ Cristo lo yuu cha-
lyuu, li' nchcui' Ni lo'o ycui' Ndyosi Sti Ni.
Ndi'ya̱ nacui̱ Ni:

Nga'aa nti' nu'u̱ cha' ca̱lo'o ngu' ji'i̱ na'ni nu
tyaqui̱ cha' caca msta̱,
nacui̱ Cristo ji'i̱ ycui' Ndyosi.
Ná tso'o nti' nu'u̱ ña'a̱ nu'u̱ ji'i̱ ngu' su
ndaqui̱ ngu' na'ni lo mesa quii', cha'
caca bi' msta̱;
masi xa' ña'a̱ msta̱ sta ngu' cha' cuityi̱
qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu', nga'aa
ndiya ti' nu'u̱ cha' bi'.
Pana cua ta ti nu'u̱ cuaña' 'na, cha' caja
ñi'ya̱ ca̱a̱ na' nde lo yuu chalyuu,
nacui̱ Cristo.

7 Bi' cha' cua lijya na' ca nde juani, Ndyosi
Sti na',
cha' cua'ni na' cua ña'a ca cña nu nti' nu'u
cha' cua'ni na', ñi'ya nchcui' cha' nu
nscua lo quityi cusu' cuentya jna'.
Jua'a ngua cha' nu nda Cristo nu ngua li'.
8 Lo quityi bi' ni, clyo nacui Cristo cha' ná
nti' ycui' Ndyosi msta; la cui' jua'a nacui
Ni cha' ná ndiya ti' ycui' Ndyosi cha' xcui'
ndya'a lo'o ngu' ji'i msta, masi msta jua'a
ti, masi na'ni lu'ú nu caca msta nu tyaqui
lo mesa quii' cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i
ngu' lo'o ycui' Ndyosi. Jua'a nacui Ni, pana
cuentya ji'i cha' cusu' ji'i ngu' nga'a cha'
cua'ni ngu' bi' jua'a. 9 Lo'o li' nacui Ni:
"Cua lijya na' ca nde, Ndyosi Sti na', cha'
cua'ni na' cua ña'a ca cña nu nti' nu'u cha'
cua'ni na'". Jua'a ngua cha' nguxtyanu
ycui' Ndyosi cha' cusu' bi', cha' nu nscua
ñi'ya caca msta nu tsalo'o ngu' scaa quiya';
li' chaca cha' cucui ngua'ni ycui' Ndyosi,
nu lo'o nda Ni ji'i Cristo lijya nde chalyuu
cuentya ji'na. 10 Ngua'ni Jesucristo lcaa cña
nu ngua ti' ycui' Ndyosi Sti yu cha' cua'ni
yu, cha' nda yu ji'i tyucui ña'a yu cha'
ngujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi; sca ti quiya'
tsiya' ti ngua ycui' ca yu msta, la cui' msta
nu ngua ti' ycui' Ndyosi Sti yu ngua bi'. Bi'
cha' cua ngua lubii cresiya ji'na cuentya ji'i
ycui' Ndyosi juani, cua ndye yabe' nu ntsu'u
ji'na.

11 Nu ngu' sti jo'ó ji'i ngu' judío ni, lcaa tsa
ndu ngu' bi' ndu'ni ngu' cña cha' sta ngu' la
cui' tya'a msta slo ycui' Ndyosi, masi tyuu
quiya' sca yija; ná ntsu'u su tye cha' sta ngu'
msta bi', jua'a ni sca quiya' ná ngua cati
qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati lo'o msta bi'. 12 Pana
nu Jesucristo bi' ni, sca ti quiya' ngujuii yu
lo crusi cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati,
lo'o ña'a ti tya ndyu'u scua cña nu ngua'ni
yu masi chalyuu juani. Li' ngutu'u Jesús
ndyaa Ni, ndyaa tucua Ni nde la'a tsu' cui
su tlyu ca su ntucua ycui' Ndyosi. 13 Ca bi'
ntucua Ni juani, ntajatya Ni ña'a cuayá' nu
tyijiloo lyiji ycui' Ndyosi ji'i lcaa tya'a cusuu
Ni. 14 Sca ti quiya' cua ndyaa Jesús lo crusi
lacua, ngua'ni lubii yu ji'i cresiya ji'i ñati
cuentya ji'i ycui' Ndyosi; jua'a ngua tyucui
ti' tyiquee ñati chaca quiya'. 15 Sca ti xqui'ya
Xtyi'i ycui' Ndyosi nchca cuayá' ti' na ni
cña laca nu ngua'ni Cristo nu ngua li', bi'
cha' ngua'ni Xtyi'i ycui' Ni cha' nscua cha'
lo quityi nu nchcui' ndi'ya:
16 Nde laca cha' cucui nu cua quiñi ti 'na lo'o
ngu' chaca quiya', nacui nu Xu'na
na:
Lo'o tyalaa tyempo bi', li' cua'ni na' cha'
tyanu tso'o cha' ne' cresiya ji'i ñati
'na, lcaa cha' ñi'ya nu chcui' na' lo'o
ngu' li';
tyucui tyiquee ngu' cua'ni ngu' cña 'na li'.
17 Chaca cha' nacui Ni li':
Li' nga'aa tyi'u ti' na' cha' cuxi nu cua
ngua'ni ngu',
nga'aa culotu na' qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'
lo'o na'.
Jua'a nchcui' ycui' Ndyosi. 18 Bi' cha' juani,
nga'aa ntsu'u cha' tsalo'o ngu' ji'i msta cha'
cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' cua laca
ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'na ji'i qui'ya
nu ntsu'u ji'na.

Cua'ni na cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi

19 Cu'ma ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i
Cristo, tyucui chacuayá' ji'i Ni cua ntsu'u
ji'na juani, cha' caa na slo ycui' Ndyosi nu
lubii tsiya' ti cha' ji'i Ni. Jesús laca nu nda
chacuayá' bi' ji'na, xqui'ya cha' ndyalú tañi
ycui' yu lo'o ngujuii yu lo crusi, cha' cuityi
Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. 20 Nu lo'o nda
yu tyucui ña'a yu cha' ngujuii yu xqui'ya
na, cua ngusaala yu chaca tyucuii cucui
cuentya ji'na li', cha' caja ñi'ya caa na cacua
ti slo ycui' Ndyosi; xqui'ya ycui' Jesús, bi'
cha' taca xñi na tyucuii nu lijya ca slo ycui'
Ndyosi juani. 21 Cua ntsu'u cha' ji'na lo'o
nu Jesús bi', nu sti jo'ó nu laca loo la, cha'
ycui' laca nu ndi'ya cña loo ji'i lcaa na
cuentya ji'i ycui' Ndyosi Sti yu. 22 Tyaa na
ca slo ycui' Ndyosi lacua; tyucui tyiquee
na cua'ni na cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o
ycui' Ndyosi Sti na, cha' taca xñi tso'o na
cha' ji'i Ni li'. Cua ngüityi Ni lcaa cha' cuxi
nu ngua'ni cha' ngua tyuju'u ti' na tya tsubi'
la; cua ngua lubii cresiya ji'na juani, ñi'ya
laca lo'o cua ndyaata na chcu lo'o hitya lubii
ti. 23 Cua'ni na cha' jlya tso'o ti' na cha' nu
cua ngusñi na tya clyo lacua, ná tya'achu'
na ji'i cha' bi' tsiya' ti. Taca jlya ti' na ji'i
ycui' Ndyosi, cha' chañi cha' cua'ni Ni lcaa
cha' nu cua nacui Ni ji'na. 24 Culacua tso'o ti'
na, cha' caja ñi'ya xtyucua na ji'i xa' la ngu'
tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús; xtyucua na ji'i
ngu' bi', cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni ngu'

lo'o tya'a ngu', cha' jua'a̱ caca tso'o tyiquee
ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'. 25 Ntsu'u ngu'
tya'a na nu nga'aa ndya'a̱ slo ngu' tya'a
ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, nu nga'aa ndyu'u
ti'i̱ lo'o tya'a na. Pana ná tso'o cua'ni na
jua'a̱; tso'o la ña'a̱ ti tsaa na tyu'u ti'i̱ na lo'o
tya'a na, cha' tyanu tachaa la cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi ne' cresiya ji'na, lcaa na lo'o tya'a
ngusñi na cha' ji'i̱ Ni. Nti' na cha' cua tyaa̱
ti nu Xu'na na chaca quiya', bi' cha' lu'ba ti
tyu'u ti'i̱ na juani lo'o ngu' tya'a na.

26 Nga'aa ntsu'u xa' la msta̱ nu ta na,
nga'aa ntsu'u xa' la cha' nu cua'ni na, cha'
cati̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na, si ña'a̱ ti tya
cua'ni na cha' cuxi li'; cua ngua cuayá' ti'
na cha' chañi tsa cha' ji'i̱ Jesús bi', lo'o jua'a̱
nga'aa cui'ya ycui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'na
si xtyanu na ji'i̱ cha' bi'. 27 Jua'a̱ ti caca na
li', cutsii̱ tsa na ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o tyalaa
hora nu cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ tya'a
ngusuu̱ lo'o Ni. Lo'o li' cua'ni tye Ni ji'i̱
lcaa ngu' bi', tsaa ngu' nde lo quii' tlyu nu
ná nga'a̱ cha' tye tyaqui̱. 28 Nu ngua sa'ni
ni, lo'o ntsu'u ñati̱ nu ná ndaquiya' tsiya'
ti ji'i̱ cña nu ngulo ycui' Ndyosi, ndyujuii
ngu' ji'i̱ ñati̱ bi' li'. Ngua'ni cuayá' ngu' ji'i̱
ñati̱ bi' clyo cuentya ji'i̱ jyo'o Moisés lo'o
tucua sna tya'a xa' ñati̱ nu ndacha' liñi ñi'ya̱
ngua cha' bi'; li' ngusta ngu' yabe' hichu̱'
ñati̱ bi', ndyujuii ngu' ji'i̱ li', cha' nga'aa
ngujui ñi'ya̱ jña ngu' cha' clyu ti' ji'i̱ ycui'
Ndyosi cuentya ji'i̱ nu cuxi bi' li'. Jua'a̱ ngua
tya sa'ni la. 29 Lo'o juani ni, tlyu la cha' ti'í
tyacua ji'i̱ tya'a ñati̱ na nu chii̱ tsa nti' ña'a̱
ngu' ji'i̱ Jesús, nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi bi',
ngu' nu lye tsa chcui' lo ji'i̱ cña nu ngua'ni
nu Jesús bi'; sca ti xqui'ya cha' ngujuii yu
lo crusi, bi' cha' cua ndyaca lubii cresiya
ji'na. Lo'o jua'a̱ si chcui' suba' na ji'i̱ Xtyi'i
ycui' Ndyosi, li' lye la cha' nchcube' tyacua
ji'na, cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na
xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni. 30 Cua jlo ti' na cha'
ndi'ya̱ nchcui' ycui' Ndyosi tya sa'ni la: "Na'
laca̱ nu xcubi̱' ji'i̱ ñati̱ chalyuu", nacui̱ Ni.
"Ta na' cha' ti'í ji'i̱ ñati̱, nu lo'o ntsu'u cha'
chcube' ngu'." Lo'o jua'a̱ cua nchcui' Ni
chaca cha' lo'o ngu' li': "Cua'ni cuayá' na'
ji'i̱ ñati̱ 'na, cha' na' laca̱ Xu'na ngu'", nacui̱
Ni. 31 Tlyu tsa cha' laca, si taya' ycui' Ndyosi
nu lu'ú ca ji'na cha' xcube' Ni ji'na.

32 Tyi'u ti' ma̱ lacua, ñi'ya̱ nu ndyaca ji'i̱
cu'ma̱ nu ngua tya tsubi' la, cua ndyaala
hique ma̱ cha' ndyuna tso'o ma̱ cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi, lo'o li' cua quiña'a̱ tsa cha'
nchcube' cua ndyacua ji'i̱ ma̱ nde chalyuu.
Pana ndalo tsa tyiquee ma̱ li'; ná ngua ji'i̱
nu ngu' xña'a̱ bi' tyijii̱loo ji'i̱ ma̱, 33 masi tyuu̱
quiya' nchcui' tsa ngu' cha' ti'í ji'i̱ ma̱, masi
ngua'ni lya' ti' ngu' ji'i̱ ma̱ su ndu̱ ma̱ laja
ñati̱ nu ngua li'. Lo'o jua'a̱ cua ntaja'a̱ ma̱
tyanu ma̱ slo ngu' tya'a ma̱ laja lo'o ngua'ni
ti'í ti' ngu' ji'i̱ ngu' bi', masi si'i ji'i̱ ycui' ca
ma̱ ndyu'ni lya' ti' ngu' tyempo bi'. 34 Lo'o
jua'a̱ ndyaa na'a̱ ma̱ ji'i̱ ngu' tya'a ma̱ nu
lo'o ntsu'u ngu' bi' ne' chcua̱, nguxtyucua
ma̱ ji'i̱ ngu' bi' li'; masi nguaana xa' ñati̱
lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ ma̱, ndalo tsa
tyiquee ma̱ li'. Tso'o ntsu'u tyiquee ma̱,
cha' cua jlo ti' ma̱ cha' tso'o la tsiya' ti
laca nu cha' ji'i̱ Jesús nu cua ngusñi ma̱ bi';
jlo ti' ma̱ cha' ná tye chca cha' bi', cha'
nu cua ndyuna ma̱ cuentya ji'i̱ Jesús. 35 Ná
tya'a̱chu̱' ma̱ ji'i̱ cha' ji'i̱ Jesús lacua. Ña'a̱
ti tya cua'ni tlyu tyiquee ma̱, cha' tso'o tsa
cha' nu tyacua ji'i̱ ma̱ ca tiya' la cuentya ji'i̱
ycui' Ndyosi, si ña'a̱ ti xñi tso'o ma̱ cha' bi'.
36 Nga'a̱ cha' talo tyiquee ma̱ masi tyiquee',
si tya nti' ma̱ cua'ni ma̱ lcaa ña'a̱ cña nu
nti' ycui' Ndyosi, si tya nti' ma̱ ña'a̱ ma̱ cha'
nu cua nacui̱ Ni cha' caca nde loo la. 37 Cua
nscua lo quityi cusu' cha' ndi'ya̱ nchcui'
ycui' Ndyosi:

Tya xi tya tyempo tya lyiji cha' tyalaa ycui'
yu nu nga'a̱ cha' tyaa̱ chaca quiya';
nga'aa tiya' lye cha' caa̱ yu bi', nacui̱ Ni.

38 Lo'o ñati̱ nu caca lubii cresiya ji'i̱ xqui'ya
na' ni, nu lo'o xñi ngu' bi' cha' 'na,
li' caja chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱ ngu'
bi', nacui̱ Ni.

Pana ná tso'o nti' na' ña'a̱ na' ji'i̱ ñati̱ nu
tya'a̱chu̱' ji'i̱ cha' 'na.

39 Nu na ni, ná taca tya'a̱chu̱' na ji'i̱ cha'
ji'i̱ Jesús; si tya'a̱chu̱' na ji'i̱ yu, chcuna' na
tyucui ña'a̱ na, ña'a̱ lo'o cresiya ji'na li'.
Pana laca na ñati̱ nu tsa cu' ti xñi na cha' ji'i̱
Ni, bi' cha' ndu'ni lyaá Ni ji'na ji'i̱ nu cuxi.

11

*Ñati̱ nu tyucui tyiquee ngu' jlya ti' ngu' cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi*

1 Na jlya ti' na ji'i̱ sca cha' lo'o ndu̱ ti' na
cha' caca cha' bi', nu lo'o jlo ti' na cha' caca
cha' bi' ji'na, masi bilya ña'a̱ na ji'i̱. 2 Jlya
ti' jyo'o cusu' ji'na nu ngua'ni tlyu ji'i̱ ycui'

Ndyosi nu ngua sa'ni la, bi' cha' ñatı̱ tso'o
ngua ngu', lo'o jua'a̱ ntucuá Ni cha' ji'ı̱ ngu'
bi'.
3 Jlya ti' na ji'ı̱ ycui' Ndyosi, bi' cha' cua
ngua cuayá' ti' na cha' clyo nda ycui' Ndyosi
cha', lo'o li' ndya' chalyuu nu ña'a̱ na juani;
ná na'a̱ na ñi'ya̱ ngua cha' ndya' bi', tsa bi'
ti cha' jlya ti' na cha' ngüiñá Ni lcaa cha' nu
ña'a̱ na lo yuu chalyuu juani.
4 Jlya ti' jyo'o Abel ji'ı̱ ycui' Ndyosi, bi'
cha' tso'o la ngua'ni yu que jyo'o Caín
tya'a yu, nu lo'o ngusta ngu' msta̱ slo ycui'
Ndyosi. Ntucuá Ni cha' nu nchcui' nu Abel
bi', xqui'ya cha' jlya ti' yu; lubii tsa cresiya
ji'ı̱ yu ngua ti' ycui' Ndyosi, nu lo'o na'a̱
Ni ji'ı̱ yu lo'o ngusta yu msta̱. Lo'o jua'a̱
juani tya nchca cuayá' ti' na cha' ngusñi
jyo'o Abel cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi, masi sa'ni
tsa ngujuii yu.
5 Jlya ti' jyo'o Enoc ji'ı̱ ycui' Ndyosi, bi'
cha' ná ngujuii yu. Jua'a̱ ti ndyalo'o ycui'
Ndyosi ji'ı̱ yu ca slo ycui' Ni; ná nquije yu
ji'ı̱ ñatı̱ li', xqui'ya cha' cua ya̱a̱ Ni ya̱qui'ya
Ni ji'ı̱ yu. Pana nchcui' quityi cha' cua ndiya
ti' Ni ñi'ya̱ nu ngua'ni nu Enoc bi' laja lo'o
nguti'ı̱ yu chalyuu. 6 Ni sca na, ná taca
cua'ni na cha' caca tyaala' ti' tyiquee ycui'
Ndyosi, si ná chañi cha' jlya ti' na ji'ı̱ Ni.
Si nti' na cha' jyacua na ji'ı̱ Ni cha' chcui'
na lo'o Ni, li' nga'a̱ cha' jlya ti' na cha' lu'ú
ycui' Ndyosi; nga'a̱ cha' jlya ti' na cha' taca
xtyucua Ni ji'na lo'o jña na sca cha' ji'ı̱ Ni.
7 Jlya ti' jyo'o Noé ji'ı̱ ycui' Ndyosi, bi' cha'
ndyuna yu cha' nu nchcui' Ni lo'o yu, nu
lo'o nacuı̱ Ni ñi'ya̱ ña'a̱ cha' cuxi nu lijya̱
caca nde loo la, masi ycui' yu ná ngua tii
yu ñi'ya̱ caca cha' bi'. Ngusñi yu cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi, li' ngüiñá yu sca yaca ni'ı̱ su
tyi'ı̱ yu lo'o lcaa tya'a ndi'ı̱ yu; jua'a̱ ngua
cha' ngulaá ngu' ji'ı̱ tyo clyaa bi'. Jlo ti' na
juani cha' cuxi tsa ngua chalyuu cusu' bi',
cha' sca ti Noé jlya ti' yu cha' nu nchcui'
Ni lo'o; ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ngua tso'o
cresiya ji'ı̱ yu li'.
8 Jlya ti' jyo'o Abraham ji'ı̱ ycui' Ndyosi,
bi' cha' ngusñi yu cha' ji'ı̱ Ni, nu lo'o nguane
Ni ji'ı̱ yu cha' tsaa yu sca loyuu tyijyu' tsa,
su nacuı̱ Ni ji'ı̱ yu cha' cajua caca quichı̱
tyi yu. Ngutu'u yu loyuu su nguti'ı̱ yu tya
clyo, ndyaa yu li', masi ná jlo ti' yu macala
su tsaa yu. 9 Xqui'ya cha' jlya ti' yu ji'ı̱ Ni,
bi' cha' ndyanu yu ca loyuu su nacuı̱ Ni
ji'ı̱ yu cha' cajua caca quichı̱ tyi yu. Ca bi'
nguti'ı̱ yu ñi'ya̱ ndu'ni ñatı̱ nu ndya'a̱ xtyi'i
ti; chcua'ya late' ti ngüiñá yu cha' nguti'ı̱
yu, lo'o la cui' jua'a̱ ngua'ni jyo'o Isaac sñi'
yu lo'o jyo'o Jacob sñi' ste' yu nde loo la.
Tyucuaa jyo'o cusu' bi' jlya ti' ji'ı̱ la cui'
tya'a cha' nu cua nacuı̱ Ni ji'ı̱ jyo'o Abraham
sti ngu' bi'. 10 Jlya ti' Abraham cha' nde loo la
cua'ni cho'o ycui' Ndyosi chaca se'ı̱ su tso'o
la tyi'ı̱ yu, nu ná culiji tsiya' ti; cuiñá ycui'
Ndyosi ña'a̱ tsaca quichı̱ bi'.
11 Lo'o ycui' Sara clyo'o yu ni, jlya ti' ma'
ji'ı̱ ycui' Ndyosi, bi' cha' ngua tana ma',
masi cusu' tsa ma', masi bilya caja sñi' ma'
tsiya' ti. Ngujui sñi' ma' lacua, xqui'ya
cha' jlya ti' ma' ji'ı̱ ycui' Ndyosi, cha' chañi
cua'ni Ni lcaa ña'a̱ cha' nu cua nacuı̱ Ni ji'ı̱
ma'. 12 Lo'o jua'a̱ ngua cha' quiña'a̱ tsa ñatı̱
ndyatu̱ ji'ı̱ sca ti nu cusu' Abraham nde loo
la, masi cua tye ti cha' ji'ı̱ yu cha' cusu' tsa
yu; tsa ña'a̱ cuii nu ntsu'u nde cua̱, tsa lo
cua tya'a ñatı̱ ndyatu̱ ji'ı̱ nde loo la. Lo'o
juani ná caca culacua na ji'ı̱ ngu' bi', ñi'ya̱
laca cha' ná caca culacua na ni tsa lo tya'a
satya yusı̱ ndi'ı̱ to' tyujo'o.
13 Ña'a̱ ti jlya ti' lcaa jyo'o bi' ji'ı̱ ycui'
Ndyosi lo'o ngujuii ngu', masi nga'aa na'a̱
ngu' lo'o ndyu'u tucua lcaa cha' nu nacuı̱ Ni
cha' caca; pana tso'o tsa ngua tyiquee ngu'
bi', cha' nu jlo ti' ngu' cha' cua ngulala ti
caca cha' bi', ñi'ya̱ si tsa lyiji ti na'a̱ ngu'
ji'ı̱. Jlo ti' ngu' cha' tyijyu' ngutu'u ycui'
ca ngu' lijya̱ ngu', lo'o ná ntsu'u tyi ngu' lo
yuu bi'. 14 Jlya ti' ngu' cha' ntsu'u sca se'ı̱
tso'o la su tyalaa ngu' ca nde loo la, bi' cha'
ngua ti' ngu' jua'a̱. 15 Nga'aa ndyi'u tsa ti'
Abraham lo'o tya'a yu ji'ı̱ quichı̱ tyi ngu' ca
loyuu tyijyu' su ngutu'u ngu'; cua nguxtyu̱u̱
ngu' ca bi' hora ti, si jua'a̱ ngulacua ti' ngu'.
16 Pana si'i jua'a̱ ngua ti' ngu', xqui'ya cha'
jlya ti' ngu' cha' ta ycui' Ndyosi sca se'ı̱ su
tso'o la tsiya' ti su tyi'ı̱ ngu'; ngua ti' ngu'
tyalaa ngu' la cui' ca su ntucua ycui' Ni. Bi'
cha' ná tyuju'u ti' Ni lo'o nacuı̱ ngu' cha'
ycui' Ndyosi nu Xu'na ngu' laca Ni; na cua
ngua'ni cho'o Ni sca se'ı̱ su tyi'ı̱ ngu' ca slo
ycui' Ni.
17-18 Jlya ti' jyo'o Abraham cha' nu cua nda
ycui' Ndyosi lo'o, bi' cha' ndyalo'o yu ji'ı̱
Isaac sñi' yu, cha' ycui' nu piti caca msta̱
cha' xcua lo mesa quee ji'ı̱ ycui' Ndyosi li';
jua'a̱ ngua cha' ngua'ni cuayá' Ni ji'ı̱ yu. Na

cua ngüiñi cha' ji'i̱ ycui' Ni lo'o nu Abraham
bi' tya sa'ni la cha' cala sñi' clyo'o yu; tya
li' cua nacui̱ Ni ji'i̱ yu: "Xqui'ya Isaac catu̱
quiña'a̱ tsa ñati̱ jinu'u̱ nde loo la". Pana ña'a̱
ti ntaja'a̱ Abraham ndyalo'o yu ji'i̱ nu piti
Isaac bi', nu sca ti sñi' yu lo'o clyo'o yu, cha'
caca nu piti bi' msta̱. 19 Taca ji'i̱ ycui' Ndyosi
cua'ni cha' tyu'ú Isaac chaca quiya' si cua
ngujuii, ngua ti' Abraham; bi' cha' ntaja'a̱
yu ngua'ni yu jua'a̱ lo'o sñi' yu. Pana nu
lo'o cua nscua Isaac lo mesa cha' cajaa, li'
xa' ndya Ni ji'i̱ nu piti bi' ji'i̱ Abraham sti yu
chaca quiya'; ná ngujuii nu piti bi'.

20 Jlya ti' jyo'o Isaac cha' nu nda ycui'
Ndyosi lo'o, bi' cha' nchcui' nu cusu' bi'
lo'o tyucuaa sñi' yu, nu Jacob lo'o Esaú bi',
cha' tso'o tsa caca ji'i̱ ñati̱ nu catu̱ ji'i̱ ngu'
tyempo nde loo la. 21 Jlya ti' jyo'o Jacob cha'
nu nda ycui' Ndyosi lo'o, bi' cha' ngusta ya'
nu cusu' bi' hique tyucuaa sñi' ste' yu nu
ngua sñi' José bi', nu lo'o cua cajaa ti nu
cusu' bi'; nchcuicha' nu cusu' ji'i̱ nu ngu'
cuañi' bi' li'. Lo'o li' ngua'ni tlyu yu ji'i̱
ycui' Ndyosi, laja lo'o ndu̱ yu nguatu̱ yu
yaca xca̱ ji'i̱ yu lyuu. 22 Jlya ti' jyo'o José
ji'i̱ ycui' Ndyosi, bi' cha' lo'o cua cajaa ti
yu, li' nda yu sca cha' lo'o ngu' tya'a yu,
cha' chañi cha' tyu'u lcaa tya'a ngu' Israel
loyuu Egipto bi' ca tiya' la, tyaa ngu' laja ti
li'. Lo'o jua'a̱ nacui̱ nu cusu' macala tyatsi'
jyo'o ycui' yu chaca quiya' ca tiya' la, nu lo'o
cua ngutu'u ngu' ndyaa ngu'.

23 Jlya ti' sti xtya'a̱ jyo'o Moisés ji'i̱
ycui' Ndyosi, bi' cha' lo'o ngula sñi' ngu',
ngusu'ba cuatsi' ngu' ji'i̱ yu ni'i̱ sna co', cha'
na'a̱ ngu' cha' tso'o tsa ña'a̱ cubi' cuañi' bi'.
Nga'aa ndyutsii̱ ngu' bi' ji'i̱ rey xña'a̱, masi
ná ndaquiya' ngu' ji'i̱ cña cuxi nu ngulo
rey bi'. 24 Lo'o ngua tlyu la nu Moisés bi'
li', ná ndiya ti' yu cha' ñacui̱ ngu' ji'i̱ cha'
laca yu sñi' nu cuna'a̱ sñi' rey nu laca loo
ji'i̱ ngu' Egipto, xqui'ya cha' jlya ti' yu ji'i̱
ycui' Ndyosi nu Xu'na ngu' Israel; 25 tso'o la
cha' stu'ba ti caja cha' ti'í ji'i̱ yu lo'o lcaa
tya'a ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, ngua ti' yu. Ná
ngua ti' yu tya'a̱ yu xcui' cha' paseya ti, ni
ná ngua ti' yu cua'ni yu xi cha' cuxi cha'
sca hora ti ca chaa ti' ycui' ti yu; 26 tso'o
la stu'ba ti tyi'i̱ yu lo'o ngu' tya'a yu, masi
chii̱ nti' xa' ñati̱ ña'a̱ ji'i̱ yu, ngua ti' yu.
Ñi'ya̱ nchcube' ycui' Cristo nde loo la, jua'a̱
nchcube' Moisés nu ngua li'; pana ná ndube
ti' yu cha' culiya' ngu', nguxtyanu yu lcaa
cha' tso'o nu ntsu'u ji'i̱ ngu' Egipto, cha'
jlya ti' yu cha' tso'o la caca ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ yu
nde loo la xqui'ya ycui' Ndyosi. 27 Jlya ti'
jyo'o Moisés bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi, bi' cha'
ngutu'u yu loyuu Egipto bi'; ná ndyutsii̱
yu masi ngunasi̱' tsa rey xña'a̱ bi' li', ni ná
nguta'achu̱' Moisés tsiya' ti. Ndyalo'o yu
ji'i̱ ngu' Israel tyucuii̱ tyijyu', ñi'ya̱ si ndyaa
lca'a̱ yu ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi ná nchca ña'a̱
na ji'i̱ ycui' Ni.

28 Xqui'ya cha' jlya ti' Moisés cha' nu nda
ycui' Ndyosi lo'o, bi' cha' nacui̱ yu cha' clyo
cua'ni ngu' ta'a pascua la cui' talya lo'o
cua tyeje tacui ti sca xca̱ tyaala su ndi'i̱
ngu'; cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi caa̱ xca̱ tyaala
bi', cha' xcube' ji'i̱ ngu' Egipto. Li' ngulo
Moisés cña cha' ta'a̱ ngu' tañi na'ni chu̱'
yaca nu ndu̱ to' tyuu ni'i̱ ji'i̱ lcaa ngu', cha'
nu lo'o ña'a̱ xca̱ tyaala bi' tañi, ná cujuii ji'i̱
sñi' ngu' Israel li'; pana cua ndyujuii xca̱
bi' ji'i̱ sñi' nu ngula clyo ji'i̱ lcaa ngu' ca
tyi. 29 Xqui'ya cha' jlya ti' Moisés ji'i̱ ycui'
Ndyosi, bi' cha' ndyaala sca tyucuii̱ btyi ti
cla'be laja Tyujo'o Nga'a, cha' tyu'u ngu'
chaca tsu'. Pana nu lo'o ngua ti' ngu' Egipto
tyu'u lca'a̱ ji'i̱ ngu' Israel, nga'aa ngua ji'i̱
ngu' li', cha' ndyanu ngu' ne' hitya bi'; ndye
ngu' Egipto, ngujuii ngu' bi' li'.

30 Jlya ti' ngu' Israel cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi,
bi' cha' nguta'a̱ ngu' nguxtyi'i̱ ngu' tyi'i̱ ca
chu̱' lo'o quee nu ndu̱ to' quichi̱ Jericó. Cati
tsa̱ nguta'a̱ ngu' tsa cu' ti, lo'o li' ndye lo'o
bi' nguti̱. 31 Pana jyo'o Rahab, sca nu cuna'a̱
calle nu nguti'i̱ ca quichi̱ bi', jlya ti' cho'
ji'i̱ ycui' Ndyosi; bi' cha' nchcui' tso'o cho'
lo'o nu tucua tya'a ngu' Israel nu cuaana ti
ndyaa, ndyaa na'a̱ ngu' lo quichi̱ bi' clyo.
Nda cho' su tyi'i̱ ngu', bi' cha' ná ngujuii
cho' lo'o ngujuii xa' la ñati̱ tya'a quichi̱ tyi
cho' nu ná ndaquiya' ji'i̱ ycui' Ndyosi tsiya'
ti.

32 Tya ntsu'u quiña'a̱ tsa cha' nu taca
chcui' na' lo'o ma̱ cuentya ji'i̱ cha' tlyu nu
ngua'ni jyo'o cusu' ji'na, ngu' nu chañi cha'
jlya ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi: taca chcui' na' ji'i̱
Gedeón, lo'o ji'i̱ Barac, lo'o ji'i̱ Sansón, lo'o
ji'i̱ Jefté, lo'o ji'i̱ David, lo'o ji'i̱ Samuel, lo'o
ji'i̱ ca ta'a jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui'
Ndyosi tya sa'ni la. 33 Jlya ti' lcaa ngu' bi' ji'i̱
ycui' Ndyosi, bi' cha' ngusuu̱ tya'a ngu' lo'o
ñati̱ cuxi nde xa' chalyuu, ntiji̱loo ngu' ji'i̱

lcaa ñatī nu nguti'ī ca bi' li'; tso'o tsa cña
ngua'ni ngu' bi', bi' cha' ngua'ni Ni cua ña'ā
ca cha' nu nacuī Ni cha' cua'ni Ni cuentya
ji'ī ngu' bi'. Ngua ji'ī ngu' bi' cua'a ji'ī cuichi
tyaala cha' ná ndyacu ji'ī ngu'; [34] jua'ā cua
ndalo ngu' bi', masi ngusu'ba ngu' xña'ā ji'ī
ngu' lo quii' tonu cha' tyaquī ngu'; ná sca
ngua ji'ī ngu' bi', masi ngulo ñatī chcuā cha'
cujuii ji'ī ngu'. Ná ndalo ngu' bi' tsiya' ti
tya clyo, cha' xti ti juersa ntsu'u ji'ī ngu';
pana ca tiya' la, li' nguula tsa ti' ngu' bi',
cha' tlyu tsa juersa ngujui ji'ī ngu', nu lo'o
nxūū tya'a ngu' lo'o ñatī xa' chalyuu nu tsa
tlyu ti ñaa cha' tyijīloo ji'ī ngu'. [35] Lo'o jua'ā
nu ngu' cuna'ā ni, xa' ndyalaa nu qui'yu ji'ī
ngu' ña'ā lu'ú ti ngu', xqui'ya cha' jlya ti'
ngu' cha' caca ji'ī ycui' Ndyosi cua'ni lyaá Ni
ji'ī ngu', masi cua ngujuii ngu' tsaca quiya'.

Ti'í tsa ngujui'ī ngu' cuxi ji'ī xa' la tya'a
ngu' bi'. Si cua nguta'ā̱chū' ngu' bi' ji'ī ycui'
Ndyosi, cua ngulaá ngu' ji'ī ngu' cuxi bi'
li', cha' nga'aa ngujui'ī ngu' cuxi ji'ī ngu'
bi'; pana ná ntaja'ā ngu' bi' tya'ā̱chū' ngu'
ji'ī Ni, cha' tyu'u laja ti ngu' jua'ā. Ndū
ti' ngu' bi' ni jacua' cāā Ni cāqui'ya Ni ji'ī
ngu', cha' ta chaca chalyuu tso'o la ji'ī ngu'.
[36] Xa' la tya'a ngu' bi' ni, ti'í tsa nchcui' ngu'
ji'ī ngu' bi' laja lo'o ngujui'ī ngu' cuxi ji'ī
ngu' bi', masi ngusca' ngu' cuxi ji'ī ngu' bi'
lo'o carena, masi ngusu'ba ngu' ji'ī ngu' bi'
ne' chcuā. [37] Ntsu'u ngu' bi' nu ngujuii li',
cha' ti'í tsa ngujui'ī quee hichū' ngu' lo'o
ngū ngu' quee ji'ī ngu' bi', hasta ngusa'be
ngu' ji'ī xa' la ngu' bi' lo'o chcuā; jua'ā xa'
la ngu' bi' ngujuii xqui'ya maxtyi ji'ī ngu'
cuxi. Lo'o jua'ā ntsu'u ngu' bi' nu ná ngujui
late' ji'ī, bi' cha' lacu' ngu' quijī xlya' ti li',
masi quijī chivo; ntsu'u ngu' ti'i, ntsu'u ngu'
quicha, cha' lya' tsa ti' ngu' cuxi ji'ī ngu' bi',
cha' ti'í ti' ngu' cuxi ña'ā ngu' ji'ī ngu' bi'.
[38] Cuxi tsa chalyuu re lo'o ngua jua'ā. Ná jlo
ti' ñatī chalyuu cha' tso'o la nu ngu' bi' que
ycui' ngu', masi xcui' nguta'ā yu'u ti ngu'
bi', masi ndyu'u cuatsi' ngu' ca ne' quixī',
ca nde sii' ca'ya, xqui'ya cha' lya' tsa ti' ñatī
chalyuu ji'ī ngu'; nguti'ī ngu' bi' tyuquee,
lo'o jua'ā hasta ngulu ngu' tyuu su nguti'ī
ngu'. [39] Lo'o nu juani tya ndyi'u ti' na ji'ī
ngu' bi', ñatī nu jua'ā jlya tsa ti' ji'ī ycui'
Ndyosi nu ngua sa'ni; pana ná na'ā ngu' bi'
lcaa cha' nu cua nacuī Ni cha' caca nde loo
la, [40] xqui'ya cha' tso'o la cha' nu ngua'ya
hique ycui' Ni ñi'yā cua'ni Ni lo'o lcaa tya'a
na juani, cha' lo'o cuentya ji'na ngulacua ti'
Ni. Ngua ti' Ni cha' caca na ñatī nu tyucui
tyiquee na stu'ba ti lo'o ngu' bi', lcaa na lo'o
jyo'o cusu' bi' caca na ñi'yā nu ngua ti' Ni
cha' caca na li'.

12

*Culacua ti' na ñi'yā nu ngua'ni Jesús cha'
ntijīloo yu ji'ī tya'a cusūū yu*

[1] Lo'o juani, ¿ñi'yā cua'ni na lacua?
Ndi'yā cua'ni na nde chalyuu: Ñi'yā si tya
ndi'ī jyo'o cusu' bi' tsa tlyu ti lo'o na, jua'ā
cua'ni na, cha' jua'ā tyi'u tso'o ti' na lcaa
ña'ā cha' tlyu nu ngua'ni ngu' bi' tya sa'ni
la, xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'ī ycui' Ndyosi.
Ndu'ni cha' xtyanu na lcaa cha' nu ndaca'a
ji'na cha' ná xñi tso'o na cha' ji'ī Jesús;
xtyanu na lcaa cha' cuxi nu tijī' tsa ti' na
ji'ī, culochū' na cha' bi'. Lo'o li' nguula ti'
tyiquee na cua'ni na cha' tso'o nde chalyuu,
tsa lo cua tyempo nu tya ta ti Ni ji'na.
[2] Xcui' culacua ti' na ñi'yā ngua'ni Jesús;
lcaa cha' nu jlya ti' na ni, Jesús laca sūū lcaa
cha' bi'; si jua'ā, taca jlya ti' na ji'ī Ni ña'ā
cuayá' nu tye chalyuu. Nu ycui' Jesús ni, ná
nguta'ā̱chū' yu ji'ī cña nu nga'ā cha' cua'ni
yu, masi cua jlo ti' yu cha' cua cajaa ti yu
lo crusi. Pana tiya' la li', nu lo'o cua ntijīloo
yu ji'ī nu cuxi, tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu li';
bi' cha' ná ngua tyuju'u ti' yu tsiya' ti, masi
nguxcube' ngu' ji'ī yu lo crusi. Lo'o juani
cua ndyaa tucua Jesús nde la'a tsu' cuī su
tlyu ca su ntucua ycui' Ndyosi Sti na.

[3] Culacua tso'o ti' mā ji'ī lcaa cha' cuxi nu
ngua ji'ī Jesús tyempo bi'. Ndalo tsa tyiquee
yu ji'ī cha' cuxi bi' li', masi liye' tsa ti' ngu'
cuxi ña'ā ngu' ji'ī yu. Bi' cha' lo'o cu'mā ni,
ná ntsu'u cha' ca ñu'ū ti' mā xqui'ya Jesús,
ná ntsu'u cha' ca taja ti' mā ji'ī Ni. [4] Masi
lye tsa nxūū tya'a mā lo'o lcaa cha' cuxi,
ni tsaca mā bilya cujuii ngu' ji'ī mā xqui'ya
Jesús. [5] Ná nga'ā cha' cjlyaa ti' mā cha' bi',
cha' tso'o tsa nchcui' ycui' Ndyosi lo'o mā
ñi'yā si laca mā sñi' ycui' Ni. Ndi'yā nacuī
Ni:

Sñi', nacuī ycui' Ndyosi, taquiya' tso'o mā
'na, masi xcube' na' ji'ī mā;
ná ca taja ti' mā 'na, masi cua'a na' ji'ī mā
cha' ná cua'ni mā sca cha' cuxi.

[6] Cha' na' lacā nu Xu'na mā, cha' ntsu'u tsa
tyiquee na' ña'ā na' ji'ī cu'mā, bi'

cha' xcube' na' xi ji'i̱ ma̱, nacui̱ ycui'
Ndyosi.
Ntsu'u quiya' nda na' xi cha' ti'í ji'i̱ ñati̱ 'na,
cha' sñi' na' laca ngu'.
Jua'a̱ nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na, 7 bi' cha'
talo ma̱ tyiquee' lo'o chcube' ma̱ chacuayá'
ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti ma̱ lacua. Cua nchcube'
ma̱ xi juani, bi' cha' caca cuayá' ti' ma̱
cha' laca ma̱ sñi' ycui' Ni, si jua'a̱ ndu'ni
ycui' Ni lo'o ma̱. Lcaa ñati̱ nu ntsu'u sñi',
ntsu'u quiya' ndyu'ni tyaala ji'i̱ sñi'; lo'o ná
ndaquiya' nu sube bi' ji'i̱ cha' nu nchcui'
sti ngu', nchcube' sti ji'i̱ sñi' li'. La cui'
jua'a̱ ndu'ni Ni lo'o na. 8 Nga'a̱ cha' xcube'
Ni ji'i̱ ma̱ ñi'ya̱ nchcube' Ni ji'i̱ cua ña'a̱ ca
sñi' Ni, cha' taca ca cuayá' ti' ma̱ cha' chañi
cha' cua laca ma̱ sñi' ycui' Ndyosi li'; ná
laca ma̱ sñi' nu ngujui ji'i̱ ñati̱ nde calle ti.
9 Nde chalyuu nchcube' sti na ji'na, bi' cha'
ndaquiya' na ji'i̱ cha' nu nchcui' ngu' cusu'
ji'na lo'o na. ¿Ha ná tso'o si ta na chacuayá'
cha' xcube' ycui' Ndyosi Sti na ji'na, cha'
tso'o la tyi'i̱ tyiquee na nde loo la lacua?
10 Cua laca ti tyempo nu nchcube' sti na ji'na
nde chalyuu, tsa ña'a̱ nu tso'o cuentya ji'na
ndu'ni ngu', cha' ca tsa'a̱ na nti' ngu'; la cui'
ti cha' nti' ycui' Ndyosi cha' caca tso'o ji'na,
bi' cha' nchcube' Ni ji'na jua'a̱. Nu lo'o cati̱
qui'ya nu ntsu'u ji'na, li' taca ca stu'ba cha'
ji'na lo'o ycui' Ndyosi Sti na, nu ná ntsu'u
cha' cuxi ji'i̱ Ni tsiya' ti. 11 Ca xñi'i̱ ti' na hora
bi' lo'o nchcube' na, si'i na chaa ti' na li';
pana tiya' la li' taca cua'ni la na cha' tso'o,
cha' ti̱ ti taca tyi'i̱ tyiquee na nde chalyuu
li', xqui'ya cha' cua ngusñi tso'o la na cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi nu lo'o cua nchcube' na.

Tlyu tsa cha' laca si tya'a̱chu̱' na ji'i̱ ycui' Ndyosi

12 Xa' ta ma̱ juersa ji'i̱ tyucui ña'a̱ ma̱
lacua, masi ngua cña' tsa ma̱; xa' cua'ni cha'
nguula ti' tyiquee ma̱, masi ngua taja ti' ma̱
tsubi'. 13 Clyana la ma̱ tyucuii̱ liñi su tsaa ma̱,
cha' ná quiñu'u̱ la tyucuii̱ ji'i̱ xa' la ñati̱ tya'a
ma̱ nu siya' la tyiquee ngu'; cua'ni ma̱ cha'
tyatí la ti' tyiquee ñati̱ bi', cha' si'i na caca
ñu'u̱ la ti' ngu'.

14 Cua'ni cña ti' ma̱ cha' tso'o ti tyi'i̱ ma̱
lo'o lcaa ñati̱, cua'ni ma̱ cha' caca lubii
cresiya ji'i̱ ma̱; ni tsaca na, ná caca ña'a̱ na
ji'i̱ ycui' Ndyosi si tya lyiji caca lubii cresiya
ji'na. 15 Cui'ya ma̱ cuentya cha' ni tsaca ngu'
tya'a ma̱ ná xtyanu jua'a̱ ti lcaa cha' tso'o
nu ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o na. Lo'o jua'a̱
cui'ya ma̱ cuentya cha' ná cua'ni ñu'u̱ ma̱
ji'i̱ tyiquee xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha'
ji'i̱ Jesús. Ñi'ya̱ laca sca quixi̱' tyaala nu
cua'ni ñu'u̱ ji'i̱ ñati̱ lo'o co'o ngu' hitya bi',
jua'a̱ caca na ji'i̱ tya'a na lo'o ntsu'u sca
cha' cuxi ji'na. 16 Cui'ya ma̱ cuentya cha' ni
tsaca ma̱ ná caca ma̱ ñi'ya̱ ngua jyo'o Esaú;
ngua'ni lya' ti' yu bi' ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ yu, lo'o
jua'a̱ ná ndube ti' yu ji'i̱ ycui' Ndyosi. Sñi'
clyo ngua yu, pana ndye ndyujui' yu lcaa
chacuayá' nu caja ji'i̱ yu nquicha', xqui'ya
cha' ngua ti' yu cacu yu masi sca ti ca'ña
scuaa; nguñilo'o tya'a ngula yu ji'i̱ yu li'.
17 Cua jlo ti' ma̱ ñi'ya̱ ngua ca tiya' la: nu
lo'o ngua ti' yu cha' culacua̱ sti yu ji'i̱ yu, li'
nga'aa ndaquiya' sti yu ji'i̱ cha' nu nda yu
lo'o; nga'aa ngujui ñi'ya̱ nu tya'a̱chu̱' yu ji'i̱
cha' nu cua ngua'ni yu, masi ngusi'ya tsa yu
lo'o ngüijña yu cha' bi' ji'i̱ sti yu.

18 Lo'o ndyuna ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
juani, ná ndyaca ji'i̱ ma̱ ñi'ya̱ nu ngua ji'i̱
ngu' Israel nu ngua sa'ni la, nu lo'o ngutu̱
ngu' bi' quiya' ca'ya Sinaí. Ná nchca tii ma̱
juani, ñi'ya̱ nu ngua ti' ngu' bi' lo'o lye tsa
ndyaqui̱ sii' ca'ya Sinaí bi' nu ngua li'; talya
tsa ña'a̱ ngua li', ná ngua ña'a̱ ngu' tsiya'
ti, jua'a̱ lye tsa ngua cui'i̱. 19 La cui' jua'a̱
ná ndyuna ma̱ lo'o cuii̱ tsa nguañi ngu-
la'á cui'chcua̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi li', nguañi
nchcui' Ni lo'o ñati̱ bi' li'. Nu lo'o ndyuna
ngu' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu', li' lye
tsa ngüijña ngu' ji'i̱ Ni, cha' nga'aa chcui'
ycui' Ni lo'o ngu' bi' tsiya' ti. 20 Ndyutsii̱
tsa ngu' li', cha' nga'aa ndalo jyaca̱ ngu'
cuna ngu' cha' nu nda jyo'o Moisés lo'o ngu'
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi; ndi'ya̱ nacui̱ Ni:
"Ná caa̱ ma̱ nde sii' ca'ya re tsiya' ti; masi
caa̱ sca na'ni ji'i̱ ma̱ nde sii' ca'ya re, nga'a̱
cha' cujuii clya ma̱ ji'i̱ lo'o quee". 21 Lye tsa
ña'a̱ ngua cha' bi', hasta ycui' Moisés nacui̱
ndi'ya̱: "Lye tsa nchcua̱ na' cha' ndyutsii̱
na'".

22 Pana nga'aa si'i jua'a̱ ndyaca ji'i̱ ma̱
juani, cha' chaca chalyuu tsaa ma̱ juani; la
cui' ca su ntucua tyi ycui' Ndyosi ca nde
cua̱, ndacua tsaa ma̱ juani. Ca bi' ndi'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o tyuu̱ tsa mil tya'a xca̱ ji'i̱ Ni.
Tso'o tsa ña'a̱ ca bi'; ñi'ya̱ si cua nscua chaca
ca'ya Sión nde cua̱, ñi'ya̱ si ca bi' ntucua
chaca quichi̱ Jerusalén nu tso'o la ña'a̱, jua'a̱
laca bi'. 23 Lo'o jua'a̱ ntsu'u cha' tsaa ma̱ slo

lcaa tya'a sñi' ycui' Ndyosi nu cua ndyalo'o
Ni ji'i ndejua tya sa'ni la, cha' cua nscua
xtañi jyo'o bi' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nde
cua. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' bi' ca su
ndyu'u ti'i ngu'. Na cua tsaa ti ma la cui' slo
ycui' Ndyosi nu ndu'ni cuayá' ji'i lcaa ñati,
ca su ndi'i lcaa ñati jyo'o nu lubii cresiya ji'i
xqui'ya Jesús, cha' cua ndyaca cucui tyucui
ña'a ngu'. 24 Lo'o jua'a ca bi' ndi'i Jesús, nu
ngüiñi chaca cha' nu tso'o la ji'i ycui' Ni
lo'o na; tso'o tsa ngua cha' ndyalú tañi ycui'
Jesús, cha' xqui'ya nu Jesús bi' ni, bi' cha'
cua nguti cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. Pana nu
lo'o ndyalú tañi jyo'o Abel nu ngua sa'ni, li'
ntsu'u cha' cajaa chaca yu nu cua ndyujuii
ji'i tya'a; xcui' cha' cuxi ndyu'u ji'i cha' bi'
li'.

25 Cui'ya ma cuentya lacua, cha' cua'a
jyaca ma ji'i lcaa cha' nu cua nda Cristo
lo'o ma. Nguxcube' tsa ycui' Ndyosi ji'i
jyo'o cusu' ji'na, nu lo'o ná ntaja'a ngu'
cua'a jyaca ngu' ji'i cha' nu nchcui' jyo'o
Moisés lo'o ngu' nde chalyuu chacuayá' ji'i
ycui' Ndyosi; ná ngua xna ngu' bi' ji'i ycui'
Ndyosi. La cui' jua'a tlyu la cha' caca ji'na
juani, si ná taquiya' na ji'i Cristo nu ngutu'u
ca slo ycui' Ndyosi yaa nde lo yuu chalyuu,
lo'o jua'a cua xa' ndyaa tucua Ni ca slo
ycui' Ndyosi chaca quiya' juani. 26 Laja lo'o
nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ñati sa'ni, la cui'
hora bi' ngulacui chalyuu; pana juani cua
nchcui' Ni chaca quiya' ndi'ya: "Chaca tya
quiya' cua'ni na' cha' quiña lcaa lo yuu
chalyuu, la cui' hora nu quiña lcaa chalyuu
nu ntsu'u nde cua", nacui Ni. 27 Lo'o nacui
Ni: "chaca tya quiya'", jua'a ca cuayá' ti'
na cha' ntsu'u cha' xquiña Ni tyucui ña'a
lcaa chalyuu nu cua ngüiñá Ni, culotsu' Ni
ji'i cha' bi' li'. Tsa ña'a ti na nu ntsu'u ji'i
ycui' Ndyosi, bi' ti na nu tyanu li', xqui'ya
cha' ná nchca clyiji na bi' tsiya' ti. 28 Lo'o
jua'a ná taca cha'a chalyuu cucui nu ngujui
ji'na xqui'ya Cristo, ná clyiji tsiya' ti bi';
bi' cha' tso'o tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i
ycui' Ndyosi lacua. Cua'ni chi na loo ycui'
Ndyosi, cha' jua'a nti' Ni cha' cua'ni na;
tyi'u ti' na cha' lcaa tsa cua'ni tlyu na ji'i
ycui' Ni, cha' cube tsa ti' na ji'i Ni. 29 La cui'
Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i Ni, chañi cha'
taca ji'i Ni cuityi Ni ji'na tsi tsiya' ca lo'o sca
quii' tlyu, si jua'a nti' Ni.

13

Cña nu ndiya ti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu

1 Ña'a ti tyu'u tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i
ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i Cristo, cua'ni
ma cha' tso'o lo'o ngu' bi'. 2 Tyi'u ti' ma
cha' chcui' tso'o ma lo'o cua ña'a ca ngu'
xta, ngu' xa' quichi, si tyalaa ngu' toni'i ji'i
ma; ta ma su tyi'i ngu' bi', cha' jua'a ngua'ni
xi jyo'o cusu' ji'i ma nu ngua sa'ni la, lo'o
tiya' la li' nquijeloo ji'i ngu' cha' xca ji'i
ycui' Ndyosi nu ntsu'u nde cua laca ñati nu
ngulaa toni'i ji'i ngu' bi'.

3 Culacua ti' ma ñi'ya caca xtyucua ma ji'i
ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi,
nu lo'o cua ngusu'ba ngu' ji'i tya'a na bi' ne'
chcua. Lo'o jua'a xtyucua ma ji'i ngu' tya'a
na nu quicha ti', xqui'ya cha' lya' ti' ngu' ji'i
ngu' bi'. Tyi'u ti' ma cha' xtyucua ma ji'i
ngu' bi', ñi'ya si ycui' ca ma nchcube' ma
lo'o ngu'.

4 Lcaa ma lo'o tya'a ma nga'a cha' cua'ni
tyaca'a ma ji'i clyo'o ma; ná cua'ni cuxi ma
lo'o clyo'o ma, ñi'ya nti' si tyu'u cha' ji'i ma
lo'o xa' ñati laja ti. Xcube' ycui' Ndyosi ji'i
cua ña'a ca ñati nu cua'ni cha' suba' jua'a,
jua'a xcube' Ni ji'i ñati nu tyatí yu'u lo'o
clyo'o xa' ñati.

5 Ná tyu'u tyiquee ma xcui' cha' ji'i cñi,
pana tso'o si tyaala' ji'i ma lo'o tsa ña'a nu
ndyiji ti xi ji'i ma. Na cua nchcui' Ni lo'o
na ndi'ya: "Ná culati'i na' ji'i ma", nacui Ni,
"ná xtyanu na' ji'i ma jua'a ti". 6 Bi' cha'
ndi'ya culacua ti' na cha' nguula ti' tyiquee
na:
Ycui' nu Xu'na na laca nu nxtyucua 'na.
Ná ntsu'u cha' cutsii na' lacua, cha' ná caca
cua'ni cuxi ñati lo'o na'.

7 Tyi'u ti' ma ji'i ngu' jyo'o tya'a ma nu
ngua loo ji'i ma chacuayá' ji'i Jesucristo;
ngu' bi' laca nu cua nchcui' cha' ji'i ycui'
Ndyosi lo'o ma tya clyo, bi' cha' culacua
tso'o ti' ma ji'i cña tso'o nu ngua'ni ngu' bi'
nde chalyuu. Cua'ni ma ñi'ya nu ngua'ni
ngu' bi' lo'o ngusñi ngu' cha' ji'i ycui'
Ndyosi.

8 Ná ncha'a Jesucristo: ñi'ya ngua Ni
tyempo sa'ni, la cui' jua'a laca Ni juani, lo'o
la cui' jua'a caca Ni tyempo nde loo la. 9 Ná
ta ma chacuayá' culu'u ñati xi xa' la cha'
ji'i ma, sca cha' nu ná stu'ba nchcui' lo'o
cha' bi', cha' ná xtyanu ma jua'a ji'i tyucuii

liñi. Tso'o la si tyanu tso'o lcaa cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, si cube ti' na ji'i̱ lcaa cha' tso'o nu ndu'ni Ni lo'o na lcaa hora; pana ná taca tyanu tso'o cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na lo'o taquiya' na ji'i̱ cua ña'a̱ ca cña nu tatsaa ngu' ji'na, ñi'ya̱ nti' si nacui̱ ngu' cha' ná tso'o cacu na sca lo na nu ndacu ngu'. Masi cua ndaquiya' tsa na ji'i̱ cña bi' tya tsubi' la, si'i na tso'o la ngua ti' na lo'o ngua'ni na jua'a̱.

10 Xa' ña'a̱ cña ngua'ni Cristo lo'o ndyaa yu lo crusi, cha' ngua yu msta̱ cha' cati̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o ycui' Ndyosi. Pana lcaa ñati̱ nu tya ndyi'u tsa ti' ji'i̱ msta̱ nu nsta sti jo'ó cuentya ji'i̱ ngu', ná caca tyi'i̱ tso'o tyiquee ngu' bi' lo'o Cristo. 11 Masi xu'na sti jo'ó nu cuentya ji'i̱ ngu' judío ni, xcui' lo'o tañi na'ni ti ñalo'o sti jo'ó bi' nde cuarto su tacati tsa ne' laa bi', cha' cati̱ qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu' lo'o bi'. Nu lo'o ndye ngua cña bi', li' ndyalo'o ngu' ji'i̱ ña'a̱ tsaca cuaña' na'ni nu laca msta̱ bi' ca to' quichi̱; ca bi' ndaqui̱ ngu' cuaña' bi'. 12 La cui' ti ca to' quichi̱ nchcube' Jesús, cha' caja ñi'ya̱ nu cati̱ cha' cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ñati̱, nu lo'o ndyalú tañi ycui' ca yu lo'o ngujuii yu lo crusi ca bi'. 13 Lo'o jua'a̱ na, tso'o si ná cutsii̱ na, masi tsalo'o ngu' ji'na cha' xcube' ngu' ji'na cuentya ji'i̱ Jesús; stu'ba ti caca ji'na nde chalyuu, ñi'ya̱ nu ngua ji'i̱ Jesús lo'o lya' tsa ti' ngu' ji'i̱ yu. 14 Nde lo yuu chalyuu ná ntsu'u se'i̱ tso'o su tyanu na; xcui' na ndu̱ ti' na cha' tyalaa na chaca se'i̱ su tso'o la tsiya' ti, su tsaa na lo'o cua ndye chalyuu re. 15 Bi' cha' lcaa tsa̱ cua'ni chi̱ na loo ycui' Ndyosi xqui'ya Jesús, cha' ñi'ya̱ laca si ta na msta̱ ji'i̱ Ni, jua'a̱ laca nu lo'o tyucui tyiquee na cua'ni tlyu na ji'i̱ Ni. Lo'o jua'a̱ tso'o tsa si lcaa tsa̱ chcui' na cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ni. 16 La cui' jua'a̱ ná ca taja ti' ma̱ cua'ni ma̱ lcaa cha' tso'o, jua'a̱ xtyucua ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱; bi' laca cña nu ndiya ti' Ni cha' cua'ni na cuentya ji'i̱ ycui' Ni.

17 Taquiya' ma̱ ji'i̱ ñati̱ nu laca cña cuentya ji'i̱ ña'a̱ taju ngu' tya'a ma̱; cua'ni ma̱ lcaa cña nu ndijña ngu' bi' ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱. Tlyu tsa cña nu ntsu'u ji'i̱ ngu' bi', cha' xcui' ndube ti' ngu' ñi'ya̱ nu ndyu'ni sa scaa ma̱; nga'a̱ cha' xacui̱ ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi si chañi cha' ña'a̱ ti tya tso'o ndyu'ni ma̱, xqui'ya cha' ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Ni. Pana tso'o la nti' ngu' bi', si ña'a̱ ti tso'o ntsu'u tyiquee ma̱ cua'ni ma̱ ñi'ya̱ nu nacui̱ ngu' ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱. Si ná cua'ni ma̱ jua'a̱, caca xñi'i̱ ti' ngu' bi' li', cha' nga'aa caca xtyucua ngu' ji'i̱ ma̱ li'.

18 Ña'a̱ ti chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ cuare. Tyucui tyiquee ya jlo ti' ya cha' ni sca cha' cuxi ná ntsu'u ji'i̱ ya nu caca tyuju'u ti' ya ji'i̱. Lcaa tyempo nti' ya cua'ni ya cua ña'a̱ ca cha' nu tso'o la cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. 19 Bi' cha' xa' ndijña tsa na' ji'i̱ ma̱, cha' lu'ba ti chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi cuentya jna'. Ná tyiquee' cua'ni Ni cha' xtyuu̱ na' ca̱a̱ na' yala la ca su ndi'i̱ ma̱.

Ngusalya' yu lo'o ngu'

20 Ycui' Ndyosi laca nu ngua'ni cña cha' ndyu'ú Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya' lo'o ngujuii. Lo'o juani laca Jesús loo, cha' ña'a̱sii̱ Ni ji'na nu laca na ñati̱ ji'i̱ Ni, xqui'ya cha' ngujuii Ni cuentya ji'na. Nu lo'o ngujuii Jesús, li' ngüiñi cha' ji'i̱ Ni lo'o lcaa ñati̱ ji'i̱ Ni, sca cha' cucui nu ná nga'a̱ cha' tye tsiya' ti. 21 Ycui' Ndyosi ndu'ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee na, lo'o juani nti' na' cha' xtyucua Ni ji'i̱ ma̱ lo'o cua ña'a̱ ca cha' nu lyiji ji'i̱ ma̱, cha' taca cua'ni ma̱ lcaa cña, ñi'ya̱ nu nti' Ni cha' cua'ni ma̱; nti' na' cha' cuentya ji'i̱ ma̱ cua'ni Ni na laca nu tso'o la nti' Ni, chacuayá' ji'i̱ Jesucristo. Lo'o jua'a̱ ná nga'a̱ cha' tye cha' cua'ni tlyu Ni ji'i̱ Cristo. ¡Jua'a̱ caca cha' lacua!

22 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo, cua'ni clyu ti' ma̱ 'na, talo tyiquee ma̱ xi 'na cha' cuna ma̱ cha' nu nchcui' na' re. Ná quiña'a̱ tsa cha' nscua na' lo quityi re, pana cua nti' na' cha' tyanu tachaa la cha' bi' ne' cresiya ji'i̱ ma̱. 23 Chaca cha' nti' na' chcui̱' lo'o ma̱: Cua ngulaá ngu' ji'i̱ Timoteo, tya'a ndya'a̱ na cña, ca su ngutu'ú yu ne' chcua̱; nu lo'o ca̱a̱ na', ca̱lo'o na' ji'i̱ yu li', si yala ti tyalaa yu slo na'.

24 Chcuicha' na' ji'i̱ lcaa ngu' nu laca loo cuentya ji'i̱ ma̱, jua'a̱ chcuicha' na' ji'i̱ lcua ti tya'a ma̱ nu ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ca ta'a ngu' nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui' Ndyosi, nu ndi'i̱ nde Italia re, lo'o lcaa ngu' bi' nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'i̱ ma̱.

25 Cua nti' na' cha' tyi'u ti' ma̱ lcaa tyempo cha' xcui' tso'o ti ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o lcaa na.

Quityi nu nguscua Santiago

1 Santiago laca na' nu nscua quityi re cha'
caa ca su ndi'i cu'ma, ñati ji'i ycui' Ndyosi
nu ndyaa ma tyucui ña'a chalyuu. Cña laca
na' cuentya ji'i ycui' Ndyosi, la cui' jua'a
laca na' cña ji'i Jesucristo nu Xu'na na. Cua
nti' na' chcui' na' xlyo ni'i lo'o lcaa ma lo'o
tya'a ma.

Nu lo'o ta ycui' Ndyosi sca cha' nu ca'ya tso'o hique scaa na

2 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, si
lye tsa nti' ma xqui'ya cua ña'a ca lo cha'
ti'í nu ndyacua ji'i ma, ná xñi'i tsa culacua
ti' ma li'; pana tso'o tsa caca tyiquee ma
li', 3 cha' nu lo'o ngualo cha' ti'í bi' ji'i ma
xqui'ya cha' ngusñi tso'o ma cha' ji'i Jesús,
li' taca jlo ti' ma cha' cua nchca la ji'i ma talo
ma nde chalyuu. 4 Pana cui'ya ma cuentya
cha' talo ma tyucui tyempo lo'o ndi'i ma
chalyuu, ña'a cuayá' nu tye cha' ti'í ji'i ma,
cha' caca ma ñati nu tyucui tyiquee, ñati nu
ná sca na lyiji ji'i cha' ngusñi ma cha' ji'i
Jesús.

5 Si ntsu'u quiya' nu lo'o ná jlo ti' ma tsiya'
ti ñi'ya nu cua'ni ma, li' tso'o chcui' ma lo'o
ycui' Ndyosi, cha' ta Ni sca cha' nu ca'ya
hique ma ñi'ya nu cua'ni ma li'. Tso'o tsa
cha' xlya'be nda Ni ji'i lcaa ñati, cuati ná
ndu'ni tyaala Ni ji'na lo'o nda Ni sca cha'
tso'o ji'na. 6 Tsa bi' ti cha', nu lo'o jña ma
sca cha' ji'i ycui' Ndyosi, li' nga'a cha' jlya
ti' ma cha' nchca ji'i Ni cua'ni Ni jua'a; ná
tso'o si tya'achu' ma ji'i cha' bi', ñi'ya si
ñacui ma cha' ná nchca ji'i Ni cua'ni Ni
jua'a. Ñati nu jua'a ñacui cha' ná nchca ji'i
ycui' Ni, laca ngu' bi' ñi'ya laca sca clyoo'
nu ndya'a lo tyujo'o; ndyatu clyoo' ndyaa
macala su nducuni'i cui'i ji'i cha' tsaa. 7 Ná
ca tu ti' ngu' bi' ji'i ni sca na, cha' ta ycui' nu
Xu'na na ji'i ngu' li', 8 cha' tucua cha' ntsu'u
tyiquee ngu' bi'; ná sca cha' caja ji'i ngu'
cha' xcui' na ncha'a ti tyiquee ngu'. Sca ti
cha' chcui' ngu' sca tsa, chaca tsa xa' cha'
chcui' ngu' bi' li'.

9 Tso'o ti caca tyiquee ngu' ti'i tya'a
ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi; xtyucua
Ni ji'i ngu' bi', cha' tso'o la tyi'i ngu' nde
loo la, masi nchcube' tsa ngu' su ndi'i ngu'
juani ti. 10 Lo'o jua'a ndu'ni cha' tso'o ti
caca tyiquee ngu' culiya' tya'a ngusñi na
cha' ji'i Ni, masi tye cha' culiya' ngu'; culiji
yu'u lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i cua ña'a
ca ngu' culiya', ñi'ya ndye cha' ji'i sca queé
nu tso'o ña'a nu ntsu'u ca ne' quixi'. 11 Lo'o
ndyaa cuichaa nde cua, ca tyique' tsa cua li',
ndyanaa yaca queé, ndyalú lcaa cucu' queé,
ndye cha' tso'o ña'a ji'i li'. La cui' jua'a tye
cha' ji'i ngu' culiya'; laja lo'o ndyu'ni cña ti'
ngu' cha' tya caja la cha' tso'o ji'i ngu', tye
cha' tso'o bi' ji'i ngu' li'.

Nu lo'o ndojolaqui nu xña'a ji'na cha' cua'ni na cha' cuxi

12 Tso'o caca tyiquee ñati nu ña'a ti nxñi
cha' ji'i Jesús, masi tyacua cua ña'a ca cha'
ti'í ji'i ngu'. Tso'o si talo ngu' tyiquee', ña'a
cuayá' tye cha' ti'í bi' ji'i ngu', cha' caja
chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi' li';
bi' laca cha' tso'o nu cua nacui Ni cha' ta Ni
ji'i ñati nu ntsu'u tsa tyiquee ña'a ji'i ycui'
Ni. 13 Nu lo'o cojolaqui sca cha' cuxi ji'na ni,
ná tso'o si ñacui na ndi'ya: "Ycui' Ndyosi
ndyu'ni cha' nñilo'o cha' cuxi re 'na". Ná
ntsu'u cha' cuxi tsiya' ti nu caca ji'i cñilo'o
ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a ná nñilo'o Ni ji'i
ñati lo'o sca cha' cuxi. 14 Nu lo'o ndojolaqui
cha' cuxi ji'na, bi' hora laca nu ná ndaquiya'
na ji'i sca cha' ji'i ycui' Ni; li' la cui' cha' cuxi
nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ycui' ca na, bi' laca
nu ndatsaa ji'na cha' tya cua'ni la na cha'
cuxi. 15 Tso'o la nti' na cha' cua'ni na cha'
cuxi bi', masi caca tlyu la qui'ya ji'na; nu
lo'o ngui'i na ji'i qui'ya bi' ji'na ña'a cuayá'
nu nga'aa caca xtyanu na ji'i, li' xana na
xtyanu na chalyuu tso'o nu cua ngujui ji'na.

16 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui'
Ndyosi, tyaca'a tsa ma 'na; ná ta ma
chacuayá' cha' cñilo'o nu xña'a ji'i ma.
17 Lcaa cha' xlya'be nu ndyiji ji'na ni, lcaa
cha' nu chañi cha' xcui' cha' tso'o laca bi',
ca su ntucua ycui' Ndyosi tsiya' ti, ca bi'
ngutu'u lcaa cha' bi', la cui' ycui' Ndyosi nu
ngüiñá lcaa xee tlyu nu nga'a nde cua. Sca ti
cuayá' ña'a loo ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'na; ná
xcutsa'a Ni cha' nu ntsu'u tyiquee Ni ña'a
Ni ji'na, cha' ná ntsu'u cha' tya'achu' Ni ji'i
scaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o ñati. 18 Lcaa
cha' nu liñi ca cuentya ji'i ycui' Ndyosi, cua
ngulu'u Ni cha' bi' ji'na cha' caca na ñati ji'i
ycui' Ni, cha' jua'a nti' Ni cha' caca; cua nti'
Ni cha' caca na loo ji'i lcaa ca lo na nu cua
ngüiñá ycui' Ni, jua'a nti' Ni.

Cha' tacati nu nga'a̱ cha' cua'ni na cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi

19 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a̱a̱ ji'i̱ ma̱, tso'o si cui'ya ma̱ cuentya ji'i̱ cha' nu chcui' na' re. Ntsu'u cña ji'i̱ lcaa na cha' yala ti cua'a̱ jyaca̱ na ji'i̱ cha' nu chcui' ñati̱ lo'o na; pana tiya' ti xacui̱ na cha' ji'i̱ ngu', jua'a̱ tiya' tsa caca ñasi̱' na ji'i̱ ngu'. 20 Nu lo'o nchca ñasi̱' na ni, ná taca cua'ni na cha' liñi nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu. 21 Lo'o jua'a̱ nga'a̱ cha' culochu̱' na lcaa cha' suba', lcaa cha' cuxi nu tya ntsu'u ne' cresiya ji'na; tucuá na cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lacua, xñi tso'o na lcaa cha' nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, cha' bi' laca cha' nu taca cua'ni lyaá ji'na ji'i̱ nu cuxi nu ntsu'u ji'na.

22 Tsa bi' ti cha', nga'a̱ cha' taquiya' na lcaa cha' nu nclyu'u Ni ji'na, si'i na cua'a̱ jyaca̱ ti na ji'i̱ cha' bi'; na cñilo'o ti na ji'i̱ ycui' ca na, si xcui' na cua'a̱ jyaca̱ ti na ji'i̱ cha' bi', lo'o ná ndaquiya' na cha' bi'. 23 Cua ña'a̱ ca ñati̱ nu nti' cuna ti cha' nu nda Ni lo'o na, lo'o li' ná ntaja'a̱ cua'ni cha' bi', laca ñati̱ bi' ñi'ya̱ laca ñati̱ nu ña'a̱ cui'ya xi ji'i̱ ycui' ca lo sca cuanaa; 24 yala ntchaa ti ña'a̱ ngu' ji'i̱ ycui' ca ngu' lo cuanaa, pana lo'o cua ndyaa ngu', li' hora ti cjlyaa ti' ngu' ñi'ya̱ ña'a̱ ycui' ca ngu'. 25 Xtyucua ycui' Ndyosi ji'i̱ cua ña'a̱ ca ñati̱ nu chañi cha' cua'a̱ jyaca̱ ji'i̱ cha' tso'o nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na; bi' laca cha' nu xtyucua ji'na cha' taca tyi'i̱ tyiquee na tso'o ti. Si tso'o ti cua'ni na nde chalyuu, si cua'ni na lcaa cña nu nclyu'u ycui' Ndyosi ji'na lcaa tsa̱ lo'o tyi'i̱ na chalyuu, tso'o tsa caca ji'na li'. Si'i na nduna ti na cha' bi', lo'o li' xtyanu na ji'i̱.

26 Ná tyiquee' ntsu'u xi ngu' tya'a ma̱ nu nti' cha' tacati tsa ndu'ni ycui' ca ngu'. Pana laja ti ndu'ni ngu' cha' tacati ngu', si ná ndube ti' ngu' ñi'ya̱ nchcui' ngu' lo'o ñati̱; na ñilo'o ngu' ji'i̱ ycui' ca ngu' cha' tacati ngu' li'. 27 Si tyucui tyiquee na tsiya' ti ndu'ni na cha' tacati cuentya ji'i̱ Ni, si si'i na tucua cha' ntsu'u tyiquee na, ndi'ya̱ nti' ycui' Ndyosi Sti na cha' cua'ni na li': nga'a̱ cha' xtyucua na ji'i̱ nu sube ti'i, jua'a̱ nga'a̱ cha' xtyucua na ji'i̱ nu cuna'a̱ nu ndyanu ti'i ti, nu lo'o nchcube' tsa ngu' ndi'i̱ ngu' chalyuu; pana ná tso'o tyatí yu'u na lo'o cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu.

2

Sca ti cuayá' cua'ni tso'o na lo'o cua ña'a̱ ca ñati̱ nu lijya̱ slo na

1 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesucristo nu Xu'na na, nu ntucua Ni ca su tso'o tsa ña'a̱ nde cua̱, ná tso'o si xa' ña'a̱ ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ xi scaa ñati̱; stu'ba ti cua'ni ma̱ lo'o cua ña'a̱ ca ñati̱, tso'o la. 2 Ná tyiquee' ca̱a̱ tyu̱u̱ lo ñati̱ ca su ndyu'u ti'i̱ ma̱, masi ngu' culiya' nu ntsu'u cui' oro sne ya' ngu', cuati tso'o tsa ña'a̱ ste' ngu', masi ngu' ti'i nu ngusu̱ tsa ste' ngu'. 3 Ná tso'o si lye tsa cua'ni chi̱ ma̱ loo sca ñati̱ nu nchcu' late' nu tso'o tsa ña'a̱. Ná tso'o ñacui̱ ma̱ ji'i̱ nu culiya' bi': "Tyucua xi lo yaca xlya tso'o re, cusu'", si ñacui̱ ma̱ ji'i̱ sca ngu' ti'i ndi'ya̱: "Ndacua ti tyu̱ nu'u̱. Cua'a̱ xi, masi lo yuu ti cua". 4 Ntsu'u qui'ya ji'i̱ ma̱ li', xqui'ya cha' xa' ña'a̱ ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ xi scaa ñati̱, lo'o jua'a̱ cuxi ti ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ nu xa' ñati̱ bi' li'.

5 Cu'ma̱ ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma̱ 'na, cui'ya ma̱ cuentya ji'i̱ cha' re: Cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱ ti'i cha' taca xñi tso'o ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ni; ta Ni chalyuu tso'o ji'i̱ ngu' bi' li', la cui' chalyuu nu nacui̱ Ni cha' caja ji'i̱ ñati̱ nu ntsu'u tsa tyiquee ña'a̱ ji'i̱ ycui' Ni. Masi ti'i tsa ñati̱ bi' nde chalyuu, pana culiya' ngu' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. 6 Ná tso'o ndyu'ni cu'ma̱, cha' ti'í ti' ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ ngu' ti'i. Xcuane na' sca cha' ji'i̱ ma̱ lacua: ¿Ha si'i nu culiya' laca nu ti'í ti' ji'i̱ ma? ¿Ha si'i nu culiya' laca nu ndya'a̱lo'o ji'i̱ ma̱ ca slo ngu' tisiya? 7 La cui' ngu' bi' laca nu nchcui' tsa cha' cuxi ji'i̱ ycui' Jesús nu ntsu'u tsa cha' ji'na lo'o.

8 Tso'o tsa si chañi cha' ndaquiya' ma̱ cha' cusu' nu nscua tya clyo la; ndi'ya̱ nchcui' cha' bi': "Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i̱ tya'a ñati̱ na, ñi'ya̱ laca si ndu'ni tya'na ti' na ji'i̱ ycui' ca na", nacui̱ quityi. 9 Si xa' ca ña'a̱ ndu'ni ma̱ lo'o xi scaa ñati̱, cuxi ndu'ni ma̱ li', ntsu'u qui'ya ji'i̱ ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi li'; la cui' jua'a̱ ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu' bi'. 10 Ñati̱ nu ndaquiya' lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na cha' cua'ni na, lo'o li' ntsu'u masi sca ti cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' bi', sca ti cuayá' ntsu'u qui'ya ji'i̱ ngu', ñi'ya̱ laca si ná ndaquiya' ngu' tsiya' ti ji'i̱ lcaa cña nu cua ngulo ycui' Ni ji'na. 11 Ycui' Ndyosi laca nu cua nacui̱ tyucuaa lo cha' ndi'ya̱: "Ná tyu'u cha' ji'i̱

ma̱ lo'o clyo'o xa' ñati̱", nacui̱ Ni; lo'o jua'a̱:
"Ná cujuii ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱", nacui̱ Ni.
Si cujuii ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱, ntsu'u qui'ya
ji'i̱ ma̱ lacua, masi ná ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o
clyo'o xa' ñati̱; sca ti cuayá' cua ndya'a̱chu̱'
ma̱ ji'i̱ cha' nu cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o
na li'. 12 Cua nda Jesús sca cha' tso'o cha'
tyanu ne' cresiya ji'na, cha' xtyucua ji'na
cha' taca tyi'i̱ tyiquee na tso'o ti. Nga'a̱ cha'
chcui' tso'o na, jua'a̱ ntsu'u cha' cua'ni na
cha' tso'o lo'o ndi'i̱ na chalyuu, cha' cua
tyalaa ti tsa̱ nu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa
ñati̱ chalyuu. 13 Lo'o li' si ná ngua'ni tya'na
ti' na ji'i̱ tya'a ñati̱ na, ná taca cua'ni tya'na
ti' Ni ji'na lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'na; pana
ñati̱ nu ngua'ni tya'na ti' ji'i̱ tya'a ñati̱ ni, bi'
ñati̱ laca nu tso'o la caca cha' ji'i̱ hora lo'o
cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ ñati̱.

Ntsu'u cña tso'o cha' cua'ni na lo'o ngusñi na cha' ji'i̱ ycui' Ni

14 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús,
ná taca ñacui̱ na cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o
Jesús, si ná lo'o ndu'ni na cha' tso'o nu
xtyucua ji'i̱ tya'a ñati̱ na. Sca ti ngusñi
tso'o na cha' ji'i̱ Jesús, si cua'ni na cha' tso'o
jua'a̱; li' tyaja'a̱ Ni cua'ni lyaá Ni ji'na.
15 Ná
tyiquee' ntsu'u ngu' tya'a ndyu'u ti'i̱ ma̱ nu
lyiji tsa ste' ngu', nu lyiji tsa na cacu ngu',
masi qui'yu, masi cuna'a̱. 16 Si chcui' ma̱ lo'o
ngu' bi' ndi'ya̱: "Xtyucua Ni ji'i̱ ma̱", ñacui̱
ma̱ ji'i̱ ngu', "cacu' ma̱ ste' ma̱ cha' caca
chcatsu̱ ma̱, cacu tso'o ma̱ tyaja", ñacui̱ ma̱
ji'i̱ ngu', pana ná nda ma̱ na nu lyiji ji'i̱ ngu'
bi' li', ¿ha tso'o nti' ma̱ cha' nchcui' ma̱ lo'o
ngu' jua'a̱? Ná tso'o chcui' ma̱ jua'a̱, cha'
cua ngujlyaa ti' ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi si
chcui' ma̱ jua'a̱; 17 ná taca ñacui̱ na ji'i̱ ngu'
cha' cua ngusñi na cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, si
ná lo'o cua'ni na cha' tso'o nu xtyucua ji'i̱
tya'a ñati̱ na.
18 Ná tyiquee' ñacui̱ sca ñati̱ ji'na: "Tso'o
tsa ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi tu'ni.
Pana nu na' ni, nti' na' cha' cuayá' tsa
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi masi cua'ni na'
xi cha' tso'o lo'o ñati̱", ñacui̱ ngu'. Tso'o
lacua. Ndi'ya̱ chcui' na' lo'o ngu' bi' li':
"Cacha' ma̱ 'na lacua cha' cua ngusñi ma̱
cha' ji'i̱ ycui' Ni, masi ndyu'ni ma̱ cha' tso'o
lo'o ñati̱; pana laja lo'o ndyu'ni tso'o na'
lo'o ñati̱, li' ca cuayá' ti' ma̱ cha' chañi
cha' ngusñi na' cha' ji'i̱ ycui' Ni", ñacui̱ na'
ji'i̱ ngu' bi'. 19 Jlya ti' ma̱ cha' sca ti ycui'
Ndyosi ntsu'u chalyuu. Tso'o tsa, pana
cua ña'a̱ ca cui'i̱ xña'a̱ jlya ti' cha' bi'; lo'o
jua'a̱ lye tsa nchcua̱ cui'i̱ xña'a̱ bi', cha' ntsii̱
cui'i̱ ji'i̱ ycui' Ni. 20 Nga'a̱ cha' ca cuayá' ti'
ma̱, cha' ná chañi cha' ngusñi na cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi si ná lo'o cua'ni na cha' tso'o
cha' xtyucua na ji'i̱ tya'a ñati̱ na. 21 Ndi'ya̱
ngua cha' ngua cuayá' ti' ycui' Ndyosi cha'
ngua tso'o cresiya ji'i̱ Abraham, jyo'o cusu'
ji'na: na'a̱ Ni cha' ntaja'a̱ nu cusu' ta ji'i̱
sñi' ycui' ca, nu Isaac bi', cha' caca yu sca
msta̱. 22 Ntsu'u sca cña nu ngua'ni Abraham
lacua. Xqui'ya bi' ngua cuayá' ti' ycui'
Ndyosi cha' cua ngusñi Abraham cha' nu
nchcui' Ni lo'o; jlya tsa ti' nu cusu' cha' bi',
bi' cha' ntaja'a̱ yu ngua'ni yu cña bi'. 23 Bi'
laca cha' nu nscua lo quityi cusu' ndi'ya̱:
"Ngusñi Abraham cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, bi'
cha' ntucuá Ni cha' ji'i̱ Abraham cha' caca
yu sca ñati̱ nu lubii tsa cresiya ji'i̱".
Tya'a
tso'o ycui' Ndyosi ngua Abraham li', nacui̱
quityi.
24 Jua'a̱ ca cuayá' ti' cu'ma̱ lacua, cha'
ntaja'a̱ ycui' Ndyosi tucuá Ni cha' ji'i̱ ñati̱
lo'o ndyu'ni ngu' cha' tso'o, si'i xqui'ya cha'
nacui̱ ti ngu' cha' jlya ti' ngu' ji'i̱ Ni. 25 La cui'
jua'a̱ ntucuá Ni cha' ji'i̱ nu cuna'a̱ calle nu
ngua naa Rahab; ntucuá Ni cha' nu nchcui'
ma' bi', ñi'ya̱ laca si ngua ma' sca ñati̱ tso'o,
xqui'ya cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni ma'
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. Cua nda ma' su
nguti'i̱ ngu' nu ndyaa na'a̱ ji'i̱ quichi̱ tyi
ma' cuaana ti; li' ngulu'u ma' chaca tyucuii̱
ji'i̱ ngu' su tyaa tso'o ti ngu' bi', cha' xna
ngu' ji'i̱ ngu' xña'a̱ li'. 26 Lo'o jua'a̱ nu na
ni, si ñacui̱ na cha' cua ngusñi na cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi, pana ná ndu'ni na cha' tso'o
nu xtyucua ji'i̱ tya'a ñati̱ na, li' laca na
ñi'ya̱ laca ñati̱ nu ndyaa cresiya ji'i̱ cha' cua
ngujuii ngu'.

3

Cua'a na xi ji'i̱ cha' nu chcui' na

1 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo, ná
tso'o si tyu̱u̱ tsa tya'a ma̱ culu'u ma̱ ji'i̱ tya'a
ñati̱ ma̱; cuayá' xti ti na caca na mstru nu
culu'u cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu' tya'a
na. Cua jlo ti' ma̱ cha' lye tsa ndi'i̱ loo ngu'
ña'a̱ ngu' ji'na, bi' cha' yala tsa chcui' ngu'
ji'na si xñi na cña cha' culu'u na ji'i̱ ngu'
tya'a na. 2 Chañi laca cha' ntsu'u quiya'
lcaa na ndyu'u tsaa tu'ba na lo'o nchcui'

na lo'o tya'a ñatī na; ná ntsu'u ni sca ñatī
nu bilya tyu'u tsaa tu'ba tsiya' ti, nu lo'o
nchcui' ngu' lo'o tya'a ñatī ngu'. Si ntsu'u
ñatī nu nchca ji'ī cua'a ji'ī cha' nu nchcui'
ycui' ca ngu', ñatī nu tyucui tyiquee tsiya'
ti laca ngu' bi'. Ná tyiquee' taca cua'a ngu'
bi' ji'ī ña'ā tsaca ngu', si jua'ā; pana tucui
tsa laca cha' cua'a na ji'ī ycui' ca na, cha' ná
chcui' na cha' cuxi. 3 Ndi'yā ndu'ni na lo'o
sca cuayu: nsta na chcuā tyu tu'ba ni', cha'
li' taca culo na cña ji'ī ni', cha' tsaa ni' lo'o
na macala su nti' na cha' tsaa na. 4 Xa' ña'ā
ndu'ni ngu' lo'o nclya' ngu' sca yaca ni'ī: nu
ñatī nu laca loo ji'ī yaca ni'ī ni, lo'o cala'
ngu' sca ya' piti nu ntucua nde siyu' yaca
ni'ī bi', taca ji'ī ngu' tsalo'o ngu' ji'ī macala
su nti' ngu' cha' tsaa ngu' lo'o. Masi tonu
tsa yaca ni'ī bi', masi lye tsa ndyaca cui'ī
nu ndyalo'o ji'ī, taca ji'ī ngu' tsalo'o ngu' ji'ī
macala su nti' ngu' tsaa ngu'. 5 La cui' jua'ā
laca lo'o sca cha' nu nchcui' na; masi xca ti
cha' laca bi' nti' na, pana quiña'ā tsa cha'
tlyu nchcui' na ntsu'u quiya'. Tucui tsa laca
cha' cua'a na ji'ī tu'ba na, cha' ná chcui' na
cha' cuxi jua'ā. Lo'o jua'ā quiña'ā tsa cha'
cuxi taca cua'ni sca cha' nu chcui' na; ñi'yā
laca cha' xti ti quii' nti' cha' chca'ā quii'
ji'ī quixī' tonu, quiña'ā tsa su tyaquī quixī'
li'. 6 Ñi'yā laca sca quii', jua'ā laca sca cha'
nu chcui' na; xqui'ya bi' taca xana chaca
chalyuu nu cuxi tsa ji'na, nu lo'o cua ndyatí
nu cha' cuxi bi' ndyaa nde ne' cresiya ji'na.
Xana cañi cha' cuxi bi' tyucui ña'ā na li'.
Xqui'ya sca cha' nu chcui' ti na, ndyaca'ā
quii' li'; lo'o nu quii' bi' ni, nde ca bilyaa
tsiya' ti ndyu'u bi' lijyā cañi lcaa su ndi'ī
na. 7 Taca ji'ī ñatī chalyuu cua'ni masu ji'ī
lcaa lo na'ni tyaala, masi na'ni nu ndya'ā
quiya' ti, masi na'ni nu ndyacui cuā, masi
na'ni nu sube' ne' ni' lo yuu, masi na'ni nu
ntsu'u lo tyujo'o; na cua ndyu'ni masu ñatī
ji'ī lcaa lo na'ni bi'. 8 Pana cha' nu nchcui' na
ni, ná caja ñi'yā nu cua'ni masu na ji'ī, cha'
nga'aa chcui' na cha' cuxi lo'o ñatī. Cuxi
tsa laca tu'ba na, ná nchca ji'na cua'a na ji'ī
ycui' ca na. Ñi'yā laca hitya tyaala nu ntsu'u
tu'ba cuaña tyaala, jua'ā nti' tu'ba na, cha'
ntsu'u tsa cha' cuxi nu nchcui' na. 9 Tucua
lo cha' nchcui' na, cha' ndyu'ni tlyu na ji'ī
ycui' nu Xu'na na, la cui' Ndyosi Sti na; lo'o
jua'ā nsta na qui'ya ji'ī tya'a ñatī na, masi
ngüiñá ycui' Ndyosi ji'ī lcaa ñatī chalyuu na
cha' laca na ñi'yā ña'ā ycui' Ni. 10 La cui'
tyuu tu'ba na ndyu'u lcaa cha' nu nchcui'
na, masi cha' tso'o nu nchcui' na lo'o ycui'
Ndyosi, masi cha' cuxi nu nchcui' na lo'o
tya'a ñatī na. Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'ī
Cristo, ná tso'o cha' ndyaca jua'ā. 11 Si'i sca ti
tyuu pilya ntyucua hitya tso'o stu'ba ti lo'o
ntyucua hitya cñi'. 12 Jua'ā lo'o yaca si'yu ni;
ná taca tyu'u ntsatī ji'ī yaca quixuu, ni ná
taca tyu'u quixuu ji'ī yaca ja'ba, cha' ná ca
quixa' cha'. Ná caja hitya nu tso'o co'o na
ca su ntyucua hitya cñi'.

Nu lo'o chañi cha' tso'o tsa nchca cuayá' ti' na scaa cha'

13 Nu lo'o nti' mā cha' tso'o tsa nchca ji'ī
mā nchcui' mā, cha' tso'o tsa nduna mā scaa
cha' nu nda ñatī lo'o mā, li' xcui' cha' tso'o
ti cua'ni mā laja lo'o ndi'ī mā chalyuu, cha'
taca cui'ya xa' la ñatī cuentya ji'ī mā cha'
ñatī tso'o laca mā. Ná quiña'ā cha' tyu'u
tyiquee mā ña'ā mā ji'ī ngu', pana tso'o ti
chcui' mā lo'o ngu'. 14 Ná taca ña'ā ngu' cha'
ñatī tso'o laca mā si liye' ti' mā, si chiya'ā tsa
ntsu'u tyiquee mā ña'ā mā ji'ī ñatī, si xcui'
cña ji'ī ycui' ca mā ntsu'u tyiquee mā; na
nñilo'o mā ji'ī tya'a mā si jua'ā ndu'ni mā,
hasta ndacū' mā cha' liñi nu cua nda ycui'
Ndyosi lijyā chalyuu. 15 Si'i nde su ntucua
ycui' Ndyosi ndyu'u cha' cuxi nu nchcui'
mā, sca cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu laca bi';
sca cha' nu cua nda ycui' nu xña'ā laca cha'
nu nchcui' mā bi'. 16 Si liye' ti' na ji'ī tya'a na,
si xcui' cña ji'ī ycui' ca na ntsu'u tyiquee na,
ná caca stu'ba cha' ji'na lo'o tya'a na li'; lcaa
lo cha' cuxi caca cua'ni na li'. 17 Pana lcaa
cha' nu nda ycui' Ndyosi cha' chcui' na lo'o
ñatī, xcui' cha' tso'o laca bi'; ná nguxa' cha'
tso'o bi' lo'o cha' cuxi, ná ntsu'u cha' xūū
tya'a na lo'o tya'a ñatī na. Cha' tso'o ti laca
nu nda Ni cha' chcui' na lo'o ñatī, cha' xcui'
na tso'o ti cua'ni na lo'o ñatī li'. Lo'o jua'ā
ndu'ni cha' bi', cha' cua'ni tya'na ti' na ji'ī
ñatī, ña'ā cuayá' nu cua'ni na cha' tso'o cha'
xtyucua na ji'ī ngu'; ndu'ni cha' sca ti cha'
liñi chcui' na lo'o ñatī, si'i cha' cuiñi chcui'
na lo'o ngu'. 18 Tso'o tsa ndyu'ni ñatī nu ná
nclyana cha' cusūū lo'o tya'a ñatī, ñatī nu
tso'o tsa ntsu'u tyiquee nchcui' lo'o tya'a
ñatī. Tiya' la li' tyu'u tucua quiña'ā la cha'
tso'o nu cua nti' ycui' Ndyosi cha' caca nde
chalyuu, xqui'ya cha' nclyacua tso'o ti' ngu'
bi'.

4

Ná cua'ni tya'a na lo'o ñatı̱ cuxi nu ntsu'u chalyuu

1 ¿Ni cha' laca lye tsa nxu̱u̱ tya'a ma̱? ¿Ni
cha' laca lya' tsa ti' ma̱ ji'ı̱ tya'a ñatı̱ ma̱?
¿Ha si'i na ndacui tsa ti' ma̱ ji'ı̱ scaa na
nu ntsu'u ji'ı̱ tya'a ñatı̱ ma̱? Ná nchca ji'ı̱
ma̱ cha' tı̱ ti tyi'ı̱ tyiquee ma̱ lo'o tya'a ma̱
xqui'ya lcaa lo cha' cuxi nu ndiya tsa ti' ma̱
ji'ı̱. 2 Si ntsu'u sca cha' nu tijı̱' tsa ti' ma̱ ji'ı̱,
lo'o ná ntsu'u chacuayá' cha' caja cha' bi'
ji'ı̱ ma̱, li' nti' ma̱ cujuii ma̱ ji'ı̱ ñatı̱, cha'
jua'a̱ taca caja cha' bi' ji'ı̱ ma̱, nti' ma̱. La
cui' jua'a̱ si ndacui tsa ti' ma̱ ji'ı̱ sca na nu
ná nchca caja ji'ı̱ ma̱, li' nchcui' ma̱ cha' ti'í
ji'ı̱ nu ca ji'ı̱ na bi', nxu̱u̱ tya'a ma̱ lo'o ngu'
bi' li'. Pana ná ndyiji na nu nti' ma̱ caja ji'ı̱
ma̱, xqui'ya cha' ná ndijña ma̱ cha' bi' ji'ı̱
ycui' Ndyosi su clyo; 3 masi ndijña ma̱ sca
cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi, pana cuxi tsa tyiquee
ma̱, bi' cha' ná ndyiji cha' bi' ji'ı̱ ma̱ li'. Tsa
nde ti cha' ntsu'u tyiquee ma̱: cua nti' ma̱
cha' caja ji'ı̱ ma̱ cua ña'a̱ ca cha' nu tyaala'
tyiquee ycui' ca ma̱, pana ná tso'o cha'
ndyu'ni ma̱ jua'a̱; 4 cua nguxtyanu ma̱ ji'ı̱
ycui' Ndyosi, cua ntsu'u cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o sca
cha' nu cuxi tsa, si jua'a̱ ndyu'ni ma̱. ¿Ha ná
nchca cuayá' ti' ma̱ cha' tya'a cusu̱u̱ ycui'
Ndyosi laca na, si xcui' cha' ji'ı̱ ycui' ca ti
na ntsu'u tyiquee na? Na nxu̱u̱ tya'a na lo'o
ycui' Ndyosi, si cua'ni tya'a na lo'o nu cuxi
nu ntsu'u nde chalyuu. 5 Ndi'ya̱ nscua cha'
lo quityi ji'ı̱ ycui' Ndyosi, lo'o jua'a̱ si'i cha'
laja ti nda Ni: "Nu Xtyi'i ycui' Ndyosi nu
nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, ntsu'u
tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'na; pana yala tsa
caca chı̱ı̱ ti' Ni ji'na, si lo'o ntsu'u sca cha'
cuxi loo". Jua'a̱ nacuı̱ quityi. 6 Tlyu la tsiya'
ti cha' tso'o nu ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o na,
cha' xtyucua Ni ji'na. Ndi'ya̱ nscua chaca
cha' lo quityi ji'ı̱ ycui' Ndyosi: "Ná sca na
ta ycui' Ni ji'ı̱ ñatı̱ nu xcui' tyijı̱loo ji'ı̱ tya'a
ñatı̱ ngu', nti' ngu'; pana quiña'a̱ tsa cha'
tso'o ndu'ni Ni lo'o ñatı̱ nu tso'o ti ndi'ı̱
chalyuu, nu ná ndyu'ni tyucuaa ti' lo'o xa'
ñatı̱", nacuı̱ quityi bi'. 7 Taquiya' ma̱ cha'
ji'ı̱ ycui' Ndyosi lacua. Xu̱u̱ tya'a ma̱ lo'o
nu xña'a̱, lo'o li' xna nu cuxi bi', tyu'u clya
bi' su ndi'ı̱ ma̱ li'. 8 Tso'o tsa xñi ma̱ cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi, lo'o li' tucuá Ni cha' ji'ı̱ ma̱. Si
ntsu'u tsa qui'ya ji'ı̱ ma̱, nga'a̱ cha' xtyanu
ma̱ lcaa cha' cuxi nu ntsu'u cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o;
jua'a̱ cua'ni tye ma̱ ji'ı̱ lcaa cha' cuiñi nu
ntsu'u ne' cresiya ji'ı̱ ma̱. 9 Ntsu'u cha' ca
xñi'ı̱ ti' ma̱ xqui'ya nu quiña'a̱ tsa cha' cuxi
nu ntsu'u ne' cresiya ji'ı̱ ma̱, bi' cha' ndu'ni
cha' xi'ya ma̱, ndu'ni cha' cunaa ma̱ xqui'ya
cha' cuxi bi'. Xi'ya ca ma̱ juani, masi nxtyí
tsa ma̱ nquicha'; ca xñi'ı̱ tsa ti' ma̱ juani,
masi chaa tsa ti' ma̱ nquicha'. 10 Cua'ni ma̱
cha' ca tyuju'u ti' ma̱ nde loo ycui' Ndyosi
ji'ı̱ qui'ya nu ntsu'u ji'ı̱ ma̱, lo'o li' ta Ni sca
se'ı̱ tso'o la su tyi'ı̱ ma̱ ca su ntucua ycui' Ni.

Ná chcui' na cha' ti'í ji'ı̱ ngu' tya'a na

11 Cu'ma̱ tya'a ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ Cristo,
ná chcui' ma̱ ji'ı̱ ngu' tya'a ma̱. Si chcui' cuxi
na ji'ı̱ ngu' tya'a na ni, si sta na qui'ya ji'ı̱
ngu' bi', laca cha' nchcui' cuxi na ji'ı̱ lcaa
cha' nu nda ycui' Ndyosi Sti na lo'o ñatı̱
tya clyo la; na ndacu̱' na ji'ı̱ cha' bi'. Jua'a̱
ndyu'u cha' si chcui' na cha' ti'í ji'ı̱ ngu'
tya'a na. Si ná ndaquiya' na ji'ı̱ lcaa cha' nu
cua nda ycui' Ndyosi lo'o na, si chcui' cuxi
na ji'ı̱ cha' bi', na ndacu̱' na ji'ı̱ cha' nu cua
nda Ni lo'o na; jua'a̱ ndyu'u cha' li'. 12 Lo'o
ycui' Ndyosi ni, sca ti ycui' Ni laca nu cua
nda cha' bi' lo'o ñatı̱ tya clyo; sca ti ycui'
Ni cua'ni cuayá' Ni ji'ı̱ lcaa ñatı̱ cuentya ji'ı̱
cha' bi' nde loo la; sca ti ycui' Ni taca ji'ı̱
Ni cua'ni lyaá Ni ji'ı̱ ñatı̱, nu lo'o cuityı̱ Ni
qui'ya nu ntsu'u ji'ı̱ ngu'; jua'a̱ ycui' Ndyosi
laca nu taca cua'ni tye Ni ji'ı̱ ñatı̱ tsiya' ti,
nu lo'o nti' ti Ni. Ná stu'ba laca ma̱ lo'o ycui'
Ndyosi, bi' cha' ná ntsu'u chacuayá' ji'ı̱ ma̱
cha' cua'ni cuayá' ma̱ ji'ı̱ tya'a ñatı̱ ma̱.

Ná chcui' na quiña'a̱ tsa cha' tonu lo'o tya'a ñatı̱ na

13 Nga'a̱ cha' chcui' na' sca cha' lo'o cu'ma̱,
cha' ntsu'u cu'ma̱ nu nchcui' ma̱ ndi'ya̱: "La
quee, ca bcha la tsaa ya ca quichı̱ tyijyu'
bi'", nacuı̱ ma̱. "Ca bi' tyanu ya tyucui sca
yija̱, cha' quiña'a̱ tsa ngana cua'ni ya ca bi'",
nacuı̱ ma̱. 14 Pana ná sca cha' jlo ti' ma̱ tsiya'
ti ñi'ya̱ ña'a̱ chalyuu nu caja ji'ı̱ ma̱ quee
bcha la. Chalyuu su ndi'ı̱ na juani, ñi'ya̱ laca
sca cuichi coo, jua'a̱ laca bi'; tsiya' ca ndyu'u
tucua cuichi coo, lo'o jua'a̱ yala ti ncliji yu'u
bi'. 15 Tso'o la si ndi'ya̱ ti cha' ta ma̱ lo'o
ñatı̱: "Nde ti tyi'ı̱ ya", ñacuı̱ ma̱, "nde cña
cua'ni ya; masi cña bi' cua'ni ya, sca ti si
ta ycui' Ndyosi chacuayá' cua'ni ya jua'a̱",
ñacuı̱ ma̱. 16 Pana si'i jua'a̱ nchcui' ma̱ juani,
cha' tyixi tsa ndyu'ni ma̱ lo'o tya'a ñatı̱ ma̱;
lye tsa nchcui' tyucuaa ti' ma̱ lo'o ngu' tya'a

ma̱. Lcaa quiya' lo'o nchcui' ma̱ jua'a̱, cha'
cuxi laca bi'. 17 Lo'o li' ntsu'u qui'ya ji'i̱ ma̱,
cha' ná ntaja'a̱ ma̱ cua'ni ma̱ sca cña tso'o
nu ngulo ycui' Ni ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱.

5

Sca cha' nu nchcui' yu lo'o ngu' culiya'

1 Juani ni, cua'a̱ jyaca̱ ma̱ xi 'na laja lo'o
ta na' sca cha' lo'o cu'ma̱, nu laca ma̱ ngu'
culiya'. Tso'o la si xi'ya ma̱ juani, cunaa ma̱
li' xqui'ya cha' ti'í nu cua lijya̱ cha' tyacua
ji'i̱ ma̱, 2 cha' cua nguliji yu'u cha' culiya'
ji'i̱ ma̱ jua'a̱ ti. Cua ngunu'u̱ lyiji lcaa late'
tso'o ji'i̱ ma̱, cha' cua ndyacu cuixu̱' ji'i̱.
3 Lo'o jua'a̱ cua ntyucua cuayaa' chu̱' lcaa
chcua̱ oro ji'i̱ ma̱, lcaa chcua̱ plata ji'i̱ ma̱.
Nu lo'o ña'a̱ ngu' ñi'ya̱ ndyaca ji'i̱ yu'ba bi'
ji'i̱ ma̱, li' ca cuayá' ti' ngu' cha' ñi'ya̱ lo'o
ngunu'u̱ chcua̱ oro chcua̱ plata nu ntsu'u ji'i̱
ma̱, jua'a̱ cua ndye cha' ji'i̱ lcaa ma̱; ñi'ya̱
laca si ndyaqui̱ lyiji ma̱ lo quii', cua ndye
cha' ji'i̱ ma̱ li'. Quiña'a̱ tsa cha' tso'o cua
nguxco'o ma̱ nquicha', cha' cua'nijo'o ji'i̱
ma̱ nde chalyuu, pana cua ngulala ti tye
lcaa cha' nde lo yuu chalyuu. 4 Lo'o jua'a̱
ná nda ma̱ xcaya' msu nu ndyaa ne' xña ji'i̱
ma̱, bi' cha' juani cua'a̱ jyaca̱ ma̱ xi ji'i̱ cha'
nu nxlyú msu bi' hichu̱' ma̱; ca su ntucua
ycui' Ndyosi nu laca Xu'na lcaa chalyuu, ca
bi' ndañi nchcui' nu ngu' nu ngua'ni clacua
ji'i̱ ma̱. 5 Xcui' tso'o tsa laca su ndi'i̱ ma̱
chalyuu; pana bata chcu̱' laca cu'ma̱, cha'
xcui' nclyana ma̱ lcaa ña'a̱ cha' tso'o nu
caca tyaala' tyiquee ma̱. Lo'o nu juani cua
ngulala ti tyalaa tsa̱ cha' cajaa ma̱, cha' li'
cua'ni cuayá' ycui' Ni ji'i̱ ma̱. 6 Laja lo'o tya
ndi'i̱ ma̱ nde chalyuu nsta ma̱ qui'ya ji'i̱ ngu'
ti'i nu ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni bi';
ndyujuii ma̱ ji'i̱ ngu' bi', masi ná nchca ji'i̱
ngu' bi' cua'ni lyaá ngu' ji'i̱ ycui' ca ngu'.

*Talo na tyiquee' cha' xacui̱ ycui' Ni sca cha'
ji'na nu ngüijña na ji'i̱*

7 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús,
talo ma̱ tyiquee' cha' ntajatya ma̱ ji'i̱ ycui'
nu Xu'na na, ni jacua' ca̱a̱ Ni chaca quiya'
nde chalyuu. Ñati̱ nu cua ndyataa xtya̱ ji'i̱
ni, ndalo tsa tyiquee ngu' ntajatya ngu' ni
jacua' tyu'u si'yu nu ndulo tsa cha' caja ji'i̱
ngu'; ndu̱ ti' ngu' bi' cha' ca'ya tyo, masi
tyo nu ca'ya yala la, masi tyo nu ca'ya tiya'
la. 8 Lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ni, nga'a̱ cha' talo
ma̱ tyiquee'; cua'ni nguula ti' tyiquee ma̱,
cha' ná tya'a̱chu̱' ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha'
cua ngulala ti ca̱a̱ ycui' nu Xu'na na chaca
quiya' nde chalyuu. 9 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na
cha' ji'i̱ ycui' Ni, ná chcui' ma̱ cha' ti'í ji'i̱
ngu' tya'a ma̱, cha' ná sta Ni qui'ya ji'i̱ ma̱
li'. Cua ngulala ti tyalaa ycui' nu Bese nu
laca loo ca su ndi'i̱ na. 10 Cu'ma̱ ngu' tya'a
na, tyi'u ti' ma̱ ñi'ya̱ ngua ji'i̱ jyo'o cusu' ji'i̱
ma̱ nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi cua sa'ni
la; tyiquee' tsa ndalo ñati̱ bi', masi lye tsa
nchcube' ycui' ngu'. 11 Nacui̱ na cha' tso'o
tsa ntsu'u tyiquee jyo'o bi', cha' cua ndalo
tsa tyiquee ngu' lo'o nguxcube' ñati̱ ji'i̱ ngu'
tyempo bi'. Cua ndyuna ma̱ ñi'ya̱ ngua cha'
tyiquee' tsa ndalo jyo'o Job, nu lo'o quiña'a̱
tsa cha' cuxi ngua ji'i̱ yu. Lo'o li' su cua ndye
cha', xa' ndya Ni lcaa cha' tso'o ji'i̱ yu chaca
quiya'. La cui' jua'a̱, xcui' na tya'na ti' Ni
ji'na, xcui' tso'o ntsu'u tyiquee Ni ña'a̱ Ni
ji'na.

12 Nde laca sca cña nu ná nga'a̱ cha' cua'ni
na tsiya' ti, cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi: Ná cua'ni ma̱ jura laja ti lo'o
xtañi ycui' Ni lo'o cua quiñi ti sca cha' ji'i̱
ma̱ lo'o xa' ñati̱; ná ñacui̱ ma̱: "Chacuayá'
ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua̱", ni
ná ñacui̱ ma̱: "Chacuayá' ji'i̱ ndyosi nde lo
yuu". Ná culotu̱ ma̱ ni sca xtañi Ni tsiya'
ti, cha' caja ñi'ya̱ nu tyanu tachaa cha' ji'i̱
ma̱ lo'o ñati̱. Tsa bi' ti cha' ñacui̱ ma̱ ji'i̱
ñati̱: "Cua'ni na'", ñacui̱ ma̱, si taca cua'ni
ma̱ ji'i̱; lo'o jua'a̱ "Ná cua'ni na'", ñacui̱ ma̱,
si ná nchca cua'ni ma̱ ji'i̱. Ná caja ñi'ya̱ sta
Ni qui'ya ji'i̱ ma̱ li'.

13 Nu lo'o lye tsa nchcube' scaa ma̱,
xqui'ya cha' ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesús, tso'o
si chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi la cui' hora bi'.
Lo'o jua'a̱ si ntsu'u scaa ma̱ nu chaa tsa ti'
ma̱, tso'o tsa si cula tu'ba ma̱ sca jii̱ ji'i̱ ycui'
Ndyosi li'. 14 Lo'o ntsiya sca ngu' tya'a ma̱
nu quicha, li' tso'o cuane ma̱ ji'i̱ ngu' cusu'
tya'a ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ni, cha' ca̱a̱
ngu' cua'ni ngu' jo'o ji'i̱ nu quicha bi'. Lo'o
li' jña ngu' bi' cha' clyu ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi,
cha' cua'ni Ni cha' tyaca tso'o nu quicha
bi'; cuati salú ngu' setye nu ntsu'u taná lo
hichu̱' yu quicha bi' chacuayá' ji'i̱ ycui' nu
Xu'na na. 15 Tyaca tso'o nu ñati̱ quicha bi' li',
xqui'ya cha' jlya ti' ma̱ cha' nu cua nchcui'
ma̱ lo'o ycui' Ndyosi; tya ta Ni chalyuu ji'i̱
nu quicha bi' chaca quiya', lo'o jua'a̱ cui'ya
Ni cha' clyu ti' ji'i̱ yu ji'i̱ qui'ya nu ntsu'u

ji'i̱ yu. [16] Bi' cha' lacua, ñii ma̱ ji'i̱ ngu' tya'a
ma̱ si ntsu'u qui'ya ji'i̱ ma̱, cuati jña ma̱ cha'
clyu ti' ji'i̱ ngu' tya'a ma̱ lo'o ycui' Ndyosi,
cha' ca tso'o tyucui ña'a̱ ma̱ chaca quiya'.
Quiña'a̱ tsa cña caca ji'i̱ sca ñati̱ nu lubii
cresiya ji'i̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, nu lo'o
jña yu sca cha' ji'i̱ Ni. [17] Ñati̱ chalyuu ti ngua
jyo'o Elías; ñi'ya̱ laca na ñati̱ chalyuu, la cui'
jua'a̱ ngua yu ñati̱. Pana ngua sca quiya' nu
tya'na tsa nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi cha'
ná ca'ya tyo chalyuu bi'; lo'o li' chu̱' sna yija̱
cla'be ná ngua'ya tyo tsiya' ti. [18] Ña'a̱ cuayá'
nu nchcui' yu lo'o Ni chaca quiya', li' xa'
ngua'ya tyo tso'o ti; lo'o li' ngua tso'o lcaa
na cuiñii ji'i̱ ngu'.

[19] Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús,
nu lo'o ntsu'u sca ngu' tya'a ma̱ nu cua
tya'a̱chu̱' ti ji'i̱ cha' tso'o ji'i̱ Jesús bi', tso'o
tsa caca cha' si caca ji'i̱ scaa ma̱ chcui' tso'o
ma̱ lo'o yu, cha' xñi yu cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
chaca quiya'. [20] Si ntsu'u cu'ma̱ nu caca ji'i̱
ma̱ cua'a ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱ cha' ná cua'ni
ngu' cha' cuxi, cha' culu'u ma̱ cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi ji'i̱ ngu' bi' chaca quiya', tso'o tsa
cña cua'ni ma̱ li'; taca cua'ni lyaá ma̱ ji'i̱
ngu' bi' li', cha' ná chcuna' chalyuu ji'i̱ ngu'.
Lo'o jua'a̱ caja ñi'ya̱ nu cui'ya ycui' Ndyosi
cha' clyu ti' ji'i̱ ngu' ji'i̱ lcaa qui'ya nu ntsu'u
ji'i̱ ngu' bi'.

Quityi nu nguscua San Pedro ndyaa ca slo ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo nu ndi'ı̱ tyijyu'

1 Pedro laca na' nu nscua na' quityi re cha'
caa slo lcaa cu'ma nu ngusñi ma cha' ji'ı̱
Jesús, cu'ma ngu' nu ndi'ı̱ tyijyu'. Ntsu'u
cu'ma nu ndyalaa ma nde loyuu su cuentya
Ponto; xi xa' la tya'a cu'ma ndyalaa ma nde
loyuu su cuentya Galacia, jua'a loyuu su
cuentya Capadocia, jua'a loyuu su cuentya
Asia, jua'a loyuu su cuentya Bitinia cua lye
tsa ngañi ma. Cña nu nda ycui' Jesucristo
'na, bi' laca cha' tsa'a na' chcui' na' cha' ji'ı̱
Ni lo'o xa' la ñatı̱. 2 Tya clyo la cua jlo ti'
ycui' Ndyosi Sti na lcaa ña'a cha' nu caca
nde loo la, bi' cha' ngusubi ycui' Ni ji'ı̱ ma.
Lo'o juani ndyu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cña
cha' tyanu lubii cresiya ji'ı̱ ma, cha' taquiya'
ma ji'ı̱ ycui' Jesucristo; na cua ngujuii yu
lo crusi xqui'ya cu'ma, ndyalú tañi yu cha'
caja ñi'ya caca lubii cresiya ji'ı̱ ma. Lo'o
juani nti' na' cha' ña'a ti tya cua'ni ycui'
Ndyosi cha' tso'o lo'o ma, cha' jua'a tı̱ ti tyi'ı̱
tyiquee ma lcaa hora.

Ndu ti' na cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na

3 Cua'ni tlyu na ji'ı̱ ycui' Ndyosi, la cui'
bi' laca nu ndu'ni tlyu Jesucristo nu Xu'na
na ji'ı̱, la cui' Sti Jesucristo nu Xu'na na
laca bi'. Tya'na tsa ti' ycui' Ni ña'a Ni
ji'na, bi' cha' ngua'ni cucui Ni cresiya ji'na;
ntsu'u chalyuu cucui ji'na juani, xqui'ya
cha' ndyu'ú ycui' Jesucristo chaca quiya' nu
lo'o ngujuii yu. Lo'o nu juani cua ndu ti' na
cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na,
4 xqui'ya cha' cua ngua'ni lyaá Jesús ji'na.
Ná ntsu'u ni sca cha', ni sca ñatı̱ nu taca
cua'ni ñu'u ji'ı̱ cha' nu cua ngujui ji'na; ni
sca na tsiya' ti, ná ca cua'ni tye na bi' ji'ı̱ cha'
tso'o nu tyacua ji'na ca slo ycui' Ndyosi lo'o
cua tye ti cha', ná ntsu'u na nu taca cua'ni
cuxi ji'ı̱ cha' bi'. 5 Cua ngusñi ma cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi, bi' cha' ndu Ni cua ji'ı̱ ma juani
cha' ña'asii Ni ji'ı̱ ma. Ná ntsu'u ni sca na
nu nguula la juersa ji'ı̱, nu taca ji'ı̱ tyijiloo
ji'ı̱ ycui' Ndyosi; cua'a Ni ji'ı̱ ma ji'ı̱ nu cuxi,
cha' cua'ni lyaá Ni ji'ı̱ ma lo'o tye chalyuu
re, cha' cua ndyaa Ni ngua'ni cho'o Ni su
tyi'ı̱ ma ca slo ycui' Ndyosi.

6 Bi' cha' caca chaa ti' ma juani, cha' tso'o
tsa ntsu'u tyiquee ma, masi ntsu'u quiya'
xñi'ı̱ ti' ma xqui'ya lcaa lo cha' ti'í nu ndy-
acua ji'ı̱ ma; pana xti ti tyempo nu ca xñi'ı̱
ti' ma. 7 Ndyacua cha' ti'í ji'ı̱ ma jua'a, cha'
taca cua'ni cuayá' Ni ji'ı̱ ma, si chañi cha'
ngusñi ma cha' ji'ı̱ ycui' Ni. Jlo ti' ma cha'
quiña'a tsa nga'a chcua oro; pana hora ti
ndu'ni cuayá' ngu' ji'ı̱ oro bi' lo'o quii' cha'
tyalá bi', cha' ña'a ngu' si chañi cha' xcui'
oro laca bi'. Nde loo la quiñu'u chcua oro,
tye cha' ji'ı̱, masi quiña'a tsa cña ngua'ni
ngu' cha' tyubii oro bi' tya clyo; pana nu
cha' ji'ı̱ Jesús nu cua ngusñi ma ni, ndulo
tsa cha' bi' cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi. Masi
quiña'a tsa chcua oro caja ji'na, ná stu'ba
tsiya' ti cha' ji'ı̱ bi' lo'o ycui' Jesús. Lo'o
ndye ndalo ma ji'ı̱ lcaa cha' ti'í nu ndyacua
ji'ı̱ ma xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'ı̱ Ni, li'
tso'o tsa cha' nu caja ji'ı̱ ma lo'o tyu'u tucua
ycui' Jesucristo caa chaca quiya'; ta Ni sca
su tso'o cha' tyi'ı̱ ma slo ycui' Ni laja xee nu
ndubi tsa ca su ntucua ycui' Ni.

8 Ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'ı̱ Jesús,
masi bilya ña'a ma ji'ı̱ Ni; hasta juani tya
lyiji ña'a ma ji'ı̱, pana jlya ti' ma cha' lu'ú Ni.
Chañi cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma juani
xqui'ya Jesús, ni ná tye chca cha' chcui'
ma lcaa cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee ma
cuentya ji'ı̱ ycui' Jesús lo'o xa' ñatı̱. 9 Cua
ngusñi ma cha' ji'ı̱ Ni, bi' cha' taca ca cuayá'
ti' ma cha' chañi laca cha' cua'ni lyaá Ni ji'ı̱
ma lo'o cua ndye chalyuu.

10 Nu jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'ı̱ ycui'
Ndyosi sa'ni la ni, nchcui' tsa jyo'o cusu'
bi' ji'ı̱ cha' tso'o nu cua'ni ycui' Ndyosi nde
loo la, cha' cua'ni lyaá Ni ji'ı̱ ñatı̱ tya'a ndi'ı̱
na chalyuu; xcui' cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi
nchcui' ngu' cha' bi', pana ná ngua cuayá'
tso'o ti' ycui' ca ngu' bi' ñi'ya nu cua'ni ycui'
Ndyosi cha' caca nde loo la, ni jacua' cua'ni
Ni cha' bi'. 11 Xtyi'i ycui' Cristo ngulu'u
lcaa cha' ji'ı̱ ngu' bi', ñi'ya nu caca ji'ı̱ ycui'
Cristo nde loo la, ñi'ya nu chcube' yu nde
loyuu chalyuu, ñi'ya nu tlyu tsa cha' tso'o
nu caca ji'ı̱ yu lo'o tyaa yu ca slo ycui'
Ndyosi chaca quiya'. Lo'o li' ngulana tsa nu
ngu' jyo'o bi', cha' quije cha' ji'ı̱ ngu' tilaca
caca nu Cristo bi', ni tsa tyu'u tucua yu nde
chalyuu. 12 Pana ná nquije cha' bi' ji'ı̱ ngu'

bi' li'; sca ti cha' nchcui' ycui' Ni lo'o ngu' bi', cha' si'i ycui' ngu' bi' laca nu ca cuayá' tso'o ti' ñi'ya caca cha' bi' tyempo nde loo la. Pana cu'ma ni, nu lijya chalyuu nde loo la ji'i ngu' jyo'o bi', nchca cuayá' ti' ma juani, xqui'ya cha' cua ndyuna ma lcaa cha' tlyu nu ngua'ni Jesucristo. Cua ndacha' liñi ya cha' bi' ji'i ma; chacuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ngulu'u ya cha' bi' ji'i ma, cha' cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni lijya lo ya nde chalyuu. Lo'o jua'a lcaa xca ji'i ycui' Ni nu ndi'i slo Ni, lcaa ngu' bi' nti' tsa ngu' ca cuayá' ti' ngu' lcaa cha' nu ngua ji'i Cristo lo'o ñaa yu nde chalyuu.

Nti' ycui' Ndyosi cha' caca lubii cresiya ji'na lcaa tsa lo'o tya ndi'i na chalyuu

13 Bi' cha' culacua xi ti' ma, tii ti' ma tyi'i ma chalyuu, cha' lcaa tsa jatya ma ji'i cha' tso'o nu cua tlyu xi, nu cua'ni Ni lo'o ma lo'o cua'ni lyaá lyiji Ni ji'i ma; jua'a caca nu lo'o tyu'u tucua Jesucristo chaca quiya'. 14 Taquiya' tso'o ma ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi cha' caca ma sñi' Ni nu tso'o tsa ndu'ni; nga'aa cua'ni ma cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti' ma ñi'ya nu ngua'ni ma tya sa'ni la, nu lo'o bilya ca cuayá' ti' ma cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi. 15 Xcui' na lubii tsiya' ti laca ycui' Ndyosi, xcui' liñi tsa cha' nu ndu'ni Ni, lo'o jua'a laca Ni nu Xu'na na juani. Bi' cha' nti' Ni cha' xcui' lubii tsa caca cresiya ji'i ma, xcui' cha' liñi cua'ni ma. 16 Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: "Cua'ni ma cha' caca lubii cresiya ji'i ma lcaa hora, cha' xcui' lubii tsa laca na' tsiya' ti", nacui ycui' Ndyosi.

17 Xcui' liñi ti ndu'ni cuayá' Ni ji'i ñati, ñi'ya laca cha' tso'o nu ngua'ni scaa ngu', ñi'ya laca cha' cuxi nu ngua'ni scaa ngu' laja lo'o ndi'i ngu' chalyuu. Bi' cha' ntsu'u cha' cutsii ma xi lo'o chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi ndi'ya: "Sti ya", ñacui ma ji'i Ni. Ntsu'u cha' taquiya' ma ji'i ycui' Ndyosi Sti na lcaa tsa lo'o tyi'i ma chalyuu, cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ma cuentya ji'i Ni. 18 Cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' cube ti' ma ji'i lcaa cha' nu nguxtyanu jyo'o cusu' ji'na cha' cua'ni na. Nda jyo'o cusu' bi' cha' bi' lo'o na, masi jlo ti' ngu' bi' cha' ná caja ñi'ya nu clyaá na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o cha' bi'. Pana cua nda ycui' Ndyosi caya' cha' tyu'ú na su lubii juani; si'i cñi plata laca cha' bi', ni si'i cñi oro laca nu nda Ni, cha' si cñi laca bi' ni, quiñu'u bi' masi chalyuu juani ti. 19 Nu lo'o ngujuii Cristo lo crusi lo'o ndyalú tañi ycui', li' nda Ni caya' loo qui'ya nu ntsu'u ji'na, cha' ngua Cristo ñi'ya nti' sca msta lu'ú nu xcui' na tso'o, nu xcui' na lubii; lo'o nu tañi ycui' Cristo bi' ni, bi' laca caya' nu ngua'ni lyaá ji'na.

20 Tya clyo lo'o bilya cuiñá Ni chalyuu, cua jlo ti' ycui' Ndyosi cha' ntsu'u cha' cua'ni Cristo cña tonu bi'; pana ngujuatya ycui' Ni ni jacua' nu tyalaa tyempo bi'. Li' ñaa Cristo, ngua'ni yu cña bi' cuentya ji'na, cha' tyacua cha' tso'o bi' ji'na. 21 Xqui'ya Cristo, bi' cha' jlya ti' ma ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua ngua'ni ycui' Ni cha' ndyu'ú Cristo chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu. Lo'o li' nda ycui' Ndyosi sca su tso'o su tyi'i Cristo, ca su tlyu su ntucua ycui' Ni. Ngua'ni Cristo cña tonu bi', cha' taca xñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi, lo'o li' taca tyu ti' ma cha' caca lcaa ña'a cha' nu nacui Ni cha' caca.

22 Xqui'ya cha' nxtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i ma, na cua ndaquiya' ma ji'i cha' liñi nu nda ycui' Ndyosi lo'o na, bi' cha' ngua lubii cresiya ji'i ma; juani taca caca tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma. Pana tyucui tyiquee ma ntsu'u cha' caca tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma, si'i ñi'ya ndu'ni ngu' nu ntsu'u tucua cha' tyiquee ngu' cua'ni cu'ma. 23 Laca ma ñi'ya si cua ngula ma chaca quiya', pana si'i ñi'ya nu ngula ti ma ji'i xtya'a ma; cua ngua cucui cresiya ji'i ma xqui'ya cha' nduna ma cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi nu lu'ú ca, ycui' Ndyosi nu ná nscua cha' cajaa Ni tsiya' ti. 24 Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi:

Ñi'ya laca quixi', jua'a laca ñati chalyuu.
Lcaa na nu tso'o ña'a nu ntsu'u ji'i ñati laca
ñi'ya nti' sca queé nu ndyu'ú ne'
quixi' ti;
ndyanaa quixi' bi', li' ndye queé bi', ngüityi
tsiya' ti.
Lo'o jua'a laca lo'o ñati lo'o lcaa cha' tso'o
nu ntsu'u ji'i ngu' nde chalyuu,
tye cha' tso'o bi' ji'i ngu' stu'ba ti lo'o ycui'
ngu'.
25 Pana scaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi ni,
tyanu cha' bi';
ná quiñu'u cha' bi' tsiya' ti.

Jua'a̱ nacui̱ quityi bi'. Lo'o jua'a̱ nu cha' tso'o ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ngulu'u ya ji'i̱ ma̱, la cui' cha' bi' laca nu ná quiñu'u̱ tsiya' ti.

2

[1] Lo'o cu'ma̱ ni, nga'a̱ cha' xtyanu ma̱ ji'i̱ lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱: nga'aa cñilo'o ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱, nga'aa si'i tucua cha' tyu'u tyiquee ma̱, nga'aa tyacui ti' ma̱ ji'i̱ sca na nu ntsu'u ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱, nga'aa chcui' ma̱ cuentyu ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱. [2] Ñi'ya̱ laca sca cubi' cuañi' nu ngula ca ti, jua'a̱ laca cu'ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' tsubi' ti ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ni. Lu'ba ti ntyi' cubi' cuañi' cha' ntyute' tsa; si ná cati' lu'ba ti, ná caluu cubi' tsiya' ti. Lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ni, tso'o la si cua'ni cña ti' ma̱ cha' ca tsa'a̱ la ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' ñi'ya̱ nti' styi', jua'a̱ laca cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ ma̱. Cua'ni bi' cha' caca nguula la ti' tyiquee ma̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' taca clyaá ma̱ ji'i̱ cha' cuxi. [3] Cua ndyo'o cuayá' ma̱ xi styi' bi', bi' cha' ngua cuayá' ti' ma̱ cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu Xu'na na ña'a̱ Ni ji'na.

Laca Cristo ñi'ya̱ nti' sca quee nu ntucua quiya' ni'i̱

[4] Ycui' Cristo nu Xu'na na ni, ñi'ya̱ nti' sca quee nu ntucua quiya' ni'i̱, jua'a̱ laca yu, masi na lu'ú ycui'. Nacui̱ ñati̱ chalyuu nu nti' cuiñá ni'i̱ cha' ná tso'o quee bi'; ná ca cua'ni ngu' cña tso'o lo'o bi', nacui̱ ngu'. Pana la cui' Jesús laca nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱ cha' caca cña ji'i̱ Ni, cha' tyucua yu ca su ntucua quiya' cha', lcaa cha' nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ndyosi.

Bi' cha' nga'a̱ cha' tyatí tso'o tyiquee ma̱ cha' ji'i̱ Cristo bi', [5] cha' lo'o cu'ma̱ caca ma̱ ñi'ya̱ si laca ma̱ tyuu cha' tya' sca ni'i̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi ña'a̱ lu'ú ti ma̱. Li' xñi ycui' Ni tyuu bi', cha' cuiñá Ni sca ni'i̱ nu tacati tsa cuentya ji'i̱ ycui' Ni. Chaca cha' ni, ñi'ya̱ nti' sti jo'ó nu lubii cresiya ji'i̱ tsiya' ti, jua'a̱ caca lcaa cu'ma̱, cha' taca ji'i̱ ma̱ sta ma̱ msta̱ slo ycui' Ndyosi juani xqui'ya Jesucristo; nu msta̱ bi' laca ycui' ca ma̱, si chañi cha' tyucui tyiquee ma̱ nti' ma̱ taquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi.

[6] Ndi'ya̱ nscua cha' lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi:

Ña'a̱ ma̱ yi'a̱. Cua ngusubi na' ji'i̱ sca ñati̱ nu ndulo tsa cha' ji'i̱, ñi'ya̱ nti' sca quee tonu nu quiña'a̱ tsa nga'a̱, nacui̱ ycui' Ndyosi.

Sta na' ji'i̱ ñati̱ bi' cha' caca quee nu nscua quiya' ni'i̱ 'na nde quichi̱ Sión.

Lcaa ngu' nu xñi cha' nu nchcui' nu ñati̱ bi', caca tso'o tyiquee ngu' li';

cha' liñi tsiya' ti laca cha' nu nchcui' ñati̱ bi'.

Jua'a̱ laca cha' nu nscua lo quityi bi'.

[7] Lo'o cu'ma̱ ni, ndulo tsa cha' ji'i̱ quee bi' cuentya ji'i̱ ma̱, cu'ma̱ nu ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi; pana cuxi tsa cha' caca ji'i̱ ñati̱ nu ná jlya ti' ji'i̱ ycui' Ndyosi tsiya' ti. Ndi'ya̱ nscua cha' lo quityi cha' ji'i̱ quee bi':

Cua nguxcua̱a̱ cuityi ni'i̱ quee tonu bi' clyo, cha' ná tso'o ña'a̱ quee bi' ngua ti' ngu';

pana juani cua ngujui cña nu cua'ni quee bi', cha' ndu̱ su ndulo la cha' ji'i̱ cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi.

[8] Ndi'ya̱ nscua chaca cha' nu nchcui' ji'i̱ quee bi' chaca se'i̱ lo quityi:

Tyeje sna quiya' ngu' chu̱' quee bi', clyú ngu' tyucui̱i̱ su lijya̱ ngu' lo'o tyucua quee bi' quiya' ngu'.

Jua'a̱ nscua cha' lo quityi bi'; na nclyú ngu' tyucui̱i̱ cha' ná ndaquiya' ngu' ji'i̱ cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi. Ngua'ni ycui' Ndyosi jua'a̱ cha' ná taca tya'a̱ ngu' tyucui̱i̱ ji'i̱ Ni si ná xñi ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ni.

Ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui' Ndyosi

[9] Pana cu'ma̱ ni, cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱ cu'ma̱ cha' caca ma̱ ña'a̱ tsaca taju ñati̱ nu ndyu'ni tlyu ji'i̱ ycui' Ni. Laca ma̱ ñi'ya̱ laca sca latya sti jo'ó nu cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi nu laca loo tsiya' ti; ñi'ya̱ tsaca taju ñati̱ lubii laca ma̱ cha' cua'ni tlyu ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi lcaa tsa̱. Ndu'ni Ni lo'o ma̱: "Ñati̱ 'na laca ma̱", nacui̱ Ni. Bi' cha' nti' tsa Ni cha' chcui' ma̱ lo'o lcaa ñati̱ lcaa ña'a̱ cha' tso'o nu ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o ma̱; cua ngulo Ni ji'i̱ ma̱ ji'i̱ chalyuu cuxi su talya tsa ña'a̱, cha' tya'a̱ ma̱ ca su ndubi tsa xee ji'i̱ ycui' Ni. [10] Nu juani laca ma̱ ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi nu ngua tya tsubi' la ná ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti. Lo'o jua'a̱ cua nchca cuayá' ti' ma̱ juani cha' ndyu'ni tya'na tsa ti' Ni ji'i̱ ma̱, masi tya tsubi' la ná nchca cuayá' ti' ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi tsiya' ti.

Ndi'i̱ na chalyuu cha' cua'ni na cua ña'a̱ ca cña ñi'ya̱ nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na

[11] Cu'ma̱ ngu' tya'a tso'o na, cua nscua cha' tyi'i̱ na ca slo ycui' Ni tyempo ca nde

loo la, bi' cha' nga'a cha' tyi'i na chalyuu juani ñi'ya si laca na ngu' tyijyu' nu ná ntsu'u tyi ngu'. Lye tsa chcui' na' lo'o ma juani cha' nga'aa cua'ni ma cua ña'a ca cha' cuxi nu ndijña tyiquee ma cha' cua'ni ma; nga'aa taquiya' ma ji'i cha' cuxi bi', cha' jua'a nga'aa caca ji'i nu cha' cuxi bi' cua'ni ñu'u ji'i ma. 12 Xcui' cha' liñi cua'ni ma lacua; xcui' cha' tso'o cua'ni ma, xqui'ya nu ñati nu ná jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti, cha' lo'o ngu' bi' taca ca cuayá' ti' ngu' cha' ñati tso'o laca ma. Nu juani nti' ngu' bi' cha' cuxi tsa ñati laca ma, bi' cha tso'o la si cua'ni ma xcui' cha' tso'o ti cha' ña'a ñati bi' ji'i ma; li' ta ngu' bi' cuentya cha' chañi cha' ñati tso'o laca ma. Lo'o ñati bi' cua'ni tlyu ji'i ycui' Ndyosi tsa nu cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati li'.

13 Xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na tucuá ma cha' ji'i lcaa ngu' nu laca loo, masi rey nu laca loo tsiya' ti ji'i nasiyu re, 14 masi ngu' gobernador nu laca cña cuentya ji'i rey bi'. Ngu' nu laca gobernador ni, nchcube' ngu' ji'i ñati nu ndyu'ni cha' cuxi, lo'o jua'a ndu'ni chi ngu' loo cua ña'a ca ñati nu ndyu'ni cña tso'o. 15 Pana nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma xcui' cña tso'o, nga'aa caca chcui' ngu' cha' cuxi ji'i ma li'; masi nu ngu' nu ná nti' ca cuayá' ti', masi nu ngu' nu ná jlo ti' tsiya' ti, ni sca quiya' ná ntsu'u cha' sta ngu' bi' qui'ya ji'i ma li'. 16 Ñati nu ndi'i tso'o ti laca ma juani, pana ná tso'o si ná taquiya' ma ji'i ngu' nu laca loo lo yuu chalyuu; msu ji'i ycui' Ndyosi laca ma juani, bi' cha' tso'o la si cua'ni ma cña nu cuentya ji'i ycui' Ni lacua, cha' ña'a xa' ñati cha' ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Ni. 17 Tso'o si tucuá ma cha' nu nchcui' lcaa ñati. Lo'o jua'a cua'ni ma cha' tso'o ti caca tyiquee ma ña'a ma ji'i lcaa ñati ji'i Cristo, cha' tya'a ma laca ngu' bi'. Ndu'ni cha' cutsii ma xi ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a ndu'ni cha' cua'ni chi ma loo rey nu laca loo tsiya' ti chalyuu.

Ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni ngu' msu lo'o xu'na ngu'

18 Cu'ma nu laca ma msu ji'i ñati ni, taquiya' tso'o ma cña ji'i xu'na ma, masi ndube ti' xu'na ma ji'i ma xqui'ya cha' tso'o tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i ma, masi xña'a tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i ma. 19 Tso'o tsa ndyu'ni sca msu nu laca ñati ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o ndalo tyiquee msu bi' ji'i xu'na yu, masi xña'a tsa xu'na yu, masi cha' laja ti xcube' xu'na yu ji'i yu. 20 Si quiji'i xu'na msu ji'i sca msu ji'i xqui'ya cha' ngua'ni msu bi' sca cha' cuxi, ná sca cha' laca li'; nga'a cha' chcube' msu bi'. Pana cuentya ji'i ycui' Ndyosi, tso'o tsa ndu'ni sca msu si talo tyiquee msu bi' lo'o xcube' xu'na yu ji'i yu laja ti, nu lo'o tso'o tsa ndaquiya' msu bi' ji'i cña ji'i xu'na yu. 21 Tya lo'o ngusubi Ni ji'i ma, tya li' jlo ti' Ni cha' jua'a xcube' ngu' ji'i ma, cha' la cui' jua'a nguxcube' ngu' ji'i ycui' Cristo tya clyo la cuentya ji'i cu'ma. Jua'a ngua cha' ngulu'u Cristo ji'i ma ñi'ya caca talo tyiquee ma lo'o xcube' ngu' ji'i ma. 22 Ná ntsu'u ni sca qui'ya ji'i nu Cristo bi', ni sca cha' cuiñi ná nchcui' yu; 23 masi nchcui' ngu' cha' suba' lo'o yu, ni sca cha' tyaala ná nguxacui yu ji'i ngu'; nguxcube' tsa ngu' ji'i yu, pana ná ngua ñasi' yu ji'i ngu' li'. Sca ti lo'o ycui' Ndyosi Sti yu nchcui' yu ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' lo'o, cha' sca ti ycui' Ni laca nu xcui' liñi ndu'ni cuaya' ji'i ñati. 24 Ycui' Cristo laca nu sca ti quiya' ngujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi cha' taca cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i lcaa na, cha' clyaá na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na; bi' cha' cuentya ji'i Cristo taca tyi'i na chalyuu juani, cha' jua'a tyaja'a na cua'ni na xcui' cha' tso'o nu nti' ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni na. Xqui'ya cha' nchcube' ycui' Cristo, bi' cha' ngua ti cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee na, ñi'ya nti' lo'o ngua ti cha' quicha na lo'o ndyaca tso'o na. 25 Lo'o juani nga'aa ndya'a yu'u ti ma, ñi'ya ndya'a yu'u xlya'; na cua nguxtyuu ma ñaa ma ca su nga'a ycui' nu Xu'na ma nu ña'asii ji'i cresiya ji'i ma.

3

Ñi'ya ntsu'u cha' tyi'i ñati lo'o clyo'o

1 Lo'o jua'a cu'ma ngu' cuna'a ni, ntsu'u cha' taquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' clyo'o ma, cha' nu qui'yu laca loo ji'i nu cuna'a, masi tya lyiji taquiya' nu qui'yu bi' ji'i ycui' Ni. Pana lo'o ña'a nu ngu' qui'yu clyo'o ma lcaa cha' tso'o nu ndu'ni ma, li' xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ni, masi bilya chcui' ma lo'o ngu' ji'i cha' bi'; 2 lo'o ña'a clyo'o ma cha' nduna ma cha' nu nchcui' ycui' ngu' lo'o ma, cha' lubii cresiya ji'i ma, ná tyiquee' taquiya' ngu' bi' ji'i cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi li'. 3 Lcaa cu'ma ngu' cuna'a

ni, tso'o si ña'asii ma ji'i quicha' hique ma;
pana ná nti' cha' culiji quiña'a tsa hora ji'i
ma, ni ná nti' cha' culiji quiña'a tsa cñi
ji'i ma, cha' cua'ni cho'o ma quicha' hique
ma. Ná ntsu'u cha' tyacui chcua jyaca ma
nu quiña'a tsa ntsu'u loo, ni ná ntsu'u cha'
cacu' ma late' nu quiña'a tsa nga'a. Si'i
na cacu' nu cuna'a nu cua'ni cha' ndiya la
ti' ngu' ji'i. [4] Pana ycui' Ndyosi ndiya la
ti' ji'i nu cuna'a nu tso'o tsa cha' ntsu'u
tyiquee ngu'; si ná liye' ti' ngu', si ná tyaala
ngu', bi' laca ngu' cuna'a nu ndiya ti' ycui'
Ndyosi ña'a Ni ji'i. Ñi'ya laca sca na nu
tso'o tsa ña'a, nu quiña'a tsa nga'a, jua'a
laca ngu' cuna'a nu ná cuxi tyiquee tsiya' ti
cuentya ji'i ycui' Ni. [5] Ná cuxi tyiquee tsiya'
ti jyo'o ma' cusu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o
ycui' Ndyosi nu ngua cua sa'ni. Tso'o tsa
ña'a ma' cusu' bi', cha' ngua'ni tlyu ma' ji'i
ycui' Ni, lo'o jua'a ndaquiya' ma' ji'i cha' nu
nchcui' clyo'o ma'. [6] Jyo'o ma' Sara ngua'ni
ma' jua'a, cha' ndaquiya' ma' bi' ji'i jyo'o
Abraham nu ngua clyo'o ma'; "xu'na na'",
nacui ma' bi' ji'i. Lo'o cu'ma ni, ñi'ya si laca
ma sñi' ma' Sara bi', jua'a laca cu'ma ngu'
cuna'a juani, si xcui' cha' tso'o ndu'ni ma.
Nga'aa ntsu'u cha' cutsii ma, nga'aa ntsu'u
cha' culacua tsa ti' ma li'.

[7] Lo'o jua'a cu'ma ngu' qui'yu ni, tso'o ti
tyi'i ma lo'o clyo'o ma, cua'ni tyaca'a ma
ji'i clyo'o ma; masi xtyi la juersa ntsu'u ji'i
nu cuna'a, pana stu'ba ti laca tyucuaa ma
cuentya ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua nda Ni
chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i tyucuaa
ma. Si cua'ni ma tso'o jua'a, tso'o ti tyi'i ma
to' tyi ma; li' ná caja sca cha' cuxi nu cua'a
ji'i ma, nu cua'ni cha' ná chcui' ma lo'o ycui'
Ndyosi.

Ñi'ya nu chcube' ngu', masi xcui' cha' tso'o ndu'ni ngu'

[8] Lcaa cu'ma ni, nga'a cha' caca stu'ba
tyiquee ma lo'o tya'a ma, cha' tya'a ngusñi
ma cha' ji'i Cristo laca ma; nga'a cha' cube
ti' ma ji'i tya'a ma, nga'a cha' cua'ni tyaca'a
ma ji'i lcaa tya'a ma. Lo'o jua'a cua'ni tya'na
ti' ma ji'i tya'a ma, ná cua'ni liye' ti' ma ña'a
ma ji'i ngu' bi'. [9] Ná cua'ni cuxi ma lo'o tya'a
ñati ma, masi ngua'ni cuxi ngu' lo'o ma; lo'o
jua'a ná chcui' tyaala ma lo'o tya'a ñati ma,
masi tyaala tsa nchcui' ngu' lo'o ma. Na
cua ngusubi ycui' Ni ji'i ma cha' xtyucua Ni
ji'i cu'ma, bi' cha' tso'o la si chcui' ma lo'o
ycui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'i ngu' tyaala
bi'. [10] Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui'
Ndyosi:

Lcaa ngu' nu nti' caja chalyuu tso'o ji'i ngu',
cha' ca chaa ti' ngu',
nga'a cha' cua'a ngu' bi' ji'i ycui' ca ngu'
cha' ná chcui' ngu' cha' cuxi;
la cui' jua'a ná tso'o si tyu'u cha' cuiñi tu'ba
ngu' bi'.
[11] Ntsu'u cha' tyaatsu' ngu' bi' ji'i lcaa cha'
cuxi nu ntsu'u ji'i ngu', cha' nga'aa
cua'ni ngu' cha' cuxi bi'.
Xcui' cha' tso'o ntsu'u cha' cua'ni ngu' bi'.
Lo'o li' ntsu'u cha' xtyucua ngu' bi' ji'i tya'a
ñati ngu' lcaa tsa,
xqui'ya cha' tso'o ntsu'u tyiquee ngu' bi'
ña'a ngu' ji'i tya'a ñati ngu'; jua'a
nga'aa xuu tya'a ngu' bi' li'.
[12] Tso'o la si jua'a cua'ni ngu'; cua'ni tyaca'a
ycui' nu Xu'na na ji'i nu ñati nu
tso'o tyiquee bi' li',
cuna Ni lo'o chcui' ngu' bi' lo'o Ni.
Pana lye tyi'i loo Ni ña'a Ni ji'i ñati nu xña'a
tyiquee.
Jua'a nchcui' lo quityi bi'.

[13] Ná ntsu'u cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o ma,
si xcui' cha' tso'o ti cua'ni ma. [14] Pana si
ntsu'u quiya' nu cua'ni lya' ti' ngu' ji'i ma
xqui'ya sca cha' tso'o nu ndyu'ni ma, tso'o
la si ná caca xñi'i ti' tyiquee ma li'; ná cube
ti' ma, ná cutsii ma ji'i ngu' bi'. [15] Tyucui
tyiquee ma cua'ni tlyu ma ji'i Cristo, cha'
chañi cha' laca Ni nu Xu'na na. Lo'o jua'a
culacua xi ti' ma ñi'ya caca xacui ma cha'
ji'i ngu' lo'o xcuane ngu' ji'i ma ndi'ya: ¿Ni
cha' laca ndu ti' ma ji'i nu Cristo bi'? Tso'o
ti xacui ma cha' ji'i ngu' bi', ná cua'ni tyixi
ma lo'o ngu' bi'. [16] Xcui' cha' tso'o cua'ni ma
lo'o ngu' lacua, cha' taca tyanu lubii cresiya
ji'i ma; li' caca tyuju'u ti' nu ngu' cuiñi bi',
ngu' nu nchcui' cuentyu ji'i ma xqui'ya cha'
tso'o nu ndyu'ni ma cuentya ji'i Cristo. [17] Si
ntsu'u cha' chcube' na, tso'o la xcube' ngu'
ji'na xqui'ya sca cha' tso'o nu ndyu'ni na,
si ta ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i ngu'; pana
si ngua'ni na sca cha' cuxi, liñi tsa ndyu'u
cha' si xcube' ngu' ji'na li'.

[18] Ycui' Cristo ngujuii xqui'ya qui'ya nu
ntsu'u ji'na, masi lubii tsiya' ti cresiya ji'i
yu; nchcube' yu cuentya ji'na, cha' cuxi
tsa tyiquee na. Lo'o juani taca tyalaa na
slo ycui' Ndyosi xqui'ya nu Cristo bi'. Sca

ti quiya' ngua cha' ti'í bi' ji'i̱ Cristo, ndye
cña ji'i̱ yu nde loyuu chalyuu li'. Ndyujuii
ngu' ji'i̱ nu ñati̱ nu naa Jesucristo bi', pana
ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú yu
chaca quiya'. 19 Xtyi'i ycui' Cristo ngua nu
ndyaa ne' ni'i̱ chcua̱ su ntsu'u ngu' jyo'o
ca bilyaa, cha' chcui' Ni lo'o ngu' jyo'o bi'.
20 Ná ntaja'a̱ ngu', ná ndaquiya' ngu' jyo'o
bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi cua sa'ni la lo'o nguti'i̱
ngu' chalyuu. Ntsu'u xi ngu' jyo'o bi' nu
nguti'i̱ tyempo lo'o ngüiñá jyo'o Noé yaca
ni'i̱ bi'. Ngujuatya ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu' bi',
ngua ti' Ni cha' taquiya' ngu' bi' ji'i̱ Ni, lo'o
ná ntaja'a̱ ngu' bi' tsiya' ti; bi' cha' snu' tya'a
ti ñati̱ ngulaá ne' yaca ni'i̱ bi' lo'o ngua'ya
tyo clyaa tyempo bi'. 21 Ñi'ya̱ nu ngua'ni lyaá
Ni ji'i̱ ngu' nu nguta'a̱ ne' yaca ni'i̱ bi' lo
hitya nu ngua sa'ni la, cha' ndaquiya' ngu'
bi' ji'i̱ cha' nu nchcui' ycui' Ni; jua'a̱ clyaá
ma̱ juani, cha' cua ndaquiya' ma̱ ji'i̱ cha'
nu nchcui' Ni. Cua ndyaa ma̱ lo hitya cha'
tyucuatya ma̱ li'. Si'i na caata ti na chcu
laca cha' bi', si'i cha' cuu' cuaña' na, bi' cha'
tyucuatya na li'; ndi'ya̱ laca cha': na cua
ndijña na ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' cua'ni lubii
Ni ji'i̱ cresiya ji'na xqui'ya cha' cua ndyu'ú
Jesucristo chaca quiya', bi' cha' ntyucuatya
na. 22 Na cua ndyaa Jesucristo nde cua̱, lo'o
juani ndi'i̱ yu la'a tsu' cui̱ ca su ntucua ycui'
Ndyosi. Nu Jesucristo bi' ni, laca yu loo ji'i̱
lcaa xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, ji'i̱ lcaa ngu' nu
laca cña, ji'i̱ lcaa cui'i̱ tso'o nu nchca xi ji'i̱;
laca yu loo tsiya' ti.

4

Cua'ni na cua ña'a̱ ca cña ji'i̱ ycui' Ndyosi nu nchca ji'na

1 Lo'o ndyi'u ti' ma̱ cha' nchcube' Cristo
nde chalyuu, li' caca nguula la ti' ma̱ cha'
talo tyiquee ma̱ lo'o chcube' cu'ma̱; ñi'ya̱
nu ndalo tyiquee ycui' Cristo, jua'a̱ taca talo
tyiquee ma̱ lo'o chcube' ma̱ li'. Nga'aa caca
cua'ni cha' cuxi ngana ji'i̱ ma̱ si lo'o cu'ma̱
chcube' ma̱ jua'a̱. 2 Lo'o li' nu cha' cuxi nu
ndiya ti' ñati̱ chalyuu ni, nga'aa si'i cha' bi'
nu caca loo ji'i̱ ma̱ lcaa tsa̱ lo'o ndi'i̱ ma̱
chalyuu; xcui' cña nu ndiya ti' ycui' Ndyosi
cha' cua'ni ma̱, bi' laca cña nu cua'ni ma̱,
cha' sca ti ycui' Ndyosi caca loo ji'i̱ ma̱ li'.
3 Tyempo nu nteje tacui, cua ngua'ni ma̱
lcaa cha' cuxi ñi'ya̱ nu ndiya ti' ñati̱ nu
ná ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui' Ndyosi tsiya'
ti. Cuayá' tsa lo cua ti cha' cuxi: bi' cha'
nga'aa cua'ni suba' ma̱ lo'o tya'a ñati̱ ma̱
juani, nga'aa cua'ni ma̱ lcaa lo cha' cuxi nu
ndiya ti' ma̱ cua sa'ni la; nga'aa caca cu'bi
ma̱, nga'aa tyeje tacui ma̱ cuayá' cacu ma̱,
co'o ma̱, ñi'ya̱ nu ndyu'ni ngu' nu ná ndube
ti' lo'o ndya'a̱ ngu' bi' ta'a; nga'aa cua'ni
tlyu ma̱ ji'i̱ lcui̱ jo'ó, cha' suba' tsa cha' bi'
cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. 4 Ngua'ni ma̱ cha'
cuxi jua'a̱ cua tsubi' la; lo'o juani nu ñati̱
nu ngua tya'a tso'o ma̱ nquicha', ndube tsa
ti' ngu' cha' nga'aa nti' ma̱ cua'ni ma̱ cua
ña'a̱ ca cha' cuxi nu ngua'ni ma̱ cua tsubi'
la. Ná nchca cuayá' ti' ñati̱ bi' ni cha' laca
nga'aa ndu'ni ma̱ jua'a̱, bi' cha' nchcui' ngu'
bi' cuentyu ji'i̱ ma̱ juani. 5 Pana ná cube ti'
ma̱, ntsu'u cha' xacui̱ ngu' bi' cha' ji'i̱ ycui'
Ndyosi cuentya ji'i̱ cha' cuxi nu ndu'ni ngu'
chalyuu. Cua ngulala ti tyalaa tsa̱ nu cua'ni
cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱, masi ngu' jyo'o, masi
ngu' nu tya ndi'i̱ chalyuu. 6 Lo'o jua'a̱ ngu'
nu cua ngujuii, nu cua ndyuna cha' tso'o ji'i̱
Jesucristo, ñati̱ chalyuu ti ngua ngu' bi', bi'
cha' ngujuii ngu', ñi'ya̱ nu nscua cha' cajaa
lcaa ñati̱; pana cua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi
cha' tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', cha' caja
chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱ ngu' bi',
cha' cua ngusñi ngu' cha' ji'i̱ Jesús.

7 Cua tye ti cha' ji'i̱ lcaa na nu ntsu'u
chalyuu; bi' cha' tso'o la si cua'a ma̱ ji'i̱ ycui'
ca ma̱, tii ti ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ chalyuu cha'
taca cua'ni ma̱ cña tso'o, cha' lu'ba ti taca
chcui' ma̱ lo'o ycui' Ndyosi. 8 Nu cha' nu
ndulo tsa cha' cua'ni ma̱ ni, bi' laca cha'
xcui' tso'o caca tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a
ñati̱ ma̱. Lo'o si jua'a̱ nti' na ña'a̱ na ji'i̱
tya'a na, ndyu'ni clyu ti' na ji'i̱ qui'ya nu
ntsu'u ji'i̱ tya'a na li'. 9 Ta ma̱ xi to' tyi ma̱
su tyi'i̱ tya'a ma̱, lo'o jua'a̱ ta ma̱ na cacu
ngu' lo'o tyalaa ngu' bi' slo ma̱; ná chcui'
ma̱ cha' ti'í ji'i̱ tya'a ma̱ xqui'ya cha' ndyalaa
ngu' slo ma̱. 10 Nda xlya'be ti ycui' Ndyosi
ñi'ya̱ taca cua'ni scaa ma̱ sca cña tso'o, lcaa
ma̱ nu ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesús. Ñi'ya̱ lo'o
nxtyucua ycui' Ndyosi ji'na cha' caca tya'na
ti' na ji'i̱ tya'a ñati̱ na, la cui' jua'a̱ nga'a̱ cha'
xtyucua na ji'i̱ ngu' lo'o cua'ni na cña nu
nda Ni cha' cua'ni sa scaa na. 11 Culu'u ma̱
cha' ji'i̱ ñati̱, si bi' laca cña nu cua nda Ni
ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱; culu'u ma̱ tsa ña'a̱
cha' nu nti' ycui' Ndyosi chcui' Ni lo'o ngu'.
Lo'o jua'a̱ xtyucua ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱ lo'o

tyucui juersa nu nda ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱, si bi' laca cña nu cua nda Ni ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱. Nu lo'o ña'a̱ ngu' cña tso'o nu ndyu'ni ma̱ bi', li' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo. Lo'o li' ná nga'a̱ cha' tye cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ Cristo bi', cha' laca Cristo loo tsiya' ti. Jua'a̱ caca cha' tu'ni.

Ntsu'u cha' tyacua cha' ti'í ji'i̱ ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o Jesucristo

12 Cu'ma̱ tya'a tso'o na, masi lye tsa cua'ni lya' ti' ñati̱ ji'i̱ ma̱, ñi'ya̱ nti' si ntsu'u ma̱ ndyaqui̱ ma̱ lo quii', ná ntsu'u cha' cube tsa ti' ma̱; ná tso'o si culacua tsa ti' ma̱ li', ñi'ya̱ si ná tso'o tyacua cha' cuxi ji'i̱ ma̱, nti' ma̱. Jua'a̱ li' nchca cuayá' ti' Ni si chañi cha' ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o Ni, si ná chañi cha' bi'. 13 Nga'a̱ cha' caca tso'o tyiquee ma̱ lo'o tyi'u ti' ma̱ cha' ñi'ya̱ ngua lya' ti' ngu' ji'i̱ ycui' Cristo, jua'a̱ ca lya' ti' ngu' ji'i̱ cu'ma̱ juani. Tlyu tsa laca Cristo cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi, lye tsa quiji'i̱ xee ji'i̱ Ni lo'o ca̱a̱ ycui' Cristo chaca quiya' nde loo la; li' ca chaa la ti' ma̱, ca tso'o la tyiquee ma̱. 14 Nu lo'o nchcui' ngu' cha' ti'í ji'i̱ ma̱ xqui'ya Cristo, ca tso'o tyiquee ma̱ cha' ndi'i̱ Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ma̱, lo'o jua'a̱ tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'i̱ ycui' Ni. Nchcui' ngu' bi' cha' cuxi ji'i̱ ycui' Ndyosi; pana cu'ma̱ ni, tso'o tsa si tya cua'ni tlyu ma̱ ji'i̱ Ni. 15 Ná tso'o tsiya' ti si cua'ni ma̱ cha' cuxi. Liñi tsa laca si chcube' ngu' nu lo'o cua'ni ngu' cha' cuxi; masi cujuii ngu' ji'i̱ tya'a ñati̱, masi cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i̱ tya'a ñati̱, masi cua'ni ngu' xa' lo cha' cuxi nu ná ntsu'u chacuayá' cua'ni ngu', masi xu̱u̱ tya'a ngu' lo'o ngu' nu laca loo, liñi tsa si chcube' ngu' bi'. 16 Pana ná ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' ma̱ si xcube' ngu' ji'i̱ ma̱ cha' laca ma̱ ñati̱ ji'i̱ Jesucristo; cua'ni tlyu ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' jua'a̱ ndyaca ji'i̱ ma̱ li'.

17 Cua ndyalaa hora cha' xana cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱, pana clyo nguxana Ni lo'o ñati̱ nu ji'i̱ ycui' Ni; bi' cha' laca si ntsu'u xi cha' ti'í ji'na juani lo'o nguxana ca ti Ni ndyu'ni cuayá' Ni ji'i̱ ñati̱, caca cuayá' ti' na cha' tlyu la cha' caca lo'o chcube' ngu' cuxi nde loo la. Li' chcube' ñati̱ nu ná ntaja'a̱ taquiya' ji'i̱ cha' tso'o nu ji'i̱ ycui' Ndyosi. 18 Tucui tsa cha' laca cha' clyaá ñati̱ nu ndu'ni cha' tso'o ti; pana nu ñati̱ xña'a̱, lo'o jua'a̱ ñati̱ nu ntsu'u cha' cuxi ji'i̱ ni, tye cha' ji'i̱ ngu' bi' tsiya' ti. 19 Ndyiji xi cha' ti'í ji'i̱ ma̱ juani chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi. Cua jlo ti' Ni cha' bi', pana ná culati'i̱ Ni ji'na si jua'a̱. Ntsu'u cha' tya cua'ni na xcui' cha' tso'o, cha' ña'a̱ ti xñi na cha' ji'i̱ ycui' Ni nu ngüiñá lcaa lo na, masi nchcube' na; chañi cha' cña'a̱si̱i̱ Ni ji'na li'.

5

Cui̱i̱ nu nda Pedro lo'o ñati̱ tya'a ngusñi cha' ji'i̱ Jesucristo

1 Sca ngu' cusu' nu laca loo laca na', lo'o juani nti' na' ta na' sca cui̱i̱ lo'o cu'ma̱ tya'a cusu' na. Lo'o na', cua na'a̱ na' ji'i̱ Cristo lo'o nguxcube' ngu' ji'i̱ yu, bi' cha' jlo ti' na' cha' stu'ba ti tyi'i̱ lcaa tya'a na ca slo ycui' Ndyosi; ña'a̱ na cha' tlyu nu caca li'. 2 Ntsu'u cha' ña'a̱si̱i̱ tso'o ma̱ ji'i̱ lcaa ngu' tya'a ma̱, ña'a̱ taju ngu' tya'a ma̱ ca su laca ma̱ loo ji'i̱ ngu'. Ñi'ya̱ nti' xlya', jua'a̱ laca ngu' bi'; ñi'ya̱ nti' ñati̱ nu ña'a̱si̱i̱ ji'i̱ xlya', jua'a̱ laca na, ngu' cusu' tya'a na. Nga'a̱ cha' xtyucua na ji'i̱ ngu' tya'a na cha' tyanu tachaa la cha' ji'i̱ Cristo tyiquee ngu'. Tyucui tyiquee ma̱ cua'ni ma̱ cña bi', cha' jua'a̱ nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na; ná tso'o si ntsu'u cha' tatsaa ngu' tya'a ma̱ ji'i̱ ma̱ cha' cua'ni ma̱ cña bi'. Lo'o jua'a̱ ná tso'o si quiña'a̱ tsa caya' xñi ma̱ ji'i̱ ngu' cha' cua'ni ma̱ cña bi', pana tso'o la si tyucui tyiquee ma̱ cua'ni ma̱ cña bi' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi. 3 Ná laca ma̱ xu'na ngu' tya'a ma̱, bi' cha' tso'o ti cua'ni ma̱ slo ngu', cha' taca ca cuayá' ti' xa' la ngu' tya'a ma̱ ñi'ya̱ nu ntsu'u cha' cua'ni ngu'. 4 Nu lo'o tyu'u tucua ycui' nu Xu'na na, li' ta Ni na tso'o nu tyacua ji'i̱ ma̱. Ná nga'a̱ cha' tye tsiya' ti na nu ta Ni ji'i̱ lcaa na nu ntsu'u cña ji'na cha' ña'a̱si̱i̱ na ji'i̱ taju ñati̱ ji'i̱ Ni; si'i ñi'ya̱ nti' ngana nu caja ji'na lo'o ndyu'ni na cña nde chalyuu nu yala ti tye bi'.

5 Lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ngu' cuañi' ni, ta na' sca cui̱i̱ lo'o ma̱. Taquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu nchcui' ngu' cusu' nu laca loo ji'i̱ ma̱. Lo'o jua'a̱ ntsu'u cha' xtyucua ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱, cha' ná tso'o cua'ni tyucuaa ti' ma̱ ji'i̱ ngu' bi'. Ndi'ya̱ nscua cha' lo quityi ji'i̱ ycui' Ndyosi:

Xu̱u̱ tya'a ycui' Ndyosi lo'o ñati̱ nu ndu'ni tyucuaa ti' ji'i̱ tya'a ñati̱,
pana xtyucua tsa Ni ji'i̱ ñati̱ nu xti ti cha' ntsu'u tyiquee ngu' cuentya ji'i̱ ycui' ca ngu'.

6 Bi' cha' taquiya' ma̱ ji'i̱ cha' nu nchcui'
ycui' Ndyosi nu laca loo tsiya' ti, cha' ná
cua'ni tyucuaa ti' ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱; cua
jlo ti' ycui' Ni ni tsa̱ laca nu lo'o cua'ni Ni
cha' caca ma̱ ñati̱ tlyu la. 7 Cacha' ma̱ ji'i̱
ycui' Ni lcaa cha' nu nclyacua tsa ti' ma̱ ji'i̱,
lo'o li' cua'ni Ni cha' nga'aa cube ti' ma̱ ji'i̱
cha' bi'. Chañi cha' ndube ti' ycui' Ni ña'a̱
Ni ji'i̱ cu'ma̱.

8 ¡Tii ti ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ chalyuu! Ná caja'
ma̱, cha' tya'a cusu̱u̱ ma̱ laca ycui' nu xña'a̱,
lo'o jua'a̱ cacua tsa ndu̱ bi' slo ma̱. Ñi'ya̱
nti' sca cuichi nu tyaala tsa nu nclyana ji'i̱
sca ñati̱ cha' cacu ni', jua'a̱ nti' ndya'a̱ yu'u
nu xña'a̱ bi' chalyuu. 9 Xñi tso'o ma̱ cha'
ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' caca nguula ti' tyiquee
ma̱; li' ná ta ma̱ chacuayá' tyiji̱loo nu xña'a̱
bi' ji'i̱ ma̱. Jlo ti' na cha' sca ti cuayá'
ndyacua cha' ti'í ji'i̱ lcaa tya'a na tyucui
ña'a̱ chalyuu. 10 Pana xti ti tsa̱ tyacua cha'
ti'í ji'i̱ ma̱. Lo'o tye tsa̱ nu nchcube' ma̱,
li' cua'ni ycui' Ndyosi cha' caca tso'o ma̱,
cua'ni Ni cha' caca nguula ti' tyiquee ma̱
chaca quiya'; ta Ni juersa ji'i̱ ma̱, cha' xcui'
tso'o tsa ndu'ni ycui' Ni lo'o na. Xqui'ya
Cristo cua ngusubi Ni ji'na cha' taca tyi'i̱ na
ca su tlyu su ntucua ycui' Ni. 11 Ná nga'a̱ cha'
tye tsa̱ nu cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi
li', cha' laca Ni loo tsiya' ti. Jua'a̱ caca cha'
tu'ni.

Nchcui' salya' Pedro lo'o ngu'

12 Jlo ti' na' cha' tso'o tsa ngusñi Silvano
tya'a na cha' ji'i̱ ycui' nu Xu'na na; yu bi'
laca nu nguxtyucua tsa 'na lo'o nguscua ya
quityi sube re cha' caa̱ slo cu'ma̱. Nti' na'
cha' caca nguula ti' tyiquee ma̱, cha' chañi
cha' tlyu tsa cha' tso'o ndu'ni ycui' Ni lo'o
na. Jlo ti' na' cha' bi', lo'o jua'a̱ tso'o tsa si
lo'o cu'ma̱ tyi'u ti' ma̱ cha' bi', ñi'ya̱ laca lo'o
nxtyucua tsa ycui' Ni ji'na lcaa tsa̱.

13 Ña'a̱ tsaca taju ñati̱ ji'i̱ Jesucristo nde
Babilonia re nda ngu' xlyo ni'i̱ ji'i̱ ma̱. Ngu'
tya'a na laca ngu' bi', cha' lo'o tyucui taju
ngu' bi', ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱ ngu' cha'
caca ngu' ñati̱ ji'i̱ Ni. "Xlyo ni'i̱", nacui̱
Marcos ji'i̱ cu'ma̱, nu Marcos nu laca ñi'ya̱
nti' sca sñi' na'. 14 Chcuicha' ma̱ ji'i̱ lcaa ngu'
tya'a ma̱; quityi ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱ cuentya
jna', cha' chañi cha' tso'o ntsu'u tyiquee na
ña'a̱ na ji'i̱ tya'a na.

Cua'ni Ni cha' ti̱ ti tyi'i̱ cresiya ji'i̱ lcaa
cu'ma̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o Cristo.

Chaca quityi nu nguscua San Pedro, nu ndyaa ca slo ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo nu ndi'ı̱ tyijyu'

1 Simón Pedro laca na'; ndyu'ni na' cña
ji'ı̱ Jesucristo, cha' cua ngusubi Ni 'na cha'
tsa'a na' ta na' cha' tso'o ji'ı̱ Cristo lo'o ngu'
xa' quichı̱. Lo'o nu juani nscua na' quityi
re cha' tsaa slo lcaa ñatı̱ nu ngusñi cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi ñi'ya̱ nu ngusñi na ji'ı̱. Xcui'
cha' liñi ndu'ni ycui' Ndyosi nu Xu'na na, la
cui' Jesucristo nu ndyu'ni lyaá ji'na ji'ı̱ nu
cuxi laca bi'; bi' cha' stu'ba ti laca lcaa na
cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi, tso'o tsa ndyaca
ji'ı̱ lcaa na cuentya ji'ı̱ Ni.
2 Cua nchca cuayá' tso'o ti' ma̱ cha' ji'ı̱
ycui' Ndyosi, lo'o jua'a̱ nchca cuayá' ti' ma̱
cha' ji'ı̱ Jesús nu Xu'na na; bi' cha' ndi'ya̱
nti' na': ña'a̱ ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o ma̱
lcaa tsa̱, lo'o jua'a̱ cua'ni Ni cha' tı̱ ti tyi'ı̱
tyiquee ma̱ lcaa hora.

Ñi'ya̱ ntsu'u cha' caca sca ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo

3 Cua nda Ni chacuayá' ji'na cha' caja
chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'na, jua'a̱ cua
nda Ni chacuayá' ji'na cha' tyi'ı̱ na chalyuu
ñi'ya̱ nu nti' Ni cha' tyi'ı̱ ñatı̱ ji'ı̱ Ni; bi' cha'
nchca ji'na, cha' nxtyucua Ni ji'na. Cua
ngusubi Ni ji'na, cua nda Ni chacuayá' ji'na
cha' tyuloo na ji'ı̱ ycui' Ni; lo'o jua'a̱ cua
ngua cuayá' ti' na cha' nga'aa ntsu'u chaca
nu tlyu la, nga'aa ntsu'u chaca nu nchca la
ji'ı̱. 4 Tlyu tsa ycui' Ndyosi, lo'o jua'a̱ nchca
ji'ı̱ Ni cua'ni Ni lcaa lo cña; jua'a̱ nchca
cuayá' ti' na cha' xcui' cha' liñi laca nu
nchcui' ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a̱ ndu̱ ti' na
cha' caja cha' tlyu bi' ji'na nu cua nchcui' Ni
lo'o na cha' tyacua ji'na. Cua ngua'ni lyaá Ni
ji'na ji'ı̱ nu cuxi nu ntsu'u ji'na, cha' nga'aa
caca cua'ni cha' cuxi bi' ngana ji'na; lcaa
cha' cuxi nu ndiya tsa ti' na ji'ı̱, bi' laca nu
ndu'ni ñu'u̱ ji'na nde chalyuu. Pana juani
ndu'ni Ni cha' tyaja'a̱ tyiquee na cua'ni na
lcaa cha' tso'o, ñi'ya̱ nu nti' ycui' Ndyosi
cha' cua'ni na. 5 Bi' cha' tyucui tyiquee ma̱,
lo'o tyucui juersa ji'ı̱ ma̱, cua'ni ma̱ xcui'
cha' tso'o bi', cha' culu'u ma̱ ji'ı̱ xa' ñatı̱ cha'
chañi cha' cua ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ Jesucristo.
Lo'o jua'a̱ ntsu'u cha' caca cuayá' la ti' ma̱
lcaa cha', ña'a̱ cha' nu ndiya la ti' ycui' Ni.
6 Ntsu'u cha' ca cuayá' la ti' ma̱ ñi'ya̱ ntsu'u
cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi; li' taca cua'a tso'o ma̱
ji'ı̱ ycui' ca ma̱, cha' nga'aa cua'ni nu cuxi
ngana ji'ı̱ ma̱. Si taca cua'a tso'o ma̱ ji'ı̱ ycui'
ca ma̱, li' talo tsa ma̱ ji'ı̱ nu cuxi. Nu lo'o taca
talo ma̱ ji'ı̱ lcaa cha' cuxi, li' taca tyi'ı̱ ma̱
ñi'ya̱ nti' ycui' Ni cha' tyi'ı̱ ma̱ nde chalyuu.
7 Si jua'a̱ nti' ma̱ cha' tyi'ı̱ ma̱ chalyuu, li'
nga'a̱ cha' cua'ni tyaca'a ma̱ ji'ı̱ tya'a ñatı̱
ma̱; ntsu'u cha' tso'o ti caca tyiquee ma̱ ña'a̱
ma̱ ji'ı̱ lcaa ñatı̱.
8 Si ndu'ni ma̱ lcaa lo cña bi', si jua'a̱ ti
ndu'ni ma̱ lo'o ndi'ı̱ ma̱ chalyuu, li' caca
cuayá' la ti' ma̱ ñi'ya̱ ntsu'u lcaa cha' ji'ı̱
Jesucristo nu Xu'na na. Ná ca taja ti' ma̱,
cha' tso'o tsa cua'nijo'o ma̱ ji'ı̱ ycui' Ndyosi
li'. 9 Pana si ná ndu'ni ma̱ lcaa lo cha' bi',
si ná ndi'ı̱ tso'o ma̱ jua'a̱, laca ma̱ ñi'ya̱ laca
sca nu cuityı̱' nu ndacu̱' ycui' ca ti yu cloo
yu. Nga'aa nti' yu cuityı̱' bi' tyi'u ti' yu
ñi'ya̱ ngua'ni lubii ycui' Ndyosi ne' cresiya
ji'ı̱ yu, nu lo'o ngüityı̱ Ni cha' cuxi nu ntsu'u
ne' cresiya ji'ı̱ yu. 10 Bi' cha' ña'a̱ ti tya
cua'ni la ma̱ lcaa cha' tso'o bi', ñi'ya̱ nu
nguscua na' tya clyo; jua'a̱ tyi'u la ti' ma̱
cha' cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'ı̱ ma̱, cha'
caca ma̱ ñatı̱ ji'ı̱ ycui' Ni. Lo'o li' ná nga'a̱
cha' chcuna' ma̱, si jua'a̱ cua'ni ma̱ lcaa lo
cha' tso'o bi'; 11 ndya'a̱ ma̱ lo tyucuı̱ı̱ ji'ı̱ ycui'
Ndyosi li'. Jua'a̱ caca ycui' Jesucristo nu
Xu'na na loo ji'ı̱ ma̱, bi' laca nu ndyu'ni lyaá
ji'na; ná nga'a̱ cha' tye tsa̱ cha' laca ycui'
Ni loo, lo'o li' tso'o ti tyatı́ na ca su ntucua
ycui' Ni.
12 Tya tyu̱u̱ quiya' nti' na' chcui' na'
lo'o ma̱ cuentya ji'ı̱ lcaa cha' liñi ji'ı̱ ycui'
Ndyosi, masi cua jlo ti' ma̱ cha' bi'. Lo'o
jua'a̱ jlo ti' na' cha' ngusñi tso'o ma̱ lcaa cha'
nu nscua na' bi'; 13 pana laja lo'o tya lu'ú na',
cua'ni na' cha' ná cjlyaa ti' ma̱ ji'ı̱ cha' liñi
bi'. Tso'o la si cua'ni na' jua'a̱, nti' na', 14 cha'
cua jlo ti' na' cha' cua tye ti cha' jna' nde
chalyuu; cua ndacha' Jesucristo nu Xu'na
na 'na cha' cua ngulala ti cajaa na'. 15 Pana
cua'ni na' cha' tyanu cha' bi' lo'o ma̱, cha'
taca tyi'u ti' ma̱ cha' tso'o ji'ı̱ Jesucristo bi'
lcaa tsa̱, masi cua ngujuii na'.

Nu ngu' nu cua na'a̱ cha' tlyu tsa cha' ntsu'u ji'ı̱ ycui' Jesucristo

16 Si'i cña cua̱ nu ngua'ya hique ti ya ngua
cha' nu nchcui' ya lo'o ma̱, nu lo'o ndacha'
ya ji'ı̱ ma̱ cha' tlyu tsa cha' caca ji'ı̱ ycui'

Jesucristo nu Xu'na na nu lo'o caa yu chaca
quiya'. Ycui' cuare cua na'a ya ji'i Jesús lo'o
tlyu tsa cha' ntsu'u ji'i yu; 17 ngua'ni tlyu
ycui' Ndyosi Sti Jesús ji'i yu, ndubi tsa ña'a
ngua tyucui ña'a loo Jesús lo'o xee ji'i ycui'
Ni li'. Masi ná na'a ya ji'i ycui' Ndyosi nu
laca loo ji'i lcaa xu'na chalyuu, pana jlo ti'
ya cha' nguti'i Ni cacua ti tsa bi', cha' li'
ndyuna ya lo'o nchcui' Ni lo'o ngu'. Ndi'ya
nacui Ni: "Nu nde laca Sñi' na' nu tyaca'a
tsa 'na. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na'
ji'i yu", nacui Ni. 18 Ycui' cuare cua ndyuna
ya cha' nu nchcui' Xtyi'i Ni nu ntucua nde
cua, cha' lo'o cuare nguti'i ya lo xlya ca'ya
bi' nu ngua tsa bi'.

19 Jua'a ngua cha' taca ca cuayá' ti' na cha'
liñi tsa laca lcaa cha' nu cua nchcui' jyo'o
cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua
sa'ni la. Tso'o si taquiya' na ji'i cha' bi', cha'
ñi'ya laca sca xee ndubi nu tso'o tsa ntyiji'i
xee su talya ña'a, jua'a laca cha' ji'i Jesús bi'.
Culu'u bi' tyucuii tso'o su nga'a cha' tsaa na
ña'a cuayá' nu quixee tsa bi'. Li' tyu'u tucua
sca cuii tlyu nu ntyucua nde nguxee; bi' laca
ñi'ya laca Cristo, cha' nda yu xee nu tyu'ú
ne' cresiya ji'na. 20 Ntsu'u cha' ca cuayá' ti'
ma cha' ná tucui caca culu'u ji'i ñati ñi'ya
nu ndyu'u sca cha' nu nguscua jyo'o cusu'
ji'na lo quityi ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la. Sca
ti si xtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i ngu'
cha' caca cuayá' tso'o ti' ngu', li' taca culu'u
ngu' cha' bi' ji'i xa' ñati cuentya ji'i ycui' Ni.
21 Lcaa ñati nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi
sa'ni la ni, ná nchcui' ngu' cua ña'a ca cha'
nu ndiya ti ti' ngu', nu lo'o nchcui' ngu'
cuentya ji'i ycui' Ndyosi; xcui' cha' nu nda
Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi', bi' laca cha'
nu nchcui' ngu' cuentya ji'i ycui' Ni.

2

Ñati nu nclu'u cha' cuiñi ji'i ngu'

1 Cua ntsu'u xi ngu' cuiñi nu nguti'i laja
ngu' Israel sa'ni la; tu'ba ji'i ycui' Ndyosi
ngua ngu', nacui ycui' ngu' cuiñi bi'. La cui'
jua'a tyu'u tucua ñati cuiñi laja cu'ma nde
loo la; li' culu'u ngu' cuiñi bi' ji'i ma, culu'u
ngu' cua ña'a ca cha' nu ca'ya hique ycui' ca
ngu'. Lo'o li' ñacui ngu' bi' cha' cuentya ji'i
ycui' Ndyosi nchcui' ngu'. Si cuna ma cha'
nu chcui' ngu' bi', li' xana cha' cusuu ji'i
ma lo'o tya'a ma ña'a cuayá' nu tya'be tya'a
ma. Li' caca ma tucua latya ma xqui'ya cha'
cuiñi bi'. Tlyu tsa cña nu ngua'ni ycui' nu
Xu'na na cha' cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa na lo'o
ji'i ngu' bi', pana ná nti' nu ngu' cuiñi bi'
cha' caca ycui' Ndyosi Xu'na ngu' bi' tsiya'
ti; ná ntsu'u cha' tsiya' ti ji'i ngu' bi' lo'o
ycui' Ndyosi, bi' cha' yala ti tye cha' ji'i nu
ngu' cuiñi bi'. 2 Lo'o jua'a cua nscua cha'
taquiya' tyuu tya'a ngu' tya'a na ji'i cha'
nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi'; lo'o ngu' tya'a
na bi' cua'ni ngu' cha' suba' lo'o tya'a ngu'
li', ñi'ya nu culu'u ngu' cuiñi bi' ji'i ngu'
cha' cua'ni ngu'. Ná tso'o jua'a. Nu ngu'
nu ná ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti
ni, quiña'a tsa cha' cuxi chcui' ngu' bi' ji'na
li'. 3 Lo'o jua'a ndacui tsa ti' ngu' cuiñi bi'
ji'i na nu ntsu'u ji'i ma; nti' tsa ngu' cua'ni
ngu' ngana ji'i ma, bi' cha' tajua' ti chcui'
ngu' cha' cuiñi ti lo'o ma. Pana ntsu'u cha'
xcube' Ni ji'i ngu' cuiñi bi', cha' cua sa'ni
cua nchcui' Ni cha' ná tso'o cua'ni ngu' cha'
cuxi jua'a. Si'i na laja' ycui' Ni; jlo ti' Ni ñi'ya
ndu'ni ngu' cuiñi bi', lo'o jua'a cua'ni tye Ni
ji'i ngu' bi' yala ti.

4 Nu cua sa'ni ni, ná ngua'ni clyu ti' ycui'
Ndyosi ji'i nu ngu' xca ji'i Ni nu ntsu'u
qui'ya ji'i; nguxcuaa Ni ji'i ngu' xca nu xña'a
bi', ndyaa ngu' nde ca bilyaa, ca su talya
ña'a tsiya' ti. Ndyaaca' ngu' xca bi' lo'o juu
chcua, cha' ca bi' tyanu ngu' ña'a cuayá' nu
cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, lo'o
ji'i ngu' xca bi'. 5 Lcaa ñati chalyuu nu ngua
tya sa'ni la nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi
ni, ná ngua'ni clyu ti' Ni ji'i ngu' bi'; ngua'ni
Ni cha' ngua'ya tyo clyaa, ñi'ya ndacha' Ni
ji'i ngu' bi' cha' caca. Cua nchcui' jyo'o Noé
cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o lcaa ñati, pana ná
nduna ngu' bi'. Ngujuii lcaa ngu' bi' li'; sca
ti nu Noé bi' lo'o cati tya'a ñati ji'i, ngua'ni
lyaá Ni ji'i ngu' bi', cha' ngua'a jyaca ngu'
bi' ji'i cha' nu nchcui' Ni lo'o ngu'. 6 La cui'
ti cha' ngua cuxi ji'i ngu' quichi Sodoma
lo'o ji'i ngu' quichi Gomorra, cha' cuxi tsa
ngua'ni ngu' bi'; ngua'ni ñu'u Ni tsiya' ti
ji'i tyucuaa quichi bi'. Lo'o ndye ndyaqui
quichi bi', jii lo'o nchcubi' tya ndyanu su
nscua quichi bi' nquicha'. Jua'a ngua'ni
ycui' Ndyosi nu ngua li', cha' ca cuayá' ti'
lcaa ñati nu ndiya ti' ndu'ni lcaa lo cha'
cuxi, masi juani ti, masi nde loo la; xcube'
Ni ji'i ngu' bi' ña'a cuayá' nu tye cha' ji'i
ngu' bi' tsiya' ti. 7 Sca ti jyo'o Lot, ngulo Ni
ji'i yu cha' ngutu'u yu quichi Sodoma bi'; bi'

cha' sca ti nu cusu' Lot bi' ná ngujuii yu lo'o
ndye cha' ji'i quichi Sodoma bi'. Ñati tso'o
ngua Lot; bi' cha' ngulacua tsa ti' yu, lye
tsa ngua xñi'i ti' yu, xqui'ya lcaa cha' suba',
lcaa cha' cuxi nu ngua'ni lcaa ñati quichi
bi'. 8 Tso'o tyiquee ycui' Lot bi', lcaa tsa lye
tsa ndube ti' yu lo'o na'a yu lcaa cha' cuxi
bi'; quiña'a tsa ngulacua ti' yu lo'o ndyuna
yu lcaa cha' suba' nu nchcui' ngu' quichi bi'.
9 Jua'a caca cuayá' ti' na cha' nchca ji'i ycui'
nu Xu'na na cua'ni lyaá Ni ji'i ñati nu tso'o
cresiya ji'i, cha' ná tyijiloo nu cuxi ji'i ngu'
bi'. Nu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati ni,
jlo ti' Ni ti ji'i xcube' Ni. Cua jlo ti' Ni tilaca
laca nu ntsu'u cha' cuxi tyiquee.

10 Lo'o ñati nu xcui' cha' suba' ndu'ni
ni, lye la xcube' Ni ji'i ngu' bi', cha' ná
ndaquiya' ngu' bi' tsiya' ti ji'i ngu' nu laca
loo ji'i ngu'; ná ndube ti' ngu' bi' tsiya' ti,
cha' tyixi tsa tyiquee ngu'. Ná ntsii ngu'
bi', masi chcui' ca'a ngu' ji'i ngu' xca ji'i
ycui' Ndyosi. 11 Pana nu ngu' xca ji'i ycui'
Ndyosi ni, nguula la ngu' xca bi', nchca la ji'i
ngu' xca que ñati chalyuu ti; ni ná nchcui'
ngu' xca cha' suba' ji'i ñati chalyuu, ná nsta
bi' qui'ya hichu nu ngu' cuxi slo ycui' nu
Xu'na na.

12 Ñi'ya laca na'ni quixi' nu ná nchca
culacua ti', jua'a laca nu ñati cuxi bi', cha'
xcui' cha' suba' nchcui' ngu' bi' ji'i lcaa cha'
nu ná nchca cuayá' ti' ngu' ji'i. Nxñi na ji'i
na'ni tyaala nu ntsu'u ne' quixi', ndyujuii
na ji'i ni' li'. Lo'o jua'a nu ngu' cuxi bi',
tyaala ngu' cha' nti' ngu' cua'ni ñu'u ngu'
ji'i lcaa lo na tso'o; pana tye cha' ji'i ngu' bi'
tsiya' ti nde loo la, 13 chcube' ngu' bi' ñi'ya
nu nguxcube' ycui' ngu' ji'i xa' ñati. Tsa
lo'o talya ndu'ni suba' ngu' cuxi bi', cha'
ná nchca taja ti' ngu' bi' ndu'ni ngu' cha'
cuxi bi'; ná nchca tyuju'u ti' ngu' bi' tsiya'
ti, masi cuxi tsa cña nu ndyu'ni ngu'. Lo'o
jua'a stu'ba ti ndyu'u ti'i ngu' bi' lo'o ma
lo'o ndyu'ni ma ta'a, ñi'ya si chañi cha' tya'a
na laca ngu' bi'.

14 Xcui' cha' suba' nda'ya hique ngu' cuxi
bi' lo'o ña'a ngu' ji'i sca nu cuna'a, cha'
ná tye cha' nti' ngu' bi' cua'ni suba' ngu'
lo'o. Lo'o jua'a hora ti culu'u ngu' bi' cha'
cuxi ji'i xa' ñati nu bilya ca cuayá' tso'o
ti' cha' ji'i Jesucristo. Lye tsa ngua tsa'a
ngu' cuiñi bi' ji'i lcaa lo cha' cuxi, bi' cha'
lye tsa ndacui ti' ngu' bi'; ná nga'a cha'
tyaala' ji'i ngu' bi' tsiya' ti. Pana cua nda
ycui' Ndyosi yabe' ji'i ngu' cuiñi bi'; 15 cua
nguxtyanu ngu' bi' tyucuii su tsaa na ca
slo ycui' Ndyosi, xa' tyucuii ngusñi ngu' bi'.
Lo'o jua'a nguna' tsa ndya'a ngu' bi' juani,
cha' la cui' tyucuii su nguta'a jyo'o cusu'
Balaam sñi' Beor ndya'a ngu' bi' juani. Nu
Balaam bi' ngua tiji' tsa ti' ji'i cñi, bi' cha'
ngua'ni yu cña cuxi, cha' caja la cñi ji'i yu
ngua ti' yu. 16 Tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua nu
Balaam bi' nquicha'; bi' cha' ngua'ni ycui'
Ni cha' nchcui' huru ji'i yu lo'o yu bi', cha'
xcutsii ni' ji'i yu bi', cha' nga'aa cua'ni la yu
cña cuxi bi'.

17 Taca chcui' na cha' laca nu ngu' cuiñi
bi' ñi'ya laca sca pilya nu ngüityi tsiya' ti,
nu nga'aa ntsu'u hitya ne'. La cui' jua'a
laca ngu' bi' ñi'ya laca sca coo ngati ti, nu
nxna tsa xqui'ya cui'i, pana ná ndu'ni bi'
cha' ca'ya tyo; na ndya'a ti bi' nde cua. Lo'o
nu ngu' cuiñi bi' ni, ná ntsu'u cha' tso'o
tyiquee ngu' tsiya' ti, bi' cha' ntsu'u cha'
tsaa ngu' bi' ca su talya tsa ña'a; ca jua
cua ngüiñá ycui' Ndyosi sca se'i nu cuxi tsa
ña'a, su tsaa ngu' nu ndu'ni jua'a. 18 Jlo
tsa ti' nu ngu' cuiñi bi' ñi'ya chcui' ngu'
sca cha' tso'o, pana tucua lo cha' ntsu'u
tyiquee ngu' bi'; na cñilo'o ngu' bi' ji'i ngu'
nu ngusñi ca ti cha' tso'o ji'i Jesucristo,
cha' lo'o ngu' cua'ni suba' ngu' chaca quiya'
nti' nu ngu' cuiñi bi'. Ñi'ya ngua'ni ngu'
cha' cuxi tya tsubi' la, nu lo'o bilya cuna
ngu' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, jua'a nti'
ngu' cuiñi bi' cha' cua'ni ngu' chaca quiya'.
19 Nchcui' nu ngu' cuiñi bi' lo'o xa' la ngu'
cha' ná ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'i lcua ti
cña nu culo ycui' Ndyosi ji'i ngu', cha' cua
ngulaá ngu' ji'i cha' bi', nacui ngu' cuiñi bi';
pana bilya ca cuayá' ti' nu ngu' cuiñi bi',
cha' ycui' ca ngu' laca ngu' msu ji'i lcaa cha'
cuxi nu ndu'ni ngu'. Cua ña'a ca ñati nu ta
chacuayá' ji'i nu cuxi cha' tyijiloo ji'i, la cui'
hora bi' laca nu cuxi xu'na ñati bi' li'. 20 Cuxi
la caca ji'i ñati nu cua nguxtyanu ji'i cha'
cuxi tsaca quiya', lo'o li' ta chacuayá' ji'i nu
cuxi cha' tyijiloo ji'i chaca quiya'; na cua
ngulaá ñati bi' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u
nde chalyuu nquicha', na cua ngua tsa'a
ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cha' bi' laca nu
ngua'ni lyaá ji'na. 21 Tso'o la si ná ngua tsa'a
ngu' tsiya' ti ji'i tyucuii liñi su tsaa na ca slo
ycui' Ndyosi; ná tso'o si ngua cuayá' ti' ngu',

lo'o li' nguxtyanu ngu' tyucuii liñi su tsaa
na ca slo Ni. Nga'aa ndaquiya' ngu' bi' ji'i
cha' nu cua nda Cristo lo'o na li'. 22 Lo'o ña'a
na ji'i ñati nu cua nguxtyanu cha' ji'i Cristo,
li' caca cuayá' ti' na cha' liñi tsa ndyu'u
cha' nu nchcui' ngu' ndi'ya: "Sca xne' nu
ndyacui na nu ndyacu ni', hora ti tsaa ni'
cacu ni' na nu ndyacui ni' chaca quiya'. Lo'o
jua'a sca cube' tana ni, lo'o cua ndyaata ni'
chcu, hora ti xtyuu ni' ca su ntsu'u nana'
cha' xtyii ni' chaca quiya'."

3

Ndi'ya caca lo'o caa ycui' nu Xu'na na

1 Cu'ma ngu' tya'a tso'o na, cua nguscua
na' sca quityi ndyaa slo cu'ma tya tsubi' la.
Nu juani nde nscua na' chaca quityi, cha' ca
tyi'u ti' ma lcaa cha' nu ji'i Cristo, cha' jua'a
caca culacua tso'o ti' ma lcaa hora. 2 Ntsu'u
cha' tyi'u ti' ma cha' nu cua nchcui' ngu'
nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la;
tso'o si tyi'u ti' ma cha' bi' lu'ba ti, lo'o jua'a
ji'i cha' nu cua nchcui' ycui' nu Xu'na na
nu ngua'ni lyaá ji'na. Cua ngusubi ycui' nu
Xu'na na ji'i ya cha' culu'u ya cha' ji'i ycui'
Ni ji'i cu'ma, bi' cha' tso'o si taquiya' ma ji'i
lcaa cha' nu cua ndyuna ma lo'o ngulu'u ya
ji'i ma.

3 Tya clyo ntsu'u cha' ca cuayá' ti' ma cha'
lo'o cua tyalaa ti tsa nu tye chalyuu, li' tyu'u
tucua ngu' nu xtyílo'o tsa ji'i cha' ji'i ycui'
Ndyosi. Cua'ni ngu' bi' cua ña'a ca cha' cuxi
nu ndiya ti' ycui' ca ngu' cha' cua'ni ngu'.
4 Li' ndi'ya ñacui ngu' bi' ji'i ma: "¿Ni hora
caa Cristo lacua? ¿Ni cha' laca tya ndu ti'
ma ji'i yu cha' caa yu? Cua nteje tacui tsa
tyempo bi', cha' cua ngujuii lcaa ngu' cusu'
ji'na, lo'o jua'a cua ngusu' na juani. Ña'a
ti ndyaca chalyuu re, ñi'ya nu ndyaca tya
lo'o nguxana chalyuu clyo." 5 Jua'a ñacui
ngu' cuiñi bi', cha' ná nti' ngu' tyi'u ti' ngu'
ji'i cña nu cua ngua'ni ycui' Ndyosi. Nu
ngua clyo ná ntsu'u chalyuu tsiya' ti, lo'o li'
nchcui' ycui' Ndyosi; cuati ngüiñá Ni lcaa
na nu ntsu'u nde cua. Lo'o hitya ti ngüiñá
Ni tyucui ña'a chalyuu, lo'o jua'a cla'be la lo
hitya nscua yuu chalyuu tya clyo. 6 Pana ca
tiya' la xi ndye ngüityi Ni ji'i chalyuu bi' lo'o
hitya, nu lo'o ngua'ya tyo clyaa. 7 Ca tiya'
la li' xa' ngulo ycui' Ndyosi cña cha' ña'a
ti tyanu lcaa na nu ntsu'u nde cua, ña'a ti
tyanu lcaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu, ña'a
cuayá' tyalaa tsa nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa
na. Li' tye tyaqui lcaa na bi', lo'o jua'a tye
cha' ji'i lcaa ñati nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o
ycui' Ndyosi.

8 Cu'ma ngu' tya'a tso'o na, tso'o la si
culacua ti' ma cha' ñi'ya nti' sca tsa ti, jua'a
laca sca mil yija cuentya ji'i ycui' Ndyosi;
ntsu'u quiya' cha' ñi'ya nti' sca mil yija,
jua'a laca sca tsa ti cuentya ji'i ycui' Ni. 9 Si'i
na tiya' tsa ti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni Ni
cña nu nacui Ni cha' cua'ni ycui' Ni nde loo
la; pana na ntajatya tsa Ni ji'na ñati chalyuu
na, cha' ná nti' Ni cha' chcuna' ni sca ñati ji'i
ycui' Ni. Nti' tsa Ni cha' ca cuayá' ti' lcaa
ñati cha' ntsu'u cha' cuxi ji'i ngu'; lo'o li'
ca tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi bi', culochu'
ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'. Jua'a caca ji'i ngu'
nti' ycui' Ndyosi.

10 Chañi cha' tyalaa tsa bi' lo'o caa ycui'
nu Xu'na na chaca quiya', pana ná jlo ti'
na ni tsa caca bi'. Ñi'ya laca si cua caa ti
sca nu cuaana to' tyi na lo'o ná jlo ti' na,
jua'a caca tsa bi'. Cati jua'a ti lcaa na nu
ntsu'u nde cua, lye tsa cañi cha' bi'; lo'o
li' tye tsiya' ti tyaqui lcaa na nu ntsu'u nde
cua. Jua'a tyucui ña'a chalyuu ni, tye tsiya'
ti li'. 11 Cua nscua cha' tye lcaa na lo'o tyalaa
tsa bi', bi' cha' ntsu'u cha' caca ma ñati nu
lubii cresiya ji'i, cha' caca ma ñati nu ngua
tso'o tyiquee ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi.
12 Jua'a nga'a cha' caca ma laja lo'o tya lyiji
caca tsa bi' nu lo'o caa ycui' Ndyosi, cha'
jua'a taca xtyucua ma ji'i ycui' Ni lo'o cña
ji'i Ni nde chalyuu. Tsa bi' tyaqui tyucui
ña'a nde cua, ña'a cuayá' nu tye tyalá lcaa
na nu ntsu'u nde cua; tye tsiya' ti lcaa cha'
bi' li'. Cuii lo'o cualya, lo'o cuichaa, lo'o co',
lo'o lcaa na ni, tye bi' tyalá. 13 Pana xa' cuiñá
Ni chaca chalyuu cucui, lo'o jua'a cuiñá Ni
lcaa lo na nu ntsu'u nde cua; cuiñá Ni sca
chalyuu nu tso'o tsa ña'a, su xcui' tso'o ti
cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu' li'. Jua'a nacui
Ni cha' caca; jlo ti' na cha' jua'a caca bi',
xqui'ya cha' xcui' cha' liñi nchcui' ycui' Ni.
Bi' cha' ndu ti' na ji'i cha' bi' lacua.

14 Cu'ma tya'a tso'o na, na ndu ti' ma ji'i
cha' bi', bi' cha' ntsu'u cha' cua'ni ma xcui'
cha' tso'o ti, xcui' cha' lubii ti lo'o tya'a
ñati ma, cha' ti ti tyi'i tyiquee ma cuentya
ji'i ycui' Ni. 15 Tyi'u ti' ma cha' ndalo tsa
tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'na, cua nda
tsa Ni tyempo ji'na cha' clyaá na ji'i nu

cuxi. Jua'a̱ Pablo tya'a na ni, la cui' tya'a
cha' nguscua yu lo quityi; ñati̱ tya'a tso'o
na laca yu bi', lo'o jua'a̱ tso'o tsa nchcui'
quityi nu nguscua yu nu cua ndyalaa slo
ma̱. Ycui' Ndyosi laca nu ngulu'u ji'i̱ yu lcaa
ña'a̱ cha' tso'o nu nguscua yu lo quityi bi'.
16 Tyu̱u̱ tya'a quityi nguscua Pablo bi', pana
sca ti cuayá' nchcui' ca ta'a quityi bi' ji'i̱
cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu cua nchcui' na ji'i̱
juani. Ntsu'u xi cha' nu nguscua nu Pablo
bi' nu tucui xi cha' caca cuayá' tso'o ti' na
ji'i̱; lo'o jua'a̱ ntsu'u ngu' nu lye tsa nclyu'u
cha' cuiñi xqui'ya quityi bi', cha' ná nchca
cuayá' ti' ngu' bi' cha' bi' tsiya' ti. Ná ngua
tsa'a̱ tso'o ngu' bi', cha' bilya ca cuayá' tso'o
ti' ngu' cha' bi'; bi' cha' ni sca quityi ji'i̱ ycui'
Ndyosi ná liñi nclu'u ngu' bi' ji'i̱. Pana tye
cha' ji'i̱ ngu' bi' tsiya' ti xqui'ya cha' cuiñi
nu nclu'u ngu' ji'i̱ tya'a ñati̱ ngu'.
17 Cu'ma̱ ngu' tya'a tso'o na ni, cua ngus-
cua na' lcaa cha' bi' cha' ca tii ti' ma̱, cha'
ná ta ma̱ chacuayá' ji'i̱ nu ngu' cuiñi bi'
cha' culu'u ngu' ji'i̱ ma̱. Cha' liñi laca nu
ngua tsa'a̱ ma̱ clyo, lo'o juani ná tso'o si
taquiya' ma̱ ji'i̱ cha' cuiñi nu nclyu'u ngu'
bi'; ná tso'o tya'a̱chu̱' ma̱ ji'i̱ cha' liñi bi'
li'. 18 Pana tso'o la ca tsa'a̱ la ma̱ cha' tso'o
ji'i̱ Jesucristo nu Xu'na na, nu cua ngua'ni
lyaá ji'na; li' taca tyi'i̱ tso'o la tyiquee ma̱
cuentya ji'i̱ ycui' nu Xu'na na. Cua'ni tlyu
na ji'i̱ ycui' Ni nde chalyuu, lo'o jua'a̱ ná
nga'a̱ cha' tye tsa̱ nu cua'ni tlyu na ji'i̱ Ni
ca slo ycui' Ni. Jua'a̱ caca cha' lacua.

Quityi sube nu nguscua San Juan clyo, nu ndyaa ca slo lcaa ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo

Jesucristo laca nu nda chaca chalyuu cucui ji'ı̱ ñatı̱

1 Cua laca ntucua Jesús lo'o ycui' Ndyosi
Sti yu nu lo'o nguxana chalyuu tya clyo;
la cui' yu laca nu nchcui' ya ji'ı̱, nu lo'o
nscua ya tilaca laca Jesucristo. Cua jlo tso'o
ti' ya cha' bi', cha' cua na'a̱ tso'o ya ji'ı̱ yu
lo'o cloo ya, cha' stu'ba ti nguta'a̱ ya lo'o
yu; cua ndyuloo ya ji'ı̱ yu lo'o cua ngua'ni
ca'a̱ ya' ya ji'ı̱ ycui' yu. Cua nchcui' ya
lo'o cu'ma̱ cha' Jesucristo laca nu nda chaca
chalyuu cucui ji'ı̱ ñatı̱. 2 Ngula Jesucristo
nde lo yuu chalyuu su ndi'ı̱ ya, lo'o jua'a̱ cua
na'a̱ ya ji'ı̱ ycui' yu; bi' laca cha' nu ndacha'
ya ji'ı̱ ma̱ juani, cha' chañi tsa laca cha'
bi'. Nclyu'u ya ji'ı̱ ma̱ ñi'ya̱ laca cha' tyucui
tyempo lu'ú Jesucristo, cha' ntucua yu ca
slo ycui' Ndyosi Sti na clyo; jua'a̱ nclyu'u ya
ñi'ya̱ ngua cha' na'a̱ ya ji'ı̱ yu nde chalyuu
re. 3 Juani culu'u ya ji'ı̱ ma̱ cua ña'a̱ ca cha'
nu cua na'a̱ ya, culu'u ya cua ña'a̱ ca cha'
nu cua ndyuna ya. Chañi laca cha' stu'ba
ntsu'u tyiquee na lo'o ycui' Ndyosi Sti na,
jua'a̱ lo'o Jesucristo nu sca ti Sñi' ycui' Ni.
Lo'o juani cua nti' ya cha' stu'ba ti caca
tyiquee ma̱ lo'o ya; 4 bi' cha' nscua ya quityi
re, cha' lcaa tsa̱ tso'o ti tyi'ı̱ tyiquee na.

Xcui' lubii tsa cresiya ji'ı̱ ycui' Ndyosi

5 Nde culu'u ya ji'ı̱ ma̱ cha' nu cua nda
Jesucristo lo'o ya: Ñi'ya̱ nti' sca xee nu
ndubi tsa ña'a̱, jua'a̱ nti' ycui' Ndyosi si
tyu'u tucua Ni slo na; xcui' lubii tsa cresiya
ji'ı̱ Ni, cha' ne' cresiya ji'ı̱ ycui' Ni ná ntsu'u
su talya ña'a̱, ná ntsu'u cha' cuxi tsiya' ti.
6 Cha' cuiñi laca nu nda na si ñacuı̱ na cha'
stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o ycui' Ndyosi,
lo'o li' ña'a̱ ti tya ndiya ti' na cha' cuxi; ndi'ı̱
na chalyuu ñi'ya̱ laca si talya tsa ña'a̱ su
ndi'ı̱ na li', cha' ná tso'o ndu'ni na. 7 Pana
si lubii cresiya ji'na ñi'ya̱ lo'o lubii cresiya
ji'ı̱ ycui' Ni, ndu'ni na cha' tso'o li'; stu'ba
ti caca tyiquee na lo'o tya'a ngusñi na cha'
ji'ı̱ Jesús li'. Lo'o jua'a̱ cuityı̱ Ni qui'ya nu
ntsu'u ji'na, xqui'ya cha' cua ndyalú tañi
Jesús Sñi' ycui' Ni lo'o ngujuii yu lo crusi.
8 Si ñacuı̱ na cha' ná ntsu'u qui'ya ji'na
tsiya' ti, na ñilo'o na ji'ı̱ ycui' ca ti na li',
cha' ná nchca chcui' na cha' liñi. 9 Pana taca
jlya ti' na ji'ı̱ ycui' Ndyosi cha' cua'ni clyu ti'
Ni ji'na ji'ı̱ qui'ya nu ntsu'u ji'na, nu lo'o ñii
na ji'ı̱ Ni cha' ntsu'u qui'ya ji'na. Tso'o tsa
ndu'ni Ni lo'o na li'; hasta cuityı̱ Ni lcaa cha'
cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'na, xqui'ya cha'
ngujuii Jesús lo crusi. 10 Ñi'ya̱ si cua nacuı̱ na
cha' na cuiñi ycui' Ndyosi, jua'a̱ ndyu'u cha'
si ñacuı̱ na cha' ná ntsu'u qui'ya ji'na tsiya'
ti; ná ngusñi sṵṵ cha' ji'ı̱ ycui' Ndyosi ne'
cresiya ji'na, si tya ñacuı̱ na jua'a̱.

2

Cristo nu laca tu'ba ji'na cha' chcui' lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'na

1 Ñi'ya̱ nti' na' ña'a̱a̱ ji'ı̱ sñi' na', jua'a̱
nti' na' ña'a̱a̱ ji'ı̱ cu'ma̱, cha' tyaca'a tsa ma̱
'na; bi' cha' nscua na' quityi re cha' ca̱a̱
ca slo cu'ma̱, cha' ná nti' na' cha' sta ycui'
Ndyosi qui'ya ji'ı̱ ma̱. Pana si ntsu'u cha'
sta Ni qui'ya ji'na lo'o cua ngusñi na cha'
ji'ı̱ Jesucristo, la cui' Jesucristo laca nu cua
nchcube' yu cña loo na. Sca ñatı̱ nu lubii tsa
laca nu Jesucristo bi'. 2 Ngua cuxi tyiquee
na cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi Sti na, xqui'ya
cha' ngua'ni na cha' cuxi; bi' cha' nchcube'
Jesucristo cña loo na, cha' qui'ya ycui' yu
yabe' nu ntsu'u ji'na xqui'ya cha' cuxi nu
ngua'ni na. La cui' jua'a̱ qui'ya Jesucristo
yabe' nu ntsu'u ji'ı̱ lcaa ñatı̱ chalyuu nu
tso'o ntsu'u tyiquee ña'a̱ ji'ı̱ ycui' Ni.
3 Nu lo'o nti' na taquiya' na cua ña'a̱
ca cña nu nti' Ni cha' cua'ni na, li' taca
jlo ti' na cha' chañi cha' ntsu'u cha' ji'na
lo'o Jesucristo. 4 Cuiñi tsa ñatı̱ nu nacuı̱
cha' ntsu'u cha' ji'ı̱ ngu' lo'o Jesucristo, si
ná ndaquiya' ngu' ji'ı̱ cña nu nclyo Ni ji'ı̱
ngu'; ná liñi cha' nu ntsu'u tyiquee ngu'
bi'. 5 Si chañi laca cha' ntucuá na lcaa cha'
nu nda Jesucristo lo'o na, li' chañi laca cha'
ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'ı̱ ycui' Ndyosi
Sti yu; jua'a̱ caca cuayá' ti' na cha' chañi
cha' laca na ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo masi tya ndi'ı̱
na chalyuu. 6 Ñatı̱ nu nchcui' lo'o xa' la ngu'
cha' ñatı̱ ji'ı̱ Jesucristo laca ycui', ntsu'u
cha' cua'ni ñatı̱ bi' cña, cua ña'a̱ ca cña nu
ngua'ni ycui' Jesucristo.

Sca cña cucui cha' cua'ni na

7 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ Jesús, cua
nscua cha' lo quityi re cha' tyaja'a̱ ma̱ tyu'u
tso'o tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'ı̱ tya'a ñatı̱ ma̱.

Si'i sca cha' nu bilya cuna ma̱ laca cha' bi';
cua ndyuna ma̱ cha' bi' tya lo'o ngusñi ma̱
cha' ji'i̱ Jesucristo tya clyo la, cha' la cui' ti
cha' bi' laca nu cua nscua cua sa'ni. 8 Pana
si'i jua'a̱ ndyu'ni ñati̱, bi' cha' nacui̱ na cha'
sca cña cucui laca bi'. Tsubi' ti nguxana
Jesucristo ngulu'u yu ji'na ñi'ya̱ ntsu'u cha'
tyu'u tso'o tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ xa' la tya'a
ñati̱ na, ngua'ni Jesús cha' taca cua'ni na
jua'a̱. Sca cha' cucui laca bi', cha' cua tye ti
cha' talya ña'a̱ ne' cresiya ji'na; juani tyanu
nu cha' tso'o ji'i̱ Jesucristo ne' cresiya ji'na,
ñi'ya̱ nti' si ntyiji'i̱ sca xee nu ndubi tsa ña'a̱
su ndi'i̱ na.

9 Ñati̱ nu ñacui̱: "Cua ngusñi ya cha' ji'i̱
Jesucristo, lubii tsa cresiya ji'i̱ ya juani",
ñacui̱ ngu', pana tya ti'í ti' ngu' bi' ña'a̱
ngu' ji'i̱ tya'a ñati̱ ngu', ña'a̱ ti tya ntsu'u
tsa cha' cuxi ne' cresiya ji'i̱ ngu' bi', ñi'ya̱
laca sca se'i̱ su talya tsa ña'a̱. 10 Ñati̱ nu
ntsu'u tsa tyiquee ña'a̱ ji'i̱ tya'a ñati̱, bi' laca
ñati̱ nu ntsu'u xee ji'i̱ Jesucristo ne' cresiya
ji'i̱. Ni sca cha' cuxi ná cua'ni ngu' bi', nu
cua'ni cha' tya'a̱chu̱' xa' la ñati̱ ji'i̱ cha' ji'i̱
Jesucristo. 11 Ñati̱ nu ti'í ti' ji'i̱ tya'a ñati̱ ni,
tya ntsu'u tsa cha' cuxi ne' cresiya ji'i̱ ngu'
bi'; ñi'ya̱ nti' ngu' lo'o ndi'i̱ ngu' su talya
ña'a̱, jua'a̱ ti nti' ngu' bi' ndi'i̱ ngu' chalyuu,
cha' ná nchca quije tyucui̱i̱ liñi su tsaa ngu',
cha' lye tsa ndacu̱' talya xee nu ña'a̱ ngu' bi'
li'.

12 Cu'ma̱ sñi' na', nscua na' quityi re cha'
ca̱a̱ slo ma̱, xqui'ya cha' ngua'ni clyu ti'
ycui' Ndyosi ji'i̱ ma̱; xqui'ya Jesucristo cua
ngüityi̱ Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ma̱. 13 Nscua
na' quityi re cha' ca̱a̱ slo cu'ma̱ ngu' cusu',
cha' cua ngujui ñi'ya̱ nu tyu'u cha' ji'i̱ ma̱
lo'o Jesucristo nu stu'ba ti ntucua lo'o ycui'
Ndyosi Sti yu tya lo'o nguxana chalyuu.
Lo'o jua'a̱ nscua na' quityi re cha' ca̱a̱ slo
cu'ma̱ ngu' cuañi', cha' cua ntiji̱loo ma̱ ji'i̱
nu xña'a̱.

Cu'ma̱ sñi' na', cua ngujui ñi'ya̱ nu tyu'u
cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ycui' Ndyosi Sti na, bi'
cha' nscua na' quityi re cha' ca̱a̱ slo ma̱.
14 Cu'ma̱ ngu' cusu', cua ngusñi ma̱ cha' ji'i̱
Jesucristo, la cui' Cristo nu cua lu'ú lo'o
ycui' Ndyosi Sti yu tya clyo, bi' cha' nscua
na' quityi re cha' ca̱a̱ ca slo ma̱. Cu'ma̱
ngu' cuañi', nguula ti ti' ma̱ ndi'i̱ ma̱, cha'
cua ndyanu tso'o cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ne'
cresiya ji'i̱ ma̱; cua ntiji̱loo ma̱ ji'i̱ nu xña'a̱,
bi' cha' laca nscua na' quityi re cha' ca̱a̱ slo
ma̱.

15 Ná tyu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ cha' cuxi
nu ntsu'u chalyuu, ni ná ca tiji̱' tsa ti' ma̱
ji'i̱ cua ña'a̱ ca cha' culiya' nu ndyiji ji'i̱ ñati̱
cha' ndiya la ti' ngu' ji'i̱. Si ndiya la ti' na nu
cuxi nu ntsu'u chalyuu, ná caca ji'na tsiya'
ti tyu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ycui' Ndyosi
Sti na. 16 Lcaa cha' cuxi nu ndaca'a ji'i̱ ñati̱
cha' ná xñi tso'o ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi,
si'i ca su ntucua ycui' Ndyosi Sti na ndyu'u
cha' bi'. Lcaa cha' cuxi nu ndiya ti' ñati̱
ji'i̱, cha' tyaala' xi tyiquee ngu'; jua'a̱ lcaa
cha' cuxi nu nti' ngu' cua'ni ngu' lo'o ña'a̱
ngu' ji'i̱; jua'a̱ lcaa na nu nti' ngu' cha' caja
ji'i̱ ngu', cha' jua'a̱ cua'ni tyixi ti ngu' lo'o
tya'a ngu', nde chalyuu ti ndyu'u lcaa cha'
cuxi bi'. 17 Yala ti tye chalyuu re, culiji jua'a̱
ti lcaa cha' cuxi nu ndiya ti' ñati̱ chalyuu;
pana ñati̱ nu taquiya' ji'i̱ cha' nu nchcui'
ycui' Ndyosi ni, ná nga'a̱ cha' tye chalyuu
ji'i̱ ngu' bi'.

Ntsu'u cha' liñi lo'o ntsu'u cha' cuiñi

18 Cu'ma̱ sñi' na', cua ndyalaa hora cha'
tye lcaa cha' nu ntsu'u chalyuu. Cua jlo ti'
ma̱ cha' cua lijya̱ sca ñati̱ tlyu nu cñilo'o ji'i̱
tya'a ñati̱ na cha' Cristo laca ycui' yu; xu̱u̱
tya'a yu bi' lo'o lcaa na nu ntsu'u cha' ji'na
lo'o Cristo. Masi tyempo juani, quiña'a̱ tsa
ngu' cuiñi ntsu'u chalyuu, nu nti' xu̱u̱ tya'a
lo'o ñati̱ ji'i̱ Cristo; bi' cha' cua ngua cuayá'
ti' na cha' cua ngulala ti tye lcaa cha'. 19 Tya
clyo ndyu'u ti'i̱ nu ngu' cuiñi bi' lo'o na,
lo'o li' ngutu'u ngu' bi' ndyaa ngu'; si'i ñati̱
tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo laca
ngu' bi'. Si chañi cha' tya'a ndya'a̱ na laca
ngu' bi', cua ndyanu ngu' lo'o na nquicha';
pana ngutu'u ngu' bi', cha' taca ca cuayá'
ti' na cha' si'i lcaa ñati̱ nu ndyu'u ti'i̱ lo'o na
laca tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesucristo.

20 Cua nda Cristo Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu
ne' cresiya ji'i̱ lcaa ngu' tya'a ngusñi ma̱
cha' ji'i̱ Ni, bi' cha' cua ngua cuayá' tso'o
ti' lcaa tya'a ma̱ lcaa cha' nu nclyu'u ycui'
Ndyosi ji'na. 21 Cua nscua na' quityi re,
xqui'ya cha' nchca cuayá' ti' ma̱ ña'a̱ cha'
liñi nu ntsu'u ji'i̱ Cristo. Si'i cha' ná jlo ti'
ma̱ cha' liñi bi'; cua jlo ti' ma̱ ña'a̱ cha' liñi
nu nchcui' na, cha' si'i cha' cuiñi ti laca cha'
bi'.

22 ¿Tilaca laca nu cuiñi lacua? Ñati̱ cuiñi
bi' laca nu ñacui̱ cha' si'i Cristo laca Jesús,

la cui' Cristo nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i̱
cha' ya̱a̱ yu chalyuu. Nxu̱u̱ tya'a ngu' bi' lo'o
ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o Cristo, cha' ñacui̱
ngu' bi' cha' si'i nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi
laca Jesucristo, cha' si'i ycui' Ndyosi laca Sti
Jesucristo. 23 Si ñacui̱ na ji'i̱ ñati̱ cha' si'i Sñi'
ycui' Ndyosi laca Jesucristo, ná ntsu'u cha'
ji'na lo'o ycui' Ndyosi Sti Jesucristo, jua'a̱
ndyu'u cha' bi' li'; pana lo'o xñi na cha' ji'i̱
Sñi' ycui' Ni, cua ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui'
Ndyosi Sti yu, jua'a̱ ndyu'u cha' bi' li'.
24 Bi' cha' nga'a̱ cha' tyanu tachaa cha'
bi' ne' cresiya ji'i̱ ma̱, cha' nu cua ndyuna
ma̱ ji'i̱ Jesús tya lo'o ngusñi ma̱ cha' ji'i̱ yu
tya clyo. Si tya ndyanu cha' bi' ne' cresiya
ji'i̱ ma̱, stu'ba tsa ntsu'u tyiquee ma̱ lo'o
Jesucristo masi tya ndi'i̱ ma̱ chalyuu, lo'o
jua'a̱ stu'ba ntsu'u tyiquee ma̱ lo'o ycui'
Ndyosi Sti na li'. 25 Bi' laca cha' nu ngüiñi
ji'i̱ Jesucristo lo'o na, cha' taca caja chaca
chalyuu cucui nu ná nga'a̱ cha' tye ji'na.
26 Tsa bi' ti cha' nchcui' na' cuentya ji'i̱
ñati̱ nu nñilo'o ji'i̱ ma̱ jua'a̱. 27 Nu cu'ma̱ ni,
cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya
ji'i̱ ma̱, bi' cha' nga'aa nti' cha' culu'u xa'
ñati̱ ji'i̱ ma̱; Xtyi'i ycui' Ndyosi ni, bi' laca nu
culu'u ji'i̱ ma̱ lcaa cha' nu lyiji cha' ca tsa'a̱
ma̱ ji'i̱. Nu lo'o nclyu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi
ji'i̱ ma̱ ni, liñi tsa laca cha' bi'; si'i cha' cuiñi
nda nu bi'. Bi' cha' lacua, ñi'ya̱ nu nclyu'u
Xtyi'i ycui' Ni ji'i̱ ma̱, la cui' jua'a̱ nga'a̱ cha'
xñi ma̱ cha' ji'i̱ Jesús.
28 Nu juani ti, cu'ma̱ sñi' na', xñi tso'o ma̱
cha' ji'i̱ Jesucristo. Lo'o li', lo'o ca̱a̱ Jesu-
cristo chalyuu chaca quiya', nga'aa ntsu'u
cha' ca tyuju'u ti' na lo'o ña'a̱ na ji'i̱ Ni cha'
ca̱a̱ Ni; tyucui tyiquee na tyacua tya'a na
lo'o Ni li'. 29 Cua nchca cuayá' ti' ma̱ cha'
lubii tsa cresiya ji'i̱ Jesucristo, bi' cha' tso'o
si ca cuayá' ti' ma̱ cha' cua ña'a̱ ca ñati̱ nu
ndu'ni cha' tso'o ñi'ya̱ ndyu'ni ycui' Jesús,
caca ngu' bi' sñi' ycui' Ndyosi.

3

Sñi' ycui' Ndyosi laca na

1 Tlyu tsa cha' tso'o laca cha' ntsu'u tsa
tyiquee ycui' Ndyosi Sti na ña'a̱ Ni ji'i̱ ca ta'a
ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo;
bi' cha' laca cha' nchcui' ycui' Ndyosi ji'na
cha' sñi' ycui' Ni laca na, lo'o jua'a̱ chañi
laca cha' bi'. Ná ntaja'a̱ ñati̱ chalyuu tyuloo
ji'na cha' sñi' Ni laca na; la cui' jua'a̱ lo'o
nguti'i̱ Jesucristo chalyuu, ná ntaja'a̱ ngu'
tyuloo ngu' ji'i̱ yu li'. 2 Cu'ma̱ ngu' tya'a na
nu tyaca'a tsa ma̱ 'na, nu juani ti laca na sñi'
ycui' Ndyosi; pana bilya caja cha' ji'na ñi'ya̱
nu tso'o la ña'a̱ na, nu lo'o tyi'i̱ na lo'o ycui'
Ni nde loo la. Ñi'ya̱ laca ycui' Jesucristo,
jua'a̱ caca na lo'o culu'u loo Jesucristo ji'na
lo'o cua ndye chalyuu re; li' taca ña'a̱ na ji'i̱
Jesucristo ñi'ya̱ nu laca ycui'. Tsa bi' ti cha'
nchca cuayá' ti' na juani. 3 Lcaa ñati̱ nu nti'
ña'a̱ ji'i̱ Ni ca li', nga'a̱ cha' cua'ni lubii ngu'
ji'i̱ cresiya ji'i̱ ngu', ñi'ya̱ nu lubii cresiya ji'i̱
ycui' Jesucristo.
4 Si ndu'ni na cha' cuxi, laca cha' ná
ntaja'a̱ na cua'ni na cña nu ngulo ycui'
Ndyosi ji'na; ntsu'u qui'ya ji'na xqui'ya cha'
ná ntaja'a̱ na taquiya' na ji'i̱ cha' nu nchcui'
Ni lo'o na. 5 Cua jlo ti' ma̱ cha' cua ya̱a̱
Jesucristo chalyuu cha' cuityi Ni qui'ya nu
ntsu'u ji'i̱ ñati̱; pana ycui' Cristo ni, ná
ntsu'u qui'ya ji'i̱ yu tsiya' ti. 6 Ni sca ñati̱
nu nxñi tso'o cha' ji'i̱ Jesucristo lcaa tsa̱,
nga'aa nscua cha' cua'ni ngu' bi' cha' cuxi.
Nu ñati̱ nu ndu'ni cha' cuxi lcaa tsa̱, ndu'ni
ngu' cha' cuxi xqui'ya cha' bilya tyu'u cha'
ji'i̱ ngu' bi' lo'o Jesucristo, bilya xñi ngu'
cha' ji'i̱ Ni. 7 Cu'ma̱ sñi' na', ná nti' na' cha'
cñilo'o xa' ñati̱ ji'i̱ ma̱. Xcui' tso'o ti ngua'ni
Jesucristo nde chalyuu; bi' cha' lacua, lcaa
ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o Jesucristo, cua
nscua cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni ngu' bi'
laja lo'o tyi'i̱ ngu' chalyuu. 8 Lcaa ñati̱ nu
ndu'ni xcui' cha' cuxi, cua laca ngu' bi' sñi'
ycui' nu xña'a̱ nu laca xu'na cuiñaja; tya
lyiji tye cha' cua'ni nu xña'a̱ bi' cha' cuxi.
Sca ti Jesús nu Sñi' ycui' Ndyosi, cua ya̱a̱ Ni
chalyuu cha' cua'ni tye Ni ji'i̱ lcaa cña nu
ndyu'ni nu xña'a̱ bi'.
9 Ñati̱ nu laca sñi' ycui' Ndyosi ni, nga'aa
nscua cha' cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' cua
nda ycui' Ndyosi chaca cha' tso'o la nu
tyanu ne' cresiya ji'i̱ ngu' bi' xqui'ya Xtyi'i
ycui' Ndyosi. Nga'aa tyaja'a̱ ngu' bi' cua'ni
ngu' cha' cuxi, cha' sñi' ycui' Ndyosi laca
ngu' bi'. 10 Bi' cha' nchca cuayá' ti' ma̱ juani
ñi'ya̱ laca ñati̱ nu laca sñi' ycui' Nydosi, lo'o
jua'a̱ nchca cuayá' ti' ma̱ ñi'ya̱ ndu'ni ñati̱
nu laca sñi' ycui' nu xña'a̱. Si'i sñi' ycui'
Ndyosi laca ñati̱ nu ndu'ni cha' cuxi lcaa
tsa̱, ni si'i sñi' ycui' Ndyosi laca ñati̱ nu ná
ntsu'u tyiquee ña'a̱ ji'i̱ tya'a ñati̱.

Nga'a̱ cha' tyu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ tya'a

ñatı̱ na

11 Nde nscua la cui' cha' nu cua ndyuna
ma̱ lo'o ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ Jesús tya clyo:
nga'a̱ cha' tyu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'ı̱ tya'a
ñatı̱ na. 12 Ná cua'ni na ñi'ya̱ nu ngua'ni
jyo'o Caín; sñi' ycui' nu xña'a̱ ngua yu bi',
cha' ndyujuii yu ji'ı̱ tya'a yu. ¿Ni cha' laca
ngua'ni yu jua'a̱? Ndyujuii yu ji'ı̱ tya'a yu
xqui'ya cha' xcui' cha' cuxi ngua'ni jyo'o
Caín bi', bi' cha' ná ndiya ti' yu cha' xcui'
cha' tso'o ngua'ni yu tya'a yu bi'.

13 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ ycui'
Ndyosi, ná quiña'a̱ tsa cha' culacua ti' ma̱
si liye' tsa ti' ñatı̱ chalyuu ña'a̱ ngu' ji'ı̱
ma̱. 14 Xcui' nguna' tya ndi'ı̱ na chalyuu cua
tsubi' la xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana
juani, cua nda ycui' Ndyosi chaca chalyuu
cucui ji'na, cha' tso'o ti ndi'ı̱ tyiquee na
juani. Ntsu'u tsa tyiquee na ña'a̱ na ji'ı̱ xa'
la tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; bi'
cha' taca jlo ti' na cha' cua ntsu'u chaca
chalyuu cucui ji'na juani, cha' ñatı̱ nu ná
ntsu'u tyiquee ña'a̱ ji'ı̱ tya'a ñatı̱, nguna'
tya ndi'ı̱ ngu' chalyuu. 15 Ñi'ya̱ laca ñatı̱ nu
ndyujuii ji'ı̱ tya'a ñatı̱, jua'a̱ laca na si liye'
ti' na ña'a̱ na ji'ı̱ tya'a ñatı̱ na. Jlo ti' ma̱
cha' nga'aa caja chalyuu cucui bi' ji'ı̱ ñatı̱
si ndyujuii ngu' ji'ı̱ tya'a ñatı̱ ngu', pana la
cui' tya'a cha' laca si liye' tsa ti' na ña'a̱
na ji'ı̱ tya'a ñatı̱ na. 16 Nu lo'o cube ti' na
cha' cuentya ji'na ntaja'a̱ Cristo ngujuii yu
lo crusi, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni
ji'na, li' ca cuayá' ti' na ña'a̱ cha' nu tso'o
la cua'ni na, si ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na
ji'ı̱ tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ Ni. Tso'o si
tyaja'a̱ na xtyucua na ji'ı̱ tya'a na jua'a̱, masi
hasta cajaa ycui' na cuentya ji'ı̱ ngu' tya'a
na. 17 Ntsu'u ngu' tya'a na nu nga'aa ntsu'u
na nu lyiji ji'ı̱ ngu' tsiya' ti cha' tyiji̱ yu'u ji'ı̱
ngu' chalyuu. Si jua'a̱ tso'o ti ndi'ı̱ na, lo'o
li' ña'a̱ na ji'ı̱ tya'a na nu ntsu'u na nu lyiji
ji'ı̱ ngu', pana ná ntaja'a̱ na cua'ni tya'na
ti' na ji'ı̱ tya'a na, li' ná taca ji'na ñacui̱
na cha' ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'ı̱ ycui'
Ndyosi, cha' nu ycui' Ndyosi ni, ntsu'u tsa
tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'na. 18 Cu'ma̱ sñi' na', nu
lo'o ntsu'u tsa tyiquee na ña'a̱ na ji'ı̱ ycui'
Ndyosi lo'o ji'ı̱ tya'a ñatı̱ na, si'i sca cuii̱ ti
laca nu chcui' na lo'o ngu', si'i sca cha' nu
nda ti na lo'o ngu' caca bi'; tyucui tyiquee
na nga'a̱ cha' xtyucua na ji'ı̱ nu ngu' tya'a
na bi'.

*Taca jlo ti' na cha' chañi cha' ntsu'u cha'
ji'na lo'o ycui' Ndyosi*

19 Si jua'a̱ ndu'ni na, li' caca cuayá' ti'
na cha' liñi tsa laca cha' nu cua nda ycui'
Ndyosi lo'o na, cha' nu jlya ti' na ji'ı̱; ca
tii na cha' cua ngüiñi tso'o cha' ji'na lo'o
ycui' Ndyosi. 20 Nu lo'o jlo ti' cresiya ji'na
cha' ntsu'u qui'ya ji'na, li' taca ca cuayá' ti'
na cha' lo'o ycui' Ni jlo ti' Ni cha' bi'. Lo'o
jua'a̱ tlyu la laca ycui' Ni, taca ji'ı̱ Ni cua'ni
lyaá Ni ji'na ji'ı̱ cha' cuxi bi'. 21 Cu'ma̱ ngu'
tya'a na nu tyaca'a tsa ma̱ 'na, si jlo ti' na
cha' ná ntsu'u qui'ya ji'na, tyucui tyiquee
na taca chcui' na lo'o ycui' Ndyosi li'; 22 nu
lo'o jña na cha' ji'ı̱ ycui' Ni, caja cua ña'a̱ ca
cha' ji'na si taquiya' na ji'ı̱ cña nu cua nda
ycui' Ni ji'na, si cua'ni na cña nu ndiya la
ti' ycui' Ni. 23 Nde laca cña nu cua nda ycui'
Ndyosi cha' cua'ni sa scaa na: nga'a̱ cha' xñi
tso'o na cha' ji'ı̱ Jesucristo Sñi' ycui' Ni; la
cui' jua'a̱ tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a̱ na
ji'ı̱ tya'a ñatı̱ na, ñi'ya̱ nu cua nacui̱ ycui' Ni
ji'na. 24 Nu lo'o taquiya' na ji'ı̱ cña nu cua
ngulo ycui' Ndyosi ji'na cha' cua'ni na, li'
cua ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi, lo'o
jua'a̱ ntsu'u cha' ji'ı̱ Ni lo'o na li'. Jlo ti' na
cha' bi', xqui'ya cha' cua nda ycui' Ndyosi
Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na.

4

*Cua'ni cuayá' na ñi'ya̱ nu ntsu'u ne' cresiya
ji'ı̱ scaa ñatı̱*

1 Cu'ma̱ tya'a ngusñi na cha' ji'ı̱ Cristo nu
tyaca'a tsa ma̱ 'na, ná xñi ma̱ cha' ji'ı̱ cua
ña'a̱ ca ñatı̱ nu ñacui̱ cha' cua nda ycui'
Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni ji'ı̱ ngu' bi'. Cua'ni
cuayá' ma̱ ji'ı̱ ngu' bi' clyo, cha' quijeloo
cha' ji'ı̱ ma̱ lo'o ngu' si chañi cha' cua
ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'ı̱
ngu' bi', si cha' cuiñi ti laca nu nchcui'
ngu' bi'. Cua ndu'u tucua tyuu̱ tsa tya'a
ngu' cuiñi chalyuu juani, nu nñilo'o ji'ı̱ ñatı̱
cha' cuentya ji'ı̱ ycui' Ndyosi nchcui' ngu'.
2 Ndi'ya̱ ca cuayá' ti' na ñi'ya̱ laca ñatı̱ nu cua
ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'ı̱:
lcaa ñatı̱ nu nchcui' cha' chañi cha' nu sca
ti Sñi' ycui' Ndyosi laca Jesucristo lo'o ngula
yu chalyuu cha' ngua yu ñatı̱, lcaa ñatı̱ bi'
cua ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'ı̱
ngu'; 3 pana ñatı̱ nu nacui̱ cha' si'i Sñi' ycui'
Ndyosi laca Jesucristo lo'o ngula yu chalyuu
ñi'ya̱ nu nclya ñatı̱, ná ntsu'u Xtyi'i ycui' Ni

ne' cresiya ji'i̱ ngu' bi'. Cha' ji'i̱ nu cuiñi
nu nti' tyiji̱loo ji'i̱ Jesucristo laca cha' nu
ntsu'u ne' cresiya ji'i̱ ngu' bi'; jua'a̱ cua ngua
cuayá' ti' ma̱ cha' cua lijya̱ ti nu cuiñi bi',
cha' masi juani cua laca ndi'i̱ bi' chalyuu.
4 Cu'ma̱ sñi' na', cua ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱
lo'o ycui' Ndyosi, jua'a̱ cua ngua nguula la
ti' tyiquee ma̱ xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi nu
ndyanu ne' cresiya ji'i̱ ma̱ li'; bi' cha' nchca
ji'i̱ ma̱ tyiji̱loo ma̱ ji'i̱ ngu' cuiñi nu cua
ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui' nu xña'a̱. La cui'
nu xña'a̱ laca nu nclyo cña ji'i̱ ñati̱ cuxi nde
chalyuu. 5 Cua ntsu'u cha' ji'i̱ nu ngu' cuiñi
bi' lo'o nu cuxi nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a̱
xcui' cha' ji'i̱ nu xña'a̱ laca cha' nu nchcui'
ngu' bi'; bi' cha' ndiya tsa ti' ñati̱ chalyuu
cuna ngu' cha' nu nda nu ngu' cuiñi bi', lcaa
ñati̱ nu ná ndaquiya' ji'i̱ Jesucristo tsiya' ti.
6 Pana ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi laca na. Nu lo'o
ntsu'u cha' ji'i̱ ñati̱ lo'o ycui' Ndyosi, cuna
ngu' lcaa cha' nu chcui' na lo'o ngu' li'; ñati̱
nu ná ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui' Ndyosi tsiya'
ti, bi' ñati̱ laca nu ná nduna cha' nu nchcui'
na. Jua'a̱ taca quijeloo cha' ji'na tilaca laca
nu ntsu'u cha' liñi ji'i̱, tilaca laca nu ntsu'u
cha' cuiñi ji'i̱.

Xcui' ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ ñati̱

7 Cu'ma̱ ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma̱
'na, nga'a̱ cha' tyu'u tso'o tyiquee na ña'a̱
na ji'i̱ tya'a ñati̱ na; ycui' Ndyosi laca nu
nclyo cña cha' xcui' tso'o ti tyu'u tyiquee
na ña'a̱ na ji'i̱ tya'a ñati̱ na. Lcaa ñati̱ nu
ntsu'u tyiquee ña'a̱ ji'i̱ tya'a ñati̱, sñi' ycui'
Ndyosi laca ngu' bi', lo'o jua'a̱ tyu'u cha'
ji'i̱ ngu' bi' lo'o ycui' Ni. 8 Pana ñati̱ nu ná
ntsu'u tyiquee ña'a̱ ji'i̱ tya'a ñati̱, ná caja
ñi'ya̱ nu tyu'u cha' ji'i̱ ngu' bi' lo'o ycui'
Ndyosi tsiya' ti, cha' ycui' Ndyosi ni, ntsu'u
tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'i̱ ñati̱. 9 Ngulu'u Ni
ji'na ñi'ya̱ ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'na,
nu lo'o cua nda Ni ji'i̱ nu sca ti Sñi' ycui' ca
Ni ya̱a̱ chalyuu, cha' jua'a̱ taca caja chalyuu
cucui ji'na. 10 Nde laca cha' nu nchcui' na'
lo'o ma̱: Si'i cha' ntsu'u tyiquee na ña'a̱
na ji'i̱ ycui' Ndyosi, masi ycui' Ndyosi laca
nu ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'na tya
clyo, bi' cha' nda Ni ji'i̱ Sñi' ycui' ca Ni ya̱a̱
chalyuu cha' ngujuii yu lo crusi, cha' cua
ngua cuxi tyiquee na lo'o ycui' Ndyosi nu
Xu'na na xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni na;
pana Jesucristo nu sca ti Sñi' ycui' Ni, bi'
laca nu cua nchcube' cña loo na, ngüi'ya Ni
yabe' nu ntsu'u ji'na.
11 Cu'ma̱ ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma̱
'na, nga'a̱ cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a̱
na ji'i̱ tya'a ñati̱ na, cha' jua'a̱ ntsu'u tsa ty-
iquee ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'na. 12 Ni sca ñati̱
chalyuu, bilya ña'a̱ ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi;
pana taca ca cuayá' ti' na cha' stu'ba ntsu'u
tyiquee na lo'o Ni juani, nu lo'o ña'a̱ na
ji'i̱ lcaa na lo'o tya'a na, cha' ntsu'u tsa
tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ tya'a ñati̱ na. Ñi'ya̱
ntsu'u tsa tyiquee Jesucristo ña'a̱ yu ji'i̱ ñati̱
chalyuu, jua'a̱ nga'a̱ cha' cua'ni na lo'o tya'a
ñati̱ na li'. 13 Cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i
Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, bi' cha' cua
ngua jlo ti' na cha' stu'ba ntsu'u tyiquee
na lo'o ycui' Ndyosi, lo'o jua'a̱ stu'ba ntsu'u
tyiquee Ni lo'o na. 14 Cua na'a̱ ycui' ya ji'i̱
Jesús. Chañi laca cha' nu nchcui' ya lo'o
ma̱ juani, cha' cua nda ycui' Ndyosi Sti Jesús
chacuayá' ji'i̱ Sñi' ycui' ca Ni cha' cua'ni lyaá
ji'i̱ cua ña'a̱ ca ñati̱ ji'i̱ nu cuxi. 15 Ñati̱ nu
tyaja'a̱ cacha' ji'i̱ tya'a ñati̱ cha' nu sca ti Sñi'
ycui' Ndyosi laca Jesucristo, stu'ba ntsu'u
tyiquee ycui' Ni lo'o ngu' bi' li'; jua'a̱ stu'ba
ntsu'u tyiquee ngu' bi' lo'o ycui' Ni.
16 Ngua cuayá' ti' na li', cha' ntsu'u tsa
tyiquee ycui' Ndyosi ña'a̱ Ni ji'na; jua'a̱ jlya
ti' na li', cha' xcui' ntsu'u tsa tyiquee ycui'
Ni ña'a̱ Ni ji'i̱ ñati̱ chalyuu. Lo'o ñati̱ nu
jua'a̱ tso'o nti' ña'a̱ ngu' ji'i̱ tya'a ñati̱, nu
xcui' jua'a̱ ndu'ni ngu' laja lo'o ndi'i̱ ngu'
chalyuu, cua stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' bi'
lo'o ycui' Ndyosi; la cui' jua'a̱ stu'ba ntsu'u
tyiquee ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi' li'. 17 Tso'o
ti ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ycui' Ndyosi,
cha' nu lo'o tyalaa tsa̱ lo'o tya̱a̱ Jesucristo
chaca quiya' cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa
ñati̱, li' tyucui tyiquee na taca tyacua tya'a
na lo'o ycui' Ni. Ndya'a̱ Ni lo'o na laja lo'o
ndi'i̱ na chalyuu, ñi'ya̱ nguta'a̱ Ni lo'o Jesu-
cristo lo'o nguti'i̱ yu nde chalyuu, bi' cha'
nga'aa ntsu'u cha' cutsi̱i̱ na. 18 Ná ntsu'u
cha' cutsi̱i̱ na cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'na,
si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱
ycui' Ni; pana tya lyiji cha' tso'o ti tyu'u
tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ycui' Ndyosi, si ña'a̱
ti tya ntsi̱i̱ na cha' xcube' Ni ji'na. Ñati̱ nu
ntsi̱i̱ tsa ji'i̱ ycui' Ndyosi ni, cua nda ti' ngu'
cha' xcube' Ni ji'i̱ ngu'.
19 Ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ycui' Ni,
xqui'ya cha' tya clyo ntsu'u tsa tyiquee

Ni ña'a̱ Ni ji'na. [20] Ngu' nu ñacui̱ ndi'ya̱:
"Ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ ycui'
Ndyosi", lo'o li' ña'a̱ ti tya liye' ti' ngu' bi'
ña'a̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu', cha' cuiñi ti laca
nu nchcui' ngu' bi'. Ndi'ya̱ ndyu'u cha' bi':
taca ña'a̱ na ji'i̱ tya'a ñati̱ na, pana ycui'
Ndyosi ni, bilya ña'a̱ na ji'i̱ Ni tsiya' ti; bi'
cha' lacua, si ná ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na
ji'i̱ tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesucristo, li' ná
taca ñacui̱ na cha' ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na
ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na. [21] Cua ngulo Ni cña bi'
ji'na ndi'ya̱: Tso'o ti tyu'u tyiquee ma̱ ña'a̱
ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, lo'o jua'a̱ xcui' tso'o ti
tyu'u tyiquee ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱.

5

Ntiji̱loo na ji'i̱ nu cuxi nu ntsu'u chalyuu

[1] Lcaa ñati̱ nu jlya ti' ji'i̱ Jesús, cha' laca
yu Cristo nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i̱ ya̱a̱
chalyuu, chañi cha' laca ngu' bi' sñi' ycui'
Ndyosi. Ycui' Ndyosi laca Sti na, lo'o jua'a̱
ntsu'u tsa tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ Ni, bi' cha'
ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ xa' la sñi' ycui'
Ni, tya'a ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús. [2] Nu lo'o
ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ ycui' Ndyosi
Sti na, lo'o jua'a̱ taquiya' na ji'i̱ lcaa cña
nu nda Ni lo'o na, li' tso'o ti taca tyu'u
tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ xa' la sñi' ycui' Ni.
[3] Si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱
Ni, taquiya' na ji'i̱ cha' nu chcui' Ni lo'o na
li', cha' si'i sca cña nu tucui tsa laca cha'
taquiya' na ji'i̱ scaa cha' nu nchcui' Ni. [4] Cua
ña'a̱ ca sñi' ycui' Ndyosi taca tyiji̱loo ji'i̱ lcaa
nu cuxi nu ntsu'u chalyuu; taca tyiji̱loo na
ji'i̱ nu cuxi, xqui'ya cha' cua ngusñi na cha'
ji'i̱ Jesucristo. [5] Pana ñati̱ nu jlya ti' cha'
Jesús laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, bi' ti
ñati̱ nu caca ji'i̱ tyiji̱loo ji'i̱ lcaa nu cuxi nu
ntsu'u chalyuu.

*Ndi'ya̱ ntsu'u cha' ji'i̱ Jesús nu laca Sñi'
ycui' ca Ndyosi*

[6] Nu sca ti Sñi' ycui' ca Ndyosi laca Jesu-
cristo, nu ya̱a̱ chalyuu. Ntyucuatya ngu' ji'i̱
yu li'. Ngujuii yu lo crusi, ndyalú tañi ycui'
yu li'. Si'i xqui'ya cha' nu cua ntyucuatya ti
yu, masi lo'o xqui'ya cha' cua ngujuii yu lo
crusi ndyalú tañi yu, bi' cha' nchca cuayá'
ti' na juani cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi
laca Jesucristo. Bi' laca cha' nu ndacha'
Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na, lo'o jua'a̱ chañi tsa
laca cha' bi'. [7] Nde cua̱ ntucua sna tya'a
ngu' nu nchcui' cha' chañi laca cha' ji'i̱ Jesús
bi': ycui' Ndyosi Sti yu laca tsaca ngu' bi';
jua'a̱ Jesucristo nu ntsu'u tyucui cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi ji'i̱, bi' laca chaca; lo'o jua'a̱
Xtyi'i ycui' Ni, chaca laca bi'. Stu'ba ti
nchcui' nu ca ta'a sna bi', cha' chañi laca
cha' bi'. [8] Lo'o jua'a̱ nde lo yuu cua ngua
sna quiya' lo'o nchcui' ycui' Ndyosi cha'
chañi laca cha' Jesucristo laca nu sca ti Sñi'
ycui' Ni: tsaca laca cha' nu nchcui' Xtyi'i
ycui' Ndyosi lo'o na; jua'a̱ chaca laca cha' nu
nchcui' Ni laja lo'o ntyucuatya Jesucristo;
lo'o jua'a̱ chaca laca cha' nu cua nchcui' Ni
laja lo'o ngujuii Jesucristo lo crusi, ndyalú
tañi yu li'. Sca ti cha' nchcui' Ni ca ta'a sna
quiya' bi'. [9] Ntucuá na ji'i̱ cha' nu nchcui'
ñati̱ chalyuu lo'o na, pana juani ndulo la
cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o na. Ca ta'a
sna cha' nu nda ycui' Ndyosi, lcaa cha' bi'
nchcui' cha' sca ti Jesucristo laca Sñi' ycui'
Ndyosi. [10] Ñati̱ nu jlya ti' ji'i̱ yu cha' laca yu
nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, ycui' ca ngu' jlo
ti' ngu' ne' cresiya ji'i̱ ngu' cha' chañi tsa
laca cha' bi'; ñati̱ nu ná ntaja'a̱ tucuá cha'
ji'i̱ Ni, cha' laca Jesucristo Sñi' ycui' ca Ni,
bi' ngu' laca nu ná jlya ti' tsiya' ti cha' cua
nchcui' ycui' Ndyosi cha' ji'i̱ Sñi' ycui' ca
Ni. Ñati̱ cuiñi laca ycui' Ndyosi nti' ngu' bi'.
[11] Nde laca cha' liñi nu tso'o tsa cha' xñi na
ji'i̱, cha' cua nda ycui' Ndyosi chalyuu nu
ná nga'a̱ cha' tye ji'na; Jesucristo laca nu
ngulu'u ji'na ñi'ya̱ caca chalyuu bi'. [12] Cua
ña'a̱ ca ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o Jesús nu
laca Sñi' ycui' ca Ni, bi' ñati̱ laca nu ntsu'u
chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱; ñati̱ nu
ná ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o nu sca ti Sñi' ycui'
Ndyosi, ná ntsu'u cha' ta Ni chalyuu bi' ji'i̱
ngu'.

Cua tye ti cha' nu nguscua Juan

[13] Cua nscua na' quityi re lacua, cha' ca̱a̱
ca slo ma̱, lcaa tya'a ngusñi ma̱ cha' ji'i̱
Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi; xqui'ya
cha' re taca ca cuayá' ti' ma̱ cha' cua ngujui
chalyuu cucui ji'i̱ ma̱, nu cua nda ycui'
Ndyosi ji'na.

[14] Tyucui tyiquee na taca chcui' na lo'o
ycui' Ndyosi lacua. Lo'o jña na sca cha' ji'i̱
ycui' Ndyosi nu stu'ba nti' lo'o sca cha' nu
nti' ycui' Ni, li' taca jlo ti' na cha' taquiya'
Ni ji'i̱ cha' nu chcui' na lo'o Ni. [15] Si jlo ti' na
cha' nduna ycui' Ndyosi lo'o jña na sca cha'
ji'i̱ Ni, la cui' jua'a̱ taca jlo ti' na cha' cua caja
ti cha' bi' ji'na li'.

16 Lo'o ña'a̱ na ji'i̱ sca ñati̱ tya'a ngusñi na
cha' ji'i̱ Jesucristo cha' ndyu'ni yu sca cha'
cuxi, pana nda na cuentya cha' ná nscua
cha' chcuna' chalyuu ji'i̱ yu xqui'ya cha'
cuxi bi', li' tso'o la si jña na cha' clyu ti' ji'i̱
ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱ yu tya'a na bi', cha'
ná ta Ni chacuayá' cha' chcuna' chalyuu ji'i̱
yu tya'a na bi'. Pana ntsu'u qui'ya tlyu nu
ná taca cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i̱; ná
ñacui̱ na' cha' jña na cha' clyu ti' ji'i̱ Ni li',
si jua'a̱ ntsu'u qui'ya ji'i̱ ngu'. 17 Chañi cha'
sta ycui' Ndyosi qui'ya ji'i̱ lcaa na lo'o tya'a
na xqui'ya cha' cuxi nu ndyu'ni na. Pana
ntsu'u sca lo qui'ya nu ná taca cui'ya Ni cha'
clyu ti' ji'i̱ tsiya' ti.
18 Jlo ti' na cha' nga'aa ndu'ni ñati̱ ji'i̱
Jesucristo cha' cuxi. Jesucristo nu laca nu
sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, bi' laca nu ndaca'a
ji'i̱ ngu', cha' ná taca cala' nu xña'a̱ ji'i̱ ngu'
bi' li'.
19 Jlo ti' na cha' ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi laca
na, xqui'ya cha' cua ngusñi na cha' ji'i̱
Jesucristo; pana xa' la ñati̱ chalyuu nu ná
ndaquiya' ji'i̱ Ni tsiya' ti, ña'a̱ ti tya laca nu
xña'a̱ loo ji'i̱ ñati̱ bi'.
20 Cua jlo ti' na cha' cua ya̱a̱ nu sca ti Sñi'
ycui' Ndyosi nde lo yuu chalyuu, lo'o jua'a̱
cua nda bi' chacuayá' cha' caca tyu'u cha'
ji'na lo'o ycui' Ndyosi. Chañi cha' stu'ba
ntsu'u tyiquee na lo'o ycui' Ndyosi juani,
xqui'ya cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o
Jesucristo nu laca Sñi' ycui' ca Ni. Chañi
cha' ycui' Ndyosi tsiya' ti laca nu Jesús
bi', lo'o jua'a̱ chañi cha' ná nga'a̱ cha' tye
chalyuu cucui nu ta Ni ji'na. 21 Cu'ma̱ sñi'
na', tii ti ti' ma̱ tyi'i̱ ma̱ chalyuu, cha' ná
tyatí̱ yu'u ma̱ lo'o xa' jo'ó. Jua'a̱ laca cha'
bi' lacua.

Quityi sube nu nguscua San Juan nu nchca tyucuaa

Nu lo'o chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ tya'a ñati̱ na

1 La cui' nu cusu' Juan laca na'. Nscua
na' sca quityi re, ma' cusu', jua'a̱ sñi' nu'u̱,
cha' ca̱a̱ quityi re ca slo cu'ma̱ ngu' tya'a
ngusñi na cha' ji'i̱ Jesús, cha' cua ngusubi
ycui' Ni ji'i̱ ma̱ cha' caca ma̱ ñati̱ ji'i̱ Ni.
Chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱
ma̱; ni si'i sca ti na', lo'o lcua ti ña'a̱ ñati̱ lcaa
quichi̱ nu nduna cha' liñi ji'i̱ Jesús, lo'o lcaa
ñati̱ bi', ntsu'u tsa tyiquee ngu' ña'a̱ ngu'
ji'i̱ ma̱. 2 Cua ndyanu tso'o cha' liñi bi' ne'
cresiya ji'na, jua'a̱ ná nga'a̱ cha' tye cha' nu
cua ndyuna na bi'; bi' cha' tso'o tsa ntsu'u
tyiquee na' ña'a̱ na' ji'i̱ ma̱. 3 Ycui' Ndyosi
nu laca Sti na, lo'o jua'a̱ Jesucristo nu sca ti
Sñi' ycui' Ni, xtyucua Ni ji'i̱ ma̱. Lo'o jua'a̱
cua nti' na' cha' ña'a̱ ti tya cua'ni Ni quiña'a̱
tsa cha' tso'o lo'o ma̱, cha' ña'a̱ ti tya cua'ni
tya'na ti' Ni ji'i̱ ma̱, cha' ña'a̱ ti cua'ni Ni
cha' ti̱ ti tyi'i̱ tyiquee ma̱; jua'a̱ nti' na' cha'
cua'ni Ni lo'o ma̱, xqui'ya cha' ntsu'u tsa
tyiquee Ni ña'a̱ Ni ji'na, cha' chañi tsa cha'
nu ngulu'u Ni ji'na.

4 Tso'o tsa ngua ti' na' lo'o ngujui cha' 'na
cha' ña'a̱ ti tya ndaquiya' tso'o xi ngu' tya'a
ma̱ lcaa cha' liñi nu cua nda ycui' Ndyosi
Sti na lo'o na; 5 bi' cha' chcui' na' lo'o nu'u̱,
ma' cusu', jua'a̱ lo'o lcaa ngu' tya'a ma̱, cha'
tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ tya'a
ñati̱ na. Si'i sca cha' nu bilya ta Ni lo'o na
laca cha' bi', sca cha' nu ndyuna na lo'o
ngusñi na cha' ji'i̱ Jesucristo tya clyo laca
cha' bi'. 6 Lo'o nu ni na' ji'i̱ ma̱ cha' tso'o ti
tyu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ tya'a ñati̱ na,
la cui' jua'a̱ ntsu'u cha' taquiya' na lcaa cña
nu nclyo ycui' Ndyosi ji'na. Nu lo'o ngusñi
ma̱ cha' bi' tya clyo, cua ndyuna ma̱ lcaa cña
nu ntsu'u cha' cua'ni ma̱ cha' tso'o ti tyu'u
tyiquee lcaa ma̱ ña'a̱ ma̱ ji'i̱ tya'a ñati̱ ma̱.

Nu ngu' cuiñi nu tya'a cusu̱u̱ ji'i̱ Cristo

7 Ntsu'u tsa ñati̱ cuiñi nu nchcui' cha'
ná chañi cha' ngua Jesús ñati̱ lo'o ya̱a̱ yu
chalyuu. Tyucui ña'a̱ lo yuu chalyuu ndya'a̱
ñati̱ nu nchcui' cha' cuiñi bi'; na nñilo'o
ngu' bi' ji'i̱ tya'a ñati̱ na, jua'a̱ tya'a cusu̱u̱
ji'i̱ Cristo laca ngu' bi'. 8 Bi' cha' tii ti ti' ma̱
tyi'i̱ ma̱ chalyuu, cha' ná culiji yu'u jua'a̱ ti
lcaa cha' nu cua ndyuna ma̱ lo'o nguti'i̱ ya
ca slo ma̱. Li' caja lcaa cha' tso'o nu cua nti'
ycui' Ndyosi ta Ni ji'i̱ ma̱ lo'o tye chalyuu.

9 Lcaa ñati̱ nu tyatí yu'u lo'o xa' la cha',
ná ntsu'u cha' ji'i̱ ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi
tsiya' ti, cha' ná cuayá' cha' ji'na lo'o jlya
ti' na ji'i̱ Cristo, nti' ngu' bi'; pana lo'o cua
ngusñi na cha' ji'i̱ Cristo ca ne' cresiya ji'na,
li' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi,
jua'a̱ lo'o ycui' nu sca ti Sñi' ycui' Ni. 10 Bi'
cha' juani si tyalaa ñati̱ slo ma̱ nu ná nda la
cui' cha' ji'i̱ Jesús bi' lo'o ma̱, nga'aa ta ma̱ su
tyi'i̱ ngu' bi', ni ná ta ma̱ xlyo ni'i̱ ji'i̱ ngu' bi'.
11 Nu lo'o chcui' na lo'o ñati̱ bi', ñi'ya̱ laca si
ndyu'ni tya'a na lo'o ngu' bi', lo'o cña cuxi
nu ndyu'ni ngu', jua'a̱ ndyu'u cha' bi'.

Cha' nu nguscua Juan lo'o cua tye ti quityi

12 Tya ntsu'u tsa cha' nu nti' na' chcui̱' lo'o
ma̱, pana tso'o la masi ná lo'o cha' bi' scua
na' lo quityi re. Tiya' la nti' na' ca̱a̱ na' ca su
ndi'i̱ cu'ma̱, lo'o li' ycui' ca na' taca ta na'
cha' bi' lo'o ma̱; li' chañi cha' tso'o ti taca
tyu'u tyiquee na ña'a̱ na ji'i̱ tya'a na.

13 Lo'o jua'a̱ nu ñati̱ tya'a ntsu'u cha' ji'i̱
ma̱ lo'o Cristo ca nde, nu ngu' nu cua
ngusubi ycui' Ndyosi ji'i̱, lo'o ngu' bi' cua
nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'i̱ ma̱. Jua'a̱ caca
cha' lacua.

Quityi sube nu nguscua San Juan nu nchca tyuna

Tso'o tsa nchcui' Juan ji'i Gayo

1 La cui' nu cusu' Juan laca na'. Nscua na'
quityi re cha' caa ca slo nu'u, Gayo; jlya ti'
nu'u lcaa cha' nu laca ji'i Jesucristo, bi' cha'
tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' chcui' na'
lo'o nu'u.
2 Tso'o tsa ñati laca nu'u, cusu'. Nchcui'
na' lo'o ycui' Ndyosi cuentya jinu'u cha'
tso'o ti taca tyi'i tyiquee nu'u, cha' taca ca
lye ti' nu'u. Cua jlo ti' na' cha' tso'o tsa
ngusñi nu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi. 3 Lo'o
juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' cua
ndyalaa xi ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o
Cristo nu ngutu'u ca su ndi'i ma yaa ngu'
ca nde. Nacui ngu' cha' ña'a ti ndaquiya'
tso'o ma ji'i cha' liñi nu cua nda Jesús lo'o
na, cha' jua'a ndu'ni ma lcaa tsa. 4 Sca ti
cha' nclyacua ti' na' cuentya ji'i cu'ma, si
chañi cha' ndaquiya' ma ji'i cha' liñi nu
cua nda Jesús lo'o na, cha' cuañi' la cu'ma
cuentya jna'; tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'
lo'o ndyuna na' cha' jua'a ndu'ni ma.
5 Cusu', ndube tsa ti' na' cha' lcaa tyempo
tso'o tsa nxtyucua nu'u ji'i ngu' tya'a na,
masi ná nslo nu'u ji'i ngu', cha' ngu' xa'
quichi laca ngu' ntsu'u quiya'. 6 Cua nchcui'
ngu' bi' lo'o lcaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na
lo'o Jesús nde quichi re, ndacha' ngu' ji'i ya
ñi'ya nu tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i
ycui' ca ngu'. Lo'o jua'a cua'ni ma cha' tso'o
tya xtyucua la ma ji'i ngu' bi' tyucuii su tsaa
ngu', cua'ni ma ñi'ya laca si na nxtyucua
ma ji'i ycui' Ndyosi laca; 7 cña ji'i Cristo
ndya'a ngu', bi' cha' ngutu'u ngu' bi' ndyaa
ngu' tyijyu'. Ná ntaja'a ngu' xñi ngu' ni
sca centavo ji'i xa' ñati nu ná ndaquiya' ji'i
Cristo tsiya' ti, cha' xtyucua ji'i ngu' tyucuii;
8 bi' cha' nu na ni, tya'a ngusñi na cha' ji'i
Cristo, nga'a cha' xtyucua na ji'i ngu' bi'.
Lo'o jua'a taca ca stu'ba cha' ji'na lo'o ngu'
bi' lo'o sañi na cha' liñi nu cua nda Cristo
lo'o na ca tyijyu' la.

Cuxi tsa cña nu ndyu'ni Diótrefes

9 Cua nscua na' sca quityi tya tsubi' la nu
ndyaa ca su ndi'i ña'a taju ti ma ñati ji'i
Jesucristo, cu'ma nu ndyu'u ti'i ma tsa tlyu
ti ca bi'; pana ná ntaja'a Diótrefes taquiya'
ji'i cha' nu nacui na' ji'i ma, cha' nti' yu bi'
cha' xu'na ma laca yu. 10 Nu lo'o tyalaa na'
ca slo ma, li' chcui' na' lo'o ma cuentya ji'i
lcaa cña nu ndyu'ni yu bi', cha' chiya'a tsa
nchcui' yu ji'i cuare; nchcui' yu bi' cua ña'a
ca lo cha' cuiñi lo'o ñati. Masi ndyu'ni yu
jua'a, ná cuayá' ji'i yu nti' yu, cha' juani ná
ntaja'a yu ta yu su tyi'i ngu' tya'a ndya'a
ya cña lo'o ndyaa ngu' quichi tyi ma; ña'a
cuayá' ndaca'a yu chacuayá' ji'i tya'a ma
cha' lo'o cu'ma ná ta ma su tyi'i ngu', masi
ngua ti' ma ta ma su tyi'i ngu' nquicha'.
Lo'o jua'a ngua ti' yu culo'o yu ji'i tya'a
ndya'a ya cña bi', cha' ná tyu'u ti'i ngu' lo'o
ma.
11 Cusu', ná tyatí yu'u ma lo'o cha' cuxi nu
ntsu'u chalyuu, tso'o la si tyi'u ti' ma ji'i lcaa
cha' nu tso'o ti. Lcaa ñati nu xcui' clyana
cha' tso'o nu cua'ni ngu' cha' xtyucua ngu'
ji'i xa' la tya'a ñati ngu', cua ntsu'u cha' ji'i
ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi; lcaa ñati nu xcui'
clyana cha' cuxi cha' cua'ni ngu', bilya tyu'u
cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti lo'o ycui' Ndyosi.

Tso'o la ndyu'ni Demetrio

12 Tso'o tsa nchcui' lcaa ñati ji'i Demetrio;
masi ycui' ca na, lo'o ña'a na ji'i yu nchca
cuayá' ti' na cha' tso'o tsa ndyu'ni yu lo'o
lcaa ñati. Jua'a cuare, nchcui' ya lo'o ma
juani cha' chañi tsa cha' nu nchcui' ngu' ji'i
yu cha' tso'o tsa tyiquee yu. Cua jlo tso'o ti'
ma cha' nchcui' ya cha' liñi lo'o ma.

Cha' nu nguscua Juan lo'o cua tye ti quityi

13 Tya ntsu'u tsa cha' nu nti' na' chcui' lo'o
nu'u, pana tso'o la masi ná scua na' cha' bi'
lo quityi re juani; 14 tso'o la yala ti caa na' ca
su ndi'i nu'u cha' ycui' ca na' ta na' xi cha'
lo'o nu'u.
15 Ti ti tyi'i tyiquee ma lacua, cha' ycui'
Ndyosi xtyucua ji'i ma. Lcaa ngu' tya'a
tso'o ma nu ndi'i ca su ndi'i cuare, cua nti'
ngu' chcuicha' ngu' ji'i ma, xqui'ya cha' nu
scua na' lo quityi re; jua'a cu'ma, chcuicha'
ma ji'i lcaa ngu' tya'a tso'o ya nu ndi'i ca
ndacua.

Quityi nu nguscua San Judas

1 Judas naa na', la cui' tya'a Jacobo; cña
laca na' cuentya ji'i Jesucristo. Nscua na'
quityi re cha' tsaa ca slo lcaa cu'ma nu
ndaquiya' ma ji'i ycui' Ndyosi Sti na, cha'
cua ngusubi Ni ji'i ma. Ycui' Ndyosi laca
nu ngua'ni lubii ji'i cresiya ji'i ma, lo'o
ña'a ti tya cña'asii Ni ji'i ma juani xqui'ya
Jesucristo. 2 Tya'na tsa ti' ycui' Ndyosi ña'a
Ni ji'i ma, bi' cha' ti ti taca tyi'i tyiquee ma,
xqui'ya cha' cua jlo ti' ma cha' ntsu'u tsa
tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ma. Jua'a nti' na' cha'
caca ji'i ma lcaa tsa.

Ntsu'u xi ñati nu nclyu'u cha' cuiñi ji'i ngu'

3 Cu'ma ngu' tya'a tso'o na nu tyaca'a tsa
ma 'na, nti' tsa na' scua na' quityi cha' tsaa
ca slo ma, sca quityi nu chcui' ji'i cha' tlyu
nu ngua'ni Jesús cha' taca clyaá na ji'i nu
cuxi; pana ná ngua scua na' ji'i yala ti. Lo'o
nu juani nga'a cha' scua na' quityi re cha'
tsaa ca slo ma, cha' ta na' sca cuii lo'o ma;
nga'a cha' cua'a ma ji'i cua ña'a ca ngu'
cuiñi, xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' ji'i cha'
liñi nu cua nda ycui' Ndyosi nu Xu'na na
lo'o na, lcaa na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o
Jesucristo. Ná cua'a jyaca ma tsiya' ti ji'i
cha' nu nchcui' ngu' cuiñi bi'. 4 Ndu'ni cha'
ca cuayá' ti' ma cha' cua ndyatí xi ñati cuiñi
bi' laja cu'ma, masi ná stu'ba cha' nu jlya
ti' ma lo'o ngu'. Cua sa'ni tsa nscua cha'
lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cha' xcube' Ni ji'i
nu ngu' cuxi bi'; pana ná ndaquiya' ngu' bi'
ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi tsiya' ti, ni
ná ndube ti' ngu' bi' si ntsu'u tsa tyiquee Ni
ña'a Ni ji'i ñati chalyuu. Nacui ngu' bi', cha'
ná ndu'ni cha' masi cua'ni ngu' cha' suba',
masi cua'ni ngu' lcaa lo cha' cuxi, cha' si
ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, ná xcube'
Ni ji'na li', nti' ngu'. Cuiñi tsa ngu' bi', si'i
ycui' Jesucristo laca xu'na ngu' bi'. Pana nu
na ni, sca ti ycui' Jesucristo laca nu Xu'na
na, sca ti ycui' Ni laca nu chañi cha' laca Ni
loo ji'na.

5 Cua jlo ti' ma lcaa cha' nu nscua lo quityi
ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni la, pana xa'
cacha' na' xi cha' bi' ji'i ma juani: Ngua'ni
lyaá ycui' nu Xu'na na ji'i jyo'o cusu' ji'i
ngu' Israel, nu lo'o nguti'i ngu' preso ca
loyuu su cuentya Egipto; pana ca tiya' la
ndyujuii ycui' Ni ji'i lcaa jyo'o cusu' nu ná
ndaquiya' ji'i cha' nu cua nchcui' Ni lo'o
ngu' bi'. 6 Lo'o jua'a tyi'u ti' ma ji'i xca
ji'i ycui' Ndyosi nu ná ntaja'a taquiya' ji'i
cña nu nda Ni ji'i ngu' nu ngua sa'ni, bi'
cha' nguxtyanu xca bi' tyi ngu' ca slo ycui'
Ndyosi. Pana juani cua ndu xca cuxi bi'
ndyaaca' lo'o carena; ca su talya ña'a tsiya'
ti ndu xca cuxi bi', cha' preso ji'i ycui'
Ndyosi laca ngu' juani. Jua'a ntsu'u cha'
jatya xca bi' ni jacua' tyalaa tsa nu cua'ni
cuayá' ycui' Ni ji'i lcaa ñati. 7 Lo'o jua'a
tyi'u ti' ma ji'i quichi Sodoma lo'o quichi
Gomorra lo'o xa' la quichi nu ndi'i cacua ti;
ñi'ya ngua'ni ngu' xca bi' cha' cuxi, jua'a lye
tsa ngua'ni cuxi nu jyo'o cusu' nu nguti'i
quichi bi', hasta nu ngua'ni suba' ngu' lo'o
tya'a qui'yu ti ngu'. Cua ndyujuii ycui'
Ndyosi ji'i lcaa ngu' quichi bi' lo'o quii' tlyu
ji'i Ni li'. Jua'a ca cuayá' ti' lcaa ñati ña'a
cha' tlyu nu nchca ji'i ycui' Ndyosi ndu'ni
Ni; la cui' lo'o sca quii' tlyu nu ná nga'a cha'
tyubi' tsiya' ti, jua'a xcube' Ni ji'i lcaa ñati
nu ndu'ni cha' cuxi.

8 Lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, ñi'ya nu ngua'ni
cuxi jyo'o cusu' bi', jua'a ndu'ni ngu'; ñi'ya
si nchcui' xcalá ti ngu' bi', jua'a laca cha'
cuxi nu ndu'ni ngu'. Xña'a tsa tyiquee
ngu' bi', ndu'ni tsa ngu' cha' suba'; jua'a
ná ndaquiya' ngu' bi' tsiya' ti ji'i cha' nu
nchcui' cua ña'a ca ngu' nu laca loo. Lo'o li'
hasta nchcui' suba' ngu' bi' ji'i xca ji'i ycui'
Ndyosi nu ntucua nde cua. 9 Pana si'i jua'a
ngua'ni Miguel nu laca loo ji'i xca ji'i ycui'
Ndyosi; nu lo'o ngusuu tya'a nu Miguel
bi' lo'o nu xña'a xqui'ya jyo'o Moisés, ná
nchcui' ni sca cha' cuxi lo'o nu xña'a bi'.
Ndi'ya ti nchcui' lo'o: "Ycui' nu Xu'na na'
ntsu'u cha' cua'a jinu'u", nacui Miguel ji'i
nu xña'a bi' li'. 10 Pana juani nchcui' nu ngu'
cuiñi bi' cha' cuxi ji'i cua ña'a ca cha' ji'i
Jesús, masi ná nchca cuayá' ti' ngu' ji'i cha'
bi' tsiya' ti; ndyu'ni ñu'u ngu' bi' ji'i ycui' ca
ngu', xqui'ya cha' ndu'ni ngu' ñi'ya ndu'ni
na'ni nu ná nchca culacua ti'.

11 Tya'na tsa nu ngu' cuiñi bi'. Cua ngusñi
ngu' tyucuii cuxi nu ngulu'u jyo'o Caín ji'i
ñati; cua ndu'utsu' ngu' ji'i tyucuii tso'o
cha' caja cñi ji'i ngu' ñi'ya ngua'ni jyo'o
Balaam, nu lo'o ngusñi yu caya' cuentya ji'i
cña cuxi nu cua cua'ni ti yu nu ngua sa'ni.
Ntsu'u cha' cajaa nu ngu' cuiñi bi' tsiya'

ti, ñi'ya̱ cua ngujuii jyo'o Coré nu lo'o lye
tsa ngusu̱u̱ tya'a yu lo'o ycui' nu Xu'na na.
12 Masi cuxi tsa ndu'ni nu ngu' cuiñi bi', ná
ntyuju'u ti' ngu' tsiya' ti cha' ndi'i̱ ngu' lo'o
ma̱ nu lo'o ndyu'u ti'i̱ ma̱ cha' cacu ma̱ sii̱
lo'o tya'a ma̱, xqui'ya cha' ngusñi ma̱ cha'
ji'i̱ Jesucristo. Quiña'a̱ tsa ndacu ngu' bi' li',
quiña'a̱ tsa ndyi'yu ngu', cha' tsa bi' ti cha'
nti' ngu' ndya'a̱ ngu' slo ma̱; ná ndube ti'
ngu' bi' tsiya' ti. Ñi'ya̱ laca sca xu'na xlya'
nu ná ña'a̱sii̱ tso'o ji'i̱ xlya' ji'i̱, jua'a̱ laca
ngu' bi'; ñi'ya̱ nti' coo btyi nu nxna lijya̱
lo'o cui'i̱ ti masi ná ca'ya tyo, jua'a̱ nti' nu
ngu' cuiñi bi'; ñi'ya̱ laca sca yaca si'yu nu
ná nda si'yu, jua'a̱ laca ngu' bi'. Pana sca
yaca nu cua ngüityi, ntsu'u cha' xcua̱a̱ na
ji'i̱, cha' nga'aa ntsu'u juersa ji'i̱ cha' cu'ú la
li'; cua ndye ngujuii yaca bi'. 13 Ñi'ya̱ nxasu
clyoo' tyujo'o, nchcua̱a̱ clyoo' ngo' cuu' ca
to' hitya, jua'a̱ laca cña cuxi nu ndyu'ni ngu'
bi'; ñi'ya̱ laca sca cuii nde cua̱ nu ngusna
ndyaa xa' tyucui̱i̱ cha' nga'aa ta xee nde
talya, jua'a̱ laca ngu' cuiñi bi'. Pana cua
ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi sca se'i̱ su ná
ntsu'u xee tsiya' ti su tyaa nu ngu' cuiñi bi'.
14 Cua sa'ni tsa nchcui' jyo'o Enoc ñi'ya̱
nu caca ji'i̱ ngu' cuiñi nu ndu'ni jua'a̱. Cua
ndya'a ca'yu latya sñi' ste' jyo'o Adán, lo'o
li' ngula nu Enoc nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui'
Ndyosi cha' chcui' Ni lo'o ñati̱ nu ngua sa'ni.
Ndi'ya̱ nchcui' Enoc bi': "Cua na'a̱ na' ji'i̱
ycui' nu Xu'na na, cha' lijya̱ Ni lo'o tyu̱u̱
tsa tya'a mil xca̱ ji'i̱ ycui' Ni, 15 cha' cua'ni
cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱. Li' xcube' Ni ji'i̱ lcaa
ñati̱ cuxi xqui'ya cha' cuxi nu cua ngua'ni
ngu', xqui'ya cha' suba' nu cua nchcui' ngu'
ji'i̱ ycui' Ndyosi." Jua'a̱ nacui̱ jyo'o Enoc bi'.
16 Nu ngu' cuiñi bi' ni, xcui' na chii̱ nti' ngu'
bi' ndi'i̱ ngu' chalyuu; ná sca na ná ndiya
ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' chiya'a̱ ti nchcui'
ngu' ji'i̱ lcua ti cha'. Xcui' ndiya la ti' ngu'
bi' lcaa lo cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu'
ji'i̱. Lye tsa nchcui' tyucuaa ti' ngu' bi' lo'o
tya'a ngu', pana xcui' tso'o tsa nchcui' ngu'
bi' ji'i̱ ñati̱ si xtyucua ngu' ji'i̱ ngu' bi' lo'o
sca cña cuxi.

Cña nu nga'a̱ cha' cua'ni ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o Jesucristo

17 Cu'ma̱ ngu' tya'a tso'o na nu tyaca'a
tsa ma̱ 'na, nga'a̱ cha' tyi'u ti' ma̱ cha' nu
nchcui' ñati̱ lo'o na, nu ñati̱ nu cua ngua
tsa'a̱ ji'i̱ Jesucristo nu Xu'na na tya clyo.
18 "Tyu'u tucua xi ñati̱ cuiñi lo'o cua tye ti
chalyuu", nacui̱ ngu' bi' ji'na. "Xtyí lo'o
ngu' cuiñi bi' ji'i̱ lcaa cha' tso'o nu ntsu'u
ji'i̱ ycui' Ndyosi, jua'a̱ cua'ni ngu' cua ña'a̱
ca cha' cuxi nu ndiya ti' ngu' ji'i̱", nacui̱
ngu' bi' ji'na. 19 Cua'ni nu ngu' cuiñi bi' cha'
nga'aa stu'ba cha' nu culacua ti' ma̱ lo'o
tya'a ma̱. Ndiya tsa ti' ngu' bi' lcaa cha' cuxi
nu ntsu'u chalyuu, cha' ná ndyanu Xtyi'i
ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i̱ ngu' bi' tsiya' ti.
20 Pana nu cu'ma̱ ngu' tya'a tso'o na ni, xa'
ña'a̱ cua'ni ma̱; nga'a̱ cha' xtyucua ma̱ ji'i̱
ngu' tya'a ma̱ cha' lcaa ma̱ talo ma̱ cua'ni
ma̱ cña ji'i̱ ycui' Ndyosi. Taca talo ma̱
xqui'ya cha' ngusñi tso'o ma̱ cha' ji'i̱ ycui'
Ni. Lo'o jua'a̱ ta Xtyi'i ycui' Ndyosi juersa
ji'i̱ ma̱ cha' taca chcui' ma̱ lo'o Ni. 21 Bi' cha'
lacua, cua'a ma̱ ji'i̱ ycui' ca ma̱; cui'ya ma̱
cuentya ñi'ya̱ nu cua'ni ma̱ nde chalyuu,
cha' jlo ti' ma̱ cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui'
Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ ma̱. Jatya ma̱ ni jacua'
tyalaa tsa̱ lo'o ta ycui' Jesucristo nu Xu'na
na chalyuu nu ná nga'a̱ cha' tye tsiya' ti
ji'na, cha' tya'na tsa ti' Ni ña'a̱ Ni ji'na.
22 Cua'ni tya'na ti' ma̱ ji'i̱ lcaa ngu' tya'a
ma̱ nu bilya xñi tso'o cha' ji'i̱ Jesucristo, lo'o
jua'a̱ culu'u tso'o la ma̱ ji'i̱ ngu' bi'. 23 Cua'ni
lyaá ma̱ ji'i̱ ngu' nu cua tyumi̱' ti lo quii' ji'i̱
nu xña'a̱, culo ma̱ ji'i̱ ngu' bi' ya' nu xña'a̱.
Ña'a̱ ti tya cua'ni tya'na ti' ma̱ ji'i̱ ngu' nu
xcui' cha' cuxi ndu'ni; ña'a̱ ti xtyucua ma̱ ji'i̱
ngu' bi', cha' taca ca cuayá' tso'o la ti' ngu'
cha' liñi ji'i̱ ycui' Ni, masi cutsii̱ ma̱ xi ji'i̱
cha' cuxi nu ndu'ni ngu', ñi'ya̱ si cojolaqui
nu cha' cuxi bi' ji'i̱ ma̱.

Ndyu'ni tlyu Judas ji'i̱ ycui' Ndyosi

24-25 Sca ti ycui' Ndyosi ntsu'u chalyuu.
Taca cua'ni lyaá Ni ji'na xqui'ya Jesucristo
nu Xu'na na; sca ti ycui' Ni nchca ji'i̱ Ni
ña'a̱sii̱ Ni ji'na, laja lo'o ndya'a̱ na tyucui̱i̱
tso'o nu ngulu'u Ni ji'na. Xtyucua Ni ji'na
cha' ná tyeje sna quiya' na, cha' ná tyu'utsu'
na ji'i̱ tyucui̱i̱ bi', ña'a̱ cuayá' nu tyalaa na
tso'o ti ca su ndubi tsa ña'a̱ xee, ca su
ntucua ycui' Ndyosi. Lubii tsiya' ti caca
cresiya ji'na lo'o cua ndyalaa na ca slo Ni,
lo'o jua'a̱ caca chaa tsa ti' na li'. Bi' cha'
juani cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi nu
ntucua ca su tlyu nde cua̱, cha' sca ti ycui'
Ndyosi ntsu'u nu tlyu tsa laca Ni; sca ti
ycui' Ni laca Ni loo ji'i̱ lcaa lo na nu ntsu'u
chalyuu, jua'a̱ sca ti ycui' Ni nchca ji'i̱ Ni

cua'ni Ni lcaa lo cña tonu tsiya' ti. Lu'ú ycui'
Ndyosi tya lo'o bilya tya' chalyuu, lo'o jua'a̱
lu'ú Ni juani; ná nga'a̱ cha' tye tyempo cha'
lu'ú Ni ca nde loo la. Jua'a̱ laca cha' lacua.

Lo'o cua tye ti chalyuu re

Ngulu'u Jesucristo ji'i Juan sca cha' nu ntsu'u yacu' ti tya sa'ni la

1 Nde nscua na' cha' nu ngulu'u Jesucristo
'na. Juan laca na', lo'o nde nscua na' sca
cha' nu ntsu'u yacu' ti tya sa'ni la. Tya clyo
la cua nda ycui' Ndyosi cha' bi' lo'o Jesús
cha' culu'u ji'i ñati ji'i ycui' lcaa ña'a cha'
nu cua lijya ti cha' caca nde chalyuu. Li'
nda Jesús cha' bi' lo'o na', nu lo'o nda Ni sca
xca ji'i Ni nu ngutu'u nde cua yaa ca slo na',
cha' ndyu'ni na' cña ji'i Ni. 2 Nde nscua na'
lcaa cha' nu cua na'a ycui' na'; jua'a nchcui'
liñi na' lo'o ñati ji'i Ni lcaa cha' nu cua nda
ycui' Ndyosi lo'o ngu', la cui' cha' tso'o nu
nchcui' tsa Jesús ji'i lo'o ñati.
3 Tso'o tsa caca tyiquee ma, ñati nu chcui'
lo quityi re, jua'a cu'ma lo'o cuna ma cha'
nu nchcui' quityi re, lcaa ña'a cha' nu cua li-
jya ti cha' caca nde chalyuu; nu lo'o taquiya'
na ji'i lcaa cha' nu nscua re, tso'o tsa caca
tyiquee na li'. Lo'o jua'a cua ngulala ti caca
cha' nu nscua re.

Nscua Juan cha' nu ndyaa slo ñati ji'i Jesucristo nde cati tya'a quichi

4 Juan laca na' nu nda quityi re tsaa nde
cati tya'a quichi loyuu su cuentya Asia, ca
su ndi'i taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Jesu-
cristo. Nda na' xlyo ni'i ji'i ma chacuayá' ji'i
ycui' Ndyosi Sti na, jua'a chacuayá' ji'i Xtyi'i
ycui' Ndyosi, jua'a chacuayá' ji'i Jesucristo.
Cua nti' na' cha' ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi
cha' tso'o lo'o ma, ña'a ti cua'ni Ni cha' ti ti
tyi'i tyiquee ma. Nu ngua tya clyo lu'ú ycui'
Ndyosi, na lu'ú Ni juani, lo'o ña'a ti tya lu'ú
Ni tyempo nde loo la. Ntucua Xtyi'i ycui'
Ni nde loo su tlyu su ntucua ycui' Ni, la cui'
cati tya'a cui'i lubii nu nda Xtyi'i Ni laca bi'.
5 Tso'o tsa nchcui' liñi Jesucristo ji'i ycui'
Ndyosi Sti yu ña'a cuayá' ndyujuii ngu' ji'i
yu. Pana lo'o ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o
ngujuii yu, li' na'a ngu' cha' tlyu tsa cha'
nu ntsu'u ji'i yu. Lo'o juani laca Jesucristo
loo ji'i tyucui ña'a chalyuu, xqui'ya cha'
laca yu loo ji'i lcaa nu laca xu'na chalyuu.
Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a yu ji'na, bi'
cha' ngujuii yu lo crusi; cua ndyalú tañi yu,
cha' ngua'ni lyaá yu ji'na ji'i nu cuxi nu
ntsu'u ji'na. 6 Cua ngua'ni Jesús cha' laca
na sca lo ñati nu ndulo tsa cuentya ji'i ycui'
Ndyosi, nu ndyu'ni cña nu nti' ycui' Ndyosi
Sti Jesús cha' cua'ni na. Cua nti' na cha' lcaa
yija nu lijya nde loo la ná tye cha' cua'ni tlyu
na ji'i ycui' Ndyosi, cha' nchca ji'i Ni cua'ni
Ni lcaa lo cña tsiya' ti. Jua'a caca cha' lacua.
7 Cui'ya ma cuentya, cha' tya tyaa Jesu-
cristo nde chalyuu chaca quiya' laja coo.
Ña'a lcaa ñati ji'i yu li'; jua'a nu ñati nu liye'
tsa ti' ña'a ji'i yu nu ngua tsubi', jua'a nu
ñati nu cua ndyojo' chcua ji'i yu, lo'o ngu'
bi' ña'a ngu' ji'i yu chaca quiya' li'. Xi'ya
ñati tyucui ña'a chalyuu cha' xñi'i ti' ngu'
lo'o tyaa Jesús chaca quiya', cha' cua jlo ti'
ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i ngu'. Jua'a caca
cha' bi' lacua.
8 "Ñi'ya nti' letra A, jua'a nguxana lcaa
cha' lo'o na'; ñi'ya nti' letra Z, jua'a tye lcaa
cha' lo'o na'", nacui ycui' nu Xu'na na nu
lcaa cña nchca ji'i Ni. Nu ngua tya clyo lu'ú
ycui' Ndyosi, na lu'ú Ni juani, lo'o ña'a ti tya
lu'ú Ni tyempo nde loo la.

Na'a Juan ji'i Cristo ca su tlyu su ntucua ycui' Ni

9 Juan laca na', tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o
Jesús laca na'. Ñi'ya nu ndyaca ji'i cu'ma,
la cui' jua'a ndyaca jna', cha' stu'ba ti ndyiji
cha' ti'í ji'na cuentya ji'i Jesús; pana jlya ti'
na cha' Cristo laca loo ji'na juani, bi' cha'
ndalo na ji'i cha' ti'í nu tyacua ji'na. Nde
cha' nu ngua 'na lo'o ndi'i na' loyuu su naa
Patmos, sca yuu piti ti nu nscua cla'be hitya.
Ca bi' ntsu'u na' ne' chcua, xqui'ya cha' ná
ntsii na' nchcui' na' cha' ji'i ycui' Ndyosi
lo'o ñati; nchcui' na' lcaa cha' tso'o nu cua
nda Jesús lo'o na. 10 Tsa clyo ji'i semana
ngua, tsa ji'i ycui' nu Xu'na na, li' tyucui
ña'a na' ngua tii na' cha' ngua'ya Xtyi'i ycui'
Ndyosi lo na' tsiya' ti; nga'aa ngua cua'ni
na' xa' la cha'. Li' ndyuna na' cha' nchcui'
tsaca ñati nde chu' su ndu na'; cuii ngusi'ya
bi' lo'o nchcui', ñi'ya ndañi nclya'á ngu' sca
cui'chcua. 11 Ndi'ya nchcui' nu bi' lo'o na':
—Ñi'ya nti' letra A, jua'a nguxana lcaa
cha' lo'o na'; ñi'ya nti' letra Z, jua'a tye
lcaa cha' lo'o na' —nacui nu nchcui' bi'—.
Scua clya nu'u lcaa cha' nu cacha' na' jinu'u
juani; lcaa cha' nu ña'a nu'u juani, scua
clya nu'u ji'i lo quityi. Li' ta nu'u quityi
re cha' tsaa slo nu cati tya'a taju ñati nu
ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo ca quichi tyi
ngu', ca loyuu su cuentya Asia nu ñacui na'

re: quichi Efeso, jua'a quichi Esmirna, jua'a
quichi Pérgamo, jua'a quichi Tiatira, jua'a
quichi Sardis, jua'a quichi Filadelfia, jua'a
quichi Laodicea.

12 Li' nguxtyacui na' su ndu na' cha' ña'a
na' tilaca laca nu nda cha' lo'o na'. Li' na'a
na' ndu cati tya'a candyeru nu cua ndya'
lo'o chcua oro. 13 Laja candyeru bi' ndu
sca nu ñi'ya ña'a ñati ña'a, jua'a ña'a nu
cusu' bi' ngua ti' na'. Tyucui tsa late' lacu'
Ni, nu ndyalaa ca yane quiya' Ni tsiya' ti,
lo'o jua'a cua ndyaaca' tyiquee Ni lo'o sca
sintya oro. 14 Ngati tsa ña'a quicha' hique
Ni, ñi'ya ngati ña'a quicha' xlya', masi yelu
tlya' nu ngati ña'a. Tso'o tsa ngulane xee
cloo Ni ñi'ya laca lo'o lye tsa ndyatu quii'
su talya ña'a. 15 Ndubi tsa ña'a quiya' Ni,
ñi'ya laca lo'o ndubi ña'a chcua ngatsi nu
cua ndyaa lo quii', lo'o li' ngusubii ngu' ji'i.
Nu lo'o nchcui' Ni, ñi'ya laca lo'o ndyalú sca
sta'a clyaa to' quee jaa' su cua tsa ndyalú
hitya, jua'a nguañi xtyi'i li'. 16 Ya' tsu' cui
Ni ndacui cati tya'a cuii, ñi'ya laca cuii nu
ntsu'u nde cua; tu'ba Ni ntucua sca xlyu
cusuu nu cha tsa tyucuaa chu' bi'. Ndubi
tsa ña'a loo Ni, ñi'ya laca lo'o ntyiji'i xee
cuichaa nde hora.

17 Lo'o cua na'a na' ji'i Ni, tsiya' ca nclyú
na' nde quiya' Ni; cua culiji ti ti' na' ngua,
xqui'ya cha' ndyutsii tsa na'. Li' ya' tsu' cui
Ni ngusta Ni hichu' na', ndi'ya nchcui' Ni
lo'o na':

—Ná cutsii nu'u —nacui Ni—. Na' ntu-
cua lo'o nguxana chalyuu, lo'o jua'a la cui'
na' tyucua lo'o tye chalyuu. 18 Ycui' Ni nu
lu'ú ca laca na' —nacui Ni—. Cua ngujuii
na' nu ngua li', pana xa' ndyu'ú na' chaca
quiya', lo'o juani nga'aa tye cha' lu'ú na'.
Na' nclyu cña lo'o ndyijii ñati, jua'a la cui'
na' nclyu cña macala su tyaa cresiya ji'i
ngu'. 19 Scua nu'u cha' nu ndyaca re juani,
cha' nu ña'a nu'u ca nde, jua'a cha' nu caca
nde chalyuu tyempo nde loo la, cha' tsaa
quityi slo taju ñati 'na nde quichi tyi ngu'
bi'. 20 Ndi'ya ndyu'u cha' nu na'a nu'u tsa,
cha' ji'i nu cati tya'a cuii nu ntsu'u nde cua
nu na'a nu'u cha' ndacui ya' na' la'a tsu' cui,
jua'a nu cati tya'a candyeru oro bi', cha' ná
ngua cuayá' ti' nu'u nquicha': nu cati tya'a
cuii bi', bi' laca nu cati tya'a ñati nu ndu
cuentya ji'i ycui' Ndyosi cha' chcui' ngu'
lo'o nu cati tya'a taju ñati ji'i Jesucristo, sca
taju ñati bi' scaa quichi; lo'o jua'a nu cati
tya'a candyeru oro, bi' laca nu cati tya'a taju
ñati bi'.

2

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichi Efeso

1 Li' nacui Jesús:

—Nde cha' nu scua nu'u cha' tsaa slo nu
ñati nu ndu cuentya jna' nde quichi Efeso,
cha' culu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi':
"Ndi'ya nchcui' na' lo'o ma, la cui' na' nu
ndacui nu cati tya'a cuii bi' ya' na', nu ndu
na' cla'be laja nu cati tya'a candyeru oro bi':
2 Cua jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni ma, nacui
Jesús. Jlo ti' na' cha' ndalo tsa tyiquee ma,
masi ndyiji tsa cha' ti'í ji'i ma cha' ndacu'
ma cha' ji'i ngu' xña'a, nacui Ni. Lo'o jua'a
jlo ti' na' cha' ná ndalo ma tsiya' ti ji'i ñati
cuxi. Cua ngua'ni cuayá' ma ji'i ñati nu
nacui cha' cua nda na' ji'i ycui' ngu' lijya
slo ma, masi ná nda na' ji'i ngu' bi' lijya;
cua nquijeloo cha' ji'i ma cha' cuiñi ngu' bi',
nacui Ni. 3 Lo'o jua'a jlo ti' na' cha' ná nchca
taja ti' ma; masi ndyiji tsa cha' ti'í ji'i ma, ná
ndya'achu' ma cha' jna'. 4 Pana nde qui'ya
ntsu'u cha' sta na' hichu' ma, cha' ná ntsu'u
tyiquee ma ña'a ma 'na ñi'ya nu ngua'ni
ma tya clyo la, nacui Jesús. 5 Bi' cha' juani
cua'ni clya ma cha' tyi'u ti' ma ñi'ya nu
tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma ña'a ma jna', nu
lo'o ngusñi ma cha' 'na tya clyo; lo'o juani
ña'a ti nga'a cha' cua'ni ma la cui' cha' tso'o
bi' chaca quiya'. Si ná tyaja'a ma cua'ni ma
jua'a, li' caa na' caqui'ya ji'i candyeru ji'i
ma ca su ntucua bi', tyalo'o na' ji'i, nacui
Ni. 6 Pana nde cña ngua'ni ma nu tso'o tsa
nti' na' ña'a na' ji'i, nacui Ni, cha' stu'ba nti'
ma lo'o na' cuentya ji'i ngu' nicolaítas; tso'o
cha' ná ndiya ti' ma tsiya' ti lcaa ña'a nu
ndyu'ni ngu' bi'. 7 Cua'a jyaca ma xi ji'i ña'a
cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o taju ñati
nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichi, si tyaja'a
ca ma cuna ma: Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua
ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'i nu xña'a ña'a
cuayá' tye chalyuu ji'i ngu'; caja chalyuu nu
ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi', lo'o jua'a ta na'
chacuayá' cacu ngu' si'yu yaca tso'o nu ndu
ca cla'be yuu tso'o su ndi'i ycui' Ni, nacui
Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichi Esmirna

8 'Lo'o jua'a̱ scua nu'u̱ cha' re cha' tsaa
slo nu ñati̱ nu ndu̱ cuentya jna' nde quichi̱
Esmirna, cha' culu'u cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
ji'i̱ ngu' bi': "Ndi'ya̱ nchcui' na' lo'o ma̱,
na' nu ntucua̱ lo'o nguxana lcaa cha', la
cui' na' nu tya tyucua̱ lo'o tye lcaa cha':
Chañi cha' ngujuii na', pana cua ndyu'ú na'
chaca quiya'. 9 Jlo ti' na' lcaa ña'a̱ nu ndu'ni
cu'ma̱, nacui̱ Ni. Jlo ti' na' cha' lye tsa
ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i̱ ma̱, cha' ti'i tsa ma̱
cuentya ji'i̱ ngu' bi', masi liñi la ñacui̱ na
cha' ntsu'u tsa cha' tso'o ji'i̱ cu'ma̱ cuentya
jna', nacui̱ Ni. Lo'o jua'a̱ jlo ti' na' cha' cuxi
tsa nchcui' ngu' ji'i̱ ma̱. Nacui̱ ngu' cha'
sñi' ycui' Ndyosi laca ycui' ngu'; pana sca
cha' ndu'ni ti ngu' laca cha' bi', cha' stu'ba
ntsu'u cha' ji'i̱ ngu' bi' lo'o Satanás, nacui̱
Ni. 10 Ná cutsii̱ ma̱ ji'i̱ cha' ti'í nu caca ji'i̱ ma̱
nde loo la, masi cua'ni nu xña'a̱ cha' tyu̱u̱
tya'a ma̱ tsaa ma̱ xi ne' chcua̱. Cua nti' yu
cua'ni cuayá' yu ji'i̱ ma̱ si ña'a̱ ti tya nxñi
ma̱ cha' jna'. Pana tii ti tsa̱ xcube' yu ji'i̱
ma̱, nacui̱ Ni. Ña'a̱ ti tyucui tyiquee ma̱ xñi
ma̱ cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi Sti na', masi cajaa
ma̱, cha' ná nga'a̱ cha' tye chalyuu nu ta
na' ji'i̱ ma̱ nde loo la li'. 11 Cua'a̱ jyaca̱ ma̱
ji'i̱ ña'a̱ cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o
taju ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ Ni scaa quichi̱,
si tyaja'a̱ ca ma̱ cuna ma̱ xi: Tso'o ti cua'ni
na' lo'o cua ña'a̱ ca ñati̱ nu tyijii̱loo ji'i̱ nu
xña'a̱ ña'a̱ cuayá' tye chalyuu ji'i̱ ngu'; ná
sca caca ji'i̱ ngu' bi' tsiya' ti tsa̱ bi', nu lo'o
culo ycui' Ndyosi cña ji'i̱ ñati̱ cuxi nu ntsu'u
ca bilyaa cha' tyaa ngu' nde chalyuu talya,
nacui̱ Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ Ni nde quichi̱ Pérgamo

12 'Lo'o jua'a̱ scua nu'u̱ cha' re cha' tsaa
slo nu ñati̱ nu ndu̱ cuentya jna' nde quichi̱
Pérgamo, cha' culu'u cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi
ji'i̱ ngu' bi': "Ndi'ya̱ nchcui' na' lo'o ma̱,
nacui̱ Jesús, na' nu ntsu'u xlyu cusu̱u̱ 'na
nu cha tsa tyucuaa chu̱' xlyu bi'. 13 Cua
jlo ti' na' lcaa ña'a̱ nu ndu'ni ma̱, nacui̱
Ni. Jlo ti' na' cha' laca Satanás loo ca su
ndi'i̱ cu'ma̱; pana masi jua'a̱ laca cha', tya
tso'o tsa nxñi ma̱ cha' 'na, nacui̱ Ni. Bilya
tya'a̱chu̱' ma̱ ji'i̱ cha' jna'; ña'a̱ ti jlya ti'
ma̱ 'na, masi tyempo cuxi nu ngua li', nu
lo'o ndyujuii ngu' ji'i̱ jyo'o Antipas. Ná
ndyutsii̱ yu bi', nchcui' yu cha' 'na ca quichi̱
tyi ma̱ su ntucua Satanás loo. 14 Pana tya
ntsu'u xi qui'ya nu sta na' hichu̱' ma̱, nacui̱
Jesús, cha' tya ntsu'u xi ngu' tya'a ndyu'u
ti'i̱ ma̱ ca quichi̱ Pérgamo bi', nu ná nti'
xtyanu ji'i̱ cha' cuxi, la cui' cha' cuxi nu
ngulu'u jyo'o Balaam ji'i̱ ñati̱ nu ngua sa'ni.
Cua nchcui' jyo'o bi' lo'o jyo'o Balac nu
ngua li', cha' culu'u yu cha' cuxi bi' ji'i̱ ngu'
Israel, cha' cacu ngu' msta̱ nu nscua slo lcui̱
jo'ó ji'i̱ xa' ñati̱ nu ná ndaquiya' ji'i̱ ycui'
Ndyosi tsiya' ti, lo'o jua'a̱ cha' cua'ni ngu'
cha' suba' lo'o xa' nu cuna'a̱. 15 Lo'o jua'a̱
ntsu'u xi ngu' tya'a ndyu'u ti'i̱ ma̱ nu ná
ntaja'a̱ ngu' xtyanu ngu' ji'i̱ xa' cha' cuxi
nu ngulu'u ngu' nicolaítas bi'. Ná ndiya ti'
na' cha' cuxi bi' tsiya' ti, nacui̱ Ni. 16 Bi' cha'
juani culochu̱' ma̱ lcaa cha' cuxi bi', nacui̱
Ni. Si ná tyaja'a̱ ma̱ cua'ni ma̱ jua'a̱, yala
ti ca̱a̱ na' ca su ndi'i̱ ma̱ cha' xu̱u̱ tya'a na'
lo'o ma̱ lo'o xlyu cusu̱u̱ nu ntucua tu'ba na',
nacui̱ Ni. 17 Cua'a̱ jyaca̱ ma̱ xi ji'i̱ ña'a̱ cha'
nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o taju ñati̱ nu
ngusñi cha' ji'i̱ Ni scaa quichi̱, si tyaja'a̱ ca
ma̱ cuna ma̱: Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua
ña'a̱ ca ñati̱ nu tyijii̱loo ji'i̱ nu xña'a̱ ña'a̱
cuayá' tye chalyuu ji'i̱ ngu'; caca tyaala' ti'
tyiquee ngu' bi', cacu ngu' cha' tso'o nu cua
nguxco'o na' cha' caja ji'i̱ ngu'. Lo'o jua'a̱
ta na' sca quee sube ti nu ngati̱ ña'a̱, nu
nscua xtañi scaa ngu' chu̱', cha' ca cuayá'
ti' ngu' bi', cha' tso'o ti nti' na' ña'a̱ na' ji'i̱
ngu'; chaca xtañi nu tso'o la laca nu nscua
chu̱' quee bi'. Ná caja chacuayá' ji'i̱ xa' ñati̱
tyuloo xtañi bi'; cua laca ti ñati̱ nu caja
xtañi bi' ji'i̱, bi' laca nu caja chacuayá' cha'
tyuloo ji'i̱, nacui̱ Ni."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ Ni nde quichi̱ Tiatira

18 'Lo'o jua'a̱ scua nu'u̱ cha' re cha' tsaa
slo nu ñati̱ nu ndu̱ cuentya jna' nde quichi̱
Tiatira, cha' culu'u cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱
ngu' bi': "Ndi'ya̱ nchcui̱' lo'o ma̱, na' nu laca̱
nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, na' nu ngulane
tsa xee cloo na' ñi'ya̱ laca lo'o lye tsa ndyatu̱
quii' su talya ña'a̱, na' nu ndubi tsa ña'a̱
quiya' na' ñi'ya̱ laca sca chcua̱ ngatsi nu scui
chu̱'. 19 Cua jlo ti' na' lcaa ña'a̱ nu ndu'ni
ma̱, nacui̱ Ni. Ntsu'u tsa tyiquee ma̱ ña'a̱
ma̱ ji'i̱ tya'a ma̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o na',
cha' tso'o tsa ngusñi ma̱ cha' 'na; nxtyucua
ma̱ ji'i̱ ñati̱ nu lyiji tsa cha' tso'o ji'i̱, jua'a̱
ndalo tsa tyiquee ma̱ lo'o ndyu'ni lya' ti'
ngu' ji'i̱ ma̱. Lo'o juani tso'o la xi ndyu'ni

ma̱, nga'aa si'i ñi'ya̱ nu ngua'ni ma̱ tya sa'ni
la, nacui̱ Jesús. 20 Pana nde qui'ya nu ntsu'u
cha' sta na' hichu̱' ma̱, nacui̱ Ni, laca cha'
tya nda ma̱ chacuayá' ji'i̱ nu cuna'a̱ Jezabel
bi', cha' culu'u cha' cuxi ji'i̱ ngu' tya'a ma̱.
Ycui' ma' nacui̱ ma' cha' laca ma' tu'ba ji'i̱
ycui' Ndyosi, pana ndatsaa tsa ma' bi' ji'i̱
ñati̱ nu ntsu'u cuentya jna'; nclu'u qui'i̱
ji'i̱ ngu' cha' cua'ni ngu' cha' suba' lo'o xa'
cuna'a̱, jua'a̱ nclu'u ma' ji'i̱ ngu' cha' cacu
ngu' msta̱ nu nscua slo lcui̱ jo'ó ji'i̱ ngu',
nacui̱ Ni. 21 Cua ntajatya tsa na' ji'i̱ nu cuna'a̱
bi', ni jacua' culochu̱' ji'i̱ cha' cuxi nu ntsu'u
ji'i̱; pana ná ntaja'a̱ ma' bi' xtyanu ma' cha'
suba' nu ndu'ni ma'. 22 Bi' cha' juani ta na'
cha' ti'í ji'i̱ ma' bi', nacui̱ Ni. Stu'ba ti caca
quicha nu cuna'a̱ bi' lo'o nu ñati̱ nu suba'
tsa ndyu'ni lo'o, lye tsa caca quicha ngu'.
Jua'a̱ cua'ni na' lo'o ngu' bi', si ná ca tyuju'u
ti' ngu' ji'i̱ cha' cuxi nu ndyu'ni ngu', cha'
culochu̱' ngu' ji'i̱ cha' cuxi bi'; 23 hasta cujuii
na' ji'i̱ ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ nu cuna'a̱ bi',
nacui̱ Ni. Lo'o li' lcaa taju ñati̱ ji'i̱ Jesucristo
lcua ti quichi̱, caja cha' ji'i̱ ngu' cha' cua
ngua'ni tye na' ji'i̱ cha' cuxi bi'; li' taca jlya
tso'o ti' ngu' cha' cua jlo ti' na' lcaa ña'a̱
cha' nu nclyacua ti' ñati̱ chalyuu. Lo'o li' ca
cuayá' ti' lcaa ma̱ cha' la cui' ñi'ya̱ ngua'ni
ma̱ cha' cuxi tya lo'o ya̱a̱ ma̱ chalyuu, jua'a̱
xcube' na' ji'i̱ ma̱, nacui̱ Jesús. 24 Juani chcui'
na' xi lo'o cu'ma̱ tya'a ngusñi ma̱ cha' jna',
nu ndyanu ma̱ nde Tiatira, cu'ma̱ nu ná
ngusñi ma̱ cha' cuxi nu nclyu'u nu cuna'a̱
cuxi bi': ná jlo ti' ma̱ cua'ni ma̱ cha' cuxi nu
nacui̱ ngu' bi' cha' sca cha' nu tucui tsa nu
ntsu'u ji'i̱ Satanás laca, lo'o jua'a̱ laca cha'
cuxi bi'. Tso'o ndu'ni ma̱ lacua. Ná ta na'
xa' cña nu cua'ni ma̱, nacui̱ Ni, 25 masi sca ti
cha' chcui' na' lo'o ma̱, cha' ña'a̱ ti tya tyanu
tso'o cha' ne' cresiya ji'i̱ ma̱, lcaa cha' nu
cua ndyuna ma̱ tya tsubi' la; tyanu cha' bi'
ña'a̱ cuayá' nu ca̱a̱ na', nacui̱ Jesús. 26 Tso'o
ti cua'ni na' lo'o cua ña'a̱ ca ñati̱ nu tyiji̱loo
ji'i̱ nu xña'a̱, ñati̱ nu ndalo, cha' ndu'ni ngu'
cua ña'a̱ ca cña nu nti' na' cha' cua'ni ngu'
ña'a̱ cuayá' tye chalyuu, nacui̱ Ni. Stu'ba ti
tyucua ngu' bi' lo'o na', cha' caca ya loo ji'i̱
lcaa ñati̱ chalyuu ca li', 27 cha' cua nda ycui'
Ndyosi Sti na' chacuayá' cha' caca na' loo;
jua'a̱ tlyu tsa chacuayá' ta ycui' Ndyosi ji'i̱
ngu' bi' lo'o caca ngu' loo ji'i̱ ñati̱. Li' xcube'
tsa ngu' ji'i̱ ñati̱ nu ná tyaja'a̱ taquiya' ji'i̱
cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi. 28 Lo'o jua'a̱ ta na'
sca xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i̱ ngu' ñi'ya̱
laca sca cuii tlyu nu ntyucua nde nguxee,
nacui̱ Ni. 29 Cua'a̱ jyaca̱ ma̱ xi ji'i̱ ña'a̱ cha' nu
nda na' lo'o taju ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ Ni
scaa quichi̱, si tyaja'a̱ ca ma̱ cuna ma̱, nacui̱
Jesús."

3

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ Ni nde quichi̱ Sardis

1 'Lo'o jua'a̱ scua nu'u̱ cha' re cha' tsaa
slo nu ñati̱ nu ndu̱ cuentya jna' nde quichi̱
Sardis, cha' culu'u cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi ji'i̱
ngu' bi': "Ndi'ya̱ nchcui' na' lo'o ma̱: Ndi'i̱
Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na', bi' laca cati
tya'a cui'i̱ lubii nu nda Ni ndyaa tyucui ña'a̱
chalyuu. La cui' jua'a̱ ya' na' ndacui nu cati
tya'a cuii ndubi bi'. Cua nda na' cuentya
ji'i̱ lcaa ña'a̱ nu ndu'ni ma̱, nacui̱ Ni. Jlo ti'
na' cha' ngunu'u̱ cresiya ji'i̱ ma̱, masi nacui̱
ngu' quichi̱ cha' lubii tsa ndu'ni ma̱, nacui̱
Ni. 2 Quee ti' ma̱ juani, cha' ndi'i̱ ma̱ ñi'ya̱ si
laja' ti ma̱. Cua'ni clya ma̱ nu tya xi ca cha'
tso'o nu tya jlo ti' ma̱ cha' cua'ni ma̱, cha'
ná chcuna' cña bi' tsiya' ti; bilya ña'a̱ na'
si cua ndu'u scua cña bi' ji'i̱ ma̱, nacui̱ Ni.
3 Tyi'u ti' ma̱ cha' tso'o tsa ngusñi ma̱ cha'
'na nu lo'o ngulu'u ngu' cha' ji'i̱ ma̱ tya clyo;
taquiya' ma̱ ji'i̱ cha' bi' chaca quiya', pana
culochu̱' ma̱ cha' cuxi nu ndyu'ni ma̱ juani,
nacui̱ Jesús. Si ná tyaja'a̱ ma̱ taquiya' ma̱
cha' 'na, li' tsiya' ca tyu'u tucua na' ca̱a̱ na'
slo cu'ma̱, ñi'ya̱ nti' lijya̱ sca nu cuaana; ca̱a̱
na' cha' xcube' na' ji'i̱ ma̱ lo'o ná ca tii ma̱ ni
hora laca nu ca̱a̱ na', nacui̱ Ni. 4 Masi jua'a̱
jlo ti' na' cha' tya ntsu'u xi ñati̱ nu tso'o
tsa ngusñi cha' jna' nde Sardis bi', nu lubii
cresiya ji'i̱ ngu'. Nu xa' la ngu' tya'a ndyu'u
ti'i̱ ma̱ ni, cua ngui'i̱ tsa ngu' ndyu'ni ngu'
cha' cuxi; pana ngati̱ tsa late' caja ji'i̱ ñati̱
nu tya nxñi cha' jna', tya'a̱ ngu' bi' lo'o na',
nacui̱ Ni. Ndacui cha' caca jua'a̱ ji'i̱ ngu' bi',
5 cha' xcui' ngati̱ tsa late' cacu' ñati̱ nu cua
ntiji̱loo ji'i̱ nu xña'a̱, nacui̱ Ni. Nga'aa cuityi̱
na' xtañi ngu' bi' ji'i̱ quityi ca su nscua xtañi
ñati̱ nu ngujui chalyuu cucui ji'i̱ jua'a̱. Lo'o
tyalaa na' ca su ntucua ycui' Sti na' lo'o ngu'
xca̱ ji'i̱ Ni, li' ñacui̱ na' ji'i̱ Ni cha' ñati̱ 'na
laca ngu' bi', nacui̱ Ni. 6 Cua'a̱ jyaca̱ ma̱ xi
ji'i̱ ña'a̱ cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o
taju ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ Ni scaa quichi̱,
si tyaja'a̱ ca ma̱ cuna ma̱, nacui̱ Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñatı nu ngusñi cha' ji'ı Ni nde quichı Filadelfia

7 'Lo'o jua'ạ scua nu'ụ cha' re cha' tsaa
slo nu ñatı nu ndụ cuentya jna' nde quichı
Filadelfia, cha' culu'u cha' ji'ı ycui' Ndyosi
ji'ı ngu' bi': "Ndi'yạ nchcuı' lo'o mạ, na'
nu lacạ nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi: Xcui'
lubii tsa cresiya 'na, xcui' cha' liñi ndu'ni
na'. Juani laca na' loo ji'ı ñatı 'na ñi'yạ
ngua jyo'o David loo ji'ı ngu' tya sa'ni la.
Nu lo'o ta na' chacuayá' cha' cua'ni ñatı sca
cña, ná tucui taca ji'ı tacụ' cha' ji'ı ngu' bi'
li'; nu lo'o tacụ' na' cha' ji'ı ñatı cha' ná
cua'ni ngu' sca cña, ná tucui taca ji'ı cua'ni
cña bi' li'. 8 Nda na' cuentya ji'ı lcaa ña'ạ
nu ndu'ni mạ, nacuı Ni. Cua nda na' sca
cña tso'o cha' cua'ni mạ, lo'o ná tucui taca
tacụ' cha' ji'ı mạ li', masi jlo ti' na' cha' ná
caca ji'ı mạ chcui' lye mạ lo'o ñatı cuentya
jna', cha' ná nguula ti' tyiquee mạ tsiya' ti;
pana ña'ạ ti tya ndaquiya' mạ ji'ı lcaa cha'
nu nclyu'u na' ji'ı mạ, bilya xtyanu mạ 'na.
9 Ntsu'u xi taju ñatı nu cuiñi ti nda cha' lo'o
tya'a ngu' cha' ñatı jna' laca ngu'; liñi la
ñacuı na cha' ntsu'u cha' ji'ı ngu' bi' lo'o
Satanás. Ca tiya' la xi cuane na' ji'ı ngu'
bi', cha' tyạạ ngu' ca slo cu'mạ, tyụ stı' ngu'
slo mạ cha' cua'ni tlyu ngu' ji'ı mạ li'; caca
cuayá' ti' ngu' jua'ạ cha' tyaca'a tsa cu'mạ
'na. 10 Cua ndyi'u ti' mạ cha' nu nacuı na'
ji'ı mạ tsubi', cha' talo tyiquee mạ cha' tụ
ti' mạ 'na ni tsạ tyạạ na' chaca quiya'; bi'
cha' juani cua'ni na' cha' ná sca caca ji'ı mạ
lo'o tyalaa tyempo cuxi nde chalyuu. Cua
lijyạ caca cha' cuxi bi', nu cua'ni cuayá' ji'ı
lcaa ñatı chalyuu. 11 Cua tyạạ ti na'. Ná ta
mạ chacuayá' cha' culiji yu'u jua'ạ ti cha'
tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'ı mạ, tya cua'ni
mạ ñi'yạ nu ngua'ni mạ tya sa'ni la. Tii ti ti'
tyi'ı mạ cha' caja chalyuu tso'o nu ta ycui'
Ndyosi ji'ı mạ lo'o tye chalyuu re. 12 Cua
ña'ạ ca ñatı nu tyijıloo ji'ı nu xña'ạ ni, tlyu
tsa caca ñatı bi' laja ñatı 'na lo'o cua ndyee
chalyuu; tso'o tsa tyi'ı ngu' bi' ca su ndi'ı
na'. Scua na' xtañi ycui' Ndyosi Sti na' loo
ngu' bi', lo'o jua'ạ scua na' ni naa quichı
tlyu nu ca ji'ı ycui' Ni; Jerusalén cucui naa
quichı bi'. Tyu'u bi' nde su ntucua ycui'
Ndyosi, cạạ ca'ya bi' lo yuu. Jua'ạ scua na'
xtañi ycui' na' loo ngu' bi', cha' laca ngu'
ñatı 'na. 13 Cua'ạ jyacạ mạ xi ji'ı ña'ạ cha'
nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o taju ñatı nu
ngusñi cha' ji'ı Ni scaa quichı, si tyaja'ạ ca
mạ cuna mạ, nacuı Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñatı nu ngusñi cha' ji'ı Ni nde quichı Laodicea

14 'Lo'o jua'ạ scua nu'ụ cha' re cha' tsaa
slo nu ñatı nu ndụ cuentya jna' nde quichı
Laodicea, cha' culu'u cha' ji'ı ycui' Ndyosi
ji'ı ngu' bi': "Ndi'yạ nchcui' na' lo'o mạ:
Chañi cha' ndyu'u tucua cha', lcaa cha'
nu nda na' lo'o ñatı; liñi tsa nchcui' na'
cha' ji'ı ycui' Ndyosi Sti na' lo'o ñatı, cha'
tyucui tyiquee na' ndu'ni na' cña ji'ı ycui'
Ni. Nu lo'o nguxana ndya' lcaa na nu ntsu'u
chalyuu, stu'ba ti ndụ na' lo'o ycui' Ni nu
ngua li', nacuı Jesús. 15 Cua jlo ti' na' lcaa
ña'ạ nu ndu'ni cu'mạ; jlo ti' na' cha' ni si'i
na ngusñi tso'o mạ cha' 'na, lo'o jua'ạ ni si'i
na ndya'ạchụ' mạ cha' 'na. Tso'o la masi
tyucui tyiquee mạ xñi mạ cha' 'na, masi
xtyanu mạ cha' 'na tsiya' ti. 16 Ñi'yạ laca
si co'o na hitya nu conu' ti chcatsụ, ni si'i
na tyique', ni si'i na tyacala', na conu' ti
chcatsụ bi'; ná tso'o ndyi'yu bi', salú na
ji'ı nde lo yuu, nga'aa co'o na ji'ı. Jua'ạ
laca cu'mạ cuentya jna', cha' sa cla'be ti
ná ngusñi mạ cha' 'na. 17 Quiña'ạ tsa cha'
ntsu'u ji'ı ya, nacuı mạ. Cua ngujui sca
chalyuu tso'o ji'ı ya, bi' cha' nga'aa ntsu'u
cha' nu lyiji ji'ı ya, nacuı mạ. Pana ná nda
mạ cuentya cha' tya'na tsa mạ nti' na' ña'ạ
na' ji'ı mạ. Tso'o la si ca tyuju'u ti' mạ, nti'
na', cha' nga'aa ntsu'u cha' ji'ı mạ tsiya' ti;
ntsu'u tsa cha' nu lyiji ji'ı mạ nti' na' ña'ạ
na' ji'ı mạ, bi' cha' ná nchca culacua tso'o ti'
mạ tsiya' ti. 18 Ta na' sca cuıı lo'o mạ lacua,
bi' cha' cua'ạ jyacạ mạ ji'ı cha' nu chcui' na'
lo'o mạ, cha' chañi taca culu'u cha' bi' ji'ı
mạ ñi'yạ caca xutacui cha' cuxi nu ntsu'u
ji'ı mạ: Nga'ạ cha' cua'ni mạ cha' caja sca
chalyuu cucui ji'ı mạ su nga'aa cua'ni mạ
cha' cuxi, cha' nga'aa ntsu'u cha' ca tyuju'u
la ti' mạ li'. Cua'ni mạ cha' culacua tso'o xi
ti' mạ lacua, cha' ca cuayá' ti' mạ scaa cha'.
19 Lcaa ñatı nu tyaca'a tsa 'na, ndaca'a na'
xi ji'ı ngu', nchcube' na' xi ji'ı ngu'. Cua'ni
clya mạ lacua, cha' culochụ' mạ cha' cuxi nu
ndyu'ni mạ. 20 Cua'ạ jyacạ mạ: Cua ndyalaa
na' nde slo cu'mạ; ndụ ti na' nchcui' na' lo'o
mạ juani, cha' cua ña'ạ ca ñatı nu tucuá cha'
'na, tyanu na' slo ngu' bi' li'; tyi'ı na' slo
ngu' bi', tso'o tsa tyu'u cha' jna' lo'o ngu' bi'
li'. 21 Cua ña'ạ ca ñatı nu tyijıloo ji'ı nu xña'ạ

ña'a̱ cuayá' tye chalyuu, ta na' su tyucua
ñati̱ bi' ca su ntucua na' cha' laca na loo;
cha' jua'a̱ na', cua ntijli̱loo na' ji'i̱ nu xña'a̱
bi', lo'o juani nga'a̱ na' slo ycui' Sti na' su
laca Ni loo. 22 Cua'a̱ jyaca̱ ma̱ xi ji'i̱ ña'a̱ cha'
nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o taju ñati̱ nu
ngusñi cha' ji'i̱ Ni scaa quichi̱, si tyaja'a̱ ca
ma̱ cuna ma̱."

Cua ndye cha' nu nda Jesús ndyaa slo taju
ñati̱ ji'i̱ Ni scaa quichi̱.

4

Ndyu'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi ca su ntucua Ni

1 Li' nguxña'a̱ na' nde cua̱, na'a̱ na' cha'
ntucua yaala sca toni'i̱ ca bi'. Li' xa'
nguañi nchcui' nu ñati̱ nu cua nchcui' lo'o
na' tsaca quiya' nu ngua tya tsa̱ la; ñi'ya̱
ndañi nclya'á cui'chcua̱, jua'a̱ nxi'ya nu bi'
nchcui' lo'o na'. Ndi'ya̱ nchcui' nu bi' lo'o
na' li':

—Tyacuí clya nu'u̱ ca nde, culu'u na'
jinu'u̱ lcaa cha' nu nga'a̱ cha' caca tyempo
nde loo la.

2 Hora ti ngua'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi lo na'
li'. Cla'be nde cua̱ bi' na'a̱ na' cha' ntucua
sca yaca xlya tlyu nu tso'o tsa ña'a̱. Nde
bi' ntucua sca ñati̱. 3 Ndubi tsa ña'a̱ loo
ycui' nu Cusu' nu ntucua ca bi', lo'o tyuu̱
tya'a color ntsu'u loo Ni, ñi'ya̱ laca quee
ndubi nu ngatsi ña'a̱, ñi'ya̱ laca quee nu
nga'a tsa ña'a̱. Tyi'i̱ ca chu̱' su ntucua bi'
ndu̱ cuaña taa nu nga'aa ña'a̱ nclyu'u xee.
4 Nde chu̱' la ntucua xa' la yaca xlya; lo yaca
bi' ntyucua calaa ntucua jacua tya'a ngu'
cusu', tsa lo scuii ti ntucua ngu' tyi'i̱ ca
chu̱' su ntucua Ni. Lacu' ngu' bi' late' ngati̱,
jua'a̱ ntucua sne' oro hique scaa ngu'. 5 Lye
tsa nguañi nchcui' tyi'yu li', lye tsa ndyubii
ca su ntucua ycui' Ndyosi li'. Nde loo su
tlyu su ntucua Ni ndu̱ cati tya'a quityee
ya' ndyaqui̱, bi' laca nu cati tya'a cui'i̱ lubii
nu laca Xtyi'i ycui' Ndyosi nu ndu'u ndyaa
tyucui ña'a̱ chalyuu. 6 Nde cla'be su ntucua
ñati̱ bi', ngua ti' na' cha' na'a̱ na' sca tayu';
ñi'ya̱ ndubi ña'a̱ sca caatya̱, jua'a̱ ndubi ña'a̱
bi'.

Tyi'i̱ ca chu̱' su ndu̱ yaca xlya tlyu bi',
ca bi' ndu̱ jacua tya'a na lu'ú nu ñi'ya̱ ña'a̱
na'ni, jua'a̱ ña'a̱; ndu̱ ni' cua̱. Tyucui ña'a̱
ni' ntucua cloo ni'; masi nde sii' ni', masi
nde chu̱' ni' ntucua cloo ni'. 7 Na'ni nu
nchca clyo bi', ñi'ya̱ ña'a̱ cuichi ña'a̱ ni';
na'ni nu nchca tyucuaa bi', ñi'ya̱ ña'a̱ toro
cuañi' ña'a̱ ni'; na'ni nu nchca tyuna bi',
ñi'ya̱ ña'a̱ saca' ñati̱, jua'a̱ ña'a̱ saca' ni';
na'ni nu nchca jacua bi', ñi'ya̱ ña'a̱ cua'ya
ndyacui, jua'a̱ ña'a̱ ni'. 8 Scuá tya'a lu'be
ntsu'u ji'i̱ scaa na'ni bi', pana ntucua cloo
ni' tyucui ña'a̱ hichu̱' lu'be ni'; lo'o nde ne'
lu'be ni', la cui' jua'a̱ ntucua cloo ni'. Nga'aa
nchca ti̱ cha' ndula tu'ba ni' tsa̱ lo'o talya:

Xcui' na lubii tsa cresiya ji'i̱ ycui' Ndyosi nu
nchca ji'i̱ ndu'ni lcaa cña, nacui̱ ni'
lo'o ndyula tu'ba ni'.

Nu ngua tya clyo lu'ú ycui' Ni, la cui' jua'a̱
na lu'ú Ni juani,

lo'o ña'a̱ ti tya lu'ú Ni tyempo nde loo la.
Jua'a̱ nacui̱ ni' lo'o ndyula tu'ba ni'.

9 Lu'ba ti ndyula tu'ba nu ca ta'a jacua
na'ni tacati bi' li'. Ndu'ni tlyu ni' ji'i̱ Ni,
ndu'ni chi̱ ni' loo ycui' Ni; ndya tsa ni'
xlya'be ji'i̱ ycui' Ni nu ntucua lo yaca xlya
tlyu bi', cha' lcaa yija̱ lu'ú ycui' Ndyosi.
10 Lcaa quiya' lo'o ndyula tu'ba na'ni bi', li'
ndyatu̱ sti̱' nu ngu' cusu' bi' nde loo su
ntucua ycui' Ni lo yaca xlya tlyu bi'; ndu'ni
tlyu ngu' cusu' bi' ji'i̱ ycui' Ni cha' lcaa yija̱
lu'ú Ni. Li' nda'ya ngu' sne' oro nu ntucua
hique ngu', nsta ngu' ji'i̱ nde loo su tlyu su
ntucua ycui' Ni. Ndi'ya̱ nchcui' ngu' lo'o Ni
li':

11 Ndyosi Xu'na ya, nga'a̱ cha' cua'ni tlyu ya
jinu'u̱, cha' cua'ni chi̱ ya loo nu'u̱,
nacui̱ ngu'.

Nchca jinu'u̱ cua'ni nu'u̱ lcaa lo cña tsiya' ti
nu nti' nu'u̱ cua'ni nde chalyuu.

Na cua ngüiñá nu'u̱ lcaa lo na nu ntsu'u nde
chalyuu;

chacuayá' jinu'u̱ lu'ú lcaa na, cha' nda nu'u̱
chacuayá' cha' ndya'a̱ lcaa na lu'ú.

Jua'a̱ nacui̱ ngu' lo'o ndyula tu'ba ngu' li'.

5

Nu ñati̱ nu taca ji'i̱ chcui' lo quityi nu ntsu'u ya' ycui' Ndyosi

1 Li' na'a̱ na' cha' ntsu'u quityi ya' tsu'
cui̱ nu cusu' laca loo nu ntucua lo yaca xlya
bi'. Sca quityi nchcu̱', nu ngutu ti ña'a̱ laca
bi'; jua'a̱ tyucuaa chu̱' quityi bi' cua nscua
cha'. Cati se'i̱ nga'a̱ nguiña' tu'ba quityi su
ndyacu̱' bi'. 2 Li' na'a̱ na' cha' ndu̱ sca ñati̱
nguula, sca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi. Cuii̱ tsa
ngusi'ya xca̱ bi':

—¿Tilaca laca nu ntsu'u chacuayá' ji'i̱
cha' suu nguiña' nu nga'a̱ tu'ba quityi
nchcu̱' bi', cha' chcana quityi bi'? —nacui̱.
3 Li' masi tyucui ña'a̱ su ntucua ycui'
Ndyosi bi', masi tyucui ña'a̱ lo yuu chalyuu,
masi tyucui ña'a̱ chaca ba'a chalyuu su
ndyaa ñati̱ nu cua ngujuii, ná ngujui nu
scana ji'i̱ quityi cha' chcui' ngu' lo. 4 Ti'i tsa
ngusi'ya na' li', cha' nga'aa ngujui nu scana
ji'i̱ quityi cha' chcui' ngu' lo. 5 Li' nguxana
nchcui' sca nu cusu' lo'o na':
—Nga'aa xi'ya nu'u̱ juani —nacui̱—. Cua
ngujui nu scana ji'i̱ quityi bi', nu taca ji'i̱
suu nguiña' bi', masi nu cati tya'a nguiña'
nu nga'a̱ tu'ba quityi bi'. Ycui' yu bi' laca
loo ji'i̱ ngu' Judá, cha' la cui' tya'a ñati̱ ji'i̱
jyo'o David laca yu bi'. Cua ntiji̱loo yu ji'i̱
nu xña'a̱, bi' cha' juani taca ji'i̱ yu scana yu
quityi bi'.
6 Li' na'a̱ na' ndu̱ sca ñati̱; ñi'ya̱ ña'a̱ sca
xlya' cuañi', jua'a̱ ña'a̱ ñati̱ bi'. Ndu̱ yu
bi' nde loo su tlyu su ntucua ycui' Ndyosi,
laja su ndu̱ nu ngu' cusu' bi', laja nu na'ni
tacati bi'. Tya tyaca̱' nscua cuayá' hichu̱'
yu tya lo'o ndyujuii ngu' ji'i̱ yu tsaca quiya',
jua'a̱ ña'a̱ yu bi'. Cati tya'a sata ntucua
hique nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' nu ndu̱ cuentya ji'i̱
Jesús. La cui' jua'a̱ ntucua cati tya'a cloo
Ni; nu cloo Ni ni, bi' laca cati tya'a cui'i̱
lubii nu laca Xtyi'i ycui' Ndyosi nu ndu'u
ndyaa tyucui ña'a̱ chalyuu. 7 Li' ndyaa nu
ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi' ndyiqui'ya Ni ji'i̱ quityi
nchcu̱' nu ntsu'u ya' tsu' cui̱ nu cusu' laca
loo nu ntucua su tlyu bi'. 8 Lo'o ngusñi Ni
quityi bi', li' ngutu̱ sti̱' ca ta'a jacua na'ni
tacati bi'; lo'o jua'a̱ nu calaa ntucua jacua
tya'a ngu' cusu' bi', ndu̱ sti̱' ngu' nde loo
nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi'. Ntsu'u sañi ya' ngu'
cusu' bi', lo'o jua'a̱ ntucua cuu oro ya' lcaa
ngu' cusu' bi'; ntsu'u yana jo'ó nu ndyaqui̱
ne' cuu bi'. Ñi'ya̱ lo'o ntyucua xtyi'i yana
jo'ó ndyaqui̱ bi', jua'a̱ ndyaa cha' nu nchcui'
ngu' ca slo ycui' Ni lo'o nchcui' ñati̱ ji'i̱ ycui'
Ndyosi lo'o Ni. 9 Li' ndyula tu'ba ngu' bi' sca
jii̱ cha' cua'ni chi̱ ngu' loo nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya'
bi'. Bilya cuna na' jii̱ nu ndyula tu'ba ngu'
bi':

Cua nda ycui' Ni chacuayá' jinu'u̱ cha' xñi
nu'u̱ quityi nchcu̱' bi', nacui̱ ngu',
cha' suu nu'u̱ nguiña' nu nga'a̱ tu'ba quityi
bi'.
Na cua ndyujuii ñati̱ jinu'u̱ tsaca quiya';
pana lo'o ngujuii nu'u̱ ni, li' ngua'ni nu'u̱
cña cuentya ji'i̱ ya cha' caca ya ñati̱
ji'i̱ ycui' Ndyosi.
Ñati̱ nu cua ndyu'u cua ña'a̱ ca quichi̱ tyi
ngu', ñati̱ nu nchcui' cua ña'a̱ ca lo
cha'cña nu nchcui' ñati̱ chalyuu,
ñati̱ nu ndyu'u tyucui ña'a̱ chalyuu mala su
ndi'i̱ ñati̱, bi' ñati̱ nu ngusubi nu'u̱
ji'i̱.
10 Cua ngua'ni nu'u̱ cha' caca ngu' bi' sca lo
ñati̱ nu ndulo tsa cuentya ji'i̱ ycui'
nu'u̱,
cha' taca cua'ni ngu' cña nu nti' ycui'
Ndyosi Sti na.
Lo'o jua'a̱ caca ngu' bi' loo nde chalyuu.
11 Lo'o ndye ndañi jii̱ bi', chaca quiya' na'a̱
na' ca bi'. Li' ndyuna na' ndyula tu'ba tyuu̱
tsa mil tya'a xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi; nde chu̱'
su ntucua yaca xlya, nde chu̱' su ndu̱ na'ni
tacati bi', nde chu̱' su ndu̱ ngu' cusu' bi', ca
bi' ndu̱ quiña'a̱ tsa ngu' xca̱ bi' li'. 12 Cuii̱ tsa
ndyula tu'ba ngu' li':
Cua ndyujuii ngu' ji'i̱ nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi'
tsaca quiya', nacui̱ ngu'.
Xqui'ya ñati̱ chalyuu, bi' cha' ngujuii Ni.
Lo'o juani nga'a̱ cha' chcui' na ji'i̱ Ni, cha'
lcaa lo cña tsiya' ti nchca ji'i̱ Ni
cua'ni Ni;
jua'a̱ na ji'i̱ Ni laca lcaa lo na tsiya' ti.
Lcaa cha' jlo ti' Ni, lcaa cña nchca ji'i̱ Ni;
bi' cha' ndyu'ni chi̱ na loo Ni, ndyu'ni tlyu
na ji'i̱ Ni, lo'o jua'a̱ tso'o tsa chcui'
na ji'i̱ Ni lo'o ñati̱.
Jua'a̱ nacui̱ xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ndyula
tu'ba ngu'.
13 Li' nguañi ndyula tu'ba lcaa ñati̱ tyucui
ña'a̱ chalyuu, lcaa ngu' nu cua nda ycui'
Ndyosi ji'i̱ lijya̱ nde chalyuu; masi nde cua̱
su ntucua ycui' Ni, masi nde lo yuu chalyuu,
masi chaca ba'a chalyuu su ndyaa ñati̱ nu
ngujuii, masi lo tyujo'o, lcaa ñati̱ bi' ndyu'ni
tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ndi'ya̱ nchcui'
ngu':
Cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' nu Cusu' nu ntucua
ca su tlyu, nacui̱ ngu', cua'ni chi̱ na
loo Ni.
Jua'a̱ nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi', cua'ni tlyu na
ji'i̱ Ni.
Sca ti ycui' Ndyosi ntsu'u chacuayá' ji'i̱ Ni
cha' cua'ni Ni lcaa lo cña tsiya' ti;
lo'o jua'a̱ ná nga'a̱ cha' tye cha' ji'i̱ ycui' Ni
tsiya' ti, nacui̱ ngu'.

14 Nu ca ta'a jacua na'ni tacati bi' ni,
nguxacuı̱ ni' cha' ji'ı̱ ngu' li':
—Jua'a̱ caca cha' lacua —nacuı̱ ni'.
Li' ndu̱ stı̱' nu calaa ntucua jacua tya'a
ngu' cusu' bi', ngua'ni tlyu ngu' ji'ı̱ ycui'
Ndyosi, cha' ná nga'a̱ cha' tye yija̱ ji'ı̱ Ni.

6

Nu lo'o ndyaala quityi ji'ı̱ ycui' Ndyosi

1 Li' na'a̱ na' cha' ngusuu nu ñi'ya̱ ña'a̱
xlya' bi' sca nguiña' nu nga'a̱ tu'ba quityi
bi'. Ndyuna na' nchcui' sca na'ni tacati bi'
li'. Lye tsa nguañi nchcui' ni' ñi'ya̱ lo'o
ndañi nchcui' tyi'yu:
—Cua̱a̱ clya nu'u̱ ca nde —nacuı̱.
2 Li' nguxña'a̱ na' ji'ı̱ nu ñatı̱ nu nchcui'
na'ni tacati bi' lo'o, na'a̱ na' ndu̱ sca cuayu
ngatı̱; yu nu ntucua hichu̱' cuayu bi' ni, na'a̱
na' ntucua sca cuatyi ya' yu, lo'o jua'a̱ cua
nda ngu' sca sne' chcua̱ cha' tyucua hique
yu. Li' ngutu'u yu ndyaa yu cusu̱u̱; ntijı̱loo
yu li', lo'o ña'a̱ ti tya tyijı̱loo la yu xi ji'ı̱ tya'a
cusu̱u̱ yu.
3 Lo'o li' ngusuu nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya'
bi' chaca nguiña' nu nga'a̱ to' quityi bi'.
Ndyuna na' nchcui' na'ni tacati nu nchca
tyucuaa li':
—Cua̱a̱ clya nu'u̱ ca nde —nacuı̱.
4 Li' ngutu'u tucua chaca cuayu nu nga'a
ña'a̱ color ji'ı̱. Yu nu ntucua hichu̱' ni' bi'
ntsu'u chacuayá' ji'ı̱ cua'ni cha' cusu̱u̱ lo
yuu chalyuu, cha' jua'a̱ cujuii ñatı̱ chalyuu
ji'ı̱ tya'a ñatı̱ ngu'. Tonu tsa xlyu cusu̱u̱
ngujui ji'ı̱ yu bi'.
5 Lo'o li' nu nchca tyuna quiya' ngusuu
nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi' nguiña' nu nga'a̱ to'
quityi. Ndyuna na' cha' nu nchcui' na'ni
tacati nu nchca tyuna li':
—Cua̱a̱ clya nu'u̱ ca nde —nacuı̱.
Li' na'a̱ na' ndu̱ sca cuayú nu ngata ña'a̱;
sca' cuayá' ndacui ya' ñatı̱ nu ntucua hichu̱'
cuayu bi'. 6 Li' ngua ti' na' cha' nguañi
nchcui' sca ñatı̱ nu nda xtyi'i laja su ndu̱ nu
jacua tya'a na'ni tacati bi':
—Sa sca' ti nscua' caja ji'ı̱ ngu' cua'ni
ngu' cña sca tsa̱ —nacuı̱—, lo'o jua'a̱ sca
milya ti si'yu nscua' jo'o caja ji'ı̱ ngu' sca
tsa̱; pana ña'a̱ ti quiña'a̱ nga'a̱ caca setye,
lo'o jua'a̱ quiña'a̱ caca vino nu ndyi'yu ngu'
—nacuı̱ yu bi'.
7 Lo'o li' nu nchca jacua quiya' ngusuu nu
ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi' nguiña' nu nga'a̱ tu'ba
quityi bi'. Ndyuna na' nchcui' na'ni tacati
nu nchca jacua li':
—Cua̱a̱ clya nu'u̱ ca nde —nacuı̱ ni'.
8 Li' na'a̱ na' cha' ndu̱ sca cuayu nu ngatsi
ña'a̱. La Muerte naa nu ntucua hichu̱' cuayu
bi', cha' bi' laca nu ndyaa ndyujuii ji'ı̱ ñatı̱;
nde chu̱' bi' ngutu'u lca'a̱ tsa tlyu ti cresiya
ji'ı̱ ngu' jyo'o. Ntsu'u chacuayá' ji'ı̱ yu bi',
cha' cujuii yu ji'ı̱ ña'a̱ tsaca yu'be ñatı̱ nu
ndi'ı̱ chalyuu; lcaa ni'ı̱ su ndi'ı̱ jacua tya'a
ñatı̱ ni, cujuii yu ji'ı̱ tsaca tya'a ngu' li', masi
lo'o caca cha' cusu̱u̱ ji'ı̱ ngu', masi lo'o caca
jbi'ña ji'ı̱ ngu', masi lo'o quicha ngu', masi
lo'o cua'ni xña'a̱ na'ni tyaala lo'o ngu'.
9 Lo'o li' nu nchca ca'yu quiya' ngusuu nu
ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi' nguiña' nu nga'a̱ tu'ba
quityi bi'. Li' na'a̱ na' sca mesa tlyu nde
loo su ntucua ycui' Ndyosi, mesa bi' laca
nu tyucua msta̱ lo. Nde ne' mesa bi' ntsiya
tyu̱u̱ tya'a ngu' nu ngujuii; cua ndyujuii ñatı̱
ji'ı̱ ngu' bi' xqui'ya cha' nu nda ycui' Ndyosi
lo'o ngu' bi', cha' ná ntsı̱ı̱ ngu' bi' nchcui'
ngu' cha' bi' lo'o tya'a ñatı̱ ngu' li'. 10 Cuı̱ı̱
ngusi'ya jyo'o bi':
—Ndyosi Xu'na ya —nacuı̱ ngu'—, xcui'
lubii tsa cresiya jinu'u̱; xcui' cha' liñi ndu'ni
nu'u̱ —nacuı̱ jyo'o bi'—. ¿Ha tya tiya' tsa
cua'ni cuayá' nu'u̱ ji'ı̱ ñatı̱ chalyuu? ¿Ha tya
tiya' tsa xcube' nu'u̱ ji'ı̱ ngu' xqui'ya cha'
cua ndyujuii ngu' ji'ı̱ ya? —nacuı̱ jyo'o bi'.
11 Lo'o ti ngujui late' ngatı̱ cacu' lcaa jyo'o
bi', li' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi':
—Xa' xtyii cña' ma̱ tya xi ca, ña'a̱ cuayá'
tyalaa tyu̱u̱ tya'a jyo'o ngu' tya'a ma̱, tya'a
ngusñi ma̱ cha' ji'ı̱ Jesús, tya'a ndyu'ni ma̱
cña ji'ı̱ Ni; tya cujuii ñatı̱ chalyuu ji'ı̱ ngu'
bi' ñi'ya̱ lo'o cua ndyujuii ngu' ji'ı̱ cu'ma̱
—nacuı̱ Ni.
12 Lo'o li' na'a̱ na' ji'ı̱ nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya'
bi', cha' nu nchca scuá quiya' ngusuu Ni
nguiña' nu nga'a̱ to' quityi bi'; lye tsa
ngulacuı̱ chalyuu li'. Li' ndyacu cuichaa,
ngua talya xee; ñi'ya̱ laca sca late' ngata nu
nchcu' ñatı̱ su nscua jyo'o, jua'a̱ ña'a̱ ngua
bi'. Lo'o jua'a̱ co' ni, ngua nga'a ña'a̱ bi';
ñi'ya̱ ña'a̱ tañi, jua'a̱ ña'a̱ bi'. 13 Li' ndyalú
cuii nu ntsu'u nde cua̱; ñi'ya̱ nti' ndyalú
mancu̱ ye'e lo'o lye tsa nchca cui'ı̱ nchquiña
ji'ı̱ sta̱' yaca, jua'a̱ ndyalú cuii nde lo yuu li'.
14 Nga'aa chcana ña'a̱ ngu' nde cua̱ li'; cua
nguliji yu'u bi', cha' ngulatsu' ycui' Ndyosi
ji'ı̱. La cui' jua'a̱ ngulatsu' Ni ji'ı̱ lcaa ca'ya

cua; jua'a lcaa yuu cla'be nu nscua cla'be
hitya, ngulatsu' Ni ji'i. 15 Li' ngutu'u cuatsi'
ti lcaa ñati, masi tyuquee, masi quiya' cua'a,
masi sii' ca'ya; lcaa ngu' nu laca loo, cuati
nu laca loo ji'i ñati cusuu, masi culiya' ngu',
masi tlyu tsa ñati laca ngu', masi msu nu
ngüi'ya ti ñati, masi msu nu ndi'i tso'o
ti laca ngu' bi', lcaa ngu' lo'o tya'a ngu'
ngutu'u cuatsi' ngu'. 16 Li' ngusi'ya ngu' ji'i
ca'ya lo'o ji'i quee tlyu:

—Cuaa clya ma xasu ma hichu' ya, cha'
ná ña'a ycui' nu Cusu' nu ntucua su tlyu ji'i
ya; ñasi' tsa nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ña'a Ni ji'i
ya —nacui ngu'.

17 Cua ndyalaa tsa cha' xcube' Ni ji'i ñati,
lo'o ná ndalo ngu' tsiya' ti ji'i cha' bi'.

7

Ni tsa lo tya'a ngu' Israel nu cua nga'a cuayá' ji'i ycui' Ndyosi nde tyacaa ngu'

1 Tiya' la li' na'a na' ji'i jacua tya'a xca ji'i
ycui' Ndyosi; na'a na' nde quiya' chalyuu,
nde jacua se'i su ndu nu jacua tya'a ngu' xca
bi'. Ndaca'a xca bi' ji'i ca ta'a jacua cui'i
nu nclyatu'u lo chalyuu; nga'aa nda ngu'
xca bi' chacuayá' culatu'u cui'i bi', masi
nde lo yuu, masi nde tyujo'o, ni sca chu'
yaca ná culatu'u cui'i. 2 Li' na'a na' ndu'u
tucua chaca yu xca, nu ndu'u tucua lijya
nde su ntyucua cuichaa. Ndyi'ya yu cuayá'
nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i yu, cha' cua'a yu
hichu' ñati ji'i ycui' Ndyosi; la cui' Ni nu nda
chalyuu ji'na laca bi'. Cuii nchcui' yu lo'o
nu jacua tya'a xca nu ntsu'u chacuayá' ji'i
cha' cua'ni ñu'u ji'i chalyuu lo'o ji'i tyujo'o.
3 Ndi'ya nchcui' yu lo'o ngu' xca bi' li':

—Ná cala' ma chalyuu, ná cala' ma tyu-
jo'o, ná cala' ma yaca; tya lyiji cua'a ycui'
Ndyosi cuayá' nde tyacaa ñati nu ndyu'ni
cña ji'i ycui' Ni.

4 Li' ngulu'u ngu' 'na ni tsa lo tya'a ñati nu
cua ngua'a ycui' Ndyosi cuayá' nde tyacaa
ngu'; sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua
mil tya'a ñati laca bi'. Tyu'u ngu' bi' ji'i
nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel, nu sca
xtañi laca ji'i sca taju ngu':

5 Tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu'
tya'a xtañi Judá nu ngua'a ycui'
Ndyosi cuayá' ji'i,
cuati tyu'u chaca tii tyucuaa mil tya'a ñati
ji'i ngu' tya'a xtañi Rubén,
cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu'
tya'a xtañi Gad,
6 cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i
ngu' tya'a xtañi Aser,
cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu'
tya'a xtañi Neftalí,
cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu'
tya'a xtañi Manasés;
7 la cui' jua'a tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati
ji'i ngu' tya'a xtañi Simeón,
cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu'
tya'a xtañi Leví,
cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu'
tya'a xtañi Isacar,
8 cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i
ngu' tya'a xtañi Zabulón,
cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu'
tya'a xtañi José,
cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu'
tya'a xtañi Benjamín.
Tsa lo cua ti tya'a ngu' Israel ngua'a ycui'
Ndyosi cuayá' ji'i.

Nu xa' la ñati tyucui ña'a chalyuu nu ta ycui' Ndyosi late' ngati ji'i

9 Tiya' la li' na'a na' ndu tsa tlyu ti ñati
nu cua ngua'ni lyaá Jesús ji'i; quiña'a tsa
ñati nga'a, bi' cha' ná tucui ngua ji'i culacua
ji'i ñati bi'. Tyucui ña'a chalyuu mala su
ndi'i ñati ngutu'u ngu' yaa ngu'; lcaa lo
ñati chalyuu yaa, cha' cua ña'a ca quichi tyi
ngu' ngutu'u ngu', cua ña'a ca lo cha'cña
nu nchcui' ñati chalyuu nchcui' ngu' bi'.
Ndyatu ngu' nde loo su ntucua yaca xlya
tlyu, nde loo su ndu nu ñi'ya ña'a xlya' bi'.
Late' ngati lacu' ngu', ntucua laca' nguiña
ya' ngu' ndu ngu'. 10 Cuii nchcui' ngu' li':
Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na
nu ntucua lo yaca xlya tlyu,
la cui' bi' laca nu ndu'ni lyaá ji'na,
nacui ngu' ji'i tya'a ngu';
jua'a nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ndu'ni lyaá ji'na,
nacui ngu'. 11 Lo'o jua'a lcaa xca ji'i ycui'
Ndyosi, lo'o ngu' bi' ndu ngu' nde chu' su
ntucua yaca xlya bi'; nde chu' su ndu na'ni
tacati bi', nde chu' su ndu ngu' cusu', ca bi'
ndi'i ngu'. Ndyaa stii ngu' nde loo ngu' lo
yuu li', cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi.
12 Li' nacui nu ngu' xca bi':
Jua'a caca cha' lacua; cua'ni tlyu na ji'i Ni,
cua'ni chi na loo Ni,
tya na xlya'be ji'i ycui' Ni.
Chcui' na cha' lcaa cha' jlo ti' Ni, na ji'i Ni
laca lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu;

lcaa lo cña tsiya' ti nchca ji'i̱ Ni cua'ni Ni,
sca ti ycui' Ni ntsu'u chacuayá' ji'i̱
Ni cua'ni Ni lcaa cña.
Lcaa yija̱ ná nga'a̱ cha' tye cha' jua'a̱ caca ji'i̱
ycui' Ndyosi Sti na.
Chañi cha' jua'a̱ caca.
Jua'a̱ nacui̱ ngu' xca̱ ji'i̱ tya'a ngu'.
13 Li' nchcuane sca ngu' cusu' jna':
—¿Tilaca laca ñati̱ nu nchcu' late' ngati̱,
nti' nu'u̱? —nacui̱—. ¿Macala ndu'u ñati̱
bi' lijya̱?
14 —Ná jlo ti' na', Cusu'. Culu'u nu'u̱ xi
jna' —ni na' ji'i̱.
Nchcui' nu cusu' lo'o na' li':
—Cua nteje tacui ca ti cha' lye tsa
nchcube' ñati̱ bi', xqui'ya cha' ngusñi ngu'
cha' ji'i̱ Jesús —nacui̱ nu cusu' jna'—. Cua
laca lacu' ngu' late' ngati̱; cua ngua lubii ne'
cresiya ji'i̱ ngu' laca cha' bi', xqui'ya cha'
cua ngujuii nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi' lo crusi
cuentya ji'i̱ ngu'. 15 Bi' cha' ndu̱ ngu' nde loo
su tlyu su ntucua ycui' Ndyosi juani —nacui̱
nu cusu' bi'—, cha' tsa̱ lo'o talya ndyu'ni
ngu' bi' cña ji'i̱ Ni ca su ndi'i̱ Ni. Ycui'
Ni nu ntucua lo yaca xlya tlyu bi' tyanu
cacua ti su ndi'i̱ ngu', cha' cua'a ji'i̱ ngu'
cha' ná tyacua cha' cuxi ji'i̱ ngu'. 16 Nga'aa
tyucua cha' ntyute' ngu' bi' chaca quiya',
ni nga'aa tyucua cha' nguityi ngu' hitya;
nga'aa tsumi̱' xee cua̱ ji'i̱ ngu', ni nga'aa ca
chiya'a̱ ti' ngu' lo'o tyique' cua̱. 17 Ña'a̱si̱i nu
ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi' ji'i̱ ngu', cha' ndi'i̱ Ni la
cui' ca su ntucua ycui' Ndyosi loo; bi' laca
nu tsalo'o ji'i̱ ngu' su caja hitya co'o ngu'
cha' caja chalyuu cucui ji'i̱ ngu' li'. Lo'o
jua'a̱ xquityi Ni hitya cloo ngu' cha' nga'aa
cunaa ngu' li'.

8

Nu cuu oro nu nguxcua̱a̱ chaca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi lo yuu

1 Lo'o li' nu nchca cati quiya' ngusuu nu
ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi' nguiña' nu nga'a̱ to'
quityi ngutu bi'. Lo'o ngua jua'a̱, ti̱ ti ndi'i̱
lcaa na su ntucua ycui' Ndyosi li'. 2 Cuati
na'a̱ na' ji'i̱ tya tyacati tya'a xca̱ nu ndu̱ cña
nde loo ycui' Ndyosi; cua nda ngu' cati tya'a
cui'chcua̱ ji'i̱ ngu' xca̱ bi' cha' cula'á ngu'.
3 Li' ya̱a̱ chaca yu xca̱ nu ndyi'ya cuu oro
lijya̱. Ya̱a̱ bi' ngutu̱ to' mesa su ntucua msta̱,
la cui' mesa nu ndu̱ nde loo su ntucua yaca
xlya tlyu. Cua ngujui quiña'a̱ yana jo'ó ji'i̱
yu cha' taqui̱ yu lo mesa su ntucua msta̱
bi'. La cui' tyempo nu lo'o nchcui' ngu'
lo'o ycui' Ndyosi, lcaa ñati̱ nu ntsu'u cha'
ji'i̱ lo'o ycui' Ndyosi ni, bi' tyempo laca nu
ndyaqui̱ yana jo'ó bi'. 4 Lo ya' xca̱ nu ndu̱
slo ycui' Ndyosi, ca bi' ndatu̱ sñii yana jo'ó
nu ndyaqui̱ ne' cuu bi'; stu'ba ti ndyatu̱ sñii
bi' ndyalo'o cha' nu nchcui' ñati̱ bi' lo'o Ni.
Jua'a̱ ndyu'ni tlyu ngu' bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi.
5 Li' ndyalo'o xca̱ ji'i̱ cuu bi', ngusu'ba yu
quii' nchcubi' ne', ngu̱ yu ji'i̱ cuu ndyaa cha'
tyú nde lo yuu chalyuu. Li' lye tsa nguañi
nde chalyuu, lye tsa nguañi nchcui' tyi'yu,
lye tsa ndyubii, lye tsa ngulacui̱ chalyuu.

Nu cati tya'a cui'chcua̱

6 Nu cati tya'a xca̱ nu cua na'a̱ na' tsa̱
ni, nguxana ngula'á ngu' lo'o cui'chcua̱ nu
ntsu'u ya' ngu' li'.
7 Li' ngula'á xca̱ nu nchca clyo lo'o
cui'chcua̱ ji'i̱ yu; hora ti ndyalú tyo quee
lo'o quii' nde lo yuu li'. Lo'o ndyalú bi'
hichu̱' ñati̱, li' ndyalú tañi ngu'. Sa cla'be
chalyuu ndye ndyaqui̱ li', jua'a̱ ndyaqui̱ sa
cla'be yaca ndu̱, ndye ndyaqui̱ sa cla'be su
quii ji'i̱ ngu'.
8 Li' ngula'á xca̱ nu nchca tyucuaa lo'o
cui'chcua̱ ji'i̱; hora ti ndyacua̱ sca ca'ya cua̱,
ña'a̱ tsaca chu̱' ca'ya ndyaqui̱ ngua'ya nde
lo tyujo'o. Li' sa cla'be ti hitya tyujo'o ngua
tañi, 9 sa cla'be ti na lu'ú nu ntsu'u lo hitya
tyujo'o ngujuii, sa cla'be lcaa yaca ni'i̱ nu
ntsu'u chalyuu ndye nguti̱ li'.
10 Li' ngula'á xca̱ nu nchca tyuna lo'o
cui'chcua̱ ji'i̱; hora ti ndyalú sca cuii tlyu nu
ntsu'u nde cua̱, nu ndyaqui̱ ñi'ya̱ ndyaqui̱
quityee. Ndyú cuii bi' ngua'ya nde lo hitya
sta'a̱, nde su ntyucua hitya tyucui ña'a̱
chalyuu. Li' ngunu'u̱ sa cla'be hitya tso'o
nu ntsu'u chalyuu. 11 Cuii Quixi̱' Clyaa' naa
cuii tlyu bi', cha' nda clyaa' nu ngua'ya sa
cla'be ti hitya nu ndyi'yu ngu'. Quiña'a̱ ñati̱
ngujuii xqui'ya cha' cua ndyi'o ngu' hitya
bi', cha' clyaa' tsa hitya bi'.
12 Li' ngula'á xca̱ nu nchca jacua lo'o
cui'chcua̱ ji'i̱. Li' ngunu'u̱ lcaa xee tlyu nu
ntsu'u nde cua̱, cha' sa cla'be ti xee ndyubi'
li'; lo'o xee cuichaa, lo'o xee co', lo'o xee
cuii, sa cla'be ti xee ndyubi'. Sa cla'be ti
nde cua̱, sa cla'be ti nde talya, nga'aa nda
bi' xee.

13 Li' na'a na' su ndacui sca xca cla'be cua
nu ñi'ya ña'a cua'ya ña'a bi'. Ndyuna na'
cha' cuii tsa ngusi'ya yu:

—Tya'na tsa cu'ma lo'o cula'á tya xna
tya'a xca bi' lo'o cui'chcua ji'i ngu' ca tiya'
la xi; tya'na tsa caca lcaa ñati nu tya ndyanu
chalyuu lo'o cañi bi' li'.

9

1 Li' ngula'á xca nu nchca ca'yu lo'o
cui'chcua ji'i; hora ti na'a na' ngua'ya sca
nu cuxi nde chalyuu. Masi cua ngua yu sca
nu laca loo nde cua nquicha', pana ndyú yu
lo yuu li', ñi'ya ndyú sca cuii. Cua ngujui
ya' ji'i yu cha' saala yu to' tyuquee su ndi'i
lcaa nu cuiñaja. 2 Ngusaala yu to' tyuu,
quiña'a tsa sñii ntyucua li'; ñi'ya nti' sca
horno tonu, jua'a ntyucua sñii bi'. Ngua
talya xee cua li', ndacu' ji'i xee xqui'ya
sñii nu ntyucua to' tyuu bi'. 3 Laja sñii bi'
ntyucua sca taju tlyu tscu', ngua'ya ni' lo
yuu. Ntsu'u chacuayá' ji'i ni' caca ni' tyaala,
ñi'ya laca chuni'i tyaala. 4 Nga'aa ngujui
chacuayá' ji'i ni' cua'ni ñu'u ji'i su quii, ji'i
yaca ndu. Ni sca na nu ndyataa ngu', ná ca
cua'ni ñu'u ni' ji'i; sca ti chacuayá' ngujui
ji'i ni' cha' ta xi nu ti'í ji'i nu ngu' cuxi bi',
ñati nu ná nscua cuayá' ji'i ycui' Ndyosi
nde tyacaa ngu'. 5 Ná ngua ji'i ni' cujuii
ni' ji'i ñati, sca ti cha' ti'í tsa xcube' ni' ji'i
ngu' sa ca'yu co' ti; ñi'ya lo'o ndacu chuni'i
ji'na, jua'a ti'í tsa xcube' tscu' bi' ji'i ngu'.
6 Cuayá' ca'yu co', li' culana ngu' ñi'ya caca
cha' cajaa ngu', pana ná nquijeloo cha' bi'
ji'i ngu'; ca ti' ngu' cajaa ngu', pana tya lyiji
tsa cha' cajaa ngu'.

7 Nu tscu' bi' ni, cua laca ngua'ni cho'o ni'
ji'i ni' cha' xuu tya'a ni' lo'o ñati, ñi'ya laca
cuayu nu ndu tajua' ti cha' cusuu. Sca sne'
ntucua scua' que ni' nu ñi'ya sne' oro ña'a;
pana cloo ni' ni, ñi'ya ña'a cloo ñati ña'a
cloo ni' bi'. 8 Ñi'ya ña'a quicha' hique sca
nu cuna'a, jua'a ña'a quicha' hique ni'; ñi'ya
ña'a la'ya cuichi, jua'a ña'a la'ya ni'. 9 Lo'o
jua'a cua ndyacu' tyiquee ni' ñi'ya si lo'o
sca lata chcua. Lye ndañi lu'be ni' ndacui
ni', ñi'ya lo'o ndañi cuayu nu ntojolaqui
carreta ndya'a cusuu. 10 Lo'o jua'a ntucua
xtyi'i ni' ñi'ya ntucua xtyi'i chuni'i; la cui'
jua'a ntucua ltsu' xtyi'i ni', cha' lo'o xtyi'i
ni' xcube' ni' ji'i ñati chalyuu ña'a cuayá'
tye ca'yu co'. 11 Ntsu'u nu laca loo ji'i ni',
la cui' nu ntucua tlyu ca ne' tyuquee bi';
Abadón naa nu bi' cha'cña ji'i ngu' judío,
lo'o jua'a Apolión naa nu bi' cha'cña ji'i ngu'
griego, nu nti' ñacui cha'cña ji'na: ycui' nu
ndu'ni ñu'u ji'i chalyuu.

12 Cua ndye tsaca cha' nu chiya'a tsa
ndañi. Tya lyiji tyu'u tucua tya tyucuaa
tya'a cha' nu chiya'a tsa ndañi.

13 Li' ngula'á xca nu nchca scuá lo'o
cui'chcua ji'i yu. Lo'o ndyuna na', li'
nchcui' ñati ca su ndu mesa tlyu oro nu
nscua nde loo su ntucua ycui' Ndyosi. Ca
ta'a jacua jyaca mesa nguañi nchcui' ñati
bi', 14 nchcui' bi' lo'o xca nu nchca scuá nu
ntsu'u cui'chcua ya' yu:

—Clyaá ma ji'i nu jacua tya'a xca nu ndi'i
ndyaaca' ca to' sta'a tlyu, sta'a Eufrates bi'.

15 Lo'o jua'a ngua li'. Nu lo'o ngulaá nu
jacua tya'a ngu' xca bi', hora ti ngutu'u
ndyaa xca bi', cha' cujuii ji'i sa cla'be ñati
tyucui ña'a chalyuu. Cua laca ndu yala xca
bi' cha' cujuii ji'i ngu' lo'o caca la cui' hora,
masi la cui' tsa, masi la cui' co', masi la cui'
yija cha' cua'ni Ni cña bi'. 16 Lo'o jua'a cua
laca ngujui cha' 'na, ni tsa lo tya'a sendaru
nu ntyucua hichu' cuayu ndya'a cusuu tya'a
lo'o nu jacua tya'a xca bi'; tucua siyento
miyon tya'a sendaru caca bi'.

17 La cui' laja lo'o nchcui' xcalá na', li'
na'a na' nu tyuu tya'a cuayu bi', lo'o jua'a
na'a na' ji'i ñati nu ntucua hichu' ni'. Ñi'ya
ña'a quii', cha' ngatsi nga'a ti ña'a, jua'a
ña'a chcua ndyacu' lo tyiquee ngu'; jua'a
lo'o chcua cuaa ña'a nga'a tyiquee ngu'
bi'. Ñi'ya scua' que cuichi, jua'a ña'a scua'
que cuayu bi'. Lo'o jua'a nde tyuu tu'ba
ni' ndyu'u quii' lo'o sñii jua'a ti, lo'o sñii
ngatsi nu chiya'a tsa xtyi'i ndyu'u. 18 Sa
cla'be ti ñati chalyuu ngujuii xqui'ya quicha
nu nguxtyanu quii' bi', nu nguxtyanu sñii
bi', nu nguxtyanu sñii ngatsi nu chiya'a tsa
xtyi'i bi'; la cui' quicha nu ndu'u tyuu tu'ba
cuayu laca bi'. 19 Nde tyuu tu'ba ni', lo'o
jua'a nde lo xtyi'i ni', ndacua ndyiji juersa
ji'i ni' cha' cua'ni ni' cha' cuxi; taca ji'i ni' ta
cha' ti'í ji'i ñati lo'o xtyi'i ti ni' cha' ntucua
ltsu' lo xtyi'i ni', ñi'ya nu ntsu'u ji'i cuaña.

20 Pana ña'a ti tya ngua'ni ngu' cha' cuxi,
nu ñati nu ná ngujuii lo'o quicha bi'; ná
nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu ndu'ni ngu'.
Ña'a ti tya ndyu'ni tlyu ngu' ji'i cui'i cuxi,
jua'a ji'i lcui jo'ó nu ndya' lo'o oro, masi jo'ó

ndya' lo'o plata, masi jo'ó ndya' lo'o chcua̱
ngatsi, masi jo'ó ndya' lo'o quee, masi jo'ó
ndya' lo'o yaca ti; ña'a̱ ti ndyu'ni tlyu ngu'
ji'i̱ jo'ó nu ná nchca ji'i̱ ña'a̱ ji'na, ni ná
nduna cha' nu nchcui' na, ni ná nchca ji'i̱
jo'ó bi' tya'a̱. 21 Lo'o jua'a̱ ná ntaja'a̱ ngu'
cua'ni tye ngu' cha' ndujuii ngu' ji'i̱ tya'a
ñati̱ ngu', ni ná ndye cha' ndu'ni cucha'a̱
ngu', ni ná ndye cha' ndu'ni suba' ngu' lo'o
xa' nu cuna'a̱, ni ná ndye cha' ntyucuaana
ngu'.

10

Nu xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ndyi'ya sca quityi piti

1 Li' laja coo ti na'a̱ na' chaca xca̱ nu
ngutu'u ca slo ycui' Ndyosi, nu yaa̱ nde cua̱
ngua'ya nde lo yuu li'; lcaa cña nchca ji'i̱
xca̱ bi'. Ndu̱ cuaña taa lo xlya hique xca̱ bi',
jua'a̱ ndubi tsa ña'a̱ cloo xca̱ bi' ñi'ya̱ ndubi
ña'a̱ loo cuichaa; lo'o jua'a̱ tyijya̱ quiya' yu,
jua'a̱ tyijya̱ nda̱ yu, lye ndyu'u xee ñi'ya̱
laca lo'o ndyatu̱ quii'. 2 Ya' yu ntucua sca
quityi piti ti nu cua nchcana. Li' quiya' yu
tsu' cui̱ ngusta yu nde lo tyujo'o, quiya' yu
tsu' coca ngusta yu nde lo yuu btyi. 3 Lo'o
li' cuii̱ ngusi'ya xca̱ bi', ñi'ya̱ nti' nxi'ya
cuichi; lo'o ngusi'ya nu xca̱ bi', lye nguañi
nchcui' tyi'yu li', cha' stu'ba ti nchcui' nu
cati tya'a tyi'yu nu ntsu'u chalyuu. 4 Lo'o
ndye nchcui' tyi'yu bi', li' cua scua ti na'
cha' nu nda tyi'yu bi', pana ndyuna na'
nchcui' sca nu ntucua ca slo ycui' Ndyosi li':

—Xu'ba cuatsi' nu'u̱ cha' nu nda nu cati
tya'a tyi'yu bi' —nacui̱ Ni jna'—. Nga'aa
scua nu'u̱ cha' bi' lo quityi.

5 Li' ngusicua̱ xca̱ bi' ya' tsu' cui̱ nde cua̱,
la cui' xca̱ nu cua na'a̱ na' ndu̱ lo tyujo'o, nu
ndu̱ lo yuu btyi. 6 Li' nchcui' xca̱ bi':

—Chacuayá' ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ná tye
tsiya' ti yija̱ ji'i̱ Ni, bi' laca cha' nu nchcui'
na' re —nacui̱ xca̱ bi'—. Ycui' Ni laca nu
ngüiñá lcaa na nu ntsu'u nde cua̱, jua'a̱
ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u nde lo yuu
chalyuu, jua'a̱ ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u
lo tyujo'o. Ndi'ya̱ nchcui' cha' nu nda Ni:
Nga'aa tiya' tsa nacui̱ ycui' Ndyosi cha' caa̱
Ni cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ ñati̱ chalyuu;
7 lo'o xana cula'á xca̱ nu nchca cati lo'o
cui'chcua̱ ji'i̱, li' xana cua'ni Ni cña nu cua
ndacha' Ni ji'i̱ jyo'o cusu' nu nda cha' ji'i̱ Ni
lo'o ñati̱ tya sa'ni la. Ntsu'u yacu̱' ti cha' bi'
cua sa'ni, pana juani cua ndañi liñi cha' bi'.

8 Li' chaca quiya' nguañi nchcui' nu ntu-
cua ca slo ycui' Ndyosi bi', nchcui' lo'o na':

—Yaa xñi nu'u̱ quityi piti ti nu cua nch-
cana ntucua ya' xca̱ nu ndu̱ lo tyujo'o nu
ndu̱ lo yuu chalyuu bi'.

9 Ndya'a̱ na' su ndu̱ xca̱ bi' li', ni na' ji'i̱
cha' ta quityi piti ti bi' 'na.

—Yalo'o nu'u̱ ji'i̱ quityi re —nacui̱—.
Chcui' lyiji nu'u̱ lo quityi re, cha' ca cuayá'
tso'o ti' nu'u̱ ji'i̱; caca xñi'i̱ ti' nu'u̱ li', masi
tso'o ti ngua ti' nu'u̱ lo'o na'a̱ nu'u̱ ji'i̱ tya
clyo.

10 Li' ngusñi na' quityi piti ti nu ntucua
ya' yu, nchcui' na' lo quityi bi'. Lo'o na'a̱
na' ji'i̱, li' tso'o tsa ngua ti' na', ñi'ya̱ laca
lo'o ndyacu na cuiñaa' cuityu̱ cha' tyixi tsa;
pana nu lo'o cua ngua cuayá' ti' na' ni cha'
nda, xñi'i̱ tsa ngua ti' na'. 11 Li' nchcui' Ni
lo'o na':

—Tya chaca quiya' ntsu'u cha' chcui'
nu'u̱ cha' lo'o ñati̱, lcaa cha' nu cua nti' ycui'
Ndyosi ta Ni lo'o lcaa lo ñati̱ chalyuu, masi
lo'o ngu' nu laca loo, masi lo'o ñati̱ tyucui
ña'a̱ chalyuu mala su ndi'i̱ ñati̱; masi lo'o
ñati̱ nu nchcui' cua ña'a̱ ca lo cha'cña nu
nchcui' ñati̱ chalyuu chcui' nu'u̱.

11

Tucua tya'a ñati̱ nu ndu̱ nde chalyuu nchcui' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi

1 Li' nda ycui' Ndyosi sca yaca cualyaa
'na; lyaa tsa yaca bi', cha' tyu'u cuayá' lo'o.
Nchcui' Ni lo'o na' li':

—Su'ba cuayá' clya nu'u̱ nde ni'i̱ tlyu
ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' caca ni'i̱ bi' cuentya
jna' cha' ña'a̱sii̱ na' ji'i̱; jua'a̱ su'ba cuayá'
nu'u̱ loo mesa su ntucua msta̱ nu nsta ngu
cuentya jna'. Clyacua nu'u̱ ni lcua tya'a
ñati̱ nu ndi'i̱ ca bi' nu ndyu'ni tlyu jna' nu
laca̱ ycui' Ndyosi li'. 2 Nga'aa su'ba cuayá'
nu'u̱ nde liya' toni'i̱ tlyu bi', cha' cuentya
ji'i̱ xa' ñati̱ nu ná ndaquiya' jna' nu laca̱
ycui' Ndyosi tsiya' ti laca bi'. Chiya'a̱ tsa
cua'ni ngu' bi' lo'o tyi'i̱ ngu' quichi̱ bi', la
cui' quichi̱ tlyu nu laca quichi̱ nu cuentya
jna' laca bi'. Tu'ba ntucua tucua co' tyi'i̱
ngu' bi', 3 li' ta na' tucua tya'a ñati̱ nu caa̱
chalyuu cha' chcui' ngu' lcaa cha' nu nti' na'
ta na' lo'o ñati̱. Tyucuaa ngu' bi' tsatu̱ ngu'
cla'be quichi̱ bi' tyempo li' —nacui̱ Ni 'na—,

ña'a̱ cuayá' tya'a tii tyucuaa siyento ntucua
snayala tsa̱ tyu̱ ngu' bi'. Tyucui tyempo
cacu' ngu' bi' late' ngata, cha' tonu tsa cha'
nu ta ngu' lo'o ñati̱, ñi'ya̱ nu cua'ni na' nde
loo la.

4 Lo'o ndu̱ tyucuaa ñati̱ bi' chalyuu, ndu̱
ngu' cuentya ji'i̱ ycui' Ndyosi nu laca loo
tyucui ña'a̱ chalyuu; nxtyucua tsa ycui'
Ndyosi ji'i̱ ngu' bi', cha' chcui' ngu' lcaa
cha' nu nti' ycui' Ni ta Ni lo'o ñati̱. Caca
ngu' ñi'ya̱ laca tucua tya'a yaca si'yu olivo,
lo'o jua'a̱ caca ngu' ñi'ya̱ laca tucua tya'a
candyeru. (Tso'o tsa setye ndyu'u ji'i̱ si'yu
olivo bi', cha' tyaqui̱ ne' candyeru.) 5 Lo'o
cua nti' ñati̱ chalyuu cua'ni lya' ti' ji'i̱ ngu'
bi', li' tyalú quii' tu'ba ngu' nu ndu̱ bi', cha'
tsumi̱' ji'i̱ ñati̱ cuxi; tye cua'ni ñu'u̱ ji'i̱ ñati̱
bi' li'. Jua'a̱ cajaa lcaa ñati̱ nu cua'ni lya'
ti' ji'i̱ ngu' bi'. 6 Cua ntsu'u chacuayá' ji'i̱
ngu' nu ndu̱ bi', cha' cua'a ngu' ji'i̱ coo,
cha' ná ca'ya tyo tsiya' ti tyucui tyempo
lo'o ta ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi lo'o ñati̱;
jua'a̱ ntsu'u chacuayá' ji'i̱ ngu' cha' cua'ni
ñu'u̱ ngu' ji'i̱ lcaa su̱u̱ hitya cha' caca tañi;
jua'a̱ taca ji'i̱ ngu' ta ngu' lcaa lo quicha
cha' quiji̱' ji'i̱ ñati̱ chalyuu, ni jacua' nti'
ngu' cha' caca quicha ñati̱. 7 Lo'o tye cña
nu cua'ni tyucuaa ñati̱ bi' nde chalyuu, li'
xana nu na'ni xña'a̱ nu ntsu'u ca tyuquee
bi', xu̱u̱ tya'a ni' lo'o tyucuaa ñati̱ nu ndu̱
bi' li'; tyiji̱loo nu bi' ji'i̱ ngu' bi' li', cuati
cujuii ji'i̱ ngu'. 8 Li' tyanu tyucuaa jyo'o bi'
ca su ntsiya ngujuii to' calle quichi̱ tlyu bi',
la cui' quichi̱ su ngujui'i̱ ca'a̱ ngu' ji'i̱ ycui'
nu Xu'na na lo crusi. Xña'a̱ tsa ngu' quichi̱
bi', bi' cha' ntsu'u sca cha' nu nchcui' ñati̱
ji'i̱, cha' ñi'ya̱ ngua ngu' quichi̱ Sodoma cua
sa'ni, la cui' ñi'ya̱ ngua ngu' quichi̱ Egipto
cua sa'ni, jua'a̱ laca ngu' quichi̱ tlyu bi'
juani. 9 Lo'o li' tya̱a̱ ñati̱ tyucui ña'a̱ chalyuu
mala su ndi'i̱ ñati̱, lcaa lo ñati̱ chalyuu, masi
ñati̱ nu ngutu'u cua ña'a̱ ca quichi̱ tyi ngu',
masi ñati̱ nu nchcui' cua ña'a̱ ca lo cha'cña
nu nchcui' ñati̱ chalyuu; tyu'u scua sna tsa̱
cla'be nu tya̱a̱ ngu' tya̱a̱ na'a̱ ngu' ji'i̱ jyo'o
bi' ca su nscua ngu'. Ná ta ngu' chacuayá'
cha' tyatsi' jyo'o bi'. 10 Chaa tsa ti' caca ñati̱
chalyuu cha' cua ngujuii tyucuaa ñati̱ nu
ngutu̱ bi', bi' cha' cua'ni ngu' ta'a; lu'ba
ti ta ngu' xlya'be tyaa su ndi'i̱ tya'a ngu',
cha' chaa tsa ti' ngu'. Xqui'ya tyucuaa jyo'o
bi' quiña'a̱ tsa cha' nchcube' ngujui ji'i̱ ñati̱
chalyuu, nacui̱ ngu'. 11 Pana nu lo'o cua
ndu'u scua sna tsa̱ cla'be bi', li' chaca quiya'
nda ycui' Ndyosi xtyi'i ndyalaa ne' cresiya
ji'i̱ tyucuaa ngu' jyo'o bi'; xa' ndatu̱ ngu'
li'. Ndyutsi̱i̱ tsa lcaa ñati̱ nu na'a̱ ji'i̱ ngu'
bi', cha' cua ndyu'ú ngu' chaca quiya'. 12 Li'
ndyuna tyucuaa ñati̱ bi' lo'o ngusi'ya ycui'
Ndyosi ji'i̱ ngu' ca su ntucua Ni nde cua̱:

—Tyacuí clya ma̱ ca nde cua̱ re —nacui̱
Ni.

Laja lo'o ña'a̱ tya'a cusu̱u̱ ngu' ji'i̱ ngu',
li' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' nde cua̱; laja
coo ti ndyaa ngu'. 13 La cui' hora bi' lye tsa
ngulacui̱ chalyuu; su nchca tii tya'a bariyu
quichi̱ bi', tyucui ña'a̱ sca bariyu ndye nguti̱
li'. Cati mil tya'a ñati̱ ngujuii li', xqui'ya
cha' ngulacui̱ chalyuu. Lye tsa ndyutsi̱i̱ nu
xa' la ñati̱ nu ndyanu li', ndyutsi̱i̱ tsa ngu'
ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ndi'i̱ nde cua̱ cha' nchca
ji'i̱ Ni cua'ni Ni cña nu jua'a̱ tonu tsa; ndube
tsa ti' ngu' cha' ngua'ni Ni jua'a̱.

14 Cua tucua quiya' ndye cha' cuxi nu ya̱a̱
lo chalyuu, pana cua lijya̱ ti cha' caca chaca
cha' cuxi nde chalyuu.

Chaca tya quiya' ngula'á cui'chcua̱

15 Li' cua ndya'a cati quiya' nguañi ngula'á
xca̱ lo'o cui'chcua̱ ji'i̱. Nguañi nda xty-
i'i tyu̱u̱ tya'a ñati̱ nde cua̱ li', nu ndi'ya̱
nchcui':

Ca juani ndyanu tachaa cha' ji'i̱ ycui' nu
Xu'na na, jua'a̱ ji'i̱ Cristo,
cha' caca Ni loo ji'i̱ tyucui ña'a̱ chalyuu,
nacui̱ ngu'.
Lo'o juani ná nga'a̱ cha' tye cha' culo Ni cña
chalyuu.

16 Li' ngua'ni tlyu nu ngu' cusu' bi' ji'i̱
ycui' Ndyosi, nu calaa ntucua jacua tya'a
ngu' cusu' nu ntyucua lo yaca xlya ca su
ntucua ycui' Ndyosi; ndyaa stii ngu' nde
loo ngu' lo yuu cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ Ni.
17 Ndi'ya̱ nchcui' ngu' li':

Ndyosi Xu'na ya, nacui̱ ngu', cua nchca
jinu'u̱ cua'ni lcaa cña.
Na lu'ú nu'u̱ juani, lo'o la cui' ti lu'ú nu'u̱ nu
ngua tya clyo la, jua'a̱ tya lu'ú nu'u̱
nde loo la.
Tsa xlya'be jinu'u̱ cha' cua nguxana nu'u̱
ndyu'ni nu'u̱ quiña'a̱ tsa cña tlyu
nde chalyuu.
Ndube tsa ti' ya cha' cua nguxana nu'u̱ laca
nu'u̱ loo,

18 masi ti'í tsa nchca ñasi' xa' la ñati nu ná
ndaquiya' jinu'u.
Cua ngulala ti tyempo cha' ta nu'u cha' ti'í
ji'i ngu' bi',
cha' cua'ni cuayá' nu'u ji'i lcaa jyo'o.
La cui' tyempo tya nu'u xlya'be ji'i ñati nu
ngua'ni cña jinu'u,
cha' cua ngua'aloo nu'u cña ji'i ngu' cha'
chcui' ngu' cha' jinu'u nde chalyuu;
jua'a tya nu'u xlya'be ji'i ñati nu ndaquiya'
jinu'u, masi ñati cuañi', masi ñati
cusu'.
Cua ndyalaa tyempo cha' cua'ni ñu'u nu'u
ji'i ñati nu ngua'ni ñu'u ji'i ñati
chalyuu.
19 Li' na'a na' su ntucua laa tlyu ji'i ycui'
Ndyosi nde cua, na'a na' ca ne' laa su nscua
cñá' tacati, su ngutucua ycui' Ndyosi laja
ñati ji'i Ni nu ngua tya sa'ni la. Lo'o li'
lye tsa nguañi nde chalyuu, lye tsa ndyu-
bii, cuati lye tsa ndañi nchcui' tyi'yu; li'
ngulacui chalyuu, jua'a clyaa tsa tyo quee
ngua'ya.

12

*Ndyu'ni tyaala cuaña tonu ji'i sca nu cu-
na'a*

1 Li' nde cua ndyu'u tucua sca cuayá' nu
nda ycui' Ndyosi cha' culu'u Ni ji'na, sca
cha' nu ndyaca chalyuu laca bi'; bi' laca sca
nu cuna'a nu ntsu'u ste' ndubi ña'a. Ñi'ya
ndubi ña'a xee cuichaa, jua'a ña'a late' lacu'
nu cuna'a bi'. Li' ngusta quiya' nu cuna'a
chu' co'. Tii tyucuaa tya'a cuii nscua lo
xlya hique nu cuna'a bi'; ñi'ya nscua sca
sne' ti, jua'a nscua bi'. 2 Cua ntsu'u sñi' nu
cuna'a bi'; nchcube' tsa nu cuna'a, ngusi'ya
tsa cha' cua ngulala ti cala sñi'. 3 Yala ti
ndyu'u tucua chaca cuayá' nde cua li'; sca
cuaña tlyu nu nga'a ña'a laca bi', nu cati
tya'a scua' que ni' ntucua. Jua'a sca sne' oro
ntucua ca ta'a scua' que ni' bi', lo'o jua'a
ntucua tii tya'a sata ni'. 4 Ngujui'i xtyi'i
ni' cuii nu ntsu'u nde cua; ngusalú ni' ña'a
tsaca cla'be lcaa cuii bi', ndyalú cuii nde lo
yuu chalyuu. Li' ndatu nu cuaña bi' nde loo
su ndu nu cuna'a nu cua cala ti sñi'; lo'o
cala bi', hora ti cacu cuaña ji'i, ngua ti' ni'.
5 Ngula sca sñi' qui'yu ji'i nu cuna'a bi' li'.
Cua lijya bi' chalyuu, cha' liñi ti culo bi' cña
ji'i lcaa ñati chalyuu; pana hora ti ngüi'ya
ycui' Ndyosi ji'i sñi' nu cuna'a bi', ndyalo'o
Ni ji'i yu nde su tlyu su ntucua ycui' Ni. 6 Li'
ngusna nu cuna'a ndyaa ne' quixi' ca su tyi'i
ycui' ti ma'; cua laca ngua'ni cho'o ycui'
Ndyosi sca su tyi'i ma', su ña'asii Ni ji'i ma',
ca bi' tyanu ma' tii tyucuaa siyento ntucua
snayala tsa li'.
7 Li' nguxana cha' cusuu ca su ntucua
ycui' Ndyosi. Ndu Miguel nu laca xu'na xca
ji'i ycui' Ndyosi, ndu lo'o xca nu cuentya
ji'i Ni; jua'a cua ndu nu cuaña tonu lo'o xca
ji'i. Ti'í tsa ngusuu tya'a ngu' li'. 8 Pana cua
ntijiloo Miguel ji'i nu cuaña bi', nga'aa ngua
ji'i nu cuaña bi' tyanu ca slo ycui' Ndyosi
lo'o xca ji'i Ni li'; 9 cua ngulo'o Ni ji'i ngu'
nu ndu cuentya ji'i nu cuaña bi' li'. Sa'ni
ndya'a nu cuaña bi', ycui' nu xña'a naa bi';
la cui' bi' laca nu naa Satanás. Xcui' na
ñilo'o bi' ji'i ñati tyucui ña'a chalyuu. Pana
cua ngulo'o ycui' Ni ji'i nu xña'a lo'o xca ji'i,
ndyaa ngu' nde lo yuu chalyuu li'.
10 Lo'o li' cuii tsa nguañi nchcui' sca ñati
nde cua:
—Juani taca ña'a na ñi'ya ngua'ni lyaá
ycui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu ya' nu xña'a
—nacui ngu'—. Nguula tsa cña ndu'ni Ni
chalyuu, bi' cha' laca Ni loo juani, lo'o jua'a
cua ndyalaa tyempo cha' caca Cristo loo
tyucui ña'a chalyuu. Nu ngua tya tsubi' la
ndu nu xña'a bi' ca slo ycui' Ndyosi, cha'
tsa lo'o talya ngusta bi' qui'ya hichu' ñati
tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús; pana juani
cua ngulo'o Ni ji'i ca su ntucua ycui' Ni,
cua ndyu'u laja ngu' bi' li'. 11 Nu ngu' tya'a
ngusñi na cha' ji'i Jesús ni, cua ntijiloo ngu'
ji'i nu xña'a bi', xqui'ya cha' ngujuii Jesús
nu ñi'ya ña'a xlya' bi'. Ná ntsii ngu' bi' ta
ngu' cha' tso'o ji'i Jesús lo'o xa' ñati; ntaja'a
ngu' bi' chcui' ngu' cha' bi', masi cujuii ñati
ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' ñasi' tsa ñati ji'i
Jesús. 12 Bi' cha' juani —nacui nu ntucua
nde cua bi'—, ca chaa ti' cu'ma nu ndi'i
ma nde su ntucua ycui' Ndyosi; pana tya'na
tsa caca cu'ma nu ndi'i ma nde chalyuu, nu
ndi'i ma nde lo tyujo'o. Cua ngua'ya ycui'
nu xña'a nde su ndi'i ma, lo'o juani ñasi'
tsa bi' ndya'a; cua jlo ti' bi' cha' tya xi tya
tsa ndyanu ji'i cha' cua'ni lya' ti' ji'i ñati
chalyuu.
13 Nu lo'o ngua cuayá' ti' nu cuaña tonu bi'
cha' cua ngulo'o ycui' Ndyosi ji'i lijya nde
lo yuu chalyuu, li' ngutu'u lca'a ni' ji'i nu
cuna'a nu ntsu'u sñi' qui'yu bi', cha' lye tsa
cua'ni lya' ti' ji'i ma' ngua ti' ni'. 14 Li' nda

ycui' Ndyosi sca latya lu'be ji'i̱ nu cuna'a̱ bi',
ñi'ya̱ ña'a̱ lu'be sca cua'ya tlyu, cha' taca ji'i̱
ma' tyacui ma' tsaa ma' ca su tyanu tso'o ti
ma' ne' quixi̱', su tyijyu' tsa ji'i̱ ca su ndya'a̱
cuaña bi'. Ca bi' ña'a̱si̱i̱ Ni ji'i̱ ma', ña'a̱
cuayá' nu tyu'u scua sna yija̱ cla'be. 15 Li'
ngusalú nu cuaña bi' hitya tu'ba ni' ndyaa
chu̱' nu cuna'a̱ bi'; ñi'ya̱ sca sta'a̱ clyaa, jua'a̱
ndyalú hitya tu'ba ni' cha' clya'ba lyiji cho'
ngua ti' ni'. 16 Li' nguxtyucua yuu ji'i̱ nu
cuna'a̱ bi', bi' cha' si̱i̱ nchcana tu'ba yuu,
ndye hitya ngutu'u tu'ba cuaña ndyo'o yuu
li'. 17 Ngunasi̱' tsa nu cuaña bi' ji'i̱ nu cuna'a̱
bi' li', ndyaa ndyaana ni' cha' cusu̱u̱ lo'o
lcaa ñati̱ nu tyu'u ji'i̱ nu cuna'a̱ ca tiya' la;
nxu̱u̱ tya'a ni' lo'o lcaa ñati̱ nu taquiya' ji'i̱
cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na, nu ña'a̱ ti ná
ntsi̱i̱ ngu' cha' cacha' liñi ngu' cha' ji'i̱ Jesús
ji'i̱ xa' ñati̱.

13

Nu tucua tya'a na'ni nu chiya'a̱ ña'a̱

1 Ndyaa na' ndyatu̱ na' to' tyujo'o li'. Na'a̱
na' nde to' hitya tyujo'o lijya̱ ndu'u tucua
sca na'ni nu chiya'a̱ tsa ña'a̱; ntucua tii tya'a
sata ni', cuati ntsu'u cati tya'a hique ni'. Ca
ta'a sata ni' bi' cua ntucua sne' nu ndubi
tsa ña'a̱, cha' laca ni' loo nde chalyuu. Ca
ta'a scua' que ni' cua nscua xtañi cuiñaja,
xtañi bi' nchcui' cha' ti'í ji'i̱ ycui' Ndyosi.
2 Ñi'ya̱ cuichi jo'ó, jua'a̱ ña'a̱ ni', ngua ti'
na'; pana tyaala ña'a̱ quiya' ni', tyucui̱ tsa
xcatya̱' ni' ñi'ya̱ ña'a̱ xcatya̱' oso. Lo'o tu'ba
ni' ni, ñi'ya̱ ña'a̱ tu'ba cuichi sa'a cuiña',
jua'a̱ ña'a̱ tu'ba ni'. Nda nu cuaña bi' cña
loo ji'i̱ nu na'ni chiya'a̱ ña'a̱ bi', cha' caca
ni' loo ji'i̱ ñati̱ chalyuu, ñi'ya̱ laca ycui' loo.
Lo'o jua'a̱ nu cuaña bi' ni, nda ni' chacuayá'
ji'i̱ na'ni chiya'a̱ ña'a̱ bi', cha' caca cua'ni ni'
cña, cha' tyanu tlyu ni' macala su nti' ycui'
ni'. 3 Cua ndyanu cuayá' lo sca scua' que ni'
su ngua quicha ni'; cua cajaa ti ni' tyempo
bi', ngua ti' na', pana ngua tso'o su lye tsa
quicha ni'. Ndube tsa ti' ñati̱ chalyuu ña'a̱
ji'i̱ ni'; ngusñi ngu' cha' ji'i̱ ni' li', xqui'ya
cha' ngua tso'o chaca quiya' su lye quicha
ni'. 4 Ngua'ni tlyu lcaa ñati̱ ji'i̱ nu cuaña bi'
li', cha' cua nda bi' chacuayá' cha' caca tlyu
nu na'ni chiya'a̱ ña'a̱ bi'; jua'a̱ ngua'ni tlyu
ngu' ji'i̱ ycui' na'ni chiya'a̱ ña'a̱. Nchcui'
ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Ná tucui ndi'i̱ chalyuu nu stu'ba lo'o
nu na'ni jua. Nga'aa nchca ji'i̱ ñati̱ xu̱u̱ tya'a
lo'o ni'.

5 Cua ngujui chacuayá' ji'i̱ nu na'ni
chiya'a̱ ña'a̱ bi', cha' chcui' cua ña'a̱ ca ti
cha', masi lye tsa cua'ni tyucuaa ti' ni',
masi chcui' cuxi ni' ji'i̱ ycui' Ndyosi. Tu'ba
ntucua tucua co' ntsu'u chacuayá' ji'i̱ ni'
cha' caca ni' loo nde chalyuu. 6 Li' nguxana
na'ni chiya'a̱ ña'a̱ bi' nda ni' qui'ya ji'i̱ ycui'
Ndyosi: nchcui' cuxi na'ni bi' ji'i̱ lcaa cña
nu ndu'ni Ni; jua'a̱ nchcui' cuxi ni' ji'i̱ su
tlyu nde cua̱ ca su ntucua ycui' Ni; jua'a̱
cuxi tsa nchcui' ni' ji'i̱ lcaa ñati̱ ji'i̱ ycui' Ni.
7 Ngujui chacuayá' ji'i̱ ni' cha' xu̱u̱ tya'a ni'
lo'o ñati̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o ycui' Ndyosi,
cha' tyiji̱loo ni' ji'i̱ ngu' bi'. Lo'o li' ngujui
chacuayá' ji'i̱ ni' cha' caca ni' loo ji'i̱ tyucui
ña'a̱ chalyuu mala su ndi'i̱ ñati̱, masi lcaa lo
ñati̱ chalyuu nu ngutu'u cua ña'a̱ ca quichi̱
tyi ngu', nu nchcui' cua ña'a̱ ca lo cha'cña
nu nchcui' ñati̱ chalyuu; 8 lcaa ñati̱ tyucui
ña'a̱ chalyuu cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ na'ni bi'
li', si ná nscua xtañi ngu' lo quityi ji'i̱ ycui'
Ndyosi. Nu ngua tya clyo la lo'o tya lyiji
cuiñá Ni chalyuu, tya li' nguscua Ni xtañi
ñati̱ nu ná nga'a̱ cha' tye chalyuu ji'i̱. Cua
ndyanu quityi bi' cuentya ji'i̱ nu ñi'ya̱ ña'a̱
xlya' nu cua ndyujuii ñati̱ ji'i̱ tsaca quiya'.

9 Bi' cha' cua'a̱ jyaca̱ ma̱ juani, si tyaja'a̱
ma̱ cuna ma̱ xi. 10 Si lo'o nscua cha' tsalo'o
ngu' ji'i̱ tsaca ma̱ ne' chcua̱, jua'a̱ caca lacua.
Ná cutsi̱i̱ ma̱ li'. Si lo'o nscua cha' cujuii ñati̱
ji'i̱ tsaca ma̱, masi lo'o maxtyi, jua'a̱ caca
lacua. Ná cutsi̱i̱ ma̱ li'. Ndu'ni cha' talo tsaa
tyiquee na ji'i̱ cha' cuxi; ndu'ni cha' lcaa tsa̱
taquiya' na ji'i̱ ycui' Ndyosi si ntsu'u cha'
ji'na lo'o Ni nde chalyuu.

11 Li' na'a̱ na' chaca na'ni chiya'a̱ ña'a̱ lijya̱
ndyu'u tucua nde lo yuu chalyuu. Ntucua
tucua tya'a sata ni'; ñi'ya̱ ña'a̱ sata xlya'
cuañi', jua'a̱ ña'a̱ sata ni', pana nchcui' ni'
ñi'ya̱ nu nchcui' nu cuaña tonu bi'. 12 Ñi'ya̱
nchca ji'i̱ na'ni chiya'a̱ ña'a̱ nu ya̱a̱ tya clyo
la nclyo ni' cña, la cui' jua'a̱ nchca ji'i̱ nu
chaca na'ni bi' culo ni' cña ji'i̱ ñati̱; cha'
juersa ndatsaa ni' ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu cha'
cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ na'ni nu ya̱a̱ clyo, nu
ngua tso'o su ti'í tsa ngula'a hique ni'. 13 Lo'o
nu chaca na'ni chiya'a̱ ña'a̱ bi', lo'o bi'
ngua'ni quiña'a̱ cha' tlyu; ngua'ni bi' cha'
ndyalú quii' nu ntsu'u nde cua̱ nde lo yuu

cha' ña'a̱ lcaa ñati̱ ji'i̱. 14 Lo'o jua'a̱ nguñilo'o
ni' ji'i̱ lcaa ñati̱ tyucui ña'a̱ chalyuu xqui'ya
cha' tlyu nu ndyu'ni ni' lo'o ndi'i̱ ni' slo nu
na'ni nu yaa̱ tya clyo bi'. Li' nchcui' ni' lo'o
lcaa ñati̱ chalyuu cha' cuiñá ngu' sca lcui̱
tyu̱, cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ lcui̱ bi'; ngüiñá
ngu' lcui̱ ji'i̱ nu na'ni nu yaa̱ tya clyo bi'
li', na'ni nu ngua tso'o masi ti'í tsa ngula'a
hique ni'. 15 Lo'o li' ngujui chacuayá' ji'i̱
nu chaca na'ni bi', cha' culatu'u cui'i̱ cha'
tyaa̱ xtyi'i lo lcui̱ ji'i̱ na'ni nu yaa̱ clyo bi';
ngua ji'i̱ lcui̱ chcui' lo'o ñati̱ li', ngua ji'i̱
cujuii ji'i̱ lcaa ñati̱ nu ná ntaja'a̱ cua'ni tlyu
ji'i̱. 16 Ngulo ni' cña ji'i̱ lcaa ñati̱ cha' chca'a̱
cuayá' ya' ngu' la'a tsu' cui̱, masi chca'a̱
cuayá' nde tyacaa̱ ngu'; masi ñati̱ tlyu, masi
ñati̱ jua'a̱ ti, masi culiya' ngu', masi ti'i ngu',
masi msu nu cua ngüi'ya ñati̱ ji'i̱, masi msu
nu ndi'i̱ tso'o ti, chca'a̱ cuayá' ji'i̱ lcaa ñati̱
cuentya ji'i̱ nu xña'a̱. 17 Ni sca ñati̱ nga'aa
ntsu'u chacuayá' ji'i̱ cha' cui'ya yu'ba, ni
cha' cujui' yu'ba, si ná ngua'a̱ cuayá' ji'i̱
ni' loo ngu'. Lo'o nu cuayá' bi' ni, xtañi
na'ni nu chiya'a̱ ña'a̱ bi' laca, cha' número
nu ca ji'i̱ xtañi ni' laca cuayá' bi'. 18 Cui'ya
na cuentya ni cha' ndyaca re. Si culacua
tso'o ti' na, quije cha' ji'na ñi'ya̱ ndyu'u cha'
ji'i̱ número ji'i̱ na'ni bi'; número ji'i̱ ni' ni,
ñi'ya̱ laca xtañi ñati̱, jua'a̱ laca bi'. Nde laca
número bi': scuá siyento ntucua snayala
ntucua scuá.

14

Sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñati̱ lubii

1 Lo'o li' na'a̱ na' chaca quiya' ca ndacua
su ndu̱ nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi' lo xlya ca'ya
Sión; stu'ba ti ndu̱ bi' lo'o sca siyento ntu-
cua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñati̱. Nde
tyacaa̱ ñati̱ bi', ndacua nscua xtañi nu ñi'ya̱
ña'a̱ xlya' bi', lo'o la cui' bi' nscua xtañi
ycui' Ndyosi Sti Ni. 2 Cuii̱ nguañi nde su
ntucua ycui' Ndyosi li'; ñi'ya̱ ndañi ndyalú
hitya sca sta'a̱ clyaa to' quee jaa' su cua̱
tsa ndyalú hitya, ñi'ya̱ ndañi lo'o lye tsa
nchcui' tyi'yu, jua'a̱ nguañi bi', ngua ti' na'.
Ndacua ndu̱ tyuu̱ tya'a ñati̱ nu tso'o tsa
ntyiji'i̱ ya' ngu' lo sañi, ngua ti' na'; 3 nde
loo su ndu̱ yaca xlya tlyu su ntucua ycui'
Ndyosi, ca su ndu̱ nu jacua tya'a na'ni tacati
bi', ca su ndu̱ nu ngu' cusu' bi', ca bi' ndu̱
ñati̱ nu ndyula lo'o sañi bi'. Sca ti nu ñati̱
quiña'a̱ bi' ngua ji'i̱ cula tu'ba jii̱ bi'; ná
ngua ji'i̱ xa' ñati̱ chalyuu ca tsa'a̱ ngu' jii̱
bi', cha' sca jii̱ nu bilya cuna ñati̱ chalyuu
laca bi'. Sca ti nu sca siyento ntucua tu'ba
ntucua jacua mil tya'a ñati̱ nu ngua'ni lyaá
Ni ji'i̱ nde chalyuu, bi' ñati̱ laca nu ngua ji'i̱
cula tu'ba jii̱ bi'. 4 Ñati̱ lubii tsiya' ti laca
nu ngu' quiña'a̱ bi'. Ná ngutu'u cha' ji'i̱
ngu' bi' lo'o xa' nu cuna'a̱ nu lo'o nguti'i̱
ngu' chalyuu, ná ngua'ni ngu' bi' cha' suba'
tsiya' ti; nguta'a̱ ngu' lo'o nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya'
bi' macala su ndya'a̱. Cua ngua'ni lyaá Ni ji'i̱
ngu' bi', cha' bi' laca ñati̱ nu tso'o nti' ycui'
Ndyosi ña'a̱ Ni ji'i̱ tya lo'o nguxana cha' ji'i̱
nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi'. Tya clyo ngusubi Ni
ji'i̱ ngu' bi', cha' cua'ni ngu' cña ji'i̱ Ni. 5 Ná
ntucua cha' cuiñi tu'ba ngu' bi' tsiya' ti, cha'
ná ntsu'u cha' cuxi ji'i̱ ngu' bi' tsiya' ti.

Tya xna tya'a xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi

6 Na'a̱ na' ndyaa chaca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi
li', nu cua̱ tsa ndacui ndyaa; ndyalo'o bi' ji'i̱
sca cha' tso'o nu ngua ti' ycui' Ndyosi chcui'
lo'o lcaa ñati̱ chalyuu, sca cha' nu ndulo tsa
ji'i̱ ñati̱ cha' cuna ngu'. Lcaa tyempo ná tye
chca cha' bi'. Slo lcaa lo ñati̱ chalyuu tyucui
ña'a̱ chalyuu mala su ndi'i̱ ñati̱, cua ña'a̱
ca quichi̱ tyi ngu', ñati̱ nu nchcui' cua ña'a̱
ca lo cha'cña nu nchcui' ñati̱ chalyuu, ca
bi' ndyaa xca̱ bi', cha' chcui' lo'o lcaa ñati̱.
7 Cuii̱ nchcui' xca̱ bi' lo'o ngu' li':

—Cutsii̱ cu'ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, cube ti'
ma̱ ji'i̱ Ni cha' tlyu tsa cña ndu'ni Ni chalyuu
—nacui̱ xca̱ bi'—. Cua ndyalaa tyempo
cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu.
Cua'ni tlyu ma̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' cua
ngüiñá Ni nde cua̱, jua'a̱ ngüiñá Ni chalyuu,
jua'a̱ ngüiñá Ni tyujo'o, jua'a̱ ngüiñá Ni lcaa
su ntyucua hitya —nacui̱ xca̱.

8 Lo'o ndyaa xca̱ bi', li' ndyalaa chaca xca̱
cha' chcui' lo'o ñati̱:

—Cua nguti̱ quichi̱ —nacui̱ nu chaca xca̱
bi'—. Cua nguti̱ quichi̱ tlyu nu naa Babilo-
nia, xqui'ya cha' ngua'ni ñu'u̱ ngu' quichi̱
bi' ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu. Cuxi tsa cña nu
ngua'ni ngu' quichi̱ bi', xqui'ya cha' ndu'ni
tlyu ngu' ji'i̱ lcui̱ jo'ó; jua'a̱ ngulu'u qui'i̱
ngu' ji'i̱ xa' ñati̱ cha' cua'ni ngu' la cui'
ti cha' cuxi slo jo'ó —nacui̱ xca̱ nu nchca
tyucuaa bi'.

9 Nchca sna quiya' juani yaa̱ chaca xca̱.
Cuii̱ nchcui' lo'o ñati̱ li':

—Xcube' ycui' Ndyosi ji'i̱ cua ña'a̱ ca ñati̱
nu ndyu'ni tlyu ji'i̱ nu na'ni chiya'a̱ ña'a̱ bi',

masi ji'i̱ ycui' ni', masi ji'i̱ lcui̱ ji'i̱ ni'. Lo'o
jua'a̱ xcube' Ni ji'i̱ lcaa ñati̱ nu nga'a̱ cuayá'
ji'i̱ ni' nde tyaca̱a̱ ngu', jua'a̱ si nga'a̱ cuayá'
ji'i̱ ni' chu̱' ya' ngu'; [10] xcube' Ni ji'i̱ ngu' bi',
cha' lye tsa ngunasi̱' Ni. Tyaqui̱ ngu' bi' lo'o
sca quii' tlyu nu nguxa' lo'o yuu sufri su
ña'a̱ nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi' ji'i̱ ngu'; jua'a̱
lcaa xca̱ nu cuentya ji'i̱ Ni ña'a̱ ji'i̱ ngu' bi' li'.
[11] Tyucui tyempo ná tye cha' tyatu̱ sñii quii'
su nchcube' ñati̱ bi'; ná caja ñi'ya̱ clyaá ngu'
bi' ji'i̱ ycui' Ndyosi, lcaa ñati̱ nu cua ngua'ni
tlyu ji'i̱ na'ni bi', masi ji'i̱ lcui̱ ti ngua'ni tlyu
ngu'; masi nga'a̱ cuayá' ti ji'i̱ ni' nde tyaca̱a̱
ngu' lo'o chu̱' ya' ngu', nga'aa clyaá ngu' bi'.
[12] Lo'o nu na ni, talo na ji'i̱ cha' cuxi sca ti si
ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi, sca ti si
taquiya' na cña nu ngulo Ni ji'na, sca ti si
xñi tso'o na cha' ji'i̱ Jesús; sca ti jua'a̱ taca
ji'na talo na ji'i̱ nu cha' cuxi bi'.

[13] Li' ndañi xtyi'i ca su ntucua ycui'
Ndyosi, nchcui' sca ñati̱ lo'o na':

—Scua clya nu'u̱ cha' re: "Tso'o tsa caca
tyiquee ñati̱ nu ndyijii laja lo'o ndyu'ni ngu'
cña ji'i̱ ycui' Ndyosi nu Xu'na na tyempo
nde loo la". La cui' jua'a̱ laca cha' nu nda
Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ma̱. Nacui̱ cha' ca
bi' tyi'i̱ cña' ñati̱ bi' li', cha' tso'o tsa cña nu
ngua'ni ngu' lo'o ya̱a̱ ngu' chalyuu; ndiya
ti' Ni cña nu ngua'ni ngu', bi' cha' tyi'u ti'
ycui' Ndyosi ji'i̱ cña nu cua ngua'ni ngu' bi'
li' —nacui̱ Ni jna'.

Nchca clacua nde chalyuu

[14] Li' na'a̱ na' su ndacui sca coo ngati̱, chu̱'
coo bi' ntucua sca nu ñi'ya̱ ña'a̱ ñati̱ ña'a̱;
ntucua sca sne' oro hique Ni, lo'o ya' Ni
ndacui sca maxtyi cha tu'ba. [15] Li' ngutu'u
sca xca̱ ne' laa ji'i̱ ycui' Ndyosi nde cua̱, nu
cui̱i̱ ngusi'ya ji'i̱ ñati̱ nu ntucua chu̱' coo bi':

—Xu'ba clya nu'u̱ maxtyi jinu'u̱, xuti'i̱
nu'u̱ ji'i̱ quixi̱' trigo, cha' bi' laca ñati̱ ji'i̱
ycui' Ni nu ndi'i̱ chalyuu. Cua ndyalaa la
cui' hora cha' caca clacua chalyuu, cua laca
nguscua se'i̱ cha' caca bi'.

[16] Ngua'ya nu ntucua chu̱' coo bi' nde lo
yuu li', nguscui̱ maxtyi ji'i̱ cha' si'yu quixi̱'
li'; jua'a̱ ngua clacua nde chalyuu.

[17] Li' na'a̱ na' chaca xca̱ nu ngutu'u ne' laa
ji'i̱ ycui' Ndyosi nde cua̱, nu ndacui maxtyi
cha tu'ba ya' yu. [18] Jua'a̱ ngutu'u tya chaca
xca̱ nu ndu̱ to' mesa su ndyaqui̱ msta̱, ya̱a̱
li'; bi' laca nu laca loo ji'i̱ quii' bi'. Li' cui̱i̱
ngusi'ya bi' lo'o xca̱ nu ndacui maxtyi cha
tu'ba ya':

—Xu'ba clya nu'u̱ maxtyi jinu'u̱, xi'yu
jyacua' si'yu losu' tyixi nu ntsu'u chalyuu,
cha' ngumi̱ tsa ña'a̱ si'yu bi'.

[19] Ngua'ya xca̱ bi' li', nguscui̱ yu maxtyi
ji'i̱ yu nde lo yuu chalyuu, ngusi'yu yu ji'i̱
jyacua' si'yu losu' bi', ngu̱ ji'i̱ ndyaa ne' sca
pilya quee nu tlyu xi cha' satá ngu' ji'i̱; la
cui' jua'a̱ xcube' tsa ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱
chalyuu, xqui'ya cha' ñasi̱' tsa Ni ji'i̱ ngu'.
[20] To' quichi̱ nscua su ngusi̱ si'yu bi', la cui'
su ngujuii ñati̱ cha' nchcube' Ni ji'i̱ ngu'.
Clyaa tsa tañi ndyalú lijya̱ lo yuu li'; tsa ña'a̱
cuayá' nu ndyalaa tu'ba cuayu, tsa lo cua
clyaa tañi ndyalú bi'. Sna siyento kilómetro
cuayá' tyijyu' ngusna tañi bi' ndyaa.

15

Ya̱lo'o xca̱ ji'i̱ quicha nu cua'ni tye ji'i̱ chalyuu

[1] Ngutu'u tucua chaca cuayá' tlyu nde cua̱
li'. Ndube tsa ti' na' lo'o na'a̱ na' ji'i̱, cha'
ndu̱ cati tya'a xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ndu̱
lo'o cati tya'a quicha nu caca su cua tye
ti chalyuu. Lo'o cua ndye ngua quicha bi'
chalyuu, li' cati̱ cha' ñasi̱' ycui' Ni.

[2] Li' na'a̱ na' sca tayu' nu ñi'ya̱ ndubi
caatya̱, jua'a̱ ndubi ña'a̱ lo tayu' bi'; ñi'ya̱
ndyatu̱ sca quii' ndyaqui̱, jua'a̱ ña'a̱ tayu'
bi', ngua ti' na'. To' tayu' caatya̱ bi' na'a̱
na' ndu̱ lcaa ñati̱ nu cua ntiji̱loo ji'i̱ nu na'ni
chiya'a̱ ña'a̱ bi'; masi cua ngujuii ngu' bi'
xqui'ya cha' bi', ná ntaja'a̱ ngu' cua'ni tlyu
ngu' ji'i̱ lcui̱ ji'i̱ na'ni bi', ni ná ntaja'a̱ ngu'
chca'a̱ cuayá' ji'i̱ ni' hichu̱' ya' ngu' lo'o
número nu cuentya ji'i̱ xtañi ni'. Ndu̱ ngu'
bi' ndyula ngu' lo'o sañi nu cua nda ycui'
Ndyosi ji'i̱ ngu'. [3] Ndyula tu'ba ngu' sca ji̱i̱
nu cua ndyula tu'ba jyo'o Moisés nu ngua
sa'ni, la cui' Moisés nu ngua'ni cña ji'i̱ ycui'
Ndyosi; lo'o nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi' ndyula
tu'ba la cui' ji̱i̱ bi'. Ndi'ya̱ nchcui' ji̱i̱ bi':

Ndyosi Xu'na ya, lcaa cña nchca jinu'u̱;
tlyu tsa cña ndu'ni nu'u̱, hasta ndube tsa ti'
lcaa ñati̱ ji'i̱ cña bi'.
Xcui' ndu'ni liñi nu'u̱ lo'o ñati̱ chalyuu,
chañi tsa laca lcaa cha' nu nchcui'
nu'u̱ lo'o ñati̱.
Sca ti nu'u̱ laca Xu'na lcaa ñati̱ tyucui ña'a̱
chalyuu.

[4] ¿Ha ná ntsi̱i̱ ngu' jinu'u̱?

¿Ha ná tyaja'a̱ ngu' ñacui̱ ngu' cha' tlyu tsa cña nu ndu'ni nu'u̱?
Sca ti ycui' nu'u̱ nu lubii tsa cresiya jinu'u̱.
Cua na'a̱ ngu' lcaa su ndyu'ni cuayá' nu'u̱ ji'i̱ ñati̱ cha' liñi tsa ndyu'u cha';
bi' cha' tyaa̱ lcaa ñati̱ tyucui ña'a̱ chalyuu ca su ntucua nu'u̱, cha' cua'ni tlyu ngu' jinu'u̱.
Ndye jii̱ nu ndyula tu'ba ngu' li'.
5 Tiya' la li' na'a̱ na' ne' laa tlyu ji'i̱ ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua̱. Ca cla'be bi' ndu̱ ni'i̱ nu tacati tsa su ntsu'u co'o quee cuaja' nu nscua cha' lo; la cui' cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ñati̱ tya clyo la laca bi'. 6 Li' ngutu'u nu cati tya'a xca̱ bi' ne' laa, ndyalo'o ngu' ji'i̱ ca ta'a cati quicha nu caca lo'o cua tye ti chalyuu. Xcui' late' ngati̱ lacu' xca̱ bi', late' nu lubii tsa ña'a̱; jua'a̱ cua ndyaaca̱' sintya oro tyiquee ngu'. 7 Lo'o li' ndatu̱ sca na'ni tacati bi', lo'o jua'a̱ cati tya'a ca'ña oro ntucua ya' ni'; ne' ca'ña bi' ntsu'u cha' ti'í nu ta ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱ chalyuu, cha' ñasi̱' tsa Ni ji'i̱ ngu', ycui' Ndyosi nu ná nga'a̱ cha' tye yija̱ ji'i̱ Ni. Nda ni' ca'ña bi' ji'i̱ nu cati tya'a xca̱ bi' li'. 8 Ngutsa'á̱ ne' laa ntsu'u sñii cha' xcutsii̱ ji'na, cha' tacati tsa cha' bi', cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ná tucui ngua ji'i̱ tsaa ne' laa bi' ña'a̱ cuayá' tye ca ta'a cati quicha nu ta nu cati tya'a xca̱ bi' lijya̱ nde chalyuu.

16

Ca'ña nu ntsu'u cha' ti'í nu ta ycui' Ndyosi ji'i̱ ñati̱

1 Lo'o li' ndyuna na' cha' nchcui' sca ñati̱ ne' laa tlyu bi', cuii̱ nchcui' lo'o nu cati tya'a xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi bi':

—Yaa clya ma̱ salú ma̱ na nu ntsu'u ne' ca'ña bi' nde lo yuu chalyuu, nu cati tya'a ca'ña nu ntsu'u cha' ti'í ne', nu ta Ni ji'i̱ ñati̱.

2 Li' ndyaa xca̱ nu nchca clyo, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji'i̱ nde lo yuu chalyuu. Li' tonu tsa quichu' ntyucua tyucui ña'a̱ hichu̱' ñati̱; ti'í tsa nti' ngu' li', lcaa ñati̱ nu cua nga'a̱ cuayá' ji'i̱ na'ni nu chiya'a̱ ña'a̱ bi', lcaa ñati̱ nu cua ndyu'ni tlyu ji'i̱ ni'.

3 Lo'o li' ndyaa xca̱ nu nchca tyucuaa, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji'i̱ ca lo tyujo'o; ngutsa'a̱ hitya li', ngua tyucu̱ ñi'ya̱ nti' tañi sca jyo'o. Ngujuii lcaa na lu'ú nu ntsu'u lo tyujo'o li'.

4 Lo'o li' ndyaa xca̱ nu nchca tyuna, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji'i̱ tyucui ña'a̱ to' sta'a̱, lcaa su ntyucua hitya tyucui ña'a̱ chalyuu; ngutsa'a̱ hitya bi' li', ngua tañi. 5 Li' ndyuna na' nchcui' xca̱ nu laca loo ji'i̱ hitya:

—Liñi tsa cña ndyu'ni nu'u̱ cha' nchcube' nu'u̱ ji'i̱ ñati̱ cuxi bi', Xu'na —nacui̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi—, cha' lubii tsa cresiya ji'i̱ ycui' nu'u̱. Lu'ú nu'u̱ juani, jua'a̱ nu ngua tya clyo lu'ú nu'u̱. 6 Tya ndyi'u ti' nu'u̱ ñi'ya̱ ngua lo yuu tya sa'ni la, nu lo'o cua ndyujuii ngu' ji'i̱ ñati̱ jinu'u̱; cua ndyujuii ngu' bi' ji'i̱ tyuu̱ tya'a ñati̱ nu ngua tu'ba jinu'u̱ cha' nchcui' nu'u̱ lo'o ñati̱. Lo'o juani la cui' ñi'ya̱ nu ngua'ni ngu' tya li', la cui' jua'a̱ nda nu'u̱ cha' ti'í ji'i̱ ngu', cha' tyi'u ti' ngu' ji'i̱ jyo'o nu cua ndyujuii ngu' ji'i̱ tya sa'ni la.

7 Li' ndyuna na' cha' nu nchcui' ñati̱ nde su ntucua mesa su ndyaqui̱ msta̱:

—Ndyosi Xu'na ya —nacui̱ ngu'—, ycui' nu'u̱ ni, lcaa cña nchca jinu'u̱ —nacui̱ ngu'—. Liñi tsa ndyu'ni nu'u̱ lo'o nchcube' nu'u̱ ji'i̱ ñati̱ bi' jua'a̱; chañi tsa cha' nu nchcui' nu'u̱ ji'i̱ ñati̱ bi', cha' cuxi tsa cña ndu'ni ngu' bi'.

8 Lo'o li' ndyaa xca̱ nu nchca jacua, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji'i̱ lo cuichaa; tyique' tsa ndyaca li', cha' cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i̱ cuichaa cha' chumi̱' hichu̱' ñati̱. 9 Tyuu̱ tya'a ñati̱ ngua quicha li', cha' nguula tsa tyique' nda bi'. Li' nguxana ngu', lye tsa nxlyú ngu' cha' hichu̱' ycui' Ndyosi, cha' ycui' Ni laca nu ngulo cña cha' yaa̱ quicha bi'; pana ná ntaja'a̱ ngu' tsiya' ti culochu̱' ngu' ji'i̱ cha' cuxi nu ntsu'u ji'i̱ ngu', cha' li' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi.

10 Lo'o li' ndyaa xca̱ nu nchca ca'yu, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji'i̱ nde loo su ntucua tlyu na'ni nu chiya'a̱ ña'a̱ bi'; ngua talya yata tyucui ña'a̱ su laca ni' loo li'. Ti'í tsa nti' ñati̱ chalyuu, cua laca ñi'ya̱ si na cua nguliji ti' ngu'. 11 Ña'a̱ ti tya nda ngu' qui'ya ji'i̱ ycui' Ndyosi nu laca loo nde cua̱, cha' nda Ni cha' ti'í bi' ji'i̱ ngu', nda Ni quichu' bi' ntyucua hichu̱' ngu'; pana ná ntaja'a̱ ngu' xtyanu ngu' ji'i̱ cha' cuxi nu ndu'ni ngu'.

12 Lo'o li' ndyaa xca̱ nu nchca scuá, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji'i̱ nde to'

sta'a̱ tlyu nu naa Eufrates; ndye sta'a̱ bi' ngüityi li', ndyanu sca tyucuii̱ nu cua laca ngua tso'o ti cha' caa̱ tyuu̱ tya'a nu laca loo cha' cusuu̱. Tyijyu' tsa tyu'u ngu' caa̱ ngu', ca su ntyucua cuichaa tyu'u ngu' bi'.

13 Li' na'a̱ na' cha' ngutu'u tucua sna tya'a cuiñaja; ñi'ya̱ ña'a̱ cuityi', jua'a̱ ña'a̱ cuiñaja bi'. Ngutu'u bi' nde tyuu tu'ba cuaña tonu bi', cuati nde tyuu tu'ba na'ni chiya'a̱ ña'a̱ bi', cuati nde tyuu tu'ba nu ñati̱ nu cuiñi ti nchcui' cha' ji'i̱ ycui' Ndyosi; ca bi' ngutu'u cuiñaja bi' lijya̱. 14 Msu ji'i̱ nu xña'a̱ laca cuiñaja bi'; nchcutsii̱ bi' ji'i̱ ñati̱, cha' nchca ji'i̱ cua'ni cha' tlyu. Ndya'a̱ cuiñaja bi' nxuti'i̱ ji'i̱ lcaa nu laca loo chalyuu, cha' tyaa̱ ngu' cha' cusuu̱ tsa̱ tlyu lo'o cua tye ti chalyuu. Cua ntsu'u cña nu cua'ni ycui' Ndyosi nu Xu'na na lo'o ndyaca cha' cusuu̱ bi'. 15 "Cua'a̱ jyaca̱ ma̱", nacui̱ Jesús, "tsiya' ca tyu'u tucua na' tyaa̱ na' ñi'ya̱ nti' sca nu cuaana. Tso'o caca tyiquee ñati̱ nu tii ti ti' tyi'i̱ chalyuu, xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' jna'; nga'aa ca tyuju'u ti' ngu' bi' slo ñati̱ lo'o tyalaa hora nu tyaa̱ na' li'." Jua'a̱ nacui̱ Jesús ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ Ni. 16 Li' nxuti'i̱ cuiñaja bi' ji'i̱ ngu' laca loo, cha' tyaa̱ ngu' nde sca nati̱', su naa Armagedón cha'cña ji'i̱ ngu' judío.

17 Lo'o li' ndyaa xca̱ nu nchca cati, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji'i̱ lo cui'i̱ ti. Li' cuii̱ nchcui' nu ntucua lo yaca xlya tlyu nde ne' laa tlyu ji'i̱ ycui' Ndyosi nde cua̱:

—Cua ngua bi' juani —nacui̱ Ni.

18 Li' lye tsa ndyubi, lye tsa nguañi tyucui ña'a̱ lo tyujo'o, lye tsa nchcui' tyi'yu, lye tsa ngulacui̱ chalyuu; bilya clyacui̱ chalyuu jua'a̱ tya lo'o ngüiñá Ni ji'i̱ ñati̱ chalyuu. Tlyu tsa cha' ngua. 19 Ti'í tsa ngutsu yuu su nscua quichi̱ tlyu, nu quichi̱ Babilonia bi'; sna yu'be ngua quichi̱ bi' li'. Lo'o jua'a̱ nguti̱ lcaa quichi̱ tonu nu ndi'i̱ xa' chalyuu, cha' ndyi'u ti' Ni nchcube' Ni ji'i̱ ngu' quichi̱ tlyu bi'; tlyu tsa cha' ti'í ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi', cha' ñasi̱' tsa Ni ji'i̱ ngu'. 20 Ndye nguliji yu'u lcaa yuu nu ntsu'u cla'be hitya, nguliji yu'u lcaa ca'ya cua̱ jua'a̱ ti; nga'aa na'a̱ ngu' ji'i̱ li'. 21 Cuati nde cua̱ ndyalú tyo quee tonu ngua'ya lo yuu. Ti'i̱ tsa bi'; ña'a̱ cuayá' tu'ba kilo, tsa lo cua cuayá' ti'i̱ ntsu'u sca ti yu'be tyo quee nu ndyalú hique ñati̱ chalyuu li'. Lo'o jua'a̱ tlyu tsa cha' cuxi nchcui' ngu' ji'i̱ ycui' Ndyosi li'; lye tsa nguxlyú ngu' cha' hichu̱' Ni xqui'ya tyo quee bi', cha' tlyu tsa cña ndyu'ni Ni nde chalyuu.

17

Ndu'ni ñu'u̱ tsa ngu' quichi̱ tlyu ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu

1 Li' yaa̱ sca xca̱ ca slo na', sca ngu' tya'a nu cati tya'a xca̱ nu ntucua ca'ña oro ya' bi'. Nchcui' lo'o na' li':

—Cuaa̱ nu'u̱ ca nde cha' culu'u na' jinu'u̱ ñi'ya̱ xcube' Ni ji'i̱ ngu' quichi̱ tlyu nu lye tsa ndyu'ni ñu'u̱ ji'i̱ ñati̱ chalyuu; la cui' quichi̱ tlyu laca su ntsu'u tyuu̱ tya'a sta'a̱ cacua ti to' quichi̱. 2 Quiña'a̱ tsa cha' suba' ndyu'ni ngu' nu laca loo nde chalyuu, cha' tyuu̱ tsa tya'a jo'ó ntsu'u ji'i̱ ngu' xqui'ya ngu' quichi̱ tlyu bi'; jua'a̱ ngunu'u̱ tyiquee ñati̱ tyucui ña'a̱ chalyuu xqui'ya cha' suba' nu ndyu'ni ngu' bi'.

3 Li' ndyalo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi 'na, ndyaa na' lo'o sca xca̱ ji'i̱ ycui' Ni ca ne' quixi̱' su ná ndi'i̱ ñati̱. Ca bi' na'a̱ na' su ntucua sca nu cuna'a̱ hichu̱' sca na'ni nga'a, nu chiya'a̱ tsa ña'a̱; hichu̱' ni' nscua quiña'a̱ tsa cha' cuxi, nu ti'í tsa nchcui' ji'i̱ ycui' Ndyosi. Ntucua cati tya'a hique ni', cuati ntucua tii tya'a sata ni'. 4 Late' cuaa ña'a̱, late' nga'a catsi ña'a̱ lacu' nu cuna'a̱ bi'; chu̱' late' bi' ndacui quiña'a̱ tsa chcua̱ tso'o lo'o quee ndubi lo'o xa' la quee nu quiña'a̱ tsa nga'a̱. Ntucua sca tasa oro ya' nu cuna'a̱ bi'; ne' bi' ntsu'u lcaa lo cha' cuxi, lcaa lo cha' suba' nu cua ngua'ni nu cuna'a̱ bi' yaa̱ nde chalyuu. 5 Nde tyacaa̱ nscua sca xtañi nu cuna'a̱ bi', pana ná ca cuayá' ti' na ji'i̱ si ná nslo na xtañi bi': "Babilonia tonu laca re, cha' nde laca quichi̱ tyi lcaa ñati̱ nu ndyu'ni cha' suba' tyucui ña'a̱ chalyuu". Jua'a̱ nscua nde tyacaa̱ nu cuna'a̱ bi'. 6 Li' na'a̱ na' cha' lye tsa ndyu'ni nu cuna'a̱ bi'; ñi'ya̱ ndu'ni sca nu cu'bi, jua'a̱ ndyu'ni nu cuna'a̱ bi', xqui'ya cha' cua ndyujuii bi' ji'i̱ ñati̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi, ndyujuii ji'i̱ ñati̱ nu ná ntsii̱ nchcui' liñi cha' ji'i̱ Jesús nde chalyuu. Lo'o cua na'a̱ na' ji'i̱ nu cuna'a̱ bi', quiña'a̱ tsa cha' ngulacua ti' na' li'. 7 Lo'o li' ndacha' nu xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi bi' 'na:

—¿Ni cha' laca ndube tsa ti' nu'u̱? —nacui̱—. Culu'u na' jinu'u̱ cua ña'a̱ ca cha' tucui nu ntsu'u ji'i̱ nu cuna'a̱ nu ntucua chu̱' na'ni chiya'a̱ ña'a̱ jua, nu na'ni nu ntucua cati tya'a hique ni' lo'o tii tya'a sata

ni'; culu'u na' jinu'u̱ sca cha' nu ná nchca
cuayá' ti' ñati̱ ji'i̱ —nacui̱—. [8] Na'ni nu cua
na'a̱ nu'u̱ jua, ngutu'u bi' nu ngua tya sa'ni
la, nga'aa lu'ú bi' juani; pana cua ngulala
ti tyu'ú ni' chaca quiya', masi nscua nde
tyuquee qui'ñi bi', cha' tyaa ni' ca chalyuu
talya su tye ni' cati̱ ni' tsiya' ti —nacui̱—.
Cua ña'a̱ ca ñati̱ nu ná nscua xtañi lo quityi
ji'i̱ ycui' Ndyosi, quiña'a̱ tsa cha' culacua ti'
ngu' lo'o ña'a̱ ngu' ji'i̱ na'ni bi'; pana tya
clyo lo'o tya lyiji xana chalyuu re, cua nscua
xtañi ñati̱ nu cua nda ycui' Ndyosi chalyuu
nu ná nga'a̱ cha' tye ji'i̱. Ngutu'ú na'ni bi'
nu ngua tya sa'ni la, masi nga'aa lu'ú bi'
juani; pana ña'a̱ ti tya tyu'ú bi', masi chaca
tya quiya'.

[9] 'Ndi'ya̱ ndyu'u cha' bi' si ca cuayá' ti' ma̱
ji'i̱ —nacui̱ xca̱ 'na—. Nu cati tya'a hique
na'ni bi' ni, bi' laca cati tya'a lo cuatii̱ su
nscua quichi̱ tlyu nu lye tsa ndyu'ni ñu'u̱ ji'i̱
chalyuu. Lo'o jua'a̱ ndi'i̱ cati tya'a rey nu
laca loo chalyuu. [10] Cua ndye cha' ji'i̱ ca'yu
tya'a rey nu laca loo bi', jua'a̱ ña'a̱ ti tya
ntucua chaca rey tya'a nu laca loo bi', lo'o
jua'a̱ tya lyiji tyu'u tucua chaca tya'a rey nu
caca loo bi' nde loo la; pana xti ti tyempo
tyi'i̱ bi' lo'o tyaa̱ bi' chalyuu. [11] Lo'o nu na'ni
nu ngutu'ú nu ngua sa'ni bi', pana nga'aa
lu'ú bi' juani, bi' laca tya chaca tya'a rey nu
laca loo; ñi'ya̱ laca loo nu cati tya'a rey bi'
nde chalyuu, jua'a̱ caca loo nu chaca rey bi'
nde lo yuu chalyuu, cha' la cui' bi' laca nu
cua tyaa ti ca bilyaa —nacui̱ xca̱ jna'—.

[12] 'Lo'o na'a̱ nu'u̱ na'ni bi', cha' tii tya'a
sata ni' ntucua hique ni', bi' laca tya tii
tya'a rey nu tya lyiji caca loo chalyuu. Cua
ntsu'u chacuayá' ji'i̱ ngu' bi', cha' caca ngu'
loo masi chaca hora tya; stu'ba ti caca tlyu
ngu' bi' lo'o nu na'ni chiya'a̱ ña'a̱ bi' li'.
[13] Sca ti cha' nda'ya hique nu tii tya'a rey
bi', cha' xtyucua ngu' ji'i̱ na'ni bi', cha' ta
ngu' chacuayá' ji'i̱ ni'. [14] Xcui' xu̱u̱ tya'a ngu'
lo'o ycui' Ni, nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi'; pana
tyiji̱loo nu ñi'ya̱ ña'a̱ xlya' bi' ji'i̱ na'ni bi',
lo'o jua'a̱ tyiji̱loo ñati̱ nu ndya'a̱ lo'o Ni ji'i̱
ni', xqui'ya cha' laca ycui' Ni Xu'na lcaa ñati̱
chalyuu, laca ycui' Ni loo la ji'i̱ lcaa ngu' nu
laca loo nde chalyuu. Lo'o jua'a̱ nu ñati̱ ji'i̱
ycui' Ni ni, cua ngusubi Ni ji'i̱ ngu' bi'; na
cua nguane Ni ji'i̱ ngu' bi', lo'o jua'a̱ tso'o
tsa ngusñi ngu' cha' ji'i̱ ycui' Ni —nacui̱ xca̱
'na.

[15] Tya nchcui' la nu xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi bi'
lo'o na' li':

—Ñi'ya̱ laca sta'a̱ nu nscua cacua ti to'
quichi̱ tlyu bi', jua'a̱ laca ñati̱ chalyuu, cha'
tsa tlyu ti lijya̱ lcaa lo ñati̱ chalyuu ca quichi̱
bi'; ngutu'u ngu' tyucui ña'a̱ chalyuu mala
su ndi'i̱ ñati̱, nchcui' ngu' lcaa lo cha'cña
nu nchcui' ñati̱ chalyuu. [16] Lo'o lcaa rey nu
laca nu tii tya'a sata na'ni chiya'a̱ ña'a̱ nu
na'a̱ ca ti nu'u̱, lo'o jua'a̱ ycui' na'ni bi', lo'o
ngu' bi' ca ti'í ti' ngu' ña'a̱ ngu' ji'i̱ quichi̱
tlyu bi'; xlyaá ngu' lcaa cha' tso'o nu ntsu'u
ji'i̱ ngu' quichi̱ bi', tyanu ngu' quichi̱ jua'a̱
ti li'. Taqui̱ rey quichi̱ bi' li', cua'ni tye
ngu' ji'i̱ ngu' quichi̱ bi'. [17] Cua ngua'ni ycui'
Ndyosi cha' ca'ya cha' hique rey, bi' cha'
cua'ni ngu' jua'a̱, cha' ta ngu' chacuayá'
caca nu na'ni chiya'a̱ ña'a̱ loo, ña'a̱ cuayá'
tyu'u scua lcaa cha' nu nacui̱ Ni cha' caca.
[18] Nu cuna'a̱ nu na'a̱ nu'u̱ ni, ñi'ya̱ nti' nu
quichi̱ tlyu nu laca loo bi', jua'a̱ laca nu
cuna'a̱ bi'; nclyo bi' cña ji'i̱ lcaa ngu' nu laca
loo chalyuu.

18

Nguti̱ quichi̱ Babilonia

[1] Tiya' la li' na'a̱ na' ji'i̱ chaca xca̱ ji'i̱ ycui'
Ndyosi lijya̱ ca'ya nde lo yuu chalyuu; tlyu
tsa chacuayá' ntsu'u ji'i̱ xca̱ bi', lo'o jua'a̱
ndubi tsa ña'a̱ tyucui ña'a̱ yu, ña'a̱ cuayá'
nda yu xee tyucui ña'a̱ chalyuu. [2] Cui̱i̱ tsa
nchcui' xca̱ bi':

—Cua ndye cha' ji'i̱ quichi̱ Babilonia bi'
—nacui̱—, ndye quichi̱ tlyu bi' nguti̱. Ca
su nguti'i̱ quichi̱ bi' cua tsubi' la, ca bi' laca
to' tyi cuxee juani, masi tyi cuiñaja laca
bi' juani. Ca bi' ntucua to' tyi lcaa lo cui'i̱
cuxi, lcaa lo na'ni cuityi nu ntucua lu'be
nu chiya'a̱ ña'a̱. [3] Tya sa'ni ngulu'u ngu'
quichi̱ bi' ji'i̱ lcaa ñati̱ chalyuu cha' cua'ni
ngu' cha' suba', cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i̱ xa'
jo'ó; lye ndatsaa ngu' bi' ji'i̱ ñati̱, cha' lo'o
ngu' cua'ni ngu' cha' cuxi lo'o tya'a ñati̱.
Suba' tsa ngua'ni lcaa nu laca loo chalyuu
lo'o nguta'a̱ ngu' nde quichi̱ bi'. Ná tye chca
cha' cuxi nu ngua'ni ngu' ca quichi̱ bi', bi'
cha' ngua ji'i̱ ngu' culiya' ngua'ni tsa ngu'
ngana.

[4] Li' xa' nguañi nchcui' sca ñati̱ ca su
ntucua ycui' Ndyosi, nchcui' lo'o ñati̱ ji'i̱
ycui' Ni:

—Tyu'u clya cu'ma ñati̱ 'na juani, tyu'utsu' ma nde quichi̱ tlyu bi' —nacui̱ Ni—. Ná
ntsu'u cha' cua'ni stu'ba ma cha' lo'o ngu'
bi', nu lo'o ndyu'ni ngu' cha' cuxi, cha' ná
xcube' ycui' Ndyosi ji'i̱ ma stu'ba ti lo'o nu
ngu' cuxi bi'. 5 Quiña'a tsa cha' cuxi ndyu'ni
ngu' quichi̱ bi'; hasta cua jlo ti' ycui' Ndyosi
cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'i̱ ngu', lo'o jua'a
ndyi'u ti' Ni ji'i̱ cha' cuxi nu ndu'ni ngu'.
6 Xcube' Ni ji'i̱ ngu' bi' li'; la cui' ñi'ya lo'o
cua nguxcube' ngu' ji'i̱ ma, jua'a xcube' Ni
ji'i̱ ngu' bi', masi tucua quiya' ta Ni cha' ti'í
ji'i̱ ngu' quichi̱ bi'. Lye tsa ndyu'ni lya' ti'
ngu' bi' ji'i̱ xa' ñati̱, bi' cha' cua'ni yala Ni
cha' tucua quiya' xcube' Ni ji'i̱ ngu'. 7 Tso'o
si chcube' ñati̱ bi', tso'o si caca xñi'i̱ ti'
ngu', cha' lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu'
lo'o tya'a ngu' xqui'ya cha' culiya' nu ntsu'u
ji'i̱ ngu'. Xcui' ndi'ya ntsu'u tyiquee ngu'
bi': "Ñi'ya nti' ntucua rey, jua'a ntucua na",
nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'. "Si'i ngu' ti'i laca
na, ná nga'a cha' caca xñi'i̱ ti' na", nacui̱
ngu'. 8 Xqui'ya cha' jua'a ntsu'u tyiquee
ngu', bi' cha' cua'ni Ni cha' sca ti tsa xñi
lcaa quicha ji'i̱ ngu', lcaa quicha nu nga'a
cha' tyacua ji'i̱ ngu' bi'. Cajaa ngu' xqui'ya
quicha tlyu, xi'ya tsa ngu' cha' xñi'i̱ ti' ngu',
caca jbi'ña ji'i̱ ngu', cuati jua'a tye quichi̱ tyi
ngu' tyaqui̱. Tlyu tsa cña nu ndu'ni ycui'
Ndyosi nu Xu'na na, bi' laca Ni nu ndyu'ni
cuayá' ji'i̱ ngu' quichi̱ tlyu bi'.

9 Cunaa tsa lcaa ngu' nu laca loo chalyuu;
xi'ya tsa ngu' lo'o ña'a ngu' tyatu̱ sñii cha'
ndyaqui̱ quichi̱ tlyu bi', cha' stu'ba ntsu'u
cha' ji'i̱ ngu' lo'o ngu' quichi̱ bi'. Ndu'ni lya'
ti' ngu' ji'i̱ tya'a ñati̱ ngu', lo'o jua'a suba'
tsa ndu'ni ngu' lo'o ngu'. 10 Tyijyu' ti tsatu̱
ngu' cha' tyutsii̱ tsa ngu' lo'o ña'a ngu' cha'
cati̱ quichi̱ bi':

—Ti'i tsa cu'ma juani, ngu' quichi̱ Babilonia —nacui̱ ngu' li'—. Tlyu tsa quichi̱ tyi
ma nquicha', sii̱ tsa loo chalyuu su ngua loo
quichi̱ tyi ma; pana juani ni, sca hora ti ndye
nchcube' ma.

11 Lo'o jua'a lcaa ngu' culiya' nu ndi'i̱
chalyuu, tya'na tsa cua'ni ngu'; xñi'i̱ tsa
caca tyiquee ngu' cha' nga'aa caja ñati̱ nu
cui'ya yu'ba ji'i̱ ngu': 12 nga'aa cui'ya ngu'
oro ji'i̱ ngu', masi plata, masi quee ndubi,
masi tyaaca' quee ngati̱; nga'aa cui'ya ngu'
late' ngati̱ ji'i̱ ngu', nu quiña'a tsa nga'a,
masi late' cuaa ña'a, masi late' sera, masi
late' nu ntsu'u tyuu̱ tya'a color ji'i̱; jua'a
lcaa lo yaca nu ñaa tyijyu', lcaa na ndya' lo'o
tyijya sata ngati̱, masi na ndya' lo'o yaca
nu quiña'a nga'a, masi na ndya' lo'o chcua
ngatsi, masi na ndya' lo'o chcua ti, masi
na ndya' lo'o quee tacalya ti, nga'aa cui'ya
ngu' ji'i̱ tsiya' ti; 13 jua'a canelya, lo'o lcaa
lo xtyi'i nu tyu'u lo na cacu na, masi yana
jo'ó nguxa' ti, masi yana jo'ó ycui' nu ngati̱
ti, masi taná ji'i̱ yaca mirra nu tyixi xtyi'i,
nga'aa cui'ya ngu' ji'i̱; lo'o jua'a lcaa lo xa' la
yu'ba nu ndujui' ñati̱, masi vino, masi setye
nu tyu'u lo na cacu na, masi catyá xlyá,
masi nscua', masi bata, masi xlya', masi
cuayu, jua'a carreta nu ntyojolaqui cuayu,
masi msu nu ndyi'ya ñati̱, masi tyucui ña'a
tsaca ñati̱ chalyuu na, nga'aa caca caya' bi'.
14 Chcui' ngu' nu ndujui' yu'ba bi' lo'o ngu'
quichi̱ bi' li':

—Cua ndye nguliji lcaa cha' tso'o nu
ndacui tsa ti' ma ji'i̱; jua'a cua ndye cha'
culiya' ji'na, cua ndye lcaa lo na nu tso'o
ña'a ji'na —ñacui̱ ngu'—. Nga'aa quije cha'
tso'o bi' ji'na juani.

15 Lo'o jua'a nu ngu' culiya' bi' ni, ngu'
nu ngujui cha' culiya' ji'i̱ lo'o ndyu'ni ngu'
ngana nde lquichi̱ bi', tyijyu' ti tsatu̱ ngu',
cha' tyutsii̱ tsa ngu' ña'a ngu' lo'o cati̱
quichi̱ bi'; tya'na tsa cua'ni ngu', cha' xñi'i̱
tsa ti' ngu' caca. 16 Lo'o li' ndi'ya chcui' ngu'
bi':

—Ti'i tsa ma, cu'ma ngu' quichi̱ re juani;
tlyu tsa quichi̱ tyi ma nquicha' —ñacui̱
ngu' culiya' li'—. Tya sa'ni la xcui' late'
ngati̱ ña'a, lo'o late' cuaa ña'a, lo'o late' nu
ntsu'u tyuu̱ tya'a color nchcu' ngu' quichi̱
tyi ma; xcui' chcua oro, lo'o quee ndubi, lo'o
tyaaca' quee ngati̱ ndacui yane ngu', yane
ya' ngu'. 17 Juani ni, sca hora ti nguna' lcaa
cha' culiya' bi' ji'na —ñacui̱ ngu'.

Lo'o jua'a tyu̱ lcaa nu nclya' yaca ni'i̱, lo'o
ngu' nu ndyu'ni cña ne' yaca ni'i̱, lo'o ngu'
nu nda caya' cha' tsaa tyijyu' lo'o yaca ni'i̱
bi', lo'o jua'a xa' ñati̱ nu ndyiji ngana ji'i̱
tyijyu' lo'o yaca ni'i̱ bi'; tyijyu' ti tsatu̱ ngu'
bi', 18 xi'ya tsa ngu' lo'o ña'a ngu' tyatu̱ sñii
cha' ndyaqui̱ quichi̱ tlyu bi':

—Bilya ña'a na chaca quichi̱ nu culiya' la,
ñi'ya ngua culiya' tsa quichi̱ re —ñacui̱ ngu'
ji'i̱ tya'a ngu'.

19 Li' cu̱ ngu' sñii yuu nde hique ngu', ñi'ya̱
nu ndu'ni ngu' bi' lo'o xñi'i̱ tsa ti' ngu'.
Xi'ya tsa ngu' li':

—Ti'i tsa ma̱, cu'ma̱ ngu' tya'a quichi̱ tyi
na juani, cha' tlyu tsa quichi̱ tyi na nquicha'
—ñacui̱ ngu' bi'—. Tya sa'ni la culiya' tsa
ngua lcaa na nu laca na xu'na yaca ni'i̱, nu
ndya'a̱ na lo'o yu'ba ji'i̱ quichi̱ bi' tyijyu'.
¿Ma caja cha' bi' juani? Sca hora ti nguna'
lcaa cha' tso'o ji'na —ñacui̱ nu ndya'a̱ lo'o
yaca ni'i̱ bi'.

20 Pana cacha' na' ji'i̱ ma̱ juani, cu'ma̱ nu
ndi'i̱ ca su ntucua ycui' Ndyosi nde cua̱,
cua'ni ma̱ cha' ca chaa tsa ti' ma̱ lo'o tyalaa
hora cati̱ quichi̱ bi'; lo'o jua'a̱ cu'ma̱ ñati̱
chalyuu nu ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o ycui'
Ndyosi, lo'o cu'ma̱ ñati̱ nu ngua'a̱loo Ni ji'i̱
ma̱ cha' cua'ni ma̱ cña ji'i̱ Ni, lo'o cu'ma̱ nu
laca ma̱ tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi cha' nchcui'
Ni lo'o ñati̱, cua'ni ma̱ cha' ca chaa tsa ti' ma̱
cha' liñi tsa ndu'ni Ni lo'o xcube' Ni ji'i̱ ngu'
quichi̱ bi', xqui'ya cha' xña'a̱ tsa ngua'ni
ngu' bi' lo'o ma̱.

21 Lo'o li' ya̱a̱ sca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi nu
tlyu tsa cña ngua ji'i̱ cua'ni. Ngusicua̱ xca̱
bi' sca quee tonu nu lo scuii ti ña'a̱; ñi'ya̱
ña'a̱ sca quee ji'i̱ molino, jua'a̱ ña'a̱ quee bi'.
Ngu̱ ji'i̱ ndyaa nde lo hitya tyujo'o li'.

—La cui' jua'a̱ caca ji'i̱ quichi̱ Babilo-
nia, quichi̱ tlyu bi' —nacui̱ xca̱ bi'—, cha'
xlyú ngu' ji'i̱ quichi̱ bi' ca lo yuu tsiya'
ti; nga'aa ña'a̱ ngu' ji'i̱ quichi̱ bi' chaca
quiya' li'. 22 Nga'aa cañi cula'á ngu' musca
lquichi̱ bi' li'; masi sañi, masi yaca quii, masi
cui'chcua̱, nga'aa cañi tsiya' ti cula'á ngu'
ji'i̱ chaca quiya'. Nga'aa caja tsiya' ti ngu'
cuityi nu cuiñá ni'i̱ ji'i̱ ma̱, nu cuiñá yaca
ji'i̱ ma̱, ni nga'aa cañi tsiya' ti coo molino
ca su nguti'i̱ ma̱; 23 nga'aa tyaca̱' tsiya' ti
tyu'u xee toni'i̱ ji'i̱ ngu' quichi̱, nga'aa cañi
chcui' ngu' cuañi' lo'o tya'a ngujui clyo'o ca
ti ngu'. Tya sa'ni la ná ntsu'u ngu' culiya'
tyucui ña'a̱ chalyuu ñi'ya̱ nu culiya' cu'ma̱
quichi̱ bi'; pana cua nñilo'o ma̱ ji'i̱ quiña'a̱
tya'a ñati̱ chalyuu, xqui'ya cha' tlyu tsa cha'
cucha'a̱ nchca ji'i̱ ma̱.

24 Bi' cha' cua nchcube' ycui' Ndyosi ji'i̱
ngu' quichi̱ Babilonia bi', xqui'ya cha' cua
nquijeloo ji'i̱ Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i̱ ngu' bi';
tyucui ña'a̱ chalyuu cua ndyujuii ngu' bi' ji'i̱
jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i̱ ycui' Ndyosi,
lo'o jua'a̱ cua ndyujuii ngu' bi' ji'i̱ xa' la ñati̱
chalyuu nu ntsu'u cha' ji'i̱ lo'o Ni.

19

1 Tiya' la xi ndyuna na' nchcui' ñati̱ nu
ndi'i̱ tsa tlyu ti ca su ntucua ycui' Ndyosi.
Ndi'ya̱ nchcui' ngu' li':

Cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi, cha' nchca
ji'i̱ Ni cua'ni lyaá Ni ji'i̱ ñati̱.
Cua'ni chi̱ na loo ycui' Ndyosi, cha' nchca
ji'i̱ Ni cua'ni Ni lcaa lo cña tsiya' ti.
2 Chañi tsa laca lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ni
lo'o ñati̱, liñi tsa ndyu'ni cuayá' Ni
ji'i̱ ñati̱ chalyuu.
Cua nchcube' Ni ji'i̱ ngu' quichi̱ tlyu nu lye
tsa ngua'ni ñu'u̱ ji'i̱ chalyuu, xqui'ya
cha' suba' nu ndyu'ni ngu' lo'o tya'a
ngu';
jua'a̱ nchcube' Ni ji'i̱ ngu' bi', xqui'ya
cha' cua ndyujuii ngu' ji'i̱ ñati̱ nu
ndyu'ni cña ji'i̱ ycui' Ni.

3 Tya chaca quiya' cuii̱ nchcui' ngu' li':

—Cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi. Nga'aa
tye cha' tyatu̱ sñii ca su ndyaqui̱ quichi̱ tlyu
bi'.

4 Li' nguxana nu calaa ntucua jacua tya'a
ngu' cusu' bi', la cui' jua'a̱ nguxana nu jacua
tya'a na'ni tacati, ndyaa stii ngu' lo yuu nde
loo su tlyu su ntucua ycui' Ndyosi; ngua'ni
tlyu ngu' ji'i̱ ycui' Ni. Ndi'ya̱ nchcui' ngu'
bi':

—Jua'a̱ caca cha' lacua. Cua'ni tlyu na ji'i̱
ycui' Ni —nacui̱ ngu' lo'o tya'a ngu'.

5 Li' nguañi nchcui' sca ñati̱ ca su ntucua
yaca xlya tlyu:

Lcaa tya'a na nu ndu'ni na cña ji'i̱ ycui' Ni,
cua'ni tlyu na ji'i̱ Ni juani;
lcaa na lo'o tya'a na nu ndube tsa ti' na ji'i̱
Ni,
masi cuañi' na, masi ngusu' na, cua'ni tlyu
na ji'i̱ ycui' Ni.

Ta'a ngujui clyo'o ycui' yu nu ngujuii lo crusi xqui'ya na

6 Quiña'a̱ tsa ñati̱ nguañi nchcui' tsa tlyu
ti li'. Ñi'ya̱ ndañi ndyalú sca sta'a̱ clyaa
to' quee jaa' su cua̱ tsa ndyalú hitya, ñi'ya̱
ndañi lo'o cuii̱ tsa nchcui' tyi'yu, jua'a̱
nguañi lo'o nchcui' ñati̱ quiña'a̱ bi', ngua ti'
na'. Ndi'ya̱ nchcui' ngu' li':

Cua'ni tlyu na ji'i̱ ycui' Ndyosi nu Xu'na na,
nu lcaa lo cña nchca ji'i̱ Ni ndu'ni Ni,
nacui̱ ngu' ji'i̱ tya'a ngu'.
Cua nguxana Ni, laca Ni loo ji'na juani;

7 bi' cha' tso'o tsa caca tyiquee na, ca chaa ti'
na juani, cua'ni chi na loo ycui' Ni.
Cua ndyalaa tsa cha' caja clyo'o ycui' yu nu
ngujuii lo crusi cuentya ji'na.
Lo'o lcaa na, ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde
chalyuu,
laca na ñi'ya si laca na cuxii ji'i yu, masi tsa
tlyu ti na sca tyempo ti.
Cua ngua'ni cho'o na ñi'ya si caja clyo'o na
lo'o ycui' yu, nacui ngu'.
8 Cua nda Ni late' lubii nu ngati tsa ña'a, nu
tso'o tsa ña'a cha' cacu' na.
Lcaa cña tso'o nu ngua'ni ngu' bi' nde
chalyuu xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i
ycui' Ni, bi' laca ñi'ya ña'a ste' ngu' nu tso'o
tsa ña'a bi'.
9 Nchcui' nu xca ji'i ycui' Ndyosi bi' lo'o
na' li':
—Scua clya nu'u cha' re lo quityi
—nacui—: "Tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu
nguane na' ji'i cha' tsaa su caja clyo'o lo'o
yu nu ngujuii lo crusi cuentya ji'i ngu'",
nacui Ni. La cui' cha' liñi nu nda ycui'
Ndyosi lo'o ñati laca cha' bi' —nacui xca
bi' jna'.
10 Li' ngutu sti' na' ngustii na' nde loo su
ndu xca bi', cha' cua'ni tlyu na' ji'i ngua ti'
na', pana nga'aa nda bi' chacuayá' 'na:
—Nga'aa cua'ni nu'u jua'a lo'o na'
—nacui nu xca bi' 'na—. La cui' tya'a
ndyu'ni na cña ji'i ycui' Ni laca na. La cui'
tya'a na' laca lcaa cu'ma nu ngusñi tso'o ma
cha' tso'o nu cua nda Jesús lo'o ma. Ji'i ycui'
Ndyosi cua'ni tlyu nu'u tso'o la —nacui xca
jna'.
Nu cha' tso'o nu nda Jesús lo'o ñati, la cui'
cha' laca nu nda ycui' Ndyosi lo'o ñati nu
laca tu'ba ji'i Ni.

Nu ntucua chu' sca cuayu ngati

11 Lo'o li' na'a na' cha' ntucua yaala to'
tyuu ni'i ca su ntucua ycui' Ndyosi; ca bi'
ndu sca cuayu ngati, jua'a ntucua sca ñati
hichu' ni'. Nacui lcaa ngu' ca su ntucua
ycui' Ndyosi cha' ñati tso'o laca nu bi', cha'
chañi tsa laca cha' nu nchcui' Ni lo'o ñati.
Liñi tsa cha' nu nda Ni lo'o ndyu'ni cuayá'
Ni ji'i ñati. Liñi tsa ndu'ni Ni lo'o ñati
lo'o ndya'a Ni cusuu. 12 Nu xee cloo Ni ni,
tso'o tsa ngulane xee ñi'ya laca lo'o cua
tsa ndyatu quii'. Lo'o jua'a tyuu tya'a sne'
oro ntucua lo xlya hique Ni. Cua nscua sca
xtañi Ni hichu' Ni nu ndacha' ñi'ya laca cña
nu ndu'ni Ni. Ná taca ji'i xa' ñati ñacui
ngu' ñi'ya ndyu'u cha' ji'i xtañi bi', cha' sca
ti ycui' Ni nslo Ni ñi'ya ndyu'u xtañi bi'.
13 Ndi'ya nchcui' ngu' ji'i Ni: "La cui' nde
laca cha' nu cua nda Ni lo'o ñati". Tyucui
ña'a lo ste' Ni ndu'u tañi. 14 Lo'o lcaa ñati
nu ndi'i ca su ntucua ycui' Ndyosi, tsa tlyu
ti ndya'a ngu' lo'o Ni macala su tsaa Ni
cha' cusuu; ntucua ngu' hichu' cuayu ngati,
jua'a lacu' ngu' late' ngati nu lubii tsa ña'a.
15 Liñi tsa cha' nu ndyu'u tu'ba Ni lo'o nda
Ni cha' lo'o ñati chalyuu. Lo'o jua'a tatsaa
Ni ji'i ñati tyucui ña'a chalyuu cha' taquiya'
ngu' cha' ji'i Ni. Lye tsa culo Ni cña ji'i ngu',
jua'a xcube' Ni ji'i ñati cuxi; ñi'ya laca lo'o
satá ngu' si'yu losu' tyixi ne' sca pilya quee
nu tlyu xi cha' tyu'u hitya si'yu bi', la cui'
jua'a xcube' Ni ji'i ñati bi', xqui'ya cha' ñasi'
tsa ycui' Ndyosi ji'i ngu', ycui' Ni nu nchca
ji'i ndu'ni Ni lcaa lo cña. 16 Tsaca xtañi Ni
nscua lo late' lo tyiquee Ni, lo'o jua'a la cui'
ti cha' nscua lo late' nde chu' Ni: "Nu nde
laca Rey nu chañi ca, nu nde laca Xu'na
ñati nu chañi ca". Jua'a nchcui' cha' nu cua
nscua lo late' ji'i Ni.

17 Lo'o li' na'a na' su ndu sca xca ji'i ycui'
Ndyosi nde cua, nu cuii tsa nxi'ya ji'i lcaa
na'ni lu'be nu ndyacui cla'be nde cua jua:

—Cuaa clya ma cha' tyu'u ti'i ma ca su
ndyu'ni ycui' Ndyosi sca ta'a nu tlyu tsa.
18 Cuaa clya ma cha' cacu ma cuaña' lcaa
jyo'o ñati, masi rey, masi capitán, masi
sendaru, masi cuaña' cuayu, masi cuaña'
ñati nu cua ntyucua hichu' ni' bi'; lo'o jua'a
cuaña' lcaa lo ñati, masi msu nu ngüi'ya
ñati ti, masi msu nu nguti'i tso'o ti, masi
ngu' cusu', masi ngu' cuañi', cuaa clya ma
cha' cacu ma ji'i.

19 Lo'o li' na'a na' cha' ndyu'u ti'i nu na'ni
chiya'a ña'a bi' lo'o lcaa ngu' nu laca loo
nde chalyuu, lo'o jua'a taju ñati cusuu ji'i
ngu'; cua ndyu'u ti'i ngu' lo'o tya'a ngu'
cha' cua'ni ngu' cusuu lo'o nu ntucua hichu'
cuayu ngati bi', jua'a lo'o taju ñati ji'i Ni.
20 Nxuu tya'a ngu', lo'o li' ngua nu na'ni
chiya'a ña'a bi' preso; lo'o jua'a nu cuiñi
nu ndu'ni cha' tu'ba ji'i ycui' Ndyosi laca,
lo'o bi' ngua preso. La cui' nu cuiñi bi'
ngua'ni cha' tlyu ca slo na'ni bi' tya tsubi'
la, cha' xcutsii ji'i ñati; cua ngüiñilo'o bi'
ji'i lcaa ñati, bi' cha' nda ngu' chacuayá'
chca'a cuayá' ji'i na'ni chiya'a ña'a bi' nde

tyacaa ngu', jua'a ngua'ni tlyu ngu' ji'i lcui ji'i ni' li'. Lo'o li' nchcuaa ycui' Ndyosi ji'i nu na'ni chiya'a ña'a bi' lo'o nu cuiñi bi', ndyaa ngu' ña'a lu'ú ti ngu' nde lo tayu' su ntsu'u quii' tlyu nu ti'í tsa ndyumi' ngu' cha' lo'o yuu sufri ndyaqui. [21] Nu ntucua hichu' cuayu ngati bi' ni, ndyujuii Ni ji'i lcaa taju ñati cusuu ji'i nu xña'a bi'; jua'a ndyujuii Ni ji'i ngu' nu ngua'ni cusuu lo'o lcaa cha' nu ndyu'u tu'ba Ni. Nguaala' tsa ti' na'ni nu ndyacui nde cua bi', cha' cua ndyacu ni' cuaña' ñati ngujuii bi' li'.

20

Ndi'i nu xña'a ndyaaca' preso sca mil yija

[1] Lo'o li' na'a na' cha' lijya ca'ya chaca xca nu ngutu'u yaa nde cua ca su ntucua ycui' Ndyosi. Ya' xca ndacui ya' ji'i to' tyuquee ca su ndi'i nu cuiñaja, jua'a ndyi'ya yu sca carena tyucui cu' lijya yu. [2] Li' ndaya' xca bi' ji'i nu cuaña tlyu, la cui' cuaña laca nu ndi'i chalyuu tya sa'ni, la cui' nu xña'a nu naa Satanás laca bi'. Tachaa nguscа' xca bi' ji'i nu xña'a bi' lo'o carena ña'a cuayá' talo sca mil yija ndyaaca'. [3] Ntucua ya' xca bi' ji'i nu cuaña bi' ndyaa nde ne' tyuquee; li' ngua'a xca ya' to' tyuquee, cuati ngua'a sello nguiña' to' tyuu, cha' nga'aa tyu'u nu cuaña bi', cha' ná taca ñilo'o bi' ji'i ñati chalyuu ña'a cuayá' tye tyu'u scua sca mil yija. Pana lo'o cua ndye yija bi', li' nscua cha' tyu'u bi' tya xi tya tyempo cha' tya cua'ni la cha' cuxi.

[4] Lo'o li' na'a na' su ntucua tyuu tya'a yaca xlya tlyu. Ndyuloo na' ji'i ngu' nu ntucua lo yaca xlya bi', cha' laca ngu' nu ntsu'u chacuayá' ji'i cua'ni cuayá' ji'i ñati chalyuu. Laja ngu' nu ntucua bi' na'a na' ji'i ñati chalyuu nu cua ndyujuii tya'a ñati ji'i, xqui'ya cha' ná ntsii ngu' cacha' liñi ngu' cha' tso'o ji'i tya'a ñati, cha' nu cua nda Jesús lo'o na cuentya ji'i ycui' Ndyosi Sti yu. Ná ngua'ni tlyu jyo'o bi' ji'i na'ni chiya'a ña'a bi', la cui' ti ná ngua'ni tlyu ngu' ji'i lcui ji'i na'ni bi', jua'a ná ngua'a cuayá' na'ni bi' nde tyacaa ngu', nde chu' ya' ngu'; cua ndyu'ú ngu' bi' chaca quiya', lo'o juani laca ngu' cña lo'o Cristo ca su ntucua ycui' Ndyosi ña'a cuayá' tyu'u scua sca mil yija. [5] Jyo'o nu cua na'a na' ni, bi' jyo'o laca nu cua ndyu'ú chaca quiya' yala la, cha' xa' la jyo'o ñati chalyuu, tya lyiji tyu'ú ngu'; ña'a cuayá' tya'a sca mil yija, ca li' tyu'ú nu xa' la ngu' bi' chaca quiya'. [6] Tso'o tsa caca tyiquee ñati nu yala la tyu'ú chaca quiya', cha' ñati ji'i ycui' Ndyosi laca ngu' bi'; ná ntsu'u cha' chcube' ngu' bi' tsiya' ti lo'o tyaa lcaa ñati cuxi nde chalyuu talya, nu lo'o cua ndye lcaa cha'. Cua'ni ngu' bi' cña ji'i ycui' Ndyosi; la cui' jua'a cua'ni ngu' cña ji'i Cristo, cha' stu'ba ti caca ngu' loo lo'o Cristo ña'a cuayá' tyu'u scua sca mil yija.

[7] Lo'o tye nu sca mil yija bi', li' tyu'u Satanás ne' chcua su ngutu'ú yu nchcube' yu, [8] tsaa laja ti nu Satanás bi' xi cha' cñilo'o yu xi ji'i lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu, lcaa tya'a cusuu ycui' Ndyosi; ngu' Gog lo'o ngu' Magog laca ñati bi'. Ñi'ya nu ná caca ji'na culacua na ni lcua tya'a satya yusi ndi'i to' tyujo'o, jua'a ná caca culacua na ni tsa lo cua tya'a ñati nu xuti'i Satanás ji'i cha' xuu tya'a ngu' lo'o ycui' Ndyosi. [9] Li' tyu'u ñati ji'i Satanás tyaa ngu' tyucui ña'a lo yuu chalyuu. Tyanu ngu' tyi'i ca chu' su ndi'i taju ñati ji'i ycui' Ndyosi li'; lo'o jua'a quixii ngu' tyi'i ca to' quichi tlyu nu tyaca'a tsa ji'i ycui' Ni, cha' cua'ni tye ngu' ji'i ñati ji'i ycui' Ndyosi, nti' ngu'. Li' tyalú slu quii' nu ngutu'u ca nde cua, tyalú su ndi'i ngu' bi', tye ngu' tyaqui ngu'. [10] Lo'o li' tyucua ya' Ni ji'i nu xña'a nu ngüiñilo'o ji'i ngu' tya clyo, tyalo'o Ni ji'i lo tayu' su ntsu'u quii' ndyaqui lo'o yuu sufri; la cui' se'i laca su cua nchcuaa Ni ji'i nu na'ni chiya'a ña'a bi', su cua nchcuaa Ni ji'i nu cuiñi nu nacui cha' tu'ba ji'i ycui' Ndyosi laca. Tsa lo'o talya ná tye cha' ti'í tsa chcube' ngu' ca bi'.

Nu lo'o ndyu'ni cuayá' Ni ji'i ñati lo'o cua ndye chalyuu

[11] Lo'o li' na'a na' cha' ntucua sca ñati tlyu lo sca yaca xlya tlyu nu ndubi tsa ña'a. Li' nguti lcaa chalyuu, jua'a nguti lcaa ca na nu ntsu'u nde cua, nu lo'o ndu'u tucua ycui' Ni; nga'aa tyaca' tsiya' ti ma nde su nguliji yu'u chalyuu bi'. [12] Lo'o li' na'a na' cha' ca bi' ndi'i lcaa ñati nu cua ngujuii, masi ngu' cusu', masi ngu' cuañi', ndi'i ngu' nde loo yaca xlya su ntucua tlyu ycui' Ni. Cua nchcana quityi li', lo'o jua'a cua nchcana nu chaca quityi bi'; lo quityi bi' cua nscua xtañi ñati, lcaa ñati nu cua ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i, cha' cua ndyu'ú ngu' chaca quiya'. Li' cuentya ji'i quityi

nu nguscua ycui' Ni, ngua'ni cuayá' Ni ji'i̱
lcaa ñati̱ nu cua ngujuii bi', cha' lo quityi
bi' cua laca nscua lcaa cña nu ngua'ni ngu'
lo'o yaa̱ ngu' chalyuu. 13 Li' chaca quiya'
ndyu'ú ñati̱ nu cua ngujuii lo hitya tyujo'o,
jua'a̱ chaca quiya' ndyu'ú ñati̱ nu ndyalo'o
La Muerte ji'i̱, jua'a̱ chaca quiya' ndyu'u
xa' la jyo'o ca su nga'a̱ cha' tsaa ngu' lo'o
ndyijii ngu'; lcaa ngu' bi' ndu'u ngu' lijya̱
ngu'. Li' ngua cuayá' ji'i̱ lcaa ngu' cuentya
ji'i̱ lcaa cña nu ngua'ni ngu' lo'o yaa̱ ngu'
chalyuu. 14 Li' nguxcuaa̱ Ni ji'i̱ La Muerte,
lo'o jua'a̱ nguxcuaa̱ Ni chalyuu su nguti'i̱
jyo'o bi', ndyaa bi' nde lo tayu' su ntsu'u
quii' tlyu ndyaqui̱. Lcaa nu ndyaa ca lo tayu'
bi' ni, cua ndyaa ngu' chalyuu talya, cua
ndye cha' ngujuii ngu' bi'; nga'aa tyu'ú ngu'
bi' tsiya' ti. 15 Lo'o li' xcuaa̱ Ni ji'i̱ cua ña'a̱ ca
ñati̱ nu ná nscua xtañi lo quityi ji'i̱ ycui' Ni,
tyaa ngu' nde lo tayu' ca su ntsu'u quii' bi',
cha' ndacha' quityi bi' tilaca laca ñati̱ nu ná
nga'a̱ cha' tye chalyuu ji'i̱.

21

Cua ndye ndya' chalyuu cucui

1 Lo'o li' na'a̱ na' cha' cua ndyaca cucui
tyucui ña'a̱ nde cua̱, cua ndye ndya' chaca
ba'a chalyuu cucui. Nguliji yu'u lcaa na nu
ntsu'u nde cua̱ tya tsubi' la; jua'a̱ chalyuu
cusu' re, jua'a̱ tyucui ña'a̱ tyujo'o, nguliji
yu'u bi', nga'aa ña'a̱ na' ji'i̱ tsiya' ti. 2 La
cui' Juan laca na', lo'o li' na'a̱ na' cha' cua
nscua chaca quichi̱ Jerusalén cucui. Lubii
tsa ña'a̱ quichi̱ bi' juani; nde su ntucua ycui'
Ndyosi ngutu'u quichi̱ bi', ngua'ya nde lo
yuu cucui. Tyucui ña'a̱ quichi̱ cua ngalya'
tso'o; tso'o tsa ña'a̱ bi', ndubi tsa ña'a̱ bi'.
Ñi'ya̱ ña'a̱ sca cuxii̱ ji'i̱ ñati̱, nu tso'o tsa
ña'a̱ ste', jua'a̱ tso'o tsa ña'a̱ quichi̱ cucui bi'.
3 Cuii̱ tsa nchcui' sca nu ndu̱ cacua ti su tlyu
ca su ntucua ycui' Ndyosi li':

—Ca juani ntucua tyi ycui' Ndyosi la cui'
ca su ndi'i̱ ñati̱ nu ngusñi cha' ji'i̱ Ni nde
chalyuu. Tyi'i̱ ycui' Ni ca su ndi'i̱ ñati̱ ji'i̱
Ni li'; jua'a̱ caca ngu' bi' ñati̱ ji'i̱ ycui' Ni,
caca ycui' Ni loo ji'i̱ ngu' bi' li'. 4 Lo'o li'
cua'ni ycui' Ndyosi cha' nga'aa xi'ya ngu'
nu ndyunaa tsa tya tsubi' la —nacui̱ nu
nchcui' bi'—. Nga'aa ntsu'u cha' cajaa ñati̱
li', nga'aa ntsu'u cha' ca xñi'i̱ ti' ngu', nga'aa
xi'ya ngu', ni nga'aa tyacua cha' ti'í ji'i̱ ngu'
li'; cua ndye lcaa cha' nu ngua ji'i̱ ngu'
lo'o nguti'i̱ ngu' chalyuu cusu' —nacui̱ nu
nchcui' bi'.

5 Nchcui' ycui' nu ntucua lo yaca xlya tlyu
bi' li':

—Ña'a̱ ma̱ ya'a̱ ñi'ya̱ nu caca juani. Xa'
cuiñá cui na' lcaa na nu tyu'u nde chalyuu
cucui —nacui̱ Ni.

Chaca cha' nchcui' Ni lo'o na' li':

—Scua clya nu'u̱ cha' nu nchcui' na' lo
quityi; chañi tsa laca cha' bi', taca jlya ti' ma̱
ji'i̱.

6 Li' nchcui' Ni lo'o na' chaca quiya':

—Jua'a̱ caca lacua. Ñi'ya̱ nti' letra A
—nacui̱ Ni—, jua'a̱ nguxana lcaa cha' lo'o
na'; ñi'ya̱ nti' letra Z, jua'a̱ tye lcaa cha' lo'o
na' —nacui̱ Ni—. Xlya'be ti ta na' na co'o
ñati̱ nu jña tsa cha' bi' 'na; nu na co'o ngu'
bi', tyu'u bi' ca su tyu'u lcaa cha' tso'o nu ta
na' ji'i̱ ngu' cha' cua'ni cu'ú cresiya ji'i̱ ngu'.
7 Ndi'ya̱ caca ji'i̱ ñati̱ nu tyiji̱loo ji'i̱ nu xña'a̱
ña'a̱ cuayá' tye chalyuu; cua'ni tlyu ngu' bi'
'na cha' na' laca̱ ycui' Ndyosi cuentya ji'i̱
ngu', lo'o jua'a̱ caca ngu' bi' sñi' na'. 8 Pana
lcaa ñati̱ nu ntsii̱ tsa cha' tyu'u cha' ji'i̱ lo'o
na', jua'a̱ ñati̱ nu ná ndaquiya' jna' tsiya' ti,
jua'a̱ nu chiya'a̱ tsa ndu'ni, jua'a̱ nu ndujuii
ji'i̱ tya'a ñati̱, jua'a̱ nu ndu'ni suba' lo'o nu
cuna'a̱, jua'a̱ nu cucha'a̱, jua'a̱ ñati̱ nu jlya
tsa ti' ji'i̱ cha' cucha'a̱, jua'a̱ ñati̱ nu ndu'ni
tlyu ji'i̱ lcui̱ jo'ó, jua'a̱ nu cuiñi, lcaa ngu' bi'
tyaa ngu' ca lo tayu' tlyu ca su ntsu'u quii'
nu ndyaqui̱ lo'o yuu sufri. Lcaa ngu' nu cua
ndyaa nde tayu' bi' ni, cua ndyaa ngu' nde
chalyuu talya; cua ndye cha' ngujuii ngu'
tsiya' ti li'.

Quichi̱ Jerusalén cucui

9 Ndyalaa sca xca̱ ji'i̱ ycui' Ndyosi ca slo
na' li'; la cui' tya'a yu laca lo'o nu tya tyacati
tya'a xca̱ bi', ngu' nu ntucua ca'ña oro ya',
nu ntsu'u cati tya'a quicha bi'. Bi' quicha
caca lo'o cua tye ti chalyuu. Nchcui' xca̱ bi'
lo'o na' li':

—Cuaa̱ clya nu'u̱ ca nde cha' culu'u̱ hi̱
ñi'ya̱ ña'a̱ quichi̱ tlyu ca su tyaa ma̱, lcaa
cu'ma̱ nu ntsu'u cha' ji'i̱ ma̱ lo'o nu ñi'ya̱
ña'a̱ xlya' bi'. Tso'o tsa ña'a̱ quichi̱ bi'.

10 Li' ngua tii na' cha' ngua'ya Xtyi'i ycui'
Ndyosi tyucui ña'a̱ loo na'. Ndyalo'o xca̱ bi'
'na ca lo sca ca'ya nu cua̱ tsa, ca lo xlya ca'ya
tsiya' ti; ca bi' ngulu'u yu 'na ñi'ya̱ ña'a̱
quichi̱ Jerusalén cucui. Lubii tsa ña'a̱ quichi̱
bi', cha' nde su ntucua ycui' Ndyosi ngutu'u

quichi bi', ngua'ya nde lo yuu. 11 Tso'o tsa
ña'a xee nu ntucua lo quichi bi', cha' xee ji'i
ycui' Ndyosi laca bi'. Ndubi tsa ña'a tyucui
ña'a quichi bi'; ñi'ya ña'a sca quee ndubi,
ñi'ya laca quee jaspe, jua'a ña'a xee nu
ntucua lo quichi bi'. 12 Cua tsa lo'o nu ntsu'u
ca to' quichi bi', pana cua laca ntucua yaala
ti tii tyucuaa tya'a tolo'o; sca xca ji'i ycui'
Ndyosi ndu cua scaa tolo'o bi'. Chu' quee
nu ntucua nde que tolo'o bi' nscua xtañi nu
tii tyucuaa tya'a taju ñati ngu' Israel, cha'
bi' ñati laca nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i
tya clyo lo'o nguxana cha' ji'i ycui' Ni; scaa
xtañi ngu' nscua nde que scaa tolo'o. 13 Sna
tya'a tolo'o ntucua sca la'a to' quichi: nde
la'a su ntyucua cuichaa ntucua sna tya'a
tolo'o bi', nde la'a su ndyaa cuichaa ntucua
tya xna tya'a tolo'o, chaca la'a ntucua chaca
tya xna tya'a tolo'o, chaca la'a nde sii', la
cui' jua'a ntucua tya xna tya'a tolo'o. 14 Tii
tyucuaa tya'a quee tonu ntsiya quiya' lo'o;
jua'a hichu' quee bi' cua nscua xtañi nu tii
tyucuaa tya'a ngu' nu ngua'aloo nu ñi'ya
ña'a xlya' bi' cña ji'i ngu', nu cua'ni ngu'
cuentya ji'i ycui' Ni.

15 Ya' xca nu cua nchcui' lo'o na' ntucua
sca chcua oro, cha' xñi yu cuayá' ji'i quichi
tlyu bi', jua'a ji'i tolo'o bi', jua'a ji'i lo'o nu
ntsu'u to' quichi. 16 Stu'ba tsa ña'a quichi bi';
jacua jyaca ntsu'u ji'i tsiya' ti, jua'a stu'ba
cuayá' cu' lo'o cuayá' loo. Li' ngusñi xca
cuayá' ji'i ycui' quichi tlyu bi' lo'o cuayá'
oro ji'i; tucua mil ntucua tucua siyento
kilómetro cuayá' tyucui sca la'a, la cui' jua'a
cuayá' loo, la cui' jua'a cuayá' cua quichi
tlyu bi'. 17 Li' ngusñi xca bi' cuayá' ji'i lo'o
ji'i quichi, cha' snayala ntucua jacua metro
cuayá' cua bi'. Ñi'ya laca cuayá' chcua nu
cua'nijo'o ji'na nde chalyuu, la cui' jua'a
ña'a cuayá' chcua nu ngua'nijo'o ji'i xca bi',
nu lo'o ngusñi yu cuayá' ji'i quichi.

18 Cua ndya' lo'o ji'i quichi bi' lo'o quee
jaspe, sca quee nga'a nu ndubi tsa ña'a,
pana lo'o xcui' oro tsiya' ti ndya' ycui'
quichi bi', nu ndubi ña'a ñi'ya ndubi caatya.
19 Cua ngalya' lcaa lo quee ndubi nu ntsu'u
chalyuu chu' quee tonu nu ntsu'u quiya'
lo'o ji'i quichi: cua ngalya' quee nu ntu-
cua clyo nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee
jaspe; cuati ngalya' quee nu nchca tyucuaa
nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee zafiro, sca
quee azul ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca
tyuna nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee ágata;
cuati ngalya' quee nu nchca jacua nu ntsu'u
quiya' lo'o, lo'o quee esmeralda, sca quee
nga'á ña'a; 20 cuati ngalya' quee nu nchca
ca'yu nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee ónice;
cuati ngalya' quee nu nchca scuá nu ntsu'u
quiya' lo'o, lo'o quee cornalina, sca quee
nga'a ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca cati
nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee crisólito,
sca quee ngatsi ña'a; cuati ngalya' quee
nu nchca snu' nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o
quee berilo, sca quee nga'á tsa ña'a; cuati
ngalya' quee nu nchca caa nu ntsu'u quiya'
lo'o, lo'o quee topacio, sca quee ngatsi
tsa ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca tii
nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee crisoprasa;
cuati ngalya' quee nu nchca tii chaca nu
ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee jacinto, chaca
nu azul ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca
tii tyucuaa nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee
amatista. Bi' laca lcaa quee ndubi nu cua
ngalya' quiya' lo'o ji'i quichi. 21 Cua ndya'
ca ta'a tii tyucuaa tolo'o ji'i quichi lo'o quee
ndubi nu ngati ña'a, nu naa quee perla; tii
tyucuaa tya'a quee ngati laca bi', sca ti quee
ngati bi' ngua'nijo'o ndya' sca tolo'o. Xcui'
oro tsiya' ti nscua laja calle quichi bi'; ñi'ya
ña'a ndubi caatya, jua'a ña'a ndubi calle bi'.

22 Ná ntucua laa ca quichi bi', ná na'a na'
cha' ntucua bi' tsiya' ti. Tso'o cha' ntucua
ycui' Ndyosi nu Xu'na na quichi bi', ycui'
Ni nu nchca ji'i ndu'ni Ni lcaa lo cña; la cui'
jua'a ntucua nu ñi'ya ña'a xlya' bi'. Bi' cha'
ni sca laa nga'aa nti' quichi bi'. 23 Nga'aa
cua'nijo'o xee cuichaa cuentya ji'i quichi
bi', la cui' jua'a nga'aa nti' cha' quiji'i xee
co' lo. Tso'o tsa ña'a xee quichi bi', xqui'ya
cha' lubii tsa xee nu nda ycui' Ndyosi, jua'a
lubii tsa xee su ntucua nu ñi'ya ña'a xlya'
bi'; 24 bi' laca nu ta xee su tya'a ñati tyucui
ña'a chalyuu cucui. Lo'o jua'a ntsu'u xi ngu'
nu laca loo chalyuu nu tyalaa ca quichi tlyu
bi', tyalo'o ngu' ji'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u
ji'i ngu' ca bi'. 25 Lcaa tsa tsiya' ti tyucua
yaala tolo'o ji'i quichi bi'; ná tyacu' chca bi',
cha' ná caca talya ca bi'. 26 Lcaa cha' culiya',
lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ñati,
tyaa cha' bi' nde quichi tlyu bi'; 27 pana ni sca
cha' cuxi ná taca tyatí quichi bi'. Lcaa ñati
nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, jua'a ngu'
cuiñi, ná caja chacuayá' tyatí ngu' ca quichi
bi'; ñati nu ntsu'u xtañi lo quityi nu ntucua

ya' nu ñi'ya ña'a xlya' bi', nu ndacha' tilaca laca nu ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i, bi' ti ñati laca nu caja chacuayá' ji'i tyalaa ca quichi bi'.

22

1 Lo'o li' ngulu'u xca 'na mala nxna sta'a ji'i ycui' Ndyosi, sta'a bi' laca nu nda chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Lubii tsa ña'a su nxna hitya sta'a bi'. Nde su tlyu su ntucua ycui' Ndyosi, nde su ntucua nu ñi'ya ña'a xlya' bi', ca bi' ntsu'u suu sta'a bi'; 2 nxna lijya sta'a nde calle tlyu nu nscua cla'be quichi bi'. Tyucuaa tsu' sta'a bi' ndu sca yaca; lo'o si'yu nu nda yaca bi' ni, bi' laca nu ta chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Tii tyucuaa quiya' nda yaca bi' si'yu chu' sca yija, sca quiya' ndyu'u si'yu yaca bi' sca co'. Tso'o tsa jo'o ndu'ni laca' yaca si'yu bi', ná ca quicha na lo'o cacu na ji'i. 3 Pana lquichi bi' nga'aa caja cha' ti'í ji'i ngu' tsiya' ti, ñi'ya nu ntsu'u nde chalyuu xqui'ya yabe' nu ntsu'u ji'i ñati. Ca quichi bi' stu'ba ti caca loo ycui' Ndyosi lo'o nu ñi'ya ña'a xlya' bi'; ndacua ntucua yaca xlya tlyu ji'i Ni, cha' cua'ni tlyu lcaa ñati nu ndyu'ni cña ji'i Ni ji'i ycui' Ni nu ntucua ca ndacua. 4 Tyuloo tso'o ngu' ji'i ycui' Ndyosi li', cha' ca bi' tyalaa lcaa ngu' nu nscua xtañi Ni nde tyacaa ngu'. 5 Nga'aa caca talya su ndi'i ngu' ca bi'; bi' cha' nga'aa cua'nijo'o xee cuichaa ji'i ngu', nga'aa nti' cha' cua'a ngu' xee nde ni'i. Ycui' Ndyosi nu Xu'na na, bi' laca nu ta xee ji'i ngu', ni ná tye tyempo cha' stu'ba ti caca ngu' loo lo'o ycui' Ni.

Yala ti tyaa Jesús chaca quiya'

6 Lo'o li' xa' nchcui' nu xca ji'i ycui' Ndyosi bi' lo'o na':

—Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o nu'u juani, taca jlya tso'o ti' nu'u cha' bi'; na' ndacha' ji'i ñati cuentya ji'i ycui' Ni lcaa ña'a cha' nu cua lijya cha' caca nde lo yuu chalyuu. Laca na' sca xca ji'i Ni, bi' cha' cua nda ycui' nu Xu'na na Xtyi'i ycui' Ni jna'; la cui' jua'a cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni ji'i lcaa ñati nu laca tu'ba ji'i Ni nde chalyuu.

7 —Yala ti tyaa na' chaca quiya' —nacui Jesús.

Tso'o tsa caca tyiquee lcaa ñati nu taquiya' ji'i cha' nu cua nda Ni lo'o na', nu cua nscua na' lo quityi re; cha' bi' laca nu ndacha' ji'na ñi'ya caca chalyuu nde loo la.

8 Cua na'a na' cha' bi', cua ndyuna na' lcaa cha' nu nscua lo quityi re. Juan laca na'. Lo'o cua ndye na'a na' cha' bi', li' ndyaa stii na' lo yuu nde loo su ndu xca nu ngulu'u cha' bi' 'na, cha' ngua ti' na' cua'ni tlyu na' ji'i xca bi'. 9 Hora ti nchcui' yu lo'o na' li':

—Ná cua'ni nu'u jua'a. Lo'o na', tya'a ndyu'ni na cña ji'i ycui' Ni laca na'; stu'ba ntsu'u cha' 'na lo'o jyo'o ñati tya'a ma nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ni nde chalyuu, jua'a tya'a na' lo'o cua ña'a ca ñati nu taquiya' ji'i cha' nu nscua lo quityi re. Sca ti ycui' Ndyosi laca nu nga'a cha' cua'ni tlyu na ji'i.

10 Li' nchcui' xca lo'o na' chaca quiya':

—Cua nchcui' Ni ñi'ya caca cha' nde loo la, bi' cha' ná xco'o nu'u quityi re; nga'a cha' cuna ñati chalyuu lcaa cha' bi', xqui'ya cha' cua ngulala ti caca lcaa cha' nu nscua lo quityi re. 11 Nu lo'o bilya tye chalyuu tya cua'ni cuxi lcaa ñati nu nti' cua'ni cha' cuxi, lo'o jua'a nga'aa caja tyempo ji'i ngu' cha' xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'; lcaa nu ndu'ni suba' juani, nga'aa caja tyempo cha' xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'. Lcaa ñati nu tso'o ndu'ni juani, tya ntsu'u cha' cua'ni la ngu' cña tso'o ña'a cuayá' nu tye chalyuu; lcaa ngu' nu lubii ndi'i chalyuu, tya ntsu'u cha' cua'ni la ngu' cha' tso'o —nacui xca bi'.

12 —Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu chcui' na' re —nacui ycui' Jesús li'—. Yala ti caa na' chaca quiya'. Lo'o caa na', li' tyi'u ti' na' cha' cua'ni na' lo'o lcaa ñati ñi'ya nu ngua'ni ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu; tso'o tsa caca ji'i ngu' nu ngua'ni cha' tso'o, lo'o jua'a cha' ti'í caja ji'i ngu' nu ngua'ni cha' cuxi. 13 Ñi'ya nti' letra A nti' na', cha' na' ntucua su nguxana lcaa cha'; ñi'ya nti' letra Z, jua'a nti' na', cha' la cui' na' ntucua ca su tye lcaa cha'.

14 Tso'o tsa caca tyiquee ñati nu cua ngua lubii cresiya ji'i, cha' bi' ñati laca nu ntsu'u chacuayá' cacu si'yu yaca nu caja ji'na nde chalyuu cucui. Jua'a li' taca tyatí ngu' tolo'o ji'i quichi tlyu bi'. 15 To' lo'o nde liya' tyanu lcaa ñati nu chiya'a tsa ndu'ni, lo'o jua'a ñati nu jlya tsa ti' ji'i cha' cucha'a, lo'o ñati nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, lo'o nu ndujuii ji'i ñati; la cui' jua'a lcaa ñati nu ndu'ni tlyu ji'i lcui jo'ó ti, lo'o ñati nu ndiya ti' ndu'ni ngu' cha' cuiñi, lcaa ñati bi' tyanu nde chu' lo'o ji'i quichi bi'. Ni sca ñati bi' ná

ntsu'u chacuayá' tyatí ngu' ne' lo'o quichi bi'.

16 Xa' nchcui' Jesús li':

—Cua nda na' xca 'na cha' caa ca su ndi'i taju ñati cu'ma macala laca su ntsu'u quichi tyi ma. Na' laca nu tya'a ñati ji'i jyo'o David, nu ñati tlyu nu cua yaa chalyuu nu ngua sa'ni. Ñi'ya laca xee nu nda cuii tlyu nu ntyucua nde cuxee, jua'a laca xee nu ta na' cha' tyu'u ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús.

17 —Tyaa ma ca nde —nacui nu laca Xtyi'i ycui' Ni.

La cui' jua'a laca cha' nu nda lcaa na nu ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi, tyucui ña'a taju ñati tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o nu ñi'ya ña'a xlya' bi'. Lo'o li' la cui' jua'a nga'a cha' chcui' lcaa na nu ndyuna na cha' re:

—Tyaa cu'ma lo'o cua —ñacui na li'.

Lcaa ñati nu lyiji tsa cha' ji'i, tyaa ngu' cha' co'o ngu' hitya nu ta ycui' Ndyosi ji'i ngu' xlya'be ti; caja chalyuu cucui nu ta ycui' Ndyosi ji'i ngu' li', lcaa ñati nu nti' tsa cha' caja cha' bi' ji'i.

18-19 Tsa lo cua ti cha' nda ycui' Ndyosi cha' scua na' lo quityi re, bi' cha' nga'aa scua ma xi xa' la cha' lo quityi re. Si tya scua la ngu' xi xa' la cha', li' ta Ni cha' ti'í ji'i ngu' bi', la cui' ña'a cha' ti'í nu nscua lo quityi re. La cui' jua'a, ná cuityi ma ni tsaca cha' nu nscua re; nu lo'o cuityi ngu' sca cha', li' xlyaá Ni chalyuu nu nga'a cha' caja ji'i ngu' bi'. Li' nga'aa caja chacuayá' cacu ngu' bi' si'yu nu ntsu'u lo yaca bi', nga'aa tyalaa ngu' bi' ca quichi tlyu nu lubii tsa ña'a, ñi'ya nu nchcui' quityi re. Jua'a nchcui' na' lo'o lcaa ñati nu ndyuna cha' nu nscua lo quityi re, la cui' cha' nu caca nde loo la laca bi'.

20 Ycui' Jesús nchcui' cha' liñi tsa nscua lcaa cha' re:

—Chañi cha' bi'. Yala ti caa na' chaca quiya' —nacui Ni.

Jua'a caca tu'ni. Caa nu'u lacua, La Jesús.

21 Ña'a ti cua'ni Jesús nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa cu'ma lacua. Tsa lo cua ti cha' chcui' na.